De Hollandsche Lelie. Jaargang 27

bron
De Hollandsche Lelie. Jaargang 27. L.J. Veen, Amsterdam 1913-1914

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_hol003191301_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

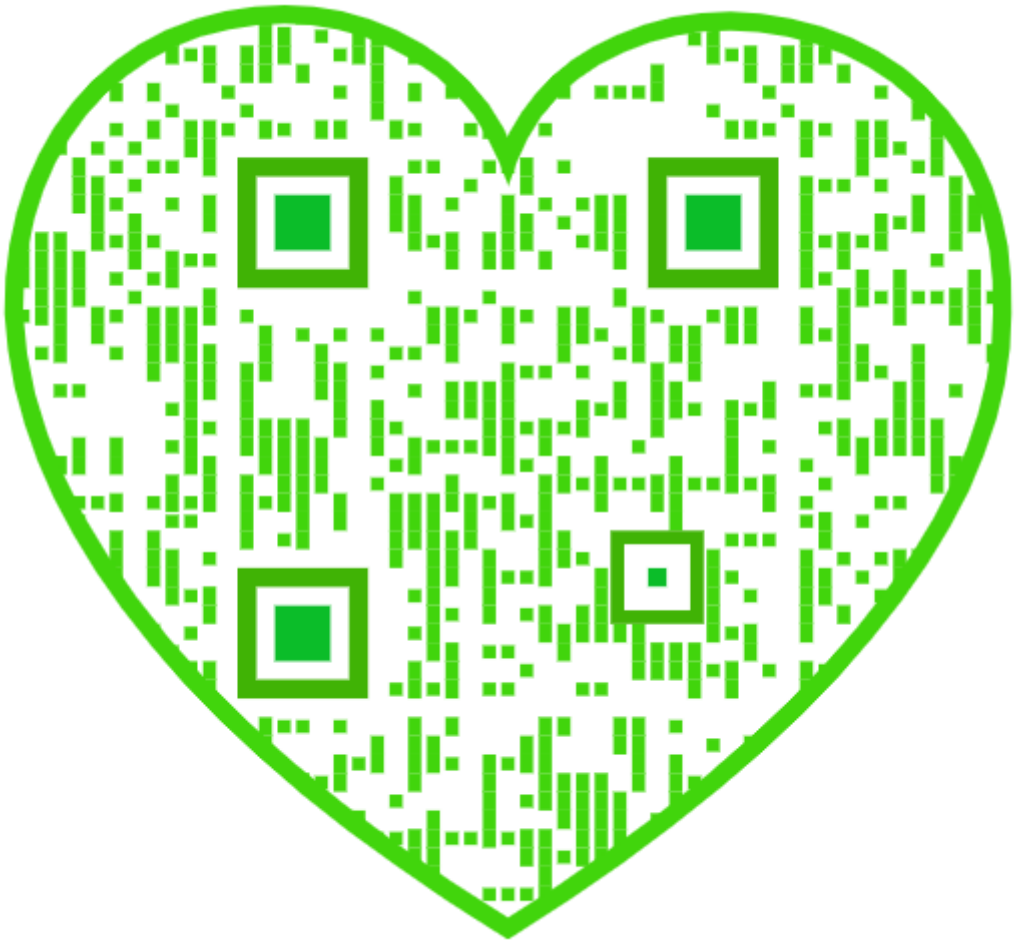

2 Juli 1913
27ste Jaargang.
No. 1.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoodfdartikel
Iets naar aanleiding van ‘De Sleutel tot de Theosophie’ door H.P. Blavatsky.
II.
De Mahâtmâ's.

> There is not an angel added to the host of Heaven but does its blessed work on earth on those, that loved it here.
> DICKENS.

H.P.B. schrijft: ‘De Mahâtmâ's zijn *levende menschen*, die geboren werden en moeten sterven als ieder onzer. Wij noemen hen Mahâtmâ's (Meesters) omdat wij al de theosofische waarheden, hoe slecht ook door sommigen onzer vertolkt en door

anderen begrepen, van hen ontvingen. Deze mannen, die een groote kennis en een nog grootere heiligheid bezitten, noemen wij “Ingewijden”, (blz. 332.)

De beschuldigingen, dat de Mahâtmâ's door haar zijn uitgevonden, dat het "stroomannen zijn, Mahâtmâ's van mousseline en goudvlies", noemt zij een bedekt compliment omdat er uit volgt, dat zij zelve dan de theosophische literatuur zou hebben uitgevonden. Ze zou dan de uitvindster zijn van elke stelling der "Secret Doctrine" en daar de Mahâtmâ-brieven, - volgens haar beschuldigers door haar zelve geschreven, - een geheel verschillenden en bepaalden stijl verraden, zou zij verscheiden Mahâtmâ's tegelijk zijn geweest (blz. 341).

Niet slechts door haar vijanden en door hen die enkel gelooven wat ze zelf door hun physische zintuigen kunnen waarnemen, maar ook door "the Society for Psychical Research" wordt het bestaan der Mahâtmâ's beslist ontkend.

Men houdt het algemeen voor een sprookje door H.P.B.'s brein verzonnen.

Ik heb op bovenzinlijk gebied te veel zelf ondervonden, te veel zien gebeuren, te veel uit betrouwbare bronnen vernomen en gelezen, om beslist iets te ontkennen en voor bedrog te verslijten, dat - hoe ook door H.P.B.'s schitterende verbeeldingskracht gekleurd, overdreven en vermomd - toch zeker een kern van waarheid heeft.

Voor mijzelf (ik geef dit geheel als mijn subjectieve meening) geloof ik niet dat Mahâtmâ's nog op aarde levende menschen *zijn*, maar eenmaal *waren*. "De groote wolk van getuigen" zooals Paulus het uitdrukt, heeft toch geen beteekenis, geen doel wanneer ze niet *kunnen* zien, niet kunnen getuigen aan gene zijde der grens. "De gestorvenen zullen zijn als de engelen Gods in den hemel", Matth 22:30'. Zijn zij niet allen dienende geesten, die tot dienst uitgezonden worden om dergenen wil, die de zaligheid beërven zullen? Hebr. 1:14. 'Millioenen van geestelijke wezens bewandelen deze aarde, ongezien als wij waken, ongezien in den slaap'. (Milten.) 'Meer dienende geesten vergezellen den mensch dan door hem worden opgemerkt'. (George Herbert.) Theosofen, die zich hun Mahâtmâ's volmaakt denken, en *zij* onder de spirit(ual)isten, die alles wat van gene zijde komt als orakeltaal beschouwen en aannemen, dwalen. Het astraal gebied is het gebied van bedrog bij uitnemendheid. 'Gelooft niet een iegelijken geest, maar beproeft de geesten of ze uit God zijn; want vele valsche profeten zijn uitgegaan in de wereld. 1 Joh. 4.1'. - 'Doet aan de geheele wapenrusting Gods', (dat wil zeggen: weest op uw hoede, gebruik uw gezond verstand, laat niet u beïnvloeden door domme vleierijen, maar blijf nederig, ernstig, zachtmoedig en liefdevol) 'want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed maar tegen de geestelijke boosheden in de lucht' Efez. 6:11-12. Een mensch die sterft, heengaat van de aarde, is aan gene zijde der grens precies wat hij was aan deze. Het proces van sterven brengt hierin geen verandering te weeg, verandert iemands karakter niet, maakt niemand volmaakt. Hieruit volgt dus, dat men in de geestenwereld, evenals op aarde, goede en minder goede geesten heeft, gelukkige en ongelukkige, hoog- en minder hoog- en laagstaande geesten in oneindig veel soorten en graden. Zoo ooit dan geldt hier, dat men den boom moet kennen aan zijn vruchten.

Maar ook hoogstaande geesten, die werkelijk komen, gedreven door belangelooze liefde om te raden en te steunen, zijn niet volmaakt. Ieder houdt er zijn eigen zienswijze en opvattingen op na even goed als hier op aarde. Al naarmate hij geestelijk meer of minder ontwikkeld is, zullen ook de mededeelingen reiner en liefdevoller en heiliger zijn. God, de heilige Geest, zendt Zijn Engelen, dienende geesten uit om ons te bewaren op al onze wegen.

Wanneer men nu aanneemt dat H.P.B. een sterk medium was, die als werktuig gebruikt werd door verschillende geesten, om te schrijven, dan is er noch in haarzelve, noch in haar werken, noch in de Mahâtmâ's iets mysterieus of miraculeus.

Die verschillende intelligenties of wezenheden werkten natuurlijk ook allen verschillend. Sommigen inspireerden haar, anderen deden haar automatisch schrijven (obsessie), wederom anderen namen bezit van haar lichaam (possessie) en schreven op die manier.

H.P.B. heeft zelve aan haar familie geschreven, ‘dat zij soms niet in haar lichaam was, maar er dicht bij, met vol bewustzijn, terwijl het door een derde werd gehanteerd. (Vergelijk hiermee wat ik schreef in No. 30 blz. 467 over André Rivoire, den jongen dichter van ‘Il était une bergère,’ en ‘Bon Roi Dagobert.’)

Den aard en het karakter der Mahâtmâ-brieven en mededeelingen in aanmerking genomen ligt het voor de hand, dat de intelligenties, die H.P.B. beheerschten en inspireerden, eens op aarde. Boeddhisten en Brahmanen waren. Dat H.P.B. en kolenel Olcott soms de

‘Mahâtmâ's zagen en met hen spraken, bewijst *niet*, dat het nog op aarde levende menschen waren, maar dat H.P.B. en kolonel Olcott beiden helderziende waren.

Hierover zou ik bladzijden vol met dergelijke voorbeelden van helderziendheid kunnen schrijven, maar daar de Holl. Lelie niet zooveel plaatsruimte beschikbaar heeft verwijs ik nog eens naar No. 30, blz. 467, wat ik daar vertelde van den vader, die zijn gestorven zoon zag.

Daarom, om al het voorgaande, zijn voor mij de beschuldigingen van plagiaat en bedrog niet bewezen. Zelfs het volgende van den Amerikaanschen oriëntalist Coleman is voor mij geen bewijs.: ‘In “Isis Unveiled” heb ik ongeveer 2000 aanhalingen gevonden, overgenomen uit andere werken, zonder dat die daarbij vermeld worden. Al haar boeken zijn vol van dergelijke letterdieverij. Zij verdient geen geloof, als zij zich op de inspiratie der Mahâtmâ's beroept, daar zij hoofdzakelijk geput heeft uit Jacolliot, een onbetrouwbaar schrijver over Oostersche literatuur.’

Evenmin overtuigt Max Müller mij, dat H.P.B. plagiaat en bedrog pleegde, waar hij in de XIXth Century over haar boeken schrijft: ‘Er is niets in hare boeken te vinden, dat niet kan worden aangewezen in Boeddhistische of Brahmaansche werken, die voor een ieder toegankelijk zijn, met dit verschil dat alles door elkaar gehaspeld of verkeerd begrepen is.’

Het eenige, dat als een paal boven water staat en zelfs door kolonel Olcott, die haar beter heeft gekend dan ieder ander, wordt erkend, is: dat haar al te levendige fantasie er dikwijls met de waarheid van doorging.

De mogelijkheid, dat zij plagiaat en bedrog pleegde, bestaat, maar dat zij het *bewust* deed is niet bewezen en kan dat ook nooit worden.

Bovendien maakt zijzelve geen aanspraak op oorspronkelijkheid. Men leze slechts de Inleiding van ‘The secret Doctrine’. H.P.B. schrijft: ‘Ik heb hier een ruiker van uitgezochte bloemen gemaakt en er niets van mij zelve aan toegevoegd, dan het koord, dat ze samenhoudt.’ Duidelijker kan het toch niet?

Olcott zegt ergens, van H.P.B. sprekende, dat hij nooit bij iemand anders zoo'n mengelmoes heeft gezien van goed en kwaad. Juist die ongewenschte, onbegrepen mediumniteit is hiervan de oorzaak. Nog eens, wanneer zij in Europa had gewoond zou zij de gave, haar door God geschonken, hebben gewaardeerd. Ze zou haar, als een goddelijke gave, hoog en heilig hebben gehouden. Ze zou ‘onderzocht hebben de geesten of ze uit God waren’, en van bedrog had geen sprake kunnen zijn.

‘Van zijn vrienden moet men het hebben’, luidt een cynisch spreekwoord, dat helaas dikwijls wáár is. Juist de zoogenaamde bewonderaars, de Satellieten, die haar op een voetstuk plaatsten, (wat zij zelve niet wenschte) hebben haar en haar nagedachtenis meer kwaad gedaan dan haar tegenstanders.

Kort voor haar dood schreef zij een artikel in haar tijdschrift ‘Lucifer’ getiteld: ‘My Books’ waaruit ik overneem:

‘Tot 1874 had ik nooit een enkel woord in het Engelsch geschreven, noch eenig werk in welke taal ook uitgegeven. Derhalve had ik niet het minste begrip van de regels en voorschriften der letterkunde. De kunst van boeken schrijven, deze gereedmaken voor pers en uitgever, drukproeven lezen en corrigeeren, dit waren alles ondoorgronde geheimenissen voor mij. Toen ik dat begon te schrijven, wat zich later ontwikkelde tot “Isis Unveiled”, had ik net zoo min idee wat het worden zou als het mannetje in de maan. Ik had geen plan, ik wist niet of het een opstel zou

worden, een vlugschrift, een boek, of een dagbladartikel. Ik wist *dat ik het schrijven moest*, dat was alles.'

Zoo zegt Longfellow van een dichter, waarmee hij waarschijnlijk zichzelf bedoelt:

> 'Stemmen van verre vervolgen hem,
> HIJ hoort ze, bij dag en bij nacht,
> Als de Engel zegt "schrijf", dan neemt hij de pen
> En gehoorzaamt aan hoogere macht.' -

Charles Dickens zegt in een brief aan Forster, den schrijver van 'Het leven van Charles Dickens': 'Als ik temidden van al deze pijnen en moeiten nederzit om te schrijven, komt een weldadige macht en toont mij alles, en weet mijne belangstelling op te wekken; ik bedenk het niet - werkelijk niet, ik *zie* het en schrijf het neder.' (Ook H.P.B. heeft ergens gezegd, ik vergat op te teekenen waar, dat haar dikwijls werd getoond wat ze moest schrijven en maar had te copieeren).

James T. Field, de uitgever van Dickens in Amerika, zegt dat Dickens hem zelf vertelde, dat toen hij 'The old Curiosity Shop' schreef, de kleine *Nel* altijd naast hem stond, waar hij ook was, en altijd zijn aandacht tot haar trachtte te trekken en zijn sympathie op te wekken (Het toekomstig Leven 1904).

'The Mystery of Edwin Drood', Dicken's

laatste, onvoltooid gebleven werk, heeft hij aan gene zijde voltooid door het mediumschap van een onontwikkelden, Amerikaanschen jongen. Een bevoegd beoordeelaar - aldus schrijft prof. Russel Wallace, - die het manuscript nauwkeurig onderzocht, kon niet zeggen waar Dickens hier op aarde was geëindigd en aan gene zijde het verhaal had voortgezet. Hij moest erkennen, dat het slot van 'Edwin Drood' geheel met de geschiedenis zelve overeenkwam en dat men tot in de eigenaardige spelling van enkele woorden - op zijn Engelsch en niet op zijn Amerikaansch - en in allerlei andere kleinigheden den beroemden schrijver herkende. Juist hierbij, zegt hij, zou een falsaris, gesteld dat het mogelijk ware Dickens na te doen, zich hebben verraden.

Harriet Beecher Stowe zegt: 'When the spirits will help, I can write, otherwise I can only wait humbly at their gates.' Zij komt er rond voor uit, dat zij 'Uncle Toms Cabin' niet zelve schreef; dat het haar gedicteerd werd en aan haar geest werd vertoond. Zij moest schrijven, zooals zij het hoorde en leed soms zelve onder het droeve gebeuren.

In den eersten zang van de 'Inferno' ontmoet Dante een geest, tot wien hij zegt:

> 'Erbarm u mijner toch, wie gij ook zijn moogt,
> Een mensch of meer dan mensch misschien? een geest?
> En nu mocht ik dit welkom antwoord hooren:
> Mensch ben ik niet, maar mensch ben ik geweest.'

(Vert. THODEN VAN VELZEN.)

Dante's gesprekken met den geest van Beatrice, die hij op aarde bemind had, zijn spreekwoordelijk. (Toek. leven 1904.)

(*Wordt vervolgd*.)

Onmacht.
XI.
Poeloetraperdoeli, 15 April 1913.

Wij hebben in deze causerie vooralsnog geen melding gemaakt van de oprichting van de inlandsche vereeniging 'Sarekat Islam', die zich in het kort gezegd ten doel stelt: meerdere ontwikkeling van den inlander, verheffing van hun economischen toestand en actie op handels- en coöperatief gebied. Wij wilden namelijk eerst eens afwachten of zulk een vereeniging met het oog op de geringe ontwikkeling van den inlander bestaanbaar is; wij zijn toch van meening dat verreweg de meerderheid der inlandsche bevolking nu en in de eerste toekomst nog niet rijp is om de desiderata der Vereeniging tot uitvoering te brengen, en, al moge ook het bestuur der Vereeniging het doel begrijpen waarvoor zij werd opgericht, is dit niet te verwachten van duizende leden wier leuze is: verzet tegen de Regeering en boycotten van Chineezen, terwijl 'Santri's' - leden van Sarekat Islam - de lichtgeloovige dessabevolking tracht wijs te maken dat nu de tijd is gekomen om desnoods met gewapend verzet zich los te scheuren van het Europeesche Bestuur.

Zooals men ziet heeft het bestuur van de 'Sarekat Islam' volgens de statuten geen politieke bedoelingen, maar dit bestuur kan de leden *niet goed in de hand houden*, en het gevolg is een reeks van excessen, waarvan er eenigen hier vermeld worden.

Uit Sidhoardjo schrijft men dato 29 Maart j.l. het volgende aan het 'Nieuws van den Dag':

De bestuursambtenaren hier beginnen de evengenoemde vereeniging meer en meer te wantrouwen en hiervoor bestaan inderdaad gegronde redenen. In den laatsten tijd gebeuren er feiten, die er op wijzen dat er onder verschillende leden van de Sarekat Islam een oproerige geest heerscht.

Eenige dagen geleden werd een Chinees te Sidhoardjo door verscheidene inlanders op gruwelijke wijze mishandeld. De hulp van den assistent-resident moest worden ingeroepen, die de zaak flink heeft aangepakt en persoonlijk het onderzoek heeft geleid.

Ten slotte is gebleken, dat eenige leden van de Sarekat Islam het relletje hadden bewerkt, zij werden gearresteerd en het is te hopen dat deze oproerige individuen zwaar zullen worden gestraft. Dit gebeurde te Sidhoardjo staat niet alleen.

Dezer dagen ontstond te Soerabaya twist tusschen een Chinees en een inlander, die gedurende de twist den omstanders toeriep dat hij lid was van de Sarekat Islam. Hierop mengden zich ongeveer twintig inlanders, allen leden der vereeniging, in de twist en indien de Chinees zich niet met een revolver had kunnen verdedigen, waarop de menigte het hazenpad koos, zou hij ongetwijfeld het slachtoffer van misplaatste geestdrift zijn geworden.

Zaterdagmorgen werd op een der machinefabrieken te Soerabaya een moordaanslag op een Chinees gepleegd, door eenige inlanders, leden van de Sarekat Islam, die den moordaanslag van te voren hadden beraamd. Tegenwoordig treden leden der vereeniging te Soerabaya en ook elders, herhaaldelijk op brutale wijze op, zoodat een zeker wantrouwen tegen de vereeniging

van de zijde van bestuursambtenaren niet geheel en al ongemotiveerd is.

In de afdeeling Sidhoardjo vooral, waar tal van fanatieke hadji's en santri's lid zijn van de Sarekat Islam, dient het Bestuur scherp toe te zien.

Het kost genoemde individuen weinig moeite om de openbare rust te verstoren of om een opstootje te verwekken, gelijk aan den Gedanganopstand. De bevolking gelooft nog steeds dat de bewerker van dien opstand, Kahi Hassan Mookmin, ofschoon de kogels onzer soldaten hem doodelijk hebben getroffen, niet dood is. Zijn aanhangers gelooven dat zijn geest nog voortdurend rondzweeft en vroeg of laat het teeken zal geven om de prang sabil voort te zetten en om ons wettig gezag omver te werpen.

Het Bestuur te Sidhoardjo vergete ook niet dat na het gebeurde op Gedangan, nog niet zoo lang geleden, een zekere Kahi Sapoeangin hier en daar in deze afdeeling godsdienstige bijeeneenkomsten hield met de bedoeling een oproeroerigen geest te verwekken. De man werd weliswaar gearresteerd, maar hij had reeds tal van aanhangers, die geheel met zijn ideeën instemden. Kahi Sapoeangin werd alleen gestraft, omdat hij vergaderingen hield zonder vergunning, het bewijs werd niet geleverd dat hij verzet tegen het wettig gezag aankweekte. Hij is het laatst gezien in de dessa Prambin, den laatsten tijd vernam men niets meer van hem. Dat hij echter, nu de vereeniging Sarekat Islam tot stand is gekomen, in de dessa's de bevolking tegen ons Gouvernement ophitst, is niet onwaarschijnlijk. Het Bestuur mag wel nauwlettend toezien.

Men ziet hier ten duidelijkste uit, dat geen inlandsche vereeniging denkbaar is, of steeds zijn er leden die er de godsdienst in mengen; wanneer men *de overtuiging* heeft dat Kiaki Sapoeangin godsdienstige bijeenkomsten hield met de bedoeling een *oproerigen geest* te verwekken, dan behoeft dit feit niet legaal bewezen te worden, de man is gevaarlijk voor de rust *dat is een feit* en in dat geval kan en moet de Landvoogd van zijn recht gebruik maken om hem een plaats ter woning aan te wijzen waar hij geen kwaad kan doen, m.a.w. administratieve verbanning naar Nieuw-Guinea of elders. Dat dit niet gebeurde is zwakheid, die ernstige gevolgen kan hebben.

Zooals bekend, is het vooral het streven van de ‘Sarikat Islam’ zich te bewegen op handels- en coöperatief gebied; niemand zal dit de leden euvel duiden, het is niet meer dan natuurlijk dat de ‘kinderen des lands’ door coöperatieve samenwerking zich de winsten willen verzekeren van den kleinhandel, waarvan tot nu toe de Chineezen het monopolie hadden. Om tot dit doel te geraken richt de ‘S.I.’ in alle groote en zelfs kleine plaatsen toko's op, en worden alle leden aangezegd - zooals ons werd medegedeeld - dat ze boeten zullen oploopen, indien ze in Chineesche toko's koopen. Een volmaakt boycot systeem wordt hier dus toegepast, en hiermede vermeenen wij dat de ‘S.I.’ buiten haar boekje gaat. De gevolgen zijn ook niet uitgebleven, zoowel te Soerabaya als te Semarang en elders failleeren tal van Chineesche toko's; natuurlijk dat dit kwaad bloed zet, de Chineezen willen zich wreken, vandaar de relletjes te Semarang, als volgt beschreven in de ‘Locomotief’:

Het relletje te Semarang.

Omtrent de vechtpartij Donderdagavond tusschen eenige Inlanders en Macauers te Semarang, lezen wij in de Loc.:

Het schijnt dat Zaterdag j.l. eenige Macau-Chineezen in het bedehuis der inlanders varkensvleesch hebben geworpen - tenminste zoo is de algemeene lezing - en dat een groote massa inlanders, leden van Sarikat Islam, daarover wraak wilden nemen.

Tenminste gisterenavond weerden een aantal Macau-Chineezen in die kampong door een geweldige overmacht van met messen, krissen, ijzeren staven, boksbeugels, enz. gewapende inlanders aangevallen, onder wie inlanders uit kampongs, die op grooten afstand van Brondongan verwijderd zijn. De vechtpartij nam in een oogenblik buitengewone afmetingen aan en het gevolg was, dat een Macauer gedood, twee zwaar en drie licht gewond werden. Deze bevinden zich thans allen in het stadsverband.

De politie werd dadelijk gewaarschuwd en na een conferentie tusschen den resident, den pl. commandant en den h.c.v.p. werd besloten een sectie infanterie onder een officier, luitenant Agerbeek, bij het politiebureau op Boebaän gereed gehouden. De politie zette het terrein nu af en bleef den geheelen nacht patrouilleeren, daarin bijgestaan door een militaire patrouille. Verschillende gewapende inlanders werden ook na de vechtpartij nog gearresteerd.

Het is aan geen twijfel onderhevig of deze geheele aanval op de Macauers is tevoren beraamd geworden, terwijl de daders leden van Sarekat Islam zijn. De drie hoofddaders zijn gevat en zitten achter slot.

Nader vernemen wij nog, dat de geheele vechtpartij tevoren tot in bijzonderheden zou zijn vastgesteld door de inlanders. De bewoners van Brondongan zouden de Macauers aldaar te lijf gaan, terwijl de bewoners van andere kampongs op verschillende punten zouden 'posten', teneinde te beletten dat andere Chineezen hun landgenooten in kampong Brondongan te hulp zouden komen.

Voorts hebben hedenochtend de Macauers reeds vergaderd, teneinde maatregelen tot tegenweer te treffen, terwijl wij van verschillende zijden berichten ontvingen, dat de in deze geschiedenis betrokken Chineezen singkeh's van het laagste gehalte zijn en dat de vereenigingen Siang Boe en Soe Po Sia er in geen enkel opzicht in eenig verband mee staan.

Wat de slachtoffers betreft: gisterenavond is zekere Pang Am Beng van Tawang reeds overleden, hij had een houw over 't hoofd, verschillende andere slagwonden, benevens een steek in de borst en een snede over het onderlijf. Twee andere Chineezen zijn levensgevaarlijk gewond en zullen er waarschijnlijk het leven niet afbrengen, terwijl drie anderen zwaar gewond werden.

Nader schrijft de Loc. nog o.a. het volgende:

De aanval van een troep inlanders op eenige Macauers en dergelijke Chineezen heeft hier een zenuwachtige stemming verwekt. Men geeft zich aan de ergste voorstellingen over, tot aan die van een massal oproer tusschen inlanders en Chineezen.

Die nervositeit is begrijpelijk, vooral omdat zij voor een goed deel uit niet-begrijpen voorkomt. De snelle groei van de voor velen nog onduidelijke Sarikat-Islam-beweging heeft eenige ontzetting gebracht en de vage vrees voor de 'stille kracht' blijkt nog steeds te werken.

Zonder den ernst van het geval te verzaken, is het toch vóór alles noodig, dat men zich van de juiste toedracht en beteekenis nuchter rekenschap geeft. De elders weergegeven feiten - welke van alle zijden vrijwel eensluidend blijken - stellen hiertoe in staat.

Als zeker mag worden aangenomen, dat de organisatie van 'Sarekat-Islam' als zoodanig buiten het geval staat. Er ging een gerucht, dat tot de wraakneming op de Chineezen op een vergadering van 'Sarekat Islam' zou zijn besloten. Dat is beslist niet waar.

Maar wel is het vrij zeker, dat de daders sterk onder den invloed van het bestaan van die organisatie, waarvan ze trouwens lid zijn, hebben gehandeld. Zij zijn tot hun daad gekomen wegens een voortdurende krenking van hun godsdienst door de aangevallen Macauers.

Hieruit blijkt reeds dat de Semarangsche afdeeling van 'Sarekat Islam' - er is in dit blad trouwens reeds op gewezen - in sterke, te sterke mate de religieuze gevoeligheid bevordert. En dat blijkt niet gevaarloos.

Uit het gebeurde te Semarang zien wij de leden van 'S.I.' aldaar in hun overmoed eenvoudig het Europeesch bestuur wegcijferden, immers indien het waar is dat Chineezen varkensvleesch in het inlandsch bedehuis hebben geworpen, dan konden zij zich daarover beklagen en zouden de daders gestraft zijn geworden, maar in geen geval kan het gedoogd worden dat inlanders - al zijn ze ook in hun godsdienst gegriefd - hun eigen rechter zijn en bloedige relletjes veroorzaken, waarbij zelfs de hulp der

militaire macht moet ingeroepen worden tot herstel van de orde. - De ‘Locomotief’ zegt verder in een hoofdartikel dat de afdeeling van ‘S.I.’ te Semarang meer en meer in eene religieuse richting gaat, en daarin zit juist het gevaar in elke inlandsche Vereeniging; toch zijn onder de leden tal van hadji's en santri's, die niet zullen nalaten den godsdienst als dekmantel te gebruiken tot bereiking van *het doel dat zij zich stellen* en dit doel is: omverwerping van het Europeesch bestuur.

(*Wordt vervolgd*.)

Overzicht van de Week.

Huichelarij.
I.

Wilt ge weten, lieve menschen, wie ‘Gods kinderen’ zijn, wie straks zullen ingaan in de ‘enge poort’ en zullen zitten aan de rechterhand Gods? Wilt ge ook weten wie zijn de ‘zondaren’, zij die het breede pad bewandelen, zij tot wien in den dag des oordeels zal gezegd worden: werpt ze uit in de buitenste duisternis? - De groote Abraham Kuyper, de man Gods bij uitnemendheid, zal het U zeggen in een laatste verkiezingsartikel in zijn Standaard:

Als maar beter dan op 17 Juni het besef doordringt, dat het ook op Woensdag aanstaande niet gaat om beuzelingen of om stoffelijk profijt, maar dat tegen le parti du Dieu vivant, zooals Groen van Prinsteren het noemde, d.i. de partij van den levenden God, de

donkere machten uit de diepte zich opbuigen, om het Christelijke volk van Nederland weer in den hoek te dringen.

(*Overgenomen uit het Vaderland*.)

M.a.w. de liberalen, de vrijzinnigen van alle partijen, dat zijn de 'donkere machten uit de diepte'. En de rechtsche partijen, de anti-revolutionairen, de christelijk-historischen, de Roomsch- katholieken, die 'zijn de partij van den levenden God.'

Die 't weet moet het zeggen. Als kind reeds heb ik in Kuypers 'Heraut' beschrijvingen van den hemel gelezen, alsof hij-zelf daarin had verkeerd van jongs-af. Ondertusschen echter leeft hij, en leven *alle* rechtsche politieke partijen, in flagranten strijd met wat zij verstaan onder 'den levenden God', namelijk *Dien van den bijbel*. Want, deze bijbelsche God *verbiedt* het oorlog voeren, *verbiedt* het elkander beleedigen, *verbiedt* het zich schatten verzamelen die de roest en de motten verteren. Deze bijbelsche God *gebiedt* elkander lief te hebben, *gebiedt*: als een U op den rechterwang slaat, wendt hem dan ook den linkerwang toe, *gebiedt*: Hebt Uw naasten lief als U zelven; hieraan zult gij allen herkennen dat gij mijne discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder elkander. Enz., enz.

En, wat doen de Lohmans en de Kuypers en hunne volgelingen anders dan elkaar uitschelden, en elkaar haten, en elkaar vervolgen? Hoeveel eerebaantjes palmden ze reeds in voor zich en hunne familiën? Hoe rijk en prettig leven ze er op los! Hoe juichen ze toe den krijg voor 't 'vaderland'? En de Roomsch Katholieken van 's gelijken. Ik geef maar enkele staaltjes van dit onbijbelsche gedrag uit velen. - -

Of de Vrijzinnigen in de oogen van den 'levenden God' gelijk staan met 'de donkere machten uit de diepte', *dat* weet ik niet, dat weet God-zelf alleen. Maar ik weet *wel* dat de rechtsche politieke partijen zeker en stellig *niet* zijn die van 'den levenden God' zooals *zij zelf* Dien voorstellen, maar dat zij integendeel, altijd volgens hun eigen voorstelling van Hem, in Zijn oogen niet anders kùnnen wezen dan een troep *verfoeilijke huichelaars*. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Aan de moeders.

In het vorig nommer schreef ik onder het Overzicht v/d Week een stukje over de afschuwlijkheid van den oorlog en over ons aller plicht ons daartegen te verzetten omdat hij, de oorlog, niets heeft te maken met vaderlandsliefde.

Bijna gelijktijdig daarmede kwam mij een ingezonden stúk in de Telegraaf in handen, waarin ik met genoegen zie dat ik door mijn werk aanhangers en volgelingen heb gevonden. Ik neem het om die reden hier in zijn geheel over:

> *Moeders!*
> *...In het bijzonder trof men veel gewonden aan op den bodem der ravijnen, waar velen in neergestort waren, en waar anderen zich hadden heengesleept om tegen het vijandelijk vuur en handgemeen beveiligd te*

zijn. Eenigen noemden den naam van hun vaderland, of gedachten hun moeder; dat waren de jonge soldaten....

Bovengenoemde zinnen las ik in een bespreking van 'de Gedenkschriften van den generaal graaf de Ségur, adj. van Napoleon', in de 'Hollandsche Lelie', het blad waarin de kloeke Anna de Savornin Lohman onafgebroken strijdt voor recht en menschelijkheid, en werd daar zóó door getroffen, dat ik u, geachte Redactie, vriendelijk verzoek om plaatsing van eenige woorden, die mij van het hart moeten.

Moeder! die u kleine jongen te slapen legt, zijn blonde krullebol op het witte kussen, zijn laatste blik voor u, zijn laatste woordje reeds half slapende geuit, 'moeder', denk uw schat in bovengenoemden toestand en... vloek met mij den oorlog.

Moeder, die uw jongen voor het eerst naar school brengt, de nieuwe tasch trotsch op den rug, vol verwachting wat het nieuwe leven hem brengen zal, denk hem eens stervend in een ravijn, waar hij vruchteloos tusschen lijken en gewonden roept om... moeder.

Moeders, wier zonen straks het leven zullen ingaan als kunstenaar, dokter, handelsman, ja als wat ook, denkt even uw flinke jongens, die zich nu al boven moeders hulp verheven wanen, hun laatste krachten gebruiken om evenals vroeger bij het slapen gaan te roepen... moeder.

Het Vredespaleis staat er, de vredes-idée is geboren. Laten wij, Nederlandsche vrouwen, moeders, allen meewerken, allen strijden tegen den oorlog! Schoonklinkende namen, vrijheids-

liefde, grootheid van het vaderland, ja, zelfs de naam van Hem die slechts Liefde predikte, worden gebruikt om aan te kweeken bloeddorst, voor niets noodig dan voor de eerzucht, geldzucht, enz., enz., van enkelen.

Strijdt tegen den oorlog! Laat uw jongens niet in apenpakjes op straat loopen, in den waan dat ze als Padvinder heel wat groots volbrengen! In waarheid worden zij al gereed gemaakt voor.... den dood in het ravijn met als laatste, zucht heel, heel zacht.... moeder!

EEN HOLLANDSCHE VROUW.

Den Haag, 17 Juni 1913.

Wie deze 'Hollandsche vrouw' is, *ik* weet het niet, maar het is mij een behoefte haar hier openlijk te danken. Heeft zij geen gelijk? Is het niet bovenal de taak der *moeders* hare zonen, hare met liefde en teederheid behoede en grootgebrachte jongens, te sparen voor de wreedheden, afzichtelijkheden, verruwing van den krijg? - O, indien alle vrouwen, *hoe* ze ook overigens denken mogen, het dáárin nu eens ééns mochten worden, daarin, dat ze breken met de onware, leugenachtige traditie van het 'vaderlandslievende' van oorlog-voeren.

Jaren geleden, toen ik nog maar een jong meisje was, die niet vermoedde dat zij ooit de pen zou voeren, veel minder nog redactrice zou worden van een veelgelezen tijdschrift, jaren geleden reeds heb ik eene andere moeder, eene duitsche, overtuigd van de phrasenmakerij waarmee men overglanst de afzichtelijkheid van den krijg door te spreken van 'helden', van 'roem', van 'sterven voor vaderland en vorst' - en al die absoluut-*on*ware phrasen meer. - Er werd lofgebazuind op den oorlog van '70. 't Denkmal in 't Niederwald kwam ter sprake. Niettegenstaande ik de jongste was in het gezelschap, en de eenige ongetrouwde in het kringetje van mannen en vrouwen, vatte ik vuur, en riep verontwaardigd uit dat ik, ware ik echtgenoote en moeder, niet getroost zou zijn door welk 'Denkmal' ook, hadde ik man of kind moeten afstaan voor dien door pruisische eerzucht opzettelijk gemaakten moordenden krijg. - Mijn oogen schitterden, mijn woorden rolden vlug van mijn lippen, onafhankelijke woorden, die duitsche jonge meisjes, geloof ik, wel nimmer durven uiten, misschien niet eenmaal durven denken. Eerst heerschte er een verbaasd stilzwijgen. Toen ineens stak een der dames, zelve echtgenoote en moeder, mij over de tafel heen hare hand toe, sprak luide en vast:

Fräulein von Lohman, ich danke Ihnen im Namen aller deutschen Mütter, denn Sie sagen die Wahrheit; Sie haben Recht. -

Thans is het een 'hollandsche vrouw', die opnieuw herhaalt, na zoo vele jaren, dat ik gelijk heb, gelijk in mijn te velde trekken tegen een schijnvertooning van vaderlandsliefde - welke *niets* te maken heeft met oorlog.

Zoo wint een denkbeeld veld. Zoo draagt een zaadje, hoe klein ook, vruchten. - -

Laten zij, die den oorlog willen, de beursspeculanten, de eerzuchtigen, de kroonprinsen Wilhelm, enz., laten zij dan in eigen persoon, en ten koste van eigen bloed en goed, den krijg, dien zij uitlokken, uitvechten. In plaats daarvan echter zitten zij thuis, achter hun schrijftafel, mesten zich vet met het bloed, het leven, de gezondheid van gansche volkeren die zij tegen elkaar ophitsen uit *eigenbelang*, enkel uit *eigenbelang*. Bedenkt dat laatste steeds, vrouwen van Nederland, en waakt voor

Uw mannen, Uw zonen, Uw vaders, Uw broeders, Uw vrienden; houdt hen terug van den dommen waan der zoogenaamde vaderlandsliefde in dit opzicht. Want, niet dáárvoor vallen zij, maar enkel om de Krupps *nog* rijker te maken, en om de eerzucht te bevredigen van op promotie begeerige generalen en heethoofdige aanstaande regeerders, die niets hebben te verliezen en alles te winnen door den dood van duizende en duizende jonge mannen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Koninklijk?

De groot-oorige koning van Spanje, de 'fiere' nakomeling van eeuwenoude geslachten, is gewikkeld op dit oogenblik in een sjacherproces! - -

Weet ge waarover? - -

Een slechts-half-toerekenbare rijkaard, gestorven in een krankzinnigengesticht, vermaakte hem, den koning van Spanje, enkele maanden slechts vóór zijn dood, zijn gansche vermogen van 2 millioen vijf honderd duizend francs. De reden die hem daartoe bewoog was de grootheidswaanzin van een half-wijze. Geen wonder dan ook dat de ware erfgenamen er geen oogenblik aan twijfelden, of de koning van Spanje-zelf zou de eerste zijn fatsoenlijkheidshalve een aldus verkregen erfenis

te weigeren. Zij lieten hem het geval uitvoerig uiteenzetten, met verklaringen van doktoren en getuigen. Zij waren volkomen gerust op den uitslag. Gold het niet een Koning, géén sjacheraar van professie.! - -

Misgerekend!

Ondanks de verklaringen der getuigen en deskundigen, ondanks het alles-zeggend feit dat de erflater slechts een paar maanden na zijn testament overleed in een krankzinnigengesticht, ondanks de daadzaak dat twee en een half millioen voor diens erfgenamen natuurlijk een gróót vermogen beteekent, terwijl Hij, de Koning van Spanje, dat groot vermogen so wie so reeds bezit, ondanks dat alles heeft de Koninklijke groot-oorige Alfons, de fiere nazaat van vele vorstengeslachten, de echtgenoot van een Engelsche vorstin, zich niet geschaamd een sjacherproces te beginnen om de hem betwiste erfenis machtig te worden, en, op rechtskundige spitsvondigheden gegrond, het testament wettig te doen verklaren door de rechtbank van Saint-Gaudens, - waar de erflater thuishoorde. -

Noblesse oblige nietwaar? De eene rijke Keizer bakt potjes heden ten dage, die hij dan aan de markt brengt, de andere prins verkoopt melk en wild tegen concurreerende prijzen, nommer drie doet in finantieele speculaties aan de beurs, nommer vier versjachert zijn schilderijen aan den meestbiedende, en procedeert met zijn eigen kinderen. Waarom zou Alfons van Spanje zijnerzijds niet de erfenis van een half-krankzinnige trachten te ontfutselen aan diens familie? - 't Heele zoodje *blijft* immers toch ‘vorsten.’ En 't slaven-ziel-publiek, genaamd volk, *blijft* hen aanbidden en toejuichen als ze zich op straat vertoonen, en de Telegraaf c.s. *blijft* ellenlange lik-artikels schrijven als ze onder elkaar trouwen en lekker eten en drinken, om het verbaasde burgerjongenspubliek te vertellen hoe mooi en hoe fijn en hoe voornaam dat allemaal toeging. En de lezers slikken het gretig. Enz. Enz.

Ja, dáárvoor was wèl een revolutie noodig, nietwaar, daarvoor was 't wèl de moeite waard om Marie Antoinette en Lodewijk den zestienden tè guillotineeren, daarvoor, dat we nu zulke heel-andere, zulke ‘waardige’, ‘democratische’ vorsten bezitten, die zoo best weten wat hun volk toekomt!!

Ik voor mij had den vroegeren tijd nog liever. Toen dacht een koning ten minste in *zulke* dingen nog waarachtig *koninklijk!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(*Vervolg van No. 51*).
Zie vorigen Jaargang

O God, o God - - wat ben ik ongelukkig!

Ik wou dat ik dood was. - - -

Ik haat iedereen - me zelve - - en Dolly - en alle menschen die geld hebben - en al die vuile viezerikken van mannen. - -

O 't vernederende, 't afschuwelijke van armoede - - van vergulden armoede - - van een freule zijn, en met mooie kleeren loopen, en luxe-smaken er op na houden - - en niet het geld hebben dat hóórt bij al dat moois. - - - Waarom ben ik niet zoo'n aan

niets van dien aard behoefte-hebbende, boezem- en heupenlooze, stemmige juffer, tevreden met 'n simpel quasi-panama hoedje van twee gulden, en 'n korten hobbenzak-rok van flinke ‘degelijke’ stof, en 'n vormlooze paletot gekocht in een vierde-rang-magazijn,... zoo'n van alle coquetterie een deugdzamen afkeer hebbende, met gestrenge principes gepantserde juffer, die rilt van zoo'n zondige omgeving als Monte, en die het afschuwelijk vindt dat al die ‘slechte’ vrouwen daar zoo maar ongemoeid durven rondloopen - - en die de mannen zuur veracht. - - Als ik maar zóó ware, dan zou dit niet zijn gebeurd - dit vernederende. - -

Want, 't is toch mijn eigen schuld. - - Al wind ik er nog zooveel doekjes om heen voor me zelve, al wil ik nog zoo de mooie rol spelen van onschuld, en al ben ik nog zoo woedend op dien vent - - als ik héél eerlijk ben, diep in me-zelve, dan weet ik het toch wel dat het mijn eigen schuld is - - de schuld van mijn eigen leelijke-ik.....

Dolly had er me toe overgehaald dat ik twee dagen, - twee korte dagen maar, - bij haar zou komen logeeren in 't Grand-hôtel. - Ik heb het gedaan. Twee heerlijke mooie dagen heb ik daar geleefd en grande-dame! ‘Hij’, haar ‘hij’, woont in 't hotel de Paris. ‘Je moet de convenances toch bewaren’ - - zegt hij, met echt-Engelsche huichelarij. - En daar óók, in 't hotel de Paris, zag ik dadelijk dien Duitscher, m'n aanbidder uit de tram. Ik dronk er met Dolly en haar ‘ami’ afternoon-tea, en hij zat aan een tafeltje vlak tegen ons over - - en hij fixeerde me - - fixeerde me....

Ik zag dat hij me dadelijk herkende. - -

En ik kon het coquetteeren niet laten. - -

Ja, ik weet het wel. Toen had ik vóór me moeten kijken. Toen had ik *niet* moeten doen wat ik deed: mijn been zóó trachten te zetten

dat hij kon zien mijn enkel, met den àjour kous. En toen Dolly zachtjes-giegelend zei: ‘Kijk die Duitscher eens naar je gluren, die is bepaald van je gecharmeerd’, toen had ik erom boos moeten zijn inwendig, - maar in plaats daarvan was ik ermee geflatteerd. - - -

's Avonds toen we met ‘Monty’ - zoo heet Dolly's tegenwoordige ami - in 't Casino waren, bleek het dat hij, mijn Duitscher, erin geslaagd was zijn kennis te maken omdat ze samen in één hôtel woonden. ‘Monty’ vond het, geloof ik, wel gemakkelijk dat ik-ook daardoor nu gezelschap had; dan was hij vrijer met Dolly. We soupeerden allemaal samen in het restaurant van 't hôtel de Paris. - - Ik vond hem opdringerig. Maar zijn verslindende gulzige oogen amuseerden me. - - 's Avonds met Dolly heb ik om hem geschaterd, om die oogen. - - - God, 't is toch zoo leuk als je een man zóó in de macht hebt.! Als je ziet, hij zou mij zoo dolgraag hebben, zoo wanhopig graag, graag - - maar je kunt mij toch niet krijgen, als ik niet wil. - - - 't Is eigenlijk gemeen, ingemeen, hem dan zoo te verlekkeren op je zelf. Maar zulke kerels verdienen toch ook niet beter ten slotte. Ze maken zooveel vrouwen ongelukkig; goed dat ze nu en dan eens een lesje krijgen op hun beurt. -

De volgende dag was 't mijn laatste. - Dat maakte me dol-uitgelaten. - Om mijn melancholie van scheid en-moeten weg te lachen. - -

De menschen begrijpen zoo iets niet. Die denken dan dat je er ‘overheen’ bent; - begrijpen niet dat je juist dan, als je zoo uitgelaten doet, dood bent, voorgoed heelemaal, dood. - -

We waren in 't Casino geweest - en ik had gewonnen - en daarna bij Rumpelmayer - - en we hebben champagne gedronken, vreeselijk veel champagne overal - en later soupeerden we in 't Grand-hôtel - - en toen zaten we buiten in 't Café de Paris. - - -

Mijn Duitscher, die overal mééging, werd sentimenteel van lieverlede - - bij de maan, en den mooien avond.

- - - - Dolly en Monty zaten boven op elkaar - - zij rookte cigaretten, en neuriede met het oog op mij:

> Morgen muss ich fort von hier,
> Und muss Abschied nehmen.

‘Waarom blijft U niet? - - Waarom gaat U *nu* weg, *nu* -?’, kwezelde teer mijn Duitscher met verliefderige blikken. - -

‘Waarom zou ik blijven -?’ coquetteerde ik, alsof ik hem niet begreep. - -

‘Dat weet U wel.’ - -

‘Dat weet ik niet.’ - -

Precies op dat moment hadden Dolly en Monty 't heel druk samen. Zij moest hem helpen - beweerde hij - bij de samenstelling van een van die gecompliceerde Amerikaansche ‘drinks’, waarin Amerikanen en Engelschen zoo ver zijn; er was whisky aangedragen, en absinth en citroenen en suiker, en nog veel meer....

‘Voor *mij* moet U blijven - -’ lispelde mijn Duitscher, zich voorover buigend. En ik geloof heusch dat de vent dacht, dat hij er daarbij interessant verliefd uitzag.

Terwijl in waarheid de dierlijke begeerte hem vuil uit zijn passie-oogen keek. - -

God, God, wat maakt ondervinding je *slecht*. Wat maakt het leed dat één man je kan aandoen je voorgoed wreed. - -

Vóór ik Joost liefhad had ik niet zoo kunnen zijn.... - maar, zooals nu, - zoo coquet, zoo belust op pijn doen.

Maar Joost heeft me zoovéél pijn gedaan, zoo gedesillusioneerd.

Door Joost ben ik voorgoed een andere geworden, een die wéét wat de mannen waard zijn. -

Nu haat ik hen. -

Nu wil ik hen allemaal pijn doen, zooveel ik kan - - omdat ik nooit weer een zal kunnen liefhebben zooals ik het Joost had.

Ik weet heel goed dat ik dien avond opzettelijk een spiksplinter-nieuwen hoed droeg, dien ik had gekocht voor 't 's middags in 't Casino gewonnen geld, een hoed van Lewis, die me verbazend flatteerde, had Dolly gezegd, en dien ik daarom bepaaldelijk had genomen, - - om hem doller nog te maken. -

Een heel groote hoed van zwarte tulle met een witte aigrette - - die uitstekend kleedde, sober-chic, bij mijn wit en grijs streng-sluitend tailleur. -

De jacquette daarvan lag naast mij op een stoel; ik zat in mijn dunne witte blouse, met een lagen hals en korte mouwen. - -

Ik weet dat hij den heelen avond keek naar mijn armen, gluurde in mijn hals; - - door 't inzet-stuk kon je mijn huid zien - -.

Ik lachte hem uit, om zijn sentimenteele! woorden, plagerig. - - Het maakte hem nog begeeriger. - -

‘Ik wil niet blijven. - - Ik wil niet’ zei ik, en stampte met mijn voet, zóó dat hij weer zag mijn ájour kous, uit den nauwen rok. -

Monty dronk zijn eindelijk klaargekomen drank uit, geeuwde, en vond dat we nu maar naar huis moesten gaan. -

Eigenlijk was ik hem dankbaar, achtte dat de beste oplossing. - -

Maar Dolly wou met alle geweld door de Casino-tuinen, slenterde vóóraan, verliefd aan Monty's arm hangend. - -

En toen kwam hij, de Duitscher, mij op zij, zei, heel snel, terwijl zijn heete adem langs mijn gezicht ging:

‘Ik weet toch immers wel dat je alleen heengaat omdat je moet - - omdat je geen geld hebt. - - Maar ik betaal voortaan alles. - - Ik zal je een cheque geven. - -’

Ik heb naar hem geslagen. - Ik was zóó kwaad, dat ik hem met zijn eigen bloemen, die hij galant voor me had gekocht, in zijn gezicht sloeg. - - En ik schold hardop: Ploert, ploert. - -

Ik kon ineens geen enkel Duitsch of Engelsch woord vinden in mijn woede. - -

Dolly-alleen verstond het Hollandsch.

‘Wat is er nu.? - - Wat is er’ - riep ze - en lachte meteen al. - Want ze vond het een potsierlijk gezicht - zei ze later - dat we handgemeen werden midden op den openbaren weg. - Er werd al gegrinnikt om ons heen. - In Monte zijn altijd zoo véél late nachtbrakers op de straat. Monty was woedend erom, diepgekrenkt in zijn Engelsche zóógenaamde correctie. - - We zeiden geen woord meer tegen elkaar. Ik heb niet eens gemerkt hoè mijn Duitscher eigenlijk van het tooneel verdween, zich uit de voeten maakte. -

Ik weet alleen dat ik in 't Grand-hotel voorover op mijn bed lag te snikken, van kwaadheid en vernedering. -

En dat Dolly met een glas water naast me stond, en eerst lief deed, en me oprecht wou troosten, maar toen ik niet ophield met huilen kwaad werd, en uitviel:

‘In elk geval is het je verdiende loon. Je hebt hem eerst zoo ver gebracht als je hem maar kon krijgen. Monty-zelf dacht óók dat je wel wou. Ik geloof dat die 't hem verteld heeft dat je nu niet bepaald rijk bent, en dat je daarom.....’

Toen zei ik in mijn drift en zenuwachtigheid iets heel leelijks van Monty. En natuurlijk werd Dolly daarop woest-kwaad, en liep de deur uit. - - - - - - - -

Ik weet dat ze bij hem is - den heelen nacht. - - - Ik wil haar niet meer zien. Niet daarom, omdat ze met hem leeft, ben ik boos. Dat moet zij weten. Zij geeft zich niet aan hem uit geldgebrek, maar uit verliefdheid. Want ze is zelve rijk genoeg. Maar ik schaam mij voor haar. Om de beleediging die mij is aangedaan. Om de beleediging dat een man, mij, Kate de Brienne Steinberg, wou koopen, - als een publieke vrouw, - - - voor zijn geld. - - -

En ik schaam mij dat ik-zelve, door mijn coquetterie, dat heb uitgelokt.

Daarom, omdat het mijn eigen schuld is, - om mijn eigen leelijke-ik, - daarom schaam ik me zoo voor Dolly, en voor ‘Monty.’ - - -

Nu is het voorbij - - voorbij de bedwelmende vergetelheid van 't Zuiden. - -

Nu moet ik weer leven onder den killen, kouden grijzen hemel ginds, waar de menschen niet weten wat genot is, zich opsluiten in volgepropte kamers, met ‘antieke’ meubels, die hun donkere huizen nog donkerder maken, waar zij 't beetje vale zon, dat met moeite binnendringt, angstvallig afsluiten door zoo en zoovele stofnesten van gordijnen en overgordijnen. - -

Kijk, nu gaat de trein over den Jardin Public van Menton! - - Ik kan de menschen zien wandelen ginds, in hun lichte toiletten, met hun veelkleurige parasols. - - Ik geloof dat ik dat groepje daar, dat met de leuke tennis-blouses aan, zelfs herken, 't zijn die mooie slanke Engelsche meisjes, die laatst meededen aan de Bataille de fleurs. - -

‘Waar is Dolly nu? - - En Monty? - - Die zijn nog niet opgestaan misschien - of anders liggen ze in hun easy chairs, en luieren bij hun laat Engelsch ontbijt van thee en geroosterd brood en eieren; zij in die bleekblauwe chiffon tea-gown-peignoir, die haar zoo prachtig kleedt bij haar rossig haar, en met haar mooie armen en hals bloot, en haar vlugge trippelvoetjes zonder kousen, in Japansche muiltjes.

Ik wil er niet meer aan denken. - -

Ik wil denken aan de toekomst. - -

Aan mijn werk. - -

Aan mijn plicht. - -

God - God - wat een armzalig leeg woord: plicht! -

O die mooie woorden van Maurice Magre:

La meilleure part.

C'était par un jour clair d'odeurs, de couples jòints,
De feuillages et de premières robes claires...
Le soleil déclinait... Paris chantait au loin...
Une poussière d'or s'élevait de la terre...

C'était par un jour chaud, lumineux, printanier...
Je marchais seul, me souvenant de leurs paroles:
‘Soyez heureux! La solitude et l'amitié
Sont la meilleure part; que cela vous console!’

Sans doute, ils ont raison, mais que ce soir est lourd!
Qu'il mêle étrangement la chair et la nature!
Chaque ombrelle, en passant, agitait de l'amour...
Je sentis près de moi glisser une voiture...

C'était eux! Ah! la paix profonde de leurs yeux!
Ils ne s'étreignaient pas, mais c'était plus terrible
De les voir côte à côte ainsi silencieux
Regarder longuement le ciel irrésistible.

Or, ils m'apparaissaient plus jeunes et plus beaux,
Ils étaient une élite entre les créatures,

Ils s'en allaient vers du soleil... Ils m'aperçurent,
Et, machinalement, j'ai levé mon chapeau.

J'étais un promeneur bien seul, bien misérable.
Penchés tous deux à la portière, ils me faisaient
Des signes d'amitié trop nombreux, trop aimables...
Mais la voiture au loin s'en allait, s'en allait...

Puis le soleil couchant jeta toutes ses flammes.
J'entendis vaguement quelqu'un dire: 'Il est tard!'
Je mis mon pardessus... Le vent me glaçait l'âme...
Allons, décidément, c'est la meilleure part...

- - - Zoo is het ook met mij! - Ook ik ben een 'promeneur bien seul, bien misérable.' - En, als ik denk aan straks, dan geldt ook voor mij: 'Le vent me glaçait l'âme.' - -

O Dolly, Dolly! Waarom heb ik niet jouw luchtig vlinderzieltje? - Waarom kan ik niet, als jij, van den eenen man dartelen naar den anderen, zonder diepere liefde, alleen maar uit zinnen-behoefte. - -

'Or ils m'apparaissaient plus jeunes et plus beaux,
Ils étaient une élite entre les créatures. -

Voor mij, voor mij, die terug moet in den arbeid, voor mij: la solitude et l'amitié. - -

O koude, koude, koude twee woorden. - - Ik haat je - ik haat je. - -

Ik haat de plicht. - -

Ik heb de luxe lief - en de zon - en het Zuiden - en het licht - en de bloemen - en het nietsdoen. -

Maar ik ben arm. - -

En, als je arm bent, dan *moet* je denken aan de 'plicht', alleen aan de plicht. - -

Of anders.... moet je je *vrouw*lichaam verkoopen voor geld, - - net als een publieke vrouw. - -

Als ik dat deed, dan kon ik nu blijven - en in 't Hotel de Paris wonen. - En mooie toiletten bestellen net als Dolly. - -

En met haar en Monty pretmaken.

Niemand hier vindt daarin iets 'slechts'. - Daardoor wordt je hier niet 'onfatsoenlijk' - zooals in je eigen land. - -

Maar, ik zou 't verachtelijkste wezen geworden zijn dat er bestaat, in mijn *eigen* oogen, als ik dat had gedaan, datzelfde wat van Dolly vergefelijk is omdat het haar behoefte is, maar wat bij mij zou zijn lage berekening van geldbejag. - -

Daarom wil ik het niet doen. - -

Daarom zal ik voortaan altijd alleen zijn, - - omdat ik nooit meer zal kunnen toebehooren aan een man uit liefde. - -

O Joost - Joost! -

Het mooiste heb je in mij vermoord - het mooiste wat ik had te geven. - -

Nu blijft mij nog alleen maar: la solitude et l'amitié! - -

En die toekomst is vréése lijk.

(*Wordt vervolgd*.)

Brief aan de redactrice
met antwoord van de redactrice.

Zeer geachte Freule,

Ik dank U er zeer voor dat U mijne opmerkingen betreffende het stuk van Mevrouw van Rees-van Nauta Lemke een plaatsje in Uw 'Lelie' gaf, en was erg blij te vernemen dat ik het stuk over Mevr. Blavatsky had misverstaan. Toch meen ik, dat de toon van het gedeelte dat in de Maart-aflevering der Lelie voorkwam, niet gelukkig getroffen was - althans mijn indruk was zoo en, zoo meende ik, waar is het goed voor dat uit het particuliere leven van groote menschen dingen worden bekend gemaakt, die door velen juist als maatstaf worden gebruikt om zoo iemand af te maken? Ik weet iets omtrent het streven van Mevrouw Blavatsky, Judge, Catharina Tingly en anderen, en acht dit streven zeer hoog, ofschoon ik persoonlijk telkens gevoel dat ik maar weinig kan helpen dit edele doel te bevorderen - men moet hiervoor geloof ik aangelegd zijn. Toch gevoel ik in sommige oogenblikken van mijn leven de weldadige rust die er van die menschen uitgaat. Het is zoo heel iets anders dan 't gejammer van veel moderne schrijvers en schrijfsters. Is 't niet erg treurig dat een Marie Corelli en zoo vele anderen hun schitterend talent verbeuzelen aan zware down-makende romans? Waarom schrijven ze immer over een kerkhof, waar rozen groeien druipend van rood bloed, en ontrafelen ze dingen met cynische fijnheid waarvan men griezelt? Kan hiervan iets goeds uitgaan?

Met beslistheid ga ik zeggen dat onze literatuur en muziek internationaal ziek zijn *door en door* en bijna zou ik er aan durven toevoegen dat de slapheid en zenuwachtigheid van onze omgeving een gevolg is van het gelamenteer van vele schrijvers en componisten, waaronder zulke schitterende talenten zijn. Ik zou ze allen willen vergaderen om me heen bij gouden dag en zilvren zomernacht. Ik zou ze willen voeren naar onze mooie stranden als de zee bij zonnigen open dag haar stormlied zingt. Dan zou ik pogen mijn gevoel over te dragen op hen en hun toeroepen:

Zeg, ken je het lied van de brallende zee,
Die snerpend de kusten rammeit?
Die golven als bergen 'lijk zeepbellen jaagt
En telkens aan grootere krachten zich waagt!
Zeg, kén je dat lied van de zee?

Zeg, ken je het lied van den gierenden wind,
Die guivend en snerpende striemt,
Langs machtige stammen van 't oeroude woud,
En 't rotsengevaarte, door d' eeuwen gebouwd,
Doet sidd'ren in grondvest en bint?

Zeg, ken je den zang van die beiden nog niet?
En hebt ge 't nog nimmer verstaan?
Dan op! Naar de zee! Naar d' onmeetlijken vloed,
Dan kan je gevoelen de kracht en de gloed,
Die ligt in dát stormende lied.

Dan zal er een stroom door je aderen gaan,
Die opwekt tot edelen strijd.
Dán zal je een man zijn en zing je wel meê
Het lied van de groote onmeet'lijke zee,
Dán zal je een zeeheld verstaan.

IJmuiden.
GEORGE HAAK.

P.S. In de Mei-afl. der ‘Lelie’ geeft U een mooi versje, ‘De doodsengel’ van Mevr. van Rees-v. N.L., dat ook mij zeer treft. Ik hoop van harte dat ze weer spoedig geheel hersteld zal mogen zijn.
G.H.

Antwoord redactrice.

Het bovenstaande is eigenlijk speciaal bestemd voor mevrouw van Rees-van Nauta Lemke, over wier hoofdartikel, betreffende mevrouw Blavatsky en de theosophie, de schrijver niet was voldaan indertijd. Mevrouw van Rees-zelve heeft hem op zijne gedachtenw: dienaangaande geantwoord, en deze zaak is thans, gelijk uit het bovenstaande blijkt, geheel uit de wereld op aangename wijze.

Het zij mij echter vergund den schrijver, - die zijn gedachtenw. richt tot mij - op twee punten daarin opmerkzaam te maken. Ten eerste op zijn eigen woorden, dat hij voelt niet ‘aangelegd’ te zijn om mevrouw Blavatsky; mrs Tingley, enz., te helpen in hun edelen strijd. Kan dit zelfde niet even goed het geval zijn met de door hem bedoelde schrijvers en schrijfsters, met mevrouw Marie Corelli met name? Deze laatste is, geloof ik, voor heel velen een groote steun juist dóór hare romans - die den heer Haak zoo mishagen. Zoo zijn wij allen dus verschillend. De een voelt zich aangetrokken en geholpen, door diezelfde dingen, die den ander afstooten en belachelijk voorkomen (denk b.v. aan het spiritisme). En wat het tweede punt betreft waarop ik den heer Haak wil wijzen, gelooft deze werkelijk, dat het lied der zee, en de zilvren-maanlicht-nachten - hoe wonderbaarheerlijk ook - voldoende troost en blijdschap kunnen opleveren om ons te maken tot levenskrachtige menschen in blijvenden zin? Kan zulk natuurgenot de troosteloosheid van leven en levensverdriet afdoende vergoeden? Neen ímmers. Leed, en Smart, en Raadsel van ons bestaan kunnen alleen worden vergoed door een of ander vast geloof (zooals b.v. dat van mrs Blavatsky, enz.). En, juist omdat al die menschen, die de heer Haak veroordeelt, dat vaste geloof missen, als tegenwicht voor de troosteloosheid van ons korte aardsche

bestaan, juist daarom zijn zij bijna zonder uitzondering pessimisten. Immers, om bij bovenstaand voorbeeld van de zee te blijven, is er iets troosteloozers denkbaar dan te weten, dat gij al die heerlijkheid van natuurschoon slechts enkele korte jaren zult genieten, om dan te moeten verdwijnen onder den grond, weggestopt in de donkere aarde.? Juist als ik-persoonlijk het hevigst word gepakt door natuurschoon, dan overvalt mij tegelijk onmiddellijk die gedachte aan straks, als ik dat genot zal moeten missen voor altijd. Het *vergankelijke*, in een woord, het vergankelijke van alle aardsche blijheid, ontneemt aan die blijheid de grootste waarde, en daarom zijn zij eigenlijk alleen gelukkig te noemen, die, als mevr. Blavatsky en anderen, een geloof hebben in onze *on*vergankelijkheid. Anders vervalt men m.i. in onware phrasenmakerij.

REDACTRICE.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Aan mevrouw Gerda v.d. Horst- van Doorn.

Ik *moet* U mijn hulde en instemming brengen met het hoofdartikel door U geschreven,[*)] doch een paar zinnen kunnen mij niet overtuigen. U schrijft o.a. ‘En in beiden is teleurstelling geboren.

‘Omdat onze natuur verkracht is geworden. Omdat men aan onze òpbloeiende lijven een misdaad heeft gepleegd.’

Ik, voor mij, geloof dat 't ergens anders in zit.

Gesteld, men is getrouwd en men sympathiseert *geestelijk* heel goed, dan kan men *lichamelijk* toch niet goed bij elkaar passen. Ik geloof, dat 't dan ook een zuiver *lichamelijke* quaestie is, dat beiden zich niet bevredigd voelen. Ik ben 't heelemaal met U eens, dat er veel vrouwen zijn, die onvermogend bleken, om het innigste-éénzijn te doorleven. Voor een man is dat een heel andere quaestie, aangezien de werking van de natuur in hem een heel andere is dan bij de vrouw. En daarom ben ik 't zoo met U eens, dat de huwelijksband onzedelijk is; al 't mooie in je gaat te niet....

C. ARNTZENIUS.

*) Zie Lelie van 11 Juni ll. Hoofdartikel, getiteld: Liefde.

II.

(Ingezonden naar aanleiding van het Hoofdartikel: Liefde, door mevrouw van der Horst - van Doorn.)[*)]

Man of Vrouw?

Een engel Gods sprak:

Man! Ziedaar een klank vol kracht en gloed, die vrouwenziel ontvlamt, die gezonken moed opheft tot daden van dapperheid.

Man! woord vol rijken en schoonen inhoud: flinkheid, durf, daad, trouw, zelfstandigheid.

Wie man is, is koning, heer, machthebber.

Wie man is, denkt, durft, doet, schept.

Wie man is, is iemand!

Fierheid, als bewustheid van kunnen en willen, straalt van zijn indrukwekkend schoon gelaat, waarop God zijn stempel heeft gedrukt.

Teeder medelijden gevoelend met het zwakke en gebrekkige, het lijden, de droefheid, de smart; een oneindige liefde koesterend voor de vrouw, geschapen om het hoogste genot, der voortbrenging, met hem te deelen, beschouwt en eert hij de mannin als zijn evenwaardige, als de noodzakelijke en natuurlijke aanvulling van zijn wezen, beschermt het kind, geeft den arme, lenigt de smart, verzacht het lijden, verzoet den zwaren arbeid, behoedt het leven en lot van het van hem afhankelijke dier, is onuitputtelijk in het uitdenken en toepassen van middelen om het leven van al 't geschapene te veredelen en te verheerlijken.

Man te zijn: ziedaar de schoonste roeping!

* * *

Maar **vrouw** te zijn: den man te raden, te leiden, te helpen, te steunen, te troosten; *vrouw* te zijn: te gevoelen en te ervaren dat men den koning der schepping kan kneden als was; *vrouw*, door de natuur bestemd om al het edele, goede en schoone in den man tot ontwikkeling en uitbreiding te brengen, de ziel, de kern, de oorzaak, het doel te zijn van al 't geen hij denkt en doet, werkt en schept; *vrouw*: zoo zwak en teer en toch door het vrouwelijke zoo machtig en allesbeheerschend; *vrouw*: bestemd voor 't zalige moederschap; *vrouw* te zijn, dat is: door het gevoel in alle dingen het juiste weten te onderscheiden en te kiezen, de verrukkelijke kweekster van al 't schoone en heerlijke, geheel opoffering en zelfverzaking. - Ziedaar toch een voorrecht, dat het man-zijn evenaart!

En ik verheug mij engel te zijn, omdat ik niet zou weten welk van beiden ik 't liefst zou zijn.

C. GROUSTRA.

*) Zie Holl. Lelie van 11 Juni ll.

III.
Aan alle ware christenen, naam-christenen en dogma-belijders.

De Neerbosch-scheurkalender brengt voor heden (9 Juni 1913) met het tekstwoord: ‘De rechtvaardige kent het leven van zijn beest, maar de barmhartigheden der goddeloozen zijn wreed’ (Spr. 12:10), deze toepassing, den dierenhaters en martelaars aanbevolen. ‘Ofschoon niet alle dierenvrienden en -beschermers rechtvaardigen kunnen genoemd worden, in den zin der H. Schrift, zijn toch zeker alle rechtvaardigen ook vrienden en beschermers van het gedierte; niet alleen van hun eigen vee, uit eigenbelang, maar van alle dieren, behalve van die waartegen de strijd noodzakelijk is. God heeft ons de heerschappij over de dieren opgedragen. Gelijk nu een goede koning goed is voor zijne onderdanen, zoo is een goed christen ook goed voor het dier. Maar goed zijn voor de dieren en hard en onrechtvaardig voor de menschen, dat is wreede, goddelooze barmhartigheid.’

Dat is een practisch woord, en kan vrucht dragen, want de Neerbosch-scheurkalender bereikt duizenden, en het is een bewijs, dat de dierenliefde in het ‘Weeshuis’ gepredikt wordt.

Mijns inziens moet men het van de kinderen hebben; en als zij groot zijn en families vormen, weer van hun kinderen; daarom verheugt het mij, dat de dierenliefde in die inrichting hoog wordt gehouden.

Het zij eervol vermeld.

De Bilt, bij Utr.

‘KOUWENHOVEN’

9/6 1913. A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

J.M. - Hartelijk dank voor Uw langen brief. Uit vrees U te zullen verraden durf ik hem niet beantwoorden; ik meen trouwens ook dat dit is volgens Uw eigen wensch. Daarom bepaal ik mij tot een heel hartelijken groet, en veel dank voor Uw vertrouwelijk schrijven.

Anonym-schrijven bestemd voor 'Een Jurist' (zie Holl: Lelie van 14 Mei jl.). - Anonyme brieven, van *welken* inhoud of strekking ook, worden

noch geplaatst, noch doorgezonden. De naam van den schrijver wordt desverlangd niet publiek gemaakt, en kan strikt redactie-geheim blijven; hij moet echter der redactie bekend zijn. Uw brief is dus vernietigd.

Betsy. - Ik heb Uw brief van 20 dezer ontvangen, en ik zou zoo graag eens heel ernstig met U willen praten over den inhoud ervan. Want, neen 'slecht' vind ik U geenszins. Wat is ten slotte 'slecht' en wat 'goed'? Dat is alles zoo heel betrekkelijk. Maar ik vind U zwak voor U-zelve. Willoos. En daarom ben ik overtuigd dat gij te gronde zult gaan eer gij 't zelve weet. *Daarvoor wil ik U met allen ernst waarschuwen*. Want, zoo iets als gij thans doet is alleen dan mooi (en verschoonbaar) wanneer het geschiedt uit waarachtige liefde Vanaf het oogenblik echter waarop die dood is, zooals in Uw geval, wordt Uw handelwijze een van gewoonte, van gebrek aan zelfbeheersching, van laakbare onverschilligheid, en daarenboven zal die handelwijze zich zonder eenigen twijfel ten slotte tegen U-zelve keeren en U heel noodlottig worden en Uw toekomst vernietigen. Het helpt niet te zeggen: ik wou graag dood zijn, of: ik haat hem, enz. enz. Het eenige wat helpt is U-zelf te dwingen met het verleden te breken, absoluut te breken, en een nieuw stuk leven te beginnen. Daarvoor zijt gij nog jong genoeg. Wat gebeurd is, is gebeurd. Gij deedt toen dat zonder leelijke bijbedoelingen. En gij hebt hard geboet voor de gevolgen. Nu echter zijn Uw oogen geopend voor de rauwe werkelijkheid. Nu zijt gij niet meer blind, maar volkomen ziende. Indien gij dus nu nochtans voortgaat op den ingeslagen weg, dan bevuilt gij daardoor het beste en mooiste wat er is in een vrouwenziel, en bovendien zult gij U te laat beklagen dat gij daardoor in elk opzicht zijt ten ondergegaan. Neem thans een doortastend besluit. Zeg tot U-zelve: ik *wil* niet. *Toon* hem Uw haat, waarover gij mij zoo telkens schrijft. Gij zult zien dat gij eerst dan zoowel over dat verleden als over de toekomst, die nog voor U ligt, weer rustig kunt denken. Wat *toen* niet slecht was, dat zou wel slecht *worden*, indien gij er onder deze omstandigheden mede blijft vóórtgaan. Zult gij daarover nu eens heel ernstig nadenken? En U-zelve eens heel-ernstig rekenschap geven wat er van U zal worden indien gij niet bijtijds den ernstigen wil bezit U-zelf te wezen, in plaats van den speelbal van een die U misleidt en bedriegt, en van wien gij niet meer houdt. Hartelijk dank voor Uw vertrouwen in mij. Maar, geloof nu ook dat ik U een goeden welgemeenden raad geef, en wees sterk in het overwinnen van het eenmaal-gebeurde. Die man is, volgens Uw eigen getuigenis, slecht, en heeft van zijn invloed op U op een gemeene wijze misbruik gemaakt. Daarom is het Uw plicht aan U-zelve met hem te breken.

Leo. - Ik ben nog niet thuis. Kan U het bewuste stukje nog niet zenden dus. - Ik geloof, naar aanleiding van Uw vraag, dat het onder alle omstandigheden prettiger is een man te zijn dan een vrouw omdat een man beslist veel meer voorrechten heeft door zijn natuur en zijn lichaam dan wij-vrouwen. Geef een vrouw alle maatschappelijke rechten, haar lichaam van vrouw kunt gij immers nimmer veranderen daardoor. En door dat lichaam lijdt zij op allerlei manieren. Een waarachtige vrouw voelt m.i. ook heel anders, veel dieper en intenser, dan een man; het leed draagt zij heldhaftiger misschien dan hij, maar, juist dáárom, des te zwaarder voor zichzelve. Natuurlijk heb ik hier alleen mannen en vrouwen in den echten besten zin op het oog. 't Gewone zoodje van beide geslachten is aan elkaar gewaagd, want heeft noch gevoel, noch nadenken. Echter, ook dan is en blijft het veel gemakkelijker in de

wereld man te zijn dan vrouw. M.i. verlangt dan ook geen enkele man met een vrouw te ruilen. Wel omgekeerd.

L.N. - Ik antwoord niet particulier, en veronderstel uit Uw schrijven dat gij geen abonnée misschien ook geen lezeres zijt? In dat laatste geval is het Uw eigen schuld indien mijn antwoord niet onder Uw oogen komt. Wat den inhoud aangaat van het door U aangeboden gedicht, dat gij mij ter inzage wilt zenden, daartegen zou ik niet het minste bezwaar hebben, want de Holl. Lelie maakt er hare specialiteit van, sinds ik haar redigeer, artikelen, enz., op te nemen van *verschillende* richting en *verschillende* denkwijze. Mijn eigen gevoelens en opvattingen spreek ik onomwonden en beslist uit; en daarneven geef ik mijne medewerkers alle vrijheid ook de hunne uit te spreken op de meestbesliste wijze, al zou die nog zoo tegen de mijne indruischen (iets wat menigmaal het geval is). Ik verzoek U echter nochtans beleefd mij Uw gedicht *niet* ter inzage te zenden, wijl ik meer dan genoeg copie heb, en dus geen plaats kan beloven aan een zoo lang vers, terwijl ik bovendien sterk betwijfel of het door U gekozen onderwerp zich leent tot een poëtische behandeling. De weigering, die U zijdens andere redacties ten deel viel zonder lezing van Uw vers, zal, naar ik vooronderstel, veel meer zijn toe te schrijven aan deze zelfde redenen, die ook mij ongelezen, doen afwijzen Uw aanbod, dan wel aan den door U vooronderstelden tegenzin en afkeer van het onderwerp als zoodanig. Dat onderwerp is heusch voor den man niet alleen niets nieuws meer, maar ook niet een dat hij vréést. Er bestaat immers reeds lang een mannenbond voor Vrouwenkiesrecht. Het wil mij voorkomen dat gij in deze zaak de mannen zeer ten onrechte beschuldigt; zij, de vrijzinnigen althans, steunen de vrouw reeds lang in deze opzichten van kiesrecht.

Mej. M.W. - Ik begrijp Uw briefkaart niet heel goed. Wat verstaat gij onder de uitdrukking. ‘Ondergeteekende is lid van de leeskring: Holl. Lelie.’ Bestaat er wellicht in Uw woonplaats een leesgezelschap of leesclub onder dien naam? Of bedoelt gij dat gij abonnée zijt van het door mij geredigeerde tijdschrift de Holl. Lelie? - In elk geval moet ik Uw schetsje éérst inzien en lezen alvorens ik kan beoordeelen of het ter plaatsing geschikt is. Zendt het tot dat doel onder mijn adres aan den uitgever van de Holl. Lelie, die het - daar ik van huis ben - voor U zal doorzenden.

Oude heer met jong hart. - Gij zult hoop ik mijn briefkaart aan U reeds hebben ontvangen?

Ik kan U niet genoeg mijn excuses maken. Zooals ik U reeds schreef op die kaart, het heeft steeds in mijn bedoeling gelegen U particulier te antwoorden, maar steeds kwam daarvan niets door te groote drukte van allerlei aard. Gij zult intusschen hebben opgemerkt hoe ik menigmaal een door U mij toegezonden bericht uit een of andere courant plaats verleende en het besprak in de Overzichten v/d Week. Ook het laatste: 'Wees U zelf, zei ik tot Iemand, maar hij kon niet, hij was niemand,' is geschreven geworden tengevolge van Uw brief. - Neen, ik geloof niet dat er bij mij thuis brieven van U in de bus kunnen liggen, tenzij gij die eigenhandig zoudt hebben bezorgd. Want de post heeft mijn juist adres, en zendt alles dóór. Zoo ontving ik ook in orde dezen laatsten brief van U hier in Bad-Nauheim. Mag ik in dank Uw woorden herhalen:

'Men noemt U o.a.: excentriek, omdat U in zooveel opzichten anders en m.i. beter denkt, handelt spreekt en schrijft dan.... de conventioneele 'men'. - Datzelfde zei 'men' ook van mij, omdat ik toen reeds, als U in de laatste ± 15 j. allerlei: conventioneels, huichelachtigs, bekrompens, enz., enz. critiseerde en.... veroordeelde en ontmaskerde!

Voor deze lofspraak dank ik U in alle oprechtheid. Inderdaad, wie te velde trekt tegen conventie, huichelarij, bekrompenheid, enz., die wordt gedurig beleedigd, uitgescholden, belasterd, - hoeveel te meer nog indien zij een vrouw is die als zoodanig niet eenmaal het voorrecht bezit den man toebedeeld, van een stok te kunnen nemen en een vuilen lasteraar te kunnen afrossen persoonlijk. - Want, alleen dáárvoor is het soort lasteraars en vuilikken dat ik bedoel vatbaar. Ik herinner me dat Le Matin zich een jaar of wat geleden in zoo'n dapperen vuilaardigen medewerker verheugde, die iedereen bezwadderde en leugens van hen uitstrooide op de meest-onbeschaamde wijze. Op zekeren dag is dat heerschap afgerost op den openbaren weg door eenige zijner collega's van andere bladen. Daarmede was het hem voorgoed afgeleerd. Zelfs een aanklacht indienen durfde hij niet. Het is echter het voorrecht van de Nederlandsche pers om - liefst bij voorkeur naamloos - een vrouw uit te schelden en leugens na te zeggen op de meest vulgaire wijze, zonder dat deze harerzijds hare handen, of zelfs ook maar een stok, aan zulke jochies uit de achterbuurt, als waaruit dat soort van courantenschrijvers bestaat, zou willen vuil maken. Ik denk hier b.v. aan de machtelooze woede des heeren Bernard Canter, die goed vond een pertinenten *leugen* uit te strooien over mij en de Holl. Lelie, en die moord en brand liet schreeuwen toen ik hem daarvoor op de vingers tikte en openlijk vertelde, hoe vader Bernard Canter een paar jaar van te voren *tevergeefs* gepoogd had mij een duur boek dat hij colporteerde aan te smeren. Uit welke twee feiten het verband niet moeilijk is vast te stellen. Uit zulke nobele wraaknemingen in dit genre bestaat de pers van Nederland voor het grootste deel. - Uw groet aan mijn 'menagerie' heb ik in dank overgebracht. - Voortaan zal ik U steeds beantwoorden per Lelie-corr. Dat is beter dan U vergeefs laten wachten op particulier antwoord. Hartelijk dank. -

G.H. - Ik heb het mij toegezonden uitknipsel gelezen met veel belangstelling, maar het was te lang om het over te nemen. Op een andere plaats in dit blad nam ik Uw schrijven en gedicht over, en voegde er mijn eigen antwoord aan toe. Want, daarmede moet gij het doen, met een antwoord namelijk *in* de Lelie. Ik vind het niets 'erg' dat gij mij vraagt om een particulier antwoord, integendeel heel vleiend, maar ik antwoord nimmer particulier dan bij hooge uitzondering, geheel en al onverschillig of het een

abonné geldt of een niet-abonné. Ik wijs U daarop nog eens uitdrukkelijk, omdat (zie de corr. aan: Een oude heer met een jong hart) Bernard Canter indertijd in de Opr: Haarlemmer Courant den opzettelijken *leugen* verspreidde, als zou ik abonnés particulier antwoorden en niet-abonnés per Lelie-corr. (ten einde daardoor abonnés te maken.) Die leugen is daarom opzettelijk, omdat in de Lelie-zelve elke week staat, dat ik *niet* particulier antwoord, dan alleen bij uitzonderings-gevallen uit eigen vrije beweegredenen. Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

Felix II. - Hartelijk dank voor Uw levensteeken. Ja, Uw brief is terecht gekomen met het enkele adres: Bad-Nauheim, zonder meer. De post hier krijgt zooveel voor mij dat zij mij steeds overal weet te vinden; meermalen ontving ik reeds zulke alleen met den naam Bad-Nauheim voorziene adressen. - Ja, het Zuiden, waarover mijn roman handelt op dit oogenblik, is voor mij het aardsche paradijs! Had ik maar geld genoeg er elken winter heen te gaan, dan deed ik dat steeds zonder voorbehoud. Het leven-zelf is er niet eenmaal duur, maar de reis erheen is zoo ver, en daardoor zoo kostbaar, vooral omdat ik mijn hondenjongens niet alleen wil achterlaten, en dientengevolge dan Marie ook mee moet. - Ja, mijn gezondheid is hier dezen zomer eenvoudig heerlijk, sinds ik bij professor Schott ben overgegaan. Ik doe hier alle mogelijke tochtjes en wandelingen waartoe ik vroeger absoluut niet in staat was. Uw boekbeschouwing nam ik aan en zond ik ter drukkerij.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

9 Juli 1913
27ste Jaargang.
No. 2.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Het paskwil der Nederlandsche ‘onafhankelijkheids’-feesten.

....Daar eens woonden de Bataven,
Zoo eenvoudig, maar zoo vrij!
't Nakroost dier gespierde braven,
Vol van moed en trouw, zijn wij!

(*Kinderversje*).

Nederland gaat feesten....

Het Nederlandsche volk?

Geen sprake van!

De belangstelling voor de Nederlandsche ‘onafhankelijkheids’-feesten is bij het meerendeel des volks nog slechts zeer matig. En ik ben er van overtuigd, dat, wanneer

enkele comité's van welgestelde burgers niet het initiatief hadden genomen en reeds nu begonnen waren met het warm-maken van de groote, onverschillige massa, er dit jaar geen kik over onafhankelijkheid zou gegeven worden, ja, dat men zelfs het wóórd 'onafhankelijkheid' niet zou hooren noemen.

Er is voor die z.g.n. Nederlandsche onafhankelijkheid een opmerkelijke onverschilligheid waar te nemen bij de breede massa des volks, een onverschilligheid die bij zeer velen zelfs overgaat in antipathie.

Het gaat met deze feesten dan ook weer

als met àlle nationale feesten: de feestvreugde is niet spontaan, komt niet uit het hart des volks zelf voort, en moet er daarom vóóraf kunstmatig van boven-af worden ingepompt.

Een deel der pers is daarmede al vast begonnen; en de boekenmarkt wordt overstroomd met gelegenheids-uitgaven, waarin de Nederlandsche 'onafhankelijkheid' naar behooren en naar verdienste(?) bejubeld wordt. Kortom: er wordt stemming gemaakt. Maar dat dit nóódig is, is teekenend. Men zou toch zoo zeggen: onafhankelijkheid, vrijheid, is toch een onwaardeerbaar iets, wel waard om er de aandacht aan te schenken, vooral als men die onafhankelijkheid honderd jaren lang bezit.

En toch....

Wie voelt er eigenlijk wat voor de Nederlandsche 'onafhankelijkheid'?

Laat ieder die nuchter denkt en zijn verstand gebruikt het eerlijk erkennen, al is het dan ook maar tegenover zichzèlf: *niemand*.

En hoe zou men er ook iets voor kunnen gevoelen?

Want is niet de geheele Nederlandsche 'onafhankelijkheid', waarover zooveel ophef en drukte gemaakt wordt, een waan?

Alvorens we de nationale 'onafhankelijkheid' gaan vieren, met hart en ziel, dienen we ons toch in de allereerste plaats ernstig af te vragen, of zij een feit is, of zij bestaat - dan wel of zij een *woord* is, een holle klank, een chauvinistische frase...?

Is Nederland inderdáád onafhankelijk?

Deze vraag wensch ik voor te leggen aan alle onafhankelijkheids-vierders in spé, aan alle leden der feest-comité's, aan alle gelegenheids-femelboekjes-schrijvers, over Nederland-en-Oranje, den God-van-Nederland, trouw, vaderlandsliefde, heldenmoed, enz. enz.

O, ik weet het wel, het stellen dezer vraag zal uitgekreten worden voor anti-patriotisme, ketterij! En men zal minachtend de schouders ophalen en zeggen: daar heb je die anarchist weer!' En dan is men tevens van het antwoord af. Want met een anarchist, foei neen, daarmede laat geen fatsoenlijk mensch zich in. Zoo maakt men het zich gemakkelijk.

Bovendien is er geen vaderlandsche-geschiedenis-boek, of de Nederlandsche 'onafhankelijkheid' wordt er in verheerlijkt; er is geen krant of er wordt in gesproken over 'ons onafhankelijk volksbestaan'; er is geen minister van oorlog, die de uitbreiding van leger en vloot niet verdedigt met een beroep op 'onze' onafhankelijkheid en 'onze' neutraliteit... Er is dus iets betweterigs in als een paar doodgewone menschen, die géén vaderlandsche-geschiedenis-boekjes schrijven, géén dagbladschrijvers, ministers van oorlog, geachte afgevaardigden of andere nationale grootheden zijn, willen komen beweren, dat Nederland heelemaal niet onafhankelijk is.

En toch, ik vraag of een land, dat 'onafhankelijk' wil zijn, doch niet in staat is, met den besten wil ter wereld niet, die 'onafhankelijkheid' zelf te handhaven, inderdaad onafhankelijk genoemd kàn worden? Dat Nederland nòg niet staat onder voogdij van een of andere groote mogendheid, dat het nòg niet geannexeerd is door Duitschland of Engeland, dat het nòg een eigen regeering heeft en een eigen taal - nu eens gezwegen van de mode-manie om er Engelsch of Fransch doorheen te brabbelen! - dat het nòg een eigen koningin heeft 'van vreemde smetten vrij'... dat alles bewijst nog niet zijn onafhankelijkheid. Zie, als het al deze schoone zaken aan

zichzelf te danken had, aan eigen weerbaarheid en *niet* aan den internationalen staatkundigen toestand, die geheel toevallig is - dàn zou het fier kunnen zijn op zijn onafhankelijkheid. Maar nu?

Laat ons nuchter zijn.

Is het Nederlandsche leger in staat de Nederlandsche onafhankelijkheid te handhaven? Immers neen, zelfs niet al verrichtte het wonderen van dapperheid, als in Indië(!). Zelfs niet al betaalde het Nederlandsche volk, zònder 'vaderlandslievend' gemurmureer, nog tienmaal zooveel belasting, voor moderniseering en uitbreiding van leger en vloot, zelfs niet al stonden de rijken daarvoor de helft van hun vermogen vrijwillig af. (Zouden zij dat voor het 'dierbare vaderland' over hebben? Ik betwijfel het, want gewoonlijk gaat de liefde voor den geldzak boven de liefde voor het vaderland.)*)

*) Het volgende bericht lees ik daar juist in de *N.R. Ct* van 17 April j.l.:
- De Kölnische Zeitung bericht dat tengevolge van de aderlating, die de bezitters van groote fortuinen zich zullen moeten getroosten tot dekking van de kosten der legeruitbreiding, aanzienlijke kapitalen, meest in den vorm van gemunt goud, uit Duitschland naar Zwitserland worden gezonden en daar bij banken belegd
De correspondent te Bazel van de Echo de Paris heeft eens naar het bedrag gevraagd, dat sedert 15 Maart op die wijze aan de belasting wordt onttrokken en op grond van zijn inlichtingen schat hij het op 75 millioen gulden.'
Wordt door dit bericht mijn hierboven uitgesproken twijfel niet gerechtvaardigd?
Wie trouwens de *Krupp onthullingen* door Liebknecht in den Duitschen Rijksdag heeft gevolgd, zal moeilijk meer kunnen gelooven aan de 'vaderlandsliefde' der grootkapitalisten, die slechts dividend-liefde kennen waaraan zij alles, zelfs millioenen menschenlevens opofferen. -
J.G.S

Duitschland behoeft ìmmers als het zijn kans schoon ziet maar even zijn machtigen arm uit te strekken en we worden geregeerd vanuit Berlijn, inplaats vanuit den Haag - wat *mij* lood om oud ijzer is.

De heele Nederlandsche 'onafhankelijkheid' is dus een onafhankelijkheid-in-naam, een kletspraatje, een chauvinistisch waanbeeld, goed om de arbeidersklasse, die haar afhankelijkheid van de bezittende klasse dag aan dag gevoelt, te begoochelen en af te houden van haar strijd voor de ware onafhankelijkheid, die alleen dan mogelijk is, als de regeering van den mensch over den mensch heeft opgehouden te bestaan.

Want dit is mede een feit, dat den onafhankelijkheidsjubel tot een paskwil maakt: de individu is niet vrij! Onze huidige maatschappij-inrichting met haar wetten en dwangmiddelen, haar kazernes en gevangenissen, haar privaat eigendom en haar exploitatie van den mensch door den mensch, belemmert den individu in zijn vrijheid, belet hem zijn eigen leven uit te leven; de mensch in deze maatschappij is geboeid op alle mogelìjke manieren - en niet alleen lichamelijk maar veelal ook geestelijk. Allerlei banden van wetten en zeden en geloof beletten hem zich vrij te bewegen, zich op te richten en.... zelfstandig voort te schrijden, fier en onafhankelijk. En wee dengene die uit de band springt. Men stopt hem in het krankzinnigen-gesticht of in de gevangenis! Wee hem, die zichzèlf durft zijn! die de ketenen van zich afschudt, de banden verbreekt en toont zonder deze te willen leven, als een vrij, on-afhankelijk mensch! Hij wordt in 't gelaat gespuwd door de massa, gehoond door 't geestelijk grauw, gegeeseld en gekruisigd door de justitie, 'in naam der wet'!

Individualiteit - ziedaar de grootste misdaad in deze maatschappij, die slavenzieligheid tot deugd heeft verheven.

Ware Nederland dus al inderdaad onafhankelijk, - de mensch, die zich zijn toestand van slavernij bewust is, heeft desondanks niet de minste reden mede te jubelen in het koor der chauvinisten, mede te blaten met de kudde die zich laat drijven in elke richting, welke de kuddedrijver haar verkiest op te dwingen, al is het... naar de slachtbank.

Men spreekt in den laatsten tijd vooral nogal erg druk over.... 'onze' onafhankelijkheids*zin*. Ik moet altijd lachen als ik hoor vertellen, dat de Nederlanders zoo onafhankelijk 'van aard' zijn, schoolmeesters zie zich inspannen om den kinderen liedjes in te pompen over 'onze' afstamming van de 'fiere, vrije Bataven' en vaderlandslievende redenaars hoor oreeren, met een vuur en een gloed een betere zaak waardig, over 'onze' bevrijding van het 'Fransche juk' en hen die bevrijding hoor voorstellen als een werkje, dat 'we' zèlf hebben opgeknapt!

Mijn gedachten gaan dan onwillekeurig terug naar dien tijd toen de veelgevloekte Corsikaansche 'aartstiran,' Napoleon Bonaparte, hier de baas was.

En ik zie in gedachten hoe die 'fiere', 'vrije', 'onafhankelijk-geaarde' Nederlanders zich toen beijverden, om den machtigen keizer, - toèn nog geen schelm, parvenu, avonturier of bloeddorstig monster, - de hielen te likken, te vleien, te bewierooken, enfin, zóó alleronderdanigst in den zak te kruipen, dat de nakomelingen van diezelfde misselijke lafaards zich liever moesten schamen, dan wauwelen over 'onzen' onafhankelijkheidszin.

En als de doode Napoleon eens éénmaal nog slechts kon aanschouwen, hoe het nakroost zijner aanbidders, die zich voor hem bogen en kronkelden in allerlei bochten in eigen minheidsbesef, thans schreeuwt over hun 'onafhankelijkheid' en spuwt naar zijn monument - hij zou zeker verlangen nog eenmaal in het leven te kunnen

wederkeeren om die onafhankelijkheids-blaaskaken nog eens weer te doen gevoelen de zwaarte van zijn ijzeren vuist en opnieuw voor zich te zien kronkelen en buigen en hen dan uit te lachen.

En als het nog eens zal gebeuren dat de Pickelhauben hier de baas spelen, dan zal men weer hetzelfde walgelijke tooneel zich zien herhalen: wat ééns schreeuwde over Oranje en Spanje, onafhankelijkheid en bataafsche afkomst zal dan geknield liggen aan de voeten van Wilhelm om die allernederigst te kussen.

Och, als hij maar zoo wijs is hen te overladen met lintjes en vette baantjes; daarvoor moet zelfs de onwankelbaarst-trouwe oranjeklant zwichten, - natuurlijk met behoud van zijn 'onafhankelijkheidszin' en 'bataafsche afkomst,' dat spreekt vanzelf.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Onmacht.
XI.
Poeloetraperdoeli, 15 April 1913.
(Vervolg van No. 1.)

Als een bewijs dat leden van 'S.I.' zich evenmin aan politieverordeningen wenschen te houden, vermelden wij het gebeurde met den inlandschen politieagent te Kalisari, Soerabaya, door het Soerabaysch Handelsblad aldus beschreven:

Het S.I.-relletje te Soerabaya.

Ter aanvulling van ons telegram ontleenen wij aan het Soer. Hdsbl.:

Ditmaal is het op Kalisari gebeurd. Een inlander, lid van de vereeniging 'Sarekat Islam', eigenaar van een groot bamboevlot in de kali Pegerian, kreeg van een daar geposteerden inlandschen politieagent een aanmerking betreffende het vlot.

Dit was voor den man een reden om zijn piso blati te trekken en daarmede den politieagent te lijf te gaan. En zeker zou deze als een slachtoffer van zijn plicht gevallen zijn, ware niet te rechter tijd de oudere broeder van den driftigen inlander tusschenbeiden gekomen. Deze greep toen den politieman vast en sloeg hem herhaaldelijk met de vuist in 't gezicht. De oudere broeder liep vlug de nabij gelegen kampong in om hulp te halen.

Geen vijf minuten later stond het op Kalisari zwart van menschen. Onder het aanheffen van den kreet: 'madjoelah Sarekat Islam' greep een bende van ongeveer 10 man den politieagent aan en begon hem op ergerlijke wijze te mishandelen. De overigen vuurden de aanvallers steeds aan door herhaaldelijk te schreeuwen: 'madjoelah Sarekat Islam'.

Gelukkig voor den weerloozen geelbies verscheen spoedig een politie-patrouille. Op het gezicht van de aanrukkende versterking retireerde het kampongvolk om spoedig in de stegen en sloppen te verdwijnen, echter niet zoo vlug, of de politie had gelegenheid vijf der aanvallers te arresteeren.

Zwaar geboeid zagen wij de belhamels onder geleide van een sterk politie-escorte en omstuwd door een groote menigte belangstellende inlanders hedenmorgen om 10 uur op weg naar den hoofdcommissaris van politie.

Het wordt tijd - zegt het Soer. Hdsbl. - dat er eens een voorbeeld wordt gesteld en dat deze lieden voorbeeldig zullen worden gestraft. Spreekt men over dergelijke excessen met den hier ter plaatse wonenden ondervoorzitter van de vereeniging, dan haalt de goeje man de schouders op en zegt kalmweg dat de 'Sarekat Islam' met dergelijke uitspattingen niets te maken heeft. En toch moeten deze excessen wel degelijk op rekening van deze vereeniging worden gesteld, daar ze door leden en in naam dezer vereeniging worden gepleegd. Een nieuw bewijs alzoo dat de leiders de leden niet in de hand hebben.

Zooals men ziet, één vonk is voldoende om de opgehoopte brandstof onder de leden van 'S.I.' te doen ontbranden, en dat men nog steeds voor botsingen vreest bewijst onderstaand telegram aan het 'Nieuws van den Dag':

Soerabaya, 5 April 1913.
Vrees voor relletjes.

Naar aanleiding van hardnekkige geruchten, dat heden bij de viering van het Tsingbingfeest een aantal inlanders, leden van den 'Sarekat Islam', een botsing met de Chineezen zouden zoeken, heeft de politie uitgebreide voorzorgsmaatregelen getroffen.

In het Chineesche kamp is de politiemacht met 80 man versterkt.

Ook het Chineesche kerkhof op Koepang wordt door een sterke politie-macht bewaakt.

Ten slotte maken wij hier nog melding van het optreden van een 'Santri' te Djombang, die als oprichter van een afdeeling van 'S.I' de lichtgeloovige bevolking opruide. De correspondent van het 'Nieuws v.d. Dag' geeft daarvan het volgende verslag:

Uit Djombang

schrijft men ons:

Er heerscht hier ter stede eenige ongerustheid over het optreden van een santri uit Modjo Warno, die de lichtgeloovige dessa-bevolking tracht wijs te maken, dat thans voor den inlander de tijd is gekomen om zich los te scheuren van den Europeaan en dat de Sarekat Islam de onafhankelijkheid van de inlanders bewerkt.

Deze santri richtte hier een afdeeling der vereeniging op; eenige honderde dessabewoners traden onmiddellijk als lid toe. Ieder was echter verplicht bij den vromen man een geldsom te storten, welke gelden voor verschillende doeleinden zouden worden aangewend. Er werd zelfs iets gemompeld van aankoop van wapens. (*Cursiveering van ons*.)

Overal hoort men tegenwoordig van bovengenoemde vereeniging spreken. Ik vernam, dat het hoofdbestuur allesbehalve is ingenomen met hetgeen te Modjo Warno wordt gepredikt en de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat getracht zal worden de afdeeling te ontbinden. Anders zullen

de Assistent-resident en de Regent haar wel weten uiteen te doen spatten, daar zij de veiligheid en openbare rust bedreigt.

De in deze streken woonachtige Christenen hebben een bond gevormd tegen de S.I. en zijn op alle eventualiteiten voorbereid.

Men gelooft, dat de S.I. met goede bedoelingen werd opgericht, doch hare leden hebben reeds heel wat kwaad gesticht, daar velen hunner meenen dat de vereeniging revolutie bedoelt en omverwerping van ons gezag.

Het is onder deze omstandigheden duidelijk dat eene vereeniging, welker naam gemengd is in alle opstootjes die onlangs in Indië plaats hadden, geen rechtspersoonlijkheid kan verleend worden, die dan ook terecht door den Gouverneur-Generaal geweigerd werd, waarop de leider der 'Sarekat Islam'. Radhen Omar Saïd Tjokro Atmodja, naar Buitenzorg toog om die te bepleiten. De 'Javasche Courant' geeft een uitvoerig verslag van hetgeen ter audiëntie van den 29en Maart 1913 door den G.G. is gesproken tot de leden van het Centraal-Comité van 'Sarikat Islam'.

Volgens het 'Nieuws v.d. Dag van 3 April j.l. zeide de Landvoogd dat hij wenschte dat het bestuur van 'S.I.' met de Regeering zou samenwerken en dat geen ondermijning van het gezag zou gedoogd worden. Ook sprak hij zijn ontevredenheid uit over de relletjes die hadden plaats gehad, wenschte dat vooreerst geen nieuwe leden zouden aangenomen worden en dat het finantiëele beheer der vereeniging onder contrôle van een accountant zou worden gesteld. Verder zeide de Landvoogd dat de gevraagde rechtspersoonlijkheid slechts zal kunnen en mogen verleend worden, wanneer er op vertrouwd kan worden dat het Hoofd- en de Afdeelingsbesturen zich in staat zullen toonen om dergelijke buitensporigheden als te Soerabaya en te Semarang hebben plaats gehad met kracht te keer te gaan.

Wat de Landvoogd het Centraal-Comité van 'S.I.' zeide, is hoogstens te beschouwen als een vaderlijke vermaning, maar au fond larie. In de eerste plaats toch kan het niet belet worden dat nieuwe leden worden aangeworven, en evenmin dat er nieuwe afdeelingen opgericht en zelfs vergaderingen worden gehouden; wij vragen ons af door wien moet dat belet worden.

De 'mooie' Indische politie is daar onmachtig toe, trouwens tal van inlandsche politiedienaren zijn zelfs lid van de 'S.I.'

De wensch van den Landvoogd dat het finantiëel beheer van de Vereeniging onder contrôle van een accountant zou komen, is in de praktijk onmogelijk. Wil men zulk een contrôle uitoefenen dan zou niet slechts de administratie van het Hoofdbestuur moeten gecontroleerd worden, maar natuurlijk ook van *elke* afdeeling van 'S.I.' en als wij nu nagaan dat thans reeds op elke groote en op zeer veel kleine plaatsen een afdeeling is opgericht, dan zouden wij wel eens willen weten hoeveel accountants er wel noodig zullen zijn. Al de fondsen van de Vereeniging zouden niet toereikend zijn om die accountantshonoraria te voldoen. Het doel van die contrôle is duidelijk: men wil weten voor welk doel de gelden der Vereeniging gebruikt worden, daarom zou ook *elke* afdeeling op zichzelf onder contrôle moeten staan, zoodat geen gelden worden uitgegeven bijvoorbeeld tot aankoop.... van wapenen!

Het komt ons voor dat de toelating ter audiëntie van het Hoofd-Comité van 'S.I.' een politieke fout is: de Landvoogd behoort niet het bestuur van een Vereeniging te ontvangen, waarvan de leden zich hebben schuldig gemaakt aan het veroorzaken van ernstige relletjes; natuurlijk moet zulk een Comité worden terecht gewezen maar niet

door den Gouverneur-Generaal; het zou oneindig meer indruk hebben gemaakt als Z.E. de audiëntie geweigerd en het Hoofd-Comité van 'S.I.' verwezen had naar een hooggeplaatst rechtelijk ambtenaar, b.v. den Procureur-Generaal.

Het 'Nieuws van den Dag' zegt hiervan het volgende:

Het mag getuigd worden, dat Z. Excellentie de Gouverneur-Generaal wel zéér welwillend en vaderlijk heeft gesproken tegen de bestuurders van eene vereeniging, welker naam in den laatsten tijd gemengd is in zoo goed als àlle rustverstoringen die in Indië plaats hebben.

Men zou zelfs van meening kunnen zijn, dat een beetje meer kracht, dat een forscher toon stellig aanbeveling had verdiend, vooràl omdat welwillendheid en toegevendheid zoo heel spoedig door den Oosterling worden aangezien voor uitingen van onmacht en vrees...

en dit is zeer juist, welwillendheid en zooals in dit geval verregaande toegevendheid *wordt* door elken Oosterling beschouwd als *onmacht en vrees*. Met deze eigenschap van Oosterlingen schijnt de heer Idenburg onbekend te zijn.

(*Slot volgt*).

Overzicht van de Week.

I.
Na de verkiezingen.

Ik ben niet links noch rechts. Ware ik lid van de Kamer, ik zou behooren tot hen die men noemt ‘wild’. Hetgeen beteekent dat ik mij bij geen bepaalde partij zou aansluiten, maar zou stemmen naar mijn eigen overtuiging en geweten en oordeel, zonder mij te laten dwingen door partij-verband. -

Maar toch ben ik blij - heel blij - dat links zegevierde over rechts.

Waarom?

Omdat ik geen huichelaars kan uitstaan.

En eene partij die knoeit in aardsche politiek onder het huichelachtig motto dat het daarbij gaat om de ‘partij van den levenden God’, om de leer van Christus, enz. enz., zoo eene, als de geheele rechtsche richting, anti-revolutionair, christelijk-historisch en Roomsch-Katholiek, allen te samen is in dit speciaal opzicht, zoo'n partij noem ik een die *huichelt*.

Politiek is van de aarde. De liberalen-ook, en de sociaal-demokraten, en alle linksche partijen, beloven meer dan ze, eenmaal aanderegeering gekomen, vermogen te volbrengen. Zij-ook weten heel goed, gedurende de verkiezingen, dat zij het volk zand in de oogen strooien, en opdrijven met allerlei fraaie phrasen, waarvan niets komen kan als het eenmaal aankomt op de vervulling der gedane beloften.

Maar... de liberalen en sociaal-democraten, en de overige tot links behoorende groepen maken zich bij dit alles niet schuldig aan gegoochel met ‘Gods Woord’, aan gecoquetteer met den Bijbel en met Hel en Hemel, enz.. Daarom blijft hun gedoe van de aarde, en daarom kan men ervan zeggen, evenals van alles wat aardsch is, dat het lijdt aan onvolkomenheid en aan zelfzucht. En daarmee uit. -

De rechtsche partij daarentegen jaagt diezelfde zelfzucht - van à tout prix willen regeeren en macht veroveren willen om baantjes te vergeven - na met de meest huichelachtige godsdienstige praatjes die men zich kan denken. Zij sleept er tegenover het domme kiezersvee voortdurend bij ‘de eere van God, de “kerstening” van Indië’, enz. enz. - En ondertusschen doen alle hare leiders stuk voor stuk niets anders dan in hun particulier leven zoowel als in het openbaar *voortdurend in strijd handelen met alles wat zij beweren te gelooven en te belijden*.

Van zulke huichelaars *moet* men, als men zelve eerlijk is en te goeder trouw, een afkeer hebben, een innigen afkeer.

Zoo is het mij gegaan!

Ik ben groot geworden in de rechtzinnige kringen! Ik heb daardoor van jongsaf van nabij gezien hoe het daarin toegaat achter de schermen. Van een oorspronkelijk warmgeloovig jong meisje ben ik daardoor geworden eene die zich met walg afwendde van het *schijn*-geloof der christelijke aristocratie van Nederland, welke aristocratie er haar werk van maakt zelve eer en aanzien te behalen en vette baantjes voor zich in te palmen door op de schouders van Kuypers ‘kleine luyden’ naar boven te klimmen.

- Ditmaal echter, bij deze verkiezingen, schijnen ook aan Kuypers ‘kleyne luyden’, evenals aan mij, de oogen te zijn opengegaan. Het heele land door heeft de uitslag der verkiezingen bewezen hoe de regeering onder de rechtsche-‘beademing’ (om

Kuypers frisch beeld over te nemen) een algemeene ontgoocheling heeft gewekt, die de stemming naar links deed overslaan. Het weerzinwekkend gehuichel van een rechtsch kabinet, waarvan de leden voor een groot deel net even weinig *wezenlijk* vroom waren als de meest ongeloovige liberaal, enkel maar zich een 'rechtzinnig' uithangbord hadden omgehangen, omdat ze anders niet konden zitting nemen aan de regeeringstafel, dat weerzinwekkend gehuichel is nu uit. - En daarmede ook, natuurlijk het even weerzinwekkend 'vroom' worden van allerlei op een baantje uitgaande heeren, die, om bij den 'vromen' minister in de gunst te geraken, plotseling ontdekten dat ze tot christelijk-historisch, of anti-revolutionair bekeerd zich voelden, en aanstellerig naar dezelfde Kerk gingen die ze vroeger luide bespotten.

Gij zult het zien, nu worden de menschen in het algemeen genomen, - degenen bedoel ik die wat van de regeering noodig hebben op welke wijze dan ook, - weer liberaal in plaats van clericaal. En ik herhaal, huichelen is mij zoo weerzinwekkend, huichelen bovenal waar het godsdienst aangaat, dat ik om *die* reden niet genoeg kan blij zijn over den val van het rechtsch kabinet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Een zoo gematigd, en zoo steeds den goeden toon bewarend blad als het Vaderland, schreef onlangs, na de verkiezingen, over Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, mijn oom:

Hij werkt er zich iederen dag dieper in, en zijne reputatie als politiek man heeft door de publicatie, die de Nieuwe Courant gaf van zijn briefje van 29 April, toch reeds te veel geleden, meer geleden dan hij ooit te boven zal komen.

Die woorden zijn treurig-waar. Het ware in het belang geweest van den schijn van hoogstaand staatsman, dien hij altijd heeft getracht te behouden, indien hij aan zijn verleden jaar geuit voornemen, zich niet verkiesbaar te stellen wegens zijn leeftijd, thans gevolg hadde gegeven. Dat had hem een eervollen uittocht verzekerd. In plaats daarvan heeft hij de domheid gehad zich, op zijn ouden dag, in de kaart te laten kijken. Niemand meer dan juist hij heeft in deze verkiezings-campagne - op zijn leeftijd misschien zijn laatste - zich blijvend geblameerd. Hoezeer Kuyper ook is aangevallen, of hoe van harte men dezen zijn nederlaag ook heeft gegund, nochtans is er maar ééne stem in den lande over de nog veel dubbelzinniger en onwaardiger en onoprechter houding gespeeld bij deze verkiezingen door Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman.

Zoo komt boontje om zijn loontje.

Niet voor niets heb *ik* achter de schermen gezien wat nu anderen kunnen zien in het openbaar.

Mijn vader was geen politicus. Dat was de oorzaak van zijn val in Suriname.

Maar hij was een éérlijk-geloovig christen, schoon, juist daardoor, eenzijdig.

Politici-christenen *kunnen* niet eerlijk zijn, *moeten* worden tot huichelaars.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
De heer Leadbeater en de theosophie.

In verband met de ook in de Holl. Lelie overgenomen meedeelingen van Le Matin, over de geruchtmakende zaak van den heer Leadbeater, gewikkeld te Madras in een proces over immoraliteit, zendt mij eene theosoof een ‘Brief’ van Majoor Peacocke, verschenen in de ‘Madras Times’ op Vrijdagmorgen 25 April jl. - Gaarne wil ik aan haar verzoek voldoen en, onpartijdigheidshalve dezen brief in zijn geheel opnemen. Hij volgt hieronder:

Overdruk van een brief van Majoor Peacocke, verschenen in de ‘Madras Times’ op Vrijdagmorgen 25 April 1913.

Mijnheer de Redacteur!

Aangezien de zaak 'Narayaniah en Mevrouw Besant', welke kort geleden voor het Hoog Gerechtshof in Madras beslecht is, oorzaak is geweest tot het openbaar maken van een verwarde opeenstapeling van onsamenhangende bizonderheden, betreffende 'Occulte' leeringen, Bovenmenschelijke Wezens, Inwijdingen, de wederkomst van den Christus, en buitengewone vermogens in den mensch, doorspekt met meeningen over het onverkwikkelijke, doch steeds aanwézige geslachtsvraagstuk en beschuldigingen van walgelijke misdadige handelingen, ingebracht tegen een op den voorgrond tredend lid der Theosophische Vereeniging, en daar het vruchteloos zou zijn van de menschen in het algemeen te verwachten dat zij zich de moeite zullen geven deze bizonderheden te rangschikken en ze in de ware verhouding tot elkaar te plaatsen en tot het heele plan, waarvan zij deel uitmaken, vertrouw ik, dat u mij door middel van uw blad zult toestaan, dusdanige mij persoonlijk bekende feiten te vermelden, als welke zullen medewerken tot het voorkomen van onrechtvaardige en verkeerde meeningen die het publiek zou kunnen vormen omtrent den heer, die in deze rechtzaak in waarheid het doel was van den aanval en omtrent de vereeniging met welke hij zoo nauw verbonden is.

Ik doe dit verzoek niet om mijn eigene of andermans overtuigingen of meeningen te luchten, doch alleen ten bate van het eerlijk spel, waarover de publieke Pers te waken heeft, wanneer de naam van een persoon of van een vereeniging in het strijdperk van openbare bespreking wordt gebracht.

In dit geval zijn er twee gewichtige redenen waarom die bladen, welke naar de gunst dingen van de aanzienlijke leden der maatschappij, de verspreiding van dergelijke gemakkelijk te bewijzen feiten en van de gevolgtrekkingen welke zijn gegrond op waarneming, ongekleurd door persoonlijke veroordeelen, behoorden te bevorderen. Want de hedendaagsche publieke opinie is nu eenmaal zoo, dat, wanneer de berichten aangaande reputatie en karakter, welke in fatsoenlijke bladen worden opgenomen, niet worden tegengesproken, er uit afgeleid wordt, dat deze berichten ook de waarheid behelzen. De eerste van deze redenen dan is, dat waar een persoon, de Heer Leadbeater en een gemeenschap, de Theosophische Vereeniging (met inbegrip zelfs van de presidente, de over de heele wereld ge-

achte Mevrouw Besant) op een grovelijk verkeerde wijze worden afgeschilderd door berichten uit de bovengenoemde zaak, die willekeurig uitgezocht zijn en door de brieven van woedende tegenstanders, welke door de Pers in Indië wijd en zijd openbaar gemaakt zijn, elke gelegenheid zal moeten worden geschonken om de reputatie en het karakter te verdedigen van dien heer en van die vereeniging, welke laatste onder haar leden mannen en vrouwen telt, die door vermaardheid en rang in alle landen bekend zijn; en ik zou ten opzichte hiervan er den nadruk op willen leggen, dat vermaardheid noch waardigheid iets te maken hebben met godsdienstige overtuigingen of met persoonlijke meeningen, doch dat zij steeds hun grond hebben in de practische waarde van elke op zichzelf staande eenheid ten opzichte van het menschelijk ras.

Een andere reden is, dat indien niet aan de ware feiten even groote openbaarheid verleend wordt, als die, welke aan de verkeerde voorstellingen werd gegeven, er hevige onrust en vrees zal worden opgewekt in de gemoederen van de familieleden en vrienden der leden van de Vereeniging en dat wel voornamelijk van hen, die in Adyar hun verblijf hebben of die er binnen kort hopen te komen, (want jaarlijks komen en gaan er velen).

Want als regel weten de familieleden en vrienden der leden weinig of niets van de Vereeniging en haar werk, maar tot nu toe hebben zij haar verdragen als een verzameling onschadelijke dwazen, die in elk geval fatsoenlijk waren. Maar nu is de toestand veranderd; er gaan allerlei geruchten omtrent de Vereeniging, hoofdzakelijk betreffende Adyar, het hoofdkwartier, die in het openbaar een smet op haar werpen, en een der leiders wordt op 't oogenblik in de Pers voorgesteld als een man, die door het Hoog Gerechtshof in Madras wordt verklaard te zijn een onzedelijk persoon, ongeschikt voor den omgang.

Het is in den volgenden zin, voorkomend in het kortgeleden uitgesproken vonnis, gemakkelijk te zien, dat de vijanden der Vereeniging, door middel van een zeer kleine verdraaiing der woorden aan de bovenvermelde bewering een grondslag van aannemelijkheid kunnen geven - want een halve of een verdraaide waarheid is de ergste van alle leugens:

'De Heer Leadbeater stemde toe in zijn afgelegd getuigenis, dat hij er meeningen op na hield en er nog op na houdt, die ik enkel behoef aan te duiden als zeer zeker onzedelijk en van dien aard, dat zij hem ongeschikt maken tot leeraar van jongens, en die, vereenigd met het vermogen, dat hij beweert te bezitten, de naderende onreine gedachten te ontdekken, hem tot een hoogst gevaarlijk gezelschap voor kinderen maken'.

Deze meening van den Heer Leadbeater, welke hij vrijuit in het Gerechtshof als een academische uitsprak, waarmede hij voor het eerst kennismaakte, toen hij lid was van een geheim genootschap der Geestelijken van de Kerk van Engeland, is in het kort gezegd deze: dat in die gevallen, waar mannen volstrekt niet in staat zijn den geslachtsdrang te beheerschen, of waar jonge menschen de slaven zijn geworden van de zoo veelvuldig onder jongens voorkomende ondeugd, en wanneer elk ander middel zonder goed gevolg is beproefd geworden, dat dan van twee onvermijdelijke euvels zelfbevlekking minder schadelijk is voor de maatschappij dan de prostitutie, aangezien inplaats van twee slachtoffers, er slechts één wordt gemaakt, en dat verder door deze zaak geheel physiologisch als een ziekte te behandelen zoowel een slechte uit de jongensjaren overgebleven gewoonte als een onoverwinnelijke

geslachtshartstocht kan worden overwonnen door het opvolgen van een zekeren raad.

Dezen raad nu acht Mevrouw Besant hoogst gevaarlijk, en het kan niet genoeg worden vermeld, dat de Heer Leadbeater, haar wensch eerbiedigende, beloofd heeft, - en de belofte, die een zeven jaar geleden gegeven is, ook nagekomen is - dezen raad niet weer te geven. Hij had hem voor dien tijd in een paar zeer bizondere gevallen gegeven om jongens van volslagen verderf te redden.

Toen Rechter Bakewell in zijn vonnis den Heer Leadbeater op bovenvermelde wijze beoordeelde, was hij ternauwernood gerechtvaardigd, een man van wien hij niets anders wist dan dat hij eene zekere meening over een moeilijk vraagstuk had, te brandmerken als 'ongeschikt als leeraar van jongens' en 'een hoogst gevaarlijk gezelschap voor kinderen'. Ik ken meer dan één rechter aan hetzelfde Hooge Gerechtshof die doordat hij den heer Leadbeater persoonlijk kent, precies de tegenovergestelde meening heeft omtrent zijn geschiktheid voor de leiding van jongens. Doch al is een meening nog zoo ongegrond, zoodra zij voorkomt in een rechterlijke uitspraak legt zij zoo'n gewicht in de schaal, dat het heel moeilijk is, haar te niet te doen en we kunnen nooit verwachten het laatste woord gehoord te hebben van de aangehaalde uitspraak.

De rechter was echter ternauwernood gerechtvaardigd, den term 'onzedelijk' te gebruiken,

betreffende des heeren Leadbeaters meeningen, waar er geen deskundig medische verklaring gegeven werd van wat het wetenschappelijk inzicht is in zulk een gewichtig vraagstuk als hoe het best de heerschende zonde der menschheid te bestrijden. Het zou wellicht dienstig zijn te vragen aan welke oplossing de geleerde rechter den stempel zou geven van een 'zedelijke opinie'.

Wellicht, wanneer vrouwen en mannen samenspannen, en alle huichelarij en veinzerij op zij gezet wordt, dat we dan een oplossing zullen krijgen voor het levensvraagstuk, hoe in de geslachtszonde tegemoet te komen met de minst mogelijke opoffering van het welzijn van ons ras, en zeer zeker moet het welzijn van ons ras de eenige toets zijn voor 'zedelijkheid' of voor welke oplossing ook.

Laat ons tot zoolang ons oordeel opschorten en niet de meening van iemand, die den moed gehad heeft onze 'conventioneele' opinie in twijfel te trekken, als 'onzedelijk' bestempelen, of laat in elk geval hij den eersten steen werpen, die zonder schuld is.

Het feit, dat de aanklager in alle uitspraken van het geding werd teleurgesteld, behalve in het technische punt betreffende de zorg over de kinderen (waarover zonder twijfel in hooger beroep zal worden gegaan) en dat hij veroordeeld werd om alle gerechtskosten te betalen, dat feit heeft den goeden naam van den oudsten jongen zoowel als van den Heer Leadbeater gezuiverd van de lage aanklacht uitgebracht door een vader, die door het gerecht beschreven wordt als een 'die zijn zaak trachtte te versterken met leugens.'

Enkele verklaringen onder eede gedaan gedurende de behandeling van deze zaak zijn zonder twijfel de meest opvallende, die ooit in een gerechtzaal zijn gehoord. Zoo zwoer Mevrouw Besant bijvoorbeeld dat zij in de tegenwoordigheid had gestaan van den Oppersten Leider van de Evolutie op deze aarde, dat zij bewust tegenwoordig was bij de 'Inwijding' van Krishnamurti in een zeker oord in Tibet, dat zij alle reden had om te gelooven, dat de Christus (of de Heer Maitreya, zooals hij in het Oosten genoemd wordt) over eenige jaren het lichaam in bezit zou nemen van den discipel Krishnamurti om het als een voertuig voor werk onder de menschen te gebruiken, zooals Hij het lichaam van den discipel Jezus 2000 jaar geleden genomen had en dat op een zekere bijeenkomst te Benares de Christus was verschenen en voor enkele minuten Zijn 'uitverkorene' had 'overschaduwd'

De Heer Leadbeater legde gelijksoortige verklaringen onder eede af, en ook andere betreffende onderzoekingen, die hij op Mars en Mercurius had gedaan, en dat hij in staat was de gedachten der menschen te zien, en ook, dat hem een aantal jaren geleden door zekere bovennatuurlijke wezens opgedragen was veelbelovende jongelieden uit te kiezen voor het toekomstig werk. Ook hielden verscheidene hunner verklaringen het bewijs in, dat zij in geregelde aanraking zouden zijn met de 'Innerlijke Hoofden' der Vereeniging, gewoonlijk 'de Meesters' genoemd.

Terwijl enkelen de geloofwaardigheid van hen, die deze verklaringen onder eede aflegden, voldoende zullen achten, om ernstig te onderzoeken of zij ook waarheid kunnen bevatten, zal de meerderheid ze ongetwijfeld rangschikken onder 'Godslastering', 'bedrog' of 'begoocheling'.

Enkele jaren zullen voldoende zijn om te bewijzen òf dat mevrouw Besant en die allen, die door persoonlijk weten voor de waarheid harer verklaringen instaan, zieners waren, die zichzelf misleid hebben, òf dat zij in waarheid het ambt bekleed hebben van een Johannes den Dooper in de twintigste eeuw.

Ik ben genoodzaakt de aandacht op deze verklaringen, die in het kruisverhoor werden uitgelokt, (ze werden n.l. niet uit eigen beweging gegeven of door de 'verdedigings' partij op het tapijt gebracht) te vestigen, omdat zij in welke poging ook om de reputatie en den naam van den heer Leadbeater en in verband daarmee van de Vereeniging, die in hem een harer 'beroemde mannen' ziet, hoog te houden, een kostbare hulp zijn, welke anders voor openbaarmaking niet geschikt zouden zijn geacht. De reputatie en naam van mevrouw Besant zijn natuurlijk over de heele wereld te goed bekend, dan dat zij eenige verdediging zouden behoeven.

Wat ik (uit werkelijke feiten) zou willen vaststellen is dit: dat de heer Leadbeater's leven temidden zijner vrienden en medewerkers door en door in overeenstemming is met zijn geloof, met de abnormale vermogens, welke hij beweert te bezitten, en met zijn leeringen, en dat hij zoowel in de praktijk als in zijn voorschriften de hoogst mogelijke zedelijkheid voorstaat. Zijn meeningen mogen als dwalingen worden beschouwd, zijn vermogens kunnen worden opgevat als begoochelingen van een ontredderd denkvermogen, en enkele van zijn leerlingen mogen onder de fantastische worden gerangschikt, doch indien zijn geheele persoonlijke leven daarmee in overeenstemming is, en er door wordt geleid, en indien dat leven en die leeringen duizenden een

bron van bezieling is, om nobel en als nuttige leden van de maatschappij te leven, dan zou toch waarlijk niemand, die deze feiten kende, zelfs al was hij het heelemaal niet met zijn meeningen eens, hem beschrijven als 'onzedelijk en ongeschikt om mee om te gaan', tenzij natuurlijk zoo'n persoon verblind was door heftig veroordeel.

Ofschoon de waarheid of onwaarheid van zijn ervaringen en van zijn geloof hier in dit schrijven niet mijn zaak zijn, is het toch, om een helder inzicht in zijn karakter te krijgen, noodzakelijk dat ik in het kort opsom, datgene wat hij houdt voor de feiten waarop zijn leven is gegrondvest; daarna kan ik dan verder gaan met de beschrijving van zijn dagelijksch leven, en ik denk dat de overeenstemming tusschen de 'leeringen' en de 'voorschriften' zeer duidelijk zal uitkomen.

De heer Leadbeater noemt zich één uit de Broederschap van ingewijden, waarvan de hoogere graden worden ingenomen door zekere bovenmenschelijke Wezens, de Meesters genoemd, en dat hij geruimen tijd de leerling van een dezer meesters, onder wiens leiding hij zijn geestelijke vermogens ontwikkeld heeft, geweest is, en dat Hem te dienen de vreugde en het eenige doel van zijn leven is. Verder beweert hij abnormale vermogens te bezitten, inhoudende het bij vol bewustzijn gebruik maken van zijn niet-physieke lichamen, zegt hij naar willekeur in een of ander dier lichamen zich te kunnen verplaatsen en met andere wezens, zoowel menschelijke als bovenmenschelijke, en ook met de zoogenaamde 'dooden' gemeenschap te kunnen hebben. Hij verklaart dat ingewijden gewoonlijk buiten het lichaam elkaar ontmoeten, dat de ontwikkeling dezer aarde onder het beheer staat van een bovenmenschelijk Wezen (dat op de aarde leeft), die Zijn gezag onmiddellijk ontvangt van den heerscher van het Zonnestelsel; dat er een Hoogwaardigheidsbekleeder is, (dien de menschen Christus, Jagadguru of Lord Maitreya noemen) en die de godsdiensten der wereld in Zijn hoede heeft; dat hij Hem gezien heeft en met Hem gesproken heeft, en weet, dat Hij bezig is, Zijn niet ververwijderde terugkomst onder de menschen voor te bereiden; en dat hij (de Heer Leadbeater) behalve het werk in deze wereld, een groote hoeveelheid werk in de onzichtbare werelden te doen heeft, voornamelijk temidden der 'dooden' en dat hij in het helpen en onderwijzen van hen behulpzaam is geweest, voornamelijk door een groep van leerlingen samen te stellen, die dienst doen als 'helpers' in dit werk. Hij beweert dat hij als gevolg van deze meer uitgebreide kennis en deze grootere belangen totaal onverschillig is zoowel voor den lof, als voor den blaam der menschen, want zegt hij, datgene te doen, wat men niet kan nalaten te doen is niet waard geprezen te worden, en wat betreft het schimpen der menschen dat berust enkel op onwetendheid. Daarom vindt hij het louter tijdvermorsen om zich tegen laster te verdedigen, want waar de menschen in 't algemeen zoo diep onwetend zijn aangaande de eenvoudigste feiten der menschelijke ontwikkeling, daar kan niet verwacht worden, dat zij begrijpen zullen, en moet hun vergiffenis worden geschonken, zooals men een kind vergeeft, dat om een kleinigheid boos wordt.

Dit zijn zijne aanspraken. De geldigheid daarvan is niet mijn zaak in dit artikel; ook komt het er voor het doel tan het persoonlijk karakter van een uit die groep menschen, die zich ingewijden noemen, te toetsen niet op aan of hun leerlingen waar en hun ondervindingen werkelijk zijn. Zulke dingen zijn voor hen, die er belangstelling voor hebben, goed om te bespreken, niet om ze blindelings aan te nemen of gedachtenloos te verwerpen.

Daar hij echter nooit zal beproeven zichzelf te verdedigen, en daar een groote menigte meer of minder getroffen wordt door de op wijde schaal verbreide onware voorstellingen, staat het aan zijn vrienden, de verkeerde opvattingen, welke onvermijdelijk ontstaan zijn, te bestrijden door gebruik te maken van de voorkomendheid der Pers, het eenige middel door welk zij een publiek kunnen bereiken, dat alreeds in 't bezit is van waanvoorstellingen.

Wanneer ik nu kom aan zijn dagelijksch leven temidden zijner medewerkers, iets dat als de zekerste maatstaf voor iemands karakter kan gelden, zal ik trachten zoo precies mogelijk feiten neer te schrijven en meeningen die op waarneming gegrond zijn, afgescheiden van alle bespiegelingen erover, want dit is het geschikst voor het doel van dezen brief.

Ik ben geen heldenvereerder, ofschoon ik iedereen bewonder, wiens eigenschappen groot en zelfstandig genoeg zijn, om de vreeselijke eentonigheid van de menschelijke middelmatigheid te verbreken. Ik ben niet zijn leerling; inderdaad heeft hij zoover ik weet geen leerlingen, en op sommige punten ga ik niet met hem accoord - bijv. waar hij het rooken 'een walgelijke gewoonte' noemt, maar als een heel gewoon mensch, die heel wat door de wereld heeft gezworven, als iemand die een vijftien jaar geleden voor het eerst kennis met hem maakte,

die een tijdlang met hem in Adyar woonde, en die op de hoogte is van zijn dagelijksch leven en van de meeste zijner meeningen, als zoodanig verklaar ik zonder de minste weifeling, dat de Heer Leadbeater de meest reinlevende, reindenkende, gelukkigste en vriendelijkste, zoowel als de meest waarkeidslievende en op één punt geconcentreerde toegewijde man is, dien ik ooit ontmoet heb; en ik beschouw het voor iederen jongen als een onschatbaar geluk om onder zijne leiding te komen. Men zal vragen: 'Heeft dat puik exemplaar dan geen gebreken?' Hij zal ze zonder twijfel hebben, anders was hij niet menschelijk; maar het zijn niet de fouten, die hem door zijn lasteraars worden toegeschreven, en ik tracht alleen valsche betichtingen te bestrijden, niet zijn karakter te ontleden.

De Heer Leadbeater predikt volmaakte reinheid en hij is verscheidene jaren lang een bron van bezieling tot rein leven voor duizende mannen en vrouwen geweest zoowel door geschrevene en gesprokene vermaningen als door het voorbeeld van zijn eigen leven. Ofschoon velen getracht hebben een zelfde leven te leiden als hij, is dat bijna niemand mogen gelukken; want de standaard van reinheid, toewijding en zachtheid, die hij hoog houdt, is moeilijk te bereiken zelfs door een werkelijk 'goed' mensch, laat staan door hen onder ons, die zich niet op heiligheid kunnen laten voorstaan.

Ik weet dat hij vele uren bezig is (of meent bezig te zijn) met nauwkeurige onderzoeken op de bovenstoffelijke gebieden, voor welken arbeid hij jaren geleden met moeite zekere organen, die op het oogenblik bij de meesten onzer nog ongebruikt zijn, heeft ontwikkeld en onder zijn beheersching gekregen (of zichzelf heeft misleid, dat hij zulks gedaan heeft).

Ik weet dat hij op de meest eenvoudige manier leeft, dat zijn persoonlijke behoeften tot een ongelooflijk minimum zijn teruggebracht, en dat hij al het geld, dat tot hem komt, weggeeft.

Ik weet dat hij een afschuw heeft van vleierij, van gesprekken met vreemden (tenzij hem stoffelijke of geestelijke hulp wordt gevraagd), van maatschappelijke ambten, van toespraken of recepties ter zijner eer; en dat hij alle 'vergoding' van hemzelf haat, aangezien hij van oordeel is, dat de ontwikkeling van de vermogens, die in alle menschen latent aanwezig zijn, als gevolg van de meerdere kennis der werkelijke levensfeiten, mede moet brengen een erkenning van de inwezenlijke eenheid der menschen, een gevoel van grootere verantwoording tegenover hen die deze meerdere kennis nog niet bezitten en het vermogen om te zien dat ieder mensch een veel grooter en edeler wezen is, dan hij tegenover zichzelf of zijn vrienden, die slechts van het geheel een deel kunnen waarnemen, dat op het oogenblik door het physieke lichaam heen geopenbaard wordt, schijnt te zijn.

Ik weet, dat wanneer familieleden van 'gestorven' menschen hem schrijven en vragen om hen die zijn heengegaan te vinden en te helpen in hun nieuwe omgeving, dat hij altijd, wanneer voldoende gegevem worden verschaft, gereed is hen op te sporen en hen de meest mogelijke hulp te geven (of dat hij zichzelf misleidt door te geboren, dat hij het doet).

Ik weet, dat hij het gewone aardsche leven heel vervelend vindt en dat hij het alleen dragelijk vindt, omdat hij zoodoende anderen kan helpen en dat, wanneer hij niet daadwerkelijk met nuttig werk op de stoffelijke aarde bezig is, dat hij zich verplaatst (of zichzelf wijsmaakt dat hij zich verplaatst) naar een van de bovenstoffelijke gebieden, waarvan hij de pracht zoo vaak getracht heeft te beschrijven en dat hij

voor dat doel een der ijlere lichamen gebruikt, welke hij door langdurige oefening onder zijn beheer heeft gekregen (of welke hij zich verbeeldt onder zijn beheer te hebben).

Ik weet dat hij werkt, zooals geen ander behalve mevrouw Besant werkt, den eenen dag na den anderen van vóór zonsopgang tot lang na zonsondergang, altijd bezig de menschheid op de een of andere wijze bij te staan of te helpen in de ontwikkeling; en deze onafgebroken dienst wordt om niet verricht, want hij hecht geen waarde aan geld, noch roem, noch iets wat de wereld kan bieden. Hij dient, omdat hij het algemeene plan der menschelijke ontwikkeling kent (of meent te kennen) en omdat hij volkomen toegewijd is aan zijn 'Meester' met wien hij in voortdurende gemeenschap is (of meent te zijn).

Zoo is dan van nabij gezien het karakter en het daaglijksch leven van een 'man die onzedelijk is en ongeschikt voor den omgang'

Laat mij tenslotte zeggen, dat noch mevrouw Besant, noch de heer Leadbeater weten, dat ik dezen brief aan de Pers zend, en waarschijnlijk zal de laatste, wanneer hij het te weten komt, mij er over onder handen nemen, dal ik zooveel tijd heb verknoeid met het schrijven hiervan. Doch terwille van de waarheid en van de duizenden die niet anders kunnen als lijden onder de geruchten, verspreidt door partijen die er belang bij hebben en onder de ongelukkige wanvoorstellingen, welke in sommige kolommen van de Pers zijn opgenomen, meen ik, dat het goed is, het publiek in kennis te stellen met de verklaring van iemand 'die hem kent'.

Hij mag dan zijn 'op den drempel der goddelijkheid' of hij mag er even ver van verwijderd zijn als ik zelf, daar weet ik niets van, maar dit weet ik wel, dat, uit een menschelijk oogpunt gezien en geoordeeld naar een algemeen aangenomen maatstaf, de Heer Leadbeater een machtig en hoogst gewenscht werktuig is tot het vormen van het karakter van het opkomend geslacht en voor het beïnvloeden van jonge menschen, om hen te helpen nuttige, deugdzame, en hoogstaande leden van de maatschappij te worden.

Er wordt van hem gezegd dat hij een hooge ingewijde is, en hij stemde voor het gerecht toe dat hij toegang heeft tot de tegenwoordigheid van den Oppersten Leider der Aardontwikkeling (kan dit een der Tronen zijn van den Christelijken Paulus?) Van deze dingen heb ik persoonlijk natuurlijk geen verstand, maar ik heb menigmaal opgemerkt met welk een diepen en onvervalschten eerbied hij zoowel van dit Groote Wezen als van den Christus spreekt. Indien echter Inwijding is het ontwikkelen van eigenschappen die zoo op den voorgrond treden in Mevrouw Besant en den Heer Leadbeater, als zelfvertrouwen gepaard aan onzelfzuchtigheid, wijsheid met argloosheid, strenge persoonlijke reinheid met bereidwillige deelneming voor hen die dwalen, niets verwachtende en alles gevende, belasterd worden zonder terug te lasteren, onverschillig voor lof en blaam - moge God ons dan meer Ingewijden zenden om ons te wijzen hoe wij als hoogstaande menschelijke wezens te leven hebben.

En wanneer het feit van toegelaten te worden in de tegenwoordigheid van den Christus of van den Oppersten Leider der Evolutie medebrengt, dat elke gedachte iets voor zichzelf te zoeken, voorgoed is vernietigd, verbrand in de vlam van toewijding aan die Hooge Wezens, en dat Hem te dienen door het dienen der menschheid, zooals zij zeggen, het eenige is, dat de moeite waard is om te worden gedaan, dan mogen we heusch wel bidden dat meer mannen en vrouwen er in mogen slagen in de tegenwoordigheid te komen van zulke Machtige Wezens, of indien gij het liever zóó wenscht te beschouwen, dat zij zichzelf zulks mogen wijsmaken.

Vertaling van J.M.S.E. C.L. PEACOCKE.
Reserve-Majoor.
Gepensioneerd Officier bij de Koninkl. Artillerie.
Adyar, 23 April 1913.

IV.
Wat zal nu de liberale regeering doen?

We hebben nu het rechtsche Kabinet, - dat waarin de mannen 'geschapen naar Gods beeld' zitting hadden, - achter den rug. Wij zijn klaar met de huichelaars, die zich inbeelden dat God er voor hen een hemel apart op nahoudt, en dat Hij alleen belang stelt in 'menschen met een ziel', en goedvindt dat de evenzeer door hem geschapen dieren worden mishandeld en geplaagd.

Het vrome rechtzinnige Kabinet had het te druk met elkaar achter de schermen beoorlogen en in het openbaar in den zak kruipen, om zich te kunnen bekommeren om iets zoo minderwaardigs als het lot van het 'redelooze dier'.

Zullen de liberalen, de sociaal-democraten, zij, die niet aldoor den naam van God, maar wèl het woord humaniteit in den mond hebben, zullen zij in dezen beter en

menschwaardiger handelen, en eindelijk met kracht opkomen, langs wettelijken weg, tegen dierenmishandeling? Ik wil het hopen.

Één staaltje uit velen zij hun hier weer onder het oog gebracht:

Hooggeachte Freule.

Na lang aarzelen, of ik wel op uw kostbaren tijd beslag mag leggen, ben ik zoo vrij U, die steeds voor de dieren opkomt, het onderstaande mede te deelen.

Wellicht, dat U het in de Lelie zoudt willen opnemen, en het zoodoende onder de oogen komt van personen, die hun attentie er op zouden willen vestigen. Te Voorburg ziet men dagelijks op de Vliet trekschuiten, getrokken door mannen en vrouwen, kinderen, paarden en honden.

Een dezer dagen zag ik vanuit onze waranda, een zware trekschuit, waarvoor een magere zwarte hond; het arme beest trok zijn lichaam bijna uit elkaar, hij kòn bijna niet meer; maar, wat het ergste was, achter hem liep een man die voortdurend het arme dier met een stok sloeg en, toen het beest even omkeek, met zijn klomp zóó vreeselijk schopte, dat mij de tranen in de oogen sprongen van medelijden met dien armen hond. De bestuurder van een melkwagen, die de mishandeling ook zag, riep den man wat toe; de hond echter moest het toen nog meer ontgelden!!

Zijn die toestanden niet vreeselijk; op wegen waar men bijna geen politie ziet kunnen de dierenbeulen ongestraft hun gang gaan, nietwaar?

Ik voeg hier nog met allen nadruk bij dat het in de gemeente Voorburg in dit opzicht

van dierenmishandeling al bijzonder erg schijnt toe te gaan. (Indien ik mij niet vergis verheugt Voorburg zich in een rechtzinnigen burgemeester!). Immers van andere zijde werd mij, insgelijks uit diezelfde gemeente, mondeling meer dan één schandelijk staaltje van de meest verregaande dierenmishandeling meegedeeld. Ik hoorde vertellen van eene groote dierenvriendin aldaar, die dan ook herhaaldelijk *metterdaad* tusschenbeide komt. Eere zoo eene!

Is het niet godgeklaagd dat in een land van zoogenaamde beschaving en zoogenaamde ontwikkeling zulke grove barbaarschheden, als het hierboven meegedeelde, ongestraft kunnen voorkomen? Schreit zoo iets niet ten hemel? O God, o God, kon ik zulke ellendelingen maar eens *zelf* doen voelen wat ze aan zoo'n arm dier misdoen! Dat zou m.i. méér helpen dan de vriendelijk-aangeboden sigaartjes van Cyriel Buysse. In causerietjes zijn zulke praatjes heel aardig, op papier, in de werkelijkheid echter hebben zulke mispunten van dierenkwellers noodig een stok, een flink pak slaag, of, daar onze 'humane' toestanden dit verbieden, althans een flinke geldboete. Dat alleen zou hen murw maken.

O Troelstra's - of wie-ook ons thans zal regeeren - toon nu eindelijk eens dat men óók bij ons uitstekende wetten kan maken ten behoeve van het dier, zooals in Zwitserland, wetten die helpen, die **dwingen** tot dierenbescherming!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De Tentoonstelling 'De Vrouw' 1813-1913.
I.

Een tentoonstelling, geheel door *vrouwen* ontworpen, behandeld, in elkaar gezet, zóó flink, zóó zakelijk, dat men zich niet kan voorstellen, dat *de vrouw*, het beeld van het zachte, aanhankelijke, liefelijke wezen, dat door Schiller zoo dikwijls bezongen is geworden als:

> 'Ehret die Frauen, sie flechten und weben
> Himmlische Rosen ins irdischen Leben',

zoo iets tot stand heeft gebracht.

Dat de afdeeling 1813 als tegenstelling is gebezigd, is natuurlijk gebeurd, om het schrille contrast te laten zien van de positie van de vrouw van toèn en nu in 1913.

De Vrouw heeft laten zien, dat zij even goed kan als de man, dat zij een persoonlijkheid is, dat zij niet onnoozel is of naïef.

Deze tentoonstelling is een flinke uiting van de vrouw, dat zij andere dingen wil, dan kopjes wasschen en huishouden doen, dat zij óók zakelijk kan zijn als 't moet en als zij het wil, dat zij alle sociale vraagstukken óók behandelen wil zooals de man. Ze wil ook aan de politiek doen en tenslotte, ze wil zich een eigen positie veroveren en de misstanden in de maatschappij helpen doen verdwijnen. Wat de vrouw toch tot stand heeft gebracht met deze tentoonstelling, het dwingt eerbied en bewondering af, het *is* een *kranig* stuk, dat moèt gezegd worden, maar toen ik zoo de gebouwen doorliep, viel het mij op, dat alles zoo zwaar, zoo *drukkend* op je werkte. Ik dacht telkens bij mij zelve: 'Wat moet ik toch veel verorberen,' en nergens een luchtigheidje,

nergens iets vlinderachtigs! Ik had gaarne een fladderende libel of een geel vlindertje voor me zien vliegen.

Alles is zoo ernstig, zoo mannelijk zakelijk, het deed me denken aan stijve reformjaponnen en platgestreken haren met brillen op den neus! Waren er maar een paar Fransche juffertjes bij geweest, een paar ‘midinettes’!

Ik ben tot de conclusie gekomen dat de commissie, met het in elkaar zetten van deze tentoonstelling zich voorgenomen had, om vooral niet ‘vrouwelijk’ te doen, integendeel, niet *minder* zakelijk dan de man, en ernstig, heel ernstig de zaak op te nemen, alleen maar om te toonen, dat de vrouw even goed alles doet als de man. Een luchtig tintje hier en daar, in welken vorm dat weet ik niet, zou niet geschaad hebben.

Alles en alles is er den bezoekers te zien gegeven, men kan zich niet bedenken wat er *niet* is; alles is goed overwogen, alle mogelijke statistieken zijn er te vinden.

-

Als men de tentoonstelling binnentreedt ziet men dadelijk aan de linkerhand afdeeling 1813, een paar gebouwen, vervolgens een grachtje met winkeltjes en naaischool. De verkoopsters hier zijn in Oud-Hollandsch costuum, wat niet bepaald flatteert. Over 't inwendige van 1813 zal ik later schrijven.

Als men 't bruggetje van 1813 overgaat heeft men links een restaurant en een bloemenwinkeltje.

Zoo langzamerhand komt men aan 1913 langs een rij winkeltjes, o.a. een corsetten-étalage, waarin die van 1813 tentoongesteld zijn als contrast van 1913. Dat ouderwetsche corset van 1813 met die bretelles, neen maar, dat is vreeselijk om aan te zien! Onze

figuren van tegenwoordig zijn zoo mooi van lijn en gracielijk; op dit punt vind ik dat onze grootouders al een heel slechten smaak hadden! Dan volgt een étalage, en toen ik naar boven keek, want daar moest mijn oog heen, zag ik staan met groote letters: ‘Vreest geen man’, en toen dacht ik natuurlijk aan vrouwenkiesrecht en zag in mijn verbeelding reeds afschuwelijke suffragettes uit Londen voor mijn neus, maar ziet: er stond een streepje en werd vervolgd in den volgenden zin: ‘kement’ dus mankement, want Frank (réparateur van porcelein in Amsterdam) maakt alles weer goed.’

Wat was ik dus leelijk beetgenomen, maar ik moest wel lachen inwendig.

Daarna een étalage van naaimachines, dan de garderobe-juffrouw, voorts de ingang naar het hoofdgebouw, dat ik nu oversla en verder weer étalages, o.a. één, waar te koop worden aangeboden vingerhoedjes met een bizonder soort naalden. Aan een vingerhoed zit een uitstek en als men daar de draad over legt en men drukt de naald er in, dan komt de draad vanzelf in 't oog. Het is een verbazend praktische uitvinding, waarvan ik aldoor gebruik maak. Vervolgens een étalage van handwerken, batiks, enz. die er te koop zijn.

In den tuin, midden in, is een muziektent en verder is het smaakvol aangelegd met bankjes, planten, enz.

Aan den tegenovergestelden kant van 1813 bevindt zich eerst een informatiebureau, daarover een tentje of liever kiosk om briefkaarten te koopen van de Tentoonstelling. Verder een lunchroom van ‘de Beursbengel’; daar dicht bij een huisje van atap, voorstellende een Delisch assistentenhuis. Hier dicht bij de Bioscoop en hier tegenover, het roode kruis, eerste hulp bij ongelukken en dan, het Indisch huis, dat ons een goede voorstelling geeft van een huis in de Tropen met de daarbij behoorende ‘bijgebouwen’, tuin, kippenhok, de traditioneele put en auto-garage aan den anderen kant. Over dit huis wordt later geschreven. Naast het Indische huis een breed terrein voor lichamelijke ontwikkeling, alwaar heel dikwijls gymnastiek-uitvoeringen plaats hebben.

Dit is nu alles het uitwendige, later vertel ik, wat er in te vinden is.

Amsterdam, 23 Juni 1913.

C. ARNTZENIUS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring,

of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné s behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Piet. - Ik heb Uw stukje aangenomen en ter drukkerij gezonden. Voor den door U in de hoogte gestoken 'stakkerd' voel ik-zelf bijzonder veel. Onder hem is Nederland grooter geweest dan ooit te voren, en bovendien was hij, voor zoover wij dat achterna kunnen beoordeelen, een rechtschapen man. - Ja, ik begrijp wel, dat er in een geval als het Uwe redenen bestaan, die het moeilijk maken met den eigen naam te onderteekenen in sommige gevallen. Daarmee houd ik dan ook wel degelijk rekening of iemand geheel onafhankelijk staat tegenover zijn omgeving of niet. Des te beter in elk geval, dat gij het nu hebt kunnen onderteekenen voluit

Theosophie. - Het deed mij bijzonder veel genoegen uit Uw brief te zien, dat mijn antwoord U heeft bevredigd. Om U mijn volkomen onpartijdigheid te bewijzen, wil ik gaarne aan Uw verzoek voldoen, en den mij heden toegezonden 'Open Brief' in zijn geheel plaatsen. (Zie Overzicht van de Week).

Voor Uw 'fermen handdruk', inzake mijn uitvoerig antwoord aan U, dank ik U ten zeerste. Waar mijn slot-opmerking aan het einde van het Overzicht van de Week, betreffende Mr. Leadbeater, bij U - en volgens U bij meerderen - een verkeerden indruk heeft teweeggebracht omtrent mijne bedoelingen, wil ik niet in gebreke blijven die bedoeling nog wat nader toe te lichten. Gij en die meerderen hebben uit bedoelde opmerking gelezen dat ik ermee wilde zeggen: 'Mrs. Besant en de heer Leadbeater zijn géén theosofen.' - Neen, dat heb ik geenszins willen zeggen, om de zeer eenvoudige reden dat ik van die leer geen studie heb gemaakt die mij het recht zou geven dat te beweren. Wel heb ik, met feiten en daden gestaafd, gelezen in de brochure van J.H. Fussel hoe Mrs. Blavatsky na haren dood aanwees als hare opvolgster Mrs. Tingsley, hoe er vervolgens eene scheuring ontstond, en hoe in een *algemeene* vergadering bij overgroote meerderheid werd vastgesteld dat Mrs. Tingley *de* opvolgster was en bleef der stichtster van de vereeniging der theosophen, waarop Mrs. Besant daaruit uittrad en eene *nieuwe* theosophische vereeniging stichtte, daarbij o.a. gesteund door Mr. Leadbeater. Mij houdende aan deze voorstelling heb ik dus inderdaad den indruk gekregen, dat Mrs. Besant eene *andere* theosophie verkondigt dan Mrs. Tingsley. Aan wie van beiden de wáárheid is zal *ik* echter geenszins wagen te beslissen. Met

den bedoelden slotzin echter heb ik alleen willen zeggen, aannemend op dat oogenblik de waarheid van de meedeeling in Le Matin: met *zulk* weerzinwekkend reclame gedoe kan *echte* theosophie nimmer iets te maken hebben; die behoeft dus dáárom niet veroordeeld te worden, omdat Mrs. Besant of Mr. Leadbeater zich schuldig maken aan iets weerzinwekkends. Ziedaar den zin mijner woorden. Waar gij echter thans schrijft dat beiden verkeerd worden beschuldigd, daar vervalt natuurlijk óók de bedoeling van den zin door U gewraakt, en dien ik heb neergeschreven met de bepaaldelijke bijbedoeling de theosophen-in-het-algemeen *niet* te kwetsen door wat ik van een hunner leelijks meedeelde. Ik erken intusschen dat de zin óók kan worden opgevat zooals gij het deedt; vandaar deze uitvoerige toelichting. - Ik ben zoo blij dat gij overtuigd zijt van mijne onpartijdigheid. Juist daarom sta ik ook af de ruimte voor het overdrukken van een ‘open brief’. - Ten slotte dank ik U nog heel hartelijk, in de eerste plaats voor Uw prettige openhartigheid van mij dadelijk opheldering te vragen, in de tweede voor Uw goede wenschen omtrent mijne gezondheid. Ach ja, ik kan in dat opzicht niet dankbaar genoeg zijn op dit oogenblik. Hoe ouder men wordt, hoe meer leed en ellende men ziet om zich heen. De vraag: waarom juist deze, en niet die, komt dan zoo dikwijls op de lippen. En dan voelt men zich beschaamd over het eigen vele goede dat ons deel is, en ook daarover dat men er nog lang niet genoeg bij stilstaat, bij de eigen voorrechten boven het lot van zoovelen. O, ik kan mij soms zoo innig ergeren aan die zeer vele menschen die, bij eene goede gezondheid, geen finantiëele zorgen, huiselijke gelukkige omstandigheden, enz., nochtans over elk kleinigheidje tobben en klagen en zuchten, en zoo nimmer van harte vroolijk zijn. Hebben ze pijn in hun arm, dan zuchten ze en klagen, als hadden ze minstens tering of kanker. Is het weer zus en niet zoo, dan kijken ze alsof daarvan voor hun wel en wee alles afhangt. Betaalden ze ergens iets te veel, of verliezen ze iets, dan is dat weer een andere reden tot kniesooren. Enz. Enz. Ik ken er zoovelen zoo, die nimmer schijnen stil te staan bij het oneindigvele wat zij hebben boven anderen. Als we dat meer deden, ons lot vergelijken met dat van minder-bevoorrechten dan wij, wat zou dat een goed middel zijn om wat minder egoïst te wezen dan het meerendeel van het menschdom is. - Nogmaals vriendelijk dank voor Uw brief.

Hond. - Ik heb U reeds particulier geantwoord, maar ik doe het óók nog op deze plaats, omdat ik zoo innig medelijden heb met Uw viervoeter, en met U, en zoo woedend ben op die ‘menschen met een ziel’, die U dat koopje leverden. Vergelijk nu eens de weergalooze trouw en de aandoenlijke liefde waarvan Uw hond blijk gaf, door niet te kunnen wennen bij die vreemden, met de schandelijke zelfzucht van Uw familie, die het arme dier uit louter luiheid en onverschilligheid niet verkiest uit te laten in Uw afwezigheid, en het des Zondags gemakshalve opsluit. Heusch, zulke ellendelingen van ‘menschen met een ziel’ zou ik met alle genoegen den nek omdraaien Den ganschen dag heb ik, na ontvangst van Uw brief, Uw armen hond in gedachten voor oogen, niet begrijpend waarom gij hem hebt verlaten, en U zoo bitter missend. Maar, zooals ik U reeds particulier schreef, hier *moet* een uitweg gevonden worden. Denkt gij, dat ik mijn Benjamin in zulke omstandigheden zou kunnen achterlaten? Neen immers. En daarom, omdat ik begrijp wat gij lijdt op dit oogenblik, gij en Uw hond beide, daarom zal ik doen wat ik U reeds particulier beloofde. Houdt maar moed. Uw flinkheid in de heele zaak bewonder ik. Niemand kan U beter navoelen dan ik, die immers hetzelfde heb doorgemaakt. Juist daarom vind ik 't

gedrag van Uw familie te minner. Al ware het alleen om U, dan hadden zij in dit bijzondere geval U moeten ter wille zijn met het arme dier. Maar in plaats daarvan toonen zij, dat zij veel minder gevoel en liefde bezitten dan de verachte hond bezit. O ik kan U niet zeggen hoe ik zulke menschen háát, en alle kwaads toewensch. Zooals ik U reeds particulier schreef. Uw eersten brief heb ik niet ontvangen, daar hij bij mij thuis zal liggen. Om te zorgen dat gij nu onmiddellijk antwoord zoudt ontvangen, heb ik U omgaand particulier geantwoord. Veel dank voor Uw vriendelijke woorden aan mij-zelve.

J.H. te IJ. (Vorstenkinderen). - 'Daar ik Uw blad niet lees heb ik in de correspondentie-rubriek niet kunnen nagaan of mijn verhaal al of niet geschikt was.' - Aldus begint Uw briefje. Hoe dikwijls zal ik nog moeten herhalen dat zij die de Holl. Lelie niet lezen haar óók niet behoeven te vereeren met de toezending van pennevruchten, enz. Zij, de Holl. Lelie, heeft daaraan niet de minste behoefte. Ik verlang van niemand dat hij of zij het blad leest, maar omgekeerd kan niemand van mij verlangen, dat ik dergelijke ongevraagde inzendingen particulier beantwoord en beoordeel, waar ik elke week uitdrukkelijk vermeld *in* de Lelie, dat abonné's en lezers niet dan bij hóóge uitzondering particulier antwoord ontvangen. Het is dus Uw eigen schuld, mej. J.H., indien gij mijn antwoord niet hebt gelezen. Voor terugzending is het nu te laat. Ongevraagde inzendingen van onbekenden worden trouwens meestal *niet* teruggezonden. Dat is de beste manier om het hun af te leeren.

J.S. - Ik wil het schetsje wel aannemen, maar houd mij aan Uw meedeeling dat er geen haast mee is; want er is veel copie. Gij hebt zeker gezien dat Uw bijdrage is geplaatst. Van wege de post moogt gij gerust Uw op- of aanmerkingen schrijven op snippers, enz. Ik ben noch een kwalijk-nemend, noch een vormenmensch!

Maria II. - De quaestie van geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk moest m.i. eene zijn waaraan beide partijen zich vrijwillig, uit eigen vrije beweging, en *niet* door dwang van buiten, onderwerpen. Ik haat een macht door de wet, die de menschen *dwingt* zich in een zoo intieme zaak te onderwerpen aan het vonnis van een derde. M.i. verkrijgen doktoren daardoor eene overmacht, die eenerzijds het gevaar oplevert dat zij zich leelijk kunnen vergissen, en anderzijds het niet minder groote gevaar der partijdigheid en betweterij en bekrompenheid. Wat ik zou willen is dit, dat ieder die zich in

het huwelijk begeeft zelf uit *vrije verkiezing* den moed heeft zich aan een zelf-gekozen geneeskundig onderzoek te onderwerpen. Daardoor krijgt men vrije onafhankelijk-denkende menschen, die zelf oordeelen. Staats-dwang daarentegen zal niet eenmaal het doel bereiken, maar eenvoudig leiden tot allerlei ontduiking van vrije liefde. Zal daardoor de maatschappij gezonder worden? Neen immers. De geboorte van ongelukkige erfelijk-belaste kinderen zal niet afnemen, en integendeel zullen deze beklagenswaardige schepsels dan óók nog het maatschappelijk onwaardeerbaar voorrecht missen van althans 'wettig' te zijn geboren.

Wat ik heel toejuichenswaardig en nuttig en noodig vind, is de onthulling der vreeselijke waarheden op dit speciale gebied door bevoegden en deskundigen. Meer en meer maken doktoren daarvan hun werk, en m.i. is het inderdaad hun dure plicht de oogen van ouders en opvoeders, maar bovenal van volwassen-meisjes-zelven, te openen voor het vreeselijk gevaar in dit opzicht. Een volwassen meisje moet m.i. weten bijtijds waaraan zij zich blootstelt door den geslachtsomgang met een man, moet dit weten in haar eigen belang, en in dat harer toekomstige kinderen. In dit opzicht is alle valsche schaamte afkeurenswaardig. Vergeten wij niet, dat het hier volwassenen geldt. Ik kan het nut er niet van inzien, kinderen, - die, *omdat* ze kinderen zijn, nog niet vermogen te oordeelen en te begrijpen, - reeds vóór ze tot de jaren des onderscheids zijn gekomen de geheimen te ontsluieren van geboorte, enz. M.i. leidt deze te vroege openbaring tot het opwekken van allerlei onkuische gedachten en gesprekken, en van eene zeer onreine nieuwsgierigheid van backfischjes van beiderlei geslacht onderling. Zoodra echter het meisje de jaren des onderscheids heeft bereikt, zoodra zij als volwassene in het leven treedt, en als zoodanig gereed staat vandaag of morgen op een man te 'verlieven', is zij rijp voor de wetenschap van alles wat met het geslachtsleven in verband staat, en is het beslist nóódig haar die wetenschap, hoe ontnuchterend soms ook, niet te onthouden. Heel veel kwaad en zonde wordt in dat opzicht begaan aan haar door domme, berekenende ouders, die, liever dan met de dochters te blijven 'zitten', haar per-se willen doen huwen, en dientengevolge of verzwijgen, of den raad van arts of ingewijde in den wind slaan, of, op zijn zachtst genomen, niet *willen* onderzoeken, en maar liefst de oogen sluiten. Zulke ouders, en moeders speciaal, - en zoo zijn er vele - begaan een groote zedeloosheid m.i., en hebben niet hunne dochters, maar enkel zichzelven lief. Overigens is het door U aangevoerde vraagstuk een van zoo ernstigen aard, dat ik hier op deze plaats niet meer kon doen dan mijne meening met enkele korte woorden zeggen.

G.G. - Ik hoop, dat ik Uw pseudoniem juist heb gelezen? De verhouding tusschen man en vrouw blijft tenslotte een individueel iets. De een denkt er zus over en de ander zoo. Gij moet mij echter ten goede houden, wanneer ik van meening ben, dat, over het geheel genomen, zoogenaamde mannenhaatsters heel dikwijls in den grond wat blij zijn als een man zich met hen bemoeit! Waarom ook niet? Gij hebt toch zeker wel, evenals ieder onzer, nu en dan een zoogenaamd 'geitenpartijtje' bijgewoond? Welnu, als gij eerlijk zijt, zult gij 't mij toch moeten toegeven, dat dit gemeenlek nimmer zoo amusant is als een gemengd gezelschap. Een vrouw doet zich instinctmatig tegenover den man voor op haar best; hij zijnerzijds amuseert haar, is galant jegens haar, enz. Vrouwen, die op elken man met wien zij aldus oppervlakkig in aanraking komen, terstond gelieven verliefd te raken, hebben het aan zichzelf te wijten indien zij dan later gedesillusioneerd worden. Dat is niet de schuld van den

man, maar haar eigene. Er zijn domme ganzen, die elk compliment, elke beleefdheid zijnerzijds, gelieven op te vatten als een bewijs dat hij ernstige ‘plannen’ heeft. Men kan toch moeielijk van elken man, die beleefd en aardig en toeschietelijk is in damesgezelschap, verlangen dat hij ze dientengevolge den volgenden dag allen ten huwelijk vraagt. Waarom verwijt gij hem dus eigenlijk zijn ‘veroveringszucht’? En wat bedoelt gij daarmede? Ik voor mij vind een leuken, opgewekten, galanten man vrij wat aardiger dan een stillen, saaien brave-Hendrik. Daarom is het toch niet noodig zich terstond in te beelden dat achter al die gezelligheids-talenten schuilt de meest ernstige bedoeling. Om U de waarheid te zeggen heb ik den indruk, dat gij een geïsoleerd leven leidt, veel onder dames verkeert, en daardoor weinig gelegenheid hebt gehad mannen te leeren kennen en.... waardeeren, ondanks hunne vele gebreken, die ik-ook volkomen zie en erken. Maar.... hebben wijvrouwen dan geen gebreken? Daarin staan wij menschen van beide geslachten immers gelijk. Wij hebben weer andere gebreken dan de man, sommige deelen we met hem, andere zijn kenmerkend aan zijn geslacht verbonden, weer andere behooren tot de typisch-vrouwelijke ondeugden. - Intusschen dank ik U zeer voor Uw vriendelijke waardeerende woorden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt-elkanders

Spoed-Vraag.

De aandacht der Lelie-lezers vestig ik op de onderstaande vraag:

Weet iemand eene passende gelegenheid in de a.s. maand Augustus, waar 4 jonge meisjes van 17, 15, 15 en 12 jaar eenige weken een aangename vacantie kunnen doorbrengen? Vereischten zijn: nauwlettend toezicht en blijmoedige beschaafde, omgeving. Bestaan er ‘meisjeskampen’ welke zich tot bovenstaand doel eigenen? Men wordt verzocht eventueele antwoorden te richten naar het adres der redactrice te Bad-Nauheim.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het artikel ‘Uit persoonlijke ervaring’, door Anna de Savornin Lohman, alsmede het vervolg van het artikel van Mevrouw van Rees-van Nauta Lemke, tot een volgend nommer wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

16 Juli 1913
27ste Jaargang.
No. 3.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Onmacht.
XI.
Poeloetraperdoeli, 15 April 1913.
(*Vervolg en slot van No. 2.*)

Wij hebben verschillende personen, volkomen op de hoogte van inlandsche toestanden, eens afgevraagd wat er toe geleid heeft dat inlanders zoo eensklaps behoefte gevoelden een vereeniging op te richten, en waaraan het was toe te schrijven dat de ‘Sarikat Islam’ - op het woord ‘Islam’ vestigen wij wel de aandacht - in korten tijd zulk een enorm succès heeft gehad, zoodat de vereeniging thans duizende leden telt.

En het antwoord is dit: door het ‘Christelijk gedoe’ van onzen tegenwoordigen Landvoogd, o.a. bestaande in de bijzondere aandacht die Z.E. wijdt aan den arbeid van zendelingen, de Zondags- en pasar-circulaires, de oprichting van een christelijk Hollandsch-Javaansche School te Djocja, enz., enz. gevoelen de meer ontwikkelden onder de inlanders zich bedreigd in hun godsdienst. Dit acht men de oorzaak der oprichting van de ‘S.I.’ met statuten zooals hier reeds vermeld

en schijnbaar zonder eenige politieke beteekenis.

Vooral de oprichting van bovengenoemde school achten wij iets ongehoords, in het kort gezegd een schandaal, een fout van vèrstrekkende politieke beteekenis. Willen mahomedaansche ouders hun kinderen op die school doen, dan worden de leerlingen gedwongen een onderwijs te volgen, dat in christelijke richting wordt gegeven. In een mahomedaansch land noemen wij dit spelen met vuur; de Gouverneur-Generaal heeft wel beleid getoond met zijn 'christelijk gedoe'! maar wie wind zaait zal storm oogsten en dát ondervindt nu de heer Idenburg.

In de Hollandsche Lelie van 11 Sept. 1912 No. 11 komen twee ingezonden stukken voor van de inspecteurs van het gevangeniswezen Gaster en Hueber; wij hebben het vooralsnog niet noodig geacht het gebazel van beide heeren te beantwoorden, daar iedereen de waarde van hunne beweringen kan beoordeelen, nu het in Nederland algemeen bekend is welke zotte toestanden er nog steeds heerschen bij het gevangeniswezen in Indië, ondanks de ijver(?) enz., enz. en vooral het hooge tractement van het tegenwoordig Hoofd daarvan.

Wij wijzen slechts op het onlangs gebeurde in de gevangenis te Soerabaya, zooals dat dato 8 dezer werd geseind aan het 'Nieuws van den Dag'.

Vechtpartij in de gevangenis.

Gistermiddag had in de eetloods van 's landsgevangenis alhier een bloedige vechtpartij plaats tusschen 1300 Chineezen en inlanders. Er werden 12 gevangenen zwaar gewond in het stadsverband opgenomen.

De directeur herstelde, met behulp van het personeel en de militaire wacht, de orde.

Men zou zoo zeggen, het pleit niet bijzonder voor het handhaven van orde en tucht in een gevangenis wanneer 1300 gevangenen een geregelde vechtpartij kunnen houden, waarbij 12 zwaar verwond werden. Men vraagt zich onwillekeurig af waar halen de kerels de wapens vandaan.

In het ingezonden stuk van den heer Gaster betrappen wij hem op de volgende onwaarheid: Voorwerkers zijn *geen* werklieden, die de gevangenen het werk moeten leeren, want daarvoor zijn Europeesche opzichters en werkbazen. Het zijn vrije werklieden die à *f* 2.- daags het prulwerk, dat de gevangenen afleveren moeten, *bijwerken* om het tenminste toonbaar te maken, ter voorkoming van afkeuring.

Wat de heer Hueber betreft antwoorden wij hem, dat wij ons niet zullen storen aan zijn meening dat hij het afkeurt wij uitknipsels uit Indische dagbladen publiceeren tot voorlichting van het publiek in Nederland en daarbij zoo noodig conclusies zullen trekken.

Evenmin zullen wij het nalaten de handelingen van den Landvoogd en van hoofden andere ambtenaren aan onze kritiek te onderwerpen indien wij dit noodig en wenschelijk achten, daar onbekwame ambtenaren, al dragen ze nog zulke mooie gouden petten, op ons absoluut geen indruk maken. Van elk schandaal op welk gebied ook zullen wij blijven melding maken, o.a. van dit, dat de gevangenis te Djocja, blijkens onderstaande advertentie geplaatst in alle Indische couranten, de particuliere

nijverheid *durft te benadeelen* door zoolleder te koop aan te bieden, dat vervaardigd is door gevangenen, die van '*s Landswege gevoed en gehuisvest zijn*.

Verkrijgbaar bij:

's LANDS GEVANGENIS
te Jogjakarta.
Prima kwaliteit
INLANDSCH ZOOLLEDER
à f 2. - per kilogram,

zending onder rembours, monsters op aanvrage.
38a WZ.

Wij vestigen hierop de aandacht van de Volksvertegenwoordiging.

Tot besluit onderstaand telegram uit Soerabaya aan het 'Nieuws van den Dag' van 9 April:

'Sarekat Islam'.

In verschillende kampongs te Soerabaya is onder het volk in den laatsten tijd een verhoogd godsdienstig leven waar te nemen.
De groote misigit kan aan alle kerkgangers nauwelijks plaats verleenen. Vooral met de 'Malem Djoemaät', Donderdagavond, was hij kolossaal druk bezocht.
Dit zijn allemaal leden van den 'Sarekat Islam'.
Men ziet hieruit welke richting de 'Sarekat Islam' uitgaat.
A.....Z.

De Rol van het Spiritisme in de godsdienstige evolutie der menschheid[1] door Albin Valabrèque.

Het Spiritisme heeft een overwegende rol gespeeld in de geschiedenis der godsdiensten, zonder die rol zouden de godsdiensten niet bestaan hebben. De stichter van elken godsdienst is een medium, d.w.z. hij ontvangt zijne inspiraties uit hoogere sfeer en bevestigt die.

De Heilige Schriften, of men het wil erkennen of niet, zijn spiritische geschriften. Men bewijst het Spiritisme groote eer, men maakt het grooter door te zeggen: in het verleden zijt gij de godsdienst geweest, heeft men U genoemd profetisme, openbaring, wonderen, genezingen, enz. Aan het Spiritisme is het menschdom zijn geestelijke ontwikkeling verschuldigd.

Ja, indien de godsdiensten bestaan hebben, hebben zij dit bestaan aan het Spiritisme te danken. Het Spiritisme bestaat niet alleen in het aanroepen der geesten, maar de geesten roepen op hunne beurt ons op.

Socrates roept zijn daemon (geest) niet aan. De geest spreekt tot Socrates. Mahomed roept den engel Gabriël niet aan, de geest neemt den naam van engel Gabriël aan, om zich met gezag aan Mahomed te openbaren. Jeanne d'Arc roept de heiligen niet aan. Het zijn de Heiligen, die Jeanne d'Arc oproepen en die een ongeletterd meisje herscheppen in een heldin, een heldin, ongeëvenaard in de geschiedenis.

Kan het Spiritisme de algemeene wetenschappelijke godsdienst zijn? De algemeene godsdienst zal het Christendom zijn en dit Christendom zal spiritistisch wezen. Het Christendom zal aan het Spiritisme de liefde schenken. Het Spiritisme zal aan het Christendom de wetenschap brengen. De spiritisten zijn over het algemeen Christenen.

De werken van Allan Kardec en die van zijn roemvollen opvolger Léon Denis, zijn geheel in evangelischen geest geschreven. De tegenwoordigheid van Ds. Benezech, die met zooveel moed en talent zijn spiritistische overtuiging heeft uitgesproken, machtigt mij te zeggen, dat deze waardige predikant hier het verbindingsteeken vormt van het Christendom van heden met het komende Christendom.

Niemand twijfelt eraan, dat wij staan aan den vooravond van een groote maatschappelijke hervorming. Wij hebben behoefte aan nieuwe getuigenissen op godsdienstig, op politiek, op geestelijk gebied, op wetenschappelijk gebied, alsmede op het gebied der wetgeving, van de opvoeding der jeugd, op kunst- en ook op literair gebied. De menschheid lijdt en het is haar lijden dat de noodzakelijkheid van een nieuwe wereld insluit. Om een maatschappij te doen voortleven, moet het grootste gedeelte van hare leden gelukkig of tenminste tevreden zijn. Waar is heden het geluk? Het is noch bij de hoogere noch bij de lagere standen te vinden.

Alleen het wetenschappelijk Christendom met het Spiritisme en de psychische wetenschappen broederlijk vereenigd, zooals Christus het wilde, zal aan de wereld een nieuw leven schenken. Deze drie-eenheid zal den dooden Lazarus opwekken. Zij zal in de maatschappij de blinden en dooven genezen. Uit haar spruit de liefde voort die zal zegevieren over allen, die niet willen begrijpen, noch hooren, noch zien.

Talloos velen zullen zeggen: Hoe kunt gij ons de broederschap aankondigen, terwijl gij rondom u de zelfzucht, de haat, de misdaad, de zelfmoord, de drankzucht,

1) Rede gehouden op het Spiritistisch Congres van 9-13 Mei te Genève.

enz. alom ziet heerschen, die den mensch meer kwaad doen dan de tien Egyptische plagen?

Aan hen is mijn antwoord: Hoe grooter de kwaal, hoe gewenschter de genezing.

Beschouw de wereld ten tijde, dat de eerste christenen den nieuwen godsdienst beleden. Zie de Romeinsche drinkgelagen, de uitspattingen, de weelde temidden van den achteruitgang van het heidendom, de bloedige gevechten der gladiatoren of zwaardvechters, de arena's gevuld met martelaren overgeleverd aan de wilde dieren door nog wildere dieren, die genoten van dit schouwspel. De waanzin van Nero scheen een geheel volk te hebben aangestoken. In tegenstelling met dit waanzinnige volk - een kruis, en een klein aantal verachte christenen.... maar duizendmaal machtiger dan hunne beulen, want zij bezaten de hoogste macht. De macht die den dood trotseert.

Op de puinhoopen van het heidensche Rome verrijst het andere Rome, waarvan ik hier slechts de weldaden der beschaving wil zien, over welks dwalingen ik nu den sluier der barmhartigheid wil werpen en voor heden alleen de aandacht wil vestigen op de wonderen, die de liefde verrichtte door het onvergelijkelijk leven der heiligen.

Voor de kathedraal zie ik St. Vincentius de Paulo en ik buig mij; ik zie den heiligen Franciscus van Assisi en ik bewonder; en ik zeg dat het uur gekomen is, waarop wij niet meer moeten doodslaan, maar waarop wij ons moeten verzoenen. Het uur, waarop elke partij, waarop elke godsdienst zijn roem ten offer moet brengen aan het gemeenschappelijk geheel. Het uur, waarop wij het kwade vergeten en alleen het goede ons herinneren. Hebben wij onze vijanden lief, en indien zij ons niet liefhebben, laten wij hen dan nog meer liefhebben, en als zij ons dan nog niet liefhebben, zoo zullen hunne kinderen de onzen liefhebben, want het uur is gekomen, waarop de liefde sterker is dan de haat.

Aan het socialisme dat predikt: Gelijkheid, alles omlaag, antwoorden wij: Broederschap, alles omhoog! Dat hij die boven is, de anderen tot zich trekken.

'Het nieuwe Christendom zegt slechts dit woord: *liefde*. Dit ééne woord is de geheele godsdienst. Liefde, zij is de geheele maatschappij. Zij is de geheele ziel.

Opdat de vooruitgang vervuld worde, heeft deze de menschelijke toestemming niet noodig. Zoo er zijn die met hun tijd niet willen medegaan, moeten zij erin berusten dat de tijd vooruit gaat zonder hen. Toen de hervorming plaats greep, was zij reeds lang voorbereid. God doet niets onvoorbereid. Alle sekten, die in meening verschillen, zooals de gnostieken en allerlei ketters, waarvan de kerkgeschiedenis sedert de stichting van het Christendom vol is, die allen zijn daar om te getuigen, dat het protestantisme niet spontaan is opgetreden, maar dat het reeds lang zijn herauten had, die zijne komst aankondigden. Men kan de sekten-aanhangers vernietigen, de ketters martelen en verbranden, hun bloed is dat der orthodoxe martelaren waardig. Indien het bloed der Katholieken het Katholicisme heeft doen herleven, veredelen en verheerlijken, zoo heeft ook het bloed der ketters de vrijheid van het geweten doen herleven, veredelen en verheerlijken.

De hervorming heeft het Katholicisme in tweeën gedeeld. De zending der twintigste eeuw is, de menschen boven het Katholicisme, boven het Protestantisme nader tot elkander te brengen, hen te vereenigen in die reine regionen, waarin de liefde alleen christen zal zijn, waarin Kaïn niet meer ijverzuchtig zal zijn op Abel, omdat Kaïn weten zal, dat ook hij geroepen is om een Abel te worden.

Is er in het verledene scheiding geweest tusschen de godsdiensten en het eigenlijke Spiritisme, heeft men wonderen genoemd wat wij communicaties heeten, in de toekomst zal er overeenstemming zijn, algeheele éénstemmigheid, ja een machtige samenwerking tusschen godsdienst en Spiritisme.

Wie kan dan verhinderen, dat wij elkander ontmoeten en omarmen in een godsdienst, die alleen liefde zijn zal en in een Spiritisme dat slechts wetenschap zal wezen?

Dank zij het Spiritisme zijn het niet meer het geloof en de hoop, die ons de poorten des hemels ontsluiten, het zijn wetenschap en zekerheid. Dank zij het Spiritisme, is de tegenstand van hen die het bovennatuurlijke ontkennen vernietigd. Het bovennatuurlijke onderwerpt zich aan de menschelijke onderzoekingen. Gij hebt mij ontkend. Hier ben ik, opent uwe laboratoria, neemt uwe instrumenten, vindt nieuwe uit. Ziehier de voortzetting van het leven, ziehier de onsterfelijkheid, ziehier het fluïde. Gij hebt de wonderen van Christus ontkend. Gij gaat ze door uw onderzoekingen bevestigen. Het zijn de eenvoudigste mannen en vrouwen, die gekozen zullen worden als mediums, opdat het verschil tusschen hunne persoonlijkheid en de natuur der verschijnselen meer opvallend zijn zal.

Hebben wij niet reeds honderde communicaties ontvangen, die ons de nieuwe tijden aankondigen, de hervorming der maatschappij, de broederschap, die over winnen zal?

Van alle steenen, die men ons heeft toegeworpen, zullen wij de komende Kerk bouwen; de Kerk waarin men zijn vijanden zal ontwapenen door de liefde. Neen, de ware spiritisten zullen geen kwaad met kwaad vergelden, want dat zou hen tot het verledene terugvoeren. De spiritisten zullen begrijpen dat de goddelijke bergrede van Christus niet gericht was tot hen, die nog in den vleeze leefden, waarvan het einde nabij is, maar tot die geestelijke menschheid, die naar Gods beeld geschapen is, waarvan onze kinderen het begin moeten vormen. Doet God moeite om lief te hebben? Is daarin verdienste? Offert Hij zich op, om Zijn Geest uit te storten daar, waar Hij kan binnendringen? - God geeft Zijn liefde, zooals de zon hare stralen verspreidt, en opdat de mensch naar Gods beeld geschapen zij, moet hij zonder moeite weten lief te hebben in al den glans van zijn geestelijk wezen.

Opoffering en ontbering zijn de sporten van den ladder langs welken wij opklimmen, maar als wij de bovenste sport bereiken, hebben wij geen treden meer noodig, dan hebben wij vleugelen.

Het noodzakelijke, onmisbare werk voor het heil der maatschappij zal christelijk, spiritistisch en universeel zijn. Het Spiritisme is wetenschappelijk, maar ook godsdienstig. Het is godsdienstig door zichzelf. Dit is een onbetwistbare waarheid.

Hoe zou de mensch niet doordrongen worden van de verhevenste gevoelens, als hij in de onvergetelijke ure overtuigd wordt dat de geliefde dooden, die hij voor altoos verloren waande, leven en hem liefhebben, daar zij tot hem spreken, hem van hunne identiteit op zoo verschillende wijzen overtuigen, hem woorden toefluisteren die niet kunnen bedriegen, hem onwederlegbaar bewijzen geven, die van het voortbestaan van den geest getuigen. Luister naarde stem van het Spiritisme, die morgen de wereld zal vervullen. Tot den arbeider, die gebogen gaat onder zijn werk, zegt het: gij werkt niet alleen voor uw loon van heden, maar tevens voor het eeuwig loon. Tot den begeerigen werkgever zegt het: zie naar den weg die voor u ligt, als gij vroeger gelukkig wilt zijn, wordt dan vroeger beter. Indien gij egoïst en slecht zijt, behoort gij tot hen die naar den nacht uitzien, indien gij goed en broederlijk zijt, behoort gij tot hen die het licht begroeten. Tot den wanhopende, wien het materialisme den giftbeker heeft toegereikt, zegt het: het materialisme was geen wetenschap, het was een dwaling. Het leven eindigt niet. Het ware leven begint eerst daar, waar het materialisme het wil doen eindigen.

Tot allen, die geliefde wezens beweenen en die hun hoofd verbrijzelen tegen het marmer der graven; tot de moeder, tot de wanhopende vrouw, die haar kind of echtgenoot beweent, brengt het Spiritisme vertroosting in de zekerheid van een wederzien. Het toont aan ons allen als einddoel het gezegend oord, waar de rhythme Gods niet breekt tegen den weerstand der materie!

De moderne geest heeft tot den knielenden mensch gezegd: ‘Sta op, er is geen God!’ En de mensch is opgestaan, vergetende dat de God, die niet bestaat, de God is naar ons beeld geschapen, maar dat achter *dat* beeld van God, *de God is die bestaat*. Hij die zoo groot is in het heelal en zoo klein is in onze ziel.

God roept ons niet meer toe uit den hemel, maar uit de zielen van onze broederen, en hoe meer een ziel lijdt, hoe meer God ons daarin roept. Hij roept ons door anderen, maar ook door ons zelven. Ja, uit het diepst onzer zielen roept Hij: ‘Ik wil.’ En de mensch riep van eeuw tot eeuw: ‘Ik wil niet!’ Het is twintig eeuwen geleden, toen er een buitengewoon, éénig goddelijken man verscheen, en deze had geantwoord tot God, die in hem riep: ‘Ik wil’: *Ik wil ook!*

Wat hij wilde was het maximum van smart, het maximum van schande, het maximum van laster, het maximum van verraad, het maximum van verloochening, het maximum van lijden. Deze man is verschenen, heeft gesproken en geleden om de broederschap op de wereld te doen zegevieren. Het geheele verledene zou slechts bedrog, bijgeloof en krankzinnigheid zijn geweest, indien Christus Zijn werk onvoltooid had gelaten, indien de menschheid voort moest gaan met zich in het materialisme te verwarren en te verstrikken.

De volkeren zijn gewrapend tot de tanden. De leidende partijen zijn doof, en zij, die geleid worden, zijn blind. Het socialisme mort, en de anarchie is vertoornd. En dat is het werk van een maatschappij, die niet begrepen heeft, dat de menschelijke ziel evenmin de hoop kon missen, als het lichaam buiten brood kon bestaan.

Wij lezen in den Koran (hoofdstuk XVIII: 61) ‘Jezus zal het zekere teeken zijn van het oordeel. Wacht U aan Zijn komst te twijfelen.’

Het is waarlijk aangrijpend te constateeren, dat de profeet der Muzelmannen, het groote medium Mahomed geschreven heeft: ‘Wacht U aan Zijn komst te twijfelen!’

Welk een groote hulde van de halve maan aan het Kruis! Het is ontwijfelbaar, dat als Christus de nieuwe waarheden in al haar glans zal doen schitteren in de wereld, door haar Christenen te toonen, die alle menschen liefhebben, die de eendracht en de goede verstandhouding tusschen alle volkeren willen bevorderen, de vrede onder het schild van recht willen plaatsen, en de liefde onder het schild van God willen brengen, het is ontwijfelbaar dat dan de Turken en Arabieren, allen die leven naar de wet van den Koran, naar de woorden van Mahomed zullen luisteren en de weldaden zullen zien die van Christus zullen komen, dat deze dan zullen uitroepen: ‘Wachten wij ons aan Zijn komst te twijfelen. Daar is zij, want in plaats van ons met

kanonskogels te bevechten, openen de Christenen voor ons hunne armen en hun hart!'

En de Koran zal zich voor het Evangelie buigen, evenals in het hiernamaals Mahomed en alle Godsgezanten zich zullen buigen voor de macht, de heerschappij en de onvergelijkbare majesteit van Jezus.

Wacht U aan Zijn Komst te twijfelen, want de menschheid lijdt, sterft, en weent zonder hope, zonder ideaal!

Wacht U aan Zijn Komst te twijfelen, socialisten die het recht verwacht van het oproer!

Het is de liefde die het zal teweeg brengen.

Wacht U aan Zijn Komst te twijfelen, gij die het Kruis uit de scholen heeft verbannen, maar het niet kunt verbannen uit ons hart.

Wacht U aan Zijn Komst te twijfelen, want de Kerk is dood, en wij hebben een levende Kerk noodig, waarin de broederschap, die thans onbeweeglijk onder het kil gesteente ligt begraven, morgen zal te voorschijn treden, machtig handelend, aller harten in gloed zettend!

J.S. GÖBEL.

Overzicht van de Week.

I.
Zoo is het inderdaad.

Een vriendelijke lezer is zoo goed mij een couranten-uitknipsel te zenden, (uit welke courant weet ik niet), bevattende een 'nabetrachting' van de verkiezingen, waaraan ik met instemming het een en ander ontleen:

Wat zou men verwachten van bladen, die zóó beweren te strijden in de wapenrusting Gods? *Die zoo hun zaak hebben gesteld in Gods hand? Die zoo hun eigen zaak hebben verklaard te zijn de zaak Godes? Dit zou men verwachten, dat wanneer hun strijd eindigt met een nederlaag, zij den tegenspoed dragen in onderworpenheid aan Gods wil, zij het hoofd buigen en Gode zwijgen, en hun zaak verder opnieuw aan de voeten leggen van Hem, die - om met den psalmist te spreken - hun Toevlucht, hun Deel in het land der levenden moest zijn.*

Ja, dat zou men verwachten. Dat zij, de hoofdorganen dier partijen, smart gevoelen, nu een groote tegenslag hun plannen verijdelt, althans voor langen tijd onuitvoerbaar maakt, wie zou het hun euvel duiden? Ieder zou het begrijpelijk vinden. Doch ieder, die hen volgt in hun dagelijksche vereenzelving van eigen zaak met de zaak des Heeren, die hunne hoog-moraliseerende artikelen of hunne wekelijksche tekstbesprekingen leest, ieder zou het niet alleen begrijpelijk, maar noodzakelijk vinden, dat organen, naar buiten aldus aangedaan met het pantser van Godsgeloof, en gedekt door den beukelaar van Godsvertrouwen, die smart zouden dragen, zooals het waarlijk geloovigen betaamt, ootmoedig, en onder biddend opzien tot Hem, die niet slaat uit lust tot slaan, doch wiens kastijding zijn liefste kinderen het minst wordt bespaard.

Is het te veel eischend, indien we dit van Standaar den Nederlander hadden verwacht? Maar het zijn toch hun gedachten, die we aldus uitspreken. In ieder geval zijn het hun woorden, die we dag in dag uit, jaar in jaar uit, lazen.

En wat is nu de werkelijkheid? Waar blijft de vrome geest hunner woorden van vóór de nederlaag! Waar vinden we dien terug in de artikelen van daarna?

Helaas, nergens. Wat we van beide zien is zoo laag-onvroom, dat een ieder het recht heeft te vragen, wat nu toch wel Standaard en Nederlander onderscheiden moet van het meest grof-materialistische, ongeloovige blad in Nederland. Indien men, naar des grooten Meesters woord, aan de vruchten den boom kent, wat voor wanstaltig, van ongezonde sappen gevoed geboomte is dan toch wel het hunne? Wat onderscheidt deze Christus-beleiders dan toch van hen, op wie zij smalend van de hoogte hunner eigengerechtigheid neerzien?

De Standaard zoekt - en dat is heusch niet vleiend voor de 'hulpe', in welker hooge kracht het blad de tegenpartij bestrijdt - de Standaard zoekt de overwinning van 'links' 'niet in politieke geestkracht, maar in saamgeraapte hoopen geld (een bedenkelijk verwijt in het blad van dr. Kuyper, orgaan van de partij, waartoe ook de heer Duijmaer van Twist behoort), in laffe lastertaal, en in onteerende kniebuiging van al wat liberaal heette, voor den sociaal-democraat imperator'.

De christelijk-historische Nederlander is niet minder onchristelijk, niet minder fel. Het conservatieve element in de Concentratie, de zoozeer versterkte vrij-liberale fractie, is het door het blad verkoren hoofd van Jut, waarop de christelijk-historische moker hamert. Die partij 'heeft haar succes te danken aan eene systematische verleugening van het volk, gepaard aan een systematische verloochening harer gepretenteerde 'beginsels'.

'Tusschen ons en deze lieden', zegt het blad, 'zij voortaan natuurlijk elke gemeenschap afgesneden'.

Ook dat is duidelijk. Het klinkt alleen wat onzuiver in een blad, waarvan de heer de Savornin Lohman hoofdredacteur is, wien het hart valt de verzenen tegen de prikkels te slaan in het Kuyper-gareel, doch die nog niet van een Saulus een Paulus werd; onzuiver in een blad, welks hoofdredacteur als Kamerlid zich heeft doen kennen als een man, die vóór spreekt en tegen stemt, of tegen spreekt en vóór stemt, en wiens groote reputatie van eertijds.... eene verloren reputatie geworden is.

Datzelfde blad, welks genoemde hoofdredacteur zich bukte onder alle jukken, die dr. Kuyper hem oplegde, schaamt zich niet een hoogstaand man als den heer mr. W.H. de Beaufort, vir nobilissimus bij uitnemendheid, aansprakelijk te stellen voor een in des Nederlander's meening leuchenachtig strooibiljet (en de rechterzijde heeft zelf geen kennis van leugenachtige strooibiljetten!) en dan de volgende - er is geen ander woord voor, we vragen excuus aan onze lezers dat we het gebruiken - ploertigheid te schrijven:

'La vertu est un beau fort - zoo luidt het devies in het wapen van den heer de Beaufort.

'Voortaan zal die spreuk moeten luiden: La perfidie est un beau fort, - want men komt er mee in de Kamer.

Zoo durft het blad schrijven, welks hoofdredacteur op dit oogenblik zich tracht te verdedigen tegen een aanklacht van allerergste perfidie, en daarin tot dusver - het door hem zelf geschreven briefje is in handen van den beschuldiger - daarin tot dusver niet slaagt.

Dat zegt het blad, welks hoofdredacteur meêdoet aan de Coalitie, waarin andere perfidieën - we bedoelen de zaak Duijmaer van Twist en den jongen van der Borch van Verwolde - aan het licht komen, zonder dat dit waarschijnlijk den heer Duijmaer van Twist ook maar één stem bij de stembus heeft gekost.

Zulke dingen geven de twee geloovige bladen te zien. Waarlijk, men benijde hun bij een dergelijken geest hun geüsurpeerden titel niet. Waar is de geest des Heeren, dien zij beweren dat hen bezielt? Wij dachten, dat de Schrift, die zij zoo goed kennen, sprak van liefde tot den naaste, van vergevensgezindheid, van barmhartigheid, zelfs van liefde jegens den vijand, van zegeningen, gericht tot wie ons vervloeken, en we meenden ook gelezen te hebben de eenvoudige, ernstige vraag: 'en indien gij lief hebt, die u liefhebben, wat dank hebt gij? Want ook de zondaars hebben lief degenen, die hen liefhebben.'

Ja, wat onderscheidt u, Standaard en Nederlander, dan toch van de meest gewone, door u als ongeloovig betitelde bladen? Uw leed kunt ge niet verdragen, uw nederlaag niet verkroppen. Nu ge geslagen zijt, vergeet ge voor het gemak maar liever uwe geloofs-theorieën, en slaat en scheldt ge, alsof er voor u geen God in de wereld was. En dat is voor ons, 'ongeloovige' geloovigen, een schouwspel, dat ons niet verheugt of amuseert, doch ergert en ons pijnlijk aandoet.

Ziedaar zeer juist onder woorden gebracht wat ik van kind af hoorde en zag achter de schermen, en wat mij maakte tot een afvallige van den kring der Lohmanianen (op godsdienstig gebied). Hetgeen de Standaard en de Nederlander thans doen openlijk, zich, - nu 'de Heere' *niet* doet naar hun aardschenzin - voortdurend tegen Zijn wil en Zijn vonnis keeren, en de schuld werpen op anderen in plaats van te accepteeren Zijn hoogere macht, dat zelfde doen zij (liever-gezegd hare redactie-leden) achter de schermen evenzeer. Zij hebben in den *mond* woorden van liefde, van

broederschap in Christus, van vrede, van onderworpenheid aan Gods wil, van onverschilligheid voor het aardsche slijk, van verlangen naar den hemel, maar *metterdaad* gedragen zij zich onder elkander in het dagelijksche leven twistziek, haatdragend, jaloersch, hebzuchtig, belust op eer en aanzien, bang voor sterven. Metterdaad zijn zij in al die opzichten geen haar anders dan ongeloovigen, ja, eigenlijk zijn zij dat wel, want zij zijn terugstuitend omdat zij onoprecht en huichelachtig zich bewijzen door hun gedrag van: Doe naar mijn woorden maar niet naar mijn daden.

'Ons christenvolk' heeft thans bij de verkiezingen gedaan wat ik reeds vroeger deed op mijn ééntje, het heeft getoond dat het een afkeer heeft van *vrome* praatjes en *vroom* gekonkel, gelijk onze rechtzinnige regeering, en onze rechtzinnige bladen dat in praktijk brachten gedurende hunne machtsperiode. Daarvoor komt dat christenvolk toe een woord van hulde, daarvoor dat het zich niet langer om den tuin liet leiden. En wat de Standaard, en de Nederlander c.s. betreft, zij (liever gezegd hare redactieleden), deden beter - zoo zij wáárlijk geloovigen waren, zooals zij beweren het te zijn - zich thans te *verootmoedigen* voor 'hun God', - Die hen geeft wat zij hoog noodig verdiend hebben, namelijk een welverdiende tuchtiging voor hun huichelarij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Aan wie de schuld?

In het Telegraaf-verslag der jaarvergadering van de Ned. Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, gehouden te Breda, leest men in een rede van dr: N. van Rijnberk o.a. het onderstaande zinnetje:

Geconcludeerd moet dan ook worden, dat de geneeskundige stand verkeert in een staat van beginnende verwording met een niet te miskennen verminderde waardigheid in wetenschappelijken en maatschappelijken zin.

Dit is zeer waar. En de vraag rijst: Aan wie de schuld? Aan het publiek of aan de doktoren? Natuurlijk aan beiden. Veranderde tijdsomstandigheden óók hebben er veel toe bijgedragen den goeden, beminnelijken, hooggeschatten, in zijn patiënten belang stellenden huisdokter van weleer te doen verdwijnen voor den van den eenen patiënt naar den ander jagenden, onverschilligen mode-arts, voor wien niet geldt de vraag: *wien* heb ik tot patiënt, maar alleen: *hoevelen* tel ik onder mijn aanbidders, en vooral: hoeveel *verdien* ik per dag?

Hoe en waardoor 'de beginnende verwording' komt, het feit *is* zoo in elk geval, dat de hedendaagsche dokter, - de goeden niet te na gesproken - verwordt, ontaardt in een handwerker, die per dag zoo en zoo veel guldens bij elkaar scharrelt, zooveel mogelijk de verantwoordelijkheid van zich afschuift op specialiteiten links en rechts, en zichzelf bepaalt tot een vlieg-bezoek, waarvoor hij den patiënt zooveel mogelijk rekent voor zoo weinig mogelijk prestatie zijnerzijds. Immers, wat dit laatste betreft, honderde dingen, die vroeger de arts-zelf verrichtte of althans aangaf aan de omgeving, worden nu terstond door hem geschoven op een onvermijdelijke verpleegster, zonder er zich in het minst om te bekommeren dat deze extra-hulp groote finantiëele onkosten meebrengt natuurlijk. Elke hedendaagsche arts komt onmiddellijk met den eisch: pleegzuster, of ziekeninrichting, of hospitaal, (allemaal natuurlijk zeer dure extra dingen). Kan hij zich niet terstond redden met het ziektegeval dan legt hij den patiënt òok nog den eisch op: dezen of dien specialiteit of professor. Enz. enz. Aan het eind van het jaar komt tenslotte een zéér hooge rekening. Van wezenlijke belangstelling, van wezenlijk moeite doen is, althans in de steden, heel weinig sprake meer. Het publiek zijnerzijds trouwens verlangt dat evenmin. Het staat van zijn kant even bazig en koud tegenover den dokter als deze tegenover zijn patiënten. Het is een quaestie geworden van weerszijden van betalen-moeten en van zich betalen-laten. En van niets anders! Een der vele teekenen van een onsympathieken tijd, die geen idealen meer kent, geen geloof meer bezit, die slechts één afgod nog aanbidt: het geld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Van de kinderen kunnen wij leeren.

Uit den Haag wordt aan de Telegraaf het volgende gemeld:

In de zitting van den gemeenteraad van hedennamiddag had een klein incident plaats op de tribune. Daar toch was een jongen, belast met de kopybezorging voor

een der dagbladen, gedurende eene rede van den heer Ter Laan zóó vast in slaap, dat hij niet zonder deskundige hulp wakker te krijgen was.

Zonder iets hatelijks te bedoelen aan het adres des heeren Ter Laan-persoonlijk, (ik ken hem niet, en hoorde hem nimmer spreken), wil ik, in *het algemeen genomen*, slechts constateeren dat de jongen in quaestie groot gelijk had. Al het geleuter, en gebazel, en gezeur, en geklets van vergaderingen, zoowel van particulieren aard, als van door 't volk afgevaardigden, van mannen zoowel als van vrouwen, al dat gedoe is zóó weer-zinwekkend-onnoozel-onbeduidend, dat men het slechts een lofwaardig bewijs van gezond verstand kan vinden, indien een jongen daarbij vast inslaapt. Want daardoor toont hij dat zijn geest al die ongezonde kost niet wil verduwen, en zich liever sterkt door een gezonden, verfrisschenden slaap.

Nogmaals, dit is een algemeene opmerking, geenzinss een hatelijkheid in verband met den heer Ter Laan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Uit ‘De Notenkraker’.

Een lezer zendt mij het bovenstaand blaadje, waaruit ik eenige versjes citeer, gericht aan het adres der ‘koalitie-bazen’, zooals het opschrift luidt:

Aan Theo Heemskerk.

Het spel is uit, uw rol is uitgespeeld
Op 't politiek theater;
Vermaak nu, als gewoon komiek,
't Publiek met uw gesnater.

Uw grappen kwamen 't werkend volk te duur
Achter het groene laken;
Wellicht maakt ge, als gewone clown,
Voortaan nog goede zaken!

Aan De Waal Malefijt.

Een eigen wil bezat ge niet, 't was Bram,
Die U als was kon kneden.
Treedt af nu, en ga U terstond
Als kuipersknecht besteden.

Aan Louis Regout.

Keer weder naar uw aardewerkfabriek.
Dáár kunt ge als tsaar regeeren,
Totdat het volk ook dáàr, Regout,
U eens zal mores leeren!

Aan de Marees van Swinderen.

Als deklamator hadt gij wel talent;
Uw bloemrijk redeneeren
Maakt u als tafelgast geschikt,
Maar niet voor het regeeren!

Aan Abraham Kuyper.

O, Bram! Napoleon in zakformaat!
Uw St. Helena is er.
Uw rommelzoo wordt opgeruimd,
De atmosfeer wordt frisscher.

- Ik zal geenszins beweren dat dit gerijmel getuigt van groote geestigheid. Och neen! Maar het geeft niet onjuist weer de draaierigheid, en onwaarheid, en huichelarij, waaraan het gevallen kabinet zich in de oogen van het gansche land heeft schuldig gemaakt. Ook de overige ministers kregen een beurt in ditzelfde rijmel-gedicht, - ik liet echter die gedeelten weg als zijnde nogminder geestig dan de rest. De inhoud is raak, - de vorm kon heel wat leuker en aardiger zijn. Een Simplicissimus of iets dergelijks zal Nederland wel nooit rijk worden. Humor en geest zijn helaas geen hollandsche eigenschappen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(*Vervolg van No. 1*).

- - - Ik zou wel willen dat alle nuttige dames, die vergaderen en werken en nuttig zijn voor hun plezier, bij wijze van bezigheid zoeken, eens een tijdlang genoodzaakt

waren tot eigen brood verdienen, tot een leven ontdaan van alle gemakken en comfort, een leven van *moeten*. - - -

Het is zoo interessant - èn zoo gemakkelijk, - indien je je laat afvaardigen naar dit congres en gene tentoonstelling en dien wereldbond, of deze internationale bijeenkomst, waar je hebt gelogeerd in een prettig hotel, en hebt gebazeld en geredeneerd, - en gefuifd niet te vergeten - in naam der nuttigheid dat het een aard had, weer terug te keeren in je gezellige huiselijke omgeving, waar je bediening op je bevelen wacht, waar je bent omringd door comfortable mooie meubelen, en goed eten en drinken vindt, en kunt uitrusten van al je gewichtige vermoeienissen ten bate van het algemeen welzijn, - zoolang je zelve precies wilt. - - -

Die manier van werken, die luxe-manier, van vrouwen voor wie werken een uitspanning blijft, die is zoo belachelijk omgaand buiten de kern van alles waarop het aankomt. - - -

Ik ben teruggekomen in mijn bescheiden pension-kamertje - met zijn weinige vriendelijkheid - - met zijn bed dat te kort is voor mij en dat hard ligt - - met zijn raam dat kleppert van den wind - - en met zijn behang waarop de vuile, vieze plekken zitten van vreemde vingers, en zijn versleten roodblauw vloerkleed waartegen 't rood-paars van het even versleten tafelkleedje hinderlijk vloekt. - -

En ik ben zoo moe.... zoo moe van de lange reis.

En zoo moe van mijn herinneringen hier - - maar ik moet vóórt - - ik *moet* - - mijn geld is bijna op. - - -

En mijn chef heeft me zoo'n hatelijken brief geschreven. -

Ik vond hem hier toen ik terugkwam... Een brief waarin hij, tusschen de regels dóór, te kennen gaf dat ik òf terstond moest terugkomen en mijn werk hervatten, òf erop kon rekenen dat hij mij niet meer zou kunnen gebruiken, ‘omdat ik mijn gedachten elders scheen te hebben in den laatsten tijd.’ - -

In dat zinnetje zat 'm de hatelijkheid!

Dat voelde ik zóó instinctmatig dat ik dadelijk naar hem toe ben gegaan om hem opheldering te vragen. - - Eerst liet hij me wachten, heel lang wachten, tusschen al zijn personeel in, van mij half brutaal, half wangunstig aanglotsende heertjes en juffertjes, die me trotsch vinden omdat ik me niet met hen inlaat, en niet begrijpen dat die terughouding niet komt uit hoogmoed, maar enkel omdat ik niet bij hen thuis hoor, noch door mijn opvoeding, noch door mijn manieren, noch door mijn wezen en karakter.

Toen ik eindelijk werd binnengeroepen zat mijn ‘baas’ heel vlug te schrijven, deed eerst alsof hij heelemaal niet eens tijd had op te zien. - -

Toen legde hij zijn pen neer, stak de hand uit, zei heel ironisch:

‘Zoo! - - De freule is wel goed van eindelijk terug te willen komen. - - -’

‘Ik heb U toch vacantie gevraagd; en U hebt me verlof gegeven’ - - zei ik, en kleurde. - -

Zijn oogen gingen over me heen. Zóó als de oogen van een man plegen heen te gluren over een vrouw die hij begeert. - Ik zag, ik voelde, dat ik hem beviel. - -’

- - - ‘U ziet er uitstekend uit - heel wel’ - - antwoordde hij, en, ineens van toon veranderend, bijna familiaar - ‘dat reisje heeft U goed gedaan.’ -

‘Vindt U? - - Ik had het ook wèl noodig.’ - -

Toen keek hij weer strakker - - er kwam iets loerends in zijn blikken. - -

‘Ja, dat schijnt zoo’ - viel hij uit boosaardig. - ‘Daar heb ik ook van gehoord. - - Dat U 't wel erg noodig had - - wel noodig. - -’

‘Ik begrijp U niet’ - verzekerde ik, heel oprecht.

‘Och kom - begrijpt U me niet - - och wezenlijk - begrijpt U me niet? - - -’ Hij lachtte valsch. -

Aldoor keek hij me daarbij aan, bijna onbeschaamd. - Ik stond tegenover hem, hij zat aan zijn bureau, ik was aan de andere zijde - en ik voelde een onmachtigen lust hem een slag om de ooren te geven, hem toe te voegen: Ploert.

Maar ik moest denken aan mijn betrekking, aan mijn toekomst, aan mijn gedunde financiën. -

Zoolang het bleef bij insinueeren en praatjes, kon ik trachten die te negeeren. -

‘Neen, ik begrijp U niet - heelemaal niet’, herhaalde ik - - ‘U hebt me iets geschreven óók dat ik niet begrijp. - Ik kwam juist om U daarvan opheldering te vragen - U schrijft dat mijne gedachten elders schijnen te zijn dan bij mijn werk.’ - -

Ineens flikkerde er iets in zijn oogen van een wild-opvlammende jaloezie. Heel dicht boog hij zijn kop naar me toe, vlak onder de lamp over zijn bureau.

‘Freule de Brienne,’ begon hij, stokkend: - - ‘U zoudt het zoo goed bij me kunnen hebben, zoo heel goed, ik ben 'n heel gemakkelijke patroon - als men maar 'n béétje verkiest zijn best te doen.’ - -

‘Ik doe mijn best - - dat weet u wel - en ik heb het heel goed bij u. - - Ik ben heel dankbaar.’

Ik zei het toonloos, instinctmatig naar de deur terugwijkend, om een uitweg vrij te houden. -

Hij zag dat hij niet opschoot op die manier; - - zijn gezicht kreeg toen weer de koele berekenende overmacht-uitdrukking.

‘Zoo, dat is heel vleiend voor me, dat U zoo dankbaar zijt’ - herhaalde hij zijn woorden, honend bijna. ‘Maar ik moet U waarschuwen dat ik dan ook van U verwacht, dat U die dankbaarheid wat meer zal toonen. ‘Niemand kan twee heeren dienen, - ik geloof dat U tot een familie behoort die U véél bijbelteksten geleerd heeft’, smaalde hij geestig er tusschen door. - ‘Houdt U die tekst als 't U blieft wat méér in gedachten, en geeft U er zich rekenschap van, dat men onmogelijk kan opgaan in philantropie van gevallen meisjes opzoeken, en wat er bij behoort, en tegelijk zijn een goed ijverig journaliste. Of het een of het ander.’ -

Hij had zijn pen gegrepen, als om door het daarmee doen eindigen van ons onderhoud zijn onderdrukte woede te beheerschen.

Ik zag zijn vingers trillen van jaloezie en drift. -

‘Wat er bijbehoort!’

Ja, nu begreep ik hem, zijn brief, en zijn hatelijkheden, - - alles begreep ik nu. -

Hij-ook heeft - terwijl ik weg was in het Zuiden, - gehoord van mijn geschiedenis met Greta en Joost, van mijn door 'men' reeds vooruit uitgemaakt engagement - -

En hij is jaloersch, woest jaloersch. - -

Omdat ik Joost heb liefgehad, daarom zal ik voortaan moeten boeten in mijn werk, worden genegerd, en misschien te eeniger tijd uitgestooten. - -

Zonder antwoorden ga ik naar de deur. - Als hij-zelf me niet bedankt, zal het wel zoover komen dat ik mijnerzijds het hem moet doen. Dat zie ik al vooruit.

En wat dan? - Wat dan? -

Ik huil niet gauw. Maar ik ben nog zenuwachtig van de reis, en van de vermoeienis, en van het weerzien van de kamer waar ik 'hem' het laatst zag, en van het lange, pijnlijke wachten hier op het bureau, onder al die vijandelijke kleinzielige mannetjes en vrouwtjes. - -

En er komt een nevel voor mijn oogen. -

'Freule de Brienne?' - - roept de chef mij terug, zakelijk, uit de hoogte.

Zwijgend sta ik weer aan zijn bureau. -

Ik ben overtuigd dat hij ziet hoe ik moeite heb niet te huilen. -

Dat ontwapent hem, maakt hem murw. -

'U schijnt wat zenuwachtig' - zegt hij vriendelijk wordend ineens. - 'U bent zeker wat overspannen. - Ik wilde U maar zeggen dat U zich niet behoeft te overhaasten met dit artikel, waarvan ik U sprak. - - Overmorgen is vroeg genoeg.' -

Hij geeft mij de hand - - over zijn bureau heen. - Zijn oogen kijken me aan, half medelijdend, half om vergeving vragend omdat hij zooeven zoo wreed was. - -

Ik voel me zoo verlaten, zoo alleen, zoo ellendig, dat zijn plotselinge vriendelijkheid

me een weldaad is, overwint mijn instinctmatigen afkeer van zijn aanraking. - -

Ik voel dat hij mijn hand drukt, warmer en langer dan een gewonen handdruk. - -

'U moet het zich niet zoo aantrekken' - zegt hij, bijna vertrouwelijk. - -

Ik vraag niet wat hij bedoelt, of die woorden zien op zijn eigen aanmerkingen van daareven, dan wel op mijn door hem vermoede teleurstelling in Joost. - Het kan me niet schelen. Ik heb enkel een dankbaar gevoel omdat hij zoo goed is nu, omdat er, onder al die vijanden hier op het bureau, een is die mijn vriend wil zijn, die medelijden heeft met me. - -

'Dank U,' - antwoord ik met een stem die overslaat. -

Maar nu ben ik weer me-zelve. Heelemaal me-zelve.

Ik heb met oom Egbert gevochten. - - -

Natuurlijk; het kon niet uitblijven. -

Het moest zoo komen. -

Aan 'Tante' reeds had ik 't gemerkt dat er iets was. - - Ik was haar dadelijk gaan opzoeken; ze stond klaar om uit te gaan en kon me dus slechts staande ontvangen. Daaraan schreef ik het toe op het eerste moment dat ze wat schuchter deed, wat verlegen - heel weinig vroeg naar mijn verblijf in 't zuiden, heel beslist er hare vreugde over uitsprak dat ik thans weer geregeld aan het werk zou gaan. -

Maar daarna, toen ik bij tante Johanna niet thuis kreeg, niettegenstaande ze dien dag wèl thuis was - dat wist ik door 'tante' - en toen tante Martha, die ik op straat aansprak, héél stijfjes deed, en erg koeltjes zei dat ze nogal haast hadden, zij en Frances, daarna ging me een licht op - - - een licht dat ik iets misdaan had in de oogen van den familieraad.

Wat begreep ik nog niet. -

Oom Egbert is zoo goed geweest me dat duidelijk te maken. -

Ik zat op mijn kamer te werken - ik was er heelemaal in - mijn gedachten mijlen ver weg van 't Zuiden, van Dolly, van alles wat niet hoorde in mijn gedachtengang van mijn stuk over vrouwenberoepen, dat bij gedeelten geregeld verschijnt in een der weekbladen van mijn chef. -

Ineens werd er op de deur geklopt. En oom Egbert, met een genadiglijk: 'Hoe maak je het, Kate,' kwam binnen. -

Ik zag dadelijk aan zijn strak gezicht dat er een bijzondere reden was voor zijn komst, een zeer bijzondere reden. -

'Gaat U zitten' - verzocht ik. - -

Oom bleef staan. -

Met een soort inquisitie-blik monsterde hij mijn eenvoudige kamer, de photo's op mijn schrijftafel, de boeken op mijn rekje, Heine, Ibsen, Kielland.

'Is dat je lectuur?' informeerde hij bij wijze van inleiding? -

'Ja - - tenminste bij voorkeur.' - -

'Ken ik niet' - zei hij, minachtend naar Kielland wijzend. -

'Dat verwondert me niet. Ik kan overigens juist *U* in het bijzonder aanbevelen "Schnee". Het heeft mij de oogen geopend voor heel veel huichelarij.' - -

Hij luisterde niet. - - 'Ik heb geen tijd voor die moderne lectuur, - en ook geen lust' - sneed hij af, pedant. 'Voor mij zijn de klassieken goed genoeg. En de Bijbel!'

Toen, rondziende: 'Een Bijbel zie ik hier niet - tot mijn spijt, Kate.' -

‘Ik heb den inhoud vrij goed in mijn hoofd - Oom. En hij ligt overigens ook in mijn kast.’ -

‘Zoo.’ - - Hij keek me met een soort verbazing aan, als bracht dat antwoord hem even in de war. - - ‘Ik dacht eigenlijk dat je daarvoor te verlicht waart.’ - -

‘Ik geloof dat U heel veel van me denkt waarin U zich grootelijks vergist. Ik voel me niet te verlicht, noch voor den Bijbel noch voor eenig ander geloof. Ik ben van meening dat wij menschen niets weten, noch kunnen weten op dit gebied. Waarom zouden wij dus het recht hebben ons voor wat ook van dien aard te verlicht te vinden?’

Maar hij luisterde opnieuw niet meer. - Hij had zichtbaar iets op zijn hart waarmee hij voor den dag wilde komen. -

Zonder het te vermoeden gaf ik-zelve hem een aanleiding om te beginnen door van onderwerp te veranderen en te zeggen:

‘Wat is het hier nog koud vergeleken bij Menton. Toen ik daar wegging werd het al bijna te warm.’ - -

‘Menton’ - herhaalde hij. - ‘Daarover wilde ik het juist met je hebben. - - - Je waart daar - - en - - je waart daar - geloof ik - niet alleen’. -

Ik zag hem zoo grenzenloos verbaasd, beleedigd aan, dat hij dadelijk aanvulde zijn opmerking door te zeggen:

‘Ik bedoel, je waart daar immers samen met dat meisje, die Dolly de Brienne.’ - -

‘O bedoelt U dat’! - ademde ik op, glimlachend reeds om het misverstand. - ‘Ja, dat is zoo, ik ben eerst in haar pension geweest in Nice, en later was ik nog met haar samen in Monte Carlo en - -’

Ooms gezicht had intusschen de boetpredikuitdrukking aangenomen, die hem in de oogen van de kleine luyden van Kuyper zoo bijzonder indrukwekkend maakt.

- - ‘Kate’, begon hij plechtig. - ‘Ik veronderstel dat je niet begrijpt dat een

meisje als die Dolly geen gezelschap meer is voor jou. - Je kunt niet omgaan met haar - - en met ons tegelijk.' - -

(*Wordt vervolgd*.)

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Bestrijding der mode-dwaasheid om onze paarden te coupeeren.

Hooggeachte Redactrice!

Vergun mij aan het rekest van de 'Afdeeling Nijmegen', der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Dieren aan Z.E. den Minister van Oorlog, met open brief door ondergeteekende in zake bestrijding van het coupeeren onzer paarden, waarvan afdruk ook in uw blad welwillend is opgenomen, nog het volgende toe tevoegen:

Het 'Oberburgermeisteramt' van de Stad Keulen heeft de directie van den stedelijken bespanningsdienst aangewezen, om bij aankoop van paarden aan *niet gecoupeerde* de voorkeur te geven, om op deze wijze mede te werken tot bestrijding van deze schennis.

Op voorstel van de 'Polizeibehörde' te Stuttgart heeft de gemeenteraad aldaar bepaald, dat voor de stedelijke brandweer, gemeente-reiniging en voor de bereden politie *geen gecoupeerde* paarden meer aangekocht zullen worden.

Door de 'Landwirtschaftskammer' voor de provincie Ost-Preussen is reeds sedert jaren voorgeschreven, dat paarden, die *gecoupeerd* zijn, op de tentoonstellingen *niet* voor een prijs in aanmerking kunnen komen.

De 'Landwirtschaftskammer' voor de provincie West-Preussen gaf aan den 'Verband der Tierschutzvereine des Deutschen Reiches' in overweging, om bij het Ministerie van Oorlog te Berlijn daarop aan te dringen, dat het aan de Duitsche officieren *verboden* worde, om voor 't front van den troep *gecoupeerde* paarden te berijden.

Het Bestuur der Brouwersvereeniging voor Berlijn en Omstreken heeft aan de leden voorgesteld, om bij aankoop van nieuwe paarden zulke, die *gecoupeerd* zijn, te *weigeren*.

De 'Polizeibehörde' van de stad Hamburg heeft een 'Merkblatt' doen verspreiden, om het *coupeeren* der paarden *tegen te gaan*; zij beschouwt het als een verblijdend teeken des tijds dat de Duitsche Vereenigingen voor Dierenbescherming, de remonte-commissies, de landbouw- en fokvereenigingen den strijd tegen deze dwaasheid, door de mode geboden, aangebonden hebben.

Zooals ik reeds in het rekest der 'Afdeeling Nijmegen' bovengenoemd aangetoond heb, zijn *gecoupeerde* paarden in Duitschland *uitgesloten* voor aankoop door den 'Kaiserlichen Marstall' en door de Remonte-commissies.

Het begint te dagen! Wanneer ook voor ons land?

Met mijnen beleefden dank aan U, hooggeachte Redactrice,

Uw dienstw.

VAN LAER.

Voorzitter der '*Afd. Nijmegen*' *d. Nederl.*

Vereeniging tot Bescherming van Dieren.
Nijmegen, Juli 1913.

De Tentoonstelling ‘de Vrouw’ 1813-1913.
II.

We verplaatsen ons nu in het jaar 1813 en begeven ons in het gebouw van een honderd jaar geleden.

Aan de voordeur een massief koperen ornament, daaronder een kanten doekje, een kraamkloppertje zooals het in vroeger tijd de gewoonte was, wanneer een kindje in dat huis geboren was. 't Eerst komen we in de huiskamer, waar de vrouw des huizes zit te werken met een groote naaidoos vóór zich. Op den grond een koperen theestoof, koperen voetwarmers, speelgoed van de kinderen, een loopstoel, enz. Hè, wat ziet die kamer somber! Gauw loop ik er uit en kom in de eetkamer, waar een gedekte tafel met kristalwerk staat, een eetservies met vergulden randen, alles even log en groot en massief! Wat 'n dikke glazen, niet om voor je pleizier uit te drinken! Ramen met kleine vierkante ruitjes, die het uitzicht belemmeren en weinig licht doorlaten. Lepels, vorken, messen, geen zweem van élégance; stoelen, tafels, alles even ongracieus!

Neen, ik voel veel meer voor het sierlijke, het fijne van onzen tijd!

En nu zijn er zooveel menschen die al dat oude gedoe bepaald verafgoden, die er schatten van geld voor over hebben! Hoe kunt ge toch die logge, zware dingen mooi vinden? Is 't alleen, omdat ze zoo oud zijn?

Het mooiste wat *ik* vind in die eetzaal 1813 zijn de fijne koperen of gouden sphinxenkopjes in den schoorsteen gebeeldhouwd! O, wat is dàt fijn en wat een tegenstelling met al die grove dingen!

Nu komen we in de keuken, die heel typisch is.

Een pomp, een tafel met 5 gecompliceerde pooten, heel leelijk naar *mijn* smaak. Er hangt aan den wand een lijst van werkzaamheden voor de dienstboden, wat ze moeten doen gedurende de week.

Op de tafel een kaars met zwavelstokken. Allerlei borden versieren den schoorsteen met spreuken als: ‘Zout is beter dan goud’. ‘Arm maar eerlijk.’ ‘Bid en werk.’

Aan den anderen kant hangt veel koperwerk, dat prettig aandoet.

De provisiekamer iets verder op, is goed gevuld, vooral veel worsten hangen aan de zoldering en dan op de planken veel kaas en

flesschen. Tonnen bier op den grond, dit deed me onwillekeurig denken aan de schilderijen van Jan Steen, die me zoo weêrzinwekkend zijn wegens de braspartijen daarop voorgesteld.

De trap opgaande komt men in de salon 1813, salet genaamd, waar een dame voor de vleugel zit en een heer met viool er bij, in oud-hollandsche kleederdracht.

't Theeservies hier, ook al log en dik; wat akelig om thee te drinken uit zulke dikke kopjes!

In de slaapkamer zit een baker bij de wieg, waarin een kindje moet verbeelden te slapen. Er hangen roode *geruite* gordijnen, stel je voor, dat je daar achter moest slapen nu. Alle meubelen zijn weer echt solide en zwaar.

O! honderdmaal liever in een slaapkamer door Pander ingericht, vol licht en ruimte en leuke meubels! Effen zeildoek, effen karpet en blauw pluchen overgordijnen, met eikenhouten meubels, zoodat je *zelf* vroolijk en blij wordt, als je er op kijkt!

Geen sombere inrichting van 1813, waar je van de soliditeit en braafheid en degelijkheid geen weg meer weet, dat op je *drukt*, meubels, die niet kapot *kunnen*, ómdat ze zoo écht *degelijk* zijn en waar je dan ook altijd op moet kijken vele generaties achter elkaar, die je, als 't ware, kunnen vertellen al de gebeurtenissen in je familie van honderd jaren her. - - - -

Verder komt een gebouwtje, waarin een beknopte schets wordt gegeven van den arbeid van de vrouw in dien tijd; vervolgens een paar gebouwtjes, waarin allerlei oud-Hollandsche dingen, kleêren, kantwerk, enz. wordt geëxposeerd. Het kantwerk en borduursel is prachtig, maar die groote horloges (ik dacht dat het bonbonnières waren) zijn die nu mooi?

Oud-Hollandsche costumes, allergekst en leelijk, vind ik. De tegenwoordige mode is zoo schilderachtig, zoo mooi van lijn wordt een vrouwen-figuur, als men zich goed weet te kleeden.

Ik ging er heen met een paar bejaarde dames, die opgetogen waren over die antieke voorwerpen; ze konden zich zoo goed verplaatsen in die omgeving, want ze hoorden zooveel daarvan van hunne grootmoeders! Ze voelden een zekere piëteit, toen zij het gebouw 1813 betraden, ze bewonderden zooveel, wat ik afschuwelijk vond, van geen - lijn - te hebben, van - onaangenaam - doen - aan - het oog.

Ik kan dat alles niet mooi vinden; het streelt niet mijn schoonheidsgevoel, het doet me denken aan *erg degelijke menschen*, ik vind ze criant vervelend, er zit geen leven in, ze zijn zoo onverslijtbaar.

Het grachtje, dàt is aardig met die winkeltjes en vooral bekeken uit den tuin, dàt is schilderachtig, maar verder ben ik blij, als ik weer in 1913 te land kom.

24 Juni 1913.
C. ARNTZENIUS.

Varia.

I.
Over hygiëne en corsetten.

Een correspondente vroeg mij onlangs, naar aanleiding van mijn aanbeveling der corsetten van mevrouw Marie Derwel, Anna Paulownastr. 19 den Haag, of ik openlijk de namen zou willen noemen der door mij in het bewuste artikel aangevoerde doktoren. Het artikel in quaestie is verschenen omstreeks December of Januari van den afgeloopen jaargang, en bevatte o.a. de meedeeling dat een onlangs geopereerde dame, die haren arts kennisgaf corsetten van madame Derwel te dragen, daarop van dezen het voor madame Derwel zeer vleiend antwoord ontving: 'Dan behoef ik Uw corset niet eenmaal te zien; hare corsetten zijn steeds aan te bevelen.'

In hetzelfde artikel vertelde ik ook van een in het buitenland op een badplaats vertoevende hollandsche, die insgelijks de ervaring had opgedaan dat het door madame Derwel haar aangemeten corset terstond werd goedgekeurd door den haar toen behandelenden duitschen specialiteit.

Alvorens te voldoen aan den wensch mijner correspondente - een wensch intusschen gevolgd door meerderen van dien aard van verschillende zijden - heb ik gemeend het verlof te moeten vragen van madame Derwelzelve tot het openlijk noemen der bewuste namen. Dat verlof gaf zij mij, en ik ben blijde daardoor in de gelegenheid te zijn aan veler verlangen te kunnen voldoen. *Professor Wenckenbach, vroeger te Groningen, thans in Duitschland*, en *dr. Geheimrat Schliess te Baden-Baden*, zijn de beide artsen op wier gunstig oordeel madame Derwel zich mocht beroemen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Voorheen en Thans, of de Spoorweg des Levens.

Het is 25 jaar geleden, dat te Delft aan de Voldersgracht, in plaats van den heer Petillon een nieuw Schoolhoofd werd benoemd, de heer ter Laan. Al spoedig kwam te voorschijn, dat de man ‘socialist’ was. Sommige menschen, als zij die school passeerden, maakten angstig een kruisje - of klopten geheimzinnig driemaal met hun vinger tegen een boom, - om het gevaar af te wenden, van dien man besmet te worden.

Het volk, - verzamelde zich voor dien man's woning, om de ruiten in te gooien, of revolverschoten te lossen. Angstig zaten vrouw en kinderen in de kamer aan de straat, de droeve dingen af te wachten, die komen zouden. Er loste een schot!!

Toevallig kwam ik daar langs. Al die menschen kenden mij van aanzien of van naam. Ik ging er tusschen loopen, hun uitlachen. ‘Menschen’, zei ik ‘jullie zeggen altijd dat je *vrij* wilt wezen te doen en te denken zoo je wilt; wat verdomd-flauw vind ik dat van jelui, dien man nu ook niet te laten denken en doen *zoo hij wil*. Hij doet niemand overlast aan.

Beschaamd, met de staart tusschen de beenen, trok het volk morrend weg, nog loens achterom kijkend naar hun verloren prooi, de ‘rooie’, die ze hadden willen vernietigen, verscheuren!

Nu, 25 jaar later!

Geheel de ‘rooie’ vlag in top.

De aanvoerder geëerd door de Koningin!

Elf kanonschoten te zijner eere.

Een heel ‘bos’ hulde.

Eerder, de rooien gooien met mest - nu strooien met bloemen.

Toen, de menschen die het luidst schreeuwden van Oranjeboven, het meest door de politie de hand boven 't hoofd gehouden.

Nu, een Inspecteur die de menschen uit elkaar ranselt, omdat ze zingen van Oranje!

Voorheen en Thans. -

De Spoorweg des Levens!

H. VAN HOLK.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve

geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Nora. - Met innig veel leedwezen ontving ik Uw kaart. Het spijt mij zoo heel erg voor U; maar het is toch nog een groote troost, dat gij Uw familie om U heen hebt in deze omstandigheden. Overigens kan ik mij zoo voorstellen, dat gij steeds denkt aan het vorig jaar, en aan hoe alles toen nog was voor U. Het leven is één groot raadsel, en het waarom komt ons steeds weer op de lippen, bij al die ellende om ons heen en in eigen lot! Schrijf mij eens spoedig hoe het verder gaat? Hartelijk gegroet.

O.G.T. van V. - Het thans door U gezonden artikel heb ik vernietigd, omdat de inhoud m.i. te weinig wetenschappelijk is voor dit onderwerp. Ik haal één zin aan uit Uw epistel ter verduidelijking mijner meening: ‘Want iedereen die een boek ter hand neemt, dat de natuurlijke ontwikkelings-geschiedenis van bacil tot mensch behandelt, wordt zoodanig door de feiten geboeid, dat de verhalen van Adam en Eva en de arke Noachs als voorgoed door den lezer moeten worden beschouwd tot het gebied der sprookjes te behooren.’ - Indien die bewering werkelijk opging, dan zouden er niet duizende en honderd-duizende ontwikkelde menschen zijn, die er allerlei soort van gelooven op nahouden. Gij kwetst die allen m.i. noodeloos door een zoo oppervlakkigen aanval. Ik heb niets tegen de opname van een zakelijke uiteenzetting op wetenschappelijke gronden, maar moet bezwaar maken tegen zulk een niet-voldoende-gemotiveerden uitval.

Van der B. - Ik heb U reeds particulier geantwoord, doch geef U ten overvloede langs dezen weg kennis, dat ik Uw stuk heb aangenomen als feuilleton (Het groote monster).

M.v.W. - Ik dank U zeer voor Uw vriendelijke toezending. Inderdaad is het bewuste stuk geheel naar mijn geest, en maak ik er gaarne gebruik van.

U. Th. (den Haag). - Ik vind van U geen pseudoniem, noch volledig adres tot terugzending. Tot mijn leedwezen kan ik de bewuste gedichtjes niet plaatsen; er is zooveel copie. Zij zijn vernietigd.

Bob. - Voor Uw vriendelijken brief dank ik U zeer. Eerlijk gezegd herinner ik mij niet dat gij mij vroeger reeds hebt geschreven. Het spijt mij dat gij aan Uw voornemen mij opnieuw iets van U te laten hooren eerst zoo langen tijd daarna gevolg hebt gegeven, maar, gelijk blijkt uit Uw brief, is Uw sympathie voor mij intusschen niet verflauwd. Ja, het is alles zoo héél waar, dat wat gij schrijft naar aanleiding van mijn stukje onlangs; 'Wees U-zelf zei ik tot iemand, maar hij kon niet, hij was niemand.' Het willen schitteren in een ietwat hoogeren kring dan dien waarin men is opgevoed, en het zich dientengevolge schamen voor vroegere kennissen en vroegere omgeving is den meesten menschen helaas in hooge mate eigen. Reeds in de Camera Obscura heeft Beets die hebbelijkheid zoo uitnemend ontleed in de vertrouwelijke ontboezemingen van Juffrouw Kegge dienaangaande aan Hildebrand, wanneer zij hem haar nood klaagt, dat de families waarmede zij in de stad harer inwoning wel zoude willen omgaan zoo terughoudend blijven, terwijl die, welke hunnerzijds hen gaarne met open armen zouden ontvangen, weer niet zijn naar haar, juffrouw Kegge's smaak. - Zulke rijkgeworden typen als de Kegge's zijn echter waarlijk niet de eenigen die zich schuldig maken aan deze laffe en beslist-burgerlijke soort van hoogmoedigheid. Men vindt die leelijke en laffe eigenschap in alle standen en kringen. Wat mij betreft, ik vind dat *ik* dezelfde blijf met wien ik ook verkies om te gaan. Dat is mijn levensopvatting in dezen. - Nietwaar, de trouw en de liefde van een hond staan in al deze dingen zoo oneindig ver boven de vriendschap der meeste menschen! Een hond heeft U lief, en toont U zijn aanhankelijkheid in nood en tegenspoed en armoede evengoed als in voornaamheid en vreugde. Gij behoeft mij echter niet 'te benijden' dat ik zoo vele honden heb. Wij hebben voor onze omstandigheden en onze kleine stadswoning veel te veel aan 4 honden. Het toeval echter, het medelijden, heeft het zoo gewild, en wij moeten het nu voor lief nemen. Echter, ik kan U verzekeren dat het heel dikwijls grooten last geeft, *niet* door de arme, lieve honden-zelven, maar wel door den onwil en de tegenwerking van het beminnelijke ras, dat is genaamd: menschen. Als die maar in iets worden gehinderd, hoe gering ook, dan gaan ze, zoodra het een dier geldt, luide te keer, en schreeuwen en schetteren dat het een lust is. Voor ingezondenstukken-schrijvers (vooral anonym natuurlijk) is elke klacht, die zij verzinnen kunnen over de dieren, ook steeds een welkome aanleiding om de pen in den inkt te doopen, en het geluk te smaken zichzelf gedrukt te zien 'in de krant.'

Met bijzondere instemming las ik Uwe beschouwing over Hagenbeck *omdat ik-zelve er precies evenzoo over denk*. Ik neem die daarom woordelijk over:

Wat kunnen de menschen toch wreed zijn jegens dieren! Nu bijv: is Hagenbeck hier met zijn gedresseerde leeuwen, enz., en, hoewel tal van menschen het griezelig of eng vinden, gaan zij er toch naar toe, er niet bij denkende hoevele folteringen die dieren hebben ondergaan eer zij gedresseerd waren... En als je dan hoort de opgetogenheid van de menschen, die het gezien hebben, en je leest de lofvolle couranten-artikels, dan verwonder ik mij altijd dat de meeste menschen zóó blind kunnen zijn. Want het is blindheid; de meeste menschen hebben niet het vermogen

door den laag leugen, die zooveel bedekt, heen te zien. Dat vermogen krijgt men eerst door heel veel ondervinding en een aangeboren waarheidszin.

Wat het slot van deze Uw opmerking aangaat, ik geloot dat heel veel menschen ook niet anders wenschen te zijn dan blind, omdat zij gemakshalve hunne oogen en ooren *willen* sluiten voor het leed hunner naasten, in menschen- en dierenwereld beide.

'De meeste menschen durven ook niet voor de waarheid uitkomen' - schrijft gij iets verder - 'en eerlijk hunne meening zeggen; uit vrees voor het oordeel der wereld. Aan dat oordeel offeren zij hun eigen-ik op.' Inderdaad, het is treurig maar waar dat slechts heel enkelen den moed bezitten eener eigen onafhankelijke overtuiging, terwijl de overgroote meerderheid napraat en nadoet wat een ander zegt en doet. De slaven-ziel-achtigheid zit 'm ook in dit opzicht onuitroeibaar in de menschen, in de groote massa. Zij moeten leiders of leideressen hebben, die zij nabauwen, en voor wier meening zij de vlag strijken in elk opzicht. Daaraan ook is het toe te schrijven, dat men steeds nieuwe 'modes' heeft op elk gebied, 'modes' in den godsdienst, 'modes' op het punt van hygiëne, 'modes' in de literatuur, in de kunst, tot zelfs in de plaatsen die bereisd worden, of in de bloemen van den tuin en de salons. Menschen die b.v., toen de Christian-science pas ontstond, hartelijk er om lachten, verbeelden zich thans (ik ken er zoo persoonlijk) dat het chic en up to date is er aan mee te doen, en ratelen met denzelfden zwier voor U af ophemelende zinnetjes erover, als zij vroeger afratelden dito afkammende zinnetjes. Dito, dito, waar het geldt b.v. het Vredes-paleis, of prinses Juliana, of de Rijn. Het hoort er heden ten dage bij op een Rijnreisje neer te zien, omdat iedere Hollander, hoe bescheiden van beurs ook, zich dat genot tegenwoordig veroorlooft. En nu vraagt het soort mode-menschen, b.v. dat ik op het oog heb, er geen oogenblik naar of de Rijn mooi blijft natuurlijk, maar alleen of het nog in de mode is haar te roemen. Neen; 't is nu mode minstens naar de Riviera of naar St. Moritz te zijn geweest, zoo niet naar Caïro of Rome of Indië. Dus, de Rijn moet worden naar beneden gehaald - meenen zij! *Ik* denk altijd, als ik dit soort mode-reizigers ontmoet, hoe 't is een beleediging voor de schepping en de natuur, dat zij er in rond wandelen! Zij *genieten* niet; zij reizen alleen om te bluffen als ze weer thuis zijn.

Zeker, gij kunt zeer goed in Scheveningen een photo gezien hebben, bij een photograaf, van onze twee jongens. Ik weet namelijk dat deze een bijzonder-goed-gelukte photo (geschenk van onze Marie aan ons) een tijd lang heeft geëtaleerd.

Maar ik meen bovendien dat een andere photograaf (onder de galerijen) óók een kiekje exposeerde van hen. Benjamin, de witte, komt altijd zoo héél mooi erop. Hij *is* ook in werkelijkheid een 'leuk beest.' Maar, helaas neen, hij gelieft zich niet te gewennen aan het poesje. Zoodra hij dit maar ziet, zet hij het op een schreeuwen van louter jaloezie. En, daar poesje uiterst schuw is, vertrekt deze dan haastig uit zijn tegenwoordigheid, hetgeen ik eigenlijk maar 't best vind, omdat zij m.i. meer gevaar oplevert voor Benjamin dan omgekeerd, (van wege hare scherpe nagels en zijn mooie oogen). Daarentegen verdragen de andere drie zich allen volkomen met het vondelingetje-poes en hebben haar geheel tot zich genomen. Benjamin echter houdt zich altijd meer àpart. Ik schrijf dit daaraan toe dat hij van zulk een geheel ander ras is dan de anderen; in zijn maniertjes, zijn aanhaligheden, zijn speelschheid, zijn ondeugende streken, zijn opgewondenheid, zenuwachtigheid, zachtheid, in alles is hij een geheel àpart beest. - Dank voor Uw lieve groeten aan hen allen.

J.W.D. van A. (Ned. Indië). - Gelijk gij zult hebben gezien heb ik in de vorige Lelie, op verzoek van een theosoof, een zeer langen 'open brief' opgenomen, geschreven naar aanleiding van de Leadbeater-beschuldigingen namens de vereeniging van Mrs Annie Besant. Daaruit kan U blijken, hoezeer het mij te doen is om absolute onpartijdigheid, en om niets anders. Wat echter den hoogen pedanten toon aangaat van Uw ingezonden stuk, laat mij U zeggen, dat voor *dergelijke* geheel onbewezen aantijgingen geen plaats is in de Lelie. Mr. F.H. Fussel heeft eene brochure geschreven, die U niet bevalt. Mij wel, maar indien gij daartegen geen andere bewijzen hebt aan te voeren dan hem uitschelden, doe dat dan s.v.p. in een ander blad dan de Holl. Lelie. Ja, den abonné die mij verzocht de bewuste bespreking nogmaals over te nemen, ken ik persoonlijk, en hij had zeer gegronde redenen tot zijn verzoek. Waarom ontzegt gij hem het recht datgene te lezen wat gij liever wilt verzwegen hebben? Waarom moet ik Uw 'weloverwogen woorden' gelooven, en niet die van den heer J.H. Fussel? Tot het een heb ik even weinig reden als tot het ander, daar ik noch U ken noch hem. Hij echter schreef een met data en feiten en getuigenissen (van den heer Leadbeater-zelf) gestaafde uitlegging van de redenen, die een scheuring teweeg brachten tusschen de eerste theosophische vereeniging (mrs Tingsley) en de nieuwe (mrs Besant). Die brochure heb ik zakelijk weergegeven, mij met allen nadruk houdend aan het zakelijke gedeelte van den inhoud, en er op wijzend uitdrukkelijk, hoe *ik* mij (geen theosoof zijnde) geen partij wensch te stellen in de zaak als zoodanig. Dat standpunt handhaaf ik, en ik verzeker U dat ik volkomen bereid ben eene eventueele brochure Uwerzijds, indien die ook data en feiten en getuigenissen inhoudt, even uitvoerig en even onpartijdig te bespreken. Zoolang gij U echter ertoe bepaalt op hoogen toon kwaad te worden, veroorloof ik mij aan Uw oordeel noch aan Uw voorstelling ook maar eenig gewicht te hechten. Indien gij een werkelijk theosoof zijt, dan raad ik U aan een voorbeeld te nemen aan de geheel andere gematigde wijze van optreden van den correspondent op wiens verzoek ik den voornoemden Open Brief overnam, en met wien ik (insgelijks over het geval Leadbeater en Annie Besant) een zeer aangename correspondentie voerde (zie rubriek corr: Theosoof).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

23 Juli 1913
27ste Jaargang.
No. 4.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Onmacht.
XII.
Midden-Java, 14 Juni 1913.

In ‘de Avondpost’ van 26/27 April j.l. publiceert Mr. G.D. Willink, oud-rechtelijk ambtenaar in Indië, thans in den Haag, een zeer lezenswaardig artikel, getiteld ‘*Buitenlandsch kapitaal in Ned-Indië, een brandend koloniaal vraagstuk*’.

Mr. W. zegt daarin zeer terecht dat ons volkje van slechts 6 millioen menschen, met een beperkt kapitaal, niet bij machte is de honderd duizende bouws braakliggende gronden der Buitenbezittingen in cultuur te brengen.

Zoo spoedig mogelijk wenscht hij dat alle mogelijke bepalingen uit onze erfpacht- en mijnbouwwetgeving geschrapt worden, die den buitenlander in den weg staan om

zijn geld in Indië te beleggen. Dit wenschen wij ook, maar wij zijn er nog ver van dat die belemmerende bepalingen ingetrokken zullen worden, al verzuimt de Gouverneur-Generaal niet, bij elke gelegenheid die zich voordoet, in toespraken, gericht tot consuls, de verzekering te geven dat zoowel Nederlandsch als buitenlandsch kapitaal welkom is voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen.

Men doet dan ook het best deze speeches van Z.E. - al is het ook minder parlementair uitgedrukt - als lak te beschouwen,

want in werkelijkheid worden zoowel Nederlanders als buitenlanders, bij het aanvragen van gronden in erfpacht, op zoodanige wijze door de ambtenaren tegengewerkt en op kosten gejaagd, dat men vooreerst wel genezen zal zijn pogingen in het werk te stellen nieuwe erfpachtsaanvragen in de Buitenbezittingen te doen.

Alvorens het bovenstaande te bewijzen, willen wij nog iets bespreken, dat Mr. W. in zijn artikel minder juist voorstelt. Hij zegt daarin dat Engelschen nu reeds een kapitaal van 135 millioen speciaal voor rubber in Indië hebben belegd en Frankrijk en België voor ± 30 millioen, terwijl de beleggingen van Oostenrijkers, Duitschers en Amerikanen nog te onbeduidend zijn om daarvan melding te maken. - Hieruit zou men opmaken dat reeds veel buitenlandsch kapitaal in landbouwondernemingen op de Buitenbezittingen is vastgelegd. Wij moeten hierbij opmerken dat het *grootste gedeelte* van die kapitalen werd gebezigd tot aankoop en voor werkkapitaal van *op Java* gelegen *bestaande ondernemingen*, dan wel wat de Buitenbezittingen betreft voor gronden die, reeds lang door Nederlanders in erfpacht waren verkregen en daarop door buitenlanders, vaak tegen hooge prijzen, *werden overgenomen*. Maar laat een buitenlander eens zelf of door een gemachtigde woeste gronden in de Buitenbezittingen aanvragen, hij zal dan ondervinden dat er een enorm verschil is tusschen het *overnemen* van een *bestaande* onderneming op Java, waarbij hij met zaakkundige en coulante personen te doen heeft, en het *aanvragen* van erfpachtsperceelen in de Buitenbezittingen, waar hij met ambtenaren heeft te maken, die vaak hun best doen de bestaande bepalingen zóó uit te leggen, dat er alle kans is dat de gronden geweigerd worden, of in het gunstigst geval, dat hij een paar jaren moet wachten alvorens de gronden hem in erfpacht worden toegewezen.

Om nu te bewijzen welke moeielijkheden men ondervindt, vestigen wij de aandacht op het volgende.

Alhoewel zoowel op Java als in de Buitenbezittingen alle niet geoccupeerde boschgrond sedert tientallen van jaren bij Staatsblad als Staatsdomein is verklaard, m.a.w. *eigendom van den Staat is*, weet elk aanvrager van woeste gronden - en wij moeten aannemen dat de ambtenaren dit evengoed weten, - dat men geen □ meter grond in erfpacht kan krijgen of men moet de hoofden der streek waar men de gronden wenscht aan te vragen ‘douceurs’ geven. Wat Java betreft veroorzaakt dit ook geen soesah, men neemt eenige artikelen mede waarvan men weet dat de hoofden op gesteld zijn zooals: mooie sarongs, horloges, regenjassen, zadels, enz., enz., voorloopig deelt men die cadeaux onder de hoofden, die bij de aanvraag betrokken zijn, met de belofte dat ze nog een som geld zullen ontvangen wanneer de gronden in erfpacht zijn toegewezen. In eenige streken van de Buitenbezittingen is de toestand echter anders; behalve de voorloopige cadeaux, *eischen* de hoofden vaak een flinke som cash *voordat de erfpacht is toegewezen* en nu komt de eerste moeilijkheid: indien men de gevraagde som al zou willen betâlen en men is gemachtigde van een buitenlandsch kapitalist op wiens naam men de gronden aanvraagt, hoe moet men dan die som verantwoorden? Want het verstaat zich: de man die het geld ontvangt, weigert daar een quitantie voor af te geven. Het gevolg hiervan is dat men hem dus geen contante betaling kan doen, waarop het hoofd naar den controleur gaat met allerlei motieven waarin hij betoogt dat de aangevraagde gronden niet in erfpacht kunnen uitgegeven worden, en de controleur vaak belast met een andere onderafdeeling behalve zijn eigen ressort, wegens het algemeen te kort aan ambtenaren, heeft feitelijk geen tijd de beweringen van het hoofd zelf te onderzoeken

en het resultaat is dat de gronden geweigerd worden. De moraal van de geschiedenis is - zooals onze berichtgever zich minder parlementair maar zeer juist uitdrukte - geen ‘smeer’, geen gronden.

Maar behalve deze ‘smeer’-quaestie zijn de bepalingen zóó gemaakt dat men geheel aan de willekeur van ambtenaren is overgeleverd. In de Instructie voor de behandeling van erfpachtsaanvragen op de Buitenbezittingen, Indisch Staatsblad No. 265 van 1911 zijn bij § 3 eenige bepalingen opgenomen, waarbij zonder plaatselijk onderzoek de gronden al direct kunnen geweigerd worden, o.a. wanneer om hydrologische, klimatologische of boschbouwkundige redenen de ontginning der gronden dient uitgesloten te blijven; wanneer de gronden benoodigd zijn voor uitbreiding van den inlandschen landbouw en ook nog wanneer de gronden kennelijk slechts met speculatieve bedoelingen zijn aangevraagd.

Indien al die gevallen zich niet voordoen, dan ontvangt de aanvrager volgens § 4 van bovengenoemd Staatsblad van het Hoofd van

Gewestelijk Bestuur een Besluit waarin hem een termijn wordt gesteld - gewoonlijk is die termijn zes maanden - om door het kappen van voetpaden als anderszins de commissie van onderzoek - bestaande uit den controleur en een inlandsch ambtenaar, alias de eischer van het 'smeer' - in staat te stellen tot de plaatselijke opneming der gronden, waarvan de grenspunten moeten voorzien zijn van zichtbare merkteekenen van eenige duurzaamheid.

Niettegenstaande dit Staatsblad van 27 Maart 1911 is, is het wel merkwaardig hier aan te teekenen dat *na* dien datum het besluit waarbij men wordt verzocht voetpaden te doen kappen, dan eens was afgegeven en geteekend door den controleur, dan weer door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur of namens dien door den gewestelijken secretaris. Maar in alle geval heeft men eenmaal zulk een Besluit ontvangen, door wien dan ook geteekend, dan concludeert men daaruit dat er geen bezwaren zijn die de uitgifte in erfpacht belemmeren, want waren die er wel dan zou men geen Besluit ontvangen hebben. Hierop geheel vertrouwende gaat men over tot het maken van voetpaden langs de grens en het plaatsen van merkteekenen van eenige duurzaamheid, en iedereen zal kunnen nagaan dat dit werk op gronden bedekt met zwaar oerwoud een zeer kostbare geschiedenis is, waar men niet met een paar honderd gulden mee afkomt. - Bij een aanvraag deelde onze berichtgever, hier kortheidshalve Q. genoemd, gemachtigde van een Engelschman, ons mede, dat hij alsvorens tot grenskapping over te gaan, nadat hij het door den controleur geteekende besluit had ontvangen, zich zekerheidshalve schriftelijk tot den assistent-resident wendde met verzoek hem te willen inlichten of er bezwaren waren tegen de uitgifte in erfpacht der aangevraagde gronden en het antwoord was - dit werd ons ter inzage gegeven - dat de bevolking den grond wilde afstaan, mits hen daarvoor een billijke schadevergoeding werd uitbetaald. Dit doelde in dit geval op eenige weinige aanplantingen van gambir, die zich binnen de grenzen van het aangevraagd perceel bevonden. Op dit bericht ging Q. over tot grenskapping, hetgeen *f* 1500,- kostte, en toen dit geschied was eischte men liefst maar *f* 84000.- schadevergoeding, want het bleek dat er veel meer gambirtuinen waren dan oorspronkelijk door het Hoofd - lid van de Commissie van onderzoek - opgegeven; hij had dit èn tegenover den controleur èn tegenover Q. met opzet verzwegen. Men zal zich afvragen waarom verzweeg de man dit, en het antwoord is omdat bedoeld hoofd *cash f* 1000.- 'smeer' had gevraagd, wat hem natuurlijk geweigerd werd. - Het erfpachtrecht werd daarop afgewezen.

Bij een andere gelegenheid, toen Q. een theeperceel van ongeveer 2000 bouws had aangevraagd, had het betrokken hoofd de onbeschaamdheid *contant f* 2500. - te eischen plus 10% der netto opbrengsten der onderneming; hij zou wel zóó welwillend willen zijn laatstgenoemde gelden aan de bevolking uit te keeren! Volgens hem was de bevolking eigenaar van den grond en de staatsdomeinverklaring van nul en geener waarde, de hoofden als vertegenwoordigers der bevolking hadden alleen over uitgifte van gronden te beschikken en niet de regeering!!! Wanneer de geëischte *f* 2500.- betaald waren en Q. een onderhandsch op zegel geschreven contract had gesloten, wat betreft de richtige uitbetaling der 10% van de netto winst, zou het Hoofd wel zorgen dat de erfpacht verleend werd. Maar Q. ging niet accoord met het voorstel, hij koos de wijsste partij en trok zijn request van aanvraag in op het kantoor van den controleur, zoodat, tenminste wat dit perceel betrof, geen onnoodige uitgaven werden gedaan voor grenskapping.

Bij een derde aangevraagd perceel voor rubber- en klappercultuur geschikt, vroeg het Hoofd geen ‘smeer’ vooruit, zoodat na ontvangst van het door den controleur geteekend besluit, waarin gezegd werd de grenzen te doen kappen, Q. à raison van *f* 1500.- daartoe overging. Dat het Hoofd, wonder boven wonder, zich niet vooraf wilde laten betalen, is wellicht alleen te verklaren aan de omstandigheid dat dit perceel nogal afgelegen gesitueerd was, en hij dus mogelijk onbekend was met de gewoonte zijner collega's om ‘smeer’ vooruit te vragen. Ter verkrijging van alle zekerheid schreef Q. ook ditmaal den controleur of er wellicht bezwaren waren, en het antwoord ons ter inzage aangeboden was in alle opzichten bevredigend, zoodat Q. den heer H. engageerde om zich te belasten met de grenskapping van het terrein. Toen dit werk volbracht was werd Q. door den heer H. bericht, ook dit schrijven werd ons ter inzage gegeven, dat tijdens de grenskapping hoegenaamd geen bezwaren door de bevolking werden voorgebracht, alleen wenschte zij een terrein van slechts eenige bouws te behouden

als weidegrond voor karbouwen, welke aangelegenheid door den controleur zou geregeld worden. Daarop schreef Q. den controleur op welke wijze deze quaestie geregeld moest worden, maar beide brieven *bleven onbeantwoord*. -

Kort daarop sprak Q. den controleur, die hem mededeelde dat hij geen tijd had kunnen vinden zijn brieven te beantwoorden en de stukken der aanvraag met een afwijzend advies aan het Hoofd van Gewestelijk Bestuur waren doorgezonden, omdat buiten het perceel gelegen rijstvelden gebrek aan water zouden hebben indien het aangevraagd perceel ontgonnen werd. Van Buitenzorg kwam dan ook spoedig het Regeeringsbesluit dat de aangevraagde 3000 bouws wegens hydrologische bezwaren moesten geweigerd worden.

Resultaat: voor *de tweede maal* een nuttelooze uitgave van *f* 1500.-, hetgeen vermeden had kunnen worden indien de controleur, zooals trouwens de bepalingen voorschrijven, instede van een besluit tot grenskapping te zenden, Q, vooraf had ingelicht dat er hydrologische bezwaren waren. De loop van deze zaak toont ten duidelijkste, dat de controleur bij zichzelve heeft gedacht dat het maar het beste is buitenlanders, die de vermetelheid hebben erfpachtsgronden te vragen op Ned. Indisch grondgebied, voor *f* 1500.- erin te laten vliegen.

Q. won omtrent deze zaak rechtskundig advies in, en deed den advocaat de vraag of het raadzaam zou zijn den controleur bij de Regeering aan te klagen en eene vergoeding te vragen voor de geleden schade; de advocaat adviseerde dat dit geheel nutteloos zou zijn, daar de regeering per sé afwijzend zou beschikken op zulk een verzoekschrift, daar in het oog van de regeering een ambtenaar tegenover een particulier toch steeds in het gelijk wordt gesteld.

Behalve de hierboven aangehaalde perceelen door de Regeering afgewezen, werden nog twee theeperceelen aangevraagd waarvan de erfpacht tenslotte werd verleend, zij het ook na eindelooze tegenwerking hier uitvoerig wordt medegedeeld, al is het alleen om het feit te bewijzen dat de Regeering er wel degelijk op uit is buitenlandsche aanvragers zooveel mogelijk tegen te werken, waardoor de bewering van den Gouverneur-Generaal dat in Indië een open deur politiek wordt gevolgd, eenvoudig als een mystificatie is te beschouwen.

Nadat de stukken van de hierboven bedoelde erfpachtsaanvragen herhaaldelijk naar Batavia waren opgezonden geweest en om ons onbekende redenen voor de zooveelste maal naar het Gewestelijk Bureau ter behandeling werden teruggezonden, begaf Q. zich naar dat bureau om eens te informeeren wat daarvan wel de reden kon zijn. Op dat bureau werd Q. te woord gestaan door den Secretaris, die hem de vraag deed of hij wel bekend was. met den inhoud van het bepaalde bij § 3 van Staatsblad No. 265 van 1911, waar onder anderen vermeld is dat gronden, kennelijk slechts aangevraagd met speculatieve doeleinden, direct kunnen geweigerd worden. En op grond daarvan eischte de Secretaris dat *Q bewees* dat hier geen speculatie in het spel was. Uitdrukkelijk teekenen wij hierbij aan en *vestigen er vooral de aandacht op*, dat terzelfder tijd in liet gewest door Nederlanders minstens 20.000 bouws in erfpacht waren aangevraagd, maar dat van *die* aanvragers *niet* werd geëischt dat zij zouden bewijzen geen speculanten te zijn. - Het is maar al te duidelijk dat men het bepaalde wilde toepassen eenig en alleen omdat Q. gemachtigde was van een buitenlander, in de hoop een motief te vinden om de gronden te kunnen weigeren. -

Ten einde raad begaf Q. zich naar Batavia, om advies in te winnen van den advocaat, tevens gemachtigde van zijn lastgever. Deze stelde daarop een request op

gericht aan het Hoofd van Gewestelijk Bestuur van het gewest waar de gronden waren aangevraagd, waarin hij *bewees* dat hier van speculatie geen sprake kon zijn en droeg Q. op dit verzoekschrift persoonlijk aan het Hoofd v. Gew. Bestuur te willen overhandigen. De inhoud van dat stuk bleek afdoende te zijn, men erkende dan ook dat hier geen speculatieve doeleinden beoogd werden, zoodat het balletje door den Secretaris opgeworpen om de gronden wegens speculatiegeest te weigeren niet opging. Maar nu vragen wij ons af wie betaalt de onkosten van Q.'s noodelooze reis naar Batavia en te rug; het zou toch niet meer dan billijk zijn dat de Regeering den Secretaris dwong die onkosten te vergoeden.

Indien men nu vermeent dat Q. verder geen meerdere tegenwerking zou ondervinden vergist men zich, want geruimen tijd na zijn. terugkomst van Batavia vernam Q. dat de aanvragen toch nog groote kans hadden geweigerd te worden, omdat Q.'s lastgever - na ruim 20 jaar in Indië te zijn geweest - zich *tijdelijk* in Europa bevond; men wilde thans beweren dat Q.'s lastgever geen inge-

zetene van Ned. Indië meer was, en *dàt* als motief gebruiken om de gronden te weigeren. In een lang telegram seinde Q. - dus weer onnoodige onkosten - een en ander aan den rechtskundigen adviseur van zijn lastgever, die ook ditmaal slaagde deze onzinnige bewering te annulleeren, met het resultaat dat eindelijk *na ruim 2 jaren* de erfpachtsbesluiten van de Regeering afkwamen.

Wanneer het de Regeering ernst is de rijke Buitenbezittingen tot onwikkeling te brengen, dan kunnen buitenlanders niet uitgesloten worden en moeten alle belemmerende bepalingen door andere vervangen worden en is het dringend noodig dat erfpachtsaanvragen met spoed behandeld worden, zoodat het niet mag voorkomen dat men ruim 2 jaren moet wachten. Indien een buitenlander in de Federated Malay States gronden in erfpacht aanvraagt dan heeft hij zonder eenige tegenwerking binnen hoogstens een maand het regeeringsbesluit in handen, en wat in een Engelsche kolonie mogelijk is moet ook mogelijk zijn in een Nederlandsche. Maar de Indische regeering heeft beuzelende, spijkers op laag waterzoekende ambtenaren in dienst, tenminste eenige, en zoolang de Regeering duldt dat dergelijke prullerige, niets beduidende ambtenaren, Nederlandsche en vooral buitenlandsche aanvragers van gronden op alle mogelijke wijze tegenwerken en onnoodigop kosten jagen, zal de ontwikkeling der Buitenbezittingen op niets uitdraaien.

Terecht zegt Mr. Willinck in zijn zeer lezenswaardig artikel het volgende:

Kom, laat ons eindelijk eens die kleinzielige vrees voor den Westerschen buitenlander in Indië van ons schudden als een nachtmerrie, die ons slechts noodeloos verontrust en der kolonie komt te staan op een lethargisch kwijnend bestaan. Laten de nijvere krachten en de groote kapitalen, die het buitenland voor Indië zou willen overhebben, eindelijk eens onbelemmerd derwaarts gaan om er een groot werk te verrichten.

Wij helpen het Mr. Willinck wenschen, maar wij vreezen dat zijn ontboezeming het kloppen is aan een dooven man's oor; de Indische regeering met haar antideluviaansche ambtenaren slaapt en blijft slapen, totdat het buitenland eindelijk moe van dit dolce far niente zegt: wij zullen U wakker schudden, maar *dan* is het te laat!!

Aan het slot van Mr. Willinck's artikel stelt hij de vraag of Nederland eigenlijk wel waard is op den duur koloniale mogendheid te blijven, doch hij zegt bitter te zullen worden, daarom beantwoordt hij de vraag niet. Ook wij willen dit niet doen, maar laten de beantwoording daarvan aan onze lezers over, zoowel Nederlanders als buitenlanders.

A.....Z.

Ik durf te leven.

Aude valere.

Ik ken menschen die met hun levensbootje steeds maar blijven rondplassen op een of andere vunzige moddersloot of eng klein binnenwatertje, waar ongezonde atmosfeer van vergiftige moerasuitwasemingen, speciaal eigen aan stilstaand water, hen ziek, ongezond, onaantrekkelijk maken, geestelijk zoowel als lichamelijk; geestelijk in

den groei gestuit en lichamelijk zwak, lijdend, gebrekkig. In hunne stem en lach klinkt een dissonant, in hun denken en voelen is disharmonie.

Daarom geef ik er de voorkeur aan met mijn kleine huikje regelrecht op de groote, wijde, open zee af te sturen, waar 't laveeren wel moeielijker is en het gevaar verzwolgen te worden door hoogopstaande golven grooter, maar waar dan ook de frissche zeewind mijne wangen doet gloeien en mijne oogen doet schitteren en mijn bloed snel door de aderen doet stroomen, waar de zacht wiegelende waterspiegel mij onwederstaanbaar verleidt tot een verfrisschend lichamelijk bad en de hooge blauwe hemel mij dwingt tot òpzien, tot geestelijke reiniging.

En opdat mijn bootje licht en vlug, gelijk een vogel, over 't water zal zweven, gooi ik allen ballast over boord, te beginnen met héél 't kostelijk uitzet van dwaal- en wanbegrippen over deugd en waarheid, en recht en plicht, en God en geweten, welke ouders, vrienden en bekenden zoo vriendelijk waren mij mede te geven op mijne levensreis. En dan ga ik, alléén in mijn bootje, zelf aan het roer, luisteren, heel stil, naar 't wonderlijk lied der golven, nu zacht en teer als het lied eener moeder aan haar baby, dan passievol als de liefdezang van een bruidegom voor zijne bruid, dan ga ik zien hoe de zon in heerlijke pracht zich weerspiegelt in wit en blauw en grijs der golven en hoe de maan als een mediteerende oude heer haar dartel spel bespiedt; dan laat ik mijn blik dwalen tot aan den horizont, waarachter weer een andere is, en waarachter wéér een, dan sla ik mijne bogen naar omhoog, naar dat grootsche mysterie van den sterrenhemel, waar bollen wentelen

volgens eeuwige wetten, volgens een goddelijk, ondoorgrondelijk plan, en dan zal ik zèlf verstaan hier wat is Waarheid, wat is Liefde, wat is Deugd, wat is God.

Ik durf te leven, d.i. ik durf verlaten de sloten en plassen, die, ofschoon druk bevaren, mij ziek en kwijnend maken, en met heimwee vervullen naar den grooten machtigen oceaan, waar de branding soms fel is en waar de hemelhooge golven mijn bootje soms dreigen te verzwelgen, maar waar Gods adem mij doorhuivert en doet tintelen van levenslust en vervult met kalmen, rustigen stervensmoed.

Ik durf te leven, d.i. zelf den weg zoeken, zelf het pad vinden. En opdat ik eerlijk zal zoeken, zonder vooroordeel, zonder dwaze voorop-gestelde begrippen, zonder waanwijsheid en hoogmoed en inbeelding, is het goed eerst nederig en ootmoedig te zien het onpeilbare beneden en 't onmetelijke rondom en het onbereikbare omhoog; eerst te gevoelen het ondoorgrondelijke Mysterie om mij en beneden mij en boven mij en in mij. En als dan de kustlijn, de achtergrond, langzamerhand verdwijnt en heel ver achter mij ligt en ik ben alleen temidden van het Onbegrensde, dan gevoel ik wat beteekent God, en Liefde, en Reinheid, en ik ontdek hier het begin van den Weg, den weg tot leven.

God! Dat is voor mij niet de straffende en wrekende rechter, wiens wil is streng geformuleerd in één boek of stelsel, wiens liefde beperkt is tot één deel der menschheid, maar dat is die onuitsprekelijke Macht van grenzenlooze Liefde en eeuwige Trouw, die alles leidt en bezielt, ‘die is in 't purpren licht van de ondergaande zon, in d'oceaan, die deint aan 't verschiet, in 't hemelblauw en in der menschen ziel’....

Reinheid? Dat is, in betrekking tot het huwelijk, voor mij niet de door kerk en staat gepatenteerde verhouding van één man en één vrouw, maar dat is de hooge zielegemeenschap die het liefde-huwelijk van twéé menschen wrijdt voor het heilig Altaar van God, tot een vlekkeloos-rein Sacrement!

Waarheid? Welk eene verblinding, wat een hoogmoed te denken ‘de’ Waarheid in haar gehéél te hebben gegrepen. De Waarheid, dat is voor mij een stralende, verheven Zon, wier lichtbundels zich verspreiden om hièr weerkaatst te worden in kristal-helderen stroom, dáár in troebele plas: stralen echter van één Zon. En ik streef er naar één zulk een straal te mogen op vangen.

Dit en nog veel meer zongen de golven, en fluisterde de wind, en vertelden de sterren mij.

En sinds dùrf ik leven, d.i. God aanbidden op mijne wijze, en de Waarheid verstaan op mijne manier en liefhebben volgens mijn aard en aanleg, d.i. volkomen, algeheel, onuitsprekelijk!

En de menschen?

‘Ze preevlen van “zonde” en “schande” en “schuld”,
en schuwen met lastrende lippen -
O liefste!, en ons zijn de Heemlen onthuld,
Wij mogen in Godenoog blikken!’

S.W. HARDENBERG.

Overzicht van de Week.

I.

Een goed voorbeeld.

Een Lelie-lezer vestigt mijn aandacht op de mishandelingen waaraan dieren, onbeschermd door de wet, voortdurend blootstaan.

De zaak was deze: Ik zag reeds in de verte een lompen pummel op een hondekar zitten, en zijn twee honden afranselen. Hij gebruikte daarvoor een z.g. talhout. De honden jankten erbarmelijk van pijn en inspanning. Met de tong uit de bek snakten de afgetobde dieren naar lucht. Ik noodzaakte hem om stil te houden door met mijn rijwiel dwars over den weg te gaan staan. Ik bracht hem zijn wreede daad onder de oogen. Hij beloofde beterschap, en zijn dieren niet meer te mishandelen. Nog geen vijftig pas van mij af, koelde hij zijn woede aan de dieren. Ik keerde onmiddellijk rechtsomkeer en had hem spoedig ingehaald. Nu kende zijn woede geen grenzen, en met zijn knoet wilde hij mij te lijf. Evenwel was ik toen in wettige zelfverdediging, en lichtte hem pootje eer dat hij 't wist. Ik heb hem toen afgedroogd op een reuzen manier. Hij had er niet van terug. Ik ben toen meegeloopen naar het dorp waar hij thuis hoorde en deed verslag aan zijn werkgever. Naar aanleiding dat al meer klachten waren ingekomen van dierenmishandeling, kreeg hij meteen ontslag.

Met allen nadruk wijs ik er op hoe wenschelijk het is dat zij, die aldus getuige zijn van dierenmishandelingen, zich niet bepalen tot toekijken, maar de moeite nemen van *handelen*. Tengevolge van het flinke optreden van dezen *werkelijken* dierenvriend heeft, de baas-in-quaestie zijn knecht ontslagen, en zijn daardoor de honden gered voor verdere mishandeling.

Eere hem, die aldus *metterdaad* de zaak van het dier tot de zijne maakte.

II.

In Erankrijk heeft men weer eens druk soldaatje gespeeld naar aanleiding van den nationalen feestdag van 14 Juli. Nu, dat is hun zaak. Zoolang de menschen-zelf zoo dom willen zijn van te trillen van zóógenaamde vaderlandsliefde, enz., waar het geldt zichzelf te laten uitmoorden terwille van eerzucht en finantiëele speculaties, zoolang is het hun eigen schuld indien de politici en de pers speculeeren op die domheid door hen te vergasten op militaire revues, met aandoenlijke vaandel-uitreikingen, omhelzingen daarvan door den president, en andere nonsens-vertooningen meer, waarvan een verstandig mensch zich met walg en spot tegelijk afwendt.

Iets anders echter is het wanneer de dieren óók betrokken worden in dit afschuwelijk oorlog-voeren. En daarom kan men niet genoeg hulde brengen aan 'Excelsior,' het groote fransche dagblad, dat den moed heeft, in een hoofdartikeltje, het onderstaand protest dienaangaande te schrijven:

'Paarden, Honden, Kameelen...' de revue! De dieren doen mee aan de manifestaties der menschen.

Ik voor mij betwijfel of zij er eenige zelfvoldoening van ondervinden, en of deze soort belooning hen voldoende schadeloos stelt in hun eigen oogen voor het ongelijk dat wij hun aandoen.

De kameelen, bevorderd tot den rang van kanonnen-trekkers, weten het dat zij - indien het oorlogsvuur hen spaart - zullen eindigen straks, bezwijkend onder hun last, geranseld door knuppelslagen - - tot op den dag waarop zij, onnut geworden, neergezonken, zullen worden achtergelaten door de karavaan die achter de zand-duinen verdwijnt! De paarden, lustig paradeerend, op de revue, kunnen elken dag in onze straten hun toekomstig lot aanschouwen, met doorgezakte beenen, kaalgeworden, afgebeuld, een rijtuig of een sleepkar voorttrekkend, met hongerige maag, en met de zweep over den rug. De honden, die men gebruikt voor te zware lasten, nacht en dag in touw, zijn zij niet voorbestemd straks voor de vivisectie, voor den meest verfijnden doodsangst, de meest uitgezochte marteling?

Zij zijn voor ons van in het oog loopende nuttigheid, en hebben als zoodanig dubbel recht op een rechtvaardige behandeling.

Welnu, welk lot bereiden wij hen? In het bijzonder trof dit denkbeeld, toen de honden defileerden ingedeeld bij het corps van de gezondheidsafdeeling, zij die bestemd zijn om de gewonden op het slagveld op te zoeken, daardoor hoop te geven, en met nieuwen moed te bezielen, op dezelfde wijze als aan hun broeders van de bergen, de St. Bernards, de taak is toevertrouwd den verdwaalden reiziger uit de sneeuw op te sporen.

Zij zijn bereid - waar het noodig is - te sterven om den mensch te helpen - wij onzerzijds schamen ons niet hen op de onbeschaamdste wijze te misbruiken en te mishandelen.

Wie van beiden is méér waard?

Bravo Excelsior, dat aldus den moed heeft, - een moed, die ten onzent geen onzer groote bladen ook maar in de verste verte bezit - op te komen vóór de rechtvaardigheid tegen de dierenmishandeling. O, men moet ten onzent al heel blij zijn indien de een of andere hoofd-redacteur wel zoo goed wil zijn ergens, in een verscholen hoekje van zijn blad, een héél klein plaatsje af te staan aan den een of anderen abonné of medewerker, die, 'vooral op gematigde wijze' (zooals het onvergelijkelijke type uit

Ibsens Volksfeind) een bescheiden goed woordje durft doen voor de zaak der dierenbescherming. Echter, zelf de pen opnemen voor die zaak, zelf met woord en schrift ijveren voor een betere wetsgeving, en vooral betere wetsuitvoering ten opzichte van de dieren, morgen brengen! Dat durft ten onzent niemand! ‘Om de abonnés, weet je!’ Er zijn er zoovelen die de couranten volstoppen met anonyme en ingezonden stukken over ‘onfatsoenlijke’ hondjes, en ‘vuile’ straten, en kraaiende hanen, enz., enz. Al die abonnés zouden immers van woede bedanken indien hun egoïst geleuter werd geweigerd, en vervangen door een verstandig woord in het belang van de dierenwereld. Laat hen dus liever onzedelijk zijn in nette, gesloten bordeelen, en met mooi-opgedirkte quasi-fatsoenlijke juffers, laat hen de straat bevuilen met hun smerig gespuw, en hun jenever-te-veel-in-zich, laat hen de buren wakker maken 's avonds laat, door half-dronken van de sociëteit thuis te komen, en door 's ochtends elkaar uit te schelden, wat komt dat er op aan, zij zijn menschen, als zoodanig hebben zij een ‘goddelijke ziel’, die hen tot dat alles volkomen recht geeft. De dieren echter lezen noch couranten, noch doen aan die beide ten onzent onuitputtelijke onderwerpen: politiek en godsdienst. Vandaar dat geen hoofd; redacteur hen, als mogelijke abonné, naar de oogen behoeft te zien.

Zoo redeneert men ten onzent.

Excelsior echter, een zeer gematigd, zeer

de aristocratie en het leger, en al wat voornaam is en macht heeft, naar de oogen ziend, groot, veelgelezen fransch dagblad, Excelsior durft, in hetzelfde nommer waarin de fransche revue van 14 Juli met extra-photo's en extra-pagina's wordt verheerlijkt, nochtans óók een artikel wijden, als het oovenafgedrukte, aan het *onrecht* op diezelfde revue den dieren aangedaan.

Dat onrecht, ook ten onzent geschiedt het! Ook ten onzent eindigen cavalerie-paarden, mooi-opgetuigd, en welverzorgd, hun leven voor sleeperskarren en trekschuiten, mishandeld en uitgehongerd op hun ouden dag!

Ook ten onzent worden politie-honden onderhouden, en gebruikt ten nutte van den mensch.

Om te eindigen. Hoe?

Vraag het de asyls; vraag het de vivesectie. Bovenal, vraag het hun die zich, niet met mooie praatjes, maar *metterdaad* bezighouden met hun diep-beklagenswaardig lot.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Men moet toch maar brutaal zijn!

Herinnert ge U nog den tijd, lezer, toen Abraham Kuyper als minister de hoven van Europa rondreisde, en zich liet bewierooken door de vorsten van Europa als geen ander minister van ons klein landje nog te beurt viel?

Herinnert ge U nog zijn verleden, van maar heel bescheiden student in de theologie, beschermd door den rijken Groen van Prinsterer, straks dominee op een dorp, dan hoogleeraar aan de Vrije Universiteit?

En het daarmee gelijken tred houden steeds van 's man's uiterlijke welvaart; zijn reizen buitenslands, zijn fraaie woning straks aan de Kanaalstraat in den Haag, heel zijn hedendaagsch bestaan, in een woord, van een rijk met aardsche goederen gezegend en aangenaam daarvan voor zichzelf profiteerend man?

- Welnu, weet ge wat deze ‘Christen’ thans durft schrijven, naar aanleiding der nederlaag bij de verkiezingen, in zijn Standaard (het Blad dat alles slikt wat hij zijn kleyne luyden voorzet):

Nu geldt ook op Staatkundig gebied het machtig woord uit de Bergrede: ‘Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid, en alle deze dingen zullen u toegeworpen worden!’

Wijziging onderging onze overtuiging in 't minst niet; maar, komen we voor een zoo pertinenten strijd tusschen de stoffelijke en de geestelijke belangen van ons volk te staan, dan mag in den strijd voor onze overtuiging de keuze die we doen geen oogenblik aan twijfel onderhevig zijn.’

Voorwaar, bij zóó'n huichelpraat komt je zóóveel op de tong van verontwaardiging, dat je er in zoudt stikken als je het allemaal er uit gooide. Een enkele vraag echter zij hier gedaan: Heeft dit ‘machtig woord’ uit de Bergrede óók gegolden toen minister Abraham Kuyper, ex-dominee, aanzat bij Koning Leopold van België, en diners en

beleefdheden aannam van dezen *elk voorschrift* van Christus beleedigenden en bespottenden Vorst.? -

Of... was hem, Abraham Kuyper, toen het 'Koninkrijk Gods' eventjes uit de gedachten gegaan terwille van het aardsche slijk, en van wat daarbij behoort?

Als er is een God, een God Die werkelijk in de wereld zond Dien Christus, die deze woorden sprak: Zoekt eerst het Koninkrijk Gods, Dien Christus, Die zelf leefde naar Zijn woord, Die geen plaats had om Zijn hoofd neer te leggen, Die at en dronk met tollenaren en zondaren, Die geen andere vrienden bezat dan eenige visschers, Die het land doortrok goeddoende, maar nimmer eigen eere zoekende,... *als* er een God is, wat zal Hij Abraham Kuyper dan weergaasch gauw uit Zijn hemel gooien als de man daar te eeniger tijd komt aankloppen, - weergaasch gauw. - -

O Standaard-lezers, kleyne luyden, kiezersvee, wat moet ge olie-olie-dom zijn om, bij zoo'n leven metter*daad*, zulke woorden *op papier* te willen slikken!

IV.
Dat heb ik steeds gezegd.

Nu de verkiezingen zijn uitgevallen ten voordeele der liberalen, nu durven deze weer. Nu durven diezelfde menschen, die tot hiertoe angstvallig de 'geloovigen' (m.a.w. de *machthebbende* partij) naar de oogen keken, ineens dapper uit den hoek komen. Zoo vind ik in het Vaderland een hoofd-artikel waaraan ik het volgende ontleen:

De schrik zat er in bij al wat ambtenaar was, al hebben gelukkig duizenden hunne zelfstandigheid niet om winst prijsgegeven, en de oprechtheid der sollicitanten werd op uiterst zwaren proef gesteld.

En dit alles heeft zéker niet weinig meegewerkt tot den val der Coalitie.. Vooral in eene kleine omgeving, waar men elkaar zoo goed

kent, wekt het uit den aard der zaak groote ergernis als men de overtuiging heeft - al kan men dit ook nooit bewijzen - dat de nieuwe bekeerling niet te goeder trouw is; dat hij bezweken is voor den prijs op de bekeering gezet; en die ergernis wordt er natuurlijk niet te minder om, als, wat helaas ook meer dan eens het geval was, de nieuw-bekeerde in zijne levenswijze op allerlei manier blijk gaf slechts voor het uiterlijk de nieuwe leer te hebben omhelsd. En de zaak werd er eindelijk ook niet beter op, wanneer men, op al te flagrante afdwalingen van den neophyt wijzende, naar huis werd gezonden met de opmerking, dat dat alles aan zwakheid des vleesches was te wijten, maar dat het geloof den zondaar behouden had. Er kwam dan ook in stad en land een wrevel over den loodzwaren druk van onoprechtheid op godsdienstig gebied, die in de eerste plaats, afgescheiden van richting, hen allen bezwaarde, die het religieuse gevoel op den prijs stellen dien het toekomt. Zoo zijn dan ook aan vele waarachtig vromen de oogen opengegaan omtrent de werkelijke beteekenis van 'die erkenning van Gods geopenbaard Woord in ons staatsleven', en alle dezen hebben, partij kiezende voor de waarheid, natuurlijk tegen de Coalitie gestemd. Ze zagen ook 'n te grooten aanwas van Christelijk-Historischen; het was die partij toch, die de grootste aantrekkingskracht had voor hen, die mee de opgaande zon wilde aanbidden, om zich in de volle warmte van hare stralen te koesteren, eene aantrekkingskracht die zich gereedelijk hieruit laat verklaren, dat de nieuw-bekeerde met den enkelen nieuwen naam toe kon, en aan levenswijze weinig of niets had te veranderen. Hoeveel Christelijk-Historischen er dan ook in de vijf jaar, die achter ons liggen, in stad- en landsbetrekkingen benoemd zijn, van welke niemand in de naaste omgeving ooit gehoord had, dat ze deze richting waren toegedaan vóór ze solliciteerden, zou zeker de moeite wezen nauwkeurig na te gaan.

Ziedaar precies hetzelfde gezegd wat *ik* reeds heb durven getuigen óók toen de coalitiepartij nog wel de macht in handen had. Heb ik het niet voor mijn oogen gezien, in eigen naasten bekenden- en familie kring dikwijls, hoe menschen, die nimmer hadden gedacht aan Bijbel of godsdienst, nu plotseling zich bekeerden tot 'christelijk-historisch' - - om dan, *hoe dan ook hun verleden was*, met open armen in die côterie te worden ontvangen. Is niet door den leider der coalitie, Jhr. mr.; A.F. de Savornin Lohman, mijn oom, het bekende woord gesproken in de 2de Kamer, toen een der afgevaardigden een zoogenaamd rechtzinnigen minister diens allesbehalve rechtzinnig verleden voor de voeten wierp, dat men zich met iemands particulier leven niet heeft te bemoeien, zoo hij in het openbaar slechts christelijk-historische gevoelens belijdt.

M.a.w. de *huichelarij* openlijk aanbevolen!

Door een der leiders-Christenen!

Duizenden in den lande hebben, tot walging van ieder eerlijk mensch, naar die aanbeveling tot huichelarij geluisterd, en zichzelf verlaagd tot schacheraars in quasi godsdienstigheid. Aan wien de schuld daarvan? Aan hen, die deze aanbeveling tot huichelarij uitspraken openlijk, die zich niet schaamden aldus het schermen met 'Gods Woord' te maken tot een valsche leuze, eene waaronder eigenbelang en hebzucht schuil gingen.

Zeker, ik weet wel dat er ook nu zal gebogen, gekuipt, gekonkeld worden, om Dr. Bos, en Mr. Troelstra, en andere thans invloedrijken te believen. Maar, al dat gekuip, en gekonkel, en geknoei, is en blijft thans de aarde. Daarom doet het veel minder

weerzinwekkend aan dan het leugenachtig schermen met Gods Woord, en De Eere Gods, en De Eere van Christus, waartoe de coalitie-leiders de baantieszoekers en de ambtenaren hebben gedwongen; èn voor wien in de buitenwereld in deze opzichten naar hun vrome pijpen geliefden te dansen, en voor hun eigen familie-leden, en eigen-ik viel, tot belooning voor huichelarij, een rijken oogst af van baantjes, ridderorden, betrekkingen, wat niet al. - -

Nu durft 'het Vaderland,' nu durven anderen datzelfde zeggen in dit opzicht wat ik reeds lang heb durven getuigen. Wat mij deed schrijven: Om de Eere Gods, Uit Christelijke Kringen, Zedelijkheids-apostelen, dat wordt nu openbaar herhaald, nu de macht der coalitie uit is.

Alleen, toen *ik* het zei, *toen* hoorde er moed toe aldus zichzelf te zijn. Nu niet meer. Nu trapt men een gevallene achterna. *Ik* heb naar hem geslagen toen de gevallene nog stond en werd aanbeden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Heleen door A.W.O.

'n Kamer, uitziend op den tuin, eenvoudig, zeer smaakvol gemeubeld, op de tafel 'n hooge vaas met eenige lelies. In den tuin, in de verte, door de zon belichte groote zonnebloemen. Op den voor-

grond rozen; over 't geheel 'n zachte geur van rozen. De deuren naar den tuin zijn wijd opengeslagen.

HELEEN. GRETE.

GEETE.

‘Hoor eens Heleen - George is nu bij z'n geliefde rozen, daar blijft hij wel 'n poosje - luister nu eens - ik kwam om je wat te vertellen. Herman heeft me gevraagd zijn vrouw te worden, gisteravond, toen hij me naar huis bracht van de Meddens. 'k Wéét niet - hij is zoo goed - zoo sympathiek en - hij heeft me zoo lief - zoo lang al liefgehad. Heleen, waarom zeg je niets.’ -

HELEEN

(met 'n bitter lachje.)

‘'t Is de oude geschiedenis, lieve: - 'k Heb je zoo lief - 'k kan zonder je niet leven - 'k zal je gelukkig maken - jou geluk is me alles - ja 'k wéét 't, 'k wéét 't - nu - en wat doe je?’

GRETE.

‘Maar Heleen, zoo kèn ik je niet, wat ben je koud en bitter - Leni - toe, wees niet zoo. Ráád me, je bent m'n lieve, lieve vriendin altijd geweest. We hebben alles altijd samen besproken en nu moeder gestorven is Heleen - heb 'k niemand meer, die -’

HELEEN.

‘Ja - 'k wéét 't - vergeef me, lieve - mijn raad wil je’. - (

Zwijgt even - kijkt Grete aan - staart dan stil, als in de verte, voor zich uit

.)

GRETE.

‘Heleen’! -

HELEEN.

‘Ja - Greet. Doe het niet - doè het nièt. Kind, maak je niet ongelukkig, verknoei je mooie, rijke, jonge leven niet - je hebt 'n werkkring - je kunt je geven aan anderen en - je hebt hem niet lief. -’

GRETE.

‘Heleen -!’

HELEEN.

‘Ja - dat heb je niet gezègd - maar dat je om raad komt, bewijst 't’.

GRETE.

‘Maar - Heleen - ik houd van hem, werkelijk. 'k Zal hem zoo missen als hij uit m'n leven weg is en dan - 'k zal zijn leven zoo mooi kunnen maken, die taak is toch heerlijk en -’

HELEEN. (*'n weinig smalend*)
‘Ja - die taak *is* zoo heerlijk - en zoo loonend en zoo dankbaar en als je hem niet neemt is z'n leven hem niets meer - o ja - dat kèn 'k, dat wéét 'k -.’

GEORGE.
Komt onder de laatste woorden binnen.
Kijkt van d' een naar d' ander.

HELEEN. GRETE. GEORGE.

GEORGE.
‘Zoo - geheimen, en mijn vrouwtje zóó in vuur, dat komt ook niet alle dagen voor: Heleen in vuur!’ - (*Lacht en gaat zitten*.)
‘Nu - en mag men de geheimen ook weten?’

GRETE.
‘Neen George, *nu* nog niet.’

GEORGE.
‘Zoo - nu, ook goed. Lang kan je 't toch niet voor je houden, kleintje. - Heleen - dat 's wat anders, die zwijgt als 'n mof.’

GRETE.
Staat op, wil vertrekken.

GEORGE.
‘Zoo Gretchen - wil je al weg?’

HELEEN.
‘Grete, blijf nog wat, toe, 't is zoo gezellig als je hier bent.’

GRETE.
‘Neen, ik ga nu - ik zal er nog eens héél, heel ernstig over denken, Heleen.’

HELEEN.
‘Mijn raad heb je - die is en blijft: doe het niet, Grete. - (

Laat haar uit

).

HELEEN.
George.

GEORGE

(een weinig scherp).

‘Zoo, moest ze 't niet doen, den jongen Edwards nemen, en waarom niet?’

HELEEN.

‘Heb je 't gehoord?’

GEORGE.

‘Ja - gedeeltelijk - èn - waàrom raad je haar dat zoó af?’

HELEEN.

(aarzelt - dan kijkt ze op - steunt de handen op de tafel en ziet George vol aan):

‘Omdat 't precies zoo gaat als hier, als 't bij ons is gegaan.’

GEORGE

(scherp).

‘Nu, en is dàt dan zoo af te raden? Is het dan niet goed zoo?’

HELEEN.

‘Neen.’

GEORGE.

‘Niet? - Heb jij dan te klagen misschien? (

ziet om zich heen.

) 'k Zou anders denken - - - -’

HELEEN.

‘Aan materieelen welstand alleen heb *ik* niet genoeg - (

zacht

) - zoo veel, véél meer had jij me beloofd toen ik - vóór ons huwelijk - (

zwijgt even

) - weet je wàt je me beloofd had?’

GEORGE.

‘Nu?’

HELEEN

(smartelijk).

‘Jij, je wou m'n leven zoo warm en zoo heerlijk maken, mijn geluk zou 't zijn dat je zocht - ons leven zou niet ondergaan in proza, jij wist hoe ik behoèfte had aan méér, en jou sympathie zou altijd om me zijn - sàmen zouden we 't Hoogste zoeken - nooit meer eenzaam en alleen zou ik zijn - en ik had zoo weinig zonneschijn gekend - je weet m'n jeugd, m'n leven thuis - hoe sòmber - hoe liefdeloos. Maar jij zoudt m'n leven naar 't licht voeren en 't zou warm en heerlijk om me zijn.’

GEORGE.

‘Illusies - vóór 't huwelijk, dáàr kun je waarachtig niet op rekenen.’

HELEEN.

‘Maar ik - ik had er wèl op gerekend, ik verwàchtte, dat wat je me had beloofd en ik gelóófde, dat je me noodig had voor je leven, voor je geluk - dat je me noódig had -.’

GEORGE.

‘Wat 'n wóórden, ik zou denken,

dat jij niets - niets zeg 'k je - te klagen had. Maar zoo zijn jelui vrouwen, als er geen leed is - zoek je 't'

HELEEN.

Ik heb 't zèker niet gezocht, George. Ik wilde niet ongelukkig zijn, 'k wilde niet ondergaan - gestreden heb 'k voor m'n geluk - maar och - - -.' (

Zucht smartelijk

).

'Bedenk eens, George - waar is je sympathie gebleven? Als ik in 't begin van ons huwelijk in 'n rustig avonduur met je wou spreken, als in onzen engagementstijd, over dát wat me vervulde, als 'k smachtte naar je sympathie, dan werd je kort en zei, dat de tijd van dwepen nu voorbij was en eens gaf je geen antwoord, maar lachte en die lach - die schampere lach bràk iets in me - 't vertrouwen op ons geluk, het vertrouwen op jou - toen wist ik inééns, kláár - wáárom jij mij getrouwd had.'

GEORGE.

'Is 't nù genoeg?' -

HELEEN.

'Toen kwam 't berouw'.

GEORGE.

(heftig)

''t Berouw!'

HELEEN.

'Ja, 't berouw over mijn verloren leven - over mijn door *eigen schuld* verloren leven - want dàt was het dat ik je getrouwd had - terwijl ik wist, dat de mooie, groote liefde, die ik te geven had ontbrak - dát was 't. - Nu kon ik niet genoeg gèven, ik hoopte, ja ik eischte 't geluk van jou, zooals je 't me beloofd had - zooals ik het verwacht had.

Waar is in die jaren ons samenwerken gebleven? Jij was tevree met je leven - met alles - met je werk - met mij, want ik was, zooals je me verlangde, 'k deed m'n werk en 'k deed 't goed - meer verlangde je niet - maar ik - (

heftig

) ik leed - ik leed, zeg ik je - ik dorstte naar meegevoel, -naar warmte - naar levensmooi - als 'n eenzame ging ik door 't leven, o, 'k heb tijden gehad dat ik 't leven haatte - en jij - je leefde naast me, en wist 't niet, en voelde 't niet - omdat ik niet klaagde. Maar omdat ik mijn schuld voel - ga ik niet heen - of jij....? maar ik wéét hoe jij over echtscheiding denkt - -.'

GEORGE

(opspringend, bleek van drift).

‘Echtscheiding! - Maar nù is 't genoeg - nu is 't ùit zeg ik je - en noòit, versta me wel, ben ik weer van plan dergelijke dingen aan te hooren. - (

gaat met groote stappen naar de deur, neemt de kruk in de hand en keert zich nog even om

). Liever zou 'k eens bedenken hoeveel vóórdeel dit huwelijk met mij jou heeft aangebracht - en dan - (

hard

): in één opzicht heeft ons huwelijk ook mij zeer teleurgesteld.’ -

GEORGE af.

HELEEN

blijft even zitten, gaat dan langzaam opstaan, loopt naar de geopende deuren, waardoor 't stralende zonnelicht binnen valt - en kijkt stil - als zonder gedachten - voor zich heen. -

HELEEN. GRETE.

Avond - de kamer is zéér gezellig - met zware toegetrokken gordijnen en 't stille suizen van 't theewater. Heleen zit bij 't licht van een schemerlamp, heeft 'n opengeslagen boek in de hand, maar leest niet. -

GRETE.

‘Mag 'k binnen komen, Heleen, even maar - 't is hier zoo gezellig bij je en dan - 'k moet je wat bekennen - -.’

HELEEN

(dof).

‘Kom binnen, lieve - hier, ga zitten - en dan -’

GRETE

(slaat 'n arm om Heleens hals en leunt het hoofd tegen haar schouder).

‘Heleen, ik - ik heb ja gezegd - 'k kon niet anders - Leni - hij heeft me zoo lief en z'n liefde is zóó mooi en goed, en dán, ik zal hem zoo véél kunnen geven - z'n leven zoo móói maken - Heleen. Heleen, - zeg je niets?’

HELEEN

(neemt Grete"s gezicht in beide handen).

‘Alleen, dat 't leven je nooit, nooit teleur - mag stellen - lieve. - - -’

De Tentoonstelling ‘De Vrouw’ 1813-1913.

III.
Het Indische huis.

Het is aan het Indische Comité te Batavia, in 't bizonder aan Mevrouw Kooy-van Zeggelen, de bekende schrijfster van ‘de Hollandsche vrouw in Indië’ gelukt, om ons hier te laten zien, hoe men in de Tropen behuisd is.

Menschen, wier familieleden in Indië wonen, gij kunt u nu een voorstelling maken, hoe een huis daar uitziet, niet waar? Is het niet typisch? Voelt gij u al niet lichter worden, bij het binnenkomen van de voorgalerij met de rieten meubels? Is het niet heel anders dan een Hollandsch huis, zoo potdicht met allerlei gordijnen en overgordijnen en horretjes, om maar vooral niet gezien te worden?

De binnengalerij is, naar mijn idée, altijd iets *onnoodigs* in een klein huis, aangezien ze te veel ruimte wegneemt daardoor. Er hangt een schilderijtje daar, dat door Mevr. Kooy-van Zeggelen in bruikleen is afgestaan

en zij zelf gewrocht heeft: ‘Kokkie voor de dapoer’, aardig dingetje.

Dit huis moet verbeelden bewoond te worden door een echtpaar met 2 kinderen, 1 van 9 en 1 van nog geen jaar en de moeder van den man (een Indische).

Het is zeer goed weêrgegeven, doch menschen die in Borneo of Palembang wonen hebben geen marmeren vloeren in de woningen, aangezien die huizen op palen zijn gebouwd.

Eerst komt men aan de werkkamer van den heer des huizes, dan aan den overkant de slaapkamer van het echtpaar, waar ik het ledikant wel wat heel klein vind; men is in Indië aan zulke groote bedden gewend. De onmisbare ‘sapoe lidi’ (muskieten wegjager) bevindt zich op het bed. Op zij ligt op de bank het kleine kindje onder de kodjong; dit is een tulle inrichting, die 't kind tegen de muggen beschermt. Iedereen heeft zulk een kodjong voor de kinderen, tot zelfs de armste inlander, want je kunt 't heel goedkoop zelf maken. Veel Hollandsche dingen bevinden zich in deze kamer, aangezien de vrouw des huizes een Hollandsche is en veel uit het moederland schijnt medegebracht te hebben.

Hierop volgt de kinderkamer met een kinderledikant, speelgoed, waschtafeltje, dat wel heel gemakkelijk is voor 's avonds, want overdag loopt een kind meestal naar de badkamer om zijn handen te wasschen. Hier tegenover is de slaapkamer van de Indische grootmoeder, waar alles ouderwetsch is; het ameublement is van tempo doeloe (vroeger tijd). Een trapje staat voor 't bed om er in te komen en er zijn typische haken om de klamboe (gordijnen) open te houden.

Alles is Indisch, het scherm is beplakt met prentjes uit mode-journalen; in plaats van een karaf op de waschtafel staat er een gendi (steenen kan voor water) en leuningstoelen bevinden zich in die kamer.

Nu komt men in de achtergalerij, die eigenlijk niet zoo moet wezen, maar doordat 't een restaurant werd, kon 't niet anders voorgesteld worden. In een Indisch huis zijn geen muurkasten, dus moeten er altijd een paar kasten staan; de pooten ervan staan altijd in aarden kopjes met water gevuld, omdat anders de mieren er bij komen. De bedienden loopen er op sandalen met bloote voeten en net zoo gekleed als in Indië, ofschoon ik wel- vermoed, dat ze er iets diks onder dragen met dit gure weêr.

Uit het restaurant komende, gaat men een gangetje door en komt men in de bijgebouwen die, naar mijn idée, goed weêrgegeven zijn. Eerst degoedang (provisiekamer) precies zoo, dan een bediendekamer met gebloemde gordijntjes, houten bed met de onmisbare sapoe lidi. Een baboe zit daar met een pop (het moet een kindje verbeelden) in de slendang; zij sust het in slaap. Ik maakte een praatje met haar en kon mijn maleisch toen luchten; zij was blij, dat iemand haar aansprak in haar taal.

De keuken is ook goed, alle kookgerei, steenen potten en pannen, koekoesan (om rijst te koken), alles is aanwezig. Een Hollandsche vrouw voelt meer voor haar emaille pannen, maar een kokkie kan niet buiten die steenen dingen en ik geloof ook, dat echte rijsttafel, in zulke steenen pannen klaar gemaakt, lekkerder wordt. Nu komt men indemandikamer of wel badkamer. In de Buitenbezittingen, nl. in Bandjermasin en Palembang (waar ik vele jaren ben geweest) had men niet zulke gemetselde kuipen, deze zijn meestal op Java te vinden.

In Bandjermasin en Palembang was de badkamer op de volgende wijze ingericht:

Een groote kamer in de bijgebouwen, daarin stonden 3 groote steenen vaten (tempajangs) vol met water, door den waterdrager uit de rivier gehaald. Op zij van

de 3 tempajangs stond een houten inrichting op pooten; in dat stellage bevonden zich 4 gaten en in deze gaten passen 4 steenen filters.

Deze worden een paar maal daags gevuld met het rivierwater. Uit die filters druppelt steeds water in een glooiend stuk hout met zink bekleed en dit gefiltreerde water nu komt in een andere mooie tempajang: hiermede baadden we ons. Het water dus, waarmede we ons begoten, was gefiltreerd rivierwater en heel helder.

Dit gefiltreerde water werd, als we drinkwater moesten hebben, gekookt en dan weêr gefiltreerd, dus wel secuur bewerkt, hetgeen ook wel noodig was.

Ik moet zeggen, men is er wel in geslaagd, om ons een voorstelling te geven van een Indisch huis en het zoo door loopende, kreeg ik toch weer zoo'n ontzettend verlangen naar de Tropen, dat ik 't niet goed kon bedwingen. Alles is er zoo licht, zoo open, zoo luchtig.... ziet men wel hier, dat geen gordijntjes of horretjes ons 't licht benemen? Ja, natuurlijk moeten er wel krees zijn tegen de zon, want anders zou men van de hitte

verbranden, maar *in* huis, niets van dat alles.

Ik gebruikte er de rijsttafel, maar die was me niet Indisch genoeg; waarom wordt er niet gekookt door Inlandsche vrouwen? Een Hollandsche maatschappij heeft 't nu op zich genomen, dat is jammer en daarbij is 't heel duur, in tegenstelling van den Haag, waar men veel *goedkooper* en *beter* rijsttafelt.

C. ARNTZENIUS.

Tooneeloverzicht door Stella Mare.

N.V. Tooneelvereeniging.
'De Wevers'
Tooneelspel in 5 bedrijven door Gerhard Hauptmann.
Regie: Herman Heijermans.

We zijn den tijd ontgroeid, dat arbeiders voor 'bloedgeld' en het 'hongerloon' van een paar mark in de week, dag in, dag uit in 'vunzige' fabrieken zich moeten afbeulen voor rijke fabriekseigenaren, die doof zijn voor de grieven der arbeiders.

De arbeiders, die nu tegen veel hooger loon in betrekkelijk ruime, frissche lokalen werken zijn van 'willoos vee' tot eene georganiseerde massa gegroeid, die bij eventueele grieven haar corporatie heeft, die zich tot den directeur wendt. Deze houdt wel degelijk rekening met hun vermeende of werkelijke grieven en schenkt ze niet alleen alle aandacht, maar is meestal genegen met deze over verbetering ervan te onderhandelen.

De tijden zijn voorbij, dat oproerige arbeiders, opgehitst door een Moritz Jager, - die vanuit Berlijn socialistische liederen meebrengt - plunderen en tenslotte in feilen haat de woningen der fabrikanten in brand steken.

Wat tegenstanders van het socialisme ook zeggen mogen, één ding is zeker: de sociaal-democratie heeft woeste, verblinde arbeiders van tientallen jaren geleden tot denkende, georganiseerde menschen gemaakt.

Er zijn er wellicht, die dit lang geen zegen vinden, maar.... Ik dwaal af. Waar we nu tot dit stadium zijn gekomen, doet een stuk als 'De Wevers', ons onaangenaam aan.

Het is een stuk, dat voor vele tientallen van jaren actueel was, en de verhitte arbeidersgemoederen nòg meer opzweepte en verbitterde.

Het stuk is nu uit den tijd.

Laat ons echter niet vergeten, dat het in 1840 in Silezië speelt.

Dat het toch wat 'deed' en veel applausverwierf is behalve aan het 'schellinkje', hoofdzakelijk partij-genooten van Heyermans, tot wie uiteraard het stuk sterk sprak, het meest te danken aan de schitterende regie van Heyermans en aan het aandoenlijk mooie spel van Mevrouw de Boer - van Rijk.

De inhoud van het stuk is aldus:

De wevers en weefsters aan de fabriek van den heer Dreisinger hebben velé grieven. Ze zijn in hoofdzaak verontwaardigd over het inderdaad bitter-kleine weekloon, dat soms nog verminderd wordt door opgelegde boete. Er heerscht groote gisting en ontevredenheid. Op dit oogenblik komt Moritz Jager uit Berlijn. Hij steekt met zijne socialistische liederen en zijn opruien den lont in het vuur.

De menigte, tot het uiterste gebracht, zingt voor het huis van den heer Dreisinger beleedigende schimpliederen, en wil deze dwingen de loonen te verhoogen, enz., enz.

Deze weigert de woeste bende gehoor te geven en de doldronken, harstochtelijk verbitterde wevers steken onder socialistisch gezang - gebrul ware hier beter - het huis van den fabrikant in brand.

Het stuk doet van het begin tot het einde onaangenaam aan.

Men ziet nu eenmaal niet gaarne ellende, zelfs al uitte die zich hier in de meest artistieke tafereelen, maar, elk tafereel was zòo vol wanhoop, verbittering en haat, dat men met een dankbare zucht het scherm zag zakken en luid mee applaudiseerde, omdat het verademing was, dat het stuk met àl zijn misère nu uit was.

Zooals ik zeide trof mij het allermeest het spel van mevrouw de Boer-van Rijk, de blinde vrouw van den vromen wever Hilse, Louis Bouwmeester, die vol onwrikbaar geloof op God vertrouwt, en alle ellende aanvaardt, omdat deze van Hem komt.

Daarom denkt hij er geen oogenblik aan zich bij de stakers aan te sluiten.

Staande aan zijn weefgetouw wordt hij door een kogel gedood, waarmede daarbuiten de soldaten op de stakers schieten.

De angst van de blinde vrouw Hilse, als zij haar man roept, en hij niet zooals gewoonlijk dadelijk naar haar toe komt om haar te helpen, was ontzettend en meesterlijk weergegeven.

Van alle 42 personen, die in dit stuk hunne medewerking verleenden, blonken behalve

bovengenoemde twee nog uit Willem de Veer, als Moritz Jäger, de Berlijnsche socialist en Maurits de Vries, als de staker Bäcker.

En nu van het sombere naar het luchtige! - en wel naar:

'De kleeren maken den man'.
(der Herr Verteidiger)
In drie bedrijven van Frans Molnar en Alfred Halm.

We hebben Louis Chrispijn Jr. weer over de planken zien trippelen, nu, als de boef Timm Boots.

Hij was wel de romantische boef met 'n beetje het gemeene gezicht, wat hij zich aardig had geschminkt.

Henri Brondgeest was de advocaat, die hem door dik en door dun verdedigde, die redevoeringen hield en boevenstreken met hem beraamde, ter meerdere glorie van zijn beroemden naam als advocaat.

Tenslotte gaat Timm Boots ook inbreken bij den man, wiens weldoener hij eigenlijk was, maar Timm Boots wordt verteederd, als hij in de brandkast een testament vindt, waaruit blijkt, dat de advocaat geen ondankbare is, en hem een aanzienlijk bedrag legateert.

Natuurlijk sluit Timm Boots weer de brandkast, en ziet van het plan af bij den advocaat in te breken.

Gedurende dit nachtelijk uur was de advocaat Parker, als boef verkleed, er op uit om met andere boeven oòk eens den boef uit te hangen, want hij wil een studie over de 'boevenziel' schrijven.

Ondertusschen heeft de groote detective Wright, die een nachtelijke samenkomst met mevrouw Parker had om haar documenten te brengen, die van groote waarde voor den advocaat zijn, er de lucht van gekregen dat Timm Boots op wien hij al lang loert, zich in het huis van den advocaat bevindt. Hij fluit en waarschuwt de politie en als deze boven komt, vinden zij Timm Boots gekleed in de kleeren van advocaat Parker, voor wien hij zich uitgeeft.

De advocaat, als boef verkleed, komt door het venster naar huis terug, maar wordt gearresteerd want: 'De kleeren maken den man.'

Een aardig, geestig stuk, met grappige verwikkelingen, en vlot en los gespeeld.

Artisten, men mag van hen zeggen en denken wat men wil, zijn toch wel goedhartige menschen. Groote kinderen eigenlijk met een gouden hart.

Ze hebben hunne fouten, - wie onzer heeft ze niet? - fouten, die vastzitten aan hunne levenswijze, aan hun vak, aan het reizen en trekken en wat niet al, maar toch, wat mij betreft, ik houd wel van ze.

Dat zij hàrt hebben, heeft zich een dezer dagen weer schitterend bewaarheid in het feit, dat deftige acteurs van het deftig 'Nederlandsch' het niet beneden zich hebben geacht om den bekenden draak van d'Ennery 'De twee Weezen', waarvan het volk herhaaldelijk heeft gesmuld bij Stoel en Spree, te gaan opvoeren.

Zagen zij niet hèèl juist in, dat zoo'n stuk voor het deftige publiek, dat niet naar Stoel en Spree gaat, een volle zaal zou trekken? En, een volle zaal moèst er zijn, wrant des te grooter waren de inkomsten, waar toch de heele voorstelling ter benefice

ging van hunnen sympathieken kunstbroeder Marcel Mijin, die voor een jaar broodeloos dreigde te worden.

Ronduit gezegd geloof ik, dat de acteurs en actrices zelf ook gesmuld hebben aan dezen ‘draak’ en - wij hebben 't ook gedaan.

Nu ja, we weten nu wel dat het malligheid is, we zien wel de overdrevenheden, we lachen wel om al die dwaasheden met ons verstand - maar in ons hart zijn we ontroerd. We beminnen nu eenmaal de romantiek, is 't niet modern, dan ouderwetsch.

We hadden echt medelijden en leden mede met Louise, de blinde wees, die door mevrouw Greta Lobo-Braakensiek zoo aandoenlijk gespeeld werd, Louise, die door de booze vrouw Frochard geknepen en mishandeld werd, omdat ze moest zingen, liefst met tranen in de oogen, voor haar schamel stukje brood, terwijl vrouw Frochard en haar slechte zoon Jacques veel geld daardoor ophaalden, dat in herbergen werd verbrast en verdronken.

Hoe ontroerend werd Pierre Frochard, de brave, onderworpen, mishandelde, gebrekkige Pierre door Louis de Vries gespeeld.

En wat een prettige ‘Einlage’ in het tweede bedrijf, toen we daar onder de gasten van markies de Presles, Louis Pisuisse en Max Blokzijl ontwaarden, die ons op eenige van hunne aardige oud-Fransche liedjes vergastten.

Men kent de geschiedenis.

Louise, die een buitenechtelijk kind van de gravin de Linières is, wordt door haar moeder ten vondeling gelegd. Zij wordt gevonden en opgenomen door brave menschen en grootgebracht met een andere wees, Henriëtte, genaamd.

Op zekeren dag zouden zij samen naar Parijs gaan.

Ze zouden worden afgehaald door een goeden ouden heer, die zich met de weezen verder zou belasten.

Markies de Presles heeft Henriëtte in haar koets gezien en vatte het snoode plan op haar te laten schaken.

De oude heer wordt dronken gemaakt, Henriëtte geschaakt, en Louise, de blinde wees, staat nu alleen èn hulpeloos.

Zij wordt gevonden door vrouw Frochard, die zich van haar meester maakt.

Na eindelooze mishandelingen te hebben ondergaan laat eindelijk de booze Jacques Frochard het oog op haar vallen, maar als hij het haar lastig wil maken, wordt de goede, zwakke Pierre, die Louise in stilte aanbidt, zoo woedend, dat hij zijn broer doorsteekt, en.... nu zijn we allen blij, dat de wereld van dat monster verlost is. Tenslotte wordt Louise weer, na allerlei avonturen met Henriëtte vereenigd. Louise vindt haar moeder weer en Henriëtte trouwt met Baron Roger de Vaudray, een neef van Louise's moeder, de gravin de Linières. Zoo komt alles tot aller vreugde terecht en nog wel veèl beter dan wij durfden hopen.

Niemand minder dan mevrouw Mann-Bouwmeester speelde vrouw Frochard, en zij deed dit behoorlijk canailleus en afschrikwekkend.

In de pauze werd de heer Mijin door den heer S.J. Bouberg Wilson, directeur van de Tooneelschool, in zijne functie als vriend natuurlijken hartelijke woorden toegesproken.

De heer Mijin, zèèr ontroerd, dankte publiek en confraters, met bijna geluidlooze stem, waarvan ieder zèèr onder den indruk kwam.

En gaarne kocht men in de pauze van elegant gekleede, lieve actricetjes bloemen, omdat de opbrengst daarvan en van de programma's immers er toe mede moesten werken die stem weer te doen herstellen.

En... de verkoopsters zijn wel zèer voor hunne moeite beloond. De ontvangst was niet gering.

De heer Mijin gaat nu een poosje naar Bad-Ems, en wij hopen van harte hem over een jaar weer met flinke stem, in den Stadsschouwburg op de planken te zien!

STELLA MARE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve

geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Quitte. - Ik hoop dat ik Uw ps: juist heb gelezen? - Nu zijn de verkiezingen achter den rug, en is daarmede alles weer tot kalmte teruggekeerd. Gij Uwerzijds behoort blijkbaar tot die *wezenlijke* christenen, waarvoor ik alle achting heb, en die dientengevolge het coalitie- en Kuyper-Lohman-geknoei evenmin goedkeuren als ik het doe. Dat politiek knoeien immers heeft *niets* te maken met den geest van Christus, met diens leven, leer, en handel en wandel. Het is juist het schrijnend contrast tusschen den Christus van den Bijbel en het leven geleid door hen die zich durven noemen ‘zijn volgelingen,’ dat mij van lieverlede de oogen opende voor het wal gelijk onoprechte gehuichel van den aristocratisch-rechtzinnigen kring waaruit ik ben voortgekomen. - Gij spreekt van een artikel van den heer ‘Wagenvoort’ (waarmede gij het zoo eens zijt in de Lelie). Daar niemand van dien naam een artikel schreef over de bewuste verkiezings-quaestie, vooronderstel ik dat door U is bedoeld de heer Naaktgeboren? Het uitknipsel heb ik in dank ontvangen, gelijk gij zult gezien hebben. - Het zal stellig voor mevrouw van Rees - van Nauta Lemke een aangename gewaarwording zijn te lezen in deze Corr: dat haar werk in de Lelie voor U is geworden een steun in veel opzichten. Alles wat gij omtrent haar schrijft beäam ik volkomen, te meer omdat ik-ook, evenals gij, geen geestverwante ben van hare richting, en haar artikelen en gedichten dus lees zonder eenige bevooroordeeldheid van dien aard. Ook de stukken van den heer van der Mandere verdienen inderdaad den lof dien gij hem toezwaait. - De heer Servaas van Rooyen valt eveneens in Uw smaak - schrijft gij. Hij behoort tot de oudste medewerkers der Holl: Lelie, want reeds onder de redactie van mevrouw van Wermeskerken schreef hij daarin de rubriek: Uit den Ouden tijd. Onder mijn redactie echter heeft het blad een zoo geheel andere, breedere

richting ingeslagen, dat hij natuurlijkerwijze zich op een veel veelzijdiger gebied kan bewegen dan vroeger. Het is aan hem-zelf, niet aan mij, op Uw bezwaren te antwoorden, inzake zijn artikel over Werkstaking. Waarom formuleert gij die bezwaren niet in een ged: w. aan zijn adres. Overigens ben ik het volstrekt niet met U eens dat het den hedendaagschen arbeider aan de noodige vrijheid ontbreekt. M.i. heeft hij zijnerzijds veel meer den patroon in de macht dan deze het hem heeft en ik-voor-mij voel dan ook veel meer voor den finantieelen nood en de maatschappelijke zorgen van den kleinen burgerstand dan voor die der arbeiders. Deze laatste genieten allerlei voorrechten van Staatswege, waarvan de middelklasse, die het dikwijls in stilte heel hard heeft te verantwoorden, geheel en al is buitengesloten. - Gij schrijft dat de 'biecht', onlangs van Nel, óók de Uwe zou kunnen zijn, en ik vind het inderdaad heel prettig dat gij mij dit meedeelt, omdat het is, zooals gij 't vooronderstelt te zijn; ik stel er inderdaad altijd heel veel prijs op te weten met wien ik te doen heb wat mijne abonnés en lezers aangaat; het is een mijner grootste voldoeningen telkens opnieuw te constateeren dat ik, door de Lelie, aan geheel *verschillende* klassen in de maatschappij iets wat zij noodig hebben zeg, deze dit, gene iets heel anders. Niet genoeg kan ik dan ook het herhalen hoe ik 't alles behalve een compliment zou vinden, wanneer iedereen 't met mij eens zijn zou in alles. Want dat zou alleen bewijzen dat ik afgezaagde en oudbakken praatjes verkondigde. Gelijk Ibsen zoo heel terecht zegt: de waarheden, die heden ten dage zich reeds overleefd hebben, dat zijn diegene waarvoor onze vaderen nog moesten kampen als voor iets bijzonders en nieuws. Zoo gaat het ook mij. -

Gij schrijft: 'De tijd leert zooveel vergeven; als die ontmoeting (dit slaat op mijn roman: "Ik zeg de Waarheid") eens een jaar later had plaats gehad, zou Kate er dan nog zoo over gedacht hebben?' Lieve Quitte, dat is een vraag waarop het antwoord niet is te geven, omdat immers de ontmoeting nu eenmaal plaats had onmiddellijk daarna. Wat overigens voor den een opgaat, is wat den ander betreft geenszins van toepassing; in het algemeen genomen is het wel mogelijk, zelfs waarschijnlijk, dat de meeste vrouwen zich gemakkelijker zouden schikken in de desillusie dan Kate het deed. Maar Kate is Kate. En een ander is weer een ander. Welke twee vrouwen voelen in liefde-quaesties absoluut gelijk? - 'Dat de tijd veel doet vergeven', is zeer zeker ook mijne ondervinding; nochtans betwijfel ik of een huwelijk, op vergiffenis gegrond, zal leiden tot die soort innige liefde, waaraan Kate behoefte had met haar karakter. Mij dunkt dat zulk eene kalme, bezadigde, vergevende liefde eene is van veel, veel lateren leeftijd, wanneer men huwt zonder dat de zinnen dan nog meespreken, na veel desillusie, en veel ervaring, bij wijze van gemeenschapsleven, en meer niet dan dat. Hartelijk gegroet.

P.E. (muziek). - Hartelijk - hartelijk dank. Niet ia de eerste plaats voor Uw vriendelijken brief aan mij maar wel in de alleréérste plaats voor Uw handelwijze ten opzichte der honden. O, het doet mij zoo innig-goed indien er menschen zijn, die in dat opzicht *daadwerkelijk* de partij trekken van het vertrapte en mishandelde dier, overgeleverd aan beulen van menschen dikwijls, absoluut onbeschermd door de wet. Die boerendeern, die Uw werk voltooide door den ellendeling een tweede pak slaag toe te dienen, had ik graag een handdruk gegeven. Maar ook Uw daad verdient grooten lof, omdat gij de moeite deedt naar het dorp terug te keeren, en den ellendeling bij zijn baas aan te klagen. Het uitstekend gevolg daarvan is geweest, dat de lammeling

werd ontslagen, en dat dus de honden in quaestie van hun beul verlost waren. O, mochten velen zulk een goed voorbeeld volgen! Het is zoo gemakkelijk te *praten* over liefde tot dieren, maar zoo weinig menschen *doen* iets voor hen. Hoe dikwijls wordt mij gezegd, door dezen of dien, dat hij of zij een armen verlaten hond op straat tegenkwam, dien hij of zij graag wat eten 'zou' gegeven hebben, of graag 'zou' hebben verzorgd, enz. Maar, de *moeite* doen van zoo'n arm beest mee naar huis te nemen en zijn honger te stillen, verbeeldt je, dan kon je eens vuile stappen krijgen in den gang, of je meid zou weer extra uit moeten om brood te halen, of zoo iets van dien aard! Geen schepsel ter wereld is zóó zelfzuchtig als de mensch. En juist daarom ben ik altijd zoo dankbaar aan die uitzonderingen, die iets *doen* voor het dier, die zich indenken in zijn af hankelijkheid van ons, in zijn door de wet onbeschermd-zijn.

Gelijk overigens van-zelf spreekt, hebt gij mij heel groot genoegen gedaan door Uw meedeeling dat gij de Lelie leerdet kennen door de bemiddeling van een vriend, en dat zij U, na kennismaking met mijn artikelen en die van mijn medewerkers, aantrekt om hare waarheidsliefde en durf. Op die twee eigenschappen bepaaldelijk leg ik mij toe, en ik ben dus altijd heel blij als zij gewaardeerd worden. Uit het feit dat gij zoo bepaaldelijk Uw sympathie uitspreekt met de artikelen in de Lelie van J.G. Schippérus, kan ik overigens reeds begrijpen hoe gij-zelf-ook behoort tot de onafhankelijken in den lande, die een *eigen* meening durven hebben, en die eerlijkheid en waarheidszin op prijs stellen. Ook al is men het, - zoo sraat het mij persoonlijk - lang niet altijd in alles volkomen ééns met den heer Schippérus, dan nog kan men diens vrij-eerlijkmoedig optreden, als zóódanig, hooglijk waardeeren. Omdat hij er door bewijst te zijn een onafhankelijk, met een eigen oordeel begaafd iemand. Ik geloof, dat ik-zelve in deze dingen sta tot den heer Schippérus zooals velen tot mij staan: ik ben het soms met hem geheel eens en soms ook niet, maar ik stel in elk geval zijn geen ja broer, maar wel een onafhankelijk mensch zijn, op hoogen prijs. - Zooals gij ziet heb ik mij gehaast Uw vriendelijken brief te beantwoorden, en het zal mij steeds aangenaam zijn opnieuw van U te hooren. Nogmaals hartelijk dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

30 Juli 1913
27ste Jaargang.
No. 5.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Iets naar aanleiding van 'De Sleutel tot de Theosophie' door H.P. Blavatsky.
II.
De Mahâtmâ's.
(Vervolg van No. 1.)

George Fox, de eerste kwaker, hoorde stemmen, die hem wezen op de gebreken der maatschappij en hoe ze verbeterd konden worden. (dito)

Scipio Africanus beweerde, volgens Cicero dat hij door bovennatuurlijke wezens geleid werd en met hen sprak.

Mohammed hoorde een engel tot hem spreken in de woestijn van Arabië, die hem met zijne zending belastte. (dito)

Tasso had, evenals Socrates, een geest, die hem onderrichtte en waarschuwde, en onderging als deze de scherpste vervolging in de gevangenis ter wille van zijn geweten. (dito)

Milton kreeg een vermaning van een geest, dien hij in ‘Het verloren paradijs’ aldus aanspreekt:

> ‘Daal van den hemel, Monia, als bij dien naam
> Gij rechtens wordt genoemd; ik volg uw stem
> Die, godlijk schoon, mij roept tot den Olympus,
> En mij doet stijgen hooger dan Pegasus vlucht. (dito)

George Eliot verklaarde, dat haar beste werk werd gedaan als er een ‘niet haar zelve’ bezit van haar nam en dat zij dan

gevoelde dat hare personaliteit niet anders was dan het werktuig, waardoor die geest werkte. (dito)

De stemmen, die Jeanne d' Arc hoorde behoef ik niet in herinnering te brengen.

In zijn 'Zendbrieven' zegt Beethoven: 'toen mijn physisch gehoor mij verliet, werd ik helderhoorend. Werkelijk hoorde ik de heerlijke muziek die ik aan de wereld gaf vóór een noot er van op papier was gezet... ik was alleen, uitgezonderd, dat ik vergezeld was van God's boodschappers.'

Eens woonde Joseph Haydn, als toehoorder onder de menigte de openbare uitvoering bij van zijn oratorium de Schepping. Naar de bijbelsche voorstelling wordt heel de Schepping in dat kunstgewrocht in de taal der tonen vertolkt. Wondervol, als een heerlijke belofte ruischt het door de zaal: In den beginne schiep God den hemel en de aarde.'. Ja roerend schoon, maar nog donker omsluierd: een belofte nog geen vervulling, een profetie, die een blij geheim verbergt, want... 'de aarde nu was woest en ledig en duisternis was op den afgrond', men bevond zich nog op den ruwen, ongevormden aardklomp, maar hoort: 'de geest van God zweefde op de wateren'... de nevel trekt op, de sluier verdwijnt, een juichtoon breekt los, machtig, aangrijpend, toen God's stem weerklonk: 'daar zij licht' - een juichtoon, die alle andere tonen overstemt en doordringt, die geen grenzen kent, een jubel van vreugde en geluk, die heel de toonladder van 't menschelijk gevoel doorloopt, een juichtoon waarbij de componist zelf zijn tranen niet kon bedwingen. Waarschijnlijk toen, meer dan ooit, was hij zich bewust dat het niet *zijn* werk was, dat die tonen niet bij hem zelf waren opgeweld, niet van hem waren uitgegaan, maar hem waren toegefluisterd. Geheel onder dien indruk wijst Haydn naar boven naar den hemel en spreekt met diep bewogen stem: 'Niet van mij, neen, niet van mij, van dáár komt alles.'

In de voorrede van zijn treurspel Ratcliff deelt Heine mede, dat hij het zonder kladboek in één adem door schreef. Bij het schrijven hoorde hij boven zich een ruischen, het best te vergelijken met het geklap wiek van een vogel.

Ik zou deze voorbeelden van inspiratie uit hooger sfeer door geesten of engelen, die eens menschen waren op aarde, nog met tal van anderen kunnen vermeerderen, ook met verscheiden voorbeelden uit het dagelijksch leven. Ik houd mij zelfs overtuigd, dat de meeste lezers der Holl. Lelie wel eens iets dergelijks ondervonden.

Tegen hen, die ontkennend antwoorden, zou ik willen zeggen: denk eens goed na: het zijn doorgaans zulke schijnbaar gewone, eenvoudige, 'toevallige' gebeurtenissen en omstandigheden, die ons beïnvloeden en ons leven leiden.

Ten slotte wil ik nog heel kort in herinnering brengen een voorbeeld, dat waarschijnlijk aan ieder bekend is, maar misschien indertijd een beetje gedachteloos werd gelezen.

In 'Losse Bladen uit mijn pastoraal boek' vertelt Ds. C.E. Koetsveld, hoe een lid zijner gemeente 'Piet de Vogel' een onverbeterlijk dronkaard, door een waarschuwende stem van gene zijde van den drank werd genezen. 'Op zekeren zomermorgen - aldus vertelt Piet aan zijn dominee - was ik op weg naar mijn werk. Ik was volkomen nuchter en dacht alléén aan mijn werk, toen ik op eens een duidelijke stem achter mij hoorde zeggen: 'Piet de Vogel, van dit uur af zult gij nooit meer jenever drinken'.

'Ik keek om en zag niemand. De kleine kade, waarop ik liep, - gij kent die - is ook zoo smal zonder eenige bocht of schaduw. Er kon bepaald niemand geweest zijn. Zoo had dan de Heere zelf tot mij gesproken, als eens tot Paulus'.

‘En zooals die stem gezegd had, is het gebeurd. Ik kan geen sterken drank meer zien of ruiken, en kwam weer tot vroegeren welstand’.

Van wie die stem was, dat doet minder ter zake, misschien van zijn moeder, misschien van iemand anders. Nietwaar, God, de Algeest zendt Zijn dienende geesten uit om ons te bewaren op al onze wegen.

Het vaste geloof in ‘de groote wolk van getuigen’, in de ons omringende en helpende geesten is voor ons leven van de hoogste waarde. Maar... evenals *die* spiritualisten dwalen, die alles wat van gene zijde komt als absolute waarheid aannemen, dwalen ook de theosofen door zonder spoor van bewijs, de aan alle contrôle ontsnappende beweringen als *de* waarheid te aanvaarden. Zij, de waarheid berust bij God alleen, zij kan niet zijn individueel bezit, omdat zij veelzijdig is. Of men zich Mahâtmâ's denkt als menschen nog levend op aarde, of gelooft dat zij de grens reeds zijn overgegaan, doet, dunkt mij, weinig ter zake.

Wat er echter wel toe doet, en niet kan nalaten ons leven te beïnvloeden en ons dikwijls op dwaalwegen te voeren, dat is, wanneer men, H.P.B. napratende, zich die Mahâtmâ's denkt als volmaakte wezens, in het bezit der absolute waarheid. Zoo iets ontaardt in dogma's, in vormendienst, in gelooven, - of beter voor wáár aannemen - op gezag. Dat is geen geloof, waardoor we bestuurd worden en gedragen in donkere, moeïelijke dagen, het gaat buiten ons gemoedsleven om. Geloof, de verheffende, bezielende klacht van ons leven kan ons niet van buiten af worden aangebracht, komt niet door redeneeren. Een innerlijke overtuiging kan men niet door wetenschap leeren.

Iedere grootsche gedachte, elke verheven idée, alle waarheid is inspiratie, maar het omgekeerde is niet het geval, lang niet elke inspiratie is waarheid en zeer zeker niet *de* waarheid.

God heeft zich altijd geopenbaard aan de menschen, doet dit ook nu, al naarmate wij er behoefte aan hebben en kunnen dragen. Iedere openbaring tot ons gekomen door een menschelijk kanaal (medium) is, (wat men nooit moet vergeten, ook niet bij H.P.B.) altijd eenigszins gekleurd door de denkbeelden, het karakter en de omgeving van het medium zelf.

Wat Herward Carrington van de werken van H.P.B. zegt, toont dat hij van mediumniteit en inspiratie niet het minste begrip had. Hij noemt ze: ‘een potpourie van absurditeiten, pseudo-wetenschap, magie, mythologie en bijgeloof, samengesteld op een verwarde manier. H.P.B. had, volgens hem, een zeer onvolledige kennis van de Oostersche talen en dit moge verklaren de belachelijke fouten, waarvan met name “Isis Unveiled” wemelt, ondanks de hulp van Mahâtmâ's die toch beter op de hoogte behoorden te zijn’.

Juist dit alles bewijst, dat zij niet zelve schreef, maar gebruikt werd door verschillende intelligentie's (ik heb er niets tegen hen Mahâtmâ's te noemen) die haar dicteerden, inspireerden, of haar automatisch deden schrijven.

Het bewijst ook, dat die Mahâtmâ's ‘niet altijd dezelfde meening hadden over hetzelfde onderwerp’, niet alles wisten en niet volmaakt waren. (Wij - alzoo H.P.B. in ‘de Sleutel’ blz. 105 - hebben omtrent geen onderwerp tweeërlei meening of hypothese).

Olcott zegt in zijn ‘Oude Dagboekbladen’: ‘De copie, die H.P.B. afleverde, vertoonde besliste ongelijkheid op verschillende tijden. Soms was haar Engelsch als van een geboren Engelsche, schreef zij vloeiend Fransch en Russisch, maar op andere tijden was haar Engelsch zóó slecht, dat haar manuscripten geheel moesten worden overgeschreven. Al haar geschriften vertoonen wonderbaarlijke veranderingen in stemming en stijl.’

Men heeft wel eens gevraagd, waarom H.P.B. een ingewijde, of leerling der meesters (medium) was, terwijl toch hoogerstaanden dit niet zijn.

Hierop is het eenige antwoord dat mediumniteit een zekere geschiktheid, haast nog meer physisch dan psychisch schijnt te zijn, onafhankelijk van rang, stand en karakter.

Wanneer dit niet het geval was, wanneer slechts hoogstaande menschen medium waren, zouden er aan het mediumschap weinig of geen gevaren verbonden zijn, wat nu zeer zeker wèl het geval is. Het leven van een medium, dikwijls voor zich en voor anderen een raadsel, is niet gemakkelijk. Aan den éénen kant heeft men H.P.B. ten onrechte vergood, maar, het is mijn intieme convictie, dat men haar aan den anderen

kant evenzeer ten onrechte heeft miskend en verguisd en dikwijls valsch heeft beschuldigd.

Door beide partijen werd zij niet begrepen en door velen wordt zij dit nog niet.

Begaafd medium als zij zeker was, zou zij waarschijnlijk in Europa, waar mediumniteit anders wordt beschouwd dan in Indië, zich zelf en haar mediumschap beter hebben begrepen en ook door anderen rechtvaardiger zijn beoordeeld en meer naar waarde zijn geschat.

Ze zou niet op gevaarlijke dood-loopende zijwegen zijn afgedwaald en zich zelf en de mededeelingen der Mahâtmâ's niet hebben vastgelegd in vooropgestelde theoriën en verwarrende, vermoeiende systemen.

Ze zou bij de bron (inspiratie en spiritualisme) zijn gebleven. Want, theosofie wortelt in spiritualisme, zonder spiritische ervaringen had zij geen grond. Het spiritualisme is de oorsprong, de leven-gevende, bezielende kracht der theosofie.

Over de muren van stelsels en theoriën heen reiken theosofen en spiritualisten elkaar de hand. Hoe verschillend enkele denkbeelden dan ook, het doel: de wereld beter en mooier te maken, en de menschen gelukkiger - is hetzelfde.

In Europa, beter bekend met de wetten, die het mediumschap beheerschen, zou zij in

het dal der nederigheid zijn gebleven en altijd den weg hebben opengehouden voor engelen, hoogstaande geesten. Ook daardoor zou het nobele in haar karakter meer op den voorgrond zijn getreden. Ten slotte nog dit: Het is altijd héél moeielijk een medium als *mensch* naar waarde te schatten, rechtvaardig te beoordeelen. Ik voor mij zou niet durven beweren, dat H.P.B. *geen* hoogstaande vrouw was. Laat ik eindigen met iets héél sympathieks, dat Olcott in zijn 'Oude Dagboekbladen' vermeldt: 'H.P.B. had een billet 1ste klasse genomen van Havre naar New-York en was naar de kade gegaan om de stoomboot te zien of aan boord te gaan, toen haar aandacht werd getrokken door een boerenvrouw, die op den grond zat met twee kinderen bij zich en bitter schreide. H.P.B. ging naar haar toe en vernam dat zij uit Duitschland kwam en op weg was naar Amerika om weer bij haar man te komen, maar dat een afzetter te Hamburg haar valsche billetten voor de boot had verkocht en daar zat zij nu zonder geld en zonder hulp: de stoombootmaatschappij kon natuurlijk niets doen en zij had familie noch kennissen te Havre.

Eerst beproefde H.P.B. te vergeefs haar overredingskracht (en de kracht van verwijten) op den onschuldigen agent der maatschappij en toen liet zij als laatste hulpmiddel - daar haar eigen geldvoorraad voor dit doei niet toereikend was - haar billet eerste klasse inruilen tegen een tusschendekskaart en nam voor het geld, dat zij daarvoor terugkreeg, tusschendekskaarten voor de arme vrouw en hare kinderen. Vele "nette", en "fatsoenlijke" menschen hebben vaak hun afschuw doen blijken bij H.P.B.'s excentriciteiten, haar godslasterlijke taal, maar ik geloof, dat een edelmoedige daad als deze geheele bladzijden van vergrijpen tegen de welgemanierdheid in gezelschap zal uitwisschen in de Rekening en Verantwoording der Menschheid. Indien iemand daaraan twijfelt, laat hem dan het tusschendek van een landverhuizersschip eens probeeren.'

Ten slotte, hoe men dan ook over haar mag oordeelen, niemand die eerlijk is, kan haar de verdienste ontzeggen, dat ze door groote ontvankelijkheid (niet door geleerdheid waarop ze trouwens zelve nooit aanspraak maakte) als medium, verscheiden verheven en mooie denkbeelden van het Oosten aan het Westen heeft gegeven. En dat *is* een voordeel, waarmee men winst kan doen. Want te midden van het drukke leven van allen dag, soms zoo rusteloos en veel-bewogen, moet men luisteren niet slechts naar de stemmen, die ruischen om ons heen, maar naar *alle* stemmen, die tot ons komen, soms over wijde oceanen en van vèr over de bergen of uit de diepte der vallei. En als we goed luisteren zullen er vele zijn die ons vertrouwen geven en kracht, die ons bemoedigen, vele die weerklank vinden in onze ziel.

En hiermee wil ik mijn beschouwingen over de Mahâtmâ's eindigen. Een volgende keer het een en ander over Devachan en Nirvâna.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

(Wordt vervolgd.)

Overzicht van de Week.

I.
Juist zoo!

Uit een Engelsch Blad vertaal ik de volgende regelen, die mijn volle instemming hebben, en van Engelsche zijde dubbel aangenaam aandoen, omdat juist de Engelschen zich in de eerste plaats schuldig maken aan het hun sportgenoegens verplaatsen naar die wildernissen waar tot hiertoe de dieren althans voor den mensch veilig waren:

Mijn afkeuring geldt den schatrijken 'sport' - liefhebber, die is voorzien van al de nieuwste en kostbaarste uitvindingen op het gebied van wapenen, en die geen ander doel heeft dan het plezier van te dooden.

Juist zoo! Enkel om het plezier van te dooden reizen deze, van alle genoegens blaségeworden rijkaards naar Afrika, Australië, Indië, Azië, overal heen waar hun maar de gelegenheid wordt geboden hun levens-verzadiging een nieuwen prikkel te geven door het genot (?) der jacht op wilde dieren. Dat in die jacht als zoodanig iets heel lafs en heel verachtelijks is, om het ongelijke van den strijd, - eenerzijds de mensch uitgerust met de verfijnste soorten van uitvindingen tot zelfbehoud en tot vernietiging van zijn prooi, anderzijds het dier, onverhoeds overvallen, niet wetend wat hem geschiedt, daardoór verward en onzeker, en geheel en al aangewezen op eigen natuurlijke aangeboren verdedigingsmiddelen, - daarbij staan deze laffelingen volstrekt niet stil. Zij verbeelden zich integendeel nog wel, dat zij buitengewoon heldhaftig zijn door zulke verachtelijke moordpartijen, en publiek, dat verachtelijke

volk van vorsten- en voornaamheid-aanbidders, stijft hen daarin, door hen af te beelden met hunnen jachtbuit, gehuld in hun mooie sportpakjes; en een en ander daarenboven versierd met vleiende en ophemelende onderschriften. Indien publiek niet zulke lectuur wilde, de uitgevers zouden het niet vergasten op dat genre van minne afbeeldingen. Echter, voor publiek is de verachtelijkste daad van een vorst of een rijkaard om *die* reden dat hij is een vorst of een rijkaard per-se interessant. Zelfs een afbeelding van zijn pot de chambre zullen ze met wellust slikken, als die pot de chambre een kroontje draagt of van goud is!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Koninklijk!

Mijn lezers hebben in een vorig overzicht van de week gelezen, hoe de Koning van Spanje zich, onder de vele groote daden van zijn regeering, als daar zijn: het doen doodschieten van Ferrer, het organiseeren van hoeden-wedstrijden, het clown-aardigheden verkoopen op feesten bij den hertog van Westminster etc., óók een specialiteit toont in het ontfutselen van erfenissen. Ik vertelde in dat ‘Overzicht van de week’ hoe hem door een halfwijze een reusachtige erfenis is vermaakt, en hoe hij, niettegenstaande de erflater altijd reeds halfgek was, en geheel gek stierf, in een krankzinnigen-gesticht, een paar maanden na het maken van zijn testament, nogthans hebzucht met de erfgenamen een proces is begonnen, ten einde zich van dit hem door de erfgenamen rechtmatig betwiste geld à tout prix meester te maken.

Natuurlijk, 't kan wel niet anders, waar het een Koning geldt, - heeft de rechtbank hèm, Koning Alfons, gelijk, en de beklagenswaardige erfgenamen ongelijk gegeven, nog wel met veroordeeling van de laatsten in de zeer groote proces-onkosten.

't Is der moeite waard te lezen op welke spitsvondige gronden dit kruiperige vonnis is geveld; de voor vorstengrootheid-buigende rechters namelijk hebben vastgesteld dat de erflater niet ‘gek’ maar wèl ‘maniaque’ was, aangetast door ‘vervolgingswaanzin’. Het testament kan echter geschreven zijn - vooronderstellen zij - in een dier momenten van helderheid van geest, welke de erflater nu èn dan toonde te hebben. Daar de erfgenamen niet in staat waren het tegendeel te bewijzen(!) moet dus het fortuin aan den Koning van Spanje worden toegewezen.

Zoo kan men al wat krom is recht praten. Tot dat edele doel dient trouwens de ‘justitie’ in alle landen in hoofdzaak, m.i. Zij wordt wel afgebeeld met een blinddoek voor de oogen, maar och zij schuift dien zoo graag terzijde telkens, nu voor dit dan voor dat, nu voor een vorst, dan voor een familielid, of een familielid van een regeeringspersoon, straks weer om een even nobele(?) reden. -

En het publiek slikt al die onrechtvaardigheden geduldig. En de grootoorige Alfons kan zich te goede doen met zijn ontfutseld geld op nog meer pracht en nog meer rijpaarden en nog meer snoepreisjes naar Parijs en naar 't eiland Wight. - En van tijd tot tijd valt er daarbij voor de armen ook nog een paar honderd francs af. En dan juicht publiek, bij monde van de groote pers, op de meest likkerige wijze, over zoo'n ‘royalen’, ‘liefdadigen’, ‘edeldenkenden’ vorst!

Nu, dat hij al die deugden ruimschoots bezit, dat heeft hij in deze erfenis-hebzucht ten aanschouwe van gansch Europa bewezen.

III.
Lees, vóór gij oordeelt.

Zij, die zich, zonder het stuk-zelf te lezen, afgaande op de praatjes van de politieke vrijzinnige pers, dik maken over het ‘onrecht’ den dichter Hauptmann aangedaan in zake het verbieden van zijn voor de stad Breslau geschreven Fest-spiel, zouden goed doen, alvorens te oordeelen, kermis te nemen van den inhoud van het stuk.

Zeker, ik-ook ben een groote bewonderaarster van veel wat Hauptmann schreef, van Vor Sonnenaufgang, die Weber, Fuhrmann Henschell, Hannele's Traum, enz. Er is dus bij mij geen quaestie van vooroordeel; maar ik erken nogtans volmondig, afgescheiden van de strekking van het stuk als zoodanig, dat het in elk geval gedeelten bevat, die, beschouwd uit een kunst-oogpunt, beneden alle critiek zijn, en den dichter ervan brandmerken als een rijmelaar van het ergste soort. B.v.:

> Tatsächlich beruht das heutige Stuck,
> Auf Blutbädern und Schlachtenmusik,
> Grausigen Simmelsammelsurien.
> Diese Puppen hier sind die notigen Furiën
> .....

Van Blucher wordt het onderstaande op denzelfden rijmeltoon gezegd:

> Diese Puppe hat Kopf, Hand und Herz,
> Ist manchmal ein bischen Bramarbas.

En van Napoleon:

> Er kam nach Marseille und von da nach Paris,
> Wo ich dieses Púppchen hauptsáchlich tanzen liess.
> Und es tanzte so proper und so flink,
> Dass bald ganz Frankreich im Kreise ging.

Nietwaar, iedereen die zich niet laat verblinden door partij-bevooroordeeldheid en haat tegen al wat van den duitschen kroonprins en diens partij komt, zal moeten toegeven hoe wij hier te doen hebben met treurig, wansmakelijk gerijmel van 't allerlaagste-bij-den-grond soort. Geheel en al afgescheiden van hun richting, of van de van hoogerhand ontvangen bevelen dienaangaande, hebben daarom de Sileziërs groot-gelijk gehad dat zij dit Fest-spiel terugwezen als het doel geheel onwaardig.

Men kent het gebeurde. Op bestelling - altijd een vernederend ding voor iemand van wezenlijke beteekenis - heeft Hauptmann zich laten verleiden een Fest-spiel te schrijven ter eere van de herdenking der vrijheidsoorlogen van vóór 100 jaren. 't Zeer hooge loon hem daarvoor te betalen is hem, den reeds meer dan rijken dichter, een te machtige verleiding geworden.

En hij heeft dientengevolge een werk op zich genomen beneden zijn talent, waarvoor hem blijkbaar de geestdrift ten eenenmale ontbrak, en dat, als logisch gevolg van een en ander, daardoor geworden is een prul van 't ergste soort op literair gebied. Waarschijnlijk zou *dat* echter geenzins een bezwaar zijn geworden om het nochthans geestdriftig toe te juichen en hoogelijk te prijzen als iets-heelmoois, ware het niet dat de inhoud veel meer gelijkt op een (trouwens zeer water en melkachtige) verheerlijking van Napoleon dan op eene van 't duitsche volk en den toenmaligen koning van Pruissen. Ook de oorlog als zoodanig komt er maar slecht af, en het slot prijst wèl den vooruitgang maar niet den krijg. Geen wonder dat de duitsche kroonprins, met een en ander in kennis gesteld, zijn invloed gebruikte om een voor zijn richting en zijn Huis allesbehalve vleiend Festspiel te doen verbieden, te meer, waar reeds eenige veteranen-vereenigingen, etc., zich genoopt hadden gevoeld ‘verklaringen’ te doen drukken, waarin zij tegen een dergelijken ‘hoon’, den koning van Pruisen van vóór 100 jaren aangedaan, met verontwaardiging protesteerden.

Ziedaar de feiten, tengevolge waarvan een wáár woedegehuil is ontstaan in geheel de vrijzinnige pers van gansch Duitschland, als gold het in den persoon Hauptmann te revancheeren alle handelingen en benoemingen zijdens de conservatieven, en de den oorlog willende hof- en agriërpartij van Pruissen. Ouder gewoonte heeft men ook ten onzent dit misbaar overgebracht, in onze vrijzinnige couranten, zonder zich een oogenblik rekenschap te geven van de zaak als zoodanig. Beschouwt men die echter onpartijdig, dan spreekt het vanzelf dat, zelfs al ware Hauptmann's werk werkelijk een meesterwerk geweest, het nogtans geenszins deugt voor een Festspiel van dien aard. Een Festspiel, dat dienen moet om de vrijheidskrijgen te verheerlijken, kan uitteraard, wil het aan het doel beantwoorden, nooit iets anders wezen dan een onoprecht en onwaar geleuter, een opgevlei van den Koning van Pruissen en Koningin Louise, en van gansch het duitsche volk, een naar beneden halen van Napoleon, met verdraaiing van àlle waarheid. Zoo'n Festspiel, voorzien van een effect-bejag-slot over vaderlandsliefde, trouw aan het vaandel tot in den dood, en al dien bombast meer, slaat er in, maakt de massa ‘begeistert’. Indien Hauptmann zichzelf daartoe niet heeft willen leenen, strekt hem dat ongetwijfeld tot groote eer, maar omgekeerd

kan men het de Breslauer ‘patriotten’ niet kwalijk nemen dat zij, voor hun vele geld, niet tevreden waren met een allerminst aan de gestelde verwachtingen beantwoordend diepzinnig relaas, dat eigenlijk welbeschouwd bevat een vermomde ophemeling van Napoleon ten koste van Pruissen. En evenmin kan men het den kroonprins euvel duiden dat hij, van zijn standpunt, er voor bedankte aldus, op het oogenblik-zelf waarop de vrijheids-krijgen worden verheerlijkt, een Festspiel te laten opvoeren, zoogenaamd tot eere daarvan, maar dat ze heimelijk bespot, althans met de hoofdpersonen er uit min of meer den draak steekt. -

Ik herhaal, bovenstaande redenen zijn reeds voldoende om in dit geval Hauptmann's lof een natuurlijk en welverdiend gevolg te vinden van zijn dwaling zich met dit onderwerp te willen inlaten. Echter, ook afgescheiden daarvan, is er heusch niets verbeurd aan het literaire genot als zoodanig door dit verbod van opvoering. - Ik haalde reeds een paar staaltjes aan van de slecht-in-elkaar-gezette rijmelarij, waaruit het matte, van alle kunstwaarde ontbloote gelegenheidsgedicht bestaat. Leest men het in zijn geheel, dan krijgt men een bedroevenden indruk van het lage peil van gelegenheids-dichter waartoe de man is

gedaald - enkel uit eerzucht en hebzucht, - die in zijn jeugd zulke onafhankelijke van nieuwe en mooie denkbeelden tintelende drama's schreef.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Roerend!

Men weet hoe ik met feiten aantoonde dat de Telegraaf - onlangs op de vingers getikt door het Volk, wegens zijn artikel waarin het beweerde dat het verslag-geven van vorsten-bezoeken niet behoort tot de aangenaamste taak van een journalist - behoort tot die bladen met name in ons land die er haar extra-werk van maken elke wandeling, elken handdruk, elken groet, elk woord, elken blik, etc. van vorsten op te vangen, en dan in den breede te belikken in lange, van nederige hulde overvloeiende beschouwingen over hen.

Een nieuw staaltje van deze vorstenbelikking gaf onlangs haar correspondent uit Londen (die van de Telegraaf), die een honigzoet relaas samenstelde over de lievigheid, milddadigheid, beminnelijkheid, en wat niet al meer, van Koning George en Koningin Mary, uit welk relaas ik releveer het onderstaande, voor Hollandsche slavenzielen zonder twijfel hoogst belangrijke feit:

Een oude werkman, met wien hij een oogenblik stond te praten, zeide hem: 'Sir, ik hoop dat U lang gelukkig moogt regeeren.' Waarop de koning den oude recht hartelijk de hand drukte en antwoordde: 'Dat is zeer vriendelijk van U Mr. Parker.'

Is het niet om tegen den grond te slaan van bewondering en geestdrift! Een oude man, die iets vriendelijks en aangenaams toewenscht aan den koning, en die daarop geen snauw noch vloek noch trap tegen de borst ten antwoord ontvangt, maar een beleefd bedankje!!

Ja, heusch, er zit toch wèl iets bijzonders in zulke vorsten, wèl iets heel àparts, dat ze *zulke* snedige rake gevoelige antwoorden weten te geven aan hen die voor hen buigen tot den grond. - Ik kan me begrijpen dat de Telegraaf-correspondent terstond naar zijn telefoon vloog om deze zeldzame regeeringsdaad van koning George te berichten aan zijn blad. -

Wat een èchte onvervalschte slavenziel weer! - - 't Mooiste is dat, naar men mij meedeelde, de man sociaaldemocraat was vòór hij dit verslaggeverbaantje deelachtig werd, (dat hem verplicht te schrijven in den geest van de Telegraaf slavenzielen-abonnés, en dus de eer doet deelachtig worden als persverslaggever te kunnen tegenwoordig zijn in het gezelschap van koningen en keizers bij officieele gelegenheden). - -

Natuurlijk, zulke overloopers telt juist deze partij bij de vleet!

Van die soort moet men 't maar hebben. Die worden morgen als 't noodig is republikein, en likken den president, en mevrouw de presidente, dan even hard en walgelijk als ze 't nu koning en keizer doen. -

En - - 't publiek doet hun nà.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Dat had ik immers wel gedacht.

Iemand, die zich hoogelijk ingenomen toonde met mijn artikel onlangs, over Koning Alfons en zijn erfenisjagerij, zeide mij bij diezelfde gelegenheid, hoe het hem zoo had verwonderd, èn gespeten, dat ik niet òòk Troelstra eens even à faire heb genomen van wege zijn lunchen bij de Koningin.

Ik gaf hem ten antwoord dat ik dit niet heb gedaan om de zeer eenvoudige reden dat het feit *mij* geen oogenblik heeft gefrappeerd. Het stond namelijk voor mij vooruit reeds zóó vast dat deze sociaal-democraat zich zou veranderen in een vorsten-aanbidder zoodra hem maar één lokaasje werd toegegooid door de Koningin, dat ik op zijn handelwijze op het Loo, geheel in dien geest, geen oogenblik heb bijzonderen acht geslagen. Heeft hij ook niet reeds, - vermoedelijk loslippig geworden na het gebruik van den bewusten koninklijken lunch, - tegen de hem omringende journalisten gestofd op de bijzondere lieftalligheid jegens hem van Hare Majesteit! Natuurlijk. We kennen dat soort volk. Ze zijn zóó lang sociaal-democraat als ze onder aan den ladder staan, hebben ze dien maar eerst beklommen, en dat punt bereikt waar een Koning of Koningin hun de hand reikt, dan kussen ze die hand als èchte slaven, en eten dankbaar van hun tafel en hun baantjes.

Wat echter extra-misselijk nog is, dat is 't geflikflooi van de pers over dienzelfden eenmaal verachten volksleider, die nu elk oogenblik kan worden een minister, een baantjesverschenker, een die reeds *is* een machtig man in den lande. Nu is alles wat Mr. Troelstra doet plotseling zóó interessant voor den volke, dat alle groote couranten ons plechtstatig hebben meegedeeld hoe hij met een gekleede

jas en een hoogen hoed naar 't Loo ging (hoe merkwaardig, niet in zijn onderbroek en zijn vest), en hoe hij heeft gewandeld aan 't strand, en hoe hij moest ‘uitrusten’ in de Harz, enz., enz.

Ook Schimmelpenninck, dr. Bos, Lohman, de Meester zijn bij deze gelegenheid op het Loo geroepen. Maar wat al die heeren bij die merkwaardige gelegenheid droegen is den volke niet bekend gemaakt. Alleen van de gekleede jas en den hoogen hoed van Troelstra voelde gansch de ‘vrije’ pers van Nederland zich verplicht verslag te doen, op de méést kruiperige wijze. - Je kunt immers nooit weten hoe een stuivertje rolt. Toen Abraham Kuyper zijn loopbaan begon als dominee op een dorp, waren er b.v. heel wat minder ‘rechtzinnigen’ in den lande dan toen hij minister werd en van achter de groene tafel baantjes vergaf ‘om de eere Gods’, en toen Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman in Amsterdam zich belachelijk maakte met zijn zoon, door de bekende zaaggeschiedenis in de Nieuwe Kerk, toen waren er heel wat schetteraars en spotters over hem in gansch het land, in week- en dag-bladen, die zich sinds veranderden in eerbiedige bewondering van hem en zijn richting, toen hij het bracht tot vertrouwde van de Koningin, minister van Staat, lid van het Hof van Arbitrage, enz., en toen voormelde zoon insgelijks ‘binnen’ liep als lid van den Hoogen Raad, en als zoodanig mede behoort tot de mannen in den lande die je maar het best doet te vriende te houden!

Zoo ook Troelstra! - Van nu af is Het Volk, (niet het Blad op zichzelf, maar Het Volk als zoodanig), belichaamd in den persoon van Mr. Troelstra, de opgaande zon. En daarom zullen van nu af de baantjes- en eerzucht- en hebzucht-jagers zich bevlijtigen over te gaan van rechtzinnig of liberaal tot rood. En ze zullen tegelijkertijd ontdekken aan Mr. Troelstra allerlei deugden en gaven en goede eigenschappen waarvan ze tot hiertoe niets wisten.

En de ‘vrije’ Pers zal hun in dit gekonkel en geknoei dapper vooraan gaan!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Onomkoopbaar? of Hoe het toegaat achter de schermen.

Na het Kuyper-schandaal inzake de bekende ridderorde-geschiedenis een nieuw Kuyper-schandaal inzake een buste van hem. De Telegraaf deelt daaromtrent, ontleend aan het Volk, mede dat dezer dagen aan heeren-directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Ger. Grondslag, ten behoeve der dr. A. Kuyper-school te Rotterdam, een buste is aangeboden van dr. A. Kuyper in 't ministerpak. Ziehier (volgens het Volk) het ontstaan van die buste: Een zekere heer J.L. Veltman gaf indertijd aan eene dame te kennen, dat hij wel graag burgemeester zou willen worden, waarop deze dame hem den raad gaf: Geef dr. Kuyper, die nogal ijdel is, een buste cadeau. - Hierop belastte deze heer Veltman den beeldhouwer Toon Dupuis met het maken van een buste in brons à *f* 900.-. Van dezen heer Toon Dupuis vernam dr. Kuyper het plan, en gaf er zijn goedkeuring aan. Veltman liet ‘doorschemeren’, dat hij op een burgemeestersbenoeming hoopte, en Kuyper antwoordde: ‘Veltman, je moet maar solliciteeren’. Echter, een jaar later viel dr. Kuyper als minister, en hij

beloofde daarop aan Veltman hem bij zijn opvolger te zullen aanbevelen. Inderdaad benoemde minister Rink in 1906 den heer Veltman tot burgemeester van Kattendijke.

Onaangenaamheden over de betaling van de buste-in-quaestie zijn thans oorzaak dat dit eigenaardig zaakje plotseling aan het licht der openbaarheid komt. Wat er m.i. vóór en boven alles in treft is het niet te loochenen feit *hoe* benoemingen tot stand komen: door bekwaamheid *neen*, door omkooperij *ja!* Immers, in 1904 vertrouwt een obscuur heertje toe aan een dame (dames schijnen bij dr. Kuyper veel invloed te hebben, ten minste sommige) dat hij 'wel graag burgemeester zou worden'. De 'dame' geeft hem den slimmen raad op des christelijken ministers bekende ijdelheid te werken door hem met een buste van zichzelf te begiftigen. Dit geschiedt. Een bustetje van *f* 1000 is niet te veel voor een burgemeestersbenoeming, die men graag wenscht.

En ziet... in 1905, nadat Kuyper gezegd heeft: 'Veltman je moet maar solliciteeren', wordt deze buste-schenker *inderdaad* burgemeester! En het is niet eenmaal Kuyper-zelf die hem dat voordeeltje bezorgt. Och neen, diens 'aanbeveling' bij zijn opvolger is reeds voldoende!

Zoo komt men er!

Als men maar weet te knoeien, en de groote heeren honig om den mond te smeren.

Dan komt men er. *Niet* door bekwaamheid!

II.
Ook zich geblameerd!

Dezelfde heer J.L. Veltman is, blijkens een ingezonden stuk in het Vaderland, gedateerd 13 Juli jl:, dezelfde die uitvond het middel *Orvietose*, tegen suikerziekte waarvoor onlangs door Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, lid der 2de Kamer, Minister van Staat, leider der chr: historische partij, een heel eigenaardig soort reclame is gemaakt, met het gevolg dat genoemde heer danig op de vingers is getikt door de redactie van het maandblad tegen Kwakzalverij.

De vraag is gewettigd: wat moet men nu eigenlijk denken van de geheimzinnige rol die deze heer Veltman indertijd heeft gespeeld achter de schermen in de christelijke regeering. De eene leider, dr: Abraham Kuyper, ontvangt van hem een buste cadeau, en helpt hem daarvoor aan een burgemeestersbaantje, de andere leider, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, verwaardigt zich tot het in zijn positie zeer ongebruikelijk iets per vertrouwelijke circulaire aan eenige zijner bekenden het middel Orvietose, door denzelfden heer L.J. Veltman uitgevonden, aan te bevelen niet alleen, maar *hun finantieelen steun te vragen* tot de verspreiding ervan, alles op, gelijk het maandblad tegen de Kwakzalverij afdoend aantoonde, al héél opervlakkige gronden. -

III.
Zoekt eerst het Koningrijk Gods en al deze dingen zullen U toegeworpen worden.

Aldus durfde dr: Kuyper onlangs een driestar in de Standaard betitelen, waarvan de inhoud dienen moest om een nieuwen politieken draai van hem goed te praten tegenover zijn kleyne-luyden kiezers-vee. Het is wel aardig, in verband daarmede, te lezen in de onthullingen van de buste-geschiedenis, hierboven meegedeeld, over welk aardsch inkomen deze slechts 'het koninkrijk Gods zoekende' regeerder ongeveer beschikt.

Doch in ieder geval moest ik geduld oefenen, daar hij nu f 8000 minder had in te komen, terwijl het huwelijk van zijn zoon, alsmede ernstige operatie zijner dochter, veel geld hadden gekost.

(Het Volk)

Vergelijk deze droeve klacht met de *levenswijze* van dr. Kuyper, nu nog altijd, met zijn reizen, zijn optreden steeds, zijn woning, etc., en, als gij bedenkt dat hij dit thans kan doen onder, volgens hem-zelf, zóó verarmde omstandigheden, dan behoef *ik* U niet voor te rekenen hoe finantieel ruim hij het had als christelijk minister en vriend van Koning Leopold van België.

't Geen niet wegneemt dat hij nogthans iedereen aanraadt: Eerst het Koninkrijk Gods te zoeken, omdat alle deze dingen hem dan zullen worden toegeworpen.

Ongelukkig blijkt uit het geval Veltman dat dit toewerpen niet geheel kosteloos, en zonder kleerscheuren voor den begenadigde, geschiedt. - Overigens zij hier nog opgemerkt hoe óók Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, in de circulaire waarin hij voor de Orvietose-uitvinding reclame maakte, en finantieelen steun daarvoor van anderen vroeg, zich beriep op zijn eigen onmacht tot dit laatste, van wege zijn 'groot

gezin'. Indien men nu eens informeert van nabij *hoè* dit 'groote gezin' is onder dak gebracht (allen zijn gehuwd), en hoe het ook hun, nadat zij eerst natuurlijk 'het Koninkrijk Gods' gezocht zullen hebben, zeer goed gaat wat het aardsche slijk betreft, dan komt men tot de conclusie, dat de navolgers van Christus, zij, die zoogenaamd regeeren en handelen in Zijn naam, heel wat méér noodig schijnen te hebben voor eigen-ik, dan hun Heer en Meester en Voorbeeld, Die geen mooie woning bezat, noch ridderorden ontving of uitdeelde, en zich er toe bepaalde het land te doortrekken, goeddoende, en *zijn woorden omzettend in daden*. Iets wat men *niet* kan zeggen van zijn zoogenaamde volgelingen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 3).

Ik voelde 't bloed naar mijn gezicht stijgen, niet, zooals Oom vermoedelijk meende, uit schaamte, maar uit verontwaardiging.

Want ik begreep zoo heel goed wat hij bedoelde.

Maar ik hield me onnoozel, en vroeg:

'En waarom is Dolly geen gezelschap meer voor me, oom? Wat heeft ze misdaan?'

- - - Oom werd blijkbaar geërgerd. Zijn gezicht kreeg de scherpe dunne lijn om den mond, die hem voor mij altijd doet lijken zoowel op het hard-wreede van Calvijns portret als op het listig-berekenende in het gelaat van een echten Jezuït.

'Houdt je nu maar niet zoo van den domme' - viel hij uit. - 'Je zult toch wel even goed weten als heel den Haag, dat - - dat - -

die Dolly - - enfin - - Je weet heel goed wat ik bedoel. - -

U bedoelt dat ze geleefd heeft met een man, dien ze heel liefhad - - -?'

'Je moest liever het woord "liefde" niet toepassen op zulke onzedelijke oneerbare handelingen' - vermaande Oom. -

Het werd me te machtig. - -

Nu viel *ik* uit: 'O, en dan was 't zeker wèl liefde toen Uw Mary dien man trouwde, dien ze eerst heelemaal niet hebben wou, enkel uit berekening. - En al die menschen uit onze kringen, die zich dagelijks verkoopen voor geld, of om getrouwd te wezen, dat mag alles wel, dat is alles heel zedelijk, en heel eerbaar - als 't stadhuis er maar bij te pas komt - maar, als je bij ongeluk houdt van een man die al getrouwd is en je hem geeft, dat mag niet, dan ben je een slet.' - -

Oom hief afwerend de hand op. - -

'Ik verzoek je zulke woorden niet te gebruiken in mijn tegenwoordigheid,' deed hij preutsch. - 'Laat me bij deze gelegenheid je maar meteen eens ronduit zeggen hoe diep tante en ik en de overige ooms en tantes ook het betreuren, dat je er zulke loszinnige denkbeelden op nahoudt. - - - Tot hiertoe is dat nog alles bij theorieën gebleven, maar, ik moet je waarschuwen hoe er ons geruchten zijn ter oore gekomen over je omgang met die - - die - - dame.' - -

'Uw bedoelt met "die dame" Uw en mijn nicht Dolly de Brienne?

'Ze *is* niet van onze familie' - stoof oom op, nijdig. 'Ik weet heel goed dat die oue de Brienne die pretentie maakte. Maar 't is niet waar.' - -

'U en hij hebben toch anders éénzelfden grootvader gehad' - sarde ik. 'Maar 't is waar - neef de Brienne was niet van adel, - - dat maakt verschil'. -

'Meneer de Brienne' - oom legde den klemtoon op meneer - 'heeft altijd in heel andere kringen verkeerd dan wij. Misschien is het daaraan te wijten dat zijn dochter zulke vrije levensopvattingen heeft. - Het oordeel over haar komt niet ons toe. Maar, dat wil ik je alleen maar zeggen, dat ik een gedrag als het hare hoogelijk af keur, hóógst onzedelijk vind - en niet kan tolereeren dat mijn nichtje zoo'n omgang heeft.' -

'Maar, als Dolly wel tot Uw kring behoord had, dan zou U 't wèl tolereeren, zelfs heel chic vinden, dat ik zoo'n vriendin heb....' riep ik, woest wordend. 'Heel den Haag kent de schandaaltjes van Uw kring op zijn duimpje; er komen elke week op tante's jour allerlei getrouwde vrouwen en getrouwde heeren, die openlijk precies zoo leven als Dolly, die zich door een amant laten onderhouden, en die evengoed als Dolly naar 't zuiden gaan, of naar een badplaats, met hun ami of amie. Maar voor al die viezigheid, die heelemaal niets heeft te maken met liefde meestal, doen U en tante de oogen dicht, alleen omdat het geldt ministers en diplomaten en jonkheeren en graven en freules.'

'....Ik ben niet gewoon over zulke dingen te discussieeren', sneed Oom af. - 'Ik heb je nu mijn meening gezegd. - - Je moet het zelf weten. Adieu'.

Ik gaf hem geen antwoord.

Ik was te nijdig.

- - - - Joost heeft me lief gegroet. En ik heb den anderen kant uitgekeken.

Zijn zuster kwam ik op straat tegen. Zij harerzijds deed of ze mij niet zag.

Dat is dus alles uit. - - Uit.

En op het bureau gaat alles zijn gewonen gang. De baas is er blijkbaar van op de hoogte, dat het uit is. Dat schijnt hem te kalmeeren. Hij is lief tegen me, toeschietelijk, vriendelijk, hij geeft me veel werk, maar hij overhaast me niet. En hij betaalt goed.

Als 't nu zoo maar kan blijven. - -

Waarom zou dat niet mogelijk zijn, een vriendschap, tusschen een man en een vrouw, zonder meer dan dat? - -

Dikwijls nu praat ik met hem, geef hem 'n raad, mijn opinie over 't een of ander van zijn zaak. - - Hij zijnerzijds lokt me uit met hem openhartig te zijn, mij vrij over alles te uiten.

Nog altijd heb ik dat gevoel van weerzin bij elke aanraking van zijn hand of zijn vinger. Nog altijd voel ik angst als hij me aanziet op die eigenaardige manier, die me als ontkleedt. - -

Maar ik ben nu zoo alleen, zoo héél alleen. - - Er is nu niemand meer in mijn leven. -

Daarom klem ik mij vast aan zijn vriendschap. - Er zijn koele, stugge, on vrouwelijke vrouwen die genoeg hebben aan eigenik. -

Ik behoor er niet toe. - -

Ik heb behoefte aan liefde - - of aan een surrogaat daarvan. - -

Soms, als ik 's nachts wakker lig, denk ik aan lang geleden, toen ik een kind was. -

Toen ik op vaders knieën zat, en, reeds groot meisje al, en het zoo prettig vond tegen hem aan te leunen. - -

'Jij bent aanhalig' - zei hij dan wel eens lachend - 'jij hebt behoefte aan zoo iets omdat je een meisje bent.' - O zóó, als toen je een kind was, heel-vertrouwelijk tegen iemand aanleunen, hem alles zeggen, alles, voelen dat je verstaan wordt, dat er iemand is die je heel, heel liefheeft! -

Ik ben bang voor de duisternis van de nacht. -

Dan is het als een groot graf waarin je ligt, en waarin al de schimmen van het ver-

leden je omringen, en je toeroepen: weet je nog, weet je nog?

En, net als in je graf, kan je niet wegkomen, kan je ze niet ontvluchten. - Je ligt heel stil, - en 't is of je om je hoort den wiekslag van den dood. - -

Dan sta ik op, en maak licht. Dat geeft een gevoel van gezelligheid, alsof je alle wreedheid en zorg en moeite van daarbuiten, van 't leven, van je hebt afgesloten achter de hangende gordijnen.

Maar straks komt de dag. De griezelige, grauwe, grijze dag van 't noorden.

Is het niet alsof alles loodzwaar op je neervalt als je hem ziet schemeren? Van de straat dringen de eerste geluiden leelijk en grof in je ooren, als een voorspelling van al het leelijke en triviale dat je straks hebt dóór te maken, de trams beginnen hun eentonigen gang, zoo eentonig als je eigene levenstaak, - - - je krijgt een gevoel van hopelooze lusteloosheid, van grenzenloozen tegenzin om op te staan, je te moeten werpen - waartoe? - in dien draaimolen van sleurplichtjes, die heet leven, en waarin het eenig zekere is van alles de wetenschap dat straks je er uit verdwijnt voor goed.

- - - - - - - - - - -

- - - - - - - - - - -

Zou ik er zoo nog al op mijn best uitzien....?

Ik draai mijn lichaam in alle mogelijke bochten om een goeden blik te krijgen op mijn japon van achteren. Want ik ben geen toilet-spiegel-kast rijk, en nu heb ik er op bedacht op een stoel te klimmen en, met behulp van mijn handspiegel, me op den rug te bekijken in den vrij-grooten spiegel boven den schoorsteen. - -

Zoo gaat het.

Maar, 't is een gevaarlijk spelletje, want straks kantel ik waarschijnlijk om met stoel en al, en, op de waschtafel achter me staat een kaars om beter licht te hebben van achteren, en straks vat bij mijn heen en weer draaien die nog de zoom van mijn japon, en sta ik in brand.

Hemel wat zijn wij vrouwen toch komiek-ijdele schepsels!

Wat kan het me nu eigenlijk schelen of ik er zus uitzie of zoo!

Er is niemand voor wien ik mij mooi begeer te maken, niemand van wien ik verlang te hooren, - zooals toen ik Joost ontmoette, - - dat staat je goed - blauw moet je maar altijd dragen - of iets van dien aard. En toch kan ik 't niet laten om te willen dat alles zoo goed mogelijk zit, toch heb ik er van avond een soort genoegen in, nu ik onder de menschen moet, mij op mijn manier ‘mooi’ te maken.

Ik ben nog al tevreden over me-zelve. - Joost had gelijk. - Blauw staat me. - En de fichu valt heel goed in den rug, glad weg in de ceintuur. - Nu nog mijn kant-doekje over m'n hoofd, m'n lange, grijze paletot aan.

En mijn kaart. O ja - dat's waar ook, m'n kaart. Ik zoek het briefje van m'n baas op mijn bureau, waar ik 't van ochtend heb laten slingeren onder papieren-rommel. In die enveloppe zit ze, de kaart, met zijn begeleid-schrijven erbij, waarin hij me vraagt naar de groote liefdadigheids-soiree te gaan in de plaats van den gewonen verslag-gever, omdat het veel meer 'n werkje is voor dames dan voor hem, al die toiletten te beschrijven, en de komst van de Koningin, en den inhoud van het zoetelijk-christelijke, door een freuletje geprepareerde tooneelstukje, dat zal worden gespeeld door eenige heeren en dames uit de aristocratie.

Als ik dan van avond nog het verslag kan leveren van de voorstelling, dan kan het morgen nog bijtijds in de schoone proef van 't tijdschrift: ‘Voor Elk wat Wils’, dat deze week juist verschijnt. - - - - - - -

Wel leuk toch, nu ik er eenmaal zit!

De Koningin is natuurlijk - voor de zooveelste maal - in 't zeegroen. En zit stijf en prenterig neven haar even stijven prinsgemaal. Ze ziet er, als altijd, uit als iemand die tegen wil en dank komt. Verbazend zooveel als ze gelijkt in haar gelaatsuitdrukking op haar vader. Al 't innemende, dat het nietmooie van de Koningin-Regentes vergoedt, wôrdt aan der Dochter strakken mond gemist.

Maar, *dat* zet ik natuurlijk straks niet in 't verslag. Ik zal wel wijzer wezen. -

De lezers van 'Voor Elk wat Wils' verlangen te vernemen, dat H.M. een 'kostbaar, rijk met bloemen geborduurd toilet' draagt, met een even kostbaar parelsnoer, dat zij 'minzaam' groette, en 'geestdriftig' werd toegejuicht, etc. etc.

En, dat Zij en de Prins 'zichtbaar' genoten van het goede spel, en 'ware belangstelling' ervoor aan den dag legden.

Met al zulke gemeenplaatsen lok je de domme massa. Dat slikt ze altijd weer opnieuw gretig. In elke courant en elk weekblad en elke illustratie valt ze aan op zulke onware wauwelpraat. -

Freule de Reth ziet er lief uit van avond met dat puur-wit japonnetje, en die bloedroode roos in haar witte ceintuur. Wat heeft ze toch een snoezig gezichtje.! -

En te denken dat die verloopen, ploertige kerel, met zijn puisterig gezicht, die rijke, dikke Wedell, straks, haar man zal worden, en haar, tien tegen een, zal verontreinigen.

Ze kijkt hem verliefder aan dan ooit! Ze is zelve bepaald heel gecharmeerd.

En hij oogt ondertusschen de heele zaal

rond. - - En heeft geen oog af van bekende Haagsche Mieke de Witt. Die iedereen kent, en van wie iedereen je wat weet te vertellen. En van wie alles getolereerd wordt omdat ze wel behoort tot ‘onze kringen’ - zooals oom Egbert zich uitdrukt. - - -

Oom Egbert-ook is er. van daag, natuurlijk. En tante Johanna, in haar geliefde paarsche kleur, die bij haar dood-rood-haar zoo afschuwlijk leelijk tint. - En Frances is onder hun hoede, in 'n wijnroode laag-gedecolleteerde japon, die haar heel grof en vierkant maakt met veel te veel kant er aan, en 'n slechte coupe. - -

't Is heel vol, omdat de Koningin er is.

En omdat het daardoor chic staat deze liefdadigheids-soiree bij te wonen.

Als er een goed stuk wordt gegeven, of een tooneelspeelster komt uit het buitenland, dan zie je oom Egbert en zijn kliek nooit. Maar nu hoort het erbij, als je wilt meedoen, je van avond hier te vertoonen.

Ik doe mijn best te luisteren naar het geleuter op het tooneel. Een liefdadige juffrouw, voorgesteld door Ernestine Dijckweert, redt een arm kind van ‘de zonde’, door een zeer zoetsappige vrome toespraak tegen haar te houden, op het oogenblik waarop zij van plan is, tegen den zin harer ouders, naar een dansgelegenheid te gaan.

Het is wrezenlijk zeer roerend te hooren hoe vroom en hoe degelijk freule Dijckweert hare beschermelinge vermaant toch niet ‘te wandelen op wegen die zoo heel licht leiden tot “verderfenis en schande”.’

Dat eerste bedrijf eindigt met het in tranen uitbreken der ‘bekeerde’ zondaresse.

En freule Dijckweert wordt stormachtig toegejuicht, daar de Koningin zelve hiertoe het voorbeeld geeft.

Dan verschijnt er nog een dominee ten tooneele.

(Wordt vervolgd.)

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Teekenend!

Het volgende uitknipsel[1)] spreekt voor zichzelf.

‘**Kardinaal Van Rossum bij de Koningin**. *De Msb. verneemt, dat H.M. de Koningin morgen, Donderdag, den kardinaal te half vier ten paleize te 's-Gravenhage in particuliere audientie ontvangen zal. Z. Em. zal van de nuntiatuur met hofrijtuig worden afgehaald en naar het Paleis gebracht*.’

Toch meen ik er even de aandacht op te mogen vestigen.

De ‘Pers’ schreef vooraf ja - neen, en zoo voort, maar het zal er dan toch toe komen. Was het noodig dat bezoek, of is het een nederbuigen voor den Nederlandschen geestelijke, die het tot ‘Zijne Eminentie’ gebracht heeft?

Komt de Kardinaal vanwege den Paus, of is het louter een beleefdheidsbezoek, dat de Koningin niet heeft willen weigeren?

Zelfs een deel der Christelijk-historische partij heeft ernstig gewaarschuwd tegen het hofmaken aan de Roomschen, en moet nu juist in deze dagen de Koningin een Kardinaal, - zij het ook een begaafd Nederlander - ontvangen?

1) Dagbl. v.Z.H. en 's-Grav. 9 Juli 1913, 1e Blad.

Wat heeft de Kardinaal voor ons land gepresteerd, waardoor hij eenig recht zou kunnen doen gelden om door de Koningin ontvangen te worden, en nu wel juist in deze dagen, nu de kiezers zich tegen Rome hebben uitgesproken?

Is het Staatsbelang; is het persoonlijke bewondering, maar waarvóór dan? Wat heeft de Kardinaal voor *Nederland* gedaan, dat hij zulk eene onderscheiding geniet? Allemaal vragen die ik wel eens beantwoord zou willen zien, zonder eenige heftigheid, maar afdoend.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Den Haag, 10 Juli 1913.

Varia.

Heldendaad van een Prins.
Prins Ernst August aan een groot gevaar ontsnapt.

Rathenow, 16 Juli. (Reuter.) Prins Ernst August van Cumberland is hedenochtend bijna het slachtoffer geworden van een spoorwegongeluk. Hij wilde bij een overweg de rails oversteken, eenige oogenblikken alvorens de Hollandsche sneltrein moest passeeren. Toen de prins zich op den spoorweg begaf waren de afsluitboomen nog niet gesloten. Door een onverklaarbare omstandigheid gingen de boomen echter omlaag, juist toen de prins zich op de rails bevond. Door een der afsluitboomen te openen kon de prins eenige oogenblikken voordat de trein voorbijsnelde, de rails verlaten.

De reizigers, kwamen met de schrik vrij.

(De Telegraaf.)

Een verslaggever van dit blad, was aanwezig om den Prins het stof van zijn laarzen te likken.

H. VAN HOLK.

Uit persoonlijke ervaring.

Gaarne wil ik voldoen aan den wensch van een mijner correspondenten, die mij schrijft: ‘Ik hoor van terzijde -, van iemand die U verleden jaar en vroeger in Bad-Nauheim zag, steeds liggend op uw balcon, en niet in staat tot loopen -, dat U daar thans rondwandelt als een gezond flink mensch, dagelijks op het Kurhaus komt, enz. En nu interesseert het mij, en zonder twijfel velen

met mij, die lijdend zijn aan hartkwalen: Hoe komt deze gunstige verandering? - Zoudt U dat eens willen meedeelen?' -

In antwoord hierop het volgende:

Ik ben dit jaar, - na mijne ondervinding van verleden jaar, door mij uitvoerig beschreven in het 4-Juni-nommer ll., - overgegaan van den dokter die mij tot hiertoe behandelde tot de behandeling en de methode van Professor Schott. Er bestaat namelijk eene zeer beroemde 'Schott-sche' methode in zake hartkuren, waaraan deze Nauheimsche professor zijn grooten naam dankt, en die in medische brochures in verschillende talen is beschreven. Waarin die methode precies bestaat is het natuurlijk niet aan mij hier uit te leggen. Ik weet alleen dit uit persoonlijk ervaring, dat ik van professor Schott geheel àndere baden krijg, volgens een *ander* systeem, dan die welke mijn vorige arts mij voorschreef. Mijn vorige arts placht mij steeds te antwoorden, als ik onder *zijn* behandeling voortdurend *minder* kon loopen, en *minder* wel werd gedurende de kuur: 'Das kommt von der Kur, die greift so an!' In aansluiting aan dit vonnis veroordeelde hij mij dan tot vóórtdurend op het balcon liggen, verbood loopen, gaf verleden jaar zelfs het bevel dat ik na èlk bad ('s ochtends-vroeg genomen) tot minstens vier uur 's middags te bed moest blijven! Professor Schott's wijze van de kuur mij voorschrijven heeft daarentegen het gevolg, dat ik veel minder last heb van benauwdheden dan vroeger terwijl ik loop, en speciaal terwijl ik stijg, dat ik veel langer en met veel minder vermoeienis kan op de been blijven, in één woord dat ik thans volkomen in staat ben tot al datgene wat de zegsman van mijn correspondent haar ten mijnen opzichte heeft geconstateerd, namelijk veel uitgaan, dagelijks, ook des avonds, het Kurhaus bezoeken, deelnemen in een woord aan het gewone gezondemenschenleven. De baden die ik thans neem zijn sterker dan die welke ik vroeger kreeg, maar zij worden *anders* gegeven en *anders* samengesteld. Vroeger was het gedurende de kuur een voortdurend achteruitgaan in sterkte van bron, en in aantal minuten van in het bad mogen blijven, (omdat ik altijd dóór lijdender werd); nu is het daarentegen een voortdurend toenemen in sterkte van bron en in aantal minuten van in het bad mogen blijven (omdat alles zoo voortdurend goed gaat thans). Ziehier mijn persoonlijk wedervaren. Nog dezen zelfden ochtend heb ik hier iemand naar den trein gebracht (de weg naar het station is voor een hartlijder vrij-stijgend), en ik kon dit voor het eerst te voet volbrengen zonder bijzondere beklemming. Terwijl ik, nog toen ik hier aankwam, daartoe niet in staat was, en mij steeds genoodzaakt zag mij dan van een rijtuig te bedienen. Verleden jaar ben ik, - gelijk ik in het 4-Juni-nommer l.l. uitvoerig vertelde, - door professor Schott gered van een zéér ernstige levensgevaarlijke, twee maanden lang geduurd hebbende ongesteldheid (gewrichts-rheumatiek en gevolgen). Omdat mijn toenmalige dokter die twee maanden lang vergééfs met mij had rondgeknoeid, riep ik ten slotte professor Schott te hulp, en dankte den anderen af, en, ook hier geldt het achterna: Uit het kwade komt vóórt het goede. Want, ware die ziekte toen niet erbij gekomen om mij de oogen te openen, dan ware ik bij mijn toenmaligen dokter gebleven natuurlijk! Dan had ik aan zijne verzekering: 'het is de *kuur* die U zoo aangrijpt' dus blijven geloof slaan; dan zou ik dus nu nog steeds op een balcon liggen, en nog steeds zijn buitengesloten van het gewone gezellige leven. Terwijl ik daarentegen nu, - sinds ik door professor Schott word behandeld, - veel meer kan doen gedurende de kuur hier dan anders in den Haag, voel hoe mijn hart steeds beter en gemakkelijker werkt, en van alle kanten datgene hoor getuigen wat ik-zelve, in dank, voel ook wáár te zijn: Wat zie je er goed

uit! - Niet voor niets is deze rubriek getiteld: Uit persoonlijke ervaring. Uit persoonlijke ervaring getuig ik, *niet* om mij in medische quaesties te verdiepen. Bij de vroegere methode werd ik persoonlijk steeds minder, kreeg op mijn klachten ten antwoord: 'Dat komt van de kuur, die grijpt zoo aan.' Bij de 'Schottsche' methode word ik steeds beter, en ik krijg de verzekering dat die beterschap komt *van* de kuur, hetgeen ik *dáárom* zelve *gelóóf*, omdat ik hier dezen zomer, *gedurende deze kuur*, méér kan volbrengen dan in den Haag zonder kuur.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen

betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Iemand zond mij ‘de Arnh: Cour:’, met een daarin aangestreept artikel: ‘Nabetrachting’, dat ik reeds vroeger van àndere zijde had ontvangen, en ook heb besproken in een der vroegere Overzichten van de Week onlangs. Ook dezen inzender intusschen mijn dank.

Van een anderen inzender ontving ik: ‘Het Nieuws v.d. Dag’, bevattend een aangestreept hoofdartikel over de hoedenspelden-quaestie. Ik heb bedoelde quaestie reeds uitvoerig behandeld in een Overzicht van de Week, en kan haar niet zóó belangrijk vinden om er nog meer plaats aan te wijden. Ook dezen inzender intusschen mijn dank.

M.R.-E. - Ik heb uw brief ontvangen, en beantwoord dien omgaand. Zonder twijfel zal menigeen dankbaar zijn zulk een betrekking te aanvaarden als gij aanbiedt; vooral waar gij op het punt salaris zoo bereid zijt aan redelijke eischen te voldoen. Het lijkt mij het beste dat gij zelve Uw eischen omschrijft in een ingez: stukje, met Uw naam er onder, want gij begrijpt wel dat ik mij te moeielijker met het doorzenden van brieven kan belasten omdat ik van huis ben. Indien ik Uw brief goed begrijp, dan verlangt gij geen geëxamineerde juffrouw maar meer een vertrouwde hulp in het huishouden, die als zoodanig in staat is de dienstboden te leiden, U te vervangen, op de kinderen het toezicht te houden, etc. Waar gij mij schrijft dat de leeftijd tusschen 35 en 40 kan zijn ongeveer, verhoogt dit nog de kans dat er stellig wel de eene of andere alleenstaande dame zal zijn, voor wie Uw aanbod een ware uitkomst is, en die zich volkomen leent tot de haar door U aangeboden taak. M.i. zijn er vele ongehuwde vrouwen wier eenzaam leven te vergeefs vervulling zoekt in dorre nuttigheid, en die wat graag zouden vinden eene wezenlijke ‘taak’, te meer nog waar zoo dikwijls finantieele moeilijkheden ontstaan na den dood der ouders, waardoor een tot hiertoe het ruim hebbend meisje op eens zich gedwongen ziet tot een heel bescheiden bestaantje. Natuurlijk dient voorop gezet dat van Uwen kant een vriendelijke welwillende behandeling hoofdzaak is. Geen salaris, hoe groot ook, kan iemand met wezenlijk fijn gevoel ooit doen over het hoofd doen zien dat hij uit de hoogte of geringschattend wordt behandeld. En het spreekt van zelf dat een vertrouwenspersoon, als door U wordt gezocht, uiteraard moet zijn een wezenlijk beschaafd en daardoor fijn-voelend iemand. Ik herhaal dus, zooals ik begon, zendt

mij een stukje onderteekend met Uw naam, of anders met een letter en het verzoek eventueele aanbiedingen te adresseeren aan den uitgever der Holl. Lelie (aan wien gij dan natuurlijk even Uw naam moet opgeven). En omschrijf in dat stukje zoo duidelijk mogelijk Uw wenschen en de verplichtingen die gij oplegt: hoe duidelijker gij dat vooral doet, hoe minder misverstand er zal zijn naderhand. Vriendelijk gegroet en geheel tot Uw dienst.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Ik vind het lief van U, dat gij mij op de hoogte houdt van alles. Ja, ik begrijp dat gij niet in eene stemming zijt om zelve mee te werken, maar ik begrijp óók zoo heel goed dat de dokter U dit nochthans met klem aanbeveelt. Immers, welke ziekte wij ook hebben, het spreekt van zelf, dat het altijd onze genezing tegenhoudt als wij down zijn en bij de pakken neerzitten. Zeker, in Uw omstandigheden is daartoe wel alle reden, maar het onvermijdelijke is geschied, wat de dood ons ontnam geeft hij ons niet weder, hoe we ook schreien en klagen, en daarom blijft er niets anders over dan het leven te accepteeren zooals het nu eenmaal is. Hoe moeilijk dat kan zijn soms weet ik-zelve maar al te goed. Gij moet echter niet vergeten dat gij veel geluk hebt gehad òòk, en dat er helaas velen zijn, die *altijd* een kleurloos bestaan, zonder zon en zonder liefde en zonder vriendschap, leidden. 't Is better to have loved and lost than never to have loved at all. Laat dat ook Uw motto zijn!

- Ja, wat mij-zelve betreft, kan ik nooit dankbaar genoeg zijn voor hetgeen mijn gezondheid nu is vergeleken bij verleden jaar. - Vriendelijk dank voor Uw lieve woorden omtrent mijn roman. Gewoonlijk gaan de Lelies even als in uw geval rond bij velen; dat verneem ik gedurig, en die belangstelling doet me natuurlijk altijd recht veel genoegen. - Aan het slot van Uw brief las ik een heerlijk bericht, namelijk dat van Uw toekomstig huisgenootje. Hoe meer stakkers aldus een goed onderkomen vinden, hoe beter. Ook aan U-zelve echter zal het stellig een groote gezelligheid geven aldus een gezelschap om U heen te hebben, dat U met onafgebroken trouw en aanhankelijkheid Uw zorgen vergoedt. Zendt mij eens een phototje van hem, als gij er een hebt. Steeds van ganscher harte het beste.

B.K. - Gij hebt geen ps. opgegeven. Ook zij die gedurig met mij correspondeeren, moeten er niet op rekenen dat ik hunne (daarenboven dikwijls varieerende) pseud. uit vroegere correspondenties mij uit het hoofd herinner. In het eigen belang zelf der correspondenten worden hunne brieven, terstond na beantwoording ervan vernietigd, en het is dus niet doenlijk voor mij dan mij later te herinneren welk ps. in een vorigen brief werd gekozen, weer veranderd een volgende keer gewoonlijk, enz.. Met allen nadruk herinner ik er daarom nog eens aan, hoe het het best en het aangenaamst is voor beide zijden wanneer correspondenten hunne ps. herhalen onder aan elken nieuwen brief.

Vondt gij mijn woorden heusch zoo ‘streng’? Mij schijnt het toe dat gij ze dan vermoedelijk anders hebt opgenomen dan ze bedoeld waren,

hetgeen ik mij trouwens wel kan begrijpen, want, als men zooiets leest op papier, ja dan doet het uiteraard kouder en koeler aan dan indien het wordt gezegd van mensch tot mensch. Laat mij U echter de eerlijke verzekering geven, dat ik oprecht en eerlijk meelijden heb met U, en U daarom raad ten beste. 't Komt mij zoo voor dat gij-zelve niet weet wat de gevolgen zullen zijn van Uw willoosheid, en dat gij daardoor zult ondergaan eer gij 't zelve begrijpt. 't Geen gij mij thans schreeft, bevestigt mijne overtuiging dat gij er nog midden in zit, in Uw gevoel, en er niet van kunt losraken, maar de vraag rijst bif mij of het een innig gevoel is voor dien persoon dan wel een algemeene behoefte aan zoo iets. In dat laatste geval zijt gij op een zeer gevaarlijken weg. Van Uw uiterlijke omstandigheden, enz., hebt gij mij zoo weinig nog geschreven, dat ik niet kan nagaan in welke positie gij U bevindt naar het uitwendige, maar, hoe die ook zij, het schijnt mij toe dat gij gevaar loopt U-zelve geheel te verliezen als gij zoo voortgaat. - Het schijnt mij zoo onmogelijk werkelijk te houden van een zoo lamlendig mispunt als gij-zelve schrijft dien man te vinden. Indien gij dus nogthans zoo blijft handelen als gij doet, dan rijst bij mij de vraag: is het niet veeleer de behoefte in het algemeen dan wel een alles-zelf-opofferende en voor-alles-blinde liefde voor dien eenen, die U bezielt? Dat laatste trouwens is immers uitgesloten, waar gij-zelve hem niet alleen zoo meedoogenloos tegen mij aan de kaak stelt maar ook erkent hem - en met alle recht - te verachten om zijn lafheden. - Neen, ik ben volstrekt niet op de gedachte gekomen dat gij U hebt ‘beklaagd’, zooals Uw ‘vriendin’ zoo lieflijk heeft geïnsinueerd. Die omgang met die ‘vriendin’ vind ik een ander bewijs Uwer zwakheid. Gij doorziet haar volkomen, begrijpt hare insinuasies, en jaloezieën, en toch geeft gij haar in Uw brief aan mij den eerenaam: ‘vriendin’. Neen, lieve B.K., zoo iemand is allesbehalve eene vriendin in den waren zin des woords. In plaats van medelijden met U te hebben, schijnt zij U te kwellen door vrouwelijke hatelijkheden, waarvan gij U de bedoeling zóó goed bewust zijt dat gij ze aan mij vertelt. Waart gij hare dupe, dan zou ik er mij buiten houden, nu gij-zelve echter voortdurend schrijft over haar op eene wijze die bewijst dat gij allerminst in haar onpartijdigheid ten Uwen opzichte gelooft, nu wil het mij voorkomen dat gij onverstandig en dom handelt door zoo iemand eene ‘vriendin’ te noemen. Kan Uw wensch ‘er een poos uit te gaan’ niet verwezenlijkt worden? Mij dunkt dat dit in Uw geval hoognoodig is, en dat eene algeheele verandering naar het uitwendige een gezegenden invloed op U zou hebben. Ja, ik-ook zou heel graag zulk een toevlucht stichten voor verlaten dieren als gij beschrijft, maar daarvoor is een Carnegie noodig om ons te helpen. En die heeft het te druk met zijn eigen ijdelheden om te kunnen denken aan zulke niet-ijdele schepselen als de dieren, van wien hij geen kans heeft zijn giften beantwoord te zullen zien door standbeelden en portret-aanbiedingen en kiekjes van hem in de illustraties, etc. - Ja, dat heb ik reeds van zoo menigen hond bijgewoond, dat aandoenlijk deelen in ons verdriet. Benjamin likt elken traan dadelijk weg, en Frits, hoe oud en blind hij ook wordt, haast zich, terstond, zelfs reeds bij een overslaan van je stem, uit zijn mandje te sukkelen, en op je schoot te klouteren. Een vroegere hond, in mijn ouderlijk huis, nam steeds de handen van voor je gezicht weg, als hij zag dat iemand huilde. Dan sprong hij op de tafel, en schoof met zijn pootjes je handen ter zij. Frits raakt ook het lekkerste eten niet aan zoolang hij meent dat je verdriet hebt. En ook dat aankijken voortdurend, dat gij beschrijft van Uw hond, dat doen onze honden eveneens wanneer zij opmerken dat je niet vroolijk bent, of over iets droevigs spreekt.

- Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden over mijzelve en mijn werk. Ja, over mrs. Pankhurst hebben we hier reeds gecorrespondeerd. Ik ben het volkomen eens met hen die vinden dat ze moest worden opgehangen hoe eer hoe beter; - een wijf als dit vrouwspersoon, die op de laaghartigste manier geheel schuldelooze menschen verwondt en verminkt, onverhoeds, en onvoorbereid, is veel erger misdadigster dan de grootste autobandiet of beroepsmoordenaar. En het ergste is dat haar optreden en voorbeeld duizenden discipelen kweekt, in den geest van de krankzinnige miss Davidson, die haar napraten en nadoen. De groote massa, mannen, zoowel als vrouwen, is zoo oliedom, dat zij altijd loopt aan den leiband van den een of ander die het kunstje verstaat haar te ringelooren, en van daar dan ook dat de door mrs. Pankhurst op het touw gezette beweging zulk een reusachtige navolging vindt bij door haar bij den neus genomen onnoozele volgelingen. Overigens is diezelfde geordende maatschappij, die met alle recht heel bang is voor haar toch mede zelve de aanleiding dat zij hoe langer hoe brutaler optreedt, want, in plaats van haar dood te zwijgen, en haar daardoor zoo weinig mogelijk satisfactie te gunnen van haar reclame-gedoe, haasten de Bladen van alle landen zich elke harer woorden te seinen links en rechts, elke harer gevangenis-nemingen aan te kondigen, te beschrijven hoe zij ‘hongert’, en zwak wordt, en dan weer optreedt als men haar vrijlaat, in een woord van haar doen en laten een geheel onnoodige gestadige notitie te nemen. Door dergel elke wij ven heel afdoende te straffen maar verder niet de minste notitie van haar te nemen, maakt men het gauwst een eind aan haar reclame-makerij. Een heel kalmeerend middel ook is een zóó zelfopofferende daad als die van een zekeren meneer Boissevain (hollander), die zoo beleefd is geweest onlangs een der bekendste Amerikaandsche suffragettes te trouwen. Heel dikwijls namelijk raken ongetrouwde juffers, bij gebrek aan stilling harer natuurlijke geslachtsbehoeften, geheel van de wijs, en vervallen daardoor tot de meest belachelijke excentriciteiten. Komt er dan een man op het tapijt die haar huwt, dan komt er eene gelukkige reactie. Wel echter behoort er zijdens den man zelf een groote mate van verblindheid of domheid toe om zóó'n juffer te kiezen tot levensgezellin.

Maar we weten het allemaal, de liefde *is* nu eenmaal blind, of, evenals de justitie, doet ze

óók wel eens haren blinddoek een beetje opzij, en loenscht naar geld en voornaamheid.

A.C. - Zooals gij ziet voldoe ik aan Uw verzoek en antwoord U inderdaad heel spoedig, bijna omgaand. Uw vriendelijk briefje deed mij veel genoegen, omdat het mij altijd aangenaam stemt, wanneer alweder iemand, na een korte kennismaking slechts met de Lelie, daardoor lust en behoefte gevoelt zich tot mij te wenden 'overtuigd van mijn waarheidsliefde.' Inderdaad, daaraan behoeft gij niet te twijfelen, dat ik U eerlijk mijne meening zeg indien ik U verzeker dat er veel goeds zit in uw stukje, vooral in den stijl ervan, niettegenstaande ik het niet kan opnemen. De reden daarvan is dat de door U gekozen vergelijking, van dat vlindertje dat zich zengt, zoo heel weinig nieuw is. Dit beeld is zoo vele malen gebruikt, dat het al te afgezaagd aandoet daarover een stukje te schrijven met den door U gekozen titel. Ook schijnt mij Uw slot wat heel-gezocht. Gij hadt dat vlindertje gered bijtijds, maar, hoevele andere vlindertjes zengen zich niet voorgoed de vleugels? En vallen stervend neer! Daarmede vervalt Uw toepassing geheel. - Ziedaar de fout, die ik vind in Uw werk, en die het te onbeduidend maakt voor plaatsing; de stijl ervan echter is goed, en de gedachte is gevoelig. Dat gij een eerstbeginnende zijt blijkt uit Uw aan twee kanten het papier beschreven hebben. Denk er aan dat men datgene, wat voor den druk is bestemd, aan één kant moet beschrijven. - Met heel veel blijdschap zag ik in Uw briefje, hoe gij-ook eene liefhebster zijt van dieren, en voelt voor het hun aangedane onrecht door de menschen. Ik beoordeel de menschen altijd naar wat zij in dit opzicht voelen en doen voor de van hen geheel afhankelijke dierenwereld. Want let wel, dat ik er bij zeg **doen**. Er zijn namelijk velen, die het laten bij mooie woorden, maar wier egoisme zich baanbreekt zoodra het er op aankomt ook maar iets te *doen* voor deze hunne medeschepsels. In zulke gevallen zijn zij, die niet met woorden pralen, en hunne onverschilligheid oprecht toonen, in elk geval nog veel sympathieker. Overigens, onder de laatste categorie zijn daarenboven dikwijls ook velen, die nimmer leerden nadenken over en stilstaan bij het lot van de dieren, en wier onverschilligheid dus minder voortspruit uit onwil dan uit onnadenkendheid. Zij daarentegen die U allerlei mooie phrasen voordienen, en die, indien gij hen vraagt ook maar 't geringste daarvan in praktijk te brengen, hartelijk danken zichzelf of hun beurs te offeren, zij zijn eigenlijk huichelaars. Van alle menschensoorten het onsympathiekste en verachtelijkste! Schrijf mij gerust nog eens opnieuw. En zendt ook gerust weer eens iets ter beoordeeling.

A.C. (II). - Gij koost hetzelfde ps. als de correspondent hierboven; ik voegde erbij II. Inderdaad, dat moogt gij wèl zeggen: 'hoeveel maanden geleden schreef ik U'. Weet gij wel dat ik dikwijls aan U dacht, en mij afvroeg wat er toch van U geworden zou zijn? En nu zulk een gelukkige opgewekte brief! Mij dunkt, nu schijnt het zonnetje weer bij U. En gij, die Uw leed en tegenspoed zoo bewonderenswaardig opgewekt hebt gedragen, gij hebt dat wèl verdiend! M.i. hebt gij met deze oplossing wèl de voor U-zelve gelukkigste en prettigste gevonden, die maar te wenschen was. In een roman zou men van zoo'n uitkomst zeggen: hoe onwaarschijnlijk. Maar het leven is dikwijls veel onwaarschijnlijker nog dan welk verzonnen drama ook. Toen ik Uw beschrijving las van dat Indische kindje, moest ik dadelijk denken aan een heel gevoelig schetsje, dat ik eens las van Therese Hoven, waarin zij de ellende beschrijft van zoo'n Indisch stumpertje, kersvers aangekomen bij twee hollandsche typisch

echt-geteekende en typisch-stijve tantes. In het bijzonder trof mij de aandoenlijke angst van het kind om in het donker te slapen, hetgeen de tantes beter vonden voor haar, en de algeheele ongeschiktheid dezer twee juffers om zich ook maar één oogenblik te verplaatsen in de gevoelens en gedachten van dat tropisch-plantje, midden in den winter overgeplaatst naar het haar geheel vreemde Holland. Nu, wat U betreft was ik er reeds vooruit niet bàng voor, dat gij U zelve op moederlijke manieren met Uw heele hart zoudt geven aan Uw beschermelingetje, en alles wat gij er mij thans van vertelt bewijst wel dat gij eene betere tante voor haar zijt dan die van Therese Hoven's novelle 't waren voor hun pleegkind. Gij schrijft mij niet hoe Uw eigen gezinnetje zich verdraagt met de vreemdelinge, noch over Uw viervoeter vernam ik iets. Die leeft toch nog? Gij hebt mij steeds zoo sympathiek en warm-voelend over hem geschreven.

Het spijt mij dat gij geen gevolg hebt gegeven aan Uw voornemen, om het hoofdartikel van mevr. Van der Horst te beantwoorden. Vooral ook om Uw beschouwing dienaangaande, in Uw brief aan mij, vind ik 't jammer dat gij Uw meening niet bracht onder de oogen van anderen. Ja, ik ook vind, met U, dat het zeer zeker óók ligt aan ons-vrouwen, en ik geef dien vriend van U groot gelijk, die zegt dat de vrouwen altijd den mond vol hebben van haar ‘alles geven’, maar dat het volstrekt niet zoo *is*. Precies zoo denk ik-ook er over. Hartelijk gegroet. Laat nu eens spoedig weer iets van U hooren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

6 Augustus 1913
27ste Jaargang.
Nº. 6.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De S.D.A.P. en de Kabinetscrisis.

Heeft het politiek succes der S.D.A.P. met de verovering van 18 kamerzeteltjes thans zijn hoogtepunt bereikt?

Dit is in elk geval zeker: de uitslag der verkiezingen, of juister de gevolgen van dien uitslag, hebben deze Partij in een lastig parket gebracht. De juichtoon, na den zoo onverwacht-rijken oogst, ging al spoedig over in 'n ietwat benauwd: '*Wat nu?*', toen het spook der Regeeringsverantwoordelijkheid zich in de politieke burcht vertoonde.

De 'roode' leiders krabden zich verlegen achter de ooren. De vreugdewijn der verkiezings-overwinning liet een bitter nasmaakje achter. Op den verkiezingsroes volgde een reuzenkater. En 't beest is niet zoo gauw verjaagd! Daar is in geheel Nederland geen haring genoeg voor te vinden.

Achttien zeteltjes pikten ze in, de soci's.

En dat bracht hen in de netelige positie van te moeten kiezen tusschen méé-regeeren, of weigeren. Koos men het eerste, dan zou dit onvermijdelijk tengevolge hebben, dat de Partij, als politieke vertegenwoordigster van het **socialistische** proletariaat, zich voor de toekomst onmogelijk maakte; werd besloten tot weigering der aangeboden portefeuilles, dan zou dit alweer een blamage zijn in de oogen der duizenden kiezers-bijloopers, -

waaraan de S.D.A.P. eigenlijk haar geheele parlementaire macht te danken heeft -, omdat die alsdan gedupeerd zouden worden, waar hun van sociaal-demokratische zijde toch was voorgespiegeld, dat men dichter bij het algemeen kiesrecht en het staatspensioen zou staan, naarmate de versterking der soc.-dem. Kamerfractie van meer beteekenis zou zijn.

Door de vrijzinnigen is herhaaldelijk gewaarschuwd: 'krijgen wij géén meerderheid, dan kan de Concentratie alléén de regeering niét aanvaarden.' Desniettemin bleven de sociaal-demokraten 'in het belang der kiesrechtzaak' den kiezers adviseeren op hùn kandidaten te stemmen, aldus den Concentratie-mannen in de wielen rijdende en hun het verkrijgen eener meerderheid onmogelijk makende. Verwacht kon dus worden, dat de S.D.A.P. mèt de Concentratie der vrijzinnigen, de nieuwe regeering zou vormen, teneinde het Algemeen Kiesrecht en het Staatspensioen van belofte tot daad te maken.

In dit vertrouwen moeten duizende kiezers 'rood' gestemd hebben.

Maar de 'roode' leiders hadden nà de verkiezingen lak aan hun kiezers; zij gingen wikken en wegen, niet over de kwestie *hoe het spoedigst hun beloften aan de kiezers te vervullen*, doch over de vraag, welke keuze de minst schadelijke zou zijn voor de toekomst der Partij. Het Partij-belang en dus niet het kiezersbelang, zon den doorslag geven.

En zoo moèst dus de schaal wel overslaan naar de weigering der aangeboden portefeuilles!

Met weergalooze spitsvondigheid heeft het sociaal-demokratisch hoofdorgaan *Het Volk* in een langademige artikelen-reeks die weigering bepleit. Het beroep op de bekende Congres-resolutie, op één der Internationale Congressen aangenomen, inzake het zitting nemen van sociaal-demokraten in een burgerlijk kabinet, is een even flauwe als doorzichtige aardigheid, om zich uit de netelige positie te redden. Zulke Congres-resoluties toch bezitten gewoonlijk de eigenschap van buitengewone elasticiteit; het zijn schoenen, die aan elken voet passen en dus zeer aangenaam en gemakkelijk in het gebruik. Met een beroep op diezelfde resolutie had *Het Volk* het aannemen der portefeuilles kunnen verdedigen; het beetje advocaten-handigheid dat daartoe zou zijn noodig geweest missen de redactie-leden van het blad immers niet! Opende de 'resolutie' niet een achterdeur voor 'uitzonderingsgevallen'? En wie zal nu ontkennen, dat de S.D.A.P. in zulk een 'uitzonderingsgeval' verkeerde?

Maar de *Volk*-redactie - op haar lid Vliegen na - zag zéér goed in, dat de socialistische ministers het graf zouden delven voor de Partij!

De afgekeerdheid van een groot aantal socialisten in Frankrijk van de parlementaire actie, is niets anders dan een gevolg van het optreden van de 'socialistische' ministers: Briand, Millerand en Viviani. Dit edele drietal heeft ongewild duizende socialisten de oogen geopend over de onmacht van het parlementarisme, dat verburgerlijking en korruptie in de partij onvermijdelijk na zich sleept, en steeds leiden moet tot verraad aan de zaak der arbeidersklasse. Frankrijk is daar als waarschuwend voorbeeld en dit voorbeeld spreekt zóó duidelijk, dat ieder, die er nog niet door geleerd heeft, òf een goedgeloovige sul, òf een naïeveling moet zijn.

Men heeft toch de heeren socialisten zoo rood als een kroot het kabinet zien binnengaan, maar nauwelijks waren zij er in, of het roode pakje werd uitgetrokken en als oude plunje in den uitersten hoek van de kleerkast opgeborgen. De heeren lieten de soldaten lustig schieten op hun voormalige 'kameraden', die niet in het

parlement, maar ôp straat den klassenstrijd streden; weldra werden zij zelfs de felste reactionairen die er ooit geweest waren. Maar waartoe de wandaden van hun verraad nog opgesomd? Ieder kent ze. Er dient echter op gewezen, dat dit verraad een noodwendig gevolg was, van het parlementarisme, dat te eeniger tijd leiden moèt tot aanvaarding der regeeringsverantwoordelijkheid, of althans een deel daarvan, en dat beteekent: aanvaarding der verantwoordelijkheid voor de wandaden van den kapitalistischen klasse-staat en verloochening van het revolutionair beginsel.

Het parlementarisme heeft in Frankrijk, waar men eerder stond voor deze konsekwentie dan elders, een gevoeligen klap gekregen, juist dóór het optreden der ‘kameraden’-ministers.

Niet in de personen ligt de fout, maar in het stelsel, dat overal dezelfde gevolgen laat zien.

Hetzelfde stond hier voor de deur.

Het aannemen der Minister-portefeuilles zou de parlementair-socialistische beweging in den hartader getroffen hebben. De ‘roode’ leiders zagen dit zéér goed in. Vandaar dat zij er geen trek in hadden. Troelstra wist

het wel, dat het zijn ‘politieke graf’ zou zijn!

Wie lachte er al niet om het denkbeeld: Troelstra als Minister van Klasse-Justitie? Zou de man één dag kunnen laten passeeren zonder het socialisme te verraden? Bij stakings woelingen zou moeten worden ingegrepen - volgens de regelen van den klassestaat! Hij zou kunnen komen te staan voor 'n herhaling van 1903. Een ieder begrijpt, wat het gevolg zou zijn. Als hij bleef zitten en zijn ‘plicht’ deed: tweespalt en scheuring, twist en verbrokkeling in de Partij - waarbij de Partij der ‘wasch-echten’, de S.D.P. garen zou spinnen, terwijl de anarchisten niet zouden nalaten te wijzen op de vervulling hunner voorspellingen. Nam hij ontslag: dan was hij voor de politiek een verloren man, en zijn Partij een verloren Partij.

Zelf zien de ‘leiders’ der S.D.A.P. dus zeer goed in, tot welke konsekwenties hun parlementaire actie leidt, waarvoor zij het proletariaat organiseerden. Ook weten zij, dat zij die konsekwenties niet kunnen aanvaarden; nú niet en nimmer! En toch blijven zij het volk warm maken voor verkiezingen, tòch smijt de partij zakken vol geld daaraan weg, toch wordt het stembiljet aanbevolen, als de Pinkpillen die genezing moeten brengen aan de zieke maatschappij!

Is dat geen misleiding?

Welk een kracht en energie wordt er niet verspild op deze wijze, die de zaak van het socialisme ten goede zou kunnen komen!

Terwijl de onmacht van het parlementarisme ten duidelijkste blijkt, gaat men voort de arbeiders daarmee de oogen te verblinden, hun krachten, hun energie, hun financieele offers daaraan te verspillen, hun voorspiegelende, dat het socialisme daarmee gebaat is.*)

De vraag is, of men nog lang daarmee zal kùnnen voortgaan. Want hier geldt zeker het woord: ‘Wie ooren heeft om te hooren, hij hoore! Wie oogen heeft om te zien, hij zie toe!’

Neen, de heeren leiders durfden de konsekwentie van hun beginsel niet aan, omdat zij wel degelijk wisten, dat de Partij er haar positie als reklame-partij bij inboeten zou. Het aanvaarden der portefeuilles zou haar een enorme schade toegebracht hebben, terwijl de anarchisten in evenredige mate zouden winnen, omdat het zou blijken, dat zij het altijd bij het rechte eind hebben gehad, als zij beweerden: ‘het parlementarisme zal de arbeidersklasse geen stap nader brengen tot het socialisme.’

‘Dat nooit!’ zei *Het Volk* en het vloog wel niet de lucht in, maar het maakte toch allerlei kromme sprongen en buitelingen, om de weigering... ‘aannemelijk’ te maken. De Congres-resolutie-van-ik-weet-niet-welk-jaar, die zoo bij uitstek elastisch is, bewees daarbij goede diensten. Alléén Vliegen was er vóór, om de portefeuilles maar aan te pakken. Hij heeft natuurlijk zijn zin niet gekregen! Want zekere ‘partij-conferentie’ besloot met 'n kleine meerderheid tot weigeren en.... eigende zich de bevoegdheid toe, om maar ineens voor de heele partij te beslissen! Hocus, pocus! Het ‘buitengewoon congres’ was ineens ‘overbodig’! De ‘partij-conferentie’ had beslist. De anderen hadden te zwijgen. Leve de democratie!

Vreesde men het congres? Voorzag men wellicht misère in de Partij? Niet onmogelijk!

*) Niet allen zijn zij even eerlijk als de socialistische dominee S.K. Bakker, die, toen een anarchistisch debater in een verkiezingsvergadering te Almelo, waar hij voorzitter was, over socialisme sprak, luidkeels verklaarde: ‘*Het is hier een kiesvergadering; het socialisme is niet aan de orde*.’

Reeds vóór het besluit der ‘partij-conferentie’ schreef een sociaal-democratisch orgaan: ‘De ministerieele crisis dreigt een crisis te worden in de Partij.’ Te voorzien was dus wat het congres zou brengen! - Natuurlijk is de man, die dit te ongelegener ure schreef, door *Het Volk* behoorlijk afgestraft (ik heb nog niet vernomen dat hij de Partij is uitgebonjourd) en heeft men hem beduid, dat voor dergelijke uitlatingen den tijd al zeer slecht gekozen was. Je mag ook maar niet alles zeggen, als je partijgenoot bent, ben je mal! Zwijgen en spreken doet men in de Partij nu eenmaal op kommando gedisciplineerd, snapt u? Wie het anders wil is een anarchist, die bij Domela thuisbehoort.

Lang niet alle partijgenooten zijn intusschen tevreden met het aflasten van het congres. Er komen bij *Het Volk* telkens moties van afkeuring in van verschillende afdeelingen. Weet u wat daarop geantwoord wordt? Letterlijk: De beslissing is nu eenmaal gevallen en nu is er beter werk te doen, dan moties aan te nemen. En dan geeft de redactie den afdeelingen den raad, om dergelijke moties reeds in hun geboorte te verstikken!

Commentaar overbodig!

Na eerst het socialisme overboord geworpen te hebben, werpt men nu ook de democratie overboord!

Is de S.D.A.P. aan het toppunt van haar

succes gekomen? vroeg ik in den aanvang van dit artikel. Het antwoord moet bevestigend zijn. Immers, de genomen beslissing kan alléén verhinderen dat de Partij geheél ten gronde gaat. Maar dat er nochtans een stuk van haar macht is afgebrokkeld, kan niet geloochend worden. Duizenden zijn er door de weigering der portefeuilles teleurgesteld, duizenden, die nu de vruchten zouden willen zien van de ‘overwinning’, terwijl de burgerlijke partijen sterker dan ooit staan in hun argument: ‘de sociaaldemokraten durven de regeeringsverantwoordelijkheid niet op zich te nemen.’

Het is dan ook te voorzien, dat de anarchisten in de naaste toekomst sterk aan invloed zullen winnen, omdat steeds meerderen hun vertrouwen in de S.D.A.P. zullen verliezen, die een partij wil zijn der critiek en der reklame, die met veel beloven en weinig geven de gekken in vreugde doet leven.

JOH. G. SCHIPPERUS.

De Wonder-sleutel.

De liefde is de wonder-sleutel
Van onvervalschbaar goud,
Die past op alle menschenharten,
Hoe bitter, droef en koud.

Zij is de zon, die straalt en schittert
In diepe duisternis,
Zij is een gids voor hem, die eenzaam,
Vol haat en wrevel is.

Zij is de poëzie van 't leven,
Die het bezieling heeft gegeven.
En 't dorre proza wijdt.

Zij draagt omhoog ons in haar armen
En zal ons koest'ren en verwarmen,
Tot in alle□ eeuwigheid.

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de Week.

I.
Wie krijgt gelijk?

Van het begin af aan heb ik geprotesteerd tegen, en den spot gedreven met het onzinnig ‘padvinders’-gedoe. Geen beter middel om een jongen ongeschikt te maken voor zijn schoolwerk (hoeveel wordt er daarenboven niet gevergd op dat gebied heden ten dage van jonge hersenen) dan door hem in zijn, vrijen tijd af te richten op allerlei vermoeiende oefeningen, marschen, militaire-naäperijen, enz. Maar bovendien veel erger nog zijn de moreele gevaren! Men behoeft deze mal-Engelsch-nageaapte, clown-achtig-uitgedoste kinderen, die zich mannen *verbeelden* te zijn, slechts aan te zien om te weten hoe ingebeeld-dom-hoogmoedig-pedant ze gemaakt worden

tengevolge van het geheel uit hun sfeer geraakt zijn. Couranten-mededeelingen over hen, inspecties van generaal Baden-Powell, toespraken und kein Einde; - geen wonder dat de arme kinderen (die 't niet helpen kunnen indien volwassenen niet wijzer zijn) zich opblazen als kikvorschen, en alle notie van het van nul en geener waarde zijn hunner ‘padvinderij’ verliezen. - Intusschen, nu het kwaad bedenkelijken vorm aanneemt, en met onrustbarende snelheid de kinderen bederft, nu beginnen er steeds méér stemmen op te gaan die protesteeren tegen dezen verderfelijken onzin, en zich afvragen wat ervan het einde zal zijn. *Het Padvinderskamp te IJmuiden* (dat de Prins nochtans vereert(!) met zijn tegenwoordigheid, en aan welker sottises hij aldus openlijk zijn zegel drukt,) gedraagt zich namelijk op zulk eene wijze dat niemand minder dan het toch wel zeker geenszins tegen Padvinderij-gekante *Hoofdbestuur der Nederlandsche Padvindersorganisatie* zich verplicht acht de onderstaande besliste afkeuring ter algemeene kennis, te brengen:

Het hoofdbestuur der Nederlandsche Padvindersorganisatie acht zich zeer tot zijn leedwezen verplicht ter kennis te brengen, dat het zich niet kan vereenigen met de wijze waarop het Padvinderskamp te IJmuiden wordt gevoerd. Het kamp dient blijkbaar in hoofdzaak als kermisvermakelijkheid voor de IJmuider burgers; tegen entreè wordt het kamp vooral 's avonds overstroomd door IJmuiders, mannen en meisjes, die zich in een restaurant (waarin een soort dameskapel) aan bier, enz. te goed doen of in het kamp rondloopen. Dat deze en meerdere feiten vele leiders en ook vele Padvinders onaangenaam aandoen spreekt vanzelf, aangezien dit geheel in strijd is met de opvattingen, die omtrent de Padvinderij in de N.P.O. worden gehuldigd, en het doel dat daarin wordt nagestreefd.

Een en ander geeft het hoofdbestuur der N.P.O. aanleiding mede te deelen, dat het niet de verantwoordelijkheid draagt omtrent dit kamp, en laat de beslissing aan de ouders over of zij hun zoons aldaar nog langer wenschen te laten vertoeven. De w. voorzitter der N.P.O.,

de heer Dudok van Heel, heeft dan ook als eerelid van het feestcomité moeten bedanken. Het valt zeer te betreuren dat het eerste groote Padvinderskamp op een dergelijke onoordeelkundige wijze beheerd wordt.

(Vaderland).

Let wel, lieve lezers, op die 'dames-kapel', alsmede op die 'avond-bezoeken van IJmuider mannen en meisjes.' En erken, met het hoofdbestuur der Nederl: Padvinders-organisatie, dat dit soort 'opvoeding' al is van een heel bedenkelijk soort waar het jongens geldt van 12-16 jaar, overgelaten aan hun-zelven, en zich inbeeldend, - omdat ze een apenpakje met een bijl dragen, - dat ze een hoogst ernstige en nuttige rol vervullen in de maatschappij.

- 't Is waarlijk wèl der moeite waard dat de Prins, - zelf een vader, al is het dan ook niet van een 'Padvinder' - zich verplicht voelt zulk een 'kamp' te gaan bezichtigen. Mij dunkt, er zijn nuttiger dingen te doen voor hem, - tusschen zijn bezoeken op Hohenmark en zijn hertenjachten in, - dan deze kwajongens, die het met een dames-kapel en bier en IJmuider meisjes toch al heel fideel schijnen te hebben, in de hoogte te gaan steken door zijn 'vorstelijk bezoek.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Ook uit België klinkt een waarschuwende stem, ook al weder van gansch onverdachte zijde, omdat de schrijver, blijkens zijn stuk, in principe wel iets voelt voor de idee der padvinderij. Het Brusselsch Gemeentebestuur namelijk besloot onlangs, naar aanleiding van de duurte der padvinders-uitrustingen, deze uitrustingen kosteloos te verstrekken aan mingegoede jongens, welke zich anders zouden zien uitgesloten. En ziehier wat, naar aanleiding van dit gemeente-raadsbesluit, wordt geschreven, volgens het Vaderland, aan een Vlaamsch Blad:

Dit besluit wordt met genoegen vernomen door de jongens, die er allen op loeren de stad te doorkruisen op die bijzondere manier verkleed: met grooten hoed, ransel op den rug, langen stok in de hand, groot mes aan de zij en bloote beenen. Het zullen dus niet meer de rijke heertjes alléén zijn, die zullenpadvinder spelen.!

Onze jongens, in de groote stad, kennen al minder en minder het familie-leven. Zoohaast zij de lange broek dragen, denken zij reeds op alle uren van den dag en van den avond als groote mannen te mogen rondwandelen, zelfs rondzwieren. Alle gelegenheden bieden zich aan, omdat zij van den dwang van 'de ouden' (vader en moeder) zooals zij het noemen, zouden afzijn.

Juist zoo! Een der *vele* schaduwzijden van het padvinders-gedoe is, zonder eenigen twijfel, de daaruit voortvloeiende uithuizigheid. Ik heb, toen de Padvinderij pas ontstond, een familie gekend bestaande uit vader, moeder, jongen en meisje; op de gewone Haagsche wijze amuseerden vader en moeder zich meestal buitenshuis, en lieten het aan broertje en zusje over, op hunne vrije schoolmiddagen en Zondagen met elkander hun fortuin te zoeken. Kwam de Padvinderij! Mama, altijd tuk op het meedoen aan alle Haagsche modegrillen, haastte zich haar zoon mal uit te dossen in het bewuste costuum; papa vond het idee niet minder prachtig, verbeeldde zich dat zijn jongen héél wat beteekende nu hij had mogen salueeren voor niemand minder dan dien zelfden Engelschen Baden-Powell voor wien het thans evenzeer mode is

kruiperig te buigen, als het een jaar of wat geleden, gedurende den Transvaal-oorlog, mode was hem te beschimpen! En de jongenzelf wist van louter pedanterie (in die eigenschap is hij verder dan in eigenschappen van beteren aard) weldra niet meer hoè te kijken!

Wie echter *leed* onder het heele geval?

't Ongelukkige zusje, dat nu geen speelkameraad meer had voortaan.

Mama echter wist raad. 't Kind moest dan maar voortaan mee met haar en haar man, - naar matinées, enz.

Want, om harentwille thuis blijven, haar een gezellig interieur bezorgen, - - kan je begrijpen! Dáárvoor heeft mama te veel 'plichten' van anderen aard, als daar zijn thee's, jours, kunstgedoe, oplikkerij van de coterie boven haar stand, waarin zij met alle geweld in wil dringen, enz., enz.

't Gevolg is dus dat dit kind wordt meegesleept voortaan door de ouders naar allerlei benauwde zalen en in allerlei voor haar leeftijd geheel ongeschikte gezelschappen.

Terwijl ondertusschen haar vroegere speelkameraad, het broertje, de straat afdweilt om militaire vertooningen te houden, en misschien op dit oogenblik óók in het IJmuiderpadvinders-kamp zit onder het opvoedend gezelschap van bier en een dames-kapel. Fraaie opvoeding!

Zeker, ik weet wel dat het hierboven door mij meegedeelde staaltje er een is van een hoogst wereldsch en egoïstisch huishouden, en dat, gode zij dank, lang niet alle ouders zoo handelen als dit Haagsche echtpaar. Maar,

gelijk de Vlaming, wiens stuk ik aanhaal hierboven, terecht schrijft, ook die ouders, die oprecht wenschen te geven een familieleven, een huiselijke omgeving, aan hun jongens, ook hen bemoeilijkt men in die taak, ja maakt hen die onmogelijk, wanneer men van overheidswege en door de hulp van de pers en den prins al het mogelijke doet om hunne kinderen uithuizig te *maken*. Hoevele vaders en moeders zullen het zich thans niet bitter beklagen dat hunne jongens wilden naar 't IJmuider-kamp, *wilden*, zoodat zij, de ouders, niet in staat waren hen daarvan terug te houden. Het is natuurlijk niet doenlijk, en niet wenschelijk ook, een kind alles door dwang te verbieden en te beletten. Niet de ouders-alleen vermogen daarom in dezen het initiatief te nemen, wanneer zij niet worden gerugsteund door het verstandig meehelpen van publiek, van pers, van invloedrijken persoon, als b.v. de Prins. Eerst wanneer al deze menschen zullen zijn gekomen tot het inzicht dat er geen beter middel is om het toekomstig geslacht te vergiftigen, dan door het van alle kinderlijkheid en daarmede gepaard gaanden eenvoud te berooven, eerst dan is er eenige kans dat de ouders zullen herkrijgen hun gezag en hun invloed over hun jongens en meisjes. Zooals het thans toegaat, staan die ouders machteloos tegenover den geest van onzen ziekelijken, onnatuurlijken reclame-achtigen tijd, welke maakt, met alle middelen die in zijn macht zijn, van kinderen oude mannetjes en oude vrouwtjes, welke hun jeugd ontbladert, hun geest overprikkelt, van hun denkvermogen veel te veel vergt, en dientengevolge kweekt van hen (zie de overvolle krankzinnigengestichten maar eens, let op de als paddenstoelen zich vermenigvuldigende zenuwzieken), halve en heele idioten!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Moge het helpen.

Onlangs vestigde ik de aandacht, in het Overzicht v/d Week, op het door de Afdeeling ‘Nijmegen’ der Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren tot onzen Minister van Oorlog gerichte verzoek, te willen zorgdragen dat voortaan de staarten van oorlogspaarden *niet* meer gecoupeerd zullen worden.

Ik nam het door deze afdeeling tot den Minister van Oorlog gericht adres, daarop betrekking hebbende, in zijn geheel over, en haalde ook aan verscheidene gedeelten uit den zoo sympathieken ‘Open Brief’, gericht door den voorzitter, den heer Van Laer, tot elkeen die èn uit dierenliefde èn uit schoonheidsgevoel wil meewerken om deze onzinnige mode tegen te gaan.

Hij echter, die in de eerste plaats geroepen was in dezen een goed voorbeeld te geven, hij die dat in zijn macht had als Minister van Oorlog, hij heeft er zich vanaf gemaakt door een weigering.

Natuurlijk!

Ziehier het door de afdeeling Nijmegen van hem ontvangen antwoord:

Dat Z.E. in beginsel met haar streven kon instemmen, dat echter met oog op den aankoop van paarden eene dergelijke maatregel een ongunstig en invloed kon uitoefenen op de remonteering van het leger, daar een groot aantal goede paarden

niet zou kunnen worden aangekocht, redenen waarom Z.E. geen aanleiding kon vinden, om het verzoek in te willigen.

't Is weer zoo misselijk-teekenend voor de manier waarop van regeeringswege alle dergelijke pogingen iets goeds te doen per-se worden gedwarsboomd; het is daarom maar beter er zoo weinig mogelijk van te zeggen.

De afdeeling Nijmegen intusschen laat zich niet afschrikken, en wil thans trachten, door het richten van verzoekschriften aan de gemeentebesturen der groote steden van Nederland, hunne medewerking te verkrijgen, opdat zij het goede voorbeeld navolgen van den gemeenteraad te Stuttgart, die onlangs bepaalde dat voor gemeentedienst, als daar zijn stedelijke brandweer, stadsreiniging, bereden politie, enz. geen gecoupeerde paarden meer aangekocht mogen worden. Gelijk blijkt uit de copie van het adres, welke copie ik onderstaande geef, kan de afdeeling Nijmegen zich beroepen, behalve op het uitstekende voorbeeld van Stuttgart, op talrijke andere goede voorbeelden van dergelijken aard in Engeland en Duitschland. Waarom moeten wij ook hier weder, op dit gebied, den slakkengang volgen, en als èchte Chineezen van Europa, zooals men in het buitenland ons smadelijk betitelt, ook hiermede achteraan komen. Het is van harte te hopen, dat de gemeentebesturen van den Haag, Amsterdam, enz., zullen toonen een ruimeren blik en eene breedere opvatting van plicht te hebben dan waarover de minister van oorlog schijnt te beschikken. Den heer Van Laer en de afdeeling Nijmegen zij hier in elk geval een welverdiende hulde gebracht voor hun flink optreden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ziehier het adres door hen gericht tot de gemeenteraden:

Aan de Raden der Gemeenten Amsterdam, Rotterdam, den Haag, Utrecht, Arnhem,

geeft met gepasten eerbied te kennen de 'Afdeeling Nijmegen' der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Dieren;

dat de tegenwoordige Voorzitter van genoemde afdeeling zich een tiental jaren geleden als bestuurslid der 'Afdeeling Gemeente Renkum' gewend heeft met open brief, waarvan wij ons veroorlooven omstaande een afschrift hierbij te voegen, aan de eigenaren van paarden uit alle standen der maatschappij, om geen paarden met gecoupeerd staartbeen meer aan te koopen;

dat op 2 November 1898 de Koninklijke Maatschappij van Landbouw in Groot-Brittanië besloten heeft, om beginnende met de tentoonstelling in 1899, geen veulens met gecoupeerde staarten meer toe te laten, en dat dit verbod in 1900 de eenjarige en in 1901 ook de tweejarige paarden gold;

dat in 1901 door het Engelsch legerbestuur eene order werd uitgevaardigd, waarbij bepaald werd, dat de staarten der officiers-, troepen- en trekpaarden minstens 21 engelsche duim - 0.53 M. - lang moeten zijn;

dat bij aankoop voor de Duitsche remonte gecoupeerde paarden buiten beschouwing blijven, en dat zulke evenmin voor den Kaiserlichen Marstall' in Berlijn meer worden aangekocht;

dat de 'Landwirtschaftskammer' voor de provincie Westpreussen aan de Verband der Tierschutzvereine des Deutschen Reiches' in overweging gaf, om bij het Ministerie van Oorlog te Berlijn daarop aan te dringen, dat het aan de Duitsche officieren verboden worde, om voor 't front van den troep gecoupeerde paarden te berijden;

dat het Bestuur der Brouwersvereeniging voor Berlijn en Omstreken aan de leden voorgesteld heeft, om bij aankoop van nieuwe paarden zulke, die gecoupeerd zijn, te weigeren;

dat de 'Polizeibehörde' van de stad Hamburg een 'Merkblatt' heeft doen verspreiden, om het coupeeren der paarden tegen te gaan;

dat het 'Oberbürgermeistersambt' van de stad Keulen de Directie van den stedelijken bespanningsdienst aangewezen heeft om bij aankoop van paarden aan niet-gecoupeerde de voorkeur te geven, om op deze wijze mede te werken tot bestrijding van deze schennis;

dat op voorstel van de 'Polizeibehörde' te Stuttgart de gemeenteraad aldaar bepaald heeft, dat voor de stedelijke brandweer, gemeentereiniging en voor de bereden politie geen gecoupeerde paarden meer aangekocht zullen worden;

redenen waarom ondergeteekende uwen Raad met den meesten ernst eerbiedig verzoekt het door den Raad der gemeente Stuttgart gegeven voorbeeld na te volgen en te bepalen, dat voortaan bij aankoop van nieuwe paarden voor den dienst der gemeente (brandweer, reiniging, bereden politie, etc.) zulke met gecoupeerd staart been geweigerd zullen worden.

't Welk doende, enz.

Nijmegen, 18/7 1913.

De 'Afdeeling Nijmegen' der Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren.

VAN LAER, Voorzitter.

L. VAN DOESBURGH, 2e Secr.

IV.
Liefdadigheid of mode?

Door de Bladen gaan weer allerlei oproepingen om, onverschillig of men sympathie voelt of niet voor den nieuwen Balkan-oorlog, nochtans mede te helpen in Roode-Kruisliefdadigheid, daar hulp dringend noodzakelijk is.

Dit klinkt heel ‘liefdadig’.

Maar, 't is onwaar.

Dringend noodzakelijk namelijk is die hulp, die in ons eigen land, en mijnentwege ook daarbuiten, wordt gevraagd door en voor de tallooze duizende en duizende slachtoffers van ziekte, armoede, ellende, verwaarloozing, enz., buiten hun eigen schuld, door de hardheid van het lot als zoodanig.

Indien echter de Serviërs, de Grieken, de Montenegrijnen, in plaats van als één man de wapens neer te werpen, zoo dom en zoo wreed tegelijk beide zijn, dat zij plezier hebben aan dezen nieuwen broeder-krijg, dan is de daaruit voortvloeiende ellende, van afgeschoten beenen en armen, van cholera, van weduwen en weezen die broodeloos achterblijven, alles *eigen schuld*. Hoe meer men hen helpt met misplaatste liefdadigheid, hoe meer zij zich inbeelden dat het ‘vaderlandslievend’ is aan deze afschuwelijke wreedheden zichzelf en hunne gezinnen te offeren.

Laten zij, die de oorlogen maken, en zij die zich bereid toonen die oorlogen te voeren, vorsten en volken, *zelf* de verantwoording dragen, en *zelf* betalen wat zij aan zichzelf misdrijven.

En laten zij, die wezenlijk liefdadig gestemd zijn, geen rooden cent geven aan al derge-

lijken bombast, welke enkel dient om in de courant te komen, en een wit voetje bij den Prins te krijgen, den Voorzitter van het Roode Kruis; laten zij integendeel hunne gaven schenken aan al die hongerlijders en die weezen en die zieken welke in ons vaderland finantieele hulp broodnoodig hebben.

Sinds de Prins Voorzitter werd van het Roode Kruis is het eene *mode* daaraan speciaal zich weldadig te toonen. Ik voor mij vind het Roode Kruis een mooie instelling, maar ik vind het *niet* mooi enkel uit modezucht aan de Serviërs, de Grieken, enz., te geven wat ons eigen volk, wat onze koloniën, veel meer toekomt. Ook dàár komt voor armoede, ziekte, gebrek; ook dáár wordt naamloos geleden. Al die menschen kunnen daaraan niets veranderen. De Serviërs en Grieken echter kunnen dat wel. Zij kunnen als één man de wapenen neergooien. Indien zij dat deden, dan hadden zij noch Roode-Kruis-hulp, noch verbanden, noch kunst-ledematen, noch finantieelen onderstand noodig van buiten, en zij zouden daardoor bovendien toonen dat zij verstandig zijn, en *waarachtige* menschen, in plaats van slaven van hun eerzuchtige regeerders.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Poëzie.

Aangezien ik heden in een poëtische stemming ben, hebben we niet eindelijk, eindelijk zomer, eindelijk zonneschijn en bloemenweelde en zomervreugde, zal de lezer mij begrijpen dat ik haak met 'n soort heimwee naar de lieflijke vergetelheids-stemming, die dichters bij de gratie Gods in ons kunnen opwekken.

Ik neem de 'Perles de la Poësie française' ter hand, bijgewerkt tot op onzen tijd. Vandaar dat ze onder anderen reeds bevatten dat verrukkelijke gedicht van Madame Rostand:

Et comme chaque jour je t'aime davantage;
Aujourd'hui plus qu'hier et bien moins que demain,
Qu' importeront alors les rides du visage?
Mon amour se fera plus grave el plus serein.
Songe que tous les jours des souvenirs s'entassent;
Mes souvenirs à moi seront aussi les tiens;
Ces communs souvenirs toujours plus nous enlacent;
Et sans cesse en tre nous tissent d'autres liens.
C'est vrai, nous serons vieux, très vieux, faiblis par l'âge,
Mais plus fort, chaque jour, je serrerai ta main;
Car vois-tu, chaque jour, je t'aime davantage,
Aujourd'hui plus qu'hier, et bien moins que demain.

Nietwaar, deze weemoedig-schoone trouwbezinging herinnert u aan onze Hélène Swarth, *de* liefde-dichteres bij uitnemendheid, evenals er tusschen háár en Hélène Vacaresco een overeenkomst is in dit gevoelige:

Il passa....

Il passa: j'aurais dû sans doute
Ne point paraître en son chemin;
Mais ma maison est sur la route

Et j'avais de fleurs dans la main.

Il parla: j'aurais dû peut-être
Ne point m'enivrer de sa voix;
Mais l'aube emplissait ma fenêtre,
Il faisait avril dans les bois.

Il m'aime: j'aurais dû sans doute
N'avoir pas l'amour aussi prompt;
Mais, hêlas! quand le coeur écoute,
C'est toujours le coeur qui répond.

Il partit: je devrais peut-être
Ne plus l'attendre et le vouloir;
Mais demain l'avril va paraître
Et sans lui le ciel sera noir.

Trouwens, waar het liefde geldt, heeft niet èlke vrouw dezelfde gevoelens, dezelfde teedere begeerten, dezelfde berusting in haar zich de *geofferde* weten? Wie onzer onder de vrouwen, onder de dichteressen, zou een versje *kunnen* maken, dat zóó wreed zegt de dingen als Heine's:

Ich sah sie lachen, sah sie lacheln,
Ich sah sie ganz zu Grunde gehn;
Ich hor't ihr Weinen und ihr Rocheln,
Und habe ruhig zugesehn.

Leidtragend folgt ich ihren Säigen,
Uud bis zum Kirchhof ging ich mit;
Hernach, ich will es nicht verbergen,
Speist' ich zu Mittag mit App'tit,

Neen, niet alsof ik beweren wil, dat wijvrouwen niet even wreed, even gedachtenloos, even egoïst kunnen zijn in zulke dingen als de mannen. Integendeel, misschien, op onze manier, nog duizend maal méér! Alleen, op *onze* manier. Die is 'n zoo andere dan die van den man! Zeker, wij-ook kunnen die ons lief heeft gehad ten doode kwellen, spelen met zijn hart, maar... zóó'n cynisch-wáár gedichtje erop maken, dat kunnen wij niet! Dáárvoor moet je een man, een Heine zijn.

Van madame Mathieu de Noailles haal ik aan *Les regrets:*

‘Allez, je veux rester seule avec les tombeaux:
- Les morts sont sous la terré, et le matin est beau.’

Van Rostand-zelf ontmoeten we, natuurlijk, den onvermijdelijken *Chantecler*, waarmede hij, behoudens enkele mooie gedeelten, zijn roem niet heeft vermeerderd, integendeel, door de te vele reclame ervoor, aanmerkelijk schade heeft gedaan. - Ik voor mij geef hem zijn heele *Chantecler*, de *Hymne au Soleil* incluis, cadeau voor zijn onvergelijkelijken Cyrano de Bergerac, met de balcon-scène, met de weemoedige

klacht van den man die nooit liefde ontving, noch van zijn moeder, noch van wie ook, die, dank zij Roxane's béétje egoïste genegenheid, door haar zoo heel gelukkig is geweest, dat hij getuigen kan: 'Grace à toi une robe a passé dans ma vie.'

Van den onlangs overleden Jean Moréas, met den on uitspreekbaren Griekschen naam: Papadiamantopoulos, geeft Lacomblé de *Nocturne* geschreven naar aanleiding van Heine's: 'Wisst ihr warum der Sarg wohl so gross und schwer mag sein.' - En dat Lucie Delarue-Marrus, Madame Gustave Mesureur, en andere nieuwe sterren van dien aard niet ontbreken in een zóó volledige bloemlezing als deze spreekt vanzelf, maar tot mijn verwondering zocht ik tevergeefs, neven dien van wijlen haar man, naar den naam van de op het gebied van poëzie zeker niet minder dan madame Rostand verdienstelijke madame Catulle Mendès.

Intusschen, gelijk ik in den aanhef van dit artikel begon te zeggen, mijn oog dwaalt niet door deze bladzijden met het zoekend oog van den criticus maar met den liefdevollen blik van een die, in een stemmings-moment, behoefte heeft aan de oude wèlbeproefde vrienden die de arme, door het aardsche gedoe bezoedelde ziel heendragen op hun dichter-vleugelen naar hooger reiner sfeeren, waar je niet meer ziet al het slijk, en al den modder van hier beneden, en je leed wordt tot niet meer de knellende schrijnende pijn van het altijd wáárom-vragende menschenkind, maar tot de vage weemoeds-stemming van den door opium in slaapgewiegden levenslijder!

Daar is b.v. de *Vase brisé* van Sully Prudhomme, en, wat mij nog zooveel liever is van hem, dat andere

> Ah! si vous saviez comme on pleure
> De vivre seul, et sans foyers,
> Quelquefois devant ma demeure
> Vous passeriez.

Daar is Louisa Siéfert's *Pourquoi?:*

> Pour la première fois, quittant votre air morose,
> Vous m'avez, hier soir, donné le bras. Tandis
> Que j'allais près de vous ainsi, comme jadis,
> J'ai senti contre moi palpiter quelque chose.
>
> Mon visage soudain est devenu tout rose;
> Vous m'avez demandé ce que j'avais, je dis
> N'importe quoi.... Mon Dieu! c'était mon paradis,
> Dont la porte s'ouvrait quand je la croyais close.
>
> J'écoutais, j'écoutais (hélas! le saviez-vous?)
> Votre coeur, sous ma main, qui battait à grands coups,
> Et je vous regardais, disant: Il ressuscite!
>
> Mais l'effroi s'abattit alors sur moi, plus vite
> Qu'une pierre qui tombe en un lac... Oh! pourquoi
> Ton coeur bat-il si fort, s'il ne bat pas pour moi?

- En, bovenal, daar zijn die onvergelijkelijke regels van de Musset:

> Mais vous n'en saurez rien. Je viens, sans rien en dire,
> M'asseoir sous votre lampe et causer avec vous;
> Votre voix, je l'entends; votre air, je le respire;

Et vous pouvez douter, deviner et sourire,
Vos yeux ne verront pas de quoi m'être moins doux.

J'aime, et je sais répondre avec indifférence;
J'aime, et rien ne le dit; j'aime, et seul je le sais,
Et mon secret m'est cher, et chère ma souffrance:
Et j'ai fait le serment d'aimer sans espérance,
Mais non pas sans bonheur; - je vous vois, c'est assez.

O poëzie, goddelijke troost voor 'n arm gefolterd menschenhart, wáárom is uw maker bijna altijd zoo weinig in overeenstemming met het beeld, dat wij ons scheppen van hem of haar door wat zijn of haar dichterziel ons gaf? - Waarom moeten op geld beluste uitgevers en peuterige brieven-snuffelaars komen, die heel uw armzalige, dikwijls kleinzielige menschelijkheid voor ons blootleggen met 'n ontleedmes, om geld door u te verdienen - en en passant - daardoor uw heerlijke gave voor ons te bezoedelen? Waarom was het b.v. noodig, dat de Musset's huishoudster ons hem liet zien in al zijn intieme onaantrekkelijkheid van lastig-geworden zieke, in kamerjapon; waarom brengen de tijdschriften ons het beeld dier fransche dichteres die zoo eenvoudig-mooi op den over haar komenden ouderdom kan dichten, als dat eener gemaniereerde demi-mondaine-achtige coquette française, flirtend niet met haar eigen man, maar met 'n opgetakelden belachelijken Jean Coquelin? En waarom heeft Sully Prudhomme zelf ons nog na zijn dood ontgoocheld door zijn nalatenschap van ijdelheid, van willen voortleven in een ‘académie’ te zijner eere? Waarom ook wordt ons de geheimzinnig-teere verhouding van Heine tot zijn ‘Mouche’ zóó lang en zóó breedvoerig uitgesponnen tot én haar beeld en het zijne is verminkt en ontsierd van de te vele en te ontheiligende aanrakingen? - Waarom!? Waarom!?

Vóór mij ligt het boek van een vriend, die geen poëzie kan lezen, - en hij héeft haar lief - zonder èlk vers met aanteekeningen en muggezifterijen van anderen te berandschriften. Dat ligt in de hedendaagsche menschelijke natuur! Onberedeneerd genieten kunnen wij niet meer.

Wij snuffelen zóó lang tot wij-zelf, met eigen hand, het mooie waas hebben beduimeld en verontreinigd.

Ik voor mij ben er dankbaar voor, dat déze verzameling althans zich bepaalt tot een héél kort zakelijk levensberichtje van

elken schrijver of of schrijfster zonder eenige op- of aanmerkingen. - Toevallig dezer dagen Jan ten Brink's bloemlezing van hollandsche dichters doorbladerend, trof mij zijn pedante noot bij Borger's Rijn: 'Hoewel *ik* den lof, dit gedicht toegezwaaid, overdreven vind, neem ik het toch op'. - Waartoe dient zulk betweterig zichzelf stellen tusschen de bladzijden? Borgers's Rijn is reeds prozaïsch genoeg geworden overigens, dank zij den welwillenden brievenverzamelaar, dien het gelukte ons aan te toonen, uit een particuliere correspondentie tusschen dichter en uitgever, hoe de man, die zoo levensmoede dichtte van zijn: 'geen stap wenschen terug te treden', ondertusschen erg zakelijk sjacherde over den prijs voor zijn 'Rijntje.'

Laat de dooden rusten. Dááraan is nu eenmaal niets te doen, dat de *levenden* besproken worden door hun tijdgenooten.

Laat ons de *dooden* tenminste respecteeren -, zoo weinig mogelijk omwroeten in hun verleden, en in de aanleidingen die hen bezielden bij hun gedichten. Laat ons dankbaar zijn voor wat ze ons gaven, zonder de personen als zoodanig te willen betasten en bevoelen en ontleden! Ik voor mij behoor tot hen die persoon en werk niet gehéél kunnen scheiden, allerminst waar het poëzie geldt, geweld uit de ziel. - Ik ben het eens met den overleden Gustaf af Geyerstam, dat een *goed* schrijver óók behoort te zijn een *goed* mensch. Hoeveel te meer dan nog een *goed* dichter! - Ik weet wel, dat het tegendeel het geval is. Maar... laat me tenminste de *illusie!* En dan.... er zijn toch óók uitzonderingen. Een Coppée, een Tennyson, een Longfellow, een Gezelle. - En het woord: 'alles begrijpen is alles vergeven' geldt daarenboven in dit opzicht óók voor zoo velen, zooals bepaaldelijk in het geval Heine. Alleen, ik bid u, koele prozamenschen, Droogstoppel-critici, die niet navoelen *kunt* poëzie, ontrafel *gij* niet, - met uw beenige meedoogenlooze vingeren, - dichterlevens en dichtergeheimenissen, die *gij* niet kunt beseffen! Poëzie is het goddelijkste in de kunst; het béétje mooie wat ons verheft boven ons-eigen-ik, wat ons troost in ons lijden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Actualiteiten door A.J. Servaas van Rooijen.

De successiewet.

Men is gehouden de wetten van zijn land te kennen, ook de verordeningen in zijne gemeente, en zich daaraan te houden. Pardon is er niet op, als men ze, - zelfs onwetend, - overtreedt. Ik ken ze niet alle, maar tracht toch er niet mede in botsing te komen, en mijn hoofd er tegen te pletter te loopen. Ik vind wetten en verordeningen uitstekend, maar ze moeten niet hardvochtig zijn, en dat zijn ze dikwerf wel. Een enkel staaltje in de toepassing van de successiewet. - Een bejaarde, ernstig zieke dame erft een beetje geld van hare zuster. Als gevolg daarvan moet zij voor den kantonrechter den eed afleggen, onherroepelijk vóór een bepaalden datum. Wee u, als ge hem overtreedt. Zij moest nog drie weken, als *herstellende*, haar kamer houden, maar de wet gebiedt en.... zij moet naar den kantonrechter, en zich dus in de gure voorjaarslucht wagen. Ik hoor verluiden, dat alleen bij hooge onkosten zoo'n zenuwachtig tochtje te voorkomen is. Zie, dat vind ik ergerlijk: 'Hooge onkosten'. Waarom toch? Het bewijs van onvermogen is alleen te verkrijgen, door zoogenaamde

onvermogenden, die 't dikwert beter missen kunnen dan de zoogenaamd vermogenden, die bovendien op allerlei wijzen door den fiscus geplukt worden. Waarom moet die dame haar leven wagen, dat zoo onmisbaar is voor eene andere hulpbehoevende zuster, of zich eene opoffering getroosten aan ‘hooge onkosten’.

Zeg ik te veel, als ik de wetten somtijds hardvochtigheid toedicht? Bovendien is die gewichtige zaak alles behalve plechtig. Wij tienen zongen: alles is comedie!

Indien ik de bal missla moet een deskundige mij maar eens inlichten; dat is dan goed voor andere gevallen.

Bidt en wacht door Jorien Moulin.

Het was een snikheete dag, een dag waarin zelfs de schaduw bijna geen verkoeling gaf. Alles wat leefde snakte naar een koeltje en zag met verlangen uit naar den avond. Maar zoover was het nog lang niet; de klok op den toren wees nog maar elf uur in den morgen. De

zon stond hoog aan den hemel en alles wat ze aanraakte met haar verzengende stralen smeekte, wit blinkend, om genade. Doch ze lachte wat om alle smeekbeden en zei:

'Jullie hebt vele weken lang gezucht en gezeurd omdat ik vacantie nam en nu ik kom om jullie vanouds te koesteren en eenige dagen mijn mooiste stralen vooropzend, om aan dat gezucht en gebrom een einde te maken, is het weêr niet goed. Hoor eens, klein gedoe, het is maar het beste dat ik me heelemaal niet aan jullie stoor en mijn eigen weg ga.'

En ze bleef lachen en stralen, en haalde in een minuut duizende zakdoeken uit de zakken der menschenkinderen en liet er hen mede over hun gezicht vegen, en tegen de werklieden en werkvrouwen zei ze:

'Gebruik je mouw van je boezeroen en werkjak maar' en ze liet een koor opgaan van 'wat is het warm, niet!?' met het refrein 'pfff' achter elke uitroepende vraag.

Jan Cleveringa had niet veel last van de zon, merkte haar niet eens op, zoo prettig als hij aan het spelen was met zijn zusje in den tuin achter het huis. Tuin? nou ja, in de gevangenis zonder dak: maar dat deerde Jan niet. Hij was er alleenheerscher over een grooten zandhoop en over zijn kleine zus, die hij kon commandeeren, en dat deed hij dan ook naar hartelust.

Hij was nogal geen booze heerscher: zusje speelde graag met hem. Was hij naar school, dan miste zij zijn prettige leiding - maar nu was het vacantie en daarmee was het mooie weêr gekomen.

Ze speelden Robinson Crusoë; de held had zijn buis omgekeerd aangetrokken en zus, als de onafscheidelijke Vrijdag, haar boezelaar over den rug inplaats van over haar borst hangen. Was het niet prachtig? Zoo hebben de echte Robinson Crusoë en zijn makker er uitgezien - natúurlijk!

Robinson maakte zich gereed om te gaan rusten en gaf Vrijdag de noodige bevelen:

'Geen oogenblik mag je je oogen dicht doen - áldoor over de heele zee (met breed armgezwaai) uitzien en als je ook maar een stipje van een schip ziet begin je te roepen: "hier zitten twee mannen op een onbewoond eiland" en je zwaait met je zakdoek en als dat nog niet helpt roep je mij - geen medelijden met me hebben, al slaap ik ook nog zoo lekker'.

Zus keek rechts en links, met strakke oogen, naar de schutting, waar ze een stipje van een schip moest ontdekken en hoopte, dat het gauw mocht komen, dan kon ze Robinson wakker roepen: dat was het saaiste deel van de vertooning.

Robinson vleide zich op den zandhoop neêr met de woorden 'let vooral op alles wat je ziet' - toen een heldere stem uit huis riep:

'Jan, kom eens hier'.

'Ja, wat is er?'

'Een boodschap doen, vent'.

'Ajakkes - mag ik mèe?' vroeg zus.

'Het kan niet lieverd, het is een heel eind. Jan moet vlug loopen.'

Jan bleef veel liever spelen, maar hij wist al lang dat den lieverkoekjes-bakker voorgoed de leverantie door moeder was ontzegd.

'Stil maar', troostte hij zus, 'ik kom gauw terug, blijf jij maar zoolang op de schepen letten; misschien komt er net een tegen ik terug ben.'

'Wat is daar nou an - moet ik dan roepen: 'hier zit één man op een onbewoond eiland?'

‘Ja, dat kan je doen, of vertel den kapitein als hij aanlandt, dat ik op een verkenningstocht uit ben, dat klinkt échter.’

‘Nou jongen, kom, laat me niet wachten!’ riep moeder.

‘Ik kom al - dag zus, tot straks - sla het zand niet al te plat - waar moet ik heen, moeder?’

Zus zond hem een treurigen blik na - het was zoo warm ineens; als Jan niet gauw terug kwam, ging ze liever in huis.

‘Wasch je handen eerst, wat zie je er uit - nou, het is maar zand, - kom, een schoone blouse aan, en laat Geertje je schoenen wat afschuieren.’

‘Maar waar moet ik heen, moeder?’

‘Maak je maar eerst heelemaal klaar - zoo, je schoone witte pet op - all right! nou luister! Hier is een brief dien je moet brengen naar dat groote huis, wat je recht voor je ziet als je midden op het Plein staat.’

Jan bleef haar vragend aanzien.

‘Je weet die fijne banketzaak van Sprecher? daar is het vlak naast - met een paar steenen trapjes er voor.’

Jan schaterde van lachen.

‘O, U meent het Ministerie van Oorlog, moeder! had U dát maar dadelijk gezegd.’

‘Weet je dat dan al?’

‘Natuurlijk - het Ministerie van Oorlog, en moet daar de brief heen, moeder?’

‘Ja - Pa telefoneert van het kantoor dat hij hem vergeten heeft mee te nemen en dat

er haast bij is - de brief moet er om half-één zijn. Weet je den weg?'

'Met de oogen dicht,' pochte Jan.

'Vooruit dan maar, schat! je hoeft niet te hollen, maar stap flink en geregeld door en wandel op je gemak terug; wacht ik zal een courant om den brief doen, dan kan hij niet vuil worden door je warme handen. Dag vent; je krijgt als je thuis komt een extra-tje bij je boterham!'

'Wat dan?'

'Dat zeg ik niet - weg nou als de drommel'; - stoeiend bracht ze hem tot de huisdeur.

Jan vond het een boodschap van gewicht; een grooten brief met een lak er op naar een Ministerie brengen. Even het courantje open om het adres te lezen:

'Aan den Hoogedelgestr. Heer B.W. v. Maanen, Referendaris a/h Ministerie van Oorlog.'

Wat een groote mijnheer - ik wil precies hetzelfde worden. - Plotseling bleef hij staan. Hij was de straat waar hij woonde haast uit. Even bedacht hij zich, holde terug, bonkte met alle macht aan de voordeur en trok de bel er meteen haast uit.

'Beware, jonge! is me dat schrikken - wat is er?'

'Aan wien moet ik den brief geven? aan den heer v. Maanen zelf?'

'Wel nee, je loopt de vestibule van het gehouw maar in, dan zal je wel ergens iets van concierge of portier op de deur zien staan, daar ga je in en geef den brief af.'

'O-nou-d-ag!'

Stevig stapt hij door - een heel eind had hij te gaan; wat zou hij doen, stad door of buiten om? 'Leuk, buiten om, Laan van Meerdervoort, Javastraat, Koninginnegracht, gossie nee, wat een omweg. Wel jammer, je kunt zoo leuk zien wie het wint, de stoomtram of de electrische, aan weerskanten van het kanaal - nee, dat doe ik als ik den brief kwijt ben, nou maar gauw de stad door.'

Om beurten eens stevig stappen, even draven, een paar huppelende passen - hij schoot op: 'pff, het is warm, hoor! even met den zakdoek het zweet afvegen.'

Maar bij alles wat hij deed hield hij de courant met den brief onder den arm.

Met vlugge pasjes wilde hij vanuit de Gravenstraat den Buitenhof opgaan, toen zijn blik op de Passage viel. Hoe heerlijk koel leek het daar - even er inwippen en uitblazen - pff zóó warm. Zijn petje nam hij af en veegde nog eens over zijn heelen bol.

Plotseling zag hij een jongen van zijn eigen leeftijd op hem afkomen. De beide 8-jarige 'heeren' woonden in dezelfde straat, doch gingen op verschillende scholen - ze waren dus geen 'vrienden', al kenden ze elkander bij gezicht en naam.

'Hoe kom jij hier heelemaal?' vroeg Henk.

'Hoe kom jij hier?' was de weêrvraag.

'O, ik heb een boodschap voor mijn moeder gedaan bij Hoying, waar haast bij was.'

'En ik moet een boodschap doen voor mijn moeder, of eigenlijk voor mijn vader, die haar zelf vergeten heeft en waar oók haast bij is.'

'Is het nog ver? anders ga ik met je meê en kunnen we samen dat eind teruggaan!'

Heel gewichtig: 'Ik moet naar het Ministerie van Oorlog!'

'Pssst - wat moet je dáár doen?'

'Dezen brief afgeven....' welken? de brief was weg - de courant leeg.

Ontsteld stond hij, met oogen groot van schrik, zijn buurmakker aan te staren. - Het huilen nabij, doch de tranen naar beneden vechtend, barstte hij uit: ‘wat, wát moet ik doen?’

‘Dat zal ik je zeggen, kom hier, het is hier net een stil raam; doe net of je naar die kopjes en glazen kijkt, en dan moet je bidden.’

‘Bidden?’

‘Ja, geef mij je krant, die zal ik voor je vasthouden - dan kan je je handen vouwen en doe je oogen dicht; ik zal wel met je meebidden, maar ik hoef de handen niet te vouwen - het is jou brief, dus jij moet het échtste bidden.’

‘Maar met bidden komt toch de brief niet vanzélf terug?’

‘Nee uilskuik - natuurlijk niet, zég! maar als je gebeden hebt moet je even héél stil blijven staan en opletten wat je eerste gedachte is en die moet je helpen. Helpt het niet, dan moet je weêr bidden, net zoolang tot je een goede gedachte krijgt.’

Jan, wanhopig, volgde den raad van zijn nieuwen vriend en ging met het gezicht tegen de ruit bidden; ‘och lieve Heer, ik ben mijn brief kwijt dien ik voor moeder of eigenlijk voor vader naar het Ministerie van Oorlog moet brengen, wilt Ge mij helpen als 't U blieft, ik wil hem zoo graag terug hebben - Amen!’ - ‘Nou - wat denk ik nou? dat ik mijn brief kwijt ben - nóg eens bidden’ - en hij meldde aan onzen lieven Heer dat

hij zoo pas ook al had gezegd dat zijn brief weg was - ‘en hij is nu nóg weg en ik wil hem zoo heel erg graag terug hebben - Amen!’

‘Wat doe jullie daar, wat voer jullie uit?’ vroeg een politie-agent, die al even naar de jongens had staan kijken.

‘O mijnheer, ik heb een brief verloren’, snikte Jan plotseling - ‘en dien moest ik naar het Ministerie van Oorlog brengen en ik wil hem zoo graag terug hebben.’

‘Heb je dien dan in dien winkel verloren, dat je zoo naar binnen keek?’

‘Nee, nee, mijnheer, dat dee ik maar zoo, - met de oogen dicht!’

‘Met de oogen dicht - is dat je manier van zoeken?’ Jan snikte nu luid op - zoodat Henk het woord overnam:

‘Hij heeft met het gezicht tegen de ruit staan bidden, en nou wachtte hij op de eerste gedachte die hem helpen kon om den brief terug te vinden.’

‘O, is dát het! heb je nu al een gedachte die je helpen kan, jongetje?’

‘Ja’, zei Jan flink, ‘U zult me asjeblieft zeggen wat ik doen moet.’

‘Goed zoo, dat zal ik - ga maar met me mee naar het politiebureau op de Groenmarkt. Daar zullen we zeggen dat als er een gevonden brief bezorgd wordt ze dien aan jou kunnen teruggeven - mits, maar dat zal de inspecteur je wel vertellen. Kom maar mee!’

‘O, asjeblieft, mijnheer’ en Jan ging met hoop en moed bezield meê.

‘Ik blijf bij je’, zei Henk.

‘Graag.’

Nee maar - hoe kón het! Toen ze het politiebureau inkwamen, zag Jan door een ruitje zijn verloren brief in een kastje; hij herkende hem onmiddellijk aan het lak.

‘Daar staat hij,’ gilde hij opgewonden, ‘die is 't, met dat groote lak.’

‘Zoo, - kom even meé binnen, jongeheer!’

Jan voelde zich zoo licht als een veer; toch een beetje angstig toen hij den barschen heer, aan wien de agent het verhaal scheen te doen, nijdig naar hem zag knikken - ‘Kom hier jij!’

Bevende, met zijn petje stijf in de hand, kwam hij nader.

‘Heb jij een brief verloren, jongen?’

‘Ja, Mijnheer.’

‘Hoe kwam dat?’

‘Ik weet het niet - ik zag ineens dat de courant, waar de brief inzat, leeg was.’

‘Waar was dat?’

‘In de Passage, mijnheer!’

‘In de Passage - zoo - waar woon je?’

‘Columbusstraat 137, mijnheer.’

‘Zoo, Columbusstraat 137 - hoe hiet je vader?’

‘Johannes Wilhelm Cleveringa.’

‘O, zoo, ja ja! - Agent, het adresboek!’

‘Blief, inspecteur.’

Mompelend: - Cleveringa, Columbusstraat 137 - komt uit.

Barsch: ‘hoe ben je van je huis geloopen - welken weg ben je gegaan?’

Jan beschreef hem in de puntjes.

‘Hoe weet je dat die brief, dien je hier gezien hebt, juist de verloren brief zou zijn?’

‘Had u dat maar dadelijk gevraagd,’ zei Jan.

‘Jou aap van een jongen, zal jij mij vertellen wat ik vragen moet - hè? - pas op, maak me niet boos door je brutaliteit - dat kon gevolgen hebben, mannetje!’

Het kind beefde als een riet. ‘Ik wilde niet brutaal zijn, heusch niet - ik - ik dacht...’

‘Jij hebt niet te denken - je hebt alleen te letten op wat ik, de heer inspecteur, je vraag en behoorlijk antwoord te geven - versta je?’

Héél klein: ‘Jawel, mijnheer.’

‘Nou, let op - hoe weet jij - dat de brief die hier is - de verloren brief zou zijn?’

‘Ik zag het door het ruitje, mijnheer, ik zag ineens dat hij het was - net zoo groot en geel als mijn brief en vooral ook aan het. lak zag ik het.’

‘Zoo,’ met grooten nadruk, ‘kan je ook vertellen welk adres er op geschreven staat?’ met een gezicht van ‘daar heb ik je - natuurlijk niet!’

‘Jawel mijnheer: - Aan den Hoogedelgestrengen Heer B.W. v. Maanen, Referendaris, a/h Ministerie van Oorlog.’

Een blik van teleurstelling gleed er over het gezicht van den inspecteur; de agent streek druk zijn snor op.

‘Opbellen, agent, hoofdcommissariaat.’

De agent belde op - even daarna ging de inspecteur voor de telefoon - deed verslag, vroeg instructies - belde af.

‘Agent, geef dien brutalen jongen den brief - maar kom me niet meer met zoo'n geschiedenis onder de oogen, mannetje.’ -

Jan stoof het lokaal uit en vond tot zijn blijdschap Henk in de gang op hem wachten.

Den brief nam hij met twee handen in ontvangst en drukte hem tegen zich aan.

Opgewonden van blijdschap zei hij:

‘Dag agent, dank je, dank je vriendelijk lieve - liéve agent’ - en weg huppelden ze. De agent zag naar de kamer van den inspecteur: ‘zou je den vent niet wurgen?’

De jongens voerden onder de hand een levendig gesprek:

‘Wat een geluk dat je mij net in de Passage zag en aansprak’.

‘Ja, zeg! je moet er altijd om denken, als je wat verliest, of als je b.v. je sommen of zoo niet goed weet, dan moet je bidden en op de eerste goede gedachte, vlak er op, letten. Dat helpt altijd - maar vooral, altijd even wachten!’

‘Ja natuurlijk, want als ik nou niet gewacht had, dan was ik dien agent zoo voorbijgeloopen - wat gelukkig dat hij vroeg ‘wat doen jullie daar?’

‘Dat kwam door het bidden; als we gewoon voor den winkel hadden gestaan, had hij niet op ons gelet.’

‘Ik ben zoó blij, zeg!’

‘Nou - ik ook - voor jou! en zie je - je had even gewacht en daardoor kwam die gedachte: ‘vertel het aan den agent!’

De Tentoonstelling ‘de Vrouw’ 1813-1913.
IV.
Zaal met inzendingen uit Oost- en West-Indië.

Deze zaal bevat alle inzendingen uit Oost- en West-Indië; ook wordt er te zien gegeven, alles wat de zending heeft tot stand gebracht.

Binnen komende heeft men aan de rechterhand eerst Suriname met magnifique handwerken en borduursels. Verder op komt men aan Borneo met allerlei sarongs, zakken, kralen kettingen en hoofddeksels, baadjes, alles door vrouwen vervaardigd. Er hangt een voorwerp, dat ik voor een plumeau aanzag, doch bleek te zijn een haarsieraad voor vrouwen, gemaakt van rijstvezels en veêren.

Bij de volgende étalage der Batakkers trof mij iets van de zending; door poppetjes werd voorgesteld, hoe vroeger moederlooze kinderen werden verzorgd. Ze werden n.l. in een palmboom vastgehangen, in een matje liggende, niemand hoefde er dan naar te kijken. Nu door de zending was een huis gebouwd en werden die kinderen daar verzorgd door meisjes, sommige met de zuigflesch, andere spelen op den grond onder toezicht. In diezelfde étalages zag ik goed, dat gemaakt was van ananasvezels, heel typisch!

Een interessante inzending van de vrouw van den Majoor-Chinees te Medan (Deli) bestaande uit een Chineesche bruiloftstoet trekt er de aandacht; de poppen zijn fijn gemaakt en alles geeft een goede voorstelling van de zaak.

Van Java ziet men een groote inzending. Eerstens die van Dr. de Mooij, geneeskundig materieel, dat heel goed door vrouwen kan toegepast worden. Dan de koffiecultuur, vrouwen met zakken op den rug, die koffie plukken. Theecultuur, door vrouwen met al 't materieel, dat er bij behoort.

Dan een miniatuur-warong van atap gemaakt, dat aardig is om te zien. Een vrouw zit achterin en allerlei potten en pannen, waarin al de eetwaren, heeft ze vóór zich; er om heen, banken voor de lui, die er gaan eten, zoo ècht.

Een inlandsch huisje, waarin een vrouw zit te weven; met een trapje gaat men uit 't huis op straat.

Dan komt een hoedenvlechtster met de sarong tot aan de borst vastgemaakt, zooals ze dikwijls doen.

Verder ziet men allerlei modellen van batiks, waar Hollanders altijd doodelijk van zijn.

Dan volgen inzendingen uit de Molukken, en Midden-Celebes; er is een pop, die heeft een kleeding aan van boomschors gemaakt, onoogelijk, maar wel typisch! Van Atjeh 2 poppen met kleederdracht.

Een model-ziekenhuis van Semarang, dat zeker wel de verpleegsters interesseeren zal.

't Is alles zóó veel, wat je ziet, dat 't onmogelijk is, alles in de puntjes te bekijken.

Dàt is zeker, er is veel moeite besteed, om alles zoo volledig mogelijk te krijgen; ik zoek echter aldoor naar iets amusants, iets leuks, iets lichts. Konden ze in deze zaal maar eens een paar Inlandsche meisjes laten tandakken (dansen) bij gamelangmuziek!

Ja, dàt zou iets zijn, wat zouden er dan velen naar toe vliegen! Zoo'n lenig lijfje van een Inlandsch meisje, dat zich zoo gracielijk buigt naar alle richtingen en dan die gamelang-muziek, soms zoo intens-melancholiek!

- - - - - - - - - -

- - - - - - - - - -

V.
Bloemententoonstelling, afdeeling Landbouw.

Denzelfden dag, dat ik de Indische afdeeling in de zaal bekeek, was er een bloemententoonstelling in een andere zaal, waar ik heen toog.

Er waren 4 versierde tafels, gereed voor diners, o.a. een van Couturier, 1e prijs, een middenstuk van rose anjelieren met groene ranken en aan iederen kant van de tafel een staande bouquet van dezelfde anjelieren en groene ranken: het stond beeldig.

Een andere tafel was versierd met donker roode rozen, en nog een, die den 2^{en} prijs won (Mej. v.d. Wiele) was versierd met donker paarse irissen: heel mooi.

Wat mij echter het meest bekoorde en een 1^{en} prijs verwierf, was een bruidsbouquet, een heel hooge vaas (van Mej. Stroomenbergh) met spierwitte orchideeën en asperge-groen, vastgehouden door 2 lange witte Libertyzijden linten.

Dat was toch zoo innig gedistingeerd en ofschoon ik geen liefhebster ben van orchideeën, aangezien deze bloemen mij *niets* zeggen of aandoen, vond ik het geheel toch zóó mooi en *rein*, dat mijn blik onwillekeurig er door geboeid werd.

Verder een ontzettend groot bloemstuk van Horstink, bestaande uit rose rozen en licht paarse lathurus. Twee kleuren bij elkaar vind ik nooit zoo mooi, doch in deze bouquet deden ze niet onaangenaam aan.

En nu moet ik nog even vertellen dat er een bouquet 1813 was ingezonden. Och, och. wat stond dat stijf, tusschen al dat moderne en artistieke, maar tòch trok 't je aan, waarom weet ik niet, ik denk door het intens *naieve* er van. Verbeeldt u, heel in 't midden van de bouquet één rij witte rozen, daar omheen één rij heliotrope en daarna 3 rijen donkere violen en tot slot, één rij roode anjelieren. Er omheen was een uitgeschulpt papieren rand.

Vreeselijk stijf, maar tòch wel innig, tòch lief.

In mijn verbeelding zie ik al een heer in Oud-Hollandsch costuum het meisje zijner keuze (in crinoline natuurlijk) zulk een bouquet eerbiediglijk aanbieden.

Mij dunkt, dat het beroep van tuinarchiteete iets bepaald voor vrouwen moet zijn, daarbij heel gezond zoo te werken in den tuin, vooral in den tegenwoordigen tijd, waar zooveel meisjes van de zenuwen te lijden hebben.

Waarom wordt dat beroep zoo weinig door vrouwen beoefend?

Steeds in de open lucht te zijn en dan met bloemen, rijk van kleuren en harmonie, is dat niet verrukkelijk?

C. ARNTZENIUS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

C.L. en **C.F**. Daar gij geen ps: opgeeft neem ik Uw beide voorletters. Ook niet-abonne's wil ik met alle genoegen van dienst zijn; gij behoeft U dus niet te excuseeren over Uw briefje. Alvorens U echter iets te kunnen beloven moet ik het door U bedoelde stukje natuurlijk lezen. Indien het geschikt is voor de Lelie, dan wil ik het met alle genoegen plaatsen, maar vóór alles moet ik het ter inzage hebben.

Van L. - Gaarne voldoe ik aan Uw wensch.

L.V. - Uit Uw toezending van een manuscript aan den uitgever van dit Blad, in plaats van aan mij, leid ik af dat gij geen Lelie-lezeres of abonnée zijt. Frankeering tot terugzending ontbreekt, zoodat Uw schetsje, ingevolge mijn in dat opzicht steeds herhaalden stelregel (bij niet-aanname) niet wordt geretourneerd maar terstond is vernietigd. In Uw begeleidschrijven aan den uitgever vraagt gij om ‘spoedig antwoord’. Dat spoedig antwoord ontvangt gij inderdaad, en het is niet mijne schuld, noch die van den uitgever, indien dit antwoord niet onder Uw oogen komt; daar ik alleen per corr.-rubr. antwoord.

23. - Uit Uw tweede schrijven ontdek ik dat gij geen dame zijt maar een heer. Vriendelijk dank, ook voor dit tweede schrijven. Het is mij altijd heel welkom met geestverwanten te correspondeeren. - Woord voor woord onderschrijf ik Uw woorden omtrent honden en hondenkunstjes. Ik-ook houd niet van aangeleerde kunstjes, en vind het een soort dierenkwelling die vertooningen van hen te vergen. Onze Benjamin doet

vanzelf allerlei grappen; zooals b.v. een soort gaan doodliggen en andere poses van dien aard; ik heb hem, zooals ik reeds meermalen in de Lelie vertelde, uit medelijden gekocht, van een paar vagebondjes in Menton, die hem mishandelden. Dus weet ik niet waar hij vandaan kwam, noch wie zijn ouders waren, en ik vermoed, daar hij zoo bijzonder ver is in dergelijke zelf-verzonnen grapjes, dat hij misschien is geboren in een rondreizend circus, en dat zijn moedertje daar wellicht optrad, met mijn Benjaminnetje onder het hart, in welk geval hij van haar die gave tot kunstenvertoonen ‘met de moedermelk’ zou hebben ingezogen. Nimmer nog zag ik namelijk een hond, die zoo van-zelf, zonder dat iemand hem het leerde, uit eigen beweging tracht de aandacht te trekken, nu door deze dan door gene pose, door pootjesgeven, enz. Dientengevolge echter doet hij dat alles ook geheel en al uit zijn eigen beweging, en nimmer op een commando. Zoo ook blaft en knort hij op een zeer eigenaardige wijze wanneer hij iets verlangt, of ook, als er een trommeltje op de tafel staat; dan klopt hij daar tegen met zijn pootje, overtuigd dat een trommel iets eetbaars bevat. Doch wanneer men hem zou *vragen*: hoe spreekt de hond, of iets dergelijks, zou hij 't niet begrijpen. Het is ook mijne overtuiging, evenals de Uwe, dat het aanleeren van kunstjes meestal gepaard gaat met hardheid; in elk geval vind ik ze an und für sich dikwijls wreed. Zoo b.v. het bekend kunstje, dat een hondje moet wachten op zijn eten totdat zijn meester of meesteres hem dat toestaat, door een bepaald teeken of woord uit te spreken. Het hindert mij altijd wanneer zoo'n dier dan met een of ander lekker hapje wordt begeerig gemaakt, en hij een heelen tijd moet wachten eer het hem eindelijk wordt uitgereikt.

Het staaltje van dierenliefde, dat gij meedeelt, las ik met gemengde gevoelens. Op zichzelf beschouwd namelijk vind ik het door U meegedeelde feit hoogst sympathiek, maar ik zou wel gewild hebben dat gij eerst bij die dame hadt geïnformeerd wat hare verdere plannen waren met het arme dier. Immers, er is een zeker soort van dierenbeschermers (speciaal in Den Haag), die het zich te goeder trouw tot plicht rekent elken zwerveling of verminkten hond of kat onmiddellijk pijnloos te doen afmaken. Ofschoon ik de gedachte die bij dit systeem voorzit in veel opzichten billijk, (het is ondoenlijk alle verlaten dieren te redden, en het is dus beter ze maar terstond uit hun verlatenheid te helpen door een pijnloozen dood dan ze bloot te stellen aan mishandeling, honger, ziekten na verwaarloozing, enz.), toch wil het mij voorkomen dat men te ver gaat wanneer men zonder nader onderzoek, en zonder met den leeftijd of den toestand van het verlaten dier in quaestie eenige rekening te houden, het per-sé terstond doodt. Daartegen komt mijn natuurlijk gevoel op; het wil mij een onrechtmatig ingrijpen toeschijnen in de wetten der natuur zelve te dooden vóór de tijd daartoe daar is. Zelve heb ik meermalen zwervende honden kunnen helpen aan een thuis, en zwervende katten ook. Het afmaken mag niet zijn het begin, maar moet blijven het *einde*. Ik ken eene zeer trouwe en lieve dierenvriendin, die er evenzoo over denkt als ik, die zelve steeds meerdere honden uit medelijden tot zich neemt, en bij anderen uitbesteedt, en die eerst als de *nood* dwingt overgaat tot het doen afmaken. - Dat overigens de dame in quaestie het oprecht méénde met hare dierenliefde, dat toonde zij door het arme bloedende dier in haar armen te nemen, en daardoor haar toilet bloot te stellen aan de ‘viezigheid’ van het bloed. Dien ellendeling, die het overrijden op zijn geweten heeft, gun ik dat hij-ook te eeniger tijd bloedend op de straat ligt.... *en dan geen helpende hand* vindt om hem op te rapen.

Ja, dat geloof ik met U, dat men de waarheid eerst dan leert hoogschatten, als men ziet hoe leeg en hol alles is op deze leugen- en kunst- en koolwereld. - En ook, eerst als men zóó ver is, is men waarlijk gelukkig, want eerst dan is men heelemaal zichzelf, en haalt de schouders op voor al de kunst en kool om ons heen. - Ik schrijf dit in verband met Uwe zoo vertrouwelijke mededeelingen omtrent de eigen ervaringen die Uzelf brachten tot deze levensbeschouwing; ervaringen welke, zooals gij terecht schrijft, in heel veel opzichten overeenstemmen met de mijne. Het spreekt van-zelf dat ik U zou verraden, ging ik op een en ander hier uitvoeriger in, maar toch moet het mij van het hart, boe hetgeen gij mij schrijft over dien stand en dien kring waartoe gij behoordet en over de daarin heerschende vooroordeelen, geheel en al overeenkomt met mijn eigen indruk daarvan. Men moet dat alles zelf hebben ondervonden om het te kunnen beoordeelen; het is een weg van leed en van ontgoocheling, maar toch is het een die leidt tot geluk, omdat het een *vrijmakende* weg is, vrij van vooroordeel, stands-ideeën, enz. Inderdaad, zoo iemand, dan ik zeker, ik die als vrouw iets dergelijks doormaakte, kan U van a-z navoelen, en ik waardeer het hoogelijk dat gij mij hebt geschreven op zulk een vriendelijk-vertrouwelijke wijze, en hoop van harte dat gij zult voortgaan dat te doen. Met veel dank en een hartelijken groet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

13 Augustus 1913
27ste Jaargang.
No. 7.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Fas et Nefas.

Als men zoo nu en dan eens iets leest over den raadpensionaris Johan de Witt, moet men zich afvragen, hoe het mogelijk is, dat er in den loop der tijdrekeningen niets gedaan is, om den grooten staatsman, waaraan wij zooveel te danken hebben, te huldigen en te gedenken in een onuitwischbare herinnering; terwijl er toch monumenten verrijzen en andere gedachtenissen tot stand komen, vaak voor personen, die niet zooveel goed in het leven hebben geroepen, noch met zooveel ijver 's lands belangen hebben behartigd.

Ter wille van het rechtvaardigheidsbesef, stel ik de vraag aan het Nederlandsche volk: ‘Waarom moest hij, die de teugels van het bewind zoo vol beleid in handen had, toen Holland's bodem dreigde te zinken in het niet door oorlogen, die van alle

zijden het kleine plekje bestookten, niet geëerd worden in zijn nagedachtenis met den eerepalm die hem toekwam?'

Men heeft hem aangerekend de fouten, die onder zijn regeering ontstonden; men heeft hem verweten een haat, die hij koesterde tegen het huis van Oranje en ten deele ontstond uit eerzucht, die niet kon dulden een macht hooger dan de zijne, ja, men ging zoover, te veronderstellen, dat hij 't heil van het vaderland daaraan wilde offeren, toen het eeuwig Edict tot stand kwam; men heeft

hem beschuldigd van een huwelijk te hebben aangegaan met Wendela Bicker uit een politiek oogmerk; ja, waarvan heeft men hem niet beticht.

Het is hier de plaats niet om het voor en tegen van den man, die niet onopgemerkt is voorbijgegaan, te beslechten, alleen wil ik zeggen, dat de laster altijd bij de hand is, als het geldt hen aan te tasten, die in het leven een beteekenis vormen; hoe grooter nu de troep in het leger van den vijand is, hoe uitgebreider 's menschen fouten en gebreken worden ontsponnen, vergroot en verdubbeld. En wie is er zonder?

Waar men hem noemt de 'Wijsheid van Holland', de schranderste en eerlijkste man van zijn tijd, waarheden, die zijn vijanden niet konden verdelgen, noch aan de vergetelheid ontrukken; waar zijn leven eenvoudig, vol liefde en vrede is geweest aan den huiselijken haard, naast een vrouw, die in de ware beteekenis, alles met zich droeg, wat de degelijke, ouderwetsche Hollandsche huisvrouw kenmerkte, een leven, dat men velen, die in de maatschappij een hooge plaats hebben bekleed of nog bekleeden niet kan nageven, daar moet men hem tronen ver boven anderen.

Nu, eindelijk, na lang vervlogen tijden, is er een comité tot stand gekomen, dat ten doel heeft, zoo het in haar macht is, te herstellen, wat voor eeuwen had moeten gebeuren.

Zou de verknochtheid aan het Oranjehuis de oorzaak zijn geweest van deze nalatigheid?

Waar men zooveel meer dat huis heeft te eerbiedigen, uit dankbaarheid en liefde, behoefde men zich toch niet te schamen zijn erkentelijkheid te toonen aan de nagedachtenis van hem, die zijn beste krachten had gewijd aan het welzijn van het volk.

Maar waar een tot woede opgezweepte menigte zoo vuil en laag durfde te zijn, om de moordende handen uit te steken naar een man die uitblonk, daar behoeft men zich niet te verwonderen over de laffe handelwijze in de na-jaren.

Het is voorwaar een zwarte vlek in de geschiedenis de vreeselijke moord op de gebroeders de Witt. Een laaghartige pijnbank en een gruwelijk schavot, door het gepeupel opgericht, het zal door alle eeuwen heen, onder meerdere grauwe gebeurtenissen, een rouwfloers zijn in het boek der overleveringen.

Reeds vroeg was hem voorspeld dat hij zijn eigen tol aan de natuur niet zou betalen; maar zou het geloofwaardig hebben geklonken, als men hem had gezegd, hoe zijn einde zou zijn, zooals bij het naken der Fransche revolutie het geval met een Marie Antoinette is geweest.

Indien niet ergens was opgeteekend, dat het graf der gebroeders no. 77 draagt in de nieuwe kerk te 's G-ravenhage, waar men hen moest beveiligen voor de dierlijkheid van het grauw, in welks graf de vrouw van Johan de Witt hem voor vier jaren was voorgegaan, zou niemand de laatste rustplaats vermoeden. Een grafteeken heeft men hen nog niet waardig gekeurd. O, het zou voor het nageslacht een voldoening zijn geweest als slechts dat was aangebracht.

En toch was het misschien een bespotting geweest, het eerst uit den weg ruimen en daarna huldigen van een persoon, doch er zijn wel meerdere bespottingen in het leven, zoodat het op één meer of minder niet aankomt.

Wat is ten slotte al die uiterlijke praal op een graf?

Als gij in de oude kerken de vele zerken ziet van grootheden en beroemdheden, vraagt gij u af, wat is er over van aardsche macht en beteekenis: slechts een weinig stof, een niets. Waar het geldt een moeten wegstoppen, een vergaan, gelijk van de

minste na den dood, waar men met souvereine minachting op neerziet in het leven, als zijnde ver verheven boven zoo iets, daar komt na het sterven pas de gelijkheid voor allen in zijn geheel omvattelijk iets.

Gij, die aanbidt geld en macht, luister van hooggeborenen, gaat naar het kerkhof om te zien wat er van rest. De teekens zullen u vertellen van den roem der gestorvenen, van de smart der achtergeblevenen, van het doode van illusiën, als daar zijn, rust zacht, rust in vrede, maar in hoofdzaak zullen zij u vertellen, de onmacht en het nietszijn na dit leven.

De dood zal blijven regeeren, hij zal onttronen, ontwapenen, ontzetelen.

Maar, waar in de historie is opgeteekend de uitstekende hoedanigheden van den grootsten staatsman van zijn tijd, daar komt hem ook een huldiging toe, die hem hooger moet stellen in de herinnering, dan anderen, die hem voor altijd moet onttrekken aan het vergankelijke van menschenlijke opinies.

Den Haag.

LAURA BENDER.

Moederbrieven.
II.
Stille Huiskamer.

Sombere, grauwe mistnevel hing in de straten.

Bleek moedertje zat voor 't venster en staarde met lange vermoeide blikken naar buiten, waar niets te beleven viel. Aan den overkant stonden de huizen als altijd, niets zeggend in hun vervelende gelijkheid, nu nog grijzer en eentoniger onder het smalle strookje vale lucht.

Aan de ruiten kleefden kleine regenspatjes. 't Was een droeve, grauwe dag.

Door de kamer ging druilerige vervelingsstemming. In de kinderstoel zat jongste zusje, bleekjes met teer-blauwe kringetjes onder de ooges. Op de tafel vóór haar lagen hoopjes plaatjes en verfrommelde ansichten, maar 't kind speelde er niet meer mee; haar tengere witte vingertjes plukten en peuterden onrustig aan elkaar, en fijn-piepend drensde haar stemmetje uit naar moeder bij het raam.

‘Toe Jan, geef Lieske even den bal, die op den grond gevallen is,’ zuchtte moeder zachtjes met vermoeide, zwakke stem.

Vanuit 't vensterbankje voor 't andere raam schoof langzaam-onwillig de jongen aan.

Hij bukte zich en begon te hoesten met scherpe na-krijschjes. ‘Ik kan 't niet, moes!’ klaagde hij tusschen de hoestbuitjes door. Z'n gezichtje werd rood en gezwollen, en hij schreide van benauwdheid, tot hij op 't laatst moe en afgetobd door 't zware gehoest zich liet neerglijden op den grond.

Kleine zus drensde nog zeurig om den bal, en had al de plaatjes nijdig weggepatst met haar kleine, dunne handjes.

Stil stond de moeder op, en gaf 't begeerde speelgoed.

Toen ging ze zitten op een stoel bij de tafel en trok arme verkouden Jan op haar schoot.

‘Kom vent, moeder zal je wat vertellen. Heb je wel warme voetjes?’

't Kind knikte, en moeder begon te vertellen met haar zachte, weeke stem; telkens moest ze even wachten, om op adem te komen. Opeens werd er aan 't venster getikt. Alle drie keken ze, en hunne gezichten klaarden op, toen ze zagen, wie 't was.

‘Kom binnen!’ riep 't bleeke moedertje, plots verlevendigd. Ze zette Jantje van haar schoot en ging vlug zelf opendoen.

‘Wat heerlijk, dat je eens even komt praten. Ik zit net weer zoo aan den grond!’ zei ze, maar h aar stem klonk niet meer zoo vermoeid; blije tintelingetjes kwamen in haar flauwe oogen.

‘Tante Bertha’! juichte Jan, ‘ik ben zoo verkouden, en ik kan net hoesten als vader’!

Zusje had den bal weggegooid en trappelde met haar voetjes tegen 't hout van 't stoeltje.

‘Uit! Uit!’ kraaide ze met uitgestoken verlangende armpjes.

Tante Bertha was moeders ongetrouwde vriendin. Ze zag er zoo frisch en blozend uit bij 't bleeke, matte moedertje, en toch was er een tijd geweest, dat ze beide even jong en vroolijk waren en vol blije verwachting de toekomst inzagen.

't Moedertje had in haar huwelijk veel zorgen gekregen, en Bertha was steeds dezelfde gebleven in haar jeugdige opgewektheid.

Uit haar mof haalde ze dadelijk een opgerold prentenboekje voor Zus en een doosje met dropjes voor Jan.

‘Kijk vent, ik had al gehoord, dat je verkouden was. Telkens, als je nu hoesten moet, mag je zoo'n lekker dropje nemen!’

't Was, of Tante Bertha het lieve, warme zonnetje meegebracht had in de trieste kamer.

Moedertje leefde weer op: kleine Zus zat rustig prentjes te kijken en neuriede zachtjes onbekende wijsjes, en Jan knielde op den grond, waar hij een toren van voetkussens had gebouwd met bovenop triomphantelijk het dropdoosje.

‘Ze zijn nogal dikwijls verkouden, nietwaar?’ informeerde Tante Bertha.

‘Ja’ zei moeder, ‘ze zijn zoo vatbaar. Ik begrijp niet, waarom juist *onze* kinderen altijd ziek zijn; ik ben vreeselijk bang voor tocht, en kleed ze zoo warm mogelijk; als 't koud is, gaan ze niet uit, maar blijven lekker bij de warme kachel, en toch hebben ze 't ieder oogenblik te pakken, terwijl andere kinderen door weer en wind gaan, dikwijls met onvoldoende kleeding, en toch gezond blijven’.

‘Zou je ze ook te veel vertroetelen?’

‘Misschien wel, maar 'k denk, als ik dàt niet deed, dat ze dan nog veel vaker ziek zouden zijn.’

‘Dat geloof ik niet. Je moest eens naar Mary Vermeer gaan, die heeft haar kinderen bijna nooit verkouden, en toch gaat er geen dag om, dat ik ze niet voorbij zie trekken.

Misschien kan zij je nog wel eens een goede raad geven’, zei Bertha.

‘Och, ik denk, dat het voornamelijk aan de gestellen der kinderen ligt,’ dacht moedertje zorgelijk.

‘Dat weet ik zoo zeker niet’, zei Bertha, ‘'k heb toch dikwijls gehoord, dat alle kinderen gehard kunnen worden; als ik in jou plaats was, zou 'k beslist beginnen, ze iederen dag een koude afwassching over 't heele lichaam te geven. Maar je moet daar natuurlijk in den zomer mee beginnen. Ik heb zelf ondervonden, hoe heilzaam het koude water werkt voor vatbare lichamen.’

De beide vrouwen zaten voor het venster en babbelden samen zachtjes.

Jan zat nu naast Zusje aan de tafel en vertelde haar met wijs groote-broer-gezichtje uit het nieuwe prentenboekje.

Nu en dan hoestte een der beide kinderen, maar 't agiteerde bleek moedertje nu niet.

De grauwe, sombere mist bleef buiten, maar in de kamer hing even een atmospheer van kalme rust en tevredenheid.

Den volgenden dag, na een vermoeienden nacht van onrustig kinder-geklaag en gehoest, ging 't moedertje naar Mevrouw Vermeer.

Door de stille hooge huizenrijen, waar nog vochtige, grijze mistsluier hing, schoven haar loome schreden traag en veerkrachtloos.

Het zich even-vrij-voelen van het zeurig dwingen der kinderen, die ze nu veilig thuis wist onder goede zorgen, gaf haar een weldadige rust, hoewel ze 't zichzelf niet bekénnen wilde.

Na de moeielijke slapelooze nachten vielen de dagelijksche plichten haar wèl zwaar.

Voor de hooge marmeren stoep der Vermeers bleef ze even weifelend staan, als een schuchter bedelaarsvrouwtje aan de deur van een rijke.

Toen belde ze aan, en wachtte tot er werd opengedaan.

Met een fletsen glimlach ging ze naar binnen.

In de stille marmeren gang, waar alle geluiden gedempt klonken en hare voeten diep wegzakten in den dikken, zachten looper, overkwam haar een behagelijk rust-gevoel, dat kalmeerend werkte op hare overspannen zenuwen.

‘Mevrouw zit in de huiskamer, gaat u maar binnen,’ zei 't dienstmeisje met bescheiden stemmetje, en opende een deur achter in de gang.

Marie Vermeer zat in 't hoekje bij den haard. Aan hare voeten, op een poef, het hoofdje in genotvolle luistering opgeheven, hurkte een blond kind. In 't wiegje, dichtbij geschoven, spartelden mollige handjes en bloote voetjes omhoog. Kleine, kirrende kraaigeluidjes jubelden òp.

De rustige geiuks-stemming der kamer gaf bleek moedertje weer nieuwe behagelijkheidsemotie.

Als een verdwaalde voelde ze zich hier op eens thuiskomen. Waarom kon zij haar eigen huis niet inrichten tot veilige haven, tot warme schuilplaats voor ieder, die moedeloos en terneergeslagen voor 't groote moeilijke leven staat? Allereerst voor haar eigen arme verdwaalde ziel. Waarin lag toch het groote geheim, de stille kracht tot het scheppen van een eigen heim, niet zóó maar een gebouw met meubels er in, maar een intiem gemoedelijk plekje, waar je op de heele wereld het liefst en het innigst je intense zieleleven kunt uiten? Als ze 't eens probeerde! Misschien zou 't haar man ook meer aan huis binden! Maar hoe zou ze 't kunnen, zij, de zwakke

vermoeide vrouw, die zelf nog als een kind moest worden vertroeteld en verzorgd, en zoo'n behoefte aan verwarmende liefde had.

Vanwaar zou ze de kracht putten, zelf koesterende liefde te geven, haar heim te maken tot een warm-stralend licht?

In extase als voor een droombeeld bleef ze staan bij de deur, bang te storen. Maar Marie Vermeer kwam haar al tegemoet met uitgestoken handen en hartelijk-verwelkomende wroorden.

‘Wat zat je gezellig met je kindertjes! Stoor ik niet? Of zal ik maar niet liever weer heengaan?’ weifelde 't moedertje zacht.

‘Foei Coba, hoe kun je 't zeggen! Maar kind, wat zie je er moe uit! Scheelt er wat aan?’

‘'k Ben erg moe!’ Ze tastte met haar hand aan 't bleeke voorhoofd.

‘Zijn de kinderen niet goed?’ vroeg Marie.

‘Nee, niet erg. Verkouden en koortsig, de gewone kwaaltjes. Ik heb er de heele nacht mee getobd, maar 't is niet gevaarlijk, hoor! en ook niet besmettelijk; anders was 'k hier niet gekomen.’

‘Maak toch geen excuses, kind! Ik begrijp dat natuurlijk wel’, suste Marie, en duwde haar zacht in een gemakkelijken stoel. ‘Ziezoo, rust nu wat uit!’

‘Moeder, vertel je nu niet meer?’ vroeg op den grond begrijpend, teleurgesteld.

‘Nee, vent, ga maar vlug opstaan en pak

je boekjes uit 't kastje. Vanavond, vóór je naar bedje gaat, in je hansopje, mag je even bij Moeder op schoot zitten, hoor! Laat kleine broer 't boekje van Sinterklaas maar eens zien!' Toen met een hartelijk oogwenken naar 't bleeke vrouwtje, dat in heerlijk uitrusten diep in haar stoel wegzonk:

'Wil je een kopje thee?'

'Ja, heb je?' schuehterde Coba.

'Kijk, daar staat het theeblad, alles klaar!' Marie wees naar de theetafel, waar een vriendelijk lichtje ouderwets-huiselijk te flikkeren stond onder 't bruine theepotje.

'Dan heel graag,' knikte Coba. 'Wat 'n gezellig hoekje is dat! Bevalt het je wel, zoo'n waxine-lichtje? Ik gebruik altijd 'n cosy.'

'O ja,' de thee kookt er bijna nooit op. En 't geeft zoo'n zachten warmen schijn in de kamer.'

Toen ze eindelijk rustig tegenover elkaar zaten aan het lage haardtafeltje, ieder met een dampend kopje voor zich, begon Coba langzaam en weifelend te vertellen van haar kinderen, die zoo vatbaar waren.

'En jou kinderen zijn altijd gezond, hè?' lokte ze uit.

'Ja, goddank tegenwoordig wel, maar we hebben toch een winter gehad, nu twee jaren geleden, zoo ellendig en moeilijk, dat ik bijna niet had durven hopen op volkomen herstel van gezondheid. En weet je, waaraan we al die ellende te danken hadden? Bij de geboorte van ons eerste kind had ik een flinke pleegzuster, die, hoewel een beetje hardvochtig, uitstekend voor ons beide zorgde. Ze gaf Fritsje direct een Spartaansche opvoeding, en iederen morgen na het warme badje, nam ze het pasgeboren hummeltje op haar hand en kneep een paar sponzen met koud water uit over zijn rugje en borstje. Eerst schrikte het van de onverwachte douche, maar 't duurde niet lang, of 't was er al aan gewend, en ook toen de zuster weg was, ging ik voort met de koude wasschingen. 't Beviel me uitstekend, en 'k moet je zeggen, dat onze oudste jongen in zijn eerste twee levensjaren bijna niet verkouden geweest is. Den heelen winter door had ik hem met koud water gewasschen, want hij werd langzaam-aan te groot voor 't badje, maar toen de tweede winter kwam, sprak ik toevallig een vriendin, moeder van zes kinderen, die gehoord had, hoe Spartaansch ik m'n jongen opvoedde. "'t Is toch niet waar," zei ze. "dat jij Fritsje nu nog heelemaal naakt met koud water wascht op je koude slaapkamer? Kind, dat moet je heusch laten. Dat het tot nu goed ging is een wonder, maar, als je wist, hoe gevaarlijk het is, zou je er dadelijk mee ophouden." Ik dacht natuurlijk, dat een moeder van zes kinderen met haar veel rijpere ervaring 't beter wist dan ik, en werd al heel gauw door haar overgehaald. Maar toen ik een week lang de koude wasschingen had nagelaten, was onze jongen zwaar verkouden en bleef den heelen winter doorsukkelen. Mijn man en ik waakten dikwijls 's nachts om de beurt, en toen de winter voorbij was, voelden we ons jaren ouder. Maar in den daarop volgenden zomer werd ons ventje gelukkig weer sterker en gezonder, en ik begon weer met de koud-water-kuur. Nu doe ik 't nog geregeld, en 'k kan je verzekeren, dat we in de laatste twee jaren bijna geen hoestje gehoord hebben. Dit kleine ventje in de wieg krijgt ook al geregeld z'n koude douche, hè kerel?' Marie ving 't spelende rose voetje in haar liefkozende hand.

'Zou ik er dezen zomer wel mee durven beginnen?' vroeg Coba gretig.

‘Wel, waarom niet? maar natuurlijk kan je eerst een dokter raadplegen. Weet je, wat ook heel gezond en hardend is? Je kinderen iederen dag naar buiten sturen, weer of geen weer, altijd maar in de frissche lucht!’

‘Ja, jij weet dat bij ondervinding. Ik durfde 't nooit te wagen, als 't een beetje guur op straat was, maar ik wil het nu toch ook eens probeeren.’

‘Ja, dat is goed, maar wacht dan tot de lente. Kijk eens, wil je wat aardigs zien?’

Vol trots toonde Marie een gehaakt broekje en manteltje van witte wol.

Coba was in verrukking van 't zachte donzige kindergoed, en rekte bewonderend met haar dunne vingers in de peuterige mantelmouwtjes.

‘'t Is allerliefst! Heb je dat ook al weer zelf gemaakt?’

‘Ja, maar 't is erg gemakkelijk, volstrekt geen kunstwerk, hoor!’

‘Hoe is 't mogelijk, dat je al die dingetjes zelf maken kunt. Ik zou 't ook zoo dolgraag doen, maar ik kan 't helaas niet!’

‘Och, maar dit is toch zoo gemakkelijk. Als je wilt, zal ik 't je wel leeren. Je kunt toch haken?’

‘Ja, een beetje. De gewone steken, vasten en stokjes maken, maar verder niets.’

‘Meer heb je er ook niet voor noodig. Kijk, deze broek is in twee helften gemaakt, de naden zijn precies in 't midden van voren en van achteren. Je begint beneden met

het beentje. Hiervoor zet je vier en veertig steken open haakt om den anderen steek telkens in één lus twee stokjes; je krijgt dus twee en twintig figuurtjes.

In de volgende toeren worden telkens de twee-stokjes samen gebouwd op het tweestokjes figuurtje der vorige toer. Tot het kruis worden aan beide uiteinden der toer ongeveer vier figuurtjes gemeerderd, die daarna tot de boord weer langzaam weggeminderd worden.

Als de twee helften aan elkander genaaid zijn, haak je bovenaan 't boordje drie toertjes heel losse vasten, en onder aan de pijpjes een rijtje piquotjes.

Is dat nu niet gemakkelijk?

En 't manteltje is ook al even eenvoudig.'

'O, wat zou 'k toch ook graag zulke lieve kleertjes voor m'n kinderen willen maken! maar ach, ik kan 't niet! Overdag heb ik geen tijd over, en 's avonds ben ik te moe om iets uit te voeren'.

'Maar doe je 's avonds dan niets? Lees je zelfs niet'?

'Nee, totaal niets, want 'k ben er te lusteloos voor. Ik lig 't liefst lui in een stoel, en ga vroeg naar bed'.

'Neem me niet kwalijk, maar dat is ook niet erg gezellig voor je man'.

'Nee, dat is 't ook niet, misschien loopt hij er daarom meer uit tegenwoordig dan vroeger, maar 't is toch *mijn* schuld niet; ik *kan* niet anders!'

't Bleeke, afgetobde moedertje zuchtte. Het flikkerende vlammenschijnsel uit den haard lichtte over hare ingevallen wangen en vermoeide, vochtige oogen.

'Maar lieve, je huiselijk geluk mag toch niet lijden onder de ziekte der kinderen! Als je weet, dat je man 't niet gezellig thuis vindt, waarom probeer je dan niet, verandering in den toestand te brengen? Ik kan me heusch voorstellen, dat 't een man langzamerhand gaat vervelen, altijd tegenover een klagende, tobberige vrouw te moeten zitten, en 'k weet ook best, dat jij je te moe en te zwak voelt, om je opgeruimder te geven, dan je bent. Maar probeer toch eens, of een middagslaapje je ook goed doet. Neem een meisje voor de middagen bij je kinderen en rust dan zelf even uit. 's Avonds, als je man thuis is, voel je je dan weer lekker en frisch.

Een opgewekte vrouw kan haar huiskamer aantrekkelijker en gezelliger maken dan een vermoeid, afgemat sloofje.'

'Je hebt gelijk, maar 'k heb er altijd zoo tegen opgezien, om vreemde hulp bij de kinderen te nemen. Ik wou zoo graag, dat ze hun heele opvoeding van mij kregen, dat ze, vóór ze naar school en onder vreemden gaan, alleen mijn eigen gegeven gedachten in hunne hoofdjes hadden'.

'Maar lieve kind, is dat nu zoo onoverkomenlijk, dat kleine stukje dag, dat je voor je zelf neemt, om even uit te rusten? Je laat het meisje met je kinderen spelen in je huiskamer of in je tuin en je weet precies, wat ze in die twee uurtjes uitvoeren. Dan kom je lekker uitgerust weer beneden, en een sterk moedertje kan veel meer gezonde gedachten geven aan haar kinderen, dan een zwak, afgemat vrouwtje, wie het haast te zwaar valt, vriendelijk te antwoorden op de onophoudelijk-dringende kindervragen. Heusch Coba, je moet je levensinrichting veranderen, want zóó gaat het niet. Je ziet er zoo bleek en uitgeput uit, je bent de slaaf van je huishouding, inplaats van het vriendelijke, verwarmende zonnetje.'

'Ik geloof, dat je me goeden raad geeit. 'k Zal 't probeeren!' zei Coba zacht.

Achterover in haar stoel, hare starende oogen in het lekkende vlammenvuur, het hoofd vol plannen en hopende verwachting, voelde ze zich nu bijna gelukkig.

O, het zonnetje te zijn in huis! Het innig-verwarmende licht voor man en kinderen! 't Klinkt zoo eenvoudig, en 't is toch het hoogste, het heiligste geluk!

't Lokte haar naar haar eigen huis, waar ze nu met vernieuwde kracht haar rijk te herwinnen hoopte.

In plotseling verlangen stond ze op.

'Lieve Marie, ik dank je hartelijk. Mag ik nog eens weer komen uitrusten? Je hebt me heerlijk gesterkt naar lichaam en geest. Dank je, dank je wel, hoor!'

Met vlugge, verlangende schreden ging ze door de gang, en naar buiten in de koude, vochtige mist, die haar nu niet droevig aandeed. Ze voelde in zich een nieuw-ontwaakte kracht, die haar ziel verrijkte en versterkte met heilige voornemens.

SALOME.

Overzicht van de Week.

I.
Hoe critiek tot stand komt en... wat er achter zit.

In de Telegraaf komt voor 'n ellenlange ophemeling van een boekje - dat ik niet

las - geschreven door Cornelis Veth (ophemeling *on*geteekend).

Van diezelfde Telegraaf is de ‘criticus’ op litterair gebied.... Cornelis Veth.

Commentaar overbodig.

Hetzelfde feit kan men, ook wat andere couranten en tijdschriften betreft, gedurig nagaan.

De uitgever echter drukt later zoo'n eerlijke(!) recensie af in zijn prospectussen met de plechtige bijvoeging: De ‘Telegraaf’, of welk Blad dan ook...

En het publiek is de dupe - - -

En verdient trouwens ook niet beter, van wege zijn onnoozelheid in dit opzicht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Likken maar! Steeds maar likken!

De ‘Nederlander’, waarvan de hoofdredacteur, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, zeer bevriend is met de Koningin, geeft een aandoenlijk relaas (natuurlijk door andere bladen overgenomen) van H.M. ‘eenvoud’.

Hoor maar:

Op een zonnigen morgen van een der laatste Julidagen toog H.M. de Koningin met Prinsesje en zuster Marting per auto naar een bessenrijk plekje in de omgeving van Apeldoorn. Ter bestemder plaatse werd de auto stop en aan kant gezet, terwijl H.M. en Prinsesje, geassisteerd door zuster, ijverig den bessenpluk aanvingen. Dat duurde niet lang of twee kwieke jongens, het gezelschap schattend op rijkelui, plukten braaf mee, en toen ze een toonbare voorraad bijeen hadden, boden ze die der Koningin aan: ‘of de juffrouw van hun soms ook nog bessen wou bijkoopen.’

Zeker wel. Maar och arme: de juffrouw had haar portemonnaie vergeten. En vloog naar den chauffeur, of die misschien even wou voorschieten. Maar natuurlijk graag! En teruggekeerd, gaf de juffrouw aan elk der rekels een pop.

Toen ze dàt ding in hun negerhandjes zagen glimmen, waren ze paf. Slopen naar den auto en vroegen wie die royale juffrouw was. En de chauffeur, fluisterend achter de hand: De Koningin! En die dolle jongens aan de haal. Met hun gulden. Een vlucht van verbouwereerdheid, mèt buit.

En H.M. en Prinsesje, die met een vriendelijk ‘asjeblieft’ de dukaten uitgereikt had, lachten, lachten, dat het ver klonk.... De jongens vlogen!

(Ned.)

De onnoozel-domme voorstelling doet je schouderophalend glimlachen, omdat de onwaarheid duimen-dik erop ligt! Die Koningin om het hardst bessen plukkend met een paar arme jongens, die het om hun brood doen. Koninklijke Daad, voorwaar! Die jongens uit Apeldoorn, die nochtans noch de Koninklijke auto, noch de Koningin, noch 't Prinsesje, noch Zuster Marting kennen. Die hare portemonnaie ‘vergeten-hebbende’ Koningin, die ‘vliegt’ naar haren chauffeur inplaats van Zuster Marting tot hem te zenden. En eindelijk die jongens, die, inplaats van met het geld blij naar huis te rennen, eerst heel netjes bij den chauffeur gaan informeeren naar den naam der geefster. -

Waarlijk, als de ‘Nederlander’ likverhaaltjes wil verzinnen, laat het Blad dan iemand belasten met die taak, die handiger lik-leugentjes in elkaar weet te zetten dan deze niet-fantasie-rijke leuteraar 't verstaat!

Teekenend is overigens voor den kruiperigen stijl van dit ‘vrome’ Blad, (wij zijn allen gelijk voor God volgens den Bijbel) dat de bessenplukkende armen betiteld worden met den naam: ‘rekels’, terwijl de meer dan dertigjarige Koningin, wier uiterlijk niets meer heeft van een slank jong meisje, wordt honig om den mond gesmeerd door het liefjes te doen voorkomen als zag zij er nog uit als een ‘juffrouw’.

Enfin, 't publiek slikt alles. Dit óók wel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
‘De Naakte Waarheid’.

Onder dezen veelbelovenden titel verschijnt voortaan een geïll. spotblad om de veertien dagen, waarvan redactie en administratie beide zijn: Boezemstr. 61 Rotterdam. Men zendt mij ter aankondiging het 1ste nummer van 1 Aug., en ik erken volmondig dat de inhoud, althans gedeeltelijk, mij bevalt. Die inhoud namelijk is inderdaad wáár, en zegt die waarheid zonder aanzien des persoons. Een versje b.v., waarin Troelstra wordt gehekeld naar verdienste, reken ik tot een der best geslaagde bijdragen:

O! Pieter Jelles!

Hij kocht een stel witte dassen
En de wereld riep er van,
Hoe hij van een zondaar zich bekeerd had,
Tot een braaf en fatsoenlijk man.
PIET PAALTJENS.

O! Pieter Jelles Troelstra!
Wat heb je 't ver gebracht!
Je kwam tot eer en aanzien,
Tot heerlijkheid en macht.

Zeg, had je 't durven droomen,
Dat jij, 't verleen ten spijt,
Nog eens zoudt mogen lunchen
Bij hare Majesteit?

O! Pieter Jelles Troelstra!
Nu ben je 'n deftig man;
Het staat in alle kranten
Hoe goed je buigen kan.
Ja, wèl ben je 'hoffähig' -
In burgerlijken zin!
Je rok zat als geschilderd,
Er zat geen kreukje in.

Ach nee! die toekomst-heilstaat
Die levert nù geen duit, -
Daarom trok jij al spoedig
Je rooie plunje uit.
Daarom werd jij 'verstandig',
Sprak van 'geleidelijkheid',
Dat bracht je in de Kamer,
Dat bracht je òòk: profijt.

Nu heb je zelfs gegeten
Aan 't hof - bij een vorstin;
Bediend door hoflakeien....
Zeg, heb je nu je zin?
Of rust je niet voordat je
De éérste bent in 't land,
En 't voorbeeld na kunt volgen
Van 'citoyen' Briand?

SATER.

Op een andere plaats wordt, onder den titel: 'Dat vrije Volk zijn wij', zeer terecht gewezen op het lamzalige 'onafhankelijkheidsgedoe' dierzelfde 'vrije Batavieren', die, toen Napoleon ons de baas was, hem likten en in den zak kropen precies even lustig als zij 't iedereen doen die baantjes vergeeft en ridderorden uitdeelt:

Als de doode Napoleon eens éénmaal nog slechts kon aanschouwen, hoe het nakroost zijner aanbidders, die zich voor hem bogen en kronkelden in allerlei bochten in eigen minheidsbesef, thans schreeuwt over hun 'onafhankelijkheid' en spuwt naar zijn monument - hij zou zeker verlangen nog eenmaal in het leven te kunnen wederkeeren om die onafhankelijkheids-blaaskaken nog eens weer te doen gevoelen de zwaarte van zijn ijzeren vuist, en opnieuw voor zich te zien kronkelen en buigen, en hen dan uit te lachen.

En als het nog eens zal gebeuren dat de 'Pickelhauben' hier de baas spelen, dan zal men weer hetzelfde walgelijke tooneel zich zien herhalen: wat eens schreeuwde over Oranje en Spanje, onafhankelijkheid en bataafsche afkomst, zal dan geknield liggen aan de voeten van Wilhelm om die allernederigst te kussen.

Och, als hij maar zoo wijs is hen te overladen met lintjes en vette baantjes; daarvoor moet zelfs de onwankelbaarst-trouwe oranjeklant zwichten, - natuurlijk

met behoud van zijn 'onafhankelijkheidszin' en 'bataafsche afkomst', dat spreekt vanzelf.

Dat zijn ware, rake, welverdiende, naaktware woorden. Juist daarom echter vrees ik, dat zij maar moeilijk ingang zullen vinden bij een over het algemeen alles behalve op waarheid gesteld publiek. Moge het uitgever en redactie gelukken voor hun Blad een plaats te veroveren, ik wensch hun dit toe, indien zij hun programma getrouw blijven. Echter, een spotblad dient voor en boven alles geestig te zijn. In dat opzicht zij de redactie voorzichtig door niet alles te plaatsen; b.v. de causerietjes van Dronken Tienus hebben niets aanbevelenswaardigs; zij zijn plat, flauw en onbenullig. Daarentegen beviel mij de bijdrage in poëzie: 'Huizen des Kwaads'. Zulke gevoelige versjes hebben beteekenis, zeggen wat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 5).

Die dominee - dat is de kern van het zoetsappig intriguetje - verlooft zich ten slotte met de liefdadige, tegen de zondige dansgelegenheden predikende juffrouw, na een hartroerende scène, waarin beide vromen der bekeerde zondares den 'smallen weg' wijzen, om, als deze gebroken en berouwhebbend heengaat, tot het besluit te komen dat zij-zelven niet beter kunnen doen dan dien smallen weg voortaan samen gaan bewandelen. -

- - - Nu valt het gordijn. De Koningin vertrekt. Het publiek ook. -

De vertooners en eenige genoodigden blijven bijeen tot een intiem nafuifje, waarop veel gedanst wordt, tango, en andere negerdansen incluis.

Volmaakt beeld van de Haagsche vroomheid! In zoetsappige tooneelstukjes worden de kinderen van het volk vermaand geen dansgelegenheden te bezoeken, die 'zoo heel licht leiden tot verderfenis en schande'. Maar, achter de schermen, in besloten kring, danst en tango't diezelfde vrome wereld, die zich het recht toekent anderen voor danshuizen te waarschuwen, zoo onkiesch, en zoo zonder

eenige terughouding, als welk ‘kind uit het volk’ ook!

M'n nichtje Frances-ook moet, zooals ik later heb gehoord, bij die intieme fuif een groote rol hebben gespeeld. Frances raakt altijd door het dolle heen van opgewondenheid bij dergelijke pretjes. Ze heeft zich aangesteld als een straatdeerne, giegelend en lawaaierig. Men lacht haar uit achter haar rug, maar duldt haar desniettemin omdat zij een nichtje is van Oom Egbert en diens naam draagt. -

O, en m'n schoonzuster de Brienne Stemberg, die met m'n half-broer is getrouwd! Die ziet vanavond wit van nijdigheid omdat ze, ondanks al haar gedring en gekuip, toch niet voor vol wordt aangezien door het Haagsche highlife waarmee ze zoo heel graag zou willen omgaan, bij wien ze zich onbeschaamd indringt, zonder zich te bekommeren om de kleerscheuren die ze er bij opdoet, of zonder de builen te voelen, die men haar hardhandig toebrengt.

M'n stief-schoonzuster, Toinette Bijlsma, is namelijk geen Haagsche van geboorte, al wil ze er ook alle mogelijke allures van aannemen. Ze komt uit Rotterdam, en ze is van de meest onvervalscht Rotterdamsche handelsafkomst. Dat is en dat blijft voor haar een bezwaar om er ‘in’ te komen, in den Haag; die koopmans-relatiën, die ze niet kan loochenen, omdat de ouwe heer Bijlsma een Rotterdamsch handelaar is, en daarvoor zijnerzijds ook verstandig wil uitkomen, n'en deplaise zijne dochter, die zitten haar hopeloos in den weg. Had mijn stiefbroer maar zooveel geld dat het voor de Hagenaars de moeite waard zou zijn, hem op te vleien, och dan zou het ‘Tony’ waarschijnlijk niet zoo hoog worden aangerekend dat ze van zichzelve slechts eene juffrouw Bijlsma is (‘je weet wel van die Rotterdamsche Bijlsma's’) maar ongelukkig kan mijn stiefbroer geldelijk niet genoeg meedoen met de côterie waarin zijn ‘Tony’ graag zou willen verkeeren om deze côterie gunstig voor haar te stemmen.

Hun aanzienlijkste relatie is dientengevolge een academie-vriend van m'n broer, wiens grootvader al kousenverkoopende, als duitsche marskramer, in ons land kwam, en die met het op die wijze verkregen fortuin nu een grooten bluf slaat. Zijn vrouw en ‘Tony’ passen uitstekend te samen in het na jagen van hetzelfde edele doel: zich een toegang verschaffen in een côterie boven hen. En zij, ‘Tony’, is daarbij wat dankbaar dat de kleindochter des marskramers, wier echtgenoot geen jonkheerskroontje bezit zooals mijn stiefbroer, haar protegeert en op diners vraagt, in ruil voor het genoegen onder haar gasten te mogen tellen de getitelde de Brienne's Steinberg.

Wel, vanavond druipen ze kwaad en zuur af, zoowel meneer en mevrouw Ellemeet, als Tony, met hun thans medegekomen; want ze moeten het aanzien hoe Frances, dank zij het geleide van oom Egbert, meedoet aan het intieme fuifje, waarop zij geen van allen zijn geïnviteerd.

‘Bespottelijk hé - dat toilet van Frances’ - zegt Tony tegen me, om zich te wreken. Ze loopt namelijk bij den uitgang bijna tegen me aan. -

't Is waar, dat Frances, zooals gewoonlijk, bijzonder slecht is gekleed, in die lompe, te druk gegarneerde, wijnroode japon. -

Maar toch gun ik 't mevrouw Ellemeet, dat noch haar parelen, noch haar kostbaar zijden toilet met echte Brusselsche kanten, haar hebben kunnen openen den toegang tot het door haar begeerd paradijs, waarin het highlife zich beweegt.

‘Tony’, wier groote neus altijd aan de punt rood wordt in de hitte, hetgeen haar gelaat ontsiert, ziet er vanavond heel onvoordeelig uit, omdat ze zoo dom is geweest

zich te decolleteeren, iets waarvoor haar armen en hals veel te mager zijn. Vinnig vervolgt ze tot mij:

‘En hoe kom jij aan een entree hier? Ik dacht dat jou zulke uitgaven te duur waren - beweer je altijd.’ -

‘En toch ben ik hier - zooals je ziet’ - antwoord ik koeltjes, haar niet de reden zeggend. -

Zij neemt haar beschermend air aan:

‘O... zeker 'n vrijkaartje gekregen van iemand uit jullie pension....?’

‘Neen - - van m'n patroon... Ik moet 'n verslag maken voor “Elk wat wils”.’ - -

Maar Tony hóórde me niet meer, een en al groetjes en glimlachjes voor onzen neef van der Hooph, den vertrouwde van de Koningin, die op dat oogenblik ons voorbij ging, vergezeld van zijn Lizzie, die hij bij dergelijke gelegenheden op het sleeptouw moet meenemen. Voor ‘Tony’ namelijk zijn de relaties met adel en voornaamheid, welke zij dankt aan haar huwelijk met mijn stiefbroer, zoowat de grootste aantrekkelijkheid geweest van haar heele trouwen, waarvan voor haar de poezie enkel bestond in het daardoor verworven Jonkheers-kroontje. - Mevrouw Ellemeet, de kousenkoopman-kleindochter, kan, met al haar geld, daarop niet roemen op dien adelijken titel; zoo hebben de twee ‘vriendinnen’ dus ieder wat om elkaar te bewangunstigen.

In het bureau van m'n chef brandt licht. Hij heeft mij gezegd dat ik m'n artikel daar kon maken, het dan daar moet achterlaten op zijn schrijftafel, dan kan hij het in de

vroegte, morgen-ochtend, voegen bij de overige copie voor: ‘Elk wat Wils’...

't Ziet er zoo gezellig-intiem uit bij avond. Hij heeft het hier wèl warm-vertrouwelijk ingericht, met een paar photo's op zijn schrijftafel, met de donkere, leeren clubfauteuils, met een paar goede etsen aan de muren, en met het getemperde licht van de rose lampekap, en het van de storende straat-geluiden-gansch-afgescheiden-zijn door zwaar-neerhangende teer-groene overgordijnen.

Het werkt vlug, gemakkelijk zoo. Ik voel dat ik wat te zeggen heb. Want, ondanks mijn voornemen niet anders dan gemeenplaatsen op te disschen over de Koningin en haar belangstelling en haar toilet, en over de volle zaal en over het enthousiaste publiek, ondanks me-zelve, vloeit me de waarheid uit de pen zooals die is: de tegenstelling tusschen dit mondain-vrome tooneelstukje, predikend tegen dansgelegenheden, terwijl dezelfde juffers en meneeren, die zich met dit ‘edele doel’ belasten, na afloop der liefdadigheidsvoorstelling, tango'en en two-steppen op kosten nog daarenboven van het publiek uit wier zak het geld voor hun plezier maken is geklopt met reclame-gedoe van wat ben je voor ‘liefdadigheid’.

En dan de tegenstelling tusschen die uit ‘liefdadigheid’ dansende en tooneelspelende en flirtende Haagsche high-life en het doel waarom het gaat, het Roode-Kruis dat een ambulance wil uitzenden, en daarvoor geld noodig heeft.

't Roode Kruis is in de mode, omdat de Prins ervan Voorzitter is, en er zich voor interesseert. Nu interesseeren zich plotseling, op zijn voorbeeld alle Haagsche likkers en liksters voor speciaal deze tak van liefdadigheid. Nu wordt voor het Roode Kruis gedanst, geflirt, gezongen, gespeeld, wat niet al, alles in naam der liefdadigheid. Terwijl het geld, aldus extra verkwist aan mooie toiletten, aan rijtuigen, aan bouquetten, aan ververschingen, enz. enz., natuurlijk minstens evenveel zou bedragen als het geringe netto dat nu overschiet na aftrek van al die onnutte onkosten.

Dan echter kwam je niet in de courant. Dan ging alles met stiìle trom, zoo maar uit puur *waarachtig* mededoogen met de ongelukkigen, de verminkten, de beroofden, daarginds op den Balkan. En, van zulk *waarachtig* mededoogen is immers geen sprake.

Enkel van reclame-zucht, en van den Prins oplikken!

- - O mijn artikel vlot goed. 't Wordt heel wat anders dan 'n gewoon lieverig beschrijvingetje van 'n liefdadigheids-gedoe. - -

't Wordt 'n aanklacht, 'n hoonkreet. - - - - - - - - - - - - - - - -

(Wordt vervolgd.)

Actualiteiten door A.J. Servaas van Rooijen.

Jachtvermaak!?

Ontleend aan ‘De indrukken van een rood patrijsje’ door Alphonse Daudet (in 't Zondagsblad v.h. Dagblad v. Zuid-Holland en 's Gravenhage van 21 Juni 1913):

‘De dag liep nu ten einde. De schoten vielen verder weg en werden zeldzamer. Eindelijk zwegen zij geheel... Het was afgeloopen. Wij gingen langzaam naar de vlakte terug om te zien hoe het met ons troepje stond. Maar toen we het huisje in het bosch voorbij kwamen zag ik iets vreeselijks.

Op den rand van een sloot lagen de hazen met hun rossigen pels en de grijze konijnen met hun witten staart naast elkaar gerangschikt. Het waren allemaal in den

dood vereenigde pootjes en die om genade schenen te smeeken, - omsluierde oogen, die schenen te weenen; dan volgden roode en grijze patrijzen, met het hoefijzer, zooals mijn vriend en dan jongen van dit jaar, zooals ik die nog dons onder de veeren hadden. Is er iets droevigers denkbaar dan een doode vogel? Vleugels spreken van leven! Koud en opgevouwen doen zij rillen... Een prachtige groote reebok scheen kalm te slapen; het roode tongetje hing uit den bek als wilde hij nog likken...

En daar waren ook de jagers; zij hingen over dat moordtafereel en telden den buit en duwden al die bloedige pootjes en al die gehavende vleugels in hun weitasch, zonder eenigen eerbied voor de versche wonden. De honden, al gekoppeld voor den terugkeer, plooiden de lippen als stonden zij gereed om zich opnieuw in het hakhout te werpen.

O, hoe vervloekte, hoe verachtte ik die allen, menschen en dieren, - heel die bende, - toen zij bij zonsondergang heengingen, uitgeput en hun lange schaduw werpend op de aardkluiten en de paden, nu vochtig van den dauw... Mijn metgezel en ik, wij missen den moed om zooals anders een afscheidsgroet te brengen aan den scheidenden dag.

Op onzen weg kwamen wij nog allerlei ongelukkige kleine dieren tegen, die bij toeval getroffen werden en overgelaten werden aan mieren en veldmuizen; eksters en zwaluwen, in de vlucht geraakt, lagen daar op hun rug, de stijve pootjes opstekend naar den nacht, die, zooals altijd in den herfst, - helder, koud en vochtig neerkwam. Maar het

treurigste van alles was om aan den boschzoom, aan den weiderand en daar ginds tusschen de wilgen aan de rivier dat angstige, droevige, zich naar alle zijden verspreidende geroep te hooren, dat niet meer werd beantwoord.'

Wat kost de kroon ons?

De *nieuwe*, - als 't ontwerp *wet* wordt, - de 'nieuwe' grondwet zegt het ons.

Herinneren wij er aan, dat zij zoowat uit dezelfde fabriek komt. Zoon Theo geeft vader Jan allerminst iets toe in *behoudenheid*.

Zal het 'ontwerp' wet worden? Wat zal het twee-jarig rapport uitwerken? Het is het beste, om er ons, met het oog op Juni, - maar niet over te bekommeren, maar toch meen ik er op te mogen wijzen, dat er zoo iets in voorkomt van 't zoet gefluit van den vogelaar. Mr. S. van Houten zal het u zeggen. In zijn jongsten Staatkundigen Brief[1)] zegt hij: 'Tot bereiking van zijn (des Ministers) doel gebruikt hij voorts eenige kleine middelen om ten slotte Kroon en Kamerleden over bedenkingen te doen heenstappen. Het inkomen der Kroon wordt met *f* 200.000 per jaar *verhoogd*[2)]; voor de paleizen zal *f* 50.000 per jaar meer worden *besteed*, de Juliana-quaestie[3)] zal worden *opgelost*; de leden van de Tweede Kamer zullen *f* 3000.- ontvangen, *inplaats* van *f* 2000.- en hun zal zelfs een bij de wet, feitelijk misschien door hen zelf, te regelen *pensioen* worden toegekend; de vergoeding hunner reiskosten zal *ruimer* worden; ook worden *uitgebreid* die voor het bij wonen [*wegblijven*][4)] van commissiën; de voorzitter der Tweede Kamer zal *f* 5000.- *extra*[5)] ontvangen.'

Terecht zegt de briefschrijver: 'Zulke kleine geschenken onderhouden de vriendschap.'

Ik voeg hieraan niets toe. Ik erken, dat het Koningschap al niet veel duurder is dan een Presidents-luxe, zooals in Frankrijk; de eerste ambtenaar van den staat moet een wedde ontvangen als ieder ander ambtenaar, maar, of nu de voorgenomen verhooging, waar de belastingen toch al zoo hoog zijn, en nieuwe verhoogingen in uitzicht zijn, redelijk is, laat ik aan ieder onbevooroordeeld onderdaan over te beslissen.

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Vrouwenkiesrecht.

1) Zie referaat in N.R. Ct van 22/2 1913, Av.bl. A.
2) Voor 't tegenwoordige inkomen zie H.L. v. 5/3 1943, corr. aan Olga, bl. 514 2e kol.
3) Artikel 30 van de tegenwoordige Grondwet spreekt van *f* 100.000 voor den Kroonprins van zijn 18e jaar af, en bij zijn huwelijk *f* 200.000; van een Kroonprinses is geen sprake. Toch zal daarin voorzien moeten worden; de vermoedelijke vrouwelijke erfgenaam der Kroon, voor wie toch eventueel deze gunstige bepaling zou behooren te gelden, is er door gebaat. Zij is er thans buitengesloten.
4) Aan een overzicht over de Kamerzitting ontleen ik dezen regel: 'Vele afgevaardigden plakken blijkbaar aan het reces (v. Kerstmis 1912) een verlengstuk.' Aan een ander overzicht: 'De avondvergadering begon met vier, zegge vier leden.' Die Heeren zullen nu 1000 gulden meer krijgen, en een pensioen!
5) Al deze cursiveeringen zijn van mij.

Het is tegenwoordig, naar het schijnt, niet mogelijk, een vraag te behandelen (zelfs in verband met de samenstelling van het Ministerie) die méér belangrijk is voor de samenleving, en waarvan het recht begrip van nuttigheid - en gevolgen voor de maatschappij in den loop der tijden wezen zal, dan die welke thans van zoovele kanten, uit het politieke moeras, naar boven sijpelt - en het publiek ter beantwoording wordt voorgelegd -, dan deze: in welken zin de *vrouwen* kunnen gezegd worden *gelijk of ongelijk* te zijn aan de *mannen*, wat betreft medezeggingschap in de regeering, althans wat betreft *recht van stemmen* of *kiezen*.

Nog onlangs heeft de Heer Servaas van Rooyen, in dit blad, over dit vraagstuk, een preludium uitgespeeld. Nu, sedert eenige weken heeft ook het dagblad 'De Tijd' een debat geopend, over dit vraagstuk, meer in het bijzonder welke houding de *Katholieke kerk* in deze zal hebben aan te nemen? En zóó - van heinde en ver, stroomt het allengs toe, de vraag op te lossen: in welken zin de vrouwen kunnen gezegd worden gelijk te zijn (of *on*gelijk) aan de mannen wat betreft het *vrouwenkiesrecht*.

Het zou àl te dwaas zijn, dat *ik* - jonge man - mij zou geroepen achten, aan dezen wedstrijd ter beantwoording van die vraag deel te nemen; en dadelijk wil ik mij verklaren, dat dit, met deze aanraking van dat onderwerp, geenszins mijne bedoeling is.

Evenwel wil ik toch zeggen dat het mij treft, in de meeste dier bedoelde artikelen, een overeenstemming van opvatting te lezen, waarop ik het niet overbodig meen, de aandacht te vestigen, namelijk deze, dat de vele schrijvers over dit onderwerp mank gaan aan het ideé ter beantwoording, als zoude moeten worden opgelost de vraag: in welken zin gezegd zou kunnen worden of vrouwen en mannen gelijk of ongelijk zijn *van geboorte*. Dat alzoo, uit deze geboorte-opvatting, uit de natuurwet, en wil - lees Jan van Brabant, àl of niet - zou zijn af te leiden welke *gelijke maatschappelijke* rechten en plichten tusschen mannen en vrouwen zouden moeten heerschen over kiesrecht. In *deze* idéé, van mis(op)vatting word ik nog versterkt door het artikel in het dagblad 'De Tijd' (van 19 Juli 1913) over vrouwenkiesrecht, geschreven door zijn Londensche Correspondente na een onderhoud, door haar geopend met Miss Gabrielle Jeffery, Secretaresse van 'The Catholic Women's Suffraget Society'.

Naar deze Correspondente, van dat dagblad in dit 'interview' schrijft, haalde die secretaresse van verschillende katholieke geestelijken, eenige

uitspraken aan, *ten voordeele van het vrouwenkiesrecht*, o.a.:

'Ik geloof, dat het geven van parlementaire rechten aan de vrouwen op denzelfden voet als aan de mannen, een rechtvaardige en heilzame maatregel zou zijn, die eerder zou strekken tot verheffing, dan tot verlaging van onze nationale wetgeving.'

Herbert Cardinaal Vaughan.

Op de opmerking (van de correspondente) dat de *volkomen* gelukberechtiging der vrouwen en mannen *ook de tegenwoordige verhouding der beide seksen zou veranderen*, dat de vrouwen dan moeielijk nog een beroep zouden kunnen doen op ridderlijkheid en beleefdheid der mannen, antwoordde die secretaresse (van den Katholieken Vrouwenkiesrechtbond) met verachting: dat die gevoelens bij de mannen hoogst zelden gevonden werden - en dan nog zeer egoïstisch waren, bijv. zouden de mannen, in een omnibus wel hun plaats afstaan aan een schoone jonge dame maar niet aan een oude grijze tante. En, dat de mannen bij de ramp, van de 'Titanic' hun plaats in de reddingsbooten, hadden afgestaan aan de vrouwen, 'egoïstisch' uit een oogmerk van voortplanting was geweest.

Neen, het voegt mij, jonge man, niet mij te mengen in den wedstrijd ter beantwoording van een zoo gewichtig vraagstuk van zoo groote beteekenis voor het heden en de toekomst als die omtrent het vrouwenkiesrecht, waar zoo eminente geleerde dames en heeren, van protestant, katholiek, en kerkelijk (gereformeerd) standpunt, dit onderwerp thans als (aangewezen?) 'experts' gaan beschouwen.

Maar dit laat niet weg, dat ik mij als man - door Misses Gabrielle Jeffery niet behoef te laten aanleunen dat de heeren der schepping alleen ridderlijkheid en beleefdheid tegenover dames zouden betoonen omdat die (jonge) dames schoon van gelaat zijn en dus deze beleefdheid en ridderlijkheid niet eigen zouden hebben voor oudere, minder met schoonheid bedeelde dames. Dergelijke brutale beschuldiging van die pedante feeks, verwerp ik. Integendeel, als er een jonge schoone dame van krachtig uiterlijk achter op de tram staat blijf ik rustig op mijn plaats zitten, maar als er een oudere dame of een oudere burgervrouw of een vrouw met een kind op de arm achterop de tram staat, ruim ik háár terstond mijn plaats in. Dat is *beleefdheid*, of (wilt ge *dit* woord liever gebruiken) *ridderlijkheid* (karakter) van mij - en zoo vele andere mannen. Als die 'elegante, aangename jonge dame' dit karakter-*egoisme* durft noemen vind ik haar een groot arrogant domheids-voorwerp. Dat zal zij zeker wel zijn ook, want ook als *secretaresse* toont zij in 't geheel niet op de hoogte te zijn van haar bedrijf: het Vrouwenkiesrechtvraagstuk, - evenmin als die Correspondente van genoemd dagblad 'De Tijd', die aan haar de vraag opperde 'of de tegenwoordige verhouding der beide seksen zou veranderen' daar ook die beiden ten onrechte uitgaan van het idée der *natuurwet*.

Ook in ons land op de Tentoonstelling 'De Vrouw', in de zaal 'waar men *iets* kan gebruiken', wordt (listig) het Vrouwenvraagstuk *opgedischt*. Een spreekster klimt op het podium en spreekt *de gebruikers* (moppig) toe: 'Dames en Heeren, Boeren, Burgers en Buitenlui: de oplossing van vr. vr(aagstuk) ligt - zegt ze Mevrouw Goudsmit na, die ook het natuurrecht verwarde met het maatschappelijk recht - in 'het stembiljet voor de Vrouw!'

Er wordt een boekje rondgegeven geschreven door Mevrouw Jacobs (Aletta). Het succes - schrijft die dame - dat de meeste vrouwen in haar beroep hebben, is een bewijs hoe noodig zij zijn!? Zij bespot (in dit boekje) (pagina 4) de uitspraak van

Austin Chamberlain en Lord Cremer ‘dat mannen mannen en vrouwen vrouwen moeten zijn.’

Dit valt niet te loochenen, niet uiterlijk maar innerlijk zal de vrouw veranderen, schrijft Mevrouw Jacobs!

Dus zooals in alles, aapt Holland Engeland na, *de natuur der vrouw moet veranderen*, de vrouw moet een man-vrouw worden, militanten militair!

Welke groote dwaasheid (en onkunde) deze boekjes, met dergelijke *onwaarheid* te verspreiden ten *voordeele* van Vrouwenkiesrecht, wijl dàt idee er *tegen* pleit! Ook die dames zijn hun eigen vraagstuk niet meester.

Dit speciaal is juist het punt, waar ik op doelde toen ik hiervoor aanstipte dat ik mij te jongen man oordeelde mede te doen in het beantwoorden van het vraagstuk over Vrouwenkiesrecht, maar *wél eene opmerking* meende te mogen maken; en dat is deze: dat ik telkens dezelfde *misvatting* - als tundeering hunner redeneeringen zie -, n.l. deze, in welk opzicht gezegd kan worden of de vrouw gelijk is of ongelijk *van geboorte* en van natuur aan den man. *Deze* vraag **is** reeds (*voor eeuwen*) opgelost, in dezen zin: dat de vrouw *on*gelijk is aan den man - en hoe meer zij die ongelijkheid (tegenstrijdigheid) levendig houdt, hoe meer zij *werkelijk* een lieftallige *vrouw* blijft, *hoe meer dit in haar wezenlijk belang is*. Gelijk ook de heer Servaas van Rooyen dat terecht schreef: ‘Voor *dit* verandert zal er nog heel wat water over den akker moeten vloeien’! Gelijk een lieve dame (Mevrouw Lissone Wierdels) in ‘De Tijd’ antwoordde, dat *Vrouwen*, die het stembiljet verkrijgen, heel goed als vanouds vrouwelijke deugden kunnen houden. Die lieve menschen hebben volkomen gelijk, *het onderscheid, de onderscheiding der schepping*, tusschen man en vrouw verandert *nooit!*

Dat de vraag omtrent vrouwenkiesrecht over de natuurwet zou loopen, meen ik *een misbegrip*. De vraag is *niet* in welk opzicht gezegd kan worden (of) de vrouw *gelijk is aan den man, van geboorte, van nature, van natuurrecht? O, neen*, in geenen deele! Daarover loopt de beantwoording van de vraag (naar vrouwenkiesrecht) in 't geheel niet. Maar - naar *ik* meen - wêl *en (ook) geheel alleen hierover*: in welk opzicht de vrouw gezegd kan worden al of niet een gelijk *maatschappelijk* recht te hebben verkregen, als de man?

Dit is de vraag, waarop ik meen de aandacht te mogen vestigen, dat *deze* de eerste en eenige fundeering is van het vraagstuk.

Dan, de *tweede* vraag: of alleen de (gehuwde) vrouw (de moeder), dit maatschappelijk recht heeft, - of ook de ongehuwde moeder, en de weduwe, en de maagd?

Dan de *derde* vraag: of dat Vrouwenkiesrecht óók *algemeen* moet zijn, ook (als bij de mannen) moet gegeven worden aan dienstpersoneel?

Dat, waar *voorheen* Mevrouw, vergezeld van haar dienstbode (met een warme stoof mee) naar de kerk ging, zij *dan* voortaan samen naar de *stembus* zullen gaan. En of dáár dan ook evenals thans in het kieslokaal bij 'de Vrouw', voor de heeren verkrijgbaar is, Thee en Cake en bloote, dikke armen?

H. VAN HOLK.

Tooneeloverzicht door Stella Mare.

'Jezuïeten.'
Tooneelspel in 3 bedrijven door Jos M. van Mens. Uit het Duitsch vertaald door Joh. Schmidt.

Wee hem, die eenmaal opgenomen zijnde in de orde der Jezuïeten, het waagt uit deze orde te treden en in het openbaar durft te verkondigen door lezing of geschrift de grieven, die hij tegen deze orde heeft.

Wee hem!

Al strijdt hij met alle krachtsinspanning om zich weer eene goede - of desnoods zeer bescheiden plaats in de maatschappij te verwerven, het zal hem nooit of te nimmer gelukken. De wraak der Jezuïeten blijft hem tot het einde toe achtervolgen, want..... 'qui mange du pape en meurt!'

Dit is het devies der Jezuïeten, en dat zij zich eraan houden bewijst wel de schrijver van bovengenoemd tooneelspel, die in 'Jezuïeten' zijne eigen lijdensgeschiedenis neerlegt, of beter nog heeft neergelegd, want de schrijver, Jos. van Mens, heeft door zelfmoord een einde aan zijn leven gemaakt.

Het is eigenaardig, dat een dergelijk tooneelspel, door een *Nederlandschen* ex-pater-Jezuïet geschreven, uit het *Duitsch* vertaald moest worden om hier te lande te worden opgevoerd.

Ik bewonder den durf van den heer Herman Heijermans om dit, voor sommige Katholieken zèer aanstoot gevend stuk, ten tooneele te voeren.

In Pater Dr. Willem Silvius gaf de schrijver zichzelf.

Silvius is pater der Jezuïeten.

Door zijne groote kennis en zijn bizonderen studielust, neemt hij eene voorname plaats in het Jezuïeten-klooster in, daar hij tevens geheim-secretaris van de orde is.

Hij mag vrij in- en uitgaan.

Zoo leert hij eene jonge weduwe kennen, Annie Osten genaamd.

Hij krijgt haar lief.

Herhaaldelijk had Dr. Pater Silvius reeds in tijdschriften leerstellingen verkondigd, die den Jezuïeten aanstoot konden geven en dit ook deden.

Zijn bewering, dat Katholieke kunst geen reden van bestaan heeft, en verder dat de heilige Franciscus meer als dichter dan als heilige te waardeeren is, heeft den Pater Prefekt zéer geergerd.

Door broeder Furst, die trouw afluistert en spionneert waar hij maar kan - dit op bevel van den prefekt - is de prefekt te weten gekomen dat Silvius zijn papagaai met 'collega' aanspreekt. Beiden spreken zij immers na, wat hun wordt voorgezegd.

Ten slotte vertelt Furst nog den prefekt, hoe hij hoorde, dat Silvius zijn goeden ouden vriend, broeder Wieland, toevertrouwde, dat hij eene vrouw liefheeft en dus uit de orde wil treden.

In eene vergadering wordt Silvius ter verantwoording geroepen.

Hij vertelt daar van de groote vereering, die hij ééns voor de Jezuïeten had, hoe hij ééns geloofde, dat deze geheel in Jezus' geest handelen, en hoe hij nù uit ondervinding en door geheime geschriften weet, dat het tegenovergestelde waar is.

Daarom is hij vast besloten uit de orde te treden.

De verontwaardiging van rektor, prefekt en provisor is groot, temeer daar Silvius weigert de belofte af te leggen, dat hij na zijn uittreden uit de Jezuïeten-orde zal zwijgen over hetgeen hij daar hoorde, ondervond en te weten kwam.

Natuurlijk zijn zij zeèr bevreesd voor de groote schade, die Silvius de orde zal berokkenen als hij de geheime-voorschriften bekend gaat maken.

Er moèt dus tot elken prijs iets verzonnen worden om Silvius onschadelijk te maken.

De Pater Prefekt weet raad.

Men zal Silvius nog voor hij vrijwillig uit de orde is getreden ontslaan. - -

Maar hoe? - Voor welk misdrijf? - -

De Pater Prefekt weet raad.

Is hij niet door broeder Furst te weten gekomen dat Silvius eene vrouw liefheeft! -

Welnu. - - Men zal hem ontslaan wegens - - - onzedelijke levenswijze!

Als ‘de vergadering’ Dr. Silvius dit besluit mededeelt, is deze diep getroffen.

Intusschen - de prefekt is zéér voldaan.

In het tweede bedrijf zien wij Dr. Silvius in eene allerliefste woning ergens buiten met Annie Osten en haar kind terug.

Hij is gelukkig, héél gelukkig.

De vrouw die hij aanbidt, die hem liefheeft, is nu voor altijd bij hem.

Zij heeft uit liefde voor hem met haar kind het huis van haar vader verlaten, waar zij na den dood van haar man, een tehuis

had, - zij het dan ook een vèr van aangenaam tehuis.

Dr. Silvius werkt hard.

Hij schrijft artikelen, ‘onthullingen’ meestal, voor couranten.

Hij moet van zijn pen leven, maar wat hindert dit. Hij is vrij en gelukkig.... totdat.... totdat.... boer Willemse hem op zekeren dag, toen hij de huishuur kwam halen, mededeelt, dat hij met vrouw en kind moet vertrekken.

Iemand biedt 5 maal zooveel voor de woning en - immers nietwaar? als je vrouw en kinderen hebt, - en veel tegenspoed van natte zomers en ziek vee, dan mag je zoo'n aanbod niet afslaan.

Wie die iemand is? - Ach, Silvius begrijpt dit maar al te best.

Het zijn de Jezuïeten die zich wreken en zijn ondergang willen, - à tout prix.

En 's middags, als Silvius nog geheel terneergeslagen over hetgeen hij 's morgens ondervond, bezoek krijgt van Wirtz, de uitgever van de courant, waarvoor Dr. Silvius zijne artikelen schrijft, en deze hem aanbiedt een contract voor 10 jaren, desnoods voor levenslang te teekenen, omdat een zeker vermogend iemand een groot kapitaal in de courant wil steken om medezeggingsschap in de courant te krijgen, dan is er bij Silvius geen twijfel meer, wat zij willen, en hij weet dat de iemand, die hem uit zijn huisje liet zetten, hem nu ook van broodsgebrek wil laten omkomen, tenzij... hij op het aanbod van den uitgever ingaat - wat wil zeggen levenslang zijn honorarium te ontvangen zonder dat één artikel meer geplaatst wordt.

Onverrichterzake verlaten de uitgever met zijn chefredacteur den ex-pater Dr. Silvius.

In het laatste bedrijf, als Silvius niets meer over heeft dan Annie Osten, met wie hij nog steeds niet wettelijk is getrouwd, omdat de vader daartoe geen toestemming geeft, - en haar kind en den goeden ouden broeder Wieland, die Dr. Silvius overal volgt, zijn de Jezuïeten nog steeds onvermoeid bezig om middelen te vinden om Silvius te dwingen nu tenminste in het vervolg geen geschriften of artikelen meer tegen de orde te schrijven.

Het laatste, het ergste dwangmiddel is gevonden.

Zij hebben Annie's vader, den voogd van de kleine Mia, het dochtertje van Annie, die een vroom Katholiek is, op hun hand, en zij weten hun invloed op hem te doen gelden.

Of Silvius houdt met schrijven op, en dan zal de vader toestemmen in het burgerlijk huwelijk en kleine Mia blijft bij de moeder, òf de grootvader neemt in zijne hoedanigheid van voogd zijn kleinkind uit deze verdorven omgeving.

Silvius kàn niet toestemmen, ook niet uit liefde voor Annie.

De prefekt en de grootvader nemen nu Mia met zich mee, en op een huilend geroep van: ‘Moeder, waar blijf je toch, kom dan, moeder,’ volgt Annie haar dochtertje, en.... Silvius blijft gebroken alleen.

Men weet het nu eenmaal: ‘Qui mange du pape en meurt!’

De regie in handen van den heer Erfmann, die als vader van Annie Osten, goed in zijn rol bleef, was zeer verzorgd en waarheidgetrouw, vooral het eerste bedrijf, dat in het Jezuïeten-klooster speelde. Dit was zeèr treffend.

Pater Dr. Willem Silvius, werd door den heer Willem van de Veer vertolkt. Zijn stem is melodieus, bijna wat te week.

Zijn spel vond ik niet krachtig genoeg.

Johan Schmidt als broeder Wieland, was aanbiddelijk van zachten-ouden weemoed.

Uitstekend wist Frits Bouwmeester het verraderlijke en kruiperige van broeder Furst in houding, blik en gebaar weer te geven.

Hetzelfde geldt ook voor Adolf Bouwmeester als Pater Prefekt.

STELLA MARE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mevr. G. en **Tine**. - Waar gij mij beiden schrijft over precies hetzelfde onderwerp, is het het beste U gezamenlijk te beantwoorden. Gij beiden wilt namelijk mijne opinie weten over het door professor Hector Treub opgeworpen vraagstuk der onzedelijkheid inzake het dansen, zooals dat door hem is bijgewoond onlangs. Inderdaad, ik weet dat zijn ingez: stuk in de Telegraaf: 'De Zeedijk in het Gooi,' verscheidene andere ingez: stukken heeft uitgelokt, van menschen die het al of niet met hem eens waren. Al die ingez: stukken gelezen heb ik echter niet. Ik heb wel

wat anders en wat beters te doen dan het naamloos geschrijf lezen van dergelijke ingez: stukkenliefhebbers. Met alle genoegen echter wil ik U beiden mijn persoonlijke meening meedeelen, welke is, dat dergelijke waarschuwingen als die van professor Treub, hoe goed ook bedoeld, gewoonlijk geheel en al eene tegenovergestelde uitwerking hebben van de beoogde. Zij vestigen namelijk de speciale aandacht van het publiek op iets wat tot hiertoe aan zeer velen ongemerkt voorbijging; zij wekken gedachten, hartstochten, zinnenprikkelingen op, die tot hiertoe sluimerden bij velen. En, waartoe? Is niet degeheele wereld vol van dergelijke onvermijdelijke verleidingen? Op het tooneel, in 't Café-chantant, in de film, in de musea, voor de ramen van winkels, in woord en beeld, op de straat, en waar niet al heerscht dergelijke verleiding. Het is daarmede als met de zoo heilige(?) verontwaardiging van velen uit het hedendaagsch mannelijk geslacht over de dunne blouses en de nauwe rokken door onze dames gedragen. Mij wil het altijd voorkomen, dat die mannen, welke zich daarover zoo ijselijk gegêneerd voelen, juist degenen zijn die er het eerst en het meest naar kijken, en er zich de dubbelzinnigste en vuilste dingen bij denken. Ik wil graag gelooven dat het dansen, zooals professor Treub het zag, zeer stuitend aandeed, maar ik betwijfel of de daarna door hem uitgelokte discussie in een van elk gelezen blad heeft meegewerkt tot meerdere kuischheid en reinheid van gedachten. Ook geef ik mijne correspondente Tine gelijk, die opkomt tegen de voorstelling alsof speciaal de Zeedijkers zooveel onzedelijker zouden zijn dan de Heeren- en Keizersgracht-Amsterdammers of dan de Haagsche dames en heeren. Inderdaad, met haar geloof ik dat onzedelijkheid heerscht in alle standen en in alle kringen, zij moge zich in de volksklassen ruwer en onverbloemder openbaren dan in de zoogenaamd beschaafde, daarom is zij niet erger maar integendeel dikwijls nog veel meer verschoonbaar dan de verfijnde vuiligheid achter de schermen van would-be ‘fatsoenlijke’ menschen. Wat onzedelijkheid betreft komt het m.i. in den grond veel minder aan op de daad dan op de gedachte. Iemand kan in vrije liefde leven en toch heel rein zijn, en iemand kan wettelijk gehuwd wezen, en toch heel smeerpoetsig omgaan met zijn vrouw, enz., enz. Voor deze quaestie laat zich daarom geen regel stellen. Wel echter staat het voor mij vast dat men haar niet uit de wereld helpt maar integendeel aanmoedigt, indien men haar gaat behandelen per ingez.-stukken-rubriek in de meest-realistische bewoordingen. Dank voor Uw vriendelijke woorden aan mijn adres.

Nora. - Welk een zéér verstandig besluit van U! Ik durf er op deze plaats niet méér van zeggen uit vrees dat ik U zal verraden. Het wil mij voorkomen dat gij in Uw omstandigheden op deze wijze verreweg het gelukkigste zult zijn, met en door Uw herinneringen. En stellig zult gij veel troost vinden in een hond. Ik behoef U, die zoo veel houdt van dieren, en die Uw katten zoo hebt liefgehad, dat niet eenmaal te zeggen; gij weet het reeds uit ondervinding. Maar tot hiertoe hadt gij hun vriendschap nog niet noodig in verdriet; thans, nu gij alleen zijt, zult gij eens zien welk een gezelligheid en vriendschap en vroolijkheid Uw viervoeter zal meebrengen in Uw eenzame woning. Hoe ouder ik word, hoe meer ik ondervind dat niets onder de menschen is te vergelijken, wat trouw betreft, met de aanhankelijke toewijding die wij van een dier ondervinden. Frits, die oud en blind wordt, volgt mij angstig met de oogen, de geheele kamer door, wanneer hij zich verbeeldt dat ik mij niet wel voel, en Benjamin zoekt dan op alle mogelijke wijzen te troosten, door likjes en

aanhankelijkheden in dergelijke gevallen. - Ja, ik ben nog steeds hier in Nauheim gedurende den zomer, en ik maak het nog steeds bijzonder wel. Het is zulk een reusachtig verschil bij verleden jaar, ik kan niet dankbaar genoeg zijn. - Schrijf mij maar steeds, als gij U daartoe in staat gevoelt, want ik kan Uw handschrift ook nu heel goed lezen niettegenstaande gij liggende schrijft. Hartelijk gegroet.

C.K. (Semarang). - Vriendelijk dank voor Uw adhaesie met mijn artikelen in de Lelie, speciaal ook die over toilet-zaken. Inderdaad heb ik reeds meermalen adressen opgegeven voor wandel- en andere toiletten die men dagelijks noodig heeft, maar ik wil zeer gaarne aan Uw wensch voldoen, en speciaal voor uit Indië naar Holland repatrieerende dames een overzicht geven van hetgeen zij m.i. ongeveer behoeven. Uw opmerking dienaangaande is zeer juist: 'Zij staan, in het moederland teruggekeerd, dikwijls zoo vreemd ervoor, vinden alles "goedkoop," en koopen van allerlei waar zij per slot van rekening toch weinig plezier van beleven; ze blijven zitten met onnoodig veel gedoe, en krijgen daarna... de rekening thuis, terwijl er veel nuttige dingen te kort komen.' - Dat alles heb ik meermalen uit eigen aanschouwen bijgewoond, en aan den anderen kant heb ik, door eigen verblijf in de beide Indiën, een vrij goede voorstelling van de wijze waarop een uit Indië repatrieerende dame zal staan tegenover onze Europeesche modes en gebruiken en prijzen. Daarom wil ik per afzonderlijk artikel deze quaestie nader en uitvoerig bespreken in de rubriek bestemd voor toilet-zaken. - Wat Uw tweede vraag aangaat, ik begrijp daaruit dat gij, teruggekeerd in het vaderland, een rashondje wilt aanschaffen, maar bang zijt door een hondenkoopman te zullen worden bedrogen, reden waarom gij nu van mij wilt weten hoe zulk een hondje machtig te worden. Is dit niet Uw bedoeling? Inderdaad is een rashond, gekocht bij een hondenkoopman, waarschijnlijk niet goedkoop. (Gij schrijft niet wat gij verstaat onder 'te kostbaar'). Daarom zou ik U raden U tot de asyls te wenden, waar dikwijls heel-mooie, óók jonge, diertjes zijn onderdak gebracht, hetzij uitbesteed door dierenvrienden die de zwervertjes op straat vonden, hetzij daar gebracht door bezitters. Indien gij onder die honden een vindt naar Uw smaak, dan kunt gij hem waarschijnlijk voor niets overnemen; alle grootere steden hebben zulke asyls. Ook het plaatsen van eene advertentie verdient aanbeveling, terwijl omgekeerd bijna elke Courant een of andere advertentie brengt, waarin een honden-bezitter 'een goed thuis' zoekt voor een jongen, mooien hond, wegens plaatsgebrek, vertrek naar Indië, moeielijkheden

met de woning, enz. In een woord, zoodra gij in Holland terug zijt, zult gij spoedig erin slagen een jong, mooi hondje te vinden indien gij er eenige moeite voor doet. Er is in dat opzicht veel meer aanbod dan vraag, helaas. Ik ben geheel en al tot Uw dienst, en zal het U beloofde toilet-artikel ten spoedigste maken. Zie daarnaar uit s.v.p.

Mimosa. - Ik was bijzonder blij weer eens van U te hooren. Het is zulk een tijd geleden, en ik heb zoo dikwijls aan U gedacht in dien tijd. En mij afgevraagd hoe het U wel zou gaan? Als men zooveel reden heeft tot innige dankbaarheid, wat gezondheids-verbetering aangaat, als ik, dan voelt men dubbel mede voor hen die in dat opzicht moeten verstoken blijven van reden tot dank en blijdschap. Het is daarom zulk een waarlijk groot-geluk dat gij uw beproeving draagt op zulk een voorbeeldige en blijmoedige wijze, op een die mijn meest-oprechten eerbied afdwingt. Het is zoo waar wat gij schrijft: 'Wie veel geleden heeft, neemt het zoo heel anders op als hij die steeds de zonzijde zag van het leven.' Maar, het is helaas óók waar dat vele menschen door lijden en ziekte verbitterd en egoïst worden en aan niets en niemand meer willen denken - Waarom? Die groote vraag, die ons zoo dikwijls op de lippen komt, zij wordt hier op aarde toch niet beantwoord. Wij moeten afwachten. En altijd heb ik voor mij het berustend woord voor oogen uit de Genestet's leekedichtje:

> Een korte tijd.... en beter dan
> Gij hier.... weet ik er 't fijne van.

Een korte tijd! Hoe ouder wij worden, hoe meer wij dat inzien! Het leven vliegt! Het schijnt mij bijkans ongelooflijk dat ook dit jaar en ook deze zomer reeds weer ten einde spoeden. Wat lijkt alles kort en voorbijgaand, voor hen die denken over het leven en die het komend einde onder de oogen durven zien! - Gij schrijft zoo lief en zoo hartelijk over mij dat het mij dubbel treft, waar gij-zelve zoo geheel en al zijt buitengesloten van het genot van het dagelijksche gewone leven waarin ik dezen zomer zoo geheel anders en zooveel beter kan deelen dan vorige jaren hier. Wij blijven nog eenige weken, omdat ik nog eene nakuur moet doen ook, en het zich niet zou loonen weer eerst terug te keeren naar den Haag, waarvan ik overigens de drukte en het dronkemans-gedoe der feest(?) dagen ook heel gaarne ontloop. Ik houd niet van dergelijke soort vertooningen, en ben oneindig veel liever in de mooie natuur. - Ik dank U voor Uw woorden over: Ik zeg de Waarheid. Deze roman schijnt velen, evenals U, speciaal te treffen om wat zij er in navoelen wat hen-zelven betreft en eigen zelf beleefde ondervindingen. M.i. is het de beste lofspraak die een auteur kan te beurt vallen, dat hij of zij aldus iets zegt tot het gemoed van een ander. - Nietwaar, die erfenisgeschiedenis van den Koning van Spanje is een schandaal, een vlek op zijn regeering. De Keizer van Duitschland heeft nu onlangs een dito erfenis gekregen, maar de erflater maakte er de bepaling bij dat hij, de Keizer, het geld moet besteden voor leger- en vloot-vermeerdering! Voor de wettige erfgenamen blijft met dat al deze vaderlandslievende(?) onzin even teleurstellend als de krankzinnige streek van den Franschen erflater was voor diens erfgenamen. Uw uitlegging, dat die krankzinnig-gestorven, natuurlijk Roomsch-Katholieke Franschman misschien in zijn zonderlinge uiterste wilsbeschikking is beïnvloed door de R.K. geestelijkheid, trof mij als zijnde heel-waarschijnlijk de ware oplossing van het geval. Inderdaad zal de gedweeë R.K. Koning van Spanje van zijn aldus verkregen erfenis een ruim

deel afstaan waarschijnlijk aan de R.K. Kerk. Alles wat gij dienaangaande schrijft beaam ik volkomen, want ook-ik geloof dat de R.K. Kerk hare macht bouwt op het behoud van De Kerk, op de uiterlijke praal en pracht daarmee gepaard gaande, en dat een vroom diep geloof met dat alles niets heeft te maken. - Ja, Troelstra heeft heel handig geprofiteerd van de domme volksmassa die hem op hare schouders naar boven liet klimmen. Het door mij in het Overzicht v/d Week overgenomen versje, waarin hij wordt vergeleken met Briand, den franschen verrader aan zijn eigen partij, is volkomen wáár. - Het gedoe met Kardinaal Van Rossem vind ik, evenals gij, mal en overdreven, en ook ik ben 't eens met hetgeen de heer Servaas van Rooyen dienaangaande onlangs in de Lelie schreef. Wat het nieuwe ministerie aangaat, daaronder ben ik heel kalm. 't Is oud lood om oud ijzer, wat wij ook zullen krijgen. Een of meerdere eerlijke mannen kunnen immers toch niet het partijbelang als zoodanig opofferen; en het partijbelang brengt altijd mede, welke partij ook het geldt, knoeien en de vriendjes bevoordeelen. - 't Vredespaleis is de grootste humbug dezer eeuw; op den Balkan worden de meest-afschuwelijke wreedheden gepleegd onder het goedkeurend toezien der groote mogendheden, die alleen daarom niet ingrijpen, omdat ze elkander den buit niet gunnen, en 't Krupp-schandaal wordt handig gesust, en van alle kanten dreigt de groote Europeesche oorlog, en alle landen wapenen zich tot de tanden, en ondertusschen speelt men in ons door niemand gevreesd Hollandje: Vredespaleis-opening, en Onafhankelijkheids-viering, en Carnegie-aanbidding... en de ondergrond voor al die feestviering is daarenboven voor de hoogere standen lintjes en eere-postjes en groetjes en handdrukjes van de Koningin en voor de lagere jenever; (misschien voor de hoogere óók wel, want die drinken dat tuig evengoed).

Natuurlijk wil ik het bewuste manuscript heel graag ter inzage ontvangen. Ik zou het zelfe bepaald onaardig van U hebben gevonden, hadt. gij het mij niet gevraagd. Indien gij wilt wachten tot den Haag, dan is het mij wel, gij kunt echter ook zeer goed het zenden aan den uitgever, met verzoek het aan mij dóór te zenden; dan is het geheel veilig. M.i. deedt gij verstandig U niet door die eerste teleurstelling te laten neerslaan maar den raad U gegeven te volgen. Meer wil ik er niet van zeggen uit vrees U te zullen verraden; om dezelfde reden laat ik ook het slot van Uw brief rusten. Maar, vóór ik eindig, wil ik nog eens herhalen, wat eerlijk wáár is, dat ik zoo blij was weder eens van U te hooren, en zulk een lieven vriendelijken brief van U te ontvangen. Ik denk zoo heel dikwijls aan Uw lot. Wie zelve veel ondervond, die leert hoe langer hoe meer voelen voor en mee-leven met anderen. Althans, zoo gaat het mij. Laat mij eens opnieuw wat van U vernemen. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

20 Augustus 1913
27ste Jaargang.
No. 8.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Natuur en Conventie
door A.J. Servaas van Rooijen.

> *Motto:* ‘uitbeelding van den mensch die zich geeft, zooals hij is, en zich niet achter het masker van conventie of van beschaving verbergt’.
> VIOTTA, in M.O; Gids v. 1 Jan. 1912.
>
> ‘Waarom is het ziekelijk, wanneer een vrouw verlangt naar een man’?
> J. REYNEKE VAN STUWE.
> Gel. M. in ‘Hofstad’ v. 19/4 '13.

Het paringsinstinct beheerscht heel de levende natuur. Voor mensch en dier zou ik willen spreken van paring*swoede*, wijl ter bevordering der paringsactie meerendeels daaraan verbonden is de hoogste sensueele prikkeling. Bleef dit genot, dat tot het

voortplanten der soort moet aanzetten, achterwege, tien tegen één, dat mensch en dier zouden uitsterven. Zelfs is bij den man en de vrouw beiden, evenals bij vele diersoorten, een voorvoelen van dat genot aanwezig, wat smalend genoemd wordt *zinnelijkheid*, evenals de lijfsbevrediging *hartstocht*. Dit *smalen* lijkt zoo klaar als een klontje, zooals men zegt, maar 't is zoo onwaar mogelijk, want de natuur is 't, die *wil* die zinnelijkheid, die *wil* dien hartstocht.

De mensch is er op gedresseerd om zijn

paringsdrift te verbergenden te beheerschen.[1)] Het dier niet; men spreekt dan ook van een tochtige koe, een loopsche hond, van bronsttijd voor herten en vogels, van ritsig, en wie weet van wat nog meer. Ik herinner mij o.a. nog van een geit, die, in een naburige stal, ons allen des nachts uit den slaap hield door haar geblaat. Toen we er over klaagden liet de eigenaar weten dat zij 'boks' was.

Vrouw en man; het dierwijfje en het diermannetje, hebben geen gelijke paardriften, want bij het vrouwelijk dier zijn ze tot zekere tijden beperkt. Bij den mensch werken zij onbeperkt. De zucht om een nieuw leven te doen ontstaan wordt daardoor zeer in de hand gewerkt, en bij de vrouw blijft die zucht tot aan haar 'oud-worden' bestaan, en spreekt zelfs heviger na de gewone perioden. Bij den man is er geene beperking, en Pierre de Coulevain schrijft dan ook terecht op de bl. 93, 94 van zijn 'Sur la Branche:

'Du degré où je suis parvenue, non sans peine, non sans souffrance, la trahison de M. de Myères a singulièrement perdu de son importance. Je sais de plus que l'homme a été créé polygame.

C'est dans le seul but de limiter de l'Occidental que la nature lui a donné la contreloi de la monogamie. La loi générale doit être plus forte que la loi partielle, de là les transgressions douloureuses. Quand elle se produisent, elles sont nécessaires.'

De man is aangelegd voor veelwijverij; dit leert ons het Oude Testament; dit leert de cultuurgeschiedenis aller volken. Trouwens de overgroote meerderheid vrouwen wijst daarheen. Ik heb nooit het mormonisme bestudeerd, maar mij dunkt dat de daarin bestaande veelwijverij toch wel een grond zal hebben. Zelfs houdt men vol, dat die veelwijverij nog bestaat, trots het verbod, en het ontkennen ervan door de volgers dier sekte.

Een man kan zielsveel van zijne wettige vrouw houden en toch passie hebben voor eene andere, en daarom ga ik zeker mede met het aangehaalde uit den Matin door onze redactrice en hare veroordeeling van de daarin voorkomende wettige echtgenoote.

Leona Faber (zie noot 1 der vorige kolom) schrijft dan ook in den 9^{en} brief, bij monde van haar briefschrijfster: '*Bestaat er dus tweeërlei echtelijke moraal?* vraag je me, lieve Madeleine; en blijkbaar was je ontroerd toen je het vroeg. In het eerste begreep ik het niet goed, maar het vervolg van je brief helderde het me op. Bedoel je: of er een mannelijke en een vrouwelijke moraal is? Ik geloof haast van wel, al zou ik het liever niet erkennen.

1) Dit dooden van het instinct wordt uitstekend gekenschetst in deze aanhaling uit een Feuilleton:

'Wat een kracht wordt er ontwikkeld om de stem der zinnen te versmoren, om ze tot in hun rechtmatigste uitingen te beteugelen! Mijn zinnen zijn veroordeeld om slechts vazallen van mijn geest te zijn. Bij mij verplettert de geest de stof; versta mij wel: hij beheerscht de stof niet, maar verplettert haar.
'Ik beschuldig die averechtsche opvoeding van mijn lijden. Men heeft mijn verbeelding ontwikkeld ten koste van de werkelijkheid. Het dier in mij is in de kiem verstikt, en des ondanks ben ik er niet in geslaagd slechts de engel te wezen.
'Ik betreur dat mijn zinnen altijd geslapen hebben! Bij den eenigen man, dien ik heb liefgehad, heb ik nooit de verrukking der liefde gevoeld. Nooit ben ik door den hartstocht naar de sferen van de oneindige vreugde meegesleurd. Helaas!
3e brief 'van een Gescheiden Vrouw' door Leona Faber.
(N.R. Ct. 23-4 1913, Avondbl. C.)

Je man heeft tegen je gezegd - o stellig niet om je te grieven, maar alleen om je te plagen, - dat een man, zonder de moraal in het minst te deren, een andere vrouw kan begeeren, als hij maar niet verder dan de begeerte gaat. Jij hebt hem geantwoord met het goddelijk gebod. En toen hij weer: o, dat is moraal voor de vrouwen!

Hij is zelfs verder gegaan, en daar heb je verdriet over, met te beweren, dat een man buitenechtelijk kan liefhebben, zonder dat die liefde de echtelijke genegenheid schaadt. Bij de nadering van een vrouw de groote rilling van het verlangen gevoelen en zelfs, indien de gelegenheid zich aanbiedt, haar tot de zijne maken; door dezen bloot vleeschelijken hartstocht zal hij, zijn de zinnen eenmaal bevredigd, niet vergeten wat hij zijn echtgenoote verschuldigd is.

Zoo deden het de ouden: de echtgenoote thuis, om het geslacht in stand te houden en het huishouden te bestieren; de minnares buitenshuis voor het genoegen van den man. Tegenwoordig nemen de wettige vrouwen met zoo'n bestaan geen genoegen meer, ofschoon het in zekere kringen nog geoorloofd schijnt.

Neem dien uitval van je man niet te tragisch op. Hij betreurt misschien, dat zijn leven zoo regelmatig is en vraagt zich af of hij niet beter had gedaan overal in de wereld liefdesavonturen en zeldzame ontroeringen te zoeken, dan bij den haard te gaan zitten met een eenige liefde en schaarsche herinneringen.

Jij vindt niet, dat het beter is, zich in de liefde te vermenigvuldigen, omdat het altijd op hetzelfde neerkomt. Waartoe dan

al die avonturen en goede fortuintjes? Maar dat is alsof je zegt, dat het nergens toe dient te gaan reizen, omdat de natuur overal hetzelfde is: aarde, groen, en water. Er zijn onderzoekers van de liefde, zoowel als van de wereld.

Wat mij betreft, ik heb de kwestie overdacht, want ik had eene gebiedende reden om er belang in te stellen. Zouden anderen mij niet kunnen schenken, wat mijn man alleen gevoelde zonder het mij te kunnen meedeelen? Dan had ik bij hem slechts de teere vreugde van het hart en den geest genoten. In theorie leek mij die samenvoeging begeerlijk maar in praktijk stuitte zij mij tegen de borst.

Wij zijn fatsoenlijke vrouwen van geboorte, Madeleine, en daar ligt, geenerlei verdienste voor ons in, want de echtbreuk vinden wij afschuwelijk. Kwestie van temperament.'

Nu kan men wel als askeet leven, en zich zelf kastijden door geheelonthouding en het lichaam alle genot ontzeggen, maar waarom zou men dan ook maar niet bij water en brood leven, en den smaak geweld aandoen, en als we dat zintuig tegennatuurlijk gaan behandelen, waarom dan ook niet de andere zintuigen als reuk, gezicht, gehoor. Maar och, waarom eigenlijk iets te gaan bewijzen wat in den grond geen bewijs noodig heeft. De natuur heeft ons de paringsdrift gegeven, en als wij nu willen beweren dat zij, òf niet bij ons bestaat, òf, dat wij, indien we er aan botvieren, het dier gelijk worden, dan moeten we de wereld maar laten uitsterven. We kunnen juist bij ons Ministerie, en bij onze 2e Kamer een les nemen door het kindertoeslagwetje. Hoe meer kinderen, hoe meer wordt er door den onderwijzer verdiend, en op deze wijze wordt dus zijdelings propaganda gemaakt voor het Bijbelsche woord: 'ga heen en vermenigvuldig u', mits, en dit *moet* ik, zedelijkheidshalve er dadelijk op laten volgen, mits gij man en vrouw, beiden *wettig* aan elkaâr gebonden zijt, hetzij die wettigheid verkregen is op het Stadhuis, of, zooals in enkele godsdiensten, of in enkele landen gebruikelijk is, bij een geestelijke.

Buiten deze formaliteiten is de lijfsvereeniging uit den booze, en vooral der vrouw wordt deze onthouding in de eerste plaats opgelegd. Of zij, als zij haar meisjesjaren doorgemaakt heeft, zenuwziek wordt, of door allerlei kwalen bezocht, of door tegennatuurlijke gewoonten (à la Willy), om niet van erger te spreken, zenuwzwak wordt, en misschien krankzinnig sterft, dat komt er allemaal niet op aan. Aan de conventioneele traditie moet de hand worden gehouden.

Dood het lichaam, ten koste der conventie!

Conventie, meer traditie, maar in den grond natuur, is 't wat ons geleerd wordt door b.v. het openlucht-museum in Lillehammer, 7 uren sporens van Christiania, zooals we lezen in het belangrijke opstel in de Hollandsche Revue van 25 November 1912.

'Geen suppoosten met steken of platte petten kent men dáár; de echte blozende dochters van het hooge Noorden leiden er u (in het Museum) rond, brengen u van de rookkamer der Romsdaler Stuenaarde typischmerkwaardige bärfròloftet. Die bärfròloftet heeft in de Noordsche geschiedenis van het platteland een zeer belangrijke rol gespeeld en daar het volgende u een kijkje geeft op de groote nauwgezetheid, waarmede de verzameling tot stand gebracht is, wil ik[1)] hier iets meer gedetailleerd het doel en de bestemming van zulke huisjes geven.

'Etymologen, die met het Duitsch der Middeneeuwen zeer bevriend zijn, zullen u wel afleidingen geven van dat 'barfro' wat zooveel wil zeggen, als een soort 'erker'

1) De schrijver, de Heer D.J. v.d. Ven.

of ‘uitbouw’, die, in latere jaren goede diensten bewees als ‘loft’ of logeerkamer. Nu dan, deze bärfröloftet stonden in hoog aanzien bij heel jong Noorwegen, want dààr werd de liefdesband gesloten, die man en vrouw tot een echtpaar zou maken. Hoor hoe dat geschiedde.

‘Als de week ten einde was, en de familie zich op sabbatsavond te rusten legde, dan namen de huwbare dochters haar intrek in aparte vertrekken, welke door afzonderlijke opgangen, gemakkelijk te bereiken waren.

‘Hier ontvingen zij in het holst van den nacht de jongelui uit den omtrek en in den heiligen Zaterdagnacht verklaarden de blonde Noren op de hun eigene wijze hun liefde en teedere gevoelens aan hunne Dulcinea's. Wie in onze tijden van strenge zedelijkheidswetten en politieverordeningen[2)], welke den grappici van alle oorden ruime stof tot loonenden spot hebben gegeven, meent, dat zulks toch niet oorbaar kan genoemd worden, diene het oude gezegde: 's lands wijs, 's lands eer, in de herinnering terug te roepen en vooral in aanmerking te nemen, dat men toen hier

2) Het is slechts een terugdringen van het sexueele leven tot in de verborgenste hoeken. A.J.S. v.R.

andere begrippen had van den goeden toon [van de conventie (A.J.S. v.R.)] tusschen de beide geslachten en de daarom getrokken grenzen der wel voegelijkheid, dan thans.[1)]

'Vooral mocht een man niet bij het klare licht een jong meisje zoeken, en wanneer hij iets van haar wilde, dan moest hij trachten haar op heimelijke wijze te ontmoeten.

Zie wanneer men deze regels der welvoeglijkheid goed onder de oogen ziet, dan wordt u de belangrijkheid van zulke kamertjes zeker duidelijk; immers voor dergelijke ontmoetingen was de kamer met haar afzonderlijke opgang als 't ware geschapen. Hier kon de jeugdige landschoone haar geliefd bezoek ontvangen, zonder het jonge volk beneden te wekken of het den oudjes in het zijvertrek lastig te maken'.

Deze opvatting werd gehuldigd bij rijk en arm, en daar zulk een intieme ontmoeting bij daglicht veel meer aanstoot gaf dan in het duister, zal men begrijpen, dat de ouders zelfs geboden, dat de huwbare dochters Zaterdags-nachts in een barfröloftet doorbrachten.

Het Lillehammersche Museum vertelt ervan in allerlei snuisterijen, kleeren, linnengoed, een groot fraai besneden *ledikant*, en wat niet al meer.

Zoo'n praatje duurde wel eens tot het eerste hanengekraai, maar niet altijd was de binnenkomende de ware Jozef, en dan moest hij de plaats ruimen voor een volgenden vrijer, die beneden aan de trap wachtte. De teleurgestelde zocht zijn heil elders. De gelukkige liet als liefdespand zijn horloge achter.

Europa zou in zijn kultuurgeschiedenis er heel wat meer van kunnen vertellen. Toen ik een halve eeuw geleden enkele jaren in Friesland doorbracht, was deze nachtelijke vrijerij en vrijheid reçu. Ook een kwart eeuw geleden in Noord-Holland, en in mijn tijd vond men er te Leeuwarden niets vreemds in, dat men, van 't kermishouden terugkeerende, 's morgens zijn meisje thuis bracht en bij haar, met je beidjes alleen, thee dronk. Het heet immers: Een alleen, dat is niet aardig, maar een en een, en dan alleen, dat is pas aardig. *Honni soit qui mal y pense*.

Wie zal zich over dat alles echter verwonderen, wanneer hij kent de bruiloftsgedichten van vroegere tijden, waaruit zoo duidelijk spreekt, dat het geslachtsleven, het voldoen aan de natuurdrift, in eerste instantie, de grondslag van een echtverbintenis uitmaakte. Toevallig kwamen mij daar juist een paar van die gedichten in handen, als bijlagen gevoegd bij een genealogie van het Friesche geslacht Gonggryp. Kornelis G. huwde 7 December 1731 te Akkrum met de 'Deuchden Zedenryke' Juffer Aafke Oldersma. De Heer Gonggryp was aldaar 'Leeraar van Kristus'. Alb. Lyklama à Nyeholt leverde een Herderskout, gedrukt te Leeuwarden, waarin Guldemond o.m. zegt:

1) Voor ons land, in de 17e eeuw, denke men eens aan de gewaagde tooneelvoorstellingen, o m. van Breederoo's stukken, waarbij zelfs een Tesselschaadje zat te schudden van den lach. Jonckbloet, in zijn gesch. d.N.L (1873) Brederoo's Lucelle besprekende, schrijft: 'En dan biedt zij hem eene samenkomst aan in haar kamer, *omtrent de klokke tien, als vader is te bedt*. Die samenkomst heeft onder het oog der toeschouwers plaats; en men verbaast zich over hetgeen toen ten tooneele kon worden gebracht. Want de gelieven kweelen elkander niet slechts zeer sterk gekruide minnekout toe; maar de daad aan het woord parende, ontlokken zij den toegeschoten vader deze klacht *Ick sterf.... door t vreeselijck gezicht!*
'En niet het minst vreemd is voor ons, kinderen der negentiende eeuw, dat de achttien - of twintig-jarige 'eerbare en konst-rijke dochter Tesselscha Roemers' de eerste voorstelling, - het stuk was ook aan haar opgedragen, - met alleen bijwoonde, maar daaraan 'verleende een zoo aandachtigea en nechtigen gehoor', dat de weerslag 'ten blijen oogen met zilvere parelen uijtborsten'

O hoe zalig is het leven,
Op het ondermaansche dal,
Van twee zielen, die met beeven
Voor het wankel lotsgeval,
Maar wier tien verscheiden zinnen
Door een onophoudelijk minnen
En den gloed van lief'lijkheên,
Zijn gesmolten onder een!
Vredegond [de bruid] wiens blanke kaaken
Zijn veel schoonder dan weleer,
Voelt een zuiv're liefde blaaken
In haar boezem keer op keer:
Ach hoe teder zal zij drukken,
En met hare handjes rukken
Vroomaarts teer-geliefden mond
Daar zij 't zoet der min in vont:
Vroomaait voelt zijn ingewanden
Meede door den liefde-gloed
Op het alderhevigst branden
Schoon 't hem geene smerte doet,
Alle droefheid moet nu vluchten
Met geleed en ongenuchten
Wijl hij nu naar wil en lust
Zijn bemindes lip en kust;
Hij mag nu met duizend kussen
Op het koraalijne rood
Van haar' mond zijn vlammen blussen,
En zal rusten in haar schoot;
Dan zal eerst de min vertoonen
Wat hij aan den menschen zoonen
Geven kan;.....'

'Een eedel zoet' zegt Guldemond, en dit bevestigt, wat we reeds eerder beweerden, dat de paringswoede zonder den prikkel niet zou bestaan.

Dominee Gonggrijp, de 'braave Vroomaart' zal dan ook wel anders over de huwelijkszaligheid gedacht hebben, dan dat ik eens heb hooren vertellen van een dominee uit onzen tijd, die, hoewel hij kinderen bij zijne vrouw had

verwekt, van haar getuigde, dat zij geestelijk nog maagd was gebleven.

Dit noem ik zichzelf wat dietsmaken, en daarom vind ik de erkenning in den uitstekend gedachten[1] roman van Mejonkvr. de Savornin Lohman van Dolly zoo goed gevoeld, dat zij door een hem, '*dat*' heeft willen leeren kennen; dat haar het leven nu een openbaring was. Ik gebruik niet precies de zinnen, zooals zij geschreven zijn, maar ieder kan ze nalezen[2]; woordelijk herhaal ik echter: 'wat wij onwetende jongé-meisjes voor liefde aanzien is immers niets anders dan een natuurdrift.'

Doch ik was aan mijn bruiloftsgedichten, en geef nog eene aanhaling uit het vers ter bruiloft van den Hoogleeraar Herm. Cannegieter met een juffrouw Gonggrijp in Lentemaand 1768:

> 'Kus nu, 't is kussenstijd, die purper roode lippen,
> Waarop de vroege roos zoo jeugdig staat ten toon;
> Lep nu den Nektar op dier schoone honing-tippen;
> Hier gaat gij vrij te gast op 't Feestbanket der Goòn.
> Hier kunt gij veyliglijk uw minnedriften blusschen
> In uwe boezem door een eedel vuur gekweekt
> Door een ontalrijk tal van duyzende van kussen,
> En 't geen er verder aan uw Lukstaat nog ontbreekt.
> Maar zacht.... ik zie alreeds de trippelende Reven
> Der maagden klaar staan, om zijn overschoone bruid
> Met juichend handgeklap naar 't zachte dons te leyen.
> O vrolijk einde, dat deez' blijde Bruyloft sluit!'

Ik herhaal, dat als bij toeval deze gedichten in mijn handen kwamen. Had ik willen zoeken, dan zou ik heel wat sterker prikkelbruiloftsverzen hebben kunnen aanhalen. Voor mijn doel het beweren, dat de natuur boven de conventie gaat, zijn ze voldoende. Tegenwoordig redeneeren de meeste menschen al die 'natuur' weg. Men moest anders eens voor onzedelijk gehouden worden, en o, foei, men is juist zóó zedelijk, en de *schijn* moet bewaard worden.

Den schijn bewaren! Het gaat er al net mede als met de Haagsche stille week, en den zoogenaamden 'Vendredi maigre'.

In de Haagsche stille week mag zelfs geen orgel draaien, en alleen worden 'publieke vermakelijkheden' toegestaan welke verband houden met het godsdienstig element dier week. Daarom wel bioscopen, waar b.v. de Passiespelen worden vertoond. Het hoe[3] dier vertooningen komt er echter niet op aan. Of zij profaan zijn en nog erger misschien dan een kluchtspel en groote ergernis geven, hindert niet; aan den *schijn* is voldaan!

Zoo ook de *Vendredi maigre*, want kon men niet in advertenties lezen, voor dien aangewezen drogen dag, de menu's van de heerlijkste vischdiners, zóó in het 'Hotel de France' gerenommeerd voor zijn keuken te Rotterdam, als in het restaurant 'de Turk' te Leiden. Is dat niet den vorm in acht nemen, en het bijbelwoord van den *kemel* bewaarheid doen worden? Alles schijn, alles conventie. Men *vast* om dat vasten in een Lucullus-maal om te zetten. *Schijn* is 't; zedelijk zich voordoen; praten, in 't oneindige, over de onzedelijkheid, liefst in 't publiek, in vereenigingen, als 'Rein

1) v. H. voegt Pater Jonckbloet over diens bespreking harer geschriften spottend toe: Vous leur fêtes, seigneur en les croquant beaucoup d'honneur (Gids van 1/3 1913), maar onze redactrice is ook geen IJvette Gilbert, die schuine liedjes zingt.
2) Bl. 635; H.L. no. 40 van 2/4 1913
3) Zie Kerknieuws in N. Rott. Ct. v. 5 April 1913. Avondbl. A.

Leven,' Zedelijk vrouwen - bewustzijn', 'Sexueele opvoeding', en hoe ze eigenlijk heeten, en verder mogen bestaan (dat is de mode tegenwoordig), maar een juist inzicht zoeken in de dingen der natuur wordt als *veel te onzedelijk* achteraf geschoven.

Prachtig geeft Edna Lyall in haar roman Carlo Donati een leerrijkvolle les aan dezulken.[1)] Ik haal haar woorden, met o zooveel toejuiching, aan:

'Zij (Kate) deed zich eerlijk verantwoording van haar leven. Altijd was het haar grootste wensch geweest, niet om onder de meer of minder fatsoenlijke armen te werken, maar om hen die een schaamteloos leven leiden, op het rechte pad terug te brengen. Altijd had zij juist naar dit werk gehaakt en was zij boos geweest, als men zeide, dat zij te jong was om zich in zulke zaken te mengen.

Ongelukkig was zij zeer bevriend met enkelen van die strijders, wier ijver te ver gaat, en die hun loffelijk streven bederven door er op te zinspelen, ook waar dit geen pas geeft, - die er aan tafel of in het salon het gesprek op brengen tot zij die het aanhooren zich met verbazing afvragen waar de Engelsche [hier de Nederlandsche] ingetogenheid gebleven is! Een dokter die in het midden van het gezin over akelige ziekten en hoe ze te genezen spreekt, zou luide en door een ieder veroordeeld worden; maar zij wier taak het is de ondeugd te bestrijden schijnen zich in hun vuur maar al te dikwijls gerechtigd te achten tot rare praatjes, waar, en wanneer het ook zij. Kate was bovendien in het groote gebrek vervallen, dat meer en meer een gevaar schijnt te worden onder hen die het waarlijk goed en ernstig meenen. Zij wenschte zóó vurig het kwaad te bestrijden, dat zij

1) Bl. 439 en 440 in den 3en druk van 1897.

er een akelig genot in begon te vinden het tot aan zijn oorsprong na te gaan, vooral waar het een bekend persoon gold. Zij vond er genoegen in, niet om het kwaad in de kolommen der couranten te lezen, maar om in de godsdienstige wereld [hier de *zedelijke* vereenigingen] de laatste schandalen te bepraten. En toch, niets is meer zeker, dan dat maatschappelijke reinheid nooit bevorderd wordt door zich in schandalen te verdiepen, zij het ook dat het kwaad door den filter is gegaan van armbezoekers en de meest vurige bestrijders der ondeugd.'

De natuur verkrachten; rein leven, maar over vieze en vuile dingen in het oneindige spreken; ze wikken en wegen! Met een strak gezicht, en in heiligen ijver, smullen zij aan al die ongerechtigheden op sexueel gebied, evenals sommige Heeren aan de 'kletstafel' zich vroolijk maken over een vuilen 'ui'.

Indien men de natuurdrift verdedigt wordt men gesteenigd, maar wel wordt door vrouwen en mannen gezamenlijk (Ned. afd. v.h. Wissenschaftl. Humanitäre Komitee), in openbaar geschrift, sympathie gevraagd (aan uwe woning) voor 't goed praten van homo-sexualiteit, en ook worden in uw 'bus' kaarten gestopt ter aanprijzing van 't voorkomen van.... conceptie, en dat heet een 'hooger standpunt van West-Europeesche Beschaving'.

Ik heb de periode medegemaakt in de litteratuur van *Klaasje Zevenster* (1865) en *Lidewyde*, welke zedenromans 'velen een kreet van verontwaardiging deed slaken.' Men *schold* den ouden van Lennep uit voor een impotenten wellusteling, die nu nog een equivalent zag om over deze gemeene dingen te gaan praten, maar 'Klaasje' werd overal besproken, en de dames vooral op hun kransjes, vermeidden zich in het Damespensionaat zooals een Madame.... dirigeerde. En dan Lidewyde. Tegen Busken Huet ging men te keer, alsof hij een 'Blauwbaard' of 'Don Juan', of, nog erger, ware, maar niettemin volgde men gretig het meer en meer zich ontblooten van het heerlijk gevormde lichaam van Lidewyde in de zwoele kameratmosfeer, als zij weet, dat André haar zien kan en bespieden, en zich eindelijk als Eva, voor den zonden val, aan hem vertoont, om hem.... te veroveren.

Dit alles was toen, o, zoo erg. Nu schrijft men intens zinnelijker, prikkelender, perverser dingen om van te rillen, maar men leest, men leest, want het *lezen* geeft een genot als surrogaat voor het '*doen*'; margarine en roomboter.

Zoo gaat het ook met de Roomsch-Katholieke geestelijken en hun gelofte van kuischheid, want men weet misschien niet, dat zij in hun studiejaren, zij het dan ook 'vlak voor het Priesterschap' onderricht, het huwelijk en de kuischheid betreffende, verkrijgen, 'meestal eenvoudig ter (door) lezing', maar waarover de haren je ten berge rijzen. Wel alles in het latijn, maar alle R.K. geestelijken zijn uitstekende Latinisten. Dat onderricht dient om den geestelijke te leeren wat hij in den biechtstoel zou *kunnen, mogen*, en misschien ook *moeten* vragen aan jongelieden, aan de gehuwde vrouw, enz.

J.H. Maronier, in zijn uitnemend boek; De Orde der Jezuïten, hare geschiedenis, inrichting en moraal, (Leiden 1899) schrijft daarover op bl. 205:

'Gelukkig zijn al deze leerboeken, die den jongen mannen onderwijs geven in het hooren van de biecht, en in de kleinste bijzonderheden van het geslachtsleven doordringen[1)] in het Latijn geschreven. Daardoor is hun verderfelijke inhoud aan het groote publiek onbekend. Maar zij worden natuurlijk verstaan door hen voor wie zij bestemd zijn. Zij moeten door hen worden bestudeerd. Dit nu zijn jonge mannen,

1) bl. 204.

die hun gansche leven aan het geslachtsleven vreemd moeten blijven. En hier worden zij ingewijd in bijzonderheden, waaraan een welopgevoed mensch niet denkt. Hoe moet daardoor hunne verbeelding worden geprikkeld en bezoedeld! Dan moeten zij in de biecht, ook tegenover vrouwen, van al die onreinheden gebruik maken; want daartoe worden hun die leerboeken in handen gegeven. De gansche Christelijke moraal wordt daarin op losse schroeven gezet. Welk een verwoesting moet daardoor in het gemoedsleven dier jonge mannen worden aangericht! Welk een noodlottigen invloed moeten zij daardoor oefenen als opvoeders der jeugd, als zieleherder van duizenden!' En op bl. 182.:

'De moraal der Jezuïten is een onderwerp van zeer neteligen aard. Zij bevat elementen, waarover de kieschheid verbiedt in een openbaar geschrift te spreken, zoodat dan ook de meeste schrijvers over dat onderwerp het niet gewaagd hebben den Latijnschen tekst in onze taal over te brengen.' Ellendorf[2)] vergunt ons een volkomen inzicht in al de onreinheid waarvan de leerboeken der Jezuïten

2) Ellendorf, Die Moral und Politik der Jesuïten Darmstadt 1840.

overvloeien.... Hij waarschuwt, dat kuische harten zijn 3e hoofdstuk moeten overslaan, maar gevoelt zich gedwongen met bewijzen te staven, dat een orde, die zulke vuiligheden, zulke gruwelen van zedelijke verdorvenheid te voorschijn brengt, niet alleen niet verdient aan de opvoeding en zedelijke vorming der menschheid te arbeiden, maar door de natuurlijke, goddelijke en staatswet *daarin* verhinderd moest worden.'

Wil men nog meer weten, dan leze men de volgende werken, en vooral de bladzijden achter ieder werk aangegeven. Zelfs *durfden* de schrijvers *niet* alles in de Nederlandsche taal teruggeven, zoo schouw zijn de sexueele onderwerpen. De titels zijn:

Dr. W. Zuidema. De zedeleer der Jezuïten uit hun eigen voornaamste schrijvers geput en getoetst aan de tien geboden en de voorschriften der Roomsche Kerk.

[bl. 6. 16 en n.4: 139-167; 140, n.2; 165; 156-164 *Latijn* (ter wille der pornographie); 223, 225, 238, n.2; 239 Latijn, 244.245 *Latijn*.]

J. Ellendorf. De zedeleer en staatkunde der Jezuïten uit de schriften van de voornaamste theologen hunner orde opgemaakt. Vertaling van L.A.C. Reigersberg. Groningen 1841.

[bl. 26.27 (2.3.) 55 (3) 73.74 (15.16) 81-99. 172.173.]

Beide werken zijn in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

Ik wil op dit zij-onderwerp niet verder ingaan, maar constateer toch, dat eene gelofte van kuischheid met levensregelboeken voor biecht, enz. en de *studie* ervan, als van dat van een Alphonsus de Liguori, m.i. een *contradictie* is, evengoed als ik het schandelijk vind, dat er een Roomsch *Abrégé practique d'embryologie* s a c r é e bestaat. Wat die kuisch-heid-belofte-priesters al niet moeten weten: *abortus* of *vruchtafdrijving*! Och, maar dat alles heet niet erg, omdat 't van Roomsche zijde uitgaat, maar ik geloof toch wel, dat de bladzijde 303 uit Groot-Nederland, Maart 1913, in Willem Elsschot's verhaal, getiteld: de 'Villa des Roses', Hoofdstuk 'Madame Charles', waar 't opwekken van *abortus* geleerd wordt, wel door het geestelijk gezag op den Index zal worden gezet, en terecht! Zulk eene smerige bladzijde verdient ten volle afkeuring, maar toch wordt zoo'n tijdschrift in de huiskamer getolereerd! Wee, driemaal wee echter hem, die de *natuur* durft stellen boven *conventie*. Hoe onfatsoenlijk, hoe zedeloos roept men dan.

Over de R.K. moraal-theologie herleze men verder 'Nog eens de R.K. Kerk, en ik' in Holl. Lelie v. 1 Jan. 1913, bl. 425.

Als een vrouw zich geven durft in haar 'sappige rijpheid',[1)] en volle passie aan een man, voor wien zij sympathie heeft, dan stormt heel de zoogenaamde zedelijke wereld op haar los, maar vrouwen of mannen bijéén zijnde in besturen of op vergaderingen verhandelen alle sexueele vuiligheden. Daar heb je nu bijvoorbeeld

1) Ego spreekt van 'bloedrijker en sappiger genot'. Daarover vooral heeft hij zoo iets moeten hooren. Enkele dier distels vlecht ik tot een tuiltje. 'Het deed hem, zacht uitgedrukt, onaangenaam aan', D Zijlstra, 'die zoo verstandig is onder pseudoniem te schrijven', M.C. Visser. (Spottend) 'wel geestverheffend en adelend voor u (Ego) en uwe dame Anti-Ego', Ch. Heymans 'Ik ben 't volstrekt niet met u eens', F.J.S. geb R 'Iemand van ignobelen aanleg', Marie C de Ruiter de Wildt. 'Tot mijne groote verbazing, ja 'k wil niet ontkennen, ontsteltenis', Jeanne van Lakerveld Bisdom 'Met een natuuraanleg als u' (m een later stuk) 'hardscheeuwer', A de Goey Blom. 'Het zou mij werkelijk verheugen als Ego de vrouw weer plaatst in het reine licht', J.H. Dibbetz. 'Uwe krachtige uiting is al heel dun' (in een later stuk) 'Ego's voorgestelde maatschappelijke orde (?) leidt tot demoralisatie,' Home.

weêr de Comité's om propaganda te maken voor eene huwelijkskeuring. Ik heb die zaak al in een bespottelijk daglicht gebracht, en er den draak mede gestoken,[2)] want ik dacht niet, dat dit tijdgeestkindje levensvatbaarheid zou hebben, maar nu krachtige uitingen klem gaan bijzetten mag ik dit wanbegrip ook wel eens van een ernstige zijde bekijken.

Vooreerst vind ik, dat de *wettig* voorgeschreven keuring 't moreel zal verlagen, want indien twee minnenden geen verlof tot het huwelijk kunnen bekomen, zal de veiligheidsklep 'vrije liefde' zijn, of misschien nog erger. En ook wat maakt men van het ideëele huwelijk? Men 'verlaagt' - wel foei! - het tot niets minder dan een daad van geslachtsvereeniging. Laten we eens aannemen eene, - zooals er zoo vele zijn, - werkelijk gemeende schoolliefde, aangroeiende tot een diepere en hoogere genegenheid in volle reinheid. De beide gelukkige jongelieden denken niet aan eenige physieke afwijking en... de huwelijks-papieren moeten worden bijeengebracht om *wittig* in den echt verbonden te kunnen worden. Daar opeens vallen zij uit den zevenden hemel. Een der beiden wordt afgekeurd voor den huwelijksdienst, en.... Doch laten al die mannen en vrouwen toch wijzer zijn, en niet zulke onzinnige dingen propageeren. Zij spreken van een ideëel huwelijk en halen het van het hooge voetstuk waarop het geplaatst is neder om het in het slijk te wentelen.

2) Zie Holl. Lelie van 13 November.

Het genot der geslachtsbevrediging mag niet voorzitten bij het aangaan van eene echtverbintenis, maar wel moet gekeurd worden of de lichamen tot de voortplanting en tot het verwekken van gezonde kinderen geschikt zijn, maar zou men dan maar niet liever elk jaar op nieuw keuren, want er kan zich eene niet te voorziene afwijking bij een van beiden openbaren, waardoor het tweede of derde, of latere kind schade zou lijden.

Den verbeteraars der huwelijkswetten zou ik in overweging willen geven een artikel in te schakelen om proefjaren in te voeren in den geest, zooals H.W. in een toekomstnovelle[1)] leert, en gekscherend schrijft:

'Weliswaar stond de wet geen verbintenis toe voor altijd, maar slechts voor vijf jaar, daarna weer voor vijf jaar, en de derde maal pas voor het geheele leven.' De scheidingsprocessen zouden er door verminderen, doch alleen een tweede en derde 'keuring' noodzakelijk maken, maar och, is men eenmaal over de Rubicon heen, dan komt al het andere wel als vanzelf.

Doch laat ik nu maar eindigen met mijne in- en uitvallen.

Conclusies moet ieder voor zich maken. Ik heb veel aangehaald, veel durven zeggen, maar of men mij als een andere E g o wil schelden voor pornograaf ('Tijd'), of voor een immoreel mensch ('een *eerbare* Juffr.; d. R.d.W.) of sprekend als een onbezonnen jonge man (een goede moeder; mevr. v. Bl.), ik stel, dat de reinheid der gemeenschap niet zit in een 'wettig' huwelijk, maar in de zielsovereenkomst, al duurt zij soms kort; trouwens een huwelijk is tegenwoordig immers ook niet voor altijd! Ik kan de vrouw achten, die zich geven durft aan een hoogstaand man, maar ik veracht haar die zich verkoopt in een huwelijk zonder eenige liefde, of waarbij men hoopt dat de liefde wel komen zal.

's Gravenhage, 22 April 1913.

Overzicht van de Week.

I.
Verstandig en menschelijk.

Mijne lezers zullen zich herinneren hoe ik te zijner tijd in de Lelie afkeurde het méér dan strenge vonnis geëischt tegen vrouw Roerdinkholder (de ontslagen concierge van de Haagsche tram), wier grootste misdrijf was, dat zij zich oproerig en zenuwachtigdriftig gedroeg jegens de wettige overheid. Ik wees er bij die gelegenheid op, in welke overdreven-harde bewoordingen de vertegenwoordiger van de justitie toen tegen haar te keer is gegaan, en ik sprak als mijne meening uit, dat dergelijke overdreven uitvallen niet getuigen van rechtvaardigheid, maar wel van vrees,.... vrees voor socialisme en anarchisme. En dientengevolge uitwerkt het omgekeerde van wat er mee wordt beoogd, namelijk rechtmatig meelijden met het slachtoffer van zulke bespottelijk overdreven harde maatregelen.

Zoo is het ook hier gegaan. Vrouw Roerdinkholder, inmiddels tot kalmte gekomen, heeft hooger beroep aangeteekend, en het Haagsche gerechtshof heeft thans eene uitspraak gedaan, die getuigt van een verstandiger gezindheid dan die der rechtbank:

1) De Prins van 12 April, 1913.

Het Hof veroordeelde de beklaagde o.a. uit overweging, dat deze reeds eenige maanden gevangenisstraf ondergaan heeft, en vertrouwende, dat zij zal nakomen hare thans voor het Hof afgelegde belofte, zich niet weer aan wangedrag te zullen schuldig maken, tot een geldboete van f 25.-, subsidair 25 dagen hechtenis.

Wat echter in dezen vooral een bewijs is vóór mijn bovenstaand beweren, dat is de hoogst-sympathieke wijze waarop zoowel de verdedigster der beklaagde, als een paar partiticulieren, zich vrouw Roerdinkholder hebben aangetrokken na het met haar gebeurde.

Hoor maar wat ik ontleen aan het Vaderland:

Als verdedigster trad op mej. mr. Koderitsch. Zij herinnerde aan het gebeurde met het echtpaar R. in 1912, en wat daarvan de gevolgen zijn geweest. Het was hoofdzakelijk de fouilleering geweest, waardoor bekl., die al zeer zenuwachtig was, nog meer van streek raakte. De opgelegde straf was h.i. veel te hoog. Vervolgens schetste zij in korte trekken de ellende, door bekl. met haar gezin geleden; 4 maanden bracht zij reeds in de gevangenis door, daarna was zij langen tijd ziek. Werk kon de man niet vinden: niemand wilde hem hebben. Thans hebben eenige dames een som bij elkaar gebracht, waardoor R. in staat zal zijn een waterstokerij over te nemen, en hij zal dan een fatsoenlijk bestaan krijgen. Als het Hof de straf handhaaft, zal al deze moeite tevergeefs geweest zijn, en zal dit de ondergang van het geheele gezin beteekenen; daarom verzoekt zij met aandrang, dat het Hof de straf zal veranderen in een geldboete.

Het opleggen van een boete zal reclasseering

beteekenen, terwijl het handhaven van de straf verbittering zal wekken.

Dus, ook de verdedigster achtte de opgelegde straf veel te hoog. Dus, particulieren hebben getracht deze door een ontslag van haar broodwinning beroofde, en daardoor zenuwachtig-driftig geworden vrouw te helpen en te redden, inplaats van haar door harde veroordeeling nog verder in het ongeluk te storten. - -

En - - het Hof heeft geluisterd. En daarmede getoond een verstandiger opvatting van recht en rechtvaardigheid te hebben, dan de rechtbank. - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Dat kan IK hem wel zeggen.

Volgens 'het Vaderland' heeft men op het Medisch-Congres te Londen met schrik geconstateerd, dat de krankzinnigheid overal toeneemt. Hoor maar:

Op het Internationaal Geneeskundig Congres, thans te Londen gehouden, heeft gisteren de voorzitter der Sectie voor Psychiatrie, Sir James Crighton Browne, gewezen op het ernstig gevaar dat er bestaat in de sterke toename van krankzinnigheid, die volgens hem, in alle landen welke daarover betrouwbare gegevens hebben, te constateeren valt. In Engeland bijv., zei Sir James, bedroeg in 1859 het aantal erkend krankzinnigen 36.762; dit getal was op 1 Januari 1913 gestegen tot 138.377, een vermeerdering dus met 276.4 procent, terwijl de bevolkingstoename in hetzelfde tijdverloop slechts 87.5 procent bedroeg.

Hier had men dus, zei Sir James, het onrustbarende feit, dat de vermeerdering bleef aanhouden, terwijl verscheidene van de meest werkzame factoren voor krankzinnigheid hun kracht, dadigheid verloren hadden.

Sir James erkende het verschijnsel niet te kunnen verklaren, en drong op een onderzoek aan.

Wel, het raadsel dat Sir James meedeelt niet te kunnen oplossen, daarvan kan *ik*, en ieder mensch, die met gezonde hersenen de teekenen des tijds aanschouwt, hem de verklaring geven. Die zit 'm namelijk daarin, dat alles er heden ten dage op is ingericht de menschen gek te maken. Sport b.v. neemt zulk een groot deel van den tijd in beslag dat het geen uitspanning meer is maar een kolossale inspanning. Daarnevens eischt het beroep meer dan ooit, dat men er zich ten volle aan geeft, omdat de concurrentie nimmer grooter was dan heden ten dage, omdat bij de van alle zijden opgedreven luxe de finantiëele moeilijkheden steeds stijgen, de strijd om het bestaan steeds ernstiger vormen aanneemt. En ondertusschen is er van de opvoedende en versterkende geest, die uitgaat van een gelukkig familie- en gezinsleven, geen sprake meer. Integendeel, alles vergadert, zit in clubs, stelt ten toon, padvindert, reist, auto't, weet ik wat. Het thuis is heden ten dage niet meer dan een slaapgelegenheid; de familie-keukens vervangen reeds de maaltijden in het gezin, voor zoover die niet worden ingenomen in de restaurants en op de school, en in tea-gelegenheden en lunch-rooms. - Kinderen, die reeds lang in hun bed behoorden te liggen, gaan, na een veel meer inspannenden schoolarbeid dan die van vroegere tijden, tegenwoordig nog fietsen, voetballen, padvinderen, dichten, musiceeren, meedoen aan liefdadigheidsvoorstellingen, en allerlei andere voor hun leeftijd en

krachten ongeschikte vermaken. Moeders en vrouwen werken op kantoren, zijn nuttig of kunstdoenerig, weten geen meiden te houden, maken zich daardoor zenuwachtig en nijdig, en willen per-se meer geld verteren dan zij hebben in te komen. Mannen en echtgenooten moeten maar zien dat zij, hoe dan ook, dat vele geld verdienen in een jacht-leven, op de beurs, in de zaak, met speculaties, enz. en ondertusschen zoeken zij hunnerzijds hun fortuin buitenshuis, in kostbare liaisons en andere genoegens, daar hunne wettige vrouwen meestal geen kinderen willen, en ook geen enkele poging doen hen in andere opzichten een gezellig interieur te bezorgen. Zoo overjacht en overspant en overwerkt zich geheel onze hedendaagsche verziekelijkte rotte maatschappij, zoowel wat genotzucht aangaat als wat arbeid betreft. - En dan vraagt het geleerde medische congres in Londen nog heel onnoozel: Hoe het komt dat er zoo veel meer krankzinnigheid is dan vroeger?

Wat den geleerden en verstandigen verborgen blijft, dat wordt den kinderkens geopenbaard - zou men hier kunnen zeggen. Of ook: groote geleerdheid leidt tot razernij.

Want heusch, een geleerd ‘onderzoek’ is hier gansch overbodig. Met open oogen om zich heen zien is voldoende om de oorzaak van het kwaad te ontdekken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Wat is hier waarheid?

In medische kringen goochelt men graag met de waarheid. Daarom is het misschien niet ondienstig hier over te nemen wat 'Die Wahrheit', een Duitsch blad, meedeelt over de zoogenaamde groote ontdekking van professor Ehrlich: 606. De Frankforter courant: 'Der Freigeist' heeft namelijk een campagne begonnen tegen de wijze waarop in het stadshospitaal in Frankfurt a/M wordt gehandeld met het door prof. Ehrlich uitgevonden middel ter bestrijding van syphillis. Volgens 'der Freigeist' hebben de behandelende doktoren de aan hunne zorgen toevertrouwde prostituées *met geweld gedwongen* van dit middel gebruik te maken, bij wijze van proef-konijntjes. *Hierop werden verscheidene dezer ongelukkigen blind*. Anderen kregen blijvende *verlammingen*. Terwijl meer dan *vijftien percent* der aldus met 606 behandelden *stierven*.

'Der Freigeist' viel dientengevolge niet alleen de behandeling in het stads-ziekenhuis, maar ook professor Ehrlich, den beroemden uitvinder, persoonlijk aan. Hierop werd de redacteur van dit Blad aangeklaagd wegens beleediging en laster. Hij richtte toen een *open brief* tot professor Ehrlich, waarin hij hem zijn grieven blootlegde. Professor Ehrlich bewaarde daarop het stilzwijgen. En ziet, nadat de zaak gedurende drie maanden is onderzocht, is de aanklacht.... **ingetrokken**.

Terecht vraagt 'Die Wahrheit' - en wij met haar - beteekent dit dus niet dat de door den 'Freigeist' uitgesproken hoogsternstige beschuldigingen blijkbaar wáár zijn?

En tracht men niet, door die waarheid dood te zwijgen, professor Ehrlich, en zijn roem, en zijn uitvinding, te redden?

Wat komt het er op aan of eenige ongelukkige prostituées, die men blind en lam maakt, daarvan het slachtoffer worden!

De dokters-eer blijft gered!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Voor de Spiritisten!

Men herinnert zich het ongeluk, voor eenige maanden geschied, met twee kinderen van Isadora Duncan, die op een Zondag verongelukten toen zij met een auto een tochtje zouden doen.

Er wordt zooveel gelachen over, en gespot met 'voorgevoelens,' 'bijgeloof,' enz. Ziehier welk een merkwaardig 'voorgevoel' Isadora Duncan gehad heeft, volgens een brief van haar, door het Fransche blad Excelsior meegedeeld. Zij schreef namelijk aan haren vriend George Maurevert:

Is het niet vreemd, dat ik gedurende twee maanden van te voren werd vervolgd door de gedachte aan den dood. Elken nacht, als ik in mijn atelier kwam, zag ik drie groote zwarte vogels vliegen; (behalve hare twee kinderen verongelukte óók de 'nurse', dus.... drie personen te zamen. A. de S.L.) *Ik was door die verschijnselen*

zoo ontdaan dat ik dr: R... R. consulteerde, die alles aan zenuwen toeschreef (natuurlijk.... A. de S.L.), *en mij versterkende middelen gaf.*

In Rusland zijnde werd de gedachte aan den dood zoo sterk, dat ik aan mijn eigene geloofde, en op een avond, vóór een voorstelling, mijn laatste wilsbeschikkingen opschreef in een brief, 'te openen na mijn dood'.

Op een nacht, in den trein, hoorde ik de marche funèbre van Chopin, den geheelen nacht door.... Ik had het gevoel alsof ik naar mijn graf wandelde....

....Drie keeren is dit alles mij voorspeld....

Ik vraag mij af: Bestaat het woord: toeval....

Is het niet dom-zelfverwaten zich in te beelden, dat wij op alle geheimzinnigheden rondom ons kunnen neerzien met een schouderophalend: Dat kan niet! Omdat wij, domme, onnoozele, kleine menschen het niet begrijpen! Wat zijn wij? En wat daartegenover is de geheimzinnigheid van het groote Onbekende om ons?

Wij weten niets... dan alleen dat ééne, dat wij niets weten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Hoogst belangrijk bericht uit de 'Telegraaf'.

De Telegraaf, die, zooals lezers van Le Matin kunnen constateeren, een groot deel van hare kolommen vult met het aan dat Fransche blad ontleende gemengde nieuws, heeft óók wel oorspronkelijke berichten. Luister maar wat aan het Blad wordt gemeld uit Meppel:

Door twee dochtertjes van den heer Vaals werd aan H.M. een bouquet aangeboden, en toen gaf H.M. aan de kinderen de hand, zeggende: 'Dank je wel, kindertjes.'

Nadat ik dat hoogst-belangrijk bericht had gelezen, heb ik voor de zooveelste maal overpeinsd, hoe goed en gelukkig het toch is dat wij lik-kruipers bezitten, die elk woord, door

een vorsten-mond gesproken, opschrijven en overseinen. Want, nietwaar, het zou toch al te jammer zijn indien een zoo gewichtige taal als deze zin van onze geëerbiedigde Koningin bij ongeluk in het vergeetboek ware geraakt.

'Dank je wel kindertjes!' Is het niet om voor te knielen van genadigheid, liefheid, goedgunstigheid, enz.....?

Om zóó te bedanken moet je een vorstin zijn. Eere den Telegraaf-verslaggever die zulke woorden onthield!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Strijen, Augustus '13.

Geachte Redactrice.

Onlangs vroeg de heer Servaas van Rooyen waarom H.M. de Koningin nu juist den Kardinaal van Rossum in audiëntie moest ontvangen, temeer waar 'de kiezers zich tegen Rome hebben uitgesproken'.

Ik moet eerlijk bekennen, dat ik me over een dergelijke krenterige en onbegrijpelijk kleinzielige vraag heb verwonderd. Hoe! Zou H.M. een Kardinaal, dus een hoog kerkelijk man en bovendien een Nederlander, die ons land bezoekt, niet in audiëntie mogen ontvangen?

Wat gaat dat iemand aan, wat hebben daarmee de kiezers te maken?

Als dàt nu de zoo hoog geloofde verdraagzaamheid van de vrijzinnigheid is, dan zou je ergewoonweg koud van worden. In plaats daarvan spreek ik hier mijn hartgrondige verontwaardiging uit over genoemde vraag en hoop, dat H.M. haar volk zal blijven voorgaan met ruimer denkwijze dan de hier verkondigde uitsluitingstheorie voorstelt.

Als een gewoon burger bij zich ontvangt wien hij wil, waarom zou H.M. de Koningin dan niet in particuliere audiëntie mogen ontvangen wien zij wil, ook al is het een Roomsch-Katholiek Kardinaal als de heer van Rossum, toch bovendien niet de eerste de beste?

Dankend voor de plaatsruimte,

J.B. NAAKTGEBOREN.

Vergeelde Brieven.

'Wenn der Groszvater die Groszmutter nahm....'

Met een behagelijk gevoel van kalme tevredenheid zit ik in mijn rustige kamer. Gelijkmatig suist het gas, monotoon, als wilde het zichzelf in slaap wiegen. Onwillekeurig nestel ik me nog wat dieper in mijn rood fluweelen stoeltje;, ik heb een paar drukke weken achter den rug, en kan wel voldaan zeggen: ik ben klaar!

Klaar met de schoonmaak!

En elke Hollandsche huismoeder weet wat dàt zeggen wil!

Als de eerste zachte lentezuchtjes, als op vlinderwieken, aan komen zweven, en de Wintervorst zich, hoewel tegenpruttelend, tot den aftocht gereedmaakt, dan vaart er door ons vrouwenhart een plotselinge schok, een bedrijvige onrust! Dan wordt elke zonnestraal blijde begroet, niet echter, omdat we onze boa en wintermantel in den koffer kunnen gaan bergen, en, met ongedekt hoofd de jonge spruiten in den tuin, de pas ontloken madeliefjes in het groene veld kunnen gaan bewonderen!

Maar omdat we nu naar hartelust kunnen gaan boenen en plassen, omdat alles, wat in kamfer en naftaline, in doozen en koffers ingepakt gezeten heeft, nu naar buiten gehaald, en gelucht en geklopt kan worden.

De mooiste tijd van het jaar, de jubelendste voorjaarsdagen, veroordeelen we onszelf, om in stoffige kamers en hoeken rond te dwalen, tot schrik van spinnen en motten! - Waarom? -

Omdat het nu eenmaal zoo behoort! Omdat we niet met een gerust hart durven genieten van lange wandelingen, van lectuur of uitspanning, vóórdat het huis met bezemen gekeerd is: vóór we schoon zijn, van zolder tot kelder schóón! -

Vandaag is de werkvrouw, die op drukke dagen haar hulp komt verleenen, vertrokken, en haar: ‘Tot 't volgend jaar maar weer, Mevrouw!’ als afscheidsgroet heeft mij als muziek in de ooren geklonken! Geen wonder, dat ik me nu eens aan een zalig dolce far niente durf overgeven!

Dolce far niente? Neen, dat toch nog niet geheel! Vóór mij, op een boekentafeltje, staat eene cassette, eene echte, ouderwetsche, mahoniehouten cassette met koperen beslag. En als ik die geopend heb, schuif ik een stapeltje portretten ter zijde, evenals een doos oude, niet meer bruikbare, visitekaartjes - om een rolletje papier, bijeengehouden door een wit bandje, ter hand te nemen!

Hoelang zou dat hier, in deze doos, al wel gelegen hebban? Stellig reeds verscheidene jaren! Uit mijne kinderjaren kan ik me zelfs nog herinneren hoe het bij iedere jaarlijksche opruiming er uit gehaald werd, afgestoft, en dan weer in hetzelfde hoekje neergelegd.

Als aankomend meisje, het gewichtig vindend moeder bij die bezigheid te kunnen helpen,

had ik het rolletje eens nieuwsgierig in de hand gehouden.

'Moeder, wat zijn dit toch eigenlijk voor papieren?'

'Brieven geloof ik, kind!'

'Van U?'

'Welneen, daarvoor zijn ze veel te oud. Wèl van familieleden! Ik weet eigenlijk zelf niet, waarom ik ze bewaar, en toch kan ik er niet toe komen om ze te verscheuren! Je Grootmoeder had ze altijd, in ditzelfde kabinet, in een laadje liggen! Misschien kan ik er daarom niet toe komen om ze weg te doen: zij was er aan gehecht, en bovendien, 't eet geen brood, en neemt haast geen plaats in!'

Ik had het bandje er reeds afgeschoven en las het jaartal, dat onderaan stond: 1829!

Hemeltje, wat een antiquiteiten! Sommigen met zulk echt fijn, kriebelig schrift, en dan van die sierlijke krullen aan de hoofdletters!

Wat een stadhuiswoorden, gericht aan een:

Waarde Neef! 't Was om te kraaien! - Ik had echter geen geduld, om ze geheel te doorworstelen, en zag dus kalm toe, hoe Moeder, na de plank in het ouderwetsche kabinet afgestoft te hebben, ze weer netjes in de doos pakte, en hun oude plaatsje hergaf.

En nu, uit piëteit jegens *mijne* Moeder, heb ik ze ook nog niet *kunnen* vernietigen! Nooit heb ik ze weer ingekeken, ook al zijn ze reeds sedert vele jaren onder *mijne* berusting gekomen!

Maar nu, dezer dagen, toen de oude doos mij weer in handen kwam, is ineens mijn nieuwsgierigheid boven gekomen! Ik wil ze toch eens inzien, deze eerbiedwaardige geschriften, eerbiedwaardig door hun ouderdom: en ze dan misschien per slot toch maar aan de vergetelheid prijsgeven. Die nà mij komen zullen *nog* minder betrekking hebben op hetgeen een vroeger geleefd hebbend familielid te vertellen had aan den een of anderen onbekenden achter-achter-neef.

Eigenaardig toch die geur, die uit oud papier tot ons opstijgt! Het doet denken aan droge verwelkte rozebladen, evenals het zacht geknister, wanneer de hand het aanvat! Onwillekeurig komt ge onder de bekoring, en ziet gij ze in gedachten voor U, de meisjes en jonge vrouwen uit dien tijd met haar groote, ronde babyhoeden, onder de kin vastgestrikt, haar gebloemde japonnen, glad lijfje met wijde pofmouwen en de dunne gekleurde sjaal aanvallig om de schouders geworpen! -

En de heeren, met hun hoogen cylinderhoed, de toegeknoopte jas met groote knoopen, de kuitbroek gespannen, waar de fijne zijden kousen zoo mooi onder pasten! En dan de zijden doek, hoog om den hals geknoopt, wat hen vanzelf al een statig voorkomen gaf! - Statig, soms wellicht in tegenspraak met een blozende wang, een' guitige tinteling van het oog, een licht dons, dat zich op de bovenlip vertoonde! - En dan de stok met gouden knop, - voor den ouden van dagen om op te steunen, voor het jonger geslacht om in elegante beweging mee te dandineeren! Want de hoofsche eerbiedige taal, waarmee de verloofde zijn bruid aansprak - de eerbied, die in woord en manieren de echtgenoot jegens zijne wederhelft in acht nam, belette immers toch niet, dat er een warm hart klopte onder het gebloemde vest, dat het jonge bloed stroomde onder de goed verzorgde huid! *Groote* gezinnen waren geen zeldzaamheid, en in het vereenigd houden van zonen en dochteren om zich heen, waren onze voorvaderen specialiteit! -

Verschillende papieren leg ik ter zijde; ik heb ze vluchtig doorgezien, en weet, dat ze niets interessants bevatten. De meesten zijn van zakelijken aard, handelend

over commissies, en de levering van het een of ander. *Die* kunnen met een gerust geweten straks de papiermand in! Slechts twee dichtbeschreven velletjes strijk ik nauwkeurig op tafel glad, want het papier wil telkens de zoo lange jaren gewend zijnde houding hernemen: houdt men het bovendeel vast, dan komt het ondergedeelte in een wip naar boven gerold - en omgekeerd is het precies evenzoo!

De onderteekening luidt:

Uw neef: EVERT VAN ES.

En nu concentreer ik mijn volle aandacht op het voor mij liggend papier, en begin te lezen:

Geachte Neef en Nicht.

Alhoewel gij waarschijnlijk reeds eenigzinds met het doel van dezen brief bekent zult zijn, is het echter met huivering, dat ik U denzelven toezend, daar toch het punt, waar over ik mij nader aan U wenschte te ontdekken, zekerlijk van het uiterste gewigt is voor alle jonge lieden en tedergevoelige ouders.

Bij eene vroegere gelegentheid reeds eenigszins kennis aan Uwe dochter Johanna gekregen hebbende, had ik nu het genoegen, om gedurende haar verblijf alhier, deze kennismaking verder voort te zetten; ik vond mij zoo vergenoegd *met* en *in* hare tegenwoordigheid, dat ik mij gedrongen gevoelde, om hare hand tot verdere verkeering te vragen; hierin van hare zijde, onder voorwaarde van ouderlijke goedkeuring, de toezegging ontvangen hebbende, zoo is het door dezen, dat ik uwe gedachten hierover vraag.

Van nicht mogt ik, toen zij Johanna hier verleden week bezogt, tot mijn blijdschap vernemen, dat voor zoover haar de zaak betrof, zij er mede tevreden was, maar dat

het haar voorkwam best te zijn, mij hieromtrent nader tot neef te wenden, gelijk ik dan nu bij dezen doe. - Gaarne zoude ik mij in persoon ten dien einde bij U vervoegen, doch dit laten mijne werkzaamheden vooreerst nog volstrekt niet toe; moeielijk zou het dus voor eenen kinderminnenden vader zijn om in zulk een belangrijk punt tot eene beslissing te komen, daar gij mij niet kent, noch ik de eer niet heb van U te kennen. Dog Nicht, die mij persoonlijk kent en eenigermate met mijn omstandigheden bekend is, zal U hiervan eenige, en zoo ik mij vlij, geene ongunstige inligting kunnen geven. - Hier mijne goede of slechte hoedanigheden op te sommen zoude een dwaasheid zijn, alleenlijk kan ik dit zeggen, dat ik mij steeds beijverd heb, en mij verder onder den Goddelijken zegen wensch blijven te beijveren, om voor zoover zulks in mijn vermogen is, de voetstappen van mijnen onvergetelijken Vader na te volgen!

Ziedaar nu de wensch en begeerte des innerlijken gevoels, voor U blootgelegd; gaarne zoude ik dezelve door eenig voldoende en voor het gemoed bevredigend antwoord van U gevolgd zien, hierdoor zouden onzer beider harten, die elkander reeds beminnen, nog nader met elkander vereenigd worden. - De liefderijke God geve hiertoe zijnen zegen.

Ontvang de complimenten van mijne moeder en zuster, terwijl ik met achting blijf
Uw Neef!
EVERT VAN ES, Janszoon.
Breukelen, 28 Julij 1829.
(*Wordt vervolgd*.)

De Tentoonstelling ‘de Vrouw’ 1813-1913.
Groote zaal.
Maatschappelijk werk.
VI.

Deze rubriek is heel moeilijk te behandelen vind ik en dat komt zeker, omdat 't zoo ontzettend veel omvat.

Als men de groote zaal binnentreedt, treft ons oog al de muurschilderingen tegen den oorlog, dus vóór de vredesbeweging, van mevrouw Midderigh-Bokhorst; daar vlak bij de ellende van het alcoholisme in afbeeldingen. Dan krijgt men afdeeling zedelijkheid met alle mogelijke gestichten, waarvan vrouwen aan het hoofd staan of waaraan zij werkzaam zijn.

Rein leven, kinderzorg, Vereeniging tot steun van verwaarloosden en gevallenen, armenzorg, de Nederlandsche kinderbond, gevangeniswezen, kinderbewaarplaatsen, Leger des heils, blindenwerk Tesselschade.

De vereeniging tot bescherming van dieren wil de moderne vrouw, die onbewust wreedheden steunt, door aigrettes en bont te dragen, tot betere gedachten brengen; er is een afbeelding van een rots gemaakt, waarin dieren, waarvan vel en veêren gebruikt wordt.

De kiesrechtzaal is groot, daar wordt veel gesproken over de rechten der vrouw enz; ik zal er niet veel over uitwijden, aangezien 't onderwerp mij niet bizonder aantrekt.

Hygiëne.

Hierover vele inzendingen, o.a. een aanschouwelijk beeld van het werk der tuberculose-huisbezoeksters, bestaande uit twee één-kamerwoningen met een lijder aan tuberculose daarin, vóór en nà het bezoek.

Dan volgt bank- en kantoorwezen, waar de arbeid der vrouw hoe langer hoe meer toeneemt. In Christiania hebben de werkgevers liever vrouwen dan mannen op kantoren, aangezien ze secuurder zijn dan mannen in het werk. Gelukkig zijn de salarissen van beide seksen in 's rijksdienst, over 't algemeen genomen, dezelfde; op particuliere kantoren tracht men dikwijls goedkoope hulp te krijgen, door vrouwen aan te nemen en ze op deze manier eigenlijk te exploiteeren. 't Is echter, naar mijn idéé, heel verkeerd, dat meisjes, die 't volstrekt niet noodig hebben, toch solliciteeren voor kantoorbaantjes, aangezien ze hierdoor den mannen 't brood uit den mond nemen.

Museum, voor Ouders en Opvoeders, de verzorging en opvoeding van kinderen en de voorbereiding daartoe.

Lichamelijke ontwikkeling en verzorging van 't kind (hieronder is een afzonderlijke groep: Onhygiënische gewoonten van het kind.)

Dan komt de kleeding van 't kind, slaapkamermeubels van 't kind, met allerlei tabellen en verzamelingen van deugdelijke en ondeugdelijke zuigflesschen en van vervalschte voedings- en genotmiddelen.

Kinderstudie en ontwikkeling van afwijkende, blinde, en gebrekkige kinderen; allerlei machines voor dooven.

Eerste hulp bij ongelukken bij kinderen! kinderspeelkamer, om het kind vroegtijdig te leeren zich bezig te houden met handenarbeid.

Ziekenverpleging.

Deze rubriek is, dunkt me, heel interestsant; diaconessenarbeid brengt veel tot stand, aan de tabel is dit duidelijk te zien.

Een patiëntenkamer wordt er tentoongesteld, heerlijk licht en luchtig; er is een waschtafel, die gerold kan worden, naar den patiënt toe en zóó kan gesteld worden, dat hij boven op bed liggende, kan gewasschen worden.

Moderne kraamkamer, alles keurig, zindelijk, hygiënisch, en ofschoon de ouden van dagen steeds mopperen over allerlei nieuwigheden en beweren, dat 't vroeger evengoed was, men kan niet ontkennen, dat 't beter *moet* zijn tegenwoordig, al is 't ook ten koste van meer luxe en meer geld.

Dan komen afbeeldingen van 2 kamers, waarbij de mededeeling: ‘vóór en nà 't bezoek van de wijkverpleegster.’

Het eerste kamertje is heel onhygiënisch en onrein; alles ligt in één bedsteêruimte, terwijl de vrouw des huizes ziek is; 't is in één woord, een vuile rommel. Het tweede is keurig netjes in orde gemaakt door de wijkverpleegster, die de zieke vrouw in een apart ledikant gelegd heeft; de heele kamer heeft een reiner aanzien.

Nu volgt een kamer voor krankzinnigenverpleging, waaraan men zooveel mogelijk het uiterlijk heeft gegeven van een gewone ziekenkamer. Dit heeft men gedaan, omdat een leege ruimte met kale muren zulk een patiënt akelig moet aandoen. Met allerlei dingen is echter rekening gehouden, dat hem geen ongelukken kan overkomen, bv. het bed kan verankerd worden in den muur of op den vloer enz., enz.

De vrouw in 't laboratarium, is ook interessant. Hier ziet men allerlei bacillen, allerlei nier- en blindedarm-ontstekingen op sterk water, maar er staan altijd zooveel menschen voor, dat ik nooit *alles* heb kunnen bekijken.

Dan volgt afdeeling fotografie en tooneel- en letterkunde waar een groot portret hangt van Mevrouw Mann - Bouwmeester, door Antoon van Welie vervaardigd.

C. ARNTZENIUS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Rosalius. - Uw boekbeschrijving wil ik bij gelegener tijd plaatsen als feuilleton, want in de Lelie zelve is voor al die soort beschouwingen, (waar het roman-lectuur geldt vooral) te weinig plaats. Uw opmerking, naar aanleiding van mijn beschouwing onlangs over poëzie, is volkomen juist. Ja, het is waar, dat geloof ik-ook, dat er in velen onzer twee menschen wonen, waarvan de een snakt naar het hoogere leven en de andere wordt gebonden door het aardsche, triviale gedoe. Toch is en blijft het een treurig feit dat kleinzielige ijdelheid zoovele 'groote geesten' totaal bederft en ongenietbaar maakt bij persoonlijke kennismaking.

Ja, ik ben nog in Bad-Nauheim waar ik nu onlangs ben begonnen aan de nákuur. Vele menschen gaan tijdelijk weg, en komen dan tot dat doel in het najaar nog eens terug, maar voor mijn beurs komt het goedkooper hier gedurende den zomer te blijven, omdat ik mijn geheele huishoudentje moet meesleepen, en onze woning in Holland dan zoo lang wordt gesloten. Nog nooit heb ik hier zoo veel en zoo goed kunnen profiteeren als dit jaar, want voor het eerst grijpt de kuur mij zeer veel minder aan, zoodat ik gedurende dien tijd kan blijven loopen en uitgaan. Wij storen ons dan ook maar niet aan het slechte weder; daaraan is nu eenmaal niets te doen. Ik zal het heel aardig vinden als gij mij van Uw reis naar de tentoonstelling te Gent, enz. een kaart wilt zenden. Hoe zou het zijn indien gij mij tevens vandaar uit een overzicht zondt van het geziene op de tentoonstelling? Dat zou misschien iets zijn voor de Lelie? Let eens op die boekenkast met boekwerken van onze schrijvers. Denk er om dat gij een en ander niet naar den Haag adresseert, zooals gij aankondigt, maar naar Nauheim. Met den enkelen plaatsnaam komt het terecht. Veel genoegen op reis, en hartelijke groeten.*)

C. de R.S. Parijs. - Ik weet zeker dat ik indertijd Uw vorigen brief omgaand heb beantwoord, juist omdat er ook toen van Uwe zijde reeds eenig misverstand scheen te heerschen. Gij moet dus dat antwoord over het hoofd hebben gezien. Uw adres te Parijs was toen een ander dan hot nu door U opgegevene. Het spijt mij heel oprecht dat gij achter mijn vermeend stilzwegen iets hebt gezocht, maar heusch gij vergist U, ik heb namelijk geenszins stilgezwegen, maar wel integendeel U omgaand gerustgesteld. Zeker wil ik met alle genoegen de door U aangekondigde bijdragen opnemen. Zendt ze dus. Ook behoeft gij volstrekt niet jaloersch te zijn van die abonné's, die lange antwoorden van mij krijgen; als gij behoefte hebt met mij van gedachten te wisselen, zooals gij schrijft, dan zal ik U evenzeer 'lang antwoorden'. Maar deze brief van U geeft daartoe geen aanleiding, natuurlijk, daar hij maar heel kort is. De gewetensvraag die gij mij doet over mijn roman: Ik zeg de Waarheid, beantwoord ik natuurlijk

*) Intusschen uw kaart reeds ontvangen; met veel dank.

niet, want iedereen meent vandaag dezen, dan genen te ‘herkennen’ in mijn romans, hetgeen heel vleiend is voor de juistheid mijner opmerkingsgave, maar waarover ik mij verder niet uitlaat. Ik heb het reeds méér gezegd, indien de menschen uit mijn romans niet zoo goed geleken op de werkelijke menschen om ons heen als zij het doen, dan zouden zij niet natuurgetrouw zijn, dus, niet zijn deugdelijke typen. Omdat ik echter schrijf *de waarheid*, óók in mijn romans, daarom meent men gedurig dezen of dien te herkennen. Hartelijk gegroet.

Enschede. - Anonyme brieven, hoe goed ook bedoeld, gaan in de papiermand.

A.v.A. (Ned. Indië). - Uw brieven zijn in mijn bezit, en het spijt mij vreeselijk dat ik U zoo lang liet wachten. Ik hoop U dezer dagen uitvoerig te beantwoorden; door mijn ziekte verleden zomer, en ook door het steeds toenemen mijner correspondentie, heb ik het steeds uitgesteld U te beantwoorden. Toch was dat geenszins uit gebrek aan belangstelling. Integendeel, dat gij thans zoo gelukkig zijt verheugt mij zoo innig, maar, juist omdat gij mij zoo uitvoerig van alles hebt verteld, en zoo vele dingen vraagt, heb ik een rustig oogenblik willen afwachten om U op een en ander heel uitgebreid te antwoorden. Vergeef mij, de schuld is geheel aan mij. Het ligt in mijn bedoeling die achterstallige correspondentie ten spoedigste, en zoo kort mogelijk, af te doen om dan voortaan zooveel doenlijk omgaand te antwoorden, iets wat ik in den laatsten tijd reeds zooveel mogelijk betracht. Zie dus uit naar een nader antwoord.

A.B.C. - Het, is mij heusch een pak van het hart dat gij Uw viervoeter nog hebt. Om U de waarheid te zeggen was ik, na Uw voorlaatsten brief, vrijwel overtuigd dat gij hem hadt weggedaan, en dat zou mij zoo bitter hebben gespeten, want het had mijn sympathie, die ik heelsterk voor U heb, om Uw manier van schrijven over de dingen en om Uw opvattingen, voorgoed bekoeld. Ik kreeg namelijk vroeger nooit een brief van U zonder dat gij op de meest sympathieke wijze schreeft over Uw trouwen vriend, juist in de moeilijkste dagen. Na in zoo lang niets van U gehoord te hebben, stond er in Uw eindelijken brief voor het eerst niets over hem. Toen kreeg ik angst dat gij hem waart ontrouw geworden, en ik voelde dat ik mij dan in mijn opvatting van Uw karakter had vergist, en niet meer van U zou kunnen houden. Maar gelukkig is het alles een misverstand, en, wat gij mij van hem vertelt, bewijst dat hij de oude plaats inneemt bij U. - Met belangstelling las ik wat gij schrijft over die ‘verbittering.’ Het wil mij zoo voorkomen alsof gijzelve thans nu achterna over dat alles veel billijker oordeelt dan toen gij het eerst met mij de correspondentie aanvingt. Herinnert gij U 't nog? Wat echter die andere dame aangaat, uit haar artikel hebt gij m.i. een anderen in druk gekregen dan ik ervan kreeg, die óók las hare particuliere brieven aan mij; die namelijk gaven mij geenszins een verbitterden indruk indertijd. Billijkheidshalve meen ik dat te moeten zeggen, waar zij met haar vollen naam onderteekende in de Lelie. Gij schrijft hetzelfde als Rosalius (zie hierboven) aangaande het particuliere leven van dichters en dichteressen. Over de dooden lees ik principieel zoo weinig mogelijk van dien aard. Ik vind het trouwens onkiesch en onfatsoenlijk in hun nagedachtenis te snuffelen met onreine handen, zooals nu b.v. weer geschiedt in zake het verbroken engagement van mevrouw Bosboom-Toussaint. Bah! Wat een sjacheraars in handelsdocumenten zijn zulke lui, die zich met dergelijke snuffelarij belasten! En wat de levenden aangaat! Gelukkig is er niet veel onder hen heden ten

dage dat werkelijk de moeite wáárd is achting voor hun werk te hebben. Echter, als je hen van nabij ziet soms, de goeden niet te na gesprok en... ik-voor-mij heb een páár ondervindingen opgedaan, die mij voorgoed alle genot van wat ik vroeger waarachtig-mooi in hun arbeid vond vergalde. Na dien tijd vermijd ik angstvallig zulke teleurstellende kennismakingen. - Ja ik-voor-mij geloof stellig dat uw boek goed zal worden *als* gij hei zoo schrijft als gij 't mij beschrijft, impulsief, en uit Uw ziel uit. Want, gij hebt wat te zeggen op een oorspronkelijke manier. Maar.... al die aarzelingen en vreezen vóórar die gij uitspreekt (en die bewaarheid zullen worden) die zullen, vrees ik, uw arbeid bederven vóór hij het licht ziet. Indien gij niet durft heelemaal U-zelve te zijn, liever-gezegd, indien gij U-zelve niet kunt vergeten gedurende Uw werk, U-zelve, en wat ‘men’ ervan zal zeggen, dan is *mijn* raad: schrijf het boek niet. Al Uw vreezen en aarzelingen zijn namelijk heel-natuurlijk en menschelijk, men moet zichzelve weten te *kruisigen* om zich héélemaal te durven geven in een boek. En dan ook, gij hebt kinderen, gij zijt niet alleen op de wereld. - Uw slot durf ik niet nader te beantwoorden, ten eerste om U niet te verraden, ten tweede omdat gij zult denken: freule Lohman kan dat niet beoordeelen, die is geen moeder. En toch.... 't wil mij voorkomen, dat er zoo'n mooie teere ziel zit in dien jongen, na wat gij mij eens hebt verteld van hem. Zijt gij niet bang dat anderen, vreemden, die te vroeg zullen bederven? - Ja, die is weer zoo recht-wáár, Uw opmerking namelijk, dat honden je zoo merkwaardig-‘verwijtend’ kunnen aanzien, hoe goed je ook bent voor hen. Mij doet het altijd pijn hun blik te ontmoeten als ge zonder hen uitgaat. Er ligt dan een wereld van stomme aanklacht in hun oogen. En toch zijn zij zoo innig-lief erin. Gij moest het hier eens zien als wij naar het Kurhaus gaan; (de eenige gelegenheid namelijk waar zij natuurlijk niet mogen komen). Benjamin en Frits zitten als twee heel zoete kinderen dan gezamenlijk op een groot kussen naar Marie te kijken, die hen vanuit de keuken kan in het oog houden, en in Marie's kamer liggen hare eigen twee jongens, met de poes, alle drie rustig te slapen. Terwijl de papegaai, vanwege haar gekakel, met een doek wordt overdekt. Het is een héél dieren-gezin. En dan die aandoenlijke dankbare vreugde als je weer thuis komt! O, wat zijn menschen zonder dierenliefde arm! Hoe koud en stil en prozaïsch zijn hun ‘mooie’ huizen en opgepoetste meubels!

Ja, toe, doe dat, zend eens een photo van Uw viervoetigen vriend. Ik heb een heele verzameling van zulke onbekende vrienden. - 't Beste met Uw pleegkind. Ik geloof dat dit wezentje

voor U een ècht Benjaminnetje wordt, waaraan Uw heele hart hangt! Veel groeten.

Cecile te A... - Ik hoop dat gij U-zelve herkent? Ik koos Uw voornaam als p.s: Het is heel vriendelijk van U zooveel belang te stellen in de Lelie, dat gij mij op het ontbreken daarvan, in de Leeszaal van de Tentoonstelling ‘de Vrouw’, zoo verontwaardigd attent maakt. Vermoedelijk echter ligt dat aan den uitgever, die het niet noodig zal gevonden hebben elke week een pres: ex. aan te bieden, daar hij, zeer terecht, niet heel gul is met het geven van pres: ex: der Lelie, omdat bijna elk nommer terstond is uitverkocht. De reclame namelijk, waarvan gij spreekt, heeft de Holl: Lelie niet noodig meer! Die wordt overal gelezen. Wat mij-zelve betreft, heb ik aan de heele zaak part noch deel. Het bestuur der afdeeling van de Tentoonstelling ‘de Vrouw’, dat zich met het litteraire gedeelte belastte, heeft mij indertijd gevraagd om een portret, en om een opgave der door mij geschreven romans. Ik verstrekte een en ander, en, voor zoover ik weet, hebben de uitgevers van die romans pres: ex: gegeven ter expositie. Zelve heb ik met de geheele zaak niets te maken gehad dan het bovenstaande. Het door U aangegeven werkje, verschenen in de Holl: drukkerij te Baarn, las ik nog niet, en, tot mijn spijt, kan ik den door U opgegeven titel niet heel nauwkeurig ontcijferen. Nogmaals vriendelijk dank

Februari II. - Inderdaad, het is een heele tijd geleden sinds ik van U hoorde. Van Uw vriendin kreeg ik steeds vrij geregeld bericht. Gezellig dat zij nu weer in Uw buurt zal komen. Uw stuk heb ik aangenomen als feuilleton, omdat het te lang is voor de Lelie. Ik heb U opgegeven voor drukproef. - Dank voor Uw hartelijke woorden over mijn roman. Ik geloof dat velen er zeer juist in návoelen wat ik ermee heb willen zeggen. Heel prettig vond ik wat gij mij schreeft van die ontmoeting met mijn onbekenden vriend onlangs. Zoo iets doet natuurlijk recht prettig aan. Ik weet heel goed wien gij bedoelt. - In den Haag kunt gij mij niet in dat door U beschreven toilet gezien hebben, want die kleur draag ik nooit, en ook zoek ik nooit bij Lensvelt-Nicola naar een plaatsje boven, ten eerste omdat ik zooveel mogelijk moet vermijden onnoodig trappen te klimmen vanwege mijn hart, en ten tweede omdat ik liever beneden zit, waar het veel frisscher is dan boven bij de muziek, in die overvolte.

Wat gij over het oud-worden van onzen Frits schrijft las ik vóór aan mijn vriendin, die, nu hij zoo'n hulpbehoevend ventje wordt, zoo mogelijk nog meer van hem houdt dan vroeger, en als een ware moeder voor hem zorgt. Het is ook zéér waar wat gij schrijft, dat zulke wezentjes een nog veel liever bezit worden als ze ons zoo voortdurend noodig hebben door ouderdom. Ik kan menschen niet uitstaan die gemakshalve zeggen dat ze zoo'n arm schepsel dan maar ‘om bestwil’ doodmaken. Als je ziet, hoe ze-zelven, vies, en onsmakelijk, hun eigen leven per-sé willen rekken, dan krijg je lust te zeggen: Maak dan maar eerst je zelven dood ‘om best-wil’. - Neen, als wij-zelf dood zijn, dan moeten onze honden ook gedood worden, tenminste als Marie er dan niet meer is. Zoo vinden wij het het gelukkigste voor hen, en hebben het daarom zoo bepaald bij wilsbeschikking. - Ik ben zoo blij dat gij het nog al gezellig hebt thans; wie weet of het toeval U mij niet doet ontmoeten te eeniger tijd; van afspraken houd ik nu eenmaal niet, zooals gij weet. Hartelijk gegroet.

Thelma. - Voor feuilletons kan ik de stukjes wel aannemen, maar ik wil toch voortaan liever grootere en meer uitgewerkte stukken plaatsen, óók voor feuilleton, zooals b.v. die vorige bijdrage van U. - De recensie echter is te kort te onbeduidend voor

plaatsing. Ook is het ondoenlijk over alle boeken, die de verschillende Lelielezers lezen, hunne beschouwingen op te nemen. Het versje over Uw hondje is vermoedelijk nog onder de copie, althans ik herinner mij niet dat ik het weigerde noch aannam. Zooals gij uit de bovenstaande correspondenties kunt zien, blijf ik hier nog eenigen tijd voor de nakuur; ook hier is de zomer koud, maar wij hebben hier veel minder vochtigheid dan in Holland; de grond droogt hier daarenboven terstond op. En dan ook is het hier steeds veel meer windstil dan in Holland, wat voor mij van bijzonder veel waarde is. - Nietwaar, papegaaien zijn leuke beesten. En onze Rosita is zoo lief en zoo mak, en zoo blij als wij bij haar zijn. Maar zij brengt het niet ver in het praten, en schreeuwt daarentegen vreeselijk schel. Het is vermakelijk haar boosheid te zien tegen Benjamin. Dan gaat zij voor hare tralies zitten en schreeuwt en scheldt tegen hem, terwijl hij radeloos staat te blaffen. O ja, onze honden zijn reeds zulke oude-bekenden in Nauheim, dat ze zich hier haast nog meer thuis voelen dan in Holland, omdat ze hier veel meer met ons kunnen uitgaan. Benjamin heeft overal vrienden, in alle winkels, bij alle kellners, onder de Kurgasten, enz. Zoo is hier een Russische familie, die nauwelijks iets anders spreekt dan hare moedertaal, en in gebroken fransch jaar op jaar de hartelijkste vriendschap met Benjamin hernieuwt. Gisteren nog zaten wij met hem bij een confiseur, waar drie tafels achtereen onze verschillende buren werden, die allen achterelkaar om strijd doodelijk werden van zijn lieve aanvalligheid. Twee dier families waren Engelschen, - die gewoonlijk 't meest voelen voor dieren -, en de derde bestond uit Duitschers. Ook een Spaansche familie, die enkel Spaansch sprak, en op het tennis-café in onze buurt zat, geraakte zoo van hem in enthousiasme, dat zij hem terstond kiekten. Frits is tegenwoordig dikwijls thuis, omdat hij niet zoo veel kan loopen. Is hij er bij tegenwoordig, dan draait hij met een aristocratisch air zijn kopje at van al die vreemden. Benjamin daarentegen bedelt in de winkels, schreeuwt om lekkers, en wordt overal schandelijk verwend. Hij is met recht de ‘Benjamin’ van den huize! Evenals Uw honden is ook hij zeer weinig gesteld op water, en vindt wasschen vreeselijk; zwemmen kan hij niet, en mag hij ook niet. Daarvoor is hij te teer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

27 Augustus 1913
27ste Jaargang.
No. 9.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Vroedschapsleven.

Wie daaraan deel neerat en bij zich zelven de balans opmaakt van de aangename, minder aangename en hoogst onaangename gewaarwordingen kan nu eenmaal niet ontsnappen aan den pijn der zelfkennis.

Hij is criticus tegen wil en dank en tegelijk voorwerp van eene veelal meedoogenlooze critiek, af en toe uitloopende op hoon en spot met of zonder prentje.

Aan zijn oordeel is onderworpen de medebehartiging van veler belangen, belangen, welke voortdurend onderling met elkander in botsing komen; wat voor den een winst is, beteekent voor den ander verlies en omgekeerd.

Aleer het raadslid in staat is om zich een oordeel te vormen omtrent eene zaak of een belang moet hij eerst die zaak of dat belang in studie nemen of medewerken tot

het nemen van voorbereidende maatregelen; een en en ander kost tijd en vordert inspanning.

Dat alles is niets; het is de prijs, waarvoor het lidmaatschap wordt gekocht.

Maar wat zwaarder weegt, zijn de steken en *speldeprikken*, waaraan ons gevoelsleven immer bloot staat en ik meen mij te kunnen voorstellen, dat gevoelige naturen, hoe geschikt zij overigens *ook mogen* zijn, juist om dien reden er tegen opzien zich aan het

actieve vroedschapsleven te wijden en dat anderen, die de vroedschapslasten nu eenmaal op hunne schouders hebben genomen, daaronder gebukt gaan, waardoor hunne vroedschapsenergie niet tot ontwikkeling kan komen of vermindert en misschien ook wegzinkt.

Voor een 25 jaren was het mode-wachtwoord ‘dat is sentimenteel’ en sloot de bedoeling in zich om de minderwaardigheid van het gevoelsleven in vergelijking tot het hoog geprezen verstand uit te drukken; de ervaring heeft intusschen geleerd, dat ook het menschelijk gevoel zijn rechten en plichten heeft, welke beide behooren te worden eerbiedigd op straffe van een kwijnend voortslepen van den geheelen mensch - hetzij man of vrouw.

Dat mode-wachtwoord heeft in den loop der laatste jaren iets van zijne heerschappij moeten inboeten.

Op eenigszins rijperen leeftijd beseffen wij allen, dat de eenzijdige intellectueele opleiding, waaronder wij ook nu nog al te zeer gebukt gaan, meer de eenzijdigheid en de daaraan onmiddellijk verbonden eenzelvigheid dan wel de harmonische ontwikkeling van ons gemoedsleven bevordert. Wat zeer jammer is zoowel voor het individu zelven alsook voor de gemeenschap, waartoe hij de eer heeft te behooren; de volle individualiteit hapert aan groei en bloei en de gemeenschap mag met leede oogen aanzien, dat zulke menschen in stilte verwelken evenals bloemen, welke zich niet kunnen neigen naar de plaats vanwaar het zonlicht hen tegenstraalt; de gemeenschap ontdekt hen in een hoeksken met een boeksken of bemerkt, hoe zij met angstige schraapzucht opstapelen het eene duizendtal guldens naast het andere.

Voor het bekleeden van het lidmaatschap van een raad zijn ze veel te verstandig; het peil van hun verstandsleven intusschen wordt niet opgenomen door anderen, doch door hen zelven; trouwens het vroedschapsleven deelt niet alleen hunne minachting, doch alles, waaraan moeite en verdriet zijn verbonden; zullie voeren eene ‘krentepofkepolitiek’ en vergeten - indien zij het hebben geweten, - dat 's levens moeite moet worden bevochten door het aanvaarden van de moeiten van het leven.

Het vroedschapsleven stelt zware eischen aan ons gevoelsleven, hetwelk nu eenmaal is een integreerend bestanddeel van geheel onze persoonlijkheid. En bij het denken aan die zware eischen behoeven wij nog niet in de eerste plaats aandacht te schenken aan leed door anderen ons aangedaan; want zwaarder weegt toch het besef van eigen tekortkomingen, waarvan er eentje al te veel op den voorgrond treedt en wel deze: dat wij zoo kinderachtig zijn om ons veel, of althans te veel te storen aan andermans critiek.

Een eigenaardige ondervinding heb ik onlangs opgedaan bij eene sollicitatie voor een rechterlijk ambt; de rechter, bij wien ik mijne belangen bepleitte, liet mij duidelijk voelen, was zelfs zoo oprecht om het te zeggen, dat voor een rechterlijk ambtenaar deelneming aan vroedschapspolitiek niet was gewenscht en aangezien en overwegende ik, zij het ook in lichten graad, vroedschapspolitiek meemaak, ligt de conclusie voor de hand, dat de rechterlijke aanbeveling vroedschapspolitieklooze namen inhield.

Ik ben eene andere meening toegedaan en heb steun gevonden niet in jurisprudentie, doch in een levend woord van den thans overleden Minister Regout, die tijdens de behandeling der begrooting anno 1911 heeft gezegd: ‘Jullie, Juristen, moet u niet opsluiten binnen de enge grenzen van de studeerkamer, maar jullie moet deelnemen aan het maatschappelijk leven.’

Tot dat maatschappelijk leven behoort nu eenmaal ook de vroedschapspolitiek.

De overleden Minister van Justitie had gelijk, doch groote beginselen hebben een geboorte en een strijd om het bestaan te voeren. Al had die minister anno 1911 gelijk, daarom is dat woord anno 1913 nog geen vleesch geworden.

Zoo gaat het met het vroedschapsleven ook; men voelt wel eens diep, heeft wel eens eene schoone gedachte, doch daarom vindt men nog geen steun bij de meerderheid, hoe gaarne men die ook zou verlangen.

En dan wordt men het meest in zijn gevoelsspheer getroffen; als men gelijk meent te hebben en de erkening daarvan bij vroedschaps-besluit niet kan bevorderen.

Dan staat men alleen als niet begrepen en nog minder gewaardeerd man met zijn helder inzicht, fijn gevoel en diepe gedachten, dan staat men alleen, heelemaal alleen, en mokt en mort en moppert en meer in stilte.

Dan als de sollicitant zijn naam op de rechterlijke aanbeveling mist en de vroede man wordt afgestemd.

Zie, als eene sollicitatie mislukt, dan wacht men eene andere af; als men nu ook maar inzag, dat men bij het bevorderen van

een vroedschapsbesluit nog beter inzicht, fijner gevoel en dieper gedachten moet hebben en bovenal meer suggestieve kracht aan den dag moet leggen, dan was er iets gewonnen en het meerdere zou zeker worden behaald, als ook meerdere energie aan den dag werd gelegd.

Want daar juist komt het op aan!

Met alle respect voor uitbreiding van stemrecht voor man en vrouw: het vroedschapsleven eischt den geheelen mensch en wel de harmonische ontwikkeling, welke in staat is zich de vroedschapsbelangen helder voor oogen te stellen en warm te bepleiten en hij die daaraan zijne beste krachten wijdt is ook wel in staat kiespijnachtige gewaarwordingen van allerlei aard aan de vroedschapspolitiek verbonden te overwinnen.

Daarom worde ook niet het vroedschapsleven met minachting begroet of uit de hoogte met deftige voornaamheid behandeld, doch beschouwd als eene schoone taak, welke aanspraak mag maken op onze beste krachten.

EEN JURIST.

Naar Loevestein, nu 't zomer is.

Eindelijk was de winter voorbij met zijn natte, sombere dagen, zijn killen, guren wind, zijn regenvlagen en nevel. En de lente deed haar intrede, zij stoffeerde de naakte natuur met een fleurig gewaad van groen en veelkleurige bloemen. Mei was het volgens den almanak en Mei was het buiten; heerlijk blauw welfde zich het luchtruim over bonte weiden met grazend vee en groene bosschen en de menschen verlieten de vunzige stad en vermeiden zich in de natuur en zagen dat de wereld schoon was.

Maar bewolkte luchten en regen, sombere kilheid vervingen weer de heerlijke vreugde van den stralenden zonnehemel. Juni en bijna geheel Juli gingen voorbij zonder zon, zonder zomer. Tot eindelijk kort vóór Augustus de zomerzon kwam met haar blijheid, haar stralende glans en schittering.

Nu is het feest alomme! in weide en bosch, aan strand, op meer en rivier. Nu leeft wie kan buitenshuis, den ganschen dag. Een genot is het thans op de rivier te drijven op zeil- of stoomboot en de vergezichten vol afwisseling, al droomend genietend, bewonderend te aanschouwen.

De breede Merwede baadt haar krullende golfjes in de gouden zonnestalen en flonkert met oogverblindenden glans, waar geen stoomboot of zeilschip haar oppervlakte klieft. Doch in de verte - hoe helder de wolkenlooze hemel moge stralen - hangt boven het flonkerend vloeiend goud een zilveren waas, geweven uit de haast onzichtbare dampen, welke van haar oppervlakte opstijgen, een waas van teere, doorzichtige mazen, waarin het zonlicht als in prisma 's wordt ontbonden in zijn verschillende tinten, doch alle verzacht, van hun harde schelheid bevrijd. Wit-violet lijkt de dampkring op 't eerste gezicht, slechts voor den aandachtigen beschouwer vertoonen zich al de kleuren van den regenboog, maar alle opgelost in den licht-paarsen hoofdtoon. In de verte, waar water en lucht, rivier en uitspansel in elkaar schijnen te vloeien, is alles voor het oog één ineenmenging van kleuren; maar nabij schieten de golfjes vonken vuur, de randen glanzen als zilver en zwart en somber steken de golfgleufjes af tegen die zilverboorden, het schuim van de raderen der boot

spat als sneeuwkristal langs de donkere zijden, zeilschepen laveeren of stuiven als groote witte zwanen met uitgespreide vlerken door 't bruisend schuimende en spattende sop, terwijl de Merweboot snel haar weg vervolgt en de oevers vol afwisselend leven en vertier als in een kaleidoscoop of kinematograaf langs ons heen gaan. Vooral het Bovenveer geeft een karakteristiek dorpsgezicht op Sliedrecht.

We zijn Sliedrecht gepasseerd en zoover het oog reikt rust de blik op groene weiden, waarin hier en daar een hoeve half tusschen geboomte verscholen en omgeven door hooibergen, reusachtige stapels gevuld tot het beweegbare dak met de schatten van den Biesbosch, het hooi van de eindelooze lage vlakten, van talrijke greppels doorsneden.

Een ander dorp doemt in het Oosten op. Hoe vreemd vertoont het zich vanaf de rivier gezien! Als de boot aan den langen steiger aanlegt, die een honderdtal meters ver van den oever voert, ziet men huizen buiten den dijk en op den dijk, maar de meeste woningen steken alleen haar daken als koppen nieuwsgierig boven den dijk uit, achter welken het grootste gedeelte van Beneden-Hardingsveld gelegen is.

Als een schilderij, grootsch en indrukwekkend, breidt zich de rivier voor ons uit over een breedte van een klein meer, nu we Noord-Brabant naderen. Vlak tegenover Werkendam aan den linkeroever ligt het

sierlijke Boven-Hardingsveld als een dorpje of miniatuurstadje uit een bouwdoos. Coquet steekt het torentje zijn spits uit boven het

SLIEDRECHT. - Stoomboot ‘Merwede’ op de rivier.

geboomte. Wilt ge hier de rivier overroeien van Noord-Brabant naar Zuid-Holland, van Werkendam naar Boven-Hardingsveld, dan moet ge twintig minuten lang flink uwe

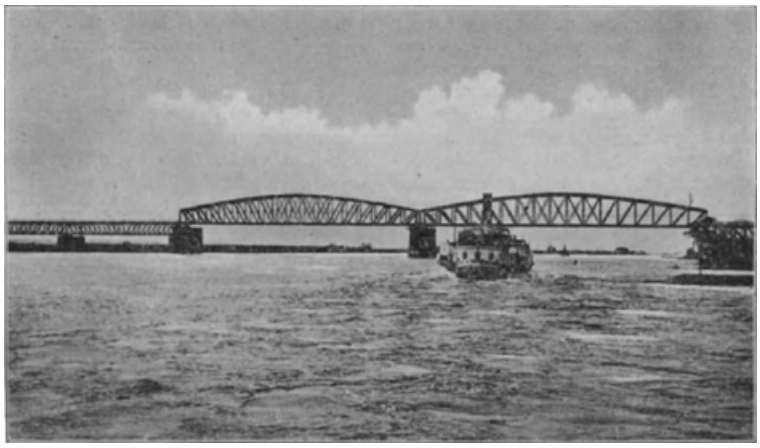

SLIEDRECHT. - Spoorbrug.

armen roeren. Met een ontzaglijke breedte scheidt zich zuidelijk de Nieuwe Merwede af en voert haar water naar 't Hollandsch Diep schuin door den voormaligen Biesbosch.

Bij gebrek aan strand en zee spelen de kinderen hier badplaatsje aan den rivieroever; zij plassen met bloote beenen in het water, telkens terugwijkende, wanneer een passeerende stoomer het water hoog tegen den oever opstuwt. Bij alle veren (aanlegplaatsen) staan groepen mannen schijnbaar doelloos te kijken. De Merwede met haar scheepvaart en vischvangst is voor de oeverbewoners het leven, zoowel in geestelijken als in stoffelijken zin, bron van genot en afleiding evengoed

als van inkomsten; ouden van dagen verdroomen aan haar boorden den tijd van zonsop- tot zonsondergang, en zelfs in den

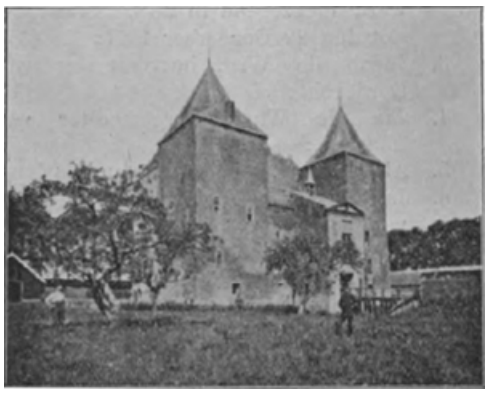

Slot Loevestein.

winter of bij stormweer staren de menschen naar de hooggaande golven van den wassenden of ebbenden stroom. Aan de rivier meten zij de hevigheid en kracht van den wind en hun blik schijnt geboeid door het machtig aangrijpend spel der fel bewogen wateren.

Met veel zeemansschap heeft de bodt onder 't oversteken van Boven-Hardingsveld naar Werkendam een reusachtige Ƨ beschreven en legt nu te Werkendam voor wier bewoners zij het eenige middel van verkeer is met de overige wereld.

Wij zien de zalmvisscherijen bezig de netten met een stoombootje uit te zetten en weer in te nemen en slaan met belangstelling gade hoe zelden de zijden mazen een zilveren buit binnenhalen.

Te Gorinchem gekomen, ligt vlak naast de aanlegplaats van de salonboot, die we nu verlaten, het stoom- of veerbootje op Loevestein en nauwelijks zijn we aan boord of we zetten koers naar de plaats, waar Maas en Waal te samen spoelden - de Maas heeft thans een andere monding. Voorbij Gorinchem wordt de rivier vooral niet minder druk bevaren, ook de schepen en booten die door 't Merwede-kanaal (de Keulsche vaart) naar Amsterdam gaan, passeeren ons hier.

Rechts zien we de kleine bijna Middeleeuwsche sterkte, het stadje Woudrichem verrijzen, door de inwoners zelve Woerkum geheeten, juist waar de Maas met de Waal tot Merwede samenspoelt. Een hooge muur of steenen kade beschermt het tegen de rivier, een poort, de Waterpoort, geeft toegang tot de oude en ouderwetsche veste, zoo klein, dat er behalve de hoofdstraat, die haar van 't noorden naar 't zuiden doorsnijdt, slechts een paar zijstraten zijn, die tegen de wallen doodloopen. Aan alle zijden toch, behalve aan den waterkant, sluiten breede wallen het visschersplaatsje in. 't Is of we ons bevinden in een van de stadjes uit de Middeleeuwen, wier trots en heerlijkheid het was zich ter verdediging met muren en wallen te omringen, en wier bewoners huisden in hooge huisjes met trapgeveltjes en ijzeren ankers in de muren. Zeer oude gebouwtjes, op het oog nog gaaf, uit het begin der zeventiende en 't laatst der zestiende eeuw, zooals we lezen uit de ijzeren jaartallen in de spitse gevels, treffen ons oog. Nergens passen deze antiquiteiten zoo volkomen bij hun omgeving als in dit bekrompen stadje, waar alles oud en oudmodisch is, zoodat een enkel modern winkelhuisje zonderling afsteekt bij het antieke geheel.

Maar ik zou vergeten u te vertellen, dat het veerbootje op Loevestein Woudrichem niet aandoet (wat erg jammer is.) Wil men dit geconserveerd stukje oudheid bezoeken, dan moet men dit doen per veerboot, die van Gorinchem op Woudrichem vaart.

Wij laten dus Woerkum rechts liggen en vergasten onze oogen aan den ontzaglijken Loevestein, die zijn twee vierkante torens met achtkante spitsen boven de hooge boomen verheft, welke de sterkte omringen.

Op de landtong, het Monnikenland genaamd, die tusschen Waal en Maas spits in de Merwede uitloopt, ligt aan den Waaloever de hooge burcht als beheerscher van twee stroomen.

Naar de bouworde te oordeelen, is hij gesticht door de Noormannen. Later kregen de heeren van Altena het kasteel in eigendom.

De vrouw van een dier heeren heette Johanna van Leuven of (Fr.) Louvain en haar ter eere zou haar gemaal den burcht Louvainstein hebben genoemd, (stein = steen = kasteel, sterkte). Misschien ook is de naam afkomstig van *loeven* (= bijdraaien), omdat de schepen, die de Waal op- of afzeilden, hier moesten bijdraaien tot het betalen van tol. Een derde lezing geeft als oorsprong den naam Leeuwenstein naar den Leeuwensteen, een zerk met ijzeren ring, die vroeger op den Voorhof lag en waarop men het in Gothische letters gebeitelde opschrift las: ‘Den Löwenstyne’. Op dezen Leeuwensteen werden de terdoodveroordeelden terechtgesteld. In 't jaar 1332 kocht Willem III de Goede, graaf van Holland, de heerlijkheid Altena, waaronder Loevestein behoorde, van Diederik, graaf van Kleef, zoodat de burcht sedert aan Holland behoorde. Thans is hij Rijkseigendom. In 't jaar 1575 werd het gebouw met wallen en grachten omringd: men kan het dus nu ook wel fort Loevestein noemen. De inwoners van Woudrichem betitelen het steeds met den naam: het Kasteel.

De boot legt aan vlak bij het fort en wij gaan door de poort Loevestein binnen. 't Is verboden op de wallen te wandelen. Bij de poort hangt een bel en op ons luiden is een bejaarde vrouw te voorschijn gekomen, die ons geleidt door de verschillende zalen van het kasteel en op den bekenden, door 't gebruik geijkten, zangerigen deun de geschiedenis vertelt van 't gebouw en wie er in de onderscheidene vertrekken gevangen hebben gezeten, hoe lang en om welke reden en of zij er gestorven, ontslagen of ontvlucht zijn. Eenige zalen mogen niet meer worden betreden, omdat de vloer niet betrouwbaar is. Ook tot de torens, den Waal en den Maastoren, wordt men niet meer toegelaten. Vreeselijk somber en haveloos, vervallen, ontredderd en bouwvallig is het inwendige van deze geduchte sterkte, die toch een belangrijk monument is van onze geschiedenis, onze Bastille of Tower. Laat ons hopen dat de burcht spoedig gerestaureerd en geoutilleerd zal worden, evenals het Muiderslot, ter wille van zijn historische waarde. Naar wij vernemen bestaat het plan hiertoe.

Ziehier de rij van mannen, welke als staatsmisdadigers, krijgsgevangenen of wegens godsdiensttwisten in dezen burcht in gevangenschap hebben gezucht:

1. Meester Gozewijn de Wilde, stadhouder van Filips den Goeden, in 1448 op den Leeuwenstein onthoofd;
2. Arnoldus Maas Geesteranus, predikant te Schelluinen (bij Gorcum), die als gevangene op het kasteel huwde met Suzanna van Oostdijk; het huwelijk werd ingezegend in de kerk van het slot den 22 December 1627;
3. Jacob de Witt, burgemeester van Dordrecht;
4. Jan de Waal, burgemeester van Haarlem;
5. Albert Ruyl, pensionaris van Haarlem;
6. Jan Duyst van Voorhout, burgemeester van Delft;
7. Nanning Keyzer, pensionaris van Hoorn;
8. Nicolaas Stellingwerf, pensionaris van Medemblik;
   de laatste zes in 1650 op last of met machtiging van de Staten-Generaal door den stadhouder Willem II gevankelijk naar Loevestein gevoerd (Loevesteinsche Factie);
9. Bernerus Vezekius, predikant te Echteld, 1624;
10. Charles de Noëlles, predikant te Utrecht, 1623;
11. Ed. Poppius, predikant te Gouda, 1623;
12. Dirk (of Theodorus) Boom, predikant te Beusichem, 1624-1631;
13. Simon L. Bysterus, predikant te Ingen, 1621;

14. Paulus Lindenius, predikant te Soest, 1621;
15. Hugo de Groot, pensionaris van Delft, 1619-1621;
16. Rombout Hoogerbeets, pensionaris van Leiden, 1619-1626;
17. Samuël Prince, predikant te Baardwijk, 1624-1626;
18. Petrus Cupus, predikant te Woerden, 1624;
19. Abraham van Wicquefort, Poolsch gezant, 1675-1679;
20. Simon van Halewijn, burgemeester van Dordrecht, 1693-1696;
21. Pieter de la Roque, luitenant-generaal, 1749;
22. Alexander, graaf van Bylandt, bevelhebber van Breda, 1793-1795;
23. Belgische krijgsgevangen officieren, 1831;
24. George Ayscue, Engelsch admiraal, 1666-1667.

Het treft ons, dat vele dezer heeren uit den Loevestein ontsnapt zijn en 't is met een waar gevoel van verlichting dat we dit blijde nieuws uit den zangerigen mond onzer

gids vernemen. Verrukkelijk schoon is het panorama uit de vensters der tweede verdieping, naar het Oosten over Monnikenland, Waal en Maas, westwaarts over de Merwede, waar ‘Gorcum rijst van ver’ en des te heftiger moet dit verlokkend uitzicht het verlangen naar vrijheid hebben opgewekt bij de in dezen somberen steenklomp levend begravenen. Heerlijk vinden we 't, als we door de zware poortdeur naar buiten treden en het oude uilennest achter ons gesloten wordt. Met wellust ademen we de frissche zomerlucht in en spoeden we ons naar 't veerbootje, dat weldra weder het water van de Waal en van de Merwede schuimend doet opspatten en ons voert door een bedrijvige wereld van vrijheid en schoonheid, door het mooie Holland met zijn kleurenrijke luchten.

Op de Fop-Smitboot gekomen, die ons te Gorcum wacht, zoeken we op het dek een zitje in de luwte - overal zijn glazen schermen aangebracht - zoodat we, 't is inmiddels bijna 7 uur geworden, bovenop kunnen genieten van de lekkere lucht en 't gezicht op het water. Onderweg zien we de zon prachtig ondergaan als voorspelling van een nieuwen zonnigen dag. Welke streek zullen we morgen bezoeken? Mooier tocht dan vandaag kan 't moeilijk zijn.

Wie volop van de vaart naar en 't bezoek op Loevestein wil genieten, koope en leze vooraf: 1°. een bootboekje van Fop Smit's reederij (Rotterdam), waarin *Reisbeschrijving;* 2°. Loevestein, onze Staatsgevangenis, Geschiedkundige aanteekeningen door P.J. Verlee, Uitg. J.H. Knierum te Gorinchem, prijs: 15 cts.

De bezoeker, die ‘Loevestein’, geschiedkundige roman van Oltmans, gelezen heeft, ondervindt een groote teleurstelling bij het lezen van bovenstaand boekje. Toen ik jaren geleden het kasteel bezocht, vertelde de gids, dat een der verdedigingstorens, die den voormuur flankeerden, met Herman de Ruyter in de lucht was gevlogen*) - de andere staat er nog en heet Kruittoren. Toen ik onze geleidster bij mijn laatste bezoek vroeg of zij niet vergat aan de dames en heeren dit interessante feit mede te deelen, zeide zij, dat de hoofdonderwijzer van Gorcum, genoemde schrijver, haar had medegedeeld dat dit niet juist was. De eigenlijke toedracht leest men in 't boekje.

't Is een desillusie. 't Spijt me om Herman de Ruyter en om onze geschiedenis. Deze held, want dit blijft hij ook bij de nieuwe lezing van zijn moedige daad, deze held had waarlijk wel den roem van Karel Josephus van Speyk verdiend.

Bevredigender daarentegen in het boekje is het verhaal over Hugo de Groot's ontsnapping; dat doet het vaderlandlievend hart goed.

Laat men toch niet al te veel in onze historie wroeten: al 't mooie verdwijnt. Wij kunnen nu nog helden vereeren en daden van zelfopoffering bewonderen. Maar wat zal er overblijven, als we maar steeds blijven onderzoeken en nasporen? Ik stel voor: handen af van ons roemruchtig verleden!

Sliedrecht.

C. GROUSTRA.

Overzicht van de Week.

Padvinders-nut.

I.

Steeds méér stemmen.

*) Zooals Oltmans meedeelt.

Gelijk ik reeds herhaaldelijk met genoegen kon constateeren, gaan er steeds méér stemmen op tegen de krankzinnige dwaasheid van het padvinders-gedoe, en het daarmede gepaard gaande den kinderen willen maken tot schijnmannen, en hen daarmede berooven van allen eenvoud en natuurlijkheid. - Thans is het weder 'de Naakte Waarheid', het onlangs door mij hier aangekondigde nieuwe Blad, dat zich aldus uitlaat, naar aanleiding van de eigenaardige toestanden, in het Padvinderskamp te Ymuiden voorgekomen, en waarop ook-ik onlangs wees in de Holl: Lelie:

Het hoofdbestuur der Nederlandsche Padvindersorganisatie achtte zich onlangs verplicht zijn afkeuring en verontwaardiging ter algemeene kennis te brengen over het feit, dat het 'eerste groote Padvinderskamp te IJmuiden' op zoo 'onoordeelkundige wijze' beheerd wordt.

'Het kamp - aldus het Hoofdbestuur - dient blijkbaar in hoofdzaak als kermisvermakelijkheid voor de IJmuider burgers; tegen entrée wordt het kamp vooral 's avonds overstroomd door IJmuiders, mannen en meisjes, die zich in restaurant (waarin een soort dameskapel) aan bier, enz. te goed doen of in het kamp rondloopen.'

Wij vinden één en ander ook lang niet onbedenkelijk, vooral met het oog op den jeugdigen leeftijd van deze padvinders-aapjes. Een da meskapel, een drankgelegenheid.... 't is alles wel geschikt om deze jochies heelemaal te doen

vergeten, dat ze, al dragen ze een apenpakje en 'n mes op zij, eigenlijk toch nog niet droog achter de oortjes zijn, wat ze, naar hun houding en gezicht te oordeelen, wel eens uit het oog schijnen te verliezen[*)]*. Intusschen heeft alles z'n goede zijde. Hier opent zich namelijk een breed terrein van werkzaamheden voor deze snoeperige knulletjes. Ze kunnen nu hun lust, om iedereen, of men er van gediend is of niet, met hun 'dienstvaardigheid' lastig te vallen, botvieren aan het 's avonds naar huis brengen van de dronken IJmuiders, ('mannen en meisjes').*

Deze laatste opmerking ziet waarschijnlijk op het bekende feit, dat de padvinders op sommige plaatsen den dienstmannen en kruiers in hun broodwinning te na komen door 'dienstvaardig' (of kruiperig?) de pakjes en valiezen te gaan dragen voor aan het station aankomende 'groote mannen' die congressen, enz., bezoeken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
De gevolgen van het kinderen als groote mannen behandelen.

Een ander voorbeeld der eigenaardige 'nuttigheid', waaraan de Padvinder jeugd zich schuldig maakt, bracht ons onlangs het gemengde-nieuws uit verschillende bladen, waarin men namelijk kon lezen hoe, - in ik weet niet meer welke provinciestad, - zulke jochies in een tuin bijeen waren, zich oefenden, en 'eens wilden zien hoe ver hun revolver schoot,' met het gevolg natuurlijk dat de kogel ergens in de buurt binnendrong en íemand verwondde.

Dat komt ervan als men dergelijke kinderen, die nog in de kinderkamer thuishooren, gevaarlijke wapens toevertrouwt met welke vele volwassenen niet eenmaal kunnen omgaan al te dikwijls. Indien zulke schoolkinderen, na behoorlijk hun lessen geleerd te hebben, zich ontspanden op een aan hun leeftijd passende wijze, en in gewone kleeren in plaats van in apenpakjes dan zou dat zeer zeker zoowel in hun eigen belang zijn als in dat hunner naasten - voor wien zij van lieverlede een wezenlijke plaag dreigen te worden in allerlei opzichten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Frappez, frappez toujours!
I.
Het onderscheid tusschen de Nederlandsche en de buitenlandsche pers.

Niet genoeg kan er op worden gewezen hoe méér dan achterlijk wij nog zijn ten onzent in zake dierenliefde en dierenbescherming. O, ik zeg niet die van particulieren aard, maar ik heb op het oog het openlijk, in de pers, van overheidswege, enz. opkomen voor en in bescherming nemen van het lot van het mishandelde dier. Ten onzent zijn ministers, journalisten, enz., voor iets zoo minderwaardigs als het dier te 'verlicht', in Engeland en Frankrijk daarentegen worden de hoofd-artikelen van groote dagbladen gaarne gewijd aan de zaak der dierenbescherming, en geeselen de

*) Toevallig las ik juist dezer dagen in een 'brief' van een der Ymuider leiders, hoe de onder zijn leiding zijnde, aldaar vertoevende padvinders ± dertien (!!) jaren telden. REDACTRICE.

geestigste en bekwaamste causeurs, met welversneden pen, de gedurig voorkomende misdrijven, door dierenbezitters bedreven aan hunne slachtoffers. - Zoo b.v. neemt Paul Léautaud, redacteur van de 'Mercure de France', de moeite zijn collega, den zoo bekenden Clement Vautel van Le Matin, in den arm te nemen om in dat Blad twee mispunten te signaleeren, waarvan de een zijn hond, na hem tien jaren te hebben bezeten, gemakshalve achterliet in zijn oude woning, terwijl de ander een elfjaren met hem lief en leed gedeeld hebbenden viervoeter-vriend op zekeren dag liet afmaken, nu hij genoeg van het arme dier kreeg, niettegenstaande het ongelukkige schepsel zich met geweld verzette tegen de wreede handeling. - En Clement Vautel zijnerzijds wijdt bereidwillig een van zijn rake Matin-artikeltjes aan zulk schandelijk gebeuren, noemt iemand, die aldus handelt met zijn viervoeter, 'un misérable'.

Wanneer zal het ten onzent eindelijk zóó ver komen, dat de wreedheden en gruwelen, begaan aan de dierenwereld, niet enkel onverschillig worden meegedeeld onder het gemengde-nieuws als de meest-gewone zaak ter wereld, maar worden *gehekeld* en aan de kaak gesteld - en bovenal gestraft naar verdienste?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Dezelfde 'Matin', die op zijn eerste bladzijde zulke troostelooze staaltjes meedeelt van menschelijke ondankbaarheid jegens den hond, neemt in hetzelfde nommer op zijn vierde bladzijde een verhaal over uit The New-York Herald, dat een schitterend en aandoenlijk ge-

tuigenis aflegt van de trouw en ongeëvenaarde liefde door een hond gewijd aan zijn meester. Mr. Williams Boijsen, diens vrouw en hun driejarig kind - aldus de New-York Herald - zijn namelijk onlangs verongelukt door een auto. Hierna wilde hun hond, dien zij als het vierde lid hunnerfamilie behandelden, de lijken niet meer verlaten. Hij volgde de baar van het huis naar de Kerk waar de lijkdienst zou worden gehouden, en, toen men een voor een de lijken droeg naar de kisten, ging hij telkens mede heen en terug op elk dier droevige gangen. Gedurende den lijkdienst-zelf bleef het arme dier onbeweeglijk liggen; alleen zijn oogen spraken een niet weer te geven taal. Na afloop van den dienst herhaalde zich dezelfde droevige wandeling driemalen achter elkander, en, op het Kerkhof, toen alles was afgeloopen, strekte de trouwe vriend zich uit op het verschgedolven graf, en liet zich door niets bewegen heen te gaan. - - - -

Dezelfde courant, die op haar eerste bladzijde is genoodzaakt de afschuwelijke onverschilligheid aan te toonen waarmede de mensch zijn hond-vriend, die hem tien, elf jaar achter elkaar trouw was, aan zijn lot overlaat, deelt in hetzelfde nommer mede dit roerend voorbeeld van honden-trouw, tot over dood en graf heen, aan de menschen die hem lief zijn.

En toch zijn er nog, die zich te goeder trouw verwonderen, dat ik-voor-mij het meerendeel van 't menschdom oneindig *lager* stel dan de dieren - althans het honden-ras!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Uit Amerika.

Een abonnée uit Amerika is zoo vriendelijk mij te schrijven, om zich beschikbaar te stellen tot het geven van inlichtingen aan haar, die lust zouden gevoelen haar geluk te beproeven in de Vereenigde Staten. Zij schrijft mij, dat het daartoe vóór alles een vereischte is jong te zijn, gezond, goed Engelsch te spreken, en de energie en den moed te bezitten om zich er coûte que coûte doorheen te slaan. Zelve, na véél ondervinding, geslaagd, is zij begeerig anderen te helpen, terwijl zij er intusschen bijvoegt, dat zij niemand aanraadt zoo maar mir nichts dir nichts dit groote waagstuk te ondernemen.

Nog op een ander punt in haar brief vestig ik de aandacht, namelijk op hare ondervinding in zake de dierenbehandeling.

Honden - aldus schrijft zij - worden hier oneindig veel minder mishandeld dan in Holland. In deze Staat, waar ik woon, mag geen hond als trekdier gebruikt worden! - - - - - - - - - - - - - -

Wanneer zal Nederland eindelijk eens een voorbeeld nemen aan hetgeen in andere landen sinds lang geschiedt ten behoeve van het dier?

Wanneer zal men eindelijk ten onzent zóó ‘beschaafd’ worden, dat men het menschonteerende af beulen van honden, die weerloos voor een kar worden gespannen en dikke logge kerels moeten torsen, niet meer *wil* zien, nergens meer, óók niet op het platteland?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht. Meine Vergangenheit door Maria Freiin von Wallersee ci-devant Gräfin Larisch.
I.
De Keizerin.

Een schavot-rood-kleurig omslag, waarop de titel: 'Meine Vergangenheit' is afgedrukt in rouw-zwarte letters! Het 'drama van Meyerling' opgerakeld voor de zooveelste maal! De persoon van de veelbesprokene, veel-beklaagde, veel-beminde, vermoorde keizerin Elisabeth ter sprake gebracht in intieme onthullingen! - Geen wonder, dat alle mogelijke causerie-schrijvers uittreksels en beschouwingen samenstelden, en dat - zooals gewoonlijk - de *wezenlijke* inhoud van het boek van Gräfin Larisch geheel en al is verdraaid en verwrongen tot een onwaardig schandaal-marktgeschreeuw.

Waartoe geen reden bestaat!

Voor de zooveelste maal zij het ook hier weder met allen nadruk gezegd, zij, die een onpartijdig eerlijk oordeel willen vellen over den inhoud van welk boek ook, moeten zich de moeite getroosten dat boek zelf te lezen inplaats van af te gaan op meestal geheel en al scheeve voorstellingen van den inhoud, gegeven door derden, ter goeder of ter kwader trouw.

- Mij-zelve is de persoonlijkheid van keizerin Elisabeth altijd zoo heel sympathiek geweest, haar droevig lot heeft mij steeds een zoo oprechte deelneming afgedwongen, dat het mij tegen de borst stuitte een pamflet ter hand te nemen, waarin die persoonlijkheid

zou worden ‘onthuld’, naar beneden gehaald, van haar voetstuk getrokken, door de schennende hand eener eerst door haar beweldadigde dan zich tegen haar keerende naaste bloedverwante.

Immers, dien indruk, van een dergelijk schaamteloos pamflet, krijgt men als men de verschillende uittrekseltjes leest, over de schoonheids-middelen door de keizerin aangewend, over hare aanbidding van haarzelve, over haar verhouding tot haren zoon, enz. Wie beter dan de Freiin von Wallersee, de eigen dochter van keizerin Elisabeths broeder, de dagelijksche getuige harer handelingen, vermocht in al deze opzichten achter de schermen te kijken! Wat zij vertelt berust zonder twijfel op waarheid uit eigen aanschouwen.

Alweder eene illusie minder dus!

Alweder eene persoonlijkheid besmeurd, wier herinnering men zoo graag heilig had bewaard! -

En echter,... leest men het boek in zijn geheel, in zijn samenhang, in zijn korte nuchtere feiten-opsomming, dan blijft er van al die schandaal-woede zoo heel weinig over; dan komt men tot de verblijdende conclusie, dat de couranten-nieuwtjes-verzamelaars er precies datgene hebben uitgepikt wat paste in hun eigen kraam van opzien willen baren, met weglating van de rest, welke aan de ‘onthulling’, in zijn geheel genomen, een veel vergefelijken en veel minder weerzin wekkenden aanblik geeft.

Precies op dezelfde manier als indertijd een onzer meest-bekende rechtzinnige staatslieden in de 2de Kamer een brief van een tegenstander slechts gedeeltelijk voorlas, met de bedoeling dien tegenstander daardoor te compromitteeren - - terwijl hij er zich naderhand openlijk op beroemde dat diezelfde brief, in zijn geheel gelezen, op de zoogenaamd compromitteerende zaak een geheel ander licht wierp, en daardoor de schijnbaar-laakbare handeling gansch en al ophelderde. - -

Door een dergelijken truc zijn de couranten-verslaggevers er in geslaagd van den inhoud van een op zichzelf vrij-onbeduidend boek een groote sensatie teweeg te brengen, als gold het hier plotseling eene pijnlijke ‘openbaring’ over het intieme leven eener tot hiertoe hooggeëerde vrouw, waardoor zij in een geheel nieuw en allesbehalve vleiend licht treedt voor het nageslacht. -

O, niet alsof keizerin Elizabeth door haar nicht gespaard wordt! Integendeel! Juist daarom, omdat dit niet het geval is, hebben deze zoogenaamde opzienbarende onthullingen nog te minder beteekenis. Immers, zij getuigen van een inderdaad allerminst verschoonende stemming ten opzichte der eens zoo door de schrijfster aangebedene ‘tante Sissy’; en toch, diens ondanks, vertellen zij zoo heel weinig dat, in den grond, in dieperen zin, tégen het karakter en tégen de sympathische persoonlijkheid van deze bijzondere vrouw inneemt. - -

Zeker, voor wie verkoos aan te nemen tot hiertoe dat deze schoone vorstin, dóór die schoonheid, metéén ook zonder gebreken is geweest, voor zulk een verblinden aanbidder moet het eene teleurstelling wezen, in ‘de onthullingen’ van de ex-gräfin Larisch te lezen van tante Sissy's ijdelheid, van hare zelfzucht soms, van hare coquetterieën, enz. Echter, welk karakter, hoe hoogstaand ook, is zonder zwakheden of feilen! Niemand onzer!

En, bekijken we wat nader de feilen en zwakheden, aan keizerin Elisabeth toegedicht door hare nicht Marie von Wallersee, dan is daarvoor daarenboven een

dubbele verontschuldiging te vinden in de omstandigheden harer buitengewone schoonheid, harer hooge positie van vorstin, harer eigenaardige erfelijke belastheid, van behoorende tot de hoogbegaafde melancholische en excentrieke Wittelsbachs.

Zij, keizerin Elisabeth, was, volgens hare levensbeschrijfster, Marie von Wallersee, in de hoogste mate gesteld op hare schoonheid. 'Zij bad zich-zelve aan'.

Soit! Indien men dit enkele zinnetje leest, klinkt het inderdaad al heel weinig sympathiek. Indien men echter óók leest daarneven hòe zeldzaam mooi-gebouwd deze vrouw was, hòe wonderbaar-bekoorlijk van uiterlijk, zóó dat ook eene van haar eigen geslacht, als haar jong achttienjarig nichtje, dat alles onophoudelijk in het oog viel en onbepaalde bewondering afdwong, indien men daarneven bedenkt hoe haar allegelegenheid werd geboden, door haar hooge positie, te schitteren met die schoonheid, zich te laten aanbidden, zoowel door eene slaafsche hofhouding als door een geheel volk, is het dan zoo heel-erg, dat een heel-jong-gehuwd prinsesje, gedoemd tot het leegloopers-vorstin-bestaan van vergulden slavernij, zichzelve van jongs-af hoogelijk geviel in die aangename rol van gevierd en bewonderd worden, op *goede gronden*, niet om haar rang, maar zuiver om haar *vrouw*-zijn!

Wie Uwer zonder zonde is werpe den eersten steen op haar!

Dit geldt óók voor de vergrijpen van lichtzinnigheid en erger, wraarop de ex-gräfin Larisch vóórtdurend zinspeelt, en waarvan zij beweert zóó zeer de vertrouwde te zijn geweest, dat kroonprins Rudolf, toen hij later op zijne beurt haar tot dezelfde bemiddelaarster-rol aanwenden wilde, haar voor de voeten wierp, hoe zij in dit opzicht immers óók steeds zijne moeder ten dienste had gestaan. -

- Ik wil ook hier niet redetwisten over de al of niet-betrouwbaarheid dezer slechts vaag uitgesproken beschuldigingen. Ik wil ook hier aannemen dat zij wáár zijn. Maar ook hier geve men zich wèl rekenschap van de bij-omstandigheden. Evenals bijna alle vrouwen van haar rang en positie koos Elizabeth niet uit liefde een echtgenoot, maar werd aan hem uitgehuwelijkt uit politiek. Haar echtelijk leven werd - het nichtje Marie von Wallersee-zelve getuigt dit - reeds van den begin-af overschaduwd door de plagerijen en kleinzieligheden eener jaloersche schoonmoeder; eenerzijds werd haar alles geboden wat een jonge vrouw, met veel temperament, en pas-ontwaakte zinnen, kàn verlangen, de liefde van elken schoonen beminnelijken man die op haar weg kwam, anderzijds hield het strenge gareel der 'plicht' haar vast, een gareel waarin haar wettige echtgenoot-zelf lang niet altijd liep zijnerzijds. Dat zij onder die omstandigheden, nu en dan zich wel eens losrukte, struikelde -, 'viel', mijnentwege, wie durft er haar om veroordeelen? Was zij niet tenslotte vrouw? Mensch?

Een van de ingewijden uit het Weener hof-leven van die dagen, iemand dien ik persoonlijk zeer goed ken, vertelde mij onlangs, hoe de jongste dochter van keizerin Elizabeth, de eenige harer kinderen waarvoor zij, volgens hem, - en ook volgens de ex-gräfin Larisch - wezenlijk liefde heeft gekoesterd, inderdaad niet tot vader heeft den tegenwoordigen grijzen keizer van Oostenrijk, maar een geheel ander iemand. Maar hij voegde er óók bij, wat de ex-gräfin Larisch verzwijgt, hoe juist in dienzelfden tijd àlle reden bestond tot eene verwijdering zijdens keizerin Elizabeth van haren echtgenoot, door diens eigen schuld. Wat zij zelve niet wist en begreep, werd aan haar en hare moeder onthuld door een uit München te hulp geroepen specialiteit; (die, terstond na dat consult, voorgoed in Weenen is benoemd tot professor). Geen wonder waarlijk dat zij, onder die omstandigheden, bij hare schoonheid, hare jeugd, de haar geboden verleidingen, bij haar temperament-vollen aard bovendien, zichzelve 'wreekte', zoo zij al niet afdwaalde uit een teederder reden dan die van gekrenkte vrouwenwaarde-alléén! -

En eindelijk, het door de ex-gräfin Larisch-zelve niet eenmaal gemaakte, maar door de schandaal-belusten met zorg verbreide verwijt, omtrent haar onverschilligheid en koudheid ten opzichte van haren zoon, den held(?) van het drama van Meijerling! - - Marie von Wallersee schrijft ergens, dat de keizerin eens tot haar zoude gezegd hebben: Rudolf is slechts bij toe val een kind van mij, (of iets dergelijks). Al weder geldt hiervan wat ik reeds hierboven schreef: indien men zoo'n enkel afzonderlijk zinnetje leest, het dan met groot kabaal overneemt, en bespreekt in lange beschouwingen, dan klinkt het op zichzelf al heel weinig-aantrekkelijk, en geeft een hoogst-onaangenamen indruk van haar die het durfde uitspreken. Echter, leest men alles in zijn verband, dan is die enkele opzichzelfstaande uitdrukking nog geenszins een afdoende bewijs dat de keizerin daarom niet nochtans een goede moeder was, op hare wijze, althans eene niet slechter dan de meesten. Wat meer is, Marie von Wallersee-zelve legt er nergens den nadruk op, dat hare tante Sissy zoo bijzonder onaardig was voor Rudolf; het zijn enkel de reclame-makers die dat enkele zinnetje

uitlichtten uit haar boek, en er op vóórtbouwden. Volgens Marie von Wallersee-zelve echter was Rudolf-zelf een heel weinig-sympathiek jong-mensch, vroeg-bedorven, vroeglichamelijk vergaan. Zijne moeder leed bebegrijpelijkerwijze zeer onder zijn leefwijze, betreurde die, trachtte hem met zijne vrouw te verzoenen, en openlijke schandalen te voorkomen, en was, toen eindelijk het drama van Meijerling voorviel, diep- en oprecht-geschokt over zijn dood. Zij-ook nam toen de zware taak op zich den Keizer te gaan verwittigen van het voorgevallene. En hare onverzoenlijkheid daarna ten opzichte van hare tot hiertoe zoo zeer door haar begunstigde nicht Marie von Larisch (zooals de thans gescheidene vrouw toen nog heette) is een laatste en sprekend bewijs van hare moederlijke gevoelens voor haar zoon, welke zich met kracht deden gelden in het leed, toen het er op aankwam zijn nagedachtenis te eeren. Marie von Larisch immers had de helpende hand gehad, maandenlang, in de liaison tusschen haren neef, den kroon-

prins, en Mary von Vetserá; zij zelve had het jonge meisje op de Hofburg gebracht tot dien vreeselijken laatsten tocht naar Meijerling. En, vanaf het oogenblik waarop deze niette ontkennen feiten tot de kennis der keizerin kwamen, door den noodlottigen afloop van alles, vanaf dat oogenblik wees zij onverbiddelijk de deur aan de eens zoo veelgeliefde nicht, aan wier heimelijke inmenging zij thans het verlies van haren eenigen zoon had te danken. Beden, verzoeken, bemiddelingen van derden, niets hielp om haar tot ook maar één onderhoud te bewegen.

En Marie von Wallersee-zelve erkent, aan het eind van haar boek, na vier en twintig jaar, de billijkheid dezer verbittering, erkent eerlijk, hoe zij de gevoelens harer tante niet geheel en al onverklaarbaar vindt ten haren opzichte Al tracht zij natuurlijk zichzelve en-passant schoon te wasschen. -

M.i. treedt Elizabeth van Oostenrijk uit dit boek te voorschijn, beklagenswaardiger, sympathieker, aparter vrouw dan ooit tevoren! Voor het botte, kleinzielige, onbeduidende vorstenbestaan, waarvoor hare geboorte haar bestemde, was zij niet geschikt, was zij te schoon, te begaafd, te veel vrouw. Daardoor heeft zij geleden, heeft zij gezondigd - heeft zij geboet. - Koude, leelijke, hartelooze, alledaagsche menschen mogen mijnentwege op zoo iemand met deugdzame geringschatting neerzien, voor mij is en blijft zij eene *iemand*, die hemelhoog uitsteekt, uiterlijk en innerlijk, boven honderden en duizenden niemanden! -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wordt vervolgd).

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Zeer geachte redactrice,

Den Heer J.B. Naaktgeboren (zie G e d . w. in de H.L. van 20 Aug. l.l.) behoef ik niet ‘uit te kleeden’, maar ik wil ZEd. in een spiksplinternieuw pak steken. Ik ga ZEd. dus ‘aankleeden’.

1°. leest ZEd. slecht, of *wil* niet lezen, want ik vraag (G e d .w. in de H.L. van 30 Juli l.l.) a f d o e n d antwoord, ‘zonder eenige heftigheid’, en nu geeft ZEd. mij s t e e n e n inplaats van b r o o d .

2°. argumenteert ZEd. niet, maar s c h e l d t mij uit voor *krenterig* en *kleinzielig*.

3°. citeert ZEd. op de ‘meer en meer gebruikelijke wijze’, en rukt den zin, welke ZEd. bruikbaar leek, uit zijn verband.

4°. ziet ZEd. voorbij, dat *U*, als r e d a c t r i c e , mij volkomen gelijk hebt gegeven (Corr. aan M i m o s a , in H.L. van 13 Aug. ll.; bl. 112, 2e kolom.)

5°. moest ZEd. als ‘journalist’ weten, dat de N.R. Ct. van 18 Juli l.l. Ochtendblad A, een even waardig p r o t e s t [1] brengt van de hand van den Heer **J.H. Maronier**, als ik in mijn G e d .w. heb trachten te geven.

1) Mijn G e d . w. is van 10 Juli; ging dus het p r o t e s t van Maronier vooraf, maar werd eerst, - jammer genoeg, - in 't No. der H.L. van 30 Juli opgenomen.

6°. dat ik niet betwist aan de Koningin den *mensch* van Rossum te ontvangen, maar wel den K a r d i n a a l v.R. met al de pompe, welke de Roomschen hem *kunnen* geven, maar wij hem niet *mogen* geven.

7°. dat de beteekenis *Protestant* zijn den p r o t e s t a n t Naaktgeboren schijnt te ontgaan, en ZEd. zich stekeblind of O.I.-doof houdt voor de waarschuwingen, die van *waarachtige* protestanten in den lande voortdurend opgaan tegen het knielen voor de 'Roomsigheid'.

Hoogachtend,
Uw Dw.
A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.
's GRAV. 21/8 1913.

Vergeelde Brieven.
(*Vervolg van No. 8*).

'Om te kraaien!' heb ik eens, in jeugdigen overmoed uitgeroepen, bij het lezen der eerste regels.

En thans?

Inplaats dat ze mijn vroolijkheid opwekken, voel ik een lichte weemoed over mij komen.

Peinzend staar ik voor mij uit.

Zou hij, die zoo ootmoedig schrijft: 'de liefderijke God geve hiertoe zijnen zegen!' niet onthutst, versteld staan, als hij ons tegenwoordig geslacht eens kon zien? Welk een contrast de minnaar van tientallen jaren geleden, en het type van tegenwoordig, dat, de vele *goeden* niet te na gesproken, toch helaas! reeds te véél voorkomt! - - - -

Ziet hen langs de straat gaan, de vóór hun tijd dikwijls verouderde jonge mannen, met half dichtgeknepen oogen de meisjes monsterend, die zij op hun weg ontmoeten!

Hm, niet kwaad!

En zij wenden het hoofd om, en kijken haar na, hoe zij verder gaat, heupwiegend, coquet het hoofdje draaiend, decolletté schemerend door de dunne kanten of tullen blouse! -

Kennismakingen worden aangeknoopt, soms in de balzaal, waar op slepende walsmelodieën de zinnen bruisen, de gedachten zich omnevelen, en blanke armen, als even zoovele sirenen, lokken en betooveren! -

'Heeft zij geld?' wordt in een afgelegen

hoek op cynischen toon half-fluisterend gevraagd.

'Die! Haar vader gaat voor geen paar ton uit den weg'!

En ze wordt omzwermd, het misschien niet mooie, maar toch altijd door cavaliers omringde meisje; op het ijs, in de balzaal, op concert of wandelingen, nooit heeft ze gebrek aan een galanten ridder, die haar zijn diensten bewijst, en door wien in stilte de hoop gekoesterd wordt, háár geld eenmaal het zijne te mogen noemen!

Een verloving van enkele maanden wordt ruim voldoende geacht, om elkaar door en door te leeren kennen!

Ouderlijke toestemming vragen!

De candidaat schiet in een heimelijken lach!

Toestemming *vragen*. Belachelijk ouderwetsch idee! Nu ja, hij zal het doen, het is nu eenmaal usance, maar als die niet gegeven wordt, dan hakken ze eenvoudig *zelf* de knoop door, en zenden hun kaarten rond! *Blijven* de oudelui zich verzetten, dan steken ze op een goeden dag naar Engeland over, en laten zich dáár verbinden!

Toestemming *vragen*!

Alsof in de hedendaagsche maatschappij, nu er op tien trouwlustige meisjes misschien één gelijkgezind jongeling gevonden wordt, sprake kan zijn van een weigering! Ze zijn tegenwoordig veel te blij, hunne dochters aan den man te krijgen - de *moeders* zelf werken er nog het hardste voor!

Of er niets op je gedrag of zedelijk leven aan te merken valt?

Lieve hemel, een jongmensch van dezen tijd moet het leven toch *kennen!* Hij moet toch *geleefd* hebben! De grootste bon-vivants worden later de beste huisvaders! Alsof de meisjes zelf zoo gesteld zijn op een houten Klaas of een braven Hendrik. Ze hebben veel liever iemand, die wat rondgekeken heeft in de wereld! Je maakt ze maar wijs, dat je 'von alles geprüft, aber das beste behalten' hebt - en dan zijn ze nog gevleid op den koop toe!

Informaties! Laat men die maar nemen! Het reizen gaat tegenwoordig zoo gemakkelijk en vlug: men behoeft zijne speciale genoegens werkelijk niet in zijn naaste omgeving te zoeken! En mocht er al eens wat van je aan 't licht komen, nu, schoonpapa in spé knijpt er wel een oogje bij dicht!

't Wordt zoo langzamerhand *niet: Hoe* is hij, of *wat* is hij, maar - *waar* is hij!

Zóó is veelal de toon der tegenwoordige jongelingschap!

Ik neem de andere brief ter hand, dateerende 7 Augustus, 1829.

Deze is niet van dezelfde hand, doch eenigszins beverig geschreven, stellig van een bejaard man. Zou het een antwoord zijn op den voorgaanden? Dat zou ik een gelukkige vondst noemen! En ja, reeds bij den aanvang bemerk ik, het goed geraden te hebben!

Geachte Neef.

Ter beantwoording Uwer geëerde letteren dato 28 July dezer, heb ik de Eer Ued. te berichten:

Vooreerst, dat het mij voorkomt, een der voornaamste ouderplichten te zijn, om zooveel mogelijk voor het welzijn hunner kinderen zorge te dragen, en ten tweeden, na die middelen om te zien, welke dat geluk kunnen bevorderen.

Gaarne hadt ik dus altijd mijne kinderen zo na mogelijk bij mij, ten einde hun in moeijlijke omstandigheden tot troost, en in dagen van voorspoed tot Dankbaarheid aan te spooren.

Menigmaal echter blijven met Wijsheid onze wenschen onvervuld, doch dit ontslaat ons geensints van onze verplichting; het is daarom dat ik in eene aangelegenheid als deze, mijzelven mag en moet afvragen: hoedanig beantwoord ik onder deze omstandigheden het best aan den Vaderlijken plicht, mij door de Voorzienigheid opgelegd?

In de verwachting dan, dat het door Ued. aan mij voorgestelde, wegens de verkeering met mijne Dochter, uit het beginsel van echt Christelijke Liefde en toegenegenheid voortvloeid, zal ik Ued. na de inspraak van mijn geweten antwoorden, door Ued. te berigten, dat er voor het tegenwoordige bij mij geene reden bestaan, om Ued. die Verkeering te weigeren, maar, dat er evenmin reden bestaan om zich daarmede te haasten. Integendeel, wel toe te zien, wat men begint en waartoe men handelt. Terwijl het de aldergewigtigste zaak des menschelijken Levens is.

Hoe menigmaal komen uit verscheidenheid van Charakters, door een ontoereikend inkomen, onaangename standplaats en dergelijke, aanleidingen tot misnoegen, welke de goede zedelijke beginselen verbannen.

Zo gij dus te eeniger tijd, wanneer uwe bezigheden (waarvan ik UEd. in geene deele wil aftrekken) UEd. toelaten in Persoon alhier kunt komen, zo kunnen wij nader met elkander spreeken!

Met agting noeme ik mij
Uw dienstvaardigen Neef
Jacob Hoogerstaf.
Kampen, 7 Augustus 1829.

Wie toch eigenlijk dien Jacob Hoogerstaf is?

Ik zou het graag willen weten!

Hij heeft mijn belangstelling gewekt, dezen Vader, man van den ouden stempel, die door het tegenwoordig menschdom misschien voor een tyran, voor een barbaar wordt uitgekreten; omdat hij een popelend jongelingshart ruim een week lang kan laten wachten op bericht, waar met zoo angstig verlangen naar uitgezien wordt!

Al zal hij wel, in de verte, familie van mij zijn, toch is de naam mij onbekend!

Wacht, een idee komt bij mij op: ik ga morgen Nicht Evelien eens opzoeken! Zij, de oude Dame, die meer in het verleden dan in het heden leeft, wier laatste levensjaren, ofschoon nog gezegend door een helderen geest en een krachtig lichaam, tóch een wachten zijn op een hereeniging, met die haar zijn voorgegaan, - zal mij stellig wel méér weten te vertellen van de schrijvers dezer brieven! Eigenlijk is zij een nicht van Moeder, en vele jaren ouder, dan Moeder was. Doch in de gansche familie is zij 'Nicht Evelien' gebleven, en we zullen haar werkelijk missen, lieve, krasse vrouw als zij is, wanneer zij eenmaal voorgoed de oogen sluit! Wij zijn zoo gewend, haaf steeds thuis te vinden in haar groote, rustige kamer met de ouderwetsche, mahoniehouten meubelen, waartusschen vreemd aandoen de enkele voorwerpen en snuisterijen uit moderner tijd: enkele plateel-vazen met gestyleerde voorstellingen erop, Makkumer aardewerk, portretlijsten van aluminium, en op den schoorsteenmantel, naast de antieke pendule onder stolp, een paar nieuwe-kunstdametjes, biscuitbeelden, met waaierend kleed in grillige dans-pose! Of *zij* ze, met háár smaak voor het degelijke en massieve, *mooi* vindt, is een andere vraag. Doch het zijn geschenken van goed-meenende neefjes of nichten, en ze is te goedhartig, om ze niet een eereplaats te geven, uit dankbaarheid voor de goede bedoeling!

Den volgenden dag geef ik reeds gevolg aan mijn voornemen: haar fijn gezicht, met de witte haren licht-golvend vanonder het zwart kanten mutsje, knikt me vriendelijk toe vanuit de zwart-betrijpte leunstoel, en de, nog bijna steeds bezige handen, leggen de breikous terzijde, om mij mede te kunnen begroeten!

'Dat is lief van je,' zegt zij, 'mij eens te komen bezoeken. Ik heb je al gemist den laatsten tijd. Zeker druk gehad?'

We babbelen gezellig een poosje, maar dan besluit ik maar ineens met de deur in huis te vallen! Uit mijn handtaschje krijg ik de bewuste documenten te voorschijn.

'Nicht Evelien, weet U wie Jakob Hoogerstaf is geweest?'

Verbaasd ziet ze mij, vanonder haar brilleglazen, aan.

'Jacob Hoogerstaf? Neen! Ja toch - wacht eens even - hoe kom je daar ineens aan?'

Dan doe ik haar het verhaal van de, na lange jaren van rust, weer aan het daglicht te voorschijn gebrachte papieren!

'Evert van Es dan, Nicht?'

Zij denkt even na, dan richt ze zich een weinig overeind in haar zetel, terwijl een fllauw blosje van emotie haar wangen kleurt.

'Evert van Es! Ja zeker kind, dat was een neef van mij, zoon van Moeders oudste zuster! En och, hoe kan ik ook zoo dom zijn, nu ben ik er weer, hij trouwde met eene Johanna Hoogerstaf! Die jij bedoelt, zal haar vader natuurlijk geweest zijn! Zij was in haar jeugd een heel mooi meisje!'

De oude oogen glanzen, terwijl haar gerimpelde hand zich uitstrekt naar de brieven.

Helaas, het schrift is haar te fijn, de inkt reeds te veel verbleekt.

‘Zal ik ze U voorlezen, nicht Evelien?’

Ze knikt dankbaar!

Zij luistert; soms verschijnt een glimlach om haar lippen. Ach, misschien verzinken voor haar geest ook vele jaren in het niet, ziet ze zichzelf weer, als jong meisje, hopend en vreezend, vangt haar oor dezelfde taal op, als die haar, vanuit deze papieren, tegenklinkt!

Ze zwijgt even, als ik geëndigd heb, maar haar gedachten houden zich onverdeeld bezig met het zooeven gehoorde! Na een poosje herhaalt ze, op denzelfden toon van daar straks: ‘Ja, ze was een heel mooi meisje, dat vertelde Moeder tenminste altijd, en het was een héél gelukkig huwelijk.

Drie kinderen hebben ze gehad, twee meisjes en één jongetje!’

‘Hebt U geen portret van haar, toen ze soms al ouder was?

Neen, dat heb ik niet. Zóólang is de fotografeerkunst nog niet in de mode! Wel van een zuster van hèm!’

Nicht staat op, en gaat met langzame, schuifelende pasjes naar een salon-kastje, kunstig bewerkt en uitgesneden, waarvan ze het bovenste laadje opentrekt. Ze zoekt er even in rond: dan komt ze met een portret op glas aan, negatief eigenlijk, uit den tijd, toen het fotografeeren nog slechts in opkomst was.

‘Kijk,’ zegt ze, ‘dat was Marie van Es! Ik heb in geen jaren meer aan haar gedacht, maar nu je er over begint, zie ik ze weer zoo duidelijk voor me, of ze pas bij me is geweest!’

Samen beschouwen we het vriendelijke beeld van jaren her: een bejaard, opgewekt

gezicht, starend uit de plooien van een ouderwetsche, wit kanten kornet. Het lijfje, glad gespannen, de mouwen, met fijne manchetten om de polsen, de handen, waaraan een paar ringen zichtbaar, rustig in den schoot. Een beeld van lieven eenvoud! -

Aarzelend gaat Nicht weer naar de nog geopende lade terug. Als ze weer tegenover mij zit, heeft ze een toegevouwen, beschreven blad in de hand.

'Als je je intresseert voor die oude geschiedenissen, - hier heb ik ook nog iets, - een gedicht....'

Ze reikt het mij, eenigszins verlegen, over.

'O, nicht Evelien, hoe leuk. Van wanneer is het! Van 1832! Hoe interessant! - Evelina! - Dat is *Uw* naam! Is het op U?'

Lachend, blozend, knikt ze bevestigend. Ik lees maar weer, hardop:

Voor Evelina Herema, tans vijf jaar oud.

Bevallig kind, hoe maal ik tans U schoonheijt af
Met al d' aanvalligheên, Die U de hemel gaf
Hoe Juijst is alles hier gevormt en wel besneeden
Hoe suijver is 't albast van U volmaakte Leden,
U oogen drijven als twee zonnen die staag lonken
Waar Diamant uijt straalt, om 't kilste hart 't ontfonken,
U blanke wang is als bedekt met purperen Gloet
Gelijk een Leliblat besprengt met Rozenbloet.
Nu noch maar vijf jaar oud, het Leven pas aan 't knoppen
Zal dit cannaal van schoon door tegenheên nooit stoppen,
Dan wast gij zeker op, ten pronkstuk van de menschen
Maar ag, mijn lieve kint, hoe ras kan 't al verslenschen,
Een Enkel toeval maar, dat Niemant ooyt kan raden,
Want al dat Somerschoon verwelkt als dorre Bladen!
Word nooit hovaardig dat ge in Schoonheijt zijt geschapen
Dat was een strik waarin de boose U weg zou rapen,
Was voor de hemel op, Die Schoonheyt Nimmer endigt
Al wort gij Jaren oud, 't blijft suijver en bestendig,
De Lichaams schoonheijt kan geen sestig Jaar verduur en
Maar Die Den Hemel wint kan oud zijn en nog puuren,
Wort dat U keus, mijn kind, hetwelk de hemel geeft
Dan wensch ik, Evelien, dat ge noch Jaaren leeft!
Maar mogelijk zal 'k niet zien, hoe gij U zult gedraagen
Maar laat mijn wensch dan, na mijn dood, U nog behaagen,
Leef lang, mijn lieve kind, tot vreugd van vaders vrinden
(En zijt gij zoet) voor mij, die U op 't hoogst beminde.
Dat woortjen: zijt gij zoet, dat moet gij wel onthouwen
Dan zal de Liefde U altijt met lust aanschouwen!
Van U Oom
Julij, 1832.
BAREND HEEGE.

(*Wordt vervolgd*.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Menton. - Zooals gij ziet beantwoord ik U onmiddellijk. Echter vrees ik, dat mijn inlichting van weinig nut zal zijn, omdat ik uit eigen ervaring geen *pension* ken in Menton, waar ik steeds woonde òf in een hotel òf met eigen huishouden en in daartoe gehuurde afzonderlijke woning. - De door U genoemde prijs, is, vooral in den tegenwoordigen tijd, voor Menton, nu het Casino het leven daar duurder maakt en meer mondain dan vroeger, zeer bescheiden. Dat Baedeker dien prijs opgeeft bewijst niets, want mijne ondervinding is steeds geweest in het Zuiden, dat de

hôtel-eigenaars zich heel weinig storen aan zulke opgaven, en er zich mee uitredden door te zeggen dat het een vergissing is, dat die paar goedkoope kamers toevallig bezet zijn, enz. Ook moet gij er rekening mee houden, dat, wanneer er gezegd wordt vanaf zooveel, steeds daarmee wordt bedoeld een kamer op het Noorden; iets wat aan de Rivièra zeer kil pleegt te zijn. - Toch twijfel ik er niet aan, wanneer gij Uw vraag tot de lezers in het algemeen richt, dat velen U zullen kunnen inlichten of raden in dit speciale opzicht. Ik meen dat hôtel Terminus (zeer goed gelegen, aan den Jardin Public) niet duur is; indien gij daar voor langeren tijd wilt arrangeeren, zult gij misschien slagen in een of andere schikking. Dit hôtel heb ik van binnen gezien, door bezoeken bij kennissen, en maakt een keurigzindelijken, frisschen, en aantrekkelijken indruk, óók de kamers. De bedoelde kennissen waren in alle opzichten zéér tevreden. - Het zal mij een groot genoegen zijn indien ik U verder van dienst kan wezen in dit opzicht. Schrijf gerust. -

E.R. - Vriendelijk dank voor Uw briefkaart, waaruit ik met genoegen zag, dat Uw wensch is verwezenlijkt, en dat het plan is gelukt.

Dr. M.A. van A. - Inderdaad is Tacius een pseudoniem, en ik heb met het meeste genoegen voldaan aan Uw verzoek hem Uw kaart dóór te zenden. Daar Uw brief en de ingesloten kaart mij hier naar Bad-Nauheim werden opgezonden, en ik daarop de kaart weer naar Holland moest terugzenden, is er natuurlijkerwijze eenige vertraging ontstaan. Dit ter opheldering, indien gij wellicht reeds antwoord hadt verwacht van Tacius. De mogelijkheid bestaat ook dat deze thans uitstedig is. Gaarne verneem ik bij gelegenheid of alles in orde is gekomen.

H. van H. - Vriendelijk dank voor Uw kaart. Heeft de heer Veen aan Uw wensch voldaan? Gij moet U overigens niet verbazen over het door U meegedeelde feit; daar immers de Lelie geenszins is enkel een vrouwenblad, en dus dientengevolge niet valt onder de door U bedoelde rubriek.

J.S. - Ik zond het reeds naar de drukkerij, voor het feuilleton-gedeelte, en zal het dan terstond plaatsen. Ook het andere komt nu zéér gauw aan de beurt.

C.G. - Ik heb Uw artikel terstond opgezonden, met opgave de proef aan U te zenden. Met den uitgever moet worden overlegd hoevele photo's er bij kunnen worden opgenomen. Ik betwijfel trouwens of de door U bijgevoegde plaatjes geschikt zijn voor afdruk. Vriendelijk dank voor Uw ingesloten kaart. Ja, het gaat mij bij voortduring bijzonder goed, en daarvoor ben ik recht dankbaar. Niettegenstaande het ook hier ongunstige weder genieten we nochtans recht veel, en vergelijken dan telkens elken dag van gezondheid van het heden met de ellendige ziekte-dagen van het vorig jaar in dezen zelfden tijd. Vriendelijk gegroet.

M.v.F. - Dat was een welkome brief! Ik herinner mij namelijk zeer goed, dat gij mij hebt geschreven vroeger, en ook toen dat deedt op een zoo hartelijke en spontane wijze; en nu, ineens, verneem ik na lang zwijgen dat gij mij in de verte steeds zijt trouw gebleven, en ook daar de Lelie leest, en er van mijn hand veel in vindt dat U sympathiek is. Op een andere plaats in dit nommer breng ik een paar Uwer opmerkingen onder de algemeene aandacht; op deze plaats wil ik U-zelve voorstellen de raadgevingen, waarvan gij spreekt, in briefvorm te zenden voor de Lelie. Mij dunkt dat gij zeer interessante en lezenswaardige ‘brieven’ uit eigen ervaring zoudt kunnen zenden, ten nutte van velen. Wat dunkt U daarvan? Uw brief ademt zulk een heerlijken levensmoed! En dat doet zoo prettig aan. Met veel belangstelling las ik wat gij schrijlt over de dierenbehandeling in Amerika. Zelve heb ik steeds opgemerkt,

dat Engelschen en Amerikanen oneindig veel meer voelen voor dieren, honden en paarden speciaal, dan b.v. de Duitschers en Hollanders het doen. Engelschen en Amerikanen zijn bijna zonder uitzondering goed voor dieren, en zij zijn het daarom ook die in alle plaatsen op het vasteland, waar zij eene kleinere of grootere vreemdenkolonie stichten, steeds terstond de zaak der Dierenbescherming ter hand nemen, en daarvan eene afdeeling oprichten.

Toevallig heb ik door een kennis van mij, die in New-York ziek lag, heel veel gehoord over de toestanden daar wat ziekenhuizen betreft, en ik weet dus van nabij dat die geheel anders zijn dan bij ons. De wijze echter waarop gij thans zijt geslaagd schijnt ook mij vrij wat aangenamer; en de gelegenheid biedend tot een veel ruimeren kijk op de dingen dan vanuit een hospitaal. - Gij zult mij-persoonlijk in elk geval een zeer groot genoegen doen, indien gij nu en dan eens van U laat hooren; neem echter mijn voorstel hierboven eens in overweging. - Hartelijk dank voor Uw schrijven. Het is zoo prettig zoo telkens te ondervinden, dat ik zoo vele lezers en vrienden heb, van nabij en van verre, en die mij blijven volgen in mijn werk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het vervolg van den roman moest blijven wachten, omdat de drukproef te laat ontvangen is voor dit nommer.

RED. HOLL. LELIE.

Sluiting Red: Ged.

3 September 1913
27ste Jaargang.
No. 10.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
De vredesbeweging in ‘de pers’.[1)]
(Vreed(t)zaam.)

> ‘Die tegenstelling tusschen al die krijgsbedrijven en gruwelen ginds, en de vredelievende dingen hier, brengt menigeen er toe, slechts een spotlach over te hebben voor onze vredescongressen en scheidsrechtidealen’ BERTHA VON SÜTTNER, in de Kurzaal te Schev. op 21 Aug. 1913 (Verslag D.v.Z.-H. e. 's Gr. v. 22/8 1913).

Het ligt niet aan ons, dat we 't ‘vreedzaam’ met een *t* parodieerden.

De volgende citaten leiden ons er toe.

1) Men leze in zijn geheel de resolutie van het Congres over *de pers* in de N.R. Ct. van 23/8 1913; avondhl. C.

1°. ‘Op luisterrijke wijze heeft het Haagsch Gemeentebestuur gisterenavond de leden van het XXe Wereldcongres voor den Vrede in de fraaie salons van Restaurant Royal ontvangen.... In de groote zaal was een buffet aangericht, terwijl in de benedenzaal gelegenheid was om aan afzonderlijke tafeltjes te soupeeren.’

2°. ‘Wij vernamen, dat het intiem diner, hetwelk door het Hoofdbestuur van *Vrede door Recht* gisterenavond op “Oud-Wassenaar” ter gelegenheid van het XXe Wereldcongres voor den Vrede aan de leden van het Internationaal Bestuur van het Bureau te Bern en van het Uitvoerend Comité van het Congres is aangeboden, een zeer gezellig

verloop heeft gehad en besloten is met eene danspartij, waaraan o.a. door de bekende barones Bertha von Süttner, ondanks haar jaren, zeer opgewekt deel is genomen.'

3°. 'De Regeering zal 28 Augustus a.s. in den avond van den dag der opening van het Vredespaleis een groot feestmaal voor 120 à 130 genoodigden in de Ridderzaal [Groote zaal op het Binnenhof] aanbieden aan de alhier op dat oogenblik vertoevende vreemde gasten, waarbij Carnegie en echtgenoote; aan de gezanten alhier geaccrediteerd en vormende den Raad van Beheer van het Arbitrage Hof, en aan verdere hooge Nederlandsche autoriteiten.'

4°. 'De Nationale Vrouwenraad voor Nederland zal ter gelegenheid van het Vredescongres Vrijdag 22 Augustus a.s. des middags 12 uur in Restaurant van der Pijl een lunch aanbieden aan de ten congresse aanwezige leden van andere vrouwenraden, waaronder barones Bertha von Süttner, en de bekende propagandiste voor vrouwenkiesrecht Mej. Rosika Schwimmer.' (zie punt 6).

5°. **Bezoek aan Delft.** 'In den avond vereenigden de deelnemers aan het Congres zich aan een gemeenschappelijken maaltijd.'

6°. 'Onder presidium van Mevrouw van Biema - Hijmans heeft hedenmiddag het bestuur van den Nationalen Vrouwenraad voor Nederland, enz. (zie punt 4).

Ik weet niet of er een *enz*. zal komen, maar mij dunkt, dat het genoeg is om ook een *spotlach* op de lippen te brengen, en dat is jammer, want de vredesbeweging is ernstig en waardig, al zijn de vergaderingen wel eens woelig en stormachtig, - 'of laat ik (Henri Lafontaine) liever zeggen levendig.'

Die 'levendige' zittingen zullen wel haar oorzaak vinden in de vele voorzichtigen, omzichtigen, gereserveerden en angstigen die vreezen de gevoeligheid der regeeringen en der diplomaten te prikkelen.

Terecht herinnerde de welsprekende redenaar in zijn geestige repliek op des Burgemeesters welkomstwoord aan de buitengewone reserve, waarmede den oproep ter eerste Vredesconferentie is beantwoord, en hij scheen ook in dat welkomstwoord een naklank van die reserve gehoord te hebben, waarom hij den Burgemeester de verzekering geven wilde 'dat de congressen vast besloten waren heel zoet te zijn,' welk *zoet* den Burgemeester wel heel zuur in de ooren zal hebben geklonken.

Ook sprak de Burgemeester er van, dat de vredesmannen niet te vlug hun ideaal moesten trachten te bereiken, waarop de Heer Lafontaine hem het 'ook niet te langzaam' tegenwierp.

De Burgemeester van 's Gravenhage sprak overlegd, koud, optimistisch[1)], en het is te begrijpen, dat de idealist Lafontaine daartegenover stelde heel het arsenaal zijner sarcastische invallen; 'luid gelach' en 'de hilariteit' onder de rede van dien Heer moet den Burgemeester, die een les wilde geven, wel een harde wederles zijn geweest. De N.R. Ct. van 20 Aug. 1913, Ochtendblad B. laat dat *lesgeven* goed uitkomen, als in het verslag gezegd wordt: 'Ge ziet, burgemeester, hoezeer wij rekening houden met de goede lessen, welke gij ons gegeven hebt.'

Ik meende dit vooral te mogen vooropstellen, nu de 'Courrier de Schéveningue' (2e Supplément) zegt: 'M. le Jhr. van Karnebeek (de Haagsche Burgemeester) a,

1) Misschien zit het flegma van het Indisch temperament en karakter hem wellicht in den weg. Van moederszijde behoort hij tot het geslacht Rochussen-Vincent, en bovendien is hij, ên door zijn vader, èn door de traditie van zijn grootvader Rochus-en de gepersonifieerde diplomatie geworden.

dans une superbe péroraison, vanté les bienfaits du mouvement pacifiste.' De geestige repliek van den Heer Lafontaine toont echter aan, dat die Heer er anders over dacht. De verslaggever van het Scheveningsche 'Kurhaus'-blad schijnt voor de repliek niets te gevoelen; hij zegt: 'M. Henri Lafontaine, président du Bureau de Berne, lui, (den Burgemeester) a répondu.' Bij 'de pers' klinkt het *Hosannah* even lang als het *Vive le Roi* volgt op: *le Roi est mort*.

Toch is de invloed van 'de pers' bij de groote massa niet te misduiden, omdat het reçu is, dat iedere persoonlijkheid(?) zijn eigen courant leest, en niet verder ziet dan de neus van de redactie lang is.

Daarom misschien heeft het vredescongres dan ook aan 'de pers' de eer aangedaan haar ter sprake te brengen.

De Heer Lafontaine dankte spottend de pers voor hare indirecte medewerking om de aandacht op den arbeid der Vredescongressen te vestigen; 'de journalisten houden van iets sensationeels', en de 'levendige' zittingen trekken het meest hun aandacht.

Bij het spreken 'over de Fransch-Duitsche toenadering' werd door Prof. Quidde uit München geconstateerd, 'dat de volken van beide landen geen oorlog willen, doch dat de publieke opinie vergiftigd wordt door de Chauvinistische pers.'

Aan het eind der zitting kwam de ‘groote pers’ ter sprake in eene vrij langdurige discussie over eene resolutie, waarin o.m. de wensch wordt uitgesproken, dat het Bureau te Bern en de Vredesvereenigingen zich in voortdurende verbinding zullen stellen met de groote nieuws-agentschappen en de ‘groote’ Pers; dat de centrale organisaties der Vredesbeweging in alle landen gegevens zullen uitwisselen over de gezindheid der Persorganen jegens die beweging, en dat aan de plaatselijke bladen door de locale vereenigingen zooveel mogelijk, voor de beweging nuttige berichten zullen worden aangeboden.

Mej. Melin stelde bij het debat, waarbij overigens van instemming met de resolutie bleek, een wijziging der resolutie voor in dien zin, dat niet alleen gesproken zou worden van de ‘groote’ Pers, doch dat de plaatselijke groepen worden uitgenoodigd aan de pers de berichten van het Bureau te Bern te doen toekomen.

De heer Semenoff (St. Petersburg) stelde eene wijziging van de resolutie voor in dien zin, dat het Bureau te Bern telegrafisch de centrale organisaties voor den vrede zal inlichten over bij het bureau ontvangen berichten over dreigende oorlogen. Met die wijziging werd de resolutie aangenomen.

Men verzucht: ‘als de diplomaten en politici wilden luisteren,’ en men geeft hun de schuld der oorlogen en der tot aan de tanden toe gewapenden vrede, maar de eigenlijke schuld draagt ‘de pers’. Indien zij niet toejuichte, b.v. de gereserveerdheid van den Burgemeester van 's Gravenhage in zijn ‘ijzige’ rede; indien zij niet zulk een rede een hoog roemen van de vredeszaak noemde; indien zij meer en meer deed weerklinken de stemmen der naties die tegen den oorlog zijn, en protesteeren tegen de onrustbarende stijging der bewapening onzer regeeringen; indien zij vasthield aan het beginsel ‘point d'argent, point de Suisses’; indien zij alleen regeeringen steunde, die den vrede handhaafden; indien zij het militarisme slechts als een parade-zaak beschouwde, en alles verzwijgen wilde wat vóór den oorlog spreekt, wat er toe leidt, toe brengt, toe opzweept, dan zou de geestdrift van het zoogenaamde nationaliteitsgevoel, van *averechtsche* vaderlandsliefde, - vaderlandsliefde, die de zonen slacht of verminkt, het land verwoest, de geldmiddelen uitput, - vanzelf verdwijnen, en het vredebegrip van de onderste lagen uitgaande, opstijgen naar de politici, die nu aan de eene zijde loenschen naar hun vorsten, en aan de andere zijde naar de regeeringen, welke machtsuitbreiding kunnen brengen en daardoor hun verzekert ambtsverhooging en fortuinvermeerdering.

Laten de politici toch eens indenken, wat de Westminster Gazette[1)] zoo juist schreef: ‘Al wat de Europeesche volkeren kunnen winnen aan physieke kracht of tucht door militairen dienst, gaat voor hen verloren door den langen diensttijd en door de belastingen, die de hoeveelheid en aard van hun voedsel verminderen.

‘Zelfs wanneer men den militairen dienst uit een physiek oogpunt zoo hoog mogelijk op voert, moet deze zijn doel missen, omdat hij den instructeur verplicht de physiek-zwakken te weigeren, die vermoedelijk degenen zijn, die het meest de physieke oefening noodig hebben. Men zou op veel betere wijzen den physieken toestand van een volk kunnen verbeteren voor een twintigste van de kosten, die thans in Europa voor militaire oefeningen worden uitgegeven. Indien wij dan een oogenblik aan Europa konden denken als aan één volk, zouden wij zien hoe het zichzelf de

1) Deze, en al de andere aanhalingen ontleenen we aan het D.v.Z.-H. en 's Grav. tusschen 20 en 23 Aug. 1913.

handen bindt en zijn eigen doel bederft, want het zoekt den vrede te waarborgen en dreigt ernstig zijn beschaving te vernietigen.'

Vergelijk nu met die ware woorden eens, wat o.m. de Haagsche Burgemeester sprak, en gij, lezers, zult beseffen, dat van de politici vooreerst geen vrede voor de volkeren is te verwachten.

'Uw taak is een zware,' zoo voegde hij het congres toe. 'Hoewel de moderne levensvoorwaarden den volkeren toestaan tot elkander te komen en elkaar te begrijpen, is tegelijkertijd dat internationale contact, dat onophoudelijk individueele of gezamenlijke belangen [grondbezit] de aanhoudende oorzaak tot nieuwe botsingen. In een gecoördineerde gemeenschap in welke elk rechtssubject terecht naijverig is op zijn souvereiniteit en zich, met het oog op zijn waardigheid, zekere gevoeligheden niet kan ontzeggen, zijn de omstandigheden in den grond van de zaak niet geschikt om de verwezenlijking van het streven van het pacifisme te vergemakkelijken.'

Dus,[2)] - met het oog op dat alles, - 'gij behoort voorzichtelijk voort te schrijden.... De illusie, de overdrijving en de overhaasting

2) Zoo sprak de Burgemeester.

zijn geschikt om den loop van den vooruitgang in de waagschaal te stellen.... Men moet weten af te wachten.... Thans geldt het zich te onthouden van alles wat nadeel zou kunnen berokkenen aan haar [de internationale gemeenschap] ontwikkeling.... Moge thans uw Congres door gematigheid en wijsheid uwer beraadslagingen eer aandoen aan het monument [het Vredespaleis] in welks schaduw gij te zamen zijt gekomen... Vergeet niet, dat het plechtige uur, dat het uurwerk der internationale ontwikkeling verkondigt, u roept tot een ernstige en bevoegde betooging, welke het verheven doel van uw streven waardig is.'

Stroomen ijs-water. - Gelukkig kwam daarna de champagne!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN. *'s Grav*. 25/8 1913.

Over de feesten in den Haag en elders.

En wilt U nu niet liever in Holland zijn - nu, met al die feesten?' -

Hoe dikwijls is mij die vraag niet gedaan in den laatsten tijd? - Neen - duizendmaal neen!

Ik ben integendeel zoo blij dat ik hier ben, ver van al dat quasi-patriotisme - ik *blijf* zelfs opzettelijk hier, omdat ik niet houd van zulke 'feesten'. - - -

Omdat ik een vredes-congres, en een vredes-paleis vind.... laat mij het harde woord maar onomwonden zeggen -: niets anders dan een weerzinwekkend eten en drinken en pretmaken, niet eenmaal op eigen kosten, maar op die van anderen, en, wat nog veel erger is, een in het aangezicht slaan daarenboven, en verspotten van den nood en de ellende, die ginds geleden wordt, door in den Balkan-oorlog verminkten en gekwetsten, door de voor *hun* vaderland eerlijk strijdende Atjehers, en Maroccanen, en andere door het kolonisatie-onrecht verongelijkte volkeren, enz., enz. -

Ik heb hier niemand der deelnemers persoonlijk op het oog; er zijn er zonder twijfel velen onder hen, die het goed en eerlijk meenen met de vredes-zaak, die haar nobel dienden, en wien de oorlog evenzeer een gruwel is als mij. - En, al deel ik hun optimisme geenszins, al geloof ik voor mij niet in een oplossing der quaestie door het nut van vredes-congressen, en door 'vrede door recht', en door Carnegies-ijdelheden van vredespaleizen, zoolang het vergaderen, de zaak ernstig beraadslagen geldt, zoolang heeft zulk doen althans recht van bestaan, ook al gelooft men niet in een practisch nut van dat alles. - -

Maar, waartoe dat kostbare feestvieren? Waartoe die boottochten, die recepties, die maaltijden, die elkaar-loftoezwaaiingen?

Waartoe dat alles anders dan tot eigen eer? En, om tenslotte eenige lintjes en ridderordentjes en handdrukjes en beleefde woordekens van ministers en diplomaten te ontvangen?

Een paar uurtjes samen kletsen over den vrede in theorie, in de praktijk echter zich niet durven verklaren noch tegen het leger, noch tegen den leugen van den oorlog, zoogenaamd in naam van het vaderland, in waarheid ten bate van beurs-speculanten, en, voor de rest, dag aan dag feestvieren, smullen, en vooral drinken,.... op kosten van anderen.... daartoe bepaalt zich de heele vredesbeweging, 't heele vredes*gehuichel*, dat op dit oogenblik in den Haag, wordt afgespeeld. -

Op een andere plaats in dit Blad druk ik enkele der afschuwelijkheden af, gepleegd in den laatsten Balkan-oorlog door de zoogenaamd 'christelijke' Bulgaren. Het bloed,

de verminkingen, het naamloos lijden der aldus geofferden, - geofferd in naam van een leugen, in naam van een opgeplakte vaderlandsliefde, die in waarheid slechts is veroveringszucht - het roept om wraak - het schreit ten hemel - het is een aanklacht tegen héél Europa, dat zoo iets lijdelijk toeliet, uit eigenbelang. - - En ondertusschen vieren zij, die ons willen wijsmaken dat ze waarachtig iets voelen voor dat onrecht, dat zij er tegen willen getuigen, en het uit de wereld willen helpen -, zij vieren in den Haag prettig feest, en mesten zich vet op het Kurhaus, en toasten elkaar ophemelend toe, en drukken ondertusschen liefjes de hand van oorlogsmakers-diplomaten en beurs-speculanten, die zij hééten te bestrijden door hun congres en hun vredespaleis. - -

En het publiek, het oliedomme, geen eigen oordeel hebbende, door alles wat mooi is aangekleed, en geld heeft, en ‘gedelegeerd’ is steeds idioot-geïmponeerde publiek, juicht dat alles toe, en geeft zijn goede geld uit om die vredeshuichelaars te zien smullen en elkander bewierooken. - -

- - - - - - - - - - -

Dan heb je de historische optocht! - -

Het is mogelijk dat die heel ‘prachtig’ zal uitvallen. Ik weet het niet. En 't kan me

niet schelen ook. Want het stuit mij tegen de borst, het is mij absoluut onmogelijk zelfs, historische personen, voor wier karakter, of wier leed of wier leven ik heel dikwijls sympathie voel, te zien uitgebeeld in een maskerade, door x-beliebige pretmakers, bij wijze van kermisklucht. Reeds het feit op zichzelf dat al deze menschen behooren tot het eerbiedwekkend rijk der dooden moest m.i. voldoende zijn om hunne nagedachtenis met rust te laten. In plaats daarvan echter verkleedt de een of andere rijke meneer of juffer zich in een costuum uit hun tijd, en tracht zich daarmee hunne allures te geven - hetgeen meestal jammerlijk mislukt óók nog. Maar, zelfs al gelukt het, al heeft A. of B. een uiterlijk, en een wijze van zich in zijn of haar rol inleven, die hem of haar doet gelijken min of meer op de voorgestelde persoonlijkheid, dan nog doet het m.i. weerzinwekkend en onkiesch aan die persoonlijkheid aldus te zien uitgerukt uit het verleden, om, voor een paar uren, te dienen tot aangekleede pop in een maskerade-optocht, waarin hij enkel optreedt om te worden aangegaapt en bekeken door jan en alleman. Mij doet het b.v. een positieve pijn, als ik met b.v. een Napoleon, om maar iemand te noemen, aldus zie omspringen, en, daarom, wel verre van naar zoo'n vernederend schouwspel te willen gaan kijken, houd ik mij er principieel van af, zoo ver mogelijk.

Evenzeer als ik óók historische tooneelstukken, waarin Bouwmeesters en Royaardsen, zoowel in binnen- als in buitenland, zich aanmatigen dergelijke historische rollen uit te beelden, steeds ontvlucht op de meest besliste wijze. - - -

- - - - - - - - - - -

Blijven de Onafhankelijkheids-feesten. -

Met een hoofd-letter nietwaar?

God ja, wat zijn we ‘onafhankelijk’ geworden, sinds honderd jaar, sinds den tijd toen wij, ‘vrije Batavieren’ kropen voor Lodewijk Napoleon, en hem nederig belikten, precies als we 't nu doen onze Koningin, en zelfs onzen socialistischen Troelstra, enkel en alleen omdat deze man het zeldzame voorrecht heeft genoten met H.M. te confereeren over een minister-zetel. -

Onafhankelijk, ja, dat zijn we metterdaad! Wij, die ons urenlang opstellen als *slaven*, om te juichen, wanneer een of ander vorstelijk persoon ons wel de eer wil aandoen op onze kosten een paar dagen in de residentie te komen luilakken. Wat zeg ik? Een vorstelijk persoon. - Dat is niet eens noodig. Als het de President is van Frankrijk, een dikke, vette, onsmakelijke wijnhandelaar, och God, dan juichen en likken en buigen en kruipen we even hard als voor ‘onze’ Oranjes! Alleen omdat de man toevallig is president, een voorname meneer!

En, als generaal Baden - Powell, de man die het ons stamverwante, het Hollandsche Transvaal voor Engeland inpalmde, ons genadiglijk wil komen bezoeken, en ons opkomend geslacht voor zich als soldaatjes laat defileeren, dan juichen we, en likken, en buigen, en kruipen, alleen omdat het een ‘generaal’ geldt, een voorname meneer!

En, laat morgen aan den dag een Europeesche oorlog ons brengen aan Duitschland, aan Pruisen, en onze Koningin noodzaken zich te onderwerpen aan het in zoo'n geval onvermijdelijke van moeten-toegeven in zulke omstandigheden, wat zal er dan blijven van onze fiere ‘onafhankelijkheidszin’! Let op mijn woorden, dan zullen zij het hardst draven om den Duitschen keizer, al likkend en buigend en kruipend hunne slaven-zielen te verkoopen, die nu het hardst brallen van hunne oranjeliefde en vaderlandsgezindheid, dan zal hetzelfde leger, dat nu zich schaart als een man om onze koningin, zooals de geijkte phrase luidt, zich eveneens scharen als een man

onder het Duitsche vaandel, dan wordt in één woord alles opgegeten en opgeslikt, wat in deze dagen is uitgebraakt aan ondoordachte en ongemeende en oppervlakkige onafhankelijkheids-phrasen. -

Zoo laf zijn niet alleen de Hollanders. Zoo laf zijn de menschen in het algemeen. -

En daarom vind-ik-voor-mij dergelijke soort 'onafhankelijkheids'-feesten een voudig-weg weerzinwekkend - en blijf er liefst verre van. -

- - - - - - - - - - -

En dan is er nog iets!

Wat heeft nu eigenlijk het volk, de massa, zij die geen eerebaantjes bekleeden, noch geld genoeg bezitten om zich door cadeaux en intrigues tot de genoodigden dóór te werken, aan dat zoogenaamde feestvieren?

Wat anders dan dat men het opzettelijk *dronken* maakt!

Nacht-permissies voor de kroegen!

Ziedaar *het* eigenlijke feestprogramma voor het volk. -

Ik ken geen grooter vloek dan de jenever! Ik vind niets treuriger, en verachtelijker tevens, dan een jenever-vol mensch!

En daarom-óók is mij een ‘nationale feestdag’ ten onzent steeds een bijzondere antipathie, - omdat men van overheidswege het volk niets anders biedt dan een extraverleiding zichzelf te bedrinken. -

Een verleiding, waarvan het helaas ruimschoots gebruik maakt.

Nooit b.v. heb ik op Scheveningen een grooter bende losgelaten duivelen en duivelinnen gezien, dan toen prinses Juliana was geboren, en, uit alle hoeken en stegen, van 's ochtends vroeg af, jenever-volle wezens opdaagden om hunne Oranjeliefde(?) aldus te uiten. -

Ik vraag U echter, kan het volk hiervoor verantwoordelijk worden gemaakt, het volk dat te voet moet dringen langs het Kurhaus, waar *genoodigden* zich te goede doen aan uitgezochte spijzen en dranken, het volk, dat moet staan en duwen en stompen om een vuurwerk te aanschouwen, waarvoor ten behoeve van *genoodigden* tribunes worden opgeslagen, het volk, dat men noch met lintjes en eerebaantjes, noch met handdrukjes van de Koningin verwaardigt, het volk, dat niets heeft, in één woord, niets van al die feestvreugde dan.... het 's nachts mogen openblijven der afzichtelijke stank-en pest-holen, de jenever-kroegen! - -

In naam van vrede- en vrijheids- en Oranjefeesten, is *dit* alles wat het Nederlandsche *volk* wordt geboden:.... jenever. - - -

- - En dáárom, omdat dit dronken-gemáákte. beklagenswaardige, zichzelf-verlagende volk mij een gruwel is om aan te zien, daarom óók blijf ik gaarne verre van deze ‘feestdagen’. - -

- - Hier is het zomer, de zomer waarop wij zoolang wachtten, en die nu eindelijk gekomen is, en waarvan wij de oneindige weelde daarom begroeten in dubbele blijdschap en in dubbelen dank. - Maar in dien zomer mengt zich reeds de weemoed van het komend afscheid. Nog staat de zon schitterend-fel in den blauwen wolkeloozen hemel, maar reeds beschijnt zij de rood-goudbruine tinten van den zich tot den herfst kleurenden wingerd; nog bloeien de rozeroode geraniums, die het Kurhaus versieren, in volle pracht; en nog is het groote grastapijt daarvoor malsch-groen; en nog dragen de kruinen der boomen van het Kurpark hun vollen bladerdos. Maar in den tuin vóór me welkt reeds ‘the last rose of summer’, en, in plaats van de lange niet eindigende avonden van licht, is gekomen reeds de vroeg-vallende schemering, die spelt den naderenden winter - -

Dat is een beeld van het leven, het leven dat in de natuur zijn weerspiegeling vindt, dat bloeit en vergaat, en dat daarom predikt ernst - - geen jenever-stank en dronkenschap, en zichzelf bedwelmen door groote woorden en lichtzinnige phrasen.

- - En daarom ben ik-voor-mij oneindig liever met haar, met die natuur, dan met het brallende, zichzelf opblazende, voor gelden vorsten-grootheid kruipende en buigende, zich in jenever bedrinkende ‘feestvierende’ Nederlandsche volk. - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

I.
Ten hemel-schreiend!

Als de gewoonste zaak ter wereld wordt onder het ‘gemengde nieuws’ het volgende meegedeeld:

Treurig. - In de Groezelaan te Utrecht kwam men gisteren tot de ontdekking, dat in een armelijke woning eenige kinderen zonder verzorging waren achtergebleven. De politie stelde een onderzoek in, en trad het huisje binnen, dat zeer vervuild bleek te zijn. Enkele kinderen bevonden zich zonder toezicht in deze woning, en bleken al eveneens in vervuilden toestand te verkeeren, het jongste kind zelfs in die mate, dat geneeskundige hulp moest worden ingeroepen. De dokter oordeelde overbrenging van den kleine naar het ziekenhuis noodzakelijk, doch, vóórdat het kind kon worden weggebracht, was de moeder, die onder invloed van den drank verkeerde, thuis gekomen, en deze verzette zich tegen de opname van het vervuilde kind in het gasthuis, zoodat daarvan voor het oogenblik moest worden afgezien. (*U.D.*)

(*Vaderland*.)

Daarmee uit! - Verder vult zich de courant met berichten van feestvierende Vredes-congres-menschen, oplikkerijen van Carnegie, gejuich over onze onafhankelijkheid, interessante meedeelingen wáár de Koningin gisteren wandelde, en hoe het met de zenuwhoofdpijn van den Prins gaat, enz, enz. - Maar, zich warm maken over het afschuwelijk lot dezer onschuldige, diep-beklagenswaardige kinderen, wel neen, *dit* valt de Pers (met een hoofdletter) niet in ten onzent. *Waarom* kon dat arme wezentje, wiens overbrenging naar het ziekenhuis door den dokter noodzakelijk is geacht, niet worden gered uit de klauwen eener dronken moeder? Verbood de wet het? Waren er andere bezwaren? Wat is thans

uit die ongelukkige schepseltjes geworden?

Al die vragen schreien om antwoord. - Maar, niemand bekommert zich dáárom. Waar blijven nu die menschenvrienden, die beweren dat ze, van louter menschenliefde, geen tijd hebben zich om het mishandelde dier te bekommeren? Heb ik geen gelijk indien ik zeg, dat zij, die met het verwaarloosde dier waarachtig medelijden hebben, ook juist *dezelfden* zijn die de partij trekken van het verwaarloosde, verschopte menschenkind? Als het geldt een ongelukkigen zwervenden hond van de straat te verdrijven, omdat hij die zoogenaamd 'verontreinigt,' dan staat de courant vol Van ingezonden stukken door egoïste menschen, die moord en brand roepen over de 'vreeselijke verontreiniging' waarin zij moeten leven door de natuurlijke behoeften van een hond, (waarvoor immers de straatreiniging is); nu het echter geldt een paar arme kinderen, door de eigen moeder veroordeeld tot de walgelijkste onreinheid en daardoor ziekte, nu zet niemand der bovengenoemde 'zindelijke' menschen een pen op papier om dáárover verontwaardigd te zijn. Want, nu geldt het een ander dan eigen ik.

En de 'Pers' geeft daarin het voorbeeld. Door zoo iets vréése lijks kalmpjes-weg te berichten onder het gemengde nieuws. En het er verder bij te laten rusten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
De 'democratische' Nederlanders.

Wij doen er ons altijd zoo op te goede, dat wij een democratisch-gezind volk zijn, dat wij een fieren, vrijen aard bezitten, enz., enz. Een typisch staaltje van theorie en praktijk in dezen geeft het onderstaand bericht:

Al te familiaar.

Door den chef van den dienst der Exploitatie van Staatsspoorwegen is de volgende order uitgevaardigd:

'Het publiek beklaagt er zich over, dat sommige conducteurs en controle-beambten, na inzage van abonnementskaarten, enz., bedanken met het woord 'merci' zonder meer, hetgeen aanstoot geeft, omdat het voor vele ooren te vertrouwelijk klinkt.

'Het betrokken personeel wordt daarom verzocht, voortaan dat uitheemsche woord niet meer te gebruiken, maar eenvoudig "dank u" te zeggen.'

(*Centr*.)

Kan het bespottelijker, ingebeelder, dom-hoogmoediger? Dus, omdat een beambte tegen ons zegt: 'merci', daarom is hij te 'familiaar'. God wat zijn we toch een vrij-denkend innerlijk-beschaafd voelend volk! Wat mij betreft, als ik in den trein zit is het me nog nooit zelfs ingevallen er ook maar op te letten, of een beambte tegen mij 'merci' zei, of iets anders. Zoo min als ik er ooit op let of men mij met mevrouw, juffrouw, freule, of wat ook betitelt. M.i. heeft *wezenlijke hinderlijke* familiariteit niets te maken met zulke uiterlijke vormen, zoo min als wezenlijke beleefdheid en wezenlijke beschaving afhangen van iemands toevalligen titel, of betrekking, of positie in de wereld. Wat moeten het beklagenswaardige, bekrompen zielen zijn, die *zulke* bezwaren uitvinden, en aan de betrokken directies durven meedeelen. En ook, welk een lamzalige directie die dáárop ingaat! -

In een *wezenlijk* vrij en democratisch land, zooals b.v. Zwitserland, kan men zich zulke nonsensige verordeningen zelfs niet vóórstellen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Christendom!

Toen de oorlog met Turkije uitbrak, gemaakt door Ferdinand van Bulgarije, om zijn grondgebied te vergrooten op de meest wederrechtelijke wijze, toen héétte het, dat het ging om het Christendom tegen den Islam, om de christenen te beschermen tegen Turksche wreedheden.

Ik heb terstond daarom smalend gelachen, behoord tot hen, die wijs genoeg zijn om te weten wat er schuilt achter oorlogen begonnen uit zulke quasi nobele principes.

Intusschen is nu het blaadje gekeerd. De misselijke ‘christelijke’ Ferdinand heeft met zijn voormalige bondgenooten ruzie gekregen, en een tweede oorlog, thans onder de vroegere verbondenen onderling, brak daardoor uit. Het is de moeite waard te lezen welke *gruwelen* thans zijn begaan door die quasi zoo christelijke Bulgaren! De Engelsche *Daily Telegraph* geeft daaromtrent de meest nauwkeurige en meest afschrikwekkende bijzonderheden, die men daarom teméér kan gelooven, omdat zij komen door Russische onderzoekingen (dus van eene voor Bulgarije vriendschappelijk gezinde zijde). Bovendien zijn de feiten door den Engelschen journalist-zelf gecontroleerd, in tegenwoordigheid van vele zijner collega's van andere groote Bladen uit het buitenland. Uit die onderzoekingen blijkt dat de ‘christelijke’

Bulgaren de vrouwen verkrachtten, de gewonden en gevangenen op de meest-wreede wijze pijnigden, en, aan elkaar gebonden, lieten liggen sterven, dat zij stalen als raven, en de ongelukkigen, die in hun handen vielen, dwongen hun have en goed af te geven op de meest wederrechterlijke wijze. Uit die onderzoekingen blijkt óók, hoe de Mohammedaansche Turken hunnerzijds veel menschelijker handelden ten opzichte van gevangenen en zieken, hoe hunne troepen geenszins bestonden uit roofzuchtige bandieten zooals die der Bulgaren, maar stonden onder behoorlijke discipline en toezicht.

En toch zijn de Turken ‘slechts’ heidenen! En toch durft het ‘christelijk’ Europa den schijn aannemen alsof de Balkan-oorlog is begonnen om de christenen te beschermen tegen de Turken, dus uit een zeer ‘christelijk’ motiet.

O ten hemelschreiende huichelarij.

Waarvoor de vredes-congres-menschen in den Haag, - die zelf ook niets anders doen dan huichelen, op dit oogenblik althans, - maar liefst de oogen sluiten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Net goed!

‘De hondenbelasting zal te Hamburg aanmerkelijk verhoogd worden. Nu zijn de hondenvrienden op een zeer practischen inval gekomen. Het staat natuurlijk iedereen vrij uit de landskerk te treden, waardoor hij zich kan onttrekken aan de verplichting tot betaling der kerkgelden. Wie thans b.v. 300 mark kerkgeld betaalt, en zijn uittreding aankondigt, kan daarmede de verhoogde belasting voor vier honden betalen... Met cynologie en dierenliefhebberij heeft een belastingmaatregel op zichzelf niets uitstaande, maar als staat of gemeente ons aan den eenen kant tot abnormale offers dwingen, dan zal men eenvoudig de gelegenheid aangrijpen, om aan den anderen kant uit te sparen.

Volgens berichten in de pers hebben nu reeds 1400 eigenaars van honden zich door hun handteekening verplicht, de verhooging der hondenbelasting te contrabalanceeren door de uittreding uit de Evangelische kerk. (Uit een Duitsch blad overgenomen).

Deze kostelijke methode beveel ik ook den Nederlander aan, die men lastig valt met muilkorven, verhoogde hondenbelasting, of andere extra uitgaven. Het is een even afdoend als practisch middel om zichzelf te vrijwaren voor onnoodige uitgaven, en daarenboven tevens de Kerk, die ook ten onzent een machtige instelling is, te dwingen beter dan tot hiertoe op te komen voor de zaak van 't verongelijkte dier. Als zij, de Kerk, het voelt in haar eigen zak, dan zal zij wel wakker worden geschud. Dit geldt zoowel voor de protestantsche kerkgenootschappen als voor de R.K. Kerk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.

(Vervolg van No. 7).

- - Daar heb je ‘hem’. - -
Ik had het wel gedacht dat hij me vanavond niet met rust zou laten. - -
En toch ben ik gekomen. - -
Ik ben immers oud en wijs genoeg om zelf te weten wat ik wil, en hoe ik mij moet verdedigen. En het stuit mij tegen de borst met hem verkruipertje te blijven spelen. - - -
Als het gebeuren moet, dan moet het maar gebeuren. - -
In Godsnaam. - -

Ik heb hem de deur hooren opensluiten. - -
Nu klinken zijn stappen in den gang. -
Nu staat hij vóór me, verhit, zichtbaar zenuwachtig - met zichzelf verlegen. - -
‘Goeden-avond - - freule Kate. - - Nog aan 't werk?’
't Is een familiariteit, dat mij aldus aanspreken, die hij zich in den laatsten tijd meermalen veroorlooft. - - Ik heb gedaan altijd alsof ik 't niet opmerkte. - -
En, doorschrijvend, zeg ik tot kort antwoord:
‘Zooals U ziet. - Het wordt een héél artikeltje.’ - -
Hij gaat achter mij staan om te lezen wat ik schrijf. - - Ik voel zijn adem. - - -
En zijn hand legt hij, zich vooroverbuigend, op mijn schouder. - -
Die schud ik af. - -
‘Zóó kan ik niet schrijven’, - - zeg ik koeltjes. - -
‘Dan laat je je pen maar even rusten. - - Kijk me liever eens aan.’ - -
‘Ik heb geen tijd. - - Ik moet me haasten. - - 't Is al héél laat.’ - -
‘Ik zal je immers thuis brengen.’ -
- ‘Dank U, - - Ik ga liever alleen.’ - -
We hebben beiden snel, gejaagd, gesproken, ik al voortwerkend, zonder op te zien, hij al dichter over me leunend. - -
Nu, ineens, houdt hij mijn hand tegen. - -
‘Kate’, - zegt hij heesch. - ‘Waarom wil je niet.? - - Waarom niet.? - - - Je hebt er behoefte aan. - - Aan liefde. - - En ik houd waarachtig van je.’ - -

O God - - als je alleen bent - en jong - en weet dat je je een vrouw voelt met

je heele lichaam en ziel - - dan ben je zoo ongelukkig soms, zoo diep-rampzalig, zoo akelig steunloos, zoo dankbaar voor 'n lief woord. -

Is het dáárom dat ik begin te huilen, - in plaats van boos op hem te worden, zooals ik van plan was. - -

De pen valt, een groote leelijke vlek makend op mijn papier, en ik zit met m'n handen voor m'n gezicht, - en snik. - - -

Hij trekt ze weg. - - - 'Ik ken je beter dan je je zelf kent' - - gaat hij voort. - - 'Ik zie dat het zonde van je is zoo te verdorren, zonder te hebben gebloeid. - Toe, luister naar me; - jij, met jou karakter, hebt immers geen vooroordeelen. - - En, in elk geval, als je er op stáát zou ik kunnen scheiden desnoods.' - -

Ik weet wel, dat hij me met die belofte maar wat vóórliegt, me paaien wil daarmee om zijn zin te krijgen. Hij denkt niet aan scheiden - ter wille van mij. Maar, dàt kan mij immers niet schelen. Wat doet dat er toe? Als ik maar van hem kon houden, eerlijk houden, dan zou ik mij geven, nu, dadelijk. - - - - - - - - - - - - - -

En dat kan ik niet. Nooit! Van hem eerlijk houden!

'Dat is het niet - - Dat niet houdt me terug. - - Laat me met rust.' - - Ik ben nu opgestaan, stoot hem terug. - -

Want, er is een verdacht begeerig licht in zijn oogen gekomen; 't begeerige van 't roofdier, dat gaat aanvallen op zijn prooi. - -

'Je houdt nog van dien ander - - dien smeerlap - dokter' - - bijt hij mij toe, woedend thans. - -

'Neen, - - niet waar. - - Ik houd van niemand meer, na dien tijd. - - Ik kan van niemand meer houden'. - -

Maar hij grijpt mijn polsen vast. - -

'Ik laat je niet ga an. - - Je bent een stom, onwetend meisje, - - je kent nog niet dat, wat je vrouw zal maken.' - -

Hij heeft zich over me heen geworpen. - - Ik gooi hem terug. - - Ik sla hem in zijn gezicht. - - En ik scheld hem uit: 'Laffeling, - - laffeling. - - Nooit zet ik hier meer een voet'. -

Ik ben de trappen afgestormd, de leege, stille, donkere straat in, zonder dat hij me heeft achtervolgd. - -

Dan komt de reactie. - -

Dan dringt, met een vreeselijke zekerheid, het besef tot me door dat ik nu broodeloos ben, broodeloos - - door mijn vrouw-zijn. - -

En, voor de zooveelste maal, moet ik weer schouderophalend denken aan die rijke nuttige juffrouwen, die meenen, als ze welverzorgd thuiszitten, en elke maand hun rente van hun kapitaal krijgen, ook maar iets af te weten van de wáárachtige vrouwenquaestie!

Voor hen is die quaestie een luxe-artikel, een tijdpasseering, waarop ze zich geworpen hebben, bij gebrek aan andere bezigheid, omdat handwerkjes-doen, en borden en tegels beschilderen, en op de piano tokkelen, tegenwoordig uit de mode zijn geraakt voorongehuwden. Maar, wat weten zij af van de kern van de zaak, van datgene waarom het gaat in den grond, zij, die niet behoeven te werken voor haar brood, en voor wie daarom óók het huwelijk, het lief hebben, blijft weelde-artikel, dat niet wordt verontreinigd door geld-en-bestaan-zorgen. - -

Thuis, onverschillig, liet ik 't mooie japonnetje, dat ik, een paar uur vroeger, met zooveel plezier had aangedaan, afglijden. Mijn vingers maakten langzaam de haarspelden los uit mijn kapsel. - -

't Haar viel me over de schouders. - -

Ik zag in den spiegel. - -

En ik bekeek m'n lichaam, elken vorm ervan, elke beweging die ik maakte, met den weemoed van een die van een stervende afscheid neemt. - -

Want, nooit zal mijn tot verdorren gedoemd lichaam van vrouw zijne bestemming bereiken. -

Het vrouwlichaam is geschapen om toe te behooren aan, te wezen van een ander - - om te laten genieten - - en zelve daardoor te komen tot volheid. - - Zij, die het niet gebruikt aldus, die laat nutteloos verwelken datgene wat bestemd was tot bloeien en voortplanten. - -

En het is - - met een wreede bewustheid komt die erkentenis tot me - - het is omdat ik-zelve reeds te veel ben een kind van mijn tijd, te veel ben eene ik-heid, die denkt en redeneert in plaats van zich onberedeneerd te geven en te laten nemen, dat ik niet in staat ben tot dat onbepaalde, onvoorwaardelijk accepteeren van het natuur-wijfje, dat zich zonder voorbehoud paart aan een haar begeerend mannetje. - -

Ik kan niet enkel m'n natuur-instinct volgen, zooals Dolly, die niet anders dan ‘dat’ zoekt, en tevreden is nu ze ‘dat’ kent; ik verlang dat hoogere, geestelijke, ideale, dat zinnen-en ziels-gemeenschap vereenigende - - dat bijna nooit te vinden is. - - -

Omdat ik te veel verlang van het leven, - daarom ontvang ik niets. -

Nooit zullen deze borsten, die ik ontbloot, de weelde kennen van het kindermondje dat zich aan de moedermelk laaft. - -

Nooit zal deze buik zich ronden tot het vrucht-dragen, tot het in fierheid den men-

schen bekennen: ik heb mijn bestemming bereikt. - - - - - - - - - - -

Ga schuil in het verhullende nachtkleed, mijn onnutte lijf, bedek U met zijn blankheid, als met een doodswade. - -

Want - - gij zijt een levend-doode. Niets anders. -

Over het kerkhof ligt de vrede der geheimzinnigheid van de eeuwige rust na aardschen strijd. - -

Want, daarheen, naar het kerkhof, ben ik gevlucht na den doorwaakten, tranenloozen nacht. - -

Wáár immers hoor ik beter thuis thans, ik, de levend-doode, die heb afgedaan met alles, dan bij hen die óók zijn afgestorven van het leven - - -?

Ik heb je hier niet opgezocht nog, nimmer nog, tot heden, m'n trouwe Evert, vriend, die me zoo licht heeft willen dragen door het moeilijke leven met je trouwe liefde. - -

Nu kom ik tot je. - - Nu ik-zelve óók ben een doode. - -

Nu wil ik schreien op je graf - - schreien om jou - - en om me zelve. - -

En óók omdat het leven zoo dom-wreed is. - -

Want immers, jij hebt me liefgehad, zoo trouw, zoo eerlijk, zoo mooi, zoo onbaatzuchtig. - -

En ik verlangde zoo, van jongsaf, naar zulk een groote, groote liefde. - -

En toch, terwijl ik wist dat je ziel zoo groot was, en zoo goed, toch verstootte ik je liefde, enkel omdat je niet wist te spreken tot mijn zinnen, omdat mijn zinnen koud bleven bij je aanraking, terugdeinsden zelfs voor het denkbeeld reeds van een kus van je lippen. - -

- - - En nu lig ik hier op je graf - - eene eenzame zwervelinge, eene, die de mannen beleedigen durven met hunne aanbiedingen, omdat ze geen geld heeft, en dientengevolge vogelvrij is, - - - eene, die smacht naar de mooie, reine, onbaatzuchtige liefde die jij haar hadt willen geven.

- - - - Is het daarom, om dat alles niet wél wáár dat het leven dom-wreed is - - dom-wreed? - -

Vergeef me, Evert. - - O, vergeef me!

Jij, die geloofd hebt in een Opstanding der Dooden, in een Voortleven Hierboven, éérlijk hebt geloofd tot aan je levenseinde in die Bijbelleer van ons beider opvoeding en kring, zeg me, of je me nu hier ziet liggen, geknield op je zerk, en vragend om je vergiffenis, - mij, een gebrokene van harte, een geslagene van het Lot. - - -

'O Evert, indien het wáár is wat ze ons leerden, indien je nu leeft Hierboven, en me ziet, dan zeker zal je ook ruimer en breeder oordeelen over me, dan die hier beneden het doen, - zij, die nog niet weten. - - - Ik ben zoo alleen nu, Evert, - - zoo eenzaam. - - - En ik had kùnnen zijn een goede vrouw - een goede moeder. - - -

Vergeef me, Evert. - Vergeef me, - - dat ik dat niet heb willen, niet heb kunnen zijn voor jou, - voor jou kinderen. - - - - - - - - - - - - - - - - -

Hoor, hoe het klaagt door de bladeren en struiken - klaagt, als van een weemoedslied, dat de wind zingt. - - -

Maar het klaaglied is niet om de dooden, - - - het is om ons, die nog leven. - -

- - - Vannacht bleven m'n oogen droog, brandend-heet-droog.

Maar hier moet ik weenen, - stil weenen. - - Want, hier denk ik aan wat was - en nooit zal terugkomen - - aan mijn onschuld-meisje-zijn, dat opgroeide naast Evert. - Aan mijn nog niet weten van liefde, en van hartstocht, en van begeeren.

Niet meer de toekomst, die nooit zijn zal, betreur ik hier. - - 't Verleden, dat onherroepelijk voorbij is, wordt hier levendig; - en dat doet me thans verlichtend schreien. - -

Evert, jij hebt het nu beter, nu je aan het eind bent van alles. - Ik zou een slechte vrouw zijn geweest voor je. - Want ik kan alleen goed zijn voor hen die ik liefheb. - - Ik zou je trouwe liefde niet hebben gewaardeerd. - Ik zou van je zijn weggegaan misschien. - -

'Of ook, terwille onzer kinderen, zou ik zijn gebleven, zouden we naast elkander hebben voortgesleept dan den keten, dien we beiden zouden hebben leeren haten daardoor!' - -

Daarom is het het beste zoo. - - Ik moet m'n lot dragen, alleen. - -

En jij, jij die geloofde in de zaligheid Hiernamaals, jij hebt het beste deel ontvangen, - van naar je Huiste zijn gegaan Hierboven. - -

Maar toch, - - vergeef me, Evert, - - vergeef me. - - Want ik zie nu in dat ik liefdeloos en hard en coquet ben geweest. - -

En ik zou er zoo veel, zoo oneindig veel voor geven, indien ik je vergiffenis kon vragen thans, kon uitzeggen aan je m'n groote leed om wat ik aan je misdreef. - -

Maar: 'te laat' ruischt over de kerkhofzerken - - te laat. - -

Een eenzame, verlatene, gebrokene van harte lig ik hier op je graf - - en klaag om jou, die me liefhad, - - en om mij, die ze straffeloos durven lastig vallen met hunne begeerlijkheid. - - - -

En er is niemand die me antwoordt. - -

Niemand - - dan de geheimzinnige klaagtoon van den wind. - -

(*Wordt vervolgd*.)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
'Wie krijgt gelijk?'

Geachte Redactrice!

Mijne vrouw is geabonneerd op de 'Lelie', en zoo las ik ook het stukje dat U onder bovenstaanden titel in Uw 'Overzicht van de Week' in het no van 6 dezer plaatste.

Daar de 'Lelie' een grooten kring van intellectueele en beschaafde lezers onder de oogen komt, en ik wel iets mede te spreken weet over het onderwerp 'Padvindersbeweging' en 'Kamp te IJmuiden', zij het mij vergund hier, ter wille der waarheid en onpartijdigheid, een en ander op te merken, waaraan U zeker wel een plaats in Uw blad zal willen inruimen.

Ik begin met mede te deelen dat ik ben: vader van *twee* padvinders, die er vanaf het begin bij zijn geweest; buitendien bestuurs-lid der afdeeling Wageningen van den Ned. Padvinders-*Bond* (niet 'Organisatie'). Maar niettegenstaande dit spreekt het vanzelf dat ik, evenals U, de waarheid wil en ook kan dienen.

U vindt in de door U aangehaalde waarschuwings-circulaire van het Hoofdbestuur der Ned. Padv. Organisatie', dat U blijkbaar ter zake voor bevoegd tot oordeelen acht, aanleiding om voor de zooveelste keer aan Uw antipathie tegen de padvinders-beweging uiting te geven. U neemt die circulaire aan, als volkomen waarheid te behelzen, en vindt daarin nieuw voedsel voor Uwe meening omtrent die p.b. en voor Uwe sterk gepeperde oordeelvellingen. Deze omstandigheid is echter m.i. een *zwak* punt in Uw critiek, en geeft zij mij aanleiding om te vermoeden dat U de p.b. slechts kent door aanschouwing vanaf Uw schrijftafel uit een ruit van Uw venster. En in het onderhavige geval was de ruit, zij 't ook voor U onwillekeurig, sterk beslagen, zooals ik hoop U aan te kunnen toonen.

Eerst echter een kleine opmerking over de p.b. in 't algemeen. Dat daaraan nog gebreken kleven, niemand zal het ontkennen, ook onder hen die het goed met haar meenen. Maar welke nieuwe of jonge menschelijke instelling, beweging, organisatie of wat ook, kan inééns volmaakt zijn? De gebreken evenwel die *U* er aan toekent en die in één woord, door U gebezigd, kunnen worden samengevat, n.l. 'verderfelijken onzin', zijn door mijn en vele ouderer zoons gelogenstraft! Ik en honderden ouders met mij, zijn er van overtuigd dat de p.b. zich ten goede zal blijven ontwikkelen en zich van gebreken zal zuiveren ondanks, misschien ook wel dank zij, Uwerer en anderer weinige instemming en fulminante protest-artikelen.

Wat nu speciaal het IJmuider-kamp betreft, dat dit een verderfelijken invloed op de jongens heeft gehad, hen moreel heeft geschaad, of van hen nog meer 'ingebeeld-dom-hoogmoedig-pedante apen' of 'opgeblazen kikvorschen' gemaakt, dit zijn wij ouders van de jongens, die er geweest zijn, zoo vrij beslist tegen te spreken. Heeft U, geachte Freule, het de moeite waard geacht om eens bij ons, ouders, en dus bij competente beoordeelaars, te informeeren of dit kamp werkelijk in immoreelen of slechten zin heeft gewerkt? Neen, nietwaar? Welnu, dan was Uw oordeel uitsluitend op die circulaire gebaseerd, dus voorbarig; ook al, omdat het Kamp, toen U erover

schreef, ternauwernood was afgeloopen, en de gevolgen zich dus nog moesten openbaren.

Om verder de waarde van die circulaire in het licht te stellen zou ik U gaarne willen vragen:

Weet U welke de juiste aanleiding, of laat ik liever zeggen: het eigenlijke motief daarvoor is geweest? Weet U dat er maanden lang vóór het begin van het Kamp waarschuwingen zijn verspreid in binnen- en buitenland tegen deelname daaraan en uitgaande van de N.P.O., die gegrond waren op *onware* voorstellingen?

Weet U dat diezelfde N.P.O. met 180 jongens en een eigen hoofdleider tóch aan dat kamp heeft deelgenomen, en dat zij *tot den laatsten* dag in het kamp zijn gebleven? Waarom heeft het H.B. der N.P.O. het eerste toegelaten, en, als protest tegen de 'kermisvermakelijkheid, de dames-kapel, de Ymuider-meisjes en het bier', niet aan zijn hoofdleider gelast om met de jongens het kamp te verlaten?

Weet U dat die dames-kapel, door den pachter van de restauratie- en récreatie-tent buiten voorkennis en zeker niet met goedkeuring van het kamp-comité hierin toegelaten, slechts één avond is aanwezig geweest en dat de padvinders daar niet mochten komen?

Weet U dat de verkoop van geestrijke dranken aan de jongens in het kamp was verboden?

Weet U dat de entrée tegen betaling, de exploitatie van het restaurant, enz., enz. *niet* door het *kamp-comité* maar door de Ymuider-feestcommissie is op touw gezet?

Weet U hoe en waarom het kamp is tot stand gekomen en hoe eigenlijk het kamp-comité te laat bemerkte dat het ter goeder trouw er in is geloopen?

Weet U dat, een uur vóór de komst van den Prins in het kamp, op *last van het H.B. der N.P.O.*, alle vlaggen, enz. der N.P.O. moesten worden verwijderd om geen *officiëel* blijk te geven van haar deelname, maar dat toch de geheele troep wèl aan de parade mocht meedoen en ook heeft meegedaan (dus vermomd!)?

Welke waarde heeft nu voor een ernstig en onpartijdig beoordeelaar de circulaire die U als grond voor Uw critiek aan neemt? Is zij inderdaad niet een erg beslagen ruit?

Vergun mij nog enkele woorden over dat kamp. Terwijl toch nagenoeg *alle* dagbladen het feit hebben vermeld en namen genoemd, spreekt U in Uw artikel met geen enkel woord er over (waarom niet?) dat twee padvinders met gevaar voor eigen leven een, hen geheel onbekenden, knaap van 13 jaar uit de Ymuider haven hebben gered. Een oog- en oorgetuige verklaart van deze twee 'ingebeeld-dom-hoogmoedig-pedante apen', deze twee 'opgeblazen kikvorschen' dat zij: 'geen ophef maakten van hun flinke daad, er niet mee geurden en er niet zelf ruchtbaarheid aan gaven'; m.a.w. dus, dat zij eenvoudig en bescheiden bleven. Een van deze twee padvinders was *onze* zoon. Wij, zijne ouders, zijn trotsch op zijn padvindersdaad, zijn er trotsch

op dat hij getoond heeft, dat *padvinder* te zijn iets anders leert en aankweekt dan praalhanzerij, eigenwaan en ongemotiveerd buitensporige lichaams-inspanning!

Tenslotte kan ik U mededeelen dat het Kampcomité uit *eigen initiatief* heeft gevraagd om een streng onderzoek naar al de aantijgingen die tegen het kamp zijn ingebracht en dat dit onderzoek wordt ingesteld èn vanwege Prins Hendrik èn vanwege den Commissaris der Koningin in N.-H. Er zal een blauw-boek van worden uitgegeven, dat ik U beleefd t.g.t. ter kennisname aanbeveel.

U dankend voor de plaatsruimte, die wat grooter werd omdat ik niet korter *kon* zijn, hoogachtend

C. MONOD DE FROIDEVILLE.

Wageningen, 20 Augustus 1913.

Antwoord redactrice,

Ik dank den geachten inzender zeer voor zijne mededeelingen. Gelijk hij-zelf zegt in den aanhef van zijn stuk: dóór te wijzen op de gebreken aan een of andere inrichting of vereeniging verbonden, kan men dikwijls meewerken om die gebreken te doen verdwijnen, althans te verbeteren; met hem hoop ik dat de Holl. Lelie in dat opzicht ook de Padvinders ten goede moge komen, juist door mijn antipathie tegen die zaak. Zeker is het m.i. dat zulke ophelderende in waardige toon geschreven stukken als die van den geachten inzender geen andere uitwerking zullen hebben dan die dat zij opwekken tot ernstig en onpartijdig onderzoek en nadenken. - Echter, overtuigd heeft hij mij niet wat aangaat mijn afkeer van de Padvinders-beweging in het algemeen genomen. Zijn stuk toch handelt geenszins daarover, maar enkel over het Padvinderskamp te IJmuiden. Nu wil ik gaarne aannemen op zijn gezag dat de daartegen uitgesproken waarschuwing is gegeven op grond van particuliere intrigues. Maar dan bewijst dat feit alleen, dat zij, die de bedoelde waarschuwing uitspraken, daarbij een nevenbedoeling hadden, echter volgt er *niet* uit dat het kamp an und für sich een goed opvoedingsmiddel is voor jongens, kinderen nog. Natuurlijk vindt de geachte inzender dit wel, anders zou hij zijn twee jongens niet erheen hebben gezonden. Daarover laat zich dus niet redetwisten. Alleen de toekomst, niet die van heden of morgen, maar een van veel lateren tijd, als de padvinders mannen zullen zijn geworden, kan *bewijzen* of het een goede en verstandige dan wel een ontzenuwende en pedantmakende opvoeding is geweest, die welke die jongens ten deel valt, die tot het Padvinders-corps behooren en met Padvinders-kleeren worden uitgerust. - Nergens in zijn geheele betoog raakt de geachte inzender de kern van de zaak, de militaire dril-methode, die kleine jongens ontrukt aan het ouderlijk thuis, in hun vrijen tijd africht op militaire oefeningen, marcheeren, reclame voor zichzelf, enz.; die hen bespottelijk uitdost, en daardoor maakt tot ingebeelde en belachelijk-uitziende dwazen. Het persoonlijke wordt in het kind vernietigd, de invloed van het gezinsleven wordt verzwakt, en daarvoor wordt in de plaats gesteld een militair vertoon, een kinderachtig uniform, een voortdurend buitenshuis bezig zijn, een de aandacht willen trekken, en dat alles onder een militaire leiding meestal, die het grootste gevaar oplevert den zin voor het misdadige van den oorlog als vanzelf en ongemerkt aan te kweeken in deze jonge zielen. Het Padvinderskamp te IJmuiden is slechts een uitvloeisel geweest van de Padvindersbeweging als zoodanig; het is dus zeer goed mogelijk dat dit kamp op zichzelf ten onrechte is beschuldigd door partijdige voorstellingen, maar aan de zaak der padvinderij, waartegen ik mij kamp, doet dit m.i. weinig af.

Tenslotte nog een woord over mijn stilzwijgen ten opzichte der twee padvinders, die het leven redden van een ander, en waarvan een is de zoon van den geachten inzender. Inderdaad heb ik dat feit gelezen, maar het had m.i. *niets* met de padvinderij als zoodanig te maken. Voor mij staat het vast, dat die twee flinke jongens die redding zouden volbracht hebben ook al waren zij nimmer padvinders geweest. Juist daarom is het mij niet eenmaal ingevallen van die zaak gewag te maken *in verband* met de padvinders. Het spreekt toch immers vanzelf dat ik, van 'ingebeelde apen', enz. sprekend, daarmee niet *elk dezer jongens* afzonderlijk bedoel, en er geen oogenblik aan twijfel of er zullen velen onder hen zijn op wien zulke benamingen geenszins van toepassing zijn. Alleen, ik geloof dat zij in dat geval eenvoudig, sympathiek, jong, beminnelijk blijven, *ondanks* de padvinderij, en geenszins dat alles worden *door* die uitvinding. Dat de geachte inzender trotsch is op de daad van zijn zoon, ik begrijp het ten volle, en ik geef hem de oprechte verzekering dat ik geenszins zweeg daarover uit eenige nevenbedoeling, maar enkel en alleen, omdat ik ervan las als van elke flinke daad, zonder haar in het minst toe te schrijven aan het toevallig padvinder-zijn dier twee jongens.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Strijen, Augustus 1913.

Geachte Redactrice.

Als kort antwoord aan den heer Servaas van Rooyen zend ik U even de betuiging, dat het in de verste verte mijn bedoeling niet is geweest hem persoonlijk te willen krenken. *De gedachte* bestreed ik en nu wil ik toch wel even opmerken, dat het zeer moeilijk gaat (dit in antwoord op zijn schrijven) den mensch van den Kardinaal van Rossum te scheiden. Moet de Koningin hem ontvangen in 'colbert', fantasie-hoedje en met glacés? In rok zou hij misschien nog te veel herinneren aan 't 'zwart' der geestelijkheid? Van die bizondere 'pompe' bij zijn ontvangst had ik niet gelezen.

Ik voor mij, hoewel niet Roomsch-katholiek, was er grootsch op, dat een Nederlander kardinaal was en bovendien zoo geëerd werd in verschillende landen; vond het zeer begrijpelijk zoo iemand bij de Koningin in particuliere audiëntie ontvangen te zien, een audiëntie, die waarschijnlijk nog is *aangevraagd* bovendien. Wat had H.M. in dit laatste geval moeten antwoorden?

Wanneer b.v. een bekend Joodsch Rabbijn uit

Roemenië hier te lande eenzelfde verzoek: deed zou ik het evenmin H.M. ten kwade duiden zoo zij zoo iemand ontvangt met de hem in zijn qualiteit toekomende honneurs.

Men duide het mij niet al te zeer euvel dat ik daarover zoo denk.

Met hoogachting van UEd. de dw. dr.

J.B. NAAKTGEBOREN.

III.
Rotterdam, 12 Juli '13.

Geachte Freule!

Van een vriend ontving ik No. 1, 27en jg. Holl. Lelie.

Het zij mij vergund U naar aanleiding van Uw onderschrift bij het art. '*Moeders*' mijn volle instemming te betuigen, terwijl ik U tevens doe toekomen twee door mij gepubliceerde artikelen, beide mijn protest tegen die afschuwelijke moordpartij op grooten schaal, den oorlog, inhoudende. Zeker, in dezen kan de vrouw, indien zij zich slechts van haar heilzame macht bewust is, onschatbare diensten bewijzen aan de zaak des vredes. Wie mèèr dan de vrouw, de moeder?

Doch er is iets anders in bovengenoemd Nr. van Uw blad, dat mij ten zeerste heeft getroffen, en dat is een gedeelte uit uw antwoord aan George Haak. En wel hierom, omdat er eenige zinsneden in voorkomen, waaruit - heb ik goed gelezen - Uw vreeselijk pessimisme spreekt. En dat is iets wat mij pijnlijk treft. De vrouw, die als gij, zich heeft weten los te maken van zooveel wat de meeste menschen nog in boeien geklonken houdt, die de oude schijnwaarden welke ons op onzen weg door het leven zijn medegegeven, en die wij veelal zonder nadenken met ons dragen, die de vele 'versierde leugens' ons door de vorige geslachten als geestelijke erfenis nagelaten en door ons als iets schoons, als iets wat werkelijke waarde heeft, geaccepteerd, van zich heeft afgeschud, - zulk een vrouw, moest, dunkt mij, daardoor juist de kracht gevonden hebben, het leven te dragen, moedig en opgeruimd, sterk en krachtig, trots '*de doelloosheid* van het bestaande,' trots *de doelloosheid* ook van *ons* bestaan. Het deed mij pijnlijk aan, uit uw woorden te moeten begrijpen, dat gij die kracht nog niet gevonden hebt.

Zeker 'er is overwegend leed.' Er is zelfs, al hebben we alles overwonnen wat dit ons leven en welzijn bedreigt, somber kleurloos en ellendig maakt, nog niets aan dit 'doellooze' op zichzelf veranderd.

Na een betrekkelijk korte pooze van bestaan, volgt voor ons allen de onvermijdelijke dood, d.w.z. ons lichaam, - en daarmede onzen geest - gaat tot ontbinding over, lost op in atomen, zal weer tot het oneindige 'Al-wat-is' behooren, doelloos in de onmetelijke ruimte rondslingeren. Ons lichaam, als zoodanig, zal dan niet meer zijn en, zoo opgevat geef ik toe, dat wij, dat het leven, 'vergankelijk' is.

Evenwel, zij die dit *niets* hebben gepeild, die in dit *ledige* hebben durven staren, die het leven op zijn juiste waarde hebben leeren schatten, *hun past het vooral* den moed te hebben het leven te aanvaarden omdat het eenmaal is; het leven te leven èn voor zichzelf, èn voor anderen. Zij vooral hebben zich een levensovertuiging, een roeping te kiezen, zij vooral zijn aangewezen het leven een richting, een taak te

geven. Zij, die als *een vaste rots* temidden der kokende branding zijn aan te duiden; zij, die de gidsen, de wegwijzers te noemen zijn, zij mogen het vertrouwen der duizenden, die hun dat vertrouwen schonken, niet beschamen.

Die schoone, verheven, vaak ook ondankbare taak: de schipbreukelingen op de levenszee hulp en steun te verleenen, hun tot richtsnoer te dienen, - zij mogen die velen niet in het verpestend moeras van het geest- en levendoodend pessimisme laten wegzinken.

Evenals vele anderen, zijt ook gij voor veler een toevlucht, die met raad en daad de zwakken, de moeden, hen die dreigen onder te gaan, ter zijde staat.

En zoo ik goed zie - dat ik het mis hebbe! - zoudt gij somwijlen zelf de kracht missen het leven, ontdaan van alle schoonschijnende leugens, in zijn werkelijke waarde, in zijn volle schoonheid zoowel als in zijn somberen ernst, te aanvaarden? Durft gij zelf geen ja te zeggen tegen het leven zooals het is?

O! ik voel het zoo, dat dit een vreeselijke toestand voor U wezen moet, aan dit afschuwelijk somber pessimisme ten prooi te zijn; af en toe dien zwarten twijfel te voelen opkomen, dien vreeselijken tweestrijd te moeten voeren tusschen ‘zijn of niet te zijn’, waarin gij dan nog steeds niet de overwinnares zoudt wezen! Kom, dat is verschrikkelijk.

Veroorloof mij U iets te zeggen. Zie, ook ik heb een zoodanigen geestes-toestand doorgemaakt. Ook ik heb het èène ideaal na het andere verloren, der wanhoop nabij, de donkerheid van ons bestaan gepeild en zóó de toekomst aangestaard.

Ook mij heeft het vaak toegeschenen dat het beter ware *niet* dan *wel* te zijn.

Totdat ik besloot het leven te aanvaarden, omdat ik begrepen heb dat het leven eenmaal *is* en *eeuwig* wezen zal. Doch toen was het mij ook tevens duidelijk dat mijn leven *waarde* hebben moest; dat ik het *zelf* die waarde had te geven, wilde ik het leven dragen kunnen. Ik zelf heb het leven niet van zijn schoonste, gemakkelijkste en aangenaamste zijde leeren kennen. Doch ziè, toen ik rondom mij staarde en de millioenen lotgenooten, medereizigers door het leven zag, die veelal onnadenkend voortmarcheerden, hen de slagen van het lot zag ondergaan, - toen zag ik ook dat er veel *onnoodig leed* geleden wordt. Maar toen was het tevens ook, voor mij althans, een levenstaak geworden te doen wat gedaan *kan* worden en in mijn zwak vermogen ligt, om de oorzaken van dat vele *onnoodig geleden* leed uit den weg te ruimen, ruimer baan te maken door de vele struikelblokken op den weg naar het geluk der menschheid zooveel mogelijk te verwijderen.

Daardoor *gaf ik eigen leven waarde* en daarmede, meende ik, zou het leven in het algemeen gebaat zijn.

Ik aanschouwde de grauwe ellende, waarin zoovelen mijner medemenschen ondergaan. Ik

zag ook, dat veel van het gedragen leed *niet* uit *noodzakelijke* toestanden voortsproot, ja, dat veel van dat leed geen reden van bestaan had zelfs en dat het met een weinig goeden wil, met wat mèèr gevoel en met wat meer gebruik van ons gezond verstand, niet langer zou behoeven te bestaan. De ellende, door onze zoogenaamd maatschappelijke instellingen ontstaan vooral, levert daarvan wel het bewijs. Om slechts iets te noemen: de afschuwelijke *armoede* met heel haar nasleep van ziekte, misdaad, prostitutie, drankmisbruik, die onze samenleving tot een hel maakt; de oorlog, roof en moord, vooral om het bezit gepleegd, dit alles moet ieder wèldenkend mensch met afschuw en walging vervullen. Meer dan ⅞ onzer medemenschen lijden tengevolge dezer wantoestanden alleen.

Gevangenissen, zenuwlijders-sanatoria danken daaraan voornamelijk hun bloeiend bestaan. Het meerendeel der ongelukkigen, die daarin moeten verblijven, zij zijn als de slachtoffers te beschouwen van dien vreeselijken onrechtvaardigen maatschappelijken toestand, die een klasse van bevoorrechten en een klasse - verreweg de eerste overtreffend in getal - van onterfden te aanschouwen geeft.

Gezondheid, leven en welzijn van millioenen worden door dit klassenstelsel bedreigd en - vernietigd.

Nu meen ik, dat het de taak is van allen die het welzijn der menschheid beoogen, zich aan te gorden om, naar gaven en krachten, mede te werken deze ongerechtigheid uit ons midden weg te vagen.

En waarlijk, wanneer men zich tot dien strijd voelt aangetrokken, zich toerust dezen te voeren, om mede te werken aan een schoonere toekomst voor den mensch op aarde, dan heeft men voor zichzelf en anderen een weg geopend, die tot waardeering van het leven voeren kan.

Ons leven is kort! O, laat ons dan trachten, dit kleine stukje *heden*, dat gelegen is tusschen de eeuwigheid vòòr en die nà ons bestaan, tot een heerlijkheid te maken! Laat ons de afzichtelijke ellende, die nu het bestaan van millioenen vergalt, tot iets schoons trachten te maken. Dan, ik verzeker het U, zal het leven ook voor U meer waarde nog hebben dan het thans voor U heelt.

Aldus, staande op den bodem der nuchtere werkelijkheid, zult gij, mòcht af en toe die sombere gedachte aan de vergankelijkheid van ons bestaan om het hoekje komen gluren, dat doelloos spel van worden en vergaan waarin wij met noodzakelijkheid meê geslingerd worden, kalm kunnen aanschouwen.

O, zoo wij slechts even onzen blik ter zijde werpen, en zien het vele werk dat er te vinden is, o, dan is die sombere stemming, ik kan het U uit ervaring zeggen, eer gij het weet voorbij, omdat er *werk* was te doen. Werk, voor de vrijheid, de welvaart, genot en geluk voor zoover dit alles bereikbaar is, voor de gansche menschheid. O! mocht ik, kon ik U bezielen met datgene wat ik innerlijk voel, wat meer zegt, met datgene wat het verstand mij zegt dat eenmaal onvermijdelijk komen moet, de aarde bevolkt te zien met vrije, hoogstaande, in waarheid het leven levende menschen!

Dan zou van U wijken dat donkere pessimisme, dat het leven zoo somber en troosteloos maakt. Een vrije, blijmoedige levensopvatting zou Uw deel zijn, als gevolg van den arbeid door U aanvaard, arbeid ten dienste van het algemeen.

Ziehier hetgeen ik U te zeggen had. En nu weet ik wel, dat men een eenmaal gevestigde overtuiging, levens- of wereldbeschouwing, maar niet inééns tot wankelen brengt, doch nog thans meende ik deze woorden tot U te moeten richten, opdat gij ze althans overdenken zult. En dit is reeds veel gewonnen.

De krachtige strijdende mensch, de mensch hetzij man of vrouw - het sexe-verschil is van ondergeschikt belang in deze - die den moed heeft, het leven te leven, ontdaan als het is van al hetgeen hij als onnoodige ballast, versierde leugens, schijnwaarden, beschouwt; de mensch die weet, dat hij in den doelloozen kringloop van worden en vergaan begrepen is - die mensch, die de diepte van het *niets* heeft gepeild en toch het leven liefheeft, die mensch kiest zich de schoone taak te leven, te werken, te strijden tegen alles wat het leven versombert en verbittert, tegen alles wat het '*mensch zijn*" belet.

Krachtig te staan tegenover het leven, geesten zielverkankerend pessimisme; een blijmoedige wereld- en levensbeschouwing daartegenover gesteld, - dat is het wat ik U toewensch.

Arbeidende aan de verheven taak, vrijheid en welvaart voor ieder onzer te scheppen. - O, daaraan komt een mensch in het leven tijd te kort.

De massa der lijdenden de nieuwe blijde boodschap te brengen, dat het leven ook aan hen schoonheid en geluk kan bieden; die massa haars ondanks naar omhoog te voeren, haar te prikkelen tot verzet tegen menschonteerende toestanden in de maatschappij, - o, daaraan gearbeid, en dat zwartgallig pessimisme zal nimmermeer de overhand verkrijgen. Daarin is ten allen tijde het meest afdoende middel gelegen voor elk die zich daaraan met hart en ziel heeft gegeven.

Het leven is kort! Leven wij dus het leven!

Mocht het zijn, dat ik mij ten opzichte van uw levensbeschouwing heb vergist - en dit wensch ik U van ganscher harte toe, - dan toch verzoek ik U aan dezen brief een plaats in uw blad te verleenen, daar hij allicht anderen, die in de door mij bij U veronderstelde geestes-situatie verkeeren, ten nutte zal kunnen zijn.

Inmiddels hoogachtend,

B. DAMME.

Antwoord red:

Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden. Wanneer men elkander niet persoonlijk kent, maakt men zich dikwijls van elkaar een geheel verkeerde voorstelling. Ik geloof dat zij, die *mij* niet persoonlijk kennen, zich dit van mij-althans heel dikwijls doen, en dat dit feit zich ook bij U voordoet. Immersw, anneer gij de vooronderstelling uitspreekt, dat ik de kracht niet heb het leven moedig te dragen *trots* de doelloosheid ervan, dan kan ik U slechts daarop antwoorden: Weinig menschen zijn, geloof ik, zoo levenslustig, zoo levenssterk, zoo levens*blij*, zou

ik bijkans zeggen, als ik - juist *omdat* ik heb afgerekend met de verwachtingen van het leven. Ik heb dat trouwens reeds meermalen gezegd in de Lelie en elders: niets maakt m.i. sterker, onafhankelijker, voor-zich-zelf-gelukkiger, dan het besef dat men zichzelve is, en genoeg heeft aan zich-zelve, d.w.z. aan hetgeen men weet te putten *uit* zichzelve. - Gij Uwerzijds behoort tot hen die nog verwachten dat een toekomstige heil-staat verbetering kan brengen. Ik-niet. Indien ik Uwe illusies dienaangaande deelde, dan zou ik misschien mij kunnen verplaatsen in Uw gedachtengang. Echter, ik voor mij ben overtuigd dat gij en de Uwen, kreegt gij Uwen zin, in minder dan geen tijd zoudt vervallen tot dezelfde fouten en gebreken waarin de Fransche revolutie is ten onder gegaan, en die tenslotte de heerschappij van een Napoleon onvermijdelijk maakten. Altijd als men de menschen, in het algemeen genomen, volledige vrijheid geeft en onafhankelijkheid, dan zullen zg daarvan het grofste misbruik maken, en dientengevolge steeds opnieuw zelf hun Napoleon verlangen en zelfhem uitroepen tot hunnen heerscher. Ik geloof noch in de opvoeding van ‘de’ menschheid, noch in de eigenschappen van ‘de’ menschheid, ik geloof integendeel dat zij altijd zal zijn en blijven, in het algemeen genomen, laagstaand, dom, wreed, verachtelijk, onzelfstandig, en dat altijd slechts de kleine minderheid zal zijn van een beter gehalte, en, juist daarom, meesttijds zal worden miskend, gehaat, vervolgd, gehoond, bespot, gekruisigd. -

Zeker, ik-voor-mij durf ‘Ja te zeggen tegenover het leven zooals het is.’ Dat toon ik immers dagelijks door mijn onafhankelijk en eerlijk mijn eigen weg gaan. Maar ik gevoel geen behoefte mij aan te sluiten bij de partij van vrij-socialisme, waartoe gij behoort; elke partij is mij een gruwel. Met Ibsen ben ik het eens, alleen die is waarlijk *vrij*, die alleen staat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Naar de Gentsche Tentoonstelling.

Hoewel ik niet bepaald veel wereldtentoonstellingen bezocht, durf ik het toch best aan de tentoonstelling van Gent te recommandeeren. Er is heel veel te zien, veel moois op allerlei gebied.

Men maakt bovendien vanzelf een reisje door het mooie Vlaanderen, dat beschenen door een heerlijke zomerzon wel niet een bizonder rijken indruk maakt. Men ziet er b.v. tusschen Antwerpen en Gent vanuit den trein geen groote boerderijen, maar niettemin een bekoorlijken indruk (maakt) met dat afwisselend glooiend land, die kleine dorpjes en 't frissche groen van wei, akker en geboomte.

Vlaanderen is een rustig land. Het doet u onmiddellijk denken aan den bekenden dichter Guido Gezelle. Tenminste zoo ging het mij. Hoe hij langs die verschillende voetpaden over de akkers zal hebben gewandeld, genietend van de heerlijke zonneweelde en de zoo rustieke omgeving. Een vlietje tusschen houtgewas roept u ‘het Schrijverke,’ 't bekende gedichtje op dat over 't waterscherende diertje, voor den geest.

Gezelle zag er iets meer in dan een ander. ‘'t Schrijft er den name van God.’

En dat andere:

‘Wind en wee en wolken

't Land van Gezelle is mooi, maar niet rijk. Er moet gearbeid worden. Ieder huisje heeft zijn bescheiden akkertje. En over dat alles die vroolijk stemmende zon.

Vlaanderen is zoover ik het zag tusschen Antwerpen en Gent iets heel anders dan b.v. de Z.H. eilanden met de dijken met zware boomen, de vette rivierklei, de polders met prachtige boerderijen, grazend vee en golvende korenvelden.

En toch gaat er van Vlaanderen een rustige bekoring uit.

Vlaanderen is een land met toekomst. Wat een geestdrift te Ingoyghem bij de huldiging van pastor Verriest! Ik kan me die geestdrift voor een eigen taal zoo begrijpen. Want het maakt, zooals het nu nog is, een erbarmelijken indruk. Men spreekt er Fransch, terwijl 't Vlaamsch de volkstaal is, 't is zoo half. Als 't Vlaamsch meer en meer een eigen taal wordt van 't heele volk daar, als men eenmaal krijgt een Vlaamsche hoogeschool, dan gaat dat halfslachtige meer en meer weg, er groeit weer nationaliteit, er komt besef van een volk te zijn met gemeenschappelijke idealen.

Alvorens ik begin U iets van de tentoonstelling te vertellen wil ik in dit verband opmerken hoe het mij in Brussel opviel, dat de Belg toch eigenlijk weinig 't type van een apart volk vertoont. 't Is alsof mede tengevolge van het wereldverkeer de nationaliteit er vermindert.

Ik zal nu in vogelvlucht iets van de Gentsche tentoonstelling vertellen. De aanleg is grootsch en ruim, men zeide mij, dat 't terrein 40 H.A. besloeg.

Een miniatuurtrammetje met open wagens maakt het gemakkelijk voor wie van 't vele loopen vermoeid is.

De entrée is een groote koepelzaal en op 't terrein staan aan weerszijden de kapitale gebouwen, verschillend in stijl. Natuurlijk kan ik slechts vluchtig wijzen op wat bizonder de aandacht trekt. In de afdeelingen België en Frankrijk ziet men eene verzameling van de fijnste auto's, de een al mooier in bouw en afwerking dan de ander.

Ameublementen, stoffen, weefsels, borduursels, kanten, dameskleeding is er in de verschillende afdeelingen in bonte afwisseling en rijke qualiteiten.

Er is een apart gebouw voor verlichting en electriciteit, dat door de kleurschakeeringen en de speling van 't licht een sprookjesachtigen indruk maakt.

Men heeft er in de afdeeling Engeland een zaal voor machinerieën, men ziet er de schoone locomotieven van reusachtigen bouw en de luxe-wagons. Een lied van den arbeid klinkt U tegen uit die zalen, waar de machines in werking zijn.

De afdeelingen Congo en Canada zijn uiterst belangwekkend om de tentoonstelling van al wat op die landen betrekking heeft: vruchten, woningbouw, gereedschappen, enz. De panorama's over landstreken van daar geven een goeden kijk op die landen.

Ja, wat zal ik nog uitvoerig melding doen van de afdeeling voor voeding, waar de uitgezochtste wijnen, likeuren, enz. te aanschouwen en te proeven zijn, van de Perzische afdeeling met de prachtige tapijten, de Italiaansche afdeeling met de schoone beelden, de Spaansche afdeeling met de mooie donkere meisjestypen, de Russische en de Japansche afdeeling respectievelijk met hun houtsnij-koperdraad-werk en 't beschilderd porselein of de borduursels?

De Nederlandsche afdeeling maakt vooral van buiten geen onaardigen indruk, terwijl van binnen ook heel wat op verschillend gebied is te zien. Een beschuitje met Friesche kaas gebruikt wel ongeveer iedereen der bezoekers. De ‘oude bol’ of oude klare wordt er eveneens nogal verschalkt, al gaf m.i. koning Albert een goed voorbeeld door er niet van te willen proeven. Sommige lui toch overschatten op dit gebied niet zelden hun krachten.

Overigens ziet men er muziekinstrumenten van Kessels; op 't gebied van zilverwerken enz., manufacturen, enz. is er een en ander te zien, een vak met Nederlandsche boeken, ofschoon 't mij trof dat juist 't katholieke element daar sterk was vertegenwoordigd. De brandkasten en kluizen van de bekende firma Lips te Dordrecht vond men niet, o wonder, in de afdeeling Nederland, maar in die van een ander land, ik meen Engeland of België, bovendien geheel schuil gegaan onder den naam van een buitenlandsch agent. Dat is toch wel een beetje kras.

Van buiten is 't gebouw van de Nederlandsche afdeeling in oud-Hollandschen trapgevel-stijl met toren en klokken. Een gezonde, blozende Hollandsche illustreert 't interieur bovendien niet onaardig.

Op 't terrein van schilderijen is er in de afdeeling Schoone Kunsten van vele landen 't mooie te bewonderen. Men zou meer tijd aan 't bezichtigen van dit gedeelte willen besteden dan gewoonlijk een vluchtig bezoek toelaat.

Waarop ik nog even terugkom is de bloemententoonstelling en de uitstalling der planten, om welken kweek Gent en omstreken bekend staat. In die nabijheid is gelegenheid in een mijn af te dalen, terwijl men er in geen geval moet verzuimen 't dorp ‘uit Bengalen’, een geïmiteerd negerdorp met strooien hutten, negers, negerinnen en negerkindertjes te gaan zien. Velen rookten sigaretten en *hieruit* bleek wel 't nog vrijwel ongewone van die bezigheid, dat ze geweldig spuwden. Een open tent met een 20-tal nikkertjes van 1, 2, 3 tot 4 à 5 jaar was een belangwekkend spektakel van jeugdige levendigheid. Er werd schooltje gehouden door de kleintjes, één fungeerde er met een stokje als meester, wat niet verhinderde, dat er in de achterhoede werd gebakkeleid en 't leven meer dan gonzend was. Een oude neger stond er in zijn katoenen overkleed met welgevallen evenals wij naar te kijken. Hij stelde het zeker op prijs, want toen wij hem op een ander punt ontmoetten was zijn groet in 't voorbijgaan: ‘bonjour monsieur’, bizonder hartelijk.

Op de tentoonstelling is ook nog een Vlaamsch dorp met boerderij, er zijn zoogenaamde Attractions, vermakelijkheden, waaronder een reuze-rutschbaan, waarmee, zoo ik hoorde, in 't begin al een ongeluk is gebeurd. Muziek is er eveneens veelvuldig. Wij werden aardig verrast door een gezelschap Italiaantjes met enkele Italiaansche meisjes, die heel bekoorlijk vroolijke liedjes zongen.

Belangrijk is nog het apparaat voor draadlooze telegrafie en hiermee heb ik wel in vogelvlucht gewezen op 't voornaamste, dat er te zien is. Een ontelbare menigte beweegt zich onophoudelijk over de terreinen. Leerzaam is in ieder geval een bezoek op een tentoonstelling, waar bijna ieder land heeft ingezonden.

In de verwachting eenig denkbeeld te hebben gegeven van deze wereldtentoonstelling eindig ik met een opwekking om zelf 't vele, dat niet alles in deze schets kon worden opgesomd, te gaan zien. Men kan er een uitstapje naar Brussel aan verbinden, waar men des avonds heerlijk zit aan den boulevard en overdag in bois de la Cambre of te Tervueren, enz. rijkelijk kan genieten.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Bericht.

Wegens de actualiteit der overige stukken moest de reeds gezet staande Correspondentie aan **H. van H., M.S., B. de S., Homo Sum, M.E**. en **Hond** nog wachten, alsook de Gedachtenwisseling, door **R. Weski**, met antwoord der Redactrice.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

10 September 1913
27ste Jaargang.
No. 11.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Openbaarheid.

Langzamerhand ontwaakt allerwege een groote mate van belangstelling in ons Burgerlijk Recht. Dit is een verblijdend verschijnsel, daar het getuigenis aflegt van het ontwaken van de persoonlijkheid van den mensch. Het is niet alleen voldoende, dat er ergens in een wetboek rechtsbeginselen zijn neergelegd, doch ook dient ieder burger of burgeres in staat te zijn zich te kunnen verdedigen tegen een mogelijken aanval en eveneens den weg te kennen, waarlangs hij of zij mogelijke rechten kan verkrijgen.

Intusschen is er eene omstandigheid, welke onze verbazing wekt. En wel deze: terwijl alom in den lande men sinds jaren her in hooge mate ontevreden is over onze wijze van procedeeren in burgerlijke zaken, terwijl men luide klaagt over de hooge salarissen en de groote kosten bij de overdracht van onroerende goederen, terwijl

het vestigen van hypotheken en de openbare verhuringen reuzen-sommen verslinden, blijft alles zooals het is: langzaam, duur en onzeker wat den uitslag eener procedure betreft. En dat alles onder opzien of met medeweten van hoogstaande mannen, weergaloos geleerd en schier eindeloos knap.

Men zou zoo zeggen: hoe is dat toch mogelijk? Waar zooveel zielenadel in stilte aanwezig is en zoo groote persoonlijke geestes.

gaven zich ten toon spreiden, daar moet zich toch openbaren een krachtige drang naar hervorming van ons burgerlijk recht, hetwelk naast de persoonlijkheid van den man erkent de persoonlijkheid van een anders geaard, doch even waardig wezen, daar moet aanwezig zijn een beter inzicht omtrent de beteekenis van het burgerlijk procesrecht.

De wet geldt voor allen en de openbaarheid van wet en verordening is voorgeschreven. Hoe komt het dan toch dat niettegenstaande eene zoo algemeene openbaarheid de volksovertuiging zich tot heden niet krachtiger heeft uitgesproken voor de hervorming van bedoeld recht?

In het openbaar worden, behoudens enkele uitzonderingen, behandeld zoowel strafzaken als burgerlijke zaken; de vonnissen daarin gewezen worden in het openbaar uitgesproken, de pers werkt in groote mate bij tot het openbaar maken van alles en nog wat; vaak publiceert zij iets dat stuitend is om te lezen en voor den persoon van den beklaagde zeer pijnlijk. En desniettemin.... blijft schier alles zooals het is: achterlijk en verouderd.

Intusschen dient men niet uit het oog te verliezen, dat die openbaarheid zeer betrekkelijk is; het is alsof de gerechtigheid overdekt is met een eindeloos groot kleed, waarvan slechts af en toe een klein tipje wordt opgelicht; dat kleine deel ziet men, doch hetgeen overdekt blijft ziet men niet.

Nu spreekt het vanzelf, dat de jurist, voor zoover hij tevens deelneemt aan het maatschappelijk leven, veel meer krijgt te zien dan de leek op het gebied van het recht. Neemt de jurist geen werkzaam deel aan dat bedrijvig maatschappelijk verkeer, dan ervaart hij veel minder dan de praktizijn, hetzij advocaat of notaris; het recht laat zich nu eenmaal niet kennen in de studeerkamer, het recht leeft in den boezem van het volk en heeft daar een eigen rechtsleven, hetwelk niet alleen wil worden begrepen, doch dient gepeild door ons gemoedsleven. Ziedaar een machtige factor van het leven, die tot heden al te zeer is miskend.

Onze openbaarheid in rechtzaal en juridische lectuur bepaalt zich te veel tot het begrijpen en daalt niet af of klimt niet op tot ons gevoelsleven en om die reden blijven rechtstoestanden bestendigd, al zijn ze ook nog zoo verouderd of versleten.

Die miskenning van ons gevoelsleven openbaart zich niet alleen op het gebied van recht, doch godsdienst en onderwijs gaan evenzeer mank aan datzelfde euvel; het intellect beziet alles van buiten, het gevoel zoekt en vindt contact met de diepste roerselen van ons zieleleven.

Indien gij, evenals schrijver dezes, de gelegenheid hadt gehad met verschillende juristen maatschappelijke aangelegenheden te bespreken en dezelve in hun licht- en schaduwzijde te bezien, dan zoudt gij U er over verbazen, hoe groot de eenstemmigheid is bij het beschouwen der maatschappelijke aangelegenheden, voor zoover ze met wet of recht in verbinding staan en uwe verbazing zou nog grooter worden, als U bedenkt, dat men - met name de juridische wereld - bij zooveel eenheid in het uitspreken van een afkeurend oordeel schier alles laat zooals het is: verouderd en versleten.

Om nu te komen tot een krachtigen hervormingsdrang dient men, om het maar eens in beeldspraak uit te drukken, te gaan over eene brug, welke wij openbaarheid zullen noemen.

Dat is de weg waarlangs wij moeten gaan om de voorschriften der wet in betere harmonie te krijgen met de eischen der gerechtigheid.

Het leerstuk der openbaarheid heeft ook bij de studie van het recht zijne erkende groote beteekenis; aan die openbaarheid in de rechtszaal hebben wij zeer veel te danken en veel verder kunnen wij komen, wanneer aan diezelfde openbaarheid de volle aandacht zal worden geschonken en wanneer met bekwame hand maatschappelijke aangelegenheden worden getoetst aan de eischen der gerechtigheid.

Theoretisch zijn wellicht de juristen het daarover wel eens, doch praktisch heeft menig jurist voor zichzelven geldende redenen om alles maar bij het oude te laten. Ook stelt de openbaarmaking eigenaardige eischen aan den geest der menschen, hetzij mannen of vrouwen. In de eerste plaats dient men begaafd te zijn met eene zekere mate van wijsgeerig inzicht, hetwelk het vermogen heeft om de eischen van het intellect te toetsen aan de eischen van het gevoel. Voorts moeten persoonlijke aanvallen zooveel mogelijk worden vermeden, objectief zal het standpunt van bespreking en behandeling dienen te zijn en tenslotte trede er een zielsvermogen voor het voetlicht, waarover zeer weinige menschen hebben te beschikken: het vermogen om zonder aanziens des persoons te zeggen wat men te zeggen heeft en wel in het openbaar.

De openbaarheid, die hare zienswijze en inzichten mededeelt aan den grooten kring der leeken, bestaande uit mannen *en vrouwen*, zal het voortschrijden der gedachten bevorderen, welke op hunne beurt de neiging hebben om zich in daden om te zetten. Juist daardoor komt tot stand die heilzame wisselwerking tusschen den wetenschappelijk gevormden jurist en de meer met gevoel begaafde massa.

Recht in den ruimsten zin van het woord is volkszaak, de zaak van het geheel het volk. Het wel en het wee van een volk staan in zoo nauw verband met de wijze, waarop onze rechtsbeginselen in wetboeken zijn uitgewerkt. De praktijk van het recht kent hooger eischen dan de zucht om, dank zij de bevoorrechte machtspositie van enkelingen, in een minimum van tijd met weinig diensten veel te verdienen.

Veel kan aan het daglicht worden gebracht, dat thans in het duister geschiedt en hetwelk als enkelen grond ter rechtvaardiging aanvoert, dat het sinds jaren her zus of zoo is geweest en met miskenning der eischen van recht en gerechtigheid wordt gehandhaafd uit louter hebzucht. Daartegen juist vermag de openbaarheid zooveel in goede richting te leiden.

De rechtsgeleerde als praktizijn heeft eene schoone taak op zich genomen; hij is bij uitnemendheid in staat het wapen des geestes te hanteeren, van hem kan zeer veel invloed ten goede uitgaan ten behoeve van staat en maatschappij. Doch die taak kan beter tot haar recht komen, indien de praktizijn heeft geleerd om met terzijdestelling van eigen belangen zijn beroep uit te oefenen in dienst en tot heil der gemeenschap. Voor de hand ligt het evenwel, dat, mensch als ook hij is, dit offer hem zwaar zal vallen, welnu laat ons er naar streven door bemiddeling van openbaarheid en openbaarmaking de rechtspraktijk te grondvesten op meer zedelijken grondslag!

EEN JURIST.

Diepte.

Zoo menigeen schijnt in het leven
Onvriendelijk en koel,
Wiens hart verbergt de rijkste schatten
Van warm en diep gevoel.

Wie paarlen vinden wil, hij blijve
Niet aan den oever staan,
Hij moet voorzichtig, vol vertrouwen,
Steeds naar de diepte gaan.

En liefde, die zich niet zoo daad'lijk
Aan alle menschen geeft,
Is hecht en duurzaam, juist omdat zij
Meer diepte heeft.

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Vreemdeling.

Wanneer het ziele-leven ons
Is vreemdeling gebleven,
Zijn wij door neev'len, zwaar en dicht,

En duisternis omgeven.

Wij kunnen nooit der ziele stem,
Haar roep ten leven hooren,
We dwalen over d' aarde heen,
Zoo eenzaam en verloren.
J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Een en ander over een mooi boek.

Uit de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage las ik dezer dagen een prachtwerk over Rusland. 't Is getiteld: La sainte Russie, het Heilige Rusland, en geschreven door graaf P. Vasili.

Daar het niet alleen als uitgave, maar ook wat den inhoud aangaat een werk is van den eersten rang, acht ik het wel waard het in dit tijdschrift te bespreken.

Het behandelt achtereenvolgens in populairen vorm, doch rijk gedocumenteerd en van kunstvolle platen in den tekst voorzien, het hof, 't leger, de priesterschap, de burgerij en het volk.

Waar we gewoon zijn Rusland alleen te leeren kennen uit geschriften van Tolstoï, die immers alles door een sterk gekleurd glas bekeek, of uit veel leelijks, dat altijd over Rusland wordt rondverteld, is het eigenaardig ook eens een waardeerende toon te hooren over Ruslands geleidelijke ontwikkeling en gade te slaan den langzamen groei tot het kolossale wereldrijk, dat het nu is.

Het werk is in 1890 uitgegeven te Parijs, Librairie de Firmin-Didot et Co., imprimeurs de l'Institut, Rue Jacob, 56.

Van oorsprong zijn de Russen zoogenaamde Slaven, die als heen en weer trekkende volkstammen de vlakten en wouden bewoonden in de omgeving van de bergreeks de Karpathen. Bij hun groote tochten stichtten zij achtereenvolgens verschillende steden, waaronder Moscou, Orel, Novgorod, Archangel en vele andere.

Het waren toen nog, in die eerste tijden,

veelal herders en landbouwers, die zich vestigden daar waar het klimaat of de grond hun de meeste voordeelen scheen aan te bieden. Zij reisden in zoogenaamde communes, gemeenschappen, *mirs*, wat niet anders was dan de vergroote familie, bestaande uit verscheiden gezinnen en den oudste erkennende als chef. De vereeniging van verscheidene gemeenschappen vormde de volost (het kanton), die bestuurd werd door de chefs der gemeenschappen, in raad vereenigd (vetché).

Dit beginsel van gemeenschap, dat gebleven is het groote grondbeginsel van de Russische nationaliteit, verklaart de gemakkelijkheid waarmee de Russen zich in alle tijden verplaatst hebben van de eene plaats naar de andere, overal heen waar zich broeders bevonden, d.w.z. Slaven, die zich lieten leiden door dezelfde beginselen, dezelfde taal sprekende en, later, het teeken des kruizes op dezelfde wijze makende als zij.

Later toen zij behoefte er aan kregen om zich als geordenden Staat te vestigen, ondergingen zij niet het recht van den sterkste in den persoon van prins Rurik, maar zij zonden vrijwillig, uit eigen beweging deputaties, als tot den machtigste der bekende militaire aanvoerders, om hem te verzoeken hen te komen verdedigen en te regeeren, daar hun grondgebied uitgestrekt was en rijk, maar waar geen orde heerschte. Dit geschiedde in 862. De dynastie-Rurik regeerde 7 eeuwen.

En na den dood van den laatsten mannelijken afstammeling der Ruriks, toen Rusland werd geteisterd door verwarring en invalsoorlogen, ontstond bij volkskeuze, d.w.z. den wensch uitgebracht door allen, edelen, burgers en volk, één in eenzelfde vaderlandslievende geestdrift, de nieuwe dynastie der Romanovs, waarvan het begin samenviel met de bevrijding van Moscou van den Poolschen inval. Ziehier dus twee bepaalde bizonderheden, aan de Russische nationaliteit eigen:

‘1° Ze is het resultaat, niet, zooals dat 't geval geweest is voor al de andere Westersche volken, van de onderwerping van 't Inlandsche ras door 't Germaansche veroverende ras, maar van de voortgaande, vredige en natuurlijke saamvoeging derzelfde Slavische elementen;

2° De Russische monarchie heeft niet als oorsprong gehad de overwinning, d.w.z. de kracht, de macht, zooals in Duitschland, in Frankrijk, in Engeland, maar de keus van 't volk, d.w.z. het *recht*, een beginsel, dat, men zal het toestemmen, tot de meest democratische behoort, 't welk een deel slechts van het Germaansche Europa verscheidene eeuwen later moest voorstaan (proclameeren).

Ook begrijpt men dat Nicolaas I, de Russische monarch die het meest majestueus het autocratische beginsel heeft vertegenwoordigd, heeft kunnen zeggen in een eigenhandig aan Napoleoen III geschreven brief, den vooravond van de Staatsgreep:

‘In beginsel, ben ik zooveel te minder tegen het algemeen kiesrecht, als ik niet kan vergeten, dat mijne dynastie twee keer is voortgekomen uit de volkskeuze.’ Aldus graaf Vasili.

Als merkwaardigheid vermelden wij nog een woord van dezen Russischen vorst. ‘Ik erken slechts twee soorten van regeering: die van een enkele, verpersoonlijkend de wenschen, het streven, de belangen van het volk, en die van allen. Als ik niet was autocratisch keizer van alle Russen, zou ik de eerste der republikeinen zijn.’

Dit beginsel heeft Ruslands historie beïnvloed. Het is zeker wel merkwaardig dit te vernemen. Duidelijk wordt alzoo ook bij eenzijdige opvatting der monarchie het woekeren van 't nihilisme en 't anarchisme.

Merkwaardig is hetgeen de schrijver opmerkt. *a*. Niet overwonnen door de Germanen, heeft Rusland sedert de invallen der barbaren het leenstelsel niet gekend. 't Heeft noch graven, noch hertogen, noch baronnen, noch leengoederen, noch met schietgaten voorziene kasteelen, noch feodaal recht gekend. Het heeft aldus kunnen vermijden zooal niet de strevingen naar de dynastie, dan toch de groote godsdienstoorlogen, het aristocratisch bewind, vervolgens de revoluties, de parlementen en tenslotte de politieke partijen, het jammerlijkste van alle ongelukken in Frankrijk.

b. Daar de Russische monarchie uit de natie zelf is ontstaan, is de strijd bij haar niet, zooals overal elders, de normale voorwaarde geweest van de betrekkingen tusschen het beginsel der volksregeering en het beginsel van de monarchie. Rusland heeft dus ons kunnen toonen het vertroostend schouwspel van een groot, door zijn nationaal gevoel levenskrachtig volk, dat geleidelijk de prinsen van vreemden bloede, die het zich gaf, zijn eigen karakter, zijn eigen beginselen, zijn eigen strevingen deed aannemen, en verwezenlijkend sedert met hen in gemeenschappelijk overleg het werk zijner politieke eenheid,

van zijn uitbreiding van gebied, zijn geestelijke ontwikkeling, de lange en smartelijke omgangen door van zijn historie.'

Wanneer we het bovenstaande in overweging nemen begrijpen we hoe een Czaar als Peter de Groote er toe kon komen als gewoon timmerman te Zaandam op de scheepswerven te gaan werken om zijn volk te wijzen op wat het noodig had: zeevaart en handel. Immers de Russische Czaar is wel bij uitstek een type van alleenheerscher, maar tegelijk is hij diep doordrongen van de gedachte, dat het volk, (in zijn eenvoudigsten vorm georganiseerd in de zoogenaamde Mir), gelijk boven vermeld, later den Vorst bij stemming in de volksvergadering koos en hem de macht toekende het te regeeren.

Voor God, het Vaderland en den Tsar is echt Russisch. Het is niet onbelangrijk de geschiedenis van 't Russische Rijk na te gaan.

Men weet hoe 't den Grieksch-katholieken godsdienst is toegedaan. Op bl. 47 lees ik in genoemd werk de volgende passage, die ik hier vertaald weergeef:

'Ongeveer anderhalve eeuw geleden stierf Peter de Groote; een korte tijdruimte in het leven van een volk! En toch, welk een doorloopen weg, wat een dingen gedaan door Rusland sedert dien! Elisabeth, Catharina II, Alexander I, Nicolaas I, Alexander II zetten achtereenvolgens het werk van Peter den Groote voort. Ieder van hen brengt er zijn aandeel van werk aan bij. Dit deel is doorgaans vrij groot, en het werk is nog niet geëindigd.

Het is een eigenschap van groote mannen zich onsterfelijk te maken, niet alleen door wat zij verrichten, maar bovendien en vooral door wat zij van tevoren hun opvolgers verplichten na hen uit te voeren. In dit opzicht heeft men gelijk te spreken van het testament van Peter den Groote, want het is inderdaad zoowel wezenlijk als ontzaglijk. Hij heeft het niet te slapen gelegd op het papier of geheim gehouden, maar het geschreven ten aanschouwe der gansche wereld met de punt van zijn degen en zijn geniale graveerstift; zooveel te minder geheim daar hij 't zelf gelezen had, niet in oude perkamenten, maar in de geschiedenis zijner eigen voorvaderen en van zijn volk. Daarom volgen in Rusland volgens een heel bizonder en toch natuurlijk voorrecht de vorsten, die elkaar opvolgen, allen, met heel weinig uitzonderingen, dezelfde politiek, zoodat ze op elkaar gelijken en elkaar schijnen na te doen; evenals die schilders der groote scholen, die, na leerlingen geweest te zijn, op hun beurt, meesters worden, met denzelfden stijl en toch oorspronkelijk. Deze vorsten zijn voor Rusland als door de Voorzienigheid op den weg van haar plannen geplaatste bakentorens, die elkaar hun beschuttende schaduw toewerpen. De groote Vladimir wordt geïnspireerd door Rurik, en Oleg, Alexander Nevski door Vladimir, Dimitri Donskoï door Alexander Nevski, Ivan de Groote en Ivan de IV door dezen laatste, Peter de Groote door hen allen, Catharina II en Nicolaas I door Peter den Groote, enz.

Dàt vormt de ware traditie, die, daar zij uit de kracht der gebeurtenissen voortkomt, slechts geschreven formules behoeft te maken. Recht overeind staat tusschen zijn voorgangers en opvolgers Peter de Groote, evenals de kolosse van Rhodus, die met zijn breede kracht het verleden en de toekomst van Rusland vereenigt. Is ze niet inderdaad wonderbaar, deze reeks van gebeurtenissen, eerst onvoorzien, die logisch en als met ijzeren noodwendigheid iederen dag Rusland dwingt en nog lang dwingen (noodzaken) zal uit te voeren, om te zetten in voldongen feiten, de een na den ander, de door dit groote genie ontworpen plannen (bestekken).

Is hij het b.v. niet geweest, die aan Rusland 't eerst aantoonde de noodzakelijkheid het licht der beschaving te brengen aan de barbaarsche volken uit Azië, teneinde een zekeren vrede te genieten en gevrijwaard te zijn voor altijd tegen den terugkeer hunner invallen, en tot dit doel te onderwerpen niet alleen Kaukasië en het land van Tcherkessen, maar ook dat ontzaglijk groot gebied, vanwaar de Mongolen kwamen, dat zich uitstrekt van de Kaspische zee tot aan China en bezet was door de wilde volkstammen van Khiva, Boukhara, Khokand en Turkestan, een streek, die in zijn gedachten eens zijn verovering van Siberië van den Oeral tot Kamchatka moest voltooien? En was hij het wreer niet, die voor den Russischen handel droomde van havens, niet alleen in de Witte zee, de Baltische zee, de Zwarte zee en de Kaspische zee, maar ook in den Stillen Oceaan en den Indischen Oceaan? Bijna al deze groote plannen zijn heden verwezenlijkt; de andere zullen dit mettertijd.

Men kent het aandeel, dat ieder van de opvolgers van Peter den Groote heeft gehad in de voltooiing van zijn groot nationaal werk. Zijn dochter Elisabeth, zijn politieke gedrags-

lijn volgend, doet Rusland een gewichtige rol spelen in den successieoorlog van Oostenrijk, verslaat den koning van Pruisen Frederik II te Künersdorff en sluit dat Fransch-Russisch verbond, dat zoozeer door Peter den Groote gewenen goed slot de verovering van de Krim, die hij had begonnen; voltooit de onderneming van Ivan III en Ivan IV door zijn westelijke provincies aan Rusland terug te bezorgen en er een deel van Polen bij te voegen; evenals hij, en meer nog dan hij, geeft zij een grooten stoot aan het publieke onderwijs, beschermt de wetenschappen, de kunsten, de letteren, in het bizonder de Fransche letterkunde, getuige haar met Voltaire en de Fransche wijsgeeren van de 18e eeuw gehouden correspondentie; eindelijk, tegen het einde van haar regeering, breekt zij met het stelsel van het Noorden, d.w.z. met 't Engelsch verbond, sluit met Lodewijk XVI het verdrag van Teschen, stelt zich in den Engelsch-Amerikaanschen oorlog aan 't hoofd van de gewapende onzijdigheid en maakt zich gereed om met Frankrijk het verbond van Elisabeth te hernieuwen, toen de inname van de Bastille en vooral de dag van 21 Januari haar plannen geheel en al kwamen verijdelen. Alexander I zet voort en voltooit den grooten vooruitgang door Catharina II bewerkstelligd in 't publiek onderwijs en de burgerlijke instellingen, sticht de Universiteiten van Kazan, Kharkof, Sint Petersburg - die van Dorpat, Wilna en Moscou bestonden reeds - stelt in de ministeries en den keizerlijken Raad en doet Rusland een overwegende en besliste rol spelen in de diplomatieke en militaire zaken van Europa waarvan, 23 jaar daarna, Nicolaas I de scheidsrechter wordt....

....'Overeenkomstig de aanbeveling der Kerk, schreef Peter I aan zijn zuster, eet ik mijn brood in het zweet mijns aanschijns, voor de toekomst van het Vaderland.' (Dit schreef hij toen hij als timmerman in Zaandam het schepenmaken beoefende).

Tegenwoordig dan loopt er reeds een spoorweg dwars door Siberië tot aan den Stillen Oceaan, waar weer eene verbinding over zee is met San Francisco, enz. Dat overigens alles in Rusland grootscheeps is behoeft nauwelijks gezegd. Het boek, dat wij bespreken, werd reeds in 1890 uitgegeven en toen reeds besloeg het leger met de reserve ongeveer 5½ millioen manschappen. - Het aantal fabrieken is enorm vermeerderd. In 1880 werd reeds gefabriceerd voor een waarde van 720 millioen roebels jaarlijks.

Allerlei weefsels, lakenstoffen, katoen, wol enz. vallen daaronder, benevens kleurstoffen, enz.

De 6 weken durende jaarmarkt te Nychny Novgorod is beroemd. In dit verband moet opgemerkt hoe allerlei grondstoffen bij de boeren en de buitenlui opgekocht worden door handelsagenten, die niet zelden ver beneden de waarde hun opkoopen doen. Het zijn niet zelden Joden. Vandaar de haat, die tegen dit ras in Rusland bestaat. Wij keuren natuurlijk de Jodenvervolgingen beslist af, maar heeft niet dit volk zelve schuld dikwijls aan den tegen hen gekoesterden wrok?

Over allerlei gebruiken wijden we nu niet uit, de instellingen van Moscou en Petersburg bespreken we nu niet, we verwijzen slechts naar het majestueuse kerken- en paleizencomplex te Moscou. omgeven van muren en torens, 't zoogenaamde Kremlin.

Doch wanneer wij door het meegedeelde belangstelling hebben gewekt voor de geschiedenis van dit groote Rijk, dan achten wij reeds voldoende met deze bespreking te hebben bereikt en kunnen ieder aanraden het besproken werk te lezen en te bestudeeren. Het zal ongetwijfeld sympathie wekken voor een volk, dat nog te veel

als eigenlijk geheel barbaarsch wordt geschilderd, terwijl de Westersche beschaving en de heilzame invloed van 't Christendom er groote triomfen hebben gevierd.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Als Christus nog leefde!

- - - In Zijn naam wordt er weer gehuicheld heden ten dage, dat het een lust is! Zijn beeltenis durven ze, als een symbool, zetten in het Vredespaleis; 't beeld van Hem, die hen allemaal er uit zou *geeselen*, - precies als Hij het de farizeërs uit den Tempel deed, - zoo Hij bij de openingvan dat Carnegie-product ware tegenwoordig geweest - God ja, wat zou Hij ze de wáárheid, de éérlijke waarheid gezegd hebben, die mooi-opgedirkte mannetjes en vrouwtjes, die daar zijn komen feestvieren, en elkaar ophemelen, terwijl daarginds de Balkangrond nog druipt van het onrechtvaardig vergoten bloed, en terwijl gansch Europa zich africht op een moorddadigen, vernielenden krijg.

Gegeeseld zou Hij hen hebben, Carnegie, dien ouden ijdelen geld-verzamelaar-vooraan, en onbekommerd om 's mans mooie, nieuwe ordelint op de borst. - Hij, Christus, zou niemand gespaard hebben, niemand, óók niet de man en de vrouw, die bij die gelegenheid in den Vredestempel de ééreplaats innamen, en die een paar dagen later niets beters wisten te doen, dan hun militaire sympathieën openlijk botvieren, door rond te rijden in admiraals-unifonn, en parades bezoeken, en door zelfs een onwetend klein-kindje mee te sleepen naar het hinderlijk-stuitend schouwspel eener militaire aanstaande moordenaarsbende.

Als Hij nog leefde en.... *als* ze Hem genoodigd hadden!....

Maar.... dat hadden ze niet gedaan! Kan je begrijpen.

Nu Hij dood is, nu ze er in Zijn naam lustig op los kunnen huichelen, nu zetten ze Zijn beeld, met groot vertoon, in een zoogenaamd Vredespaleis. Maar, als Hij-zelf nog geleefd had...., denkt ge dat Hij, de man die met arme vìsschers als volgelingen door het land zwierf, die met tollenaren en zondaren at, en die gevallen vrouwen vergaf, denkt ge dat ze Hem hadden uitgenoodigd om te zitten naast ministers en diplomaten en ‘rechtsche’ Kamerleden, en, last not least, naast het symbool dezer geld-eeuw, den gouden Andrew Carnegie! - -

Kan je begrijpen! - -

Stel je voor, dat *Hij* daar een oogenblik ware verschenen, onder dat ‘schitterend’ gezelschap! Wat zouden ze Hem vreemd, met af keer, als een hunner onwaardig hebben aangezien, hoe zouden ze hun mooie kleeren hebben saamgenomen, om niet door de onaanzienlijke verschijning besmet te worden....

O God, - o God het weerzinwekkend gehuichel van *deze* dagen!

De wereld is zóó'n huichel-oord, zoo'n ongerechte leugenmassa, dat je er in vóórtleeft met het machtelooze gevoel dat er tòch niets aan te doen is, dat je maar moet trachten je ziel er bij te bezitten in lijdzaamheid - -, en er om te spotlachen, - om al dien nonsens en kunst en kool. -

Maar zoo van tijd tot tijd wordt het je te machtig. Als je ziet, dat zoo'n met anderhalven voet in z'n graf staanden geld-bijelkaarkrabbelaar zijn vele duiten niet ànders weet te gebruiken, dan om zichzelf een eerepaleis te stichten, dat hem den weg baant tot recepties ten Hove, en ordelinten, en huldigingen van heel Europa, als je ziet dat het volk, - inplaats van als één man de wapens neer te gooien, en te zeggen tot hunne vorsten en regeerders: vecht zelf uit je geschillen, - idiootachtig-dom gaat kijken naar de militaire vertooningen genaamd parade, en het gebuig der koningen en presidenten voor 't vaandel heel indrukwekkend vind, als je ziet hoe iedereen in stilte lacht om 't Vredespaleis, en hoe nochtans diezelfde iedereen doet alsof hij dat geschenk een heel mooie daad vindt van Carnegie, en als je dan, aan den anderen kant, ziet al de oneindige ellende en armoede en honger om je heen, van mensch en van dier, als je bedenkt hoevelen dier ongelukkigen konden worden geholpen met dat aan 't Vredespaleis, en 't er mee gepaard - gaande feestvieren schandelijk-verspilde geld, en óók als je bedenkt wat er geleden is in den Balkanoorlog, door *onschuldigen* geleden, wier verkrachting, wier wreede verminkingen, wier vreeselijken dood, niemand dezer vredespaleis-menschen ook maar met één enkel woord van waarachtige verontwaardiging herdacht - - zie, dan overvalt je een zoo grenzenlooze toorn tegen de misselijke lamlendigheid dezer ‘christelijke’ maatschappij, die dat allemaal rustig toelaat, dat je zelf zoudt willen wezen een Christus, die het recht had hen eruit te geeselen, er *uit*, uit hun huichel-tempel.

Hier in Duitschland vieren ze den Sedandag, den dag van smaad en vernedering voor Frankrijk, maar óók van bloed en van tranen, evengoed voor Duitschland als voor datzelfde Frankrijk, vieren ze dien gruwel als *feest*dag, als een ophitsing teméér tot den komenden krijg.

En onze Duitsche Prins, die in 't Vredespaleis zit bij de opening, trekt een militaire jas aan om te laten zien hoe hij *militair* is vóór alles. En de Franschen, die erheen gedelegeerden stuurden, en mooie vredes-artikelen schrijven in hun couranten, zij voeren in Marocco een onrechtvaardigen veroveringskrijg, die de inboorlingen jaagt uit hun eigen, hun *wettig* vaderland. -

En wij-zelf, wij-zelf die ons zoo walgelijk tegoed doen op den door een Amerikaan, door *vreemd* geld dus, betaalden Vredestempel, wij schamen ons niet ondertusschen jaar in, jaar uit, de ongelukkige Atjehers uit te moorden, te berooven van *hunne* rechtmatige ‘onafhankelijkheid’ - wij, die ondertusschen, met groot vertoon van woordenpraal, vieren onze zoogenaamde ‘onafhankelijkheid’. - -

Een mooie ‘onafhankelijkheid’ bovendien, die waarop we zoo prat gaan!

Hebben we niet zelve onze toenmalige Oranjes *weggejaagd*? -

Ja-wel: *weggejaagd*, mijne heeren en dames! En, zijn *wij* het soms geweest die Napoleon ten val brachten, en daardoor onze hooggeroemde onafhankelijkheid herkregen?

Evenzeer als we ons dóór dien Napoleon gedwee den voet op den nek lieten zetten, en slaafachtig zijn broer belikten toen hij ons dien stuurde als koning, evenzeer hebben we als een gift aanvaard de ‘vrijheid’, die anderen ons brachten, Engeland en Duitschland, Wellington en Blücher....

.....*Ik* geef me niet uit voor een Christen. - Bijlange niet. - Ik herinner me nog zoo goed, hoe diep-verontwaardigd ik eens eene dame maakte, tot wie ik zeide, dat noch zij, noch ik Christinnen waren - omdat we geen van beiden in ons leven ook maar iets gemeen hebben met de leer die Hij predikte, - niet alleen met het woord, maar ook met de daad. - Zij, een predikantsdochter, had nog nimmer de zaak van die zijde bezien, voelde zich eerst gekwetst door wat zij achtte te zijn een beleediging: ‘geen Christin te zijn’. Nu, sinds lang is zij 't met me volkomen eens, dat het geheele Christendom dezer dagen een leugen is, een onophoudelijk in het aangezicht slaan van elk woord van Hem, naar Wien de Christenen zich hééten te noemen. -

- En het is daarom, omdat ik eerlijk wil wezen, dat ik er prijs op stel de benaming ‘Christen" niet op mij-zelve toe te passen; ik ben mij-zelve te wèl-bewust, dat ik niet handel, noch tracht te handelen, overeenkomstig Zijn leer.

Maar toch, met dat al, als Hij nog leefde, ik ben er zeker van, ik durf dat met volle gerustheid zeggen: *ik* en vele openlijke niet-christenen met mij, wij zouden Hem in deze dagen nader staan, en meer door Hem geacht worden, dan de vredes-huichelaars, en de onafhankelijkheidsvrienden, en de het volk met feest-jenever dronken en verachtelijk makende ‘Christelijke regeerders’. *Wij* zouden naast en met Hem zijn, als Hij tegen al dien leugen, al die onoprechtheid, al dat verontreinigen van de menschelijke ziel zijn waarschuwende woorden liet hooren. Niet van ons zou Hij opnieuw gekruisigd worden, maar wèl van de farizeërs *dezer* dagen, van de geestelijken, die feest-predikaties houden, en durven leuteren van den vrede, en den oorlog nochtans aanmoedigen, en van de Overheid, die den oorlog máákt, en het vuilste geld daartoe aanneemt, en die ondertusschen den ijdelen Carnegie met ridderorden begiftigt, en zichzelve, evenals wijlen Pilatus, tracht schoon te wasschen van de bloedschuld die zij op zich laadt, door die te werpen op een ander. Zij, de Overheid, de Geestelijkheid, de farizeërs van heden, zij, die thans ‘jubelen’ met leugenwoorden op de lippen van vrede, en van godsdienst, en van verbroedering, zij zijn het, die door den Christus - met Wiens Beeld zij een spot drij ven in dezen Carnegie-afgodstempel - zouden worden *uitgegeeseld* er uit, en zij-ook zijn het, die Hem, tot dank voor het *ware* Christendom dat hij opnieuw zou prediken, een tweede maal zouden kruisigen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

I.
Oplikken maar, kan je 't niet zus, dan doe je 't maar zoo.

We weten allemaal hoe er geen feestviering van eenige beteekenis is, en waaraan dientengevolge voornamigheden aanzitten, of de pers voelt zich gedrongen in hoogdravende woorden verslag te doen van ‘het luisterrijke gezelschap’, van den ‘vorstelijken indruk’, dien deze en gene maakten, van het ‘schitterend schouwspel’ der uniformen, der diplomaten-costuums, der prachtige toiletten van de aanwezige dames, enz., enz.

Ditmaal echter, met Andrew Carnegie, zat ze in dat opzicht verlegen.

Want de man is en blijft - ondanks al zijn vele geld - nu eenmaal een onaanzienlijke, kleine, onbeteekenende figuur, leelijk en grijs, en hij bezit daarenboven geen galagewaad, noch titels, noch wat ook dat hem omkleedt met den gebruikelijken uiterlijken praal. -

Never-mind.! - Dan maar de zaak kort en bondig omdraaien, en schrijven:

De eenvoudige verschijning van Carnegie in dit schitterend milieu maakt een diepen indruk.

(*Vaderland*).

Is het niet kostelijk? - Straks, als de Duitsche Keizer, of een andere vorst, ons landje bezoekt, dan maakt weer diens prachtig uniform, behangen met ridderorden, een ‘diepen indruk’, of, als de Koningin zich tooit met hare vele diamanten, dan is hare verschijning

‘indrukwekkend’, of, als er een gala-bal gegeven wordt ten hove, dan is het kleurenrijke schouwspel der aanwezige diplomaten en der rijke toiletten bepaald treffend-mooi. Enz., enz.! - 't Is alles maar net zooals ge 't op 't oogenblik nóódig hebt. Vandaag is de ‘eenvoudige verschijning’ van den leelijken Carnegie je ware, en morgen bestaat er niets mooiers dan de opgedirkte lintjes-tentoonstelling van een hof-intriguant of de ridder-orden-verzameling van een daarmee behangen ijdelen vorst. -

Likken maar! Likken, zooveel je kunt, dat is de gróóte kunst om er te komen in de wereld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

De ‘democratische’ Telegraaf is, zooals gewoonlijk, weer het allerverst in buitelingen en knievallen voor al wat maar zelfs op een afstand reeds riekt naar de Koningin of den Prins. Thans strekt zich hare verafgoding reeds uit tot de..... lakeien van het vorstelijk echtpaar. Luister maar:

En boven aan den grooten trap, vanuit de breede vestibule, ziet de goud-gegalonneerde lakei, die daar wandelt, ernstig en deftig op de wachtende menschenschaar neer. En de wachters blijven wachten. Wanneer ze uren gestaan en gezeten hebben, zonder resultaat, en ze zien achter de gordijnen, in de groote, stille kamers, iets bewegen, dan troosten ze zich met de gedachte, dat het misschien de Koningin wel is geweest.

Die ‘goud-gegalonneerde’ lakei heeft den burgerjongen-reporter van de ‘Telegraaf” 't blijkbaar hevig aangedaan! Bij gebrek van den aanblik der Koningin troost hij zich met het ‘ernstig en deftig op hem neerzien’ van Haar hofbediende.

‘Wáár een slavenziel al niet toe kan komen!

Tot urenlang staan wachten - om eindelijk naar huis te gaan met de gedachte, dat een beweging achter een gordijn *misschien* wel kan zijn geweest van de Koningin!!! Misschien-óók was 't een andere ‘goud-gegalonneerde’ lakei, die daar achter die gordijnen ‘ernstig en deftig’ op en neer wandelde. -

Wie weet. Voor de democratische Telegraaf-verslag-gevers komt dat er niet op aan. Die gaan in het stof liggen desnoods, om de voeten dezer ‘goud-gegalonneerde’ lakeien te belikken. Want, verbeeldt je, die menschen ademen één lucht in met de Koningin, zien haar dagelijks van aangezicht tot aangezicht. - - -

En dan zijn er nog menschen die zich ergeren of verbazen, dat de ‘goud-gegalonneerde lakeien’, - die immers zelf dezen vlei-nonsens lezen, - stinkend-pedant zijn gemeenlijk!

Heusch, niet aan hen is de schuld! Maar aan de slavenzielen der Telegraaf- en dito-verslaggevers.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Phrasen - géén daden.

Volgens ‘de Telegraaf” heeft dr. Sparnaaij in den Haag als volgt gesproken in de Remonstrantsche Kerk:

Daarom vindt dr. Sparnaay onder àl de geschenken, die het Vredespaleis ontvangen heeft, het voornaamste dat van den Zuid-Amerikaanschen Bond voor den Vrede: een reproductie van de Christus-figuur op den Andes. Want Christus is de schutspatroon, die de grondslagen legde voor de idealen, welke de menschen bezielden tot de vredesbeweging. Zoo is de taak van ons volk, dat niet kerksch maar vroom is, deze: om de betere dagen voor te bereiden, om den godsdienst van het offer te brengen, om te prediken een blijvend vredes-besef.

Wanneer het - zoo besloot spr. ongeveer - de taak van onze Koningin is, om in 1915 een derde vredes-conferentie bijeen te roepen, dan is thans het beste verjaarsgeschenk, dat we Haar kunnen geven: onze bereidvaardigheid om van den vrede te droomen en voor den vrede te werken. Wanneer wij dan in de wereld gaan, en men vraagt ons: ‘Is uw komst vrede?’, laat ons dan antwoorden: Ja, ik kom met vrede, en desnoods om mij te offeren op het altaar der menschheid.

Dit zijn zeer schoone *phrasen* - maar hoe staat het nu met de *daad*? Is dominee Sparnaaij tegen den oorlog *metterdaad*? Prijst hij den dienstweigeraar? Veroordeelt hij de militaire vertooningen? - Hetzelfde nommer der ‘Telegraaf’, dat deze fraaie rede meedeelt, brengt een gloedvolle beschrijving van de parade, door de Koningin, den Prins, de kleine Juliana zelfs, bijgewoond, en waarbij de Koningin telkens diep boog voor de vaandels, en de Prins zich ècht-militaire allures gaf.

Hoe staat dominee Sparnaaij tot *dat* alles?

Handel naar mijn woorden maar niet naar mijn daden.

Christus, - Wiens naam in deze dagen zoo grovelijk wordt misbruikt-deed andersom.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
De Padvinders - en de sterke drank.

Iemand zendt mij ‘De Blauwe Vaan’, orgaan voor drankbestrijding, met het onderstaande, door hem aangestreepte stuk, dat ik gaarne en met volle instemming overneem.

Hoe de jeugd het verkeerde pad vindt.

Een eerste vereischte voor opvoeders enleiders der jeugd is, dat ze hun verantwoordelijkheid gevoelen. Dat schijnt nog niet tot allen te zijn doorgedrongen. Althans het volgende toont, dunkt mij, een totaal gemis aan verantwoordelijkheidsgevoel bij iemand, die zich geroepen acht als leider der jeugd op te treden.

Een 20-tal padvinders uit Baarn zijn gedurende eenigen tijd gekampeerd bij het dorp Den Burg op Texel. Natuurlijk zijn die jongelui daar niet zonder leiding heengegaan. Het gaat bij de padvinders alles nogal militair toe, en zoo hebben dezen dus ook hun commandant, hun leider, die moet zorgen, dat ze het goede pad vinden.

Déze leider nu vat zijn taak al bijzonder ernstig op. Je zou zoo denken, hij gaat met zijn jongelui flinke wandelingen doen, openlucht-sport beoefenen, en dergelijke goede dingen meer. Dat ze daar niets aan doen, zou ik niet durven beweren, maar dat ik alle dagen verdacht veel padvinders door de straten van Den Burg zie slenteren, weet ik wèl; dus, ik twijfel er wel haast aan. Maar dat laat ik daar.

Erger echter is het feit, dat de leider zich niet schaamt,

herhaaldelijk de café's te bezoeken.

Als hij alleen ergens logeert en hij bezoekt trouw de café's, enfin, dan zullen we maar zeggen: ‘Dat is zijn zaak’. Maar hier zíjn jongelui, in een gevaarlijke periode van het leven, aan zijn zorgen toevertrouwd. Is het dan niet meer dan ergerlijk, dat hij door zijn voorbeeld die jonge menschen verleidt, hem op den weg naar de kroeg te volgen?

We zullen maar veronderstellen, dat hij zèlf sterk genoeg is om geen misbruik, in den beperkten zin van het woord, van alcoholhoudende dranken te maken. Maar zullen die jongelui, die hij mee op het verkeerde pad gebracht heeft, later ook sterk genoeg zijn om dien afgrond te ontloopen? Wie zal het zeggen?

Het wordt echter nog erger. Niet alleen verleidt hij de aan zijn zorgen toevertrouwden tot kroegbezoek door zijn voorbeeld, maar hij

neemt ze zelfs bij herhaling mee

naar die gelegenheid!

Dat dit spelen met vuur zeer gevaarlijk is, blijkt reeds. De verkeerde invloed is al merkbaar. Stel U voor, dat de padvinders, kinderen nog, elkaar toeriepen op den tweeden dag van hun verblijf te Den Burg: ‘Hei, hier, in dit cafétje koop je een heerlijk potje bier!’ Verder dat diezelfde kinderen 's Zondagsmorgens vóór 10 uur al **om de herbergtafel geschaard** *zaten*!

Werkelijk, het is niet te veel gezegd, wanneer men beweert, dat deze leider der padvinders de aan zijn zorgen toevertrouwde jongelui stelselmatig op het verkeerde pad leidt.

Wat een kwaad kan door zoo'n leider worden gesticht!

U.

- Wat zegt de heer Monod de Froideville hiervan, die in het vorig, nommer, (zie ged:) een lans brak vóór de Pad vinders-vereeniging, waartoe twee zijner zonen behooren; en die dat deed op een zoo gematigde en waardige wijze, dat ik van hem durf verwachten, hoe het hem ernst is met de toekomst zijner kinderen.

Ik weet wel, hij zal zeggen dat aan elke vereeniging gebreken kleven. Juist daarom echter schijnt mij *deze* vereeniging - die *kinderen* onttrekt aan de leiding hunner ouders en opvoeders - zoo gevaarlijk en zoo overbodig. Deze kinderen - dit hierboven aangehaalde feit bewijst het weder - komen onder geheel toevallige 'leiders', worden militair gedrild, en leiden een straat-leven, plus de daaraan gepaard gaande verleidingen, waarvoor zij nog veel te jong en te onervaren zijn.

Den toezender mijn dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
s.s. Nyandjoek, 8 Mai 1912.
Java.

Sehr geehrtes gnädiges Fräulein,

Als Mitglied einer 'Leesgezelschap' lese ich jede Woche Ihre Zeitschrift 'De Hollandsche Lelie'.

Das Blatt trägt den Character des freien unbeschönigten Wortes, das die Kritik des Publicums nicht fürchtet, eine Idee, die sicher allgemeine Anerkennung verdient.

Das freìe Wort ist eine schöne Sache, und nicht Jedem ist es gegeben damit ungeniert an den Tag zu kommen; diejenigen aber, die diese Gabe haben, dürfen sich durchaus nicht einbilden, dass jeder ausgesprochne Gedanken auch ein wahrer ist, am allerwenigsten sollte man so etwas von gebildeten Menschen erwarten.

Der gebildete, feinfühlende Mensch spricht nur dàs aus, wovon er fest überzeugt ist, dass es

wahr ist, und dass er es der Oeffentlichkeit übergeben kann, ohne seinen Mitmenschen zu beleidigen, vor den Kopf zu stossen!

Ich sollte meinen dass das gerade das Mehr ist das den gebildeten Menschen von ungebildeten unterscheidet.

Diese Feinfühlendheit, gnädiges Fräulein, werden viele Leser in Ihrer Zeitschrift vermissen.

Es sind nicht immer Ihre eignen Worte, die anstössig sind, sondern oft auch die Anderer in den in Ihrem Blatt aufgenommenen Briefen, die Sie jedoch oft zu sehr billigen.

So lese ich in No. 31 von 31. Januar 1912 den Brief eines F.E., worin er seine Freude ausdrückt über den Tod des Dr. Ferdinand Simon, infolge eines Bisses von einer weissen Maus, die der Dr. für wissenschaftliche Zwecke in Behandlung hatte.

Wenn sich zwei Arbeiter blutig schlagen, und das Volk ergötzt sich an dem Anblick, dann hat der gebildete Mensch nur ein Wort dafür: Bestien! Aber wenn ein Mann ein Opfer der Wissenschaft wird, durch Proben an einem 'lebenden Tier' genommen zu haben, dann ist es sicher ein Beweis von superieurem Geist, wenn 'gebildete' Menschen ihre Freude darüber kundgeben, indem sie sagen: 'net goed, wèèr een lammeling minder op de wereld!!'

Dieselben Menschen, die die Todesstrafe für Mörder, Individuen, die nur ein Schaden für die Menschheit und jeden Fortgang sind verurteilen und verabscheuen, ergötzen sich über den Tod eines Gelehrten, der danach gestrebt hat, seinen Mitmenschen von Nutzen zu sein!

Ihr 'gebildeten' Menschen scheint nicht zu wissen, dass durch die Proben an lebenden Tieren tausend und abertausenden Menschen das Leben gerettet ist und ihnen Glück beschieden ist, so dass sie evtl. in die Lage kommen konnten, auch von ihrer Seite der Menschheit von Nutzen zu sein!

Ihr 'gebildeten' Menschen haltet es für möglich dass ein Mann aus Eurer Klasse, ein studierter Mann, mit absichtlicher Grausamkeit ein Tier quälen könnte!?

Wenn Aerzte erklären, dass die Vivisectie unnötig ist, dann sind es sicher solche, die damit zufrieden sind, was sie gelernt haben, und die nicht Mut noch Geist haben, um vorwärts zu streben; abgeschen davon können sie doch tuchtig in ihrem Fach sein.

Es ist selbstverständlich, dass jeder gebildete, feinfühlende Mensch den Tierschutzvereinen zujubelt und die Fortschritte anerkennt; aber niemand, der nicht allzuniedrig denkt, wird den genannten Fall unter Tierquälerei zählen und sich über den Tod eines Mannes der Wissenschaft freuen.

Sie werden von Ihrem Standpunkt, gnädiges Fräulein, diesen Brief als Unsinn bezeichnen; ich bin aber fest davon überzeugt, dass meine Worte Anhänger finden werden, wenn Sie so ehrlich sein würden auch einen Brief zu veröffentlichen, der nicht nach Ihrem Sinn geschrieben ist.

Hochachtungsvoll
ganz ergebenst
R. WESKI,
Chemiker.

Antwoord redactrice.

Ik heb dezen brief reeds lang geleden, namelijk toen ik verleden jaar ernstig ziek lag, ontvangen, en vond tot hiertoe geen gelegenheid hem te plaatsen. Getrouw aan mijn stelregel, ook den tegenstander het woord te geven, wil ik intusschen thans alsnog voldoen aan zijn uitnoodiging ‘zoo eerlijk te zijn’ van dezen aanval in zijn geheel op te nemen.

Waarom ook niet? Zonder twijfel immers zal de heer Weski instemming vinden bij velen. Het den mensch ingeboren egoïsme, en zijn onverschilligheid voor het mishandelen den dieren aangedaan, is zóó groot, dat hij gemeenlijk geen 't minste medegevoel toont voor de schandelijke en geheel ongemotiveerde, kwellingen, door de vivisectie dagelijks verricht op weerlooze slachtoffers in de dierenwereld.

Maar - gode zij dank - er zijn ook uitzonderingen, vele uitzonderingen, *ook onder de artsen*. De Vereeniging ter bestrijding en beperking van de Vivisectie brengt geregeld de meeningen onder de oogen van het publiek, van allerlei bekende persoonlijkheden in binnen- en buitenland, die zich met nadruk verklaren *tegen* deze menschonteerende soort van ‘wetenschap’. Het Fransche blad Excelsior heeft onlangs de uitspraak gepubliceerd van Fransche *artsen*, die met nadruk verklaren hoe, in naam der wetenschap, telkens en telkens opnieuw *onnoodige wreedheden* gebeuren in zake de vivisectie, en hoe in negen van tien gevallen geen de minste wezenlijke aanleiding is tot het nemen dier zoogenaamd zoo ‘noodzakelijke’ proeven, - die meestal tot niets leiden.

Wat mij-aangaat, ik vind, n'en déplaise meneer Weski's onbepaalde achting voor ‘de wetenschap’, (die och zoo aanhoudend faalt!), de vivisectie een verachtelijke handeling, en, indien men mij tegemoet voert dat de groote geleerdheid, enz., der hedendaagsche doktoren zich grondt op hunne aan levende dieren genomen proefnemingen, dan antwoord ik uit den grond van mijn hart, dat ik voor mij veel liever ziek wil wezen, dan mijne genezing danken aan de schandelijke en wreedaardige kwellingen, zonder weerga, begaan aan levende, weerlooze dieren, honden, apen, katten, enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Naar aanleiding van de Holl: Lelie (Zie ged.w.: Ego).

Hooggeachte Freule,

Daar de aard van mijn werkkring zoodanig is dat ik de Lelies ongeregeld en soms in 't geheel niet ontvang, kan ik tot mijn leedwezen niet deelnemen aan de gedachten wisseling, want 't zou steeds mosterd na den maaltijd zijn, of wel zou ik op een oogenblik komen dat de debatten gesloten waren.

Gaarne zou ik U echter thans willen verzoeken een enkel woordje van mij op te nemen, naar aanleiding van hetgeen U aanhaalt in Uw artikel over de Ego-quaestie. Ik bedoel meer speciaal het volgende: ‘Ik geloof dat Björsterne Björnson, de groote Noor, dat uitstekend heeft beschreven in zijn roman “Mary”, hoe een man het zich uit *liefde* geven van een hoogstaande vrouw

nooit anders opvat dan als datgene wat het bij hem is: een zinnen*behoefte*. Is bij hem die behoefte bevredigd, dan veracht hij dikwijls die vrouw een beetje, die hem onberedeneerd haar eer gaf,... en vindt in die verachting een reden temeer om haar hoe eer hoe beter te laten loopen als een ‘onfatsoenlijke’ deerne!

Hooggeachte freule, met al het respect dat ik voor dien schrijver heb, wat hij daar zegt kan niet door den beugel.

Voor mij is het zeker, dat iemand, die zoo schrijft, nooit de eer is te beurt gevallen dat een *hoogstaande* vrouw zich uit *liefde* aan hem gaf, want ware het al dat zijn gedachten zich in die richting bewogen, dan nog zou het voor een zoo fijnbesnaard man als genoemd schrijver een onmogelijkheid moeten zijn een zoo geduchte beleediging te slingeren naar het hoofd van haar, die zich eens uit *liefde* aan hem gaf, want *hij* toch kan zich verzekerd houden dat *zij* zijn werken zal lezen.

Daar ik dit nu à priori aanneem, moet ik hem ook verder het recht ontzeggen over een zoo delicate quaestie, als het zich uit *liefde* geven van een *hoogstaande* vrouw, een algemeen oordeel te vellen, zoo beleedigend voor bedoelde dame.

Met welk een ruimen blik ook begaafd, hier tast hij in 't duister en tast mis, want een man, wien wel die eer te beurt viel, spreekt daar niet over

Natuurlijk zijn er uitzonderingen, doch die uitzonderingen kunnen het zich voor gezegd houden, dat zijn toehoorders achteraf zullen oordeelen, het een zeer minne daad is zich daarover uit te laten. Zoo zijn de mannen. En nu de vrouw.

Een ‘onfatsoenlijke’ deerne!?

Ik kon mijn oogen niet gelooven.

Een *hoogstaande* vrouw, die zich uit *liefde* geeft, is waarlijk geen dagelijks voorkomend feit. Een hoogstaande vrouw, wier ideeën lijnrecht staan tegenover het feit, die, zonder de liefde die zij voor iemand voelt, nimmer tot een dergelijk iets zou overgaan, die vrouw later een ‘onfatsoenlijke" deerne te noemen, 't schreit ten hemel. Door de liefde, en alleen daardoor komt zij er toe; een liefde, die zich misschien jaren heeft gezet, steeds in kracht toenemende naarmate zij door wederliefde wordt gevoed, zich altijd tevreden stellende met een oogopslag, een handdruk, doch tenslotte zich eenmaal, *wanneer de omstandigheden zich voordoen*,[1)] uit in een kus... een omhelzing...

Onder zulke omstandigheden wordt die *hoogstaande* vrouw, zooals onlangs in een van de vorige Lelies, zoo kernachtig en zoo waar werd beschreven, de vrouw trillende van passie en extase uit liefde voor dien eenen man, een liefde, die maar ééns in een vrouwenleven voorkomt, en eindelijk na een onuitgesproken strijd wordt alles haar te machtig en zij geeft zich, geeft zich aan den man wien zij alles wil ten offer brengen. Hier te spreken van zinnen*behoefte* stuit mij in hooge mate tegen de borst.

En de man, wanneer hij zichzelf in 't dagelijksche leven terugvindt, wel verre van die vrouw een onfatsoenlijke deerne te noemen, die man ziet hemelhoog op tegen de vrouw die àlles, àlles offerde op het altaar harer eindelooze liefde.

1) *Wanneer de omstandigheden zich voordoen*. Hierop wensch ik een bijzonderen nadruk te leggen, want ach 't is zoo gemakkelijk zichzelf te blijven, wanneer zich nimmer de gelegenheid voordoet daarvan af te wijken.

Wat is zij groot, wat is zij machtig in haar liefde! dat is zijn gedachtengang. Wat 'men'[1], indien het bekend werd, ook moge zeggen, voor hem blijft zij op het voetstuk staan, waar hij haar eens op plaatste, hoog boven allen en alles uit.

Want niemand en dus 'men' allerminst is in staat te beoordeelen wat er in haar is omgegaan alvorens zij dat offer bracht, en mocht de man later misschien spijt hebben van de daad, dan wijt hij het zichzelf, dat hij in 't kritieke moment niet is gebleven de sterkere, dan zal het hem hinderen zulk een offer te hebben geaccepteerd, maar nooit, noòit zal 't in zijn hoofd opkomen daar ook maar iets van te willen overbrengen op haar, die hem alles gaf uit *liefde*. Hoog, torenhoog blijft zij voor hem staan.

Dit is mijne meening en 't zou mij verwonderen wanneer ik alleen stond. 'Men' kan dat niet beoordeelen en voor generaliseeren is hier in 't geheel geen plaats. Elk geval dient op zichzelf beschouwd, want in alle gevallen zijn de omstandigheden verschillend.

Geheel anders is het, waar U Uw eigen oordeel neerschrijft en meer het oog hebt op een onwettig samen*leven*, ja, daar ben ik het geheel met U eens waar U zegt: 'niet steeds is de liefde bestendig van duur.' En komen daar nog bij de maatschappelijke onaangenaamheden, noodwendig verbonden aan een dergelijke verhouding, ja dan krijgt de vrouw dikwijls bittere woorden te hooren, zoo niet erger. Naar mijne meening echter geheel ten onrechte.

U dankende voor de verleende plaatsruimte teeken ik mij met de meeste hoogachting,

Uw. dw. dr.

X. IJ.

III.
Nassau of Nederland?

Geachte Redactrice,

Mag ik U beleefd verzoeken de vraag te willen stellen in uw Holl. Lelie, of ter Landbouw-tentoonstelling op Vrijdag l.l. ontvangen is eene Mevrouw de Prinses van N a s s a u , dan wel de *Koningin* der **Nederlanden**?

Ik zou het eerste mogen opmaken uit het bericht, dat bij het naderen der vorstelijke bezoekers 'de N a s s a u -standaard was geheschen' (Dagbl. v.Z.-H. en 's Gr.). Men herleze mijn: *De Nederl. Vlag* in N°. 26 van 1912/13.

Hoogachtend,

Uw dw. dr.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Grav. 31/8 1913.

1) 't Ware te wenschen dat 'men', als geheel onbekend met oorzaak en gevolg, daarover zweeg.

Actualiteiten door A.J. Servaas van rooijen.

I.
Een watervalletje.

Er is niet veel poëzie in Den Haag, en 't beetje dat er nog is wordt ingeslikt door 't kille proza van een leger bouwondernemers en bouwlustigen, die, in misschien praktischen geest, goud hopen te maaien van wat hun weinig kunstgevoel zaait. Tot dit kunstgevoel breng ik ook natuurschoon en oudheidkundige traditie.

Verknoei den gevel maar van het eigenaardige paleis Weilburg; bederf den Hofvijver door een dam; neem het historische weg, het meest karakteristieke van het complex gebouwen van het Binnenhof aan de Vijverzijde; bederf het licht in het 'Mauritshuis'; doe dat alles maar, en nog zoo veel meer, en Den Haag, gij zijt ten volle waard den naam parvenu te dragen. Als 'niet' komt tot 'iet' dan kent 'iet' zichzelf niet!

Daar heb je nu weer dat aardige watervalletje bij de Huygenspoort aan 't begin van den Scheveningschen weg. Och, de meeste Hagenaars, zelfs de niet geïmporteerden (Damas), zullen het niet kennen. Zij doen wel aan poëzie, liefst de nieuwste, en loopen er voor naar Diligentia en andere gebouwen, maar van een beetje natuur-poëzie houden zij zich vreemd en vooral doet dit 't nuchtere gemeentebestuur.

De vreemdelingen kenden het wel; als bij instinct liepen zij er heen, en voelden veel voor dat eigenaardig onaanzienlijke plekje, waar zich *de Beek* aan ons oog vertoonde, en dat nu staat te verdwijnen, als 't al niet verdwenen is wanneer deze regelen gedrukt zijn.

Het was onaanzienlijk, en toch zat er zooveel aanzienlijks in, als men het maar wou vinden.

Eene rioleering was misschien noodig, maar zou men daarmede niet een omweg hebben kunnen maken om het watervalletje te sparen. Men maakt zooveel bokkesprongen in ons onberispelijke(?) rioolstelsel, dat één meer of minder waarlijk niet zou deren.

Had men het watervalletje niet achteruit kunnen zetten, of verplaatsen achter de Huygenspoort in het geboomte van den ouden weg? Men kan het misschien nog doen en dan kon men tegelijk de poort, die door onnadenkende ophooging van den weg een halve meter van zijn voetstuk verloren heeft, weer te voorschijn brengen, en het hek uit zijn aarden wal losmaken Die arme poort die daar nog staat, ontdaan van zijn penanten! Foei, foei!

Het hek van Buitenrust is verplaatst, en voor afsluiting van de achterzijde van het Vredespaleis gebruikt. Zou dit eene voorspelling beteekenen? Deze, namelijk, dat het Paleis altijd buiten *rust* zal zijn, en dus in oorlog.

Nu ja, zeggen de in alles berustenden, de eischen van een groote stad zijn vele, en dan kan men zich met zulke kleinigheden niet bezighouden. - Maar waarde 'in-alles-berustende', gij vergeet, dat juist de kleinigheden in poëzie wegen. Bij het kille proza tellen zij als de oasen in den woestijn.

12 Januari 1913.

P.S. Sedert ik deze regelen schreef, en ze in proef zijn gebracht, werden van het oude 'beekje' verschillende waterwerken gemaakt. We hebben nu twee voor één

watervalletjes; een tusschen hardsteen, aan het hek (O. Sch. W.), en een aan de Carnegie-Laan, tusschen een geknutsel Eifel-garnituur. Dan een bassin in den Vredespaleistuin, met hoog en laag water, en dan krijgen we nog een van-Karnebeek-fontein! Zeg nu eens, dat 't niet mooi is.

27 Aug 1913

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

II.
Alles om des lieven vredes wille.

Laat Nederland zich toch spiegelen aan wat men in Duitschland en Frankrijk ziet gebeuren, nu we ons opmaken om de ‘verlossing van het Fransche juk’ te vieren.

Waarom, - zoo vragen we terloops, - wraarom vieren we niet de afzwering van Filips, ons losscheuren van de Spaansche tirannie, plus de heerlijke(?) inquisitie, en het einde van den tachtigjarigen oorlog? Toen gold het toch de Oranjes, als stedehouders, evenals men nu, - met een zwenking, - de terugkeer van Prins Willem van Oranje VI vooruitschuift, om niet al te gevoelig aan vriend Frankrijk te doen zien, hoe blijde we eenmaal met zijn ingeroepen diensten zijn geweest en ze nu verafschuwden.

Wie herstelden steeds de Oranjes? Het volk,[1)] niet de regenten. Wie joegen Willem V weg? De regenten.

Ieder wil den vrede bewaren; ieder wil er aan medewerken, maar moeten we nu Frankrijk in 't aangezicht slaan, waar we

1) Zie Eigen Haard 1890, waarin *het Regentschap van Prinses Anna* door A.J. Servaas van Rooyen.

zoo kort geleden, zoo in, ìn lief met dat land waren?[1)]

Spiegelen we ons aan Duitschland en Frankrijk. Lees het verslag van het eeuwfeest op den Michaëlisberg[2)], herinner u het 'Deutsche Wehr-Nummer' van de 'Illustrirte Zeitung', en lees dan eens het opstel: 'Un numéro colossal' in 'L'Illustration' van 26 April 1913.

Dan kunt u eens zien wat al dat jubelen en juichen een haat tusschen die beide volken kweekt, waarvan het einde kan (*zal*) zijn o o r l o g .

Wil elke natie zijn vorsten eeren en bejubelen, wij zullen ons er niet tegen verzetten, maar waarom dan bij ons meteen een hoogen rug gezet tegen het land, waar Nederland zich eigenmachtig onder ging bukken, omdat het van Oranje genoeg had. Doch ieder kent de historie, en wij behoeven daarin geen les te geven.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Grav. 26 Aug. 1913.

Vergeelde Brieven.
(*Vervolg en slot van No. 9.*)

'Dat was bepaald een dichter, nicht Evelien.

Wanneer U tien of vijftien jaar ouder geweest was, zou ik aan dat *Oom*schap niet veel geloof gehecht hebben! Eerder aan een vurig aanbidder gedacht! - U waart zeker een snoeperig kindje!'

'Och, dat weet ik zoo niet', zegt ze bescheiden. 'Maar ik had altijd van die lange krullen, zie je, blonde!'

Ik schuif mijn stoel dicht naast de hare.

'Nicht Evelien, wat ben ik blij, dat ik vanmiddag bij U gekomen ben! Vertelt U me nog eens wat meer van vroeger, van U zelf! Hoe hebt U Uw man leeren kennen?'

'Ach, dat weet ik niet meer, kind. Dat is al zoo lang geleden!' Maar de gelukkige glimlach, die haar gelaat bestraalt, is in tegenspraak met haar woorden!

'U waart veel jonger dan Uw echtgenoot, is 't niet?'

'Ja, we scheelden wel vijftien jaar in leeftijd.' En op peinzenden toon, als tot zichzelf sprekend, gaat ze voort: 'Ik was acht jaar oud, toen hij naar 't buitenland ging, en tien jaar later zag ik hem, voor 't eerst, weer terug!'

'En had hij al die jaren op U gewacht?

Hoe innig, nicht Evelien!'

't Is, of een lichte wolk over haar gelaat henenglijdt.

'Neen, niet altijd!'

Vragend zie ik haar aan.

'Hij had vóór dien tijd een groot verdriet ondervonden.

Hij was niet rijk, maar kundig en geleerd. Toen hij nog jong was, verloofde hij zich met de dochter van den notaris uit ons stadje, een mooi, trotsch meisje - maar coquet en onoprecht. 't Moet een heel knap paar geweest zijn! - Hij kwam altijd veel bij Moeder overhuis, en speelde met mij, en bracht dan van allerlei lekkers voor me mee! In dien tijd kwam er op een groote villa, even buiten de stad, een ongetrouwd

1) H. Lelie van 1912/13: '1913', en 'Nationaal' en 'Hofstad' van 28 Juni 1912: *De Mensch-Hagenaar*, XIII.

2) Dagbl. v.Z.H. en 's Grav. van 26 Aug. 11.

heer wonen; wel niet jong meer, maar die toch nog graag aan alle feestjes en partijtjes deelnam! Hij maakte in 't oogloopend de notarisdochter het hof, en deze liet zich dat welgevallen! Maar haar verloofde was dit even pijnlijk als krenkend, totdat hij, in een opwelling van toorn, haar dit spel verbood, en haar bezwoer, dan een keuze te doen: hèm of dien anderen! Zij koos den anderen.... Hij vertrok uit de stad, liet de mooie betrekking, die hij pas veroverd had, varen, en stak naar Amerika over, waar zijn eenige broer woonde! In jaren hoorde niemand iets van hem - totdat het verlangen naar zijn geboortegrond hem te sterk werd. Op zekeren dag trad hij plotseling bij Moeder binnen! Ik zat bij het raam te borduren! - Ik weet nog zoo goed, hoe verbaasd ik hem aanstaarde, dien vreemden heer, die door Moeder, met tranen in de oogen, werd verwelkomd. En *hij* mij!

'Is dàt Evelientje?' riep hij uit. 'Wat is ze....

Nicht stokt even.

'Mooi geworden!' val ik lachend in,

Zij glimlacht eveneens, terwijl een zachtrose, als de gloed van een nauw-aanbrekenden dageraad, haar gelaat verft.

'Ja, dat zeide hij. En ik dacht bij mezelf, dat ik nooit knapper mensch had gezien.'

'Entoen kwam hij dikwijls terug nietwaar!'

'Ja! Hij wilde niet meer teruggaan, en kreeg, betrekkelijk al gauw, een mooie betrekking in Leiden. Het duurde toen niet lang, of hij vroeg mij, hem daarheen te volgen!'

Als in gepeinzen staart ze voor zich uit.

'En - die andere?"

Nicht heft het hoofd op: iets hards, iets vijandigs schittert in haar oog.

‘Wij hebben haar slechts eenmaal weergezien. Ons meisje was toen zoowat vier jaar. We maakten met ons drietjes een uitstapje naar Voorburg, en toen we in den tuin van de uitspanning daar theedronken, hield er vlak bij ons een rijtuig stil, waarin een heer en dame zaten! Zij was rijk gekleed, maar haar gezicht stond koud, ontevreden! Zij zag mijn man aan - hij haar - ze herkenden elkander, ondanks de vele jaren van scheiding. Doch *zij* verbleekte - en *hij* bloosde!

Hij was heel stil op den terugweg, en ik zeide ook niet veel. Ik begreep hoe dit weerzien toch nog een snaar in zijn hart moest doen trillen! - Toen ik 's avonds onze kleine Nelly naar bed had gebracht, en weer beneden kwam, stond hij aan het venster! Hij trok mij naar zich toe, en zeide op zachten toon:

‘Evelientje, *jou* in je eenvoudig japonnetje heb ik *liever*, dan eene andere in zijde of fluweel. Ik heb géén spijt, dat alles zoo geloopen is, als het *moest* gaan. God heeft uit het kwade het goede doen voortkomen’!

Bijna plechtig komen de laatste woorden over hare lippen.

Wij zwijgen.

Tik-tak tik-tak - doet de klok in de stilte zich hooren.

Ik kijk naar de blaadjes in mijn hand: dan reik ik ze haar toe.

‘Nicht Evelien, wilt U deze brieven behouden! Ze behooren beter bij U, dan bij mij’!

Verrast ziet ze mij aan. Dan, met een weemoedige klank in haar stem:

‘Ter leen, bedoel je! *Mijn* levensdag loopt ten einde. Vier en tachtig jaren, kind. Elke dag, die God mij schenkt, is gewin! Maar ik wil ze wel graag van je hebben! En als ik er eens niet meer ben’...

‘Dan, nicht Evelien?’

‘Moet je ze vernietigen! 't Zou mij droevig stemmen, te denken, hoe men later zou lachen en spotten over hetgeen aan anderen heilig is geweest!’

Een zonnestraal glijdt naar binnen, blijft rusten op het zilveren haar, en de smalle witte handen, die zich gevouwen hebben om de vergeelde stukjes papier, - en lichte vonkjes spatten over de zware, massieve meubelen!

Tik-tak, tik-tak, - doet de klok zich hooren!

Alkmaar.

MARTINIA.

Kunsten en Wetenschappen.

I.
Nederlandsche Kunst.

Ieder stelsel van indeeling heeft zijn voor en zijn tegen. De schepper ervan zal zeker zelf zich overtuigd houden, dat het 't beste is in 't gebruik, en bij wraking door anderen honderd argumenten voor één aan voeren om het superiore te bewijzen.

Toch evenwel houd ik mij overtuigd, dat samenstellers en uitgevers van de ‘Documents classés de l'art dans les Pays-Bas’ gauw uitgepraat zullen zijn om de classificatie te verdedigen, welke zij uitgedacht hebben, om hun werk, - overigens een bijzonder mooi werk - in den handel te brengen.

De groepeering, welke zij zich voor hunne 18 afleveringen hebben gekozen is eene alphabetische. Daardoor vindt men in een en hetzelfde cahier de heterogeenste

zaken bij elkâar: Architectonische onderdeelen en kasten; Balustrades en borduurwerk; schoorsteenen en culs-de-lampe; kerken en uithangteekens; gildehuizen en medaillons; boekbanden en rozenkransen; sloten en rijtuigen, enz.

Dit alles neemt echter niet weg, dat het grootsche werk van van IJsendijck - Weissman eenig is in onze kunstgeschiedenis, en de uitgevers Kleinmann & Co. te Haarlem verdienen allen lof voor de uitvoering.

Toen we er een gedeelte van mochten beschouwen konden we den uitroep niet weerhouden: wat is er toch nog veel moois in ons land! Maar we dachten er bij, waarom vullen we onze woningen toch met alles wat oud is en alleen daarom. Het oude beteekent bij kunst echter niets, zoolang dat oude niet tevens de kunst reprensenteert. Bovendien worden slechte namaakjes ter wille van het bezitten, en daardoor mededoen met de mode, als echte verkocht en gekocht, tenminste ervoor versleten. Het prachtwerk in deze regelen aangehaald kan ons echter uit den droom helpen en wakker schudden.

II.
Een nieuwe manier.

De verzamelaars of eigenaars van kunstvoorwerpen beginnen zich rechtstreeks te wenden tot de Musea, om zonder bemiddeling van de tweede hand, of door kunstveilingen, hun bezitting van de hand te doen.

Zekere Heer Carlo Gnecchi te Milaan is de baanbreker. In een keurig bewerkten geïllustreerden catalogus beschrijft hij, en beeldt hij af eenige zeldzame stukken, met bijvoeging van den verkoopprijs, waarop geen afdingen kan worden toegelaten.

Deze wijze van verkoopen heeft zijne goede zijde, vooral wanneer er eenigermate de kunstveilingen door verdrongen worden.

Bij deze laatste is er doorgaans te weinig tijd, tusschen het bekend worden van den verkoop, en den veilingsdag, en ook wordt er door verhinderd het à tort et à travers opjagen van den verkoopsprijs, of het vormen van combinaties door kooplui om de prijzen te drukken.

Nu weet men, waar men mede af is, want als bewijs, dat er onder de gevraagde prijzen geen kwaad geld is, moge dienen dat voor een paar Vincennes-beeldjes 100.000 Francs wordt gevraagd, en er uitdrukkelijk bij gezegd wordt: ‘een lager bod kan niet worden aangenomen, daar reeds 75.000 Francs zijn geweigerd.’

Een zeer merkwaardig historisch stuk is een Fransche sjaal uit den jare 1800. Zij werd door de stad Parijs geschonken als bruidsgeschenk aan Caroline, zuster van Napoleon I, ter gelegenheid van haar huwelijk met Joachim Murat, Koning van Napels. De prijs is 20.000 Francs.

Een natuurhistorisch stuk is een barnsteenen sieraad, waarin duidelijk te herkennen zijn 11 insecten, waarvan er een schildvleugelig en de andere tweevleugelig zijn.

Het stuk is geslepen in den vorm van een fibula.

Voor dit zeldzame stuk wordt geen prijs aangegeven. De belanghebbende moet het zelf schatten.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

17 September 1913
27ste Jaargang.
Nº. 12.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Volks(?)feesten.

Laat nu toch de ‘bourgeoisie’[1)], - zoo noemt het ‘volk’ immers u en mij, - eens eindigen met het organiseeren van *zoogenaamde* volksfeesten!

Zij, de ‘bourgeoisie’ maakt het ‘volk’ dol,[2)] en.... onhandelbaar.

Onhandelbaar, dat is nog het ergste, want over het ‘de beest’ spelen, bekommeren zich weinigen van die feest-organisateurs, als O r a n j e maar de dekmantel is.

1) Holl. Lelie v. 29 Jan. 1913: *Bourgeoisie*.
2) ‘Groote troepen mannen en vrouwen van onder tot boven in oranje gedost en met mombakkessen voor, als in Carnavalstijd hosten onder het zingen van “Oranje-boven” en “Lang zal ze leven” tusschen de wandelaars door.’ (Dagbl. v.Z.-H. en 's Gr.). - Dat was gisterenavond, Zondag; allemaal Zondagsviering en Zondagsheiliging, waartoe de Orthodoxen, en Zondagsrust, waartoe de liberalen opwekken.

Onhandelbaar, zoodat het ‘volk’, bij voorbeeld hier ter stede van 28 Augustus tot 16 - eigenlijk 17, want dan krijgen we nog den optocht van de *zwijgende* Kiesrechtvrouwen - September, in één Oranje[3)]-roes

3) ‘Bijna alle wandelaars zijn met oranje getooid; maar niet alleen de wandelaars ook de rijtuigen, de paarden, de auto's de wagens en karren - zij prijken alle met de geliefde kleur van het vorstenhuis.’ (Dagbl. v.Z.-H. en 's Gr.). - Ook zag men een hond rood-wit-blauw *geverfd!* Zegt het voort!

leeft, waardoor de baas *niet* meer m e e s t e r [1)] is over zijn knecht; de mevrouw niet meer over haar 'meid'.

Pret-maken, uit-zijn, uitgelaten huishouden, om bijna niets te zien[2)] van hetgeen wordt geboden.

Aan het volk wordt het *Oranje* voorgehouden als het rood den stier.

De bourgeoisie zweept het volk om het 'Oranje boven' uit te bulken en uit te balken, uit te gillen en uit te galmen, en zoekt daardoor zichzelf vooruit te schuiven om slechts een flauw bleek lichtstraaltje van den hofglans deelachtig te worden, door zingende of dansende, speechende of dichtende, buigende en strijkende boven de volksfeesten te staan, na ze georganiseerd te hebben.

1) '**Is Vrijdag 5 Sept. de algemeene Nationale feestdag?**
'Deze vraag wordt telkens herhaald en 't is wenschelijk dat die vraag toch eindelijk tot een oplossing komt. 'Van Rijks- en Gemeentewege is dit allang uitgemaakt en heeft de bekendmaking reeds ervan in de bladen gestaan. Daar is geen dienst en is het te veel gevraagd dat bij een feest als dit, een zegge EEN geheel vrije dag voor ieder wordt daargesteld. In alle plaatsen is dit reeds gebeurd en gebeurt het nog en zou de Koninklijke Residentie daar een uitzondering op moeten maken? Wel wordt er bij velen beloofd na 12 uur vrij te zijn, dat kan toch niet als nationale feestdag beschouwd worden.
'Bij een waren feestdag moet men niet eerst aan de dagelijksche werkzaamheden, maar de dag moet zijn van het begin tot het eind voor ieder vrij Of beschouwt men het een feestdag als men eerst met een wagen opgepropt met brood of andere waren of met een fiets zwaar beladen tot 12 uur moet rondsjorren? Ik geloof dat de lust van feestvieren er dan al lang af is. Ik weet wel er zullen wel patroons zijn die hun personeel vrijaf geven, maar in hoofdzaak voor diegenen, die eerst zien wat anderen doen, diene dit schrijven. Laten de gezamenlijke bakkers bekend maken, dat het brood voor Vrijdag Donderdag bezorgd wordt, dat het personeel Vrijdag 5 Sept. vrij is. Eveneens de andere bedrijven.
'Als Patroons melding maken, dat Vrijdag hun zaker gesloten zijn, ook eveneens voor de winkeliers en de patroons betalen hun personeel dien dag toch uit voor dit bijzondere geval, dan zijn we waar we moeten zijn.
'Als voorzitter van het feestcomité, dat zich ten doel stelt op Vrijdag 5 Sept. in den morgen te 8½ uur bij elkaar te komen in het Voorhout, waar dan leden van alle Oranjegezinde vereenigingen dien dag beginnen met te brengen een huldebetooging aan H.M. de Koningin en daarna een krans gaan leggen op het Plein 1813, moest ik op de vergaderingen hooren: 'indien wij vrij zijn nemen wij beslist deel aan de Huldebetooging.' Namens het Comité en namens een 4 à 5 duizend Oranjemannen uit Den Haag en Scheveningen doe ik daarom het bovenstaand verzoek. Wacht niet tot morgen als ge het heden nog kunt doen, dan zal onze huldebetooging zijn een spontane huldebetooging waar we allen voor zullen voelen en dan zal de dag van 5 Sept. 1913 bij allen nog jaren daarna in blijde herinnering blijven.
'Besturen van Oranjegezinde vereenigingen kunnen zich nog tot deelname aanmelden bij den secretaris van het Comité den heer P. Burger, Franklinstraat 57 en daar worden dan ook verdere inlichtingen verstrekt.
Namens het Comité
F. TOONEN, Voorzitter,
Frederik Hendriklaan 214, Den Haag.'
De Heer Toonen moest eenvoudig geheelen stilstand requireeren voor trams, sporen, café's, politie, post en telegraaf, winkels, enz., enz, dan konden we dien dag allen in bed liggen, want eten en drinken zou niet te bekomen zijn, en er was geen vuurwerk, geen illuminatie, geen optocht. Niets!
2) 'Bijna niets te zien' is niet te sterk uitgedrukt; men loopt liefst vóór of achter een optocht; men gaat liever naar de 'kleine kermis', dan naar 't vuurwerk of de illuminatie; men staat - slechts gedwongen - stil, want bij de opmarsch der kinderen naar de Koekamp had de politie handen vol werk om te zorgen 'dat de menschen rustig bleven staan en niet met den optocht meeliepen.' (Dagbl. v. Z-H. en 's-Gr.). - Het volk wil zich vermaken op eigen wijze, laat zich niet leiden, integendeel doet juist andersom.

Ik sprak van *zoogenaamde* volksfeesten, en dat is zoo, want de bourgeoisie *wil* feestvieren en nu is *het volk* het doekje voor het bloeden.

De 'bourgeoisie' namelijk wil vooraanzitting,[1] lof en dank van hooger hand inoogsten, gratis genieten, eereteekens ontvangen, zich koesteren aan de Oranje-zon, en de *tusschenliggenden*, die buiten de Comités vallen, kunnen bijdragen in geld geven, aan collecten offeren, desnoods zich costumeeren en in allerlei optochten medeloopen[2], en tenslotte belasting aan stad en land betalen om feestsubsidies en feest-onkosten mogelijk te maken. Het is immers 'goed riemen snijden van een andermans leer', en dat ik niet te veel zeg, bewijzen de twee masten voor het Vredespaleis opgericht. Hoor de Middelburgsche Courant[3] daarover!

Nog mooier is, dat de couranten zelfs den *betalenden* abonné de waar voor hun geld, alles ter wille van Oranjefeesten, of volksfeesten onthouden. Het Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage bericht in zijn courant van 1 September 1913: 'Ten einde ons personeel in staat te stellen ter gelegenheid van den Koninginnedag aan de algemeene feestvreugde deel te nemen verschijnt ons blad

1) Zie Holl Lelie van 11 Dec. 1912: '**1913**.'
2) Holl. Lelie v. 5 Maart 1913: *Een laatste poging*.
3) 'Ter eere van de feestelijke opening van den Vredestempel heeft het gemeentebestuur twee masten aan den Ouden Scheveningschen weg doen plaatsen voor het luttel bedrag van zes en twintig honderd gulden. Wat men er voor geleverd heeft is maar minnetjes: een paar lapjes fluweel, aan hooge witgeschilderde steigerpalen bevestigd, waar aan den onderkant twee korven met bloemetjes en wat potten groen zijn geplaatst. De kosten voor deze versiering voor een enkelen achtermiddag worden dan ook wel buitengewoon hoog gevonden en de leveranciers zouden van zulke bestellingen gaarne dagwerk willen hebben. Hadden zij dan ook beantwoord aan de breedvoerige omschrijving die de wethouder van publieke werken in den Raad er van gegeven had, dan zou er verder niet over gemopperd worden, doch nu vinden de Hagenaars het wel wat erg duur en zijn zij bang dat het batig saldo van anderhalf millioen, dat het laatste jaar door het gemeentebestuur is geboekt, op deze wijze verloren gaat en de belastingopcenten inplaats van te zullen dalen, stijgende cijfers zullen brengen.' (Overgenomen uit het Dagbl. v.Z.-H. en 's-Grav). - Te vergelijken in Holl. Lelie van 8 Jan. 1913: *Feesttuin in Den Haag*, en de Gedachtenwisseling in de nommers van 29 Jan. en 5 Febr. Paul Offenberg- Servaas van Booven.

heden ter grootte van één blad reeds in den middag'. - Dat is dus 'zóóveel in het zakje', wat het 'dessous' is van dit schoonklinkend voorwendsel.[1)]

Bovendien geeft zulk een bijeenbrengen van een menschenmassa slechts aanleiding tot ongerief voor anderen, die hun werk moeten doen of rustiger ontspanning zoeken. Immers moest de stoomtramdienst van de Staatsspoor worden gestaakt door de opdringende volksmenigte, en de lijnen 1, 5, 8 en 9 van de Haagsche tram stop worden gezet[2)].

Tusschenliggenden zijn zij die geen feesten uitlokken, en niet van seconde tot seconde het Oranje op de lippen hebben. Zij zijn geen socialisten, geen anarchisten, geen republikeinen; zij zijn tevreden met de monarchie, omdat zij weten dat de Kroon niet regeert[3)], maar het volk door zijn afgevaardigden.

Toch waardeeren zij de goede hoedanigheden der Oranje-vorsten: Prinsen en Koningen, en zij waren het, die misschien het meest bijdroegen om de Oranje-monumenten tot stand te brengen, die er met horten en stooten in het verloop der tijden zijn gekomen of nog zullen komen. Vele ervan veroorzaakten ruzie, want het ging om de vooraanzitting, de eer, de belooning. Zoudt u meenen, dat de Oranjeklanten Oranje als doel voor oogen hadden? Het was de vraag niet bij hen: wien geldt het, maar wie is de opzetter, wie zijn de beginners?

Denk aan Koning Willem II (Buitenhof), *ruzie*; het Nationaal Monument (Willemspark), *ruzie*; Jan van Nassau (Utrecht),[4)] *ruzie*; Prins Willem III (Breda of den Haag), *ruzie*. Als Oranje de bourgeoisie dan zoo één maakte, moesten die ruziegevallen, - hevige zelfs, - geen vlekken werpen op een zoogenaamden Oranje-eenheidszin.

Was de liefde voor Oranje zoo groot, waarom dan de Prinsen Maurits en Frederik Hendrik en Koning Willem III niet al lang in beeld gebracht? Waarom dan niet een reusachtige Oranje-groep opgericht als beeld van de liefde van het Nederlandsche volk voor Oranje en van Oranje voor het Nederlandsche volk? Of denkt men alles goed te maken door in eigen belang te likken, te vleien,[1)], te kruipen, te buigen en door van alles wat Oranje doet lof te zingen en te lofbazuinen, zelfs al is 't averechts verkeerd, en al strijdt het tegen geloof en traditie[2)]. Nederland komt daarmede geen haar verder, en de liefde zal er niet door gewonnen worden.

1) Nog erger:
'BERICHT.
'Ten einde ons personeel in de gelegenheid te stellen, deel te nemen aan de Onafhankelijkheidsfeesten op Vrijdag a.s., zal ons blad dien dag niet verschijnen.'
2) Zie D.v.Z.-H. en 's-Gr.
3) Een constitutioneel Koning regeert, maar bestuurt niet. Lees op de woorden Nederland en Grondwet in W. Prins' Enc.
4) Ik heb van nabij die *ruzie* medegeleefd, en bezit heel de correspondentie.
1) 'De Prins, fier te paard gezeten, een der kloekste ruiters bij het feest, af en toe zoo echt gemoedelijk een woord met de zijnen wisselend, waar hij dacht, dat zulks niet door de duizenden toeschouwers en de officials werd opgemerkt.'
(Da^{o}bl. van Z.-H. en 's Gr.)
2) H. Lelie 30 Juli 1913, Teekenend! en van 27 Aug. (Ged.w.); alsmede *De Nedl. Vlag* (H.L. van 1912 13 N°. 26) en Ged.w.; Nass. Standaard. (II. L.v. 10 Septr.) Was het ook niet indertijd de 'Nieuwe Courant', die *durfde* schrijven, nog wel in een hoofdartikel, dat de Koningin vrijwel Hare populariteit aan het inboeten was? Ik geloof, dat ik die Courant nog bezit, want toen las ik die Courant. In elk geval was 't een *Haagsch* blad. Nu ben ik op een koopje uit, want ze zijn mij alle even lief(?)

Zou men nu meenen, dat de Onafhankelijkheidsfeesten Nederland zooveel nader tot de Kroon hebben gebracht[3], en was dit dan zoo noodig, maar in elk geval is het dan partieel, en bij stukken en brokken gegaan, want niet heel de Natie viert op één en hetzelfde tijdstip feest, en in elk geval blijven tal van gemeenten er van verstoken.

Zou men meenen, dat de Onafhankelijkheidsfeesten ons land zooveel onafhankelijker hebben gemaakt? Het lekkere vette brokje, met zijn koloniaal wingewest is slechts onafhankelijk, zoolang Frankrijk, Duitschland en Engeland, trots het Vredespaleis, er niet om gaan vechten, en dan den buit onderling verdeelen, en daarom moesten we ons stillekens terug houden van zulk een brallerij en grootsprekerij en ten minste niet onzen vriend Frankrijk braveeren. Let eens op 't geen Frankrijk doet, nu Duitschland den volkerenslag bemonument en bejubelt[4]. Twee aardige tegenstellingen[5] onder elkaar. Eerst Duitschland:

Bezoek aan Breslau.

'Het keizerlijk paar heeft Zaterdag een bezoek gebracht aan de tentoonstelling te Breslau

3) Luister eens wat de kleinzoon van Gijsbert Karel, de Heer Mr. H. Graaf van Hogendorp, ter gelegenheid van de onthulling van een gedenksteen in het huis op de Kneuterdijk, waar zijn grootvader gewoond heeft, memoreerde, namelijk, dat zijn beroemde grootvader, 'een vergeter bestaan had geleid in zijn laatste jaren, zoodat zelfs zijn overlijden schier onopgemerkt bleef.' (Dagbl v.Z.-H. en 's Gr.). Ik vraag ook: komen de namen v. Hogendorp, van Limburg Styrum, van der Duyn van Maasdam wel onder de hooge dignitarissen van het Hof voor? Ik hoop, dat men mij zal kunnen corrigeeren!
4) Zie Holl. Lelie van 10 Sept. 1913: A l l e s o m d e s l i e v e n v r e d e s w i l l e.
5) Ontleend aan het D.v.Z.-H. en 's Gr.

ter herinnering aan den bevrijdingsoorlog. Ook de prinsen, de rijkskanselier en vele andere hoogwaardigheidsbekleeders waren aanwezig. Van het balcon van het slot zagen keizer en keizerin 's middags den optocht van den jongeliedenbond, waaraan 24.000 meisjes en jongens uit geheel Silezië deelnamen. Het voorbijtrekken van dezen stoet duurde drie kwartier.

Gisterochtend is het keizerlijk paar te Berlijn teruggekeerd.'

De Volkerenslag.

'Bij de inwijding van het gedenkteeken van den Volkerenslag bij Leipzig in October zijn uitgenoodigd de koning van Saksen, de Duitsche keizer, de Duitsche vorsten, de Hanzesteden, de keizer van Oostenrijk, de tsaar en de koning van Zweden. Allen hebben de uitnoodiging aangenomen.

De keizer van Oostenrijk zal vertegenwoordigd worden door den aartshertog-troonopvolger, de tsaar door grootvorst Cyrill, de koning van Zweden door den kroonprins. Ook zullen deputaties komen van de Duitsche, Oostenrijksch-Hongaarsche, Russische en Zweedsche legers.'

Dan Frankrijk.

Een beroemde klok.

'Kortgeleden is de beroemde groote klok van Sebastopol, die de Franschen in den Krim-oorlog buit gemaakt en naar Parijs overgebracht hadden, uit den toren van de Nôtre Dame genomen, om aan het Russische volk teruggeven te worden. De klok is naar Petersburg verzonden en reeds aan het Russisch-Duitsche grensstation Eydtkuhnen aangenomen.'[1)]

En denk dan eens aan het inwendige rottingsproces in Duitschland.

Eerst van dien Prins, die *ziek* moest worden zoo dikwijls als zijn vuile zaak moest dienen, en nu het opgeschorte Krupp-proces, waaromtrent men leest:

'Brandt, de voornaamste getuige in het jongste Krupp-proces, is ten gevolge van de voorloopige hechtenis en de aandoeningen op de terechtzittingen zoo overspannen, dat hij op voorschrift van een dokter in een gesticht voor zenuwlijders opgenomen is. Hij heeft van de firma Krupp een langdurig verlof gekregen. Zijn toestand maakt het onmogelijk, om hem voorshands wegens het verleiden van ambtenaren tot schending van het dienstgeheim voor de rechtbank te dagen. Het tweede proces zal dus nog een tijd op zich laten wachten.'

(*Dagbl. van Z.-H. en 's Gr.*).

Bij rechtszaken, al te compromitteerend voor land en volk, worden de delinquenten maar eenvoudig ziek of zenuwlijders.

1) Om Frankrijk maar goed te p r i k k e l e n komt er in den Haagschen feestoptocht voor een wagen: 'Wegvoering van geroofde kunstschatten onder de leiding van douaniers'! *De Hofstad* van 6 Sept. bekijkt dit nommer van den stoet eenigszins anders: 'En toch, schrijver dezes had gaarne den wagen met oorlogsbuit in den vorm van kunstschatten gemist. Strekt overigens zulk een buit niet ook het intellekt der roovende natie tot eere?'

Doch laten we nu maar niet verder wroeten in al dat moois.

Ik constateer, dat 't volk' best *kan* en *zal* voor eigen ontspanning zorgen; en dan noem ik dit gelukkig, want tooneelvereenigingen, zanggezelschappen, fanfarecorpsen, en wat niet al meer, organiseeren zij ruimschoots, en die te subsidieeren en te steunen heeft mijn volle instemming. De 'bourgeoisie' meent het 'volk' **dol** te moeten maken met 't organiseeren van volksfeesten, waarbij 't uitschreeuwen van Oranje-boven noodig is, maar zij moest veeleer het 'volk' voorgaan in rustige, kalme ontspanningen in de vrije, heerlijke natuur. De smalend genoemde 'boterhammentreinen' naar Neerlands heerlijke landouwen hebben 't moeten afleggen voor de *brooddronken* feestvieringen in de groote steden, en dat alles in naam van Oranje, in naam van Koningin Wilhelmina, eene geloovige en kerksche 'landsvrouwe'! Dat we niet te veel zeggen, - het te veel schaadt hier niet, - bewijst het geschenk van de Koningin aan Mevr. Angela de Oliveira Cesar de Costa, bestaande in H.M. portret met handteekening en de woorden: *'Christ*[1] *avant tout'*.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Gravenhage, geschreven tusschen 1 en 4 Sept. 1913.

P.S. Met groote instemming las ik zooeven het flinke opstel van onze hooggeachte redactrice, getiteld: 'Over de feesten in den Haag en elders' (Holl. Lelie van 3 Sept. 1913). - Ik, - velen met mij, maar die *durven* 't *niet* uitspreken, - denken er volkomen 't zelfde over.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Gr., 4 Sept. 1913.

1) Is het niet juister *le* C h r i s t ? Of heb ik het mis? Dan peccavie!

Enkele Beschouwingen over de Vereeniging van Letterkundigen.

Heeft een Vereeniging van Letterkundigen recht van bestaan? M.i. zeer zeker. ‘Eendracht maakt macht’, is een van ouds bekend spreekwoord. En zoo kan 't elk in 't byzonder goed doen, samen voor gemeenschappelijke belangen te werken. Daarom ben ik dan ook tot twee keer toe lid van deze Vereeniging geworden en dat telkens eenige jaren gebleven, maar nu heb ik kort geleden weer bedankt.

Want wie heeft lust lid van een Vereeniging te zijn, waarvan verschillende leden haar onhebbelijk, lomp en brutaal behandelen?

Ik niet.

Ik bedankte.

De voorzitter van de Ver. vroeg mij naar de reden hiervan.

Ik zette mijn meening uiteen.

De heer Frans Bastiaanse meende, dat men ondanks de onvriendelijke behandeling van enkele leden best lid van de Ver. kon zijn, zoo die leden maar niet tot het bestuur behoorden.

Wat ze me gedaan hadden? Och niets meer of minder dan enkele van mijn boeken afkammen, maar dit op zulk een onhebbelijke en sarrende wijze, dat ik dikwijls brieven van geheel-vreemden ontving, die zich daaraan hadden geërgerd, niet minder dan ik het vóór hen had gedaan.

Zoo ontving ik den volgenden brief van een onderwijzer uit den Haag: ‘Onlangs las ik in de N.G. de stekelige critiek van Dr. Aletrino over uw werk. Toevallig las ik dezer dagen als verpoozing in mijn drukke werkzaamheden uw bundel novellen. En thans na de lezing voel ik in me opkomen de behoefte om u een woord van diepgevoelden dank te schrijven voor wat u mij in dien bundel te genieten gaf.

U, die het leven in de menschen- en natuurwereld heeft gezien en gevoeld, heeft wel 't vermogen bij anderen diepe ontroeringen te wekken. Tijd om veel letterkundig werk te lezen ontbreekt mij.

Maar 't proza van 't dagelijksch leven is mij dikwijls te machtig. Dan is het me een behoefte me voor een wijle uit dit machinale bestaan af te zonderen en de omgang te zoeken met hen, die het verbroken evenwicht in me te herstellen weten. In langen tijd ben ik hierin niet zoo goed geslaagd als toen de leesportefeuille me uw boek in handen voerde.’

(was geteekend A.P. Brauckman, onderwijzer en redacteur v.d. ‘Sollicitant’).

Hoe is nu zulk een schrijven te rijmen met de afbrekende critiek van anderen over éénzelfde boek.

Ik heb eens een stuk gelezen van den schrijver van een m.i. zeer goede roman: ‘Dubbele Levens’, ‘Doodgejaagd’. De man had een nog erger behandeling ondervonden van de letterkundigen dan ik.

En nu las ik laatst weer een stuk in de Telegraaf over een schrijfster naar aanleiding van - ja van een nietsje of ietsje, zoo hoonend en geringschattend en afkammend, dat 't me te bar werd en mijn besluit vast stond.

Neen, menschen die zoo becritiseerd worden kunnen niet tot ééne Vereeniging behooren met menschen, die zoo-schendend de pen tegen hen richten.

Schreef diezelfde schrijfster niet eenige jaren geleden haar recensies in de Telegraaf?

Hebben schrijvers het recht aldus over collega's te schrijven, dan hebben wij niet langer lust met zulke collega's voor één doel te strijden.

Laten ze op zichzelf letten. Zijn de werken van Aletrino zoo volmaakt?

Ik weet 't niet. Ik heb nooit meer dan twee zinnen van zijn doodelijk-saai en inhoudloos geschrijf kunnen lezen, zonder wee en akelig te zijn geworden.

En dan Robbers' lange roman van een gezin!

Die was zoo hopeloos-vervelend, langdradig en saai, dat ik het tijdschrift niet gauw genoeg kon sluiten, zoo alleen nog maar de titel me onder de oogen kwam.

En mag een tijdschrift als ‘Onze Eeuw’ op politiek en phylosophisch gebied beteekenis hebben, hoe gering is niet de litteraire waarde. Haspels immers kan beter preeken schrijven, dan novellen of romans.

Laat dit voor heden voldoende zijn.

JOHANNA STEKETEE.

Ede, 12 April 1913.

De Tentoonstelling ‘De Vrouw’ 1813-1913.

Aan een van de stations op de lijn Arnhem-Amsterdam waren ze ingestapt: twee blozend-frissche buitenmeisjes, opgetogen over 't vooruitzicht een paar weken in Amsterdam te zullen doorbrengen. En terwijl de trein hen steeds nader bracht tot het met ongeduld verbeide doel stonden de monden geen oogenblik stil,

deden ze niets dan elkander vertellen van al het mooie, onbekende dat hun wachtte aan d'oevers van Amstel en Y.

'O, zeg; en Jet heeft geschreven dat we morgen al dadelijk naar de E.N.T.O.S. gaan; dol hè?'

'Nou en of.'

'Weet je dat de schouwburgen ook allemaal weer spelen?'

'Zalig! zeg; 'k zal zien dat we ook nog eens een tochtje naar Marken maken kunnen.' Zoo ging het voort; steeds nieuwe heerlijkheden werden op 't tapijt gebracht; en toen eindelijk vroeg het blondje met iets van aarzeling in haar stem: 'Enne.... moeten we niet ook naar de tentoonstelling 'de Vrouw'?

'Ja, dat moeten we zeker' luidde 't antwoord, voor 't eerst gedurende de geheele reis zonder enthousiasme gegeven, 'zie je 't is te gek om er niet heen te gaan; maar 't zal wel erg geleerd wezen.'

'Ja hè, saai!'

De meisjes praatten door over andere dingen, maar *mijn* gedachten bleven bij 't zoo juist gehoorde. Geleerd en saai! Voor mijn oog verrees 't witte gebouwen-complex aan den Amsteldijk, de keurige tuin met zijn sierlijke bloemperken, 't oude lommerrijke geboomte, het Indische huis met de heerlijkkoele voorgalerij.

Geleerd en saai; en plotseling zag ik voor me een bekend figuur uit onze Nederlandsche vrouwenbeweging; hoorde ik haar waarschuwende woorden, gesproken op een der voorbereidingsvergaderingen: 'Zoo'n tentoonstelling zal heel wat vooroordeelen uit den weg moeten ruimen. Laten we zorgen dat we als overwinnaars uit den strijd te voorschijn treden.'....

Vier maanden zijn er sinds de opening der tentoonstelling verloopen, en ik geloof wel dat in dien tijd de zege kwam aan de kant van haar, die ondanks felle bestrijdingen, vooropgezette tegenwerking nu en dan, haar best deden het eenmaal genomen initiatief zoo goed mogelijk in daden om te zetten...

O, ik weet het wel, te veel nog vindt men vrouwen die de op niets gebaseerde opinie van mijn beide buitenmeisjes deelen: geleerd en saai. Daarnaast echter staat een breede schare, bereid om dankbaar te erkennen dat hetgeen aan den Amsteldijk bijeen werd gebracht haar een schat van studiemateriaal heeft opgeleverd; en veel, dat tot dusver onbekend nog bleef, voor haar heeft onthuld...

O zeker, ook deze tentoonstelling vertoont leemten. Vèél wat men er gaarne vinden zou ontbreekt; maar waarom ons blind te staren op datgene wat toevallig *niet* aanwezig is? Laten we liever, zij 't dan ook in vogelvlucht, een blik werpen op wat in de verschillende afdeelingen, dank zij den arbeid van een dertigtal sub-commissies, te aanschouwen wordt gegeven.

Als we den drempel overschreden hebben en in de breede oprijlaan staan dienen we eerst wel even onze schreden naar links te richten. Dáár toch ligt het oude Meerhuizen, de kern als 't ware van 't geheel, de typisch-Oud-Hollandsche buitenplaats waaromheen zich de historische afdeeling en feitelijk heel de rest der tentoonstelling groepeert.

Stemmingsvol dat eenvoudige huis met den prachtigen, ouden tuin; en stemmingsvol ook het aardige grachtje waarlangs een stuk of wat Oud-Hollandsche winkels met geestige puntgeveltjes zijn geplaatst.

Is 't eigenlijk wel noodig dat ik U in het huis zelf rondgeleid? Ik geloof het niet. Ook zij, die schelden en mopperen omdat 'de Vrouw' niet behoort tot die categorie

tentoonstellingen waar de vermakelijkheden hoofdzaak zijn, terwijl de expositie zelf als quantité négligable te beschouwen is, geven toe dat ‘Meerhuizen’ met zijn ouderwetsche meubelen, zijn typische kraamkamer waar 'n gemoedelijke oude baker bij 't aan en uitkleeden van haar wassen poppen een schat van ongevraagde wijsheid ten beste geeft, een alleraardigst stukje verleden in het heden terugbrengt....

Dus niet de huisdeur binnen gaan waar nog steeds het rose kraamkloppertje den bezoekers kond moet doen dat er een dochtertje geboren werd; en ook maar niet stilstaan bij het maîtressenschooltje en bij den naaiwinkel. Dat alles valt trouwens ook zonder nadere voorlichting den bezoeker wel als iets eigenaardigs op. Wel wil ik U even meetronen naar het gebouwtje, waar verschillende afdeelingen een denkbeeld geven van den werkkring der vrouw omstreeks 1813.

Toen de tentoonstelling geopend werd zette de presidente, Dr. Mia Boissevain, in haar rede o.a. uiteen dat het onderscheid tusschen de huidige vrouw en haar over-grootmoeder niet zoo geweldig is als velen meenen. De waarheid dezer woorden wordt op het terrein 1813 overtuigend gedemonstreerd. Statistieken, prenten en wat dies meer zij, leeren ons dat ook reeds honderd jaar geleden de vrouw uit het volk haar brood trachtte te verdienen

als arbeidster in verschillende fabrieken en werkplaatsen, dat haar meer gegoede zuster ook toen reeds haar sporen op het gebied der ziekenverpleging had verdiend, en dat ze, waar het armenzorg gold, den man ‘een goede hulpe’ was.

Wat de criminaliteit betreft blijkt uit het geëxposeerde, dat de vorm, waarin de misdadigheid zich in over-grootmoederstijd onder de vrouwen vertoonde, betrekkelijk weinig verschilt van de wijze waarop ze heden ten dage onder 't zwakke geslacht voorkomt, al dient gezegd te worden dat, in het algemeen, de criminaliteit der vrouw, vergeleken met die van den man, sedert 1813 afgenomen is.

Één van de aantrekkelijkste afdeelingen op het historisch terrein is wel die waar de prestaties onzer ‘vóórmoeders’ op 't gebied van kunsten wetenschap weergegeven worden.

Kunst in die dagen beteekende dilettantisme en beperkte zich, naar uit het geëxposeerde blijkt, hoofdzakelijk tot het vervaardigen van alle mogelijke en onmogelijke (in onze oogen althans) handwerken. Er werd genaaid en gestikt, gefestonneerd en gebreid, alsof het leven ervan afhing. De schilderkunst wordt vertegenwoordigd door ‘lieve bloem- en fruitstukjes’. Hoe minder we ervan zeggen, hoe beier. Als ergens een vooruitgang te constateeren valt is 't wel op dit gebied. Kijk even naar die prutsige, talentlooze verfknoeierij, en ga dan mee de brug over, die 't verleden van het heden scheidt, om U in de afdeeling ‘Beeldende Kunst’ te vermeien in het werk onzer tegenwoordige Hollandsche schilderessen en beeldhouwsters.

En zoo zijn we dan meteen gekomen op het terrein 1913, waar alles spreekt van den arbeid der *hedendaagsche* vrouw. Op elk gebied heeft zij haar sporen verdiend; op héél de moderne samenleving wist zij haar stempel te drukken.

Ondoenlijk is 't in dit kort bestek alles wat bijeengebracht werd de revue te laten passeeren; en toch, wie de tentoonstelling bestudeerd heeft en spiedend en speurend de zalen rondwandelde, zal moeten erkennen dat juist de, laten we zeggen, ondergeschikte inzendingen, de hoekjes en gaatjes waar men bij den eersten rondgang achteloos voorbij loopt, soms ‘wonderbaarlijke onthullingen’ kunnen doen.

Eén voorbeeld slechts De afdeeling ‘hygiëne’ heeft 'n bescheiden hoekje afgestaan aan de vereeniging tegen de kwakzalverij. 't Groote publiek loopt er langs, ziet 'n paar vitrines, wat krantenuitknipsels en vindt het niet de moeite waard dáár ook al bij stil te staan. Maar wie gewend is dieper in te gaan op wat zijn blik toevallig ontmoet, kan in datzelfde kleine hoekje 'n schat van wijsheid en ervaring opdoen. Hij ziet er, dat wekelijks honderden en honderden guldens door 't kwak zalversgilde aan advertenties worden besteed; en waar die heeren zóóveel geld voor reclame kunnen uitgeven, daar spreekt het vanzelf dat ze die bedragen tien- en twintigvoudig uit de zakken der goê-gemeenten weten te kloppen. Men kan zich overtuigen van de reëele waarde van een Volta-kruis, zwart op wit de bestanddeelen van Abdij-siroop, Pinkpillen en andere ‘geneeskundige’ producten nagaan; en als men dat alles heeft gedaan, vervolgt men zijn weg, glimlachend over de domheid der groote massa, maar toch ook een heel klein beetje beschaamd; want willen we volmaakt eerlijk wezen, dan dienen we ons zelf te bekennen dat we 'n enkele, 'n dood, dood enkele keer, toch óók wel eens zoo'n universeel geneesmiddel in huis hebben gehaald....

Maar we zouden niet te veel in bijzonderheden afdalen en vlug als in een kaleidoscoop de hoofd-afdeelingen van deze tentoonstelling de revue laten passeeren.

Kom mee dus naar de entréehal met de bekende wandschilderingen van mejuffrouw Drupsteen en mevrouw Midderigh - Bokhorst. Even nauwkeurig kijken? Onmogelijk, we doen als de lezers van Baedeker wanneer ze een ‘flying visit’ brengen aan het een of ander land. Alleen de driestarren kunnen we 'n oogenblik van onzen zeer beperkten tijd schenken. De rest; en dat is héél wat, dient voor een volgende visite bewaard te blijven. Vandaar ook dat we ons niet verdiepen kunnen in de prachtig uitgevoerde statistieken en graphieken; heerlijke leidraad voor ieder, die in het wezen dezer tentoonstelling zich eenigszins verdiepen wil. Maatschappelijk werk: dáár zullen wij een oogenblik vertoeven. Wat er bijeen gebracht werd in deruime, flinke zaal? Al die arbeid, welke tracht het individu gelukkiger te maken, hetzij door het opwekken van eigen krachten, hetzij door het aanbrengen van invloeden van buiten. Wanneer we ons dat principe voor oogen houden begrijpen we vanzelf, dat de vereenigingen, die zich ten doel stellen op de een of andere wijze voor het zedelijk heil van anderen te waken, hiermede in de allereerste plaats vertegenwoordigd

dienden te zijn. Vandaar dat we naast inzendingen van de Heldringgestichten, van doorgangshuizen en inrichtingen voor ongehuwde moeders, kennis maken met den arbeid van die vereenigingen, welke bestrijding van den drankdemon in haar vaandel schreven. En dan ook vinden we vertegenwoordigd al die bonden, genootschappen en vereenigingen wier doel het is te zorgen voor het kind der arbeidende klasse, onverschillig of die zorg zich uitstrekt tot het materieele dan wel tot het ideële.

We zien voorts wat de hedendaagsche vrouw alleen, of wel in samenwerking met den man, op het gebied van armenzorg presteert. Stelt ge er belang in te weten hoe de woning van een arbeidersgezin wèl en hoe ze *niet* ingericht dient te zijn? Wilt ge bijzonderheden weten aangaande kleeding en voeding van die klasse onzer maatschappij welke wij gewoon zijn den werkmansstand te noemen? Ga naar maatschappelijk werk: ge vindt er wat ge zoekt.

En wanneer we ons dan verdiept hebben in het vele dat tot stand kwam, in het vele ook dat anders, beter dient te worden, komen we, onzen weg vervolgend, in... de kiesrechtzaal. Is 't willekeur dat de kiesrechtafdeeling ligt tusschen maatschappelijk werk en huisindustrie? Ik weet het niet; maar bijna zou ik aannemen dat zij, die de inzendingen groepeerden door de plaats dezer afdeeling alleen reeds den bezoekers er aan wilden herinneren dat de Nederlandsche vrouw nog steeds één groote factor om te komen tot volle ontwikkeling van hare persoonlijkheid, mist.

Vereeniging, bond en mannenbond voor vrouwenkiesrecht werken in dit hoekje van het tentoonstellingsterrein eendrachtig samen, om de hedendaagsche vrouw, voor zoover zij niet reeds behoort tot de meer dan 20000 aangeslotenen, er van te overtuigen dat ze terwille van zichzelf en van de maatschappij beide niet langer rechteloos blijven mag, dat het tijdstip is aangebroken, waarop de regeeringsverantwoordelijkheid ook door haar dient te worden aanvaard en gedragen....

Ik sprak daar juist over de afdeeling huisindustrie. Kent ge 't Zorgenstraatje met zijn armeluiswoninkjes waar de dagelijksche omgeving van erwtenleesters, garnalenpelsters, tabakstripsters, groentenschoonmaaksters, naaisters en mattenvlechtsters zoo zorgvuldig mogelijk werd gecopieerd; en waar men toch zoo ver nog blijven moest beneden de werkelijkheid, omdat het nu eenmaal onmogelijk is de zorgen en moeilijkheden van het arbeidersgezin tastbaar den oningewijde voor oogen te voeren?

Wèl zitten ze in heur eigen armoe-omgeving; maar de kamer *blijft* schoon. Géén dronken echtgenoot komt hier de stilte verstoren, géén zieke kinderen nemen een deel van den voor 't werk zoo hoog noodigen tijd in beslag...

Als allen, die in de afgeloopen maanden die vrouwen in hun arbeid hebben gadegeslagen, en met een gezicht van niet kùnnen, niet dùrven begrijpen soms, hebben geluisterd naar wat hun werd verteld omtrent het schamele loon, resultaat van sloopend nachtwerk, van overmatig langen arbeidstijd meestal, als al die tentoonstellingsbezoekers eens lucht wilden geven aan de verontwaardiging en 't mededoogen dat hen *moet* hebben bezield, zou dan de huisindustrie niet spoedidiger tot het verleden behooren dan thans waarschijnlijk 't geval zal zijn....

En nu dienen we toch even stil te staan bij de afdeeling Onderwijs met het museum voor ouders en opvoeders als pièce de résistanee, en verder met al die rubrieken welke ons een beeld kunnen geven van wat er voor de opvoeding onzer hedendaagsche meisjes wordt gedaan....

Bij de ziekenverpleging moet ik U even wijzen op de heerlijk frissche patiëntenkamers, op den zegenrijken arbeid der wijkverpleegster, zoo uitstekend hier gedemonstreerd, op de zuigelingenverzorging en de hulp voor krankzinnigen; en als we dat dan allemaal hebben gezien roep U dan 't verkleind model van de zaal uit het oude Buitengasthuis op 't historisch terrein voor den geest, en erken dankbaar dat een eeuw tijds voor de zieke menschheid, evengoed als voor de gezonde, wonderen heeft gewrocht....

En dan.... ja, er rest nog zooveel. De afdeeling koloniën met hare inzendingen uit Oost en West; het Indische Huis, de kamers voor alleenstaande vrouwen; 't Huis 1913, bij welks overdadig rijke meubileering over 't hoofd werd gezien dat, wilde men den weg openen tot vergelijkingen, de levensstandaard der bewoners tenminste eenigszins verband diende te houden met die van hen, voor wie Meerhuizen werd ingericht.

Het stemmingsvolle zaaltje van de toegepaste Kunst lacht me tegen; en over de afdeeling Kleeding zou nog wel 't een en ander te vertellen zijn om heel de rest maar niet

te noemen, edoch.... ik heb het U al dadelijk in den aanvang gezegd, volledig is dit overzichtje allerminst. Zonder vooropgezette bedoeling heb ik uit het vele dat geboden wordt een greep gedaan, in de hoop dat mijn moment-opname U lezers en lezeressen van ‘de Hollandsche Lelie’ zal opwekken om gedurende deze laatste maand van haar bestaan, de kennismaking met ‘de Vrouw’ aan te knoopen of te hernieuwen.

HELENE v. MEEKREN.

Overzicht van de Week.

Onze ‘critiek’ in de pers.
I.
Ongeteekende critiek en... ‘lieve briefjes’.*)

Mevrouw Steketee geeft in een artikel - dat zij mij reeds in het afgeloopen voorjaar toezond, maar dat ik wegens plaatsgebrek niet eerder kon opnemen dan thans - haar hart lucht over de ‘letterkundige vereeniging’, de critiek, enz. Ik voor mij heb, toen die Vereeniging tot stand kwam, de uitnoodiging ervan lid te worden terstond ter zijde gelegd, en er mij dus nimmer mede ingelaten. Men heeft mij, reeds voor jaren, buiten mijn weten of wenschen, de eer aangedaan mij te kiezen tot lid van de Ned. Maatschappij van Letterkunde te Leiden, op voordracht van wien weet ik nog steeds niet, maar ik heb nimmer een voet gezet op de vergaderingen dier maatschappij, noch deelgenomen aan hare maaltijden; het éénige wat ik een enkele maal van mij liet hooren was schriftelijk mijn stem uitbrengen ter verkiezing van een nieuw lid, die mij onder vier oogen om die hulp van mijn stem had gevraagd. Ik voor mij weet te goed, *hoe* critiek tot stand komt, en wat zij waard is, om mij nog te verwonderen over wat mevrouw Steketee met recht ergert. Nog onlangs schreef ik in een Overzicht v/d Week in de Lelie, hoe het toegaat achter de schermen, en hoe de couranten en tijdschriften, als zoogenaamde critiek, *on*geteekende ophemelingen opnemen over de romans en werken hunner eigene vaste ‘critici’. Dat stukje luidde als volgt:

Hoe critiek tot stand komt en... wat er achter zit.

In de Telegraaf komt voor 'n ellenlange ophemeling van een boekje - dat ik niet las - geschreven door Cornelis Veth (ophemeling ongeteekend).

Van diezelfde Telegraaf is de ‘criticus’ op litterair gebied.... Cornelis Veth.

Commentaar overbodig.

Hetzelfde feit kan men, ook wat andere couranten en tijdschriften betreft, gedurig nagaan.

De uitgever echter drukt later zoo'n eerlijke(!) recensie af in zijn prospectussen, met de plechtige bijvoeging: De ‘Telegraaf’, of welk Blad dan ook....

En het publiek is de dupe....

En verdient trouwens ook niet beter, vanwege zijn onnoozelheid in dit opzicht.

Heel vermakelijk, in verband met een en ander, is de onderstaande meedeeling in de zooeven door mij-ontvangen Telegraaf, in de rubriek ‘Letteren’.

*) Zie Overzicht v/d Week II, in dit nommer.

Bernard Canter.

De Mededeelingen van den Nederlandschen Journalistenkring bevatten het volgende ingezonden stuk:

Hooggeachte collega's,

In September van dit jaar herdenk ik mijn 25 jarig jubileum als auteur en journalist. Te dezer gelegenheid heb ik een droom verwezenlijkt, welken ik jaren in stilte gekoesterd heb. In September verschijnt mijn eerste bundel 'dramatische werken in verzen', bevattende een treurspel, een blijspel en een tooverspel. Als uitgever fungeert Valkhoff en Co., te Amersfoort, welke firma de groote welwillendheid heeft gehad de exploitatie van dezen bundel op zich te nemen.

Ik zou mijn collega's in de pers zeer erkentelijk zijn, indien zij op deze 'jubileumsuitgave' in hun bladen, door aankondiging, of zoo zij daartoe aanleiding zouden vinden, door bespreking, de aandacht van het groote publiek wilden vestigen.

Een andere dan deze herdenking van mijn kwart eeuw werkzaamheid is, door omstandigheden, buitengesloten.

Met collegiale groeten,

BERNARD CANTER,

lid van den N.J.K. sedert 1890.

Zóó, o onnoozel publiek, gaat het toe achter de schermen. Zoo wordt vóóraf 'de critiek' geïnsinuëerd tot een gunstig oordeel over een nog te verschijnen verzenbundel van een collega, *die daarbij een beroep doet op zijn a.s. 25-jarig jubileum*, en zich beteekenisvol teekent als lid van den journalisten-kring sinds 1890.

Zijn Telegraaf-vriend-collega begaat de kolossale onhandigheid en domheid van dit natuurlijk slechts voor de mededeelingen van den Journa-

listenkring (die het groote publiek niet leest) bestemde ingezonden stuk over te nemen onder de letteren-rubriek. Van je onhandige vrienden moet je het hebben! - In zijn haast om Bernard Canter honig om den mond te smeren (er volgt onder aan het berichtje namelijk reeds een éérste opvleierijtje over het 'heugelijke nieuws') heeft deze collega hem een grooten ondienst bewezen, door zijn 'collegiaal verzoek' aan zijn a.s. 'critici' aldus wereldkundig te maken. Teekenend voor de toestanden onzer 'onpartijdige' critiek!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Allervermakelijkst.

Een **allervermakelijkste** geschiedenis, die zich dezer dagen in Amsterdam afspeelt, werpt een grel licht op het hierboven door mij geschrevene, inzake de zóógenaamde 'on' partijdige critiek, en de *qualiteit* waaruit zij is samengesteld. Herman Heijermans namelijk, die zich, zooals iedereen weet, nimmer onbetuigd heeft gelaten in zake 'critiek' van een zeer *grof* soort, komt nu, - nu hij als theater-redacteur van den zak van het publiek moet leven, en dientengevolge *bang* is voor de critiek van *anderen* - - met de volgende naïeve èn laffe bekentenis voor den dag:

Het publiek stoort er zich al te veel aan en het is tijd haar (*de critiek*) *den kop in te drukken. Spreker* (*Herman Heijermans*) *erkent berouwvol vroeger* (*als 'Gerritje' in de Telegraaf*[*]) *zeer vernietigende critiek geschreven te hebben, doch hij handelde toen in onwetendheid* (*spatieering van mij*). - *Thans hangt hij, evenals dr. Kuyper, deze oue plunje aan den kapstok, en trekt het boetekleed aan. Ook hij heeft de artisten vroeger dikwijls bespot, niet bedenkende dat hij ze daardoor in hunne broodwinning benadeelde*.

Let wel, lieve lezers, daarom, om de *broodwinning*, gaat het alleen bij den zoogenaamden pursang 'eerlijken' Kunstenaar (met een hoofdletter)-Criticus (met een hoofdletter) Herman Heijermans. 's Mans tooneel-gedoe'tje gaat, ondanks (of dank zij) zijn eigen platte stukken, alles behalve florissant, en nu hebben hij en verscheidene andere onzer groote 'onafhankelijke' 'kunstenaars', o.a. Royaards, eene vergadering belegd, om met elk ander te bespreken op welke wijze eene critiek die hen niet bevalt het best den kop in te drukken. Die vergadering moest natuurlijk een geheim blijven (lees hierna no. III van ditzelfde Overzicht), en dientengevolge werd er nog veel méér openlijk uitgesproken, waarvan de edele 'eerlijke' heeren 'kunstenaars' geenszins vermoedden dat het den volgenden dag *in de courant* zou staan: De heer Herman Heijermans namelijk merkte het volgende op, naar aanleiding van een ingekomen schrijven van Verkade, waarin deze verklaarde het niet eens te zijn met de op touw gezette beweging:

De heer Heijermans merkte naar aanleiding van dit schrijven op, dat de inhoud hem niet verwonderde. Nu hij toch aan het blootleggen van zijn grieven bezig was, achtte hij het dienstig te constateeren, dat het zeer opmerkelijk is, dat al wat Verkade deed of doet door den tooneelcriticus van het 'Handelsblad' steeds onvoorwaardelijk is goedgekeurd, hoe dikwijls Verkade er ook naast mocht zijn.

*) Natuurlijk dus *anonym o*, dom publiek.

(Telegraaf).

En de heer Pisuisse voegde hier zijnerzijds bij:

Als een staaltje hoe het met de tooneelcritiek aan sommige bladen gesteld is, deelde de heer Pisuisse mede, dat, toen hij op 16-jarigen leeftijd aan het 'Handelsblad' kwam, hem de keuze gelaten werd tot het schrijven van hoofdartikelen, koffiezetten, of tooneelcritiek schrijven. Hij koos het laatste! En, in tegenstelling met den heer Heijermans, die een actie wilde, alleen gericht tegen 'Handelsblad' en 'Telegraaf', wilde hij een actie beginnen tegen de heele Nederlandsche pers. De tegenwoordige criticus van het 'Handelsblad' is ook uit een klein provincie-stadje gekomen.

(Telegraaf).

(Men weet dat de heer Pisuisse, voor hij zijn tegenwoordige loopbaan begon, journalist is geweest).

Allervermakelijkst is tenslotte de bekentenis des heeren Teune, van wien we, steeds in datzelfde Telegraafverslag, lezen:

De heer Teune liet de opmerking uit, dat geen actie iets zou geven, zoolang er dames en heeren waren, die voortgingen lieve briefjes aan de critici te schrijven[*)] (*hevig gebloos links en rechts*).

Nu weet ge het dus, Publiek, *niet* door mij verneemt ge het, maar door de heeren-ingewijden-zelven zoodra het gaat om de *broodwinning*, dan moet alle *eerlijke* critiek den kop worden ingedrukt, dan eet Herman Heijermans bereidwillig zijn eigen 'onafhankelijke' taal van vroeger, toen hij als

*) Zie over de 'lieve briefjes' Overzicht v/d Week I.

'Gerritje' anonym schold, op, dan is Verkade 'er naast' omdat het Handelsblad dezen prijst, enz., enz.

En óók, dan komen de confidenties, dan kunt ge zwart op wit lezen hoe *een jongen van 16 jaren* belast wordt met de 'critiek' van een groot blad, hoe een ander groot blad den eersten den besten jongen aan de 'critiek' zet, enz. enz. En ook hoe die 'onafhankelijke' critiek zich afdoend laat beïnvloeden door lieve briefjes van heeren en dames.

Heb ik nu geen gelijk, Publiek, dat ik U in de hoogste mate dom en onnoozel noem, wanneer ge met een geleerd gezicht leest en napraat wat kinderen van 16 jaren, pas uit de provincie-gekomen, jochies, enz., enz., op hoogen en gewichtigen toon komen vertellen, ongeteekend, in de rubriek kunst of letteren of tooneel, over kunstenaars, boeken, gedichten, tooneelstukken, enz., bijna zonder onderscheid in een woord over menschen die, - hoe weinig of hoe veel ze ook beteekenen mogen - toch in elk geval altijd nog méér presteerden op geestelijk gebied dan zulke 'critici' zelf.

III.
Uit de school geklapt.

Nu echter komt 't allerleukste nog.

Dergelijke openhartige bekentenissen, als de hierboven door mij afgedrukte, waren natuurlijk bestemd geweest voor een 'onderonsje', en gansch niet voor het groote publiek. Het is alweder de onhandige 'Telegraaf', die, (zie mijn Overzicht v/d Week I, naschrift) uit de school klapte, en er dientengevolge als volgt van langs krijgt van Blokzijl (insgelijks een vroegere journalist, thans de trouwe medegezel van zijn vriend Pisuisse).

In de eerste plaats wensch ik even, als journalist en lid van den Nederlandschen Journalistenkring, ernstig te protesteeren tegen de herhaalde onbescheidenheid van uw blad, om ook thans weer, nog wel terwijl door den voorzitter van de vergadering nadrukkelijk verzocht was geen verslag aan de bladen te verstrekken, daarover iets in uw blad op te nemen.

Deze, op z'n zachtst uitgedrukt, misselijke, on-journalistieke gewoonte kan de actie-voerende artisten slechts sterken in hun overtuiging, dat de toestanden in onze Nederlandsche pers heusch wel eenige verbetering behoeven.

(*Telegraaf, ingezonden stuk van Blokzijl*).

Let wel, o goedgeloovig publiek, hoe hier een journalist-zelf, - nu het gaat om zijn 'broodwinning' - erkent dat de 'toestanden in onze Nederlandsche pers verbetering behoeven,' en hoor dan hoe hij, in zijn boosheid over de domme uit de schoolklapperij van de Telegraaf, vóórtgaat zelf de onnoozelste bekentenissen te doen.

De heer Pisuisse is niet 'op zijn 16en jaar aan 't "Handelsblad" gekomen,' maar werkte toen anoniem mede aan de 'Middelburgsche Courant'. Hem werd 'niet' de keuze gelaten tusschen het schrijven van hoofdartikelen, koffiezetten of tooneelcritiek schrijven', gelijk uw geheime verslaggever vertelt. Hij 'koos' ook niet 'het laatste', maar schreef alleen zoo nu en dan een tooneelverslagje, natuurlijk volkomen ondeskundig.

(*Hetzelfde ingezonden stuk van Blokzijl*).

Dus, *een kind van 16 jaar* werkte *anoniem*, - natuurlijk - mede aan een groot provinciaal Blad als de Middelburgsche courant, en de heer Blokzijl vindt het heel 'natuurlijk' dat zijn critieken 'volkomen ondeskundig' waren. - Ik-ook!

Maar, laat het publiek eens onderzoeken hoeveel dergelijke 'volkomen ondeskundige' critici schrijven in de groote Bladen van ons land, critici wier 'volkomen ondeskundig' oordeel het publiek slikt dagelijks!

Waarlijk dit stukje critiek-achter-de-schermen, - bij ongeluk in de Telegraaf terecht gekomen, - is een *kostelijke* bijdrage tot hetgeen ik hierboven schreef in mijne Overzichten I en II.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Wie is Bernard Canter... en nog wat*)

In het Overzicht van de Week van 19 Febr: werd door een Haarlemsche abonnée ontmaskerd het anonym-geschrijf eens heeren 'Silvius' in de Opr: Haarl: Courant, welke zoogenaamde Silvius zij mij meedeelde te zijn: Bernard Canter. Laat ik, ter verduidelijking, 't geheele stukje nog eens opnieuw overnemen:

Anonym-geschrijf ontmaskerd.

Eene trouwe abonnée der Holl. Lelie zendt mij een door een meneer Silvius onderteekend couranten-uitknipsel over mij, waarbij zij de volgende opmerkingen maakt, die ik woordelijk citeer uit haren brief:

Haarlem 9-2-'13.

Hooggeachte Freule Lohman.

Als trouw abonnée van de Hollandsche Lelie, die mij onder alle tijdschriften het liefst is,

*) Zie Overzicht van de week I.

vooral om den toon van waarheid en onpartijdigheid in de artikelen van Uw hand, veroorloof ik mij U ingesloten een uitknipsel uit de Stads-Editie van de Opr. Haarlem. Courant van 8 Febr. te doen toekomen.

(*Silvius is Bernard Canter*).

Zooals U ziet slaat deze heer den bal geheel mis, maar, daar hij journalist is, en nog wel een die hatelijk wilde wezen, zult U zich daarover wel niet verwonderen, noch ergeren.

Het zal U trouwens wel duidelijk wezen dat U dit artikel te danken hebt aan de ongunstige recensie in Uw blad van 'De Sphinx'. Nietwaar, Canter is het knechtje van den Heer van Riemsdijk, auteur van 'De Sphinx', tevens directeur-hoofdredacteur van de Opr. Haarlemmer.

Is 't niet verschrikkelijk in de journalistiek, dat, wat eerlijke critiek moest wezen, vaak niet anders is dan: òf een partijdig oordeel, soms een lucht geven in de meest hatelijke en ongezonde termen aan de grieven die men heeft tegen de(n) geen wiens (*wier*), *werk men critiseert, òf een zoo misselijk gelik, dat je den Criticus wel zoudt willen trappen*

Hierbij zij mijnerzijds het volgende opgemerkt. *Ik* heb nooit in de Holl. Lelie geschreven over 'De Sphinx', weet ook niet, dat de schrijver daarvan is de heer van Riemsdijk, zag nooit het stuk in quaestie, maar veronderstel dat mijne abonnée bedoelt eene ongunstige recensie van de hand van een anderen medewerker.

Wel echter heb ik indertijd in de Telegraaf *zeer beslist* afgekeurd het, naar ik mij meen te herinneren, insgelijks door den heer van Riemsdijk geschreven stuk, waarmee Bouwmeester het land afreisde voor zijn afscheidsvoorstelling.

Dat de heer van Riemsdijk eigenaar is van de bewuste Opr: Haarl: courant verneem ik eveneens voor het eerst uit den brief mijner abonnée, evenzeer als het feit, dat de zich noemende Silvius één is met Bernard Canter.

Ik herinner mij dat ik een bezoek heb gehad, voor een paar jaren, van een ouden Israëliet, die mij met alle geweld een zeer duur boek, dat hij colporteerde, wou verkoopen, - waarop ik *niet* inging. Indien ik mij niet zéér vergis, stelde deze oude man zich toen voor als de vader van Bernard Canter. Misschien is daarom ook tusschen deze weigering indertijd mijnerzijds en het anonyme geschrijf des heeren Silvius eenig verband? Overigens, onze journalisten en critici, van dit naamloos slag, komt zoo geregeld, bijna zonder uitzondering, voort uit *zulke* kringen, dat ik mij in den naam *kan* vergissen (ofschoon ik er bijkans zeker van ben).

Hoe dit zij, in elk geval is de voormelde heer, die zich in het openbaar, als hij iemand persoonlijk aanvalt, verbergt achter 't pseudoniem Silvius, en blijkt te zijn achter de schermen Bernard Canter, een besliste leugenaar opzettelijk, wanneer hij in het bewuste stukje durft schrijven:

Niet abonnés krijgen de correspondentie slechts in 't blad; betaalt men echter f 4.50 's jaars, dan stuurt de freule u, ook al zijt ge haar volslagen onbekend, een particulieren brief.

Dit is een pertinente leugen, gelijk Bernard Canter zeer goed kan weten, daar de redactrice *nimmer* particulier antwoordt, noch aan abonnés, noch aan niet-abonnés, en zichzelve het recht voorbehoudt slechts bij uitzonderings-gevallen op dien regel uitzondering te maken.

Ik zou overigens noch van dezen leugen, noch van het onbeduidende stukje notitie hebben genomen, ware het niet dat de in den begeleid-brief door mijne abonnée

meegedeelde feiten een heel aardig kijkje geven op de ‘eerlijkheid’ van de pers, wanneer men haar beziet achter de schermen, en op de *ware* beweeggronden, die tot dergelijke anonym-uitgesproken leugens aanleiding geven. - - - - - - - - - - - - - -

Dit was het stukje van 19 Febr. j.l., waaraan ik thans nog het volgende toevoeg:

Ik kan me begrijpen, dat Bernard Canter 't niet plezierig vind aldus aan de kaak te zijn gesteld. *Anonym* leugentjes opdisschen namelijk is zoo recht-je-ware voor zulke journalisten van zijn slag, maar, o wee, als dan de *ware* naam en de *ware* aanleidingen achter de schermen tot dergelijke anonyme leugentjes worden openbaar gemaakt! Dat is dan 'n heel onaangename schoon zeer *wél*verdiende tuchtiging! Nu, hij is de éénige niet dien ik de waarheid heb gezegd; er zijn heel wat ‘grootheden’ in den lande van zijn beroep, die *woedend* op mij zijn, omdat de Holl: Lelie, bij monde harer redactrice, hen aandurft, *niet* anonym, maar met haar eigen naam er onder! Daar is b.v. - ik doe maar een enkelen greep uit *velen* - Johan de Meester, de recensent van de Nieuwe Rotterdammer, wiens vulgair product ‘Geertje’ ik durfde afbreken naar verdienste in de Telegraaf en in het Soer. Handelsblad, en wiens weerzinwekkend opgevlei van van Deyssel, in het sinds ter ziele gegane tijdschrift

Woord en Beeld, insgelijks door mij naar behooren is bespottelijk gemaakt; daar is deze van Deyssel-zelf, wiens belachelijke-vervelende voordracht ik indertijd in de Telegraaf geeselde, en over wiens overige prullaria ik meermalen in de Holl. Lelie den staf brak; daar is de kleine Querido, insgelijks in datzelfde Telegraaf-artikel en in het Soerabayasch Handelsblad door mij aan de kaak gesteld, wiens onsmakelijke pers-producten door mij herhaaldelijk zijn uiteengerafeld voor wat ze waard zijn; daar is van Nouhuys, dien ik indertijd in de Holl. Lelie heb durven afkeuren om zijn waanwijzeonnoozele, bekrompene zoogenaamde recensie van Georgette Leblanc, daar is de verwaten Herman Robbers, dien ik reeds jaren geleden, door een uitvoerige recensie in het Soerabayasch Handelsblad, op zijn plaats zette, - - daar is.... maar ik kan deze kolommen niet vullen met een opsomming der namen van al de zeer-velen, die *razend* op me zijn, omdat ik den moed heb eener eigene en onafhankelijke opinie ten hunnen opzichte.

Die allen namelijk, in dat kleine, kinderachtige, burgerlijke, ijdele, elkaar opvleiende, en elkaar noodig hebbende*) wereldje van ‘kunstenaars’, zijn ten hoogste gegriefd over het tot hiertoe in Holland nog nie-dagewesene feit, dat er eene is opgestaan, - de redactrice van een zeer veelgelezen en zeer bloeiend orgaan, - die hen kalmweg den rug keert, haar eigen weg onafhankelijk gaat, en hun de waarheid zegt, *niet-anonym*, en geheel zonder aanzien des persoons. Konden zij zoo eene maar tot zwijgen brengen! Geen vuil is hun te min om mij mee te werpen; geen steen te dik om er mij mee te gooien! Helaas, het lukt niet! De Lelie bloeit en groeit van jaar tot jaar meer, en mijn freuleschap - iets wat tot mijn groot vermaak nog extra hunne burgerjongens-jaloezie opwekt - kunnen ze me óók niet afnemen! Ik *heb* nu eenmaal een dubbelen naam, en ik *blijf* dien dragen, n'en déplaise hunne vruchtelooze spijt daarover; en ik heb, in den loop der tien jaren gedurende welke ik de Lelie redigeer, reeds meer dan één hunner ‘kunst’-organen zien oprichten en weer te gronde zien gaan, terwijl ondertusschen de Holl. Lelie steeds krachtiger wortelt, en overal, zoowel hier te lande als in de Koloniën, wordt gelezen sinds ik in haar schrijf zooals ik 't doe, terwijl mijn romans gretig worden verslonden, en dientengevolge gáárne uitgevers vinden - - (iets waarin deze ‘kunstenaars’-critici, door mij aan de kaak gesteld, niet altijd zoo gelukkig zijn als ik).

O woede tengevolge van dit alles op mij van mijne ‘kunst’-broeders en dito-zusters!

Welke woede - van ergernis en machteloozen toorn, - van tijd tot tijd, regelmatig, uitbreekt in schimpen en lasteren en mijn goeden naam bekwijlen!

Zij geven mij daardoor te méér lust voort te gaan met hen aan de kaak te stellen, zoo dikwijls zij 't verdienen! Want, gode zij dank, ik heb hen niet noodig, noch hunne ‘protectie’, noch hunne recensies, noch de opname van mijn werk in hunne bladen. Ik heb mij mijn eigen weg gemaakt: een voorspoedigen, met succes gekroonden weg. Ik ben die ik ben. En *dat* is - Ibsen heeft het zoo meesterl k aangetoond in zijn ‘Volksfeind’ - de grootste misdaad die er bestaat in de oogen van ‘men’. Maar ook, - gelijk hij het die Volksfeind zoo magnifique laat zeggen - wie dat weet te zijn: *zichzelf*, die is ‘*de sterkste man der wereld!*"

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Zie Overzicht van de Week II en III.

V.
Feest-Onzin.

In het verslag van de Nieuwe Rotterdammer Courant, van het feest gegeven in de Ridderzaal door de Nederl. Regeering, kan men lezen, dat de minister van buitenlandsche zaken zijn heildronk besloot met den navolgenden *onzin:*

Overtuigd van uw aller instemming, hef ik mijn glas op om de gezondheid te drinken van uwe souvereinen, van uwe staatshoofden, en van uwe roemrijke vlaggen.

(*Nieuwe Rotterdammer Courant*.)

Zoo gaat het, wanneer men, van louter feestvreugde, elken dag toasten moet slaan. Dan weet men tenslotte zelf niet meer, wat men eigenlijk kavelt, en drinkt op *de gezondheid* der.... vlaggen!

Geen wonder, dat de goede man een rustkuur' moest gaan doen in het buitenland, - volgens de couranten. Hij schijnt het inderdaad wel noodig te hebben.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés. kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoor-

den aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

H. van H. - Vriendelijk dank voor Uw brief en portret. Gij schrijft mij echter niet wáárin het U overkomen ongeval heeft bestaan. In tusschen wensch ik U hartelijk geluk met den goeden afloop, die weer het zooveelste bewijs is dat doktoren-voorspellingen niet altijd uitkomen, gelukkig. - O ja, mij gaat het bijzonder goed dezen zomer, en, daar het weer nu eindelijk óók mooi is geworden, genieten wij hier den laatsten tijd dubbel. - Gij vergist U echter dat ik *twee* der door U opgenoemde voorwaarden tot geluk bezit. Die eene, die gij mij toedicht, zou ik wat graag erbij hebben, maar het is een feit dat de meesten er toch niet van weten te genieten. Dus, wat geeft het dan? - Hartelijk dank. Waarom zou ik 'boos' zijn over Uw 'levensopwelling'? Valt mij niet in.

M.S. - Zooals gij ziet beantwoord ik U onmiddellijk. Uw brief was mij zeer welkom. Zooals gij terecht zegt, het zou voor mij allesbehalve vleiend zijn, indien iedereen alles zou eens zijn met me, want dat zou wel 't grootst mogelijke bewijs zijn voor de onbeduidendheid mijner opinies. Mij is het den grootsten lof, wanneer iemand in mijn Blad voelt datgene wat gij er in leest, dit namelijk 'dat ik openlijk de waarheid durf verkondigen.' En het is ook volkomen waar, wat gij zegt, dat daarvoor moed noodig is, veel moed zelfs. Gelukkig bezit ik dien, en kan het mij-'critiseeren' mij minder dan niets schelen. Wel kan 't mij schelen wanneer ik zie dat mijn woorden ingang vinden, en dat iemand zoo verstandig is als gij en schrijft: Ik ben sinds lang tot de ontdekking gekomen, dat wie niet met de denkwijze van het z.g. volk meegaat, (ik veronderstel dat gij daarmee bedoelt de algemeen-aangenomen denkbeelden) bespot en gehoond wordt. - Inzake de padvinders zijt gij het met mij eens. Op een andere plaats in dit Blad, in een vorig nommer, onder de gedachten-wisselingen, zult gij zien hoe ik ook op dit punt bestrijders heb. Ik kan niet nalaten ten nutte van anderen Uw ervaring in Uw eigen woorden te herhalen:

Eenige maanden geleden nog liep ik voorbij het Amstel-Hotel, en stonden daar eenige meisjes-padvindsters. Ik bleef er even bij staan te kijken, en zag toen een bejaarde dame aankomen, die naar allerwaarschijnlijkheid hun leidster was. Misschien was zij wél eene vrouwelijke generaal, want al de meisjes stonden plotseling in het gelid, en salueerden voor deze pseudo-generaal. Als ik zulke dingen aanschouw, vraag ik mij steeds af: Is er nu heusch geen nuttiger werk voor deze meisjes? moeten dit nu huismoeders worden?

- Voor eenigen tijd is door eene moeder van zulk eene padvindster een heftig protest geschreven in de Holl. Lelie tegen mijne afkeuring van deze nieuwe uitvinding. Zij betoogde in haar stuk, hoe meisjes-padvindsters leeren breien, naaien, huishoudelijke bezigheden verrichten, enz. Het spreekt vanzelf dat iedereen *dit* zal toejuichen, maar uit Uw ondervinding, hierboven afgedrukt, blijkt dan toch tevens dat het verderfelijke militaire stelsel òòk wordt toegepast op de meisjes-padvindsters, en dat men haar leert het voor een meisje bespottelijke salueeren, en in rij en gelid gaan staan voor een 'hoogere.' Voor de rest verwijs ik U naar mijn noot, o.a. de

ged.w. over de Padvinders door den heer Monod de Froideville in het bedoelde nommer.

En nu over mijn artikel naar aanleiding van Troelstra's lunch bij de Koningin. Het wil mij voorkomen dat gij mijn artikel dienaangaande niet juist hebt gelezen. Immers, dat de couranten elke daad en elke handeling van Troelstra likkerig zijn gaan vermelden, zoodra er kans was dat hij minister zou worden, dat kan hij-zelf niet helpen. Dat ben ik volkomen met U eens. Maar, *dat* heb ik ook uitdrukkelijk gezegd. Wat ik aan Troelstra-zelf in het bewuste artikel verweet, dat is zijn lunch bij de Koningin. Ik ben het volkomen eens met wat Domela Nieuwenhuis dienaangaande schreef, namelijk dat hij, Troelstra, het had moeten laten bij een onderhoud met de Koningin over regeeringszaken, en dat hij daarna terstond had moeten heengaan. *Dat* ware van zijn standpunt correct geweest. Ook ben ik het niet met U eens dat Troelstra's niet-aannemen van een minister-porteleuille een bewijs is van zijn onbaatzuchtigheid in zake vette baantjes. Integendeel, hij is slim genoeg geweest om te begrijpen dat zijn grootheid onder de domme arbeiderspartij, die in hem hun Heiland ziet, gauw genoeg zou zijn uitgeweest, ware hij genoodzaakt geworden, door zelf-regeeren, zijn *woorden* om te zetten in *daden*. Dat *kan* hij niet, en *durft* hij niet. Daarom heeft hij er zich vanaf gemaakt, en behoudt nu daardoor zijn mooie messias-rol in de arbeiders-wereld. Zoo denk ik over de richting Troelstra, en de zijnen. Domela Nieuwenhuis is m.i. veel consequenter en eerlijker.

Ja, ik-ook blijf het reclame-maken voor de ‘Orvietose’, zijdens Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, heel vreemd vinden, na het blijkt dat de uitvinder daarvan, de heer Veltman, dezelfde is, die dr. Kuyper met ‘bustes’ van hem-zelf vereerde, en die daarvoor tot burgemeester werd benoemd - - en die nu achterna zijn geschenk niet kan of wil betalen, en in geldzorgen schijnt te verkeeren. Wat steekt hier alles eigenlijk achter? Het is opmerkelijk ook hoe plotseling de geheele pers, als op hoog bevel, het stilzwijgen is gaan bewaren over dat zonderlinge zaakje. - In antwoord op Uw P.S. deel ik U nog mede, dat mijn roman ‘Ik zeg de Waarheid’, zoodra de publicatie ervan in de Holl. Lelie is afgeloopen, óók verschijnt in boekvorm, bij denzelfden uitgever, den heer Veen. - Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

Homo Sum. - Uw bijdrage heb ik gelezen, en ik wil haar plaatsen niettegenstaande ik het met het slot geheel en al oneens ben. Het begin daarentegen beaam ik volkomen. Juist zoo heb ik-voor-mij steeds gedacht over de schilderijen, voorstellend den gekruisigden Christus. Ik heb in die bloederige afbeeldingen nooit iets gevoeld van grootschheid, wèl van weerzin om het grove

en platte van de meeste dier schilderijen, vooral in R.K. Kerken. Ja, in dien zin waarin gij medelijden voelt voor het menschdom, namelijk omdat het als geheel genomen 'stumperig' is, kan ik U wel návoelen. Maar met dat al vind ik het toch een gevaarlijke leer, want daaruit volgt tenslotte eene algeheele onverantwoordelijkheid voor eigen doen en daden, die ook reeds hoe langer hoe meer in de mode geraakt, vooral ook in de rechtspraak. Evenals gij, vraag ook-ik mij dikwijls af: waarom leven wij, zijn wij, bestaan wij? *Als* God de wereld schiep, dan moet Hij-zelf haar toch wel een náár product vinden achterna - denk ik altijd. We moeten maar afwachten, tot Hierna. Misschien wordt ons dan geopenbaard. En zijn we hier op aarde te blind om te kunnen zien het verband der dingen. Ik voor mij hóóp dat er is een Hiernamaals. Een alles-uit zijn met dit aardsche leven vind ik troosteloos, niet de moeite waard van het geboren-worden. Maar wij kunnen niet meer dan hopen; weten kan helaas niemand onzer. - Gij vraagt of ik geloof aan een toeval, dat de wereld schiep, dan wel aan een doordacht plan? - Ik kan U daarop slechts antwoorden, ik geloof noch het een noch het ander, ik weet het niet. Maar ik ben *geneigd* te gelooven dat er iets is, een mystiek iets om ons heen, dat wij niet begrijpen, maar dat uitsluit dat alles zou zijn toeval. Verder vraagt gij of ik geloof aan een vrijen wil, dan wel aan eene voorbeschikking, die ons leven onzichtbaar beïnvloedt? Dat is eene moelijke quaestie, die gij daar opwerpt, die van den vrijen wil. Ik voor mij geloof, dat onze wil zeer zeker niet gansch en al vrij is, maar wordt beperkt en aan banden gelegd door onzichtbare invloeden. En ook geloot ik aan het noodlot, dat onafwijsbaar beschikt over ons, en dat handelt met ons zooals het wil, ongerekend onze eigen plannen en maatregelen. - Neen, ik vind het volstrekt niet onbescheiden, dat gij mij die vragen stelt. Ik wil U gaarne daarop antwoorden hoe ik-zelve denk. Waarom niet? Het doet mij integendeel innig genoegen, indien ik U kan helpen, of indien mijne gedachtenwisselingen met U op zulke punten U van nut zijn. Ook kan ik mij heel goed begrijpen, dat gij behoefte gevoelt van gedachten te wisselen over zulke dingen, omdat ik-zelve dat geleerd heb van jongs-af. Het spiritisme heeft mij daarom ook steeds bijzonder geïnteresseerd, en ik vind het een oppervlakkige en kinderachtige wijze van bestrijding, om te zeggen, (als men er niets van afweet meestal), dat het alles maar 'onzin en inbeelding' is. Zonder zelve spiritist te zijn, geloof ik nochtans wel degelijk aan vele dier verschijnselen, die door geloofwaardige personen zijn geconstateerd, vele eeuwen achtereen reeds. Mijn bezwaar ertegen is echter, dat het niet leidt tot practisch nut, wel tot nog meer onzekerheid, en ook tot angst en vrees dikwijls, tengevolge van vage voorspellingen betreffende de ongewisse toekomst - waarvan het m.i. het beste is maar niets af te weten. - Het verheugt mij bijzonder aan het slot van Uw brief te lezen, dat gij zoo tevreden zijt over Uw Lelie-abonnement, omdat het blad U sympathiek is, en zoo dikwijls licht geeft in duistere punten - zooals gij het uitdrukt. Voor die vriendelijke woorden dank ik U zeer. Zooals gij ziet beantwoord ik U omgaand.*) Ik wil trachten dit voortaan zoo veel mogelijk te blijven doen, en de achterstallige correspondentie ondertusschen dóór af te werken. Vriendelijke groeten.

M.E - Ja-zeker. Uw brief heb ik ontvangen, in véél dank. Maar, zooals gij wel zult hebben gezien uit vroegere correspondenties, er is véél achterstallige correspondentie nog, doordien ik, tengevolge van de actueele Overzichten v/d Week, niet altijd gelegenheid heb alles ineens af te doen en te plaatsen. Dezen zomer heb ik gedurende

*) Buiten *mijne* schuld bleef deze geheele corresp. twee weken wachten op plaatsing.

mijn verblijf hier zooveel mogelijk tot stelregel genomen, om de brieven die ik hier ontvang omgaand te beantwoorden, terwijl ik dan in den komenden winter, als ik weer thuis ben, het nog achterstallige hoop af te doen. Intusschen heb ik thans terstond Uw brief opgezocht, en wil U dadelijk een levensteeken geven, omdat ik U dankbaar ben voor den vertrouwelijken, hartelijken toon daarvan, en voor de bewijzen van geestverwantschap die ik er in vind, speciaal wat aangaat dierenliefde. O, lieve mevrouw, als ik lees dat een jonge man, zooals Uw zoon, zóó nobel en sympathiek voelt voor een hond, en voor een dier in het algemeen, als gij het beschrijft, dan wordt mijn hart warm, en dan hoop ik zoo innig dat hij zijn besluit voor de toekomst (herinnert gij U wat ik meen?) zal trouw blijven. Zoovele goede karakters worden verdorven door een slechten vrouwen-invloed, dat is een feit dat men dagelijks kan opmerken. In verreweg de meeste huwelijken heeft de vrouw veel meer slag ervan den man tot hare meening te brengen dan omgekeerd. Dat kraaien-geval heeft indertijd een grooten indruk op mij gemaakt, en ik herinner mij heel goed hoe ik het terstond voorlas aan mijne vriendin, omdat ik 't zoo bijzonder lief vond in dat zieke ventje, zoo ècht een bewijs van een *goede* natuur.

- Ja, op het punt van ziekte heb ik-zelve genoeg doorgemaakt om te kunnen návoelen hoe dankbaar gij zult zijn, dat alles zich in het geval van Uw man zoo goed heeft geschikt tenslotte. Het komt mij voor dat hij, die zelf tot de mannen van het vak behoort, het mij na zijn eigen ondervinding wel zal toegeven, hoe er eigenlijk niets gaat boven een verstandig zelf-oordeelen wat wij noodig hebben voor ons lichaam. Medicijnen geven in de meeste gevallen weinig, al zijn er natuurlijk middelen die tijdelijk heerlijk helpen, zooals b.v. het ook op mij, tegen gewrichtsrheumatiek, met magnifique gevolg aangewende salycil. Een verstandig mensch echter leert van lieverlede zijn lichaam kennen, en weet daardoor in veel opzichten voor zichzelf wat hij moet doen en laten. Mij doen de baden hier dezen zomer, zooals ik ze neem op voorschrift van professor Schott, bijzonder veel goed. Dat mijn hart veel krachtiger is, en ik daardoor veel meer kan genieten dan anders, ondervind ik voortdurend. Professor Schott is allesbehalve een medicijnen vriend. Hij is er voor bekend dat hij bijna nooit medicijnen geeft.

- Gij brengt mij aan het slot van Uw brief de vriendelijke groeten dier dame over, die ik

lang geleden ontmoette, en gij wilt zeker wel zoo vriendelijk zijn haar namens mij zeer te danken daarvoor, en mijn groeten terug te doen? - En nu nog iets: aan het begin van Uw brief schrijft gij zoo hartelijk en vriendelijk, dat mijn vorige correspondentie aan U een 'zonnestraaltje' was, omdat gij hebt gevoeld hoe oprecht ik die woorden meende. Dat hebt gij zeer juist gevoeld, en daarom hoop ik dat gij mijn lang stilzwijgen niet hebt toegeschreven aan eene verkoeling, en dat gij zult voortgaan mij van U te laten hooren. Wilt gij? - Uit Uw laatste briefje zag ik dat gij op reis zijt. Maar thans zult gij zeker weer thuis zijn. Hartelijk dank nogmaals.

Hond. - Ik dank U hartelijk voor Uw zoo uitvoerigen en zoo vertrouwelijken brief. Dat ik hem slechts kort beantwoord, is omdat ik U niet gaarne zou verraden, daar dit zeer tegen Uw belang zou zijn. Woord voor woord beäam ik Uw opmerkingen. Ik-zelve-ook maakte die zoo heel-dikwijls. Vrouwen zijn even egoïst als blind in dergelijke opzichten. En het is dan haar eigene schuld *als* er iets gebeurt. Maar zij voelen zich te zeker van zich-zelve om daarvoor te vreezen. - Gij behoeft niet bang te zijn dat ik U Uw stilzwijgen euvel heb geduid. Ik begrijp heel goed dat gij niet altijd gelegenheid hebt tot schrijven in Uw omstandigheden. Wat de oorzaak aangaat uwer correspondentie, ik heb daarvan nog niets naders gehoord; ik weet dat de dame in quaestie nog steeds moeite voor hem doet, hetgeen ik dubbel waardeer omdat zij-zelve zoo ongesteld is thans.*) Het andere vertrouwelijke gedeelte in Uw brief, dat over Uw verleden, durf ik evenmin beantwoorden, omdat ik vrees dat het U zou kunnen verraden. Gij kunt daarvan met recht zeggen: Ondank is 's werelds loon. Geméénd kan m.i. die dame nooit hebben hare gevoelens voor U. Het is waarschijnlijk maar een opgeplakt vernisje geweest, en, toen gij U in die zaak hebt ingemengd, toen is zij zich gaan 'geneeren' tegenover U, tot dank. Zoo althans leg ik mij het geval uit, dat ik van U bijzonder belangstellend, en van haar bijzonder egoïst gehandeld vind. Ja, Uw moeder heeft in die quaestie, door U bedoeld, heel aardig gehandeld; dat geef ik toe. Veel hartelijke groeten.

Claesgen. (Ik neem het pseudoniem van uw ingezonden stuk.) - Uw stuk kan onmiddellijk geplaatst worden, mits gij even oprecht en eerlijk zijt als hij dien gij aanvalt, en dus, evenals hij, onderteekent met Uw naam. De heer Servaas van Rooyen, tegen wiens artikel over Natuur en Conventie gij U richt in zeer heftige bewoordingen, heeft het volle recht te eischen dat, zij of hij, die hem bestrijdt in alles behalve malsche taal, dit doet met open vizier. Hoe men ook over deze zaak moge denken - en ik stel uitdrukkelijk voorop dat *ik* het niet eens ben met den heer Servaas van Rooyen, tenminste niet in allen deele - in elk geval behoort er moed toe om openlijk over dit onderwerp te durven schrijven op eene van de geijkte huichelmanier afwijkende wijze. Alleen omdat de heer Servaas van Rooyen dien moed bezit met zijn eigen naam erbij, alleen daarom heb ik zonder schromen plaats verleend aan zijn beschouwing, omdat ik-voor-mij het uitstekend acht, dat deze tenslotte voor de vrouw allesbeheerschende quaestie wordt onder de oogen gezien van àlle zijden, en op eene eerlijke en niet-conventioneele manier. Voor- en tegenstanders beide kunnen dan daarna hunne meening uiteenzetten, maar, van hen die het *niet* met den heer S.v.R. eens zijn, eisch ik te èèrder nog dat zij hun naam openlijk noemen, omdat er veel

*) Intusschen ontvang ik Uw tweeden brief. Dus is nu alles geschikt. Voor mij is het natuurlijk de beste oplossing. Met U heb ik innig te doen.

minder moed voor noodig is in deze eene met de algemeene moraal overeenkomende meening te verkondigen, zooals gij het doet, dan een op zijn zachtst genomen uitdagende nieuwe leer ter sprake te brengen, zooals de heer Servaas van Rooyen het ondernam. - Indien gij mij dus even een briefkaart schrijft, waarin gij mij machtigt Uw naam onder het stuk te zetten, dan wordt het gáárne geplaatst. Het is juist omdat ik wrijving van gedachten, op dergelijke punten speciaal, nuttig en noodig acht, dat ik plaats verleen óók aan zulke artikelen.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Roman: 'Ik zeg de Waarheid,' alsmede het vervolg van het drama van Meyerling (Meine Vergangenheit van Gravin Larisch) en ook de reeds gezet staande Correspondentie aan **B. de S., Zeldenrust, Nora, Mignon, A.S.** en **Aja** nog wachten.

RED. HOLL. LELIE.

Sluiting Red: Ged.

*) Ook dit was reeds twéé weken geleden afgedrukt.

24 September 1913
27ste Jaargang.
No. 13.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over het Recht.
door Dr. A. Thoden van Velzen.
Vertaald uit: 'System des Religiösen Materialismus' door O.G. Thoden van Velzen.

Met de toenemende beschaving der menschheid worden ook de begrippen van recht en onrecht veranderd.

Eerst dan, wanneer men door duizenden ervaringen weet, hoe de verschijnselen op den duur werken, kan men ze liefhebben en haten, naarmate zij liefelijk of hatelijk zijn.

Daarmede worden echter de begrippen recht en onrecht gewijzigd.

Het begrip recht wordt verder algemeener en het begrip onrecht verdwijnt meer, wanneer ook langzaam.

Men zal meer constant willend en niet willend met de gebeurtenissen der natuur zich gedragen.

Zoo is het begrip recht tegelijkertijd wil, die de vrijheid veronderstelt.

Met deze begrippen toont zich de onbezielde natuur langzamerhand in overeenstemming.

Reeds, dat het recht en het onrecht beide hun oorsprong in de natuur bezitten, maakt het waarschijnlijk, dat ook het veroverde recht, dus het recht alleen zonder het onrecht, zijn grond in de natuur bezit.

Dit wordt verder duidelijk, wanneer men de overeenkomst van deze gezindheden in de menschenwereld en in de natuur waarneemt, want de natuur toont evenzoo recht en onrecht.

Maar het onrecht verdwijnt, zoodra de mensch de feiten nauwkeuriger leert kennen en ze met zijn begrip recht vergelijkt.

Wanneer men zich daarbij helder bewust is, hoe de feiten bewijzen, dat de godheid tot vrijheid en gerechtigheid opvoedt, verzoent men zich met de tegenstellingen in de natuur. In deze vindt men het liefelijke en het hatelijke. Zij geeft vreugde en leed in oneindig vele afwisselingen. Zij verbindt niet zonder te scheiden. Zij bevat het gelijksoortige, het verstand, niet zonder het ongelijksoortige, het onverstand.

Wanneer men bijvoorbeeld van de heerlijke zonnelucht geniet, volgt dikwijls de gevaarlijke dauw.

Zoo is het ook in de dierenwereld. Ook daar de tegenstellingen. De regeneratie van eene cel, van een zenuw, staat tegenover de degeneratie.

Zooals in de natuur het nuttige dikwijls vernietigd wordt, en omgekeerd, zoo gebeurt zulks ook in de dierenwereld.

De doodgraver [(eene soort van kever), dit is eene onderzoeking van J.H. Fabre] verlamt de insecten, die hij vangt, terwijl hij met den angel in hun zenuwcentrum steekt, waardoor zij de pootjes bewegen. Hij legt nu zijne eieren daar, waar eene voldoende quantiteit van verlamde insecten aanwezig is, opdat eersteren zich daaraan voeden kunnen.

De natuur toont overal symmetrie en assymmetrie. Wanneer de ziekte waarschijnlijk door assymmetrie ontstaat, dan zijn het waarschijnlijk de geneesmiddelen, die wederom de symmetrie hestellen.

Reeds weder overeenstemming tusschen de onbezielde en de bezielde wereld.

Zooals in de natuur het goede en kwade wettig voor zich gaat, zoo in de bezielde wereld ‘spontaan, dat wil zeggen bijna wettig.’

Worden de muurwespen van hare eieren berooid, zij zoeken toch spinnen voor hare eieren.

Eerst dan, wanneer de mensch het goede verovert en het slechte overwint, verdwijnen ook de groffe tegenstellingen.

Hoe edeler de mensch, des te beter zouden zijne rein natuurlijke verhoudingen zijn, wanneer zij niet door het onrecht van den mensch en van andere leefwezens verergerd werden.

Zoo toont de natuur een goddelijk recht, dat den mensch altijd meer het goede geeft, naarmate hij het zelf verdient.

De mensch, die op grond van zijne ervaring besluit, dat het recht bij hem algemeener zal worden, trekt tegelijk de gevolgtrekking, dat ook het goddelijk recht altijd meer openbaar zal worden.

Erkent men dus het goddelijk recht, deze eigenschap handhaaft zich.

Wie zich daartoe verleiden laat, herhaaldelijk in plaats van het werkelijk goede het schijnbaar goede, dat wil zeggen, het werkelijk kwade te kiezen, wordt langzamerhand een slaaf van het slechte.

De moeilijkheid, zich uit een dergelijken toestand, die langzamerhand altijd onverdragelijker wordt, uit te werken, groeit gelijkmatig. Dat komt daar vandaan, omdat de begrippen der menschelijke werkingen, met de begrippen van het goede

en het kwade, die men door verklaring der natuurverschijnselen verkregen heeft, verbonden zijn, en door de herhaling des te krachtiger werken.

De natuur is dus klaarblijkelijk daarop ingericht, dat de geest zelfstandige deugd verwerven kan.

Wanneer de groepen der verschijnselen, die wij gedeeltelijk noodzakelijk van de overige verschijnselen aftrekken moeten, slechts het goede aanwezen, zou er geen recht bestaan.

Recht is in ieder geval dualistisch gekleurd. Het veronderstelt zijn tegendeel, het onrecht, het booze. Zonder eén van beiden, geen van beiden, dat leert de ervaring. Waar alles goed is, houdt de werking, die ook keuze is, op.

Wanneer iedere enkele groep van verschijnselen slechts het goede aanwees, zij het ook in verschillende graden, zou de geest zonder zijn verdienste genot hebben; wanneer iedere enkele groep van verschijnselen slechts het kwade toonde, zou de geest zonder zijn schuld slechts smart ondervinden.

Onder beide omstandigheden zou het denkbeeld der gerechtigheid verdwijnen.

De godheid heeft den geest tot geene nog zoo rijk toegeruste machine willen maken, zooals de ervaring toont, maar eigen verdienste, eigen deugd is het doel der godheid. Schoon is de uitspraak van Ernst Moritz Arndt:

> ‘Der Gott, der Eisen wachsen liess,
> Der wollte keine Knechte.’

Wanneer men de goddelijke genade prijzen wilde, omdat zij het goede geeft zonder verdienste, dan moest men ook de tyrannie

vreezen, die het kwade geeft zonder schuld.

Ook moet men niet overzien, dat alles wat de menschheid veroverd heeft, in de schoot der natuur, van den enkelen mensch, die van de verovering voordeel heeft, weder geheel moet worden overgeleefd, weder veroverd moet worden, vanaf het eerste levensstadium in de vaderschoot, tot hij volwassen is, zal hij het bezitten.

Hij moet op geschiedkundigen weg de geheele som der veroveringen weder opnieuw veroveren, zal hij mensch worden in den vollen tegenwoordigen zin van het woord.

Welk eene lijdensgeschiedenis, welk eene vreugde beleeft niet het voortreffelijk gevormde kind, welk een verdienste bezit het, wanneer het de school der jeugd verlaat, om lid van de menschelijke maatschappij te worden.

Waarom spreekt dan ook degeheele menschheid altijd van verdienste, loon, straf, ofschoon de heerschende philosophie dikwijls door haar determinisme en de kerkelijke orthodoxie door hare praedestinatie-leer iedere verdienste den mensch heeft willen ontzeggen?

Waarom alleen, dan omdat het geheele leven verdienste predikt.

> 'Nur der verdient die Freiheit wie das Leben,
> Der taglich sie erobern muss'.

Zonder de erkenning der vrijheid, en wel van eene vrijheid, die niet alleen in naam bestaat, kan men de wereld niet verklaren.

Met haar straalt de goddelijke gerechtigheid in het schoonste licht!

De goddelijke gerechtigheid nu heeft hare openbaringen zoo ingericht, dat zij tot voorwerpen van den menschelijken geest (van zijn ik) worden, waardoor hij in staat gesteld wordt, zelfstandig op ze in te werken en eene zelfstandige ontwikkeling deelachtig te worden.

Hoe heerlijk zijn de woorden van den dichter:

> 'Was hat dich, Geist, vermocht aus Gott hervor zu walle?
> Er hat dich nicht verbannt, du bist nicht abgefallen;
> Die Liebe nur hat dich, die Liebe dich vertrieben,
> Er wollte, dass er dich, dass du ihn konntest lieben.'

Hebben wij dus de goddelijke gerechtigheid erkend, hoe dikwijls wordt zij door menschen in twijfel getrokken, en wel dan, wanneer iets zeer ongerechts plaats vindt.

Onder het opschrift 'De Boeren' werd in de courant 'De Telegraaf' van 2 Juni 1903 een schrijven opgenomen, waarvan de hoofdinhoud deze was, dat, wanneer de Boeren hunne onafhankelijkheid verloren, de godheid hare gerechtigheid zou inboeten, en tenslotte alle godsdienst leugen, bedrog en huichelarij was, enzoovoort. Geen predikant, geen roomsch-katholieke pastoor zouden dan meer spreken kunnen van Gods gerechtigheid.

Inderdaad is echter in Zuid-Afrika geschied, wat overal geschiedt, zij het dan ook niet zoo dikwijls.

Iedere onrechtvaardige behandeling zou den inzender van het schrijven tot hetzelfde resultaat gevoerd hebben.

Men overziet daarbij echter de vrijheid van den geest, die kiest, men overziet de eigen daden van den geest.

Het beeld van het landschap bewerkt, dat de geest kiest, omdat het het velerlei bezit.

Dit gekozen en tegelijk afgezonderde deel bestaat nergens zoo in de geheele natuur.

Door de keuze bestaan er ontelbare mogelijkheden. Ook de mogelijkheid het goede en het kwade te doen.

Het is menschelijk onrecht, menschelijke diefstal, menschelijke moordlust, afzichtelijke wreedheid, waartoe zich de mensch dikwijls verleiden laat.

Wij hebben dus het denkbeeld der gerechtigheid gevonden.

Dit denkbeeld strijdt met het denkbeeld van vergevende liefde.

Wanneer het vergeven ook soms gebruikt wordt in den zin van het ophouden der zonde en haren last, van het verdwijnen van hare ellende na berouw, na straf, schijnt het toch, alsof het christendom bijvoorbeeld in het 'pater noster' de vergeving als eene bijzondere eigenschap van God beschouwd heeft.

Wanneer Appollonius van Tyana als eindformule aller gebeden aanprees: 'Gij, Goden, geeft mij, wat mij toekomt', was hij in dit opzicht meer waarheidlievend dan de stichter van het christendom, wanneer ook het gebed als vraag naar gerechtigheid vervangen moet worden door de erkenning der feitelijke waarheid der gerechtigheid.

Tenslotte willen wij nog de aandacht vestigen op het groote heil, dat diegene bezit, die wijsheid en deugd verovert.

Zijne goede eigenschappen zijn, juist omdat zij niet noodzakelijk maar gewild zijn, zeer krachtig, en waanneer hij in dien zin werkzaam is, schenken zij hem grooten zegen.

De zegen wordt bij de edelste menschen hier op aarde reeds zoo groot, dat hij in staat is ieder oogenblik het leed te doen vergeten.

Deze overwinning over het leed, zooals de overwinning over den dood, is wel het grootste bewijs voor de goddelijke gerechtigheid.

Men kan zich de edelste menschen dan ook niet denken in God vertwijfelend.

De stichter van het christendom was in de laatste dagen voor zijn dood volkomen overwinnaar. Zooals Simon, de Maccabeeër, trok hij zegevierend Jeruzalem binnen en reinigde den tempel.

Bij het laatste avondmaal zag hij zijne jongeren voor zich in de toekomst, met hem nieuwen wijn drinkend. Aan het kruis blikte hij in het paradijs, en zijn laatste woord was overwinning.

Wanneer de deugd groot is, zijn hare voorstellingen machtig, en zooals zij eene mystische kracht toonen, zoo maken zij ook wonderbaar zalig.

Daarom, wie Gods gerechtigheid ervaren wil, hij leere de zonden mijden en de deugd beoefenen, en hij kan zeker omtrent het succes zijn.

Dat deze gerechtigheid tegelijk de deugd der ware liefde is, is duidelijk, omdat zij tot heil opvoedt.

Overzicht van de Week.

I.
Likken maar! Likken!

Het ‘Vaderland’ meldde dezer dagen dat het bezoek van het Prinsesje in het Vondelpark; ‘alleraardigste tooneeltjes’ te aanschouwen gaf.

Daar ik, helaas, tot hiertoe nog nimmer iets anders las over of van het Prinsesje, dan het wel wat eentonig wordend feit, dat ze aan autoriteiten ‘handjes geeft,’ en ‘wuift,’ als ze in een rijtuig zit, begon ik met wezenlijke belangstelling te lezen wáárin die alleraardigste tooneeltjes bestaan hadden.

Weet ge wáárin, lezers en lezeressen, in... het afslaan van kastanjes!

Ja, luister maar, het éénige, absoluut het éénige, wat we hooren omtrent die ‘alleraardigste tooneeltjes’ is dat: kastanjes afslaan:

Alleraardigste tafereeltjes kreeg het talrijke publiek, rondom het groote afgezette terrein, waar de Vorstelijke personen zich ophielden, te aanschouwen. Ook de heer Scholten, president van het Vondelpark, was daarbij tegenwoordig.

Om tien uur reed de Koningin in een hofauto terug naar het Paleis, om daar te half elf weer voor de audiëntie aanwezig te zijn. Het Prinsesje bleef echter nog lang in het Vondelpark, waar het haar blijkbaar veel plezier deed nog wat te spelen met den kaatsbal of met haar klein parasolletje kastanjes van de laaghangende takken te slaan. (Spatiëering is van mij). *Aan de zijde van den Overtoom vooral, stonden honderden schoolkinderen buiten de afrastering nationale liederen te zingen, en telkens wanneer zij het Prinsesje achter de dichte loovers van struiken zagen te voorschijn komen, hoera te roepen. Alleraardigst wuifde zij dan tot hen met haar handen*.

Opzettelijk heb ik het *geheele* berichtje letterlijk overgenomen - in tegenstelling van ‘het Vaderland’-zelf, dat, op de gebruikelijke ‘eerlijke’ persmanier, onlangs een artikel van mij uit de Lelie in zijn *eigen* woorden, en dientengevolge geheel verdraaid, weergaf; moge het aan deze *mijne* eerlijkheid voortaan een voorbeeld nemen. Elke lezer kan dus onpartijdig oordeelen of ik geen gelijk heb met mijn opmerking, dat dit *likkerij* is van een weerzinwekkend soort. Immers, een gewoon kind maakt men

er, - speciaal in onze van opvoedings-theorieën overvulde dagen, - op attent, dat het ‘afslaan van kastanjes met een parasolletje’ nu niet bepaald behoort tot de alleraanbevelenswaardigste, laat staan ‘alleraardigste’ uitspanningen, omdat het een uiting is der vernielzucht aan kinderen eigen, welke vernielzucht, speciaal waar het levende wezens, dieren, planten en boomen geldt, dient te worden tegengegaan.

Nu echter betreft het geen gewoon kind, nu geldt het een van vorstelijken bloede. - -

En ziet, *nu* is de oplikkerige pers klaar, om, bij gebrek aan beter, een dergelijk op z'n zachtst genomen hóógst onbeduidend, zoo niet afkeurenswaardig soort van kindergedoe te noemen:

Een alleraardigst tafereeltje -!

Slavenzielen verkwikt U aan zulke lectuur! Zoolang gij tevreden zijt dat de courant U van Uw vorsten en vorstinnen niets beters weet te melden dan zulke nonsens-praat, zoolang verdient gij-zelf niet beter.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Heb ik geen gelijk?

Onlangs, in een artikel waarin ik de ‘onafhankelijkheidsfeesten’ bespotte, gaf ik als mijne meening te kennen, dat ons volk, - degenen die nu het hardst Leve de Koningin roepen het èèrst - zich, bij een eventueele inlijving bij Duitschland of bij welk ander land ook, precies even kruiperig zou gedragen als het indertijd deed toen het gold den ons van Napoleon opgedrongen Koning Lodewijk

Napoleon te belikken. Ik schreef in dat bewuste artikel, dat wij-zelf eertijds de Oranjes hebben weggejaagd, dat wij ons daarop door Napoleon zijn broer hebben laten opdringen, en terstond nederig voor dien broer kropen, precies als we 't nu weer doen voor een Oranje, en dat we, als de omstandigheden er toe leiden, òòk weer even nederig zullen kruipen en buitelen in het stof voor welken toekomstigen heerscher ook, die te eeniger tijd de Koningin zou weten te dwingen tot afdanking, om zich op hare plaats te zetten. Hoezeer ik *gelijk* heb in zulke beschuldigingen bewijst wel het onderstaande *walgelijke* uit twee monden dichten van niemand minder dan Bilderdijk, (den trots, let wel, der zoo aan het Huis van Oranje 'verknochte' calvinistische rechtzinnige partij):

1. Bij het bezoek aan Amsterdam van Koning Lodewijk.

Leef Koning, leef en bloei, mijn boezem juicht U tegen,
Uw schepter, heel Uw stam. De Hemel regent zegen!
Bloei welig dierbaar Volk. Wordt machtig groeiend Rijk,
En voer tot 'swerelds kim den naam van... Lodewijk!
(BILDERDIJK).

2 Na de restauratie; aan den lateren Willem II van Oranje.

En gij, getrouw aan 't bloed der Vaderen,
Gij, met hun helder gee-t in de aderen,
Verwinnaar van U-zelf, en 't heir der Gods verraderen
Zult heerschen in Zijn naam, zoo ver de morgen licht.
(BILDERDIJK).

Is het niet even walgelijk als vermakelijk? De eerste keer 'regent de Hemel zegen' over Franschen Lodewijk; de tweede keer daarentegen is het een Oranje die in 'des Heeren naam' zal regeeren, 'zoo ver de morgen licht', en die een overwinnaar werd van het 'heir der Gods verraderen', namelijk de republikeinen.

Zóó belikte de trots der rechtzinnige Oranjelievende Nederlanders, genaamd Bilderdijk, beurtelings den Franschen Lodewijk en den met den 'heldengeest zijner voorvaderen in de aderen' Hollandschen Willem II van Oranje. - En denk nu heusch niet dat het in den tegenwoordigen tijd een aasje anders of beter zal zijn, noch hij rechtzinnige Oranjelievenden noch bij liberale dito's. Wacht maar eerst totdat het blaadje, op welke wijze dan ook, gekeerd is. Dan krijgen we ter eere van *dien* nieuwen regeeringsvorm opnieuw feesten, historische optochten, likkerige courantenartikels, lintjes-uitdeelingen, nachtpermissies voor de kroegen en daaruit voortvloeiende jenever-feestvreugde, enz., enz., in één woord een volmaakte repetitie van de afgeloopen 'onvergetelijke feestdagen'; alleen, dan komt er in de plaats van Oranje een anderen naam, (precies als bij Bilderdijk) en.... Kees is klaar voor 't nieuwre lik-proces.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Christelijk (?)

Het Soer. Handelsblad berichtte onlangs het volgende:

Instructie in duelkunde.

'In de militaire wereld te Batavia is onlangs een eerezaak geregeld (?) op een wijze die de ongelooflijkste onkunde aan het licht bracht van enkele der betrokkenen in zake de algemeen geldende regels voor het tweegerecht, welke in andere legers door elken officier punctueel gekend worden en moeten gekend worden.

Thans wordt, zoo meldt het blad, met de Bataviasche officieren over de duelgebruiken "theorie" gehouden door daarvoor aangewezen voorgangers.'

Naar aanleiding van deze *africhting* dus op *moord*, onder het zoogenaamde motto 'eer', wordt door de katholieke courant: Geld. Koerier de volgende zeer juiste opmerking gemaakt:

'Het komt ons voor, dat de hier bedoelde onkunde er een van de allergelukkigste soort is. Ongelooflijk daartegen klinkt de mededeeling, dat er 'theorie' wordt gehouden in de duelgebruiken voor de officieren van een Christelijken Staat. En dat nog wel onder den Christelijken gouverneur-generaal Idenburg.

Met die *wezenlijk*-christelijke woorden vereenig ik mij volkomen.

IV.
ZIJ verdienen niet beter.

De Vrije Socialist - het Blad niet der sociaal democraten maar der zoogenaamde anarchisten, - redacteur Domela Nieuwenhuis - maakt zich, als gewoonlijk, eens weer vreeselijk nijdig op eene Amerikaansche dame, die het waagt veel te doen voor de honden der stad harer inwoning Chicago, en haar eigen hond en-passant krankzinnig verwent. Aan het slot van een verontwaardigde opsomming der genoegens welke voor dezen hond zijn bestemd, beklimt de Vrije Socialist zijn gewone stokpaardje, door een vergelijking te maken tusschen dezen viervoeter en 'de menschen die van ellende sterven'.

- Dit nu is, op zichzelf beschouwd, zeker een treurig en waar feit. Niemand kán meer dan ik veroordeelen de onzinnige luxe, welke, volgens het bedoelde bericht, door de Amerikaansche dame wordt verspild aan haren hond. Maar.... als nu de Vrije Socialist daaraan een jammerklacht vastknoopt over het lot der van ellende stervende menschen, laat mij dan antwoorden, dat het menschdom - volgens de Vrije Socialist zelf - al héél weinig interessant is. En dientengevolge al heel weinig medelijden opwekt. Immers, een hond kan het niet helpen dat hij langs de straat zwerft, verlaten en verwaarloosd; hij kan niet voor zichzelf zorgen, en, neemt men hem tot zich, dan loont hij dat door de meest onbegrensde dankbaarheid en trouw en toewijding en liefde, terwijl het hem geheel onverschillig laat of zijn meester of meesteres getiteld of ongetiteld is, en behoort tot de hofkringen dan wrel tot de volksklasse. Stel daartegenover het volk, het volk dat - lees er de Vrije Socialist-zelf maar op na - steeds opnieuw moet worden wakker geschud uit den dommel van jenever, ruwheid, voornaamheid aanbidding, enz. En... verwonder er u dan nog over dat rijke menschen zich tenslotte méér aangetrokken voelen tot de hulpeloosheid in de dierenwereld dan tot die onder de menschen. Hoe meer je van deze laatste categorie ziet, hoe onaantrekkelijker je haar vindt.

Nog eens, *ik* keur de onzinnige weelde, waarmede de bovenbedoelde Amerikaansche haar hond omringt, evenzeer af als de Vrije Socialist dat doet, alleen, ik wil aan dit Blad gevraagd hebben of hij-zelf, die week aan week een *vergeefschen* strijd aanbindt tegen de lamlendige kruiperij en domheid van de massa, het zoo heel vreemd vindt dat anderen die massa tenslotte minder interessant gaan vinden dan verschopte, verlaten, mishandelde, door den mensch jammerlijk misbruikte dieren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Zóó zal het altijd gaan!

De Vrije Socialist geeft het onderstaande verhaal eener overloopster, dat ik hier overneem, omdat het teekenend is voor mijn beweren steeds in deze opzichten, namelijk dat deze would-be eerlijke en onafhankelijke strijders voor het proletariaat niets anders noodig hebben dan een béétje geld, om plotseling te veranderen in *vijanden hunner eigene klasse:*

Juffrouw Visscher is slachtoffer van het systeem door ons zoo vaak vervloekt, door ons voortdurend bestreden, ik bedoel het systeem van afvaardiging en vertegenwoordiging. Zij[1] *was eertijds een eerlijk en oprecht geestverwante, een kameraad in den besten zin van het woord. Altijd op de bres, immer in de weer, en solidair.... nog zie ik haar manden vol boodschappen sleepen naar onzen destijds zieken kameraad Sieveking, nog zie ik haar druk in de weer met lijsten en steunbons voor allerlei doeleinden.... Als loopster aan de Courant zat ze nummer een in de oppositie. En ze kon er wat mee!*

Behept met meer dan middelmatigen kijk op de dingen, rad van tong en brutaal als de beul, werd ze spoedig de nachtmerrie van de Courantdirektie. Onder haar aanvoering wisten de loopers het tot verbeteringen in te voeren, en er is een tijd

1) Juffrouw Visscher, in betrekking aan 'De Courant', het uittreksel-Blad van De Telegraaf.

geweest dat om de kleinste grief het looppersoneel in staat was den arbeid neer te leggen. Juffrouw Visscher moest gemuilband worden. Dat voelde Holdert[2)] *maar al te goed, en hij gebruikte daartoe het klassieke, zelden falende systeem: Juffrouw V. zou vertegenwoordigster van het looppersoneel worden.*

'Kijk, zei meneer Holdert, u hebt zoo dikwijls grieven, u meent dat er zooveel aan dit en aan dat hapert, u vertelt altijd dat dit toch zus en dat wel zóó zou kunnen - ik zal u vrijmaken en betalen alleen voor het behartigen van de belangen der loopers.' En juffr. V. kreeg een fijn kantoor en 40 pop - o ironie der dingen: juist het Kamerlid-traktement! - per week. En toen.... toen volgde de natuurlijke loop der zaken. Juffrouw V. bezwijkte voor het aanbod. Zij dacht om het zorgeloos bestaan wat zij zou krijgen, en maakte zichzelf en anderen wijs dat zij nu veel, heel veel voor haar vroegere lotgenooten zou doen. Maar het natuurlijke psychologische proces ging voort. Juffr. V. kreeg andere belangen.. De direktie gebruikte haar nu waar de kapitalisten in alle staten het parlement voor gebruiken. Om alle aktie te breken, alle verzet te smoren. Zij werd telkens voor het dilemma geplaatst of haar baantje te verliezen, óf met haar vroegere kameraden op gespannen voet te komen. En 't werd natuurlijk in den laatsten zin van kwaad, tot erger.

Zeer terecht teekent De Vrije Socialist hierbij aan, dat hij met de bovenbedoelde juffrouw Visscher meer 'medelijden heeft dan hij haar veracht.' Inderdaad tot dit laatste is volstrekt

2) De bezitter-directeur van De Telegraaf.

geen reden. Het goede menschje heeft gedaan wat al deze 'proletariërs' doen, op hun beurt, zich bijtijds een goed heenkomen gezocht toen haar dat werd geboden. Juist zulke voorbeelden leeren afdoend waar het heen zou gaan, kregen de heeren van 'De Vrije Socialist' hun zin. De een voor, de ander na, (ik laat natuurlijk enkele éérlijke, wezenlijk oprechte menschen erbuiten) zou zichzelf vetmesten, precies als nu de liberalen of de rechtzinnigen het doen, wanneer de verkiezingen 'om' zijn, naar links of naar rechts. Een wezenlijk-onafhankelijke eerlijke gelijkheids-toestand voor iedereen is een utopie, is een *onmogelijkheid*, gegeven de menschelijke natuur, die meesttijds alleen denkt aan eigen-ik, en daarbij geenszins nauwkeurig is in het aanwenden der daartoe benoodigde middelen. Juffrouw Visscher is daarom een leerrijk voorbeeld hoe het toegaat met de zoogenaamd-dapper-strijdende vrije-socialisten, wanneer men hun een lokaas voorhoudt. En, als het wáár is wat de Vrije Socialist meedeelt omtrent haar betrekking, en de wijze waarop zij die verkreeg, dan bewijst het dat meneer Holdert een groote mate van doorzicht en gezond verstand aan den dag legde toen hij aldus, heel slim, van een vijand een vriend maakte.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Zedelijkheid!

In Londen werd onlangs een congres gehouden tegen den blanken-slavinnenhandel!

Hoe braaf en edel nietwaar!

Tegelijkertijd ontdekte de politie een groot zeden-schandaal ten huize eener zekere Queenie Gerald, welke vrouw leefde van door haar tot prostitutie gebrachte meisjes, behoorende voor een groot deel tot achtbare familiën, en, buiten hun toedoen of weten, in den val geloopen. Men zou zeggen dat het hier de juiste aanleiding en gelegenheid was om zulk een zeden-misdrijf *grondig* te vervolgen door de bedoelde Queenie Gerald als koppelaarster aan te klagen.

Misgerekend. Want.... in hare zeer zorgvuldig-gehouden boeken komen onder hare manlijke bezoekers vele namen voor uit den hoogsten Engelschen adel, een hertog, een prins, enz.

Zulke menschen kunnen niet onzedelijk zijn nietwaar? Onzedelijk is alleen de gewone burgerman.

Dus, niettegenstaande men in het Engelsche parlement-zelf reeds meermalen den minister heeft aangevallen over deze zaak, nochtans vindt hij telkens nieuwe uitvluchten om de betrokkene voornaamheden te sparen voor het schandaal van een zeden-proces.

Queenie Gerald is, en-passant, tot slechts een páár maanden hechtenis veroordeeld, omdat zij leefde van de verdiensten van prostituées, maar, de eigenlijke *kern* waarom het gaat, - de koppelarij waaraan zij zich schuldig maakte, door het Engelsch high-life in haar huis rendez-vous te geven met opzettelijk door haar tot zich gelokte jonge en minderjarige meisjes, - die wordt niet aangeroerd. Omdat er dan te véél vuil zou worden opgerakeld uit kringen die nu eenmaal willen doorgaan voor 'toonaangevend'.

Zoowel de blanke-slavinnen-handel-congresmenschen als de geheele christelijke pers, enz., enz., doen tot dat alles weder het zwijgen.

Natuurlijk!
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 10).

Op Scheveningen in het Kurhaus eten en drinken en toasten ze, ter eere van de gevallen meisjes. - -

Ik bedoel daarmee dat er hier in den Haag een congres is waar ze het vraagstuk der prostitutie behandelen. En, welk congres kan ooit vergaderen zonder feestmaaltijden, en allerlei pretjes! - -

Oom Egbert, die er natuurlijk een hoofdrol bij speelt, heeft in een heel-mooie rede, - volgens de courant - gespeecht over de verschrikkelijke verantwoording, die op ons allen rust ten opzichte van de verzoekingen waarin een alleenstaande vrouw wordt gebracht. - 'Het geldt niet alleen gevallenen te redden' - heeft hij met pathos geëindigd - 'het geldt voor alles te behoeden voor struikelen.' - -

Ik wilde hem op de proef stellen. Ik schreef hem een kort briefje, waarin ik hem zakelijk meedeelde dat, en waarom ik mijn betrekking had opgegeven. En of hij iets anders voor me wist. - -

Het antwoord kwam omgaand: Neen. En hij begreep ook niet hoe ik hem nog *durfde* lastig vallen, nadat ik, bij ons laatste gesprek, zijn raad in den wind had durven slaan. -

Daar heb je dus nu de hooggeroemde ‘christelijkheid’ in de praktijk! -

In theorie mooie praatjes.

In de praktijk gaat de gekwetste eigenliefde boven en voor alles.

Wat let het mijn oom, die mij kwam wáárschuwen voor het breede pad waarop Dolly volgens hem wandelt, dat ik mijnerzijds thans, noodgedrongen, ook zoo eene word als zij. Hij steekt geen vinger uit om mij te behoeden voor den dreigenden ‘val’, - niettegenstaande zijn mooie rede over de plicht daartoe die op alle christenen rust - Wat kan het hem schelen dat ik alleen sta in de wereld, blootgesteld aan alle mogelijke mannenverleiding; zijn eigen dochters heeft hij uitgehuwlijkt met een behoorlijken bruidsschat, ik moet maar zien hoe ik er kom....

Maar, *als* ik ‘val’.....

O God, O God wat zal hij er dan me van langs geven, zich dan huichelachtig voor mij schamen, als voor een schandvlek op zijn naam. - - - Aan wien de schuld, oom Egbert en 's gelijken, als zoo velen onzer ‘vallen,’ zoovelen die *alleen* staan, en die een man biedt een gemakkelijke uitkomst, een zorgeloos genot-leven, alles in een woord wat zij nu missen moeten, alleen niet ‘het wettige huwelijk’. - - - Soms vraag ik mij af hoe lang *ik* nog zal ‘staan’. Mijn kas raakt leeg.

En, wat erger is, mijn moed raakt op. - -

O zeker, ik zal wel weer opnieuw werk vinden, maar er zijn oogenblikken waarin het mij niet meer der moeite waard schijnt mij daarvoor in te spannen. - Waarom?

Waarom zal ik den strijd nog langer volhouden?

Waarom zal ik, die mijn eigen leven nutteloos vind, omdat het zijn bestemming niet zal bereiken, waarom zal ik nochtans zwoegen en slaven en arbeiden? -

Als ik ‘het’ eens deed. - - Er een eind aan maakte!

Zoovelen deden het reeds. - -

Het is alleen maar de vrees voor het onbekende daarginds, die mij tegenhoudt. -

Ik ben bang - bang voor wat komen zal. - -

Ik durf niet. - - -

Mijn patroon heeft me een briefje geschreven. - -

Hij mist mijn werk - bekent hij heel ronduit. Mijn artikel over het liefdadigheidsfeest is er buitengewoon ingeslagen, juist om het weinig conventioneele ervan. Men vindt mij een oorspronkelijk soort van medewerker; de lezers vragen naar méér zulke rake kost. -

Als ik op mijn besluit van wegblijven wil terugkomen, zal hij mij zelfs méér salaris geven dan tot hiertoe. - -

- - - - Ik neem het aanbod aan. -

Waarom niet? Ik ben immers in staat mijzelve te verdedigen. En ik heb nu hem in mijn macht, nu hij mij noodig heeft. - -

Als ik op het kantoor terugkom, doet hij of er niets is gebeurd, slaat een zakelijken toon aan, koel, een beetje vormelijk. - -

Ik-eveneens. - - -

Ik heb Dolly teruggezien. - - - -

Maar, 't is niet meer mijn Dolly van vroeger. -

't Is nog slechts een pop, die verbeeldt te zijn nog steeds de jonge, het leven pasbeginnende Dolly - - en die niets anders is dan een caricatuur ervan. - - Want haar

frissche mooie teint heeft ze ingeboet, en vergeefs bootst ze het na door een porceleinoplegsel van verf en blanketsel.

En haar glanzig donker haar is grijs en dof geworden en vergeefs is de kunstige pruik die dat moet verbergen.

Zelfs de schittering van haar oogen is niet meer natuurlijk, niet meer die der blijde jeugd. - Het is een schittering verkregen door kunst.

Arme Dolly!

Is het waar wat ze zeggen achter je rug, dat dit nu is 'de straf der zonde'?

De straf der zonde omdat je hebt willen proeven van het genot dat voor iedereen dáár is, hebt willen nemen ervan naar eigen goeddunken, zooveel je maar kon krijgen, - - zonder bekrachtiging der wet. - -

- - - Want, als je nu zoo'n fatsoenlijke, deftige getrouwde-dame was, zoo eene uit onze beschaafde kringen waartoe je behoort, die den eersten den besten man had getrouwd dien je kon krijgen, dan, tien tegen een, zou je allang genoeg hebben gehad van een 'plezier' dat, in het wettige huwelijk, zonder liefde of hartstocht van weerszijden, gewoonlijk alles behalve *is* een 'plezier' voor de vrouw. - -

Dan zou je dus in eere en deugd zijn oudgeworden, met passielooze onverschilligheid neerziende op dat noodzakelijke iets, dat nu eenmaal er bij behoort als je trouwt, maar dat in de meeste gevallen teleurstelt, (voor wie het namelijk aldus, zonder vreugde, leeren kennen, als een moet-handeling). - -

Maar nu heb je genoten, wild, zalig genoten, van dien eersten dien je uit hartstocht hebt toebehoord, zonder voorbehoud, zonder redeneeren, als een wijfjes-dier dat verlangt te worden genomen. - - En dat genot is je tot een behoefte geworden. - - En nu weet je van geen uitscheiden. - -

Nu, nu je niet meer begeerlijk bent voor hen, die jij-zelve nog wèl begeert, nu wil je hen lokken door een schijn-voorstelling van ge-

waande jeugd, nu maak je van je-zelve iets belachelijks, in je verlatenheid van tot oudworden gedoemde - - die daarvoor nog niet rijp is. - -

Arme Dolly. - - Ik heb medelijden met je. - Zoo'n medelijden. Want, dit ook is weer een van de vele dingen waarin wijvrouwen zoo mateloos achterstaan bij den man. Als die oud wordt, en leelijk, en zich niet wil schikken nog in dat lot, dan blijft hem altijd nog de huwelijkshaven als laatste wijkplaats, dan vindt hij, als hij zoekt, altijd nog wel een of ander jong, onberoerd meisje, dat zich aan hem in het huwelijk verkoopt, uit zucht om getrouwd te wezen, of om zijn geld, of om zijn positie, of zelfs wel soms omdat ze verliefd is op hem, waarachtig verliefd. - En anders, als hij vrij wil blijven, dan koopt hij zich dagelijks het begeerde genot voor geld. - - Of wel hij neemt een maîtresse voor vast. - -

En, niemand die hèm uitlacht. - -

Niemand-ook die hèm de deur wijst. - -

Christelijke huizen openen zich even bereidwillig voor hem als niet-christelijke. - -

En christelijke huisvaders drukken hem even hartelijk de hand als onchristelijke. -

En christelijke moeders heeten hem even van harte welkom aan hun disch als onchristelijke. - -

Maar, op eene als Dolly zien ze verachtelijk neer - - neer met een smadelijken glimlach. - -

De ‘fatsoenlijke’ vrouwen gaan haar deugdzaam, met neergeslagen oogen voorbij, in het volle besef harer eigene onkreukbare fatsoenlijkheid. -

En de fatsoenlijke jonge meisjes vertrouwen het elkander giegelend toe: ‘Dat heeft ze er nu van, dat ze indertijd er vandoor is geweest met dien schilder. Nu kan ze zich nergens meer vertoonen. En zoo'n gek mensch is ze, dat per se “jong” wil blijven. - -’

O God, o God, wat zijn wij-vrouwen toch wreed voor elkaar, nameloos wreed! -

In plaats van medelijden te hebben, zijn we wreed, altijd wreed, juist op dit gróóte intieme punt, - dat alles beheerscht in 't vrouw-leven. - - -

O het was zoo vreeselijk-treurig toen ze in de van ongezellige hôtel-luxe banaal-mooie kamer van het Hotel des Indes zich uitklaagde:

‘Ik ben hierheen gekomen, - - omdat ik me zoo verveelde, - - omdat ik niet wist wat te beginnen op dit oogenblik. - - Het is alles altijd hetzelfde, jaar in jaar uit hetzelfde. - -’

Nerveus speelde ze met hare vele mooie, kostbare ringen aan hare hand. - - Een eronder, die met den grooten enkelen diamant, herkende ik, - dien van ‘Monty’, waarop zij zoo trotsch was toen in Monte, zoo héél trotsch. -

- - - Soepel om hare nog tengere gestalte plooide zich hare crême-kanten-tea-gown. - En hare voetjes, klein nog als weleer, keken coquet, als toen, uit van onder den zoom, geschoeid in onberispelijke teerblauwe Parijsche siermuiltjes. - -

Het was als een opstanding van de dagen in Monte Carlo.

- - En toch zoo anders - zoo anders. - - Want, nu benijdde ik haar niets. - -

Ook niet haar rijkdom. - -

Want nu kwam ze mij zoo arm voor ineens - zoo onzeggelijk arm. - -

(Wordt vervolgd).

Letterkundig Overzicht.
Meine Vergangenheit door Maria Freiin von Wallersee ci-devant Gräfin Larisch.
II.
Het Drama.

- - - - Datgene wat dit boek eigenlijk het méést interessant maakt voor het publiek, is wel dat gedeelte erin, waar ‘het drama van Meyerling’ wordt onthuld. -

Wordt het onthuld?

Laat mij al dadelijk zeggen, dat dit slechts ten deele het geval is, om de zeer eenvoudige reden, dat op het beslissende moment niemand tegenwoordig was in de sterfkamer, dan de twee hoofdpersonen, Rudolf en Mary, - van wien niets is overgebleven, geen regel schrift, om de oorzaak, de aanleiding, de wijze van hun dood, te vermelden. -

Daarom dan ook -, hoevele ‘onthullingen’ we ook reeds gehad hebben, en vermoedelijk nog zullen krijgen hierna, de eigenlijke kern waarom het gaat, het wáárom, waardoor het drama kwam tot die láátste vreeselijke oplossing, ziedaar een geheim dat wel steeds omsluieid zal blijven.

Wie zal ons met zekerheid kunnen zeggen wáárom, èn òf Rudolf het éérst Mary, en daarna zichzelve doodde, en op welke wijze dit is geschied? -

De allernaaste omgeving, de ingewijden, kunnen slechts een déél van de waarheid weten en.... bekennen! -

Tot die weinige ingewijden behoort, in de éérste plaats, de ex-gravin Larisch, het eigen nichtje van kroonprins Rudolf, de eenige dochter van diens oom hertog Maxmiliaan

van Beieren; - vertrouwde zijner moeder, keizerin Elisabeth, vriendin zijner geliefde, Mary von Vetserá, heeft zij de beste gelegenheid gehad, èn gebruikt, om een zeer actieve rol te spelen in de gebeurtenissen, die hebben geleid tot het dubbele sterfgeval van Meijerling.

En het is dan ook juist haar spelen van die zoo actieve rol, die de oorzaak is geworden thans, dat zij het stilzwijgen, waartoe hare positie haar verplichtte, verbrak, uit eigenbelang. -

Datzelfde eigenbelang, onder gewone omstandigheden, gebiedt anderen, insgelijks tot de nääste omgeving behoorenden, tot zwijgen, in gevallen van een zoo kieschen aard als dit. Zij, de leden van de hofhouding, de pretmakersvrienden van Rudolf, de lijfartsen, enz., enz., zij-óók hebben, in meerdere of mindere mate, gelegenheid gehad achter de schermen te kijken, maar, juist om die reden, kunnen zij hun eigen voordeel niet beter dienen, dan door een voorzichtig stilzwijgen over al het geziene te bewaren - een stilzwijgen dat in den geest is hunner gebieders, van wier gunst zij geheel afhangen. Hoe meer zij, om dezen gebieders te behagen, de waarheid verkronkelen, of doodzwijgen, hoe meer kans zij hebben te zullen stijgen in eere en aanzien. -

Met de geborene Marie von Wallersee, toen gravin Larisch, echter stond de zaak in dit opzicht anders. Zij namelijk had datgene gedaan wat in zoo'n geval onvergefelijk en onherstelbaar is, zichzelve en Rudolf gecompromitteerd openlijk. Reeds toen zij van haar landgoed naar Weenen terugkwam, voor de begrafenis van den kroonprins - zelve deelt zij dat mede, - wees men haar, bij haar aankomst in het Grand-hôtel, bijna met den vinger na, als 'de' oorzaak van de liaison, en den daaruitvoortgevloeiden dubbelen dood. - Bezoeken van door de keizerin tot haar gezonden vertrouwden, die opheldering kwamen eischen, o.a. de lijfarts en graaf Andrassij, deden de rest. En ten overvloede riep een stem uit het graf-zelf voor iedereen hare schuld uit. Want, op het nachttafeltje der gestorvenen, werd een briefje gevonden, door Mary von Vetserá geschreven in die laatste uren voor haar dood aan gravin Larisch, van den volgenden inhoud:

Lieve Marie. Vergeef mij al het leed dat ik over U heb gebracht. Ik dank U innig voor alles wat gij mor mij deedt. Als het leven U te zwaar gaat vallen - en ik vrees dat zal het geval zijn na hetgeen wij hebben gedaan, - volg dan ons voorbeeld. Het is het beste wat gij doen kunt. Uw Mary.

Vanaf het oogenblik waarop al deze bijzonderheden publiek eigendom werden, waarop de ongenade der Keizerin niet meer viel te verheimelijken, en waarop het in beslag nemen, door de politie, der geheime correspondentie tusschen de gravin Larisch en Mary von Vetserá vaststelde de bemiddelares-rol door deze eerste gespeeld, sprak het vanzelven, dat zij er meer bij had te winnen dan te verliezen, wanneer zij nu verder geheel met open kaart speelde. Dat zij desniettegenstaande nochtans vier en twintig jaren liet voorbijgaan alvorens dit te doen, heeft volgens haarzelve de oorzaak in haar begeerte naar vóór alles rust en vergetelheid, - welke haar echter nochtans niet gewerden, omdat een harer zonen zich doodschoot tengevolge der heerschende lasterverhalen, en de toekomst harer dochters daardoor ernstig is geschaad. Noodgedrongen dus, om zichzelve te rechtvaardigen ter wille harer kinderen, - aldus de schrijfster - verbreekt zij thans eindelijk het stilzwijgen, en biecht op hare schuld. - -

Daargelaten in hoeverre deze hare mooie motieven tot schrijven in het openbaar op wáárheid berusten, of niet, dat zij, op zich zelf beschouwd, geen leugens vertelt

over het gebeurde blijkt m.i. uit àlles, speciaal uit het noemen van allerlei kleine details, uit het aangeven van datums, namen, plaatsen, personen. Indien hier tegenspraak mogelijk ware, zou die reeds lang op besliste wijze zijn geschied.

Mary, baronesse von Vetserá, heeft kroonprins Rudolf zéér lief gehad, - volgens hare vriendin gravin Larisch - op zeer onbaatzuchtige en oprechte en.... backfischachtige wijze! Zij gaf zich hem gehéél en al. Zij behoorde hem toe op de meest overgegevene manier. Zij trotseerde overmoedig zoowel de openlijke ongenade der jaloersche kroonprinses Stephanie als de heimelijke tegenwerking harer bij dat alles een vrij dubbelzinnige rol spelende eigene moeder. - Niettegenstaande hare groote jeugd was kroonprins Rudolf nochtans niet hare éérste liefde. Een ander, een Engelschman, had haar, heel jong reeds, van maagd tot vrouw gemaakt. Hare zinnen, bij haar zuidelijk bloed des te sterker sprekend, waren daardoor begeerig naar meer geworden. Toen de kroonprins op haar weg kwam verliefde zij terstond op zijn gezicht, (vermoedelijk óók op zijn rang en positie, onbewust van haarzelve). Zij zocht uit

eigen beweging, en verkreeg een rendez-vous met hem. Vanaf dat oogenblik diende gravin Larisch haar tot vertrouwde, en bemiddelaarster. Al wil deze zichzelf schoonwasschen, door het steeds opnieuw te laten voorkomen alsof zij bij toeval, en tegen haar zin, in de verschillende geheime samenkomsten werd betrokken, toch kan zij niet ontkennen, dat zij, na elk zoodanig 'toeval', steeds opnieuw bereid bleef Mary een nieuw onderhoud toe te staan, dat dan grif eindigde in een of andere listige streek door deze en Rudolf verzonnen ter ontmoeting der beide gelieven. - Men loopt er -, vooral als men sinds lang zelve gade en moeder is - en daarenboven isingewijd, reeds van kind af, in hofintrigues -. op die wijze als gravin Larisch 't beschrijft, niet meer dan éénmaal in, als men niet zelve 't zoo *wil*. De gravin Larisch *heeft* gewild. Al het water van de zee kan dat niet afwasschen, al probeert zij het ook nog zoo vlijtig. - Tenslotte liet zij zich zelfs door kroonprins Rudolf overhalen, om Mary bij hem in den Hofburg te brengen, onder voorwendsel zijnerzijds dat dit een laatste bezoek zou zijn, tot afscheid! In plaats daarvan echter werd Mary, terwijl de gravin in de voorkamer van Rudolfs boudoir op haar wachtte, weggevoerd, - door den vertrouwden kamerdienaar Lozchek, - naar Meijerling, en Rudolf-zelf kwam zijn nicht Larisch het laconieke bericht brengen, dat zij zonder Mary zou moeten naar huis gaan - omdat deze bij hem bleef uit vrije verkiezing. Gravin Larisch, - altijd volgens haar zelve -, deed haren neef daarop de bitterste verwijten. En het was toen, bij die gelegenheid, dat hij haar daarop antwoordde, hoe *zij* hem waarlijk niet behoefde te cathechiseeren, zij die ook immers reeds aan zijne eigene moeder tot bemiddelaarster had gediend in dergelijke liefdesnooden. Er bleef intusschen niets anders over dan zich in het onvermijdelijke te schikken; en het schijnt dat zoowel gravin Larisch als Mary's moeder, barones Vetserá, dit al heel gemakkelijk gedaan hebben. De eerste maakte der laatste wijs - in overleg met Rudolf, - dat Mary haar was ontvlucht, terwijl zij-zelve in een winkel vertoefde en Mary zoolang in het rijtuig had achtergelaten. Of de moeder dat verhaal werkelijk heeft geloofd? In èlk geval begreep zij zeer goed dat haar Mary bij den kroonprins was, en liet nog dienzelfden avond, door haar broer en gravin Larisch, zijdelings onderzoek dienaangaande instellen bij de geheime politie. Vervolgens vertrok gravin Larisch naar haar landgoed, waar zij 's avonds laat aankwam, - om den volgenden ochtend, nog in bed, van hare kamenier het éérst te hooren hoe de couranten de tijding brachten zooeven van 'het drama te Meijerling.' Onmiddellijk hierna met haar man afgereisd naar Weenen, vernam zij daar de rest, dat niet alleen Rudolf maar óók Mary von Vetserá dood was gevonden op het jachtslot, dat Mary's moeder, barones von Vetserá, terstond naar Venetië was verbannen met geheel haar gezin, dat-zijzelve voorgoed in opspraak was gebracht tengevolge van de door haar gespeelde heimelijke rol, en door den rechtmatigen toorn der Keizerin daarover. Haar verhaal eindigt dan met de eenigszins romantische voorstelling, als zoude een politiek misdrijf de eigenlijkste oorzaak zijn geweest van 'het drama van Meijerling'. Rudolf namelijk had haar, - beweert zij - toen hij haar hulp afsmeekte om Mary in den Hofburg in te smokkelen, tegelijkertijd een geheime cassette toevertrouwd, met de uitdrukkelijke opdracht die te bewaren totdat of hij-zelf die zou terugeischen, of totdat iemand, die haar een bepaald door hem aangeduid teeken zou weten te geven, dit zou komen doen. Natuurlijk liet gravin Larisch zich óók tot het bewaren dezer zoo gevaarlijke cassette overreden, - - - alweder 'tegen haren zin'. Na Rudolfs dood werd haar daarop door een onbekende het vereischte teeken gegeven. Zij had toen met dezen onbekende een geheimzinnig

onderhoud, waarbij hij zich onthulde als den kort daarop, en in verband met de cassette, zoo raadselachtig-verdwenen ‘Johan Orth’ (de aartshertog Johann von Toscana).

- In hoeverre de zucht om met een sensatiemakend slot te eindigen hier der auteur parten heeft gespeeld laat zich moeilijk beslissen, omdat, wat dit gedeelte harer onthullingen betreft, alle mogelijkheid ontbreekt na te gaan in hoeverre die op waarheid berusten. ‘Johan Orth’ is voorgoed verdwenen, zijn nalatenschap is onlangs verbeurd verklaard, zonder dat hij die kwam opeischen. Met hem verdween dus óók de compromitteerende, geheimzinnige cassette, die Rudolf aan zijn nicht toevertrouwde, en die, volgens ‘Johan Orth’, voor Rudolfs reputatie hoogstgevaarlijke staatsgeheimen bevatte. Rudolfzelf, de éénige die, mét den bovengenoemden verdwenen hertog van Toscana, het verhaal van gravin Larisch zou kunnen bevestigen of tegenspreken, leeft niet meer. En daarmede

komen wij dus op het gevaarlijk terrein, dat wij in dit bepaalde opzicht geheel en al afhangen van de waarheidsliefde van gravin Larisch. Van de rest harer onthullingen daarentegen, omtrent het eigenlijke drama, kan men wel aannemen dat zij *gedwongen* is geweest zich aan waarheden te houden, omdat hare geheele voorstelling van zaken berust in dezen op door haar openlijk genoemde, zeer bekende namen en personen, als b.v. de geheele familie Vetserá, de beide broeders der baronesse, en haren zwager, graaf Stockau, als graaf Andrassy, en den lijfarts van keizerin Elizabeth, dr. Wiederhofer, van welke beide laatste heeren zij, na Rudolfs dood, alle door haar beschreven intieme bijzonderheden, daaromtrent mondeling vernam, enz. enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Slot volgt*).

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Voor X.Y.

Neen, X.Y, gij staat niet alleen in uw meening omtrent ‘liefde’. Ik gevoelde onder 't lezen een groote sympathie voor uw woorden en ik hoop, dat de mijne tot u zullen komen, al leest u de Holl. Lelie ongeregeld. Temidden van de bekrompenheid om ons heen, is 't mij altijd een verkwikking eens te zien breken met de eigenschap, waaraan ik mij zoo vaak erger en die zelfs, waar liefde aan 't woord is, opduikt. Maar ik heb de overtuiging, dat degene die liefhebbende, angstvallig om zich heen ziet, links en rechts vraagt naar wat ‘men’ zegt, niet lief heeft op de rechte wijze. ‘Men’, 't monster met vele koppen, zooals Multatuli zegt, zou mij dan niet deren. Ik ben 't met u eens, dat we ieder geval op zichzelf moeten beschouwen, en ik heb dan ook in gezelschap zoo dikwijls 't onderwerp ‘liefde’ op 't tapijt kwam, met vogels van diverse pluimage kennis gemaakt. En waar 't de bevoordeeling van vrouwenliefde geldt, o, wat worden wij dáár nog aan banden gelegd, wat omsluit ons op dat terrein nog 't conventie-muurtje, wat wordt er nog noodeloos veel geleden terwille van 't gewraakte, toch zoo machtige ‘men’. Naar aanleiding van 't door u behandelde zou ik een vraag willen doen, die ik in de eerste plaats door U beantwoord zou willen zien, omdat hetgeen U schreef geheel in mijn ‘lijn’ ligt, een vraag, die mij niet meer losliet sinds ik Top Naeff's ‘Vóór de Poort’ las.

Wij zaten knusjes bijeen, geheel onder dames. Er werd kwaad gesproken; niet van levende personen, maar van Top Naeff's geestesproduct; de ‘Liesbeth’ werd beoordeeld, beschimpt, naar omlaag gehaald, de een noemde haar hysterisch, een tweede verweet haar gebrek aan ‘trots’. 't Was in de dagen toen 't toch letterlijk verslonden werd, toen de eene huisgenoot de laatste bladzij nauwelijks uithad, of de andere had de eerste bladzij al onder de oogen. Ik had recensies gelezen, waaronder van bekende beoordeelaars en ik had lang gedraald eer ik lezen ging, omdat ik wist, dat 't in mij wakker zou roepen, wat achter mij moet liggen. Toch las ik 't in een intens meeleven, en bracht ik een eeregroet aan 't talent van de schrijfster, die een vrouwenziel als die van Liesbeth zóó weet te ontleden. Op den boven aangehaalden middag werd m'n oordeel gevraagd en toen ik 't gaf werd ik niet begrepen. Ik zei n.l. dat ik in Liesbeths plaats zeker *niet* gezwegen zou hebben, maar gezegd zou hebben m'n liefde aan den man tot wien mijn hart ging. Altijd uitgaande van 't punt, dat een

‘hoogstaand’ man 't nooit laken zou als een vrouw tot hem kwam en zei: ‘Ik heb je lief en ik weet, dat m'n liefde onbeantwoord is, ieder uur in je nabijheid brengt strijd, ieder vriendschapswoord is mij een marteling, want ik heb aan je vriendschap niet genoeg, daarom ga ik’. Nu stel ik dezelfde vraag als u in uw gedachtenwisseling deedt: Sta ik zóó alleen in die meening? Is wat ik denk zóó ongerijmd? Gebrek aan ‘trots’, aan schaamtegevoel’ zelfs is mij verweten toen ik met mijn opinie voor den dag kwam. Is 't *zeggen* van wat in ons leeft zooveel ‘erger’ dan 't zich geven. Alleen omdat we in 't eerste geval voor 't onbeantwoorde staan?

EEN RUIM-DENKENDE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Humor. X.IJ. zal vermoedelijk het antwoord aan hem onder de oogen krijgen, want hij is abonné, en naar ik weet een zeer belangstellend abonné. Wel echter kan het lang duren. Meer kan ik er niet van zeggen zonder hem te verraden. Hartelijk gegroet.

G.B. te D. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven. Ik kan mij heel goed voorstellen dat gij niet eerder den tijd vondt tot correspondentie,

tengevolge van zulk een verandering in Uw leven. Iemand, dien wij liefhebben, zien lijden en. sterven is zoo innig-aangrijpend. Wij zijn nu juist weer in het tijdperk waarin de natuur-ook haren dood tegemoet gaat, en daarin is voor mij altijd iets buitengewoon weemoedigs. Hoe kort geleden nog zagen we alles in bloei en in wording wat nu vergaat en verdort! De gedachte, zullen wij, en die ons lief zijn, het volgend jaar een nieuwe opstanding mee-vieren, of.... is dit ook voor ons het láátste bedrijf, ligt dan zoo heel na. Zeker, de herfsttinten zijn eenig-mooi, en schitterend ook soms van wondere kleurschakeering, maar zij zijn toch steeds een voorteeken van het einde, niet, zooals de warme voorjaarsglans, een belofte van hetgeen nog gaat beginnen. -

Maar nu wil ik IJ, vóór alles, eerst eens oprecht danken voor Uw hartelijke woorden van instemming met de Lelie en het geestelijk voedsel dat zij U geeft. Want zeker, zulke woorden waardeer ik. Zij zijn mij het beste bewijs dat mijn werk wordt begrepen en er ingaat. B.v. hetgeen gij schrijft over den goeden invloed dien ik uitoefen, door te leeren het leven te nemen zooals het nu eenmaal is, doet mij natuurlijk buitengewoon veel genoegen, omdat ik het heerlijk vind als ik anderen tot steun kan zijn. En, als gij dus ook schrijft, dat ik U, en zeer velen tot zegen ben door de Lelie, dan is mij dat zonder twijfel de grootst mogelijke voldoening die ik mij kan wenschen. Tenslotte wil ik Uw vriendelijke woorden, aan het adres van professor Schott hier in Bad-Nauheim, hier overnemen, want hij heeft ze inderdaad verdiend aan mij; toen hij verleden jaar bij mij kwam lag ik stervend, van de eene hartzwakte in de andere vallend, en nu loop, en wandel, en geniet ik hier als de vroolijkste Kurgast, en zie er uit als 's lands welvaren. - Hij is geen man van medicijnen, maar heeft een zeer beroemde methode uitgevonden van hier de baden doen nemen, en ik kan niet anders zeggen, dan dat ik hem uiterst veel verplicht ben. Trouwens, dat is eigenlijk heel Nauheim, want hij heeft, door zijn uitvinding, een der eerste, en grootste stooten gegeven aan de bekendheid van deze plaats; dááraan ook dankt hij als eerbewijs zijn titel van ‘professor’. Keizerin Elizabeth van Oostenrijk was indertijd een zijner eerste patiënten toen Nauheim in bloei kwam, en men ziet hier nog de villa, met den gedenksteen erin, waar zij, veertien dagen vóór ze in Genève zoo laaghartig is vermoord, woonde. - Zooals gij ziet heb ik U terstond beantwoord. Het ligt in mijn bedoeling dit voortaan zoo veel doenlijk te doen. Nogmaals hartelijk dank.

M.G.-C. - Hartelijk dank voor uw zoo spontane uiting van sympathie. Zulke hartelijke woorden doen goed. Ja, het *is* waar dat ik de menschelijke huichelarij, op elk gebied, geesel verdienste. Daarvoor word ik dan ook naar hartelust uitgescholden, door hen die ik raak zooals zij 't waard zijn. Maar dat kan mij niet schelen. Wat mij wel schelen kan is de groote voldoening, die ik van jaar tot jaar meer mag smaken, in het toenemen deegenen die, zooals gij, mijn oprechtheid waardeenen en mijn bedoelingen begrijpen. Zulke brieven als de Uwe waardeer ik oprecht, niet het minst ook om wat gij schrijft omtrent Uw dierenliefde. Want ook in dit opzicht kan ik nooit genoeg blijven getuigen tegen mishandeling en onrecht het dier aangedaan door den maar al te dikwijls bij hem, het dier, vergeleken zoo minderwaardigen mensch. Een dier, een hond speciaal, geeft een liefde, trouw, vriendschap, dankbaarheid, die wij van menschen bijna nooit ondervinden. Dat weet gij-zelve óók, door Uw eigen lieveling. Hartelijk dank nogmaals.

G.H. - Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijk schrijven en het toegezonden lentegedichtje, dat ik met belangstelling las, en heel goed-gevoeld vind. - Ik geloof dat gij en ik veel dichter bij elkander staan dan gij-zelf vermoedt. Immers, geen mensch kan méér afkeeer hebben van ‘slappe, zieke en overmoderne levensbeschouwingen’ dan ondergeteekende, die dat in de eerste plaats bewijst in haar eigen leven - (vraag het maar aan ieder die mij persoonlijk kent -) en die het in de tweede plaats ook, telkens en telkens weer, ongezouten zegt in de Holl. Lelie, hoè kinderachtig zij zulke krachtelooze klagers zonder doen vindt. - Ik moest lachen om die ontmoeting aan zee die gij mij beschrijft. Nu, dat wezen is m.i. dan ook een der treurigste producten van onzen tijd dien ik ken. - Om nog even op 't slot van Uw brief terug te komen, daaruit blijkt toch éók weer dat gij mij wèl návoelt. Immers, zoo is het. Leed staalt. Niet iedereen ziet het leven - zooals gij - van eene zonnige zijde alleen. Maar, wie in staat is het leed op de schouders te nemen en het te dragen, die is sterk. Bovendien echter, wij mogen toch ook niet zoo egoïst zijn van enkel aan de zonzijde van ons eigen leven te denken. Er is toch in elk geval zulk een onnoemelijke massa ellende, smart, onrecht, wreedheid, om ons heen, - en de gedachte dááraan stemt zoo bitter-droef dikwijls, vind ik. Sta maar eens stil bij het ‘gemengde nieuws’ uit een groote stad, en Uw hart krimpt samen van meedoogen en machtelooze verontwaardiging, om al wat er wordt geleden en wordt gestreden, de geheele wereld door, zonder dat iemand ook maar een hand uitsteekt om het beter te maken, of zijn mond open doet om er tegen te protesteeren. *Dat* is het wat ik bedoel als ik zeg dat het leven als zoodanig troosteloos is en teleurstellend. In eigen leven echter kunnen en moeten we blijgeestig zijn, en sterk en dapper, en, ik herhaal, het laatste weet iedereen van me, maar, wat de rest betreft, vraag maar eens rond bij hen die mij persoonlijk kennen en gij zult hooren dat weinig vrouwen van mijn jaren zoo opgewekt, zoo levensblij en zichzelve gelukkig-gevoelende door het leven gaan als ik. - Nogmaals, veel dank voor Uw brief.

A.C. - Uit uw vriendelijk schrijven zie ik, dat gij mij niet geheel hebt begrepen. Immers, ik heb dat slot van Uw stukje indertijd niet afgekeurd omdat *ik* het er niet mede eens ben, maar enkel en alleen omdat het onjuist was gezien m.i. Immers, niet elke vlinder wordt voor verbranden behoed intijds. Integendeel, verreweg de meesten verzengen zich de vleugels. Dáárom alleen zeide ik tot U dat Uw slot niet luist was gezien. Mijn

levensbeschouwing, of de Uwe, heeft met alof niet-opname niets te maken. Indien gij een schrijft, waarin gij Uw eigen geloof, en levensbeschouwing uiteenzet, dan wil ik *dat* gaarne opnemen, ook al zou ik-zelve er lijnrecht anders over denken, want een dergelijke persoonlijke beschouwing is iets geheel anders dan een schetsje, - - waarin geen sprake mag zijn van tendenz van een zoo betwistbaren aard. Begrijpt gij mij nu beter? Ik wil van de twee nu gezondene gedichtjes het eerste *Leven* plaatsen. Het andere vind ik minder goed van vorm. Ja, er zijn zeer velen, die troost, en bemoediging vinden in de theosophie, en ik ben altijd blij voor hen, die, door welk geloof dan ook van dien aard, voor zichzelf meer vrede, en meer geluk vinden dan vóór zij daarmede kennis maakten. Vriendelijk gegroet, steeds tot Uw dienst.

Zeldenrust. - Dat was een recht-prettige verrassing, dat hondenkiekje! Ja, ik heb een heele verzameling van photo's van mij-persoonlijk-onbekende viervoeters-vrienden, die mijne lezers en lezeressen mij zenden. Ik houd van alle menschen en meisjes en jongens en kinderen, die goed en lief zijn voor dieren, en ik geloof dat wij nooit betere vrienden kunnen hebben dan onze honden. Uw moeder heeft mij zoo dikwijls geschreven van den Uwen, dat het is alsof ik hem ken, en ik vind zijn kop juist zoo lief en zoo trouw en zoo inteligent als ik mij had voorgesteld. O wat zou mijn Benjaminnetje jaloersch zijn als hij hem ontmoette! Benjamin is mijn hond - misschien heeft Uw moeder U dat wel eens verteld - eigenlijk hond*je*, want hij is niet zoo groot als de Uwe, en hij wil daarenboven altijd op schoot liggen, en als een kleintje vertroeteld worden. Hij is heel erg bedorven door mij, en nu wil hij niet dat er andere honden, of zelfs maar andere dieren, of ook kleine kinderen, bij mij komen. Dan doet hij hen geen kwaad, maar hij begint alleen maar zoo verschrikkelijk te schreeuwen, dat men hem wel gauw moet aanhalen, en de ander weer laten heengaan. Hij is van een heel andere kleur dan Uw lieveling, heel-licht geel en wit, met een heelemaal wit borstje, en een zijig heel klein wit kuifje op zijn kop. Op dat witte kuifje ben ik heel trotsch, omdat het hem zoo aardig staat. Hij heeft hier, in Nauheim, waar ik nu ben, zoo vele vrienden en vriendinnen, en krijgt zooveel lekkers overal! Maar zijn grootste vriendinnen zijn twee Russische dames, die bijna niets dan Russisch spreken, en een beetje fransch, en die hem altijd zóó lief kozen en omhelzen, dat hij hen elk jaar terugkent; zij hebben zelve zes honden thuis, maar Rusland is zoo ver van hier, dat *zij* niet, zooals ik, met die allen kunnen reizen natuurlijk. - Ik heb U maar heel spoedig geantwoord, omdat ik dacht dat gij dit prettig zoudt vinden. Nog veel dank, en veel groeten aan Uw moeder, en, zoen Uw hondenvriend eens namens mij op zijn lieven aardigen kop.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven. Welk een fijngevoelde attentie van haar die U ontving in Uw nieuwe woning! Mij dunkt, gij me bijzonder veel plezier, dat gij in mijn roman voeldet eene gelijkenis met dien door U genoemden franschen auteur, want ik-zelve voel het óók zoo, namelijk dat zijne realiteit heel dikwijls overeenkomt met de mijne. Ook Uw instemming met mijn oordeel over de onafhankelijkheidsfeesten, enz. deed mij bijzonder veel genoegen. Ik geloof dat de noot o.a. het artikel van den heer Servaas van Rooyen volkomen juist is, en dat inderdaad heel-velen het met mij eens zijn.[1)] - Men heeft mij het door U bedoelde tijdschrift 'Panorama' ter bespreking toegezonden. Plaatsgebrek belette mij tot hiertoe

1) Zie de vorige Lelie.

gevolg te geven aan die uitnoodiging. Echter wil ik U alvast zeggen, dat ik U van harte gelukwensch met de opname van uw werk in dat nieuwe blad, dat er uitstekend uitziet, en een soliden uitgever heeft. Daar het hoofdzakelijk illustraties met bijschriften bevat, wist ik niet dat er ook plaats was voor schetsjes, als die welke gij schrijft. Des te beter. - Wat Uw vragen omtrent mij-zelve aangaat, ik heb het voornemen in de eerste dagen van October ongeveer terug te gaan, en dan verder den winter in den Haag te blijven. - Ja, mijne hondenjongens, de papegaai, en de poes zijn allen heel wel; Fritsje wordt oud, maar aan die kwaal lijdt ieder onzer op zijn beurt; hij gaat niet veel meer uit, maar heeft vanuit zijn mandje nog heel veel praats. Benjamin is, zooals ik reeds meermalen vertelde, hier zeer gezien, en heeft een massa kennissen, die hem op straat aanhalen en liefkozen. Rosita echter, de papegaai, zal ik een volgend jaar in Holland moeten achterlaten; want zij heeft hier geen prettig leven, daar wij haar, vanwege haar voortdurend krijschen, bijna altijd tot stilzwijgen moeten brengen met een doek over hare kooi. *Wij* verdragen dat gekrijsch gaarne, maar vreemde menschen natuurlijk niet, en dus moeten wij haar wel op die wijze tot zwijgen brengen. Het is jammer, omdat zij zulk een buitengewoon lief, zacht, en aanhalig beest is, en zoo graag wordt toegesproken. Intusschen weet ik, bij leven en welzijn, een heel goed tijdelijk thuis voor haar, gedurende onze eventueele afwezigheid. En, wat ons poesje aangaat, die houdt zich maar trouw aan haar levensredster Marie, en verdraagt zich ook allerliefst met hare twee honden. Overdag gaat zij er wel eens op uit, maar 's avonds komt zij trouw bij Marie thuis. Het heele gezinnetje reist met Marie vooruit, en wij beiden komen dan achterna. - Ik ben het volmaakt met U eens, dat een heele massa menschen en kinderen veel ‘viezer’ zijn dan dieren. Gewoonlijk zijn het juist zij, die dit speciaal *zijn*: vies, die nog het grootste woord hebben over de zoogenaamde ‘viesheid’ van dieren.

- Ik zal Uw schetsje spoedig een beurt geven, en Uw bundel heb ik ter aankondiging ontvangen. Er is een continueel plaatsgebrek in de Lelie, tengevolge der vele actueele stukken. Dank voor Uw goede wenschen voor mijn gezondheid. Die is inderdaad buitengewoon goed tegenwoordig, en, zooals gij terecht schrijft, het is een groot verschil bij een jaar geleden. Het was toen, in September, dat ik die hooge koorts kreeg, en dat mijn toenmalige dokter een inwendig gezwel meende te constateeren, en verklaarde dat ik

reeds te zwak was voor de terugreis naar Holland. Indien wij toen professor Schott hier in Nauheim niet hadden te hulp geroepen, dan lag ik stellig allang onder den grond, want deze vond géén gezwel maar wél het uiterste stadium van hartzwakte, en ik dank het alleen aan zijn ingrijpende behandeling, dat ik er van toen af weer boven opkwam. Ik zal nooit het gezicht van professor Kr. in Berlijn vergeten, toen wij hem die massa recepten van medicijnen en morphine lieten zien, welke die eerste domkop in mij had gestopt, in zijn absolute onwetendheid van wat mij eigenlijk scheelde. Het is wel treurig dat je dikwijls aan zulke stommerikken bent overgeleverd; als ze maar den dokters-titel hebben, mogen ze met de gevaarlijkste medicijnen naar hartelust omspringen, maar een 'kwakzalver' wordt meedoogenloos veroordeeld, al *geneest* hij ook de zieken, alleen omdat hij 'niet bevoegd is de geneeskunde uit te oefenen.' Er is geen gebied waarop de mensch aan meer onwetend gevaar is blootgesteld dan dat der dokters-wereld. En het is zeer raak gezegd wat ik onlangs las in Simplicissimus: 'Mijn vriend Müller heeft gestudeerd in de kunst om menschen tot lijken, en daarna die lijken tot dikke boeken om te werken; d.w.z. hij is dokter in de medicijnen!'

Mignon. - Uw brief ontving ik, en ik weet wezenlijk niet meer wat er nog op te antwoorden. Zooals gij wekelijks kunt zien, in elke Lelie, heb ik een massa achterstallige correspondentie, waaronder vele brieven van veel vroegeren datum dan den door U bedoelden van U. Het is dus heusch geen onwil, dat ik U nog steeds liet wachten, maar ik ben U heel dankbaar wanneer gij mij thans zoo plotseling van de beantwoording ervan kwijtscheldt, omdat het in mijn bedoeling ligt die achterstallige correspondentie, zoodra ik er aan toe ben, zoo vlug mogelijk af te werken. Dus, hoe minder hoe beter. Dat is het beste in aller belang. In een geval als het Uwe is er inderdaad voor een zoo voortdurend gedachtenwisselen steeds over hetzelfde punt ook geen reden. Gij denkt er zoo over, en ik zus. En ik vind het heel gelukkig voor U, *dat* gij er zoo over denkt. - Ja, ik *heb* Uw bedoeling met dat manuscript nu eenmaal niet begrepen, dat schreef ik U eerlijk, en dat moet gij gelooven. Toen gij het hebt teruggevraagd, was het reeds ter drukkerij, en ik vermoedde niet dat U niet-plaatsing nog liever was dan de opname in het feuilleton-gedeelte. Anders *had* ik het immers laten vernietigen; bij het groote plaatsgebrek in de Lelie steeds, zou dat voor mij de beste oplossing zijn geweest. Zooals gij terecht schrijft: wat gebeurd is, is gebeurd, en ik zou het daarom veel practischer van U vinden een nieuw stukje te zenden, dan voortdurend dat vroegere te bejammeren. Aan het slot van Uw brief zegt gij een heel wáár woord: gij hebt het leven gezien van een andere zijde dan ik, en daardoor hebt gij er een anderen kijk op. Juist daarom echter moet gij *mij* de vrijheid laten mijne meening te hebben, zoo goed als ik U de Uwe laat. Als gij de Uwe in een *goeden* vorm uitdrukt, dan wil ik die graag onder de oogen der Holl. Lelie-lezers brengen, want, dat ik hen gaarne 'opbouwende' lectuur voorzet bewijst o.a. de opname der artikelen van mevrouw van Rees - van Nauta Lemke, welke artikelen door zeer velen met groote instemming worden gelezen. En zij is trouwens de eenige niet, die 'opbouwend' schrijft. Het komt er echter maar op aan *hoe* men het doet. En Uw stukje vond ik, als redactrice, heusch niet belangrijk genoeg voor het redactie-gedeelte, vooral tengevolge van het groote plaatsgebrek.

Als ik mij goed herinner heb ik vroeger wel eens een hoofd-artikel van U geplaatst. *Ik* zie dus geen enkele reden waarom gij het niet nog eens zoudt probeeren. Intusschen, dat moet gijzelve weten. En voor de rest herhaal ik U, voor de zooveelste maal, dat ik het goed en vriendelijk heb bedoeld toen ik U alsnog in het feuilleton-gedeelte een plaatsje gaf, en dat ik Uw 'hooge ernst' met de terugvraging niet aldus heb begrepen; anders had ik 't U immers watgraag teruggezonden.

Indien gij nu werkelijk zulke zachte en opbouwende principes huldigt als gij beweert, breng ze dan óók in praktijk, lieve Mignon, en mopper niet steeds, nog een half jaar later, over een ongelukkig misverstand, dat slechts ontstond uit de meest goede bedoeling, en dat tenslotte op niets anders berust dan op mijne weigering een stukje van U te plaatsen als artikel in de Lelie, terwijl *gij* het daartoe bijzonder geschikt vondt.

Het oordeel *daarover* is nu toch eenmaal aan mij, als redactrice, nietwaar?

A.S. - Hartelijk dank voor de allerliefste photo van 'Beppie.' Wat doet Uw man het buitengewoon goed! Men kan zien dat het met liefde wordt gedaan. En wat een schat van een dier! Ik vind ook de kleuren zoo aardig! Het is voor mij een groote voldoening al die onbekende honden- en katten-vrienden, die ik bezit.

Aja. - Ik vind vooral het Vivisectie-stuk uitstekend, nam echter ook het andere aan. - Ik herinner mij heel goed, dat gij mij indertijd hebt geschreven over Uw hond thuis, en hoe hij was gered door Uw vader, en ik heb dien, na dien tijd altijd, in overdrachtelijken zin, in het hart gesloten, want het is zulk een zegen als de menschen goed zijn voor dieren, en, als mannen het zijn geeft het een extra goed voorbeeld aan jongens. Hoe hetgeen gij nu schrijft mij dus spijt voor U allen, en voor Uw vader het meest, kan ik U niet zeggen. Als ik mijn Benjamin aankijk, en mij voorstel dat mij zoo iets moest overkomen, dan begin ik, die nooit huil, reeds vochtige oogen te krijgen, en ik heb zoo'n oprechte sympathie voor iedereen die, als Uw vader, lief en goed is voor zijn hond. - Het is trouwens in dat opzicht precies als met de menschen, zij, die het liefst zijn voor hunne dieren, moeten ze dikwijls het gauwste missen, evenals ouders, die hunne kinderen waardeenen, ze soms veel eerder verliezen dan zij, die er maar onverschillig mee omspringen.

Hartelijk dank voor Uw juiste en leuke opmerkingen inzake mijn roman, die bewijzen dat gij hem niet attentie hebt gelezen en goed navoelt. Uw citaat vind ik dan ook zoo juist, dat ik het in zijn geheel overneem:

'Eigentlich darf sich keine Frau wundern, wenn Sie verfuhrt wird. Die best-erzogene Frau wirft

oft durch Kleidung und Gebärden so sorglos mit den Scheidemünzen der Koketterie um sich, dass man sich eher wundern muss, wie wenig Männer verhältnissmässig an den Schalter treten, und energische Umwechslung in Courant verlangen.'

- - Zoo is het precies. De zoogenaamd 'fatsoenlijke' vrouw maakt een heel slim misbruik van dit 'fatsoen', door zich allerlei coquetterieën en flirtations op het kantje af te veroorloven, wel wetend dat geen man haar, zoolang ze niet zelve wil, zal durven 'onteeren' in den letterlijken zin, en hem daardoor harerzijds woest-begeerig makend. Toen ik achttien jaar was heeft eene mijner ietwat oudere kennissen in den Haag mij eens heel verontwaardigd zoon handelwijze mijnerzijds verweten; ik lachte haar uit, vond haar 'overdreven', en mij-zelve heel onschuldig. Sinds heb ik haar beter begrepen, maar toch vind ik nog altijd dat de vrouw in zoo vele dingen achter staat bij den man op dit speciale gebied, dat zij er geen onrecht aan doet wanneer zij zich hare macht over hem bewust is, en hem die ondeugend laat voelen. Het onrecht begint pas, als zij dan achterna zich aanstelt als de verongelijkte onschuld, en doet alsof ze eigenlijk heel-beleedigd is door zijne avances, en alsof ze van den prins geen kwaad weet, en heelemaal niet vooruit inzag dat ze coquet met hem deed. In dit soort onoprechtheid nu zijn vrouwen verbazend ver. - Ja, ik heb een buitengewoon gezelligen zomer achter den rug, en zie hem met leedwezen verdwijnen voor den komenden winter, ofschoon den Haag dan toch ook weer recht gezellig is. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Gedachtenwisseling van Rarda Lieftink, alsook het Tooneeloverzicht, door Stella Mare en de Correspondentie aan **B. de S.** nog wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

1 October 1913
27ste Jaargang.
No. 14.

Berichten.

I.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

II.

Woensdag 8 October, als de e.v. Lelie verschijnt ben ik in den Haag teruggekeerd.

III.

De drukproeven van het '**Overzicht v/d Week, den roman** en de **correspondentie**, zijn niet tijdig genoeg aangekomen. zoodat dit nommer tot mijn leedwezen zonder deze bijdragen van mijn hand moet verschijnen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Hoofdartikel
Iets naar aanleiding van ‘De Sleutel tot de Theosophie’ door H.P. Blavatsky.
III.
Devachan en Nirvâna.

‘De schrijfster heeft gepoogd’ - aldus H.P.B. in het Voorwoord - ruit de verwarde leeringen van het Spiritualisme be-

treffende het leven na den dood iets van het ware bloot te leggen en den wezenlijken aard der spiritualistische verschijnselen in het licht te stellen. Vroegere uitleggingen van een dergelijk karakter hebben de fiolen van velen toorn op het hoofd der schrijfster doen uitgieten; want evenals zoovele anderen gelooven ook de spiritualisten liever wat hun aangenaam dan wat waar is, en nemen zij het zeer kwalijk, als men hun een geliefkoosde illusie ontrooft. De theosophie heeft het vorig jaar (1888) voor elken giftpijl van het spiritualisme tot mikpunt gediend, als gevoelden de bezitters van een *halve waarheid* meer vijandschap jegens die *der geheele* dan degenen, die zich op *niets kunnen beroemen*.' (Ik cursiveer J.v.R.)

Van groote waardeering voor het geloof en de meeningen van anderen getuigen deze woorden niet. Maar, - zelfs gezwegen over haar ervaringen dòòr en mèt het spiritualisme en de spiritualisten kan men zich haar ontstemming - ik zou haast zeggen verbittering - eenigszins begrijpen, en veel begrijpen is veel vergeven.

Ik heb een familielid gehad, die van roomschkatholiek protestant was geworden, maar haar oordeel over haar vroeger geloof en zelfs over haar vroegere geloofsgenooten was alles behalve liefdevol. En in het Zuiden van ons land ken ik een dame, die omgekeerd van protestant roomsch werd. Fanatieker roomsche is moeielijk denkbaar. Zoo ook was het bij H.P.B.

'De geheele waarheid! de halve waarheid! en zij, die zich op niets kunnen beroemen!' - och wat doet dat alles onaangenaam aan en - het kan niet anders - hoe moet men zich vergissen.

Telkens in 'de Sleutel' staat: 'ons wordt geleerd, - onze leer is, - de Meester zegt enz., enz.' dus.... het is wáár en men heeft het maar als zoodanig aan te nemen.

Ik ontken niet, dat er eveneens spirit(ual)isten zijn, dom en dwaas, en goedgeloovig en bijgeloovig genoeg om alles wat van gene zijde tot hen komt, hetzij op séances, hetzij op andere wijze, als orakeltaal te beschouwen en aan te nemen, maar.... dat is hier niet geheel hetzelfde. De quaestie, waarom het hier gaat is *niet*, wat theosofen zeggen, denken gelooven, maar wat H.P.B. beweert en leeraart. H.P.B. tot wie de theosofen opzien als *de* stichtster (medestichtster) der Vereeniging, als haar grootste woordvoerster, en opperste Leidsvrouw. H.P.B. die rechtsstreeks werd onderwezen door Mahatma's, volgens haar! volmaakte menschen, die dus in het bezit van *de* waarheid waren.

Nu weet ik wel, dat de kern overal dezelfde is en - ik heb het ontelbare malen ervaren, dat boven de muren van stelsels en systemen niet slechts theosofen en spirit(ual)isten, maar allen die van goeden wille zijn, elkaar de hand reiken, maar.... de muren om Devachan heen schijnen mij al bijzonder hoog. Bij veel overeenkomst is *hier* juist groot verschil, en 't is maar gelukkig, dat de wereld - de gedachtenwereld - groot is en ruimte heeft voor allen.

Wat is Devachan?

'Letterlijk: het "land der goden", een toestand of staat van geestelijk geluk. Wijsgeerig gesproken is het een geestestoestand, die met een helderen droom overeenkomt, doch tevens veel levendiger en helderder dan een droom is. Het is de toestand, waarin de meeste stervelingen na hun dood verkeeren.' blz. 120.

De '*meeste*', en op blz. 124 lezen wij wie hierop een uitzondering maken: 'Het is enkel bij zwarte magiërs of misdadigers, voor wie geen redding meer mogelijk is, omdat zij zich vele levens achtereen met misdaden hebben bezoedeld, - dat de zilveren draad, die den geest van het oogenblik der aardsche geboorte af aan de persoonlijke

ziel bindt, gewelddadig verbroken wordt, zoodat het ontlichaamde wezen zich van de persoonlijke ziel voor goed scheidt en deze vernietigd wordt zonder op het eerste den minsten indruk achter te laten.... Doch zelfs dan blijft de geestelijke Ego een afzonderlijk wezen en mist enkel de zaligheid van Devachan, welke hij anders als geïdealiseerde persoonlijkheid zou genoten hebben. Na zich een korten tijd als planeetgeest in de vrijheid verheugd te hebben, reïncarneert hij onmiddellijk.'

'Onsterfelijkheid beteekent eenvoudig, dat ons bewustzijn zich onafgebroken voortzet, doch het *persoonlijk* bewustzijn kan toch moeielijk langer dan de persoonlijkheid zelf duren. En zooals ik u zeide, blijft een dergelijk bewustzijn enkel in Devachan voortbestaan, waarna het wordt opgenomen in het *individueel* en vervolgens in het *universeel* bewustzijn. (blz. 130).

'Het is de Ego, die reïncarneert, het onsterfelijk *individueel* - niet persoonlijk - ik, hetgeen in Devachan beloond en op aarde gestraft wordt, en waaraan zich enkel de

reflectie der Skandha's van iedere incarnatie hecht. (blz. 154). (Skandha's zijn eigenschappen, waartoe ook het geheugen behoort. Zij gaan alle te niet als een bloem op het veld en laten als 't ware slechts een zwakken geur na.)

Op genoemde uitzonderingen na, geniet dus, volgens H.P.B., de Ego in Devachan, onverschillig hoe de persoon, in wien hij op aarde geïncarneerd was, leefde, een toestand van onvermengde gelukzaligheid.

'Het is een *algeheele* vergetelheid aangaande alles wat in de jongste incarnatie smart of lijden veroorzaakte, ja zelfs omtrent het feit, dat er zoo iets als smart of lijden bestaat. De Devachanî doorleeft het tijdperk tusschen twee incarnaties, omgeven door alles, waarnaar hij vruchteloos streefde en in het gezelschap van ieder, die hij op aarde liefhad. Al de vurige verlangens zijner ziel zijn in vervulling gegaan. En zoo leidt hij vele eeuwen lang een leven van *onvermengd* geluk als vergoeding voor zijn lijden op aarde. Kortom, hij baadt in een zee van ongestoorde zaligheid, slechts afgewisseld door oogenblikken van een nog grooter geluk.' (blz. 177).

'Het is de rust der ziel na de beslommeringen des levens' (blz. 187). En op blz. 120 leest men nog, dat de Ego zijn eigen paradijs schept, misschien het paradijs van een dwaas, doch niettemin een staat van zaligheid. Hoe lang die toestand duurt hangt geheel af van den graad zijner geestelijke ontwikkeling en van de verdiensten en tekortkomingen der jongste incarnatie.'

'Ons wordt geleerd, dat de gemiddelde tijd is van tien tot vijftien eeuwen.' (blz. 173).

'Wij gelooven aan geen hel of paradijs als bepaalde plaatsen, aan geen objectieve hellevuren en wormen, die nimmer sterven, noch aan een Jeruzalem, welks straten met saffieren en diamanten geplaveid zijn. Wij gelooven in een *post-mortem-staat* of geestestoestand, zooals wij dien in een levendigen droom kennen; in een onveranderlijke Wet van volstrekte Liefde, Rechtvaardigheid en Ontferming. En daarom zeggen wij: welke ook de zonde en de noodlottige gevolgen der oorsponkelijke karmische overtreding van de thans geïncarneerde Ego's mogen zijn, kan toch geen mensch - als stoffelijke en periodieke buitenvorm der Geestelijke Entiteit beschouwd - met eenigen zweem van rechtvaardigheid voor de gevolgen zijner geboorte verantwoordelijk worden gesteld. Hij verzocht niet om geboren te worden en koos evenmin zijn ouders, die hem het leven schonken. Hij is in elk opzicht het slachtoffer zijner omgeving, het kind van omstandigheden, die hij niet beheerschen kan; en indien elk zijner overtredingen onpartijdig onderzocht werd, zou het blijken, dat er in negen van de tien gevallen eerder tegen hem dan door hem was gezondigd.

Het leven is op zijn best genomen een wreed spel, een stormachtige, moeielijk te bevaren zee en een drukkende last, die dikwijls te zwaar wordt.

De grootste wijsgeeren hebben vruchteloos beproefd het te peilen en het waarom ervan te vinden; aan allen is het mislukt behalve hun, die er den sleutel toe hadden - de Oostersche Wijzen....

Bijna elk individueel leven is, als men er den loop van volgt, iets teleurstellends. En moeten wij nu gelooven, dat de arme, hulpelooze mensch, na als een wrakhout op de wreede golven der levenszee te hebben gedobberd, zoo hij te zwak was er weerstand aan te bieden, een *eeuwigdurende* verdoemenis of zelfs een tijdelijke straf zou ondergaan? Dat nimmer! Hetzij hij veel of weinig heeft gezondigd, boos of goed, schuldig of onschuldig was, zoodra de vermoeide en uitgeputte *Manu* of "denkende Ego" den last van het stoffelijke leven heeft afgeschud, heeft hij recht op een tijdperk

van algeheele rust en gelukzaligheid. Dezelfde onfeilbaar wijze en eer rechtvaardige dan barmhartige wet, die den geïncarneerden Ego voor elke zonde, gedurende het voorafgaande leven op aarde begaan, de karmische straf oplegt, schenkt het ontlichaamde wezen een lang tijdperk van geestelijke rust en een volkomen vergetelheid van elke droeve gebeurtenis, die in zijn jongste leven als persoonlijkheid voorviel, ja tot de minst smartelijke gedachte toe, terwijl zij in het geheugen der ziel niets dan de herinnering aan alles wat vreugdevol was en tot geluk leidde, achterliet.' (blz. 166). -

Een bewijs, hoè verschillend de menschen zijn, hoe ook geestelijk voor den een goed is, wat den ander een indigestie bezorgt, is wel dat dit alles door velen wordt geloofd. Zou het 'geestelijk trage' ons hier weer parten spelen? want werkelijk ik kan er niet bij.

Om niet eens uit te wijden over het onmenschkundige, waardoor geheel wordt voorbijgezien, hoe smart soms wordt ten zegen en de herinnering wel degelijk geluk met zich meedraagt; hoe de stiefkinderen van het

geluk (zooals B. Clausen het uitdrukt) niet slechts zijn zij, die nooit een groote vreugde, maar eveneens zij, die nooit een groote smart hebben gekend - hoe veel erger nog dan onmenschkundig: hoe onlogisch.

Wanneer de herinnering blijft, dan is het toch ondenkbaar, dat men zich slechts zal herinneren het goede en mooie en vreugdevolle; en al het droeve en onaangename is uitgewischt. Nog eens, kan men zich onlogischer redeneering voorstellen?

H.P.B. heeft zeker heel goed het vreemde, het onhoudbare van dit alles ingezien, gevoeld dat het niet door den beugel ging. Men herinnert zich, dat ‘de Sleutel’ in den vorm van vragen (door een onderzoeker) en antwoorden (door een theosoof) werd geschreven. Zij zelve legt den onderzoeker de volgende woorden in den mond: ‘Wil dit zeggen, dat de Ego ondanks zijn goddelijke natuur, gedurende het tijdperk tusschen twee incarnaties in een toestand van verstandsverbijstering of tijdslijken waanzin verkeert?’ (blz. 211)

‘Maar dit is erger dan een waan; het is een toestand van ziekelijke hallucinaties!’ (blz. 177).

Haar wederlegging komt mij zeer zwak voor en bij lange na niet in staat de armzalige theorie te redden: ‘Van uw standpunt moge dat zoo zijn; niet uit een wijsgeerig oogpunt beschouwd. En bovendien, is niet heel ons aarsch leven vol dergelijke begoochelingen? Hebt gij nooit menschen ontmoet, die jarenlang in een denkbeeldig geluk opgingen?’... (blz. 178)

Dáárom dus, omdat veel zoogenaamd geluk op aarde begoocheling is en schijngeluk, meer illusie dan werkelijkheid, dáárom, om ons al die teleurstellingen te vergoeden, volgt na dit aardsche leven een onafgebroken tijdperk van tien à vijftien eeuwen van rust en schijngeluk en... illusie. Dat vooruitzicht moet ons dus troosten en bemoedigen hier op aarde.

O ja - dàt weten wij allen - het geeft moed en kracht om te weten, héél zeker te weten in donkere winterdagen, dat de lente in aantocht is, het is zoo weldadig op iets moois, iets heerlijks te hopen, waarvan men wéét, dat het eenmaal komen moet. Welnu, dat schijngeluk zal eenmaal onze hemel zijn, tien à vijftien eeuwen lang, dáárop kunnen wij dus hopen.

Ik gevoel in 't geheel geen vijandschap jegens ‘de bezitters *der geheele waarheid*’ - waarom zou ik? We zijn - wel te verstaan over de muren van stelsels heen - geestverwanten, maar... vooral *hier* benijd ik hun ‘de geheele waarheid’ niet. Voor mij is het - wat ik reeds vroeger schreef - zonneklaar dat de Mahatmâ's, toen ze nog op aarde leefden, Hindoes, Brahmanen en Boeddhisten waren. Een mensch, evenals een volk, leert men kennen uit zijn idealen. Uit dat ideaal van werkeloosheid, inertie pur et simple, passiviteit en rust, eeuwendurende rust proeft men de Oostersche volken.

Och er *zijn* op aarde vele vermoeide menschen die *slechts* verlangen, hunkeren naar rust. Wie zou er aan durven, aan *kunnen* twijfelen of de geest, bevrijd van aardsche banden, zal rust vinden, zal mogen uitrusten tot... hij weer krachtig is, vol *levens*lust. Rust! - geen surrogaat, - maar de rust, door den grooten Meester beloofd aan alle vermoeiden en beladenen.

Wanneer men een beetje bedrijvig is van aard moet men het toch wel jammer vinden van al dien verloren tijd.

‘Och, dat van mijne levensdagen
Geen uur geheel verloren ga.’

Geen uur - en dan al die *eeuwen*!

Ik kan mij voorstellen dat er een zekere categorie menschen bestaat voor wie het schijngeluk en de zalige(!) rust van Devachan nog zoo'n onaangenaam vooruitzicht niet is. Dat zijn de ‘lauwen’ zooals ze in den bijbel worden genoemd. De onverschillige, nuchtere, prozaïsche, emotielooze menschen, die door het leven gaan, onbewogen, zonder vaste overtuiging, zonder religieuzen zin, zonder bezieling, zonder idealen, zonder iets waardoor het leven hier op aarde waard is te worden geleefd.

(Wordt vervolgd).

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Nog een Vredesapostel.

Onder het opschrift Tischbie (een vereeniging om de traditioneele vormen onder de traditioneele Joden te brengen, niet traditioneelen doen daaraan niet meer) leest men in het 2e Avondblad van Het Vaderland van 15 September een fragment uit een inleiding van een rede, gehouden op een jaarlijksche Algem. Verg. van genoemde vereeniging, door Mr. M. de Pinto, den man van Vrede door Recht.

Mr. de Pinto heeft Tischbie gesticht, om de verdeeldheid onder de paar Nederlandsche Joden nog wat te vergrooten. Een geloofsgenoot sprak dan ook met echt Oriëntalisch sarcasme van

Vrede door Recht b u i t e n h e t J o d e n d o m.

In dat uittreksel staan frazen, die den vredesapostel kenmerken. Waren zij niet onder de oogen van het algemeen gebracht, men liet hem spreken, alsof hij binnen het vredespaleis aan den gang was. Baat het niet, het schaadt niet. Zijn aanhang is gering.

Maar nu zijn er wanbegrippen verspreid, die niet onweersproken mogen blijven.

Alinea 1.

'Wij, Nederlanders in het algemeen en de Nederlandsche Joden in 't bijzonder, hebben ontegenzeggelijk veel te danken aan het doorluchtig Vorstenhuis, dat ons reeds in de tijden, toen alom vervolging en achterstelling vanwege den geloove algemeen regel was, de volle vrijheid schonk en waarborgde, om geheel overeenkomstig de voorschriften van onzen godsdienst te leven en ons als burgers bij anderen daarom niet ten achter stelde.'

Dat spat op van onjuistheden, zoodat men niet weet aan welke men het eerst zal beginnen.

Laat ons er een grijpen.

Mr. de Pinto spreekt van Nederlandsche Joden.

Dat is in den mond van Mr. de Pinto een weergalooze ketterij.

Hij staat op voet van oorlog, vanwege den vrede weet u, met de Zionisten, waartoe het intellectueele Jodendom en de intellectueele Jodenheid (onderscheid naar godsdienst en volk) behoort, erkent geen Joden als eenheid, maar Nederlanders, waartoe ook Joodsche Nederlanders behooren en gebruikt nu een terminologie, waarbij hij de Joodsche Volkseenheid erkent, die eenheid verdeelend naar het staatkundig begrip Nederlandsch. Dat is zoo zuiver Zionistisch mogelijk.

Zou de vrede bij Mr. de Pinto in aantocht zijn?

De Joodsche Nederlanders dan hebben volgens hem veel te danken aan Oranje.

Bewijzen geven doet hij niet, alleen frazeeren.

Nergens blijkt uit de geschiedenis, dat de Joden ook maar iets genoten hebben van Oranje.

Het Volk was in een zekere mate meer verdraagzaam tegenover de Joden dan andere Volken, maar Oranje heeft wel de Joodsche geldschieters geëxploiteerd.

Er bestaat een kleine, heel kleine Joodsche adel.

Geen de Pinto's behooren er toe, maar toch Portugeesch uitgeweken Joden, de Lopus Suasso's. Dat zijn de menschen, die het geld aan stadhouder Willem III hebben gegeven, om koning van Engeland te worden. Zij kregen er een Jhr.-titel voor terug.

IJdelheid, want er bestaat geen volk heden ten dage met oudere cultuur en oudere voorouders dan Joden. Daarom hebben zij de oudste adel. Ouder dan Oranje.

Van Napoleon hebben de Joden rechten en plichten, zelfs namen gekregen.

100.000 Joden wonen in Nederland, waarvan 70.000 in Amsterdam.

Als er dus over Joden gesproken wordt, hebben wij het eerst het oog te richten naar hen. En hoe was hun toestand de laatste 100 jaar?

Schreiden en schreien de woningtoestanden onder de Joden in de 3 grootste steden niet ten hemel?

Is de grootste helft niet bedeeld, armlastig?

Is er een land waar de Joden % gewijze gesproken in slechter oeconomische verhoudingen verkeeren dan in Nederland?

Berlijn heeft alleen 90.000 Joden. En een Jood met groentenkar of sinaasappelwagen zoekt men er met een lichtje.

Waar is meer Joodsch proletariaat dan hier? Staat niet iedere buitenlandsche Jood, zelfs de Russische, verstomd over hetgeen te Amsterdam aan Joodsche misère valt waar te nemen.

Waar mannen als Mr. de Pinto Joodsch autoriteitje willen spelen, mag het wel eens gezegd worden, dat zij met en zonder Oranje de belangen der Joden schromelijk hebben verwaarloosd.

Brood vroegen de menschen en zij kregen frazen.

Die autoriteiten hebben slechts aan hun bekrompen gezagsmanie gedacht. De Joden ook zijn wijzer geworden.

Henri Polak was een der broodbrengers. En zij lieten Mr. de Pinto stilletjes voor vredesapostel buiten het Jodendom spelen, hem daarbij stroop latende smeren in aanwezigheid van Russische autoriteiten, Nelidof c.s., die de broeders en zusters van Mr. de Pinto lieten vermoorden, verbannen en uitroeien.

Met dat soort volk beraadslaagde hij over Vrede.

Of de Joden vrijheid van godsdienst hadden? De Portugeesch-Israëlitische kerk in den Haag staat in een achterbuurtje, Jan Evertstraatje, en aan den Boschkant is zij verborgen achter huizen, opdat men toch vooral niet openlijk zou zien, dat er een Synagoge was. En zoo was en is het door het gansche land.

Achterstelling vanwege het geloof bestaat heden ten dage in hooge mate.

Een sterk sprekend voorbeeld:

Tot voor enkele jaren bevatte de Haagsche schoolcommissie, die 45 leden telde, geen enkele Jood, tot ik er de aandacht op vestigde en Mr. de Pinto er inkwam. En dan is deze geen door de Joden erkenden vertegenwoordiger. Immers hij behoort tot een klein groepje Portugeezen, terwijl de Duitsche Joden hier de overwegende meerderheid hebben.

Maar waarin ziet men den Jood qua Jood niet achtergesteld?

Is de Jood godsdienstig en dingt hij in Nederland naar een ambt, dan kan hij dat op grond van de wet wel worden in theorie, maar wil hij de praktijk leeren kennen, dan moet hij zijn geloof aan den kapstok hangen in het vrije Nederland en anders zijn keel. Daarom moet de godsdienstige Jood in ons land schacheren als koopman.

Maar waar zijn de ongodsdienstige Joden in de hoogere rangen van het leger?

Waar is toch de weerga van Roete's Burgemeester of van Londensch Lord-Mayor? Waar is de Joodsche Commissaris der Koningin?

Waar is de Joodsche volksvertegenwoordiger, die weten wil dat hij Jood is, en waar is zijn godsdienst?

Een hooge uitzondering, een witte raaf vormt staatsraad Oppenheim. Staat daartegenover niet,

dat om de achteruitzetting van Joden te ontgaan, een hoogst kundig man als Asser zijn karakter moest bederven, moreel moest zakken, omdat hij niet durfde wezen in Nederland, wat hij eigenlijk was: Jood.

Heeft die achteruitzetting van Joden in Nederland niet een zeer groot aantal Joodsche parvenu's gekweekt, die met minachting neerzien op de achteruitgezetten en die daarom uit berekening gemengde huwelijken sluiten, of die om de achteruitzetting te ontgaan hun naam Mozes veranderen in Maurits of Max of Jan Polak.

En wordt het voorbeeld van achteruitzetting niet gegeven juist door de hooggeplaatsten?

Zie naar de hofhouding: Joden er onder? Verbeeld je.

Zie naar hen met wie de Koningin verkeert, dineert, enz.

Joden er onder? Verbeeld je.

Zelfs als een Pseudo-Jood het brengt tot Lid van den Raad, ja tot Wethouder, dan vindt hij zijn kring bij Joden, maar niet bij zijn collega's.

Alleen als hij weet te stroopsmeren, zijn Jodenheid zorgvuldig verbergt, en meeroept vrijheid, gelijkheid en vrede, daarbij de Joden van tijd tot tijd meetrapt, als hij exploitabel is, dan krijgt hij op tijd zijn lintje.

Dan is *hij* er en laat de Joden dan maar weer voor zichzelf zorgen.

VL.

Letterkundig Overzicht.

Meine Vergangenheit door Maria Freiin von Wallersee ci-devant Gräfin Larisch.

(Slot).

Mary von Vetserà.

III.

Zoo ooit iemand is besmeerd en door het slijk gehaald, dan zeker wel de nagedachtenis van de zeer schoone, zeer jonge, en zeer veelbesprokene baronesse, die zich voor altijd in de analen der geschiedenis een plaats veroverde door de nauwe wijze waarop haar geheimzinnige dood is verbonden aan dien even geheimzinnigen van den kroonprins van Oostenrijk, Rudolf, den eenigen zoon van den grijzen, nog steeds levenden Keizer van dat groote Rijk. -

Men is zelfs zoo ver gegaan van haar de schuld te geven van Rudolfs sterven, van te durven beweren dat niet zijn eigen hand maar de hare den dood heeft veroorzaakt, en dat redenen van hartstocht en lage jaloezie, omdat hij haar wilde verlaten, haar gedreven hebben tot handelingen van den verachtelijksten aard. - -

Niemand kan het uitmaken.

Want niemand is er bij geweest.

Maar, wel kan men eenigszins een karakter beoordeelen uit hetgeen men er van weet van de naaste omgeving. Niemand beter dan gravin Larisch, de eenige vertrouwde van Mary's heimelijke liefde, is in staat geweest te beoordeelen in hoeverre zij Rudolf wáárlijk lief had. Ik zou zeggen, de gevolgen zijn voor gravin Larisch zoo afdoend-vernietigend geworden, wat hare positie in Weenen betreft, dat zij allerminst

reden heeft de nagedachtenis harer ex-vriendin te sparen of die van schuld vrij te pleiten.

Wanneer dus uit het verhaal dezer gravin Larisch's Vergangenheit den lezer een, ondanks alles, hóógst sympathiek beeld tegentreedt van dit voor hare liefde strijdende en tenslotte ervoor stervende jonge meisje, dan komt dat m.i. allerminst door gewilde opgesmuktheid der schrijfster, maar enkel doordien deze een wàre voorstelling gaf van het gebeurde. Zeker, Mary von Vetserá is lichtzinnig geweest, heeft uit eigen vrije verkiezing de liefde van dezen reeds gehuwden man gezocht en opgewekt, heeft getrotseerd convenances en plicht beide...

Reden te over om haar te steenigen!

Laat ons echter eens de feiten van naderbij bekijken. Dochter van eene veelbesprokene moeder, een naam dragend waarvan men in Weenen fluisterde dat het wel dien was van haar wettigen, doch niet dien van haar wezenlijken vader, opgevoed in een omgeving van luxe, ijdelheid, genotzucht, in de zeer weinig-serieus het leven opvattende Weener hofkringen, kon men onder zulke omstandigheden moeilijk verwachten van haar, dat zij anders zou zijn dan zij was, namelijk coquet, luchthartig, zonder eenige grondbeginselen of vastheid van karakter. In het bezit van eene door gravin Larisch herhaaldelijk beschreven bijzonder charme, dat voor den man meer geldt nog dan de grootste schoonheid, vond zij op haren weg aanbidders te over. Een daarvan gaf zij alles. Reeds toen maakte zij de gravin Larisch de vertrouwde van deze eerste afdwaling. In Weenen (het gegeval speelde zich af in Egypte) teruggekeerd, kon de zeer trouwe liefde en bewondering van den hertog van Braganza haar niet verblinden als schitterende partij. Zooals zij, met cynische wereldwijsheid, verklaarde aan hare vriendin, te eeniger tijd zou zij hem wel moeten huwen, maar tot zoolang wilde zij haar jeugd uitleven, en van hare liefde voor Kroonprins Rudolf genieten.

In die liefde is iets zóó tragisch-aandoenlijk m.i., dat men, ondanks het laakbare er in, toch niet anders kan dan dit temperamentvolle, warme vrouwenhart bewonderen en beklagen beiden. -

Zeker, het is mogelijk, zelfs waarschijnlijk, dat Rudolfs positie van kroonprins, dat de eer als zoodanig zijne maitresse te zijn, oorspronkelijk niet vreemd waren aan Mary's begeerte hem te leeren kennen, om hem door hare schoonheid op zich verliefd te maker. - Niets echter in het verhaal van gravin Larisch wijst op eerzucht of heerschzucht harerzijds, wel op eene vasthoudende, onverklaarbare, bijna kinderachtige liefde tot den man, zonder meer, afgescheiden van zijn rang en positie. Veel waarschijnlijker is het dat de kroonprins door zijn ongelukkig hu welijk met prinses Stephanie van België voor Mary's jonge meisjesoogen omstraald werd door een buitengewoner glans van interessantheid. Dat dit huwelijk ongelukkig was, mede door de jaloezie der kroonprinses, wist iedereen in Weenen te vertellen. Stephanie's leelijkheid kon een op het punt van vrouwen reeds geblaseerden viveur als Rudolf niet boeien. Dat maakte het waarschijnlijk voor Mary tot een soort eerezaak hem harerzijds datgene te schenken wat zijn eigene vrouw hem niet vermocht te geven. In dat schenken was de volle, opofferende overgave van de hartstochtelijk liefhebbende vrouw, was niets van berekening of van begeeren voor zichzelve. Telkens leest men bij gravin Larisch, hoe ‘bovenaardsch’ bijna hare oogen straalden, wanneer zij sprak van Rudolf, sprak van hare gevoelens voor hem. Juist daardoor ook wist zij telkens opnieuw gravin Larisch te winnen voor hare geheime bijeenkomsten, en het medelijden der oudere vriendin te wekken. Alles voor Rudolf, niets voor zichzelve was blijkbaar hare leuze. En eene leuze, die zij tot in den dood is getrouw gebleven. Niets is aandoenlijker dan te lezen hoe zij gelukkig en opgewekt dien laatsten dag intrad in den Hofburg, om, na twee korte genotdagen op Meyerling, voorgoed te verdwijnen van eene aarde, die haar nog zoo veel geluk had vermogen te bereiden.

Mary kuste hare moeder schijnbaar gedachtenloos tot afscheid. Maar zoodra wij uit het boudoir waren verdween hare onverschilligheid, zij stormde de trappen af, en sprong in het rijtuig. ....Nooit zal ik de uitdrukking in hare wonderbare oogen vergeten. In hunne blauwe diepten straalde een bijna bovenaardsche liefde. ....Mary ging ongeduldig eenige oogenblikken op en neer. Toen kwam zij tot mij: Marie vergeef mij uit den grond van je hart al de zorgen die ik je gaf. Wat ook gebeuren moge, geloof nooit dat ik je heb willen bedriegen of een valsch spel heb gespeeld.

Dit zijn de laatste woorden, die gravin Larisch ooit zou hooren van Mary von Vetserá. Op datzelfde oogenblik kwam Rudolf haar weghalen - - voorgoed! Toen de deur zich achter die beiden sloot, had gravin Larisch hare vriendin voor het laatst gezien. Rudolfalleen keerde tot haar weer, om haar Mary's onherroepelijk besluit bij hem te zullen blijven te melden.

Was reeds toen de zelfmoord voorbereid? In elk geval had Mary zonder eenigen twijfel de nevengedachte haar geheele wereldsche toekomst te offeren voor hare onzalige liefde. Immers zij had, gelijk later bleek, haar schrijftafel leeggemaakt, hare sieraden achtergelaten, een briefje aan hare moeder geschreven, waarin zij haar voornemen aankondigde zich in den Donau te storten.

Ook hare laatste woorden tot gravin Larisch bewijzen dat zij zich bewust was een beslissenden stap te gaan doen. Met dien stap verloor zij alles, won alleen (en voor hoe korten tijd, ook in het beste geval) de liefde van een kroonprins, die haar nimmer

langer dan voor luttelen tijd zou danken het levensoffer dat zij hem bracht. Zij was wereldwijs genoeg om dat alles te weten, te kunnen overwegen vooraf. Toch telde het bij haar niet, - omdat zij niets anders op het oog had dan hare liefde, en hare liefde alleen. -

Twee korte dagen in Meyerling! Wie zal zeggen hoeveel geluk, en hoeveel verdriet beide, zij hebben gegeven aan deze dappere jonge vrouw! -

Eerst waren de gelieven alleen, geheel alleen. Den laatsten avond kwamen Rudolfs gewone vrienden, Philip van Koburg, de ex-man der veelbesproken prinses Louise van België, graaf Hoyos, en anderen. Maar Mary noch Rudolf namen aan het feestgetij deel. Zij lieten zich in hun eigen vertrekken bedienen; de overblijfselen van het souper stonden nog op de tafel, toen de kamerdienaar hen den volgenden ochtend vond, bloedig, verminkt, zijn schedel gebroken, haar oog uitgeschoten. -

En toen, toen volgde die tragische epiloog waarin zij, aan wie zonder eenigen twijfel in elk geval verreweg de minste schuld is te wijten, werd weggestopt als een hond, werd beleedigd in haar vrouwelijk naakt lichaam,

terwijl hij, aan wien ze alles had gegeven, hij op wien een oneindig grooter mate van verantwoordelijkheid en schuld rustte, plechtig is gebalsemd, met pracht en praal begraven, uitgeleide gedaan door de vorsten van Europa, de grooten dezer aarde, nageweend door een geheel volk. - -

Al ware het alleen om deze laatste wreede ongelijkheid van lot, men zou Mary von Vetserá alles vergeven terwille van hetgeen er met haar is geschied na haren dood. - Dr. Wiederhofer, de lang-jarige vertrouwde en vriend, tevens de lijfarts van Keizerin Elisabeth, deelde daaromtrent uitvoerige bijzonderheden mede, bij zijn bezoek aan gravin Larisch, toen hij deze namens hare tante ter verantwoording moest gaan roepen:

En nu - zei de kamerdienaar Loschek tot dr. Wiederhofer - wilt U wel zoo goed zijn ook eens naar de vrouw te zien. Hierop ging hij den dokter vóór, en bracht hem in een gang. Daarop opende hij een deur, en Wiederhofer bevond zich in een klein kamertje dat door een dakvenster slechts weinig licht kreeg.

- - - Tenslotte ontdekte hij een groote waschmand. Daarop lag een met struisveeren gegarneerde hoed, en op den grond erneven waren allerlei vrouwenkleeren verspreid.

- - Toen zag ik het lichaam van een vrouw - zei hij - geheel naakt, alleen bekleed met een dun hemd van batist, dat over het hoofd was getrokken. Daar ik in de duisternis het lijk niet kon onderzoeken, droeg Loschek het in de aangrenzende kamer en legde het op het biljard - -

Ik zal de verdere aangrijpende bijzonderheden niet voor mijn lezers vertalen. Ik wil alleen nog overnemen het nog veel verschrikkelijker verhaal, door graaf Stockau, Mary's oom en de zwager van haar moeder, aan gravin Larisch gedaan, omtrent de geheime verwijdering en begrafenis van haar, die zoo kort geleden nog schitterde in Weenens eerste kringen als de veelbewonderde, veelbenijde, algemeen bekende geliefde van Kroonprins Rudolf:

'Graaf Stockau vertelde mij, bevend van aandoening, dat hij en Alexander Baltazzi (broer van Mary's moeder) aan den avond van den 30sten Januari (den dag van het drama) bevel hadden ontvangen zich in een gesloten rijtuig terstond naar Meerling te begeven. Naast den koetsier nam iemand van de geheime politie plaats. Bij hun aankomst werden zij in de linnenkamer gebracht waar Mary's lijk nog steeds in de mand lag.

- - Hier werd den heeren meegedeeld dat het lijk van baronesse Mary geheel en al moest worden aangekleed, en in den nog wachtenden wagen moest worden gebracht. 'Het moet schijnen' - zei de man der politie - 'alsof de baronesse nog leeft'.

Toen begon het afschuwelijk werk de doode te kleeden. Mary's haar werd gekamd en in een zware wrong opgestoken. Hare ooms, die haar zeer hadden liefgehad, wieschen zelf de bloedsporen van haar eens zoo schoon gelaat... Mary's ondergoed en corset werden haar aangedaan, de zijden kousen en sierlijke laarsjes werden over beenen en voeten getrokken, vervolgens trok men haar het mooie japonnetje aan, dat zij vanaf dien dag in den Hofburg had gedragen. Men zette haar den hoed op het hoofd, en bond haar de voile voor. Daarop werd zij op een stoel gezet, en, toen de ooms zich eenigszins vermand hadden, in haren mantel gehuld. - - Juist toen de heeren daarmede bezig waren zonk het hoofd loodzwaar neer. Zoo kon men haar niet wegbrengen. De man der politie wist echter raad. Hij zette het doode meisje een wandelstok in den rug, en bond haar hals daaraan vast met een zakdoek.... Het doode meisje werd op de achterbank gezet, de beide heeren zaten tegenover haar. Graaf

Stockau vertelde nog, dat het heen en weer schudden van het rijtuig meermalen Mary's lijk op hen wierp, en dat deze ruwe aanraking met de doode bijna ondragelijk was om uit te houden op een zoo verschrikkelijken tocht. - - - -

....Nu verschenen twee monniken die een lantaarn droegen. Zij namen Mary uit het rijtuig en legde haar op een baar.... Het was de begraafplaats van de Cistercijnsche abdy. Men begaf zich naar een hoekje, dat blijkbaar diende om allerlei afval op te bergen. Hier stond een open doodkist uit gewoon wit hout. Er was geen doodslaken, het jonge schoone lichaam werd zooals het was in de onbekleede doodkist gelegd. - - Zonder eenigen lijkdienst werd de kist in het graf neergelaten, de aarde werd er met koorstachtige haast overheen geworpen. Zelfs den beiden ooms werd slechts een gebed van een paar seconden toegestaan. Toen klopte de man der politie hen op den schouder, en zeide hun dat zij zich niet langer hier mochten ophouden.

Nietwaar? Zulk een afschuwelijk verhaal ‘verzint’ men niet. Maar, zelfs al ware gravin Larisch' verbeeldingskracht tot zulke leugens in staat, (en m.i. zou zij in dat geval veel minder gewoon en veel meer opgesmukt schrijven dan zij het hier doet), dan

nog zouden de door haar met name genoemden, de lijfarts, de kamerdienaar, de graven Stockau en Baltazzi, en zoovele anderen, dáár zijn om haar onmiddellijk te logenstraffen.

Heb ik geen gelijk, wanneer ik zeg dat zulk een jammerlijk einde te veel afschuw afdwingt, te hard onnadenkendheid en lichtzinnigheid boet, dan dat men iets anders dan diep meelijden kan voelen met haar, die daartoe was veroordeeld, tot straf veel meer om wat anderen begingen aan haar jeugd, haar opvoeding, haar schoonheid, haar onwetendheid, dan om wat zij zelve misdeed, die ten val kwam dóór dat alles.

-

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Grootma's Verjaardag (en andere herinneringen) door Josephine Giese.

De kinderen Eekhofs maakten zich gereed om bij Grootma te gaan koffiedrinken. Want zij was jarig.

Het was die zevende Mei, die in de geheugenis der kinderen blijven zou als een uitgezochte bijzonder feestelijke dag. Zij dachten niet zoozeer aan het ontwaken der natuur, hoewel dit toch ook onbewust een feestelijkheid gaf, als wel dat het kermis was.

Er heerschte dan een vroolijke bombarie in de stad. Des morgens had men al vroeg de muzikanten en pijpers, de doedelzakken, die nu wel van de aarde schijnen verdwenen.

Dan ging de tocht over de bloemenmarkt waar zij seringen en meidoorn voor Grootma kochten. Want het moest dien dag heerlijk ruiken.

Het huis lag op de Prinsegracht, die toentertijd nog niet gedempt was. Groenten- en bloemenschuiten lagen in het water. Het was een druk gewemel van boeren op de kade.

De kinderen baanden zich een weg door dit gedrang. Eerst op de Markt het huis voorbij van Tante, die hen al stond op te wachten om hen toe te wenken zoolang zij hen zien kon. Maar de kinderen behoefden niet binnen te gaan - zij zouden dien middag Tante zien, als zij met Oom, in hun keurigste kleeren, Grootma kwam feliciteeren.

Nu stonden zij voor het huis op de Prinsegracht No. 64.

Mevrouw de Weduwe van Schouten stond op een der posten boven de schel, een leeuwenkop met een ring door den bek.

Op de deur, in het midden - een grootere leeuwenkop met een grootere koperen ring.

Jans deed open, een oude gedienstige, die grootma al lang had en daardoor veel praats had.

‘Dag Frisje - dag Lientje, dag Mientje. Wel gefieleseteerd!’

(Toen Frits later al student was, zei Jans nog altijd Frisje.)

‘Dag Jans, dag Jansepans’ zeiden de kinderen oneerbiedig en stoven de eerzame dienstmaagd voorbij, de trap op naar Grootma's kamer, want beneden woonden de Tantes van Welsum.

Die trap, hoezeer kenden en beminden zij die. Als zij geheele dagen bij Grootma kwamen spelen dan gleden zij achter elkaar naar omlaag, Frits langs de leuning - de meisjes van de treden.... als zij niet haar Zondagsche jurken aan hadden.

Daar was dan ook de richel, waarlangs zij de knikkers naar beneden stuurden. Een stond er in de gang om ze op te vangen.

Op die trap werd ook druk gebikkeld en in het vuur van het spel gooiden ze soms de bal met al de bikkels in de lucht, die terechtkwamen op hun hoofden.

Nu kwam men op het bovenportaal, waar een groot raam op de binnenplaats zag. Naast dat raam was Grootma's provisiekast, die door een stervormige insnijding in het deurpaneel, lucht kreeg, maar waardoor ook allerlei heerlijke geuren in de neuzen der kinderen binnen drongen. Fritsje's hoogste illusie was om door die ster te kijken, maar toen hij eens die wensch verwezenlijkt vond door op vier stoven te klauteren zag hij niets, en viel voor zijn straf nog een slag.

Zij bestegen de kleine optrap naar een tweede portaal, waar het donker was en waar zij wisten. dat die heerlijke schommel hing (nu hoogop tegen een plankje gelegd opdat niemand zijn hoofd zou stooten).

De deur ging open - en vroolijk zonlicht straalde de kinderen tegen, een heerlijke ruime kamer met twee openslaande ramen ziende op den tuin.

‘Dag kinderen!’

‘Dag Grootma. Wel gefeliciteerd’ en de gezichtjes der kinderen kwamen in aanraking met Grootma's bril en de punt van haar kouden neus.

De cadeautjes kwamen te voorschijn, de

handwerkjes der meisjes, de teekening van dat geniale Fritsje.

De bloemen werden in het water gezet. Een ieder haalde zijn neus eens op.

Maar Grootma had al een groote bos witte en lila seringen gekregen van Vrouw van Ingen, de water- en vuurvrouw. Die bouquet werd op den ouden vleugel gezet.

Men schaarde zich aan de koffietafel. Een ouderwetsche koffiekan met een kraantje en koperen ringen was altijd weer een voorwerp van bewondering.

Een schaal met geraspte broodjes en krentenbollen werd alle eer aangedaan.

'Hoe gezellig zitten wij toch hier' zei Lientje, de oudste, en keek rond en bewonderde weer het borstbeeld van Willem den Zwijger en boven den schoorsteenmantel dat schilderstuk, waarvan zij nooit de oogenkon afhouden. Een herdertje en herderin met een kudde schapen. Het meisje was met rozen getooid en met linten; het herdertje speelde op de fluit. Op den achtergrond een fijn verschiet van blauwende heuvelen.

Dit bracht het kind in poëtische stemming. Zij kreeg dan een gevoel om te zingen dat de aarde zoo mooi was. Maar zij kon het niet onder woorden brengen.

De heerlijke geur der seringen roerde ook iets dieps en vreemds in haar; zij had die bloemen wel willen kussen.

's Avonds, als zij slapen ging, nam zij wel eens een takje mee, en legde dat tegen haar wang en voelde zich dan zoo stil gelukkig dat zij niets meer behoefde als die stilte en die geur.

Zij had een gevoel dat zij altijd in het wit wou gaan met bloemen getooid - maar als zij dat aan Maatje zei, was het antwoord dat dit wat duur zou uitkomen.

Als Maatje aan de piano zat en zong, dan kon het Lina zoo wonderlijk te moede worden. Het was dan alsof daarbinnen iets zeer dieps openging, waaruit allerlei beelden, allerlei herinneringen als uit vroegere levens, die jonge kinderziel verbaasden. Zij werd dan zoo raadselachtig bewogen dat de tranen over haar wangen liepen en eens was zij Maatje om den hals gevallen met een behoefte haar te danken en aan haar hartje te drukken.

Paatje zei eens: 'dit kind zal veel geluk en veel verdriet kennen,' maar Lina hoorde het en begreep het niet. Eerst later leerde zij de waarheid verstaan.

Zij was nu twaalf jaar en voelde zich al zoo een moedertje over het zevenjarig Mientje, dat naar de groote opzag als naar een model van goedheid en schoonheid. Dat Mientje was een dot.

Toch spookten daar in Lina kleine ondeugden rond. Zij plaagde zoo graag.

Wanneer de kinderen des avonds naar Grootma mochten, gebracht door Janemie, dan nam Lina kleine Mien dikwijls onder haar regenmantel. Maar de spotduivel liet haar geen rust. Zij liep dan wel eens een donkere poort in, trok gauw de mantel van de kleine krullebol en rende weg. Mien haar achterna natuurlijk. Al vooraf hoorde Mien haar oudste zus soms giegelen en dan begreep zij wel dat er iets op touw gezet werd. Maar behalve die kleine plagerijen was Lina als een moedertje, zoodat zij op school door haar zorg en toewijding tot voorbeeld gesteld werd, en daar niets van begreep, want het was toch zoo natuurlijk.

Fritsje had nu zooveel krentebollen gegeten dat hij moest staken. Hij zette zich aan den ouden vleugel en begon wat te verzinnen. Alles wat hij hoorde speelde hij uit het hoofd, Lien zong dan mee, Grootma viel in met de tweede stem. Zij vonden dit heel mooi, en dat was het ook.

De deur ging open en de nichten van beneden kwamen binnen. Het waren rijzige vrouwen met bleeke gezichten en blonde gladgescheiden haren.

De kinderen hielden veel van hen, doch moesten het thuis soms aanhooren dat Paatje hen de vrome Klaar en Saar noemde.

O hemel, als Pa nu maar niet juist kwam. Hij zou niet kunnen laten baldadig en uitdagend te zijn en de statigheid der twee nichten omver te werpen met jongensachtige plagerij. - Moeder zat dan op heete kolen, maar kon toch soms haar lach niet houden.

Jawel, daar had je het al. Daar kwamen de ouders binnen, Pa met zijn hoogen hoed, dien hij vergeten had af te zetten toen hij de nichten zag. Gelukkig stootte hij dat hoofddeksel tegen den deurpost, en zette toen deze tooi op het hoofd van Willem den Zwijger.

Ach, had Pa deze man tot exempel genomen!

Maar de vrome Saar en Klaar werkten juist op zijn welsprekendheid.

Hoewel anders goed, zacht en hulpvaardig voor iedereen, brachten deze schuldelooze oude juffrouwen hem zoodanig van streek dat hij soms grof werd in zijn spotternijen.

(*Wordt vervolgd*.)

Tooneeloverzicht door Stella Mare.

Het theaterseizoen is weer begonnen. Mij dunkt, dat men daarmede rustig tot half September had kunnen wachten,.... maar, de vreemdelingen, nietwaar, en de thuisblijvenden, die logés over hebben om ‘Entos’, ‘Igta’ en ‘de Vrouw’ te bewonderen - (ik meen natuurlijk de tentoonstelling: ‘De Vrouw’). -

Welnu, - wat 's avonds met de logés te beginnen, die immers naar de hoofdstad zijn gekomen om uit te gaan? - Naar Frascati natuurlijk waar Speenhoff's Tooneel speelde voor uitverkochte zalen, en waar ook wij met veel moeite onze vooruitbesproken plaatsen konden bemachtigen.

Het was maar goed, dat ik gedurende mijn vacantie, dank zij een langdurig verblijf in Bergen aan Zee, voldoende door zeelucht en baden was versterkt, anders zou ik het bezwaarlijk uitgehouden hebben in die smoorheete zaal, waar zwaar de walm hing van veel sigarendamp. Is het geen schande, dat men daar niet het rooken verbiedt?

Ik begrijp niet, dat in een behoorlijk theater net rooken geduld wordt, en dat Speenhoff niet weigert met zijn gezelschap op te treden in zoo'n onhoudbare walm-atmospheer....

Nu over den avond zelf.

Is er wel een populairder man in ons land dan Speenhoff?

Ik zou me kunnen voorstellen, dat er Nederlanders zijn, die den naam van Willem Royaards niet, of nauwelijks gehoord hebben, maar voor geen Nederlander, 't zij hoog of laag in stand of aanzien is Speenhoff een onbekende, want wie hem ook zèlf niet hoorde zingen, kent toch zijn liedjes. Van mindere bekendheid evenwel is, dat deze man van groote gaven, eveneens schilder, teekenaar en ook drama-schrijver is, tenminste wanneer men zijne geestige éénactertjes, die sprankelen van leven, humor en menschenkennis onder die wijdsche titel aangeduid wil zien.

Het zedespelletje: ‘De Voet’ kan wat dialoog en geestestinteling betreft, met zeer goede eenacters van Schnitzler wedijveren, maar daarover nu niet.

Ditmaal zagen wij, behalve een voordracht van Mevr. Marie van Westerhoven, ‘De Aarde’ door Speenhoff, eene schoolles in rijm over de aarde, die ons matig beviel, een ‘Woorden-spel’, ‘De Schat’ eveneens door Speenhoff, dat wel niet zoo geestig is als ‘De Voet’, maar in ieder geval levenswaar is.

‘De Schàt’ - is niet zoo'n heel erge schat, tenminste niet voor haar man - althans niet in den conventioneelen zin van het woord - want zij bedriegt hem.

Hierin schuilt van het vlak uit waarin dit stuk is geschreven niet zooveel kwaad.

Men bedenke toch dat Speenhoff niet zoo zeer moralist is, als wel de man met die soort philosophischen kijk op het leven, dat men de dingen nu eenmaal moet nemen zooals ze zijn. En dienzelfden kijk op het leven heeft ook de ‘*hij*’ in het stuk, die zijn vrouwtje blijft aanbidden ofschoon hij weèt.

‘Ik houd van haar’ is geheel zijn antwoord, en geheel zijn verontschuldiging van zijn doen, en - de intrigue is hiermede eigenlijk verteld.

Zij komt van haar minnaar bij haar man terug, voor wien ze zijn lievelingsbloemen heeft medegebracht. - Hij aanvaardt ze met een glimlach. - Maar met haar vrouwenintuïtie begrijpt zij al spoedig door zijn oogenkijken, door de aarzeling in zijn stem, door zoovele aanduidingen, die in het leven zekerheden zijn, dat hij begrijpt.

En zoo is dit zedespelletje een stukje van wetend begrijpen en van begrijpend weten.

Natuurlijk droeg Speenhoff zelf nog eenige liedjes van hem voor. Ditmaal kregen Pieter Jelles op het Loo en de buste van Abram Kuyper er gelijkelijk van langs.

Ook zijn oude weemoedige en vroolijke liedjes hadden het gewone succes.

‘Het Nieuwe Ministerie’.
Blijspel in drie bedrijven van Julius Magnussen.

Nu bijna al onze gedachten vol zijn van het nieuwe ministerie, en iedereen er zijn meening over uitspreekt, of de Socialisten wèl of niet een ministerzetel hadden moeten aanvaarden, is het alleraardigst van Heijermans gevonden om het stuk: ‘Het nieuwe Ministerie’ in studie genomen te hebben, dat ongeveer hetzelfde behandelt als waarover men nil in Nederland spreekt, dus dat zeer up to date is.

Hans Juslesen, redacteur van ‘de Pers’, een prachtman, die altijd recht en eerlijk door het leven is gegaan, wordt door zijn tegenpartij Prof. Peder Gram, redacteur van ‘Het Vaderland’, wien de vorming van een burgerlijk-socialistisch ministerie is opgedragen, aangezocht minister te worden.

Niettegenstaande Juslesen als socialist lijn-

recht in politiek tegenover Gram staat, wien hij altijd fel in zijn courant heeft bestreden, laat hij zich toch door dezen ompraten en geeft toe een ministerzetel te zullen aanvaarden. De zoon, die dit hoort, vindt dit verraad tegen zijns vaders oorspronkelijke beginselen en hij, die vol liefde tegen den inderdaad idealen vader opziet, verijdelt dit.

Hij dringt de drukkerij van zijn vader binnen, en laat het tegenovergestelde bericht in de Pers zetten. Zoodat het morgenblad den lezers van de Pers bekend maakt, dat Hans Juslesen *beslist* geweigerd heeft zitting in het nieuwe ministerie te nemen.

Als de vader 's morgens dit bericht leest, is hij woedend, en begrijpt niet wie de dader is. Maar Svend antwoordt kalm, nadat hij een massa artikelen uit oude couranten van de hand van zijn vader heeft voorgelezen, waarin deze steeds hevig tegen de beginselen van Prof. Gram is te keer gegaan.

'Een goed kind kastijdt zijn vader als het noodig is.'

En de vader zegt lachend: ''t Is kras, dat een jongen van twintig jaar een heel ministerie laat vallen.'

Eene kleine liefdesintrigue loopt nog door dit stuk. De dochter van Juslesen, Edith, is verloofd met een mode-gek, op wien ze eerst verliefd was, maar van wien ze al gauw genoeg krijgt. Zij verbreekt het engagement, ook omdat zij Jonas Gram liefheeft, die geen goede vrienden met zijn vader is en waarmee zij zich verlooft, als prof. Gram zijn zoon voorgoed verstoot, nadat hij gehoord heeft hoe Jonas redacteur van 'de Pers' zijn vriend Svend geholpen heeft met het veranderen van het zoo belangrijke couranten bericht.

Het is een heerlijk frisch, eerlijk stuk, en wie in de gelegenheid is dit stuk te zien, moet het bepaald niet verzuimen. Hans Juslesen, een pracht-vader, de eenvoudige, guitige, en innig verstandige man werd door den heer van der Veer op een wijze weergegeven, die niet genoeg te waardeeren valt. Vooral zijn stil spel was prachtig.

Hij was de eenvoudige burgerman, los van manieren, goedig en goedhartig, een 'engel van een vader' - een waar contrast van Gram, die gespeeld werd door Adolf Bouwmeester, die zich een uitstekend type had gemaakt: een fijn-besneden kop, uiterst correct en vleiend, waar het zijn voordeel was. Specht gaf als Christian Lynge, de zetter, een grappig, niet hinderlijk dronkemanstype.

'De Fakkelloop',
Tooneelspel in vier bedrijven door Paul Hervieu, bij de Kon. Vereeniging: 'Het Nederlandsch Tooneel'.

Wij leven niet meer in den tijd, dat de moeder zich voor haar kind opoffert.

De moeder eischt, het kind eischt en het is dwaas en zeer weinig wijsgeerig te veronderstellen, dat elke moeder beslist eene goede moeder, en elke dochter beslist eene slechte dochter moet zijn.

Het geheele stuk is gebaseerd op het volgens den schrijver onomstootelijk feit, dat elke moeder zich haar heele leven opoffert.

Al heeft Hervieu ook van *één* moeder verteld, die dit doet - en op zulk eene dwaze, onverstandige wijze, dat zij daardoor haar eigen moeder den dood indrijft, toch handelt stellig *dè* moeder niet aldus, en verwerpt eigen geluk, besteelt haar moeder,

stelt alles in 't werk, dat deze spoedig sterft; en... dit alles uit groote liefde voor haar dochter.

Zij, Sabine, aanbidt haar kind, en als zij door een trouw vriend, dien zij lief heeft, ten huwelijk wordt gevraagd weigert zij - uit liefde voor haar kind.

Onmiddellijk vertrekt de vriend naar Amerika.

Een uur later deelt Sabine's dochter haar mede, dat zij zich verloofd heeft.

Tranen - verwijten! De grootmoeder verzoent, - de verloving gaat door.

Het paar trouwt twee maanden later.

Tegenspoed in zaken maakt het huwelijk ongelukkig.

Met de kleine som van eventjes 300.000 francs kan de jonge man weer op dreef komen.

Niemand heeft het geld. Alleen grootmoeder. Maar die heeft op het sterfbed van haar man beloofd nooit geld te leenen of te geven.

Grootmoeder weigert - het verwende kleindochtertje wordt ziek - zenuwziek en zoo.... Ze kan alleen beter worden als de 300.000 francs er zijn om haar man te helpen. Moeder Sabine moet dan maar aan haar schatrijken oud-aanbidder in Amerika schrijven. De naam Stangy te Amerika op het adres is zeker voldoende, want niemand heeft ooit meer anders van Stangy gehoord!! Maar men vindt het adres in een adresboek!! Toevallig.

Moeder Sabine vindt dit begrijpelijkerwijze uiterst pijnlijk, de dochter valt flauw, en flauwer - na moet het. Dat niet onmiddellijk antwoord komt, vindt Marie-Jeanne vreeselijk en ze wordt àl zieker.

Nu jokt de moeder om haar kind te redden, dat het geld komt, en....

Zij tracht door een valsche handteekening het geld van haar moeder te stelen.

Dit mislukt.

De dochter wordt nòg zieker en moet zoo erg noodig naar den Majola-pas in Engadin.

Grootmoeder, bij wie moeder en kleindochter en man inwonen, wil wel alles bekostigen als zij meegaat. Zij wil niet van haar lieve!!! dochter Sabine weg.

Deze zegt, dat zij niet meê mag, want de dokter heeft haar gewaarschuwd, dat de oude mevrouw daar stellig zou sterven.

'Haha' denkt de lieve!! Sabine. 'Is ze dood dan is er geld - en dan is mijn schoonzoon gered en mijn Marie-Jeanne weer beter.' De grootmoeder gaat dus mede.

Heel toevallig ontmoeten zij dadelijk in Engadin Stangy, die ondertusschen getrouwd is, en hier voor de gezondheid van zijne zieke vrouw vertoeft. Hij helpt den schoonzoon onmiddellijk aan eene schitterende betrekking in Amerika. Tegelijkertijd is Marie-Jeanne genezen, en krijgt hevig ongenoegen met haar moeder als zij deze vertelt mèt haar man te vertrekken.

In ongenoegen scheiden zij, en heel toevallig sterft tegelijkertijd de moeder en - het scherm valt (gelukkig!) nadat de moeder heeft uitgekermd: 'Ter wille van mijn dochter heb ik mijn moeder gedood.'

- Als moeder is Sabine al even slecht geteekend dan als dochter, en al schreef de heer Van Nouhuys ook in 1902 bij de eerste opvoering van 'De Fakkelloop': 'Hervieu is moralist en wijsgeer', ik durf te beweren, dat Hervieu in ieder geval geen menschenkenner is, en evenmin de moeders als de dochters kent, want de moeders zijn niet zoo goed en de dochters niet zoo slecht als déze zijn.

Het spel was niet zóó goed, dat dit den slechten inhoud van het stuk kon vergoeden. Jan C. de Vos alleen was best, de goede, oude hoogleeraar, de wijze, maar helaas niet vermogende schoonvader. Natuurlijk had mevrouw Mann-Bouwmeester als Sabine weer prachtige momenten.

Driekoningen-avond.
Blijspel in 9 tafereelen van William Shakespeare bij de Kon. Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel.

9 Tafereelen zijn veel, en duren lang als men verwacht het algemeen bekende, geestige blijspel van Shakespaere, heerlijk los en vlot en grappig te zien gespeeld, en men zit daar op een mooien, zomerschen avond in afwachting en spanning op het blijspel, dat ons moet doen schateren van het lachen, dat ons zoo met zijn geest gevangen houdt dat ons van het eene bedrijf moest doen verlangen naar het andere te wachten.

Waar bleef de lach?

O ja, dan als we Malvolio zagen verschijnen, de op zichzelf verliefde dwaze hofmeester, zoo heerlijk dwaas en lachwekkend door den heer Van Schoonhoven weergegeven, ja, dan mòest men lachen.

Is er iets bespottelijkere te denken dan Malvolio met zijne kleurige kousen, Zijne kleeding en zijne houding, die dadelijk al bij een iedereen lachlust opwekt, lezend

den brief, dien hij vermoedt afkomstig te zijn van zijne meesteres, de schoone en veelbeminde gravin Olivia! Hulde aan den heer Van Schoonhoven!

O, waren de Nar (Louis de Vries), Jonker Tobias (Schulze) en de anderen even goed in hun rol geweest, de opvoering zou ons niet zoozeer zijn tegengevallen.

Eenheid, losheid, geest ontbrak.

't Werd zwaar gespeeld.

Louis de Vries deugt niet voor den Nar.

Rika Hopper, Viola, in haar travesti voor Cesario spelend, zei met volle, diepe, mooie stem, geestige zinnen. Schulze, als Tobias, struikelde telkens over zijn eigen woordenvloed, zoodat men zich meer met zijn luidruchtig doen kon vermaken, dan met hetgeen hij te vertellen had.

Wat de inhoud van dit blijspel betreft, meen ik dat het onnoodig is U dezen mede te deelen, want, mij dunkt, dat ieder uwer Shakepeare's Twelfth Night wel in uw schooltijd hebt bestudeerd en ge- en herlezen,... mischien wel tot vervelens toe.

Eerste Wandeling door den Haag.
Op verzoek eener Indische abonnée.

Eene abonnée uit Indië, die mij meedeelt met bijzondere belangstelling te volgen de mode-raadgevingen en adressen uit persoonlijke ervaring, welke ik van tijd tot tijd in de Lelie geef, verzoekt mij een speciaal artikel te willen wijden aan hetgeen naar Holland repatrieerende dames noodig hebben in zake toilet, om, zonder bedrogen en bedot te worden, of in buitensporige uitgaven te vervallen, er

uit te zien als up to date Europeesche verschijningen. -

Inderdaad, het is een feit dat door niet-betrouwbare winkels, allereerst natuurlijk in het buitenland, met name in Parijs, waar zoovele pas-aangekomene dames haar eerste toilet-inkoopen doen, een schandelijk misbruik wordt gemaakt van het niet volkomen op de hoogte zijn van prijzen en modes der zooeven gearriveerde tropenbewoonsters. In het Weekblad voor Indië werd voor eenigen tijd een beschrijving gegeven van het lot van zoo'n ongelukkig slachtoffer, dat zich door een hôtelmeisje naar een hoeden-magazijn had laten verwijzen, waar men haar een vod in de handen had gestopt voor ettelijke guldens, waarvan zij later ontdekte dat het noch dien prijs in de verste verte waard was, noch ook maar eenigszins beantwoordde aan de eischen van wezenlijken chic. Dergelijke er-in-looperijen gebeuren gedurig. Zelve was ik er onlangs getuige van, hoe een blijkbaar zooeven uit Indië gearriveerd piepjong dingetje een hoofddeksel werd aangesmeerd, waarvoor geen ander woord was te vinden dan belachelijk. Het meisje kende blijkbaar noch den Haag, noch iets anders dan haar Indisch vaderland; zij werd verlokt door de schrille kleuren van het haar hoogelijk aangeprezen gevaarte, en, zij schafte het zich, mir nichts dir nichts, onmiddellijk aan, met achterlating zelfs van haar bescheiden reishoedje zóó prachtig vond ze zichzelve. Het spreekt vanzelf dat solide magazijnen zich niet op die wijze zullen gedragen jegens hun cliëntele, maar, juist daarom vraagt mijne correspondente terecht aan mij om een opgave van zulke solide adressen. En dan ook is het zoo waar wat zij elders schrijft in haren brief: ‘Eene dame, die langeren tijd in Indië woonde, ver van de verlokkingen en de luxe der Europeesche winkels, wordt, als zij die heerlijkheden op eenmaal alle tegelijk ziet uitgestald, en daarenboven door hare terugkomst in Europa van alles nóódig heeft ineens, zoo licht “bewildered” zooals de Engelschen zeggen, en laat zich daardoor verleiden het noodige veel te veel uit te breiden, het om noodige uit onverstand aan te schaffen, in een woord zich te laten overrompelen door allerlei op zichzelf beschouwd heel mooie en bruikbare maar nochtans in haar speciaal geval op den duur geheel overtollige dingen.’ -

Inderdaad, het kan niet genoeg herhaald worden, ieder onzer dient rekening te houden niet alleen met eigen leven en omstandigheden, maar ook met eigen figuur, gelaat, levenswijze, kennissenkring. Wie b.v. avond aan avond concerten, comedies, en partijen bezoekt heeft uitteraard beslist noodig een of meer ‘eveningwraps’, van elegante soort, en van praktischen aard beide, terwijl daarentegen de huismoeder, die overdag haar boodschappen en visites doet, en hare kinderen begeleidt, en zich des avonds slechts bij uitzondering de uitspanning van het uitgaan veroorlooft, goed zal doen voor en boven alles een of meer uitstekend-zittende tailleurs met daarbij behoorende blouses aan te schaffen en zichzelve te voorzien van die kleine details die voor en boven alles kenmerken distinctie, namelijk een elegante parapluie, laarzen van een goed model, goedzittende handschoenen, enz.

Maar, voor en boven alles, - en, der uit Indië komende dame, die een groot deel van den dag dáár was zonder corset, in sarong en kabaja, zij dit speciaal op het hart gedrukt - schaf U onmiddellijk aan een goedzittend corset, want geen japon, hoe mooi ook, of hoe volmaakt ook van coupe, kán ooit werkelijk goed kleeden, wanneer het figuur niet tot zijn recht komt door een uitstekend vervaardigd corset. - De firma Huyser in Amsterdam, Heiligenweg 4-6, en madame Derwel in den Haag, Anna Paulownastraat 19, durf ik beiden in dit opzicht onbepaald aanbevelen, als up to date en als absoluut-betrouwbaar. Men kan bij beiden terecht zonder in buitensporig dure

prijzen te vervallen. Maar, ik leg er den nadruk op, het is in elk geval eene domheid te denken dat een goedkoop klaar gekocht corsetje het óók wel doen kan, waar aanmeten in 99 van 100 gevallen inhoudt dat men gevrijwaard wordt voor welken hinderlijken druk òok, en dat er rekening wordt gehouden met de afwijkingen of bijzonderheden bijna zonder uitzondering aan de meeste figuren eigen. - Het is nu de aanvang van een nieuw seizoen, en ook op het gebied corsetten verandert de mode, zoodat het te vroeg is om reeds nu daarvan uitvoerige beschrijvingen te geven; wij zagen reeds dezen zomer de m.i. zéér leelijken terugkeer van de 'ventre', en het is en blijft daarom hoogst twijfelachtig of die nieuwigheid zal stand houden. Hoe dit echter zij, eene dame die zich in dit alles om voorlichting wendt tot de beide bovengenoemde firma's - die ik beide uit persoonlijke ervaring ken sinds lange jaren - zal stellig *goed* worden geraden, naar eigen figuur en om-

standigheden, zonder een dom eenzijdig vasthouden aan de nieuwste, misschien morgen weer verdwenen modegril. -

Hetzelfde durf ik, - insgelijks uit eigen ervaring, - met denzelfden nadruk zeggen van Maison Pfaff, Plaats 24, den Haag, waar de uit Indië repatrieerende dame in bijna elk opzicht terecht kan, zoowel op het gebied van tailleurs als op dat van avondtoiletten, op dat van blouses zoowel als op dat van mantels of bont. Ik stel mij voor, zoodra ik in den Haag terug ben gekeerd, een meer uitvoerig overzicht te geven van hetgeen de verschillende door mij genoemde magazijnen bieden als winter-expositie. Maar, om mijne Indische abonnée, die schrijft uit naam van velen - zegt zij - niet langer te laten wachten, wil ik alvast beginnen met deze algemeens raadgevingen. Van Maison Pfaff kan ik niets dan goeds getuigen. Als men veel reist, en, zooals ik b.v. dezen ganschen zomer, vertoeft op eene luxe-badplaats, dan ziet men zoovele dwaasheden en leelijkheden op mode-gebied, dat men des te meer waardeering krijgt voor die Huizen, die werken met waarachtig cachet en distinctie, die terwijl zij zijn op de hoogte der laatste mode, die nochtans niet overdrijven, maar integendeel weten aan te passen aan de omstandigheden en het figuur van iedere dame persoonlijk. Dit nu is volkomen toepasselijk op de firma Pfaff. - Op het gebied hoeden verwees ik reeds meermalen naar de bekende zaak van den heer van Doren, den Haag, Hoogstraat, 's zomers ook in Scheveningen, en, voor zoover ik weet ook in Amsterdam gevestigd. Het treft mij altijd opnieuw dat men daar de meest up to date hoeden ziet, die namelijk welke in het buitenland reeds lang gedragen worden als men in Holland nog niet zoover is op dat gebied. Het is namelijk nog steeds eene Hollandsche eigenaardigheid op het punt hoeden speciaal eene mode ten achteren te zijn. Dit voorjaar b.v. was het kleine, dikwijls belachelijk *te* kleine notedopje van hoed - dat ook de meest vette en lompste dame opzette omdat het ‘mode’ was - reeds lang overal een ‘overwonnen standpunt’ geworden, toen de Hollandsche vrouwenwereld er nog maar steeds gretig naar greep. In dit opzicht nu munt de firma van Doren uit door een hoogst aanbevelingswaardige ‘vóórlijkheid’ inzake de aanwezige keuze van modelhoeden, die daarenboven zich meesttijds onthouden van de juist op dit punt hoeden zoo gevaarlijke hedendaagsche neiging tot excentriciteit en wansmaak. - De quaestie der coiffure, die op het goed-zitten en het al of niet flatteeren van een hoed zoo grooten invloed uitoefent, kan worden opgelost door den heer Hamburger, Noord-einde, den Haag, de coiffeur der Koningin, en dientengevolge óók van de elite van den Haag. Op de avonden der Diligentia-concerten is de heer Hamburger dientengevolge steeds onzichtbaar voor den gewonen medemensch, want iedereen die ‘meedoet’ moet dan door hem gekapt worden. - En nu kan ik nog verwijzen voor haar, die van parfumerieën en aanverwante artikelen, als corsage-bouquets, enz, houden, naar de prachtige en vanouds bekende zaak van den heer Letitre in den Haag, op de Groenmarkt en in de Passage beide, ik kan nog terloops herinneren aan de bij het ‘uitgaan’ onvermijdelijke byouterieën, waarvan men bij den heer Horn, Noord-einde, den Haag, een verleidelijke keuze vindt, en ik kan herhalen, wat ik reeds vroeger zeide, namelijk dat zij die aan huis of door naaisters laten maken, in stoffen en garneering uitstekend terecht kunnen zoowel in de bekende zaak van Schade en Oldekott in den Haag, hoek Spuistraat en Veenestraat, en ook te Amsterdam gevestigd, als in de zoo magnifique verbouwde magazijnen van den heer Bothe, den Haag, Veenestraat, of ook last not least in het magazijn van de firma van der Horst, Fluweelen Burgwal, den Haag - - maar het zou mij te ver voeren indien

ik in dit eerste artikel reeds nu uitvoerig ging schrijven over al deze magazijnen, op wier nieuwe winter-expositie ik alsnog uitvoerig hoop terug te komen. Ook de quaestie van het ondergoed, dat in het toilet een even groote rol speelt als de bovenkleederen, hoop ik in een volgend artikel uitvoerig te behandelen; de heer Drabbe, den Haag, in de Spuistraat b.v., is in dit opzicht een zeer vertrouwd adres. Evenzeer als de firma Veltwitsch, den Haag, Hoogstraat en Heerengracht, uitmunt in alle mogelijke kleinigheden van jabots, lint, garneering, enz. - Met dit eerste artikel heb ik slechts een voorloopige aanduiding willen geven van wat ik weet *uit eigen ervaring* goed te zijn en solide. Ik kan en zal stellig namen hebben vergeten, en reeds bij voorbaat bied ik dezulken daarvoor mijn excuus aan. Het ligt in mijn bedoeling mijne Indische abonnée in eenige volgende artikelen in te leiden in de bijzonderheden der verschillende benoodigdheden welke het wenschelijk is aan te schaffen bij repatrieeren,

en het spreekt vanzelf dat ik tot dat doel meer plaatsruimte noodig heb dan ik in één enkele Lelie kon afstaan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wordt vervolgd.)

P.S. Dit artikel overlezende herinner ik mij o.a. te hebben vergeten ‘De Duif’, den Haag, Veenestraat, waar ik klaar-gekochte, niet-aangemeten artikelen in zeer ruime keuze heb gezien, en met bevrediging heb aangeschaft en gedragen. -

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

B. de S. - Ik dank U hartelijk voor Uw lief schrijven, en ik begrijp heel goed dat de drukte met Uw gezin U belette de Lelie-corr. aan U eerder te lezen. Maar het spijt mij zeer dat gij om zulk een droevige reden Uw hart bij mij komt uitstorten, want ik ken niets op het punt dieren, dat naarder en onbevredigender is dan het hen verliezen door zoek-raken. Dood en ziekte zijn dingen die het leven nu eenmaal onvermijdelijk meebrengt, maar dat wegloopen, van katten speciaal, is zoo bijzonder ontmoedigend. omdat ook de meest mogelijke liefde en zorg het niet schijnt te kunnen verhinderen. Ons vondelingpoesje, dat wij, door de vorige bewoners achtergelaten, in ons huis vonden, en tot ons namen, is, evenals Uw katje, buitengewoon schuw. Wij namen haar om die reden dan ook mede naar hier, in plaats van haar uit te besteden, en tot hiertoe komt zij gelukkig, niettegenstaande zij wel eens liefdes-tochtjes onderneemt,

steeds 's avonds thuis. Zij is dol op Marie, en al de honden verdragen zich zeer goed met haar, behalve Benjamin, die het uit jaloezie op een schreeuwen zet zoodra hij haar maar ziet, waarop zij harerzijds dan terstond de vlucht neemt, want zij is een zeer zacht en volstrekt niet krabberig diertje. Ik voor mij zou nooit meer een dier in een asyl durven uitbesteden, omdat ik van iemand heb bijgewoond dat haar mooie, trouwe hond in zoo'n asyl een afschuwelijke huidziekte opdeed. De hond namelijk was, terwijl zijn meesteresse op reis was, door haar aan zoo'n asyl toebetrouwd, en zij kreeg hem met die ongeneeslijke ziekte terug, waarvan de veearts haar zeide, hoe hij die zonder eenigen twijfel had opgedaan in het hok in het asyl, waarin vóór hem een andere, met dien besmettelijken uitslag behepten hond had gezeten. Het arme dier heeft nog een jaar lang geleefd onder voortdurend lijden, niettegenstaande de meest zorgvuldige verpleging en oppassing - Veel troost durf ik U niet geven, omdat ik onlangs juist hoorde van een andere dierenvriendin, hoe hare twee katjes haar bij eene verhuizing, op dergelijke wijze als het U is gegaan, zijn ontkomen; ook mijne vriendin, met wie ik samenwoon, verloor eens een kater door wegraken, zonder dat zij hem ooit heeft teruggekregen, niettegenstaande zij extra beneden in haar huis is gaan slapen, om elk geluid dat op zijn miauwen geleek te kunnen opvangen, en hem te kunnen zoeken dan. Ik hoop van harte dat Uw lieveling nog terecht komt, en reken er op dat gij mij dit dan wel zult laten weten, nietwaar? - Met Uw gezinnetje gaat het dus weer goed? - Dat verheugt mij zeer. Inderdaad hebt gij goed geraden, dat het mij nimmer invalt een korter of langer stilzwijgen mijner correspondenten hun kwalijk te nemen. Er zijn zoo vele geldige redenen, die iemand soms afhouden van correspondentie, en zoo dikwijls ondervind ik dan ook, hoe ik heel trouw word gevolgd door hem of haar, die nochtans bijna nooit van zich liet hooren. Vriendelijk gegroet.

Errata.

Peccavi! voor peccavie in de Holl. Lelie van 17 September 1913, bl. 180, kolom 2, noot 1. - Het heeft veel van ‘geneesheer, genees eerst u zelven’. - O, die drukfout-duivel!

A.J.S.v.R.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Gedachtenwisselingen van Rarda Lieftink en die van C. Wierdels van Niekerken, evenals de Correspondentie aan **Febr. II, E.v.B. - B. te B., A. van L., Rarda Lieftink, J.S.** en **Mevr. van M.-G.** nog wachten.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

8 October 1913
27ste Jaargang.
No. 15.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Iets naar aanleiding van ‘De Sleutel tot de Theosophie’ door H.P. Blavatsky.
III.
Devachan en Nirvâna.
(*Vervolg van No. 14*).

De menschen, die niet *leven*, maar zich laten leven, die hier vegeteeren en het vooruitzicht nog zoo kwaad niet vinden altijd door te vegeteeren en nooit in hun zalige rust te worden gestoord. De menschen, die, volgens Dante, op aarde leefden ‘zonder blaam en zonder lof’, die trouw noch ontrouw waren aan God, die slechts leefden voor zichzelf. Dante's hemel bant hen uit, omdat zij zijn schoonheid

verduisteren. Dante's hel drijft hen uit, omdat de schuldigen zich zouden kunnen beroemen op hun tegenwoordigheid, maar.... (ze behooren niet tot

de straks genoemde uitzonderingen) in mevrouw Blavatsky's Devachan is plaats voor hen allen.

'Na de ziel voor de smarten van het afgeschud, persoonlijk leven een evenredige, ja honderdvoudige vergoeding te hebben toegestaan, wacht Karma met haar heirleger van Skandha's op den drempel van Devachan, vanwaar de Ego weer te voorschijn treedt om een nieuwe incarnatie te beginnen.

Als zoo vele wraakgierige geesten werpen zij (de Skandha's) zich op zijn nieuwe persoonlijkheid (blz. 184). 'Het is op dit oogenblik, dat het toekomstig lot van den nu uitgerusten Ego in de weegschaal der rechtvaardige Vergelding trilt, want thans komt hij andermaal onder de heerschappij der actieve, karmische wet. Het is in deze nieuwe, op hem wachtende geboorte - gekozen en voorbereid door die geheimzinnige en onverbiddelijke, hoewel in wijsheid en billijkheid onfeilbare wet - dat de zonden van zijn vorig leven gestraft zullen worden. Doch het is geen denkbeeldige hel met theatrale vlammen en belachelijke gestaarte en gehoornde duivels, waarin de Ego geworpen wordt, maar juist deze aarde, het gebied en tooneel zijner zonden, waar hij voor elke slechte gedachte en daad zal hebben te boeten (blz. 168).

H.P.B. maakt Devachan niet bijzonder aantrekkelijk, maar de aarde komt er nog slechter af.

Devachan is de geïdealiseerde voortzetting van het aardsche leven, een tijdperk van vergeldende vereffening en een belooning voor *onverdiend*[1)] onrecht en lijden in dat leven ondervonden' (blz. 160). 'Na den dood ontvangt hij alleen vergoeding voor het *onverdiende*[1)] lijden, dat in het afgeloopen leven zijn deel was' (blz. 192).

En de aarde?... Een tranendal, een werkelijke hel, waar de misdadiger (of mensch, wat synoniem schijnt) slechts straf, vergelding en wraak heeft te vreezen, waar niets dan kommer en ellende, zelfs *onverdiend* lijden hem wacht.

Zou die sombere kijk op het aardsche leven niet ook te danken zijn aan Mahatmâ's, eens hier op aarde Hindoes, Boeddhisten en Brahmanen, met hun sterke neiging tot mystiek pessimisme?

Dat telkens weer: 'straffen en beloonen en vergoeden' doet mij zoo onaangenaam aan. Ik kan er het rechte woord, de geschikte uitdrukking niet voor vinden, maar iets in mij wordt er door gekwetst en beleedigd, ik voel het pijnlijk als een moreele vernedering.

Ik geloof niet aan belooning en straf anders dan de onvermijdelijke gevolgen van goed en kwaad. Oorzaak en gevolg, zijn hier, evenals overal, onafscheidelijk met elkaar verbonden. De vèr-strekkende gevolgen van goede en slechte gedachten en daden voor ons zelf en voor anderen, laat ik hier buiten spel, maar zelfs het directe gevolg, wanneer men het goede doet, is: een gevoel van vrede; en wanneer men het nalaat, of het kwade doet: een gevoel van onvrede en disharmonie. Wanneer men het dan per sé zoo noemen wil dan is dat, en dat alléén de belooning en de straf.

Op blz. 193 leest men het volgende, dat in lijnrechte tegenspraak is met het vroeger aangehaalde: 'Op het plechtig oogenblik van het sterven en zelfs bij een plotselinger dood, trekt heel het afgeloopen leven tot in de kleinste bijzonderheden aan 's menschen geestesoog voorbij.... Hij ziet zich thans zooals hij werkelijk is, onopgesmukt door vleierij of waan en kan een juist denkbeeld omtrent zichzelf vormen. Hij leest zijn

1) Ik cursiveer. J.v.R.

1) Ik cursiveer. J.v.R.

leven, evenals een toeschouwer bij het verlaten der arena nog een blik terugwerpt; hij gevoelt en weet, *dat al het hem overkomen lijden rechtvaardig verdiend was*.[1)]

Alweer een bewijs, dat de Mahatmâ's, al noemt H.P.B. ze volmaakt en in het bezit van de waarheid, wel eens van meening verschillen. Deze mededeeling zal door alle spiritualisten worden beaamd en het vermoeden is gewettigd, dat H.P.B., toen zij haar ontving, zelve nog eenvoudig spiritualiste was en de mededeelingen der Mahatmâ's nog niet had vastgelegd in leerstelsels en dogma's.

Toen Cora Richmond, het begaafde trancemedium, eens werd gevraagd naar de oorzaak, dat spir. manifestaties, die bij de eerste Christenen zoo veelvuldig voorkwamen, later bijna geheel verdwenen, gaf zij ten antwoord: de eerste Christenen bouwden een leer, een geloofsleer op de mededeelingen van gene zijde, maar toen zij bemerkten, dat die mededeelingen niet altijd met hun leer overeenkwamen, onderdrukten zij het spiritualisme om hun *leer* te redden.

Ja, dat juist is de dwaling geweest alle eeuwen door, de dwaling ook nog in onzen

1) Ik cursiveer.

tijd. Maar het gáát niet om de *leer* het gaat om het *leven*, het geestelijk leven; en dat duldt geen knellende banden en boeien, dat laat zich niet knechten, dat mag men niet vastleggen in vormen en leerstelsels, die altijd gebrekkig zijn en verschillend en veranderend. (All *systems* must naturally become corrupt in many parts, when worn out by long usage). Wanneer een godsdienstleer niet meer voldoet, wanneer de vormen en leerstelsels voor ons hun inhoud hebben verloren, wanneer zij ontaarden in dogma's en ceremoniën zonder beteekenis, in één woord, wanneer we er aan zijn ontgroeid, dan moeten zij vernieuwd worden, moeten desnoods worden opgeofferd om den inhoud, het beginsel meer zuiver te handhaven. De letter doodt, maar de geest maakt levend.

Op blz. 173 zegt de Onderzoeker over het spiritualisme: ‘Ik moet erkennen, dat het een zeer troostrijk geloof is, en het is niet te verwonderen, dat zij, die het aanhangen, het slechts ongaarne opgeven.’

De Theosoof antwoordt: ‘Zij worden daartoe ook niet gedwongen, tenzij de waarheid door hen boven een verdichtsel, hoe ‘troostrijk’ dan ook, wordt verkozen. Hoe onaantrekkelijk onze lesringen voor de spiritualisten mogen zijn, is toch niets van hetgeen wij gelooven half zoo wreed en zelfzuchtig als hetgeen zij prediken. Ik bedoel hun leer van de terugkeer der geesten.

Neem aan dat Devachan - noem het als ge wilt het paradijs, een plaats van zaligheid en allerhoogst geluk, als het *iets* wezen zal - inderdaad zulk een plaats of liever zulk een *toestand* is, dan zal het gezond verstand ons zeggen, dat daar geen verdriet en zelfs niet de schaduw van eenige smart ondervonden kan worden. ‘God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen,’ d.w.z. van hen, die in het paradijs zijn, lezen wij in het boek veler beloften. Als nu de geesten der dooden in staat zijn terug te komen en alles te zien wat er op aarde voorvalt, in 't bijzonder wat hun nabestaanden betreft, welk soort van geluk moet er dan voor hen zijn weggelegd?

Bij voorbeeld: Een moeder sterft en laat haar kleinen, die zij aanbidt, hulpeloos achter en misschien ook een geliefden echtgenoot. Wij zeggen, dat haar geest of Ego - de individualiteit, die nu voor het geheel Devachanisch tijdperk met de edelste gevoelens is vervuld - thans voorgoed het ‘tranendal’ heeft verlaten, en dat in de gezegende onwetendheid aangaande al de ellende die hij achterliet, zijn toekomstige zaligheid ligt. De spiritualisten daarentegen zeggen, dat hij zich er levendig van bewust is en zelfs meer dan vroeger, omdat ‘geesten zoo veel meer zien’ dan stervelingen in het vleesch vermogen. Wij beweren, dat de zaligheid van den Devachani hierin bestaat, dat hij stellig overtuigd is zich nog op aarde te bevinden en van den dood niets afweet; dat het geestelijk *post-mortem bewustzijn* der moeder haar denken doet door al haar kinderen en degenen, die zij lief had, omringd te zijn; dat er geen leemte bestaan zal, noch schakel ontbreken om den toestand harer lichamelijke bevrijding zoo volkomen en gelukkig mogelijk te maken. De spiritualisten ontkennen dit stoutweg.

Ja, dat doen wij héél zeker, *juist omdat wij (de) waarheid verkiezen boven een verdichtsel, hoe ‘troostrijk’* dan ook (blz. 173).

Hoe is het mogelijk, dat iemand zich kan verheugen op zulk een Devachan, ‘een plaats van zaligheid en allerhoogst geluk’, (blz. 174), waar die zaligheid niets is dan fantasie, zelfmisleiding en begoocheling, het geluk niets dan schijngeluk, ‘voorwaar erger dan een waan.’

Jaren geleden was ik eens in een krankzinnigengesticht om iemand te bezoeken en herinner ik mij een dame, die ook genoot (?) van zoo'n schijngeluk. Ze verbeeldde zich keizerin (ik meen keizerin Elizabeth van Oostenrijk) te zijn. Ze was een mooie, sympathiek aandoende jonge vrouw en ze genoot werkelijk van haar waanvoorstelling. Maar.... o, wat stemde het mij treurig.

Misschien zal iemand mij tegemoet voeren, dat zij voor zichzelf toch gelukkig was, - ja, op mijn vraag hiernaar antwoordde men bevestigend. Maar.... in gemoede, is er iemand onder u die dat geluk benijdt, die het wenscht voor zichzelf? En toch *is* dat de zaligheid, de volmaakte, ongestoorde zaligheid tien à vijftien eeuwen lang, de zaligheid die een vergoeding, een vereffening, een belooning moet heeten voor al het lijden (onverdiend dikwijls) van dit aardsche 'tranendal'. En *dat* vooruitzicht moet dienen om de misdadigers in de strafgevangenis der aarde het leven dragelijk te maken.

Het groote verschil tusschen de levensbeschouwing van H.P.B., geïnspireerd door haar Oostersche Mahâtmâ's en de onze *moet* en *kan* ook hier veel verklaren.

Wij spiritualisten hebben niet zoo'n zwart-

galligen kijk op het leven. Wij beschouwen dit aardsche leven niet als een boete en straf, maar als een gave. We weten het wel, die gave is verschillend voor allen, schijnt dat althans, en schijnt dikwijls onrechtvaardig, en is moeilijk, o zoo moeilijk voor velen, maar.... het leven hier op aarde is slechts een begin, zoo'n heel klein stukje van het begin der eeuwigheid; hoe kan men daarnaar het Leven in zijn geheel beoordeelen?

Begrijpt het kleintje op de bewaarschool wat er geleerd wordt op de Hoogeschool? Begrijpt het wel ooit geheel waarom haar ouders en opvoeders dit voor haar doen en niet dát? Is het dan zoo héél vreemd, dat wij, kinderen op de bewaarschool der aarde, niet begrijpen waarom onze Vader zóó met ons handelt en niet anders? Is het dan wel zoo héél vreemd dat we niet kunnen beoordeelen wat rechtvaardig is, dat we het Leven niet kunnen beoordeelen naar zijn begin. Zelfs wanneer men gelooft aan een vóórbestaan behoeft men slechts om zich heen te zien, hoe ver ook de besten onzer nog verwijderd zijn van volmaking, om toe te geven dat het leven op aarde een begin is. Het heeft mij altijd getroffen, hoe iemand, die ver vèr verheven was boven den doorsnee-mensch, hoe Beethoven dit voelde toen hij heenging van de aarde, en zijn laatste woorden waren: ‘ik geloof slechts aan het begin te zijn’.

Neen geen boete-, geen strafplaats is deze aarde, maar een schakel in de keten van de vele oefenscholen ter volmaking.

Het heengaan van deze aarde mag niet beschouwd worden als het ontslag uit de gevangenis, maar eenvoudig als een schrede verder den berg op naar de zonnige hoogten, waar Gods vrede woont.

Wanneer men hier op aarde alles wil begrijpen én weten én verklaren met zijn verstand, (‘geloof is een woord, dat gij in Theosofische woordenboeken niet zult aantreffen, blz. 105) dan overschrijdt men de grenzen, men belandt in 't rijk der fantasie.

Worstelend in die pessimistische levensbeschouwing kan ik begrijpen dat de Devachanbegoocheling en de leer der reïncarnatie ontstonden; kan ik mij voorstellen dat H.P.B., - die n.t. niet kon aannemen, dat ons leven aan gene zijde afhankelijk zou zijn van de korte spanne tijds tusschen de geboorte en de poort des doods, - de leer der reïncarnatie een uitkomst vond en met vreugde begroette. Voor een voortzetting, - onder betere condities in een meer etherisch lichaam - van *dit* leven, waaruit zij als nutteloos alle vreugde had geband, (blz. 166) dit droeve leven, niets dan lijden en teleurstellingen en boete en straf, voelde zij niets, *kon* zij met haar levensbeschouwing niets voelen.

Maar ook in het Oosten, de bakermat als ik het zoo maar eens mag noemen van dat passieve pessimisme, begint men het fantastische van de leer der reïncarnatie in te zien. Onlangs las ik hoe prof. Moîtra, president van een liberaal gezind Brahmisme, ‘het Brahma Somay’, dat vele van de oud-Boeddhistische leeringen, waaronder de reïncarnatie-leer, prijs gaf, de theosofie beschouwt als een zeer fantastische bewerking van oude wijsheid.

Wij spiritualisten, we zijn getreden, reeds hier, uit de donkere gevangenis der aarde, zooals H.P.B. die beschrijft, en we staan in 't volle leven.

> ‘Wilt gij in het werkelijk leven,
> het levende Leven, uw deel?...
> Zoo *wil* dan en neem dan de zorgen
> Zoowel als de vreugde *geheel*.’

naar B. CLAUSEN.

Wij trekken geen lijn, althans niet zoo'n scherpe lijn tusschen het leven hier en daar. We leven, d.i. we *beginnen* reeds hier het leven der eeuwigheid. We begeeren geen schijngeluk, verlangen niet ons te verheugen in een waan, we *kunnen* dat niet als liefde en barmhartigheid voelen (‘het vloeit voort uit de wet van liefde en barmhartigheid’,) (blz. 176), maar als een ongezond surrogaat van beide, waardoor de ziel wordt vergiftigd, want het is niet slechts schijngeluk, het is zelfzuchtig in merg en been.

(*Slot volgt*.)

Overzicht van de Week.

Telegraaf-stijl!
I.

‘Parmantig stapt de Koningin door de hei tot een der heuvels, vanwaar-af men een goed overzicht heeft over het geheel’ - (Verslag der Leger-manoeuvres).

Dat ‘Parmantig’ is kostelijk! Het woord namelijk vloeit den Telegraaf-lik-mannen steeds uit de pen waar het prinses Juliana geldt. Alles wat deze doet is ‘parmantig’. Nu, bij vergissing, passen ze het óók toe op de dertig-jarige vrouw en moeder, die, in hare waardigheid van Koningin, zich ver-

plicht voelt de ‘groote’ legermanoeuvres met hare tegenwoordigheid te vereeren. Voor haar, deze reeds dertig-jarige, en, onder die oorlogszuchtige omstandigheden, klinkt dit woord ‘par-mantig’ als een bespotting, als een onnoozele kwajongens-uitdrukking. -

Enfin, we hebben nu onlangs, door de indiscreties dezer zelfde Telegraaf, vernomen hoe inderdaad aan kwajongens van 16 jaren enz. de verslagen der Pers (met een hoofdletter) worden toevertrouwd. (Zie Lelie van 17 Sept. j.l. Over critiek in de Pers).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Flink zoo.

Voor Arnhem heb ik sympathie gekregen! Dat lijkt daar een flinker soort menschen dan men gewoonlijk vindt. De gemeenteraad van die stad gaf het goede voorbeeld door een verzoek om subsidie voor de te vieren onafhankelijkheidsfeesten gladweg te weigeren, m.a.w. door het belasting-geld te bewaren voor betere en nuttiger dingen dan jenever-vreugde en dronkenmansjool, onder de valsche leuze dat het gaat om Oranjeliefde en vaderlands-vereering. En, waar aldus de ‘vroede vaderen’ een zoo *werkelijk* wijs voorbeeld gaven, daar volgden de anderen vanzelf, en, van 80 jongelui, aan wien men verzocht een historischen optocht te willen vormen, verklaarden zich slechts twee bereid aan die uitnoodiging gevolg te geven.

- Nietwaar, niet voor niets heeft de Gelderschman een goeden naam in den lande! Bij deze gelegenheid van algemeene phrasenmakerij, geld-weggooien, en dwaasheden uithalen zonder einde, toonde hij, in de hoofdstad zijner provincie-zelve, hoe zijn hoofd helder en zijn blik juist bleef. Mijn compliment aan Arnhem!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Waar het Vredespaleis al niet goed voor is.

Mevrouw Carnegie heeft, sinds het *Vredespaleis* er staat, nevens haar man een algemeene Europeesche vermaardheid verkregen - dank zij het goud dat beiden zoo kwistig om zich werpen. Vandaar dan ook dat de vanouds bekende en zeer lekkere Haagsche hopjes, van de firma Nieuwerkerk, nu nog een extra beroemdheid ten deel valt, nu niemand minder dan de ‘groote’ mevrouw Carnegie ze óók lekker vindt. ‘Het Vaderland’ deelt namelijk dit heug'lijk feit uitvoerig mede in een beschrijving van een nieuw filiaal door de firma Nieuwerkerk gevestigd:

Verder bleek ons, dat mevr. Carnegie de kunst der firma hoogelijk weet te waardeeren, en speciaal de Carnegie-bonbons, welke de firma voor het eerst in 1912 vervaardigde en in een prachtdoos aan de familie Carnegie aanbood. We zagen uit ons overgelegde brieven van mevr. Carnegie ettelijke nabestellingen. Na kennismaking met de heerlijke chocolade-bonbons konden wij niet anders dan een eere-saluut aan mevr. Carnegie brengen.

Goddank, Goddank. *Ik* heb ook altijd veel, bijzonder veel zelfs gehouden van de Haagsche hopjes van Nieuwerkerk. Maar wat kan ik ze nu eerst met een extra-gevoel van blijdschap eten, nu ik weet dat niemand minder dan de geld-vrouw Carnegie ze óók vereert met hare hooge gunst! - Naar den auto staan kijken, waarin het echtpaar Carnegie zich wèl wilde verwaardigen te gaan zitten, den man aangapen in zijn 'indrukwekkenden eenvoud' in het Vredespaleis, dagelijks lezen van zijn eten en zijn bezoeken bij dien vorst en die grootheid, al die uitgezochte genietingen zijn den slavenzielen van Europa en van Holland rijkelijk ten deel geworden sinds de opening van het Vredespaleis. Nu weten ze daarenboven óók nog wat mevrouw Carnegie gelieft lekker te vinden! Goddank, goddank. Voortaan zijn de Haagsche hopjes nog eens, wat zeg ik, nog duizendmaal zoo lekker als voorheen! Als eene mevrouw Carnegie ze óók eet. - - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Toen en Nu
of
Als ik het doe dan mag het; en als een ander het doet, dan mag het niet.

'Het Vaderland' wijdt een uitvoerig en zeer juist artikel aan de onwaardige interruptie zijdens Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, toen de heer Lieftinck als waarnemend voorzitter de eerste Kamerzitting presideerde, en daarbij de gebruikelijke gelegenheids-speech hield. De heer de Savornin Lohman namelijk vond toen goed, tegen alle aangenomen gebruiken van welvoegelijkheid in, er tusschen in te roepen, dat er bij gelegenheid der voorafgegane verkiezingen was *gelogen*. Ziehier wat het Vaderland dienaangaande schrijft:

Onder de rede, waarmede de grijze Lieftinck,

als oudste in jaren, de eerste zitting der Tweede Kamer presideerende, de nieuwe leden (niet minder dan 29 in getal) welkom heette, en de leden, die heengegaan waren, herdacht, viel een pijnlijk incident voor. Toen de tijdelijke voorzitter de woorden sprak: 'Deze verkiezing is voorafgegaan, zoo als wel tedenken was, door een groote, een machtige werking in het land. Er is oneindig geredeneerd, gedebatteerd, er is zelfs gebeden voorde gunstvan de stembus', viel de heer De Savornin Lohman in met een: 'En gelogen!'

En nu vragen wij: Waar moet dat heen? Men begrijpe toch wel, dat wat de heer Lohman zich op dien dag veroorloofde eenvoudig niet te qualificeeren is, en een treurig misbruik maken was van het feit, dat er een tijdelijke voorzitter zat, die uit den aard der zaak niemand tot de orde kan roepen of wil roepen. Het is dan ook nog nooit in Nederland gebeurd, dat een lid der Kamer den Nestor in zijn openingsspeech interrumpeerde; dat heeft niemand zich ooit kunnen voorstellen dat zou gebeuren, laat staan op zoo grove wijze.

Het is niet onaardig, in verband met deze terechtwijzing van Het Vaderland, hier in herinnering te brengen, hoe diep verontwaardigd deze zelfde Jhr. Mr. de Savornin Lohman zich aanstelde, toen een zijner eigene partijgenooten werd aangevallen - ik méén door den heer Schaper - met de ironische opmerking, dat zekere rechterzijde-minister in zijn jonge jaren niet bepaald heeft behoord tot de 'vromen'. De heer de Savornin Lohman maakte van die uiting een groot misbaar, verklaarde dat iemands particulier leven buiten het debat moest blijven, en stelde zich, in een woord, aan alsof een groot vergrijp ware gepleegd tegen de welvoegelijkheid, niettegenstaande het toen slechts gold een volstrekt niet hatelijk bedoelde soort van 'geestigheid'. (Maar eene die ad rem was.) Zelve heb ik den heer de Savornin Lohman in particulier gesprek, naar aanleiding van ditzelfde feit, hooren uitvaren over de ontaarding van ons parlement tot dergelijke 'fransche' gebruiken, die volgens hem met alle kracht dienden te worden geweerd. Enz., enz.

Dat alles was *toen*. Want, toen was de Rechterzijde baas. En toen liet de heer de Savornin Lohman, die de drijfkracht was van het Rechterzijde-ministerie, niets toe dat ook maar leek op eene miskenning van die vrome regeerders.

Maar nu is de Kamer 'om'.

En *nu* is niemand onder al de rechtzinnige politici zoo boos en zoo teleurgesteld, en zoo geslagen ook in zijn eigen chr. hist. partij, als de heer de Savornin Lohman. En nu ontziet hij zich dientengevolge niet gebruik te maken van eene gelegenheid, waarbij hij niet tot de orde kan worden geroepen, en waarbij het geldt eene gelegenheids-speech, om op de meest grove en 'fransche' manier lucht te geven aan zijn eigene woede en verbittering, door woorden te bezigen veel erger en veel beleedigender, dan die indertijd gericht door het socialistisch Kamerlid aan het adres van den toenmaligen minister. - -

Waarlijk, de tuchtiging van het Vaderland is welverdiend.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.

(Vervolg van No. 13).

.....

.....

Het is toch wèl vermakelijk van het rechtzinnig geslacht der de Briennes Steinberg te zijn!

Daar heb je oom Adriaan en tante Maria, die een en al giftige jaloezie zijn van oom Egbert en zijn vrouw, om hunne meerdere voornaamheid, van tot de intiemen der Koningin behooren, van te worden gevraagd dientengevolge niet op de jan-en alle man-afdoenerdiners, maar op de huiselijke partijtjes en soiréetjes zich uitstrekkend slechts tot de vertrouwde gunstelingen. - -

Daar heb je oom Egbert en tante Johannazelven, die een hunner dochters verkoppelden aan een ex-doordraaier, en een ander aan een 'het breede pad' bewandelenden liberaal, en een derde aan een van wien heel wat erger dingen zijn te zeggen, - en die nochtans met opgeheven hoofde rondwandelen als de verpersoonlijking van 'het christelijk leven' in de praktijk, - die in ons vaderland-zelf zich angstvallig verre houden van het 'zondige' van comedies, enz., en die buitenslands met dubbelen ijver zich aan diezelfde genoegens te buiten gaan, die opzettelijk de oogen sluiten voor al de huichelarij en al de echtbreuk en al de zonden tegen Gods gebod, waarvan het Haagsche high-life één doorloopend voorbeeld

is, en die hoofdschuddend oordeelen over diezelfde huichelarij en echtbreuk en zonde wanneer zij worden begaan door menschen het volk. -

Als je hen, zooals ik, van uit de verte, omdat je er niet meer mee wilt te maken hebben, en toch zoo van nabij, omdat je achter de schermen kunt kijken als naaste familielid, dagelijks gadeslaat, dan is het eene waarachtige comedie uit de werkelijkheid te zien wat uit hen is gegroeid zoo van lieverlede: allemaal 'godvruchtige' baantjes-jagers en gouden-kalf-aanbidders, en die zich als zoodanig nederig scharen om hun invloedrijk hoofd Oom Egbert, van wien - 'naast God' - alle goede gaven en gunsten moeten toevloeien! - We hebben nu een rechtzinnig ministerie, en Oom Egbert is daarvan de ziel en de geheime macht. Ridderorden en eeretitels en invloedrijke ambten dalen neer op z'n heele verwantschap - - alles natuurlijk tot meerdere eere des 'Allerhoogsten.' -

Een kink in den kabel is daarbij de ruzie met den Leider. Beiden tegelijk op hetzelfde plaatsje zitten gaat nu eenmaal niet. De Leider, al is hij dan ook duizendmaal wat doof, laat zich met dat al niet de kaas van 't brood eten, en staat er op nommer een te zijn en te blijven onder zijn 'kleyne luyden' en door zijn Vaandel. En dat wil oom Egbert zich weer niet laten welgevallen, want z'n grootheid in den lande is hem van lieverlede naar het hoofd gestegen, heeft hem gemaakt tot een die per-se alles alleen wil weten, en die zich niets meer gezeggen laat van 't groote partij-hoofd, dat nu eenmaal steeds de baas wil wezen in alles.

Reden te over dus voor de twee 'broeders in Christus' om elkaar te haten en te beleedigen in het geniep, zoo venijnig als de grootste 'zondaars' het hun niet zouden weten te verbeteren.

Oom Egbert's Blad is geschreven in puur gift, dat van den Leider in de zoetigehatelijke tale Kanäans, waarin hij zoo ver is, en waarmee hij goedgeloovige menschen zoo handig lijmt. -

- En als mijn familie - ik ben weer in genade aangenomen sinds ik mijn eigen weg gemaakt heb, en de vrees dat ik hen tot last zou vallen te eeniger tijd daarmee verdween - des Zondags op familie-avondjes bijeen komt, dan plukharen ze onder elkaar dat het een lust is, eerst gezamenlijk over dien gehaten Leider, voor wien ze intusschen toch zoo bang zijn in het openbaar, omdat hij nog veel handiger is dan de heele oom Egbert, en dan van lieverlede onderling, tante Maria tegen tante Johanna, omdat die zooveel voornamer kennissen heeft dan zij, en tante Helena tegen tante, over het doleeren en over het huwelijk, want tante Helena is er gelukkiglijk in geslaagd een tweeden man op te doen eindelijk, en tante heeft er nu eenmaal in 't geheel geen, en oom Adriaan zegt zuurzoete hatelijkheden aan 't adres van oom Egbert, dien hij het nooit vergeeft dat hij, de jongere van hen beiden, zooveel meer beteekenis in den lande heeft dan zijn oudere broer. En de jongeren, voor zoover zij er bij zijn, doen ook dapper mee. Frances is nu een nuttige, christelijke oude jongejuffrouw, en lijdt er bitter onder dat óók de laatste der dochteren van oom Egbert, van haar eigen leeftijd, en lang niet jong meer, tenslotte nog den huwelijks-staat deelachtig werd, al is haar man dan ook een pur-sang liberaal, een dergenen, die 'het breede pad' bewandelen, en die in de politiek vierkant staan tegenover oom Egbert. Op dat alles immers wordt in diens christelijken huize nimmer gelet zoodra het geldt 'de goede partij' bij uitnemendheid. -

Mevrouw Star Veltman heeft de houding aangenomen over mij heen te zien als zij mij soms op straat tegenkomt. Voor 'zoo eene als ik', is het eenige wat zij nog kan doen te bidden - heeft zij mij genadiglijk door tante laten zeggen. -

Arme, goede tante, die meer dan ooit opgaat in haar gevallen-meisjes-reddings-werk bij freule de Wevere, en die zich verbeeldt dat ze daarmee een godewelgevallig werk verricht! - Ik heb, om haar genoegen te doen eigenlijk, eens gevraagd of ik het Gesticht zou mogen zien. - - O God, O God, wat een ellende!

Hoe ging mijn hart uit naar die ongelukkigen, beklagenswaardigen, verlatenen, verschopten, tegen de maatschappij verbitterden, die daar, in dat koude, liefdelooze gevangenisachtige gebouw zijn opgesloten tot straf voor hare 'zonden', die er zalvend worden toegesproken door dominee Hulst Heelman, en van wien niemand, niemand dezer would-be christenen inziet, of wil inzien, hoe zij zijn slachtoffers, diep-bejammerenswaardige *slachtoffers* eener vrouwenkwestie, die zich niet laat oplossen met maatschappelijken arbeid, noch met werken voor het dagelijksch brood, noch met nuttigheid, noch met welk surrogaat ook, voor die liefde, die natuurdrift, die vraagt en schreit om bevrediging in elk menschenleven, - en in elke vrouw bepaaldelijk. -

Wij zijn vrouwen - geschapen om voort te brengen - om te dragen in ons lijf de vrucht die rijpt tot nieuw ontwakend leven. - En in ons allen - als we jong zijn, en gezond, en normaal - roept het recht tot liefde, en tot genot, roept om bevrediging, om *bevrediging*. -

Daardoor, door dat onbevredigd blijven van wat de natuur in ons schiep, daardoor ontstaan ziekten en kwalen en hysterie en zonde

en schande en ongebondenheid en verbittering en verzuring, al die naamlooze ellende in een woord, die de hedendaagsche 'vrije' vrouw doorlijdt in hare onvoldoende vereenzaming van zich-zelf-genoeg-moeten-zijn. -

Gij hebt ons den weg gebaand tot maatschappelijke beroepen, die vroeger voor ons onbereikbaar waren, gij hebt ons de gelegenheid gegeven tot genieten in zelfstandigheid, waar wij vroeger waren aangewezen op de onvermijdelijke begeleiding van den 'heer', zonder wien we dit niet konden doen, en daar niet mochten zitten, en hier niet mochten komen, enz.

Maar, wat baat ons dat alles? Het eigenlijke wezen der zaak, de kern waarom alles gaat, hebt gij niet kunnen veranderen; integendeel, door Uw vrouwenbeweging is zij nog ingewikkelder en moeilijker geworden. Want vroeger, vóórdat dit alles zoo was, namen we, noodgedrongen, onberedeneerd, als natuurwijfjes, den eersten den besten man die zich over ons ontfermde. We redeneerden niet, we voelden dat we rijp waren 'daarvoor', door ons vrouw-geworden zijn, en we gingen blij het geheimzinnig onbekende tegemoet, dat de schijnheilige bruidssluier ons verhulde, en we waren trotsch later op de vrucht onzer handeling, en kweekten die groot, zooals het moederdier haar jongen verzorgt, totdat ze klaar zijn om de wereld in te gaan. -

Maar nu willen we kiezen. - We stellen onze eischen zoo hoog, dat we den man die eraan voldoet met een lantaarntje moeten zoeken. En de man zijnerzijds wil niet meer van ons weten nu we 'zelfstandigheden' zijn, met 'recht op eigen-ik', en met allerlei voor hem onbruikbare eigenschappen en kundigheden uitgerust, maar beroofd daardoor van datgene wat ons voor hem weleer zoo begeerlijk maakte, onze onnoozelheid, ons niet-begrijpen, ons *vrouw*-zijn in een woord. Voor hem echter wordt de zaak daarom niet erger of minder dan voorheen. Hij kan zich immers altijd nog voorzien van wat hij noodig heeft op sexueel gebied, in vrije-liefde, of voor geld, voor een enkelen nacht, of voor een langeren tijd. Hij blijft ook dan dezelfde, die hij altijd was en is in de maatschappij; zijn ongehuwdheid maakt hem zelfs nog te begeerlijker eigenlijk voor gezelschappen in de wereld. En, wat hij des nachts doet, dáárvoor sluit iedereen 'fatsoenlijk' de oogen. - Maar wij, wij, de zoogenaamd fatsoenlijke vrouwen, wij zijn alléén, voorgoed alleen. Wij hebben geen andere toekomst meer dan die van te verdorren als oude-vrijster, of van die andere, die bijkans niemand onzer aandurft - - die van Dolly - die welke ons maakt tot uitgestootenen der 'fatsoenlijke' maatschappij, met den vinger nagewezenen, voor wie oom Egbert en de zijnen, maar evengoed als hij de zoogenaamd vrijdenkenden, den neus optrekken, van wie ze smalend zeggen: 'Ze heeft een verleden, je kunt je vrouw, je dochters, niet met haar laten omgaan.' - -

Wij, de 'fatsoenlijke vrouwen', zijn er nog veel, veel minder aan toe dan de gevallenen, de prostituées, de meisjes uit de volksklasse, waaruit zich de latere lichtekooien recruteeren. Want, voor die allen is straks nog een pardon, een toevlucht in het 'wettige' huwelijk mogelijk. - Voor ons, de 'beschaafde' eenzamen nimmer! -

Wij moeten ons vrouw-zijn, ons moederverlangen vermoorden dag in dag uit. - Wij moeten gaan met opgeheven hoofde en een glimlach om de lippen, terwijl in ons brandt de hartstocht, gloeit het verlangen naar lijfsbevrediging. - -

Wij zijn de dagelijksche aanschouwsters van moeders die hare kleine kinderen liefkozen, of ze teeder stillen aan de ontbloote moederborst, van verliefde paartjes die elkaar verstolen de hand drukken, haastiglijk-begeerlijk zoenen, van

echtverbintenissen ook, waarin met triomfantelijke vreugde ons wordt verteld van het genoten heil, van de verleden blijde engagementsdagen, van den onvergetelijken dag toen het eerste kindje in moeders armen lag, en vader het begroette als een klein wereldwonder, waarin man en vrouw, terwijl ze aldus zwelgen in genots-getuigenissen, met elkaar van die stille, innige blikken wisselen, die duidelijker dan vele woorden zeggen hoe ze het geluk vonden, het geluk dat is weggelegd voor hen die samen deelen lief en leed, die elkaar toebehooren naar lijf en ziel beide. - -

En bij dat alles moeten we glimlachen - - glimlachen. - -

En doen alsof we volmaakte bevrediging vonden in onzen arbeid, ons beroep, onze nuttigheid. -

En we zien rondom ons de hartstocht, de begeerte, het brandend verlangen, we zien het.... en we voelen het in ons-zelven, dagelijks, wild oplaaiend, woest, radeloos. -

Maar we moeten glimlachen - - glimlachen. - - -

Nu lig ik weer in dien toestand, dien wreedwonderlijken toestand, die geregeld wederkeert voor elke vrouw - - als ze zoo zwak zich voelt en zoo moe en zoo begeerig naar rust - - dien toestand, welken geen man kent, en die het daarom uitsluit dat hij zich ooit ook maar 't flauwste begrip kan maken van wat er omgaat in ons-vrouwen, en wordt dóórgeleden door ons, doorgeleden lichamelijk, maar vooral geestelijk. - - -

Nu slaat ze lichtelaai in me uit, de vlam die schroeit en verteert als ze geen voedsel

vindt - - schroeit en verteert ons-zelve. - -

Waarom deed ik het niet? - - -

Waarom gaf ik mij niet aan Evert, aan hem die mij liefhad, en die me zou hebben getrouwd ‘in alle eer en deugd?’ - -

Waarom luisterde ik niet naar zijn stem, die beloofde en sprak van liefde en trouw? -

Misschien had hij gelijk. - -

Toen was ik een onwetend, klein dom meisje.

En misschien ware ik met hem gelukkig geworden. Wie weet....

En later.... In de weelde-broeikas-atmospheer van 't Zuiden, - waarom deed ik niet toen als Dolly, waarom nam ik niet dien man, die me begéérde, die me wou koopen voor zijn geld, omdat m'n vrouw-lichaam hem beviel? - - -

Waarom deed ik het niet? Wie weet of ik door hem niet bevredigd ware geworden toen, had leeren verstaan dat zinnelijk genot dat Dolly aanbidt. - -

En m'n chef, m'n chef die me nu benadert met de vrees van een die weet dat hij me nóódig heeft, en die daarom 't niet waagt opnieuw in zijn familiariteiten te vervallen, maar wiens oogen zeggen dat hij nog steeds bereid is, bereid zoo ik wil.... Waarom heb ik hem dien avond, toen hij de armen om me heen sloeg, teruggestooten - waarom liep ik weg - - weg misschien van het geluk? - -

Hij heeft me lief, op zijne wijze lief - - - - waarom heb ik 't niet gedaan? - - Waarom mezelve niet bevredigd? - - -

- - - Het klopt en hamert in mijn slapen!

Ik voel dat ik vrouw ben, in iederen vezel *vrouw*. - - -

Ik voel dat ik recht heb op lichaamsgemeenschap, op moeder-zijn. - -

Neen, Oom Egbert, niet om U, niet om heel die ‘fatsoenlijke wereld’ die om me is, laat ik ‘het’ - - Ik zou U allen in het aangezicht uitlachen als ik 't doen wilde, U-allen en Uw huichel-fatsoen. - - -

Ik laat het, om dat onverklaarbare iets dat in mij-zelve is, dat ik niet ken, niet begrijp, dat geen naam heeft, maar dat me waarschuwt dat het *genot* als zoodanig niets is, niets zonder die mooie zielsliefde, die ik voorgoed heb gemist in mijn leven, omdat ik ze verkwistte aan den verkeerde. - - -

Neen, niet ik zal het doen, maar, terwijl ik hier neerlig, - eene door haar vrouw-zijn gekwelde, door haar vrouw-gestel in elken vezelgemartelde vrouw, eene die zich vrij van vooroordeelen maakte, en vrij haar eigen weg gaat, en die toch is vrouw, *vrouw*, - heb ik een medelijden, een oneindig, onzeggelijk medelijden met al die anderen om me heen, die er naar snakken, en niet durven, of die het nimmer geboden werd, en die daarom doen alsof ze er op neerzien, of ook die ‘vielen’, en die nu worden nagewezen als zondaressen, worden opgesloten in doorgangshuizen, erger nog, jammerlijk sterven in ziekenhuizen als slachtoffers van hun ‘slecht’ leven.

Wij zijn vrouwen, diep-beklagenswaardige, alleen-staande *vrouwen*. Wij lijden onzeggelijk. De vrouwenquaestie heeft ons op een punt gebracht, dat ons maakt tot caricaturen van ons eigen geslacht. En om ons heen trekt ‘het fatsoen’ een cirkel, en sluit ons daarbinnen in, en zegt: Gij zijt vrij, gij zijt den man gelijk; leef als hij.

Maar,.... *als* wij leven als hij. *Héélemaal* leven als hij! Wat dan? Wat zal fatsoen dan zeggen?

En wat zal er worden van ons-zelven? En van ons dan door ons verwaarloosd beroep? En van onze broodwinning? En van onze onwettige, vaderlooze kinderen?

(*Wordt vervolgd*.)

Gedachtenwisseling.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Amsterdam, 18 Sept. 1913.

Hooggeachte Freule.

Als hetgeen ik U heb toegezonden niet in de 'Holl. Lelie' geplaatst kan worden dan met mijn naam onderteekend, dan heb ik tegen die onderteekening geen bezwaar. Ik verzocht U, met een pseudoniem te mogen teekenen, niet omdat ik den moed mis om uit te komen voor mijn gevoelens, maar uit zekere bescheidenheid, daar ik niet gewoon ben in het openbaar te schrijven.

Omdat U in Uw blad mijn 'moed' in twijfel getrokken heeft, verzoek ik U beleefd deze verklaring te plaatsen boven mijn stuk.

Hoogachtend,
Uw dw.
C. WIERDELS V. NIEKERKEN.

Aan de redactrice van de Holl. Lelie.

Bij het lezen van het artikel 'Natuur of Conventie?' in 'de Lelie' van 20 Aug. l.l. was mijn eerste gedachte, mij als abonnée te laten schrappen. Bij nader inzien acht ik het echter beter, mij tot U te wenden met een beroep op uw ernstig gevoel als vrouw, om U te verzoeken, artikelen als hier bedoeld, niet meer te plaatsen. Het is kwetsend in hooge mate, zulk een onderwerp op zulke wijze, en op zoon luchthartigen, lachenden toon te zien behandeld. Indien zooiets zou moeten behandeld worden in een weekblad, dan zou het toch nog den vorm betamen te hebben van cultuurbeschrijving of wetenschap, maar niet van een met zeker plezier geschreven stuk en met zooveel minachting voor tegenstanders, die hun meening dan toch baseeren op wat *zij* heilig achten.

Zooals men aangelegd is, zoo beschouwt men de zaken. Aan alles kan men twee kanten zien, omhoog houdend en nedertrekkend, en wie nu niet zoo crude als de schrijver van het artikel

de dingen, die hij behandelt, zien wil, voelt zich in haar intiemste gevoelens beleedigd.

Dat een Leona Faber, die in haar huwelijk schijnt teleurgesteld te zijn, als een autoriteit wordt aangehaald bij de beschouwing van de verhoudingen in gelukkige huwelijken, bewijst de gewild verkeerde opvatting van den schrijver omtrent de wijze, waarop hij zulke zaken te bespreken heeft.

Het is kwetsend, dat tusschen dier en mensch, tusschen geit en vrouw, geen verschil gemaakt wordt; in den mensch, met zijn redelijk verstand, niets hoogers gezien wordt dan in het verstandlooze dier. Maar erger nog haast vind ik het, dat bij de handeling van een toch zeer ernstige zaak grapjes worden verkocht over huwelijken van vijf jaar en liedjes aangehaald, en de veelwijverij wordt verheerlijkt. Ook vind ik het grievend en beleedigend, dat het wordt voorgesteld, alsof zij, die in het huwelijk iets hoogers en edelers zien en gevoelen dan den wellust van het dier, worden voorgesteld als schijnheiligen, als verkoopers van vuile praatjes, als toepassende het Neo-Malthusianisme, als de lezers van prikkelende lectuur met slechte genoegens.

Grof is het ook, dat de schrijver uitvaart tegen het gebruik van boeken, welke degenen, die tot priester worden opgeleid, toch gebruiken moeten en die voor hen wetenschappelijke boeken zijn, maar erger nog, dat de schrijver, die notabene het bestaan van zulke boeken, waarmee hij niets te maken heeft, afkeurt, de bespreking van de z.i. slechtste gedeelten er uit prijs geeft aan uw lezeressen en zelfs de bibliotheek aangeeft, waar men de zoozeer afgekeurde boeken kan te leen krijgen. De ‘kieschheid’ zou verbieden ‘in een openbaar geschrift over sommige elementen uit die boeken te spreken’, zegt de schrijver; wat zeer begrijpelijk is, want die boeken zijn niet voor het publiek bestemd, maar de Heer Servaas van Rooyen haalt die bladzijden aan, waar men het meest onkiesche ervan kan lezen. Dat is toch zeker niet zich plaatsen op een hoog standpunt.

Laat ik even herhalen, dat ik èn om hetgeen in het hier besproken artikel in uw blad voor vrouwen en jonge meisjes behandeld wordt èn, vooral, om de wijze waarop het geschiedt, mij diep gekrenkt gevoel. Wat wij zedelijk achten, gelukkig nog meer vrouwen dan ik, wordt conventie genoemd. Op grove wijze wordt daarover gesproken. Om te bewijzen, dat de schrijver gelijk heeft, wordt teruggegaan in oude tijden en wordt de beschaving van dien tijd zooveel beter, zooveel hooger zelfs geacht dan die van thans. De schrijver had niet in de geschiedenis behoeven terug te treden. Bij sommige hedendaagsche wilde volkeren had hij nog wel meer overeenstemming tusschen het onredelijke dier en den mensch kunnen aantreffen.

Er zit in den mensch, die zijn wil kan beheerschen, iets hoogers dan in het dier. Zelfbedwang, ook op het gebied van het geslachtsleven, veredelt, verheft, en, wilt gij dat conventie noemen, ik noem het, buiten het meer verhevene en ideëele, op zijn minst décorum. Décorum verlaagt den mensen niet. Wat is zich kleeden, goede vormen in acht nemen, enz. anders dan décorum bewaren tegenover anderen?

Dat er op het gebied van wat in uw blad ongegeneerd het ‘paren’ genoemd wordt, ook ordelijkheid heerschen moet, moet op zijn minst toch als decorum beschouwd worden. Maar voor mij en vele anderen wordt ons intens en teeder gevoel vreeselijk gehinderd door de wijze, waarop het in de ‘Holl: Lelie’ werd neergehaald.

In onzen tijd, waarin terecht getracht wordt naar veredeling van den geest, maakt een zoo bruuske behandeling van een zoo intieme aangelegenheid een schokkenden indruk.

Dit heb ik U in gemoede willen schrijven en ik hoop, dat zoo iets ons voortaan zal worden bespaard, want in een vrouwentijdschrift verlangt een vrouw toch zeker als vrouw te worden gerespecteerd.

C. WIERDELS VAN NIEKERKEN.

Amsterdam.

Antwoord redactrice.

Geachte mevrouw.

In hoofdzaak ligt de beantwoording Uwer grieven niet op mijn weg, maar op dien van den schrijver van het door U gewraakte stuk, den heer Servaas van Rooyen. Wat mij aangaat, heb ik U enkel te antwoorden op Uw beklag over de opname van het stuk in een 'vrouwenblad'. Wat dit laatste punt aangaat zij Uw aandacht er *nadrukkelijk* op gevestigd, dat de Holl: Lelie *géénszins* is, noch wenscht te zijn, een speciaal 'vrouwenblad', maar onder mijne redactie den vorm aannam van een voor iedereen bestemd weekblad, mannen en vrouwen beiden. - Als abonnée zult gij wekelijks hebben kunnen constateeren, dat ik plaats verleen aan stukken van allerlei aard, actueele quaesties behandelend, onverschillig of *ik* het er mee eens ben of niet. M.i. is de quaestie, door den heer Servaas van Rooyen behandeld, eene zéér actueele, en óók eene, die men onder de oogen *moet* zien, éérlijk, *waar*, onbevangen, zonder valsche schaamte, en zonder zichzelve wat wijs te willen maken van 'decorum' en 'fatsoen' over dingen, die niets anders zijn dan volkomen *natuurlijk*, en, - om die reden, - volstrekt niet 'onfatsoenlijk', noch onkiesch. *Zonder het dus eens* te zijn met den heer Servaas van Rooyen, acht ik nochtans zijn stuk een zeer goede opwekking om over deze dingen ernstig na te denken, en van gedachten te wisselen - - eene uitwerking die het ook reeds had bij U-zelve. - Laat mij hier tenslotte, ter voorkoming van misverstand, nog bijvoegen, dat ik 'Uw moed niet in twijfel trok', toen ik U schreef van de noodzakelijkheid in dit geval te onderteekenen met Uw naam, maar dat ik enkel heb willen wijzen op Uw, en mijn eigen plicht in dit opzicht, jegens den door U aangevallene, den heer Servaas van Rooyen. Van hem zou ik een dergelijk stuk als het zijne is niet *on*geteekend hebben willen plaatsen; om dezelfde reden dus eisch ik thans dat zij, die hem bestrijden, óók, evenals hij, hun naam durven noemen.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Grootma's Verjaardag (en andere herinneringen) door Josephine Giese.
(*Vervolg en slot van No. 14*.)

Hij verdacht hen van allerlei kwaad. Dat zij hoogmoedig waren en aanmatigend, zichzelven voor uitverkorenen hielden, dat zij vast geloofden aan een vagevuur waar allen zouden branden die hen tegenspraken, hij het eerst.

'Maar hoe kan men in den hemel gelukkig zijn', had kleine Lina eens gevraagd, 'wanneer Paatje in de hel zou wezen.'

Doch hierop hadden de tantes zulke spitsvondige antwoorden geweten, dat Pa voorgoed kwaad op hen was.

'Wat een aanmatiging om over eens anders hemel of hel te beschikken. Hel en hemel dat zijn toestanden, kind, waarin we reeds hier op aarde kunnen zijn door eigen schuld en eigen toedoen. Het koninkrijk der hemelen is binnen in u zelven. Dat antwoord moet je die vrome Saar maar eens geven als zij weer zoo eigenwijs en eigenmachtig is. En compliment van Pa!'

En toch bad die vrome Saar alle avonden voor haar neef, dat hij van zijn balsturigheid en ongeloof mocht genezen worden. Dat hij haar toch niet meer mocht verdenken van zoo groot kwaad als daar in den hoogmoed schuilt, want weinig wist hij hoe dikwijls zij gebroken nederlag, treurend om eigen onvolkomenheid en zwakheid. Maar zij had de woorden van Daniël tot de hare gemaakt: 'Ik werp mijn smeekingen voor Uw aangezicht, niet weder op mijn gerechtigheden, maar op uw barmhartigheden, die grooter zijn.'

Doch in de tegenwoordigheid van haar neef werd ook zij tot verzet geprikkeld, deed zich anders voor dan zij was.

Zij nam een verheven spraak aan, die hem bespottelijk ouderwetsch aandeed, en die hij oneerbiedig: de tale Kanäans noemde.

'Ha! Saar en Klaar, hoe staat het leven, gij ouden van dagen!' aldus Pa's uitroep toen hij Grootma gefeliciteerd had.

Het onvoorzichtige antwoord van Tante Saar was: dat de Heer lengte van dagen schenkt dengenen, die zijn geboden bewaren, waarop Pa zeide dat hij hoopte dat Saar den leeftijd mocht bereiken van Methusalem.

Saar zuchtte.

Ma had dan altijd een goede takt om het gevaar af te leiden, want zij kende haar nicht beter dan de aangetrouwde neef, maar soms als Tante Saar niet wilde dat een raillerie van den ander onbeantwoord bleef, dan begon het schermutselen opnieuw.

Lina, die haar Vader verafgoodde, deed het leed als zij Pa zoo ongelijk aan zichzelf zag worden.

'Pa was toch zoo goed, hulpvaardig, menschlievend en opofferend, een voorbeeldig Vader en zoo goed voor Maatje.

Hoeveel misverstand ontstond, omdat men niet in elkanders hart en hoofd kon lezen! Ach zij hield zooveel van Pa!' -

Als Lina Pa onverwacht op straat tegenkwam; wanneer de school uit wandelen was, dan schoot zij met een hooge kleur en van blijdschap schitterende oogen uit de rijen, en vloog naar Paatje toe, ongevoelig voor al de mauvaises marques, die hierna op haar schuldig hoofd zouden dalen.

Moest Pa soms uit de stad, dan vertelde men dat Lina eerst den anderen morgen, tegen dat Pa weer thuiskwam, want anders schreide zij den halven nacht en voelde zich ongelukkig en verlaten omdat Pa niet snurkte in het naaste vertrek.

Een innige band bestond tusschen die beiden, en als zij eens een enkele keer boos op elkander waren dan hadden zij geen van twee rust of duur. Pa kwam dan Lina vroeg van school halen, maakte met haar een frissche wandeling om haar zenuwen te doen bedaren en als het meisje dan thuis kwam, vol gezondheid opnieuw, en levenskracht, dan kwam ook het betere gevoel boven, en al achtte zij zich door Paatje miskend, zij zou de eerste zijn hem weer om den hals te vallen en met een kus alles te verzoenen.

Naar Lina hoorde hij eigenlijk meer, dan naar iemand anders. Dit kind, zoo dacht hij, had een bijna bovenaardsch verstand. Ma, die zeer geloovig was, meende dat er soms een engel sprak door den mond van dat meisje. Zina's oogen konden soms zoo wonderlijk stralen.

Plotseling kon zij zijn van een schoonheid, die de aandacht der ouders geboeid hield. Het was dan als straalde om het jonge hoofd een aureool, als lag er op het gezichtje een glans als een zacht en geheimzinnig waas.

Maar toch was zij nog een echt kind vol gekheid en onschuldige plagerijen.

Met Fritsje kon zij wel eens vechten als hij de poes sarde en als zij hem dan geslagen

had in kinderlijke drift, dan gevoelde zij dagen lang berouw, en wist niet wat zij voor haar broertje doen zou, die daar geheel niets van begreep en de slagen al lang vergeten was.

Dat Fritsje was een doorn in het oog van zijn Vader, hoewel hij zijn eenige stamhouder zeer liefhad.

Dat jongetje was van een maaksel, dacht Vader, zooals geen ander.

Als Pa van het drukke kantoor kwam, was zijn grootste ontspanning met zijn kinderen muziek te maken.

Lina speelde dan de pianopartij, Fritsje viool, Pa de alt, en een vriend streek krachtig op de violoncel.

Nu moest men den toon van dat Fritsje eens hooren. Het was een juweeltje, zooals die vriend zeide. Die stoute bengel, die anders liever op de daken zat en de menschen met erwten op hun hoofd schoot, was dan als een veranderd wezen.

Een zachte ernst lag op zijn gezicht, dat meestal blonk van stoute bedenksels.

Aan de piano, waar hij slechts zoo korten tijd leerde, overtrof hij Lina, en bracht haar tot wanhoop, omdat hij haar moeielijke concertétudes, waar zij uren op zwoegde, eensklaps met een brio speelde, welke de noten die er langs vielen deed vergeten.

'Komt kinderen' sprak Pa, 'laat ons nu het quartetje zingen dat wij voor Grootma's verjaardag geleerd hebben.'

'Goddank,' dacht Saar, 'dan houdt dat plagen op,' en zij streek met haar beide lange en fijne handen het grijzend blonde haar glad.

Allen zetten zich tot luisteren en Ma aan de piano.

Nu kwamen daar vier kleine bruine boekjes te voorschijn die er van buiten uitzagen als bijbeltjes, verguld op snee.

Daar waren de vierstemmige liederen in:

Du Schwert an meinem Linken
Was soll dein hertres Blinken...

van Körner - of wel het landelijk lied:

Nichts ist auf der Welt mir lieber
Als das Stubchen wo ich bin
Denn da wohnt mir gegenuber
Eine schone Nachbarin...

volgde een beschrijving van al het liefs, en moois der jonge buurvrouw, versierd met rose linten, enz.

En nog andere liedjes - die zij eens in het jaar te zamen zongen op de lange Nieuw Oostindische Laan, wanneer zij in de zomervacantie naar de Wijckerbrug gingen. Aan die laan, bij de boschkant, nog geen huizen, want wij schrijven anno 1870.

Fritsje kende van al die liedjes niet alleen zijn eigen partij - maar ook nog die der anderen - zoodat hij de geheele gemeente kon staven wanneer een der leden in gebreke bleef.

Hoe liefelijk klonken onder het lommer der boomen die zuivere en reine kinderstemmen - doch ook op Grootma's kamer con brio had het gezang veel bijval.

Dat origineele Fritsje zong hier en daar wel eens een tierlantijn waar het niet hoorde, om de kinderen aan het lachen te maken, en dat lichtvaardige Lientje sloeg

wel eens onverwacht een triller waar er geen stond. Pa zong de bas en liet zich door vriend noch vijand verschrikken.

Diezelfde boekjes (o dierbare herinnering der kinderen zooveel later!) werden ook meegenomen wanneer men naar den Ouden Bataaf ging.

Toen niet, gelijk nu, een keurig gebouw, een keurige restauratiekamer, waar al de kannen op het buffet u tegenblinken als spiegels, - wel neen ik! maar een laag boersch gebouw, groot genoeg voor den boer en de boerin - en op den open grond rondom onder de dennen rieten hutten, waar men een theestoof met kokend water deed komen en zelf thee en koekjeg meebracht. Dat water kookte niet, de theestoof stonk, maar dat hoorde er bij, en door eenig poken met een haarspeld op de beglommen turven begonnen de kolen aldra te gloeien en het water te razen.

'Thee in de open lucht - o wat smaakte die lekker! - en die krentenkoeken hadden buiten een aparte flaveur.'

Doch lang werd daar niet gegeten en gedronken. De schommel, de wip, en de ton om op te loopen hadden hen reeds lang liefelijk toegewenkt.

Behalve zijn andere geniale eigenschappen was Fritsje ook een echte acrobaat. Hij alleen kon dadelijk op den ton loopen en nog allerlei kunsten maken met één been in de lucht. Hij stapte op de stelten zoo secuur in het rond, als ware hij zijn geheele leven een moerasbewoner geweest.

Pa en Ma zaten in de rieten hut te lachen. Dat Lientje was toch een echte schoolmamsel. Zij zette de kinderen op de wip, vermaande en betoogde en verloor in het vuur van haar rede haar hoed van het hoofd.

Daar was ook de mand over den stok, waarin

Lientje tranen lachte als zij met Fritsje daarin zat te wiegen en te schommelen: dan de eene neus boven, dan de andere. O foei wat kon dat kind lachen! Het werkte aanstekelijk, en Ma moest er soms een eind aan maken als zij de kinderen machteloos in den mand zag hangen.

O onvolprezen en onvergetelijke Bataaf, gij moogt ook nu een heerlijk oord zijn in het lommer der boomen, maar de kinderen Eekhoffs gedenken u in uw rustieke eerwaardigheid.

's Avonds bij het naar huis gaan, als de maan stond te glanzen aan. de lucht, keerde de familie huiswaarts, en klonk door de stil beschenen Boschjes het liefelijk kindergezang.

Op Grootma's kamer klonk het minder poëtisch, ook hadden de kinderen wel wat veel krentenbollen gegeten, doch de leugenachtige tierlantijnen van Fritsje en de onverwachte trillers van Lina brachten eenige variatie voor degenen die luisterden en een uitbundig handgeklap beloonde de zangers en Pa voor zijn moeite en geduld.

Des middags kwam er nog veel visite: Oom en Tante van de Markt en andere familieleden.

De zon begon warm te schijnen in de groote bovenkamer. De ramen werden opengezet en de kinderen staken er hun hoofden uit. Hoe liefelijk was die tuin van de Tantes beneden. De groote, oude perenboom tegen de heining, één reusachtige bouquet van bloesems. Seringen en gouden regen over de muren en aan het eind van den tuin dat lief prieel, waar Lientje zat te droomen en te bewonderen.

Wel snakten de kinderen om naar beneden te komen, en door de welonderhouder paden te draven - maar daar kon natuurlijk niets van komen. Zij waren niet bij de Tantes op bezoek, maar bij Grootma.

Fritsje had zooveel taartjes gegeten dat het plezier van het leven af was. De andere kinderen voelden de advokaat in hun hoofd - en het werd ook tijd om op te staan - gelukkig! De hoedjes opgezet, de manteltjes aangedaan: ‘Dag Grootma - wel bedankt! Dag Tantes!’

Allen werden gegroet, maar zonder veel plichtplegingen. Maatje was klaar, Pa nam zijn hoed van Willem den Zwijger - maar de kinderen waren het portaal al op. Grootma hield de deur der zonlichte kamer open, opdat zij niet van de trappen zouden vallen. Nu het tweede portaal met de wenteltrap naar den gang. Fritsje was al van de leuning gegleden - de meisjes volgden deftig, want zij hadden hun beste japonnetjes aan. Jans kwam uit de keuken om hen uit te laten, en buigend en glimlachend den gulden van Ma in ontvangst te nemen, die zij kreeg, omdat het Kermis was en voor Grootma 's verjaardag.

‘Dag Frisje!’

Maar Fritsje gaf geen antwoord.

Hij stond al bij de groenteschuiten aan het water en dacht dat hij wel graag een groote wortel uit een dier manden zou hebben. Dat was goed voor de spijsvertering.

Varia.

I.

Wat heeft het hun gekost?

Autoriteiten moeten er zijn. Wie zou ook anders kunnen denken, maar autoriteiten moeten zij zijn in hun werkkring. Daarbuiten houdt de autoriteit op. In elke vergadering is de voorzitter de eerste autoriteit, maar nauwelijks heeft hij zijn hamer nedergelegd, en is de vergadering gesloten of hij staat gelijk met ieder ander lid. Ik heb dit willen zeggen, omdat het mij dezer dagen opnieuw gebleken is, dat de autoriteiten, buiten hun ambt om, zooveel voor hebben bij andere personen van stand en aanzien, die geen autoriteit zijn, of het niet meer zijn. Ik vind dat onbillijk. Waarom moeten zij alles zien, genieten, en gevierd worden enkel en alleen ter wille der betrekking die zij bekleeden, zonder dat het hun iets meer kost dan ieder gewoon sterveling. Er moeten rangen zijn in de betrekkingen; de hoogere rangen zijn, - tenminste *moeten* zelfs *bereikbaar* zijn - voor hen die nu door te geringe ondervinding of te geringe kennis op lageren trap staan, maar die ongelijkheid bestaat slechts tijdens den werkkring. Daar buiten in de samenleving hebben m.i. alle ambtenaren gelijke rechten. Daarom heb ik de ministerieele aanschrijving van den Minister van Finantiën, tijdens de Haagsche feesten, zoo bespottelijk gevonden. Naarmate men hoogex in rang stond had men meer kijkrechten in het gebouw, en de klerken mochten op straat kijken, en misschien waren onder dezen enkelen met meer oranjeliefde, en die beter in de beurs hadden getast dan hun chefs. Terecht hebben de couranten met die aanschrijving den draak gestoken.

Hoofdzakelijk wijs ik echter op de groote voorrechten der autoriteiten. Zij staan of

zitten vooraan, eten en drinken, genieten veelal met familie alles,[1)] en hoewel het mogelijk is dat velen hunner vlug met het openen van hun geldlade zijn, staan zij in deze materieele zaak misschien toch nog achter bij honderden die even mild en vrijgevig zijn.

Nu ik toch over dit *bevoorrechten* schrijf, moet mij ook van 't hart, dat bij de drie hoogste staatscolleges, als daar zijn Raad van State, (....voornaam is het ambt van Staatsraad voorzeker, al moet men den invloed en de beteekenis ervan niet overschatten. De Raad van State beteekent in z'n algemeene werking practisch inderdaad niet veel). (De Tel., overgenomen door D.v.Z.-H. en 's Grav.) Hooge Raad en Rekenkamer geen pensioenslevensgrens stelt.

Zeker, een man van desnoods in de 90 jaren kan helder van hoofd, zelfs bijzonder helder, en krachtig van lichaam zijn, maar staan niet honderden, - misschien wel duizenden, - naast die hooge autoriteiten, die op 65-, of 70-jarigen leeftijd niet behoeven onder te doen voor die ouden van dagen, en toch wordt hun gedwongen rust gegeven.

Zou men niet meenen, dat men tegenover het niet alles wetend publiek een declin in de hand werkte, nadeelig voor het prestige van die waardigheids-bekleeders. Als de een op 70-jarigen leeftijd niet meer geschikt schijnt om zijne betrekking te blijven vervullen, waarom dan een ander met veel hoogeren leeftijd wel?

Nog eens, ik keer mij eigenlijk tegen het inviteeren van autoriteiten uitsluitend ter wille van hun ambt, buiten hun beurs op alle mogelijke feesten en bij alle plechtigheden, ter wille alleen van het ambt, dat zij bekleeden. Dit geldt voor mij ook wat betreft de hooge Hofdignitarissen.

Het is wel hun *dienst*, maar ze zijn toch overal bij, en hebben het uit de eerste hand.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Grav. 15/9 1913

II.
Koren op mijn molen.

In mijn opstel: 'Volks(?)feesten'[1)] sprak ik van het volk *dol* maken, en van hun *de beest spelen* bij allerlei feesten. Ik vind eene bevestiging mijner bewering in het volgende couranten-uitknipsel.

Feestvierend Amsterdam.

'De Telegraaf is allesbehalve tevreden over de afgeloopen feestweek. Het Koninklijk gezin - schrijft het blad - heeft onze stad verlaten, wij zijn weer onder ons en het oogenblik is dus daar, om elkaar eens ronduit te zeggen, dat het hier in de afgeloopen 'feestweek' een pan is geweest. Wij zijn een ruw volk en als wij uit den band springen, doen wij dat bij voorkeur onder het brullen van schuine liedjes, slaan elkander de

1) Zie Holl. Lelie 1912/13 mijn: '1913'.

1) Holl. Lelie van 17 September 1913.

hoeden van het hoofd, trappen op elkaars rokken en het jonge volkje pleegt handelingen, die wij hier niet nader zullen omschrijven.

Het blad klaagt ook over de feestcommissie, die van organiseerend talent geen blijken gaf.

(D.v.Z.-H. en 's-Grav.)

Dit bericht is zóó welsprekend, dat ik er niets aan behoef toe te voegen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's-Grav. 17/9 1913.

III.
Zoo gaat het in een Republiek!

'President Poincaré

heeft Parijs in gezelschap van zijn vrouw verlaten. Hij reist nu door Limousin. De stoet van het staatshoofd zal uit 40 open auto's bestaan, die drie groepen vormen, elk onder een eigen groepchef. De commissaris voor de presidentieele reizen rijdt voorop. Dan komt de directeur der openbare veiligheid. Vervolgens de heer en mevrouw Poincaré, met de hooggeplaatsten, die zij wel willen uitnoodigen bij hen plaats te nemen. Volgt het rijtuig met het militaire huis. En hierna minister Klotz met zijn vrouw. Senatoren en afgevaardigden volgen op hem en wisselen bij de veranderingen der departementen, waar de stoet doorheen gaat. Met hen wisselen de prefecten. De tweede groep wordt gevormd door de Parijsche pers. De derde door de lokale pers. Het verkeer op de wegen wordt in beide richtingen overal beperkt en de gendarmerie bewaakt de wegen. Wegwerkers met vlaggen zullen de routes aangeven.'

(Dagbl. v.Z.-H. en 's-Gr.)

Het is toch om te lachen! Heet dat nu democratisch? Ik misgun den Heer Poincaré geen vorstelijke pompe, maar duidelijk is het, dat, als men met Koningen omgaat, men door praal en luister wordt besmet.

Als welsprekend toegiftje nog het volgende:

De reis van Poincaré.

'De auto-tocht van den president der republiek is een ware triomftocht. De moeilijkheden der voorbereiding zijn vele geweest, doch het succes is groot, want heel de streek doet mee; in alle dorpen en vlekken, langs alle wegen heeft men groen-gemaakt en vlaggen gehangen en tropheeën

aangebracht en eerebogen gezet. Vele geschenken werden den heer en mevrouw Poincaré geboden, fraaie voortbrengselen der takken van nijverheid en o.a. meer dan één hoofdbedekking voor mevrouw. Eén boerinnehoed zette deze op: een hoed, welke denken deed aan portretten van Greuze, en natuurlijk vond deze handeling der echtgenoote van den president enormen bijval.

(Dagbl. v.Z.-H. en 's-Gr.)

't Toppunt van republikeinsche(?) gevoelens is wel het raam voor de kerk te Mans, waarvan het ontwerp is gereproduceerd in Eigen Haard van 3 Mei 1913, voorstellende Poincaré als Kanunnik, vervangende in dat praedikaat de *Koningen* van Frankrijk. Mij dunkt nu kunnen Keizers en Koningen hem wel omhelzen!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Febr. II. - Van U hoor ik altijd graag. Er is zooveel sympathie tusschen ons in allerlei dingen. - Ja, dat gij in die quaestie van de onafhankelijkheidsfeesten, enz., niet zoo vrij zijt als ik, dat begrijp ik in Uw omstandigheden volkomen. Om die beschrijving van dat alles moest ik hartelijk lachen. Zulke voorstellingen stuiten ook mij steeds zóó tegen de borst! - Om U niet te verraden ga ik er maar niet verder op in. Natuurlijk laat ik het vertrouwelijke gedeelte uit Uw brief eveneens heelemaal rusten, dat spreekt vanzelf. - Uw zoo juist en innig méevoelen met den roman ‘Ik

zeg de Waarheid' deed mij zoo veel pleizier. Want het is zoo heerlijk dat er zoo velen zijn onder de vrouwen, die deze dingen eerlijk beseffen, en er voor willen uitkomen. Alles wat gij daaromtrent schrijft geeft mij nog een nieuwen band met U te meer. - - Ik ben *bijna* beleedigd door Uw vooronderstelling, dat Frits minder bij mij zou zijn dan bij mijne vriendin. Hij, Frits, ligt in zijn mandje - waarop hij buitengewoon gesteld is - steeds bij ons beiden te zamen, om de zeer eenvoudige reden dat wij beiden-zelf ook altijd samen zitten in dezelfde kamer, zij met haar werk, en ik met het mijne. Wij houden er namelijk geen salon op na, maar gebruiken mijn werkkamer als onze zitkamer meteen, en eten in de andere kamer, zoowel in Bad-Nauheim als thuis. - Wij vertrekken daarheen, naar huis, aanvang October ongeveer, want dan wordt het hier ook ongezellig en guur, en, bovendien, de winterwerkzaamheden roepen mij. Ik vind ons hollandsch klimaat altijd vreeselijk, maar voor de rest is den Haag in den winter niet ongezellig, en biedt die stad zonder twijfel veel. - Over uw eigen omstandigheden vertelt gij zooveel en zoo gezellig, maar, om U niet te verraden, durf ik er niet op antwoorden, ofschoon gij mij wel zult willen gelooven, dat het mij steeds dubbel interesseert, omdat we elkaar, al is het dan ook slechts schriftelijk, toch zoo goed kennen. Of gij mij heusch zoudt herkennen in de tram? Of bij Lensvelt-Nicola? Toen ik in Amsterdam was, aan de Telegraaf, had ik daar eene abonnée, die mij gedurig meende te herkennen in de verschillende comedies, enz., welke ik moest bijwonen, maar die zich steeds heeft vergist. Nu, ik beloof U, dat ik 't U eerlijk zal zeggen als ik 't ben. Hartelijk dank voor Uw zoo gezelligen langen brief.

E.v.B. - B. te B. - Vóór alles van harte gefeliciteerd. Gij begrijpt waarmede? En dan meteen hartelijk gedankt voor Uw hondenliefde. Gij zult het misschien dwaas vinden dat ik U dankbaar ben, omdat gij zelve zooveel van Uw hond houdt. En toch is dat zoo natuurlijk. Het gebeurt mij namelijk zoo dikwijls, dat zóógenaamde hondenliefhebbers mij zoo bitter teleurstellen, zoodra het geldt iets voor hun hond *over te hebben*. En daarom ben ik dus U zoo wezenlijk dankbaar, omdat gij voor Uw ziek hondje Uw vacantie in den steek liet, en U niet stoorde aan de gewone lieflijke opmerkingen in zoo'n geval, over 'sentimentaliteit', en daardoor hebt *bewezen* dat hij U wezenlijk veel waard is. Welk een voldoening en vreugde moet gij nu voelen, nu hij is hersteld. Als ik zoo iets van dien aard lees, dan denk ik dadelijk aan mijn Bennie, zoo vol leven en vuur en drukte, en hoe *ik* mij zou voelen als die zoo'n ellende overkwam! Niet alsof ik niet evenveel houd van Frits; maar die wordt oud, en daardoor *moet* men zich gewennen aan de daaraan verbonden gebreken; Benjamin echter is nog zoo'n druk, gezond, jolig, altijd met ons uitgaand ventje; hij is zoo echt de zonnestraal in huis, dat je je niet kunt voorstellen hem ziek of zelfs maar somber te zien. Dezer dagen hadden we met hem gewandeld, en zaten in het Kurpark op een bankje, toen ons een paar dames passeerden, die, na eerst vol teederheid na hem te hebben gekeken, plotseling op hunne schreden terugkeerden, en ons aanspraken met de vraag in het duitsch 'Pardon, dames, zoudt U ons eens willen zeggen waar we zóó'n hond zouden kunnen koopes, omdat we zoo doodelijk van hem zijn, altijd als we hem zien.' Uit één mond riepen wij beiden: 'Zóó'n hond koopt U nergens,' - en vertelden daarop zijn arme-vondeling-geschiedenis, en hoe er tenslotte zulk een zeldzame

aanvallige lieveling uit hem is gegroeid. Ook in Menton is ons trouwens diezelfde vraag reeds evenzeer gedaan door een Russischen meneer, die zich nauwelijks anders wist uit te drukken dan in zijn moedertaal met behulp van een beetje fransch, en die maar steeds herhaalde: 'Want, ziet U, het is mij maar niet om een hond te doen, - er zijn mooie honden genoeg te koop - maar ik wil bepaaldelijk precies zoo een hebben als die van U is, omdat ik hem al zoo dikwijls heb bestudeerd, als hij loopt met Uw dienstbode of met U-beiden.' - Daarbij is Benjamin volstrekt geen bepaald 'mooie' hond, hij is alleen maar zoo buitengewoon lieftallig en aanhalig, en valt door zijn schrandere, heldere oogen in zijn wit kopje dadelijk iedereen op, terwijl hij met die oogen, en met zijn dikke pootjes erbij, duidelijker spreekt en uitdrukt wat hij wil dan menig suffig kind zich weet verstaanbaar te maken. - Het doet mij genoegen dat gij-ook het met mij eens zijt over de onafhankelijkheidsfeesten en terecht schrijft: 'Het ontaardt in een dronkenmansboel, met als eenig gevolg een hoop onechte kinderen.' (En wat wordt er dan tenslotte van zulke, onder die omstandigheden in de wereld geschopte schepseltjes, wat anders dan misdadigers, bedelaars, mismaakten, drankzuchtigen.)

Gij vraagt mij hoe ik den 'walgelijken nonsens vind van het 'Koningin worden der vrouw van ex-koning Manuel.' Och, om zulke kinderachtigheden moet ik eigenlijk lachen.*) Men moet immers wèl ver zijn in bekrompenheid, om in zulke onnoozelheden nog genoegen te vinden na alles wat het Portugeesche koningschap doormaakte. Nu, m.i. staat bekrompenheid dan ook voor en boven alles uitgedrukt op het vollemaansgelaat van Manuel, en, wat zijne moeder aangaat, die vrouw, die, ondanks al hetgeen haar trof, den dood van haar man en haren zoon onder haar eigen oogen, toch nog maar steeds voortgaat met pretmaken, en zich in Engeland op den voorgrond stellen, is mij hoogst onsympathiek. Hoe veel waardiger steekt daartegen af de houding der koningin-weduwe van Spanje, wier beide nog jonge dochters, zooals men weet, in het huwelijk stierven, en die zich, na deze droevige verliezen, nimmer meer bij feestelijkheden wenscht te vertoonen, en de eerbiedwekkende rol vervult eener weldoenster van haar volk. Zelfs toen onlangs een standbeeld ter harer eere werd onthuld, wilde zij-zelfve niet bij die plechtigheid, die natuurlijk een feestelijk karakter droeg, tegenwoordig zijn! Mij trekt zulk een vrouw aan als méér waarachtig 'koninklijk' dan de nog maar steeds met hare vergane grootheid pronkende Manuel-mama, die hoogst waarschijnlijk haar zoontje heeft aangezet tot die dwaasheid van het 'koninginschap' zijner vrouw, - welke overigens *nu* reeds ziek ligt in een hospitaal in Munchen. De arme! - Neen, ik geloof niet dat er ook maar één werkelijke idealist is geweest, die geloofde aan de noodigheid of nuttigheid van het Vredespaleis. Het gebouw is een ijdelheidsuitvinding van Carnegie, en het spreekt vanzelf dat het een buitenkansje werd voor den Haag het dáár te zien verrijzen, een voordeel voor duizenden en duizenden menschen, zoowel in handels- en verkeersopzichten, als om er ordelintjes en eerebaantjes door deelachtig te worden. Al die menschen dus hebben er belang bij te *doen, alsof* ze gelooven in de noodigheid van het Vredespaleis. Maar ze weten elk voor zichzelf heel goed hoè ze *huichelen*.

- Vriendelijk dank voor de instemming met mijn artikelen, en speciaal met 'Likken, steeds maar likken'. Dat Uw man zulke artikeltjes 'raak' vindt is voor mij natuurlijk prettig om te lezen. - En nu wil ik U tot slot nog danken voor de toezending in Uw

*) Arme 'Koningin'. Gij hebt toch de berichten gelezen omtrent haar ziekte. En dat zij niet tot haren man wenscht terug te keeren. Men behoeft niet te vragen!!

tweede briefje van het versje, dat ik reeds miste in Uw eersten brief, en van welk versje ik gaarne gebruik maak. Hebt gij die van Bilderdijk gelezen in het laatste nommer? - Laat mij vooral weten hoe het verder met U gaat. Vriendelijk gegroet.

A. van L. - Uw stuk is aangenomen.

Rarda Lieftinck. - Uw gedachtenw. wil ik gaarne plaatsen; ik liet haar echter nog wachten, omdat ik-zelve er een noot aan heb toe te voegen, en plaatsgebrek mij verhindert het geheel reeds nu op te nemen.

J.S. - Feuilleton aangenomen.

Mevr. van M.-G. - Hartelijk dank voor Uw lieven langen brief. Uw stuk zal ik ten spoedigste plaatsen. Alleen plaatsgebrek weerhield mij tot hiertoe het op te nemen. Ja, ik geloof dat het spiritisme voor U. en voor velen een heerlijke troost is. Maar ik persoonlijk heb een zekere vréés om van het Hierna te vernemen. Waartoe van een toekomst trachten te weten, - en dat soms op zeer onduidelijke wijze ook nog - die het soms beter en gelukkiger is niet te kennen. Ik heb wel eens in de Lelie verteld hoe mij geheel onverwachts op een seance, onder vertrouwde leiding van een zeer bekenden leider, den a.s. dood werd medegedeeld van een dierbaren bloedverwant. Inderdaad kwam die voorspelling uit; en het gebeurde trof mij toenmaals zeer, maar gaf mij tevens de overtuiging, dat het niet tot ons geluk dient op dergelijke wijze te worden gebracht in twijfelingen en angsten, temeer omdat iets dergelijks mij later nog eens is gebeurd (toen echter op eene seance zonder leiding, en óók zonder dat de voorspelling werd bewaarheid). Intusschen echter heb ik ook toen toch den angst en de bezorgdheid dóórgeleden in die dagen - zonder reden tenslotte. - Hartelijk dank nogmaals. Uw brieven zijn steeds zoo welkom aan mij, omdat zij zoo vol liefde en belangstelling zijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de correspondenties aan **L.B. te D., J.H.D., Nora, G.W., J.L. den Haag, X., A.T. Haarlem, O.G.Th. v.V., C.W.** en **Schattebouten**, alsmede de gedachtenwisseling van Rarda Lieftinck tot een volgend nummer blijven liggen.

RED. HOLL. LELIE.

15 October 1913
27ste Jaargang.
No. 16.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Een Mooi Leven.

Kent U freule Boddaert?' - vroeg ik onlangs aan een paar dames uit Amsterdam, die veel voelen voor de vrouwen-beweging, (in den goeden zin), en dientengevolge óòk voor het goede dat de vrouw doet op allerlei gebied, speciaal op dat van maatschappelijk werk.

'Niet-persoonlijk, maar wel door haar nobel zelf-opofferend werk.' Aldus luidde het eenstemmig antwoord. En er volgde een enthousiaste lofspraak op deze vrouw, die haar leven en haar fortuin besteedt tot het helpen van arme verwaarloosde kinderen.

Ik-zelve ken freule Elizabeth Boddaert wel persoonlijk. Misschien is het daarom dat ik voor haar arbeid nog een bijzondere sympathie gevoel.

Het dwingt me eerbied en bewondering af, wanneer ik bedenk welk een energie en werkkracht, en welk een onbaatzuchtige liefde tot den naaste bovenal, er schuilt in deze vrouw, die ik gekend heb een tenger, niet sterk, élégant jong-meisje, en die nog steeds datzelfde uiterlijk van blanke distinctie behield, maar sinds lang getoond heeft hoe in haar woont een zeer sterke ziel. -

Ik herinner me het mij nog heel goed, hoe zij mij opzocht in den Haag, in datzelfde jaar waarin zij haren arbeid in Amsterdam begon, juist terug toen van een langdurig verblijf buitenslands. Altijd uiterlijk nog dezelfde gedistingueerde, slanke verschijning, sprak zij mij vol enthousiasme van hare toekomstplannen, van arbeid onder de armen.

En... er kwam even een twijfel in mij op. Zou het gelukken, zou zij niet afstuiten op al te veel bezwaren?

- Later, toen haar éérste 'Tehuis' voor verwaarloosde kinderen reeds eenigen tijd had bestaan, vond ik gelegenheid met eigen oogen te aanschouwen, hoe zij inderdaad had

weten te volbrengen dat wat zij zich had voorgesteld, en hoe vele kinder-oogen vol liefde en dankbaarheid haar volgden terwijl zij zich vriendelijk tusschen hen bewoog. Ik vertelde reeds toen een en ander in de Lelie van dat eerste 'Boddaert-thuis', dat sinds is gevolgd door een tweede, waaraan straks een derde nog zal worden toegevoegd.

Ja, zoo is het. - Dank zij de volharding en de wilskracht en de onbezweken kinderliefde van freule Boddaert groeide en bloeide haar werk in Amsterdam van jaar tot jaar meer, zoodat het Gemeente-bestuur, na eerst tweeduizend gulden subsidie jaarlijks te hebben toegestaan, nu die bijdrage vermeerdert met nog *f* 1000. -, zijnde f 3000. - in het geheel. Wat zij oorspronkelijk geheel alleen ondernam heeft van lieverlede zulk een uitbreiding verkregen dat een Bestuur noodzakelijk werd, waarvan zij-zelve is voorzitster, de heer H.L. van Tets, mede te Amsterdam, secretaris, de heer Mr. H.L.A. Visser, mede te Amsterdam, penningmeester, en de heer D.W.H. Patijn, te Baarn, ondervoorzitter. Niet alleen het Gemeente-bestuur van Amsterdam toont dit werk op prijs te stellen door de bovenvermelde jaarlijksche bijdrage, maar ook de Koningin schonk onlangs een gift, en gaf bovendien, gedurende haar verblijf in Amsterdam, blijk van hare belangstelling door een persoonlijk bezoek. In tusschen, hoezeer ook uit dit alles ruimschoots blijkt dat het door freule Boddaert ondernomen liefdewerk den steun vindt dien het verdient, toch spreekt het vanzelf dat er voor een zoo veel omvattenden arbeid nooit genoeg kan worden gegeven. Er zijn nog zooveel buitenstaanders, die niet of maar weinig weten van het doel der Boddaert-tehuizen. Voor hen wil ik een en ander daarvan vertellen. Misschien wekt het hen op zich als lid te laten inschrijven, of als gave ineens iets te zenden. Het doel dan van de Boddaert-tehuizen is 'kinderen die ten kwade neigen te behoeden voor verder verval en misdaad'. De wijze echter waarop dat doel wordt nagestreefd verdient daarom

vooral nadere uitlegging, omdat het eene is die eenigszins afwijkt van de algemeen-gebruikelijke methode der opvoedings-gestichten, enz. Die inrichtingen namelijk

ontnemen de kinderen aan het gezin en het familieleven, onttrekken hen daardoor tijdelijk aan de maatschappij en hare verleidingen. De Boddaert-tehuizen daarentegen beoogen het tegendeel. Zooals het luidt in de statuten: ‘De Vereeniging gaat uit van het beginsel dat de kinderen, zoo eenigszins mogelijk, niet aan hunne omgevingen, hare verleidingen, behooren te worden onttrokken, doch integendeel tegen die verleidingen moeten worden gesterkt. In verband hiermede blijven de kinderen deel uitmaken van hun gezin, bevordert de vereeniging het bezoek van de openbare en bijzondere school, en oefent er haar taak zooveel mogelijk uit in voortdurend overleg met de ouders en verdere opvoeders’.

Het wil mij voorkomen dat deze opvatting van de taak, welke rust op

hen die zich met het zoo moeielijk werk belasten der redding van verwaarloosde kinderen, een zeer juiste is. Juist in en door de verleiding héén moeten de kinderen sterk gemaakt worden voor de toekomst, die hen straks wacht temidden van het moeitevolle leven. Onttrekt men hen geheel en al aan die verleidingen, juist in de jaren waarin zij behooren daartegen gestaald te worden, dan maakt men van hen tien tegen een ongeschikten voor den werkelijken levensstrijd, onbekenden daarmede, die gevaar loopen te vallen en te bezwijken uit onmacht en onkunde. Bovendien echter schijnt het mij ongewenscht toe die kinderen, die een familiekring of ouders bezitten, daaraan geheel en al te onttrekken in het gestichts-leven, en hen daardoor te berooven van de zeer groote voordeelen verbonden aan de gezins-gemeenschap. In de Boddaert-tehuizen nu vinden de kinderen slechts gedeeltelijke opname, buiten de schooluren, overdag. ‘Bij ons’ - aldus schrijft freule Boddaert - ‘vindt het zwervende, verwaarloosde, ten kwade neigende kind *vriendschap*, die hem ook buiten de uren van verblijf in het tehuis vergezelt en steunt’.

‘Overwin het Kwade door het Goede’, - aldus luidt de aan den Bijbel ontleende zinspreuk van freule Boddaert's Tehuizen. En, dat haar dit menigmaal is gelukt, kunnen zij, die belangstellen in haar arbeid, vernemen in het bij den secretaris aan te vragen jaarverslag, dat verscheidene zeer bemoedigende staaltjes geeft van den goeden uitslag waarmede hare pogingen worden bekroond. B.v.

De jongen, dien wij bij den landbouwer plaatsten, was gedurende 8½ *jaar in het Tehuis geweest, en een waaraan men wanhoopte, vooral zijn moeder. Hij is een van degenen, die van den beginne onder onze leiding was. Goede berichten kwamen in, bleven inkomen; kort geleden kwam de landbouwer mij opzoeken: ‘ik ben uitstekend,*

best tevreden over H.... en ik wil hem graag houden. Hij is als kind bij ons in huis. (Hij had hem op proef voor 3 maanden aangenomen. Thans is hij er 1½ *jaar)....' -*

Van allen, door ons in de maatschappij geplaatsten kwamen min of meer goede berichten in. Een van hen wordt bijzonder geroemd, en, toen er sprake van was dat hij van baas zou verwisselen, wilde zijn tegenwoordige daar niets van weten. Deze jongen was indertijd 'berucht' in het van Lennep-kwartier, jarenlang, hij is ruim negen jaar onder onze hoede geweest. - -

Een jongen, die ons reden tot bezorgdheid gaf, en nu sedert 1½ *jaar in betrekking is, zeide mij op een avond het volgende: 'U behoeft heusch niet bang meer voor mij te zijn, ik zit ook niet meer op straat, ik zie wel in hoe gevaarlijk dat is, en ik heb er geen zin meer in.' Hij behoorde tot het leger van dobbelaars en valsche spelers.*

'Heerlijk zijn deze lichtpunten', - schrijft freule Boddaert. En ik zeg het haar van harte na. Wie wat wil doen voor de maatschappij, voor de toekomst, die beginne met

het kind. Waar helaas de volwassene gewoonlijk reeds lang is verdorven, voorgoed, daar kan de voor het mooie nog ontvankelijke ziel van het kind menigmaal, door liefdevolle omgeving en vriendelijke behandeling, worden geopend voor het goede. Het zijn zoo dikwijls de omstandigheden die het kind slecht doen *schijnen*, het is het gebrek aan een goeden invloed, aan een goed voorbeeld, dat het tenslotte slecht *maakt*.

Redt, o redt het kind. Juist daarom is mij deze arbeid zoo sympathiek, omdat hij geldt het kind, dat gedeelte van het menschdom, dat onschuldig boet voor de zonden, de schuld, de dronkenschap, de erfelijke belastheid, de ziekten, de verwaarloozing dergenen die het ongevraagd in de wereld schopten, om het daarna meedoogenloos over te laten aan de namelooze afzichtelijke vreeselijke ellende van het groote-stad-leven der achterbuurten.

Redt, o redt het kind. Zie, ik begon met te zeggen, hoe ik misschien een dubbele sympathie heb voor het werk van freule Boddaert, omdat ik haar persoonlijk ken, maar toch, ook al kende ik haar niet persoonlijk, dan nog zou mij juist deze arbeid onder de verwaarloosde kinderen buitengewoon aantrekken. Want, ik heb het wel eens verteld, hoe mijn overleden vader zoo dikwijls placht te zeggen, naar aanleiding van het reddingswerk onder de kinderen door dr. Barnado in Londen: ‘Indien ik opnieuw op de wereld kwam, ik zou mijn fortuin gebruiken om de verwaarloosde kinderen van de straat te redden, en hun een liefdevol thuis te geven.’ Zoo ook denk ik er over. En daarom verdient ieder, die op dat speciale gebied werkzaam is, m.i. de grootst mogelijke aanmoediging, de meest oprechte hulde.

Jonkvrouwe Elizabeth Boddaert gaf heel hare persoonlijkheid en haar fortuin aan dit edel werk.

Komt, volgen wij haar althans van verre na, door, ieder op onze wijze, naar de kracht van ons vermogen, een steentje bij te dragen tot de tehuizen van Liefde die zij stichtte. Het adres van den penningmeester, tot wien men zich heeft te richten voor bijdragen of voor lidmaatschap, luidt: Mr. H.L.A. Visser, Keizersgracht 528, Amsterdam.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De Concentratie-kikvorsch en de Troonrede.

Indien het niet zoo heel ernstig ware, dan zou men er om kunnen schudden van den lach.

Breed opgezet, met alle kracht en macht opgeblazen om de éénheid der coalitie nabij te komen en zoo machtig te worden als zij, blijkt de concentratie te zijn de zeepbel van het kind. Heel het kiezerscorps van links, en de duizenden middellui, werden opgezweept en wakker geschud door pers en leiders om te vernietigen den draak der coalitie, maar nauwelijks lag het beest te zieltogen, en scheen de overwinning behaald, of de kentering kwaal al; 't was alles wind of gas, waardoor de concentratie de zwarte koe nabijkwam, en als bomijs, begon zij al dadelijk in te zakken. De eerste stemming, en de herstemmingen waren nauwelijks afgeloopen, of de ongelijksoortige machten bleken slechts losjes aan elkaar te zitten en velen van hen die tot de concentratie bepraat waren, gingen al gauw over stag, zoodat de verkiezingen, noodig door het *dwaze* stellen van denzelfden persoon voor verschillende districten, en de vernieuwde verkiezing voor die districten, al dadelijk

eenig verlies aan de zijde der concentratie aanwees. De berekende meerderheid kromp eenigszins in en de politieke luchtbal kreeg reeds een leelijke deuk.

Voornamelijk bleek reeds de geschokte samenwerking bij de verkiezing van den Haagschen Gemeenteraad. De vrijzinninge kiesvereeniging 's Gravenhage candidateerde in een der districten een ultra-conservatief aftredend lid ter herstemming, in tegenstelling van anderen, die niet zoo sterk geprononceerde concentratie-mannen waren, en losgelaten werden.

Buiten en behalve dit, kwam de scheuring nog krachtiger uit bij de keuze voor een Wethouder van den Haag. Het ging om een sociaal en een concentratie-man, en toen men uit kon rekenen, dat de vrijzinnig-demokraten, en mogelijk ook een paar unie-liberalen, den socialist hadden gestemd, kende de woede geen grens.

Daar staan nu de vereenigde mogendheden; precies zijn het de Balkanstaten. Nauwelijks is die verdoemde Turk ten onder gebracht, of zij betwisten elkaar de buit!

Nu hebben de socialisten in deze zaak wel schuld, want de hooge politiek spiegelt zich in 't klein af in de gemeente-politiek, en hadden de socialisten getoond durf te hebben, en waren zij niet teruggedeinsd voor hunne consequenties, dan had het Ministerie van nu niet zulke slappe lenden gehad, als thans blijkt, en vooral bewezen wordt door de Troonrede, die even wauwelig in elkaar zit,

als elke andere Troonrede en 't begin is van het einde; het is vrijwel een in de kaart spelen van de slechts schijn-dood zijnde coalitie, een in 't gevlei komen van *zwart* naar de eene zijde, van *rood* naar de andere zijde! 'Bevredigende regeling ter zake van de subsidieering van het bijzonder onderwijs'. Buiging naar *rechts*. Er zal wat gedaan worden om die subsidieering te krijgen. Een proeve ervan uit het heden, legt 't toekomstige bloot:

Om het subsidie te krijgen.

'De "Bode" deelt uit het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie mede, dat in een school eener congregratie in Noord-Brabant werkzaam waren drie onderwijzeressen van 72 en 74 jaar en in een andere school een onderwijzeres van 82 jaren.

'Het is natuurlijk uitgesloten, dat zulke oude dames nog les geven. Maar het Rijkssubsidie sleept de geestelijke orde niettemin voor haar in de wacht'.

(*D.v.Z.- en 's-Gr.*)

Tweede buiging naar rechts: *Stijging der oorlogsbegrooting* voor binnenland; *slagschip* voor Indië.

Nu met dat slagschip zal het misschien gaan als voor jaren met een andere groote oorlogs-schuit[1)], die dienen moest als paradespeelgoed voor de Monarchie. Twee ministers van marine struikelden er over (of heb ik 't mis?); een derde wist het ding het zeegat in te brengen. Zoo zal 't misschien nu ook gaan. Twee honden vechten om een been, de derde loopt er rasch mêe heen.

Twee buigingen naar rechts, nu ook twee naar links in de roode fractie. 'Kiesrecht' en 'Staatspensioen', maar helaas zij zijn niet *rood* genoeg, en... de Heeren zijn ontevreden, maar daarmede heb ik nú geen medelijden meer.

Ik heb in den laatsten tijd steeds *rood* gestemd, hoewel ik vooruit wist (3e kiesdistrict den Haag), dat het mij niets hielp, maar nu drie Heeren voormannen in een vrijzinnigdemocratisch ministerie hadden kunnen plaats nemen, trokken zij zich terug, en geven ons daardoor den kwakkelwinter, dien we nu in de politiek tegemoet gaan. Nu is mijn stemmen op socialisten geheel uit; ik geef er de brui van en blijf stilletjes thuis en blijf bourgeois, hoewel het socialist zijn toch ook niet altijd windeieren legt, want Bebel liet 1.170.000 fr. na. Fraaie gelijke verdeeling?!

De socialistische partij heeft haar eigen glazen ingeslagen, of, wilde zij hare oppositie behouden; deinsde zij terug voor hare eigen consequenties? Zij kon toch begrijpen, dat de Hoofdstukken: Huis der Koningin, Oorlog, Marine niet meer onder haar bewind op de begrooting konden voorkomen, tenzij in zeer, zeer gewijzigden vorm. En wat moest zij dan doen met Justitie? Klassen-justitie betoogt zij, maar wat zou zij er voor in de plaats geven? Doch zij (de partij) heeft niet gewild, en nu behoeft niemand meer voor het *roode* spook te vreezen. Veeleer voor het *zwarte* spook, waarvan de kracht (en *macht* in de toekomst) zeer zeker niet te miskennen valt. Die partij wint onder elk bewind.

1) *Schuit* is de oude benaming van een schip. 'Ik schipper van de schuit' is de aanvang, nog in de vorige eeuw, der cognossementen. Zie over den 'dreadnought' bij v. Houten in zijn Staatk. brief (N.R. Ct. v. 20/9 1913, Avbl. A.

Dat onder den gezegenden Benedictus van den ‘Haven’ te Scheveningen, de Zuiderzee staat droog gemaakt te worden, is niet meer dan billijk. Hij is immers de vader (nu misschien stief vader) van het ontwerp uit lang verleden tijden. Moge de leliën des velds boven de verzwolgen dorpen nog eenmaal welig groeien en bloeien.

De kiesrechtvrouwen, - en, dat zag ik al aankomen tijdens den kieswedstrijd, in veel beloven en weinig geven, - zijn in 't geheel niet tevreden. Zij hebben enkel 't plezier van de vijfde K genoemd te zien: *k*inderen, *k*euken, *k*ranken, *k*erk; die bezigheden vond de Keizer van Duitschland voor de vrouw voldoende. Zij eischt er de vijfde *k* (kiesrecht) bij, en zij wordt met een kluitje in 't riet gestuurd. Eerst door de **C**oncentratie, toen door de **C**onstitutioneele Koningin, in de Troonrede, die aan H.M. door den ministerraad voorgeschreven werd, daarna door den Minister-premier **C**ort van der Linden, eindelijk door den **C**ommissaris van politie, in haar (het instituut) rechtswege aangewezen hoofd, den Burgemeester,[1)] en in haar functionaris.

1) De Burgemeester meende geen *schriftelijke* weigering te behoeven te geven Het is waar, er is een gevleugeld woord uit de Spaansche tyrannie: Eén regel van uw hand en ik laat u hangen, maar een mondeling antwoord is minder gevaarlijk. De beweegreden dan was, dat de burgemeester de zwijgende betooging der kiesrechtvrouwen niet kon toestaan, ‘omdat het voor de Kamerleden zoo hóógst onaangenaam was, dat zij niet onbemerkt aan hun arbeid konden gaan’, [er was dien dag feitelijk in de ‘Kamer’ niets te doen], wat terecht een medelijdend geroep van *Ach!* uitlokte, welk *Ach* later duidelijker beteekenis kreeg, in het slotwoord van Mevrouw Baerveldt - Haver die ‘er hare verheugenis’ over uitsprak, ‘dat de vrouwen niet aflaten, ook al is er een Burgemeester, *die de Kamerleden wil beschermen tegen onaangename blikken, uit de rijen der vrouwen*.’ Ik onderstreep; ik heb de zinsneden ontleend aan het D.v.Z.-H. en 's Grav.

Het blijkt dat de *c*, in tegenstelling van de *k* hier een groote rol speelt, weshalve ik der kiesrechtvrouwen in haar tegenslag, een welgemeende **C**ondoleantie-visite maak.

En wat heeft dit Ministerie en deze 2e kamer, in beider kort dagbestaan nu al verricht?

Mr. Heemskerk, de afgetreden ministerpresident is voor zijn leven *bezorgd*; hèt heet wel 'opgesloten', maar dat is de courantentaal voor 'afgesloten', uitgesloten van de 'politiek'. Hooggeroemde neutraliteit, maar 't is immers vaste gewoonte om elkaar de vette brokken toe te gooien.

Broêr, - het kamerlid, niet herkozen, - werd al eerder 'opgeborgen'.

Een ander vet brokje kwam ten goede aan den coalitie-minister van Buitenl. Zaken. Lees eerst de afrekening met hem in de N.R. Ct. tijdens de verkiezingen, en vergelijk daarmede dan den volgenden juichtoon van de in-conservatieve 'Nieuwe Courant' tot de concentratie behoord hebbende:

'De nieuwe gezant te Londen.

De Nieuwe Courant schrijft:

Het besluit om een onzer belangrijkste diplomatieke posten, dien te Londen, door den juist afgetreden minister van Buitenlandsche Zaken, jhr. De Marees van Swinderen, te doen bezetten, is een regeeringsdaad die zeker algemeene instemming zal vinden. Reeds lang werd deze benoeming verwacht; zij is een van de eerste daden van den heer Loudon, nu hij uit Washington is teruggekeerd en zijn ambt heeft aanvaard.

Dat een man, die in het samenstel Van de geheele buitenlandsche politiek en van de plaats die Nederland, als Europeesch en als koloniaal rijk, daarin inneemt, zoo goed is ingewijd als de heer Van Swinderen, ons land na zijn vijffarig ministerschap juist te Londen gaat vertegenwoordigen, achten wij van groot belang. Hij zal er, gelooven wij, de gelegenheid vinden om grootere diensten aan zijn land te bewijzen dan te Parijs - voor welken post hij reeds werd gedoodverfd als opvolger van den heer De Stuers, van wiens aftreden echter nog geen sprake schijnt te zijn.

Ook in maatschappelijk opzicht lijkt ons de heer Van Swinderen de bij uitstek geschikte persoon om, bijgestaan door zijn echtgenoote (naar men weet een Amerikaansche van geboorte) voor het Nederlandsche gezantschap het aanzien en de plaats te herwinnen die het een een twintigtal jaren geleden onder graaf Van Belandt in de Engelsche Society innam. Het geldt hier een element van beteekenis dat laatstelijk niet tot zijn recht is gekomen en waarvan de waarde, zoowel voor de uitgebreide Hollandsche kolonie te Londen als voor den invloed dien het gezantschap bij voorkomende gelegenheid bij de Engelsche regeering kan doen gelden, niet te miskennen valt. Ook om deze reden juichen wij de benoeming van den heer Van Swinderen toe.'

En nu de Kamer? Waar bij de eerste en tweede stemming voor een 'Vaderland'-liberaal candidaat voor het voorzittersschap[1)] en een socialistisch

1) De gewichtige werkzaamheden der 2e Kamer, die door den Burgemeester zoo angstvallig bewaakt werd, bestond in die nominatie, welke den volgenden dag aan H.M. aangeboden werd door de *traditioneele* commissie, die met de gebruikelijke eerbewijzen ontvangen werd. De courant zegt: "H.M. heeft zich terstond met de benoeming bezig gehouden". Dat is nu

candidaat *rechts* zich onthield, was de tegenpartij niet op wraak belust, en de rechtsche (Roomsche) van Nispen werd met bijna algemeene stemmen (91 van de 98 aanwezige leden) 3e candidaat. Dat is neutraliteit oftewel *verdraagzaamheid*, maar wacht maar eens als de Heeren aan den slag komen!

De concentratie is de kikvorsch uit de fabel. Tegenover de coalitie zal zij het misschien, wie weet binnen welk een korten tijd, afleggen, en dan kan het beestje nederzitten op hare uiteengescheurde ledematen zooals eenmaal Jeremias zijn klaagliederen zong op de puinhoopen van Jeruzalem.

Zou ik dan de coalitie weer meester willen zien van het terrein? In geenen deele, maar als het gebeurt dan hebben niet ik, en de andere zich warm geloopen hebbende kiezers de schuld, maar de partijen onder de liberalen, die liberaal zijn, zoolang het in hun kraam, hun ambt, hunne vooraanzitting te pas komt.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's-Grav. 18/9 '13.

Overzicht van de Week.

I.
Onredelijke Pretensies.

Het schijnt dat iemand in Scheveningen, in 't Palace-Hôtel, een omelet heeft betaald te duur naar zijn zin. Naar aanleiding daarvan heeft hij zich beklaagd, heeft de directie van het Palace-Hôtel zich verantwoord, en maakt nu het Blad De Hôtel-Houder eenige opmerkingen, waaruit ik, zonder mij in de

wêer courantenstijl. De weg was voor H.M. aangewezen. Nommer één (Borgesius) der lijst *moest* benoemd worden. Ik heb nooit van 't tegendeel gehoord.

zaak-zelve, die ik niet kan noch wensch te beoordeelen, partij te stellen, een paar beschouwingen overneem welke mij zeer juist voorkomen.

Ieder eenigszins bereisd mensch weet toch, dat men in de restaurants van eerste klasse hôtels, alwaar men omringd is van alle denkbare luxe en comfort, en het recht heeft gebruik te maken van lees-, muziek en schrijfsalon, niet zoo billijk uit kan zijn als in de zoogenaamde bierrestaurants.

Burgerlieden, die ook eens in de meest voorname restaurants, die Scheveningen bezit, wenschen te maaltijden, moeten zich toch vooraf er wel rekenschap van geven, dat zij daar niet dezelfde tarieven zullen vinden als in de inrichtingen, die zij gewoonlijk frequenteeren.

Inderdaad, het is een feit, waarop wel eens de aandacht mag worden gevestigd, dat het publiek zich dikwijls in zulke 'first-rate' gelegenheden toont van een veeleischendheid en een te veel voor zijn geld verlangen, waartegen in het belang der hôtelhouders ernstig protest dient te worden aangeteekend. Het zijn echter heusch niet alleen de 'burgermenschen, die welke ook eens in de voornaamste restaurants welke Scheveningen bezit willen maaltijden' wien men het bovenafgedrukte verwijt kan maken. Integendeel, ik voor mij geloof dat juist deze categorie zich in zoo'n gelegenheid nog het gemakkelijkst laat imponeeren en tevreden stellen, overtuigd dat 'het nu eenmaal zoo hoort'. Maar er zijn helaas heel vele bereisde en rijke menschen dikwijls, die er een *eer* in stellen in hôtels, restaurants, enz., lastig en veeleischend te zijn, op alles aanmerkingen te maken, van alles te verklaren dat het te duur is, of slecht werd toebereid, enz, enz. Zulke innerlijk-onbeschaafden denken namelijk dat het chic en voornaam staat om aldus - laat ons het woord maar noemen - *ploertig* op te treden. Zij willen zich de airs geven alsof ze het zoo goed gewend zijn thuis, en zoo van alles verstand hebben in zake luxe, dat b.v. volgens hen de champagne, die ze schreeuwerig bestellen, per se niet deugt, of dat de visch opzettelijk slechts half-gebruikt op hun bord blijft liggen, enz. enz. Gewoonlijk worden dan nog de smalende opmerkingen over dit alles gericht aan het adres van de geheelonschuldigen eraan, namelijk de bedienende kellners, op wier fooi het 'voorname gezelschap' dan uitzuinigt wat het beweert te kort geschoten te zijn in waar voor zijn geld.

Aan dezulken reit zich nog eene andere categorie, over wie de Hôtelhouder zich, naar aanleiding van hetzelfde onredelijke geval, insgelijks beklàagt, waar het blad schrijft:

Tenslotte verzet de directie van het Palace-Hôtel zich ten krachtigste tegen de verdachtmaking, als zouden miniatuurporties zijn opgediend. De schotels, in het bijzonder die à la carte, zijn, steeds ruimschoots voor het aantal personen, dat de spijzen moet nuttigen, berekend.

Deze categorie namelijk, - die der steeds over miniatuur-porties klagenden, - is insgelijks een wijd en zijd verbreide. Ik ken de à la carte porties uit het Palace-Hôtel niet, maar wel die van andere first-rate restaurants uit den Haag, van welke restaurants ik menschen, die thuis zitten te kieskauwen, hardnekkig heb hooren getuigen, dat ze er lang niet genoeg kregen, terwijl ik mijnerzijds van diezelfde porties openlijk verklaar dat ze ruim- en ruimschoots voldoende zijn voor één mensch - zelfs voor een met een zeer goeden eetlust.

Waartoe dient dan deze aanstellerij? M.i. komt zij gedeeltelijk voort uit het hierboven reeds door mij genoemde motief van voornaam willen lijken, en voor de rest uit een zucht tot hebberigheid en tot zooveel mogelijk er uit willen halen, den meesten menschen ingeschapen. Zij gaan voor zoo en zooveel gulden in een restaurant of een hôtel dineeren, en, honger of niet, nu willen ze ook voor en boven alles zóóveel voor hun geld ontvangen, I dat ze toch vooral niet naar huis behoeven te gaan met de gedachte: de hôtelhouder heeft een goede winst gemaakt. - Ik heb een zeer rijke en zeer gierige dame gekend, die er over tobde dat ze in een leesmuseum 7½ ct. (zegge zeven en een halve cent) moest betalen voor een kopje thee, want ze had uitgerekend - vertelde ze mij - dat de melk maar zooveel en de suiker maar zooveel en de thee maar zooveel kostte, dus, dat de dame, die deze thee-inrichting exploiteerde, per kopje een paar centen voordeel maakte voor haar eigen beurs. Mijn wederlegging, dat het dáárom toch ook te doen is als men zoo iets begint, en dat men toch geen thee schenkt aan rijke, gierige juffrouwen, louter om de eer van haar te mogen bedienen, maar wel om er zelve wat aan te winnen, ging er bij haar natuurlijk niet in. Dit nu is een zeer sterk en in de werkelijkheid beléefd voorbeeld van wat ik bedoel, wanneer ik zeg dat de meeste menschen klagen over die zoogenaamde ‘miniatuur-porties’, niet uit honger,

of omdat ze werkelijk niet genoeg kregen, maar enkel uit hebzucht. Dat het vleesch, op den schotel of op hun bord overgebleven, voor den hôtelhouder daardoor onbruikbaar is geworden, dat is voor hen niets; dan hebben ze toch de satisfactie van vooral niet 'te weinig betaald te hebben'.

De verdediging van De Hôtelhouder is daarom volkomen juist. Gelegenheden als het Palace-Hôtel zijn luxe-gelegenheden, voorzien van alle mogelijke comfort. Het publiek-zelf eischt die comfort. Maar het mag dan zijnerzijds ook niet krenterig klagen over een duurderen prijs voor een omelet dan een of ander bier-restaurant vraagt. En, wat de miniatuurporties aangaat, deze bestaan inderdaad bijna zonder uitzondering slechts in de verbeelding van een onredelijk-veeleischend publiek. Let maar eens op, als gij in zulke gelegenheden zijt, zij die het thuis het best gewoon zijn, zoowel als zij die een wezenlijk-beschaafde opvoeding genoten, zullen altijd veel gauwer tevreden wezen, en veel minder klachten en aanmerkingen hebben, dan de would-be voornaamheden, en de schijn-aristocraten. De eersten namelijk houden rekening met wat een ander in billijkheid toekomt, den hôtelhouder, den restaurateur, den kellner, enz., de laatsten echter denken alleen aan wat zij-zelven willen *lijken* maar *niet* zijn. En dat maakt hen onbeschaafd, ploertig, veeleischend, gulzig, enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Of het waar is?

Uit het Vaderland knip ik het volgend bericht:

De Amsterdamsche hoofdcommissaris.

Het Volk, de ontslag-aanvrage van den Amsterdamschen hoofdcommissaris besprekende, zegt o.m., dat dit bericht niet verrast, omdat de positie van dezen hoogen ambtenaar onhoudbaar is geworden. De fouten en misslagen volgden elkaar in de laatste jaren zóó snel op, de critiek werd zóó algemeen, dat er geen houden meer aan was. Tegen een zoo fellen storm kan op den duur niemand oproeien.

Toch is het bericht min of meer verrassend, omdat de heer Hordijk zich met handen en voeten aan zijn stoel in het hoofdbureau heeft vastgeklemd. Bij wilde niet weg. En hij kon zich tot nu alleen handhaven, doordat achtereenvolgens de burgemeesters van Leeuwen en Roëll hem de hand boven het hoofd hielden.

Maar op den duur was ook deze hulp door dik en door dun niet voldoende. Men kan de publieke opinie wel een tijd lang trotseeren, tenslotte kan men haar niet weerstaan.

En de publieke opinie had zich zeer duidelijk tegen den hoofdcommissaris gekeerd. Hij heeft het letterlijk bij iedereen verbruid: bij de burgerij, bij het politiekorps en bij de pers.'

Is dit alles waar? Ik weet het niet. Want ik ken den Amsterdamschen hoofdcommissaris niet, zelfs niet van uiterlijk. Maar, dit berichtje lezende, herinnerde ik mij de eigenaardige geschiedenis van mijn in Amsterdam verloren geraakten en door den vinder aan de politie daar ter stede ter hand gestelden zegelring, welke

geschiedenis ik dit voorjaar, toen zij is voorgevallen, in de Lelie meedeelde. Niettegenstaande namelijk ik mij tot den hoofdcommissaris wendde met een beleefd schrijven mij mijn *eigendom*, hem door den vinder toebetrouwd, te doen toekomen, werd ik zonder éénig antwoord gelaten, dagen achtereen, en, eerst toen ik mij noodgedrongen tot den burgemeester-zelf van Amsterdam, als hoofd der politie, richtte, om zijn hulp in te roepen, gelukte het mij *terstond* van dezen-zelf een antwoord te ontvangen, inhoudend de belofte, - welke ook onmiddellijk in vervulling is gegaan - dat de ring naar het Haagsche politie-bureau zou worden afgezonden. Teekenend voor het verschil tusschen den toestand hier in den Haag en dien in Amsterdam is, dat ik *onmiddellijk* van wege de Haagsche politie in kennis werd gesteld dat ik mijn eigendom kon in ontvangst nemen, en het een uur later inderdaad ontving. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Een rechtvaardige zaak.

Door Mr. S. van Houten, Jhr. Mr. R.O. van Holthe tot Echten en prof. Mr. J.A. van Hamel is tot regeering en volksvertegenwoordiging een verzoek gericht, om het artsen-monopolie door vrije uitoefening van de geneeskunde te doen vervangen. Dit verzoek, dat zich op uitvoerig-uiteengezette gronden steunt, kan door allen die er mede instemmen worden onderteekend. Wat mij betreft, ik leg den nadruk op het volgende:

I. Ik ben nog nimmer behandeld door welken ‘kwakzalver’ ook, noch door een theosoof, noch door christian-science, noch door een magnetiseur, noch door wien het ook zij van dien aard. Integendeel, ik ben steeds geneeskundig behandeld geworden door *geëxamineerde* artsen en professoren, in binnenen buitenland beide.

II. Ik-persoonlijk zou niet dan in een uiterste geval (van ongeneeslijkheid, van nergens baat kunnen vinden) overgaan tot een zoogenaamde ‘kwakzalver-behandeling’ (van welken aard ook, godsdienstige of andere), omdat ik er, wat mij-persoonlijk betreft, geen vertrouwen in heb.

III. Ik tel onder de doktoren persoonlijke vrienden, die ik zeer hoog stel, zoowel als

mensch, als als arts. En, wat dit laatste punt aangaat, zijn er ook wien ik groote verplichting heb aangaande mijne gezondheid. -

- Dus, dit alles vooropgesteld, zal wel niemand mij van partijdigheid kunnen verdenken, wanneer ik verklaar van heeler harte in te stemmen met het hierboven bedoeld verzoek, tot de regeering gericht door mannen, die, - een Mr. van Houten vooraan, - behooren tot de scherpzinnigen en ruimdenkenden in den lande. -

Immers, is het geen schreeuwende onbillijkheid dat iedereen, die zoogenaamd 'kwakzalvert', ook al geneest hij daardoor de menschen, nochtans wordt veroordeeld wegens het 'ongeoorloofd uitoefenen der geneeskunde', terwijl omgekeerd elke geëxamineerde arts, enkel omdat hij in het bezit is van een diploma, met de zwaarste vergiften roekeloos omspringt, en zijn patiënten in levensgevaar, of in den dood misschien helpt! Zelve ben ik, *op voorschrift van den mij behandelenden arts*, levensgevaarlijk vergiftigd indertijd door het voortdurend gebruik van door hem steeds voorgeschreven trional. De in consult geroepen tweede arts wist absoluut niet wat mij scheelde, terwijl men daarentegen in het stedelijk ziekenhuis in Bonn *onmiddellijk* de trional-vergiftiging vaststelde, het levensgevaar constateerde, en het geval zelfs zoo gewichtig vond, dat het door Geheimrat Burkart en dr. Vogel uitvoerig is beschreven in het Bediller Klinische Wochenschrift van 2 Oct. 1899. Gesteld nu dat ik dit trional eens *niet* van een arts maar van een kwakzalver had gekregen.? Dan zou de geheele medische wereld moord en brand hebben geroepen over zoo'n gevaarlijk sujet, en Zijne veroordeeling hebben trachten te bewerkstelligen. Terwijl zij nu alles in het werk stelde om den collega te sparen en de zaak te bemantelen. Dat geschiedde in Holland, in den Haag. Verleden jaar ging in Bad-Nauheim een der bekendste doktoren daar, niet dr. Schuster, die vele Hollanders daar behandelt, even onverantwoordelijk om met het zoo gevaarlijke middel morphine, waarvan hij mij tweemaal per dag een zeer zware inspuiting gaf, omdat hij bewéérde dat ik een inwendig gezwel had, terwijl later bleek, door een in wendig onderzoek in Berlijn, dat er van een gezwel geen sprake was, en dat de stommerik-zelf mij de inwendige pijnen had bezorgd door zijn voortdurend zware giften en medicijnen toedienen tegen gewrichtsrhumatiek. Reeds in Bad-Nauheim, door professor Schott, later ten overvloede in Berlijn door professor Kraus, werd vastgesteld dat er van een inwendig gezwel geen sprake was. Ik vraag alweder, wat zou het lot geweest zijn van den *kwakzalver*, die zóó onverantwoordelijk met zware medicijnen en kolossale hoeveelheden morphine had omgesprongen, als deze *zeer bekende* Nauheimsche bad-arts het ongestraft deed? - Deze gevallen, mij-zelve betreffende, kan ieder die dit leest aanvullen met dito uit eigen ervaring, aangaande de talrijke vergissingen en onverantwoordelijkheden ongestraft begaan door geëxamineerde geneeskundigen. - Beschouw nu daarneven de dikwijls zeer goede gevolgen, verkregen door zoogenaamde kwakzalvers, door magnetiseurs, door godsdienstige invloeden van theosophie, christian science, enz. Wat doet het ertoe of gij of ik aan die dingen niet gelooft, en het inbeelding en hypnose noemt; zoolang de patiënt slechts wordt geholpen, en zich beter voelt, heeft hij het recht te eischen dat men hem vrij laat in de keuze zijner geneeswijze, en dat men den door hem te hulp geroepen raadsman niet bemoeilijkt of veroordeelt tot straf, wegens het ongeoorloofd uitoefenen der geneeskunst. Bovendien - in de toelichting van het hierboven bedoelde verzoek is het zeer terecht gezegd - elke eerlijke arts geeft toe hoe zijn vak meebrengt een zekere soort kwakzalverij als zoodanig: 'vertrouwen in hem van den patiënt', 'een gelukkige

greep', enz. Waarom dus deze laatste categorie, indien zij zich vergist (maar al te dikwijls vergist met doodelijken afloop) vrij laten uitgaan, en de ongeëxamineerden, die door de ervaring dikwijls heel gunstige resultaten verkregen, per-se willen belemmeren.? Tegen deze onrechtvaardigheid, *deze beleediging van de persoonlijke vrijheid*, moeten we opkomen. Ik herhaal, ik mijnerzijds heb tot hiertoe nooit anderen dan geëxamineerde artsen geraadpleegd, en ik zou slechts in den uitersten nood, en alleen als ik nergens anders meer raad wist, overgaan tot een of andere kwakzalver- of christianscience, of dito 'vrije' geneeswijze. Bij mij-persoonlijk is dus geen quaestie van iets anders dan van *rechtvaardigheidsgevoel*. De artsen vrij laten omspringen met dood en leven, met de gevaarlijkste giften, en de ingrijpendste behandelingen, en den zoogenaamden kwakzalvers - ook al genezen zij de menschen - elke uitoefening van geneeskunst verbieden, dat is een bespotting van de individueele vrijheid, van het recht op eigen lichaam, dat ieder onzer toekomt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
't Vredes-paleis en de Koningin.
En het Beeld van den Christus - en de photographie der Koningin, door haar aangeboden aan de geefster van dat beeld, met het eigenhandig onderschrift 'Christ avant tont'.

Excelsior, het bekende Fransche Blad, wijdt, - natuurlijk bedoeld als een groot compli-

ment aan haar - een artikeltje aan ‘la reinesoldat’. -

Weet ge wie dat is: la reine-soldat? Dat is onze Koningin, de Koningin van een klein landje, dat heusch met het militaire gedoe zich niet onnoodig behoeft af te geven, om de eenvoudige reden dat het in oorlogstijd toch geen andere keuze heeft, dan te doen wat de groote mogendheden gelieven te bevelen. De Koningin van zoo'n landje, om *die* reden juist, én omdat zij eene *vrouw* is bovendien, kan van hare vredelievende gevoelens onbepaald getuigenis afleggen. Men zou ook denken dat dit haar en dubbele behoefte zou zijn, na de opening van het Vredespaleis, en nadat zij de schenkster van het bewuste Christusbeeld zoo bijzonder heeft onderscheiden door deze haar eigen portret te geven met een onderschrift. Doch neen, Koningin Wilhelmina, die bij haar laatste bezoek in Parijs geestdriftig van de tribune daalde om in den modder te waden, ten einde de groote militaire manoeuvres nog meer van naderbij te bekijken dan gebruikelijk is, en die door deze geestdrift voor het militarisme toen ter tijd reeds van zich liet spreken in de verschillende Bladen, Koningin Wilhelmina treedt opnieuw op als ‘la-reine-soldat’. Luister maar - aldus Excelsior. -

H.M. Koningin Wilhelmina heeft een groote voorliefde voor alles wat militaire zaken betreft. Zij volgt de manoeuvres als een generaal. Bij gelegenheid der laatste oefeningen, rondom Deventer en Apeldoorn, heeft zij alle inrichtingen van draadlooze telegraphie, mitrailleuses, voorposten, gezondheidsdienst, nauwkeurig bezocht. -

Ziedaar de reputatie onzer Koningin in het buitenland: ‘la reine-soldat!’

‘Christ avant tont’. - Christus, die gezegd heeft dat wij allen broeders zijn, dat wie het zwaard neemt door het zwaard zal vergaan, enz., enz.

Nevermind.! Zijn beeld staat in het Vredespaleis.

En de Koningin (la reine-soldat) zat er plechtig bij toen het Vredes-paleis plechtig werd geopend.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Een onafhankelijk man.

Wist onze Koningin niet te breken met de traditie, die het bijwonen gebiedt van militaire parades en manoeuvres, wist zij, als vrouw, niet gebruik te maken van haren invloed, door in dezen een schitterend voorbeeld te geven, en zich verre te houden van zulke oorlogzuchtige vertooningen, een ander regeerder, de tegenwoordige president van het groote Frankrijk, toonde in diezelfde dagen dat bij hem de daad gepaard gaat met het woord, en dat hij zijn hooge waardigheid weet te gebruiken niet om slaafs alles na te doen wat anderen voordeden, maar om, waar hij het noodig oordeelt, af te wijken van het vroegere, en betere wegen te wijzen dan de gebaande. -

Immers, hofjachten zijn overal ter wereld mode, en behooren tot het voorgeschreven ceremonieel. Ook in Frankrijk moet elke president van tijd tot tijd een ‘jacht’ aanbieden aan de hoogwaardigheidsbekleeders, ministers, enz. Het spreekt vanzelf dat president Poincaré dit gebruik als zoodanig niet geheel kon afschaffen. Maar wel wist hij er zijn antipathie tegen uit te drukken door zelf afwezig te zijn. Terwijl de

heeren invités zich aan het laffe jachtvermaak te buiten gingen, wandelde president Poincaré met zijne vrouw in het bosch van Rambouillet, en bepaalde er zich toe zijne genoodigden des avonds een diner aan te bieden. -

Zoo'n voorbeeld slaat er in. - Zóó kunnen vorsten en vorstinnen en presidenten een invloed uitoefenen ten goede of ten kwade. -

Déze man toont dat het bij hem *ernst* is met zijn principes, geen phrasenmakerij, - zooals bij sommige anderen die ik hier niet nader wil noemen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Fatsoen.

Een abonné is zoo vriendelijk mij mee te deelen dat men mij in de Oprechte Haarlemmer-Courant uitschold onder het redactiegedeelte, dat hij-zelf daarop per ingez. stukje hiertegen protesteerde, en dat het eerlijke (?) Blad zijn protest weigerde, (natuurlijk). Het is zeer vriendelijk van dezen abonné mijn partij te trekken; in zijn opgedane ondervinding van weigering echter staat hij niet alleen. Ik weet dat verschillende Bladen, wanneer nunne medewerkers mij anoniem uitschelden, de daartegen inkomende protesten hunner lezers eenvoudig weigeren op te nemen. M.i. doen zij daarmee zich-zelf meer kwaad dan mij. Want mij geworden gewoonlijk na elke scheldpartij eenige sympathie-betuigingen, terwijl hunne handelwijze zichzelve voldoende veroordeelt, gelijk ook mevrouw Johanna Steketee onlangs in een artikel in dit Blad aantoonde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII.
De Onafhankelijkheidsfeesten en de Oranjelievende Nederlanders.

Een abonné zendt mij een bewijs der ‘likkerij’ van vóór honderd jaar. Toen namelijk gold het Lodelijk Napoleon op te likken in plaats van thans Oranje. Het versje is geknipt door haar uit ik weet niet welk blad.

Ik zweer voor eeuwig af
Den Prins tot in het graf,
Dus laak ik en bespot
Prins Willem zijn gebot,
En vloek al meer en meer
Den Prins als opperheer,
En uit ons land moet voort
Die naar Prins Willem hoort.
Al wie is prinsgezind,
Dat is een Duivelskind.
Napoleon en Zijn wet
Is in mijn hart gezet.
Die voor den Keijzer is
Gaat zeker en gewis.
Napoleons geslagt
Bescherm ik steeds met kragt.
Die Napoleon bemind
Blijft altoos mijnen vrind.
Dat hij den hemel erft
Die voor Napoleon sterft.

Let op mijn woorden, als straks het Blaadje keert, en we krijgen een republiek, of een Duitschen Keizer, of wien ook, dan zullen de Oranjeschreeuwers van heden de *eersten* zijn, die dit versje in praktijk brengen, en het voor hen dan opgaande licht aanbidden. Dan moet Wilhelmina 'voort', en is elkeen die háár eert een 'duivelskind', enz., enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII.
L'Assiette au beurre.

Naar aanleiding van mijn artikel 'Als Christus nog leefde' ontving ik zeer vele blijken van instemming, ook van menschen die ik daarvoor niet kan danken, omdat zij hun adres niet aangaven. Een lezer zendt mij een nommer van l'Assiette au beurre, dat hij bijzonder toepasselijk vond op mijn artikel. Ik dank hem zeer voor die attentie, en voor zijn begeleidbrief. Zóó is het inderdaad als Christus dáár wordt afgeschilderd, teruggekeerd op de hedendaagsche aarde, ontvangen door den aartsbisschop, met praal en luister, en.... tenslotte weenend heengaand, omdat *niemand* hem begrijpt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Open Brief aan de eigenaren van paarden uit alle standen der Maatschappij.
Beroep op alle voorstanders der Dierenbescherming.

Meermalen is er, zoowel door de Vereenigingen tot bescherming van dieren in het buitenland als in vakbladen op gewezen, hoe *onmenschelijk* het is *de staarten der paarden af te knippen* en daarenboven *het staartbeen te coupeeren;* maar al mag er

sedert vele jaren op velerlei wijze gestreden zijn tegen dit ingekankerde euvel, toch wordt bij ons nergens op zichtbare wijze bewezen, dat de strijd tegen een erkend misbruik de gewenschte gevolgen heeft opgeleverd; dagelijks tenminste kunnen we ons ergeren aan de verminking, die onze paarden ondergaan.

Het is te betreuren, dat de afschuwelijke gewoonte, om onze paarden hun verdedigingsmiddel - tevens hun sieraad - te ontnemen, zoo algemeen is geworden en daarom achten wij het wenschelijk de eigenaren van paarden van elken rang of stand, maar ook alle menschen, wier harten zich vriendschappelijk neigen tot de vaak zwaar beproefde dierenwereld, er nog eens op te wijzen, hoe wreede verminking nog altijd het treurige lot van ons edelste huisdier is.

En vragen we naar oorzaak of reden hiervan, dan vinden we als antwoord geen ander dan: *eigenbelang, mode* en *sportmanie;* terwijl alle andere motieven, op de keper beschouwd, van nul en geener waarde zijn.

Zelfs het bekende overslaan met den staart over de teugels, levert voor den opmerkzamen koetsier, die zijne paarden kent, al zeer weinig bezwaar op en is door andere hulpmiddelen te voorkomen.

De hier besproken onhebbelijkheid is tot ons overgewaaid uit België, 't noorden van Frankrijk en Engeland, waar de eigenaars van jonge, zwaar gebouwde paarden deze het staartbeen inkorten, met geen ander doel dan om hunne kweekelingen op het oog zwaarder te doen schijnen en daardoor voor hen een hoogoren prijs te kunnen bedingen. Is de eerste-handverkooper nog wat zuinig omgegaan met het mes, dan weet de paardenhandelaar er nog wel raad op en past den onmenschelijken maatregel verder toe, vooral op luxe- en rijpaarden. Het gevolg is, dat men zich niet tevreden stelt met de inkorting van het staartbeen, maar zelfs de staartharen nog zoover mogelijk afknipt; - deze kunst ontwikkelde zich eindelijk zoover, dat bij vele paarden de, hun *door de natuur geschonken, staart* de gedaante krijgt van een *scheerkwast*.

Onbegrijpelijk is 't, dat vele liefhebbers van paarden niet inzien hoe hun span, op deze wijze van zijn sieraad beroofd - denkt u een vierspan van de kostbaarste en edelste rossen met kwasten in plaats van staarten - eigenlijk een bespottelijk figuur maakt.

Het wekt voorts onze verwondering op, dat in eene periode, waarin zoovele offers gebracht worden ten nutte der dierenbescherming, dat, zeg ik, de Nederlandsche Staat,

in plaats van beschermend op te treden, de voorschriften der humaniteit ten eenenmale voorbijziet en zich kalm neerlegt bij het feit, dat het edele paard op de meest wreede wijze wordt mishandeld.

Maar het doet ons genoegen hier thans te

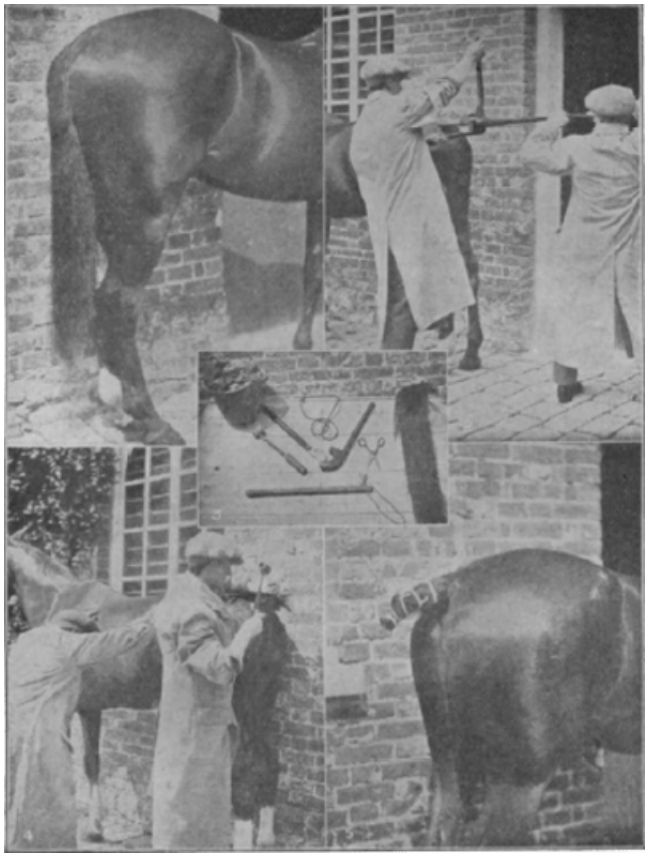

'Afdeeling Nijmegen' der Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren.
Cliche welwillend afgestaan door het Geillustr. Maand chrift 'De Dierenvriend'. Uitgever P.A. Geurts, Nijmegen.
VEREDELING DER NATUUR.
1. Natuurlijke staat. 2. Afsnijden van het staartbeen. 3. Instrumenten: coupeertang, brandijzer, praam, bloedend eind van den afgesneden staart. 4. Branden van de wond met een rood gloeiend ijzer. 5. Staart na de schandelijke amputatie.

kunnen bevestigen, dat de algemeene beweging die wij dienen, voornamelijk in het buitenland, flinken voortgang maakt en gaarne maken wij van deze gelegenheid gebruik, om een eeresaluut te brengen aan de voorvechters in de bestrijding van deze schennis der natuur.

Met groote ingenomenheid zullen alle dierenvrienden kennis nemen van de volgende maatregelen genomen:

a. door het Ministerie van. Oorlog in Engeland, hetwelk bepaald heeft, dat voortaan, zooveel mogelijk, paarden voor de remonte moeten worden gekocht met langen

staart en, dat na drie jaar geen paarden meer mogen worden aangenomen, waarvan de staarten gecoupeerd zijn;

b. door het Bestuur van den 'Kaiserlichen Marstall' te Berlijn, hetwelk gecoupeerde paarden weigert aan te koopen;

c. door den Gemeenteraad van Stuttgart, die het aankoopes van gecoupeerde paarden voor de stedelijke brandweer, reiniging en voor de bereden politie verboden heeft;

d. door de 'Landwirtschaftskammer' voor de provincie Westpreussen, die aan het 'Verband der Tierschützvereine des Deutschen Reiches' in overweging gaf, om bij het Ministerie van oorlog te Berlijn aan te dringen, den Duitschen officieren te verbieden voor 't front van den troep gecoupeerde paarden te berijden;

e. door het Bestuur der Brouwersvereeniging voor Berlijn en Omstreken, hetwelk aan de leden voorgesteld heeft, om bij aankoop van nieuwe paarden daaronder de gecoupeerde te weigeren;

f. door de 'Polizeibehörde' van de stad Hamburg, die een 'Merkblatt' heeft doen verspreiden, om het coupeeren der paarden tegen te gaan;

g. door het 'Oberbürgermeistersambt' van de stad Keulen, dat de Directie van den stedelijken bespanningsdienst aangewezen heeft, om bij aankoop van paarden aan niet-gecoupeerde de voorkeur te geven;

h. en, last not least, door Heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, die naar aanleiding van een, door de 'Afdeeling Nijmegen der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Dieren' aan den Raad van genoemde gemeente gericht rekest, aan de ambtenaren, belast met den aankoop van paarden voor den reinigingsdienst, opdracht hebben gegeven, om, indien daardoor de aankoop van voor bedoelden dienst geschikte paarden niet wordt belemmerd, zooveel mogelijk paarden met niet-gecoupeerde staarten aan te koopen.

Het begint dus te dagen, ook in ons land en daarom roepen wij, met het oog op de volkomen nuttelooze gevolgen der staartverminking, alle eigenaren en verzorgers van paarden nogmaals toe:

Laat af van eene schadelijke en schandelijke dwaasheid, door de mode geboden en hebt medelijden, gegrond op eerbied voor natuurlijk schoon, met uwe nuttige en kostbare huisdieren, uwe getrouwe in moeilijke dagen, uwe hulp hij den arbeid en bederft niet langer een sieraad, dat de natuur in hare wijze zorgen hen geschonken heeft als een belangrijk wapen!

Gaat eens na hoeveel last een tergende vlieg U kan veroorzaken en de opgeruimde gemoedsstemming, die zij kan verstoren; hoe in zonnige dagen, zonnig ook voor ons geestelijk leven, dat leven verbitterd kan worden door de kleine insecten, als: muggen, vliegen, wespen, enz., die het op uw bloed hebben gemunt en ontneemt uw paard niet langer het kostelijk wapen, dat hem voor plagerijen en beten van insecten beschermen moet!

Het Bestuur der 'Afdeeling Nijmegen' van de Nederl. Vereen. tot Bescherming van Dieren,

VAN LAER, *Voorzitter*.

F.J.A. VAN VOLLENHOVEN, *1e Secretaris.*

Nijmegen, September 1913.

Varia.

Koninklijke Vogelverschrikkers.

Vroeger hadden we in onzen tuin een vogelverschrikker, een kruis - van een stok gemaakt - en daarover een oude demisaison, met een hoogen hoed daarbovenop, om de vogels te verschrikken, dat ze zouden denken dat er op die plaats een mensch stond.

Ik herinner me daar een aardig voorval van. Buiten onze stad, had de Notaris een groot landhuis, omringd door een breede tuinderij, welke werd verzorgd door Lommers, den tuinman.

Op zekeren dag, kwam die tuinman den Notaris om een onderhoud verzoeken in diens kantoor.

'Mijnheer Notaris', zegt hij, 'ik zou U wel eens beleefd iets willen vragen?'

Wel (dacht de Notaris), die man is al op zekeren leeftijd, heeft wellicht wat geld overgespaard en wil dat geld nu beleggen op hypotheek, of misschien ook wil hij zijn testament maken. Laat ik politiek zijn. Ieder vischt op zijn getij.

Dus zei de Notaris tegen zijn tuinman, 'ga zitten in dien fauteuil. Waar kan ik je mee van dienst zijn?'

'Wel, mijnheer de Notaris,' zei de tuinman, 'U zoudt me plezier kunnen doen met een afgedankten hoed.'

De verbazing was wederzijdsch overtreftelijk. Aan de ééne zijde over de heusche (vorstelijke) ontvangst, aan de andere zijde over de vergissing - der *bedoeling* van het bezoek.

De tuinman kreeg zijn zin. Hij kreeg van den Notaris een geheele collectie oude hoeden, *vier in getal*.!

Nu wilde het geval, dat door den Notaris een *bijzonder-model* van hoofddeksel werd gedragen, n.m. van boven plat, als een kapelaansdop. Dit model droeg daar, in dat stadje, allèén de Notaris.

Den volgenden dag reed de Notaris zijn tuin voorbij en wijd en zijd waren op zijn buitenplaats staken geplaatst met zijn hoed erboven op, om de vogels te verschrikken.

De klanten van den Notaris die kwamen aangetogen (boeren van buiten) haalden eerbiedig hun pet af als ze zoo's staak voorbij kwamen. ‘Want die platte hoed was van den Notaris!’

Zondagmiddag te Amsterdam, aan 't slot van de feestweek, heb ik aan dat voorval levendig moeten denken, toen, na een rondrit van Hare Majesteit de Koningin, aan het Koninklijk Paleis op den Dam de rijtuigen werden afgedankt. Achtereenvolgens gingen de ledige rijtuigen naar de stallen aan den Singel bij den Heiligenweg, *de bereden politie vóórop, ertusschen* en *er achter!* Een indrukwekkende stoet! Allerbespottelijkst!!

Genaderd tot het Spui, waar een menigte volk aan 't zingen stond van ‘Janus haal je hoedje af’, (veredeling van den volkszang) kwam het tot een levendige ovatie. ‘Janus’ kon direct zijn lied in praktijk brengen. Eerbiedig haalde het volk voor die *ledige* rijtuigen zijn dop af en schreeuwde er luidruchtig ‘hoerah’ voor!

Alzoo fungeerden die koninklijke rijtuigen en het politie-escorte evenals voorheen de hoeden van dien Notaris: als vogelverschrikkers! Het *bewees* tegel ik de weinige ontwikkeling des volks, dat er gèèn sprake was van een *eeuw*feest, maar van een *schreeuw*feest.

H. VAN HOLK.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

L.B. te D. - Ik beloof U dat ik zoo spoedig doenlijk zal nazien of Uw manuscript reeds is gelezen door mij. Immers, indien gij het reeds in Mei opzondt, dan bestaat de mogelijkheid dat ik het reeds lang weigerde, en daarna vernietigde. Waarschijnlijk is dit echter niet, zoodat ik vooronderstel dat Uw stuk zich nog bevindt onder de nog niet nageziene copie; in elk geval zal ik U de door U gewenschte critiek er dan gaarne van geven.

J.H.D. - Ik dank U hartelijk voor Uw brief; Uw manuscript zond ik naar de drukkerij, met opdracht U-zelven de proef te zenden. Het onderwerp is zeer geschikt voor het Blad. Inderdaad, als kinderen grooter worden, wordt de verhouding tusschen de ouders en hen eene zoo andere, en zoo veel moeilijker dikwijls dan voorheen. Vooral in onze dagen, waarin zooveel invloeden van buiten inwerken, op een m.i. lang niet altijd gezonde en gelukkige wijze. Vandaar dan ook dat ik voor mij steeds pleeg te vinden *kleine* kinderen zijn benijdbaar dikwijls, maar grootere niet. - Ja, ik had in Nauheim een prachtigen zomer achter den rug wat mijn gezondheid aangaat. Nimmer genoot ik zooveel van alles daar, want professor Schott's wijze van mij de kuur laten doen heeft, schitterende resultaten opgeleverd, en mij als het ware mijne gezondheid hergeven, zoodat ik nu kan wandelen, uitgaan, doen wat ik wil. Uw raad daar den geheelen winter te blijven zou echter tot niets dienen, daar ik de kuur toch niet mag herhalen vóór het volgend jaar, terwijl het daar in den winter koud en stil is en alles gesloten wordt. Overigens, mijn winterarbeid roept mij ook afdoend naar den Haag, waarheen ik reeds ben teruggekeerd als gij dit leest. Hartelijk gegroet.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw verwelkoming-thuis, die ik nog in Bad-Nauheim ontving. Intusschen, als gij dit leest ben ik weer terugkeerd.

G.W - Ik vooronderstel uit Uw briefje, dat gij ergens in een ander blad een *uittreksel* laast van een artikel van mij, en het dientengevolge niet hebt begrepen. Vandaar dat ik U niet kan antwoorden. *Uittreksels* geven meestal iemands bedoeling niet duidelijk, of soms zelfs opzettelijk geheel verdraaid, weer.

J.L. den Haag. - Inderdaad hebt gij zeer juist gelezen, dat het mij nimmer aan den goeden wil ontbreekt tot raden óf helpen. Maar met den besten wil ter wereld zie *ik* er geen kans op U eene betrekking in het buitenland te bezorgen. Adverteeren in verschillende bladen is het eenigste wat U in zoo'n geval te doen staat. Vooral waar gij uwerzijds geene andere bekwaamheden bezit dan die welke men vereischt in elke dame de compagnie, en, waar gij aan den anderen kant nog heel jong zijt voor dat soort van betrekking, vrees ik dat gij niet gemakkelijk zult slagen; misschien nog het best als gezelschapdame voor een ander jong meisje. Vraag aan het Bureau van de Avondpost of van de Haagsche Courant in welke buitenlandsche Bladen gij het best doet te adverteeren, maar geef dan, duidelijker dan gij het aan mij doet, op Uw wenschen in zake salaris, 'familieën-anschluss', enz. In Engeland is een diploma geen vereischte tot onderwijs geven, wel in Frankrijk, Duitschland, enz. Maar men zoekt in al die landen meestal, om de taal, eerder eene Fransche, Engelsche of Duitsche dan eene Hollandsche. Het spijt mij dat ik U zoo weinig hoop kan geven.

X. - Hartelijk dank voor Uw vriendelijke kaart. Ik beloof U dat ik alles nu ten spoedigste zal nazien, nu de winter-arbeid begint. Gij hadt heusch wèl een beetje reden over mijn stilzwijgen ontevreden te zijn, zoodat Uw vriendlijk antwoord mij prettig stemde. Als ik schuld heb beken ik 't gaarne, en dat had ik in Uw geval. - Nietwaar, de natuur is héérlijk! Hoe ouder ik word, hoe meer ik haar leer liefhebben. Zij zegt zooveel, zooveel van weemoed, maar toch óók van blijdschap, en van schoonheid. Ik geloof dat ik daarom alle menschelijke 'kunst' zoo klein vind meestal, omdat de schoonheid in de natuur zoo iets heel anders, zoo oneindig grootschei, zoo *wáárachtig* is. Hartelijk dank ook voor Uw vriendelijke sympathie-betuiging met 'Als Christus nog leefde'.

A.T. Haarlem. - Uw manuscript zal ik dezer dagen lezen. Dan beantwoord ik meteen Uw eersten daarbijgaanden brief. Dit is maar een kort antwoord op Uw tweeden. Evenals aan mijn voorgaanden correspondent betuig ik ook U eerlijk schuld, en dank ik ook U hartelijk voor het vriendelijk antwoord. - Lees s.v.p. wat ik onder het Overzicht v/d Week schrijf naar aanleiding van hetgeen een andere Haarlemsche abonné deed. Uw woorden bevestigen weer opnieuw, dat ik in mijn overtuiging dienaangaande gelijk heb. 'Broodnijd' - zooals gij het noemt - schuilt er natuurlijk óók onder.

- Ja, ik-ook vind Haarlem en omstreken bijzonder goed-bedeeld wat natuurschoon aangaat; vooral Bloemendaal en Overveen doen mij zoo lieflijk aan. Ik kan mij echter begrijpen dat gij van Uw buitenlandsche reis zeer genoot. Brussel is voor mij eene antipathie, ik vind dit eene grove stad, een middending tusschen Parijs en den Haag waarbij ik den Haag prefereer boven Brussel. Toch is het er wel aardig op de boulevards. - De feesten in Amsterdam schijnen - zelfs volgens de Telegraaf, en dat zegt wat - niet veel anders te zijn geweest dan dronkemansboel en 'Juliaantje mot een broertje hebben'-gebrul. Men zegt altijd dat de Koningin haar jaarlijksch bezoek aan Amsterdam een straf vindt, en dat kan men haar dan ook onder die omstandigheden niet euvel duiden. Ik moest overigens lachen om uw zoo ware woorden:

Wat staat het gros der menschen toch nog laag, om uren te staan en zich te laten dringen om de Koningin te zien, een mensch als ieder ander, hoogstens wat dommer en trotscher en dikker. Wat moet zij die massa toch idioot vinden.

Alleen den slotzin beäam ik niet, want, ik geloof, *als* de vorsten zoo verstandig waren van de menschen die hen aangapen, 'idioot' te vinden, dan handelden zij-zelven heel wat wijzer en oordeelkundiger dan zij doen, dan zouden zij niet tevreden zijn met dat idioot aangapen, maar zouden willen dat er op eene andere waardiger, wijze werd feestgevierd, in het belang-zelf van dat volk. Zij zijn echter zoo van kind af gewoon aan die domme idiote hulde, dat zij die noodig hebben als brood, ze voor zoete koek opeten, en heel verbaasd zijn als ze - zooals Manuel van Portugal - worden weggejaagd.

O.G.Th. v.V. - Hartelijk dank voor Uw vriendelijk briefje. Ik heb de laatst-gezondene bijdragen beiden aangenomen, en schaar mij, wat de allerlaatste aangaat, aan Uwe zijde.

C.W. - Ik begrijp niet heel goed de bedoeling van Uw briefje. Vermoedelijk hebt gij mijn artikel indertijd niet heel goed begrepen, want het is immers tenslotte geheel en al bijzaak of de Apeldoornsche menschen 'Juffrouw' zeggen tegen iedereen. Niet *dat* was de kern van mijn artikel, nietwaar? Lees het nog eens over, dan zult gij-zelve zien dat Uw twee opmerkingen - waarvan ik de juistheid heel gaarne aannemen wil op Uw gezag - niets af en toe doen tot de zaak als zoodanig, namelijk, het walgelijk-oplikkerigonwaar artikeltje over het zoogenaamd bessenplukken der Koningin, waarvan iedereen kon voelen en tasten dat het een grof-verzonnen vertelseltje was.

Schattebouten. - Zulk een brief als de Uwe is een waar genot om te lezen. Want ten eerste is het mij natuurlijk een prettige tijding, dat zoowel Uw overleden vader als gij-zelve zoo veel in de Lelie hebt gevonden steeds wat U sympathiek is, en ten tweede doet Uw dierenliefde mij zoo goed, en maakt dat ik in U begroet eene verwante ziel. - Het spijt mij dat ik niet thuis was toen gij bij mij kwaamt; ik herinner mij heel goed dat Marie er van heeft gesproken, hoe gij de honden zoo gaarne wildet zien, maar, als ik mij niet zeer vergis, waren zij met ons uit, iets wat ik vooral des Zondags dikwijls doe in den Haag. En gij kwaamt op een Zondag. - Wat nu Uw vraag aangaat omtrent die jaloezie, ik kan niet anders zeggen dan dat ik-zelve in dit opzicht groote moeilijkheden heb met Benjamin, de eenige onder onze honden, die niet voor rede vatbaar is in dezen. Hij is radeloos als de twee honden van Marie binnenkomen, of-ook als wij een anderen hond maar even aanhalen. Daarentegen begrijpt hij dat Frits er nu eenmaal bijbehoort,

en verdraagt van dezen alles, alléén als hij vindt dat die te veel hoofdpersoon wordt, dan gaat hij somber in een hoek liggen, wil niet eten noch drinken, en dwingt ons op die manier hem te liefkoozen en aan te halen totdat hij weer tevreden is. Eén vasten regel in dit opzicht houden wij er beslist op na: nooit namelijk zullen wij den een liefkoozen of lekkers geven zonder het onmiddellijk den ander te doen, en, wat op schoot liggen aangaat, die er het eerst opspringt, die wordt genomen, maar, springt dan de tweede erbij, dan laten we dien óók liggen, hoe zwaar het ook is voor onszelf. Gewoonlijk gaat dan een van beiden na eenigen tijd zelf op den grond terug, maar dat is hun eigen zaak, wij onzerzijds weigeren nooit den tweeden, die komt, maar zetten evenmin den eersten daarvoor terzijde. Ik heb een groot geloof in de intelligentie van honden in al deze opzichten, en ben vast overtuigd dat zij heel goed weten hoe wij hen allen tegelijk even liefhebben, juist omdat wij hen *rechtvaardig* behandelen. Honden zijn zoo slim en zoo verstandig als men met hen praat, zooals gij-ook het beschrijft, zoodat de Uwe stellig evengoed als de mijne zullen voelen Uw liefde voor hen allen. Toen wij b.v. Benjamin hadden meegebracht uit Menton wilde Frits eerst niets van hem weten, maar van lieverlede is hij zoo goed gaan begrijpen dat wij hem nog precies even liefhebben als zijn nieuw broertje, en nu is hij-zelf zoo gesteld geraakt op Bennie dat hij, als hij bang is, bij onweer, of als hij alleen blijft, dadelijk bij hem kruipt.

Ja, zeker, als gij bepaalt in Uw testament dat Uw honden pijnloos (door de dierenbescherming) moeten worden afgemaakt, dan is Uw executeurtestamentair verplicht aan die bepaling te voldoen, en, daar dit voor iedereen het gemakkelijkst is, zal men stellig ook heel bereid zijn in dezen Uw verlangen te volbrengen. Zet er echter 'bij dat het door de *dierenbescherming* moet geschieden.

Neen, gij vergist U, in Amsterdam is géén Kerkhof voor honden. Ware dat maar zoo. Ik vind het een schande dat ons land in dat opzicht nog zoo ten achter is, want Parijs, Berlijn, Londen, ik meen ook Hamburg, bezitten allen kerkhoven voor dieren. In dit opzicht is m.i. de dierenbescherming nog heel weinig flink, door niet te zorgen dat een zoo noodzakelijk iets tot stand komt. 't Geen gij mij schrijft van Uw overleden vader en zijn dierenliefde vind ik zoo bijzonder sympathiek. Het trekt mij altijd zoo aan in mannen als zij in dit opzicht zoo nobel denken. - Ook ik denk er, wat den oorlog betreft, juist zoo over als hij, namelijk dat de soldaten - indien zij waarlijk *dachten* in plaats van als domme machines te handelen - als *een* man de wapens moesten neergooien. Het is volkomen waar wat gij-zelve schrijft: ‘indien niet de soldaten, maar de officieren vooraan moesten in den oorlog, dan zouden de mooie pakjes gauw genoeg aan den kapstok hangen.’

Ik geloof zeer zeker dat óók in groote steden als Amsterdam oogkleppen voor paarden *niet* noodig zijn, want in Parijs heeft niemand minder dan President Poincaré in dezen het iniatief genomen, en natuurlijk volgt men hem nu na, *en het gaat heel goed*. Het stuk van den heer van Laer uit Nijmegen, dat Uw volle sympathie heeft, zal, hoop ik, hier en daar goeds uitrichten. Het is zoo waar wat hij daarin schrijft, dat korte afgeknipte staarten *leelijk* zijn óók nog, maar dat alleen domme naäperij de menschen mooi doet vinden, wat nu eenmaal ‘de mode’ voorschrijft. Het is in dat opzicht precies als met de afgeknipte honden-ooren. De mijne hebben zulke mooie lange zijige ooren; volgens de ‘mode’ echter moesten zij, bij hun ras, stompjes hebben, maar, afgescheiden van alle wreedheid, vind ik die afgeknipte stukjes nog afschuwelijk ontsierend ook. En toch moet ik zoo dikwijls hooren: ‘Weet u wel dat de ooien

moesten afgeknipt zijn? Hoe jammer!' - Dien ellendeling, wiens hond gij uit zijn lijden hebt gered, gun ik alle kwaads, en U druk ik dankbaar de hand voor Uw goedheid aan het arme dier. Nietwaar, het hart krimpt ineen als men al het onverdiend lijden en mishandelen ziet van dieren en kinderen. Als ik rijk was zou ik die twee categorieën willen helpen, verlaten kinderen en dieren. Neen, ik zou beslist *nimmer* mijn honden in een asyl durven uitbesteden, omdat ik weet dat zij daar, in de hokken van vroegere bewoners, dikwijls besmettelijke ziekten, huidziekten vooral, opdoen. Indien ik U was zou ik eene getrouwde vroegere dienstbode, of werkvrouw, of desnoods iemand die hen tegen betaling in huis neemt, altijd meer vertrouwen dan een asyl. Nu heb ik op al Uw vragen naar mijn beste weten geantwoord, maar ik houd mij steeds bereid tot verdere inlichtingen, en wil graag nog eens opnieuw van U hooren, want Uw brief was mij heel welkom. Dank ook voor het uitknipsel. Daarvan maak ik misschien nog gebruik. Vriendelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Voorloopig op deze wijze mijn hartelijken dank voor al de vele bewijzen van vriendschap en sympathie bij mijn thuiskomst ontvangen. Allen hoop ik dezer dagen particulier te schrijven, om mijn erkentelijkheid te betuigen voor de ontvangen attenties.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de gedachtenwisseling van Rarda Lieftinck, met antwoord van de Redactrice, alsmede de gedachtenwisseling van J. v.d. Wall: 'Christus in het Vredespaleis', met antwoord van de Redactrice, tot een volgend nommer wachten.

RED. HOLL. LELIE

Sluiting Red: Ged.

22 October 1913
27ste Jaargang.
No. 17.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Een geestig boek.

Onlangs, wars van den dagelijkschen slentergang van mijn schoolmeesterschap, zat van alle proza des levens, slenterde ik, hunkerend naar afleiding die mijn gedachten zou opvoeren tot hoogere regionen, door de straten van onze groote, drukke stad. Straks, als ik thuis zou zijn, wachtten mij weer de thema's vol fouten, de opstellen zonder stijl, de foutief beredeneerde oplossingen van rekenkundige vraagstukken, al het broddelwerk van mijn leerlingen; en zóózeer stuitte mij deze onvolkomenheid van mijn discipelen tegen de borst, dat ik besloot althans dien dag mij te onttrekken aan de zenuwverterende ergernis en mijn ziel weer eens te verfrisschen met geestigheid en humor.

Wat zou ik lezen?

Voor een fijnproever als ik ben was de keuze moeilijk. Dickens had ik niet *gelezen*, maar herhaaldelijk *verslonden*, soms bij brokken, dan weer bij beetjes; Thackeray's fijne humor was mij te vaag en dus niet smakelijk, niet prikkelend genoeg; de verzen van mijn ambtgenoot, den Schoolmeester, kende ik van buiten voorzoover ik ze geestig had gevonden, en de overige dichterlijke buitensporigheden van dezen tot vervelens toe grappigen clown lieten mij onverschillig of bevielen mij niet. Zou ik

de Camera Obscura, het magazijn van Hollandsch-burgerlijken humor, weer eens opslaan? Maar welke verheffing is er te vinden in een hoek dat op zijn best, volgens

Busken Huët, zoo hoog gaat als de nok van een Gereformeerd Bedehuis? Moest ik dan liever maar weer eens met Multatuli's Havelaar regelrecht de lucht in? Hoe dikwijls echter had ik dien tocht al gedaan? Toujours perdrix smaakt niet meer. En de Hollandsche blijgeestigheid van Vlerk's (Gewin's) *Reisontmoetingen van Joachim Polsbroekerwoud* vond ik een te laffe nabootsing van de onvergelijkelijke *Pickwick Papers*.

Bovendien, ik was *zoo* down, ik had het land, neen erger: een leverkwaal of minstens het spleen. Aux grands maux les grands remèdes. Doch welke?

Zoo mijmerende botste ik, zonder het meestal te merken, tegen de voorbijgangers aan, tot ik eindelijk zulk een bons kreeg, dat ik in onzachte aanraking kwam met een winkelruit, die gelukkig tegen een stootje bestand bleek en er beter was afgekomen dan mijn neus, die van den schok aan 't bloeden was geslagen.

Terwijl ik mijn zakdoek voor den mond hield om de bloeddroppels uit mijn neus op te vangen, staarden mijn oogen door de winkelruit naar binnen en rustten op een groote collectie boekdeeltjes in donkergele kaften, alle edities van de Wereld-Bibliotheek. De geheele uitstalkast was er mee gevuld, ik zag enkel donkergele rechthoeken, er scheen in dien winkel niets anders aanwezig dan Wereld-Bibliotheekboeken. Zeer verbaasd over het rijzend wonder dezer onderneming keek ik, nu 't bloeden van mijn neus was opgehouden, wat nauwkeuriger toe en zag dat er inderdaad nieuwe nummers waren uitgestald. Ik las o.a.:

Charles Lever: De Avonturen van Algernon Sydney Potts.

Komaan, dacht ik, den winkel binnenstappende, laat ik, daar het verhevene mij op dit moment in den steek laat, mij vergenoegen met het *potsige*, want iets anders kunnen de avonturen van dezen *Potts* toch niet zijn.

En met mijn buit in den zak begat ik mij huiswaarts en dompelde mij in het ‘Pottsige’ verhaal.

Toch: *potsig* was het niet. Maar: *boeiend* en *geestig*! Ik heb dien dag niet meer geschoolmeesterd, maar mijn ziel gedrenkt met het verfrisschend water des levens, mijn hart opgehaald aan de bron van waren humor en wegsleepende ironie. Den volgenden dag ben ik versterkt, als herboren, naar school gegaan. Hier ben ik weer, zei ik tot mij zelven, een nieuw mensch; vuurvast tegen alle aanvallen van buiten bestand, van asbest. En als mijn pantser eenmaal zal zijn versleten, zal ik een nieuw kuras halen uit de wapenkamer van Charles James Lever, want zijn voorraad is groot. Ik lees in Vivat's Encyclopedie:

Lever (Charles James), engelsch romanschrijver, geb. 31 Aug. 1806 te Dublin, studeerde in de medicijnen, was arts bij het engelsche gezantschap te Brussel, later viceconsul te Spezzia, consul te Triëst, en oven. hier 1 Juni 1872. Zijn romans, waarvan vele ook in het nederlandsch werden overgebracht, behandelen meest het iersche volksleven of de iersche aristocratie van vroegeren tijd; wij vermelden: Charles O' Malley Zoo: Charles O' Malley (2 dln., 1841), Tom Burke of ours (2 dln., 1844), The O' Donoghuel (1845), Roland Cashel (1849), The Daltons (2 dln., 1852), Con Cregan, the Irish Gil Blas (1857). Een volledige editie van L.'s novels verscheen in 1876-1878 in 33 dln.

Drie en dertig deelen! en daarbij ook een Gil Blas: ‘Con Cregan, the Irish Gil Blas’. Dat moet ik lezen! Want kent ge mooier, grappiger, amusanter boek dan Gil Blas? En waarlijk, de schrijver van ‘De Avonturen van Algernon Sydney Potts’ is

de man om ook een Gil Blas te schrijven, een ander soort Gil Blas, maar wellicht een bijna even geestig en jolig boek.

De ‘Inleiding’ van Potts' avonturen vertelt dan ook dat dit boek is: een vergeten meesterwerk. Gelukkig dat het althans niet verloren geraakt is. In elk geval mag deze vondst van den ondernemer L. Simons une Bonne trouvaille genoemd worden.

't Eerste werk dat Charles J. Lever schreef is Harry Lorrequer, ook een humoristische avonturenroman. De Avonturen van Algernon Sydney Potts is de Nederlandsche bewerking van A day's ride (een dag te paard of een dag uit rijden). Ja, dat was Potts' plan, hij wou een dag uit rijden gaan om zich eens te ontslaan van schoolschen dwang en de wereld en het leven te bekijken van een anderen kant dan den binnenkant der studeercel, maar 't kan raar gaan op de wereld: hij kwam nooit weerom, ten minste in 't boek niet; eerst aan 't slot, als ter geruststelling van den lezer, staat vermeld dat hij terecht is.

Ik hoop dat spoedig van Charles James Lever meer zulke juweelen in de Wereld-Bibliotheek zullen schitteren.

Sliedrecht.

C. GROUSTRA.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 15).

Het schijnt dat ik 'immoreel' ben. - -

Oom Egbert zegt het! En oom Adriaan! En een heele boel andere 'fatsoenlijke' menschen zeggen het ook. - -

Het kan mij niet schelen. - -

Ik heb allang geleerd in te zien dat hetgeen 'fatsoen' beweert gewoonlijk is een dekmantel voor huichelarij...

Wat is immoreel?

Is het dat ik de waarheid zeg?

Kan ooit de waarheid zijn iets anders dan de ware zedelijkheid?!

Of we het God noemen, of de natuur, of toeval waardoor we geschapen zijn, in elk geval zijn we zóó gemaakt, dat we in ons voelen den paringsdrang, dat de bevruchtingsdaad zich tot in het oneindige herhaalt rondom ons in gansch de schepping, zonder valsche schaamte, openlijk, als iets dat van zelf spreekt. - -

Op dien paringsdrang, op die bevruchtingsdaad hebben we een recht, het recht der natuur. Wat zeg ik, het is onze plicht, doel van ons vrouw-bestaan, die daad te volbrengen. -

En daarom is het onoprecht en vloekwaardige huichelarij en *on*zedelijk, wanneer jaarlijks duizenden en duizenden meisjes en vrouwen worden veroordeeld, onder valsche leuzen, tot verdorring, tot vereenzaming, tot onvruchtbaar blijven, tot ondergang zonder te hebben geleefd. -

Ik neem den handschoen op voor U allen, die men wijsmaakt, van kind af, dat het onfatsoenlijk is te spreken en te denken over den man, die men er op africht hem te vangen met alle mogelijke listen van fortuin- en liefde-voorspiegelingen tot een 'wettig' huwelijk, en die men, als die kans is verkeken, wil ompantseren dan tot troost met een leugenmuur van nuttigheid en kunstgedoe en quasi minachting voor het getrouwd zijn van anderen. - Het is de hedendaagsche maatschappelijke toestand, de steeds schreeuwender eisch van luxe en verweekeling, die meer en meer tegenhoudt het sluiten der wettige huwelijken, die meer en meer aanwijst de tallooze eenzame overblijvenden op den eenigen uitweg die er voor haar overblijft: zichzelf een nieuw leven banen door den man nadoen, als advocaat, als dokter, als artist, als predikant, als weet ik wat niet al. - -

Maar de natuurdrang, de natuurbehoefte blijft daarbij onbevredigd. - -

En daarom 'vallen' zij, 'vallen' heden ten dage ook de eertijds 'fatsoenlijken', 'beschaafden' onder de vrouwen, 'vallen' zij, omdat haar de prikkel te machtig werd, en de vlam daarbinnen te heftig uitsloeg. - -

En de 'fatsoenlijke' wereld oordeelt haar! De christelijk-fatsoenlijke wereld in de eerste en de strengste plaats!

Voor haar neem ik den handschoen op. Voor haar, die 'vielen' - - hoe dan ook. -

Maar veel meer nog voor die andere categorie, die der staand-geblevenen! Die welke door de wereld gaat een glimlach om de lippen, en in het hart een met geweld gesmoorden kreet om man-liefde, om moedergeluk - - of ook met een verzuurden

vijandigen rimpel op het gelaat, van quasi afkeer van den man, van quasi zelfgenoegzaamheid, van verbitterde oude vrijster. - -

Toen ik jonger was lachte ik dezulken uit, wreed!

Nu heb ik met haar een medelijden, een oneindig, onzeggelijk medelijden!

Hebt ge er wel eens op gelet, op de plaatsen waar vele vrouwen te saam komen, in de kerken, waar ze een troost gaan zoeken in de ongewisse toekomst ginds nu het aardsche haar teleurstelde, of op de lezingen en muziekavondjes, waar ze het altijd nog gezelliger hebben dan op hare eenzame kamers in hare eenzame huizen.

Hebt ge wel eens gelet op die gelaatsuitdrukkingen, bijna alle zonder uitzondering getuigend van een verleden, van een doorgestreden strijd, van een verbitterde berusting! O, die vele vele dunne saamgenepen lippen! Die vele vele streng-koud-blikkende oogen! Die vele vele vijandelijk jeugd en en geluk beloerende blikken! Die vele vele onverschillige kleedingen ook, die teleurgesteld-ineengezakte ruggen, die, zonder zin voor uiterlijk bekoren-willen, lompe schoenen en dikke parapluies!

Lach haar niet uit! Lach noch om hare manwijvigheid, noch om haar feminisme, noch om haar ouderwetsch oude-jufferschap, noch om haar ‘onder den preekstoel gaan zitten’ of om haar verbitterde en verzuurde uitvallen over het huwelijk.

Want die allen zijn slachtoffers van het leven - omdat ze zijn vrouw.

Vrouw-zijn beteekent lijden. - - Neen, ik geloof niet eenmaal aan een betere toekomst door de zoogenaamd ‘vrije liefde’. Integendeel, ik geloof dat het dan nog veel erger, veel wreeder nog zal zijn, voor velen die nu althans nog een soort noodhaven vonden in de bescherming der wet door het huwelijk. - En dat de rest zal lijden, even weergaloos zal lijden als nu. - -

Neen, ik predik geen ‘vrije liefde’. - Maar ik predik mededoogen, onbepaald mede-

doogen, voor hen die ‘vielen’, en voor hen die zoogenaamd staande bleven. - -

En ook, ik predik gelijkheid voor allen! Wat gij de dame uit de hofkringen, de vrouw van den minister en van het kamerlid oogluikend toestaat, dat hebt gij niet het recht huichelachtig ‘slechtheid’ te noemen indien Uw dienstmeisje hetzelfde straks doet met Uw man of Uw zoon of Uw huisvriend, dat hebt gij niet het recht hoogmoedig te veroordeelen in de driewerf ongelukkige, die zich verkoopt op de straat voor haar levensonderhoud, die dat leven misschien begon uit weeldezucht en lichtzinnigheid, maar die het ruimschoots boet in de verschrikkingen, de ziekten, de minachting, de dood in het ziekenhuis straks, waarin zoo'n prostitueeleven eindigt. - - -

Keer toch eens een weinig tot U-zelve in, gij ‘fatsoenlijke’ vrouwen. - - Gij hebt een man gevonden tot het ‘wettige’ huwelijk, en hij heeft U liefgehad, en gij gaaft hem kinderen - - -

Maar..... ziet ge dan niet in Uw eigen spiegel de verandering die gij met de jaren ondergingt, de verslapping van Uw borsten, de vergroeiing Uwer lijnen, de oud-makende rimpels, die de tijd drukte op Uw gelaat? - -

- - En de verleiding lokt Uw man met duizendvoudige vormen van verfijnde vrouwenschoonheid, van naakt-gegeven beloften, lokt hem tot zich op de straat, in de café's, in de nachtgelegenheden, overal - - -

En gij zijt nochtans zoo deugdzaam verwonderd dat hij U ‘ontrouw’ werd! Gij wilt van hem scheiden om die ‘beleediging uw eer aangedaan’. Begrijpt gij dan niets van het leven, van het verschil tusschen liefde en natuurdrift? - - Meent gij dan werkelijk dat die zielloos voorgelezen formule op het stadhuis, waaronder gij en hij Uw handteekening zetten in één kort oogenblik, dat zij U voor een geheel lang leven beveiligt tegen al de onzegbare driften van de natuur, tegen de sloping van Uw lichaamsschoon met de daaraan verbonden gevolgen, tegen de begeerten die oplaaien in uw wettelijk ‘bezit’, uw wettigen man, en die de prostitutie zoowel als de flirt met de zoogenaamde ‘fatsoenlijke’ vrouw dagelijks in hem aanwakkeren en aanvuren. - - - - - - - - - - - - - -

O de mooie evenredigheid van de Hindoevrouwen, van de Javaanschen, het zachte geel van de Chineesche vrouwenhuid!

Daar is geen bedrog, geen leugen. Daar is naaktheid voor het mannenoog!

Denkt gij dat uw corsetten en uw bustehouders en Uw kunstmatige kapsels en Uw belladonna-oogen hem, den man, ook maar één oogenblik de dupe doen zijn!

Herinneringen komen in me op. -

Ik zie weer dien jongen man, die het me zoo naïf-kinderlijk toekreet na zijn terugkomst uit de tropen:

‘Denkt U dat ik heusch nog ooit één Europeesche fatsoenlijke vrouw kan mooi vinden!? Ik weet immers nooit wat kunst aan haar is, en wat natuur? - - - O, als U wist van m'n huishoudstertje ginds - in Indie - van haren gang, van hare bewegingen, van haar huidkleur, van haren haarwrong.’ - -

Zijn oogen schitterden - - van begeeren, van trots op het lijfschoon zijner geliefde....

- - Een ‘inmoreel’ gesprek, nietwaar? - - Neen! Duizendmaal neen! -

Het is niet inmoreel dat de fatsoenlijke vrouw leert *begrijpen* den man. Het zal haar zachter stemmen óók jegens diegenen harer zusteren, die zij nu nog gemeenlijk

zoo hard-hoogmoedig veroordeelt. Want, immers ook deze ginds, deze nu-aangebedene, is straks een slachtoffer.

Straks zal hij haar verlaten, zal hij, om de een of andere reden, het wettige huwelijk prefereeren boven het huishoudster-stelsel, of wel, hij zal moeten repatrieeren voorgoed, - en haar niet meenemen natuurlijk. - -

Het zal hem wat pijn doen misschien, wat geld kosten ook. Wat nood, voor haar een nieuwe!

Maar zij! Zij zal van den een worden 'overgedaan' aan den ander.

Zij, die van dezen onbedorven Europeaan de teedere hulde deelachtig werd, die haar schoon lichaam hem afdwong, zij zal worden meer en meer koopwaar, steeds lager dalen in prijs naarmate ze ouder wordt, straks voor niemand meer begeerlijk, goed voor de 'kampong'.

Vindt gij haar geen slachtoffer?

Want in dienzelfden tijd zal haar man hier in den Haag rondwandelen met een ridderorde, - ontvangen van een christelijk ministerie, - in zijn knoopsgat, en een deugdzame 'wettige' vrouw aan zijn arm, - welke er hare deugzaamheid in zoekt van zijn 'verleden' vooral niets te willen weten, zijn onwettige kinderen, zoo hij 't wagen durfde die mee te brengen voor een Europeesche opvoeding, verachtelijk te negeeren.

Zoo ken ik er. Zoo *ken* ik 'deugdzame' vrouwen te over!

(*Wordt vervolgd*.)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.)

I.
Nog eens 'Natuur en Conventie'[1] door A.J. Servaas van Rooijen.

> *Motto:* 'L'homme est l'homme, la femme est la femme, la nature les pousse l'un vers l'autre'.
> *Uit* 'Les Eclaireuses'[2] van Maurice Donnay'; Acte III, Scène III bl. 29.
> Steinbacher tegen Jeanne

Ik had wel gedacht, dat 'de conventie' krachtig zou optreden. Men is over het algemeen niet gediend van 'de natuur', dan alleen in 't geniep.

Mevrouw C. Wierdels van Niekerken schijnt de conventie *decorum* te willen noemen; mij goed: gepleisterde graven, die van binnen onrein zijn; fraaie getinte paddestoelen, vol venijnig gif.

Ik houd aan 'de conventie', en had niet gedacht, dat zij zich bij eene bestrijding van mijn 'natuur', zou *paren* (overdrachtelijk gebruikt voor de *natuurdaad;* zoo zit die er in bij den mensch. Is dat overdrachtelijk woord ook *ongegeneerd?*) 'de Roomsigheid' en dat die een woordje zou medepraten.

Immers er is reeds in het nommer van 16 December 1911, door het R o o m s c h e dagblad: De Tijd, - en het komt mij voor, dat Mevr. C. Wierdels van Niekerken, dit blad *zeer* goed zal kennen, ten minste den hoofdredacteur F.J.M. Wierdels, - gewaarschuwd[3] tegen 'de Holl. Lelie', haar redactrice, en inzonderheid tegen Ego door Pater Al. Slijpen, en nu blijkt het, dat die raad in den wind is geslagen, en Mevr. C. Wierdels van Niekerken, nog steeds die verderfelijke Holl. Lelie is blijven lezen! De natuur is sterker dan de leer; dat is toch maar waar.

De 'Roomsigheid' brengt er Mevr. C. Wierdels van Niekerken, die èn als zoodanig, èn als Claesgen, van de geachte redactrice reeds een paar flinke vegen uit de pan heeft gehad, zoodat ik haast geneigd was om het rapier niet te trekken, dan ook toe om de kern der zaak, in hoofdzaak terug te brengen, tot mijn aanval 'tegen het gebruik van boeken, welke degenen, die tot priester worden opgeleid, toch gebruiken moeten', en die Mevr. Wierdels van Niekerken, w e t e n s c h a p p e l i j k gelieft te noemen.

De aap komt hier uit de mouw. Het zijn niet de stoutigheden van mij (den schrijver) die in 't algemeen zoo zeer gewraakt worden, maar meer dient haar repliek tot verdediging, - het geschiedt zoo terloops middenin, maar het is de quintessens, - van de *in*-zedelooze geschriften, welke door F.A. Maaier te Amsterdam (24 Juni 1903)[1] reeds zijn verdedigd, maar die daarin hopeloos zwak is.

Hij zegt b.v., dat het onderricht het huwelijk en de kuischheid betreffende niet aan *knapen* (God betere 't) wordt gegeven, maar aan volwassen mannen van omstreeks

1) Zie Holl. Lelie van 20 Aug. 1913, en *Corr*. met Claesgen = Mevr. C. Wierdels van Niekerken in Holl. Lelie van 17 September en van 8 October 1913.
2) Staat opgevoerd te worden door het 'Nederl. Toonel', onder den titel: De Voorlichtsters.
3) Er werd immers als tegengift eene Roomsche 'Holl. Lelie' ongericht.
1) Open brief aan den schrijver der brochure, getiteld: 'over de grondslagen der Katholieke Zedeleer'.

24 jaar of ouder.[2] Het onderricht in die zaken wordt nl. uitgesteld tot vlak voor het Priesterschap, waartoe volgens het kerkelijk recht de leeftijd van 24 jaar vereischt is. Ook worden al die dingen niet mondeling (een raar excuus) behandeld, maar meestal eenvoudig ter lezing[3] aangewezen.

Indien de lezers van de Holl. Lelie mijn eerste opstel nog eens terug willen lezen, zullen zij voldoende op de hoogte zijn, waar eigenlijk de schoen wringt, en indien men dan ook nog eens terug wil lezen de repliek van Ego, dan kan men de beschuldiging: 'pornographie' van het dagblad *de Tijd*, hiervoren aangehaald, geheel terugbrengen op het 'w e t e n s c h a p p e l i j k e (?)' werk van Alph. De Liguori, benevens dat van Debreyne, e.a.

Zijn jonge geestelijken, en later de oude, als *ongehuwd*, de aangewezen mannen om in de *biecht* vragen te *mogen* doen, en besprekingen te *mogen* houden over de intiemste dingen het sexueele leven, in en buiten het huwelijk aangaande, aan jonge meisjes en vrouwen?

Punt 58 van een: 'Wat willen wij',[4] geeft antwoord. Daarin lezen we: De redactie herinnert aan het advies, dat in 1877 aan het bestuur van Montreal door 48 vrouwen en meisjes werd aangeboden, waarin o.a. dit geschreven stond: 'Zooals gij weet zijn de dingen, waarover men ons in den biechtstoel onderhoudt van dien aard, dat eene vrouw er niet aan kan denken zonder

2) Hoeveel jonger?
3) Wat de leermeester niet met zijn leerling kan bespreken, mag die leerling wel met vrouwen bespreken!
4) Bijv. van het Bloemendaalsch Weekblad van Zaterdag 10 Mei 1913.

te blozen. Indien de echtgenooten slechts het tiende deel wisten van de verschrikkelijke dingen, die uit den mond van den priester nederdalen in de zielen van hunne echtgenooten, zouden zij verkiezen haar te zien sterven, liever dan haar aldus onteerd te zien' (Marnix IV: 267).

En al die viezigheden en vuiligheden waarop die vrouwen doelen, zijn uit die w e t e n s c h a p p e l i j k e studie-*lees*boeken geput! Zoo ziet men alweer, Mevrouw, 'zooals men aangelegd is, zoo beschouwt men de zaken. Aan alles kan men twee kanten zien, omhooghoudend [indien de *conventie* der Roomsche kerk het gebiedt], en nedertrekkend[1)], [indien de Natuur de waarheid leert. Is het niet zoo, Mevr. C. Wierdels van Niekerken?]

Ik heb nu met de 'Roomsigheid' *voorloopig* afgedaan, nu kan ik de *conventie* eens bekijken. Daartoe helpt de geachte redactrice mede door haar roman: 'Ik zeg de waarheid'.

Ik heb met aandacht gelezen en herlezen de echt *vrouwelijke* overpeinzingen van Kate (2e kol. van bladz. 231, bladz. 232 geheel, en de 1e kol. van bladz. 233), en, hoewel als man, mij misschien daarin niet geheel kunnende indenken, heb ik genoeg van de wereld gezien en gehoord, en gelegenheid gehad om 't vrouwelijk hart te bestudeeren, dan dat ik niet overtuigd ben, dat de Redactrice eene volkomen afspiegeling heeft gegeven van wat ik in bijbeltaal zou willen weêrgeven in deze woorden: gelijk het hert dorst naar de waterbron, zoo dorst mijn hart naar u, o, man (le mâle). Hiermede bedoel ik niets profaans; het H o o g l i e d is immers ook niet profaan? Ongeveer hetzelfde wordt gezegd door Etienne Rey, schrijver van een bekende brochure La renaissance de l'orgueil français; hij geeft in de laatste Revue de Paris, Notes et Maximes, o.m.:

'Een vrouw kan, als zij liefheeft, wèl der wereld haar gevoelens verbergen, haar gebaren en woorden bewaken. Maar wat zij nooit bij machte is te verbergen, dat is eene zekere hoogmoed des lichaams, een ongeweten straling van heel haar wezen, als 't ware een mysterieuse triomf van haar vleesch. Haar hart blijft bescheiden, maar het lichaam heeft '"un éclat insolent"'. (N.R. Ct. 7 Juni 1913 Avondbl. B: Letteren en Kunst.)

Mevrouw C. Wierdels van Niekerken zal mij opnieuw toevoegen, dat het ergerlijk is, 'grievend en beleedigend, dat het wordt voorgesteld, alsof zij, die in het huwelijk iets hoogers en edelers zien en gevoelen dan den wellust van het dier' conventioneel zijn door 'in den mensch, met zijn redelijk verstand, niet hoogers tezien dan in het verstandlooze dier'. *Ik* combineer de twee zinnen en bega daardoor geen valschheid in geschrifte.

Als er iemand het huwelijk, het samenleven van een man en een vrouw, waardeer, dan ben ik het zeker wel, maar men dwinge mij niet te gelooven, dat van de honderd huwelijken ook 100 procent, 'mooie zielsliefde' hoofdzaak is en het huwelijks*genot* bijzaak. Ik houd vol, dat het 'genot' tot de 'mooie zielsliefde' lijdt; des noods wil ik aannemen, dat zij samen komen. In zooverre verschil ik ook eenigszins met de meening van onze geachte redactrice. De paringsdrang is ons instinctmatig aangeboren, al moge dat voorvoelen bij de vrouw veelal onbewust zijn.

Ik ben te luchthartig, te lachend geweest en had mijn opstel den vorm moeten geven 'van cultuurbeschrijving of wetenschap', en zie, nauwelijks ben ik een

1) De aangehaalde, behalve die tusschen [ ] zijn de eigen woorden van Mevr. C. Wierdels van Niekerken.

oogenblik ernstig in mijne bespreking van Alphonse de Liguori, et tutti quanti, haal daarbij aan mannen als Maronier, Zuidema, e.a. of ik word grof genoemd, en mij verweten, dat ik de bladzijden aanwijs, waaruit de waarheid van mijn *uitvaren* valt te bewijzen. De vrouw die *studie* van die boeken *schijnt* te maken door ze, als op commando, wetenschappelijk te noemen, heeft zulk eene aanwijzing noodig; eene leek zal ze uit pruderie wel laten waar ze zijn.

Bovendien moet men trachten niet al te ernstig te zijn bij een betoog. Ik ben ook uit de periode van Alexander V.H., die wel eens 'de Beenen te kort' maakte, en een persoon 'de linkerarm op eene onmogelijke wijze deed houden' maar de vis comica bezat, om door enkele trekken, met kort toelichtend ondeschrift, reeksen karakters zoo raak te typeeren, dat ieder zijn naaste meende te herkennen, - behalve zijn eigen gewaardeerd persoontje, - en ze na meer dan een halve eeuw nog niet uit het geheugen zijn: teekening en bijschrift.

Welnu deze jolige, en toch hoog ernstige, penteekenaar hield van het Bas Comique, en was 'Molière[1)] dankbaar, die zoo fijn, maar ook zoo natuurlijk, prettig plat-komiek wezen kan'. Ik zal mij niet vermeten mij met Alexander V.H. of allerminst met

1) Ik weet niet of hij diens Tartufe bedoelde.

Molière te vergelijken; ik ben niet waardig hun schoenriemen los te maken, maar zoo'n enkele vroolijke noot dacht ik er toch in te moeten brengen. Cultuurbeschrijving en wetenschap zijn zoo erg droog. Maar enfin, ik zal ook wat hoogs geven, en daarom gaan we even naar het Nederlandsch Congres van Kinderstudie.

Geheel in mijn geest, sprak Dr. C.M. Schuyten uit Antwerpen en de redacteur van het 'Kerknieuws' in de N.R. Ct.[1)1)] een referaat van die rede gevende zegt daarin: want hetgeen hij heeft gezegd als toepasselijk op kinderen, *geldt toch evenzeer ten opzichte van volwassen menschen*. (Ik cursiveer).

De spreker (Dr. Sch.) heeft het over 'de nieuwe ascetische strooming' onder de modernen, en hij vreest dat daardoor [het puriteinsche modernisme] de half-kerksche menigte nog meer van de kerk vervreemd zal worden en 'de blijvende rest doordringen met het besef, dat de mensch zondig is en het wereldsche uit den booze. *Aan elke uiting* van natuurlijke levensvreugde, *aan* elken gezonden drang der zinnen en in 't bijzonder aan al wat tot het geslachtelijk leven behoort, zal zij het begrip van kwaad vastknoopen.[2)].'

De volgende citaten uit het referaat zijn ook koren op mijn molen.

'Met in het natuurlijke een kwaad te gaan zien en den gezonden levensdrang te onderdrukken, bereikt men nimmer de afsterving van het zinnelijk leven. Het leven te willen verloochenen blijft een onvruchtbaar pogen. Evengoed kan men beproeven den krater van een vulkaan te verstoppen. Al zou het gelukken den natuurlijken uitweg voor de lava af te sluiten, dan toch zou de ziedende stroom zich elders baan breken. En dat deze onnatuurlijke baan meer gevaren oplevert, dan de van nature aangewezene, is bekend genoeg. Streng geloovige moraliseerende omgevingen zijn - dr. Schuyten heeft het kunnen vaststellen, - niet zelden de zetel geweest van diep ingewortelde ziekelijke afwijkingen. Trouwens, heeft voor dezen de godsdienstgeschiedenis niet menige bladzijde met voorbeelden bewezen, hoe het onderdrukken der natuurlijke neigingen veelal voert tot uitbarstingen van tegennatuurlijke drift?

'Deze terugslag op het ascetische drijven ['Rein leven', enz.] is merkbaar, niet louter in het geslachtelijk leven. Wij kunnen hem waarnemen op het gansche levensgebied in den meest uitgestrekten zin. Wereldvlucht en zinnenverzaking, schuldgevoel en zondebesef mogen in een wijsgeerig geloofstelsel misschien onmisbaar zijn, zielkundig brengen zij een niet te onderschatten gevaar met zich mede Het natuurlijk leven laat zich niet dooden; op de eene plaats uit zijn rechtmatig bestaan verdrongen, wreekt het zich op een andere plaats. Zij, die te goeder trouw, deze waarheid niet willen erkennen, zullen bedrogen uitkomen.

'Wat Dr. Sch. van de geslachtelijke verschijnselen zegt, zouden wij willen toepassen op geheel het zintuigelijk bestaan. *'"Men moet, zegt hij, aan de geslachtelijke verschijnselen geen begrip van kwaad vastknoopen, ze veeleer idealiseeren als bronnen van al het goede, al het edele en nuttige door de menschheid voortgebracht."' (Ik cursiveer)*.

1) Van 23/5 1913, Avondbl. C.
1) Heb ik door een blik te slaan in vorige eeuwen, niet aan cultuurbeschrijving gedacht?
2) Ik cursiveer en spatieer.

Wat nu betreft het gehuwde-ongehuwde leven der vrouw, dat ik geen prostitutie noem, kan les genomen worden bij Rose Bernard[2)], eene *ongehuwde* vrouwelijke arts, met veel praktijk, die tegen een patiente zegt, ongeveer: ‘Je suis femme; j'ai mon amour; vous me comprenez!’

De patiente is eene sedert ruim een jaar van haar man gescheiden vrouw, en er zijn symptomen, dat de *natuur* zich bij haar doet gelden wat hare genezing zou zijn.

Leerzaam is dit geheele stuk; wel echt Parijsch, maar we weten hoe de kloosteronwetendheid van het meisje veelal tot het ongelukkige huwelijk leidt.

Doch nu ik die Rose Bernhard laat getuigen zal er wel weer ‘een intens en teeder gevoel vreeselijk gehavend worden’, maar ik kan er níets aan doen, ik moet mij verweren, anders komt de inquisitie misschien op mij los.

Indien men een seksueel vraagstuk behandelt wordt men gesteenigd, gescholden, gesmaad; uw argumenten worden niet bestreden, maar met slijk gegooid, doch indien men smerig schrijft, dan wordt men gevierd en gelauwerd. Hoor wat H. Robbers in Elseviers G.M. v. Juli uit Louis Couperus', ‘Uit blanke steden onder Blauwe lucht’, nog wel met de afbeelding, ontleent: ‘Hier ter zijde de Dansende Eros, ook in brons. Wie die hem gezien heeft heeft hem niet lief, het dwaze dartele ventje, wien het broekje, onbeschaamd ontdekkende wat een broekje juist bedekt houdt, vastgeknoopt aan zijn gordel tòch afzakt de mollige beentjes langs, terwijl de gevleugelde voetjes een kronkelenden slang vertrappen.... Alles is luchtige pret van het malle mooie kereltje, dat wel schijnt weg geloopen uit den optocht van Dionyzos’.

Hij, Robbers liet voorafgaan: ‘Het is niet veel wat Couperus over dit prachtige beeldje schrijft, maar hoe frisch en jong is het.’

2) Acte II, Scène première uit les Eclaireuses, Pièce en quatre artes, pages 12, 13; zie Motto van dit opstel.

't Is waar hij had ook nog kunnen beschrijven ‘wat een broekje juist bedekt houdt’ zooals in Couperus' Berg van licht, maar al te duidelijk gedaan werd, en welk boek een Dominee Jaspers zelfs mooi vond!

Fenna de Meijier, alsof er voor eene ongehuwde dame geen andere boeken te bespreken waren, behandelt in Elsevier's Geïll. Maandschr. Juli 1913 den Don Juan Benjamin Constant van wien zij zelf getuigd: Gepijnigd door een altijd folterend liefdesverlangen dat nooit geheel bevredigd wordt, gelooft hij toch niet aan de liefde, en deze eeuwige strijd tusschen zijn instinct en zijn geest heeft zijn gevoelsleven uitgeput....’ Gedurende zijn verhouding tot Mme de Staël zijn er vele andere vrouwen in zijn leven geweest. Daarna volgde, en ook gingen velen vooraf, Mme de Recamier. Mme de Staël liet geruimere tijd verloopen, vóór zij hem andere rechten gaf dan de gewoon vriendschappelijke’. Zij was voorzichtiger *geworden, mais les heures arrivent toutes*. Constant's ‘Journal intime’, wordt genoemd naast J.J. Rousseau's confessions,’ en zulke galante personen worden behandeld en bekeken door ongehuwde dames, maar een man mag geen natuur boven conventie stellen of hij wordt gescholden.

Nu weet ik wel, dat Rousseau's werken ten vure werden gedoemd, en hij zelf, als *stroopop*, op een brandstapel is verbrand, maar leest men Rousseau niet meer, en kent men zijn ‘Oeuvre’ niet? Ik ben geen Rousseau-man, omdat ik alle wijsbegeerte nog vervelender vind dan de politiek, maar of men Rousseau leest, of *na* hem de groote mannen, - *tot oude tijden*, mag ik niet *teruggaan*, - steeds blijkt het, dat de *natuur* in alles boven de *conventie* staat.

Men kan de *natuur* niet terug dringen, geen geweld aandoen, niet verkrachten.

Wat heeft ons de Zedelijkheidswet gebracht? Ik wraak haar niet, want het eene individu moet voor onzedelijkheid tegenover hem (of haar) van het andere beveiligd worden, maar de vruchten zijn slechts voor 't oog mooi; van binnen wormstekig. Het kwaad wordt teruggedrongen tot de duisterste hoeken, en der kunst wordt zelfs een kuischheidsmantel omgehangen, en de echtscheidingen nemen toe, en het aantal ongehuwde vrouwen stijgt, en de sanatoriums voor zenuwlijderessen, zoo niet de krankzinnigenhuizen, loopen vol.

Nemen we nota, wat over de wet onlangs gezegd is:

In het overzicht van wat Binnenlandsche Zaken en Justitie’ presteerden wordt ook de Zedelijkheidswet genoemd, en in deze termen besproken: ‘Van de Zedelijkheidswet worden ook goede dingen gezegd, en het valt ook niet te ontkennen, dat in sommige opzichten er een heilzame werking van kan uitgaan. Overigens zal moeten afgewacht worden, of inderdaad van die wet vermindering van de onzedelijke uitwassen van de samenleving het gevolg zal zijn. Is er verbetering! Of slechts verandering? Maken wij ons illusies, omdat wij zekere dingen thans niet meer zien!’ (N.R. Ct. v. 26/5 1913 Avondbl. D).

De zedelijkheidswet zal evenmin de zeden vooruitbrengen, als mijne beschouwingen over natuur en conventie eenigen ingang zullen maken. Ingewortelde gebruiken, gewoonten, zeden kunnen eerst na langen, zeer langen tijd worden hervormd en vervormd. In averechtschen zin gebeurt dit dikwerf snel. Toen ik jong was golden Sue's de Hoofdzonden, en de Paul de Kockjes, plus de chansons van Béranger als de verderfelijkste literatuur der wereld; voegden zich later hieraan toe Klaasje Zevenster en Lidewijde, en nu in de 20e eeuw is de literatuur volop prikkelliteratuur geworden, dikwerf onbeschaamd plat, somwijlen weelderig sensueel,

en er is geen mensch bijna, die zich daarover ernstigbekommert. Ziehier het lijstje van eenige boeken die ik successievelijk uit mijn leesbibliotheek als week-lectuur ontving, en op die wijze de huiskamer binnenkwamen: Ina Boudier - Bakker, Armoede; Stillgebauer, Irna Lang; van Ompteda, Mien; Regail Certon, Bij den Vijver der Sphinx; van Eckeren, 'Guillopin Frères'; Feenstra, Scharrelvreugde; Bram van Dort, Marie, en van denzelfden schrijver Komedianten.

Ik sta er nog verbluft van, vooral daar er schrijversnamen bij zijn die klinken. Ik ging mijn eigen weg en zocht voortaan mijn romans zelf uit. Ik zou over die boeken kunnen uitweiden en met Huygens zeggen: 't zijn grouwelicker sweeren, die ick ontplaestren gae', maar daar ik van niets zoo zeer gruw dan van een mesthoop omtewerken, want ik ben vies van strontvliegen, zal ik er maar verder over zwijgen. Ik wilde zoo terloops een blik doen slaan in de *gewilde* belletristische literatuur van onze dagen.

Ziedaar, Mevrouw C. Wierdels van Niekerken, hoe ik mij tegenover boeken stel, die het *jonge* gemoed kunnen verderven, maar in een tijdschrift, als de Holl. Lelie, voor man en vrouw beiden, durf ik vraagstukken behandelen, die afwijkende van de conventioneele begrippen, bij u, en misschien anderen, wellicht zelfs velen, verbazing zullen wekken, ergernis geven, en tot verzet uitlokken, maar ook aan een groote massa stof tot nadenken zullen geven. Ik ben al tevreden als ik dat doel heb bereikt, en het 'crude' zal alsdan niet zoo 'crude' blijken te zijn, als oppervlakkig geoordeeld wordt.

Waarom b.v. wordt door de vingers gezien, dat een jongmensch eens een avond uitgaat met een meisje, maar hoe wordt dan dat

meisje nagewezen en voor zedeloos verklaard, indien er misschien niets meer heeft plaats gehad dan een armstrengeling, een zoen. Ida Boy-Ed heeft in Een reine ziel het geval gesteld, ‘dat Kath. zich eens wilde voorstellen hoe 't wel is als een student met zijn liefje aan den arm uitwandelen gaat’. Laat eens een fatsoenlijk meisje zich aan zoo'n waagstuk wagen, en duinende vingers worden opgeheven, niet tot bestraffing, tot ernstige vermaning, maar om haar aan te wijzen als de zich ontwikkelende veile deern? Dat moet en zal anders worden, maar eerst moeten conventie, fatsoen, decorum heel anders opgevat worden dan nu.

Jammer genoeg, dat de goede zaak onderwijl wel eenigszins bedorven wordt door besprekingen en mededeelingen zooals ik er een paar laat volgen; eerst die zedelijkheidsoverdrijving.

Overdrijving b.v. is het voorstel van Mr. de Jongh bij de herziening der Politieverordeningen in den Amsterdamschen Gemeenteraad om het houden van een haan bij kippen te verbieden! Gelukkig gingen zijne mederaadsleden niet met zijn denkbeeld mede, en de Amsterdamsche kipjes worden dus geen weeuwtjes.

en dan die grap over een huwelijk-onthoudingsclub

Club ontbonden.

De dames-studenten aan de universiteit te Wellesley in Massachusetts, hadden een paar jaar geleden een club gesticht onder den naam: vijfduizend-dollar-per-jaar-club. Alle leden verplichten zich, niet te trouwen dan drie jaar na promotie en dan alleen met een man, die ten minste vijfduizend dollars per jaar verdiende, De dames hebben hun belofte echter niet kunnen houden. Velen trouwden al voor de promotie, velen ook met mannen die minder verdienden, en hoewel ik in mijn door u gewraakte opstel, ook wel eens een grapje heb verteld, is de kern daarvan toch cultuurbeschrijving, op die eene, misschien flauwe ui na, ontleend aan een Hum. Album. Maar daarover hadt Gij u, Mevrouw niet zoo behoeven te ergeren; het ligt toch ver van de zaak, die ik ging betoogen, hoewel de vele en dwaze echtscheidingen[1)] zoo'n vijfjarig proef-huwelijk misschien ten goede konden komen.

Zijn de voormannen van wetenschap, moraal en hygiène al niet door huwelijkskeuring op weg om het huwelijk tot ‘een paren’ terug te brengen?

Hoe kuisch, hoe kiesch als de geëngageerde jongelui reeds vóór het huwelijk, ook onderling, het seksueele leven moeten bespreken, en delibereeren zullen over de kansen van goed- of afgekeurd te zullen worden en hoe zij het kinderen-krijgen zullen moeten voorkomen of beperken.

Ik weet niet Mevrouw, hoe of u over die huwelijkskeuring denkt, vooral als zij ‘medisch’ wordt bevolen, maar ik geloof spottend-afkeurend een démenti te mogen doen hooren: Waarlijk het ideaal-geheimzinnige van de huwelijksreis wordt door die dingen wel hoog gehouden!!

Ten slotte nog dit.

Heb ik soms, en ook nu, het vrouwelijk gevoel, naar de conventie gekweekt, gekneed, gekneld, gekluisterd, van

1) Daarin heeft men tegenwoordig de zonderlingste combinaties. Zie hier één geval uit honderden.
Meneer scheidt, hertrouwt, scheidt ten tweeden male, en gaat nu trouwen met een *gescheiden* vrouw. Hierin is toch wel alles *natuur*, geloof ik.

Mevr. C. Wierdels van Niekerken, en ook wellicht van enkele andere vrouwen, ontstemd of geschokt, dan verzoek ik daarvoor nederig vergiffenis. Ik stel *de* vrouw te hoog dan dat ik zelfs eene zou willen beleedigen.

Ik heb echter gesproken voor die duizenden mijner zusters, die nu en later, zullen verdorren, verdrogen, verschrompelen, verkwijnen, omdat zij buiten hun wil niet hebben *mogen* voldoen aan de wetten der natuur, en bovendien nog dikwijls worden beschimpt en bespot als oude-vrijster, vaatje zuur bier, en dergelijke epitheta. Ik heb daaraan nooit medegedaan. Kan men gissen welk een naamlooze ellende en een eindeloos wee dikwerf onder zoo'n gedwongen oude-vrijsterschap ligt verborgen?

Ik heb mijne stellingen de 'Hollandsche Lelie' (de wereld in 't klein) ingeworpen, omdat ik meen, dat ook de ongehuwde vrouw haar leven moet kunnen uitleven, zonder door de conventie te worden uitgeworpen.

Hoe? Ik weet het niet. De toekomst moet het leeren.

Dat mijn opstel aanleiding gaf tot gekibbel, spijt mij; kibbelen brengt de zaak niets verder.

Ik treed echter geen stap terug. Ik handhaaf wat ik gezegd heb, en met een variant op de woorden van den grooten hervormer, den strijder voor gewetens- en levensvrijheid, Dr. Maarten Luther, roep ik het luide uit: *Ik sta hier, ik kan niet anders;* **de** *vrouw helpe mij. Dat zij zoo!*

's Gravenhage, 13 October 1913.

II.
Aan ‘Een Ruim-denkende’.

Naar aanleiding van het door U geschrevene in ‘de Lelie’ n°. 13, voel ik mij gedrongen de door U gedane vraag te beantwoorden. Ik zal direct beginnen U te zeggen dat gij in geen geval alleen staat wat Uw meering omtrent Liefde betreft. Ik, als man, vind Uw opinie sympathiek en geheel overeenkomstig de mijne. Een ‘hoogstaand’ man zal 't nooit laken wanneer een vrouw haar liefde aan een man bekent. Ik vind 't een ongemotiveerd conventie-begrip dat een vrouw die een groote mooie liefde voelt, die niet mag uiten op straffe van ‘zonder trots of schaamtegevoel’ te worden genoemd. Helaas, 't ‘conventie-muurtje’ is 't dat ook hier de waarheid uitsluit. Wat is er mooier dan waar te zijn, vooral dáár waar het 't innerlijke aangaat? ‘Men’ wil geen waarheid, vooral niet waar 't om Liefde gaat. 't Mooiste, 't hoogste, dát wat ons kracht moet geven en 't leven doet beseffen wordt verloochend. Ik beklaag eenigszins dezulke die Uw (of laat ik zeggen ‘onze’) opinie ‘zonder schaamtegevoel’ of ‘trots’ vinden want zij beseffen niet wat eerlijke mooie liefde is.

D.B.

III.
Zeer geachte Redactrice.

Het zij mij als journaliste vergund een enkel woordje mee te spreken, in uw oordeel over de Pers.

Wat u in het Lelienummer van 3 September daarover zegt, ben ik volkomen met u eens. Echter is het noodig ter rechtvaardiging der journalisten, het zwaartepunt ergens anders te leggen als bij ons.

Het zijn uitgevers, directies en aandeelhouders die ons beletten eerlijke verontwaardiging uit te spreken over al het onrecht ongelukkigen en weerloozen dieren aangedaan.

En deze worden weer genoodzaakt de redacties het zwijgen op te leggen, door de lezers zelf.

Als redactrice van een tweemaal per week verschijnend blad, heb ik al 't mogelijke beproefd, om in ieder opzicht voor het recht op te komen en de verschoppelingen onder menschen en dieren in bescherming te nemen, maar waar de directeur-uitgever mij zooveel mogelijk m'n gang liet gaan, daar waren het de lezers met z.g. christelijke beginselen, die met de meest partijdige, vuilinsinueerende ingezonden artikelen tegen mij ageerden, zoodat ons abonnentental sterk begon te verminderen, klachten tegen directie en redactie inkwamen van de aandeelhouders, en wij dus noodgedwongen - wilden we niet zelf broodeloos gemaakt worden - moesten eindigen met te schrijven, wat we volgens eer en geweten meenden te moeten uiten.

Het publiek, de groote massa leest 't liefst oplikkerijen van vorstenhuis, regeerings- en geldmannen en hoort niet graag van het leed- en smartleven, dat door zoovelen geleden wordt, of spreekt heel onchristelijk van verdiend loon en eigen schuld, waar het menschen geldt en van ‘'t is maar een beest’ wanneer men zich over het lot der dieren bekommert.

Als alle redacties zich zoo vrij konden bewegen als die der Holl. Lelie geloof ik, dat onze denkbeelden eindelijk wel meer zouden door dringen, en het voorbeeld van Christus, naar wien de menschen zich noemen, wat meer in practijk gebracht worden, terwijl hun naam wat minder een ijdele klank zou zijn.

Hoogachtend,

RARDA LIEFTINK.

Antwoord redactrice.

Tot op zekere hoogte hebt U gelijk, maar ook ongelijk. Immers, *dat* ik mij zoo vrij kan bewegen, als redactrice van 'de Holl: Lelie,' dat dank ik aan het gezond verstand en helder inzicht van den uitgever, die mij, van den dag af waarop ik de redactie overnam, in mijn arbeid vrijliet. Ik herinner mij nog zeer goed hoe, tijdens mijn werkzaamheid aan de Telegraaf, in een onderhoud tusschen de heeren Holdert, Schröder en mij, een dezer beide heeren zijn verbazing uitdrukte dat ik de Lelie 'in een zoo korten tijd zoo volslagen had weten te veranderen en tot bloei te brengen,' en hoe ik hem daarop antwoordde: 'Dat komt omdat de uitgever in elk opzicht mij vrijheid van handelen liet, en laat.' Het *publiek*, namelijk - de groote bloei der Holl: Lelie onder mijne redactie, en de sterke band, die door de correspondentie als anderzinds is ontstaan tusschen mij en zoo velen in den lande bewijzen het afdoend - het publiek wil flinke eerlijke taal, onomwonden en onafhankelijk uitgesproken, gaarne lezen. Voor- en tegenstanders beide grijpen daarom steeds naar de Lelie; de een is dit met mij eens, de ander dat, de een maakt zich hierover woedend, de ander vindt datzelfde juist flink en waar. Maar, *graag gelezen* wordt ik van alle zijden, terwijl daarentegen flauwe laffe kost het publiek verveelt en terugstuit. Zie maar eens hoe vele bladen en blaadjes telkens te gronde gaan, of een hoogst kwijnend bestaan voortsleepen. Het spreekt echter vanzelf, dat men, om zoo onafhankelijk te kunnen en te durven optreden als ik het doe, *zichzelve* moet zijn, eene *persoonlijkheid*, die wat te *zeggen* heeft. Terwijl de redacties en medewerkers van de 'pers' integendeel voor een groot deel bestaan uit kliekjes, van elkaar naar den mond pratende, elkaar bewonderende, en elkaar noodig hebbende onbeduidende kwajongens. Zie wat ik onlangs schreef in de Lelie: Over critiek achter de schermen, zooals het aan het licht kwam door de indiscreties der Telegraaf. Wat wilt gij verwachten van een pers, waarvan de medewerkers bestaan uit kinderen van 16 jaar? Het niet-durven, het elkaar in den zak kruipen, het elkaar idioot bewonderen is een gevolg van het kliekjesstelsel waaruit de redacties van *alle* bladen in hoofdzaak zijn samengesteld. Lees ook de zeer ware artikelen van den heer Jos: van Veen in '*Het Midden*', getiteld: De ontaarding onzer Pers. Zij-ook geven een aardig kijkje hoe het in deze opzichten toegaat achter de schermen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Rotterdam, 3 October 1913.

Mejonkvrouwe,

Bijgaand 'kattebelletje' bood ik aan de redactie der 'Amsterdammer' ter plaatsing en kreeg het terug met een raadgeving als kantteekening.*)

Mocht *U* het geschikt achten voor Uw blad? Zoo niet deponeer het dan s.v.p. in Uwe papiermand en sluit ik mijn excuus in, U lastig gevallen te hebben.

Inmiddels
Hoogachtend
Uw dw. dn.
J.V.D. WALL.

Rotterdam, 30 Sept. 1913.
Aan de Redactie van de 'Groene' Amsterdammer

M.H.

Verzoeke beleefd opname van onderstaande regelen; bij voorbaat mijn beleefden dank.

Christus in het Vredespaleis.

Aan Jonkvrouwe A. DE SAVORNIN LOHMAN.

Met voldoening las ik Uwe opmerkingen. Ge schrijft de waarheid en dat is goed. Maar - ge schrijft ook *scherp* en dan doet de pen van iemand als U, die *schrijft*, d.w.z. de kunst verstaat een gedachte op het papier te zetten, aan een goede zaak soms kwaad.

De wereldvrede is in embroyalen toestand; ge zult met mij eens zijn dat de *dollars* van Carnegie, de *woorden* van die menschen die ze spreken om een lintje of eigen voordeel; het heele luidruchtige gedoe toch in ieder geval als *middelen* kunnen beschouwd worden om tot de groote oplossing te komen. Ge hebt gelijk: op 't oogenblik druischt de werkelijkheid tegen al dat 'vredesgedoe' in, maar *toch*, mejonkvrouw, wanneer we *goed* opletten begint het te schemeren is er een *drang* onder de groote massa, is er als het ware een geheimzinnige Wil, die eenmaal de menschheid zal dwingen, de wapens, ik bedoel de macht, die den eenen mensch kan *bevelen* den anderen te dooden, niet langer op te nemen of te gehoorzamen.

Nogmaals, ge waart **te** scherp. Laten we aannemen dat er onder al die mooie dames en heeren slechts *tien* menschen zijn geweest, die daar waren voor hunne *waarachtige* overtuiging - welnu - cijfer dan al het geblikker en comediegedoe weg - denkt U alleen aan die tien menschen van oprechten wil alleen in dat Paleis, dat in ieder geval

*) Noot Red.:
Deze kantteekening was de raad zich tot mij-zelve te wenden, omdat het artikel mij aangaat.

een *symbool* kan worden en stelt U dan voor dat Christus zou komen - - Zou Hij deze tien goedwilligen de deur uit en de trappen afgeranseld hebben?

Welnu, wanneer U aan die tien oprechte menschen gedacht had, ge hadt Uwe pen minder scherp gemaakt.

Een van de grootste bondgenooten van het

Vredesideaal is de *Pers;* wanneer de Pers eens werkelijk *onafhankelijk* kon optreden - *onpartijdig* over de geheele wereld de pen kon opnemen voor het groote Vredes-ideaal, zij zou in één jaar meer tot stand brengen dan 10 conferenties en heel het diplomaten corps bij elkander.

Mejonkvrouw, *ge bezit* in Uw pen een dier wapens *tegen* den oorlog; gij hebt meermalen bewezen een goeden kijk op de wereldmisère te hebben, *ge bezit* tevens de kennis dat wapen goed te hanteeren.

Bescherm daarmede hen, die het goede *willen*, ge zult er de duizenden die *buiten* het hek van het Vredespaleis staan, mede verplichten.

Met alle achting

J. VAN DE WALL.

Antwoord redactrice.

Door mijn afwezigheid gewerd deze brief mij eerst nu. Gaarne voldoe ik aan het verlangen van den inzender, en verleen plaats aan zijn artikel. Ik kan hem echter niet antwoorden, omdat ik niet weet *wat* hij las, namelijk of het was een uittreksel uit mijn artikel, eene verdraaiing ervan, *wat* in een woord, de Amsterdammer ervan geliefde te maken? Deze courant, de Amsterdammer, die *dit* stuk weigerde, neemt wèl op andere stukken over mij, inplaats van die dan evenzeer naar mij te adresseeren. Dit bleek mij namelijk uit een mij onlangs toegezonden Amsterdammer, waarin eene juffrouw zich tot mij richt naar aanleiding van hetzelfde insgelijks door haar in de Amsterdammer gelezen artikel van mij. Nu het echter geldt een stuk dat deze eerlijke (?) redactie niet bevalt, nu verwijst zij dezen inzender daarvan plotseling naar mij. *Zoo zijn onze eerlijke Persmanieren!*

Ik heb de juffrouw, die in de Amsterdammer zich tot mij richtte, niet geantwoord om dezelfde reden waarom ik het ook nu niet doe den heer v.d. Wall, namelijk omdat ik niet weet *wat* de Amsterdammer deed met mijn artikel, of hij het in zijn geheel overnam, of het werd verdraaid, dan wel slechts gedeeltelijk maar in elk geval toch letterlijk weergegeven, etc. etc.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
God in de Politiek?

Voor Geertruida.

Bij het lezen van het onder bovenstaand opschrift, door ‘Geertruida’ in Uw geëerd blad van 18 Juni j.l. geplaatste inzending*), dacht ik, ter afkoeling van den zoo heeten strijd der Verkiezingen, eens een stukje te lezen van een zachte vrouwenhand, die

*) Deze ged. werd door den inzender in mijn bus gedaan terwijl het huis gesloten was door afwezigheid; vandaar dat ik haar eerst nu vond bij mijn thuiskomst.

volgens hare meening, eens een bezonken beschouwing zou ten beste geven over het voor of tegen, of te wel over beiden, nopens het inleiden of vaststellen van God of Godsdienst in het algemeen, in de zaken de politiek rakende.

Met des te meer belangstelling wilde ik kennis nemen van dit schrijven, nu juist in deze dagen

de stem van het Vrouwenkiesrecht steeds luider wordt gehoord; en waarvoor ik vrijelijk verklaar, zonder de meening van meer bevoegden tot beoordeeling van het nut van Vrouwenkiesrecht vooruit te loopen. dat de vrouw op het gebied van kinderwetten, voogdij, onderwijs en in meer andere zaken, nuttig zou kunnen meê werken.

Echter bij nader inzien van het stuk, ontwaarde ik ras, dat zij naar een ander doel streefde; niet naar God of Godsdienst in de Politiek, ook niet de Leiders van den Godsdienst in het algemeen, doch de Priesters der R.C. kerk haars inziens aanschouwelijk voor te stellen. Daar over dit thema reeds genoeg over en weer is geschreven, zou ik liever gezwegen hebben; maar om den strijd ‘meer waardig en met waarheid’ te voeren, om, al zijn we ook elkanders tegenstanders, toch tot het laatste toe, het goede wat wij nog in hen ontdekken, niet onvermeld te laten - ziedaar de oorzaak van dit wederwoord.

Zeker, afbreken gaat gemakkelijk, vooral op de wijze zooals ‘Geertruida’ dit doet; maar ópbouwen? en waar Zij, zij 't ook onder de noodige reserve, God of Godsdienst niet afbreekt, daar behoort toch zeer zeker opgebouwd te worden, en als de Redactrice mij daartoe welwillend in de gelegenheid stelt, wil ik eens gaarne eene andere meening aan het oordeel der lezeressen en lezers onderwerpen.

Streng katholiek opgevoed, als inzendster is, kan zij weten dat iedere christen - dus ook een katholiek -, wanneer hij een werk gaat verrichten van z.i. groot belang voor zichzelven of voor anderen, eerst bidt. Dat het christelijk onderwijs door hen werkelijk als een belangrijke zaak wordt beschouwd, dat bewijst het enorme aantal kinderen, welke door de ouders naar een bijzondere school worden gezonden; zij meenen dat een Godsdienstig onderwijs 't meest in het belang is der kinderen, gelijk weer anderen meenen dat neutraal onderwijs je ware is De eersten hebben de kosten te dragen van de bijzondere school en tevens de belasting voor de openbare. Is dit billijk? Is het dus gerechtvaardigd, dat de rechterzijde alle geoorloofde middelen - dus ook bidden - in het werk stelt om de gelijkheid en vrijheid voor hun onderwijs te erlangen?

Ik geloof van wel.

Maar schrijfster meent, dat zij die voor zulk een zaak bidden, knoeiers, kruipers, enz. zijn; zeker de rechterzijde zocht ook naar macht, maar heeft zij deze dan niet dringend noodig om de onder wijswetten door te voeren?

Vervolgens beschrijft Geertruida het innerlijk Katholiek leven in 't bijzonder. Vooral zijn 't de priesters, die het moeten ontgelden. Zij toch, volgens het stuk, zijn het, die alleen leeren alles wat tegen Gods wil indruischt; zij leeren haat en tweedracht en leven zelf niet in één opzicht naar de leer dier kerk; zij doen zich zoo te goed, dat het op hun gezicht te lezen staat, en schermen eindelijk met alles wat met Godsdienst in verband staat.

Hierop te antwoorden is waarlijk niet gemakkelijk; 't is een reeks van lasterlijke beschuldigingen en verdachtmakingen, zonder namen, omstandigheden of bewijsgronden; nog gepeperd door hooge - maar holle - phrasen, daarbij zonder uitzondering niemand ontziende, noch hier, noch de missionarissen in de tropen; 't is waarlijk treurig, want hiermede treft zij millioenen menschen, - zelfs hare ouders, - die hen in leven en bij sterven zoozeer waardeeren.

Het zijn echter niet alleen de Christenen en de priesters, ook de rijkdommen der kerk, die zij opstapelt uit de giften der Christenen, ten nadeele van hen, voor wien

zij geschonken waren, komen aan de orde. Als voorbeeld haalt zij aan het Zuiden ten plattelande waar zooveel armoede heerscht, dat men zich in het Noorden daarvan geen denkbeeld kan vormen;.... maar zou zij wellicht al eens een kijkje hebben genomen ten plattenlande in het Noorden?; ik geloof, dat dan de schaal wel ten gunste van 't Zuiden zou overhellen; doch dit daargelaten, en hier stip ik slechts even, - gelijk Geertruida - de politiek aan; zou de tariefwet de huidige regeering, hier ten bate der arbeidskrachten op eigen bodem, geen gunstig werk verricht hebben? -

Wanneer ik nu de ontvangsten der kerk, volgens schrijfster, op den voet volg, dan krijgen we eerst de ‘geheime’ legaten: bij doop, kerkgang, enz. Zeker bij dergelijke gelegenheden wordt wel eens iets gegeven, doch dit zijn giften voor den dienstdoenden priester persoonlijk, en dan nog: hoeveel geven er wat, vooral nu men daartoe absoluut *niet* verplicht is? De kerk zelf krijgt als regel hiervan niets. Bij Huwelijksmissen en Uitvaart moet men, als men het heeft, betalen, doch in haar schrijven werd een bedrag genoemd, wat alleen in zeer weinige parochiën wordt geheven; in 90% der kerken zal een uitvaart 1e klasse wel beneden de f 100. - kosten, ook wel in 's Gravenhage. Ook bij Huwelijksmissen worden waarlijk geen hooge sommen gevraagd; zoo ben ik zelf gehuwd in een vrij groote plaats, huwde 1e klasse, en moest *f* 25. - betalen. Een gewone H. Mis, voor een of andere intentie, kost maar weinig, niet zelden ter bepaling van den belanghebbende.

Het afloopen der vasten geeft, zooals het in haar stuk staat, een geheel verkeerd begrip, ook de ontvangsten uit de armen en kerkcollecten; deze komen zelfs niet in handen van den pastoor, wijl deze offerblokken door kerk of armmeester worden geledigd en geadministreerd.

Uit 't bovenstaande zal wel duidelijk zijn, dat de ontvangsten veel te hoog zijn voorgesteld; maar wat de zaak het mooist maakt is dit: dat Geertruida denkt dat ‘alles’ winst is. Uitgaven... och 't mocht wat, wanneer zij dezen zou vermelden, zou zij haar kwaadaardig betoog te veel verzwakken; daarom zij 't hier even vermeld: Het onderhoud van kerk en pastorie, wat op zichzelf reeds een groot bedrag vormt; het personeel: koster, knechten, meiden, enz.; de huishouding van den priester, de noodige kerksieraden, kaarsen, enz., enz. Vervolgens het honorarium, dat in de meeste gevallen, bij uitvaarten, enz. aan de koorzangers moet worden uitgekeerd, wijl zij hun werk daartoe moeten verzuimen, zelfs potgeld voor de dienstdoende misdienaars, en voegt men daarbij de enorme kosten voor den aankoop van het altaargewaad, vooral voor de bewuste 1e klasse uitvaart, dan krijgt men allicht aan ander beeld van de inkomsten der kerk, als

Geertruida den lezers diets tracht te maken.

Of de kerk, in het Zuiden vooral, - het lievelingsaanbeeldje - van hetgeen haar mocht overblijven ook aan armen bedeeld? 't Is het beste dat zij dat maar eens gaat onderzoeken, ik twijfel er niet aan of het zal haar in het donkere Zuiden nog wel meevallen; dat katholieke donkere Zuiden, waar het verlichte Noorden niet in wil zien, dat donkere Zuiden welks licht echter ontemperbaar uitstraalt, door steeds toenemenden handel, industrie en tentoonstellingen, zooals boven de Merwede misschien nooit schooner te bewonderen waren, dat donkere veel gesmade donkere Zuiden zal misschien nog, gezien de verlaging van Liberaal tot Socialist, eens het laatste en hechtste bolwerk van onze Dynastie blijken te zijn.

Hoe moet eindelijk het slot van haar stukje worden opgevat, dat het huidige Kabinet een toevlucht zou worden van onbehuisden in den wijdsten zin? Is het dat deze door haar door de wereld geholpen zouden worden, of beteekent het dat deze ongelukkigen zouden deel gaan nemen aan de Regeering? Ik weet het niet. In het eerste geval zou zij een prijzenswaardig werk verrichten, en in het tweede geval moet ik verwijzen naar de thans zittende regeeringsleden.

Hiermede neem ik vriendelijk afscheid van Geertruida, en vertrouw, dat zij in 't vervolg wat milder zal willen denken over de toepassing van haar vroeger beleden Godsdienst.

Aan de zeer geachte Redactrice mijn vriendelijken dank voor de plaatsing.

J.L.P. HEIJTVELDT.

's-Gravenhage, Juni 1913.

VI.
Nog een Vredesapostel.

Onder bovenstaand opschrift las ik de gedachtenwisseling van V.L. in de ‘Hollandsche Lelie’ van 1/10-13.

Was het niet dat V.L. met heel veel woorden hoegenaamd niets bewijst ik zou gezwegen hebben, maar daar ik als Israëliet het eens ben met Mr. de Pinto, ‘dat wij Joden veel te danken hebben aan het vorstenhuis, dat ons reeds in de tijden, toen alom vervolging en achterstelling vanwege den geloovige algemeene regel was, ons volk vrijheid schonk en waarborgde, om geheel overeenkomstig de voorschriften van onzen godsdienst te leven en ons als burgers daarom niet ten achter stelde.’

V.L. geeft nu als argument dat wij geen dank schuldig zijn aan ‘Oranje’.

1e. Dat er maar een heele kleine joodsche adel bestaat.

2e. Dat de woningtoestand onder de Joden ellendig is.

3e. Dat de grootste helft bedeelden, armlastig zijn.

4e. Dat de Joden %-gewijze gesproken in slechter oeconomische verhoudingen verkeeren in Nederland dan in een ander land.

5e. Dat in Berlijn 90.000 Joden zijn, maar men zoekt er een Jood met sinaasappel-wagen of groentenkar.

6e. Dat iedere buitenlandsche Jood, zelfs de Russische verstomd staat over hetgeen te Amsterdam aan Joodsche misère valt waar te nemen.

V.L. *zegt* dit allemaal, waar zijn de *bewijzen*?

Ik stel hiertegenover 't volgende:

1e. Indien er een heele kleine joodsche adel bestaat is dat nog geen bewijs dat de Joden geen dank aan 't Vorstenhuis schuldig zijn.

2e. Dat de woningtoestanden onder de Joden vreeselijk zijn, is waar, ten minste in A'dam, maar ook is waar, dat die beslist niet slechter zijn dan onder andersdenkenden. Ter bevoegder plaats informeerde ik of hiervan statistieken bestaan, tot mijn spijt bestaan die niet; (wel deelde men mij daar mede dat de toestand onder de Joden niet erger is dan bij andersdenkenden).

3e. Dat 't grootste gedeelte bedeelden, en armlastig zijn is niet waar, als U op informatie uitgaat bij de armbesturen zult u ook tot die conclusie komen.

4e. Ook deze bewering is onjuist, binnen enkele dagen hoop ik hiervoor bewijzen te ontvangen, zal ze dan indien mogelijk publiceeren.

5e. Dat er in Berlijn bijna geen Jood is die met ‘groentekar enz. gaat’ komt hoofdzakelijk omdat er geen arme *Duitsche* Joden in Berlijn wonen.

Maar V.L. wat doen de Russische en andere arme Joden die in Berlijn wonen? (in 't Ghetto wonen deze) ik zal zelf antwoorden: deze zijn marskramers. En wat is 't verschil tusschen hen en de venter bij ons?

Uw argument wat ik onder punt 6 samenbreng moet ik zeker verkeerd begrijpen, want hoe U durft beweren dat zelfs de Russische Jood verstomd staat over hetgeen te Amsterdam aan Joodsche misère valt waar te nemen, ik snap dat niet. V.L. doe mij 't genoegen bezoek eens in Amsterdam het doorgangshuis ‘Hachnosas Ourchiem’ (Weesperstraat) waar honderden Russen een korteren of langeren tijd vertoeven, wanneer zij uit Rusland naar een ander land trekken.

Heusch, daar zijn menschen onder die een goeden tijd hadden vol weelde en rijkdom en vraag hun eens hoe ze over Nederland (Amsterdam) denken, hoe spreken over vrijheid en gelijkheid der Joden inplaats van over Joodsche misère?

Wilt u wat hooren van *Joodsche misère*, gaat dan naar 't door mij opgegeven adres, U zult daar staaltjes hooren waarvan een ‘steenen’ hart ‘week’ wordt.

Ik zal U, V., L. niet vertellen wat mij een Rus antwoordde die 10 Jaren in A'dam woont toen ik hem uw artikel liet lezen!

Ik meen Uw argumenten nu grootendeels te hebben weerlegd.

Mr. de Pinto is mij alleen van naam bekend of hij dus de belangen der Joden schromelijk heeft verwaarloosd zooals V.L. beweert, weet ik niet, maar waar zijn Uwe bewijzen?

Verder schrijft V.L. dat de menschen brood vroegen maar ze kregen frazen, Henri Polak was een der broodbezorgers, waar Uwe bewijzen? V.L. ik wil U dit vragen: als de nieuw uitgevonden machine de Diamantbewerkers 't werk ontneemt (wat ik heusch niet hoop, maar zou betreuren) is H.P. dan nog de broodbezorger? Of V.L. weet U van die nieuwe machine niets af?

V.L. ik durf voor onze geachte redactrice 't artikel niet te lang te maken, ik ben bang dat anders wegens het altijddurende plaatsgebrek niet geplaatst wordt, maar ik moet u toch vragen waarom schrijft U dat de P.I. Kerk in Den Haag een achterbuurtje staat, (Jan Everstraatje) waarom zegt U niet de kerk staat aan de deftige Princessegracht! Dat is toch dezelfde kerk niet waar? U kunt nu wel zeggen 't kwam mij beter te pas om 't J. Everstraatje te noemen, maar waarom? om 't te doen voorkomen alsof men werkelijk geen kerk durfde bouwen. In Amsterdam werd al in 't jaar 1670 *openlijk* verlof verkregen om een Openbare Synagoge en Vleeschhal te bouwen. In 1648 werd hun dit verboden maar in 1619 (op 1 Oct.) schijnt dit verbod te zijn ingetrokken, want op dien datum vereeren burgemeester en schepenen de Synagogen met in bezoek. (Handelsblad 7 Juni 1913).

V.L. Wie schaadt het dat er geen joodsche Burgermeesters of Commissarissen der Koningin zijn?

'Zie naar hen met die de Koningin verkeert, neert, Joden er onder?' vraagt V.L. Ik antwoord hem ja! maar al was dat niet 't geval wat dan nog?

Ik wil voorloopig eindigen, doch niet voor V.L. te hebben gevraagd of hij iets afweet van de Jodenvervolging in Rusland? Of hij iets weet van den Ritueelen moord in Kief, hoe de Joden daar lijden? (Men leze hierover 't Politiek Weekoverzicht van 5 Oct. 1913 in het 'Handelsblad').

En geloof mij, als U van dat alles notitie neemt V.L. dan is U tevreden over de handelwijze die wij hier ondervinden van 't vorstenhuis. Ik wil U nog even bewijzen dat de Joden niet zoo erg te klagen hebben in A'dam. Denk eens aan den niet Joodschen Burgemeester die op verzoek van de Rabijnen de winkeliers verlof geeft inplaats van tot 9 uur tot 11 uur de winkels open te houden alle avonden voorafgaande aan de Joodsche feestdagen. Denk aan 't venters-verbod met 't luidkeels schreeuwen op Zondag wat na een warm pleidooi van onzen Mr. Asscher door de raad weêr is ingetrokken.

Ik wil, indien V.L. of een ander dat wenscht, met nog meer bewijzen komen in de hoop dat, indien V.L. dat verlangt, hij dan niet anoniem schrijft maar zijn naam noemt.

M. MULLER.

A'DAM, 9/10-13.

Varia.

I.
Dankbaarheid van Menschen aan een dier.

Ik lees in de Lelie zoo dikwijls bewijzen van dankbaarheid van dieren aan menschen bewezen, dat 't me genoegen doet nu ook eens bovenstaand staaltje te kunnen vermelden. Van Nijmegen binnendoor naar Berg-en-Dal rijdend (niet met de tram, of langs de tramweg) kan men daar bij zonnig weer op een beschut plekje achter een kasteel een paard zien grazen.

Dit paard is rentenier. Trouw heeft hij de famille, aan wie hij nog behoort, steeds gereden, zoo trouw zelfs, dat eens, toen de koetsier, dronken zijnde, op de bok in slaap was gevallen, hij de familie even goed als anders voor de poort van het kasteel

heeft gebracht. Bij de gedachte, wat er had kunnen gebeuren (in het rijtuig had men niets gemerkt van den toestand van den koetsier) was de familie het trouwe paard buitengewoon dankbaar.

JOHANNA STEKETEE.

De lezeressen van de Hollandsche Lelie, die in de buurt van Arnhem wonen, kan ik voor costuums en mantels op maat ten zeerste aanbevelen de Firma Theunissen, Steenstraat Arnhem.

De firma is modern, vriendelijk, billijk en zeer op de hoogte van het vak.

Ede,

JOHANNA STEKETEE.

II.
Instinct, of verstand, of nog meer dan dat?

Voor Jacobus.

We gingen met ons drieén uit, of beter gezegd met ons vieren: mijn moeder, bij wie wij, mijn zoontje en ik, op bezoek waren geweest, zou ons over de hei met haar hond een eindje weg brengen.

Koos, - zoo genoemd naar Jacobus, mijn zoontje, - een aardige fox met bruin-krullend haar en mooie, donker-bruine oogen, had al een tijdje, terwijl wij ons klaar maakten, kwispel-staartend gereed gestaan. Hij kende geen grooter genoegen, dan zoo een hei-wandeling. Daar stoeide hij dan als gewoonlijk met het kind over de hooge zandheuvels; dan rende hij weer vooruit door de dennenboschjes.

Toen opeens was hij weg, terwijl wij een klagend gehuil uit het diepste der boschjes hoorden.

Dat gejank bleef aanhouden, maar zien konden wij het arme beest niet.

Het boschje, waarin hij verward was geraakt, lag aan de overzij van den spoorweg en was door prikkeldraad omrand.

Wat te doen?

Jacobus wist 't wel.

Terug naar Oma's huis en Oom Helenius halen. Die was zoo flink en groot; zeker zou die het arme dier kunnen verlossen.

Ons middagmaal in de steek latend, togen we dus weer terug over de warme hei, om Oom Lenius te halen.

Juist waren we weer op weg, vol moed, nu we Oom Lenius bij ons hadden, toen het arme dier eraan kwam rennen. Hij vloog op zijn baas af en toonde hem zijn poot, waarom een dik koperdraad verward zat, dat hij had afgebeten.

Wat was er gebeurd?

Het dier was in een hazenklem gevangen geraakt. En in zijn ellende was het hem eindelijk gelukt het draad door te bijten.

Wat 'n vreeselijke oogenblikken moet hij hebben doorgestaan, toen hij ons hoorde en ons desalniettemin niet kon bereiken!

Hij zag er dan ook erg gejaagd en bestoven uit. Maar nu was het leed weldra voorbij.

Mijn broer verloste hem spoedig van de knellende band.

En door dit voorval waren wij nog meer gehecht geworden aan het dier, dan vroeger.

JOHANNA STEKETEE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Solus. Hartelijk dank voor Uw verwelkoming. - Wat het door U in Uw brief ter sprake gebrachte onderwerp aangaat, ik wil Uw opmerking hier herhalen, ter verduidelijking, omdat het een onderwerp geldt dat steeds zeer velen interesseert. Gij schrijft namelijk dat naar Uwe meening eene vrouw, die eens heeft liefgehad, zeer goed nog eene tweede maal opnieuw kan liefhebben, en gij voert als bewijs Uwer stelling aan een paar U bekende voorbeelden van mannen die een eerste maal hevig verliefd waren, en die nochtans opnieuw verliefden. Laat mij U vóór alles doen opmerken dat gij m.i. hier verschillende dingen dooreenwart. Ten eerste maakt gij

Uw opmerking naar aanleiding van mijn roman ‘Ik zeg de Waarheid’. Nu heb ik reeds meermalen de aandacht er op gevestigd, dat ik in dien roman behandel één afzonderlijk geval, en geenszins vooropstel dat alle meisjes en vrouwen zóó diep voelen voor één man als deze Kate. Integendeel, ik laat haar-zelve uitdrukkelijk tot de conclusie komen, dat zij *niet* is als de meerderheid, behoort tot de uitzonderingsgevallen wat hare liefde aangaat. Want ook-ik geloof met U, dat de meeste vrouwen wel degelijk een tweede of zelfs derde maal liefhebben kunnen. Echter, de geheele heele quaestie komt daarop neer wat men verstaat onder ‘lief hebben’. Bij de meeste temperamenten is dit een veel koeler beredeneerder iets dan bij die eene die ik schetste, eene wier hartstocht zóó *mateloos hevig* is, dat zij daardoor als het ware voorgoed van binnen *verschroeit*.

Wat echter de door U aangevoerde voorbeelden uit de mannenwereld aangaat, ik ben der meening toegedaan, dat geen man ooit liefheeft op *dezelfde* wijze als wij-vrouwen. En, omdat gij-ook een man zijt schijnt het mij ondoenlijk met U te discussieeren op dit bepaalde punt. ‘For love is in man's life a thing apart, 't is woman's whole existence’ - heeft Byron zeer juist gezegd. Met één regel drukt hij daar uit het diepgaand verschil tusschen de beide sexen waar het aangaat liefde. ‘Verliefdheid’ - de door U gebezigde uitdrukking - is weer een geheel ànder iets.

Over de wàre christelijkheid denk ik even gunstig als gij, en ik ben het volkomen met U eens dat er zonder twijfel heel veel waarachtige christenen bestaan. Maar die vindt men *niet* onder de christelijke staatslieden, onder de *politici. Die* zijn huichelaars, schacheraars in het heiligste wat er bestaat. Ik keer mij alleen tegen hen, tegen de *huichelaars* in de aristocratische politiek-christelijke wereld van den Haag, Kuyperianen, Lohmanianen, hoe zij ook heeten mogen.

Gij schrijft dat gij ‘gevallenen’ nimmer hard valt, uit een oogpunt van waarachtigen christenzin. Dat geloof ik gaarne. Maar ik geloof dat gij dit waarschijnlijk evenmin doen zoudt ook al waart gij volslagen ongeloovig. Want m.i. zijn het niet de mannen maar de vrouwen die het onverzoenlijkst en het meest meedoogenloos oordeelen over ‘gevallenen’. De oorzaak daarin zit 'm in hare jaloezie. Zij, de zoogenaamd ‘fatsoenlijke’ vrouwen, voelen in ‘die schepsels’ hare geduchte concurrenten, heel dikwijls hare overwinnaressen; voeg daarbij nog dit, dat de meesten dezer ‘fatsoenlijken’ zich absoluut geen rekenschap geven van de verleidingen, de omgeving, de omstandigheden waaruit het leger der prostituees voortkomt. De mannen daarentegen zijn in den *grond* gewoonlijk heel geneigd dat alles in een zachter en rechtvaardiger licht te beschouwen. De huichelarij van het fatsoen dwingt hen dikwijls openlijk de houding aan te nemen alsof zij het eens zijn met de verachting waaraan de publieke vrouw en het gevallen meisje bloot staan zijdens de ‘beschaafde’ maatschappij. Onder elkaar echter weten zij wel dat dit fatsoen niets anders is dan een grove huichelpartij. - Nogmaals hartelijk dank en hartelijk gegroet.

C.E.B. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven, waarop naar ik hoop spoedig een langer zal volgen. Ook een klein levensteeken is mij echter welkom, zooals het thans door U gegevene, want ik begrijp heel goed dat iemand het dikwijls te volhandig heeft om lang te schrijven.

M.A.M. - Ik heb Uw stuk terstond na ontvangst (ik was enkele dagen op reis onderweg) naar de drukkerij gezonden, daar ik het zeer gaarne wil plaatsen, ook al zijt gij geen abonné maar slechts lezer. Uw onvoldoend adres was geen het minste bezwaar voor juiste bezorging,

want zelfs een brief met enkel het adres: redactie Holl. Lelie, zonder stad-vermelding hoegenaamd, is dezer dagen bij mij terecht gekomen. De post is steeds op de hoogte hoe mij te vinden.

B. (Amersfoort). - Uw stukje werd reeds geplaatst.

Edo. - Aan Uw wensch voldeed ik, zoodat gij het pakje reeds zult hebben ontvangen(?). Uw brief was mij heel welkom, en ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden. Ja, ons 'kil en vochtig klimaat' voel ik reeds nu op hoogst-onaangename wijze.

Naar aanleiding van het ingezonden stuk van mevrouw C. Wierdels van Niekerken tegen den heer Servaas van Rooyen schrijft gij een en ander, dat ik hier letterlijk overneem, omdat gij m.i. den spijker op den kop slaat:

De preutschheid is vooral, dunkt me, den hollanders eigen. U gaat geheel tegen ons nationaal karakter wanneer U de liefde, de drang tot paren, en de behoefte van de vrouw om vruchtbaar te zijn beschouwt als iets natuurlijks, als een natuurlijk gebod, een dringend voorschrift, 't welk niet op te volgen zich wreekt op lichaam en ziel. Wel foei, weet U dan niet, dat het schokkendste ter wereld is wáár te zijn?

Zoo is het. Maar, ik ben persoonlijk (goddank) alles behalve het type van ons nationaal karakter. Ik ben noch 'bezadigd' noch nuchter, noch prozaïsch, noch preutsch, noch bezit ik een dier typisch hollandsche eigenschappen, waaraan men in het buitenland op een mijl afstand ruikt en ziet en herkent den op zijn vaderland en deszelfs (soms zeer vuile) gewoonten pratgaanden pursang hollander. - Niet dat ik overigens geloof dat de menschen elders meer wezenlijk *waar* zijn dan bij ons. Ach neen. Fatsoen en moraal en huichelarij, in deze liefde-zaken speciaal, zijn overal ter wereld in hoog aanzien. Maar wel hebt gij gelijk dat men ten onzent veel 'preutscher' is dan b.v. in Frankrijk, waar men de dingen onder de ongen durft zien die bij ons niemand nog zelfs wil erkennen te bestaan, en waar speciaal de vrouwen zich hebben losgemaakt van allerlei dwaze vooroordeelen, van hier niet over durven spreken, en dat niet durven erkennen, waarin men ten onzent nog zwelgt als zijnde de hoogste graad van 'zedelijkheid'. - Hetgeen gij elders schrijft, naar aanleiding van de Lelie, neem ik insgelijks letterlijk over:

't Verheugt mij dat er onder al de tijdschriften, in ons kleine landje ten minste één is, dat waar durft te zijn. 't Kan onmogelijk de bedoeling zijn van eenig auteur 't allen naar den zin te maken, en als er onder de Hollanders maar betrekkelijk weinigen zijn wien Uwe oprechtheid bevalt, hebt U lezers genoeg, en meer misschien dan een der andere periodieken. Daarbij komt dat U zeer zeker proselieten zult maken en de kring Uwer lezers zich zal uitbreiden. -

Ook hiervan kan ik zeggen: Zoo is het. De Lelie wordt overal gelezen, geháát ook dikwijls, maar gelezen toch. En breidt steeds meer en meer zichzelve uit, en haren lezerskring. En zij wekt daardoor de heftige jaloezie op van hare minder-bloeiende collega's-periodieken. Hoe harder die schelden, hoe jaloerscher zij zijn. En hoe meer zij *mij* daardoor amuseeren.

Gij schrijft dat gij niet begrijpt waarom in het oog mijner tegenstanders de waarheid op sexueel gebied meer verheeld moet worden voor vrouwen dan voor mannen. 'Want', voegt gij er bij, 'het is nog meer een quaestie van beteekenis voor haar dan voor hem.' Ik voor mij begrijp die opvatting zeer goed. Hoe meer namelijk de vrouw de waarheid begrijpt en inziet, hoe meer zij zichzelve beroofd voelt van dat doekje

van heiligheid en onschuld waarin zij zelve zich zoo graag hult. Zij wil zoo graag doorgaan voor een soort vergeestelijkt wezen, die zich slechts met tegenzin laat nemen door den man. Zij wil niet erkennen dat ook bij haar de lijfsliefde bestaat als een ingeboren natuurbehoefte. Zij meent dat haar dit verlaagt, (vooral daarom meent zij dit, omdat zij vreest geen man te zullen veroveren, hetzij voor zichzelve, hetzij voor hare dochters).

Wat ten slotte Uwe vragen aangaat, *korte* artikeltjes over die bewuste boeken kan ik eventueel plaatsen; in hoeverre gij kans hebt het door U bedoelde stuk afzonderlijk uit te geven kan ik niet beoordeelen want dat is geheel en al een uitgevers-quaestie! Naar mijne meening zult gij waarschijnlijk niet gemakkelijk iemand vinden, die dit soort arbeid van U koopt. Misschien is het iets voor een der Brochure-uitgaven van de Hollandia-drukkerij te Baarn. Probeer het daar eens, later. Dat is de eenige weg dien ik er op weet. Vriendelijk gegroet.

Nora. - Hartelijk dank voor de kaart.

Willie. - Welk een aardig portretje van Uw hond! Ja, ik heb een groote verzameling van viervoeters, die mijne Lelielezers mij zenden, en die ik zeer graag steeds zie uitbreiden. Wat Uw vraag aangaat, ik herinner mij niet dat iemand mij zoo iets verzocht, en stel U daarom voor Uw aanbod te herhalen in de Lelie-zelve. Het is zeer goed mogelijk, dat iemand, onder het door U opgegeven ps., indertijd gevraagd heeft de Lelie te lezen, maar dergelijke vragen worden mij zoo dikwijls gedaan, dat ik zulke brieven niet bewaar, omdat *ik* de vragers niet kan helpen, en principieel alle brieven verscheur na beantwoording. Vriendelijk dank voor Uw goede wenschen.

'**Bescheiden dorp**'. Uw pseudoniem mij niet herinnerend, kies ik dit maar om U te danken voor Uw vriendelijke kaart. Inderdaad, ons klimaat haat ik reeds weer van ganscher harte, want ik vind het hier afschuwelijk kil en vochtig, niettegenstaande de herfst voor ons doen heel mooi is. Maar hier is de kou nooit droog zooals b.v. in Wiesbaden en in Montreux. Hier is zij verkillend, en in die streken opwekkend.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens de zeer vele gedachtenwisselingen kon de Roman 'Ik zeg de Waarheid' niet in zijn geheel worden opgenomen.

RED. HOLL. LELIE.

29 October 1913
27ste Jaargang.
No. 18.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Eenige Beschouwingen over de Rein-Leven-Beweging.
door Johanna Steketee.

Ik ben een vurige voorstandster van rein-leven, zóó vurig, dat ìk onthouding in dit opzicht noodzakelijk vind, waar ook maar eenigszins gevaar bestaat voor besmetting, of eenerlei infectie en toch is de rein-leven-beweging mij altijd antipathiek geweest.

De oprichting ervan - een twaalftal jaren geleden - heb ik zonder er een werkzaam aandeel in te nemen, zoo goed als geheel meegemaakt. Een der oprichters was mij persoonlijk zeer goed bekend en zeer sympathiek. Ik weet er dus alles van en sta er geenszins bevooroordeeld tegenover.

In het begin bracht deze dorre grond toch nog wel eens mooie vruchten voort. Spontane uitingen van iets zelf-doorleefds, of innig-doorvoelds van werkelijk-hoogstaande personen. Zoo herinner ik me een heel mooi schetsje van een man, die zijn verloving met een rein, jong meisje verbreekt, omdat de herinnering aan zijn vroeger onstuimig studentenleven hem niet met rust laat. De strijd, welke die man onderging, was aangrijpend beschreven.

Al spoedig echter stierf de geheele Reinleven-beweging haar natuurlijken dood. En geen wonder, zulk een intiem onderwerp, als het reine liefde-leven, is in het geheel

niet geschikt week aan week in het openbaar te worden besproken.

De toenmalige leider, Menno Huizinga, legde zich daar toen ook heel rustig bij neer, als een verstandig mensch, die bijtijds van zijn dwalingen genezen is.

Het duurde echter niet lang, of een troepje beterweters en onmogelijkheid-predikers nam het gestorven beest weer op en begon er opnieuw leven in te blazen.

Wat de Rein-leven-beweging op het huidige moment beteekent, kan ieder beoordeelen, die zich de moeite geeft 'Levenskracht', het orgaan der beweging, nu en dan eens op te nemen.

Een zekere Truus Mulder, die misschien meer begrip heeft van kousen-breien, dan van algemeene ontwikkeling, schrijft daarin onderstaande zielverheffende verzen:

Gij, die u voelt beladen
met 's levens zwaar gewicht
Of op uwe zwakke daden
let met beschaamd gezicht
Hebt gij der sterren beven
wel eens bij nacht gezien?
Zoo tril ook ik in 't leven',
'zegt gij u dan misschien.

Deze zelfde Juffrouw schrijft sprookjes met zinnebeeldige beteekenis, waaruit dan de reinste aller Jonkvrouwen schitterend te voorschijn treedt.

En voorts boekbeschrijvingetjes, die kant nog wal raken, en waarin zij beurtelings haar vriendjes vleit en haar vijanden belastert. Maar 't ergerlijkste van deze beweging is wel: het-zich-beter-gelooven, het zich-hooger-achten, dan andere menschen.

Waarom zouden deze rein-leven-schetteraars beter zijn, of beter leven, dan andere menschen?

Er is hoegenaamd niets, dat ons dat waarborgt.

Integendeel....

De leider is ook socialistisch en ijverend voor eenvoud en voor niet meer gebruiken, dan de allernoodigste behoeften.

Toch woont dezelfde man in een villa; toch maakt diezelfde man reizen naar Zwitserland en Parijs. Toch gaat diezelfde man met zijn familie en pension naar verschillende badplaatsen.

Moesten zij zich niet schamen om zoo te schrijven en tegenover gesteld daaraan te doen?

Ernstige, degelijke werkers als Menno Huizinga, predikant te Zwartsluis, ergerden zich daar dan ook al jaren geleden aan.

Als we nu daarnaar afgaan, wat voor waarde hebben dan deze rein-leven-woorden?

Woorden, woorden!

Theorie en Praktijk, denken we terecht.

Eenigen tijd geleden gaf de leider van dit tijdschrift een raad aan gehuwden voor 't inrichten hunner slaapvertrekken.

'Men gebruike twee afzonderlijke vertrekken, zelfs niet door tusschendeuren met elkander verbonden.

Is men klein behuisd en dus genoodzaakt één vertrek te nemen, dan zette men de bedden in ieder geval zoo ver mogelijk van elkaar. Want dat dicht bij elkaar zijn geeft maar aanleiding tot te veel geslachts-gemeenschap.

En deze, men wete het, is bij de ‘Rein-Levers’ alleen veroorloofd, wanneer men een kind verlangt, dus ééns om de twee, drie, of vier jaar.

Stelt u voor!

Welke gehuwden vroegen ooit raad voor 't inrichten hunner slaapkamers!

En gelijk aan deze voorbeelden, waarover een andere keer meer, is 't meeste, waarvoor deze beweging ijvert!

Ik zonder het streven voor een betere wetgeving ten opzichte van de vrouw en het ijveren tegen tweeërlei moraal natuurlijk uit.

Overzicht van de Week.

I.
Voor den heer Mr. Wiessing, Hoofd-redacteur van de Groene Amsterdammer.

25 Oct: 13.

Woensdag 22 October kwam de vorige Holl. Lelie uit. Heden 25 October brengt de éérste post mij twee Groene Amsterdammers, vermeerderd met een ‘persoonlijk’ briefje aan mij, van de hand van den hoofdredacteur van dat Blad, Mr. Wiessing.

Alles wáárom?

Omdat ik, in de bewuste Holl. Lelie van 22 Oct., een aan de Groene Amsterdammer aangeboden en door dat Blad naar mij verwezen ingezonden stuk opnam, met de hieronder volgende noot mijnerzijds:

Antwoord redactrice.

Door mijn afwezigheid gewerd deze brief mij eerst nu. Gaarne voldoe ik aan het verlangen van den inzender, en verleen plaats aan zijn artikel. Ik kan hem echter niet antwoorden, omdat ik niet weet wat *hij las, namelijk of het was een uittreksel uit mijn artikel, een ver-*

draaiing ervan, wat, in een woord, de Amsterdammer ervan geliefde te maken? Deze courant, de Amsterdammer, die dit *stuk weigerde, neemt wèl op andere stukken over mij, inplaats van die dan evenzeer naar mij te adresseeren. Dit bleek mij namelijk uit een mij onlangs toegezonden Amsterdammer, waarin eene juffrouw zich tot mij richt naar aanleiding van hetzelfde insgelijks door haar in de Amsterdammer gelezen artikel van mij. Nu het echter geldt een stuk dat deze eerlijke* (?) *redactie niet bevalt, nu verwijst zij den inzender daarvan plotseling naar mij*. Zoo zijn onze eerlijke Persmanieren!

Ik heb de juffrouw, die in de Amsterdammer zich tot mij richtte, niet geantwoord om dezelfde reden waarom ik het ook nu niet doe den heer v.d. Wall, namelijk omdat ik niet weet wat *de Amsterdammer deed met mijn artikel, of hij het in zijn geheel overnam, of het werd verdraaid, dan wel slechts gedeeltelijk maar in elk geval toch letterlijk weergegeven, etc. etc*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Tengevolge dezer onschuldige noot zendt de heer Wiessing, hoofdredacteur van de Groene Amsterdammer, mij ten eerste een exemplaar van dat Blad van Zondag 21 Sept., waarin het door hem overgenomen gedeelte uit mijn Holl. Lelie-artikel voorkomt, ten tweede een ex. van zijn Blad van heden 25 Oct., waarin hij, onder den titel: 'Een beminnelijke vergissing' eenige hatelijkheden plaatst aan mijn adres, die met de zaak zelf niets te maken hebben, en ten derde een particulier schrijven, dat het opschrift draagt *persoonlijk*, en waarvan ik dus vóóronderstel dat hij den, overigens van geen bijzondere beteekenis zijnden, inhoud niet gepubliceerd wenscht.

Nu zou ik mijnerzijds óók weer eenige hatelijkheden kunnen antwoorden aan den heer Mr. Wiessing, - die dan óók weer niets met de zaak als zoodanig te maken zouden hebben, - doch ik laat dit soort van onhebbelijk-wezen om het laatste woord te behouden, gáárne over aan hem en zijn persbroeders en -zusters, en wil mij bepalen tot de opheldering waarom hij vraagt in zijn persoonlijk briefje aan mij, aangaande mijne bedoeling met het woord 'eerlijke?' redactie.

De heer Wiessing dan verklaart in het stukje van 25 Oct. in de Amsterdammer:

Wij meenen ons zeker te herinneren dat aan deze niet-verlegen schrijfster een exemplaar is toegezonden, ook van het nummer, waarin we haar artikel in hoofdzaak overnamen, maar, stel dat wij ons vergissen, stel dat de post of dat Mejonkvrouw-zelve en faute is. Zou een klein briefkaartje dan niet.... voor dat.....

Welnu, waar hij, mr. Wiessing, 'meent' zich te herinneren, en zelf erkent, dat hij zich 'wel vergissen kan', daar kan ik hem de *verzekering* geven, met de meest mogelijke *beslistheid, géén exemplaar* van het nommer van 21 Sept., door hem bedoeld, te hebben ontvangen.

Of de post 'en faute' is? - - Natuurlijk, dat kan *ik* niet uitmaken. Het is altijd een gemakkelijk slot de post de schuld te geven in zulke gevallen; *ik* kan alléén zeggen dat, voor zoover ik kan nagaan, *niets* is weggeraakt bij de post, óók niet de zeer vele nog naar Scheveningen geadresseerde dingen, ja, dat ik integendeel herhaaldelijk brieven en stukken heb ontvangen, met de meest onvolledige adressen, door de post naar Nauheim opgestuurd, b.v. met enkel: *redactrice: Hollandsche Lelie: Holland*, (zonder zelfs stad-vermelding). Oók het ex. der Amsterdammer, waarin eene juffrouw zich tot mij richtte naar aanleiding van het bewuste overgenomen artikel in de Amsterdammer van 21 Sept., is wèl in mijn handen gekomen, door de post

opgezonden naar Bad-Nauheim. Het schijnt mij dus vrij aannemelijk, dat 's heeren Wiessing éèrste veronderstelling de juiste is, en dat hij-zelf zich vergist, en mij géén ex. van 21 Sept. deed toekomen. Indien hij nu echter - in plaats van terstond boos te worden en in die boosheid kinderachtige hatelijkheden te gaan zitten pennen - mijn noot onder aan het stukje van den heer v.d. Wall (zie hierboven die noot) behóórlijk en kalm had gelezen, dan zou hij hebben gezien, dat ik geenszins de Amsterdammer een *verwijt* maak van het niet-toezenden van dat bewuste exemplaar, doch slechts eenvoudig zakelijk constateer: *ik* weet niet wàt in de Amsterdammer stond, een correcte volledige overname van mijn artikel, of eene verdraaiing ervan, wat in een woord de Amsterdammer ervan geliefde te maken, - zonder eenige verdere commentaar dienaangaande mijnerzijds.

Waarom ik dan geen briefkaart schreef om daarnaar te informeeren, - vraagt mr. Wiessing eenigszins naïef.

Ja, *naïef*, mijn waarde heer, want, gij schijnt dus te meenen dat het mij heusch ook maar iets interesseert wat er over of van mij geschreven wordt in Uw Blad. Het kan mij niets, absoluut niets schelen, noch wat in de Amsterdammer, noch wat in welk Blad ook

staat over mij. Indien dus de heer v.d. Wall, of een ander, mijn werk leest *niet* in de Holl. Lelie maar ervan hoort door een uittrekseltje ervan in een of ander *ander* blad, dan ga *ik* niet de moeite doen bij dat Blad te informeeren wat het over mij schreef, in goed- of in afkeuring, maar dan antwoord ik hem of haar, die zich naar aanleiding daarvan tot mij richt, eenvoudig: meneer of mejuffrouw of mevrouw: ik heb niet gelezen wat gij bedoelt, ik weet dus niet of men mij juist citeerde, of onjuist, en dáárom zie ik er van af met u in discussie te treden.

En nu tenslotte het vraagteeken achter die zinsnede 'eerlijke redactie.' Met alle genoegen wil ik aannemen dat in dit geval, na de opheldering des heeren Wiessing, zijnerzijds geen sprake was van oneerlijkheid. Echter, ik herhaal, de geheele pers, groot en klein, volgt allerlei oneerlijke tactieken, speciaal in het *on*juist citeeren, in het weigeren van ingezonden stukken die niet in den geest der redactie zijn (zulk een weigering is mij nog onlangs weer onder de oogen gekomen zijdens de redactie van een bekende courant), enz. enz. Waar dus de Groene Amsterdammer herhaaldelijk de meest felle stukken tegen mij opnam, stukken die ik niet las, maar over welker scheld-taal mij meermalen de grootste verontwaardiging is betuigd door welopgevoede, het overigens geenszins met mij eens zijnde menschen, waar de redactie van de Amsterdammer mij nimmer van zulke stukken inzage toezond, waar ook ditmaal géén ex. van het door haar geciteerde artikel van mij tot mij is gekomen, en integendeel wèl een exemplaar werd toegezonden, waarin eene juffrouw mij haar 'leedwezen' betuigde over mijn artikel, op eene wijze die bewees dat zij er niets van had begrepen (zoodat ik moest aannemen dat zij er dus een verdraaiing van had gelezen), daar lag het voor de hand dat ik in de hierboven geciteerde noot het vraagteeken gebruikte door den beer Wiessing bedoeld. Zijne verdediging van zijn handelwijze in zake het éérst-aannemen van één eerste ingezonden stuk en het dàn weigeren van een tweede over hetzelfde onderwerp, vind ik voor mij zeer zwak-gedacht. Of men verwijst terstond iederen inzender naar de bron, of men neemt àlle stukken op in zijn eigen Blad. M.i. ware dat correcter geweest dan het nu gebeurde. Maar dat moet de heer Wiessing zelf verantwoorden. In elk geval spreekt het vanzelf, dat ik mij bij zijne verklaring volkomen neerleg, al ware het alleen reeds daarom, omdat ik het geheele gevalletje buitengewoon-onbeduidend vind. Ware het niet dat de heer Wiessing-zelf mij dat persoonlijke briefje had geschreven, waaruit ik opmaak, dat *hij* de zaak wèl gewichtig vindt, ik zou haar, wat mij betreft, niet eenmaal opnieuw hebben aangeroerd. En ik bied daarom mijne lezers mijne excuses aan, dat ik haar nogmaals zoo uitvoerig behandel alléén om bovengemelde reden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
R.K. taktiek achter de schermen.

Verleden jaar vond de R.K. pers het noodig, als één man, een ware scheldpartij tegen mij en de Holl. Lelie op touw te zetten. De Tijd, De blaasbode, pastoor Jonckbloet, alles wat in den lande doet aan Roomsch-Katholieke schrijverij trok tegen mij te velde om mij uit te maken - in den letterlijksten zin, - voor al wat leelijk is; niets deugde meer aan mij, en speciaal tegen den verderfelijken invloed, dien ik uitoefen

door de ‘immoreele stukken’ van de Holl. Lelie, werd op de meest-besliste wijze gewaarschuwd.

Nu zou men dus meenep dat onder die omstandigheden die brave R.K. pers zich wèl schuwen zou nochtans kennis te nemen van wat, ik, - slecht mensch - schrijf. Het tegendeel echter is het geval. In het *openbaar*, tegenover hare goedgeloovige leeken, scheldt zij mij uit, uit eigenbelang. *Achter de schermen* echter komt de *R.K.* Lelie (opgericht met het speciale doel de R.K. lezers der Holl. Lelie van dat Blad afhandig te maken door den titel evenzoo te kiezen) tot mij met het lieve voorstel ‘of wij voortaan onze bladen tegen elkaar zullen uitwisselen.’

Dus, diezelfde R.K. pers, die mij zoo hoogst-gevaarlijk, zoo inmoreel, zoo verfoeilijkslecht vindt, *interesseert* zich met dat al zóó voor wat ik schrijf, dat zij er per-se in wil snuffelen; (is het soms om zich in 't geniep aan mijn ‘immoraliteit’ te goede te doen, om mij dan in 't openbaar, jegens de kudde, priesterlijk te geeselen?)

De uitgever en ik hebben voor de uitwisseling beleefdelijk bedankt. De inhoud der Holl. Lelie moge der R.K. Lelie-redactie interesseeren, mij interesseert die van de R.K. Lelie *niet*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
R.K. invloed achter de schermen.

De ex-priester Jos. van Veen, die hier in den Haag, na zijn uittreding uit de R.K. Kerk, lezingen hield, die een paar romans schreef, o.a. Celibatairen, spelend in R.K. kringen, en die zich wijdt aan de journalistiek, geeft in het Weekblad: Het Midden, (onder redactie van Mr. P. Tideman) een reeks zeer lezenswaardige beschouwingen over de ontaarding onzer Pers, waarin hij o.a. óók aantoont, met naam en toenaam, dat dezelfde 'vrijzinnige' groote bladen, die tegen clericalisme, enz. hééten te velde te trekken, zich, zoodra het op hun beurs of op invloedrijke relaties aankomt, aan alle wezenlijke vrijzinnigheid onttrekken, uit vrees voor het verliezen van abonnés.

Naar aanleiding van de door den heer Jos. van Veen gemaakte ervaring, dat zijn stukken werden geweigerd door een groot vrijzinnig Blad, omdat ze te anti-Roomsch waren, en naar aanleiding van zijn beweren, dat deze vrees voor Rome beïnvloedt de onpartijdigheid dezer zoogenaamde strijders voor de vrijzinnigheid, zij hier mijne eigen ervaring van verleden jaar ter sprake gebracht, toen het gold de door de R.K. pers tegen mij op touw gezette scheld-campagne. Een onzer groote vrijzinnige Bladen namelijk gaf toen een resumé van een dier scheld-artikelen (ik meen ontleend aan de Tijd). Daarop verzocht ik mijnerzijds de redactie van bedoeld groot en 'vrijzinnig' blad óók mijn zéér kort antwoord in de Lelie op die scheldpartij te willen overnemen. Inderdaad werd aan dat verzoek voldaan. Onder dien verstande echter dat het essentieele van mijn antwoord werd weggelaten, en het artikeltje werd saamgeperst in een páár onbeduidende zinnetjes. - Beleefdelijk richtte ik mij, na lezing van dit eigenaardige resumé, opnieuw tot de redactie met het verzoek mijn antwoord in zijn gehéél te willen opnemen, omdat het alleen *dan* beteekenis had. Ik kreeg daarop, eveneens zeer beleefd, ten antwoord, dat dit niet rechtvaardig was, omdat men van de R.K. aanvallen óók maar een resumé had gegeven. - Commentaar is hier overbodig. Wanneer men immers bedenkt dat de *geheele* R.K. pers, in ellenlange artikelen, en uitgebreide brochures, met mij bezig is geweest, terwijl daarentegen mijn geheele antwoord nog geen twee kolommen Holl. Lelie besloeg, dan is het voor iedereen duidelijk, dat hier een *uitvlucht* werd gezocht van den meest doorzichtiger aard. Ik deed er dan ook maar verder het zwijgen toe. De met naam en toenaam gegeven onthullingen van den heer Jos. van Veen intusschen werpen op zulke 'vrijzinnigheden', van quasi-vrijzinnige bladen, een helder en eigenaardig licht. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Schennende Handen!

Met schennende handen hebben ze huisgehouden in het mooiste - het heiligste zou ik bijna zeggen - wat een stad bezit, haar verleden!

Breede boulevards, schreeuwerige grootemannen-monumenten, reusachtige praalgebouwen, die kan je overal ter wereld vinden; hoe nieuwer, historieloozer een stad is, hoe méér ze uitmunt in al zulke voor geld, voor veel geld, door iedereen te verkrijgen soorten van moderne nietszeggende schoonheid! Van daar dan ook dat

Amerika, het protzen-land bij uitnemendheid, het land der spoorwegkoningen en varkensslachters en geldspeculanten, iedereen de baas is in *dit* soort bluffende pracht. -

Maar 't cachet van 'n stad, 't cachet van een eeuwenoud verleden, dat koop je niet voor geld, dat geeft er aan haar afzonderlijke alleen aan die bepáálde stad eigene bekoring, dat vertelt je van dingen en menschen uit vroegere tijden, van hun lief en hun leed, van hun vervlogen geschiedenis, die zich samenweeft met die van je land - dat cachet is als de eigenaardige oorspronkelijkheid, die een mooien karakterkop onderscheidt van een onbeduidende allemanstronie.

Dat cachet had den Haag. - -

Maar onze hedendaagsche, van alle wezenlijken kunstzin en wezenlijk schoonheidsgevoel ontbloote geldmenschen zorgen er wel voor dat het van dag tot dag meer verdwijnt.

Niet genoeg dat de statige Vijverberg geworden is tot een rei van protzige effectenkantoren en modewinkels, waarvan de aanblik je een reëele pijn doet als je er langs loopt. - -

Niet genoeg dat het door de geheimzinnige stilte van het Voorhout-loover zucht als een weeklacht om wat was weleer, - weleer toen daar de gezanten van heel Europa elkaar ontmoetten, toen onze republiek eerbied afdwong en macht uitoefende, en de de Witten bestuurders waren over de wereld-politiek.

Dááraan, aan zulke veranderingen, is niets te doen. Niets te doen is er aan dat de arisiocratische huizen uit geldgebrek ver-

dwijnen, en gesloopt worden voor geldpaleizen. -

Niets te doen is er aan dat het Voorhout geen verzamelplaats meer is van Europeesche afgezanten, dat het in zijn stille vereenzaming slechts vertelt van wat voorbij is - en nooit meer zal terugkomen. - -

Maar wel hadden ze Zorgvliet kunnen redden. - Zorgvliet, die heerlijke schepping van een met ons verleden saamgeweven Jacob Cats, Zorgvliet, dat aan den Ouden Scheveningschen weg zijn eigenaardige bekoring verleende, van daar te liggen als een voor het onbescheiden oog van den nieuwsgierigen vreemdeling geheimzinnig lokkend natuurkleinood. - Zorgvliet, dat reeds in dien oud-hollandschen naam de bekoring gaf van het zoet weleer!

In plaats daarvan, - in plaats van Zorgvliet, de blijvende herinnering aan onzen hollandschen dichter, onzen hollandschen raadpensionaris Jacob Cats, - hebben we nu een nietszeggenden, naar een rijken bluf-Amerikaan vernoemden Carnegie-weg! Een weg als duizend andere wegen door heel Europa! Een weg, die je niets meer zegt, die geen verleden heeft, die niet Hollandsch aandoet, maar Amerikaansch. -

En de Oude Scheveningsche Weg! Ge moet hem *zoeken* nu, *zoeken* als het ware dien héérlijken weg, die met zijn poort-ingang zulk een door elken schoonheidminnaar hooggewaardeerd eigenaardig cachet had, en die nu verloren gaat tusschen de andere wegen, zóó dat de oude poort thans geen doel meer heeft, geen zin, daar nu staat vereenzaamd, verlaten, als een weemoedige bespotting van het beleedigd verleden, zoo, dat ge onwillekeurig denkt: neem háár nu ook maar weg, gooi háár nu óók maar om, meet de maat vol, zij 'doet' hier nu immers toch niet meer, zij heeft haar beteekenis verloren, zij is misplaatst, in hare sobere ouderwetsche deftigheid, misplaatst tusschen al dat schreeuwend-leelijk-nieuwe.

Ja schreeuwend-leelijk!

Ik heb in geen jaren een zoo beslist leelijkstijlloos-smakeloos opgesmukt gebouw aanschouwd als Het Vredespaleis, in zijn koude, ziellooze karakterloosheid van niets te zeggen hebben. Je voelt en tast het, hoe hier alle bezieling, alle intuïtie heeft ontbroken om iets waarlijk grootsch, te scheppen! Er is geen eenheid in de gedachte, noch in de uitvoering; het is een massief stuk steen met een smakeloozen kerktoren eraan geplakt, en met een opgeplakt geld-vertoon van: zoo en zooveel geld kost ik, dat je als het ware van alle kanten tegenschreeuwt. O, de sobere indrukwekkende eenvoud van vroegere bouwkunst! Je ziet eerst recht hoe leelijk de tegenwoordige is, als je je oogen open doet en let op de vroegere, op een Westminsterabbey, op een Melrose-abbey, op de paleizen langs 't Canal Grande in Venetië, op den dom in Milaan. - - -

Die menschen echter, die zóó bouwden, ze hadden een ideaal, een bezieling, een eigen kunstopvatting. Wat echter kan ooit geïnspireerd hebben de Vredes-paleis-ontwerpers! Wat anders dan het nuchtere, vuile, ijdele geld van een phrasenmaker, die speelt met phrasen, in een phrasenwereld, welke nog slechts één God aanbidt: het gouden kalf!

O Zorgvliet! Zorgvliet! Ik zou om U kunnen huilen! Huilen om Uw wondere bekoring van stille paden, waar 't konijntje lustig wipte, waar de vogels blijde zongen, waar elke schrede onder het eeuwenoude lommer sprak van den vrede der verleden dagen, van de geheimzinnige rust die is in het voorbije. --

- - En ik háát, o ik háát, positief, de schennende handen die U vernielden, - - vernielden Uw oud-hollandsch schoon voor den bluf van het Amerikaansche Vredespaleis, den Carnegie-tempel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ik zeg de Waarheid.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 17).

Ik kom haar dagelijks tegen, lang en mager. En met bloedelooze, dunne lippen. - En een neus zoo scherp, zoo scherp, zoo scherp!

En oogen die kijken vol onbeschrijflijke gestrengheid van: Ik dank U Heer dat ik niet ben gelijke deze. -

Tien jaar geleden was ze reeds zoo, verdroogd, verzuurd, niet anders dan venijnigheden zeggende, bejammerend de hedendaagsche wereld, omdat het ‘in haar tijd heel anders was.’ - - En zoo vol deugdzamen afkeer van den man, en van ‘slechtigheden’, en van ‘immoraliteit’.

- - - - Toen, omdat ik-zelve nog jong was, lachte ik om haar! Nu heb ik slechts medelijden, onzeggelijk medelijden.

- - Eens ook was ze jong, was ze vrouw!

Kan zij het helpen dat het leven haar heeft gemaakt tot een caricatuur van wat de volbloeide vrouw behóórt te zijn, tot een uitgedroogde bloemstok, die nimmer zelfs knoppen droeg! - -

Of die andere....

Nog hoor ik haar tot in het oneindige zeuren over hetzelfde onderwerp: hoe het zijn zou als je getrouwd waart! Want, het spreekt vanzelf dat voor den gedachtengang van dezulken, voor die categorie als zij, voor de 'fatsoenlijke' meisjes van haar stand, niets anders bestaat dan 'trouwen'; niet aan liefde denken zij in de eerste plaats, maar aan 'trouwen'. - En zij vertelde van de engagementen harer zusters, die ze beloerde en benijdde. En van hare eigene gedachten, die zich altijd draaiden om een en hetzelfde punt: kinderen-krijgen, en hoe dat toegaat.

De jaren gingen en kwamen. De kans werd steeds geringer. De zenuwachtige vrees dat 'het' niet gebeuren zou tenslotte, dat ze zou blijven zitten, ontwaakte meer en meer in haar. - - - Steeds onnoozeler werden hare gezegden, steeds kinderachtiger hare illusies.... Een laatste zuster trouwde. De vader legde in den toast bij het huwelijk al zijn blijdschap, al zijn trots.

En ze vroeg het mij den volgenden dag met tranen in hare oogen: Hoe was dat nu mogelijk? Hield diezelfde vader háár niet dagelijks opnieuw voor hoe nuttigheid, en een arbeidsveld, van welken aard ook, een zoo groote voldoening geven aan de ongehuwde vrouw, dat zij daardoor dikwijls voor zichzelve veel gelukkiger is dan de met zorgen van allerlei aard vroegtijdig gekwelde gehuwde? - En nu, nu had hij nochtans bij dit huwelijk harer zuster gesproken van 'levensbestemming', van het 'hoogste geluk', van 'de grootste vreugde die een ouderhart kan ten deel vallen, wanneer het weet dat de dochter haar natuurlijken beschermer heeft gevonden', enz., enz.

Hoe was zulk een tegenspraak mogelijk in zijn gedachtengang - verzuchtte zij!

- - Ik lachte haar uit. - -

Want, toen was ik, in mijn jonkheid nog wreed genoeg om te lachen. Omdat ik haar dom vond. -

Maar thans heb ik medelijden, - onzeggelijk medelijden. - -

Nu hoopt ze niet meer, nu zijn hare illusies dood. -

Zie haar daar gaan, zonder coquetterie, zonder levensvreugde, zonder licht in hare doffe oogen, een onnoozel-kinderachtig trekje om haar nederwaarts getrokken mond. - - Waarom heeft haar vader haar tot die onnoozelheid opgevoed, toen hij haar bedroog met een leugen? Waarom heeft hij haar niet intijds sterk gemaakt voor de waarheid, door haar die openlijk te zeggen? Waarom sprak hij woorden, die hij niet meende, en die hij wist dat bedrog waren - - laf bedrog?

Deze, die reeds eens in een zenuwinrichting neerlag, zij is door hem, door haar eigen vader, opgevoed tot een toekomst straks van sukkelziekten en van onnoozele kwalen, die zij-zelve niet begrijpt, noch vermoedt, en waartegen zij dientengevolge nimmer zal weten te strijden met wilskracht van trots. - 'Zenuwen' zullen de doktoren zeggen, die van hare beurs profiteeren en achter haren rug haar zullen uitlachen, en 'zenuwen' zullen zeggen de pleegzusters, die zelve maar half begrijpen, en die haar daarom 'lastig' en 'onmogelijk' zullen vinden. Maar niemand zal haar uitleggen *waarom* ze zoo is, zoo zenuwachtig, zoo zielsziek, zoo ongeschikt voor het leven, niemand zal haar zeggen de waarheid, die haar een stoot zou geven tot zelf-achting,

tot zelf-opraping, tot willen zich vrijmaken, tot durven aanvaarden het onvermijdelijke.
- - - - - - - - - - - - - - -

Of die andere!

Die heel jong al het feministje speelde, omdat ze onder die vrijmoedige bewegingen zoo heel gemakkelijk kon coquetteeren met het éénige mooi wat ze bezat: haar fraaie enkels en haar elastisch figuur. Het sportpakje stond haar immers zooveel beter dan het avond-kleed, en het jongensachtige voorkomen veroorloofde haar gedurfde en dubbelzinnige dingen te zeggen, waarnaar de mannen eerder luisterden dan naar onbeduidende 'jonge meisjes'-gesprekjes, waartoe ze geen aanleg in zich had. Ze speelde de rol der geëmancipeerde, der alle zinnelijke aandriften niet eenmaal begrijpende onschuldige, om, onder dat mom, zich dan allerlei gedurfdheden te kunnen veroorloven.

Hoe heb ik haar zien coquetteeren met hare mooie enkels op haar fiets, - met hare lage sportblouse, waaruit een goed-gevulde hals lokkend keek! - -

Een enkelen winter dacht ze dat het gelukte. - -

Nooit heb ik haar zoo opgeruimd, zoo natuurlijk, zoo eerlijk gezien als dien winter, dat voorjaar, van gezamenlijk fietsen, gezamenlijk tennissen, met 'hem', van met 'hem' wandelen, hierheen en daarheen, alles onder het voorwendsel van sport, en van zijn wat ouder zijn dan zij. - -

Toen kwam er een dag waarop ze samen zouden reizen naar een plaatsje in de buurt, onder ik weet niet meer welk voorwendsel, een dag heel kort vóór zijn vertrek voorgoed. - -

Den avond te voren was ik bij haar. - - O, de opgewondenheid van die zorgvuldige

reis-toebereidselen, van elke harer bewegingen, van ieder harer woorden. - -

De verwachting, de hoop, die lichtte in hare oogen, die haar waar maakten, eindelijk wáár. - -

Toen de thuiskomst. - - - Het niets-gebeurd-zijn! Het zich opschroeven om zich gewoon te houden, om de comedie opnieuw te beginnen. - - -

Nu is ze een dergenen, die het groote heir vormen van nieuwe godsdiensten- en nieuwe geneeswijzen-aanbidders. Vandaag dit, morgen dat. - -

Haar sportpakje wordt nu niet meer vergefelijk door hare jeugd, - - - omdat die sinds lang vervloog. Ze is nu de ouderwordende geëmancipeerde, die welke men uitlacht, met de te korte rokken, met de manachtige manieren, met de eeuwige onwaarheid op de lippen van willen ontkennen per-se het natuurlijke in het vrouwleven. - - - - - - - - - - - - - -

Of die andere...

Die welke, zoo ze niet toevallig als freule op de wereld ware gekomen, als niet te benaderen freuletje, wie geen man ooit iets anders bieden kàn dan het ‘wettige’ huwelijk, (dat hij haar niet biedt), zonder eenigen twijfel zou zijn geworden de prostituée, de publieke vrouw van de straat... Nooit heb ik haar, de leelijke, misdeelde, anders gezien dan schikkend boven op elken man dien ze ontmoette, dan grijpend zijn arm, drukkend zijn vingers, dan met hem quasi artisterige gesprekken beginnend over dubbelzinnige boeken en over naakte beelden en over schilderijen van vrouwenlichamen... Ze was de ‘onreinheid’ in den waren zin van het woord, de niet-begeerde, die zich, in onvoldaner natuurdrang, *lichamelijk* aanklemt aan al wat behoort tot het mannelijk geslacht, jong en oud, van haar stand of niet, als 't maar een mannelijk wezen is. - -

Waarin bestaat de deugdzaamheid van zoovele deugdzame vrouwen? Daarin alleen dat niemand haar ooit verleidde!

Deze, die ik bedoel, zou zoo graag, o zoo letterlijk gráág, verleid zijn geworden. Ze snakte er naar! Ze zou met de grootste blijdschap zijn weggeloopen met elken huisknecht van haar vader. - - Als die maar zin had gekregen in haar. Maar ze had niets, niets dat den man aantrekt, vaal gelaat, onbevallige bewegingen, bloedelooze lippen, heupelooze, boezemlooze figuur. - - Die haar omringden, de jonkheeren, de officieren, de diplomaten van haren kring, zij dachten er niet aan haar hun hand te bieden. Voor een nuchteren verkoop immers was ze hun niet buitensporig rijk genoeg. - - -

Bitter en steeds meer bitter werd ze thuis. Voor hare moeder en hare zuster een ware feeks! Ze wilde naar Engeland, ‘pleegzuster’ worden. De vader liet het niet toe, misschien in een vreeze dat ze daar, onbeschermd dan door haar ‘stand’, zou worden metterdaad een prostituée. Ze wilde in den Transvaal-oorlog ‘helpen’. Men wees hare belangelooze (?) diensten af...

Nu is ze ‘nuttig’, exposeert, vergadert... En doet in ‘reinheid’ en ‘zedelijkheid’ en ‘gevallen’-meisjes-oprapen.

Zoo lig en denk ik, terwijl mijn slapen kloppen, en m'n hoofd pijn doet, en in m'n lichaam is dat weeë, wondere gevoel, dat alleen 'n vrouw kàn kennen, dat het zóò heel belachelijk maakt wanneer welke man ook wil meespreken, mee-oordeelen over

vrouwleven en vrouw-zijn. - - O God, laten ze eerst een maand, een volle maand, een vrouw*lichaam* mee-omdragen vóór ze bazelen over de vrouw-*ziel*....

- - - - - Nu word ik opgetelefoneerd. M'n chef mòet me noodzakelijk even spreken, vraagt of ik even op 't kantoor kan komen. - -

Vooruit maar weer. - - Ik mèet immers. - - Gauw 't corset aan, - - of het je hindert of niet in zoo'n toestand doet er niet toe, - - je kunt niet corset-loos vóór een man staan van wien je weet dat hij....

En van 't bukken om m'n laarzen dicht te rijgen klopt nog méér m'n hoofd, zijn mijn wangen gloeierig geworden. - - Ik trek een voiletje over m'n gezicht, dan zie je de oogen minder en de gelaatskleur. -

Vooruit maar.

Maar ik sta op zijn kantoor vlak onder 't felle licht van z'n groote lamp. - -

En 'n man ziet zoo scherp - - ziet ‘dat’ dadelijk. - -

- - - Hij wijst mij vluchtig de artikelen aan uit een paar couranten, die hij wil dat ik bespreek, - maar ondertusschen dóór voel ik dat z'n oogen me begluren, half spottend, half-onbeschaamd, half waarachtig-meelijdend.

- ‘U bent niet recht wel’, - - zegt hij dan, - - wèl vaderlijk-goedig. - - ‘U moet maar gauw naar huis gaan, 'n béétje gaan liggen - - niet?’

Ik voel dat ik 'n kleur krijg.

O dat vervelende bloed dat me altijd dadelijk verraderlijk naar de wangen schiet.! - -

In me komt een gevoel alsof ik hem zou willen slaan, omdat hij het ziet, en tegelijk ook een alsof ik hem zou willen kussen, omdat hij zoo lief is, begrijpt. - - -

Met een hopelooze poging het niet te laten merken, antwoordde ik:

‘Maar dat artikel! Er is toch natuurlijk

haast bij als U me er voor opbelde. - - Ik kan heel goed.' - -

'U kan niet', - - zegt hij goedig. 'U zijt morgen stellig weer veel beter, als U nu rust houdt. Weest U nu verstandig.'

- - Zijn oogen lachen me bijna toe, met de wat brutale verstandhouding van een man die dagelijks samenwerkt meteen vrouw, die daardoor alles van haar weet, zelfs wanneer ze precies....

En weer zou ik hem willen slaan - en kussen tegelijk. - -

Omdat ik me nu zoo echt 'n hulpelooze vrouw voel, - - niets anders dan 'n stukje vrouw-lichaam. - -

En toch leuteren ze maar onvervaard van de 'gelijkstelling der geslachten.' -

God, dat 'n man dat doet, - - die kan immers niet beter weten. -

Maar de vrouwen.! - - - Al die onware, onoprechte, zich hare eigen vrouw-natuur preutsch schamende vrouwen... God - o God, hoe idioot-huichelachtig toch dat alles. - -

- - - - - - De heele vrouwenquaestie. - - Je lost ze nooit op. - - -

Omdat je 'n vrouw niet kunt veranderen in een man - al trek je haar ook mannenkleeren aan, en al laat je haar ook mannelijke sport beoefenen, en al stel je ook alle mogelijke mannelijke beroepen voor haar open, en al geef je haar ook alle mogelijke maatschappelijke rechten. - -

Elke maand wordt ze toch opnieuw *vrouw*. -

- - - - - - En dat vrouw-zijn vraagt om bevrediging, met of zonder het 'fatsoen' der wet. - -

En al talrijker vermeerdert zich de drom der onbevredigd-blijvenden, hetzij uit eigen verkiezing, hetzij door de sociale verhoudingen, hetzij door het nimmer-begeerd-zijn. -

En daarom óók wordt al talrijker de drom der zenuwzieken, der hysterische jufferen, der onvruchtbaren, die zichzelf schadeloos trachten te stellen door, als suffragettes, met bommen te werpen en alle spoor van vrouwelijkheid te verloochenen. -

Ik ben weer thuis. - Ik lig weer. -

Stil maar... Stil maar mijn kloppend hart!

Straks komt de rust...

De rust van de eeuwigheid...

De wereld doorgaan met een lach om de lippen en een lach in de oogen... dàt is het beste... Laat het leed je ziel verschroeien. Laat de hartstocht in je branden tot ze daarbinnen alles heeft verwoest. Houdt vol! Zet de tanden op elkaar en schrijdt het eindje levensweg met opgeheven hoofd ten einde... De dag is zoo kort... en de nacht komt zoo gauw...

Stil maar... Stil maar mijn kloppend hart... Een kleine wijle nog... en het onvruchtbaar gebleven zaad dat gij waart keert terug tot de moederaarde...

De dag is zoo kort... en de nacht komt zoo gauw.

E i n d e .

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*.)

Geachte redactrice,

Om te verifieeren mijne bespreking van het boek van Liguori in mijne opstellen: 'Natuur en conventie', en 'Nog eens Natuur en conventie' zond ik daarvan de revisies aan Dr. W. Zuidema, die daarna zijne bedenkingen tegen mijne stellingen op schrift stelde. Namens hem verzoek ik u beleefd die onder uw rubriek: 'Ged. wisseling' te willen plaatsen. Ik heb enkele punten nader toegelicht.

Hoogachtend
Uw. Dw.
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's Gravenhage, 24 October 1913.

Geachte Heer!

Veroorloof mij eenigszins met u van gevoelen te verschillen.

1°. De veelwijverij ligt *niet* in de natuur. Zij is bij verreweg de meeste volken onbekend. Er worden even veel jongens als meisjes geboren; maar daar de vrouwen niet ten oorlog trekken, niet drinken, niet rooken, geen gevaarlijk werk doen; en door den vooruitgang der geneeskunde en de verbreiding der gezondheidsleer de sterfgevallen in het kraambed steeds afnemen, bereiken zij in veel grooter aantal dan de mannen een hoogen leeftijd en vindt de volkstelling ze dus altijd talrijker. In het O.T. is de veelwijverij alleen vorstenweelde of redmiddel bij onvruchtbaarheid der eerste vrouw. Mohammed heeft haar tot regel verheven, omdat in *zijn* stelsel verreweg de meeste mannen sneuvelen vóór zij bij ééne vrouw een voldoend getal kinderen kunnen verwekt hebben om het volk in stand te houden.

2° De paardrift is ook *niet* onweêrstaanbaar: Als men maar niet drinkt, niet te veel eet, niet te veel stilzit, niet bang is voor koud baden en geen vuile boeken leest. Nu weet ik wel, dat het 'fatsoen' velen tot stilzitten dwingt en voor bijna alle vrouwen het baden onmogelijk maakt; maar dit bewijst alleen, wat wij buitendien reeds wisten: dat de gymnastiek onder de verplichte leervakken moet worden opgenomen, en overal, waar ook maar één geneesheer het wenschelijk acht, een bad-inrichting met een mannen- en vrouwenafdeeling aangelegd. Uw eigen beroep op Noorsche zeden bewijst, dat die onweêrstaanbaarheid niet bestaat; en gij hadt het Noordhollandsche *queesten* en het Friesche *nachtvryen*[1] evengoed kunnen

1) Het 'queesten', enz. was mij voor ons land ook zeer goed bekend. Trouwens Schotel-Rogge, - zelfs met eene afbeelding - geeft alles op dit gebied (Noot an A.J.S v.R.)

aanvoeren. Daarbij gebeurde nooit iets tegen het 7de gebod. Hoe kwam dat? Er werd niet bij gedronken; men las geen romans; en men had geleerd God voor oogen te houden - wel te weten *God zelf*, geen priester, die zich aanmatigt op Gods rechterstoel te zitten!

3°. Hysterie is dan ook *niet* het gevolg van onthouding, maar van een met haar onvereenigbare levenswijze - zie boven: fatsoen. De meisjes, die dezen zomer aan den zwemwedstrijd hier hebben deelgenomen, zullen (zoo ze niet geheel van gewoonten veranderen) er geen last van krijgen, al blijven ze ongehuwd - wat echter zeer jammer zou zijn wegens haar bijzondere geschiktheid om gezonde kinderen te krijgen en om ze verstandig op te voeden.

4°. De plaats in *Lucelle* is verkeerd verklaard, door niet te letten op de destijdsche inrichting van het tooneel. Er was (zie de plaat bij Wybrands) aan weerszijden een deur, met een tralievenstertje voorzien, omdat zij al naar omstandigheden een huis-, kamer- of kerkerdeur moest voorstellen. In dit geval verbeeldt een van beiden den toegang tot Lucelle's kamer. Zij en Ascagnes gaan daar binnen; en nu komt de vader, vindt de deur gesloten, en ziet door 't venstertje. Tesselschade heeft dan ook niet om *dit* tooneel en evenmin om andere ‘houwbollicheyden’ gelachen; zij heeft ze hoogstens verdragen (en zeker méér verdragen dan thans een vrouw als zij zou doen); Brederoo roept haar goedwilligheid in om ze hem te vergeven - zie *Toeeygeninge*.

5°. Gij spot met de ‘huwelijkskeuring’; zou 't niet beter zijn een ander middel tot uitroeiing van erfelijke ziekten aan te geven? En als dat u niet mogelijk is, *dit* te aanvaarden als in elk geval *noodzakelijk* kwaad?

6°. Met uw strijd tegen het biechtstelsel der Jezuïeten stemt gewis ieder weldenkende in. Maar gij levert alleen bewijzen tegen dat stelsel, niet eens tegen het celibaat. Waarom sticht dit geen kwaad in de oud-katholieke kerk? Natuurlijk allereerst, omdat zij haren priester geen wereldsche voordeelen aanbiedt; en dus niemand haar priester wordt, zonder zelf overtuigd te zijn van zijne heilige roeping; maar dan ook, omdat de oud-katholieke biechtvader geen vuile vragen heeft te stellen en dus ook niet over vuile zaken te denken. Laat staan dan, dat gij iets bewijzen zoudt tegen de christelijke of ‘overgeleverde’ zedeleer. Tegen de Juffrouw Laps-zedelijkheid, zeker; maar die is evengoed als de Jezuïetische, een spotbeeld van de christelijke of gezond opgevatte ‘overgeleverde’.

Zonder gebondenheid van éénen man aan ééne vrouw - gelijke gebondenheid van *beiden* natuurlijk! - is er geen huisgezin, dus geen opvoeding, en weldra geen beschaving en geen menschelijkheid. Zie de Turken.

Uw dw.

W. ZUIDEMA.

Toelichtingen van *A.J. Servaas van Rooyen:*

1°. Ik heb volstrekt geen *veelwijverij* gepredikt.

2°. Ik heb niet betoogd, dat de *paardrift* o n w e e r s t a a n b a a r zou zijn.

3°. Jonckbloet was hier mijn zegsman.

4°. Gelukkig noemt Dr. W. Zuidema de *huwelijkskeuring* een k w a a d , zij 't dan ook een *noodzakelijk* k w a a d .

5°. Te ageeren tegen het *celibaat* lag niet op mijn weg. Ik verafschuw echter het stelsel, indien het *afgedwongen* wordt.

Op velerlei verzoek.

Naar aanleiding van hetgeen ik het vorig jaar uitvoerig, en daarna als er aanleiding toe bestond herhaaldelijk opnieuw in de Lelie vertelde, omtrent de buitengewoon-gunstige resultaten, welke ik in Bad-Nauheim ondervond, sinds ik daar overging tot de behandeling van professor Schott, een eerste rang hart-specialiteit, spreekt het vanzelf, dat vele correspondenten gebruik maakten van mijn aanbod hun dienaangaande alle gewenschte inlichtingen te geven. En meestal reit zich dan aan hun vraag omtrent den geneesheer nog eene tweede verzoek, een dat ik hier in aller belang gaarne openlijk wil beantwoorden, namelijk de wensch te worden ingelicht omtrent aanbevelenswaardige pensions, hôtels, enz. - Gelijk vanzelf spreekt zijn in dat opzicht de eischen van den een zoo verschillend van die van den ander, dat het niet doenlijk zou zijn één bepaald huis uit te kiezen als ‘het’ aanbevelenswaardigste. Ieder moet voor zichzelf eenigszins weten te oordeelen wat zijn beurs en zijn gezondheid en zijn levensgewoonten verlangen, de een b.v. vindt het gezamenlijk moeten-eten in een Speisezaal een bepaald bezwaar en wil op de kamer bediend worden, de ander daarentegen prefereert juist gemeenschappelijke maaltijden als zijnde eene gelegenheid tot kennismaking en gezelligheid; de een ziet er niet tegen op een eindje van de badhuizen verwijderd te wonen, en iets te moeten stijgen en dalen, de ander daarentegen wil per-se in het centrum zijn, aan den hoofdweg; de een zoekt een pension waar het Hollandsche element bovendrijft, en de Hollandsche levenswijze wordt gerespecteerd, de ander mijdt juist zulk een gelegenheid, omdat hij in het buitenland wel eens wil verschoond zijn van de noodzakelijke kennismaking met landgenooten. Enz. Enz. Ik heb daarom gemeend goed te doen, waar mij juist dezer dagen opnieuw zulk een verzoek om inlichtingen in dit opzicht werd gedaan, hier een korte opgave samen te stellen van hetgeen ik wéét, hetzij uit eigen ervaring, hetzij door persoonlijke kennissen, omtrent enkele der hieronder volgende pensions in Bad-Nauheim.

Daar is in de eerste plaats het aan zeer vele Hollanders, die jaarlijks Bad-Nauheim bezoeken, zeer-lief-geworden en welbekende pension: De Villa Monjé, Roonstrasse, waarvan de zeer sympathieke eigenaresse vloeiend Hollandsch spreekt - een door de talrijke Hollanders, die bij haar wonen, meestal hoog gewaardeerd iets. Geen wonder ook, waar zij, mevrouw Monjé, jarenlang in Holland woonde vroeger, en dus met de gebruiken en de levenswijze van ons land volkomen bekend is. Ik heb nog nooit iemand gesproken die niet zéér tevreden was over het verblijf, de behandeling, de netheid, alles in een woord, in de villa Monjé, en die niet onbepaald den lof zong van dit huis; dat voor alleenstaanden en zieken daarenboven óók is een 'thuis', door de gezelligheid die er heerscht en de vriendelijke moeite welke mevrouw Monjé zich geeft om het dezulken zoo gemakkelijk en prettig mogelijk te maken. Villa Monjé is gelegen op zeer korten afstand van de Badhuizen, dicht bij het station; het is een vriendelijk uitziende groote villa, bijna altijd geheel en al vol met gasten, - bijna zonder uitzondering Hollanders - zoodat het beslist noodzakelijk is van te voren bijtijds over kamers, enz., te schrijven.

Villa Melita Ludwig-str: 15 is mij in zooverre bijzonder goed bekend uit persoonlijke ervaring, dat ik er dezen ganschen zomer woonde, echter niet in pension, en óók niet in het hoofdgebouw aan de straat, maar in het in den tuin gelegen 'Gartenhaus', aan dezelfde eigenaresse toebehoorend, en waarin zij insgelijks pension-gasten onderdak brengt als haar hoofd-huis vol is, (wat bijna altijd dezen zomer het geval was). Daar wij, met onze Marie en onze honden, ons eigen huishouden doen voor de goedkoopte, hebben wij in dit Gartenhaus een paar kamers met keuken gehuurd, en hopen dezelfde kamers a.s. jaar opnieuw te betrekken, uit welk plan reeds voldoende blijkt dat wij zéér tevreden waren.

Immers, al was ik niet in pension bij mevrouw de weduwe Kegelmann, de bezitster van bovengenoemde villa Melita, toch spreekt het vanzelven dat ik, den geheelen zomer in haar tuin wonend, dagelijks dus te doen hebbend met haar, getuige was daardoor van haar pension-leven, en gelegenheid te over kreeg om te ondervinden tot welk slag van menschen zij behoort. En ik kan slechts zeggen, uit den grond van mijn hart, tot de aanbevelenswaardige. Zij is eene in Nauheim zeer-bekende, daar-thuishoorende, algemeen-geachte persoonlijkheid, die, vroeg weduwe geworden, zich, volgens elks getuigenis, op de meest-eerbied-afdwingende wijze door de wereld sloeg met haar drie kinderen, en die thans een der welvarendste en keurigste pensions bezit welke Nauheim biedt, een pension dat vooral daarom ook first-rate mag genoemd worden, omdat de ligging éénig is, namelijk aan den hoofdweg, de Ludwig strasse, die, vanaf het station, het eene eind van Nauheim bindt aan het andere, en *de* eigenlijke promenade vormt van het badplaatsje-zelf. Tengevolge ook dezer ligging, vlak tegenover de Badhuizen, zijn zij die weinig of niet loopen kunnen nochtans niet aangewezen op de onvermijdelijkheid van een rijtuig voor het baden-gaan, terwijl zij, om van de vroolijke passage te kunnen genieten, zich slechts op hun balcon behoeven neder te zetten, of ook, zoo zij de deur uitgaan, terstond de geheele straat dóór banken te over aantreffen. Dat het geheele uitgebreide bediendenpersoneel, drie meiden, huisknecht, spoelmeisje, enz., zich eenparig verbond a.s. jaar, bij den aanvang van het nieuwe seizoen, opnieuw bij mevrouw Kegelmann in dienst te treden, is, bij den heerschenden dienstboden-nood óók in Duitschland, wèl een bewijs dat deze dame haar personeel goed behandelt; ik mijnerzijds kan van hen verklaren dat allen er steeds keurig net uitzagen en uiterst beleefd en voorkomend optraden. Ook de

kamers in Villa Melita-zelve, welke ik zag bij mevrouw Kegelmann, munten uit door keurigheid en netheid, en, gelijk ik reeds zeide, aan den voorkant zijn zij éénig door het verrukkelijke uitzicht, naar het Kurpark, over de vroolijke straat heen. In een dier kamers trouwens heb ik verleden jaar gewoond, gedurende het laatste deel mijner zoo ernstige ziekte. Ik was toen namelijk genoodzaakt ons toenmalig pension te verlaten, daar de eigenaresse het huis sloot en naar Wiesbaden afreisde. Wij zochten en verkregen daarop onderdak bij mevrouw Kegelmann, en ik heb die bereidwilligheid bijzonder gewaardeerd, omdat in Nauheim het opnemen van een doodzieken patiënt soms alles behalve gemakkelijk gaat. Niet alleen echter ondervond ik toen de grootst mogelijke inschikkelijkheid, maar ook werd ons toegestaan onze Marie in hare eigen keuken te laten koken voor mij (het was toen October, en de Kurgasten waren dus bijna allen weg.) In elk opzicht heeft mevrouw Kegelmann het ons in die moeilijke dagen zoo gezellig en vriendelijk gemaakt als zij maar kon, en toen wij dezen zomer in haar Garten-woning aankwamen vonden we opnieuw een voorloopige opname in háár eigen huis, en was zij ons in die eerste dagen in alles behulpzaam. Het zal dan ook wel niemand verwonderen dat wij voor a.s. zomer ons opnieuw bij haar verbonden hebben, en ons reeds zéér daarop verheugen. Ik voeg hier nog bij dat Villa Melita in alle opzichten is ‘eerste klasse’, dat de prijzen variëeren vanaf 20 Mark tot 40 Mark per week, naargelang van de kamer, zonder pension, en dat het pension bedraagt 5.50 Mark per dag. Grootere

gezinnen, zij die voor langeren tijd zich verbinden, zij die het goedkoopere Gartenhaus willen bewonen, enz., zullen vermoedelijk nog andere voorwaarden maken kunnen. Deze prijs-opgave is slechts een algemeene aanwijzing natuurlijk. Ook zij er hier nog op gewezen dat Villa Melita - dat een kleine dertig logeer-kamers bevat ongeveer - dezen zomer stéédsovervol was, waar de andere pensions bijna zonder uitzondering sterk klaagden over het 'slechte seizoen', omdat er inderdaad, door den Balkan-oorlog, de duurte, enz., ongeveer 2000 Kurgasten wekelijks minder waren dan andere jaren. Dit feit spreekt dus afdoend voor de uitstekende reputatie van Villa Melita. Hieronder eene afbeelding.

Villa MELITA
Bes. Frau A. Kegelmanu
Bad Nauheim
Ludwigstrasse 15

Villa Esperanza, Karl-strasse, werd reeds vroeger door mij aanbevolen in de Lelie, omdat ik daar toen in pension heb gewoond tot mijn groote tevredenheid. Het dient hierbij teworden in herinnering gebracht, dat ik deze openlijke aanbeveling eveneens openlijk terugtrok, in datzelfde jaar tengevolge van bijzondere omstandigheden, waarover de eigenaar mij later schriftelijk zijn excuus aanbood en zijn ongelijk erkende. Daarmee verviel voor mij de reden mijn aanbeveling in te trekken, en dus wil ik gaarne openlijk herhalen wat ik indertijd schreef, namelijk dat de kookkunst van mevrouw Grasenick uitstekend is, en de netheid niets te wenschen overlaat; andere Hollanders, die op mijn eerste aanbeveling zich daar in pension hebben gegeven, waren dan ook zéér tevreden steeds. De ligging is centraal, in het eigenlijke hartje van Nauheim, de Karl-strasse is namelijk een winkelstraat, welke de hoofdstraat snijdt. Villa Esperanza ligt niet aan de straat, maar is een Gartenhaus met grooten tuin. Voor bijzonderheden van prijs, enz. moet men zich vervoegen tot den heer Grasenick, den bezitter.

Villa Hubertus, Goethe-strasse is een groot pension, mij met bijzonderen nadruk aanbevolen door eene kennis van mij, die er reeds sinds tien jaren woont elken zomer, en die de hulpvaardigheid en beleefdheid der bezitster zeer roemt. De ligging is ietwat in de hoogte, in het villa-kwartier, dicht bij de Badhuizen; het huis bevat een eetzaal, en heeft een lift.

Villa Maria, Luisen-strasse 5, is in diezelfde villa-buurt gegleen, en is eveneens een groot pension. Eene andere kennis van mij, die daar zeer moeielijke dagen doorleefde onder treurige omstandigheden, was bijzonder tevreden dáár, en prees, behalve de goede behandeling, ook zéér de kookkunst, en de uitstekend-samengestelde menus. - -

Pension Fuchs, Reinhardt-str: is insgelijks zeer goed bekend, vooral door de kookkunst en de netheid van mevrouw Fuchs. Dit is een eenvoudiger pension dan b.v. Villa Melita of Villa Monjé, maar wat ik ervan weet is beslist zéér aanbevelenswaardig, en het huis is stééds vol. De Reinhardt-str: snijdt, evenals de Karl-str:, de hoofdstraat en ligt vlak tegenover de Terrassen-strasse, waaraan het Kurhaus is gelegen, zoodat men zich in dat een uitstekende buurt; daarentegen is men zoowel daar als in de Karl-strasse iets verder verwijderd van de Badhuizen, omdat deze aan het eene eind van Bad-Nauheim zijn en het Kurhaus aan het andere is, terwijl het zeer fraai aangelegde lommerrijke Kurpark daartusschen ligt, eene zeer aangename wandeling, maar die natuurlijk langer duurt dan die door de hoofdstraat, welke, in de richting van het Kurhaus, steeds stijgt. De eigenaar van het pension Fuchs, de heer Fuchs, is mij persoonlijk bekend.

Het nieuw-gebouwde Palace-hôtel, zeer duur, en het Kaiser-hof, aan den Stations-weg zijn beide luxe-hôtels, beide zéér door Engelschen en Amerikanen bezocht. Het Park-hôtel, in het midden van het plaatsje gelegen, heeft steeds veel Hollanders, en wordt door hen

geroemd. Het is eerst-klassig. Hôtel Métropole, in de Villa-buurt in de nabijheid der Badhuizen, is eveneens eerst-klassig, en werd mij ten zeerste aanbevolen om de bijzondere voorkomendheid en geschiktheid van den eigenaar en diens vrouw.

Het spreekt vanzelf dat dit lijstje zonder eenigen twijfel kan worden aangevuld met nog vele andere. In Bad-Nauheim namelijk verhuurt iedereen, van den voornaamsten tot den geringsten inwoner, kamers, 'met en zonder pension'. Wat ik hier meedeel is echter wat ik wéét van nabij; voor bijzonderheden is het natuurlijk wenschelijk met den eigenaar of de eigenares in correspondentie te treden. Eenige algemeenheden wil ik echter nog hier bijvoegen, namelijk dat de prijzen ongeveer variëeren tusschen 15 à 30 en 40 Mark per kamer, per week, zonder pension, en tusschen 4,50 à 5.50 Mark per dag voor enkel pension. Licht wordt meestal afzonderlijk berekend; óók bediening wordt berekend.

Villa Monjé kan men naar verkiezing eten of gezamenlijk, of afzonderlijk op de eigen kamer. Heeft electrisch licht, centrale verwarming.

Villa Melita heeft géén gemeenschappelijke eetzaal, zoodat men op de eigen kamer wordt bediend, zonder prijsverhooging. Heeft een lift, centrale verwarming, electrisch licht en badkamer in huis.

Villa Esperanza heeft een eetzaal; men kan echter ook afzonderlijk eten op de eigen kamer. Heeft electrisch licht en centrale verwarming.

Villa Hubertus heeft een eetzaal; men kan echter ook afzonderlijk eten op de eigen kamer. Heeft een lift. Voor zoover ik weet is er electrisch licht en centrale verwarming.

In Villa Maria betaalde de door mij bedoelde familie voor een kamer beneden, inclusief pension, 8.50 Mark per persoon. Heeft electrisch licht.

Tenslotte voeg ik hier nog aan toe, dat ik tot het geven van nadere inlichtingen, ook particulier, steeds zeer bereid ben, dat zij, die zich tot een dier adressen mochten wenden, mij *genoegen* zullen doen door erbij te vermelden dat *ik* hun het adres bezorgde, (omdat ik sommige dier eigenaren persoonlijk ken, speciaal natuurlijk mevrouw Kegelmann), en eindelijk dat het mij gebleken is hoe vele Hollanders ten *onrechte* aannemen, dat de badarts in Bad-Nauheim, van wiens verkeerde behandeling ik verleden jaar herhaaldelijk vertelde, zou zijn dr. Schuster. De rechtvaardigheid gebiedt mij dr. Schuster van deze geheel onverdiende verdenking te zuiveren; uit het feit dat juist hij zoovele Hollanders behandelt is vermoedelijk deze verdenking ontstaan, als zou ook-ik tot zijne patiënten behoord hebben. De naam echter van den door mij bedoelden zéér bekenden arts is *niet* dr. Schuster, en is ten allen tijde bij mij te vernemen, met en benevens alle bijzonderheden omtrent hem.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mevrouw J F. - v.R., den Haag. - Gij waart zoo vriendelijk mij bij mijn thuiskomst te verrassen met een beeldige bloemenmand, en met een begeleidend schrijven, en, tot mijn zeer grooten spijt, zijt gij de eenige, onder hen van wien ik zulke sympathie-bewijzen ontving, die ik voor Uw lieve en zoo gewaardeerde attentie niet particulier heb kunnen danken, - omdat Uw adres in Uw briefje niet volledig is aangegeven. Het zou mij zoo buitengewoon spijten indien gij deze schijnbare nalatigheid aan onverschilligheid zoudt toeschrijven, vandaar dat ik U alsnog verzoek Uw adres nader te willen kenbaar maken. In elk geval echter tracht ik U langs dezen weg te bereiken, omdat mij uit Uw hartelijk waardeerend schrijven bleek dat gij Lelie-abonnée zijt, en elke week trouw leest de correspondentie. Natuurlijk is het voor mij een heerlijke aanmoediging zoo telkens te ondervinden, dat de Lelie voor velen in den lande een zoo geliefd tijdschrift is geworden, en ik behoef U zeker wel niet te verzekeren dat een zoo fijngevoelige attentie als de Uwe het thuiskomen tot een wezenlijk genoegen maakt. De kamer ziet er zoo lachend en zonnig uit met bloemen, en ik heb ze zoo lief, zoo oneindig veel liever dan mooie meubels of antiquiteiten; als men ze dan daarenboven ontvangt uit louter

vriendelijkheid, zooals in dit geval, dan zijn ze een dubbel prettigen en lieflijken aanblik. Dus, lieve mevrouw, gij hebt mij een heel groot genoegen gedaan, waarvoor ik U héél hartelijk dankzeg, en, wat Uw schrijven aangaat, ook daarvoor dank ik U ten zeerste, zoowel omdat gij mijn waarheidsliefde op prijs stelt, als omdat gij zooveel houdt van dieren. In dat laatste opzicht ben ik steeds zoo dankbaar wanneer ik geestverwanten ontmoet, dankbaar terwille der miskende en mishandelde dierenwereld.

Mevr: wed: C.L.H. - de B. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Ik ben zeer blij dat gij zoo vriendelijk waart de moeite te nemen van mij Uw ondervinding mee te deelen, en ik verheug er mij zeer over dat die zoo prettig is geweest tengevolge van mijn raad.

A.C.B. te S. - Zult gij U-zelven herkennen in deze corr:? Ik zal in elk geval U voor alle zekerheid een briefje particulier zenden, maar, daar Uw adres intusschen veranderd schijnt, weet ik geenszins of het U zal bereiken. Ik vond namelijk Uw schrijven van 5/5, U hier in de brievenbus, er in gedaan terwijl het huis geloten was. Vandaar dat ik eerst bij mijn thuiskomst, half October, van den inhoud kennis nam, en daaruit met groot leedwezen ontdekte hoe gij, hetzij in de corr: hetzij particulier, een antwoord verzocht, het uitblijven waarvan U dus natuurlijk zéér moet hebben verbaasd. Zooals gij ziet is een en ander geheel en al buiten mijn schuld. Natuurlijk herinner ik mij U zeer goed. Ik heb immers zoo vele vriendelijke brieven van U ontvangen. En ik heb U ook indertijd mijne excuses gemaakt particulier, dat ik U niet eerder antwoordde. Uw stukje plaats ik onder de rubriek Varia. Ja, in dat opzicht weet ik dat gij en ik geestverwanten zijn. Ook Uw bezoek wil ik eventueel gaarne ontvangen, maar ik vrees dat gij nu sinds lang zijt teruggekeerd naar Uw woonplaats; ten minste, dit moet ik afleiden uit Uw schrijven. De papegaai en het poesje - naar wier verstandhouding gij informeert - verdragen zich nog al goed samen, want de laatste is zeer zachtzinnig, en vangt noch muizen noch vogels tot hiertoe. Maar mijn jaloersche Benjamin kan zich nog maar niet schikken in de aanwezigheid van dit tweetal, en jammert het uit van jaloezie als ik een van beiden maar even liefkoos of toespreek. Daarvoor beloont hij mij echter ook met de meest aandoenlijke trouw en aanhankelijkheid, wen mij overal te volgen wáár ik ga of sta. - Nogmaals vriendelijk dank voor Uw schrijven en sympathie.

Mevr: L.S.M. geb: B. de I.R. - Daar gij geen ps. opgeeft neem ik Uw voorletters. Uw vertaling vind ik zeer geschikt voor de Lelie, en wil haar dus gaarne plaatsen.

J.M. - Ik vind van U geen ps. en neem nu maar de voorletters van het pseudoniem waarmede gij Uw werk onderteekent, hopend dat gij U-zelve aldus zult herkennen. Wees volkomen gerust; over al het vertrouwelijke wat gij mij meedeelt schrijf ik op deze plaats geen enkel woord. Vandaar echter dat mijn antwoord op Uw langen brief niet anders dan kort kàn zijn. Schrijf dat dus s.v.p. niet toe aan gebrek aan belangstelling maar enkel aan de vrees U te zullen verraden. Integendeel, ik deel zoo van harte in Uw geluk, en in de blijdschap die nu Uw deel is, door die verbetering van toestand. En ik ben zoo innig blij dat ook ik er, al was het dan maar een miniem beetje, toe bijdroeg. - Lieve J.M., nu moet gij mij echter geen nieuwe bijdragen sturen

alvorens de oude zijn geplaatst, want er is zulk een overstelpende massa copie, dat ik U niet mag bevoorrechten boven anderen, vooral waar Uwe bijdragen steeds heel lang zijn. De twee lange, die gij thans zondt, heb ik voor het feuilleton-gedeelte aangenomen; het is onmogelijk ze in de Lelie-zelve te plaatsen, wegens de zeer vele actueele stukken. Vooral wegens de teleurstelling met dat eene stuk U aangedaan, heb ik het voor de Lelie aangenomen, niettegenstaande het eigenlijk veel te lang is voor ons Blad. Dan zondt gij nog een korte bijdrage, die ik echter terzijde legde, omdat de inhoud te onbeduidend is. Intusschen, gelijk gezegd, zendt nu niets meer vóór ik dit alles éérst geplaatst heb. Dat moet gij mij beloven. Wat dat briefje, dat gij mij zendt aangaat, och, die mooie woorden van zoo'n meneer moet gij niet àl te hoog aanslaan. Dat is zoo de bekende manier van dergelijke heeren om eene weigering te verzoeten door de pil te vergulden. - Ja, gij herinnert U zeer juist dat ik op zestien-jarigen leeftijd debuteerde als 'schrijfster' in 'Nederland'. Echter stond dat tijdschrift toen onder de redactie van den heer Smit Kleine, niet onder die van Mr. van Loghem, door wien het tegenwoordig wordt geredigeerd. - Wat een schat van een hond! Ik kan mij begrijpen dat gij heel trotsch waart op hem! - En nu, nogmaals, het is geen onverschilligheid, maar slechts vrees U te zullen verraden, die mij zoo kort doet zijn. Wees overtuigd dat ik van heeler harte deel in alles wat gij schrijft. Ook zou ik U dit reeds eerder hebben geantwoord, indien de bezorging van Uw brief niet, door mijn juist in die dagen op reis en onderweg zijn, ware vertraagd geworden.*)

1813. - Voor U geldt hetzelfde wat ik aan het slot der vorige correspondentie schrijf. Ik zou U reeds eerder hebben geantwoord, ware Uw brief niet door bijzondere omstandigheden later dan het behoorde in mijn handen gekomen. - Ik was blij eindelijk weer eens van U te hooren, maar het speet mij zoo dat Uw toon nu niet bepaald heel opgewekt klinkt. Toch is het wáár wat gij schrijft, het zijn tenslotte slechts kleine rampen die U dezen zomer plaagden. En, waar juist gij voor zoovele vrij wat heetere vuren moedig stondt, daar spreekt het toch eigenlijk vanzelf dat gij ook ditmaal wèl in staat zult zijn U er flink tegen in te zetten. - Om Uw beschrijving van die zoogenaamde 'vrome' dienstbode en hare 'opgaande' gemeente en Uw antwoord over den 'opgaanden' Wijnmalen moest ik hartelijk lachen. Dat is zoo recht Uw oude opgewekte toon, die gelukkig alweder boven

*) Zoo even Uw 'carte' ontvangen. Dat warme woord deed mij echt prettig aan. Hartelijk dank!

alles uitklinkt! - Intusschen kan ik mij best begrijpen dat zulke verdrietelijkheden den ganschen zomer bederven kunnen; vooral als men voor zijn dure geld ergens in pension woont, is het een groote teleurstelling het tenslotte zoo slecht te hebben, dat het naar huis gaan een verluchting wordt.

Ja, dat dacht ik wel dat gij het eens zoudt zijn met mijne opvatting over de onafhankelijkheidsfeesten, enz. - Ik sprak juist dezer dagen iemand die beweerde, dat alles hier in den Haag in de achterbuurten zoo couleur de rose zou zijn geweest, wat aangaat jenever-vreugde, en dronkenmans-lawaai, en dito Oranje-lievendheid. *Uw* beschrijving staat zoo geheel daartegenover, dat ik die letterlijk overneem, omdat ik weet dat hij-ook de Lelie leest:

Ik vond het volk in den Haag vreeselijk in de achterbuurten.... We gingen nog eens even heen en weer met lijn 10 tot het eind. Wat een buurt; wat een boel! Bah, om van te rillen!

Zoo ziet men weer hoe alles af hangt van den bril waardoor men dergelijke dingen *wil* zien. De meeste menschen zetten bij zulke gelegenheden een rooskleurigen op, omdat dit voor henzelven het prettigst is; dan zien zij noch de ellende, noch de armoede, noch de verliederlijking van het volk, en maken zichzelf dan gemakshalve wijs, dat deze soort van buitenstaanders het eigenlijk net zoo goed en zoo naar hun zin hebben als zij-zelven, wat feestvieren aangaat. Totdat te eeniger tijd - die tijd *moet* komen, vroeg of laat, daarvan ben ik overtuigd - de revolutie hen wakker schudt uit den dommel, en hun het volk laat zien in zijn wàren aard. De zoogenaamd 'weldenkende' menschen, en de zoogenaamd 'weldenkende' pers doen, precies als vóór de Fransche revolutie, al het mogelijke, in hunne onnoozelheid, om zelf die volksmassa op te hitsen tot hun ergste vijanden, die hen straks zullen treffen met de wapenen welke zij aan hun eigen handelwijze verdienen. -

Vriendelijk dank voor Uw instemming met 'Ik zeg de Waarheid', en hartelijk gegroet.

M.S.s.v.P. - Met heel veel belangstelling las ik Uw beschouwing over het Kiesrecht, en de quaestie in hoeverre men al dan niet verstandig doet daarvan gebruik te maken, wanneer men zich tot geen enkele partij met beslistheid schaart. In dat opzicht gaat het mij namelijk als U: kregen de vrouwen morgen aan den dag het Kiesrecht, *ik* zou niet weten op wien mijn stem uit te brengen, omdat ik het alles oud lood om oud ijzer vind. Echter, gij zijt een man, en ik geef U toe dat er veel valt te zeggen vóór Uw standpunt: indien ik *niet* kies, dan doe ik mijzelve een soort onrecht aan, door van den invloed, dien ik middelijker wijze uitoefen op het wetgevers, geen gebruik te maken. Inderdaad, wanneer men nagaat hoe er met het geld der belastingbetalers geknoeid en omgesmeten wordt, dan komt de begeerte heftig in je op daaraan een einde te kunnen maken op de een of andere wijze, en dan kan ook-ik de vrouwen-kiesrecht-strijdsters navoelen, in hare begeerte te mogen meestemmen. Alleen, in de *praktijk* geloof ik niet dat zij tenslotte ook maar eenige verandering of verbetering zouden weten tot stand te brengen, want, om die te verkrijgen, zou men voor alles moeten hebben onafhankelijke, vrij-denkende, zelfstandigoordeelende menschen, die, in plaats van in het gareel te loopen van een of ander partijverband, ieder voor zich persoonlijk een eigen helder oordeel bezaten. Kom dáár echter eens om, onder mannen en vrouwen beide, engros genomen! - Daarom heeft Kuyper, wien het nimmer aan slimheid ontbreekt, dat moet men hem laten, dan ook zeer juist

ingezien dat de m.i. op zichzelf zeer aanbevelenswaardige richting van 'De kleurlooze middenstof' nimmer een blijvend bestaan zal kunnen hebben, omdat, zooals hij zeer waar zegt, het partijverband altijd zegeviert in de politiek. Als ik bedenk dat, om maar één voorbeeld uit duizenden te noemen, onze Haagsche Gemeenteraad goed vond zich indertijd Zorgvliet - toen het zéér goedkoop te krijgen was - te laten ontgaan, en dat daarentegen aan de ontvangst van den dikken, onbenulligen Franschen wijnkooper, ex-president Fallières twintig duizend gulden zijn verspild, in de twee of drie dagen dat de man hier in Holland rondluierde, zie, dan komt in mij op een wilde ergernis over het domme, stomme kiezersvee, dat zooiets allemaal maar rustigjes toelaat, en jaar in jaar uit zijn dubbeltjes opdokt, in plaats van als één man en ééne vrouw te protesteeren tegen die luxe-uitgaven van onzinnige, noodelooze geldverspilling, zoowel als tegen het aankoopes van pantserschepen en het uitbreiden van vloot en leger en al dergelijke tot *last* van het *wezenlijke* volk komende onnutte uitgaven. -

M.i. is daarom ook zeer juist wat gij schrijft omtrent de S.D.A. In theorie verkondigen deze heeren heel veel moois, maar in de praktijk doen zij heel anders. -

Nu kom ik tot het tweede punt in Uw brief, namelijk de quaestie van het adres ter verkrijging van vrije uitoefening der geneeskunde, onderteekend door Mr. S. van Houten, Jhr. Mr. van Holthe tot Echten en Prof. Mr. van Hamel. - Neen, zooals ik reeds schreef in mijn Overzicht v/d Week in de Lelie, over dit onderwerp, *nimmer* ben ik, noch hier, noch waar ook ter wereld, anders behandeld dan door een geëxamineerden arts, en *nimmer* liet ik mij in met eenigen zoogenaamden kwakzalver of magnetiseur, of wien of wat ook van dien aard. Onpartijdiger dan ik kan men dus wel niet staan tegenover deze gansche quaestie, die voor mij bovenal is eene van persoonlijke vrijheid, van recht op eigen lichaam, en eigen keuze van zich willen laten behandelen of laten dood maken, door wien of door wat ook. (Immers, doodmaken doen de artsen even dikwijls als de kwakzalvers, en hunne medicijnen hebben even dikwijls eene verkeerde uitwerking als die der kwakzalvers; het is maar een quaestie in wien je het méést vertrouwen stelt; *ik* heb het meeste vertrouwen in een geëxamineerden arts, maar ik vind dat een ander het *recht* moet hebben zijn vertrouwen elders te stellen als hem dit liever is). Uw gansche verdediging van doktoren, tegenover 'kwakzalvers', enz., enz., valt daarom, wat mij persoonlijk aangaat, in het water, *om de zeer eenvoudige reden dat ik het met U eens ben*. Dat bewijs ik voldoende door mij te *blijven* wenden, ondanks al hun fouten, tekortkomingen, vergis-

singen, tot een geëxamineerden arts. Alleen het slot van Uw beschouwing dienaangaande beaam ik niet, want ik geloof niet, zooals gij, dat een 'kwakzalver', of magnetiseur, per-se niets afweet van het menschelijk lichaam, en zich daarom steeds moet vergissen wanneer hij treedt buiten het terrein van suggestie op zenuwzieken. - Waarom zou men door *ervaring*, of ook door zelf-studie, niet heel veel kunnen weten van het menschelijk lichaam? De voorbeelden van genezingen door 'kwakzalvers' zijn te over, terwijl de voorbeelden van kolossale vergissingen, door de doktoren begaan, óók te over zijn! En, waar gij schrijft dat het den kwakzalvers, enz., te doen is om hun 'beurs te verrijken', mij dunkt, gij zult toch wel verstandig genoeg zijn om rondom U op te merken, dat het den doktoren evengoed te doen is om hun 'beurs te verrijken'. Voor hen is de behandeling van ziekte en van lijden een vak waaraan zij geld verdienen willen, veel geld zelfs, en zij-zelf lachen U tenslotte uit als gij zoo sentimenteel zijt van te meenen dat het hun te doen is om het 'heil van hun patiënt'. Waar verreweg de meerderheid hunner geen fortuin heeft, kan men hun dit tenslotte ook niet kwalijk nemen; echter, ook de rijkste specialisten, de grootste beroemdheden, die zwelgen in rijkdommen, laten zich juist het meest en het duurst betalen. Doen zij dat soms uit 'menschenliefde'? Het is daarom alweder de welversneden pen van Kuyper, die dan ook dezer dagen de puntjes op de i zette, toen hij schreef dat de quaestie wel degelijk is eene van 'broodnijd', omdat de doktoren-zelf het zóó ver gestuurd hebben dat zij heden ten dage alleen nog te betalen zijn door de gegoede standen, die welke zich prijzen van *f* 2.50 per visite en veel hooger kunnen veroorloven, om van de buitensporige eischen der voor alles en nog wat terstond aangewezen 'specialisten' en 'chirurgen' niet eenmaal te spreken.

Dat er zeer zeker knappe en groote mannen der medische wetenschap zijn, die eerlijk trachten hun kennis steeds te verrijken, en die te besteden ten nutte van anderen, wie zal het U tegenspreken! Maar heusch, *die* zullen ook niet geschaad worden, noch geminacht. Die spreken, door hun reputatie en hun doen en hun genezingen voor zichzelf. En bovendien, het bedoelde adres denkt er immers ook niet aan den artsen in hun roem of eer aan te tasten, het vraagt alleen vrijheid voor hen die, om welke reden dan ook, van een andere behandeling gediend willen zijn. - Zooals gij ziet heb ik gaarne de gedachtenw. met U hervat.

H.v.H. - Uw 'expresse' is door een vergissing van de post in de bus gedaan ten mijnen huize, terwijl ik afwezig was. Ik vond haar dus eerst bij mijn thuiskomst, en toen had zij natuurlijk alle actualiteit verloren.

V.S.M. - Ik vind Uw schetsje bijzonder goed en juist gedacht en nagevoeld, en betreur het alleen dat gij, - die blijkbaar aanleg hebt - zoo iets niet tracht uit te werken tot een langer verhaal met meer inhoud. Zeker neem ik het aan. Het is zonder eenigen twijfel goed afgezien van het droeve leven, en goed-begrepen.

Puck. - Op dit oogenblik liggen van U twee artikelen voor mij: 'Levens voorwaarden', 'Het Penningske der Weduwe',. die ik beide aanneem. Met het eerste ben ik het bijzonder eens, en het verheugde mij daarin te ontdekken dat er tusschen U en mij heel wat geestesgemeenschap bestaat op allerlei gebied. Ook het andere artikel vind ik zeer raak. Uw schets, waarnaar gij informeert, is inderdaad nog steeds in drukproef, en geenszins 'vergeten', want ik krijg elke week opnieuw onder de oogen het lijstje

van alles wat reeds is afgedrukt. Maar.... plaatsgebrek. Bij de zeer vele actueele onderwerpen die de Lelie behandelt, bij de uitgebreidheid der zoo graag gelezen Overzichten van de Week, en der Correspondentie, bij de belangstelling welke de gedachtenw. uitlokken, is het dikwijls heel moeilijk plaats te vinden voor belletrie, en toch wil ik ook deze rubriek geenszins verwaarloozen, wetend dat de lezers gaarne verscheidenheid van inhoud onder de oogen krijgen. - Heb dus nog maar wat geduld. Zoo spoedig mogelijk komt gij aan de beurt. - Dan heb ik ook nog drie briefjes van U vóór mij liggen, maar, waar gij in een daarvan schrijft, dat gij reeds spoedig weer vergeet den inhoud van Uw briefjes, en waar deze zich ook in hoofdzaak bepaalt tot een vriendelijke en door mij zeer gewaardeerde instemming met den inhoud der Lelie, en speciaal met mijne artikelen - daar zal ik maar niet uitvoerig ingaan op een en ander, en mij ermee vergenoegen U hartelijk te danken voor Uw sympathie en Uw steun. - Tenslotte nog even een verzoek: vergis ik mij niet dan zijt gij thans verhuisd, zoo ja, gelieve dan even per briefkaart Uw nieuw adres op te geven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

P. van B. - Zooals gij ziet in Overzicht v/d Week I heeft de heer Wiessing-zelf zich reeds tot mij gericht, zoodat de reden Uw ingezonden stuk op te nemen daardoor geheel vervalt. Bovendien moet ik U doen opmerken dat de inhoud van dit ingezonden stuk niet geheel juist is, waar gij schrijft dat de Amsterdammer mijn artikel opnam in zijn 'geheel', want, zoowel volgens de erkentenis-zelf des heeren Wiessing, alsook blijkens het door hem mij toegezonden ex: van de Amsterdammer van 21 Sept: jl:, nam hij het bewuste artikel slechts op 'in hoofdzaak.'

Na die 'hoofdzaak' gelezen te hebben verwondert het mij niet meer dat mej: Boelen - de dame die mij in een volgend nommer van de Amsterdammer aanviel - de strekking van mijn woorden niet geheel juist begreep. Dat is altijd het gevaar van een artikel slechts gedeeltelijk citeeren; men krijgt er dan - ook als dit te goeder trouw geschiedt - soms een geheel anderen indruk van dan de schrijver bedoelde. En m.i. is dit zeer zeker het geval met het citaat dat de Amsterdammer gaf uit mijn artikel; Ook al was de bedoeling, blijkens het opschrift: 'Een flink woord in de Holl: Lelie,' een waardeerende.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

5 November 1913
27ste Jaargang.
No. 19.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel

Bericht.

De schrijver van deze reeks artikelen was, wegens ziekte, gedurende eenige maanden verhinderd zijne bijdragen te zenden, en verzoekt mij thans, om de actualiteit, dit lange stuk in één en hetzelfde Lelie-nommer te willen opnemen. Om die reden moesten verscheidene actueele bijdragen, o.a. Persmameren door den heer Servaas van Roon en, Electorale Nabetrachting door den heer II. Visser, Eene Repliek van Geertruida aan den heer Heijtveldt, enz., enz., nog wachten, en moest ik-zelve de correspondentie bekorten.

REDACTRICE HOLL. LELIE

Onmacht.
XIII.
Midden-Java, September 1913.

In een vorige causerie, waarin wij de ‘Sarikat Islam’ behandelden, deelden wij o.m. mede dat toen in het laatst van Maart j.l. het hoofdbestuur dier Vereeniging ter verkrijging van rechtspersoonlijkheid op audiëntie ging bij den Landvoogd, Z.E. in zeer welwillende en vaderlijke bewoordingen den wensch uitte, dat vóórdat die rechtspersoonlijkheid verleend was, *geen nieuwe leden van de ‘S.I’ zouden aangenomen worden*.

Nu is het wel vreemd dat de heer Idenburg, na ruim 3 jaren het opperbestuur van deze gewesten in handen te hebben gehad, zoo weinig van den werkelijken toestand waarin Indië thans verkeert afweet, om zijn wensch in zulke welwillende bewoordingen te uiten. - De tijden toch zijn reeds lang voorbij dat de inlander wenschen, zoogenaamde ‘Prentah aloes’, als een bevel beschouwt en

die opvolgt. Het feit moet dan ook geconstateerd worden, dat het Hoofdbestuur eenvoudig hoegenaamd *geen notitie heeft genomen* van den wensch van den Gouverneur-generaal en dat op vele plaatsen op Java steeds nieuwe leden worden aangenomen, zoodat het ledental dagelijks aangroeit door toetreding van inlanders van verdacht allooi en leegloopers, die het volstrekt niet te doen is den economischer toestand van hun landgenooten te bevorderen, wat volgens de statuten van de S.I. *het hoofddoel* is, maar meer speciaal om excessen te veroorzaken door aanranding van inlanders, die geen lid van de 'S.I.' zijn, en vooral van Chineezen.

Deze vreemde Oosterlingen voelen zich daarom alles behalve veilig; de inlandsche politie toch trekt vaak één lijn met S.I.ers, zoodat daar geen hulp van te verwachten is. De Chineezen achten dan ook hun positie in Indië zòó verontrustend, dat in het begin van Juni te Batavia onder hen een lijst heeft gecirculeerd tot het verkrijgen van handteekeningen voor een collectief request aan den Gouverneur-generaal met verzoek om hulp.

Tengevolge van de relletjes te Tangerang is de handel tusschen die plaats en Batavia stop gezet; de Chineezen durven feitelijk de deur niet meer uit om zaken te doen, daar zij hun leven niet zeker achten. Ook in de Preanger ondervindt de Handel de nadeelige gevolgen van de uitspattingen der S.I. leden en staat die daar stil. In een request gedateerd 31 Mei j.l. hebben alle Europeesche import-firma's te Batavia het bovenstaande ter kennisse van den G.-g. gebracht en eindigt dit request in de volgende bewoordingen:

Dat requestranten, zonder zich eenigszins aan te matigen zich in Bestuurs-aangelegenheden te willen mengen, niettemin meenen, den huidigen toestand onder de aandacht van Uwe Excellentie te moeten brengen, in het volle vertrouwen, dat Uwe Excellentie zulke maatregelen zal treffen, welke de veiligheid en de rust in de bovengenoemde gewesten zullen herstellen.

Batavia, den 31 Mei 1913.

Bovenstaand verzoekschrift teekent dunkt ons den stand van zaken welke thans in een groot deel van Java heerscht, daar het niet is aan te nemen dat men zulk een request zal aanbieden of er moeten zeer gegronde redenen voor aanwezig zijn. -

En wat erger is, of juister uitgedrukt, beschamend voor onze regeering, is onderstaand bericht, overgenomen uit het Nieuws v/d Dag van 30 Mei j.l.:

Inmenging door Buitenlanders?

Wij vernamen dat de Engelsche handelshuizen hier ter stede, door bemiddeling van den Britschen Consul, bij den Gouverneur-generaal een request hebben ingediend, waarin wordt aangedrongen op bescherming van Chineesche kooplieden tegenover den inlander.

Men ziet hieruit dat de onvergeeflijke laksheid, waarmede de Regeering tegen de uitspattingen van een inlandsche vereeniging optreedt, wier rechtspersoonlijkheid nog niet eens verleend werd, zelfs buitenlandsche inmenging ten gevolge heeft. -

Het is in alle opzichten te billijken dat deze stand van zaken het Europeesch publiek op Java ten zeerste verontrust, zóó zelfs dat de bezorgdheid - d.i. vrees voor een moordpartij op groote schaal - eenigszins overdreven is.

Maar hoe dan ook: die vrees bestaat en wordt veroorzaakt door de weifelende houding der Regeering, zoodat wij geheel accoord gaan met de redactie van het Nieuws v/d Dag, dat daarvan het volgende zegt:

Intusschen, hoe dwaas en overdreven die bezorgdheid ook moge zijn, geheel-en-àl ongemotiveerd is ze niet.

Menschen van ondervinding, die iets van Indië weten, zullen zich wel niet zoo gek aanstellen als vele der jongere Indisch-gasten doen, toch vragen ook zij zich met eenige bezorgdheid af, waar het op den duur heen moet, wanneer - en daarin schuilt de reden tot bezorgdheid, - Regeering en Bestuur blijven volharden bij hunne apatische houding, en vooral: wanneer de samenwerking tusschen Regeering en Bestuur zoo blijkbaar alles te wenschen overlaat.

De ingezetenen zien dat; zij voelen het. De Regeering troont op den omwolkten Buitenzorgschen Olympos, onzichtbaar voor de gewone menschen.... de gewone menschen, helaas, ook onzichtbaar voor haar. Het Bestuur... wacht af, naar allen schijn; wacht wat hoogerhand zal gelasten, en met de Europeesche ingezetenen, die in deze toch óók waarlijk wel eenige belangen hebben, ontbreekt alle contact.

Om kort te gaan, - wij wezen er drie weken geleden reeds op, - van leiding, van samenwerking, van een vaste hand, die krachtig de teugels houdt, die de richting aangeeft in welke zal worden gestuurd, valt helaas niets te bespeuren.

De Residenten zijn, van uitvoerders der Regeerings-inzichten, zooals ze behooren te zijn, weer geworden, wat ze vroeger waren, vóór G.-g. van Heutz: n.l. kleine koninkjes in hun

gebied; ieder acht zich zelfstandig, en handelt naar dat idee, of, in de meeste gevallen, handelt niet....!

En zooals te begrijpen is, volgen de ondergeschikte ambtenaren dat slechte voorbeeld.

Intusschen blijft de toestand hetzelfde, van afdoende maatregelen door de Regeering genomen om desnoods door de militaire macht paal en perk te stellen aan het toenemend brutaal optreden der leden van de Sarikat Islam hoort men niet.

Overal over geheel Java komen dan hier dan daar relletjes voor, waarbij niet-leden en vooral Chineezen het moeten ontgelden, terwijl zich daarbij het bedenkelijk verschijnsel voordoet dat de inlandsche bevolking geen acht meer slaat op de bevelen van het inlandsch bestuur, ja zelfs lak heeft aan die van het Europeesch bestuur, maar zich geheel houdt aan de ontvangen orders van het afdeelingsbestuur der Sarikat Islam. Dit verschijnsel doet zich vooral voor in de residentie Rembang, en is dáár te danken aan de omstandigheid dat het algemeen bekend is dat de resident Gonggrijp een voorstander is van de S.I. beweging, hetgeen natuurlijk de inlanders òok weten. Een aaneengesloten verslag te geven van al de relletjes in de residentie Rembang achten wij onnoodig, daar die wel in alle Hollandsche couranten zullen medegedeeld zijn geworden; toch willen wij melding maken van eenige saillante punten, waaruit weer voor de zooveelste maal blijkt, dat men thans in Indië hoofdambtenaren heeft die alleen bekwaam zijn als er in hun residentie niets gebeurt, maar wier onbenulligheid eerst aan het licht komt, wanneer ze in ernstige zaken moeten optreden.

En niet alleen onbenulligheid, maar ook volslagen gebrek aan tact om met in hun residentie gevestigde particuliere ondernemers om te gaan, zooals beschaafde opvoeding en welgemanierdheid dit eischen, en wat te verwachten is van iemand de positie bekleedende van resident.

Zoo b.v. dit geval: de heer Heijstek, beheerder van een houtperceel te Bantjar, ontving een anoniemen brief waarin hij werd aangezegd te vertrekken; men wilde dus dat hij zijn onderneming à l'abandon liet, om in de gelegenheid te zijn djatihout te kunnen stelen, hetgeen in het Rembangsche á l'ordre du jour is. En, luidde verder de brief, als hij niet vertrok zou hij vermoord worden.

De heer Heijstek wendde zich daarop telegrafisch tot den resident, met verzoek om bescherming. En deze weigerde niet alleen de gevraagde bescherming, maar had zelfs de onbeschaamdheid er bij te seinen den anoniemen brief als *closetpapier te gebruiken*. Ook de ingezetenen van Toeban bespraken met den assistent-resident W.H.L. Johan de wenschelijkheid maatregelen te nemen in verband met de veiligheid, waarop verscheidene ingezetenen den Landvoogd telegrafisch het verzoek deden te Toeban militairen of gewapende politie te stationeeren, welk telegram zelfs den volgenden dag herhaald werd.

Eerst toen te Toeban tijding kwam van een nieuw relletje te Karangasem, seinde de assistent-resident zelf om militaire hulp van Soerabaya, maar nauwelijks had de resident vernomen dat er onder Luitenant van Haeften 25 man zouden komen gewapend met scherpe patronen, of het zenden van militairen werd door den resident telegrafisch afgelast. De resident kwam 's nachts zelf te Toeban, en gaf als zijn meening te kennen dat de zaak te onbeduidend was om daarvoor militaire hulp in te roepen, waarop dienzelfden nacht de resident een bezoek ontving van den president van den Landraad, die nogmaals krachtig aandrong op het nemen van maatregelen tot verzekering der veiligheid.

Het onderzoek dat de resident zelf te Karangasem hield is wel eigenaardig: hij ondervroeg alleen de oproerige bevolking en geloofde natuurlijk alles wat de schavuiten hem geliefden op te disschen, maar dat er twee mantries, dus gouvernementsdienaren, half dood waren geranseld, dàt beschouwde hij als een feit zonder eenige beteekenis.

Het resultaat van dit eenzijdig en prullerig onderzoek seinde de resident in een lang telegram aan de redactie van het 'Nieuws van den Dag' te Batavia, en gewend als wij zijn aan de beschaafde termen van dezen hoofd-ambtenaar, seinde de resident er bij, dat hij bij het postkantoor te Toeban een aantal Europeanen aantrof, die zich gedroegen als *uilen in doodsangst!!*

In de pasang grahan komende werd de resident bezocht door een deputatie, die aandrong om gewapende macht te laten komen, en daar - zoo luidt het telegram verder - de resident dan toch medelijden had met zenuwachtige dames en omdat hij vreesachtige Europeanen gevaarlijk achtte, seinde hij toch tenslotte naar Soerabaya om toezending van militairen.

Dat na zulk een onvoldoende afdoening van zaken, de anarchie, waarin de residentie Rembang verkeert, onder het bestuur van den resident Gonggrijp steeds bedenkelijker afmetingen aanneemt, is te verwachten.

Uit een correspondentie in het 'Bat. Nieuwsblad' ontleenen wij het volgende: na de plundering der Chineesche huizen in de dèsa's Bantjar en Boeloe kwamen er militairen, en de resident stelde der regeering voor, de onkosten, veroorzaakt door de zending der militairen, te doen dragen door de oproerige S.I. kringen, aan wie tevens een boete moest opgelegd worden van *f*800.- waarvan *f* 500.- als schadeloosstelling voor de Chineezen en *f* 300.- voor de kas der goedgezinde S.I. kringen. Dit laatste is al een allerzotste opvatting; ten eerste is het de vraag of er in Rembang goedgezinde S.I. kringen zijn,*) en al waren die er, dan gaat het toch niet aan, die een geldelijke belooning te geven, omdat ze niet aan de plundering hebben deelgenomen.

Iedereen zou dan wel tot de Regeering dit kunnen zeggen: ik ben op het oogenblik nog niet in de gelegenheid geweest te moorden, te stelen of huizen te plunderen, dus geef mij nu asjeblieft een geldelijke belooning voor mijn braafheid.

De correspondent van het B.N. deelt verder mede, dat een commissaris van de S.I. te Pabean in de langgar door zijn medeleden werd aangevallen en mishandeld. Zij waren vertoornd over zijn houding gedurende de plundering der Chineesche toko's, omdat hij dat trachtte tegen te gaan, en daarom werd hij beschuldigd met de Chineezen te heulen.

In kampong Sotang nabij Kloetoek had de bekende Kiahi Sotang grooten aanhang verzameld onder allerlei slechts gedeeltelijk bekende voorspiegelingen, vermoedelijk - zooals gewoonlijk bij dergelijke Kiahi's - beoogde hij de stichting van een ideaal rijk, waarvan hij zelf heerschar zou zijn. Deze onruststoker en zijn schoonvader werden onder dekking van een militair détachement gearresteerd; waarschijnlijk zal op hen art. 47 Regeeringsreglement (interneering op de een of andere plaats in de buitenbezittingen) worden toegepast.

In de dèsa Leran, contrôle-afdeeling Djatirogo, werd de inlander Soemodiwirjo door S.I. leden lastig gevallen aangezien hij geen lid wilde worden. Hij vluchtte daarop naar de woning van den assistent-wedono van Senori, achtervolgd door de S.I. schavuiten, en verschuilde zich achter een schutsel. In tegenwoordigheid van den ass. resident had toen een gevecht plaats in diens woning, waardoor Soemodiwirjo doodslijk verwond werd en dienzelfden nacht overleed.

Beiden, èn president van de S.I. te Senori èn assistent-wedono weigerden de twee moordenaars aan de politie uit te leveren, en dit bewijst hoe ver inlandsche ambtenaren in Rembang reeds *onder den invloed zijn van de S.I.* Daarop kwam controleur Rhemrev met twee wedono's om de moordenaars te arresteeren, ook ditmaal weigerde de S.I. president hen uit te leveren; hij zeide brutaalweg dat hij eerst orders moest afwachten van het hoofdbestuur der S.I. te Soerabaya. Toen moest de hulp ingeroepen worden van een militaire patrouille van 15 man onder luitenant Van der Gant, waarop het Inlandsch Bestuur de twee moordenaars pas kon arresteeren en tevens de president en de commissaris van de S.I. te Senori werden ingepikt.

*) houdt de resident wellicht een register aan, waaruit blijkt of de heeren goedgezind zijn of niet?
A-Z.

Men ziet hieruit, welke de gevolgen zijn, wanneer het bestuur van een residentie aan onbekwame handen wordt toevertrouwd*), en dat de assistent-resident Johan *volkomen gelijk* had toen hij tijdig militaire hulp van Soerabaya aanvroeg, die door den resident weer werd afgelast. De resident was tenslotte toch gedwongen militairen te requireeren, maar toen was het te laat, toen was de S.I. reeds tot de misplaatste overtuiging gekomen, dat zij machtiger was dan de Regeering, als het ware een staat vormde in den Staat, waarvan de gevolgen waren dat het Europeesch bestuur gehoond werd en het inlandsch bestuur gemeene zaak maakte met moord- en roofzieke S.I. schavuiten.

Een ander gevolg van de beroeringen in de residentie Rembang is dat er een conflict ontstond tusschen den resident Gonggrijp en den assistent-resident Johan; het verstaat zich dat nu iemand daarvan de schuld moet krijgen en dit is natuurlijk *niet* de resident, zooals blijkt uit onderstaand bericht door den hoofdredacteur van Geuns aan zijn blad geseind.

Het ontslag van den heer Johan.

De hoofdredacteur van het Soer. Hdsbl, de heer M. van Geuns, die naar Toeban is gegaan, seint aan zijn blad van daar het volgende:

Toeban is ten zeerste verrast door het bericht,

*) Zoo werd b.v. de gearresteerde Kiahi van Sotang door een ethisch aangelegden resident later weer in vrijheid gesteld!!
A-Z.

dat de assistent-resident, de heer W.H.L. Johan, bij Gouvernementsbesluit van 12 dezer uit zijn betrekking is ontslagen.

De heer Tollenaar, directeur van Binnenlandsch bestuur, is hier den 11den dezer geweest, heeft den heer Johan vluchtig gehoord en is daarop den 12en weer vertrokken. Hij adviseerde de Regeering om den heer Johan uit zijn betrekking te ontslaan.

Resident Gongsgrijp, die Zaterdagmiddag om 1 uur te Toeban was gekomen, deelde den heer Johan de beslissing der Regeering mede.

Heden nog zal de overgave van het bestuur plaats hebben aan assistent-resident H. Altman, tevoren te Solo, die reeds te Toeban is aangekomen.

Ik sprak den resident en ook den heer Johan. Beiden beweren gelijk te hebben, en hunne inzichten blijken onmogelijk samen te brengen. Ik stel mij voor, een nauwgezet onderzoek in te stellen of de straf, den heer Johan opgelegd, werkelijk verdiend is.

SOERABAJA, 16 Sept. 1913.

Het ontslag van den heer Johan.

De hoofdredacteur van het Soer. Hdsbl. seint nader uit Toeban:

Het blijkt, dat de heer Johan 8 September zich telegrafisch rechtstreeks tot den Landvoogd heeft gewend. In dit telegram verklaarde hij, dat gebleken was, dat het beleid van den Resident Gonggrijp niet deugde. Daarop gaf hij een relaas der feiten van den laatsten tijd. Tenslotte deed de heer Johan het verzoek hem te machtigen om geheel vrij van bemoeienis van den Resident op te treden, in welk geval hij de rust en orde in zijn assistent-residentie in korten tijd zou herstellen.

In den laatsten tijd waren den heer Johan inderdaad de handen gebonden. Zoo had hij bijv. geen beschikking over de gezonden militairen.

Op dienzelfden 8sten September droeg de Resident den heer Johan voor ontslag uit zijn betrekking voor.

Den volgenden dag kwamen de Resident en de heer Johan met andere bestuursambtenaren samen te Bantjar. Hier negeerden beide heeren elkaar.

De Regeering achtte een spoedige oplossing van het conflict geëischt, weshalve zij den heer Tollenaar naar Toeban zond, met het bekende gevolg.

De nieuwe assistent-resident, de heer Altmann, logeert bij den Regent. Hij houdt heden reeds de rol.

Dr. Rinkes, tijdelijk adjunct-adviseur voor inlandsche zaken, vertoeft te Toeban om de S.I.-beweging aldaar te peilen.

(*Later:*) *Het blijkt, dat de verzending van het telegram van den heer Johan aan den Landvoogd is gevolgd op een bijeenkomst van den heer Johan met den Regent en andere inlandsche ambtenaren, op 6 September. Deze inlandsche ambtenaren achtten een krachtig optreden der vestiging van het gezag dringend noodig.*

Beide telegrammen werden overgenomen uit het 'Nieuws v.d. Dag voor Ned.-Indië'.

De Directeur van B.B., de heer Tollenaar, had zich de moeite van de reis naar Toeban en het 'v l u c h t i g' onderhoud met den heer Johan kunnen besparen.

Een resident *kan* immers in Indië geen ongelijk hebben, wanneer er een ondergeschikt ambtenaar disponibel is die als zondebok dienst kan doen, dit hebben wij immers vroeger reeds gezien bij de quaestie Einthoven - Borel.

In het Soerabaysch Handelsblad wordt verder medegedeeld, dat iedereen maar op eigen houtje een S.I. afdeeling vormt, met besturen, uit ontevreden of ontslagen sujetten samengesteld, die onder de schoone leus der vereeniging allerlei kwaads brouwen. Ze maken alleen slachtoffers van eìgen wraakzucht, na ze eerst te voren te hebben schoongeplukt.

Uit Madìoen wordt gemeld dat de S.I. daar thans 7000 leden telt, waaronder de regent en vele inlandsche ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur en Burgerlijke Openbare Werken. Verder dat de Regent van Pekalongan *f* 2000.- in de kas van de S.I. heeft gestort, en dat te Ngandjoek sedert kort zeer vele leden toegetreden zijn, behoorende tot alle takken van gouvernements-dienst.

Men ziet hieruit dat over een groot deel van Java inlandsche ambtenaren, waaronder zelfs regenten, geïnfecteerd zijn met de S.I. bacil, zoodat het niet te verwonderen is dat bij opstootjes inl: ambtenaren gemeene zaak maken met de S.I. schavuiten, waarvan tenslotte Chineezen en op afgelegen plaatsen in de binnenlanden wonende Europeanen het slachtoffer zullen worden, en uit het bericht uit Ngandjoek en Madioen blijkt welk effect het heeft gesorteerd, toen de Gouverneur-generaal in Maart van dit jaar in welwillende en vaderlijke bewoordingen ter audiëntie der S.I. deputatie als zijn wensch te kennen gaf, dat *geen nieuwe S.I. leden zouden aangenomen worden*.

Van dezen wensch (lees bevel) van den G.-g. wordt eenvoudig geen notitie genomen, *zelfs niet door inlandsche ambtenaren*; men heeft er maling aan.

Het eind van deze beweging van onmondige inlanders is nog niet te voorzien, maar het moet leiden tot een ernstig opstootje en dan is het te hopen dat de oproerkraaiers zonder pardon tot den laatsten man worden neergeschoten, vóór dien is het niet te verwachten dat de rust op Java hersteld voorde.

Wij kunnen niet nalaten hier melding te maken van den ontstemmenden indruk veroorzaakt door den toespraak van den Gouverneur-generaal, op de algemeene audiëntie, bij gelegenheid van den geboortedag van H.M. de Koningin.

De redacteur van de Nieuwe Soerabaya Courant geeft daar een verslag van, dat wij in verkorten vorm weergeven. De Landvoogd zeide dan o.a.:

'De regeering is zich bewust van haar roeping. Zij tracht de gedachten dezer tijden te verstaan en te waardeenen. De regeering geeft er zich volkomen rekenschap van, wat ten deze haar plicht is, hoe zij wel allereerst rust en orde heeft te handhaven en daardoor ongestoorde ontwikkeling heeft te verzekeren. Zij is tot vervulling van dien plicht volkomen in staat en bereid.' De redacteur zegt hiervan: Mag men een onbescheiden vraag doen? Sedert hoe lang geeft de regeering zich die volkomen rekenschap? En deze woorden zouden vertrouwen kunnen wekken, indien - na onderzoek - een derde dit gezegd had. Nu de regeering zichzelf die pluim op den hoed steekt, kan men er maar matige waarde aan hechten. - Men wordt wee van het hooren van zulk een speech, waar de Landvoogd niet veel anders doet dan zijn eigen gouvernement pluimpjes geven, als men bedenkt wat die regeering dan vanaf 1909 hier eigenlijk wel gedaan heeft.

Verder: 'Zij doorziet zeer wel hetgeen geschiedt in de verschillende groepen der bevolking.'

Mogelijk is dat wel, maar zeker allerminst. Dit woord: hebt maar vertrouwen, gaat rustig aan je werk, de regeering waakt, zou uitwerking kunnen hebben, indien een regeering die groote verdiensten tegenover dit land gehad heeft, zoo sprak. Maar de regeering, die alles zoo goed wist en doorzag, heeft dan toch - laat ik het heel zacht zeggen - een *aandeel mede gehad in het wekken van onrust in deze landen*.*)

Het is nu heel aardig dat alles te schuiven op de wereldgebeurtenissen en de omvorming van het Oosten van Azië, maar dat dient wel wat te veel als een doekje voor het bloeden en *om eigen schuld te bedekken*.*)

In zijn toespraak tot den doyen van het het Corps Consulaire, heeft de Landvoogd ditmaal er *wijselijk* niet op gewezen, dat de Indische Regeering tegenover vreemdelingen een open-deur-politiek volgt, et pour cause, want onlangs is te Batavia een Australische aannemer van spoorwegwerken op zulk een schandelijke wijze door het Departement van Gouvernements-Bedrijven behandeld, dat de Hollandsche naam

*) De cursieviëering is van ons. Met dat aandeel doelt de redacteur van de N.S.C. waarschijnlijk op de overdreven christelijke politiek van den heer Idenburg, namelijk Zondagseirculaires, sluiting van pasars op Zondag, hormat-circulaires, bizondere aandacht aan de zending gewijd, enz. enz., die inderdaad *de oorzaak zijn* van de thans op Java heerschende onrust.
A-Z.

*) De cursieviëering is van ons. Met dat aandeel doelt de redacteur van de N.S.C. waarschijnlijk op de overdreven christelijke politiek van den heer Idenburg, namelijk Zondagseirculaires, sluiting van pasars op Zondag, hormat-circulaires, bizondere aandacht aan de zending gewijd, enz. enz., die inderdaad *de oorzaak zijn* van de thans op Java heerschende onrust.
A-Z.

zulk een prachtige klank zal krijgen, dat geen een buitenlander iets met de Indische Regeering zal te maken willen hebben.

Hierop komen wij later terug.

Het spreekt vanzelf, dat het niet-ambtelijk publiek ter audiëntie aanwezig, zich geen oogenblik heeft laten verlakken om de speech van den Landvoogd au sérieux te nemen; iedereen weet en begrijpt dat de toestanden in Indië in-treurig en ernstig zijn, die niet kunnen worden goedgepraat door een speech waar de Landvoogd zichzelf een pluim op den hoed steekt. Maar het Ministerie van Koloniën schijnt ook ingelicht te worden, dat in Indië alles couleur de rose is, hetgeen blijkt uit de op 16 September gehouden Troonrede, waarin gezegd wordt: dat de algemeene toestand in de overzeesche bezittingen gunstig is, en dat die in Indië stemt tot groote voldoening. Alleen zeide H.M., dat de pest in een gedeelte der kolonie nog steeds offers eischt, ondanks de krachtige bestrijding. Maar van de beroeringen der Sarikat Islam geen woord, evenmin van de onvoldoende politie, en desorganisatie van het Bestuur tengevolge van het toenemend gebrek aan ambtenaren. Tòch geeft de toestand in Indië groote voldoening!!!

Dit alles is zeer interessant voor bezoekers van ‘De Witte’ als zij onder het genot van een apératief, uit de couranten kunnen vernemen dat de toestand in Indië onder het welwillend bestuur van den heer Idenburg zulk een groote voldoening geeft; maar minder aangenaam is het, dat geïsoleerd wonende Europeanen in Indië, ondanks dien bevredigender toestand, tòch de kans loopen door kwaadwillige leden der S.I. gemold te worden.

Het gebeurde met den Autralischen aannemer wordt hier nader toegelicht.

In het begin van dit jaar werd door de regeering in Engelsche bladen, o.a. in de 'Straits Times' een advertentie geplaatst, waarin spoorweg-aannemers werden gevraagd voor graaf-, steen- en betonwerken ten behoeve van den aanleg der staatsspoorwegen in Zuid-Sumatra. Hiervoor meldde zich aan de heer H. Teesdale Smith, chef van een zeer solide aannemersfirma in Australië.

De heer T.S. besprak deze zaak met den Chef van den aanleg, den ingenieur Van der Waerden, waarop een proforma-contract werd opgemaakt dat door den w^{d} Hoofdinspecteur der Staatsspoorwegen, den heer Radersma, *zoo goed als goud werd genoemd*: het contract behoefde dus slechts door den Directeur van Gouvernements-bedrijven te worden geteekend. - Op grond van de zekerheid hem gegeven door den heer Radersma, werd door den heer T.S. al vast het benoodigde werkvolk en de machinerieën naar Telok-Betong gezonden en was meerdere suppletie daarvan onderweg, hetgeen natuurlijk een zaak is waar ettelijke duizenden guldens voor werd uitgegeven

Maar nauwelijks was het op Java bekend dat dit werk aan een buitenlandsche firma zou worden gegund, of bladen als de 'Java-Bode' en 'Locomotief' opponeerden zich er tegen, dat buitenlanders als aannemer zouden optreden. En ofschoon het contract 'zoo goed als goud was', werden door de regeering en door den Dir. v. Gouv. Bedrijven van die 'patriottische bezwaren' notitie genomen, met het gevolg dat het contract *niet* door den Directeur voornoemd geteekend werd. - De heer T.S. werd op de gebruikelijke manier van het kastje naar den muur gezonden en wendde zich tenslotte tot den Gouverneur-generaal, die evenmin een gedécideerd antwoord gaf, want Z.E. moest 'consideratiën en adviezen' afwachten; hetgeen beteekent dat men maanden kan wachten. De enorme schade door den heer T.S. reeds geleden, zou door langer te wachten slechts vermeerderen: hij zag dus maar liever van het werk af en vertrok naar Australië, rijker aan ondervinding maar armer aan geld, en met gevoelens jegens de Indische regeering, die wij maar niet nader zullen omschrijven.

Hoe andere dagbladen dit geval beoordeelen, kunnen we lezen uit onderstaand bericht in het 'Nieuws van den Dag' van 18 Augustus 1913.

De Ned. Indische regeering maakt een figuur als modder, zegt het Soer. Hdsbl., terecht. Leve de koloniale bureaucratie! En leve het patriottisme bij spoorwegaanleg! roept het blad uit.

Enne.... en zou iemand van de 'patriotten' ons nu niet eens kunnen verplichten, door een kleine berekening te maken, hoeveel die grappenmakerij, dat zeuren, en dat van het kastje naar den muur sturen van die soliede Australische firma het land zal kosten?!

Zèlf niets uitvoeren, en een ander tegenwerken, is een heel aardige tijdpasseering; 't is alleen maar jammer dat die vaderlandslievende spelletjes zoo duur uitkomen, en den goeden gang van zaken zoo tegenhouden.

En ziehier de reden dat de Gouverneur-generaal in zijn toespraak, op den geboortedag van Hare Majesteit, gericht tot den doyen van het Corps Consulaire, wijselijk geen melding maakte dat in Indië een opendeur-politiek wordt gevolgd.

Dit incident, waar beide partijen een vêer lieten zitten, de regeering haar reputatie en de heer Teesdale - Smith een belangrijk finantiëel nadeel, was dus afgehandeld, zoo dacht men tenminste. Maar neen, de regeering seint hem ongeveer medio

Augustus naar Australië, dat het contract nu ter teekening gereed ligt, men zou het wel eens worden over de reeds gemaakte kosten, enz., enz., zoodat de heer T.S. *hierop vertrouwende* op 4 September weder te Batavia was, en tevens wat personeel medebracht en dus nieuwe onkosten maakte.

In het concept-contract was, volgens de beraming van den ontwerper der lijn, den hoofdingenieur P. Richter, opgegeven een totaal grondverzet van 3.438.000 M^3 tegen den eenheidsprijs van *f* 0.71 per M^3; maar toen de heer T.S. op 9 September op het bureau van den heer Wenckebach, Directeur van Gvs.-Bedrijven, kwam, kunnen wij ons de verbazing en verontwaardiging van den heer T.S. voorstellen toen hem het volgende werd medegedeeld:

'Dat grondverzet is natuurlijk het totàál 'verzet,' d.w.z. aan ingravingen en ophoo-'gingen te zamen.'

'Maar U krijgt alleen de ingravingen betaald.'

'Dat zal ongeveer 1.800.000 M^3. zijn.'

'En dus zal ik ruim 1.600.000 M^3 *voor niets*,' 'gratis, moeten verwerken'! antwoordde de heer T.S.

'Natuurlijk', was het antwoord.

Men kan begrijpen dat de heer T.S. woe-

dend was, dat men hem uit Australië had laten terugkomen om zulk een onzinnig voorstel te moeten aanhooren, temeer daar thans zonder de kosten van toezicht, voor graafwerk 45 cent en voor ophoogingen ook 45 cent per M^3 wordt betaald, dat is samen 90 cent, welke prijs de heer T.S. *wist* dat nu betaald wordt. Dat de heer T.S. tijdens dit eigenaardig onderhoud niet erg kalm is geweest, is alleszins te billijken, als men weet dat de 'aangename kennismaking' met Indische ambtenaren hem op een verlies komt te staan van *f* 140.000.

De heer T.S. heeft natuurlijk geweigerd op zulke absurde voorwaarden een contract met de Indische regeering aan te gaan en is naar Australië vertrokken.

Vòór zijn vertrek zond de heer T.S. een brief ter plaatsing in het 'N.v.D.v.N.I.,' waarvan wij het slot hier overnemen:

Of Z. Excellentie de Gouverneur-generaal, na kennis te hebben genomen van de stukken welke ik Z. Exc. toezond, dien Heeren de reprimande zal toedienen, die ze verdienen, en ze terug zal stellen naar de plaats waar zij behooren, wegens de....(*) *poging om Zijne Regeering te....*(*), *zal dienen te worden afgewacht.*

U dankzeggende voor de plaatsing,

H. TEESDALE SMITH.

De redactie van dat blad voegt hier onder meer het volgende aan toe, dat wij overnemen, omdat wij er geheel mede accoord gaan:

Wilde men den Australischen aannemer niet, om de een of andere reden, dan zou het toch zeker aanbeveling hebben verdiend, zoo men het hem niet rondweg wilde zeggen, om hem weg te laten blijven, nu hij in April j.l. vertrokken was.

Waartoe het diende om hem terug te laten komen, ten einde hem een voorstel te doen, dat iedereen van te voren kon weten dat onaannemelijk was, is inderdaad een raadsel.

Men kan er van op aan, dat deze schoone geschiedenis in het Buitenland zal worden geexploiteerd, en niet in ons voordeel.

Men kan er van overtuigd zijn, dat degenen, die in het vervolg in eenige geldelijke relatie tot onze Koloniale Regeering zullen komen te staan, aan dit voorbeeld zich zullen spiegelen, en eene behoorlijke marge zullen nemen, om gedekt te zijn tegen ambtelijke 'excentriciteiten-'

En kan men ze eigenlijk ongelijk geven!?

Uit alles blijkt, dat men na de publicatie der geïnspireerde artikelen in de 'Locomotief' geen buitenlandsche firma wilde hebben voor het werk in Zuid-Sumatra, maar men wilde wèl tegenover het buitenland den schijn hebben dat er werk van was gemaakt; het was immers gemakkelijk de voorwaarden zoo te maken dat ze onaanneembaar waren!!

(*) *De Heer Teesdale Smith gebruikt hier kwalificaties en uitdrukkingen, welke wij, ofschoon wij er ten volle mee accoord gaan, met het oog op de bestaande ambtenaarlijke gebruiken, en opvattingen van 'Recht' toch maar liever elimineeren.*
Een persdelict zou de zaak niet vooruithelpen.
Red.

(*) *De Heer Teesdale Smith gebruikt hier kwalificaties en uitdrukkingen, welke wij, ofschoon wij er ten volle mee accoord gaan, met het oog op de bestaande ambtenaarlijke gebruiken, en opvattingen van 'Recht' toch maar liever elimineeren.*
Een persdelict zou de zaak niet vooruithelpen.
Red.

Deze minder faire politiek, waardoor de heer Teesdale Smith een verlies leed van 140 mille, is hier blijkbaar gevolgd - - - en het doel is bereikt: de buitenlander is geweerd, al is het ook ten koste van de reputatie van ons Gouvernement.

In een vorige correspondentie, gedateerd Juli 1912 en opgenomen in de 'Lelie' van 25 Sept. 1912 N°. 13, zeiden wij naar aanleiding van de Einthoven-Borel-quaestie, dat bij ongenoegen tusschen een ambtenaar en zijn chef, eerstgenoemde in Indië steeds het kind van de rekening wordt al kan hij ook bewijzen niet schuldig te zijn, en dat de hooger geplaatste in rang onder alle omstandigheden *steeds en altijd* gelijk krijgt. De heer M. van Geuns, hoofdredacteur van het Soer. Handelsblad, zegt ook in zijn blad dat elk Indisch officier of ambtenaar machteloos staat tegenover willekeur van hoogerhand, en wenscht als remedie tegen dit kwaad eene regeling van de *rechtspositie* van 's lands dienaren en instelling van *scheidsgerechten* die den schuldigen straffen kunnen opleggen. - Wij zeiden toen, dat de regeering daar nimmer uit haar eigen toe zou overgaan, zij moet er door de omstandigheden toe gedwongen worden; het remedie, dat de heer v. Geuns aangeeft, kan alleen verkregen worden als iedereen *weigert in Indischen Dienst te treden* zoolang die rechtspositie niet geregeld is en er geen scheidsgerechten zijn opgericht.

Evenals insecten op een schitterend licht af komen en hun ondergang tegemoet gaan, evenzoo zijn er onnoozelen in Holland, die zich door het vogelengekweel van het Ministerie v. Koloniën laten verleiden tot indiensttreding bij de Indische Regeering, in wier dienst zij machteloos staan tegen willekeur van hoogerhand en het verkrijgen van recht absoluut onmogelijk is.

Dit zien wij weêr voor de zooveelste maal in de gerezen quaestie tusschen den resident Gonggrijp en den controleur Johan.

Maar nog duidelijker wordt dit bewezen in de zaak van den onderwijzer 3de klasse, D.K.N. Selier, wiens indiensttreding bij de regeering ten gevolge had, dat hij voor zijn leven ongelukkig werd gemaakt. Wij willen zijn lijdensgeschiedenis als afschrikkend voorbeeld hier mededeelen, en hopen dat dit tot gevolg zal hebben dat jongelieden zich tweemaal zullen bedenken, alvorens zij gehoor geven aan verleidelijke aanbiedingen van het Ministerie van Koloniën.

De heer Selier werd bij Besluit van 5 Mei 1911 No. 7073 te werk gesteld als onderwijzer 3de klasse aan de inlandsche school 1ste te Tjilatjap, en liet toen op eigen kosten zijn echtgenoote en dochter uit Nederland komen. Aldaar werd het echtpaar aangetast door den Tjilatjapschen zeer hardnekkigen vorm van malaria en was de familie Selier genoodzaakt voor herstel van gezondheid naar Buitenzorg te gaan.

Als men nu weet dat malaria, te Tjilatjap opgedaan, een ziekte is, waarbij het vaak voorkomt dat men er jaren lang aan lijdende *blijft*, hetgeen elke dokter kan constateeren, dan behoeft men zich niet te verwonderen dat de malaria korten tijd na terugkomst te Tjilatjap opnieuw uitbrak.

Wat was natuurlijker onder die omstandigheden dan dat de heer Selier zoowel mondelinge als schriftelijke verzoeken deed om overplaatsing naar een gezonder klimaat, maar deze geraakten onder het bekende Indische loodje: men nam eenvoudig geen notitie daarvan.

Opnieuw was het noodig tot herstel van gezondheid naar een gezond oord te gaan en vertrok de familie naar Soekaboemi op 22 Juli 1912.

Aldaar werd evenmin herstel verkregen, zoodat Mevrouw Selier en dochter voor een paar dagen naar Batavia gingen ter raadpleging van een malaria-specialiteit. Te Batavia zijnde kreeg Mevr. Selier zulk een hevige attaque van malaria, dat zij in het Militair Hospitaal moest opgenomen worden. Toen de heer Selier daarvan het bericht kreeg spoedde hij zich naar Batavia, maar werd daar zelf ook weer ziek.

Hem werd daarop een certificaat uitgereikt voor overplaatsing naar een koel klimaat, en Garoet als standplaats aangewezen; dit bericht ontving de heer Selier op 19 December 1912, op welken datum zijn echtgenoote tengevolge der te Tjilatjap opgeloopen malaria overleed.

Zooals gezegd, is men niet zoo spoedig van de malaria af die men te Tjilatjap opdoet; dit was ook het geval met den heer Selier; den 3en Januari 1913 te Garoet gekomen werd hij na 3 weken weer ziek en kon dus geen dienst doen, waarop zijn chef direct een certificaat van hem eischte, om de wettigheid van zijn wegblijven van de school, wegens ziekte, door een geteekend attest van zijn behandelende geneesheer te bewijzen. - Deze eisch van zijn chef moet nader beschouwd worden.

Het feit dat men zich onder behandeling van een dokter stelt, *is* reeds het bewijs dat men ziek is, en het overleggen van een attest is dan absoluut onnoodig. En dat zijn chef *toch* de overlegging daarvan eischte, is alleen te verklaren, omdat men den heer Selier van simulatie verdacht.

Maar het certificaat *werd* overgelegd, en daarmede het bewijs geleverd dat hij *geen simulant* was, zelfs gaf de dokter hem een maand verlof wegens ziekte ter plaatse door te brengen.

En als nog sterker bewijs, dat de heer Selier niet simuleerde, moet worden aangeteekend dat hij tijdens zijn verlof toch 14 dagen zijn dienst op school deed, maar tenslotte liet zijn gezondheidstoestand dit niet toe. Hij had natuurlijk direct

verlenging van verlof kunnen krijgen, maar inziende dat zijn voortdurende absenties al te zeer het onderwijs zouden schaden, verzocht hij op 10 Maart 1913 ontheven te worden van zijn functie, *ingaande op den datum van indiening* van zijn request.

Hij beschouwde zich dus op 10 Maart 1913 als vrij man en vertrok met zijn dochter naar een familielid in de Molukken.

Maar het Departement van Onderwijs en Eeredienst beschouwde dit vertrek in afwachting van zijn ontslag als *desertie*, en zond hem als antwoord zijn ontslagbesluit in een envelop met het volgende adres:

Aan den oneervol ontslagen onderwijzer der 3de klasse D.K.N. Selier, enz., enz.

En nu vragen wij dit: heeft men ooit van zulk een schandelijke eerberooving gehoord, en aan welke eerlooze handeling heeft de heer Selier zich dan wel schuldig gemaakt?

De heer Schier wendde zich daarop tot den Gouverneur-generaal tot het verkrijgen van recht en zegt o.a. dit in zijn request:

'Ik tart den Directeur van O. & E. aan te toonen in welk opzicht ik in handel en wandel, zoowel in als buiten de school, aanleiding heb gegeven, waardoor een dergelijke berooving van mijn eer gerechtvaardigd wordt.'

Of de heer Selier eerherstel zal verkrijgen is zeer dubieus, want het onderzoek ter zake wordt niet aan onpartijdige personen opgedragen, maar.... aan den directeur van O. & E., die moet 'consideratiën en advies' geven, en dan weten wij precies hoe laat het is!! Een andere mogelijkheid is, dat het request onder het loodje is gelegd en de heer Selier nimmer eenig antwoord ontvangt. Dit is voor de Regeering het gemakkelijkst, en in den laatsten tijd de meer en meer gebruikelijke methode!!!

Daarom Heeren aanstaande ambtenaren in Indischen Gouvernementsdienst, spiegel U aan het geval Selier, treedt niet in dienst alvorens Uwe rechten bij de Wet geregeld zijn en er scheidsgerechten zijn opgericht, want gij loopt de kans het slachtoffer te worden van onrecht en willekeur.

A.....Z.

Overzicht van de Week.

I.
'Christelijke' hoogmoed
of
Als niets komt tot iet, kent het zichzelven niet.

De grijze ex-voorzitter en oprichter van den Christelijken Werkmansbond, de heer K. Kater, te Amsterdam, vierde onlangs zijn tachtigsten verjaardag. De Standaard, het lijf blad van dr. Kuyper en van diens 'kleine luyden', geeft daarvan een verslagje, waarin onder anderen het heuglijke nieuws voorkomt, dat.... *'niemand minder dan de oudminister Talma persoonlijk den jubilaris kwam gelukwenschen.'*

Is het niet kostelijk van 'christelijke' inbeelding, die uitdrukking 'niemand minder'? Omdat deze ex-dominee, van den meest gewonen stand, het gebracht heeft tot minister, daarom wordt zijn aanwezigheid op een feestvergadering van 'broeders in den Heere' door de 'christelijke' Standaard aangekondigd als gold het minstens een vorstelijk persoon. Ik heb altijd geleerd, dat de Bijbel ons voorhoudt hoe er geen onderscheid bestaat voor God tusschen laag, en voornaam, en hoe Christus-zelf dan ook steeds aanzat met tollenaren, zondaren en visschers, zonder zich daarop ook maar in 't minst te verhoovaardigen. - Zijn zóógenaamde navolgers echter maken den meest belachelijken ophef van de verschijning onder werklieden van 'niemand minder' dan ex-minister Talma.

Trouwens dr. Kuyper, de beschermeling van den rijken Groen van Prinsterer, is het ook nooit aan zijn bescheiden wieg gezongen, dat hij nog eens zou lekkerbekken met den ouden fijnproever (in verschillende opzichten!) wijlen koning Leopold van België. Geen wonder dus in zoover dat hij goedgunstig zijn partijgenooten óók wat gunt van 's werelds voornaamheid, door hun zoo'n genadige vermelding te geven.

Wat zullen deze broeders in Christus, deze kleyne luyden, - die alles slikken wat Kuyper hun voorzet, - vereerd zijn geweest met de komst in hun midden van 'niemand minder' dan de groote ex-minister, genaamd... Talma!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Nobele Ouderdom.

Men zendt mij het onderstaande courantenuitknipseltje:

De oude heer S. had in de boschjes van zijn dochter, - te Oranjewoud, voor tijdverdrijf ongeveer 200 lijsterstrikken gehangen. Den volgenden dag waren ze allemaal vernield. S. heeft bij de justitie aangifte gedaan.

Ik heb er niets bij te voegen. Het bericht spreekt voor zichzelf. Een dergelijk oud mispunt, dat 'voor tijdverdrijf' niets beters weet te verzinnen dan het boosaardig strikkenhangen voor niets-kwaadvermoedende vogeltjes, kan men slechts van ganscher harte gunnen dat hij nog menigmaal aldus wordt behandeld.

Eere dengenen die zijn strikken vernielden, en hem daardoor een welverdiende les toedienden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
't Vredespaleis.

Een Lelie-lezer schrijft mij:

Uwe Holl. Lelie lees ik met zeer veel genoegen, o.m. over het Vredespaleis de verschillende artikelen. Mag ik ter dier zake Uweledelgeb. even beleefd opmerken, dat de reclame buiten aangebracht U en velen met U genoegzaain inlichten omtrent de strekking e.a. van dit Paleis; de tuinaanlegger namelijk heeft zeer voorbedachtelijk een massa Papavers in dien tuin geplant. Momenteel verheffen duizende z.g. slaapbollen of maankoppen hunne stelen boven het zich rondom bevindende groen.

Gaarne breng ik deze opmerking van mijn lezer onder dealgemeene aandacht. Want inderdaad, het symbool der 'slaapbollen' is hier zóó treffend op zijn plaats, dat het wel der vermelding verdient. Het feestvieren is nu ten einde, de lintjes en ridderorden zijn uitgedeeld, de verschillende hoogwaardigheidsbekleeders hebben de eer (?) genoten aan het geld-afgodje Carnegie te zijn vóórgesteld, - en nu kunnen we dus verder rustig 'slaapbollen', - terwijl rondom ons alles zich bereidt ten oorlog, en terwijl we zelf Atjehers doodmaken, en de Franschen de Maroccanen uit-

moorden, en de Engelschen en Duitschers aan hunne koloniën de zegeningen van het evangelie en van de jenever brengen, onder bijstand van geweer- en kanon-vuur. - -

- - Bloei rijkelijk gij slaapbollen voor het Vredespaleis, bloei en vermenigvuldig u, *gij*-alleen vertegenwoordigt op die plaats van schijnheiligheid de wáárheid. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Vorsten-dank.

Niemand minder dan de psalmist, - wien wel niemand groote wijsheid zal durven ontzeggen, - heeft reeds gezongen in een der psalmen:

- Stel op Vorsten geen Betrouwen.

- Dat heeft óók de groote Oranje-vriend, graaf van Hogendorp, ondervonden. Reeds heeft men erop gewezen, hoe de oranjegezinde anti-revolutionaire 'Nederlander', opzettelijk, dat gedeelte uit Van Hogendorps levensgeschiedenis verzweeg, waarin wordt meegedeeld, dat de Prins, bij zijn terugkomst in het vaderland, hem, den zieke, aan wien hij zóóveel verschuldigd was, slechts ternauwernood wilde bezoeken, hem koel op een afstand hield, - omdat hij, Hogendorp, was een eerlijk man! Thans vestigt een lezer der Holl. Lelie mijn aandacht opeen courantenverslag (ik méén geknipt uit de Haagsche Courant), waarin het volgende relaas uit eene lezing voorkomt:

Hij was een hoogbegaafd Staatsman, Nederlander in hart en nieren, volkomen vertrouwd met wat Holland noodig had. Hij was een man van diep inzicht; maar.... hij was géén staatkundig genie. Hij miste menschenkennis, de gave om met menschen om te gaan, de gave om zijn eigen denkbeelden voor een wijle op zij te zetten, met 't doel gunstiger oogenblikken voor de verwezenlijking af te wachten.

Koning Willem I heeft hem dan ook op den duur niet kunnen en niet willen gebruiken voor 't groote werk dat wachtte. De Koning had geen sympathie voor hem. Hij vreesde misschien wel in hem den onbuigzamen regentenzoon, die wellicht later de rol van een Oldenbarneveldt zou willen vervullen. Hij was hem dankbaar, maar hij begeerde niet hem zijn volle vertrouwen te geven; hij wenschte géén algemeene overgave aan zijn ietwat lastige leiding.

Hogendorp is er door gegriefd geweest; de verwijdering was hem een bittere teleurstelling.

Natuurlijk! Om een vorst (en daardoor zichzelf) te dienen, mag men niet wezen beginselvast, noch onbuigzaam, moet men kunnen likken, vleien, onoprecht-handelen, zich weten te draaien naar alle winden. Zij, die dat niet kunnen, die vergaat het als Van Hogendorp, die worden uitgeperst als een citroen, en, als men hen dan niet meer noodig heeft, als nutteloos vuil weggeworpen.

Om den Prins, den weggejaagden Prins, te helpen terugkomen, om dáárvoor goed en bloed te wagen, daarvoor was van Hogendorp dezen vorst goed genoeg, maar om van den rijken Koning den dank en de eer te ontvangen, die hem van rechtswege toekwamen.... daarvoor werd hij dezen te.... gevaarlijk. *Omdat hij een eerlijk man was*.

Eerlijke mannen namelijk kan geen enkele vorst gebruiken in zijn naaste omgeving.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Zoo is het.

(Uit 'De Naakte Waarheid'.)

Historische Terugblik.
1813-1913.

Honderd jaren is 't geleden,
Dat de Onafhankelijkheid
In ons dierbaar lage landje
Van haar kluisters werd bevrijd!
Honderd jaar! - Ze zijn gevlogen,
Honderd jaar al zijn we vrij...
Juicht nu, vrije Nederlanders,
Dankt den Heere en weest blij!

Toen de Franschen tot ons kwamen,
Werden ze als Goôn vereerd,
En Oranje - zwaar geschrokken -
Is naar Engeland gesmeerd.
Niemand vroeg waar of-t-ie heenging,
Niemand smeekte: blijf at home!
Want we dansten met de Franschen
Vroolijk om den Vrijheidsboom.

Maar die vuile sans-culotten
Werden lastig op den duur,
En ze waren van betalen
Ook al niet zoo erg secuur.
Naar de duiten kon men fluiten
En de kleinste jongen weet,
Hoe de kuische Maagd van Holland
Tot het hemd werd uitgekleed.

Toen kwam Lewietje op de proppen
En, met hem, het koningschap;
't Werd ons zóó maar opgedrongen
Door zijn heer en broeder Nap.
Al wat rijmde toen en dichtte,
Juichte! - Bilderdijk incluis.
Lodewijk werd opgehemeld -
Net als thans 't Oranjehuis.

Lodewijk die was te goedig
Naar Napoleon z'n zin,
Toen ze samen heibel kregen
Lijfde hij ons bij Frankrijk in.

Onze taal moest toen verdwijnen,
En we spraken niks als Fransch -
Net als nù de Haagsche 'High life',
Die zich schaamt voor 't Nederlandsch.

Het Continentale stelsel
Maakte alles peperduur,
En van kostb're smokkelwaren
Stookte Nap een vreugdevuur. -
Thans is alles véél goedkooper,
Dat weet ied're huisvrouw wel;
Niemand klaagt meer over 'duurte',
Dank zij trosten en kartel.

Toen de keizer op bezoek kwam
Haalden we 'm onderdanig in;
Door voor hem in 't stof te kruipen
Toonden we onzen vrijheidszin.
Maar nauw was de man gevallen,
En Oranje weer terug,
Of we bogen toen voor hèm weer
Onze slappe slavenrug.

Honderd jaren is 't geleden,
Honderd jaar, 'n heele tijd...
Honderd jaren onafhankelijk,
Honderd jaren Nappie kwijt!
En in 't volk laait weer die geest op, -
(D'onvervalschte heldengeest) -
Als het zat is van jenever
En te keer gaat als een beest.
SATER.

VI.
Een toelichting.

Een Lelie-lezer maakt er mij op attent, dat het voor mij door een Lelie-abonné uitgeknipt couranten-artikeltje, inhoudend een versje ter eere van Napoleon (zie Holl. Lelie van 15 Oct.) ook zoo kan worden gelezen, dat het integendeel wordt eene vereering van den Prins. Het versje - aldus schrijft deze laatste correspondent - werd in twee kolommen afgedrukt toenmaals. Leest men de kolomregels achter elkaar, dan is de inhoud inderdaad geheel tegenovergesteld aan dien van het versje gelezen zooals de mij toegezonden courant het afdrukte, en ik het overnam. Wegens de toenmalige censuur - meent mijn correspondent - heeft de schrijver vermoedelijk zijn toevlucht genomen tot deze handige list. Zij die in het geval belangstellen raad ik aan de Holl. Lelie van 15 Oct. op te slaan. Den schrijver van de toelichting hierbij mijn dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Freule!

Het zij mij vergund, eenige beschouwingen tegenover de Uwe te plaatsen, aangaande den hoogstaanden enkeling tegenover de massa. Zeker, ik stem toe: de massa als zoodanig *is* laagstaand, dom, wreed, enz: zij *was* zulks, doch zal hoop ik *niet* zóó blijven.

Geloof? Zooals men wil. Welnu waarom ook niet? Ik geloof, ik heb vertrouwen in den vooruitgang van den mensch; in het 'steeds hooger' van het geheel der menschheid. Gelijk Nietzsche geloofde in den komst van den Uebermensch, Multatuli geloofde in de zegenpraal van zijn zaak, Ibsen in de Waarheid, Spinoza in de Rede, enz. zoo ook heb ik vertrouwen in de toekomst van de menschheid. Er is vooruitgang, ook wat de massa betreft, waar te nemen.

Wanneer wij den primitieven mensch vergelijken met dien van nu, dan zal men, hoe dan ook, vooruitgang moeten constateeren, al stem ik toe dat... ach in het No van 1 Sept. l.l. zei ik reeds wat ik dien aangaande te zeggen had. En toch, de individuen, welke de massa van heden vormen, zijn wèèr van een geheel ander gehalte dan die van weleer.

* * *

Die massa is in staat dingen te doen, welke ieder afzonderlijk achterwege zou laten. Het schijnt dat ongunstige personen gemakkelijk de massa beïnfluenceeren kunnen, terwijl anderzijds toch ook niet ontkend kan worden, dat het voorbeeld van hoogstaande enkelingen, de massa tot edele daden kan doen ontvlammen.[1)]

Eigenaardig is ook, dat de massa als zoodanig altijd met wantrouwen en achterdocht is bezield tegenover hoogstaande enkelingen. Iets wat ik vermeen dat hoofdzakelijk hierin zijn oorsprong heeft, dat die massa het streven dezer laatsten niet begrijpt.[2)]

Edelmoedigheid, onbaatzuchtigheid, het zich geven voor een ideaal, zonder zicht- of tastbare belooning in welken vorm dan ook, dat kan zij maar zoo niet accepteeren. Dit behoeft tijd, voor en aleer de massa kan begrijpen, dat er waarlijk zulke menschen zijn of waren.

De hoogstaande enkeling is meestal geen kind van zijn tijd. Hij is meest een te vroeg geborene. Hij leeft voor het nageslacht.

* * *

Hoe komt het nu, dat de massa zòò is als in het begin geteekend? Een aantal factoren zijn hiervan de oorzaak. Doch v.n. deze, dat men haar met alle mogelijke middelen stelselmatig 'er onder' houdt. Men houdt haar dom, men biologeert haar op alle mogelijke manieren; voedt haar met allerlei frasen en leugens; met spookbeelden welke haar met vrees vervullen.

En dan die hongerzweep! In èèn woord, vanaf de wieg tot aan het graf is die massa de speelbal van enkele sluwen en machtigen. Nooit of zeer zelden geeft zij uitvoering aan wat zij zelve voelt of denkt.

1) Men leze 'De menigte als misdadigster' van Sichele.
2) Zie Nietzsche's 'Alzoo sprak Zarathustra' Voorrede.

Moet dit zoo blijven? In ons aller belang - neen. -

Wij behoeven de massa niet te vleien, doch evenmin is het noodig haar te vertrappen of te negeeren. 't Is waar, die massa voelt niet wat hoogstaande enkelingen gevoelen. Zij voelt zich, zoo zij in haar stoffelijke behoeften kan voorzien, zoo zij haar pleiziertjes kan waarnemen, recht behaag'lijk.... en is veelal geneigd te spotten met het streven van zulke ‘dwazen’. In geval een deel dier massa gebrek lijdt, dan zal haar v.n. streven er op gericht wezen, het kost wat 't kost in haar behoeften te voorzien.

Al wat daar buiten ligt laat haar veelal koud. Het ergste dus, wat men haar verwijten kan is, en dat is niet gering te schatten - gebrek aan hart, karakter, gevoel en vooral aan zelfstandigheid.

De wil om te volharden in het bestaande, onwil om zich ‘de kop te breken’, zich moei te maken over dingen die toch niets geven eenerzijds; vrees voor het dagelijksch bestaan, zorg voor eigen welvaren, de voortdurende angst voor de hongerzweep, nog eens, dat zijn de v.n. oorzaken van het lage peil.

En dit zijn m.i. ook de v.n. factoren welke een gezonde groei ook dier massa belemmeren.

Negeeren wij nu die massa dan is er groote kans dat zij blijft zooals zij is en dat is tot aller nadeel. Niet vleien, niet vertrappen, doch haar prikkelen tot verzet tegen menschonteerende toestanden, waaronder zij leeft, hetzij door ‘te veel of te weinig’.

Wij dienen haar te wijzen op de hooge roeping ‘mensch te zijn’; haar te bezielen *met*, haar te doen gevoelen *voor* hoogere idealen.

Wij hebben haar te beduiden, dat er nog iets anders, iets hoogers is, dan zinsgenot, dan op te gaan in de gebruikelijke pleiziertjes van den dag. Wij hebben haar er op te wijzen dat het menschonteerend is, om in krotten en stegen te moeten verblijven.

Dat het menschonwaardig is, zich te voeden met wat afval van anderen. Dat het menschonwaardig is op stoffelijk, geestelijk en zedelijk gebied zich met het minderwaardige te vergenoegen. Wij hebben haar er op te wijzen, dat ook voor haar alles dààr is; dat zij medegerechtigd is tot aanzitten aan des levensdisch. Wij moeten het geloof in *eigen recht* bij haar opwekken; wakker schudden, verstoren haar vadsige rust.*)

Zij moet weten dat zij aanspraak heeft het leven *te leven*. Die massa moet als *zoodanig* uit elkaar worden gejaagd.

Die massa bestaat uit individuen.

Aan ons de taak het peil derzelve omhoog te voeren. 't Kan niet worden ontkend dat dit een voordeeligen invloed op allen moet hebben. En wie weet of er niet onder die massa hier en daar edele, hoogere naturen schuilen, die dan te voorschijn zullen treden, welke anders, indien wij haar links lieten liggen, verstikken zouden in de alledaagsche sleur. Zeker, deze zouden toch wel te voorschijn zijn gekomen. Ik weet dit wel. Doch de vraag: ‘Waar blijven toch de knappe kinderen*)?’ heeft nog altijd recht van bestaan. Zij verstikken in de massa, omdat de omstandigheden waaronder *wij allen* leven zoo ongunstig zijn. Stel daartegenover een massa die economisch onafhankelijk is, en gij zult zien dat dààrmee de v.n. voorwaarde van groei, òòk voor de hoogere, edele naturen gevonden is.

*) Zie ‘De geest van den opstand, Hoog boven de laagste’, bij J.G. Schipperus, Rotterdam.

*) Ideeen Multatuli.

* * *

Elk samenzijn van menschen bestaat uit de som harer individuen welke haar vormen. Noem dit samenleving, maatschappij, groepeering, gemeenschap, hoe dan ook, deze zal ten alle tijden juist zóó zijn als de som harer leden.

Naarmate deze een hooger peil bereikt hebben, naar die mate ook zal zich dat samenzijn kenmerken. Wanneer wij nu zonder meer de massa negeeren dan is het veelal onze schuld wanneer wij daarvan de wrange vruchten plukken.

Nog eens, wie zegt ons dat er onder deze massa niet hoogstaande enkelingen zich bevinden, die bij een weinig betere omstandigheden zich naar hun aard zouden hebben kunnen ontwikkelen?

Neen, nogmaals neen, wij hebben die massa om te vormen tot hoogstaande enkelingen. En dit niet uit liefde, uit nederbuigende, zoetsappige menschenmin, doch uit welbegrepen eigenbelang. Die massa zal anders zijn het struikelblok waarover zij die naar vooruit en omhoog streven zullen vallen.

* * *

Wij gaan tot de massa en trachten haar te bezielen, te doen voelen voor het hoogere, het schoone, dat gelegen is in het vervullen van haar roeping. Wij wenschen de belemmeringen uit den weg te ruimen op geestelijk, maatschappelijk en elk ander gebied; alles wat den groei belemmeren kan moet uit ons midden worden verwijderd. Wij brengen de massa, die ‘slechtweggekomenen’ geen blijde boodschap gelijk weleer de Christenen beweerden te doen, met hun verwijzen naar het ‘hiernamaals paradijs’. Neen, wij brengen haar de menschonteerende toestanden onder het oog: wij brengen ontevredenheid met het bestaande: opstand tegen het menschverlagende waaronder zij leeft. Wij brengen of trachten althans te brengen de zucht naar hooger, het steeds hooger, de zucht ‘zichzelf te zijn’. De zucht om als vrije, gelijkwaardige menschen met en naast elkander de aarde te bewonen: als even-gerechtigde. Wij willen een toestand scheppen waarin noch meesters ter eener noch slaven ter anderer zijde gevonden wordt. Zie dit is het wat wij bevorderen willen.

Zoo wenschen wij de massa, die breede laag van ‘onterfden op elk gebied’ omhoog te voeren en *eigenwaarde* aan te kweeken. Zoo zal die massa, hooger stijgende, niet meer zijn zooals zij heden is - doch zijn een verzameling van wezens die in volle mate de aanspraak mogen doen gelden op den naam van mensch.

Zoo zal de afstand, de reuzenafstand, die de hoogstaande enkeling - Brand, Dr. Stokman e.a. - van de massa scheidt, kleiner en kleiner worden. Zoo zal er wederzijdsche waardeering kunnen

komen omdat zij elkander hebben leeren begrijpen en verstaan.

Daaraan te arbeiden lijkt ons de schoonste taak.

B. DAMME.

II.
D.B.

Mijn dank voor Uw instemmende woorden. Op 't oogenblik wordt er voor 't onderwerp ‘liefde’ zooveel ruimte gevraagd en 't vraagstuk zoo geheel anders behandeld dan ik 't zie, dat ik 't niet het geschikte oogenblik vind om er nu verder op in te gaan. Ònze beurt komt ook nog wel eens en hoop ik dan wellicht nog eens met u samen ònze zienswijze te verdedigen.

‘EEN RUIMDENKENDE’.

III.
Een opmerking naar aanleiding van het artikel ‘Actualiteiten’ van den neer A.J. Servaas van Rooyen, voorkomend in No. 6 van dit blad (d.d. 6 Augustus 1913).

Inderdaad schrijft art. 28 der Successiewet beëediging voor eener aangifte en wel binnen één maand na de indiening der successie-memorie.

Bij niet-voldoening aan dit voorschrift wordt door den nalatige voor iedere week verzuim een boete verbeurd van *f* 25. -

Bevatte de wet omtrent dit punt geen nadere regeling, dan zou zij zeer zeker ‘hardvochtig’ genoemd kunnen worden.

Gelukkig echter komen in die wet ook meerdere artikelen omtrent de eedsaflegging voor, o.a.

Art. 32, luidende:

Ingeval van ziekte, afwezigheid buiten het Rijk of andere wettige reden van verhindering, kan de eed, met toelating van den Minister van Financiën krachtens een bijzondere volmacht worden afgegled voor den kantonrechter ter keuze van den lasthebber.

Dezen weg had m.i. in het door den Heer Van Rooyen besproken geval moeten worden gevolgd. Hooge kosten zijn hieraan geenszins verbonden.

Een eenvoudig rekest aan den Minister, een simpele volmacht en een geneeskundige verklaring, inhoudende, dat de betrokken persoon tengevolge van ziekte niet in staat is zich naar het Kantongerecht te begeven, zie hier alles wat wordt vereischt.

De kosten beloopen *eenige guldens* en hiervoor behoefde bedoelde dame zich toch niet aan levensgevaar bloot te stellen

Het gewraakte artikel lijkt mij, althans voor leeken, ‘*hardvochtiger*’ dan de wet.

C.H.W. MEIJER,

cand. Notaris.

Varia.

Stads-Idylle.

Dezer dagen kwam ik tegen 't vallen van den avond door de Hemsterhuis-straat en trok daar mijn aandacht 'n midden op 't verhoogd voetpad (in ons zoo mooi, rijk en krachtig Hollandsch: 'trottoir' genoemd!!) zittenden midden-soort groote hond, blijkbaar heel wat 'rassen' in zich vertegenwoordigende. 't Dier zat met opgeheven kop, onafgebroken te staren in de verte. Opeens schiet hij als 'n pijl uit een boog vóóruit en holt 'n huiswaarts keerenden werkman, erg vuil en smerig door z'n werk, tegemoet, springt zóó hoog tegen 'm op, dat ie 'm in z'n gezicht kan likken en was zóó uitgelaten dol-blij, dat ie z'n baas weêr bij 'm had, dat de baas haast niet voort kon loopen. Ik bleef staan en.... genoot! 'k Sprak den vuilen werkman aan en zei:

'Zeg vrind, wat ben jij 'n rijk man, bij 't *genot* van zóóveel liefde en trouw, die niet met geld te koop zijn'....!! Ben je 'wel ooit in je leven zóó verwelkomd door je vrouw of kinderen?' 'Nee, meneer, daar het U gelijk in' antwoordde de baas, 'zóó-iets het men alléénig maar van 'n hond; zóó zit ie me alle avonden op straat op te wachten, tegen dat ie weet ik op komst ben.'

Ik wen schte den waarschijnlijk stoffelijk armen maar daarentegen door 't dagelijks ondervinden van honden-trouw en liefde zoo rijken werkman goeden avond en ging door. Toen 'k nog eens omkeek, stond de man *mij* na te kijken, terwijl z'n niet 'ras'-hond voortdurend blaffend en springend z'n baas liefde bewees!

De werkman nam nòg eens z'n pet voor me af en wisselde 'n blik van verstandhouding. Waarschijnlijk ging 't bóven zijn begrip, dat 'n meneer hèm op straat aansprak en met hem meê gevoelde, wat echte liefde en trouw is.!

De *z.g.* 'Christelijke menschen' noemen zoo'n spontane handeling als de mijne: excentriek. Ja, zóó is de thans oude man zijn geheele leven door geweest en ontelbare malen in véèl opzichten excentriek genoemd, gelijk 'men' o.a. óók Freule Lohman zóó noemt, òmdat zij en hij anders denken, voelen, handelen dan: Jan Rap, dan de groote 'men'!

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer

gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Theorie. - Gij vraagt mij, in Uw zooeven door mij ontvangen schrijven, Uw brief niet in bijzonderheden te beantwoorden, teneinde U niet te verraden, enkel slechts te willen meedeelen of ik Uw beschouwing aangaande de liefde (zie het artikel van den heer Servaas van Rooyen) deel, ja of neen. Mij dunkt, lieve Theorie, indien gij mijn roman: Ik zeg de Waarheid goed hebt begrepen, dan kan het voor U niet twijfelachtig zijn of ik deel volkomen Uw opinie, namelijk dat de normale vrouw nimmer enkel door passie alléén wordt verleid. Zeg ik niet uitdrukkelijk in dien roman, dat Kate de Brienne Steinberg in zichzelve voelt hoe hetgeen haar weêrhoudt zich den man te geven die haar begeert niet is 'fatsoen,' noch iets van dien aard, maar dat 'inwendige' iets, dat geen naam heeft maar dat haar waarschuwt hoe de enkele zinnenbevrediging zonder hoogere liefde tenslotte niet in staat is te voldoen. En, wijst zij dientengevolge ook niet alle tot haar komende aandriften en begeerten terug uit dat instinctmatige vrouwgevoel, dat gij-ook verdedigt, en, niettegenstaande zij geenszins zelve vrij is van hartstocht en van zinnelijke - en m.i. in de normale vrouw normale - behoeften. - M.i. beschouwt de heer Servaas van Rooyen deze quaestie uit zijn man-oogpunt, en stelt hij zich dientengevolge in zijn gedachtengang de vrouw voor in hare diepste gevoelens zoó te zijn als de manzelf voelt. Dáárin zit 'm de fout van zijn redeneering. - Ik ga opzettelijk niet verder in op Uw brief om bovengenoemde reden, die gij-zelve opgeeft. Hartelijk gegroet.

Piet. - Ik herinner mij zeer goed die geschiedenis van het door U bedoelde stukje. Dat de inhoud daarvan zooveel overeenkomst heeft met Het Penningske der Weduwe herinner ik mij *niet* meer, omdat het eerstgenoemde stukje reeds lang is geplaatst. Intusschen vind ik vernietiging van dat laatste artikeltje zeer zeker de meest aanbevelenswaardige oplossing, waartoe ik dan ook zal overgaan. De door U aangekondigde 'beschouwing' zal ik te zijner tijd gaarne ontvangen.

Mej. D.W. te Haarlem. - Ik hoop dat dit antwoord onder Uw oogen komt, daar ik vermoed dat gij geen lezeres zijt. Voor dergelijke onbeduidende korte 'schetsjes' namelijk heeft de Holl. Lelie geen ruimte beschikbaar. Wegens het niet-insluiten van frankeer-zegels heb ik het schetsje terstond vernietigd.

Leo. - Ik neem een vroeger ps. van U, daar gij geen nieuw opgeeft. Ingevolge Uw laatste kaart vernietigde ik die láátste zending. Het is beter geen Holl. vertalingen van dien aard te bespreken. Daartoe is de plaatsruimte te beperkt.

C.B.-V. - *Ik* begrijp Uw briefje niet heel goed - en ik vermoed dat *gij* mijn roman in 't geheel niet hebt begrepen. Maar in elk geval dank ik U zeer voor Uw blijkbaar zeer goede bedoelingen.

M.H.B.-van R. - Nu is het geschenk voor mij van dubbele waarde, nu gij-zelve dus de vervaardigster zijt, en òòk het schild is geteekend door iemand die ik ken. Nogmaals hartlijk dank. - Ja, dat geloof ik met U, dat zij die mij goed lezen een kijk krijgen op mijn ware persoonlijkheid, maar er zijn natuurlijk heel wat menschen, die, hetzij opzettelijk hetzij te goeder trouw, dit niet doen, mij goed-lezen Intusschen, dat lot heb ik gemeen met elkeen die zich geeft in het openbaar, en de groote voldoening van zoo heel dikwijls goed te worden begrepen, welke ik steeds meer ondervind, weegt ruimschoots daartegen op. - Gij schrijft dat de ziels-toestand van een mensch geheel afhankelijk is van zijn lichamelijken toestand. Maar m.i. gaat die regel niet op. Hoevele ziekelijke zwakke, lijdende menschen brengen niet zeer groote dingen tot stand, en kenmerken zich door een frisschen, gezonden geest, terwijl daarentegen een lichamelijk zeer gezond iemand menigmaal zich onderscheidt door een zekere laag bij den grondsche levensopvatting, alsof juist die gezondheid hem onvatbaar had gemaakt voor het hoogere levert. Zeker, er is òòk menigeen die, zich toegevend aan alle mogelijke zenuwkwaaltjes, daardoor een last wordt voor zijne omgeving, maar ik spreek nu van wezenlijke zieken, en het wil mij voorkomen dat men slechts behoeft na te gaan het intiemere leven van zeer vele door hun groote beteekenis op allerlei gebied uitmuntende mannen en vrouwen, om tot de conclusie te komen dat deze lang niet allen beschikten over eene sterke gezondheid, integendeel dat van de meesten hunner geldt: een sterke ziel in een zwak lichaam. ‘Stemmingen’, ja, die zijn natuurlijk geheel afhankelijk van onze oogenblikkelijke meerdere of mindere mate van gezondheid. Op een ‘stemming’ heeft voor mij-persoonlijk het weer ook steeds sterken invloed. Onze sombere, zware, lood-grijze luchten vind ik wanhopig neerdrukkend, even neerdrukkend als b.v. storm en wind, die mij ook steeds neerslachtig stemmen. - Ja, ik-ook vind de vrouw ten eenenmale ongeschikt tot het uitspreken van vonnissen als rechter, ik geloof beslist dat zij daarvoor veel te subjectief is, en zich veel te dikwijls laat leiden door bijoverwegingen, welke niets met de zaak-zelve te maken hebben. - Het slot van Uw brief vind ik voor U zoo vreeselijk dat ik er niets van durf te zeggen. Ik wist heelemaal niet dat daarvan sprake was. Wanneer gij gelegenheid hebt, schrijf er mij dan eens iets méér van. Hartelijk gegroet.

Aja. - Voor den heer S.v.R. wil ik Uw briefje aan mij, voor zoo ver het hem geldt, in zijn geheel overnemen: *Ik kan niet nalaten even, door middel van U, den heer Servaas van Rooyen een compliment te maken voor zijn leuke, pittige wijze van beantwoording van het artikeltje van mevrouw Wierdels van N. (gedachtenw.). Ik voor mij geef hem volkomen gelijk, maar zou het een gevaarlijke moraal vinden om voor iedereen te aanvaarden*.

Ik beloof U dat ik U zoo spoedig eenigszins doenlijk een beurt zal geven; om U niet te verraden laat ik den verderen inhoud van Uw briefje onbeantwoord. Vriendelijk gegroet.

J.M. - Gij zult mijn vorig antwoord aan U reeds hebben gelezen. Zooals ik in de noot o.a. reeds zeide, ik ontving daarna nog Uw latere kaart, en ben U zeer dankbaar voor Uw vriendelijke woorden over mijn roman en de beteekenis voor de toekomst van den inhoud daarvan. - Gij behoort tot die vrouwen, die in dit opzicht eene eigene innerlijke overtuiging bezitten, en die durven uiten, waar de meeste vrouwen integendeel op dit punt zichzelve blinddoeken, en het voor 'rein' houden zich te omhullen met een doorzichtig waas van quasi-onschuld en quasi-vergeestelijking, enz, enz. Heerlijk voor U van die goede tijding steeds!

Mevr W. v/d. M. - Hartelijk dank voor de kaart. Inderdaad, ik heb in lang niets van U gehoord. Ja, die oogen zijn mooi, van dien hond rechts. Honden-oogen zijn inderdaad bijna altijd aandoenlijk-geheimzinnig-trouw. Er is in hun blik zulk een wereld van liefde en toewijding gepaard aan een wondere melancholie die ook de meest-vertroetelde en best-behandelde hond nimmer geheel en al mist.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw drie kaarten. Die van het Volendammertje, met die poes neven zich, is allerliefst; een echt leuk, lief ventje; zulk een kaart is een gunstige variatie op het eeuwige genre van Volendammers, waarop de vreemdelingen worden vergast, en die men op alle Engelsche reclame-platen kan vinden. Ook heb ik nog Uw vriendelijken brief te beantwoorden. Hoe heerlijk dat het U nu weer beter gaat; dat besluit van U leek mij ook terstond bijzonder verstandig. Ik kan mij zoo levendig voorstellen dat gij - na Uw vroeger leven - het niet hebt kunnen uithouden zonder althans één viervoeter bij U. Gij hebt ineens zóóveel moeten missen, dat gij m.i. er wijs aan geedt U althans dat eene terug te geven wat gij-U-zelve nog kunt schenken, namelijk het gezelschap van een dier. - Neen, het 'Leven' lees ik niet geregeld, maar indien gij mij het nommer opgeeft waarin Uw schetsje voorkomt, dan wil ik het gaarne bestellen en lezen. - Ja ik ook heb Johanna van Wonde indertijd hoogelijk gewaardeerd om haar Jong-Hollandsch-Binnenhuisje, maar de Lelie wilde onder hare redactie niet anders zijn dan een jonge-meisjes blad, terwijl ik haar, in overleg met den uitgever, veranderde in een gewoon weekblad voor volwassenen. Indien er nu nog steeds hier en daar kwaadwilligen zijn, die, uit jaloezie, steeds blijven doen als of zij dit niet weten, dan haal ik-voor-mij de schouders op om dergelijk soort van unfaire concurrentie door het verspreiden van leugen en laster. Zeker, de uitgever en ik zouden rechtens dengenen kunnen vervolgen die zulke onwaarheid drukken. Maar waartoe? 'Het kan ons niets schelen. Want de Lelie is bekend genoeg om voor haar-zelve te spreken. Ja, lieve Nora, - goede raad is duur wat aangaat het 'voorzichtigzijn' in ons klimaat. Professor Schott gaf mij bij mijn afreis den raad veel frissche lucht te zoeken, maar niet uit te gaan in mist, noch in wind, noch in vochtigheid. Ik antwoordde hem dat ik in dat geval dan wel den geheelen winter, ja eigenlijk het geheele jaar (maar 's zomers ben ik niet hier) zou moeten thuisblijven! -

- Uw vraag naar aanleiding van die nieuwe auteurswet is meer eene voor een jurist dan voor mij. Want er valt achter elke wet zoovele haken en oogen te slaan, dat alleen een jurist U kan zeggen in hoeverre gij hier onwedersprekelijk *recht* hebt. Zelfs dan echter nog als dit het geval is, zult gij de zaak toch moeten schikken in goedheid met den uitgever in quaestie, want, indien deze blijft weigeren, dan hebt gij geen ander dwangmiddel dan een proces, en de onkosten daarvan zijn voor U oneindig veel

grooter dan het geringe voordeel dat gij te wachten hebt van een eventueele uitkeering. Daarom geef ik U den raad bij den bewusten uitgever aan te kloppen niet een beroep op zijn rechtvaardigheidsgevoel, of anders iemand op hem af te sturen die hem overtuigt van zijn ongelijk. - Ja, de geschiedenis van Manuel van Portugal en zijn jonge vrouw en hare plotselinge ziekte is ongetwijfeld een zeer geheimzinnige. Mij is het vooral opgevallen dat de Koninginmoeder van Manuel zoo stiekem in Evian lesbains is blijven zitten gedurende die geheele ziekte, in plaats van bij haren zoon en schoondochter over te komen. Natuurlijk laten de groote Bladen zich geen van alle éérlijk uit, en kunt gij hunne berichten even weinig vertrouwen als de zoogenaamd-eerlijke bulletins van de behandelende geneesheeren. Maar evenmin kan men maar dadelijk geloof slaan aan de praatjes van àndere zijde, van kwaadwilligen en lasteraars. Het beste is af te wachten of het wáár is, dat de prinses nu toch nog met haren Manuel naar Twickenham zal vertrekken, dan of zij, zooals de eerste lezing luidde, zal achterblijven bij hare ouders bij wien zij thans vertoeft op het slot te Sigmaringen. In dat laatste geval is er natuurlijk alle reden aan te nemen dat er iets meer en iets ergers is gebeurd dan een gewone ongesteldheid. - Overigens, lieve Nora, moet ik U, die nog wel zelve zúlk een groote dierenvriendin zijt, met nadruk wijzen op het *onrecht* dat gij den dieren aandoet door, in verband met bovenstaande geschiedenis, te schrijven: Wat een zwijn! Neen, géén zwijn! *Wezenlijke* zwijnen drinken geen jenever, liggen niet - zooals o zoo vele onzer heeren rechters, doktoren, dominees, hoogleeraren, enz., het als studenten dagelijks deden - bezopen van sterken drank in de goot of in hun bed, en leven ook geenszins op eene vuilpoetsige en onnoembare ziekten te weeg brengende wijze, zooals alweder o zoo vele hoogstfatsoenlijke ‘heeren’ het wèl doen. Daarom, spreek s.v.p. nimmer in zulke en dergelijke gevallen van ‘beestachtig’ of van ‘zwijnerij’, enz.; de beesten, de zwijnen incluis, leven *reiner* dan de menschen, in elk opzicht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In ‘Ged.w.’ van 29 October heb ik slechts vijf van de zes punten, besproken door Dr. W. Zuidema, toegelicht, want over n°. 3 van zijn punten: *Hysterie*, meende ik als *niet*-medicus geen oordeel te mogen vellen. Mijn toelichtingen moeten dus, anders genommerd worden, en wel: 1. veelwijverij; 2. paardrift; 3. hysterie; 4. ‘Lucelle’; 5. huwelijkskeuring; 6. celibaat.

Den Haag, 30/10 1913.

A.J.S.v.R.

12 November 1913
27ste Jaargang.
No. 20.

Berichten.

Wegens den overvloed van actueele stukken, en wachtende copie, verschijnt deze Lelie in dubbele grootte: van 64 in plaats van 32 kol.
Redactrice Holl. Lelie.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Zelfzucht en Materialisme in Praktijk.

'**T** is een woord van groot verstand, eenmaal door den Grooten Meester gesproken: ‘Waarin gij Uw naasten oordeelt, o mensch, oordeelt gij U zelven.’ Indien er iets in staat is ons te verleiden ons subjectief gevoel den vrijen teugel te vieren, dan is het wel deze psychologische uitspraak, die ons onwillekeurig de drie komieke woordjes ontlokt: *Zoo is het!*

Inderdaad, wij, menschen, beoordeelen elkander vaak naar een zeer zelfzuchtige maatstaf. Wij zijn, helaas, maar al te zeer geneigd elkaar te beoordeelen naar de

verhouding waarin wij tot elkander staan. Van die verhouding is ons oordeel dikwijls geheel afhankelijk.

De neiging in ons om, *tegen alle waarheid in*, partij te kiezen *vóór* vrienden is even sterk in ons, waar het er op aankomt *tegen alle waarheid in* partij te kiezen *tegen* vijanden.

Laat men ons niet het minste kwaad vertellen van hen tot wien wij in een goede verhouding staan, of aanstonds hebben we het vergoelijkend of verdedigend woord op de lippen. ‘Heb-je 't gezien?’ zoo vragen we, tartend, den aanklager. ‘Niet? Nu, dan zal

't wel 'n praatje wezen. 'k Zou 't maar niet verder vertellen; er wordt zooveel verteld.'

Daarentegen volgen we een geheel omgekeerde gedragslijn tegenover hem die wij niet mogen lijden onzen vijand, die wij onuitstaanbaar vinden. Dan is *niet* onze eerste vraag: 'Heb je 't gezien?' Integendeel. Dan zijn we gewoonlijk gretige luisteraars, interrumpeeren den lasteraar niet, scherpen eerder zijn herinnering en bevestigen allicht met een hoofdknik zijn verhaal:

'Ja, dat zal wel zoo wezen', heet 't dan.

'Dat 's net iets voor hem!'

'Daar zie ik 'm nu juist voor aan!'

Of we doen 't zelfde door blikken en gebaren of bedekte toespelingen:

'Hm.... ja juist.... 'k weet 't ook wel.... 'k weet er alles van.... enfin, 'k wil er maar liever niets van zeggen, maar.... neen, 'k wil er maar van zwijgen.' En dan hebben we niets gezegd met woorden maar met blikken en gebaren des te meer. 't Is er mee als, in Shakespeares Hamlet, Polonius zichzelf bekent:

> ....Vaak zijn we laakbaar,
> 't Is niet te loochenen; want met vroom gebaar,
> Een kleur van godsvrucht, oversuik'ren wij
> Den duivel zelf

En gelijk het nu gaat met de beoordeelingen der menschen onderling zoo gaat het ook met de beoordeeling der zaken om ons heen. Wat met ons belang strookt plegen wij als regel goed, wat tegen dit belang ingaat, slecht te heeten. Vooral op maatschappelijk terrein is dit zoo. Maar ook op het terrein der ideeën en der zedeleer.

De geschiedenis is rijk aan voorbeelden die ons aantoonen hoe vorsten, en als gevolg daarvan geheele volken, van godsdienst veranderden op een enkel moment, omdat de stoffelijke belangen dit eischten. Nog onlangs hebben we 't merkwaardige schouwspel gezien hoe daar, terwijl de Paus en de hooge geestelijkheid te Rome de wapenen der Italiaansche troepen zegende, het hoofdorgaan der Duitsche katholieken den Turken succes wenschte bij hunne verdediging tegen den Italiaanschen roover die hen besprong - een tegenstrijdigheid, niet slechts in de opvatting van goed of kwaad, maar ook in de gedragingen der leiders der katholieke kerk, die maar eventjes in een oogenblik breken met wat steeds over de gansche katholieke wereld heen als eenig juiste gedraging van het verongelijkte pausdom tegenover Italië (als koninkrijk) is verklaard. Immers het raadsel is ook hier weer opgelost wanneer men het zoekt in de materieele belangen. De Romeinsche Bank toch, de instelling die bij allerlei Italiaansche ondernemingen in Tripolis voor een belangrijk bedrag belang heeft, wordt voor een goed deel gedreven door geld afkomstig uit het Vaticaan en van de hooge Italiaansche geestelijkheid. Zij zijn het, de hooge kerkvorsten, wier kapitaalbelangen in Tripolis te vinden waren, belangen die eerst dan het best gedreven konden worden, wanneer Italië de regeermacht in Tripolis verkreeg. Daarom werd openlijk partijgetrokken voor de brutale roofpolitiek van Italië, een politiek, die ook alweer op grond van welbegrepen eigenbelang door de Duitsche katholieke kerkdienaren als uit den Booze werd voorgesteld.

Wat zoo voor de buitenlandsche politiek geldt, dat geldt ook voor de binnenlandsche. De maatschappelijke, materieele belangen zijn het, die tenslotte alles beheerschen. Zoo zijn het ook de begrippen en ideeën die door onze stoffelijke belangen worden gevormd. En de daden van alle partijen, (ook van de socialistische)

worden door de maatschappelijke belangen bepaald. Het verschil tusschen de sociaal-democratische Arbeiderspartij en de burgerlijke partijen is dan ook in dit opzicht slechts hierin gelegen, dat de eerste rondweg en eerlijk erkent dat het de economische en materieele belangen zijn die haar drijven, terwijl de andere partijen daarvan niet hooren willen en, braaf als ze willen schijnen (ook al weer uit welbegrepen eigenbelang) ons schelden voor: Stofvergoders! Platvloersche egoïsten! Lieden zonder geweten! Zonder besef van de groote beteekenis der geestelijke en zedelijke krachten die in de kerk en den godsdienst zijn belichaamd, en die voor den mensch (den arbeider incluis) van veel grooter waarde zijn dan al die aardsche dingen (waarvoor de heeren kerkelijke kapitalisten zich zoo warm maken).

En juist van deze burgerlijke braafheid geldt dan ook zoo treffend raak het woord van Jezus Christus: 'Wat ziet gij den splinter in uws broeders oog en den balk die in uw oog is merkt gij niet.'

In de praktijk toch, (we zagen het reeds met een enkel voor de hand liggend voorbeeld hierboven) zijn er geen grooter *stofvergoders* dan de kerkelijke en liberale kapitalisten. De kerkelijken vooral. Deze schelden ons met een schijnheilig gezicht voor stofvergoders, *juist* om hierdoor hun stoffelijke belangen des te beter te kunnen dienen, te weten om de arbeiders te verdeelen, voor hen te ver-

bergen het feit, dat alle arbeiders gelijkwaardig belang hebben en derhalve ook in de organisatie bij elkaar behooren en in de allesbeheerschende tegenstelling: '**arbeidkapitaal**' aan de zijde van den arbeid moeten staan.

En 't is dan ook opmerkelijk hoe deze brave geestdrijvers, bij hun ontkenning van de waardij der materieele belangen voor het gansche leven in vollen omvang, nimmer met feiten komen maar steeds tot losse beweringen en scheldwoorden, die hun armoede aan argumenten bewijzen, hun toevlucht nemen, terwijl de feiten van den dag, (de ruwe werkelijkheid) hen steeds maar al te duidelijk veroordeelen en in 't ongelijk stellen. Want - om bij het bovenaangehaalde voorbeeld te blijven - in den Italiaansch-Turkschen oorlog is weer duidelijk gebleken hoe de Italiaansche regeering weer, als alle kapitalistische regeeringen, de gehoorzame dienaar was van het groot-kapitaal, dat zij gedwongen zijn datgene te doen wat het kapitaal eischt, onverschillig of het gaat tegen den godsdienst in of niet. Om klasse- en kliekbelangen, zelfs van enkele kapitaalvorsten te dienen, offert 'Vader-Staat' geld en levens, afkomstig uit de arbeidersklasse, die overal den greep van het kapitaal (dat praktijkmaterialisme) voelt, die zelfs met haar leven den vollen cijns aan den wreeden geldgod betalen moet.

Daarna de oorlog tusschen de Balkanstaten. Deze christenvolken, eerst onder kruisbanier en kruisleuzen optrekkend tegen den 'afgodischen Turk', daarna, bijna in verbond met den 'afgodischen Turk' elkaar bevechtend en het grondgebied betwistend. Wat anders dan *materieele* belangen waren het die hier den doorslag gaven, ondanks den *geestelijken* opzet van 't geval?

Helaas, Tripolis, Marokko en de Balkanstaten wijzen er maar al te duidelijk op waar het heengaat, wijzen er onmiskenbaar op, hoe het imperialisme de niet te ontkomen uitweg is voor het kapitalisme en dat de kapitalistische ontwikkeling steeds meer de imperialistische politiek op den voorgrond dringt en waar nu het militarisme de eenig-noodzakelijke stut en voorwaarde voor het imperialisme is, daar is de verwachting, dat *door arbritage* beteugeling van het militarisme mogelijk is, reeds te voren veroordeeld. De concurrentie stelt op dit gebied den grooten Mogendheden tot voorwaarde zoo sterk mogelijk bewapend te zijn tegenover elkander bij hun wedijver in imperialistische politiek. Is Duitschland ter zee zwakker dan Engeland, het moet zijn meerdere worden, althans zoo dicht mogelijk zijn mededinger op de hielen zitten. En een Europeesche statenbond - waarvan we een miniatuur-beeld in het Balkanverbond zagen - zou, - neem aan dat die mogelijk ware - hieraan niets veranderen. Integendeel, hij zou tegen een dito Aziatischen of Amerikaanschen Bond op dezelfde politiek zijn aangewezen. Juist omdat het imperialisme onafwendbaar is en op den duur de Europeesche, ontwikkelde kapitalistische landen meer en meer door hun stelsel gedwongen worden daden van imperialisme te verrichten, moet ieder hunner trachten in dezen wedloop den ander vóór te blij ven.

Vandaar de steeds stijgende, dolzinnige uitgaven voor leger en vloot. Vandaar de millioenen en millioenen die elk jaar door de groote mogendheden meer worden uitgegeven dan het vorig jaar, lasten die het volk haast niet meer kan opbrengen en waardoor verbittering, rechtmatige verbittering wordt gezaaid in duizenden harten, wijl de belastingen, inzonderheid die op eerste levensbehoeften, tot de fabelachtigste hoogten worden opgeschroefd, waardoor bij slechte jaren, als de prijzen der levensmiddelen ook nog door slechte oogsten en tegenslag omhoog gaan, de honger

de massa aangrijnst, en hongeroproeren voorkwamen en alles er duidelijk op wijst dat het op den duur zoo niet langer gaat.

Het kapitalisme heeft dan ook zijn hoogtepunt bereikt. Het heeft het imperialisme en daarmee het geweld-brengende militarisme moeten ontketenen om staande te blijven en daardoor, haars ondanks, de klassetegenstellingen nog meer verscherpt. Het *praat* over vermindering van bewapening, over arbitrage en vrede. Het zou die mooie dingen wel willen, *maar het kan niet*. Het heeft geen oplossing voor de moeilijkheid, waarin het eigen stelsel het voerde. Dit is de grootste débacle van het kapitalisme. Die oplossing evenwel is er. Zij is te vinden in het internationaal socialisme, wanneer men tegenover militarisme en imperialisme, (beiden bestaansvoorwaarden van het kapitalisme) *niet* stelt arbitrage, maar **Socialisme**.

H. VISSER.

Pers-ervaringen.

Toen de vorige Burgemeester van Delft het thans gevleugelde woord sprak: '*die eeuwige pers*', stak er in *de pers* een storm van verontwaardiging op. 'Hare Majesteit de Koningin der aarde' was in haar wiek geschoten, en indien zij de macht der vergelding had gehad, zou die beste brave burgemeester minstens den vuurdood hebben moeten ondergaan.

Sedert dien tijd zijn meerdere stemmen opgegaan over pers-manieren, pers-misbruiken, pers-tekortkomingen, en omdat ook het onderwerp in de Hollandsche Lelie, in den laatsten tijd, meermalen ter sprake is gebracht, wil ik mijne *ervaringen* op dat gebied eens mededeelen.

In 't algemeen dient getuigd te worden, dat *de* pers nog *vrijwel* onafhankelijk is, hoewel ik geloof, dat door de politieke en godsdienstige partijen, die hoe langer hoe scherper tegenover elkander staan, die onafhankelijkheid op den duur ingeboet wordt. Voor een 'Wilde' is in 't geheel geen plaats meer, en alleen indien die 'zonderling' *de* partij in 't gevlei komt, wordt zijn geschrijf nog aangenomen of geduld. Zelfs een repliek, na een aanval, wordt niet altijd aangenomen, en daarom zou ik als eerste pers-usance willen zien aangenomen het Belgische stelsel, waarbij ieder aangevallene het *recht* heeft zijn wederwoord ter verdediging in hetzelfde blad te doen opnemen.

Zoo denkt men er in ons land nog niet over.

Een voorbeeld[1]. Een onbesuisd beoordeelaar vliegt op zekeren dag het Gemeentemuseum, - toen nog onder mijn beheer - binnen, en heeft de brutaliteit een afgesloten zaal, waarin werkzaamheden geschiedden, in te dringen. Een heftig courantartikel was daarvan het gevolg, en toen ik door derden er opmerkzaam op werd gemaakt, werd mijn *bezadigd* antwoord geweigerd, dat meer een historische beschouwing was, dan een repliek, - eenvoudig geweigerd omdat het *te lang* was; ik moest *evenveel* regels gebruiken, als mijn aanvaller. Nota bene!

Van toezending van een nommer der courant, waarin de aanval stond, was noch van de zijde van den aanvaller, noch van die der redactie maar even gedacht. Ik kon zelf een nommer koopen, om te weten, wat er tegen mij beweerd was.

Nu weet ik niet, of het Belgisch 'droit de réponse' medebrengt de *verplichte* toezending van een nommer van het blad, dat aanvalt, hetzij díe aanval redactioneel is, of door een inzender geschiedt, maar het komt mij voor, dat het toch niet meer dan billijk is, dat men door de toezending van een bewijsnummer kennis krijgt van den aanval en dien niet bij toeval moet te weten komen.

Zoo gebeurde het onlangs, dat een *would be* humoristisch correspondent van een Amsterdamsch blad een aardigheid ten beste gaf over een door mij opgeworpen plan om de Haagsche kleuren in eere te herstellen. Gelukkig nam een locaal blad die geestigheid(?) over en nu bracht een aldaar wonend vriend ze te mijner kennis, waardoor ik gelegenheid kreeg om van leer te trekken. Ik moet zeggen het Amsterdamsche blad nam onmiddellijk mijn 'tegenstukje' op, maar, hoewel ik 't beleefd vroeg, werd mij geen bewijsnummer gezonden. Ik moest naar de kiosk gaan en het koopen. Zie dat zijn pers-manieren die te laken zijn, maar er zijn nog andere.

Ik heb voor mij liggen eene briefkaart van 18 December 1912. Zij luidt: 'fol. 433; Geachte Heer, gaarne plaats ik uwe bijdrage over..... Het zal wel een paar maanden duren voor er ruimte komt!'

1) Ik noem geen namen, tenzij men mij door onhebbelijkheden daartoe dwingt.

Ik deed den redacteur een rappel toekomen, ongeveer Juli 1913, en verzocht in elk geval de door mij bijgevoegde photo terug. Tot heden weet ik nog niets. Ik zal nu wachten tot 18 December 1913, en zal dan dien redacteur gelukwenschen met dit heugelijke jaarfeest!

Er bestaat ook bij enkele redacties een zucht om, indien de schrijver niet tot het kliekje behoort, *ongelezen*, haast zou ik zeggen *ongezien* de aangeboden bijdrage *keerend* terug te zenden, hoewel zulk eene *keerende* terugzending aanduidt hoe *weinig* aandacht aan de bijdrage is geschonken.

Een *groot* tijdschrift, nu is het klein in het groote, gaf mij daarvan voor jaren het bewijs. In één dag, - geen nacht er zelfs bij, - was de bijdrage uit en thuis. Ik begreep, dat de *Secretaris* eigenmachtig had gehandeld, en schreef een brief aan elk zijner mede-redacteuren, mijn beklag doende. De antwoorden waren wat men noemt slag-om-den-arm-houdend, en misschien is er in de redactiekamer wel iets over gezegd, maar men kon toch zoo'n permanent Secretaris niet afvallen.

Soms zijn de redacties, als 't te pas komt, op eenmaal zeer vrijgevig.

Een onzer grootste dagbladen was vóór jaren mijn beste vriend. Een juichtoon ging op, toen eene bijzondere bijdrage ontvangen was, en de Directeur-uitgever wendde zich zelfs schriftelijk tot mij, om mij te bedanken.

De groote inrichting, die ik *historisch* behandelde, had een Commissaris, die ook weer Commissaris was van het groote dagblad, en.... ach, ik behoef geene nadere verklaring te geven. Niet steeds echter is de vriendschap bestendig van duur, en andere heeren, andere wetten. De toen ijverige medewerker werd van lieverlede teruggedreven, zoo zelfs dat in den laatsten tijd mijn schrift reeds terugzending aanwijst. Aan *lezen* denkt de redactie niet eens meer.

Er was sprake in nommer 17 van de Holl. Lelie, bl. 267, van een *onafhankelijke* pers, maar dat is zij niet*).

Zie hier wat mij onlangs geschreven werd: ‘Uwe bijdrage over.... heb ik niet geplaatst. Ik liet zulks ongaarne na, doch ik acht nietplaatsen beter voor onze courant, die niet al te scherpe stukken moet hebben, en zich moet onthouden van 't plaatsen van stukken als dit, dat wel wat “pittig” was.’

Juist de *durf* ontbreekt bij de meeste redacties, en dat is, omdat zij met te veel belangen van derden rekening moeten houden.

Men heeft de *adverteerders*, men heeft de *aandeelhouders*, de *commissarissen*, de *abonnés*, de *autoriteiten*, de *kiesvereenigingen*, de *partijen*, en ieder hunner heeft vrienden en kennissen die *moeten* ontzien worden. Rarda Lieftinck heeft terecht gezegd de pers *is* a f h a n k e l i j k , maar dan is zij in mijn oog niet meer de *Koningin der aarde*, maar een *slaafsche* ziel die honderd en een Heeren dient.

Une bonne presse heeft men net zoo lang tot dat andere belangen andere eischen stellen, want in waarheid, de kritiek der pers is heelemaal niets.

Ik heb van mijn twintigsten jaar af aan Couranten en Tijdschriften medegewerkt, en kan dus van ondervinding spreken. Ook heb ik zelf een tijdschrift geredigeerd, en hoewel ik persoonlijk opbouwend werkte, weet ik hoe of ik toezien moest, dat niet van den een of anderen medewerker een addertje onder 't gras school.

Ik ben ook om zoo te zeggen uit den tijd van het tijdschrift: Braga**), dat zoo veel dolle verzen gemaakt heeft op het recenseeren en het recensentendom, en hoewel deze rubriek en vele andere gedichten wel niet direct met de pers-manieren in verband staan, raken zij die toch zijdelings.

Daarom komt het mij voor een enkel kijkje te geven.

Het nommer van 1 Maart 1843 geeft als no. 1 ‘Uit den Rokzak van een recensent’, een ‘recept voor eene recensie in de Letteroefeningen.’ Dit was een bekend recenseerdend tijdschrift uit die dagen, werd ook wel de l e u t e r *oefeningen* genoemd, en Braga verpersoonlijkte het als volgt:

> ‘Een dikke burgerheer, in 't bruin met kop'ren knoppen,
> Vol van den *bon vieux* temps en kunstgenootschapsbrij;
> Een vader die zijn gal gestaag voelt overloopen,
> Omdat zijn eigen kroost veel knapper is dan hij;

*) Noot redactrice.
Zeker *niet* in een artikel van mijn hand; *ik* vind de pers door en door *af*hankelijk.

**) Braga, Dichterlijke Mengelingen verscheen in zijn eerste nommer, 1 Dec. 1842. Als knaap kende ik al verscheiden regels van buiten, en toen een herdruk verscheen, zoowat omstreeks 1865, was ik eenigermate daarbij betrokken.

Een kno rige arrogant, wiens gunst ge alleen kunt koopen
Door oppervlakkigheid en domme vleierij.'

Het bedoelde recept, (één uit vele) heet vervaardigd te zijn tot nut van adspirantkritikastertjens (onze tegenwoordige 'jochies').

In Braga komt ook voor een rubriek: 't Boek van den Roskam, en als 'vierde onderhoud' schrijft dat boek over Recensenten.

Later volgen nog een paar versjes als gevonden in den rokzak van een recensent, die, als niet al te groot, tot proeven kunnen dienen van den geest die Braga bezielt, een geest, die in velen onzer nog levendig is. De typeeringen erin doen vanzelf de vraag rijzen: zijn er nog zoo?

Eerst no. 3 zijnde '*stereotypen*' voor elke recensie:

'Novum in annum prematur.
Richting. Verdienstelijk. Doel.
Subjectief. Objectief. Later
Vroeger. Verbeelding. Gevoel.
Oefening. Bilderdijk. Fictie.
Prulpoeet. Lauweren. Dictie.
Warmte. Gedwongen. Model.
Aanleg. Geen aanleg. Erraten.
Meesterstuk. Platen. Geen platen.
Letter en handjes zijn wel.'

Het is eene uitstekende satyre, maar de volgende '*Memoranda*' behoeft er niet voor onder te doen.

Laat mij denken, Klaas te prijzen:
Hij zond gist'ren een haas present -
Waar toch blijven Piets patrijzen?....
't Loopt al mooi de maand ten end -
'k Heb aan Jan al lang een hekel:
Hij heeft weer een nieuwen rok;
Daal bij is de vent een bok;
Nu de roê ligt in de pekel:
't Zal hem heugen dat hij schreef, -
En is Jelles niet zijn neef?
Niet? zijn vriend dan, 't is het zelfde.
Die wordt veel te veel geroemd:
't *Moet* een prul zijn... wel verdoemd,
Is die bundel niet zijn elfde?

Stof genoeg voor 't doodarrest:
'k Haat die jongens als de pest. -
Laat mij denken aan die boodschap
Om wat koffij bij Nicht Toos. -
Maandagavond is 't genootschap:
'k Heb wel wat uit de oude doos. -
Werd Sofókles niet bewonderd
Om zijn muis- en kikvorschlied? -
Kan men zeggen: *plat gedonderd?*
Leefde vader Vondel niet
Zoo wat omstreeks dertien honderd? -
Loeg voor *lagchte* is Moffrikaansch -
Ja en neen is tegenstrijdig. -
Schreef PETRARCA niet in 't Spaansch? -
En is *ezel* niet onzijdig?
Na te zien bij Siegenbeek. -
IJntema verjaart dees week;
Laat mij denken om een kaartjen. -
Dingsdag trekt de Loterij,
En de huur vervalt met Mey. -
En mijn vrouw? Die kramery!...
Och, dat muisjen heeft een staartjen? -
Pennen koopen. - Inkt vooral. -
Nieuwe nagels en wat gal.' -

Onder Nummer 5 komt uit den rokzak 'raadgevingen aan mijn zoon', waarin onder meer deze regels merkwaardig zijn:

Verder - lees toch nooit de boeken,
Die ge kritizeeren gaat,
Oordeel is zoo'n bitter kwaad,
En het kan hem licht verzoeken,
Die 't niet bij blaèren laat

en dan 't laatste couplet:

't Dom publiek in slaap te wiegen,
Jongen 't is zoo'n schoone haan!
't Hoofdvereischte is eigenwaan;
En je moet wat durven liegen.
Schop de studie naar de maan!
Och, je hoeft niet hoog te vliegen
Om een fiksche bluf te slaan.
Hocus pocus! zes is drie....
Mundus, kind! *vult decpi!*'

Tot slot: de Fabel, 'de recensent en de vloo.'

'Een recensent, die veel door vlooien werd gebeten,
Dorst, op een schoones dag, zich zoover te vergeten,
Dat hij op hoogen toon,
(Het schelden was hem te gewoon)
De vlooien vreeslijk vloekte en ijslijk profaneerde,
En in zijn overmoed beweerde,
Dat, groote Goon! de vloo een Schepping glad onteerde,
En er geen blixem noodig was,

Daar 't heele ras
Slechts om te bijten leefde.

Een vloo, die 't hoorde, beefde
Van schrik, en zei: dat 's kras;
Maar 't leert me om nimmer weer met deezen me af te geven,
Die bijten om te leven!

Ik heb mij deze afdwalingen veroorloofd, omdat zij haar nut voor het heden kunnen hebben, en ook om een grappige noot in 't geding te brengen, want het opsommen van een anders tekortkomingen is meerendeels nog al droog; een requisitoir uit den aard der zaak vervelend. En toch zal ik nog een paar grieven bloot moeten leggen die teekenend zijn.

Ik heb mij eens candidaat gesteld voor lid van den Haagschen gemeenteraad. Daarin is niets belachelijke; in elk geval niet veel meer dan dat men dit laat doen door een lid zijner familie, een vriend, of een er mede zich verplicht-willende-maken verre kennis. Het was bovendien slechts een ‘weet’ voor de verschillende kiesvereenigingen. Dat een secretaris van een dier kiesvereenigingen uit de school klapte kon ik niet helpen, maar een *Christelijk* coalitieblad nam dadelijk zijn kans waar om mij een hak te zetten, en, toen later een partijgenoot van dat blad zich ook zelf candidaat stelde voor het lidmaatschap der 2e kamer verzweeg dit blad eerst die stoutigheid, en vergoelijkte ze later. Jammer genoeg had hij een afvallige toevallig verschoond.

O, maar de pers, - onder wie ook uitgevers te brengen zijn, - weet zoo willekeurig te handelen, voornamelijk ook gedreven door eigenbelang.

Een belangrijke Archief-vondst bewerkte ik tot één in 't Fransch geschreven werk. De uitgever van een ‘Adversaria’ bejammerde het, dat ik zijn tijdschriftje de primeur niet had gegeven, en als uitgever van een weekblad en van een dagblad, moest mijn boek, dat zelfs in de Kon. Akad. van Wet. te Parijs gunstig was besproken, het ontgelden.[1)]

Ten overvloede voegde zich daarbij een vriend - verslaggever - van een ander groot blad, die mij nota bene verweet, dat ik het in het Fransch had geschreven. Hij prees mijn Fransch; daarmede verhief hij zichzelf zoo bekwaam te zijn om dat te beoordeelen, maar overigens was er niets goeds in 't boek.

Nu komt het staartje van de muis. Mijn uitgever failleerde; de onverkochte exemplaren werden opgekocht door..? Men behoeft niet te raden door wien, en het door den driebond zoo versmade en gehekelde boek prijkte tot hoogeren prijs in des koopers, in het Fransch geschreven, - voor het buitenland, - Catalogue. Nu nog kan men het boek nog telkens geprijsd zien voor *f* 3.50.

Ik ben wederom eenigszins afgeweken van het doel mijner besprekingen. Echter werpt het een scherp licht op een en ander. Perseerlijkheid, zooals de Hollandsche Lelie voorstaat en betracht, is tegenwoordig met een lantaarntje te zoeken, en hoewel heel goed aan te nemen is, dat er wel eens gegeven en genomen moet worden, diende toch in

1) Och, kritiek is zoo weinig waard. Een kritikaster verweet mij, dat ik mijn naam (van werken door mij geschreven) in een catalogus der Gem. bibl. met *poken* van letters had laten drukken, maar hij vergat er bij te zeggen, dat diezelfde lettersoort voor *alle* schrijversnamen door den *drukker* was gebruikt.

hoofdzaak op enkele punten gelet te worden, vooral namelijk op het *droit de réponse*, de toezending van bewijsnummers, een beredeneerde afwijzing van bijdragen, enz..

Ik weet wel, dat er ook bezwaren zijn tegen de plichten die ik van redactie en uitgevers wil afdwingen, maar in elk geval dienen de schrijvers toch ook rechten te mogen stellen. Immers er komen momenten, dat beide heterogene machten elkaar noodig kunnen hebben, en wie weet of de schrijver van heden niet in de toekomst *de* schrijver zal blijken te zijn.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Gravenhage, 25 Oct. 1913.

Opgedragen aan alle mr.s, dr.s, enz.; in één woord aan allen die studeerden of studeeren.

'Mogen Wij Zwijgen?' èn Het Groenloopen.

Dronken van jenever dat is zoo
gemeen,
Maar, dronken van champagne
dat is chic alleen.
(*Bekend liedje*.)

Dezen titel: 'Mogen wij Zwijgen' ontleen ik aan de hoogst belangrijke brochure van de hand van mevrouw M. Schoemaker-Frentzen,[*)] echtgenoote van den kundigen chef-chirurg-arts van het Gemeente-Ziekenhuis, den Haag. Mevrouw Schoemaker schrijft op blz. 27 van deze haar brochure:

'Gelukkig begint de opvatting te verdwijnen: "Il faut que jeunesse se passe", een opvatting die in enkele kringen nog zeer gangbaar is, en door de mannen daar wordt voorgesteld als de onvermijdelijke..... In 95 % der gevallen is de jonge man onder invloed van alcohol'.

Juist, mevrouw, zóó is het, en daarom hebt gij wel gelijk, wel gróót gelijk, dat wij *niet* mogen zwijgen, en daarom wil ik aan uw eerlijk en openbaar getuigenis tegen de gevaren der geslachtsziekten vastknoopen een droevig *bewijs*, hoe wáár uwe hierboven door mij aangehaalde woorden zijn, in zake de opvatting die in sommige kringen (die der 'beschaafden' helaas) nog stééds heerscht. Voor mij namelijk ligt een brief, van de hand van een hoogleeraarsvrouw, waaruit ik *woordelijk* citeer:

Ik heb geaarzeld of ik 't zou durven wagen het mensch-onteerend ruw-gemeene onder Uwe oogen te brengen. Doch, Uw flinke en onbevangen opvattingen kennend uit Uw ferme geschriften, heb ik den schroom overwonnen, en zend ik U hierbij den 'gesloten brief' door professor De Groot verzonden aan de Kamerleden èn een Weekblad van het Recht, waarin het vonnis geveld over de schuldigen....

Wat moet er worden van een natie, wier voormannen zóó worden opgevoed! De tegenwerking, die wij ondervinden, is groot, minstens 50% der Hoogleeraren praten de vuile zaak goed, en minstens 95% der ouders uit de hoogere standen vinden het

*) Zooeven verschenen bij A.W. Sijthoff, Leiden,

een ongerijmdheid, dat hun zoon geen Lid zou worden van het Studentencorps - dat zulk een prijs stelt vóór men wordt opgenomen in zijne gelederen.....

Dat het hier geldt de Leidsche groenenzaak, en de zéér lichte straf opgelegd aan de hoofdschuldigen, ik ben overtuigd hoe de meeste mijner lezers en lezeressen dit niet eenmaal meer zullen vermoeden. Zóó zorgvuldig immers heeft de groote Pers er voor gezorgd - onder het huichelachtig mom van 'fatsoen' - het gebeurde te bemantelen, en zoo zorgvuldig ook hebben de rechtvaardige (?) rechters (die immers eens zelf óók studenten waren) hun vonnis weten te verzachten tot een belachelijk-onbeduidendheidje, waardoor het voor het groote publiek den schijn moest krijgen, alsof 'na rechterlijk onderzoek' de hééle zaak eigenlijk schromelijk ware overdreven.

En daarom, omdat hier voor mij ligt het Weekblad van het Recht van Woensdag 22 Mei 1912, waarin men woordelijk het gebeurde kan lezen in de acte van beschuldiging, daarom, omdat uit dit door de groote bladen verzwegen verslag der terechtszitting zonneklaar blijkt, hoe de 'hoogeschool'-opvoeding is een **pesthol** *van onzedelijkheid en vuilpoetsigheid*, een verderfbrengende atmospheer, waarin stelselmatig de jongelui worden afgericht op een leven, dat leiden *moet* tot die onreine geslachtsziekten waartegen mevrouw Schoemaker met recht waarschuwt, - daarom neem ik hier hare woorden over, en zeg: Wij mogen *niet* zwijgen, wij moeten, - schoon de grootste weerzin ons aangrijpt bij het lezen van zulke onnoembare vuilpoetsigheid als in Leiden is verlangd en voorgeschreven dóór de oudsten van het studenten-corps, - wij moeten getuigen, getuigen met al wat in ons is, tegen een 'beschaafden', een 'gestudeerden' stand, die, als zoodanig, straks vormt onze staatslieden, onze professoren,

onze rechters, onze dominees, onze doktoren, onze voormannen in één woord op elk gebied, en die zich samenstelt uit van jongs af, voorbedachtelijk, op de meest platte en smerige wijze immoreel-gemáákte, door alcohol daarenboven verliederlijkte wezens. -

- - Neen, ik overdrijf *niet*.

Het liefst zou ik U dat hier ter plaatse *bewijzen* door *woordelijk* te citeeren uit het Weekblad van het Recht en uit het libretto-zelve. Maar.... daartoe is de inhoud van hetgeen Leiden's studenten, bij wijze van 'feestviering', den aan hunne zorgen toevertrouwden groenen durfden voorzetten, *te onnoembaar-verachtelijk-vuilaardig-gemeen*. Niet zonder reden was professor de Groot juist daarom *genoodzaakt* het bewuste libretto als *gesloten brief* te verzenden aan de Leden der Staten-Generaal. - Ik verwijs een ieder, die van dezen gesloten brief kan kennis verkrijgen, naar dat letterlijk libretto, ten bewijze dat ik geenszins overdrijf, en overigens naar het voor iedereen te verkrijgen nommer van het Weekblad van het Recht van Woensdag 22 Mei 1912.

Nog eens, de 'gesloten brief', door professor de Groot aan de Kamerleden verzonden, bevestigt woord voor woord de hierboven uitgesproken oordeelvelling. Die brief geeft het *letterlijke* afschrift van het onnoembaar vuile libretto, dat het Bestuur van het Studentencorps den groenen deed opvoeren, *in tegenwoordigheid van kellners*. Het stuit mij tegen de borst deze van al wat ook maar enigszins naar geest (van hoè gering soort dan ook) ontbloote vuile taal hier te reproduceeren. Ik wil mij er toe bepalen dengenen, die in de gelegenheid zijn zich den gesloten brief te verschaffen, te verwijzen naar blz. 4, 5, 6 en 7 daarvan, ten bewijze dat ik wáárheid zeg, wanneer ik verklaar dat dit, door het Bestuur van het Leidsche studenten-corps op fraai papier gedrukte libretto, onder zijn goedkeuring en op zijn bevel den 9 October 1911 in 'Zomerzorg' in Leiden opgevoerd, niet anders kàn en màg genoemd worden dan de *meest-weerzinwekkende, verachtelijkste onreine onzedelijke* dronkenmans- en bordeel-praat, die zich denken laat.

En *dit*, vrouwen en mannen van Nederland, *dit*, ouders die Uw zonen een 'goede opvoeding' wilt geven door hen te laten 'studeeren', *dit* is dus de toon en de denkwijze welke heerscht aan onze éérste academie, in Leiden, heerscht *niet* onder de aankomende jongelui, de groenen zelven, maar onder de oudere studenten, die welke vormen, om die reden, het bestuur van het Studenten-corps, zij die geen kinderen noch aankomende jongens meer zijn, maar mannen reeds, gereed om straks, als advocaat, als dokter, als dominee misschien (God betere het), als rechter of als leeraar in de maatschappij een rol te gaan vervullen en.... om dan meteen te gaan trouwen, en een of ander van niets vermoedend jong meisje de vréése lijke besmetting over te brengen van een verwoeste jeugd, over te brengen op haar en op hare en zijne kinderen.

- - Ware het niet de plicht, de luidroepende *plicht* geweest van de rechters die hierover hadden te vonnissen, zulk een droevig bewijs van verliederlijking zoo streng mogelijk te oordeelen!

In plaats daarvan werd de lichtst-mogelijke straf toegediend.

- Ware het niet de plicht, de luidroepende *plicht* geweest van de geheele pers zich verontwaardigd te keeren tegen deze *verachtelijke* corps-studenten, hen daardoor den weg af te snijden tot verder kwaaddoen, en den jongeren, die nu straks zullen

volgen hun voetspoor, door zulk een openbare afstraffing te behoeden voor den zedelijken ondergang?

In plaats daarvan werd er in èlk groot Blad niet alleen zooveel mogelijk *gezwegen*, maar óók, er werd gezocht naar alle mogelijke verontschuldigingen, de namen der viezerikken werden angstvallig verborgen, dien daarentegen van een professor de Groot, den moedigen schrijver van den 'gesloten Brief' aan de Staten-Generaal, verachtelijk door het slijk gesleurd.

Waarom?

Omdat het hier geldt onze zóógenaamdeerste klassen, omdat óók de rechters en de pers niet vrij uitgaan in dezen, waar zijzelf óók behooren voor een deel tot de aldus gestudeerd hebbende jongelingschap, en waar anderdeels de vrèés, - de vréés voor de ongenade der invloedrijken, der hoogleeraren, der *mr.s* en *dr.s*, enz., enz., - zóó groot is, dat men veel liever zweeg over het vuile zaakje dat in Leiden gebeurde dan.... zich de vingers te branden.

Maar wij, wij zwijgen *niet*. Wij willen getuigen, getuigen aan de hand van de vreeselijke ervaringen, die mevrouw Schoemaker meedeelt, vreeselijke feiten, door doktoren en professoren gestááfde feiten; wij willen getuigen tegen het groote kwaad dat daar om ons heen geschiedt, in de eerste plaats in het pesthol genaamd academie. Het

is zoo wáár wat mevrouw Schoemaker schrijft, dat in zekere kringen (en dat zijn juist de academische) nog steeds de meening heerscht 'il faut que jeunesse se passe'. Het is óók zoo waar wat zij eraan toevoegt: 95 % van die jongelui zijn onder den invloed der alcohol. Ook dàt juist geldt in het bijzonder voor de 'hoogere standen.' 'Dronken van jenever dat is zoo gemeen, maar dronken van champagne dat is chic alléén!' Dat versje is wáár! Hoor maar eens wat er voorvalt op 'kroegjolen,' hoor maar eens hoe de heeren reunisten zich walgelijk te buiten gaan als zij hun lustrum-feesten vieren. Hoogleeraren en doktoren, advocaten en kamerleden, zij reiken elkaar dan broederlijk de hand in.... dronkenschap. Dezelfde heeren, die straks 'recht' spreken over het volk, die een vrouw misschien behandelen gaan tot in de intiemste bijzonderheden van haar lichaam, die de jeugd moeten onderwijzen, die de gemeente hebben voor te gaan in het goede, zij schamen zich niet bij zulk een lustrumfeest dronken, walgelijk dronken, gezien te worden door jan en alleman. Waarom? Omdat men in hen nog steeds ziet en eerbiedigt den 'oud-student', den, als zoodanig, dóór dien eerenaam (?), tot zich bedrinken en den vuilpoets spelen *gerechtigd* zijnden academie burger van weleer.

Dronkenschap en onzedelijkheid, zij gaan steeds hand aan hand, zij worden gekwéékt, - het vorenstaande *bewijst* het U, niet met mijne woorden maar met die van het libretto-zelve, - aan onze hoogescholen, aan de plaatsen dus waar onze jongelieden worden opgeleid tot de hoogste staatsambten, de invloedrijkste betrekkingen, de meest-eervolle posities. -

Is het wonder, waar men aldus, stelselmatig, in de beste, de meest-ontvankelijke levensjaren, een jongen man *africht* op gemeenheid en verliederlijking, en waar onze rechters en onze pers, in plaats van een waarschuwend voorbeeld te stellen, zich beijverden dood te zwijgen en daardoor het kwaad te laten voortwoekeren, is het wonder vraag ik, dat straks hoogstwaarschijnlijk zulk een 'academisch gevormde' jonge man de maatschappij binnentreedt reeds inwendig-vervuild, behept reeds met die geheime ziekten en kwalen, waartegen mevrouw Schoemaker den strijd aanbindt, en die duizenden en duizenden onschuldige slachtoffers maken dan dóór de overal voortwoekerende besmetting? Professor Treub, professor Kouwer - (ik doe maar een greep uit velen) - behooren tot degenen, die hun adhaesie hechten aan den door mevrouw Schoemaker aangebonden strijd tegen dit vreeselijk gevaar. Maar ik vraag U, wat baat die strijd, zoo men niet aanvangt bij den *wortel van het kwaad*, en een academische opvoeding (?) aantast, die erop is berekend al het gemeene en minne en vuilpoetserige in den man te wekken, en hem allen zin voor zelf-achting en voor moraliteit te ontnemen, daarop is berekend door de openlijke afgoderij gepleegd met alcohol en met onzedelijkheid, als behóórden die twee dingen erbij om waarachtig 'student' te kunnen zijn. Een dronken man, die op straat lawaai schopt, wordt veroordeeld wegens verstoring van de openbare orde, veroordeeld, in 9 van 10 gevallen, door rechters, wier academische jeugd is dóórgebracht met het schoppen van lawaai *zonder* dat men hen veroordeelde, - 'omdat zij immers studenten waren.' Lees maar wat nog onlangs in Amsterdam geschiedde in zake de studenten-relletjes, - welke men op alle mogelijke wijze heeft willen vergoelijken en ontkennen. Een of andere zoogenaamd 'onzedelijke' plaat of brochure wordt met groot kuischheidsbetoon verwijderd, als zijnde aanstootelijk voor de openbare zedelijkheid, maar de meest grove en vuilaardige bordeelpraat kan het Leidsche Bestuur van het Studenten-corps ongestraft laten drukken, en door weerlooze 'groenen' laten opvoeren,

in tegenwoordigheid van kellners (die wel een hoogen dunk moeten hebben van onze ‘hoogere standen’, onze rechters, enz.).

Mijne hoogleeraarsvrouw vergiste zich niet in mij, toen zij een beroep deed op mijn pen, inzake deze dáárom nog te verderfelijker gemeenheid, omdat zij voortwoedt in het geheim, en onder de protectie van de hoogere standen, evenmin als mevrouw Schoemaker zich in mij vergiste, toen zij mij hare brochure toezond: ‘Mogen wij zwijgen?’ Mevrouw Schoemaker toont, aan de hand van de meest-verschillende doktoren, den vreeselijken omvang aan van het geheime kwaad van geslachtsziekten, en zij wil daartegen zoeken de bescherming der wet door geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk. Indien beide personen, die een huwelijk aangaan, dit geneeskundig onderzoek vrijwillig wenschen, dan vind ik voor mij dat zeer aanbevelenswaardig, maar, tegen een wet, een staatsdwang, heb ik om velerlei redenen bezwaar, in de eerste plaats, omdat het altijd zal blijven een doekje voor het bloeden, waar men eenerzijds vrij zeker kan wezen dat menig

geneeskundige niet-betrouwbare inlichtingen zal geven door bij-invloeden en bij-overwegingen geleid, en waar anderzijds ook *in* het huwelijk de ziekte kan uitbreken, zoolang de man niet is doordrongen van *wezenlijke* zedelijkheidsgevoelens. En, ik vraag U, hoe zal hij daarvan doordrongen kùnnen zijn, indien hij in zijn jonge jaren, als student, reeds stelselmatig is verliederlijkt, èn geleerd heeft smerige dronkemanstaal, en vuilpoetserij van het walgelijkste soort, voor 'studentikoos' en 'mannelijk' te houden?

Dáárom, dáár, in de opvoeding, zit 'm het hoofdkwaad!

Zoolang de jonge mannen, de jonge 'meneeren', worden grootgebracht in de meening, als zou zich bedrinken en vuile praat uitslaan behóóren bij het 'mannelijk-zijn', zoo lang zult gij immoraliteit, met de daaraan verborgen gevolgen van syphilis, enz., nimmer uitroeien, integendeel die aanwakkeren. En daarom juich ik dan ook van harte toe wat mevrouw Schoemaker schrijft aangaande de onverantwoordelijke *on*wetendheid, waarin zoovele ouders, - ook alweder bij voorkeur uit de gegoede klassen, - hunne dochters laten in dit speciale opzicht. De vrouw zwijgt, omdat de man haar wijsmaakt, - meestal uit eigenbelang, wanneer zijn geweten niet zuiver is, - dat het 'onvrouwelijk' zou zijn over zulke intieme quaesties te spreken - aldus redeneert mevrouw Schoemaker zeer terecht. Het gevolg daarvan is dus dat het kwaad welig voorttiert, en steeds méér om zich grijpt. - Toen ik, als heel jong ding, naar Suriname moest, had ik een vreeselijken angst voor de daar sterk heerschende melaatschheid, en ik herinner mij nog heel goed hoe een heer, een 'gestudeerd' heer, toen tot mij zeide: 'Meisjelief, er zijn hier in Europa eveneens vreeselijke ziekten.' Ik begreep toen de zekere geheimzinnigheid niet waarmee die woorden vergezeld gingen, maar nu, nu ik ze begrijp, nu herhaal ik, met allen nadruk die in mij is: Wij mogen *niet* zwijgen, wij moeten te velde trekken tegen het kwaad, maar, wij moeten het daartoe aanvatten bij het begin ervan, en *niet* wachten tot de vrijwillige of gedwongene huwelijkskeuring. Het is een schande, een driewerf dubbele schande, dat een smerig zedenschandaal, als dat van de Leidsche groenen, is *opzettelijk* gesmoord en verstikt, enkel om een paar invloedrijke families te sparen. Het is een schande, een driewerf dubbele schande, dat dronkenschap en verliederlijking daardoor zijn aangemoedigd, en vergoedelijkt, en goedgepraat, een driewerf dubbele schande, die zichzelf zal wreken èn in moreelen èn in maatschappelijken zin. Want, ik herhaal, wat moeten de kellners denken van een 'hoogeren stand', van a.s. rechters en doktoren en hoogleeraren en staatslieden, die zich 'amuseeren' (?) op een zoo minne vuilaardige wijze als geschiedde op dien 9^{den} October 1911 te Zomerzorg bij Leiden! Zij kunnen niet anders dan hen *verachten* uit den grond van hun hart. Ik mijnerzijds doe dat met hen. Maar óók, ik veracht evenzeer, ja nog veel sterker, een maatschappij, die zulk een schandtooneel, inplaats van het te brandmerken naar verdienste, oogluikend door de vingers zag bij monde van vergoelijkende rechters!? en van een het dood-stilzwijgen bewarende pers. Zoo'n maatschappij *verdient* niet beter dan dat wat zij zelve immers kwéékt zorgvuldig in eigen boezem, aan hare eigen hoogescholen: namelijk die verliederlijking en die geslachtsziekten, waartegen mevrouw Schoemaker haar waarschuwende stem laat hooren, gerugsteund door vele doktoren die haar brochure aanbevelen.

Naschrift.

- En nu zullen er zeker velen zijn, die moord en brand gaan roepen, - te goeder of ter kwader trouw, - over het door mij in de Holl. Lelie durven bespreken van de vuiligheden begaan in Leiden (en waarlijk, ik heb nog lang niet genoeg ervan *kunnen* zeggen).

Dezulken antwoord ik: hier was het plicht, *noodzaak*, de puntjes op de i te zetten, omdat anders de gewone uitvlucht niet zou uitblijven: 'Freule Lohman overdrijft waarschijnlijk; zóó erg zal het wel niet geweest zijn,' enz., enz. Die uitvlucht 'dat het in den grond zoo erg niet geweest is', ik heb haar namelijk telkens opnieuw gehoord, juist van hh: rechters, doktoren, en andere gestudeerde menschen, die, op dien grond, zich partij stelden vóór de zoogenaamd 'verongelijkte' studenten. En juist daarom is het m.i. *noodzakelijk*, dat het groote publiek-zelf wéét, precies wéét, wàt er is gebeurd in Leiden, niet maar wéét ervan op *mijn* zeggen, maar dóór den inhoud-zelf van het schandelijke libretto.

Ik heb vóór eenigen tijd in de Lelie geschreven - toen ik de schandelijke menschonteerende gruwelen wraakte, door dierenbeulen den ongelukkigen slachtoffers aangedaan welke in hun macht zijn, - dat er voor mij een

zedelijke zelfoverwinning toebehoort zulke afschuwelijkheden te lezen, dat er een tijd is geweest, - toen ik niet schreef voor het publiek, - waarin ik daarom stelselmatig alle vreeselijkheden van dierenmishandeling en dergelijken aard niet wilde aanhooren, nòch ervan lezen, in het machteloos gevoel er toch niets aan te kunnen doen, maar dat ik - eenmaal opgetreden zijnde als redactrice van een véélgelezen Blad - het thans mijn plicht ben gaan achten dezen innerlijken afschuw van al wat wreed en pijnlijk aandoet te overwinnen, *omdat ik* thans heb een gelegenheid tot getuigen ertegen, tot waarschuwen, tot afhouden van het kwade, in een woord omdat ik thans *laf* zou handelen indien ik, uit egoïsme, terugschrikte kennis te nemen van datgene - hoe afschuwelijk ook - waarvan ik, als voorlichtster van een groot publiek, *moet* kennis nemen *in het belang der verongelijkten*.

Welnu, ditzelfde geldt in nog veel sterkere mate voor het walgelijke verachtelijke libretto, waarvan de gesloten brief van professor de Groot het letterlijk afschrift geeft aan de leden der Staten-Generaal (die er gemakshalve huichelachtig het stilzwijgen toe deden).

Er behoort voor mij een groote wilskracht toe den neus te steken in een zóó weerzinwekkenden vuilnishoop als dit Leidsche studenten-'feest' van 9 October 1911. Maar, waar de Staten-Generaal goedvonden dien vuilnishoop haastiglijk te bedekken met den voor al dergelijke doeleinden steeds bij de hand zijnden dekmantel: fatsoen, daar is het de heilige plicht van elk *wezenlijk* moreel mensch dien dekmantel af te rukken, en het publiek te laten zien wàt er gebeurt achter de schermen, aan onze hoogescholen, daar waar worden opgevoed (?) onze aanstaande 'voormannen' op èlk gebied.

Ziedaar, waarom ik hier openlijk verwijs naar de bronnen waar men het gebeurde in Leiden kan vinden, enkel en alleen om de uitvlucht den pas af te snijden als zou ik overdrijven, en als zou het wel niet zoo erg zijn geweest. Het libretto zelve, welker weerzinwekkende taal door professor de Groot werd voorzien met kantteekeningen ten behoeve der Staten-Generaal, het is nog véél volledíger in zake vuilpoetsigheid en walgelijke praat dan het uittreksel uit het Weekblad van het Recht. Er is een tijd geweest - mevrouw Schoemaker zegt het zeer terecht in hare brochure - waarin men een vrouw óók het recht ontzegde over geheime ziekten als syphilis e.a. mede te spreken. Zij mocht er wel door besmet worden, zij, en hare kinderen. Maar.... ervan vóóraf op de hoogte zijn, foei, foei, hoe 'onfatsoenlijk'! Welnu, evenmin als mevrouw Schoemaker schroomt in hare voor 10 cts. voor elkeen verkrijgbare brochure deze dingen en ziekten bij den naam te noemen, evenmin mocht ik schromen hier de *waarheid* te doen afdrukken, eene waarheid, welke h.h. rechters, en journalisten, en kamerleden, coute que coute, trachtten te verbergen voor het groote publiek - - dat van zulke leugens het slachtoffer wordt.

Want, wij, het groote publiek, wij *willen* geen rechters, geen doktoren, geen advocaten, geen staatslieden, of hoogleeraren, of dominees, die, als jonge mannen, *verachtelijk* léefden, die hunne eigene jeugd, en die van jongeren dan zij, verpesten door de vuilste bordeeltaal, en de uitgezochtste smerigheden op sexueel gebied, en die daardoor zijn de wegbereiders *tot*, de dragers reeds waarschijnlijk *van* het vreeselijk kwaad, waartegen de brochure van mevrouw Schoemaker met zooveel ernst waarschuwt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

‘Over Dieren-asylen, Dieren-bescherming, Dierenliefde... en Winstbejag,’

door Mevrouw de Wed: Thorbecke-geboren Barones van Cats de Raet.

Datgene wat ik in mijn naschrift hierboven zeg, ik herhaal het in zake deze mij ter bespreking toegezonden brochure, namelijk: ik moet mij-zelve *overwinnen* om zulke afschuwelijkheden als de hier meegedeelde te lezen, ik moet mij-zelve dwingen tot de kennisneming van gruwelen als de hierbeschrevene; - - ter wille van het mishandelde dier *moet* ik getuigen, en moet ik dus daartoe ter zijde zetten mijn natuurlijken tegenzin in het lezen van zulke vreeselijkheden. Daarom druk ik af een paar staaltjes van hetgeen, volgens mevr: Thorbecke, voorvalt in het Haagsche Dieren-asyl:

Een heer kocht in eene inrichting voor f 32,50 een éénjarigen hond. In zijn nieuwe omgeving gekomen was de hond zeer stil. Al de tegen hem gesproken lieve woordjes gingen over zijn hoofd en nièt in zijn hart. Zijn baas vermeende, dat de genegenheid van zijn hond moeilijk zoude zijn te winnen. Toen hij het dier 24 uren zijn

eigendom had mogen noemen, ontdekte hij, dat het zat vol ongedierte, waarvan velen in de huid waren gedrongen. Een paar dagen daarna ontdekte hij, dat de hond op duizendpooten gelijkende, levende dieren braakte. Het dier zijn aangetaste gezondheid kwam met behulp van een dierenarts geheel terecht, waarna het trouw, hartelijk, blijgeestig en dartel is geworden.

Wanneer een voor f 32,50 in eene inrichting gekochte hond met ongedierte kan worden afgeleverd, hoe moet het in deze inrichting dan met de straat- of arme honden zijn gesteld?!

Een bakker bezat een hond waarvoor hij niet veel gevoelde. Toen de hond wat kaal op den rug was geworden liet hij 'om hem te laten opruimen' hem naar voornoemde inrichting brengen door zijn veel van den hond hoedenden knecht.

Deze ging 'contre coeur' met het vroolijk tegen hem opspringende dier naar de inrichting. Een oogenblik had de knecht plan het dier zelf maar te houden, doch hij woonde met zijn vrouw in een zeer klein bovenhuisje, en dáár was eigenlijk ook geene plaats voor zoo een grootgin hond; enfin, het afmaken moest dan maar geschieden.

De hond die 'zijn hem willen doodmaken' niet had zien aankomen, wilde, in de inrichting gekomen, dáár argeloos in de dieren-moordspelonk stappen, doch deinsde eensklaps terug bij het zien van de daarin liggende honden- en kattenlijken. Een flinke coeur barbare speelde het zaakje vastberaden klaar, door den hond met hartelust aan een touw in het moordhol te rukken.

De bakkersknecht was er geheel door van streek geraakt en maakte later van zijn hart geen moordkuil.

Belangstellenden kunnen bij me komen informeeren naar de inrichting, en kunnen dan meteen de adressen opschrijven en de brieven lezen van de in het ongedierte- en in het afmaak-geval betrokken personen.

De kleinste bediende van den 'Eigen-Hulp'-papierwinkel in den Haag heeft pas geleden aan me gezegd:

'Ik begeer geen hond of kat. Je hebt niks als last van beesten. Laatst is er een kond bij me in huis geloopen. Ik heb hem "als gevonden voorwerp" direct bij de politie aangegeven. Tòén, na verloop van drie dagen, niemand om het beest bij me is wezen opdagen, ben ik dit in ons asyl aan Groen wezen vertellen, en heb ik het dier maar even in de gasverstikkingsklok door hem laten afmaken.'

'Ik vroeg: 'Was het dier ziek?'

Hij antwoordde: 'Wel neen!'

Ik hernam: 'Wat een ruw bedrijf! Het arme dier was je eigendom niet eens; het was immers een zwervende hond, waarvoor het asyl niét ter afmaking gereed, máár ter verzorging moet openstaan.'

Ik zweeg verder, doch dacht: Als Groen's noodlijdende dieren vermoorden, Zweep's goedkeuring mag wegdragen, dan hebben dezen in geniepigheidjes doen elkander niets te verwijten; of Zweep moet er onkundig van wezen.

Ter toelichting zij hier aan toegevoegd, dat 'Zweep', - blijkens de brochure, - een door mevr. Thorbecke gekozen ps. is voor een der bestuursleden van het Asyl voor Noodlijdende Dieren, den Haag, welk bestuurslid zij beschuldigt van meer door hebzucht, om het *bezoldigde* baantje, dan door dierenliefde te zijn bezield.*) Het spreekt vanzelf dat het niet aan mij is hier te onderzoeken of te bevestigen in hoeverre de mededeelingen van mevrouw Thorbecke op waarheid berusten, wel echter moet

*) Groen is de directeur van het asyl.

ik helaas erkennen, dat ik de door haar geuite klachten en beschuldigingen meermalen heb gehoord van leden, die getrouw de vergaderingen bij woonden, en, evenals mevrouw Thorbecke het beschrijft van háár bezoek, een hoogst ongunstigen indruk meenamen van den toon en de gewoonten heerschand in den boezem en het bestuur van het asyl. Ik leg er overigens den nadruk op dat ik-persoonlijk noch van het asyl ook maar iets kwaads ondervond, noch mevrouw Thorbecke ken, zelfs niet van aanzien. Ik sta dus ten opzichte der geheele zaak zoo onpartijdig mogelijk, maar ik ben eene te waarachtige dierenvriendin - speciaal juist van de noodlijdende, verlatene dieren - om niet, met alle kracht die in mij is, te wenschen, dat deze arme schepsels zoo goed en zoo liefderijk mogelijk verzorgd zullen worden, en dat het geld, door milddadige stad- en landgenooten tot dat doel afgestaan aan het asyl, dus ook werkelijk ten goede kome *aan dat asyl als zoodanig*, en niet vloeie in den zak van op eigen winstbejag bedacht-zijnde, quasi-nuttige secretarissen, penningmeesters, wie het ook zij, die in dezen een ongerecht 'zaakje' maken van een uit dierenliefde opgerichte inrichting. - Om die reden dus beveel ik de brochure van mevrouw Thorbecke met den meesten nadruk ter lezing aan. Ik vooronderstel, daar zij haar werkje geheel en al belangeloos uitgaf, enkel om de goede zaak te dienen, dat iedereen, die zich bij haar aanmeldt, een ex. ter lezing zal kunnen ontvangen, adres Groot-Hertoginnelaan 160, den Haag. Hare onthullingen betreffende de ver-

kiezing van het bestuurslid, betreffende de *f* 3000.- enz., zijn m.i. in elk geval wèl der moeite waard om te onderzoeken wat er in werkelijkheid gebeurt in en met het asyl, en, zoo de schandelijke handelingen, welke ik hierboven afdrukte uit de brochure, werkelijk geschieden daar ter plaatse, dan is het inderdaad hoog tijd om een krachtig en nadrukkelijk protest te laten hooren daartegen, en allen steun te onttrekken aan eene inrichting die dan meer blijkt te zijn eene tot marteling van dieren dan tot hulp van hen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Haagsche toestanden.

Wanneer men uit het buitenland, althans uit Zwitserland of Duitschland, terugkeert, na een langer verblijf in die landen, dan valt niets zoozeer op in onze dierbare residentie, dan de daar heerschende ordeloosheid in zake dingen, welke in bovengenoemde landen uitstekend zijn geregeld.

Een paar voorbeelden.

Dat de Oude Scheveningsche Weg is misdeeld, op jammerlijke wijze, van banken en rustplaaten, iedereen geeft het U toe, en klaagt erover. De páár banken, die er nog staan, zijn het vaste eigendom, kan men wel zeggen, van Scheveningsche visschers, die er huizen en leven op een manier welke elk goedgekleed mensch den lust doet vergaan ook maar een oogenblik nevens hen plaats te nemen. De Boschjes zijn al even stiefmoederlijk bedeeld. En het toppunt van *onwil* in dit opzicht toonde wel onze Gemeenteraad een paar jaar geleden, toen hij aan iemand, die daar stoelen wilde verhuren à 10 cts per persoon, de toestemming daartoe weigerde, niettegenstaande dit stoelenverhuren, tegen eene dergelijke vergoeding, sinds jaren in gebruik is in Parijs, aan de Riviera, enz., en, niettegenstaande men daar *bovendien* nog beschikt over een overvloed van kostelooze zitplaatsen.

Enfin, 't is nu eenmaal zoo! Hetgeen ik echter op mijn láátste wandeling op den Ouden Scheveningschen weg aanschouwde, is wèl der moeite waard het hier mee te deelen. Daar zat, *op de bank* kort voor het hôtel de Promenade, een der smerigste en onooglijkste beroepsbedelaars waarop onze residentie trotsch kan zijn, een man nog in de kracht der jaren, met een aanstellerig in vuile lompen gewikkelden voet, en, *vanaf die bank*, dood op zijn gemak, strekte meneer den voorbijgangers zijn bedelende hand tegen. Geen wonder dat, niettegenstaande het zomersche mooie weder van dien dag, en niettegenstaande de schaarschheid van de zitplaatsen op onzen Ouden Scheveningschen weg, nochtans *niemand* naast dézen in elk opzicht terugstootenden en smerigen bedelaar durfde plaats nemen.

Politie....?

Schitterde door afwezigheid!

Iedereen weet hoe ik meermalen in de Holl. Lelie den handschoen opneem voor het geven van aalmoezen, bestaande in boterhammen en koekjes, aan kinderen, ja dat ik bovendien ook geenszins behoor tot die hardvochtigen, die per-se iedereen verklaren voor een beroepsbedelaar ‘aan wien je niets moet geven.’ Integendeel! Maar, mij dunkt, het is toch niet te veel gevergd, wanneer ik er aanspraak op maak, namens het fatsoenlijkgekleed publiek, dat het gevrijwaard blijft op de toch reeds

zóó schaarsch-gezaaide banken voor dergelijk onsmakelijk gezelschap.*) In Wiesbaden, in Interlaken, en vele andere verkeersplaatsen in Duitschland en Zwitserland, volgt men de zeer aanbevelenswaardige gewoonte *op de banken* te schilderen: ‘slechts voor inwoners’, ‘slechts voor vreemdelingen’, ‘slechts voor kinderen’, enz. enz. Op die wijze - in vorm en in gemak zijn alle deze banken volkomen gelijk aan elkaar - wordt niemand, van welken stand of rang ook, onrecht aangedaan, en het spreekt vanzelf dat ook voor ònze residentie een dergelijke oplossing zeer goed ware te vinden, echter, vóór en boven alles moest men dan *beginnen* met het aantal banken te vertienvoudigen minstens Ouderen van jaren, zieken, herstellenden, al degenen van dien aard die uit zulke redenen in de Boschjes en op den Ouden Scheveningschen weg bij voorkeur wandelen, en dus behoefte hebben aan nu en dan uitrusten, zij zijn uitgesloten van de mogelijkheid

*) Ik zou ook wel eens gevraagd willen hebben aan al die hedendaagsche over hygiene jammerende menschen, die zoo ijselijk bang zijn voor 't natuurlijk vuil van een hond op de straat, en die tegen alle mogelijke ditten en datten maatregelen nemen willen ten behoeve en ter bescherming van hun dierbare gezondheid, wat zij vinden van 't gezelschap naast zich van zulk een viezen, in lompen gehulden vuilpoets? Maar vooral, of zij niet afgrijzen gevoelen van het ‘gevaar’ van wansteking, waaraan zij immers blootstaan, wanneer zij zich straks, onwetend van wie er zooeven zat, op hunne beurt daar neerzetten. Laten dezulken toch eerst beginnen met de menschen en *hun* onreinheid te bekampen, alvorens zij de ongelukkige dierenwereld hard vallen over het verrichten van normale behoeften.

daartoe, omdat de slechts zeer enkele aanwezige banken altijd zijn ingenomen door hen die er het minst aanspraak op hebben, namelijk door pruimende, kauwende visschers, en visschersvrouwen met smerig-ruikende vischmanden, en overigens door kinderwichten, die, - heen en weer trekkend aan een aan hunne zorgen (?) toevertrouwden kinderwagen met een kind erin, - daar ondertusschen stuivers-romans verslinden, of ook er elkander rendez-vous geven tot kletsen over hunne mevrouwen. -

Die aanwezigheid overigens van de losloopende kinderen en hunne kinderjuffrouwen en kinderwichten is óók eene, die het genoegen van in de Boschjes wandelen absoluut bederft. Immers, ook al weder het buitenland geeft hier een aanbevelenswaardig voorbeeld, door niet alleen kinderspeelplaatsen af te zonderen, in Kurparken, enz, maar door ook te zorgen dat de kinderen dáár dan ook *werkelijk* spelen, en niet nochtans de wandel-paden onveilig maken door allerlei hinderlijke spelletjes. Altijd op diezelfde wandeling onlangs had ik b.v. het genoegen ergens in de Boschjes een kind van drie of vier jaren met een soort fiets bezig te zien, waarmede hij, tot even veel gevaar voor zichzelf als voor anderen, zich van een steil naar boven gaand paadje steeds opnieuw liet afrollen. Een voor hem zorgende (?) kinderjuffrouw (?) zat, op een grooten afstand, zonder zich in het minst om hem te bekommeren, vlijtig te lezen.

Politie?

Schitterde door afwezigheid.

Trouwens, het was toen Woensdag-middag, en bovendien uitgezocht mooi weer, reden waarom de geheele Haagsche jeugd zich op deze en dergelijke wijze amuseerde?) in de Boschjes, er fiets-oefeningen hield, boomtakken afrukte, - twee groote schooljongens hielden zich met deze - misschien sinds ‘het Vaderland’ het zoo 'n ‘aardig tafereeltje’ vindt, dat prinses Juliana ‘kastanjes afslaat’ in de mode gekomen baldadigheid - op de meest ruwe wijze onledig.

Ik heb de Boschjes in velerlei richtingen doorkruisd dien middag, ik ben overal gestooten op *ledige* speelplaatsen, en op tallooze het wandelgenot bedervende lastige en vernielzuchtige kinderen in de wandelpaden.

Politie?

Schitterde door afwezigheid.

Juist op zulk een vrijen Woensdag-middag! -

- - Maar, ook *in* de stad kan men zich verheugen over de ten onzent heerschende ‘vrijheid’, gelijkstaande m.i. met ordeloosheid. Daar is b.v. de toch reeds altijd zoo nauwe, in deze dagen van extra winterwinkeldrukte in den namiddag gevaarlijkovervulde Veenestraat. Op het allernauwste gedeelte daarvan, dicht bij den ingang aan de Groenmarkt, wordt een huis afgebroken. Nu zou in elke stad in Duitschland of Zwitserland in zoo'n geval de verordening worden gemaakt, dat men, in de drukste namiddaguren althans, wanneer het verkeer het sterkst is, daar niet mag *staan* met groote wagens vol steenen, of den weg gansch versperren door groote levensgevaarlijke balken, enz. Alleen in onze residentie echter laat men zulk een wan-toestand kalm-weg toe, en, elken namiddag, terwijl fietsen, kinderwagens, rijtuigen, vrachtwagens, auto's, handkarren, wat niet al, deze so wie so reeds zeer nauwe straat tot een hóógst gevaarlijken doorgang maken, wordt zij bovendien óók nog versperd door een zéér grooten vrachtwagen vóór bovengenoemde afbraak, waarbij onhandige werklieden bovendien met groote balken staan te hanteeren, en

het publiek, dat toevallig lust heeft aan een práátje met elkaar dáár, (er zijn altijd van zulk soort menschen, dames speciaal, die zich aan niets storen van dien aard) wordt noch eenerzijds vermaand tot dóórloopen, noch anderzijds beschermd tegen zulke onredelijkheid.

Doorloopen wordt alleen ruw verlangd in de St. Nicolaas-dagen, als het geldt arme, havelooze, uitgehongerde kinderen.!

Dàn is de politie trouw bij de hand.!

Nù schittert zij door afwezigheid.

Zooals zij óók schitterde door afwezigheid over geheel het Voorhout en de Kneuterdijk onlangs, toen ik er getuige van was dat twee. fietsende groote jongens elkaar nazaten *over het trottoir heen* per fiets.

Men zou zoo zeggen, wáárvoor dient dan eigenlijk onze politie, als zij steeds ontbreekt daar waar het druk is, en er iets te doen valt.? Bij mij in de Hugo de Grootstraat, waar nooit drukte of gevaar is, wandelt bijna den ganschen dag een agent op en neer; alleen toen er werkelijk wat viel te zien, toen namelijk - gelijk ik onlangs in de Holl. Lelie vertelde - een onhebbelijk, reeds vrij-groot meisje, op het *trottoir* een oud echtpaar omverwierp door op rolschaatsen van achteren tegen hen aan te rijden, zichtbaar uit louter onbeschaamdheid, toen.... was de agent er, natuurlijk, niet!! Ook toen ik op de Badhuiskade in Scheveningen woonde, heb ik mij altijd verheugd in de gemakkelijke levenstaak van een

agent daar, die, op de dood-stille Havenkade tegenover mijne woning, den godganschelijken dag heen en weer wandelde.... wandelde in den meest uitgebreiden zin van dat het nietsdoen aanduidende woord.

Niet de agenten als zoodanig geef ik natuurlijk de schuld. Maar wèl de hoogere autoriteiten, dengenen op wier weg het ligt het verkeer te regelen, de Boschjes te beschermen tegen lastige kinderen en boomvernielers, en te zorgen dat wij, inzake het gebrek aan banken, niet tenslotte tot spot worden van gansch Europa. Men moge dan nog zoo veel schrijven en leuteren over de dwang-maatregelen in Duitschland, en over onze eigen hooggeloofde onafhankelijkheid daartegenover, ik voor mij prefereer de *uitstekende* orde van b.v. een stad als Wiesbaden oneindig boven de ordeloosheid van ons den Haag, - dat in natuurschoon en liefelijkheid verre de kroon spant over Wiesbaden, en daarom een beter lot verdient.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Ten bewijze dat ik niet overdrijf zij hier overgenomen uit 'het Vaderland' een geschiedenis van een rijwiel-diefstal hier in den Haag.

Rijwieldiefstallen.

De Zuid-Holl. schrijft:

Op gezette tijden berichten de Haagsche bladen, dat het in den laatsten tijd met de rijwieldiefstallen weer de spuigaten uitloopt! De abonné's lezen de mededeeling en lezen er onaandoenlijk overheen tot met het noodlot ook de belangstelling bij hen komt.

De vorige week is deze moderne vorm van diefstal weer buitengewoon vlijtig beoefend en wel voornamelijk - al zijn de andere stadsgedeelten allerminst veilig geweest - in de omgeving van het Stadhoudersplein.

De aanval werd Dinsdagavond begonnen ten huize van uw onderdanigen dienaar. Blijkbaar was de situatie goed opgenomen: Meneer op reis, dienstmeisje uit, fiets toevallig beneden in de gang.

Ondanks verlichte gang, geopende huiskamerdeur, verdween de fiets tusschen kwart voor tien en tien uur spoorloos.

De aangifte op het politiebureau gaf den indruk: 'Op een berg zoo hoog getast reeds, telt men één verbaaltje niet!'

't Zal de gewone bende wel geweest zijn, meende de rechercheur. 't Klinkt niet aardig te hooren spreken over de residentie in 1913, als gold het 't Italië van onze jongensdroomen, waarin Rinaldo Rinaldini zijn rotgezellen aanvoerde.

De huisgenooten waren minder geneigd zich neer te leggen bij de machtspreuk: 'de bende heeft 't gedaan dus is 't welgedaan.' Ze keken eens uit, zaten voor donkergehouden kamerramen te speuren. En dit temeer toen Woensdag in den vroegen morgen in de onmiddellijke nabijheid eveneens een fiets verdween uit de gang... weer een 'politiek' man, een bekend sociaal-democraat. Wat hebben die arme politiekers 'de bende' toch misdaan?

De speurende huisgenooten kregen al gauw den draad beet. En heusch, detective bekwaamheden waren hier niet voor noodig.

Langzaam rijdend op keurige fietsen, nauwlettend de huizen inspecteerend, werden van twaalf uur af Woensdag enkele ietwat onguur-uitziende individuen opgemerkt. Blijkbaar patrouilleerde 'de bende!' Zoodra de duisternis inviel zochten de heeren ieder een straathoek op en posteerden zich naast hun fiets. Een eigenaardig fluitsignaal van vijf tonen zorgde er voor, dat het verband in den troep werd bewaard.

Tegen halftien, toen de straten van Duinoord eenzaam werden als Duinoords straten kunnen zijn, kwam een nieuw personage op het tooneel: een oudachtig, ietwat gebogen man, platte pet op. De fluitsignalen werden veelvuldiger. Plotseling, een tram was juist gepasseerd, toonde hij een zeldzame aandacht voor een huisdeur, bleef er tellenlang vlak voor staan, wierp een snellen blik rondom en... zag de gezichten voor de ramen! De onderzoekende geest trok af, de rustende jonge mannen op de straathoeken verdwenen, na het fluitsignaal te hebben gegeven.

De fiets, staande in de voorgang van het zoo nauwlettend bekeken huis, was gered en bleef gered, doordat dien nacht de deur werd gegrendeld. Het slot was den volgenden morgen niet geheel in orde.

Mijn huisgenooten gingen ter ruste, na te hebben geconstateerd dat dien avond niet één, letterlijk niet één politieagent door de straat was gekomen.

Den volgenden morgen bleek, dat schuin tegenover uit een bergplaats in een tuin twee rijwielen waren verdwenen.

En dien dag, Donderdag, reden weer de ongunstig-uitziende mannen op de mooie fietsen kalm door de omliggende straten, posteerden ze zich 's avonds weer op de straathoeken, weerklonk weer het geheimzinnige fluitje. 't Werd ietwat onaangenaam die rustige belangstelling.

Na een uurtje kon ik niet nalaten den dichtstbijzijnden wacht eens te inspecteeren. Wie weet

gaf een praatje geen aanleiding tot een mededeeling over de verdwenen fiets.

Kalmpjes slenterend, belangstellend kijkend naderde ik den wachtende, die plotseling aan de andere zijde iets opmerkte, zijn hoofd draaide althans zeer schielijk. 'n 'Goeden avond' vond geen weerwoord. Dan maar doorloopen tot den anderen hoek, misschien was de wacht daar 'n toeschietelijker mensch. Halverwege de straat weerklonk 't signaal: de posten verdwenen.

Zij keerden tot nu toe niet meer terug. Fietsen zijn na Donderdag niet meer verdwenen.

Agenten werden Donderdagavond evenmin als Woensdagavond gezien.[*)]

(Overgenomen uit het Vaderland).

ANNA DE SAVORNIN

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
God in de Politiek
door Geertruida.

Waar de heer J.L.P. Heijtveldt waarheden trachtte te weerleggen, die hij noemde 'lasterlijke beschuldigingen en verdachtmakingen'; waarheden, die gegrondvest zijn op eigen ondervindingen; waarheden ook, die insloegen, blijkens het stuk onder 'Gedachtenwisselingen', dat niet in zuivere trekken is weergegeven, wil ik, zoo de zeer geachte redactrice mij een plaatsje er voor wil verlenen, waarvoor mijn beleefden dank hierbij gaat, verduidelijken de wel wat beknopte mededeelingen, die mijn stukje met bovengenoemd opschrift bevatten; terwille van den heer J.L.P. Heijtveldt en anderen, die er belang in stellen.

Als men zich vele malen heeft gestooten aan den scherpen hoeksteen van het leven, zoekt men naar een scherp zwaard om zich te kunnen verdedigen. En waar dit op het gebied van godsdienst al in hooge mate bij mij het geval is geweest, waar men aan het afbreken is gegaan op een instortende wijze, daar kan niet meer, door het vele puin, opgebouwd worden, enkel kan men helpen het afval in zooverre uit den weg te ruimen, dat de naakte waarheid aan het licht komt.

In mijn omstandigheden, kan ik, volgens den heer Heijtveldt, weten, dat ieder christen - dus ook een katholiek - wanneer hij een werk gaat verrichten van z.i. groot belang voor zichzelven of voor anderen, eerst bidt.

Wie zegt hem, dat 'ik' in elken christen, die bidt, een christen zie?

Ik ken er velen, die 's morgens met God beginnen, zooals het heet en 's avonds met den duivel eindigen. Maar daar had ik het niet over in mijn artikel, wel over hèt bidden in verband met de politiek. Ik vraag den heer H. wat de politiek te maken heeft met de katholieke kerk, als deze was in den geest van Jezus. Als hij een blik wil werpen op Zijn leven, zal hij zien, dat de groote Meester niet wordt gevonden in het tegenwoordige bestaan, zoowel kerkelijk als wereldlijk.

*) Spatieering is van mij!

Wat de bizondere scholen betreft, wil ik, hoewel zij buiten mijn betoog liggen, hier even andere ondervindingen daaromtrent mededeelen.

Ouders, die gebonden zijn om hun werkkring, laten de kinderen op bizondere scholen gaan, maar die eenigszins vrij zijn, laten ze genieten van een openbaar en beter onderwijs. Ik heb gezien, dat ouders in dit geval door priesters werden gedwongen, als zij maar eenigszins in hun macht waren. Ik ken priesters, die de absolutie weigerden aan biechtelingen (kinderen), omdat zij niet op katholieke scholen waren. Uit mijn eigen kinderjaren herinner ik mij ook nog een staaltje. Het was voor het aannemen; de meisjes moesten nog een bitonder onderwijs en gebedsopzegging (opdreuning eigenlijk) bij nonnen volgen en toen dit ten einde liep, zeide de zuster - ik herinner mij haar nog als een koud en kattig mensch, heelemaal niet de kloosterlinge, zooals men die zoo gaarne zich voorstelt in onze kinderjaren van slechts vaag begrijpen - dat de meisjes, die de lessen trouw hadden bijgewoond, een aandenken in den vorm van een prentje kregen. (Wat maakte 't bezit van een mooi prentje met een heilig beeldje van zijde er op, je gelukkig, in die heerlijke kinderjaren). De non verwijderde zich even en toen zij terugkwam vertelde zij, dat ze voor twaalf meisjes een plaatje had, de overige vijf waren niet op de zusterschool en kregen dientengevolge niets, zij konden zich dadelijk verwijderen. Onder die vijf was ook ik, die ging op een openbare meisjesschool.

Ik verzoek den heer H. mijn stukje eens beter door te lezen, want zijn weerlegging is geheel onzuiver, waar hij zegt: ‘Zij “leeren” alléén wat tegen Gods wil indruischt, haat en tweedracht, en leven zelf niet in een opzicht naar de leer ‘dier kerk.’

In mijn artikel staat: ‘Is het leven der priesters ook maar in een enkel opzicht in “Jezus” geest? Welke geboden van den grooten Meester worden er nagekomen, als daar zijn: ‘Bemint uw vijanden:’ ‘Doet goed aan hen, die u haten.’ ‘Zegent hen, die u vloeken’.

‘Nergens toch is de haat grooter, dan onder de dienaren der kerk. “Christus” overleveringen zijn daar om door de Gods woord verkondigers te worden gebezigd als dogma's, als hulpbronnen waaruit geput wordt om de “Beminde Christenen,” als de massa heet, die in vrome aanbidding tot hen opzien, vooral in den tegenwoordigen tijd, te bewerken, maar waar niet naar geleefd wordt.’

Uit het bovenstaande blijkt, dat de weerlegger wil doen voorkomen alsof volgens mijn stukje onvrede en leugens in verband met Christusleer worden gepredikt (wat heeft men toch een moeite en last als er zinnen worden verdraaid in een scheeve richting). Uit mijn uittreksel blijkt, dat ik er op wees, dat Gods woord wel wordt gepredikt, maar dat er niet naar wordt geleefd, en dat ik het eens ben met Blicher Clausen, die heeft gezegd: ‘Te denken aan den grooten

Stichter van een groot geloof en dan te bedenken wat Zijn zoogenaamde volgelingen van Hem en Zijn leer gemaakt hebben. Hij kwam om het Evangelie der Liefde te leeren en nu nog zien wij het Evangelie der Haat triompheeren. De Heer predikte een geloofsbelijdenis te goed en te rein voor deze wereld, want wie haar aannemen werden van alle zijden teruggeworpen.'

Ik vergat nog weerlegger te vragen - er is ook zooveel te weerleggen en dat voor zulk een klein stukje, - of hij het ook eerlijk vindt, waar hij het als rechtvaardig wil verklaren de 'geoorloofde' middelen om te komen tot het doel; het samengaan van katholieken en anti-revolutionnairen, dat ook moet leiden tot hetzelfde resultaat, in de politiek, waar beide partijen elkaar toch haten. Want waar reeds de zestiende eeuw liet zien, dat een godsdienst, die op egoïsme berust, niet meer den toets der rechtvaardigheid kon doorstaan; waar er mannen waren, die durfden op te staan tegen de kerkelijke macht, die toen niet meer kon doen in Holland, wat in Frankrijk de overmacht nog wel kon doen met de Hugenooten, en wat zij door alle eeuwen heeft gedaan met weerbarstigen en opstandelingen, daar moeten de volgelingen van hen, die naar iets beters zochten, een reformatie, toch wel gebaat worden.

Waar ik de vraag stel: 'Hoe is het leven der priesters, staat de boetedoening op hun gezichten te lezen?' zegt weerlegger: 'Zij doen zich zoo te goed, dat het op hun gezichten staat te lezen,' dus hij geeft hierop antwoord en daarom zal ik maar eens vertellen, wat ik met eigen ongen heb gezien. Ik heb n.l. priesters gekend, die zich lieten trakteeren door parochianen, die verplichting aan de kerk hadden, op wijn, gebak enz. en als het geestrijk vocht zijn uitwerking begon te doen, werden er allerlei dubbelzinnigheden en hatelijkheden ten beste gegeven.

De vele corpulente figuren, die men ontmoet, spreken die soms van onthouding in zake voeding?

Schrijver zegt dat ik door mijn geschrijf millioenen menschen tref, ook mijn ouders. Ik dank hem voor deze 'vaderlijke' mededeeling.

Mijn ouders echter hebben reeds lang den eerbied verloren voor de geestelijkheid, door gebeurtenissen, die hier niet mogen genoemd worden. Niettemin nam ik een pseudoniem aan, 'de noodige reserve', noemt verweerder het, om hun te ontzien, als er tenminste iets te ontzien viel, maar nu wil ik zeer gaarne mijn naam noemen. En wat het sparen van millioenen betreft, zeg ik hem, dat ik, zooveel als in mijn vermogen is, de waarheid het licht zal doen zien. Wat de missionarissen aangaat, handelen zij volgens hun overtuiging, zoo niet dweperij, terwijl het volk, dat zij trachten te bekeeren, niet om die bekeering heeft gevraagd.

Wat het 'donkere' Zuiden betreft, - ik heb van geen 'donkerigheid' gesproken, de zon gaat daar even mooi op als elders, zoo niet mooier, als men de dagwording in gouden glans kan waarnemen vanaf de bergen om Valkenburg of op de mooie, vredige, majestueuze heide - behoef ik niet daarheen op informatiën uit te gaan, daar ik een Limburgsche van geboorte ben en dus volkomen met de daar heerschende toestanden op de hoogte kan zijn. Weerlegger begaat alweer een fout, waar hij mij wil verwijten, dat ik het Zuiden armer vind, dan het Noorden, terwijl ik daarvan in het geheel niet heb gesproken. Ik vind dat het nogal duidelijk is, als ik zeg, dat een bewoner van het Noorden zich geen voorbeeld kan vormen, van de ellende, die rondwaart in Limburg. Niettemin heb ik ook van nabij gezien, de ellende die wordt geleden op de Friesche en Drentsche heide, een ellende, die je doet schreien om de afschuwelijke toestanden die de maatschappij heeft.

Dezen zomer een Limburger sprekend, vroeg ik hem, waarom er in het Zuiden zoo weinig wordt gedaan aan onafhankelijkheidsfeesten. ‘Is het omdat zij het beschouwen als een groote onzinnigheid?’

‘Neen,’ zeide hij, die het weten kon, ‘het is, omdat L. zoo niet wordt uitgesloten, dan toch stiefmoederlijk wordt bedeeld, in gunsten, de regeering rakende, in vergelijk met andere provinciën.’

‘Waarom laten zij het zich aanleunen?’

‘Wel, het volk grootendeels, is slecht ontwikkeld, er is geen geld en de geestelijkheid tracht er te regeeren. Een weinig treden enkele naar voren, hopen in het verbeterende socialisme te vinden, wat zij voor zich en anderen behoeven, maar de vooruitgang kruipt er voort.’

Verder sprak hij van de slechte communicatie, die er overal nog heerscht en ook van de ‘armoede’.

‘Voor de bewoners der arme Friesche heide wordt wel gecollecteerd, met welks werk een dominee zich heeft belast.’ -

Heeft de heer H. ook wel eens gehoord van inzamelingen, die in het ‘Noorden’ (welgestelde) werden gehouden ten bate van het ‘donkere’ Zuiden? Ik niet!

En zekerlijk kan ‘iemand uit de Noordelijke provinciën zich geen voorstelling maken’ van de armoede, die geleden wordt op de Limburgsche heide.

Want wat te zeggen van menschen, die leven erger soms dan dieren, die leven in hutten van leem en zoden (plaggen), slapen op een bos stroo, hun bestaan voortslepen met aardappelen, karnemelk en roggebrood met spek. Wittebrood met keukensiroop behoort tot een lekkernij, evenals ‘Limburgsch’ bier. Hun dagelijksche drank is koffie, die bestaat uit een aftreksel van cichorei.

Wat te zeggen van den zwaren arbeid die vrouwen op het land moeten verrichten (ook in het ‘arme’ Noorden wordt dit werk door vrouwen gedaan). Ik heb gezien, dat zulke sloven (we toeven weer in Limburg) kwamen te voet naar de stad, uit dorpen of gehuchten, die vier vijf uur van het drukkere leven waren verwijderd, kwamen te voet met een kruiwagen, waarop enkele pondjes boter en een paar zakken met dennenknoppen, die zij voor 50 cents per zak van de hand deden en voor dat geld, ook van de boter, werden de inkoopen gedaan voor de levensbehoeften eener geheele week.

De toestanden in de laatste jaren, gelijk ik reeds gezegd heb, zijn iets verbeterd, de bonen iets gestegen, maar nog is er veel ellende.

Mijn dwalen over de heide neemt hiermede een einde, daar ik even wil toeven bij een arme weduwe, die in een stad woont.

Toen haar man stierf, bleef ze achter met negen kinderen. De gegoeden gaven ondersteuningen, van de geestelijkheid kreeg zij één roggebrood in de week, dat op een bepaald uur moest gehaald worden en toen het bleek, dat het onmogelijk, was, daar zij geen harer kinderen, die daarvoor bevoegd waren, ter harer beschikking had, werd die milddadige gift haar voorgoed ontzegd.

Voor ik van mijn 'duister aanbeeldje' afscheid neem, wil ik den heer H. nog even vertellen van een paar oude stakkers, die in behoeftige omstandigheden verkeerden, daar de man eenigszins kindsch was en de vrouw niet meer kon loopen; naaste familieleden hadden zij niet.

Kloosterlingen, daar sterk vertegenwoordigd, hadden het te druk met bidden, vasten, bedelen en andere boetedoeningen om hulp te verleenen, waar het hier zoo dringend noodig bleek.

- In het 'Noorden' vindt men tot op de dorpen wijkverpleging. -

Later toen de vrouw was gestorven, hielden de dorpelingen onder elkaar een inzameling van geld, dat moest geofferd worden, aleer de man de deur van een klooster geopend vond.

Niettegenstaande het bovengenoemde, dat om wraak roept, houd ik van mijn 'donker' Zuiden met het zachtere klimaat, mooie natuurschoon en gulle, hartelijke gastvrijheid.

De heer H. schrijft vervolgens:.... dan krijgen we eerst de 'geheime' legaten: bij doop, kerkgang, enz.'

Ik schreef: 'Buiten de geheime legaten, de zoogenaamd vrijwillige giften bij het doopen, enz.'

Ik wist niet, dat een legaat hetzelfde beteekent als een gift, terhand gesteld als een fooi. Ik heb het woord voor de zekerheid nog opgezocht in mijn woordenboek, er stond: 'Legaat (bij testament toegedacht gedeelte van een nalatenschap.)'

Heeft de heer H. daar nooit van gehoord? 't Is waar, men hoort er niet veel over, maar in mijn familie heeft het al eens plaats gegrepen, n.l. dat er een legaat aan de kerk werd vermaakt en ik kan het dus weten.

Wat de giften betreft bij plechtigheden, ik zal maar fooien zeggen, anders mocht er weer een verwarring ontstaan, blijf ik er bij, dat ze zoogenaamd vrijwillig zijn, want het is een in aanzien willen zijn bij geestelijken. dat het een soort verplichting wordt.

Ik herinner mij nog uit mijne geloofsjaren, dat een fooi van *f* 10.- bij het biechten in den Paaschtijd, maar heel gewoon was, zoo ook bij de eerste communie en andere plechtigheden.

Weerlegger zegt, dat deze fooien voor den priester zelf zijn, hoe is dat te verklaren, waar ik in mijn tijd leerde, dat priesters van alles afstand doen, als zij de wijding ondergaan. De prijs, die ik aangaf bij een eerste klas uitvaart - weet weerlegger dat daar alles onder begrepen is, begrafenis, koffie, enz. - enkel de fooien aan het dienstdoende personeel niet - had ik geput uit 'mijn tijd', en mijn tempel; misschien is, in dien langen tijd, die daar overheen is, de prijs verlaagd, omdat de levensstandaard zoo gestegen is.

Ofschoon ik geen prijs noemde bij een huwelijk, vind ik dat de heer H. toch beslist spotgoedkoop is getrouwd. Zonder indiscreet te zijn, was daar alles onder begrepen,

mis met muziek, de latere plechtigheid, preek, bloemen? dat zou niemand doen afschrikken.

Welk verkeerd begrip ik mij gemaakt heb van offerbussen en vastenafkooperij is mij niet duidelijk. Ik heb in ‘mijn tijd’ geld moeten offeren omdat ik vleesch had gegeten op een vastendag. Hoe dat geld wordt verantwoord is mij onverschillig; in mijn stukje wilde ik er op wijzen, wat ten voordeele der armen komt in verband met de inkomsten en nu wil ik er nog bijvoegen: de collecten die langs de huizen worden gehouden. Is dan de tegenstelling met de inkomsten van andere gezindten niet oneindig grooter. - Schrijver wil doen voorkomen of ik die vele groote inkomsten beschouw als zuivere winst!!!

Ieder weldenkend mensch zal toch begrijpen, dat er uitgaven zijn en wel zeer vele, noodig of onnoodig laat ik in het midden. Niemand zal het toch in zijn hoofd krijgen dat een pastoor. b.v. uit boetedoening, zijn middagmaal bereidt of de kerkvloer dweilt.

In de pastorie van de geestelijken der kerk, waar ik vroeger tevergeefs aan een God trachtte te gelooven, waren voor vier heeren, drie meiden - in pastories van een geestelijke heb ik er altijd twee gezien - in eerstgenoemde kerk was een koster, een helper om de orde te handhaven onder de diensten en geld op te halen van de bezette plaatsen, die niet waren verhuurd en verkocht en waarvoor 5 of 10 cts. per plaats werd geëischt, dan waren er een werkvrouw, stovenzetster of kosteres, zangers, misdienaren. Die met het interieur van een katholieke kerk bekend is, zal weten, dat de altaarbekleeding en dienstgewaden zeer kostbaar zijn, dat de versieringen van planten, zilver, enz. op feestdagen, veel geld wegslepen.

Maar ieder weldenkend mensch zal ook zich afvragen: ‘Is het geen groote bespotting geld te vragen, veel of weinig, voor diensten, die in verband moesten staan met het heilige; een bespotting al die pracht en praal in de kerken, dat het oog der bezoekers moet bekoren, waar Jezus predikte: ‘Armoede, vernedering, eenvoud, naastenliefde, belanglooze hulp, enz.

Vindt de heer H. dat alles in de katholieke kerk en?

Dat de heer H. het slot van mijn stukje niet begrijpt, ligt niet aan mij; als het foutief was, zou de redactrice het naar de papiermand verwezen hebben.

Zij, die achter de regeeringsschermen hebben gekeken, zullen het wel begrijpen.

Mijn laatste woord is, dat ik, zooals ik reeds gezegd heb, mijn persoonlijke ondervindingen aan het licht zal brengen.

LAURA F.G. BENDER.

Den Haag, 25 Oct. '13.

II.
Nog een Vredes-apostel en een verwarde debater.

De heer Mr. de Pinto zaait verdeeldheid onder de Nederlandsche Joden. Anderzijds speelt hij voor vredes-apostel. Bovendien vleit hij, al of niet om een lintje te hebben, het huis van Oranje in een vereeniging. Laat dit gevlei publiceeren en wil het doen voorstellen, of zijn woorden het algemeen gevoelen der Nederlandsche Joden weergeven en hun goedkeuring wegdragen.

Hij doet dit in termen, die een bestaande legende moet helpen in het leven houden.

Daar wordt o.m. een zin uitgesproken, die in strijd is met de waarheid.

Met vergunning der Hooggeschatte Redactrice, teeken ik, zonder martelaar te willen worden van: Vrede door recht buiten het Jodendom, protest aan en onderteeken dat met de initialen VL. Iedereen, die menschenkennis bezit, zal dit goed vinden, vooral, als men bedenkt, dat ik geen Muller of Jansen heet, die ergens in Amsterdam woont.

Daarom blijf ik teekenen met VL.

Nu de zaak.

De heer Muller moet zijn geciteerden zin eens voorlezen in een vereeniging voor Staathuishoudkunde.

Als hij dan de ketterijen, uitgesproken door een bejaard en kundig Meester in de Rechten, omtrent de Rechten van Het Huis van Oranje voor en na het constitutioneele regeeringstijdperk, herhaalt en beaamt, zal men het uitproesten over zijn gemis aan kennis. Zelfs zal men hem als bewijs van onkunde verwijzen naar zijn eigen gegevens op blz. 270 en zeggen:

Mhr. Muller,

Oranje had en heeft volgens het Nederlandsche recht geen vrijheid te schenken aan Joden, hun niets te waarborgen, dus Mr. de Pinto frazeert er maar op los.

Gij-zelf verwijst naar een tijd, waarin Oranje niets te zeggen had en laat dan ook Oranje niet ter Synagoge komen, maar Burgemeester en Schepenen.

Gij voert dus een bewijs aan voor de juistheid der meening van VL. Overigens geeft gij toe, dat Oranje als particulier de Joden achterstelt, door te vragen: wat dan nog?

Mhr. Muller,

Hiermee zou ik kunnen volstaan, was het niet dat uw geheele artikel wemelde van bewijzen van gemis aan logisch denken waarop ik u even moet wijzen.

Niet alleen, dat ik juist aan Mr. de Pinto vraag naar bewijzen omtrent de legende, dat de Joden aan Oranje wat verschuldigd zijn, - een vraag, die gij als ongeroepen handlanger had behooren te beantwoorden, inplaats van met een antwoord te komen, waar Oranje heelemaal buiten staat, - maar ik bewees, dat Oranje integendeel de Joden exploiteerde, toen Het Koning van Engeland wilde worden en dat Het die Joden als contra-prestatie een Jhr's titel verleende, terwijl de Joden door Oranje niet te adelen zijn, wijl hun afstamming veel ouder is dan die van Oranje.

Wat maakt gij nu daarvan?

Dat ik beweer, dat de Joden geen dank aan Oranje verschuldigd zijn, omdat er maar een heele kleine Joodsche Adel bestaat. Alsof ik, die geen Joodsche Adel erken,

omdat wij die niet kunnen bezitten, van Oranje een Joodsche Adel zou wenschen. Ook alle andere door u als bewijsgronden opgegeven conclusies, staan buiten eenig verband met de verhouding van Oranje tot de Nederlandsche Joden.

Daarom verzoek ik ti beleefd voortaan eerst eens *kalm* te lezen wat ik schrijf, voordat u de debateerkunst, die u nog niet meester is, op mij zou willen toepassen.

U kunt het dehatteeren op mij wel leeren, maar dan moet de Redactrice daarvoor eerst verlof en ruimte willen geven, wat zij natuurlijk, bij uw gemis aan logica, niet doet.

Ik schreef, dat het Nederlandsche volk in zekere mate meer verdraagzaamheid tegenover de Joden toonde dan anderen. Zijn wij daarom dank verschuldigd aan dat Volk of aan Oranje?

Let op de woorden ‘in zekere mate,’ want de verdraagzaamheid der Nederlanders tegenover de Joden is bij lange na niet wat het wezen moet.

De Duitschers met hun begrippen van Militairisme en Anti-Semitisme meenen altijd een hoogere cultuur te hebben dan andere volkeren. Zij meenen aan de spits der beschaving te staan.

Iets mankeert daaraan nog wel. Datzelfde iets mankeert nog aan de Nederlandsche verdraagzaamheid ten opzichte van de Joden, en Oranje maakt daarop geen uitzondering.

Om bij een recent geval te blijven. Kijk eens in de lijst van de Artisten en anderen, die iets doen willen voor Carmen Sylva; geen Joodsche artist prijkt onder de aanbidders der Koningin, terwijl daarmee verscheidene vereerd zouden zijn, ondanks het feit, dat zij de Koningin der Antisemietische Roemeenen is.

Twee andere gevallen worden mij aan de hand gedaan door den Heer Muller, de winkelsluiting en het ventverbod.

Als de Amsterdamsche vroede vaderen een oogenblik aan het bestaan van 7000 Amsterdamsche Joden gedacht hadden en ook aan de noodzakelijkheid, dat deze menschen moeten leven, en... belasting betalen, dan zouden zij een verordening op de Winkelsluiting gemaakt hebben, waardoor de Rabbijnen geen verzoek tot herstelling van onrecht hadden behoeven te doen, en dan zou geen Ghettogeest met gekromde slavenrug bij de herstelling van een fout woorden van dank gestameld hebben, maar op zijn recht prat gegaan zijn.

Nog erger is het met het ventverbod.

Dat heeft in Den Haag een zuiver Anti-semietisch karakter.

Dat verbod wordt natuurlijk overtreden door Joden en Niet-Joden. De maatschappij is nu eenmaal een organisme, dat op Zondag of op Zaterdag niet kan stilstaan.

Het waren uitsluitend Joden tegen wie geverbaliseerd werd. Zij stonden en staan voor de

keus: of honger, of sabathschennis, of venten, en kozen het laatste.

Het karakter van dien handel is zoo, dat de koopei (niet wij) niet komt om te koopen, voordat de verkooper zijn waar luid heeft aangekondigd, wat met eerbiediging van eens ieders Eeredienst kan geschieden.

De onverdraagzaamheid der Vorm-christenen stond een regeling, die niemand hinderde, in den weg, en met Zondagsheiliging als uithangbord, werd den armen Jood belet zijn pot eten te verdienen.

Door een beweging daartegen, te Amsterdam stijgende door het pleidooi Asscher en in Den Haag stilstaande in de motie Deen, heeft men te Amsterdam het onrecht afgeschaft. Wat daar kan, zal in den Haag niet onmogelijk zijn, maar is herstel van onrecht een reden tot dankbaarheid? En nog wel aan Oranje? Of is het een prikkel tot strijd voor rechten en een menschwaardig bestaan?

Die strijd behoort met bezadigdheid gestreden te worden. Zij ligt op het gebied der verstandelijke, zedelijke en stoffelijke belangen der Joden. Daarom behooren de Voorlevers, waartoe Mr. de Pinto, - en hij is een vertegenwoordiger van de Joodsche Autoriteit, - vooraan in den strijd te staan voor de oeconomische ontvoogding der Joden en geen speeches te houden in Tischbie over den dank aan Oranje, dien wij niet verschuldigd zijn.

Laat hij maar beginnen te zorgen voor de woningtoestanden. En al zijn die bij Christenen ook slecht, dan is de conclusie, dat de Christenen Voorlevers geen haar beter zijn dan de Joodsche. Maar dit ontslaat de Joden niet van hun plichten, want de Jood moet opkomen voor den Jood (zie Rabbijnen en Pleidooi Asscher), want een ander doet het niet. En als hij daarnaast ook opkomt voor den Niet-Jood, dan eerst is hij een braaf mensch.

Laat hij dan met de Amsterdamsche toestanden voor oogen, die de heer Muller niet ziet, omdat hij er tusschen woont, en die daardoor niet onbevangen in zijn oordeel kan zijn, want hij is eraan geassimileerd, zooals een Hagenaar aan zijn riekende grachten, informeeren bij het Isr. Armbestuur. Als hij voorganger wil zijn. moet hij geen dank aan Oranje prediken, maar de handen uit de mouwen steken, ter bevordering van de oeconomische toestanden onder de Joden.

Dan moet de heer Muller noodig naar Berlijn, waar (hij zegt het zelf) geen arme *Duitsche* Joden wonen. Juist, mhr. Muller. Die paar anderen tellen bij een algemeene beschouwing niet mee. En.... zeg dat nu eens na van Rotterdam, Amsterdam en het Vorstelijk 's-Gravenhage. Waren wij ook maar zoover! Aangenaam was het mij te vernemen, dat er zelfs onder de Russen van Hachnosous Ourichiem waren, die getuigen kunnen, dat er bemiddelde Russische Joden zijn; het overgroote deel, wat er niet weg wil behoort daartoe. Wijst de Zionistische beweging niet groote Russisch-Joodsche fortuinen aan? Laten die Russen eens uw Marken, enz. aanwijzen en uw bedelaars aan de synagogen in Rusland? En als de Russen met recht vreeselijk te klagen hebben over de inwoners van deze Middeneenwsche Barbarenstaat, dan volgt daaruit niet, dat de Joden hier vrij en gelijk zijn. Dat vrij en gelijk zijn zoo twee leuzen met een luchtje eraan. Daarop ga ik niet in.

En nu nog Henri Polak.

Ik sta tegenover Henri Polak als de Heer Muller tegenover den Heer de Pinto. Nu weet hij wel hoe dat is.

En ik hoop straks kennis met hem te maken als zijn portret verschijnt in de *Hahn*-reeks. Henri Polak dan is een Jood, die het verstandelijk en zedelijk laagstaan van een groep, een zeer grooten groep, Amsterdamsche Joden, wier opvoeding niet ter hand werd genomen door hen, die wel Autoriteitje over deze menschen wilden spelen, (type de P) zag en besefte.

Hij zon op middelen. Van hun minderwaardigheid wilden hun werkgevers gebruik maken, door ze uit te buiten.

Hij ging dit tegen door ze verstandelijk en zedelijk te ontbolsteren. Hij deed dat als kind van zijn tijd door de moderne vakbeweging, die de politiek als machtsmiddel niet versmaadt.

Zoo bracht hij zijn mannen, die een zeer groeten groep vormen, brood, kennis en zeden; zelfs door een gedwongen vacantie bracht hij de opvoeding er in.

En als de nieuwe machine (volgens Polak geen zorg voor den nood) daar is (heeft de heer M. de machine al gezien en zijn beweringen niet van hooren zeggen), dan zal hij ervaren dat Polak ook dan zal weten leiding te geven, omdat in geen enkele branche van nijverheid de machine het handwerk geheel kan verdringen. Omdat door de machine het handwerk in waarde stijgen moet.

Tenslotte een klein staaltje van de opgeblazenheid des heeren M. Natuurlijk heeft hij de Synagoge niet helder maar verward gezien.

Aan den Boschkant ligt achter 2 huizen een Synagoge.

Aan dienzelfden kant staat de Arke. Hiertegenover is de Hoofdingang. Dat is aan den kant van het Jan Evertstraatje, waar zich het eenige hek en de voorplaats, die het gebouw scheidt van de openbare straat, bevindt.

De afsluiting aan den Boschkant is de deur der.... huizen.

Wat de heer Muller bewezen heeft en wat hij niet verder behoeft te bewijzen is, dat hij maar raak geschreven heeft over zaken, die hem niet geheel helder waren.

VL.

III.
Successie.

'De kosten beloopen *eenige guldens*'. Daar zit 't 'm juist, geachte Heer Meijer, en dan de soesah voor eene bejaarde zieke dame: 'rekest aan den Minister, een simpele volmacht [notarieel?], en een geneeskundige verklaring'. Dit drietal zegt al genoeg!

Bovendien sprak ik van de erfenis als van een peulschilletje. M.i. moest de successie-belasting, indien een erfenisje onder een zeker bedrag viel, niet geheven worden. In het tegenovergestelde geval ten minste *progressief* zijn, zooals bij de Rijks-vermogensbelasting en de Stedelijke-inkomstenbelastingen. - Ja, dan zal de successie-

wet gewijzigd dienen te worden, maar dat is toch wel te doen?

Ik zeg u dank, geachte Heer Meijer, dat u mij door uwe toelichting gelegenheid gaaft op die nieuwigheid te wijzen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's-Grav. 5/11 1913.

IV.
Voor Aja (Corr. H.L. v. 5 Nov. l.l.)

A.J. Servaas van Rooyen,
Oud-Directeur v.h. Gemeente-Museum v. 's-Gravenhage, Oud-Archivaris der Gemeente.
m. vr. d.
v. Kinsbergenstraat 132.

V.
Aan den heer van Buren, Amsterdam.

Uw stuk over Bernard Canter kan ik niet opnemen in de daartoe door U gekozen bewoordingen. Ik wensch namelijk de Lelie niet te verlagen tot het peil waarop een Bernard Canter c.s. zelf staat in taal. Daarom heb ik uit Uw ged. die woorden en uitdrukkingen geschrapt, die met de zaak als zoodanig niets te maken hebben, en die Bernard-Canter-stijl zijn.

RED. HOLL. LELIE.

Hooggeachte Freule.

Ik bied u hierbij de twee laatste Amsterdammers aan. Het zal u zeker pleizier doen, dat uw aardige vriendje Bernard Canter, de 'eerlijke Jubilaris',[*)] *voor zijn opgeblazenheid eens over de knie gelegd wordt. Bernardje spartelt verschikkelijk tegen; natuurlijk!*

Ziehier een paar spartelingetjes.

Bernardje valt een artikel aan op z'n inhoud maar verklaart doodleuk dat alle gegevens hem ontbreken om den schrijver te controleeren. Dat is zoo iets van een 16-jarigen tooneelkritikus![*)]

Bernardje spreekt telkens over zaken, waarvan hij geen. flauw begrip heeft. Zoo denkt hij dat de werkkring van een lid van de Rekenkamer is 'nacyferen'. Geen, wonder! Immers, de Duitsche Keizer doet alleen aan schouderpassanten.

Als de heer d' Ablaing van Giessenburg door Multatuli wordt uitgescholden voor 'echten smous', vindt Bernardje M. 'onbevooroordeeld.'

*) Zie de Lelie No. 12 van 17 September 1913.

*) Zie de Lelie No. 12 van 17 September 1913.

Bernardje zei het immers dat hij alle beweringen van zijn afstraffer niet gecontroleerd heeft. Toch spreekt hij nu van 'zoogenaamde' bewijzen, noemt zich 'onpartijdig' en zegt een heel mooi rijmpje op, dat hij in zijn jeugd uit het hoofd geleerd heeft, waarin o.a. staat: 'Veel is bewezen, hoewel 't niet waar is.'

Freule, misschien wilt u er nog een paar opmerkingen bijvoegen ten beste van uw vriendje.

Hoogachtend,
Uw dienstw. dienaar
v. BUREN.
Noot redactrice.

Neen, geachte heer van Buren, ik laat mij met het twistgeschrijf, - door U voor mij uit de Amsterdammer uitgeknipt, - tusschen een fatsoenlijk man als Jhr. W.H.W. de Kock, en iemand van het soort Bernard Canter, niet in. Aan U wil ik gaarne mededeelen dat ik zeer veel sympathie heb voor Multatuli, en dus 't niet eens ben met het Tijdspiegel-artikel van Jhr. W.H.W. de Kock. M.i. had deze laatste verstandiger gedaan indien hij zich inderdaad had 'onthouden van antwoord', zooals hij-zelf schrijft in de Amsterdammer:

Ik zou mij van een antwoord kunnen onthouden. Immers, als de heer Canter, zonder eenige aanleiding mijnerzijds, voortdurend op smalende wijze over mijn titel spreekt; mij omschrijft als 'de schuldlooze en schuldelooze jonker', en mij, volkomen ongemotiveerd, toeroept: 'Te deksel, jonker, niet ieder krijgt van vader titel en duiten mee!' zijn dat zulke slechte, in-plebeïsche persmanieren, dat ieder fatsoenlijk man mij geheel gelijk zou geven. als ik op zulke smakelooze, onwaardige taal zweeg.

Juist zoo! Laat de heer de Kock dit voortaan bijtijds bedenken.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.

I.
Meine Ehe mit Louise Von Toscana, door Enrico Toselli.*)

Ik heb nooit veel sympathie gevoeld voor de ex-kroonprinses van Saksen. Zeker, eene vrouw, die zich op den troon ongelukkig voelt, kan ik mij heel goed denken, en haar oprecht beklagen, maar, eene die hare vijf kinderen in den steek laat om een opzienbarend avontuur te gaan beginnen met den bloedjongen gouverneur dier kinderen, geeft, op z'n zachtst genomen, den indruk van gedegenereerd te wezen en ontbloot van àlle verantwoordelijkheidsbesef. Toen dan ook, bij haar vlucht van het Saksische hof, allerlei sentimenteele stemmen opgingen om haar te beklagen, en haar voor te stellen als een slachtoffer van haar man, heb ik tot de enkele uitzonderingen behoord, die het gezond verstand wisten te bewaren, en die terstond voorspelde, hoe

*) Van dit boek verscheen een hollandsche vertaling bij den uitgever, den heer L.J. Veen Amsterdam. Het boek ziet er in die vertaling zeer goed uit. Het draagt den titel. Hare Keizerlijke Hoogheid Mijne Vrouw, of De Memoires van Signor Enrico Toselli, Echtgenoot der voormalige Kroonprinses van Saksen.

de ‘verongelijkte’ Louise, inplaats van zich voortaan dankbaar op den achtergrond te houden, en hare ‘redding’ in blijdschap te genieten,

hoogstwaarschijnlijk weldra zou vervallen in nieuwe buitensporigheden, en pogingen tot reclame.

Zoo is het ook inderdaad geschied! Dank zij hare vóórtdurende zonderlingheden is Louise Von Toscana er in geslaagd zoowat al hare vroegere bewonderaars van zich te vervreemden, en hen de oogen te openen voor het verdwaasde, ziekelijke, en onsympathieke in haar doen. Met hare 'mémoires' -, die over het algemeen groote teleurstelling wekten bij de nieuwtjesjagers - heeft zij tenslotte hare populariteit nog een laatsten genadeslag toegebracht. omdat daaruit maar al te zeer blijkt, hoe weinig zij geschikt was voor de haar vóórbestemde vorstentaak, en hoe de abnormaliteiten, waardoor haar geslacht zich in zoo ruime mate kenmerkt, bij haar te sterk zijn uitgesproken, dan dat zij ooit zou hebben weten te loopen in het gareel van vorstenplicht en vorstenleven.

En thans komt haar ex-man, de zanger Toselli, en brengt haar een nieuwen stoot toe, door, op zijn beurt, 'onthullingen' te schrijven over beider huwelijksleven. Dit, dat zij een nieuwen stoot ontvangt, zal hij, die dit boek niet gelezen heeft, althans vóóronderstellen, en, aan die vooronderstelling is het dan ook te danken waarschijnlijk, dat het publiek terstond met bijzondere gretigheid aanviel op deze nieuwste 'mémoires' òver Louise. Wat mij echter aangaat, hoe weinig sympathiek deze vrouw mij ook is, ik ben rechtvaardig genoeg om, juist na lezing van deze bekentenissen van haren ex-man over hun gemeenschappelijk samenleven, een soort medelijden te gaan voelen met haar, die het tenslotte niet helpen kan, dat het lot haar deed geboren worden voor een kroon, terwijl het haar tegelijkertijd àlle eigenschappen onthield, nóódig om die taak te aanvaarden; en die dientengevolge, toen zij hare banden verbrak, en de wijde wereld invloog, overal zich onbruikbaar en onmogelijk en onpractisch bewees voor het door haar ter kwader ure gekozene gewone menschenleven, omdat haar verleden, haar opvoeding, haar prinses-ideeën haar vóórtdurend in den weg zaten.

Immers, dit is wel de eind-indruk, dien men krijgt van Toselli's mémoires, de overtuiging dat deze twee niet voor elkander pasten, omdat de eene, al wilde zij duizendmaal zich inbeelden voortaan slechts 'mevrouw Toselli' te kunnen zijn, geen moment vermocht te vergeten haar prinses-eigenaardigheden, en prinses-opvattingen, en prinses-gewoonten! 'Misschien is het haar oorspronkelijk heilige ernst geweest met haar voornemen eene alledaagsche echtgenoote en moeder te worden! De volhoudendheid waarmede zij den véél jongeren Toselli, die blijkbaar niets anders wenschte, dan te zijn en te blijven haar tijdelijke amant, overreedde tot het aangaan van een, bij hun leeftijdsverschil, reeds op zichzelf beschouwd bedenkelijk-wordend huwelijk, wijst er wèl op dat het inderdaad in hare bedoelingen heeft gelegen, - zooals zij indertijd, toen zij Toselli trouwde, ook door de pers liet verspreiden, - zichzelf een wettigen beschermer te bezorgen, om daarmee een eind te maken aan haar dubbelzinnige zwerversposition! Volgens Toselli had zij daarbij niet alleen zijn eigen vrij-lijdelijken tegenstand te overwinnen, maar óók nog die van zijn ouders, die, achtenswaardige en gezeten inwoners van Florence, waar de oude heer Toselli leeraar is in de Fransche taal en letterkunde, zich volstrekt geen 'eer' voorstelden van een verbintenis van hun eenigen zoon met de avontuurlijke prinses Von Toscana, en integendeel hartelijk wenschten, tot het laatst toe, dat beiden het zouden laten blijven bij een voorbijgaanden liaison, en meer niet.

Echter, Enrico Toselli was, dat erkent hijzelf, zéér verliefd, en, volgens hem, was Louise Von Toscana zoo innemend, en zoo bekoorlijk, dat men het hem niet kwalijk kan nemen, indien hij blindelings aan hare wenschen gehoorzaamde. Ziehier hoe hij, ook thans nog, nadat zijn oogen zijn opengegaan voor haar wààr karakter, haar uiterlijk beschrijft uit de dagen toen hij haar leerde kennen:

'O, God, zij was betooverend-lieflijk! Het onuitsprekelijk zoete en reine lachje, dat om hare lippen zweefde, betooverde mij terstond.

...Hare handen, hare onvergelijkelijk fraaie handen zag ik steeds vóór mij. Die teedere, edele vormen, die fraai-gewelfde rose nagels.. In dien tijd had Louise Von Toscana nog geen enkel grijs haar;... weelderige kastanjebruine lokken omgaven haar gelaat, waarin nog geen enkel rimpeltje verried wat alzoo achter deze vrouw reeds lag. Haar blauwe schitterende oogen, die ik later zoo koud en vol haat zou zien, glansden zoo teeder, en schenen mij toe enkel zonneschijn uit te drukken. En dan hare stem! Zoo welluidend, zoo rijk aan klank, zoo buigzaam!

Zoo werd dan het huwelijk gesloten¡ En, van af dat oogenblik toonde Louise Von Toscana, dat zij noch echtgenoote noch moeder wist te zijn in den gewonen huiselijken zin. Haren echtgenoot, die stond aan den aanvang

van een even moeilijke als roemrijke carrière, en die daartoe behoefde rust en kalmte en een zorgenvrije omgeving, sleepte zij van het eene hôtel naar het andere, zonder te vragen naar financiëele kosten, noch naar zijn belangen, of naar die van hun kind; toen dit kind werd geboren omringde zij het terstond met kameniers en gouvernantes, op hofhoudingwijze, en liet zich in geen enkel opzicht leiden door de raadgevingen of wenschen harer schoonouders. De *prinses*, in één woord, openbaart zich voortdurend in al haar doen en laten van dien aard, de *prinses*, die geen begrip heeft van geld, noch van het zelve besturen eener huishouding, die integendeel gewoon is te reizen, te bevelen, alles van het practische leven over te laten aan anderen. Gelijk ik reeds zeide, men krijgt eigenlijk eenig medelijden met haar, wanneer men leest hoè zij deze vier jaren doorbracht, aan de zijde van een haar op haar wenken bedienenden, maar daardoor hare zelfverblinding nog vergrootenden burgerman. Wel te verstaan bedoel ik hier met het woord 'burgerman' géénszins iets minderwaardige, wil er alléén slechts door aanduiden, dat Enrico Toselli behoorde tot dat gedeelte van het menschdom, dat het gewone leven pleegt te leven, terwijl Louise, prinses Von Toscana, was geboren en grootgeworden in den meest exclusieven kring, die er bestaat, dien namelijk van vorsten en vorstinnen, en dientengevolge onvatbaar bleef om zich in hare nieuwe positie te schikken, veel minder nog zich er gelukkig in te voelen. De verwijten, die haar ex-man haar maakt, houden dan ook alle verband met deze hare half-ontoerekenbaarheid in dit speciale opzicht. Zoo b.v. was het hem, van den beginne af, een ergernis dat zij, in plaats van 6f met hem uit te gaan, òf hem althans rekenschap te geven van hare daden, zich integendeel verlustigde in allerlei avontuurlijke tochten, alleen door Florence, waarbij het haar slechts te doen was om de aandacht te trekken, en de bevolking op te zweepen tot enthousiasme voor haar. Even natuurlijk als het is, dat Enrico Toselli, als zijnde haar echtgenoot, deze soort van reclame allesbehalve aangenaam vond, evenzeer kan men het van zijne Louise, de exprinses, begrijpen dat haar, de exkroonprinses van Saksen, deze behoefte aan huldiging, en aan zich laten toejuichen, steeds opnieuw te machtig werd. Men moet geen ex-prinses trouwen als men niet in staat is de consequenties van zulk een dwaze daad ten volle te dragen. Deze nuchtere waarheid predikt het boek van Toselli van het begin tot het einde. Een heel-jonge, opgewonden, verliefde artist, is hij dom-genoeg geweest zijn toekomt op het spel te zetten voor de zoogenaamd 'eeuwige' liefde eener Louise, prinses Von Toscana, reeds moeder toen van niet minder dan 5 kinderen van den tegenwoordigen koning van Saksen.

Voor de gevolgen dezer kolossale dwaasheid is hij zwaar genoeg gestraft, vooral in zijn gevoel van vader, wat aanbelangt zijn 'Bubi'. De couranten hebben indertijd reeds meegedeeld hoe het echtscheidingsproces der Tosellis zich hoofdzakelijk draaide om het lot van dit ongelukkige wezentje, in wiens aderen het Toselli-bloed is dooreengemengd met dat der vorstelijke sterk-gedegenereerde Toscana's. Het is dus geen overdrij ving, wat Toselli in zijn boek schildert omtrent het door hem doorledene in zijn vadergemoed, toen het gold zijn jongen te ontrukken aan den zoowel voor diens lichaam als diens geest hoogst ongezonden invloed zijner prinses-moeder, en, zonder twijfel, is het dan ook in dit moederopzicht speciaal, dat Louise Von Toscana het zwaarst en het onvergeeflijkst heeft gezondigd. Hare prinses-opvoeding verontschuldigt véél in hare tekortkomingen, maar *niet* haar gebrek aan natuurlijk gevoel ten opzichte van haar kind, van wien zij aan den vader schrijft, (de brief is in het echtscheidingsproces overgelegd), dat zij hem met een *paardezweep*

slaat. Een vrouw, die tot zulke ruwe handelingen in staat is, waar het een weerloos tweejarig kind geldt, en dat bovendien in koelen bloede, bij wijze van ‘opvoeding’, zóó'n vrouw toont dat zij een slecht en verdorven karakter heeft. En het zachtste wat men er nog van kan zeggen is dit dan ook, dat zij dit karakter hoogstwaarschijnlijk dankt aan de droevige erfelijke gedegenereerdheid, waarmee zij, evenals allen uit haar geslacht, is ter wereld gekomen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Slot volgt*).

Een Pleidooi tegen de Vivisectie.

Dat de vivisectie nog steeds gedijt over de geheele wereld, wordt eerst recht duidelijk aan iemand, wiens zenuwen sterk genoeg zijn om hem een blik te doen slaan in de courantenberichten.

Hier volgen een paar voorbeelden:

‘Rechter P. te A. is bezig de rechtbank van die stad beroemd te maken door zijne

pogingen om haar te hervormen in een Instel ling voor Verbetering in plaats van voor Straf Zijn uitspraken bewijzen dat hij in zijn hart een gevoelige plek heeft zoowel voor het lijden der dieren als voor dat der menschen.

Reeds dikwijls heeft hij verklaard, dat de drie woorden: Rechtvaardigheid, Menschlievendheid en Barmhartigheid gegraveerd moesten worden boven de portalen van elke medische Inrichting.

Vivisectie verafschuwt hij.

Nog niet heel lang geleden werd een medisch student voor hem gebracht, beschuldigd een verminkten hond, stervende in een steegje achtergelaten te hebben. Den beklaagde eene geldboete van honderd vijf en twintig gulden opleggende, sprak de rechter tot hem:

'Wanneer vivisectie noodig is, dan moet ze niet verricht worden met zulk een hartelooze, noodelooze wreedheid. Deze arme, ongelukkige hond werd door U beetgepakt met het doel om operaties op hem te verrichten. Wij weten niet of verdoovende middelen gebruikt werden, maar wel, dat dit stomme, lijdende dier, met zijn lichaam nog open gescheurd, in een steegje is geworpen, waar hij drie uur lag, duldelooze pijnen lijdende, voordat de dood tenslotte een einde aan zijn vreeselijken doodstrijd maakte. Geen poging is gedaan om den hond uit zijn lijden te verlossen, nadat hij zoo wreed verminkt was.

Een stom dier heeft net zoo goed gevoel als gij en ik; zijn zenuwstelsel is even sensitief als het onze en daarom hebben de arme dieren recht op onze barmhartigheid en moeten zij beschermd worden.'

Een ander voorbeeld:

'Drie beroemde doctoren vermaakten zich met de vernuftige uitvinding: munten, knikkers en knoopen in de blaas van honden te stoppen met het 'verheven en heilige' doel om uit te vinden hoeveel pijn de arme dieren zouden lijden onder zulke omstandigheden.

Zij zeggen koelbloedig en harteloos:

'Nog veel meer onderzoekingen zijn noodig om te bepalen, of deze reflex nierziekte ook voorkomt bij den mensch, maar er is geen reden te veronderstellen, dat deze verschijnselen zich alleen tot den hond bepalen.'

Op dezelfde wijze kunnen arme, zieke, kostelooze patiënten, die naar die doctoren gaan om genezing bij hen te zoeken, verwachten, dat zij ook centen, knoopen en zelfs knikkers in hun blaas zullen krijgen.

Bij nauwkeurige lezing van het artikel blijkt, dat een groot aantal honden bij die proefnemingen gebruikt worden, en gewoonlijk vrouwelijke fox-terriers.

In verband hiermede merken diezelfde doctoren op:

'Het is nogal gemakkelijk dit probleem bij den mensch te onderzoeken en vooral bij de vrouw.'

Dit is van speciaal belang voor onze vrouwelijke lezers.

Zij zeggen verder:

'De voorwerpen, die in de blaas gestopt werden, waren van verschillenden aard, de gewone muntstukjes, knikkers, die in bijtend vocht werden gedompeld om ze van hun glad omhulsel te ontdoen en gevijld om ze ruw te maken, knoopen, de gewone koperen knoop en die welke uit twee gedeelten bestaat en dichtklapt.'

De honden leden verschrikkelijk. Hond B No. 24, waarop proeven werden genomen op 13 Januari, was gedwongen een langzamen dood te sterven tot 14 Februari, toen er weer operaties op hem verricht werden en hij stierf.

Bij andere openbaarden zich verschillende vormen van ziekte, of zij verloren aan gewicht en bleven ziek totdat de dood een einde aan hun ellende maakte.

Het voornaamste doel van hun proefneming was, *om de uitwerking van uiterste pijn te ontdekken* op het protoplasma van de zenuwcentra in de hersenen, en volgens hun verklaring, vonden zij het protoplasma in zulke centra *uitgeput*.

Dokter C. heeft een artikel geschreven over verdoovende middelen in 't algemeen, waarin hij beweert, dat alle verdoovende middelen slechts een vernis zijn en niet in slaap brengen de diepere weefsels van *d*e hersenen.

Hij beweert, dat zelfs bij de meest verdoovende middelen, de hersenen, bij pijn, een zeker proces ondergaan, dat met zich brengt sterke bewegingen bij verdoofde patiënten, die, wanneer ze niet vastgebonden op de operatietafel zijn, soms opstaan, en weg loopen, terwijl men bezig is op hen te snijden.

Wij kunnen veilig aannemen, dat de honden verschrikkelijk leden onder de operaties, die op hen verricht werden,

Met de tegenwoordige manie voor proefnemende chirurgie en de toenemende macht van de medische faculteit, schijnt er weinig kans te bestaan voor den bloei van de antivivisectie. Die eenige kans ligt in de meer menschelijke opvoeding der jongeren en in het bijbrengen van een hooger begrip van

het leven - van elk leven - aan de komende geslachten.

Katharina C., inspectrice van het openbaar onderwijs in D., heeft een studierooster ontworpen, die, wanneer hij op elke school werd ingevoerd, mee zou helpen de nieuwe Gouden Eeuw van vrede en barmhartigheid jegens alle schepselen in te leiden.

De volgende regels vooral verdienen ten volle onze aandacht en navolging:

Algemeene gedachten:

De plicht van den mensch, als het verstandigste dier, met macht over alle andere dieren.

Onze verantwoordelijkheid bij het bepalen welke dieren zullen leven, hoe zij zullen leven en hoeveel zij zullen lijden en genieten.

De uitwerking van wreedheid jegens het dier, op menschelijke wezens en op de maatschappij.

In welk opzicht zijn dieren gelijk aan de menschen? De menschen gelijk aan de dieren? Waarin ongelijk?

De betrekking van wilde dieren tot elkaar, tot de planten, tot de menschen.

Hoe zijn de wilde dieren getemd?

Jagen en visschen als sport; uitroeiing en behoud van wild; de wreedheid ervan.

Welke dieren worden beschermd en waarom?

Het dragen van veeren en bont: een gewoonte der wilden; het geldelijk verlies voor de naties door oogst en woud.

Betere en beschaafdere wijze zich te kleeden dan met veeren en bont.

Hoe kunnen we meewerken een eind te maken aan de wreedheid jegens dieren?

Hoe zijn de menschelijke rechten vergeleken bij die van de dieren?

J.H.M., de bekende schrijver, zegt over dit onderwerp: ‘De jongeren zijn de hoop voor de toekomst en voor den vooruitgang der geheele wereld. Kinderen zijn kneedbaar als klei. Mannen zijn bevroren op veertigof vijftig jarigen leeftijd en bieden weinig belofte meer dat ze ooit verschillend zullen zijn van wat ze nu zijn.

Als we een ding op een bepaalde wijze millioenen keeren doen of gevoelen, kunnen we het niet op een andere wijze doen of gevoelen, zelfs al weten we een honderd keer betere manieren.

Een van de voornaamste regels bij de menschlievende beweging moet zijn, het invoeren van onderricht in zedeleer, barmhartigheid en menschlievendheid op alle scholen. Dit onderwijs, gegeven op jeugdigen leeftijd, zal tot grootere uitkomsten leiden dan diezelfde wetenschap vastgelegd in wetten voor volwassenen.

De toekomst is rooskleurig-rooskleuriger nu dan ooit te voren. De twintigste en een-entwintigste eeuw zullen groote verbeteringen zien in het rijk der zeden.’

Zulke woorden te lezen, geschreven door een groot man, maakt na de voorafgaande courantenberichten over vivisectie, den indruk alsof men komt uit een donkeren, vuilen melder in het heldere licht van een mooien voorjaarsdag.

Om onze ziel nog meer te versterken, lezen we de volgende krasse bewering:

Mr. C. bepleitte: de sterkste wet, welke *absoluut verbiedt de uitoefening van vivisectie*.

‘Men sta mij toe,’ zegt hij, ‘te beweren, hoe los en vaag de uitkomsten zijn der vivisectie, die, voorzoover ik ze ken, in de geschriften van mannen der wetenschap over deze kwestie zijn neergelegd. Elk eerlijk mensch *moet* getroffen zijn door de onzekerheid - een groot verschil met nuttigheid - van de conclusies, tot welke de vivisectie diegenen geleid heeft, die haar beoefenen. Die conclusies zijn twijfelachtig,

zijn bestreden, zijn tegengesproken zelfs door de beoefenaars zelve. De vivisectie is een proefneming in *vacuo*, een proefneming op goed geluk af, op niets bepaalds in 't algemeen, met het resultaat dat in den loop van honderdduizend vivisecties en gedurende een geheel menschenleven aan haar gewijd, er *misschien* iets belangrijks voor de wetenschap aan den dag zal komen.

Bovendien is er onder de beoefenaars der vivisectie geen eenheid. Het is met zekerheid uitgemaakt, dat een gekweld dier niet langer normaal is en dat dit de vele tegenstrijdige resultaten verklaart.'

En voor deze proefneming nu wordt vrijheid geëischt, een vrijheid, die ons leelijke namen bezorgt, wanneer we ons tegen haar verzetten.

Lucy M. zegt:

'Het is absoluut essentieel voor het ophouden van een groot gedeelte van ziekten en rampen en een vroegtijdigen dood onder de menschen, dat vivisectie van de aarde verdwijnt, want het vergif, voortgekomen uit de vivisectie, brengt over de wereld pijn, angst en lijden, dat het menschelijk leven kwelt. De verschrikkelijke zaden van pijn, gezaaid bij de uitoefening van vivisectie op dieren, draagt vruchten bij den mensch.'

De Eerwaarde Ds. Cr. zegt in zijn lezing tegen de vivisectie:

'De Kerk moet opkomen voor recht en rechtvaardigheid. Zij is de bemiddelaarster van Gods goedheid; zij heeft te zorgen dat Gods wil op aarde geschiede zooals die door Hem in den Hemel geschiedt.

Niet alleen ons dierlijk, maar ook ons zedelijk gevoel moet in opstand komen tegen vivisectie. Beide moeten getroffen worden bij de gedachte aan het kwellen van een weerloos dier, zelfs al trachten wij onszelven ook wijs te maken, dat het geschiedt ten nutte van de wetenschap en voor het welzijn der lijdende menschheid.

God, die het geluk van al zijn schepselen beoogde, kan dit niet alleen voor de menschen, maar moet dit ook voor de dieren beoogd hebben. Redenen van noodzakelijkheid der vivisectie mogen niet in aanmerking komen tegen zedelijke overwegingen. De nuttigheidsleer is zeer moeilijk te verdedigen van een zedelijk standpunt uit beschouwd en wreekt zich vroeger of later.'

Dr. P. te U. zegt:

'Vivisectie werkt, naar mijn idee, als een geweldige hinderpaal voor den echten vooruitgang der medische wetenschap, doordat zij de gemoederen van de studenten niet alleen verhardt, maar ook onderzoekingen in een andere medische richting tegenhoudt.

Jongens die, toen zij hun ouderlijk huis verlieten voor de academie, niet op den poot van een kat konden trappen, zonder daarover spijt te gevoelen, dulden nu de verschrikkelijkste tooncelen die zij moeten bijwonen, en een poosje later nemen zij zelfs deel aan de wreedheden zonder eenige huivering.

Bovendien weerhoudt de vivisectie hen van het conscientieus bestudeeren van vraagstukken als de vaccinatie - iets, dat door elk wetenschappelijk statisticus, die de statistieken van kinderpokken en vaccinatie bestudeerd heeft, als de ergste van alle ellendige fouten der medische faculteit beschouwd wordt, - tegenvergif, typheuze inocculatie, enz., en in plaats van een wetenschappelijke houding aan te nemen en begeerig naar waarheid en kennis te zijn, ontsteken zij in toorn, wanneer deze onderwerpen op 't tapijt gebracht worden door iemand die een tegenstander van hen is.'

Dr. P. heeft het bij het juiste eind, waar hij bovenstaande verkeerdheid, dat de vivisectie de studenten weerhoudt van het doen van proefnemingen op ander gebied, blootlegt.

In electriciteit, in licht, in lucht, in zoovele andere dingen liggen machten, die, wanneer ze even volhardend bestudeerd werden als de lijdende lichamen van de arme dieren, zouden kunnen leiden tot ontdekkingen welke de wereld zouden verbazen en evangeliseeren.

Het is echter verblijdend te weten, dat elk jaar een groot aantal intelligente en hoogstaande mannen en vrouwen hunne aandacht schenken aan deze hoogere bronnen van onderzoek en het is een troost, op dit feit te kunnen baseeren het geloof, dat de vivisectie eventueel zal worden verbannen in de archieven der zwarte kunst en dat gezondheid tot het menschelijk geslacht zal komen door andere methodes dan het kwellen van arme, stomme beesten.

Het is niet mogelijk, dat een Schepper, zoo machtig als Hij die dit grootsch Heelal schiep, den mensch zou aanwijzen voor beoefening van iets slechts passend voor duivels, om daardoor het menschdom ten zegen te zijn.

Een hooger, edeler en gezonder methode *moet* bestaan, en de ontdekking van deze methode kàn niet meer ver af zijn.

Zondares.
Schets van Joh. G. Schippérus.

Daar stond ze buiten de poort.

Langzaam werden de zware deuren achter haar gesloten, gegrendeld.

Daar stond ze, als verdwaasd oogen-knipperend tegen het felle zonnelicht, dat nu plotseling op haar aanstroomde, van alle kanten, meedoogenloos haar verblindend. Van de koele gevangeniskilte was ze ineens gekomen in de zwoele zomerwarmte; van de doodsche stilte van 't levend graf in 't brullend geraas van de stad.

Vrij was ze nu, eindelijk vrij.

En toch, ze had met weerzin, met angst bijna dit oogenblik verbeid.

Vijf jaren had ze gezeten.

Vijf jaren cel.

Ze hadden haar getemd. De ééns zoo overmoedige wildzang, de levensblije, altijdzingende vrije vogel was tam geworden.

Vijf jaren cel.

O, ze wist het, ze hadden haar veranderd. Véél veranderd.

Ze was nu... dood.

Ja juist, zóó was het: ze was dóód. Dood voor zichzelf, dood voor haar familie, dood voor alles. Alle banden van liefde, genegen-

heid, bloedverwantschap, die eens haar gebonden hadden aan zoovelen, waren doorgesneden.

- U kunt gaan,' had de direkteur gezegd, aan het einde zijner lange preek, waarin hij haar gesproken had van 'een nieuw leven', dat zij zou gaan beginnen nu.

- U kunt gaan....'

Ze had gelachen.

Gáán... om 'n nieuw leven aan te vangen. O ja, 'n nieuw leven. Het leven van 'n doode die niet sterven mag. Het leven van 'n gemartelde ziel, die geen tranen meer heeft. Zij, die uitgestooten was, kon gaan. Waarheen? Tot hen die haar uitstieten? Tot de maatschappij die haar veroordeeld had, nòg veroordeelde? Tot de fatsoenlijke wereld, waaruit zij gebannen was?

Een nieuw leven wachtte haar.

Maar welk een leven?

Nog altijd stond ze daar bij de poort van het huis, dat haar een toevluchtsoord was geweest. Ze was bang, bang om het te verlaten. Vijf jaren lang hadden die dikke muren haar beschermd. Dáárachter was ze veilig geweest voor de wraak der maatschappij. O, had ze er mogen blijven, tot de goede Verlosser kwam, om haar vergetelheid te brengen! Nu zij de gevangenis verlaten moest, had zij zich wel willen vastklemmen aan haar muren. Ze was zoo bang voor de wereld, waarin zij zoo eenzaam zou zijn, eenzamer, véél eenzamer dan in de cel.

Maar 't moest. De vijf jaren waren om.

En aarzelend deed zij den eersten stap. - - - - - - - - - - - - - - -

Ze belde aan bij 'n fatsoenlijke burgermanswoning, in 'n fatsoenlijke burgermans-straat, waar men meisjes houdt voor halve dagen, en 's middags versche aardappelen en groenten eet met lapjes van 't rund of 't varken - behalve Vrijdags en Zaterdags. Er stonden bloempotten voor de ramen, versierd met papieren omhulsels en strikken, en met schriele, kwijnende plantjes er in, die treurend om de somberheid der kamer, hopeloos smachtten naar 'n zonnestraal.

'n Mager, bleek hittepetitje van 'n dienstmeisje, in 'n groezel katoenen japonnetje, deed open.

- Is mevrouw thuis?' vroeg ze schuchter. Ze had 't gevoel van 'n bedelares, die verwacht straks met 'n grauw van de deur gejaagd te zullen worden.

Iets dergelijks scheen 't meisje ook in haar te zien.

- Mevrouw kóópt nooit aan de deur,' zei ze, met een blik op 't pakje, dat de gewaande bedelares bij zich droeg.

- Ik kom niet om wat te verkoopen,' zei deze met 'n fletsen lach van verlegenheid.

- Ik ben de zuster van mevrouw.'

- O!' zei 't kind verbaasd en verschrikt, 'neem u me niet kwalijk. Ik zal mevrouw dadelijk roepen. Mevrouw is in den tuin. Wilt u even binnen komen?'

Ze kreeg 'n stoel in de doodsche pronkkamer met de kwijnende bloemen in de versierde potten. Ze voelde hoe haar hart fel bonsde. Wat zou Eef zeggen? Zou ze haar willen kennen? Of zou ze haar afwijzen met den beleedigden trots van de fatsoenlijke vrouw? Ze trachtte zichzelf wijs te maken, dat 't haar eigenlijk onverschillig was. Maar daarbinnen bleef 't kloppen en hameren.

En wat duurde 't lang eer ze kwam.

Ze keek in den spiegel, die tegenover haar boven den schoorsteenmantel hing. Bij al haar levens-onverschilligheid was 't haar een voldoening te zien, dat ze nòg mooi

was. Wat bleek en ietwat vermagerd, maar ze wist dat ze binnen enkele weken in haar uiterlijk weer de oude zou zijn. Gek, dat ze daar nu nog blij om was. Ze dacht dat ze onverschillig was geworden voor alles. Als ze niet zoo sjofel gekleed was..

Plotseling ging de deur open.

Eef, haar jongste zuster, stond voor haar.

- Mies!... jij?'

Er lag verwijt in haar toon.

- 'k Had maar weg moeten blijven, hè?' zei Mies, kwasi-onverschillig, maar met verholen bitterheid.

Eef zweeg een wijle.

- Ik... ik dacht,' zei ze toen aarzelend, - ik dacht...'

- Dat je van me af was.'

- Dat bedoel ik niet.'

- Je dènkt het.'

- Straks komt Eduard thuis.'

- O, is 't dáárom.'

- Hij wil van jou niet meer hóóren.'

- Neen, natuurlijk niet.' Mies lachte toen ze dat zei. Het was de lach van 'n vertrapte ziel. Er lag hoon in, bitterheid, trots en haat.

Een ijzíge koude had plots weer verdreven den stroom van warm gevoel van liefde en genegenheid, die haar had doorstroomd, heel even, bij haar ontmoeting met Eef, na zoo'n langen tijd. Ze had altijd van Eef het meest gehouden. Die had haar immer het beste begrepen. Met haar had zij, als kind, vreemd,

grillig, onhandelbaar voor anderen, altijd dwepend en levensverlangend toèn al, het best kunnen opschieten. In háár gewillig luisterend oor had ze, als wild-hartstochtelijk verlangend vijftienjarig meisje, kunnen uitfluisteren haar zoete droomen vol fel verlangen. Wel was ze door haar ook altijd bezedepreekt, maar juist van Eef - de bràve Eef, zooals zij haar soms spottend genoemd had - had ze 't kunnen velen. Zij was haar een vriendin en een moeder geweest, de eenige door wie zij zich liet leiden, tot - de fatale ontmoeting met den schilder Helmer haar aan Eefs invloed onttrok. Toen de liefde lokte, was ze gevolgd - tot in den afgrond, alle waarschuwingen ten spijt. Ze was krankzinnig geweest toen; neen, ze was 't geweest vóór dien tijd, vóór haar zinnen bevrediging hadden gevonden. Ze had zich gegeven aan hem, *niet* omdat zij hem liefhad... maar eenvoudig *omdat hij de eerste man was* die den brand van haar fel begeeren blusschen zou. Zij dacht niet aan wat haar zou wachten daarna. De onverzoenlijkheid der fatsoenlijke wereld, die van haar zou maken de moordenares van haar kind, was haar toen onbekend nog.

Maar toch, al had zij geweten...

O, er zijn er die hun leven léven willen, tot elken prijs. - - -

- Ik kòn niet anders. Hij had geen positie. Bovendien... m'n kinderlijke dweperij van toen...'

- Toen je nog niet aan een huwelijk met 'n positie dacht...'

- Je bent gekomen om me hatelijkheden te zeggen...'

- De waarheid is altijd hatelijk voor wie haar niet hooren kan.'

- Je zult nooit veranderen. Je bent en je blijft je eigen en een andermans ongeluk en schande.'

- Je zult van mij geen last meer hebben, wees dáár gerust op.'

Mies had zich allengs opgewonden. Een roode gloed van toorn had de gevangenisbleekheid harer wangen vervangen. Een vreemde gloed fonkelde haar in de oogen. Zooals ze daar stond, het hoofd hoog opgericht, moest Eef onwillekeurig haar schoonheid bewonderen. Wat moest er van terecht komen, als zij haar heelemaal losliet? Groote God, 't was te afschuwelijk om aan te denken!

En opeens begon het zelfverwijt te knagen in haar ziel. Ze had haar afgestooten met haar koelheid bij de eerste ontmoeting na zooveel jaren van leed en ellende. O, alles mocht dan haar eigen schuld zijn... maar ze was toch haar zuster. Was 't niet háár schuld als ze... nog dieper zou zinken?

- Wil je zóó weggaan?' vroeg ze, met 'n poging haar hand te vatten, om 't weer goed te maken.

- Ja,' zei Mies hard, haar hand terugtrekkend.

Toen begon Eef te huilen. Tegelijkertijd werd er 'n sleutel in 't slot van de voordeur gestoken. Eef schrikte en droogde snel haar tranen. 'Eduard!'

Mies lachte.

- Laat in Godsnaam niet merken dat je hier bent.' fluisterde Eef snel. - En als-i deze deur voorbij is, ga dan gauw weg, en... kom morgen terug.'

De zware mannenstappen klonken in de gang, de deur voorbij.

- Hij is achter. Ga nu. Tot morgen. Trek de deur maar niet dicht... àn laten staan... anders hóórt-i nog dat er iemand uitgaat.'

- Adieu.'

- Tot morgen dus?'

Maar Eef kreeg geen antwoord meer op die vraag. - - -

Zij, Mies, was, door haar temperament voortgezweept, een anderen, eigen weg opgegaan - en gevallen; diep, o, héél diep. En toch droeg zij het triomf-gevoel met zich van te hebben geléefd. O, zij wist het en ze had het al heel vroeg gevoeld: zij was van 'n ander maaksel dan de rest. De levensverveling van het burger-bestaan zou haar dood geweest zijn. Haar aard en haar aanleg waren zoo geheel en al afwijkend daarvan, daarmee in contrast.

Daarvoor werd ze gestraft nu. Gestraft en achtervolgd, met al de meedoogenloosheid waarmee het filisterdom pleegt op te treden tegen een ‘vreemde eend in de bijt’ als zij was.

O, de wijde wereld was haar wel benauwd. - - - - - - - - - - - - - -

Al doelloos dwalend en droomend was ze bij de rivier gekomen, die haar water klotsend tegen de kade opsloeg. Het was stil daar, ver van 't stadsgeraas. In de verte zag ze tegen den diep-blauwen sterrenhemel een rossigen gloed zich afteekenen. Daar lag de stad, daar was het leven, de tredmolen van duizenden. Daar trapten, duwden, stootten, sloegen ze elkaar, de menschen, liepen ze elkaar onder de voet, vraten ze elkaar op, als infusiediertjes in 'n waterdroppel.

Hier was de rust, de vrede.

Ze blikte naar beneden in de donkere diepte van 't water.

Daar op den bodem was de eeuwige rust.

O, als ze dùrfde. Eén stap maar... en 't was uit.

Ze voelde nu eerst dat ze nog niet ten volle had afgerekend met het leven, dat ze nog niet ervan scheiden kon, ondanks alles.

Opeens voelde ze zich bij den arm grijpen, en een heesche stem fluisterde dicht bij haar oor:

- Je wou toch geen domme dingen gaan doen?'

- Waar bemoei je je mee? Laat me los!' antwoordde ze verschrikt het dikke, geverfde, opgedirkte wijf, dat haar arm nog steeds vasthield, haar valsch-liefjes toelachend met haar opgeblazen tronie.

- Van jou zou 't zonde wezen, kindlief, je ziet er nog veel te goed uit.'

Mies had onmiddellijk begrepen met wie ze te doen had.

- Ga dóór,' zei ze met minachting.

- Nou, 'n mensch wil toch wel is prate.'

- Praat met je soort.'

- Ph! ben je van zóó'n hooge kom-af?'

- Ja.'

- Ik heb anders óók gezeten. Ben 'k dan soms niet van je stand, beste meid?'

Mies zag haar verbluft aan. Ze stond 'n oogenblik perplex. Hoe wist 't wijf in 's hemelsnaam...?

- 'k Heb m'n agenten kindje. Geen meissie dat er goed uitziet en dat uit de baaies komt ontsnapt me. En dat is d'r eigen geluk. Bij mijn hebben ze 't goed. 'k Heb eerste rangs huizen, alléén bezocht door de deftigste lui. Je moest eens weten wie de vaste klante zijn; stond je nog gekker te kijke dan noù. As je wil ben je binne tien jaar geborge. Honderde meissies benne me dánkbaar, dat ik ze dáárvoor bewaard heb...'

En ze wees naar de rivier.

Mies zweeg.

En hoe méér het wijf praatte op haar beschermenden, gemoedelijken toon van 't beste met haar voor hebben, hoe duidelijker het haar werd, dat de eenige keuze die haar restte was: die tusschen de rivier en het leven van publieke meid.

En omdat ze nog te jong was om te sterven en de leefdrang nog te sterk was in haar - koos ze 't laatste. - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Eenige jaren later stond ze, als 'n verloopen straat-slet terecht, wegens diefstal van 'n portefeuille met bankpapier, ten nadeele van 'n zeeman die zich eenigen tijd in haar gezelschap had bevonden, gepleegd.

En toen ze drie jaren tegen zich hoorde eischen en de president vroeg 'of de beklaagde nog wat te zeggen had,' antwoordde ze schamper-lachend:

'Veroordeel maar raak.'

Groot en Verheven.

Groot kan men zijn in beide,
In vòòr- en tègenspoed;
Verheven slechts in lijden,
In bange donk're tijden
Van tegenspoed.

Naar 't Fransch.

Zelden en Nooit.

Men brengt heel zelden onder woorden
Geheel wat men bedoelt,
En nooit kan men iets moois bewijzen,
Aan wie 't niet voelt.

Ziele-grootheid.

De ziele-grootheid van den eenling,
Maakt velen goed en groot,
Die velen voeren op de menscheid,
Ver over graf en dood.

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Hondenvriend. - Vriendelijk dank voor de toezending van het uitknipsel uit ‘het Vaderland’, bevattend een anonym geschrijf van een meneer X.Y.Z., over honden en straatvuil en over zoogenaamde gevaren volgens hem daaruit voortvloeiend. Anonym geschrijf vind ik per-se laf en min, maar, als het zich nog daarenboven richt tegen de weerlooze dierenwereld, dan denk ik altijd: zoo'n laf bek is niet waard dat een fatsoenlijk-denkend mensch notitie neemt van zijn geschrijf. (Hetgeen in dit geval ook niet is geschied gelukkig). Nu gij mij echter dat uitknipsel toezendt wil ik *U* wel antwoorden, hoe naar mijne meening dergelijke anonymi - die zóó ontzettend bang zijn voor besmetting dat ze elken hond een gezondheidsbewijs zouden willen omhangen - hoogstwaarschijnlijk-zelf er al heel slecht zouden afkomen, werd van hen verlangd dat ook aan hen een gezondheidspenning om den hals moest worden gehangen. Hoevele smerige verborgen ziekten zouden dan openbaar worden! Laten we maar eerst eens beginnen met de *menschen*keuring! Ik denk dat de X.Y.Z's en consorten hoogstwaarschijnlijk dan juist onder het *vuilste* zoodje zouden vallen, want, het zijn juist degenen, die 't meest innerlijk verrot zijn, die zich 't benauwdst toonen om dat verrotte lichaam, met allerlei voorzorgen en hulpmiddeltjes, tegen 't voortwoekerend verderf te behoeden. Dan krijgen de honden en hunne zóógenaamde besmetting de schuld van hetgeen de vuilpoetsenzelf aan eigen smerig leven te danken hebben. Dáárom durven ze zeker ook hun naam niet noemen!

Mej. B.M.C.S. - Ik zal zoo vrij zijn Uw ingezonden stuk naar de papiermand te verwijzen. Zoo gij mijn Overzicht v/d Week van 17 Sept. herleest, zult gij daarin zien, dat die onzinnige toast mij geenszins ‘ergerde’, maar dat ik alleen den draak er mee stak. Indien mijn Hollandsch niet de eer heeft Uw goedkeuring weg te dragen, zult gij Bladen te over vinden, die Uw op- en aanmerkingen daarover gáárne zullen opnemen. Wat mij aangaat, gij zult mij ten goede houden dat ik daarover niet met U discussieer.

Bob. - Voor Uw waardeerend schrijven over mijn roman: Ik zeg de Waarheid, zeg ik U ten zéérsten dank Het boek verschijnt nu spoedig afzonderlijk, insgelijks bij den uitgever L.J Veen, Amsterdam. - Ja, het is -volkomen waar wat gij schrijft omtrent het Vredespaleis: Handel naar mijn woorden maar niet naar mijn daden. ‘Hoe durven zij een boekje als “'s Lands welvaart in gevaar” de wereld in sturen’ - aldus vraagt gij - ‘in een land waar nog geen drie maanden geleden het Vredespaleis is geopend. Waarschijnlijk zijn enkele van die heeren, die voor pantserschepen, enz., enkele millioenen vragen, ook bij die opening tegenwoordig geweest, en hebben hun hoofden gebogen voor het beeld van Christus, dat daar geplaatst is.’ - Natuurlijk, mijn waarde mevrouw, 't zijn immers juist onze hoogwaardigheidsbekleeders en staatslieden, die bij de opening van het Vredespaleis een hoofdrol speelden, en die óók zijn het, die nochtans vinden dat men zich moet laten doodschieten en vermoorden, en elkander moet vermoorden, in naam van ‘God, Oranje en 't Vaderland’. (Terwijl het immers een van elkeen geweten feit is, dat er in geen enkele hedendaagsche oorlog ooit in wáárheid gevochten wordt, noch voor 't vaderland, noch voor vorst of volk, noch voor den godsdienst, maar enkel en alleen uit politiek en uit beurs-speculaties.) ‘Och ja’, - zoo schrijft gij verder - ‘de heeren denken niet aan arme moeders of vrouwen, die achterblijven; als de schatkist maar dik wordt, en zij een lintje krijgen voor hunne verdiensten (?), aan de Kroon en aan hun land bewezen, dan zijn zij tevreden.’ Zeker

zoo is het! Maar, juist daarom moesten die moeders en vrouwen, waarvan gij spreekt, voor *zichzelf* handelen, en hunne zonen opvoeden in een beslist anti-militarisme. Zij moesten hun leeren, van de wieg af, dat oorlogvoeren een laffe gemeene manier is van elkander vermoorden, van vermoorden menschen die ons nimmer iets misdeden, alleen om zich ten hunnen koste te verrijken, en hun land te stelen (koloniseeren). Zij moesten hun leeren, dat oorlogvoeren in strijd is met *elke* ware liefdeleer, van welke godsdienstige richting men ook zij, dat oorlogvoeren niets te maken heeft met het vaderland liefhebben ben, noch met eenige andere phrase van dien aard. Zij moesten hun leeren de wapens neer te gooien als één man, onverbiddelijk en onherroepelijk. Tegen zulk een eensgezindheid zou elke regeering machteloos zijn, tegen zulk een uiting van den volks*wil*. Maar 't volk *heeft* geen wil, het is één groote slavenziel, hoog en laag beide. alleen de eenlingen onder ons, - óók onder hoog en laag beide, - bezitten den moed eener eigene onafhankelijke overtuiging, den moed dien te prediken, en er smaad en hoon voor te lijden desnoods. Vandaar ook dat ik voor mij achting heb voor elken dienstweigeraar, al is zijn pogen op zichzelf nutteloos. Schande over de meerderheid, die hen niet steunt, die gedachtenloos zich laat dwingen tot het soldaatjegespeel, of ook die er met genot aan meedoet, verlokt door het kinderachtig-mooie pakje. ‘lie menschen moesten het Vredespaleis in den asch leggen’ - schrijft gij - ‘en uit dien asch zou wellicht nogmaals verschijnen de Christus om de wereld weer eens te zuiveren, en de menschen te zeggen dat men alleen Vrede en Liefde moet verkondigen.’ - Ik help het U wenschen, maar, om U de waarheid te zeggen, *mij* dunkt dat Christus, als Hij ons aardsch gehuichel kan zien, allang wel méér dan genoeg zal hebben van het zoodje genaamd ‘menschheid’. waarmede Hij zich eens inliet, en dat Hij, om die reden, een tweede maal wel wijzer zou zijn. Ik weet wel dat heel veel menschen het plaatje uit Le Rire profaan zullen vinden, waar God Zijn Schepping bekijkt, en dan tot zichzelven zegt: ‘Het is toch eigenlijk niet veel zaaks; ik heb eigenlijk een flater begaan met die heele schepping’, maar ik-voor-mij vind in die spotternij een heel ware beteekenis, omdat het inderdaad walgelijk, en ten hemel schreiend tegelijk is, wanneer men ziet hoe huichelachtig-gemeen-onoprecht-verleugend onze wereld in elkaar zit, zichzelf noemend ‘christelijke maatschappij’, en ondertusschen de vuilste geschiedenissen goedpratend, de afschuwelijkste oorlogen toelatend, de verfijndste gemeenheden goedkeu-

rend, en opgaand in het meest grove egoïsme, in elk opzicht, dat maar denkbaar is.

- - - **D.J.D.C.** - Ik hoop dat gij U zelf herkent in deze voorletters? Uw vriendelijke brief deed mij zeer veel genoegen. Het is mij recht aangenaam dat gij op Uw leeftijd zoo veel voeling nog houdt met het heden, door middel van de Holl: Lelie, en ik stel Uw woorden dan ook op hooggin prijs

Mevr: C. van der W.-de G. - Ik kan onmogelijk een ged: opnemen, die door U is gericht aan den heer Servaas van Rooyen en aan mij gezamenlijk. Immers, de heer Servaas van Rooyen verdedigt in zijn *artikel* een bepaald standpunt, terwijl ik in mijn *roman* een karakter, een geval, uitbeeld, en, natuurlijkerwijze, daarover niet met U ga discussieeren in een zelfde ged:, waarin gij de meeningen van den heer Servaas van Rooyen bestrijdt, welke meeningen daarenboven voor een groot deel afwijken van de mijne. Ziedaar waarom ik Uw ged: naar de papiermand moest verwijzen.

J.P. - Ik dank U zeer voor de door U genomen moeite mij dat gevraagde adres terstond te doen toekomen. Het gold het adres op te geven aan de bedoelde dame van een arts, en, gelijk vanzelf spreekt, wenschte ik dat te doen particulier, en niet door de Lelie-correspondentie. Na ontvangst van Uw schrijven zond ik haar nog een briefkaart met haar volledig adres, en het verzoek mij te willen melden of zij mijn eersten brief, waarop alleen haar stad was opgegeven, in orde had ontvangen. Op een en ander ontving ik tot heden nog geen antwoord. Het is waar, dat gij mij in lang niets van U liet hooren, zoodat het mij genoegen deed ditmaal, door deze aanleiding, zulk een gezelligen brief te ontvangen. Ja, ik heb dit jaar een heel anderen, vrij wat aangenameren zomer gehad dan verleden jaar; ik verzeker U, dat ik al de toen doorgestane ellende niet gauw zal vergeten, maar ook heb ik toen tallooze bewijzen van geheel onverwachte vriendschap en liefde en sympathie ontvangen, en de dame, die U die bijzonderheden omtrent mijn ziekte mededeelde, behoort in de eerste plaats tot hen, die zich toen deden kennen als wáre en nooit genoeg te waardeeren vrienden*). - Ja, natuurlijk, gij-ook hebt veel gelegenheid gehad om achter de schermen te kijken, en daardoor het leven te leeren kennen van verschillende kanten. - Ik durf over dat gedeelte uit Uw brief niet véél schrijven uit vrees U te zullen verraden. Dat ik U kan návoelen, dat weet gij wel, nietwaar? - Wat die ontmoeting aangaat, die gij beschrijft, ik heb eigenlijk een kwaad geweten tegenover dien bewusten correspondent van mij, want, ik ben hem het antwoord nog schuldig op twee zeer hartelijke en zeer door mij gewaardeerde brieven. Echter, ik heb zulk een opgehoopte correspondentie dat ik niet weet hoe er doorheen te komen. Die bewuste dame heeft zeer goed gehandeld tenslotte in zake hare honden. Zij handelde m.i. heel verkeerd in het begin, en het doet mij veel plezier, dat zij van besluit veranderde, óók om haar-zelve, want dat is een bewijs dat haar hart goed is Van die geschiedenis had ik wel eens gehoord. Hartelijk dank nogmaals voor Uw moeite, en vriendelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Op het oogenblik-zelf waarop ik dit schrijf, komt een expresse-brief mij berichten, dat heide, mijn brief en mijn briefkaart, aan Uw bloedverwant, in goede orde aankwamen.

Spoed-correspondentie.

M.v.E. te A. - Ik ontving zooeven Uw brief, en ik wil U dezer dagen particulier schrijven, omdat ik zoo innig medelijden heb met U; ik, die mijn eigen hondenjongens zóó lief heb, kan U zoo van ganscher harte navoelen in zulk een droeven toestand, en ik kan U zeggen - ofschoon het U misschien egoïst aandoet, - dat ik mijn Benjamin, die natuurlijk bij mij in de kamer lag, toen uw brief kwam, hartstochtelijk heb geliefkoosd en gezoend, van dankbaarheid dat hij zoo gezond en zoo jolig is. O ik hoop zoo dat hem elk lijden mag bespaard blijven; duizenmaal liever hem ineens verliezen, dan het lijden van een dier te moeten aanzien, zooals gij het nu ook hebt doorgemaakt met den Uwen, en als ik het eens moest doormaken met mijn 'Moosje'. - Het deed mij zoo goed wat gij schrijft in Uw brief: 'dat gij overtuigd zijt bij *mij* medegevoel te zullen vinden'; ik heb altijd het heerlijke gevoel, dat er in dat opzicht een groote mooie algemeene band bestaat tusschen mij en zoovelen rondom mij, die weten hoe ik hen in alle vreugde èn leed van de dierenwereld begrijp en versta. Daarom ben ik ook zoo blij dat gij mij hebt geschreven, en dank ik U recht hartelijk, voorloopig langs dezen weg, maar ik wil U dezer dagen particulier schrijven.

J.M. - Ik kies maar opnieuw de voorletters van Uw schuilnaam, dan zult gij U-zelf herkennen. Uw laatste briefje was zoo bitter-bedroefd na die betere tijding, die ik juist even van te voren van U had gehad. Intusschen gebruikt gij in dat briefje een uitdrukking, die mij aanleiding geeft U hier openlijk een misverstand op te helderen. Ik ben namelijk *niet* - zooals Uw man schijnt te vermoeden - de dochter van den nog levenden staatsman Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, lid der 2de Kamer, maar die van zijn broeder, den sinds lang overleden ex-advocaat-generaal bij den Hoogen Raad, Tateren gouverneur van Suriname: Jhr. Mr. M.A. de Savornin Lohman. Mijn vader - ik stel er op prijs dit U mee te deelen, en ik verzoek U het Uw echtgenoot uit te leggen - was in zijn politiek en zijn beginselen *getrouw* aan het evangelie waarin hij geloofde, ook al kostte hem die getrouwheid eer, aanzien, politieke vrienden, en politieken steun. *Mijn* vader heeft nimmer getransigeerd met zijn beginselen. En dat kan men niet zeggen van zijn bovengenoemden broer. Daarom wil ik dat gij weet *wiens* dochter ik ben.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

19 November 1913
27ste Jaargang.
No. 21.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Iets naar aanleiding van ‘De Sleutel tot de Theosophie’ door H.P. Blavatsky.
III.
Devachan en Nirvâna.
(*Vervolg van No. 15.*)

Wij weten wel, dat het leven op aarde veel verdriet en teleurstellingen baart, dat het niet is spelevaren op een effen meer, maar we weten òòk, dat noch vreugde noch smart *doel* zijn maar *middel*.

‘Niet maar lijden of verblijden
Is de roeping van God's kind:
Neen, maar hand'len dat elk' morgen

Verder ons dan 't heden vind'!’

(LONGFELLOW.)

‘Werken en denken en leeren is 't leven. Ernst is 't leven, o zalig, die 't weten; arbeid en roeping en edele strijd.’ (de Genestet) Strijd, ja, dat is het juist, we moeten strijden - strijden tegen zelfzucht en liefdeloosheid vooral - om gelukkig te worden. Slechts het moeizaam verworvene geeft voldoening en... vreugde, - al wordt zij door H.P.B. ook geheel uit dit leven verbannen. Slechts door moeite en strijd, soms midden door gevaren en teleurstellingen en zonde heen, kunnen we overwinnen Maar dat overwonnene is dan ook ons onvervreemdbaar eigendom, dat niemand ons kan ontnemen, *is* geluk. Geluk en zaligheid kunnen ons niet

worden geschonken als belooning, we moeten onze eigen zaligheid uitwerken bieren... daar.

Het kerkgeloof, waaraan H.P.B. was ontgroeid, heeft haar hier toch nog beïnvloed in zoover, dat ze zich deze aarde niet anders kon denken dan een tranendal en den toestand na dit aardsche leven per sé als 'een plaats van zaligheid en allerhoogste geluk, waar geen verdriet zelfs niet de schaduw van eenige smart mocht zijn.' (blz. 174)

Maar wat *is* eigenlijk geluk? De standaard van geluk is zoo verschillend, wat den een gelukkig maakt zal den ander niet voldoen. Och voor velen, voor de meesten misschien, beteekent het: uiterlijke voorspoed, het goed hebben voor zichzelf. *Dat* en niets anders is ook het geluk in Devachan. En... o zeker buiten eenigen twijfel, *dat* geluk zou verstoord worden, *moet* verstoord worden, 'wanneer de geesten der dooden in staat zijn terug te komen en alles te zien *zelfs meer dan vroeger* wat er op aarde voorvalt'. (blz 175)

Maar is dat geluk? Hoe *kan*, hoe *durft* men het zoo noemen?

Geluk is liefhebben, is vreugde der ziel. O, in onze beste, onze gelukkigste oogenblikken hebben we het allen wel gevoeld dat geluk is: vrede en vreugde verspreiden om zich heen, licht, al is het maar een zwakke straal, brengen in de duisternis, honger stillen en dorst lesschen, (physiek en moreel,) bedroefden troosten, koude harten verwarmen en moedeloozen weer opbeuren, in één woord: geven het beste dat in ons is: liefde.

En *dat* geluk, wel verre van te worden verstoord, wordt intenser, wordt dieper en inniger wanneer we aan gene zijde ons bewust zijn van veel wat er op aarde voorvalt.

Dat geluk wordt zaligheid, 'in den hemel zijn,' wáár we ons ook bevinden, omdat het *niet* wàár is wat H.P.B. schrijft (blz: 179) 'Te gelooven dat een reine geest zich gelukkig kan gevoelen, terwijl hij gedoemd is de zonden en de misslagen, de trouweloosheid en bovenal het lijden van hen aan wie hij door den dood ontrukt is en die hij liefhad, *in volslagen machteloosheid**) aan te zien, zou iemand tot krankzinnigheid kunnen brengen.'

Met honderden voorbeelden aan de geschiedenis, aan den bijbel ontleend, met honderden voorbeelden uit het leven van anderen, en uit mijn eigen leven, zou ik kunnen bewijzen, *hoe* onwaar dit is.

O, als wij allen, als steeds meerderen er van waren doordrongen dat 'God zijn engelen, dienende geesten, - eens menschen op aarde, - uitzendt om ons te bewaren op al onze wegen,' dat we worden geholpen en gesteund en geleid en op onze beurt eenmaal hetzelfde zullen doen, hoe dikwijls, hoe oneindig veel vaker dan nu, zouden we èn hier en in volgende opvoedingssferen 'in den hemel' zijn.

Dat we '*meer zien dan vroeger*' geloof ik niet zoozeer, maar hier op aarde zien we 'door een duister glas,' d.i. met behulp van onze stoffelijke zintuigen en aan gene zijde zullen we zien, met meer geestelijke organen. We zijn dan een schrede hooger den berg op, het uitzicht aan alle kanten is ruimer; we zien niet *meer*, maar *anders*, we zien beter en verder. Over alle gebeuren, èn droef èn blij, valt een ander licht. Om met een voorbeeld toe te lichten wat ik bedoel: Een meisje kreeg met Kerstmis haar grootste wensch vervuld: een prachtige pop met echt haar. Klein broertje laat de pop vallen en het hoofd breekt. Het kleine meisje is zóó bedroefd, zoo troosteloos bedroefd en de moeder kust de tranen weg en troost haar. Maar... omdat ze beter en

*) Ik cursiveer J.v.R.

verder ziet dan haar kind, maakt dat verdriet haar zelve niet ongelukkig. Zóó stel ik mij voor, dat het doorgaans zal zijn met de 'geesten der dooden' als ze terugkeeren op aarde.

Bovendien, wij doen niet als H.P.B, we bannen de vreugde niet uit het leven, beide, vreugde en smart, zullen ons brengen waar we moeten zijn; een groote vreugde doet evenals een groote smart de diepste snaren trillen van ons hart. 'De geesten der dooden' zullen niet *alleen* smart en ellende zien. Nog in het begin der reis kunnen we ons niet voorstellen, hoe het zijn zal eens in de verre, verre eeuwigheid; volmaakt, of wat hetzelfde is: volmaakt gelukkig zijn. Ons verstand kan er niet bij, natuurlijk niet, het zou de grenzen overschrijden en terecht komen op terrein, waar het niet thuis behoort. Maar... zouden misschien niet juist de 'verstandelijk tragen' voor wie, volgens H.P.B. nde theosofie een raadsel moet blijven', 'de geestelijk armen', zooals de groote Meester hen noemt, zouden misschien niet juist *zij*, eenigszins, bij benadering voelen, hoe het moet wezen. Zou hun intuïtie, hun goddelijk instinct hen niet te hulp komen en hun doen voelen, dat het móét wezen *in den hemel, in den Tempel der Liefde zijn*, niet maar zoo nu en dan, maar eeuwig.

(*Slot volgt*).

Intellectualisme.

Onze opleiding aan Gymnasium en Hoogere Burgerschool is van zeer eenzijdig verstandelijken aard en ook beweegt zich de universitaire vorming in gelijke richting. Eerst als men is 'afgestudeerd' begint men te beseffen, dat zoowel aan het een als aan het ander 'iets' hapert. Men heeft in het maatschappelijk leven ruimschoots gelegenheid om te leeren inzien, dat de man van wetenschap zoo ver afstaat van het gewone slag van menschen, die vanaf hun prille jeugd er op zijn aangewezen voor hun dagelijksch brood te werken, alsmede in hun eigen levensonderhoud te voorzien.

Het doel onzer opleiding is op 'begrijpen' gericht, dat vanwege de groote hoeveelheid van leerstof zich veelal bepaalt bij 'van buiten leeren'. Indien waarlijk bij het onderwijs het 'leeren begrijpen of verstaan' de hoofdtoon was, dan zou dat onderwijs niet zoo slecht zijn, doch die edele begrip-kunst blijft ook na afgelegd examen bij zoo menigeen sluimeren, trots de hooge vereering, welke het intellect ten deel valt. Onze taal drukt den aard onzer studie met hare eigenaardige terminologie 'van buiten leeren' zoo kernachtig juist uit. Zeker, veel wat van buiten wordt geleerd, is ten eenenmale gedoemd om buiten de persoonlijkheid des menschen te blijven; het is als het ware geleend, doch eigen zal het nimmer worden en nog minder zal het de gelegenheid hebben zich met ons innigste wezen te vereenzelvigen, omdat het wel gedurende korteren of langeren tijd voortleeft, doch weldra door de groote massa van buiten komende indrukken in helderheid van voorstelling zal verflauwen en misschien ook verdwijnen.

Het is ook een merkwaardig verschijnsel, dat de leerlingen van een Gymnasium na afgelegd eind-examen zoo dapper gebruik maken van het recht om binnen zoo kort mogelijken tijd hun geheugenschat wederom te vergeten. Mag het intusschen merkwaardig zijn, het is in geen geval een pleit voor aard en wezen van de zoo hoog geprezen beteekenis onzer classieke opleiding.

Laten Latijn en Grieksch, trots voormaligen dagelijkschen toeleg, zoo weinig sporen op ons na, dat wij niet de minste roeping gevoelen om op rijperen leeftijd die studie meer intensief te hervatten?

Verreweg de meesten zullen deze vraag met de hand op hun hart in ontkennenden zin moeten beantwoorden. En als zij eerlijk willen zijn, zullen zij u belijden 'dat het hun eigenlijk niet te doen was om langs wegen van studie en stoeren arbeid opgevoed te worden tot eene harmonische persoonlijkheid, die arbeidt ter wille van den arbeid, doch om.... 'later op gevorderden leeftijd met minder moeite en inspanning veel meer te verdienen en vooral om wat meer in aanzien te komen'.

'Met uitzondering van hen, die uitgezonderd dienen te worden', om eens in een geijkten Latijnschen term mijne gedachte duidelijk uit te drukken, komt al dat geblok, gevos, gepeuter of hoe men het ook gelieft te noemen neer op geld verdienen, bij voorkeur zeer veel geld. De feiten wijzen het uit, hoe in menigeen, trots academischen titel en ondanks zijne classieke opleiding de moreele mensch ten onder gaat, hoe weinig de harmonie van denken, voelen en willen tot haar recht komt, hoe hebzucht en schraapzucht dikwerf onder het masker van naastenliefde hoogtij vieren.

Ik weet wel, dat velen liever niet hebben dat zulke woorden worden gesproken of geschreven, doch dat is hunne zaak, terwijl het mijne zaak is om te zeggen wat ik denk, niet meer en niet minder.

Wij kennen de mannen van het politiek avontuur, die het zich tot plicht rekenen om hunne politieke relaties te exploiteeren, hoe meer bezoldigde betrekkingen zij veroveren, hoe liever het hun is, zonder dat zij er naar vragen, of hunne capaciteiten en hun arbeidsvermogen eene behoorlijke vervulling hunner vele ambten of betrekkingen wel waarborgen.

Wij kennen dat enorme aanpassingsvermogen van de volksleiders om den volke de eene of andere leuze te verkondigen, ten einde te kunnen komen in het parlement of een voordeelige positie te bemachtigen.

Ook kennen wij het organiseeren van vakgenooten om hooge salarissen te bemachtigen en wel met of zonder verkrachting der wet.

Wij kennen hen en herkennen den aard hunner opleiding: het zuivere intellectualisme, hetwelk er immer op uit is de eene of andere machtspositie te veroveren, ten einde met weinig moeite veel te verdienen. Dat is immers het intellectualistisch doel: geld verdienen, liefst zooveel mogelijk.

En toch kan ons op rijperen leeftijd het betrekkelijk voordeel voor ons zelven en ons

nageslacht van het onmeedoogenloos schrapen bekend zijn, want hier leert de ervaring als eene wijze leermeesteres, hoe de gouddorst de personen op vroegen leeftijd ineen doet storten en hun nageslacht verlamt, omdat de ware prikkel tot arbeid teloor is gegaan.

De sloppen en de stegen vertolken ons met hunne bedorven atmospheer, hunne schamele kleederdracht en hunne droeve bevolking het leed en de ellende, waarin zoo menig minder intellectueel bevoorrechte gedoemd is te leven en te sterven.

Kortom, onze schoolsche opleiding verschrompelt ons innigste, ons intiemste, ons heiligste deel van ons persoonlijk leven: het teedere gevoelsleven en het bezielend medegevoel. Waar gevoel en medegevoel niet tot ontwikkeling komen, gaat het met de menschen als met de planten en bloemen bij gemis aan zonlicht; deze verwelken en genen kwijnen weg.

Welnu, dat teedere gevoelsleven verstikt veelal door den grooten druk van eenzijdig intellectueel onderricht. Wie kennis maakt met onze scholieren op Gymnasium of Hoogere Burgerschool, kan ervaren hoe weinig ambitie zij hebben voor hunne dorre studie van het twintigtal vakken waarin ze worden onderwezen. Veelheid van leervakken en leerstof werken belemmerend op het ontwaken van hun ijver voor de studie.

Ook aan de academie werkt de afwezigheid van praktijk belemmerend op de harmonische vorming; alleen de student in de medicijnen heeft gelegenheid aan het ziekbed der patiënten het volle leven mede te leven; bij hem ontwaakt al spoedig het inzicht omtrent de grootsche taak welke hem wacht.

Juist om die reden gevoelt hij roeping voor zijne toekomstige loopbaan en waar deze aanwezig is vertoont zich belangstelling voor de studie; bij hem kan tot ontwikkeling komen het bezielend gevoelsleven, die machtige factor van het leven der menschen.

Maar de jurist? Stapelt in zijn geheugen het eene artikel op het andere en bij hem komt dat diepe, krachtige gevoelsleven zoo zeldzaam tot eenige ontwikkeling. Want inderdaad, indien onze juristen in hunne jeugd beter inzicht konden krijgen omtrent den diepen zin van artikel zus- of zooveel, dan zou zeer zeker beter tot hen kunnen doordringen de eischen van recht en gerechtigheid, die in staat is de schraapzucht te beteugelen, de hebzucht te breidelen en het overal op te nemen voor die menschen, die thans gebukt gaan onder de onbeteugelde willekeur van hen, die in zoo ruime mate profiteeren van hunne intellectueele bevoorrechting.

Ziedaar eene uitmuntende gelegenheid voor de juristen om alsnog in de school van het werkelijke leven te komen tot harmonisch evenwicht in hun zieleleven. Strijd tegen onrecht, het bepleiten van betere levensomstandigheden voor de minder bedeelden werpen rijkere vruchten af dan die van grenzeloozen heb- en schraapzucht, welke als symptome van de heerschappij van het schier onbeperkte intellectualisme thans nog hoogtij vieren.

EEN JURIST.

Overzicht van de Week.

I.

Een goed voorbeeld.

Het is mij eene behoefte hier openlijk mijne hulde aan te bieden aan de dierenvriendin, die onderstaande advertentie plaatste in ‘het Vaderland’ van 12 Nov. jl:

Attentie!

Een ieder, die een zwerv. hond - groot of klein, ziek of gezond - en dito poes vindt, wordt dringend verzocht het dier niet aan zijn lot over te laten, maar het te brengen - desgewenscht tegen belooning - in de Delistraat 31, waar het te allen tijde, van 's morgen 6 tot 's nachts 12 uur - ook des Zondags - opgenomen wordt, en aan zijn meester teruggegeven.

Wij, Hagenaars, weten wie daar woont in de Delistraat 31, weten hoe deze vrouw, veel belasterd, en veel bespot, haar fortuin en haar leven wijdt aan de verwaarloosde dieren, hen tot zich neemt, hen, waar het noodig is, pijnloos en zonder wreedheid, onder haar eigen toezicht, laat dooden, enz. Juist in dit laatste opzicht heeft zij menigmaal op- en aanmerkingen uitgelokt van sommigen, die be weren dat zij al te spoedig overgaat tot het doen afmaken van zwervende daklooze dieren. Ook in deze quaestie echter geldt het: de beste stuurlui staan aan wal. Het is niet doenlijk - ik weet het al te goed uit eigen ondervinding - zelfs voor gezonde, mooie, jonge dieren een *wezenlijk* goed *thuis* te vinden, slechts bij hóóge uitzondering gelukt dat hier en daar. Wat moet men dus tenslotte aanvangen met al die ongelukkige, door hunne verachtelijke eigenaars opzettelijk op

straat gezette of wreedaardig achtergelatene honden en katten, hongerige, dikwijls zieke stumpers, onooglijk, en soms ook boosaardiggeworden door de ondervondene valschheid en mishandeling van menschen!? Juist zij, die het hardst schreeuwen over het ‘noodeloos doodmaken van een zwervenden hond’ zijn gemeenlijk óók zij, die 't eerst bij de hand zijn om even luid te schreeuwen over hun niet-slapen-kunnen, en over burengerucht, en over onfrisschen stank, enz. wanneer een medelijdend iemand dergelijke zwervelingen tot zich neemt en hen verzorgt en zijn huis en tuin voor hen openzet. - Juist dáárom is en blijft deze quaestie, van al- of niet-doodmaken, een zéér moeilijke. Maar in elk geval bewijst deze bovenstaande advertentie, hoe deze edelgezinde dierenbeschermster vóór en boven alles bereid is den eigenaar op te sporen, en haar tijd en haar woning en haar geld te geven, teneinde de verloren-geraakten, de zieken, en dakloozen, een *thuis* te verschaffen totdat zij zijn opgevraagd door hunne bezitters.

Waarlijk, bij al het grenzenlooze egoïsme van onzen hedendaagschen tijd doet het héérlijk aan zulk een onbaatzuchtig nobel aanbod te lezen. En het is daarom dan ook dat ik er de algemeen aandacht op vestig. O, indien elke stad, elk dorp in Nederland, eens zulk een inwoner of inwoonster mocht tellen, die op dezelfde wijze optrad in het belang van het dier, en daarom zulk eene advertentie zou willen plaatsen in het plaatselijke Blad van zijn of haar inwoning! Wie Uwer doet het! De Holl: Lelie komt onder de oogen van zoovele dierenvrienden. En daaronder zijn er óók, die, alleen, onafhankelijk, buitenwonend, stellig, - als zij maar willen - dat hierboven afgedrukte voorbeeld kunnen volgen. - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Oud lood om oud ijzer of
Heb ik het niet voorspeld?

> Schoonschijnende besluiten en edel klinkende beginselen bij partijen en klassen duren gewoonlijk maar net zoo lang, als men ze noodig heeft om zich in het bezit der macht te handhaven.
> FERRERO.

Heb ik 't U niet vooraf voorspeld dat een liberaal ministerie precies even knoeierig is als een rechtzinnig? Alleen met dien verstande, dat de knoeierij van een rechtzinnig kabinet je oneindig weerzinwekkender aandoet dan die van een van welke andere richting ook, omdat de rechtzinnigen er steeds bijhalen de ‘eere Gods’, die van ‘Christus,’ enz., en beweren dat het hun slechts te doen is om het ‘Koninkrijk Gods uit te breiden’.

In den afgeloopen verkiezingsstrijd heeft speciaal de drijverij op christelijk gebied van den Gouverneur-generaal van Ned. Indië, Idenburg, moeten dienen van liberalen kant als zweep, om de tegenstanders mee te slaan. De ‘gevaren’ van die christelijke drijverij voor onze kolonie werden in elke liberale courant in den breede uitgemeten, en daaraan vastgeknoopt een ernstige waarschuwing om het beleid toch niet langer aan zulke handen toe te vertrouwen. 't Vermakelijkste van het gevalletje is echter

daarbij dat niemand minder dan onze hedendaagsche liberale minister van koloniën in hoogst-eigen persoon zich in dit speciale opzicht heeft uitgesloofd in opruiings-speechen. Hoor maar wat het Kamerlid Boogaardt, bij de behandeling van de Indische Begrooting, hem openlijk verwijt:

Ook de Minister heeft in de verkiezingsdagen geroepen, dat ten opzichte van de indische politiek de 'bezem in de mast' moest, en hij riep o.a.: liever Turksch dan Paapsch.

Of, wat ook de heer Van Veen, een ander Kamerlid, daaraan toevoegt, in diezelfde kamerzitting:

Spr. citeert wat de minister in de verkiezingsdagen heeft gezegd uit de 'N.R. Ct.' en uit 'De Telegraaf'. De minister zei toen, dat de politiek van het kabinet-Heemskerk Indië ten verderve voerde, en dat van die politiek zijn haren te berge rezen.

Intusschen, het is heel iets anders om, als men er nog komen moet, in de verkiezingsdagen te speechen en met groote woorden om zich heen te gooien, dan wel, wanneer men veilig en wel op het plaatsje is gearriveerd, ook te *doen*.

Zoo ook onze tegenwoordige minister van koloniën, die, een paar maanden vroeger, al verkiezing-agiteerend, oordeelde *dat de politiek van het kabinet-Heemskerk Indië ten verderve voert*, en die thans, nu het aan hem was den christelijken-drijver-Gouverneur generaal tot ontslagname te noodzaken, dien *handhaaft*, tot verbazing van iederen oningewijde!

Ja, dat zeg ik er uitdrukkelijk bij: *on*ingewijde. De ingewijden namelijk in dat vuile boeltje, genaamd politiek, weten wel hoe dezelfde heeren-leiders, die elkaar in de verkiezingdagen zoo te vuist en tezwaard bestrijden 'om 's lands belang', in den grond allemaal met

elkaar be*vriend* zijn, en elkaar aan baantjes helpen, en elkaar protégeeren. - Niet voor niets is de 'Indië ten verderve voerende' Heemskerk ondergebracht door het nieuwe liberale ministerie in den Raad van State, niet voor niets is de door zijn vele diners en zijn Haagsche luxe-leven met vele kruiwagens van allerlei richtingen rijkelijk voorziene ex-christelijke minister de Marees van Swinderen terstond begiftigd door het nieuwe liberale ministerie met den gezantschap-post in Londen, voor hem, met eene Amerikaansche vrouw gehuwd, om die reden een dubbel begeerlijke toevlucht. - Niet voor niets ook zal daarom gouverneur generaal Idenburg - van wien het bekend is, dat hij per se zijn tijdje *wil* uitblijven in Indië ('t pensioen is hóóg in zoo'n geval) er hoogstwaarschijnlijk zijn politieke vriendjes hebben voorgespannen, ten einde den tegenwoordiger minister van koloniën, - in de verkiezings-campagne zijn fellen tegenstander, - plots te bekeeren tot een gansch nieuwe en zachtere opinie over zijn tot hiertoe door alle liberalen zoo heftig afgekeurd christelijk-drijvers-beleid in Indië.

't Stomme publiek - natuurlijk - kan je *alles* làten slikken - redeneeren deze heeren politici. En, met recht, want ik heb reeds vele Indische heeren, die tot hiertoe moord en brand schreeuwden over dien bekrompen Idenburg, en die zich het vuur uit de schoenen liepen bij de verkiezingen, juist op hoop *hèm* weg te zullen zien gaan als het ministerie 'omsloeg', thans, op gezag van den liberalen minister van koloniën, plots hooren meeleuteren: 'Och ja, Idenburg zal zich wel matigen van lieverlede.' 'Het is misschien ook overdreven geweest wat er van hem is geschreven.' Enz. enz.

Niets gemakkelijker daarom dan het stomme kiezersvee naar je hand te zetten! De kunst is maar hen met groote woorden te belazeren. Die déze kunst 't best verstaat, *die* wordt te eenigertijd minister, christelijk of liberaal, doet er niet toe. Dat is dan van later zorg. Dan wend en buig en krom je je maar in de politieke richting die dan verder het meest in je belang is... en 't stomme kiezersvee ziet het, van benedenaf, onnoozel-goedgeloovig aan, geïmponeerd, omdat het nu naar boven moet kijken naar je. En, dienzelfden Idenburg, dien je een paar maanden vroeger uit alle kracht aftakelde, en uitschold om zijn 'verderfelijk beleid', dien zet je dan maar weer rechtop, als een hoogst-verdienstelijk man, 'met wien je best kunt samenwerken.'

....'t Stomme kiezersvee slikt immers tòch alles!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Hollandsche toestanden.

In de vorige Lelie besprak ik onze Haagsche toestanden, in verband met de in onze residentie heerschande ordeloosheid in veel opzichten, en het gebrek aan politie-toezicht en vooral aan behoorlijk ingrijpen van politie.

Intusschen, niet alleen in den Haag, maar ook elders in ons vaderland schijnt het niet veel beter toe te gaan op dit punt. Hoor maar wat de Telegraaf meldt uit Rotterdam, naar aanleiding van het vliegen van den beroemden Pégoud:

Het is natuurlijk in Nederland, te Rotterdam, moeten gebeuren, dat de vlieger met de wereldreputatie, die le Parijs, Londen, Berlijn, Weenen en Brussel, vijf van de grootste Europeesche centra's, om niet eens te spreken van Gent, Hannover en andere plaatsen, met het grootste gemak z'n geheele programma kon volvoeren, daarin

gisteren door het publiek is verhinderd geworden. - - -

Het eere-comité, met generaal Snijder aan het hoofd, werd tegen den auto aangedrukt; onder deze omstandigheden kon er eigenlijk van een officieele huldiging geen sprake zijn. Bonnet, Pégoud's manager, schreeuwde moord en brand dat het toestel door duizenden omringd werd, zonder dat er politie bij was.[*)] *Pégoud zelf riep maar, dat hij nog niet klaar was en veel meer wilde laten zien. De opdringende menigte juichte maar en dacht niet aan wijken. Eindelijk werd de auto in den hangar gereden, liet men het voorhang zakken, terwijl verschillende officials de politie bijstonden om te trachten de orde ietwat te herstellen. Doch in de vliegloods werd Pégoud bestormd door massa's dames en heeren, die hem om zijn handteekening vroegen, en egoistisch genoeg waren om 'r maling aan te hebben of er nog meer gevlogen zou worden. Toen het ons was gelukt den Franschman ook weer uit dit ongewenschte gedrang te bevrijden, gingen we naar buiten om te zien of, met medewerking van het publiek, er nog eenige kans op een vlucht bestond. Het werd den menschen meegedeeld, men juichte en schreeuwde, maar van naar de diverse rangen terug te keeren was geen sprake.*

Ge ziet het, lezers, ik overdreef geenszins, toen ik in de vorige Lelie, in het Overzicht v/d Week: 'Haagsche toestanden', beweerde, dat ten onzent vrijheid en onafhankelijkheid gelijk staat met *ordeloosheid!* - Van het meest *onhebbelijke* en *onwellevendste* soort!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Klassen-justitie of niet?

Vlak onder elkander, (zonder commentaar natuurlijk; *dat* durft de Telegraaf niet, *dat* durft alleen de Holl. Lelie) vond ik, in éénzelfde Telegraafnommer, deze twee berichtjes:

I.
Valsche aangifte?

't Was een heel eenvoudig zaakje. Een Assendelver had kwestie gekregen met iemand over betaling, en schold hem hierbij uit. De zoon van den beleedigde werd hierover zoo boos, dat hij den schuldeischer klappen op 't hoofd gaf en een stomp tegen de borst.

Maar toen gistermiddag de zaak voor de Haarlemsche Rechtbank kwam, was de kwestie al lang weer bijgelegd. Daarom zocht de geslagene de schuld van den beklaagde te verkleinen. Klappen had hij niet gekregen, alleen maar een duw en die was niet eens erg. Had spijt, dat 't aangegeven was.

Maar nu kreeg de getuige 't te kwaad met den ambtenaar van 't Openbaar Ministerie.

Wat, riep deze uit, je hebt aangifte gedaan, dat je herhaaldelijk geslagen bent, en dat erkent de beklaagde ook, en een getuige heeft het gezien. Wil je nu beweren, dat

*) Spatieering is van mij

je niet geslagen bent? Dan heb je een valsche aangifte gedaan, of, je staat nu te liegen.

Getuige: half schreiend: Heusch niet, ik ben eerlijk, ik ben heelemaal eerlijk.

Mr. H: Ik zal je laten vervolgen wegens valsche aangifte.

President sust.

Mr. H: Ik zit hier niet voor kwajongen! ik doe 't, ik vervolg hem wegens valsche aangifte.

De getuige verklaart bevend, dat hij wel iets gevoeld heeft, maar of dat klappen waren, of dat het fleschje met olie, dat hij in zijn hand hield, tegen z'n gezicht kwam, wist hij niet.

Daarna bevend af; na den officier gesmeekt te hebben, zijn gezin niet ongelukkig te maken. De eisch tegen den bekl. luidde f 5.- of 5 dagen.

Studentenrelletje.

Onze Haarlemsche berichtgever meldt ons:

Twee Amsterdamsche jongelieden van zeer goeden huize, de student aan de Rijksveeartsenijschool De L., en L., die op een kantoor te Amsterdam werkzaam is, hebben zich op 14 Augustus te Zaandam erg aangesteld.

Zij hadden een fuifje meegemaakt en kwamen aan het station, om naar Amsterdam terug te keeren.

Daar Liep L. in de wachtkamer naar 't buffet, en trok de étalagekast met chocolade omver, zoodat de kast met inhoud op den grond viel.

L. weigerde de schade te vergoeden, waarom de buffethouder naar de politie telefoneerde.

L. weigerde ook, toen de politie kwam, om z'n naam op te geven. Daarom werd hij naar 't bureau overgebracht. Onderweg probeerde de student De L. zijn vriend uit de handen der politieagenten los te krijgen. Hij ging daarbij de politie te lijf, en liet eerst los, toen hij met een gummistok gedreigd werd. Toen hij later weer verzet pleegde, werd hij meegenomen naar het politiebureau.

Den volgenden morgen werden beiden losgelaten. L. vergoedde den buffethouder later de schade, die f 50.- bedroeg.

De ambtenaar van het O.M., bij de Haarlemsche rechtbank eischte gisteren tegen den student vier dagen gevangenisstraf en tegen L. f 25.- boete of 5 dagen hechtenis.

Beiden verklaarden niets van de zaak af te weten. Zij waren zoo dronken geweest, dat zij eerst des morgens in het cachot iets van de zaak vernamen.

Let wel op de hier achtereenvolgens behandelde misdrijven. In het eerste geval geldt het een gewone vechtpartij, van zóó weinig belang, dat de twee betrokkenen reeds weer verzoend zijn als het zaakje wordt behandeld. De rechterlijke ambtenaar echter, in plaats van zich over deze verzoening te verheugen, gaat den man, die *spijt* had van zijn aangifte, (en die veeleer dus een prijsje verdiende), uitschelden, omdat hij 'staat te liegen', gaat hem bang maken, hem met een aanklacht bedreigen wegens 'valsche aangifte'; in één woord: hij maakt het zoo bont dat de president-zelf hem 'sust' - hetgeen echter niet baat, want tegen den ongelukkigen man (die schreiend smeekt zijn gezin niet ongelukkig te maken) wordt geeischt *f* 5.- of 5 dagen gevangenisstraf. Let wel: of 5 dagen gevangenisstraf.... omdat meneer H. niet 'voor kwajongen' gelieft te zitten.

(Dat hij zich juist nù zéér kwajongensachtig heeft gedragen, dat schijnt dezen rechter in spe niet duidelijk te zijn geweest).

Maar nu het tweede geval. Daar wordt *dezelfde* straf geeischt, 5 dagen gevangenisstraf, voor 'twee Amsterdamsche jongelieden van zeer goeden huize', die opzettelijk, in een stationsgebouw, de boel vernielen, die weigeren de schade te betalen, weigeren hun naam op te geven aan de politie, vechten met de agenten om los te komen, en.... tot eenig excuus van dat alles alleen hebben aan te voeren, hoe zij *zoo dronken zijn geweest, dat ze eerst den volgenden ochtend iets van de zaak vernamen*.

Tegen deze twee verliederlijkte, de politie beleedigende **mispunten** (maar.... 'van goeden huize') eischt de ambtenaar van het openbaar ministerie dezelfde straf, die hij óók eischt tegen een ongelukkigen, vredelievenden man (maar.... een man uit het volk), alleen omdat deze zijn eerste aanklacht in drift gedaan, weer intrekt, en haar wil goedpraten dientengevolge. Een onverdeeld prijzenswaardige daad dus!

Klassenjustitie of niet?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

In verband met mijn artikel in de vorige Lelie 'Mogen wij zwijgen en het Groenloopen' is het niet overbodig er op te wijzen, welk een eigenaardige rol ook hier weder de dronkenschap speelt in de oogen van de justitie (?) zoodra het geldt: 'jongelieden van goeden huize.' - Mr. H. is er zóó verontwaardigd over dat een man uit het volk, nuchter-zijnde, eenige verontschuldigingen bijeenzoekt om een kameraad te redden, dat hij dezen nuchteren man afsnauwt, bangmaakt, en zijn eigen overmacht van ambtenaar misbruikt, door te verklaren 'niet voorkwajongen te willen zitten.'

Doch ziet, als het geldt twee zóó walgelijkdronken zijnde jongelui, 'van goeden huize,' dat zij, na eerst zich op de meest ploertige en minne wijze te hebben aangesteld in een openbaar lokaal, en tegen de politie, hun smerigen roes des nachts moeten uitslapen in een cachot, en moeten erkennen den volgenden dag van niets meer af te weten dóór hun walgelijken dronkemansroes, als het zulke weergalooze

mispunterigheid geldt ‘van goeden huize’, dan... hooren we geen verwijt, geen aanmerkingen, geen bewijs van ergernis, hoe gering ook, van dezen dienaar der gerechtigheid(?) Mr. H. vindt *wèl* dat hij voor ‘kwajongen’ zit als het geldt een paar nuchtere stakkers uit het volk, die hun eigen zaakje reeds weer in der minne schikten, maar *niet* schijnt hem dat gevoel te zijn gekomen, toen hij oordeelen moest over twee door walgelijke dronkenschap van alle rede en zelfachting beroofde ‘jongelieden van goeden huize’.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
De belasting en de Vrouw.

Men zendt mij toe een uit het Nieuws v/d Dag overgenomen ingez. stukje, van Agnes de Neufville, waarin deze dame schrijft:

De verkiezingen in Holland zijn afgeloopen; tengevolge der overwinning van de linkerzijde trad een vrijzinnig kabinet op.

Ook dit staat voor de geldkwestie, vooral nu het tarief van de baan is.

Een der voornaamste nog niet ontgonnen bronnen schijnt mij nog toe een jong-gezellenbelasting, om deze ééne afdoende reden, dat de draagkracht der ongehuwden zoo groot is. - - -

Het is hier louter de kwestie van draagkracht en niet anders.

Ik herinner mij nog in een der geschriften van den staatsman mr. van Houten eens gelezen te hebben: 'In de ménages de garçon ontstaan zoo tal van onnoodige uitgaven'. En dat is juist. -

Inderdaad, deze opmerking van Mr. van Houten over de 'Ménages de Garçon' is volkomen juist. Mij schijnt het daarom in elk opzicht een onbillijkheid toe, dat men ons ongehuwde, het eigen-brood-verdienende vrouwen precies *evenveel* belasting laat betalen als de ongehuwde mannen. Want, zelfs ook al besparen deze laatsten zich alle luxe-uitgaven, al onthouden zij zich van die door heeren gewoonlijk als noodzakelijk beschouwde genoegens van nacht-cafès en scharrelpartijtjes, dan nog brengt hun man-zijn an und für sich reeds mee, dat zij veel minder *moet*-uitgaven hebben dan wij-vrouwen. Een voorbeeld uit mijn eigen leven moge verduidelijken wat ik bedoel. Ik denk namelijk aan een mijner naaste bloedverwanten, die geheel en al was aangewezen een tijdlang op zijn niet groot ambtenaars-inkomen, en die noch schulden maakte, noch boven zijn finantieele draagkracht gaande genoegens najaagde. Als *man* echter kon deze wonen in èlke buurt, wáár hij maar goedkoop terecht kon. Als *man* werd hij overal gaarne en druk geïnviteerd. (Een man is immers in elk huisgezin welkom, waar huwbare dochters 'uitgaan', maar ook in elk ander gezin waar men 'menschen ziet', en dientengevolge steeds aan heerengebrek lijdt.) Tengevolge dezer voortdurende invitaties spaarde hij zich gedurende het grootste deel van den winter zijn eten uit, en, daar men zijne bekrompen finantieele omstandigheden in de meeste families waar hij dineerde kende en respecteerde, werd hem het fooien-geven uitdrukkelijk verboden. Als *man* óók behoefde hij voor zijn toilet niet meer te besteden dan één net pak, bovendien een smoking, een rok, en de daarbij behoorende kleedingstukken. Op zijn bureau en op zijn kamer zat hij steeds in de meest oude plunje. - Stel nu tegenover zulk een *man*-leven dat van de in geheel dezelfde omstandigheden verkeerende, ongehuwde vrouw, die eveneens van haar verdiensten moet leven. De woning-quaestie wordt voor haar bepaald niet alleen door eene van fatsoenlijke en onfatsoenlijke wijken, maar ook door tallooze bij-omstandigheden van 'savondslaat niet kunnen loopen op eenzame wegen, waar zij is blootgesteld aan aanrandingen, van zich niet kunnen in-pension begeven bij minder-gunstig-bekend-staande menschen, enz.; tien tegen een is zij daardoor *genoodzaakt*, of zij wil of niet, méér uit te geven voor haar huisvesting dan haar man-lotgenoot. Wat vervolgens het uit-eten gaan aanbelangt, ik zal wel niemand behoeven te verzekeren dat ongetrouwde juffers, zelfs al zijn zij nog jong en knap (en dat duurt in elk geval maar een kort poosje) gewoonlijk alles behalve welkom zijn waar het dineetjes geldt. 'Wij hebben al reeds veel te veel dames' is steeds de algemeene klacht van 'menschen-ziende' families. Haar blijft dus alleen over het uit medelijden met haar eenzaamheid nu en dan eens gevraagd worden, maar, zelfs al heeft zij heel wat goede en oprechte vrienden die dit doen willen, dan nog beschikken deze heden ten dage meestal niet over genoegzaam tijd om zulke medelijden-invitaties heel dikwijls te herhalen. Mijn bloedverwant, hierboven bedoeld, heeft daarentegen mij-zelf gezegd, hoe juist dit aldus des winters voortdurend 'uitgevraagd' worden voor hem een groote finantieele tegemoetkoming beteekende, omdat hij daardoor noch voor zijn eten behoefde te betalen, noch vuur of licht brandde. - Tenslotte de toilet-quaestie. Kan elke *man* zich op zijn bureau naar hartelust verwaarloozen, en er sjofel uitzien, zonder dat hem dit schaadt in zijn carrière zoolang hij zijn werk

maar goed doet, elke vrouw moet er, óók in haar beroep, netjes, helder, comme il faut, blijven uitzien, wil zij niet zichzelve blijvend benadeelen in de oogen harer chefs, en die van iedereen met wien zij in aanraking komt. Allerlei uitgaven van kragen, manchetten, blouses, die, als zij gewasschen moeten worden, hoog waschgeld kosten, zijn daardoor niet te vermijden. En nu spreek ik nog niet eens van de rest in zake toilet, die rest, die bij ons vrouwen zooveel korter duurt dan bij den man, door de aldoor veranderende modes, en die men niet kan terzijde zetten geheel en al zonder er uit te zien als een vogelverschrikker. - Hoe meer er wordt 'uitgegaan', hoe meer juist deze toilet-uitgaven nog vermeerderen. B.v., mijn bovengenoemde bloedverwant bezocht alle mogelijke danspartijtjes en diners te voet, de lakschoenen beschermd door stevige over-laarzen, die in de gang werden uitgetrokken. Wil echter een jong meisje zonder geld eveneens 'uitgaan' op die wijze, dan moet zij lichte toiletjes, enz. dragen, en die, in ons ruw klimaat, in de meeste gevallen beschermen tegen vuil weer en regen door de kostbare moet-

uitgave van een rijtuig, met de daaraan verbonden fooi. -

Opzettelijk liet ik die 'heeren'-uitgaven, die jongelui zich gemeenlijk veroorloven, en die men pleegt te beschouwen als hun van rechtswege toekomend, buiten beschouwing. Met dat al echter is het toch een *feit*, dat een ongetrouwde man zich voor zijne liaisons, voor zijn societeit-bezoek, voor zijne sigaren, enz. heel wat uitgaven permiteert, waaraan een ongehuwde vrouw niet denkt. En toch eischt men van haar - die zoo menigmaal een moeder, een broer of zuster of vriendin mede-onderhoudt van hare verdiensten - dat zij evenveel betaalt in de belastingen als haar toch reeds zóó boven haar bevoorrechte lotgenoot-man!

Met dat al ben ik voor mij overtuigd dat de jonggezellen-belasting, waarover men in Frankrijk ook nu en dan een beetje leutert, nimmer tot stand zal komen zoolang de mannen de wetten maken.

En, - ik heb het al méér gezegd - *niet-tegenstaande m.i. de vrouw het stemrecht billijkheidshalve toekomt* - ik geloof *niet* dat zij betere wetten zal tot stand brengen. Daarvoor is zij, im groszen und ganzen ge nomen, te dom.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Een niet-'christelijke' maar toch een zeer christelijke brochure.

Neen, lieve lezers en lezeressen, de vrouw van wier hand de brochure is, die ik hier wil aankondigen, zij is geen 'christin'. Zij komt er openlijk voor uit (en mochten allen van haar ras daaraan een voorbeeld nemen, hoe hóóg zou men hen dan achten), dat zij is eene Israëliete, en als zoodanig schreef zij eene brochure in verband met de in Jeruzalem op te richten medische hoogeschool, uitgaande van Zionistische kringen, - eene brochure tegen den gruwel der Vivisectie.

Ziet gij, daarom noem ik haar daad eene christelijke, niet in dien engen zin van een kerkgenootschap, maar in die groote algemeene beteekenis, die al degenen aaneenbindt welke waarachtig volgen de stem van het goede.

Mej. Polak te Heilo schreef in het Duitsch tegen de Vivisectie, en het motto dat zij koos is een uit het Oude Testament, een woord van den wijzen Salomo: 'Sie haben alle einen Geist, und der Mensch hat vor Tieren nichts voraus.'

Juist zóó is het! Het is een even hoogmoedige als wreede inbeelding van het domme en zelfverwaten wezen genaamd mensch, dat het méér waard zou zijn dan welk ander schepsel ook, en als zoodanig gerechtigd zou wezen zulk een ander schepsel te martelen, te verminken, en 'wetenschappelijke proeven' op hem te nemen van het afgrijselijkste soort. - Tot welke laaghartigheden zulk een wijze van de wetenschapbeoefenen tenslotte gaat leiden, wordt treffend bewezen door de handelwijze van dr. Epstein uit Praag, welke geneesheer(?) zich, - zelf kinderdokter liefst, - niet heeft ontzien op de hem toevertrouwde kleinen allerlei afzichtelijke 'proeven' te gaan nemen.[1)] Ik herinner mij dat een Duitsche meneer, in Indië wonend, vóór eenigen tijd een kwaadaardige gedachtenw. zond aan de Holl. Lelie, waarin hij mij de les las over mijn afkeer van de vivisectie, de heeren der wetenschap hoogelijk roemde (als ik mij niet vergis was hij-zelf apotheker of scheikundige) en tenslotte

1) Zie hierover de brochure van mej. Polak.

betwijfelde, of ik den moed zou hebben zijn protest op te nemen. Natuurlijk had ik dien moed ten volle, en ik gaf hem in een onderschrift de verzekering, dat niet alleen ik en andere 'sentimenteele' leeken de vivisectie verfoeien en verachten, maar dat ook vele artsen-zelf tot de conclusie komen, hoe er in dit opzicht even onverantwoordelijk als noodeloos wordt gezondigd aan het weerlooze dier. Welnu, mej. Polak voegt aan hare brochure een geheel lijstje toe van 'mannen der wetenschap', die zich beslist verklaren tegen de vivisectie, doktoren en professoren, van allerlei landen en allerlei richtingen. Hieruit blijkt dus zonneklaar, dat de vivisectie *niet* noodig is, óók niet in de oogen der medische wereldzelve.

Tenslotte wil ik er nog den nadruk op leggen, hoe mej. Polak, eene Israëliete, verklaart dat de Joodsche godsdienst als zoodanig, volgens de wet van Mozes, het gebruik van dierenbloed verbiedt, waaruit logisch volgt, dat de vivisectie, van uit een Joodsch-godsdienstig standpunt beschouwd, is een zonde.

Nu, als dat wáár is, dan heb ik meer respect voor de Israëlitische godsdienstige gebruiken dan voor de christelijke. En dan moeten wij, inplaats van het ons nog steeds druk te maken over zoogenaamd 'ritueele moorden', liever ter schole gaan in dezen bij de Israëlieten, en van hen leeren wat waarlijk *goed* is.[*)]

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Dat ik hierbij steeds op het oog heb die Israelieten, die zich hun ras *niet* schamen, spreekt vanzelven. De zich voor hun afkomst en geboorte schamende Israelieten verliezen juist daardoor alle recht op respect voor hen.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Niemand minder dan Talma.

In de '*Holl. Lelie*' blijft de rubriek 'Overzicht van de Week' wel de interessantste. De snedige epigrammen, vol scherpzinnige satire, tintelend van geest - het zijn zoovele welgemikte slagen van een geoefende hand op de menschelijke dwaasheid in het wereldgebeuren als waartoe slechts enkele 'rarae aves'[1] en bizondere bevoorrechte penvoerders, die zich boven de atmosfeer van algemeene gewoonheid verheffen, in staat zijn. Zoo-ook nu weer in het nummer van 5 November de rake kritiek op '*De Standaard*,' aangaande die Talma-likkerij.

Zeer ter snede alweer!

We genoten ervan. En het komt mij voor dat hier weer de sluwe Kuyper-taktiek bezig was politieke valsche munt te slaan uit het feit, dat Talma Kater bezocht. De strekking was (voor de Patrimoniumluidjes): 'Zoo doet nu een '*Christen*-staatsman. Die voelt zich niet hoog, al is hij een ex-minister.'

Met Hoogachting
Uw. dw.
H. VISSER.

II.
Voor 'Theorie'.
(*Corr. Holl. Lelie van 5 Nov.*)

> Motto: 'Grau, theurer Freund, ist alle Theorie,
> Und grun des Lebens goldner Baum'.
> *Mephistopheles in Goethe's Faust, 1er Th.*

Ik ben geen Mephistopheles, en zal niet trachten iemand den duivel in handen te spelen, al zou ik in een driftige bui kunnen zeggen: loop naar den duivel. Maar ik onderscheid de theorie van de practijk. Als we 't nu maar eens zijn over 't begrip *liefde* der vrouw, dan varen we in één schuitje, en ben ik 't ook eens met onze geachte redactrice. Van den normalen man (geen 'sjouwer') moet er sympathie bestaan voor de vrouw die hij nadert. Hij beziet haar niet als een voorwerp ter bevrediging van zijn zinnenlust; noemen wij die sympathie nu eens *liefde*; welnu, evenmin beweer ik, dat iedere vrouw zich zal geven aan den eersten den besten man, alleen omdat hij man is. Bij haar bestaat sympathie, liefde, *hooge* liefde; en die liefde wordt dan bij haar gevoed en opgedreven tot zinnenlust, misschien *onbewust*, maar de *natuur* geeft den innerlijken drang. Kate *haatte* haar chef![1] Indien zij hem eens niet had gehaat?

1) Zeldzame vogels.
1) Geachte Heer S.v.R.
Neen, neen, Kate 'haatte' hem niet. Zij voelde alleen dat hij hare *zinnen* niets zeide. Leest U het boek eens nauwkeurig over. Integendeel, zij 'mocht' tenslotte haren chef wel - zooals men het uitdrukt.
REDACTRICE.

Indien hij eens van haar leeftijd was geweest, en haar sympathie had gehad? Zou Kate dan ook zoo *sterk* zijn gebleven, zou dan het 'inwendige' niet gesproken hebben? Theorie, mijn lieve 'Theorie'.*)

9/11/1913.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Geachte Redactie!

Wilt U zoo vriendelijk zijn het volgende in uw blad op te nemen. Gaarne tot wederdienst bereid.

Hoogachtend,

'HET MIDDEN'.

Het laatste nummer van het Weekblad 'Het Midden' bevat o.m. een artikel van de redactie, getiteld: Theorie en Practijk ('Politiek is het doelmatige'). Daarin wordt behandeld het standpunt van dit Weekblad bij de opening der nieuwe parlementaire periode.

In het geestelijk leven - aldus de redactie - moet der politiek de niet hoogste, doch goede plaats van het *doelmatige* worden toegekend. En de redactie nu, verwerpt het doelmatige niet. Opwekken wil zij, veelzijdig opwekken, ook op staatkundig gebied. Zij beschouwt het liberalisme niet als afgedaan; is het niet de verdediger van de rechten der vrije persoonlijkheid?

Ook om nog een andere reden lijkt het liberalisme aan de redactie niet afgedaan: Het kan practisch, minder redeneerend dan de sociaaldemocratie, naar aller eenheid en aller geluk streven.

Als een belofte in dien zin wordt het optreden van den nieuwen premier opgevat, die ruim twintig jaar geleden, als professor te Amsterdam, zeide: 'Wij gaan veel verder dan de sociaaldemocratie'. Dat 'verdergaan' moet worden opgevat als doelmatig streven, in tegenstelling met het theoretisch redeneeren der S.D.AP. De redactie spreekt den wensch uit, dat het den vereenigden liberalen partijen gegeven moge zijn eene sociaal-democratische actualiteit overbodig te maken.

Ter bespreking toegezonden.

De Trekhondenwet en de Practijk. No. 2 der uitgaven van het Comité in zake het trekhonden-Vraagstuk. - Uit deze brochure-uitgave van het Comité, Secretaris Jhr. W.E. Engelen, Hilversum, blijkt dat de Trekhondenwet in de practijk allerminst voldoet aan hetgeen men ervan had gehoopt, blijkt óók, dat er heel dikwijls medewerking ontbreekt zijdens de autoriteiten, (immers slechts 119 Burgemeesters beantwoordden het verzoek der commissie om inlichtingen). In het 'naschrift' leest men o.a.: 'Helaas, wij mogen niet verwachten dat de indrukken onzer lezers gunstiger zullen zijn dan de onze, zooals ze bij ons bestonden als vermoeden, en zijn geworden door onze enquête tot droeve zekerheid.' - - En dan volgt een uittreksel uit een politie-rapport, dat boekdeelen vertelt van al de onrechtvaardigheden en wetsontduikerijen en wreedheden welke bedreven worden aan den trekhond.

*) Ik laat u echter gaarne het laatste woord.

Hoe lang nog?

Hoe lang nog zal een ‘christelijke’ maatschappij, liberaal of rechtsch, wat doet het er toe, hoe lang nog zal zij het *dulden*, dat levende schepselen, dat zij die men algemeen, in alle talen, bestempelt met den naam: ‘De beste vriend van den mensch’, worden *afgebeuld*, en, ziek en verwond en uitgehongerd, zware lasten moeten sleepen, onder zweepslagen en mishandelingen!?

Hoe lang nog!?

In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en in Engeland, heeft men deze *schande* voor elke maatschappij, genaamd het trekhondenstelsel, afgeschaft! Waarom kan Nederland dat voorbeeld niet volgen? Waarom moet het steeds achteraan komen, óók weder in dit opzicht?

Een vraag nog aan het comité. Het stelt zich voor een deel samen uit mannen en vrouwen ‘met twee namen’ - zou Abraham Kuyper, jaloersch, zeggen. Kunnen dezulken, behoorend tot de hofkringen, er niet in slagen het hart der Koningin of der Koningin-Moeder te winnen voor deze goede zaak? Het is een liefdadigheids-*mode* voor het Roode Kruis te ‘voelen’ sinds Prins Hendrik als Voorzitter daarvan verkiest op te treden; het is óók een liefdadigheids-*mode* zich over de tuberculose warm te maken, omdat Oranje-Nassauoord een geschenk is van de Koningin-Moeder, en omdat deze zaak dientengevolge ‘hoffähig’ werd. Is er nu niemand onder deze comité-leden, die den moed heeft en den durf voor het mishandelde dier den steun te vragen en de sympathie onzer Koninginnen of van den Prins? Gij zoudt eens zien, mijne heeren en dames, hoe b.v. eene ‘Prinses Juliana’-Vereeniging, onder goedkeuring en aanmoediging Harer Koninklijke Moeder, er zou inslaan, in den Haag in de éérste plaats zou inslaan. Het comité vraagt dringend finantieelen steun. Laat het daarom mijn raad eens overdenken. Kinderen en Dieren behooren bij elkaar. Bezat ook onze Koningin geen honden als kind? Deden er indertijd geen hevige verhaaltjes in de pers de rondte over den Prins en een lievelingshond van hem? Welnu, maak dan deze vorstelijke personen warm voor eene zaak, die zij niet anders mogen en kunnen dan goedkeuren. Als paddestoelen zullen vanaf dat oogenblik uit den grond rijzen de vrienden en beschermers van het trekdier, die nu nog steeds zijn en blijven onverschilligen, ja misschien zelfs vijanden.

De Groninger rijwielen-fabriek: A. Fongers zond een **Prijscourant** harer rijwielen, waarin, door afbeeldingen toegelicht, de verschillende nieuwe fabrikaten van dit jaar worden besproken. ‘Goede wijn behoeft geen krans’ schijnt mij, wat de Fongers-rijwielen aangaat, zeer zeker van toepassing. Hun algemeens bekendheid spreekt voor hen-zelven.

De uitgever Sleeswijk te Bussum bracht in den handel **‘Sleeswijks kaart van Noord-Nederland’** en **Sleeswijks Atlas van Nederland voor wandelaars, wielrijders en automobilisten,** Vooral deze laatste uitgave is wel up to date.

De Uitgevers-Maatschappij A.W. Sijthoff, Leiden, heeft sinds eenige maanden een nieuw Blad in den handel gebracht, onder den titel **Panorama**. Het is een in hoofdzaak illustraties bevattend weekblad, en ziet er zeer-goed uit, met illustraties van de allernieuwste gebeurtenissen op allerlei gebied, en bijbehoorenden tekst.

De Internationale Scheurkalender (Thieme, Zutfen) is mij, als altijd, een welkome verschijning. Het schild ziet er ditmaal anders uit dan gewoonlijk, 't wil meer ‘meedoen’ zou men zeggen. Maar voor mij komt het bij dezen kalender aan vooral op den inhoud; gelijk ik reeds vroeger zeide, het gebeurt mij heel wat keergin

in het jaar, dat ik zoo'n blaadje van den Internationalen Scheurkalender terzijde leg om het te bewaren.

De ‘Secretaris van het Vreemdelingenverkeer’ te Meppel zendt mij toe een vriendelijk-uitzienden **‘Gids ten behoeve van Meppel en Omgeving’**, uitgegeven door de commissie van ‘Meppel Vooruit’. - Het ‘mooie land van Meppel’, aldus is de uitgave getiteld. Nu, Meppel zelf ken ik niet, niettegenstaande ik werd geboren en ik mijn kinderjaren sleet in Assen, maar, Havelte en Giethoorn, ziedaar namen die mij heel wat zeggen uit lang vervlogen, heerlijke jeugd-dagen, en die mij het recht geven te getuigen: Drente, waartoe Meppel behoort, *is* mooi. Ga en overtuig u-zelven, gij pur-sang ‘Hollanders’, die, in uwe onwetendheid, onder den naam: ‘Daar in 't Noorden’ vereenigt de in elk opzicht zoozeer van elkander verschillende provinciën Drente, Groningen, Overijsel en Friesland, en die daardoor nauwelijks weten hoe de hoofdstad heet van 't ééne en hoe die van 't andere gewest. Giethoorn, met den wel wat weidschen bijnaam: het Hollandsch Venetië, is vanuit Meppel zeer gemakkelijk te bereiken. Hòè, dat vertelt de ‘Gids’ U op eene onderhoudende

wijze, in een op fraai papier gedrukte, met vele aantrekkelijke afbeeldingen voorziene brochure, aan te vragen hij den bovengenoemden Secretaris te Meppel. Ik ben overtuigd, de kennismaking met dezen wegwijzer zal menigeen, die in ons vaderland-zelf een klein genoegen-uitstapje wil maken, er toe brengen zich het land van de heerlijke, eindelooze, met wonderbare lichtspelingen zich kleurende Drentsche heide nader te gaan aanzien.

Holland by Dutch painters is zoowel in het Engelsch als in het Hollandsch uitgegeven, bij C. Harms Tiepen - the Hague. De bedoeling dezer goedkoop gestelde uitgave is, den vreemdelingen te toonen wat Holland aanbiedt uit een schilders-oogpunt bezien (Hollandsche schilders). Inderdaad geeft de voor mij liggende aflevering een recht goeden indruk van ons land, en zijn de afbeeldingen zeer goed gekozen. Per aflevering 25 ct. Het geheel kost *f* 3.90.

Bij den uitgever L.J. Veen, Amsterdam, verschenen verscheidene **Kinderboekjes**, door **Catherina S.M. Kuenen** vertaald uit het Engelsch - hetgeen m.i., wat de rubriek kinderlectuur aangaat, gewoonlijk beteekent eene aanbeveling, omdat de Engelschen de kunst verstaan op eene onschuldige en toch onderhoudende manier te vertellen aan kleine aanstaande menschjes. Plaatsgebrek gebiedt mij dergelijke uitgaven hier uitvoerig te bespreken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Dingen om te onthouden.

Een getuigenis.

Eene abonnée, die, door mijne recommandatie in de Holl. Lelie, tot het besluit kwam zich te wenden tot Madame Derwel, Anna Paulownastr. 19, den Haag, schrijft mij, naar aanleiding harer ervaringen, letterlijk het volgende:

Madame heeft een practisch corset voor mij gemaakt, zoodat mijn figuur een heele verandering heeft ondergaan en mijne kinderen vinden dat ik er tien jaren jonger uitzie.

Ik voelde behoefte het u eens te doen weten, ik hoop dat velen met mij van uw raadgeving zullen gebruik maken.

Nu, ik mijnerzijds voel behoefte mijne abonnée te danken voor hare vriendelijkheid mij dit te schrijven, want, het is zoo prettig wanneer men van zijn goedgemeenden raad zulk een gunstig gevolg verneemt. En, ik kan niet anders zeggen dan dat ik van al degenen, die op mijn aanraden naar Madame Der wel gingen, dergelijke getuigenissen mag vernemen; zoo ook schreef mij dezen zomer eene jonge dame uit D. - die over een geheel ànder onderwerp met mij in correspondentie was geraakt, en-passant, dat zij zich - tengevolge mijner aanbevelingen - een corset had laten aanmeten bij madame Derwel, en dat zij uiterst tevreden was met den uitslag. Indien ik 't mij goed herinner dan behoorde deze laatste dame tot haar die tot hiertoe géén corset droegen, reden waarom zij er dubbel tegen opzag om zich een aan te schaffen. Zij schreef mij in elk geval dat zij zich zoo gemakkelijk en prettig bewoog in dat van madame Derwel als maar mogelijk is, en, daar zij eene het lichaam-inspannende betrekking bekleedt, zegt dit in haar geval véél.

Voor J.S.

'Ik had gaarne antwoord op deze vraag' - aldus wordt mij geschreven, - 'Gelooft u niet dat men zich ook zonder corset, met corsetlijfje, b.v., in huis, netjes kan kleeden? En, hoe denkt u over costumes uit één stuk vervaardigd, b.v. voor huisjaponnen?'

De reden dat ik deze zooeven ontvangen vraag hier, onder deze rubriek, behandel is, dat ik juist dezer dagen daarop het antwoord ontmoette in het nieuwe 'Tango'-corset bij mevrouw Derwel. M.i. namelijk vereenigt dit huis- en sportcorset in zich al de eigenschappen waarop J.S. doelt; het wordt n.l. van voren over de buik aan weerskanten toegeregen, zoo los als de draagster-zelve het verkiest, en bestaat verder uit een elastiek band, die de heupen stevigheid geeft, en bovendien van achteren vorm verleent aan het vrouwenlichaam, dat daár, vooral als het zwaardere vrouwen geldt, zonder corset, héél smakeloos-lomp kan aandoen, in het bijzonder wanneer, zooals zoovele zwaardere vrouwen het zich meenen te kunnen veroorloven, een nieuwerwetsch-nauwe rok wordt *gesjord* - zou ik bijkans zeggen - over zulk een corsetloos figuur. Ik raad daarom J.S. aan zich van deze nieuwe creatie op de hoogte te stellen, bij madame Derwel-zelve, want, het spreekt vanzelven dat dergelijke uitvindingen voor ieder afzonderlijk moeten worden aangemeten. Ook voor de huisjaponnen uit één stuk is zulk een 'Tango'-corset beslist zèér aanbevelenswaardig. M.i. hangt het al- of niet-dragen van een enkel corsetlijfje zonder corset véél af van iemands

meerdere of mindere slankheid. Er bestaan natuurlijk zulke tengere figuren, dat zij zich dat kunnen veroorloven. Voor de meeste vrouwen echter is, dunkt mij, een of ander hulpmiddel aanbevelenswaardig. J.S. zal zich herinneren hoe ik dezen zomer in de Holl: Lelie de namen noemde van twee doktoren, wier aanbeveling van haar, mevrouw Derwel-zelve mij toestond te publiceeren. Uit dat feit reeds blijkt hoe zij dus zéér rekening houdt met de gezondheid der dames die zich tot haar wenden, en met de door de doktoren aan haar gegeven verordeningen. Waarom zou een japon uit één stuk niet zeer goed kunnen kleeden als huisjapon? Teagown's zijn bijna altijd uit een stuk, en kunnen een hoogst éléganten indruk te weeg brengen. Alles komt in zoo'n geval aan op eigen smaak en vinding, en op rekening weten te houden met eigen figuur èn met de gebreken daarvan fiets wat heel veel dames gansch en al schijnen te vergeten: dat haar figuur, tien tegen een, 't een of ander gebrek heeft waartegen zij hebben te waken juist door doelmatige onderkleeding, van corset, bustehouder, buikband, wat dan ook, waarin een goede corsetière raad weet te geven, in overleg desverlangd met den behandelenden arts).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit Drente.

Men verzoekt mij de aandacht te willen vestigen op de verbeteringen aangebracht aan de ‘Drentsche Stoom-Wasch-inrichting, Electrische Bleekerij’ te Meppel. Nu, dat doe ik graag, want, als geboren in Assen, de hoofdstad van het ‘Landschap Drente’, heb ik nog een extra zwakje voor die heideprovincie waar eens ‘mijn wiegje stond’. En zoo wil ik dan hier herhalen wat reeds de Meppeler Courant meedeelde omtrent deze allernieuwste wijze van electrische bleekinrichting.

In een groote kuip wordt gewoon keukenzout in zuiver bronwater opgelost. Deze zeer dunne zoutoplossing doorstroomt eene Electrolysator en, door de inwerking van den electrischen stroom, verandert het zoute water in eene zuivere, heldere bleekvloeistof, welke beslist onschadelijk is voor de te behandelen goederen. Een stuk linnen, dat gedurende zes weken in deze oplossing gelegen had, vertoonde niet het minste spoor van slijtage of aantasting, terwijl, zoo deelde ons de directeur mede, een stuk linnen van dezelfde kwaliteit, volgens de oude methode in chloorkalk gelegd, reeds na 24 uren verteerd was; een doortastend bewijs dus dat deze nieuwe uitvinding voor de wasscherijen van onschatbare waarde zal zijn. Wanneer de goederen volgens deze nieuwe methode behandeld worden, verkrijgen zij een helderheid, welke tevoren nimmer bereikt was, en dit geschiedt zonder dat de goederen iets te lijden hebben. Jaren achtereen kunnen zij, aldus behandeld, gebruikt worden, zonder dat hel weefsel zijn natuurlijke zachtheid en elasticiteit verliest, terwijl het gansche tijden kan blijven liggen zonder te verkleuren.

Nietwaar, elke huisvrouw (maar, helaas, bestáán die er nog wel heden ten dage!?) zal haar hart voelen opengaan bij 't vernemen van een zoo doelmatige behandeling, zoo oneindig veel beter dan het ouderwetsche aanwenden van chloorkalk. - Geen wonder dan ook dat een inrichting, die zoo met haren tijd meegaat, nacht en dag moet doorwerken om aan alle aanvragen te kunnen voldoen.

Waarlijk, 't spijt mij haast dat ik geen Meppelaar ben, inplaats van een Assenaar, want, heusch, Meppel toont, door zulke inrichtingen van het allernieuwste soort te bezitten, dat het kan méédoen met welke stad ook.

Intusschen, stil maar, een volgenden keer vertel ik u óók wat dat mijn geboortestad Assen tot eere strekt. Die kan er óók wezen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, ten einde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand*

te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mevr. v/d M.-G. te V. - Heel gaarne. Proef wordt U toegezonden. Maar... U zult een béétje geduld moeten hebben eer het geplaatst wordt. Juist nu, vóór St. Nicolaas en Kerstmis, is het een drukke tijd wat actueele artikelen, speciaal over uitgaven, enz., aanbelangt. Ja, het gaat mij gelukkig heel goed.*)

E.M.C.K. - Ik herinner mij dat bewuste door mij overgenomen stukje, - dat nu blijkt van Uw hand te zijn - heel goed. Wat Uw wensch aangaat, ik zal er over denken hòe ik dat geval kan te pas brengen; want, voor zoo iets moet eene aanleiding zijn. Daartoe bewaar ik Uw briefje. Dank voor den overigen inhoud ervan. Ik vind het altijd heerlijk te vernemen dat mijne lezers met mij de dieren liefhebben en hen beschermen.

Nora. - Hartelijk dank voor de kaarten.

G.H. - Ja, zeker, ik heb U dezen zomer geantwoord op dat bewuste versje, waarvan gij mij nu een copie zendt, en waarvan gij schreeft dat het *niet* bestemd was voor de Lelie, maar slechts voor mij persoonlijk. Ik vind het mooi, evenals het andere nu-gezondene, dat ik gaarne wil plaatsen. In welk nommer ik U dezen zomer antwoordde (onder Uw voorletters) herinner ik mij niet meer. Wat Uw bijschrift voor mij-persoonlijk aangaat, wees maar gerust, indien iemand, zooals ik, heel diep voelt onrecht en leed aan anderen aangedaan, dan voelt hij juist dáárom óók heel diep alle vreugd en liefde die hem-zelf te beurt vallen, want, zoo iemand voelt op elk gebied diep. Ieder die mij persoonlijk kent zal U daarom ook kunnen zeggen, dat ik een heel opgewekte, vroolijke natuur bezit, die elke zonnestraal in eigen leven waardeert. Voor Uw vriendelijke, hartelijke woorden veel dank.

Piet. - Het stukje plaats ik tegen St. Nicolaas.

E.B.B. te B. - Hartelijk dank voor de photo, en voor Uw gelukkigen, opgewekten brief. Dit jaar brengt voor U een heerlijk eind! 1913 is dus voor U géén ongeluksjaar geweest, dat is zeker. En ik ben zoo blij dat Uw viervoeter niet heeft geleden onder die verandering in Uw gezin. In zoo'n geval heb ik altijd met die trouwe viervoetige vrienden een beetje medelijden. Maar gelukkig is bij U alles bij het oude gebleven wat hem betreft. Hoe heerlijk dat gij die eerste hulp, juist om *die* reden, hebt weggezonden. Ik gunde het haar van harte, toen ik die 'hygiëne'-praatjes las. Ja, lieve mevrouw, dat ben *ik* volkomen met U eens, dat de ware rol, die der vrouw in de wereld toekomt, is echtgenoote en moeder te zijn, en het is treurig genoeg dat velen, om allerlei redenen, die rol nimmer zullen vervullen. Maar nog veel treuriger, en *onvergefelijk*, vind ik het, dat zij, die wel zijn echtgenoote en moeder, die rol zoo lichtzinnig, oppervlakkig, als een soort bijbaantje, waarnemen, en, in plaats van er trotsch op te zijn dat ze een kind bezitten, en het zelf te verzorgen, het als een last beschouwen, waarmee enkel *gepronkt* wordt als er visite is, en de meid of de

*) Daarna Uw briefkaart ontvangen. Vriendelijk dank.

kinderjuffrouw 't voor dat uurtje mooi-heeft-aangekleed, en het als een ‘pronk-poppetje’ in het wiegje ligt. Dat ‘staat’ dan, als je getrouwd bent. Maar voor de rest danken de hedendaagsche juffers, die het veel te druk hebben met hare muziek- schilder- studies, enz., hare gedichten en romans, hare vergaderingen, hare nuttigheden, enz., enz., om haar thuis als iets anders te beschouwen dan als een plicht op zijn best, en *niet* als haar eigenlijk genoegen, als het tooneel waarop haar leven zich behoort af te spelen, en zij haar geluk en haar blijdschap moet vinden.

- Ik las in dat opzicht onlangs in ‘Le Matin’ een heel aardig stukje van Clement Vautel, den geestigen dagelijkschen causeur van dat Blad, een stukje waarin hij op scherpe en leuke wijze zijn *verveling* uitspreekt over al de telkens opnieuw ten tooneele verschijnende ‘superieure’ vrouwen, dichteressen, musiciennes, wàt ze ook zijn. Hij-voor-zich geeft ze U altemaal cadeau voor eene die een lekkere soep kan koken; maar... die zijn er niet meer, - zegt hij terecht.

M.M. Amsterdam. - Uw ged: werd door den betrokkene beantwoord vóór ik Uw briefje met de tweede ged: voor hem ontving. Dientengevolge verviel dus de reden die laatste ged: van U te plaatsen.

Suffragette. - Welk een leelijk pseudoniem! Schaamt gij U niet een beetje, dat gij U-zelf voor een vrouw wilt doen doorgaan? Dat vind ik zóó weinig iets voor U, dat ik daarom verraad aan de lezers hoe gij een man zijt. Ja, ik hàd in lang niets van U gehoord, maar ik begreep wel, dat gij het druk hebt, óók omdat ik in dat andere Blad dikwijls Uw naam zie, en daaruit afleid, dat gij eenigszins van werkkring zijt veranderd. Is dit juist vermoed? Ook heb ik wel begrepen dat mijne artikelen over onze zoogenaamde onafhankelijkheid en over het Vredespaleis geheel en al in Uw smaak zouden vallen. Voor den lezer, die mij op de daar, voor het Vredespaleis, bloeiende slaapbollen attent maakte, neem ik Uw woorden letterlijk over, want hem eigenlijk komt de eer toe van Uw lof, daar hij mij inspireerde:

Bizonder waardeer ik het artikeltje over de slaapbollen van het Vredespaleis; de opvatting van dien lezer was volmaakt juist en getuigt bovendien van scherpzinnigheid.

- Ja-zeker, dat geloof ik-óók dat gij en ik op heel veel punten geest-verwanten zijn. Zoo ook in het anti-militarisme. Daarom juist óók heb ik ‘Het Groote Monster’ gaarne als feuilleton opgenomen, omdat ik het met de denkbeelden daarin zeer eens was. Uw instemming met mijn artikel over de Critiek, waarvan gij schrijft dat het flink en raak was, heeft mij veel genoegen gedaan; ook in dat opzicht kan men niet genoeg de wáárheid - die anderen niet zeggen durven uit *angst* voor de scheldwoorden der ‘heeren’

critici - ontblooten, en aan de kaak stellen. Naar aanleiding van Uw opmerking over mijn woorden omtrent de Carnegie-aanbidding, met welke woorden gij het eens zijt, kan ik U een aardig staaltje vertellen van likkerij in dat opzicht, in een onder mijn oogen gekomen 'lief' domineesblaadje, waarin een dominee op 'allerchristelijkste', wijze uitlegde, dat je van Carnegie - al heeft hij zijn geld dan ook verdiend met den wapenhandel - toch vooral geen kwaad moogt zeggen of denken. 'Want,' - aldus deze 'lieve' dominee-christen -, 'Wij, als christenen, moeten altijd het *beste* van onzen naaste denken'. Twee regels verder scheldt hij dan *mij* uit, 'omdat ik dat artikel heb geschreven uit zelfverheerlijking.' - Van *mij* mag hij dus als christen wèl het leelijke denken, en drukken! (Vermoedelijk, omdat ik óók den h.h.: dominees nu en dan de *waarheid* durf zeggen.)

- - Alles wat gij in uw brief schrijft over het nieuwe Blad, waarvan ik hier den naam niet wil noemen, beaam ik volkonen. Juist zoo denk ook-ik er over, en daarom hoop ik met U dat die veranderingen tot stand zullen komen. Hierover op deze plaats niet meer, om U niet te verraden. Nogmaals dank, dat ik weer eens iets van U hoorde.

J.M. te Amsterdam. - Uw 'Open Brief' aan Jhr. W.H.M. de Kock, naar aanleiding van zijn Tijdspiegel-artikel, kan ik niet opnemen wegens de uitdrukkingen door U gebruikt. Ik-ook ben eene bewonderaarster van Multatuli. De reden mijner weigering is dus enkel de toon van uw schrijven. Overigens behoort Uw aanval ook niet thuis in de Holl: Lelie, maar in de Amsterdammer, die met dit twistgeschrijf tusschen Jhr: de Kock en anderen een aanvang maakte, - schijnt het. Ingezonden stukken, niet voorzien van frankeering voor terugzending, gaan naar de papiermand.

Henriëtte. - Met buitengewoon veel instemming las ik Uw schetsje, en plaats het dus gaarne in zijn geheel. Om met het slot van Uw brief te beginnen, betreffende die door U gestelde vraag, ik herinner mij wel zoowat wat gij bedoelt. *Mijn* antwoord toen aan die dames betrof de in dat geval in dat stukje bepaaldelijk beschrevene aard van geheimhouding; *die* geheimhouding leidde tot noodelooze verwijdering tusschen man en vrouw, terwijl er geen de minste reden toe bestond voor den man te zwijgen. Over het geheel genomen schijnt mij het 'secret absolu' echter de meest-besliste plicht. Maar, gelijk gezegd, ook hier geldt het elk geval afzonderiijk te beoordeelen, en niet te vervallen in 'Principienreiterei.'

En nu moet ik U danken voor Uw heerlijken brief wat dierenliefde aangaat. Het is zulk een voldoening, bij al de schandelijke wreedheden om ons heen, toch óók telkens opnieuw te hooren van menschen die de dieren liefhebben en hen waardeeren. En ik ben zoo blij, dat juist in dat opzicht de Holl: Lelie zulk een band is geworden met en voor velen, en zoovelen de oogen opent. Welk een voldoening b.v.: voor den Voorzitter van de Nijmeegsche Afdeeling tot Bescherming van Dieren, den heer Van Laer, die een paar malen mijne medehulp inriep in de Lelie, dat gij thans, naar aanleiding van het opnemen van zijnen zoo warm-gevoelden 'open brief' schrijft:

't Deed me daarom zoo bizonder veel genoegen te lezen, dat er eindelijk eens tegenstroom komt tegen 't afschuwelijke coupeeren van paardenstaarten. Ik heb 't altijd iets monster-achtigs-leelijks gevonden, zulk een groot dier te zien rondloopen, met een pluimpje van achteren als van een kleinen hond. En nu wist ik nog niet eens dat men om zóó iets leelijks te verkrijgen zoo'n arm dier nog moest martelen; dat

men in 't leven moest ingrijpen, dàt was niet tot me doorgedrongen. Uw blad bracht mij ook hiervan op de hoogte.

Ja, juist omdat de Holl. Lelie zoo heel veel gelezen wordt, stel ik hare kolommen steeds gaarne ter beschikking van ieder die, wat dan ook, ten goede tracht te doen aan de mishandelde en verwaarloosde en gemartelde dierenwereld, en juist daarom ook nam ik de stukken van den Voorzitter der Nijmeegsche Afd: van Dieren bescherming steeds gaarne op, en breng hem te dezer plaatse ook nog eens openlijk mijne hulde voor zijn initiatief in dezen. Schande alweder over onzen minister van oorlog, (den voorganger van dezen, geloof ik), van wien hij niet de minste medewerking ondervond. - Indien de 'hoogere standen' maar eerst eens het goede voorbeeld gaven, al was het dan enkel uit dat egoïste oogpunt van leelijkheid! Zoo zag ik b.v. dezer dagen in een Engelsche Illustratie een uitstekende photo van Queen Maud van Noorwegen, in Engeland opgenomen, te paard; de staart was *niet* gecoupeerd, hing, breed en élégant, lang naar beneden. Het was een even *mooie* als, uit een oogpunt van goedheid jegens de paarden, *weldadige* aanblik! Gij zoudt eens zien, hoe zulk een voorbeeld, van koninklijke zijde, ten onzent zou werken ten goede. Maar de Prins jaagt liever op wilde zwijnen!

Over Uw eigen dieren wil ik hier niets zeggen uit vrees U te zullen verraden, waar men Uw vroeger ps. óók uitvond. Ik wil U alleen *hartelijk* de hand drukken in gedachten, *dat* gij ze hebt, en er op zulk een wijze over schrijft als gij doet. Juist hedenmiddag heb ik mij weer eens woedend gemaakt inwendig op de hartelooze wreedheid van menschen inzake de dieren, en dan is daarna een brief als de Uwe een ware troost. Hartelijk dank er voor. M.i. moesten alle menschen, die dieren *mis*handelen, precies dezelfde mishandeling ondergaan aan *eigen* lichaam. *Ik* zou dáártoe de uitvoerster kunnen zijn - van louter verontwaardiging om de aan machtelooze, aan onze willekeur overgeleverde dieren begane onrechtvaardigheden en schanddaden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moeten tot een volgend nommer blijven liggen: Overzicht v/d Week, door A. de S.L. Ingezonden stuk: Aan alle Kindervrienden, door v.L. en het slot van Letterkundig Overzicht: Louise Von Toscana, door A. de S.L.

26 November 1913
27ste Jaargang.
No. 22.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Iets naar aanleiding van ‘De Sleutel tot de Theosophie’ door H.P. Blavatsky.
III.
Devachan en Nirvâna.
(Vervolg en slot van No. 21.)

We weten het immers wel, indien we niet worden als de kinderen, eenvoudig en nederig van hart, we kunnen het koninkrijk der hemelen niet ingaan.

‘Toen een groote begeerte het hart van den heiligen Antonius bevangen had om den aard en de voorwaarden te verstaan van den weg naar den Hemel, waarop zoo weinig vorderingen worden gemaakt, door velen, die zich om niets anders schijnen te bekommeren dan hoe zij daarop zouden kunnen wandelen, werd hij eenmaal in

den geest vervoerd, en rondom ziende, zag hij de geheele wereld overdekt met alle mogelijke valstrikken. En daarop riep hij met verbazing uit: ‘Indien zoo, Heer, de gang ten Hemel is, wie zal dien ooit kunnen bereiken?’ Het antwoord was: ‘Nederigheid wandelt vrijelijk door al de weefsels die gij ziet. Want dit is een Koninkrijk, waarin niemand kan binnengaan, voor hij den trots uit zijn hart heeft uitgedreven en verworven de waarachtige grootheid van nederigheid.’

Slechts wanneer wij ‘zachtmoedig en liefde-

vol en nederig zijn van hart' zullen wij, dwars door strijd en gevaren en alle valstrikken heen, den zekeren weg bereiken die ons eenmaal voeren zal naar volmaaktheid, allerhoogste zaligheid: het Koninkrijk der Hemelen, het Zomerland, of Nirvâna. Namen doen niets ter zake, want hoe verschillend misschien de beschouwingen en verwachtingen, omdat de idealen der menschen verschillen, ze *zijn* alle één.

'Nirvâna beteekent iets anders dan de verklaringen, die men er in het Westen doorgaans aan geeft. Het is 'ontkoming aan ellende', d.w.z. aan de ellende der stof, bevrijd te zijn van *kleshâ* of *kâma* en een volkomen afsterving der dierlijke begeerten. Wanneer men ons zegt, dat de Abhidamma Nirvâna beschrijft als een toestand van absolute vernietiging is dit juist, als wij er aan toevoegen 'een vernietiging van alles wat met de stof en de physieke wereld in verband staat,' om de eenvoudige reden, dat de laatste (met alles wat zij inhoudt) illusie of mayâ is. Shakyamuni Buddha zeide in de laatste oogenblikken van zijn leven: 'Het geestelijk lichaam is onsterfelijk'. Eitel, de geleerde Sinoloog, omschrijft het als volgt: 'De exoterische stelsels voor de menigte komen hierin overeen, dat zij Nirvâna negatief opvatten, als een volkomen vrijstelling van den kringloop der geboorten, een toestand, waarin men van alle bestaansvormen is bevrijd - en als eerste stap alle begeerte en pogen heeft opgegeven; een staat van onverschilligheid voor al wat zinnelijk is,' en bovendien - zou hij er aan hebben kunnen toevoegen - 'een vernietiging van alle *mededoogen* voor de lijdende wereld.'

'Dit toch is de reden waarom de Bodhisattna's die het nirmâna-kâya-kleed boven dat van dharmakâya verkiezen, in de schatting van het volk hooger dan de Nirvâni's staan. Doch dezelfde geleerde vervolgt, dat "zij Nirvâna positief (en esoterisch) als den hoogsten staat van geestelijk geluk opvatten, als een volstrekte onsterfelijkheid, doordat de ziel (versta de geest) tot zichzelve inkeert, doch haar individualiteit bewaart, zoodat Boeddha's die Nirvâna zijn ingegaan, wederom op aarde - d.w.z. in den toekomstigen *manvantara* - kunnen verschijnen." (blz. 409).

Nirmânakâya, (zie de Stem der Stilte van H.P.B.) hoewel letterlijk een getransformeerd "lichaam" beteekenend, is een staat. Het is de vorm van den Adept of Yogi, die aan een dergelijken toestand na den dood boven den *dharmakâya* of *volstrekten* staat van Nirvâna de voórkeur geeft, aangezien het laatste kâya hem voor altijd van de wereld der vormen scheidt en hem een toestand van *zelfzuchtige* gelukzaligheid verleent, waarin geen levend wezen deelen kan, zoodat hij de menschheid noch zelfs de *deva's* meer hulp kon bieden.'

Ook hier, met H.P.B's beschouwingen over en haar ideaal van Nirvâna (hoogste gelukzaligheid), gaan we niet geheel mee. Voor ons is, - zooals ik reeds eerder schreef - de physieke wereld, met al wat zij inhoudt, niet *slechts* ellende, en iets meer dan illusie of mayâ. (Op Devachan zou ik dit alles beter van toepassing vinden). Haar toevoegsel aan Eitel's uiteenzetting: '*een vernietiging van alle mededoogen voor de lijdende menschheid*,' klinkt ons ook bijzonder hard en onaangenaam in de ooren. Tenslotte: hoe '*zelfzuchtige gelukzaligheid* bestaan kan, daar zelfzucht toch alle zaligheid buitensluit, zelfs reeds hier op aarde, begrijpen wij niet. Bij intuïtie voelen we, dat zelfzucht nooit den Tempel der Liefde - noem het *Nirvâna*, Zomerland of Hemel - *kan* binnengaan.

O ik voel mijn geest helderder worden en mijn hart warmer. Zonder te begrijpen, zonder te verklaren, voel ik alles intuïtief tot zekerheid worden. Het is of een straal

van het groote Licht, het Licht der Liefde schijnt over de aarde heen en het raadsel des levens met zijn smart en zijn vreugde verklaart. En bij dat Licht is het ons of we alle lijden, alle smart en ook vreugde zien als een loutering, een zegen, de grootste, de heiligste liefde, waardoor we moeten komen tot volmaaktheid, tot God.

'Wie de liefde kent en in de liefde blijft kent God en blijft in God,' want liefde, zij alleen is de Sleutel tot alle Wijsheid, de eenige sleutel tot het groot Mysterie.

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de Week.

I.

Door verschillende lezers is onderstaand bericht mij toegezonden, geknipt uit verschillende couranten:

Drijfjacht op het Koninklijk jachtterrein.

Naar het Loo zijn uit Duitschland overgezonden een vijftal groote jachthonden, speciaal afgericht op de jacht op wilde zwijnen. Met de in het laatst dezer maand te houden groote

jacht op dit wild zullen de dieren hunne diensten verrichten.

De eerste groote drijfjacht op klein wild op het koninklijk jachtterrein zal plaats hebben Dinsdag 18 Nov. in de omgeving van Viersen.

Wat ik naar aanleiding daarvan zeggen zou willen tot den Prins.

Het is tegenwoordig een zeldzaamheid geworden, als wij U in ons midden mogen begroeten! Hohemark, Berlijn, Mecklenburg, zij verheugen zich in den laatsten tijd méér in Uw tegenwoordigheid dan Uw aangenomen vaderland het doet, alswaar Gij in de laatste maanden slechts af en toe een kort verblijf houdt.

- - - Dubbele reden voor U, dunkt mij, om, *als* Gij vertoeft onder ons, te willen en te wenschen dat wij U zullen hoogachten, en Uw komst met blijdschap zullen begroeten, in U zullen zien ons vóórbeeld! - -

En, Prins der Nederlanden, ik vraag U, gelooft Gij, dat de besten, de fijnvoelendsten, de edelsten onder het volk van Nederland, diegenen dus, die Gij, om die redenen, zonder twijfel het liefst zoudt willen behagen en imponeeren, gelooft Gij, dat hun een Prins eerbied afdwingt, die zijn korte verblijfdagen in de residentie of op het Loo doorbrengt met het wreede en nuttelooze jachtvermaak, met het vermaak dat in zich houdt dieren *martelen door doodsangst*, hen verwond laten liggen lijden, hen laten vervolgen en laten bijten door opzettelijk daartoe afgerichte kwaadaardige honden, - honden die gij tot dat doel expresselijk liet overzenden uit Duitschland dezer dagen?!

Prins der Nederlanden, er is zoo weinig, och zoo weinig slechts, noodig om te winnen de liefde en de achting van geheel een volk! Toen Gij U-zelf hebt vertoond in IJmuiden bij gelegenheid der schipbreuk, toen hebt Gij duizenden en duizenden gemaakt tot Uw vrienden en Uw bewonderaars. Er is niet gevraagd wát en hoeveel Gij deedt, het feitzelf reeds dat Gij aanwezig waart was, als zoodanig, een goed werk, waarvoor men U dankbaar was en Uw lof zong overal. En, toen Gij Uw vorstelijken naam wildet verbinden aan het Roode-Kruis, toen was reeds enkel dat goede voorbeeld van Uw naam voldoende om het geld rijkelijk te doen vloeien, om gierigaards en onverschilligen tot milddadigheid te dwingen, om U vrienden en vereerders te bezorgen gansch het land door. - - Een goed voorbeeld, Prins, van Uwe zijde gegeven, het vermag zoo oneindig veel!

Uw Koninklijke schoonmoeder, de moeder Uwer Gemalin, Zij heeft het woord gesproken dat gansch Nederland steeds in gedachten houdt: ‘Laat ons groot zijn, in alles waarin een klein land groot kàn zijn!’ Welnu, in *zedelijken* zin, O Prins, kunnen we zóó groot zijn als we *zelf* willen! En het is groot een voorbeeld te geven van fijngevoeligheid en zielenadel, het is oneindig grooter de noodelooze martelingen van een dier te verafschuwen, dan ze zelf moedwillig te veroorzaken, - onder den naam: jacht*genot*.

Prins der Nederlanden, denk eens goed na, *kan* het werkelijk zijn een *genot*, een geóórloofd *genot*, den doodsangst te zien in stervende dieren-oogen, boosaardige honden af te richten op hunne vervolging, totdat ze, nà uren van vluchten en zich angstig verschuilen vòor de ontketende moordenaarsbende genaamd adelijk jachtgezelschap, verwond en uitgeput, en dorstig en uitgemarteld, neervallen langs

den weg, beklagenswaardige slachtoffers van de meest uitgezochte menschelijke lafheid en verfijnde wreedheid? - -

Neen, neen, Prins der Nederlanden, dat is géén genot. Als Gij nadenkt dan *kunt* gij dat geen *genot* vinden. Want, - het is *beuls*werk. Erger nog dan dat. De beul treft met één slag, zoo pijnloos en zoo snel mogelijk. Gij en Uw jachtgezelschap echter *verlustigt* U aan den doodsangst Uwer slachtoffers, tegen wien gij U uitrust met uitgezochte wapenen van volmaakte geweren en van wel-afgerichte honden, terwijl zij hunnerzijds niets hebben ter hunner verdediging, worden aangevallen onverhoeds, en in hunne eigene schuilplaatsen opgezocht.

Zoo Gij *nadenkt*, Prins, ik ben ervan overtuigd, Gij *kunt* dit vermaak (?) niet voor U-zelf goedkeuren, noch het liefhebben.

En daarom vraag ik U, in naam van de besten, de edelsten, de fijngevoeligsten van het Nederlandsche volk, *denk* na. Het adelijk jachtgezelschap, dat U omringt, en dat U leert *zulke* lage genietingen lief te hebben en na te jagen, het is *niet* het beste, het fijngevoeligste, het edelste deel van het Nederlandsche volk, het zijn die leeglooper-jongelui, die, helaas, hun tijd verbeuzelen in nietsdoen, die onder elkander Engelsch of Fransch spreken, omdat ze zich hunne moedertaal schamen, die, door drank en verliederlijking ontaard, hunne betere instincten verstikten,

en daardoor nog slechts zoeken den tijd te vergeten in zelfbedwelming van het allerlaagste soort.

Maar, onze staatslieden, onze mannen der wetenschap, onze schilders en musici, onze stoere werkers op wèlk gebied ook, zij, o Prins, hebben noch den tijd, noch den lust, tot iets zóó zinledigs en zóó lafs als Apeldoornsche wilde-zwijnen-dooden en dito-jacht-vermaken? Zij allen staan daarvoor *intellectueel* te hoog, o Prins.

En nu spreek ik U nog niet eens van dat andere deel onzer natie, dat er *zedelijk* te hoog voor staat, dat het jachtvermaak *veracht* uit zedelijk oogpunt, - omdat het is wreed en laf en boosaardig en ruw. Die allen óók, mannen en vrouwen beiden, zij behooren tot het Nederlandsche Volk, op wier achting en liefde Gij, zonder twijfel prijs stelt, - al ware hét alleen maar uit eigenbelang. - -

Neen, ik zal U niet wijzen op den hedendaagschen President van het machtige Frankrijk, op dien Raymond Poincaré, die den moed heeft openlijk zijn afkeer van het jachtvermaak (?) te accentueeren, openlijk te zeggen èn te toonen hoe hij zedelijk *te* hoog staat om te willen meedoen aan het naamloos *folteren* van de ongelukkige dierenwereld, onder den naam 'jachtgenot.'

Ik zal U op hèm niet wijzen, omdat hij immers slechts is in Uw oogen de president eener republiek, een man uit het volk gesproten, niet van adel zelfs.

Maar ik zal U wijzen, Prins, op Uw grooten *vorstelijken* bloedverwant, op Frederik den Grooten, op dien Pruisischen koning, die, - in een tijd zooveel barbaarscher en ruwer nog dan de onze, - reeds het èchte vorstenwoord sprak: '*Het Jachtvermaak is beneden een vorst, want een vorst heeft* **betere** *en* **nuttigere** *dingen te doen*.'

Zóó is het! Neem aan een Frederik den Grooten een voorbeeld, Prins!

Ik zeide het U zooeven reeds, Gij hebt vele, vele harten veroverd door een páár goede daden, - door Uw tegenwoordigheid bij een schipbreuk, door Uw naam te verbinden aan het Roode Kruis, welnu, geloof mij, Gij zult nog vele, vele anderen voor altijd beverbinden aan U en aan Uw gezin, zoo Gij de dagen en de uren, die Gij afstaat aan Nederland, wilt geven voortaan aan iets beters, iets nobelers, iets méér eerbied-afdwingends, dan om wilde zwijnen te gaan-jagen bij Apeldoorn, of om met een clubje adelijke nietsdoener-jongelui de residentie-omgeving te herscheppen tot een tooneel van doodsangst voor beklagenswaardige, straks wreed-verminkte dieren van allerlei aard.

Prins, Gij waart den 17 November jl. hier in den Haag tegenwoordig bij de Vaandeluitreiking, tegenwoordig in Uw dubbele qualiteit van Prins-Gemaal en van Legeraanvoerder. Laat mij het U hier openlijk zeggen, Prins, hoe ik er - *ken*, - onder die officieren-zelven, die bereid zijn, als hun eed het hun gebiedt, in den oorlog straks den onbekenden *medemensch* te verminken en te dooden, - hoe ik er onder hen *ken*, die de *jacht*, het voor eigen plezier verminken en dooden van het wéérlooze dier, noemen *verachtelijk*, en daarom *weigeren* er aan deel te nemen. In het eerste geval immers geldt het voor hen hun plicht, door hun eed aan het Vaandel gebonden, in het laatste echter een vrijwillig uit moorden gaan op de dierenwereld.

Tot dat eerste, tot die plicht, zijn die officieren, die ik bedoel, bereid, tot het láátste genot (?) niet.

En, geloof mij, Prins, het zijn niet de minsten Uwer officieren, die aldus voelen als *mensch*.

Prins, ik sprak daareven van het 'adelijk clubje' van nietsdoener-jongelui, dat U omringt. Ik heb daarbij niemand persoonlijk op het oog. Maar, de naam-zelf dien ik

draag geeft mij recht U te durven zeggen, hoe er óók onder den adel van Uw land, onder degenen die tot Uw intiemere omgeving behooren, zijn gelukkig wier gedachten en begeeren en streven zich verre houden van het edel (?) jachtvermaak. De de Savornin Lohmans, - waaronder er zijn, die bij Uw Koninklijke Schoonmoeder en Uw Gemalin in bijzondere gunst stonden of nog staan, - zij hebben zich nimmer op het jachtvermaak toegelegd, zij hebben nimmer hunne aanraking met Uwen hof-kring gezocht door het zich amuseeren met het folteren en doodsangst-aanjagen van beklagenswaardige dieren. En, waar ik van moederszijde behoor tot het oud-adelijk geslacht der Alberda's van Ekenstein, daar ben ik er fier op U te kunnen spreken van den broeder mijner moeder, van mijn overleden oom: Jhr. Mr. W.C.A. Alberda van Ekenstein, lid van de Eerste Kamer, en Kamerheer in buitengewoner dienst, zelf bezitter van uitgestrekte goederen en bosschen, uit wiens eigen mond ik meermalen het getuigenis heb gehoord hoe hij de jacht als zoodanig een *afschuwelijk* vermaak vond, om

dat hem de verwijtende oogen, de stervensbenauwde blikken van zulk een wreed-vervolgd dier een pijnlijken aanblik waren, en *géén genot*.

Daarom, Prins der Nederlanden, ik spreek tot U uit naam van velen, uit naam van hoog en laag beiden, uit naam van allen die het goed meenen met de dieren, maar - ook goed met U. Ja, óók met U, omdat het niet anders kàn dan U-zelf tot eere strekken, indien Gij breekt met dit laaghartig jachtvermaak, U-zelf tot eere strekken, en daardoor den band versterken en vernauwen met een volk, waarvan thans een deel, - het gróótste en het beste deel ervan, - het met diep leedwezen aanziet, hoe èlk Uwer bezoeken in Nederland, in de residentie of op het Loo, zich - helaas, - kenmerkt door een jacht-moord-partij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Hoe men reclame maakt.

In een veelgelezen tijdschrift vond ik dezer dagen de volgende advertentie:

Suikerziekte.

Mij. Orviëtanose. Nicolaïstr. 23, Den Haag.

Men verzuime niet te lezen de gunstige beoordeeling, geschreven door Jhr. Mr. A.F. De Savornin Lohman en opgenomen in het Maandblad tegen de Kwakzalverij, (Amsterdam) uitgave Maart 1913, n°. 3.

Deze brief wordt, op aanvraag bij de Mij. Orviëtanose, aan belangstellenden gratis toegezonden.

Maakt dit niet geheel en al den indruk, alsof de aanbeveling, door Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman geschreven voor dit middel, met *instemming* ware opgenomen *zelfs* in 'het Maandblad tegen de Kwakzalverij.'

Voor zoover *ik* weet was echter juist het tegendeel het geval, en heeft het Maandblad tegen de kwakzalverij met ernst en nadruk *gewaarschuwd tegen* de 'gunstige beoordeeling' van Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman. Zoo ziet men weer hoe een handig samensteller uit *elke* kritiek en *elke* bespreking datgene kan samenflansen tot een reclame-advertentie, wat hij voor zijn doel eruit behoeft - niettegenstaande de zaak-zelve zich in den grond precies andersom toedroeg.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Eene adhaesie-betuiging.

Ik mocht van verscheidene lezeressen betuigingen van sympathie ontvangen met mijn artikel: 'Mogen wij zwijgen en het Groenloopen'. (Zie Lelie van 12 November).

Eene abonnée schrijft mij, met de bepaalde bedoeling dat ik hare waarschuwende woorden zal publiceeren, het volgende:

U, hooggeachte Freule, kunt nog niet beseffen het dreigende gevaar en den omvang en de menigvuldigheid van geslachtsziekten, omdat U is een ongehuwde vrouw, maar, als men getrouwd is en niet blind en doof is, bewust of onbewust, dan moet het die vrouwen en moeders die weten, angstig te moede worden wanneer zij zien hoe deze volkskanker in alle beschaafde landen om zich heengrijpt, en niet alleen in de hoogere standen, maar in alle standen; dit weet ik helaas van zeer nabij. Waarom en waardoor zijn de wachtkamers van specialiteiten en professoren in vrouwenziekten zoo overvuld, - omdat minstens 90 procent van die vrouwen besmet zijn door hun echtgenooten, die hen op den trouwdag voor den burgerlijken stand of in de kerk beloofd hebben een steun en hulpe te zijn. Is grootere ironie denkbaar? En dergelijke mannen durven hun echtelijke ontrouw later goed praten met te zeggen: mijn vrouw is zoo ziekelijk; en dergelijke mannen, die de oorzaak zijn van de ziekelijkheid hunner vrouwen, worden nog beklaagd, en, wat het vreeselijkste van die ziekten is bij vrouwen, dat is dat het woekert en woekert zonder zich bepaald te vertoonen, om uit te breken wanneer het leven slechts gered kan worden door een operatie; die mannen, die oorzaak zijn van de ellende die zij over hun vrouwen en kinderen brengen, zijn slechter in mijn oog dan dieven en moordenaars.

En, wat het treurigst is van alles, dat is, dat wij vrouwen-zelf de oorzaak zijn van dit onnoemelijke kwaad. Wanneer wij vrouwen eischten van onze aanstaande echtgenooten, zooals onze a.s. echtgenooten het van ons eischten: een kuisch verleden; wanneer moeders hunne zonen grootbrachten in het besef rein te leven, en hun dochters niet africhten op een huwelijk (de man en zijn verleden zijn bijzaak wanneer hij maar een bestaan heeft, en niet in de gevangenis heeft gezeten), en wanneer de vaders het recht hadden hun zonen een onrein leven te verbieden, dan, ja dan zouden wij een stap in de goede richting doen, doch, zoolang er tweeërlei moraal is voor man en vrouw, zoolang zullen toestanden blijven heerschen zooals U geeselt, zal de ellende nog erger worden, zullen er altijd nog meer slachtoffers gemaakt worden.

En Freule, dacht U dat alleen jongelui door dergelijke ziekten aangetast worden? Weet U hoeveel getrouwde mannen na een vroolijk dineetje in pestholen komen, waar zij besmet worden, en hun vrouw daarna besmetten. Vraagt U daar eens specialisten naar, wat een tragedies in hun spreekkamers afgespeeld worden; en weet U wat er dan gezegd wordt, wanneer een van die ongelukkige vrouwen niet te dom is om te begrijpen welke ziekte zij heeft opgeloopen: het is een zwak oogenblik geweest. Een zwak oogenblik heet dat, Freule, een zwak oogenblik waardoor en de man en de vrouw voor hun leven ongelukkig zijn gemaakt; het zijn die zwakke oogenblikken, Freule, waardoor onze zenuwlijders- en krankzinnigengestichten gevuld worden, laten wij maar liever zeggen overvuld worden, het zijn die zwakke oogenblikken, waaruit de zelfmoorden voortkomen, het zijn die zwakke oogenblikken die geluk, gezondheid, en geest verwoesten.

Is het niet Freule om het uit te gillen, uit te schreeuwen van wee en ellende. Weet U ook, Freule, dat het de a.s. dokters geleerd wordt elk pasgeboren kindje de oogjes uit te wasschen, of te spuiten met nitris argenti, voor de mogelijkheid van blind worden. Is daarmede niet officieel gezegd bijna hoe alle moeders besmet zijn door hun dierbare echtgenooten.?

IV.
De Onafhankelijkheidsdag.

We hebben dien hier in den Haag gevierd, zooals elkeen weet, met een plechtige Vaandel-uitreiking, en een plechtige toespraak van de Koningin.

Natuurlijk - 't kan wel niet anders bij zulke gelegenheden - kwam er in die toespraak veel voor van ‘God’, enz. Volgens de Koningin namelijk heeft ‘een worstelend, doch tenslotte zegevierend vaderland zijne onafhankelijkheid naast God te danken aan de gewapende vuist van zijn dapperen ter zee en te land.’

(O, o, wat zal de toren van 't Vredespaleis weer geschud hebben van 't lachen!)

‘'t Vaderland’ gaf van al die militaire drukte natuurlijk een enthousiast verslag, en deelde onder anderen ook mee, hoe het weder bijzonder meewerkte, en hoe de dag ‘om zonneglorie worstelde’ op het oogenblik der bewuste Vaandel-uitreiking.

Nu, dan had hij die worsteling om ‘zonneglorie’ in den namiddag gansch en al opgegeven, want het was toen zoo triestig, kil, koud, en guur als een zonnelooze Novemberdag maar zijn kàn ten onzent. En des avonds, bovenbedoeld ‘Vaderland’-verslag mitsgaders de toespraak der Koningin over ‘Gods bijstand’, enz., enz., lezend, kwam mij dientengevolge een variatie in den zin op een paar bekende versregels:

> Doch God, van dit militarisme ontdaan
> Is achter de wolken schuilgegaan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.

Uit eigen ervaring.

Uit eigen ervaring wil ik weder, voor de zooveelste maal, vertellen van de uitstekende keuze die mevrouw Pfaff, Plaats 24 den Haag, steeds weet te treffen uit zoo vele leelijke hedendaagsche modes als Parijs ons brengt. Want, dat treft mij steeds in de eerste plaats bij elk bezoek in Maison Pfaff: de bijzondere distinctie en gedistingueerde smaak welke voorzitten in de keuze der Parijsche modellen.

Zoo zag ik b.v. een tailleur in serge evèque, de moderne kraag gegarneerd met skungs, de coupe van de jacquette van voren weggesneden maar niet in het overdrevene, juist genoeg om de lijn aan te geven. Een zwart en wit geruit vest is vanbinnen aangebracht, zóó dat het geheel en al te zien komt als men de revers openlaat, terwijl men die echter ook, op de nieuwe manier, tot aan den hals kan dichtknoopen. Bijzonder voldeed ook de ruime rug met ceintuur; de garneering van den rug, met kleine zwarte zijden biesjes, sluit zich aan bij die van den modernen eenvoudigen rok.

Daarnaast trok bijzonder mijn aandacht een avond-toilet in zwarte charmeuse, de taille hiervan is gevoerd met witte mousseline de soie, en is gemaakt in het up to date V-vormig decolleté, terwijl aan de mouwen het onvermijdelijk bont (skung) niet ontbreekt, dat wij tegenwoordig zien op bijna alle japonnen, en dat inderdaad, zoowel op lichte als op donkere toiletten zeer voordeelig kleedt.

De groote donkerroode fleur de corsage (roos), die de eenige overige taille-versiering maakt, geeft aan dit sober-chic avondtoilet een groote bekoring, terwijl de rok geen enkele der buitensporigheden vertoont waardoor de hedendaagsche toiletten zoo dikwijls ontsierd worden, maar zeer eenvoudig is gedrapeerd, van achteren lager dan van voren opgenomen, en met skungs gegarneerd. Een breed môiré lint met lange franje van git valt van achteren neer op den zoom van den rok.

Met zulk een toilet - men kan het natuur-

lijk ook in àndere kleuren kiezen - een salon binnenruischen, een Diligentia- of Residentie-Concert bezoeken, een restaurantdinertje bijwonen, een Haghe speler-opvoering gaan zien - ik-voor-mij teeken er terstond voor! Want, ik weet zeker dat ik er daarmee op mijn voordeeligst zou uitzien. En ik geloof dat dit met iedereen het geval zal zijn.

Bruin is de modekleur. Zoo zag ik dus ook een bruin bengaline-toilet, waarin groote bouquetten, kleur op kleur, waren ingeweven. Ook hier was de rok niet buitensporig gedrapeerd, en liet den voet van voren slechts een weinig zichtaar. De taille was in casaquevorm, van voren bolero-achtig, de versiering bestond uit een vestje van beige-gestreeptestof; groen en rood waren eveneens op dit vestje verwerkt, en ook kwam groen voor in de ceintuur, welke sluit met een perle d'amour gesp. 't Decolleté was ook hier V-vormig, en de bont-garneering ontbrak evenmin.

Maar, daar ik mij-zelve nu toch eenmaal indenk in dat bovenbeschreven charmeusetoilet, wil ik er den bijbehoorenden avondmantel eveneens bij beschrijven. Ik zag er verscheidene, waaronder één mij buitengewoon beviel, van sealskin pluche, nauw van onderen, en met groote brandebourgs gegarneerd, die de drapeering van voren vasthielden. De kimono-mouwen van dezen mantel eigenen zich voor avond-toiletten bijzonder, en de breede met skung gegarneerde kraag 'doet' énorm!

- Ga, zie, en overtuig U, want, ook al laat Uw beurs U niet toe U dergelijke kostbaarheden te verschaffen, - ik wil U wel verraden dat ik-óók het zal laten blijven bij het *bewonderen* - gij kunt óók goedkoop terecht in Maison Pfaff, tot in de eenvoudigste blouses en japonnen toe. Een bijzondere reclame-aanbieding, waarop ik Uw aandacht vestig, is die der tailleurs op maat van *f* 68.- Coupe, afwerking, stof, alles is 1ste qualiteit evengoed als bij de duurdere toiletten en tailleurs, juist *omdat* het hier geldt een reclame! En, bovendien, wegens het zóó goed gaan der zaak, wil zij zich alweder uitbreiden, en vergrooten. Daarvoor is een verbouwing noodzakelijk. En die verbouwing brengt mede een zeer *voordeeligen uitverkoop* van alle aanwezige artikelen, modellen, enz., incluis. Veel is natuurlijk reeds met gráágte door de Haagsche dames ingepalmd, toch is er óók nu nog heel wat te zien en te verkrijgen voor zeer lage prijzen. - In het bijzonder echter de *f* 68.- tailleurs op maat zijn zonder twijfel zéér aan te raden voor iedereen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
De eerlijkheid der Pers.

De heer Wolterbeek Muller, penningmeester van het dieren-asyl den Haag, zendt mij, naar aanleiding der in het nommer van 12 November besproken brochure van mevrouw Lucie Thorbecke geb. Baronesse Cats de Raedt, een jaarverslag van genoemd dieren-asyl, 'ter zijner eenige verdediging', zooals hij er bijvoegt.

Nu, m.i. behoeft de heer Wolterbeek-Muller (in de brochure voornoemd aangevallen) zich niet tegen *mij* te verdedigen, om de zeer eenvoudige reden, dat ik uitdrukkelijk verklaarde in mijne bespreking, - en dit nog eens opnieuw herhaal, - hoe het niet op mijn weg ligt te beoordeelen wáár hier de waarheid schuilt. Een zinsnede echter in het briefje van den heer Wolterbeek-Muller werpt een treffend

licht op de eerlijkheid onzer Pers. Immers bovengenoemde heer schrijft mij, ‘dat geen enkele courant de brochure van mevrouw Thorbecke heeft willen opnemen.’

Nu, als dat wáár is, dan ziet het er met de eerlijkheid en de onpartijdigheid onzer Pers juist zoo droevig uit als ik steeds beweer, en als anderen met mij, getuige de laatste Lelie-artikelen, van andere handen dan de mijne, het óók beweren. Immers, het geldt hier niet een persoonlijke zaak van meneer Wolterbeek-Muller contra mevrouw Thorbecke, maar het geldt bier eene weldadige inrichting ten behoeve van het dier, dat zich niet zelf kan laten hooren óók nog, zooals zelfs de meest afhankelijke *mensch* het vermag. Indien dus iemand, wie ook, eene brochure schrijft, met den eigen naam voluit onderteekend, in het belang van het dier, dan is het de *plicht* van elke eerlijke courant om zóó'n brochure te vermelden, en dan is het eene schande, dat zij zulks *niet* doet, en daarentegen wèl dagelijks allerlei ingezonden artikelen plaatst, *zonder naam eronder*, waarin anonymi leugens vertellen, nu over dit dan over dat, nu over de honden, dan over gestolen fietsen, morgen over straatrumoer, enz., enz.

Ik ben er zeer fier op, meneer Wolterbeek-Muller, dat *ik* in dezen een uitzondering maak op onze lafhartige Haagsche pers, en den moed heb eene door de schrijfster eerlijk met den eigen naam onderteekende brochure openlijk aan te kondigen *in het belang van het dier*.

Voor de rest, of de inhoud waar is, of niet waar, dat heeft de heer Wolterbeek-Muller

te verantwoorden, en, wil hij dat doen, dan staan de kolommen der Holl. Lelie voor hem open. Ik zou zeggen, als hij is een waarachtige dierenvriend, - en dat is dan toch te hopen, waar hij de betrekking vervult van penningmeester van het asyl, - dan moet het hem aangenaam zijn *openlijk* en *afdoende* de beweringen van mevrouw Thorbecke te kunnen weerleggen, - ook alweder in het belang van het dier.

Wat mij aangaat, ik ken, gelijk ik reeds zeide, noch mevrouw Thorbecke, noch het dieren-asyl. Ik ken óók niet den heer Wolterbeek-Muller. Ik ben zelfs niet eenmaal lid van het dieren-asyl, omdat ik er zooveel van hóórde, dat ik méén mijn geld nuttiger te kunnen gebruiken in het belang der dierenwereld. Dientengevolge heb ik noch de door mevrouw Thorbecke beschreven vergaderingen óóit bijgewoond, noch, wàt ook, persoonlijk kwaads gezien of ondervonden zijdens het asyl. Ik herhaal echter, van sommige leden ervan heb ik zeer veel gehoord dat overeenkomt met de beweringen van mevrouw Thorbecke in hare brochure. En in het mij toegezonden jaarverslag heb ik, natuurlijkerwijze, *die* beweringen geenszins vermeld noch dus weersproken gevonden. Aan den heer Wolterbeek-Muller is het daarom zich te verdedigen. Wil hij dat niet doen, dan moet hij het laten, maar hij vergist zich grootelijks, wanneer hij denkt, dat het *stilzwijgen* onzer plaatselijke Bladen hem tot eere strekt; juist dat *stilzwijgen* is integendeel verdacht. Want de plaatselijke bladen zwijgen liefst per-se over alles waaraan een luchtje is. Dat is het veiligst voor de redactie en tegenover de abonnés. Indien mevrouw Thorbecke hare brochure had uitgegeven onder den schuilletter X of Z, - waarmede dappere hondenvijanden zoo manmoedig hunne lastertaal onderteekenen - dan ware haar beschuldiging eene geweest die men met stilzwijgen moest voorbijgaan. Nu zij echter den moed heeft harer overtuiging, nu is het de plicht van elk de dieren-liefhebbend mensch de aandacht te vestigen op hare brochure met de vraag: Is wat zij zegt wáárheid? En, zoo ja, *wie* steekt dan het geld in den zak, dat menschlievende menschen *denken* te besteden aan verwaarloosde *dieren? Wie?*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Voor den Heer Servaas van Rooyen.

M'n beste Heer S.v.R., (vergeef mij 't adjectief, maar u gebruikt er ook een al is de bedoeling wat sarcastisch) smoor 't ‘loop naar den duivel’ als ik u zeg, dat ik 't niet met u eens kan zijn. 't Is betèr dat we niet disputeeren; de opbouw van onze theorieën (laat 't woord u niet ergeren) is zoo totaal verschillend, dat we elkaar wat dát onderwerp aangaat nooit zullen naderen. 't Zou leiden tot onvruchtbare ged. w. en de redactrice heeft de ruimte al zoo hoog noodig. Opdat m'n berichtje u onder de oogen kome, moet ik tot m'n spijt nog eens teekenen als:

THEORIE.

II.

‘Veroordeelt niet,
Alvorens ge kunt oordeelen.’

Nogmaals een ‘Vredesapostel.’

VL. *dacht* waarschijnlijk wel, dat ik me *niet* uit 't veld liet slaan door zijne vele niets-zeggende woorden, en *dwingt* me dan alleen tot zwijgen, door schuilhoekje te blijven spelen. *Zijn naam mag niet genoemd worden!!* en iedereen, die menschenkennis bezit, aldus VL., zal dit goedvinden, *vooral als men bedenkt, dat hij* (VL.) *geen Muller* of *Jansen heet, die ergens in Amsterdam woont!!* Commentaar overbodig bij zulk een redeneeren.

Het is goed, dat ik er een *eigen* manier van debatteeren op na houd, een eerlijke en nette manier, want moest ik een voorbeeld nemen aan VL., ik zou dan door mijn antwoord, hetwelk zou volgen, de Lelie verlagen tot een scheld-blaadje. Want hoe scheldt VL. niet, alleen omdat ik hem durf te bewijzen, dat hij iets zegt wat bezijden de waarheid is. Als we alleen maar eens zien, hoe Mr. de Pinto wordt uitgemaakt, omdat hij iets heeft gezegd wat VL. niet met Mr. de Pinto eens is. Direct begint VL. te constateeren, dat Mr. de Pinto verdeeldheid zaait onder de Joden, bovendien (aldus VL.) vleit hij, al of niet om een lintje te hebben, het huis van Oranje in een vereeniging. Om op bovenstaande manier te schrijven, *kan* men geen hoogstaand man zijn, al schrijft men die taal met nog zoo'n hoogmoed. Dat ik het tevens laag vind, om verschillende menschen te trachten de les te lezen, zonder onder die stukken zijn *naam te durven teekenen*, zal ieder fatsoenlijk mensch begrijpen.

VL. is een handige debater, hij draait de dingen precies zooals hij ze hebben wil, laat ik liever zeggen zoo ze hem te pas komen. Laten we eens zien wat hij doet met zijn praatje, betreffende de Portugeesch-Israëlitische kerk. Op bladz. 213 schrijft hij: De P.I. kerk in Den Haag staat in een *achterbuurtje*[*)], Jan Evertstraatje, en aan den Boschkant is zij verborgen achter huizen, opdat men toch vooral niet openlijk zou zien dat er een Synagoge was. En zoo was en is het door het *gansche*[*)] land.

*) Cursiveering van mij. M.
*) Cursiveering van mij. M.

Ik antwoord (bladz. 270).... waarom schrijft U dat de P.I. kerk in Den Haag in een achterbuurtje staat, (J. Evertstraatje) waarom zegt U niet de kerk staat aan de deftige Princessegracht! Dat is toch dezelfde kerk niet waar? enz.

Wat voert VL. nu aan, op mijn vraag? We lezen op bladz. 324 't volgend antwoord: Tenslotte een klein staaltje van de *opgeblazenheid*[*)] des heeren M. *Natuurlijk* heeft hij de Synagoge niet *helder* maar *verward* gezien. Aan den Boschkant ligt achter de huizen een Synagoge.

Aan dienzelfden kant staat de Arke. Hiertegenover is de Hoofdingang, Dat is aan den kant van het Jan Evertstraatje, waar zich het eenige hek en de voorplaats, die het gebouw scheidt van de openbare straat, bevindt.

De afsluiting aan den Boschkant is de deur der.... huizen.

Wat *bewijst* VL. nu hier? Dat hij er om heen draait, dat hij den *moed* mist om te erkennen: ja de Synagoge ligt *ook* aan de deftige Princessegracht! al is daar geen hoofdingang, hij ligt aan de Princessegr. en J. Evertstr. Is 't niet zoo VL.? Wil ik U schriftelijke verklaringen laten zien van Ambtenaren die in die Syn. dienst deden en mijn verklaring onderschrijven? Maar VL., nog iets anders, weet U dan niet dat men vroeger altijd Synagogen bouwde met huisjes er omheen? Is zoo niet thans nog de P.I. Kerk in Amsterdam, was zoo niet de Groote Syn., de Uilenburgerstr. Syn. beide in Amsterdam? niet uit angst of uit bangheid deed men dat, maar daar kwamen meestal ambtenaren (de koster enz.) te wonen, die waren dan altijd dichtbij de Kerk. Zoo is 't *nu nog* bij de Portugeesche Synagoge in Amsterdam.

En zie VL., zoo wil ik wel elk artikel, hetwelk ik aanvoer tegen U in de Lelie van 22/10-'13 behandelen, om de lezers te laten zien hoe U. artikel voor artikel van mij oneerlijk verdraait, om 't tegen mijzelve weer uit te spelen. Dit zou echter te veel ruimte vergen, want *ik* maak me nergens van af door te schrijven: ‘en zoo 'n paar tel ik op de menigte niet mee.’ of de uitdrukkingen te bezigen: ‘dat ik U zal bewijzen Uw gemis aan logisch denken,’ en ‘gemis aan logica’, enz. *Ik* blijf *steeds* netjes en fatsoenlijk, dus ook als VL. mijne artikelen verdraait.

Maar VL. nu nog even over dien dank aan de Oranjes. Het is waar, ieder mensch heeft recht op een menschwaardig bestaan, (hè, zoo is 't goed niet waar VL., zoo echt socialistisch gezegd!) dus ook de Joden.

Zij dienen net zoo behandeld te worden, als andersdenkenden. Maar wat zien we nu, dat in verschillende landen de Joden achteruitgesteld werden, *ook in Nederland*. Maar in *Nederland houdt dat* **voorgoed** *in de 17e eeuw op*. Al zeggen wetten voor dien tijd reeds, dat ze gelijk behandeld moeten worden, de Joden werden eenvoudig toch *niet gelijk* behandeld. Als we nu zien dat de Joden onder de regeering van Oranje ongeveer[1)] gelijke rechten hebben, *in ieder geval*, dat ze *beter* in *Nederland* behandeld worden dan in de *meeste andere landen*, zijn we dan geen dank schuldig aan Oranje? Zij toch immers nemen geen voorbeeld aan die landen, waar de Joden slecht behandeld

*) Noot Redactrice.
Zie s.v p. Con.. aan M.A.M. in dit nummer.

1) Ik weet, inden de Joden een Rijks- of Stadsbetrekking willen hebben, zij gedwongen zijn op Zaterdag te werken! Maar dit is toch niet alleen omdat het Joden zijn, want moeten de Christen tram-ambtenaren, politie-agenten, enz. niet op *hun* Zondag dienst doen?

worden, maar blijven ons Joden goed[1] behandelen[2]. Wordt het niet 't duidelijkste, hoe de Joden dat gevoelen, als ik opmerk, dat er op Zaterdag, Feestdagen, Maandag en Donderdag door den Rabbijn, een gebed wordt uitgesproken, waarin hij den zegen afsmeekt voor de regeerende Vorstin en het geheele Huis van Oranje?

VL., naast zoo vele andere vragen, vraag ik U waarom plaatste U uwe critiek niet in 'Het Vaderland'[3], waar een fragment van de door Mr. de Pinto gehouden rede instond, maar waarom verscheen uw critiek in de 'Lelie', die geen verslagen geeft van vergaderingen. *Ik* wil netjes blijven anders zou ik zelf antwoorden!

Nu VL., uw naam is mij intusschen naar *alle waarschijnlijkheid* bekend, en indien ge dit wilt, zal ik U eerstdaags verrassen met een rede die in druk verschenen is, betreffende de Joden en de Joden-toestanden vanaf den beginne dat zij zich in Nederland vestigden. En dan zult ge zien, dat we nooit zoo goed werden behandeld, dan onder Oranje.

Al zijn er geen Joodsche Burgemeesters, maar *wel* Joden[4] waarmede de Koningin omgaat en dineert.

Nu niet weer dat zinnetje van mij verdraaien VL., al vraag ik nogmaals: wat dan nog? als onze Koningin dat niet deed (met Joden omgaan en dineeren). Want dat zinnetje van mij verdraait U VL.... weer wat leelijk!

Maar enfin, ik houd voorloopig op,[5] en zoolang onze Hooggeachte Redactrice het mij toestaat zal ik *blijven recht zetten* wat U verdraait of verdraaide, al constateert U reeds (bladz. 323) dat de Redactrice mij dat verlof niet geeft bij mijn gemis aan logica.

A'dam, 19/11-'13.

M. MULLER.[*]

III.
Strijen, 20 Nov. 1913.

Geachte Redactrice.

Vitterij und kein Ende.

1) Ik weet, inden de Joden een Rijks- of Stadsbetrekking willen hebben, zij gedwongen zijn op Zaterdag te werken! Maar dit is toch niet alleen omdat het Joden zijn, want moeten de Christen tram-ambtenaren, politie-agenten, enz. niet op *hun* Zondag dienst doen?
2) U moet er rekening mede houden, dat ik *geen algemeene* beschouwingen houd, maar alleen een beschouwing voor den geloongen Jood. Dit toch is ook 't standpunt van Mr. de Pinto als hij zijn (door VL. bekritiseerde) rede houdt in een *Joodsche* vereeniging. Het politiek terrein behoort er dus buiten te blijven.
3) Ook de Joodsche couranten gaven een verslag van de rede door Mr. de Pinto gehouden in de vergadering van Tischbie, tevergeefs zocht ik daar een critiek van VL.
4) Nog wel religieus-levenden.
5) Ik zal U niet eens uwe bewering dat het handwerk in waarde stijgt door machinewerk' weerleggen hoe gemaklijk dat ook voor mij is.

*) Noot Redactrice.
Zie s.v p. Corr. aan M.A.M. in dit nummer.

Meermalen treft het mij, dat ook al in de Hollandsche Lelie door verschillende schrijvers als het iets van Christelijke zijde betreft er zoo ontzettend gevit wordt, zooals nu weer door den hr. H. Visser, inzake het bezoek van den oudminister Talma bij den 80-jarigen oud-voorzitter

van het Chr. Werkliedenverbond Patrimonium. Waar de hr. Talma zelf met dat Werkl.-verbond, met het Bestuur ervan en met een courant die ervan uitging, zeer nauw was verbonden en hij dus ook met den hr. Kater, den voormaligen voorzitter van dien Bond, zeer goed bekend was, was het vanzelf geen wonder, dat hij hem op zijn 80sten verjaardag ging bezoeken, niets meer ook dan een staaltje van zijn plicht. Wanneer nu evenwel een gewoon berichtgever daarvan melding doet in de courant, dan is het m.i. heel gewoon-menschelijk, dat hij in dat bericht zijn ingenomendheid met dit bezoek laat doorstralen, zoo gewoon-naïef-menschelijk, dat ik een aanmerking daarop niet zou willen maken als iets van dien aard geschiedde bij eene mij niet geestverwante richting. -

Doch iets anders. Talma is als minister een werker geweest als weinigen. Het is erkend, dat slechts iemand met zijn physieke en moreele reuzenkracht een werkkring op die wijze en zoolang kon vervullen, aangezien het Departement van Landbouw, Handel en Nijverheid (waaronder is begrepen de Arbeid met heel de sociale wetgeving, die in ons land nog slechts in proef is) eene der zwaarste departementen is.

Ik laat het nu bij een vierkant protest tegen de verkleineering van al wat van Rechts op politiek gebied wordt en is gedaan. Wil men *de onmacht, de impotentie* verheerlijken, dan geloof ik niet dat Rechts daarvoor in aanmerking komt.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Noot Redactrice.

Het komt mij voor, dat de inzender hier zeer onrechtvaardig den heer *Visser* aanvalt. Immers, niet hij, de heer Visser, maar *ik* was het die, in een Overzicht v/d Week, geeselde de hoogmoedige *on*christelijke Standaard-uitdrukking: 'Niemand minder dan de oud-minister Talma.' De heer Visser betuigde enkel zijn instemming met *mijn* artikel. Overigens zij den inzender opgemerkt, dat ik geenszins het *bezoek* van Talma bij Kater wraakte, maar enkel de hoogmoedig-*on*christelijke uitdrukking van de Standaard; - alsof er hij God onderscheid des persoons zou zijn tusschen een minister en een werkman.

REDACTRICE.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Aan alle kindervrienden.

Nog eenige weken en Sint-Nicolaas is weer in 't land. Ook onze scholen zal hij bezoeken. Zwart-Jan mag het lekkers uitdeelen, de pepernoten rondstrooien. Uw kinderen zullen U vertellen hoe mooi de gymnastiekzaal versierd is en hoe prachtig ze den troon van den grijzen bisschop vinden.

Daar wordt op de deur gebonsd. Jan steekt zijn hoofd om een hoekje en vraagt belet voor zijn Heer. Zeker, hij is hoogst welkom. Tusschen een dubbele haag kinderen, die met bevende lipjes hun 'Welkom, Sinterklaasje' zingen, schrijdt hij plechtig naar zijn verhevenheid. Daar staat hij. Één enkel gebaar en 't is doodstil. Met ingehouden adem luisteren de kleinen naar zijn woorden. Dat de goede Sint uit

Spanje komt, hen allen goed kent, door de juffrouwen en meesters steeds op de hoogte gehouden wordt van al hun doen en laten - zij weten het. - Maar als ze mogen raden, hoe oud hij vandaag geworden is, blijkt het, dat ze in ‘jaren schatten’ geen bazen zijn. ‘Vijftien’, roept een kleuter; hij denkt ongetwijfeld aan zijn grooten broer, dien hij al zoo oud vindt.

Marietje mag haar schrijfboek toonen; kleine Piet kan o, zoo mooi zingen en de kinderen der derde klasse: 't is een lust ze te zien gymnastiseeren voor den jarige. Ziet, de oude kindervriend ontvangt van Zwart-Jan ‘het gouden boek.’ Hij roept eenige vlijtige, oppassende, trouw-de-school-bezoekende leerlingen bij zich. Zij ontvangen een extra prijsje; deze een bal, die een tol, een kleurboekje, een doosje kralen; allen een vriendelijk woord, een kneepje in de wang, een stevigen handdruk. Maar hij heeft ook een ander boek, 't beruchte ‘zwarte boek’, bij zich. Frans staat er in. Hij wascht zich zelden of nooit. Schoorvoetend, huilend nadert de jeugdige zondaar, doodsbang voor ‘den zak.’ Doch zoo erg maakt de goede Sint het niet, hij is kinder*vriend* en wil het genoegen der anderen niet bederven. De juffrouw van Frans krijgt een stukje zeep en een notitieboekje. Als Frans schoon is, mag hij zelf een *blauw* kruisje zetten; is hij vuil, dan wordt hij gewasschen met de zeep van Sinterklaas en zet niet *hij*, maar de juffrouw een *rood* kruisje. En - 't boekje moet 't volgend jaar getoond worden.

Daar geeft St. Nicolaas een sein aan Jan. Pepernoten rollen naar alle zijden. 't Is een gegrabbel, een gejoel, een uitbundige pret. Nu allen in één lange rij. De Sint met Jan voorop. Lustig gezongen. Onder blij gejubel naar de lokalen. Bij elke deur mag een leerling der klas even om een hoekje kijken. Zie die vragende gezichtjes eens!

‘Wel zus, wat zie je?’ ‘Allemaal suikergoed en lekkers.’ ‘Hoera, lang zal die leven,’ dreunt het door de gangen! Ze verdringen elkaar om binnen te komen. Het groote onthaal begint.

Lezers, begrijpt U die vreugde? Zoudt U dat onverdeeld genot niet willen aanschouwen? Offert U niet gaarne iets voor zoo'n feest, wilt U niet 't prettig gevoel hebben, uwe medewerking te hebben verleend?

Velen Uwer ontvingen onze circulaire met inteekenbiljet. Vriendelijk verzoeken we U het ingevuld terug te zenden. In vele winkels vindt U onze collecte-busjes. Iedere gift wordt dan dankbaar aanvaard, en wilt U 't adres van onze penningmeester, heusch, de heer J.B.H. v.d. Laan, Slingelandtstraat 6, laat U niet vergeefs bellen.

v. L.

Letterkundig Overzicht. II.
Meine Ehe mit Louise Von Toscana, door Enrico Toselli.*)
Louise Von Toscana als moeder.

Ik herinner mij nog zeer goed hoe een reporter, ik meen van de ‘Matin’, er

*) Slot van No. 20.

in geslaagd zijnde de bijzonderheden van Louise Von Toscana's huwelijk met Enrico Toselli na te sporen, beschreef in zijn blad, onder welke omstandigheden hij het echtpaar had bespied aan den aanvang van hun zooeven door de wet bekrachtigd geluk. - Zij, Louise en Enrico, waren daarna overgestoken van Dover naar Calais (het huwelijk is te Londen voltrokken), en de reporter zag hen in een wachtkamer tegenover elkander zitten, beide zichtbaar-somber gestemd, moede van de reis, verlegen met hun figuur, met een uitdrukking op hun gelaat alsof het hun reeds terstond berouwde den beslissenden stap gedaan te hebben. - Nietwaar, als men zulke verhaaltjes leest, is men geneigd, wetend hoe de couranten er op los liegen, de schouders op te halen, en zich af te vragen of er ook zelfs - maar een schijn van waarheid aan ten grondslag ligt, en of deze weinig-opgewekte scène niet enkel bestond in de verbeelding van een op couranten-nieuws uitgezonden verslaggever, die, als hij niets wezenlijks weet over te seinen, maar wat er op los verzint.

Echter, thans is de bekentenis van Enrico Toselli-zelf daar, om woord voor woord te bevestigen de hierboven meegedeelde beschrijving. Hij vertelt namelijk uitvoerig hoe het huwelijk als zoodanig hem, die geen woord Engelsch verstond, vóórkwam te zijn een comedie méér dan werkelijkheid, hoe het hem tegen de borst stuitte zich daarbij het voorwerp te weten van voortdurende belangstelling en nieuwsgierigheid zijdens de journalisten, en hoe dientengevolge inderdaad de stemming, waarin hij zijn huwelijksreis aanvaardde, een allesbehalve vroolijke is geweest.

Dit huwelijk heeft altijd op mij den indruk gemaakt van een poppenspel, van een koordendansers-geschiedenis. Een zoete droom ging bijna onmerkbaar over tot een beangstigende nachtmerrie. - En, hoe deze verandering geschiedde, dat weet ik niet eenmaal te verklaren.

- - - - Eindelijk brengt men ons voor een geestelijke. Nog steeds zie ik dezen ernstigen man voor mij, hoe hij mij een vuil exemplaar van een bijbel overreikt, dien ik aan mijn hart moet drukken. Hij sprak Engelsch, en ik verstond er geen woord van.

- - - - - Den 24sten September wisten wij nog steeds niet of wij zouden kunnen trouwen of niet. - - Volgens onzen advocaat zou de 25ste de trouwdag zijn. Wij gingen dus naar het bureau. Vergeefsche moeite. Men zendt ons terug. - - Plotseling, tegen 12 uur, wordt getelephoneerd; wij moeten oogenblikkelijk komen. Dus zullen we dan toch trouwen! Maar thans is weder onze advocaat, die als getuige moet dienen, ervan door! Wij bereiken hem bij geluk nog per telephoon. En zoo ging Louise dan te voet naar het bureau. - - Ach, deze huwelijksvoltrekking in Londen geleek op een grapje anders niets! Louise sprak het eerst de formulieren ná, die de Engelsche wet verlangt. Zij sprak immers zeer goed Engelsch, en wist dus volkomen wat zij beloofde. Ik daarentegen verstond er niets van dan alleen dit, dat men mijne vrouw aansprak als 'gravin Montignoso'. Ik sprak de zinnen na als een papagaai, en dat werkte zoo lachwekkend op de aanwezigen, dat zelfs de ambtenaar het lachen niet kon laten.

- - - - - - - - - Wij verlieten Charing Cross om direct over Dover en Calais naar Parijs te gaan. Toen wij aan de Gare du Nord den trein verlieten, werden wij omringd door reporters. Wij werden door honderden kodaks gehinderd, lastig gevallen door allerlei meestal zeer naïeve vragen, en hadden dientengevolge de grootste moeite om een wagen te bereiken, die ons naar ons hotel moest brengen. - - - Bijna als vluchtelingen verlieten wij Parijs. Wij waren des ochtends aangekomen, en vertrokken

des middags reeds om twee uur, over Turin en Milaan naar Modena, om het Lago Maggiore te bereiken. Tot op de loopplank van de wagon werden we door reporters vervolgd, twee hunner gingen zelfs mee tot aan Modena.

Nietwaar, deze beschrijving komt wèl overeen met het door mij hierboven meegedeelde verhaal, zooals ik het mij herinner uit de toenmalige couranten. Een tot hiertoe zeer-gewoon-geleefd hebbend, zeer jonge man als deze Enrico Toselli, kan ook wel niet anders dan neergeslagen en gedrukt zijn geweest, toen hij aldus ondervond welke de gevolgen waren van zijn ondoordacht huwelijk, en hoe de journalisten, met wien hij tot hiertoe, - zooals hij-zelf meedeelt, - steeds op een zeer goeden voet had gestaan als artist, hem nu voortaan gingen beschouwen niet alleen als een voorwerp voor hun meest schaamtelooze nieuwsgierigheid en indringerigheid, maar ook als een 'nebensache', als 'le mari de sa femme', in den meest onbeduidenden zin van het woord. -

Zóó is dus geweest het avontuurlijk begin van een dwaas huwelijk, dat, gegeven de persoonlijkheid der echtgenoote en haar verleden, wel niet anders kòn worden dan diepongelukkig! Men moet in de mémoires-zelf

lezen, hoe Louise Von Toscana rusteloos zwierf van het eene hôtel naar het andere, hoe zij enkel eene heel kostbare huiselijkheid inrichtte om die weer op te breken op het meest ongeschikte moment ertoe, namelijk dan juist als haar echtgenoot zwaar ziek neerligt, hoe zij voortdurend achter den rug om van haar man konkelt met de advocaten van het Saksische hof, hun volmachten geeft, en die weer intrekt, hare ju weelen heimelijk beleent, of ze spoorloos doet verdwijnen, en, bovenal, hoe ze haar zoontje meedoogenloos maakt tot den speelbal harer invallen en grillen zonder eenig verantwoordelijkheidsbesef -, waarlijk, men moet dit alles in het boek-zelf lezen om te kunnen begrijpen welk een hel deze vier huwelijksjaren zullen zijn geweest voor den dwaas, die zóó onnoozel was van eene liaison met eene mooie prinses te willen maken tot een burgerlijke gewone echtverbintenis onder gewone-menschen-verhoudingen. Inderdaad, men zou dan ook deze geheele huwelijksgeschiedenis schouderophalend kunnen voorbijgaan als een tragischkomische gebeurtenis, en niets meer, ware niet de geboorte van dat ongelukkig wezentje, van dien 'Bubi', over wien zijn vader spreekt met een teederheid en een liefde, welke hij in het openlijk echtscheidingsproces wel getoond heeft metterdaad te bezitten, en waarvan wij daarom willen hopen dat zij het kind moge schadeloos stellen voor het tot hiertoe in zijn vroege jeugd doorgeledene. Ik zeide het reeds vroeger, als *moeder* is prinses Louise Von Toscana zonder eenigen twijfel het méést onsympathiek, zijn hare daden het minst te verdedigen, of te verontschuldigen door hare prinses-opvoeding en hare prinses-vooroordeelen.

Toen zij als Kroonprinses van Saksen hare vijf jonge kinderen in den steek liet om met hun gouverneur Giron de wijde wereld in te vluchten, heeft zij zich tegenover het publiek van die hartelooze daad trachten schoon te wasschep door de bewering, dat het haar niet mogelijk was aan het Saksische Koningshof zóó teeder te verkeeren met hare kinderen, als haar liefdevol, warm hart haar dat ingaf. Volgens hare aandoenlijke verhalen aan de haar interviewende journalisten van die dagen, maakte men opzettelijk van hare kinderen onnatuurlijke poppen, die van jongsaf leerden elk aangeboren gevoel te onderdrukken door militairen dwang, en die dientengevolge in haar niet voelden hunne moeder, maar slechts zagen de 'kroonprinses'. Sentimenteele zielen waren toen indertijd door deze aanstellerij diep geroerd, en hadden grootelijks medelijden met deze van haar heilige 'moederrechten' beroofde vrouw. Indien men echter thans leest in Enrico Toselli's boek, hoe Louise Von Toscana gehandeld heeft met de twee kinderen, die haar achtereenvolgens waren toebetrouwd ná hare scheiding van het hofleven, en toen zij dus vrij was hare moedergevoelens en moederopvattingen ongehinderd te volgen, dan komt men tot de bedroevende conclusie, dat het haar met dat alles al heel weinig ernst is geweest, en dat zelfs het meest elementaire vrouw-mede-gevoel voor de aandoenlijke hulpeloosheid van een kind, (laat staan als het een eigen-geboren kind geldt,) haar ten eenenmale vreemd schijnt te zijn.

Daar is in de eerste plaats het veelbesprokene, thans aan het Saksische hof teruggegevene prinsesje Monica, geboren na hare vlucht uit Dresden. Hoe hartstochtelijk Louise Von Toscana aan alle toenmalige reporters placht te betuigen, dat niets, niets ter wereld haar zou kunnen scheiden van dit haar eenigovergebleven kindje, ligt nog versch in aller geheugen. Zij coquetteerde met hare moederteederheden voor haar dochtertje op de meest-reclame-achtige manier, en, telkens opnieuw, kon men in de couranten lezen, hoe zij een of andere poging, namens het Saksische hof,

om het kind van haar te doen wegnemen, met groot misbaar had weerstaan. Totdat..... in eenvoudige, volstrekt niet haar aanklagende woorden deelt Enrico Toselli de enkele daadzaak mee - het dreigement dat men vanwege het Saksische hof haar apanage zou intrekken haar, zonder eenig aarzelen, deed besluiten het kind af te staan voorgoed, om het naar de volgens haar zoo weinig-sympathieke hofomgeving terug te zenden. Niettegenstaande zij zeer voldoende kon leven van haar eigen fortuin en van hetgeen haar man erbij verdiende, gaf zij er de voorkeur aan hare teergeliefde Monica terstond te verkoopes voor nog méér geld, mir nichts dir nichts, voor zoo en zooveel gulden per jaar, - te betalen nog wel door den door haar zoo verachten, en door haar vlucht nog bovendien door haar beleedigden koning van Saksen!

Wat men overigens leest van het leven der kleine Monica, gedurende den tijd dat zij nog bij hare moeder was, geeft allesbehalve den indruk, dat deze zich ook maar iets om haar bekommerde.

Toselli beschrijft zijn indruk bij de eerste

ontmoeting met het arme wezentje als volgt:

Een zeer schoon kind was deze kleine Monica, met hare gouden lokken, en hare groote, zeldzaam-droefgeestig-blikkende diepzwarte oogen. Hare moeder hief haar een oogenblikje omhoog, liet haar op hare knieën dansen, liefkoosde haar, en babbelde met haar - - maar werd dat alles heel spoedig moe.

- - - - Voor haar zijn kinderen speelgoed, niets anders; een aardige afleiding voor enkele oogenblikken. En dan ook - - een schoone vrouw wordt immers nog schooner door een baby, dat als het ware een bevestiging is harer schoonheid.

De verzorging echter komt gansch neer op de gouvernante. Nooit heeft de prinses zelve zich gewijd aan hare kinderen, wezenlijk, zij zou zelfs niet eenmaal een wandeling willen opgeven, om der wille van het wezentje dat zij toch heeft gedragen in haren moederschoot.

En inderdaad, niettegenstaande Louise Von Toscana thans immers niet meer gebonden was door welke hof-verplichting ook, en dus de vrijheid bezat zich aan hare Monica naar hartelust te wijden, nergens is er nochtans van het arme kind sprake als levend nevens of met de moeder! Integendeel, deze gaat geheel en al op in hare verliefdheden op Enrico Toselli, een man meer dan tien jaren jonger dan zijzelve; zij noodigt hem uit op auto-tochtjes, zij geeft hem rendez-vous, zij leeft met hem, zij verwekt, reeds vóór haar wettig huwelijk, door hem een nieuw kind, en eindelijk, als hare echtverbintenis is gesloten, en zij hare Monica dus een thuis in den waren zin des woords zou kunnen bieden, dan... verkoopt zij het schepseltje meedoogenloos voor geld, verkoopt het aan diegenen, die, volgens hare eigene beweringen, uit hare andere kinderen maken marionetten, soldaten, gevoellooze hof-intriguanten en hoogmoedige bekrompenen! -

Commentaar is hier overbodig.

Blijft echter nog haar laatste, haar *liefde*kind, haar 'Bubi'. Men zou zeggen dat zij voor dit uit èchte passie geboren kindje dan wel een geheel bijzondere teederheid zou moeten koesteren! Men zou zelfs willen aannemen, tot hare verontschuldiging in zake haar gedrag ten opzichte van Monica en dier broertjes en zusjes, dat zij eerst nu, nu zij eindelijk den man harer keuze vond, ontwaakt tot waarachtig moeder-instinct voor de van dezen, van haren geliefde, ontvangen liefde-vrucht. -

Het tegendeel is het geval.

Noch de raadgevingen eener door haar leeftijd ervarene schoonmoeder, noch de beden van den terecht verontwaardigden vader. vermogen Louise ervan af te brengen het pas-geboren kindje bloot te stellen aan allerlei, zooals elk normaal mensch begrijpen kan, voor een zoo teeren leeftijd hoogst-gevaarlijke klimaat-veranderingen. Vandaag reist zij met hem naar Montreux, morgen naar Alassio, overmorgen terug naar Florence of naar Brussel, of naar Ostende, nu weer naar Londen, dan naar Rome, enz., enz. In plaats van zelve voor hem te zorgen, laat zij hem over aan onbekwame kameniers en dito kinderjuffrouwen, die hem zóó onoordeelkundig voeden, dat zijne maaltijden gelijken op wreede straf-oefeningen, bij het gebrul waarvan 't geheele hôtel geregeld te pas komt, en, zoover drijft zij hare grenzenlooze onverschilligheid tenslotte, dat zij den vader, als de meest gewone zaak ter wereld, schriftelijk meedeelt hoe zij een *paardezweep* heeft aangeschaft om hun beider 'Bubi', - een kind van drie jaar, - 'de grillen af te leeren'; - door welken schandelijken brief zij tegen zichzelve een zóó bezwarend getuigenis aflegde, dat hij bij het echtscheidingsproces voor een

groot deel oorzaak werd der toewijzing door de rechters van het aldus mishandelde kind aan den vader Enrico Toselli, en aan diens ouders.

Louise Von Toscana is nog jong genoeg om, ook na deze laatste avonturen, opnieuw van zich te zullen laten spreken, óók misschien op liefdes-gebied! Laat ons hopen dat in dit geval hare liefdes-nooden géén gevolgen meer zullen hebben in den vorm van Monica's en Bubi's! Wat zij-zelve wil maken of mismaken uit haar eigen leven is hare zaak, maar het in de wereld schoppen van een beklagenswaardige nakomelingschap, die onschuldig moet boeten voor der moeder dwaasheden en gedegenereerdheid en onverschilligheid, is, in welke vrouw ook, een even onverantwoordelijke als misdadige handeling. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Ik behoud mij voor op al deze boeken nader terug te komen indien de plaatsruimte het toelaat.

Van Zwart tot Rood en van Rood tot Zwart door **Multavidi** (uitgave van C.L.G. Veldt, den Haag.)

Deze twee romans zullen nog worden gevolgd, blijkens de aankondiging door een derden, die zal heeten: Uniformverandering. In het eerste deel (dat men echter ook afzonderlijk kan lezen) behandelt de schrijver de geschiedenis van een Roomschen jongen uit de volksklasse, die wordt van zeer geloovig-Roomsch-Katholiek Socialist; in het daaraan volgende deel (eveneens afzonderlijk verkrijgbaar) brengen nood en zorg het socialistje-in-spe weer terug in de armen der Moeder-Kerk; maar de schrijver laat duidelijk doorblikken hoe deze bekeering eene

is van oppervlakkigen aard, en niet blijvend zal wezen. Gelijk hij immers ook een der socialistische vrienden van ‘Nol’, het jongetje in quaestie, tot hem laat zeggen: ‘N' Zieleavontuurtje, waarbij in 't eind alles nog best zal terecht komen’.

Dit is dus tendenz-lectuur van A-Z. De auteur is blijkbaar een overtuigde vrij-socialist, iemand die groote bewondering voelt voor Domela Nieuwenhuis, en die de R.K. Kerk en hare macht over het volk dóór en dóór kent. Dientengevolge zijn zijne personen meer uitingen vóór zijn ideeën, dan uit het leven gegrepen typen. Nol komt, als hij rood moet worden, bij allerlei onnatuurlijk-brave en ontwikkelde en onzelfzuchtige bazen en leermeesters terecht, en, als hij weer zwart zal worden gemaakt in de bedoelingen des auteurs, dan treffen hem zóòvele slagen en rampspoeden dat hij geen anderen uitweg ziet dan zich maar weer door een goedigen, het oprecht-meenenden pastoor laten inpalmen. Met dergelijke wijzen van overtuigen-willen in roman-vorm, overtuig je m.i. niemand die onpartijdig staat tegenover de zaak. Waarvan ik echter wèl ben overtuigd door de lezing van Van Zwart tot Rood en van Van Rood tot Zwart, dat is van het onmiskenbare talent waarover de auteur beschikt om volks-tooneelen, volkstoestanden, volksgesprekken af te beelden. Hij doet dat op eene wijze die je in de ziel grijpt, juist omdat hij in al die bladzijden, die ik bedoel, zijn tendenzen op zijde zette, en enkel schildert de werkelijkheid. - Een gezin als dat waaruit Nol voortkomt is afgezien van het droeve dagelijksche leven, en heel die achterbuurt bij het Haagsche Spui léét, zie je vòór je, in al hare afzichtelijke ruwheid en verliederlijking. Ik ben overtuigd dat Multavidi iemand is, die, zonder een zoo dik er opgelegden tendenz, zijn doel veel beter zou weten te bereiken, omdat hij beschikt over een vluggen, vaardigen verhaaltrant en over een groote kennis van het volksleven.

Amor Amantibus, (Indische roman) door **J.S.E.** (uitgegeven bij G.J. Slothouwer Amersfoort), is een luchtig los in elkaar gezet verhaaltje van het lief en leed eeniger Indische jongelui. Van literaire beteekenis is het boek absoluut niet, maar het laat zich prettig lezen, en het geeft een levendig kijkje op het ‘uitgaan’ van gegoede Indische families. Ook toont de auteur in de geschiedenis van het over den inlander uitgesproken doodvonnis, dat het hem niet ontbreekt aan gevoel en aan menschlijk mededoogen.

Een Verloren Leven, door **Mevrouw M.C.E. Ovink-Soer** (Amersfoort - Valkhoff en Co.) en **De Canneheuveltjes,** een verhaal uit het Indisch Kinderleven, (bij Dickhoff's uitgeversmaatschappij, den Haag.) Mevrouw Ovink-Soer is den Holl. Lelie-lezers geen onbekende; ik behoef hun dus niet te vertellen dat haar verhaaltrant steeds los is en gemakkelijk, en dat van hare denkbeelden eene opvoedende kracht uitgaat. Met Indië bekend door een langdurig verblijf daar, kiest zij meestal het land der tropen als plaats harer handeling.

Goede oude bekenden zijn de kalenders van la Rivière en Voorhoeve, Zwolle. Een geïllustreerde **Kinderkalender** doet aantrekkelijk aan door het plaatje van een aardig klein ding met een hondje onder den arm, en de vroolijke oogen gevestigd op een paar andere honden naar wien zij lachend opkijkt. Dat plaatje belooft hoe de inhoud den kinderen stellig goedheid en mededoogen zal leeren jegens de van hen afhankelijke huisdieren. Ook het schild predikt deze idee, door een groepje kinderen, waarvan de oudste een lammetje laat zien aan hare speelmakkertjes. Zoo'n wezenlijk-opvoedkundige kinderkalender is in elke kinderkamer op zijn plaats.

De elf provinciën, waarvan elke week een andere afbeelding geeft uit ons vaderland, behoeft nauwelijks meer eene aanbeveling, zóó heeft deze uitgave reeds hare plaats weten te handhaven. Als altijd vertoont het schild de wapens der elf provinciën, terwijl men vanbinnen een memorandum vindt voor elke week ten behoeve van verjaardagen en aanteekeningen. (La Rivière en Voorhoeve, Zwolle).

Tenslotte zij nog de aandacht gevestigd op de uitgave **Neerlandia 1914**, (La Rivière en Voorhoeve te Zwolle); het schild is ditmaal echt-hollandsch, in blauw, en voorstellend een vrouwtje aan het spinnenwiel in een Hollandsch interieur. De kalender-zelf bevat als altijd op elk blad een kiekje van Nederland, van zijn kasteelen, enz., met en zonder bijgaande beschrijvingen. Ook uit Ned.-Indië vindt men vele afbeeldingen.

Paul's Ontwaken, door **Frederik van Eeden,** (W. Versluys, Amsterdam, uitgever.) - Dit boek is m.i. een juweeltje, geheel en al onverschillig of men het met de strekking eens is of niet. Ik kom er nader op terug, wil echter althans voorloopig dit ervan zeggen, dat m.i. alle ouders goed zouden doen hunne volwassen zonen en dochteren zulk een boekje als dit te schenken in de komende feestdagen. Immers, hoeveel leert het van een ideale verhouding tusschen vader en zoon, hoeveel ook van mooi-sterven, en welk een roerendgevoelige bladzijde is die van Paul's afscheid aan zijn moeder, wanneer hij haar herinnert aan het kindje uit de sprookjes van Grimm, dat niet kon rusten in zijn grafje, omdat zijn doodshemdje te nat werd door de onophoudelijke tranen zijner moeder. Dit alles is geen fantasie, het is droeve wáárheid, want Paul is de vroeggestorven zoon van Frederik van Eeden, wiens vier en twintig

jaren aardsch leven moesten dienen om den vader de oogen te openen voor een blijde overtuiging, waarvan hij vertelt in zijn boekje, de overtuiging namelijk dat wèl het lichaam sterft doch niet de geest. Gelijk ik reeds zeide, ik kom zeer beslist op dit boekje terug, maar ik zou het, juist nu er véél gekocht wordt in deze dagen, zoo in het bijzonder willen aanbevelen als geschenk aan jonge menschen, geschenk dat iets zegt, dat waarde heeft, dat hen zal leeren *denken*. Trouwens ook voor ouderen van dagen is zulk denken zoo hoognoodig. Het is zoo waar wat Frederik van Eeden ergens, met wat andere woorden dan ik nu gebruik, zegt: de meeste menschen spelen, uit angst, verstoppertje met den dood, en daartegenover staat dat het zoo oneindig weldadig aandoet indien men met iemand vrijuit en rustig kan spreken over diens naderend einde.

Nadert dit einde bovendien niet elken dag, elk uur, ook voor U, die gezond zijt? En is daarom Uw niet-willen-spreken erover niet ontzettend dom óók nog?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, ten einde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Erkentelijke lezer. - Ik hoop dat gij dit ps. zult herkennen. Ik koos het, omdat gij die toevoeging laat voorafgaan aan Uw onderteekening. Uit het feit dat gij de Lelie leest in een gezelschap, en haar daardoor eerst 5 weken na het verschijnen ontvangt, verklaart zich Uw onbekendheid met de toelichting verschenen op het door U bedoelde Overzicht v/d Week van 15 Oct. In dat 15 Oct.-nommer nl. nam ik op een mij toegezonden uitknipsel uit een courant, inhoudend een versje waarin de Prins werd gesmaad, en Lodewijk Napoleon opgehemeld. In het d.a.v. 5 Nov.-nommer werd echter - dank zij de welwillendheid van eenen lezer die dezelfde opmerking maakte als gij - deze zelfde opheldering gegeven die gij-ook geeft, nl.: dat men de kolommen niet onder elkander maar naast elkaar moet lezen, waardoor bedoeld versje wordt een lofspraak op den Prins. Dat gij, als zoovele mijner trouwe lezers, leesgezelschap-abonné zijnde, daardoor nog niet het bewuste 5 Nov.-No. hebt gelezen, vind ik zeer natuurlijk. Vermakelijk echter is de wijze waarop iemand er de Telegraafredactie liet inloopen, door namelijk het feit dier 'vergissing' te vermelden in het Avondnommer van dat Blad van 13 November l.l., terwijl intusschen de rectificatie reeds lang was opgenomen in de Holl. Lelie van 5 November. lntusschen dank ik U zeer voor Uw vriendelijk schrijven.

M.A.M. - Billijkheidshalve zal ik den heer, die zich onderteekent met het ps. VL. thans ook nog gelegenheid geven U te beantwoorden, dan hebt gij beide tot tweemalen toe het woord gevoerd, en dan sluit ik daarna deze vrij-onverkwikkelijk wordende gedachtenwisseling. Het strekt U tot eer dat gij Uw naam openlijk noemt; ik-voor-mij kan niet meer doen dan in dit opzicht zelf het goede voorbeeld geven door steeds met mijn naam te onderteekenen, maar er zijn dikwijls gevallen waarin ik moet rekening houden met de bijzondere omstandigheden van dezen of genen, die, op dien grond, tot het verzwijgen van zijn naam meent te zijn genoodzaakt. - Ik heb den heer VL. gelegenheid willen geven zijn grieven en zijn meening uiteen te zetten, omdat ik vooronderstelde dat hij daarmee velen zijner geloofsgenooten zou interesseeren. De quaestie-zelve waarover het gaat kan ik absoluut niet beoordeelen, maar in elk geval betreur ik het dat gij en de heer VL. hoe langer hoe persoonlijker zijt geworden, inplaats van U te houden aan de zaak als zoodanig.

Mevr. J.v.M.-G. - Hartelijk dank voor Uw lief briefje, waaruit ik met zulk een gevoel van erkentelijkheid zie dat gij mijn arbeid steeds trouw leest; Uw oordeel er over is mij veel waard, omdat ik zoo zeer overtuigd ben van Uw oprechtheid in Uw geloof en in Uw richting. En daarom ook deed het mij goed in Uw briefje te lezen dat gij voelt hoe ik in de Lelie partij trek voor al wat verdrukt is. Want, *dat* is ook inderdaad het geval. Voor mensch en dier beide trek ik partij in dat opzicht tegen verdrukking en onrechtvaardigheid. - Op een andere plaats van dit Blad zult gij zien, hoezeer ik ben getroffen door 'Paul Ontwaken', van Frederik van Eeden. Ik ben overtuigd dat ook U dat boek mogelijk zal interesseeren, en zal lief worden. Hartelijk gegroet.

Beukeblad. - Natuurlijk dacht ik juist deze week aan U, en betwijfelde in gedachten, of gij mij ooit van

U zoudt laten hooren, toen Uw brief een paar dagen later kwam. Dat gebeurt mij zoo buitengewoon dikwijls, dat het werkelijk voor mij een bewijs is van den geheimzinnigen band die in zoovele opzichten telkens zicht- en voelbaar werd tusschen ons en anderen, levenden en dooden beiden. - Mijn twijfel òf ik nog wel ooit van U zou hooren ontstond uit de gedachte aan de in Uw leven plaats gehad hebbende groote verandering indertijd. In verband daarmede heb ik mij ook wel eens afgevraagd of gij Uw trouwen viervoeter nog zoudt bezitten. En ziet, nu blijkt mij uit Uw brief hoe gij èn mij steeds nog volgt in de Lelie èn hoe Uw hondenjongen nog steeds bij U is. 't Een doet mij al even veel genoegen als het ander. En ik dank U er toch hartelijk voor. Indien gij mij reeds vroeger hebt geschreven over al die thans doorgeledene ellende, vergeef mij dan dat ik U niet beantwoordde! Gij weet hoeveel brieven mij wachten op beantwoording uit dien tijd, toen ik te Nauheim zoo ernstig ziek lag. Zoo gij het goed vindt, zal ik daarom die vroegere brieven nu niet meer beantwoorden, nu gij intusschen óók zijt veranderd van woonplaats, want ik herinner mij zeer goed dat een deel Uwer vertrouwelijke klachten juist gold bijzondere omstandigheden en moeielijkheden waarmede gij dáár hadt te kampen.

Welk een zegen is U te beurt gevallen na véél ellende. Om U niet te verraden ga ik daarop niet nader in, maar gij zult mij begrijpen, en aan mijn oprecht medegevoel gelooven. En nu, lieve B., vraagt gij mijn raad inzake die kleingeestigheid, waaronder gij zoo lijdt. Geloof mij, Uw man heeft in dezen groot gelijk. Indien *ik* in die omstandigheden verkeerde, zou *ik* het niet doen. Maar ik ben nu eenmaal een uitzonderingspersoonlijkheid. Gij-echter hebt zonder twijfel in dezen rekening te houden met de belangen, de wenschen, enz. van Uw man. En dan ook, hij heeft gelijk dat gij U daarboven moet verheven voelen. Juist, door zulk een houding van absolute onverschilligheid toont gij het meest Uw eigen hoogere innerlijke beschaving. Bij zulk een groot ècht geluk als Uw deel is spreekt het immers ook vanzelf dat dergelijke kleine speldeprikken U in den grond niet kùnnen deren of zelfs maar even pijn doen. Daarvoor hebt gij veel te veel zegeningen thans, nietwaar? Intusschen, vertel het mij steeds gerust, want het doet wel eens goed het hart uit te storten, en, al zijn het maar ‘kleinigheden’, het leven bestaat nu eenmaal voor een groot deel uit ‘kleinigheden’. - Ja, natuurlijk wil ik het portretje grààg ontvangen. - En ik wensch U van harte het beste met Uwen patiënt. Nogmaals veel dank.

Nora. - Hartelijk dank voor de kaart.

Pina. - Ik moet U, evenals alle correspondenten, verwijzen naar de overstelpende massa correspondentie, enz., waaronder ik op dit oogenblik gebukt ga. - Geloof me, er zijn heel velen, die nog wat langer reeds wachten dan gij, maar intusschen wil ik U beloven dat ik Uw artikel zoo spoedig doenlijk zal lezen. Lees maar wat boven de correspondentie staat, en reeds stond boven de vragen. Ik neem 't U niet kwalijk dat gij mij eraan herinnert, en begrijp Uw verlangen en ongeduld ook heel goed. Welneen, ik houd héél graag voeling met mijn lezers, en ontvang ook gaarne hunne inzendingen: laat *die* vrees U dus nooit weerhouden. Mocht ik het stukje in quaestie niet kunnen plaatsen, dan zal ik het U terugzenden. Nogmaals, van kwalijk nemen is geen sprake.

A.T. - Lees het bovenstaande, en, vergeef mij! Er valt niets anders te begrijpen, dan dat wat ik hierboven schrijf aan Pina, namelijk, dat de overstelpende massa copie en

correspondentie die ik heb, mij weerhoudt zoo snel te antwoorden als ik zou willen. Dat anderen vóór U zijn beantwoord komt enkel, omdat ik in den laatsten tijd de wekelijksche correspondentie omgaand beantwoord, in de hoop den tijd en de plaats te vinden de achterstallige tegelijkertijd af te doen (welke hoop tot hiertoe ijdel bleef). Evenals aan Pina beloof ik thans ook aan U dat ik het manuscript nu zal ter hand nemen. Nogmaáls, vergeef mij. Ook al waart gij geen 'trouwe abonnée (en ik weet immers dat gij dat zijt), dan nog zou ik U niet opzettelijk achterstellen. - Vriendelijk dank voor Uw woorden over: 'Ik zeg de Waarheid'. Ik-zelve ook geloof dat Kate een uitzondering is in het enkel dien eenen hebben liefgehad. Maar mij dunkt dat zij-ook, evengoed als gij zegt dat dit bij U het geval zou zijn, een tijdlang *blind* was. Te eeniger tijd wordt ieder, die een onwaardige liefheeft, ziende, òf voor òf na het huwelijk. Zoolang Kate dien man idealiseerde in zijn dokters-vak, zoolang was zij blind. En zegt zij-zelve ook niet dat zij *trachtte* dit te blijven, reeds toen de twijfel bij haar ontwaakte? - Hartelijk gegroet en.... vergeving.

M. (Open brief aan Jhr. de Kock). - Indien gij mij niet gelooft, dan moet gij het laten. Waarom zou ik Uw stuk niet willen of niet 'durven' plaatsen? Gelijk gij terecht zegt: de Holl. Lelie durft wel andere en stoutere stukken bestaan dan het opnemen van Uw onderteekenden aanval op Jhr. de Kock's artikel over Multatuli.

Zoo gij wellicht vreest dat ik Jhr. de Kock wil sparen, omdat hij een kennis is van mij of tot mijn kring behoort, dus kan ik U de verzekering geven dat ik hem niet ken, zelfs niet van aanzien. Andere 'ondergrondsche' redenen, die mij zouden kunnen weerhouden in Uw oogen het stuk te plaatsen, ken ik zelfs niet vermoeden, en mij dus ook niet op verdedigen. Spreek s.v.p. niet in raadselen, maar zeg wàt gij vermoedt, dan kan ik U antwoorden. Op raadseltjes opgeven kan ik niet ingaan. De zaak is zooals ik U reeds schreef eenvoudig deze: dat Uw aanval *niet* thuis behoort in de Holl. Lelie, maar wèl in de Amsterdammer, waarin het twistgeschrijf tusschen Jhr. de Kock en anderen schijnt te zijn begonnen. Waar gij daarenboven taal gebruikt die ik - in *dit* geval - beneden alle critiek vond, was dus plaatsing uitgesloten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Gedachtenwisseling: God en de Politiek?, door I.L.P. Heijtveldt, tot een volgend nommer wachten.

RED. HOLL. LELIE.

3 December 1913
27ste Jaargang.
No. 23.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
De Vagebond door O.G. Thoden van Velzen.

Onder het opschrift ‘Rondblik’ schrijft Anne-Marie in het ‘Weekblad voor Indië’ van 27 April 1913 onder meer het volgende:

‘Laat mij u heden eens iets vertellen van hetgeen Dr. S. Mesdag uit Groningen zegt over de psychologie van den landlooper; en over Kurt Münzer's beschouwingen over den zielstoestand.... der leelijke vrouw!’

We willen het nu niet hebben over de schoone vrouw, noch over de leelijke vrouw.

We laten Anne-Marie aan het woord en vandaag willen we het alleen hebben over den landlooper.

‘Laat ons beginnen met Meneer den Vagebond, het nimmer te miskennen type, dat mij dikwijls de eer aandoet, aangezien ik het voorrecht geniet buiten te wonen, aan mijn huisschel te trekken.

Uiterlijk ken ik ze allicht even goed, als Dr. Mesdag hen innerlijk kent.

De geleerde heeft waargenomen, dat de geestelijke gesteldheid van den landlooper verrassend veel overeenkomst heeft met de verschijnselen der puberteitsjaren van den gewonen sterveling.

Ongedurigheid, fantastische droomerijen, snelle gemoedswisselingen, schrille overgangen van uitgelaten blijdschap naar doffe mistroostig-

heid, blijven den vagebond zijn leven lang bij. Het percentage alcoholisten onder de landloopers is schrikbarend.

Dr. Mesdag stelt het op 99 percent! Afkeer van arbeid is hoofdfactor tot vagebondage.

Arbeid is voor stommelingen uitgevonden, luidt hun devies. Aan werken hebben ze zonder uitzondering een broertje dood. Daar moeten ze heelemaal niets van hebben! Deze abnormale afschuw van arbeid acht Dr. Mesdag een treffend bewijs van degeneratie.

Het herinnert mij eene ervaring, die de Fransche schrijver Alphonse Karr op dat gebied had, toen hij in het zuiden van Frankrijk een buitengoed bewoonde.

Het bedelen aan zijn huis nam geen eind. Hij liet bij den ingang een bord plaatsen, waarop met groote letters stond geschreven: “Heeren landloopers kunnen op mijn terrein aan het werk worden gezet.”

In ongelooflijk korten tijd slenterde geen enkele landlooper meer over Karr's terrein, voor hen vol “voetangels en klemmen” in den vorm van fatsoenlijken arbeid!

Buitensporig is hun drang om zich te verplaatsen. Zelden leven zij met vrouwen; ook daarvoor zijn ze te ongedurig. In den regel zijn ze goedhartig en zachtzinnig voor kinderen, voor lotgenooten, en voor dieren. Dikwijls openbaart zich hun fantasie in de prachtige namen die zij zichzelf geven en in de scherpzinnige woordenrijkheid, waarmede zij hun afschuw voor werken trachten te verklaren en goed te praten.

Invloed oefenen op meneer den landlooper, die zich doorgaans in zijn huid en in zijne omstandigheden behagelijk gevoelt, trachten zijn zedelijk bewustzijn te verhoogen zou, vrees ik, eene taak zijn, waarvoor Job's geduld en der engelen lankmoedigheid te kort zouden schieten.

Deze trekvogels zijn buitengewoon ongeschikt om in een kooi te zitten. Gevangenissen en bedelaarskolonies, waar zij in verzeild raken door diefstal of inbraak, door bedelarij, zijn een gruwel in hun oogen, want zij missen hun vrijheid, die zij afgodisch liefhebben.

Het spreekt vanzelf, dat in onzen tijd, staande in het teeken der psychologie, rekening wordt gehouden met de geestelijke gesteldheid van den vagebond, wanneer hij, te kwader ure, in aanraking komt met de justitie.

Overwegingen en besprekingen in den geest van den beroemden Lombroso, betreffende de al of niet toerekenbaarheid van beschuldigden, zijn “le moment psychologique” in onze rechtszalen.’

Tot zoover Anne-Marie.

Nu zal ik mijn oordeel hieraan toevoegen; en dan kunt gij u scharen óf aan de zijde van Dr. Mesdag en Anne-Marie of aan mijne zijde

‘Arbeid is voor stommelingen uitgevonden, luidt der landloopers devies. Aan werken hebben ze zonder uitzondering een broertje dood. Daar moeten ze heelemaal niets van hebben! Deze abnormale afschuw van arbeid acht Dr. Mesdag een treffend bewijs van degeneratie.’

Die afschuw van arbeid was echter oorspronkelijk niet hun deel. Integendeel, de meeste landloopers zijn het geworden door de omstandigheden en door de maatschappelijke toestanden.

Laat mij enkele voorbeelden uit honderden vertellen.

Eens ontmoette ik een landlooper, die vroeger wijnboer geweest was. Jaren lang had hij als arbeider vlijtig gewerkt en gespaard. Toen kwam hij er toe, zelf land en

huis te koopen, om zelfstandig en onafhankelijk wijnboer te zijn. Gedurende een paar jaren ging het goed. Daarna kwamen echter twee tot drie mislukte oogsten. De schulden hoopten zich op. Reserve-kapitaal had hij niet.

Dies raapte hij den bedelstaf op en vanaf dien tijd, het vertrouwen in zichzelf verloren hebbende, is hij landlooper geworden en gebleven.

Een andermaal trof ik een landlooper, die vroeger kunstenaar, theaterzanger geweest was.

In zijn roemrijken tijd had hij de handen vol geld. Het publiek stroomde naar het theater toe, wanneer hij speelde of zong.

Daar hij zeer jeugdig was, toen de roem begon, en hij nog niet veel levenservaring had opgedaan, meende hij, dat hij gedurende zijn geheele bestaan succes zou hebben.

Helaas, het succes duurde een paar jaren. Zijne stem werd minder. Geld had hij gedurende den te korten tijd van zijn roem niet gespaard. Ook hij was gedwongen zwerver te worden, daar hij voor geene andere loopbaan gestudeerd had.

Dan was er een landlooper, die gedurende tal van jaren een flinke kantoorklerk geweest was. Jaar in, jaar uit had hij ijverig gewerkt, maar zijne chefs verhoogden nimmer zijn salaris, daar zij vreesden hem te verwennen. En daarom werd ook hij, door de onrecht-

vaardige behandeling opgezweept, landlooper en bleef het gedurende zijn overige leven.

Het ìs immers veel verrukkelijker in Gods vrije natuur rond te zwerven, dan als eene slaafsche machine in een kantoor te werken.

Tal van arbeiders, die geen geregeld werk kunnen vinden, worden langzaam maar zeker landloopers.

Oorspronkelijk zijn dus bijna alle landloopers vlijtige en goede werklui geweest.

Nog zal ik een voorbeeld noemen. Eens in den hooitijd trof ik in de Vereenigde Staten een man, die gedurende een paar dagen den boer bij het hooien kwam helpen.

Vroeger was hij horlogemaker in Zwitserland geweest. Hij had een eigen zaak gehad. Maar van de Vereenigde Staten gedroomd hebbende als te zijn het land van belofte voor Tederen gewilligen werkman, was hij daarheen gezeild.

Te New-York, in deze vreemde wereld, kon hij geen betrekking vinden, tenminste niet in zijn vak.

Langzamerhand raakten zijn spaarpenningen op. Zelfs moest hij zijn goede kleeren verpanden en tenslotte verkoopen. Toen bleef er slechts één weg open, de wijde prairieën in te trekken en vanaf dien dag was hij landlooper.

Geregeld werk vond hij nimmer. Slechts nu en dan een enkelen dag dat hij arbeid had, genoeg om niet van honger om te komen.

Die afschuw van werk komt dus niet natuurlijk te voorschijn, maar komt daardoor, dat de arbeid niet beloond werd naar verdienste, of dat de betreffende geen werk in het vak kon vinden, waarin hij was opgeleid.

Naar mijn oordeel is dus die afschuw van arbeid geen degeneratie-verschijnsel, maar een verschijnsel natuurlijk gesproten uit omstandigheden en de treurige maatschappelijke toestanden.

Ook dat de landlooper geene vrouw wil hebben komt daardoor, dat hij inziet geene vrouw te kunnen onderhouden.

Mijns inziens mag de mensch niet trouwen, als hij niet voldoende kan zorgen voor onderhoud van vrouw en kinderen.

De landlooper is dus eerlijk, wanneer hij zich die lasten niet op den hals haalt, die hij niet zou kunnen verantwoorden.

Het huwelijk brengt lusten en lasten mee en de landlooper overweegt en vindt, dat hij geene familie kan voeden noch opvoeden.

De landlooper is de personificatie van opstand tegen het tegenwoordige slaafsche systeem van exploitatie van den arme.

Hij komt in opstand tegen de onderdrukking, waaraan hij te lang heeft blootgestaan gedurende zijne jeugd en langzaam wordt hij tot landlooper.

De landlooper is de personificatie van het onrecht, dat nog alom tegenwoordig is.

De landlooper vindt bijna nooit geregeld werk. Dus moet hij gaan van plaats tot plaats.

Bagage zou dus eene hindernis voor hem zijn. Hij verkoopt dan ook langzamerhand zoo ongeveer alles, wat hij bezit. Sommige menschen mogen hem soms een dag werk geven, maar ze zijn weer blij van zulk een armoedigen, slecht gekleeden broeder bevrijd te zijn.

In de steden is hij verplicht om nachtlogies te bedelen of in de vijfcent-logementen te overnachten. Men weet, dat bedden in dergelijke hotels vol vlooien, luizen en wandluizen zitten.

Wanneer een landlooper zich buiten gereinigd heeft, in de rivier zijne kleeren gewasschen heeft en hij komt in een vijfcenthotel, dan zit hij den volgenden dag vol ongedierte.

De ellendige, hopelooze toestand van landloopers maakt dan ook, dat menigeen zich aan drank verslaaft, om maar zijn ellende, kommer en verdriet gedurende een oogenblik te vergeten.

Er zijn ook landloopers, die, wanneer ze goed betaald worden, wel van geregeld werk houden.

Zoo trof ik een paar van hen behulpzaam bij het bouwen van spoorwegen. Ze verdienden tot drie dollars per dag. Gedurende zeven jaren hadden ze rondgezworven zonder ooit te werken. Maar met goede belooning hadden ze het toch beter gevonden te gaan arbeiden. Den meesten gelukt het echter niet goed loonend werk te vinden en daarom zwerven ze voort.

Mochten ze soms een enkelen dag gaan werken, dan worden ze meestal op zulk eene brutale wijze bejegend, dat ze vroolijk zijn weer het ruime veld gekozen te hebben.

Wie helpt deze verschoppelingen der maatschappij? Bijna niemand. Het Leger des Heils neemt ze in zijne nachtkwartieren vol ongedierte op, vanwaar ze vaak beroerder weggaan dan ze al gekomen zijn.

En dan meestal mogen ze in die logementen niet vertoeven zonder betaling.

En dat geld moeten ze eerst samenbedelen. Dat gaat niet gemakkelijk. Eten krijgen ze wel nu en dan bij den boer, maar geld niet vaak.

Derhalve vinden ze het dikwijls beter onderdak te zoeken in hooischuur, onder bruggen, in waggons van spoorwegen, in loodsen, enz.

Natuurlijk riskeeren ze opgepakt te worden door de politie.

Maar, als ze verstandig zijn, dan zoeken ze die nachtkwartieren meestal een paar uren gaans buiten de stad.

Wat voeding betreft, weten ze wel, dat ze een goeden maaltijd krijgen, wanneer ze een of ander karwei voor den boer verrichten.

Landloopers houden van vrijheid. Door hun buitenleven worden ze vrijheidlievend. Ze staan dan ook niet graag onder de plak van den een of anderen drilbaas. Dit onder de plak zijn doet hen ook dikwijls den arbeid schuwen.

Met tact echter zou men honderden landloopers weer aan geregelden arbeid zich doen gewennen.

Daartoe behoort echter geduld en menschlievendheid. Ze hebben het leven meestal niet van de beste zijde leeren kennen.

Dus moeten ze tamelijk veel vertrouwen in iemand hebben willen zij weer geregeld voor zoo iemand gaan werken.

Ze hebben het vertrouwen in menschen verloren, omdat ze te lang ruw en onmenschelijk behandeld zijn.

Dikwijls maken ze kennis met den rechter, die hen wegens landlooperij veroordeelt.

De rechter heeft zelden of nooit honger geleden. Derhalve kent hij den landlooper niet, die gedurende jaren geen goeden disch gezien heeft.

Gelaten draagt de zwerver dan ook zijn vonnis, zonder te protesteeren, zelfs al was dat vonnis onrechtvaardig.

Waarom? Omdat de landlooper weet dat voor hem geen recht bestaat.

Hij weet dat niemand zich zijn lot aantrekt en daarom gaat hij naar de gevangenis, zooals een schaap naar de slachtbank, zonder mopperen, zonder protest.

De politie behandelt den landlooper meestal ruw en hardhandig, wreed en onrechtvaardig.

Ze zijn het gelukkigst, wanneer ze in eene goede streek aangeland zijn, waar volop vruchtboomen zijn en groenten verbouwd worden. Overdag houden zij zich dan meestal schuil, maar 's nachts maken zij een vuur, koken wat aardappelen, en wat bieten, eten een appel en tevreden zijn ze.

Natuurlijk biedt het zwerversleven veel interessants.

De groote vrijheid ligt voor hen. Ze zijn niet verplicht een bevel uit te voeren, want niemand is er die hen beveelt.

Met zonsopgang zijn ze op weg en bij zonsondergang zoeken ze eene geschikte plaats om te overnachten.

De weg, de eindelooze weg roept hen, trekt hen en er is bijna geene macht, die hen zou kunnen terughouden.

Langzamerhand leeren ze de Groote Vriendin Natuur kennen. Ze weten nauwkeurig, hoe de wind waait, of het regenen zal, of dat men vorst of sneeuw kan verwachten.

Ze kennen de vruchtbare landouwen en de dorre, eenzame woestijn.

Ze kennen de heldere, zuivere lucht der woestijn en de natte nevellucht van het noorden.

Ook lezen zij. Zij vinden hier eene courant, daar een verwaarloosd boek. Daaruit putten ze de noodige wijsheid.

Vaak wandelen zij langs spoorwegen. Want reizigers, soms ex-landloopers of landloopers in spe, werpen de couranten, die ze gelezen hebben, uit de coupé-vensters. De landlooper weet zulks en op die wijze krijgt hij allerlei bladen te lezen, die hij hier en daar verstrooid langs de rails der spoorlijnen vindt.

's Avonds vindt men ze bij groepen rondom een vuur geschaard. Iedereen vertelt zijn meer of minder opgesmukte levens- en lijdensgeschiedenis met vele humoristische tafereelen daartusschen.

Ze zien dag in dag uit de zon opkomen, die ze roept verder te gaan, want te lang in eene plaats vertoeven dat laat de politie niet toe.

Ze kennen de zon goed en hebben haar lief, die Tederen morgen den hemel en het landschap met de schoonste tinten schildert.

Voor rivieren en beekjes hebben ze ook een zwak. Aan de oevers der rivieren houden ze vaak stil, bouwen er soms een kamp en richten zich zoo in, dat ze er enkele dagen kunnen vertoeven.

Want hier is het voor hen zoo gewichtige water, waarmee ze hunne kleeren kunnen wasschen en hun eten kunnen koken.

Ze verdeelen onder elkaar alles wat ze hebben kunnen machtig worden. De een heeft wat boontjes opgehaald, de ander wat aardappelen en een derde wat brood.

Daarvan maken ze hunnen maaltijd. Dan komen de tongen los en iedereen vertelt iets van wat hij zoo al beleefd heeft. Deze verhalen zijn niet altijd even vroolijk. Er komen ook droevige tafereelen in voor.

Toch biedt het vrije zwerversleven naast veel droevigs ook veel romantische en humoristische zijden.

Trouwens iedereen, die veel van reizen houdt, heeft iets van den landlooper in zich.

Verlangen.

Kom eens even bij me,
Heel, heel dicht;
Dat ik zie je oogen,
Vol van licht;

Dat ik je kan kussen,
Heel, heel zacht;
Dat je mond zoo zonnig
Voor mij lacht;

Dat ik jou kan streelen
Door je haar,
Jou veel in kan fluist'ren,
Mooi en waar.

'k Wou zoo graag, dat jij het
Weten zou,
Hoe ontzettend veel ik
Van je hou;

Hoe ik van je droomde
Elken nacht,
Hoe ik alle dagen
Aan je dacht;

Wat ik vurig hoopte,
Dolgraag wou:
Dat ik eens mocht worden
Gansch van jou.
P.

Overzicht van de Week.

I.
Een ‘dief’.

Hedenmorgen werd bij de Wagenbrug 'n jongen overreden door den auto van Hotel Central. De jongen had gebakjes gestolen uit een winkel, en werd door de winkeljuffrouw achterna geloopen, waardoor hij, omkijkende, onder den auto kwam. De jongen kwam er met een beenkneuzing af.

(*Het Vaderland*.)

't Is ‘maar’ een gemengd-nieuws-berichtje dat ik hier voor U uitknip. En, nietwaar, als ge het zoo oppervlakkig leest, zult ge zeggen: Nu, die jongen is er nog genadig afgekomen. En het is een goede les voor hem geweest, want, hij *stal!*

Dat is volkomen wáár.

Maar.... denk er nu eens even over na, gij allen die, goed-gekleed, en met uw boodschaplijstje in de hand, flaneert door onze winkelstraten, en die, als ge straks daarvan moe zijt, binnentreedt in een der tallooze uitlokkende tea-rooms of confiserieën om, onder een kopje thee en een gebakje of een portie toast, aangenaam uit te rusten van uw prettig ‘winkelen’, denk er eens even over na *hoe eindeloos groot de verzoeking is* voor een nimmer iets lekkers krijgend haveloos kind daarbuiten, dat al die uitlokkende taarten en chocolade-letters en borstplaten, en wat niet al van dien aard, ziet uitgestald voor de ramen, ziet uitgestald achter hel verlichte winkelramen, in heerlijk verwarmde zalen - terwijl hij buiten staat daarnaar te gluren, in den regen, of in de kou, dun gekleed, hongerig, tien tegen een jaloersch van *Uw* kinderen - - hij, die zelf óók nog is een *kind!*

Lezers, dit woord *kind*, het houdt boekdeelen in, boekdeelen van misdeeldheid, van levensellende, van recht op Uw barmhartigheid, juist in *deze* dagen, dagen van *feestvreugde*, van ‘Vrede op aarde’ straks, van einde van een jaar waarin gij-zelf zoo véél bezit steeds, - - en die arme kinderen niets. En, wat ik U hierboven beschreef; het is geen beeld mijner fantasie. Gij kunt het dagelijks, uur aan uur, aldus aanschouwen, voor de winkelramen van Lensvelt-Nicola, voor die van Rademaker, voor die van elke confiserie, en elke tea-gelegenheid: die opeenhooping van havelooze kinderen, bleek en vermagerd, in lompen aangekleed, hunkerend naar binnen glurend, naar al dat voor hen onbereikbare lekkers.

O de dankbaarheid in *zulke* kinderoogen als je hen dan iets toestopt, een taartje, een koekje, een stukje chocolade! -

Dan, - - en ik huil niet gauw - dan schieten mijn oogen vol tranen als ik zóó'n dankbaarheidsblik ontvang, zoo'n blik, die werelden inhoudt van verwondering, blijdschap, teederheid - - en,..... *nimmer, nimmer*, onhebbelijk vragen om méér. -

Ik heb 't U wel eens verteld hoe ik eens bij eene mijner bloedverwanten, in het bezit van een mooien stadstuin, een haveloos gestichtskindje zag, dat van haar, mijne bloedverwante, een soort Bijbel-onderricht ontving. De les ging over Adam en Eva in 't Paradijs, en, op een gegeven oogenblik, vroeg mijne bloedverwante, vermoedend dat het voorstellingsvermogen der kleine niet heel ver ging:

‘Hoe stel je je het Paradijs eigenlijk voor, Mietje-lief? Weet je wat ik daarmee bedoel?’

De kleine kinderoogen gingen starend, zoekend; bewonderend naar het stadstuintje, en, met een soort overtuiging, sprak ze:

‘Zóó zal het Paradijs geweest zijn - denk ik.’

- - Zie, aan die aandoenlijk-naïeve kinder-voorstelling van ‘het paradijs’ denk ik stéédS, als ik in de St. Nicolaas- en Kerstdagen zulke havelooze stumpertjes nieuwsgierig zie blikken naar het tooverland dat zich voor hen daar vertoont, achter die allerlei wonderbare heerlijkheden ten toon spreidende spiegelruiten, heerlijkheden temidden waarvan ze zien eten en drinken (smullen, lekkerbekken moet het *hun* toelijken) een vroolijk-babbelend gezelschap van warm- en mooigekleede heeren en dames en... van kinderen; kinderen, let wel, zooals zij zelf het óók nog zijn, maar.... kinderen die nog niet behoeven te werken voor het dagelijksch brood, die niet, wat oneindig erger is, er voor worden uit bedelen gestuurd door dronken verliederlijkte ouders, o neen, gelukkige rijke kinderen, die worden verzorgd, gevoed, gekleed, geliefd, en gekoesterd, en die hier thans, terwijl hunne lotgenootjes buiten staan te hunkeren in de kou, zich te goed doen aan 't fijnste lekkers, aan de geurigste chocolade, of aan wat dan ook voor verlokkelijks van dien aard, waarvan een achterbuurtkindje niet eenmaal den naam zich droomt.

Vindt ge het dan zoo vreemd, vindt ge het integendeel niet heel, heel *vergefelijk*, als zoo'n toekijkende stumper heimelijk zijn vuil handje uitstrekt, en toegrijpt, en néémt ongevraagd. -

En daardoor wordt een ‘dief’!

Neen, denk nu niet dat ik hier diefstal wil gaan verdedigen. Ik begrijp heel goed dat die winkeljuffrouw niet anders kon en mocht doen dan dien jongen nazitten. Maar... ik zou zoo graag, zooveel mogelijk althans, *zulke* droeve diefstallen willen *voorkomen*, door te *geven*, te geven, juist in déze dagen, aan arme, havelooze, hunkerende kleinen om U heen!

Och, ge hebt er voor U-zelf zoo veel, zoo véél vreugde van, dat weet ik uit eigen ondervinding, gelijk ik 't reeds beschreef hierboven, gelijk ik 't nog deze week weer ondervond bij den aanblik van een ziek jongetje in een wagentje, dat geschoven werd door een ander bleek stumpertje, en wien ik een paar chocolaadjes gaf. Ik zag namelijk hoe een vriendelijk uitziende dame naar mij keek, hoe ze toen haar beurs uithaalde, en, verstolen, 't droef-aandoenlijke groepje wat toeduwde. En zie, toen was er in mijn hart een zoo groote, groote blijdschap! Toen dacht ik, hoe heerlijk is het toch dat er óók goede en medelijdende menschen zijn, menschen met een hart dat klopt in deze dagen voor anderen, voor *stumperds*.

Hòe ge 't geven wilt, dat moet ge tenslotte zelf weten, *als* ge maar geeft. Het is niet om te harrewarren over de eene methode tegenover de andere dat ik deze regels schrijf. Het is er mij alleen maar om te doen, dat ook de allerarmsten bereikt worden. En nu heb ik voor mij dit tegen het geven aan vereenigingen en aan schoolfeestjes, enz., dat daardoor dikwijls eene categorie van kinderen vier of vijf uitdeelingen en pretjes achter elkaar bijwoont, terwijl die anderen, die niet door zulke organisaties bereikt worden, niets krijgen. Onder mijne eigene bedeelden b.v. ken ik kinderen, die in deze feestdagen van de eene school dit, van de andere kerk dat feestje gaan bijwonen; en, het spreekt vanzelven, dat gun ik hen van harte. Maar, juist daarom doen mij. die straatzwervertjes zoo'n leed, die het immers toch niet helpen kunnen,

dat vader en moeder zich om geen school, geen dominee, om wat ook, van wien zulke feestjes uitgaan, bekommeren, maar, dronken en verliederlijkt, hun bestaan verlummelen. *Die* kinderen zijn uitgesloten van *alle* feestvreugde, niet door *eigen* schuld, maar door de wreedheid van hun vreugdeloos, zonloos bestaan. En daarom vraag ik 't U, vraag ik 't U met allen nadruk en met alle krach die in mij is: Gedenk hen, Gedenk de havelooze, hunkerende, verarmde straatkinderen, die welke uit sloppen en stegen opdagen om te *kijken* naar al het moois dat gij U. kunt *koopen*, gedenk hen, gij die bezit een thuis, bezit voedsel, bezit kleeding, bezit méér dan al die noodzakelijke dingen, bezit óók het overbodige, gedenk hen, en behoedt hen voor het worden tot dief. Zoo ooit dan geldt hier het woord: Voorkomen is beter dan genezen.

Een beetje liefde, een beetje vriendelijkheid, aldus gezaaid in zulk een naar wat levensblijheid dorstend kindergemoed, het kan het redden misschien voor den ondergang. In elk geval - dat weet ik uit eigen blijde ondervinding - het kan voor enkele oogenblikken een bleek, uitgeteerd, droevig gezichtje doen stralen en lachen van geluk en blijd-

schap.... om 't bezit van een klein stukje ekkers, gegeven met een woord van vriendschap en een blik van meegevoel.

Volg mijn raad, probeer het eens, gij zult niet alleen gelukkig maken, gij zult het ook *zelf* U gevoelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Afluisteren.

Afluisteren is zonder twijfel een groote ondeugd. Maar.... als men in een wachtkamer zit kan men er niet vóór, wanneer anderen zoo luid spreken dat men onwillekeurig wordt tot luisteraar. Zoo ging het dezer dagen eene mijner bekenden, die bij mevrouw Derwel, Anna Pauwlonastraat 19, moest gaan passen, en daar heel toevallig hóórde, hoe eene in de naastgelegen kamer vóór haar passende dame met grooten lof sprak van het door mevrouw Derwel voor haar gemaakte corset, van de geschiktheid ervan voor de tropen, enz. Zij scheen op het punt te zijn om weg te gaan, en gaf dus haar adres op in Indië: den naam van een onzer meestbekende arnbtenaarsvrouwen, uit de onmiddellijke omgeving van den Gouverneur-generaal.

Ik vertel dit feit, dat mijne bekende mij meedeelde, hier openlijk, omdat iedereen weet hoevéél prijs juist de Indische ‘uitgaande’ dames stellen op een goed-zittend en toch gemakkelijk corset, en omdat de hier bedoelde dame zóó nadrukkelijk hare tevredenheid uitsprak tot mevrouw Derwel, dat zij vermoedelijk juist dáárdoor, van louter enthousiasme, heel luid sprak, en aldus werd afgeluisterd door een derde - die in elk geval geen kwaad deed het mij over te vertellen, omdat het hier immers louter goeds gold, reden waarom ik het afgeluisterde oververtel op mijn beurt, - en volkomen voor de wáárheid ervan instaande.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
De achterlijkheid van Nederland.
I.

In Parijs is sinds 1824 (let wel sinds achttien honderd vier en twintig) het trekhondenstelsel *afgeschaft*.

- In geheel Engeland is sinds 1855 het trekhonden-gebruik *wettelijk* verboden.

In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika is het trekhonden-stelsel verboden.

In Nederland.... wordt het trekhondenstelsel *gehandhaafd*, en neemt het gebruik van de trekhonden *voortdurend* toe.

Schande, driewerf schande over een land dat zich, bij elke gelegenheid, te pas en te onpas, durft te goede doen op het woord van Koningin-Regentes Emma: ‘Laten we groot zijn in alles waarin een klein land groot kan zijn’, en dat zich ondertusschen niet schäámt *klein*, verachtelijk *klein* te handelen jegens het weerlooze dier.

Schande, driewerf schande, over een christelijk-ministerie, dat de geheele lange periode van zijn regeering liet voorbijgaan, zonder in dezen in te grijpen op een wijze zooals de Bijbel en het Christendom het *gebieden!*

Huichelaars zijn *zulke* would be-christenen!

- - Wat zullen de liberalen thans doen? Zullen zij-ook die schande laten rusten op Nederland, dat het nog steeds barbaarscher is dan Parijs, dan Engeland, dan Noord-Amerika, dan zoovele andere landen ook, waar men het dier *beschermt* inplaats van het af te beulen?

ANNA DE SAVORNIN LOKMAN.

II.

Gevolgen van het gebruik van trekhonden op sintelwegen.

Lezer, dit aandoenlijk plaatje spreekt voor zichzelf. En toch, neen, niet geheel en al. Want, wat men op dit plaatje niet kan zien, dat zijn de zweren, de wonden, - dikwijls etterend en onverzorgd, - waarmede zulk een ongelukkig dier, tengevolge van de hem opgelegde zware lasten, is gekweld. Vraag het maar eens aan de leden van den algemeenen Wielrijdersbond, welk een nadeeligen invloed het op hunne rijwielen heeft als zij zich moeten bewegen over sintelwegen. En, bedenk dan het verschil tusschen de gevoelige pooten

van een *levend* dier en een zorgvuldig *tegen* een slechten weg bestand-gemaakt-zijnden rijwielband, - die nochtans kapot gaat. - God, of 't noodlot, of de natuur, of hoe ge 't ook noemen wilt, heeft den hond *niet* gemaakt tot trekdier, overgeleverd aan ruwe hem afbeulende eigenaars! Want, dat is juist het vreeselijke, dat honden gansch en al zijn *overgeleverd*. Een paard is een kostbaar bezit voor zijn eigenaar, reden dus om het goed te onderhouden. Maar, voor den éénen trekhond duizend andere slachtoffers! Terecht wordt er zijdens de hondenvrienden op gewezen hoe oneindig veel goeds hier burgemeesters, politie-toezicht, enz. zouden kunnen uitrichten, indien er slechts meer *goede wil* bestond in dit opzicht. Echter, de wetten die er nog zijn, die worden *niet* uitgevoerd. Bekeurt b.v. een politie-agent een mishandelenden hondenbeul, dan, tien tegen een, maakt de ambtenaar van het kantongerecht hem, als het zaakje voorkomt, nog een standje tot dank, 'omdat hij zooveel drukte maakte van zoo'n kleinigheid.'

O God, o God, er gebeurt zooveel *verborgen* onrecht en leed en ellende. En daarom, zoo dikwijls, wanneer ik zulke goedgekleede, 'beschaáfde' ambtenaren, (van welken aard dan ook), zie rondwandelen langs 's Heeren straten, komt er een machtelooze woede in me op als ìk denk aan al het zwijgend geleden onrecht, dat zulke egoïsten zouden *kunnen* verhinderen - als ze maar in staat waren om aan iets anders te denken dan aan hun bitterglaasje en hun societeitsklets en hun dierbare gezondheid, - in een woord aan iets anders dan aan hun eigen *minne* ik. - -

Want heusch, menschen die van hun positie misbruik maken om die menschen of die dieren onbeschermd te laten tegen willekeur, van wien ze geen nadeel hebben te vreezen door de onmacht hunner ellendige omstandigheden, *zulke* menschen, tot de allerhoogsten in den lande toe, verdienen het, dat God, of 't noodlot, of wie dan ook, ze bezoekt met de uitgezochtste kwalen en de afzichtelijkste ziekten en de grootste tegenspoeden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
De eerlijkheid der Pers.

Voor eenigen tijd overleed te Parijs de bekende leek-beoefenaar der geneeskunde, de ex-Zouaaf Jacob. Deze man ontdekte in 1866 dat hij een soort hypnose uitoefende over anderen, waardoor hij dikwijls vermocht hen te genezen van kwalen. Reeds in 1911 gaf 'Het Toekomstig Leven' een zeer uitgebreide levensbeschrijving' van hem en zijn geneeskracht, terwijl bij zijn dood onlangs zelfs zóó geheel anti-godsdienstige bladen als Le Matin en Excelsior, een éérlijk verslag gaven van zijn loopbaan. Ten onzent echter durft de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 25 Oct. op de volgende wijze de waarheid samenflansen tot een verdichtsel van a-z:

'Een zeer eigenaardige Parjsche figuur is gestorven, n.l. de vijf-en-tachtigjarige "Jacob de Zoeaaf". De man kon weinig lezen en schrijven, hij was tamboer-majoor in een zoeaven-regiment geweest, waar hij de militaire artsen in verbazing gebracht had door een paar gevallen van genezing van verlamming, ingevolge van een door hem bedachte kuur. In Parijs zette hij zijn weliswaar ongeoorloofde, maar van hoogerhand oogluikend toegelaten praktijk voort, die hem veel geld in 't laadje

bracht. Zoeaaf Jacob geloofde stellig aan de genezende uitwerking van zijn kuren. Hij schreef erg ongevaarlijke middeltjes voor, maar controleerde heel streng of zijn patiënten zijn voorschriften nakwamen.'

Terecht teelcent 'Het Toekomstig Leven' hierbij aan in het no van 15 Nov. j.l.:

Het is toch **onwaar** *dat zijne genezingen hem veel geld in 't laadje brachten, want hij nam nooit geld aan.*

Het is toch **onwaar** *dat hij erg ongevaarlijke middeltjes voorschreef, want hij schreef nooit geneesmiddelen voor.*

Het is dus eveneens **onwaar** *dat hij zijn patiënten heel streng controleerde, of zij zijne voorschriften nakwamen.*

Wat moeten wij denken van de liberaliteit van een blad als de N.R.C. dat zulke **onware** *berichten zijn lezers voorlegt? Wat blijft er over van de zoo hoog geroemde onpartijdigheid van dit hoofdorgaan der liberalen? Is dit niet een illiberale handelwijze? Is dit niet partijdig en onwaar!*

Inderdaad, voor de zooveelste maal kan men hieruit weer zien, hoe *onbetrouwbaar* en *leugenachtig* de pers is, waar het geldt *onware* berichten opnemen, die in haren kraam te pas komen, zonder zich in het minst te storen aan de vraag of die berichten overeen komen met de werkelijkheid.

Alles wat 'Het Toekomstig Leven' in een zeer uitvoerig artikel meedeelt over den ex-Zoeaaf Jacob wordt *bevestigd* door liberale Fransche bladen.

Er zijn geen dommer menschen dan zij die alles gelooven wat in ‘hun’ lijfblad staat.

Ongelukkig echter vormt juist dat soort stommerikken de ‘compacte majorität’ - om met Ibsen te spreken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
God en de Politiek?
II.
(Ten behoeve van ‘Geertruida’.)

Het tweede ingezonden stuk van Geertruida was minder beknopt, maar, niettegenstaande dat, mocht ik tot mijn spijt daarin nog geen antwoord ontvangen op de quaesties’: 1°. ‘Heeft God met de politiek iets te maken’, en 2° waarom zij, onder bovenstaand opschrift, inplaats van dit te ontvouwen, zich nagenoeg uitsluitend bepaalt, de R.K. priesters op de in mijn vorig stukje besproken wijze, en hun leven en daden te beschrijven.

Ik hoop de antwoorden hierop nog eens te vernemen.

Toch was er m.i. iets minder onsympathieks in dan in haar eerste betoog: daarin toch waren geene slechte handelingen erg genoeg om door priesters te worden bedreven. Nu echter erkent zij dat de arme katholieken tenminste een brood per week ontvangen, en op haar opgeschroefde geldsommen ‘dat ik dan wel goedkoop getrouwd ben’ en ten aanzien van de 1e klasse Uitvaarten, of ik wel wist dat daar koffie en nog veel meer onder begrepen waren, enz. Op zulk een manier kan men oók retireeren.

Ook komt haar nog toevallig in de gedachten, waar blijft het geld der schaalcollecten langs de huizen? - Ook deze gelden raken den zak van den pastoor niet, zelfs niet de pastorie. Een kleine insinuatie moest er echter nog bij, n.l.: dat de geloovigen, wegens verplichtingen aan de kerk, (sic!) sommigen priesters wijn schenken, en dat zij dan, onder den invloed daarvan, in 't Hollandsch gezegd ‘Beschonken raken’, allerlei kletspraatjes verkoopgin. Deze en dergelijke uitingen ga ik echter voorbij. Een groote onjuistheid is 't ook, dat een ‘Paaschfooi’ zooals G. 't belieft te noemen, van *f* 10.- maar heel gewoon is; nu ik behoor niet tot de allerarmsten, doch kan wel verzekeren, dat nooit, noch door mij, noch door een mijner familieleden, ooit dit bedrag werd geschonken, ook niet de helft, meermalen echter - minder dan iets -.

Wat is 't toch een voorrecht ‘streng katholiek’ opgevoed te zijn, - 't had bijne ingeslagen -, dan zou men weten, dat alleen sommige Ordepriesters afstand doen van hunne bezittingen; en dat 't grootste gedeelte, de z.g. Wereldsheeren, 't hunne mogen behouden, en ook ‘fooien’ ten eigen bate mogen aannemen; toch geef ik G. gelijk, dat ook Orde-geestelijken ‘fooien’ aannemen, maar ik weet ook van zeer nabij, dat door hen bij huisbezoek menig leed door hunne aalmoezen gestild wordt.

In een zaak geeft G. mij volkomen gelijk: dat er in de kerken ook uitgaven zijn; zij noemt zelfs een heele serie, maar waarom repte zij dan in haar eerste betoog

daarvan niet? Zij zelf geeft hierop 't antwoord nl.: ‘ieder weldenkend mensch begrijpt dat’, zeer juist - weldenkend - maar niet iemand die haat aan den Godsdienst en hare bedienaren in zijn vaandel heeft geschreven, dezulken vergeten het pró allicht.

Wijders meen ik haar niet het recht te mogen toekennen te concludeeren, dat corpulente geestelijken dit geworden zijn door overvoeding. Ik ken magere menschen die zeer veel ‘verorberen’ en toch mager blijven, ook ken ik menschen, die, ondanks al hun diëet en andere middelen, in lichaamsgewicht steeds blijven toenemen.

Zoo zou ik voort kunnen gaan met nog meer beschouwingen van Mej. G. te weerleggen, ik meen echter, dat ik het erbij moet laten. Ik geef haar daardoor steeds reden tot zuchten en meer gelegenheid mij te beschuldigen, voor zoover zij een en ander niet geheel of gedeeltelijk terugneemt, dat ik hare zinnen verdraai, dat ik een fout en nog eens een fout bega, enz. Een spreekwoord komt m.i. hier duidelijk naar voren: ‘Onbekend maakt onbemind’. Schrijfster zegt wel ‘streng katholiek’ opgevoed te zijn, maar hoe is dat dan te rijmen, dat hare ouders reeds lang de eerbied voor de geestelijkheid hebben verloren, - door hunne leering toch kan men alleen de wetenschap erlangen, een kind ‘streng katholiek’ op te voeden, - en met haar verklaring, dat zij in hare jeugd tevergeefs aan God trachtte te geldoven? Men kan zoo voelen en tasten of G. bevoegd en ‘bekwaam’ is in deze quaestie te oordeelen.

Of ik met mijn geschrijf wil aantoonen, dat alle priesters werkelijk goede priesters zijn, en daarnaar leven? In 't geheel niet. Helaas zijn meerdere priesters hun eed ontrouw geworden en afgevallen, anderen zijn er weer, die niet naar den priestelijken staat leven, of daarnaar geleefd hebben; maar een ding wordt maar al te veel vergeten en wel, dat zij ook gewone menschen zijn gelijk ieder, en ook behebt met verkeerdheden, doch als men dit getal onwaardigen vergelijkt met het enorme aantal vroomlevende priesters, wat is hun aantal dan in verhouding tot het geheel? Mag men dan niet aannemen, dat de uitzondering den regel bevestigt? Of was Judas ook niet een van de twaalf?

Nog ben ik Mej. G. eenige antwoorden schuldig en wel: Iedereen die bidt is Christen, of zal dit bij voortdurend bidden worden; diegenen die steeds met God opstaan en met den duivel naar bed gaan, zullen, als zij met God blijven opstaan misschien eerlang ook met God naar bed gaan.

De A. Revol[a]: en Roomsch Kath beoogen beiden één doel: politiek en onderwijs dienstbaar te maken aan den Godsdienst. Waarom zouden zij bij gemeenschappelijk doel geen gemeenschappelijke actie kunnen voeren? Indien er onder deze partijen onderlinger haat bestaat, is deze tactiek misschien een middel om ook in andere zaken tot elkander te komen.

G. haalt meerdere feiten aan, waarvan wij de omstandigheden en van sommige ook de zegslieden niet kennen.

Is door die feiten door priesters of anderen te kort gekomen, dan zegt dit niets tegen het R.K. geloof, wijl dit zulks afkeurt en veroordeelt.

In al hunne omstandigheden gezien, komen over 't algemeen zeer vele feiten in een ander licht dan zonder die omstandigheden.

Zoo dwingen de meisjes op zusterscholen misschien door haar gedrag de haar opleidende zusters veelal tot meer boud en ernstig optreden dan de Eerw. Zusters zelve wel wenschen.

Wie twaalf prentjes heeft voor zeventien meisjes, moet een keus doen, en die kan minder tactisch uitvallen, 't kan ook zijn dat die zuster slechts aan die twaalf een geven wilde. Waarom? Ik weet het niet, doch dit bewijst niets tegen den R.K. Godsdienst.

De Kath. Godsdienst was en is de godsdienst van Hem die zij de groote Meester noemt. Waarom luistert zij dan niet naar Hem?

Dat een priester een kind de Absolutie weigert, enkel en alleen, omdat het op de Openb. School gaat - wat 't kind toch zelf niet helpen kan - komt mij vreemd voor, en ik neem dat zoo maar niet aan En dat *kon* G. ook niet zeker weten; maar al was het zoo, dan bewijst zulks nòg niets tegen den Godsdienst. Evenmin dat in Limburg en elders armoede geleden wordt: en al werd nu enkel maar één roggebrood verstrekt, dan bewijst dit ook niets tegen den Godsdienst of zijne bedienaren.

Afkeuren, veroordeelen en zelfs verafschuwen van de zaak is niet gelijk aan haten van personen.

Dat G. moeite heeft gehad aan God te gelooven, vind ik even duister, als hoe zij 't klaar moet krijgen *niet* aan God te gelooven. En nu de onverantwoordelijke beschuldiging van G. tegen de priesters, die volgens de rhetorische vraag in geen enkel opzicht zouden leven naar Jesus' Geest.

De mogelijkheid om dat maar zoo te bewijzen, ligt eindeloos ver van G. af. Daarom heeft zij door die beschuldigingen een smaad op zichzelve geworpen, die al de bevindingen, welke zij zal neerschrijven, niet zal kunnen wegnemen. Ja daardoor verbeurt zij ook het vertrouwen en de oprechte eerlijkheid harer verhaalde bevindingen.

I.L.P. HEIJTVELDT.

II.
De Vredes- of de Ruzie-Apostel?

Mijnheer Muller.

Laat ik nu uw artikel eerst op den voet volgen.

U schrijft, dat ik wel dacht, dat u zich niet uit het veld liet slaan door mijn vele nietszeggende woorden. Ik zou zoo zeggen, dat mijn woorden voor u anders nogal wat beteekend hebben. Meer dan de uwe voor mij. Ik zond de Redactrice mijn vorig stuk, om haar te doen zien, hoe u en wat u schrijft, maar ik schreef er bij, dat ik natuurlijk de plaatsing aan haar overliet. Ik had het heusch niet erg gevonden, als zij uw artikel de plaatsruimte van het weerleggen niet had waard gevonden. Ik heb, mij geen oogenblik voorgesteld u uit het veld te slaan. U is niet uit het veld te slaan: U

staat er niet in. U vliegt er overheen. U is geheel afgedwaald. Voor u is het een gewichtige quaestie of er niet bij had moeten staan dat de Synagoge 2 ingangen heeft. En u ziet de hoofdzaak over het hoofd. Die is: De Joden werden en worden achteruitgesteld: Hun kerken moesten, evenals die der Christelijk gereformeerden, in achterbuurten geplaatst worden. Buiten Amsterdam staan meer Synagogen dan er binnen en die hebben geen kostershuisjes er om. Dat zijn alle monumenten der onverdraagzaamheid tegenover de Joden. U weet dat, of u weet dat niet. In het eerste geval behoort u geen poging te doen om in overeenstemming met de Joodsche Pers wit zwart te noemen en in het laatste geval voegt het u te zwijgen. Maar u zwijgt alleen als ik geen naam noem. Ziet u mij nu ook, al voor kinderachtig aan? Meent u heusch, dat u eenig motief voor het gebruik van een pseudoniem heeft ontnomen of weerlegd. En dan die kinderachtigheid van uw naam is Mij naar alle waarschijnlijkheid bekend. Zult u uw toevlucht nemen tot uw Amsterdamsch Geel krantje.? Daar gaan meer fatsoenlijke menschen over den klink. Toch vrees ik dat u mistast.... Ik bemerk dat aan uw regel: zoo echt socialistisch gezegd. Ik wist niet dat dit socialistisch was, ik behoor niet tot die politieke partij. Maar het doet mij genoegen voor het goede taalgevoel der woordvoerders dier partij. U kunt uw rede gerust zenden. Een studie over de Joden en hun omstandigheden heeft alleen voor mij waarde, als zij is van de hand van den Archivaris van Zuiden, omdat het mij bekend is, dat en waarom hij de misstanden weglaat. Ik kom even nog terug op uw eersten zin: Commentaar is overbodig bij zulk redeneeren. Dat zijn nu woorden die men gebruikt als men niets argumenteeren kan. Zoo'n stopzin kunt u ieder oogenblik neerschrijven. U is bescheiden genoeg, om u zelf verder een pluim van eerlijkheid en netheid op de muts te zetten Laat een ander u bewierooken maar doet dat zelf niet. Eigen roem....?

Hoe komt u eraan te meenen dat u bewijst, dat ik iets schrijf wat onjuist is. Dat verbeeldt u zich maar; U heeft maar raak geschreven. Nu zit juist de moeielijkheid hierin, dat u zoo veel gemis aan wiskunstig gevoel verraadt, dat u niet beseft, niets weerlegd te hebben niet alleen, maar ook niet voelt nog nieuwe bewijzen voor mijn uitspraken geleverd te hebben.

(sluiting en venten) En juist daarom liet ik de redactrice vrij in haar beslissing, omdat u niet polemiseeren kunt.

Tenslotte scheidt men er uit, hoezeer ik u gaarne wat leeren wil. Mr. De Pinto wordt uitgemaakt, zegt u.

Onder de zaken, die onze Redactrice bespreekt, behoort het signaleeren van het gehuichel dergenen, die coqueteeren met politiek, godsdienst en de Vredes-idee en wier daden lijnrecht in strijd zijn met hun woorden.

Ik heb ook zoo'n geval meegedeeld.

Mr. De Pinto, de man, die zich naar voren dringt bij de vredesbeweging (niemand heeft hem dit gevraagd), zaait verdeeldheid onder de Joden door zijn Bond Tischbie.

Als u dat niet weet, dan mist u het recht om hierover mee te spreken; houd dan uw mond er buiten.

De Bond Tischbie sluit Joden buiten de zedelijke Gemeenschap der Joden, scheidt zionisten (Bokken) van niet-zionisten (schapen) door een bepaling in de statuten, en sluit de eersten van het lidmaatschap uit. Dat is verdeeldheid zaaien.

Hoe rijmt zich dat met den schijn van vredesapostel.

Deze onkunde getuigt van heerlijke naïveteit, maar ontneemt u het recht op hoogen toon te beweren, dat het niet zoo is, zonder dat daartegenover een bewijs gegeven wordt. Waarschijnlijk gevoelt u geen behoefte aan bewijs? Vanwege uw Hoogstaandheid wellicht?

Niet ik ben laag, omdat ik mijn naam niet teeken, maar uw geloovigen die zoo corrupt zijn, dat zij de waarheid niet willen hooren, (zoodat men een pseudoniem gebruiken moet,) zonder zich op lage manier te wreken. En iemand, die Muller of Jansen heet, mag dat niet zeggen, omdat hij gerust teekenen kan. Zoo'n onderteekening zegt niets.

Zelfs al is zij juist. Dat is eenmaal zoo.

En nu de plaats van de synagoge. Die is behandeld. De uitgang aan het straatje is de oudste. Daarbij is niets door mij verdraaid en er is niets oneerlijks in. Daar is gemis aan kennis van uw zijde bij in het spel. Ik heb mij nergens afgemaakt, als ik schrijf in andere woorden, dat iedere uitspraak of stelling uitzonderingen toelaat.

Daarvoor zijn het algemeene uitspraken. Ook hiermee schijnt u onbekend te zijn. Blijf dan uit de kou.

U verbeeldt zich netjes en fatsoenlijk te zijn. Weet u op welke wijze? Op de wijze van den Amsterdamschen jongen, wiens moeder ruzie had met een buurvrouw en die riep: Moeder, zeg gauw, dat zij.... dit of dat is, voor dat zij het tegen u roept.

U is niet netjes als u zonder bewijs zegt, dat ik uw artikelen verdraai. Zoo'n insinuatie komt niet te pas. Dat is de Lelie plaatsen op het peil van Uwe Gele Joodsche Pers.

Nu de dank aan Oranje. Over den dank van Oranje, zwijgt ge, dus wel uit het veld geslagen toen gij even grond hadt. Als de scheepvaart op de Maas tijdens het regentschap van H.M. de Koningin-Moeder is toegenomen, dan is dat toch ondanks haar geschied, dan kan men er haar toch geen dank voor zeggen. Zoo kan men Oranje geen dank zeggen voor de rechten, die de Joden zich hebben weten te veroveren voor veel geld. Oranje had geen rechten te vergeven. Draaf daarop nu eens niet door, om tenslotte niet wijzer geworden te zijn. Oranje persoonlijk nam geen aandeel in het verleenen van rechten. Of denkt u dat de Koningin het Algemeen Kiesrecht geeft? Dat moet veroverd worden. Vrouwenkiesrecht komt eerst na inzicht, door propaganda, maar niet van de Koningin Als de vrouwen dat recht krijgen zijn ze geen dank verschuldigd aan H.M. En nu laat ik de quaestie of de Joden in Nederland beter behandeld worden dan daarbuiten nog rusten, ofschoon ik feiten noem, waarom ik dat ontken. Het voornaamste is: Dan zouden de Nederlandsche Joden niet zoo arm wezen. Zelfs de religieuse Jood moet altijd op den bres staan. Moest niet opgetreden worden tegen de winkelsluiting, het ventverbod? Was aan de soldaten de ritueele voeding niet onthouden?

Waarom niet in het Vaderland geplaatst? Ik weet niet of die Redactie zoo onafhankelijk is als onze Redactrice, of zij zoo hoog staat, tegenspraak tegen huichelarij op te nemen? Onze Redactrice ervaart zulke rare dingen van beroepsjournalisten. Zeker weet ik dat uw Gele Joodsche Pers, daarvoor niet hoog genoeg staat. Of is u op dat punt ook nog groen? Uw rede zal mij verrassen, als er dan maar instaat, hoe de Joden zich onledig hebben gehouden met geld snoeien, hoe zij daarvoor gegeeseld en gebrandmerkt zijn geworden, kortom: als maar goed uitkomt tot welke praktijken hun oeconomische omstandigheden geleid hebben. Wanneer hier geen anti-semietische uitspattingen voorvallen, dan is het omdat de Joden in Nederland niets beteekenen. Zoodra de Jood wat wordt, groeit de Jodenhaat als begeleidend verschijnsel.

En nu wat dan nog? Waarschijnlijk is u zich het typisch Joodsche van deze manier van vragen niet bewust en nog waarschijnlijker weet u zelf niet, dat zij een onuitgesproken oordeel is, waarmee u mijn uitspraak bevestigt. Als u dat niet weet, gaat u daarover maar eens zitten piekeren. Het gebed, voor Oranje. Ik zou u ook kunnen verrassen.... met een gebedenboek, waarin datzelfde gebed voorkomt met naamswijziging voor den Czaar aller Russen, voor Keizer Frans Jozef, voor den President der Fransche Republiek. Het zou ietwat gewijzigd worden als er geen Oranje bestond. Het is een formulier dat door den daarvoor betaalden geestelijke plichtmatig moet opgezegd worden al was de man anti-Royalist.

Voelt u nu wel, dat dit plichtmatig opdreunen van dat gebed niets bewijst omtrent de liefde voor Oranje.

Misschien meent U tegen alle reden in, dat u toch gelijk heeft, en dat u een bewijs heeft aangevoerd voor de liefde der Joden voor Oranje. In dat geval, ik herhaal het, is u niet voor redeneering vatbaar en spijt het mij u geantwoord te hebben. Alleen heeft het dit nut gehad, dat ik voortaan weet wanneer ik iemand maar moet laten praten.

Als bewijs voor gemis aan Liefde voor Oranje, (ik ben geen socialist) wijs ik u er op, dat Amsterdam 3 voor zoover het de Joden betreft Rood is.

Henri Polak, Loopuit, Mendels, Gulden, Kleerekoper, E. Polak, Rodriges, zijn socialistische voormannen. En in den Haag en Rotterdam is het net zoo. Trouwens in het buitenland idem. De sociaal-democratie wordt gedragen door Joodsche koppen.

U moet de liefde voor Oranje niet afmeten naar het gevlag en andere uiterlijkheden, waarin men ter wille van het brood niet kan achterblijven. Hetzelfde volk, dat zingt ‘leve Willemien,’ loopt over een maand zijn sloffen uit, om op den socialist te stemmen.

Ik kom nu tot het résumé, dat ik terecht

gewezen heb op het verbreiden van een fabel, door iemand waarbij ik geen gemis aan kennis mag veronderstellen. Dat hij zich daarbij opwerpt als voorman der Joden, wat hij niet is, dat hij dat eveneens doet als kampioen voor den Vrede, wat hij ook niet is, en dat aan deze onwaarachtigheid een eind dient te komen in het belang der moraliteit, die wij allen hebben te dienen.

VL.

III.
Strijen, 27 Nov. 1913.

Geachte Redactie.

Zoudt U mij nog willen toestaan 't volgende mee te deelen, dat vermeld werd door den schrijver van Haagsch Leven in de Leeuwarder courant over de vlugge werkwijze van den Oud-Minister Talma?

Een van zijn hoofdambtenaren was des ochtends van 's ministers kabinet bescheid gegeven, om de noodige gegevens te verschaffen, welke de minister dien dag in de Kamer dacht noodig te hebben. Toen hij echter verscheen, verklaarde minister Talma geen tijd tot bespreking te hebben, daar hij geheel door een andere kwestie in beslag werd genomen. Maar mijnheer moest blijven en laten hooren wat hij te vertellen had. Wat ook al niet zoo'n heel klein beetje was, en waarmee heel wat cijfers gemoeid waren. Terwijl nu de minister bezig bleef met voorstudie, liet ook onze hoofdambtenaar zich niet onbetuigd om te toonen, dat hij voor zijn minister heel wat materiaal had weten bijeen te brengen. Totdat het tijd werd om naar de Kamer te gaan. Begrijpelijk dat onze hoofdambtenaar nieuwsgierig was om te hooren hoe zijn chef 't zou klaar spelen. Tot zijn niet geringe verbazing moest hij ervaren dat er geen cijfertje aan het betoog ontbrak en den minister blijkbaar niet de minste bijzonderheid, welke voor zijn betoog waarde kon hebben, was ontgaan. Hij, die mij dit merkwaardige staaltje van opnemingsvermogen wist te vertellen, verzekerde mij, dat het alleen met zulk een gave mogelijk is om te werken gelijk minister Talma doet. Daar behoort meer toe dan een normaal arbeidsvermogen.

In den parlementairen strijd moge 't al eens fel toegaan, toch weet ik, *dat ook zijn tegenstanders bij alle verschil van meening talent en energie van onzen arbeidsminister erkennen*. Geen jurist zijnde, maar handig debater en toegerust met degelijke kennis en veel ervaring, weet hij bij de verdediging van de zaak, waarvoor hij staat, vaak een scherpzinnigheid te ontwikkelen, welke hem als een eerste kracht in het zittend Kabinet stempelt. Men weet hoe de afgevaardigde Talma, nauwelijks op 't Binnenhof aangekomen, destijds de Kamer met zijn welsprekendheid als 't ware wist te overrompelen. Dat geluid was zoo hier in lange niet vernomen en men gevoelde het als bij intuïtie, dat de toekomst aan dezen jongen afgevaardigde met dat jonge gladgeschoren gelaat nog wel gewichtiger rol zou toebedeelen. Die donkere, van gezonden levenslust stralende oogen keken zoo opgewekt de wereld in! En de Kamer begroette in hem een jong talent en redenaar van schitterende gaven.

Sinds die joyeuse entrée in ons Lagerhuis moge zich veel gewijzigd hebben en minister Talma menige ontnuchterende ervaring niet zijn bespaard gebleven, in nog

ruimere mate heeft de Kamer hem kunnen leeren kennen *als een werker van een groot talent*.

In de verwachting, dat UEd. dit schrijven, dat m.i. eene verklaring bevat van de bewondering, die zij, die Talma hoorden spreken en en iets van zijn werkkracht afweten, hem toedragen, nog wel in uw Tijdschrift zult willen opnemen, verblijf ik hoogachtend

Van UEd. de dw. dr.*)

J.B. NAAKTGEBOREN.

Ter bespreking toegezonden.

Ik behoud mij voor op al deze boeken nader terug te komen indien de plaatsruimte het toelaat.

Gaarne vestig ik de aandacht op de zeer practische uitgave van de firma Martinus Nijhoff, den Haag, getiteld: **'Nijhoffs Index'**, welke maandelijks verschijnt, en den inhoud opgeeft van verscheidene tijdschriften en couranten, alsmede een alphabetisch register op de in de vorige maand verschenen beoordeelingen van Nederlandsche werken. - Dat deze nuttige uitgave zich in de vier jaren tijds waarin zij bestaat een eerste plaats heeft veroverd, wordt bewezen door het feit dat in den aanvang 30 en thans reeds 46 Nederl. periodieken worden aangekondigd. Voor hen, die zich aldus met een enkelen blik op de hoogte willen stellen van wat er uitkomt in ons land, is dit een handige Index. Prijs *f* 2.00 per jaar.

Bij de muziekhandelaren C. Alsbach en Cie te Amsterdam verscheen een zeer smaakvolle uitgave van een serie liederen van **Hendrika van Tussenbroek: Op lichte Vleugelen.** Het uiterlijk voorkomen dezer uitgave is welverzorgd en vriendelijk-aandoend.

Verzen door **J. van Rees - van Nauta Lemke,** tweede bundel, uitgever C.A.J. van Dishoeck, te Bussum.

Toen ik het vorig jaar den eersten bundel verzen van onze medewerkster, mevrouw van Rees, aankondigde in de Lelie, werd mij van velerlei zijden sympathie betoond met mijn artikel over haar werk. En de verschijning thans, een jaar later, van een tweeden bundel bewijst voldoende, hoe het grootere publiek mijne meening deelt, en gaarne leest de gevoelige, uit de ziel gewelde verzen van

*) Noot red..
Teneinde den inzender mijne onpartijdigheid te bewijzen plaats ik zijne ged., niettegenstaande *niemand* den heer *Talma* aanviel, en alleen de Standaard-uitdrukking *over* hem is gelaakt. Overigens vind ik-voor-mij zulke couranten-causerietjes, over wien ook, niet erg betrouwbaar.

deze dichteres. Ook zij, die hare godsdienstige richting niet deelen, of niet staan op het punt van zeker-weten-van-het-onzienlijke, dat zij, benijdbaar, inneemt, moeten toch, dunkt mij, zich aangetrokken voelen tot deze innerlijk-zoo-harmonisch-gestemde natuur, zooals zij zich telkens opnieuw uit in weemoedigklinkende maar nochtans steeds van een blijde geloofszekerheid getuigende zangen.

De Liefde Sticht is een ouderwetsch-uitziend almanakje, uitgegeven bij Van Holkema en Warendorf, Amsterdam, dat, juist dóór dit typisch-onveranderd-ouderwetsche, 't bewijs levert van nog altijd voor sommigen welkom te zijn.

Bij A.W. Bruna en Zn., Utrecht verscheen in een zeer smaakvol prachtbandje een vertaling van **Ethel Turner's: De vier kinderen Lomax**. De verteltoon is opgewekt en prettig, en het verhaal, geschreven voor jonge meisjes, doet niet al te kinderachtig aan, zooals met vele dergelijke boeken wel het geval is.

Levenswond, door **Cora Westland,** uitgever A.W. Sijthoff, Leiden. Niet als roman moet men dit boek beschouwen, maar als eene poging om in dezelfde richting werkzaam te zijn, waarin mevrouw Schoemaker - Frentzen zich beweegt met hare brochure: 'Mogen wij zwijgen', welke ik onlangs in dit blad besprak. Op den omslag heeft de uitgever een van die de aandacht trekkende papieren aangebracht, die met groote letters aankondigen, dat het hier geldt iets bijzonders: 'Deze boeiende roman, geschreven door een jonge vrouw, heeft als tendenz het moderne vraagstuk: Het geneeskundig onderzoek vóór het Huwelijk'. 'Groote belangstelling wordt van dezen roman verwacht'.

- Weet men nu nog hierbij, dat de achterste pagina van het boek bevat een opgave der leden van het 'comité ter bevordering van Geneeskundig Onderzoek vóór het Huwelijk', dat de roman door de schrijfster is opgedragen aan Brieux, den auteur van les Avariès, en dat zij-zelve in een voorwoord accentueert hare bedoeling van mede te willen werken in den door mevrouw Schoemaker aangebonden strijd, dan kan uit een en ander reeds iedereen vóóraf nagaan, hoe het zal afloopen in den roman; - iets wat m.i. altijd schâádt aan de goede bedoelingen waarmede hij in zoo'n geval als dit is geschreven. Cora Westland beschikt over een vluggen, lossen toon van vertellen, waardoor haar werk onderhoudend is om te lezen, maar ik geloof, eerlijk gezegd, niet dat men op *die* wijze een dergelijk ernstig vraagstuk een stap verder tot oplossing brengt.

Van Styn Streuvels is verschenen bij den uitgever L.J. Veen, Amsterdam, een boekje over Vlaanderen, getiteld: **De landsche woning in Vlaanderen**. Het ziet er, met fraaien druk, en aantrekkelijke afbeeldingen, zeer vriendelijk uit, en het ademt in zijne beschrijvingen diezelfde weldadig-eenvoudige, van het verfijnd-gemeene van stads-leven nog onwetende atmospheer, waarvan óók de Vlaamsche romans van Styn Streuvels zóó doortrokken zijn dat ge, ze lezend, als het ware ademt de gezonde landlucht.

Sonnetten en Verzen in Terzinen geschreven door **Henriëtte Roland Holst - van der Schalk,** (2de druk) bij Brusse, Rotterdam. Ik houd niet van den gezochten vorm van het werk van Henriëtte Holst, al erken ik gaarne in haar arbeid het waarachtig talent. Maar wèl houd ik van den inhoud, van de gedachten harer sonnetten. Er zit daarin iets in, iets dat je houvast geeft, en dat getuigt van leven-begrijpen en van leven-onder-de-oogen-willen-zien. De uitgave is zeer smaakvol.

De trekvogels door **Anna Hubert van Beusekom,** bij Valckhoff en Cie, Amersfoort, is een dier talrijke ‘jonge dames’-boeken, welke nog steeds telken jare tegen St. Nicolaas verschijnen, niettegenstaande er geen ‘jonge meisjes’ meer zijn welke ‘jonge meisjes’- lectuur gelieven te lezen. Intusschen, 't feitzelf dat zulke boeken steeds nog hun weg vinden, bewijst wel hoe zij nog altijd gevraagd en gekocht worden; - misschien wel *niet* door de blasé-jonge-meisjes voor wie zij eigenlijk bestemd waren, maar door oudere menschen, die van 't romanlezen, en van alhet ‘nuttige’ heden ten dage overgenoeg hebben, en voor hunne uitspanning zoeken naar iets onopgesmukts en eenvoudigs. Nu, voor dezulken, of ze dan nog jong zijn of reeds ouder doet er niet toe, lijkt mij ‘De trekvogels’ een heel aardig-geschreven verhaal, vol afwisseling, en met een niet-treurig slot.

Een ridder uit den Spaanschen tijd, door **Marie Bowen,** uit het Engelsch vertaald, door **M. Freeswijk - de Bas,** uitgegeven bij Scheltens en Giltay, Amsterdam, is geheel en al een verhaal in denzelfden trant als het overige werk dezer bekende Engelsche schrijfster. Het is een lijvig boek dat véél te lezen geeft.

Wat Noortje beleefde door **Felice Jehu**, met illustraties van Raemaekers, uitgave van A.W. Bruna & Zn., te Utrecht. Hier hebben

we te doen met het backfisch-genre; voor dezulken is dit keurig-gedrukt en welverzorgd uitgegeven boek stellig een prettig cadeau, waarmede zij zich den tijd aangenaam zullen slijten, en waaruit ze ook wel iets goeds kunnen leeren tusschen de regels dóór.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over kleeding en nog wat.

Eene mijner 'trouwe abonnées', - zooals zij zich teekent, - maakt tot mij de opmerking dat, door de voortdurende verandering in de hedendaagsche modes, het bijna ondoenlijk wordt zich up to date te kleeden, tenzij men over eene zeer ruime beurs beschikt en daardoor maar dadelijk van allerlei nieuws kan aanschaffen. *'Freule', - aldus haar verwijt - 'U schimpt nogal eens een beetje op de ouderwetsigheden, waaraan wij Hollandsche dames ons schuldig maken. Maar, ik vraag U in gemoede, wáár moeten wij het geld vandaan halen om vandaag dit en morgen dat te koopen, alles even duur, nu een nauwen rok, dan een tailleur met dezen revers, en morgen met een zus of zoo weer wat anders. Enz. Enz.'*

Zeker, mijne 'trouwe abonnée' heeft in zekeren zin met deze opmerking gelijk. Maar, laat ik haar nu eens wijzen op iets waaraan zij misschien nog nooit heeft gedacht, namelijk op het zeer goed kunnen laten moderniseeren harer kleeding. O, ik bedoel niet datgene wat men zelf 'aan huis' verandert, eigenhandig, of met een huisnaaister. Neen, ik denk aan het ouderwetsch-worden van b.v. een tailleur, of aan het zoo dikwijls voorkomende slecht-zitten van een pak dat oorspronkelijk, b.v. over een vorig. corset, wèl paste, of dat uit zijn model is geraakt, enz. Zeker, ik weet wel dat het niet altijd gemakkelijk is zulk een witte raaf, die déze kunst verstaat, op te sporen.

Maar hier in den Haag althans weet ik een firma die in dit opzicht zeer zeker is aan te bevelen, namelijk: Maison Probatum, Zeestraat 44. Onmodern-geworden kleedingstukken, of die slecht zitten, worden door deze firma geheel en al naar den eisch veranderd, met vooraf prijsbepaling, en teméér kan men er staat op maken in alles goed en naar den laatsten smaak te zullen worden geraden, omdat deze firma óók uitstekende nieuwe costuums (tailleur-genre) vervaardigt; (ik weet hier ter stede verscheidene dames die er laten maken en veranderen, en óók zijn er die uit de provincie daartoe overkomen). Reeds vanaf *f* 55.- levert de firma nieuwe costumes op maat in Fransche en Engelsche stoffen, en zij garandeert voor uitstekende afwerking en dito pasvorm. Het doet mij genoegen dat mijne 'trouwe abonnée', door haar verwijt tot mij te richten, mij gelegenheid geeft op deze bijzondere zijde van het vraagstuk vrouwen-toilet óók eens de aandacht te kunnen vestigen. Het komt namelijk niet véél voor dat een bekende solide firma, die óók nieuwe keurige costumes maakt, nochtans bereid is die, welke niet bij haar werden gekocht, te veranderen en te moderniseeren, en het is toch juist een feit dat in dit laatste opzicht eene kleine wijziging, een nieuwe kraag b.v., of een paar andere revers, of een nieuwerwetscher mouw zoo ontzettend veel kunnen bijdragen tot een geheel gemoderniseerd voorkomen van het tot hiertoe ouderwetsch-aandoend costuum. Daardoor spaart men zich dikwijls heel wat geld uit, en ziet er tenslotte toch nog gedistingueerder uit dan menigeen die maar links en rechts koopt zonder eigen oordeel des onderscheids.

Waar mijne ‘trouwe abonnée’ geen Haagsche is, kan ik haar aanraden eens hierheen te komen, zij zal dan zien dat ik haar een vertrouwd adres noemde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, ten einde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand*

te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Viola. - Het spijt mij heel erg dat ik U moet teleurstellen, maar ik vind den vorm van Uw gedichtje nog te onvolkomen; de maat laat hier en daar zoo veel te wenschen over; soms zijn er heel goede regels in, maar gij werkt te veel met hart en smart, en Uw slot is zoo mat. - Dank voor Uw vriendelijk briefje, en vooral voor Uw dierenliefde, die daarin zoo heerlijk getuigt. Zulk een geestverwantschap is mij altijd zoo lief. Ook voor Uw vriendelijke woorden over de Lelie, en over mijn hondenjongens, dank ik U zeer.

Solus. - Dank hartelijk voor Uw laatste brieven, begeleidend Uw inzendingen. Van kwalijk-nemen is nooit sprake bij mij; gij hebt evenveel recht Uw opinie te zeggen als ik of wie ook dat recht hebben in de Lelie. Dit korte antwoord houdt dus enkel verband met het boven de corr. staand bericht. Hartelijk gegroet.

- **Anna, te Hilversum.** - Gij zult dit ps. wel herkennen. Ik zal het nog van U liggende zoo spoedig doenlijk plaatsen; dan kunt gij weer inzenden. Hartelijk gegroet.

Stania. - Zeker, ik heb Uw vorigen brief, met geheel de daarin voor U zoo vervelende geschiedenis die gij beschrijft, nog volkomen in mijn geheugen. En ik heb hem opgezocht zoodra ik Uw tweeden brief ontving, om eveneens hem te beantwoorden, en meteen de door U bijgevoegde particuliere corr. terug te zenden. Gij moet die reeds ontvangen hebben. Ja, het is duidelijk dat men U toen in-leelijk heeft behandeld, en ik kan mij best begrijpen dat gij het U zéér hebt aangetrokken. Men kan daaruit weer zien, voor de zooveelste maal, hoe weinig éérlijk er wordt gehandeld in zake 'critiek', 'kunst', enz. - Ik heb óók de couranten-uitknipsels weer teruggezonden, omdat ik niet weet of gij die óók terugwenschtet. - Wat nu Uw novelle aangaat, die gij mij nu toezendt, ik wil haar heel gaarne als feuilleton aannemen; zij zou voor de Lelie-zelve te lang zijn. Er is heel veel goeds in den vorm, en in den verhaaltrant, maar hier en daar zijt gij conventioneel in Uw uitdrukkingen, en is Uw stijl te stijf. De inhoud, de gedachte, vind ik mooi en juist gevoeld. Dank voor Uw mooie woorden over: 'Ik zeg de Waarheid'. - Ik vind het heerlijk dat Uw man met dat bewuste artikel van mij zoo is ingenomen. Juist van een man doet mij dat zoo goed. En ook gansch zijn opinie over de Lelie is voor mij een bewijs dat hij mij navoelt - en gij-ook. Hoe ik dat vréése lijke van Uw poes vind, kan ik U niet uitdrukken! Tot iets zóó *wreeds* is alleen een *mensch* in staat, géén dier, welk ook ter wereld! In Uw eersten brief hebt gij mij beloofd een photo van Uw huis, U-zelve, enz. Ik kreeg echter tot hiertoe niets. Vergeef dit korte antwoord. Des te eerder ben ik weder in staat omgaand te antwoorden. Ik ben nu aan het mij er doorheen werken der vroegere correspondenties aangevangen.

T.Th. den Haag - Gij hebt mij indertijd een zoo sympathieken brief geschreven naar aanleiding van mijn woorden over de brochure van Neeltje Lokerse. Gij hebt in dien brief zoo spontaan en warm Uw sympathie betuigd, en ik bied U daarom

mijne excuses aan, dat ik U eerst nu daarvoor dank, en hoop van harte dat gij zoo vriendelijk zult willen zijn eens opnieuw van U te laten hooren.

Z.R. - Uw brief is helaas reeds een heel tijdje geleden verzonden, en gij staat zoo zeer temidden van een zich inwendig steeds veranderend gemoedsleven, dat ik vrees hoe mijn antwoord thans niet meer van toepassing zou zijn op Uw tegenwoordigen gedachtengang, die wellicht eene geheel andere is dan die waarin gij Uw brief schreeft. Daarenboven ben ik ook altijd bijzonder bang om U te verraden. Hetgeen gij mij vertelt van die dierenmishandeling is zóó afschuwelijk, dat ik het bijna niet heb kunnen lezen. Ik ook heb het nooit gehoord, en ik kan mij ook niet begrijpen dat het werkelijk noodig zou zijn; ik houd het voor eene wreedheid van die bepaalde knechts. - Uw gedichtjes zijn nog in drukproef. Hartelijk gegroet.

H.B. - Ik heb die beide artikelen nu maar vernietigd, daar beide alle actualiteit hadden verloren. Indien gij iets nieuws zendt, dan zal ik trachten het terstond te plaatsen. - Wat gij bedoelt, inzake een raak door mij aan een oom of een neef gegeven antwoord (over zich met mijn zaken bemoeien) kan ik mij niet herinneren. Gij schrijft dat het een zoo ráák antwoord was, en dat gij het dáárom zoo heel gaarne zoudt willen terugvinden in de Lelie, om het aan iemand te kunnen laten lezen. Misschien kan een of ander U helpen hierin? Ik voor mij weet absoluut niet wèlk antwoord gij bedoelt. - Gij vraagt mij of ik altijd zoo tevreden ben geweest met het leven, als ik nu ben? Neen, ik vind Uw vraag dienaangaande niet onbescheiden, en wil haar daarom gaarne eerlijk, en ten nutte van anderen beantwoorden. Toen ik veel jonger was had ik natuurlijk, evenals ieder jong meisje, mijne illusiën en verwachtingen, die anders zijn gekomen dan ik toen dacht, temeér daar ik ze zéér hóóg stelde. Nu echter heb ik veel geléérd door het leven, óók geleerd dat wij niet moeten zien op wat wij zelf missen, maar wel op wat wij vóórhebben boven anderen. Om tot zulk eene kalmere levensbeschouwing te geraken moet men eerst veel hebben *ge*leefd en *be*leefd. Heel-jonge menschen leven vanzelven steeds in de toekomst, niet, zooals ik nu, in het heden. Maar bovendien is er nog iets dat ik hier met dank wil erkennen. Ik heb een zeer groote en rijke vervulling in mijn leven in de meest ideale vriendschap- en liefdeverhouding die er tusschen twee vrouwen denkbaar is; ik heb die vervulling sinds nu bijkans dertien jaar, en het is *die* groote vriendschap en liefde mijner vriendin, die mij rijk maakt ondanks alles, rijk en dankbaar - en diep doordrongen óók van medelijden met alle eenzame, zonder zulke liefde door het leven gaande ongehuwde vrouwen. Gij-zelve schrijft zoo sympathiek over dat alles, dat gij mij hierin zult begrijpen en navoelen. - En ik voor mij begrijp zoo heel goed hoe U het vele leed wel eens te zwaar wordt. Juist *dat* is het wat mij het eigen leven leerde: vergelijken eigen lot

met dat van anderen, en, die anderen beklagende, de eigene voorrechten méér waardeeren dan ik 't deed als jong meisje! -Inderdaad, de firma Huyser bestaat ook in Rotterdam. Daar is zelfs de bakermat der familie. Hebt gij indertijd mijn artikel niet gelezen over de firma Huyser?[1)]

Adri. - Eindelijk het beloofde antwoord! Ik gebruik daardoor nu ook het in den bijgaanden brief opgegeven ps. Ik kan het manuscript als feuilleton gaarne aannemen. Vindt gij dit goed?

Wat Uw bijgaanden brief aangaat, die bevat voor mij enkele merkwaardige onthullingen. Zoo b.v. die van dien meneer, die alles afweet van mijn ‘engagement’ indertijd. Er zijn altijd menschen die méér van mij weten dan ik-zelve 't doe. En dan die welke mij kent! Zijn oordeel over mijn uiterlijk is heel vleiend - al is het dan van een heelen tijd geleden; - daar gij mij zijn naam noemt, begrijp ik niet waar en hoe hij mij zou kunnen kennen, omdat ik niet weet hem ooit te hebben ontmoet. - Dien meneer naar wien gij mij in vertrouwen vraagt ken ik niet, alleen van naam. Van zijn leven weet ik niets ten goede noch ten kwade. - Hartelijk dank ik U voor Uw vriendelijke woorden over de Lelie, en voor Uw sympathie met mijn roman en mijn werk. Vergeef mij dit korte antwoord. Want des te eerder raak ik weer bij.

Pina. - Uw ‘Drama’ vind ik aandoenlijk-lief geschilderd, en ik begrijp best dat het U, als 't waar gebeurd is, na aan 't hart ligt als herinnering. Ik plaats het dus gaarne.

M.L.B. te H. - Ik heb van U zóóvele lange en sympathieke brieven liggen, dat ik U vóór alles hartelijk vergiffenis vraag indien ik ze thans zoo kort beantwoord. Ik doe dit echter om dan daarna meer gelegenheid te vinden omgaand met U en iedereen te correspondeeren. - Daar is ten eerste de Padvinders-quaestie waarover we beiden 't zoo ééns mogelijk zijn. Het is *mij* een raadsel hoe iemand ter wereld het opvoedkundig kan vinden, zijn kind als een verkleede dwaas door de stad te laten loopen, in de voor een kind of jongen zoo vergefelijke maar ook zoo geváárlijke inbeelding, dat hij verbazend ‘interessant’ is door zijn malle apenkleeding. - Ja, dat hebt gij, als man, natuurlijk weer vóór op ons-vrouwen, dat gij U geheel en al kunt inrichten en kunt leven zooals gij zelf 't verkiest. - Uw sympathie voor die actrice ten onzent deel ik niet. Ik vind haar alleen goed als zij speelt in vulgaire rollen, maar voor die welke zij gemeenlijk vervult is zij ten eerste veel te veel dóór en dóór ordinair, en ten tweede veel en veel te oud. - Nauheim is zeer veranderd in de laatste jaren, al het landelijke is er van af, en het plaatsje wil nu op zijn manier meedoen als mondaine badplaats. Dat brengt voor- en na-deelen beide mede. Een groote aanwinst is het Tennis-Café aan de Ludwig-strasse, tusschen Badhuizen en Kurhaus in, en, evenals het Kurhaus, geëxploiteerd door de Kurhaus-directie. 't Kurpark is naar mijn smaak en die van velen, veel mooier dan dat in Wiesbaden. Ik-ook ben wat kennismaken aangaat niet heel toeschietelijk. - Dank voor Uw hartelijke instemming met mijn artikel over den ongelukkigen hond, die zijne jongen naar huis droeg: welke door zijn ellendigen meester in het bosch waren achtergelaten.

Ik heb hartelijk moeten lachen om dat tweegesprek in een Uwer brieven. Ik maak er geen toespelingen op om U niet te verraden, maar ik begrijp, geloof ik, heel goed *wie* die andere is geweest. Ik geloof dat ik tegenwoordig even dikwijls hoor over U,

1) Zoo juist ontving ik Uw briefje; ik zal dat de volgende week beantwoorden.

als gij mijn naam allicht dikwijls zult hooren. - Ja, dat geloof ik-ook dat men met een goeden of een slechten aard wordt geboren. Dat vind ik treurig-onrechtvaardig. Maar, 't *is* zoo. Want, wat ziet men soms geniepige, valsche, van huis-uit gemeen-aangelegde kinderen. De zorgvuldigste opvoeding verbetert hen niet. Ik ken daarvan voorbeelden.

- Ik vond het bijzonder prettig, dat gij het gedeelte uit mijn roman over de brouille tusschen Kate en Joost zoo blijkbaar-juist hebt gevoeld. Alles wat gij daarover schrijft is zoo waar; het komt misschien omdat gij een *man* zijt, dat gij Joost veel zuiverder ziet dan de meeste vrouwelijke correspondenten het doen, die mij in dit opzicht schreven. Uw woorden dienaangaande frappeerden mij sterk om hun mij zoo goed navoelen kunnen, mij zoo volkomen hebben begrepen. Meneer Thoden van Velzen, de auteur van dat stukje: 'De courantenjongen', is te ver-weg om hem te kunnen loeren kennen, daar hij in Indië zit; maar ik neem voor hem hier over uw verlangen dienaangaande; mij-ook zijn zijne denkbeelden zeer sympathiek. - In Uw laatsten brief beaam ik zeer Uw beschouwing over het misbruik dat met het woord 'rein' wordt gemaakt. Vrouwen vooral schermen m.i. veel te veel met dat woord, op eene soms-beslistonnoozele wijze. 't Slot van Uw brief bevat de aankondiging van twee voor U belangrijke gebeurtenissen, waarvan gij intusschen slechts ééne vermeldt. Gij begrijpt dat ik daarop niet nader zal ingaan hier; gij belooft aan het slot de andere gebeurtenis 'later' te zullen meedoelen. Op dat 'later' echter wacht ik nog steeds. - En nu moet ik U nogmaals er op wijzen, dat ik U slechts dáárom zoo kort antwoordde, omdat het thans voor iedereen, voor de correspondenten-zelf en voor mij, aangenamer is, dunkt mij, wanneer wij over een paar weken met alles wat is blijven liggen klaar zijn, en dan kunnen rekenen op een *omgaande* beantwoording over en weer. Maar, voor ik van U afscheid neem, moet ik U nog vertellen hoe ik dezen zomer las het boek dat gij mij indertijd hebt gezonden, en hoe ik nog steeds niet weet eigenlijk of ik 't mooi vind of niet. Sommige dingen namelijk erin vind ik héél gevoelig, en andere bladzijden daarentegen weer stuiten mij ineens àf. De hoofdgedachte echter als zoodanig is roerend. - Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

B.V. - Mits zeer kort, geef ik U het gevraagde verlof.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

10 December 1913
27ste Jaargang.
No. 24.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Electorale Nabetrachting.

> En ik hoorde het getal dergenen die verzegeld waren, dewelke hun knieen niet gebogen hadden voor het beest (den mammon):
> honderd-vier-en-veertig-duizend waren verzegeld uit alle geslachten zijnde de waarachtige dienaren Gods.....
> Openb. van Joh.

Daar is uit 's werelds duistere wolken
Een licht der lichten opgegaan,
Komt tot zijn schijnsel, al gij volken,
Plant naast het kruis de roode vaan.
Die vaan zal uwe kluisters breken,
Dat kruis te schenken: arbeid, brood,

De macht der huichelaars zal verbleeken
Wij stemden rood! Wij stemden rood

Honderd-vier-en-veertig-duizend!

Ziedaar het merkwaardige, indrukwekkende getal dergenen die op 25 Juni l.l. hun stem hebben gegeven aan de sociaal-democraten - die het roode, van zooveel leed en lijden, maar ook van zooveel hoop en verwachting sprekende vaandel hielpen zegevieren. Een groote slag is daarmee geslagen. De partijen der rechterzijde, die er bovenal op bedacht waren zich schrap te zetten tegen elken maatregel van volkswelvaart, die in de grondwet hun zondige, mammonistische beginselen van fijnverbloemde klassezelfzucht voorgoed wilden vastleggen - ze liggen verslagen en welke vurige gebeden er ook voor het behoud dier regeering moge zijn opgestegen - ze zijn evenmin verhoord geworden als de gebeden van Saul en zoovele anderen op wien het bijbelwoord van toepassing is: ‘Wat noemt

gij mij Heere en doet niet hetgeen ik zeg!'

Honderd-vier-en-veertig-duizend! En onder dit indrukwekkende cijfer die hun stem aan de sociaaldemocraten schonken, behooren ook duizenden kerkelijke arbeiders, die ontevreden waren over den gang van zaken, die zich teleurgesteld voelden in hun verwachtingen en terecht. Want de nu geslagen zgn. Christelijke regeering heeft niets specifiek Cristelijks gebracht. Veel uitwendige regels en verboden en geboden, die maar al te sterk herinnerden aan de Oud-Testamentische Farizeeën van weleer, dat alles heeft zij gebracht. Maar daarbij is het dan ook gebleven. En dat kon ook niet anders. Vooral bij de, voor hun eigen verwaarloosde arbeiderskiezers zoo noodzakelijke sociale hervormingen, deden zich de sociale tegenstellingen die de rechterzijde in zich bergt, duchtig gevoelen. De Bakkerswet van hun eigen Talma (onze Talma, zooals Kuyper het noemde) werd verworpen door de eigen partijgenooten, den leider incluis; de steenhouderswet, met werkelijke christelijke argumenten door Talma verdedigd, kon hem slechts den scheldnaam 'socialist' doen verwerven. En zoo werd elke wet, die in het belang der bezitlooze klasse werd ingediend, door de Kerkelijke Pers eerst verguisd en daarna door de rechtsche kamerleden afgemaakt. Deze regeering sukkelde, ondanks haar sterke meerderheid; aan dezelfde kwaal die de liberalen en vrijzinnigen verhindert een levenskrachtige politiek te voeren, doordien zij, evenals de laatsten, onder den druk der organisatie, gedwongen is de eischen der verwaarloosde arbeidersklasse te vervullen en tevens, krachtens haar wezen als bolwerk der bezittende klasse, daartoe niet in staat is.

Vandaar dan ook - en daaruit in hoofdzaak moet het verklaard - dat alleen de socialisten zoo schitterend uit den strijd zijn tevoorschijn gekomen. Neerlands volk heeft duidelijk uitgesproken in welke richting het wenscht gestuurd. - Een votum van *wantrouwen* aan hen die zelfzucht en christendom tot één afschuwelijk monster wilden aaneensmeden - van *vertrouwen* aan hen die *toonden* waarheid en gerechtigheid tot hun doelwit te hebben gekozen - ziedaar de beteekenis van den uitslag der verkiezingen.

De anti-revolutionaire partij is het ergst gehavend. Van haar twee en twintig zetels heeft zij er slechts elf weten te behouden. Wat heeft deze partij, voor 't grootste deel uit doleerenden gevormd, nu bereikt met haar ultra-roomsche praktijken, met haar stelsel 'dat het doel de middelen heiligt', met haar uit tactische overweging samengaan met Rome, de partij waarvan Kuyper eens verklaarde: 'Tusschen ons en haar is een groote, een onoverkomelijke klove gevestigd, namelijk: het bloed der martelaren!" Het resultaat is: dat Rome versterkt, steeds versterkt is, terwijl de anti-revolutionaire partij tot een minimum is teruggedrongen - en dat juist *door haar samengaan met Rome*. Want daartegen heeft zich bij de laatste verkiezingen een felle actie ontketend. En zoo is - terwijl Rome zich in deze campagne op volle getalsterkte kon houden - de anti-revolutionaire partij opeens van een bluffende reus in een bespottelijke paljas veranderd. Het zoo stevig schijnende gebouw, waarvan de Meiboom reeds in de kap stond, is ineengezegen als stond het op los oeverzand. Inderdaad het was op een zandgrond gebouwd. Het is gevallen toen de stormwind kwam en zijn val was groot. Het miste den wortel in ons volksleven en steunde alleen op het benepen fanatisme van enkele heerschzuchtige leiders, die met veel vertoon van vroom gebaar de schare zand in de oogen strooiden om onder schijn van godsvrucht hun eigen persoonlijk en klassebelang te dienen.

Inderdaad de afgeloopen verkiezingsstrijd was merkwaardig in menig opzicht. Terwijl alle burgerlijke partijen door hun eigen inconsequenties in 't nauw gedreven werden, streden de socialisten met open visier, boetten niets van hun beginselen in, terwijl zoowel '*Standaard*' als '*Nederlander*' bij de herstemmingen door hun onthoudingsadviezen de socialisten steunden, en de '*Residentiebode*' zelfs zoover ging een bondgenootschap met hen te overwegen, wat intusschen met waardigheid werd gewezen van de hand. (Zij hebben geen burgerlijke bondgenooten van noode, maar steunen op eigen innerlijke kracht). Ook de deftige vrije liberalen gingen ditmaal achter de socialisten aan, met de snoevende vrijzinnig-democraatjes en de ontzenuwde unieliberalen. Allen tezamen kromden zich onder de zweep van Troelstra en moesten zich geveinsdelijk onderwerpen aan de decreten en voorschriften van de door hen zoo vaak gesmade, maar toch zoo levenskrachtige arbeiderspartij, in wiens hand van nu aan hun leven en hun adem is.

Werkelijk er was wel reden het onderschrift onder de Nederlandsche Maagd op Plein 1813: 'De Heer heeft groote dingen

aan land en volk gedaan,' opnieuw met goud te laten bestrijken, ofschoon de met Bijbelteksten schermende stedelijke overheid van Den Haag nu juist de overwinning der Arbeiderspartij niet onder die groote dingen zal willen rekenen. Uit haar mond past beter de klacht van Jeremia: 'Waarom zijt gij rood aan uw gewaad?' Doch laten we ons daarover niet verontrusten. Er is stellig al reden van dankbaarheid dat de coalitie is geslagen juist nu zij op 't punt stond wat nog aan vrijheid in Nederland is overgebleven, geheel aan banden te leggen, het openbaar onderwijs den strop om te doen, de Hervormde Kerk, als instituut van de vrije geestesuiting te vermoorden en dit een en ander met geen ander doel dan om kerk en school beiden dienstbaar te maken aan de bevestiging hunner macht. Een kerk moest gesticht waarin alleen de bijbelverklaring van Kuyper mocht worden gebruikt, een verpolitiekt lichaam, zooals de doleerende is, waar politieke preeken en gebeden vaak worden ten beste gegeven, waar andersdenkenden worden geweerd, de vrije geestesuiting aan banden gelegd, alle overtuiging, waar die afweek van Kuyper, gesmoord, een ethische of socialistische voorganger wordt ontslagen, zoodoende huichelarij gekweekt en beloond, de Kuyperiaansche beginselen worden gepropageerd en alleen Kuypers exegese, te kwader uur uitgedacht, als Gods onfeilbaar woord moest aangeprezen. En op de school (nogal de *vrije* geheeten) van 't zelfde laken een pak. Deze moet een kweekschool worden van reactionaire inzichten, waar socialistische onderwijzers worden geweerd, waar boeken als '*Vragensmoede*', '*Max Havelaar*', enz., als hoogst gevaarlijk worden op den index gezet en op de jeugd een stempel van achterlijkheid wordt gedrukt, die geheel ten goede komt aan der demagogen politieke macht en steeds in ernstige mate gezicht moest blijven tegen de sociaal-democratie, ten bate der bezittende klasse.

En dit alles is nu verkeken - verkeken *voorgoed!*

Wel tragisch, nietwaar, voor den grooten leider, die alles reeds zoo mooi voor elkaar had?

Stel U voor: de Meiboom al in de kap.

't Huis bijna gereed!

De bouwheer zal er aanstonds intrekken... en daar opeens storten balken en binten met donderend geraas ineen. De man moet beenen maken om zelf niet onder 't puin bedolven te worden.

Aai mij!....

Ziehier de resultaten der Kuyper-taktiek - de taktiek der verguizing, der verdachtma king, der omkooping.

Wie wind zaait zal storm oogsten.

H. VISSER.

De vrouw en het Huwelijk beschouwd uit wettig, zedelijk, godsdienstig oogpunt door G. Chastand (Revue Suisse)

Op dit oogenblik is zoowat overal een drang naar onafhankelijkheid en bevrijding merkbaar, die ten doel heeft om van de vrouw niet langer de ondergeschikte, de

dienstbare van den man te maken, maar zijn bondgenoot en zijn gelijke zoowel op rechtskundig als op zedelijk gebied.

De tijd is niet ver meer waarop men, na den man alle rechten te hebben toegekend, zich eindelijk gedwongen zal zien de rechten der vrouw te verkondigen, die reeds te lang onder voogdij stond, bij voortduring als onmondige behandeld werd.

Om tot die bevrijding te geraken, die even onvermijdelijk als rechtvaardig is, zal men genoodzaakt, zijn om uit ons burgerlijk wetboek en onze liturgiën al datgene te schrappen wat nog is overgebleven van verouderde voorstellingen omtrent de ondergeschikte rol en de minderwaardige positie die de vrouw inneemt, omdat woorden een onwederlegbaren invloed hebben op den geest en op de zeden.

Gedreven door deze vooroordeelen, voelde Zwitserland zich genoodzaakt, die hoofdstukken van het burgerlijk wetboek die over het huwelijk handelen en geinspireerd zijn door het Romeinsche recht, te herzien en te wijzigen. Ze heeft die in overeenstemming willen brengen met de thans heerschende begrippen over de vrouw.

Deze nieuwe Code, die op 1 Januari 1912 in werking is getreden dagteekent een gewichtigen datum in de ontwikkeling der ideeën.

Bij deze gelegenheid komt het ons belangrijk voor na te gaan welke de werkelijke opvattingen zijn die men zich tegenwoordig van de vrouw en het huwelijk maakt in de Fransch sprekende landen en wel voornamelijk in Zwitserland en Frankrijk.

Het Zwitsersche burgerlijk wetboek heeft onverbiddelijk en onherroepelijk uit het hoofdstuk 'Huwelijk' het woord gehoorzaamheid geschrapt, waar het alleen betrekking heeft op de vrouw en dat in rechte lijn afkomstig was uit het Fransche burgerlijk wetboek, dat in art. 213 verklaart dat 'de man bescherming aan zijn vrouw verschuldigd is en de vrouw gehoorzaamheid aan den man.'

Dit artikel was bijna gedicteerd door Napoleon.

'Zoudt gij de vrouw niet gehoorzaamheid laten beloven? vroeg hij aan de staatsraden. Dit woord is vooral goed voor Parijs waar de vrouwen meenen dat zij het recht hebben om te doen wat zij willen. Ik zeg niet dat het indruk zal maken op allen, maar toch altijd op enkelen. De vrouw houdt zich slechts bezig met genieten en toilet maken. Het is noodig dat zij onder de voogdij haren bloedverwanten uitkomende, onder die van haar man komt te staan. De man moet onbeperkt macht hebben en het recht om tegen zijne vrouw te zeggen: 'Gij zult niet uitgaan, gij zult de comedie niet bezoeken of met die of die persoon omgaan....'

Zelden werd de vrouw met zooveel beleedigende minachtig bejegend en men begrijpt dan ook tot op zekere hoogte haar afkeer van het burgerlijk wetboek waarvan het hoofdstuk over het huwelijk handelend, zooals men wel eens gezegd heeft gelijk is aan een bladzijde gescheurd uit een wetboek voor slaven

Wij hopen dat Frankrijk binnen kort het door Zwitserland gegeven voorbeeld zal volgen. Er is reeds een wetsontwerp door zes afgevaardigden onderteekend bij het parlement aanhangig gemaakt om de afschaffing te vragen van dat 'veranderde' artikel dat een groote onrechtvaardigheid tegenover de vrouw is - waarvan de lezing op het gemeentehuis telkens tot gelach en gefluister aanleiding geeft.

Het nieuwe hoofdstuk van het Zwitsersche burgerlijk wetboek dat den titel draagt van 'Rechten van het gezin' aan het huwelijk gewijd is, werd ingegeven door eene verheven opvatting van de plichten der echtgenooten en berust op waarlijk democratischen grondslag. Het maakt toch van de echtvereeniging, zoowel door den man als door de vrouw voorgesteld, niet meer een absoluut koninkrijk onder de regeering of liever onder het despotisme van één hoofd, maar een gezinsrepubliek een wederkeerig verbond, gegrond op overeenstemming. In dat verbond is de vrouw naar de mate van haar krachten, haren man hulp en raad schuldig met het oog op de gemeenschappelijke welvaart van het huishouden dat zij 'bestuurt' Art. 159, 160, 161.

Waarlijk het feit dat men der vrouw door een wet het recht toekent 'raad' te geven aan hem die tot nu toe als haar 'heer en meester' beschouwd werd, is een nieuwigheid, een stoutmoedigheid die kans heeft het sterke geslacht te ergeren en het zoogenaamd zwakke aanstoot te geven.

Het nieuw burgerlijk wetboek gaat verder daar het der vrouw het beheer van het gemeenschappelijk bezit toekent en een gelijk aandeel in de ouderlijke macht. (274)

Zoo de man feitelijk zooal niet het hoofd der vrouw dan toch dat van de echtvereeniging blijft, is hij gehouden niet te vergeten dat hij 'primus inter pares' is en dat aan beide echtgenooten op gelijken voet is opgelegd de zorg voor en de leiding van het vakonderwijs en de godsdienstige opvoeding van hun kind. Evenwel - en deze eerbied voor de vrijheid van het kind verdient onder de aandacht gebracht te worden - het kind dat de leeftijd van 16 jaar bereikt heeft, heeft het recht zijn eigen geloofsbelijdenis te kiezen (Art. 277.)

Wanneer men toegeeft dat zoo wel uit burgerlijk als uit godsdienstig oogpunt de beide echtgenooten gelijke rechten hebben, was het onmogelijk om nadat men het burgerlijk wetboek gewijzigd had, niet ook de liturgie te herzien en in overeenstemming te brengen met het christelijk bewustzijn van de 20ste eeuw. De Heer Paul Vallotont predikant te Lausanne heeft dat zeer juist begrepen toen hij ons een ontwerp aanbood van de liturgie van het huwelijk. Het toont een waarachtige en noodige vooruitgang op het oude en verouderde formulier dat waard is in een museum van oudheden bij kleederen uit den ouden tijd en pruiken geborgen te worden.

(*Wordt vervolgd*.)

Overzicht van de Week.

I.
De eerlijke 'Telegraaf'.

Door den heer P. Hübscher, te Scheveningen, werd mij den volgenden brief gezonden, dien ik met zijn toestemming publiceer.

Scheveningen, 24 Nov. '13.

Aan

Freule Anna de Savornin Lohman,

Redactrice 'Hollandsche Lelie',

den Haag.

Mejonkvrouwe, Waar ik 't geheel met U eens ben, dat de pers in vele opzichten niet is wat ze moest zijn, doch veel lijkt op 'de veile deerne, die hare gunsten aan den meestbiedende verleent', wil ik U kennis geven van 't navolgende.

In 'de Telegraaf' van 13 dezer trof ik een artikel van 'II.' te Utrecht, waarin deze er op wees dat U eens fijn beetgenomen was, wat U wel zult hebben gelezen.

Ik gevoelde mij gedrongen daartegen direct op te komen, omdat ik 't er niet mee eens was, en bovendien me ergerde aan den zich Schadenfreudevoll achter het pseudo H. verbergenden schrijver ervan.

Nauwkeurig snuffelde ik alle 'Telegrafen' net, doch zag mijn stukje niet opgenomen; ook onder 'Correspondentie' geen berichtje omtrent al òf niet plaatsing.

Tenslotte wachtensmoede, en begrijpende dat ik geen antwoord kreeg al wachtte ik verder, belde ik j.l. Zaterdag de redactie op, en kreeg ten antwoord: 'Er is besloten tot niet-plaatsing, omdat het wel mystificatie was; uw stukje is verscheurd.'

Toen ik opmerkte terugzending verzocht te hebben, met bijvoeging van porto, kreeg ik ten antwoord: 'Dat begrijp ik niet, dan zullen we nog eens zoeken.'

Daarna heb ik niets meer vernomen.

Commentaar lijkt mij overbodig; ik heb o zoo een hekel aan 'zwijgen', doch.... ik zwijg verder over dit geval.

Met alle achting,

Uw dienaar

P. HÜBSCHER.

Hieronder volgt de copie van het bovenbedoeld door den heer Hübscher aan de Telegraaf gezonden stukje (dat 'toevallig' verloren was gegaan, gelijk men hierboven kan lezen; de eerlijke Telegraaf-redactie had er zeker niet op gerekend, dat de heer Hübscher copie had gehouden).

Scheveningen, 13 Nov. '13.

Geachte Redactie.

Mag ik U voor 't onderstaande beleefd een plaatsje verzoeken in uw blad; het is bedoeld als antwoord aan 'H' te Utrecht.

Waarom toch altijd die laffe pseudoniemen bij het aanvallen van anderen?'

Met veel dank voor de opname,

Uw. dr.

(was geteekend) P. HÜBSCHER.

Aan H. te Utrecht.

In het avondblad van heden 13 Nov. '13 der 'Telegraaf' hebt U kunnen goedvinden te doen opnemen een door U ingezonden artikeltje over: 'de Onafhankelijkheidsfeesten en de Oranjelievende Nederlanders' òf 'Freule Anna de Savornin Lohman gemystificeerd', en zulks naar aanleiding van het door haar in de Holl. Lelie van 15 Oct. '13 opgenomen, en door U overgenomen vers, welk laatste zóó gelezen kon worden, dat het bevat eene 'likkerij' òf van 'Napoleon' òf van 'Oranje' al naar gelang men de regels in één of twee kolommen plaatst.

U voegt daaraan toe het door de redactrice daarbij - volgens u - 'gillend geprofeteerde.'

Uw artikel H. (*waarom staat het onder 'Letteren'*[1]) *is onwáárdig en onwáár.*

Onwaardig en onwaar omdat er in de Lelie van 15 Oct '13, uitdrukkelijk melding van gemaakt wordt dat het 'vers' door een abonnée, als bewijs van likkerij van voor honderd jaar, haar is gezonden, en zóó gedrukt was dat het bevatte een likkerij van 'Napoleon'.

Ware het zóó gedrukt aan haar toegezonden dat het een likkerij van 'Oranje' heette, de redactrice zoude 't m.i. eveneens geplaatst hebben, immers zij tracht - en terecht - alleen aan te toonen dat er misselijk 'gelikt' werd; onverschillig of dat dan 'Oranje' of 'Napoleon' gold; 'likkerij' bleef het altijd!

Maar bovendien komt in de Lelie van 5 Nov. '13 eene 'Toelichting' voor van Freule de Savornin Lohman, waarin zij zelve eerlijk mededeelt, datgene wat U thans, 13 November, met zooveel Schaden freude onder 'Letteren' als 'ingezonden' liet opnemen, luidende:

'Toelichting'

(hier was het stukje uit een Lelie uitgeknipt ingelascht.

Gemystificeerd of 'fijn beetgenomen' is freule Lohman dus geenszins.

P. HÜBSCHER.

Bij eventueele niet-plaatsing s.v. p. retour, waarvoor porto ingesloten.

Ik teeken hierbij nog aan dat het bedoelde versje door eene abonnée was uitgeknipt uit een *andere courant*, en dat ik dit ook *uitdrukkelijk erbij heb vermeld in de Lelie*. Indien er dus sprake was van 'beetgenomen' zijn, dan gold die beetname dus die andere courant en niet mij.

1) Noot redactrice.
Omdat de Telegraaf-redactie zoo bijzonder 'onpartijdig' is, volgens meneer Holdert.

Datgene waarop ik hier echter uitdrukkelijk wil wijzen, is de onfatsoenlijke houding der Telegraaf-redactie, die weigert een ingezonden stuk op te nemen, waarin de heer Hübscher er op wijst, hoe in het 5 Nov: - nommer der Lelie de geheele zoogenaamde 'vergissing' reeds was hersteld, waarover de 'Letteren'- rubriek der Telegraaf *13 Nov:* nog 'ingez.' stukken plaatst, terwijl zij dan ten overvloede beweert hoe de teruggevraagde copie, bij ongeluk, is 'zoekgeraakt.'

Inderdaad, commentaar is hier overbodig! Maar toch wil ik bij deze gelegenheid eens uitdrukkelijk openlijk vertellen, hoe gedurende mijn eigen werkzaamheid aan de Telegraaf de hoofdbezitter daarvan, de heer Holdert, Raadhuisstraat 1, Amsterdam, de directie voerend, steeds tegen mij den mond vol had over de buitengewone '*eerlijkheid*' van zijn blad, de Telegraaf, over de *onpartijdigheid* die het in alle opzichten wenschte in te nemen, ook ten opzichte van zijn medewerkers en hunne vijandschappen en vriendschappen onderling, enz., enz.

Nogmaals, commentaar is hier overbodig!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Zoo moet het gaan.

Eene abonnée uit Genève is zoo vriendelijk mij het volgende te schrijven:

Naar aanleiding van Uw belangwekkend art. 'Mogen wij zwijgen', voorkomende in no. 20 ddo. 12 Nov. van de Hollandsche Lelie, waarop ik geabonneerd, en waarvan ik een trouwe lezer ben, ontbood ik een vijftal exemplaren der brochure van Mevrouw S.F., welke ik na bestudeering aan eenige in Zwitserland studeerende Hollandsche jongelieden gaf.

Zie, dat is mij eene welkome tijding, dat aldus mijn artikel ook in den vreemde de aandacht vestigde op de brochure van mevrouw Schoemaker, en dat deze brochure daardoor komt in de handen van hen voor wien zijin de éérste plaats ter waarschuwing moge dienen, namelijk van jonge menschen. - Dezelfde abonné zendt mij een artikel uitgeknipt, dat in Zwitserland zeer veel wordt gelezen dezer dagen, getiteld: Jeunes Filles: prenez garde! Waartegen? Ik behoef het nauwelijks te zeggen, namelijk tegen het gevaar van ondoordachte kennismakingen, op reis, in hôtels, enz. Ook 'la Vie intime,' insgelijks door denzelfden abonné mij toegezonden, bevat zeer veel voor vrouwen wetenswaardige in deze speciale opzichten. Het spijt mij dat ik op een en ander niet uitvoerig kan ingaan wegens plaatsgebrek, maar het wil mij voorkomen - daarom vermeld ik ook dezen brief van mijn abonné - dat wij vrouwen goed zouden doen indien we op dit speciale punt zoo veel mogelijk *samen*werkten zonder onderscheid des persoons, en zonder ons te bekommeren om eigen antipathieën en sympathieën jegens personen. Men hoort steeds van vrouwen de klacht: van vrouwen ondervinden we nog méér tegenwerking dan van mannen; zij, die ons nog 't meest helpen, zijn *mannen!*

Kan er een treuriger getuigenis worden afgelegd tegen de kleinzieligheid onzer eigene sexe dan dit?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Waarom niet?

In ‘De Dierenvriend’ van 29 Nov. ll. las ik onder dezen titel een zéér waar-gezien stukje, over de vraag waarom wij-dierenvrienden geen insignes dragen, die openlijk bewijzen onze goede bedoelingen.

Met den schrijver van dit stukje ben ik het volkomen eens dat, waar wielrijders, geheel-onthouders, en leden van allerlei vereenigingen van allerlei aard, insignes dragen, het zéér wenschelijk zou zijn indien ook wij-dierenvrienden ons aldus organiseerden.

Gelijk de schrijver van het bewuste stukje terecht zegt:

De ‘weifelaars zullen worden aangetrokken tot hen die rondweg doen zien dat zij vóór dierenbescherming zijn, terwijl de verstokten, en zij die in dezen geen kleur bekennen, allicht tot nadenken bewogen zullen worden, wanneer zij zoo honderden en honderden in den lande ontmoeten, die voor hunne meening durven uitkomen.’

Inderdaad, de macht van een goed voorbeeld kan hier uitstekenden invloed uitoefenen; menige nog weifelende jongen, die een man ziet dragen zulk een insigne, zal daardoor inzien hoe het mannelijker is de dieren te beschermen dan ze te mishandelen, menig onwetend kind, dat op den volwassene zulk een insigne aanschouwt, zal nieuwsgierig vragen naar het ‘waarom,’ en zal door het antwoord de oogen worden geopend voor wat het tot hiertoe misschien nog nimmer vernam, of waarover het nog niet had leeren nadenken.

De geheel-onthouders beweren steeds, dat er juist dóór hun zulk een gemeenschappelijk

uiterlijk teeken dragen zulk een groote kracht uitgaat van hun voorbeeld. Waarom hen dus niet navolgen in dezen, en daarmede aan iedereen bekennen; hoe groot het aantal is dergenen die elkaar de hand reiken in dierenliefde?

Bovendien ook, bij menige dieren-mishandeling op straat zou het insigne-dragen zeer goede diensten kunnen bewijzen, daar omstanders dan terstond kunnen weten wie tot de onverschilligen behooren, en wie integendeel tot degenen op wier medewerking is te rekenen; (b.v. in zake het trekhondengemartel langs openbare wegen).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
'Hofbericht.'

Als ge dat woord leest in de couranten zoudt ge wenschen van het 'hof' iets inteessants, iets goeds, iets nobels te zullen vernemen, nietwaar? Wat immers is stichtelijker en opwekkender dan een goed voorbeeld juist zijdens de hooggeplaatsten?

Helaas, het 'hofbericht', dat ik uitknip uit het 'Vaderland', luidt aldus:

Hofbericht.

- Op Het Loo arriveerden Donderdagavond uit Duitschland generaal Röder von Diesburg; graaf Ingelheim; majoor von Bülow-Stolle; majoor von Krosigh; Freiherr von Maltzahn, en baron von Werthern. De twee eerstgenoemden werden per auto van Z.K.H. van Arnhem afgehaald, de andere heeren kwamen te 8.07 uur, en 10.08 uur aan het station aldaar aan. Zij zullen deze week de gasten zijn van Prins Hendrik, en deelnemen aan verschillende jachtpartijen.

(*Tel*.)

Hoe ik denk over den Prins en zijn 'jachtgenot', ik zei het reeds in de Lelie van 26 November; - met welk artikel ik een onverhoopt veelvuldige instemming van allerlei zijden mocht ondervinden. Ik wil er thans alleen bijvoegen, hoe in-ergerlijk ik. het vind, dat *Duitsche* klaploopers ten onzent worden geïnviteerd door Prinz Heinrich von Mecklenburg, echtgenoot der Koningin van Holland, om op Nederlandsch terrein kosteloos te komen dieren-martelen. Waarlijk, *zulk* soort Duitsche vrinden kan de Prins gerust laten wààr ze zijn. Zij strekken noch hem noch hun eigen land tot eer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
November-(slachtmaand).

Onder deze bovenstaande zeer toepasselijke bijvoeging zendt men mij 't berichtje, dat in alle couranten dezer dagen de rondte deed van de jachtpartij van den Prins. Ik

druk dit berichtje nog eens hier over, opdat een iegenlijk kan lezen hoe *weerzinwekkend-wal gelijk* datgene is wat men noemt '*jachtgenot*'

Zaterdag werd in de Hoog-Soerensche bosschen een jacht op wilde zwijnen gehouden, waaraan door Prins Hendrik, eenige Duitsche jachtvrienden en anderen werd deelgenomen.

Door afgerichte honden werden, volgens het Hbld., de dieren uit de dichte bosschen naar open terreinen gedreven, waar op verschillende plaatsen de jagers eenigszins beschut waren opgesteld. In het geheel werden op twee terreinen 180 zwijnen geschoten. Na ontweid te zijn, werden ze aan haken, op van stellages voorziene wagens gehangen, en naar het Loo gereden. Na afloop van het jachtdiner ten paleize bezichtigden de Prins en zijne gasten den jachtbuit, welke door arbeiders en jachtopzieners met fakkels werd verlicht, wat in het donkere Park een eigenaardig effect bood. Een groot gedeelte van de jacht kon door het publiek gevolgd worden.

Een slager, die aldus het door hem snel en met een masker gedoode vee in triomf zou durven rondvoeren door de stad, zou men *verachten* en *naschelden*. Jagers echter stellen er een eer in het door hen onder naamlooze folteringen, van doodsangst en vlucht, *niet* terstond gedoode maar meesttijds slechts gewonde (en eerst uren daarna afgemaakte) wild aan gasten en jachtopzieners te vertoonen, onder fakkel-belichting - als een pretje. -

En dan praat men nog van 'beschaving'! En van 'verlichte' tijden!

Ik weet van deelnemers dezer hof jachten, hoe zij met weerzin en afschuw vervuld zijn, als ze zulke fakkel-vertooningen, na jachtpartijen, moeten aanschouwen!

Maar, ze kunnen niet anders dan zich buigend onderwerpen, - want ze zijn immers slaven van den hofdienst.

Des te bedroevender de wijze van genotzoeken van den vorstelijken Meester, die dit voorbeeld geeft aan zijn omgeving, en hen dwingt tot meedoen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.
‘Deutsche Sklaven im Dienste der Fremden-legion’, von Gg. Mentler., 1913. Nurnberg, Kochsverlag.

De affaire ‘Troemel’ heeft een kolossalen nasleep gehad!

Van een obscuren Duitschen burgemeester van een plaatsje waarvan niemand tot hiertoe ooit had hooren spreken, werd de ex-luitenant Troemel, ober Nacht, een soort beroemdheid, wiens gunstige opinie over het ‘Legion étrangère’ door alle Bladen, van alle landen, met triomf en belangstelling is meegedeeld, dien de correspondent van Le Matin extra ging interviewen in Oran, in zijn nieuwe garnizoensplaats-zelve, en wiens vrijonbeduidende meedeelingen vervolgens door die reclame-courant werden openbaar gemaakt, in vette letters, op een eere-plaats.

En, wáárom dat alles?

Omdat het gist en broeit overal in Frankrijk en in Duitschland beide, van ‘incidenten’ tusschen de beide volkeren, ‘incidenten’, welke de chauvinistische pers van weerszijden maar al te graag aangrijpt om er stof uit te putten tot ophitsen, en verbittering wekken, en tweedracht stoken.

Zoo ook werd de vlucht van burgemeester Troemel, met het doel zich aan te sluiten bij het Legion étrangère, een welkom voorwendsel om het eenerzijds zóó voor te stellen, alsof deze man, half-toerekenbaar slechts, in handen zou zijn gevallen van ronselaars, die hem, onder valsche voorspiegelingen, verlokten zijn existentie te vernietigen tengevolge van het zich laten aanwerven bij dat gedeelte van het Fransche leger genaamd Legion étrangère, en om anderzijds van diezelfde zaak een soort triomf kreet te maken tegen Duitschland vóór Frankrijk, door ‘langs geneeskundigen weg’ vast te doen stellen, dat Troemel geheel en al normaal is, en daarmede aan zijn uitspraken het gewicht bij te meten van wáre huldigingen het veel miskende Legion étrangère aangedaan. Volgens Troemel toch heeft hij het in Duitschland zwaar te verantwoorden gehad in den militairen dienst, en werd óók daarna het leven als burgemeester hem zwaar gemaakt, zoodat hij eigenlijk slechts vrede, rust, en blijdschap vond, toen hij zich, - met medeweten van zijn vrouw, beweert hij, - heimelijk op weg begaf naar Frankrijk om zich daar, door middel van het Legion étrangère, opnieuw de officiers-epauletten, maar ditmaal de Fransche, te veroveren. - Vanaf het oogenblik waarop de Fransche pers deze en dergelijke sensatiemakende berichten de wereld inzond, begon in Duitschland een ware veldtocht tegen het gehate ‘Fremden-legion’, dat heel wat zonen van het Duitsche vaderland opslokt, en maar o zoo weinigen hunner doet wederkeeren, na een minstens 5-jarig verblijf in tropenhitte en wildernis, in de meest ongezonde gedeelten der wereld, Tonkin, Marocco, enz., en onder zeer weinig gunstige omstandigheden aangaande voedsel, verzorging, geneeskundige behandeling, enz., - om niet te spreken van de moordende hand der inboorlingen tegen wien de strijd wordt gevoerd.

- - Een boek als dat van Gg. Mentler is daarom zonder twijfel een ernstige bijdrage tot de kennis der toestanden waarin hij zich begeeft, die zich aan het Legion étrangère aansluit. De vraag daargelaten in hoeverre er overdrijving schuilt in veel van hetgeen wordt beweerd in deze dagen van Duitsche zijde, mag men toch gerust aannemen dat een leger, samengesteld in hoofdzaak uit misdadigers en haveloozen, uit mannen die, om de een of andere reden, een geheimzinnig verleden hebben te verbergen en

uit te wisschen, en van wien de Fransche regeering, om diezelfde reden, dan ook maar liever geen papieren van welken aard verlangt, dat zulk een leger niet heel hooge eischen kan stellen aan het land dat het in dienst neemt, en dat dit doet bovendien onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat zij zich zullen verbinden te vertrekken naar verre wildernissen, waarin bijna geen enkele blanke gezond blijft, - om er te vechten tegen wreede, woeste, door de hun aangedane onafhankelijkheids-bedreiging dubbel verwoed-gemaakte volkstammen.

- In het jaar 1831 heeft Louis Philippe deze instelling van het 'Legion étrangère' in het leven geroepen, omdat het gold een groot troepen-aantal aan te werven voor de Noord-afrikaansche kust bestemd, ter verovering van Algiers. Als lokspijs diende speciaal de bepaling dat slechts de helft der officieren van Fransche geboorte zou mogen zijn, - omdat hierdoor bij de vreemdelingen, die zouden dienst nemen, de hoop werd gewekt zich vrij spoedig tot den rang van luitenant te zullen kunnen opwerpen. Na de verovering van Algiers, waarbij het toenmalige vreemden-legioen zich kenmerkte evenzeer door

grenzenlooze onverschrokkenheid en waaghalzerij als door onzeggelijke wreedheid en brutaliteit, (gaan die eigenschappen niet trouwens *altijd* samen waar het de zóógenaamde 'heldhaftigheid' in den oorlog geldt?), werd het vreemdenlegioen afgestaan, tegen betaling van 1 millioen frank, aan Spanje, om den opstand van Don Carlos te dempen. 92 procent bleven, na afloop, achter op Spaanschen bodem! Een cijfer zóó ontzettend dat het spreekt voor zichzelf! Nochtans gelukte het opnieuw manschappen bijeen te scharrelen, - de wereld is immers vol van ongelukkige, mislukte, verarmde existenzen, - aan wier 'dapperheid' vervolgens de verovering was te danken van Constantine. - Daarna zijn het de veldtochten van Napoleon III geweest die het Legion étrangère gelegenheid gaven zich te onderscheiden. Ook in 1870 moest het meevechten -, met uitzondering van hen die konden bewijzen tot de Duitsche nationaliteit te behooren. - De tegenwoordige samenstelling geschiedde naar aanleiding van de verovering van Tonkin (83-85); twee 'regimenten' vormen sinds dien tijd het 'Legion étrangère, welke regimenten zijn verdeeld in 4 bataillons, en die bataillons weer in 4 compagnieën.

Dat in '93 nog een vijfde bataillon aan elk dezer regimenten kon worden toegevoegd, bewijst wèl hoezeer de aanmeldingen toe in plaats van afnemen, ondanks alle waarschuwingen en alle gevaren, - en alle aanklachten van hen die terugkwamen. Trouwens, in dezen zelfden zomer van 1913, waarin de Duitsche pers met een zoo ongehoorden ijver te weer trekt tegen de immoraliteit en de schandelijke onwaardige behandeling den manschappen, speciaal den Duitschen, aangedaan in het Legion-étrangère, hebben, diens ondanks, in de enkele maand van Augustus niet minder dan 28 jonge Duitschers zich vrijwillig aangemeld om in dienst te treden van het Legion-étrangère!

Geen wonder ook, - dunkt mij, - waar armoede en gebrek, zoowel als misdaad en diefstal, hand over hand toenemen, gelijk de statistiek uitwijst, en daardoor, jaar op jaar, steeds meer mannen noodzaken zich òf dood te schieten (iets waartoe men niet zoo gemakkelijk komt - als men jong is vooral), òf, coute que coute, zich over te geven op genade of ongenade aan den eenigen uitweg die er overblijft, die eener vlucht naar een land, dat noch naam, noch afkomst, noch verleden wenscht te weten, dat voorspiegelt een toekomst van 'eer' door 'de wapenen', welke 'eer' uitwischt het droevig verleden, een land dat aanbiedt een heden van onder-dakzijn, gekleed-, gevoed-, verzorgd-worden. -

Hoè dat alles toegaat, als men eenmaal den beslissenden stap heeft gedaan en zich heeft aangesloten bij het Legion-étrangère, in hoeverre dan de werkelijkheid overeenkomt met het belóófde, Gg. Mentler's levensbeschrijving vertelt het U in nuchtere, geen overdreven haat-predikende, met feiten gestaafde bewoordingen. - Hij is geen ex-misdadiger, dien het harde-*moeten* noodzaakte tot een overhaaste vlucht. Op weg naar Metz, - waar hij als vrijwilliger zou dienen in het Kgl. Beiersche 8ste infanterie-regiment, - maakte hij kennis in Straatsburg met een paar 'heeren', die hem overhaalden in stede daarvan met hen naar Frankrijk te gaan, waar zij hem een 'goede betrekking' zouden bezorgen. - Die 'goede betrekking' - onnoodig het nog te zeggen, - was natuurlijk eene aanwerving bij het vreemden-legioen. Eenmaal over de Fransche grenzen, in Nancy, liet de jonge man, wien het aan àlle geldmiddelen ontbrak, - en die hoogstwaarschijnlijk op de bekende ronselaarsmanier was dronken-gemaakt óók nog - zich heel gemakkelijk overhalen op het 'bureau de

recrutement' zich te verbinden tot den stap die hem weldra zoo bitter zou berouwen. - Immers, vanaf dat oogenblik begon eene ware gevangenschap, onder onophoudelijk levensgevaar natuurlijk, gevangenschap die vijf jaren moest duren, en waaruit dientengevolge slechts zeer weinigen levend terugkeeren. Met Gg. Mentler werden dienzelfden dag nog 6 andere jongelui in de kazerne gebracht, en, alvorens de afreis naar Algiers, vanuit het fort St. Jean in Marseille, plaats had, volgde nog steeds nieuwe aangroei van recruten, zoodat 75 man tenslotte werden ingescheept. Met het oog op de mogelijkheid van vlucht, - waartoe reeds toen verscheidene dier ongelukkigen geneigd waren, - ging de marsch naar de haven onder militaire bedekking! -

'Zonder deze militaire bedekking' - aldus schrijft Gg. Mentler - 'zonde geen derde deel der aangeworvenen aan boord zijn gegaan. Wij allen hadden reeds zoo veel genoten van de vreugde van het legioen-leven, dat wij er meer dan genoeg van hadden.' -

- - Intusschen, de vraag is gewettigd: hebben de Duitschers-zelf het zooveel beter, wat behandeling aangaat, dan de recruten

in het vreemden-legioen, in het fort St. Jean bij Marseille? Is niet, juist dezer dagen, door twee rijksdag-afgevaardigden, van zeer verschillende politieke richting, één zelfden beteekenisvollen raad gegeven, toen het gold hunne opinie uit te spreken over deze ‘question-brûlante:’ La Legion étrangère. Zeker, zij-ook, evenals hunne meer-conservatieve collega's Basserman, e.a., gaven het Blad, dat hunne meering wenschte te publiceeren, ten antwoord, hoe het Legion étrangère eene afkeurenswaardige en voor de Duitschers beklagenswaardige toevlucht is, maar zij voegden er nog iets bij wat die conservatieve collega's verzwegen: ‘Gij zult uw doel eerst dan bereiken als gij de Duitsche militairen beter behandelt dan gij het nu doet, als gij hen minder reden geeft tot klagen over hunne meerderen, en minder aanleiding daardoor om te deserteeren naar den vreemde.’ -

Dáár zit 'm dus ‘de knoop.’ Niet ‘la Legion étrangère’-alleen, neen het Militaire-stelsel als zoodanig deugt niet. In vredestijd vergt het van den militair een onbepaalde gehoorzaamheid aan een chef, die daarvan, in 99 van 100 gevallen, misbruik maakt; en in oorlogstijd wordt daaraan nog toegevoegd een voortdurend in levensgevaar zijn, zoowel door de aanwezigheid van den ‘vijand’, als door ziekte, ongunstig klimaat, enz. Omdat het ‘Legion étrangère’ wordt gebruikt alleen in die landen waarin doorloopend krijg heerscht, bij voorkeur in ongezonde koloniën, daarom dus is de toestand dáár nog ondragelijker dan in andere armeeën. Voor de rest echter hebben de Franschen waarschijnlijk geen ongelijk wanneer zij beweren, dat zij hunne ‘legionairen’ noch slechter noch onvriendelijker behandelen dan andere landen het hunne eigene soldaten doen.

Slot volgt.

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*.)

Een waar woord van 'n Jurist.

Met heel veel genoegen las ik, in no. 21 der Holl.-Lelie, van ‘'n Jurist’, z'n stukje: ‘Intellectualisme’, - waarin ‘Jurist’ een zeer kritiek onderwerp behandelt.

't Is maar al te waar, dat ‘al 't geblok, geros en gepeuter van onze “heeren” burgerscholieren, gymnasiasten en studenten neerkomt op geld verdienen, bij voorkeur veel geld’. En hoe kan er in de meeste gevallen ook nog sprake zijn van liefde voor de studie, waar hun hoofd wordt volgepropt met steeds meer geleerdheden, waar hunne hersens vaak niet bij kunnen, - zoodat hunne ontwikkeling zóó eenzijdig wordt, dat ze buiten hun terrein op alle mogelijke gebied achterstaan hij hen, die op andere wijze dan zij hun brood verdienen, i.e.w. bij de nietgestudeerden. Vindt men bij hen een helder inzicht in zaken? een goede kijk op maatschappelijke toestanden? een practischen zin? menschenkennis en 'n gemakkelijkheid in omgang met anderen, buiten hun vak staanden? - Gewoonlijk niets van dit alles.... En toch wordt er door hen neergezien op de niet-gestudeerden, als: handelaren, industrieeten of de zich op landbouwgebied bekwamenden - ja zelfs op hen, die, nu ja wel 't een of ander examentje aflegden, maar niet... zie je, 'n studie, waarna je wat ‘“presteert”’, doormaakten.

En toch, gaat eens na, waarom ze studeerden, waarom ze deze of die mogelijke studie, dikwijls ver boven hunne krachten gaande, kozen! Uit liefde voor die studie, speciaal voor ‘die’ studie?

Kan je begrijpen!! Of om de maatschappij ermee tot nut te zijn en te trachten deze zoo goed mogelijk te dienen? - Niets van dit alles; 't is slechts om later zooveel mogelijk geld te kunnen verdienen, om 'n zoo voordeelig mogelijk baantje te krijgen, in welk opzicht dan ook - dat is de drijfveer; dat is 't zoete doel en in dat vooruitzicht krijgen ze moed door te zetten, hoe zwaar 't soms valt.

En is 't dan te verwonderen, dat de rekeningen der heeren gestudeerden later wat hooguitvallen? of dat de salarissen niet hoog genoeg zijn? Dàárvoor hebben ze toch gestudeerd!!

Maar dan vraag ik: waarom wordt er dan zoo neergezien, minachtend gesproken veelal, over 't goede zaken doen van handelaren; over het opvatten van verstand-van-hun-vak-hebbende landeigenaars? Is ook van hen niet 't doel zooveel mogelijk geld bij elkaar zien te krijgen, coute que coute. Waarin zit 't verschil? Waarom wordt zoo minachtend 'n rijke er op aangezien, door heeren gestudeerden? - omdat die heeft waarnaar zij streven.

Jaloezie is het, dat neerzien op anderen, niets anders. - Niet het achting hebben voor de meerdere kennis van hen, die op 'n hoogere trap van ontwikkeling staan, niet het streven en blijven streven uit liefde voor de wetenschap en het zich nuttig willen maken, - neen... het geleerde zoo spoedig mogelijk zien om te zetten in ‘money’, dat is het ‘groote’ doel. En gaat dat bij anderen, zakenmenschen, vlugger en beter dan.... bah, daarvoor hebben ze niet eens gestudeerd! die ‘presteeren’ niets! die staan ver beneden 't Peil.

Werkelijk ‘studiemenschen’, och die zijn er zoo weinig; die moet je met 'n lantaarntje zoeken - maar ‘studeeren’ moeten we allemaal.

STUDIA.

Plicht.
Historisch.

Het is niet veel, dit jaar, moeder. Voor elk kind een groote pop van taai-taai, een kleine van speculaas. Dan ieder een paar wanten en een kleinigheid in speelgoed. Ik had gedacht voor de meisjes een popje en

voor onze kleine mannen een fluit of zoo iets.'

'Het is wel veel minder dan verleden jaar, niet kind?'

'Ja moes, maar nu zijn er vier kleuters bijgekomen en u weet, we hebben een slecht jaar gehad; met mijn ziekte heb ik toch drie klanten verloren Verleden jaar was er voor elk een warme das en kousen, een letter van chocolade en speelgoed.'

'Zie je,' betoogde moeder, met een vasthouden oude menschen eigen, 'de kleintjes zullen zoo teleurgesteld zijn. Heb je wel bij alle dames gevraagd?'

'O ja, maar u kan zich niet voorstellen, hoe gek of dat is; nu werk ik toch bij de meesten al zoo lang, toch kijken ze je zoo uit de hoogte aan of ze zeggen willen: "Heeft dat wel een eerlijke bedoeling?" Sommigen geven een dubbeltje of een kwartje met een air of het duizend gulden was; anderen redden er zich uit, door te zeggen, dat ze al in zooveel vereenigingen zijn met dat doel en enkelen geven niet, omdat ze niet weten wat er met het geld wordt gedaan.'

'Het is wel droevig, temeer daar er families onder zijn, die zeer rijk zijn. - Maar als je eens naar meneer pastoor ging, die zal stellig wel iets over hebben voor zulk een aardig doel.'

'Daar zegt u zoo iets, Zondag zal ik dat 'ns opknappen, hij kan mij niet meer dan de deur wijzen.'

'Ho Marie, die menschen doen veel aan de armen, er komt zooveel binnen van de rijken om uit te deelen.'

'Dat is toch gek, moeder, kunnen die rijken dat niet zelf geven?

'Och kind, dat doen ze ook wel, maar bij de geestelijken wordt zoo dikwijls aangeklopt, die zijn er meer voor in de gelegenheid.'

'Zal het de rijken niet te doen zijn om de barmhartigen uit te hangen?

"Daar mogen wij niet over oordeelen, kind, wij zijn van hen afhankelijk." - Zullen wij nu maar naar bed gaan, Marie, je hebt morgen twee huizen en dus een moeilijke dag.' - - - - - - - - - - - - - -

Juffrouw Boet had betere dagen gekend. Die voor haar gouden tijd was allang heengegaan. De eerste jaren van haar huwelijk met den knappen schilder Boet bleven echter onvergetelijk en toen Marie geboren was, kende haar geluk geen grenzen. Zij maakte plannen voor de toekomst; het meisje moest iets bizonders worden, ze moest een dame zijn.

Maar al te ras moest zij ontdekken dat het geluk hier niet bestendig is.

Bij gelegenheid van een bruiloft was het, dat zij moest zien, dat haar man zich te buiten ging aan sterken drank. Kameraden hadden hem er toe aangezet, door verhalen van vroeger op te disschen. Er ging daarna geen bepaalde tijd meer voorbij, dat hij niet in beschonken toestand thuis kwam. Als hij dan zijn roes had uitgeslapen, was hij wel vol berouw, maar de verleiding was hem telkens te machtig.

Zijn zaak verliep na twee jaar; hij moest zich gaan verhuren als knecht, om wederom te worden weggezonden door zijn wangedrag. En toen gebeurde het, dat hij op een avond werd ingedragen; verdronken, door misleiding in het duister - zooals het heette - in het kanaal.

Als dit droevige incident niet was afgespeeld, wat zou dan het einde zijn geweest van dit levensdrama en van zoovele levenstreurspelen?

Een levensrest van de walgelijkste soort. Typen, zooals men ze wel ontmoet, vergiftigtigd met een vocht dat hen maakt tot slaven.

Marie was tien jaar, te jong om te beseffen wat haar moeder had doorgemaakt. Vaag herinnerde zij zich later enkele aangrijpende tooneelen, maar zij vond het te kwetsend om er met haar moeder over te Spreken.

Geheel aan lager wal, dacht de moeder erover werkhuizen te zoeken. Zij ging naar meneer pastoor om zijn voorspraak te vragen, maar daar was ze gekomen aan een vreemd kantoor.

Er kwamen er zoovelen, men kon allen geen werk verschaffen, dat moest ze begrijpen.

Maar op haar aandringen in haar benarde omstandigheden beloofde hij iets te zullen beproeven, als zij de vijfentwintig gulden betaalde voor de H. Mis, die gelezen was voor haar overleden man. Hij begreep wel, dat zij ze nu niet bezat, maar ze had een broer, die welgesteld leefde.

Dien avond ontving zij een brief van dien broer, die in een dorp een moestuin bezat. Sinds haar huwelijk had hij haar niet meer bezocht, omdat hij tegen het trouwen met Jan Boet was geweest.

Hij stelde haar voor, een winkel voor haar te installeeren van groenten en fruit, zij moest dan de producten van hem trekken en hij zou dan het eerste jaar de huur betalen. Op dit voorstel ging ze dankbaar in.

In het begin had zij, wel meermalen dan haar lief was, van hem moeten hooren, wat hij voor haar had gedaan. En ook had zij

moeten strijden tegen zijn bemoeiingen met Marie, die, zooals hij van meening was, maar vroeg moest gaan dienen. Hoewel zij haar damesplan zag vervagen, liet zij toch haar dochtertje tot haar vijftiende jaar genieten van goed onderwijs, want zij vond, dat, wat in haar oogen een goede ontwikkeling was, het eenige was dat zij haar kind kon geven.

Toen Marie van school kwam, wilde zij het costuumvak leeren en de moeder deed haar op een atelier. Tot haar twee-en-twintigste jaar bleef Marie, eerst als leerlinge en later met een kleine toelage daar; daarna vestigde zij zich.

In den eersten tijd ging het niet zeer voorspoedig, maar van lieverlede kreeg zij toch naaihuizen, al was het dan ook maar voor eenvoudig en verstel-werk.

Bij mevrouw Knotveldt kwam zij geregeld een dag in de week.

Het was in het voorjaar, dat het op een avond laat was geworden, omdat een morgenjapon van mevrouw af moest. Om half elf had zij eindelijk kunnen vertrekken, nadat mevrouw een streng onderzoek had ingesteld of alles wel netjes was afgewerkt. Ze begreep als 't nawerken werd, er gewoonlijk maar wat van gemaakt werd, maar ze begreep niet, dat extra arbeid ook extra belooning eischt.

In de vestibule had ze gestaan tegenover mevrouw 's zoon, die, voor zijn doen, vroeg was thuis gekomen.

‘Zoo, juffrouw, is u nog zoo laat hier? ik zal u even thuis brengen.’

‘Dank u, meneer, ik ben gewend 's avonds alleen te gaan.’

Ze wilde vlug langs hem heen de voordeur bereiken, maar hij was haar voor, liet haar passeeren, toen hij haar de deur geopend had en zeide: ‘Ik breng u even,’ terwijl hij dacht: dat is nog een versch botje.

Marie bemerkte door zijn beslist doen, dat zijn gezelschap onvermijdelijk was, zat in angst, dat bekenden haar zouden zien met een chiquen heer.

't Ging toch om je goeden naam en ze wist, dat ze de wereld niet kon trotseeren, dat ze haar noodig had om te winnen haar brood en ook, dat die wereld soms wreed was, valsch oordeelde, bekladde in een enkel oogenblik het voornaamste wat een arm meisje bezat.

Ze nam zich voor stroef en op een afstand te zijn, want ze begreep dadelijk meneer Knotveldt's bedoeling. Haar moeder had haar al vroeg gewezen op de gevaren, die een arm meisje omringen als zij er aardig uitziet. Zij, de moeder, vond het onverantwoordelijk van vele opvoedsters haar dochters in onwetendheid te laten.

Als er ook eens moeders waren, die haar zonen wezen op den vloek, die gewoonlijk rust op meisjes, die door hen worden verleid. Maar soms komt men er toe te vermoeden, dat een kip meer weet, dan zij van de tragedie der reëele wereld.

Het gesprek wilde niet vlotten en Frits dacht: Wat is zij schuw, straks zal ik haar dat wel afleeren.

Hij, die zich gunsteling der vrouwen wist, hield er van een snoeppartijtje vlug in elkaar te zettten, om het weer even spoedig te verbreken.

‘Goeden nacht, Marietje, krijg ik een hand?’ Marie had haar hand in de zijne gelegd, maar eer zij er toe kwam hem te bedanken, had ze zijn mond op den haren gevoeld en een streeling gehoord aan haar oor: ‘Kind, ik hou van je.’

Woedend had ze zich afgewend; hoe had ze zich zoo kunnen laten vernederen.

Dien nacht onderzocht zij zichzelve. Had zij schuld? Was er in haar iets geweest, dat haar woorden weersprak; een blij opleven nu ze werd gezien, erkend, al was het dan ook door een onwaardige? Haar te strenge onderzoek bracht haar niet tot

klaarheid. Zij dacht er over mevrouw Knotveldt af te schrijven, maar dan zou haar moeder het weten en dat mocht niet.

Toen ze er een volgende keer naaide, was hij 's avonds op de kamer gekomen, waar zij alleen zat te werken, met een verontschuldiging dat hij iets zocht.

‘Weet je wel, Marietje, dat je heel mooi bent, als je daar zoo zit te werken met dien verhoogden blos?

‘Meneer, ik verzoek u beleefd heen te gaan, hier is uw plaats niet.’

‘Ik geloof, dat ik in mijn huis komen kan waar mij dat goeddunkt of heb jij hier soms het gezag gekregen? Als je nu nog eens heel lief voor mij was, dan....’

‘Meneer, als u niet gaat, zal ik gaan.’

In haar opgewondenheid had zij niet gehoord, dat de deur was opengegaan en dat Dientje op den drempel stond.

‘Mevrouw vraagt of u klaar bent om te komen passen,’ bracht de meid er uit de hoogte uit.

Woedend vloog Dientje daarna weer naar beneden, dat zou ze daar eens even aan mevrouw gaan vertellen; die gemeene meid was haar Frits aan het aftroggelen, daar zou ze toch een stokje voor steken; ze had Zondag, toen ze nog zoo heerlijk op zijn kamer had gezeten, zulk een prachtigen armband van hem gekregen en nu zou die slet eventjes gaan zorgen, dat....

Ze klopte nu gejaagd op de deur van mevrouw's kamer.

Op diens ‘binnen’ stoof ze zoo haastig de kamer in, dat mevrouw, die rustig zat te

lezen in een gemakkelijken stoel verwondering aan den dag legde.

‘Mevrouw, de juffrouw kan nu niet komen, meneer is bij haar.’

‘Wat zeg je daar, Dientje?’

‘De waarheid, mevrouw, alsdat meneer...’

‘'t Is goed, ga onmiddellijk naar boven en zeg tegen de juffrouw, dat ze dadelijk bij mij komt’.

Toen Dientje de deur opende om het bevel van hoogerhand te gaan uitvoeren, liep ze tegen Marie aan, die spoedig kwam passen; blij van meneer ontslagen te zijn, niet vermoedend, dat de meid haar op zulk een lage wijze had bezoedeld.

- Hier ging het uit eigenbelang, maar in hoevele gevallen ging het enkel uit zucht tot lasteren.

‘Marie, - Dientje komt me daar iets vertellen, - je moet het 't meisje niet kwalijk nemen, ze handelt beslist met een goed oogmerk - (Dientje stond zeer bij mevrouw in den pas) dat mij doet besluiten je onmiddellijk weg te zenden; je begrijpt, dat ik je niet kan houden’.

Mevrouw overdacht even een geval, dat zich had afgespeeld met een vorig Dientje en hoe zij toen ook flink was opgetreden. De pastoor, die zij alles had uitgelegd, bij gelegenheid eener biecht, had haar getroost met de goedkeuring dezer handeling; de meisjes waren zoo slecht heden ten dage.

Toen zij een week daarna in de courant las, dat men het lijk van een dienstmeisje drijvende had gevonden in het ‘Breede Water’, kwam het niet in haar op, dat het Betje Blank kon zijn, die in wanhoop den moed had gevonden tot het plegen van zelfmoord. -

Marie stond perplex.

‘Maar mevrouw, ik begrijp niet wat er valt te vertellen; meneer kwam iets zoeken.’

‘Ja meisje, dat kan jij nu wel zeggen, maar dat geloof ik niet.’

‘Dat is aan u, mevrouw, ik weet....’

‘Stil nu, Marie, hier is je geld en ik wil je niet meer terugzien. Je mag nog blij zijn, dat ik het mijn kennissen niet vertel, ik wil je je brood niet ontnemen.’

Dien avond was de blik, die mevrouw op haar zoon liet rusten teederder dan anders.

Huilend was Marie thuis gekomen. De straf, die men op haar, de onschuldige, liet rusten, vond ze ontzettend.

Haar moeder echter had het mogelijke gedaan om haar te troosten. ‘Begrijp 't dan toch kind, dat wij in onze armoede de vertrapten zijn, in onze afhankelijkheid moeten buigen.’ In haar blijdschap, dat het zoo was afgeloopen, was ze vreeselijk socialistisch, als ze straks in haar vroomheid, tot die ontdekking kwam, zou ze niet rusten voor ze haar zonde had beleden.

Marie trok zich het geval erg aan en na een poosje begon ze er slecht uit te zien.

Haar moeder, vreeselijk ongerust, ontbood een dokter. Deze constateerde bloedarmoede; raadde buitenlucht en versterkende voeding en verbood het naaien voor een tijdje.

Toen de winter weer op handen was, hervatte zij, aangesterkt eenigszins, haar taak, die eenvoudiger was geworden, daar twee klanten, - kennissen van mevrouw Knotveldt - zich van een andere naaister hadden voorzien.

Maar toen het tegen St. Nicolaas liep vond zij den spaarpot zoo goed als leeg en dit deed haar besluiten hulp van buiten in te roepen.

- Het was vier jaar geleden, dat zij met haar vriendin de étalages ging bezichtigen, toen het tegen December liep.

In de Jan de Wittstraat hadden zij staan kijken voor het raam van de ‘Kindervreugde’, toen twee arme meisjes zich voor haar hadden geplaatst en zij het volgende gesprek hadden opgevangen.

‘Wat zou jij nou willen hebben, Sien?’

‘Och meid, da's niks voor ons, wat bezielt je, dat is voor de rijken. Ik wou dat ik een paar centen had om een broodje te koopen, ik heb toch zoo'n honger.’

‘Heb je dan niet gegeten vanmiddag?’

‘Nee, der was er geen een thuis en de kast was leeg en toen ben ik zoo maar naar school gegaan.’

‘Willen we dan maar naar huis gaan.’

‘Nee, als ze der 's middags niet is, dan is 't vast mis en dan moet ik er niks van hebben.’

‘Kijk 'ns hoe fijn,’ bewonderde toen de andere.

Een équipage hield stil voor de deur, een dame stapte uit en betrad den winkel.

‘Juffrouw, geef me 'n cent, ik heb zoo'n honger, en me moeder is ziek,’ had Sien handig en op het punt van bedelen ervaren, eruit gebracht.

Een blik vol minachting viel op de kleinen, terwijl de dame zeide als tot den eigenaar der zaak, die de deur openhield: ‘Is hier geen politie, die is ook altijd waar zij niet moet zijn.’

De eigenaar boog slechts beleefd voor de dame of voor haar geld, waar de troostrijke leugen op stond: ‘God zij met ons.’

De koetsier op den bok, het gezicht in de juiste plooi van de koetsiers der grooten dezer aarde, had een even vernietigenden blik op de kinderen geworpen als zijn meesteres, maar dadelijk daarop zijn mooiste buiging gemaakt tegen een collega, zooals hij dat zijn heer had zien doen, en waarvan hij een bizonderestudie had gemaakt, zoodat de andere bedienden hem er om benijdden.

Marie en haar vriendin waren intusschen naar een bakker in de buurt gegaan en

verblijdden de kleinen even later met een pop van taai-taai.

'Ik geloof, dat ik die Sien ken,' helderde even later Toontje Boshuis op, ze woont in de Slopsteeg, haar moeder drinkt zoo, ik heb eens gezien, dat ze 't kind vreeselijk sloeg, toen ze in beschonken toestand was.'

'Stumperig is 't toch voor die kinderen, ze krijgen dikwijls meer slaag dan eten en ze moeten al dat moois en lekkers zien en krijgen er niets van,' vond Marie, en ze vertelde van haar moeder, die haar had verhaald van haar tehuis, waar van het St. Nicolaasfeest altijd veel werk werd gemaakt, maar haar moeder er altijd op gestaan had, dat elk kind iets afzonderde voor arme kleinen, die toen nog langs de deuren kwamen zingen.

Dien avond had Marie er met haar moeder over gesproken om een verrassing te bezorgen aan die werkelijk arme stumpertjes. Ze waren wel arm, maar met een goeden wil konden zij wel iets bereiken.

En haar moeder had haar kleinen spaarpot, voor een kwaden dag, uit de kast gehaald en Toontje had ook haar portemonnaie voor den dag gebracht.

Vier jaar hadden Marie en Toontje het genot gesmaakt gelukkige gezichtjes te zien op St. Nicolaasavond.

Dit jaar echter wees de kas op een zeer laag credit en Toontje was sinds een half jaar getrouwd en naar elders vertrokken. - - - - - - - - - - - - - -

'Kan ik even meneer pastoor spreken?' vroeg Marie dien Zondag na de hoogmis aan het belmeisje.

'Ik zal eens gaan hooren, wil u maar even binnen gaan?' en zij liet Marie in de spreekkamer.

Na lang wachten kon zij haar belangen bloot leggen. Zij vertelde, hoe Toontje en zij met zooveel succes kleinen uit de buurt gelukkig hadden gemaakt op vijf December, maar hoe dit jaar, door onvoorziene uitgaven, de kinderen een teleurstelling zou wachten.

'Ik begrijp niet, meisje, wat ik daar mee te maken heb, ik vind je handelingen heel mooi, maar je weet wat er geschreven staat: "Wat de rechter hand geeft, enz.." Overigens vind ik dat er tegenwoordig al veel wordt gedaan aan voeding en kleeding op de scholen'.

'Vindt u, meneer, ik ben het toch niet met u eens,' en ze vertelde haar ondervinding, nu vier jaar geleden. 'U ziet dat er toch nog veel wordt geleden; als u nu een kleine bijdrage wilde offeren, dan...'

'Zeide je, dat dat meisje van Klos was?'

'Ja meneer, uit de Slopsteeg, de moeder is dikwijls dronken.'

'Weet je wel meisje, dat het socialisten zijn, vroeger waren zij geloof ik katholiek; ik zal aan hen geen cent verdoen, en jij, als goed geloovige, moet ook je handen van zoo iets aftrekken. Goedendag.'

Terneergeslagen ging Marie naar huis en dacht, dat de kleinen het dit jaar maar moesten stellen met een mageren Sinterklaas.

De pastoor had zich, na dit gesprek, naar zijn studeerkamer gespoed, hij was juist bezig een Kerstpek in elkaar te zetten.

Hij wilde iets heel moois hebben.

Even overzag hij de punten van behandeling die hij had genoteerd.

'Evenals de herders bij de geboorte van den Christus zich opmaakten, om de vervulling te gaan aanschouwen, zoo moesten zich nu ook de geloovigen begeven

naar het tegenwoordige Bethlehem, dat was de katholieke kerk, om daar door God's leeraren te hooren verkondigen, dat het Woord was vleesch geworden.

Christenen spoedt u om uw zaligheid te bewerken, want als gij in zonden zult sterven, dan zal de God der rechtvaardigheid geen genade meer schenken, dan zult gij een prooi zijn voor den duivel, dan zult gij eeuwig, dat is zonder einde, branden in de hel.

Bereidt den weg des Heeren. Zuivert u van uw zonden, doet boete.'

Vervolgens zou hij wijzen op het leven van den Heiland, dat zij moesten navolgen. 'Denkt niet, dat die weg is belegd met dons, hij is vol doornen en distels en zeer steil, maar als gij het einde zult hebben bereikt, dan zult gij hiernamaals uw loon vinden, gij zult dan tot koningen en priesters worden verheven en eeuwig Alleluja's zingen.'

Ja, hij was tevreden over zijn aanteekeningen, dat kon een mooie preek worden. Het kwam niet in 's mans brein op of alle menschen die hooge positiën zouden willen bekleeden hiernamaals; evenmin, dat de duivel, als eeuwig verdoemde, toch een armen stakkert was en wel het allerminst, dat als de mensch in zondigen staat, waar hij tot zondigen geneigd is, kwam te overlijden, God's hand er toch in had en dat het dan toch op zijn minst wreed was, dat hij zou hooren 'Gaat van mij, vervloekte, in het eeuwige vuur, dat voor u en de uwen bereid is.'

Den Haag.

LAURA BENDER.

'La Maison de Beauté.'

Aldus heet het nieuwe stuk van Alfred Capus, een der meest geliefde Fransche auteurs, welk stuk op dit oogenblik met groot succes wordt gegeven in het Théatre des Variétés in Parijs.

Zoo ooit een stuk 'up to date' was, dan zeker dit beeld van het hedendaagsche vrouwen-leven, waarin slanke lijven, en rimpel-

vrees, en begeerte naar een eeuwige jeugd voor alle dames, de feministen incluis, behooren tot de vragen van den dag.

'Weet ge dan niet' - aldus een der personen uit het stuk van Capus - 'dat we geen vrouwen van 60 jaar meer kennen?'

En inderdaad, zelfs aan die oudere vrouwen, die in Beenen deele aanspraak maken op coquetterie, kan men heden ten dage opmerken hoe werkelijk de hedendaagsche mode de 'dame van leeftijd' totaal heeft afgeschaft. De eerwaardige figuren onzer grootmoeders, het 1830- en daarna-type, het bestaat niet meer. De élégante coiffure, de 'ronde' hoed, de aansluitende jacquette, al die kenmerken in een vroegeren tijd van de *jonge* vrouw, zij worden thans gedragen door zeventigjarigen, zonder dat iemand daarin iets vreemds vindt of iets belachelijks.

Daardoor ook komt het, dat niet alleen zij, die eeuwig 'jong' willen blijven, heden ten dage hare hulp zoeken bij masseuse, stoombad, buste-vormer, wat niet al van dien aard; ook het aankomende meisje, of de reeds volwassene en nog werkelijk jonge dame, zijn zoeken voor allerlei lichaamsgebreken raad en uitkomst bij 'maisons de beauté', waar men haar te hulp komt met nieuwe uitvindingen van allerlei aard, hetzij om haren, die op ongewenschte plaatsen groeien, te verwijderen, hetzij om aan een leelijken hals een beteren vorm te geven, hetzij om het doffe of vette hoofdhaar in een beteren toestand te brengen - - wat niet al in een woord, waarvan de hedendaagsche vrouwelijke specialiteit op dit bepaalde schoonheidsgebied zich een nieuwen tak van bestaan wist te scheppen. - -

Toen ik het bovengenoemde stuk van Capus las, toen ik in de Illustration zag een plaat waarop Marthe Regnier en Marcelle Lender zijn afgebeeld, zich in een Parijsch Maison de Beauté-zelve op de hoogte stellend van zulk eene omgeving, toen kwam de lust in mij op mijne lezeressen eens iets meer te vertellen van dit ten onzent nog niet véélbekende arbeidsveld, juist omdat ik onlangs in Parijs-zelf in de gelegenheid was het wereldberoemde Maison de Beauté van Helena Rubinstein te bezichtigen, dat, oorspronkelijk alleen in Londen gevestigd, en daar vele dames van het high-life, actrices en vorstelijke personen beide, onder hare clientèle tellend, dientengevolge weldra ertoe moest overgaan ook in Parijs een tweede Maison de Beauté te openen. -

Want, nog veel te veel verkeeren oningewijden ten onzent in de meening, dat een Maison de Beauté per se is een soort humbuginstelling, waar men met allerlei leugenpraatjes, of zelfs gevaarlijke middeltjes, oude dames wijsmaakt dat ze opnieuw jong kunnen worden. Natuurlijk, zulke bedriegers in hun beroep zullen er òòk wel zijn, wellicht in *dit* vak nog meer dan in eenig ander. Echter, waarom zouden stoombaden, hals- en gezichts-massages, haarverzorging, - om maar een paar dingen te noemen, - niet evengoed hygiënisch zijn als andere zorgen voor ons lichaam?

Ik ken hier in den Haag verscheidene dames, die tot dergelijke doeleinden vroeger naar Parijs of Londen reisden, maar die thans zich hier laten behandelen, sinds Madame L.C. Gimber, gediplomeerd door de Académie scientifique de Beauté van Parijs, zich hier vestigde.

Hare allerliefst-ingerichte salons aan den Stationsweg 72*c* hier in den Haag maken een even vriendelijken als comfortablen indruk. Voor hen, die niet in de gelegenheid zijn het stuk van Capus te zien, wil ik voor de aardigheid vertellen hoe zulk eene inrichting er uitziet. Eerst wordt ge ontvangen in een keurigen huiselijken hall, warm en knus, daarneven is het eigenlijk atelier, waar, op een grooten wassen pop, maskers

en bandages zijn aangebracht, die u aanschouwelijk maken op welke wijze, door uitwendige middelen, de schoonheidsgebreken worden verholpen die de meeste vrouwen in het een of ander opzicht aankleven, als daar zijn: rimpels om de oogen of bij den neus, onderkin, voorhoofd-plooien, ingevallen buste, enz. - Eene stoombad inrichting behoort tot de gelaatbehandeling, waarvan de finesses mij natuurlijk onbekend zijn, maar waarvan verscheidene dames mij verzekeren, dat ze er een uiterst prettige en verfraaiende uitwerking van ondervonden. - Op de bel-étage bevinden zich eenige zeer élégante wachtsalons, waar de clientèle zich kan ophouden, zonder van elkander gezien te worden. Dames zijn nu eenmaal - ook al valt er niets te verbergen of zich voor te schamen - nochtans zeer geheimhoudend op deze en dergelijke punten. - In Parijs, bij Helena Rubinstein, zweefden verschillende élégante jonge-dames-helpsters door deze salons, maar mij wil het voorkomen dat men er bij Madame Gimber veiliger aan toe is, omdat deze alles eigenhandig doet, en niets overlaat aan dergelijke leerlingen-helpsters. De académie scientifique de Beauté, waarvan Madame Gimber het diploma heeft, werd in 1909 te Londen met goud bekroond, en in Berlijn in dit jaar met een grand-prix; dit waarborgt dus dat men, ook wat de crêmes, poudres, shampooìngs, enz., aanbelangt, geen de minste vrees behoeft te hebben voor gevaarlijke samenstellingen. Alles wat de académie scientifique, onder directie van professor Lamotte, in deze dingen aan benoodigdheden levert, kan men ook bij Madame Gimber verkrijgen.

Al ware het alleen in verband met het veelbesproken stuk van Capus, is voor hen

die van hun tijd op de hoogte willen zijn een kijkje bij Madame Gimber de moeite ruimschoots waard. Waarbij het ook niet overbodig is te vermelden dat men - juist waar het zulke intiemere behandelingen geldt is dit zeer te waardeeren - te doen heeft met eene sympathisch-aandoende, innemende persoonlijkheid. Zelve Française, spreekt Madame Gimber toch zeer goed Hollandsch, en is tot alle inlichtingen volkomen bereid.

Nog eens, ik ontken niet dat er juist op schoonheidsmiddelen-gebied heel veel kwakzalverij welig tiert, maar ik erken aan den anderen kant gaarne, dat er ook juist op ditzelfde gebied dagelijks nieuwe aanbevelenswaardige uitvindingen worden gedaan, welke fouten verhelen of maskeeren, kleine lichaamsgebreken wegnemen, enz.. Denk alleen maar eens aan het zoo nuttige en noodige masseeren, denk aan het haar-wasschen en electrisch drogen, aan de zoo veelvuldig-toegepaste gezichtsbaden tegen een onreine huid, enz., enz.. Van oud tot jong worden, neen, dat kan geen enkele vrouw, maar wel kan menige knappe nog *niet* oude vrouw, door tijdig ingrijpen, langer jong blijven dan vroeger het geval was, en zeker óók kan menig jong meisje en jonge vrouw voorkomen, door datzelfde tijdig ingrijpen, dat ze te vroeg veroudert. De Françaises en de Engelschen hebben die eenvoudige waarheid reeds lang begrepen, maar vooral in Weenen heeft men sinds jaren ingezien hoe veel er op dit speciale gebied kan gedaan worden aan het instandhouden van vrouwenschoon, en van die om mooie vrouwen vermaarde stad verspreidde zich langzamerhand deze nieuwe wetenschap, die zich daardoor reeds lang en terecht een burgerrecht veroverde, en dientengevolge thans òòk in het up-to-date theater te Parijs werd behandeld, door niemand minder dan een Capus.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Varia.

Kaat Mossel.

Tooneelen uit het leven van eene Rotterdamsche Oranjeklante. Voor ons volk geschetst door Johanna Breevoort. Rotterdam, W. Zwagers.

Elk jaar wordt het tooneelstuk '*Kaat Mossel*' opgevoerd en wie niet weet wie Kaat Mossel is, kan het in dit duidelijk geschreven boekje - 38 bladzijden - lezen. 't Is geïllustreerd met twee portretten, 't eene van *Catharina Mulder, bekend onder den naam van Kaat Mossel, en 't andere* van *Cornelis van Oeveren, Wagenmaker op het Haegse veer tot Rotterdam*, ook een moedige Oranjeklant, zooals reeds blijkt uit het vierregelig onderschrift:

> 'Zie hier van *Oeveren*, den spreker voor 't gemeen,
> Zoodra 't oranje licht aan Hollands kim verscheen,
> Die Rotte en Maes haer trouw aen Friso op holp dragen,
> Dees Wagenmaker eert d' *Oranje* zonne wagen.
> Ex Tempore.

Uit dit verhaal leert men beter den politieken toestand van ons land in het midden en de laatste helft der achttiende eeuw, de overheersching en willekeur der regenten, de positie van den Prins-Stadhouder kennen dan uit de leerboeken der Geschiedenis.

Caetje (Kaat) was niet van deftige afkomst. Haar vader werd ‘groene mof’ gescholden, omdat hij telkens ‘dingen vond die niet verloren waren’. Haar moeder bleef als weduwe met drie kinderen achter en ging overdag met den lorrenzak loopen en 't praatje liep dat zij ‘bij nagt slegt huis hield’.

Hoe het Oranjevuur, dat in Kaats boezem blaakte, telkens naar buiten uitsloeg, hoe de gloed door brandstof van of vanwege 't Princelijke hof werd onderhouden, hoe Kaat in gevangenschap geraakte, Bilderdijk haar verdedigde, en hoe zij in 1787 ontslagen en met Oranje weer in eere hersteld werd, hoe zij tot aan de Heulbrug door een eerewacht begeleid uit den Haag (Gevangenpoort) naar Rotterdam terugkeerde; dat vertelt Johanna Breevoort (M.G. Bakhoven-Michels) op onderhoudende wijze en naar waarheid, daar zij putten mocht uit de studiën van den Bibliothecaris wijlen G. van Rijn, in de Rotterdamsche Jaarboekjes.

Ter toelichting en aardige afwisseling dienen verschillende ontboezemingen op rijm, als b.v.:

> ‘Wonder boven wonder,
> Dat eerst was boven is nu weer onder.
> We hebben reden God te loven,
> Dat Oranje weer is boven’.

En nog mooier:

> ‘Zouen wij, als brave Hollandsche helden
> Ons laten bijten door 't Keezengebroed? enz’.

C. GROUSTRA.

Spoed-correspondentie.

Degenen onder mijne Lelie-lezers, die mij op 5 Dec. vriendelijk verrasten op de eene of andere wijze, heb ik particulier geschreven. Echter ontving ik een mooien mand met bloemen, waarvan ik de geefster of den gever zóó absoluut niet kan vermoeden, dat ik er geen anderen uitweg op weet, dan haar of hem langs dezen weg mijn zeer vriendelijken dank te betuigen, in de hoop dat het haar, of hem, onder de oogen moge komen, of wel dat ik alsnog ontdek wie mij met dit zoo welkome en smaakvolle geschenk heeft bedacht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In de Holl. Lelie van 24 Sept. 1913 staat een artikel: Over het Recht, door Dr. A. Thoden van Velzen. Dit moet zijn: Over het Recht, door Dr. **H**. Thoden van Velzen.

17 December 1913
27ste Jaargang.
No. 25.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Eenige Beschouwingen over Opvoedkunde door Johanna Steketee.

Ik heb eens een dame gekend, die nooit tijd had om zich met haar kinderen te bemoeiene, omdat zij altijd over opvoedkunde schreef.

Dat heeft mijn antipathie tegen de opvoedkunde-in-theorie versterkt. Er is dan ook geen vak, waarin zoo wordt gebeunhaast als in dit. Och, want bijna alle menschen kunnen zich met eenig recht opvoedkundigen noemen.

Velen hebben kinderen en die zijn dan al van huize uit opvoeders, in welken zin dan ook, en anderen, och, ieder beoefent al licht een vak, waaruit voor een ander iets te leeren valt.

En als zoodanig is de eerste dan, zij het waarschijnlijk ook onbewust, de opvoeder geweest van den ander. Terwijl ik dit schrijf gaan daar juist de kinderen van den burgemeester voorbij, zes of acht, jongens en meisjes, weinig verschillend in leeftijd,

'n gediplomeerde dame in pleegzusterscostuum vooruit, de opvoedkundige der kleinen. De kinderen dartelen langs de helling van den heuvel, waartegen mijn huis opziet.

Ze Nebbe bloote beentjes, geen hoedjes op en zijn zeer luchtig gekleed. (5 Nov. vandaag).

Ik ben zoo vermetel om te denken, dat de burgemeester, of de burgemeestersche, die

luchtige kleedij van mij heeft afgezien. Ik heb n.l. mijn zoon ook altijd naar de natuur gekleed, veel gebaad en in de open lucht doen zijn, wat hem gezond en sterk heeft gemaakt.

Telkens nog zie ik daar navolging van in het dorp, ook kleine jongetjes met lang haar, zooals Jacobus droeg, toen hij klein was, wat echter lang niet elk kind staat.

Hoe indertijd de later-tot-het-Christendom-bekeerde Nellie van Kol, die nu heilslegersliederen zingt en maakt, (bij het vele goede dat zij heeft gepredikt) heeft gebazeld over opvoedkunde, dat ligt nog versch in ons aller geheugen.

Haar anti-ooievaars-theorie is voor vele kinderen totaal ongeschikt gebleken.

Talrijk zijn de navolgers en navolgsters van Nellie v. Kol geweest.

Frits van Raalte, onderwijzer te Arnhem, (ongetrouwd), heeft tegenwoordig op het gebied van opvoedkunde ook nogal wat te beweren.

Tot nadere kennismaking zij gezegd, dat deze man ook sprookjes schrijft (b.v. in 'Nederland'), die voor velen totaal-ongeniet baar zijn. Op dezelfde manier schrijft hij zijn paedagogische beweringen, n.l. phylosophisch en symbolisch, m.a.w. gekruid met woorden van Socrates en anderen, die deze stukken voor den oppervlakkigen lezer een schijn van geleerdheid geven.

Lees nu eens bijv. 'Knappe Kinderen', of 'Kleine Kinderen', of 'Belofte van Kinderen'.

Het lijkt heel fraai, maar in waarheid halen we uit deze schetsjes niets, wat we niet al lang wisten, n.l. dat van knappe kinderen in den regel niet veel te verwachten valt. Vader Cats, die 't bij al zijn grofheid wel wist, zei immers al:

'Vroeg wijs, vroeg zot,
Vroeg rijp, vroeg rot.'

Voorts, dat kleine kinderen dikwijls wreed zijn en lust in leedvermaak hebben.

Nu, dat zijn groote kinderen helaas ook nog dikwijls.

Meestal leeren die kinderen dat af, als zij verstandiger worden.

Aan de algemeene voorschriften daarvoor hebben we dus niets.

'Beloften van kinderen'.

Al wie kinderen kent, weet, dat men op hunne beloften niet al te zeer kan rekenen.

'Men dwinge hen daarom geen beloften af in zaken, die hun verstand te boven gaan'.

Neen, mijnheer van Raalte, dat weten wij ook wel.

'Getuigenissen van kinderen', aldus de heer v. Raalte weer, 'gelden dan ook niet in de rechtspraak.'

Nu, dat doet ons waarlijk genoegen. Over die getuigenissen van kinderen schrijft dezelfde heer nog hoofdstukken vol, die later misschien nog weer eens aanleiding geven tot nadere beschouwing.

Overzicht van de Week.

Onafhankelijkheidsfeesten.
I.
Schandelijk!

- - - Ik heb het niet over de Scheveningsche Onafhankelijkheidsfeesten als zoodanig. Waarom zoude de Scheveningsche bevolking, die er eene bijzondere aanleiding toe heeft bovendien omdat de Prins dáár landde, niet feestvieren als zij daarin lust heeft!

Maar ik wil het hebben over de ten hemel schreiende *dronkenschap* die ik daar heb aanschouwd, reeds Maandag-*middag*, toen ik met eigen oogen kinderen, meisjes, van niet ouder dan twaalf en dertien jaren, heb zien waggelen, *stomdronken*, sliertend aan den arm van dito jongens, door de Keizer- en de Badhuisstraat, enz.

Om niet te spreken van de benden volwassenen, door jenever blauw-rood-koppige visschers en dito meiden, die, zwaaiend, gillend, *walgelijk* om aan te zien, het dorp Scheveningen maakten tot een *afzichtelijke* plaats.

Dit is de eenvoudige nuchtere waarheid, - die ik heb gezien met eigen oogen.

En ik noem het *schandelijk*, dat de couranten, in plaats van te getuigen tegen zulk een pest- en verderf-zaaiende 'feestviering', haar trachten te bemantelen in doorzichtige er-om-heen-praterij als b.v. de volgende door mij uit *het Vaderland* uitgeknipte regels:

Maar in de Keizerstraat en omgeving bleven de menschengolven stroomen, trots hageljacht en stormgeloei (al was het niet heelemaal zóó erg), van zorgen vrijer en van boeien ontslagener, meer dan ooit vader Rijn, in welk jaar van zijn veelhonderd-jarig bestaan ook.

Daar was het een reusachtig lange vroolijke feestzaal met maskeradepakken van de zotste makelij: deftige schippers met hooge hoeden, die anders Zondags eigenlijk liever datheensch dan

synodaal zingen, slingerden van pure pret, en, hoewel mogelijk totaal dranknuchter, gebaarden alsof ze een duchtig slokje op hadden, en keken met lodderig oog naar de meiskes; jonge varensgezellen liepen in babyjurken met twee, drie sigaren en sigaretten tegelijk in den mond, of hadden zich gestoken in verflensde maar beslist nieuwmodische kleeren van 'bloemen der vlakte'; anderen hadden hun oliejassen aangetrokken en Zuidwesters opgezet; een enkel meiske had zich letterlijk vermand, of zich rokken van oranje gemaakt. Kortom het verkleeden in de potsierlijkste drachten en de meest gewaagde travesti blijkt in Scheveningen zeer geliefd en mogelijk.

Doorzichtige er-omheen-praterij - nietwaar? Immers, voor elkeen die lezen kan is het hier duidelijk genoeg gezegd, hoe de smerige weerzinwekkende dronkenmanstroep, die Scheveningen reeds *overdag*, in den vroegen middag, te aanschouwen gaf, in den avond is overgeslagen tot een alle perken te buiten gaande jenever-zuiperij, (iets waarvoor dit vrome dorp trouwens tòch reeds berucht is, zelfs onder normale omstandigheden).

Maar, nietwaar, de couranten hebben, óók op Scheveningen, - onder de organiseerders van dit feest (?) met name, - vele abonné's. En daarom *durven* zij niet. Daarom verbloemen zij de naakte waarheid met dergelijke leuterpraat-berichtjes, in plaats van eerlijk te getuigen *tegen* zulke soort smeerlapperij, - geheel en al onverschillig wèlke feestviering het geldt mijnentwege!

En, daarom zeg *ik*, mijne waarde heeren, liberalen zoowel als clericalen beide, dat gij huichelaars zijt met Uw vereenigingen tegen drankmisbruik, en dito's, want, gij hebt *niet* den moed de pers, dat machtig wapen, te gebruiken tegen die volks-zonde. *Gij hebt daartoe niet den moed, omdat gij te veel voordeel hebt van uwe jenever-zuipende abonne's, onder hoogere en lagere standen beide, om hun in uw bladen de waarheid te durven zeggen.*

Juist den dag vóór dit feest (?), - neen, laat ik liever zeggen vóór deze mensch-onteerende smeerlapperij - werd bij mij aan huis be zorgd een Blaadje getiteld: 'Om Onzer Kinderen Wil', uitgave van de Ned. Propaganda Club voor Drankbestrijding. In dat Blaadje, bestemd voor ouders, opvoeders, enz., wordt met ernst en nadruk gewaarschuwd tegen het alcohol-gebruik, in de eerste plaats waar het kinderen geldt. - En ik dacht aan den zoo waren inhoud dier artikelen, toen ik, or Scheveningen, l.l. Maandag die beklagenswaardige stom-dronken jongens en meisjes zag - die het niet kunnen helpen immers, indien zij door voorbeeld en omgeving zoo worden - maar ik dacht óók, met ergernis: hoevelen dergenen, die lid zijn van deze 'propagandaclub voor drankbestrijding', en die de uitgave van bovenbedoeld blaadje finantieel steunen, zullen nochtans straks hunne goedkeuring hechten aan het onwaar leuterverslag dat de lik-couranten ervan gaan geven!? Wat baten 'blaadjes' en 'clubs' en 'vereenigingen' als wij niet den moed hebben onzer overtuiging? - Hetgeen ik Maandagmiddag op Scheveningen heb gezien, het is voldoende om mij het volle recht te geven te zeggen, dat we hier *niet* te doen hadden met een feestviering, maar wèl met een walgelijken dronkenmans-troep van het allerminste allooi.

Nog eens, *dat* is de wáárheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Op wien zal onze Koningin kunnen bouwen?

En, gelooft ge nu werkelijk, dat deze verliederlijkte, gemeene - straattaal-uitgalmende, door jenever redeloos geworden, zinnelooze troep Scheveningers ook maar iets gemeen heeft met dat 'Oranje-lievende' volk, waarop de Oranjes zullen kunnen bouwen in tijd van nood en gevaar? Gelooft ge werkelijk, dat deze van alle verstand beroofde, enkel *om* te zuipen feestvierende troep mallooten, met oranje-pluimen aan hun lijf en oranje-papieren-rokken aan en oranje hooge hoeden op, gelooft gij werkelijk, dat zij het zullen zijn die hun leven en hun goed en hun bloed zullen wagen straks voor een Oranje in *nood* - die dan geen gelegenheid heeft hun jenever te laten drinken?

Ik zeg U dat deze walgelijke bende, hoog en laag beide, die *zulke* feesten vieren, ze morgen aan den dag even goed zullen vieren voor welken republikeinschen opvolger-ook van Oranje, en bij welke bloedige revolutie ook, die desnoods de Oranjes het leven kost *als zij maar jenever zuipen kunnen*.

Dáárin bestaat de héële 'Oranjegezindheid' van *zulke* feestvierders!

Ik kom er rond voor uit dat ik geen Oranjegezinde ben, omdat ik meer voel voor den republikeinschen regeeringsvorm. Maar, als de Koningin in *nood* kwam, dan zou ik als vrouw jegens eene andere vrouw (*niet* omdat zij toevallig een vorstin is), als mensch jegens

een ander mensch, méér voor haar doen dan deze bende tierende en gillende jenever-zuipers, (tegen wien ik haar dan wellicht zou hebben te beschermen, als in de dagen der Fransche revolutie), daarvan ben ik in mijn ziel overtuigd. En dat durf ik hier openlijk zeggen, omdat het wáár is.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
En de Koningin?

Ik weet wel dat het meeste van al dergelijk dronkenmansgedoe - en juist dáárom óók vind ik de pers zoo diep-verachtelijk - zorgvuldig wordt verborgen voor de ooren en oogen der Koningin. Maar toch, het is m.i. onmogelijk dat zij, als zij dergelijke feestvieringen bezoekt, niet wel een en ander opmerkt van de op *straat* heerschende dronkenschap.

Daarom betreur ik het dat zij in dezen niet het besluit neemt, èlk feest-comité vooraf te doen weten, hoe zij dergelijke 'huldigingen' van dronken menschen beslist *afkeurt*, en er zich niet bij wil vertoonen. Ik ben overtuigd hoe de leiders in dat geval wèl zouden zorgen voor een minder-kwistig jenever-gebruik dan nu het geval is, en hoe de betrokken autoriteiten de kroegen zouden doen sluiten, in plaats van ze langer dan anders open te laten, enz., enz.

In een onlangs uitgekomen boek over de Koningin, van de hand van Miss Winter: 'Toen onze Koningin Prinsesje was', wordt óók gesproken van hare lange en ernstige voorbereiding tot hare aanneming. Bovendien is het overbekend, dat de Koningin een zeer beslist-godsdienstige levensbeschouwing is toegedaan. Welnu, mij dunkt daarom, dat de gedachte aan de gróóte verantwoordelijkheid, welke op haar rust, haar dus van jongs-af zal zijn bijgebracht, en zal zijn bijgebleven. Zou zij dan niet een heerlijk, een door alle het waarlijk-goed-meenende-menschen, van welke richting of gezindte ook, toegejuicht werk verrichten, indien zij de betrokken autoriteiten verplichtte het jenever-gebruik te beperken, in plaats van het te vermeerderen, door het langer openlaten der kroegen, op dagen aan hare bijzondere vereering gewijd, en óók, indien zij aan hare verschijning bij zulke gelegenheden de uitdrukkelijke bepaling vastknoopte, dat geen dronken menschen op de straat mogen gezien worden. Heusch, de feest-comité's, de burgemeesters met 'ambtsketen', enz., zij zouden *dàn* wel krachtig ingrijpen.

Het *is* mogelijk feest te vieren zonder drank. Zie maar op Zwitserland, waar gij U tot 's avonds laat temidden der grootste volksfeesten kunt bewegen, zonder één der walgelijke tooneelen te aanschouwen, welke ons vaderland steeds biedt op zulke feest(?)-dagen, tooneelen als waarmede Scheveningen geenszins op een waardige, maar integendeel op een hoogst-*on*waardige wijze de onafhankelijkheidsfeesten heeft afgesloten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.

Wij dwalen van den weg af.

De quaestie vrije-uitoefening der geneeskunde heeft heel wat pennen, vooral van de zijde der belanghebbenden, de doktoren, in beweging gebracht.

Zooals ik zeer waar zag opgemerkt in 'Het toekomstig Leven', te betreuren is het daarbij, dat de meeste dezer heeren zich op een heel weinig-zakelijke en zeer-beleedigend-persoonlijke wijze uitlieten over hunne tegenstanders.

Daarmee overigens hebben zij vermoedelijk hun zaak meer kwaad dan goed gedaan. - Tot, hen van wiens hand men steeds met onverdeelde belangstelling leest, behoort zeker professor Hector Treub, die in de Vragen des Tijds een zeer opmerkelijk artikel schreef over deze question-brulante.

Echter, juist omdat dit artikel de puntjes op de i zet, van uit een geneesheeren-standpunt, schijnt het mij niet ondienstig toe, er eens op te wijzen, dat m.i. voor- en tegenstanders beide van de vrije-geneeskunde hoe langer hoe verder afdwalen van het uitgangs-punt waarom het gaat, en zich begeven op zij-wegen waarop, zonder eenigen twijfel, de tegenstanders der vrije-geneeskunde, de artsen dus, het *moeten* winnen.

Immers, deze plaatsen zich alle op het standpunt dat zij het *beter* weten dan magnetiseurs, kwakzalvers, enz., omdat hunne opleiding grondiger en volledi ger, en hunne ervaring rijker is, enz. En zij drijven den spot met de zoogenaamde genezingen door Christian-science, en gebeds-verhooring, en wonderboertjes, en wat niet al, en antwoorden dengenen die zich daarop te goede doen: zenuwen, inbeelding, bijgeloof, of iets dergelijks.

Juist nu omdat ik-zelve in dit opzicht het *on*partijdig standpunt inneem van nimmer nog tot een dergelijke vrije-geneeskunde-beoefening te zijn overgegaan, juist dààrom kan ik-voor-mij in dezen de artsen navoelen. Vooral wat betreft Christian-science en dergelijke genezingen geloof-ik-voor-mij persoonlijk, dat

deze of berusten op zelf-hypnose, of op zenuwtoestanden, of, wat óók voorkomt, op het feit dat de te genezen kwaal niet heel erg was oorspronkelijk.

Vooral hier in den Haag is het heden ten dage mode en chic om aan dergelijke godsdienstige geneeswijzen, speciaal Christian-science, mee te doen, en ik ken dientengevolge menschen, wier kwalen ik voor mij nooit bijzonder ernstig heb gevonden (omdat zij er zich nooit, wát ook, voor behoefden te ontzeggen, en hun geheele dagelijksche plezier-programma dag aan dag en jaar in jaar uit konden afdoen), menschen die, vol enthousiasme over deze mode-godsdienstigheid, zich thans totaal ‘genezen’ en ‘hersteld’ verklaren, van wissewasjes, waarvan zij vroeger groot kabaal maakten bij gebrek aan iets ernstigs, maar welke wissewasjes in anderer oogen nu niet zoo héél verschrikkelijk waren.

Echter, m.i. gaat de geheele strijd niet *daarom*, om de genezingen, maar om eene van *recht*, van *persoonlijk recht. Dat* nu wordt van beide zijden veel te veel uit het oog verloren. Gaat men zich verdiepen in de vraag wie méér weet, de dokter of de magnetiseur of de kwakzalver, dan spreekt het m.i. vanzelf dat de eerste steeds de overwinning behaalt in zulke twistgedingen, want, niemand kan tegenspreken dat de dokter eene betere opleiding ontving dan de kwakzalver of de magnetiseur, en ook niet dat hij zijn speciaalvak, jarenlang, maakte van de geneeskunde, en dientengevolge door ervaring en studie véél vóór heeft boven den amateur op geneeskundig gebied, terwijl wat de bovenzinnelijke geneeswijzen aangaat deze het bij dergelijke discussiën per-se moeten afleggen tegen het argument: hypnose en zenuwen.

Niet voor niets echter wil het mij voorkomen dat juist drie *rechtsgeleerden* dit adres vóór vrije-geneeskunde op touw zetten. Men heeft van zekere geneeskundige zijde met dit feit den draak gestoken, en daardoor waarschijnlijk *opzettelijk* getracht de goe-gemeente van het rechte spoor af te brengen, en te leiden in harrewarrerijen over al- of niet-genezingen, waarop zij zich thans voortdurend begeeft. Intusschen, juist in die rechtsgeleerde inmenging zit 'm m.i. de kracht van het adres.

Want, nog eens, het gaat hier om ons goede recht, van ieder-onzer persoonlijk. Bij den algemeen-heerschenden drang naar individueele vrijheid is het een groot vergrijp aan ieder onzer, - of wij vóór of tegen doktoren zijn doet er niet toe - dat de wet ons wil verbieden ons te laten genezen of doodmaken door hem of haar, dien(die) wij-zelf daartoe uitverkiezen. Het is een doekje voor het bloeden, - om hunne eigene baatzucht onder schoonschijnende praatjes te verbergen, - wanneer de doktoren 't willen doen voorkomen alsof de vrees voor de volksgezondheid, enz, hen bezielt bij hun kwaadaardig verzet tegen het adres van Mr. van Houten, professor Mr. van Hamel, en Jhr. Mr. van Holthe tot Echten. Immers, diezelfde doktoren vinden 't héél natuurlijk dat de wet een ieder vrij laat zich te bedrinken, of dat de regeering schatten verdient aan den opiumhandel. Hunne plotselinge belangstelling in het wel en wee hunner naasten gaat in deze speciale kwestie gepaard met een hoogst bedenkelijke belangstelling in het vooren nadeel van hun eigen zak. Immers, het behoeft geen betoog dat het ongestraft blijven van personen, die ‘onbevoegd’ de geneeskunst uitoefenen, maar zich voor hun geneeskundigen raad laten betalen, voor de doktoren groote finantieele nadeelen zou tengevolge hebben. Heden ten dage toch hebben deze het in hun macht zichzelf zoo hoog op prijs te houden als ze zelf verkiezen, en, - Kuyper heeft dit indertijd zeer terecht in een driestar in de Standaard betoogd - juist dáárdoor drijven zijzelven de minder-gegoeden, ja eigenlijk bijna allen die niet

bepaald ‘rijk’ zijn, in de armen van goedkoopere kwakzalvers, magnetiseurs, enz., of van hen geheel gratis behandelende gebeds-verhoorders, enz. Waaruit dus logisch volgt dat het wettelijk vrij-stellen der geneeskundige behandeling de doktoren zou noodzaken tot redelijker prijzen terug te keeren, en over het algemeen zichzelf wat minder hooghartig te gedragen jegens hunne patiënten, in allerlei eischen, en in zondagsche dienstweigeringen, enz.

Intusschen, niet tegen de doktoren ben ik gekant in dezen, maar vóór de individueele vrijheid, vóór het recht. Zoolang de regeering den opium- en den jenever-verkoop bevordert, omdat deze handel groote inkomsten oplevert aan de belastingen, zoolang heeft zij niet het recht onder het schijnheilig voorwendsel: volksbelang, normale menschen tót onmondigen te maken in zake het beschikken over de behandeling van het eigen lichaam. Ik-voor-mij-persoonlijk, - met allen nadruk herhaal ik het hier nogmaals uitdrukkelijk - ben tot hiertoe stéeds behandeld door geëxamineerde artsen, zoowel in binnen- als in buitenland; ik heb nog nooit baat gezocht bij welke vrije-geneeskundige-behandeling

ook, noch van magnetiseurs, noch van bovennatuurlijken aard, noch van kwakzalvers, enz., en ik geloof ook niet dat ik tot een zoodanige behandeling anders en eerder zou overgaan, dan alleen in geval van absolute ongeneeslijkheid als de doktoren-zelf mij dat hadden verklaard of als ik het door hunne onmacht ondervond. Dus, persoonlijk sta ik in zekeren zin aan de zijde der doktoren, en in geen geval aan die der vrije-geneeskunst-*beoefenaren*. Maar, mijn rechtsgevoel verzet zich tegen den onbillijken dwang die de wet wil opleggen in dit opzicht.

Indien iemand lust heeft zich tot een magnetiseur of een 'wonderboertje' te wenden, waarom zal de wet hem dat 'gevaar' wel beletten, en niet verbieden het dagelijks naar de kroeg of de societeit gaan, om zich te verliederlijken en lichamelijk te gronde te richten.? Indien iemand zich gelukkig en genezen gevoelt door Christian-science, of wat ook, waarom zal de wet hem die onschuldige geneesmethode beletten, waar zij *niet* belet dat, b.v. door het groenloopen, duizenden jongelieden voor altijd lichamelijk te gronde gaan door vieze ziekten.? - Gelijk recht voor ieder. Indien de volksgezondheid en het volksbelang er moeten worden voorgespannen, dan wijs ik er op dat de regeering zich in dat opzicht aan heel wat grootere verzuimen schuldig maakt, dan het geval zou zijn liet zij elk mensch de vrije beschikking over de geneeskundige behandeling van zijn eigen lichaam. Daarom, voorstanders van de vrije geneeskunde, gij laat U door handige debaters afleiden van den rechten weg. Gij gaat met hen redetwisten over de al of niet steekhoudendheid Uwer geneeswijzen, in plaats van voet bij stuk te houden, en te antwoorden: Wat gaat dat *U* aan, *U* is het te doen om *Uw* belang, *mij* om mijn *recht* als vrij-mensch.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Durven getuigen.

Een Lelie-lezer zendt mij een geschriftje, waarbij hij zoo vriendelijk iS het onderstaande te schrijven:

Hooggeachte Jonkvrouw!

Met onverdeelde belangstelling las ik steeds Uwe artikelen, o.m. de passages die U wijdde aan de drankellende. Mag ik zoo vrij zijn bijgaand geschrift des Heeren Stärcke, arts te Amstm., Uwelgeb. aan te bieden. Och, schrijf een aanbeveling er voor, opdat het in hoogere kringen besproken worde, besproken, ja besproken ook in die kringen. Want nog al te veel is het ook daar: 'Onbekend met de vreeselijke gevolgen van alcoholgebruik'. Uw vaardige pen en helder oordeel, gepaard aan Uw menschenliefde, zijn mij borg U gaarne Uw gedachten hierover zult laten gaan, en de strijd die gestreden wordt tegen het alcoholisme niet lijdelijk doch begeesterend zult aanzien. Uw woord vermag meer dan duizend van anderen. Uw blad bereikt kringen, die de geheelonthouders nooit of uiterstzeldzaam bereiken.

En, waar uit Uw schrijven blijkt dat Uwelgeb. den strijd aandurft, verzoek ik U vriendelijk: beveel de lezing door Uwe bespreking van het ingesloten drukwerkje aan.

Toen ik vóór eenige dagen dezen bovenstaanden brief ontving met het bijgaande overdrukje van het stukje over Alcoholisme door J. Stärcke, arts te Amsterdam, toen

nam ik mij wel terstond voor aan het verzoek van mijnen correspondent te voldoen, juist omdat ik-ook zoo overtuigd ben dat men in ‘hoogere kringen’ veel te weinig stilstaat bij den gruwel van het sterke-drank-misbruik, maar niet had ik toen nog het plan den particulieren brief hier boven-afgedrukt te publiceeren. Dat ik dit nu óók doe is niet uit ijdelheid - ik krijg, met dank mag ik dat erkennen, heel Wat instemmingbewijzen met mijn arbeid, nu over dit, dan over dat - neen, het is slechts omdat de inhoud een zeer juiste commentaar levert op mijn beschouwing over de Onafhankelijkheidsfeesten te Scheveningen (zie I ‘Schandelijk’). Immers, uit dien inhoud blijkt, hoezeer ook deze mijn correspondent overtuigd is dat er *moed* toe behoort dezen strijd te *durven* aanbinden, moed toe behoort het den hoogeren kringen in het aangezicht te durven zeggen, dat zij-zelven 't zijn die het volk 't misselijke, verachtelijke voorbeeld geven van alcohol-misbruik, door hun societeits-looperij, hun ‘kroegjolen’ als student, enz. enz. In verband met hetgeen ik schrijf in het stukje over de Onafhankelijkheidsfeesten (I) is de hierboven afgedrukte brief een protest te meer tegen de lafheid en leugenachtigheid eener pers, welke, in plaats van zoo'n verachtelijken dronkemansboel als het feest (?) op Scheveningen naar behooren te *geeselen*, het gaat vergoelijken in leuter-verslagjes als dat hetwelk ik overnam uit het ‘Vaderland.’ - Zoolang men een zoo uitgebreid kwaad als dat der drankzucht niet *openlijk* onder de ongen durft en wil zien, zoolang zal het voortwoekeren, en

Nederland blijven verpesten, en, alle gezangen en psalmen ‘ter eere Gods’, zij zullen vergeefs opstijgen, zoolang men, neven dien God tot wien men zingt, opricht een *afgod*, genaamd de drankduivel.

Wáárom wil en durft men niet getuigen openlijk?

Ik zei het reeds hierboven: voor een groot deel omdat men *bang* is abonné's te zullen verliezen, invloedrijke menschen voor het hoofd te zullen stooten, in één woord, zich de vingers te zullen branden.

Wáárom doet de regeering niets?

Omdat de jenever een heerlijke bron is van inkomsten!

Ziedaar twee redenen reeds die de eerlijke (?) groote pers den mond snoeren.

Maar, er is nog iets anders, iets véél, véél ergers. En dat is dit, dat een groot deel der zoogenaamd-‘beschaafde’ heeren, welke vormen de aandeelhouders, de redacteurs, enz., van onze pers, of ook welke zijn onze staatslieden, onze hoogleeraars, onze rechters, onze voormannen op allerlei gebied... *zelven niet vrij uitgaan in dezen*, zelven zich schuldig maken aan drankmisbruik! -

Want, wat is drankmisbruik?

Is het alleen dat openlijk langs de straat waggelen als bedronkene, of lawaai schoppen in een kroeg, waaraan de man uit het volk is te herkennen? En waarvoor hij, indien hij met de wet in aanraking komt, hard genoeg wordt gestraft.

Neen, duizendmaal neen.

Drankmisbruik is dat ‘kroegjolen’-stelsel, dat aan onze academiën wordt gehuldigd als onvermijdelijk behóórend bij eene ‘studentikoze’ opvoeding en leefwijze; drankmisbruik is dat weerzinwekkend elken dag op de Witte of de Besogne-kamer, of waar ook, zoo en zoo veel bitters en glaasjes klare gaan gebruiken, waarmee zoo vele gepensioneerde en andere heeren hun levensavond doorbrengen.!

Zeker, *zij* waggelen niet openlijk. Als ze zoodanig te veel hebben dat ze ‘aanstoot’ zouden geven, dan zorgen hulpvaardige vrienden of gedienstige kellners wel, dat ze bijtijds, per rijtuig, naar huis worden gebracht. En, lekt het een of ander schandaaltje nochtans van hen uit, dan wordt het angstvallig en zorgvuldig toegedekt, omdat het immers geldt meneer dezen of dien, van wien het volk vooral niet weten mag dat hij toen en toen dronken was!!

Alsof het integendeel niet de hoogste plicht der ware gerechtigheid zou zijn dergelijke ‘heeren’ terstond openlijk te brandmerken, juist *omdat* zij zijn ‘heeren’ - die als zoodanig het voorbeeld moesten geven.

In mijn oogen is niemand minder te verontschuldigen dan een ‘meneer’ die zich schuldig maakt aan alcohol-misbruik.

Men spreekt zooveel van immoraliteit, maar ondertusschen, de behoefte aan geslachtlijken omgang is der geheele natuur ingeschapen, in mensch- en dier-soorten beiden. De voortplanting ziet men overal, in gansch de schepping, zonder eenige menschlijke zedelijkheidsverordening. Het zich bedrinken-moeten echter is géèn natuurdrift. Het is een vieze, verfoeilijke, walgelijke, smerige *tegennatuurlijke* ondeugd, waaraan de mensch zich léért schuldig maken niet door ingeboren aandrift, maar door slecht voorbeeld, door verkeerde opvoeding, door valsche schaamte. Voor den man uit het volk nu bestaat, wat het kroegloopen aangaat, althans nog die verontschuldiging, dat hij het dikwijls thuis ongezellig heeft, doordien alles bij hem in één vertrek moet gebeuren, zoodat zijn vrouw, ook met den besten wil ter wereld, niet altijd een vriendelijk-aandoende omgeving hem kan verschaffen. Van één borrel

komt dan zoo licht méér. Bovendien, honger, gebrek aan iets hoogers om zich mee bezig te houden, en dergelijke redenen, zijn bij den man uit het volk soms aanleiding hem naar de kroeg te drijven, en daardoor, voor hij 't begrijpt, tot gewoonte-dronkaard te maken. Voor den *meneer* echter bestaat geen enkele dergelijke verontschuldiging. Indien hij 't thuis niet gezellig vindt, of zijn vrinden wil zien, dan behoeft hij nochtans geen gelegenheden te zoeken waar hem, - zooals in de kroeg - de borrel tot noodzaak wordt gemaakt. Neen, de meneer die drinkt is gewoonlijk daartoe gekomen van jongsaf, door het slechte voorbeeld der maatschappij, die aan den jonkman ‘van goeden huize’ vergeeft, ja in hem *aanmoedigt*, diezelfde verliederlijking, die zij in de volksklasse straft met gevangenis straf of geldboete. Behoef ik U nog te herinneren aan de telken jare voorkomende studenten-schandalen door dronkenschap? Behoef ik U te vertellen van de lustrum-feesten, waaraan telken jare bejaarde heeren deelnemen, in dronkenschap van 't walgelijkste soort, heeren behoorende tot onze staatslieden, onze rechters, onze hoogleeraren, onze kamerleden, wier namen iedereen in zoo'n geval noemt glimlachend, verontschuldigend, omdat het immers geldt: lustrumfeesten. -

Zulke ‘heeren’ moesten geboycot worden

overal. Alleen dàn zou men werkelijk geven een goed voorbeeld van hoogerhand. Zij zijn een schande en een walging voor iedereen die zedelijk hoog staat.

En, er is bij dat alles maar één troost, al is het een treurige, deze namelijk, dat het kwaad straft zichzelf, zich straft óók aan de meneeren in ziekten van allerlei aard, in achteruitgang van hun geest en van hun lichaam beide.

Hoor maar eens wat de heer J. Stärcke - die het als arts kan weten - zegt in het geschriftje: 'De Volksziekte Alcoholisme': 'Het geregelde alcoholgebruik veroorzaakt dikwijls allerlei ziekten, ziekten van de maag, de lever, de nieren, het hart, de slagaderen. Ook verlamming en krankzinnigheid worden niet zelden door alcohol veroorzaakt. De alcohol verzwakt het lichaam en verhoogt daardoor de vatbaarheid voor tering. - Ook bij operaties loopt de drinker meer gevaar dan de onthouder. Maar bovenal is de alcohol een hersenvergif. Dat de alcohol op den duur een schadelijke werking op de hersenen en het zenuwstelsel uitoefent, wordt begrijpelijk als men weet, hoe reeds bij éénmalig gebruik een voorbijgaande vergiftiging van de hersenen ontstaat' (dronkenschap).

Hoe gaarne zou ik dit geschriftje, - uitgegeven, o verblijdend teeken, door een *artsen*-geheel-onthoudersvereeniging, - in veler handen zien, hoe innig zou ik wenschen, dat zij die nog staan aan den ingang van hun leven zich, door de kennismaking met wat deze arts leert, op de hoogte stellen eer het te laat is van het gevaar waaraan zij zich bloot stellen, gevaar voor zichzelf, èn voor hunne diep-beklagenswaardige kinderen, op wien hunne kwalen overgaan, die door hunne schuld erfelijk belast ter wereld komen, met idiotisme, met vallende ziekte, enz. - Lees, o lees dit geschriftje van een *arts*, (te verkrijgen bij dr: F. Delhez te Dordrecht à 2 cts. per stuk en per 100 ex: *f* 1.25.) En, neem een voorbeeld aan *deze* heeren, die ook behooren tot den beschaafden stand, die, als artsen, het studenten-leven en zijn verfoeielijke gevaren doormaakten, en die zich niet schamen openlijk te getuigen tegen de jenever en het alcoholgebruik en vóór welvaart, gezondheid, en fatsoenlijkheid, al datgene in één woord wat in den alcohol-gebruikenden meneer stelselmatig te gronde gaat en wordt verwoest.

Ik voor mij, ik getuig het hier openlijk, ik ken geen ondeugd die ik verachtelijker, menschonteerender, minder te verontschuldigen vind, dan die der dronkenschap. Ik ril als ik zoo'n wezen, hoe hooger geplaatst hoe verachtelijker, aanzie. En, als ik zijn vrouw was, ik gooide hem onverbiddelijk de deur uit, en liet hem zijn roes uitslapen in de goot.

Maar helaas, juist de vrouwen zijn op dit punt weder degenen die niet durven. Zij-ook vinden dat het er bij behoort. Zij ergeren zich wel in stilte, maar zij durven niet openlijk optreden.

Er zijn er onder haar die hare mannen op zulke academie-feesten vergezellen, het lijdelijk aanzien wanneer deze zich dan daar bedrinken ten aanschouwe van kellners en dienstmeisjes en andere 'ondergeschikten'! - En ondertusschen zijn er zoovelen die klagen heden ten dage over het gebrek aan eerbied jegens de 'hoogere klassen', waaraan de lageren, de dienstboden in het bijzonder, zich schuldig maken! Vindt gij het echter niet héél natuurlijk, als ge even nadenkt, dat ge geen eerbied maar slechts walging en weerzin opwekt, indien Uw knecht of Uw meid U half-beschonken ziet thuiskomen, ziet hoe Uw kop rood glanst van den bitter, en hoort hoe Uw tong dubbel slaat, en als zij er getuige van zijn hoe gij één, neen beide oogen, dichtdoet voor

meneer, Uw zoon, de student, die het sleutelgat niet kan vinden, of die de nacht, bezopen, doorbrengt in een politie-bureau.

- - - En, als ze dan des avonds, in de keuken, de courant openvouwen, en ze lezen daarin hoe er leugenachtig wordt heengegleden over dronkenmanstooneelen van het walgelijkste soort, alleen omdat de redactie bang is een paar abonnés te zullen verliezen, denkt ge dan dat zij 'achting' zullen voelen voor zoo'n courant of voor zoo'n redactie?

Neen, neen, dàárvoor, heeren liberalen, hebt gij-zelf het volk *te* ontwikkeld gemaakt. Zooveel oordeel des onderscheids bezit het thans ruimschoots, om te zien hoe gij meet met twee maten, een voor Uw eigen 'beschaafde' dronkenschap, en èèn voor die der volksklasse (met uitzondering intusschen van de feestweek ter eere van een nationalen feestdag). Zij, die het volk heelemaal dom willen houden, de roomschen en de orthodoxen, zij hebben uit eigenbelang gelijk, maar gij-liberalen, die het léért lezen, en zich ontwikkelen, en zelf-oordeelen, gij voedt in het volk op Uw eigen rechters - - die te eeniger tijd Uw 'geordende maatschappij' zullen andersom draaien naar hun zin. -

En, door Uw laf zwijgen, waar behóórt te

worden gesproken, in zake volkskankers als het groenloopen, en de daaruit voortvloeiende geslachtsziekten, en dronkenschap, hebt gij niet beter verdiend.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Aan alcoholische dranken wordt in ons land uitgegeven 116 millioen gld. per jaar, (waarbij nog dient opgemerkt dat *dit* jaar deze som aanmerkelijk *hooger* is wegens de vele onafhankelijkheidsfeesten). Zegt zulk een cijfer niet boekdeelen?

VI.
Eenigszins vermakelijk.

Men zendt mij een blaadje, getiteld de Haagsche Vrouwenkroniek, met een hoofdartikel over het corset, waarin zekere Lize Deutmann (arts) woordelijk het onderstaande schrijft:

Professor H. Treub heeft indertijd aan de goede zaak (die van de reformkleeding, (noot red.)) door eenige opstellen in de Holl. Lelie veel kwaads gedaan. Het is juist onder zijn vlag dat zoo vele onverschilligen varen, die maar liever de oude sleur blijven volgen. Het is niet mijn bedoeling punt voor punt zijn opstel te volgen, maar daartegenover mijne ervaringen te stellen, en die van eenige andere medici.

Is het niet 'eenigszins vermakelijk', dat de arts Lize Deutmann hare 'ervaringen' komt stellen tegenover die van een wereldberoemden vrouwenarts als professor Hector Treub? De reformkleeding is allang dood als een pier, en, inderdaad, heeft de opinie van een zóó bevoegden arts als professor Hector Treub haar een afdoenden genadeslag toegebracht door zijn flinke opstellen in de Hollandsche Lelie.

Denkt Lize Deutmann (arts) thans heusch dat hare 'ervaringen' die van een professor Hector Treub zullen in de schaduw stellen? Dan is zij wèl eene optimiste. En dan moet zij maar eens vragen bij de firma Huyser in Amsterdam en bij Madame Derwel in den Haag hoevele corsetten deze dagelijks afleveren, aan clientéle door *doktoren* tot hen gezonden. Deze laatste, madame Derwel, die ik dezer dagen moest spreken, liet mij toen b.v. weten, hoe zij die week onmogelijk mij kon te woord staan, daar zij voor eene zieke dame een corset had te vervaardigen, welke dame tot haar was gezonden door een der bekendste en beroemdste Haagsche specialiteiten hier; (zijn naam is mij bekend, maar kan ik natuurlijk zonder toestemming niet openlijk noemen.)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.)

I.

Geachte redactrice,

Ik ben noch voorstander van *volkomen* Zondagsrust, noch ben ik zoo 'fijn' aangelegd, dat ik 't wraken zal, indien iemand de Zondags*heiliging* aantast, maar daarom wil ik toch een woordje zeggen over 't volgende berichtje, dat ik in de Courant vond.

Huldiging Chanteloup.

In de Familie-Bioscoop, Prinsestraat, zal Zaterdag en Zondag de aviateur Chanteloup officieel worden gehuldigd.

Om twee redenen ben ik daarover verontwaardigd. Immers 1°. is Dominee van Gheel Gildemeester, nestor der Haagsche predikanten, p a t r o o n van die zoogenaamde Familie-Bioscoop, en 2°. komt het mij voor dat Pégoud, Chanteloup, en alle andere vliegmenschen, die zulke halsbrekende toeren verrichten, *niet* de wetenschap der luchtvaart dienen, maar eigen leven roekeloos in de waagschaal stellen.

Is 't overeenkomstig de leerstellingen van een orthodox predikant om niet alleen de Zondags*heiliging* aan te tasten door *Zondagsvoorstellingen*, zij 't ook van een Bioscoop, maar zelfs in die Bioscoop op *Zondag* zulk een *waaghals* te huldigen? Valt er niets *ethischer* te doen dan het publiek op *Zondag* uit te lokken naar een *Familie*-bioscoop te gaan, op een zelfden dag, dat hemel en aarde worden bewogen om het van diezelfde zijde naar hun kerk te drijven?

U hebt van mij, geachte redactrice, over de Bioscoop-reiniging nog een stukje in portefeuille (reeds lang geleden in proef gebracht). Daarheen verwijs ik U en mijne lezers, wijl ik, daarin ook, wijs op eene inconsequentie van *Dominee* G. Den persoon laat ik er buiten. Het *ambt* moet beter gehandhaafd worden. Ik ben immers maar een *paganist*, maar zou toch niet zoo handelen.

Hoogachtend heb ik de eer te zijn
Uw Dw.
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Grav. 11/12 1913.

II.
De R.K. Kerk en haar Priesters.
(Voor den Heer I. of J.L.P. Heytveldt.)

De heer Heijtveldt zegt in zijn gedachtenwisseling, (Lelie No 23. 3 Dec. '13) dat het eindeloos ver van mij ligt, om te bewijzen, dat priesters niet leven volgens Jezus' geest, dat ik daarom een smaad op mij-zelve heb geworpen; die al de bevindingen, welke ik nog zal neerschrijven, niet zal kunnen wegnemen en ook, dat ik het vertrouwen en de oprechte eerlijkheid daaromtrent voorgoed heb verbeurd.

Ik ben verpletterd onder dit vonnis, hoewel eenzijdig gegeven.

Het komt mij voor, alsof de heer H. naar iets

zocht, dat mij voorgoed het zwijgen moest opleggen.

Dat de heer H. mijn voorbeelden en bewijzen in twijfel trekt en op andere plaatsen er over zwijgt - anders had hij ook niet met zijn vonnis? kunnen schermen - en weer elders een en ander nietsheden noemt, die niets met den R.K. Godsdienst uit te staan hebben, had ik verwacht. Hij immers, kon van zijn standpunt niets toegeven. Ik wil hem er echter op wijzen, dat die zoogenaamde nietsheden, in hoeverre zij den Godsdienst raken, kwesties zijn van opvatting en gevoel; dat zijn twijfel omtrent mijn waarheden zeer begrijpelijk is en dat ik op zijn zwijgzaamheid nader terug kom. Even wil ik hier nog vragen, waar de heer H. die voorbeelden van gebrek aan humaniteit, medelijden, ontferming, barmhartigheid, naastenliefde enz. geen bewijzen noemt tegen den R.K. Godsdienst, dus ook niet in Jezus' geest zijn. ‘Wat dan wel tot dien Godsdienst behoort?’ H. (de heer) zegt, dat ieder christen, die bidt, een christen is, maar wat ben ik dan? ik bid ook wel eens, al is het dan niet een uit het hoofd geleerd lesje. Voor christenen, die 's morgens met God opstaan en 's avonds met den duivel naar bed gaan, heb ik een anderen naam, n.l, huichelaars. Zoo vind ik ook, dat zij, die bidden in verband met de politiek, huichelaars zijn, omdat de staatkunde niets te maken heeft met een ‘waren’ Godsdienst, maar daar het hier een ‘woordengodsdienst’ geldt, zal God er wel wat mee uit te staan hebben, als tenminste God er wat mee te maken wil hebben. Vindt de heer H. het zoo vreemd, dat ik ‘God in de Politiek’ boven mijn stukje zette? Ik in het geheel niet, waar de aanleiding in verband met het bidden er toch was.

Ik wil hier eerlijk bekennen, dat ik vergat in mijn stukje te schrijven over uitgaven en wel zeer tot mijn nadeel, daar ik anders nevens de inkomsten, de uitgaven had kunnen leggen, zoodat men een vrij goed overzicht kreeg waarin het geld belegd werd.

Ik vraag den heer H. eens rechtvaardig te willen zijn omtrent de door hem verdraaide zinnen, (niet alle) waarom hij dat deed. De heer H. zal toch niet willen beweren, dat hij er zich niet van bewust is, zooals hij dat laat doorschemeren. Evenals, na lezing van zijn stukje, mij voorkwam alsof hij bij hoog en laag gelijk wilde hebben en geen enkele weerlegging recht van bestaan had, zoodat na eenige weerleggingen op zijn manier uit den weg te hebben geruimd en over andere verstandig zweeg, omdat daar niet aan getornd kan worden, hij zijn ‘partijdig’ oordeel? velde.

Noemt de heer H. het niet een streng katholieke opvoeding, als er nauwkeurig gelet wordt op allerlei gebeden en kerkgangen bij een kind?

Noemt de beer H. het ook geen begin van twijfelen aan God of kerk als meisjes vragen doen als volgt: ‘Moeder, waarom ben ik altijd ziek; als ik veel bid, word ik dan beter?’ ‘Moeder, waarom gaan joden naar de hel, als zij toch goed leven’? ‘Moeder, waarom bidden wij: ‘Heer zegent deze spijs, die Uw milde hand ons geeft’, als armen dat niet kunnen zeggen, omdat zij niets hebben? ‘Moeder, is de Paus onfeilbaar, het is toch ook een gewoon mensch?’ ‘Moeder, pastoor L. zei gister, dat op vastenuren je een glas wijn met een beschuitje mag gebruiken, krijgt Bet (meid) het nu ook of is dat alleen voor ons geldig?’ enz.

Na ik genaderd ben tot het werkelijk doel van dit stukje, n.l. ‘Het leven der Priesters’, wil ik vooraf zeggen, dat ik geen enkelen priester een bijzonderen haat toedraag, daar onverschilligheid de grootste plaats voor hen bij mij inneemt.

De heer H. zegt, dat gewoonlijk vergeten wordt de menschelijke hoedanigheden van priesters, maar waarom plaatsen zij zich dan op een voetstuk, door kinderen te leeren eerbied voor hen te hebben hun heele leven.

Ofschoon ik vele verkeerdheden zie in den Godsdienst, wil ik mij hier bepalen tot het strikt noodzakelijke, om niet te uitvoerig te worden.

'Is het niet een groote bespotting, geld te vragen veel of weinig, voor diensten, die met het heilige in verband moesten staan; een bespotting al die pracht en praal in de kerken. waar Jezus predikte: Eenvoud, vernedering belanglooze hulp, naastenliefde, enz. Vindt de heer H. dat in de kath. kerken?'

Dit bovenstaande stond in mijn vorige gedachtenwisseling en als de heer H. daar niet over gezwegen had, zou hij mij niet op zijn bizondere wijze hebben kunnen verwijten? het al reeds besprokene.

Is het geen droevig en toch bespottelijk feit, dat Christus, zooals de kerk leert, in elke mis met zijn lichaam en bloed in hostie en wijn nederdaalt als zoenoffer voor levende of doode. En dat zoenoffer kost een bepaald bedrag. Zou Christus werkelijk willen verschijnen op de offertafel als er wat mee te verdienen valt? Ik vind het den grootsten smaad den Heiland aangedaan werkelijk tegenwoordig of zinnebeeldig, een afsmeeken eerst van het Christusoffer, het communiceeren later, waarbij alle aanwezige geloovigen het hoofd buigen uit eerbied voor dat offer, terwijl het met aardsch slijk werd gekocht. De kath. kerk noemt haar een allerheiligste en hoogwaardigste offerande en draagt haar op met dezelfde meening, die Chistus er aan toevoegde. Ik heb nog nooit gehoord, dat priesters (volgens den h.H. vrome en goedlevende) daar tegen op kwamen, ja, zij moedigen de geldmissen aan. 'En is nu het leven der priesters in Jezus' geest?' waar zij dag op dag deze schenddaad begaan. Is het wonder dat ik vele geloovigen heb hooren spotten met klassendiensten? Dat zij, die een eerste klas uitvaart (spreekt het woord hier niet voor zichzelf?) lieten doen voor hun overledene, de eerste of hoogste rangzaligheid kan deelachtig worden. 'Kan' versta mij wel, want het blijft een onzekerheid en zoo heb ik geloovigen gekend, die honderd en meer missen voor één overledene lieten lezen. Toen ik als meisje hoorde hierover, (met kinderen wordt zooiets niet besproken) stond het mij dadelijk zoo tegen, als zijnde een groote onrechtvaardigheid en niet in de rechte leer. Een aardig staaltje hiervan nam ik waar, toen ik dezen zomer in het Nederlandsche Zuiden toefde. Bij een arme vrouw werd de koe ziek

en zij bad voor haar herstel. Lacht niet lezers. Noemt ge het bijgeloof van een onwetende, door het lot geslagene? Ik niet, ik vind, dat een dier evenveel recht heeft op een gebed, als men daar steun in vinden kan, als een mensch. En hier gold het haar rijkste bezit. De pastoor der gemeente kwam bij haar (een heel goeden man, heette hij in zijn dorpje) raadde haar aan een mis te laten lezen tot herstel van die koe, en daartoe ging ze over en betaalde het bedrag, dat vooruit moest gegeven worden, *f* 2.50 en dat voor haar meer waarde had, dan *f* 1000.- voor een rijke. Als het de lezers nog interesseert, vertel ik hier nog, dat de koe stierf.

Wat zegt het eerste gebod? 'Ik ben den Heer Uwen God, gij zult geen vreemde goden voor uwe oogen hebben; gij zult geen gesneden beelden of gelijkenissen maken. Wat vindt men nu in de kath. Godsdienst en kerken? Beelden; wonderen, die gebeurden en die een bizondere strekking kregen tot genezing of wat ook en in kath. omstandigheden voorkwamen; reliquieën, die een duisteren oorsprong hebben; aflaten of indulgentiën, door geestelijken in menschelijke omstandigheden ingesteld, met macht? ten voordeele van overledenen of zichzelve hiernamaals. Het mooiste gebed, 'Het onze Vader' wordt door priesters vele malen gebeden en daarin staat: 'Vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren.' Komen zij dit na? Dit wil ik even aanschouwelijk voorstellen.

In mijn vorige ged. stond: - de heer H. was zoo verstandig, alleen te schrijven over datgene wat hij noodig had - 'Waar de zestiende eeuw reeds liet zien, dat een Godsd. die op egoïsme berust, den toets der rechtvaardigheid niet meer kon doorstaan, waar er mannen waren, die durfden op te komen tegen de kerkelijke macht, die in Holland niet meer kon doen, wat zij in Frankrijk nog wel kon doen met de Hugenoten, enz.'

Hoe was het leven der priesters vóór dien tijd? Een wereldlijke oppermacht. Hoe maakten zij van die macht gebruik? Zij streefden naar geld en aanzien 'Eer zal een kameel door het oog eener naald gaan, dan een rijke het koningrijk Gods binnen gaan.' Hoe behandelden zij het volk? Zij lieten het bukken onder het zwaard van macht en gelddorst. Hoe behandelden zij hun vijanden? Zij trokken er tegen ten oorlog, dankten in de kerk voor overwinningen na eerst Gods bijstand in den krijg te hebben afgesmeekt.... en zij, die in hun macht waren, werden levend verbrand, gegeeseld enz. en dat alles in naam van Christus!! Dit waren de resultaten van hun macht, van hen de ontwikkelden met Gods woord op de lippen. Ook de Bartholomeusnacht is zulk een mooi symbool van hun leven.

Hoe komt het, dat heden ten dage het ongloof zoo voortwoekert? Omdat de tijd daar is - misschien is het Gods hand, - van vrij(e) pers, gedachten, geweten, van ontwikkeling, van volksvooruitgang, die wijst op een woordengodsdienst, die berust op een belijdenis van onontwikkelden, huichelaars of noodgedwongenen.

LAURA BENDER.

Den Haag, 4 Dec. '13.

(GEERTRUIDA).

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Vogelbescherming.

In de laatste jaren is men meer en meer tot de overtuiging gekomen, dat het vooral door bescherming der insecten-etende vogels mogelijk is, de algemeen zoo talrijk voorkomende schadelijke insecten, van allerlei aard, te bestrijden. ‘Vogelbescherming’ is daardoor het wachtwoord geworden, dat ons door mannen van ervaring bij herhaling wordt toegeroepen, maar nog steeds wordt te weinig waarde aan deze waarschuwing gehecht.

Dagelijks tenminste kunnen wij ons ergeren aan de wreede wijze, waarop door lieden van het vogelvangersgilde in de natuur wordt huisgehouden, en of daarin de op 1 Januari a.s. in werking tredende nieuwe vogelwet verbetering zal brengen, wie zal het zeggen? Laten wij 't beste daarvan hopen.

Maar 't is een verblijdend teeken des tijds, dat onder de groot-grondbezitters, eigenaren van landgoederen, buitens, stads- en buitentuinen, hoe langer hoe meer stemmen opgaan, om maatregelen tot behoud en bescherming der vogelwereld te nemen, en 't is te verwachten, dat het spreekwoord: ‘goed voorgaan doet goed volgen’ ook in deze zal worden bewaarheid.

Wanneer allen, die daarvoor in de gelegenheid zijn, willen medewerken - en heusch, de gevraagde moeite en geldelijke offers kunnen voor de meesten geen bezwaar opleveren - dan zullen de vogels de hun bewezen weldaden ruimschoots vergelden, en zullen de goede resultaten door het afnemen of verdwijnen der insectenplaag (nonvlinder enz., enz.) spoedig zijn waar te nemen.

Niet alleen door het plaatsen van nestkasten en blokken en door 's winters, wanneer de vogels gebrek lijden, te zorgen voor voedsel en water, maar ook door 't aanplanten van de daarvoor aangewezen boomen, heesters en struiken, kan men een breede schaar van nuttige vogels blijvend aan zijne omgeving binden.

De Afdeeling ‘Nijmegen en Omstreken’ der Nederl. Ver. tot Bescherming van Dieren is in deze voorgegaan en heeft op initiatief van oudergeteekende aan de hand van een plan, ontworpen door den grooten man op dit gebied, Freiherr von Berlepsch, te Seebach, een zoogenaamd vogelbosch aangelegd. Bij deze aanplanting is uitsluitend rekening gehouden met die gewassen, die voor de vogels bijzonder aantrekkelijk zijn, en waar dit vogelbosch is aangelegd op een rondom door bosch, hakhout en bouwland omgeven groot terrein, waar echter water ontbrak, is voor dit laatste in de eerste plaats gezorgd.

Daar waar men vogels aan de omgeving binden wil, is het voorhanden zijn van water een eerste vereischte.

Bij het beplanten van tuinen vergete men vooral niet de klimrozen, die door hun doornen aan katten en andere roofdieren beletten om bij de nesten te komen, en waaraan na het uitbloeien de rozenbottels zitten, die zoo graag door de vogels gegeten worden: in den zomer heeft men door deze aanplanting een prachtige

bloemenschat en 's winters een vogelvoeder dat niets kost.

Nimmer woedere men op den grond, daar op deze wijze het voeder aan regen of sneeuw, enz. wordt blootgesteld, dus geen nut doet, en waardoor men slechts ongedierte als: muizen, ratten, wezeltjes, enz. voedert, ja zelfs in huis lokt. Door het plaatsen in den tuin van een voederhuisje en drinkbakje, of door 't ophangen van voederkogels, voederbakken en voederkoeken, waar onze acrobaten dol op zijn, kunt gij U zelf veel genoegen verschaffen, en het geld, voor bescherming en onderhoud der insecten-etende vogels uitgegeven, wordt U door deze met rente terugbetaald!

Tot het geven van alle door den lezer gewenschte inlichtingen en adviezen is het bestuur onzer afdeeling steeds gaarne bereid.

VAN LAER,

Voorzitter der Afd. 'Nijmegen en Omstreken' der Nederl. Ver. tot Bescherming van Dieren.

Nijmegen, December 1913.

Varia.

Een Nationale Industrie.

Aan de schoone Amstelboorden, met hare verrassende kronkelingen en prachtige landelijke vergezichten, daar staat rustig en statig in de nabijheid van het woelige Amsterdam een fabrieksgebouw in keurig Oud-Hollandschen stijl opgetrokken.

Op een uithangbord aan de breede poort voor 't gebouw lezen wij: N.V. Tricotfabriek Valton Zonen. K.W.O. Comète.

Onze belangstelling werd gaande gemaakt doordien wij een legertje van werklieden het gebouw zagen verlaten, en nieuwsgierig naar meer van deze onderneming te weten vervoegden wij ons naar een der kantoorlokalen, waar wij de directie aantroffen, die ons met de meeste welwillendheid ontving.

Twee groote clubfauteuils in de vriendelijke directiekamer boden ons hunne gastvrijheid aan en heeren directeuren bleken gaarne bereid ons alle gewenschte inlichtingen te verschaffen.

'Staat ons toe, mijne heeren', zoo begon een der heeren directeuren, 'U eerst iets over de wording van deze geheel nieuwe Nederlandsche industrie mede te deelen, waarna U de geheele fabricatie in werking in oogenschouw kunt nemen.

Het is U gewis bekend dat reeds tal van jaren alle professoren op hygiënisch gebied de wol voor de onderkleeding als de stof bij excellentie hebben gedecreteerd. Reeds onze Batavieren tooiden zich met schaapshuiden teneinde zich tegen het ruwe en afwisselende klimaat te verdedigen.

Bij latere onderzoekingen dacht men in het wollen mazen-weefsel het volkomene gevonden te hebben. Dank zij de propaganda van den WelEdel Zeer Geleerde Heer Professor Dr. Jaeger werd het publiek kond gedaan dat een zuiver natuurwol mazen-weefsel de meeste aanbeveling verdiende om zich voor koude en temperatuurswisselingen te vrijwaren.

De wetenschap, steeds nieuwe banen zoekend, kwam in de periode der anticeptiek en spoedig bleek helaas dat de profetie van professor Jaeger daardoor eenigermate benadeeld werd. Bewezen werd helaas, dat wanneer men volgens de leer der anticeptiek ook de natuurwollen ondergoed eren wilde reinigen van schadelijke

bacteriën en ettercokken, men verplicht was dezelve te wasschen in een watertemperatuur van 50 en meer graden. Zoodra de wol in kokend water behandeld werd kromp zij in elkander, verviltte, werd een onporeuse, ondoordringbare massa en de zoo noodige hoedanigheden van poreusiteit en elasticiteit waren verdwenen. Dit groot nadeel aan zuiver wollen ondergoed eigen, verontrustte de industrieelan op dit gebied.

De knapste technici en chemici togen aan 't werk om te trachten dit euvel te ondervangen, totdat in het jaar 1898 de Heeren André en Etienne Valton, technische leiders der grootsche Fransch en dustrieele Onderneming Valton ses Fils 85 Cie te Troyes (Frankrijk) een procédé gevonden hadden, die ons in staat stelt wol zoonoodig uren lang te koken, zonder dat een der bovengenoemde eigenschappen teloor gaat, terwijl het absorbeerend vermogen zelfs verhoogd wordt.

Na dit procédé twee jaren beproefd te hebben werd een nieuwe industrie gekweekt n.l. die der zuiver wollen absoluut Krimpvrije Ondergoederen zonder waschvoorschrift. In Frankrijk zag men weldra het groote nut van deze vinding in. H. Doctoren schreven deze wolsoort voor in sanatoria en gasthuizen, terwijl de Fransche staat de Intendance van haar herboren legermacht de aankoop van Krimpvrije wol volgens Systeem Valton voorschreef.

In het jaar 1903 vestigde de Fransche Onderneming een agentuur in Nederland onder leiding van den Heer Martin Kaufman Jr.

Toen in 1905 het Paleis voor Volksvlijt hare gastvrije poorten opende voor een tentoonstelling op 't gebied van mode en kleeding schroomden wij niet hier onze onbekende producten ten toon te stellen en behaalden wij in concurrentie met alle bestaande merken den Gouden Medaille voor de beste Natuurwollen onderkleeding en vermeende de Jury als blijk hunner hooge waardeering ons een extra Gouden Medaille te moeten

toekennen als erkentelijkheid voor onze vinding. Op alle tentoonstellingen waar wij onze goederen vertoonden behaalden wij de eerste prijzen, maar deze Medaille der Jury 1905 doet ons het grootste genoegen.

En nu M.H. de proef op de som.

De welwillende directie toonde ons een stuk wol Krimpvrij en een niet Krimpvrij zooals al andere fabrikanten in den handel brengen; men wierp voor onze oogen eenige droppels water op de twee lappen. Het Krimpvrije nam als vloeipapier direct het water op zich, terwijl het water als kwikdruppels bleef staan op het stuk wol oud systeem.

Dit bewees ons dat de transpiratiën door de Krimpvrije wol direct opgeslurpt worden, terwijl volgens het oud systeem de vochtdeelen tusschen huid en onderkleeding blijven hangen, waardoor het zoogenaamd kouvatten bevorderd wordt.

Op den trekmeter bewees ons de welwillende technische directeur, de Heer Herzog, dat de Krimpvrije wol niet alleen door het procédé niet geleden had, maar *20 % in sterkte had toegenomen*. Het steeds stijgend succes dezer goederen in Nederland was oorzaak dat de Heeren Valton, gesteund door Hollandsch Kapitaal, hier deze fabriek gesticht hebben, waar thans reeds 200 arbeiders flink hun eerlijk bestaan verdienen.

Een wandeling door de ruime hygiënische lokalen der garenspoelerij, weverij, ververij, naai- en verzendingslokalen deed ons verbaasd staan. Het scherend geluid der ingenieus bedachte weefmachines, het gerol der wagens die hier goederen, daar gereede goederen aan- en afbrachten, verwekten, onze bewondering en dwongen ons eerbied af voor de moedige mannen die hier in ons Nederland een dusdanige nieuwe bron van volkswelvaart wisten te scheppen, voor de leiders dezer onderneming, die orde, reinheid- en organisatie-talenten moeten bezitten, teneinde het raderwerk van zoo een onderneming onafgebroken in goeden gang te houden.

Onze verbazing steeg ten top toen de directie ons de nieuwe uitbreidingsplannen toonde, waarmede, naar zij hopen, de volgende maand een aanvang zal worden gemaakt n.l.: er zullen drie werkzalen van ieder 2200 M^2. aan de zaak toegevoegd worden, teneinde het productievermogen te vergrooten, waaraan volgens de directie groote behoefte bestaat, aangezien de vraag naar de Krimpvrije Natuurwollen Ondergoederen K.W.O., verre het huidige productievermogen overschrijdt.

Zeer voldaan verlieten wij deze jonge onderneming, het gevoel met ons mededragend dat Nederland een nieuwe Industrie rijker geworden is, die een groote toekomst tegemoet zal gaan en verheugden ons in stilte over de welvaart, die zoo een onderneming alom kan verwekken.

Nederlandsche mannen, Hollandsche vrouwen, na al wat wij gezien hebben behoeven wij thans niet meer buitenlandsche Ondergoederen te koopen: door het dragen van K.W.O. Comète Ondergoederen zal iedere draad U toeroepen: dat zijn Hollandsche mannen en Hollandsche vrouwen die dit vervaardigen en die hier in 't land hun brood daarmede verdienen.

Wanneer U het eerlijke en duidelijke handelsmerk zult lezen, zullen deze regels U zeggen: dat is Hollandsch Kapitaal, en Hollandsch Intellect, hetwelk door U productief gemaakt wordt door dit merk boven elk ander te prefereeren.

X.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Ruimdenkende. - Dezer dagen zend ik U die afl: terug. - Ik zal U dan meteen eerlijk zeggen hoe ik 't vind. - Wat Uw tweede briefje aangaat, *natuurlijk* waren het *Uw* oogen die toen ‘anders’ zagen. Gelooft gij niet met mij, dat dit stéeds het geval is waar het zulke intieme quaesties geldt, en dat daarin is te zoeken de oplossing van al de drama's, ontgoochelingen, enz,

welke dagelijks worden afgespeeld op dit gebied.? -

Ja, *dat* kan niemand U meer van harte nazeggen dan ik: ‘Was 't klimaat maar anders Ik lijd onder deze vocht en regen en wind kolossaal, niettegenstaande *ik* geen ‘tropenplantje ben. Hartelijk gegroet.

v. L. - Gaarne voldeed ik aan Uw wensch.

N. - Uw briefkaart is weer 't zooveelste bewijs voor mijn reeds dikwijls meegedeelde ondervinding, dat er een zeker geheimzinnig iets is, waardoor we vooruit voelen van dezen of genen te zullen hooren. Immers, juist op dien ochtend waarop ik Uw kaart ontving, dacht ik zonder eenige aanleiding hoegenaamd aan U, en hoe ik nóóit meer van U hoorde. ‘Zij heeft het zeker in hare veranderde omstandigheden zoo druk gekregen’ - aldus overpeinsde ik - ‘dat zij de Lelie niet meer leest, en vermoedelijk met haar gedachten geheel en al opgaat in haar werkkring.’ - En ik vond dat jammer, omdat gij eene zoo langjarige abonnée zijt van nog vóór mijn tijd, onder de vorige redactrice, en met wie ik-zelve zoo dikwijls gemeenschap heb gevoeld, nevens menig verschil ook soms.

Het trof mij daarom bepaald dat Uw kaart bijna onmiddellijk op die gedachte volgde, en mij juist óók sprak van Uw blijvende belangstelling in den inhoud der Lelie. Voor mej. L. Bender neem ik Uwe woorden over: ‘Die Laura Bender moet maar flinke artikelen terug schrijven.’ - Gij ziet dat zij dit reeds heeft gedaan vóór ze Uwe woorden zal lezen. Wat Uw vraag aangaat, ja, ik zal het aangebodene dan gaarne over een maand ontvangen. Hartelijk gegroet.

Solus. - Voor anderen wil ik overnemen wat gij mij schrijft, en waarvoor ik U hartelijk dank: *‘Met de kinderen deed ik een ervaring op als U! De armsten, 't is aandoenlijk zooals zij de vuile handjes ophouden.’* Dit ziet namelijk op mijn opwekking, in het nommer van 3 Dec., j.l. tot het geven aan arme straatkinderen bij gelegenheid van St. Nicolaas en Kerstmis. - Uw gezonden copy heb ik gaarne aangenomen. Hartelijk gegroet.

B.V. - Ik wil U beleefdheidshalve toch liever wel antwoorden op uw brief. Want ik heb in de quaestie absoluut geen opinie vóór of tegen.

Ik dank U beleefd voor Uw brief en Uw toelichting.

Theresia. - Hartelijk dank voor Uw brief, dien ik gaarne omgaand beantwoord, maar ik doe het kort, omdat de achterstallige correspondentie gelijktijdig moet worden afgewerkt.

Nietwaar, het stukje dat U zoo trof, was inderdaad zéér waar. Het doet mij altijd genoegen dat de Lelie zoo véél geeft op verschillend gebied, waardoor nu deze dan gene iets vindt van zijn of haar bijzondere gading.

Onzen juridischen medewerker zal zeker Uw gedachtenwisseling reeds onder de oogen zijn gekomen, en veel genoegen doen. - Wat mij aangaat, ik denk, *speciaal* over de examens in de rechtsgeleerdheid, precies zooals gij, namelijk dat zij al heel weinig beteekenen. Want, wanneer men ziet hoevéél daarbij afhangt van het *geluk*, en in hoe *weinige* uren, alle bij elkander opgeteld, zulke examens afloopen, dan is het *onzin* te spreken bij dergelijke jongelui van meer of minder ‘knap’, want het komt alles in hoofdzaak aan op handigheid en op zich er weten doorheen te slaan. In mijn

eigen allernaaste omgeving heb ik daarvan zulke doorslaande voorbeelden gezien, dat ik gerust kan zeggen te spreken uit ondervinding. Algemeene ontwikkeling beteekent m.i. veel meer dan examen-doen, en ik herinner mij altijd nog met voldoening dat, toen ik in Schotland werkzaam was aan eene school, (gelijk ik heb verteld in mijn Herinneringen) de hoofd-directrice, zelve in het bezit van talrijke diploma's, dikwijls tot mij zeide, hoe véél meer waarde zij hechtte aan mijn ongeexamineerd onderwijs, dan aan dat van eene harer secondantes, eene, evenals zij zelve, met vele actes uitgeruste jonge dame, - maar die de eenzijdigheid in persoon was. Ik behoef U niet te zeggen met hoeveel vrees en twijfel ik die betrekking, in een vreemd land, waar ik *in* het engelsch, duitsch en fransch moest leeren aan Engelsch-sprekende kinderen, heb aanvaard indertijd, en vandaar dat deze lofspraak mij dus zéér véél waard was, en nog steeds is. 'Want', - aldus mijne directrice - 'gij, miss Lohman, beschikt over eene groote mate van algemeene ontwikkeling, en, in mijne oogen, is dat veel meer waard dan het in den zak hebben van een paar diploma's.' - Gij noemt verscheidene vakken op uit den 'heeren'-stand, waarin men, zonder gestudeerd te hebben, dikwijls veel meer beteekent dan de zichzelf zoo hoog-stellende academisch-gevormde jongelui. Daarneven echter zou ik U óók willen wijzen op de groote algemeene ontwikkeling waarover b.v. heden ten dage portiers, oberkellners, enz moeten beschikken, iets waarbij m.i. het publiek veel te weinig stilstaat. Onder deze menschen zijn er velen voor wier beschaving en algemeene kennis ik veel meer achting heb dan voor die van vele, den ganschen dag verluierende 'meneeren' met een academischen titel. In dit opzicht kan ik U uit eigen allernaaste omgeving twee tegenstellingen opnoemen. In het eerste geval denk ik aan een dames-tailleur in Frankrijk, Italiaan van geboorte, die zeer weinig onderwijs had genoten, omdat hij reeds vanaf zijn 9^{den} jaar in ateliers in Italië was werkzaam geweest, en zich daar zijn kennis in zijn vak (hij bezat toen ik hem leerde kennen een zeer welvarende zaak) geheel en al practisch had moeten verwerven, van meet af, door arbeid. Welnu, deze zoo slecht onderwezen man had geen gelegenheid ongebruikt laten voorbijgaan om zich van alles wat rondom hem voorviel op de hoogte te stellen, door couranten, boeken, wrijving van gedachten; en dientengevolge kon men met hem over welk onderwerp ook, politiek, militarisme, socialisme, enz., de meest-interessante gesprekken voeren, en werd daarbij steeds opnieuw gefrappeerd door zijn helder gezond oordeel en breede opvattingen; het tweede geval daarentegen dat ik op het oog heb, is dat van een jurist, die het, dank zij den invloed van ooms, enz., gebracht heeft tot een zeer goede rechtelijke betrekking, en die nimmer zakte voor zijn examens (gelijk

hij-zelf erkende louter door ‘geluk’). Ik heb dezen man nooit anders gezien dan zijn vrijen tijd verluierend en verslapend, en, den ganschen Zondag, van 's ochtends vroeg af, zijn vrijen dag verleuterend met de Avondpost en deszelfs Zondagblad Dat was, toen hij tusschen de dertig en veertig jaar reeds telde, nog steeds zijn eenige lectuur, waaruit hij als een machine eenige geijkte phrases nabouwde, zonder lust of intuïtie om zich een eigen meening te vormen. Is het niet treurig-ergerlijk dat zoo iemand, enkel omdat hij den mr.-titel voert, wordt beschouwd als behoorend tot den meest-ontwikkelden stand, terwijl niet-gestudeerde mensch en, - zooals gij terecht zegt, - altijd moeten hooren dat zij in dit opzicht van ontwikkeling achterstaan. En, zooals deze meneer, dien ik bedoel, zijn er velen, evengoed als er onder de andere klassen der maatschappij óók velen zijn als mijn Fransche tailleur.

Hartelijk dank voor Uw instemming met die door U genoemde artikelen van mijn hand. Ja, ik geloof wèl te kunnen zeggen dat het door U bedoelde onder de oogen van den bewusten persoon zal komen; althans, ik weet dat zijn aandacht erop is gevestigd. - Wat aangaat dat stukje van een officier en van opzet-teugels, dat herinner ik mij niet in de Lelie. Kan het niet iets zijn dat is overgenomen *in* de Lelie? In elk geval is Uw opmerking over het pijnigende van sporen zeer juist, en ik vind het jammer dat gij die niet terstond hebt gemaakt, als ged: bedoeld. Welk een aardig photo'tje van Uw paard en Uw hond! Ja, wat gij van den laatsten vertelt begrijp ik volkomen; zoo zijn de mijne ook; Frits b.v. dankt voor brood, maar als hij ziet dat Bennie het neemt, dan wil hij óók het plotseling hebben.

Uw gunstige opinie over ‘ons klimaat dit jaar’ kan ik niet deelen. Misschien is het bij U beter, maar hier is het treurig-vochtig en regenachtig, juist datgene wat ik niet mag hebben voor mijn gestel. Droge zonnige kou is voor mij niets erg, maar dit lamlendige, miezerige vocht-weer is voor mijn gezondheid direct-martelend!

L.B. te Delft. - Uw naam herinner ik mij, maar ik kan mij niet herinneren of ik Uw manuscript reeds heb gelezen, dan of het nog ligt bij de copy. Wànneer zondt gij het? - Kan de beantwoording in de correspondentie wellicht U zijn ontgaan, want, daar gij ook nu geen pseud: opgeeft, heb ik, *indien* gij reeds zijt beantwoord - stellig, evenals nu, Uw voorletters gebruikt. Wilt gij de copy nogmaals zenden, dan zal ik U gaarne omgaand antwoorden, en wil U ook beloven dat ik haar zal retourneeren, mits gij porto insluit, en Uw adres nauwkeurig vermeldt *bij de toezending*.

B.B. - Als ik dat gedichtje van U heb aangenomen - wat ik-ook me meen te herinneren, - dan is het natuurlijk bij de aangenomen copy. Vergeef me dan dat ik mijn belofte van dadelijke plaatsing vergat. Ik zal de twee, die gij nu zondt, laten vóórgaan, omdat ze meer passen bij dit jaargetijde, en zal ze tot dat doel terstond naar de drukkerij zenden, dan worden ze in geen geval vergeten, want dan krijg ik den afdruk terstond onder de oogen. - Lieve B.B. waarom zoudt gij mij geen photo'tje van U zenden? Jazeker, ik krijg heel dikwijls photo's van abonné's en lezers beiden, en ik ben altijd blij daarmee, omdat het een soort vertrouwelijken band geeft m.i.. Dus, ik hoop dat gij alsnog aan Uw plan zult gevolg geven.

V.E. (**Ned-Indië**) - Ik hoop, dat gij U-zelve zult herkennen, want ik moet, zooals gij-zelve terecht inziet, voorzichtig zijn met mijn antwoord aan U. En daarom heb ik Uw ps. eenigszins veranderd. Immers, indien de controleurs lezen, dat gij hen

'nullen' en 'jonge broekies' noemt, dan zouden zij U dat niet licht vergeven. Intusschen vind ik zeer veel waars in Uw opmerkingen, dat deze zéér-jonge heertjes meestal zonder eenige ervaring 'uitkomen', alleen toegerust met theoretische kennis, zoodat zij alles moeten leeren door ervaring, terwijl de regeering hen dan weer overplaatst naar een andere streek zoodra zij een beetje op de hoogte zijn geraakt van de adat's, enz. - Ook Uw verhaal van de brutaliteit der zoogenaamde inlandsche christenen, en van de presentjes waarmede zendelingen zich laten omkoopen, geloof ik gaarne, omdat het geheel overeenstemt met véél wat men dikwijls hoort op dit gebied. Nieuw echter is voor mij Uw meedeeling, dat de zendelingen op Bali durven *bevorderen* het slachten van honden.

Het is bijkans niet te gelooven! - Neen, gij hebt mij geenszins 'verveeld', en zult mij zeer zeker genoegen doen met meerdere brieven, over toestanden en over dieren beide. Dat verhaal van Uw eigen hond vind ik aandoenlijk-slim! Ik-ook sta er telkens opnieuw van versteld hoe overleggend en verstandig de 'redelooze' beesten zijn vergeleken bij zoo vele botterikken van kinderen en menschen, wien de stomheid en onnoozelheid als het ware geschildetd staat op het gezicht.

Graaf Otto. - Ik heb verscheidene bewijzen van instemming ontvangen met mijn artikel over den Prins en de Jacht. Het Uwe echter wil ik hier afdrukken, omdat het mij bijzonder trof vanwege Uw aanhef, dat juist *dit* artikel U drong Uw stilzwijgendheid te verbreken.

Reeds zeer dikwijls heb ik op het punt gestaan U mijn eerbiedige hulde te betuigen voor Uwe dikwijls zoo rake en ware critiek, omtrent vorstenleven en vorstengenoegens. Nu echter, na het lezen van Uw open brief aan Prins Hendrik in het nommer van 26 Nov. j.l. (Holl. Lelie) ben ik als 't ware opgesprongen om U, al is het dan ook slechts met een paar woorden, mijn innigen dank en groote instemming te betuigen met Uw woorden aan den Prins gericht. Ik hoop van ganscher harte dat de Prins Uw regelen moge lezen, en het tot zijn hart moge doordringen tot heil van de geheele dierenwereld!

Ja, dien slotzin van U, dien beaam ik uit den grond van mijn hart, en daarom óók dank ik U hier nog eens zeer oprecht voor Uw briefjes omdat ik zoo blijde ben wanneer ik instemming vind in mijn partijtrekken voor de dieren tegen de menschen. De dieren, - dit voel ik zoo sterk - hebben namelijk niemand die hun partij

kàn nemen dan wij-menschen. Zelfs de armste afhankelijkste mensch heeft heden ten dage nog wetten op de uitvoering waarvan hij-zelf zich kan beroepen. Maar ik vraag U, wat vermag een *dier?* Het heeft niemand die het beschermt tegen willekeur. Het is *overgeleverd* aan den mensch. En juist daarom veracht ik zoo diep al die burgemeesters en kantonrechters en politie-commissarissen, en hoe zij ook heeten mogen, die, in plaats van de *weinige* wetten ter dierenbescherming die er nog zijn, met de grootste gestrengheid na te doen leven, juist daarmede een handje lichten gemakshalve, omdat er immers nooit is in de *dieren*wereld een klager die zichzelf kan te weer stellen tegen het hem aangedane onrecht.

Ik heb het al meer gezegd, en ik herhaal het ook aan U, instemming doet zonder twijfel goed, en helpt mij den moed en den lust te behouden tot den strijd tegen onrecht en gemeenheid en leugen. Vandaar dat Uw spontane uiting mij heel welkom is geweest, temeer waar ik er uit verneem, dat gij niet alleen in zake dierenliefde, maar ook anderszinds, ook wat mijne overige opinies aangaat, zulk een geestverwant zijt van mij. - Wat Uw vraag betreft, neen, voor zoover ik weet zijn er geen portretten van mij in den handel. Ik herinner mij dat eene huisnaaister eens bij mij kwam met een brief kaart, dien zij ergens gekocht had, en waarop ik was afgedrukt, (overdruk denk ik uit een of andere boeken-catalogus). Dat is al een heel tijdje geleden, en bovendien zijn zulke overdrukjes meestal *afschuwlijk*. Dat ligt aan het cliché. Ik heb b.v. onlangs een portret met mijn hondenjongens laten maken, en wilde dat voor de Lelielezers doen afdrukken in de Lelie, maar de afdruk was zóó afschuwelijk slecht en mislukt, dat ik er van moest afzien, en de uitgever deelde mij toen mede dat dit zijn oorzaak vond in het papier van de oorspronkelijke opname. - - Nogmaals veel dank.

Bets. - lk verwijs U vóór alles naar het slot van de vorige correspondentie, inzake afdrukjes van photo's. Want, uit Uw brief, leid ik af dat die boekhandelaar op een *on*fatsoenlijke wijze het portret, door U bedoeld, is machtig geworden, en er een afdrukje van nam, daar het beslist *nimmer* is gegeven, aan wien ook, voor zulk een doel, en zich in het geheel niet eigent tot afdruk, slechts werd genomen als momentopname. Frits is geen ‘schippertje’, maar een Duitsche affenpincher. Benjamin is wit en geel, met lang stug haar, en zijden ooren, en een heerlijk wit zijden vlokje op zijn kop, en prachtongen; hij is vermoedelijk van vaders zijde een Iersche griffon, en, van moederszijde...? Maar, hoe dat zij, en wie zij is geweest, een schat van een karakter moet ze bezeten hebben, om zoo'n kindje ter wereld te kunnen brengen als Bennie, 't aanhaligste, liefste, zachtste, schalkste, en daarbij ondeugendste hondje dat ik nog ooit zag. *Ik* zit nu eenmaal geheel en al onder meneer, maar mijn vriendin en onze Marie zullen tienmaal op een dag boos worden om zijn lastposterigheden en drukte, en even zoovele malen verklaren: ‘Je *kunt* niet kwaad blijven op dat dier, hij is gewoon-weg 'n juweel.’ Nu zult gij na deze lofrede wel denken dat Frits er achter komt, maar, daarin vergist gij U. Deze slijt namelijk een ideaal-ouden-dag in een hem door onze Marie vereerden hoogen soort kinderstoel, waarin hij overal wordt heengedragen, en van waaruit hij een hoog heesch stemmetje opzet tegen Bennie, als deze hem te rumoerig of te lastig wordt.

Maar heusch, lieve Bets, eigenlijk schrijf ik U dit alles omdat ik zóóveel medelijden heb met U, dat ik niet weet wat te zeggen over al het ernstige waarover gij schrijft. Gij weet hoe oprecht ik daarin met U meevoel, en hoe goed ik Uw gemoedsstemming

kan begrijpen. Alleen, ik ben meer overtuigd dan gij, dat gij het *zult* te boven komen. Daarvoor zijt gij nog jong genoeg. - Maar dan ook vind ik de rest in Uw leven zoo eenzaam en weinig-bevredigend. Op dat punt durf ik niet veel zeggen, uit vrees U te zullen verraden, maar het wil mij altijd voorkomen dat gij daarin meer zijt de gevende dan de ontvangende. En dat vind ik onbillijk. (Begrijpt gij mij?)

Ja, dat kan Bennie precies zóó doen als Uw poes, dat zitten mij aankijken terwijl ik schrijf, met de vraag in zijn oogen of ik nog niet klaar ben? Hem is het daarbij niet zoozeer te doen om het op schoot zitten, dan wel om het hoofdpersoon zijn. Als het hem te lang duurt, dan komt hij mij zijn deken uit de mand, of een canapékussen, of wat dan ook toevallig binnen zijn bereik is, brengen, om op die wijze de aandacht te trekken; hij legt het dan vóór mij neer, om, zoodra ik 't wil oprapen, het fluks opnieuw in de bek te nemen, en op die wijze een soort krijgertje-spelen uit te lokken! Ja, het is afschuwelijk dat een mooie poes zoo heel dikwijls het slachtoffer wordt van op het vel azende menschen. Maar dezulken, die het in elk geval te doen is om wat te verdienen, kan ik nog honderdduizend maal beter vergeven dan die ellendelingen van plezier-jagers, om niet te spreken van de verachtelijke wezens, die de honden, katten, kippen en hanen hunner buren vergiftigen uit boosaardigheid, hetzij jegens die dieren zelven, hetzij jegens de eigenaars. Deze categorieën van ‘met een goddelijke ziel’ begaafde wezens vind ik dat men op hunne beurt moest mogen vergiftigen; er moest een wet bestaan, die zulke laffe misdrijven aan weerlooze dieren op die wijze strafbaar stelde. Dat is in zoo'n geval het éénige. Want, voor goede woorden zijn zulke *minne* schepsels niet vatbaar. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

De Gedachtenwisseling: Nogmaals een Vredesapostel, door M. Muller, kwam te laat voor dit nummer.

REDACTRICE.

24 December 1913
27ste Jaargang.
No. 26.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Komt tot Mij.
Kerstmijmering.

> Be proud to call Jezus Master, not because half the hypocrites on earth are doing so already, but because you know what he was aiming at and are not ashamed to confess, that you know he was right.
> B.J. CAMPBELL.*)

Arbeid, zorg en harteleed zijn der aarde daaglijksch kleed,' maar... de aarde heeft heden het kleedje van elken dag uitgetrokken en is op haar Zondags, want de

*) Weest er trotsch op Jezus Meester te noemen, niet omdat de helft der huichelaars-op aarde het reeds doen, maar omdat gij weet, waarnaar hij streefde en er u met voorschaamt te bekennen, dat hij gelijk had.

kerstklokken luiden. Ze luiden zoo helder en vroolijk en toch is de stilte in ons en om ons, de Zondagsrust, zoo groot, dat we de klank hooren van duizend klokjes om ons heen en we klokjes hooren zingen zacht en vol geheim diep in de ziel.

O, de bekoring, de wondere bekoring, die er uitgaat van de kerstklokken, als ze vrede en vreugde en blijheid en geluk schijnen in te luiden overal.

Frederik van Eeden hoorde zeker kerstklokjes luiden toen hij het uitjubelde:

> ‘God wil in vreugden zijn gekend,
> In vreugden fel en sterk;
> Gij hebt mijn hart tot vreugd gewend,
> Dit 's deemoed's wonderwerk.’ -

Er zijn vreugde-oogenblikken in ons leven, die telkens en telkens weer voor ons oprijzen uit het sluimerende verleden.

In donkere dagen, als we vermoeid zijn en bedroefd, zijn *zij* het die ons zacht, héél zacht aanraken en als teedere, reine klokjes, als kerstklokjes, luiden in de ziel. Want dat gevoel van vrede en vreugde is met niets zoo goed te vergelijken als met een Kerststemming. Nooit zal ik die 'Kerststemming' vergeten, eenige jaren geleden, een warmen zomerdag in de 'Frue Kirke' te Kopenhagen. De weldadige Zondagsrust in die vrede-volle kerk, zoo artistiek-mooi in haar soberen eenvoud. Links en rechts de twaalf apostelen en vóór ons, boven het altaar, Thorwaldsen's Christus in teedere ontferming: 'Kommer til mig,' (komt tot mij).

O, is het niet of we het na-neuriën hooren dier wondere stem, die klonk als een liefkoozing, de stem die allen noodde, allen die vermoeid waren en bedroefd en beladen om tot Hem te komen. Tot Hem, die één was met den Vader, door wien we moeten komen tot God: 'niemand komt tot den Vader dan door mij.' En ze kwamen de bedroefden en vermoeiden en beladenen en hij had troost voor allen. En ze kwamen de gebrokenen van hart, de kranken naar lichaam en ziel en hij genas ze. En ze kwamen de armen van geest, de nederigen en zachtmoedigen en

Frue Kirke Kobenhavn.

'Kommer til mig.'

reinen van hart, de velen die dorstten naar waarheid en gerechtigheid en.... hij sprak hen zalig. En ze kwamen de tollenaars en zondaren, de schipbreukelingen op de levenszee en hij vertelde van de vreugde, die er was in den hemel over den zondaar, die zich bekeert, hij vertelde van den vader, die den verloren zoon tegemoet kwam en omhelsde, toen hij berouwvol tot hem terugkeerde. En ze kwamen, de kleinen en geringen, de paria's der maatschappij en de goede herder die de lammerkens zou vergaren en zachtkens dragen, hij maakte zich één met hen allen. O, niet met die nederbuigende goedheid (?), (hoogmoedige nederigheid) waarmee men zoo pijnlijk kan wonden en grieven, maar met méde-voelende en méde-lijdende liefde. Want liefde alleen overbrugt alle rangen en standen, den diepsten afgrond; overbrugt alles wat scheidt. En ze kwamen de kinderen en de groote kindervriend nam hen in zijn armen en sprak de onsterflijke woorden: verhindert ze niet te komen, want hunner is het koninkrijk der hemelen.

En nu? Hij heeft toch beloofd, ons geen weezen te zullen laten, beloofd den Trooster te zullen zenden, beloofd: waar twee of drie in mijn naam bijeen zijn, daar ben ik onder hen, en toch - en toch - de stem, die eenmaal ruischte over Galilea's heuvelen, schijnt verstomd. *Schijnt* verstomd, omdat het wederom is als zoovele malen, alle eeuwen door: Ziet hij staat midden onder ulieden, dien gij niet kent. *Schijnt* verstomd, omdat wij hem niet meer kennen, zooals hij *is*, omdat men zijn beeld heeft verduisterd en zijn nagedachtenis ontheiligd. Omdat men den Heer heeft weggenomen en zoovelen niet meer weten waar men hem gelegd heeft. Dàt is de vloek, de dwaling, de misdaad der kerken, der priesters, der liefdelooze, dweepzieke ijveraars, de misdaad der eigengerechtigheid, dat ze ‘den weg, de waarheid en het leven’ in duisternis hebben gehuld. Hij schijnt zoo ver, zoo eindeloos ver, en wáár is de weg der waarheid die ten leven leidt, de weg die

ons terugvoert in zijn armen? ‘Velen zullen komen onder mijn naam, alsdan zoo iemand tegen u zal zeggen: zie hier is de Christus of daar, gelooft het niet,’ maar.... men heeft het toch geloofd. En de vele valsche profeten zijn uitgegaan in de wereld en hebben haar donker gemaakt en koud, vol wanhoop en ellende. Ze hebben de menschen verjaagd uit den Tempel der liefde, want ze hebben aan de aarde den hemel ontnomen en de deuren van het groote Vaderhuis met de vele woningen gesloten voor allen. Ze hebben den Vader vervangen door een bloeddorstig tyran en den vriendelijken menschenzoon met zijn goddelijk mededoogen hebben ze herschapen in een rechter zonder eenig erbarmen.

Er zijn Evangelie-dienaren, die vrees en onrust en vertwijfeling en wanhoop en krankzinnigheid zaaien om zich heen. Die vanaf de preekstoel, in Gods Huis, dreigen met hel en verdoemenis, alsof zij zelf er de volle beschikking over hebben, en dit doen in naam van hem, die niet kwam om te vervloeken maar om te behouden en te zegenen en het land doorging goed-doende.

‘Vrees’, zegt Jos. van Veen ‘dat is het eenige wat er nog overig is in de stichting van Christus' kerk.’

Vrees... en er *is* geen vrees in de liefde. Jezus' liefdeleer, evangelie (blijde boodschap), staat lijnrecht tegenover de kerkleer. Wat Jezus leerde over den Vader, die Zijn zon laat opgaan over boozen en goeden, den Vader, die niet wil dat één Zijner kinderen verloren zal gaan, is in flagranten strijd met de leer der uitverkiezing. Jezus offerde zich niet op voor enkelen, maar hij wilde allen zalig, d.i. gelukkig maken. Hij is niet het hoofd van deze of gene partij, maar de Heiland der wereld, de Redder der gansche menschheid. O, de gruwelen, de misdaden, de moorden, die er bedreven zijn en nog bedreven worden in naam van den Christelijken (?) godsdienst, in naam van hem, die nooit een hard woord heeft gesproken tot bedroefden en vermoeiden en beladenen, maar hen noodde, hen allen, ‘komt tot mij.’

Terecht heeft eens iemand gezegd: ‘het odium theologicum is de venijnigste soort van menschvernietiging geweest.

Arbeid, zorg en harteleed zijn der aarde daaglijksch kleed, waarlijk het leven, dat zoo moeilijk is voor velen, behoeft men nog niet treuriger te maken en zwaarder om te dragen. Waarom doet men het toch?

Behalve in naam van den godsdienst wordt het ook soms gedaan door hen die met allen godsdienst hebben gebroken, althans zich dit verbeelden. Er zijn o.a. geleerden, die “du haut de leur grandeur” ook eens een woordje willen meepraten en beweren dit te doen ter wille hunner medemenschen, maar och, zooals Gorki ergens zegt: “geleerdheid is geen geneesmiddel voor harteleed.”

De bekende predikant Henri Ward Beecher vertelde eens aan den ongeloovigen Ingersoll het volgende: “terwijl ik vandaag in de stad kwam zag ik een armen, kreupelen man, die langzaam en zorgvuldig een pad zocht door een modderpoel om de straat over te steken. Hij had juist het midden van dien vuilen poel bereikt, toen een groote kwajongen, die zelf geheel met modder bespat was, op hem toeliep, de krukken onder hem wegrukte en hem geheel hulpeloos in den poel liet rondspartelen.”

“Hoe wreed”, riep Ingersoll uit.

“Ja” zeide Beecher, terwijl hij het lange witte haar van zijn voorhoofd streek en zijn vinger uitstak naar Ingersoll, - en toch doet gij hetzelfde. De menschelijke ziel heeft krukken noodig, die de christelijke godsdienst haar geeft, om den weg des levens te bewandelen. Het is uw leer, die haar van hare krukken berooft en haar

hulpeloos in den poel van twijfel en ongeloof laat liggen. Indien het uw bedrijf is om de ziel der menschen van haar eenigen steun - den godsdienst - te berooven, bedenk dat een architect noodig is om een gebouw op te richten, maar een brandstichter het gemakkelijk tot asch kan doen vergaan.'

Neen, geleerdheid, zoogenaamde wetenschap, heeft geen troost voor bedroefde harten, is nooit een geneesmiddel, maar kan soms vergif zijn, langzaam, maar zeker werkend, sluipend vergif. Dat is bijv. de geleerdheid van Dr. Binet Sanglé, die in zijn werk: 'La folie de Jésus. Ses connaissances, ses ideés, son délire, ses hallucinations', (De krankzinnigheid van Jezus. Zijn kennis, zijn denkbeelden, zijn waanzin, zijn zinsbegoochelingen) o.a. zegt, dat de Messiaansche verwachtingen die onder de Joden zoo levendig waren Jezus hebben beïnvloed en zijn geest geheel verward, ja tot waanzin gevoerd. Hij noemt het: de trots, de waanzin der ontaarden. Vandaar, aldus Binet Sanglé, zijn grootheidswaanzin om zichzelf als God, als Messias, als Koning, als Vertrouwde en Middelaar, als Verlosser te beschouwen'.

In dien zelfden geest heeft Dr. G. Lomer, geneesheer-psychiater aan het Holsteinsche provinciale krankzinnigengesticht Neustadt, in 1905 een boek geschreven: 'Jezus Christus van het standpunt van den psychiater', waarin hij zonder voorbehoud Jezus voor krankzinnig verklaarde. Terzelfder tijd gaf een vroegere Deensche theoloog, Dr. Rasmüssen, een geschrift uit, getiteld 'Jezus, eene vergelijkende, psychopathologische studie'. Hij komt hierin

tot de slotsom, dat Jezus een epilepticus was met ziekelijke geestesverschijningen.

Ontzetting grijpt ons aan, het is heiligschennis, niets is meer veilig voor de 'wetenschap', en gloeiende verontwaardiging maakt zich van ons meester. En toch, is het niet om medelijden mee te hebben? Medelijden met die arme geleerden, wier groote (?) geleerdheid hun geest geheel heeft verward, ja tot waanzin gevoerd. En medelijden, o zielsmedelijden met zoovelen, die hongeren naar levensbrood, en wien men op deze wijze steenen heeft gegeven, die dorsten naar de wateren des levens en wier dorst men tracht te lesschep met edik en gal. Medelijden met alle vermoeiden en bedroefden en beladenen die tot Hem willen komen en zoeken, altijd zoeken, maar den liefdevollen Heiland niet kunnen vinden die troost had voor allen. Hem niet kunnen vinden, omdat krankzinnige geleerdheid zijn beeld heeft verduisterd en geschonden.

Men verwijdert de menschen nooit zoo wanhopend ver van iets dan van dat, waarvan men ze heeft weggepreekt. En deze heiligschennis vind ik nog veel erger dan het weg-redeneeren van hen, die er aan twijfelen of ontkennen dat Jezus ooit heeft geleefd; die den historischer Christus vervangen door een mythische of symbolische figuur.

Hoe men tot zoo iets kan komen en bovendien nog denkt er goed mee te doen dit uit te bazuinen, begrijp ik niet. Prof. Drews beweert zijn boek te hebben geschreven in het belang van den godsdienst, ten einde den cultus van den historischen Christus tegen te gaan.

Dat ons van Jezus' leven héél weinig bekend is, ben ik volkomen met hem eens. Waarheid en verdichting zijn dooreen gemengd en een levensbeschrijving is onmogelijk. Van de velen, die het hebben beproefd, is niet één geslaagd. En toch... ook voor hen, die er eenigszins sceptisch en nuchter tegenover staan, die niet voelen dat hij geleefd *moet* hebben, zou ik meenen, dat er voldoende bewijzen zijn, dat zijn leven geen hersenschim is maar een feit, geen mythe maar werkelijkheid. Elke groote beweging wordt bezield, gekleurd, gedragen door een persoonlijkheid en dan zou de grootste beweging, die ooit de wereld heeft beïnvloed en de menschen wakker geschud, haar oorsprong vinden in een mythe?

Geen enkele theorie, geen enkel zoogenaamd geleerd betoog zal mij dit doen gelooven. Ik voel dat Jezus geleefd heeft en van hen, die aan voelen geen waarde toekennen, haal ik de woorden aan van Leigh Hunt: 'feeling is a sort of thought without the process of thinking - a grasper of truth without seeing it. And what is very remarkable, feeling seldom makes the blunders that thought does.'*)

Deissmann zegt: 'men kan zich geen christendom denken zonder het krachtcentrum Jezus, wiens innerlijk leven in Paulus en alle anderen natrilt,' en Prof. Scholten: 'de wijsgeer, die het feit der verschijning van Jezus Christus voorbij ziet of in zijn hooge beteekenis miskent, berooft zich van de schoonste bladzijde die door het christendom is toegevoegd aan het boek van Gods openbaring in natuur en geschiedenis.' - En dat niet alleen, hij berooft niet slechts zichzelf, hij berooft ook anderen van het mooiste, dat zij bezitten; hij dooft het licht uit, het licht der liefde, want liefde bereikt haar hoogtepunt in Jezus Christus.

*) Het gevoel is een soort gedachte zonder het proces van denken, de waarheid vatten zonder haar te zien. En wat zeer merkwaardig is, dat het gevoel zich zelden zoo vergist als de gedachte.

In plaats van te bevelen: gij zult dit, gij moet dat, werd hij met innerlijke ontferming bewogen en sprak eenvoudig: 'Komt tot mij.' Hij gaf geen steenen, maar brood, geen wet, maar liefde.

'De wet,' zegt Dr. de Sopper, predikant te Amsterdam in zijn intree-rede 'kan ons niet helpen. Want de wet, het reglement, de organisatie, als vaststaand statuut kan niet ingaan in de steeds wisselende verhoudingen en vragen van het leven. Elk statuut zal steeds een wet blijven met zoo groote mazen, dat het wezenlijke er door ontglipt. Het kan bijv. van een geneesheer een ijverigen receptenschrijver, van een predikant een luidklinkende, geregeld en conform werkende spreekmachine maken, maar de ziel, het hart, datgene waarop het aankomt, ligt buiten zijn bereik. Anatole France zegt: 'er is maar één sleutel voor de wereld. Wie niet gelooft in Jezus Christus, wandelt in tranen door de wereld tot aan den dood.'

Nu is echter de vraag: wat beteekent het te gelooven in Jezus Christus?

Men kan gedoopt zijn en zich een Christen noemen en gelooven dat Jezus Gods Zoon, de Menschenzoon, de Zaligmaker, de Middelaar, het Lam Gods was, kortom alles en nog wat *van* Jezus gelooven, heel verschillend over hem spreken en denken en toch niet *in* hem gelooven. De uitwendige vorm, het gelooven (voor waar aannemen) maakt den Christen niet, heeft op ons zieleleven hoegenaamd geen invloed, heeft er niets mee te maken, want 'zoo iemand den geest van Christus niet heeft, die behoort hem niet toe' (Rom. 8:9) en de geest van Christus is liefde, Gods liefde voor allen. Door Christus kennen wij die liefde, kennen wij God. In *dien* zin is hij de Middelaar, het medium

tusschen God en ons, en ik heb nooit goed kunnen begrijpen, waarom de modernen dit als ongerijmd en haast minderwaardig verwerpen.

Hoe kunnen wij God anders kennen, dan uit Zijn werken? Hij openbaart zich in Zijn schepping, in al het geschapene; in groote, edele mannen en vrouwen, voorgangers en leidslieden der menschheid, maar het heerlijkst en meest volkomen in Jezus Christus. Als een machtige stroom ging zijn liefdeleer, zijn goddelijk erbarmen, troostend enbezielend de wereld door.

Maar.... groote mannen - het kan niet anders - worden door hun tijdgenooten nooit begrepen en langzamerhand werd de heerlijke openbaring van Gods liefde verduisterd, doordat er menschelijke dwaalbegrippen aan werden toegevoegd. Zoo is het altijd gegaan. Men zou kunnen zeggen: de geschiedenis, het leven der menschen, ook dat van den éénling is onderhevig aan ebbe en vloed. Tijden van krachtig zieleleven en vooruitgang worden gevolgd door tijden van storm en strijd, tijden van geestelijke armoede, ontaarding en verval en droefheid en ellende. In zulke tijden is het altijd geweest, dat zoo hier en daar een licht scheen in de duisternis, dat een profeet, een geïnspireerde opstond om den menschen weder te herinneren, dat zij goddelijk zijn, dat het eenige gebod, de eenige wet, die de groote Godsgezant den menschen heeft gegeven, 'liefde' is. Profeten en geïnspireerden, edele mannen en vrouwen, die door woord en daad, door hun gansche persoonlijkheid het ware beeld van den Menschenzoon weer naar voren haalden. Het wáre beeld vóór ruwe, grove, onreine handen het hadden bezoedeld en geschonden.

Een arme boer kwam eens bij Franciscus van Assise en zeide: 'Ik smeek u zoo goed te zijn als wij hier denken dat u is, want juist zòò hebben wij u noodig' Onbewust en indirect is dat de hartekreet der menschheid, het heimwee naar Jezus. Evenals vóór Jezus' geboorte, was het een droeve tijd van geestelijke armoede, van lijden en strijd, toen Franciscus van Assise werd geboren. De voorwaarde, eens door Jezus aan den rijken jongeling gesteld, heeft Franciscus vervuld. Hoewel hij vele goederen had, ging hij heen en verkocht ze en gaf het geld den armen. Hij was een discipel van Jezus met woord en daad.

De nederige bedelaar van Assise met zijn liefde voor de kleinen en de onterfden naar deze wereld, die zich van alles ontdeed, om zich beter aan allen te kunnen wijden, heeft de wereld weder licht gemaakt en de menschen rijk, omdat hij door zijn persoonlijkheid, door zijn leven de oogen geopend heeft van velen voor den Christus, 'die altijd midden onder ons staat, ook al kennen wij hem niet.'

Geen wonder, dat men de dertiende eeuw waarin hij leefde de eeuw van Franciscus heeft genoemd.

'De schreeuwende nood van het Christendom', zegt Ernest Newlandsmith 'is dat het van Christus moet worden. Wij hebben een ras noodig, waarin de liefde Gods het leidend beginsel is. Wij hebben harten noodig, die overvloeien van liefde, in plaats van harten die overvloeien van begeerigheid.' -

O dezelfde moeilijkheid, die den rijken jongeling benauwde, benauwt het hart van het hedendaagsche Christendom. Niet door geweld, door uiterlijke middelen of wetten zal men ooit betere maatschappelijke toestanden verkrijgen. Neen, wanneer men in plaats van over Jezus Christus te kibbelen en te filosofeeren, in plaats van hem te vergoden of met hem te dwepen eenvoudig trachtte zijn voorbeeld te volgen, dan zou alles anders, alles beter worden.

Vroeger, toen ik het spiritualisme niet kende, scheen mij dit onmogelijk, nu geloof ik, dat het een ideaal is, dat eens - in verre toekomst - zal verwezenlijkt worden. Wanneer steeds meer menschen, als geestelijke wezens, individueel overtuigd worden van hun roeping, Christenen, dat is discipelen van Jezus te zijn, dan zullen ze *in* de wereld minder *van* de wereld wezen. Dan zal de drijfjacht onzer samenleving niet meer zijn jacht naar geld en naar genot, maar het doel van den enkeling zal zijn vrede en geluk voor allen. Ik bedoel n.t. niet werkelijke gelijkheid op aarde voor allen. Hoe zou dit kunnen, terwijl de menschen zelf, geestelijk en lichamelijk, zoo heel verschillend zijn? Neen, dat is onmogelijk, het is trouwens nergens in de natuur; maar ik bedoel dat in werkelijkheid alle leden zullen lijden waar één lid lijdt. Er zal brood zijn voor allen en als vanzelf zullen die afschuwelijk schrille contrasten tusschen fabelachtigen rijkdom en afzichtelijke armoede ophouden te bestaan. Hemel en aarde zullen weder één worden en liefde, heilige liefde de polsslag van alle leven.

Robertson teekent het verband tusschen het christendom en de sociale politieke toestanden in dit beeld: ‘De atmosfeer heeft direct niets te maken met den bouwstijl. Toch zullen temperatuur en lichtsterkte van grooten invloed zijn op de wijze van bouwen, den vorm van deuren, vensters en vertrekken. Zoo hangt de bouw der maatschappij ook samen met de geestelijke atmosfeer, waarin zij verkeert. Het kapitalisme past niet bij de atmosfeer van het Christendom.’

O, de wereld wacht, wij wachten allen op

iets heerlijks, op iets héél moois, dat als een lied klinkt door de stilte, op iets dat uitklinkt boven het loeien der stormen en het donderen der golven; op de stem van den meester temidden der fel bewogen levenszee: 'Vreest niet, ik ben het, komt tot mij.'

En de storm bedaart en de zee wordt kalm en een groote stilte ligt over alles, want de avond daalt. En we luisteren.... luisteren met onze gansche ziel naar de stem, die eens ruischte over de heuvelen, de teedere stem, die ons noodt en roept, en ons trekt met liefdekoorden, en we gaan op weg naar hem toe. En hoe nader we komen, hoe duidelijker we hooren in die wondere stilte het suizen van het eeuwige door het tijdelijke en hoe helderder we zien een glans van het eeuwige licht.

En alle wreede, tegennatuurlijke, onmenschelijke dogma's als eeuwige straf en uitverkiezing, alle onchristelijke stelsels en wetten en vormen, die den geest gevangen hielden zoo lang, en hem beletten de vleugels uit te slaan, die een scheidsmuur hadden opgericht tusschen ons en Hem, verdwijnen. En alle vrees smelt weg voor de liefde-zon.

Hoe warm wordt het in ons en hoe licht, want alle schaduwen gaan op de vlucht en we jubelen het uit met heel den krachtigen vrijen golfslag van ons hart: 'Wij komen heer, we zijn niet bevreesd, want we weten tot Wien we gaan.'

Hoort.... de kerstklokken luiden in den stillen, heiligen nacht, den Kerstnacht, stralend helder door het Licht der wereld.

Het Licht der wereld! Hoe zuiver heeft Corregio het gevoeld, hoe heerlijk wáár heeft hij den Kerstnacht vertolkt en den Christus begrepen.*)

'Een schitterend licht in den donkeren nacht', - dat is de eerste indruk, dien men krijgt. Dat licht straalt uit van het kindje Jezus in de kribbe. Men ziet het kindje zelf niet, maar Maria over de kribbe gebogen baadt in dat licht. En dat stralende licht verspreidt zich overal, verlicht de Engelen omhoog en de herders beneden, verlicht en verwarmt de gansche wereld.

Al ging hij heen van de aarde, de groote Godsgezant, al zien we hem niet meer met onze stoffelijke oogen, wij koesteren ons in zijn Liefde-Licht en we hooren de stem, diep in ons, temidden van de stormen des levens: 'Komt tot Mij'.

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Iets naar aanleiding van Kerstmis (óók een geloofsbelijdenis).

Elk jaar opnieuw verwonder ik mij over het onware en onoprechte van het Kerstmisgedoe. Het is zoo gemakkelijk, als je zelve geen honger lijdt en voldoende kleeren hebt (om van 't *overbodige* niet eens te spreken, waarvan zoovelen genieten), anderen te prediken van: Vrede op aarde: en In den menschen een welbehagen, enz. enz. Maar als ge rondom U ziet, rondom U al de naamlooze *ellende* om U heen, hoe durft ge dan toch steeds spreken van een God van *Liefde? Mij* komt het altijd voor te zijn een bespotting van den Godsnaam als de menschen aldus, gedachtenloos, over Hem gaan kavelen. Wat wij van Hem zien *is* geen liefde, is wonderbaar *raadsel*, is namelooze wreedheid. - Zijn er dan in deze Kerstdagen geen verkleumde, mishandelde

*) 'De Nacht' van Antonio Allegri, genaamd Corregio, in het Museum te Dresden.

kinderen te over, die, in sloppen en stegen, hunkeren naar wat levensvreugde, wat vriendelijkheid.? Ziet gij ze niet rondom U die bleeke teringachtige gezichtjes dergenen, die den vloek in hun stumperige lichaampjes meedragen van jenever-zuipende, verliederlijkte ouders? En weet ge niet van de ellende die er geleden wordt door de ‘stille armoede’, door de weduwen en weezen b.v. van verongelukte visschers, door de beklagenswaardige gezinnen der kostwinners, die in de gevangenis zitten? Enz. Enz.

Om niet te spreken van de verkleumde dieren, die men ziet zwerven langs de straten, daklooze honden, die geen thuis bezitten, of die hunne meesters verschopten, katten, wien het evenzoo verging, musschen, voor wien in den winter geen voedsel is te vinden, en geen beschuttend bladerdak. - -

Predikt dat alles U een God van *liefde?* Is het geen leugen op de lippen te zeggen dat er ook maar iets is op deze smartenrijke aarde, dat liefde predikt, een liefderijk *Heelal?* - Ziet ge, dat is het wat ik heb tegen alle mogelijke nieuwe soorten van godsdienstigheid, dit, dat zij onwaar zijn in haar beweren: God is liefde. Of ge 't nu modern noemt, of theosophisch, of spiritualistisch, of christian-scientistisch, of wat ook, het baseert zich alles op één hoofdleugen: God is liefde. Dat is *niet* waar. Wat *wij* van Hem zien is *niet* liefde, is *wreed*, is integendeel dit, dat Hij heel dikwijls het gemeene en slechte helpt en bevoorrecht, en het verdrukte en kleine en hulpelooze laat mishandelen, beide in de menschenwereld èn in de dierenwereld. - Daaruit volgt

niet dat ik Hem wil beoordeelen naar mijn menschelijken maatstaf. Misschien lost dit raadsel zich Hierna op; misschien zullen we Hierna zien 't verband dier dingen, die we nu niet begrijpen. Dat is mogelijk, en dat hoop ik.

Ik ontken echter alleen dat we nu reeds, van ons aardsch standpunt, kunnen weten van Gods 'liefde'. Ik zeg, dat we daarom egoïst liegen, als we die liefdeleer steeds in den mond voeren, terwijl rondom ons zoovéél wordt geleden. Het woord van de Genestet is mij uit het hart gesproken:

'De Schepping, zij predikt *geen* liefderijk God,' en elders:

> O mensch, *Uw* levenshof bloeie als een lentegaarde....
> In 't midden voor wie denkt en liefheeft rijst een kruis.

'Voor wie denkt en lief heeft rijst een kruis.' Zoo is het. Wij kunnen onmogelijk spreken en zingen, met een eerlijk gemoed, van een God van liefde, terwijl we *zien* om ons heen dat God toelaat oorlog en ziekte en nood en armoede en onzedelijkheid en dronkenschap en wreedheid, waarvan *onschuldigen* de slachtoffers zijn. Ik weet wel dat de orthodoxe christenen en de roomsch-katholieken om dat alles op te lossen dogma's hebben gebouwd op den bijbel-zelf, waarmede ze U weten te verklaren dat al die schijnbare liefdeloosheid een gevolg is van 'de zonde', en dat alle ellende kan en zal verdwijnen door de aanneming van het zoenoffer van Christus als Gods Zoon. En ik erken volmondig, dat ik-voor-mij zulk een dogma-geloof nog bevredigender vind - al kan ik het niet aannemen - dan het vage God-is-liefde-getjeem van alle moderne godsdiensten in hunne verscheidenheid van vormen, Indien ge met hen, die U aldus oppervlakkig willen tevreden stellen, de dingen grondig dóórspreekt, dan stuit ge altijd op hetzelfde egoïsme, namelijk dat ze zich van de vraag: hoe verklaart ge dan al die ellende om U heen, afmaken met een paar phrasen. (Waaronder ik voor mij die van de theosophie, dat het des menschen eigen 'Karma' is, als hij 't goed of slecht heeft, wel de meest-hinderlijk-eigengerechtige vind.)

En toch - ik heb behoefte het hier in deze dagen openlijk te zeggen - toch geloof ik voor mij wèl dat er 'iets is'. Wat, ik weet het niet. Maar ik-ook kanhet de Genestet nazeggen: ''k Heb toch wel vaak in eigen lot Uw liefdestem verstaan.' - - Bij alle raadselen òm me heen voel ik toch zoo heel dikwijls dat er een onzichtbare band is tusschen onsaardsche zwervelingen en het oneindige onbegrijpelijke om me heen. En het is misschien dáárom, omdat ik dit zoo sterk voel, dat ik b.v. een boekje als: 'Paul's ontwaken' van Frederik van Eeden, zoo heel intens heb opgenomen in me, heb liefgekregen als een dier openbaringen, die nu en dan tot ons komen uit de hoogere wereld, temidden van al het triviale en kleine om ons heen! Ja, er *is* iets. Wat? Wie zal het zeggen? Het komt me altijd zoo hopeloos-dom-bekrompen voor te spotten met 'bijgeloot' en met 'geestenzienerij', en met bovenzinnelijke dingen. Alsof wij nietige, stoffelijke menschjes, die niet weten vanwaar we komen en waarheen we gaan, alsof *wij* kunnen beoordeelen wat ons omringt, en wat er gebeurt in die sferen, die ons menschelijk oog niet kan zien. - Maar, voor mij staat het vast dat datgene wat er is zoo heel anders, zoo oneindig veel ruimer van begrijpen zal wezen, dan de mensch het zich gemeenlijk voorstelt. Er wordt steeds zooveel gesproken van het belachelijke van heidensche offers en van afgodstempels, enz. Maar ik voor mij vraag me af, als ik een dominee of pastoor zie, in een toga of in een priesterkleed, allerlei gebaren van bidden en van de geboden of de mis lezen verrichtend, of dat alles dan geen afgodsdienst is, en of werkelijk God zóó wil gediend

worden, in dergelijke alleen des Zondags voor de mooi-opgepronkte gemeente opengaande, met dure ‘vooraan-zittingen’ prijkende kerkgebouwen, waar de koster bedelend zijn hand ophoudt, en U hoogmoedig weert van deze of die plaats, waar meneer deze of gene recht’ heeft te zitten, in zijn qualiteit van zoo en zoo, enz. En dan de rijtuigen en auto's en de fraai-gebonden gezang- en gebedeboeken! - Neen, neen, als ik des Zondags eene opgaande gemeente zie, als ik bedenk dat de voorganger er, precies als een loontrekkende, voor wordt betááld van God te preeken, dan wil het er niet bij mij in, dat al die vertooningen ook maar iets gemeen hebben met God-dienen. En nog veel minder wil het er bij mij in, dat Hij zich heeft geopenbaard door Mrs. Besant's en Mrs. Tingsley's en Mrs. Eddy's en den profeet ‘Antoine’ en diens weduwe (die in Frankrijk en België zoovele aanhangers heeft,) enz. enz. In elk geval trotseerde het Christendom de eeuwen. Maar deze nieuwe godsdiensten zijn alle uitvloeiselen van hedendaagsche excentriciteiten, die nog eerst hunne deugdelijkheid moeten bewijzen. Men versta mij wel. Ik wil door het bovenstaande niemand iets kwetsends zeggen. Ik ken onder al deze richtingen

menschen, die Ik geloof dat het ernstig meenen met hunne levensbeschonwing.

Ik wil echter alleen zeggen openlijk, omdat men mij zoo dikwijls tracht te bekeeren tot het een of ander, of ook zoo dikwijls houdt voor 'ongeloovig', mijn eigene éérlijke meening in dezen. En die is, ik herhaal het, dat ik me onvoorwaardelijk verwonder over het ondoordachte, en egoïste in de leer dergenen die maar steeds in den mond voeren: God is liefde, zonder er een oogenbtik bij stil te staan, dat ze daarmede een *on*ware phrase uitspreken. Wat we van Hem zien is géén liefde. Dat bewijst elke dag en elk uur van het leven. Voor me ligt het hier onlangs voorloopig aangekondigd boek: Van Rood tot Zwart, waarin de auteur een Kerstavond in den Haag in een achterbuurt beschrijft, op een werkelijk meesterlijk-wàre wijze. Staat ge er dan nooit bij stil hoevèle zulke vréése lijke Kerstavonden gesleten worden, als ge-zelve goed-gekleed en prettig-gestemd opgaat met de gemeente naar het verwarmde kerkgebouw, waar de dominee U, omdat hij het *moet* doen, bij wijze van betaald baantje, voor geld, 'de blijde boodschap' staat te verkondigen? - Verleden jaar heeft een der Haagsche predikanten, in een van allesbehalve christelijken-zin-getuigenden uitval in de Kerkbode, verraden hoè de predikanten-zelf deze evangelie-verkondiging opnemen als een afjakkersbaantje. 'Hij kon niet meer' - want, 'hij had bij zoo en zoo veel Kerstboomen gesproken, en zoo en zoovele malen extra gepreekt'' enz. Als een corvée gooide hij dat feit zijn Kerkbode-lezers voor de voeten. En zouden dan werkelijk *zulke* menschen zijn: dienaren Gods? En zou zulk een soort betaalde evangelie-verkondiging iets gemeen hebben met Godsdienst?

Misschien hebt gij, die dit wèl gelooft, gelijk, en doe ik er verkeerd aan dat ik 't niet kan aannemen, maar ik voor mij, ik voel mij nooit gesticht door betaalde preeken van gehuurde voorgangers, noch door leuterlezingen en dito artikeltjes over God en zijn liefde. Want mijn heele ziel komt in opstand tegen het onrecht dat Hij toelaat, toelaat in die achterbuurten, waar zooveel wordt geleden door *kinderen*, toelaat aan de dieren, aan de Apeldoornsche wilde zwijnen, aan de tot de gruwelijke vivisectie bestemde slachtoffers, toelaat ook in ziekte, in schurkerijen, op allerlei gebied in een woord.

En, juist *omdat* ik in eigen lot wèl hoor zijn liefdestem soms, juist daarom is Hij mij te raadselachtiger. Ben ik dan beter dan die anderen? Heb ik iets meer verdiend dan zij? Waarom ben ik bevoorrecht? En zijn die anderen zoo ongelukkig?

'Daar is geen Priester die Hem verklaart.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

I.

In aansluiting aan hetgeen ik de vorige week schreef over het goede *recht* van elk mensch, zich te laten behandelen zooals hijzelf dat verkiest, door een dokter, of door een kwakzalver, of door wien dan ook, is het niet ondienstig hier over te nemen een ingez. stuk, dat ik aantrof in de Telegraaf, onderteekend door den heer Dirk Beerends:

Het artsen-monopolie.
Een onweerlegbaar feit.

Allerlei paradoxale stellingen van voor- en tegenstanders van het artsenmonopolie worden dezer dagen in tijdschrift en lezing als axioma's opgedischt. Noch aan deze, noch aan gene zijde is men blijkbaar geneigd, het oor te luisteren te leggen bij wat elk der partijen ter motiveering van haar standpunt in het midden brengt, waardoor dan ook voorshands de kwestie niet nader tot hare oplossing zal kunnen worden gebracht. Temidden der rauwe botsing der meeningen, kan misschien de vermelding van een feit de meeningen een weinig tot elkaar brengen.

De heer Abrahams, arts, zei gisteren bij een voordracht van jhr. mr. van Bolle tot Echten voor de juridische faculteit, dat hem een diabeticus bekend was, die nog jaren had kunnen leven, maar dan diëet moest houden. Piet Bijsterveld, de bekende piskijker, gaf hem kruiden. De man hield nu zijn dieet niet meer en was na vier maanden dood. Ne sutur ultra crepidam, ik mag niet oordeelen over dingen, waarvan ik geen kennis heb, maar de arts Abrahams evenmin; zijn bewering, dat de man aan de kruiden doodging, hebben wij maar niet zoo klakkeloos aan te nemen; ik meende als leek dat de therapeutische waarde der kruiden diende te worden afgeleid uit hare physiologische werking, en dat deze physiologische werking vaak veel heilzamer is dan dr. A. beweert. Ik zal het volgende aantoonen:

In Brussel, waar ik vier jaren woonde, was ik lijdende aan suikerziekte; mijn urine bevatte 3½% suiker, de productie aan urine

was 4000 C.C.: dit is ongeveer 3 maal meer dan bij een normaal mensch.

Vruchteloos nam ik een streng regime in acht, gebruikte zeer weinig koolhydraten, maar mocht geen genezing vinden. Bij een bekende Hollandsche maatschappij werd ik dan ook onvoorwaardelijk afgekeurd. In ons land teruggekeerd, gebruikte ik geregeld aburonaatbrood, wat mij veel verlichting gaf, maar het procent der urine bleef tusschen 1½ à 2½ schommelen, de urine-productie 3000 C.C.

Door een toeval zocht ik heil bij iemand, die noch het propadeutisch, noch het eerste of tweede natuurkundig examen, noch de andere examens met vrucht heeft afgelegd, tot het verkrijgen van het bekende praedicaat van bevoegdheid tot uitoefening der geneeskunde.

Hij gaf mij in allen eenvoud een briefje, waar slechts stond opgeschreven: aftreksel van Duizendblad (*Achillea millefolium*) *10 cents, en Gezegend distelkruid* (*Carduus benedicti*) *10 cent*.

Ik bestelde telkens, zonder ook maar een keer over te slaan, bij Jacob Hooy, Nieuwmarkt, de genoemde planten, dronk iedere twee uur een lepel van het aftreksel, op de wijze als thee gezet en mocht mij na 3 maanden gebruik verheugen volkomen genezing te hebben gevonden. Zoowel dr. Hart (*Sarphatikade*) *als dr. J. de Hartogh vonden hoegenaamd geen suiker meer in mijn urine: de laatste achtte het volkomen overbodig, dat ik mij aan een bepaald diëet zou houden. Bij de maatschappij, welke termen vond mij in Brussel wegens diabetes mellitus af te keuren, werd ik in het vorige jaar als geheel normaal risico aangenomen.*

Ik zeg niet, dat misschien later door een of andere gelegenheidsoorzaak de ziekte niet weer in een lichteren vorm kan te voorschijn treden, alhoewel de doctoren meenen, dat hiervoor niet de minste vrees behoeft te bestaan: maar het feit, het waarachtige feit, dat ik geheel van suikerziekte genezen ben door kruiden, waarop de officieele wetenschap met zijn fabriekmatige chemische geneesmiddelen tot nu van uit de hoogte neerziet, is wel de vermelding waard. Duizenden kunnen er hun voordeel mee doen.

Een weinigje eerbied ook voor de niet-officieele geneesmiddelen en geneesmethoden zou de allopathie, waaraan gelukkig duizenden zullen blijven hechten als de eenige wetenschappelijke geneeskunde, niet misstaan. Het geeft zoo'n indruk van eigengenoegzaamheid als niet het publiek, maar een kaste, hoe verdienstelijk en hoogst nuttig ook, uitmaakt of men zich van verouderde kruiden, of van fabriekmatige praeparaten, van Meismer's, Hanemann's, Koch's of Pasteur's methoden mag bedienen.

w/g DIRK BEERENDS.

Van ‘zenuwen’, ‘hypnose’, enz., kan, dunkt mij, in het hier medegedeelde geval van *suikerziekte* geen sprake zijn. De geschiedenis der weigering eerst, daarna der goedkeuring van de levensverzekering-maatschappij bewijst voldoende, hoezeer we hier te doen hebben met een *ernstige* en daarna *genezen* kwaal. En toch zou deze ‘kwakzalver’, die dit feit tot stand bracht, veroordeeld zijn waarschijnlijk, ware hij in handen van de h.h. doktoren gevallen! Bovendien, hoevele patiënten gaan niet dagelijks dood door verkeerde diagnose, verkeerde medicijnen, enz. Ik herinner mij, hier in den Haag een geval eener doods-advertentie, die mijn aandacht trok door de blijkbare verbittering tegen den dokter, welke er uit sprak; het gold het sterfgeval

van eene jonge dame, door den vader aldus meegedeeld. Bij hem informeerend naar de reden zijner opvallende advertentie, vertelde hij mij, hoe zijne dochter door voortdurend gebruik van Levico, op het voorschrift van een zeer bekenden arts hier ter stede, na een langdurig lijden was overleden. Zij had zich tot dezen arts gewend, zich een beetje zwak en overwerkt voelend; hij had haar, zonder nader onderzoek, Levico ter versterking voorgeschreven, en, niettegenstaande hare toenemende klachten, haar steeds met het gebruik daarvan doen doorgaan,.... totdat eene soort arsenicum-vergiftiging ontstond met doodelijken afloop. Bedoelde vader wilde het 'er niet bij laten zitten'. Maar, hij stuitte overal op de gunstige positie die in zulke gevallen de artsen per se innemen tegenover hunne slachtoffers. Stel nu daartegenover eens het hier door den heer Beerends meegedeelde feit zijner genezing! Konden de h.h. doktoren zulk een 'kwakzalver' te pakken krijgen, men zou hem zonder pardon doen veroordeelen, ondanks den grooten zegen dien hij zijn medemensch bracht door diens genezing. En nu zegge niemand: 'Ja maar, wie weet hoevele anderen hij laat doodgaan bij ongeluk', want *dat* geschiedt evengoed óók door elken dokter. Zelfs de knapste arts óók is noch onfeilbaar, noch kan hij ooit zeker zijn van zijn diagnose.

Een voorbeeld uit eigen ervaring bewijst dit alweder.

Voor eenige jaren kreeg ik buitenslands (Zwitserland) zware typhus. De geroepen

dokter, ons als zeer kundig aanbevolen, ontdekte dit echter *niet*, gaf mij koortswerende medicijnen, en meende dat ik ‘kou had gevat’. Zelve voelde ik intusschen hoe hij het niet bij het rechte eind had, en schreef hem na twee dagen af. De daarop te hulp geroepene arts sloeg de handen ineen van verbazing, waarschuwde onmiddellijk mijne omgeving, dat ik in de *2de* week was van zeer zware typhus, en dat hij genezing voor zeer twijfelachtig hield, en zond, om *zeker* te gaan, het bloed tot onderzoek naar Bern, vanwaar nog denzelfden dag telegrafisch bericht kwam, hoe inderdaad een groot aantal typhusbacillen aanwezig waren; (hijzelf liet ons dit telegram lezen.)

Uit een en ander blijkt dus hoe de eerste zeer gunstig bekend-staande dokter de typhus niet had ontdekt, en mij dientengevolge met zijne medicijnen hoogst-waarschijnlijk naar de andere wereld had geholpen. Wie echter had dit dan ontdekt? Niemand. Hij-zelf moet immers de oorzaak van den dood opgeven.! Gebeuren zulke vergissingen niet dagelijks? - Ik herinner mij nog heel goed hoe hier in den Haag, toen ik een jong meisie was, eene zeer bekende dame plotseling stierf, een sterfgeval waarvan iedereen U wist te vertellen, hoe zij des avonds te voren gezond en wel naar bed was gegaan, met een morphinepoeder haar als slaapmiddel verstrekt door een der meest beroemde toenmalige doktoren, (thans overleden). Niemand twijfelde er aan dat ze, bij vergissing, méér morphine had ingekregen dan ze kon verdragen. Maar, natuurlijk, 't geval gold een *arts*. Dus, vervolging was uitgesloten. Bij een lijkschouwing immers zou geen zijner collega's hem in het ongelijk hebben *durven* stellen.

Voor de zooveelste maal, ik doe *niet* aan vrije geneeskunde, ik ga onvoorwaardelijk bij ‘*echte*’ doktoren, 't is mij dus niet te doen om eenig persoonlijk voordeel, noch om eenige bijreden van partijdigheid, maar, in mijn oogen geldt het hier een *recht* van eigen vrijheid, en het geval van den heer D. Beerends bewijst, hoezeer het nóódig is van dat *recht* te kunnen gebruik maken ongestraft.

Eere aan dezen heer Beerends, dat hij, bij al het laffe anonyme geschrijf, zijn *naam* noemt. Alleen naam noemen beteekent iets; in deze discussies bepaaldelijk. Iedereen immers kan zich onderteekenen: ‘Een arts’, ‘Een bevoegde’, enz., enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Het nut der ‘padvinders’
OF
‘Geeft kinderen zoete koek’ (vader Cats) en geeft hun geen revolvers.

Een lezer zendt mij de Telegraaf van 9 Dec: met het onderstaande berichtje aangestreept:

Een padvinder door zijn kameraden doodgeschoten.

Te Parijs had Maandag een zeer ernstig ongeluk plaats, onder een afdeeling jeugdige padvinders, die, zonder behoorlijk toezicht, schietoefeningen hielden. Door het onvoorzichtig manipuleeren van een hunner, van een revolver, ging onverhoeds een

schot af, dat den eenigen zoon van een Parijschen winkelier, Gustave Boussange geheeten, midden in het hart trof.

Ik heb hieraan eigenlijk niets toe te voegen, want, de titel dien ik hierboven zette spreekt reeds uit mijne meening in dezen. Zeker, ik zal niet beweren dat 'zoete koek' het beste opvoedingsmiddel is, maar het is in mijn oogen altijd nog onschuldiger dan het kinderen laten spelen met vuurwapenen. Het gevaar ervan bestaat *altijd* en het *nut* ervan nimmer. Want, het revolvergebruik, enz., het leidt ertoe dat zij plezier krijgen in jacht, militarisme, in een woord, in allerlei wreedheid - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III
Zabern!

Inyez:

'Zabern'

Alle rechten voorbehouden.
Rijmelarij van P. Hubscher, Scheveningen.

In Zabern is 't een mooie boel;
een ieder krijgt daar op z'n:... huid,
die naar een luitenant slechts ziet;
al ben je 'lam', dat hindert niet.
De koningrok viert hoogtij daar;
gearresteerd wordt ieder maar,
die bij toeval op straat verkeert,
als er een officier passeert.

Zelfs als een halve idioot
zijn oogen van verbazing groot
op een soldatenrok maar richt,
slaan 'helden' hem z'n oogen dicht.
En ook het burgerlijk gezag,
- neen menschen schiet niet in den lach -
hoewel er wereldvrede is,
ging fijn in de gevangenis.

Een officier als man van eer
kijkt laag op al de 'burgers neer:
die moeten bukken voor 't geweld
en zorgen slechts voor 't noodig' geld,
voor 't noodig geld waarvan de staat,
die dapp're heeren loopen laat,
in uniformen duur en fijn,
omdat... het 'menschenslachters' zijn.

Hun heele leven heeft ten doel,
- is 't niet een aangenaam gevoel?
zich te bekwamen, om in 't groot
te schieten and're menschen dood.
Menschen - collega's net als zij,
doch in een andere kleedij,
bezield met 't zelfde onzin-vuur,
hun leven te verkoopen duur!

Zoolang dat leven echter niet
duur is verkocht, nu dan geniet
de hooge eer, de burgery,
van hun duur leven, geloof mij!
Het is een idioot geval
die menschenslachters lijken mal,
vergeten dat zij voor de rust
der burgerij zijn uitgerust.

En door de burgers zijn betaald
om direct te worden gehaald
als er gevaar is in het land
voor eigen - of een vreemd vijand;
'Meester' is dus de burgerstaat
die 't slachtloon hun betalen laat;
de militair is slechts de knecht
zooals 't woord 'legerknecht' ook zegt!

Neen 'Zabern' maak U niet beangst,
gij trekt der eindjes wel het langst;
al ligt gij in een vreemden schoot,
de sympathie voor u is groot:
gij richtet - met vernieuwde kracht -
het oog op 'militaire macht',
van heel de wereld en de fout
die haar daaraan gebonden houdt.

Vanuit uw kleine plaatsje zal
- juist door dit sprekende geval -
de overtuiging winnen veld
dat het zeer treurig is gesteld,
treurig gesteld - met 't volk'renrecht,
gebaseerd enkel op 't gevecht
met 't scherpe zwaard, vuur en lood.
Verwoesting, brand en massa dood.

Aan U klein 'Zabern' komt de eer!
en zelfs al keert de vrede weer

in uwe stad, toch zal altijd
uw naam blijven gebenedijd
wijl g'u verzet hebt fier - met kracht,
tegen de Militaire macht
die vol van dommen eigenwaan
dacht boven "t burgerrecht' te staan!

In aansluiting hieraan schrijft mij een andere lezer nog:

Is 't niet allerbedroevendst, dat dit militaire kwajongensgedoe zich in deze eeuw in een z.g. Eerste Rangstaat kan voordoen, en die feiten z.g. goedgepraat worden door den Eersten Staats-Minister Rijkskanselier? Doch voor het Anti-Militarisme is met deze misselijke vertooning het bewijs geleverd, dat alle dergelijke feiten het noodzakelijk gevolg zijn eener onzinnige doorgevoerde bewapeningsmanie.

Zoo is het. Door dergelijke geschiedenisgen wordt het antimilitarisme *bevorderd*. En dat is m.i. een zegen, een groote zegen. Hoe meer het volk de oogen opengaan voor het *o*nzedelijke, onredelijke, en onbillijke van het militarisme, hoe beter!

Het militarisme is een onchristelijk èn een onzedelijk iets!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Ter aanbeveling.

Met grooten dank vestig ik de aandacht op den inhoud van onderstaand schrijven, dat ik mocht ontvangen:

A'dam, 6 Dec. '13.

Hooggeachte Freule.

Toen ik heden Uw overzicht van de week in de Lelie las, getiteld 'De achterlijkheid van Nederland', schoot mij te binnen wat ik voor eenige dagen toevalligerwijze voor een raam zag staan.

In plaats van het hatelijke briefje 'Aan de deur wordt niet gekocht, ongevraagd drukwerk niet teruggeven' stond er:

'Van hen die honden als trekdieren gebruiken wordt niet gekocht'.

Ik geloof, als ieder dit zou doen, er geen wettelijke bepalingen hiervoor meer noodig zouden zijn.

Ik vind het echter flink in dengene die zoo'n briefje voor zijn raam heeft.

Gaarne betuig ik mijn volle adhaesie met dit voorstel. Mij-ook hindert dat wreede 'aan de deur wordt niet gekocht', enz., en, aan den anderen kant, ik juich het van harte toe, het denkbeeld van mijn correspondent om

te protesteeren, door een dusdanig bordje als hij zag, tegen trekhonden-beulen. O, indien de menschen op zulke punten eens solidair waren! En niet altijd en vóór alles dachten aan eigenbelang en aan wáár ze het goedkoopste terecht kunnen! Vooral aan provinciebewoners zij het gebruik van zulke bordjes met nadruk aanbevolen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Een woord van instemming.

Naar aanleiding van mijn stukje in de vorige Lelie, over het dragen van insignes door leden der vereeniging tot dierenbescherming en dierenvrienden, schrijft mij eene Lelie-abonnée:

Ik moet U zeggen bijzonder in te stemmen met het idee 'insignes' voor dierenbeschermers. Me dunkt, als dat zou worden ingevoerd, zou 't niet lang duren of meer dan de helft van 't menschdom liep met een insigne op de borst, want, me dunkt, de meeste menschen houden wel van dieren.

Dit slotzinnetje lijkt me wat heel optimist! Helaas, ik vrees integendeel, dat heel veel menschen *niet* van dieren houden. Maar in elk geval zijn er ook velen die 't wel doen, en die dat nu soms niet van elkaar kunnen weten. Ik zelf heb hier heele lieve vrienden leeren kennen, enkel dóór de dieren. Omdat zij in de Lelie lazen van mijn dierenliefde, daardoor hebben zij mij opgezocht, en zijn wij elkander zeer na gekomen. Niet iedereen echter schrijft, of treedt op in het publiek. Aan zulk een insigne zou men daarom terstond, overal, op publieke plaatsen, in treinen, enz., geestverwanten herkennen. Zoo kwam ik onlangs in een trein, waarin een paartje, alleen in de coupé, een jong hondje had gesmokkeld in een zakje. Zoodra ik binnentrad werd het diertje angstig weggestopt. Maar ik zag 't snoetje nog juist, en kon hun dus verzekeren, dat ze het arme dier om *mij* geerizins behoefden te plagen, door hem in een benauwden zak te doen verdwijnen. Alweder een voorbeeld van de goede diensten die een insigne zou gedaan hebben. Want, had ik het snoetje niet gezien, dan zou ik van de aanwezigheid van het hondje niet hebben geweten, en was het dus onnoodig verstopt, omdat de eigenaars niet aan mij konden zien mijn dierenliefde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
O die Prins Hendrik!

Aldus schrijft mij eene abonnée naar aanleiding van de wilde-zwijnen-jachten. En, ironisch, voegt ze er aan toe: Is hij misschien ook eerelid van de Dierenbescherming-vereeniging!

Misschien wel! Als men het stuk leest van den Voorzitter van die vereeniging, Jhr. Mr. Klerck, in de Dierenvriend, dan moet men wel tot de conclusie komen, hoe in de oogen van dezen eigenaardigen 'Voorzitter' prins Hendrik-alléén gerechtigd is de dieren *niet* te beschermen. 't Geval doet mij denken aan de ergernis indertijd in

Frankrijk verwekt bij het betere deel der vereeniging tot dierenbescherming aldaar, dat zich met recht verzette tegen het eere-voorzitterschap der Duchesse d'Uzès, welke dame nochtans de wreede drijfjachten organiseert, en zelve bijwoont. Het minder hoogstaande en likkerige deel der vereeniging wilde haar vrijpleiten, in hertogin-aanbidding, evenals nu Jhr. Mr. Klerck tracht voor den Prins een anderen maatstaf te vinden dan voor gewone menschen. Van *werkelijke* dierenliefde getuigt deze houding niet, wèl van oogendienerij. Eere aan de redactie van de Dierenvriend voor haar waardige terechtwijzing. Zij verzocht mij 'namens vele harer lezers' het stuk te mogen overnemen. En ik gaf daartoe gaarne mijne toestemming.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Net goed.
VII.

Onder het noodige gejammer deelen de Fransche couranten mede den dood 'door een jacht-ongeluk' van een bekenden jager en sportsman: Camille Jenatzy, bij Brussel wonend. Het ongeluk geschiedde doordien een op de jacht in zijn nabijheid geplaatsten vriend in de verkeerde richting schoot, en daardoor niet het opgejaagde hert maar Camille Jenatzy trof. Deze - aldus Exelsior - werd als het ware de heup *uiteen gescheurd*, omdat de gebruikte kogel behoort tot het systeem der ontploffende kogels, welke een buitengewone kracht hebben, en, als zij uitbarsten, bij het treffen afschuwelijke verwoestingen aanrichten.

Heb ik geen gelijk, lezers, indien ik hierboven zeg: 'Net goed'. Immers, nu kunnen deze jagers eens aan een hunner *aanschouwen*, hoe onmenschelijk-wreed zij de onschuldige opgejaagde herten doen *lijden*.

Is er iets laffers, wreeders, verachtelijkere denkbaar dan zulke vermaken(?), waarbij

de mensch zichzelf voorziet met de uitgezochtste moordtuigen, om schuldelooze vreedzame dieren als b.v. herten te pijnigen en te verminken?

Zou Prins Hendrik reeds bekend zijn met deze nieuwste uitvinding?

Misschien wil Jhr. Mr. Klerck, voorzitter van de Vereeniging tot Dierenbescherming, hem anders gáárne daarover de noodige inlichtingen verstrekken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII.
Wáárin Nederland groot is?

Onze Koningin-Moeder heeft den wensch uitgesproken, dat Nederland groot moge zijn in alles waarin een klein land groot kàn zijn. Wel, met belangstelling en trots zullen zeker velen vernemen, dat wij, dank zij Schiedam, zéér gróót zijn in het bezit van vele kroegen. Hoor maar eens. Volgens een Vlaamsch Blad, aldus het Vaderland, heeft Canada op elke 9000 inwoners slechts één kroeg. Zweden bezit er een op elke 5000 inwoners. Enz., enz. Het kleine Nederland echter bezit reeds op elke *twee honderd* inwoners eene kroeg! Hoera, hoe ontgloeit mijn borst van vaderlandsliefde! - Hoe fier ben ik op onze 'welvaart', - die wij danken aan de zegenrijke jeneveren andere alcohol-belastingen! Laat ons nu maar stichtelijk 'Kerstmis' vieren! De jenever-verkoop was, dank zij de onafhankelijkheidsfeesten, nog aanmerkelijk grooter dan andere jaren; de regeering kan dus tevreden zijn!

Leve de christelijke huichelarij! - - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Leven.

Het heerlijk reine,
Het wondervreemde
Vol tooverklanken...

Ik wil het kennen;
met volle teugen
wil ik het drinken,
nog onverzadigd.

Dat mooie leven,
ik weet alleen maar
wat droomgedachten
mij daarvan zeiden.

En stil begeer ik,
vol vreemd verlangen
en huivrend beven,
naar 't vólle leven.

Amersfoort.

LILI CARPEAU.

Een heerlijk Kerstverhaal.

Van een schipbreuk.

Uit Usquert meldt men ons:

Hedenavond werden aan het zijlhuis alhier door den voogd van Rottum, den heer Toxopéus, met zijn motorboot binnengebracht vier van de opvarenden van de gestrande Noorsche bark 'Amazone', varende van Sundsvall op Melbourne en waarover reeds in dit blad werd gemeld. Aan het verhaal van den voogd en de bemanning, die uitsluitend Engelsch sprak, ontleenen we 't volgende:

Reeds ongeveer vier weken had het schip met wind en zee te kampen, zoodat het weinig vorderde. Voor een paar dagen geraakte het binnen de eilanden, waar het tenslotte achter Pieterburen vastraakte. Gistermorgen ontdekte de heer Toxopéus het schip en begaf er zich met twee knechten in zijn boot naar toe. Ze konden het wrak evenwel niet naderen en moesten onverrichter zake terug keeren. Vanmorgen werd er opnieuw een poging gewaagd, maar ook nu was de branding zoo hevig, dat zonder levensgevaar het schip niet te bereiken was. Weer besloot men terug te keeren, maar op het wanhopig geschreeuw van de schipbreukelingen waagden de drie mannen nogmalseen poging, die met succes bekroond werd. Aan boord bevonden zich nog de eerste stuurman, de tweede stuurman, twee matrozen en een hond. De menschen werden in de boot opgenomen; de hond bleef achter. Toen de boot zich verwijderde, begon het dier zoo te janken, dat een van de opvarenden met een touw om zijn lichaam gebonden, weer naar het wrak zwom, om het te halen. Tegen den avond werd het zijlhuis bereikt. Drie van de mannen - allen waren natuurlijk druipnat - waren zoo vermoeid en uitgeput, dat ze na een poosje op den grond neerzegen en in slaap vielen. De hond vlijde zich tusschen hen neer. De eerste stuurman echter was bij tijden half waanzinnig. Aan armen en beenen moest men hem dan vasthouden. De ontboden geneesheer, dr. Nicolaï, alhier, schreef dat toe aan overspanning.

Omstreeks acht uur werden de ongelukkigen op een wagen naar Warffum gevoerd, waar ze vannacht in 't hotel Dijkema zullen logeeren, om dan morgen over Delfzijl en Emden weer naar hun vaderland terug te keeren. De eerste stuurman, een man van negen en dertig jaar, getrouwd en vader van vier kinderen, had reeds driemaal eerder schipbreuk geleden. Een der

matrozen moest later ervaren, dat zijn zuurverdiende penningen, 400 Mark, op 't wrak achtergebleven waren.

Vijf van de opvarenden hadden reeds eerder het schip verlaten en waren opgepikt door een Duitsche reddingsboot, vertelde de voogd. Als dit waar is, zijn dus alle achttien personen gered.

Het bovenstaande wordt mij gezonden met de hieronder volgende brief:

ENGELBERT, 18 December 1913.

Geachte Freule,

Nevensgaand berichtje vonden wij in het Nieuwsblad van het Noorden van 18 December j.l. Zoo heel vaak spreekt U uw afkeuring uit over de wreede wijze, waarop soms dieren kunnen worden gekweld. Hoe denkt U over den matroos, die met levensgevaar voor zichzelf een hond redde? Zou zoo iemand ook niet een reddingsmedaille verdienen!

Met hoogachting

Uw dw.

A. MAKKEN.

H.G. ZWEEP.

Onderwijzeressen te Engelbert, gem. Noorddijk bij Groningen.

Ik hoop dat ik de bedoeling der beide onderteekenaren goed begreep door hun brief met hunne namen af te drukken? Zoo niet, dan vraag ik haar excuus, maar ik meen uit het bovenstaande te moeten afleiden dat zij hun brief aldus, in zijn geheel, willen zien opgenomen. En ik kan haar slechts antwoorden op de daarin vervatte vraag, hoe ik die daad vind: zoo edel, zoo sympathiek, zoo zeldzaam, dat die matroos m.i. stellig is een beter mensch dan verreweg het grootste deel der zoogenaamd voortreffelijken en braven welke dagelijks bewierookt worden. Deze matroos, hij is zeer zeker iemand die een fijngevoelig hart bezit. En, al komt mij straks ook wellicht iemand vertellen, hoe hij allerlei leelijks op zijn geweten heeft, dan nog zeg ik: iemand die aldus zijn leven geeft voor een dier uit *medelijden*, zoo iemand *kan* niet zijn wezenlijk slecht. Dat de eene mensch zoogenaamd ‘braaf’ leeft en de ander niet, dat zit 'm in de omstandigheden, in de verzoekingen, in duizenderlei verborgen bijredenen, welke wij-menschen niet van elkaar kunnen beoordeelen. Maar het komt tenslotte aan op den *aard*, op het *karakter* als zoodanig. En hij die aldus het goddelijk medelijden, het *goddelijk* medelijden, niet verloochent, hij kan niet anders zijn dan een goed mensch en een die een beschamend voorbeeld is voor jagende vorsten en prinsen, en dien ik voor mij, om die reden, oneindig liever wil toejuichen dan welken jager-koningkeizer of prins ook!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kerstmis.
Vrede op Aard' door Johanna Steketee.

Er was eens een man, die zich veel schatten had verzameld. Toen hij nu oud begon te worden, peinsde hij zich moe, om een goed doel te vinden voor al zijn rijkdom.

Op een Kerst-avond zaten hij en zijn vrouw samen in hun groot kasteel. Buiten lag de sneeuw en van de kerken uit de stad klonk 't plechtige gelui der Kerstklokken tot hen door.

- Vele arme menschen hebben van avond een gelukkig Kerstfeest door ons, zeide Mevrouw vergenoegd.

- Ja, zuchtte Mijnheer, dat is zoo, maar we kunnen toch niet al ons geld geven aan de armen. Ik zou zoo graag een edeler bestemming aan al mijn rijkdom geven, een wereld-doel.... iets waarlijk.... grootsch, iets verhevens.... Bij die woorden scheen Mijnheer's bleek gezicht geheel op te leven.

Mevrouw keek hem verbaasd aan, niet dadelijk deelend de hooge vlucht zijner woorden.

- Hadden we maar kinderen, zuchtte de kleine vrouw bijna schreiend en al het verdriet, dat zij in haar leven over haar kinderloosheid had gehad, kwam weer kwellend boven.

- Er zijn nog wel andere dingen, die onzen naam kunnen doen voortleven op duizenden lippen, op duizenden, ja op millioenen wellicht....

- Wat zou dat kunnen zijn? vroeg Mevrouw verbaasd.

- Luister, zei Mijnheer geheimzinnig. Ik heb altijd heel veel gehouden van het Kerstfeest, zooals je weet. Ik ben immers zelf ook een Kerstkind. En in stilte heb ik ook altijd wel begrepen, dat de grootste daad, die ik in mijn leven zou verrichten, in verband moest staan met Kerstmis.

Antoinette, het is vandaag de vrede-dag. De vrede, dat is het schoonste ideaal van den vooruitstrevenden mensch, het ideaal van den komenden dag, van de werelden, van de volkeren....

Aan dát idéaal wil ik een blijvend monument stichten.

De kleine man met de kale kop en 't niets zeggende uiterlijk stond op en schreed geestdriftig door de hooge zalen van zijn kasteel.

Zijn vrouw, die hem uiterlijk geleek, keek hem, nog-verbaasder dan te voren, aan.

- Een monument voor den vrede? herhaalde zij. Een standbeeld, bedoel je, een standbeeld van je zelf.... of van ons beiden soms? vroeg zij er bijna niet durvend aan toe.

- Neen, verwierp Mijnheer, met een beslist gebaar met de hand.

- Wat zou de Menschheid daaraan hebben? Niemand kent ons immers.

Ik zoude den vrede een paleis willen stichten, een paleis van den vrede, een vredespaleis.

Dat moet iets vorstelijks worden.

Daar zullen dan de groote mogendheden samenkomen en vandaar uit zullen alle geschillen beslecht worden en zoo zal zich dan de vrede vanuit dat paleis over de aarde verspreiden.

Ik zal de vredevorst zijn, Antoinette, zei hij aanmatigend.

- Hoe kom je erbij? vroeg zij nuchter.

- Ik heb niet voor niets veel gelezen, veel gezien, veel gehoord.

- Wat zal ik in al die voornaamheid zijn? vroeg zij toen weer.

- Vredevorstin, als mijn vrouw, als je wilt, zei hij uit de hoogte.

Jaren verliepen.

Het was weer Kerstavond.

En op een stille plek van een groote stad stond het Vredespaleis, dat de rijke man zich had gedroomd

En zijn naam zweefde op aller lippen en had wereldvermaardheid erlangen.

Maar de Vrede, de Vrede, dat was nog evenals toen een schoon woord....

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot

de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

E.K. - Uw ged: heb ik den uitgever overgelegd omdat ik vreesde dat zij ons met de wet in aanraking zoude kunnen brengen, en ik in zulke twijfelachtige gevallen natuurlijk niet mag handelen zonder zijn toestemming. Inderdaad was het stukje om die reden niet opneembaar, te meer waar gij niet voluit hebt onderteekend, maar *ik* behoef U niet te zeggen hoe het *mij* uit het hart was geschreven, en hoe ik-voor-mij het betreur het niet te hebben kunnen opnemen.

Stania. - Hartelijk dank voor Uw briefje. - Ik ben zoo innig blij dat het met Uw patiënte beter gaat. Door rust kan zij stellig weer heelemaal opknappen. 't Geen gij beschrijft van de behandeling door Uw huisarts komt geheel overeen met die welke ik onderging vóór mijn hart. Toen ik typhus kreeg vóór eenige jaren (zie Overzicht v.d. Week in dit nummer), constateerde de dokter dat ik niet alleen eene acute hart-ontsteking erbij had, maar ook dat ik blijkbaar reeds sinds jaren leed aan hart-vergrooting, en, daar mijn herstel vrij lang duurde, zeide hij toen herhaaldelijk, hoe dit gedwongen liggen juist voor die hart-vergrooting een uitstekende genezing was. Ook bij de latere behandelingen die ik daarvoor onderging heb ik 't zelfde moeten doen en mijden als Uw patiënt, en ik-voor-mij heb thans slechts zeer zelden zulke benauwdheden, ofschoon zij in ons klimaat bij mij meer voorkomen dan in een droge en zonnige atmospheer. Voor Uw vriendelijke woorden dank ik U zeer; neen, lieve Stania, *ik* ben de laatste, die mij bij 't weigeren of aannemen van werk zou laten leiden door bijredenen van zulken aard!

M.K. te M. - Neen, de Holl. Lelie is beslist géén jonge-meisjes-blad, en, indien gij dat dus zoekt, dan moet gij haar niet nemen. Onder Johanna van Woude was zij en wilde zij niets anders wezen dan een jonge-meisjes-blad, en nu wil zij dat *niet* wezen. Het spreekt dus vanzelven dat gij niet kunt vergen, dat de artikels die er thans instaan desniettemin nochtans voldoen aan de eischen van ‘jonge-meisjes-lectuur’. Want dan zouden zij immers de onbeduidendheid-zelve zijn. M.i. kan *elk* artikel en *elk* boek op deze of gene een schadelijken invloed hebben, als hij die leest niet oordeelkundig is, of niet normaal voelt en denkt. Het gaat daarmede als met schilderijen in musea en beeldhouwwerken. De

een ziet overal iets onreins in, en de ander voelt het zuiver-mooie alleen. Voor een paar jaar las ik in een courant een ingez. stuk van een ‘reinen’, meneer, die zich vreeselijk in zijn ‘reinheid’ geschokt gevoelde door de étalages van corsetten en dames-kousen, enz. Een ander heer antwoordde hem zeer terecht: Indien gij U daardoor zoo ‘zinnelijk’ voelt aangedaan, dan zijt gij zelf onrein, maar niet de étalages zijn het. Zoo ook herinner ik mij hoe eene mij bekende dame mij vertelde, dat haar huisarts haar ontraden had aan hare reeds dertig-jarige dochter te laten lezen: ‘Van de meren des doods’, van Frederik van Eeden. Deze moeder was daarover boos. Maar ik-voor-mij gaf den arts groot gelijk, niet omdat het boek als zoodanig ook maar iets onreins inhoudt, maar omdat bedoelde dertigjarige dochter een zeer onreinen en onkuischen aard bezat, die, zonder eenigen twijfel, door juist dit boek op allerlei hysterische en vuile gedachten ware gebracht, terwijl de moeder te weinig ontwikkeld was, en te weinig intiem omging met haar kind om door verstandige gesprekken deze neiging tegen te gaan. M.i. komt *daarop* zooveel aan in de lectuur voor jongere menschen, daarop, dat ouderen en ervarenen in het leven *spreken* met hen over het gelezene. Gelooft gij werkelijk, dat Uw jong dienstmeisje, of Uw dochters (ik spreek niet van kinderen, maar van volwassenen) van alles onwetend zullen blijven, omdat *gij* 't voor hen verstopt? Gelooft gij niet integendeel, dat gij hen juist nieuwsgierig, onreinnieuwsgierig máákt daardoor, en dat het veeleer Uw plicht is met hen te spreken over het liefdeleven, dat tenslotte alles beheerscht, en hunne gedachten te leiden. Natuurlijk stel ik voorop, dat gij te doen hebt met normaal-ontwikkelde menschen. Mijn vader liet mij, naarmate ik volwassen werd, alles lezen, *mits ik er met hem vrijuit over sprak* Later heb ik versteld gestaan van de eenvoudigweg *gemeene* gesprekken, die mijne Haagsche jonge meisjes-bekenden hielden onder elkaar over de zoogenaamde reinheidslectuur, welke ze zich, achter den rug om harer ouders, verschaften op 't dames-leesmuseum, enz. Geloof mij, het leven *is* nu eenmaal zoo. Hoe beter gij-zelve er Uw dochters en Uw dienstmeisje mede bekend maakt, hoe minder kans gij loopt dat zij achter Uw rug om zich zullen bezighouden met door U ongewenschte en verboden lectuur. - Ik kan mij heel goed begrijpen, dat gij 't een of ander artikel in de Lelie niet goedkeurt, of het er niet mede eens zijt, ik heb reeds zoo dikwijls gezegd, ik zou niet gaarne willen dat iedereen alles in de Lelie toejuichte, want dan bewees deze daardoor een groote eenzijdigheid ten behoeve van een apart clubje lezers, terwijl zij nu integendeel aantrekkelijk en interessant is voor 't heele land, voor allerlei standen en allerlei richtingen. Maar, in zoo'n geval zou ik, als ik U was, zoo'n artikel kalm bespreken, en Uw omgeving zeggen wáárom en op welke gronden gij het afkeurt. - - Zooals gij ziet heb ik Uw opmerking heel goed begrepen zooals zij was bedoeld, en dus niets kwalijk genomen.

Pina. - Hartelijk dank voor Uw briefje. - Gij deedt er mij véél genoegen mede. Zie overigens Overzicht van de Week.

H. van H.S. - Uw briefje deed mij *bijzonder* veel plezier. Ik zal niet zeggen, dat gij mij niet steeds vriendelijk schrijft, want dan zou ik U onrecht doen, maar ik voelde in *dat* briefje, - ik weet niet waarom, - iets dat mij buitengewoon aangenaam aandeed. - Daarom dank ik U zeer hartelijk. Neen, ik beantwoordde Uw vorig briefje nog niet, en meen nu in Uw geest te handelen door het gansch niet te doen, ofschoon ik op dat bepaalde onderwerp toch in geen geval zou zijn ingegaan. Uw stukje, bij dit briefje ingesloten, heb ik reeds ter drukkerij gezonden. - Ik dank U zeer voor Uw sympathie

in zake die knoeierij van dat Blad. Ja, de nieuwe auteurs-wet eischt, dat gij bij het vertalen van dergelijke artikelen uw bron noemt, tenminste als gij onveranderd vertaalt. Samenstellen naar bronnen mag, geloof ik, wel geschieden zonder die alle te noemen. Het hangt ook wel eenigszins af van de belangrijkheid van het door U vertaalde artikel en van het tijdschrift waaraan gij het ontleent, *of* gij er mee zoudt inloopen of niet. Maar correcter is het ten stelligste Uw bron wèl te vermelden èn veiliger. - Neen, door die onafgedane correspondentie ben ik nog steeds niet heen. Er is ook zóóveel plaatsgebrek. Hartelijk dank.

Bets. - Ik neem nog eens Uw vorig pseudoniem. Dat was een verrassing! Ik ben namelijk deze week een paar dagen in Amsterdam geweest, en vond thuiskomende Uw kistje. Eerst kreeg Marie een standje, omdat er op stond: levende bloemen, en zij het nochtans niet hadlopengemaakt, maar zij zei dat ze dat ook stellig wèl zou gedaan hebben, ware het kistje niet even voor mijn thuiskomst eerst gearriveerd. En toen pakte ik het uit, en vond iets zoo veel mooiers dan levende bloemen! Ik heb het dadelijk denzelfden avond reeds als vóóruit-versiering aan de lamp gehangen Want gij moet weten dat wij in de Kerstweek alles versieren, en ook een boompje hebben. Door ons veel buitenslands zijn hebben wij die gewoonte van dáár overgenomen. Het is zoo feestelijk en vriendelijk, en men heeft in dit prozaïsche leven wel wat poëzie noodig nu en dan. Dus hebt gij er mij een bijzonder groot genoegen mee gedaan, maar 't allermeest met de verrassing-zelve, omdat gij zoo hartelijk aan mij dacht. Ik weet niet waarmee ik dat eigenlijk heb verdiend aan U. Of, laat ik liever zeggen, ik heb het zeker *niet* verdiend, maar ik waardeer het er des te meer om. Als ik den tijd vind, dank ik U particulier.

S.-S. te A. (**de katjes**). - Gij zult U hoop ik hierin herkennen? Ik vind het weer zulk een pracht van een photo! De kleuren zijn ook zoo mooi en fijn. Op dat punt van dieren-photo's is Uw man een kunstenaar! - Hartelijk dank.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Gedachtenwisselingen: ‘Nogmaals een Vredesapostel’, door M. Muller, en één van den heer A.J. Servaas van Rooijen, alsmede de Boekbeschouwing: ‘Deutsche Sklaven’ II., door Anna de Savornin Lohman, tot een volgend nommer wachten.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

31 December 1913
27ste Jaargang.
No. 27.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Werkstaking.

> Het proletariaat heeft niets te verliezen dan zijn ketenen.
> MARX.

De uitspraak van Marx die wij hierboven plaatsten is vooral een echt *filosofische* uitspraak. Zij was bedoeld (en heeft dan ook alleen als zoodanig practische beteekenis) den toen nog zoo primitief denkenden, weinig klasse-bewusten arbeider dien algemeen-revolutionairen prikkel te geven, die hem zijn jammerlijken toestand doet inzien, en hem doet bedacht zijn op middelen teneinde zijne, uit het kapitalistische stelsel voortvloeiende 'Verelendung' tegen te gaan. Zij is niet bedoeld en kan niet bedoeld zijn als aanbeveling van de anarchistische staak-maar-raak-taktiek, noch ter

aanbeveling van eenig bizonder geval of soort van staking hetzij dan als demonstratie of als dwangmiddel bedoeld.

Ware dit zoo, dan zou deze uitspraak een deerlijke vergissing beteekenen. Bij een werkstaking heeft het proletariaat wel degelijk iets te verliezen. En niet weinig ook.

Neem bijvoorbeeld het dorado van de anarchisten: *de algemeene werkstaking als politiek dwangmiddel*. Hierbij komt de politieke macht der burgerlijke klassen te staan tegenover de ekonomische macht der arbeiders. Het doel is dan, de bourgeoisie te *dwingen*: een wet aan te nemen, af te stemmen, terug te trekken, enz., enz. Be kwestie komt dan

zoo te staan: wie is het sterkst, de bourgeoisie met haar staatsgeweld, haar geld, haar macht over de geesten van een deel der arbeiders (de kerkelijke arbeiders) of: het strijdende proletariaat met zijn organisatie en zijn macht om niet te werken. Het gaat hierbij zuiver om het gezag, om de vraag of de arbeiders nu eens de baas zullen zijn en daardoor jaagt men de gansche bourgeoisie van alle kleur en confessie, in den reaktionairen hoek. Juist omdat het om hun macht en gezag gaat vergeten de heerschende klassen dan alle onderlinge geschillen en staan gezamenlijk met hun economische en zedelijke pressie, met hun bajonetten en hun perspamfletten tegenover het proletariaat en ofschoon we toestemmen dat dit wel met zeer heilzame duidelijkheid de Kuyperiaansche anti-these van ‘christen of paganist’ logenstraft en de socialistische anti-these van ‘bezit en niet-bezit’ in 't gelijk stelt - 't gaat bij een algemeene politieke dwangstaking niet maar enkel om theoretische conclusies maar in de eerste plaats om practische resultaten. Men moet in staat zijn die vereende macht te overwinnen. Wanneer echter tegenover die compacte eenheid der bedreigde bourgeoisie niet staat eenzelfde eenheid der arbeiders, als de regeering tegenover de arbeiders nog kan bouwen op leger en vloot, als uit bepaalde feiten blijkt, dat een groot deel der *arbeiders zelf* nog gelooft aan de gezagsidee der bourgeoisie en zich, *juist omdat het een strijd is om het gezag* tegen zijn medearbeiders gaat scharen en als voorts de zedelijke pressie van den kant der bourgeoisie, het geschreeuw van ‘*verplaatsing van het gezag*’, enz., nog in staat blijkt arbeiders, die in den strijd niet kunnen gemist, te demoraliseeren - dan is de tijd voor zulk een beslissenden slag niet gekomen.

Hebben de verantwoordelijke leiders dan toch de roekeloosheid dien strijd op te commandeeren - wat zij bovendien niet kunnen doen zonder behoorlijke voorafgaande propaganda, in welk geval de tegenpartij gewaarschuwd is - dan ontstaat uit het revolutionaire vuur een brand, waarin het machtige gebouw van hun eigen organisatie, dat werk van zoovele jaren, in lichte laaie opgaat en op welks puinhoop een ‘christelijke onderkruipersvereeniging’ zou worden opgericht.

Die organisatie - het is de vijl, waarmee het proletariaat zijn ketenen bezig is stuk te vijlen. En die vijl heeft het dan te verliezen.

Om dat groote socialistische einddoel (de verovering der staatsmacht) *door geweld of dwang* te kunnen verkrijgen, daartoe is nog iets anders noodig dan wat anarchistisch misbaar - daartoe is noodig dat de groote massa sterk genoeg staat, genoeg anti-kapitalistisch gezind en genoeg politiek ontwikkeld is om eenerzijds zich niet door de machtsontwikkeling of de praatjes en pressie van bourgeoisie-zijde te laten biologeeren en om anderzijds de politieke leiders te begrijpen en, als gevolg daarvan, te vertrouwen en zich niet te laten verdeelen. De geest van het leger, zoo te land als ter zee, moet van dien aard zijn, dat de bezittende klasse daar niet op kan vertrouwen, in een woord: alleen met een flink ontwikkeld, eendrachtig, homogeen, socialistisch proletariaat is zulk een aktie te ondernemen en wij meenen dat de feiten, die wij voortdurend in de Nederlandsche arbeidersbeweging om ons heen zien gebeuren, er maar al te duidelijk op wijzen dat het Nederlandsche proletariaat die eenheid van zin, die politieke bewustheid ook, dat klasse-gevoel, dat voor zulk een groote daad van geestelijke vrijmaking noodig is, te eenen male mist. En het is dan ook juist de klip geweest, waarop de oude Sociaal-Democratische Bond is verongelukt - dat de leiders zichzelf en de arbeiders diets maakten, dat zij *met geweld* van den zaakwaarnemer der bezittende klasse (de regeering) zou kunnen verkrijgen wat deze

niet goedschiks, onder de pressie der oplevende arbeidersorganisatie zelve, wilde geven.

Vooral het jaar 1903 is, voor wie oogen heeft om er mee te zien, in dit opzicht leerzaam geweest. Kuyper, de man der ‘kleine luyden’, heeft zich toen doen kennen als de grootste vijand der arbeidersklasse, de grootste vertrapper van de zielen der arbeiders, zooals hij gereed stond met kanon en geweer de gansche beweging in bloed te smoren en de Nederlandsche arbeidersorganisatie eenzelfde aderlating te doen als indertijd de oude Sociaal-Democratische Bond moest ondervinden.

Immers de staat van beleg was toen op 't punt te worden afgekondigd en een staking die onder zoodanige omstandigheden slaagt, vereischt nog heel iets anders dan het gebrekkig en onvoldoende geschoolde Nederlandsche proletariaat vermag te dragen. En nu moge men er zich afmaken met holle phrasen, nu mag men zich beroepen op het bekende, gevleugelde woord van Domela

Nieuwenhuis: Als je een ommelet wil bakken dan moet je eieren stuk slaan,' of, dat andere:

> Heel het raderwerk staat stil,
> Als Uw machtige arm het wil,

dat alles klinkt heel aardig. Zeker, als je de arbeiders bij eieren vergelijkt dan behoef je ze niet te sparen, ofschoon het ook van eieren zonde is, naar het ons voorkomt, ze stuk te slaan, wanneer men vooruit weet dat de ommelet er niet door gebakken wordt.

Zeker! Als heel het proletariaat het werk neerlegt, dan staat alles stil. Dat is een waarheid als een koe!

Maar met zulke en soortgelijke koe-waarheden meenen we ons niet te mogen afmaken van ernstige dingen als waarover 't gaat.

Immers, wil men met grond verwachten dat **heel** *het proletariaat* den strijd met succes aanbindt tegen den krachtig georganiseerden, over zulke machtige middelen beschikkenden vijand - dan dient men eerst **heel** *het proletariaat* te hebben slagvaardig gemaakt.

Zoolang evenwel die slagvaardigheid bij **heel** *het proletariaat* ontbreekt, zoolang is de aangewezen weg om zich voorloopig tot een, wat minder grootsche, maar niet minder degelijke aktie te beperken en intusschen door voortgezette propaganda en organisatie het proletariaat te versterken eenerzijds, en anderzijds door verovering, ombouwing en ontwrichting van het kapitalistische kasteel, den vijand te verzwakken totdat de tijd daar is dat de kansen voor overwinning zekerder zijn om dan op de puinhopen der kapitalistische veste te stichten het gebouw der socialistische samenleving, waarin *voor allen* recht is, waar niet het geld als godheid troont, maar waar recht en gerechtigheid woont.

H. VISSER.

'Het wordt nacht.'

Zoo luiden de laatste regels van de Genestet's zoo bekend Nieuwjaarslied: 'Ontsteekt de lampen; het wordt nacht.'

Voor ons allemaal wordt het nacht. Vroeg of laat, nacht *wordt* het voor ons allemaal. Juist deze laatste dagen des jaars hebben 't ons weer zoo droevig geleerd hoe gauw en onverwacht het nacht worden kan, òòk voor de meest-gezonde, 't minst-aan-den-dood-denkende, jonge menschen.

En dan?

Gelukkig zij die voor zichzelf een zekerheid bezitten omtrent het Hierna en hoe dat zijn zal. Maar er zijn er ook, velen zijn er, die deze zekerheid niet bezitten, die twijfelen, of die zelfs méénen te weten dat er niets is, niets dan de vernietiging.

Tot die allen, tot hen die wèl gelooven in een Hiernamaals, in een voortbestaan, in wat dan ook van dien aard, zoowel als tot hen die dit niet doen, die afwachten in onzekerheid, of ook die aannemen dat met dit aardsche leven alles uit is, tot allen zonder onderscheid zou ik 't zelfde willen zeggen: Och geef, zoolang ge nog hier beneden rondwandelt, wat liefde, wat levensvreugde; hetzij dan dat ge dit doet om Uw geloofs wille, hetzij dat het U-zelve is eene behoefte des harten, in beide gevallen zult ge U-zelven zoo veel bevredigder, zoo veel gelukkiger gevoelen, dan wanneer

ge egoïst en koud slechts voortleeft om en ten voordeele van Uw eigen kleine ik - dat zoo heel gauw niet meer zal bestaan. -

Er is zooveel ellende om ons heen, ellende van allerlei aard, die geen onzer kan lenigen, die òòk niet wordt gelenigd door vereenigingen, noch door bonden, noch door wat ook van dergelijken aard, hoe goed ook bedoeld. Tegenover al zulke ellende staan we machteloos, absoluut machteloos. Maar, wat we wel kunnen, dat is ieder in eigen kring en in eigen omgeving wat vroolijkheid, wat vriendelijkheid, wat blijdschap verspreiden... en daardoor zijn onszelven en onze omgeving ten zegen. Hetzij dan dat ge uwe dienstboden of dienstbode het gezellig maakt, hetzij dat ge minderbedeelden dan gij-zelve opzoekt en hunnen nood lenigt, hetzij dat ge door eigen leven en werken om U heen verspreidt een lichtje, een zonnestraal, altijd, op de eene of de andere wijze, *kunt* ge goed doen - als ge maar *wilt*, als ge maar een oogenblik U verplaatst in het lot Uwer naasten, mensch en dier beide.

Er zijn menschen die aan het eind van elk jaar hun levensrekening opmaken, zich dan afvragen: waarin kwam ik te kort, en waarin handelde ik goed. Zonder twijfel is zulk een zelf-onderzoek aanbevelenswaardig. Indien het echter maar niet leidt tot zelfverblinding, tot de zoo dikwijls gehoorde eigengerechtige uitspraak: ‘Ik doe mijn plicht zoo goed als ik kan’. Als ik die uitspraak hoor, dan denk ik aan wat ik onlangs las in het Toekomstig Leven van de hand van mevrouw van Rees - van Nauta Lemke. Eene aldus steeds met hare ‘plichten’ vervuld

geweest-zijnde vrouw lag op sterven. Zij was bij kennis, maar nochtans zeer onrustig, en ze voelde en tastte steeds met hare handen om zich heen, en zuchtte dan angstig:

'Ik kan ze niet vinden.'

'Wat kunt ge niet vinden?' - vroeg haar man. -

'Mijne werken der liefde', - antwoordde ze.

'Ik zie Jezus op de wateren zweven, en hij vraagt mij naar mijne werken der liefde. - Maar ik kan ze niet vinden.' -

Zouden er niet velen onzer aldus rondwandelen, die o zoo trouw hunne *plichten* nakomen, maar die nochtans nimmer gevoelen een ingeboren behoefte aan *liefde*-geven en *liefde*-verspreiden, en wier zelfvermeende deugdzaamheid daarom ten slotte niets anders is dan koude zelfgenoegzaamheid?

Dezer dagen was ik in een confiserie getuige van een voorval dat mij zoo pijnlijk aandeed. - Twee van die kleine hulst-verkoopende dreumesjes, die de Kerstdagen doen opduiken in onze groote steden, stonden te gluren naar al het uitgestalde moois, en tegelijk boden ze den voorbijgangers hunne takjes hulst van 5 ct. te koop aan. Zelve had ik hun, mijne gewoonte getrouw, iets van chocolade gegeven, en, terwijl ik in den winkel bezig was dit te betalen, verlustigde ik mij aan de verzaligde gezichtjes waarmee het tweetal dit lekkers opsmulde. Maar eene klant ging uit de confiserie, eene jonge moeder, die ik voor mijne ooges haren eigen kleinen vent, van vijf à, zes jaar, juist zulk een dreumes als die arme kereltjes daarbuiten, had zien volstoppen letterlijk met lekkers. Tot slot kreeg hij nog een grooten zak, te groot haast voor zijn kleine vingers, in zijn begeerige handjes, de winkel-juffrouw duwde hem nog een extra flikje in zijn graag mondje, mama knikte haar daarop genadig toe, bestelde hem, welopgevoed, te bedanken, en stoof toen buiten tegen de twee kleine dreumessen op, die, haastig hunne chocolade in hun hulst-mandjes duwend, haar hoopvol hunne koopwaar aanboden. Ruw en onvriendelijk echter stootte ze hen op zij, zonder woord noch blik, als waren ze melaatsch. Met haar eigen schattigen, goedgekleeden, met lekkers-beladen kleinen jongen aan de hand ging ze aldus deze bleekneuzige stakkers, wreed en koud, voorbij. -

En ik dacht ineens aan het bovenstaande verhaal van mevrouw van Rees uit het Toekomstig Leven. En ik vroeg mij af: Zou deze vrouw, die misschien lid is van allerlei nuttige instellingen, zou zij weten wat *werken der liefde* zijn, en, als het ook voor háár 'nacht' wordt straks, zal ook zij dan niet vergeefs daarnaar zoeken wellicht? -

In de Veenestraat, voor de bakkerij van Lensvelt Nicola, stond een dito hulst-ventje. Juist toen ik voorbijging duwde hij zijn mandje een paar niet bijzonder-rijk uitziende jongelui onder den neus. 'Wel ja - kom-aan', - hoorde ik een hunner goedig zeggen: 'Waarom niet?' En hij en zijn vrienden kochten allen bij den kleinen koopman, glimlachend, toeschietelijk. -

Het waren misschien geen 'goede,' geen 'brave' jongelui. Maar op dat oogenblik verrichtten zij stellig impulsief een goedhartige daad, een 'werk van liefde'.

Dat is het wat ik bedoel indien ik U zeg: Geef liefde, verspreidt liefde. - Ik bedoel daarmee geenszins dat ge moet trachten den hemel te verdienen door goede werken; ik bedoel dat ge voor U-zelven zoo veel vroolijker en gelukkiger zult zijn als ge denkt aan anderen, aan al die velen, velen, die het anders, minder, ongelukkiger hebben op aarde dan gij.

Want, het zijn niet alleen de armen die ik op het oog heb.

Er is zoo veel ongeluk, zoo veel eenzaamheid, zoo veel levensleed. -

En, er zijn zoovele egoïste, koude, hartelooze menschen, die nooit stilstaan bij dat alles, die enkel en alleen denken aan eigen zorgen van eigen lieve ik.

Meent ge echter dat zulke egoïste, koude, hartelooze menschen *gelukkig* zijn, *gelukkig* met al hun rijkdom, gezondheid, eer en aanzien, wat niet al misschien hun deel is! - Neen, duizendmaal neen, want, niets laat onbevredigder, en maakt gauwer blasé, dan dergelijk alleen-voor-eigen-ik leven.

Ik weet dat zij, die mij niet persoonlijk kennen, mij dikwijls houden, door mijn de waarheid onverbiddelijk durven zeggen en schrijven, voor verbitterd, scherp, zuur, wat niet al. Maar ik weet ook hoe zij, die dit wel doen, van mij getuigen kunnen uit eigen ervaring en aanschouwen, hoe ik integendeel wat mijn persoon en leven betreft veel vroolijker, opgewekter, blijer, levenslustiger ben dan de meeste menschen rondom mij, met veel meer geld en een veel betere gezondheid dan ik bezit. En, hoe ik met geen van die allen zou willen ruilen.

Welnu, weet ge hoe dat komt? Omdat er zoo ontzettend veel is dat ik liefheb, liefheb onder de menschen en onder de dieren, liefheb

om deze reden of om die, uit medelijden of uit dankbaarheid, uit vriendschap of uit zielsverwantschap, maar, *liefheb* in elk geval met een warm, warm hart. Weet ge wat iemand, die voor mij werkt nu en dan, en die wij met St. Nicolaas iets gaven, tot ons zeide:

'Maar dat *behoeft* immers heelemaal niet; daarop heeft iemand als ik, die maar tijdelijk en toevallig bij U is, geen recht.'

Inderdaad, volgens 'recht' *behoefde* ik haar geenszins iets te geven. Maar 't geven was voor mij een plezier, een genot. En ik geloof, dat ze dat wel gevoeld heeft óók. - Denk niet dat ik mij wil verhoovaardigen hierop. Als er iets is wat ik erfde van, en dank aan mijne moeder, dan is het zeker deze ingeboren eigenschap, die het geven en schenken aan minderbedeelden mij een genot doet zijn en geen verplichting. Nooit heb ik iemand gekend die in dit opzicht edeler, fijngevoeliger en vriendelijker aard bezat dan zij, en, zoo dikwijls zij ook werd bedrogen, zoo dikwijls ook gaf zij hetzelfde blijmoedig-gelukkige antwoord: 'Ik doe 't immers ook niet om er dank voor te hebben, maar omdat ik 't nu eenmaal niet laten kan wat mee te geven.'

Maar, nog eens, liefde-verspreiden zit 'm niet alleen in het schenken van kleine of groote weldaden. 't Zit m.i. voor en boven alles in onze eigen stemming, daarin, dat we in staat zijn ons te verplaatsen in het lief en het leed van een ander, er voor mee te voelen, er ons in te verdiepen, er ons eigen verdriet of eigene zorgen voor ter zijde te stellen. Mij zeide eens een groote dierenvriend: Och wat zijn de menschen, die zelfs geen hond of kat of vogel willen verzorgen, toch *arm, arm!*

En ik zeg het hem van harte na. - En daarom roep ik het U allen toe bij het einde van dit jaar, en bij den aanvang van een nieuw: Het *wordt* nacht, wie weet hoe gauw reeds, ook voor U; zorg daarom dat gij nog wat geniet van Uw leven eer het te laat is, geniet door liefde-geven. Want, geloof me, al zijt ge nog zoo rijk, of nog zoo gezond, of nog zoo voornaam, toch zijt ge arm, beklagenswaardig-arm, als ge niets van Uw leven weet te maken voor anderen, als er niets van U uitgaat dat anderen liefde geeft en liefde brengt.

Het *wordt* nacht. Onherroepelijk! Uw aardsche schatten, Uw aardsche voornaamheid, ge kunt ze niet meenemen in Uw graf. Gij moet ze achterlaten of ge wilt of niet. - Uw liefdewerken echter?

Misschien zult gij ze - als de vrouw uit het verhaal van mevr. van Rees - tevergeefs zoeken, misschien óók zullen ze U niet baten voor een Hiernamaals dat wellicht gansch niet bestaat. -

Wat nood! - Zij hebben U in elk geval gebaat in dit aardsche leven. Zij hebben U-zelven rijk, gelukkig, levenslustig gemaakt. - Zij hebben U heengeholpen over eigen kleine zorgen en verdrietelijkheden, en zij hebben vele, vele anderen de lasten en de moeielijkheden des levens lichter gemaakt.

O, in dat opzicht óók spreek ik uit eigen ondervinding. Ik ben zoo dankbaar, zoo mateloos dankbaar aan al degenen die zoo dikwijls iets doen om mijn eigen leven vriendelijk en zonnig te maken, een bloem, een geschenk, een brief, een groet, wat niet al, dat soms zoo gering schijnt misschien, maar dat zoo onverwachts komt, spontaan, zonder bijbedoeling, uit een lieve, hartelijke impulsie. Indien al die menschen, mij-persoonlijk-onbekenden dikwijls, eens wisten hoe gelukkig ze me maken daardoor, hoe ik mij aan hen dankbaar verplicht voel! Het is niet de gave als zoodanig, het is de zonnestraal die valt op ons pad, waardoor wij ineens alles zoo helder en lichter zien, dat zooeven mistig scheen en donker.

- - We zijn in de donkere dagen voor Kerstmis geweest, en ik heb juist dit jaar zoo veel, veel droevigs gehoord en gezien om me heen, en tegelijkertijd zoo veel, veel liefde en vriendschap ondervonden in eigen leven. En daarom zou ik, onder den indruk van dat alles, 't U allen willen toeroepen: Het wordt nacht; maak dan van den dag, die nog is 't mooiste wat ge ervan kunt maken, 't mooiste voor U-zelven, dóór te zijn iets moois in 't leven van een ander. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

I.
Hulde aan ds. Cramer.

Er is hier ter stede een bazar met verloting op touw gezet, door eene ‘Vereeniging ter beperking van de Vivisectie’.

Beperking is m.i. altijd beter dan nietsdoen. Dus, ik-ook steun dit doel gaarne Maar met groote hoogachting en sympathie las ik het flinke woord door ds. Cramer (den Haag) gesproken bij gelegenheid der opening van bovenbedoelden bazar, gesproken voor de aanzienlijkste en rijkste ingezetenen van den

Haag welke het comité vormden, - nevens het overige publiek:

Dr. J.A. Cramer, de 2e spreker, ontpopte zich als voorstander van algeheele afschaffing der vivisectie en daarom stelde hij het zoo op prijs, dat het beperkingscomité hem aan het woord liet.

Spr. hoofd- en eenig bezwaar is ethisch. Als christen verfoeit spr. de vivisectie. Genesis gaf ons heerschappij over de dieren om deze lief te hebben. Vivisectie is marteling. De moreele bezwaren tegen de vivisectie zijn nooit weerlegd. Spr. erkent, dat de vivisectie eenig nut bracht, maar daarom gaat het niet (*de slavernij bracht ook nut aan*), *maar om de moreele schade aan het gemoed van hen, die vivisectie moeten toepassen. In den aanvang heeft men het onrecht nog niet zoo gevoeld. Het kwaad wordt meestal pas goed door zijn consequenties gezien. De publieke opinie begint haar meer en meer als kwaad te voelen*.

Daarom is beperking onzinnig, een halfheid Ze kan niet halverwege ophouden. Vivisectie op menschen zou veel gauwer tot het doel leiden, waarom doet men dat niet? Omdat de mensch is een schepsel Gods. Welnu, zegt spr., het dier is dat ook. En daarom protesteert hij tegen het in naam der wetenschap martelen van dieren, die zich niet verweren kunnen

In zake vivisectie wees spr. er nog op, hoe verschillend de menschen en de dieren op dezelfde middelen reageeren. Tenslotte moet de vivisectie dus toch op den mensch worden toegepast, zal men volledige zekerheid krijgen.

De vivisectie zet de wetenschap terug, houdt haar in banden. Spr. vertelde van zijn ervaringen op het congres van dezen zomer, waar hij krasse staaltjes hoorde en zag van twijfel aan het nut der inenting, enz.; wees op de vele sera, en welk dierenlijden deze vertegenwoordigen; zette uiteen, hoe ook in medische kringen de afkeer tegen en de twijfel aan de vivisectie toenemen. Het bewustzijn ontwaakt steeds meer, dat wetenschappelijk en menschelijk gevoel devivisectie verbieden.

Het moet mij met dank van het hart, dat deze evangelie-dienaar toont een waarachtig *christelijk* standpunt in te nemen ten opzichte van de plichten van den mensch aan het dier. Juist den orthodoxen wordt - met recht helaas - hunne groote onverschilligheid jegens de dieren veelal verweten, en, waar zij die onverschilligheid gronden op den bijbel: 'God heeft den mensch macht gegeven over de dieren', is dit een schandelijke onwaarheid m.i. Daarom vind ik het eerlijk, en waarachtig-christelijk in ds. Cramer, dat hij in deze zaak zoo flink en onomwonden kleur bekent als Christen, en voor niet-geloovigen wijs ik bovendien nog met nadruk op het slot van zijn rede inzake het *zeer* twijfelachtig nut der vivisectie.

Ik vind deze rede, op die plaats, van ds. Cramer een manlijke en achtenswaardige daad, waardig een evangelie-dienaar in den rechten zin des woords.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een bevestiging mijner woorden.

In de laatste Lelie schreef ik een stukje 'Iets naar aanleiding van Kerstmis' (ook eene geloofsbelijdenis), en maakte daarin o.a. de opmerking hoe er zooveel wordt geleden

op Kerst-avond, waarbij zij, die maar steeds spreken van: ‘Vrede op aarde’, niet willen stilstaan gemakshalve. Ik herinnerde toen aan de helaas zoo ware beschrijving in het onlangs verschenen boek: Van Rood tot Zwart betreffende een Kerst-avond in een der Haagsche achterbuurten, en ik vroeg dengenen, die maar steeds zeggen ‘God is liefde’: Staat ge dan nooit eens stil bij al zulke vreeselijkheden, gij, die, warmgekleed, opgaat naar een verwarmd kerkgebouw, staat ge er nooit eens bij stil hoevele zulke *droeve* Kerst-avonden rondom U gesleten worden in de werkelijkheid? Als een treurige bevestiging van deze mijne woorden lees ik thans in een courant een uit het N.v.N. overgenomen verhaal, van een tooneel dat een der redactie-leden-zelf heeft aanschouwd, en dat hij, naar zijn eigen verklaring, slechts sober weergeeft:

Heerlijke samenleving! Het ‘N.v.N.’ geeft een, naar het zelf zegt, ‘sober’ verhaal van een stuk ellende dat een der redaktie-leden heeft aanschouwd. Het blad schrift:

‘*In de Keizerstraat 11, op de eerste verdieping, woont een vrouw, die haar zes kinderen volkomen verwaarloosd. Wij hadden bij geruchte van het geval gehoord en hebben vanmorgen de kamer bezocht. Wat wij hoorden en zagen, was niet minder dan walgingswekkend.*

De vrouw komt, naar de buren ons vertelden, slechts zeer zelden thuis. Haar man zit wegens heling voor een half jaar in de gevangenis. Hij was los werkman in de bouwvakken; zij woonden

in de Jordaan en de vrouw paste goed op, al was zij niet één van de propersten. Toen haar man de gevangenis inging, is het anders geworden. Zij woont nu sedert tien weken in de Keizerstraat en al dien tijd laat zij zich aan de kinderen in het minst niet gelegen liggen. De kinderen, 3 jongens en 3 meisjes, het oudste 11 jaar, het jongste 7 maanden, verkeeren in een afschuwelijken staat van vervuiling en liggen naast elkaar op vodden en lompen zich te wentelen in hun uitwerpselen. Er is in de kamer een stank, die ons het onmogelijk maakte er langer dan een minuut te blijven. Den weinigen inboedel, dien zij nog had, heeft de vrouw voor eenige weken verkocht.

Zij is thans den slechten weg op en komt van tijd tot tijd met den een of anderen man thuis. De kinderen blijven dan ook op de kamer. Dikwijls blijft zij gansche nachten weg, of zij komt zwaar beschonken thuis, en laat zich dan in een hok vallen, dat men bedstee noemt.

De vader van het gezin is voor een klein vergrijp - zeer waarschijnlijk ook uit nood bedreven - in de gevangenis, en ziehier de gevolgen!

Waarlijk, de maatschappij zit wel aardig in elkaar! En, laat 't voor ons vaststaan: hier werd nog slechts een tipje van den sluier gelicht.

Ik behoef U niet erop te wijzen dat deze ellende inderdaad één staaltje slechts is uit tallooze toestanden van dien aard, gansch de wereld dóór. Heb ik dan geen gelijk lezers, wanneer ik zeg: Voor ons *menschelijk* oog is God geen God van liefde maar is Hij een *Raadsel*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.
II.
Slot.
Deutsche Sklaven im Dienste der Fremden-legion', von Gg. Mentler.

Fünf Jahre Fremden-legionär von Franz Kull.

Het is interessant aan de hand van Gg. Mentler en anderen na te gaan wáárin nu eigenlijk het leven van een legionair bestaat.

Na aangeworven te zijn wordt hij allereerst overgebracht naar het fort St. Jean in Marseille, en begint daar zijn eersten 'dienst', welke bestaat in het schoonmaken der latrines, enz. Franz Kull, een andere legionair, wiens boek, onder den titel: 'Fünf Jahre Fremdenlegionär' hier voor mij ligt, vertelt dienaangaande, hoe hij tegelijk met een ex-luitenant, een voortvluchtigen kassier, en nog een paar andere jongelui, op het bovengemelde fort aankwam, en hoe niets komischer en treuriger tegelijk aandeed, dan den ex-luitenant onhandig en verlegen te zien omspringen met den schoonmaakbezem. Beiden, Franz Kull en Gg. Mentler, stemmen overeen in verontwaardiging over de onreine en slechte slaapgelegenheid in het fort, over de slordige wijze waarop het eten, zonder behoorlijk van vork of mes voorzien te zijn, wordt toegediend, in één woord over de zeer ruwe en teleurstellende behandeling, die den 'eringeloopen' nieuweling ten deel valt, als ware hij een gevangene in plaats van een vrijwillig soldaat. M.i. kan men deze en dergelijke klachten te eerder gelooven, wanneer men bedenkt, hoe ongesoigneerd en weinig militair de gewone

soldaat in het Zuiden van Frankrijk ons reeds aandoet. Het heeft mij tenminste altijd getroffen, als ik in Nice, Marseille, enz. vertoefde, dat men van de kapotjassen der daar in garnizoen liggende infanteristen het vuil als het ware wel zou kunnen afkrabben soms, en dat deze soldaten geheel en al het cachet vertoonen dier onsmakelijke onzuiverheid, welke een smet werpt op het heerlijk schoon van de geheele Riviera, zoodra men het eigenlijk luxe-kwartier van de vreemdelingen verlaat, om een kijkje te gaan nemen onder het eigenlijke volk, in de door hen bewoonde straten, en hun levenswijze en eten en drinken gade te slaan. - Enfin, na eenige dagen neemt deze tijdelijke gevangenschap op het fort St. Jean een einde, en worden de recruten, gewoonlijk ongeveer een 70 in aantal, ingescheept voor de koloniën. - Gedurende de reis krijgen zij geen andere toevlucht voor den nacht dan.... de harde planken van het schip, benevens één enkele wollen deken om zich te beschermen tegen de koude Aldus, reeds van te voren afgemat, en door slechte voeding verzwakt, arriveeren de aanstaande 'helden' in de plaats hunner bestemming. Geven we nu verder het woord aan Gg. Mentler zelf.

Als eerste onderdak zou dienen het onmiddellijk aan de kust gelegen fort Therese.

.... Een overste van la legion étrangère is commandant van deze kleine vesting. De behandeling die hier ons deel werd gaat alle beschrijving te boven. De kamers zijn overvol van vuil. Tallooze legionairen hebben in de muren van deze kamers hunne namen vereeuwigd door

ze er in te krabbelen. Een treurig bewijs hoe zonen uit allerlei streken van het groote Duitsche vaderland in dit zonde- en ellendeverblijf, genaamd la legion étrangère, zijn blootgesteld geworden aan allerlei lichamelijke en zielsbeproevingen.... De overste wist het hem voor het onderhoud der troepen toevertrouwde geld zichzelf toe te eigenen om er renpaarden voor te koopen, en deze schandelijke ontrouw bleef natuurlijk niet zonder uitwerking op de onderofficieren, die eveneens een groot aantal levensmiddelen stalen en onder de hand aan anderen verkochten.

.... In den morgen van den derden dag werden wij naar de garnizoenplaatsen Sich-Bel-Abbes en Saida overgebracht.... De zon brandde gloeiend heet.... Wij kregen nu een soort uniform van dril, en werden vervolgens grondig gereinigd door een stortbad.

Wat dan volgt is niets anders dan het gewone exerceeren, onder schimpen en schelden, waaraan èlke recruut zich heeft te gewennen. Erger is de beschuldiging, welke óók Frans Kull in zijn boek uitvoerig herhaalt, dat in het Fransche legion étrangère een strafsysteem wordt toegepast zóó afschuwelijk als nergens anders ter wereld. De gewone bestraften, d.w.z. zij die slechts 'arrest' treffen, worden opgesloten in gemeenschappelijke lokalen, waarin 50 à 60 man te zamen kunnen zijn, terwijl (en dat in een tropische hitte!) de eenige ventilatie bestaat in een kleine opening boven de deur. Één enkele pot de chambre is het éénige wat dient voor de natuurlijke behoeften dezer 50 á 60 gevangenen!

Op den vochtigen moerasgrond moeten de ôngelukkigen slapen, om dan, na zulk een nacht, en na bijna geen voedsel te hebben ontvangen, een in de tropen natuurlijk dubbel afmattenden 'strafmarsch' te gaan ondernemen, bepakt met een ransel van 40 Kg. gewicht, steeds gaande rondom de plaats van de kazerne, twee uren lang. - En toch is deze 'gewone' straf nog niets vergeleken bij de 'crapodine' en de 'sillos'. De eerste bestaat daarin, dat men den soldaat handen en voeten op den rug vast bindt, en dan, liggend op de buik, drie of vier dagen aan zijn lot overlaat, in de gloeiende heete zon, slechts van zoo karig voedsel voorzien, dat hij niet geheel en al uithongert. De 'sillos' is een nog duivelscher wreedheid: men graaft in den grond gaten, die, naar mate men dieper komt, steeds nauwer worden, en waarin de ongelukkige gestrafte wordt gestopt dag en nacht achtereen, overgelaten aan weer en wind, aan honger en dorst. Beide zoowel Gg. Mentler als Frans Kull hebben uit eigen aanschouwen zulke slachtoffers van de meest grenzenlooze boosaardigheid aanschouwd, en beiden getuigen dat het soms meerdere dagen duurde eer een ongelukkige, die aan zulk een lot was blootgesteld geweest, weer het gebruik zijner handen en voeten herkreeg, of ook dat sterfgevallen meermalen het einde waren dezer mishandelingen den gestraften soldaten aangedaan - mishandelingen waarvan de Fransche regeering, nu er zóóveel openlijk over wordt geschreven, tevergeefs beweert dat het alles verzinsels zijn. Ik zeg: tevergeefs, omdat ik overtuigd ben dat mishandelingen van dezen of dergelijken aard niet alleen in 'la legion étrangère' maar in alle koloniën voorkomen, waar, helaas, tropenhitte, overmatig gebruik van drank en van opium, en, last not least, de zekerheid zichzelf baas te weten, menigen blanke maakt tot den onverantwoordelijken beul zijner ondergeschikten. Zie maar eens naar Duitschland-zelf, waar indertijd Peters zich berucht maakte in Oost-Afrika door zijne den inboorlingen aangedane wreedheden. En wij-zelf óók gaan in dit opzicht, in onze Koloniën, lang niet altijd vrij uit, evenmin als de schijnheilige Engelschen, wier toestanden in Engelsch-Indië óók alles behalve rooskleurig zijn. Daarom dan ook, alles wel beschouwd lijkt mij

het leven van zoo'n legionair niet heel veel slechter of minderwaardiger toe dan dat van welken koloniaal ook. Vooral dat wat Gg. Mentler ervan vertelt geeft dien indruk. Zeker, als hij de ellenden van het oorlogsleven beschrijft, of schimpt op het ongezonde klimaat van Tonkin, dan krijgt men diep medelijden met de vele jonge mannen, die aldus worden geofferd jaarlijks voor de zaak der veroveringszucht en der politiek. Maar tenslotte kan men het legion étrangère als zoodanig niet verantwoordelijk stellen voor deze misstanden, eigen immers aan elke koloniale mogendheid, die met de inboorlingen een verwoeden strijd heeft te voeren. Wanneer dus ook Franz Kull zeer avontuurlijke en afschuwelijke beschrijvingen ten beste geeft van het door hem ondervondene zijdens deze wilde volksstammen, dan is die ellende m.i. te wijten aan het *onrecht*, dat men den inboorlingen aandoet door hen in hun eigen land te beoorlogen, met verfijnde wapenen en first rate uitvindingen, waartegenover zij machteloos staan, en die

hen dientengevolge noodzaken zich te wreken door verdubbelde wreedheden en uitgezochte wraakoefeningen. Het is inderdaad diepbeklagenswaardig wanneer een jonge man, als Franz Kull, daarvan het slachtoffer wordt, maar, dáárvoor mag hij niet het 'legion étrangère' verantwoordelijk stellen. Hij wist immers wat hij in dat bepaalde opzicht deed toen hij, zich daarbij aansluitende, zich dientengevolge verbond tot het oorlogvoeren in Tonkin, Marocco, of wáárheen ook de Fransche regeering hem zou believen te zenden. - -

Als men zulke boeken leest als die van Gg. Mentler en Franz Kull krijgt men een afschuw niet van het 'legion étrangère' alleen, maar van welk leger ook! Toestanden als de door hen beschrevene zijn overal te vinden, waar de 'meerderen', de onderofficieren en de officieren, vrij macht hebben over den 'mindere', den aangeworven soldaat. - Het spreekt vanzelf dat er goede, rechtvaardige, medelijdende chefs ook zijn; evenzeer echter spreekt het vanzelf dat er zijn die schandelijk en in elk opzicht misbruik maken van hunne overmacht. Hoe verder van het moederland verwijderd, hoe gemakkelijker, ongeweten van de regeering, dat misbruik-maken van macht gaat. Koloniseeren is en blijft een gruwel, of dat geschiedt door het Fransche legion étrangère, dan wel door het eigen leger van welke andere natie ook, de zaak als zoodanig blijft hetzelfde: een gruwel tegenover de ingeborenen zoowel als tegenover de eigene manschappen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte redactrice,

Een concilie te Mâcon heeft indertijd, anno 585, verklaard, dat de vrouw een *mensch* is, of beter gezegd het concilie heeft een Bisschop gecorrigeerd, die beweerd had, dat zij *geen* m e n s c h was.

Eerst was geschreven, door Mevr. dr. J. van den Bergh van Eysinga - Elias, dat de uitspraak was van het concilie, dat de vrouw een *ziel* heeft. Vrijwel komt dat op hetzelfde neer. Is de *vrouw* een m e n s c h dan heeft zij ook een ziel.

Wie zou er aan het mensch-zijn van de vrouw, en aan het een ziel hebben, dan ook twijfelen, en toch schijnen jonggehuwde mannen er tegenwoordig behoefte aan te hebben het menschzijn van de vrouw, en het ziel hebben aan te toonen door hun huwelijksadvertentiën. Zoo komt men van het een op het ander. Eerst 'verlooft' zich Juffrouw *die-of die* met Meneer X; dan ondertrouwt Juffrouw *die of-die* met Meneer X; en dan, na 't gaan der geboden, huwt Mejuffrouw *die-of-die* den Heer X.

De echtgenoot *in spe*, door het huwelijk in waarheid echtgenoot van Mejuffrouw *die-of-die* geworden, wil dus net doen als het concilie te Mâcon, en zijne vrouw tot mensch verheffen, alsof iemand als een anderen bisschop zou willen beweren, dat zij geen mensch was.

'Ik man, alzoo decreteert hij door zijne huwelijksadvertentie,[1)] - bevestig dat mijne vrouw m e n s c h is, alzoo eene z i e l heeft', en hij geeft haar daardoor gelijke, neen superieure rechten boven hem, 'want *ik* man ben uit den aard der zaak m e n s c h

1) Ik heb er *twee* voor mij, en de N R Ct brengt ze telkens.

en....', doch neen laat ik maar niet zeggen, dat zulk een man ook een z i e l heeft, want hij plaatst zich kleinzielig, zoo niet zielloos, van meet af aan, *onder* zijn vrouw.

Geachte redactrice, ik stel de vrouw zoo hoog mogelijk. In vereering van *de* vrouw vindt u mij, in de eerste gelederen, maar zeg toch eens een woordje over die dwaze verguizing van dat eigen *ik* van den man, waar wet en traditie nog altijd spreken van den man als nommer één in 't gezin. Hij *is* daarom niet altijd nommer een, en behoeft het ook niet te zijn, maar de usance voert toch niet naar het tegendeel.

Ik maak voor iedere vrouw, in idealen zin, eene kniebuiging, zoo ook voor u, maar de vrouw, - zoo ik nog huwen moest, - zou ik nooit den voorrang geven in de huwelijksadvertentie, zelfs niet in die van 'verloving' en ondertrouw

Ik zou haar, - en ik doe het nu in mijn echtelijken staat, - steeds vóór laten gaan, behalve dan, wanneer de man, man moet zijn, en toonen, dat hij mensch is, en een z i e l heeft.

Hoogachtend,
Uw. Dw.
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Grav. 12/12, 1913.

II.
Nogmaals een Vredesapostel.*)

Blaffende honden bijten niet, mijnheer V.L. U scheldt, raast, en tiert heel aardig; op U echter kan ik het spreekwoord 'Uw achting eert me niet, Uw minachting deert me niet', in toepassing brengen. En Mr. de Pinto èn de Joodsche Pers, èn ik zijn heusch boven een dergelijk schelden verheven.[1)] Al uw praatjes betreffende de P.I. Kerk en nu weer uwe nieuwe conclusie dat A'dam III rood is, enz., enz. zijn me niet eens meer waard ze te weerleggen. U verdraait toch al mijne beweringen. U schrijft toch maar raak!! Met u heb ik dus afgedaan, echter met de *fatsoenlijke* Lelie-lezers niet, deze wil ik alle bewijzen leveren voor de juistheid mijner beweringen.

*) Ben ik nu de ruzie-apostel, omdat ik uwe onwaarheid weerleg?
1) Wat een hoogmoed met waar V.L.

Aan hen die 't interesseenen zal ik na aanvraag franco toezenden een exemplaar van een Maandblad, waarin opgenomen een rede over de Joden en de Joden-toestanden in Nederland vanaf den beginne dat de Joden zich in Nederland vestigden (omstreeks 1595). Na lezing kunt U dan zelf beoordeelen of de Joden dank aan Oranje schuldig zijn, of dat dat niet 't geval is.[1)]

Ik zal niet eindigen alvorens U Hooggeachte Redactrice mijn innigsten dank te hebben gebracht voor de plaatsruimte welke U mij zoo welwillend afstond.

A'dam 11/12/'13
M. MULLER.

III.
Amsterdam, 21 Dec. 1913.
Aan Jonkvrouw Anna de Savornin Lohman.
'*Redactrice van 'De Hollandsche Lelie.'*

Geachte Redactrice.

Beleefd verzoek ik U opname van onderstaand in uw tijdschrift.

Met zeer veel belangstelling las ik Uw artikelen over drankmisbruik in het nummer van 17 December. Het zij mij echter vergund naar aanleiding van een Uwer uitspraken een enkele opmerking te maken. Waar U met waardeering schrijft over het door onze vereeniging, *de Nederlandsche Onderwijzers Propaganda-Club voor drankbestrijding*, uitgegeven blaadje, daar zegt U: '*maar ik dacht óók, met ergernis hoevelen dergenen, die lid zijn van deze propagandaclub voor drankbestrijding en die de uitgave van bovenbedoeld blaadje financieel steunen zullen nochtans straks hun goedkeuring hechten aan het onwaar leuterverslag*, (*van het feest*(*?*) *te Scheveningen*) *dat de likcouranten er van geven.'*

Zonder nu al onze meer dan duizend leden persoonlijk te kennen, durf ik U daarop wel te antwoorden: **Niet één**.

De leden onzer onderwijzers-propaganda-club huldigen allen, in woord en daad, het *niet-drinken, niet schenken*, en schromen ook niet om waar zij misstanden ontdekken, speciaal wat betreft het drankgebruik door kinderen, deze openbaar te maken en ze zoo krachtig mogelijk te bestrijden. En waar het betreft ons devies '*geen alcohol aan kinderen*,' daar zal niemand onzer leden den moed zijner overtuiging missen. En juist door misstanden te openbaren, en aan te dringen op verbetering heeft onze club in de twintig jaren van haar bestaan reeds heel wat bereikt. Ouderbladen als door U ontvangen zijn reeds bij honderdduizenden verspreid, vergaderingen met ouders worden gehouden, waar door een arts en een onderwijzer er de ouders op gewezen wordt, hoe verkeerd het uit geneeskundig en opvoedkundig oogpunt is om kinderen alcoholische dranken te geven, voorts verspreiden wij artsenrapporten, dat zijn brochures, waarin opgenomen de meening van verschillende doktoren over alcoholgebruik aan kinderen. Dit alles om de ouders te overtuigen van het verkeerde van alcoholgebruik door kinderen.

1) Deze rede aan te vragen aan onderstaand adres: 'kiosk' J.D. Meyerplein. A'dam.

Doch ook tot de kinderen zelve richten we ons. We geven een kinderblaadje ‘Jong Leven’ uit (oplaag 6000 ex.), waarin zoo nu en dan eens op het verkeerde van alcoholgebruik wordt gewezen, een blad voor jongelieden ‘Abstinentia’, waarin gepoogd wordt jongens en meisjes van 16-20 jaar kennis van het alcoholvraagstuk aan te brengen, voorts houden we tooverlantaarnavonden met kinderen, richten vereenigingen van jongelieden op, onder leiding van ouderen, terwijl we bovendien voor de kinderen van 12 tot 16 jaar cursussen in het alcoholvraagstuk geven. In dit jaar bedroeg dit aantal cursussen *103* met 2372 leerlingen, die eens per week of eenmaal in de veertien dagen gratis onderwijs ontvangen over den alcohol en zijne werking, waarbij natuurlijk de aantrekkelijkheden als voorlezen, zingen, gymnastiek, sloyd niet vergeten worden.

Maar boven alles stellen wij *het voorbeeld*, van de ouders, van den onderwijzer, van de familie, de kennissen, kortom van de omgeving van het kind.

Want wil ons volk van de volksziekte Alcoholisme genezen worden, dan zal daarvoor noodig zijn een alcoholvrije opvoeding der jeugd. En daarom roepen wij allen op, die met ons het drankmisbruik afkeuren, om ons te steunen door de jeugd een voorbeeld ten goede te zijn. ‘Leeringen wekken, voorbeelden trekken’ ook hier. En als onderwijzers durven wij het te doen met vrijmoedigheid en aandrang, omdat wij ze maar al te zeer kennen, die beklagenswaardige stumpers die lijden door der vaderen schuld. De zonden der vaderen worden bezocht tot in het derde en vierde geslacht. Dit droeve Bijbelwoord is maar al te waar, wat het alcoholgebruik betreft. ‘Om onzer kinderen wil’ heet ons ouderblad, *om onzer kinderen wil vragen wij aller steun door* **het voorbeeld der onthouding**.

Mag ik tot slot nog iets opmerken over onze Nederlandsche Onderwijzers Propaganda-Club. In het bovenstaande noemde ik slechts een deel van onzen arbeid op, het zou te veel van de plaatsruimte gevraagd zijn om hier ons geheele werkplan te ontvouwen. Slechts dit. Hoewel al onze leden met liefde hun contributie offeren, hoewel wij verschillende donateurs hebben, hoewel wij steun ontvangen van land- en stadsregeering, hoewel al onze cursusleiders (119) geheel gratis en *belangloos hun tijd en arbeidskracht geven*, toch sloot ons laatste boekjaar met een tekort van *f* 963.-. Instrumenten, boeken, platen, modellen, kosten geld, veel geld. Het lidmaatschap onzer vereeniging, (alleen zij die de bevoegdheid hebben tot het geven van onderwijs kunnen lid worden) kost *f* 1.- donateurs betalen eveneens als *minimum f* 1.-. Zijn er onder de lezers der Hollandsche Lelie.....

Misschien wilt U, geachte redactrice, dit mijn onuitgesproken verzoek, wel steunen. Tot het geven van meerdere inlichtingen blijf ik natuurlijk steeds bereid.

Met beleefden dank voor de verleende plaatsruimte
Hoogachtend
Uw dw.
J.H. VAREKAMP Jz.
Alg. Secr. der Ned. Ond. Propag. Club.
Ingogostraat 2, Amsterdam.
Antwoord Redactrice.
Hooggeachte Heer
Met dank en sympathie ontving ik bovenstaand schrijven, en wil gaarne als donateur-lid worden ingeschreven à 1.-, hopend dat vele Lelie-lezers en -lezeressen Uw voorbeeld en Uw woorden mogen volgen, en het mijne wat aangaat den finantieelen steun.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Tooneeloverzicht door Stella Mare.

K.V. Het Nederlandsch Tooneel.*)
'Tartuffe'
Comedie in vijf bedrijven van Moliere

Orgon, een idioot-goede ziel is op zulk een (onbegrijpelijke) wijze ingepalmd door de schijnbare vroomheid en den grooten godsdienstzin van Tartuffe, dat hij den armen man tot zich neemt, en geheel als een der zijnen beschouwt.

Heel het gezin lijdt door de tegenwoordigheid van Tartuffe, tot wien Orgon hemelhoog en vol vereering opziet.

Niettegenstaande ieder hunner in verzet komt tegen Orgons dweepzieke aanbidding voor den zoo onwelkomen gast, laat deze zich noch door zijn vrouw, nòch door zijn zoon, noch door Dorine, de trouwe verzorgster van zijne dochter Marianne bepraten om hen allen van Tartuffe's onaangenaam gezelschap te bevrijden.

Integendeel, steeds grooter wordt de macht die deze over Orgon krijgt en steeds grooter worden de weldaden, waarmee hij Tartuffe overlaadt.

Zoò ver gaat hij zelfs, dat hij hem zijn eenige dochter tot vrouw belooft, niettegenstaande deze verliefd is op Valère en dat hij hem bovendien zijn heele vermogen schenkt en hem een kistje toevertrouwt, dat gevaarlijke staatspapieren bevat.

Tenslotte kan het gezin niet langer aanzien hoe de goede Orgon en ook zij de dupe zijn van den schijnheiligen Tartuffe.

Mevrouw Elmire Orgon is lastig gevallen door Tartuffe's opdringerige en minder nobele voorstellen, hetgeen Danis achter de gordijnen verscholen heeft afgeluisterd en deze zijn vader heeft medegedeeld.

Hierin vindt Orgon aanleiding, niet Tartuffe, maar Danis voorgoed de deur uit te jagen.

Dit is mevrouw Orgon te kras.

Zij neemt het besluit door een list voorgoed haar man de oogen te openen.

Zij laat Tartuffe gelooven, dat zij zijne liefde beantwoordt.

*) Noot Red. Wegens plaatsgebrek blijven liggen.

Orgon hoort, onder tafel verstopt, alles aan, en.... Tartuffe wordt ontmaskerd en uit huis gejaagd.

Doch - nu jaagt deze Orgon uit het huis, dat door schenking het zijne is geworden. Het ongeluk schijnt nu Orgon te achtervolgen. De gevangenis dreigt..., want Tartuffe heeft het kistje in handen, dat hoewel van een derde afkomstig, papieren bevat waardoor de schijn verwekt wordt, dat Orgon medeplichtig is aan landverraad.

Maar.... eind goed, àl goed. Tartuffe wordt tenslotte zèlf in plaats van Orgon gevangen genomen,.... en het scherm valt, nadat het verliefde paar, Marianne en Valère hereenigd is.

Dit stuk, dat met Franschen 'esprit', licht en luchtig moet gespeeld worden, had op de namen en de costumes na, best een modern Hollandsch stuk kunnen zijn wat het spel betreft.

Men zegt, dat Tartuffe een der moeilijkste rollen is, en dat ieder groot Fransch acteur, die volgens eigen opvatting weergeeft.

Hoe het zij, ik vond dat Jan C. de Vos volkomen deed denken aan den schijnheiligen huichelaar, die loert en loert, en die met een fijnen glimlach om de gesloten lippen telkens schijnt op het punt te staan zijn prooi te bespringen.

Mevrouw Holtrop - van Gelder was de Elmire bij uitnemendheid.

Men denkt verschillend over de opvatting hoe Elmire gespeeld moet worden.

Is zij werkelijk de coquette vrouw, die niet anders kán dan coquet zijn tegen elken man die haar in den weg komt?

Sommigen beweren dit.

Mevrouw Holtrop geeft in Elmire eene waardige vrouw, die alleen dán geraffineerd en coquet is, als zij met haar fijne, bevallige, aanhalige maniertjes Tartuffe tot spreken wil brengen om haar goeden man de oogen te openen.

Vermelden wij tenslotte nog met waardeering mevrouw De Vos - Poolman als Dorine, en den heer Reule als Danis!

Wij staan in het teeken van rood, wit en

blauw en van oranje, van Oranje vooral.

Het volk zwelgt (door de oranje-bitter) in Onafhankelijkheid, en - van dit standpunt uit, is het uitstekend van den Raad van Beheer gezien een stuk op het repertoire te nemen van H.J. Schimmel, dat speelt ten tijde van de laatste dagen der Fransche Overheersching, dat eveneens op de Gala-voorstelling voor de Koningin zal opgevoerd worden.

Het stuk zelf zou stellig met minder belangstelling gevolgd worden ware het niet, dat het spel in *alle* opzichten zoo voortreffelijk was.

Waar wij ons vaak bij de K.V. 'Het Nederlandsch Tooneel', beklaagd hebben over gemis aan eenheid in spel, en waar het ons herhaaldelijk onaangenaam treft, hoe het soms den schijn heeft, dat ieder op zichzelf speelt zonder een flauwe 'Ahnung' ervan te hebben wat de anderen beweren, was juist de volkomen eenheid, het als het ware te zamen opgaan in het stuk een hoogst verblijdend verschijnsel, dat hoop ik in het vervolg ook bij meer degelijke en waardevolle stukken zal worden waargenomen.

Ieder deed zijn best.

Overigens vinden acteurs en actrices het heerlijk 'em eens echt 'van Jetje te kunnen geven' - zooals ze dit noemen.

Vooral Louis de Vries, was als de tirannieke maire, als een imitatie-Napoleon hier echt in zijn element.

Hoe prachtig weet hij in zijn haat tegen baron Goudaan, met wiens vroegere dienstbode hij is gehuwd, te spelen als de kat met de muis.

Hij roept hem en zijn zoontje Willem onder de wapens, maar daar er zich onder de troepen vele Hollanders bevonden, die graag het juk der Franschen wilden afschudden, en ook Van Hogendorp en zijne vrienden op het geschikte oogenblik het 'Oranje-Boven' weerklank wisten te doen vinden in de harten van vele Nederlanders, werd baron van Goudaan en Willem aan hunne nu zeer verheugde familie teruggegeven.

Het publiek is zeer verheugd, wanneer ten slotte de maire voor al zijn snoodheid gestraft wordt, doordat hij, in de waan dat hij Willem doodschoot, zijn eigen zoon Brutus doodde.

Bedenkt men nu, dat dit alles gepaard ging met waaiende vlaggen, rood, wit, blauw en Oranje, tromgeroffel en geschiet, en last not least met Wilhelmus van Nassaue, dan kan men nagaan hoe er gesmuld is door vele vaderlandslievenden.

N.V. Tooneelvereeniging,
Directeur Herman Heijermans.
'Een Huwelijk onder het Schrikbewind'.
Tooneelspel in drie bedrijven door Sophus Michaelis.

Het stuk begint met het huwelijk van Ernest de Trésailles en Alaine de l'Estoiles.

Juist is het bruidspaar ingezegend als de revolutionairen een inval doen in de woning van Alaine.

Zij willen Ernest, die emigrant en dus een vijand van het Schrikbewind is, gevangen nemen.

Een trouwe huisknecht tracht dit, ofschoon hij in stilte Jacobijn is, te verhinderen.

Hij trekt het herkenningsteeken der emigranten - een kokarde - van den hoed van van zijn meester, en offert zich op, door den revolutionairen te verklaren, dat niet zijn meester, maar hij zelf den persoon is, dien men zoekt.

Zijn offer baat niets.

De trouwe huisknecht wordt terstond dood geschoten en ook over Ernest wordt het doodvonnis uitgesproken.

Met het oog echter op zijn zoo juist gesloten huwelijk stelt men de executie uit tot den volgenden morgen zes uur om hem tenminste dezen nacht van liefde te laten.

Maar Ernest, in doodangst over hetgeen hem wacht, dènkt alleen aan zichzelf en loopt als een krankzinnige de kamer op en neer zonder zich ook maar in het minst om zijn vrouw te bekommeren, die de uren welke hem nog gegund zijn alleen in liefde zou willen doorbrengen.

Zij vleit, zij smeekt, zij bidt Ernest zich door haar kussen te laten troosten.

Tevergeefs. Hij wijst haar af, en ziet niets voor zich dan het spookbeeld van den dood, dien hem morgen wacht.

Nu vraagt zij den stoeren republikein Marc-Arron om een onderhoud.

Als deze tot haar komt, vraagt zij hem gratie voor haren man.

Natuurlijk wordt deze geweigerd.

Maar als Alaine als uitsterste redmiddel hem eene zoete belofte influistert, bezwijkt hij voor de verleiding.

Ernest en Marc-Arron trekken elkanders kleeren aan en Ernest kan nu in het uniform van republikein gemakkelijk vluchten, terwijl Marc-Arron een nacht van liefde moedig met den dood wil betalen, maar als Alaine haar echtgenoot in veiligheid weet bekent zij hem, die Ernest redde, dat zij zich

tot dat doel slechts van een list heeft bediend.

Niettegenstaande Marc-Arron weet, dat hem den volgenden morgen de dood wacht, gaat hij rustig slapen.

Door zooveel onverschrokkenheid geïmponeerd, Voelt Alaine plotseling eene hevige liefde voor den heldhaftigen man en zij roept hem in haar kamer.

Als de volgende morgen aanbreekt, meldt Marc-Arron zich aan om zich te laten fusileeren.

De commissaris der Conventie, die weet dat zùlke helden niet gemist kunnen worden, tracht hem nog te redden, maar hij weigert.

Zelf geeft hij den soldaten bevel te vuren. En hij valt dood neer.

Dit gruwelijke en navrante tooneelspel zou door zijn opeenvolging van actie-volle, pakkende tafereelen uitstekend voor een bioscoop-voorstelling geschikt zijn.

'*Men*' zou er heen stroòmen.

Als stuk voldeed het mij niet.

Het was te snijdend, tè gruwelijk - te geheel zonder verfijning, om mij te treffen. Alaine de l'Estoiles werd door Pine Belder met ingetogen gratie gespeeld.

Maurits de Vries was als Ernest de Trésailles minder gelukkig.

Willem van der Veer was een prachtige Marc-Arron in de beide eerste bedrijven, in het laatste bedrijf werd zijn spel, waarschijnlijk door te groote krachtsinspanning van het vorige bedrijf, wat rumoerig.

Constant van Kerkhoven wist den dweepzieken, plichtsgetrouwen Burger-commissaris der Conventie èn in spel èn in grime uitstekend weer te geven.

Tenslotte nog een paar woorden over:
'De Vrouw in 't Spel'
Tooneelspel naar het Engelsch door Clyde Fitch

een reprise, waarmede: 'Het Tooneel' het winterseizoen opende.

Het stuk, dat gedragen wordt door de echtgenoote van Julian Rolfe (mevrouw Sophie de Vries), en de Vrouw in 't Spel genaamd Claire Forster (mevr. Caroline van Dommelen) werd door de beide hoofdpersonen zoo schitterend, zoo volkomen gespeeld, dat na het vallen van het doek eerst na eenige oogenblikken van stilte - want ieder was onder den indruk van dit buitengewone spel der beide vrouwen - een donderend applaus losbarstte, dat niet scheen te eindigen.

Wat wordt er een kracht van deze twee rollen gevergd!

Geen wonder, dat wanneer Sophie de Vries na vreeselijke inspanning haar vijandin Claire er toe krijgt te bekennen, dat Philip door zelfmoord is gestorven, en de getuigen binnenstormen, mevrouw Rolfe van overmatige krachtsinspanning ineenzakt, ook mevr. de Vries, terwijl ze neervalt zucht: 'ik kàn niet meer'.

Het echtpaar Rolfe leeft hoogst gelukkig totdat Julian Rolfe plotseling gevangen wordt genomen, verdacht van moord op zijn besten vriend Philip.

Claire Forster, die jaren voor zijn huwelijk een kleine liaison van eenige dagen heeft gehad, zou later met Philip gehuwd zijn, als Julian zijn vriend niet gewaarschuwd had. - Philip, die zonder Claire niet wil leven en na alles wat hij nu van haar weet niet met haar trouwen kàn, schiet zich dood.

Claire, verwoed over het mislukken van dit zoo vurig door haar gewenschte huwelijk, wreekt zich door data's van brieven te vervalschen en Julian als moordenaar van Philip aan te wijzen.

Julian wordt gevangen genomen, maar Margaret zal hem redden.

Het gelukt haar onder een anderen naam vriendschap met Claire te sluiten en haar in een dronken bui tot de bekentenis te lokken, wat door getuigen, daartoe in een andere kamer verborgen, is aangehoord en met een juichend ‘Julian is gered!’ valt de moedige vrouw machteloos neer.

Zooals ik zeide is het spel der beide vrouwen niet genoeg te roemen.

Wat de heeren betrof - 't was slap. -

Ko Arnoldi vond ik te burgerlijk voor een Julian Rolfe en zijn bewegingen en gebaren waren leelijk.

Daan van Ollefen als de advocaat gaf mooi spel, maar bedierf veel door zijn leelijke stem. Jimmy o' Neihl, een trouw vriendje van Margaret (Jan C. de Vos Jr.) was goed.

Uitstekend als altijd vond ik Jan Musch als Claire's vriend Klauffsky.

De Vrouw en het Huwelijk beschouwd uit wettig zedelijk, godsdienstig oogpunt door
G. Chastand
(Revue Suisse)
(*Vervolg van No 24*).

Toen de vrouwen stemrecht verkregen in de protestantsche kerken van het kanton de Vaud, dat trouwens een van de eersten was

om dit recht, dat door de kerkelijke wet van 10 November werd bekrachtigd, in zijn wetten op te nemen, werd het noodzakelijk om de liturgie van het huwelijk in overeenstemming te brengen met de nieuwe gebruiken. 'Iedereen zal het met ons eens zijn' schreef de heer Vallotton 'dat het te betreuren zou zijn indien er in Zwitserland voortaan twee huwelijksmoralen zouden zijn: die van de liturgie en die van het burgerlijke wetboek.

Hij stelde een nieuwe formule voor, die, daar zijn wij van overtuìgd, ook elders dan in Zwitserland zal worden aangenomen. In zijne voorrede levert hij een even juiste als gestrenge critiek op het oude formulier. Dit toch legde bij voorkeur en veel meer dan noodig den nadruk op de ondergeschìkte rol der vrouw in het huisgezin en herhaalde zeven keer in verschillende bewoordingen dat zij den man onderdanig moet zijn.

Dat oude denkbeeld van de ondergeschiktheid der vrouw is zóó vastgeworteld in de ideeën en in de gebruiken, dat men het zelfs terug vindt in de protestantsche kringen, waar men er anders zoo trotsch op is en niet zonder reden - steeds aan de spits te staan waar het vooruitgang en vrijheid geldt. Indien men op dit gebied ging onderzoeken, zou men met verbazing de denkbeelden leeren kennen die nog gangbaar zijn over de trouw bij die christenen, die er zich op beroemen de ware en onmiddellijke erfgenamen van den Christus te zijn. Zij schijnen te vergeten dat hun Meester zijn natuur het eerst openbaarde aan eene Samaritaansche vrouw in plaats van aan een Israëlitischen schriftgeleerde, dat Hij de overspelige vrouw in het openbaar door de Pharizeeërs beschuldigd vergaf en Zijn opstanding aan Galileesche vrouwen mededeelde vóór hij zich aan zijne discipelen vertoonde.

Het moet worden erkend dat de vrouw in het christelijk huisgezin nog geenszìns de plaats inneemt die haar toekomt en waarop zij recht heeft. Wel verre van de gelijke van den man te zijn is en blijft zij zijn ondergeschikte om niet te zeggen zijn mindere, zijn dienstbode. Door steeds te herhalen dat de man het 'hoofd' is, wat slechts beeldspraak was, is men er vanzelf aan gewoon geraakt, den man te beschouwen als den meester, die alleen moet regeeren en bevelen in huisgezin, staat en kerk.

Daardoor heeft men de vrouw belast met al de mindere, moeilijke of onaangename baantjes, zonder haar ooit werkelijk deel te laten nemen aan het.... bestuur. -

Gedurende de lange eeuwen van gehoorzaamheid en - waarom het te verzwijgen? - van dienstbaarheid er aan gewend om als een onmondige behandeld te worden, werd zij beschouwd als het eigendom van den man. - De voorschriften der tien geboden, *stelden haar op één lijn met het vee of met den vreemdeling*. Het heeft de vrouw dan ook moeite gekost om te begrijpen en te erkennen dat zij toch volgens het oude woord en den wil van God zelf in het huwelijk is, 'eene hulpe aan den man gelijk'. Volgens de schrandere opmerking van den Heer Vallotton brengt de Bijbel in het verhaal omtrent de instelling van het huwelijk drie gedachten op den voorgrond: 'de hulp die de vrouw haren man verleent, de innige gemeenschap der beide echtgenooten en hun volkomen gelijkheid.' Het is trouwens aan deze opvatting dat de Christus is trouw gebleven, want sprekende over de vereeniging der echtgenooten, maakt Hij met geen enkel woord melding van de ondergeschiktheid der vrouw.

Om zich daar beter rekenschap van te kunnen geven, behoeft men slechts die verhalen uit de Evangeliën na te lezen, waar Jezus zich in tegenwoordigheid van vrouwen bevindt en zich met hen onderhoudt. Vol achting en eerbied voor haar, zelfs

waar zij tot de diepste graad van verachtelijkheid gezonken is, is Hij vol van eene toegevendheid die ons verbaast en soms ergert, ten opzichte van het geslacht waaraan hij zijne moeder dankte.

Wel verre van in de vrouw, zooals men het maar al te lang in de kerk deed,[1)] het verdorven schepsel te zien, bondgenoote van den Satan, aan wie de val wordt toegeschreven en door wie de zonde in de wereld zou zijn gekomen, heeft Jezus in haar vooral de eerste rechthebbende op de verlossing gezien en degene die het eerst en het best de Evangelische waarheid begrepen had. Waren het niet vrouwen die zich het eerst voegen bij den Rabbi van Nazareth, toen zij den aard en de grootte zijner zending begrepen hadden

1) Het burgerlijk recht is in dit opzicht, zooals men gezegd heeft, slechts het verwereldlijkt kerkelijk recht. In een brief van 1889 schreef Bjornson: ‘in de eerste tijden van het Christendom stond de kerk aan de vrouwen kerkelijke waardigheden toe: zij doopten en dienden de sacramenten toe.
In de zevende eeuw begon men de vrouw voor zóó onrein te houden en zóó met zonden besmet, dat zij een zoo heilige taak geheel onwaardig scheen....’

en waren het niet vrouwen die Hem ondersteunden door hunne gaven, hun aanmoediging, hunne liefde? Men ziet hieruit dat de liturgieën die aan de vrouw den plicht oplegden om aan haren echtgenoot 'onderdanig' te zijn verre van getrouw zijn aan de leer van Christus. Integendeel bekrachtigen zij slechts de leer der apostelen Paulus en Petrus. De laatste stelt de vrouw in overeenstemming met de mozaïsche wet op denzelfden rang als de dienstmaagd. (I Petr. II, 18; III, II)[1)]

De katholieke kerk heeft zich bij het Paulinisme aangesloten, toen zij van het Celibaat dat zij den priester oplegde een meer verheven staat maakte dan die van het huwelijk. Bovendien houdt zij de natuurlijke ontvangenis voor eene betrekking In hare vereering van de Maagd, aanbidt die kerk bovenal in haar de eenige vrouw die uitzondering gemaakt heeft op de gewone wetten. Indien zij het huwelijk tot sacrement verheven heeft dan is dat om eenigermate de zoogenaamde bevlekking, onreinheid van iedere echtelijke verbintenis te verminderen, te verzachten en uit te wisschen.

Voorzeker heeft het protestantisme het huwelijk nooit als minderwaardig aan het Celibaat beschouwd, maar door er de alles overheerschende gedachte der vrouw van te maken, het eenig doel van haar leven, heeft het aan de echtgenoote niet die plaats in het huisgezin gegeven, die haar rechtens toekomt. Het wordt tijd dat men tot eene opvatting komt, meer in overeenkomst met het Evangelie en met het gezond verstand.

Ten eerste moet men eindigen met voor het jonge meisje het huwelijk te maken tot het onderwerp waarnaar al hare gedachten gaan. De oude jonge juffrouw, waarvan het leven veelal bestaat uit zelfverloochening en opoffering, dikwijls honderd malen meer gevuld dan het ijdele, leege, nuttelooze bestaan van vele gehuwde vrouwen, mag niet langer het voorwerp zijn van laffe aardigheden of grappen van minder allooi. 'De reden van dit vooroordeel is' - zooals de Heer Charles Give geestig opmerkt, 'daarin te vinden dat men aanneemt dat de eenige sociale taak der vrouw is in het zijn van echtgenoote en moeder en dat zij er geen andere kan hebben. Heeft zij dus dit eenig doel gemist, dan bevindt zij zich in de scheeve verhouding waarin zich ieder wezen of ding bevindt dat geen nut op de wereld heeft, van een ongelijk paar handschoenen, van een deksel waarvan de schaal wegraakte'. Terwijl men van den man onmiddellijk aanneemt dat zoo hij niet gehuwd is, het daarin ligt dat hij niet gewild heeft, dat wanneer hij celibatair bleef - men spreekt niet van een ouden jongenheer! - dat is omdat hij geen lust had een vrouw te zoeken, te kiezen, laat men bij de oude juffrouw doorschemeren dat ze geen man kon krijgen omdat ze te arm, te leelijk, te twistziek of wat dan ook was. Waartoe dient het een jong meisje er van te overtuigen dat zoo zij er niet in slaagt een echtgenoot te vinden, ze haar doel gemist, haar plicht verzuimd en haar leven vergooid heeft? Zijn er niet voor de vrouw,

1) Wij moeten ons niet gebonden achten door de Paulinische leer ten opzichte der vrouw want dan zou men haar ook moeten verbieden in het openbaar te spreken of anders dan gesluierd te bidden. Die voorschriften, die plaatselijk en tijdelijk waren, zijn sinds lang verouderd, evenals de raad om niet te trouwen, raad die niet anders betrekking kon hebben dan op de verwarde tijden waarin Paulus leefde, waarin men ieder oogenblik de terugkeer van den Christus verwachtte. In de Paulinische epistelen, evenals in alle Bijbelsche geschriften, moet men onderscheid maken tusschen wat toevallig, voorbijgaand, oogenblikkelijk is - datgene wat op alle tijden van toepassing blijft. Laat ons vooral voor letterknechterij oppassen. Iedereen is het er over eens dat men het Gebod van Jezus aan de discipelen om elkander de voeten te wasschen zeer zekerlijk niet letterlijk heeft toe te passen. Zóò aan den letter hangende zou men eene vrouw nooit onder chloroform mogen verlossen, aangezien er geschreven staat 'de vrouw zal in smart baren.'

buiten het huwelijk, honderden wijzen om een nuttig passend bestaan te vinden, waarbij haar kans om gelukkig te worden even zoo groot is? Zoo ontsnapt zij tenminste aan het alternatief van òf door hare familie onderhouden te worden, òf door den man waaraan hare familie haar misschien heeft... verkocht.

Op dit oogenblik zijn bijna alle betrekkingen voor de vrouw toegankelijk. Men maakt nog uitzondering - en niet in alle landen - voor den eeredienst en voor het leger.

In Amerika oefenen meer dan 300 vrouwen het herderlijk leeraarsambt uit. Het is waar dat zij slecht bezoldigd worden en dat zij plaatsen aannemen waarvoor men moeilijk iemand kon vinden die een diploma had van een theologische faculteit. Deze inval heeft den tegenstand uitgelokt van de Amerikaansche geestelijken, die met onrust de vrouwelijke concurrentie zien. Wie weet of de steeds moeilijker wordende rekruteering van het corps geestelijken op het vasteland niet ook daar de roeping der vrouwen er voor in het leven zal roepen? De dag waarop men het jonge meisje leert dat zij zeer fatsoenlijk alleen leven kan zonder getrouwd te zijn en men

haar de middelen zal hebben gegeven om datgene wat zij noodig heeft voor haar levensonderhoud door eigen begaafdheden, intelligentie, eigen krachten te verkrijgen zal men haar de grootst mogelijken dienst bewezen hebben. Ten eerste zal men daarmede een eind hebben gemaakt aan de dolle jacht van onze moderne arrivisten naar een bruidschat, die slechts één doel heeft na eene stormachtige bedorven jeugd: het vinden van eene vertrouwende, goed-geloovige ziel die op den zoek naar een man is.

(Wordt vervolgd.)

Varia.

Predikant en 'Gebouw'-directeur.

Zoon en vader behoeven niet altijd eensdenkend te zijn. We hebben pas het feit kunnen waarnemen, dat de vader, - een kamerlid, - in het publiek debatteerde met zijne dochter.

Wat de zoon doet kan evenmin de vader helpen, als dat de zoon instaan kan voor de daden van zijn vader.

Toch zijn er gevallen, - dat vind ik ten minste, - dat de vader voorzichtig moet zijn in het publiek te ageeren, waardoor hij tevens zijn zoon, zij het ook zijdelings, veroordeelt.

De bioscopen schijnen te ontaarden. De dochter zou kunnen zeggen: 'mama, dat moet gij niet gaan zien'.

Goed, dan kan ik mij begrijpen, dat de zedelijkheidspolitie ingrijpt, en schift en zuivert. Daar is m.i. de zedenpolitie voor.

Maar wat zien we nu gebeuren?

Er heeft zich een Commissie gevormd om een R. Kath. 'familiebioscoop' te exploiteeren. Daarin heeft zitting een bekend predikant hier ter stede. Over de zaak op zichzelve, en den grond, waarop deze 'stichtelijke' bioscoop gebouwd zal worden heeft die predikant al genoeg gehad. 'Zijne Roomsigheid' heeft hij er door doen blijken.[1)] Ik zal daarover niets meer zeggen, maar ik wilde vragen of de predikant zich niet liever had moeten onthouden van het zitting nemen in deze Commissie, nu toch zijn zoon Directeur is van het *Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen* te dezer stede.

De predikant kan toch weten, dat het 'Gebouw' toch ook wel eens iets geeft, laat zien en laat hooren, dat ook niet door den beugel kan. Veeleer had de predikant dan zitting moeten nemen in eene commissie, waardoor zedelijke zuivering van het 'Gebouw' beoogd werd.

Ik spreek geen kwaad, want ik bezoek nooit het 'Gebouw', maar zouden de bioscoopfilms zooveel slechter zijn dan de Gebouwvoorstellingen? Behalve de concerten is toch ook het *frivole* er wel hoofdzaak.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Verkoop van grond.

1) Een couranten-uitknipsel lichtte dit toe:

Dr. F. van Gheel Gildemeester schrijft in het (Haagsche) Kerkelijke Weekblad nog: ‘In zake den verkoop van den grond in de Nobelstraat en de Prinsestraat, wordt de meeste nadruk gelegd op de zeer bedenkelijke omstandigheid dat deze grond verkocht zou zijn “aan eene R.-K. combinatie, die er een bioscoop gaat oprichten onder patronaat van de R.-K. Kerk”. Uit goede bron, M de R, kan ik dit tegenspreken. Het plan bestaat aldaar een dusgenaamde “Familie-Bioscoop” te stichten; niet onder het patronaat der R.-K. Kerk, maar volkomen vrijwillig in verbinding staande met eene “Commissie van Contròle”. In die commissie zitten twee R.-K. leden, rector Hageraats en de heer Maury; twee Protestanten, de heer G.J. van Peursem en ondergeteekende; één Israeliet, de heer Broekhuizen. - Prins Willem, die altijd een verdraagzaam man geweest is, mag het gerust weten.’

Aan het bijschrift van de redactie ontleenen wij het volgende: ‘De hoofdzaak waar h[e]t om gaat, is o i, dat een stuk grond, eigendom van onze gemeente, gelegen op een prachtig punt in 't centrum van de stad, voor eigen gebruik meer dan noodig, verkocht is aan Roomsch-Katholieken. Wij kunnen daar nog een mededeeling aan toevoegen. Wij vernamen in den loop dezer week, dat de R.-K combinatie die koeper werd, de bioscoop zal installeeren waar nu de Prins Willemschool is, en het Zaaltje, bekend als Prinsestraat 44 wil gaan verhuren, na het eerst vergroot te hebben met het achtergelegen kamertje. Ook de schoollokalen er boven zullen hoogstwaarschijnlijk voor vergaderzalen worden ingericht We zullen dus ongeveer 1 April den volgenden toestand krijgen: het zaaltje, dat bij het nijpend gebrek aan geschikte localiteit alhier, waar gemeentelijke bijeenkomsten, lezingen enz kunnen gehouden worden, steeds gehuurd moet worden en ook lang niet onbruikbaar bleek, kan alleen nog voor onze doeleinden gebezigd werden, wanneer wij het - o ironie - van de Roomsch-Katholieke eigen ars hebben afgehuurd.’

D v Z H. en 's Grav v. 7/3 1913.

Bericht.

Ik heb zoo velen, velen, onder mijne vriendinnen en vrienden te danken voor allerlei bewijzen van liefde en sympathie ontvangen in deze Kerstdagen. Mijne woning ziet er dientengevolge zoo feestlijk uit, en ik dank allen zoo innig en hartelijk. Zoodra mogelijk doe ik het particulier. Voorloopig slechts dit.

Tevens roep ik Uw aller vergevensgezindheid in, dat de correspondentie ditmaal achterwege blijft. Het waren ook voor mij fééstdagen! En er is zóóveel werk van allerlei aard, dat nochtans zijn gang blijft gaan. Daarom offerde ik ditmaal de correspondentie op aan de feestweek.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

7 Januari 1914
27ste Jaargang.
No. 28.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Grond van echtscheiding bij krankzinnigheid.

Zijdelings is er reeds dikwerf op gewezen. Recht op den man af heeft men het niet aangedurfd, al is in die zaak ook voorzien in het Duitsch Burgerlijke Wetboek (§ 1569).

Nu echter in den laatsten tijd, in vergaderingen en geschriften, wijzigingen, welke de Nederlandsche huwelijkswetgeving behoeft, worden behandeld, kon het niet uitblijven of ook de echtscheiding op grond van (ongeneeslijke) krankzinnigheid bij een der echtgenooten zou aan de orde komen, vooral zooals erkend wordt, omdat die als grond van echtscheiding niet ten onrechte door velen tegenwoordig wordt noodig geacht.

Hoewel in deze materie mijns inziens in eerste en laatste instantie het woord moet gegeven worden aan den geneesheer en aan den rechtsgeleerde, die *studie* gemaakt

heeft van de gerechtelijke geneeskunde, verdient er toch op gewezen te worden, dat eene commissie, bestaande uit Jhr. Mr. O.Q. van Swinderen, Mr. A.S. de Blécourt, Mevr. van Voorst van Beest, geb. Baronesse van Isselmuden, Dr. D. Snoeck Henkemans en Mr. A. de Graaf, in het 8^0 punt opgeeft als grond van echtscheiding ‘ongeneeslijke krankzinnigheid

van den echtgenoot', aldus die stelling toelichtende[1]: 'Het betreft hier een zeer moeilijk geval, omdat de geneesheer dikwijls voor de afgifte van een besliste verklaring zal terugdeinzen. Men kan hier echter volstaan met de hoogste mate van waarschijnlijkheid, en bij de formuleering van dezen grond daarmee misschien rekening houden. Waar die grond van waarschijnlijkheid aanwezig is, mag een verbod aan den man of de vrouw, om een nieuw huwelijk aan te gaan, uit zedelijk oogpunt niet gerechtvaardigd geacht worden. Dergelijk verbod zal tot onzedelijke verhoudingen aanleiding geven.'

Ik erken dat dit alles eene moeielijke zaak is, vooral omdat de Psychiaters veelal niet eensdenkend zijn, en hunne uitspraken bijna altijd, getuige de quaesties van ontoerekenbaarheid, niet parallel loopen. Daarom zou het misschien goed zijn de uitspraak, van den huisdokter of één specialist, te doen afhangen van een in elk geval daarbij overte leggen advies van den geneesheer-directeur der inrichting waar de patiënt verpleegd wordt,

Wil men de zaak van den moreelen kant bekijken dan ware de oplossing te vinden door een concubinaat toe te staan, of stilzwijgend te tolereeren, maar eer wij zoo ver zijn zal er nog heel wat water over den huwelijksakker moeten heenloopen. Ik houd het er voor, dat *Ego*, - zaliger gedachtenis, - aan deze gronden voor dergelijke sexueele verhoudingen bij ongeneeslijke ziekten, organische gebreken, krankzinnigheid, onvruchtbaarheid, enz. heeft gedacht, maar hij is zoo hardhandig op zijn kop getimmerd, dat hem voor eeuwig het zwijgen is opgelegd. R.I.P!

Welke andere weg is er? Scheiden; maar de man of de vrouw zòekt niet alleen het zinlijk sexueele. Hij of zij haakt naar huiselijk genoegen, naar kinderen, naar harmonisch samenleven, vooral wat de ziel betreft, en dan zal hij of zij ook walgen van een dubbel huwelijk, waarbij de heele wereld veroordeelt (op enkelen na), al is de heele wereld voor zichzelve overtuigd, dat er geen kwaad in steekt, omdat de natuur boven de leer gaat.

Het vraagstuk valt maar niet zoo op eenmaal op te lossen. Een patriarchaal bijwijf is zeker niet voldoende, en dan schiet er toch niets anders over dan scheiding, en een tweede huwelijk te sluiten, om het ware echte liefdesgeluk te herwinnen, als zoovele echtelieden doen na het overlijden van een hunner.

Nu moeten we niet sentimenteel-ideëel worden en zeggen de *eerste* liefde sterft *nooit*, want dan zou het huwelijk, ook om een andere reden dan dat de Roomschen willen, een onverbreekbare band zijn, die tot over het graf de echtelieden aan elkaar bindt, en onverbreekbaar wordt geacht, al gaan we niet mede met de leer van het *Sacrament* des huwelijks.

Iedereen moge voor zichzelf beslissen of echtelijk geluk niet voor de tweede maal is te bereiken, en in gevallen van (ongeneeslijke) krankzinnigheid ernstig overwegen of hij zonder den dood van den echtgenoot óf echtgenoote afstand *durft* te doen van het eerste geluk.

Laat echter eerst de wetgever de gelegenheid geven tot deze laatste overweging.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Overzicht van de Week.

1) Tijdschr. v. Armenzorg en Kinderbescherming; overgenomen in de N. R Ct. v 4 Dec. 1912.

I.
Fijngevoeligheid.

Fijngevoeligheid behoort tot die ouderwetsigheden waaraan de wereld niet meer doet, schijnt het. Een begrafenis b.v. van een bekend persoon is geworden van lieverlede tot een soort publieke vermakelijkheid, waarheen - volgens schetterige couranten-verslagen - duizenden en duizenden toeschouwers gaan kijken. Om zich, als een soort genotsprikkel, te gaan verlustigen, nieuwsgierig, aan de droefheid der betrokkenen! Hoe vreeselijker en treuriger de bij-omstandigheden van het sterfgeval zijn, hoe talrijker het onkiesche publiek toestroomt om te 'zien' - precies als in een theater-stuk!

- En dan die schetterige couranten-berichtjes-zelven! Juist als gold het een comedie- of concert-verslag, zoo wordt het eerste beknopte overzicht beëindigd met de toevoeging: 'Van-avond komen we op de nadere bijzonderheden uitvoeriger terug.' En dat 'uitvoerig er op terugkomen' bestaat er dan in, dat we lezen hoe 'indrukwekkend' de droefheid aandeed van deze bekende persoonlijkheid, hoe 'roerend' het was dat gene man of vrouw van positie en rang mede een krans kwam leggen op de baar, hoe de weduwe 'wankelend' naar de geopende kuil schreed, enz., enz.

Verlaagt men op die wijze niet de ernstigste en intiemste oogenblikken des levens, die waarin wij een dierbaar iemand moeten af-

staan aan het graf, tot een akelige *vertooning*, waarvan de beklagenswaardige hoofdpersonen vooruit weten hoe ieder hunner bewegingen, woorden, daden, wordt afgeloerd door publiek en reporters beiden, om straks in de courantenverslagen te worden ontrafeld als 'laatste nieuws'!

En dan nog iets! Moest de dood, bij algemeene rampen, als schipbreuken, spoorwegongelukken, enz., niet *alles* gelijk maken, en doet het daarom niet pijnlijk aan, wanneer we over de begrafenis van het eene slachtoffer van zoo iets droevigs kolommen lang te lezen krijgen, enkel en alleen omdat hij of zij behoort tot eene hooggeplaatste, aanzienlijke familie, terwijl vlak daaronder, van de begrafenis van een ander slachtoffer - enkel en alleen omdat hij niet behoort tot zulk een deftigen kring - niets anders wordt gezegd dan het allernoodigste, en zonder eenige toevoeging over het roerende of aangrijpende dáárvan?

Is het minder aangrijpend dat meneer Z of meneer X door dezelfde noodlottige ramp om het leven kwamen, die ook meneer Z. wegrukte van die hem liefhadden - wijl laatstgenoemde meneer Z. toevallig een beroemden vader had, of behoorde tot een rijke familie?

Indien men sommige couranten-verslagen leest, en daarbij gadeslaat de houding van het publiek, dan zou men het welhaast moeten denken. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een rechtvaardiging.
Het Haagsche Asyl tot bescherming van Noodlijdende Dieren.

In de Lelie van 26 November 1913 heb ik eene bespreking gewijd aan de brochure van mevrouw Lucie Thorbecke geb. baronesse Cats de Raet, den Haag, in welke brochure deze dame een scherpen aanval doet op bovengenoemd asyl, en de volgens haar daar heerschende misstanden. -

Reeds in die bespreking wees ik er met nadruk op, hoe ik noch mevrouw Lucie Thorbecke, noch den door haar met name aangevallen penningmeester van het asyl voornoemd, den heer Wolterbeek, ken, en hoe ik met het asyl niets te maken heb, zoodat ik dus mij in de beschuldìgingen als zoodanig geen partij wenschte te stellen, ze enkel ter sprake bracht in *het belang van het noodlijdende dier*.

Naar aanleiding van dit bovenbedoeld artikel ontving ik een beleefd schrijven van den heer Wolterbeek voornoemd, waarin deze heer - zìch overtuigd houdende van mijn goede trouw - een beroep deed op mijn billijkheidsgevoel, door mij voor te stellen met eigen oogen het asyl te komen bezichtigen. -

Hier moet mij een bekentenis van het hart. - Ik heb reeds meermalen in de Lelie verteld, hoe ik tot die menschen behoor, die een ingeboren afkeer hebben van alle *akeligheden en afschuwelijkheden waaraan ik toch niets kan doen*, en hoe ik daarom steeds mij-zelve moet overwinnen dergelijke dingen te lezen of te zien zoodra ik overtuigd ben daardoor eenig nut te kunnen stichten. - Indien ik b.v. een ongeluk op straat zie, maar óók zie dat er reeds andere hulp aanwezig is, zal ik mij haasten een zijstraat in te slaan, om het niet te behoeven te aanschouwen. Indien ik de bijzonderheden ontmoet in de verslagen van schipbreuken, spoorwegrampen, slagvelden, branden, enz., enz., dan sla ik ze principieel over. *Omdat in zulke gevallen*

ik-zelve toch niet kan helpen. Echter, sedert ik voor het publiek schrijf en daardoor menigmaal iets goeds kan uitrichten, overwin ik principieel dien afkeer in èlk geval, waarin ik begrijp dat het mijn plicht is *met eigen oogen te gaan aanschouwen*.

Zoo ook inzake het Asyl voor noodlijdende dieren. Ik heb dat tot hiertoe niet bezocht, omdat ik den aanblik van al die verlaten zwervers, die daar in hokken zijn opgesloten, in afwachting van de(n)gene, die zich over hen ontfermt, zóó bitter-treurig vind, dat ik 't liefst al die stumpers met mij zou willen meenemen, om hun al de liefde geven die mijne eigen honden ontvangen. Waar ik, die in een benedenhuis woon, met vier honden, een zwerveling-poes, en een papegaai, dat echter niet *kàn* doen, daar houd ik mij maar liever verre van een instelling, die, hoe goed ook bedoeld, toch slechts een aanblik van kwelling is voor mijn gemoed.

Echter, na lezing van het briefje van den heer Wolterbeek, werd het mij duidelijk hoe ik in deze opvatting ongelijk had, hoe het mijn naaste plicht van dierenvriendin was, met eigen oogen te gaan onderzoeken *hoe* de dieren in het Asyl in den Haag behandeld worden, en in hoeverre de door mevrouw Thorbecke uitgesproken beschuldigingen overeenkomen met mijne eigene bevindingen -, mijne plicht, omdat het hier geldt het dier; dat zichzelf niet kan verdedigen.

- Welnu, ziehier het resultaat van mijn bezoek en onderhoud met den heer Wolterbeek. In de eerste plaats moet het mij van het hart, dat *mijn* indruk van den heer Wolterbeek een geheel andere is geweest, dan die welke mevrouw Thorbecke van hem heeft, blijkens hare brochure. Zij ontmoette hem, in de door haar beschreven vergadering, voor de éérste maal, ik-ook deed dat bij mijn bezoek; ik meen dus dat ons beider indrukken tegen elkander mogen worden opgewogen, en ik kan niets anders zeggen dan dat ik van den heer Wolterbeek en diens òptreden een geheel tegenovergestelden indruk heb ontvangen aan dien van mevrouw Thorbecke, en dat ik van de wijze waarop hij, - die zich aan mij niet *behoefde* te rechtvaardigen - mij alles welwillend en vriendelijk heeft uitgelegd, eene dankbare en aangename herinnering mede naar huis nam.

En nu het asyl?

Ik heb daar - helaas - o zoo vele, vele zwervelingen gezien, die allen daar medelijdend worden opgenomen, en *niet* worden afgemaakt, maar die er blijven totdat men een goed thuis vindt voor hen, of anders tot aan hun dood toe. De heer Wolterbeek heeft mij verzekerd, dat er in zake een 'goed thuis' wel degelijk zorgvuldig wordt onderzocht, en dat men b.v. in het bijzonder waakt tegen de mogelijkheid, dat onderhandsche handel wordt gedreven ten behoeve der vivisectie, (door het quasi een hond tot zich nemen, om hem dan stiekem te verkoopen aan artsen, of aan inrìchtingen voor vivisectie-doeleinden). Welnu, álle deze zwervelingen zagen er, zonder onderscheid, wèldoorvoed uit, zij hadden goed stroo en behoorlijke hokken, in behoorlijk verwarmde corridors uitkomend, ook het hun verstrekte eten heb ik gezien, en de aangename geuren ervan geroken, alsmede zag ik eene groote zandplaats waar zij eens of twee malen per dag worden hergeven aan betrekkelijke vrijheid onder toezicht van een oppasser. - De katten maakten eveneens een zeer-welverzorgden indruk, en ook hier deed alles rein en ordelijk aan, en waren de corridors met hokken prettig warm. - Terwijl het aanwezige personeel op mij een gunstigen, aangenamen indruk maakte!

Nu kom ik tot eene quaestie, die dikwijls aanleiding geeft tot misverstand, en die ik gaarne erken zelve tot hiertoe ook niet geheel juist te hebben ingezien. Ik bedoel de quaestie van de aan het Asyl verbonden toevlucht tot tijdelijke opname van dieren tegen betaling. - Men hoort namelijk zoo dikwijls de eenigzins-vijandelijk-uitgesproken klacht: 'Je moet je hond nooit naar het asyl brengen, want daar doet hij een ziekte op, daar wordt hij slecht behandeld', - enz., enz. En dientengevolge - zoo is het althans mij-ook gegaan - *verwart* men dan de liefdadigheidsinrichting hierboven bedoeld met de er aan verbonden inrichting tegen *betaling*. Deze laatste nu is niets anders dan een soort dieren-*hôtel*, een *zaakje*, ondernomen om de groote onkosten te dekken welke de *liefdadigheids*-inrichting uitteraard meebrengt, *en waarbij van geen liefdadigheid meer sprake is, maar enkel van finantieel voordeel in het belang der noodlijdende verwaarloosde dieren*. Indien zij, die uit de stad gaan, en die, om welke reden dan ook, hun zieken of gezonden hond of kat wenschen uit te besteden, een zekere som wekelijks daarvoor willen betalen, dan wordt het dier daarvoor opgenomen in het aan het honden-*asyl* verbonden *hôtel*, in hokken waarin géén der verwaarloosde honden of katten óóit verblijf houden, en krijgt op zijn hok een plaatje den naam van eigenaar of eigenares vermeldend. - Is deze achterna niet tevreden met de behandeling, de voeding, de verzorging, wat dan ook, niemand immers *dwingt* hem zijn huisdier daar te brengen in plaats van het

zelf tot zich te nemen. Hij kan zich vooraf met eigen oogen gaan overtuigen wáár hij zijn hond of kat in verpleging geeft, in welke gelegenheid, onder welke zorgen. - Wat ik daarvan zag, - ik erken het volmondig, - heeft op *mij* een alleszins gunstigen indruk gemaakt, nette, goedingerichte hokken, geheel afgescheiden van het gedeelte voor verwaarloosde dieren, goede ligging, goed voedsel. Echter, vraagt gij mij of ik mijne eigene, aan groote liefde en groote zorgen verwende huisdieren daar tijdelijk zou doen opsluiten, dan zeg ik persoonlijk: Neen. Want ik vind dat men - evengoed als waar het kinderen geldt - zelf het best weet wat het eigen dier van noode heeft, en hoe het moet worden opgepast, en bovenal dat het in zulk een asyl alle *liefde* mist. Een inrichting blijft altijd een inrichting. Speciaal de mogelijkheid van ziekten-opdoen door besmetting is natuurlijk niet uitgesloten. Ontsmetting namelijk is en blijft altijd een twijfelachtig iets. Er zijn gevallen genoeg bekend aan ieder onzer, van reizigers die in eerste-klasse-hôtels de eene of andere besmettelijke ziekte opdeden, huid-uitslag, typhus, wat niet al. Zoo zullen er dus óók wel gevaren van dien

aard aankleven aan het hôtel voor dieren bovengenoemd. Echter, met de *liefdadigheid* heeft *dat* niets meer te maken. Het hôtel is een zaakje, en wil niets anders zijn, om daardoor het liefdadigheids-asyl finantieel te ondersteunen. Indien ge er dus zoo vele aanmerkingen op hebt, zendt er Uw dieren dan niet heen mijnentwege, maar val - om *die* reden - niet tegelijkertijd de *liefdadigheids-inrichting* aan. Want die staat er geheel buiten. - Overigens zij hier, alvorens ik van deze zijde van het vraagstuk afstap, nog opgemerkt dat alles, óók het hôtel voornoemd, onder toezicht staat van een hier in den Haag bijzonder-goed-bekend-staanden, door alle dierenvrienden zonder uitzondering ten hoogste geroemden dierenarts, en dat deze arts óók de inrichting voor zieke honden leidt - tenzij men, in geval van betaling, zijn eigen dierenarts wenscht te zenden, hetgeen dan natuurlijk is geoorloofd.

In die zieken-afdeeling zag ik o.a. een uitstekend verbonden grooten hond, terwijl de andere patiënten rustig en welverzorgd neerlagen in hunne hokken, en eene heldere en zacht-uitziende pleegzuster het beheer voerde over dit alles, juist toen ik er was een genezen patiënt aan hare hand houdend, die elk oogenblik door den eigenaar zou worden afgehaald. -

Alles saamgenomen - ziedaar mijn besliste eindindruk - een *zegen* voor de noodlijdende dierenwereld, deze instelling.! Gebreken? Ja natuurlijk zullen ook aan háár die aankleven, zooals aan alle groote instellingen. Maar diens ondanks! Welk een onwaardeerbaar groot voorrecht dat zoovele zwervelingen, mishandeld, ziek, geplaagd, verschopt, dakloos, hier in elk geval goed voedsel, goede ligging, warmte vinden! Welk een onwaardeerbaar groot voorrecht ook, dat door de oprichting van het dieren-hôtel menige hond- of kat-bezitter, die vroeger wellicht bij afwezigheid zijn huisdier meedoogenloos in huis opsloot, het toevertrouwde aan onverschillige buren, het misschien wel wegjoeg gemakshalve, nu, voor weinig geld, het behoorlijk kan laten verzorgen en verplegen gedurende dien tijd. En, last not least, welk een nuttige instelling deze kliniek voor zieke dieren, waar eene pleegzuster, onder leiding van den zooeven bedoelden dr. Woudenberg, de arme zieke slachtoffers verbindt, verpleegt, verzorgt! -

Ik ben dan ook ten slotte den heer Wolterbeek zeer dankbaar geweest voor zijn welwillend schrijven, dat mij de oogen opende voor een tot hiertoe door mij verzuimden plicht. En ik wil hem dit gaarne zeggen op deze plaats openlijk.

- Nog een woord over het noodlottig geharrewar onderling, waarvan de brochure van mevrouw Thorbecke het eind-uitvloeisel schijnt te zijn. Reeds in mijn eerste artikel in de Lelie van 26 Nov. 1913 wees ik er met nadruk op, hoe ik mij in die quaestie geen partij kon stellen, noch er over wenschte te oordoelen, omdat ik niets anders op het oog heb dan het belang van het dier. In verband daarmede echter, met een en ander, wees ik er toen op hoe mevrouw Thorbecke min of meer de beschuldiging uitspreekt, als zou het door dierenvrienden voor het asyl bestemde geld eigenlijk *niet* tot dat liefdadige doel worden besteed, en, in verband daarmede, vroeg ik toen: 'Wie steekt dan eigenlijk wèl dat geld in den zak?' Thans, na ingewonnen ontvangen inlichtingen, kan ik, op grond speciaal van het jaarverslag 1912. blz. 35 en blz. 26, waarheen ik iedereen verwijs, met blijdschap constateeren, *hoe bij mij allen twijfel aan eenige onrechtvaardigheid van welken aard ook is weggenomen*, en hoe ik integendeel vrees en geloof, dat achter dit alles allerlei kinderachtige persoonlijke intrigues en vijandschappen schuilen, welke - *bedenkt dit wel ware dierenvrienden* - over het hoofd heen van de bestuurderen tenslotte het

arme *dier* treffen. Immers, - ik zelve ben er een voorbeeld van - door zulke intrigues en vijandschappen kweekt men bij de buitenstaanders achterdocht en tegenzin, en deze, inplaats van zich aan het asyl aan te sluiten, houden zich dus verre ervan, en willen er zich maar liever niet mee bemoeien. Dat is verkéérd, hóógst verkeerd. Toe, laat ons, in het belang van het *dier*, waarom het immers gaat, nu eens al dat *menschelijk* geharrewar, al die flauwe intrigues en boosaardigheden, terzijde zetten, en *eendrachtelijk steunen eene goede zaak*. Zoo alleen zullen wij die fouten en gebreken, welke er natuurlijk wel zijn zullen, helpen verbeteren en tot een minimum helpen beperken. Niet echter door voortdurend, in den boezem van den ledenkringzelf, stoken en kwaadspreken, en het den bestuurders moeilijk maken door hatelijkheden van allerlei aard. *Waarachtige* dierenvrienden hadden mij reeds van te voren, - nog vóór ik den heer Wolterbeek sprak, - ingelicht dat hij, inzake de hierboven bedoelde insinuasie omtrent de geldquestie, zonder twijfel vrijuit gaat. En die dierenvrienden waren daarom te onpartijdiger, omdat zij overigens

geenszins tot zijne bewonderaars schenen te behooren. Maar zij-ook hadden hier de wáárheid lief, terwille van het dier, waarom het immers gaat. Ik mijnerzijds breng ten slotte hier een woord van dank en hulde aan den heer Wolterbeek, die, inplaats van boos te worden om mijne openhartige bespreking van de brochure van mevrouw Thorbecke, geloofde in mijn goede trouw, en mij op waardige en zakelijke wijze overtuigde van het hem zonder twijfel aangedane onrecht.

Daarom, tot alle *wezenlijke* dierenvrienden zou ik willen zeggen: Zet Uw antipathieën en sympathieën, waar het *menschen* geldt, nu eens in deze *dierenzaak* terzijde; toe, sla de handen ineen om een goede, nuttige zaak, als het honden-asyl in èlk geval is, tot steeds grootaren bloei te brengen, inplaats van haar stelselmatig te ondermijnen door Uw jaloezieën en kibbelpartijen, welke naar buiten doordringen, en dientengevolge onverschilligen maken tot vijanden, en vrienden van zich verre houdende. Laat ons in dezen *samen*werken, niet noodeloos verdeeldheid strooien!

En nog iets, dierenvrienden: Als ge U een hond of kat wilt aanschaffen, och toe, *ga dan naar het asyl*. Kosteloos kunt gij er de mooiste, liefste, aardigste honden en kattten krijgen. Ik zag er *verscheidene*. Bedenk welk een goed werk gij daardoor doet; door zulk een van liefde verstooten dier te geven een *thuis!*

Ik voor mij heb tot mijzelven gezegd: Als ik een nieuwen hond kan plaatsen, dan haal ik een uit het asyl, niet den mooisten, maar integendeel den ongelukkigsten, dengene die het meest liefde behoeft, die er het meest verwaarloosd uitziet. Niet ieder Uwer echter heeft eene vriendin en eene Marie, welke in dit opzicht zoo heerlijk eenstemmig met mij denken. Daarom zeg ik 't U, die niet in dit geval zijt: ook mooie, gezonde, jonge dieren vindt gij daar in overvloed, voor niets.*)

Och toe, aldus die dieren helpen door ze tot U te nemen, het is zooveel nuttiger dan het bestuur te plagen, en door aanmerkingen en insinuaties in een kwaad daglicht gaan stellen. Geloof mij, als gij waarachtig *dieren*liefde in U hebt, dan zult ge door zulk een handelwijze méèr nut stichten, dan door tweedracht zaaien. Daarvan ben ik overtuigd sinds ik het asyl met eigen oogen zag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Oók een ‘causerie’ uit Indië.
(Maar eene die de waarheid zegt).

De Holl. Lelie dringt overal door, in allerlei kringen, van de hoogste tot de eenvoudigste toe. Juist dat is voor mij in mijn werk, mijn grootste blijdschap, omdat ik daardoor met mijn woorden zoo velen bereik van allerlei positie en rang, en van allerlei richtingen, en in allerlei toestanden levend. Zoo ook mocht ik dezer dagen van een koloniaal, uit de binnenlanden van Ned. Indië, plotseling meerdere brieven ontvangen, die hij mij dringend verzocht te publiceeren met zijn naam er onder. Dit laatste echter doe ik niet, omdat ik vrees dat ik zijn toekomst zou vernietigen indien het bekend werd wie de schrijver was van deze feiten. Wel echter heb ik gemeend goed te doen door zijn brieven - voor zoover zij daartoe geschikt zijn - te publiceeren,

*) Zij, die betalen kùnnen, moeten ongeveer 50 ct. daarvoor geven; indien zij echter beslist weigeren, behoeft ook dit niet.

omdat de inhoud ervan een ander licht werpt op datgene wat in Indië gebeurt dan de leuterkouserij-causerieën van de groote bladen het doen. Daar, waar de stijl of de vorm te véél te wenschen overliet, heb ik de zinnen verduidelijkt, nergens echter iets *veranderd* aan den inhoud als zoodanig:

24 Oct. 1913.

Den 13 October verzonden aan U een postwissel, groot *f* 5.25., om uw veelgelezen blad een jaar franco toe te zenden aan mijn adres. Ik heb lang geleden een boek van uw hand gelezen, een antwoord op een schrijven aan Mona, dit waren de eerste regels die ik van U las. Men wordt door de christenen in 't dagelijksche leven veel te veel er aan herinnerd, meestal op een slechte wijze, dat men een jood is, en daarom wil ik daar eens verder over schrijven. Nu zal u wel weten, freule, welk boek ik bedoel. Ik heb niet veel van uw hand gelezen, maar wat ik van uw hand gelezen heb, heb ik met de grootste aandacht gelezen. Mag ik u zeggen dat het mij ten zeerste spijt, dat al wat U schrijft nog veel te veel in vele huishoudens mankeert; dan zouden velen in vele dingen een juister inzicht krijgen. En ik bedank U uit heel mijn hart, en wil graag de tolk zijn voor al mijn geloofsgenooten, dat U niet bent voor ons zooals er maar veer te velen zijn.

Nu neem ik de vrijheid om over enkele dingen meer te schrijven.

Ik was op Atjeh, ik geloof 1905, ik was op wacht, daar was een amokmaker, had een officier, een korporaal, en enkele oosterlingen doodgestoken. Ik en enkele soldaten meer moesten er op uit om dien man onschadelijk te maken. Toen ik enkele passen had gedaan, had ik de eer dat een dame om mijn hals viel: ‘Och mijnheer soldaat bescherm mij.’ Ik beschermde die dame en sprak tot haar troostende woorden. Acht dagen later was ik aan 't wandelen, en sprak

die bedoelde dame aan, op een beleefde manier; ik zei: ‘Mevrouw, nu zal u zoo bang niet meer zijn als acht dagen geleden’; zij zeide: ‘Ik wil niet door een soldaat op den openbaren weg aangesproken worden.’ Ik zei niets, ging mijns weegs, maar de tranen kwamen in mijn oogen. Ik wandelde ongeveer een jaar geleden van Mr. Cornelis naar Batavia; langs den weg lag een meisje, naar mijn gissing 10 jaar oud, en wilde naar Batavia, maar kon niet meer loopen, was ziek geworden. Er kwam een auto aan, ik stak mijn hand in de hoogte om halt te houden, waaraan voldaan werd; er zaten twee dames in, volgens de kleeding die ze aan hadden; ik zei wat er met het meisje aan de hand was; toen zeide de eene dame tegen de andere: ‘Dat kan niet, dat kind heeft zulke vieze kleeren aan, dan wordt onze auto vuil.’ Ik wilde ze op betere gedachten brengen, maar ze reden weg.

Is het dan niet waar, freule, hoe beter men de menschen leert kennen, hoe meer dat ik van dieren houd. Die dames hadden toch wel andere maatregelen kunnen nemen. Hier kwam onlangs een groote mijnheer uit Holland, en zou hier naar de buitenbezittingen gaan, sprak een vriend hier, en die raadde hem ten sterkste aan om in concubinaat te leven, en het beste, zei hij, is een japaneesche vrouw. Hij kocht zoo'n dame uit een bordeel vrij, en nam ze mede naar de buitenbezittingen. Na een zekeren tijd verwekte hij bij haar een kind, een langen tijd daarna had hij den moed om dat naar huis te schrijven; ze schreven terug dat het wel niet pleizierig was, maar daar het nu eenmaal zoo was, moest hij het kind maar mede brengen. Het was toch zoo'n lief kind, zooals hij schreef, en ze zouden er heel veel van houden, en het zou een goede opvoeding krijgen. Hij vertelde dat aan haar; zij smeekte hem: ‘Neem mijn kind niet weg, zonder mijn kind kan ik niet meer leven.’ Of zij dóór bleef smeeken, het gaf alles niets. Hij gaf haar wat geld, en nam het kind mede. Toen hij weg was met dat kind, nam zij vergift in en stierf. Doet een hond dat ook? Als de moeder jongen krijgt, neemt de vader die jonge honden dan ook weg?

Het zijn gewoonlijk de braafsten niet die als soldaat naar Indië gaan, en hier is voor velen te vinden dat waarnaar ik, en bijna iedereen in dit klimaat, zoo naar verlang. Bij de meesten is hier het schaamtegevoel weg. Ver van vader en moeder verwijderd. Een soldaat blijft hier in vele gevallen een derde gedeelte van zijn leven, en wel in dien tijd dat hij er het meest behoefte aan heeft.

De vreeselijke gevolgen blijven niet uit, 't is zelfs onrustwekkend, volgens mijn meening. Van te genezen is geen sprake, en ik vind het bijna de ergste ziekte die men in de Oost krijgen kan. Je hebt een geslachtsziekte hier die veel voorkomt, en zoo iemand kunt ge vergelijken bij een appel die van buiten mooi is en van binnen rot. Dat de soldaten zooveel geslachtsziekten oploopen is niet altijd hun eigen schuld, maar wel die van de burgerij. Hij slentert hier langs de straat, en weet niet waarheen, zonder doel, niemand bemoeit zich met hem, al past hij nog zoo goed op, dat geeft hem niets, door de burgerij wordt hij over een kam geschoren met de minsten van zijn soort, en daarom gaat hij naar andere plaatsen toe, die hem met open armen ontvangen, maar waar hij dan ook te gronde gaat.

Vele soldaten verwekken kinderen door op de compies in concubinaat met zoo'n vrouw te leven, dan gaan velen naar Holland, en laten die kinderen onverzorgd achter, en er zijn er nog die daarop roemen als ze in Holland zijn of elders, en die brave menschen in Holland lachen dan ook mede. 't Is met geen praatjes goed te maken, freule, want een inlandsche moeder is er vlug bij, als er een meisje is, om er voordeel van te trekken zoodra het de meeste waarde heeft. Vele personen, ook van den

aanzienlijken stand, zeggen, als ze in Holland zijn: ‘Het bevalt mij in Holland niet wegens het gure weder, de dienstboden, de vermakelijkheden.’ Gelooft u dat, freule, dat het *altijd* de waarheid is, dat Indië ze dáárom zoo aantrekt? Ik was 26 jaar toen ik als soldaat naar Indië ging, en was met de geslachtsziekte totaal onwetend Welnu, velen komen terug omdat ze hier een zekere geslachtsziekte hebben opgeloopen, dat voor het lichaam een warm klimaat vraagt. En, wat de dienstboden aangaat, vele mevrouwen in Holland hebben elke maand een andere dienstbode noodig, vele andere mevrouwen houden zoo'n zelfde dienstbode jaren, want iedereen is gesteld op een menschelijke behandeling. Diezelfde dames nu, als ze in de Oost komen, hebben ook elke maand een andere baboe noodig, en dan moet men nog weten dat de inlandsche bevolking volgens mijn meening het verdraagzaamste volk van de wereld is. Dat gure weder in Holland is duizendmaal gezonder dan dit warm klimaat. Die vele ziekten die ge hier hebt wil ik er nog niet bijrekenen, bijvoorbeeld koortsen, vergrooting van lever en milt, daar bijna een ieder aan onderhevig is. Wat het plezier en de vermakelijkheden aangaat, dat scheelt de dag tegen den nacht ten voordeele van Holland.

Ik schrijf de waarheid, freule, dat hebben vele menschen niet graag, dat zal u zelf ook wel veel te veel moeten ondervinden. Ik wandelde een maand of vijf geleden op Batavia, toen kwam ik een Amsterdamschen jongen tegen; ik zei goeden morgen, hij zei ook goeden morgen, en hield mij staande, gaf zijn adres aan mij, en we spraken verder over koetjes en kalfjes, zooals dat gaat. Hij was getrouwd, in Amsterdam had hij een vrouw met enkele kinderen; hij had een boot hierheen gebracht, en wist niet als hij weder in Amsterdam terug was of hij in maanden daar weder werk had. Hij verbraste hier zijn verdiend geld; ik zei: ‘Waar moet uw vrouw en kinderen dan van leven?’ ‘Dan gaat maar weder alles de lommerd in;’ ik zei: ‘Verbrast uw geld hier niet, bewaar het toch voor slechtere tijden,’ ‘jo, jo,’ zei hij, op zijn plat Amsterdamsch. Daar wil ik nu eens verder over schrijven, omdat zulke gevallen in deze wereld tot mijn spijt met duizenden voorkomen. Eten en drinken moet gebeuren, huishuur, kleeding, brandhout, enz., enz. Als zoo'n vrouw haar leed tegen andere menschen beklaagt, wat zeggen die gewoonlijk: ‘'t is treurig.’ Op zoo'n wóórd krijgt ze geen brood bij den bakker, de kinderen lijden honger, zij wordt een heldin, (in de oogen van diezelfde menschen een hoer). Is dat kwalijk te nemen van zoo'n vrouw, als ze

op die manier wat gaat verdienen voor de kinderen, daar ze vroeger zelfs nooit aan gedacht heeft? Dan gaan andere menschen zoo'n vrouw pijnigen om haar leed nog zwaarder te maken.

30 October 1913.

Dat ik nu weder schrijf, komt omdat ik nog wat heb vergeten, en ik hoop, Freule, dat U mij mijn vele brieven niet ten kwade zal duiden, en bied graag duizendmaal mijn verontschuldiging aan, en, als U mijn brieven plaatst, zoudt U mij ten zeerste verplichten om dit onderstaande ook te plaatsen, want het is meer dan treurig genoeg de waarheid; dat ondervind ik, en vele soldaten, maar veel te veel.

De kameraadschap namelijk onder de soldaten laat zeer veel te wenschen over, om die reden is het leven voor vele soldaten hier niet aangenaam, men moet bedenken dat wij bijna altijd zoowel 's nachts als overdag bij elkander zijn, om duidelijker te zeggen in één huis wonen. Als een soldaat op rapport moet verschijnen, omdat hij gefraudeerd heeft om deze of gene reden, dan heb ik dikwijls gezien - trouwens, ieder soldaat ziet het dagelijks, - dan staan de zoogenaamde kameraden met volle belangstelling hem op te wachten, en vragen dan: hoeveel straf heb je gekregen? Is hij niet gestraft, dan is dat voor die lui een tegenvallertje. Het leven in den dienst voor een soldaat is zoo slecht niet als ze in Holland wel denken, zeker, er is nog veel verbetering noodig, alhoewel in de laatste jaren zeer veel verbetering ten voordeele voor den soldaat tot stand is gekomen. Er zijn vele soldaten hier, die het leven voor zichzelf en voor hun kameraden vergallen, en die lui zijn wel zoo slim, als het er op aankomt, dat ze achter de schermen schuilen.

Tot zoover mijn correspondent.

Ik heb deze eenvoudige taal juist daarom opgenomen, omdat de inhoud zulk een gril licht werpt op de afschuwelijkheid en onzedelijkheid van het militairisme. Laat mij hier nog bijvoegen dat mijn correspondent géén sociaal-democraat is, daar hij uitdrukkelijk ergens in een zijner brieven zegt: '*Ik eerbiedig de Koningin ten hoogste, haar wil is voor mij een wet*'. Op een andere plaats in zijn brieven schildert hij uitvoerig hoe goed en menschelijk zijne superieuren hem behandeld hebben, en dankt hen daarvoor openlijk. Juist echter *omdat* hij hunne namen en zijne garnizoensplaatsen noemt, kon ik die gedeelten niet openbaar maken uit vrees hem te zullen benadeelen. - Zijn getuigenis is dus zoo onpartijdig mogelijk, en ik vraag u, lezers, vindt gij niet met mij een stelsel *gruwelijk-onzedelijk*, dat de jonge gezonde mannen dwingt, in de jaren waarin zij aan het verkeer met de vrouw het meeste behoefte hebben, òf in prostitutie te leven, òf zich, - wat in kazernes en aan boord veelvuldig voorkomt - op tegennatuurlijke wijze met elkander te behelpen, man met man? - Het leger is een *on*zedelijke instelling, een schande, - ook in dit opzicht van onzedelijkheid, - voor elke christelijke maatschappij.

En wat zegt gij van deze japaneesche vrouw, die vergift innam toen de vader haar kind meenam naar Holland? Is dit niet een logenstraffing der zoo gemakkelijk uitgesproken bewering: 'Zoo'n inlandsche vrouw voelt dat zoo niet.' Ik voor mij geloof integendeel dat eene natuur-moeder veel sterker voelt voor haar kinderen, hare jongen, dan onze 'beschaafde', hypermoderne, kunstdoende, nauwgerokte, excentrieke quasimama's - voor wie het kind in 99 van 100 gevallen is een haar figuur bedervende *last*, een hoogst-onaangename noodzakelijkheid van het huwelijk, waaraan zij zich tracht te onttrekken. - Aan het slot van zijn brieven beklaagt mijn correspondent zich, dat in de kazerne-bibliotheek mijne werken ontbreken! Geen

wonder, dáárvoor zal onze christelijke regeering indertijd wel gezorgd hebben! Maar, dat het niet baat aldus de waarheid te verhelen, dat bewijst het feit, dat de Holl. Lelie nochtans dóórdrong tot in die ver-afgelegen-binnenlanden van Indië, er doordrong, en terstond mijn correspondent deed besluiten mij het geld over te maken voor een abonnement erop. Ik dank hem ten zeerste, en ik hoop dat zijne schildering met aandacht zal gelezen worden door allen die strijden tegen geslachtsziekten en verontreiniging van jonge gezonde mannen. De kazerne en het oorlogschip zijn - bovenal in de tropen de natuurlijke kweekplaatsen van onzedelijkheid, *omdat het leger is een tegennatuurlijke instelling*.

IV.
L'Institut de Beauté.

Een lezer maakt er mij op attent, dat in de Holl. Lelie bij vergissing gesproken werd van het nieuwe stuk van Capus als van *la Maison* de Beauté, omdat de titel eigenlijk luidt: L'Institut de Beauté. Onder vriendelijke dankbetuiging voor de volkomen-juiste terechtwijzing voeg ik er echter bij:

> Namen doen hier niets ter zake,
> Waarde slechts ligt in den zin.

Immers, de *zin*, datgene wat voor de lezeressen wáárde heeft, is in dit geval gelegen in de uitstekende diensten die madame Gimber in haar ‘institut de beauté’ bewijst. Eene Lelie-abonnee liet me met eigen oogen aanschouwen, hoe magnifique hare te zware hals en buste door behoorlijke massage waren gereduceerd tot een meer met de tegenwoordige mode overeenkomenden vorm. Eene andere dame

schrijft mij, dat zij met buitengewoon veel voldoening kennis maakte met de poudre de riz welke madame Gimber haar aanbeval. Zij had namelijk voor hare gelaatskleur veel gezocht naar de passende nuance, maar was tot hiertoe steeds niet voldaan. Madame Gimber echter heeft een Parijsch product dat geheel en al aan hare wenschen voldeed. - Mevrouw L. de W. tenslotte was zoo vriendelijk mij bepaaldelijk te verzoeken het volgende mee te deelen: - 'Terstond na lezing van Uw artikel over Maison de Beauté, Stationsweg 72*c* den Haag, ben ik, daar ik toch in den Haag moest zijn, daar eens gaan kijken. 't Ligt, als ge van het Holl. Spoor komt, voor ons Rotterdammers zoo in den weg immers. Wat een sympathieke eenvoudige verschijning.! Juist zooals U het beschreef, van geheimmiddelen of kwakzalverij is daar geen sprake. Ik heb een abonnement genomen, en ben tot hiertoe uiterst tevreden! Mijn oogrimpels, die mijn leeftijd accentueerden, gaan verdwijnen! Weest U hartelijk bedankt!'

De dank is aan mij. Ik vind het recht aardig dat de lezeressen mij aldus van hare ondervindingen op de hoogte houden, in het belang van anderen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Den Haag.

Als het tegen het einde van het jaar loopt, dan houdt men wel eens nabetrachtingen. En herinneringen komen in ons op. - En het gemoed wordt week.

Zoo ook ging het mij onlangs, terwijl ik op mijn eentje door de residentie liep, op een van die zonnig-koude mooie winterdagen, die wij helaas tellen kunnen in ons ellendig klimaat, dezen winter meer dan ooit. -

Misschien was het omdat het toeval mij voerde in een buurt waar ik bijna nooit kom, maar waar ik mijn allereerste wandeling gemaakt heb door den Haag - in een echte achterbuurt - dat ik weer 't heele verleden voor me zag. -

Mijn vader hield nu eenmaal niet van 't moderne in zake steden. Hem trok alles aan wat oud is, wat een historisch cachet bezit!

En zoo komt het dat hij, op den allereersten Zondag-ochtend waarop ik met hem ging wandelen na kerktijd, vanuit het hôtel Paulez zijn schreden richtte niet naar Voorhout of Vijverberg of den Scheveningschen weg of 't Haagsche Bosch, maar wel naar een van die echt-Haagsche achterbuurten, die reeds hoe langer hoe meer beginnen te verdwijnen, en gaan veranderen door nieuwe huizen en gedempte grachten, maar waarvan althans de naam nog je thans zegt wáár ze waren een tiental jaren of langer geleden.

Den Haag! O de blijde verwachting waarmee 't Asser kind dat woord hoorde uitspreken, toen het feit van mijn vaders benoeming aan het Hof hier was beslecht!

- Was *ik*, die zoo graag de wijde wereld in wilde, maar aan wie strenge oudelijke ouderwetsigheid dat meedoogenloos verbood, was *ik* niet voorbestemd namelijk, tot op dien dag toe, om in Assen, in 't eigen-gebouwde huis, mijn leven te slijten, terwijl mijn broers uitvlogen uit het ouderlijke nest, als iets dat vanzelf sprak, de wijde wereld in, naar de academie eerst, en dan straks nog verder-weg! -

Maar het tooverwoord viel van: den Haag!

En ik zie mezelve weer terug, zittend aan het raam van den grooten salon, beneden in hôtel Paulez, in welk hôtel mijn ouders een apartement hadden genomen tijdens de verhuizing.

O 't wonder-mooie, geheimzinnig-betooverende van die dagen!

Dat was de tijd, waarin 't verwende rijkeluiskind, 't freuletje, 't eenig-dochtertje, niet alleen mocht loopen langs de straat, niet anders dan begeleid, waarin ze niet wist van de groote levensellende rondom, enkel zag de mooie huizen en aanzienlijke straten, de tijd waarin ik den Haag alleen kende van zijn mooie zijde, met zijn mooie winkels, met zijn des Zondags gaan naar de kerk, goedgekleed, temidden der voorname kerkgangers. -

Dan volgt de vreemdelingschap, 't ver-van-huis-zijn, het aan dat alles met stil heimwee terugdenken, mijmeren over de voor-mij verloren-gegane blanke, stille luxe-stad, waarvan ik eerst begreep hoe lief ik haar had toen ik haar had vaarwel gezegd. -

En dan de terugkeer, 't zich-zelf-een-weg-banen-moeten, niet meer rijkeluis-kindje nu, maar strijderes in 't leven, niet meer 't dochtertje des huizes, wier schreden zorgvuldig bewaakt werden, maar de eenzame, naar wier komen en gaan niemand vroeg, die kon doen en laten in de groote stad wat ze wilde, die niets anders meer was dan eene zoekende, temidden van tallooze andere zoekenden als zij.

Het was een ander den Haag, en het waren andere menschen, die ik toen leerde kennen, - het was de volheid van dat leven waarvan ik tot hiertoe slechts ééne zijde had gezien.

Maar toch, bij zooveel verandering, hoeveel óók dat was gebleven.! Winkels waar reeds mijne ouders kochten! Menschen, die me hadden gekend toen ik nog woonde in mijn ouderlijk huis!

Wijken vernieuwden zich, steeds meer breidde de stad zich uit, en plaatsen werden ledig, en kinderen werden groot!

En toch, ondanks dat alles, bleef de stad hetzelfde den Haag dat ik liefhad. -

Wáár ik ook heb gereisd en hoevele mooie steden ik ook zag, altijd, als ik in den Haag terugkwam, trof mij, als iets liefs, zijn stille aristocratische schoonheid, zijn nuffige properheid, zijn cachet van weemoedige voornaamheid.

En zijn inwoners, die vlugger, levendiger, internationaler, éléganter, gemoedelijker in den omgang zijn dan welke andere Hollanders ook.! -

Ja, ik heb den Haag lief! Ik heb het lief om wat het mij gegeven heeft, om de eerste vreugden van het groote-stad leven die ik er doorleefde, en om de vele droeve en mooie herinneringen beide, die het in me opwekt, om het graf óók waarin ik een dierbaren vader borg op Eik en Duinen, - in een woord omdat het is den Haag. - En, elken keer als ze een stukje van 't oude den Haag vernieuwen, doet het me een pijn, een zielspijn, omdat ze dan iets wegnemen, dat een historie had, dat deel was van het mooie verleden. - Ik weet niet of ik hier sterven zal. Ik ben zoo'n zwerveling, zoo'n trekvogel, ook nu altijd nog! Maar ik geloof wel, als het elders zal zijn, wáár dan ook, dan zal mijn laatste bewuste gedachte nog wel even wijlen hier, waar ik zooveel vreugde heb gekend en zooveel leed heb geleden, waar ik liefde smaakte en desillusie, waar ik werd van onwetend meisje wetende vrouw van het leven; ik geloof wel, dat ik in die laatste ure dan nog zal zien, in een verklaring, den lachenden Vijverberg, en het melancholiek-mooie Voorhout, en de vriendelijke, intieme Boschjes, en de vijvers in het Bosch, die zoo statig zijn en zoo somber, en de grauwe, grijze Noordzee, met haar droeve tinten. - En aan de menschen óók zal ik denken, aan de velen, velen die me hier kennen, die weten wie ik ben, zooals ik het weet van hen, aan de winkels die me zijn lief geworden, en aan de straten waar ik zoo menigen, menigen voetstap heb staan. - Als een heel-dierbaar, onvergetelijk mooi stukje aardsch leven zal het dan nog voor het laatst oprijzen voor mijn verduisterende oogen.... het den Haag dat ik heb liefgehad.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Haarlem, 21 Dec. 1913.
Aan Mevr. Jonker. A. de Savornin Lohman.

Zeer Hooggeachte Mevr.

Mevr., ik hoop, dat u mij dit schrijven zult vergeven., Mevr., daar ik steeds in uwe werken voel, dat gij een zeer groote dierenvriendin zijt, wend ik mij tot u om mijne

gevoelens aan u bekend te maken, denkende of liever hopende gij dit met mij mee zult voelen.

Hedenavond, nam ik geheel toevallig De Prins van 20 Dec. 1913 op en terwijl ik haar doorbladerde viel mijn oog op een afbeelding, voorstellende een groepje doode vogels, met tot onderschrift:

'Onze landgenoot Jan Kooy als jager in Canada. Een eerste klasse schutter, die de partij eenden, patrijzen en korhoenen, hierboven afgebeeld, in één dag schoot! Den beker heeft hij gewonnen in een wedstrijd, waaraan 210 personen deelnamen, terwijl hij ook het kampioenschap verwierf, waarvoor hem de gouden medaille geschonken werd. Dan is hem nog een zilveren medaille toegekend door de directie van eene patroonfabriek, omdat hij het meeste aantal punten schoot bij een schietconcours met patronen van die fabriek'.

Welnu, moet het schieten op levende dieren dan als zoo'n groot genot worden beschouwd, dat er nu ook al een zoo groote eer op gesteld wordt dat hij daarvoor op dergelijke wijze beloond werd? Ik vind het bepaald gruwelijk dat zoo iets plaats moet vinden in onze eeuw van vooruitgang, beschaving, dierenbescherming, enz. Ik kan het niet goed begrijpen dat zoo iets met eer kan vermeld worden.*) Zou dat nooit ophouden dat jagen en moorden van allerlei dieren? O, gaat de wereld dan achteruit in plaats van vooruit, zooals er toch steeds beweerd wordt? Wat gaan wij toch steeds vooruit, in beschaving, ontwikkeling, enz., met al onze mooie vereenigingen! Dagelijks op straat ziet men steeds weer opnieuw zulke mishandelingen! Een klein voorval wat ik laatst meemaakte: Ik stond met nog een mijner kennissen op de tram, het was zeer vol en wij moesten met nog eenige dames op het achterbalcon staan. Een kar vol geladen met steenkolen moest tegen een vrij hooge brug op, er was slechts één paard voorgespannen, het was een mager beest, en het hijgde van inspanning om tegen de brug op te komen. De knecht boven op den bok sloeg hem herhaaldelijk zoo hard, dat de striemen duidelijk zichtbaar werden. Eensklaps keek ik op; een der dames namelijk zeide diep verontwaardigd: hoe wreed het toch was, en dat het strafbaar moest zijn een beest zoo te mishandelen, maar de dame,

*) Noot red:
En wat doen de couranten anders dan elke wilde-zwijnen-jachtpartij van den Prins met ophef vermelden?!!

die zoo diep verontwaardigd hare gevoelens uitte, was gekleed als uit de opera Chanteclair. Een groote bont met reuzenmof, vol prachtige koppen en staarten, en op haren hoed prijkte een tal van vogels en sprieten en dergelijke artikelen. En zoo iemand durfde dat beweren; het was bepaald belachelijk. Een oogenblik kwam de verzoeking bij mij boven, haar dat eens te zeggen, maar mijne bleuheid maakte het mij onmogelijk. Doch in mij stormde het, en ik had haar in mijne drift een klap in 't gezicht kunnen geven, terwijl de andere dames ook vol met bont en vogels beladen, het ten zeerste toestemden, en het natuurlijk evenzoo voelden. Maar mijne vriendin glimlachte even toen ze mij aankeek, want wat ik in gezelschap mis in mijne woorden (ook door mijne groote drift op die punten) dat verraadt mijn gezicht wel, vooral voor diegenen die mij goed kennen. Hopende u mij mijn leelijk schrift zult verontschuldigen teeken ik mij

R.R.

Antwoord redactrice.

Geachte mej.

In antwoord op Uw flink getuigenis antwoord ik U: Zoolang vorsten en aanzienlijken *voorgaan* in het laffe en verachtelijke jagen op dieren voor hun *genoegen*, zoolang zal de laffe meerderheid van het menschdom niet anders doen dan dezulken *bewonderen*. Zie maar eens hoe kruiperig een Jhr. Mr. Klerck, Voorzitter van de Ned. Vereeniging tot Dierenbescherming, het wilde-zwijnen-jagen durft goed te praten omdat het geldt den *Prins*. In de 'Dierenvriend' heeft intusschen de redactie hem over die onwaardige daad flink terecht gewezen, en meerderen deden dit eveneens.

Gelooft gij b.v. dat een Blad, dat zich noemt 'De Prins', zulk een jager, als gij daarin zaagt afgebeeld, zou durven verheerlijken, indien onze Prins-zelf het jagen verfoeide inplaats van opzettelijk wilde zwijnen te doen kweeken, tot het doel ze later niet een voornaam (?) jachtgezelschap wreedaardig te vermoorden? - Zoo ooit dan moet in dit geval komen het goede voorbeeld tijdens de hooggeplaatsen. Zoolang deze echter worden afgebeeld met hunne jachttropheeën, zoolang zal het domme kruiperige volk voor hen op de knieën blij ven liggen in laffe kruiperige vorstenaanbidding. Ik bedoel met het volk niet de lagere klassen, maar al degenen die *laag denken*, die, zooals b.v. een Jhr. Mr. Klerck, verloochenen hun eigen-ik uit vorsten-likkerij.

Wat aangaat het bont en vogels dragen, het laatste keur ook ik onvoorwaardelijk af, omdat men daardoor vogels uitroeit. Inzake bont echter vind ik de quaestie twijfelachtiger. Het is iets anders beroeps-jager te zijn dan plezier-jager. Velen, b.v. die het laatste beslist afkeuren, eten toch ook vleesch en visch. Met slagers, en beroepsvisschers kan men daarom m.i. de beroepsjagers gelijk stellen. En dit geldt dus óók voor bont.

Nochtans erken ik volmondig dat ik onthouding in dezen toejuich, en dat veel hooger stel dan wel-bont-dragen. Zelve heb ik nog bont in mijn bezit. Het nogmaals aanschaffen zou ik echter nooit meer, doen, omdat ik in deze zaak in den grond uw meening ben toegedaan. Echter schijnt het mij een reusachtig verschil toe een dier

te *mishandelen* zooals *opzettelijk geschiedt op de jacht*, dan het te dooden om zijn vel. Menschen die zoo redeneeren als gij moeten in elk geval beslist vegetariër zijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Aan de Hoogwelgeboren Jonkvrouwe de Savornin Lohman.
Amsterdam, 26 December, 1913.

Hoogwelgeboren Jonkvrouw!

Al ben ik maar een eenvoudig man, toch zal naar ik vertrouw mijn schrijven U niet onwelgevallig zijn en U zult het een plaatsje niet weigeren. Ik wilde U iets opmerken naar aanleiding van uw artikel; 'Iets naar aanleiding van Kerstmis.' U vindt het een leugen, dat men God liefde noemt. U beweert niets te zien dan wreedheid. Maar, geachte Jonkvrouw, ziet U nu heusch niets anders? Ziet U dan U zelve niet en uw eigen liefdevol en medelijdend hart? En zijn er zoo niet meer? Maar heeft Hij, die de maker van alle dingen is, dan ook uw hart en de harten van alle minnenden en medelijdenden niet gemaakt? En zou Hij, die de oorzaak van zóóveel liefde en zóóveel medelijden is, zelf geen liefde bezitten? Zou men de oorzaak van zooveel liefde geen liefde mogen noemen? En dan, is er niet heel veel goeds en schoons in de wereld, waarvan wij, stervelingen, genieten? Zijn dat niet alle gaven van God, welke Hij aan ons, zijn schepselen, heeft toegedacht? *Die* liefde heeft dus God ons alvast bewezen; want beminnen, liefhebben is niets anders dan iemand goed willen.

Dit staat dus in ieder geval vast en dit wordt door alle ellende der wereld niet ongedaan gemaakt. Het bestaan van het kwaad op de wereld is hoogstens een moeilijkheid. Men kan vragen: hoe is het bestaan van het kwaad met Gods liefde overeen te brengen? Maar men heeft geen recht te beweren:

'Het kwaad bestaat, dus bestaat Gods liefde niet.'

Hierbij moet U nog in het oog houden, dat het kwaad, in zoover het kwaad is, louter iets negatiefs is en niet iets positiefs gelijk het goed. Hierom vordert het geen positieve daad van God voor zijn bestaan, althans niet voor zijn bestaan in zoover het kwaad is. Ook is het een feit, dat God verschillende redenen kan hebben, waarom Hij met het volste recht het kwaad toelaat. Reeds het feit, dat God het kwaad toelaat, pleit eigenlijk reeds afdoend voor het bestaan dier redenen.

Dat wij die reden niet kennen, althans niet voldoende kennen, zegt niets; want om die ten volle te kunnen kennen en waardeenen, zouden we heel het wereldbestuur moeten overzien kunnen, en het is nogal duidelijk dat we hiertoe niet in staat zijn.

Tenslotte rust onze bewering, dat God liefde is, voornamelijk op zijn eigen openbaring, ons gebracht door zijn eenigen Zoon. Als het waar is, dat God zelf zich met onze ellende bekleed heeft, van onze ellende zelf het leeuwendeel

heeft willen dragen om ons te bemoedigen, om het lijden, dat Hij ons om wijze redenen laat verduren, edelmoedig te trotseeren en het vruchtbaar voor ons te maken, dan hebben we toch wel reden om God liefde te noemen. Dat die openbaring werkelijk door God gedaan is, kunnen wij bewijzen. Heeft U, edele Jonkvrouw, de bewijzen, welke wij voor de geloofwaardigheid van het feit dier openbaring kunnen aanvoeren, wel ooit met ernst overwogen? Als ge dit goed doet, zult ge niet langer twijfelen, dan zult ge niet meer zeggen: 'misschien;' maar zult ge zeggen: 'Zeker, zonder twijfel lost zich het raadsel hierna op.' 'Zeker zullen we hierna zien 't verband dier dingen, die we nu niet begrijpen, en al zie ik thans niet in, hoe een en ander met Gods liefde te rijmen is, toch blijf ik vastelijk in die liefde gelooven:'

Ziehier enkele woorden van een eenvoudig man, die wellicht eenig licht geven kunnen.

Met de meeste achting,
uw dr.
J. K(ORVELT).
Antwoord redactrice.

Hooggeachte Heer.

Uit den aanvang van Uw schrijven leid ik af dat gij het gepubliceerd wenscht - een verzoek waaraan ik gaarne voldoe. Ten eerste zeg ik nergens in het door U bedoelde artikel (zie Lelie van 26 December 1913) dat ik 'niets zie dan wreedheid.' Integendeel, ik zeg in dat artikel, dat ik in 'eigen lot wel dikwijls Gods liefdestem versta.' Maar, nietwaar, het zou toch al heel pedant en bekrompen zijn, indien ik mijzelve zóó goed en medelijdend vond dat ik mijzelve ging beschouwen als een bewijs van Gods goedheid jegens anderen. Dat er heel vele goede, lieve menschen zijn, ik-zelve *weet* het uit dankbare ondervinding, maar *dat* doet toch niets af aan al de raadselen om ons heen van ziekte, oorlog, armoede, schurkerij, verlaten en mishandelde dieren, vivisectie, rampen, wat niet al van dien aard?

En dan het vele schoone en goede in de wereld, waarvan gij spreekt. - Gelooft gij dat de tallooze koude hongerige slecht-gekleede stumpers op aarde, de om haar levensonderhoud tot prostituée geworden publieke-vrouwen, de kleine bedelkinderen, om van de dieren niet te spreken, gelooft gij dat die allen van dat schoone en goede ook maar *iets* kunnen genieten? Of de door onmenschelijke oorlogen en daarmede gepaard gaande cholera en pest tot afzichtelijk lijden en sterven gedoemde ongelukkigen op de slachtvelden? - Ik doe maar een greep uit de tallooze soorten van ellenden welke voor mij en velen met mij het leven maken tot één groot raadsel. -

Wat de rest van uw schrijven aanbelangt, geloof ik dat gij en ik op een verschillend standpunt staan, doordien gij blijkbaar redeneert van het orthodox-geloovig uitgangspunt, alsof al deze ellenden een gevolg zouden zijn van de 'zonde', - door U aangeduid als 'het kwaad.' Het spreekt vanzelf dat men, op dit standpunt zich plaatsende, tot de bekende orthodox-geloovige levensbeschouwing komt, dat de zonde door Adam in de wereld kwam en dat het zoenoffer van Jezus Christus diezelfde zonde weer wegneemt, van ons-persoonlijk, terwijl al de overige raadselen ons Hiernamaals zullen worden verklaard. Echter, ik plaatste mij in het bewuste artikel op het standpunt van hen die niet gelooven op die wijze, die zeggen: God is voor ons

menschelijk oog géén liefde, waar Hij zoovele onverdiende ellende toelaat dagelijks. En het wil mij voorkomen dat Uw vriendelijke brief geen oplossing geeft - tenzij aan hen die mèt U *gelooven*. Niet voor niets zeide Paulus: 'Het geloof is een bewijs der dingen die men niet ziet, en een vaste grond der dingen die men hoopt.' Maar, als men niet gelooft?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
'De Haagsche Vrouwenkroniek'
Weekblad onder red. van Nan. v. Wehl.
door Johanna Steketee.

Ik wil mij haasten eenige woorden over dit blad te schrijven, daar anders wellicht het courantje weer verdwenen is, want het is als een van die paddestoelen, gemakkelijk uit den grond gerezen, om zoo weer te verdwijnen, zonder dat iemand het opmerkt. Dat ik er dan ook nog mijn aandacht aan wijd, is om tot voorlichting en waarschuwing te dienen aan eventueële oprichters en oprichsters van weer andere nieuwe bladen.

Dit nieuwe blad nl. vertelt niets nieuws en is vol van tegenstrijdigheden en onmogelijkheden.

Als voorbeeld van het eerste moge dit voorbeeld dienen:

Eene dame schrijft een ellenlang stuk over het kwaad, dat het corsetdragen veroorzaakt en meent dat Prof. Treub deze zaak nl. het verbannen van het corset, veel kwaad heeft gedaan door zijn indertijd over dit onderwerp in de Holl. Lelie geschreven stukken.

Terwijl een andere dame, Lucie d' Audretsch,*) de mode in de uiterste finesses, tot het ragfijnste ondergoed toe, beschrijft voor de lezeressen.

Dus de mode volgen en het corset bannen.

Deze tegenstrijdigheid is niet zoo gemakkelijk op te lossen.

Nannie v. Wehl. heeft in een der eerste bladen een stuk geschreven: 'Vrijers in de keuken', dat tot het onmogelijkste behoort wat ik ooit heb gelezen.

'De vrijers moeten gebannen, heviger nog dan het corset, want het zijn slampampers, mispunten, enz. die het beste dienstmeisje bederven.'

Maar als het dienstmeisje ouder wordt?

Wat dan?

Dan is het toch diezelfde vrijer, die haar een tehuis bezorgt tot aan haar ouden dag, terwijl zij in een dienst zelden voor haar leven is bezorgd. Daaraan dacht de schrijfster van dit stuk wellicht niet. Neen, zij was alweer aan 't pennen van een even-dwaas stuk:

*) Noot red: Holl: Lelie.
Men pleegt dit weekblad elke week in mijn bus te stoppen, en zoo zag ik dat bedoelde dame reeds na een week hare medewerking terugtrok.

'Wat welmeenende ouders hun kinderen aandoen.'

Nannie v. Wehl vond de pianoles zoo vreeselijk en werkelijk zij trof het ook slecht, vooral met dien eersten, ouden, onsmakelijken man. Het malle van dit stuk is weer, dat het kind, dat de pianoles zoo vreeselijk vond, later toch op eens veel gehoor blijkt te hebben en lust in de zoo gehate piano krijgt.

Voorts malle feuilletonnetjes van deze kinderschrijfster, als: bezoek van een naaister bij een deftige Mevrouw, die zeker de schrijfster zelve voorstelt.

Maar genoeg voor ditmaal. Een andere keer - misschien meer.

IV.
Tot recht begrip.

In 'Het Vaderland' van 19 Dec., tweede avondblad, komt op de eerste pagina een Open Brief voor, van het kamerlid Ankerman aan Prof. Kohnstamm, naar aanleiding zijner kandidaatstelling bij de jongste verkiezingen in Weststellingwerf. De schrijver verwijt Prof. Kohnstamm daarin zijn speculeeren op de kerkelijke hartstochten. Twee nummers later, in *Het Vaderland* van Zondag 21 December, ochtendblad, mengt de bekende spraakleeraar Van Lier zich in de discussie als volgt:

'*Mag ik even de aandacht van de lezers, die de stukken Kohnstamm-Ankermann lezen, vestigen op no. 24 van de Hollandsche Lelie (10 Dec. '13*).

Onder het opschrift Electorale Nabetrachting, zegt daarin de heer H. Visser o.m.:

De antirevolutionnaire partij is het ergst gehavend.

Van haar 22 zetels heeft zij er slechts 11 weten te behouden,

Wat heeft deze partij, voor 't grootste deel uit Doleerenden gevormd, nu bereikt met haar ultra-Roomsche praktijken?

En op een andere plaats zegt hij:

Er is stellig al reden van dankbaarheid dat de coalitie is geslagen, juist nu zij op het punt stond, wat nog aan vrijheid in Nederland is overgebleven, geheel aan banden te leggen, het openbaar onderwijs den strop om te doen, de Hervormde Kerk als instituut van vrije geestes-uiting te vermoorden, met geen ander doel dan om kerk en school dienstbaar te maken aan de bevestiging hunner macht.

De rest laat zich ook uitstekend lezen.'

We zijn zeer gevoelig voor de eer ons door dezen, in liberale kringen niet ongezienen strijder, toegedacht, als zouden we in staat zijn iets te zeggen dat de algemeene aandacht waardig is. Toch zij het ons vergund er op te wijzen dat de juichtoon die wij in No. 24 van de '*Holl. Lelie*' aanhieven over den val der coalitie, niets te maken heeft, en *vooral geen goedkeuring bevat* van het speculeeren op de kerkelijke hartstochten, door de liberalen, *vóór de verkiezingen*.

H. VISSER.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

R.v.R. te Haarlem. - Daar gij de Lelie wèl leest, maar geen abonnee zijt, zal U, hoop ik, dit antwoord toch wel onder de oogen komen. Ik leg namelijk niemand de verplichting op abonné te worden, noch ten einde daardoor corr.-antwoord te erlangen, noch ten einde stukjes geplaatst te krijgen. Alleen herhaal ik steeds met nadruk, dat ik **niet** particulier antwoord, dan bij hooge uitzondering. Deze stelregel geldt voor abonné's en niet-abonné's beiden. Indien gij dus slechts kunt zorgen de Lelie te *lezen*, is dit tot voeling met mij voldoende. Wat Uw stukjes aangaat, zendt ze mij ter inzage s.v.p.

Mevr. van M.-G. - Hartelijk dank voor goede wenschen, en instemming-betuiging.

J.M. - Voorloopig hartelijk dank. Ik wil trachten U particulier te schrijven. Gij hebt het wèl noodig.

Anna te Hilversum. - Hartelijk dank.

Rosalius - Hartelijk dank. Eén zinnetje moet ik herhalen uit Uw briefje, omdat ik er zoo van harte mee instem:

Ik heb dan ook zoo'n gloeienden hekel aan gierigheid, die ik in mijn omgeving nogal eens aantref.

Ja, zoo gaat het mij-ook. Ik ken uiteraard veel rijke menschen, maar, behoudens enkele pracht-uitzonderingen, zijn de meesten zoo akelig gierig, alsof ze hun geld kunnen meenemen in hunne zes planken-woning straks. Over 't geheel zijn menschen zonder kapitaal veel weggeviger en

hulpvaardiger dan gefortuneerden. Maar, gelijk gezegd, pracht-uitzonderingen ken ik ook.[1)]

Puck (?). - Hartelijk dank voor Uw mooie Kerstkaart. Wat Uw briefje aanbelangt, 5 November was ik reeds lang hier terug, en heb toen beslist *geen verzen* van U ontvangen, wel prozastukken, waarop gij ook reeds zijt beantwoord. - Aangaande den dag waarop wij Benjamin tot ons namen, dien weet ik niet meer, om de eenvoudige reden, dat wij toen geenzins vermoedden nog welk een schat wij hadden gekregen, en veeleer ons met angst afvroegen, in dat groote hotel in Menton, en zonder Marie bij ons: 'Wat zijn wij eigenlijk begonnen?' Heb ik U wel eens verteld hoe wij het haar niet eens hebben durven schrijven, vanwege den last dien zij-ook er van zou hebben, en hoe wij 't haar eerst vertelden, toen we met hem thuis arriveerden, 't meest onbehouwen, en tegelijk, door het hôtel-leven, 't meest verwende hondje, dat gij U kunt voorstellen. Marie's onmiddellijk antwoord: 'Dus U dacht dat ik zóó wreed zou zijn van zoo'n arm verwaarloosd dier te verstooten', - trof ons beiden diep. En Benjamin, met zijn eigenaardige onstuimigheid, omhelsde en zoende haar dadelijk als een oude bekende, en holde toen naar de keuken, waar hij onzen Frits, en Marie's tweetal, ging aanblaffen, zóó, dat deze drie geheel van streek raakten. Maar, bij die thuiskomst, na drie maanden met hem rondgetobd te hebben, hadden we hem reeds innig liefgekregen, en hadden 9 April, den dag waarop hij zich voor 't eerst als een volwassen hondje gedroeg, ingesteld als zijn verjaardag, daar wij zijn geboortedag natuurlijk niet weten. De dag echter, waarop wij hem van die arme jongens kochten, en iedereen dacht, dat hij stellig den volgenden ochtend wel dood zou zijn door de mishandelingen, die eersten dag is ons beiden ontgaan. 't Was in elk geval in de maand Januari, in het laatst daarvan.

W.H.B. - Ik dank U zóó hartelijk voor Uw zoo spontane vriendelijke woorden dat ik ze hier in grooten dank overneem, als bewijs hoe goed ze mij deden:

Hiermede betuig ik mijne deelname in den door U gevoerden strijd, tevens de hoop koesterende, dat gij hem ten einde toe weet te voeren!

De haat tegen al wat klein, plat laag en gemeen is, in Uw vier laatste werken, heeft U getypeerd als een karaktervol mensch. 't Doet dan ook zoo weldadig aan wanneer men met zulke menschen in aanraking komt, zij het dan ook maar met hun geschreven woord, omreden de behoefte zoo groot is aan karaktervolheid, en karakterloosheid onze samenleving kenmerkt. Uw stem vond dan ook weerklank in mijn gemoed, daar ook ik al wat klein, leelijk, ziekelijk, en zwak is, haat uit liefde tot al wat groot, mooi, gezond en sterk is. Toch behoor ik tot die klasse, die op al deze hoedanigheden geen aanspraak mag maken. Zoo goed als ik Uw stem vernam, hoop ik dat nog velen met mij Uw stem eveneens mogen vernemen.

Hierbij druk ik in gedachten U de hand, enz.

W.H.B.

Ik heb het reeds zoo dikwijls gezegd, maar ik wil het hier opnieuw uitspreken: zulke brieven zijn een getuigenis, dat men mij navoelt en begrijpt, en daarom zijn zulke brieven de beste aanmoediging om voort te gaan met den door U bedoelden strijd. En zij, die de moeite doen mij aldus van hunne belangstelling te doen blijken, helpen mij zonder eenigen twijfel zéér om bij mijn arbeid te volharden.

1) Zooeven Uw stuk ontvangen.

Mevr. v. E. - Ook Uw schrijven ben ik zoo vrij over te nemen, omdat het een bewijs is uit velen hoezeer mijn artikel over den Prins en diens jachtvermaak (!) instemming mocht vinden. Dat ik juist *Uw* briefje citeer is, omdat gij daarin schrijft het plan te hebben van aan meerdere couranten te verzoeken het bewuste stuk over te nemen, *iets wat ik overtuigd ben dat zij uit lafheid zullen laten, omdat het den Prins geldt*. Gij hebt intusschen reeds in een volgenden Dierenvriend kunnen zien hoe laf Jhr. Mr. Klerck, - nog wel Voorzitter van de Ned. Dierenbescherming, - en meneer Vorstius, Voorzitter van de Amsterdamsche Vereeniging voor Dierenbescherming (waarvan de Prins eere-voorzitter is!!) zich hebben gebogen tot in het stof voor een wilde-zwijnen jagenden **Prins**. Zoo óók gaat het de couranten! Zoodra het den Prins geldt durven zij niet. Intusschen bewees de daaropvolgende Dierenvriend, hoe er ook andere heeren zijn gelukkig, die wèl den moed hebben hunner overtuiging.

Geachte Freule de S.L.

In 'de Dierenvriend' las ik een ingezonden stuk, betr. de jachtpartijen van den Prins der Nederlanden, en 't is mij eene behoefte u even te vertellen hoezeer ik 't met u eens ben!

Gaarne wilde ik aan verschillende redacties van couranten, o.a. de L.... Courant. verzoeken uw edel-gesteld en brief over te nemen. Mocht uw doel bereikt worden en uwe zoo welgemeende waarschuwing den Prins bereiken en..... de gewenschte uitwerking hebben! God geve dit! Ook ter wille van ons volk!

'Onbeduidend menschje' te W. - Gij geeft geen ps. op, en zijt bevreesd dat men U zal herkennen. Ik heb daarom niet Uw voorletters genomen, en liever zelve voor U een ps. gekozen. Het is wel niet heel vleiend, maar ik nam die woorden over uit Uw eigen brief, op hoop dat gij ze zoudt herkennen. Uw vraag, of het mogelijk is in de plaats Uwer inwoning een anti-trekhondenbond op te richten, kan alleen beantwoord worden indien ik die plaats mag noemen in de Lelie. Van anderen verneem ik dat juist in de provincie N. Brabant de behandeling van trekhonden schandelijk-slecht is. M.i. moest de regeering het trekhonden-stelsel overal radicaal verbieden, evenals dit in N. Amerika en in Engeland is verboden. - Indien ik U, wanneer gij U hier in den Haag gaat vestigen, kan helpen of raden, wil ik het gaarne doen.

A de Z. - Neen, neen, ik ben heusch *niet* 'verre verheven boven den lof mijner lezers en lezeressen'. Lees maar wat ik dienaangaande schrijf aan een anderen correspondent hierboven. Brieven van sympathie en belangstelling heb ik juist daarom zoo hoog noodig, omdat zij immers het beste bewijs zijn dat men mij navoelt, en dat mijn werk vruchten draagt. Juist daarom is mij Uw hartelijke instemming met mijn artikel over de wilde-zwijnen-jachten van den Prins

ook zoozeer welkom, vooral waar gij schrijft, dat gij reeds van te voren hadt gehoopt hoe ik er wellicht iets over zou schrijven. *Dat* gij dit hebt gehoopt is immers een heerlijk teeken van Uw geloof in mij, en het verheugt mij dus niet weinig U niet te hebben teleurgesteld. Ook wat gij schrijft over den overigen inhoud der Holl. Lelie is mij natuurlijk hoogst-aangenaam. Inderdaad, dat durf ik van mij-zelve zeggen, dat ik zonder onderscheid des persoons eerlijk de waarheid zeg, en waarschijnlijk komt het ook daardoor dat ik, nevens vele vijanden, ook zoovele vrienden bezit gansch het land door. Hartelijk dank dus.

Mevr. E. van (?) Desillusie (?). - Uw briefje is mij niet heel duidelijk. Want ik kan niet goed lezen *welk* verhaal gij bedoelt. Ik lees uit het woord: *Desillusie*. Dit verhaal nu is van de hand van mevrouw Overduyn - Heyligers, en is zeer zeker wel degelijk *beëindigd* in de Holl. Lelie. Indien gij iets anders bedoelt, gelieve mij dan nogmaals te schrijven. Ook Uw onderteekening kan ik niet ontcijferen. En gij geeft ook geen nauwkeurig adres op, maar, als abonnée, zooals gij mij meedeelt te zijn, krijgt gij dit antwoord in elk geval onder de oogen. *Wil mij dit s.v.p. even melden in elk geval*.

Schrijfster van schets 'Bets'. - Door middel van den uitgever ontving ik Uw wanhoopskreet. De uitgever kan U niet inlichten, alleen ik, als redactrice. Gij valt mij niet 'lastig' met copy, maar wèl moet gij een beetje geduld hebben. Ik wil U echter gaarne inlichten, indien gij mij even meedeelt, *wanneer* gij Uw schets inzondt?

Mej. S.M.D.S. - Het door U voor mij uitgeknipte stukje uit de Haarl. Courant werd óók reeds door twee andere abonné's aan mij gezonden (zie de Lelie van 24 December j.l. No. 26, 'Een heerlijk Kerstverhaal'). Ik heb toen terstond met blijdschap die geheele geschiedenis in de Lelie overgenomen, en dank ook U hartelijk voor Uw moeite en instemming. Uw getuigenis dat 'de honden in Haarlem zoo vreeslijk voor de karren worden afgemarteld' neem ik met te meer verontwaardiging over, omdat mij dit feit van verschillende kanten reeds is meegedeeld. Een zeer hoogstaande soort 'overheid', die dat ongestraft toelaat! Het door U aanbevolen pension wil ik gaarne hier openlijk vermelden:

Pension Quisisana. Station Auringen- Medembach (*Taunus*). *Gelegen temidden van de prachtigste wandelingen en vlak bij het station. Prijs 4-4½ mark, met inbegrip van nachmittag-café De bezitters hebben het erg noodig, en doen zeer hun best. Weduwe met drie dochters*.

Het is heel attent dat gij, als abonné-bewijs, den omslag van Uw Lelie insloot, maar, om met mij te correspondeeren is het volstrekt *niet* noodig abonné te zijn. Dagelijks ontvang ik van allerlei menschen, die de Lelie lezen zonder zelf abonné te zijn, brieven, stukken, bijdragen, enz. Iedereen, abonné of niet, wordt gáárne beantwoord in de corr.-rubriek.

B. te D. (tijdelijk adres Parijs). - Ik wacht dus opnieuw copy, en zal U dan terstond antwoorden.

J.K. - *K*., Uw brief vangt aan: *Door mijn zwager, den heer M.C*. (*een Uwer abonné's), werd ik, Uw blad lezend, door hem er op attent gemaakt, dat niet-abonné's niet dan met groote uitzondering iets ter plaatsing mogen inzenden.'*.

Hoe Uw zwager, als abonné, en dus geregeld lezer, zulk een misverstand deed ontstaan, is mij een raadsel, waar ik bijna in elke Lelie er steeds uitdrukkelijk op wijs, dat iedereen mag inzenden, met mij mag correspondeeren, enz., *ook niet-abonné's*, mits zij slechts zorgen de Lelie te *lezen*, omdat ik niet particulier antwoord. Uw verontschuldigingen zijn dus geheel overbodig, want ik wil Uw inzending even gaarne beoordeelen als die eener abonnée of van een abonné. - Zoodra gij mij precies opgeeft *wannéér* gij iets inzondt, en *hoe* het heet, zal ik U terstond berichten of het wordt geplaatst. Uw zwager zal U, hoop ik, deze correspondentie, als ook mijn antwoord op Uw bijdrage, wel doen lezen.

Februari II. - Ik vind geen pseudoniem, en kies dus een vorig van U. Een zoo gezellige en lange brief van U is deze, maar, tengevolge van het hier bovenstaande bericht, krijgt gij slechts een kort antwoord. - Zeker. er zijn velen onder mijne correspondenten met wien ik me geestverwant gevoel als met persoonlijke vrienden, al zag ik hen nooit van aangezicht tot aangezicht. Natuurlijk, gelijk ik reeds schreef hierboven aan een anderen correspondent, geen courant durft opnemen het stuk van mij over de misdadigheid der jacht, nu het geldt den *Prins*. - 't Geen ik daaromtrent zei over de Pers in 't algemeen juicht gij toe, en gij herinnert er aan hoe niemand dientengevolge den moed had den zeer waren aanval op de pers onlangs van Rarda Lieftinck te weerleggen, gericht tegen diezelfde onafhankelijke (?) bladen. - Ja, evenals gij ben ik op zuiver wetenschappelijke gronden overtuigd van de wáárheid van het spiritisme, en ik vind het zoo natuurlijk mogelijk dat wij-kleine, nietige, aardsche menschen niet kunnen zien hetgeen er omgaat in bovenzinnelijke sfeeren, en ook, dat er enkelen onder ons rondwandelen, die in dat opzicht sterker begaafd zijn, op dezelfde manier als b.v. de een in muziek oneindig meer hoort en voelt dan de ander. - Heerlijk dat gij-ook zulk een vijand zijt van dronkenschap. In zake het gebrek in dat opzicht aan medewerking van ‘hoogere kringen’ hoorde ik onlangs een even wàre als sympathieke geschiedenis, omtrent een jenever-drinker, die herhaaldelijk door een meneer werd vermaand dat drankmisbruik na te laten. De man antwoordde zeer terecht: ‘Zeker, U hebt gelijk, als ik een páár borrels opheb, dan ben ik dronken. Maar ik kan niet, zooals U. wijn, liqueurtjes, enz., betalen. U gebruikt al *die* soort alcohol evengoed als ik jenever. Het verschil tusschen ons zit 'm dus enkel in het *geld*, niet in de zaak.’ Nu echter komt het sympathieke in 't geval. De bewuste meneer zag in hoe het gelijk in dezen was aan den dronkaard in spe, niet aan hem, daarom deed hij dezen den voorslag zelf geheel-onthouder te zullen worden mits de ander zijn voorbeeld wilde volgen. *Tot hiertoe zijn beiden hun belofte getrouw gebleven*. Ik vind zulk een daad nobel en christelijk in den waren zin des woords (de bewuste meneer was namelijk zeer orthodox). O, indien de hoogere standen eens meer stilstonden bij den invloed ten goede of ten kwade dien zij in zulke dingen kunnen uit-

oefenen! - Om U de waarheid te zeggen weet ik niet meer welke corr. en welken ‘vereerder’ van mij gij bedoelt? Maar, al kon ik het wèl nagaan, verraden doe ik den eenen correspondent of correspondente toch nimmer aan den anderen. Ook niet al zijn zij onderling goedevrienden. - Wel neen, persoonlijke eigendommen *wil* ik er niet op nahouden. Mijn vriendin en ik deelen alles samen sinds nu bijna dertien jaar, lief en leed, zorg en plezier, geld en goed, en dus óók onze hondenkinderen. Wat doet het er toe wie het geld verdient. Doet zij harerzijds niet het huishouden? Verzorgt zij mij niet als ik ziek ben? Enz. Enz. Elkaar wezenlijk liefhebben sluit geldquaesties uit. Veel dank voor al Uw goede wenschen.

Paul Cairie. - Zendt s.v.p. de andere ‘rijmelarijen’. En, veel dank voor het onlangs gezondene.

Kerstklokje. - Na vijf jaren eerst komt gij er toe mij te schrijven! En, nu gij het doet, nu drukt gij zoo volkomen uit datgene wat ik-zelve wensch te bereiken door de Lelie, dat ik niet nalaten kan Uwe woorden hier letterlijk over te nemen in grooten dank:

Veel heb ik van U geleerd, en dingen die ik vroeger voorbijzag zie ik nu. U hebt mij de oogen geopend voor onrechtvaardigheden in 't leven, van menschen en van dieren, doch ook leeren zien het goede en 't mooie dat het leven ons geven kan.

Ziet gij, die bovenstaande zinnen heb ik mijne vriendin, met dank aan U, voorgelezen, omdat zij geheel en al weergeven datgene wat ik tracht te doen, en dus het bewijs leveren *dat* ik het doe, althans voor sommigen: onrechtvaardigheden aantoonen, op kleinigheden, welke men gewoonlijk voorbijziet, de aandacht vestigen, maar óók, leeren inzien hoe er, voor ieder die wil, *iets* moois althans is te maken uit zijn of haar leven, en iets goeds en prettigs er in is te vinden ook. - Ik herinner mij hoe een heer me eens schreef dat *ik* het was die hem, door de Lelie, geleerd had aan de dieren te denken met medelijden, in plaats van ze, zooals vroeger, met onverschilligheid voorbij te gaan. Die brief-óók was mij zulk een blijdschap. En dat is mij de Uwe ook. Van harte hoop ik dat Uw vooronderstelling ‘misschien leidt deze eerste brief tot verdere correspondentie met U’ zal bewaarheid worden. - Hoe uitgebreid mijn correspondentie ook is, toch is elke nieuwe correspondent mij hartelijk welkom naast de oude vrienden. Het is namelijk zoo heerlijk met zoo velen in den lande voeling te hebben om allerlei redenen. Schrijf dus steeds als ge lust hebt, en wees overtuigd, dat Uwe instemming met mijn Kerstmis-geloofsbelijdenis mij welkom was. Velen schreven mij in dien geest, alleen de gedachtenwisseling in dit nommer getuigt van een geheel andere, ofschoon geenszins onvriendelijke stemming. - Ook wat gij overigens schrijft over de voeling die de Lelie U geeft met de buitenwereld, door hare veelzijdigheid van onderwerpen, is voor mij hoogst aangenaam te hooren. M.i. moet een Blad, dat wezenlijk onpartijdig wil zijn, aldus verschillende onderwerpen op verschillende manieren doen behandelen. Mijn eigen persoonlijke meening zeg ik immers steeds zoo eerlijk onomwonden en zoo beslist mogelijk. Waarom zouden anderen de hunne dan niet evenzeer mogen zeggen, al verschillen zij in opvatting ook gansch en al van mij? Zooals gij ziet, heb ik U reeds spoedig beantwoord. Degenen, die mij thans schrijven, beantwoord ik namelijk zooveel mogelijk omgaand; de nog achterstallige correspondentie doe ik daartusschen dóór af. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen.

Stania. - Hartelijk dank voor de foto's, waarmede gij mij zéér hebt verheugd. Het is voor mij altijd een dubbele voeling met mijne correspondenten, als ik henzelven en hun interieur voor me zie. - Ja, mijn portretten zijn meestal afschuwelijk mislukt. Dat in die laatste catalogus is er bij vergissing ingekomen, omdat het geheel en al door elkaar is geloopen, zoodat ik er zoowat als een half-wijze uitzie. Hebt gij dat op: De Vrouw niet gezien? Mijn vriendin en ik vonden dat nogal goed, maar anderen zeiden, dat ik er 'trotsch' op uitzie, hetgeen ik absoluut niet ben, zoodat het dan dus zeker *niet* lijkt. Een photo is eigenlijk altijd een onbevredigend iets. Maar als het daarenboven *afdrukken* geldt, dan mislukken die door het papier en de slechte uitvoering gewoonlijk allerjammerlijkst. Nu, *ik* ben maar blij dat ik geen Koningin ben, al zoudt gij dat wenschen om zoodoende mijn portret te kunnen koopen. Koningin-zijn lijkt mij een akelig baantje, zoo iets als een poppenleven! Mijn uitgever-ook heeft mij diezelfde uitlegging gegeven, die gij geeft, omtrent het effen, glad papier, noodig voor een goeden afdruk van een photo. - Ja, natuurlijk, hoe jonger men is, hoe beter alle kwalen, ook die van het hart, nog kunnen genezen. Neen, inderdaad, neergeslagen ben ik bijna nooit, óók niet in ziekte. En het is een feit dat de meeste menschen dat heel spoedig zijn, terwijl ik-voor-mij er altijd nogal onafgebroken den moed en de vroolijkheid inhoud. Misschien echter komt dat òòk wel veel, doordien mijn hoofd altijd helder is, zoodat ik, zelfs met hooge koorts, toch nog lees, en voor alles mij interesseer. - Om nog even op Uw eigen foto terug te komen, ja, levendige naturen hebben altijd op hunne foto's iets stars en onnatuurlijks; zoo ook gaat het mij. Een koude natuur komt veel beter terecht op een photo dan een persoonlijkheid met een hartstochtelijk temperament. Nogmaals heel veel dank, ook voor Uw goede wenschen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Voor alle vriendelijke wenschen, kaartjes, enz., ter gelegenheid van Nieuwjaar ontvangen, dank ik mijnen abonné's en lezers ten zeerste, hun mijnerzijds evenzeer alles goeds toewenschend voor 1914.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Door *dringend* plaatsgebrek moesten de gedachtenwisseling van den heer Heijtveld voor Laura Bender, een gedachtenwisseling van den heer van Laer, het artikel: 'Het Geluk' door Homo-Sum, en de reeds afgedrukte correspondenties aan Lelie: B.B en aan C.J.W. v.d. B. tot een volgend nommer wachten.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

14 Januari 1914
27ste Jaargang.
No. 29.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Socialisten aan de Regeering.

Nu we zoo op en top in de sociale wateren varen komt het mij voor niet onbelangrijk te zijn eens met een paar voorbeelden aan te toonen wat er van terecht komt als de socialisten, die zich over 't algemeen voor groote woorden niet schamen, werkelijk aan de Regeering komen. Dat voorbeeld kan ik nog niet bij ons te lande zoeken. Het werd hun wel aangeboden, doch de heeren verkeerden aanvankelijk bij de aanbieding der portefeuilles in Babylonische spraakverwarring om na het bekend congres er beslist van af te zien. Zelfs werd voordien bij den buitenlander Kautsky om raad gevraagd. Men zat immers zoo met het geval verlegen. In eens drie ministerportefeuilles te kunnen aanvaarden, 't hoofd van den leider dreigde op hol te slaan!

Het gevolg van de weigering was al dadelijk vermindering van 't aantal Kamerzetels. De socialisten zijn van de aanvankelijke 18 op 15 zetels teruggebracht.

Alleen deze heele geschiedenis reeds moet wel een toontje lager doen zingen aan die zijde.

Tijdens het Ministerie-Heemskerk had men van socialistische zijde in de Kamer op een, ik

zal nu maar zeggen, buitengewoon vrijmoedige wijze obstructie gevoerd. De zeven socialistische Kamerleden hadden iets van tot in den treure opgewonden fonografen. Was het wonder bij zulk een reclame, dat een groot deel van 't volk, niet eens de getalsmeerderheid wegens de indeeling der kiesdistricten, opgehitst bovendien door kerkelijke praatjes van liberale sprekers, enz., aan de linkerzij de meerderheid bezorgde?

Doch wat een moeite om een Kabinet te vormen. De Concentratie gaf het op na vergeefsche pogingen om met de socialisten den politieken buit te deelen. De heele misère haal ik nu niet meer op. Maar komt nu althans het belachelijke van de grove critiek, die men zich vooral van socialistische zijde steeds veroorlooft, niet aan den dag helderder dan het zonnelicht?

Tenzij men moedwillig de oogen sluit.

Op iets anders wilde ik in dit artikel wijzen.

Er kan een voorbeeld uit Frankrijk worden gebracht op het terrein der publieke bespreking. In het Ministerie-Waldeck-Rousseau (1899) nam de sociaal-democraat Millerand zitting en nu wilde ik even uit een artikel, dat den 13^{en} December 1913 in de Rotterdammer stond, iets aanhalen, dat daarop betrekking heeft. Zooals blijkt heeft Jaurès zelf aangeraden aan Millerand om de portefeuille te aanvaarden. En nu bewees de uitkomst: van je vrienden moet je het hebben. Er waren talrijke stakingen in die dagen in Frankrijk. En nu koos de socialistische minister onomwonden tegen zijn stakende kameraden partij. Gevolg was, dat ter beteugeling van de muiterij vele stakers het met den dood moesten bekoopen.

Hoe gunstig steekt daartegenover een bedwingen van de staking bij het spoorwegwezen ten onzent van dr. A. Kuyper af. Immers tengevolge van de uitnemende maatregelen gebeurde geen enkel ongeluk en werd bij ongeluk op een spoorbaan slechts één man door een kogel getroffen, iets wat aan een vergissing en een misverstand was toe te schrijven.

Vergeet ook een in 't honderd redeneerende sociaal-democraat, die de Spoorwegstaking van 1903 ten onzent beoordeelt, niet te zeer, dat, wanneer degenen, die bij 't spoorwegwezen werkzaam zijn, maar kunnen staken als het in hun hoofd komt, er tien tegen een de grootste ongelukken kunnen, ja zullen gebeuren? Een wisselwachter, die van zijn post loopt, zal een déraillement allicht bevorderen. Een telegraafbeambte, die de nadering van een trein niet op tijd seint, zal 't zelfde kunnen teweeg brengen. Men vulle zelf de voorbeelden aan.

Immers was dit het bezwaar tegen de stakingswetten Kuyper-Loeff, dat de spoorwegman een zekeren termijn ter waarschuwing van de staking moest aangeven, daar anders straf en ontslag zou volgen.

Ik kan me niet begrijpen, hoe iemand met gezond verstand, die maar iets afweet van treinenloop en internationaal verkeer, een dergelijken Regeeringsmaatregel met vakbelangen wil trachten zwart te maken.

't Jongste spoorwegongeluk, dat bewees hoe een kleinigheid een groot en vreeselijk ongeluk teweeg kan brengen, moet wel aantoonen de dwaasheid van de meening alsof onbelemmerde staking ooit bij een tak van dienst als het spoorwezen ook maar in 't minst geduld kan worden.

Alvorens met een enkele opmerking te eindigen geef ik eerst ter illustratie een citaat uit het artikel van de Rotterdammer. 't Luidde aldus:

‘In het Ministerie-Waldeck-Rousseau dat in 1899 optrad, werd door den soc.-democraat Millerand zitting genomen als Minister van Handel. Het zou te ver voeren ook maar in groote trekken te schetsen den heftigen, bitteren kamp die hierdoor in de socialistische gelederen ontbrandde. We herinneren slechts aan enkele pijnlijke situatie's waarin de socialistische Minister zijn partij bracht. Uitteraard werden door Millerand's optreden zijn aanhangers in de Kamer tot op zekere hoogte in hun vrijheid van beweging belemmerd. Dat reeds hiermee de socialistische maatschappij was aangebroken - zelfs de meest grenzenlooze optimist kon zich natuurlijk met deze gedachte niet vleien. Trouwens hij zou reeds spoedig ontnuchterd zijn door de groote gewapende macht die op de been was hij het enkele neerleggen van een krans door de deelnemers van het intern. congres te Parijs in 1900 op het graf der Kommune-strijders, zooals Kautsky verhaalt.

Maar dat een deel der soc.-dem. partij in het Parlement zoo blindelings zou meegaan met de politiek der zoo zeer gehate bourgeoisie, wie zou het hebben durven verwachten?

Tijdens den zittings-duur van het Kabinet-Waldeck-Rousseau werd Frankrijk door talrijke stakingen geteisterd. De Regeering zag zich genoodzaakt krachtig in te grijpen. zoo zelfs dat menig staker zijn muiterij met den dood moest bekoopen. Begrijpelijkerwijs leidde dit in de

Kamer tot heftige tooneelen tusschen de Marxistische groep en de burgerlijke partijen, waarbij de socialistische aanhangers van Millerand zich in een allerhachelijkste positie bevonden. De verantwoordelijkheid die ze op zich hadden genomen door een der hunnen aan te sporen in het Ministerie zitting te nemen, kwam in volle zwaarte op hen neer.

Bij een interpellatie over de gebeurtenissen te Chalon waar op stakende arbeiders geschoten was en enkele waren gedood, werden door Waldeck-Rousseau alle genomen maatregelen krachtig verdedigd. De Marxist Zevaes drong aan op een enquête, maar de ministerieele socialisten stemden, uit vrees voor den val van het Kabinet, tegen, in strijd met de meest fundamenteele beginselen van het socialisme.

Ja zelfs kwamen ze er toe hun stem uit te brengen voor een motie van vertrouwen in de Regeering, die een het socialisme compromitteerende zinsnee bevatte.

Bij de behandeling der uit op de congregatiën zagen de aanhangers van Millerand zich voortdurend genoodzaakt uit verplichting tegenover het Ministerie te stemmen tegen de eerste socialistische eischen. We zouden deze staaltjes, zoo plaatsruimte ons niet ontbrak, nog met talrijke kunnen vermeerderen.

Voorzeker, de eerste proefneming met een socialistischen Minister maakte geen verheffenden indruk en rechtvaardigde Lafargue's woord: "de socialistische Minister is, hoe het ook zij, voor het socialisme een verloren man", alsook het manifest der Marxistische groep van 14 Juli 1900: "de socialistische partij kan slechts op straffe van zelfmoord een ministerieele partij zijn."

Charles Vérecque getuigde na 3-jarige deelname van Millerand aan de burgerlijke Regeering dat het op de socialistische beweging een democratiseerenden en verlam menden invloed had uitgeoefend.'

Tot zoover.

Uit dit alles blijkt dus, dat het gescheld op Kuyper om zijn stakingswetten de grootste onzin is, daar de praktijk van 't leven, ook van 't staatkundig leven de onmogelijkheid van een ordeloozen staat en eene ordelooze maatschappij bewijst. De socialistische minister Millerand bewees het zijns ondanks, zoodra hijzelf de verantwoordelijkheid droeg.

Ontegenzeggelijk moet er nog veel gestudeerd worden eer de sociale quaestie in bevredigenden zin zal zijn opgelost. Maar dan zou het toch goed zijn, dat men wat meer kennis nam, b.v. door lezing van bladen als de Standaard, enz. van wat door ontegenzeggelijk buitengewoon bekwame mannen ook aan die zijde wordt geleerd en geschreven. Onbekend maakt onbemind en zoo gaat het ook hier mee. Dan zal men, ik ben er zeker van, meer en meer de politiek van 'den schipper aan den wal' laten varen. Of, wil men er een proefje van, dan moet men er niet tegen opzien, zooals Zaandam het in zijn Gemeentevertegenwoordiging bewijst, dat de portemonnaie op een geweldige wijze door een soort zakkenrollersomslag wordt aangesproken, iets wat een socialistisch burgerman er misschien nog toe zal brengen, dat men toch vooral de tering wat naar de nering zet, ware het slechts om de opdrijving der belastingen.

J.B. NAAKTGEBOREN.

P.S. In Zaandam bedraagt de hoofdelijke omslag voor inkomens van *f* 1200.- en daarboven ongeveer 10 procent.

Overzicht van de Week.
Opwekkingen.

I.

‘De Holl. Lelie dringt overal door, in allerlei kringen, van de hoogste tot de eenvoudigste toe. Juist dit is voor mij in mijn werk mijn grootste blijdschap, omdat ik daardoor met mijn woorden zoovelen bereik van allerlei positie en rang, en van allerlei richting, en in allerlei toestanden levend.’ - Aldus mocht ik getuigen naar waarheid in Overzicht v/d Week III in het vorig nommer der Holl. Lelie van 7 Jan. l.l., waarin ik vertelde, hoe een koloniaal in de verre Binnenlanden van Indië toevallig door mijn Blad was bereikt, en hoe de lezing ervan hem terstond had opgewekt abonné te worden, en mij zijne zeer lezenswaardige ondervindingen als soldaat mede te deelen.

Welnu, juist *omdat* dit alles zoo is, *omdat* de Holl. Lelie zich, dank zij mijn waarheidsliefde en mijn durf, in den lande gehóór bij velen heeft weten te verschaffen, daarom vind ik het zoo heerlijk wanneer ik kan opwekken tot, medewerken aan goede dingen. Mijne lezers weten het, voor mij zijn kinderen, arme, verwaarloosde kinderen, bij uitstek de eersten onder het menschdom, die recht hebben op ons medelijden, onze hulp, onze offervaardigvaardigheid. Nog onlangs besprak ik het met een groot dierenvriend, maar die óók tracht de menschen te helpen: wie waarlijk uit waarachtig mededoogen en medegevoel liefheeft de dieren, die kàn niet anders

dan óók mededoogen en medegevoel hebben voor het verwaarloosde, mishandelde, verlatene onder de menschen, onder de kinderen in de eerste plaats. Velen Uwer zullen het zich nog herinneren, hoe ik onlangs in de Holl. Lelie vertelde van de Boddaert-Tehuizen in Amsterdam, en van de zelfopoffering en toewijding waarmede freule Boddaert zich daaraan wijdt. Welnu, onlangs kwam eene andere mijner kennissen, eene die, met niet minder kinderliefde bezield, dan freule Boddaert, zichzelve evenals deze geeft aan anderen, mijn steun vragen voor het *centraal genootschap voor kinderherstellings- en vacantiekolonies*. Neen, ge zult haar naam niet vinden onder de leden van het hoofdbestuur, zij is namelijk een diergenen, die werkt in stilte, die in-persoon meegaat met de tot herstel naar buiten gezonden kleinen, die, haar comfortable thuis maanden-lang opgevend, zich blijmoedig en liefdevol aan hunne verzorging wijdt. - Bijna gelijktijdig met haar bezoek ontving ik van geheel andere zijde eenzelfde uitnoodiging, ditmaal van iemand wiens mededeelingen omtrent het herstellings-oord in Egmond a/z reeds vele jaren achtereen in de Lelie zijn afgedrukt. Want, het herstellings-oord te Egmond a/z, (Adres den heer A.C. Bos, te Egmond a/z) behóórt tot het centraal genootschap hierboven genoemd, welk genootschap evenzeer bezit herstellingsoorden te Nunspeet, en te de Steeg, en te Noordwijk a/z, zeven in getal in het geheel en - - thans nog meerdere wenscht op te richten. Dáárom, lezers en lezeressen van de Holl. Lelie, gaat het namelijk om Uw steun, hetzij finantieel, hetzij door het vormen van hulp-comité's in de verschillende plaatsen Uwer inwoning. Wilt ge enkele namen weten dergenen die deze goede zaak steunen, laat ik U dan b.v. noemen: Dr. A. Sikkel, Voorzitter van het Hoofdbestuur, Mr. A. v.d. Elst, Secretaris, laat ik U vertellen dat H.M. de Koningin en H.M. de Koningin-Moeder behooren tot de stichters van het Genootschap, en dat de leden het geheele land door (te vinden in het bij het genootschap aan te vragen jaarverslag 1912) behooren tot alle gezindten en alle richtingen, wijl het hier geldt een neutrale zaak, eene gelegenheid voor kinderen van alle godsdienstige gezindten, om in de frissche vrije lucht genezing te vinden en tijdelijke levensvreugde. Prof. Dr. Scheltema, kinderarts te Groningen, heeft tot dit goede doel eene afzonderlijke brochure geschreven, welke de secretaris bovengenoemd, (adres Leiden,) van het genootschap U zeker gaarne kosteloos zal toezenden. In die brochure wijst hij op het onzaggelijk nut dat zedelijk en lichamelijk wordt verricht aan al degenen, die aldus worden onttrokken aan ongezonde omgeving thuis, die daarvoor ontvangen goede lucht, goed voedsel, goed voorbeeld, vriendelijke zorgen.

Maar, weet ge waar het thans speciaal om te doen is, om nog méér belangstelling, finantieel, maar óók anderzins. Daartoe heeft zich, onder goedkeuring van het hoofdbestuur, gevormd een zoogenaamd ‘Hoefijzerverbond’, *dat zich tot taak heeft gesteld het verzamelen van gelden voor het Kinderherstellingsoord, te stichten op het in 1912 door het genootschap aangekocht terrein te Nunspeet*.

Voorzitster van dat bestuur is mevrouw M. Beeckman-Gevers te Zandvoort, penningmeesteres, Jonkvrouw v.d. Santheuvel, den Haag, secretaresse mej. J. Olie, te Amsterdam.

Dat ‘Hoefijzerverbond’ geeft een wekelijksch Blaadje uit. Laat mij U daaruit een en ander citeeren, ter verduidelijking van hetgeen gij kunt doen - als ge wilt:

‘*Haarlem.... gevraagd worden een aantal jonge meisjes, die zich ter beschikking willen stellen tot het nog nader in Haarlem te vormen sub-comité*.

Rotterdam. Mej. M. de Vries legt bezoeken af, om medewerkers te krijgen.

Woerden. Mej. C. van Vliet zal door persoonlijk bezoek de volgende plaatsen trachten te bewerken: Woerden, Bodegraven, Zwammerdam, Assen, Oudshoorn, Boskoop, Oudewater, Gouda, Montfoort, IJselsteijn.

Ge ziet het uit bovenstaand uittreksel, er zijn nog heel wat plaatsen in ons land waar nog geen sub-comité's gevormd zijn, of wel waar zulk een comité nog zoekt naar méérdere werkkrachten. Welnu, wie Uwer tijd en lust heeft, die kan hier hare krachten geven tot een nuttig doel. Geld is niet noodig als ge 't niet hebt. Vorm in de plaats Uwer inwoning een comité, of, zoo het reeds bestaat, help dit door Uwe medewerking. Ge kunt die medewerking geven, b.v. door gaan collecteeren, door loterijen organiseeren, door liefdadigheids-avondjes houden, door voordrachten, of door persoonlijke bezoeken. Enz., enz. Hoe dikwijls klagen provincie- en dorpsbewoners niet over het gebrek aan bezigheid buiten, in den langen winter. Hier nu *is* een bezigheid, die niet alleen nuttig maar ook aangenaam voor U-zelve kan zijn. Gebruik slechts Uw gaven en talenten. Op de wijze waarop ge U-zelve 't meest daartoe geschikt voelt. Maar....

gebruik ze. - Zoo ge nog 't een of ander wilt weten, of niet hebt begrepen, gaarne zal ik U inlichten, terwijl ik overtuigd ben dat ook de bovengenoemde dames dat bereidwillig zullen doen: Mevr. Beeckman-Gevers, Zandvoort, mej. Olie, Amsterdam, Joh: Vermeer-str. 47, freule v/d Santheuvel, Cornelis Speelman-str. 21 den Haag.
Het hoofdbestuur van het Centrale genootschap bestaat uit:

Mr. L.N. Roodenburg, te 's-Gravenhage, Voorzitter; M.A. van der Elst, te Leiden, Secretaris; Th. M. Ketelaar, Lid der 2de Kamer der S.-G., Joh. Verhulststraat 9, te Amsterdam, Penningmeester; Dr. J.J. Pigeaud, te 's-Gravenhage, Onder-Voorzitter, Dag. Bestuur; *J.D. Fransen van de Putte, te Goes*; *Mej. J.E.O. Sibmacher Zijn en, te Bussum*; *Mej. Henriëtte van der Meij, te Laren*(*N.-H.*)*; Dr. L.C. Kersbergen, te Haarlem; D.H. De Vries, te Amsterdam; Prof. G. Scheltema, te Groningen; Dr. S. Simons, te Amsterdam; C.L. Fahro, te Zutphen*.

Ziezoo, nu reken ik op flinke medewerking. Mijn groote dierenliefde vindt steeds zooveel sympathie en steun bij U allen. Mijn *kinder*-liefde-ook zal niet vergeefs bij U aankloppen, daarvan ben ik zeker. Toen ik voor eenige weken dat hierbovenbedoelde artikel heb geschreven over de Boddaert-Tehuizen van freule Boddaert, schreef menigeen mij: Hoe heerlijk dat U zoo iets hebt gepubliceerd. Thans geldt het het liefdewerk eener andere persoonlijke kennis van mij, eene dergenen van wie ik, evenals bij freule Boddaert, zie en aanschouw hoe het haar *ernst* is met haar nuttigheid. En voor dezulken, voor *zulke* nuttige vrouwen, voor haar die geen ouders of kinderen of echtgenooten verwaarloozen om in het openbaar een rolletje te kunnen spelen, maar die, vrij en onafhankelijk, over eigen leven en zelfstandig fortuin beschikkend, dit eigen leven en eigen fortuin besteden niet voor eigen ik maar voor 't welzijn harer, hulpbehoevende naasten, voor derzulke nuttigheid heb ik onbegrensden eerbied en sympathie, en ik spreek het hier in alle nederigheid uit dat ik-zelve mij hierin verre hare mindere acht, en blij ben als ik haren arbeid althans langs dezen weg kan dienen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
En nog een opwekking!

Onlangs getuigde ik in de Holl: Lelie met verontwaardiging tegen de dronkenschap, waarmede o.a. de Scheveningsche onafhankelijkheidsfeesten gepaard gingen op ergerlijke wijze. Daaruit is voortgevloeid een ingez: stuk van de Ned: Onderwijzers-propaganda-club voor drankbestrijding, met welk stuk ik van ganscher harte instemde, blijkens mijn onderschrift. Maar, alweder, de Lelie komt in zóóvele handen, en onder zoo véle oogen, en zoo ook werd, naar aanleiding van een en ander, mijn aandacht gevestigd op het ‘petitionnement voor plaatselijke keuze in zake sluiting der kroegen.’ Gaarne, o zoo gaarne wil ik op deze zoo aanbevelenswaardige zaak de aandacht vestigen. Immers, het is juist het verfoeilijk openblijven der kroegen, - op nationale feestdagen langer nog dan anders, - waardoor zooveel extra dronkenschap ontstaat die voorkomen kòn worden - indien de regeering slechts *wilde*. Welnu, in dit opzicht wordt thans een beweging op touw gezet om zoovele handteekeningen te verkrijgen dat, gelijk reeds in enkele plaatsen van ons land geschiedt, het sluiten der kroegen zou worden mogelijk gemaakt door den wil des

volks. B.v. indien 75% der inwoners eener gemeente zijn vóór sluiting van kroegen, dan zouden die kroegen, (bij den wil des volks dus, n.l. bij den wil der meerderheid) moeten worden gesloten, indien deze wet tot stand komt. Dit stelsel is in het buitenland in meerdere landen mogelijk gebleken, b.v. in Zweden, in Noorwegen, en speciaal in N. Amerika.

Denk eens aan, welk een genot, welk een zegen, welk een welvaart, voor duizenden en duizenden onder ons, die nu ellendig te gronde gaan uit *zwakheid*, omdat de staatzelf de gelegenheid biedt tot drinken, lokt den zwakkeling, hem verleidt met zijne nachtkroegen, jongens en meisjes, en jonge mannen en jonge vrouwen, vaders en moeders van gezinnen in de verleiding brengt stelselmatig, door op nationale feestdagen het 'volksgenoegen' te verlagen tot een.... zoo laat mogelijk openblijven der kroegen.

- - Ik heb reeds zoo dikwijls gezegd hoe ik denk over dronkenschap, en in het bijzonder over de groote, groote schuld die juist de hoogere klassen hebben in dezen, door hun slecht voorbeeld, dat van de studentenkroegjolen, de lustrumfeesten, enz., enz., dat ik, uit plaatsgebrek, dáárop thans niet wil terugkomen. Mij moet thans nog iets anders van het hart. En dat is een openlijke herhaling van het getuigenis gehoord door mij meermalen uit den mond zelfs der meest verwoede anti-socialisten: 'De socialisten dragen het

meeste bij tot de geheel-onthouding,' En, dat dit geen ijdele woorden zijn, dat bewijst het volgende in den Chr. Hist. 'Nederlander' per ingez. stukken-rubriek behandelde feit, hier onlangs in den Haag voorgekomen. Een beslist orthodox christen, - zooals hij zichzelf noemt een calvinist pur sang, - verzocht, als voorzitter eener vereeniging die het hierboven bedoelde petitionnement voorstaat, aan niet minder dan *twaalf Haagsche predikanten* om een inleidend woord te willen spreken bij de openbare vergadering tot dat doel belegd. Geen dezer zóógenaamde dienaren van een evangelie dat, hoe men het ook opvatte, toch zeker nóóit drankmisbruik zal kunnen toelaten, wilde aan zijn verzoek voldoen; de eerste de beste *socialist* echter tot wien hij zich richtte was onmiddellijk kláár om het inleidend woord te spreken. Zulk een feit zegt boekdeelen, boekdeelen omtrent de onverschillige houding welke in deze hoogst-*ernstige* volkszaak nog steeds wordt aangenomen door hen die behoorden vóór te gaan in het goede, evangeliedienaars namelijk in de allereerste plaats.

Geen wonder trouwens ook, waar aan onze academiën, die immers óók onze predikanten 'opvoeden', speciaal in zake dronkenschap de meest verachtelijke dwang wordt uitgeoefend door oudere studenten op aankomende jongelui van omstreeks 20 jaren, en waar in deze academische kringen nog steeds de laffe-bekrompen meening heerscht, dat het kinderachtig en flauw staat om alcohol-misbruik, in welken vorm ook, - of 't champagne is of jenever doet er niet toe, - te verachten en te schuwen. - Maar, onlangs reeds wees ik er op, er *is* nochtans een kentering, er is o.a. een artsen-geheel-onthouders-vereeniging, er is een Ned. onderwijzers-propaganda-club ter bestrijding van drankmisbruik. En het door mij hierboven bedoelde petitionnement hier in den Haag gaat uit van menschen van allerlei richtingen, allerleì standen, allerleì godsdiensten. Teekent er op, teekent mannen en vrouwen van Nederland; met Uw handteekening doet ge een onverdeeld goed werk, houdt ge duizenden en duizenden wellicht. terug van den afgrond die thans nog opzettelijk - door een 'christelijke' maatschappij - wordt gegraven aan hun voet. Nog is de wet er niet, nog durft een maatschappij, die zich 'christelijk' noemt, - terwille van het voordeel van de alcohol-belastingen - de kroegen bevoorrechten en dientengevolge hare eigene burgers en burgeressen en de kinderen daarvan opzettelijk *lokken* naar den drankduivel. Maar.... ge hebt het in Uw eigen hand die maatschappij te veranderen, haar te *dwingen* eerbied te toonen voor het opgroeiend geslacht, en het te beschermen voor de drankgelegenheden, in plaats van die drankgelegenheden-zelf te beschermen. Hen, die in dit opzicht meerdere inlichtingen verlangen, of hun naam zouden willen zetten op bedoeld petitionnement, verwijs ik naar den heer Walbeehm, oud-assistent-resident, den Haag, 100 Lumeystraat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Wat is er dan toch gebeurd?

Deze vraag is mij gedaan door meerdere lezers en lezeressen der Holl. Lelie, naar aanleiding van door mij gebruikte afkeurende uitdrukkingen over Jhr. Mr. Klerck, Voorzitter der Ned. Vereeniging tot Bescherming van Dieren, in verband met diens willen goedpraten de wilde-zwijnen-jachten van den Prins. Gaarne wil ik, zoowel

om der rechtvaardigheidswille jegens Jhr. Mr. Klerck, alsook omdat het m.i. niet ondienstig is, dat de vele dierenbeschermers, die wèl de Holl. Lelie lezen, maar niet het Blad ‘de Dierenvriend’, voortaan weten *wat* ze in den grond hebben aan hun Algemeenen Voorzitter, de zaak, waarop ik doelde in de laatste Lelies hier kortelijk toelichten.

Ik behoef daartoe mijne lezers nauwelijks meer te herinneren aan den door mij in de Holl. Lelie van 26 November 1913 geplaatsten open-brief aan den Prins der Nederlanden, inzake zijne wréédе wilde-zwijnen-jachten. De instemming, die ik dienaangaande ondervond, was zoo veelzijdig en zoo hartelijk, dat ik met goeden grond mag vooronderstellen, hoe de inhoud van bovenbedoeld stuk nog niet uit de gedachten zal zijn gegaan. Welnu, enkele dagen later verzocht de Redactie van het Weekblad ‘de Dierenvriend’ mijne toestemming tot overname in hare kolommen van bedoelden brief, ‘op verzoek van vele harer lezers en abonné's’. Ik gaf natuurlijk gaarne die toestemming, en het stuk werd daarop in zijn geheel opgenomen.

Indien nu Jhr. Mr. Klerck, Voorzitter van de Ned. Vereeniging tot Bescherming van Dieren, zelf den moed *mist* tot een zoo openlijk getuigenis als het mijne, dan is dat reeds op zichzelf in een man, die zulk een voorzitterschap inneemt, betreurenswaardig. In elk geval echter had hij moeten zwijgen, toen ik wèl dien moed had. Echter,

deze eigenaardige voorzitter van eene vereeniging tot *dierenbescherming* ging nog verder, en vond het noodig in den d.a.v. Dierenvriend uitvoerig protest aan te teekenen tegen de opname van zulk een voor den Prins minder aangename terechtwijzing; zoowel als staatsburger als ook als voorzitter der vereeniging tot dierenbescherming betreurde hij de opname ten zeerste - aldus schreef hij. Dit laatste vooral is m.i. een ten hoogste bedenkelijke uiting. Jhr. Mr. Klerk-persoonlijk namelijk is vrij de vorstenlikkerij-meeningen te zijn toegedaan die hij verkiest, dat is zijne zaak, maar, als *voorzitter der Ned. Vereeniging tot Dierenbescherming* is hij niet op zijn plaats met zulke likkerijen, waar iedereen weet, en zelfs hartstochtelijke jagers het toegeven, dat drijfjachten, speciaal echter wilde-zwijnenjachten, enz., van *vorsten*, niets anders zijn dan de meest gruwelijke mishandelingen van het slechts *aangeschoten*, in doodsangst gebrachte, tot afmaken opzettelijk opgejaagde wild. - Er is onder alle soorten van jagen geen verachtelijker en onwaardiger en verfoeilijker mishandeling denkbaar dan die der drijfjachten. Iedereen weet dit. En Jhr Mr. Klerk, Voorzitter van de Ned. Vereeniging tot Dierenbescherming, dus óók.

Gaarne erken ik overigens dat het stuk van Jhr. Mr. Klerck volkomen *zakelijk* bleef, en zich onthield van alle persoonlijkheden en hatelijkheden aan mijn adres. Een meneer Vorstius, Voorzitter van de Amsterdamsche vereeniging tot bescherming van dieren, *van welke vereeniging de Prins voorzitter is!!*, meende insgelijks, om die laatste reden natuurlijk, tegen den Dierenvriend te velde te moeten trekken wegens de overname van mijn stuk, maar hij deed dat op een wijze, die mij het beneden mij doet achten van hem, en zijn zoogenaamde dierenbescherming, (die er in schijnt te bestaan dat hij blij is een vereeniging te mogen presideeren waarvan een prins eere-voorzitter is) ook maar eenige notitie te nemen.

Mijne uitingen gelden dus niet Jhr. Mr. Klerck persoonlijk als zoodanig, maar omdat hij is *voorzitter* der Algemeene Ned. Vereeniging tot Dierenbescherming. Als zoodanig is hij m.i. niet op zijn plaats, waar hij de onverdedigbaar-wreede wilde-zwijnen-jachten van den Prins hooger schijnt aan te slaan dan dierenbescherming.

- Tenslotte zij hier nog meegedeeld, dat de red: van de Dierenvriend, als toevoeging aan de stukken van bovenbedoelde heeren Klerck en Vorstius, een zeer raak en zeer welverdiend antwoord plaatste, waarvoor ik haar hier gaarne mijne sympathie betuig, en dat bovendien in de d.a.v. Dierenvriend verscheidene heeren en dames, in onderteekende stukken, hunne instemming uitspraken zoowel met 't flinke antwoord bovenbedoeld der redactie van den Dierenvriend als met mijn stuk aan den Prins.

Ik-zelve ontving o.a. van iemand, wiens naam ik natuurlijk weglaat, onderstaande briefkaart:

Zeer geachte Freule,

Het was mijn voornemen niet, U te schrijven naar aanleiding van uw artikel in de Holl. Lelie, overgenomen door 'De Dierenvriend'. Nu jhr. Klerck echter de vrijheid genomen heeft, U aan te vallen wegens den toon, wil ik niet nalaten, U mijn vreugde uit te drukken over het feit, dat duidelijk en waardig gezegd is, wat gezegd moet worden. Aan het hof zou men het natuurlijk anders gezegd hebben, daar vorsten niet gewend zijn, om de waarheid in eenvoudige en juiste vormen te hooren.

In één zaak heeft jhr. Klerck gelijk: hoe hooger van stand, hoe meer men een voorbeeld dient te zijn voor anderen. Kan U, als freule, hem niet verzoeken, dat den Prins mee te deelen? Dat maakt meer indruk, dan wanneer een burgerman het doet.

Naar aanleiding van deze slotzinnen vestig ik er de speciale aandacht op van dezen briefkaartschrijver, hoe onder de hierboven bedoelde, openlijk hunne namen noemende heeren-instemmers in ‘de Dierenvriend’ met mijn stuk en met het redactie-antwoord behooren getitelden en in de hofkringen verkeerenden, waaruit dus blijkt hoe ik gelukkig niet de eenige ben van adel, die een onafhankelijker meening bezit in deze zaken dan Jhr. Mr. Klerck, welke meneer voor *Prins*-jagers een áparten maatstaf er op nahoudt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Net goed.

Prins Giovanni Borghese - aldus le Matin, Excelsior, enz., enz. - heeft zich op de vossejacht ernstig verwond. Zijn wild geworden paard viel in een diepen greppel in de romeinsche campagna en bleef op de plaats dood. De Prins werd bewusteloos opgenomen, met een gebroken dijbeen, en een hoofdwond. Ook schijnt er zich hersenschudding te hebben voorgedaan. Zijn toestand is zorgwekkend.

Uitstekend! Hoe meer zulke ‘helden’ aldus aan hun eindje komen, hoe beter het is!

Zulke ‘hooggeplaatsten’ kunnen we best missen in onze samenleving! *Mij* spijt het geval alleen om 't arme páárd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Sympathiek!

Op de Fransche manier heeft Excelsior, het amusante dagblad van Pierre Lafitte, de uitgever óók van het ten onzent veelgelezen Femina, in deze dagen een rondvraag gericht tot verschillende bekende persoonlijkheden, luidend: ‘Welk oogenblik uit Uw leven beschouwt gij als dat waarin ge “veine” hadt?’ (Ik ken voor dit ten onzent algemeen in gebruik zijnde woord geen meer nabij komende vertaling dan ‘geluk’). Natuurlijk complimenteeren de meeste heeren en dames elkander onderling, door te antwoorden: Mijn ‘veine’ begon toen ik meneer X (bekende persoonlijkheid) ontmoette, of meneer Z (eveneens bekende persoonlijkheid) leerde kennen, enz. enz. Ziehier echter het hoogst sympathieke antwoord van Pierre Wolff, den bekenden theater-auteur, die vele steeds met groot succes opgevoerde stukken schreef, welke in de comedie-française, en in de bekendste theatres des boulevards steeds worden gegeven:

Twintig jaren geleden kwam ik laat thuis. Het was twee uur 's nachts ongeveer. Een hond volgde mij. Ik stootte hem dadelijk onzacht van mij, en ging mijns weegs.

Toen ik bij mijn woning werktuigelijk omzag, zag ik dat de hond mij was blijven volgen.

Ik zag hem wat nader aan. Hij was leelijk, kaal, zat tot boven toe vol modder. Hij scheen zoo verarmd, zoo treurig, en zijne oogen schenen zoo te smeeken om een goed woord dat ik tot hem zeide:

Wat wil je toch?

Toen zocht zijn snoetje mijn hand.

Schaam je je niet zoo laat op straat te zwerven? Waar is je meester? - ging ik voort.

Hij strekte zich aan mijn voeten uit.

Ik heb hem twaalf jaren gehad!

Toen ik dien nacht een verlaten hond tot mij nam, toen had ik mijn oogenblik van ‘veine’; ik had een trouwen vriend gevonden!

Het moet een *goed* mensch zijn, die aldus handelt, en vooral omdat hij, na twintig jaren beroemd en bewierookt te zijn, zulk een sympathiek getuigenis neerschrijft over wat hij dankt aan een hond. Trouwens, de handelwijze-zelf van dien hond legt daarvoor immers reeds het beste bewijs af. Het instinct van dat dier zeide hem blijkbaar, dat hij dien man moest blijven volgen, dat hij in hem een beschermer zou vinden; *het instinct van dieren bedriegt niet*.

- En dan nog iets. Is het niet sympathiek in dezen Franschman aldus openlijk in een groot Blad te schrijven? Zou ook maar een Hollander dat durven doen, - uit kinderachtige vrees van te zullen worden uitgelachen? Nog onlangs vertelde mij een dierenbeschermer, hoe menigmaal andere heeren hem daarom bespotten en oude-juffrouw-achtig vinden! Dergelijk gebrek aan *wezenlijk* fijn gevoel zit 'm helaas

in den Hollander, in tegenstelling van in het bijzonder den Engelschman, die, zonder onderscheid, van den hoogste tot den laagste toe, optreedt, openlijk en onvervaard, en *als iets dat vanzelf spreekt*, als dierenbeschermer. Terwijl men ten onzent nog op het lage standpunt staat inzake dierenbescherming iets 'bijzonders' te vinden. Ik ben overtuigd dat zelfs al zouden we een Pierre Wolff bezitten, die een dergelijke ervaring opdeed als de beroemde Franschman van dien naam, hij in elk geval den moed zou missen zijn ondervinding openbaar te maken.... uit vrees te zullen worden bespot. Iets wat ook zonder twijfel hier zijn deel zou zijn - terwijl in Frankrijk niemand iets 'belachelijks' vindt in zulk een couranten-artikeltje als het hierboven afgedrukte. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Gouverneur-generaal Idenburg en.... recht?

'*Om echter benoemd te worden tot advocaat-procureur heeft men zich per request te wenden tot den Gouverneur-generaal, hetgeen hij deed. Te voren had ik den Gouverneur-generaal per brief en per request ingelicht omtrent den heer S.... tevens het Hooggerechtshof, den Raad van Justitie te Soerabaya, den Minister van Koloniën, H.M. de Koningin, enz*.

Voor de benoeming van den heer S. tot advocaat-procureur, zond ik een telegram aan den Gouverneur-generaal, hem verzoekende, onder referte aan mijn request, den heer S. niet te benoemen met het oog op zijn verleden. Gisterenavond bevatte de krant de officieele tijding dat de heer S.... is benoemd tot advocaat-procureur. Maar heden bevat de Macassaarsche courant tevens een ingez. stuk van mijn hand, voluit onderteekend, waarbij ik protesteer tegen zulk een benoeming. Moet zoo'n bête humaine in de gelegenheid gesteld worden recht spractijk uit te oefenen?'

Aldus eindigt een uit Indië tot mij gekomen brief, waarin de schrijver mij, onder noemen der namen van alle betrokkenen, mededeeling maakt van een zeer treurig zedenschandaal, waarin, volgens hem, de hierboven bedoelde heer S..... (ook door hem met name genoemd) de hoofdrol speelt. - Waar hij in dit hier afgedrukte slot van zijn brief meedeelt, per ingez. stuk in de Macassaarsche courant openlijk, en met zijn naam onderteekend, te hebben geprotesteerd, daar zie ik er geen bezwaar in mij te zijner beschikking te stellen voor de verdere gegevens welke hij mij aankondigt, mits hij mij éérst de bedoelde courant uit Macassar toezendt. Hij schrijft mij namelijk in den aanvang van zijn brief het volgende:

Met belangstelling en sympathie volg ik U in Uw strijd voor waarheid en recht, en zal het volgende verhaal U sterken in de meening dat er in 'Christelijke kringen') nog heel wat te verbeteren valt. Alles wat ik U zal schrijven is waarheid en niets dan waarheid. Ge moogt van de U verstrekte inlichtingen elk gebruik maken dat U wenschelijk voorkomt. Ik draag de volle verantwoordelijkheid van hetgeen ik schrijf. Ik ben hier in den handel werkzaam, steeds opkomende voor waarheid en recht. De redactie van de Macassaarsche courant, en elke bewoner van dit plaatsje, kan U omtrent mijn persoon inlichten.*

In verband met dezen aanhef verklaar ik mij, na kennis genomen te hebben van wat er dan volgt van even ergerlijken als immoreelen aard, volkomen bereid publiciteit te geven aan de eigenaardige soort van benoemingen, welke door den *christelijken* Gouverneur-generaal Idenburg geschieden, indien de schrijver zoo goed wil zijn mij nauwkeurig te melden wat ik mag openbaar maken, en daartoe wil toezenden zijn ingez. stuk. Voor waarheid en recht strijden, daartoe ben ik altijd bereid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Mejonkvrouw,

Vergun mij in Uw blad eenige punten recht te zetten, die V.L. in een artikel, getiteld de Vredes- of Ruzie-Apostel, waarin overigens veel waars staat, in het nummer van 3 Dec. 1913 blz. 378 ten mijnen opzichte gelieft te beweren. Nog vóór dat mijn historische arbeid, getiteld 'De Hoogduitsche joden in 's-Gravenhage vanaf hunne komst tot op heden', dat binnen zeer korten tijd verschijnen zal, door V.L. is kunnen zijn gelezen, poogt deze reeds bij voorbaat mijn objectiviteit in twijfel te trekken en te beweren dat fouten, onhebbelijkheden of misdaden door joden begaan, door mij zouden zijn verdonkeremaand. Niets is minder waar dan dat. Zooals zal blijken heb ik nergens gepoogd recht te praten wat krom is en zoowel ongepastheden ter synagoge, terrorisme van parnassijns en wanbedrijven als de geldsnoeierij gebrandmerkt. Ik beschouw dan ook het in twijfel trekken van de objectiviteit van een historieschrijver, zoolang hij niet critisch schrijft, zooals ik bijv. met enthousiasme gedaan heb, waar

*) Titel van een mijner romans.

ik een bladzijde aan het Haagsche Zionistencongres in 1907 gedaan heb, van gelijke waarde als het in twijfel trekken van de woorden door een eerlijk man gesproken.

Dat de inzender op historisch en aanverwant terrein blijk geeft in het minst niet op de hoogte te zijn wordt bewezen met den titel van archivaris, waarmede hij mij ten onrechte vereert. Een archivaris is iemand in hoofdzaak belast met het ordenen en inventariseeren van archieven, de publicatie daarvan aan anderen overlatende. Mij bezighoudende met historisch- en genealogisch onderzoek kan ik dus op dien titel geen aanspraak maken.

Hoogachtend,
4 Januari 1914.
D.S. VAN ZUIDEN.

II.
Monopolies.

Het is een bekend feit dat er nogal eens over hooge doktersrekeningen geklaagd wordt, temeer als de resultaten der behandeling daaraan onevenredig zijn; maar hetzelfde geldt van zooveel andere beroepen, o.a. van advocaten, die toch ook lang niet zeker zijn van den uitslag onzer eventueele processen. Voor de dokters is het vet al lang van den ketel. Wel zijn er nog altijd uitverkorenen, die met of zonder moeite rijk worden, maar daartegenover staat de groote meerderheid, die in hoofdzaak van ziekenfondsof armenpractijk moet leven en bij nacht en ontij, in steden en langs velden en wegen, maar al te vaak gelegenheid heeft het oogenblik te verwenschen, waarop ‘een dwaze aanval van begeerte’ het besluit deed rijpen om arts te worden; gelukkig dat daaronder ook idealisten zijn, die verlichting vinden in de nobele woorden van den Koran: ‘de ziel des menschen groeit niet van het loon, maar van den arbeid, die het loon verdient’.

De tijden zijn voorbij dat de geneeskunst een geheime wetenschap was en zich verborg achter Grieksche en Latijnsche formules. Ze is in tal van duidelijke handleidingen gepopulariseerd. Zeer veel artsen geven cursussen in ziekenverpleging, verbandleer, eerste hulp bij ongelukken, gezondheidsleer enz. Kortom voor leeken, die leeren willen, is overal geneeskundige wijsheid op te doen. In de 40 gezondheidscommissies in ons land is het leeken element ruimer vertegen-

woordigd dan dat der artsen. Bij heerschende ziekten kan ook aan ingezetenen, hoewel volgens de wet niet bevoegd, door den Minister van Binnenlandsche zaken vergund worden de geneeskunst uit te oefenen.

Begint niet bijna elke moeder bij haar ziek kind met het raadplegen van een goede buurvrouw, kennis of familielid? Geneesmiddelen [en vergiften onder weinig bezwarende voorwaarden: art. 13 wet van 1 Juni 1865 S. 61] zijn in alle apotheken en drogistwinkels te bekomen, vooral tegenwoordig in den vorm van de gemakkelijke en zeer juist gedoseerde comprimés, waarvan dan ook zoo'n ruim gebruik gemaakt wordt, dat menig dokter, bij een patiënt komende, zich de moeite van het schrijven van een recept kan besparen, omdat wat hij wenscht voorhanden is. Slechts weinig apothekers zullen weigeren een door een leek afgegeven recept gereed te maken, tenzij dat heroïsche bestanddeelen bevat.

Van de ontelbare werkelijke overtredingen der wet, regelende de uitoefening der geneeskunst, wordt maar een gering aantal door de Inspecteurs der volksgezondheid ter kennis gebracht van de ambtenaren van het openbaar ministerie. Op hun beurt vervolgen die Heeren lang niet al de gevallen en hiervan wordt tenslotte nog weer een kleiner percentage in laatste instantie veroordeeld. De recherche heeft wel ander werk te verrichten dan de dagelijksche tournées van zooveel onbevoegden na te gaan. Trouwens ieder arts heeft jaarlijks wel een aantal malen doodschouw te verrichten van overledenen, die ten einde toe door onbevoegden behandeld zijn. Wanneer er dan geen uiterlijke teekenen of omstandigheden zijn die aan misdaad doen denken, geeft de dokter als doodsoorzaak op: onbekend, met daar achter de letters z.g. [zonder geneeskundige hulp overleden]; de zaak is daarmee gewoonlijk uit, maar onbevoegd-geneeskundigen zijn vaak erg dapper zoolang het goed gaat, doch wordt het ernst, dan nemen zij vóór het einde dikwijls ongevraagd en voorgoed congé en de nabestaanden, door wroeging zoo men wil aangegrepen, zijn dan gewoonlijk erg gul met verwijten en beschuldigingen, die soms tot gevolgen leiden, maar meestal in den grooten doofpot der vergetelheid geraken, want een bevoegd arts houdt wel degelijk rekening met zijn ambtseed van geheimhouding. Hieruit volgt dat het in Nederland volstrekt geen heksenwerk is om zijn leven lang verschoond te blijven van de hulp van bevoegde artsen.

Dat de cry om vrije uitoefening der geneeskunst van juristen uitgaat is juist zeer teekenend. Wie niet jong meer is zal zich herinneren dat zoo dikwijls er in ons land quaestie is geweest van invoering van juries (Turkije mist die ook) of een heel klein beetje leekenrechtspraak, even zoo vaak de juristen als één man opstonden om te beweren dat het recht nergens veiliger dan bij hen is en leeken er geen verstand van hebben. De juristen hebben dan ook hun wetenschap niet gepopulariseerd. Voor elke betrekking bij de rechterlijke macht moet men gepromoveerd jurist zijn: griffiers, officieren van justitie, procureurs- en advocaten-generaal, kantonrechters, rechters en raadsheeren zijn allen Doctoren in de rechtsgeleerdheid en als raadslieden worden slechts toegelaten advocaten en procureurs (zie wet op de rechterlijke organisatie en wetboek van strafvordering). Men zegt wel eens dat dokters zoo dikwijls in meening van elkaar verschillen, maar in rechten is het meestal nog een graadje erger. Ga maar eens den loop van een proces na. Primo zijn ambtenaar van openbaar ministerie en verdediger gewoonlijk het gladweg oneens met elkaar; daartusschen staan de rechters met hun eigen meening. Vervolgens in hooger beroep voor een hof dikwijls weer

andere opvattingen. Ook de hooge raad kan weer anders oordeelen, opnieuw de zaak naar een ander hof terugverwijzen, enz. Begaat een dokter kunstfouten dan kan hij gestraft worden Eenige jaren geleden had een arts het volgende ongeluk: hij behandelde het zieke oog van een patiëntje met chloretum hydrargyrosum (een wit poeder) en zond het leege fleschje, waarop die naam duidelijk vermeld stond, naar zijn gewone apotheek, waar de onoplettende assistent, het vulde met chloretum hydrargyricum (eveneens een wit poeder), dat bijtend werkt en het gezichtsvermogen van dat oog deed verloren gaan. De arts werd veroordeeld *f* 1000.- schadevergoeding te betalen. In naam der Koningin wordt recht gesproken, maar de rechters hebben zich volkomen straffeloosheid verzekerd tegenover hun eigen dwalingen; de staat vergoedt niets voor geleden onrecht en dit werkte vooral vroeger zeer aangenaam als men wel eens den verkeerden man den kop deed afslaan! Als men nog bovendien in aanmerking neemt dat de juristen gewoon zijn de meeste en hoogste ambten, waardigheden en bedieningen in staat en maatschappij in te palmen, dan valt het nog mee dat zij van het uitgebreide gebied der geneeskunst, tenminste nog een gedeelte o.m. de heelen verloskunst en enkele andere moeielijke zaken in handen van geschoolde en bevoegde artsen willen laten

We leven in een tijd van zeer uiteenloopende standpunten. De eene partij eischt de grootst mogelijke vrijheid voor het individu, de andere partij daarentegen strijdt voor algemeen belang ten koste van iedere individueele vrijheid. Men kan zoowel voor het een als voor het andere voelen. Maar monopolies zijn er heden ten dage nog vele en is het moment voor afschaffing aangebroken, niet louter als gevolg van den waan van het oogenblik, laten de juristen dan de aandacht niet te veel van zichzelve afleiden door vooraan te strijden, want voor hen juist geldt in de eerste plaats: ‘hands off, begint met den balk in eigen oog!’

P. VAN BEUZEKOM.
Marken, 6 Jan. 1914.
Arts.

III.
God in de Politiek?
Ten behoeve van Mej. Bender (Geertruida).

Het zij mij vergund, alvorens tot beantwoording van het wederwoord aan Mej. B. over te gaan, even een zinstorende fout in mijn laatste stukje te

herstellen. Aan het slot daarvan stond ‘dat zij daardoor het vertrouwen *en* de oprechte eerlijkheid daaromtrent heeft verbeurd; men gelieve daarvoor te lezen, het vertrouwen *in* de oprechte eerlijkheid’, enz.

Ik ben niet weinig verbaasd, dat mej. B. na kennisneming van mijn repliek zich ‘gevonnisd’ acht, en ook dat zij meent, dat ik getracht zou hebben haar het zwijgen op te leggen. Acht zij dan mijne weerleggingen zòò afdoende, dat dit voor haar een vonnis beteekent; ik zelf heb er zelfs niet aan gedacht haar te vonnissen, ik heb mij uitsluitend willen bepalen, en nog, om een gezonden polemiek te voeren, - zoolang de Redactrice mij dit echter wil toestaan - al meen ik, dat zij door gemis aan kennis van de R.K. Godsdienst, wat ik meermalen door bewijzen, straks nog met eenigen te vermeerderen, aantoonde, daartoe niet in staat is, evenmin dacht ik er zelfs aan haar 't zwijgen te kunnen opleggen: hiertoe achtte ik mij niet gerechtigd, en te ver ‘beneden’ haar; haar jongste wijdmondsch doch te oppervlakkig betoog levert daarvan 't sprekend bewijs.

Evenals in haar jongste stukje, geeft zij echter ook nu gaandeweg meer toe; zij bekent dat zij naast de inkomsten dier kerk, de uitgaven verzwegen heeft, echter merkt zij niet onverdienstelijk op, tot haar nadeel, wijl zij dan een goed overzicht krijgt hoe die gelden ‘belegd’ worden. Hoe die gelden ‘belegd’ worden wil ik van mijn kant ook even laten zien. Een als ‘rijk’ bekend staande parochie te 's Gravenhage, waar toch wel de meeste le klas uitvaarten van *f* 300.-, inclusief koffie, begrafenis, wie lacht daar? - de pastoor schijnt ook als aanspreker te fungeeren -, worden gehouden, deelde voor ± 2 jaren mede, dat de plaatsgelden wegens aanhoudende tekorten over 3 of 5 jaren zouden moeten verhoogd worden; voor eenigen tijd echter werd aangekondigd, dat die verhoogingen wegens toename dier tekorten onverwijld moesten ingaan; legio advertentiën kan men dagelijks lezen, om een leening te sluiten ten behoeve van Kerken, zòò worden die gelden ‘belegd’. Evenals mej. B. valt het ook menigmaal aan geloovige katholieken op, dat sommige kerken er inwendig zoo rijk uitzien, terwijl er toch zoo vele armen zijn; bij nadere beschouwing, zal men inzien, dat dit menigmaal het werk van de parochianen zelf is; dikwijls toch schenkt iemand een gift voor een bepaald doel of versiering, zelfs schonk iemand onlangs nog een bedrag bijna voldoende voor den bouw van een geheele kerk; niet zelden geschiedt dit bij testament. Wat zou de gever of de familie van een erflater zeggen, wanneer een pastoor de willekeurige daad beging de gift of het legaat voor de armen of een ander doeleinde te bestemmen? Zoo ziet men dat een rijk geornamenteerde Kerk toch arm kan zijn.

Het doet mij wijders leed, ofschoon ik al hare opwerpingen eerlijk en te goeder trouw weerlegde, dat mej. B. mij uitnoodigt nu eens rechtvaardig te zijn, niet meer te draaien en niet die zaken te vergeten, welke geen daglicht kunnen verdragen, waarbij zij, zij 't dan ook op eene voor een geloovige katholiek beleedigende wijze, vraagt welk doel eigenlijk een H. Mis heeft, wat 't eigenlijk is, en waarom zij daar een geldzaakje van maakt. Ik hoop daarover straks ‘het volle licht’ te laten schijnen.

Thans ga ik over tot de beantwoording van nieuw opgeworpen vragen. Mej. B. laat een ziek kind vragen: Moeder waarom ben ik altijd ziek, als ik veel bid, word ik dan beter? In antwoord daarop stel ik een andere: heeft Jezus in zijn angst en lijden ook niet gebeden: Vader, indien 't mogelijk is, enz. De R.K. kerk leert niet dat Joden naar de hel gaan, dat is laster, zij leert dat de R.K. kerk de ware is, en dat zij, die te goeder trouw anders denken en vroom leven evengoed naar den hemel gaan, en zij,

die slecht leven en sterven, naar de hel gaan, evenals de katholieke dito's. Voor nadere beschouwing over het grapje van het glaasje wijn met beschuitjes voor Mevrouw en niet voor de meid, acht ik hier niet de plaats.

Aangaande de onfeilbaarheid van den Paus schijnt mej. B. evenals vele andersdenkenden een glad verkeerde meening te hebben. De Paus is net zoo min onfeilbaar als *elk* ander mensch; ware dit het geval, dan zou men de Paus gelijk moeten geven wanneer hij zou zeggen: ‘De Eifeltoren is geen Eifeltoren, 't is een vleermuis.’ 't Is wel een verre consequentie, maar toch geheel waar. De juiste lezing is deze: De Paus is onfeilbaar in uitspraken in het hoogste resort, dus in eindinstantie, en alleen in zake betreffende geloof of zedenleer.

Beelden worden in de R.K. kerk niet aangebeden. Waar mej. B. op wijst, doelt op afgoderij. Aanbidden doen wij alléén God. Vallen alle beelden van hun voetstuk dan bepaalt zich de schade tot een materieele. Heeft zij geen familieportret van een dierbare overledene of een beeld van een of anderen grooten meester, een haarlok (reliquie) misschien? Wij vereeren de personen wier beeltenis deze voorstellen, of van wien reliquieën afkomstig zijn. Weet zij dat niet meer?

Zij zegt ook dat ze geld moest betalen, omdat zij op 'n vastendag vleesch gegeten had: Ook hier heeft zij de klok hooren luiden: wanneer men op vastendag vleesch eet is dat niet af te knopen, 't is een biechtpunt, hare meening is hier beslist onjuist, ik zal haar echter op het pad brengen. Gedurende de 40^{d} of grooten vasten, legt de kerk aan de geloovigen op, om op bepaalde dagen zich van zekere spijzen te onthouden. Zieken, zwakken en zij die hard moeten werken hebben hiervoor dispensatie; wie echter voor dispensatie niet in de termen valt, moet, wanneer hij toch van de verboden spijzen gebruik maakt, eenige gebeden verrichten. Worden deze echter ook niet gedaan, dàn is men een geldelijk offer verschuldigd, doch over den geheelen vastentijd niet meer dan 15 centen.

Mej. B zegt dat in de R.K. kerk gebrek is aan ontferming, barmhartigheid, naastenliefde, enz. enz. - Gebrek - hoever strekt dat gebrek? Een gebrek dat 't goede geheel bevestigt, of doen ze er maar half of heelemail niet aan? Dit te beantwoorden zou mij te ver, veel te ver voeren; zij leze daartoe eens 't pas uitgegeven werk 1813-1913 omtrent de R.K. Charitas, sociaal en maatschappelijk werk, enz. Lectuur op dit

gebied zal haar zeker van nut zijn en heeft zij nog meer tijd dan ook de kleine Catechismus welke een kind van 7 jaar krijgt, waarin alles staat wat ik hierboven en in vorige stukjes heb uiteengezet.

Evenals ik de zaak reeds eerder beschouwde zijn er ook priesters die niet leven naar hun roeping; vroeger waren er eveneens verkeerden, verhaaltjes van de brandstapels, enz. worden echter al tamelijk beroest en afgezaagd. Is er dan aan de overzijde heelemaal niets gebeurd?

Wanneer ik nu nog even meêdeel, dat de bewuste Mis voor de koe niet kan zijn geschied, doch als smeekoffer (der H. Mis), opdat de vrouw haar bezit of broodwinning (in dit geval de koe) moge behouden, kan ik overgaan tot uiteenzetting der H. Mis, enz.

Dat Mej. B. het opdragen van een Mis een schanddaad durft te noemen, strekt haar niet tot eer, en den geloovige katholieken tot droefheid en ergernis. Dit offer geschiedt juist en met dezelfde woorden waarmede Jezus dit instelde. Nu de geldquaestie. De Mis kost geen bepaald bedrag en wordt niet gekocht. De geloovigen geven bij zoo'n gelegenheid een gift of aalmoes aan den priester, onder voorwaarde dat hij die vruchten of genaden der Mis, die hij kan opdragen naar keuze, opdraagt voor zekere doeleinden of personen. Het vragen van den Priester aan God om die genaden kàn niet worden gekocht, eenvoudig, omdat zij niet door waarde zijn te bepalen; evenmin als het werk door een Minister der kroon door waarde kan bepaald worden. Men neemt een maatstaf, de gift is eigenlijk voor 't onderhoud der priesters; zij moeten van dergelijke geschenken leven. Die 't altaar bedient moet er van leven, zei Paulus reeds, voor wat hoort wat. Vroeger bracht men ‘tienden’ op aan de Kerk, - toen waren dus die giften niet noodig -, dit duurde, meen ik, tot aan de Hervorming. In de N.H. Kerk brengt men belasting op, in de Isr. Gemeente, als ik 't goed heb, belasting op voedingsmiddelen (in den Paaschtijd), dit is ook noodig, hun geestelijke Leiders moeten daarvan onderhouden worden.

De 1e klas Uitvaart, ik heb het haar al eens eerder uitgelegd -, geven een buitenkansje aan den priester, doch vordert ook meer licht, versiering, enz. Dat kost allemaal geld, daardoor toonen de geloovigen liefde voor hunne dooden. Zij keurt het misschien niet af, dat zij een dierbare doode in een dure kist, met kostbaren lijkstoet laten begraven en 't graf met zerk of mooie tombe en bloemen versieren. Waarom mogen zij dan uit liefde tot hun dooden de Requiem in de kerk niet wat kostbaarder maken? Hiervan moeten misdienaars, koorzangers, enz. toch ook betaald worden!

Dat daardoor ook een 1ste rangs zaligheid kan verkregen worden is geheel nieuw; dit zegt mej. B., doch is geheel voor hare rekening. Een katholiek, die zijn geloof kent, lacht om zoo iets.

Aan het einde mijner beschouwing gekomen, zou ik haar nog gaarne vragen waarméé ik dan toch zoo gedraaid heb, en wat ik dan zoo moedwillig verzwegen heb? Zij noemt mij partijdig, alhoewel ik niets deed dan onjuiste voorstellingen (op z'n zachtst uitgedrukt) te weerleggen en daarbij ook het contra meermalen deed uitkomen; maar hoe dan hare houding te noemen, waar zij alleen neerschreef al wat maar tegen de R.K. kerk of hare bedienaren kon bijeengegaard worden? Zij moet 't idee van zich afzetten, dat ik gelijk wil hebben; dit eisch ik voor mij zelven in 't geheel niet op, doch laat dit liever over aan de beoordeeling van hen, die deze polemiek vanaf het begin met aandacht hebben gevolgd.

J.L.P. HEIJTVELDT.
's-Gravenhage, 26 December '13.

Ter bespreking toegezonden.

Na Nieuwjaar gewerd mij de aangename kennismaking met een zeer aardig-uitzienden vroolijk-gekleurden kalender, naar teekeningen van Willy Sluiters, bevattend de datums en dagen aangegeven met groote duidelijke letters, en elken maand-omslag voorzien van aantrekkelijk-uitziende groote figuren, bontgekleurd, maar niet schel, en zich bezighoudend, naar gelang van het jaargetijde. Als ge er naar kijkt in deze maand, krijgt ge heimwee naar 't zonnig-koude Zwitserland, naar St. Moritz en Caux en les Avants; een welverzorgde aanbevelenswaardige uitgave van de Drukkerij Senefelder, te Amsterdam.

Levensvragen No. 7, uitgave van de Hollandia-drukkerij, Baarn:

Is meer sexueele vrijheid gewenscht? door **Innovator.**

Dit boekje is van een inhoud die allicht reden zal geven tot nadere bespreking, omdat het een onderwerp behandelt, in de Holl. Lelie meermalen ter sprake gebracht op zeer verschillende manieren. Jammer vind ik het, dat de auteur zijn naam verbergt; bij het bespreken van dergelijke dingen moet men den moed hebben zijner overtuiging. Voorloopig wil ik er dit van zeggen, dat de schrijver, zich plaatsend op een veel vrijer, (en waarschijnlijk in veler oogen immoreeler) standpunt dan het gewone, in zake huwelijk, liefde, enz., tot eene conclusie komt waarin ik hem volkomen gelijk geef, waar hij zegt:

Intusschen, wij verbazen ons reeds niet meer over sommige opvattingen van nog geen vijf en twintig jaar geleden, b.v. het fietsen van meisjes en vrouwen, dat eerst een schande werd genoemd. Zoo zal het ook met ons tegenwoordig huwelijk gaan. De ontwikkeling en de vooruitgang in denkbeelden staat nooit stil. Zoolang tot de hoogste trap bereikt is gaan wij vooruit, óók waar het betreft de opvattingen omtrent geslachtelijk verkeer.

Echter, die ‘hoogste trap’? Wáár is die? Wat ik voor mij zie in vrije liefde vind ik evenmin eene oplossing. Ik persoonlijk ben reeds lang tot de conclusie gekomen, hoe datgene wat zedelijk héét meesttijds achter de schermen is heel onzedelijk, en hoe men in naam der zedelijkheid en van het wettige huwelijk hoogst immoreele opvattingen verkondigt en dito daden begaat. Zoodra het huwelijk geen heilige godsdienstige beteekenis meer heeft voor de betrokken partijen, verandert het in een gewoon contract, waarvan de bepalingen m.i. soms in flagranten strijd komen met wàre zedelijkheid, doordien degenen die ze aangingen er zich slechts uiterlijk, naar den schijn, aan houden.

Intusschen, gelijk gezegd, ik hoop op dit zeer lezenswaardige boekje nader terug te komen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over toilet.

Eene abonnèe vraagt mij, of ik reeds heb kennis gemaakt met de door sommige firma's in den handel gebrachte ‘lapjes’ (zij weet er geen anderen naam voor), te dragen onder den japon-rok, bij wijze van bescherming daarvan. Zij beklaagt er zich over die ‘verschuivende lapjes’ onpractisch te vinden. Ik kan haar slechts antwoorden dat ik ze wel zag, maar zelve niet gebruik, en dat ik bij de firma Huyser, Heiligen weg 4-6, Amsterdam, onlangs iets heb leeren kennen op ditzelfde gebied, dat mij veel practischer toeschijnt, namelijk een soort om het geheele lichaam heen sluitende korte onderrokjes, - die hetzefde doel beoogen maar die niet kunnen verschuiven. Met eigen oogen gaan onderzoeken bij deze steeds zoo up to date firma, zij haar dringend aangeraden. Ik zag er eveneens zeer nieuwe buste-houders en buste-vormers, alsmede allerliefste tricot-corsetten in blauwe stof, voor dames die niet houden van de gewone corsetten, maar toch niet graag corsetloos zijn. Deze laatste corsetten zijn een geheel nieuwe Parijsche vinding, en lijken mij buitengewoon practisch, vooral ook onder peignoirs, teagowns, enz.

Aan mejuffrouw de G. te N. (bij den Haag) (geeft geen pseudoniem) kan ik opnieuw herhalen wat ik reeds zoo dikwijls heb gezegd: Bij mevrouw Pfaff, Plaats 24, Den Haag, vindt gij eene uitstekende coupe. Ik heb nog onlangs de satisfactie gehad, dat een harer concurrenten hier ter stede in de grootste bewondering geraakte over de uitmuntende afwerking en het volmaakte zitten van hetgeen ik hem toonde, en door de firma Pfaff is gemaakt. Toen ik hem dit laatste zeide moest hij ten volle erkennen geen enkele aanmerking te *kunnen* maken, gebruikte zelfs de uitdrukking: Het is een kunststuk. Overigens heeft mej: de G. gelijk, ik heb óók het magazijn: de ‘Holl: Lelie’, Plaats, den Haag, dikwijls gerecommandeerd, maar dat Huis is meer bepaaldelijk een firma waar men gemaakte blouses, costumes, enz. vindt. In dit opzicht is het zeer zeker aanbevelenswaardig. Tenslotte antwoord ik haar op hare vraag: Inderdaad, *ik zeg het er steeds bij als ik een of andere zaak recommandeer uit persoonlijke kennismaking*. Het spreekt echter vanzelf dat men ook door anderen iets goeds kan hooren van firma's; het is immers onmogelijk overal tegelijk te koopen, vooral in zake toilet-artikelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Lelie B.B. - Hartelijk dank voor het mooie portret. Dat gij er ‘corsetloos’ op staat, vind ik veel aangenamer - daar gij gewoon zijt het toch niet te dragen - dan wanneer ge 't slechts

voor zoo'n ‘gala’gelegenheid aantrekt; - omdat het portret in dat laatste geval dan alle natuurlijkheid zou hebben verloren. Overigens schijnt gij tot de figuren te behooren die zoo iets zich kunnen veroorloven. - Ja, mijn Kerstmis-geloofsbelijdenis vond veel instemming. Echter ook tegenspraak. Mij is het gegaan als U, ik-ook ben zéér oprecht innig-geloovig geweest jarenlang. Ik durf zeggen dat ik al het gróóte leed dat juist toen, in mijn jeugd, mijn deel was, en dat een ander mij aandeed, nimmer had kunnen dragen, had ik niet zoo sterk de overtuiging gehad: God wil het, en wat Hij wil is goed. En zonder twijfel geeft zulk een geloof een groot geluk en een vaste zekerheid. Maar ook maakt het m.i. verblind en hard jegens anderen. Over de artikelen van medewerkers wil ik natuurlijk uitteraard niet in gedachten w. treden in de corr: Wel wil ik voor Laura Bender gaarne overnemen, dat gij haar moed van overtuiging bewondert en voor Rarda Lieftinck (pseud.), dat U hare artikelen dikwijls zoo frisch en flink voorkomen. Op Uw vraag omtrent die dame hier in den Haag kan ik U niet inlichten. Ik weet het niet, ofschoon ik haar persoonlijk ken. Zij is mij heel sympathiek.

Ik heb ditmaal Uw versje vernietigd, omdat ik het niet heel duidelijk-gedacht, noch duidelijk-in-woorden-gebracht vind. Hoe jammer van Uw eenzame Kerstdagen! Zooals gij terecht schrijft, er zijn zoo velen, die het altijd eenzaam en stil hebben. En met dezulken voel ik zulk een intens medelijden. Nogmaals veel dank voor het portret.

C.J.W. v/d B. - Ik wil Uw ‘fantasie’ gaarne plaatsen, vooral om de anti-militaristische strekking ervan, maar zij is voor de Lelie-zelve te lang. Het plaatsgebrek is zóó groot. Waar gij echter van te voren reeds genoegen naamt eventueel met plaatsing als feuilleton, kan ik U die plaatsing gaarne toezeggen. Zooals gij ziet hebt gij nu niet zoo lang behoeven te wachten als de eerste maal. Prettig dat gij abonné wordt.

M.v.F. in Noord Amerika. - Hartelijk dank voor Uw goede wenschen. Het is aardig van U op dien afstand het zóó juist uit te rekenen, dat het briefje precies op tijd aankwam, maar, 't spijt me bijzonder daaruit te vernemen, hoe het U niet heel goed gaat lichamelijk. Want, zooals gij zelve schreeft een vorige maal, men heeft daar, en trouwens overal in den vreemde, zijne gezondheid dubbel van noode. Van harte het beste toegewenscht, speciaal in dat gezondheidsopzicht. En ik hoop dan later iets meer van Uwe ondervindingen te hooren.

C.H. te Amsterdam. - Gij zendt mij de onderstaande briefkaart:

Hoogweledele Jonkvrouwe!

Mag ik uw aandacht vestigen op een werkje van Käthe Sturmfels: ‘Het Vrouwengevaar’, vertaald door B. Nolthenius - Merens. Baarn. Holl. Drukkerij 1913.

Deze schrijfster stelt U geheel en al in het gelijk bij uw standpunt in het Vrouwen-vraagstuk.

Hoogachtend,

(volgt onderteekening.)

Waarschijnlijk is het U ontgaan, dat ik reeds een paar jaar geleden - lang voor dit boekje in het Holl. verscheen - op de oorspronkelijke Duitsche uitgave de aandacht vestigde in een uitvoerig Lelie-artikel. - Mij-zelve werd naderhand aangeboden mij

met een Holl. vertaling te belasten, hetgeen ik om finantieele redenen afsloeg, daar ik bij mijn oorspronkelijken arbeid geen tijd heb tot vertaalwerk. - Een en ander zal U overtuigen hoezeer ik inderdaad voor een groot deel sta op het standpunt van Käthe Sturmfels. Zoo de plaatsruimte het toelaat, wil ik het bedoelde artikel van mijn hand nog wel eens doen herdrukken, omdat men reeds van meerdere zijden mij schreef dienaangaande.

Mevr. R te T. - Ik vind van U geen ps:, en dank U dus met deze vóórletters hartelijk voor de allerliefste photo. Inderdaad, men kan waarlijk niet gelooven dat het alleraardigste kindje zulk een lijden doormaakte! Wat zult U beiden zich gelukkig gevoelen! En dan het speelkameraadje er neven! En ik die nog wel vreesde dat hij in ongenade was gevallen! Gelooft gij niet met mij, dat omgang met dieren voor kinderen een uitstekend opvoedingsmiddel is, indien de ouders hen voorgaan in zachtheid en verstand, en hen vroegtijdig wijzen op hunne verplichting het zwakkere, en in hun macht zijnde, om die reden reeds te sparen en te verzorgen?

H.T.K. te St. A.P. - Uw versje wil ik plaatsen, en reeds om die reden hebt gij recht op een pres. ex., want alle medewerkers ontvangen een pres. ex. van hunne bijdragen, met uitzondering der ged.-wisselingen-inzenders. Intusschen geef ik U in overweging mij toe te staan het woord liefde in uw gedichtje in vriendschap te mogen veranderen, hetgeen in verband met den titel meer zin heeft. - Hartelijk dank voor Uw instemming met mijn dierenliefde; ik kan niet genoeg herhalen dat deze veelzijdige instemming mij in de eerste plaats in het belang van het dier zoo verheugt. Getuigen is in dit opzicht zoo hoognoodzakelijk, juist *omdat*, gelijk gij-ook weder constateert, Hollanders nog zoo menigmaal *lachen* om deze éérste plicht der beschaving: dieren bescherming. Juist om diezelfde reden heb ik een dubbele sympathie voor elken man of jongen, die in dezen den moed heeft zijn dierenliefde openlijk te toonen, want, men staat ten onzent zoo dikwijls nog op het kinderachtig-bekrompen standpuntdf, dierenbescherming ‘oudejuffrouwachtig’ te vinden, en al kan mij-persoonlijk dat vonnis geen zier schelen, er zijn een massa menschen, die wèl gevoelig zijn voor zulken nonsens, en op wien dientengevolge het goede voorbeeld van een man of een knaap werkt als een electrischen schok, als een plotselinge reden om voortaan oók te durven. Heusch, ik, die zooveel gereisd heb, kan in dat opzicht uit ervaring getuigen hoe ontzettend achterlijk de Hollandsche natie nog is in *zuiver voelen*. Immers, gij zult geen Engelschman ooit zich zien *schamen* een dier te beschermen; overal, waar maar een kleine kolonie Engelschen te zamen komt op het vasteland, haasten mannen en vrouwen beide zich om daar eene vereeniging te stichten tot dierenbescherming en de inwoners er voor te interesseeren. In Parijs hebben de hoog-

ste regeerings-ambtenaars, de beroemdste auteurs en artisten, mannen van de meest verscheiden richting en positie, eendrachtig de handen ineen geslagen, om te trachten betere wetten, en vooral betere handhaving ervan, te verkrijgen voor de dierenwereld. En groote organen als The New Herald, Excelsior, e.a. spanden zich terstond mede vóór die goede zaak, met hoofdartikelen hunner redacteuren, enz. Kom om dat alles eens bij ons. Als het niet gaat om een kleinzielig geloofs-harrewarrerijtje, dan krijg je geen Hollander wakker! O ja toch, ik vergat als het de jeneverflesch geldt! Dan wordt hij 'vroolijk', - hetgeen daarin bestaat dat hij moordt, vecht, vrouw en kinderen trapt, en zich met Oranjelinten en Oranjemutsen optooit, als een dronken gek! - Maar, kom bij hem in nuchteren staat, en vraag hem zijn trekhond niet te mishandelen, of zijn kat behoorlijk eten te geven, enz., dan zet hij een vroom gezicht en vertelt U 'dat God den mensch macht gaf over het dier', 'dat het geen ziel heeft', en al dergelijke theologische haarkloverijen meer! En ook, kom bij den beschaafden 'meneer', den kantonrechter, den burgemeester, enz., wier *plicht* het is te zorgen dat de dierenmishandelaars bekeurd worden, gij zult hen, in negen van tien gevallen, hooren antwoorden dat ze voor al zulken omslag geen tijd hebben -, maar wèl hebben ze den tijd op de societeit nutteloos te kletsen over politiek en godsdienst tot in het oneindige onder tallooze bittertjes.

A J. - Ik kan U niet zeggen hoe dankbaar ik U ben. Eerst heb ik er over gedacht U enkel particulier te schrijven, maar, bij nader inzien, vind ik Uw handelwijze zóó magnifique, dat het mij ten voorbeeld van anderen veel beter voorkomt Uw brief hier in de Lelie te behandelen. Toch durf ik dat niet uitvoeriger doen, alvorens eerst Uw toestemming ertoe te hebben gekregen, - uit vrees U anders te zullen verraden. Immers, iemand die zoo vele zwervelingen tot zich neemt, die verlaten honden redt, niet omdat ze mooi zijn, of ras hebben, maar enkel uit *medelijden*, omdat anderen hen verschopten en plaagden, en die van zulk een kleine kolonie dan tenslotte zelf het slachtoffer wordt, (al kunnen de honden in quaestie het niet helpen, gelijk gij terecht zegt), maar die nochtans bij dat alles het geduld en de liefde tot hen beváárt, en zoo over hen schrijft als gij het aan mij doet, zóó iemand is zóó zeldzaam te vinden op onze koude, zelfzuchtige aarde, dat iedereen die U kent en deze woorden leest dus wel zal kunnen nagaan tot wien ik schrijf. En om die reden durf ik niet méér zeggen thans, alleen dit, dat ik 't precies zoo vòel als gij, dat ik-ook net zoo ben ten opzichte van Bennie, en dat ik U dank, hartelijk, hartelijk dank, in de eerste plaats in naam van de dierenwereld, en verder uit mijn eigen naam om Uw sympathie voor mij, die ik van zoo iemand als gij beschouw als een wezenlijke eer mij aangedaan, waarop ik trotsch ben. Dat er zulken zijn, die jarenlang voelen hoe zij om dergelijke redenen met mij zielsverwantschap hebben, en die het dan tenslotte aldus uiten als gij het deedt, juist in die omstandigheden, dat is eenvoudigweg voor mij een reden tot heel-groote blijdschap en fierheid.

Mimi. - Mijn correspondentie schijnt ditmaal wèl te moeten handelen over dierenbescherming, want, hetgeen ik lees in Uw brief heeft me zóó diep verontwaardigd gestemd opnieuw over de verachtelijkheid van het menschdom in zake dieren, dat ik vóór alles mij moet uiten dáárover! Ik vraag U, en iedereen die wezenlijk *denkt*, heb ik geen gelijk in wat ik hierboven schrijf aan een anderen correspondent over de wan-toestanden, die straffeloos bestaan ten onzent inzake de lafste en verachtelijkste dierenkwellingen! Moesten zulke lamme, wreede jongens,

die, bij wijze van ‘genoegen’, een niets kwaad vermoedende kat lieten dooden, door een grooten hond op het arme dier af te hitsen, niet ten strengste gestraft worden? In kinderen die aan dergelijke vermaken als het op elkaar aanhitsen van dieren, plezier vinden, steekt beslist een *slechten* aard! En toch laat de wet zulke schanddaden toe. En dan praat men nog van de hoogere goddelijke aard van den mensch boven het dier! Welk dier vindt er aldus een wreed vermáák in een ander dier te doen lijden *noodeloos?* Hij zal het opeten uit honger en instinct, maar hij *plaagt* het niet met verfijnde boosaardigheid, *dat doet alleen de mensch*. O, als ik zulke jongens eens te pakken kon krijgen! Ik zou ze ranselen *en* de waarheid zeggen. Want, die hebben ze misschien nog nooit gehoord. Er zijn namelijk zoo vele volwassenen, die geen oogenblik stilstaan bij hunne verplichtingen jegens de dierenwereld, en die dientengevolge de aan hun invloed toevertrouwde kinderen nimmer wijzen op de groote lafheid en groote minderwaardigheid die er schuilt in dierenmishandeling. Voor U moet het wel dubbel hard geweest zijn, waar het arme dier U zoo trouw aanhing. Dat verhaal van zijn niet willen eten en drinken toen gij weg waart, vond ik zoo aandoenlijk-trouw, en niet minder trof mij dat andere verhaal, van dien anderen kat, die zoo blijkbaar zijn dood vóóraf voelde, en daarom in die laatste oogenblikken zijn geliefde meesteres als het ware waarschuwde. Ja, inderdaad, dieren hebben zoo veel verstand en zoo veel liefde en zoo veel trouw in zich! Indien ik alles vertelde wat ik in die dingen ondervind van onze honden, dan zou ik geheele Lelies kunnen vullen. Mijne vriendin en onze Marie hebben beide eerst dóór mij de dieren, speciaal de honden, leeren kennen, en zij zijn in den loop der jaren bijna nog grootere vereerders van de dierenwereld geworden dan ik, zoo dat mogelijk kon zijn, enkel en alleen door het vele merkwaardigtrouwe en lieve dat zij dagelijks in dit opzicht aanschouwen en ondervinden. - Benjamin heeft eenigszins dezelfde gewoonte van Uw poes; als hij namelijk vindt, dat ik naar zijn zin te lang rustig lig overdag, dan wordt hij blijkbaar angstig, kijkt mij eerst een poosje strak aan, en begint mij dan onrustig aan te stooten. Dikwijls houd ik mij opzettelijk slapend, en altijd, na eenigen tijd, wordt hij dan zichtbaar beangst dat er iets niet in orde is, en begint met zijn pootje in mijn gezicht te krabben, of mij voorzichtig te zoenen. -

Aandoenlijk-ook is de wijze waarop onze Frits, - dien wij nu hij zoo oud wordt zoo teeder mogelijk verzorgen, en den geheelen dag in een warm

mandje op een stoel naast ons hebben - opkomt voor zijn deel *liefde*, en, zoodra Benjamin, die natuurlijk rondloopt en drukte maakt, in zijne oogen te veel hoofdpersoon wordt, door een klagend gehuil de aandacht voor zich eischt. Neemt men hem dan op, en liefkoost hem, dan is hij weer tevreden. Ook heeft hij van Benjamin afgezien diens zelf-uitgedacht kunstje van op den rug-gaan liggen, en, daar hij wel weet hoe Benjamin met die aardigheid van mij alles gedaan krijgt, probeert hij nu telkens, met zijn oud stijf ruggetje, in zijn mandje ook zulk een pose aan te nemen als die van Benjamin, speciaal voor *mij*, als ik mij met hem bemoei. Verder dan tot pogen brengt hij het niet meer, maar het is een wezenlijk roerende uiting van zijn jaloezie op Benjamin. - Daar gij zoo gaarne van onze jongens leest, en in zake dierenliefde zulk een geestverwante zijt van mij, vertel ik U dit een en ander.

Ik vind het heerlijk dat de Lelie U zoo bevalt, en dat gij, na een jaar lang geaarzeld te hebben of gij mij eens zoudt schrijven, daartoe werdt gedreven door mijn artikel: Het wordt nacht. Dat juist dit artikel U sympathiek is geweest, kan ik na lezing van Uw brief mij best voorstellen, want gij-ook kunt weten, door eigen leven en ondervinding, het bevredigende en geluk-gevende van het een weinig liefde verspreiden om ons heen. Gij kunt, gelijk gij terecht zegt, ook ondanks Uw toestand, heel veel zijn voor Uw omgeving, en gij zijt blijkbaar instaat te waardeeren en op te merken wat die is voor U. (Iets waarbij heel velen, in omstandigheden als de Uwe, niet genoeg stilstaan soms). Daarom doet Uw brief zoo prettig-opgewekt aan. Gij klaagt niet, gij ziet integendeel het goede en mooie in Uw lot. En dat maakt werkelijk het levenslijden zooveel aannemelijker, dat zien op het goede dat ons nog bleef. - Ja zeker, ik reken er op dat deze eerste brief van U door meerdere zal gevolgd worden.

H. te S. - Hartelijk dank voor Uw uit Brussel ontvangen goede wenschen, die ik mijnerzijds van harte beantwoord.[1)]

C.W. - Vriendelijk dank voor Uw lief Kerstmiskaartje.

Lot. - Het spijt mij zooveel treurigs van U te hooren! Ik wist niet wat ik las! Reeds dacht ik dat gij mij ditmaal den 1sten Jan. hadt vergeten, en ziet daar kwam Uw brief met het nieuws dat mij zoo spijt voor U! Ik vind het vooral ook voor Uw jongen zoo hard, maar ik ben overtuigd dat juist de gedachte aan hem U van lieverlede weer de energie en den levensmoed zal teruggeven, die gij nu nog mist Zulke toestanden zijn tijdelijk; gij komt ze weer te boven met een ernstigen wil, daarvan ben ik zeker. Om U de waarheid te zeggen, heb ik zoo'n vermoeden - ook door wat ge mij vroeger wel eens hebt geschreven - dat er meer achter zit dan ge me thans vertelt, en dat het U stellig goed zou doen U maar eens héélemaal uit te storten bij mij. Misschien komt gij daartoe gemakkelijker als gij U tracht te herinneren wat ge me vroeger hebt geschreven ook in het bijzonder naar aanleiding van sommige stukken en artikelen in de Lelie, en hoe ik U daarop wel eens heb geantwoord toen, dat gij in veel dingen zoo veel ruimer denkt dan de meeste vrouwen. Juist Uw beschouwingen over die dingen geven mij aanleiding te vermoeden, dat zij niet vreemd zijn aan wat ge nu doormaakt - In elk geval weet gij dat ik steeds onverdeeld belang stel in Uw lot, en me nog alles heel goed herinner wat ge mij sinds meerdere jaren reeds hebt

1) Hedenmorgen Uw briefje uit de stad ontvangen.

geschreven. Kan ik U dus helpen, denk dan nimmer dat het mij niet interesseert, of dat ik geen tijd heb voor U. Ik heb steeds tijd voor 't leed van een ander.

G.B. - Hartelijk dank voor het kaartje

Mimosa. - Onze brieven hebben elkander gekruist. Juist had ik U particulier geschreven, toen ik heden-ochtend Uw schrijven ontving. Wel neen, hoe zoude ik U nu zulk een lieven, vertrouwelijken, hartelijken, welgemeenden brief 'ten kwade kunnen duiden.' Integendeel, het treft mij *altijd* dat gij zoo veel belang stelt in mij, en U zoo hartelijk voor mij betoont. Dat ik op den inhoud niet op deze plaats kan antwoorden, spreekt vanzelf. Misschien doe ik het wel opnieuw particulier. In elk geval kunt gij ervan overtuigd zijn, dat ik U in zake Uw jeugd èn Uw geloof veel beter kan navoelen dan gij *kunt* vermoeden. Want, er is in heel veel dingen van ons beider verleden meer overeenkomst tusschen ons beiden dan ik U hier kan uitleggen. Nogmaals, veel, veel dank.

G. - Voor Uw kaart, aan Uw brief zich aansluitend, dank ik U zeer. Alles wat gij schrijft omtrent die Kerstgeloofsbelijdenis van mij deed mij zooveel goed, ook dat gij het artikel dien jongen zoo gaarne liet lezen. Uw brief beantwoord ik de volgende week.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de gedachtenwisseling van Th. Bensdorp voor den heer Servaas van Rooyen, alsmede een Ingezonden stuk: Voedert de Vogels, door den heer Van Laer, tot een volgend nommer wachten.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

21 Januari 1914
27ste Jaargang.
No. 30.

Bericht aan onze abonnés in het buitenland.

Abusief is op de Hollandsche Lelie de abonnementsprijs **voor het buitenland** onveranderd gebleven. Wij vestigen er de aandacht op, dat de prijs **voor het buitenland** per jaar franco per post *f* **8.-** is.

Amsterdam.
L.J. VEEN.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Iets over de vermindering der geboorten.

In No. 39 van 26 Maart 1913 komt een ingezonden artikel voor over de gevreesde achteruitgang der geboorten in verband met de toepassing van de zwangerschap

voorkomende middelen en de Redactrice plaatste daaronder eene noot, waarin anderen werden uitgenoodigd ook hunne meening te uiten. Dat is de aanleiding, dat ik de mijne hier ten beste geef.

Over de factoren, die de hoegrootheid van eene bevolking bepalen, heerscht eene bijna algemeene, bedroevende onwetendheid, reden waarom men daaromtrent dikwijls de aller-

zotste denkbeelden kan hooren verkondigen. Zoo worden ook de onmogelijkste gissingen gemaakt omtrent de oorzaken van dien gevreesden en geheimzinnigen achteruitgang der geboorten, die evenwel zoo eenvoudig verklaarbaar is voor diegene, die een helder inzicht heeft in bovengenoemde factoren.

Die achteruitgang is werkelijk, zooals de geachte inzender zeer scherpzinnig vermoedde, een maatschappelijk verschijnsel, maar in anderen zin, dan hij waarschijnlijk bedoelde. Meer uitvoerig is de verklaring daarvan te vinden in eene brochure van mijne hand getiteld: 'De oorzaak der werkeloosheid', maar daar die tot nu toe alleen is verschenen, gesteld in Esperanto, is de inhoud daarvan voor mijne landgenooten nog niet toegankelijk. Het zij mij daarom vergund zeer in 't kort de oorzaak van den achteruit gang der geboorten te ontvouwen.

Ieder mensch heeft per jaar een bepaalde hoeveelheid voedsel noodig en eene bevolking van zooveel zielen per jaar eene overeenkomstige hoeveelheid voedsel. Eene groeiende bevolking vereischt ook steeds meer voedsel. Nu meent men algemeen (wegens gebrek aan juist inzicht) dat de voedselproductie gelijken tred houdt en zich richt naar de bevolkings-vermeerdering, maar de onderlinge verhouding van die twee is juist andersom: de bevolking richt zich in grootte naar de hoeveelheid beschikbaar voedsel. Het is gemakkelijk theoretisch te bewijzen, dat de menschen zich snel kunnen vermenigvuldigen, dat zij hun aantal telkens alle 25 of 20 jaar of in nog korter tijdsverloop kunnen verdubbelen en de geschiedenis toont voorbeelden genoeg, dat deze snelle vermenigvuldiging ook plaats grijpt, als de omstandigheden niet ongunstig zijn. Doch het is geheel onmogelijk om in diezelfde snelle mate het benoodigde voedsel te vermeerderen en hieruit volgt vanzelf, dat de vermeerdering van het menschdom afhankelijk is van de mogelijke vermeerdering van voedsel en niet andersom.

De bevolking van onze landen is in de eerste plaats aangewezen op de voedselopbrengst van eigen bodem. Die opbrengst is van jaar tot jaar vrijwel gelijk en laat geene vermeerdering van bevolking toe; de kleine vermeerdering, die ze van tijd tot tijd vertoont door kultuurverbeteringen, veroorzaakt slechts eene minimale bevolkingstoename. In de tweede plaats is ze aangewezen op de ingevoerde levensmiddelen. Bekend is, dat vele van onze Europeesche landen een grooten invoer behoeven om alle inwoners te kunnen voeden en bevolkingstoename is alleen mogelijk door vermeerdering van dien invoer. Invoer van levensmiddelen op groote schaal is tegenwoordig mogelijk, omdat in overzeesche gewesten veel meer voedìngsmiddelen worden voortgebracht dan plaatselijk worden verbruikt en, zoolang deze overproductie toenemende is, zoolang kan ook de invoer in onze landen stijgen. Nu is het slechts de vraag welk deel van de gezamenlijk uitgevoerde levensmiddelen uit de overzeesche gewesten de verschillende landen bij zich kunnen doen invoeren. De grootte van dat deel hangt geheel af van de staat van de industrie in het betreffende land. Landen met groote industrie kunnen veel invoeren, die met geringe industrie weinig en *slechts die landen kunnen voortdurend grootere hoeveelheden levensmiddelen invoeren, die hunne industrie voortdurend zien uitbreiden; en ook slechts die landen kunnen eene voortdurende toename hunner bevolking doen waarnemen*. (Afgezien van landen als bijv. Rusland en de Balkanstaten, die nog veel in bevolking kunnen toenemen door verbeterde kuituur van eigen bodem). De stilstand der bevolkingstoename in Frankrijk is eene noodzakelijkheid en een bewijs dat de industrie in dat land op ééne hoogte blijft. In andere landen als bijv. in Duitschland laat de sterk zich uitbreidende industrie

nog eene evenredige bevolkingstoename toe. Maar 't zal toch voor iedereen duidelijk zijn, dat die toename niet eeuwig kan duren en dat zoowel het uitvoervermogen der overzeesche gewesten, als de uitbreiding der industrie in onze landen tenslotte een maximum zullen bereiken en dan zullen onze landen tevens hun maximum aantal inwoners hebben bereikt. We zullen voorloopig nog den invoer van levensmiddelen in sommige landen zien stijgen, maar van lieverlede de jaarlijksche toename van dien invoer zien afnemen, hetwelk gepaard zal gaan met een jaarlijks geringer wordende toename der bevolking. En deze mindere toename openbaart zich door eene afname van het aantal geboorten. Die vermindering van het aantal geboorten is dus eene absolute noodzakelijkheid, die overigens in 't geheel niet onrustbarend is en in 't geheel geen teeken, dat de menschheid waard geworden is nìet meer te bestaan. De tijd zal met zekerheid komen dat alle Europeesche landen hetzelfde verschijnsel zullen vertoonen als nu reeds Frankrijk, n.l. een stilstand in 't aantal geboorten, dus eene niet

meer toenemende bevolking. En wanneer dan de uitvoer uit de overzeesche gewesten, na zijn hoogste punt te hebben bereikt, weer mocht afnemen en daarmede de invoer in onze landen kleiner mocht worden, dan zal men het feit beleven, dat de bevolking onzer landen weer kleiner wordt en het aantal geboorten ook, zoodat het aantal geboorten dan nog geringer wordt dan nu in Frankrijk.

Geheel valsch is de voorstelling, dat een groote kinderzegen zou zijn een zegen voor den staat, want wanneer meer menschen geboren worden dan overeenkomt met de beschikbare hoeveelheid voedsel, dan is dat meer onherroepelijk gedoemd te sterven, dikwijls eerst na veel ellende (oorzaak der armoede). Daarover en over de interessante wederkeerige verhouding van geboorte en sterfte zou nog veel zijn te zeggen, doch dat laat de ruimte niet toe.

Hoe de beperking van geboorten, die reeds lang bestaat en onafwendbaar in de andere landen denzelfden graad zal bereiken als nu in Frankrijk, het beste geschiedt, daarover zijn de meeningen sterk verdeeld. De een predikt onthouding, de ander beveelt de toepassing aan van middelen ter voorkoming van zwangerschap. Ik voor mij, die van oordeel ben, dat ieder mensch het recht moest bezitten tot uitoefening zijner (of harer) geslachtsfunctie, kan mij niet vereenigen met den eersten voorslag, maar verklaar mij onvoorwaardelijk aanhanger van den tweeden, hoewel ik niet blind ben voor het tegennatuurlijke en onaangename, dat ook dáárin is gelegen. Doch waar slechts de keuze is gelaten tusschen twee kwaden, daar kies ik wat mij nog het minst groote toeschijnt. Hiermede raken we nu ook de kwestie van de personen, die wel de lusten, maar niet de lasten der geslachtsgemeenschap willen dragen. Welnu, zoolang men denkt, dat ze daarmede nadeel toebrengen aan den staat, is er reden om hen te veroordeelen, maar nu integendeel blijkt, dat zulks niet het geval is, maar hunne handelwijze eerder als voordeelig kan worden beschouwd, wijl ze indirect de sterfte helpen verminderen, nu kan men slechts zeggen: ze hebben groot gelijk. Echtparen, die in in 't geheel geene kinderen willen hebben, zullen er slechts weinigen worden gevonden en voor zeer velen is het bezit van 1 tot 3 kinderen de grens, die hunne middelen hun veroorloven om èn de kinderen een goede opvoeding te kunnen geven èn zelf ook nog een weinig van het leven te kunnen genieten. Hetgeen natuurlijk niet wegneemt, dat moeders, die wegens het najagen van vermaken of wegens hunne zoogenaamde mondaine plichten, geen tijd hebben zich met hunne kinderen te bemoeien, er liever geene moesten hebben.

H.C. MEES.

Overzicht van de Week.

I.
Zedelijkheid (?).

Men zendt mij het Handelsblad van 9 Jan. j.l., bevattend een particuliere correspondentie uit Berlijn, waarin wordt melding gemaakt van de dwaasheden waartoe de Berlijnsche zedenpolitie komt. Kappers, die gedecolleteerde bustes exposeeren, moeten deze op bevel der zedelijkheids-politie verwijderen! - En dat terwijl Berlijn vol is van nacht-café's, terwijl de Friedrich-strasse, enz. wemelen van prostituées, terwijl de zoogenaamd ‘fatsoenlijke’ dames rondwandelen in de nauwste

rokken, verschijnen op bals in laag décolleté, tangoën en.... nog heel wat erger doen! -

Dergelijke soort Duitsche zedelijkheid doet me denken aan een plaat, welke ik eens zag in Simplicissimus, voorstellend een paar Duitsche heeren, die zich in Italië met deugdzamen schrik afwenden van een min, op een bank in een publieken tuin de borst gevend aan een kind.

'Wat zijn dat hier toch onkiesche lui', - zegt de één. -

En de ander: 'Ja, nietwaar, bij ons in Duitschland zou zoo'n mensch daarvoor toch minstens op 't closet zich verschuilen.' -

Maar, met dat al is het bij ons, of waar ook ter wereld, tegenwoordig geen zier beter! Zoekt niet de zoogenaamde zedelijkheid aanstellerig haar kracht in dergelijk onwaar uiterlijk vertoon, terwijl zij ondertusschen de ware onzedelijkheid overal heimelijk toelaat! Music-halls en zekere soort van quasi-theaters zijn immers heel dikwijls niets anders dan een soort bordeelen, waar het publiek alleen komt om er vrouwenlichamen te zien, naakt-tentoongestelde vrouwenlichamen. Dat echter mag van de politie. En dan de zoogenaamd 'fatsoenlijke' dames zelven! Wat doen die nu eigenlijk anders dan tot in het uiterste coquetteeren met alles wat ze kunnen aanbieden voor verlokkends, bezitten in dat opzicht van natuur en van kunst beide! -

En zoogenaamde zedelijkheidspolitie wroet

dan daarin, besnuffelt het, onderzoekt het, maakt vies en onrein datgene wat op zichzelf heel gewoon-natuurlijk is, en niets anders dan dat.

Indien een mensch niet uit zichzelf *is* onrein, dan zal hij 't ook niet worden door den aanblik van een naakte buste of een geétaleerd corset of een vrouwenbeen met een àjour kous. En, als hij 't wèl is uit zichzelf, dan zullen dergelijke uiterlijke zedelijkheids-aanstellerijen hem niet verbeteren maar nog verergeren. Want zij brengen hem op vieze gedachten, waarop hij uit zichzelf nog niet eenmaal kwam misschien.

II.
Vrije uitoefening der geneeskunde.
I.

Uit een courant knip ik de onderstaande opmerking van dr. A.H. van Bakel:

De heer dr. H.A. van Bakel, hoogleeraar in de Geschiedenis van het Oude Christendom aan de Universiteit, te Amsterdam, schrijft:

't Komt mij voor, dat hier in de eerste plaats zorgvuldig tegen alle mogelijke kwakzalverij dient gewaakt.

Evenwel - waar ligt de grens tusschen kwakzalverij en geneesmethode, die hoewel niet 'wetenschappelijk' toch onmiskenbaar op gunstige resultaten kan wijzen?

Resultaten, die ieder kan aanwijzen in eigen kring, en die ook door eerlijke onpartijdige medici-allopathen niet worden geloochend? Het zal noodzakelijk zijn hier een criterium te vinden, waaraan ook niet-geschoolde medici dienen te beantwoorden, want, dat ook officieel met de gaven der 'intuïtieven' zal moeten worden gerekend, schijnt mij zeker.

Naar aanleiding daarvan is het niet ondienstig hier een geval mee te deelen, dat mijzelve dezer dagen onder de oogen is gekomen, een geval van zóó merkwaardigen aard, dat het wel verdient hier te worden vermeld, als *bewijs* hoe geneeskunde soms vrij wat minder vermag dan 'kwakzalverij'. Stel U voor dat iemand door een verkeerde *dokters* behandeling in de noodzakelijkheid wordt gebracht (volgens geneeskundig vonnis) verscheidene vingers en een deel van zijn hand-zelf te laten amputeeren, dat hij de bekendste specialiteiten, in binnen- en buitenland beide, afreist om daarvoor bewaard te blijven, dat hij een klein fortuin aan een en ander ten koste legt, om, *nadat* tenslotte de amputatie van vingers en een stuk der hand heeft plaats gehad, te moeten vernemen hoe ook de tweede hand reddeloos is verloren. Stel U voor dat hij dan, *den dag vóór deze tweede operatie*, door het meest bloote toeval ter wereld een kwakzalver ontmoet, die hem kalmweg zegt: 'Ik wou dat ik iedereen zoo gemakkelijk kon genezen als U' - - *en* die hem geneest, redt voor het verlies van zijn tweede hand, - door een zalf waarvan hij, de kwakzalver, het geheim kent!

Bijzonderheden? Redenen van particulieren aard weerhouden mijn zegsman, dien ik persoonlijk ken, deze bijzonderheden hier op deze plaats te openbaren. Maar zijn wonderbaarlijk geval is algemeen bekend aan al zijn vrienden, is indertijd druk besproken in het openbaar, en ik sta er U voor borg dat hij volstrekt niet is de eerste de beste, maar een bezadigd iemand, van invloed, positie, fortuin, en die zich overigens ook geenzins partij wenscht te stellen in de zaak vrije geneeskunst-uitoefening tegenover artsenmonopolie. Hij staat mij toe zijn naam

particulier te noemen aan hen die daarin belang stellen, en aan wien het dan zal blijken hoe zij hier werkelijk te doen hebben met een in alle opzichten gewaarborgd *feit*, waarvan de verbazingwekkende bijzonderheden door den betrokkene zelf nauwkeurig zijn bijgehouden, en op dit oogenblik in mijn eigen bezit zijn. De vraag is daarom gewettigd: waar begint 'kwalzalverij' en wàár geneeskunde? Reeds in het Holl. Lelie-nommer van 24 Dec. 1913 nam ik een ingez. stuk over van den heer *Dirk Beerends*. In bedoeld stuk maakt deze heer D. Beerends melding van Zijne volkomen genezing van ernstige *suikerziekte*, (door het middel van een 'onbevoegden' geneeskundige). Thans, in dit laatste geval, door mij hierboven meegedeeld, geldt het evenzeer een onwederlegbaar *feit*, niet maar een praatje, maar een *feit*: de genezing namelijk van iemand wiens ééne hand gedeeltelijk moest geamputeerd worden omdat de beroemdste binnen- en buitenlandsche specialiteiten niets vermochten te doen om hem ervoor te bewaren, en wiens andere hand, door de onmacht dier zelfde 'bevoegde' heeren, eveneens zou zijn afgezet.... ware hij niet toevallig een 'onbevoegde' tegengekomen, die hem door het opsmeren van een zalfje in een paar maanden behoedde voor die tweede operatie. Om de eigen woorden van den heer in quaestie te gebruiken: 'alle doktoren en professoren door mij geraadpleegd hebben misschien hun best gedaan mij te helpen, maar zeker is het dat ze allen een goede rekening geschreven hebben. Had

men mij maar vroeger eerlijk gezegd, dat de officieele wetenschap er geen raad op wist, dan zou ik misschien vroeger in handen van den kwakzalver zijn gekomen, en ook mijn andere hand behouden hebben.' - Inderdaad, *dáárop* komt de heele zaak van het artsenmonopolie, - waarvoor deze heeren met alle fatsoenlijke en onfatsoenlijke wapenen strijden, - neer. Geen enkele bevoegde arts namelijk wil ooit erkennen zijn onkunde of machteloosheid. Zij dokteren, de een voor de ander na, in consult of ieder voor zich, meedoogenloos vóórt op hun slachtoffer, schrijven hem dan tenslotte een hóóge rekening uit en... laten hem daarmee aan zijn lot over. In plaats van bijtijds eerlijk te zeggen: Ik weet het niet. *Dat* soort kwakzalverij, door bevoegde doktoren, is m.i. de groote hoofdfout waardoor zij zich van lieverlede zoo gehaat hebben gemaakt bij het groote publiek, en zoozeer het algemeene wantrouwen zijn gaan opwekken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Intusschen gebiedt billijkheid en rechtvaardigheid óók de keerzijde der zaak te vermelden. Tegenover deze door mij met eigen oogen aanschouwde prachtige 'kwakzalverij'-genezing staat de droeve dood van de beroemde tooneelspeelster Nuscha Butze uit Berlijn. Deze dame namelijk, drie en vijftig jaren oud, gezond en flink, Kön: preussische Hof-schauspielerin, heeft zich laten behandelen door eene christian-scientiste, en.... stierf daarop geheel plotseling zonder geneeskundige hulp. Volgens Duitsche bladen is de zaak thans in handen van het gerecht. Zelve heb ik in mijn naaste omgeving eveneens twee dergelijke gevallen bijgewoond, van menschen die plotseling stierven, omdat ze, inplaats van den dokter te roepen, eene christian-scientiste geloofden. En ik voor mij erken dan ook volmondig, hoe ik alleen geloof aan *deze* soort genezing, door christian-science, als het hypnose geldt bij zenuwen, of wel ingebeelde ziekten. Christian-science is een *mode*-godsdienst, in de wereld gebracht door eene m^{rs} Eddy, die drie mannen áán kon, en zichzelve schatrijk schreef met haar boek, en bij mij persoonlijk wil het er reeds daarom niet in, dat de voorbiddingen van hare volgelingen de macht zouden hebben van andere kwalen te genezen dan die welke so wie so géén *ernstige* beteekenis hebben, en die dus ook wel zonder christian-science behandeling zouden zijn overgegaan. Hoe dit echter zij, in elk geval lijkt het mij niet meer dan billijk toe ook deze christian-scientisten het recht te geven over hunne eigen gezondheid te beschikken. Willen zij zich laten voorbidden ter hunner genezing door juffrouwen, waarom zouden zij daartoe niet evengoed het recht hebben als diegenen onzer, die prefereeren den dokter er bij te halen? Ieder onzer is baas over zijn eigen lichaam.

Echter, m.i. kan men, uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt, kwakzalverij en magnetisme *niet* op één lijn stellen met godsdienstige geneeswijzen in den geest van christian-science, welke alléén berusten op een geloof in de voorbidding van een ander.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
‘De Haagsche Post.’

Ziedaar alweder een nieuw weekblad! onder redactie van S.F. van Oss. Dit eerste hier voor mij liggende nommer geeft groote verscheidenheid van inhoud: een buitenlandsch overzicht, een Parijsche correspondentie, nog een stuk over Frankrijk, een boekbeschouwing over Scott's dagboek gedurende zijn zoo ongelukkig afgeloopen Poolreis, iets uit de schilderswereld, iets over wintersport, een verhaal, de in elke week-maand-blad, courant, wat ook dat zich respecteert, onvermijdelijk geworden ‘bladzijde voor dames’, enz., enz.; ja zelfs handel en nijverheid en effectenhandel zijn evenmin vergeten als de ‘honderd heeren’ uit den Haag. Ik heb geen andere dan met enkele letters geteekende stukken aangetroffen, maar, waar al de artikelen een zeer neutraal onpersoonlijk karakter dragen, lijkt mij dit ook niet vereischt. Het is moeilijk over een eerste nommer reeds een oordeel te vellen. Wat ik er na deze uiteraard maar oppervIakkige kennismaking van kan zeggen is dit, dat een zoo groote veelzijdigheid van inhoud den gewonen lezer gemakkelijk en vlug op de hoogte brengt van wat er alzoo is gebeurd in de afgeloopen week.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
De Staat en zijne zóógenaamde bezorgdheid voor ons wel en wee.

Zeer terecht drijft Clement Vautel, de geestige causeur van Le Matin, den spot met den ijver tegenwoordig, door de Fransche justitie aan den dag gelegd, in zake het verbod van heimelijken opium-cocaine-morphine-verkoop, enz. Zooals

hij volkomen juist zegt: ‘De prostituées van Parijs moeten met alle geweld “beschermd” worden tegen dit gevaar van “verslaafdheid”, maar... elke burger of burgeres is volkomen vrij zooveel alcohol te drinken als hij of zij verkiest. Een werkman, een huisvader, kan zich daaraan zoo liederlijk te buiten gaan als maar mogelijk is; zoolang hij geen straatschandaal maakt laat de wet hem hierin volkomen vrij. Zulk een dronkaard mag in één dag zijn gansche weekloon verboemelen, zijn vrouw en kinderen mishandelen in dronkenschap, dat alles is zijn recht, waarin niemand hem belemmert. Waarom wordt het opium- en morphine-gebruik, dat slechts in enkele prostituée-kringen in zwang is, aldus tegengegaan, terwijl de drankduivel, die gansch Frankrijk regeert, ongestraft zijn slag blijft slaan?’ -

Zijn deze ware, eerlijke woorden (die in ons vaderland geen enkele groote courant zou *durven* drukken in haar redactie-kolommen) niet volkomen toepasselijk ook op Nederland? Waarom is de Staat zóó angstvallig bezorgd voor de gezondheid van normale menschen, dat hij hun verbiedt zich, als zij ziek zijn, te laten genezen door wien zij willen en op welke wijze zij willen, terwijl ondertusschen diezelfde schijnheilige Staat toelaat, ja aanmoedigt, dat het geheele Nederlandsche volk jenever zuipt zoo veel en zoo gretig als het maar kan, terwijl diezelfde schijnheilige Staat den kroeghouder opzettelijk bevoordeelt, en op nationale feestdagen de kroegen opzettelijk langer openlaat, enz., enz. Veel meer volksziekten en lichamelijke verderfenissen worden *gezaaid en gekweekt* door de jenever, dan ooit zouden *kunnen* ontstaan door vrije uitoefening der geneeskunde, met al de daaraan verbonden mogelijke gevolgen van besmettelijke ziekten-uitbreiding, enz. De Regeering weet dit evengoed als welk denkend mensch ook het weet. Maar.... bij den jeneververkoop heeft zij groot voordeel. De alcoholbelasting is de ‘welvaart’ van ons ‘christelijk’ Nederland. Dáár zit 'm de knoop. En dáárom gaat het, om de dubbeltjes, *niet* om het maatschappelijk, zedelijk, en lichamelijk heil van de kinderen des volks. O, wanneer zullen deze zelf zóó wijs zijn van met open oogen rond te zien, en uit eigen vrije beweging een einde te maken aan zulke *wantoestanden*, aan zulke *huichelarij!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Ten hemel schreiend.

Ik weet niet welke calvinist mij sinds eenigen tijd een christelijke courant toezendt. Ik weet het niet, maar ik vermoed het. En ik eerbiedig zijn overtuiging, die ik houd voor een eerlijke en oprechte. Indien hij echter denkt dat hij mij zal ‘bekeeren’ door dergelijke *walgelijke eigengerechtige* taal, als die welke ik hieronder overdruk uit bedoelde ‘nieuwe christelijke Haagsche courant’, laat mij hem dan hier openlijk zeggen, dat hij bij mij het tegenovergestelde bereikt van wat hij bedoelt.

Ik vraag U:

*Toen Prins Willem van Oranje, de Vader des Vaderlands, na met het zwaard in de eene hand de vijanden te hebben afgeweerd**), *met de truffel in de andere hand volvaardig arbeidde aan het verzekeren der fundamenten van het Gemeentebest, en het Nederlandsche volk gereed stond hem den Gravenkroon op het hoofd te drukken,*

*) Noot Redactrice. In den *Bijbel verbiedt* Christus het gebruik van het zwaard.

- toen werd hij naar Godes bestel in den jare 1584 van zijn kostelijk werk geroepen, daar de Heere voor dezen vorstelijken arbeider en strijder wat beters had weggelegd.[†)]

De Heere zij geprezen, dat de geest, die hem had bezield, eerst over zijn zoon Maurits, en straks over Frederik Hendrik, vaardig werd, en deze ondanks veel tegenslag en tegenwerking in hun ijver niet zijn verflauwd, om den afgebroken arbeid huns vaders voort te zetten en, ware het mogelijk, te voltooien.

Wat zegt gij, lezers, van deze calvinistische redactie, die precies weet op een haar wat 'Godes bestel' is geweest in het doen en laten van Prins Willem I, en die durft praten van den 'geest, die over prins Maurits en Frederik Hendrik vaardig werd' en waarvoor zij, - de redactie voornoemd, - 'den Heere prijst'.

Weet die christelijke redactie heusch niet, *hoe* de 'geest' was die in het *particuliere* leven dezer prinsen Maurits en Frederik Hendrik vaardig werd over hen inzake *zedelijkheid*; weet zij niet van de door prins Maurits gevoerde wreede oorlogen, in *strijd* met *elk* gebod van Christus, van zijn schuld, uit hoogmoed en jaloezie, aan den dood van Oldenbarneveldt, van al deze met het waarachtig christendom in flagranten strijd zijnde overbekende dingen?

†) Spatieering is van mij,

Maar het wordt nog weerzinwekkender:

Wilde de Heere hun Zijn licht nederzenden, zij hebben ook gedaan met al hun macht wat hun vlijtige hand vond om te doen en ze werden gezegend.

De zegen des Heeren die maakt rijk. Hij zegent de hand des vlijtigen. Mijn lezers, gij hebt de volharding van het bovengenoemde edele drietal gezien, en de uitkomst van hun arbeid aanschouwd. Ge moogt nog genieten van de zegenrijke vruchten van de plantingen hunner handen, met Gods hulp tot stand gebracht.

De redactie van dit christelijk dagblad weet het *precies*. Weet *precies* wat God heeft gedaan en gewild en gewrocht. Ze is er bij geweest, heeft blijkbaar naast Hem in den Hemel gezeten in die dagen, zóó nauwkeurig kan zij U vertellen wat Zijn aandeel is geweest in de geschiedenis van ons land, en wat niet.

En dan volgt het allermooiste, het *allervermakelijkste* durf ik wel zeggen:

Daarom eindig ik met U in herinnering te brengen wat Dr. Kuyper schreef in zijn studie: 'Het beroep op het volksgeweten', blz. 30 (*Amsterdam 1869*)*:*

'*Geloof mij, het baat u niet, of ge het bewijs al zoekt te leveren hoe men voor een viertal eeuwen met uw begrippen een man vol kracht en, leven kon zijn - maar hoe men in onze eeuw, in huisgezin en maatschappij, in staat en kerk, eerst door deze dingen een leven vol bezieling erlangt, dàt is het wat ge de kinderen onzer eeuw moet toonen*.

Hebt ge het wel goed gelezen, lezer, het is het beroep van een *dr*: *Kuyper* op het 'volksgeweten,' dat U hier, in dit 'christelijk' blad, wordt voorgezet, van een dr: *Kuyper*, die met den verliederlijkten koning Leopold van België ging eten en drinken,*) die het, dank zij zijn politiek *gekuip*, heeft gebracht van een bescheiden dominee, door Groen van Prinsterer voortgeholpen, tot een schatrijken minister van Staat, die de welbekende duistere ridderorde-juffrouw-Westmeyer-geschiedenis afspeelde gedurende zijn 'christelijk' bewind, enz., enz.

Waarlijk, het is juist zulke weerzin wekkende huichelachtige tale Kanaäns, waarmede men mij - het in calvinistisch-orthodoxe kringen grootgebrachte oprecht-geloovige jonge meisje - de oogen heeft geopend voor het verschil tusschen een oprecht christendom en een eigengerechtige calvinistische zelfverheffing, van zich voordoen als 'Gods-uitverkorenen', die alleen weten den weg naar den Hemel en hoogmoedig neerzien op 'de zondaren'.

Als ik zulke tegenstandige leutertaal lees - die niets gemeen heeft met den Bijbel en de Christusleer - dan kan ik niets anders zeggen dan een hartgrondig: *Bah*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.
Van Zwart tot Rood.
Roman van 'n roomsch jongetje. door Multavidi.
Uitgever C.L.G. Veldt.

*) Noot Redactrice.
In den Bijbel, in de Brieven van Paulus, wordt dit, dit gezellig omgaan met Gods vijanden, uitdrukkelijk *verboden*.

Wat moet ik nu eigenlijk zeggen van een boek als dit? - Misschien, ja waarschijnlijk zijn er menschen, die van mij verwachten dat ik, - omdat de R.K. pers verleden jaar een heftige campagne tegen mij voerde - nu mijnerzijds er in groei, als ik een boek lees waarin de R.K. kerk alles behalve aantrekkelijk wordt tentoongesteld, en een R.K. jongetje dientengevolge komt tot 'vrijzinnige denkbeelden'. - Deze 'roman' namelijk is zoo dóór en dóór tendenz-werk vóór alles, dat het moeilijk gaat hem anders te beoordeelen of te beschouwen dan uit dat oogpunt van propaganda vóór de vrijzinnige beginselen. Intusschen, ik heb mij tot taak gesteld die tendenz zooveel mogelijk ter zijde te laten, om alléén het boek als zoodanig te beschouwen. En dan - dit zij vóór alles gezegd - heeft het zonder twijfel heel veel boeiende momenten, maar óók tegelijkertijd veel onwaarschijnlijks en gewilds, waardoor aan de waarde van het verhaal als zoodanig een groote afbreuk wordt gedaan.

Wij hebben hier namelijk te doen met de levensgeschiedenis van een jongetje uit de volksklasse. Of dat jongetje nu R.K. of Protestant, of wat ook, is, doet er m.i. niet toe wat aangaat de schildering van het milieu waarin hij opgroeit. Die schildering is an und für sich zeer juist gezien, men zou bijkans zeggen zelf-beleefd. Niet alleen onder R.K. gezinnen, maar evenzeer onder de Protestantsche zijn armen te over, die juist zoo dom-bekrompen leven als de Loombergs, die hun nering zoeken in het houden van drankwinkeltjes, waarvan zij-zelf de beste klanten zijn, en die leven van hetgeen zij den pastoor, of den dominee, of den armenbezoeker, of de weldadige dame, die zich met hen inlaat, op de een of andere huichelmanier weten af te zetten.

De toon van spreken van vader en moeder Loomberg, de wijze waarop de buren met hen omgaan, de oplikkerij door deze lieden van iedereen van wien wat te halen valt, onverschillig of hij ‘goddeloos’ is of niet, dat alles is weergegeven op een realistische wijze, zooals wij het zelden in den roman in dergelijkeklassen spelend ontmoeten, namelijk zéér natuurlijk, en toch zonder opzettelijke vuiligheid of langgerektheid en hinderlijke zucht tot het onthullen van weerzinwekkende détails en het gebruik van stuitend-onkiesche woorden; al die trucs in één woord, waarin de Querido's, de Heijermansen, de Johan Schmidt's en geheel deze school van zelf-tot-de-volks-klasse-behoorende ‘kunstenaars’ uitmunt, en waardoor zij zich tot hun eigen schade en schande onleesbaar maken.

Ik neem b.v. het ‘avondje,’ als het echtpaar Loomberg heeft besloten een nieuw ‘zaakje’ te beginnen, en de buren tot afscheid worden uitgenoodigd:

‘*In den avond van dien dag was 't groote réunie op de achterkamer van de Loombergs. Alle bewoners van 't huis waren verzocht, zelfs Dankel, de dronkaard, die zoo helsch kon vloeken. Maar in de laatste weken paste-nie goed op, dus mocht-ie nu meekomen*.

Moeder Loomberg tracteerde op 'n kopje Zeeuwsche cacao. Ze had daarvoor 't ijzeren potje vol afgeroomde melk (*taptemelk*) *ingegeslagen. ‘Dat kost ons de kop niet’, had ze gezegd en de kachel brandt toch. Loomberg wist nog 'n flesch ‘siroop van punch en fijne likeuren’ op te scharrelen, - 'n schippersgeheim! - dus, met 'n ketel heet water, konden de gasten als prinsen worden onthaald. De buurvrouwen leverden haar contingent kopjes en glazen; want op zoo ruim onthaal was de huishoudelijke inventaris van de Loombergs niet berekend....*

.... Thans zaten in wijden kring, deels op ook al geleende stoelen, al de medebewoners rond de huistafel.... De mannen dampten nu lustig tabak, waartoe Dankel z'n pot boordevol had meegebracht. De vrouwen ontrolden de breikousen, behalve moeder Loomberg die 't volhandig had met de melk en de punch.... Nol wist, dat 't met 't veer van Ouwetjd misliep, dus 't verwonderde 'm niets, dat vader gedaan had gekregen. Des te vreemder keek ie er nu van op dat 't féést was.

.....

Moeder nam, geheimzinnig lachend, 't woord om de verwonderde menschen in te lichten. ‘Ja buurtjes, we komme hier vanavond voor 't laatst bij mekaar.... Morrege beginne we ons boeltje in te pakke en de andere week gane we verhuizen’....

.... Ja, vanmiddag heit m'n man gedaan gekrege.... en nou hebbe we maar dadelijk 'n huissie gehuurd, en we beginne daarin de andere week 'n winkel.... Julie zèlle natuurlijk allemaal onze eerste klantjes zijn.... Je zal bij ons kenne krijge water en vuur, me zelle je 's morgens wekke, stampkuipe en wagentjes ken je bij ons hure, schuurzand, potte en panne, bezems, boenders, klompe, turf, hout.. steenkole aardappels, groente, appele en pere, knikkers en snoep-goed... bier en limonade.... jullie kenne 't zoo gek niet verzinne, of 't zal bij ons te krijge zijne!... En nou de melk op is, drinken we 'n glaassie pons op de bestendige vrindschap en de klandisie, - riep moeder, toen ze met 'n gezicht, dat glansde en glunderde van trots en plezier, op 'n oud koffieblad de dampende glazen, in diverse formaten, rond gaf. Er werd links en rechts geklonken, en, toen 't eerste glas op was, sloop Dankel naar z'n kamer, kwam met 'n harmonika terug, en zette, met ontzaglijke brallende bas, 't wijsje van ‘In den winkel van Sinkel’ in.

Dit levendig tafereeltje is er één uit vele, waaruit blijkt dat de schrijver zijn onderwerp meester is, en zich veel heeft bewogen onder het genre menschen van den stand, den gedichtenkring, en de levens-opvatting der Loombergs en consorten. Het onwaarschijnlijke en gewilde van zijn verhaal echter zit 'm in de figuur van ‘Nol’, den brave-Hendrik-zoon, eigenlijk een oud-menschachtig wezentje, en die op de meest onnatuurlijke wijze wordt voortgeholpen door onwaarschijnlijk-zelfopofferende, edeldenkende weldoeners bij de vleet, als daar zijn in de eerste plaats een armendokter, zóó buitengewoon meelijdend en gevoelig, en zoo wezenlijk ‘liberaal’ in zijn handelingen ten opzichte van den pastoor, als men ze met een lantaarntje zal moeten zoeken, aangevuld verder met een meneer Pascal, die op edele wijze voor het geestelijk voedsel en de ontwikkeling van den knaap zorgt, en, last not least, met een patroon-bontwerker, van wien hij, Nol, niet alleen een rijksdaalder in de week loon ontvangt, maar die hem daarenboven nog in huis neemt, mooie kleeren geeft, in één woord als een zoon behandelt, alles uit louter menschenliefde. Indien iemand als Nol in zijn leven zulk een onbaatzuchtigen dokter-vriend tegenkomt als in dezen roman optreedt, dan mag men dat feit op zichzelf reeds een buitenkansje noemen, dat aan al

heel weinig arme jongetjes zal te beurt vallen. Het lijkt mij echter wel wat heel vèèl moois tegelijk, dat óók nog een meneer Pascal en een meneer Goedhart zich vereenen om de meest menschlievende en edele daden te verrichten aan den daarenboven eigenlijk heel weinigaantrekkelijk-geschilderden Nol. Enfin, ik geef toe, van den anderen kant beschouwd, dat het onwaarschijnlijkste dikwijls wáár is gebeurd, en dat men daarom niet zonder recht pleegt te zeggen ten opzichte van menig zeldzaam werkelijkheidsgeval, hoe je het onmogelijk zou vinden, ware het verzonnen, en hoe het toch 'wáár is gebeurd'. Laat ons daarom het lot van Nol aannemen zooals de schrijver het ons voorstelt, als dat van een uit een bekrompenarmoedig gezin voortgekomen zwervelingetje, die het brengt tot ontwikkeling, kennis, nadenken, begrip van goed en kwaad in hóógeren zin. Daarmee moeten wij ons in dit eerste deel vergenoegen, want de schrijver eindigt zijn verhaal met het wegloopen van Nol uit de ouderlijke woning, omdat vader en moeder Loomberg hem zijn spaarbankboekje willen afhandig maken voor hun drankwinkeltje. Wat er dàárna van hem wordt zullen we in een volgenden roman vernemen -, aldus belooft hij ons. - En ik erken, dat ik, mijnerzijds, dien volgenden roman met genoegen tegemoet zie; omdat dit boek - hoe men ook over de er al te dik opgelegde tendenz moge oordeelen, - in elk geval er een is, dat boeit en een *inhoud* heeft. (Deze tweede roman is intusschen bij denzelfden uitgever verschenen: *Van Rood tot Zwart*, roman van een socialistischen jongen.) Het doet er niet toe, voor mijn gevoel en smaak, of déze Nol nu toevallig in een R.K. atmosfeer opgroeide, want immers ook onderde Protestantsche volksklasse zijn Nors te over te vinden, en daarom is zijn levensgeschiedenis en wording van kind tot mensch interessant uit een algemeen menschelijk oogpunt, geheel afgescheiden van de vraag of de aanvallen op speciaal de R.K. kerk verdiend zijn of niet. Bovendien, - het zij hier uitdrukkelijk gezegd, - de schrijver tracht zich blijkbaar op een eerlijk standpunt te plaatsen, en den priesters en pastoors te geven wat hun z.i. toekomt in billijkheid, door nergens caricaturen of opzettelijke schijnheiligen van hen te maken.

Ik herhaal echter, voor mijn gevoel is die heele anti-godsdienstige tendenz een bijsmaak, die het boek meer bederft dan aantrekkelijk maakt, hetzij het geldt R.K. dan wel Protestant, dat doet er niet toe. Voor mij is de jeugd en de omgeving van Nol Loomberg als zoodanig belangrijk, omdat de beschrijving daarvan een treurig maar wáár kijkje geeft in het diep-beklagenswaardig leven der meeste kinderen uit de volksklasse. Alles wat de auteur dienaangaande beschrijft geeft zoo recht den indruk van wátirheid, b.v. dat ziekliggen in een dompige, onfrissche kamer, dat thuis komen uit de school der drukke broertjes en zusjes, die dan met stompen en slagen worden stil gehouden, wier opvoeding erin bestaat, zoodra ze van school zijn, vader en moeder te helpen in een smerig, vuil, onooglijk 'zaakje', waar zij natuurlijk van de teutende buren van allerlei praat te hooren krijgen, niet voor hunne jonge ooren geschikt, en welke hen vroegtijdig verderven moet. En dan de duivel van den drank! Ook dezen geheel van de volksklasse, die het thuis verwoest en in de eerste plaats de kinderen, tot slachtoffers maakt, heeft de auteur met ernst onder de oogen gezien. Dáárvoor verdient hij dank. Bekrompenheid, domheid in opvoeding, zóógenaamde liefde tot de kinderen, die echter niet verder ziet dan het meest stoffelijke, en hen verder geestelijk laat verdommen, ziedaar de vloek waaronder duizenden en duizenden werkelijke 'hols' te gronde gaan, die helaas géén liefdevolle doktoren, geen belangstellende meneeren Pascal, geen meedoogende patroons Goedhart op hun

armzaligen levensweg ontmoeten. Het is welverdiend wat de auteur, als Nol is weggeloopen, een der buren laat zeggen tot de bedroefde moeder:

Jullie, plichtvergeten ouders, zijn tot niets in staat, dan om je kinderen groot te brengen voor 't oorlogsschip, voor de kazerne, voor 't bordeel, voor schans en gevangenis!... Als ze daar niet terechtkomen is 't 'n meevaller!... Je kinderen hebben later 't volste recht om 't uur te vervloeken, waarin ze door 'n stel beestachtigdomme ouders op de wereld zijn gebracht!...

Alleen, de conclusie van den schrijver, alsof dit alles, al die bekrompenheid en die verliederlijking, nu eigenlijk een direct gevolg zouden zijn van R.-K. bigotterie, die deel ik geenszins. Zoo min de R.-K. kerk als het Protestantisme draagt m.i. de schuld van domheid en verliederlijking. De schuld zit 'm in de sociale ellende. En, hoe die te veranderen, that is the question! Met volksonderwijs en ontwikkeling alléén kom je er óók al niet; dat bewijst alles rondom ons. De menschheid zelf moest hooger staan, zedelijk hooger, méér begrijpen, méér begrijpen de groote verantwoordelijkheid aan het kind

de *rijke* menschheid evengoed als die uit de volksklasse. Want, hoevele rijke kinderen worden evenzeer grootgebracht op zulk eene wijze, dat het nog 'n ‘meevaller’ mag heeten als er iets van hen terecht komt’!? Heusch, domheid en bekrompenheid zijn géénszins het monopolie van de volksklasse, noch van diegenen die door de R.-K. kerk in toom worden gehouden. Laten wij de tendenz van dit boek daarom terzijde laten. Afgescheiden daarvan is het een treurig-wáár verhaal, uit het werkelijke leven om ons heen.

(*Slot volgt*.)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten, verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice,

In de ‘Gedachtenwisselingen buiten vei antwoordelijkheid dar Redactie’, voorkomend in de Lelie van 31 Dec., schrijft de Heer Servaas van Rooyens

‘Een concilie te Mâcon heeft indertijd, anno 585, verklaard, dat de vrouw een *mensch* is, of beter gezegd het concilie heeft een bisschop gecorrigeerd, die beweerd had dat zij geen mensch was.’

Deze bewering behoort tot de gewone lasterpraatjes, waarmede men tracht de Katholieke Kerk door het slijk te halen.

Hoe zou een Katholiek, en nog wel een Katholiek bisschop, kunnen twijfelen, of de vrouw wel een mensch is? Het antwoord wordt immers reeds op de eerste bladzijden der H. Schrift zóó duidelijk gegeven, dat reeds op dien grond alle twijfel onmogelijk is? Maar als het er op aan komt, de Katholieke Kerk te verguizen, wordt zelfs de ongeloovigste heel geloovig. De heele zaak was eenvoudig de volgende. Zij wordt ons medegedeeld door Gregorius van Tours.

Op het concilie te Mâcon werd gesproken over den mensch, over zijn natuur, zijn plichten, zijn bestemming, enz. en de uitspraken van het concilie moesten worden te boek gesteld. Bij die gelegenheid werd een der Concilievaders bevangen door een scrupuul omtrent de beteekenis van het woord *homo*.

Dit woord beteekent weliswaar *mensch*, maar kan, gelijk het Fransche woord *homme*, ook alleen *man* beteekenen. Nu vreesde de bisschop, dat wanneer men in de canons van het concilie alleen maar sprak van de ziel, de plichten enz. van den *homo*, men misschien zou kunnen beweren, dat hier alleen van den *man* en niet van de *vrouw* gesproken werd en derhalve de verplichtingen, waarop het concilie nadruk wilde leggen, voor de vrouw niet golden. Hierom wilde de bisschop, dat men in de canons ook uitdrukkelijk de vrouw zou noemen, door bijv. te schrijven *homo* et *femina*. ‘Hij was van meening’, zegt Gregorius van Tours letterlijk, ‘dat met het woord *homo* de vrouw niet genoegzaam werd aangeduid’. De andere bisschoppen deelden echter zijn twijfel niet. Met tal van voorbeelden bewezen zij hun ongerusten confrater, dat met het woord *homo* vaak heel het menschelijk geslacht wordt aangeduid en daarom oordeelden zij het niet noodig, in de canons uitdrukkelijk melding te maken van de vrouw. Ziedaar nu het nuchtere feit, waarvan onze vijanden gemaakt

hebben, dat er in de Katholieke Kerk ooit ernstig getwijfeld is, of de vrouw wel een ziel heeft. Ziedaar één leugen. Zoo zijn er nog heel wat meer.

U dankend voor de plaatsing verblijf ik met ware hoogachting,
Uw. dw.
Th. BENSDORP.
Keizersgracht 218.
A'dam, 4 Jan. 1914.

II.
Amsterdam, 10 Januari 1914.

Hoogwelgeboren Jonkvrouw!

U zult het, hoop ik, niet onbescheiden vinden, dat ik mij enkele bemerkingen veroorloof naar aanleiding van uw geëerd antwoord op mijn door U zoo welwillend opgenomen schrijven. Als ik mij niet vergis, is uw hoofdbezwaar tegen mijn redeneering deze, dat wij ons op verschillend standpunt bevinden, U op ongeloovig, ik op geloovig standpunt, en dat dientengevolge hetgeen ik beweerde, voor U en allen, die zich op ongeloovig standpunt plaatsen, weinig of niets opheldert. Mag ik zoo vrij zijn hiertegenover op te merken, dat door dit verschil van standpunt het geding gansch niet wordt beslist. Men kan immers ook over de al of niet rechtmatigheid van het standpunt redeneeren?

U schijnt te meenee, dat er voor het geloofsstandpunt geen redegronden zijn aan te voeren. Dit is een dwaling. De woorden van Paulus door U aangevoerd: ‘Het geloof is een bewijs der dingen, die men niet ziet en een vaste grond der dingen die men hoopt’, moeten goed verstaan worden. Volgens eene, m.i. veel betere, vertaling luiden zij: ‘Geloof nu is een vast vertrouwen van hetgeen gehoopt wordt, een overtuiging van dingen, die niet gezien worden. Dit is in ieder geval de zin van Paulus' woorden.

Het geloof wordt *bewijs* genoemd, niet omdat het iets bewijst; want het moet veeleer zelf bewezen worden, maar omdat het een zelfde uitwet king heeft als een deugdelijk bewijs, in zoover het nl *overtuiging* teweegbrengt.

Nu hangt echter die geloofsovertuiging zelve geenszins in de lucht. Zij is niet zonder redelijken grond. Weliswaar begrijpen we de waarheden niet, welke wij gelooven. Maar daarom is het aannemen dier waarheden toch niet onredelijk. We gelooven ze niet zonder grond. Want we nemen ze aan op grond, dat ze ons geopenbaard zijn door een oneindige wijsheid, die niet kan bedriegen, noch bedrogen worden. En voor het feit, dat ze ons werkelijk door eene oneindige wijsheid geopenbaard zijn, worden, opdat ons geloof deugdelijk en dus redelijk zij, wel degelijk afdoende *rede*-gronden gevorderd.

Ik veroorloofde mij in mijn vorig schrijven U te vragen, of U de rede-gronden, welke van geloovige zijde voor het feit dier openbaring

worden aangevoerd, wel ooit met ernst hebt overwogen. Ik heb dus, ook in zoover ik mij op geloovig standpunt plaatste, toch het standpunt der bloot menschelijke rede, hetwelk ons beiden gemeen is, niet uit het oog verloren. Daarenboven heb ik ook, buiten elk geloof om, uit zuivere redegronden geredeneerd. Ik ben zoo vrij deze redeneering, ofschoon eenigszins gewijzigd, hier nog eens te herhalen.

Het is een onwedersprekelijke waarheid, dat in de wereld veel goeds is. Er zijn - wij wijzen nu alleen maar op *dit* feit - vele edele, vele medelijdende, teeder minnende zielen in de wereld. Dit goed moet dus - en wel in veel hooger mate - in God zijn, daar Hij de Maker, de Oorzaak der wereld is. Reeds op dien grond alleen hebben wij het recht God liefde te noemen.

Ik wees hierbij tevens nog op den negatieven aard van het kwaad als zoodanig. - Maar wat meer is: onze menschelijke rede zegt: dat de eerste oorzaak, de oer-grond aller dingen noodzakelijk een absoluut, een oneindig volmaakt wezen moet zijn. Hieruit volgt, dat God het absolute, het oneindige goed is.

Nu staat hiertegenover, dat er kwaad in de wereld is. - *Kwaad* neem ik hier in zijn meest uitgestrekte beteekenis, dus niet alleen voor *zonde*, maar ook voor alle rampen en ellenden. - Wat volgt hier nu uit voor mijn menschelijke rede? Heeft zij nu het recht te beweren: Er bestaat kwaad, dus er bestaat geen goede God? In geenen deele. Beide waarheden staan voor mijn rede vast, zoowel het bestaan van een oneindig goeden God als het bestaan van het kwaad. Wat mijn rede dus *hoogstens* zeggen kan, is dit: Ik sta hier voor eene *voor mij* onoplosbare moeilijkheid. *Ik* zie niet in, hoe die twee waarheden, welke beide onomstootelijk vaststaan, zijn overeen te brengen. Maar tegelijk ziet mijn rede in, dat die twee waarheden wel degelijk overeen te brengen zijn *moeten*, al gaat dit *haar* vermogen ten eenenmale te boven. Er kunnen immers geen twee onomstootelijke waarheden bestaan, die elkander uitsluiten? De eenige redelijke conclusie derhalve is deze: God moet voor het toelaten van het kwaad wijze en alleszins afdoende redenen hebben, die, als ik ze zien kon, voor mij alles zouden ophelderen, maar die God mij om even wijze redenen geheel of gedeeltelijk immer of tijdelijk verbergt.

Mag ik ook voor dit schrijven een plaatsje verzoeken?

Bij voorbaat mijn dank. Inmiddels teeleen ik met hoogachting

Uw dr.

J. KORVELT.

III.
Voor den Heer J.L.P. Heijtveldt.

Voor de vromen, die alles aannemen wat de roomsche kerk voorhoudt te gelooven, zonder afwijkingen, - tot welke categorie ik ook eens heb behoord en waarom het mij niet duidelijk is, dat de heer H mij onbekwaam acht een waarheidsblik op die kerk te werpen, terwijl ik vergeefs zocht naar bewijzen daaromtrent, evenals ik zonder resultaat zocht naar -een gaandeweg toegeven mijnerzijds; - voor de vromen, waarbij nog niet door omstandigheden twijfel aangaande de stukken des geloofs is gerezen, waardoor je gaat zoeken en ook vindt de bewijzen, dat alles wat die kerk oplegt als waarheden, bijbrengselen zijn, - waaromtrent ik, om niet te veel te willen kwetsen

verder zwijg, maar waaromtrent ik ook, zoo de heer H. dat verkiest, bereid ben het volle licht te laten schijnen, - zoodat er in die kerk, die verkondigt, dat buiten die eene, ware kerk niemand kan zalig worden - of is dat in de laatste jaren veranderd? - niets blijft, dan het bijbelwoord; voor die vromen dan, moet het onaangenaam zijn deze ged. te lezen, als zij dat mogen, die ontstonden uit enkele woorden van mij, waarmede ik een blik wilde werpen op de roomsche kerk en haar handelingen, waardoor ik volgens de heer H. het vertrouwen *in* de oprechte eerlijkheid inboette, waardoor ik ook oneer op mij wierp, door dien blik, die wees op een afschuwelijken rommel op dit kerkelijke ondermaansche, doch ook een blik, die men kan plaatsen, daar waar ze niet tot oneer of smaad strekt, n.l. in de Holl. Lelie, die gelegenheid biedt tot het zeggen van een waar woord.

Ik wil niet ingaan op deze ged. van den heer H., ten eerste: omdat zij te onbelangwekkend is, ten tweede: omdat de heer H. wederom uitdrukkingen van mij verhaspeld heeft en zijn eigen licht daarop heeft geworpen, (zie zijn verklaring van de mis en de mijne, enz.) terwijl hij het noemt ‘gezonden polemiek’, ten derde: omdat hij er in het geheel niet aan wil, eerlijk te bekennen zijn verdraaierijen in zijn eerste stuk, om nog niet te spreken van zijn mededeelingen daaromtrent, - terwijl ik in mijn eerste ged. deze omzettingen herstelde, - zoodat ik, door zijn zwijgzaamheid, mijn meening heb omtrent den heer H.; nogmaals, ik wil niet ingaan op deze woorden van den heer H., omdat hij zich uit volgens zijn gevoel en ik volgens het mijne; wel wil ik hier even nog zeggen: dat mijn zeker-weten overtuigender is geworden door de stukken van den heer H., dat de kerk niet zaait liefde en vrede, maar tweedracht en haat.

Den Haag, 15 Jan. '14.

LAURA BENDER.

IV.

Geachte Heer Heijtveldt,

Mag ik U eens vragen, *waarom* of het offer *in geld* bestaat, indien men de vasten-wetten overtreedt? Wie krijgt die 15 ct. per persoon? En - indien 't al voor een liefdadig doel wordt gebruikt, (wat dan heel mooi is voor het goede doel zelf,) - men mag toch niet aannemen dat *God zich door geld* zou laten omkoopen? Dit is eenvoudig belachelijk, nietwaar? Dus, - waarom eischt de priesterschap iets, waar ze toch noodwendig God mee bespot, en Hem als Burger-rechter laat optreden. Elk mensch, nadenkende over deze boete, moet dat toch allerdwaast vinden. - Nu ik er U op gewezen heb, vindt U 't zeker zélf oòk? En anders gaarne Uwe opheldering.

THEO.

V.
R.K. en P.G.

Naar aanleiding van de polemiek tusschen mej. Bender en den heer Heijtveldt wensch ik als Protestant te wijzen op de volgende punten:

1e. De Roomsch-Katholieke geestelijke is *inderdaad* ‘een geestelijke’. Die geestelijke wenscht te worden moet zich heel wat ontzeggen, heel wat opofferingen getroosten, m. name het mooiste in een menschenleven: ‘*het huwelijk*’. Onze dominee daarentegen is een gewoon wereldsch heer, die niets reëels voor z'n geloof over heeft, zich soms met grof geld betalen laat.

2e. Met de roomsche nonnen en de protestantsche vrije verpleegsters is 't dito-dito.

3e. Door de Roomschen wordt veel liefdadig werk gedaan.

4e. Wat ik voor mij op 't katholicisme tegen heb is het seperatisme, het zich als een bizonder soort apart houden. In Brabant heeft men zelfs een Roomsch-katholieke geitenfokvereeniging. Dit is in verband met den naam ‘katholiek’ (algegemeen) inconsequent.

5e. Wat de Pauselijke onfeilbaarheid aangaat, (ik heb niet veel crediet voor de onfeilbaarheid van menschen) maar ook onder ons, Protestanten, erkent men soms onfeilbaren. En nog niet eens onder de uiterste Rechterzijde. Zoo b.v. in de *Holl. Lelie* van 27 Aug. 1913, no. 9. Daarin kon de heer Servaas v. Rooyen aan het adres van den heer Naaktgeboren ongestraft schrijven: ‘*4e Ziet Z. Ed. voorbij, dat U, als Redactrice, mij volkomen gelijk hebt gegeven*’, een argument dat onmiskenbaar duidt op een geloof aan onfeilbaarheid - in dit geval van onze beminnelijke redactrice.

H. VISSER.

VI.
Voor een Ruimdenkende.

(Holl. Lelie 24 Sept. '13.)

Gaarne wil ik Uw vraag beantwoorden waarmede ik, tot mijn spijt, door omstandigheden buiten mijn wil, wat laat ben.

Wat ik ten zeerste betreur is dat ik ‘Voor de Poort’ niet gelezen heb en ook niet in de gelegenheid was het te lezen, want dan zou ik juist over het door U aangehaalde mijn meening kunnen zeggen in verband met hetgeen ik vroeger schreef, dat men elk geval op zichzelf moet beschouwen.

Dat de vrouw, daar waar het liefde betreft, tusschen conventiemuren zit opgesloten ben ik geheel niet U eens en vind ik het altijd heerlijk te zien of te lezen dat iemand zich daar doorheen weet te werken, waarmede ik nog niet zeggen wil dat men onverstandige dingen moet doen, waaraan de liefde ook dikwijls schuld heeft.

Of het echter goed is altijd rondweg voor zijn liefde uit te komen is een vraag waar ik niet gaarne een bevestigend antwoord op zou willen geven, doch om geheel andere redenen dan destijds in Uw kringetje werden aangegeven.

Hij of zij, die uit ‘trots’ of ‘schaamtegevoel’ er geen uiting aan durft geven, heeft niet lief, doch liefhebbert een beetje in de liefde en wanneer ik die woorden in dit verband lees, komt in mij altijd de gedachte op alsof er een tikje jaloezie aan ten

grondslag ligt. 't Is misschien erg kwaaddenkend, maar ik kan het nooit geheel van mij afzetten. Voor den man behoeft men het in het geheel niet te laten, want niemand zal neerzien op een vrouw die hem hare liefde belijdt. Integendeel. Ik zou mij echter altijd afvragen: Is het wenschelijk, noodig of nuttig?

Om dit duidelijk te maken wil ik U een voorbeeld aanhalen mij van zeer nabij bekend. Een huisvriend vatte liefde op voor de vrouw des huizes. Langzamerhand werd die liefde beantwoord, het werd niet gezegd, doch beiden *wisten, begrepen*. Hij zou over vijf maanden naar Amerika gaan en gedurende dien tijd bleven zijn bezoeken voortduren en was hij een graag geziene gast. Door zijn aanstaand vertrek was het einde echter te voorzien en begreep hij zoowel als zij dat het in beider belang was aan hun gevoelens geen uiting te geven, althans geen openlijke bekentenis te doen. Dit was m.i. goed gezien, want, ware het geschied, dan zou als vanzelf de vraag volgen: Wat nu? en dan zouden beiden, vooral tegenover haar man van wien hij de meest mogelijke gastvrijheid genoot, in een scheeve positie komen. 'Men' stond natuurlijk al klaar vooral haar te belasteren, want het kwam niet te pas dat een getrouwde vrouw een ander lief heeft. Ik zeg U, Ruimdenkende, uit volle overtuiging: 'daar is *niets* aan te doen!'

Nog vele andere voorbeelden zou ik kunnen doen volgen, o.a. een waar de liefde van de vrouw door den man niet beantwoord werd en waar het voor beiden (niet voor 'men') een gebiedende noodzakelijkheid werd dat zij haar liefde bekende. Door die aanhalingen echter zou ik het vertrouwen, destijds in mij gesteld, schenden, reden waarom ik er niet toe overga, wat U zeker wel zult willen billijken. Ik hoop met het vorenstaande naar wensch aan Uw verzoek te hebben voldaan.

X. IJ.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Voedert de Vogels.

Nu komt de tijd, om te zorgen voor onze gevederde zangers, die buiten gebrek lijden.

Het is hier de plaats niet, om dieper in te gaan op de noodzakelijkheid der wintervoedering; zij blijkt voldoende uit het feit, dat bij strenge kou een groot aantal nuttige vogels door gebrek aan voedsel sneuvelt, en niet, zooals veelvuldig verkeerd wordt aangenomen, dood vriest.

Kunstmatige voedering is in het algemeen alleen noodig bij en na zekere weersveranderingen als jachtsneeuw, ijzel en strenge vorst, omdat dan, zooals bewezen is, tengevolge van de buitengewoon snelle stofwisseling bij de vogels, eenige uren van ontbering voldoende zijn, om een groote massa nuttige insecteneters aan den dood prijs te geven.

Het bezwaar van onze tegenstanders, dat de vogels de kunstmatige voedering verwent en daardoor tegengehouden zouden worden, om

hun plicht in de natuur te doen, wordt door de vogels zelf weerlegd, die spoedig na intrede van den dooi en vroeg in het voorjaar de voederplaatsen verlaten, omdat ze het natuurlijke voedsel in het bosch en op het veld prefereeren boven het kunstmatige, hoe lekker dit ook door den mensch voor hen wordt klaargemaakt.

Slechts dan, wanneer door de weersgesteldheid de natuurlijke voorraadskamer niet toegankelijk is, blijven de vogels soms den geheelen dag in de nabijheid der voederplaatsen, maar zoodra het weer het ook maar eenigszins toelaat, verdwijnen ze, om op zekere tijden terug te keeren; ieder die geleerd heeft waar te nemen, kan dit in de natuur bevestigd zien.

Natuurlijk is het eenigszins anders met die vogels, die aan kleinere oppervlakten, als stadstuinen, enz. gewend, dus in zekeren zin van het woordje tam te noemen zijn; maar ook zij houden zich volstrekt niet alleen aan de hun door ons aangeboden lekkernijen en verzuimen dus niet hun plicht in onzen tuin te doen.

De voorwaarden voor een doelmatige wintervoedering zijn volgens Freiherr von Berlepsch, den man, die voor een practische oplossing van dit moeilijke vraagstuk gezorgd heeft:

a. dat zij door alle vogels en voornamelijk door die, waarvoor zij bestemd is, gemakkelijk wordt aangenomen;

b. dat zij bij alle weersgesteldheden goed en voor de vogels toegankelijk blijft;

c. dat zij niet duur is;

Freiherr von Berlepsch beveelt daarom verschillende voederstellen aan, waarvan naast andere de hieronder opgenoemde voor het doel zeer practisch bleken te zijn:

1e. het zoogenaamde Hessische voederhuisje, hetwelk boven alle andere voederwijzen de voorkeur verdient, vierkant is, van post tot post 1.30 m. meet en 1.40 m. hoog is. In dit huisje kunnen *alle* voederstoffen gegeven worden, en het wordt door *alle* vogels gemakkelijk en gaarne opgezocht;

2e. het voederhout, bestaande uit een 20 c.m. lange en 3.6 c.m. breede tak, waarin aan een kant 6 boorgaten van 2 c.m. diameter en 2 c.m. diepte zijn, die met voeder gevuld en met de boorgaten half of geheel naar beneden, aan een boom gespijkerd wordt;

3e De automatische voederklok, die uitsluitend voor hennepzaad bestemd is, en die door hare constructie niet meer zaad op den voederschotel laat vallen, dan door de vogels opgegeten wordt; zij is gemakkelijk door meezen, maar moeilijk door musschen te gebruiken.

Voor het voederhuisje sub 1 genoemd kunnen, zooals gezegd is, alle voederstoffen dienst doen, naast hennepzaad vooral: vet, talk, vleeschresten, enz., en ook de zoogenaamde voederkoeken, die uit vet, fijn brood, vleesch en uit verschillende zaden gemaakt worden, en die in den handel zijn; terwijl het voederhout sub 2 met deze voederkoeken, nadat zij op een zacht vuur warm gemaakt zijn, met een lepel gevuld wordt.

Een zeer goed voer zijn ook vlier- en lijsterbessen; op het juiste tijdstip geoogst en gedroogd, kunnen deze bijna voor den heelen winter dienst doen.

Het beste en meest spaarzame voer voor alle, zoowel zaad- als ook insecten-etende vogels, zijn echter bovengenoemde fijngemaakte en met hennepzaad vermengde voederkoeken, mits deze koeken uit goede grondstoffen gefabriceerd zijn.

Het Bestuur onzer afdeeling is tot het verstrekken van nadere inlichtingen steeds gaarne bereid.

VAN LAER,
Voorzitter der Afdeeling Nijmegen en Omstreken der Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren.
Nijmegen, 30 December 1913.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.
RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Nora. - O, wat een bedroefde klacht! Maar gij hebt mij immers geen enkelen brief geschreven die onbeantwoord is gebleven! Integendeel, ik bedankte U steeds zeer trouw voor al Uw mooie kaarten. Daarom spijt het mij dubbel nu te lezen in Uw schrijven, dat gij zoo hoopvol hebt uitgezien naar iets voor U in de Lelie, en haast ik mij dan ook omgaand U te antwoorden, om U het levensteeken te geven waarnaar gij zoo verlangende zijt! Want ach, ik kan mij 't zoo best begrijpen hoe juist die laatste dagen van het jaar droef zijn voor U, en hoe Uw gedachten steeds terugkeeren naar het mooie verleden. - Ik heb nog geen tijd en geen plaats gehad om aan dat bewuste verzoek te voldoen, maar ik beloof U dat ik het zal doen. En zeker, als ik U was, zou ik dien U gegeven raad volgen, en er mij niets van aantrekken. Dat is heusch het verstandigste wat

gij doen kunt. (Gij begrijpt mij?) Ja, die hoofdartikelen uit die bewuste courant zendt de schrijfster mij wel eens toe; ik-ook vind ze flink en wáár. - Ja, er komt weer een roman van mij in de Lelie. Dat is reeds alles met den uitgever geregeld, en alleen plaatsgebrek weerhoudt mij met den aanvang ervan te beginnen. - Ik beloof U dat ik, dat wat ik nog heb van U, zoo gauw mogelijk een beurt zal geven. Maar o die moeilijkheid van plaatsgebrek! En als ge dan nog bedenkt hoe de Lelie sinds ik haar redigeer reeds aanmerkelijk is vergroot! - Nu heb ik U toch wel omgaand beantwoord, nietwaar? Hartelijk dank óók voor Uw mooie kaart van dat oude-vrouwtje! En houdt U nu maar zoo flink mogelijk.

C.D.H.M. de F. (Officieel Blauwboek in zake het IJmuider padvinderskamp). - Hiermede bericht ik U de goede ontvangst der toegezonden brochure. Zoodra mogelijk zal ik haar nader bespreken. Mijn beleefden dank.

Leo. - Om U de waarheid te zeggen, vind ik dit stukje een beetje onbeduidend voor de Lelie. Ik zou zeggen, als ge 't veel meer hadt uitgewerkt, had er van het onderwerp iets goeds gemaakt kunnen worden, maar, zooals het nu is, vind ik het zóó schetsachtig, dat de lezer al bij de eerste regels begrijpt welke oplossing ongeveer zal volgen. Wij hebben zoo veel belletrie in voorraad, dat ik liever dit stukje U terugzend. Ja, Uw vorige zending ontving ik, is, meen ik, reeds in drukproef. Dank voor Uw vriendelijk, hartelijk schrijven. Ik-ook geloof dat ik voor mij-zelve een gelukkige natuur heb, eene die wéét te genieten. 't Valt mij zoo dikwijls op, hoe maar zoo weinigen die kunst verstaan, laat me liever zeggen die gave hebben meegekregen bij hunne geboorte. Door een feestdag, een bloem, een cadeautje, een prettig bezoek, een lieven brief, een mooie wandeling, kan ik een heelen dag innig gelukkig gestemd zijn. En dáárom zeker ook brengen onze vroolijke viervoeters zooveel geluk in ons huishoudentje. Zeker, het is wèl druk als Rosita, de papegaai, alle mogelijke schreeuwgeluiden maakt, en als Bennie er dan tegenin blaft, maar, als ik dan knor, en li Rosita zoo hartelijk begint te lachen (dat doet zij namelijk zoo aardig en zoo dikwijls), dan moeten wij-zelven óók meelachen, en dan herhalen we 't duizend keeren op één dag: Liever geen mooie meubels en ons klein bescheiden huisje met al onze gezelligheid, dan een deftige statige woning plus zorgen voor kostbare kleeden en vrees voor stof en netheid... en de daarmede gepaard gaande doodsche stilte van een huishouden zonder kinderen. Al zijn onze kinderen dan ‘maar’ dieren, ze zijn ons stellig liever dan aan menig ouderpaar hunne kinderen, daarvan ben ik zeker. En als ik al de ellende en teleurstelling zie, die opgroeiende volwassen kinderen soms baren, dan denk ik óók dikwijls: misschien is het beter er gene te hebben dan er zóó onder te moeten lijden als *ik* stellig zou doen in zoo'n geval. Mevrouw van Rees - van Nauta Lemke heeft in dit opzicht een zeer gevoelig versje gemaakt, dat ik hier voor U afschrijf, omdat het ook U en Uw vrouw, die in hetzelfde geval verkeeren als zij, stellig véél zal zeggen.

Als kind'ren vurig afgebeden
Hun weg, het goede, niet meer zien,
Wanneer hun Eng'len om hen schreien,
Zoo lang, zoo eind'loos lang misschien.

Als de ouders niet het kinderlijfje

Verliezen, maar de kinderziel,
Dat is verdriet, dat schrijnend, brandend
Als vuur in 't ouderharte viel.

Dat is verdriet, zóó droef, zoo troost'loos,
Zoo naam'loos felle, wreede pijn,
Dat alle leed en smart der aarde
Er bijna zonneschijn hij zijn.

O zeker, er zijn ouders, die, geloof ik, - want ik zie 'tom me heen, - vrij kalm en onverschillig kunnen blijven bij zulk een zedelijken ondergang hunner volwassen kinderen, die voortleven hun eigen genot-leven net even prettig alsof hunne kinderen goed terecht gekomen waren, en goed oppasten, maar, er zijn er ook, - en ik weet zeker dat *ik* tot deze laatste categorie zou behoord hebben - die onder zulk een levensellende zich smartlijk buigen, totdat ze tenslotte erbij breken. En daarom geloof ik voor mij dat ik er tenslotte het beste aan toe ben, zooals ik 't heb, al heb ik dat niet altijd zoo ingezien. natuurlijk. Hartelijk gegroet.

X.X. - *Ik* koos dit ps. voor U, daar ik vrees U te verraden door Uw voorletters te gebruiken. Het was namelijk éérst mijn plan om U enkel particulier te beantwoorden, doch ziet, Uw bemerking over Gouverneur-generaal Idenburg deed mij zooveel genoegen, dat ik den lust niet kon weerstaan die bemerking hier af te drukken:

Mag ik U dan tevens mededeelen, hoe ik mij verlustigd heb in Uw artikel 'Oud lood om oud ijzer', waar U de verhouding tusschen den G.-g. Idenburg en den tegenwoordigen minister van Koloniën in het juiste daglicht stelt.

Vroeger nam hij als overtuigd protestant zitting in één kabinet met katholieken, en nu kan hij weer heel goed samenwerken met een, laat ik maar zeggen, liberaal minister! En dan die heeren in de Kamer, die dat alles maar goed praten, althans zij denken het, en vermoeden niet dat een buitenstaander het 'je reinste geklets' noemt, en zeer goed weet, dat al dat samenwerken van verschillende personen en partijen gebaseerd is op den ouden regel van drieën, niet zooals we dien op school leerden, doch zooals hij in de praktijk wordt toegepast n.l.: 'Jij wat en ik wat, dan hebben we allebei wat.'

Gij zult hebben opgemerkt, hoe ik - om U niet te verraden - één zin in deze aanhaling uit Uw brief eenigszins moest wijzigen. 't Doet mij zooveel genoegen dat onpartijdigen als gij er evenzoo over denken als ik. - - Ik hoop dat gij de laatste Lelie in handen hebt gekregen, bevattend een uittreksel van een uit Indië ontvangen brief naar aanleiding eenen zeer zonderlinge benoeming van dezen zelfden Gouverneur-generaal Idenburg. Daar de schrijver van den brief voornoemd 'mij alle mogelijke vrijheid toestaat' daarvan 'elk gebruik te maken dat ik-zelve verkies' en 'alle verantwoordelijkheid op zich neemt voor den inhoud', heb ik er niets geen bezwaar tegen hem U ter lezing aan te bieden, temeer waar gij zoo door

en door bekend zijt met Indië, en waar het gevalzelf U, vanwege gesprekken die ik met U had, zeer zeker zal interesseenen. Gelieve mij dan echter nog eens nauwkeurig Uw huisnummer in den Haag op te geven, ik weet trouwens ook niet bf gij daar zijt op dit oogenblik? In antwoord op Uw vraag betreffende het artikel van den heer Schippérus, waarvan ik U indertijd sprak, kan ik U zeggen dat dit artikel nog steeds moet verschijnen; niettegenstaande het reeds weken lang in drukproef staat, was er nog geen gelegenheid het op te nemen. Neen, zijn reeds verschenen schets 'Zondares' bedoelde ik dus niet. Hartelijk dank tenslotte voor Uw goede wenschen voor 1914. Ik beantwoord ze van harte, en kan U de verzekering geven dat ik Uw afkeer van ons ellendig klimaat ten volle deel. Er is in i. geen mieseriger, grauwer, killer, neerdrukkender klimaat denkbaar dan 't onze, en ik denk dat de nuchterheid en laag bij den grondschheid van zoovele Hollanders in verband staat met die weersgesteldheid, die niets heeft wat opwekt of zonnig aandoet. In mij is Fransch en Duitsch bloed, zooals gij reeds aan mijn naam kunt hooren, - misschien nog een paar droppeltjes meer bij toeval dan in de andere leden van mijn geslacht, - maar bovendien heb ik eigenlijk van mijn achttiende jaar af een zwerversbestaan gehad, in Europa en daarbuiten, in de Indiën, en wààr niet, dientengevolge is bij mij de Hollandsche 'degelijke' aard er uit. (Zoo die er ooit is *in* geweest? Wat ik niet geloof). Ik hoor dan nog wel van U.

A.G. (Fijngevoeligheid). - Ik neem als bijvoeging tot Uw voorletters den titel van het stukje van mijn hand, waarover gij mij zoo vriendelijk waardeerend schrijft. Dat het Uwe instemming, en die van velen onder Uw kennissen, zoozeer mocht vinden, doet mij natuurlijk innig genoegen. Inderdaad, ik voor mij kwam er tenslotte toe de couranten met een soort weerzin ter zijde te schuiven, zoo hinderde mij dat voortdurend bezig zijn met de twee naar de wereld meest aanzienlijke dooden, zonder dat er voor het even rampspoedig lot der anderen ook maar eenige belangstelling of medegevoel scheen over te blijven. Zooals gij terecht zegt, ook de zoo zwaar-gewonde en voor haar leven verminkte dame is toch wezenlijk innig te beklagen! En hoe weinig wordt er over haar gerept! Zoo is de wereld! En ik heb althans die voldoening dat menigeen, wanneer ik deze en dergelijke opmerkingen maak in het publiek, mij naderhand schrijft, evenals gij ook 't thans doet, hoe ik hem of haar uit de ziel heb gesproken. Waarlijk, indien de groote Pers méér durfde voorgaan, zij zou heel wat meer goeds kunnen uitrichten. Het ongeluk is echter dat de meeste harer medewerkers achter de schermen zijn óf nullen óf nog veel erger dan dat, namelijk kwajongens en strooplikkers. (Hiermede bedoel ik natuurlijk niemand persoonlijk, maar spreek ik in 't algemeen.) Ten bewijze dat ik niets te véél zeg, verwijs ik U naar de 'onthullingen', dezen zomer door mij uit de Telegraaf overgenomen, van journalisten en 'critici' aangaande de hun op *zestien*jarigen leeftijd toevertrouwde verslagen over kunst, boeken, tooneel, wat ze maar zelf verkozen, door gróóte veelgelezen couranten.

Graaf Otto. - Ik heb nog altijd Uw vriendelijken brief te beantwoorden. Neen, ik zou nimmer mijn portret willen laten uitgeven tegen *betaling*, op de door U bedoelde wijze, voor welk liefdadig doel ook. Dat stuit mij tegen de borst. Intusschen ben ik U zeer dankbaar voor Uw goede bedoeling, en voor Uw belangstelling in mij. En ik hoop zeer dat gij bij Uw voornemen zult blijven mij eens opnieuw van U te laten hooren.

Mevr. Wed. J. K. - Voor Uw brief dank ik U ten zeerste. Zulk een hartelijk woord is mij natuurlijk veel waard. Mijn artikel ‘Ook een geloofsbelijdenis’ heeft, evenals U het ging, meerdere lezers doen besluiten mij te schrijven, en daarom geloof ik hoe ik in dat artikel uitsprak, en *durfde* uitspreken, wat zoo velen, bewust of onbewust, eveneens gevoelen, en niet kunnen of niet willen onder woorden brengen. Want ik geloof zeer zeker dat menigeen gedachtenloos napraat: God is liefde. En als hij of zij nadenkt toch intusschen bij zichzelven *moet* erkennen, hoe dit beweren, naar wat ons menschelijk oog ziet, *niet* waar is. Maar het hoort er nu eenmaal bij deze lievigheid te zeggen, vooral op dagen als Kerstmis. Het klinkt zoo mooi en zoo braaf tegenover anderen, en is een zoo gemakkelijke levensopvatting. En daarom ook schamen de predikanten, van de meest verschillende richtingen, zich niet op Kerstmis te prediken van het: Vrede op Aarde, terwijl ze toch heel goed weten, dat elk uur en elke dag van ons leven in strijd is met deze phrase! - Ja, het doet goed zoo ineens te hooren dat ik een geestverwant bezat in een hoogstaand man, dien ik inderdaad van naam heel goed ken, en van wien mij het daarom innig spijt dat ik hem nooit heb ontmoet, nu ik door U van zijne gevoelens voor mij hoor. - Wat is het eigenlijk jammer in het korte leven, dat er op die wijze zoo véél voor ons verloren gaat waarvan wij nooit iets geweten hebben, en dat ons tot steun en hulp had kunnen zijn in den levensstrijd. Want dat, steun, is zeker het geval waar het zulke geestverwanten geldt. Het is zoo *heerlijk* te hooren dat een man kan snikken om den dood van een trouwen vriend-hond; daardoor alleen reeds bewijst hij te behooren tot de élite-naturen, daardoor, dat hij in staat is zulk een vriend te waardééren, en zich niet schaamt hem na te treuren. - Zelve weet ik zoo goed wat het is een hond aldus te verliezen. En nooit vergeet ik den dood van mijn armen Moosje, die vreeselijke week van zijn niet mogen drinken, van zijn droeve smeekende oogen om water, terwijl de veearts intusschen mij zeide: U doodt hem als U 't hem geeft. Daarop die laatste dag, waarop er geen hoop meer was, waarop ik eindelijk 't water aan zijn lippen mocht zetten, en hij niet meer *kòn* drinken. En toen die nacht! Aan *mijn* voeten sleepte hij zich zijn mandje uit, om daar te sterven, hij die óók op mijn vriendin zoo aandoenlijk gesteld was steeds. Maar in dat stervensuur bestond alleen *ik* voor hem. En ik kan wel zeggen dat die vreeselijke nacht haar en mij en onze Marie, die toen nog niet samen woonden, want ik was toen in pension, voor 't eerst voorgoed innerlijk heeft vereenigd. In zulke oogenblikken leer je elkaar *verstáán*.

Op het slot van Uw brief, op uw tegenwoor-

dige omstandigheden, durf ik niet verder ingaan, uit vrees U te zullen verraden. Misschien wilt ge mij daarvan later wat méér vertellen. Het is zoo waar, dat er zooveel *geestelijke armoede* heerscht, zooveel inbeelding, standsvooroordeel, verwatenheid, minderwaardigheid. Zoolang wij in deze wereld leven, moeten we met haar omgaan, dat is nu eenmaal zoo, en anders zouden we ook egoïst en zelfverblind worden, maar ik geef U volkomen toe, dat zij zooveel pijn kan doen, en soms zulk een wanhopig leeg gevoel wekt. Er zijn oogenblikken waarin ik het haat dat ik mijn tijd heb moeten offeren, maar er zijn ook andere waarin men tot elkander komt en elkaar begrijpt. Zoo'n middag had ik heden, nu ik des avonds aan U schrijf. En dat helpt weer over veel heen. Wilt gij mij eens opnieuw schrijven? Daarop reken ik. En ik dank U hartelijk.

Bob. - Ik meen wel zeker te weten dat ik Uw artikel ontving, want ik herinner mij dit ps. zeer goed. Ik zal het terstond nazien.

Lelie B. - Ik kies nog eens uw vorig ps. - Hoe *kunt* gij denken dat ik die vorige opmerking over dien derde kwalijk nam? *Daarvan is geen sprake*. Gij hebt dat zinnetje in mijn antwoord verkeerd begrepen. Want ik bedoelde er niets mee, niets van de door U er aan gegeven uitlegging. Integendeel, 't spreekt vanzelf dat Uw opinie in dezen zoo vrij mogelijk moet blijven; gij zoudt mij zelfs groot verdriet doen, indien gij in al dergelijke dingen ook maar eenigszins minder vertrouwelijk U zoudt uiten. 't Eenige wat ik heb willen zeggen is dat ik er natuurlijk niet op kan antwoorden. - Wat nu echter Uw opmerking over dat versje betreft, gij zult mij misschien heel dom vinden, maar ik verzeker U dat ik hetgeen gij mij schrijft ermede te hebben willen zeggen, er niet in heb kunnen lezen, en ook verzeker ik U dat ik het door U mij thans toegezonden versje uit die courant niet recht begrijp. Dat dit geen onwil is van mij zult gij zeker willen gelooven, nietwaar, maar heusch, ik begrijp *niet* wat ge er mee wilt zeggen. Meermalen reeds nam ik Uw gedichtjes aan, maar m.i. is in dit laatste geval de vorm zoo gedrongen dat de inhoud er mij geheel duister door is. En ik ben overtuigd dat dit nog veel meer het geval moet zijn voor hen die Uw bijgaarden particulieren brief er niet bij lezen kunnen, zooals ik het kon. - Bij gelegenheid hoor ik gáárne nog eens even van U of gij overtuigd zijt van Uw vergissing in zake dat gewaande kwalijk-nemen. Het zou mij niet invallen dat kwalijk te nemen. Integendeel, ik stel elke oprecht uitgesproken meening op veel hoogeren prijs dan vleierij, hetzij die mijzelve geldt, hetzij mijne medewerkers, dat doet er niet toe.

- **Pax**. - Wel neen, hoe zonde ik het U ook maar een moment kwalijk nemen dat gij mij eerlijk Uw meening schrijft! Echter, als gij mij vraagt: waartoe dient zoo'n artikel, dan verwijs ik U naar den inhoud-zelf ervan, waarin dat duidelijk staat; namelijk, er wordt zoo veel gehuicheld en onwaar-gedaan in de Kerstmisdagen, dat ik voor mij eerlijk daartegen wil protesteeren, in het belang der zeer velen die geen: ‘Vrede op aarde’ hebben, en aan wier nood en ellende en verlatenheid niemand schijnt te denken. Daartoe dus in de eerste plaats diende mijn artikel, en in de tweede plaats om die velen, die mij tot het een of ander geloof willen overhalen, of die niet weten hoe ik denk in deze dingen, mijn eigen standpunt duidelijk te maken. Juist omdat ik iedereen vrij wil laten, stel ik er hopgen prijs op dat mevrouw van Rees-van Nauta Lemke

hare door zoo velen gewaardeerde artikelen schrijft in de Lelie, maar gij uwerzijds moet mij evenzeer vrij laten *mijne* meening te zeggen in een ander artikel. De een is het eens met mevrouw van Rees en put troost uit hare levensbeschouwing, de ander juist uit de onomwondenheid der mijne. Gij hebt misschien in de correspondentie opgemerkt, hoe juist ditzelfde artikel van mij, dat U troosteloos voorkomt, bij heel velen warme instemming vond, en hoe menschen, die mij tot hiertoe nimmer schreven, aanleiding er in vonden mij hunne sympathie te betuigen. Daaruit kunt gij zien, hoe de een door het leven tot een geheel andere ervaring komt, en aan iets geheel anders behoefte heeft, dan de ander. En daarom juist dring ik niet mijne overtuiging alleen op, maar geef ook aan die van mevrouw van Rees een plaats, de eereplaats in dit geval. Echter, meer dan dat kunt gij niet verlangen. Nogmaals echter, van kwalijk nemen is geen sprake. Gij moet altijd eerlijk zeggen wat ge denkt en vindt.

V.L. - Neen, nu plaats ik geen stukken meer over deze quaestie, tenzij gij ze teekent met Uw naam. Ik vind dat niet meer dan billijk waar Uw bestrijders evenzeer hun naam noemen. Dat stukje van U heb ik dus verscheurd.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Varia: Prof. Hector Treub over vrije uitoefening der geneeskunde, door den heer P. Hilbscher, alsook de Varia: Dr. H. Dekker, Vom sieghaften Zellenstaat, door C. Groustra, tot een volgend nommer wachten.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Sluiting Red: Ged.

*) Zooeven een nieuw schrijven van U ontvangen.

28 Januari 1914
27 ste Jaargang.
No. 31.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hoe sta ik tegenover het Roomsche geloof?

Ik beantwoord die vraag gaarne openlijk.

Zijdelings heeft men mij wel eens verweten een ‘Papenfresser’ te zijn, en dat ben ik in geenen deele, hoewel ik volkomen medega met de besliste keuze: liever Turksch dan Paapsch.

Ik ben tegenover de Roomschen zoo verdraagzaam als ik kan zijn. Ik heb nooit een Roomschen winkel geboycot; ik heb vrienden en kennissen onder Roomschen, en waardeer hen in hun kerkschheid en dikwerf sympathiek geloofsleven; ik erger mij niet aan processies en andere Roomsch-kerkelijke plechtigheden, indien men mij maar niet dwingt er aan deel te nemen of er voor te buigen of te knielen; bij Roomsche lijkplechtigheden betracht ik den eerbied, die er bij past; ik bezocht

Lourdes[1)], tijdens een bedevaart van 34.000 Toulousanen, en voldeed zelfs aan een vrienden-wensch, om namens dien vriend een waskaars voor het altaar in de Grot te ontsteken; ik werk mede aan Roomsche tijdschriften en couranten, indien mijne onderwerpen op dat arbeidsveld tehuis behooren; ik waardeer ieders geloofsstandpunt en leg er mij niet op toe om iemands overtuiging om te praten of te bevechten; ik.... doch waartoe meer, want ik heb dunkt mij voldoende bewezen, dat ik in allen deele verdraagzaam ben.

1) Indien men een reis maakt in de Pyreneeen en Pau en Luchon bezoekt en van daaruit uitstapjes maakt (Cauterets, Cirque de Gavarnie, Vallée de Lys, enz.) zou men al zeer bevooroordeeld zijn, indien men Lourdes ook niet in zijn reisprogramma opnam, vooral niet in het seizoen, waarin de 'Pèlerinages' aan de orde zijn, en vooral niet in een jaar, waarin het een halve eeuw geleden was, dat de verschijningen der 'Moeder Gods' in de 'Grotte de Mas-abielle' aan Bernadette Souhirons gezegd wordt te hebben plaats gehad. De eerste dagteekent van 11 Februari 1858; de laatste, de achttiende, van 16 Juli d.a.v. des avonds te 6 uur. Bovendien, het onaanzienlijke Lourdes is door het 'Mirakel' van niets tot iets gekomen, ja, zelfs meer dan wereldberoemd geworden. Een Zola met zijn triestig, realistisch boek: Lourdes uit de trilogie: 'Parijs-Lourdes-Rome', heeft zelfs niet kunnen verhinderen, dat duizenden en nog eens duizenden jaarlijks ter bedevaart gaan naar de grot van Massablelle, en het prikkelde mij ook, dat de halve-eeuwviering van 16 Juli 1908 samenviel met het feit van het overbrengen van Zola's stoffelijk overschot naar het Pantheon. Een scherpe tegenstelling in deze twee feiten.
Heel de Lourdes-zaak leek mij echter weinig heiliging. Vrijwel was het einddoel een groote kerkmis (kermis) of drdk bezochte markt. Tenminste dit bleek uit een 'afgedwaald' (van de kerk?) paar. Een jong geestelijke met een even jong coquetteerend, zeer gedecolleteerd 'nichtje' vonden we in het heerlijke oord: Cirque de Gavarme genaamd, tijdens het middagmalen. De spijzen en de railleerende kout, waarbij de oogen alles aanvulden, werd gesaust door een goed glas wijn, en waarlijk het lag niet aan ons (mijne vrouw en ik), dat we den indruk kregen van een jong gehuwd paar op hun 'voyage de noce'.

Doch, kan ik in veel berusten, toch kant ik mij vooral tegen de heerschzucht der Roomfiche '*kerk*', tegen haar *uitsluiting*,[2)] tegen haar leer in enkele harer deelen, als b.v. de biecht, tegen haar streven om zieltjes te winnen, tegen haar werken in het

2) *Uitsluiting* in dubbelen zin, want, én legt de Roomsche 'kerk' er zich op toe, om naast elke Vereeniging, wat zij ook zij; een *Roomsche* op te richten, èn om zooveel mogelijk andersdenkenden te weeren. Van beiderler soort uitsluiting een voorbeeld.
Dat gaat te ver! - De 'Limb. Koer.' schrijft.
De 'Staatscourant' - no. 230 bevat de Kon. goedgekeurde statuten van een aantal vereenigingen. Als no. 1334 komt daaronder voor:
R.K. Geitenfokvereeniging onder bescherming van den H. Bernardus te Hoeven.
Gaat dit nu toch inderdaad niet te verre!
Dat men vereenigingen, die een godsdienstige, een zedelijk, een politiek, een sociaal doel of dergelijke beoogen, tot Katholieke vereenigingen maakt, - à la bonne heure. Een Katholieke volks- of vakbond, - uitmuntend! Die beoogen doeleinden, bij het nastreven waarvan het Katholiek beginsel zich inderdaad gelden doet ook in de keuze der middelen.
Maar waarom moet nu in 's hemelsnaam een vereeniging, die louter een stoffelijk doel en absoluut niets anders beoogt, en die ook niet door geniengden omgang gevaren voor ononovikkelden aanbiedt, confessioneel zijn?
moeten we overgaan tot Roomsch-Katholieke kanariebroedclubs, Roomsch-Katholieke postzegelruilvereenigingen R.-K. dekhengst- en stierhouderijen, enz enz.?
Dat wordt eenvoudig bespottelijk en doet de gezonde Katholieke organisatie ernstig schade in het oog dergenen, die degelijkheid niet van overdrijving weten te onderscheiden en alles over één kam scheren.
Onze Lieve Heer heeft ons land nu eenmaal tot een gemengd land gemaakt en het kan Zijn wil niet zijn, dat we ons in alles afscheiden van onze eigen ras- en landgenooten, onze broeders.
Wie zoó in uitersten vervallen als de oprichters van een R.-K. Geitenfokkerij, maken ons Katholieken belachelijk in het oog van andersgezinden èn... van vele geloofsgenooten. Gezwegen dan nog ervan dat een beestenfokkerij onder bescherming van een Heilige, en met een geestelijk adviseur, menig fijngevoelig Katholiek een stuitende profanatie moet toeschijnen, zoowel van het Hemelsche als van het eerwaardig priesterambt.
Terecht mocht dan ook Dr. W. Zuidema, te Amsterdam. het volgende spotdicht maken:

Lied voor r.k. voetbalvereenigingen.
(*Wijze: Wien Neerlandsch bloed*).

Wij schoppen een gewijden bal,
Van geuzensmetten vrij,
Gevuld met zuivre zwarte gal
Van haat en dweperij.
Wij schoppen allen ijvrig meê
Op Heerooms heilige fluit;
En schoppen straks al 't geuzenvee
En 't jodenvuil er uit! (*bis*)

Niet alleen zichzelf uitsluiten uit vrees voor de zedelijke besmetting van den leek, maar ook uitsluiting van andersdenkenden ter *bevoordeeling* van eigen geloofsgenooten,
Of *schijnt* het geen waarheid, dat de Roomsche Directeur-Generaal der Posterijen hij zijn optreden eene circulaire heeft doen uitgaan, waartegen, nadat de Kamer *om* was, en een nieuw Ministerie was opgetreden, eene veranderde meening zich deed gelden, blijkens 't volgende bericht, ontleend aan een courant van 39 September
De post en politieke richting.
Volgens de N. Gr. Cl. is er een ministerieele aanschrijving rondgezonden, waarin wordt medegedeeld, dat voortaan bij aanstelling of bevordering van post- of telegraafbeambten niet meer op politieke kleur of godsdienstige richting mag worden gelet

duister, tegen haar Jezuïtisme. Ik weet wel, dat indertijd de Hoogleeraar Blok de Jezuïten onder den arm heeft genomen, maar tegenover hem staan zooveel ernstige, zoowel als scherpe bestrijders, dat die in-beschermingname vrijwel geneutraliseerd is[3)]

Heb ik in deze zaak eenige ervaring? Ik geloof ja, en ik put uit mijne herinneringen.

De meest sprekende is wel de volgende. Ik vrees niet onbescheiden te zijn, omdat indertijd van Roomsche zijde de zaak ter kennisse van het publiek is gebracht; namen zal ik echter zoo min mogelijk noemen. Lokt men mij daartoe uit, dan komen de namen vanzelf.

Op zekeren dag werd mij door een vriend des huizes, ook van huis uit Roomsch, verzocht een bezoek te willen brengen aan eene eveneens van huis uit Roomsche dame, wijl zij mij een handschrift wilde ter hand stellen voor de inrichting die ik beheerde.

Ik ging er heen, ontving het, en de belofte werd mij afgeperst, dat ik het nooit uit mijne handen zou geven, voor en aleer het door den *druk gemeen* goed was geworden.

Dit handschrift had de verontwaardiging der Roomsche geestelijkheid gaande gemaakt, omdat er de afdoende bewijzen in geleverd werden, dat zij de schuld droeg van ‘onlusten’, waarvan men nog spreekt als van ‘oude veeten, die zijn vergeten’.

De Protestanten vergeten dit helaas, en dat is ook een hoofdgrief tegen de Roomsche kerk, dat *zij* niet vergeet, getuige het blijvend smalen op Prins Willem I, zelfs door overigens Oranje-gezinde geestelijken.

De bijzondere mededeeling dier dame, dat de geestelijkheid vroeger zelfs een hooge som gelds geboden had om het in handen te krijgen, deed mij op mijn hoede zijn. Ik vreesde voor aanvallen, en niet ten onrechte.

Op zekeren dag ontving ik een hoffelijk bezoek van een mij bekend Roomsch hoofdambtenaar, die als afgezant kwam van een eminent Roomsch kamerlid, die het handschrift gaarne in wilde zien, maar.... in zijne woning.

Even hoffelijk weigerde ik dit, als het gevraagd werd, en toen. zelfs dringende argumenten mij niet konden bewegen om mijn *plicht* te verzaken, en mijne belofte te schenden, ging des hoofdambtenaars hoffelijkheid in woede over, en, na herhaalde kleinachtende uitdrukkingen die mijn hardnekkig weigeren om het handschrift uit handen te geven moesten ontzenuwen, schreeuwde hij mij toe (in tegenwoordigheid van een mijner vrienden), dat het in den brandenden haard moest geworpen worden, opdat het tot assche zou vergaan.

Ik maakte een einde aan dit onderhoud, den ver woeden bezoeker verzekerende, dat het voortaan achter zeven grendelen zou weggesloten worden.

3) Dr. W. Zuidema in l'Union Fraternelle schrijft, sprekende offer de bijzondere scholen: ‘De school met den Bijbel leert niets, dat in strijd is met de Grondwet of de eischen der vaderlands- en vrijheidsliefde... de school met den Syllabus daarentegen leert, dat er buiten de kerk van Rome geen zaligheid bestaat - dit zou ons koud kunnen laten; want hoe wij over de zaligheid mogen denken, niemand onzer gelooft, dat een mensch over haar beschikken kan; maar zij leert ook, dat er buiten die kerk geen liefdadigheid en geen reinheid van zeden bestaat, zegge: dat alle onroomschen monsters van onbarmhartigheid zijn en dat onze koningin, onze vrouwen, onze moeders.... Zij leert verder dat Lodewijk van Nassau, Gustaaf Adolf, Jozef Garibaldi rooverhoofden zijn geweest, Willem de Zwijger een huichelaar, en de strijd die Nederland vrij en groot heeft gemaakt, een opstand tegen God. Zij leert verder blinde onderwerping aan iemand, op wien de Nederlandsche strafrechter geen vat heeft; die daar ginds in 't Vatikaan zit en zelf - zonder het te weten - blind onderworpen is aan de Jezuieten; en blinde gewilligheid om te antwoorden op alle vragen van een biechtvader - een ongehuwd man - die met meisjes beneden de twintig spreekt over zaken, waarvan soms gepromoveerde mannen boven de dertig - ik spreek uit *eigen* ervaring - nooit hebben gehoord’
(*Slot volgt*).

Van Roomsche zijde werd niet afgelaten.

Een ander bezoek volgde later van een Roomsch deskundige. Hoewel ik de inzage, onder mijn toezicht, niet weigerde, hield ik vast aan mijn *plicht* en *belofte* om het handschrift niet uit handen te geven. Ik was op mijn hoede, en voorzichtig, want wie zou dat niet geworden zijn!

Ten derden male deed men eene poging en mijne pertinente weigering berokkende mij veel leed, en werd als een stormram gebruikt door mijne belagers om mij uit mijn ambt te dringen.

Tusschen die drie bedrijven in had ik nog het volgende intermezzo. Ik ontmoette den van huis uit Roomschen huisvriend, die in den beginne intermediair was geweest tusschen de van huis uit Roomsche schenkster, maar die toen weer teruggekeerd was tot de ‘alleen zaligmakende moederkerk’. Hij deed het voorkomen alsof het *kostbare* M.s. slechts *in bruikleen* was gegeven en de schenkster het nu weer in haar bezit wilde nemen. Ik antwoordde kort af, dat hij en zij zich vergisten, en 't boek bleef waar het was: eens gegeven, blijft gegeven.

Hoe die kunstbewerking - het wederkeeren tot de schoot der kerk, ook van haar man, - heeft plaats gehad, zal ik maar niet onderzoeken. Naar wordt verluid heeft er zelfs een spookgeschiedenis bij plaats gehad; ten minste eene bangmakerij voor vagevuur en hel. Neen, dan vind ik eene andere manier nog beter, zooals mij eens een geestelijke, - werkelijk een eenvoudig waardig man, - vertelde. Hij had aan 't sterfbed van een *vrijdenker*, vroeger Roomsch, ‘net zoolang aan zijn ziel gepeuterd’, totdat hij zich had laten ‘bedienen’. Dat ‘peuteren’ sluit ook veel in, maar is tenminste recht op den man af. Nog weet ik, dat een Protestantsche dame, toevallig in een geheel Roomsche omgeving

gekomen, daardoor, overleden zijnde, als *geheel* Roomsch werd beschouwd: paternoster in de hand; kaarsen; bidden. De Protestanten werden teruggehouden.

Dat willen afhandig maken van een voor de Roomschen hinderlijk manuscript, doet mij denken aan wat mij eenmaal geschreven werd (29/12 1911) door den schrijver van een werk tegen het Jezuïtisme: ‘uitverkocht (vermoedelijk door de Jezuïten opgekocht)’ Hij voegde er nog bij: ‘aanwezig in de Kon. Bibl. - zoo niet dan....’

Ziedaar eene ware, hoogst zeldzame geschiewelke mij een les gaf voor de toekomst, en die mij steeds in herinnering komt, zoo dikwerf ik de waarschuwende stemmen van een Maronier, van een Bronsvelt, van een Zuidema verneem.

De Protestanten, - en voornamelijk zij die naar zwart overhellen ter wille der politiek - zijn te laks, te onverschillig, te vooringenomen tegen de leuze: ‘liever Turksch dan Paapsch’, dan dat zij het gevaar inzien of willen inzien, dat ons Protestantsche Nederland dreigt.

Overzicht van de Week.

I.
De 'beschaafde' mensch!
(aan wien God, volgens de bijbelgeloovigen, 'macht verleende over het dier').

Een mijner lezers zendt mij de 'Nieuwe Courant', waarin zij een artikel aanstreepte van den Engelschman Haverly (overgenomen door de N.C. uit 'the Animals Gardian').

In dat bewuste artikel van Haverly schrijft hij o.a.:

Ik heb slechts mijn ooggin te sluiten, en de herinnering aan al wat ik in dertig jaren van tooneelleven heb gezien komt in volle afgrijselijkheid voor mij.

Wel, ik heb dien 'lieven, aardigen, kleinen hond' gezien, die zijn gebeden opzegde (God moge hem bijstaan), en die zulke knappe kunstjes deed, dat de dames overtuigd waren, dat zijn dresseur 'merkwaardig veel geduld' moest bezitten. Ik heb dat ongelukkigste van alle schepsels onbarmhartig zien afranselen, achter de schermen, als straf voor een enkele aarzeling bij een van die 'lieve kunstjes'. Ik heb dienzelfden hond zoo wreedaardig zien uithongeren in zijn hok, dat zelfs de meest verharde hospita een protest niet kon achterwege houden. Ik heb gezien hoe men den staart van dien hond, die zoo ontroostbaar omlaag hing, door middel van een onzichtbaren draad aan den halsband verbond om dien in een 'vroolijker' aanzien te plaatsen.

.... De onmenschelijke behandeling van gedresseerde ezels, olifanten, katten en andere dieren zou boekdeelen kunnen vullen.

.... Bijzonder wreed noemt Haverly het optreden van goochelaars, clowns, of zoogenaamde 'entertainers', die kwellingen in hun toeren aandoen aan eenden, ganzen, Guineesche biggetjes en duiven. Tijdens de voorstellingen worden deze dieren menigmaal geduwd in schuilplaatsen, die hun afschuwelijke pijnen aandoen; hij heeft hun kreten van pijn hoorgin uitgaan boven de knetterendste muziek. Deze dieren worden zorgeloos opgeofferd, omdat, zooals een dresseur hem eens zeide, 'ze zoo goedkoop zijn, en dus gemakkelijk te vervangen'.

Lezer, het is zoo gemakkelijk, als gij zoo iets leest, er U zelven af te maken door te zeggen, dat het wel 'overdreven' zal zijn. Maar ik verzeker U dat het *wáár* is, en dat iedereen, die *wil* weten, dat *weet*. Ik herinner me nog heel goed, hoe ik als heel jong, achttienjarig meisje op een diner zat naast een a.s. medicus, een allesbehalve weekgestemd, dóór en dóór mondain jongmensch, die me, bij wijze van doodgewoon dinerdiscours, en zonder eenige diepere bijbedoeling, vertelde, hoe hij, - tengevolge van zijn studentschap bevoorrecht, - in de gelegenheid geweest zijnde achter de schermen gade te slaan de dressuur van paarden en honden, enz., in een circus, dientengevolge zichzelf de gelofte had gedaan nooit meer zulk een inrichting te bezoeken, wijl de martelingen en wreedheden, door hem toen aanschouwd, hem voor altijd het 'genot' van zulke voorstellingen hadden bedorven. -

Dit zoo onverdachte getuigenis stemt dus volkomen overeen met dat hetwelk hier tot ons komt van den Engelschman Haverly. En daarom heb ik-zelve reeds dezen zomer - toen Hagenbeck hier in den Haag zijne voorstellingen gaf - het een *schande* genoemd dat deze soort van publieke vermakelijkheden worden getolereerd in een beschaafd land, en worden bezocht door menschen welke zich, van welke nuance

ook ze zijn, toch in elk geval alle gezamenlijk ‘Christenen’ noemen, dus naar Hem, die verpersoonlijkt het hoogste medelijden en de hoogste liefde in elken zin. -

Aan het publiek, aan de menschen die naar zulke laffe, wreede, minne vertooningen gaan kijken, ligt daarom in den grond de hoofdschuld. Iedereen zoekt aan de kost te komen, en geld te verdienen, de een zus, de ander zoo. Daarom heb ik-voor-mij dan ook veel minder verachting en tegenzin ten opzichte van die dresseurs-zelven, dan ten opzichte van het publiek dat dergelijke broodwinningen in het leven roept en staande houdt *door er gedachteloos naar te gaan kijken*. Ik ken - tot hun schande zij het hier gezegd - menschen die je den volgenden dag met een uitgestreken gezicht komen leuteren over het akelige en nare en wreede van zoo'n voorstelling, maar die er met dat al toch ijverig heendraven, omdat hun kennissen 't ook doen, en omdat ze dientengevolge óók per-se

willen meespreken er over. Zulke flauwerikken vind ik haast nèg onsympathieker dan hen, die geheel en al zijn ontbloot van medegevoel, en die zich dientengevolge niet beter willen voordoen dan ze zijn. -

Ik voor mij, ik erken volmondig, hoe ik reeds lang geleden - toen ik nog niet veel had nagedacht over al deze quaesties - instinctief reeds *voelde* hoe laf en kinderachtig het is wanneer wij-menschen ons op dergelijke wijzen 'vermaken' ten koste van het dier. Nog zie ik voor mij uit dien tijd de droef-ernstige oogen van een paard bij Renz in Berlijn, met wien een clown kunstjes stond te verkoopen. Die verstandige paarden-oogen, ze drukten zoo aandoenlijkduidelijk uit - terwijl het publiek schaterde van pret: - 'Wat staan jullie láág, julliemenschen, die zulken nonsens grappig kunt vinden'! -

Maar helaas, juist daarom, - omdat de menschen in het algemeen genomen zoo laag staan - vrees ik dat de wensch van Haverly naar eene vereeniging, die de menschen weet terug te houden van het bezoeken van alle dergelijke 'genoegens', wel steeds zal blijven een *wensch*, meer niet. Het lage, grove egoïsme namelijk is den meesten menschen veel te veel ingeboren, dan dat zij zich zouden willen ontzeggen eenig genot van welken aard ook - al kost dit hunne medeschepselen pijn, lijden, mishandeling. Indien het wáár is wat de orthodoxen beweren, dat God den mensa 'macht' gaf over het dier, dan prijs ik ds. Cramer, hier in den Haag, die het onlangs, op de vergadering ter beperking der vivisectie, zoo flink uitsprak, hoe die macht voor hem beteekent het dier beschermen en liefhebben, *niet* het misbruiken en mishandelen. Voor de orthodoxen is het dus in elk geval, juist uit dat oogpunt, eene eerste en dubbele plicht al dergelijke wreedheden, als de hierboven door mij afgedrukte, tegen te gaan, maar ook zij, die niet op dit bijbel-standpunt zich stellen, behoorden, uit een oogpunt van innerlijke beschaving en fijngevoeligheid, zich verheven te te achten boven het bijwonen van 'grappige' vertooningen, welke daarin bestaan dat men dieren, - in de overmacht zijnde van den mensch - mishandelt, verminkt dikwijls, door stompen en uithongeren africht op inspannende kunstjes. Nooit ben ik zóó ten volle overtuigd van de laagstaandheid van den mensch in het algemeen genomen, dan wanneer ik een publieke vermakelijkheid, van welken aard ook, en waar ter wereld ook, bezoek, en bij zulk eene gelegenheid altijd opnieuw constateer, hoe de massa, de overgroote meerderheid, (bestaande zoowel uit de hoogste als uit de laagste klassen) eigenlijk steeds wordt in enthousiasme gebracht door het grove, ruwe, gemeene, schreeuwerige, vulgaire! Èchte kunst, hetzij op het gebied tooneel, hetzij op dat van muziek, of van welken aard ook, trekt steeds slechts een zóó gering aantal toeschouwers, dat gemeenlijk zelfs de zaalhuur nog niet wordt verdiend. Geldt het echter minne, laffe, vieze, kinderachtige, grove genoegens, dan kunt ge verzekerd zijn van een overtalrijk publiek, van een volkstoeloop, bestaande uit aanzienlijken en geringen beide. Ziedaar waarom óók de circussen, de beestenspellen, en al dergelijke flauwigheden, steeds veel aftrek vinden en veel bewondering. Het lage, leelijke, grof besnaarde in de menschelijke ziel vindt dàár bevrediging en prikkel! - Een paar jaar geleden voerde een der bekendste Parijsche variété's, als hoofdattractie, elken avond een dronken-gemaakten hond ten tooneele.! 't Was er, - om dat droevig schouwspel te genieten bepááldelijk - 't gansche seizoen door stampvol!

Zegt zulk een weerzinwekkend feit geen boekdeelen?

En heb ik daarom geen gelijk indien ik telkens opnieuw zeg: De mensch, in 't algemeen genomen, is een verachtelijk, onsympathiek, minderwaardig scheppings-voortbrengsel!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Eere aan ‘Het Vaderland’.

Na beëindiging van bovenstaand stukje het Middag-Blad van ‘het Vaderland’ opnemend, vond ik daarin het onderstaand artikeltje, dat ik met volle instemming overneem:

Want men vergete het niet: de vogels vliegen daar, boven den Hofvijver, volstrekt niet voor ons pleizier. Zij doen het uit honger, en zij hopen dien hier te kunnen stillen.

Een bekend en populair Hagenaar, als ‘Paradijsdichter’ bekend uit het nu in reparatie zijnde Eden in het Voorhout, had er gisteren in overleg met een paar dames-dierenvriendinnen een bord geplaatst met het opschrift: ‘Meeuwen hebben honger’.

‘*Het bord was natuurlijk spoedig gemoerd’, - schrijft hij ons - ‘maar morgen (Vrijdag) plaats ik een nieuw, en zal daar een paar uur daags de wacht bij houden’.*

‘*Zoudt u nu in 't Vaderland willen plaatsen den volgenden oproep:*

De heer en mevrouw Meeuw en familie Vijverberg, ongenummerd.
plus het gansche Haagsche vogelenheir bevelen zich nederig voor voeding aan.

Wij voldoen gaarne aan zijn verzoek en hopen dat de familie geen gebrek meer zal lijden.

De belangstelling en vriendelijkheid zullen zich - hopen wij - verder ook uitstrekken tot andere gevleugelde hongerlijders (*meezen, roodborstjes, musschen, lijsters, enz*.), *die in de tuinen en plantsoenen naar een beetje voedsel uitkijken. Ook die hebben het hard noodig*.

Zie, dat doet je nu eens goed dat hier in dit Blad, in de redactie-kolommen-zelven, werd opgenomen dat aardige gevoelige verzoek van onzen 'paradijs-dichter', en dat er aan werd toegevoegd die warm gestelde opwekking om óók andere vogels en viervoetige hongerlijders niet te vergeten ter wille van de meeuwen. - Het is helaas zóó zelden dat de groote Pers ten onzent de moeite neemt voor de zaak van het dier partij te trekken, dat het daarom dubbel aangenaam opvalt wanneer 'het Vaderland', - dat in dezen reeds meermalen een goed voorbeeld gaf - zich onderscheidt van zijn Persbroeders op een zoo gunstige wijze. Ook al is de dooi misschien reeds ingevallen op het oogenblik waarop deze Lelie zal uitkomen, nochtans is het wel der moeite waard van het hier overgenomen 'Vaderland'-stukje notitie te nemen; men kan immers de vogels gedenken op duizenderlei wijzen, óók als er geen vorst is; altijd, en onder allerlei omstandigheden, zijn zij, in den winter vooral, aangewezen op onze menschelijke hulp en bescherming.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Tweeërlei moraal.

Een abonnée zendt mij onderstaand schrijven:

Ik ben een trouw lezeres Uwer Lelie, die mij op mijn reis, die a.s. morgen aanvangt, wordt nagezonden. Dus, neemt U mijn brief maar geheel op.

De Lelie lees ik met zéér groot genoegen. Want U is wáár! En de groote menigte huichelt! Wat staan wil vrouwen toch ten achteren bij de heeren der schepping!

Mijn broeder is thans te Parijs met een knap winkeljuffertje. Ze blijven daar 8 dagen! Een mooi élégant meisje. Ik zag haar toevallig eens!

Doch wij moesten zoo iets eens doen! Mijn broeder en zijn vrienden maken geregeld reisjes naar Antwerpen en Brussel met een vriendinnetje, en zij kunnen aan elken vinger wel 10 goede partijen doen! Doch, laten wij ons eens ééns vergaloppeeren!

De dames (*!*) *Zij werpen den eersten steen.! En nu adieu. Blijf strijden in dit opzicht voor gelijkheid! Ook wij zijn natuurmenschen!*

En neem mijn briefje op.

Het lijkt mij niet ondienstig, waar ik juist dezen zelfden ochtend een bijna gelijkluidenden brief ontving van een jong meisje, mijn eigen standpunt in deze netelige quaestie wat nader uiteen te zetten. - Zeker, mijne correspondente hierboven heeft gelijk, waar ze zegt dat haar broeder en diens vrienden aan elken vinger wel

tien goede partijen kunnen doen ondanks hunne ‘vriendinnetjes’. Ze heeft ook groot gelijk als ze zegt: Wij vrouwen moesten eens zoo ons vergaloppeeren! Maar, ligt dat alles nu aan de inrichting der maatschappij-alleen, of aan de natuur, of aan beiden? Ik voor mij geloof het laatste. Ik geloof niet dat men de behoeften van man en vrouw op sexueel gebied geheel kan gelijk stellen; en ik maak dan ook daarom een groot verschil tusschen dit hierboven bedoelde gewone vóórleven van een man, en onrein, vuil en onzedelijk handelen in smerigen tegennatuurlijken zin.

Wij-vrouwen daarentegen zijn in dit opzicht anders aangelegd dan de mannen, bij ons heeft niet het zuiver-sexueele de overhand, en daarom spreekt bij ons de drang niet geheel op dezelfde wijze als bij den man. Echter ben ik het eens met mijne correspondente dat men haar, die, om welke reden dan ook, in dit opzicht zondigt tegen de aangenomen moraal, en die buiten het huwelijk om leeft met een man, groot onrecht aandoet dikwijls, waar men háár steenigt en den man terstond alles van dien aard vergeeft. Hier heeft de maatschappij, en hebben - gelijk ook mijne correspondente zelve getuigt - de vrouwen in de eerste plaats groote schuld. Het jonge meisje, wier brief ik hedenochtend ontving, maakt zeer terecht de opmerking: ‘wij *moeten* huwen, willen we ons uitleven, en daarom komen er zoovele ongelukkige huwelijken tot stand.’ - Zoo is het precies. In mijn roman: ‘Ik zeg de Waarheid’ heb ik ditzelfde standpunt uiteengezet. Voor ons ‘fatsoenlijke’ vrouwen is er geen andere keuze: Of wettelijk trouwen, of nooit liefdesgenot smaken. Anders zijn wij uitgestootenen! Terwijl om ons heen vader, broers, echtgenooten, vrienden, op alle mogelijke wijzen kunnen genieten, gehuwd of on-

gehuwd, zonder dat dit iets schaadt aan *hun* ‘fatsoen’. - En inderdaad, het zijn de vrouwen-zelf, de ‘deugdzame’, nimmer-begeerden én degenen die den eersten den besten huwelijkscandidaat dien ze krijgen konden zonder eenige liefde accepteerden, welke in deze quaestie het meest-meedoogenloos en het meest-bekrompen optreden jegens hunne zusteren. Ik voor mij geloof dat de man anders, grof-zinnelijker is besnaard dan wij, en dat men hem daarom niet denzelfden maatstaf kan en mag aanleggen op dit speciale gebied, dien men een vrouw aanlegt, maar anderzijds meen ik óók, dat men deze laatste verwringt en verdraait in ‘fatsoen’-wetten tot een schijnzichzelve niet begrijpend, niet op de *liefde*, maar op het *huwelijk*, op de goedepartij wachtend, berekenend wezen, - met een geheel en al voorbijzien en vertrappen harer ingeboren eerlijke, natuurlijke, en volkomen geoorloofde instincten en behoeften, (waaraan zij, tengevolge der maatschappelijke misstanden, in 99 van 100 gevallen geen gelegenheid heeft te voldoen door het huwelijk, en die dientengevolge, tot schade van haar lichaam en ziel beide, ‘fatsoenshalve’ moeten worden verstikt totdat zij is geworden eene verzuurde, zenuwzieke, verdorde oude juffrouw).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Een Causerie niet uit, maar over Indië.

- Ik heb gedurende mijn redactrice-schap reeds menigeen onder mijne correspondenten naar Indië zien vertrekken, en, altijd opnieuw als ik de eerste brieven ontving van uit het nieuwe vaderland, luidde dan de gewone klacht - hoe gelukkig of opgewekt mijne correspondenten zich overigens ook mochten gevoelen -: Wat is alles anders dan ik 't me had voorgesteld! Ik ben overgeleverd aan mijn bedienden, die ik niet versta, ik vind het huishouden-doen hier dientengevolge vreeselijk moeielijk, ik kan de ‘adats’ (gewoonten) niet begrijpen, enz., enz.

Die klacht nu kan ik me daarom te beter voorstellen, omdat ik me nog zoo goed mijn eigen onmacht herinner, toen ik op Batavia, in 't hotel des Indes, plotseling stond tegenover eene mij door den hotelhouder aanbevolen baboe, welke geen woord Hollandsch verstond. 't Was een gewillig lief meisje - zei hij, - maar ik moest nochtans, na een paar dagen, hem verzoeken mij eene andere te bezorgen, die, daar ze reeds eenige malen de reis naar Nederland heen en weer had gedaan als ‘zeebaboe’, dientengevolge in staat was met mij te converseeren in gebroken Hollandsch, maar die ook, om dezelfde reden, finantieel veel hoogere eischen stelde dan de eerste, en, last not least, mij de baas was in plaats van ik haar.

Nu, dat alles was in 't hôtel-leven, gedurende een verblijf van enkele maanden slechts, niet zoo heel erg! - Maar stel U voor dat ge als jongehuwde, als gouvèrnante, als onderwijzeres, of als ambtenaar naar de binnenlanden gaat, (slechts bij uitzondering komt ge terstond op een groote hoofdplaats), en dat ge daar arriveert - zooals het toch zoo menigeen gaat, - zonder voldoende taalkennis, zonder eenige juiste voorstelling van zeden, gewoonten, gebruiken, manieren. O wat moet er dan een leergeld betaald worden, niet alleen in finantieelen zin, maar ook anderszins! Hoe dikwijls wordt b.v. een onbeleefdheid begaan, - jegens een inlandsch hoofd b.v.,

- niet met opzet maar uit onwetendheid. Hoe menigmaal vergrijpt zulk een nieuw-aangekomene zich niet, geheel ter poedertrouw, waar het den voorrang geldt, of een der andere tallooze vormen, waarin juist de Indische samenleving - bij alle gastvrijheid en gezelligheid - toch nog veel strenger is soms dan de onze. Er zijn zoovele, vele dingen op dit gebied, waarvan heel dikwijls een volbloed Europeaan niets weet of begrijpt. Heb ik U wel eens verteld hoe ik-zelve, onnoozel jong meisje, heel naïefonschuldig gehouden door strenge, ouderlijke opvoeding, ervan ontstelde toen 't mij in Suriname duidelijk werd gemaakt ineens wat een ‘huishoudster’ beteekent in de tropen, en hoe ik dientengevolge jaren achtereen den man, van wien mij dat samenleven ineens werd geopenbaard, veroordeelde en hard viel - omdat de uitlegging van het geval mij was gegeven door domme zelf-onervaren menschen, en omdat ik daardoor niet had leeren begrijpen in *diepenen zin*. -

Om al zulke en dergelijke redenen is het zooveel, veel waard, vóór ge naar Indië vertrekt, gehuwd of ongehuwd, man of vrouw, dat doet er niet toe, Uzelve voor te bereiden, ernstig voor te bereiden, allereerst wat de taal aanbelangt, maar ook anderszins. Ik weet iemand die U in dat opzicht een zeer vertrouwde en zeer bereidwillige gids zal kunnen wezen, wiens lessen, - daar hij 't slechts uit liefhebberij en bijzaak doet, - volstrekt niet duur zijn, en zich ook niet strikt bepalen tot 60 minuten, maar meer hebben

van gezellige causerieën, gepaard gaande met photo's, verklaringen, opheldering en, onderhoudende gesprekken, in een woord met al datgene wat ze niet alleen nuttig maar ook aangenaam doen zijn. Wilt ge zijn adres hebben - onnoodig te zeggen dat ik hem en zijn gezin ken persoonlijk - ik wil 't U steeds gáárne geven, met opgave van nadere inlichtingen. Ook kan ik U verzekeren dat een zeer langdurig verblijf in alle deelen van Indië hem in staat stelt met kennis van zaken te oordeelen, en evenzeer dat zijne voormalige betrekking U tot waarborg kan zijn, hoe hij op de hoogte is van alle zeden en gebruiken ook die in de hoogste kringen der Indische samenleving. - Als ik met hem praat, denk ik steeds: Had *ik* zulk een voorlichter en raadgever gehad eer ik als jong, onbedreven ding naar Suriname ging, ik zou heel wat wijzer zijn geweest, heel wat onbedoelde onbeleefdheden hebben weten te vermijden, en daardoor heel wat prettiger en gezelliger leven daar geleid hebben. En het is juist daarom dan ook, uit eigen ondervinding van schade en schande, dat ik al degenen, die staan voor den een of anderen werkkring ginds, hetzij als huisvrouw, hetzij als ambtenaar of ambtenares, zou willen toeroepen: Stel U, voor ge vertrekt, op de hoogte, nauwkeurig op de hoogte. Van *alles*. Een droge taal-les alléén doet het 'm niet. Ge hebt meer noodig. Inlichting. Voorlichting. Raad en ondervinding, van iemand die het leven daar kent en begrijpt en het liefheeft. 't Is niet gemakkelijk echter *zulk* een gelegenheid tot les-nemen te vinden, en juist daarom, omdat deze lessen, die ik bedoel, worden gegeven uit ware liefhebberij, en belangstelling in Indië, en niet in de eerste plaats om het geldelijk voordeel, juist daarom vertel ik er hier U van, en verklaar me gaarne bereid het adres van mijn vriend particulier te vermelden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Klassen-justitie?

Onlangs heb ik in de Lelie onder elkander afgedrukt twee eischen van denzelfden ambtenaar bij het Kantongerecht in dezelfde stad; de eene eisch tot drie dagen gevangenis-straf of tot geldboete gold een *nuchter* werkman, die bijtijds zijn aanklacht jegens een ander introk, en dien de bewuste ambtenaar bij het Kantongerecht, tot straf voor de vergeefsche moeite die hij veroorzaakte, treiterde met dien eisch tot drie dagen gevangenis-straf, door hem te gaan beschuldigen van ‘valsche aangifte’. De tweede eisch, eveneens tot drie dagen gevangenisstraf of geldboete, gold een paar *stomdronken* jongelui van ‘goeden huize’, die in een stationsgebouw de boel hadden kort en klein geslagen, die de te hulp geroepen agenten hadden uitgescholden, en met hen hadden gevochten, die den nacht in het cachot hadden doorgebracht om hun walgelijken roes uit te slapen, en voor wien, juist omdat zij ‘van goeden huize zijn’, nog veel minder verontschuldiging moest bestaan dan voor iemand uit de volksklasse.

Thans zendt mij een abonnée het onderstaand bewijs van kleinzielige vitterij, waar het geldt geen misdrijf maar de meest gewone onschuldige overtreding:

Hooge raad.

Advocaat-generaal bij den Hoogen Raad, mr. Besier, nam conclusie in zake het cassatieberoep van Maria Catharina Polman, huisvrouw van J. Peters, water- en vuurvrouw te Arnhem, door de rechtbank aldaar veroordeeld tot f 0.50 boete of 1 dag hechtenis wegens overtreding van de verordening op de winkelsluiting door te 4½ uur des voormiddags voor een halven cent heet water te leveren aan een buurvrouw.

Aangevoerd was dat een water- en vuurnering geen winkel is, doch een fabriek waar men heet water en gloeiende kooltjes fabriceert.

Adv.-gen. was van oordeel dat hier feitelijk is beslist dat een nering in een winkel is uitgeoefend. En in casu heeft men ook niet te doen met een fabriek, maar met een winkel, d.i. een inrichting waarin waren in het klein aan den gaanden en komenden man worden verkocht. Dat deze door de requirante ook worden gereed gemaakt, doet niets ter zake. Hetzelfde geschiedt ook bij banketbakkers en eethuizen. Geconcludeerd werd dus tot verwerping.

Handelsblad, 5 Jan. 1914.

Mij lijkt de vraag hier gewettigd: Dient onze justitie tot *rechtspraak* of tot dergelijke *muggenzifterijen?* Zeker, 50 ets. boete is niet veel... voor iemand ‘van goeden huize’. Een vrouw echter, die een water en vuurnering houdt, bedenkt zich gemeenlijk lang op 't onnut uitgeven van een paar kwartjes. En verkiest hoogstwaarschijnlijk den dag gevangenisstraf? Maar daardoor wordt ze voortaan iemand die reeds ‘voorbestraft’ is, die ‘in de gevangenis heeft gezeten’, op wien in de ongen van buren, enz., voor de rest van haar leven een soort smet rust.... Alles

alleen om de hierboven afgedrukte '*misdaad*'! - Waarlijk, mijn eigen vader is eveneens geweest advocaat-generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, maar ik ben zoo vrij te denken dat hij de *letter* der wet zou hebben weten op te vatten in ruimer *geest*. Evenals ik óók overtuigd ben dat hij diezelfde letter op dronken jongelui van 'goeden huize' in haar grootste duidelijkheid en strengheid zou hebben weten toe te passen, maar den nuchteren werkman om zijn vredelievendheid zou hebben geprezen, in plaats van het hem te gaan lastig maken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice,

Daar de bestrijding van mijne Gedachtenw. in het nommer der Holl. Lelie van 31 Dec. 1913, door den heer Bensdorp[1)], de kwestie, daarin behandeld, slechts zijdelings raakt, wil ik enkel maar verzoeken, aan den heer B. en aan mijne lezers, te willen nalezen de stukjes in de N.R, Ct.[2)], onder 'Kerknieuws': *De vrouw een mensch en Het concilie te Mâcon*. Daardoor zal uit te maken zijn wie van leugen mag spreken. Ik stel mij niet die verwijzing tevreden.

Den Heer Visser (zie dat zelfde nommer) zal ik wel mogen verzoeken de *onfeilbaarheid* van een Paus niet te willen verwarren met *zijn*, of een anders onfeilbaarheid, waar 't gewone menschelijke zaken betreft.

Hoogachtend,
Uw Dw.
A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.
'S-GRAVENHAGE, 22/1 1914.

II.
Voor X. IJ.

Met een enkel woord wil ik Uw meening aan mij gericht beantwoorden. Wat Uw eerste voorbeeld aangaat, zou ik 't ruiterlijker gevonden hebben, indien de huisvriend tot den man gezegd had: 'Ik ontwijk je huis voortaan, want ik heb je vrouw lief, 't is voor ons drieën beter, dat ik je gast niet meer ben.' Nu was 't feit, dat hij vijf maanden den gast bleef, een geheim toegeven aan beider verlangen elkaar te zien, een stille leugen tegenover den echtgenoot, een noodelooze prikkeling voor beiden. In dit geval was 't stellig nièt aan de vrouw te spreken.

1) Holl. Lelie van 21 Januari 1914.
2) 21 Out 1913, Ocht.bl. A, en het Avondhl. van dien dag.

Het tweede geval sluit zich aan bij wat ik betoogde. Waar liefde ontstaat stel ik daarnaast als eerste eischen ‘waarheid en vertrouwen’ tegenover de(n)gene die(n) men liefheeft.

Is vriendschap gesloten tusschen twee van verschillend geslacht en gaat die vriendschap bij de vrouw over in liefde, dan is zij mijns inziens verplicht als mensch tegenover mensch in volkomen waarheid en vertrouwen zich uit te spreken. 't Gevolg: een verwijdering, is dan beter te dragen, dan in een door den ander wellicht niet begrepen zich terugtrekken, want in 't eerste geval blijft de herinnering aan de vriendschapsdagen voor beiden een dankbare. Ik zie echter volkomen in, dat de theorie voor velen glad ijs is en er op heden voor de vrouw moed toe behoort eer ze tot de bekentenis komt, in elk opzicht staat echter spreken, volgens mijne denkbeelden, daar nooger dan zwijgen. 't Deed mij aangenaam aan dat juist mannen in dit opzicht mij bijvielen.*)

RUIMDENKENDE.

III.
Geachte Redactie.

Gaarne neem ik er akte van dat de heer D.S. van Zuiden geen archivaris maar archiefpublicist is.

Wat de kern van zijn schrijven betreft, een kort antwoord naar Joodsche wijze in den vorm van een vraag:

Hoe komt V.L. aan zijn meening? Is die gefantaseerd of heeft zij een bron, die natuurlijk bij den heer van Zuiden begint?

Hoogachtend,

V.L.

IV.

Hooggeachte Redactrice.

Zoudt U mij willen vergunnen een antwoord te geven aan Johanna Steketee, die in de Holl. Lelie van 29 Oct. 1913 ‘Eenige beschouwingen’ geeft over de Rein-Leven-Beweging, die deels onwaar zijn en deels kinderachtig. Het spijt mij, dat ik het artikel niet eerder onder de oogen kreeg, en ik hoop, dat het late komen van dit schrijven geen beletsel moge zijn voor de plaatsing.

Als eene Vereeniging of eene Beweging tot doel heeft het omhoog heffen der menschen, die nog liggen in een poel van ellende en donkerste donkerheid, dan staat het U, Johanna Steketee, geheel vrij voor die beweging sympathie of antipathie te koesteren; maar ik vind het niet goed van U, Uwe antipathie zoo ver te drijven, dat ge zoo'n Beweging zoudt willen vernietigen, als dit tenminste in Uwe macht stond. Want als men van de Rein-Leven-Beweging niets anders weet, dan wat gij daarvan schrijft voor de lezers van de Holl. Lelie, dan heeft die Beweging voor de niet kenners afgedaan en gij hebt haar het merk van ‘onwaarde’ aangebracht.

*) Vraag redactrice.
Is ‘Ruimdenkende’ 't niet met mij eens, dat *mannen* in al dergelijke liefde- en huwelijksbegrippen een runneren, beteren, meer onbevangen kijk hebben dan de Durchschnitt-vrouw?

En waarom?

Omdat er wel eens voorschriften of raadgevingen gegeven worden in het openbaar, die het beter ware niet in het publiek te behandelen volgens Uwe, maar ook... volgens mijne meening; en omdat er eene medewerkster, onder de zeer kundige en hoogstaande medewerkers, aan 'Levenskracht' verbonden is, die in Uwe oogen geen litteraire verdiensten heeft. Ik zou hier tegenover willen plaatsen, dat gij dingen schrijft die geheel met de waarheid in strijd zijn. Zijn dit redenen, om een Beweging te veroordeelen, die ten doel heeft de lijdende menschheid te helpen?

Hebt gij wel eens gehoord van prostitutie, en de vreeselijke en afgrijselijke gevolgen hieruit voortvloeiende?

Weet ge wat bordeelen zijn? en kunt ge eenigszins benaderen hoe de rampzalige vrouwen in die holen van ontucht zich gevoelen in hunne onpeilbare inzinking?

Hebt ge wel eens ooit gehoord van de ontoombare geslachtelijke misdragingen van den man tegenover zijn vrouw onder den dekmantel van het huwelijk? Waar de vrouw als weerloos slachtoffer overgeleverd is aan de meest wreede, onbeteugelde hartstochten van den man.

Ik heb gevallen bijgewoond, waar ze tot stervens toe werd uitgeput, de zwangere, de zieke, de steeds weder barende vrouw, tot de dood haar uit haar deerniswaardigen toestand verloste, en een einde maakte aan een zoo hopeloos droef bestaan.

Weet ge, dat de ongelukkige vrouwen in zulke huwelijken steeds en maar steeds zich moeten laten misbruiken, tot walgens, tot afgrijzens toe, tot het jonge leven, dat zij in zich gevoelen, er van sterft? Ware het dat ik overdreef!

En waarom?

Omdat de priester der vrouw zoo'n slachtbank wijst als haar *plicht*, als *noodzaak* voor den man. Omdat de openbare meening de vrouw dwingt zich te onderwerpen aan de perverse ontucht van haar man als *noodzaak* voor hem, al bezwijkt de vrouw en al sterft het jonge leven.

Omdat de 'Christelijken' der vrouw prediken als ordonnantie van God haar als heer en meester te dienen en zich te onderwerpen ten allen tijde aan zijn wil en zonder tegenspraak zich schikken naar zijn ongebonden lusten, al bezwijmt zij van afschuw, al is zij ziek, ik herhaal: al wordt haar het peilooze leed berokkend dat haar vrucht (hetwelk zij behoort te beschermen), het jonge leven der menschheid er door wordt gedood.

Nog eens - ik overdrijf niet - ware dit zoo; want vergeet niet, dat deze Beweging niet is voor de goeden - de nobelen - de reeds gestegenen, maar dat zij komt om de gezonkenen, de willoozen en de zwakken te helpen en te steunen.

Onreinheid is de jammerpoel van onze aarde, waaruit het grootste deel van alle ellende en alle kwaad voortvloeit.

En daar treedt de Rein-Leven-Beweging op en wijst en *be*wijst dat het voldoen aan al de lagere aandriften van den man *geen noodzaak* is, dat reinheid evenmin den man schaadt als de vrouw.

Dat *on*reinheid *schaadt*.

Zij predikt aan den man zich te verheffen, zijne geslachtelijke neigingen ondergeschikt te maken aan zijn wil, geen slaaf meer te willen zijn van zijne lagere aandriften. Dan heeft hij de vrouw niet meer noodig als werktuig, als ondergeschikte dienares; dan treedt zij met hare diepe vernedering te voorschijn en komt op hare plaats 'naast den man (let wel: niet als gelijk aan den man, man en vrouw zijn volstrekt verschillend in hun wezen) maar als evenwaardig mensch als hij.

Weest rein, in gedachten, in woorden, in daden, dit predikt U het hoogste in den mensch, dit schrijft de Rein-Leven-Beweging in haar banier.

De een wil het door vegetarisme, een ander beoogt het door het nastreven van een ideaal; wederom anderen gelooven het alleen te bereiken door de knie te buigen voor den Allerhoogste en te bidden om de liefde en den wil tot al wat goed en waar en rein is.

Naar mijne overtuiging kan het Reinheidsdenkbeeld niet meer sterven; het is gezaaid onder de menschen en het zal zijne vruchten voortbrengen, omdat het de kern bevat, die wacht op de ontplooiing tot een hooger menschelijk stadium, waarvan wij de voorteekenen reeds kunnen waarnemen, en die uit een Hoogere Wereld is.

Assen.

Mevr. S. HOOGENDIJK - HESSE.

V.
Krokodillenstad, December 1913.

Met een gemengd gevoel van antipathie en verbazing las ik in Uw Blad van 5 November j.l. de causerie van Uw Midden-Java'schen berichtgever A - Z over den 'Sarekat Islam'. Antipathie, wegens den moordzuchtigen aanleg van den schrijver, en verbazing wegens zijn opzettelijke verdraaiing der feiten. Een geschrift als van A - Z. kan het Holl. publiek, dat zich van Indië geen andere voorstelling kan maken dan als een 'apenland', gemakkelijk vergiftigen, gemakkelijker dan de bede Indische Pers te zamen het vermag te doen ten opzichte van de in Indië gevestigde Europeanen.

Daar het geluk van beide landen: Nederland en Indië, dus van de Nederlanders en de Indiërs slechts mogelijk is bij wederzijdsche sympathie der beide volkeren (wanneer A - Z. meent dat Nederland zonder Indië zich gelukkig zal gevoelen, dan moet hij in hooge mate verwaand zijn), acht ik het daarom noodig tegen het stuk van A - Z op te komen. Te eerder daar zijn verslag, dat door het Holl. publiek natuurlijk als 'van een ooggetuige' zal worden gekwalificeerd, den indruk geeft, alsof S.I. een vereeniging zou zijn alleen van apachen, leegloopers en inlanders van verdacht allooi. Niets is minder waar! Sarekat Islam is de verpersoonlijking van een volksbeweging, die moeilijk een vereeniging kan worden genoemd. Het bevel van den G.g. aan het Hoofdbestuur om leden te weren is daarom reeds onuitvoerbaar, omdat men niet te doen heeft met een vereeniging die leden werft, maar met een beweging, waaraan zich duizenden en duizenden, van den armsten koelie tot den oudsten zoon van den Soesoehoenan toe, aan-

sluiten. Zou zulks mogelijk zijn, indien de S.I. een vereeniging was van schavuiten? En toch durft A - Z, tegen alle gezonde logica in, te insinueeren:

'*Men ziet hieruit dat over een groot deel van Java inlandsche ambtenaren, waaronder zelfs regenten, geïnfecteerd zijn met de S.I. bacil, zoodat het niet te verwonderen is dat bij opstootjes inl. ambtenaren gemeene zaak maken met de S.I. schavuiten, waarvan tenslotte Chineezen en op afgelegen plaatsen in de binnenlanden wonende Europeanen het slachtoffer zullen worden...*'

Bewijs A - Z! Noem mij de Regent, de Wedono, de Mantri, ja zelfs de Djoeroetoelis die op de een of andere wijze betrokken is bij de plaats gehad hebbende 'S.I.' relletjes! Bedoelt gij misschien de Ass. Wedono van Senori, die, volgens U, geweigerd zou hebben, den moordenaar op Soemodiwirjo, aan de politie uit te leveren? Och man, dan beklaag ik U. Want zelfs in het Soerab. Handelsblad en in het Nieuws van den Dag heeft zoo iets niet gestaan! De kwestie is, dat die Ass. Wedono zoo'n karig tractement geniet, dat hij niet in staat is zich een verdedigingswapen (behalve zijn kris, die hij van zijn vader heeft geërfd) aan te schaffen, met het gevolg dat hij totaal machteloos is geweest, om een volkswoede, als in zijn woning en in zijn onder-district is gebeurd, in bedwang te houden. Maar deze verdraaiïng van feiten heeft A - Z noodig gevonden, ten einde zijn geheele giftstuk met den stempel van geloofwaardigheid te drukken. Gelukkig verspreidt de Holl. Lelie haar geuren ook tot in Javaansche neuzen, zoodat elke verkeerde voorstelling van zaken den Javaan betreffende, door dezen spoedig uitgelegd kan worden. Al ware dit niet het geval dan toch kan ik niet gelooven dat er geen Hollanders zullen zijn die met een koel hoofd den gang van zaken hebben waargenomen, en de beweringen van A - Z zullen weerleggen. Een gelukkig verschijnsel is, dat A - Z's gift-taal van geen invloed is geweest op de kamerdebatten. Dat zelfs Dr. Scheurer de S.I-beweging met vreugde heeft begroet, moge reeds een bewijs zijn, dat de S I. geen schavuitenvereeniging is, zooals A - Z zich dat gelieft voor te stellen.

A.Z. vindt het jammer dat de Regeering geen gebruik heeft gemaakt van de militaire macht om paal en perk te stellen aan het 'toenemend brutaal optreden der leden van de Sarekat Islam.' Hoort wat hij schrijft:

Het eind van deze beweging van onmondige Inlanders ts nog niet te voorzien, maar het moet leiden tot een ernstig opstootje en dan is het te hopen dat de oproerkraaiers zonder pardon tot den laatsten man worden neergeschoten; vóór dien is het niet te verwachten dat de rust op Java hersteld worde.'

Tja! Is dat het criterium der christelijke beschaving, meneer A.Z., om weerlooze menschen neer te schieten? En ik dacht, dat het Vredespaleis, in het land Uwer vaderen gesticht, er om te doen was om in den naam van Christus het onteerende bedrijf van menschenmoorden te voorkomen! O, dan ben ik het volkomen eens met de geachte Redactrice van dit Blad, die eenigen tijd geleden op een zeer krachtige wijze het comediespel in dat gebouw heeft durven te hekelen. Er wordt werkelijk te veel misbruik gemaakt van den naam van Christus, vooral in de tropen!

En intusschen vermaken wij Javanen ons met dat gekras van de 'uilen in doodsangst.' Blijkbaar behoort A.Z. ook tot dat genus. Wel scheldt hij als een held op den G.g., op de Regeering, op Residenten, op de troonrede, enz., maar zijn geheele eigen stuk getuigt van vrees en angst. Bepaald grappig vind ik zijn misnoegen over de audiëntierede van den G.g en de troonrede van de Koningin, omdat de eerste de

zaak rooskleurig heeft opgevat en de tweede daarover geen enkel woord heeft gerept. Het is gemakkelijker critiseeren dan doen! De Heer Idenburg moge in Uwe oogen misschien beleidloos zijn, maar hij heeft getoond in deze bange oogenblikken (bang voor geregeneerde Hollanders) the right man on the right place te zijn. Hoe meer daden wij ook gaarne van hem hadden verwacht - daden ten behoeve van ons Inl. bewoners van den Archipel - zooals hij nu is, is reeds voldoende om zijn naam met dankbaarheid door ieder Javaan te doen uitspreken. Het is alleen aan zijn beleid te danken dat er geen bloedbad heeft plaats gehad op den bodem van Java, bloedbad, aangericht door bange, geregeneerde Hollanders, die de roep en de vermaardheid der Holl. natie trachten neer te halen.

Dankend voor de plaatsing
Uw Dw. Dien.
S.I.-ër.

VI.
Wonogiri, 12 December 1913.

Geachte Redactrice.

Reeds vele jaren met groote belangstelling en sympathie het door U geredigeerde orgaan gelezen hebbend, werd ik pijnlijk getroffen door de opname van zulk een intens laag en ultrareactionnair stuk, als dat van den laffen anonymus A.... Z. in N^0. 19 van Uw blad.

Op te maken uit de vele aanhalingen uit het 'Nieuws van den Dag van Nederlandsch Indië', zou het mij niet bevreemden, indien A.... Z. en het voormalige redactielid van dat blad, van wien de belachelijke uiting van S.I.-vrees in een correspondentie in de Telegraaf, nu omstreeks een half jaar geleden, afkomstig was, één en dezelfde persoon zijn.

De S.I. moge haar fouten hebben - hoe zou dat ook anders kunnen bij zulk een reuzenorganisatie onder een volk, waar het vereenigingsleven nog zoo jong is - dit neemt niet weg, dat het goede door haar in een korte spanne tijds verricht, vele malen zwaarder weegt en alle vrienden van den vooruitgang met vreugde het ontwaken van het Jav. volk uit zijn lethargischen slaap van bijna vier eeuwen begroet hebben.

De S.I. zelf kan teniet gaan, best mogelijk, doch haar werk, het krachtig wakker schudden van het Jav. volk, zal ongetwijfeld blijvend blijken.

Kruiperigheid en slaafschheid maken plaats voor een gepast gevoel van eigenwaarde.

Men begint overal zelf de handen uit de mouwen te steken, toko's en handelsvereenigingen. verrijzen in grooten getale, arbeiders stellen eischen van menschwaardiger behandeling en toekenning van behoorlijker loon, een en ander tot groote ontsteltenis van allen, die belang hebben bij het maken van buitensporige winsten van Eur. en Chin. ondernemingen van allerlei aard, winsten meestentijds in ergerlijke wanverhouding staande tot de toegekende minimale loonen of uitbetaalde grondhuurprijzen.

En zij allen, die in de Jav. opleving gevaar voor hun beurs zien, zij heffen een ergerlijk marktgeschreeuw aan, trachten op allerlei wijze stemming tegen de S.I. te verwekken en op tyrannieke onderdrukking der vrije gedachte aan te sturen, krachtig daarin gesteund door eenige geprononceerd kapitalistische persorganen, waartegenover de houding van een waarlijk vrijzinnig blad, als de 'Locomotief', schitterend afsteekt

Wat de Toebanrelletjes betreft, hoe schromelijk overdreven deze voorgesteld werden door zekere persorganen, moge o.a. blijken uit de volgende bewoordingen, voorkomende in een brief, dien ik van een in de bewuste streek werkzaam zijnden ambtenaar (geen bestuursman) kreeg: 'wat de onlusten in Toeban aangaat, ik was daar juist aan het werk, doch heb er niet den minsten last van gehad. Ik schrijf het groote kabaal gedeeltelijk toe aan het intrigeeren van Chineezen, maar ook aan den betoonden angst van Europeesche zijde. Als je de details hoort, dan schaam je je voor je landgenooten....'

En deze uitlatingen zijn van iemand, die nooit eenige bijzondere sympathie voor het Jav. volk voelde.

Het totaal aantal slachtoffers dier relletjes is trouwens minder geweest dan dat van een Rotterdamschen kermisdag of van een Brabantsche dorpssteekpartij.

Het merkwaardigst is nog wel, dat de grootste schreeuwers en lafbekken zitten in de groote steden, waar toch duizenden Europeanen en Chineezen wonen en vrij sterke garnizoenen zijn

Schrijver dezes woont temidden van een bevolking van een half millioen Javanen, op een plaats, waar slechts twee Eur. families, en dan nog op bijna twee paal afstand van elkaar verwijderd, gevestigd zijn. Hij heeft geen enkel vuurwapen in huis en had toch geen oogenblik een gevoel van onveiligheid of vrees voor een uitbarsting van fanatieke vreemdelingenhaat.

Als er ooit eenig werkelijk gevaar gaat dreigen, -dan kan dit alleen een gevolg zijn van het haat en bitterheid zaaiend en zenuwachtigheid verwekkend geschrijf in bladen, als 'Soer. Hdbl.', 'N. Soer. Ct.', 'N. v.d. D.v.N.I.', enz., en waarbij de kalme, degelijke toon van het door de ziel van de S.I., den heer Tjokro Haminoto, geredigeerde orgaan, de 'Oetoesan Hindia' gunstig afsteekt.

Beschamend inderdaad!

U, geachte redactrice, dankend voor de opname, teeken ik met de meeste hoogachting

Uw dw. dr.

A.M.

VII.

De Hollandsche Lelie en het Artsenmonopolie.*)

Ook Freule de Savornin Lokman heeft een woord mee willen spreken in den strijd over 't Artsenmonopolie.

Waar zij echter in de Hollandsche Lelie van 17 December 1913 niet aarzelt, al degenen die er over schreven of spraken te beschuldigen maar eventjes op een dwaalspoor te zijn, kan ik niet nalaten, haar op een grove inkonsekwentie in haar denkwijze attent te maken.

't Is wel grappig hoe Anna de Savornin Lohman schrijft:

'*Echter, juist omdat dit artikel de puntjes op de i zet, van uit een geneesheeren-standpunt schijnt het mij niet ondienstig toe, er eens op te wijzen, dat m.i. voor- en tegenstanders beide van de vrije-geneeskunde hoe langer hoe verder afdwalen van het uitgangspunt waarom het gaat, en zich begeven op zij-wegen waarop, zonder eenigen twijfel, de tegenstanders der vrije geneeskunde, de artsen dus het moeten winnen.*'

Zij zoekt het wezen van den strijd in de *réchtsvraag*; - de praktiese kwestie, of aan de mensen lichamelik nadeel wordt toegebracht of wel deze gevaar lopen op enigerlei wijze bij verkeerde behandeling, heeft voor haar geen waarde, want 't gaat om de persoonlike *vrijheid!*

Freule de Savornin Lohman, die persoonlike vrijheid is een fiktie, - en dat weet U evengoed als ik. Een groot hol woord, waarmee U uzelf tracht om den tuin te leiden in dit speciale geval, want uw voorgaande stukken over de drankbende in Scheveningen - waarmee ik het tussen haakjes volkomen eens ben, - bewijzen dat.

Dáár - inziende het gevaar van de drank, aanschouwende het walgelike, is U sterk vóór ingrijpen van de overheid, - het zou een *goed* ding zijn, nietwaar, zo de jenever-verkoop op dergelike dagen werd verboden, *wettelik* verboden. Maar waar blijft dan uw *persoonlike vrijheid?* Die persoonlike vrijheid, Freule de Savornin Lohman, is een *onding*, overal waar het volksbelang op 't spel staat. Vraagt *U* naar persoonlike vrijheid, als U inziet, dat ergens een maatschappelik misbruik. of een maatschappelike wantoestand door de wet is te vernietigen? Neen, immers? Welnu, zodra nu uitgemaakt is, dat vrije artsenkeuze een *gevaar* is, *nadelig* is, van dat ogenblik *eist* het volksbelang, dat het artsenmonopolie blijve gehandhaafd, - op dat ogenblik zal geen wetgever zich - en terecht! - aan persoonlike vrijheid storen. Waarover zal dus gestreden worden? Of het voor de mensen nadelig dan wel voordelig zijn zal, zich een 'genezer' vrij te mogen kiezen. En in de eerste plaats zal dan de bevoegdheid der partijen in aanmerking komen en ter sprake worden gebracht.

Wanneer U rustig nagedacht hadt over wat U van Scheveningen schreeft, voor U uzelven in het mediese wespennest gingt steken, ben ik zeker dat 'Wij dwalen van den weg af' door U niet geschreven zou zijn.

Tegen één ding echter moet ik met verontwaardiging opkomen. Anna de Savornin Lohman schrijft:

*) Op verzoek van den inzender in zijn 'vereenvoudigde' spelling gedrukt.

‘*Hunne plotselinge belangstelling in het wel en wee hunner naasten gaat zn deze speciale kwestie gepaard met een hoogst bedenkelijke belangstelling in het voor en nadeel van hun eigen zak*.’

Anna de Savornin Lohman -, dit is een lage en onwaardige verdenking!

Wie medicus wordt, weet wat hij doet - de studie is reeds zwaar genoeg en het zien van veel ellende maken het geen lichte taak. Dit alles samen, en in aanmerking nemende dat een medikus voor alles een ontwikkeld mens is, doet bevroeden, - en zo is het ook - dat schoeljes onder hen niet gezocht mogen worden. Niet de medikus zal op winstbejag alleen uit zijn - wel de kwakzalver. Ik kan niet dan heftig protesteeren tegen deze lage insinuatie, die werkelik een slag is in 't gelaat der medici. Van Anna de Savornin Lohman had ik veel, doch niet dat verwacht.

Tenslotte wil ik nog even wijzen op het eigenaardige feit, dat Freule de Savornin Lohman hier de vele heus wel tot oordeelen bevoegden kwam vertellen, hoe 't eigenlik wezen moest, waar ze in hetzelfde nummer aan Lize Deutmann vrij scherp te kennen geeft, dat 't dwaasheid is haar beweringen tegenover die van vele bevoegden te stellen.

J.W. SCHOTMAN,

a.s. medikus.

Noot red.

Mijn antwoord zal zeer kort zijn, omdat de toon van Uw schrijven *uitsluit* eene ged: op wáárdige wijze. En ook omdat gij - vermoedelijk tengevolge van Uw jeugd - nog met zeer *juist* schijnt te kunnen lezen. Immers, het gaat hier *niet* om het volksbelang, maar om dat der *artsen*, die - Mr. van Houten heeft het zeer terecht gezegd - in het bezit zijn van een monopolie waarop geen enkele andere stand aanspraak maakt, of wenscht te maken - Uw ietwat onnoozele toorn over mijn beweren dat het den artsen. in 't algemeen gesproken, te doen is om hun persoonlijk voordeel, is m.i. geen nadere bespreking waard. Iedereen onzer weet immers hoe hoog de artsen - de rijksten onder hen vooraan - hunne rekeningen opdrijven, hoe er bij hen in 99 van 100 gevallen geen sprake is van naasten-liefde maar enkel van finantieel voordeel, enz., en hoe zij-zelven het dientengevolge zijn, die de onbemiddelde klassen *noodzaken* hun toevlucht te nemen tot de veel goedkoopere kwakzalvers, magnetiseurs, e wat dies meer zij. - Uw er bij-halen van drankmisbruik en van Lize Deutmann's anticorsetbeweging eindelijk bewijzen opnieuw hoe onjuist gij leest. Immers, dat drankmisbruik een volkskanker is, dat is uitgemaakt, en daarom heeft de persoonlijke vrijheid *daarmede* niets te maken. Maar het is niet uitgemaakt dat het artsenmonopolie noodzakelijk is en nuttig, en dat alle zoogenaamde ‘onbevoegden’ schadelijken invloed uitoefenen op hunne patienten; daarom heeft in dit laatste geval de persoonlijke vrijheid zeer zeker recht op eerbiediging. - Mej. Lize Deutmann is een geheel onbekende juffrouw-arts, professor Hector Treub daarentegen is een wereldberoemde vrouwenarts. Dat ik voor mij daarom dezen laatsten bevoegder acht een oordeel uit te spreken over corset-gevaren dan de eerste, schijnt mij nogal logisch. Hier geldt het de opinie van twee ‘bevoegden’ tegenover elkaar gesteld, en gij zult mij ten goede houden dat ik voor mij de groote ervaring van den laatstgenoemden professor hoogex stel dan de theoretische wijsheid der eerste juffrouw-arts, evenals ik b.v. ook - in geval ik een dokter van noode heb. - prefereer een Haagschen arts van ervaring boven Uw spliksplinter-nieuwe academische geleerdheid, als gij U straks zult hebben gevestigd.

Hiermede sluit ik mijnerzijds het debat. Ik heb Uw dringend verzoek tot opname niet willen weigeren, maar het ligt niet in mijn voornemen over deze quaestie, met wien ook, te gaan discussieeren.

VIII.
Hooggeachte Redactrice.

Het versje op Prins Willem en Napoleon I, te zamen met ‘Een toelichting’ daarop (H.L. van 5 Nov. blz. 300) geeft mij aanleiding tot het volgende:

Het komt mij voor, dat bovengenoemd versje van jongen datum is en niet - zooals Uw laatste correspondent schrijft - uit den tijd van Napoleon, wegens de toenmalige censuur.

Tot deze meerling ben ik gekomen door vergelijking met wat nu volgt, aldus:

Opdragt aan mijne Vrienden
Die belang stellen in de goede zaak.

Ik zweer volkomen af
Den Bijbel tot aan 't graf,
En ik belach, bespot
Het Gereformeerd gebod,
En ik vervloek veel meer
De Gereformeerde leer,
En uit mijn huis moet voort
Die naar den Bijbel hoort,
En die den Bijbel roemt
Die is misschien verdoemd,
Die houdt de Roomsche wet
Wordt in mijn hart gezet
De kerkbiecht en de mis,
Gaat zeker en gewis.
Het priesterlijk geslacht
Bescherm ik niet mijn macht.
Die voor het Pausdom dient
Blijft altijd mijnen vriend.
Dat hij den Hemel erft
Die Ròomsch blijft zoo hij
sterft.

Wie is de maker dezer regelen?

Zijn ze een uitvloeisel van de ‘Aprilbeweging’ in 1853?

In alle geval dateeren ze van vóór het jaar 1860.

Het versje in ‘de Lelie’ houd ik voor een gebrekkige nabootsing van de ‘Opdragt aan mijne Vrienden, enz.’ - Zoudt U aan Uw ‘abonné’ en aan uw ‘laatsten correspondent’ beide, ook namens mij, het verzoek of de vraag willen stellen hoe zij aan hun meening gekomen zijn, dat het door hen ingezonden en toegelichte versje reeds ongeveer honderd jaar geleden gemaakt zou zijn?*)

Met de bekendstelling daarvan in uw blad zou ik mij verplicht achten en anderen met mij waarschijnlijk ook.

*) Noot redactrice.
Het versje is mij toegezonden, geknipt uit een plaatselijk blad, waarvan ik mij den naam thans niet meer herinner, en waarin gesproken werd van ‘voor honderd jaar.’

Dat ik ‘Opdragt, enz.’ nu openbaar, is ook, om ingelicht te worden welken eigenaardigen, mij nu onbekenden, naam aan verzen als de beide nu besprokene gegeven wordt.

Niet om een vergelijking te maken tusschen de Gereformeerde en de Roomsche leer, zijnde ik van geen der beide kerkgenootschappen lid.

Malang.
O.P.H.

IX.
Almelo, 18-1 14.

Aan
de Redactie van ‘De Hollandsche Lelie’.

In het nummer der H.L. van 15 Oct. 1913, dat mij eerst heden in handen komt, laat U een gedichtje afdrukken, U door een abonné toegezonden als neen bewijs der ‘“likkerij”’ van vóór honderd jaar.’ Het komt mij voor dat bedoeld voortbrengsel

der dichtkunst een veel onschuldiger karakter bezit; het is bedoeld als een aardigheid op het gebied der verzenmakerij.

Men kan het als volgt lezen:

Voor Napoleon, tégen den Prins.

Ik zweer voor eeuwig af
Den Prins tot in het graf,
Dus laak ik en bespot
Prins Willem zijn gebot,
En vloek al meer en meer
Den Prins als opperheer,
En uit ons land moet voort
Die naar Prins Willem hoort.
Al wie is prinsgezind,
Dat is een Duivelskind
Napoleon en Zijn wet
Is in mijn hart gezet.
Die voor den Keyzer is
Gaat zeker en gewis.
Napoleons geslagt
Bescherm ik steeds met kragt.
Die Napoleon bemint
Blijft altoos mijnen vrind.
Dat hij den Hemel erft
Die voor Napoleon sterft.

Neemt men de versregels echter in deze volgorde: 1-11, 2-12, 3-13, enz., dan vindt men:

Vóór den Prins, tégen Napoleon.

Ik zweer voor eeuwig af
Napoleon en Zijn wet.
Den Prins tot in het graf
Is in mijn hart gezet.
Dus laak ik en bespot
Die voor den Keyzer is.
Prins Willem zijn gebot
Gaat zeker en gewis.
En vloek al meer en meer
Napoleons geslagt.
Den Prins als opperheer
Bescherm ik steeds met kragt.
En uit ons land moet voort
Die Napoleon bemint.
Die naar Prins Willem hoort
Blijft altoos mijnen vrind.
Al wie is prinsgezind,
Dat hij den hemel erft.
Dat is een Duivelskind,
Die voor Napoleon sterft.

Er bestaan meer rijmen van deze soort, waarvan ik hier een drietal laat volgen:

Voor en tegen de Roomsche (Protestantsche) Kerk.

Ik zweer volkomen af
Den Bijbel tot het graf
En ik belach, bespot
Het Protestantsch gebod
En ik vervloek veel meer
De Protestantsche leer
En uit mijn huis moet voort
Die naar den Bijbel hoort
Die houdt de Roomsche wet
Staat in mijn hart gezet;
De kerkdienst van de Mis,
Gaat zeker en gewis;
Al 't priesterlijk geslacht
Bescherm ik met mijn macht,
Al wie het Pausdom dient
Die blijve steeds mijn vriend.

Voor en tegen het huwelijk.

Een wijze ontwijkt met recht
De banden van den echt
Men krijgt veelal berouw
In 't juk der huwlijkstrouw
Hoe streelt ons met haar zoet
De wijsheid van gemoed
Een vrouw is vroeg of laat
Een zeer ontrustend kwaad
De somb're eenzaamheid
Verkiest men met beleid,
In ongehuwde dagen
Ontvlieden wij veel plagen
De min, die harten bindt,
Vervliegt als rook en wind,
De bron die vreugd kan geven,
Schuilt in een eenzaam leven.

Voor en tegen Napoleon (Chambord).

Vive, vive à jamais
La fa mille Royale
Oublions désormais
La race Impériale
Soyons donc le soutien
Du grand duc d'Angoulême
C'est à lui que revient
L'honneur du diadème
L'empereur des Francais,
Est indigne de vivre,
L'ancien nom des Capets
Doit seul lui survivre
Du fier Napoléon
Ôtons l'âme maudite,
Cette punition
A son juste mérite

Hoogachtend

Uw dw. dn.

J.Z. KURTZ.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

T.K. St. A.P. - Dank voor Uw vriendelijk schrijven. Ik heb de door mij voorgestelde wijziging aangebracht. Neen, ik, heb zeer goed uit Uw eerste schrijven begrepen dat gij eene vrouw zijt. - Reeds de inhoud van Uw versje bewees dit, zóó spreekt nimmer een man, maar bovendien was het ook in Uw particulieren brief zeer duidelijk gezegd. - Heerlijk, dat wat gij schrijft over Uw kater. En ook over Uw tegenzin tegen ‘geestdrift, die door de jenever en de champagne moet worden gewekt.’ - Toch vrees ik dat het er nog ver vandaan is, van die ‘drooglegging’ van gansch Nederland, waarover gij zoo hoopvol schrijft. De regeeringzelve heeft te veel *belang* bij de alcohol-belasting,

om ooit wezenlijk krachtdadig te zullen meewerken.

A.J. - Hartelijk, hartelijk, hartelijk dank voor den brief. Ik schrijf U particulier.

C.D.H.M. de F. - (Blauwboek IJmuider-kamp). Na kennisneming van het door U mij toegezonden blauwboek, zie ik voor mij geen reden op de zaak terug te komen. Zooals ik indertijd reeds schreef, als noot o.a. Uw gedachtenw:, die IJmuider-kamp-geschiedenis is slechts bijzaak, en heeft niets te maken met de afkeuring door mij en anderen gevoeld ten opzichte van de Padvindersbeweging op zichzelf. *Wij keuren die beweging af*, en ik herinner mij hoe ik, korten tijd na Uw gedachtenw:, een artikel overnam uit een geheel-onthoudersblad, waarin iemand wees op het kroegloopen, door kinderen-padvinders, *bevorderd* door hun leider-padvinder, in een door den inzender met naam en toenaam aangeduide stad. Naar aanleiding van dat stukje, in verband met Uwe gedachtenw: over het, volgens U, nut der padvinders, vroeg ik U wat gij *als vader* van zoo iets denkt? Gij hebt mij daarop nog steeds niet geantwoord. Wilt gij-zelf over het bovengemeld Blauwboek uitvoeriger schrijven, dan stel ik daartoe de gedachtenw: gaarne voor U open; dat ik het mijnerzijds niet doe is niet uit onwil. maar uit tijdgebrek, omdat ik-voor-mij geen nut zie in de bespreking ervan.

Paul Carrée. - Zonder muziek is voor de Lelie beter. Ik dank U zeer voor de toezending van die pres.-ex., die ik nog nader aankondig. Proef zal ik U voortaan doen toezenden. Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

L.B. te D. - Tot mijn grooten spijt moest ik U teleurstellen, en Uw werk weigeren. Er zit niet den minsten gang in het verhaal; eigenlijk kan men het zoo niet eens noemen, want het is niet meer dan een droog, zakelijk verslag van een levens-episode, zonder eenig gesprek, of eenige handeling, of eenige persoonsbeschrijving. Bij ontvangst van dezen is het manuscript stellig reeds in Uw bezit.

B.W. - Ik zend het U dezer dagen terug. - Gij zult die bewuste ged: antwoorden steeds ongeregeld ontvangen, door uitstedigheid van den betreffende. - Ja, mij-ook is de door U bedoelde dame, die ik persoonlijk ken, heel sympathiek. 't Geen gij mij schrijft naar aanleiding van die ged. geeft mij den indruk, dat er in Uw gevoelsleven een groote wijziging is gekomen, en daardoor ook in Uw geloof. Is dit niet juist? Hartelijk dank voor Uw goede wenschen, die ik van harte beantwoord. Gij schijnt te zijn verhuisd?

Nora. - Hartelijk dank voor Uw brief, die gelukkig opgewekter is dan de vorige. - Ik ben blij dat gij mijn stuk aan dien predikant-geheel-onthouder liet lezen. Predikanten, die geheel-onthouders zijn, doen mij altijd sympathiek aan, omdat zoo velen hunner het niet *willen* wezen. - Ja, gij hebt gelijk dat gij het goede maar steeds opzoekt in Uw leven, want inderdaad, dien zegen, waarover gij-zelve nu spreekt, bezit gij toch zeer zeker, dat gij in elk geval onafhankelijk blijft. En dat is veel waard, vooral in Uw omstandigheden. Ja. ik begrijp best dat Uw tegenwoordige poes U nimmer de verlorenen kan doen vergeten. Denkt gij dat al de liefde en trouw van Frits en Benjamin mij ooit doen vergeten mijn kleinen aanvalliger trouwen Moosje,

die maar drie jaar oud werd, en zoo smartelijk leed eer hij stierf? En toch is zulk door ziekte sterven vrij wat beter dan een auto-ongeluk of wegraken, zooals in Uw geval. Houdt U nu maar zoo opgewekt mogelijk.

J.H.D. - Hartelijk dank voor Uw schrijven. Ik zal trachten aan Uw verzoek te voldoen. Maar *Veloven* kan ik het niet. Herinner er mij nog eens aan in elk geval. Dat moogt gij ge rust doen.

Gé. - Hartelijk dank voor Uw kaart. Wij hebben niet weinig gelachen om de opmerkingsgave van Uw zoontje! Dat een kleine *jongen* ook al oog heeft voor toilet!

Dat belooft wat als hij straks voor meisjes oog en zin zal krijgen! Nu, hij moet maar eens gauw terugkomen, met Mammie! Ik vond het heel aardig!

J.W.S. - Zooals gij zult hebben gezien, heb ik Uw stuk in zijn geheel en onveranderd opgenomen, alleen voegde ik toe aan Uw onderteekening Uw particuliere mededeeling aan mij, dat gij zijt a.s. *medicus*. M.i. namelijk zal dit tegenover het publiek Uw eigenaardigen hoogen toon en Uw partijdige opvatting der dingen verklaren. Voor de rest heb ik niets geen bezwaar U of wien ook aan het woord te laten, abonné of niet, ook zal ik U een pres. Ex. doen toekomen, en, wat Uw wensch naar het handhaven Uwer spelling aangaat, daaraan is voldaan. Voor mijn antwoord op Uw stuk verwijs ik U naar de ged.-rubriek.

Achmed te S. (Ned. Indië). - Aan Uw verzoek wordt gaarne voldaan.

E.v.B.B. te B. - Ik ben zoo innig blijde dat de voor U zoo droeve feestdagen, die achter U liggen, zich ten goede gekeerd hebben wat U-zelve aangaat. Gij zult Uw bezit nu dubbel waardeenen, nu het U is teruggegeven! En voor de zooveelste maal hebben we weer een groot punt van sympathie in onze wederzijdsche dierenliefde, waar gij zoo héérlijk schrijft over de van Uw hond ontvangen bewijzen van troost en zijn Uw angst begrijpen in die leed-dagen. Dat is iets wat ik-zelve ook zoo dagelijks ondervind, dat met ons meeleven, in vreugde en verdriet beide, van onze honden. Zij zien aan je oogen in welke stemming je bent. Zij worden vroolijk als je lacht, en gaan stil naast je liggen als ze begrijpen dat je geen lust hebt tot praten, en zij likken je tranen weg als je huilt, en trachten de handen van je gezicht te trekken wanneer je ze in droefheid voor je oogen houdt.

Natuurlijk herinner ik me alles nog heel precies van dat zoo droevige sterfgeval Uwer dienstbode; juist alles wat ge toen schreeft en deedt was mij zoo sympathiek in U en in Uw man (bij de tegenwoordige dienstboden-opvatting over en weer treft zoo iets dubbel), en thans bewijst deze brief van U, over den nieuwen slag die U trof, opnieuw, hoe ge ook in dit opzicht van dienstboden zijt een geestverwant van mij. Immers, reeds dat ge het zoo noemt een

zwaren ‘slag’, waar het geldt een Uwer ondergeschikten, doet zoo heerlijk aan; juist zóó voel. ook ik het, voor mij ook zijn al dezulken geen dienstbaren maar huisgenooten. Ik kan niet nalaten, ten voorbeeld voor die velen die meenen, bij hun eeuwig geklaag over de tegenwoordige dienstboden, dat de schuld per-se ligt aan dezen (inplaats van aan henzelven), over te nemen Uw woorden: ‘Wij gevoelen zijn verlies niet als dat van een ondergeschikte, maar als van een trouw vriend, al was hij maar eenvoudig en weinig geletterd. Hij was goed en trouw, bescheidenheid, arbeidzaamheid, deugden die helaas tegenwoordig het menschdom als ballast over boord gooit.’ - Ziet gij, ik ken menschen die nooit opschieten met hunne dienstbaren, niettegenstaande zij hun in redelijkheid alles geven waarop deze recht hebben. Dan morren en klagen ze over die ‘nare dienstbodenquaestie’, maar ze begrijpen niet, hoe er nog iets anders is dan recht, namelijk óók liefde en vriendschap en belangstelling, waar men woont in één huis, en elkander den ganschen dag ziet. Dezulken bewaren steeds den ‘afstand’, en zouden denken zichzelven heel erg te compromitteeren, indien ze, als gij, spraken van een ‘trouwen vriend’ of een ‘trouwe vriendin’, waar het geldt knecht of dienstmeid. En toch is juist die ‘afstand’-opvatting zoo burgerlijk-bekrompen, en is de Uwe zoo echt de ware en aristocratische naar den géést. - 't Gaat mij, als ik zulke droeve sterfgevallen lees als ook dit nu weer, als U, ik vraag mij af: Hoe kan God liefde zijn? En het komt mij zoo egoïst-koud voor te antwoorden: Dat gaat mij alles niets aan, omdat 't *mij* persoonlijk niet heeft getroffen. Ik neem ook over Uw woorden over Pierre Wolff, die zoo geheel de mijne beämen: ‘*Ja, welk een sympathiek man, die Pierre Wolff, wij lamlendige, voor de meeste dingen koudblijvende Hollanders zouden daar nooit eerlijk voor uit durven komen*.’ - Ik dank U oprecht voor het compliment inzake den inhoud der Lelie. Ja, 't zou valsche nederigheid zijn te ontkennen, dat ik het ontzettend druk heb met die reusachtige correspondentie, enz., enz., maar 't is óók waar, dat de algemeene belangstelling in het Blad een groote drijfveer is tot energie. Het *is* heerlijk zoo vele menschen te bereiken, en hun iets te kunnen geven, den een dit, den ander dat. Wat gij er over schrijft is b.v. voor mij heerlijk om te hooren. Juist zóó wil ik graag beschouwd worden, in onderscheiding van andere weekbladen. - Nietwaar, je wordt eenvoudig onwel van het gelik der pers zoodra onze Koningin ergens een bezoek brengt. De slaven-pennelikkers, die bij zulke gelegenheden de berichtjes schrijven, zeilden wezenlijk, - om met wijlen mijn grootvader van moeders kant te spreken, - bereid zijn op zeker lichaamsdeel naar de Groote Markt in Groningen te schuiven, konden ze daarvoor maar een lintje of zoo iets veroveren. - ‘Het Vaderland’ echter gaf gelukkig van het bezoek der Koningin bij Jan Ligthart een zeer zakelijk en droog verslag, zonder éénige likkerij. Het toespraakje dienaangaande door Jan Ligthart aan zijn kinderen vond ook-ik dunnetjes. 't Speet me wezenlijk van hem. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van het hoofdartikel in dit nommer, alsmede het vervolg van: Ter bespreking toegezonden ‘Van Rood tot Zwart’, tot een volgend nommer wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

4 Februari 1914
27ste Jaargang.
No. 32

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hoe sta ik tegenover het Roomsche geloof?
(Vervolg en slot van No. 31.)

Waren de Heer Maronier en ik[1)] niet de eenigen, die een afkeurend woord hebben durven spreken, toen zijne Eminentie, de kardinaal van Rossum, zelfs door de hooggeplaatste autoriteit in den lande met alle pompe en vorstelijker luister werd ontvangen, en met de hoogste ridderorde begiftigd, en hebben toen de dagbladen niet alle gezwegen? Maar, er is meer! Duizenden nietroomschen vulden 't getal dergenen aan, voor wie hij alleen kerkvorst is, en alle geïllustreerde bladen brachten de afbeeldingen onder ieders oogen, alsof de komst en het verblijf van den Heer van Rossum een bevriend vorst gold. Zelfs moest ik een veer laten van de zijde van een

1) Zie Holl. Lelie van 30 Juli en 27 Aug. 1913.

waar Protestant,[1)] die niet kon inzien, dat er van Roomsche zijde in de toekomst groot gevaar dreigt tegen gewetens- en geloofsvrijheid, indien we de Roomsche Kerk maar laten voortwoekeren en het overwicht doen krijgen.

Gaat de Roomsche Kerk ook niet heel ver in het proselieten maken, en wordt bij gemengde huwelijken niet geïnfluenceerd op het overgaan tot de Roomsche Kerk van man of vrouw, en gewerkt om tenminste de kinderen Roomsch te doen doopen?

Mij zijn bekend twee zusters eener aanzienlijke Protestantsche familie, die Roomsch werden, ter wille van hun Roomsche echtgenooten. Vele dergelijke gevallen voor één.

Van een ander gemengd huwelijk is mij bekend, dat zelfs door den Protestantschen man moest onderteekend worden de belofte om de kinderen Roomsch te zullen laten worden, en de geestelijke was zoo kiesch (?) om tot de a.s. vrouw te zeggen: u moet maar maken, dat u er veel krijgt.

1) Zie Holl. Lelie van 20 Aug. 1913 (Ged. w.)

Daar het huwelijk bij de Roomschen als een sacrament beschouwd wordt, heeft de geestelijkheid er ook eene eigenaardige opvatting van. Een bewijs. Een mijner kennissen leefde sedert jaren buiten echt met eene vrouw, doch hij repareerde de tegen het conventie-begrip stuitende zaak, door haar te huwen en de kinderen te echten. Een andere kennis was rechtens gescheiden van zijne vrouw, omdat zij in de gevangenis zat, terwille van een *crimineel* vonnis. De levenswijze van den eerste werd door een mij bevriend geestelijke niet zoo zeer gewraakt, dan het *tweede* huwelijk van den ander, dat niet door *overlijden* was ontbonden. Beide kennissen van mij waren Protestant.

Drijven en heerschen. Dat doet de kerk gaarne. Een viertal voorbeelden uit mijne herinnering. Terwille van een gewenschte eenheid in samenwerking, zaten ook naast mij in het bestuur eener vereeniging Roomsche geestelijken. De harmonie was groot, en toch kwam de aap wel eens uit de mouw. Voor 't geval dat den Eerwaarden Heeren deze regelen onder de oogen komen, wil ik er bijvoegen, dat ik nog altijd met groote ingenomenheid aan dien tijd denk, waardoor zij misschien geneigd zijn om lachend aan hunne en aan mijne vasthoudendheid te denken, waar het gold van hun kant der kerk getrouw te zijn, en van mijn kant om gewetens- en geloofsvrijheid te handhaven.

De vereeniging X zou een gecostumeerd watertournooi geven. Het bestuur was homogeen; de werkende leden zouden medewerken, materieel en moreel; de gewone (kasstij vende) leden waren vol enthousiasme; autoriteiten beloofden steun en facìliteiten. Niets stond de uitvoering in den weg, wijl een juist lustrumvierend studentencorps zijn gecostumeerden ‘optocht’, het tijdperk vertegenwoordigende, herwaarts zou sturen, en andere gezelschappen mede zouden werken om te organiseeren en hunne organisaties mede zouden helpen de uitvoering schitterend te doen zijn.

Jammer genoeg, de burgemeester wierp roet in het eten, en weggevaagd werden op eenmaal, door één pennestreek, alle plannen en heerlijke voornemens.

Toch had nog vóór dat de burgemeester gesproken had een wolk gedreigd van Roomsch-geestelijke zijde.

Er zouden dames mede doen, ook Roomsche dames, en hoewel het een dagfeest zou zijn, allerminst een náchtfeest, en met den avond reeds alle ridders verdwenen zouden zijn en de ‘hofjonkvrouwen’ tot haar gewoon dagelijksch toilet teruggekeerd, vreesde de geestelijkheid ongerechtigheden.

Hoe dien donkeren stip aan den overigens wolkenloozen hemel te keeren; hoe de scheuring te voorkomen? De Deken der Kerk nam de verantwoording niet op zich om de bestuurders-geestelijken toestemming te geven, en daar ik stond voor een te zijn of niet te zijn van het door iedereen bewonderde groteske feestplan, wist ik niet beter te doen dan den Bisschop de zaak mondeling bloot te leggen, daartoe eene audiëntie aan te vragen, en te trachten goedkeuring uit te lokken van den hoogen prelaat. Mijn doorzettingsvermogen zou mij zelfs naar den Paus gedreven hebben! Ik kwam, zag en overwon, en, had de burgemeester van toen niet het autoritair ‘neen’ uitgesproken, dan zou zelfs de Bisschop het gecostumeerde watertournooi met zijn hooge tegenwoordigheid hebben vereerd. Gelukkig liet ik mij niet gauw drijven en overheerschen.

Een minder gecompliceerd geval wijst op dezelfde zucht tot drijven en heerschen der Roomsche geestelijkheid.

De Vereeniging had een ‘vrijdenker’-werkend lid uitgenoodigd, om over een wijsgeer te spreken. Reeds waren de convocatie-billetten rondgezonden, en de geheele spreekavond georganiseerd, toen.... door de medebesturende geestelijken bezwaren werden geopperd om den wijsgeer-godloochenaar (?) te doen spreken.

Ik hield mijn meening streng vol, want, zoo zei ik: 1^0. had eerder protest dienen aangeteekend te worden; nu had het veel van een reclame voor Roomsche ideeën, en 2^0. achtte ik dien wijsgeer een ‘mummie’ te zijn, eer stuk stedelijk eigendom. Ik zou hem laten bekijken van binnen en van buiten; we zouden hem keeren en wenden, maar goed- of afkeuring zijner wijsgeerige stelsels zou ik met mijn voorzittershamer dooden en te keer gaan. Een andermaal zou ik even vrijzinnig optreden, indien het gold een Roomsch ijveraar, en eveneens een voldoend historiestuk om van alle kanten bekeken te worden.

Het derde geval betrof het uitwerpen van een man, die kameleontische verschijnselen in zijn politieke en godsdienstige richtingen vertoonde, en zelfs als Roomsch-geestelijke wederom het oude Luther-geloof had verkozen, en den priestermantel had afgeworpen.

Ik liet mij niet drijven en overheerschen. Met de richting van den persoon had de ver-

eeniging niet te rekenen. Mijne verdraagzaamheid deed mij zelfs de kabinetsvraag stellen, en ik overwon voor de derde maal.

Verdraagzaam ben ik. Dat bewees ik in een voorgenomen bezoek van een gebouw, waarin misschien, naar ‘conventioneele’ begrippen, en de tegenwoordige zedelijkheidswetten, tegenover jonge lieden van beiderlei kunne, en jonge geestelijken, het een en ander te zien zou zijn, wat den een zou kunnen aanstoot geven, en den ander tot sexueelen prikkel kon strekken.

Ik ging nu mede; ik begreep, dat ik, waar nog zooveel anders te bezoeken viel, niet al te halsstarig op mijn stuk moest blijven staan. Uit koppigheid weerstreefde ik niet; ik wilde de vrijheid van denken ongerept bewaren.

De biecht is mij antipathiek. Ik zal daarover hier niet spreken, maar verwijs den belangstellende naar mijne opstellen: ‘Natuur en Conventie’, en ‘Nog eens Natuur en Conventie’ in vorige nommers der Hollandsche Lelie[1)].

Mij hinderen ook altijd de blinde gehoorzaamheid, de vormondienst, het vereeren der Heiligen als bemiddelaars, de ‘Maagd-zijn-van-Maria-leer, en voornamelijk het zich stellen der Hooge Roomsche machten tegenover alle wereldlijke machten, zoo zelfs, dat een rechter in een gegeven geval zijn ‘kerk’ hooger zou moeten stellen dan de gerechtigheid.

Dr. W. Zuidema meende zelfs te moeten dichten:

Nieuw geuzenlied. III.
(Wijze: Heb je van de Zilvervloot wel gehoord?)

Heb je van den Geuzentijd wel gehoord?
Van het nameloos lijden der vad'ren?
Van de zeventigduizend door Rome vermoord'?
Van de mutsaards en galgen en rad'ren?
  Met goed en bloed
Verwon men 't zwart gebroed;
Oranje ging vooraan, (*bis*)
En 't aardrijk hoog voor de Geuzenvaan! (*bis*)

En ziet nu het vrije Nederland rond,
Hoe de zwarten alle ambten vervullen!
De kloosters verzwelgen den Geuzengrond,
En de paus preekt moord in zijn bullen!
  Zijn Kerk, zijn Kerk,
Door dwang en leugen sterk,
Wint daaglijks nog in macht, (*bis*)
En dompelt ons in den diepsten nacht! (*bis*)

Staat dan allen eendrachtig nu zij' aan zij',
Voor d' aloude, de heilige leuzen:
Onderzoek en Woord en Geweten vrij!
En het Geuzenland voor de Geuzen!
  Ons recht! ons recht!
Verjaagt den priesterknecht!
Bewaar het vaderland (*bis*)
Voor nieuwen Bloedraad en Ketterbrand! (*bis*)

1) Zie de nummers van 20 Aug. en 22 October 1913. Inzonderheid de bladzijden, waarin ik de biecht ter sprake breng.

Ik ga niet nader op al die punten in. Ik heb slechts rekenschap willen geven van het standpunt, waarop *ik* mij plaats *tegenover* het Roomsche geloof in haar K e r k , zonder maar eenigszins voorbij te willen zien, het *goede*, het *vele goede*, dat zelfs dat geloof, in zijn Kerk, priester en leeken kan teweegbrengen, indien de rechte weg wordt bewandeld, zijnde dien, welke naar waren *Gods*dienst leidt.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Gravenhage, 18 October 1913.

Een Idealist,
beoordeeld door Jan Praktijk.

'n Idealist,
Een dweper is't,
Een droomer, zonder meer.
Maar ik, ik zeg het zonder schroom,
De wereld geeft ‘niks’ voor een droom,
Maar vraagt ‘praktijk’, meneer!

'n Idealist,
Och wat er gist
En kookt in 't arme brein,
Het ware leven kent hij niet.
Hij oogst deceptie en verdriet.
Zoo'n mensch leeft voor den schijn!

'n Idealist,
Och, dat hij 't wist!
Op ‘centen’ komt het an.
Ik heb dan ook geen hooger wensch;
Voor geld alleen, nietwaar, een mensch
Schier *alles* koopgin kan!

'n Idealist,
Och, haal een kist,
En delf maar gauw zijn graf.
Wat heeft de wereld aan een man,
Die niet eens nuchter denken kan;
Hij sterv'!... dat is zijn straf!

C.M.V.

Overzicht van de Week.
I.

Vorstenlikkerij.

Men zendt mij een Duitsche courant, waarin keizer Wilhelm II, naar aanleiding van zijnen

verjaardag onlangs (27 Januari), wordt opgehemeld op de gewone likmanier bij al dergelijke gelegenheden in gebruik. Bepaaldelijk aan zijn roemvolle werkzaamheid op het gebied jagen (dierenmoorden dus) is het door mij bedoelde artikel gewijd. Opmerkelijk, *en beschamend voor vorstelijke wilde-zwijnen-drijf-jachten-organiseerders* is het daarin te lezen, hoe zelfs deze Duitsche likschrijver constateert, dat men 'die grossen Treibjagden ja nicht als erstklassiges Weidwerk bezeichnen kann'. - Juist, zoo is het. Elke flinke jager erkent hoe drijfjachten afschuwelijk wreed zijn! En dat nog temeer, wanneer *vorsten* ze organiseeren, voor wien het ongelukkige wild zorgvuldig wordt opgejaagd, en omheind in kleine ruimten, opdat de dappere vorsten-dierenbeulen vooral niet zullen *kunnen* missen.

Bah. Bah. Bah! Hoe akelig klein moet de man zijn naar de ziel - al staat hij op den maatschappelijken ladder ook nog zoo hoog - die in zulk een *laf* vermaak genoegen vindt. - De Duitsche Keizer heeft volgens het lik-artikel voornoemd meer dan 70.000 stuks wild vermoord. Waaronder 20022 herten, 17988 hazen, 2636 konijntjes, 38578 faizanten, enz. En hierbij erkent alweder de auteur-zelf hoe verreweg de meesten dezer slachtoffers zijn ge vallen in 'omheinde en zorgvuldig onderhouden jachtvelden', m.a.w. hoe, - precies zooals ik 't hierboven zei, - de Keizer het wild, dat hij naderhand voor zijn plezier gaat vermoorden, eerst zorgvuldig tot dat doel laat opsluiten, en aankweeken, en vermenigvuldigen.

En dan praat men van beschaving!

En van fijngevoeligheid!

Want, dat de Keizer, of welke andere vorst ook, zóó laag staat, dat is individueel, maar dat de groote 'men', het publiek, de pers, de hofkringen, al degenen die vormen de massa, zoo'n wantoestand niet alleen toelaten en er in berusten, maar dat zij zelfs de vorstelijke bedrijvers van het kwaad belikken en voor hen devoot op de knieën gaan liggen zoodra deze 'n jachtmoordpartij achter den rug hebben, zie *dat* is het grootste bewijs hoe aller-aller-treurigst het gesteld is met de menschheid in 't algemeen genomen, en hoe ze bestaat uit grofbesnaarde, lamlendige *slavenzielen*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Dierenmishandeling.

Een lezer vestigt mijn aandacht op het onderstaande in de 'Dierenvriend', van Zaterdag 20 Dec., door Jhr. W.E. Engelen, te Hilversum, meegedeelde feit.

U vergunne mij even twee mededeelingen te doen, waarbij ik mij van elk commentaar zal onthouden.

In de eerste plaats dan, dat de man, die eenige maanden geleden hier in de kom der Gemeente een jong, waarvan zijn hond al trekkende was bevallen, wegwierp, en de moeder kalm wilde laten doortrekken, dezer dagen door den Kantonrechter werd veroordeeld tot f 25.- boete, subs. 10 dg. hechtenis, wegens overtreding van het verbod, zichtbaar drachtige honden te gebruiken.

Zeer juist teelcent Jhr. W.E. Engelen aan bij dit vonnis: 'Dit feit is dus niet als dierenmishandeling beschouwd'. M.a.w., een dergelijke onmenschelijke wreedheid

kan ongestraft geschieden in een ‘beschaafd’ land als het onze, zonder dat de wet termen vindt om de *dierenmishandeling als zoodanig* te straffen.

Daarvan, van dien onwil der wet, getuigt óók de tweede door Jhr. Engelen gedane mededeeling:

En in de tweede plaats moge ik hier weergeven, wat mij eenige dagen geleden werd verteld door een ambtenaar (*buitenlander*) *aan een der consulaten te Amsterdam.*

Ergens in de stad ziet mijn zegsman een kar met een man er op; de kar getrokken door een hond, en in de hand des mans een stok, waarmede op de bekende wijze wordt gemanoeuvreerd.

Ambtenaar tot agent: Mag dat?

Agent: Niets aan te doen, meneer.

Man: Lekker niks, hè! -

Een buitenlander heeft in ons ‘beschaafd’ vaderland dit weerzinwekkend lam antwoord ontvangen van een dienaar der wet! Die buitenlander zal een heerlijk denkbeeld hebben meegenomen van onze ‘beschaafde’ Nederlandsche opvattingen in zulke dingen. Overigens, ik-zelve heb in zulke gevallen nooit iets anders tot antwoord gekregen van agenten dan: ‘Niets aan te doen’. Daarmee kan je dan naar huis gaan, terwijl de dierenmishandelaar zich - evenals in het onderhavige geval - in de handen wrijft van plezier over je nederlaag, en, natuurlijk, 't ongelukkige slachtofferdier nog eens zoo hard mishandelt.

- In elk geval is het heerlijk dat er menschen zijn die, zooals thans weer Jhr.

Engelen, den moed hebben hunner overtuiging, en die daarom, met hun naam onderteekenend, openlijk wijzen op zulke misstanden in onze wetgeving. Frappez, frappez toujours! Hoe meer stemmen er op gaan, hoe beter het is! Het verongelijkte dier moet geholpen en beschermd worden, het *moet*, en, ik ben overtuigd, *zelfs* in ons op dit gebied zoo achterlijke Nederland zullen we het tenslotte nog wel zoo ver brengen. Als we maar eendrachtig samenwerken.

III.
Den spijker op den kop.

In een socialistisch orgaan vind ik, naar aanleiding van het bezoek ten onzent van de Groot-Hertogin van Luxemburg, o.a. de volgende bemerkingen:

In haar toespraak tot de groothertogin zei de koningin o.m. het volgende:

'Ik ben overtuigd dat mijn volk met mij instemt, wanneer ik het hoofd van het huis van Nassau met warmte begroet, en de jeugdige, bekoorlijke souvereine van een natie, die met de onze door voortreffelijke betrekkingen verbonden is, en voor welke wij steeds een oprechte sympathie gevoeld hebben.'

'Wij' - aldus het orgaan waaruit ik woordelijk citeer - *'begroeten die groothertogin in het geheel niet. - - Wij weten alleen dat zoo'n visite een heele schep duiten kost. - - En wij weten óók dat die duiten, waarvoor men lekker zit te eten en te drinken bij gelegenheid van deze visite, opgebracht zijn geworden door de arbeiders van stad en land. - En nu zouden bovendien die arbeiders "mede instemmen" met de begroeting! Een ieder voelt dat het niet waar kan zijn.'*

Inderdaad, ik voor mij voel dat óók zoo. En *ik* durf hier openlijk uitspreken wat honderden en duizenden belasting-betalers, die, evenals ik, hard moeten werken voor hun brood, met mij denken, maar *niet* durven of kunnen zeggen, namelijk dat het vorstelijk feestvieren op *onze* beurzen voor ons al een heel schraal genot oplevert, waarvan we veel, veel liever verstoken willen blijven. Of men konings-gezind is of niet doet er in deze quaestie van zulk feestvieren gausch niet toe, in èlk geval is het een schande dat, bij zooveel werkeloosheid, nood, ziekte, wat niet al, dat dringend geld en hulp eischt, telkens opnieuw schatten, duizenden en duizenden, verkwist, weggegooid worden, om een vorst of vorstin - die zich verwaardigt hier een of twee dagen te komen lanterfanten - 'standesgemilss' te ontvangen. Zelfs niet eens om diplomatieke redenen behoeven wij aan dien nonsens mee te doen, want ons landje heeft niets in te brengen op het wereldtooneel, neen, de eenigen die van deze 'feestvreugde' profiteeren, zijn de heeren ministers, kamerleden, gemeenteraadsleden, (met vrouwen en familie), enz., welke allen zichzelf kostelijk vetmesten en volop genieten, en nog een lintje toe krijgen hier en daar, alles op de beurs der massa-belasting-betalers. Ik voor mij zeg het daarom het socialistisch orgaan waaruit ik citeer van harte na: Ik heb de komst der groothertogin volstrekt *niet* 'begroet met warmte;' zoo min als ik straks die van den Koning en Koningin van Denemarken, of van welken anderen vorst of vorstin, (die op kosten van 't land wordt onthaald), zal 'begroeten met warmte'. Integendeel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Géén likker.

Volgens hetzelfde orgaan ben *ik* god zij dank niet de eenige, die eerlijk mijn meening in zulke quenties durft zeggen, want het deelt mede de volgende moedige woorden, volgens zijn verslaggever gesproken door Frederik van Eeden in de vergadering, welke door de afd. Amsterdam van den Nederl. Bond van Vrouwenkiesrecht was uitgeschreven:

‘Het erfelijk koningschap is een leugen, daar de natuurwetenschap leert dat erfelijkheid géén waarborg is voor het voortbestaan van het goede; eer schijnt het tegendeel waar.’

- Deze meening van Frederik van Eeden beaam ik mijnerzijds ten volle, want ook-ik geloof dat juist in de erfelijkheid, en in het in-elkaar-om-huwen van een páár Huizen, die allen onderling zeer nauw verwant zijn, een groot gevváár schuilt, omdat daardoor wordt uitgesloten de vermenging van nieuw frisch, gezond bloed met het uitgeleefde gedegenereerde der vorsten-geslachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Een waar woord uit de ‘Haagsche Post’.

Met zeer veel genoegen constateer ik dat dit nieuwe weekblad onder zijne medewerkers iemand telt, die, in de voor dames bestemde bladzijde, een anderen kijk heeft op de vrouwenquaestie dan de gewone afge-

zaagde, alsof alle vrouwelijke bezigheden van huishouden, enz., eigenlijk minderwaardig zouden zijn. Hoor maar wat deze dame schrijft in het nummer van 24 Jan. 1.1.:

De Hollandsche huisvrouw uit den beschaafden middenstand pakt alleen zelf aan als de noodzakelijkheid er haar met kracht en macht toe dwingt. Alleen n.m. als de meid is weggeloopen en de werkvrouw dito, dito.

Maar zoolang dat verschrikkelijk onheil niet is geschied, staat ze 's morgens niet te vroeg op, slentert een beetje rond, geeft een beetje orders, controleert de gedienstige een beetje, of doet 't niet, wascht kopjes en neemt stof af, zegt wat er gegeten moet worden, kleedt zich, drinkt koffie en gaat uit, of ontvangt bezoek. O, er zijn uitzonderingen, maar alleen, omdat ze moeten.

En nu geloof ik, dat bij allen die hun mannen den geheelen dag laten ploeteren en zelf ongeveer lanterfanten, omdat zij van haar huishouding 'haar vak niet kunnen maken,' omdat zij zich tè ongelukkig zouden voelen bij vegen en strijken en boenen en koken, omdat het haar te moe maakt en haar intellectueele behoeften doodt, de oorzaak daarin ligt, dat haar opvoeding er niet naar was. Zij hebben niet geleerd aan te pakken.

Reeds de ietwat gegoede middenstand verwent zijn kinderen schromelijk, en slechts in tegenwoordig sporadisch voorkomende groote gezinnen leeren zij van jongs af de handen uit de mouwen steken. Is een kind eenigszins intelligent, dan wordt 't handenwerk verwaarloosd. O ja, er wordt wel aan slöjd en toebehooren gedaan, maar dat geeft niet de practische vaardigheid, die ik meen.

Als bij de opvoeding der meisjes uit den beschaafden, onbemiddelden middenstand ook behoorde het systematisch leeren en beoefenen van allen huiselijken arbeid, dan zouden zij, volwassen geworden, eraan gewoon zijn in het algemeen; en niet wenschen, eenmaal gehuwd, òf een beroep buitenshuis te blijven uitoefenen òf een betrekkelijk weeldeleventje te leven.

De hedendaagsche vrouw beschouwt huiswerk als minderwaardig; wij moeten het opgroeiend geslacht leeren, dat zooiets als minderwaardig werk niet bestaat; wij moeten haar 't woord aanpakken tot devies geven. En, gebracht tot het inzicht, dat, waar de man hard moet ploeteren, de vrouw het beneden zich moet achten een weeldepopje te zijn, zal zij met liefde van haar huishouden háár vak maken.

O, welk een frissche, gezonde adem waait U hier ineens tegen. Deze vrouw durft eindelijk eens de waarheid zeggen, en er op wijzen dat de vrouw uit de middelklasse *plichten* heeft, plichten aan haar man, den broodverdiener, plichten welke vrij wat hooger staan dan maatschappelijke arbeid, en kunst-doenerij, enz. enz., namelijk *plichten* van huishouden-doen, kinderen verzorgen, enz. enz. Zie, als de vrouwenbeweging zulk een gezonde, flinke richting uitgaat, dan is er kans op eene hervorming ten goede, op een oplossing óók voor het dienstboden-vraagstuk. Ik hoop dat vele Haagsche en Hollandsche dames zullen kennis nemen van dit zoo behartenswaardige artikel in de *Haagsche Post* (naar aanleiding van het ontslag van gehuwde onderwijzeressen).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
De dienstbodenquaestie.

Voor een ideale meid is de Wet
een dood woord,
Maar wie heeft er ooit van een
ideale dienstmeid gehoord? -

De uitgevers: Vennootschap v/h. Broese en Comp:, Breda, zenden mij ter aankondiging de bekende berijming der wet op het arbeidscontract en op het dienstbodenvraagstuk, welke berijming den titel voert: '*Mevrouw* is een kreng! De *meid* is een engel! En *meheer*....?' - Overeenkomstig dezen geestigen (?) titel is óók de geest (?) van den verderen inhoud. Over het geheel genomen kenmerkt die zich namelijk door vrij groote zouteloosheid. Echter, niet daarover wil ik 't hier hebben, maar slechts over de slotregels, waarmede deze brochure eindigt, en die ik hierboven heb afgedrukt. Immers, in die slotregels zit 'm de heele quaestie. 'Voor een ideale meid is de Wet een dood woord!' - Juist zoo. Zóó behoort het te zijn waar menschen in één huis samen wonen, en elkander elk uur en elke minuut van den dag noodig hebben. Het is onmogelijk - wil men werkelijk in een aangename verhouding tot elkander staan en goed bediend worden - steeds alles te regelen met het arbeidscontract in de hand, en onder gewik en ge weeg der vraag waarop de dienstbode 'recht' heeft, en waarop niet. Zij, die aldus hare huishouding besturen, - en zoo zijn er velen heden ten dage, - zullen nooit iets meer bereiken dan het minimum, namelijk dat ze, tegen hoog loon, zich eene hulp huren die zij even weinig vertrouwen als deze 't haar doet, die niets méér verricht dan waartoe ze zich heeft verplicht bij haar contract, en die haar in den steek laat zoodra ze meer kan verdienen, of wel ziekte, of wat

ook dat haar niet bevalt, den geregelden loop der huishouding eenigszins wijzigt. -

'Wie heeft er ooit van een ideale dienstmeid gehoord?' vraagt 'Espèce', de auteur dezer brochure, in haren tweeden door mij hierboven aasgehaalden regel.

Ik antwoord hierop openlijk: *Ik*. Ik ken zeer vele huishoudens persoonlijk en door mijne zoo reusachtige Lelie-correspondentie, waar de meesteressen hare dienstboden weten te houden: zes, zeven, tien, twaalf, twintig jaar lang. En waar nooit sprake is van het arbeidscontract, en van de wet.

Neen, duizendmaal neen, volstrekt niet alleen ons eigen huishoudentje met onze Marie kenmerkt zich door een ideale verhouding tusschen meesteressen en ondergeschikte; ik herhaal, zoowel onder mijne persoonlijke bekenden als onder mijne correspondenten, in alle klassen der maatschappij, en onder hoogere en lagere standen beide, zijn mij vele gevallen bekend van liefde en toewijding en aanhankelijkheid aan het gezin betoond door gansch niet altijd 'hooge loonen' ontvangende dienstbaren.

Maar - - en, that is the question, mijne waarde dames, - in *al* die gevallen, ook in dat van ons zelven, maar óók waar het al de overigen geldt die ik bedoel, wordt niet enkel *geëischt*, maar ook liefde en belangstelling *gegeven*, wordt niet enkel gevraagd wat is het *recht* waarop mijne dienstbode aanspraak heeft, maar ook wat kan *ik doen* om haar leven aangenaam en gezellig te maken?

En daaraan, aan die innerlijke beschaving, aan dat innerlijk fijnvoelen, ontbreekt het de overgroote meerderheid van U, dienstboden-nood-lijders. Dat durf ik beweren met volle overtuiging, op grond van wat ik hoor en opmerk om me heen. Ge ziet in Uw dienstbode niet Uw evenmensch, niet eene veel-minder-bevoorrechte dan gij, die vuil werk moet verrichten, schuren, vegen, Uw pot de chambre bezorgen, terwijl gij uitgaat en mooie kleeren draagt, en die reeds om zulke redenen verdient Uw belangstelling in haar en Uw toegevendheid, neen, ge beschouwt haar als Uw natuurlijke vijandin, die ge met achterdochtige oogen in huis ziet arriveeren, voor wien ge al Uwe kasten afsluit, in wier tegenwoordigheid ge geheimzinnig Fransch of Maleisch spreekt, en die ge zooveel mogelijk 'op een afstand' houdt om haar toch vooral hare minderwaardigheid, bij U vergeleken, te doen gevoelen. En dan verwondert ge U achterna dat ze onder die omstandigheden geen zier om U geeft, en als ge ziek zijt niet thuis blijft van haar uitgangsdag om U op te passen, en U bekletst met hare vriendinnen en buurtgenooten, en den rug toekeert zoodra ze beter kan doen. Ge meent dat ge heel bijzonder goed en braaf zijt, omdat ge haar geeft wat haar 'rechtens' toekomt, een goede slaapplaats, goed eten, haar Niewjaarsfooi, en haar St. Nicolaas-japon, en haar kermis-geld, enz., enz. Maar, begrijpt ge dan niet hoe ze ondanks al die *noodgedrongen* lievigheid, - omdat het arbeidscontract er U toe dwingt immers, - heel goed voelt Uw stille vijandschap, Uw totale onverschilligheid voor haar wel en wee, Uw Uw eigen gang gaan zonder eenige belangstelling in háár lot. En, nog eens, vindt ge het dan heusch zoo'n wonder dat ze harerzijds ook niets voelt voor U, niets anders dan de meest totale onverschilligheid, niets anders in U ziet dan een geldwinning, welke ze terstond verwisselt voor elk andere, die grootere finantiëele voordeelen biedt bij méér individueele vrijheid? -

Denk U dan toch het lot der dienstbode eens in! Verplaats U eens even in háár toestand! - Zoudt gij het een aangenaam leven vinden om in het huishouden van een ander te moeten verrichten al het onsmakelijkste, al het vuilste, al het ruwste werk? Zoudt gij nimmer jaloersch of ontevreden zijn als ge Uw meesteres dagelijks zaagt

uitgaan, goed-gekleed, en naar 't een of ander genoegen, terwijl gij-zelve hadt thuis te blijven om aardappelen te schillen, vleesch te braden, en daarna de potten en pannen schoon te maken?

O, ge behoeft me niet te antwoorden dat niet elke huisvrouw ‘goed-gekleed’ en ‘voor haar genoegen’ uitgaat. Ik-ook weet wel dat er velen zijn die hard moeten meeploeteren, en wier lot is een schijnleven van stand-ophouden in fatsoenlijke-armoede, maar ook dan, in zoo'n geval, is en blijft het toch Uw eigen huishouden waarvoor ge tobt, zijn het Uw eigen meubelen die ge onderhoudt, zijn het Uw eigen kinderen voor wien ge zorgt. Uw dienstbode echter moet U in dat alles medehelper, zonder dat haar die groote steun en troost: 't is mijn eigen gedoe, daarbij sterkt. Zij moet, voor een karig loon, (want zelfs ‘hooge loonen’ zijn immers welbeschouwd toch nog geen rijkdom te noemen) als duivelstoejager dienen, schrobben en vegen en boenen, kinderen aankleeden, met hen wandelen, de keukenkachel poetsen, wat niet

al van onsmakelijken aard. En ze is daarbij jong, alleen, dikwijls voor 't eerst uit haar ouderlijk huis, aangewezen op al de veelzijdige verleiding waaraan dezulken als deze blootstaan, verleiding van heeren-bezoekers, van slagers en groenteboeren, van in twijfelachtige wijsheid 't reeds verder dan zij gebracht hebbende buurtgenoot-meisjes, enz., enz.

Geeft ge U er dan nooit rekenschap van, klagende huisvrouwen, hoe veel, hoe oneindig veel *goeds*, gezoudtkunnen uitrichten door zulke van U afhankelijke inwoonsters niet enkel te behandelen naar wat haar ‘rechtens’ toekomt maar ook naar het rijk en veelzijdig gebod der liefde tot Uwen naaste. Ge noemt U allemaal ‘christenen’, ge doet aan christian science, aan theosophie, aan allerlei moois van dien aard, maar hoe weinigen onder U bedenken ondertusschen, dat juist in het dagelijksch leven, in eigen huis, ten opzichte der dienstboden, noodig is, onophoudelijk noodig, een warm liefdevol belangstellend hart vol medegevoel en medelijden en naastenliefde. Zij, de dienstbode, zit in Uw keuken, gij, mevrouw, zit binnen in Uw *eigen* interieur, of zijt bij kennissen, in de opera, of de comedie, wáár ge maar wilt. Zij is gebonden, gij zijt vrij. Zij is verwijderd van de haren, gij hebt de Uwen om U heen. En daarenboven, gij zijt finantiëel meer bevoorrecht dan zij, en gij hebt op haar vooruit opvoeding en beschaving; (althans zoo behóórde het te zijn, maar *is* het helaas dikwijls niet).

Neen, ik voor mij vind het niets vreemd of slecht dat, bij onze hedendaagsche samenleving, een jong achttienjarig meisje alles liever wordt dan dienstbode. Als meid-alleen is ze verstoken van den omgang zoowel met hare eigene sexe als van dien met mannen (anders dan terloops) en, zoekt ze rijkere diensten waar meer dienstboden, ook mannelijke, zijn te vinden, dan nog weegt de zeer betrekkelijke vrijheid van zoo'n dienst allesbehalve op tegen die van het winkel- en warenhuis- en fabrieksleven, waar de employés reeds om zes of acht uur geheel en al hun eigen gang kunnen gaan, en gedurende hun werktijd onderlinge gezelligheid vinden aan eigen geslacht en aan dat van het andere.

Wat ik wel vreemd en wèl slecht vind is echter dit, dat de hedendaagsche mevrouwen zich van dergelijke gróóte schaduwzijden van het dienstboden-leven zoo heel weinig rekenschap geven, en enkel maar stilstaan bij hare eigen rechten, en eischen, en klachten, en verongelijkingen. Want, waar ik zooeven naar waarheid zei hoe ik gelukkig vele gezinnen ken en weet, waarin de dienstbode evenzeer wordt in eere gehouden als in het onze, en waar geen sprake is van recht maar van onderlinge wederzijdsche liefde, daar moet ik er helaas evenzeer bijvoegen, hoe ik ook gezinnen ken waarvan ik uit den grond van mijn hart verklaar: Mij verwondert het geen oogenblik dat ze er nooit een dienstmeisje weten te houden, ondanks hunne zoogenaamde ‘goede behandeling,’ want zij doen nooit iets meer voor haar dan waarop het meisje ‘recht’ heeft, en onthouden haar alle liefde en vriendschap. Juist daarom stel ik zulk een gezin ten voorbeeld van wat ik bedoel, omdat het vanzelf spreekt dat we geen rekening kunnen houden met hen die opzettelijk hunne dienstboden slecht behandelen, in hun loon beknibbelen, niet behoorlijk toereikend voedsel geven, enz., enz.; neen, ik spreek van hen die behooren in eigen oogen, en in die van vele anderen ook, onder de rubriek: goede meesteressen en meesters, die zorgen dat hunne dienstbode of hunne dienstboden in allen deele ‘krijgen wat hun toekomt’. Daarmede-alleen echter, met enkel ‘recht’ kan niet een menschenkind het tenslotte uithouden. Het heeft behoefte aan liefde, gezelligheid, vriendschap,

vroolijkheid, naastenliefde. En ik herhaal, *als* het die krijgt dan is het daarvoor, in rijke en in arme gezinnen beide, ook heden ten dage nog, heel dankbaar en gelukkig (zoo dankbaar zelfs dat men er van versteld staat), en heeft ontzettend veel *over* voor het gezin waarin het dient.

Behalve meerderen onder mijne persoonlijke kennissen op wien ik doel, heb ik ook onder mijne Lelie-correspondenten *verscheidene*, behoorende tot de meest verschillende klassen der maatschappij, en wonend in groote en in kleine plaatsen beide, óók in Amsterdam en in den Haag, wier getuigenis omtrent hunne dienstboden overeenstemt met het onze over onze Marie, en die dan ook dikwijls de hunne nog veel langer hebben dan wij onze Marie bezitten (13 jaar; dat is zoo lang als wij samenwonen).

Opzettelijk heb ik in dit opstel die eigen verhouding tusschen onze Marie en ons er hier buiten gelaten. Dat die verhouding iets 'buitengewoons' is geworden, geef ik namelijk iedereen van harte toe. Maar ik zou toch wel even willen doen opmerken dat zij niet altijd 'buitengewoon' is geweest, maar als àlles, een *begin* had, en van lieverlede zoo *werd*, juist *omdat* we, van weerskanten, ook van den onzen, liefde gaven.

Ik heb 't wel eens verteld hoe ik mijne vriendin leerde kennen toen ik bij haar in pension was, en Marie daar als keukenmeid diende. Toen zag ik dus Marie uitteraard heel weinig, (want het was een groot huis met vele inwoners en meerdere dienstbaren), en hare gehechtheid ging toen dus ook uit naar mijne vriendin bepaaldelijk. Maar toch durf ik beweren dat ik-zelve haar hart reeds toen won door een vriendelijken toon en een innerlijke beschaving, want ik herinner me nog zoo levendig hoe verbaasd en geroerd ik was, toen ik, na eene eerste ziekte en van een eersten uitgang thuiskomend, bloemen op mijn kamer vond van ... Marie. Aan mijne vriendin had ze vóóraf gevraagd of ik het 'kwalijk zou nemen' als ze dat deed, en die kende me toen al genoeg, om te weten hoe ik er integendeel recht gevoelig voor zou zijn. Maar, geloof me, zoo vatten niet àlle menschen het op. Later b.v. heb ik in een huis gewoond met twee dames, die den 'eenvoud' en hunne socialistische' principes steeds in den mond voerden, en die hunne dienstbode reeds een paar jaar hadden, en 'heel goed voor haar waren'. Die dienstbode echter was uiterst verbaasd toen ze zag welk een vroolijke drukte onze Marie maakte van het St. Nicolaas-feest en later van mijn verjaardag. 'Mijn dames zouden 't niet ééns willen dat ik haar iets gaf' - zei ze. - 'En ik zou mijn centen ook vrij wat liever in den zak houden, als ik jou was'. En, toen 'mijn dames' een paar maanden later gingen verhuizen naar eene andere plaats, toen liet deze dienstbode haar en hare zoogenaamde 'goede behandeling' ook terstond in den steek. Want, *omdat er geen wederzijdsche liefde* bestond, daarom was haar eene verhuizing veel te veel moeite. Dan liever een anderen dienst.

Wel, ik durf beweren dat onze Marie, - die met ons is meegetrokken toen we gingen samenwonen, omdat ze zich zóó bijzonder aan mijne vriendin had gehecht, dat wij om *harentwille* ons eerste plan van op kamers te gaan wonen opgaven - met dat al die verandering, voor haar finantieel een gróóte achteruitgang, toch niet zou hebben aangedurfd, had ik als pensiongast jegens haar de 'een afstand' bewarende freule uitgehangen, en had ze niet veeleer in mij instinctief gevoeld een warme gevende natuur. En daarom, *niet* omdat zij is een 'ideale' meid of een 'engel', maar wel omdat wij ons onzerzijds wisten te verplaatsen in haar bestaan, daarom ontstond van lieverlede tusschen ons eene andere verhouding dan de gewone, eene van alles voor elkaar over hebben, elkaar volkomen waardeeren. Trouwens, reeds lang, lang geleden, toen er nog heel geen dienstboden-nood bestond, placht eene mijner steeds van dienstboden verwisselende tantes aan mijne moeder, hoofd van een gezin bestaande uit drie meiden, werkvrouw, tijdlang een knecht, later een oppasser, te *verwijten* (zou ik bijkans zeggen): 'Ja, maar zie je, naar jou kan men niet rekenen, jij treft het altijd zoo buitengewoon gelukkig.' - Met die uitvlucht, dat anderen het zoo 'gelukkig' treffen, maken zich namelijk alle meesteressen er af, wier eigen schuld het is wanneer ze steeds in dienstboden-nood verkeeren.

Neen, het is geen 'geluk' alleen, het is enkel een klein beetje *naastenliefde*, waardoor ge Uw dienstboden weet te winnen en tot Uw vrienden te maken. Maar, geloof me, als ge die eigenschap niet bezit, als ge altijd denkt aan den 'afstand', en aan Uwe en hare 'rechten', als ge hen steeds mistrouwt, en Uw kasten reeds zorgvuldig afsluit vóór ge de bewijzen hebt hunner oneerlijkheid, als ge in een woord dagelijks kwetst hun gevoel en hun eigenwaarde, en hun laat ondervinden dat ze U niets anders zijn dan een noodzakelijk kwaad, dan kunt ge 't hun niet kwalijk nemen dat ze hunnerzijds U haten, uitlachen achter Uw rug, een poets bakken als ze 't kunnen, Uw

huishouden en meubels slecht verzorgen, met de minste moeite gediend zijn - en U in den steek laten zoodra ze iets beters vinden.

Ik kom er rond voor uit, dat ik in hun geval precies 't zelfde deed, en veel liever fabrieksmeisje werd, of winkelkind.

Zich in 't lot van den minderbevoorrechten naaste *verplaatsen*, dat doen de menschen bijna nóóit. Ze zijn meestal koude egoisten, die alleen denken aan eigen voordeel, rechten, geldoppotten, enz. En daarom hebben ze m.i. in 99 van 100 gevallen hun dienstboden-nood aan zichzelf te wijten. Want ik herhaal, er *zijn*, ook nu nog, goede, trouwe dienstboden, er zijn er, en er kunnen er gevormd worden, ook nu nog. Als de dames en heeren zelf ook *willen, willen* openen hunne harten, inplaats van slechts te rekenen met het *moeten* van het arbeids-contract.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Naschrift.

Als een bevestiging mijner woorden knip ik uit ‘het Vaderland’ onderstaand zoo even gelezen berichtje, dat geen commentaar noodig heeft.

Het departement 's Gravenhage der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, verleende, wegens trouwen en langdurigen dienst, een zilveren medaille aan M. Gerritsen, dienstbode bij mevr. Kinderman; aan J.R.C. Debey, dienstbode bij mevr. Unger; aan A. Mesken, dienstbode bij mevr. de wed. Dercksen geb. v. Praag, en aan A. Veenstra, dienstbode bij mevr. de wed. Revius geb. Slot.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Aan de Redactrice.

In de Holl. Lelie no. 17, 22 October 1913, schrijft de Heer A.J. Servaas van Rooyen onder den naam van: Nog eens 'Natuur en Conventie':

'Ik heb echter gesproken over die duizenden mijner zusters', enz., om te eindigen met:

'Ik heb mijne stellingen de Hollandsche Lelie ingeworpen, omdat ik meen, dat ook de ongehuwde vrouw haar leven moet kunnen uitleven, zonder door de conventie te worden uitgeworpen.

Hoe? Ik weet het niet. De toekomst moet het leeren'

Het zij mij vergund u een der vele antwoorden op deze vraag te geven en raad u aan eens te lezen het werk:

Du Mariage, geschreven door Léon Blum. frs 3.50.

Dit werk, dat in Frankrijk veel opgang maakt, is volstrekt geen roman, maar een zeer doordacht, zeer gevoeld en zeer zaakkundig werk. Het bindt den strijd aan tegen de eeuwenoude stelling dat de man polygaam, de vrouw monogaam geschapen is, zet het huwelijk op de ware plaats en neemt de dubbele moraal onder handen, zoodanig, dat er niets van overblijft.

Uit uw geschriften weet ik, dat U evenveel voelt als ik voor de treurige, minderwaardige positie welke de hoogstaande, vrijgewordene vrouw nog inneemt in de tegenwoordige maatschappij.

Daarom zou ik uw oordeel over dit werk graag eens willen weten.

V.V.

Geachte Heer.

Ik heb het bedoelde werk niet gelezen, maar ik geloof niet dat deze ingewikkelde quaestie door welk *boek* ook zal worden opgelost. Wij-vrouwen zijn anders dan de mannen; dat staat bij mij vast. In dien zin beschouw ik 'tweeërlei moraal' als een onafwijsbaar iets. Het is niet de vraag of wij-vrouwen dat prettig vinden of goedkeuren, maar enkel en alleen of het feit, dat de natuur den man aldus schiep, zoo *is*, of niet. En het feit *is* zoo. Aan den anderen kant echter worden wij-vrouwen van jongsaf opgevoed in conventioneele begrippen, in mannenvangerij, (die niets te maken heeft met liefde,) in quasi-deugden quasi-reinheid en quasi-zedelijkheids-begrippen, enz., enz. Daardoor verleugent men de vrouw, maakt

haar tot een schijnheilig, listig, berekenend, huwelijksvoordeelen-najagend wezen, en doodt in haar de vrije eerlijke behoefte aan *liefde*, aan bevrediging harer zinnen. De quaestie is *bovendien* ook eene van temperament, van personen. In zoo iets kan men geen regels en axioma's stellen. Ieder geval moet afzonderlijk beoordeeld worden, in verband met de omstandigheden, enz. In het algemeen gesproken geloof ik beslist, dat de man behoefte heeft, op het gebied geslachtsverkeer, aan méér dan de vrouw verlangt, maar, juist daarom, moest deze zelve 't hare zusteren, welke zijn slachtsoffers zijn, hetzij uit vrije verkiezing, hetzij door verleiding, niet zoo hoog aanrekenen en zoo fatsoenlijk-hoogmoedig op dezulken neerzien. Overigens is deze quaestie te veel-omvattend om haar in een noot, onder aan Uw korte ged., anders dan oppervlakkig te kunnen behandelen

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Pekalongan, 30 December 1913.

Geachte Freule.

In de binnenlanden van Java, lees ik steeds met genoegen de Hollandsche Lelie, vooral die exemplaren, waarin U de huichelarij hekelt.

Ik hoop dat U mij ten goede zult houden, als ik met een verzoek tot U kom, als volgt.

Toen Z.M. Willem III ten grave daalde, heeft de heraut van wapenen bij de begrafenis verkondigd, dat het huis ‘Oranje’ was uitgestorven.

Daarmede is, meen ik, de oranjekleur bij feestelijke gelegenheden vanzelf ook vervallen.

Maar men schijnt er overal anders over te denken.

Bij de eeuwfeesten werd de oranjekleur overal aangebracht en kregen de schoolkinderen oranjestrikken.

Is dit wel zooals het behoort?

Ik zou gaarne zien, dat U in ‘de Lelie’ hieromtrent van Uwe zienswijze wildet laten blijken.

Hoogachtend,

Uw dw. dn.

J.A.O.

P.S. Bij plechtige gelegenheden, als H.M. de Koningin ergens verschijnt, wordt tegenwoordig steeds het ‘Wilhelmus van Nassauen’ aangeheven, een akelig Duitsch lied.

Daar hoorde men onder Willem III nooit van.

Wat mag de reden daarvan zijn?

Zou het niet veel eigenaardiger zijn om het ‘Wien Neerlandsch Bloed’ aan te heffen?

Antwoord Redactrice.

Wat het eerste gedeelte dezer ged. betreft ben ik het ééns met den Beachten inzender. Indien namelijk het huis ‘Oranje’ is uitgestorven verklaard, dan lijkt ook mij de Oranje-kleur niet meer bij feesten van nationalen aard op hare plaats. Misschien wil

onze medewerker, de heer Servaas v. Rooyen, op dit historisch gebied een meer bevoegd beoordeelaar dan ik, zoo vriendelijk zijn ons eens in te lichten?

- Aangaande het 'Wilhelmus van Nassauen': dit is door Marnix van St. Aldegonde gedicht, en zonder twijfel draagt het een Duitsch cachet, (hoe zou dit ook ànders kunnen, waar immers Prins Willem de Zwijger was een pur-sang *Duitscher*), maar mij-persoonlijk komt het nog veel dwazer voor, om in tegenwoordigheid eenen Koningin of Koningin moeder en van een Prins-

Gemaal (als die tenminste niet op Hohenmark vertoeft, maar er óók bij is), welke alle drie van onvervalscht *Duitsch* bloed zijn, te zingen: 'Wien *Neerlandsch* Bloed door de aderen vloeit, *Van vreemde smetten vrij*.' Onze Koningin-zelve heeft zich daarenboven, bij haar bezoek in Parijs, openlijk te goede gedaan in hare toasten op het *Fransche* bloed in haar! Zooveel voor ons regeerend koninklijk Huis! En wat de Nederlandsche onderdanen aangaat, 999 van de 1000 onder hen zijn vol van 'vreemde smetten', hugenoten-bloed, duitsch bloed, om van de gemengde rassen in Oost- en West-Indië niet te reppen. - Neen, ik geef het U toe dat het duitsche Wilhelmus uit den tijd is, maar 't Wien Neerlandsch Bloed vind ik een paskwil. En daarenboven nog akelig eigengerechtig ook: 'Het *Godgevallig* feestlied!! Morgen brengen.! *Ik* geloof er niets van, dat zulk onwaar, opgeschroefd gebrul 'Godewelgevallig' zou zijn, zeker, terwijl men ondertusschen elkaar in Zijn naam doodslaat en verminkt, en onbeschaafde landen inpalmt, onder vertrappen van alle volkenrechten, met het huichelachtig motto 'beschaving-brengen'.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mej. T. te U. - Uw bijdrage 'Bets' heb ik door bemiddeling van den uitgever ontvangen. - Ik vond hier en daar in den stijl veel goeds, maar toch verraadt het geheel, en vooral het slot, veel te veel den beginner, die nog niet weet hoe een verhaal op eene natuurlijke wijze te beëindigen. Ik zend U haar daarom terug, ook wijl zij te lang is voor de Lelie, en ik reeds zoo vele bijdragen heb. Intusschen zit er toch wel wat goeds in.

L.B. te D. - Door bemiddeling eener dame, wier eigen werk ik reeds meermalen weigerde, ontving ik thans Uw bijdrage. Zij is geheel ongeschikt tot plaatsing, en kan, daar geen porto was bijgevoegd voor terugzending, niet meer worden geretourneerd.

Roode Anjer. - Uw schetsjes zijn tot mijn leedwezen te onbeduidend van inhoud voor de Lelie, *te* schetsachtig. Zij zijn U geretourneerd.

Mevr. J.K -K. te S. - Als ge dit, door bemiddeling van Uw zwager, leest, dan hebt ge vermoedelijk Uw werk reeds terug ontvangen. Het spijt mij U te moeten teleurstellen, want de idee en de geest van het stukje zijn niet kwaad, de uitwerking echter mist alles wat noodig is voor een verhaal of een schets. Dergelijke gebeurtenissen moeten worden uitgewerkt, door gesprekken, feiten, tooneelen, enz. B.v. het is niet voldoende te zeggen dat de 'engelzachte Mien plotseling als een furie uitviel', neen, gij moet, ons zulk een, in een geval als het door U gedachte, hoogst-natuurlijke verandering, laten meebeleven, en ons ervan doen getuige zijn. Ook gaat Uw verhaal uit als een nachtkaars, zonder eenig slot of zin. - Daarom ook vrees ik dat gij evenmin bij andere tijdschriften (althans betalende) zult slagen. Geld verdienen door letterkundigen arbeid is niet zoo gemakkelijk als velen denken. Overigens ben ik steeds bereid U te helpen of te raden.

M.M. - In de ged. tusschen U en VL. kan ik geen partij kiezen, zelfs geen belang stellen. Zij raakt quaesties die mij gansch niet bekend zijn. Overigens heb ik thans het debat tusschen U beiden gesloten, wegens den toon over en weer.

P. van W. (artikel Chineesche kunst). - Geweigerd. Wegens niet bijvoeging van frankeerkosten niet aan U geretourneerd.

M. (Ontwikkeling.) - Dit hoofdartikel neem ik gaarne aan.

Gé. - Uw feuilleton wil ik liever niet plaatsen. De stijl is uitstekend, de schildering van die twee buurjuffrouwen is óók heel realistisch, maar de inhoud lijkt te veel op een ongemotiveerde ophitsing tegen orthodoxe dominees, zoo iets als een insinuatie alsof ze allemaal per-se huichelaars zijn. Om die reden lijkt het mij onbillijk het schetsje op te nemen. Dank voor Uw laatste briefje en het andere ingeslotene. Uw vroegeren bij dit feuilleton ingesloten brief beantwoord ik nu maar niet meer, daar wij na dien tijd reeds correspondeerden, en ik U bovendien ook sprak.

Bob. - Uw hoofdartikel plaats ik gaarne. ‘Varia’ moogt ge gerust zenden ter beoordeeling, maar, denk er aan, dat ik steeds rekening heb te houden met de plaatsruimte.

Louis II. - Uw beide vertalingen heb ik aangenomen. Ze krijgen nu spoedig een beurt. Hartelijk gegroet. En vele excuses over het zoo late antwoord.

C.D. de R.S. - Ik stel U voor mij een nieuwen brief te schrijven Deze is nu van lieverlede zoo weinig actueel meer; gij zijt misschien reeds lang weer van woonplaats verwisseld intusschen. Nieuwe brieven worden voortaan zooveel mogelijk omgaand beantwoord.

D. de B. - Gij hebt mij indertijd gevraagd - en daartoe een kaart ingesloten - of gij mij mocht opgeven als abonné van ‘de Dierenvriend’. Ik ben van dat Blad abonné. Op mijn latere correspondentie, aan U gericht, ontving ik nimmer eenig antwoord. Misschien komt dit U onder de oogen? Vriendelijk gegroet.

P.F.E. te A. - Gij zult U herinneren, hoe gij mij indertijd die geschiedenis hebt geschreven van die poes. Ook hoe gij daarbij zijt opgetreden als haar helper en redder. Uit haar naam kom ik U nu - al is het wat laat - dank zeggen voor Uw nobele handelwijze. Wat zijn de meeste menschen toch eigenlijk lamme egoisten op zulke punten.! Vriendelijk gegroet. Een andermaal hoop ik U omgaand te beantwoorden. Ik moet nu eerst door het oude heen.

Rosalius. - Van U heb ik nog een paar korte briefjes. Waar ik intusschen reeds latere van U hèb beantwoord, verscheur ik deze vroegere nu maar.

Mej. M.C.B. te A. - Dat gij de Lelie enkel in portefeuille leest, hebt gij gemeen met duizenden in den lande. En vind ik heel natuurlijk. Maar, dat gij, onder die omstandigheden, mij verzoekt U particulier te antwoorden om U aan een betrekking te helpen, dat gaat, dunkt mij, een weinig te vèr. Voelt gij-zelve niet het onbescheidene van dergelijke brieven, en hoe daaruit roetéén volgt, dat ik U geenzins zou dùrven aanbevelen, omdat ik, als ik zoo'n brief als de Uwe lees, onwillekeurig denk: Fijn gevoel en takt bezit het persoontje zeker *niet*. Immers, zelfs een postzegel tot het gevraagde particuliere antwoord ontbreekt. Elke week herhaal ik in de Lelie, dat ik slechts bij uitzondering antwoord particulier, *ook* waar het abonnés geldt. Onder die uitzonderingsgevallen zijn er waar het b.v. ziekte, nood, dierenbescherming, enz., geldt, gevallen waarin het mij nimmer te veel moeite is onmiddellijk particulier te antwoorden; velen mijner lezers, abonné's en niet-abonné's, kunnen dit getuigen uit ondervinding. Maar ik houd geen huur- en verhuur kantoor waar de betrekkingen voor mij geheel onbekende menschen zoo maar voor 't oprapen zijn. Daarom zijn zulke vragen als de Uwe even doelloos als lastig. Ik schrijf dit minder voor U, die misschien de Lelie thans gansch niet meer leest, als wel voor de vele onbescheidenen die handelen als gij, en, - zijnde niet-abonné en zelfs niet-lezer-soms - méér pretensies hebben wat ‘spoedig antwoord, liefst particulier’ aangaat, dan de trouwste langjarige correspondenten.

A. (Ned. Indië). - Ingevolge Uw verzoek heb ik U als abonné opgegeven; het door U vooruit gezonden geld heb ik ontvangen; ook heb ik Uw brieven, voor zoover dat mogelijk was, gepubliceerd. In Uw eigen belang *mocht* ik dat niet doen mèt Uw naam er onder, zooals gij mij verzocht. Het is echter flink en mooi van U dat gij het hebt gewild. Ik hoop nog eens opnieuw van U te hooren, en dank U hartelijk voor Uw vertrouwen in mij.

Edo. - Ik heb U dat stukje over Maeterlinck teruggezonden. Ik meende hoe ik U reeds in een vroegere Lelie had gevraagd daarover niet te schrijven. - Er is door nog een anderen medewerker over datzelfde onderwerp geschreven, en ik beloofde de opname daarvan reeds vroeger. Zendt s.v.p. geen boekbeschouwingen meer.

Zeevaart. - Natuurlijk wil ik U gaarne beantwoorden. Ik zou echter een onderwerp als het door U ter sprake gebrachte onmogelijk in de Lelie kunnen behandelen, want, om dergelijke quaesties in het openbaar te bespreken, moet men *onomstootelijk bewijzen* kunnen aanvoeren, anders komt men met de wet in aanraking. In het algemeen gesproken geloof ik 't gaarne dat Raden van scheepvaart, enz. natuurlijk uitteraard partijdig zijn als het onderzoekingen geldt. Even-zeer als ik voor mij al heel weinig hecht aan den uitslag van het door de Spoorwegmaatschappij-*zelve* ingestelde onderzoek naar de oorzaken van het spoorweg-ongeluk bij Bellen, of aan de adviezen gegeven door den centralen geneeskundigen raad, enz. 't Spreekt vanzelven dat al zulke lichamen partijdig zullen zijn, en zich zullen laten leiden door allerlei bijredenen. Echter het onderhavige geval in bijzonderheden veroordeelen mag ik niet zonder voldoende bewijzen. Trouwens gij-zelve ook verlangt dat geenszins. Gij zegt integendeel uitdrukkelijk dat niet te wenschen. Met U betreur ik het dat gij U indertijd niet direct hebt gewend tot mij in plaats van tot dien nederigen lik-pers-auteur door U genoemd, welke meneer wel de allerlaatste is van wien ge kunt hopen, dat hij ooit iets anders in zijn Blad zal durven schrijven dan de geijkte officieele ‘waarheid’ (of te wel leugen). Daarvan immers floreert zijn Blad, en trouwens geheel de Pers, namelijk van het oogendienen en vréézen de overmacht van het Geld. -

John. - Ik weet waarlijk niet of ik reeds een lateren brief van U beantwoordde. Ik geloof het niet. - Voor mevr. v. Rees-van Nauta Lemke neem ik over dat gij hare artikelen over Spiritisme gaarne leest, en vooral óók dat zij U daardoor een beteren kijk gaf op hetgeen spiritisten gelooven. - Ik zou zeggen, zij die tegen U durven beweren, ‘spiritisten zijn ongeloovigen’, liegen opzettelijk, zoodanig is het tegendeel het geval. - Ja, de ‘villa’, die wij in Scheveningen bewoonden, lag niet aan den weg, maar, dàt was voor ons het minste bezwaar. Veel erger is de *koude winderige* ligging, die mij noodzaakte het huis op te geven. Hier in den Haag woon ik gaarne. Maar op zichzelf beschouwd was ik ook heel gaarne in S.

Elizabeth - Gij vangt Uw brief aan met de mededeeling dat gij intusschen abonnée zijt geworden, hetgeen mij natuurlijk zeer aangenaam is. Zeker, gij hebt gelijk dat het schrijven voor kinderen nog veel moeilijker is soms dan voor volwassenen. Maar, het is iets geheel anders. Daarom zeide ik in mijn eerste antwoord aan U dat gij beter deedt U aan dat genre te houden

waarvoor gij 't meeste geschiktheid hebt. - Heel gaarne wil ik de door U elders, zonder honorarium, geplaatste versjes lezen en eerlijk beoordeelen. En ik ben het ook eens met U, en met Uw leeraar, dat men heel goed op verschillend gebied artistiek ontwikkeld kan zijn. Ik ken verscheidene menschen wien het zoo gaat. Echter, geloof me, het is heel iets anders daarmee in gezelschap of voor eigen liefhebberij anderen en zichzelf te amuseeren, dan er geld mede te verdienen. M.i. is juist dat de vloek der hedendaagsche opvoeding, dat iedereen meent, omdat zijn of haar kind talentvol is op verschillend gebied, hoe er nu maar dadelijk in steekt een wonderkind, dat niet die aardige talentjes de heele wereld in verbazing zal brengen, en schatten zal verdienen. Met een goede stem, met groote muzikale begaafdheid, is het heden ten dage al even weinig gedaan, wat het geidverdienen aanbelangt, als met teekenen, schilderaanleg, of met de begaafdheid aardig te kunnen dichten en stellen. De eischen worden hoe langer hoe hooger op elk kunstgebied, als het *verdienen* aangaat, en juist zij, die als gij, zich op allerlei verschillend gebied tegelijk gaan begeven, eindigen met brekebeenen en halfheden te worden. Bepaalt nu hun leven zich tot een van de kunst uit liefhebberij beoefenen, dan schaadt dat niet, steken ze ook voldoende uit boven hunne omgeving om zichzelf en anderen ruimschoots te bevredigen, echter, wordt het een quaestie van in eigen onderhoud moeten voorzien, dan dient men uit te munten, heel beslist uit te munten, en daartoe schijnt het mij in Uw geval beter U, althans totdat ge Uw examen achter den rug hebt, te bepalen tot Uw hoofdvak - Neen, het is niets 'brutaal' van U mij eerlijk *Uw* meening te schrijven. Die eerbiedig ik ten volle. En ik hoop van harte dat gij slaagt. Misschien ben *ik* te pessimistisch. Ik ben namelijk altijd bang aan mij-onbekenden de dingen te gemakkelijk af te schilderen. Voor mij-zelve zou dat een zoo veel lichtere wijze van er zich van afmaken zijn, door hen aldus hoop en moed bij lepels vol in te gieten. Maar ik zou het onoprecht en slecht vinden op die manier een prettige lieve rol te spelen ten koste misschien van mijn correspondenten. Uit eigen aanschouwen weet ik een geval, waarin mijne voorgangster een toenmalige abonnée heeft voorgespiegeld litteraire talenten, die deze absoluut niet bezit noch bezat, en het gevolg daarvan is geweest dat zij m.i. heel wat onnoodige illusies en zelfverblinding veroorzaakte bij haar slachtoffer. In het door mij bedoelde geval geldt het daarenboven nog een meisje met veel geld. Maar met hen die in Uw geval verkeeren moet men nog veel omzichtiger zijn in het uitspreken eener meening over hare litteraire toekomst.

Ik dank U hartelijk voor al Uw vriendelijke woorden aangaande mijn dierenliefde. In Uw omstandigheden begrijp ik zeer goed dat gij geen hond zoudt kunnen houden. - 't Spijt mij zoo dat gij dit antwoord eerst zoo laat ontvangt. Zooals gij ziet werk ik thans vlijtig de correspondentie bij.

Thelma. - Het versje op Uw hondje is heel lief voor den huiselijken kring, maar niet volmaakt genoeg van vorm voor den druk.

S.A. (Utrecht.) - Gij leest de Lelie slechts in portefeuille, en het is zoo lang geleden sinds ik die dikke brieven van U kreeg (over Multatuli o.a.). Daarom stel ik U voor, mij een nieuwen brief te schrijven, dan beantwoord ik hem met alle genoegen, dadelijk. Maar, nu nog die oude brieven gaan beantwoorden, dat zou dunkt me worden mosterd na den maaltijd. Ik hoop zeer dat U dit onder de oogen komt, en dat ge U-zelve zult herkennen. Vergeef mij mijn zoo lang stilzwijgen.

M. de J. - Gij hebt mij indertijd een briefje geschreven om een school aan te bevelen. Vermoedelijk hebt gij niet goed begrepen welke school werd gevraagd. Want Uw aanbeveling had niets te maken met het door de inzendster bedoelde. Intusschen dank ik U voor Uw moeite.

B.S. te S. (Ned. Indië). (Later pseudoniem Lotte.) - Ook U wil ik vragen: zendt mij een nieuwen brief. Gij hebt mij zulke lange en gezellige brieven geschreven over alles en nog wat, dat de beantwoording daarvan mij thans, maanden achterna en, waar het óók nog een paar weken duurt eer gij de Lelie in Indië ontvangt, zoo vervelend voor U-zelve voorkomt; er is na dien tijd zooveel veranderd, reeds weer zooveel nieuws gebeurd, gij zelve zijt misschien reeds van standplaats verwisseld. Heusch, als ge me thans opnieuw schrijft, dan beantwoord ik U omgaand, maar, waarlijk, om die nieuwe regeling te kunnen doorvoeren moet ik éérst de vroegere brieven ten spoedigste afwerken. Ook voor de andere lezers zou het vervelend zijn thans nog in te gaan op allerlei beschouwingen over reeds lang afgeloopen dingen, gebeurtenissen, stukken in de Lelie, enz. enz.. Ik was blij te lezen dat het U zoo goed gaat, en dat gij zoo gelukkig zijt. Welk een verschil bij vroeger. En heb *ik* U dat niet steeds voorspeld, dat Uw moeilijkheden zouden verdwijnen door zulk een verandering in Uw leven als met U is geschied?! Hartelijk gegroet.

Clara (Ned.Indië). - Ik hoop dat dit antwoord U onder de oogen moge komen in Uw nieuwe woonplaats. ‘Naast elkander leven’ in plaats van mèt elkaar, dat doen helaas heel wat getrouwde menschen. En toch geloof ik, waar, zooals gij 't mij schrijft, èchte liefde bestaat, daar is zulk een naast elkaar leven op den *duur* uitgesloten. Echter, gij hebt elkander zoo kort gekend, dat gij Uw echtgenoot den tijd moet laten zich te overtuigen van de zekerheid dat gij hem begrijpt, hem desnoods vergeeft. Geloof me, de geslotenheid van zoovele mannen, waarover hunne vrouwen zich beklagen, is te wijten aan hun rechtmatige vrees dat zij niet-weten-te-verstaan de intieme dingen uit het man-leven. Al staat Uw man ook nog zoo hoog in Uw oogen, en al heeft hij ook nog zoo vele nobele eigenschappen, toch zal hij U, als jonge vrouw, onervaren blijkbaar, in sommige opzichten wel eens tegenvaller., ontgoochelen, teleurstellen, verbazen! En daarom begrijp ik voor mij heel goed, onder de door U beschreven omstandigheden, dat hij zijn vroeger leven verbergt voor U. Maar dat is niet goed, dat moet leiden tot groote verwijdering. En daarom is het Uw plicht hem zachtzinnig, en, als iets dat

vanzelven spreekt, te doen gevoelen, Uw groote behoefte hem in *alles* te kunnen dienen, helpen, raden, eene vertrouwde te zijn. Zulk eene verhouding laat zich niet dwingen. Het moet komen van lieverlede, en met groot geduld. Maar, als hij U waarlijk liefheeft en gij hem, (niet met een kleingeestige, heerschzuchtige, maar met eene vergevende, begrijpende liefde), dan *zal* het ééns komen. Daarvan ben ik overtuigd. En zoo alleen kan ik voor mij mij het huwelijksgeluk in èchten zin denken.

Lumaij (Ned. Ind.) - Wegens de lengte van Uw brieven en mijn zoo laat eerst beantwoorden daarvan, moet ik ook U vragen genade voor recht te laten gelden, en mij te willen zenden een nieuwen brief, opdat de inhoud daarvan zoowel als mijn antwoord meer actueel zullen zijn dan nu het geval zou kunnen wezen. Reeds de groote afstand maakt het noodzakelijk dat ik omgaand antwoord, iets wat ik dan ook zeer zeker voortaan zal doen. Maar, nu het geval er eenmaal toe ligt, lijkt het mij in ons aller belang niet meer in te gaan op lange brieven waarvan de inhoud reeds is verjaard, en de hoop uit te spreken dat gij spoedig opnieuw van U zult laten hooren, als bewijs Uwer vergevensgezindheid. - Wat heeft die Dalcroze-beweging een vlucht genomen! - Hartelijk gegroet.

Eva (Ned.-Indië). - Tot mijn grooten, grooten spijt is door de overgroote drukte nog niet voldaan aan Uw verzoek om onmiddellijk antwoord. Intusschen kan ik U mededeelen, dat ik wèl Uw zoo vertrouwelijken brief maar *geen* portret heb ontvangen. Vermoedelijk is het laatste dus zoek geraakt. Wat mij zeer, zeer spijt. Misschien kunt gij mij een nieuw zenden? Uw brief is natuurlijk te vertrouwelijk om hem hier te beantwoorden. Ik dank U innig voor zulk een groot bewijs van sympathie voor mij, en ik verheug mij zoo zeer, dat gij U zoo gelukkig en tevreden gestemd gevoelt. Misschien wilt gij - ten bewijze, dat gij dit hebt gelezen - mij eens opnieuw schrijven, dan zal ik U minder lang op antwoord laten wachten dan ditmaal.

Hope. - Hartelijk dank voor het ‘conterfeitsel van Uw hondekind en familie’. - Ja, ik-ook heb voor dit hondensoort respect, wat namelijk mijn Benjamin aangaat, omdat deze-zelf steeds met elken hond wil kennismaken, en zij er alles-behalve toeschietelijk uitzien. Echter moet ik, tot hun eer, zeggen dat ze nooit zelfs naar hem kijken, en hem meestal met het grappig air de dédain, eigen aan groote honden tegenover kleine, voorbijgaan. - Elk ‘hondenkind’, zelfs de grootste verschoppeling, of eigenlijk die nog 't méést, vindt in mijn hart een plaatsje. Dus, gelijk vanzelf spreekt, ook het Uwe. Vriendelijke groeten.

Mary (titel van een novelle). - Niet geschikt. Geen frankeering bijgevoegd.

Veritas (Opvoeding, titel van een stuk). - Niet geschikt. Geen frankeering bijgevoegd. Of zijt gij G.C.S. - (de V.) te den H. In dat geval zal het U geretourneerd worden.

Van B. - Zonder eenigen twijfel zal Uw dochter hier ter stede zeer goed terecht kunnen komen bij eene familie of in een pension. Daarvan, namelijk van kamers verhuren of pension-houden, bestaat half den Haag, en daaronder zijn vele dames en families, bij wien men het, zonder veel geld te betalen, goed en gezellig kan treffen.

Maar, gij geeft mij noch den prijs op dien gij zoudt willen besteden, noch de eischen die gij stelt omtrent huiselijk verkeer, enz. Daarom kan ik U met den besten wil ter wereld niet raden alvorens iets méér te weten.

O.V.H. (Ned. Indië). - Uw ged. is geplaatst. Daar het andere door U mij toegezondene reeds elders was gedrukt, kon ik het niet meer in de Lelie opnemen. Ik herinner mij nog zeer goed Uw vroegere correspondentie met mij, en Uw zoo ridderlijk voor mij den handschoen opnemen indertijd.

Mevr S.H. - H. te A. - Uw ged. is geplaatst. Ik moet U echter voor het vervolg mededeelen dat geweigerde ged. niet worden teruggezonden, en dat inzenders van aangenomene geen pres. ex. ontvangen. Ik hoop dus dat het bewuste nommer (aan dit voorafgaande) onder Uw oogen zal komen. Neen, Uw geen abonnée-zijn heeft geen invloed op niet-plaatsing van een bijdrage of ged. -

Piet. - Ja, ik wil Uw stukje gaarne plaatsen, maar het spijt mij alleen dat gij het onderwerp Veenhuizen niet nader hebt uitgewerkt.

Eikenblad. - Ik begin maar terstond met het zakelijke, om U te zeggen dat ik Uw novelle heel gaarne wil opnemen als feuilleton. Het is een zeer goed geschreven stukje werk, maar het zou voor de Lelie-zelve te lang duren eer ik het kon plaatsen. En verder dank ik U hartelijk voor Uwen lieven brief. 't Is zoo prettig van oude vrienden (zoo beschouw ik U beiden) te hooren. Heel goed begrijp ik hoe weinig tijd en gelegenheid gij hebt tot schrijven, en des te meer waardeer ik daarom Uw brieven. 't Geen gij mij van Uw dróóm schrijft, zou mevrouw van Rees zeker zóó verklaren als gij-ook het doet. En ik voor mij-óók houd het voor zeer waarschijnlijk dat het zoo iets is geweest. Nietwaar, de kleine levensdingen - zooals ik 't eens in een boek betitelde - helpen ons zoo dikwijls over de groote heen. Er is zelfs in droefheid toch nog zonneschijn te vinden voor hen die weten te zien èn te ontvangen. Want, sommige menschen verstaan die laatste blijdschap niet, verstaan die vreugde niet, die het geelt door anderen vriendschappelijk en hartelijk vertroost en vervroolijkt te worden, ze vinden zulke ‘nietigheden’, ‘gek’, ‘sentimenteel’, ‘kinderachtig’. Ik voor mij zou er niet buiten kunnen, en ben iedereen dankbaar die lief is voor me (natuurlijk bedoel ik uit *wezenlijke* vriendschap, niet uit moeten, of uit likkerij). Ik ben geabonneerd op ‘de Dierenvriend’, en heb dus dat lieve en hartelijke woord van mej. Tadema, naar aanleiding van mijn artikel tegen het jachtvermaak van den Prins, met dank aan haar gelezen. Het was zoo warm en flink gesteld.

Ge moet het, totdat ik alles heb bijgewerkt, nog voorlief nemen met een kort antwoord, daarvoor krijgt ge het nu echter ook reeds omgaand. Ja, mijn dierengezin maakt het best, behoudens de gebreken des ouderdons van Frits en

van zijne slechts één jaar met hem verschillende kinderen (Marie's tweetal). Benjamin, Rosita, (de papegaai) en poes stellen de jeugd voor, maar helaas, de eerste stelt zich nog wel steeds aan als een baby, en is ook nog zoo fleurig als een jonge hond, maar met dat al heeft hij reeds den middelbaren leeftijd bereikt. - Hartelijke groeten aan U beidjes.*)

M.J. te B. - Ik zend U uw twee novellen terug. Zij zijn niet slecht van stijl, maar veel te onbeduidend van inhoud. Zulke niets-zeggende 'verhaaltjes' werden in de Lelie van mevrouw van Wermeskerken gretig aangekweekt, en daarom verwondert het mij eigenlijk niet, dat gij nog uit háár tijd dateert. 't Zijn stijl oefeningen, schetsjes, soort school-opstellen. Waarom ik U dan ook herhaal, als *oefening* is het niet kwaaduitgevallen, maar het is niets anders dan eerst-beginnerswerk. Zooals gij ziet stuur ik inderdaad noch U, noch wien ook 'met een kluitje in 't riet.' Dat vind ik bepaald valsch en slecht. - Ja, natuurlijk behoort er veel moed toe om zoo openlijk de waarheid te durven zeggen als ik het doe. En ook geeft dat veel vijandschap. Maar het is een feit, dat ik met dank erken, dat mijn optreden in dezen mij van jaar tot jaar meer voldoening geeft door de algemeene medewerking en belangstelling en waardeering welke mijn durf ondervindt. Dus, dat weegt weer op tegen de vijandschap. 't Is mij altijd een groote blijdschap wanneer ik verneem van sympathie voor mij om wederzijdsche dierenliefde. Daarom, voor Uw woorden dienaangaande dank ik U recht hartelijk. - Mij heeft méér dan één veearts gezegd, dat een zweep *niet* goed is voor een hond, en, in elk geval ben ik blij, dat gij den Uwen zonder slaan hebt weten op te voeden. Grijs wordt onze Frits reeds sinds lang! Dat is het ergste niet. - Ik hoop dat gij niet te zeer zult zijn teleurgesteld.

Febr. II. - Hartelijk dank voor Uw brief. Met belangstelling las ik Uw artikelen. Ja, ik begrijp zoo goed hoe U de handen zullen zijn gebonden juist in dat bepaalde opzicht - Dat kloosters veel winst maken door het brouwen van bier, is bekend. In dat opzicht geloof ik, dat alle dergelijke christenen, protestant en R.K. beiden, enkel rekenen met hun eigen voordeel, en 'Gods Wrodo' dan plotseling negeeren. Toen ik een kind was 'bekeerde' zich een der kennissen van mijn ouders tot de strenge orthodoxie. De man had een bloeienden wijnhandel, dien hij, daar hij geheel-onthouder werd, ijlings en met grooten winst verkocht! En dan de brouwerijen van den zoo christelijken en zoo rijken heer Hovy, schoonvader van Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohmanzoon, en van diens compagnon, den schoonzoon van Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman-vader!

Neen, in dat opzicht geven R.K. en protestanten elkander niets toe. Voor Laura Bender neem ik Uw compliment over dat ze 'durf' toonde. Dat vind ook ik. Gij schrijft: *Er moesten meer Laura's Bender opstaan en openlijk getuigen tegen, in bladen en geschriften, die onder de menschen komen, zooals de Holl. Lelie*. Ach, ik voor mij vrees dat de *durf*-menschen altijd zullen zijn te zoeken met een lantaarntje. - Ja, de Pers is in dienst van het Kapitaal (van het Joodsche èn het Roomsche kapitaal, ook de zoogenaamde liberale bladen gaan niet vrij uit in dat laatste opzicht). Ik moest lachen om Uw zoo ware woorden dienaangaande, die ik gaarne met instemming overneem: *Stroopsmeren van kroon, beurs, en altaar, dat is het beroep van gansch onze Nederlandsche pers En wie een van deze drie naar waarheid beschrijft, en tegen*

*) Dit was afgedrukt toen men mij Uw allerliefste verrassing bracht! Hoe weinig vermoedde ik, dat gij de tot U gerichte woorden hierboven, zóó aan mij zoudt bewaarheiden. Hartelijk, hartelijk dank! 't Lijkt wel of U Jarig zijt - zei Marie. Ik Schrijf particulier.

leugen en bedrog opkomt, heet 'niet te waardearen' en 'altijd wat aan te merken te hebben.' Heusch, Uw opmerking in dezen is zoo raak en waar, dat ik niet kon nalaten haar over te nemen, Hartelijk gegroet.

A.P. - Uw versje over den Prins en zijn jachtgenot kan ik niet opnemen - vrees ik - vanwege de wetten van ons vaderland, die ik moet in het oog houden. Ik moet mij er dus toe bepalen U mijn dank te betuigen voor Uw instemming met mij én voor Uw medegevoel niet het beklagenswaardige zwijn, dat, zooals gij terecht zegt, óók heeft een hart en óók heeft een kind. - In hoeverre andere volksliederen in gelijken geest zouden zijn te wijzigen zou ik niet durven beoordeelen. Intusschen vind ik het versje bij overlezing zoo waar en goed, dat ik toch nog eens bij een rechtskundige wil informeeren of het geplaatst *kan* worden.

Heidebloempje. - Ja, nu antwoord ik omgaand, en krijgt gij dus weder reeds spoedig uw tweede antwoord. Het is volkomen wáár wat ik U de eerste maal schreef, namelijk dat zulke warme woorden als de Uwe mij helpen en goed doen en steunen om te volharden. Zooals gij-zelve 't uitdrukt: Ieder mensch, 't zij rijk of arm, groot of klein, heeft op z'n tijd behoefte aan een waardeerend woord, aan hartelijkheid, aan sympathie en liefde. Dat alles voel ik tenminste zeer sterk. - Ja, dat schrijft en zegt iedereen mij, dat ik heel erg werd gemist in de Lelie, toen ik ziek was, en ik vind het natuurlijk prettig dat te hooren. 't Zou ook een onoprechte nederigheid van mij zijn mij daarover te gaan verwonderen, want ik voel zelve wel hoe *ik* den eigenaardigen stempel druk op de Lelie, zoodat zelfs mijn vijanden (die me met dat al ook gretig lezen) me nochtans missen als ik niet present ben. Want immers, dan wordt de Lelie een Blad als een ander, en door mij is zij die zij nu eenmaal is. Enfin, Uw vriend heeft datzelfde ook reeds gezegd aan U. Schrijf me maar gerust alles waarin ge 't niet eens zijt met me. In 't alcohol-vraagstuk geloof ik wel dat de meeste vrouwen denken als ik. Maar bij U is dat natuurlijk dubbel het geval waar gij geheel-onthoudster zijt. Ik heb geen gelofte geteekend, maar ik drink nooit wijn. Dat is echter voor mij persoonlijk geen offer, want ik geef er niets om. - Ja zeker, ik vind het prettig van mijn correspondenten persoonlijk te weten. En daarom waardeer ik Uw levensbeschrijving. Gelooft ge niet met mij, dat het een voorrecht is van het ouder-worden, en ook van leed en verdriet, daardoor te loeren zien het mooie en goede waarvoor we in onze jeugd zoo blind en

doof waren? Het is echter wèl jammer dat hierdoor juist onze mooiste levensjaren zoo dikwijls voorbijgaan in onnut wachten en zich te veel voorstellen van de toekomst, maar ik geloof wel dat de meesten onzer (vrouwen althans) in dit opzicht in hare jonge jaren te weinig genieten, en eerst later een beteren, ruimeren, en meer kalmen kijk krijgen op de dingen en op datgene wat het leven mooi en rijk maakt. Niet iedereen maakt het leed zachter en ruimer-denkend. Ik ken er ook wien het verzuurde en verbitterde en egoïst en hard deed worden. Maar ik ben blij dat ik door de Lelie een steentje mocht bijdragen tot het gebouw Uwer tevreden stemming. Het is zoo prettig zoo nu en dan eens te vernemen dat men goed heeft gedaan aan een ander. - Ik houd van buiten. Maar in den zomer. 's Winters is het m.i. melancoliek buiten, als de dagen zoo kort worden. Echter, ik ben eigenlijk al vanaf mijn zestiende jaar een stads-kind En dat influenceert natuurlijk op iemands stemming in zulke dingen. Gij behoeft nooit bang te zijn dat ik namen of plaatsen zal noemen in de Lelie. Vriendelijke groeten.

Lelie B. - Was dit niet Uw vorig pseudoniem? Uw brief heb ik in dank ontvangen en met be langstelling gelezen. Hem beantwoorden is eigenlijk moeilijk, wijl het een beschouwing is, waarop geen antwoord valt te geven. Wilt ge in het vervolg een beetje duidelijker schrijven? Ik heb heel veel moeite met Uw schrift. Dit versje begreep ik beter.

J.M. te W. - Uw brief ontvangen. Overleg echter goed wat ge gaat doen. Het is *duur* in dat land. Uw stukjes zond ik, onder deze omstandigheden, naar de drukkerij. Gij hebt dan door het honorarium Uw abonnement ruimschoots verdiend. Hartelijk, hartelijk het beste.

Max. - Natuurlijk herinner ik mij Uw vroegere sympathieke, vertrouwelijke brieven heel goed. Ja, zoodra mogelijk begint mijn nieuwe roman in de Lelie. Maar ik *wil* nu eerst klaar zijn met de achterstallige correspondentie. Het is intusschen prettig te hooren, dat zoo velen naar mijne romans verlangen. Wat gij schrijft over mijn werk is de getuigenis van velen, en ik erken gaarne, dat het mij, bij al mijn drukte, een groote spoorslag is tot zooveel mogelijk van mijn eigen hand geven, als ik telkens opnieuw lees hoe mijne lezers mijne artikelen 't meest waardeeren en er 't eerst naar grijpen. - Natuurlijk, al degenen die de eene of andere richting of partij voorstaan zijn uitteraard eenigszins eenzijdig in hun opvatting. Zooals gij-zelf schrijft in dit opzicht, zoo is het: Heeft men eenmaal een bepaalde leer (op politiek of godsdienstig gebied, doet er niet toe) omhelsd, dan wil men die per-se verdedigen, en dan ontstaat er zoo licht getwist.

't Geen gij schrijft over het bespreken van een ‘mooie preek’, zonder dat er ook maar iets gevraagd wordt naar het *leven* van zoo'n dominee-zelf, heeft ook mij steeds van kind af getroffen, als iets zoo tweestrijdigs. En dan het gekibbel over zoo'n ‘mooie’ preek! Ik heb uiterst christelijke familie-leden gehad, die, na kerktijd, het onderwerp preek angstvallig vermeden, omdat de een naar een doleerenden dominee ging en de ander naar een streng orthodox hervormden predikant! Als ze hunne gedachten uitwisselden, dan raakten ze daarover aan het kibbelen - zeiden ze zelven. En dat heet dan christendom! - Ik geloof dat het *vrouwelijk* gehoor een groot gevaar is voor dominee-ijdelheid. Vrouwen, vooral orthodoxe dames, hebben gemeenlijk

onder de dominees een of anderen ‘lieven man’, dien ze vertroetelen, aanbidden, onder wiens gehoor ze per-se willen zitten, enz. En zoo'n vrouwen-veroveraar trekt dan ‘de’ gemeente, en maakt zijn collega's woest jaloersch. Op dit speciale punt ben ik-zelve steeds zeer onaandoenlijk geweest; mij hebben steeds alle dominees afgestooten door het zalvende en gemaakte in hun wezen (ik spreek natuurlijk slechts van hen die ik *persoonlijk* heb gekend, er zullen, hoop ik, ook wel uitzonderingen ten goede wezen). Raak is Uw opmerking: ‘Uit de hof kringen zal niemand er aan denken naar de kerk te gaan in een van de achterbuurten, al preekt daar ook de edelste en knapste dominee.’ Neen, integendeel, 't moet, hier in den Haag vooral, een *mode*-dominee zijn! - Ja, dat zegenen van een jacht-gezelschap, door een R.K. geestelijke, heb ook-ik afgebeeld gezien in een Fransche illustratie. Wat ik daartoe zeg - vraagt gij - ‘Bah, bah, bah!’ - Men heeft mij verteld, dat de R.K. geestelijkheid hier ter stede in allerlei mooie groepen, in vol ornaat, is gephotographeerd bij de begrafenis van minister Regout, - op het kerkhof. - En dat heet dan *godsdienstig!* Zulk eene wereldsche ijdelheid! Op zulk eene plaats! - Men kan, gelukkig, tot geen enkel godsdienstgenootschap behooren, en toch niet zijn godsdienst*loos*. M.i. wordt het behooren tot een zuiver aard sche instelling, als een kerkgenootschap is, veel te veel verward met geloovig zijn. 't Laatste beteekent iets, 't eerste niets. - Ja, ik ook geloof dat die arme werkman, dien gij op de Vijverberg zaagt, zijn boterham deelend met hongerige meeuwen, in Gods oogen misschien vrij wat hooger staat dan een rijkaard die op alle liefdadigheidslijsten druktedoenerig teekent, en Zondags met zijn auto naar de R.K. of Protestantsche kerk gaat, ‘omdat het zoo hoort’. - Heerlijk dat gij-ook een hond houdt. Maar, vindt ge heusch de honden hier in den Haag zoo bevoorrecht? Hier, waar ieder steeds zeurt over het *zoo*-genaamde ‘vuil’ dat ze op de straat doen. (Waarvoor is dan de dure straatreiniging?) En dan die ellendige vele te snel rijdende auto's! Ja, wij-vrouwen moeten in liefde-zaken zoo dikwijls huichelen. Dat doen we instinctmatig. Gij als man kunt U een vrouw in dat opzicht toch nooit gehéél indenken. Ik had Uw brief graag uitvoeriger beantwoord, maar ik moet voor alles al de oude, vroegere correspondentie hebben doorgewerkt. Zooals gij ziet beantwoord ik ondertusschen-dóór omgaand de nieuwe brieven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de Gedachtenwisseling: Pax Hominibus...., door Frans Vermeulen blijven liggen.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

11 Februari 1914
27ste Jaargang.
No. 33.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De 'geijkte' moraal en het sexueele leven.*)

Geef het dier wat des diers is!

Hoe dom, bekrompen, ja noodlottig en verderfelijk is toch de 'geijkte' moraal!

Noodlottig en verderfelijk voor de gansche menschheid en dat vooral in het sexueele leven!

Ik beschik niet over cijfers en statistieken om dit laatste te bewijzen, om te kunnen aantoonen dat het ontstaan en de verbreiding van allerlei onnoembare ziekten wortelt in onze tegen-natuurlijke, doch helaas! 'geijkte' moraal. Maar wie even nadenkt over deze kwestie zal deze cijfers en statistieken kunnen ontberen.

*) Zie de artikelen over: 'Natuur en Conventie', door den heer A.J. Servaas van Rooyen, geplaatst in de Holl: Lelie van 20 Augustus en 22 October 1913.

De valsche, ‘geijkte’ moraal heeft haar giftangel geslagen in het maatschappelijk leven en dit geheel en al verkankerd en verpest. En in haar verderf-brengenden walm ademen duizenden, millioenen! Ademt óók - en dit is nog verschrikkelijker - het opkomend geslacht, de jeugd, - de toekomst!

De gedachte daaraan alléén is reeds ontzettend.

Het is alsof de menschen een voorliefde hebben voor al wat onnatuur is, alsof zij zich hun eigen ware natuur schamen en er

hun best voor doen haar stelselmatig te verloochenen.

Hoe dwaas!

Is dan de mensch niet een deel van de natuur? Is hij niet onderworpen aan háár wetten? Moèt hij zich niet, zij 't dan ook vaak onwillig, buigen voor hààr gezag? Is de natuur niet zijn moeder, zijn voedster?

IJdele, noodlottige waan, welke den mensch zijn voedster verloochenen, zich harer schamen doet! En hoe afschuwelijk wreekt zich dat!

Maar aan wien de schuld?

Is het niet het christendom geweest, met zijn de-dingen-dezer-wereld-verachtende leer, met zijn geheel en al met de natuur en haar wetten in strijd zijnde moraal, dat feitelijk schuldig is aan den moord op den natuurlijken mensch? Zeer zeker. Voor mij althans is dit een vaststaand feit: het christendom, waarvan onze moderne 'beschaving' een produkt is*), draagt de schuld van de moreele ramp, welke men de 'geijkte' moraal noemt.

Allerwegen is aan de natuur den oorlog verklaard. Vooral echter op sexueel gebied! Men tracht haar te boeien in ketenen van wetten, wetten, wetten, geschreven en ongeschreven, staatswetten en zedenwetten.

Arme natuur!

Háár wetten gelden nog slechts bij de primitieven en bij de dieren. De moderne 'beschaving' erkent ze niet, treedt ze met de voeten, straft zelfs wie ze nakomt!

Huwelijkswetten, zedelijkheidswetten - och arme!

En het gevolg van dit alles? Stinkend bederf, verrotting en ontaarding, verleugening en huichelarij. Want de natuur laat zich niet straffeloos ontrechten, wreekt haar geschonden wetten.

Weg met de natuur! Leve de zedelijkheid! Ziedaar den grondtoon onzer 'geijkte' moraal, de kern der 'christelijke en maatschappelijke deugden.' Wie achter het mom van het fatsoen zijn waren aard goed weet te verbergen, die leeft geheel volgens 'de' moraal.

Kuisch moeten we zijn en zedelijk!

Zedelijkheid! - die zich richt tegen de natuur; die dáárin bestaat, dan men ónnatuurlijk is! Wie zijn natuur haar rechten geeft wordt voor Onzedelijk uitgekreten, is goddeloos, slecht, gevaarlijk, enz. Braafheid, kuischheid, eerbaarheid en fatsoen, het zijn allemaal menschelijke uitvindsels van natuurverloochening.

'Zedelijkheid' welke uit ónnatuur bestaat is geen zedelijkheid. De ware zedelijkheid bestaat in het natuurlijk-zijn, het wáár-zijn, het oprecht zich uitleven als deel van de natuur.

Eén van de onzedelijkste instellingen welke ik in onze 'beschááfde' samenleving ken. is het 'wettelijk' huwelijk*). Onzedelijk zeg ik, òmdat het zoo onnatuurlijk is, zoo volkomen in strijd met de wetten der natuur. 'Wettig' ten opzichte van de wet der menschen moge het zijn - ònwettig is het, ten opzichte van de wet der natuur. Of is het niet dwaas, dat van den man geëischt wordt, dat hij zich zal houden bij ééne vrouw, de vrouw zijner eerste keuze, met wie hij voor 'de' wet getrouwd is? (En dat dit natuurlijk omgekeerd geëischt wordt van de vrouw?)

*) Men kent den boom aan zijn vruchten

*) In verband hiermede en met wat volgt verwijs ik ook naar het zeer lezenswaardige artikel van de hand van onze redactrice, getiteld: '*De onzedelijke zijde van het huwelijk*'. (Zie Holl. Lelie van 2 April 1913, Overzicht v/d Week.)

Ik vraag, waarom toch voor den mensch een andere sexueele moraal gelden moet dan voor het dier? Is de mensch niet zèlf een dier, zij het dan ook een van de hoogste, meest ontwikkelde orde? Och, men kan daarover nu allerhande diepzinnige, geleerde, filosofische beschouwingen ten beste geven - het *feit* verandert er *niet* door. En waarom zouden we het loochenen? Steekt er iets kwaads in, is het 'vernederend', of is het niet veeleer een heerlijke, verheffende gedachte, één te zijn met het onmetelijk Al? Ik voor mij vind het een aangename, geruststellende gedachte, deel te zijn van het eeuwige, oneindige en dus zèlf eeuwig en onsterfelijk te zijn. Is dit 'geloof' niet lieflijker dan dat van hel, hemel en vagevuur?

O, die domme, verwaande mensch, die zich zijn dier-zijn schaamt! En die telkens weer in zijn wanhopige pogingen van méér willen zijn dan dier jammerlijk faalt! Wanneer zal het dierlijke in den mensch - d.i. *het natuurlijke* - eindelijk zijn rechten herkrijgen?

Schande wordt er geroepen over elken man, die zich niet tevreden stellen wil met één vrouw, wiens natuurlijke aanleg eischt, dat hij zijn sexueele drift bevredigen zal, niet bij ééne vrouw, maar bij elke vrouw die zijn sexueele behoeften opwekt en zich aan hem geven wil. En toch: is het *natuurlijk*, dat

de man zijn sexueele driften stilt telkens weer bij dezèlfde vrouw? Is het *natuurlijk*, dat de vrouw telkens weer haar lichaam geven moet aan denzèlfden man, zoo vaak deze het van haar eischt, terwijl haar lichaamsbegeeren misschien uitgaat naar een anderen man?

De ‘geijkte’ moraal eischt van den gehuwden man, dat hij zijn hartstocht, zijn verlangen beheerschen zal, hoe fel en onweerstaanbaar het ook oplaaien moge, wanneer het geldt een àndere vrouw dan zijn ‘wettige’ echtgenoote. O, hoe wreed, hoe afschuwelijk wreed, ja hoe barbaarsch is de ‘geijkte’ moraal met haar verkrachten der natuur!

Men denke zich het nameloos lijden in, dat het gevolg daarvan is! Men denke het zich in, bij man of vrouw, die verlangt, woest verlangt en het verterende vuur van het lichamelijk begeeren al hooger òplaaien voelt, naarmate hij of zij meer tracht het te blusschen.

Stel u de marteling voor, welke de mensch b.v. ondergaat, die het voorwerp van zijn tel begeeren in zijn onmiddellijke nabijheid heeft, het dagelijks zien mòet, het vaak àànraakt soms en dan, terwille van 't fatsoen, zich bedwingen moet, zich onverschillig toonen moet! Hoevele van die drama 's speelden zich niet reeds af achter 't masker van fatsoen, wellevendheid en zedelijkheid!

Een gehuwde man, b.v. wiens vrouw ziekelijk is, hem niet geven kan wat hij als jong, gezond mensch behòeft, heeft een logée in huis, een nichtje, of een vriendin van zijn vrouw. Hoe méér hij met haar omgaat, hoe heviger zijn begeeren wordt naar haar jong, bloeiend-schoon, vol-rijp lichaam. Ook zij begeert hèm. - Daar zitten zij samen in een album te blaêren; zij zien niets dan elkaar, zij voelen niets dan hun begeerte. Haar blanke, gevulde arm raakt onwillekeurig zijn hand. Een schok voelt hij eensklaps door zijn lichaam gaan. Zijn hart bonst, het bloed klopt hem in de slapen, woester bruist de hartstocht in hem op, hij siddert van verlangen.

Eén kus op die roode, lokkende kerslippen... Eén kus op dien heerlijken, gevulden arm.

Helaas, - het màg niet.

Er is een ‘geijkte moraal’.

En hij slaat een blad van het album om en zij veinst belangstelling...

Arme, àrme, domme menschen!

Waarom u gestoord aan de wreede, ‘geijkte’ moraal? Waarom niet één nacht het dier gegeven wat des diers is?

O, hoevelen moeten niet aldus verhongeren in de onmiddellijke nabijheid van het brood, versmachten van dorst met het water aan de lippen!

Vervloekt! dat eischt de ‘geijkte’ moraal. Dát is ‘deugd’, ‘kuischheid’, ‘eerbaarheid’.

Maar nòg wreeder is de ‘geijkte’ moraal in haar eischen voor de ongehuwde vrouw, het meisje. Zij moet niet alleen haar geslachtsdrift onderdrukken tot zij gehuwd is naar ‘de’ wet, maar zij moet óók haar verlangen zorgvuldig verborgen houden, veinzen dat zij geen verlangen nog kent, ‘reinheid’ en ‘onschuld’ huichelen; al is zij ziek van begeerte, tóch moet zij ‘rein’ zijn, al is zij krankzinnig schier van onbevredigden hartstocht, tòch mag zij ‘van niets nog weten’, moet zij zedig haar oogen neerslaan als een man haar oplettend aanziet.

Het fatsoenlijke meisje is wel te beklagen!

Wie kent niet het woest-verlangend, schreeuwend jammeren van den kater in de kritieke dagen van Maart?

Zóó schreeuwen, zóó zijn lichaamsverlangen uitklagen kan een béést nog. Wie dát gehoord heeft, beseft wat de mensch lijden moet, die er voor te zorgen heeft dat zijn vaak even woest begeeren verborgen blijft onder den dekmantel van het fatsoen.

Ontzettende marteling!

O, in meer dan één opzicht staat de mensch verre bij het dier ten achter.

Het bevredigen van zijn geslachtsdrift is voor den mensch een schande, wanneer het buiten 'de' wet omgaat; vruchtbaarheid, tengevolge daarvan, is een nóg grooter schandaal. Toch maakt men er de mannelijke bloem geen verwijt van, dat zij de vrouwelijke bestuift; men acht er de laatste niets minder om dat zij vrucht draagt. Men brengt geen kip naar het 'verbeterings'-gesticht, omdat zij eieren legt en uitbroedt, noch een haan, èmdat hij de kip treedt.*)

Alléén voor den mensch geldt een aparte moraal, de *tegen*-natuurlijke!

Men heeft van de natuurlijke geslachtsdrift een 'zonde' gemaakt; men mag er niet over spreken, - zij wordt verheimelijkt, als iets 'ongeoorloofds', ofschoon zij de onmisbare voorwaarde tot voortplanting van het mensch-

*) In Rotterdam het onlangs een ongetwijfeld zèlf zéér zedelijk ouderpaar zijn 17-jarige dochter, die 'gevallen' was, (d.w.z: zij moest gewoon bevallen) in een *verbeteringsgesticht* opsluiten! Wat moet er nu aan dat meisje 'verbeterd' worden, vraag ik. Zij was gezond en droeg vrucht: háár bestemming. Mij dunkt: het kan niet beter! O, die stomme 'geijkte' moraal der 'fatsoenlijke' wereld

dom is. Den kinderen maakt men sprookjes, neen onzinnige leugens wijs, over 'ooievaar' of 'kool', enz.

Waarom?

Waarom het natuurlijke tot iets onedels verlaagd? Waarom het menschelijke verloochend? Waartoe die onoprechtheid, dat valsche, onware, waartoe dat gehuichel?

Hoeveel lijden wordt daardoor niet veroorzaakt! Hoeveel ziekten zijn daarvan niet het gevolg!

Treft men één van de vieze geslachtsziekten, welke bij de 'beschááfde' volkeren schering en uitslag zijn en die zoo nameloos treurig zijn in hun gevolgen, ooit bij de dieren aan? Lijdt ooit een dier aan syphilis, hersenverweeking, enz.?

Neen, maar - de dieren hebben ook geen andere moraal dan de *natuurlijke*, welke zegt: *wat natuurlijk is, is goed*. De 'geijkte' moraal der 'met rede begaafde' menschen kennen zij gelukkig niet!

Onder hen vindt men geen zure moralisten, die de verfoeiing prediken van de 'lusten des vleezes'. Zij maken geen huwelijkswetten, noch zedenwetten.

Of ik dan naar het dierlijke terug zou willen gaan?

Ja!

Want van de dieren kunnen wij menschen ontzaglijk veel leeren. We kunnen van hen leeren wáár te zijn, eerlijk, oprecht en vooral: *natuurlijk!*

Mensch wees mensch

Verdraai niet langer uzelf tot een onnatuurlijk gedrocht: *geef het dier in u wat des diers is!* Leef uit uw leven, in eenvoud en natuurlijkheid! Slaak uw knellende boeien van anti-natuurlijke wetten!

Dùf leven, dùrf mensch d.i. u-zèlf te zijn!

> Laten *zij* wijs zijn en bedachtzaam de 'braven',
> Begraven hun leven, onder wet en gebod!
> Wij, dwazen, wij wil'en aan 't leven ons laven!
> Ons - 't laaiende vuur en het stormende lot!
> *(Vrij naar Jeannette Nijhuis).*

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Noot Redactrice

Ik nam dit artikel aan onder voorbehoud; omdat ik, met de vooraf van den schrijver verkregen toestemming daartoe, er mijne eigene meening neven wilde schrijven. Want m.i. staat er, neven véél waars, óók veel overdrevens en onberedeneerde in. Zeker, de schrijver heeft gelijk waar hij één aanval doet op de 'geijkte moraal', welke in de meeste gevallen niets anders is dan huichelarij van het ergste soort. Maar, *niet* ben ik het met hem eens, dat om die reden het dierlijk toegeven aan alle behoeften en instincten en begeerten aan zinnelijken aard geoorloofd, ja zelfs aanbevelenswaardig zou zijn. Er is in dat opzicht ook nog zoo iets als zelfbeheersching, als verantwoordelijkheidsgevoel tegenover anderen, vrouw, man, kinderen, enz. Indien men, zooals de heer Schippérus het aanbeveelt, zijn eigen lusten blindelings en onberedeneerd zou mogen volgen, dan zou men geraken tot een toestand van wanorde op maatschappelijk gebied, en van verlaging van zedelijk peil in plaats van van verhooging ervan. Om die reden is zijn aanval op het christendom dan ook m.i. onverdiend. Het christendom - ik laat de godsdienstige zijde van die

leer hier buiten bespreking - heeft de vrouw opgeheven uit den staat van vernedering waartoe zij was veroordeeld, en waarin zij zonder twijfel opnieuw zonde verzinken, indien het ideaal des heeren Schippérus werd verwezenlijkt. Dat uit de *mooie* leer van het christendom geworden is, dank zij de huichelaars-die-de-macht-in handen-hebben, een *schijn*-moraal, dat kan die leer-zelve niet helpen, nietwaar? Christuszelf heeft eene Maria Magdalena niet hard gevallen, heeft het schoone woord gesproken Wie uwer zonder zonde is, die werpe den eersten steen op haar Maar zijn zòógenaamde volgelingen zoeken er *hun* christendom in de prostituées en de 'gevallenen' uit het volk op hoogmoedige wijze te berispen, en na te wijzen als zondaressen, die zij den rug toekeeren, terwijl zij ondertusschen in eigen kring, in eigen hof-omgeving, liaisons om geld, of omdat het een koning of een vorst of een prins betreft, met groote vergevensgezindheid aanzien, zoodat die hooggeborene vrouwen, die zich aldus evenzeer schuldig maken aan 'echtbreuk' en 'immoraliteit' als de hierboven bedoelde categorie uit een lageren stand het doet, dientengevolge openlijk spelen de rol der deugdzaamheid en der vroomheid - terwijl iedereen nochtans het tegendeel van haar weet achter de schermen. Nog onlangs is het in den Haag voorgekomen dat zulk eene hooggeborene zeer bekende dame stierf, en in de Haagsche couranten de schoonste pluimpjes verwierf bij die gelegenheid, wegens hare 'liefdadigheid', terwijl ondertusschen elke Hagenaar haar kende, ja, bijkans met den vinger nawees, om geheel andere veelbesproken hoedanigheden en handelingen op moreel gebied. Die hooggeboren vrouw werd zelfs met een plechtigen uitvaart en lijkdienst begraven, waarbij hoogwaardigheidsbekleeders, diplomaten, en rechtzinnige menschen zich, met ontblooten hoofde, vervoegden om hare nagedachtenis te eeren.*) Men versta mij wel, niet ik val haar hard, *ik*, integendeel vind dat zij-ook, evenals ieder onzer, alleen aan zichzelve verantwoording schuldig was harer handelingen in die dingen. Maar, *ik* val evenmin eene vrouw uit eene lagere klasse hard, die zich aldus vergeet op sexueel gebied. *Ik* meet in dat opzicht *niet* met twee maten. Dat echter doen de hierboven bedoelde zoogenaamde christenen, - die aanstellerig voor de prostituées en ongehuwde moeders uit de volksklassen verbeterhuzen oprichten, en voor hun eigen coterie heide oogen dicht doen, - wel. En daarom zijn zij het die, door hun *hutchelachtig* farizeisme, een onverdienden smaad werpen op de mooie leer van het christendom.

- M.i. moet men in deze moeilijke quaestie elk geval afzonderlijk beoordeelen, en kan men onmogelijk algemeene regels en wetten maken in zake 'moraal'. Wat voor den een, onder bijzondere omstandigheden, volkomen geoorloofd is, dat kan van den ander slecht en onverantwoordelijk worden. En, omdat helaas de meeste menschen niet in staat zijn voor zichzelf te oordeelen en te handelen, en noodig hebben een steuntje, een beperking, een wet, daarom vind ik den raad des heeren Schippérus *direct-verderfelijk*, een uitvloeisel van de op elk gebied anarchistische gevoelens die hij huldigt; evenmin echter als ik een anarchistische samenleving denkbaar acht in de praktijk, gegeven de menschelijke natuur, evenmin houd ik het voor aanbevelenswaardig den mensch toe te staan onbeperkt zijn dierlijke lusten te volgen, al geef ik-voor-mij den heer Schippérus onvoorwaardelijk toe, dat er, op zichzelf beschouwd, niets onzedelijks behoeft te zijn in het samenleven van een man of een vrouw ook al heeft de wet dit samenleven niet bekrachtigd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) In de R.K. Kerk hefst, die verleden jaar zoo'n huichel-campagne op touw zette om het 'immoreele' van sommige stukken in de Holl. Lelie'

Ter bespreking toegezonden.
II.
Van Rood tot Zwart. Roman van een socialistischen jongen, door Multavidi.
Uitgever C.L.G. Veldt.

In een vorige bespreking van het eerste boek van denzelfden schrijver, getiteld: *Van Zwart tot Rood*, deelde ik reeds mede, hoe een vervolg van dezen roman ter perse was, en hoe ik wat mij betreft dat vervolg met belangstelling tegemoet zag, niet om de zeer tendenzieuse strekking, maar wèl om den inhoud als zoodanig.

Dat vervolg nu ligt thans voor mij - en het stelt in veel opzichten teleur, al moet ik aan den anderen kant erkennen, dat het óók nu weder, evenals de vorige maal, in zeer sterke mate treft door dezelfde deugden welke het eerste deel kenmerkten, namelijk door een buitengewoon scherpen kijk op volkstoestanden, en door een zich met groote kennis van zaken weten in te leven in den eigenaardigen gedachtengang en de bekrompen gevolgtrekkingen van het slag menschen, dat de klandizie vormt der drank- en alle-gaarwinkeltjes, genre dat der ‘Loombergs’.

In veel opzichten teleurstellend!

Waarom!?

Omdat de tendenz er ditmaal zóó duimendik bovenop ligt in dit ‘vervolg’, dat daardoor met het láátste restje waarschijnlijkheid is gebroken.

Die tendenz is een socialistische, en dientengevolge ontmoet Nol Loomberg, de held van het verhaal, in socialistische kringen de meest-ontwikkelde, de meest-menschlievende, de meest-wezenlijk-vrijzinnige menschen, - onder de meest-gewòne arbeiders natuurlijk, - die men zich kàn denken. En dientengevolge óók wordt het hem van den kant der bourgeoisie steeds zóó onmogelijk gemaakt, en zijn de patroons bij wien hij werkt steeds zóó bekrompen-hoogmoedig, dat hij tenslotte geen andere uitkomst ziet dan maar weer naar het ouderlijke drankwinkeltje terug te keeren,... waar men hem dan van lieverlede zóó héét het vuur aan de schenen legt, dat hij eindigt met zich opnieuw in de armen der R.K. kerk te werpen, meer eigenlijk uit wanhoop, dan omdat hij waarachtig is bekeerd.., al verbééldt hij zich dit ook op zijn manier.

Want, dat die bekeering niet eene blijvende zal zijn, de schrijver laat het in zijn slotwoorden reeds dóórschemeren, waarin hij aankondigt een nieuw vervolg, getiteld *Uniformsverandering*.

In korte trekken is dat bovenstaande de inhoud van het zeer lijvige boek,... een inhoud, waarin heel wat zwakke punten zijn aan te toonen. Zoo b.v. het onder geen omstandigheden hoègenaamd een betrekking kunnen vinden door Nol, enkel en alleen omdat hij ‘socialistisch’-gezind is. Even onnatuurlijk-voorspoedig als het in den eersten roman den geheel onbekwamen nieuwelingleerling ging bij zijn éérsten baas, die hem maar dadelijk een goed salaris uitbetaalde, en nog bovendien als zoon des huizen behandelde, even onnatuurlijk-slecht gaat het hem thans in roman nommer twee bij zijn thans volgende patroons. Immers, in 't éérste geval gold het voor den schrijver om van den R.K. jongen te maken een vrijdenker, door hem uit een R.K. omgeving over te plaatsen bij een ‘rooden’ baas; thans echter is het zijn bedoeling den lezers te laten zien hoe een ‘roode’ overal bij den bourgeois het slachtoffer wordt

zijner ‘roode’ overtuiging. - Naar deze het zich vrij-gemakkelijk-makende tendenz-voorschriften is dus deze nieuwe episode uit Nol Loomberg's leven bewerkt. Nol Loomberg wordt daarom niet alleen bij patroon nommer één terstond weggejaagd, omdat hij meedeed aan een socialistischen optocht, hij kan ook bovendien nergens anders in de stad werk vinden, - niettegenstaande zijn uitstekende getuigschriften en aanbevelingen, - en zoo blijft hem tenslotte niets anders over dan weer bij zijn ouders in den Haag zijn intrek te gaan nemen. Tegenover de met zeer schrille kleuren geschetste hoogmoedigheid van den patroon-bourgeois stelt de auteur den socialistischen-beschermer van Nol, bij wien hij in huis woont, - een heel gewone arbeider - ploeterend voor een heel zwaar gezin, en die zeer-geleerde theorieën verkondigt, openbare spreekbeurten vervult, en domme rijkaards op hun plaats zet, alles met een belezenheid, een ontwikkeling, en vooral een helder en scherp maar nochtans zeer zachtzinnig oordeel, zooals het in het brein van een auteur op *papier* heel gemakkelijk is uit te denken, maar aan welke voorstelling de mannen der werkelijke beweging (lees b.v. de *Vrije Socialist* en *het Volk* maar eens), al heel weinig beantwoorden, - met uitzondering natuurlijk van Domela Nieuwenhuis-zelf, - die echter immers ook geens-

zins is een gewone arbeider, maar een hoogst geniaal mensch; onverschillig of men 't met hem eens is of niet, moet men dit toegeven.

Zwak óók is daarna geschilderd de bekeering van Nol tot de R.K. Kerk. Ook hier kijkt de nevenbedoeling van den schrijver op een hinderlijke wijze tusschen de bladzijden dóór. Immers, geheel ongemotiveerd is het dat de vurige socialist, de door 'vader Brummel,' - een andere arbeider van hetzelfde ontwikkelde en helder-oordeelende slag als hierboven geschilderd, - dagelijks in zijn 'roode' gevoelens gerugsteunde, bijzonder verstandig-denkende, en de R.K. Kerk innig-hatende Nol zoo maar ineens, mir nichts dir nichts, op de knieën gaat vallen in de R.K. kerk, waar hij binnentreedt, en er gaat bidden, en biechten, en communie doen plotseling. Dit alles zou aannemelijk kunnen zijn, geschiedde het in een oogenblikkelijke impulsie, juist in een R.K. kerk, waar de mystieke omgeving er op is berekend een gevoelige natuur week en berouwhebbend te stemmen. Dáárvan echter, van impulsie, is geen sprake. Nol namelijk is het slachtoffer der berekening zijner geldzuchtige moeder, die, gehoord hebbend hoe het socialisme haar zoon in den weg zit om aan werk te komen, achter zijn rug om de R.K. kerk er voorspant ten einde hem te bekeeren. De oprecht-geloovige, zéér sympathiek-geteekende pastoor laat zich natuurlijk gaarne vinden tot dit bekeeringswerk, hij wijdt eenige avonden achtereen om Nol bij zich te noodigen, en tot vertrouwelijkheid uit te lokken, hij haalt hem tenslotte over bij hem te komen biechten uit 'vriendschap' voor hem, den pastoor, en, als Nol deze belofte komt vervullen, dan, ineens, wordt deze aangegrepen door plotseling 'berouw,' biecht in àlle oprechtheid zijn 'zonden' af, komt den volgenden dag terug om, gansch bekeerd, aan de communie deel te nemen, en laat zich een paar maanden later zelfs in een Noord-Brabantsch klooster stoppen! M.i. nu is déze wending -, gegeven het ons tot hiertoe geschilderde flinke karakter van Nol -, gansch en al onwaarschijnlijk, eenvoudig dáárom verzonnen, omdat des schrijvers bedoeling is ons te laten zien hoe de R.K. kerk hare afvallige kinderen niet loslaat, maar hoe diens ondanks -, gelijk de socialistische vader Brummel reeds voorspelt -, tenslotte het socialisme zegeviert over ál hare listen. Want, dat *dit* ons in het volgende boek zal worden voorgespiegeld, staat voor mij buiten kijf. Vader Brummel dan ook vindt het daarom zelfs heel goed dat zijn beschermeling voor het oogenblik bekeerd is en monnik wil worden, - aldus redeneert hij bij hun afscheid -, want 'iemand die eenmaal socialist was uit overtuiging kàn het in zoo's boel als een klooster toch niet uithouden op den duur.'

De geheele 'bekeering' van Nol is dientengevolge zoo onwaarschijnlijk mogelijk; hij heeft er voor zichzelf geen oogenblik vrede mede; als hij een brief krijgt van den voormaligen socialistischen pleegvader-vriend, bij wien hij een tijdlang in huis was, dan staat hij terstond in twijfel of hij maar niet beter zou doen zijn kloosterplannen er aan te geven. En zijn gesprekken met zijn socialistischen 'vader' Brummel getuigen allesbehalve van het bekeerings-vuur van den plotseling tot 'andere gedachten' gekomene, welke soorten van bekeeringen (van welke richting dan ook,) zich, gelijk welbekend is, integendeel stéédsken kenmerken door een woest ijveren, en een meedoogenloos te velde trekken tegen de 'goddelooze' leerstellingen, welke zij, de bekeerden, ééns vóórstonden.

Neen, men kan waarlijk dit boek niet om den tendenz als zoodanig hoogschatten. M.i. zullen alléén heftige anti-roomsch-katholieken, voor wien elke poging de R.K. kerk af te breken koren op hun molen is, en heftige socialisten, met dit tendenzwerk

ingenomen zijn om *die* reden. Voor hem echter, die dezen roman, afgescheiden van den tendenz, alleen naar zijn roman-inhoud beoordeelt, is hij dààrom boeiend en lezenswaardig, omdat hij een getrouw beeld geeft van het veel te weinig gekende leven der Loombergs en consorten, R.K. en protestanten beiden. Het snoepgoed-kolen- water- en vuur-drank-winkeltje, met zijn klandizie van kijvende, kletsende, theologiseerende vrouwen, droeve omgeving waarin een jong meisje als Nol's zusje Anna opgroeit tot haar verderf, is in naakte soberheid afgezien van de werkelijkheid, zooals die *is*. En de schrijver toont, telkens opnieuw, dat hij zich buitengewoon goed in het zielsleven en de opvattingen en voorstellingen van deze verstootenen der maatschappij weet in te denken. Zoo b.v. als hij op Kerstavond ons het relletje laat bijwonen van ‘dronken-Brinkie,’ verachtelijk uitgescholden door geheel de buurt, vanwege de mishandelingen die deze dronkaard van beroep zijn ongelukkige vrouw aandoet, welke ‘Brinkie’ nochtans den volgenden dag diezelfde buurt kostelijk vermaakt met zijn dronkenmansgrappen en jenever-

geestigheden, als zij met hem samen zijn in vrouw Loomberg's drankwinkeltje. De inconsequentie van deze, beurtelings scheldende, en dan weer om dezelfde dronkenmanstaal giegelende menschen is met een paar pennestreken scherp weergegeven, zóó dat ge het alles mèèbeleeft! Ook de thuiskomst van Nol, na eenige jaren lang te zijn weggebleven tot groote woede zijner ouders, is goed geteekend. Immers, juist zooals het in de werkelijkheid bij zulke in veel opzichten héél goedhartige volksmenschen toegaat, is er, tenslotte, ondanks alle vroegere boosheid in wóórden, geen sprake van verwijten of scheldpartijen wanneer de jongen tenslotte met hangende pootjes moet thuis komen om op den zak zijner ouders te gaan leven. - Als iets dat vanzelf spreekt wordt dan de deur terstond weer voor hem geopend, wordt het karig stukje brood weer met hem gedeeld, al verdient hij-zelf nu niets. Oók, als iets dat vanzelf spreekt, ontbreekt het vervolgens, na eenige dagen, niet aan zuchten en klagen daarover, noch aan verwijten over zijn 'socialisme' maar toch, met dat al, - geheel en al zooals de armen in werkelijkheid onder elkaar steeds wezenlijk royaal handelen, - er is geen sprake van weigering van voedsel of onderdak, - gelijk het in de goede klasse zoo hèèl dikwijls andersom toegaat in dergelijke gevallen, wanneer gierigheid, hebzucht, egoïsme, enz., enz., een oneindig grootere rol spelen dan onder de stoffelijk meest-misdeelden dezer aarde.

.... Ik stel mij zoo voor dat de talentvolle schrijver van dezen 'cyclus' zijn doel oneindig beter zou bereiken, indien hij zijn romans schreef zonder zijn tendenz er zoo duimendik op te leggen! De droeve inhoud, de sublieme teekening van het misdeelde volksleven in zijn ellende en zijn verwaarloozing, en van het daardoor den armen dezer aarde dagelijks duizendvoudig aangedane onrecht, zij spreken, so wie so, voor zichzelf, spreken boekdeelen, die er veel méér inslaan dan het de feilen van een bepaald kerkgenootschap aantoonen, of het een toekomst-socialisme verheerlijken, - op de verwezenlijking van welker heilstaat wij nu reeds zoolang, steeds tevergeefs, wachten.

De Kerstavond b.v. in die achterbuurt, die kijvende dronkaard, zijn van angst vluchtende vrouw, welke, noodgedrongen, zelve het jenever-fleschje voor de zóóveelste maal voor hem laat vullen, die luidschreeuwende, deels de vrouw beklagende, deels den man beschimpende buren, het sombere drankwinkeltje daartusschen, dat aan deze ellende den eigen voorspoed dankt, en waarvan de eigenaren nochtans naïef gelooven dat ze hun brood 'in eer en deugd' verdienen, dat alles vormt het niet een grille en geenszins overdreven tegenstelling met de Kerstavonden der voorname wijken, met de 'opgaande,' warm-gekleede gemeente, de auto's en rijtuigen, wachtend aan de kerkgebouwen, de predikanten vertellend van 'Vrede op aarde, in den menschen een welbehagen?'[*)]

Zulke koude, nuchtere levens-tegenstellingen zeggen m.i. veel meer dan ellenlange betoogen en verhandelingen. Dat moest de schrijver voortaan bedenken, en daarom méér overlaten aan het eigen denkvermogen zijner lezers, in plaats van hun te willen opdringen voortdurend zijn eigen conclusies.

Alles saamgenomen een zéér lezenswaardig boek!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

*) Zie mijn artikel in het Kerstnommer 'Ook een golootsbelijdenis.'

(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice.

Mag ik zoo vrij zijn, den Heer Servaas van Rooyen te verzoeken, in het kort mede te deelen, wat in de door hem geciteerde nommers der N.R. Crt. betreffende het concilie van Macon werd te berde gebracht? Het Ochtendblad A. en het Avondblad van 21 Oct. 1913 heb ik niet onder mijn bereik. En ik geloof, dat zulks wel met de meeste lezers van de Lelie het geval zal zijn. De Heer S.v.R. wil mij immers van leugen beschuldigen? Welnu, laat hij dan met loyale bewijzen voor den dag komen en niet met eene onmogelijke verwijzing.

Ik maak tevens van deze gelegenheid gebruik om hem uit te dagen, flinkweg man en paard te noemen van de door hem op pag. 498 gedebiteerde geschiedenis. Ik zal dan de zaak onderzoeken en hier het resultaat mededeelen.

De Heer S.v.R. houde het mij ten goede, dat ik in zijn waarheidsliefde geen onvoorwaardelijk vertrouwen stel. Iemand, die uitdrukkelijk verklaart, beslist de leuze te huldigen: ‘liever Turksch dan Paapsch’, ‘Roomschen, ik veracht je nog beneden de Turken’ en dan tevens met stalen voorhoofd durft verzekeren, dat hij tegenover de Roomschen ‘zoo verdraagzaam is, als het zijn kan’, maakt het m.i. op dit punt toch wat al te bar. Ik zwijg van de

andere bewijzen van domme papenhaat waarvan zijn stuk blijk geeft.

U dankend voor de plaatsing, verblijf ik Hoogachtend,

Uw dw.

.TH. BENSDORP.

Amsterdam, 30 Jan. 1914. Keizersgracht 218. P.S. Is Servaas van Rooyen de *ware* naam van den schrijver of slechts een pseudoniem? Ik vermoed het laatste.

Antwoord redactrice.

De naam Servaas van Rooyen is geen pseudoniem maar is de eigen naam van onzen langjarigen hooggeachten medewerker, die reeds aan de Holl. Lelie was verbonden onder de redactie van mijn voorgangster, mevrouw van Wermeskerken, toen hij meer bepaaldelijk schreef de rubriek: Uit den Ouden tijd. Hij is gemeente-archivaris en gemeente-museum-directeur (beide van den Haag) in ruste. - Artikelen als de zijne tegen de R.K. Kerk zoude ik nimmer opnemen onder pseudoniem. *Deze* wijze van met anonyme wapenen strijden laten wij over aan de 'groote pers', beide R.K. en protestant.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Piroe, 19 Dec. '13 (eil. Ceram).

Geachte Redactrice.

Mag ik per gedachtenwisseling mijn inzicht kenbaar maken, betreffende het onderwerp 'Natuur en Conventie' van den Heer Servaas van Rooyen.

Volgens mij, kan, met het onder de oogen zien van den natuurlijken levensdrang, de vrouw niet geholpen worden. Juist met den wantoestand der onthouding in het felle licht te stellen, zal hij te dieper treffen de vrouw in quaestie, die in hopeloos verzet komt tegen datgene, wat de natuur nu eenmaal zoo instelde, haar bestemmend als te zijn de dupe in de natuurorde.

Voor haar komt het er op aan in haar systeem, het beheerschen van de zinnen, van den natuurdrang in zich te volharden, in deze zelfbeheersching en van dit standpunt uit zichzelf meer te waardeeren, dan met ongevraagd zich innerlijk te geven, aan het algemeen zichtbaar te maken de neiging, die haar heilig is als een drang, waarbij de teederste gevoelens ontwaken.

Hoe, ook tegenwoordig nog, de gezonde levensdrang van eene vrouw wordt beoordeeld, bewijzen gezegden als:

'Je kunt wel zien dat zij een man noodig heeft.' -

Haar is van jongs af opgelegd het decorum te bewaren, want, 'het staat zoo leelijk voor een meisje zich te laten gaan', en hiervan uitgaande is zij eenigszins voorbereid op hetgeen zij zich in het maatschappelijk leven als vrouw ontzeggen moet, waaraan zij zich, helaas, zal hebben te onderwerpen.

De man mag niet wegcijferen het verschil dat er bestaat tusschen de manlijke neiging, die begeeren is, wijl de vrouwelijke de drang is der overgave. Opnieuw blijkt, dat de natuur háár de plaats van nummer twee toebedeelde, immers kan 'geven' geen reden van bestaan hebben, voordat er sprake is van 'begeerd worden'.

Hij, in zijn man zijn, dit zie ik als eerste en voornaamste waarheid, hij staat als schepsel dichter bij de natuur dan de vrouw, vandaar dat hij al dadelijk een vrijheid bezit, welke zij nooit zal kennen, vandaar dat zijn gestel meer onmiddellijk reageert op natuurlijke prikkels; die hij, van zichzelf uitgaande, beschouwt als eerste levensvereischte.

De vrouw, die eveneens zoo voelt, toont tot de uitzonderingen te behooren.

Wààrom de vrouw haar vrijheid te prediken waar ieder weet, dat zij niet opgewassen is tegen het leven der gevolgen, wanneer zij openlijk, buiten het huwelijk om, leeft haar liefdeleven. Welke vrijheden intusschen de gehuwde vrouw zich veroorlooft, hoe er zijn, die haar vrijheid van thans misbruiken als een te lang ontbeerd goed, laten wij hier liever onbesproken. - Tout savoir c'est tout pardonner.

Nu zij niet gelijk de man, waar het geluk, het liefde-genot haar tegentreedt, zich er aan kan geven voluit, doet zij dan niet beter de tegengestelde richting te kiezen, die, bij gemis aan natuurlijke bestemming, haar laat behouden tenminste, hetgeen mede een deel van haar geluk uitmaakt, de achting voor zichzelf!

Hoe, de moderne vrouw wil zich losrukken uit den band der conventie, maar vergeet zij dan, dat het is *haar eigen vrouw-zijn* dat haar bindt!

Met beleefden dank in geval van plaatsing

Hoogachtend,

META J. KAN - MEURSING.

III.
Pax Hominibus....

> Dicit Dominus: Ego cogito cogitationes pacis, et non afflictionis. - JER. 29. -

Men heeft indertijd verzuimd mijne opinie te vragen omtrent het ‘Vredespaleis’. Het blijkt mij, dat ik hier van een verzuim mag spreken, want men vraagt thans - door middel van een opstellen-prijsvraag - de meening van kinderen, over dat schoone symbool van - och, laat ik zeggen: van der Menschen Goeden Wil....

Niet, dat ik hierop, onvriendelijkerwijs, iets zou hebben aan te merken: O, ik begrijp zéér goed, dat degenen, die deze kinder-prijsvraag uitschreven, zijn uitgegaan van de woorden des Grooten Vredebrengers, die zij zich immers in gansch hun handel en wandel (in hun ‘handel’ vooral) steeds tot voorbeeld stellen, de woorden: ‘wordt gelijk de kinderen’... en ‘uit den mond der kinderen zult gij de waarheid hooren’... Dit laatste vooral, nietwaar?, moet wel het sterkste motief geweest zijn. Maar, hoewel ik dan door mijn leeftijd niet meer tot de kinderen behoor: ik voel mij toch nog zéér kinderlijk en nu ik dan om zoo'n verschil van 'n paar jaren, van de kans op waarheid zeggen - en op 'n prijs, wordt beroofd, wil ik hier ‘hors concours’ mijn opstelletje over het Vredespaleis schrijven, waarbij ik het aan de redactie van ‘Vrede door Recht’ of dergelijke vrede-brengende bladen vrij

laat dit over te nemen, met de verbeteringen door haar noodig geacht.

Alleen moet ik vooraf nog eerlijk - kinderlijk oprecht! - meedeelen, dat ik géén kans zou hebben gezien, over het enkele onderwerp 'Vredespaleis' minstens drie zijdjes van 'n gewoon schoolcahier te vullen. Ik was daarom zoo vrij nog één punt bij de gegevene te voegen, in de hoop, dat de stellers der prijsvraag zich hierdoor tegenover mij niet uit het veld hunner vredelievendheid zullen laten slaan.

Dit punt, waarvan ik in rechte lijn hoop uit te gaan, vond ik in een krantenbericht, dat de opening meldt eenen Volks-universiteit te Brussel. En dan meer bijzonder nog in de woorden, die de Fransche schrijver Anatole France bij die gelegenheid gesproken heeft.

Anatole France dan heeft daar gezegd, *dat het socialisme de rol van vredestichter in de wereld zal spelen*. Ik vind dat héél verkeerd en héél dom van Anatole France! - Heeft die, toen-ie dat zei, er wel aan gedacht, dat die rol van vredestichter al lang in handen... en zelfs al lang gespeeld is? Denkt die Anatole France, dat Carnegie, de groote, rijke, machtige, energieke Carnegie zich zijn rol zal laten afnemen, als 'n prul acteur, die niet weet wat behoorlijk komediespelen is? En als Carnegie zich nu eens - en terecht - beleedigd voelt? -

Begrijpt de heer Anatole, wat dat oeteekent? Dan zegt Carnegie kort en bondig: 'Geef hier m'n Vredespaleis!', en dan moeten wij dat heerlijk gebouw, dat het vreemdelingenverkeer toch zóó bevordert, wel teruggeven, want Carnegie is zóó rijk, dat bij véél, véél meer kanonnen kan koopen, dan wij. - En dan zal Anatole France ons niet helpen om het vast te houden.

U ziet, mijne heeren, zoo ben ik ongemerkt aan het Vredespaleis gekomen. Maar daarom behoef ik nog niet aanstonds van de Brusselsche Volks-universiteit 'af te stappen'. Ik dien er nog dit van te zeggen: die Volks-universiteit bevat college- en conferentiezalen, bibliotheken, een gymnastieklokaal en tenslotte, op de vierde verdieping de lokaliteiten van het Internationaal socialistisch bureau. Het is dus heelemail 'n roode geschiedenis, en het gekste van het geval is wel, dat de inrichting is tot stand gekomen, met behulp van de gift van één millioen franken, geschonken door *Ernest Solvay*, de 'soda-koning', iemand die *géén* socialist is. - Dat is nu toch op z'n zachtst 'n dwaasheid te noemen, nietwaar? Want, niet alleen dat de heer Solvay den adelijken kring, waartoe hij mèt Carnegie behoort, in 't aanschijn slaat, hij doet hoogstwaarschijnlijk ook nog schade aan z'n zaken; hij zal het althans wel voelen, dat hij er zoo'n kapitaal van een millioen franken aan heeft onttrokken, want hij is nog lang zoo'n groot man niet als onze Carnegie, die nòg wel een paar Vredespaleizen kan bouwen, zonder dat hij er ook maar in 't minst nadeel bij heeft. In ieder geval had de heer Solvay zijn geld heel wat beter en verstandiger kunnen besteden, wanneer hij daarvoor bijvoorbeeld mooie tapijten, of vazen, of 'n sierlijke fontein ter meerdere opluistering van het Vredespaleis had geschonken. Zeer zeker had hij dan ook meer eer en succes van zijn gift genoten, minstens één en mooglijk meerdere ridderorden.

En bovendien: wàt denkt de heer Solvay nu met z'n Volks-universiteit te bereiken? Hoogstens *dit*, dat hij het plebs, de proletariërs, van allerlei dingen laat leeren, waar ze niets mee noodig hebben en ze nog ontevredener maakt, dan ze nu al zijn. En wat zal er dán van den Vrede terecht komen?

Daarentegen is de zegenrijke werking van een gebouw als het Vredespaleis in de verste verte niet te schatten. Welk een veredelenden invloed zal er niet van zijne hooge transen uitstralen over gansch de wereld en welk een heerlijk licht gaat ons

op van zijn prachtigen toren, afgezien van het feit, dat men reeds op grooten afstand kan zien hoe laat het is. - En wanneer daar dan de hoogstgeplaatsten onder de menschen telkenmale weer broederlijk zullen aanzitten aan één disch, wanneer daar telkens weer de schoonste redevoeringen zullen klinken door de ruimten, bij de opening gewijd door de tegenwoordigheid van H.M. de Koningin, van prins Hendrik (in admiraals-uniform, groot-tenue), van ministers, diplomaten en staatsgrooten, Carnegie in de eerste plaats, van àl degenen kortom, die steeds zwoegen en werken voor het welzijn der volken en het behoud van den vrede, dan, wel, dan kàn het niet anders of de menschen, gesticht door het voorbeeld van hunne regeerders, de machtigen, die zich daar verdeemoedigen, vol eerbied al hunne hoogheid, hunne ordeteekenen en wereldsche waardigheid afleggend aan de voeten van den Christus, wiens beeld zoo piëteitsvol in de voorhal werd geplaatst, de menschen, zeg ik, zullen, gesticht door dat voorbeeld, elkaar de broederhand reiken.

Zouden ze het mooglijk eens niet doen, welnu, dan nóg is het Vredespaleis niet verloren. Men kon er dan nog altijd zeer geschikt een infanteriekazerne of 'n Ministerie van Oorlog van maken.

Mijne heeren....

Ik spuw van m'n eigen geestigheid....

Maar de klucht, die gij, mijne heeren Vredebonders en Diplomaten daar in den Haag hebt opgevoerd, was dan ook om te schateren, wanhopig te schateren. En dien razender, fel-geelvlammenden haatlach wilde ik U in de deftige week-bleeke, strakke tronies schateren, dat ge voelen zoudt den menschheid-schennenden leugen, de vale huichelarij, die grijnzen achter elk uwer potsierlijke staatsie-gebaren.

Welaan, die lachbui is voorbij nu en mij rest slechts het smart branden, de wel-doorvoelde, kalm-doordachte haat. - Dien haat, dien af keer wil ik U nu in ernst zeggen, niet voor U, niet omdat ik van U inkeer verwacht, maar voor de velen, de groote, kritiekloos geloovende massa vooral, die gij vangt met uw leege schittering, als sluwe jagers, die, hun wreede wezen gedoken in diep duister achter den lichtbak, lokken het onnoozel gedierte in den hellen glans, waar het verblind, verlamd te knipoogen zit, om dan koud neer te knuppelen en te schieten, al wat in argeloos betrouwen op het koestering-belovende, schoone schijnsel afkwam.

De opening der Volks-universiteit te Brussel is een nieuw, ongezocht zich meldend motief,

dat, als tegenstelling, te scherper de ijdele zinledigheid der Vredespaleizerij doet onderkennen.- Dáár, in dat Vredespaleis, pronkerig produkt van een sluwen duiten-monarch, zien we de armzalige ijdelheid van den binnengeloopen krentenkooper, die der eigen nietige persoonlijkheid 'n ‘monument’ neerplakt, in zotte zelfvoldaanheid; dáár zien we méér nog: den drom van rijksgrooten, van adelijker, van ge-uniformden en gedecoreerden met stamboomen en roemruchte kwartieren, achter de blank-glanzende, glacé-geschoeide hand den neus optrekkend voor het dwaze burgerbaasje, dat zich, milliardenbewust, binnenwringt in hun kringen, maar dansend allen, warrelend dansend, naar het pijpen van den dollar-geschubden Sater, rondom het Amerikaansche gouden kalf. En rustig, onbewogen; laat hij de tafelen met het Gods-gebod te barsten smakken op zijn harden kop; rustig, onverlet, want dollar-goud pantsert stevig...

Maar in den langen tijd gaat ook het gouden pantser slijten...

Dan zullen zij komen, de velen, de ontzaglijk velen, die doolden in donker, maar die vonden - eindelijk en ten laatste - het licht van zuiver weten. Zij zullen *zien*, wàt leugen was, wàt waarheid. In het glanzen van den dageraad zullen zij erkennen het groote gebod: ‘Hebt uwen naasten lief, gelijk uzelven.’ En zij zullen zingen *hunne* Dageraadsmis: ‘Een licht zal heden over ons opgaan, want geboren is ons de Heer, en genoemd zal hij worden: Wonderbare God, Vorst des vredes, Vader der komende eeuw.’*)

Dàt is, wat geboren zal worden uit werk van ware menschenmin, wanneer zal verbrokkelen en verwaaien het blinkend speelgoed van eerbejag en zelfzucht, wanneer de maskers in de groote poppenkast zullen afvallen en huichelarij zonder mom zal staan.

Zóó zie ik in de opening der Volks-universiteit te Brussel, in allen eenvoud, zònder sabelgerinkel en goud-geschitter, zonder pralerij met eigen zelfvoldane persoonlijkheid, den eersten steen gelegd van dat ándere ‘Vredespaleis’, dat zal rijzen op het eenige betrouwbare fundament: Volksontwikkeling.

Van die bescheidener, maar zuiverder, zinvoller stichting zal gansch een volk de vruchten genieten, wanneer Carnegie's bouwdoos zal zijn vergaan en vergeten.

Kerstmis, 1913.

FRANS VERMEULEN.

De Vrouw en het Huwelijk beschouwd uit wettig, zedelijk, godsdienstig oogpunt door G. Chastand. (Revue Suisse) *(Vervolg van No 27).*

Tengevolge van die betreurenswaardige bruidschat-mode, schijnt het meisje zich een echtgenoot te koopes, wat al even onzedelijk is als het in het Oosten heerschande gebruik waar bij de man een som betaalt om in het bezit der vrouw te geraken - alleen met dit verschil dat in het Oosten het geld den ouders ten goede komt in plaats van het jonge huishouden.

*) Introitus der Katholieke dageraadsmis op Kerstdag; Is. 9. Lux fulgebit hodie super nos! quia natus est nobis Dominus: et vocabitur, Admirabilis Deus, Princeps pacis, Pater futuri saecuh.

Hoe kunnen de jonge meisjes anders zijn dan coquet, ijdel, behaagziek, wanneer men hen in hun jeugd geen ander doel geeft dan de verovering van een man.

Uit vrees van er niet in te slagen om te huwen, geven ze er den voorkeur aan een slechten man te nemen, liever dan in het geheel geen. Daartoe zal het jonge meisje zich in iedere rol voegen, zich tot ieder vergelijk leenen, slaagt ze er niet in een geregelde verbintenis te sluiten, omdat het ontbreken eener bruidschat haar het huwelijk ontzegt, dan zal zij haar toevlucht nemen tot een vrij huwelijk, een gemeenschappelijk samenleven. Gedwongen om afstand te doen van het huwelijk, zal ze zich afvragen waarom ze tevens afstand van de liefde zou doen.

Nu eens zal het jonge meisje een pop zijn, die naar de laatste mode gekleed is, en waarbij de snit der japon de grootheid van de bruidschat aangeeft terwijl een even dwaze als ijdele moeder haar vergezelt en tentoonstelt op soirées, bals, theaters, steeds op jacht naar een man - of ze zal zijn als de spin, de vliegen vangster, die geen begeleider noodig heeft, maar zelf haar tijd zal gebruiken om handig een net te spannen waarin zich een braven, eerlijken jongen man zal laten vangen, die gelooft eindelijk eene vrouw te hebben gevonden en slechts in een valstrik voor onnoozele halzen liep. Of wel het zal een blauwkous zijn die alles kent en weet wat eene vrouw liever niet moest kennen en weet en onkundig blijft van datgene wat ze zoo broodnoodig kennen en weten moest. Zij boezemt meer verbazing in dan sympathie of respect, want zij neemt een echtgenoot meer als metgezel dan als hulp om met hem te leven, niet als vrouw maar als kameraad.

Ik haast mij er bij te voegen dat het zeker niet de schuld van sommige jonge meisjes is indien ze een fatsoenlijk jong mensch treffen, want hoe minder naïf hun verloofde is, hoe aangenamer het hun is, daar ze hopen zich te vermaken met het verhaal van hunne buitenkansjes.[1)]

1) ‘Het jonge meisje’, schrijft. Dr. Sicard de Planzolles, is er trotsch op een man te trouwen die het leven kent en de moeder die hare dochter zorgvuldig bewaakt en haar zou wegjagen zoo zij een misstap deed, vindt het goed en noodig dat haar zoon zich ‘amuseert’; zij is alleen maar angstig dat hij aan zoo'n ‘schepsel’ zou kunnen blijven hangen.

Zoodra nu het huwelijk niet meer het eenige doelwit is voor het jonge meisje is ook het flirten voor haar zonder eenig nut, - flirten, die pogingen der ontwakende liefde om de vermommingen te ontmaskeren, door dat schermen het zwakke punt te vinden in eens anders wapenrusting.[1)]

Men kan haar dan ook die laagheden, dat geschipper besparen, dat tentoonstellen in salons en op bals, dat geen ander doel heeft dan de onrustige, konstige jacht naar den echtgenoot, dien zeldzamen, vurig begeerden vogel. De jonge meisjes toch voelen het - alleen de echtgenoot kan haar een rang en een positie in de maatschappij geven, die ze ongetrouwd nooit kunnen bereiken.

Bij die soort verbintenissen, die den naam van huwelijk niet verdienen, moet de vlag der wet alle buitensporigheden dekken zoo niet verontschuldigen. Aangegaan als een contract en wel als een oneerlijk contract, staan zulke huwelijken ongestraft alle mogelijke ontrouw en liaisons toe. Men zal als vreemden onder één dak leven.

Onder het huichelachtig uithangbord van een verbintenis, die zooals Goethe zegt zonder affinité élective gesloten werd - die in werkelijkheid slechts een handelszaak is - een handelszaak van bedrogenen - verbergt zich de schande eener eeuwigdurende leugen. Men heeft door het huwelijk slechts twee namen, twee fortuinen bijeengebracht. Wat de twee levens betreft: zij zijn slechts verbonden of juister gezegd naast elkander geplaatst om de wereld te bedriegen en verbergen vaak onder den schijn van een geregeld leven en van het officieele zegel de meest schuldige uitspattingen.

Schijnt het niet soms of de wet onder voorwendsel van de monogamie te verdedigen en aan te moedigen, de polygamie autoriseert? Of indien dit beter klinkt, schijnt het niet alsof de vrije polygamie zich dekt met den mantel der wettige monogamie. Met eenigen schijn van waarheid heeft men dan ook kunnen zeggen: ‘Eene maîtresse nemen, die U behaagt, die gij onderhoudt is doodzonde. Maar een vrouw nemen die U mishaagt en waardoor gij U laat onderhouden, dat is integendeel gangbare zedelijkheid.[2)]’ Mag men niet zonder vrees dat het paradoxaal klinken zal, zeggen dat in vele gevallen het tegenwoordig huwelijk de ergste huichelarij is?

Daar het huwelijk beschouwd wordt als eene ‘plaatsing’ voor het jonge meisje, is het niet te verwonderen dat men er zich in het huisgezin weinig moeilijk mee maakt om haar voor te bereiden voor haar toekomstige taak als vrouw en moeder. Hoofdzaak is haar ‘onderdak te brengen’. - Daarna mag zij zich redden zooals ze kan. Vreemd genoeg begint het jonge meisje dat toch van jongs af voor het huwelijk wordt bestemd, dit huwelijk zonder inwijding, zonder eenige voorbereiding. Men leidt haar voor alles op, behalve voor het gewichtigst moment in haar leven als vrouw.

Men leert haar alles, de fraaie kunsten daaronder begrepen - maar het eenige waarvan zij niets weet dat is van het moederschap waarvan men al de mysteries, al de plichten, al de weelden, zorgvuldig voor haar verborgen houdt. Men heeft mij gezegd en ik houd dit getuigenis voor volkomen geloofwaardig, dat er nog jonge meisjes gevonden worden, die niet weten hoe de kinderen geboren worden.

Men siddert als men denkt aan al de lichamelijke smarten, gezwegen nog van de geestelijke beproevingen die het jonge meisje wachten door de onwetendheid waarin zij door verblinde of onbedachtzame ouders gehouden werd. Men laat haar een menigte dingen lezen en leeren die zij beter deed niet te weten - en men verbergt

1) Ellen Key: Liefde, huwelijk.
2) Abbé Naudet, Pour la femme p. 176.

zorgvuldig en dwaas de mysteries die zij kennen moet op straffe van haar eigen gezondheid te schaden en haar huwelijksleven geestelijk en lichamelijk te vergiftigen, zonder nog te gewagen van de toekomst harer kinderen. Moest de moeder hare dochter niet zorgvuldig inwijden in hetgeen een van de gewichtigste handelingen van het leven is en een van de voornaamste verrichtingen der vrouw? Hier is onwetendheid niet slechts een ongeluk: ze is een misdaad. Hoevele moeders hebben zich niet de noodlottige en onherstelbare gevolgen te wijten van hun schuldig stilzwijgen! Zij verontschuldigen met hun schaamtegevoel datgene wat men slechts kan verklaren door de grofste onwetendheid omtrent hunne plichten en miskenning hunner moederlijke verantwoordelijkheid.

Hoe kan men er zich in die omstandigheden over verwonderen dat men zich weinig bezorgd er over maakt kinderen te krijgen of liever dat men zich vooral bezorgd maakt ze te krijgen? In zulke huishoudens zijn ze slechts een last te meer voor den man, een

hindernis, een te zwaar gewicht voor de vrouw. Hun verbond werd niet gesloten met het oog op komende geslachten, maar slechts ter wille van hun eigen belangen, zelfzuchtige bevredigingen. Vandaar de schuldige berekeningen van vaders, die 't vaderschap niet wenschen en van ijdele, lichtzinnige moeders die trachten het aantal hunner kinderen te beperken ten einde hun een grooter fortuin na te laten, de erfenis niet te verbrokkelen of wel om zichzelf geen genot of gerief te behoeven ontzeggen.

'Het huwelijk', schrijft Max Nordan, 'moest zijn de wettiging van de solidariteit, zij is die van de zelfzucht. Allen die huwen willen niet in dien nieuwen staat met of voor elkander leven, - zij willen beter condities vinden om hun gemakkelijk, onverantwoordelijk bestaan te kunnen voortzetten. Men trouwt om zich een aangenaam thuis te bezorgen, om een rang in de maatschappij te kunnen innemen en ophouden, om zijn ijdelheid te bevredigen, om te genieten van de voorrechten en vrijheden die de samenleving aan de ongehuwden weigert en de getrouwde vrouwen toestaat.

Bij het huwelijk denkt men aan alles, aan het salon, aan de keuken, aan de wandeling, het verblijf aan een badplaats, aan de eetkamer, aan de badkamer - er is slechts één ding waaraan men niet denkt, dat toch wel het allervoornaamste is: aan de kamer der echtgenooten, dat heiligdom waaruit moet voortkomen de toekomst van het gezin, van het volk, van de menschheid. Moet niet achteruitgang en verval het lot zijn der volken in wier huwelijken de zelfzucht der echtgenooten triomfeert, waar het kind een niet gewenscht toeval is, op zijn best iets onverschilligs, dat moeilijk te vermijden, maar volkomen overbodig is?

Iedere verbintenis gesloten met het oog op stoffelijke voordeelen of andere zelfzuchtige bijoogmerken, is prostitutie en het doet er weinig toe of dit verbond gesloten wordt tegenover een burgerlijk ambtenaar, een geestelijke of slechts ten overstaan van de opensluitster van een schouwburgloge'.[1)]

En Miss Ellen Key stemt in de volgende termen volkomen in met de juiste opmerkingen van den eminenten socioloog.

'Er ligt een wereld tusschen de vrouw die huwt om kinderen te krijgen en tusschen haar die huwt om aan haar zucht naar weelde te kunnen voldoen; tusschen den man die een kameraad zoekt bij zijn arbeid en hem die een beurs zoekt om zijn schulden te betalen. Maar of men zich verkoopt omdat men honger heeft, om zijn schulden te betalen, om aan de eenzaamheid te ontkomen, om zijn verlangen te bevredigen - welke ook de prijs moge zijn die men er voor ontvangt - de koop is er niet minder onteerend om, zoowel om den kooper als voor den verkooper, wanneer men die beschouwt in het licht eener nieuwe moraal'.[1)]

Men zal er voortaan toe moeten besluiten om het jonge meisje op te voeden om vrouw te worden, liever dan eenig en alleen tot echtgenoot en moeder, hoewel het moederschap altijd omringd moet zijn en blijven door een schitterender stralenkrans. Men moet haar leeren hare eigene persoonlijkheid te ontwikkelen, haar geest van initiatief, in haar trachten op te wekken en laten groeien de zucht naar onafhankelijkheid, die verstikt en verlamd werd in de lange eeuwen van blinde onderworpenheid of gelatene gehoorzaamheid, in plaats van haar zooals men nu meestal doet, te drijven om de gezellin, de gedienstige te worden van een echtgenoot, wie hij ook zijn moge en waar hij vandaan kome.

1) Max Nordau. De conventioneele leugen van onze samenleving, p. 390-308.
1) Ellen Key: Van Liefde-Huwelijk p. 17.

De tijd is nabij, waarin dank zij de veranderingen in onze woningen en van den huiselijken dienst, de vrouw uit den burgerstand evenals die uit het werkmansgezin niet meer gebukt zullen gaan onder de zooveel tijd in beslag nemende zorgen voor het huishouden, meer en meer tijd zullen vinden óm hun geest te verrijken, hun ziel op te heffen - zich vrij te maken van de eentonige bezigheden van een huisslaaf.

'Wanneer onze huizen ontlast zullen zijn van de keukens met hun onaangename geuren, het vet en de stof die er onafscheidelijk van zijn', zegt Mme Schmall, 'dan zullen veel van de overleveringen en omslachtigheden van het huishouden en dus een deel van de overlading verdwijnen en de huiselijke haard zal dan ophouden te zijn wat zij nu is: een centrum van willekeur. - We zullen er toe moeten besluiten onze keukens te verliezen, zooals we afstand deden van zelf broodbakken en wasschen. Het keukenfornuis zal dan het spinnewiel gezelschap gaan houden.

De vrouw is niet van den beginne af

veroordeeld om de helft van haar bestaan in de keuken door te brengen om het maal gereed te maken en de pot te koken. Kan men zich voor haar geen ander bestaan indenken en wat verhevener bezigheden? Is er voor haar geen ander alternatief denkbaar dan om volgens Prudhon huisvrouw te zijn of publieke vrouw?

Haar vrijwording gaat geleidelijk. Wel is de vooruitgang langzaam, maar zeker en beslist.

Nadat het scheen of zij slechts in de wereld was voor anderen, heeft zij begrepen dat het mogelijk was dat zij ook voor zichzelf leefde - alleen bleef zonder daarvoor te vallen.

Het huwelijk moet eene mogelijkheid zijn in haar bestaan, maar niet meer het eenig doel daarvan.

'Een fijnere opvatting van het geluk,' zegt Ellen Key, 'zal maken dat men zich misschien eens zal verbazen over trouw die door de wet gewaarborgd wordt, evenals men zich verbazen zal over onze geërfde rijkdommen. Men zal begrijpen dat het geluk slechts waarde heeft door inspanning, dat de wellust is een steeds hernieuwde zegepraal en dat onbescheiden handen die niet kunnen bereiken.'[1)]

M. Paul Abram bevestigt dit op de volgende wijze:

'Liefde, opoffering, het voortbrengen van kinderen zijn veel meer een kwestie van moraal dan van recht.[2)]

Eenmaal aangenomen hebbend, zonder tegenspraak en als een onomstootelijk axioma dat het huwelijk, ik zal zelfs zeggen het burgerlijk huwelijk, stamt uit de verst verwijderde tijden - waarom niet dadelijk uit het Paradijs? - kan men zich niet voorstellen dat men tot op zekeren leeftijd zonder gehuwd te zijn een normaal, geregeld leven lijden kan. Niet dat ik in eenig opzicht het huwelijk zou willen veroordeelen - waarvan niemand meer dan ik de waarde en de voordoelen voor het maatschappelijk leven op prijs stel - ik bepaal er mij slechts toe aan te toonen tot hoeveel verwikkelingen en tegenstrijdigheden het zooals het nu is, aanleiding geeft.

De vriendschap, die toch in vele gevallen de liefde kan vervangen, schijnt een natuurlijk en bekoorlijk gevoel te zijn tusschen personen van dezelfde kunne, maar tegennatuurlijk, onzedelijk en verboden tusschen man en vrouw. Zóó vast is in onze gedachte het denkbeeld geworteld dat er geen verhouding tusschen een man en een vrouw kan bestaan buiten het huwelijk. Mevrouw Pieczynska is hierover verbaasd en toont zich er zeer rechtmatig verontwaardigd over waar zij schrijft:

'Er zijn in den vertrouwelijken omgang tusschen mannen en vrouwen, wanneer de hartstocht er verre van wordt gehouden, ongekende bronnen van fijn en oprecht genieten, die een krachtige opwekking geeft voor verstand en wil. - De verbroedering der seksen opent hun een onontgonnen domein, ongekend erfdeel onzer zielen, waarin we nog ontdekkingstochten maken moeten en waarvan de rijkdommen onder ieders bereik gebracht moeten worden. In dit door de groote menigte niet gekende koninkrijk, slechts door enkele uitverkorenen aanschouwd, het is daar zeg ik u dat men het uitgangspunt zal te zoeken hebben voor de bezielende gedachte die ons tot een nieuwen toestand moet brengen.[1)]

Na al hetgeen hier reeds gezegd is, kan het geen verbazing wekken dat in zoovele huwelijken de echtgenooten zoo slecht bij elkaar passen en dat men in eenige gevallen

1) Ellen Key: van Liefde-Huwelijk.
2) L'Evolution du mariage, p.102.
1) La fraternité entre les sexes, p. 17.

tot eene scheiding moet overgaan om den band te breken, er de voorkeur aan gevend een gebroken, ongelukkig bestaan te lijden, maar waarbij men tenminste nog onafhankelijk is, boven een ondragelijk geworden bestaan.

In onze wetgeving opgenomen is de echtscheiding in onze zeden doorgedrongen en zal onvermijdelijk blijven zoolang onze tegenwoordige opvattingen van het huwelijk blijven voortbestaan.

Evenals de meeste katholieken zijn er vele protestanten, die zonder de scheiding te veroordeelen of te verwerpen, degenen die genoodzaakt werden er toe over te gaan of die er het slachtoffer van zijn geweest, uiterst gestreng beoordeelen.

Het is nog niet zeldzaam gescheiden echtgenooten te zien vermijden alsof ze de pest gehad hadden.

Men wil ín hun slechts zien een schuldige en een onschuldige. Helaas, het zijn maar al te vaak twee ongelukkigen, lang vastgeklonken aan een zelfde ketting die lichtvaardig gesmeed werd! Ze hebben er tenslotte in berust, vaak ten koste van onbeschrijfelijk geestelijk lijden, om van twee kwalen het minste te kiezen.

Men schijnt maar niet te kunnen begrijpen dat zij die huwden zonder liefde uiteen kunnen gaan zonder haat.

'Zooveel physieke of moreele redenen kunnen het welslagen eener vereeniging tusschen man en vrouw verhinderen', zegt M^{r}. Henri Conlon, 'dat men moeite heeft om te begrijpen dat men er een schandvlek in ziet en eene veroordeeling gereed heeft wanneer twee menschen, die met de beste bedoelingen bezield, zich hebben willen vereenigen om een huisgezin te stichten, inzien dat zij zich vergist hebben. Nog eens, hier is het niet de plaats om te oordeelen of om te straffen, - in eene maatschappij haar naam waardig, is er alleen plaats om te beklagen.

Is het niet beter om ondragelijk geworden banden, die het jonge meisje dikwijls heeft geknoopt zonder zich bewust te zijn van hunne belangrijkheid, van hun duur, te verbreken, dan voort te leven in een voortdurenden leugen, een steeds weerkeerende huichelarij, terwijl een der echtgenooten, zoo niet beiden zich in het geheim of met zwijgende of werkelijke toestemming, schadeloos stellen door losbandigheid of overspel?

Milton, die zou hebben willen scheiden maar er de middelen niet toe had, zeide: "Niet God heeft de scheiding verboden maar de priester. Het huwelijk is de vervulling van een echtelijken plicht en wederkeerig hulpbetoon. In Gods oog maken liefde en vrede het huwelijk. Waar dus geen liefde en vrede zijn, daar is ook geen huwelijk. Het lichamelijk overspel is niet het zwaarste vergrijp tegen het huwelijk. Het geestelijk overspel is veel wreeder.... Het huwelijk is de vereeniging van twee zielen die opwaarts stijgen naar het schoone en het goede, gedragen door de vleugels der echtelijke liefde. Die soort liefde, zoo verschillend van elk ander, houdt op te bestaan, zoodra ze niet meer wederkeerig is...."

Een landgenoot van Milton - het feit heeft eerst kort geleden plaats gehad, en er is heel wat over te doen geweest, - de Eerwaarde Edmund, Christopher Huston predikant te Sutton Cheney in Leicestershire, is door den bisschop van Peterborough geschorst, omdat hij hertrouwd was, terwijl zijn vrouw hem sinds 5 jaar verlaten had. Ik maak slechts gewag van dit geval om zijn antwoord te kunnen meedeelen dat zoo eensluidend is met dat van den Engelschen dichter:

"God", antwoordde hij, - heeft het huwelijk niet ingesteld om te zijn wat het in onzen tijd is: een onbreekbare keten en een vervloeking. Wanneer het huwelijkscontract niet datgene verwezenlijkt waarvoor het geteekend werd, dan zeg ik dat de rede en het gezond verstand, in overeenstemming met alles wat rechtvaardig en wijs is, eischt dat dit hu welijk ontbonden moet worden.

De geloovigen billijkten zijn gedrag en noodigden hem uit op het kerkhof te preeken, daar het kerkgebouw hem verboden was.

De scheiding moge evenals een tweede huwelijk eertijds door een onverdraagzame kerk veroordeeld zijn geworden, het is onmogelijk op zulk een onverzoenlijk standpunt te blijven staan. Veel beter is het om van twee kwade dingen het minste te kiezen, dus de echtgenooten, die zoo slecht bij elkaar passen, toe te staan hun band te verbreken. Wanneer men hen dwingt bijeen te blijven, riskeert men hen tot overspel te brengen.

En nu ik eenmaal dat woord genoemd heb, sta men mij toe om in te gaan op het onderwerp overspel, dat zoo delicaat, ernstig is, en het te behandelen met al den ernst,

al het gewicht die het toekomt in een eeuw waar men het overal ontmoet. Op het theater, in den roman en in het leven.

Overspel, eene zonde, gebrandmerkt door de wetten der Zedelijkheid en door de Tien Geboden, moest niets te maken hebben in een wetboek voor strafrecht, dat niet geëigend schijnt om een fout te treffen waarmede alleen het geweten te maken heeft. Nadat het door het oude recht als misdaad beschouwd werd, moest het niet als een overtreding der wet gehouden worden.

In sommige Zwitsersche cantons, evenals in Engeland, is het geen voorwerp van straf en daar waar het nog gestraft wordt, zijn de straffen tenminste gelijk voor den man en voor de vrouw.

Zonder twijfel zal men mij tegenwerpen dat, daar een vertegenwoordiger der maatschappij de echtelieden in het huwelijk verbonden heeft, het eveneens een harer vertegenwoordigers moet zijn die dengene straft die ten nadeele van den ander de overeenkomst heeft geschonden en dus zijn woord gebroken heeft. Doch dit alles schijnt mij voort te spruiten uit de even onjuiste als verouderde opvatting die van de vrouw volgens het romeinsche recht, het ding, het eigendom van den man maakt. Het bewijs daarvan is de schuldige toegevendheid van

de rechtbank ten opzichte van den man en het recht dat men hem toekent om, wanneer men hem zijn vrouw ontneemt, zich te wreken en bijna straffeloos den medeplichtige te dooden, waarvoor de vrouw gelijk gesteld wordt met de voorwerpen die hij in eigendom bezit. In dat geval verontschuldigt de Fransche wetgeving den moord. Een wetsartikel gemaakt om een moord te verontschuldigen! Is dat niet stuitend?

Om aan de Zedelijke wetten en aan de Tien Geboden hun volle autoriteit te laten is het noodig en onze Christenplicht om uit onze wetten het befaamde "roode artikel" te schrappen dat den bedrogene het recht geeft een moord te begaan. Meer nog, men moet opheffing zien te krijgen van straf-rechterlijke vonnissen in zake overspel. Dit is de eenige wijze om aan het feit zijn buitengewone ernst te hergeven door het te beschouwen als een aanslag tegen de Zedelijkheid. Men zou dan ophouden haar te tarifieeren op zulk eene wijze dat de schuldigen vooruit kunnen bepalen welke geldelijke nadeelen hun gering vergrijp hun geven zal.

"Het is monsterachtig" zegt Victor Marguenthen dat door het feit, dat twee personen zich uit vrije beweging verbonden hebben, de sterke uit traditiën en bloedige wetten het recht put om op de zwakkere het recht van eigendom te doen gelden, dat tot aan moord toe gaat.

Het is onzinnig dat onze wetgeving nog een dergelijke opvatting van het recht huldigt'.

Het overspel, laakbare zonde, onteerend uit een zedelijk oogpunt kan niet als een delict beschouwd worden. De straffen der wet, hoe gestreng ook, zijn onvermogend om te voorkomen of te verhinderen daar waar het geweten toelaat of verontschuldigt. Hieruit volgt dat men de schanddaden van salon of slaapkamer niet in een openbare terechtzitting moet behandelen, nog prijs geven aan de weerzinwekkende openbaarheid van courantengeschrijf. Heeft men dit niet gedeeltelijk erkend in Frankrijk, toen men aan de commissarissen van polite verbood zich langer te leenen tot de schandelijke en belachelijke comedie van het betrappen op heeterdaad?

Wat hebben, ik vraag het U, gerechtshoven in het strafrecht te maken met hetgeen slechts is een trouweloosheid en beleediging voor een der echtgenooten? Zoo ooit, dan hebben we hier te doen met een feit dat alleen afhankelijk is van het geweten en dat een aanslag doet niet op de rechten der maatschappij, maar op de eer van hem of haar die er het slachtoffer van was.

(Wordt vervolgd.)

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Corry, te B. - Ja, natuurlijk ben ik over den heer Huyser nog steeds uitstekend-voldaan, Men kan toch wel meer dan ééne firma roemen, nietwaar? Indien gij in Amsterdam gaat logeeren, wendt U dan stellig tot hem, en noem hem mijn naam. Ik ben overtuigd dat gij uiterst tevreden zult zijn over den raad dien gij van hem en mevrouw Huyser (welke zelve past) zult ontvangen betreffende Uw figuur en den aard van het corset dat gij noodig hebt. Adres Heiligen weg 4-6.

Mevr. K. - Toen ik gisterenavond uit Amsterdam thuis kwam, vond ik Uw eigen brief en het portret. Ik geloof dat ik in Uw geest handel door den eersten op deze plaats niet al te duidelijk te beantwoorden. Alleen dit. Als een echte vrouw deed ik 't eerst de enveloppe open met het portret - (niet wetend dat beide enveloppen van dezelfde afzendster kwamen) - en toen kwam er een uitroep over mijn lippen van oprechte sympathie voor dat buitengewoon vriendelijk en edel gelaat, waarvan ik mij echter tegelijk afvroeg wie het voorstelde, wijl er geen bijschrift bij was. Daarop deed ik Uw anderen brief open, en ontdekte eerst daaruit het verband tusschen de beide enveloppen. Ja, ik kan, na het aanschouwen van dat portret, elk woord návoelen dat gij over Uwen dierbaren afgestorvene schrijft, en ook hoe Uw leven *gebroken* is na zijn heengaan. Zooals ik U reeds vroeger schreef, ik heb zeer zeker dikwijls van hem gehoord, en, na deze beeltenis te hebben gezien, ben ik er dubbel

trotsch op dat hij zoo over mij dacht als gij 't beschrijft. - En zoo diep ontroerde mij dat sterven van Uwen hond! O, een man die aldus kan *voelen* voor een dier, bewijst reeds dáárdoor dat hij heeft een mooie, nobele, fijn besnaarde ziel. En, gelijk ge terecht schrijft, het lieve trouwe dier heeft dat zijnerzijds ook geweten, en kon daarom niet sterven voor zijn trouwe vriend bij hem was. - Nog een ding, lieve mevrouw, Uw woorden over 'geldmenschen', zijn mij zoo uit het hart geschreven. Ik ken geen categorie van menschen - en hier in den Haag bloeit ze zoo welig - die mij meer tegen de borst stuit als die der poenen, der upstarts, welke meenen dat hun *geld* alles goed maakt, en dat hun auto en hun gebluf en hun protzig optreden in het publiek gelijk staan met den adel des geestes en die innerlijke beschaving, waardoor de superieure mensch zich onderscheidt van de groote, grof-besnaarde 'men'. Ik moest schaterlachen om die 'ervaring' van U! Ja, zooals gij terecht zegt, kom bij zulke poenen maar eens in hunne villa's en salons; die alleen zeggen je reeds boekdeelen. Alles moet zijn zooals 'de mode' 't voorschrijft. Van eigen initiatief, van eigen cachet, van eigen persoonlijkheid geen spoor. Alles, de kleeren van mevrouw, en de auto en de stem van meneer, en de brutale toon van de kinderen, alles schreeuwt zoo luid mogelijk: Geld, geld, geld! Je *kunt* het niet altijd vermijden, als je niet onafhankelijk genoeg bent om een kluizenaarsleven te gaan leiden, (dat deed *ik* zeker als ik maar rijk genoeg was) om met dezulken om te gaan. Maar als ik ze ontmoet en met hen spreek, dan heb ik altijd een gevoel alsof de deuren van mijn innerlijk-ik vanzelf toeslaan. En, als ik van hun aangenaam gezelschap ben verlost, dan kijk ik mijn Benjamin eens in zijn mooie trouwe geheimzinnige hondengogen, en denk voor de zooveelste maal: De groote meerderheid van 't menschdom staat oneindig lager, dan welke hond ook, lager in gevoel en verstand, in trouw, in zelfopoffering, in *alles* wat waarlijk is nobel. - Laat nog eens gauw van U hooren?

A. van A. - Juist had ik in de vorige Lelie eindelijk Uw brieven beantwoord, althans U gevraagd om een nieuwen, toen ik Uw ged: met bijgaand briefje aan mij ontving. - Zooals gij hebt gezien haastte ik mij aan mijne belofte te voldoen en antwoord omgaand. - Ook mijne vooronderstelling, dat gij intusschen wellicht zoudt zijn overgeplaatst, is dus bewaarheid. Dat gaat zoo in het Indische leven, maar, al is de verandering in veel opzichten voor U, wat conversatie betreft, en aanraking met de buitenwereld, een achteruitgang, gelijk gij óók schrijft, zij is toch heerlijk wegens de finantieele vooruitzichten, de Uw man te beurt gevallen onderscheiding, enz. Ook lijkt het mij-persoonlijk zoo veel waard, als men nog jong is, en zijn gansche leven voor zich heeft, aldus geheel verschillende streken van Indië, verschillende zeden en gewoonten, te leeren kennen. En gij houdt U er zoo flink onder, en maakt het altijd zoo wel in het zoo nieuwe leven. Heusch, als ik bedenk hoe ik vroeger steeds met een soort weemoedigen angst Uw brieven openmaakte, mij afvragend *hoe* moet ik haar raden, dan is mij-zelve een pak van het hart genomen dat het leven ineens ingreep, en U den kant uitvoerde dien ik-zelve voor U den waren vond, maar die natuurlijk niet *gezocht* mocht worden, die vanzelf moest zich aanbieden - - omdat zooiets - bij eene diepe natuur, als de Uwe - alleen dan tot wáár geluk leidt als ook de ware grondslagen aanwezig zijn. Zoo niet, dan zou het ongeluk eerst recht zijn *veroorzaakt* door zulk eene daad. - Juist daarom is elke brief van U mij een blijdschap. En ik erken hoe ik 't lief in U vind dat gij mij zoo trouw blijft schrijven, ook nu nog,

Ik schreef U reeds vroeger: gij waart een extra-zorgen-kind eens voor mij, en daarom heb ik voor U steeds een extra-belangstelling in Uw geluk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Rectificatie.
Predikant en ‘Gebouw’-directeur.

Ik stel er prijs op te verklaren (zie mijn opstel, met bovenstaanden titel in de Holl. Lelie van 31 Dec. 1913, in verband met mijne ‘Ged.w. in 't nommer van 17 Dec.’ 1913), dat de ‘Gebouw’-directeur (betrekking) **niet** de zoon is van den predikant (ambt), - namen heb ik niet genoemd, - en dat derhalve mijne gevolgtrekkingen, in die verwantschap gelegen *onjuist* waren. Als verzachtende omstandigheid zou kunnen gelden een minder nauwkeurige inlichting van iemand die het beter had kunnen weten.

Ook vermeld ik gaarne, op diens verzoek, dat de ‘Gebouw’-directeur *niet* den minsten invloed heeft op de keuze der in het, ‘Gebouw’ op te voeren stukken.

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

's-Grav., 28/1 1914.

Sluiting Red: Ged.

18 Februari 1914
27ste Jaargang.
No. 34.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De verhouding van de kinderen tegenover de ouders en omgekeerd in den tegenwoordigen tijd.

Met het schrijven van dit artikel loop ik veel kans door velen, en inzonderheid door de jeugd, bestempeld te worden met het bijvoegelijk naamwoord '*ouderwetsch*', doch het zal me niet weerhouden om te zeggen, dat de tegenwoordige opvoeding en de geest van den tegenwoordigen tijd voornamelijk, de kinderen, over het algemeen genomen, egoïstisch maken.

Men begrijpe mij goed, er zijn natuurlijk nog wel huishoudens, die ons den indruk geven van een gezellig, prettig intérieur, maar, over 't algemeen genomen, vind ik, dat er tegenwoordig eigenlijk weinig sprake is van een ècht *huisgezin*.

Dit natuurlijk is 't gevolg van den nieuwen tijd, die allen, jongens en meisjes, buitenshuis laat werken en zoo min mogelijk thuis laat.

Al is 't volstrekt niet noodig, toch gaan meisjes, noodra zij de H.B.S. verlaten hebben, zoeken naar een betrekking op kantoor of ergens anders; ze verbeelden zich tegenwoordig, dat 't ‘huishouden doen’ thuis, minderwaardig is en laten dat alles aan Moeder over. Die is daar wel goed voor, maar zij, de meisjes, moeten het bruisende leven, zooals ze dat noemen, tegemoet. Ze moeten wat ondervinden, ‘nu is 't hun beurt’, zeggen ze, ‘ze willen nu ook leven’. Enfin, zulke

mooie phrases worden er steeds geuit en de ouders buigen het hoofd en mompelen zoo iets van: ‘'t Is nu eenmaal zoo, tegenwoordig, à la bonne heure, ze moeten 't maar zelf weten’.

Vroeger offerden de jongelui zich meer op, tegenwoordig is steeds het antwoord: ‘Maar laat mij nu mijn leven leven, daar heb ik *recht* op; u hebt 't uwe gehad (tegen de ouders), nu is 't *onze* beurt’.

Ik zie zooveel voorbeelden uit mijn omgeving. Een oude moeder met twee dochters woonden samen: de eene krijgt opeens idée om een reisje naar Indië te maken, terwijl ze weet, dat de moeder een hartkwaal heeft en er elk oogenblik uit kan zijn, en haar zuster een halve idiote is.

Is dàt aardig? Ik vind 't heelemaal niet lief. Tegenover de ouders heeft men toch wel een beetje verplichting. ‘Dit is een *naar* woord’, roept men dan uit. Ja, 't is een naar woord en liefst zou ik 't Liefde noemen, maar in *dit* geval, vind ik, dat daar, waar ze zoo iets niet *voelen*, dat ze moeten weten, dat er een *verplichting* is tegenover de ouders. 't Is waar, de kinderen hebben zelf niet gevraagd om op de wereld te komen, maar de ouders hebben toch zooveel opgeofferd voor ze. Hoeveel angsten hebben ze niet voor hen uitgestaan toen ze klein waren, als ze aan hun ziekbed waren gekluisterd en - bedenke men dat wel - met gevaar van *eigen* leven, heeft de *moeder* ze ter wereld gebracht, dus vooral der moeder betoonen ze hun liefde!

Als men dit alles weet, me dunkt, dan is er sprake van een *band* tusschen de ouders en kinderen en van iets liefs, dat ze aan elkaar bindt en mochten ze soms vervreemden van elkaar, dat dikwijls gebeuren kan door verschillende omstandigheden, welnu, men bedenke toch dit alles! Als zij later zelf kinderen hebben, dan kunnen zij zich pas voorstellen, hoe het den ouders te moede is, wanneer, zooals tegenwoordig, de jongelui elkaar egoïstisch maken en de ouders op den achtergrond raken.

Hoe dikwijls hoor ik zeggen tot de ouders: ‘Hè, wat bent u ouderwetsch! u moet met den tijd mee!’

Ja, natuurlijk, men moet met den tijd meê en vooral als men kinderen heeft, gaat dat vanzelf, maar de verhouding van de kinderen tot de ouders, ach, laat die toch ouderwetsch blijven. De moderne tijd, hij is op dat punt zoo koud, zoo berekenend, zoo erg realistisch.

Voorbeelden van groote adoratie van zoons voor hun moeder, vindt men tegenwoordig niet veel meer; ze praten dikwijls van ‘oude vrouw’. Aardige uitdrukking??

De huishoudens moeten met ziekte van den vader of de moeder, *gehuurde* hulp nemen, omdat de dochters ander werk hebben. Is dat aardig?

Toen ik dit onderwerp besprak met een jongen man, zei hij tot mij: ‘Maar, Mevrouw, zoudt U dan willen, dat die meisjes nu maar allen thuis bleven bij de ouders en dan 't huishouden doen, dat de moeder toch wel alleen af kan?’

‘Neen’, antwoordde ik, ‘maar waarom moeten ze *allen* weg naar kantoren en als ze 't *per sé* willen doen, wel laten ze dan bij hen in huis blijven wonen. Tegenwoordig vliegt alles op kamers en in 't begin lijkt zoo iets wel aardig, maar o hemel! later zullen ze er wel genoeg van krijgen!’

Dit is natuurlijk een gevolg van het feminisme, maar waarom die nare geest van *ik* n°. 1 en de ouders n°. 2?

Zoo dikwijls zie ik in de oogen van de oude menschen, dat ze hunkeren naar een weinig liefde, een aanhaling van hun kind, dat ze toch zoo teeder hebben liefgehad en verzorgd en als ze daarin zich bedrogen zagen, dan werd een traan ingeslikt en hoorde ik de moeder mompelen: ‘Is dit het eind van alle moeite? Ouderliefde vraagt geen dank, maar verlangt toch wel naar iets liefs?’

- - - - - - - - - - -

Het volgend versje van Mevrouw van Reesv. Nauta Lemke komt mij weer voor den geest:

Als kind'ren vurig afgebeden,
Hun weg, het goede niet meer zien,
Wanneer hun Eng'len om hen schreien,
Zoo lang, zoo eind'loos lang misschien

Als de ouders niet het kinderlijfje
Verhezen, maar de kinderziel:
Dàt is verdriet, dat schrijnend, brandend
Als vuur, in 't ouderharte viel.

Dat is verdriet, zóó droef, zoo troost'loos,
Zoo naam'loos felle, wreede pijn,
Dat alle leed en smart der aarde,
Er bijna zonneschijn bij zijn.

Zou deze egoïstische tijd het gevolg zijn van de opvoeding?. Er zijn ouders, die hun kinderen ze laten beschouwen als gelijken; ze laten zeggen jij en jou, quasi bedoeld, zooals in 't Fransch, tu en toi; ze vergeten dat 't in 't Fransch slechts gebruikt wordt tegen God en de ouders, en 't aardig klinkt, maar in 't Hollandsch vind ik dat een andere quaestie. Zoolang 't lief en aanhalig wordt

gezegd, klinkt 't aardig, maar is een kind boos en dat praat van jij en jou tegen de ouders, dan klinkt 't gewoon onuitstaanbaar.

Ik hoorde laatst een moeder, aan wie gezegd werd, dat 't eigenlijk niet te pas kwam, zoo brutaal als haar kind tegen haar was, zeggen: ‘Laat mijn kind maar net zoo brutaal zijn, als ze wil tegen mij, dat vind ik heel goed, want dan weet ik tenminste dat ze niet huichelt.’

Wat zegt men wel van zulk een opvoeding? Dit is nu ècht modern.

Een gesprek voerende over opvoeding, zei een heer laatst tegen mij: ‘De kinderen tegenwoordig hebben ons niet meer noodig, wij hebben afgedaan, misschien zouden ze 't prefereeren, om zonder ouders op de wereld te komen!’

Van hun geboorte af, hebben wij *gegeven*, steeds *gegeven, opgeofferd*, en als ze tot jaren des onderscheids zijn gekomen, zouden we dan geen recht hebben, om een klein beetje te *ontvangen?*

Zouden wij, ouders, dan niet in ruil voor de vervlogen jaren van liefde, van onbaatzuchtigheid, op een klein gedeelte van de liefde van onze kinderen kunnen rekenen?

C. ARNTZENIUS.

Amsterdam, 25 Januari 1914.

Overzicht van de Week.
I.

De ‘beschaafde’ mensch en het ‘beest’.

In een Rechtszitting-verslag, voorkomend in ‘het Vaderland,’ leest men dat onlangs voor de Bossche Rechtbank eenige arbeiders terecht stonden, wegens mishandeling van elkander met messen. Het letterlijk slot van dat verslag luidt aldus:

Voor een soortgelijke mishandeling op A. en F.M. van Esch te Uden stonden verder terecht J. van B. en A. van B., beiden arbeiders aldaar. Op 12 Januari ontstond er ruzie tusschen bovengenoemde vier personen in de herberg van Van Geffen. De herbergier zette de ruziemakers buiten de deur, en toen kreeg Frans van Esch een snee over dèn arm, waardoor de spieren werden doorgesneden, terwijl zijn vader zeven wonden met een mes werden toegebracht, en hij ter plaatse neerviel ten gevolge van het vele bloedverlies.

Het O.M. vroeg voor deze zaak een nieuwe instructie, waarmee de Rechtbank zich vereenigde.

De president zei tegen beklaagden dat ze als beesten waren te werk gegaan.

Tegen dezen onrechtvaardigen slotzin zij hier even geprotesteerd. Wanneer namelijk *menschen*, zoogenaamde ‘beschaafde’ menschen, zich zoo min, zoo ruw, zoo vuilpoetselijk, zoo walgelijk-weerzinwekkend aanstellen, dat men zoekt naar een buitengewoon-sterke uitdrukking om hun gedrag te veroordeelen, dan wordt daarvoor telkens opnieuw gekozen de geheel ongemotiveerde term: beestachtig.

Neen, mijne heeren rechters, een beestsnijdt niet met messen in dronkenschap, ligt niet in dronkenschap in de goot, bouwt geen bordeelen om zijn heimelijke lusten te botvieren, terwijl hij ondertusschen op het stadhuis een ‘wettelijk huwelijk’ sluit

met ééne vrouw, en dat huwelijk dan in de kerk laat ‘inzegenen’ onder Gods oog. Dat alles, mijne heeren, dat doet gij, menschen, maar *niet* de beesten maken zich ooit schuldig aan zulk soort van ruwe, dronkenmansachtige, vuile ondeugden. En daarom, indien de president van de Bossche rechtbank zich geroepen voelt de mensch-onteerende ruwheid te hekelen van een mishandeling als de hierboven beschrevene, niemand zal hem daarin meer gelijk geven dan ik, alleen ik geef hem in overweging zich dan voortaan te bedienen van juister uitdrukkingen dan de door hem thans gebezigde. - ‘Beesten’, meneer de president van de Bossche rechtbank, staan heusch te hoog om in een adem genoemd te worden met zulke lage wezens als de door U toegesprokenen, juist *omdat* ze zijn *beesten*, en zich dientengevolge nooit bezuipen noch schuldig maken aan daaruit voortvloeiende afschuwelijke vechtpartijen en andere speciaal-menschelijke ondeugden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Violettes.

Dezer dagen heb ik ze van eene lieve bekende ten geschenke gekregen, een dikken, heerlijken ruiker van deze mijne lievelingsbloemen: violettes. En die naam Violettes brengt me onwillekeurig in de gedachten eene firma, die ik reeds dikwijls uit eigen ondervinding heb willen recommandeeren in de Lelie, namelijk het modemagazijn: Aux Violettes, Bazar-str.42, hoek Anna Paulowna-Plein, den Haag. Een toeval, namelijk de nabijheid van de straat bij mijn eigen woning, bracht mij dezen winter met deze firma in aanraking, en ik stel er prijs op den goeden smaak, en vooral ook de bereidwilligheid en de billijkheid te roemen, waarmede ik terstond ben

geholpen, niettegenstaande ik niet behoor tot de vaste cliëntele. Zoo iets, een aangename voorkomende behandeling namelijk, trekt mij stééds aan. En het gevolg van deze mijne kennismaking met het Modemagazijn Aux Violettes is daardoor geweest, dat ik er hier ten behoeve van anderen de aandacht op wil vestigen, ook omdat de ligging bijzonder gunstig is voor geheel de buurt van het zeeheldenkwartier, enz. De smaakvolle up to date modelhoeden, die ik er den geheelen winter geëtaleerd zag, waren mij de aanleiding mij juist dáárheen te wenden toen ik zelve iets noodig had, en vandaar dat ik dan ook meen mijne lezeressen geen ondienst te doen, door haar met mijne eigene ervaring in kennis te stellen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Een waar woord
OF
uit welk zoodje bestaat onze Ned: dagbladpers achter de schermen!

In de Vrije Socialist kan men het volgende lezen:

Men kan het toch maar ver brengen in de wereld. Daar heb je J.K. v.d. Veer, de vroegere redakteur eerst van 'de Toekomst', welk weekblad thans door onzen kameraad Jac. de Lange wordt geredigeerd, later van het Tolstoïaansche orgaan 'Vrede'. Deze man heeft zoowat alle phases doorloopen. Want toen werd hij sociaal-demokraat, was als zoodanig Engelsch voorlichter van 'Het Volk'[1] *en thans is hij sinds jaar en dag Telegraaf-correspondent te Londen, en mogen dus ook de Courant-lezers profiteeren van diens pennevruchten. We wisten sinds lang dat hij een komediant was, 'n laffe vorstenvleier, doch konden nog niet vermoeden dat 's mans verwaandheid het toppunt heeft bereikt. De vent wordt beslist nog stapelgek.*

Het Zondagsblad van de Courant gaf verleden week 's mans foto 'in zijn prachtig gewaad als Indisch vorst, waarin hij verscheen op het jongste persfeest te Londen.'

Dat plaatje herinnert ons aan een foto 'De drie Boeven', waar dezelfde v.d. Veer, met v. Emmenesen Tj Stienstra, als drie gevangenisboeven zijn vereeuwigd. Van Emmenes zou zich zeker schamen met zulk 'n renegaat op één foto te staan.[1]

Als de Telegraaf- en Courant-redaktie echter meent door met dergelijke lieden te pronken haar zaak te dienen, dan vergist zij zich deerlijk. Enfin, het is daar in de St. Nicolaasstraat te Amsterdam[1] toch al een allegaartje van min of meer beduidende renegaten. Daar is plaats voor allen!

Lezer, 't is heusch niet onaardig zoo nu en dan eens achter de schermen te kijken. Hoe dikwijls reeds heb ik U attent gemaakt op het speciaal-kruiperig-likken, op de bloote knieën liggend, van de Telegraaf-medewerkers zoo dikwijls het geldt vorstenvleierij! En herinnert ge U nog hoe ik, bepaaldelijk van den Engelschen correspondent hierboven met name genoemd, overdrukte indertijd de weerzinwekkend-onbeduidende vleipraatjes door hem overgeseind naar zijn blad de Telegraaf, toen Prins Hendrik in Londen vertoefde? Renegaten, dat zijn je namelijk

1) Spatieering is van mij.
1) Spatieering is van mij.
1) Dit is het redactie-bureau van 'De Telegraaf".

juist de *waren* als het aankomt op *likken*. Pas maar op, als we morgen een anderen regeeringsvorm hebben, dan likt niemand vlijtiger het hoofd dáárvan op dan de Telegraaf, de heele redactie, met meneer v.d. Veer vooraan; al gold het dan ook 't achterdeel-zelfs van meneer den minister-president Troelstra, dan zouden ze dat óók likken, en zouden naar diens ‘deftige en ernstig-uitziende, goudgegalonneerde lakeien’ net even ootmoedig in bewondering staan gluren, en naar de door hen open en dicht gedane gordijnen staren, als dat indertijd het geval was toen het onze Koningin gold, en de Telegraaf-reporters al verrukt waren als ze achter een bewegend gordijn ‘misschien’ de mogelijkheid harer aanwezigheid in de kamer vermoedden.’

Troelstra, of Wilhelmina, of Domela Niewenhuis, of Kuyper: voor renegaten in het hierboven bedoelde Telegraaf-genre is dat alles hetzelfde, noodra die heeren maar nummer één zijn als de opperste macht-vertegenwoordigers. En daardoor baantjes en lintjes hebben te vergeven. Dan ligt de eertijds sociaal-democratische Telegraaf-redactie, meneer v.d. Veer vooraan, op de knieën voor hen in het stof.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Phrasen
OF
Als je maar eerst aan 't laatje zit.

De ‘roodt; burgemeester’ (phrase nommer één) is uit den Haag uitgeleide gedaan met

alle mogelijke eerbewijzingen, huldebetoogingen, lofspraken, presentjes, wat niet al waardoor de zóógenaamd zoozeer door zijn, Ter Laan's, partij veracht-wordende bourgeoisie zich eveneens kenmerkt bij dergelijke gelegenheden.

Natuurlijk ook!

't Is immers alles oud lood om oud ijzer! Zoolang een arbeider, een man uit het volk, iemand in een woord die er nog komen moet, het domme volk, als massa genomen, tot dat doel nóódig heeft, zoolang doet hij zich voor als 'rood', socialistisch, anti-monarchistisch, wat niet al van dien aard, en schreeuwt en bulkt van belang over vrijheid en onafhankelijkheid.

Maar, als hij maar eerst geklommen is daar waar hij wezen wil, als hij maar eerst 'n vet brok heeft opgepikt uit de staatsruif, dan keert het blaadje, dan weet hij een geheel nieuw repertoire van phrasen te vinden om de eeuwig-domme massa, die hem rugsteunt, zand in de oogen te strooien, en toch tegelijk de groote oomes, tot wien hij nu voortaan behóórt, te believen.

Luister maar naar hetgeen niemand minder dan de groote Troelstra (die immers nu zelf ook, hooggehoed en zwart gejast, gaat lunchen bij de koningin) tot hem, den 'rooden burgemeester', zeide bij diens afscheidshuldiging:

De heer Troelstra vervolgt: Als daar straks Koninklijk bezoek komt, en Ter Laan verplicht zal zijn de honneurs waar te nemen, wees dan breed. Wees dan overtuigd, dat onder den keten van den burgemeester klopt het vurige hart van den sociaal-democraat. (Onbedaarlijk applaus).

(Vaderland.)

M.a.w. 'Buig en flikflooi voor de Koningin (in den trant van de Telegraaf-redactie) zoo veel je maar wilt, zóó nederig en handig dat er straks bepaald óók nog wel een lintje voor U afvalt. Onderscheid U in geen enkel opzicht van de bourgeoisie (die ge nu immers noodig hebt, en waartoe ge behóórt ook thans), maar.... maak het stomme volk wijs dat "*onder den keten van den burgemeester klopt het vurige hart van den sociaal-democraat*." - Daarmee zijn de uilskuikens wel in de luren te leggen. -'

Is het niet om het uit te gieren van pret, dat Troelstra zulke brutale phrasenmakerij durft zeggen in het openbaar, en dat zijn heele inderdaad uilskuikenachtige arbeiderspartij ervan de dupe is, en zich aldus laat gebruiken om 'meneer de burgemeester' met een ambtsketen te doen opsieren, en in de gelegenheid te stellen voortaan van alle bourgeoisie-voorrechten te genieten. Waarlijk, 't volk dat zich door *zulke* phrasen laat bij den neus nemen, verdient niet beter dan te worden uitgelachen door verstandige menschen, en te worden gebruikt ten eigen bate door de Troelstra's en de Ter Laan's c.s.

V.

Hoe volkomen juist ik in dit opzicht dén spijker op den kop sla, bewijst wel de juichtoon, aangeheven door de ècht-liberale bourgeois-courant de *N.R. Ct.*, waaruit ik citeer:

Inderdaad is er in zijn opvattingen niets, dat aanstoot kan geven. Integendeel, men kan slechts het besef van verantwoordelijkheid en de behoedzaamheid van dezen nieuwen burgemeester prijzen. De woordvoerder van de 'burgelijke' partijen in den

Zaandamschen Raad heeft zich dan ook gehaast, zijn instemming met de burgemeesterlijke rede te betuigen, en den nieuwen burgervader medewerking toe te zeggen.

Wie handelt, gelijk de heer Ter Laan heeft gesproken - en dat kan men van dezen nauwgezetten en eerlijken man in de eerste plaats verwachten - dien gunt men het genoegen, tot burgemeester verkozen te zijn 'omdat hij sociaal-democraat is.' Deze eenvoudige statiejas neemt men op den koop toe; daar komt na 25-jarige ambtsvervulling nog wel een lint in.

Is vooral dat slotzinnetje niet kostelijk? Reeds nu wordt den tam-geworden sociaal-democraat beloofd, dat hij - als hij zich verder blijft zoet houden - na vijf en twintig jaar een lintje krijgt óók! En dan gaat het liberale blad voort met een herinnering aan de dezen zomer ontstane 'vrees voor een sociaal-democratisch ministerie', en voegt er bij: *Dezulken kunnen wij de lezing van de Zaandamsche aanvaardingsrede aanbevelen. De sociaal-democratische overheidspersoon is blijkbaar zoo kwaad niet*.'

Och Heere neen, daaraan heeft de N.R. Ct. wèl gelijk! Juist *omdat* hij werd 'overheidspersoon', m.a.w. *bourgeois-pur-sang*.

Nog eens, het volk, de arbeiders bedoel ik, die zóó onnoozel zich laten beetnemen, zoo idioot zich laten gebruiken als stoelen waarop de overheidspersonen en kamerleden Ter Laan en Troelstra c.s., gemakkelijk gaan zitten eten aan de staatsruif, het *verdient* niet beter dan wat het krijgt, namelijk.... niets dan toezien, en betalen, en dienstplicht vervullen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
‘Likken’.

Een Lelie-Lezer, die mij schrijft met veel belangstelling in de Lelie te lezen mijn artikelen over ‘likken’, knipt voor mij uit de Amsterdammer (de Groene) van 25 Januari het onderstaande versje. Ik neem dat hier over, omdat deze lezer reeds de tweede is, die mij in denzelfden geest schrijft over het geval Ligthart:

Tableau!

(Omtrent het bezoek van de koningin van de school van Jan Ligthart melden de bladen:

Toen nu de Koningin het onderwijs ook in de hoogste klasse gevolgd had, en voornemens was te vertrekken, vroeg Ligthart Haar vergunning een enkel woord in Haar tegenwoordigheid tot de kinderen te mogen spreken. En nu volgde ongeveer deze toespraak:

‘Kinderen, je weet dat Jan Ligthart onlangs bij de Koningin is geweest.’

Luide, instemmende kreten van alle kinderen.

‘Welnu, dan zal ik je eens vertellen hoe zich dat toegedragen heeft. Ik kwam aan 't Koninklijk Paleis in het Noordeinde, en daar werd ik al dadelijk op mijn gemak gezet door dien mijnheer dáár (Ligthart wees op den secretaris van H.M.), die mij allervriendelijkst ontving, en mij bij de Koningin bracht. En toen gaf de Koningin mij een hand, en ik kreeg er ook een van Prinses Juliana.

Ziet, kinderen, dat deed mij alle beschroomdheid wijken. De Koningin was toen zoo vriendelijk met mij een gesprek te voeren, en, toen het uit was, gaf de Koningin mij weer een hand. Ik kon toen niet nalaten tot de koningin te zeggen: Majesteit, nu moest U mij in mijn school ook eens een bezoek brengen!

En wat deed de Koningin? Ziet, daar staat zij, kinderen!’

Toen de ontroering wat bedaard was - de kinderen stonden letterlijk paf! - verzocht Ligthart zijn kinderen een lied voor Koningin en Prinses te zingen.

En daar begon het uit volle borst onder leiding van den onderwijzer.

Zóó was het bezoek van de Koningin aan Jan Ligthart's school).

Jan Ligthart spreekt:

‘Ssstt!!... Jan Lighart, lieve kleinen,
Is onlangs aan 't Hof geweest,
En, hoe vreemd het moge schijnen,
Zelfs Jan Ligthart was bedeesd!

Maar dat zou mij niet lang hindren:
'k Kwam al gauw op mijn gemak
Door dien heer daar - zie j'm, kindren?
In dat mooie, nieuwe pak.

De Vorstin gaf mij een hand en
Ook Juliaantje, op Haar wensch:
Zoo werd ik van alle kanten
Net behandeld als een mensch.’

En de jeugd, die stil gezeten
Had, met star-verglaasden blik,
Barstte uit in luide kreten:
Instemming vermengd met schrik.

'k Stond er dood op mijn gemak bij,
En ik zei: 'Hebt U geen zin
Om mijn school te zien? 't Is vlak bij.'
En wat deed de Koningin?..,

Onrust. - Drukte. - 'Op je plaatse!'
Roept Jan Lighart. - Stilt' als 't graf...
Plotseling krijt hij uit: 'Daar staat ze!!!!'
En de jeugd, verstomd, staat paf.

Zóó dus, voor d' onthutste klasse,
Heeft Jan Ligthart 't stuk bestaan
Om de Koningin - dat wàs ze -
'n Gek figuur te laten slaan.

Want zij kon niet laten blijken,
Dat zij 't vond... enfin... zoo-zoo,
Toen hij riep (hoe moest zij kijken?)
'Kek! daar staat ze nou!' - Tableau.
CHARIVARIUS.
(de Groene Amsterdammer).

Inderdaad, het spijt mij dat ik het zeggen moet, maar Jan Ligthart heeft deze bespotting tenvolle verdiend. Foei wat een kinderachtig gewauwel aan zijn kinderen! En, moest hij zich niet schamen hun te vertellen dat hij op 'zijn gemak werd gezet' door den secretaris, die hem 'allervriendelijkst' ontving?

Dat 'allervriendelijkst' is zoo kostelijk-naïef-burgerlijk! Alsof de secretaris van de Koningin niet - precies als elke liverei-bediende - *verplicht* is diegenen, die de Koningin bij zich bestelt in audiëntie, 'allervriendelijkst' te ontvangen! Dat is immers 's man's slavenbetrekking, precies net zoo als die van welken anderen 'loonslaaf' ook, die bij meneer X of mevrouw Z. of freule N. of mejuffrouw W. de deur opendoet op haar 'jour', en de bezoekers met een gelegenheidsgezicht binnenlaat.

En door zulk een verplichte 'allervriendelijkste' ontvangst, van een gegalonneerden hofslaaf, was de 'ontwikkelde' Jan Ligthart dus zóó vereerd, dat hij er niet alleen heelemaal van op zijn gemak raakte, maar ook nog dagen daarna het merkwaardig-vereerende feit moest gaan vertellen aan zijn kinderen en onderwijzers!

O menschelijke kleinzieligheid! Hoe had Napoleon gelijk, die de heele menschheid geen trap van zijn laars waard vond!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Hooggeachte redactrice,

Veel dank voor uw dapper 'het zwaard uit de schede trekken' tegen Pater Bensdorp.

Waar Pater Bensdorp heenglijdt over alle andere punten in mijn opstel, (H.L. van 28/1 en 5/2 1914) opgesomd, en zelfs niet reageert op mijne opstellen (H.L. van 20/8 en 22/10 1913) geloof ik met het eerste punt wel d o e l getroffen te hebben.

Tot zijn onderzoek neme hij als uitgangspunt no. 4312 van mijn Catalogus van de Bibl. der Gemeente 'sGravenhage, IIIe dl. 1899, (gemakkelijk te raadplegen), waarbij ik onder meer als aanteekening schreef: 'Naar luid der berichten heeft de R. Kath. geestelijkheid indertijd f 40.000 voor dit M.S. geboden.'

Indien Pater Bensdorp mij op den een of anderen dag wil bezoeken, dan zal ik hem de stukjes uit de N.R. Ct. voorleggen, en wil ik hem de *namen* noemen. Ik noem ze niet in 't openbaar, juist ter wille dier namen. In geen geval doe ik dit nu, wijl Pater Bensdorp twijfelt aan mijne waarheidsliefde.

Ik ben *Protestant*, en lid der *Waalsch-Hervormde* gemeente, en vergeet nooit de geschiedenis-feiten: *inquisitie* en *bloedbruiloft*.

Met hoogachting
Uw dw.
(*de leugenachtige en domme papenhatende*, volgens Pater Bensdorp)
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Grav. 11/2 1914.

II.
De vinger en de hand.

De geschiedenis, of het spreekwoord, van den vinger en de hand kwam mij in de gedachten, toen ik de klacht van de Roomsche 'Middenstanders' te Utrecht, onder het patronaat van wijlen Paus Leo, in de couranten las, omdat de Protestantsche Koningin van het Protestantsche Nederland hun niet de gelegenheid had gegeven om even als dit veroorloofd was aan 'neutrale' middenstanders, tijdens H.M.'s verblijf in Utrecht, hunne opwachting te maken.

De *hand* werd verwacht, misschien wel geëischt, nu de *vinger* op zulk eene breede wijze den Roomschen was toegestoken. Immers de Koningin van het Protestantsche Nederland had Kardinaal van Rossem als een Vorst ontvangen[1)] en de Regeering had

1) Holl Lelie v. 30,7 1913, bl. 76.

hem omhangen met de hoogste Nederlandsche orde, en nu moest in die lijn voortgegaan zijn, omdat ⅓ van Utrecht's bevolking Roomsch is, en... de Roomschen niet op zullen houden met vragen en eischen.

Het komt mij voor, dat de Protestantsche Koningin van het Protestantsche Nederland bij Kardinaal van Rossem het tot hiertoe maar niet verder zal hebben willen uitspreken, en niet verder willen gaan, of is er na dat bezoek niet al gemompeld van een Roomsch-maken van de Koningin. Denken we eens aan Koning Willem II, en zou dat overeenkomstig zijn met wat de Protestantsch geworden en gebleven Willem de Zwijger voor ons land en zijn Oranjefamilie gedaan en verkregen heeft. Moge het voorgoed bij den vinger blijven!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

'sHage, 13/12 1913.

III.

Geachte Redactrice.

In ‘Het Volk’ las ik dezer dagen:

- De Noorsche ingenieur Aasen heeft een nieuw moordtuig gekonstrueerd, dat in ontzettende uitwerking al wat bekend is overtreft. Het is een soort artillerie zonder bediening, die hij ‘mijngranaat’ noemt. Het ding bestaat uit een granaat van slechts 9 pond gewicht, die aan een ketting onder den grond verborgen wordt. Op het oogenblik, dat bijv. een bataljon soldaten zich ter plaatse van het verborgen moordtuig bevindt, wordt het met een electrische geleiding in werking gesteld. De granaat schiet dan omhoog, doch wordt ter hoogte van een Meter boven den grond tegengehouden. Deze schok bewerkt haar ontploffing en nu vuurt zij 400 kogels naar alle zijden uit. Deze kogels hebben zulk een geweldige draagkracht, dat zij op een afstand van 12 Meter nog een plank van 10 centimeter dikte doorboren en op 100 Meter afstand nog volstrekt doodelijk treffen. Men heeft zich slechts de uitwerking van zulk een helsche machine op een troep marcheerende soldaten voor te stellen, om te beseffen wat een afzichtelijk resultaat de techniek in dienst van het barbaarsche militarisme hier weer heeft voortgebracht. -

Is het niet ontzettend, is het niet afschuwelijk dat in onze verlichte 20^{e} eeuw een ontwikkeld, intellectueel begaafd man, de hem geschonken talenten op dergelijke wijze misbruikt, zijn vernuft laat werken om een werktuig uit te vinden, waarmede hij in een miniem oogenblik tijds 400 argelooze menschen kan berooven van het kostbaarst bezit: hun leven?

De arbeider, die in een oogenblik van drift z'n patroon een klap geeft, de kermisvierende boer, die zijn mes trekt, wordt zwaar gestraft, iedereen wijst hem na, hij misdeed, hij tastte het leven aan van *één* zijner medemenschen; dat kan geen redelijkdenkend, geen warmvoelend mensch goedkeuren. En dan die moordenaar, waarvan de kranten ons zulke verkwikkelijke verhalen te lezen geven, die achtereenvolgens al zijne familieleden vergiftigde! Verschrikkelijk, niet waar?

Maar hoe ontzettend groot is dan niet het misdrijf van een man als ingenieur Aasen, die in koelen bloede, *kalm overdacht*, het leven van

honderden, van duizenden menschen in de waagschaal durft stellen, menschen, die voelen, lijden en denken, levende wezens, die misschien vrouwen hebben en kinderen.

Als daar straks zijn ‘uitvinding’ wordt geëxploiteerd en duizenden onschuldige, jonge, sterke mannen komen op verschrikkelijke wijze. om 't leven, duizenden vrouwen missen haar man, duizenden kinderen hun vader. Als dan de klachten, de vervloekingen der rouwdragenden opklinken ten hemel, zal dan ingenieur Aasen kalm kunnen toezien en rustig denken? Dat is mijn werk!

Wat zullen de regeeringen doen? Zullen zij dankbaar het ontwerp aanvaarden, de gruwelijke slachtmachine laten vervaardigen om er in tijd van nood’ *het lieve vaderland* mede te verdedigen tegen den *vijand?* Wie weet, zal misschien ingenieur Aasen gedecoreerd worden!

O, wanneer zal de vloek van het militarisme ophouden de menschen te maken tot krankzinnigen, tot beesten? Wanneer zal men de jonge staatsburgertjes, de kinderen, iets anders, iets edelers leeren dan de fraaie, versleten leuzen:

Voor God en den koning, tot heil van 't vaderland, e.d. phrazen? Wanneer zal men leeren begrijpen dat er bij de tegenwoordige manier van oorlogvoeren tenminste geen sprake meer kan zijn van dapperheid? Alsof niet waarachtige vaderlandsliefde en eerbied voor het militarisme lijnrecht tegenover elkander staan!

Wanneer zullen wij menschen toch eindelijk eens trachten onze naasten lief te hebben als ons zelve.

Dan zullen niet langer vaderlandslievenden van het soort van ingenieur Aasen geéérd en geacht worden, dan zal men niet langer neerzien op den dienstweigeraar die zijn straf onderging en hem den weg tot elken werkkring versperren. Dan worden de rolletjes eens omgekeerd en kunnen we bij het geschiedenisonderwijs de kinderen misschien eens edeler helden toonen.

O, wanneer zal hij komen, die heerlijke tijd, dat niet een enkele, maar alle menschen met medelijden spreken over menschen zooals nu ingenieur Aasen, als beklagenswaardige slachtoffers van heerschende wanbegrippen?

Niet graag wensch ik mijne medemenschen iets kwaads toe, maar dat hoop ik toch, dat ingenieur Aasen eenmaal berouw zal gevoelen over deze daad, en dat zal werkelijk verschrikkelijk zijn.

ELSA.

L'Institut de beauté.

Velen steeds nog schrijven mij telkens om inlichtingen over het door mij hier onlangs besproken ‘Institut de beauté’ in den Haag. En daarom ben ik blij in de gelegenheid te zijn thans van de zoo aantrekkelijk-ingerichte salons van Madame Gimber een paar afbeeldingen te kunnen geven. -

Neen, een institut de beauté is *niet* - zooals nog steeds eenige ouderwetsche menschen meenen - een inrichting die er zich op toelegt iemand jonger te laten lijken dan zij is.

Indien het *wegnemen van fouten en gebreken in gelaat of buste*, iemands voorkomen voordeeliger, en dáárdoor jeugdiger maakt (hetgeen dan natuurlijk het geval is), dan, ja zeker, is een institut de beauté eene verjongings-inrichting. Maar, in geen anderen zin dan deze moet men de zaak opvatten.

Nog onlangs schreef mij eene dame van middelbaren leeftijd, die tot hiertoe met hare corsetten had gesukkeld, woordelijk: ‘Ik ben, toen ik in Den Haag was gelogeerd, bij mevrouw Derwel in de Anna Paulownastraat geweest, op Uw aanbeveling in de Lelie. Deze heeft mij een corset gemaakt dat heelemaal naar mijn zin is, *en mijne kinderen zeggen thans dat ik nu zeker tien jaar jonger lijk*.

Welnu, niemand zal zeker beweren dat het dragen van een corset gelijk staat met eene ‘verjongingskuur’. Maar wel maakt iemand, die haar figuur verwaarloost, en die daardoor vroegtijdig lompe, breede heupen vertoont, of een onsmakelijk hangende buste meetorst, zich door zulk een gebrek aan bijtijds ingrijpen noodeloos te vroegtijdig oud en leelijk.

Zoo ook is het op elk ander gebied van het vrouwelijk lichaam. Ook waar het geldt haar gelaat. B.v. zenuwtrekkingen om den mond, plooien in het voorhoofd, onderkin, ‘knevel’, behaarde armen, enz., enz., al die gelaats-fouten doen zich heel dikwijls voor bij vrouwen en meisjes, niet door ouderdom maar door ziekten of zenuwtoestanden, door het gebruik van verkeerde toiletmiddelen, als daar zijn te ruw of te veel kalkhoudend water, slechte zeepen, enz., enz.

En het is in zulke opzichten, en in nog vele andere, dat mevrouw Gimber, Stationsweg 72c, den Haag, goeden raad weet te geven, en weet te helpen, omdat zij is opgeleid in Parijs in dit speciale vak, waarvan in Holland nog gansch geen studie is gemaakt, en waarvoor - voor zoover ik weet - ook nog geen bepaalde opleidingsscholen bestaan. Hoevele vrouwen b.v. beklagen zich niet - vooral thans nu de mode voorschrijft blouses zonder halsboord en korte mouwen, - over een leelijken huidkleur, over zoogenaamde ‘zoutvaatjes’, over haren die groeien waar ze er niet moesten zijn, en al dergelijke ontsieringen! Door massages en electrische baden en dergelijke

volkomen hygiënische middelen laten zich zulke ‘Schönheitsfehler’ soms reeds in slechts enkele zittingen wegnemen. Bovendien kan

er ook zoo ontzettend veel kwaad door onkunde worden verwekt, tengevolge van aanwending van verkeerde goudre, of van te sterke parfum, enz. Wie poedert zich heden ten dage niet? Wie onder de uitgaande meisjes grijpt niet wel eens naar iets dat - laat ons het woord maar noemen - heel veel overeenkomst heeft met ‘rouge’ of iets anders van dien aard om zich het teint te verfraaien?

Goed, maar als ge zulke dingen doet onoordeelkundig, dan kunt ge U-zelve een misschien ongeneeslijken huid-uitslag bezorgen, of iets nog veel ergers wellicht, zelfs al is uw poudre of zeep op zichzelf beschouwd heel niet schadelijk samengesteld. *Want wat de eene huid baat dat schaadt de andere*. Juist daarom moet men eene specialiteit zijn in kennis van de huid, en van de voor elk genre noodige crêmes, om in die dingen te kunnen oordeelen wat elke vrouw persoonlijk noodig heeft. Mij b.v. is een geval bekend van een jong meisje dat zichzelve met zulk op eigen gezag poederen een heel leelijken uitslag bezorgde. En die het zich te laat beklaagde,

niet intijds eene specialiteit als Madame Gimber te hebben geraadpleegd.

Met de zorg voor het haar gaat het al evenzoo. Wie zal heden ten dage nog ontkennen dat het hygiënisch is de chevelure te wasschep, te onderhouden, te verzorgen, zorgvuldig en op geregelde tijden. Bij dat alles biedt madame Gimber eene behulpzame hand. Zij is geene geheimzinnige ‘kwakzalveres’, o neen, zij is eene raadsvrouw wier middelen, van electrische baden, massage, masker tegen onderkin of gelaatsvervetting, enz., enz., gij-zelve kunt zien en beoordeelen alvorens er U aan te onderwerpen. - Parijs, Londen, Weenen, Berlijn, München, zijn in dit bepaalde opzicht ons land verre vooruit, want ik geloof niet dat daar ook maar ééne vrouw woont, die niet weet uit eigen ondervinding wat eigenlijk beteekent een ‘institut de beauté’, namelijk niets ‘bijzonders’, maar enkel en alleen een hulpmiddel op het gebied der talrijke schoonheidsgebreken. - Zoo goed als bijna elk kind, hoe mooi of welgevormd ook, heden ten dage van tijd tot tijd naar den dokter en den tandarts en den oogarts gaat, om te worden onderzocht, nagezien, waar het noodig is als het ware bijgewerkt te worden, zoo goed heeft ook elke op haar goed-uiterlijk prijs stellende vrouw noodig geregeld heur gelaat en haar buste en heur chevelure te laten bekijken, om te zien wat er aan ontbreekt of niet in orde is. En, natuurlijk, hoe ouder zij wordt, hoe *noodzakelijker* deze geregelde hulp zijn zal om haar voor te vroegtijdig verval te behoeden. Een kleinigheid kan soms wonderen doen als men er slechts *intijds* bij is. Bekend is b.v. hoe véél auto's, sport, laat-opblijven door dansen, en al dergelijke hedendaagsche vermaken, vergen van het teint. Maar minder bekend - althans ten onzent, - schijnt het nog te wezen, dat eene zorgvuldige behandeling der poriën, door reiniging van toepasselijker aard, door doelmatige rust, enz., soms eene algeheele

teint-verbetering kan teweeg brengen. - Met genoegen mag ik constateeren dat mijn raad om in dezen te gaan zien, en daardoor zich te *overtuigen* met eigen

oogen, bij menigeen reeds in goede aarde viel. Ik herhaal dien raad daarom hier met den meesten nadruk: onderzoek en overtuig U. Gij kunt bij mevrouw Gimber allerlei crèmes, haar-shampooing-middelen, poudres de riz enz., koopen, zoodat een eerste bezoek, tot zulk een doel, U tot niets verder verplicht, en ik geef U de verzekering dat gij U de aangename kennismaking met een interessant en in ons land nog geheel nieuw vak voor vrouwen niet zult beklagen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De Vrouw en het Huwelijk beschouwd uit wettig, zedelijk, godsdienstig oogpunt door G. Chastand. (Revue Suisse)

(Vervolg van No 33).

Van 1791-1810 maakt het strafrechterlijk wetboek van Frankrijk geen melding van overspel en men heeft het er slechts met veel aarzeling in opgenomen. ‘De tegenstrijdigheid’ zegt de wetgever ‘heeft hem gedwongen om tot den rang van delict te doen afdalen, wat niet in zijn vermogen was te zetten op den rang der misdaden.’

De -heer Violette die een zeer belangrijk ontwerp bij het Fransche parlement heeft ingediend ten einde uit de code het overspel te weren constateert dat het bij de tegenwoordige rechtspleging een eenvoudige overtreding is geworden.

‘Wie denkt men voortaan nog te misleiden met een boete van 25 frs!’ vraagt hij: Gelooft men waarlijk dat daar waar de doodstraf onmachtig bleek, eene boete ook maar eenigzins als rem dienst zou kunnen doen? Ik wacht nog op de vermelding van het eerste geval van overspel dat door vrees voor 't gerecht verhinderd was.

Daartegenover weet ik maar al te goed tot welke knoeierijen de toepassing dier text aanleiding geeft en de schandelijke afpersingen, waarvan mijn compères en het paleis zoo goed als ik de voorbeelden kunnen opnoemen.

Neen waarlijk, nòch als feit, noch in rechten kan overspel een delict zijn. Het komt in ons wetboek van strafrecht slechts voor als buitensporige beschikking die zich aan geen enkel principe vasthecht, en het is niet zonder reden dat de openbare meening diegenen veroordeelt die om een veroordeeling gaan bedelen, die de gerechtshoven tegen hun zin en zonder geestdrift verleenen.’ Het is trouwens op dit oogenblik het eenige voorbeeld in rechten van een privaat-delict. Een bewijs hoe weinig de maatschappij er werkelijk belang bij heeft is, dat nooit de vervolging ambtshalve wordt uitgeoefend. Daar ons wetboek voorgeeft de ontrouw aan den gezworen eed te straffen, waarom maakt men dan bij de toepassing dier wetten in Frankrijk verschil tusschen de beiden echtgenooten. Men weet toch dat overspel bij de vrouw zwaarder gestraft wordt dan bij den man. Een lichte boete voor den een, gevangenisstraf voor de ander. Alleen bij het ontbinden van het huwelijk stelt men hen gelijk.

Hoeveel hervormingen mochten er nog in dit hoofdstuk worden aangebracht. Is het, om er slechts op enkelen te wijzen, niet dwaas en ergerlijk dat het fransche burgerlijk wetboek (art. 162) het huwelijk verbiedt tusschen schoonbroeder en schoonzuster en bij art: 164 stipuleert dat het den koning vergund is dergelijk huwelijk tegen betaling toe te staan?

Het nieuwe Zwitsersche wetboek zwijgt zeer terecht over dit punt: wanneer toch een dergelijke verbintenis strafbaar is zonder toestemming en geldstorting houdt ze dan op dit te zijn wanneer men de voorgeschreven 300 frs. gestort heeft?

Dergelijke wetsartikelen zijn overblijfselen uit den tijd toen men zijn vrouw kocht, zooals men zijn vee verkocht. Zij dienen er slechts toe clandestine huwelijken in de hand te werken om degenen die zich niet aan die dwaze lastige voorwaarden willen onderwerpen te brengen tot een vrij huwelijk of tot losbandigheid. En wat te zeggen van Art. 340 waarbij het onderzoek naar het vaderschap in Frankrijk verboden is, terwijl dit onder zekere waarborgen in de meeste oorden der beschaafde natiën o.a. in Zwitserland is opgenomen. Dit is te vreemder omdat ieder man het recht heeft indien het hem goeddunkt een natuurlijk kind aan te nemen zonder stukken of bewijsgronden. Is er niet nog onlangs een geschiedenis geweest van een chevalier d'industrie die zich op deze wijze een inkomen wist te verschaffen! En een ander waarbij iemand om zich op de moeder te wreken, verklaarde de wettige vader te zijn van haar kind, dat zij kreeg toen zij gescheiden echtgenote was, en die haar haar zoon ontnam?

Men beklaagt zich met recht er over dat het huwelijk hier niet genoeg eerbied wordt

bejegend, dat het aantal geboorten afneemt dat we met rassche schreden gaan naar de ontbinding van het familieleven, naar de opkomst van het vrije huwelijk. De laatste stap die er ons van scheidt zal genomen worden op den dag waarop er een wet zal aangenomen worden, waarbij de scheiding met onderling goedvinden wordt toegestaan en de wettige kinderen gelijk zullen gesteld worden met die welke buiten het huwelijk geboren zijn. Men vrage zich af of wij allen ieder voor ons, al dat gene deden wat in onze macht stond om het huwelijk, die heilige en ernstige zaak, en daar zij over het geheele leven beslist zoo gewichtige handeling te omringen met al de achting die ze waard is en waarvan men er zich een genoegen van schijnt te maken om haar te berooven.

Het zij mij vergund hier datgene te zeggen wat ik reeds lang gedacht heb over de huwelijksvoltrekking. Zoowel burgerlijk als kerkelijk op gevaar af van aanstoot te geven aan de gangbare meeningen. Overigens zal ik wel niet de eenige wezen die vindt dat die ceremonie in ernst en waardigheid zou winnen, wat ze zou verliezen aan praal en aan de luidruchtige vaak grof spottende menigte.

Om aan de huwelijksceremonie haar werkelijk karakter te hergeven, is het noodig dat men er afstand van doet er een ‘bruiloft’ van te maken een feest dat te zelfder tijd de maagdelijk beschroomdheid, het vrouwelijk schaamtegevoel en hare zedigheid kwetst. Hoe dikwijls moet de jonge bruid deelnemen aan feesten waarbij de hoofden warm - de tongen los worden om zich te uiten in schuine aardigheden en vuile liedjes! Het huwelijk zou eerbiedwaardiger zijn wanneer men het met meer eerbied behandelde, indien men de handeling die tot doel heeft het stichten van een nieuw huisgezin, wist te omringen door een plechtige stemming, door vertrouwelijkheid en stilte.

(Slot volgt).

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve

geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

C.K. te N. - Ik zou U particulier hebben beantwoord, ware het niet om dat P.S. van U, waarin gij vraagt het U niet kwalijk te nemen dat gij mij met ‘mevrouw’ betitelt. Die vraag namelijk bewijst hoe het noodig is dat ik voor de zooveelste maal in het publiek de verzekering geef, hoe het mij absoluut onverschillig is *hoe* men mij betitelt, met ‘mevrouw’, met ‘mejuffrouw’, met ‘freule’, met enkel ‘Anna’ (als men van dit principe is), hoè dan ook, voor mij-persoonlijk maakt dat niet het minste verschil. Ik ben een lid van de geadelde familie de Savornin Lohman, en ik zie dus niet in waarom ik, door het weglaten van mijn mij dus rechtens toekomenden titel van freule, den schijn op mij zou gaan laden, als behoorde ik *niet* tot die familie, en ook vind ik het freule-titeltje een groot gemak wijl het in onze maatschappij, en gegeven den aard der meerderheid van het menschdom, heel veel voorrechten van allerlei aard meebrengt. Voor de rest echter laat het mij-persoonlijk zoo koud als een steen of men mij freule noemt of iets anders. En, omdat er ook bij U in dit opzicht misverstand schijnt te heerschen, wil ik dat misverstand gaarne openlijk wegnemen. ‘Mevrouw’ vind ik-persoonlijk een gekke manier van een ongetrouwde vrouw aanspreken, zoo iets alsof 't mensch er zich voor geneeren moet dat ze geen ‘wettigen’ man opdeed, en zich daarom maar de allures geeft van getrouwd-zijn, maar, alweer, als een ander mij zoo gelieft aan te spreken dan is dat haar of zijn zaak, niet de mijne. En dan heb ik er niets tegen. Zelve zou ik 't mal vinden mij ‘mevrouw’ te noemen om bovengenoemde reden, en vind ik alle ongetrouwde juffers mal die zichzelven zoo betitelen. - Waarom ik U particulier had willen antwoorden? Om U te zeggen hoe *warm* en *oprecht* ik voel voor de zaak waarover gij een stuk wenscht in te zenden voor de Lelie, reden waarom ik het dus gaarne zal opnemen. Van den

vorm zal het afhangen of ik het als artikel dan wel als gedachtenw. kan plaatsen. Maar geplaatst wordt het. Voor mij is het vredes-gehuichel een der weerzinwekkendste uitwassen van het schijnchristendom waarmee onze huichel-maatschappij zich tooit, terwijl zij ondertusschendóór de schandelijkste oorlogen toelaat, aanmoedigt, op het touw zet zelfs, alles uit het meest laagstaande eigenbelang achter de schermen. Zendt dus s.v.p. het stuk.

W.H.I. (den Haag). - Gij geeft geen ps. op, en zult dus, hoop ik, U hierin herkennen. - Uw vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden, want, om U. de waarheid te zeggen, komt het mij zoo'n beetje voor dat Uw beschermelinge lijdt aan te véél gevoel van eigenwaarde. Dat zou ik zoo zeggen uit de bijvoeging dat zij 'tot alles in staat is'. Menschen, die op dien leeftijd denken dat ze, zonder eigenlijk tot iets bepaalds te zijn opgeleid, nochtans tot 'alles bekwaam' zijn, stooten juist daarom zoo heel dikwijls hun hoofd, omdat zij niet weten zich te buigen, gelijk gij immers ook schrijft, dat zij hare betrekking opgaf wegens haar 'groot gevoel van eigenwaarde'. Zie, als men het eigen brood moet verdienen, dan moet men niet eigenwaarde verwarren met hoogmoed. Geloof me, ik, die op denzelfden leeftijd ongeveer Uwer protégée, nog iets jonger, van een rijk verwend freuletje, eenig-meisje, uit een hooge positie, mij plotseling zag overgeplaatst in de noodzaak tot eigen brood verdienen, ik kan van zoo iets uit eigen ervaring meespreken. Ik nam, toen het noodlot mij aldus ineens trof, in die dagen een betrekking aan in Schotland als onderwijzeres (in Engeland en Schotland behoeft men geene staatsactes te hebben om onderwijs te mogen geven), en ik herinner mij nog zoo levendig hoe aanmoedigend mijne rijke familie mij terstond voorspelde 'Dat houd jij toch niet vol; daarvoor ben jij te verwend'. Ja, verwend was ik in sommige opzichten, en *ge*wend was ik 't zeker ook niet, maar, volgehouden heb ik 't wel, zóó volgehouden tot tevredenheid mijner superieuren, dat ze mij gráág hadden willen behouden na afloop van het jaar indien ik toen niet had moeten teruggaan naar mijn vader, die dat wenschte. En, weet ge wat mij in dat jaar zoo dikwijls is gezegd door mijne superieuren, dit: hoe het hun zoo verwonderde en meeviel, dat ik mij zoo flink en zonder klagen schikte in deze zoo andere positie als waartoe ik was opgevoed, en alles wat daaraan was verbonden gewillig volbracht als iets dat vanzelf sprak. Ziet gij, m.i. verwarren heel veel menschen eigenwaarde met hoogmoed. Als men een betrekking aanvaardt, steekt er geen schande in dat men moet doen wat die betrekking meebrengt. Integendeel, hoe flinker en eenvoudiger men het opgedragen werk volbrengt, hoe meer eerbied men zal afdwingen. Uit hetgeen gij mij schrijft meen ik de gevolgtrekking te mogen maken, dat Uw protégée in dit opzicht mank gaat aan het hedendaagsche euvel van zichzelve heel hoog te stellen, zichzelve en hare bekwaamheden, en daarbij te vergeten dat, zelfs waar het hoogst-bekwame menschen geldt, nochtans het aanbod van goedekrachten veel grooter is dan de vraag er naar. - Vergis ik mij in mijne vooronderstelling, duidt het mij dan niet ten kwade, ik wil U graag naar mijn beste weten raden, maar, denkt gij heusch dat 'geheel en al onafhankelijke posities van 600 à 700 gulden salaris' zóó gemakkelijk zijn te vinden voor vrouwen (en mannen ook).? - Laat ik U een geval noemen - reeds eenige jaren geleden echter - dat vrij veel overeenkomst heeft met dat van Uw protégée. Het gold een mijner bekenden, een zeer rijk meisje vroeger, wier vader zijn fortuin verloor, en die daarop kinderjuffrouw werd om zich te kunnen er doorheen slaan. Zij-ook voelde zich in die positie niet gelukkig, en is daarop - nog

een paar jaren ouder was ze dan Uw protégée nu is - gaan studeeren voor verpleegster. Na afgelegd examen bleef ze in de ziekeninrichting, werd hoofd-verpleegster, en had een uitstekenden naam. (Later erfde ze, en gaf om die reden hare betrekking, die haar zeer voldeed, definitief op). Misschien zon deze weg ook aanbevelenswaardig zijn voor Uw protégée? - Dan zijn er ook wel andere beroepen nog, als b.v. particuliere secretaresse, stenographie, postei ijen, photographie, boekhoudster. Maar, op elk gebied is groote concurrentie. En, ‘algeheele onafhankelijkheid’.? Wie, die zijn brood verdient, heeft die? Men heeft altijd rekening te houden met chefs, met collega's die iemand het leven zuur kunnen maken of aangenaam, met allerlei omstandigheden van buiten-af ook. Toevallig zag ik dezen winter nog een geval, van iemand die werkelijk zeer bekwaam was in haar vak, die de beste getuigenissen kon overleggen van haren chef, bij wien ze lang in betrekking was geweest, en die haar wegens den achteruitgang zijner zaken moest laten heengaan tot zijn eigen grooten spijt - en die nochtans nergens iets kon vinden in haar lijn, zóó overvoerd is de markt. Aan den anderen kant, met ernstigen wil en groote toewijding aan de gekozen loopbaan, zal er op dien leeftijd, dien gij noemt, stellig nog wel een geschikte weg te vinden zijn. Maar, ik raad U in gemoede, laat zij hare ‘eigenwaarde’ zoowel als haar geloof tot ‘alles bekwaam te zijn’ een beetje aan den kant zetten, en zich liever voorhouden dat zij de menschen méér noodig heeft dan deze 't haar hebben. Gij schrijft absoluut niet welke neigingen zij heeft, waartoe haar karakter zich leent, b.v. tot een zittend dan wel tot een werkzaam leven, tot een met het hoofd arbeiden dan wel tot verpleegster, huishoudster, of zoo iets. Geef ook daaromtrent eenige nadere gegevens. Wat dunkt U van een handelszaak? Indien zij eerst als leerling en juffrouw kan aanvangen, zou zij zich kunnen opwerken tot mede-directrice. Zulke betrekkingen geven zooveel als gij noemt en soms méér. Een goed onderwezen beschaafd meisje zou stellig in die richting wel slagen op den duur, maar, alweder, men moet dan beginnen met zich kunnen schikken naar anderen en chefs.

Piet. - Ja, Veenhuizen is inderdaad een belangrijk onderwerp, dat ik zeer geschikt vind ter behandeling. Neen, ik geloof niet dat de kwakzalvers meer zouden gaan rekenen dan zij nu doen indien het artsenmonopolie werd afgeschaft, maar wèl ben ik overtuigd dat de artsen daardoor genoodzaakt zouden wezen minder hooge rekeningen te schrijven. Immers, de groote

concurrentie zou hen daartoe dwingen, maar zou evenzeer de kwakzalvers beletten al te duur te worden. Met U ben ik het eens dat de apothekers evenzeer zeer duur zijn; dat ligt echter aan de doktoren, die zulke dure medicijnen voorschrijven. In Duitschland is de prijs dien een apotheker voor elk medicijn mag vragen wettelijk geregeld. - - Voor zoover ik weet wordt niet alle visch levend gesneden. Overigens, indien gij op dat gebied consequent redeneert, wordt de quaestie heel moeilijk op te lossen, daar de geheele natuur van wreedheden aan elkaar hangt. Waar is de grens? Zoo b.v. kan ik voor mij maar niet begrijpen, dat een vegetariër aan een plant niet evengoed bewust leven toekent als aan een dier. Waarom mag hij dan dat leven wèl nemen voor zijn voedsel? En dan nog iets Als men consequent doorredeneert, dan zou men *ongedierte*, (b.v. luizen op een lichaam of op het hoofd) oók maar moeten laten tieren. Zoo is er zoo veel dat niet valt op te lossen. Voor mij is de quaestie bovenal eene van *willekeurige onnoodige* wreedheid, zooals b.v. het jagen, het levend snijden van visch, het mishandelen, het africhten op wreede wijze tot ‘kunstjes’, enz., enz. De heele schepping is wreed. Eens heb ik bij toeval een kat een vogel zien grijpen. Na dien tijd haatte ik katten. Totdat ik inzag dat het dier 't toch niet helpen kan als het zijn instinct volgt, en dat de vogel op zijn beurt immers het insect opeet, enz., enz. - Ik vind het geen *opzettelijke* wreedheid dat een vogel zijn prooi levend opeet, dat is zijn instinct, en is iets geheel anders dan het martelen van een dier uit ‘plezier’, zooals sommige menschen en kinderen soms doen. Dat een kat eerst speelt met de muis heb ik nooit gezien, en van kattenliefhebbers heb ik steeds gehoord dat het niet waar is. Ik ben zoo blij dat ik door de Lelie velen leerde méér nadenken over onze verplichting aan de dierenwereld. Die is zoo oneindig groot. - Neen, ik heb dat stukje in de Telegraaf niet gelezen. Weet dus niet wat gij bedoelt. - Dat gij Uw stukjes met Uw naam onderteekent is mij steeds liever dan een pseudoniem. Zal ik het dus maar veranderen? - Gij maakt een verschil tusschen het bierbrouwen der protestanten, die ik opnoemde, en dat der R.K. kloosters omdat, zegt gij, 'de eersten het doen om eigen voordeel en de laatsten ter wille van hun ‘geloof’, (d.w.z. de uitbreiding hunner kerk). Als ik U goed begrijp dan schijnt gij de protestanten om die zelfzucht minder te veroordeelen dan gij het de R.K. kloosters doet. Mij gaat het juist omgekeerd. Het moge een dwaling zijn te denken dat men goed doet door goede werken te bevorderen met geld verworven door alcohol-verspreiding, in elk geval vind ik dan *die* dwaling veel vergefelijker dan het voor *eigen genotzucht* geldverdienen door alcoholverspreiding van de door mij genoemde protestantsche christelijke bierbrouwers. Dat zulke klooster-brouwerijen door hun overmacht an deren in den grond boren, hebben zij gemeen met elke gróóte zaak. Een zoo groote brouwerij b.v. als die van den protestantschen heer Hovy zal stellig evenzeer de ondergang zijn van kleinere In dit opzicht moet elke kleine nering het afleggen tegen de overmacht van vennootschappen, maatschappijen, kloosterorden, Leger des Heilsorganisaties die arbeid te koop bieden, enz. enz. Dáárin kan ik echter niets onzedelijks zien. - Wel, waarom zoudt gij Uwe meening niet openhartig schrijven aan mij? Dat vind ik juist aangenaam.

Leo. - O toch, beslist, heb ik U indertijd verzocht niet over dat boek te schrijven. Ik herinner mij nog mijn eigen uitdrukking: ‘Die schrijver (of dat boek van hem, dat weet ik niet meer) is *te* bekend, ook in de vertaling.’ - Ik zal Uw feuilleton nu spoedig plaatsen. Ja, ik vind het heerlijk dat gij zulk een medestrijder zijt in zake

dierenbescherming. - Zeker, onze wederzijdsche vriendin at bij ons, en, wat gezellig! Tenminste, dat vonden wij, mijn vriendin en ik! Hartelijk gegroet.

A.W.V. te Z. - In dank maakte ik van Uw zending gebruik. Voor Uw bijgaand briefje mijn dank.

Elsa. - Ik heb Uw stuk geplaatst als ged., Uw warme flinke woorden verdienen juist zóó onder het publiek te komen als ze U uit de pen kwamen. Het doet goed zulk een eerlijke oprechte verontwaardiging te lezen, en ik dank U dat gij aan Uw ingeving gevolg gaaft, en het stukje mij toezondt. Als gij ooit weer eens iets zendt voor den druk bestemd, beschrijf dan Uw papier aan één kant slechts. Hartelijk dank.

L.C.H. - Voor ditmaal wil ik Uw vertaling als feuilleton opnemen, maar, zendt voortaan geen vertalingen uit zóó bekende tijdschriften, die ten onzent zóó veel worden gelezen. Ik-zelve óók had het reeds in het bewuste nommer in het oorspronkelijke gelezen.

Nora. - Hartelijk dank voor de mooie kaart.

Lot. - Welk een treurige tijding! Ik begrijp zoo goed wat gij verliest, want ik heb al Uw vroegere brieven over hem zoo volkomen in mijn geheugen. Alles wat gij mij toen van Uw verhouding tot hem hebt verteld, zegt mij duidelijker dan vele woorden dat gij eerst recht eenzaam zult zijn thans! En alles zoo plotseling! - Ja het leven geeft ons soms tijden door te maken, waarin het schijnt alsof alle leed tegelijk komt, en alsof we de kracht zullen missen het te torsen. Maar, denk aan Uw kind. Hij heeft U noodig. Dien gij verloren hebt was Uw steun. Wees gij dat nu op Uw beurt voor *Uw* jongen. Gij moet U -zelve terugvinden. O, ik ben zeker dat gij kalmer zult worden als Uw leven weer is geregeld, en gij hebt kunnen berusten. Het ergste vind ik dat besluit der scheiding. *Moet* het? Zou Uw kind onder *vreemden* niet veel méér nog verliezen dan hij ontvangt door het toezicht en de overmacht over hem, waarin gij wellicht thans te kort schiet? Een jeugd onder vreemden is zoo vreugdeloos. Hoe dankbaar en hoe lief en vertrouwelijk hebt ge mij steeds verteld van Uw innig samenleven met hem! En daaraan wilt gij nu een einde maken? - *Doe het niet*. Het kàn niet goed zijn dat gij, als moeder, hem op dezen leeftijd alleen laat. Moederliefde is het mooiste en heerlijkste waaraan een man kan terugdenken later, als hij den strijd

van het leven heeft te aanvaarden. Wees sterk, in naam van Uw kind, wees U-zelve, laat U niet wijs maken dat gij goed doet door hem in vreemde handen te geven. Dat is zwak egoïsme, dat voel ik. Toe, denk er nog eens over na. Ik ken U al zoo lang, U en Uw jongen. Ik heb nog zijn Kerstkaartje. Het is mij alsof ik U persoonlijk ken, U en hein. - Luister nu eens niet naar den raad van jan en alleman, maar naar de stem der *natuur*, die gebiedt dat eene moeder haar eigen kind verzorgt en opvoedt totdat het volwassen is, en haar niet meer behoeft. Geloof mij, *dat* is normaal. En daardoor zult gij-zelve ook weer normaal worden. Geen jeugd onder vreemden, hoe goed en noodig tucht ook moge zijn, kan goedmaken het gemis aan trouwe echte moederliefde. Als gij U-zelve beheerscht, en tot U-zelve zegt: *ik wil*, om mijn jongen *wil ik*, dan zult gij ook kunnen, ook kunnen hem opvoeden, en hem kunnen leeren gehoorzamen, en over hem weten de baas te blijven. - Denk nog eens ernstig, heel ernstig na, eer ge zulk een besluit uitvoert. En wees overtuigd van mijn belangstelling in U.

Rolandus. - Als ge het goed vindt dat het als feuilleton wordt geplaatst (en misschien dan nog lang moet wachten, want eerst moet een ander lang feuilleton aan de beurt komen), dan wil ik Uw bijdrage wel aannemen. - Dat hoor ik dan nog wel? - Ja, de heer Servaas van Rooyen komt steeds flink en royaal uit voor zijn meening. Dat vind ik met U. - Wat aangaat de quaestie van 'plaatselijke keuze', ik geloof niet dat enkel geheel-onthouders op het verzoekschrift teekenen, want onder degenen die de zaak hier in den Haag met hun naam steunen zijn menschen die beslist niet geheel-onthouder zijn. - Ja, dat wij geestverwanten zijn in zake dierenbescherming wist ik, ook dat gij een 'Frits' hebt bezeten, maar natuurlijk, als men tegen den onwil van de overmacht moet oproeien, dan is er niets aan te doen, wanneer men niet onafhankelijk is. Juist in Uw geval vind ik het van hen een dubbele schande, want, waar ter wereld is nu het houden van honden gemakkelijker dan buiten? Enfin, *gij* kunt er niets aan doen. Hartelijk gegroet.

L.H.v.B.S. - Gij geeft geen pseudoniem Ik dank U ten zeerste voor Uw hartelijke woorden in zake mijn dierenliefde, en mijn artikel over het jagen van den prins. - Ik ben het zoo geheel met U eens waar gij schrijft: 'Het is het werk der dierenbescherming te helpen uitroeien oude vooroordeelen en soms hooggeplaatste personen tot hunne plicht te durven roepen in het belang der menschelijkheid en der openbare zedelijkheid.' Helaas echter, heel dikwijls durven ook de dierenbeschermers de hooggeplaatsten niet aan, en juist daarom verheug ik mij zoo over de flinke houding van 'De Dierenvriend', en over de daarin voorgekomen ingez. stukken naar aanleiding van het overgenomen prins-artikel van mij. - Indien de prins in dezen een beter voorbeeld gaf, dan zou de heele hofkliek hem navolgen. Het gansche drijfjachtenplezier (?) is immers ook dóór hem, den prins, ingevoerd. Het zit niet in de Hollanders, het is eerst een mode geworden dóór den prins, en ik vind het alleszins lofwaardig in de koningin dat zij in dezen althans een goed voorbeeld geeft door niet met hem mee te gaan (zooals vele andere vorstinnen doen), en ook niet deel te nemen aan jacht-lunchen, enz. Moge zij hierin zich-zelve getrouw blijven. - Ook wat gij schrijft over circusgenoegens (?) enz., is mij uit het hart gesproken. Indien de menschen maar meer wilden nadenken over de wreedheid van dat alles! Maar de meesten willen liever niet nadenken. Zooals mij eens eene dame schreef: 'De Lelie maakt je het leven zoo moeielijk, want zij dwingt je over allerlei quaesties te denken,

en dat doe ik liever niet.' (Cursiveering van mij). - Gelukkig zijn er daarentegen velen die mij met dank schreven: 'U hebt mij *leeren* nadenken, *leeren* stilstaan bij 't lot van den naaste.' - Dat is een heerlijke voldoening voor mij. Ook Uw hartelijke brief was mij een welkome spoorslag. Vriendelijk dank ervoor!

J.W.S. - Uw brief kwam te laat voor de vorige corr. - Neen, ik kan niet terugkomen op mijn sluiting van het debat. Ik ben bereid U de gelegenheid te geven in een *zakelijk* artikel (zonder terugslag op *mijne* beschouwing) Uw standpunt uiteen te zetten, van a.s. arts die als zóódanig is vóór het artsenmonopolie. Maar ik kan onmogelijk als redactrice met elkeen in gedachtenwisseling treden over mijn eigen stukken in de Lelie. Om U mijn goeden wil te toonen heb ik Uw ged: de eerste maal opgenomen, en er mijn antwoord onder geschreven. Nu echter is de zaak, wat mijn stukje aangaat, daarmee afgedaan. Wilt gij over het artsenmonopolie schrijven op eene zakelijke wijze, mijnentwege. Alle artikelen worden gehonoreerd, belletrie wordt wël opgenomen, maar ik moet U waarschuwen dat er veel plaatsgebrek is. - Geweigerde ged: worden niet teruggezonden, andere bijdragen wel, mits porto terstond is bijgevoegd tot dat doel. Alle bijdragen worden gehonoreerd maar ged: natuurlijk niet. - Overigens moet ik U danken voor Uw zeer beleefden toon van schrijven aan mij en Uw ridderlijk excuus aanbieden, ook voor Uw instemming met mijn stukje over tweeërlei moraal. Ik geloof dat een man in die dingen zuiverder ziet dan de meeste vrouwen het doen, en dat ik-zelve eene der weinige uitzonderingen ben van mijn eigen geslacht, die hierin eerlijk weet te oordoelen en te onderscheiden.

P.E. - Hartelijk dank voor Uw schrijven. - Ja. ik weet dat de Holl: Lelie altijd heel wat wrijving van gedachten geeft aan voor- en tegenstanders. Is dat niet het beste bewijs dat zij iets heeft te zeggen, dat zij er inslaat? Alleen onbeduidende leuterblaadjes wekken nooit tegenspraak, - want zeggen enkel gemeenplaatsen. - Ja, mijn correspondentie was dezen zomer helaas zeer opgehoopt geworden, maar gelijk gij ziet antwoord ik thans omgaand. Hartelijk dank voor Uw instemming met mijn durf. Inderdaad, er behoort wel eens wat moed toe om het zoo ronduit te zeggen als ik 't doe. Maar, ik kàn nu eenmaal niet anders. Daarom komt het bij mij vanzelf. - Uw mededeeling over de uitwerking van de Lelie is voor mij dan ook een

groote voldoening. Mijn gezondheid, waarnaar gij vraagt, kon wel beter zijn op dit oogenblik. Ik heb er dezen winter te veel van gevergd. Nu laat mijn hart mij in den steek! Enfin, Nauheim nadert nu reeds weer! Hartelijk gegroet.

J.K. - K. - Ja, zendt het gerust opnieuw ter beoordeeling. Ik wil gaarne de omwerking lezen.

C.J.v.B. te R. - Het auteursrecht vervalt aan den uitgever der Holl. Lelie. Indien gij hem echter toestemming vraagt tot die bewuste vertaling, geloof ik zeer zeker dat hij U die, in een geval als het onderhavige, niet zal weigeren. Gij moet hem echter even die toestemming vragen. Voor elke eventueele opname in een ander Blad opnieuw, geloof ik.

Bericht.

Alle loopende corr. is hiermede afgedaan. Alleen die welke is blijven liggen gedurende mijn gewrichtsrheumatiek-ziekte te Bad-Nauheim, in den zomer van 1912, ligt thans nog ter afdoening wachtend.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

De heer J. Schippérus verzoekt mij er de aandacht op te willen vestigen, dat hij zijn artikel (zie de laatste Lelie) *niet* inzond (zooals ik onderaan abusievelijk zeide) naar aanleiding der artikelen van den heer Servaas van Rooyen over Natuur en Conventie, maar dat het artikel van zijn hand een uitvloeisel is zijner eigen anarchistische overtuiging zooals ik, - gelijk hij mij schrijft, - ‘zeer terecht reeds zelve opmerkte in mijn noot.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wegens plaatsgebrek moest een groot gedeelte van het Overzicht van de Week tot een volgend nommer wachten.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Sluiting Red: Ged.

Advertentiën-Wedstrijd.

In dit Tijdschrift zal eene serie annonces verschijnen van de Comp. Liebig, die gemerkt zullen zijn No. 1, 2, 3, 4 en 5. Alle lezeressen en lezers van dit tijdschrift kunnen aan het concours, dat daaruit zal bestaan om de beste annonce aan te wijzen,

deelnemen. De annonce, die de meeste stemmen zal hebben ontvangen, zal beschouwd worden als de winnende, en tusschen de personen, die op deze annonce zullen hebben gestemd, zullen door loting verdeeld worden 110 prijzen, onderverdeeld als volgt:

1e prijs	f 100.-
2e prijs	75.-
3e prijs	50.-
4e prijs	25.-
5e prijs	15.-
5e prijzen à	10 -

100 fraaie kookboeken.

Bij deze inzending moet gevoegd worden een bon van Liebig's Chromo's welke bons zich bevinden in de diverse verpakkingen van Liebig's Vleeschextract of Oxo Bouillon, en dit kan geschieden tot 1 April a.s. aan de fa. A.J. ten Hope, Rotterdam, per franco brief met het opschrift: Reclame-Wedstrijd-Liebig en met duidelijk adres van den afzender voorzien.

De uitslag wordt aan iedere inzendster(der) per circulaire medegedeeld.

L.J. VEEN.

25 Februari 1914
27ste Jaargang.
No. 35.

Berichten.

Wegens uitstedigheid heb ik deze week de drukproeven van den in het a.s. nommer verschijnenden nieuwen roman van mijn hand, alsmede die van twee Overzichten van de Week (over het Haagsche honden-asyl, en: 'Chocoladepadding') niet bijtijds kunnen terugzenden voor dit nommer. Om dezelfde reden moet de correspondentie wachten, en blijven een paar gedachtenwisselingen liggen, die een noot van mij tot antwoord vereischen. (Visser, pater Bensdorp, Annie).

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.

Met dit moment bedoelen wij zoowel een tijdstip als een feit. Het feit is een complex van verschijnselen, welke voor hun volledige ontwikkeling een zekeren tijdduur vorderen, het tijdstip is het oogenblik, waarop die verschijnselen zich beginnen te

openbaren en een opvoedkundig ingrijpen in hun werking van groote beteekenis kan zijn.

We hebben de puberteits-periode op 't oog en dat dus het bedoelde moment gewichtig is voor kind en opvoeder zal wel niemand betwisten. Die periode toch kan voor het kind zijn een bron van levensgeluk of van ellende, van zedelijken opbloei of ondergang. Welke dezer beide ze zal zijn, ligt voor een groot deel in de hand van den opvoeder en deze moet zich derhalve met den meesten ernst rekenschap geven van deze merkwaardige omwenteling in ziel en lichaam van het aan zijne zorgen toevertrouwde jonge leven.

't Zij eerlijk erkend, dat de beschouwingen van anderen en eigen inzichten en ervaringen

in het aangebodene zijn dooreengeweven. Moge het eenig nut stichten.

De psychologie van de kinderziel is een wetenschap, die hoewel nog jong in haar ontwikkeling, toch reeds een literatuur heeft te voorschijn geroepen, welke slechts met moeite is te overzien. Artsen en paedagogen hebben met lofwaardigen ijver in de laatste jaren in tweeërlei richting het terrein dezer wetenschap verkend en doorzocht.

In menig kort geschrift en in talrijke werken van grooteren omvang zijn de resultaten van deze onderzoekingen, proefnemin gen, ervaringen en navorschingen neergelegd, en van onberekenbaren invloed zijn reeds nu de verkregen uitkomsten op de inzichten en beschouwingen omtrent opvoeding en onderwijs der jeugd.

Toch strekten zich deze navorschingen meestal weinig verder uit dan tot het tiende levensjaar. Het daarop volgende tijdperk, waarin de hoogst gewichtige periode der puberteitsontwikkeling een aanvang neemt, moge nu en dan bij medici een onderwerp van ernstige studie hebben uitgemaakt, van paedagogische zijde werd er eerst in den laatsten tijd meer de aandacht op gevestigd.

Weliswaar zijn de geweldige omkeeringen, die dit tijdperk te voorschijn roept in het geheele organisme en vooral in het zenuwstelsel, niet onopgemerkt gebleven, en is een reeks van physiologische en psychologische verschijnselen vastgesteld, welke de ontwikkelingsjaren begeleiden, doch de kennis daarvan heeft slechts in beperkte mate aanleiding gegeven tot practische voorstellen. Gewoonlijk worden nalatigheid, luiheid, onoplettendheid en onregelmatige ontwikkeling in verband gebracht met den snellen lichamelijken groei en stelt men zich, zoowel in het huisgezin als in de school, met een dergelijke oppervlakkige verklaring tevreden, in plaats van zich te verdiepen in de inwendige processen, die zich in deze belangwekkende periode in het jonge individu afwikkelen.

Wat verstaat men eigenlijk onder de puberteitsperiode?

Zoo kort mogelijk samengevat wil men hiermêe aanduiden een tijdsverloop van enkele jaren, dat den overgang vormt van den kinderleeftijd tot dien van den jongen man of het ten volle ontwikkelde meisje, van de geslachtelijke neutraliteit tot de geslachtsrijpheid.

Deze periode omvat voor den knaap gewoonlijk den tijd van het 14^{e} tot het 18^{e}, voor het meisje dien van het 12^{e} tot het 16^{e} levensjaar, en kan naar de lichamelijke en geestelijke verschijnselen in drie min of meer gescheiden afzonderlijke perioden worden verdeeld. Voorop gaat de sexueele neutraliteit van den kinderleeftijd, welke gevolgd wordt door het tijdperk, waarin de geslachts-aanleg rijpt, terwijl in de geslachtsklieren secretie-verschijnselen optreden. Niet zelden komt het voor, dat de tweede periode in de eerste haar voorboden vooruitzendt. De derde periode kenmerkt zich door het rijp worden der zaadcellen en de ontwikkeling der geslachtsdrift, doch laat zich ook weer niet scherp van haar voorgangster onderscheiden.

Men dient trouwens in 't oog te houden, dat de reeks van verschijnselen der beide laatste zich niet nauwkeurig laat beperken tusschen het 14^{e} en 18^{e} of 12^{e} en 16^{e} levensjaar, maar vaak haar invloed buiten deze grenzen doet gevoelen.

Ook is het verloop niet steeds regelmatig, maar onderhevig aan schommelingen, zoodat na tijdruimten van krachtige sexueele ontwikkeling andere volgen van bijna volkomen stilstand.

Het evenwicht der geheele lichamelijke en geestelijke ontwikkeling wordt door deze geslachtelijke verschijnselen min of meer gestoord en het is niet zonder belang te weten, dat gedurende de puberteitsperiode ook de hersenontwikkeling aan schommelingen onderhevig is (Marchand).

De organische veranderingen roepen geheel bijzondere en eigenaardige gevoelstoestanden te voorschijn (Ribot).

Aanvankelijk liggen die nog beneden den drempel van het bewustzijn en de eerste sexueele aandoeningen zijn van onbestemden aard, half onbewuste en vage gewaarwordingen (Forel).

Een niet volledig bewustwordend verlangen doet zich bij den knaap gevoelen, zonder dat nog de drang naar een geslachtelijke uiting, van welken aard ook, aanwezig is, en zoo sterk kan dit onbewust verlangen enkelen beheerschen, dat ze een gevoel van lichamelijk onbehagen gewaarworden. Stel U daarbij voor, hoe het geheele gevoelsleven van den knaap in beroering moet komen na de eerste pollutie, vooral wanneer hij daarbij gevoerd wordt in het gebied van een hem tot nu toe volkomen onbekend droomland, en het zal niemand verbazen, dat ook in wakenden toestand een krachtige nawerking wordt gevoeld, de stemming hierdoor wordt

beïnvloed en de aandacht bij het onderricht geschaad.

Deze sexueele gevoelstoestanden concentreeren zich meer en meer en ontwikkelen zich geleidelijk tot de eigenlijke geslachtsdrift, welke helaas bij een aantal der jongelieden, hetzij door verleiding, hetzij uit eigen aandrift voert tot *onanie*. Eenmaal gewekt, leidt de neiging zoo licht tot herhaling en brengt een nerveuse depressie teweeg, welke neerdrukkend werkt op het geheele gevoelsleven. Komt daarbij nog van onbevoegde zijde een te sterk gekleurde voorstelling van de schadelijke gevolgen, dan geeft deze niet zelden aanleiding tot een gevaarlijke nerveuse overprikkeling. De knapen, die in zulk een toestand komen, worden stil, in zichzelf gekeerd en schuw en tevens overgevoelig en raadselachtig in hun wezen. De openhartigheid en vertrouwelijkheid, den kinderleeftijd eigen, treedt op den achtergrond en zij wagen het niet zich om raad en hulp te wenden tot hun ouders of andere vertrouwbare personen.

Het voorstellingsleven onderscheidt zich in de puberteitsjaren door een buitengewone beweeglijkheid. Het is in deze jaren, dat de vorming van abstracte begrippen op den voorgrond treedt, de associaties zich aanmerkelijk uitbreiden en idealen worden opgebouwd. Het vermogen ontstaat om zelfstandig abstracte begrippen te vormen en overeenkomstig deze te handelen [Cramer]. Bij sommigen voltrekt dit proces zich langs geleidelijken weg, bij anderen met plotselinge schokken. De vreemdste logische sprongen, de meest verrassende voorstellings-verbindingen doen zich voor. De geheele voorstellingsmassa schijnt geen houvast te hebben; zeer domme en zeer schrandere gedachtenuitingen volgen elkaar bijna zonder overgang op en de groote ontvankelijkheid voor indrukken en waarnemingen doet onverwachte en onverklaarbare combinatiën ontstaan. Hier dreigt het gevaar voor liegen, zij het dan ook voor een niet gering deel te goeder trouw.

Naast een sterk op- en nedergaan der geestelijke prestaties, neemt men soms een aanmerkelijke algemeene daling der vermogens waar, zoodat het gewone onderricht niet meer met succes kan gevolgd worden, een toestand, die zich evenwel na de ontwikkelingsjaren vaak geheel herstelt.

De kinderphantasie kenmerkt zich gewoonlijk reeds door groote levendigheid; in de puberteitsperiode neemt zij zoodanig in levendigheid toe, dat de meest avontuurlijke voorstellingen worden opgebouwd; al wat grootsch, krachtig, roemrijk, heldhaftig of vermetel is, bekoort haar het meest en er vertoont zich een onweerstaanbare drang naar reizen en avonturen. Geraakt de overspannen verbeelding onder den invloed der ontwakende geslachtsdrift, dan schept zij allerlei erotische tooneelen, en terwijl de leeraar waant, de aandacht geheel gebonden te hebben aan de stof, welke hij behandelt, dwaalt de geest rond in het verlokkende land der phantasie, totdat plotseling een vraag of opmerking hem doet opschrikken en tot de werkelijkheid terugroept. En die bekoring speelt met het jonge leven een verderfelijk spel, wanneer prikkelende lectuur en ruime gelegenheid tot eenzaamheid haar te hulp komen. Voorstellings- en gemoedsleven, begeerten en wilswerkzaamheid ondergaan den onberekenbaren invloed van dezen overprikkelings-toestand. De meest tegenstrijdige neigingen verdringen elkaar en niet zelden openbaren zich verrassende wijzigingen in de houding en het gedrag tegenover meerderen en gelijken.

Lichamelijke verschijnselen als bloedarmoede, spoedige vermoeidheid, zwakte, spieronrust, verminderde eetlust, slapeloosheid, bloedaandrang naar het hoofd en hoofdpijnen gaan niet zelden hiermeê gepaard, terwijl als psychische

nevenverschijnselen optreden: onvoldoende opmerkzaamheid, nalatigheid, oppervlakkigheid in waarneming en oordeel, zwakheid van geheugen, gebrekkige gedachtenconcentratie en een zekere mate van lichtvaardige onverschilligheid.

Merkwaardig is het, dat de evolutie van de puberteitsperiode wordt voorafgegaan en gevolgd door een tijdperk van zeer geringe lichaamsòntwikkeling, terwijl zij samenvalt met de krachtigste toename zoowel in lengte als in gewicht. Dit werd aangetoond door den Zweedschen physioloog Axel Key, die daartoe een onderzoek deed bij 15000 jongens en 3000 meisjes, hetwelk hem tevens leidde tot de ondekking, dat de periode van zwakkeren groei, die aan de puberteitsontwikkeling onmiddellijk voorafgaat, bij de kinderen der arme volksklassen wordt verlengd, terwijl de puberteitsperiode bij hen ook later intreedt.

Verder leerden de onderzoekingen van Malling-Hansen, Directeur van een doofstommen-inrichting te Kopenhagen, dat het

eigenaardige verloop der lichaamsontwikkeling, vóór, gedurende en na de puberteitsperiode zich in kleiner omvang in den loop van ieder jaar herhaalt. ‘Van einde November of begin December tot einde Maart of midden April is de lichamelijke ontwikkeling der kinderen zeer onbeduidend; de lengtegroei, zoo zij aanwezig is, overtreft daarbij de gewichtstoename. Van Maart-April tot Juli-Augustus volgt een periode, waarin de kinderen sterk groeien, maar niet toenemen, ja zelfs afnemen in gewicht, zòodat de geringe winst van de winterperiode weer verloren gaat. Dan komt van Juli-Augustus tot November-December een periode, waarin de lengtegroei zeer zwak is, de gewichtstoename daarentegen zeer sterk, ongeveer driemaal zoo sterk als die tijdens de wintermaanden.’

Uit het voorgaande kan eenigszins gebleken zijn, dat de puberteitsperiode een tijdperk is van de meest ingrijpende veranderingen, van een algeheele omwenteling in lichaam en geest, die bij weinigen regelmatig en zonder uitwendig zichtbare stoornissen verloopt, maar voor verreweg de meesten lichamelijke en geestelijke gevaren te voorschijn roept, welke men niet mag onderschatten.

En het ligt wel voor de hand, dat de zwakken naar lichaam en geest deze periode ondervinden als een heftigen schok, die het gansche organisme doortrilt, de lichaamskrachten ondermijnt en het geestesleven met verstoring bedreigt.

Er bestaan dan ook een paar vormen van zwakzinnigheid, door Hecker en Kahlbaum onderscheiden als Hebephrenie en Katatonie, welke hun uitgangspunt vinden in puberteitspsychosen. En meestal ontwikkelen zich deze psychosen op den bodem van aangeboren, doch nog niet tot uiting gekomen zwakzinnigheid [Heller].

Gelijk reeds werd opgemerkt, gaat de puberteits-ontwikkeling niet zelden gepaard met een tijdelijken geestelijken achteruitgang, welke aan het einde van dezen tijd van ‘Sturm und Drang’ volkomen wordt opgeheven.

(Wordt vervolgd.)

Overzicht van de Week.

I.
Een hulde die ik gáárne uitspreek.

Pater Bensdorp -, dezelfde die het in dit Blad meermalen aan den stok heeft met den heer Servaas van Rooyen over den R.K. godsdienst, - zendt mij het onderstaande overdrukje, dat ik woordelijk afdruk, ofschoon er niet bijstaat dat het is bestemd voor de Lelie:

Een proef op de som[1].

Strijd is er, en strijd zal er blijven, tusschen Christen-moraal en... die andere.

Zoolang er hartstochten blijven bestaan waaraan wordt toegegeven, tot verblinding toe, zoo lang zal ook wel die strijd blijven duren.

1) *Den Eerw. heer E. Duplessy, naverteld uit: ‘La. Réponse’, December 1913.*

Zedenwet met God - zedenwet zonder God: daarom draait het. Met theorieën en redeneeringen die kwestie oplossen is voor sommigen zoo abstrakt, zoo taai, zoo... ja, enfin, zoo weinig praktisch!

O, zoo!? U houdt dus meer van konkreet, van feiten, om een oordeel op te bouwen? Welnu, dit vind ik heerlijk! We hebben juist een paar feiten die zoo prachtig parallel loopen alsof ze voor ons doel waren besteld.

't Zijn twee oplossingen van één moeilijkheid; zedelijke oplossingen, heelemaal konkreet, en heelemaal vergelijkbaar: de eene oplossing is gevonden door de Christen-moraal, en de andere oplossing door... die andere.

We geven de eer van de eerste plaats aan de vermelding der oplossing van die... andere moraal.

Juist vóór één jaar, d.i. op 14 Dec. 1912, gebeurde te Nan-Ning, in China, volgens verhaal van ooggetuigen, het volgende feit, dat door niemand is tegengesproken.

In genoemde stad waren melaatschen, wier lot de Katholieke missionarissen, onder Mgr. Ducoeur, zich aantrokken. Men had de lijders in een afgezonderde wijk bijeen gebracht. Maar de Chineezen vonden dit kwartier wat te kort bij hun stad. Dus zouden de missionarissen verderop een wijkplaats voor die ongelukkigen klaar maken. Tot dit doel richtten zij zich tot den president van dat gewest.

't Antwoord was: 'Weest gerust; we zullen voor die melaatschen een geschikt terrein vinden.'

En wat vond hij?...

Op het exercitie-plein deden de Chineesche autoriteiten een greppel graven van 2 tot 3 meter diep, met takhout bevloerd; en met een laddertje om er in af te dalen.

Op 14 December, 's morgens, omsingelen meer dan honderd soldaten het melaatschen-kwartier. Vluchten onmogelijk. Gelijk wild bij een klopjacht, worden allen opgedreven naar het exer-

citie-veld. Eén voor één moeten zij langs het laddertje afdalen in dien kuil... zelfs vrouwen die met moeite hun kinderen dragen...

Toen allen, 40 in getal, waren neergedaald, klinkt een schreeuw: 'Cha!' (*- schiet dood -*). *En met den loop op de borst schieten ze allen dood...*

Dan: petroleum er over gegoten... aangestoken... en de oplaaiende vlammen verkondigen van verre aan de stad, dat... het gevaar voor besmetting met goed gevolg is afgewend!

En de gouverneur stuurt een proclamatie, met dit slot: 'Een grooten kuil heb ik doen graven, en op 14 dezer 's morgens heb ik alle melaatschen doen... uitroeien. Zóó zijn wij voorgoed van hun besmetting verlost. Ik houd mij verzekerd van uw aller goedkeuring.' - Eerste oplossing!

Nu een tweede oplossing, ook voor China, ook voor melaatschen, ook van zeer jongen datum, nog jonger dan de vorige. Ziehier de toedracht.

De bisschop van Canton (*China*) *schrijft aan den aartsbisschop van Montréal* (*Amerika*): *Duizenden melaatschen, Monseigneur, heffen smeekend de handen naar ons op... Drie of vier religieuzen zouden al voldoende zijn, want de minst aangetaste lijders zouden haar kunnen bijstaan.*

Wat zeggen die woorden, tusschen de regels door? Wat anders dan dit: *Monseigneur, vindt voor mijn melaatschen drie of vier vrijwillige slachtoffers, die niet vreezen de sluitboomen binnen te treden, waarboven Dante's vreeselijk woord geschreven staat: 'Legt alle hoop hier af!'*

De aartsbisschop verstaat dit ten volle. Maar hij kent ook zijn klooster van de Zusters der Onbevlekte Ontvangenis, 40 leden sterk.

De communiteit komt bijeen om het woord van hun herder te vernemen. Mgr. leest haar het schrijven voor van den bisschop van Canton: hij verklaart de strekking, de grootheid van het offer in al zijn natuurlijke verschrikkelijkheid. Zelf vol ontroering bij al die gedachten besluit hij zijn toespraak met de woorden: 'Mijne kinderen, we zoeken vier vrijwilligers'. En dan ook een woord, een kreet, die klinkt als een doodvonnis: 'Wie bereid is, sta op!' - Op slag staan er 40 in 't gelid! Allen!!

- Is bij zulke feiten redeneering over moraal hièr en moraal dààr nog noodig?

Dààr 40 melaatschen als schurftig vee neergeschoten door die lafaards. Hier 40 vrouwen, kloosterzusters, gezond en krachtig, door eigen vrije keuze ten Joode gewijd! - In beide gevallen zoekt men zijn medemenschen te vrijwaren tegen de besmetting der melaatschheid. Dààr, met eigen lijfsbehoud, door een wreede slachting der zieken, ineens; hièr met eigen lijfsopoffering, door een liefdevolle ziels- en lichaamsverpleging der kranken, lange, bange jarenlang!

U verzocht immers feiten, geen woorden, geen afgetrokken redeneeringen, om uw oordeel op te gronden over de moraal met God en die... andere moraal? Welnu, stel feit naast feit! 40 melaatschen door honderd gezonden harteloos om 't leven gebracht - 40 gezonden, vol opoffering voor honderden melaatschen, door zichzelf in den wissen dood gestort, - door aankruipenden, jaren lang afbrokkelende, maar wissen dood!

Wat zegt ons die proef op de som?

- En deze 40 heldinnen vaardigen geen proclamatie uit, met de slotwoorden: 'Wij houden ons verzekerd van uw aller goedkeuring!'

H. BOLSIUS, S.J.

Oudenbosch, December 1913.

Zonder te weten welke bedoelingen pater Bensdorp had, toen hij mij, zonder bijschrift aan mij van welken aard, het bovenstaande overdrukje toezond, verklaar ik voor mij hem hier gaarne openlijk, dat de zelfopoffering en toewijding der R.K. missionarissen en liefdezusters *immer mijne grootste sympathie en meest onverdeelden eerbied hebben afgedwongen*. - Nooit zal ik voor mij op dat eigen getuigenis mijnerzijds terugkomen, hoe ook de R.K. pers mij gelieft uit te schelden en zwart te maken, omdat ik hare verwachtingen in mij teleurstelde, en niet overging tot de R.K. Kerk, zooals zij jaren lang schijnt te hebben geloofd en gehoopt. Juist mijn zoo openlijk en zoo herhaaldelijk uitgesproken achting voor de kracht, die uitgaat van het R.K. *geloof*, heeft bij de priesters der R.K. kerk de vergeefsche verwachting doen ontstaan, dat ik te eeniger tijd zou overgaan tot hunne kudde. Maar zij hebben niet ingezien hoe *geloof* voor mij iets anders is dan *kerkgenootschap* Het R.K. *geloof* leidt tot daden van zelfopoffering en naastenliefde waarvoor ik mij in stillen ootmoed buig, maar de R.K. *Kerk* is niets anders dan een zeer handig in elkaar gezette en zeer invloedrijke, en door en door *aardsche* instelling, waarvan ontzettend veel invloed uitgaat niet door 'God', maar door slimme berekenende menschen. Ziedaar, waarom het mij nimmer aantrok over te gaan tot de R.K. *Kerk*, ziedaar óók, waarom ik wel hoogacht diegenen die zóó *geloovig* zijn als de in het hier-

boven afgedrukte stukje bedoelde R.K. missionarissen en liefdezusters.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Vermakelijk
en
net goed.

We weten allemaal hoe allerbelachelijkst Heyermans dezen zomer zich compromitteerde door zijn mislukte ‘actie’ tegen de tooneelcritiek, hij, de man, die indertijd in de Telegraaf (onder een pseudoniem) de meest hatelijke tooneelcritiekjes schreef die men zich denken kan, - dewelke hij nu, nu hij-zelf tooneeldirecteur is, en de ‘critici’ noodig heeft, allernederigst maar weer opeet.

Ik heb dezen zomer van hetgeen er, dank zij de indiscreties der Telegraaf, is uitgelekt omtrent deze eerlijke ‘critiek’, van achter de schermen bezien, 't een en ander vermakelijks meegedeeld in de Lelie. Heyermans heeft niet veel plezier beleefd van zijn jammerlijk pogen de critici en het publiek gunstiger te stemmen vóór zijn vervelende tooneelprestaties. Hoor maar eens de *rake* woorden die ik thans citeer uit een causerie uit het Soerabayasch Handelsblad.

Ik voor mij geloof niet, dat een kritiek, van wien dan ook, nog óóit die uitwerking op een publiek heeft gehad, tenminste lang niet in die mate, die de directeur uit de Amstelstraat ons nu wil opdringen. En mijn hemel - als een voorstelling treurig is voorbereid en allermiserabelst in elkaar wordt gezet, mag dat dan niet gezegd worden omdat een paar menschen zullen wegblijven? Is het niet wáár, dat Heijermans soms 6 (zes) keeren op één dag speelt, twee matinées in twee, en vier avondvoorstellingen in vier plaatsen geeft?

Is het niet wáár dat hij heelemaal geen tooneelhervormer is, zooals zijn vriend Kleerekooper hem onlangs met weergalooze brutaliteit durfde noemen, maar integendeel een dood-ordinair, ouderwetsch theaterdirecteurtje, die met pruts-décortjes werkt, oer-oude dingen als Vriend Fritz, Thérèse Raquin, enz. én zijn eigen stukken uit den treure laat spelen, en lak heeft aan ‘aankleeding’?

Let wel, dat de meneer, die dit bovenstaande schrijft, zich bekent te zijn een *bewonderaar* van Heyermans, en die dus als zoodanig ten diepste betreurt dat hij zoo afkeurend over hem moet getuigen in deze quaestie. Des te onpartijdiger is dus zeker zijn oordeel.

En daarom dan ook neem ik het hierover. - Het is zoo woord voor woord wáár. Het bloed kruipt 'm bij dezen ‘artist’ Heijermans waar 't niet wezen wil. De handelsgeest, die kenmerkende trek van 't volk waartoe hij oorspronkelijk behoort, kijkt potsierlijk om den hoek in elk der scharrelpartijtjes op tooneelgebied van den artist (!) Heyermans. Voor hem is de ‘kunst’ sinds lang niets meer dan 'n ‘zaakje’ en, om dat ‘zaakje’ te doen floreeren eet hij al zijn vroegere ‘kunst’- en ‘critiek’-theorieën op, en verloochent zijn ‘Gerritje’-artikelen uit de Telegraaf, en scheldt en omhelst beurtelings de ‘critiek’ der ‘kwajongens’, wier goedgunstige protectie nu eenmaal hoognoodig is voor zijn negotie, pardon zijn.... ‘kunst’-prestaties.

III.
Waar blijft ons geld?

De belastingen worden steeds hooger. Voor feestvieringen, als er vorstelijke bezoeken zijn ten onzent, gebruikt de regeering de door de belastingbetalers geofferde guldens bij honderden en duizenden. Maar, als het iets geldt van nuttigen aard dan is er.... geen geld. De zoo bij uitstek mak-schrijvende Kamer-verslaggever van het 'Vaderland' erkent in een zijner laatste overzichten letterlijk:

Het is eenigszins troosteloos.....

Maar hervormen kost geld, en de hervorming van het onderwijs zou millioenen vorderen. Waar moet de Regeering, die zich toch al geplaatst ziet voor een leege schatkist en kolossale uitgaven, zoo voor de onder het vorig Ministerie aangenomen wetsontwerpen als voor de nieuwe sociale en militaire uitgaven, die middelen vinden.? Alle heffingen, die in de maak zijn, zullen voor het herstellen van het budget-evenwicht moeten worden aangewend.

Er is geen geld.

In deze liberale, geheel en al op de hand der tegenwoordige regeering zijnde courant kunt ge het dus onomwonden lezen hoe *troosteloos* de toestand is op dit gebied.

En toch moeten we maar steeds onze belastingen offeren tot eere-ontvangsten van dezen en van dien, tot verfraaiingen van paleizen, tot allerlei *onnutte* dingen in een woord, die niet het volk in het algemeen maar slechts enkele bevoorrechten ten goede komen als *genot*, als *vermakelijkheid*.

Welke partij, welke richting men ook is toegedaan, indien men in staat is te zien door

eigen oogen, en niet door die van partij*leiders*, dan zal men toch moeten toegeven dat dit een *verrotte onnatuurlijke* toestand is, en dat een volk, dat in zooiets berust, jaar uit jaar in, toont geen ruggemerg in zich te hebben, maar te zijn in den grond een hoop lamlendige *slavenzielen*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Als ik rijk was....

Als ik rijk was deed ik o zoo veel dingen. Ik geloof, ik *kocht* ook waarschijnlijk heel veel dingen, want, ik erken gaarne, er zijn vele zaken, die ik mooi vind en daarom wel zou willen bezitten.

Maar ik zou niet - voor mij-zelve althans - koopen kleinoodiën, diamanten, parelen, enz. enz. Ik winkel gráág. En ik sta gráág te kijken voor étalages. Maar juweelen-magazijnen, zelfs in Parijs en Nice, waar ze zoo bijzonder uitlokkend zijn, ga ik altijd onverschillig voorbij. Ze laten me koud.

En toch.... *als* ik rijk was, zou ik veel, heel veel koopen in Maison Volckers, Noordeinde 86, den Haag. (*Géén filialen*). Ik zou dan aan alle mijne bekenden dure geschenken geven in dat bepaalde genre.

Weet ge waarom?

Omdat mevrouw Volckers, de sympathieke flinke eigenaresse dezer van ouds bekende firma, (vroeger van den heer en mevrouw Horn onder de Groote Kerk) mij-persoonlijk zoo bijzonder, veel eerbied afdwingt, om haar ijverig streven een zoo groote en bloeiende zaak in stand te houden ten behoeve van haar en haar gezin.

Ik *weet* dat er meerdere menschen van invloed en positie zijn, die juist zoo over haar denken als ik, en die haar daarom een welverdienden steun geven door hunne vaste. cliëntèle. En daarom weet ik ook, dat ik niets te veel zeg wanneer ik haar van alle goud-zilver-werk en aanverwante artikelen ruimschoots voorzien magazijn met allen nadruk en in alle oprechtheid aanbeveel uit langjarige ondervinding. Niet alleen dure dingen, ook eenvoudige, kunt ge er krijgen, en ook er alles laten repareeren; altijd zult ge met den zelfden ijver en dezelfde toewijding bediend worden. Soliditeit - in een zaak van dezen aard hoofdvereischte - is gewaarborgd. - Ik hoop dat alle Hagenaars in dezen mijnen raad zullen volgen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Apeldoorn.

Onlangs vertelde mij een correspondente, hoe ze ergens had gelezen dat de Koningin op het Loo bij Apeldoorn een eigen kerkhofje bezit voor hare eigene honden.

Voor de Koningin, en voor hen onder hare hofhouding dien zij toestaat hunne honden dáár te laten begraven, op haar particulier kerkhof, is dat zéér prettig. En ik vind het ook zeer goed-gevoeld.

Maar, weet ge wat in datzelfde Apeldoorn geschiedt met de *levende* honden van gewone menschen?

Die worden daar zoo hoog aangeslagen in de belasting, dat arme menschen genoodzaakt zijn ze te laten afmaken, uit geldgebrek.

Zou de Koningin *dat weten?*

Zoo ja, zou het dan niet hare plicht zijn hier in te grijpen, en aan de levenden van anderen te doen wat zij-zelve doet aan hare eigene dooden, namelijk ze *goed behandelen?*

En, zoo ze niet weet, (wat ik voor hoogstwaarschijnlijk houd), *wie heeft dan den moed haar in te lichten?*

Men riep onlangs mijne hulp in voor een ongelukkig gezin te Apeldoorn, omdat, - zoo schrijft mijne correspondente aldaar - 'de hondenbelasting alweder is verhoogd, en de honden nu bij hoopen worden afgemaakt.'

Eene honden- en menschenvriendin hier in den Haag heeft toen gedaan in dezen wat zij zoo dikwijls reeds deed, heeft geholpen, heeft de zoo hooge belasting voor hare rekening genomen, en daardoor metéén het hondje in quaestie behouden voor een gezin waarin het werd liefgehad, en speciaal voor een ziek meisje daarin, waarvan het nog bovendien de bijzondere troost was en is.

Maar.... hoevele zulke beklagenswaardige gezinnen zijn er niet in Apeldoorn? Gezinnen waar men - om de steeds hooger-wordende hondenbelasting - de geliefde huisdieren *moet* opofferen!

En dat geschiedt dan in hetzelfde Apeldoorn, waarin de Koningin bezit haar eigen hondenkerkhof, en waar schatten worden besteed aan een verfraaiing van het Loo, en waar het prinsesje alle dieren kan hebben, die haar hart begeert.

Neen, ik geloof *niet* dat de Koningin zulk onrecht weet! Ik geloof *niet* dat ze weet hoe in háár dorp, in hare zomerresidentie, wordt gehandeld ten opzichte eener honden wereld

die zij toont zelve lief te hebben, omdat zij-zelve ervoor een eigen kerkhofje stichtte. -

En daarom hoop ik dat 'men' haar inlicht ontrent hetgeen de burgemeester en de gemeenteraad uitvoeren ten opzichte der *arme behoeftige* inwoners van Apeldoorn, dien ze aldus ontrooven, door willekeur, van hun trouwste, wellicht hun *eenigste* vrienden.

Der hierboven bedoelde dieren- en menschenvriendin hier in den Haag, die althans een van deze reeds ter dood veroordeelde honden redde door haar milddadigheid, die daardoor tevens een ziek kind haar vriendje liet behouden, zij hier een woord gewijd van warmen, warmen dank!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Eere wien eere toekomt.
(Een Amsterdamsche geschiedenis.)

Mijne lezers herinneren zich nog hoe ik, omstreeks een jaar geleden, vertelde in de Holl. Lelie van mijn in Amsterdam verloren zegelring, die terstond werd gevonden, en aan de politie ter hand gesteld, en dien ik nochtans niet kon terugkrijgen uit de handen dier politie alvorens ik den burgermeester-zelf, in zijn qualiteit van hoofd der Amsterdamsche politie, had verzocht den toenmaliger, sinds afgetreden, hoofdcommissaris te willen bestellen mij mijn eigendom, - waarom ik hem herhaaldelijk beleefdelijk had gevraagd, - terug te doen zenden. Een volle week lang heb ik op mijn *gevonden* eigendom kunnen wachten, mijn brieven aan den hoofdcommissaris bleven onbeantwoord, enz.; eerst toen ik ten einde raad den burgemeester-zelf erin haalde, eerst toen kreeg ik onmiddellijk mijn *eigendom* terug.

Tegenover deze eigenaardige 'vlugheid' en beleefdheid der Amsterdamsche politie kan ik thans met blijdschap stellen de geheel andere *echte* vlugheid der Amsterdamsche tram-directie. Onlangs namelijk weder in Amsterdam zijnde verloren we alweder iets; ditmaal was het een pakje van mij, dat mijne vriendin in de tram liet liggen. Zij ontdekte het verlies aan het station, kon alleen constateeren dat we met lijn Twee waren gekomen, maar wist noch het nummer noch den conducteur zich te herinneren. Welnu, op onze vragen, op het Stationsplein, aan de aanwezige conducteurs, om inlichtingen, werden we eerst verwezen naar den volgenden dag, maar ziet, nauwelijks vernam men dat we uit den Haag waren, en daarheen terstond moesten terugkeeren, of conducteurs en controleurs waren allen even bereid om ons in dezen te helpen, te raden, en het onderzoek te bespoedigen, en, dank zij hun ijverig en nauwkeurig optreden, konden we dan ook nog denzelfden avond, reeds een paar uur later, het door den betreffenden conducteur behoorlijk gevonden en afgeleverde pakje terugkrijgen aan het daarvoor bestemde kantoor, en daarbij was geen quaestie van moeilijkheden of van omslachtigheden. Ik had mijn naam te teekenen als bewijs van ontvangst, et voilà tout.

Het is wel de moeite waard hier hulde te brengen aan deze aangename behandeling van de Amsterdamsche tramdirectie, die, toen het voorwerp in quaestie nog *gevonden moest worden*, alle pogingen in het werk stelde dit te vergemakkelijken, waar

integendeel de Amsterdamsche politie een *reeds gevonden* voorwerp eenvoudig zwijgend in haar bezit behield, alle pogingen het terug te krijgen onbeantwoord liet, en de inmenging van den burgermeester-zelf noodig deed worden om de eigenaresse terug te doen erlangen wat haar toekwam.

Intusschen, gelijk gezegd, dat geschiedde gelukkig onder een thans verdwenen hoofdcommissaris. We willen hopen dat deze nieuwe minder langzaam en meer beleefd zal zijn. Mijn stukje geldt dan ook niet dat nu reeds in het vergeetboek geraakte zegelring-geschiedenisje, maar wel de vlugheid en voorkomendheid der Amsterdamsche tramdirectie, en van hare conducteurs en controleurs.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.
Festspiel in deutschen Reimen von Gerhard Hauptmann.

Ook naar ons land is sinds lang overgewaaid al het druktegedoe en al de verontwaardiging der liberale pers over het dezen zomer Gerhart Hauptmann aangedane ‘onrecht’, in zake het verbieden, op bevel van den kroonprins, van zijn voor Breslau geschreven Festspiel ter herdenking van de onafhankelijkheidsfeesten.

Men heeft van die op zichzelf niet zeer belangrijke quaestie een soort partij-zaak gemaakt, het voorgesteld alsof in den persoon van Gerhard Hauptmann de vrijheids-idee voorgoed was beleedigd, men heeft den dichter-schrijver verheven tot in de hoogste hemelen, men heeft de regeering en de Bres-

lauers beschimpt als zijnde de meest bekrompen wezens denkbaar. - -

En, zooals het gewoonlijk gaat, de een heeft daarbij den ander nagepraat, zonder eigen oordeel, zonder zelf-te-lezen.

Ik voor mij heb mij die moeite van zelf-lezen juist daarom speciaal getroost, omdat ik ben een groote bewonderaarster van Gerhard Hauptmann's: Die Weber, Fuhrmann Henschel, Hannele's Traum, Vor Sonnen-aufgang, enz., en omdat ik daarenboven heel veel sympathie voel voor zijn in het Festspiel zeer duidelijk zich uitende voorliefde voor de groote figuur van Napoleon temidden der vele dwergen van diens tijd. - -

't Geen niet wegneemt, dat ik, na het Festspiel gelezen te hebben, èn den Kroonprins èn den Breslauers groot gelijk geef. - -

Het komt er namelijk niet op aan wat gij of ik denken of vinden van den inhoud van dit Festspiel, het komt er op aan, wil men een *rechtvaardig* oordeel vellen, wat de opdrachtgevers, voor hun dure geld, recht hadden te eischen en te verwachten van den man die er zich toe zou laten vinden, op bestelling, een gelegenheidsgedicht van kruiperig allooi te vervaardigen.

Immers, een gelegenheidsgedicht van kruiperig allooi, niets anders *kan* of *mag* een dergelijk product zijn, geschreven om te verheerlijken per sé de vrijheidsoorlogen, en de Duitschers, en den Pruisischen Koning, en om naar beneden te halen per sé het 'Corsicaansche monster.'

Wie te hoog staat, te onafhankelijk is, om zich tot zulk laf bestelwerk te laten dwingen, die moet het vóóraf fier terugwijzen, niet eerst de opdracht aanvaarden, en dan achterna verwonderd zijn wanneer zij, die van hem slaven-arbeid verwachtten, zijn onafhankelijke taal teleurgesteld en verontwaardigd afwijzen.

- Zoo ongeveer echter is de door Gerhard Hauptmann gespeelde dubbelzinnige rol. In plaats van, van stonde af aan, zich te goed te achten van het voor een man van zijn talent eigenlijk vernederend aanbod een 'Festspiel' te schrijven ter likkerij van de vrijheidsoorlogen, heeft hij zich laten verleiden, verlokt door het vele geld, de hem opgedragen taak te aanvaarden. Toen hij die echter zou uitwerken is zijn eigen persoonlijke opvatting, van de dingen, van Napoleon, van den tijd dien hij had te verheerlijken, hem als het ware de baas geworden; hij heeft zich gegeven in zijn werk zooals hij zelf zag het verleden, niet zooals de feestvierende patriotten van hem verlangden dat hij dit zou zien. 't Gevolg kon niet uitblijven. In plaats van het gewone leuterachtige, alle waarheid verkrachtende gelegenheidsstuk, dat bij alle dergelijke gelegenheden dienen moet om feestvierende gemoederen in enthousiasme te doen geraken, kregen de onthutste Breslauers de persoonlijke meening, de persoonlijke opvatting over oorlog en vrede te hooren, van den ultra-modernen, alles-behalve naar den gewonen leest geschoeiden dichter-schrijver Hauptmann, van den man die stukken heeft gemaakt als 'Die Weber' en 'Vor Sonnenaufgang.'

Nog eens, van hun standpunt kan men het hun niet kwalijk nemen dat zij daarop met zulk een koop geen genoegen namen. Zij hadden een Festspiel besteld dat moest dienen om patriottische gevoelens op te wekken, om Napoleon in het slijk te sleuren, om de eigen Duitsche deugden op te hemelen. In plaats daarvan werd hun een vrij-onomwonden verheerlijking voorgezet van dienzelfden Corsicaan, wiens val zij juichend wilden herdenken, werd hun vrij-onomwonden aan het verstand gebracht hoe niet hun Pruisische koning noch diens volk van toenmaals groot zijn geweest,

maar wèl de Fransche veroveraar, werd tenslotte de draak gestoken met de oorlogsidee, en inplaats daarvan enkel gehuldigd die van den ‘vooruitgang’.

Het doet er niet toe, of wij-voor-ons in dit alles ons méér eens voelen met Hauptmann dan met den kroonprins en zijn Breslauers - ik voor mij ben het zeker méér eens met Hauptmann, - maar wèl doet het er toe, dat deze iets geleverd heeft niet overeenkomstig het hem bestelde en van hem geëischte, en dat zij, die hij er aldus had laten inloopen, daarom volkomen gerechtigd waren zijn werk te weigeren. M.i. is *dat* de eigenlijke kern waarom het tenslotte gaat. In hoeverre het stuk als zoodanig van letterkundige waarde is of niet komt eerst in de tweede plaats in aanmerking. Immers, al ware het ook het grootste prul ter wereld, zoo het slechts naar den inhoud had beantwoord aan hetgeen men van een dergelijk Festspiel pleegt te verwachten, de naam Hauptmann als zoodanig ware voldoende geweest om het te stempelen tot meesterstuk zonder weerga. - Men is eerst gaan plukken en bekijken en berispen toen men voornemens was het stuk te weigeren, afgescheiden van

zijn litteraire waarde, enkel en alleen om zijn teleurstellenden inhoud. Omgekeerd, van de andere zijde, van die der vrijzinnige pers, is men met dezelfde vooringenomenheid het geniale en noch-nie-dagewesene van Hauptmann's ongemeen ‘meesterstuk’ gaan loven, zonder in het minst rekening te houden met den inhoud ervan, zonder zelfs te lezen wat hij al-of-niet had geschreven eigenlijk. Want, het gold daarbij geenszins een dichter te eeren, het gold enkel een partij aan te vallen en te veroordeelen.

Voor hem die Hauptmann's Festspiel onbevooroordeeld leest, is het een treurige waarheid, dat hij zich heeft gewaagd op een gebied waarop hij niet thuis was omdat hij er geen de minste geestdrift voor voelde, en dat hij dientengevolge is vervallen in het meest alledaagsche en leelijke gerijmel. - Op bestelling moest hij werken, zijn eigen vrij onafhankelijk oordeel moest hij aan banden leggen, telkens opnieuw voelt de lezer hoe dit hem naar omlaag heeft getrokken, elken vrijen vleugelslag van zijn genie heeft belemmerd. Napoleon is zijn liefde, veel meer dan Blücher; maar, dat mag hij immers niet eerlijk, rond uit de borst, bekennen. Zoo komt hij ertoe zoowel van Napoleon als van Blücher in matte, lamlendige rijmelarijen te spreken:

Er kam nach Marseille und von da nach Paris,
Wo ich dieses Püppchen hauptsätchlich tanzen
liess.
Und es tanzte so proper und so flink,
Dass bald ganz Frankreich im Kreise ging.

Aldus wordt de groote Napoleon geschilderd, nog een geheele bladzijde lang:

Er war dies und das, er war überall,

en al dergelijke leelijke schooljongensachtige regels meer, terwijl het van Blücher heet:

Ein andres Püppchen; etwa das,
Wir nennen es schlechtweg den Marschall
Vorwärts.
Diese Puppe kat Kopf, Hand und Herz.
Ist manchmal ein bischen Bramarbas.

Het ‘Püppchen’-idee namelijk is eigenlijk dat waarop Hauptmann geheel zijn ‘Festspiel’ heeft gebouwd. Hij maakt van de verschillende figuren uit de vrijheids-oorlogen ‘poppen’, die een tooneel-directeur opvoert, die weer verdwijnen wanneer hun rol is afgespeeld, en die aldus den vorm aannemen van door het lot opgeroepen verschijningen des tijds, handelend naar den wil van onzichtbare machten. Dat in dezen gedachtengang Napoleon een veel sympathieker en imposanter rol vervult, dan de Duitsche vrijheids-helden, zeide ik reeds, en, al kan men het Hauptmann geenszins euvel duiden, dat het rechtvaardigheidsgevoel bij hem sterker sprak dan brullende vaderlandslievendheid, dat neemt niet weg dat deze Napoleon-verheerlijking vreemd en stuitend aandoet in een op bestelling der feestvierende stad Breslau geschreven Festspiel. Datzelfde geldt óók voor het slot, waarin de door de Duitschers verafgood geworden figuur van Blücher een bijkans bespottelijke rol wordt toebedeeld. Immers, als de ‘director’ de ‘Poppen’ weer voor

langen tijd tot stilzwijgen gaat veroordeelen, dan komt, sabelkletterend, een hunner nogmaals te voorschijn:

Was?
Du da! Was bist du fier ein Eisenfresser!'

Waarop het poppetje zichzelf voorstelt:

Der Marschall Vorwärts

En nu krijgt hij, Duitschlands aangebeden 'held' uit de vrijheidsdagen, het volgende standje van den director:

Marsch - Marsch in die Holzwolle, die
Höbelspäne, das Seegras;
Du bist ein Püppchen meines Personals,
Der Schatten eines toten Generals.

Waarop Blücher, in ongeveer dronkemanstaal, ten antwoord geeft!:

Wir gehn nicht nach Jedhsemane,
Trompete, Vorwärts! Blast zum Sammeln,
Wat soll mich dens dein Friedenstrubel,
Ich bin for Infantrie und Kavallrie.

En de director dan het laatste woord heeft, door het vrede-verheerlijkend slot:

Was leben bleiben soll, das sei dein Wort,
lch schenk es Deutschland, brenn es in sein
Herz -
Nicht deine Kriegslust aber... dein Vorwärts!!

Mij dunkt, de bovenstaande proefjes van Hauptmann's eigenaardig feest-gerijmel bewijzen reeds voldoende, dat hier bij hem noch van waarachtige geestdrift, noch vàn wezenlijk dichtvuur is sprake geweest. Daarom is het zijn eigen schuld, indien zijn Festspiel gevallen is als een baksteen. Hij had geen taak op zich moeten nemen, die aan gelegenheidsdichters en would be patriotten dient te worden toebetrouwd, maar waarvoor menschen met een eigen persoonlijke overtuiging, afwijkend van die der meerderheid, ten eene male ongeschikt zijn. Het

kon niet uitblijven wat geschied is, namelijk dat hij zou leveren een mal prulwerk, waarin telkens zijn eigen ideeën en sympathieën, als ondanks hemzelf, om den hoek komen kijken, en op zij komen dringen de voorgeschrevene van hem verwachte lofspraken en gemeenplaatsen, terwijl, aan den anderen kant, het bewustzijn van te werken op bestelling, en voor een bepaald doel van verheerlijking, hem van alle vrijheid van gedachte beroofde, en den vlucht van zijn geest voortdurend aan banden legde. Zoo is zijn inhoud geworden een armzalig tweeslachtig gedoe, mishagend met recht aan de Breslauer patriotten en den oorlogzuchtigen kroonprins, teleurstellend en bedroevend, met evenveel recht, die zeer velen die voor zijn talent van dichten en schrijven, en voor zijn oorspronkelijke moedige denkbeelden, een eerlijke bewondering plegen te koesteren - en waartoe ik-zelve mij reken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Aan den heer Joh. G. Schippérus, naar aanleiding van zijn artikel: De 'geijkte' moraal en het sexueele leven.
Holl. Lelie N°. 33.

Wie al te duidelijk wil zijn, wordt *on*duidelijk; wie al te natuurlijk wil zijn, wordt *on*natuurlijk.

Uw geesteskindje is, na eenige oogenblikken 't licht te hebben gezien, onder den domper gezet door de noot der redactrice. Met zooveel mismaaktheid en onoogelijke uitwassen bedeeld, is het te verwonderen, dat dit kindje nog geleefd heeft; wij beschouwen het dan ook slechts als curiositeit.

Mijne meening dienaangaande is, dat het niet aangaat de natuurlijke voortplantingsneigingen van het dier op één lijn te stellen met die van den mensch, die, zooals U zelf erkent, met rede begaafd is.

Die rede stelt den mensch in staat een zekere beschaving te bezitten, en door een huwelijk het voortbestaan van zijn geslacht te verzekeren.

Die rede doet den mensch door wetten beschermen tegen minder beschaafde menschen, die zich sans-gêne evenals honden op den openbaren weg willen aanstellen, of die hun neigingen evenals katten van de daken zouden willen schreeuwen.

Het huwelijk beschouwe men steeds als iets heiligs, men make onderscheid tusschen liefde en hartstocht, men respecteere elkaars begrippen en neigingen, en zoo is men zonder twijfel op den meest natuurlijken weg, den weg van Geluk, een Hemel op Aarde. Hebben de nakomelingen den leeftijd bereikt van geslachtsrijpheid, dan komt het er op aan, het vertrouwen te hebben behouden, om hem en haar in te lichten omtrent den verderen levensweg en hen tevens te wijzen op oneffenheden, waaraan zij zich zouden kunnen bezeeren. Is dat niet natuurlijk?

Uw zienswijze over het smachtend verlangen en lijden van de ongehuwd gebleven vrouw kan ik niet deelen. Velen weten zich een onafhankelijk bestaan te verschaffen

of zich op andere wijze nuttig te maken, gevoelen zich gelukkig en zouden niet eens gehuwd*) willen zijn.

Om kort te gaan, 't was geen liefde voor de vrouw, die U aldus deed schrijven, 't was hartstocht, en zulk een ondeugd moet ieder mensch door zijn beschaving weten te beheerschen.

Waar liefde woont, gebiedt de Heer zijn zegen.
Is het hartstocht, er komt vast regen'
J.H. DIBBETZ.
'S-GRAVENHAGE, 15 Febr. 1914.

II.
Aan den heer Joh. G. Schippérus.

Hoewel het zeer gewaagd is voor eene vrouw en nog wel een ongetrouwde op een schrijven als het Uwe in te gaan, kan ik toch niet nalaten ook mijne meening ten beste te geven, temeer, daar gij mede uit naam van de vrouw spreekt.

't Is maar goed, dat ge begint met te zeggen, dat cijfers en statistieken U ontbreken, die moeten aantoonen dat 'de geijkte' moraal in het sexueele leven noodlottig en verderfelijk is.

Omdàt ik vrouw ben, heb ik het recht, evenveel recht als gij, om het tegendeel te beweren: dat de vrouw dankbaar moet zijn omdat er nog zulke dingen als 'moraal' en 'conventie' bestaan in het sexueele leven.

Want wierp men die beide over boord, hoe zou dan de maatschappij er uit zien?

Veronderstel, dat werkelijk de menschen er maar op losleefden, zooals U dat zoo begeerenswaardig toelijkt, wie zou dan de dupe zijn van dit z.g. natuurleven? Natuurlijk het kind en de vrouw.

Uw theorie zou goed zijn, wanneer liefde, het beste van alles in dit leven, slechts kinderen kon verwekken. Slechts de liefde is alles geoorloofd, omdat 'zij niet zichzelven zoekt;' en dit kan men toch van hartstocht en passie waarlijk niet zeggen.

Zoolang een man en een vrouw een wezen tot het leven kunnen roepen, zonder dat liefde alleen de beweegreden is, zoolang is uw meening hoogst immoreel en gevaarlijk; zelfs zou ik Uw theorie hoogst onnatuurlijk willen noemen.

Zeker ben ik het met U eens, dat van een 'wettig' huwelijk in onze 'beschaafde' samenleving geen sprake moest zijn; maar aan wie de schuld?

Toch immers aan die 'beschaafde menschen zelf? Zij toch hebben getoond, dat waar liefde te kort schiet, een wet noodig is om hen aan hun plichten te herinneren. Hun plichten jegens

*) NOOT RED.
Stelt U hier niet, zeer ten onrechte, *liefde* en *huwelijk* op één lijn?
'Gehuwd-zijn' is iets geheel anders dan liefde-leven.

degenen, die zij trouw beloofden en tegenover hen, die zij ongevraagd in het leven riepen.

't Is te betreuren, dat er een wet noodig is, die den man dwingt zich boven het dier te plaatsen, want evenals in die dierenwereld toont de man, wat het sexueele leven betreft, niet het mooiste karakter te bezitten.

Zie maar naar de honden en katten (om bij Uw eigen voorbeeld te blijven). Zoodra het mannetjesdier zijn lusten voldaan heeft gaat het heen, en bekommert zich niet in het minst om zijn slachtoffer en de gevolgen van zijn daad; en het vrouwtjesdier zit met den last.

En daar men het nu al bezwaarlijk vindt om al die jonge hondjes en poesjes een goede verzorging te geven, hoe zoudt U dan met de kinderen willen doen?

Natuurlijk levert niet iedere paring een kind; gelukkig ook maar. Maar juist omdat de menschen maar raak leven en niet het flauwste begrip hebben van zelfbeheersching en verantwoordelijkheid, komt men tot de grootste 'onnatuurlijkheden', de z.g. voorbehoedmiddelen, die de bevruchting tegen moeten gaan, en de z.g. 'abortus provocatus', d.i. het ontijdig onderbreken der zwangerschap door invloeden van buiten af.

Om nog van talrijke andere niet te spreken, zijn deze twee toch wel de meest onnatuurlijkheden, niet waar?

Vindt gij Uwe beschouwing over het algemeen niet uitmunten door liefdeloosheid, bijzonder tegenover de vrouw en het kind?

Die 'geijkte' moraal heeft groot gelijk met van den gehuwden man te eischen dat hij zijn verlangen en passies voor eene andere dan zijn eigen vrouw beheerschen zal; zelfs al is de toestand van zijn eigen vrouw zóó, dat zij hem niet ter wille kan zijn.

In de eerste plaats, omdat hij door aan zijn begeerten toe te geven een kind in zeer ongunstige condities het leven instuurt, die mogelijkheid bestaat tenminste; ten tweede omdat hij door het bevredigen van zijn hartstochten bij een andere vrouw er twee benadeelt: de vrouw tegenover wie hij zijn belofte van trouw breekt en de vrouw, wier ziel en lichaam hij vernedert.

Ieder kent de inspanning die het kost zich te moeten beheerschen, daar waar iedere zenuw gespannen is en men o, zoo gaarne toe zou willen geven.

Maar er is ook nog zoo iets als plicht, en die staat bovenal: ga dan elkaar uit den weg, mijd de gelegenheden samen alleen te zijn.

Als alleen hartstocht in het spel is, zal deze bedaren, ook zonder er aan toe te geven.

'Waarom niet één nacht het dier gegeven wat des diers is?'

Omdat vooral hier het spreekwoord van toepassing is: 'Een uur van onbedachtzaamheid', enz.

Heb maar geen medelijden met de ongehuwde vrouw, van wie de conventie algeheele onthouding eischt; al geef ik toe dat het onrechtvaardig is, met twee maten te meten ten harer opzichte.

Maar toch moet zij het als een eer beschouwen dat men van haar zooveel meer eischt: immers hoe hooger de plaats is, die wij innemen, hoe hooger de plichten.

Bespaar 'het z.g. fatsoenlijke meisje' maar Uw medelijden, maar besteedt het aan haar, die in een ondoordacht oogenblik gehoor gaven aan den verleidelijken roepstem van het man-dier, en zich dit haar heele leven beklaagden.

Ik weet, dat, voor haar die eenmaal toegaven, het veel moeielijker is haar lijfsbegeeren te onderdrukken dan voor haar, wie nooit een man te nà kwam.

Wat Uw mededeeling aangaat over dat meisje dat naar een verbeteringsgesticht gezonden werd, enkel omdat zij bevallen moest, lijkt het mij zeer waarschijnlijk dat er nog wel iets anders aan haperde.

Dat 'haar bestemming volgen' volgens U, kostte aan verscheidene personen groote offers, en omdat zij niet trouwde met den vader van haar kind, zal er wel iets niet in den haak geweest zijn, en hadden beiden tegen de natuur gezondigd, omdat zij waarschijnlijk geen van beiden in staat waren op te komen voor de belangen van het kind.

'Mensch, wees mensch!' Maar tegenover Uw 'geef het dier in U wat des diers is' zeg ik: bestrijd het dierlijke in U, met al de kracht die in U is; daardoor bewaart ge U zelf en anderen voor veel verdriet en voor veel dat U 'onnatuurlijk' zal maken.

Iedere vrouw en meisje, zou ik willen toeroepen: 'Geef U niet zoo gauw gewonnen.'

Laat men zich Uwer waardig maken. Slechts wat de mensch met moeite verkrijgt waardeert hij. Daarom beheersch U al is het soms moeielijk en kost het inspanning.

Eet toegeven aan uw lijfsbegeerten kost U een zee van tranen, een wereld van ellende.

'Blijf wijs en koel en geef uw meisjeseer niet prijs Voor wuft in zwijmelkus beloofde mannentrouw. Straks doolt met bleek gelaat de alleen gelaten vrouw Ver van 't verloren vreugde in vrede-paradijs.

TA. SCHW.

B. KORTENBROEK.

Breda, 14 Febr. 1914.

III.
God in de Politiek?
ten behoeve van Mej. Laura Bender.

Al staan uit den aard der zaak twee partijen tegenover elkander, toch kan het voeren van een polemiek strekken tot leering en nut, zelfs tot een genot en waardeering van elkanders meening; maar wanneer in zoo'n polemiek geen nieuwe gezichtspunten worden naar voren gebracht, en wat erger is, wanneer zoo'n polemiek ontaardt in een scheldpartij, en praatjes van allerlei soort schering en inslag worden, dan mag men waarlijk den tijd gekomen achten zoo'n polemiek te coupeeren.

Het laatste stukje van Mej. Laura Bender zet op al hare vorige de kroon. Zij blaast nog eens 'verzamelen' over de gevoerde beschouwingen, om daarna tot de naïeve conclusie te komen, dat zij tevergeefs *zocht* naar bewijzen omtrent mijne weerleggingen. Hare vroegere mededeelingen en ook de laatste werpen een eigenaardig licht op de wijze waarop zij de kunst van zoeken verstaat. In meerdere stukken van kolommen druks heb ik haar met namen,

plaatsen en omstandigheden aangetoond, dat hare opwerpingen voor het groote meerendeel elken schijn van waarheid misten en waarop dan ook een formeele tegenspraak nimmer volgde, en, ofschoon toch ook voor hààr de weg openligt alles te onderzoeken - toch zocht zij tevergeefs. - Ik toonde haar aan dat de prijzen van Requiem-Missen door haar veel te hoog waren opgegeven, waarop het lakonieke antwoord volgde of ik wel wist dat daar begrafenis, koffie, enz!! onder begrepen waren, en nadat ik er haar op gewezen had, dat zij naast de ontvangsten de uitgaven der Kerk verzwegen had, gaf zij mij eveneens toe dat zij zulks had vergeten. Zij citeerde letterlijk: 'Ik moet hier eerlijk bekennen,' enz. Toch *zocht* zij tevergeefs naar toegeven harerzijds. Ik sta er wijders; verbaasd van, dat zij tegenover de Kerk zoo humaan wordt, dat zij, om haar niet te veel te willen kwetsen, de bijbrengselen dier Kerk niet nader zal beschrijven; 't is anders wel jammer, deze passage had misschien mooi kunnen worden, echter zij opgemerkt, dat, waar zij de R.C. Kerk en hare bedienaren reeds zóó veel gekwetst heeft, het nu op een beetje meer of minder niet aan komt.

Mej. B. verwijt mij, dat ik bij hoog en laag gelijk wil hebben, doch merkt niet op, dat hare copieën van *mijn* waarheidsblikken, *mijn* zekerweten, enz. wemelen, en ten laatste haalt zij er - 't is misschien een krachtproef - de Holl. Lelie bij, die 'gelegenheid biedt voor een waar woord'. - Hoe zalvend. - In de Lelie staan ook mijne meeningen, dus? ook een 'waar woord' en - toch - verschillen onze meeningen nogal eens van elkâar; ook vroeger, toen ik wees op een zin welke voor tweeërlei uitlegging vatbaar was, antwoordde zij, 'dat de Redactrice in geval van onduidelijkheid haar stuk naar den snippermand zou verwezen hebben'; zij scheen toen zelf schik in haar opmerking te hebben. Waarom telkens 'de Lelie' er bijgehaald ten behoeve van zulke zonderlinge conclusiën, terwijl de Redactrice beide partijen zoo welwillend en zonder 'n enkele op- of aanmerking zooveel gastvrijheid toestond?

't Mooiste echter volgt nog: Mej. Bender verwijt mij ook nu weer mijne zwijgzaamheid en wel in dier mate, dat zij dienaangaande omtrent mij *hare* meening heeft. Hm, zou zij misschien over zooveel aanmatiging beschikken dat zij gelooft dat *hare* meening *de* meening is? Heeft zij dan mijne herhaalde verzoeken over het hoofd gezien, om er dan toch eens meè voor den dag te komen, waarin dan mijn zwijgzaamheid bestond? Eveneens verwijt zij ook thans weer mijne verhaspeling harer zinnen, in het bijzonder hare beschouwing over de Mis. Heeft zij, vraag ik, niet duidelijk het Misoffer een schenddaad genoemd? En heb ik daarop niet geantwoord, dat Mej. B. het opdragen der Mis een schenddaad durft te noemen, strekt haar niet tot eer, enz? Welke 'verhaspeling' zit daar dan toch in? of vindt zij, 'verhaspeling' soms zoo'n leuk woord, dat zij daar zoo mee schermt? Ik wil er mijn ergernis niet verder over uiten, dat zij zoo over de H. Mis dorst te spreken, temeer daar het Misoffer eigenlijk het middelpunt der R.C. Godsdienst is, welke door millioenen beschaafde Christenen wordt beleden; vergeet zij zich dan zoo, dat zij daardoor het geloof en de overtuiging van zoovele anderen moet grieven? En wat te zeggen van de uitdrukking 'afschuwelijke rommel' zooals zij die kerk durft te betitelen? 'Verhaspel' ik nu soms weer haar woorden? Ik zal op deze en andere lieftallige uitingen der 'dame' niet ingaan, doch liever daarover verder zwijgen, echter niet alvorens haar te hebben opgemerkt, dat zij het doel, dat zij met haar schrijven allicht beoogde, zeker niet zal bereiken op deze wijze.

Komende aan het einde van mijne beschouwingen over de R.C. Kerk en hare bedienaren wil ik mijn theorie nog even toetsen aan de praktijk en neem dan als voorbeeld Frankrijk. waar 't Katholigisme er z.g. met een vernisje op zit. Hoe heel anders zou daar de toestand zijn, wanneer die Kerk 't goud als haar hoogste doel beoogde. Men behoefde slechts aan de Scheidingswetten en hare toepassingen gevolg te geven en de inkomsten en de instandhouding van alles wat met de kerk in verband staat zou gewaarborgd blijven. Maar niets van dat alles; wanneer het op hare beginselen aankomt, dan buigt Zij het hoofd voor niets en voor niemand; noch voor goud, noch voor armoede, noch voor gevangenis, noch voor verbanning. Neen, elke stormloop op die Kerk bleek op een fiasco uit te draaien; men ziet het, de kloosterorden worden er gaande meer teruggeroepen, herhaaldelijk hoort men over het hervatten der betrekkingen met het Vaticaan; wat doen daar de kloosterlingen, bedienaren van diezelfde ‘afschuwelijke rommel’? Ik zal het meedeelen. Een kind van den toenmaliger minister-president Combes wordt ziek. Wat doet deze? Hij vraagt om een van de door hem verbannen zusters om zijn kind te verplegen. Wat doet de non? Zij komt en verpleegt het kind. Een zijner opvolgers, ook een gediplomeerde kerkvervolger, Briand, wordt zelf ziek. Wat doet deze? Hij roept eveneens een Eerw. Zuster. En wat doet zij? Zij komt en verpleegt hem; en nu ligt de heer Clemenceau, ook zoo'n knappert, ziek. Wat doet hij? Hij roept eveneens een ordeverpleegster en ook zij komt en verpleegt hem. Te St. Lö, heerscht onder de militairen nekkramp-epidemie; de ingevoerde leekenverpleegdienst is er niet of stelt zich niet beschikbaar; een ordezuster komt echter en verpleegt hen, zij sterft echter aan die vreeselijke ziekte, doch geen nood, een dito opvolgster vervangt haar. - Dit staat in de Maasbode van 12 Febr. j l., een liberaal blad vermeldt zulks niet altijd...: ‘Aan hunne vruchten - tenslotte - zult gij ze kennen’, en waar de vruchten zoo vergevensgezind, zoo liefderijk, zoo barmhartig en zoo kwaad met goed vergeldend zijn, dan mag men den katholiek benijden lid van die Kerk te zijn, en hem zal zoowel door de leer als de toepassing daarvan in die Kerk nimmer den moed ontbreken om elke lasterlijke of antipapistische campagne, al naar omstandigheden in woord of geschrift, naar verdienste aan de kaak te stellen.

J.L.P. HEIJTVELDT.

's Gravenhage, 13 Febr. 1913.

IV.
R.C. en P.G.

Onder waardeering voor hetgeen de Heer H. Visser van de R.C. Kerk en hare bedienaren zegt, meen ik te mogen antwoorden dat ZE.'s opmerkingen over de dominees op z'n zachtst uitgedrukt zeer overdreven moeten heeten.

Dit springt te gauwer in 't oog waar hij ze allen over een kam scheert, en dit zeer moeilijk zou kunnen bewijzen.

Het betalen met grof geld zal wel niet op nota of kwitantie geschieden, dus - vrije wil.

Wat aangaat de onfeilbaarheid der Pausen verwijs ik hem naar een vroeger stukje van mij in ‘de Lelie’, na lezing daarvan zal hij zich stellig anders uitdrukken. Zeker, Katholiek is algemeen, doch de Katholieken moeten zich menigmaal van anderen afscheiden; maar al te dikwijls is dit het gevolg, dat de Katholiek, die zijn plicht vervult, zoo menigmaal onder allerlei vormen wordt aangevallen, of mee zou moeten doen aan zaken die tegen zijn geloof indruischen.

H.

V.
Geachte Heer Teo.

In antwoord op Uw vraag, deel ik U mede, dat de bewuste offers van 15 cts. - of lager -, aan den Bisschop worden overgemaakt. Deze verdeelt dan deze gelden over die kerken of kloosters, die er finantiëel het slechtst aan toe zijn, en die daardoor de verplichting op zich nemen te bidden in plaats van hen die dit offer hadden gestort, zoodat aan den eisch of *vasten* of *bidden*, zij 't dan ook soms indirect, wordt voldaan. Zoo heb ik het altijd gehoord en in aanmerking genomen, dat een offer van ten hoogste 15 cts. per jaar, door rijk en arm kan worden gebracht, ga ik geheel met zoon oplossing accoord, vooral waar de Kerk vooropstelt of vasten of bidden. Of U mijn meening deelt is natuurlijk Uw zaak, maar vindt U nu ook niet, dat Uw vrees dat God zich door geld zou laten omkoopen annex het bespottelijke daarvan door deze uitlegging zijn reden van bestaan verloren heeft.

H.

Oranje-Nassau.
Het ‘Wilhelmus’-lied.

In de ‘Gedachtenwisselingen’ (Holl. Lelie v. 4 Febr. 1914) tusschen J.A.O. en onze geachte redactrice, is freule d. S.L. zoo welwillend mij de gelegenheid aan te bieden om ook mijne meening uit te spreken. Ik doe dit gaarne, wijl ik reeds vroeger*) zijdelings dit onderwerp behandelde, en op mijn geschrijf geen tegenspraak ontving, - ook geen kritiek, - zoodat ik mag aannemen juist geweest te zijn.

*) Zie mijne opstellen; ‘Huygens te Orange, en ‘Het Wilhelmuslied’, respectievelijk in de jaargangen Haagsch Jaarboekje voor 1897 en 1899.

Het komt mij voor, dat de Koningin der Nederlanden als familienaam of als ‘van’ voert ‘Oranje-Nassau’, en als zoodanig is de oranje-kleur slechts een hulde-kleur, doch volstrekt geen huiskleur, evengoed als het *blauw* van Nassau ook een hulde-kleur zou kunnen zijn. Toen in 1890 de Huygensen herdacht werden, droegen de leden van ‘die Haghe’, de wapenkleuren van dat geslacht: blauw en wit (zilver), maar bij het *oranje* voor ons Vorstenhuis mag niet eens aan een wapenkleur gedacht worden; heraldisch bestaat die kleur*) niet, zij komt dan ook niet eens voor in de vlag van het Prinsdom Oranje,

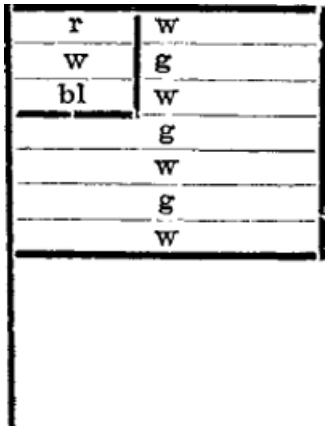

waarin wel onze oude statenvlag, rood-wit-blauw, prijkt op de zeven banen, wit (4) en geel(3). Het Oranje is dus niet anders dan *een sprekende* kleur overeenstemmende met den naam. Zoo komt het dan ook, dat de oude Prinsenvlag, vóór de *roode* baan in onze Nationale vlag, de *oranje*baan droeg, evenals de geuzenvlag. Beide vlaggen zijn dus door de oranjekleur, die er in voorkomt of domineert, te beschouwen als symbool van de genegenheid voor Willem I, den Nassauer, toen Hij in 1540, in 1570 definitief, den titel van Prins van Oranje bekwam. Op het oogenblik nog drukt men de sympathie uit voor de Koninklijke naam-dragers (draagsters) van het Prinsdom Oranje, door die kleur, al ging het vorstendom voor hen verloren. Duidelijkheidshalve wijs ik op vele familienamen, die voortleven zonder Heerlijkheid te bezitten, hoewel de vroegere Heerlijkheidsnaam nog is gebleven. Wie nu een Heerlijkheid ter opsiering van zijn oorspronkelijken naam koopt heelt geen recht den naam ervan aan den zijnen toe te voegen tenminste niet in *officieele* stukken. Of kennen we niet het geval van een Haagsch gemeenteraadslid die gekozen was onder toevoeging van zijn Heerlijkheidsnaam, en bijna als niet verkozen was verklaard.

Onze Vorsten uit het tegenwoordig Koningshuis hebben, zonder het bezit, het recht behouden de titels der vroegere bezittingen als familienaam te voeren. Onze Koningin gaat immers dikwijls, *incognito*, als Gravin van Buren op reis.

Het Prinsdom Oranje ‘de parel van zijn (Fred. Hendrik) erf’, zooals Const. Huygens het noemde, behoorde aan een der voorgeslachten van ons Vorstelijk Huis. Zijn geschiedenis vangt aan met de regeering van Willem I, *au Cornet* (met den jachthoorn, nog voorkomende in het familiewapen der Koningin) in het jaar 793. Zijn stam regeerde tot den jare 1173, toen die van *le Baux* aan de

*) Hofdijk doceert naar Rietstap e.a. ‘Elders komen ook purper, o r a n j e en bloedkleur vroor; ten onzent zoo goed als niet.’

regeering kwam, en bleef tot den jare 1393, welke weder door den stam van *de Chalon*, werd opgevolgd tot het jaar 1530.

De laatste van dezen stam was Philibert, die tot erfgenaam stelde René de Chalon de Nassau, zoon zijner eenige zuster Claude de Chalon, gesproten uit haar huwelijk met Hendrik, Graaf van Nassau, oom van Prins Willem I, aan wien deze de spreuk van zijn huis *Je Maintiendrai*, ontleend heeft. Van dezen zijn vollen neef erfde *de grondlegger onzer vrijheid* het Prinsdom Oranje waarvan hij den IX^{en} van dien naam was.

Hij zond er ter regeling der openbare aangelegenheden zijn broeder Lodewijk heen; dezelfde die op zijn 37^{e} jaar op de Mookerheide, met zijn broeder Hendrik, het leven liet, en wiens nagedachtenis ook te Oranje, als hersteller van den Staat, lang in zegening bleef, daar hij niet alleen het gezag des Prinsen, maar tevens de orde en het recht, de Hoogeschool en het onderwijs door zijn beleid op een goeden voet bracht.

Met moeite echter werd deze bezitting door de nakomelingen van Willem I gehandhaafd, daar zij steeds aan het bestuur van ondergeschikte personen moest worden overgelaten, en Frankrijks invloed hoe langer hoe meer onwederstaanhaar werd.

Na den dood van Frederik Hendrik, zond zijn weduwe, Amalia van Solms, onzen Huygens naar het Fransche Hof, om het Prinsdom weder aan het Oranje-Nassau geslacht te brengen, waarvan hij in zijn dichterlijke auto-biographie op waarlijk naieve wijze verslag geeft. Een prent door J. de Visscher naar Pieter Post heeft het gedenkwaardig feit vereeuwigd van den goeden uitslag der pogingen van 'Constantijn'. Men ziet daarop afgebeeld: 'Ordre en toestel van den Eed van getrouwigheyt, gedaen door de Steden en Ingezetenen van het Vorstendom Oranje, aen syn Hoogheyt den Heere Prince Wilhehn Hendrick van Nassau, haren Souverein, present den Heere van Zuylichem, en het gansche Parlement. Geschiedt tot Oranje den 7 May 1665.'

Het Prinsdom Oranje kwam na het overlijden van Prins Willem III, opnieuw in de macht van Lodewijk XIV, en het bleef in Frankrijks macht, aan ons Vorstelijk huis slechts *naam* en spreuk (Je Maintiendrai) overlatende*).

Onze Koningin had dus recht om te spreken van Fransche afkomst (zeer zijdelings in elk geval, want de latere afkomst van Louise de Coligny, valt ook meer zijwaarts), maar Haar huis is nader verwant aan de Nassau's, zoodat het begin van het 'Wilhelmus'-lied:

Wilhelmus van Nassauwen, ben Ik van Duitschen bloed.

een zeer geëigende regel is. Trouwens niet mag vergeten worden, dat alle nationale liederen niet altijd even steekhoudend zijn. Het pathos en de rhethoriek winnen het van de logica. Ontleden moeten we ze niet. Zij zijn ontstaan (of *gemaakt*) evenals toasten en dergelijke geestdriftige ontboezemingen, welke ontboezemingen men

*) Tusschen 1665 en 1702 (het overlijden van Prins Willem III) bezette Lodewijk XIV in 1672 (oorlog tusschen ons land en Frankrijk) het Prinsdom. Eerst in 1696 bij den vrede van Rijswijk (bij den Haag) werd het aan het huis van Nassau teruggegeven. In 1702 (ging het voorgoed voor de Nassau's verloren), nadat de kwesties er over door den vrede van Utrecht in 1713 werden beslecht. 'Willem Friso aanvaardde echter tot handhaving van zijne regten desgelijks den *titel* van Prins van Oranje (aan Pruisen toebedeeld), welke voorts tot den dag van heden (1878; zie W. Prins) toe op zijne nakomelingen is overgegaan.

moet brengen in de lijst van den tijd van haar ontstaan. Zelfs geloof ik, dat de muzikale compositie het meeste gewicht in de schaal legt. Het grootste deel der zangers kent van de gecomponeerde verzen op zijn best eenige regels.

Uitgestorven is het huis van Oranje-Nassau niet; het laatste mannelijk oir is met het lijk van Koning Willem III ten grave gebracht, maar het huis is blijven voortleven in onze Koningin, en *belooft* voortzetting in Prinses Juliana.

De Oranjekleur wordt dus in geen anderen zin gebruikt dan als *sprekende* hulde-kleur, welke traditioneel is geworden. Willen we nationaal doen, dan drage men de Nederlandsche driekleur, welke helaas met den Standaardwimpel, rood-wit-blauw, op de koninklijke *lands*-paleizen heeft moeten plaats maken voor de *familie*vlag van de Koningin.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's Gravenhage, 9/2 1914.

De Vrouw en het Huwelijk beschouwd uit wettig, zedelijk, godsdienstig oogpunt door G. Chastand. (Revue Suisse)

(Vervolg en slot van No. 34.)

Om mijn gevoel te staven geef ik hier de getuigenis eener vrouw die men zeker niet van hang naar geheimzinnigheid of van pruderie zal beschuldigen, en die evenals wij verontwaardigd was over de praal en de tentoonstellingen die gewoonlijk de huwelijksvoltrekking vergezellen.

Men kan zich dergelijk primitieve gewoonten slechts denken in onbeschaafde landen, waar men er op staat om aan vrienden en geburen den veroverden buit, de behaalde overwinning, de gekochte vrouw te vertoonen, opdat zij zich met den overwinnaar verheugen.

'Er is', zegt George Sand in Valentine, 'geen monsterachtiger onwelvoegelijkheid, geen schandelijker gebruik dan de openbaarheid die men aan het huwelijk geeft. Hij had juist zonder haar te beklagen een jong meisje zien voorbijgaan in den huwelijksstoet, een jong meisje dat bijna altijd een schroomvallige liefde in haar hart verbergt en dat de beleedigende aandacht en de schaamtelooze blikken moet trotseeren om in de armen te komen van haren echtgenoot, ontwijd door de brutale verbeelding van alle mannen.

Hoe wilt gij vrouwen hebben met reine

zeden, wanneer gij in het openbaar hun schaamtegevoel geweld aandoet, wanneer gij haar in tegenwoordigheid van eene menschenmenigte brengt, die ge tot getuige neemt wanneer gij tot haar zegt "gij behoort aan dezen man." En de menigte klapt in de handen, lacht, - spot over het schaamrood der echtgenooten - vervolgt hen tot in het heiligdom van hun huwelijksbed met kreten en schaamtelooze liederen.

Gij hebt het schaamtegevoel zóó bevlekt, zóó zeer de liefde vergeten, de vrouw zóò zeer vernederd, dat u niets overblijft dan de vrouw, het schaamtegevoel en de liefde te beleedigen.'

Wij bepalen er ons toe om bij deze regelen, die niet gister geschreven werden, een fragment te voegen van een artikel dat in een dagblad verschenen is en geteekend was door een van de maires van Parijs, Dr. Ph. Maréchal: 'Ik kan niet zeggen hoe ik er van walg - en het feit heeft dagelijks plaats - wanneer ik het schouwspel bijwoon van de groepen die binnenkomen in de trouwzaal. Soms houden de mannen het hoofd bedekt, praten, lachen, loopen heen en weer met een vrijheid die men ternauwernood in een koffiehuis zou dulden.

En zelfs daar waar de houding welvoegelijk is, is het niet mogelijk uitdrukking te geven aan de verregaande onbeschaamdheid die sommigen ten toon spreiden. Tevergeefs tracht de maire aan de ceremonie het karakter van waardigheid te geven dat bij haar past, de omstanders, de jonggehuwden nemen zelf dikwijls een houding aan die in de war brengt en die bijna een beleediging is voor den vertegenwoordiger der wet. In de naburige zaal maken zij die hun beurt afwachten zulk een lawaai, dat de bode er orde moet gaan houden en hun het stilzwijgen moet opleggen.'

Hij die dit schrijft is maire van een van de rijke arrondissementen van Parijs. Wat zou het zijn indien we de klachten vernamen uit de werkmanswijken.

Wij begrijpen dan ook dat het nieuwe wetboek van Zwitserland een even koene als verstandige innovatie makend, toestemming geeft bij ons van art: 116 tot het sluiten van een huwelijk elders dan in de trouwzaal op het gemeentehuis.

Wie zegt ons dat deze uitzondering niet regel zal worden voor degenen die er niet aan hechten om zich in het publiek ten toon te stellen bij het begaan van een zoo intieme handeling en die denken dat ze zou winnen aan ernst, wat ze verloor aan luidruchtige openbaarheid.

De traditioneele eer zou er niet minder geldig door worden, wanneer ze niet langer fluisterend werd uitgebracht in een openbaar gebouw, ten overstaan van een ambtenaar van den burgerlijken stand, die vol vertrouwen eene belofte inschrijft die voor het leven bindend is en door een klank bevestigd werd die niemand gehoord heeft.

M. Paul Abram schijnt zich bij deze nieuwigheid aan te willen sluiten door een voorstel dat hij in een pas verschenen boek doet. Hij verlangt dat men bij de huwelijksvoltrekking, de openbare acte laat vervangen door een eenvoudige private acte die geregistreerd wordt op het bureau van den burgerlijken stand of op het kantoor van een ambtenaar van het ministerie.

'De regeling der goederen is die van de scheiding' schrijft hij, 'hierdoor verdwijnen de geldhuwelijken, de bruidschatjagers komen platzak thuis. Het huwelijkscontract houdt op een handelszaak te zijn. Gemakkelijk gemaakt, ontdaan van de prikkelende geldkwestie, wordt het van een hoog zedelijk gehalte, daar het zich op niets anders kan gronden, dan op gevoelens van genegenheid en liefde.'

Waarlijk, men vraagt zich af waarom men niet op deze wijze het huwelijk tegelijk gemakkelijker - waardiger zou maken.

Op het oogenblik dat men zich overal en in alle landen terecht beklaagt over het afnemen van het geboortecijfer, wordt het tijd om het huwelijk te omringen met alle waarborgen van geluk, duur en ernst. Daarom moet men degenen die het willen sluiten er toe voorbereiden, het te beschouwen niet als een maatschappelijke noodzakelijkheid, maar als de verwezenlijking van een vurigen wensch.

En door er niet eene noodzakelijkheid van te maken waaraan het jonge meisje haast niet ontkomen kan, zal men het huwelijk zijn volle gewicht, zijn volle waardigheid doen behouden. Laat ons bovendien erkennen dat zoo niet alle vrouwen onvermijdelijk voor het huwelijk zijn voorbestemd, zij die het langaan er geen vernederende, gewillig aanvaarde dienstbaarheid in moeten vinden, maar vrijheid en gelijkheid, die er den onwheidbaren zetel van den huiselijken haard van maken, van het huisgezin - van de maatschappij.

G. CHASTAND.

Geautoriseerde vertaling van L.M.

4 Maart 1914
27ste Jaargang.
No. 36.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.
(Vervolg van No 35).

Dit heeft misschien aanleiding gegeven tot het beweren, dat bij aangeboren zwakzinnigheid de omwenteling der puberteitsperiode een spontaan herstel van den geestestoestand kan te voorschijn roepen. Geen der auteurs op dit gebied vermeldt evenwel een door hem waargenomen geval, dat deze bewering bevestigt. [Heller].

Wel schijnt vast te staan, dat het intreden der genoemde periode verband houdt met den toestand van geesteszwakte, daar men heeft waargenomen, dat in zulke gevallen de ontwikkeling der geslachtsrijpheid 6f sterk vervroegd 6f zeer verlaat wordt 6f zelfs geheel achterwege blijft.

We hebben getracht een eenigermate getrouw beeld te geven van het complex der verschijnselen, waardoor zich het ontwikkelingstijdperk der sexueele rijpheid kenmerkt en thans staan we dus voor de beantwoording der practische vraag: Welk standpunt hebben wij als ouders en opvoeders in te nemen tegenover deze verschijnselen en wat kunnen wij doen om de gevaren, welke daaruit ontstaan, zooveel mogelijk te beperken of - indien zulks mogelijk is - ze geheel af te wenden?

Vestigen we allereerst onze aandacht op het laatste deel dezer vraag.

Wij leven in een tijd, waarin het vraagstuk der opvoeding in de kringen der ontwikkelden levendige belangstelling wekt, zoodat de belangrijke paedagogische kwesties niet meer uitsluitend door vakmannen worden bestudeerd en besproken. Een dier vraagpunten heeft sedert enkele jaren heel wat pennen in beweging gebracht en een onderwerp van bespreking uitgemaakt in tal van bladen en

op vele vergaderingen. Herhaaldelijk is van meer en minder bevoegde zijde gewaarschuwd tegen de geestelijke overlading der jeugd, waartoe de examen-manie, welke ons volk beheerscht, en de zucht om aan hooggespannen maatschappelijke eischen te voldoen, noodwendig moesten leiden.

Die overlading is geen fictie, maar een feit en treedt het meest te voorschijn in de puberteitsjaren, waarin naast de hoofdvakken van onderricht, die reeds zeer hooge eischen stellen, een gansche reeks van bijvakken de aandacht komen vragen. Vooral op onze meer uitgebreid lager en middelbare scholen jaagt men in koortsachtiger ijver en zenuwachtige haast den leerling over het studie veld van 12 tot 18 leervakken voort, hem iedere gelegenheid benemend tot rustig nadenken en verwerken, door steeds den blik te richten op het gevorderde eindresultaat. Het is voor ieder duidelijk, dat daarin een groot gevaar ligt, dat hierdoor met het oog op de geweldige physiologische en psychologische omwentelingsperiode bij knaap en meisje een onherstelbaar nadeel kan worden toegebracht. Waar reeds zooveel van het lichamelijk en geestelijk organisme wordt gevorderd, dat de zwakkeren daardoor alleen zoo ernstig worden aangegrepen, schijnt de uiterste voorzichtigheid de hoogste wijsheid.

In dit kort betoog verwachte men echter niet van ons een volledig plan om dit vraagpunt tot een bevredigende oplossing te brengen. Mogelijk wil men zich wel tevreden stellen met een enkele opmerking, die in de richting eener oplossing wijst.

Het eerste gedeelte der puberteitsperiode valt bijna geregeld samen met de openbaring van voorliefde voor bepaalde vakken, welke de toekomstige studierichting aangeven.

Die vakken beheerschen bij een verstandige opvoeding tenslotte de beroepskeuze en het maatschappelijk slagen en worden over 't geheel met veel minder inspanning bestudeerd dan andere, welke den leerling minder sympathiek zijn. In 't algemeen zullen die vakken zich laten scheiden in twee groote groepen, n.l. de exacte, en de litteraire, zoodat er veel te zeggen is voor een verdeeling der leerlingen in twee daarmee verband houdende categorieën. Voor de eerste groep konden dan de litteraire vakken eenigermate op den achtergrond treden, voor de tweede de exacte. Tegen het einde van de puberteitsperiode zouden de stiefmoederlijk behandelde leervakken weer wat meer op den voorgrond gebracht kunnen worden. Zou daarmee het eindresultaat zooveel minder worden, dan nu het geval is? Wij vermoeden van neen. Thans immers is de leerstof, welke doorloopen wordt, wel meer uitgebreid, maar behandedeling en verwerking zijn ook veel minder degelijk. Bovendien zou men in de aangegeven richting het gevaar van de geestelijke overspanning ontgaan, die niet zelden later leidt tot een met vernietiging van alle verkregen resultaten dreigende verslapping.

Een ander gevaar ligt in de verwaarloozing van lichamelijke eischen. Het lang zitten bevordert den bloedsaandrang naar bepaalde lichaamsdeelen, doet storingen in de circulatie ontstaan en leidt dientengevolge tot ongelijke bloedverdeeling in de organen. Dat zulks in een reeds ernstig gestoord organisme tot hoogst bedenkelijke gevolgen kan voeren, ligt genoeg voor de hand.

Waar nu in de morgenuren vaak 4 lesuren elkaar opvolgen, schijnt het gewenscht, na de eerste twee lessen door doelmatig toegepaste gymnastische oefeningen een tegenwicht te scheppen tegen de gevolgen van het lang zitten. Een zoogenaamd vrij kwartier komt ons daartoe niet geheel voldoende voor.

De gewichtigste factor tot neutraliseering van de nadeelen van aanhoudend zitten en langduriger geestesarbeid blijft evenwel het spel, dat niet alleen de veiligheidsklep is, die de geestelijke en lichamelijke ontspanning verzekert, maar ook de veer, die het gansche gevoels- en wilsleven in krachtige actie brengt. Het moet, in de ontwikkelingsjaren vooral, echter zoo gekozen zijn, dat het niet alleen ontspanning verzekert als tegenwicht tegen éénzijdige lichamelijke inspanning, maar gericht zij op moed, kracht en concentratie van den wil.

Bovendien behoort het de phantasie in voortdurende werkzaamheid te houden en dus zooveel mogelijk door de leerlingen zelf georganiseerd en vrij van al te zeer bindende regels te zijn. De actie van het spel moet hen geheel meesleepen, dit en de lichamelijke vermoeienis zijn de meest gewenschte bondgenooten in den strijd tegen slechte gewoonten, welke in de puberteitsperiode zoo licht de overhand krijgen.

Steeds worde gespeeld in de open lucht. Met volle sympathie begroeten we daarom den van verschillende zijden zich openbarenden aandrang tot oprichting van openbare speelterreinen.

Ook sport - mits niet overdreven - kan

een gunstigen invloed uitoefenen, en zeer heilzaam werken stellig flinke wandeltochten van groepen jongens en meisjes onder verstandige leiding. Deze verfrisschen den geest en geven door tal van opmerkingen en waarnemingen in de vrije natuur een heilzame afleiding aan den gedachtenloop, welke anders zoo licht een verkeerde richting neemt.

Zoo ergens, dan vindt de opvoeder op zulke groepenwandelingen gelegenheid om het vertrouwen der jongelieden te winnen en een blik te slaan in hun zieleleven; en deze toenadering en dat inzicht zijn van hooge beteekenis voor beiden.

Een ander middel ter bestrijding van de in de ontwikkelingsperiode dreigende gevaren is gelegen in een goed geleid arbeidsonderricht. Goed geleid, d.w.z. zoodanig gegeven, dat het niet alleen de motorische zenuwen in werking brengt en de handenvaardigheid ontwikkelt, maar ook meewerkt om de scheppende energie tot ontplooiing te brengen door de bevordering van een zelf-vinden, dat vertrouwen geeft in eigen kracht en inzicht.

Als voorbehoedmiddel tegen sexueele phantasieën en onzedelijke afdwalingen hebben zulke bezigheden een onberekenbare waarde. In den regel toch worden ze met groote voorliefde beoefend en waar eenig resultaat is verkregen, wat zelden uitblijft, werken ze krachtig mee tot versterking van den wil; en wilskracht is het sterkste wapen in den strijd tegen noodlottige neigingen. In dit verband vergete men niet, dat de genitaliën slechts reageeren op prikkels, niet op motieven.

(Wordt vervolgd.)

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohman.

Ze trekken me.... met onzichtbre banden trekken ze mij naar ginds....

En 't is of ik 't Licht zie stralen.... van Dáár waar ze nu zijn....

En hier, waar ik nog rondwandel, hier op aarde, is het zoo duister en zoo koud, en zoo leeg....

.... Is het bedrog, spel der fantasie, ijdele droom slechts, die glans, die ik soms in doorwaakte nachten zie schijnen Dáár?... Of is het wáárheid, wáárheid wat ik zoo graag wil gelooven, wáárheid dat ze me trekken met onzichtbre banden.... en dat ik hunne stemmen hoor fluisteren,.... fluisteren van 't weleer....:

Weet ge 't nog....? Weet ge 't nog, toen ge Uw geloof in U bezat, als een heilig iets, dat blank was en mooi en ongerept....?

De menschen zijn gekomen, en hebben 't U afgenomen, hebben 't beduimeld, bezoedeld, met hun onreinen adem goor gemaakt....

Maar God...., die *niet* is 'hun' God, al durven ze dat beweren in hun ijdelen hoogmoed,.... God kan immers dat niet helpen wat de menschen maakten uit Hem.

\- - - - - - - - - - - - - - - -

Zoo fluisteren de stemmen.... als ik in doorwaakte nachten 't Licht zie van de Overzijde....

I.

Begeerig gleden de oogen van de twee schoonzusters over de in rij en gelid opgestelde ouderwetsche meubelstukken. Nu betastten ze een stoel of de pooten er wel stevig nog aanzaten, dan werd een buffet onderzocht of al 't snijwerk ook gansch gaaf nog aanwezig was.... -

En Frederike, die er 't meest verstand van had, van oud porselein, nam telkens een of ander bord of schotel van de lange tafels waarop alles was geëtaleerd, klopte met hare hebberige vingers voorzichtig tegen den rand ervan, of ze ook een scheur ontdekte, hield het begéérde voorwerp tegen 't licht, met kennersblik.

Dan loerde Fenna naar haar, hield haar achterdochtig in het oog, overleggend bij zichzelve, hoe ze, als morgen de onderhandsche verkooping zou beginnen, een oogje in 't zeil moest houden, opdat Frederike de dingen vooral niet te goedkoop kreeg. ‘Die Frederike was zoo'n leeperd’, - peinsde ze, - ‘maar zij ook.... Dat zouden ze morgen eens zien!!!’

Alles was van zijn plaats gerukt in het ouderwetsche, deftige huis aan de Groote Markt, - waar 't zoo lang stil was geweest, stil van de rust der verleden dagen.

En nu, in het fel naar binnen stroomende licht, niet meer deel uitmakend van het vroegere ouderwetsche geheel, nu deden ze niet meer, die meubelen van weleer, nu viel alleen op hun leelijke degelijkheid, hun niet meer zijn van dezen tijd, hun versletenheid en hun gebruiktheid, hun te jong nog zijn voor het eerbiedwaardige van antiek en te oud reeds voor het pretensieuse van modernen stijl....

- Maria-Anna, die bij het venster stond,

deed het als een physieke pijn er naar te kijken, naar die schennende taxeerende, bewegingen harer schoonzusters, naar die voor den onderhandschen verkoop van morgen bijeengezetten inboedel, dien ze altijd had geëerbiedigd als iets aristocratisch-deftigs, en die nu werd beleedigd - scheen het haar toe - door deze bijelkaarstapeling, genommerd als in een verkoophuis.

Voor de zooveelste maal in haar leven vroeg ze zich af: Wat doe ik toch eigenlijk in deze familie? Ik hóór niet bij hen....

Hoe konden die Zijp-Looyenga's, die zich zóó te goede deden op hun christendom en hun rechtzinnigheid, hoe konden ze dit nu gods-ter-wereld overeenbrengen met de leer van Christus: ‘Verzamelt U geen schatten, die de roest en de mot verteert’, dit hebzuchtig-begeerig kibbelen wie 't voordeeligst en 't méést zich zou weten te verrijken aan de nalatenschap van den eindelijk-gestorven erfoom - op wien ze bij zijn leven tegenover de buitenwereld hadden neergezien met een soort hoogmoedig farizeïsme, wijl hij immers was een ‘liberaal’, een ‘afgedwaalde’ van de rechtzinnige familie-leer, maar dien ze toch in de binnenkamer om het hardst hadden geflikflooid vanwege zijn vele geld. Even trok er over haar gelaat een ingehouden glimlach, toen ze dacht aan de zoo zichtbare teleurstelling van Frederike en Everard, bij de opening van het testament, toen het gebleken was, dat hunne naar Ooms overledene vrouw genoemde dochter niets, absoluut niets, extra had gekregen als legaat, zooals zij zoo stellig hadden gehoopt. En al de vele neefjes, die naar den overledene waren verdoopt: Meinhard! Morgen brengen! Geen enkele dier Meinhards was door Oom bevoorrecht, terwille van die strooplikkerij, - die hij had dóórzien.

En ze zag hem ineens weer voor zich met zijn oud streng, rechtschapen gelaat, den harden onverbiddelijken trek om den Zijp-Looyenga-mond, man uit een stuk, van een tijd die niet meer was, een tijd die geen zenuwziekte kende en geen geloofsbuitenissigheden en geen sociale quaestie en geen twijfel aan eigen ik. - Hoe hij eigenlijk zoo gekomen was, zoo anders dan de overige Zijp-Looyenga's, zoo vrijzinnig, en afkeerig van orthodoxie, ze wist het niet, zij die zelve zoo ineens was ingetrouwd in de familie, jong, negentienjarig kind toen, die nooit had nagedacht over geloof noch over wat ook, die hare verliefdheid op den knappen man had gehouden voor liefde, en die eerst in haar huwelijk met Meinhard Zijp-Looyenga had leeren begrijpen zichzelve, het leven.

Ze was altijd een beetje bang geweest voor den ouden strengen, onbuigzamen Oom, en ze was geschrokken ervan toen het telegram kwam van zijn op sterven liggen, en toen haar man had gezegd: ‘We moeten er heengaan. Het is mijn plicht met hem te spreken over zijn eeuwig heil.’ - -

‘Zou je 't wel doen?’, had ze gevraagd, onzeker, vooruit al wetend zijn antwoord, en voelend ook hoe hij gelijk had daarin van zijn standpunt, toen hij haar antwoordde: ‘Natuurlijk zal ik het doen, het is immers zijn laatste kans op bekeering. Ik mag hem toch niet in zijn zonden laten sterven.’ -

Ja, zeker, van zijn standpunt had Meinhard gelijk gehad met die woorden. Juist daarom dwong hij haar nog steeds achting en eerbied af, ook nu hare zinnen naar hem reeds lang niet meer begeerden; achting en eerbied om dat eerlijk-geloovige van zijn belijden. - Hare zwagers hadden heel wat diplomatieker gehandeld, gezorgd dat ze de pijnlijke plicht ontweken, door eerst te arriveeren na het overlijden... toen het naar zich toehalen van de erfenis begon.

Maar Meinhard en zij waren op dien avond binnengetreden in de schemerige kamer waar de stervende lag, waar toen de ouderwetsche mahonie-meubelen, het nachtkastje naast het twee-persoons-ledikant met een groen serge gordijn, en de groote gewreven mahoniehouten kast, en de stoelen met zwart trijp overtrokken, allen nog zoo deftig deden, toen ze nog stonden op hun plaatsen van jaren her, juist zooals ze stellig óók reeds gestaan hadden toen mevrouw Zijp Looyenga stierf, hier in deze zelfde kamer, op ditzelfde ledikant - lang vóór Maria-Anna's tijd, vóór ze nog was geboren misschien. -

'Ik ben blij dat ik jullie nog zie vóór het zoover is,' - had de oude man gezegd, en zijn wasachtig gele hand, die moede op de deken lag, hun toegestoken. - 'Het is uit met me'.

Het had niet gerésigneerd geklonken en ook niet angstig. Veeleer afgemat, als van een wiens dagen velen waren, en wien het heengaan geen kommer bereidt en geen vreeze, wien het slechts is eene onontwijkbare afsluiting die hij wist dat tenslotte komen moest. - -

'Wat zegt de dokter'? - - had Maria-Anna gevraagd, banaal, zelve een kleur krijgend van schaamte, omdat ze niets anders wist te zeggen dan zoo'n gemeenplaats. -

En de oude man gaf haar ook niet eenmaal antwoord. Zijn gedachten verwijlden bij iets anders.

Zijn half-gesloten ooggin vestigden zich op zijn neef, met de scherp-doordringende uitdrukking die hem altijd eigen was geweest héel zijn leven, en hij zei plotseling, hard en koud:

'Denk er aan Meinhard,.... dit huis,.... jullie zult het natuurlijk verkoopgin, natuur-

lijk,... maar, denk er aan,.... niet aan de Roomschen....' -

Het was, bij al zijn zoogenaamde liberaliteit, een van zijn stokpaardjes geweest steeds, die verwoede eenzijdige vijandschap tegen 'de Roomschen'. Zijn oude huishoudster wist dat ze nooit mocht koopen in een Roomschen winkel. En het had de laatste jaren van zijn leven onrustig gemaakt, die vrees, dat zijn mooi huis, zijn familiebezit, - waarop hij vermoedde dat de R.K. Kerk aasde voor een liefdadige instelling, - zou vallen in die gehate handen, Nu, in zijn stervensuur, preoccupeerde hem die mogelijkheid 't meest, méér dan de vrees voor eigen onbekende toekomst.

Hij wist dat geen zijner neven, die immers allemaal uit de oude provinciestad waren uitgevlogen, het huis kon aankoopgin. En hij tobde over het lot van het doode ding dat hem zoo lief was, *zijn* huis.

Voor zijn neef Meinhard was het een welkome aanleiding tot den overgang waarnaar hij zocht:

'Ja, ja, oom', - verzekerde hij haastig, oprecht in zijn beloven - 'maar, geloof me, niet dááraan moet U nu denken, niet aan haat, tegen wien ook, maar aan verzoening met Uw God'. - -

Het gelaat van den stervende had tot op dat oogenblik dat sereen-rustige gehad aan stervenden zoo dikwijls eigen. Maria-Anna die er, beschroomd door de majesteit van den dood, wiens aanwezigheid zij reeds voelde, met gevouwen handen neven stond, had die sereen-rustige uitdrukking gezien, gezien zooals op het gelaat van haren eigen overleden vader, zooals op dat van 't kleine vroeggestorven dierbare broertje, zooals op dat van de grootmoeder, de oude mevrouw Zijp-Looyenga, die zij zoo onbegrensd had geacht. - -

En het bedroefde haar daarom dat de woorden van haar man - hoe goed ook bedoeld - dien serenen vrede als verstoorden. - Want ineens werd Ooms gelaat aardsch, namen de oogen aan diezelfde uitdrukking van kleinzieligheid, die ze ook gehad hadden daareven, toen hij sprak van zijn boosaardigheid tegen de Roomschen:

'Blijf me met je vrome praatjes van 't lijf', zei hij onvriendelijk. - 'Ik wil van dat gezemel niet hooren.'

Om haar man, dien ze om zijn eerlijkheid van geloof hoogachtte, voelde Maria-Anna zich boos worden, verontwaardigd.

Maar Meinhard-zelf werd niet boos; - zijn gelaat behield dezelfde oprecht-belangstellende uitdrukking:

'Oom, - oom', - bezwoer hij, en greep de gele uitgeteerde hand: 'het *is* geen zemelen. - Het is omdat het gaat om uw eeuwig heil, om uw redding. - - Verzoen u met God, door Zijn Zoon Jezus Christus - eer het te laat is.' - -

Heftig, onwillig, had de stervende zijn hoofd naar den muur gedraaid. Onwillekeurig, als om thans haren man te steunen, legde toen Maria-Anna haar hand in die van Meinhard. Want, in zulke oogenblikken voelde ze hoe ze hem na stond, heel na, bij alle innerlijk verschil van denken.

.... En langzaam, als brak plots een straal dóór van het licht dat niet van de aarde is, ontspande zich de harde vijandschap op het gelaat van hem die de groote reis ging aanvaarden. Hij sprak niet meer. Hij kwam niet terug op zijn weigering. Ze wisten niet of hij was ingeslapen, dan wel zich zoo hield.

Maar de serene-rust-expressie keerde terug. Het laatste wat van de aarde was scheen in hem overwonnen. Nu zocht zijn uitgeteerde hand die van zijn neef:

‘Ik weet dat je het goed meent, Meinhard’, sprak hij zacht. ‘Maar ik kan dat niet zoo ineens nu gelooven, zooals jij het al je leven hebt gedaan. Dan zou ik een huichelaar zijn.... ...De wegen zijn verschillend. Ga nu heen, wil je.? Nu wil ik met mijzelf afrekenen. Ik dank je mijn jongen.... Ga nu.’ - -

Maria-Anna had haar man, die nog aarzelde in zijn bekeeringsijver, zacht meegetrokken. Maar, vóór ze ging, voor 't eerst in haar leven vrijwillig, had ze zich heengebogen over den ouden man, en zijn voorhoofd gekust. Altijd was ze bang geweest voor hem, was die verplichte nicht-begroeting van een zoen haar een corvee geweest, die ze slechts noodgedrongen volbracht. Nu scheen het haar toe dat wien ze kuste niet was haar strenge gevreesde Oom, maar een die reeds toebehoorde aan eene andere wereld, die reeds den grooten stap had gedaan, en wiens hulsel nog slechts toefde op de aarde. En die daarom een andere was geworden.

De scherpe, harde lijnen om den mond waren uitgewischt, de hoekige Zijp-Looyengatrek was als weggevaagd.

En, terwijl ze de kamer uitging kreeg ze ineens een heel sterk besef, hoe de man die daar zijn laatsten aardschee strijd streed heen was nu over Roomschen-haat zoowel als over rechtzinnigheids-afkeer of liberalismetrots, hoe hij stond nu op de grens dier onzichtbare wereld vanwaar dat alles je zoo klein toelijkt, en zoo onnoozel, en zoo dom...

Maar neven haar klaagde haar man in oprecht verdriet: ‘Hij sterft in de verdoemenis. Hij heeft zich afgewend van den Gekruisigde. Is het niet vreeselijk?’.

.... ‘Ja, het is vreeselijk’, had ze geantwoord, om hem genoegen te doen. En weer, voor de zooveelste maal, voelde ze daarbij hoe ver ze van elkaar afstonden innerlijk, hoe onoverbrugbaar ver. -

- - - - - - - - - - -

- - - - - - - - - - -

'Ik *wil* het Saxische servies hebben', verklaarde Fenna, haast huilend van nijdigheid. 'Je zult zien dat Frederike het opdrijft om mij te plagen.... omdat *ik* 't hebben wil, en François 't me zoo vast heeft beloofd....' Ze stond bij de tafel waarop het Saxische servies - waaruit ze plachten thee te drinken als Oom 'n dineetje gaf - in zijn geheel was uitgezet; breed van heupen was ze, lomp en ordinair, in hare goedkoope, slechtzittende rouwjapon met roodachtig krip. Want ze vond al dat moeten-rouwen erg duur. 't Kon wel zoo op 'n koopje - vond ze.

- Thilde, klein nietig menschje, trachtte haar te kalmeeren: 'Toe nou, Fenna, trek het je nu niet zoo aan. Er zijn toch nog méér serviezen bij den inboedel'. -

'Maar ik wil dit hebben - ik wil', herhaalde Fenna heftig. En, omziend naar haar man:

'François, kom hier', - gebood ze. -

Het gebeurde gedurende het déjeuner in de pauze. De notaris was naar huis gegaan om zelf dáár te twaalfuren. De erfgenamen deden dat gezamenlijk in de groote huiskamer, op de ongezellig bijgeschoven stoelen om de uittrek-eettafel, alles met nommertjes reeds voorzien voor den verkoop. - Ze zagen hoogrood nu van de ergernis en de hebzucht, want ze boden telkens tegen elkaar in, vooral de schoonzusters Fenna en Frederike. Martina, de weduwe van Gijsbert Zijp-Looyenga, die opkwam voor hare minderjarige kinderen, dreef steeds zoo hoog mogelijk op om het totaal te vermeerderen, te zorgen dat de straks te verdeelen contanten-buit daardoor zoo veel als het kon aangroeide. Ze waagde telkens opnieuw een kansje, lei er nog wat op, en, altijd dan, vloog Fenna, die zich niet wou laten overbluffen, daarop in, ging nog enkele guldens hooger, bleef dan tenslotte zitten met 't een of ander prul, veel te duur.

François, haar man, klein, met zijn gebogen rug als haar onderdaan, durfde er niet goed tegen in, trok haar soms voorzichtig aan de mouw: - -

'Fenna! Maar Fenna dan toch.' - -

Maar dan schudde ze hem af als een soort reptiel, al hare zelfbeheersching kwijt, in hare inwretende jaloezie op de rijkere, voornamere Frederike, die harerzijds bedaard, koel als altijd, een bod deed precies naar de juiste wàárde, zeker van de vrijheid die Everard haar liet in alle zulke practische dingen.

Thilde alleen, en Maria-Anna, waren er onverschillig onder. Voor de laatste was het niet meer dan een interessant en tegelijk afkeerwekkend schouwspel, te zien hoe deze zóógenaamd christelijke familie zichzelf bloot gaf achter de schermen, onbekommerd, in hare geldzucht, om wat de ongeloovige liberale notaris van hen zou denken. Maar de eerste, de vrome, ongehuwd-geblevene freule Mathilde Geraldine Françoise Zijp-Looyenga, wierleven werd gewijd aan goede werken, leed er onder, schaamde zich tegenover dezen vreemden ongeloovige, den notaris, en ook tegenover de haar innerlijk altijd-vreemd gebleven schoonzusters, schaamde ze zich!

Meinhard's gedachten waren ver weg. Bij zijn politieke verwikkelingen. Hij had weer een onaangenamen brief gehad van den Leider. En hij kon toch niet - ook om diens wille niet - verzaken zijn principes. Indien Gods Woord gebiedt niet mede aan te zitten met de ongeloovigen, hoe kon dan de Leider van hem verlangen dat hij uit diplomatie - zooals hij, de Leider, dat noemde - dien eere-maaltijd in den Haag, aangeboden door den gezant in Brussel, ging bijwonen?

De gezant in Brussel! Iedereen wist immers wát voor een mauvais-sujet, en verachtelijke meisjes-verleider, - ternauwernood aan een minderjarigen-verleidings-proces ontkomen, - die man, die renegaat, eigenlijk was. Maar, sinds het ministerie ‘rechts’ was, gaf hij, plotseling vroom-doende, véél geld aan de Vrije, en aan het anti-revolutionaire verkiezingscomité. -

Dáárom moest men hem openlijk te vrind houden, - commandeerde de Leider.

Het wou er niet in bij Meinhard Zijp-Looyenga. En daarover peinsde hij - en liet zijn boterham staan. -

Wat kon hem het Saxische servies en de heele erfenis schelen!

Staat er niet geschreven: Verzamelt U geen schatten die de roest en de mot verteren -?

En ineens viel zijn oog op zijn vrouw, Maria-Anna, met haar élégant rouwkleed en de breede crêpe garneering. En zij ergerde hem! Waarom was ze toch zoo werelds? Met haar breed-golvend haar, en hare Haagsche toiletten?

Droeg Thilde heur haar ook zoo lichtzinnig? Neen, die had het plat-gescheiden. En haar japon was door een huisnaaister gemaakt. Zelfs Meinhard's oogen van man onderscheidden dat verschil wel!

- Ja, Thilde was wel vroom - dacht hij, met even een spijt in zich, dat hij niet geluisterd had naar den algemeenen familieraad toen hij Maria-Anna *wou* hebben - die zoo anders was dan zij, de Zijp-Looyenga's.

En toch.... Toch.... Als ze maar had gewild.... Zijn oogenblikkelijk begeeren ineens naar heur hem geweigerd lichaam drong hem 't bloed naar de slapen. - -

Bij de tafel met het Saxisch servies klonk schel op de stem van Fenna:

- ‘Het is bespottelijk, wij kunnen 't even goed betalen als Frederike en Everard. Wanneer de van Heinhole's bij ons komen theedrinken, dan hebben we niets - letterlijk niets.’ -

Frederike, de dunne smalle lippen saam-genepen, deed of ze niets hoorde, of ze een brief las van huis, - van haar kinderjuffrouw - maar Maria-Anna was overtuigd hoe ze zich ondertusschen verkneukelde in de vulgaire drift van Fenna. -

Everard had zijn broer Meinhard, en Thilde, en Gijsbert's weduwe tot hem gewenkt. -

‘We hebben nog net een oogenblikje tijd vóór de notaris terugkomt,’ zei hij. - ‘Ik wou jullie eens even inlichten! We kunnen het huis bijzonder voordeelig van de hand doen - hoor ik van hem, - van den notaris - - als jullie 't goed vindt - onderhands.’ -

‘Aan wien? En voor hoeveel?’ informeerde Martina, zakelijk; - altijd burgerlijke koopvrouw.

‘Twee ton bieden ze. - - En we krijgen nog méér, dat is zeker - als we 't vragen.’

‘Twee ton.’ - Martina viel haar zwager bijna om den hals van plezier. En Thilde óók straalde. Dacht namelijk aan al hare liefdadige vereenigingen, die ze zou kunnen geven daarvan, véél geven.

‘Zal ik maar onderhandelen dus namens jullie?’ informeerde Everard diplomatisch, loerend naar Meinhard. -

Meinhard's gedachten waren al maar door bij den brief van den Leider. Het prikkelde zijn eerzucht dien te behagen, daardoor te worden een invloedrijk politicus, als zijn broer Everard reeds het was. Maar tegelijk wist hij hoe zijn Bijbel 't hem verbood datgene wat de Leider zoo dikwijls voorschreef. En de inwendige strijd deed zijn gedachten afdwalen.

‘Wie is het’? vroeg hij, geheel onverschillig onder het antwoord....

‘Een tusschenpersoon, een jood; - waarschijnlijk treedt hij op namens een of andere handelscombinatie.’ - Everard sprak snel, onverschillig, schouderophalend, zooals hij 't deed in de Kamerclub, of op groote verkiezingsvergaderingen wanneer hij achterdochtige geestverwanten wou belazeren. Zijn nonchalant doen belazerde ook inderdaad Thilde en Meinhard beiden.

Martina voor haar deel kon het niets schelen wie de kooper was; zij dacht alleen maar aan de twee ton.

Maar François-ook moest er toch in gekend worden, was óók mede-erfgenaam.

Ze wenkten hem om er ook bij te komen. Maar, als altijd in zulke gevallen, liet Fenna, zijn vrouw, hem niet alleen gaan. Als er iets te onderhandelen of te bedisselen viel van zaken, dan zorgde ze wel dat zij er bij stond.

Ze zag nog hoogrood van de opwinding, maar ze bezat nu onomstootelijk haar mans belofte, dat hij het Saxische servies koopen zou, onverschillig wat ook Frederike er voor zou bieden, Het had echter moeite gekost hem zoo ver te brengen. Zijn gezond verstand waarschuwde hem, dat Frederike er hen liet inloopen.

‘Het is over den verkoop van het huis, dat we je toestemming moeten hebben’, lichtte Everard in. ‘We zijn hier nu allemaal voor de erfenis bijeen, nietwaar, en, als we straks in onze verschillende woonplaatsen zijn teruggekeerd, dan zal het een eindeloos heen en weer geschrijf geven, indien er dan nog niets over het huis is beslist. Daarom had ik gedacht, nu er juist, ineens, zich een magnifique gelegenheid voordoet....’

‘Is er een kooper?’ informeerde Fenna bazig, de erfgenaam-rol overnemend van haar onderdaan-man.

‘Ja,.... dat is te zeggen - de notaris meent te weten. - - - - Twee ton minstens, - dat is een heel aanzienlijke som. - - Ik geloof niet dat we die later er voor zullen maken, als we ons dit bijzondere aanbod laten ontglippen. - -’

‘Natuurlijk niet. Toehappen maar,’ - gebood Gijsbert's weduwe op hare ordinaire koopvrouw-manier. -

In de half toegeknepen oogen van François, - kleine en listige oogen, - kwam een uitdrukking als van iets van Everard's heimelijker toeleg vermoeden. Maar hij *wou* liever niets weten, zei dus alleen:

‘Twee ton, - - dat 's een mooi bod, - dat 's veel.....’ - -

‘Maar, als dat nu al dadelijk geboden wordt, dan geven ze nataurlijk veel méér als je maar volhoudt, - maar niet al te gauw toeslaat’, bazigde Gijsbert's weduwe, ineens van haar eerste idee van ‘toehappen’ veranderend. -

En Fenna, een en al bewondering voor hare koopvrouw-schoonzuster, viel haar bij: ‘Ja, hoor, niet dadelijk toeslaan! - François, denk er om.’ -

‘Everard moet het dan maar beredderen’, - koos François den veiligsten weg. Hij draaide zich graag overal uit. ‘Wat jij, Meinhard?’

‘Ik heb zoo weinig tijd’, - zei Meinhard, zijn gedachten ver weg, bij zijn politiek, zijn broers eerlijkheid vertrouwend als de eigene. - ‘Doe jij 't dus maar Everard’, - - stemde ook hij toe.

‘En jij, Thilde?’ - -

Haar broer vroeg het haar op den beschermenden toon, dien hij altijd aansloeg tegen zijne hemelhoog tegen hem opziende zuster,

wier oprechte vroomheid, van bescheiden aan Gods wil onderworpen oudejuffer-leven, hem geen eerbied afdwong, doch slechts geringschatting. Instinctmatig voelde hij dat zij-ook wellicht zou dóórzien, als François 't blijkbaar deed. En hij sneed daarom reeds vooraf af hare mogelijke bezwaren:

'Je moet het maar aan den notaris en aan mij overlaten, kind, jij hebt geen verstand van die dingen', - raadde hij liefjes. -

'Neen', - bekende zij nederig. - 'Jij zult het wel beter weten, - maar...' - een beetje beschroomd zichtbaar over haar eigen durf tegen den hoogwijzen broer, ging ze op hare teenen staan om hem aan zijn oor te kunnen bereiken, fluisterde hem toen iets in van:

'Je weet wel, - - - Oom wou niets weten van de Roomschen;.... 't is toch geen Roomsche instelling?' - -

Everard glimlachte haar genadig toe: 'De notaris heeft me den naam van den man genoemd. Niets van een Roomsche congregatie hoor! - Dus,' - en hij keerde zich tot de anderen: 'dan zal ik maar uit jullie naam optreden?' -

'Ja, maar je moet zien dat je er twee en een halven ton voor krijgt', wou Gijsbert's weduwe nu beslist 't onderste uit de kan hebben. -

'Laten we een volmacht teekenen dat Everard handelen kan uit onzen naam,' - stelde François voor. Op die manier ontlastte hij het gemakkelijkst zijn geweten - vond hij - als hij aldus de verantwoording schoof op zijn broer. -

Ze teeleenden allemaal: François en Thilde, en de weduwe van Gijsbert, alle drie vermoedend de waarheid, en zich, om verschillende redenen, blinddoekend daarvoor door de verantwoording aldus aan Everard te laten. Meinhard alleen teekende, in zijn afwezigheid van gedachten, zonder in het minst te begrijpen wat er achter stak. -

Maria-Anna hoorde er eerst veel later van hoe het alles was toegegaan, later, toen het openlijk in de couranten stond, dat het oude familiehuis op de Groote Markt van den gestorven Jhr. Mr. Zijp-Looyenga was aangekocht door de Roomsch-Katholieken, die het gingen herbouwen in een groot liefdadigheidsgesticht, met een daaraan verbonden opleidingsschool.

Hoe kon je zoo iets doen, hoe kòn je er je toestemming toe geven?' - riep ze driftig tegen haar man. 'Schaam je. Jij, die hem aan zijn sterfbed nog het tegendeel beloofd hebt.' - -

Maar hij keek zelf zóó onschuldig-verslagen over het nieuws, dat ze terstond elk woord zijner uitlegging geloofde. Ja, natuurlijk, voor de zooveelste maal was hij, in zijn droombestaan van rechtzinnige-idealen-najager, weer in de luren gelegd door zijn practischen, handigen, diplomatischen broer Everard.

Zij nam zijn hoofd tusschen hare handen, en gaf hem op het reeds grijzende haar een bijna moederlijken zoen. - Want hare vrouw-verliefdheid had reeds lang uit.

'Je bent een goeierd,' zei ze, half medelijdend, half bewonderend. 'En Everard is een mispunt! Dáár....'

(Wordt vervolgd).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Hoogwelgeboren Jonkvrouw,

In Uw aanteekening op mijn ingezonden schrijven zegt U, dat U artikelen als van den Heer Servaas van Rooyen tegen de R.K. Kerk nimmer zou opnemen onder pseudoniem.

'*Deze* wijze van met anonyme wapenen strijden', zoo gaat U voort, 'laten wij over aan de groote pers beide R.K. en Protestant.'

Ik veronderstel, dat deze tirade U in een min of meer onbewaakt oogenblik uit de pen is gevloeid. Want, dat het strijden met anonyme wapenen uitsluitend in de R.K. en Protestantsche groote pers zou voorkomen, gelijk U duidelijk insinueert, is bezijden de waarheid. Wordt bijv. in de N.R. Courant de Katholieke Kerk niet voortdurend door allerlei anonymen aangevallen? Ook geloof ik niet, dat U zelve onder dit opzicht vrij kunt uitgaan. Was bijv. de naam 'Si Arnoe', waarmede de auteur van een fel en zeer lasterlijk artikel in Uw tijdschrift zich teekende, geen pseudoniem?

Dit artikel was óók tegen de Katholieke Kerk gericht. Hebben daarentegen de Roomsche geestelijken die verleden of voorverleden jaar zich verplicht achtten, Uw tijdschrift aan te vallen, niet allen hun stukken met vollen naam onderteekend? Vergun mij U op te merken, geachte Redactrice, dat U, vooral sinds enkele Roomsche geestelijken tegen U zijn opgetreden, - wat toch hun recht was - ook zelve niet weinig door anti-papisme zijt aangetast. Vooreerst schijnt U bij voorkeur stukken van echte papenhaters als hoofdartikelen op te nemen. Of zijn de stukken van den Heer Servaas van Rooyen geen modellen van papenhaat? Hoe handig weet genoemde Heer de rollen om te draaien! Zelf verkondiger van een hoogst vrije en verderfelijke moraal, durft hij naar de Katholieke moraal met slijk werpen en durft hij de biecht, die juist het groote middel is tot behoud der zedelijkheid, als het toppunt van onzedelijkheid brandmerken. Een uiting van de kleinzieligste papenvreterij wordt door hem omgesmeed tot een bewijs voor de heerschzucht der Roomsche geestelijkheid. Want van de geheele geschiedenis door hem op pag. 498 medegedeeld als een bewijs voor de heerschzucht der Roomsche Kerk is eenvoudig geen woord waar. Hij verzwijgt goedgunstig de namen. Welnu, ik zal ze hem noemen. Het stuk waarover het ging was een handschrift van Mr. van Gehrt, de hooggeplaatste ambtenaar

was de Heer Steger, de hooggeplaatste geestelijke was Dr. Schaepman, de deskundige was Pater P. Alberts S.J. die het stuk wilde benutten voor zijn werk 'Het herstel der bisschoppelijke Hierachie' (hetwelk hij op het punt stond uit te geven), maar het, ondanks alle aangewende pogingen niet kon machtig worden, daar het hem door den archivaris wederrechtelijk en hardnekkig werd geweigerd. Dit geval is begin 1905 uitvoerig in de Couranten besproken. Als de Heer Servaas van Rooyen het verlangt en U het goedvindt, zal ik het schrijven van Pater Alberts, dat destijds in verschillende nieuwsbladen verscheen, hier nog wel eens publiceeren. Dat er van Roomsche zijde pogingen werden aangewend om het handschrift te vernietigen, is een puur en belachelijk verzinsel van den Heer Servaas van Rooyen, dat wanneer het bekende spreekwoord, 'zooals de waard is', enz. geldt, op hem een zeer eigenaardig licht werpt. Het leugentje omtrent het concilie van Maçon, wat ik onlangs aan de kaak stelde, wordt door hem te kwadertrouw volgehouden met de moeilijk te controleeren uitvlucht: lees dan maar eens het avondblad van Oct. zooveel der N.R. Courant.

Niet alleen echter neemt U antipapistische stukken op, en juicht ze toe: bijv. de warkluwen van juffr. Bender, maar U levert ook zelve Uw bijdragen.

Of getuigt het niet van blind vooroordeel, als U 't zoo verschrikkelijk vindt, dat een jachtgezelschap door een R.K. geestelijke wordt gezegend? - Zegende Christus de vischvangst zijner leerlingen niet? - Of het aan Roomsche geestelijken ten grief rekent dat zij soms bij de openbare uitoefening hunner functies, zooals de begrafenis van Minister Regout, worden gekiekt? Of beweert dat Katholieken, die Zondags per auto naar de Kerk gaan, dat alleen doen 'omdat het zoo hoort' en dat men in hofkringen alleen de Kerk bezoekt uit lager motieven?

Bleef U onbekend, dat de hertogin van Luxemburg tijdens haar verblijf in den Haag *dagelijks* eenvoudig naar de H. Mis ging?

En heeft U recht de Katholieke Kerk van huichelarij te beschuldigen, omdat enkele[1]) geestelijken op het 'immoreele' van sommige stukken in de Holl. Lelie hebben gewezen, en nochtans in de Roomsche Kerk een plechtige uitvaart werd opgedragen voor iemand wier leven volgens U allesbehalve onberispelijk was?

Maar als die persoon zich nu eens vóór haar sterven met God heeft verzoend en gebiecht heeft, wat belette dan de uitvaart? Of moet de Kerk berouwhebbende zondaren verstooten? Wat zou zij in dit geval van U te hooren krijgen? En van den anderen kant, hebben de Roomsche geestelijken het recht niet, hun mede-christenen te waarschuwen voor hetgeen ze voor hen gevaarlijk achten? En is 't U soms onbekend, dat U vroeger om wille van verschillende waardeerende uitlatingen de Katholieke Kerk betreffende, algemeen de sympathie der Katholieken genoot? Volgt hier niet uit, dat wanneer enkele Roomsche geestelijken tegen U zijn opgetreden,

1) Ik zeg met opzet: 'enkele Roomsche geestelijken'. U spreekt voortdurend van 'de Roomsche geestelijkheid,' alsof deze en corps tegen U was opgetreden.
Ik heb nooit vernomen, dat van Roomsche zijde een conciliabule of iets dergelijks tegen U is gehouden, of dat men van kerkelijke zijde *officieel* tegen Uwe werken heeft gewaarschuwd. Die tegen U optraden, deden dit op particulier initiatief, zelfs zonder onderling overleg.
Dit maakt Uwe beschuldiging van inconsekwentie, of gelijk U 't noemt, huichelarij, nog onhoudbaarder. Want, gesteld zelfs, dat hetgeen in den Haag geschiedde, niet in den haak was - hetgeen ik niet toegeef - daarom wordt hetgeen *andere* Roomsche geestelijken deden, toch nog geen huichelarij?
De eene Roomsche geestelijke kan toch niet gebeteren, dat een ander Roomsch geestelijke iets doet wat er niet door kan of wat met de door hem verkondigde theorie niet klopt?

zulks niet anders dan noode kan geschied zijn, alleen omdat zij het door dure plicht geboden achtten? Als U dit huichelarij durft noemen, dan zou ik met veel meer recht U van huichelarij mogen beschuldigen, die verleden jaar, ook persoonlijk, de Katholieke moraal als onzedelijk gebrandmerkt heeft (en dit terwijl U uitdrukkelijk verklaardet de Roomsche zedenleer nooit te hebben bestudeerd en herhaaldelijk hulde hebt gebracht aan de tallooze helden en heldinnen op zedelijk gebied door de Roomsche Kerk gekweekt), en niettemin stukken opneemt, die zoo uitdrukkelijk mogelijk een beesten-moraal prediken, als dat van den Heer Joh. Schippérus, om van uw eigen stukken (vgl. b.v. pag. 583 van den vorigen jaargang) maar te zwijgen.

Alleen ook verregaande onwetendheid of opzettelijke verblindheid kan de Roomsche Kerk beschuldigen van hardheid tegenover gevallen vrouwen Waar worden dergelijke personen met meer goedheid behandeld dan in de Katholieke Kerk?

Hoevele onschuldige personen wijden geheel hun leven aan de redding dier arme gevallenen? Getuigen o.a. de klooster-zusters van den Goeden Herder, in wier toevluchtsoorden verschillende gevallen personen die zich te zwak gevoelen in de wereld, *vrijwillig* hun geheele leven verblijven.

Doch genoeg. Ik zou nog heel wat bladzijden noodig hebben om alle scheeve voorstellingen, welke in Uw blad omtrent Roomsche leer en Roomsche zaken worden gegeven, eens recht te zetten. Dit zou overigens ondoenlijk zijn. Vaak geldt het hier zeer ingewikkelde en diep ingrijpende vraagstukken die zich niet zoo even terloops in enkele regels laten behandelen. En ware het doenlijk, het zou nog volkomen nutteloos zijn. Een grondige behandeling van dergelijke kwesties wordt door het gros toch niet begrepen en wat nog bedroevender is, de meesten getroosten zich de moeite niet een eenigszins diepgaande redeneering te volgen, vooral niet waar het een stelsel geldt, dat men hartgrondig haat en vooroordeelen uit den weg worden geruimd, die men liever niet zag verdwijnen.

Onze onmacht om aan de laster-campagne welke van alle zijden tegen de Katholieke Kerk opdringt, weerstand te bieden, beneemt ons echter geenszins den moed. De ondervinding van meer dan achttien eeuwen heeft genoeg geleerd, dat de Katholieke Kerk ook tegen den laster, den vuigsten niet uitgezonderd, bestand is. Bovendien staan wij vast in het geloof, dat er Eén is, die harten en nieren doorgrondt en eenmaal

aan een ieder, voor het oog der geheele wereld, het volste recht zal doen wedervaren.

U ziet, dat ik mijn grieven tegen U in dit schrijven in alle vrijmoedigheid heb geopenbaard. Ik vertrouw dat U mij dit niet ten kwade zult duiden. Is dit schrijven al niet zeer vleiend, het zal tenminste hulde brengen aan Uw eerlijkheid, die U het in zijn geheel deed opnemen.

A'dam, 16 Febr. 1914.

Hoogachtend

Uw dw.

Th. BENSDORP.

Antwoord red:

I. Dat in de N.R. Courant de Katholieke Kerk wordt aangevallen langs anonymen weg is immers een bewijs te méér *voor mijn* beschuldiging, hierboven door pater Bensdorp herhaald, namelijk dat de R.K. *en* de Protestantsche groote pers zich in dezen schuldig maken aan hetzelfde euvel van met *anonyme wapenen* strijden. Gaarne erken ik, dat ik-zelve het stuk van Si Arnoe heb geplaatst onder pseudoniem, 't was, van achteren beschouwd, wellicht beter geweest van niet. Ik had misschien ook in dat geval moeten eischen den vollen naam. Echter heb ik, toen ik mijn uitdrukking, door pater Bensdorp hierboven overgenomen, gebruikte meer bepaaldelijk op het oog gehad een vasten medewerker als den heer Servaas van Rooyen, en die zoo herhaaldelijk optreedt tegen de R.K. Kerk.

II. Of de Roomsche priesters, die op mij aanvielen, met hun naam hebben onderteekend in dat geval, doet niets af en toe aan mijn beschuldiging dat, in het algemeen, ook de R.K. pers, evengoed als de Protestantsche, anonym scheldt, insinueert, en lastert. Men behoeft de R.K. couranten slechts open te slaan, om herhaaldelijk ongeteekende stukken te lezen over boeken, artikelen, politiek, enz. - In hoeverre ik door ‘papenhaat’ ben aangetast, mogen mijne Lelie-lezers zelven beoordeelen. Ik verwijs slechts naar mijne bespreking onlangs van de boeken tegen de R.K. Kerk: Van Zwart tot Rood, en van Rood tot Zwart van Multavidi (uitgever Veldt, den Haag) en naar mijn zeer waardeerend stukje over de R.K. missionarissen en liefdezusters in het 1.1. Lelie-nommer (zie Overzicht v/d week: Eene hulde, die ik gaarne breng). - Dat ik bij voorkeur stukken opneem van ‘papenhaters’ is onwaar. De heeren Servaas van Rooyen en Schippérus zijn vaste medewerkers, ‘Regina’, wier heftige R.K. artikelen steeds, ondanks het protest van vele Protestantsche abonnés, door mij zijn geplaatst, was dit *niet*, heeft, nadat zij hare R.K. propaganda in de Lelie had volbracht, *zichzelve* teruggetrokken. Mej. Bender is eene Lelie-abonnée; de heer Heytveldt, die hare *anti*-R.K. stukken bestrijdt als R.K., is dit niet. Toch werden de stukken van dezen laatsten even bereidwillig opgenomen als die der eerste, en laatstgenoemde heer schreef mij dan ook eigenhandig, om mij hiervoor zijn groote erkentelijkheid te betuigen. Ook het plaats verleenen aan het stuk van pater Bensdorp zelf bewijst mijn strikte onpartijdigheid.

III. Wat nu volgt in Uw stuk is gericht tegen den heer Servaas van Rooyen en laat ik dus aan hem ter beantwoording over.

IV. U durft het zegenen der afschuwelijke en wreede drijfjachten, gehouden door de zoogenaamde ‘vrome’ R.K. hertogin d'Uzes, door haren hof-lakei-pastoor (ze heeft een eigen kapel), vergelijken met het zegenen door Jezus Christus van de vischvangst zijner jongeren. Dat U hier een *zoeken naar voedsel*, door de visschers

die Jezus volgden, op een lijn durft stellen met het kruiperig, laf flikflooien van een hoflakei-pastoor der verfijnd-wreede lusten eener hooggeplaatste dame en hare trawanten, dat, pater Bensdorp, geloof me, strekt U niet tot eer, en zal geen der lezers van dit Blad met achting vervullen voor een Kerk, waarvan de voorgangers zich schuldig maken aan zulke, - gelijk de Protestanten het in de wandeling noemen - 'echt-Roomsche streken'. En hetzelfde geldt van het kieken der R.K. geestelijken op het graf van minister Regout. Niet dat kieken veroordeelde ik. Maar wel het ijdelheidsvertoon van het in vol-ornaat mooie groepen vormen bij die gelegenheid, die, van een waarachtig *vroom* standpunt, behoorde te zijn een van zelfvernedering voor God. Nergens heb ik gezegd dat *alleen* de hoogere kringen uit lagere motieven naar de kerk gaan; hoog en laag staan in al die dingen op een lijn

Dat de groothertogin van Luxemburg naar de mis ging, weet ik. Van 'eenvoud' daarbij heb ik niets gehoord. Ook niet het tegendeel.

IV. Waar U het door mij, in den noot o.a. aan het artikel van den heer Schippérus, medegedeelde feit der plechtige uitvaart eener in den Haag overleden R.K. dame uit de hofkringen opnieuw aanroert, zij U daaromtrent dit geantwoord. De dooden laat ik liefst rusten. Niet dan noodgedrongen heb ik dat geval ter sprake gebracht als een doorslaand bewijs der **tweeërlei** moraal zoowel van de R.K. Kerk als van de orthodoxe-protestantsche beide, want, niet alleen R.K. hoogwaardigheidsbekleeders stonden aan dat graf met schijnheilig ontbloote hoofden, maar óók Protestantsche. Echter, gesteld dat de dame in quaestie zich op haar sterfbed 'bekeerde', dan nog was dit geen reden om haar, - die voor aller oogen, jaren lang, gezondigd had tegen de 'kuischheid' Uwer Kerk, - thans openlijk met de grootste *drukte* te gaan begraven als ware zij eene halve heilige geweest. *Zou de R.K. Kerk eene ongehuwde moeder uit het volk, die zich op haar sterfbed bekeerde*, ook aldus met pracht en praal hebben uitgeleid? En hier geldt het eene getrouwde vrouw en moeder, die, jaar in jaar uit, echtbreuk pleegde. Wat heeft hare vergiffenis door de Kerk onder vier oogen op haar sterfbed te maken met de haar openlijk gebrachte **hulde** in een plechtigen openbaren lijkdienst.! Al weder, pater Bensdorp, van zulke draaierijen als die waaraan gij U met zulke uitvluchten schuldig maakt, zeggen met recht de Protestanten: 'Wat een echt-Roomsche streek.'

V. Ik heb nooit gezegd dat 'de' R.K. geestelijkheid uit *huichelarij* tegen mij optreedt. Pater Jonckbloet, die een zeer felle brochure schreef tegen mij, heeft een brief van mij in zijn bezit, na die brochure geschreven, waarin ik hem vriendelijk verzeker van mijn geloof aan zijn goede trouw. U-zelve hebt insgelijks zulk een brief van mij ontvangen (ik meen zelfs meer-

deren). Ik ontzeg de R.K. pers niet het recht mijne meeningen ‘gevaarlijk’ te vinden. Integendeel, ik vind die *van hun standpunt* met hen ‘gevaarlijk’.

VI. Ik ben het geheel eens met U omtrent het véle goede en mooie wat door de R.K. geloovigen wordt verricht. Dit heb ik zoo dikwijls gezegd dat ik juist daardoor bij de R.K.-zelf de hoop heb opgewekt wel te eeniger tijd tot de R.K. Kerk te zullen overgaan. En ik zeg het nog. (Zie het Overzicht v/d Week in het vorig nummer.) Maar ik zeg ook veel goeds van het spiritisme, en toch geef ik hen die daaraan niet gelooven vrijheid hunne meening te zeggen. En ik ben geen theosoof, en toch laat ik theosofisten vrij aan het woord in dit Blad. En ik ben het niet eens met den heer Schippérus, en toch gaf ik hem de vrijheid *zijne* meening te zeggen. Zoo ook ben ik het niet eens met de leer der *R.K. Kerk* (*b.v. als zij zulke huichelachtige uitvluchten te baat neemt als die welke U-zelf hierboven gebruikt, om de ‘inzegening’ eener jacht en het plechtige uitvaart-vieren eener echtbreuk-plegende groote-dame goed te praten*), en daarom schrijf ik, - ondanks mijn groote sympathie voor vele R.K. *geloovigen* en hunne goede-werken - heel dikwijls dingen die U, van Uw R.K. priester-standpunt, alles behalve bevallen. Dat zal ik *blijven* doen, pater Bensdorp. Het is mijne eerlijke overtuiging die ik hierin volg.

Tenslotte blijkt het uit Uw eigen laatste woorden, hoe gij aan mijn ‘eerlijkheid’ niet hebt getwijfeld. Daarmede ben ik mijnerzijds tevreden. Ik heb niets tegen Uw geloof. *Ik vind het mooi, als het echt is*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Aan den Heer Schippérus.

Leve het dier en sterve de geest.

Want het een is een onvermijdelijk gevolg van het ander. Ga voort, mijnheer Schippérus, voer Uwe beginselen door in het leven, want nooit kan de houdbaarheid van een Ideé beter blijken dan toegepast in de practijk. Ga voort en haast U en gij zult den dank oogsten van Uwe geestverwanten en Uwe tegenstanders. Werk krachtig naar voren het dier in den mensch en alle moraal, waarvan sommigen nog durven zeggen, dat zij een uitvloeisel is van het beste in den mensch, zal sterven. Het beste in den mensch maar dat is immers het dier? Alles wat niet in direct verband staat met het Dier, met hoofdletter a.u.b., zij voortaan naar het rijk van ‘onnatuur’ verbannen. Breng door Uw voorbeeld het dier in den mensch op den voorgrond en voor velen, die nog luisteren naar wat zij eens noemden ‘het hoogste’, de stem van het verhevene in hun binnenste, is dan het geluksmoment, het dierlijke geluksmoment aangebroken, en zij werpen ze af die kluisters van liefde en rede, van verantwoording en plichtsgevoel om enkel te leven het leven van het dier.

Reeds zie ik hem, den man, gebonden aan een ziekelijke, tobberige vrouw, hij noodigt een vriendin om de huishouding waar te nemen en zijne dierlijke lusten te bevredigen en geen wroeging zal hem kwellen, dat hij met zijn gezondheid en kracht geen troost en steun brengt aan de zieke. De ellende van wroeging, denk ze U in, en een dier weet van zoo iets niet.

Reeds zie ik hem, den man en vader van 2 kinderen, door Uw woord en voorbeeld aangevuurd verlaat hij zijn gezin, omdat zijn begeeren hem roept naar een andere vrouw; weg, vaderlijk gevoel, gij hoort niet thuis bij het dier, gij zijt ‘onnatuur’.

Reeds zie ik haar, de vrouw, hevig verlangend een kindje in hare armen te koesteren; doch haar huwelijk bleef kinderloos. Een ander kan haar verlangen bevredigen; doch zij aarzelt, zij denkt aan de belofte van trouw, die ze eens heeft afgelegd, zij denkt aan de hoog heilige liefde van haren echtgenoot, waarvan zij dag en uur de sprekendste bewijzen ondervindt en zij aarzelt, aarzelt! Totdat Uw machtig woord ter verheerlijking van het dier door de ruimte klinkt. Dan wordt het haar helder en weg werpt zij gedachten aan echtelijke genegenheid en huwelijkstrouw, zij hooren niet thuis in het rijk van het dier, hun naam is ‘onnatuur.’

Ook zie ik hem, den jongen man, nog zoo kort aan drijven op eigen wieken aangewezen, hebben de lessen van zijn moeder hem in den goeden koers gehouden. Zich rein houden voor de vrouw, die hij eens de zijne zou mogen noemen, is wat zij hem heeft aangewezen als den weg tot de hoogste gelukzaligheid, die een mensch op aarde kan smaken en op zijn kamer hangt aan den wand een zuiver wit schild, waarop in gulden letters slechts vier regels prijken:

Gelijk Aurore in 't Oosten doorgebroken,.
Ja nog veel schooner, slaat de zonde in haar praal,
Haar adem is de pest, haar lonken
Verdelgen als de bliksemstraal.

Hij komt in aanraking met lieden van allerlei slag; doch jong en krachtig als hij is, is hij ook krachtig om het dier daarbinnen te bekampen, zooals hij meent dat zijn plicht is. Soms valt het hem zwaar den strijd te strijden; maar nog steeds is het schild aan den wand hem een vreugde geweest. Dan, ook hij neemt kennis van de leer ter verheerlijking van het dier, zij telt reeds vele aanhangers, hij is jong, moet hij niet meegaan met zijn tijd? Mag hij luisteren naar de raadgevingen eener moeder? Mag hij leven volgens schoone spreuken? Hoort dat alles bij het dier? Weg er mee, dat alles is ‘onnatuur’. En het blanke schild met gouden letters wordt van den wand gerukt. Er *is* geen zonde voor het dier.

Uw vrouw, Uw eigen vrouw mijnheer Schippérus, zij zal zijn met U één van geest, ik bedoel één in dierlijk leven. Indien gij na een huwelijk - 't zij dan wettig of onwettig - van een paar jaar genoeg van haar hebt, zult gij haar vaarwel zeggen en zij zal hiermee genoegen nemen. Maar indien ook daarna Uw begeeren nog naar haar blijft uitgaan en gij vindt haar bij Uw thuiskomst in de armen van een ander, zult gij dan consequent zijn en haar veranderde gevoelens eerbiedigen? Doch neen, eerbied en dier, dat hoort alweer niet bij elkaar, weg er mee, dat is ‘onnatuur’. Zult gij dan als een dier

losvliegen op het dier, dat U Uw *rechtmatig eigendom* ontrooft? Doch neen, dat ware Oud-Testamentisch, wat weet een dier daarvan? Gij geeft het Christendom van alles de schuld; maar gij weet toch ook wel, dat Mozes der schare zijn machtig: 'Gij zult niet begeeren' heeft toegedonderd en wilt gij nu hetzelfde gaan doen? Ach ja, altijd zijn er menschen geweest, die tegen de heerschappij van het dier in den mensch zijn te velde getrokken.

Later hebben wij het Christendom gekregen, dat ons met zijn 'de-dingen-dezer-wereld-verachtende' leer, wèl de gelijkenissen gegeven heeft van: het verloren stuivertje, het verloren schaap, de barmhartige Samaritaan. Een Mensch is opgestaan, te heilig om genoemd te worden, waar sprake is van het dier, vol barmhartigheid en liefde en heeft hij met meer dan ouderlijke liefde gezorgd voor het welzijn, ook het stoffelijk welzijn, der zijnen. Maar laten wij dit toch stil voorbijgaan, laten wij de gedachten aan zulk een Persoonlijkheid verbannen, want zij zouden in staat zijn het roepen van het dier in ons te doen verstommen.

Haast U, mijnheer Schippérus, als gij wilt dat Uwe Ideeën ingang zullen vinden, want, wie let op de teekenen der tijden, ziet overal een opleven van Gods beeld in den mensch, dat naast het dier krachtig in ieder mensch werkt. Hij ziet dat de 19 eeuwen van Christendomprediking niet zonder gevolg zijn gebleven. Er zijn zelfs menschen, die er hun levenstaak van maken, dit 'Gods beeld' in den mensch, dat in de oogen van een dier iets vreeselijk 'fatsoenlijks' is, te ontwikkelen; en denk er aan het léét; en het leeft ten koste van het dier. Zie toe en gij zult waarnemen, dat deze twee zich niet samen verstaan, hoe krachtiger het eene leeft, hoe zekerder het andere tot ondergang is gedoemd. Daarom, haast U, mijnheer Schippérus, haast U voor Uwe geestverwanten; maar vooral, haast U voor Uwe bestrijders, opdat zij in de gelegenheid gesteld mogen worden de gevolgen te zien óók van Uw leer.

Haast U en leef voor wat U 't voornaamste is in 't leven.

Leven om een geliefd denkbeeld ingang te doen vinden, dat eerst maakt het leven het leven waard.

Velen vóór U hebben dat reeds getoond, velen nk U zullen dat nog toonen.

Leef er voor en ik voorspel U het 'Hozanna' zal U tegenklinken. En als dan daarna, wie weet, misschien ook het 'Kruisigt hem' U wordt toegebruld, ik twijfel niet, of gij zult voor wat U het dierbaarste is óók weten te *sterven*.

Het bloed harer martelaren is het zaad der Idée.

MODERNE VROUW.

III.
Iets over zedelijkheid en onzedelijkheid.

Er schijnt sedert enkele jaren een strooming in de hedendaagsche maatschappij te zijn ontstaan die autoriteiten van hooger en lager rang, commissies en vereenigingen er toe drijft den strijd aan te binden tegen de 'onzedelijkheid' onder allerlei vormen, of altans tegen datgene wat men subjectief 'onzedelijkheid' pleegt te noemen.

In Frankrijk de wet-Béranger, in Duitschland de lex-Heinze, in Engeland... het zedelijkheidsbesef der natie, dat, dikwijls erg hypocrieterig, naar eigen maatstaf optreedt. Het woord: 'shocking' is onvertaalbaar!

Ook wij hebben sedert een paar jaar onze ‘zedelijkheidswetten,’ die heel wat stof in den lande hebben doen opwaaien. Natuurlijk kan geen enkele wet ter wereld voor alle gevallen doeltreffend zijn; grensgevallen zullen altijd tot onbillijkheden aanleiding geven, dit is niet te vermijden, maar toch hebben onze zedelijkheidswetten in dit opzicht wel wat veel aanleiding gegeven tot malligheden, dwaasheden, overdrijving, ja zelfs verergering van het kwaad, tot gekke proces-verbalen die terecht bespot werden.

Wat valt te verstaan onder ‘openbare onzedelijkheid?’ Hoogst moeilijk te beantwoorden vraag! De wetgever heeft zich terecht niet aan een definitie gewaagd, maar verwijst er wel naar in verschillende wetsbepalingen.

Jaren geleden werden boeken als ‘Klaartje’ (van van Sorgen), ‘Lidewijde’ (van Busken Huet) ‘Klaasje Zevenster’ (van van Lennep) als onzedelijk beschouwd. En nu?

In het algemeen houdt onzedelijkheid verband met het geslachtsleven, in ruimen zin genomen. Waar de sexueele omgang in het huwelijk als iets gewoons, ja zelfs prijzenswaardigs wordt beschouwd, waar een onlangs gewezen vonnis het huwelijk de grondslag der maatschappij heeft genoemd, waar overspel strafbaar is, wordt algemeen aangenomen dat sexueele omgang buiten huwelijk (ook homosexueele) moet worden tegengegaan, althans niet toegelaten of in de hand gewerkt.

Zelfs de geslachtelijke omgang tusschen gehuwden is, in het openbaar gepleegd, strafbaar. Men gaat dus van het principe uit dat het aanschouwen daarvan door derden, een verkeerden invloed heeft, wellicht ook dat het de betrokken personen zelf degradeert. Onze zedelijkheidswetten nu hebben ten doel de genoemde ‘onzedelijkheid’ tegen te gaan. Plegen van openbare prostitutie wordt zoo goed als onmogelijk gemaakt; leven van het geld, door eene prostituée verdiend, is strafbaar, koppelarij is strafbaar, uitstallen, aankondigen en aanprijzen van nieuw-malthusiaansche middelen is strafbaar, homosexualiteit, met minderjarigen gepleegd, is strafbaar, vertoonen van af beeldingen, enz., die de jeugd kunnen prikkelen, is strafbaar...

Op zichzelf beschouwd is dit alles zeer lofwaardig. Er komt echter meer bij.

't Lijkt mij toe dat er veel meer schadelijke zaken zijn die echter niet onder eenig artikel van de strafwet vallen.

Over het algemeen mag men aannemen dat volwassenen, die normaal geestelijk ontwikkeld zijn, het gevaar om door onzedelijke vertooningen, enz. op den verkeerden weg te worden geholpen, al heel gering is. Gedegenereerden zullen altijd wel middelen vinden om hun lusten te voldoen en nieuwe prikkels te ontdekken.

Een grooter gevaar bestaat voor jongelui van 15-20 jaar, dien zoo gevaarlijken leeftijd, wan-

neer het bloed gist, de man in den jongeling ontwaakt, wanneer de verbeelding ontwaakt en neigingen en verlangens worden geboren, waarvan meisjes van denzelfden leeftijd dan de ongelukkige slachtoffers worden.

Juist deze jongelui staan m.i. het meest aan gevaar bloot, en wel door schijnbaar onschuldige oorzaken.

De mode onzer dagen brengt mee: zeer laag uitgesneden of doorzichtige blouses, gemis aan onderkleeding, tot de knie gespleten rokken, enz. De vormen van de vrouwelijke gestalte zijn op de meest... laat ik zeggen eigenaardige wijze zichtbaar.

Dit is echter nog niet het ergste.

Ik ben overtuigd dat 15-17 jarigen vrij onverschillig zijn voor uitgestalde instrumenten, waarvan zij het doel niet begrijpen, en fransche, en duitsche z.g. 'schuine lectuur', die hun aandacht niet trekt of een raadsel voor hen is.

Wat echter wel aantrekt, wat de verbeelding prikkelt, wat hen op weg helpt om in hun geest te voltooien wat zij plastisch zien voorgesteld zijn: de wassen bustes, nauwelijks bekleed in de corsetten-étalages, vrouwen-beelden, halfbekleed, die zoo veel te denken geven in hun profond négligé. Het lijkt misschien overdreven wat ik hier zeg, maar ik heb ze zelf gezien, jongens en jongelui, met glinsterende oogen en hooge kleur van zulke figuren met de oogen zien genieten.

Evenzoo mooi nagemaakte beenen, als reclame voor lange kousen, en wat dies meer zij.

Daartegenover staat de overdreven braafdoenerij van burgemeesters die stukken als 'De Spaansche Vlieg' verbieden wegens onzedelijkheid, voorstellingen, die het publiek, hetwelk ze bezoekt, werkelijk niet op onzedelijke gedachten zullen brengen.

Vreemd is het echter dat stukken zooals hier in den Haag vertoond worden, waar bijna altijd een bed op het tooneel staat, waar dames en heeren in nachttoilet rondloopen, niet verboden worden; daar komt veel onrijpe jeugd.

Het onzedelijke element toch bestaat hier m.i. in de kunstmatige, al dan niet gewilde, geslachtsdrift bij jeugdige personen, die zonder deze stimulans, vermoedelijk zou blijven slapen.

Het mooie geheim van den sexueelen omgang behoorde niet als iets vinnigs-pikants, als een verboden lekkernij voorgesteld te worden, juist het geheimzinnige, zoo aantrekkelijke voor jeugdige gemoederen, wordt op deze wijze, half ontsluierd, een gevaar, dat dikwijls voorgoed bederft.

Er is getwist over het onzedelijke in antieke beelden en ook daarbij is sterk overdreven aan beide zijden. Het al of niet klassieke beeld werkt in den regel niet prikkelend op de zinnen, al valt in dit opzicht ook niet alles goed te maken met het opschrift: kunst. (Men denke aan het Pompeï-kamertje in het Museum te Napels!)

Niet het naakte, maar het half-naakte, het verlokkend-bekleede is wat het kwaad doet en in dit opzight is er nog veel te verbeteren, ook in onze winkel-étalages, wat niet onder de zedelijkheidswetten valt!

VERITAS.

IV.
Frasen.

Hooggeachte Freule Lohman.

Naar aanleiding van Uw stukje ‘Frasen’ in het jongste No. zij het mij vergund U mede te deelen dat ik niet kan inzien dat gij gelijk hebt. Neen, mijns inziens slaat gij den spijker niet op den kop.

In 't algemeen is het al een zwakke positie om een politiek vijandig blad als de *N.R. Ct*. tot stijving van Uw meening inzake Ter Laan, aan te halen. Dit blad is een politiek blad. Het weet wel wat het doet als het zulke onzin schrijft, getuige het succes, waardoor het thans *U* weer bij de neus heeft, doordien ge dit citaat blijkbaar serieus opneemt. Neen, een soc. dem. neemt geen lintjes aan, wees daarvoor toch vooral niet bang. Hij neemt den ambtsketen om het ambt en het ambt om door middel daarvoor sociaaldem. invloed uit te oefenen, hetzij door benoemingen en door overal in invloedrijke betrekkingen socialisten te benoemen (waardoor men nader tot het doel komt: nl. ‘de ombouwing’ van den kap. staat); hetzij tot versterking der arbeidersklasse, enz. enz.

Tegenover Uw N.R. Ct. zou ik een ander tegenstander kunnen aanhalen, bijv. Mr. Loef. Wat was die in de kamer niet overstuur door de benoeming van socialisten tot burgemeester en Van Wijnbergen en anderen, die toch zeker ook niet bepaald domme arbeiders zijn. Deze heeren, politieke kopstukken als zij zijn, zagen wel terdege het gevaar (voor den kapitalistischen staat) van socialistischen invloed.

Maar ik zou U willen vragen, geachte Freule, hebt U niets gelezen van de gevolgen van den invloed van de soc.-dem. speciaal in Zaandam? Immers ja? Welnu, hiermee op de hoogte, hoe kunt gij dan met een eerlijke conscientie zeggen dat het den leiders maar is te doen om er boven op te komen. Hebt gij de kreten van verontwaardiging niet gelezen uit de burgerpers over de salarisverhooging der Zaandamsche gemeentearbeiders. Uw eigen blad kwam er krenterig tegen in verzet. Profiteeren *de arbeiders* niet van den groei der soc.-democratie? Elke verbetering, met volharding veroverd, is het werk van de soc.-dem.-leiders! Gij spreekt van Troelstra? Een vraag: ‘Zou Troelstra bij een burgerlijke partij minder bereikt hebben?’ Immers neen. De soc.-partij was voor dat Troelstra er in was een onbeduidende, miskende, overal gesmade en tegengewerkte partij. Wat T. er in geworden is, dat is zijn *eigen* werk. Iemand van zijn talenten had het veel verder kunnen brengen in een burgerlijke partij. Dit te bewijzen is bijna overbodig. Men zie slechts naar Talma, die, nog zeer jong, reeds minister was. Neen, Troelstra is niet door de partij man van invloed geworden. Omgekeerd heeft hij de partij tot zijn eigen zedelijke hoogte opgeheven. Wie dit ontkent is niet op de hoogte van de feiten. Het zijn feitelijk zulke kleine dingen, die gij zegt. ‘Als daar kon. bezoek komt’, zegt Troelstra. Natuurlijk. Hij ziet heel goed dat de omgeving van de koningin er politieke munt

uit kon slaan, door de koningin naar Zaandam te sturen op bezoek. Welnu, dan is het eisch van goede politiek om geen aanstoot te geven die zou kunnen schaden aan het socialistisch einddoel, die verder van het doel af zou kunnen brengen en met dezelfde beleefdheid als de Zaansche burgemeester (gesteld dat hij dan niet juist ziek is) de koningin dan ontvangt, met dezelfde beleefdheid zou de sociaal-democraat haar heur congé geven, wanneer het einddoel is bereikt, en zulks dus met kans van slagen uitvoerbaar is. Ware nu het socialistische principe: 'onbeleefdheid-pur-sang,' ja, dan hadt gij gelijk, met te zeggen dat zulk een socialist een afvallige ware, maar dit is nu eenmaal niet het geval. Toen U onlangs de vraag werd voorgelegd of het weigeren van de minister-portefeuille geen bewijs was van onbaatzuchtigheid, antwoorddet gij: 'Neen, Troelstra zag wel in dat hij zijn machtspositie bij de arbeiders dan zou verspelen.' Onzin. Want dan zou hij onder de liberalen met open armen ontvangen worden. Dat weet Gij heel goed, Freule! Dan had hij een veel grooter machtspositie onder adel en bourgeoisie. En bovendien, als dat een bezwaar was, wat gij opnoemt, dan hadden Schaper, Vliegen, Mendels, enz. toch een portefeuille kunnen aanvaarden. Maar men zou II eens gehoord hebben als de portefeuille werkelijk was aanvaard, U, en heel de burgerpers. Inderdaad, als de socialisten geen regeeringsbetrekkin gen mogen aannemen, laat men dan de partij maar ontbinden. Met woorden komen we er niet. Zonder *macht* doet ge niets. Wilt gij de maatschappij naar uw hand zetten, dan moet ge eerst de *staatsmacht* hebben en daartoe zijn alle verstandige middelen aan te wenden.

Wat aangaat de anonyme interruptie van H. in het jongste n^{0}., zoo zij gezegd, dat ik bereid ben bewijzen bij te brengen voor wat ik onder motto: 'R.K. en P.G.' van de dominees schreef, mits de opponent eerst zijn naam openlijk opgeeft.

Met vriendelijke groeten,

Uw Dw.

H. VISSER.

P.S. Het socialisme is als partij (S.D.A.P.) een vereeniging van modern proletariaat en modern-wetenschap. bourgeoisie. Het laatste element, het meest sprekend en schrijvend deel, moet voor z'n overtuiging meestal veel opofferen en tegenwerking ondervinden in maatsch. positie, enz. Wilt U dit zelf ondervinden, sluit U dan eens (*een poosje maar*) bij de S.D.A.P. aan.

V.

Antwoord red:

Het lijkt mij moeilijk hierover te discussieeren. De heer Visser is een overtuigd chr: socialist. Daarom beschouwt hij m.i. de dingen uit een partij-oogpunt. Dan is men steeds *blind*. De *S.D.A.P*. is m.i. de gróótste humbug van *alle* partijen, en daarom de allerlaatste die ik-voor-mij zou kiezen. Het mij-zelve 'opofferen' voor de Ter Laan's, Troelstra's, Vliégen's, Schaper's, enz., enz, lokt mij absoluut niet aan!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Aan de Correspondenten.

Het ligt in mijn bedoelen de opgehoopte correspondentie ten spoedigste af te doen, - vandaar dat ik, voor 't oogenblik, mij bepaal tot korte antwoorden, teneinde zoodra mogelijk weer méér plaats te kunnen afstaan aan deze zoo geliefkoosde rubriek.

RED. HOLL. LELIE.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

J.L.P.H. - Zooals gij ziet heb ik gaarne Uw ged: geplaatst. Voor Uw bijgevoegd vriendelijk schrijven betuig ik U mijn welgemeenden dank.

B.K. - Hartelijk dank voor Uw brief. Ik heb tot mijn schande nog steeds vergeten mijn belofte van dat portret uit te voeren. Want inderdaad hebt gij die belofte heel goed begrepen. Maar ik beloof U, dat het gebeurt. - Eén zin in Uw brief trof mij als zoo bijzonder juist, namelijk waarin gij schrijft: ‘Wat weet een man af van het gevoelsleven van een vrouw?’ Zoo denk ik ook erover. En het heeft mij daarom bijzonder veel genoegen gedaan wat een zeer hoogstaand, en hoog-ontwikkeld man mij schreef naar aanleiding van: ‘Ik zeg de Waarheid’, namelijk dit, dat het hem nooit zoo duidelijk was geworden hoe geheel *anders* de vrouw is in haar gevoel van liefde dan de man, als door dit bovengenoemde door hem met bijzondere waardeering gelezen boek van mijn hand. Intusschen moet ik U er op attent maken, hoe de heer Schippérus toch éók, evenals gij het doet in Uw brief aan mij, spreekt uit het oogpunt van ‘veel van elkaar houden.’ Wanneer gij dus zegt, indien men dit niet doet, en enkel aan zijn begeerte toegeeft, dan is men onzedelijk, dan meen ik dat gij beiden in dit opzicht eigenlijk hetzelfde bedoelt. Juist dat het ‘wettige’ huwelijk in 99 van

100 gevallen gesloten wordt zonder eenige wezenlijke liefde, enkel om bijredenen van positie, stand, geld, enz.,

maakt het zoo weerzinwekkend dat men nochtans die verhouding per-sé ‘zedelijk’ blijft noemen in tegenstelling van elke andere die niet is bekrachtigd door de wet. Voor de rest hebt gij reeds gezien uit mijn noot onder aan het artikel van den heer Schippérus, dat ik 't geenszins met hem eens ben.

- Ik wenschte dat gij Uwen schroom kondet overwinnen, en mij alles wildet schrijven. Gij hebt zelve de overtuiging dat ik heel ruim denk, mijn boeken zeggen U dat ook. Waarom dus dien schroom nog steeds? En temeer verwondert mij dat, omdat gij gelooft het mij wel te kunnen *zeggen*. Mij zou het juist omgekeerd gaan. Op papier spreekt men als het ware tot het blad, tot eigen-ik, en, eerst als de brief weg is, geeft men er zich rekenschap van dat andere oogen hem gaan lezen. Maar, tegenover iemand zittend, zou ik voor mij, al ware zij mij nog zoo sympathiek, minder goed kunnen biechten dan op papier. Enfin, iedereen is verschillend, er zijn er meerderen dien het gaat als U. En gij moet in dezen alle vrijheid behouden. Als gij maar weet en overtuigd zijt, dat ik oprecht in U blijf belangstellen hoe en wat ge me ook zult vertellen. Zooveel weet ik namelijk reeds van Uw lot, om ervan overtuigd te zijn dat ik U dat gevoel van belangstelling niet mag noch kan onthouden. Daarvoor hebt ge veel te veel doorgemaakt. Ik heb zulk een idee dat ik het veel minder erg zal vinden wat ge mij hebt te vertellen dan gij denkt, want de hoofdzaak weet ik immers toch reeds. Houdt U maar goed.

Anna, te Hilversum. - Dank voor Uw lieven brief. Ja, ik weet dat ik die copy nog heb. - Wacht dus met de nieuwe zending tot die eerst is geplaatst. Over Marie van Westerhoven wil ik echter wel iets opnemen. Indien gij het na ontvangst van dezen terstond naar de drukkerij zendt, is dat in dit geval het wenschelijkst. Hartelijk gegroet.

E.v.B.-B. te B. - Ik zal Uw uitknipsel opnemen. Door mijn reis werd de opname en beantwoording vertraagd. - Ach ja, wanneer zal er een einde komen aan het *lijden* den dieren aangedaan, noodeloos? Dat de geheele schepping elkaar opeet, dat is nu eenmaal zoo, maar het mishandelen, de wreedheden, dat behoeft toch niet! En is het niet vreeselijk, dat juist ‘beschaafde’ menschen daaraan met lust meedoen! Is het b.v. niet in de hoogste mate ergerlijk dat eene Duchesse d'Uzes, die jarenlang in Frankrijk voorzitster was der Dierenbescherming, thans Frankrijk en België afreist met eene lezing met lichtbeelden over hare wereldvermaarde hertogelijke ‘drijfjachten’. Jammer dat onze Prins, die immers óók is voorzitter van de Amsterdamsche dierenbescherming, haar niet vergezelt met een film zijner Apeldoornsche heldendaden op wilde-zwijnengebied. *Maar de fransche dierenbeschermers hebben de machtige hertogin d' Uzes eruit gegooid*. Wat doen de Amsterdamsche?

- Heerlijk, dat Uw schat het nu weer zoo goed maakt. Nu komt de mooie tijd, en zult gij dubbel gaan genieten van het buiten zijn. Hartelijk gegroet.

A.F. - Ik dank U zeer voor Uw vriendelijk briefje, en zal de betrokken schrijfster kennis geven van de zaak in quaestie. Zooals gij U zult herinneren is haar novelle verschenen terwijl ik, door die gewrichtsrheumatiek, de redactie niet kon waarnemen, vandaar dat ik-zelve den inhoud niet heb gevolgd. Bij iemand van haren naam - die meermalen romans afzonderlijk uitgaf - spreekt het vanzelf dat men haar vrijheid laat wat haar werk aangaat. Intusschen, ik zal het onderzoeken. De betreffende mevrouw, die de eerste maal schreef over hetzelfde geval, heeft niet aan mijn verzoek

voldaan mij nogmaáls duidelijker den door haar bedoelden naam op te geven; uit Uw briefje blijkt echter voldoende dat ik dien naam juist had gelezen. Ja, natuurlijk doet het mij veel genoegen te vernemen hoe gij en Uw vader trouwe en aandachtige lezers zijt van de Lelie, en ook dat de laatste het Blad in Uw leesgezelschap deed opnemen. Ook het cadeau dat gij elk jaar ontvangt van hem is voor mij een aangenaam bewijs, hoe gij en hij over den inhoud der Lelie denken, en ik vind het vriendelijk van U mij dat bij deze gelegenheid mede te deelen. Vriendelijk dank.

Rolandus. - Ja, ik had inderdaad uw pseudo niem foutief gelezen. Maar enfin, gij hebt U zelven herkend. - Ja, de vrijmetselarij wordt natuurlijk zóó verschillend beoordeeld, dat iemand die er geheel buiten staat m.i. nooit goed het rechte ervan kan weten. Toch ben ik voor mij, voor zoover ik 't kan nagaan, van de meening van professor Bolland, dat er boerenbedrog in hooge mate bijkomt. Ook de elementen waaruit de loges bestaan vind ik lang niet altijd aantrekkelijk.

Voor het feuilleton zal ik dus zorgen.

Hartelijk gegroet.

Tweetal. - Uw vraag hebt gij-zelve reeds vrijjuist beantwoord. Een eenling, als ik, is namelijk, - gelijk gij terecht hebt gevoeld - iemand wien men geen gewonen maatstaf kan aanleggen. Indien ik er de gevoelens en angsten en gedachten op nahield van de groote meerderheid, dan was ik nu eenmaal niet die ik ben. Daarmede wil ik mij geenszins verheffen in dat opzicht boven die anderen. Alleen wil ik maar zeggen: ik ben nu eenmaal anders.

In zeker opzicht kan ik Uw vraag heel goed navoelen. Want, hadden de omstandigheden er niet toe geleid van mij eene auteur te *maken*, ik zou stellig mij nimmer, over wat ook, in het publiek hebben geuit. Dien tegenzin heb ik zóó sterk dat ik mij altijd opnieuw verwonder in de hoogste mate over rijke menschen, die ongevraagd, zonder eenigen noodzaak in de couranten gaan schrijven, en openbare discussies uitlokken, enz. enz. Ware ik niet, door het lot gedwongen, eene auteur geworden, ik zou mijzelve angstvallig hebben afgezonderd van de groote wereld, in een mooie natuur, en met eene intieme omgeving, een paar uitgelezen vrienden (o zoo weinige).

Echter, ik kan niet *half* zijn, dat is bij mij een bijna onbewuste eigenschap, en zoo komt het dat ik, als zonder het zelf te willen, mijzelve heelemaal en openhartig geef aan het publiek.

Stendhal heeft ergens gezegd dat juist daarom eene vrouw zoo zelden ‘subliem’ vermag te zijn in haar litterair werk, omdat zij nimmer den moed heeft *geheel en al openhartig* te zijn. Hij drukt zich uit, dat zij als het ware uit pruderie steeds eene fichu omdoet. Welnu, die openhartigheid is mij aangeboren. Ik kan niet anders schrijven dan ik 't doe. Het spreekt voor mij vanzelven. Waarschijnlijk omdat ik niets leelijks of onzedelijks heb te verbergen immers. En, dat er nu natuurlijk heel veel menschen zijn die mij niet zullen begrijpen, die er in wroeten en er om lachen, enz., ziet gij, *dat* laat me zoo koud als een steen. Daarvoor voel ik me te veel boven zulk soort verheven. Gij vindt dat misschien heel hoogmoedig, maar ik zeg 13. ook hierin de eerlijke waarheid. Ik vind de groote meerderheid, de ‘men’ (in hooge en lage kringen beide) verre beneden mij in geestelijken zin, naar de *ziel*. En daarom kan het mij net even weinig schelen wat die ‘men’ achter mijn rug gelieven te kavelen op de societeit of op hun tea's of in hun vergaderingen, of waar ter wereld ook, als het mij deert wanneer een dronken man op straat mij nascheldt. In *dien* zin ben ik heel ‘hoogmoedig’. Ik hoop dat ik er in ben geslaagd U de zaak eenigszins duidelijk te maken. Wij menschen denken onzen eigen weg te gaan, maar, op een gegeven oogenblik bemerken wij dat we geleid werden door onbekende machten. Zoo ging het ook mij. Ik ben eene auteur geworden niet *door* maar *tegen* mijn wil. Nu ik het echter ben, en nu ik daardoor zoo heel veel kan zijn voor anderen, nu vermag ik niet anders te schrijven dan zoo als ik 't voel, mij zelve heelemaal erin gevende, met mijn goed en mijn kwaad, mijn vrouw-gevoelen, en mijn vrouw-lijden, mijn liefde en mijn haat. En, omdat ik zoo ben, juist daarom ook geef ik ànderen wat, ben ik voor U allen een iemand, niet eene ver-afstaande redactrice. Maar nog eens, als ge mij vraagt, hoe bent U zoo geworden, en vindt U het niet soms vreeselijk U-zelve zoo te geven, dan antwoord ik U eerlijk: Ik *kan* nooit anders schrijven dan zoo. Ik *moet* zoo schrijven als ik 't nu eenmaal doe. Dat is niet mijn keuze, maar mijn aldus het voelen. En ik ben er blij om *dat* ik zoo ben, want alleen zóó kan ik zijn voor U allen die ik ben. Ook, nog iets: de oprechtheid is mij zoodanig aangaboren dat ik gemeenlijk niets bijzonders vind in dingen die anderen ‘vreeselijk’ vinden om te zeggen. Zoo heb ik honderden malen dingen geschreven, b.v. Het Eene Noodige en De Liefde in de Vrouwenquaestie, waarvan ik-zelve achterna versteld stond over de verontwaardiging die zij wekten bij vele dames. *En er om moest lachen*. Ja, heusch, al dergelijke deugdzame verontwaardiging over de meest gewone daadzaken wekt enkel mijn *lachlust*. Omdat ik de menschen, en de vrouwen vooral, zoo laf-huichelachtig vind in al zulke quaesties. Daar Uw brief in hoofdzaak om deze vraag was geschreven, en gij zoo zeer beangst zijt te zullen worden verraden, ga ik op de rest ervan maar niet in. Kwalijk nemen doe ik Uw vraag geenszins. Integendeel, ik vind Uw brief heel aardig.

- Hoe ik over ‘plaatselijke keuze’ denk heb ik in een der vorige Lelies immers uitvoerig gezegd in een ‘Overzicht van de Week’, waarin ik die zaak *zeer warm* aanbeval. Mijn naam staat dan ook onder die van hen die het Comité in den Haag steunen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het Overzicht van de Week, een paar Gedachtenwisselingen en het Letterkundig Overzicht blijven liggen.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Rectificatie.

Hoe is 't mogelijk? *Ik*, ik, die zoo heftig den strijd aangebonden heb tegen het leelijke, onjuiste, onware ‘'*s Hage*,’ schrijf me daar, - neen, 't kan niet; ik schreef 't niet, - onder Ged.w. II (H.L. van 18 Febr. ll.) ‘'*s Hage*.’ - Als 't waar is ril ik er nog van.

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

'*s Grav*., 18/2 1914.

Sluiting Red: Ged.

Advertentiën-Wedstrijd.

In dit tijdschrift zal eene serie annonces verschijnen van de Comp. Liebig, die gemerkt zullen zijn No. 1, 2, 3, 4 en 5. Alle lezeressen en lezers van dit tijdschrift kunnen aan het concours, dat daaruit zal bestaan om de beste annonce aan te wijzen, deelnemen. De annonce, die de meeste stemmen zal hebben ontvangen, zal beschouwd worden als de winnende, en tusschen de personen, die op deze annonce zullen hebben gestemd, zullen door loting verdeeld worden 110 prijzen, onverdeeld als volgt:

1e prijs	*f* 100.-
2e prijs	*f* 75.-
3e prijs	*f* 50.-
4e prijs	*f* 25,-
5e prijs	*f* 15.-
5 prijzen à	*f* 10.-

100 fraaie kookboeken.

Bij deze inzending moet gevoegd worden een bon van Liebig's Chromo's welke bons zich bevinden in de diverse verpakkingen van Liebig's Vleeschextract of Oxo Bouillon, en dit kan geschieden tot 1 April a.s. aan de fa. A.J. ten Hope, Rotterdam, per franco brief met het opschrift: Reclame-Wedstrijd-Liebig en met duidelijk adres van den afzender voorzien.

‘*Alleen inwoners van Nederland kunnen aan dezen wedstrijd deelnemen*’.

De uitslag wordt aan iedere inzendster(der) per circulaire medegedeeld.

11 Maart 1914
27ste Jaargang.
No. 37.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.
(Vervolg van No 36).

Vaste gewoonten, ingespannen arbeid, - vooral die, welke de sympathie heeft en behoudt en daardoor steeds de opmerkzaamheid spant, - opwekkende afleiding, en opvoeding tot plichtbesef, ziedaar de meest onfeilbare wapenen in den strijd tegen sexueele aandriften, welke zich langs zuiver intellectueelen weg niet laten onderdrukken.

Reeds werd gewezen op de buitengewone levendigheid der phantasie en de richting, waarin deze zoo licht afdwaalt. In huis en school moet en kan deze ongewenschte afdwaling zooveel mogelijk te keer gegaan worden. In het gezin wachte men zich voor elke dubbelzinnigheid of geheimzinnige toespeling in tegenwoordigheid van

de zich ontwikkelende knapen en meisjes; het gesprek zij steeds open en rond en rake geen onderwerpen, waaromtrent men tegenover de kinderen iets heeft te verheimlijken.

Men zie toe op de lectuur en wake tegen het lezen van overprikkelende boeken of geschriften. Dat zijn in zekeren zin negatieve middelen.

Straks iets over de positieve. In de school kan de afdwaling der phantasie bestreden worden door levendigen leertoon, door boeiend voorgedragen en in zichzelf interessante stof. Aan den laatsten eisch is niet altijd te voldoen, doch waar de stof zelf niet voor afdwaling

behoedt, moeten aan de behandeling en dus aan de paedagogische bekwaamheid van den docent des te hoogere eischen gesteld worden; van verveling of verstrooidheid mag bij de leerlingen geen sprake zijn. Zoo het gelukt, de zelfwerkzaamheid der leerlingen te hulp te roepen, is elk gevaar afgewend.

Bij de keuze van klassikale lectuur ga de onderwijzer met omzichtigheid te werk; wat droog is, late hij rusten, wat sentimenteel is, evenzeer; slechts datgene wat de voorstellingen wekt van moed en kracht, van kloeke daden en belangrijke lotgevallen, behoort op dezen leeftijd en houdt de aandacht gaande.

Meen echter niet, dat hier sprake is van een vertroetelen der jeugd, van een ongemotiveerd verwaarloozen van datgene, wat men in den levensstrijd noodig acht, van een werkelijk ontzien; bedenk, dat men eerst in de laatste jaren door ernstige studie gekomen is tot het meer heldere, ofschoon misschien nog niet volkomen juiste, begrip van het proces, dat zich in lichaam en ziel gedurende de puberteitsperiode voltrekt en dat een verstandig opvoedingsstelsel daarmee rekening dient te houden. Conventie is de vijandin van elk resultaat van wetenschappelijk onderzoek. De sleur houdt vol, dat de leeftijd van gemiddeld 13 tot 16 à 17 jaar de meest geschikte tijd is om de jeugd vol te proppen met allerlei onbegrepen kennis en de sleur noemt dat ‘den geest ontwikkelen’; zij meent met dien voor een groot deel onnutten ballast, met dien chaos van verwarde en verwarrende kennis de jongelieden toe te rusten voor den levensstrijd. We vragen ons ernstig af, of het toch niet een belangrijke schrede in de goede richting zou zijn, indien men juist gedurende het ontwikkelingstijdperk de jeugd met meer omzichtigheid behandelde, lichaam en geest de gelegenheid schonk meer ongestoord en onbelemmerd deze moeilijke periode door te maken. En het komt ons voor, dat het te kort aan wetenschappelijke kennis door eenige uitzetting van den studietijd gemakkelijk werd hersteld, die kennis beter bezonken, met meer vrucht verwerkt, meer op het practische leven gericht kon zijn, dat lichamelijk en zedelijk onze jeugd met frissche kracht ware toegerust en dus veel meer geschikt voor den levensstrijd dan nu veelal het geval is.

We hebben er reeds de aandacht op gevestigd, dat gedurende de puberteitsjaren neurasthenie en geestesziekten, in aanleg aanwezig, vaak tot ontwikkeling komen (Cramer, Ziehen) en dat deze ontwikkeling door de zwakheid van het individu en door ongunstige omstandigheden wordt in de hand gewerkt. Het ware te wenschen, dat de ouders dit wat beter inzagen, opdat zij niet, zooals nu maar al te vaak gebeurt, zelf den geestelijken ondergang hunner kinderen in de hand werken.

Bezoek van koffiehuizen, vaak tot laat in den avond, partijen en bals, die tot diep in den nacht voortduren, vroeg bezoek van comedies en andere vermakelijkheden schijnen tot den goeden toon te behooren; een eenvoudig hygiënisch gezinsleven zonder zenuwstorende genoegens en verstrooiing is echter voor onze kinderen een behoefte. Maar vele ouders zijn zich in hun zorgen of in hun najagen van allerlei vermaken ternauwernood of in 't geheel niet bewust van den lichamelijken en geestelijken strijd in hun kind; zij merken niet op, in welke banen het sexueele leven van hun kind zich beweegt, en zoo zij zich daarvan al bewust zijn, vermijden ze toch angstvallig den knaap of het meisje over de moeielijkheden heen te helpen. En toch schijnen de ouders de aangewezen personen om in dit gewichtig moment der opvoeding zoodanigen raad en zulke voorlichting te geven, dat daardoor schadelijke invloeden van buiten worden geneutraliseerd of afgewend.

Hiermede zijn we gekomen tot het eerste deel der zooeven gestelde vraag: Welk standpunt hebben wij als ouders en opvoeders in te nemen tegenover deze 'verschijnselen?

Weliswaar hebben opvoedkundigen van naam reeds enkele tientallen van jaren geleden de vraag te berde gebracht, of sexueele voorlichting voor de jeugd gewenscht is, er hebben sommigen die vraag beantwoord in bevestigender zin, maar hun stem is lang gebleven als die eens roependen in de woestijn. Zoo liet o.a. Salzmann zich reeds in het begin der 19e eeuw aldus uit: ‘Ik geloof gaarne, dat zulk een gesprek veel overwinning kost. Maar wat moet men overwinnen? Slechts vooroordeel. En ik Waag het niet. het nut, te bepalen, dat er uit voortvloeit, De vertrouwelijkheid tusschen kind en vader leerling en onderwijzer, opvoedéling en opvoe der, bereikt daardoor den hoogsten trap en van dien tijd af heeft de eerste zijn schroom overwonnen om den laatste als raadgever te kiezen in zijn diepste geheimen.’

We mogen evenwel met gerustheid beweren dat, ofschoon die vraag nu en dan werd op-

geworpen, ze toch eerst in de laatste jaren met meer klem werd gesteld, met meer belangstelling en waardeering werd begroet en door een breede schaar van ernstige vrouwen en mannen, ook buiten den kring van opvoeders van beroep en door roeping, ernstig werd overwogen.

Ongetwijfeld heeft de aangroeiende sympathie voor dit vraagstuk een oorzaak.

Een blik op de literatuur van de laatste kwarteeuw toont een geweldige omwenteling in het denken en gevoelen van hen, die door hun geschriften den stroom van het gemoedsleven en geestesleven leiden. Er openbaart zich in tal van letterkundige producten een streven om de verschijnselen des levens en der gemeenschap voor te stellen naar waarheid, zonder eenige bemanteling of verbloeming, zonder schroom, en niet zelden ziet men die waarheid ontleed en uitgeplozen met een nauwgezetheid, die bewondering wekt, maar die toch al te gemeenzaam maakt met haar onomsluierde naaktheid. En die literatuur heeft niet nagelaten haar bijzonderen stempel te drukken op een breede schare van volwassenen en halfvolwassenen die zich veroorlooven, met een weinig terughouding, met even groot ontledingstalent, maar zonder kunstgevoel en fijnheid van vernuft, na te volgen, waar anderen hen voorgingen.

De natuurstudiën hebben in de laatste jaren gevoerd tot buitengewone resultaten en niet het minst, waar het geldt de levensleer van planten en dieren. Een tipje van den sluier, welke daarover tot nu toe hing, moet ook wel voor de aanwassende jongelieden worden opgelicht. En met de lichtvaardigheid, aan de jeugd eigen, worden met behulp van nog gebrekkige en hoogst onvolledige kennis zoo licht conclusies opgebouwd, welke in samenwerking met een onreine omgeving het zedelijk gevoel ondermijnen.

De verhouding van ouders en kinderen heeft zich gewijzigd en of men het wil erkennen of niet, of men het toejuicht of veroordeelt *waar* is het, dat het jonge leven zich niet meer ontwikkelt in de richting door des opvoeders hand gebiedend aangewezen, maar zelfstandig en langs den weg van eigen natuurlijken aanleg en kracht. Mildere denkbeelden hebben de overhand gekregen over de oude beginselen van onverbiddelijk oudergezag en wij staan niet meer met dwingende hand achter onze kinderen, wij gelooven niet meer in de onfeilbaarheid der tuchtroede bij elke afdwaling.

(*Wordt vervolgd*.)

Overzicht van de Week.

I.
Het Asyl voor ‘noodlijdende’ dieren den Haag.
Deze naam: voor ‘noodlijdende’ dieren is een leugen.

Een zelf-ondervonden feit *noodzaakt* mij - helaas - dit droeve getuigenis neer te schrijven.

Mijne lezers zullen zich herinneren hoe ik, - naar aanleiding eener tegen het asyl hierbovengenoemd, en bepaaldelijk tegen een der bestuursleden ervan gerichte brochure, van de hand van mevr: Thorbecke - geb: baronesse Cats de Raet, mij ter bespreking toegezonden, - verklaarde mij tot hiertoe (wegens alles wat ik ervan hoorde door anderen) verre te hebben gehouden van deze inrichting, en thans met

schrik, ja afschuw, te hebben kennis genomen van de door mevrouw Thorbecke uitgesproken beschuldigingen.

- Ook zullen zij zich herinneren hoe ik - naar aanleiding dier bovenbedoelde bespreking uitgenoodigd door het betrokken bestuurslid, den heer Wolterbeek, om niet eigen oogen mij te komen overtuigen van de inrichting van het asyl, - aan die uitnoodiging bereidwillig voldeed, en daarnaar openlijk verklaarde in de Lelie, dat inderdaad het bezoek bij mij een gunstiger indruk heeft nagelaten.

Het spreekt van zelf dat ik daarbij de mij door den heer Wolterbeek gegeven verzekering, dat het asyl voor noodlijdende dieren dus wezenlijk opneemt noodlijdende dieren, en ze niet afmaakt, heb geloofd op zijn woord. 'Alleen' - aldus de heer Wolterbeek - 'alleen, wanneer de heer Woudenberg, de veearts van het asyl, verklaart dat een hond ongeneeslijk ziek is, wordt hij afgemaakt. Alleen op diens voorschrift'.

- - Daar ik, gelijk ik in beide hierboven bedoelde artikelen met nadruk verklaarde, en nogmaals wensch te verklaren, niet op de hoogte ben der particuliere vijandschappen en intrigues, welke een bijzonderen tak van sport schijnen te zijn der bestuursleden en leden der Haagsche dierenbescherming onderling, en daar het mij-persoonlijk alleen te doen is om het *noodlijdende* dier te helpen, verheugde ik mij oprecht over het in het asyl geziene, en door den heer Wolterbeek mij hierboven meegedeelde.

Het is dan ook alleen om het belang van het *noodlijdende* dier, dat ik thans openlijk

en verontwaardigd getuig: Het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' dieren is een inrichting waar men de honden *gemakshalve, zonder* voorkennis van den heer Woudenberg, den veearts, afmaakt, zoodra zij geen luxehonden zijn.

Ziehier mijn feit.

Dezer dagen, in den ochtend, schelde eene mij geheel onbekende dame uit Amsterdam bij mij aan, en verzocht mij haar het adres te willen opgeven van het Haagsche hondenasyl. Zij had een zwervenden jongen hond bij zich, die haar op straat naliep - vertelde zij, - en die blijkbaar, in zijn verlatenheid, herkende in haar instinctmatig de dierenvriendin, daar hij, toen zij ergens een visite maakte, buiten de deur op haar was blijven wachten. - Zelve had ze reeds meerdere honden in haar bezit, ze wist dus niet wat met dezen verlaten stumperd, slechts een dag in den Haag zijnde, aan te vangen, en was daarom op den inval gekomen zich tot mij te wenden, daar ze, Lelie-abonnée zijnde, van mijn hand goeds had gelezen over het Haagsche asyl. - Vergezeld van onze Marie ging zij, voorzien van een kaartje van mij, per rijtuig, (wegens den verren afstand), inderdaad naar deze inrichting. Op dat kaartje had ik geschreven aan den bezoldigden directeur, den heer Driessen, hoe zijn schoonvader, de heer Wolterbeek, mij uitdrukkelijk had verzekerd: 'Noodlijdende dieren worden niet afgemaakt, maar terstond opgenomen, levenslang'. Wegens de hier in den Haag heerschende geruchten omtrent de neiging van den *almachtigen* hoofd-oppasser de honden *nochtans terstond* af te maken (hierover meer straks), had ik onze Marie aan de dame meegegeven, en haar, onze Marie, opgedragen een onderhoud met den heer Driessenzelf, den bezoldigden directeur, te verlangen, en zich niet door den hoofd-oppasser te laten afschepen.

De dame en onze Marie - twee getuigen dus - kwamen van dit bezoek terug met de volgende ondervinding.

Onmiddelijk nadat ze aangescheld hadden ontving hun een *knecht*, die hun *terstond, vóór* ze nog iets hadden gezegd, toevoegde: 'Gaat U in de wachtkamer, maar die hond moet worden afgemaakt; die heeft hondenziekte.'

Antwoord van onze Marie: 'Wat weet jij daarvan, jij bent toch geen veearts? Ik moet den heer Directeur spreken.'

'Die drinkt nu koffie. Ik zal den hoofdoppasser roepen.'

Hier maakte de dame uit Amsterdam de zeer ware opmerking, dat een *bezoldigd inwonend* directeur toch wel even goed als elk ander bezoldigd ambtenaar van zijn 'koffie' kan worden geroepen, waar het zijn plicht geldt. - Enfin, dank zij dit volhouden verscheen dan ook inderdaad de heer Directeur, zag den hond aan, en zeide *onmiddellijk:*

'ie hond heeft hondenziekte, die moet worden afgemaakt.'

Zeer verbaasd natuurlijk verzetten zoowel de dame als Marie zich tegen dit vonnis door een *niet*-deskundige geveld, zonder *eenig* onderzoek, over een vroolijk-springen den hond, die zoo even met heel veel smaak de hem door de dame gekochte kaakjes had verorberd, en enkel het ziekte-verschijnsel vertoonde van tranende oogen.

De heer Driessen voegde er hierop bij:

''*Ik zeg ook niet dat de hond door goede zorgen enz., niet heel goed kan herstellen, maar dat doen we hier niet. Hier maak ik hem af*'.

'Dan zal ik zijne verpleging betalen, geheel en al. Hier is toch ook eene kliniek voor zieke honden' - antwoordde de dame. -

'*Jawel; maar hondenziekte behandelen we niet. Dus, neemt U den hond onmiddellijk mee. Ik houd hem niet*.'

Als een groote gunst - na veel heen en weer praten - kreeg Marie ten slotte gedaan dat het arme dier (het was ongeveer half een) tot vijf uur mocht blijven leven, totdat de dame en zij met mij hadden geconfereerd wat nu te doen. *Daarna werd hij zonder pardon afgemaakt*. Wij hebben daarop in gemeenschappelijk overleg onzen eigen veearts verzocht onmiddellijk naar het asyl te gaan, om te onderzoeken of het dier inderdaad *moest* worden afgemaakt. Om half vier was deze terug van zijn bezoek en ten onzent, en verklaarde mij dat hij het dier volstrekt niet hopeloos vond, (dit had immers óók de heer Driessenzelf erkend); wij telefoneerden hierop naar het asyl dat Marie dus den hond zou komen terughalen, en wij, de dame en ik, voor de verdere verpleging zouden zorgen.

Telefonisch kwam het van bijzondere liefde voor 'noodlijdende' dieren getuigende antwoord:

Als U maar weet, dat we het dier geen seconde langer dan vijf uur houden; als hij dan nog niet gehaald is, wordt hij, volgens afspraak, gedood.

Haast je, rep je, is Marie, vol *èchte* liefde voor noodlijdende dieren, het arme schepsel, dat aandoenlijk blij was, en haar reeds herkende, gaan redden uit de klauwen dezer *quasi*

'verzorgers' van noodlijdende dieren, en heeft hem, op onze gemeenschappelijke kosten, uitbesteed bij eene mij bekende daartoe bereid zijnde familie, waar men ook Rosita, als wij van huis zijn, steeds verzorgt, en, overigens bereid is hem later voorgoed te houden. -

Ziehier een feit, een *naakt* feit. - En dat ik daarom *openlijk* meedeel, omdat een ieder hierdoor *gewaarschuwd* zij een ongelukkigen hond of kat argeloos in zulk een *moordhol* te brengen. - Immers, van een *onderzoek* door den aangestelden *veearts*, den heer Woudenberg, is geen quaestie geweest. Natuurlijk, indien *deze* het vonnis had uitgesproken, ik zou hebben moeten zwijgen. Echter, reeds bij de deur, zegt de eerste de beste *knecht*: 'Die hond moet worden afgemaakt.' Dan verklaart de eerst onlangs benoemde bezoldigde directeur, die géén deskundige is, zonder eenig onderzoek, hetzelfde, *wèigert met de meest mogelijke beslistheid* het dier zelfs ook maar voorloopig op te nemen, weigert zelfs tegen betaling hem een onderdak te verschaffen, *en dat alles zonder dat er ook maar eenige sprake is geweest van een onderzoek door den aangestelden veearts, den heer W oudenberg*.

Behoef ik 't nog te zeggen dat, natuurlijk, in de meeste gevallen een zwervende hond of kat enkel aan het asyl zal worden afgegeven, in het goed vertrouwen dat men het dan daar verzorge, - zonder dat de vinder zich den tijd neemt te onderzoeken, en vol te houden, en door te dringen - gelijk mijne dame en onze Marie het deden.

Welnu, wat wordt er dan van zulke stumperds? - Op die vraag heb ik nu zelve een *duidelijk* antwoord gekregen. En ik voeg hier nog bij hoe drie weken geleden een *niet* in den Haag wonend heer mij hetzelfde ongeveer schreef, namelijk hoe hij, toevallig in het asyl zijnde voor zaken, er getuige van is geweest dat een hond, door eene argelooze juffrouw daar afgegeven, 'wijl een kwajongen hem plaagde,' *onmiddelijk in den ketel werd gestopt*, 'Ik hoor nog zijn wanhoopsschreeuw in mijn ooren' - schreef mij die meneer! - De juffrouw ontdekte eerst dóór dien schreeuw wat er was gebeurd, en ging diep-verontwaardigd heen. - Mijn correspondent schreef mij, dat hij, naar aanleiding mijner hierboven bedoelde verdediging van het asyl, zich geroepen gevoelde mij dit zelf-aanschouwd feit mee te deelen, *overigens volkomen onbekend zijnde met de harrewarrerijen* der personen, de brochure van mevrouw Thorbecke, en al die kinderachtigheden meer.

Welnu, mij-ook ging 't juist zoo. Ik ken mevrouw Thorbecke nog steeds niet; ik heb gehóórd dat zij weer een nieuwe brochure uitgaf, maar ik heb die ditmaal niet ter bespreking ontvangen, en dus ook niet gelezen. Ik heb den heer Wolterbeek, den penningmeester door haar aangevallen, (ook wegens de benoeming van zijn schoonzoon, den heer Driessen, tot *bezoldigd* directeur,) gesproken, op zijn eigen verzoek, en ik heb hem daarna geloofd op zijn woord, en eerlijk in de Lelie meegedeeld wat ik-zelve zag in het asyl, en wat hij mij vertelde.

Maar, even eerlijk verklaar ik nu: Een asyl, dat aldus wordt beheerd, mag zich *niet* noemen: een asyl voor 'noodlijdende' dieren. Het geheele geval, hierboven naar waarheid meegedeeld, bewijst dat er van dieren*liefde* geen sprake is in dezen. En daarom verklaar ik thans openlijk, dat ik mij aansluit aan de woorden, die onze Marie tot afscheid richtte tot den bezoldigden directeur van het asyl voor 'noodlijdende' dieren in den Haag: 'Als U een *noodlijdend* dier terstond, zonder onderzoek door den veearts, afmaakt, dan zal freule Lohman wel een middel vinden om een *noodlijdend* dier werkelijk te helpen.' En, ten vervolge op die woorden, meen ik dan ook voortaan mijn geld beter te kunnen gebruiken dan om de *bezoldigde* betrekkingen

te helpen betalen van directeuren en oppassers, die, *zonder voorkennis van den aangestelden veearts*, een *noodlijdenden hond terstond afmaken*, hem zelfs een *voorloopig* onderdak weigeren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

> P.S. De dame uit Amsterdam, die aldus is bejegend, lid van de Amsterdamsche Dierenbescherming, heeft mij gezegd van de geheele behandeling der zaak een 'hoogst ongunstigen' indruk te hebben gekregen. De meneer, van wiens brief ik hierboven spreek, machtigde mij als het noodig is zijn naam onder vier oogen te noemen.
> Op heden, waarop ik dit schrijf, is de hond nog steeds springlevend, en heel vroolijk, en dankbaar voor de goede zorgen.*)

II.
'Chocolade-pudding!'

Ik moet altijd schouder-ophalend lachen als ik in de couranten de opgesmukte be-

*) Wegens plaatsgebrek bleef dit stukje veertien dagen liggen. De hond is nu bijna hersteld!!

schrijvingen lees van openbare feestelijkheden. Alá je 't zoo allemaal zoudt gelóóven wat die slaven-reporters je opdisschen, dan is het eigenlijk bij zulke gelegenheden botertje tot den boom tusschen de groote oomes, die de lekkerste happen opsmullen, en die lintjes krijgen, en die eereplaatsen innemen, en het volk dat bij dit alles heeft het toezien, en wordt afgespijsd met een half fleschje bier, en een staanplaats, en, o ja... nachtpermissie voor de kroegen!

Maar, o jé, de werkelijkheid!

Dezer dagen kwam Marie, - die nog niet is van het hedendaagsche dienstmeisje-genre der 'ontwikkeling', en dus niet veel anders leest in de courant dan het gemengde nieuws, - bij mij met de vraag: 'Is er een feest voor de soldaten hier in den Haag?'

Even moest ik mij bedenken:

'O ja, het feest van de huzaren, bedoel je waarschijnlijk. Jawel, die vieren feest!'

'Nu' - zei Marie - 'een mooi feest dan. U. moet ze eens hooren. Ik stond daar net bij den kruidenier, en toen kwamen er een paar huzaren binnen, en die waren zoo kwaad!

Dat heet dan feestvieren, zeiden ze. Den heelen dag kan je in 't touw zijn. Je wordt er voor dag en voor dauw al uitgejaagd, dat alles extra in de puntjes is, en, als er maar iets mankeert, dan krijg je vloeken en donderen! En dat gaat zoo den heelen dag zijn gang. De heeren spelen mooi weer - en wij hebben 't extra druk!'

's Avonds las ik in de couranten van de aanwezigheid der Koningin en prinses Juliana (met de onvermijdelijke 'buiginkjes'), en van de bouquetten door de dochtertjes der hoofdofficieren aangeboden, en van een feestmaal der officieren, waar natuurlijk champagne gevloeid heeft in overvloed.

Maar.... voor de manschappen was het óók feest geweest. Die hadden 'chocolade-pudding' gehad, - vertelden de verrukte loonslaven-reporters.

Dus, na al dat gesjouw en gedoe, konden die ook ruimschoots tevreden zijn! Chocolade-pudding! Verbeeldt je! Daarvoor kan je dan heusch in vredestijd je-zelf laten afjakkeren als 'mindere militair', en in oorlogstijd je jonge, gezonde lichaam 'offeren voor het vaderland'. Voor zoo'n voorrecht van 'chocolade-pudding', terwijl de heerenofficieren eten en drinken en feestvieren en toasten tot in het oneindige, en door de Koningin worden onderscheiden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Een onverdacht getuigenis.

Mijne lezers zullen zich herinneren met welk eene rechtmatige verontwaardiging ik de Scheveningsche 'onafhankelijkheidsfeesten' (lees dronkemanspartijen) heb gehekeld in de Holl. Lelie. - Het is wel der moeite waard te lezen, hoe een zoo onverdacht getuige als de verbannen Javaan Dr. Tjiptoe Mangoekosomo mij in dezen volmaakt gelijk geeft. (Hierbij zij nog opgemerkt hoe vriend en vijand het er over eens is, dat juist deze dr. Tjiptoe een bij uitstek hoogstaand man schijnt te zijn).

Ziehier wat hij schrijft:

Ik keek mijn oogen uit, toen ik daar aankwam. Ik verbeeldde mij 'n oogenblik, dat ik in een menagerie was aangeland. Die brullende hossende mans- en vrouwspersonen hadden in mijn oog niets menschelijks meer.

Maar hier! Welk een geestesarmoede! Welk een totaal gebrek aan nationale liederen, om van zelf bedachte nog maar niet eens te spreken. Ik zag daar mannen met tulbanden van oranjedoek op, arm aan arm hossen met vrouwen, in wier loshangende haren oranjelinten waren gevlochten. Ik geloof, neen ik weet zeker, dat onze vrouwen zich zouden schamen zich zoo aan te stellen.

Opgeschoten halfdronken kinkels, met meiden bij zich, wie de dierlijke lusten uit de oogen spraken, gilden, zou ik bijna zeggen, stormden binnen, pakten een deel van het meubilair mede en gingen er hossende weer mee op straat.

Ik kwam in die drukte tot nadenken. God behoede dat deze menschen hun beschaving in Indië overënten. Dat zou een nationale ramp zijn.

Het bovenstaande is ontleend aan de *Bandoengsche Express*, waarin deze Javaansche arts zijne kennismaking met het land dat het zijne overheerscht meedeelt. Ik vraag U, lezers, heb ik U iets te veel gezegd indertijd? Hier kunt ge van een onverdacht getuige hooren welk een *walgelijke* beneden alle critiek-laagstaande dronkemansvertooning in Scheveningen is opgevoerd onder het schoonschijnend masker: Oranjegezindheid. Morgen brengen! Indien de Koningin en Prinses Juliana het moeten hebben in tijd van nood van deze verliederlijkte, verrotte, verzopen massa, die daar rondtiende met Oranjemutsen en Oranjebroeken aan, dan heusch, dan *beklaag* ik hen uit den grond

van mijn hart. En dan weet ik zeker, dat zij meer kunnen staat maken op mijn gewoon menschelijk medelijden, - al ben ik niet Oranjegezind, - dan op zulk soort 'trouw', die enkel wordt ontvlamd door stroomen jenever.

Maar, ook afgescheiden daarvan, is het niet beschamend, hetgeen deze Javaan getuigt van de *beschaving* ten onzent? Is het niet beschamend, dat wij, die ons prat doen op ons Christendom en onze ontwikkeling, aldus onze volksfeesten vieren, stikkend in den jenever, en tierend als losgelaten gekken!

En daarvoor moet je speciaal in *Holland* komen. In Zwitserland b.v. is een volksfeest, ik heb het meermalen bijgewoond, een prettig opwekkend samenzijn, ten onzent ontaardt het in een smerige, weerzinwekkende dronkemansboel!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Overgenomen op verzoek.

De mode en de vogels.

Geachte Redactie,

Bet zal u niet onbekend zijn, dat in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Australië onlangs een wel is aangenomen, waarbij de invoer van vederen, vleugels, huiden of andere deelen van in het wild levende vogels verboden is. In andere landen bestaat een krachtige beweging om eveneens dezen invoer te verbieden, ik noem hier Engeland, Duitschland en Nederland.

Ook bij ons is men ervan overtuigd, dat het zoowel een zedelijke als een maatschappelijke misdaad is, onze beste natuurlijke vrienden te vermoorden ter wille van een modegril, die eischt dat de vrouwen zichzelve tooien met stukken van de nuttigste bewoners der aarde, die ons door hun hulp tegen ondergang vrijwaren.

Weet men wel dat millioenen vogels elk jaar op de meest beestachtige manier worden gevild, de vleugels afgehakt, op andere wijze vernield, juist wanneer zij jongen hebben en hun vederkleed het mooist is.

Weet men wel dat het juist de vogels zijn, die de grootste opruiming houden onder de insecten en andere dieren, welke, hoe nuttig zij op zichzelve ook mogen zijn, een reusachtige plaag voor de menschen zouden worden en geheele streken met ondergang bedreigen, wanneer niet de vogels in talrijke scharen een overbevolking van alsdan schadelijke insecten voorkomen, en medewerken 'het evenwicht der natuur' te helpen in stand houden.

Wie over dit onderwerp meer wil weten, kan gratis een in het Hollandsch gestelde brochure ontvangen, waarin verschillende beschouwingen voorkomen aangaande het nut der vogels, vogelmoord enz., voornamelijk samengesteld uit de gegevens, verzameld door den heer James Buckland, een der Bootste voorvechters op het gebied van vogelbescherming.

Het plan is de regeering te verzoeken, mede te willen werken tot het verkrijgen van een wet, waarbij de invoer van vederen, huiden of deelen van in het wild levende vogels strikt wordt verloden.

Om dit verzoek kracht bij te zetten, hebben wij een grooten zedelijken steun noodig. Help ons op eenvoudige en weinig kostbare wijze! *Gij hebt niets te doen dan ondergeteekende uw naamkaartje, voorzien van juist adres, toe te zenden. Het kost u slechts één enkelen cent en gij doet er een zeer nuttig werk mede*.

Laat u niet weerhouden door drogredenen doch zijt ervan overtuigd dat het hier geldt een grooter belang voor ons land, onze koloniën, en de geheele menschheid, dan in korte woorden in een couranten-artikel uiteen kan worden gezet.

Wij rekenen vast op uwen steun.

Met beleefden dank aan u, mijnheer de redacteur, voor gewaardeerde medewerking.

Hoogachtend,

J.H. JURIAANSE.

Rotterdam, Februari 1914.

Schiekade W.Z. 75.

Men verzoekt mij de aandacht te willen vestigen op het bovenstaande. Hetgeen ik bij dezen gaarne doe. Veel te weinig wordt er ook in dezen nog *gedaan*. En niet genoeg kan er op gewezen worden dat zulke wreedheden de draagsters er van niet *ver*sieren maar *ont*sieren. - Intusschen wil ik meteen van deze gelegenheid gebruik maken, om er de aandacht op te vestigen, dat het struisveeren dragen vanwege de Engelsche vereeniging tot Dierenbescherming met beslistheid kan worden aangeraden, wijl de vogels bij het uittrekken geen pijn lijden. In the Queen is dezer dagen eene bekendmaking dienaangaande gepubliceerd, waarin de Engelsche vereeniging meedeelt na ernstig onderzoek tot dit resultaat te zijn gekomen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Kinderen.

Wij lezen in deze dagen telkens in de

couranten van diefstallen geschied door kleine jongens, die door bankiers of firma's worden toevertrouwd met groote bedragen, - welke zij dan gaan verduisteren ten eigen genoegen. Zoo b.v. het geval in Haarlem - meen ik - waar de schuldige zich had verrijkt door het aankoopen van een rijwiel.

Veel vreeselijker is het geval dat in deze dagen in Frankrijk voor de rechtbank kwam. Daar heeft een jongen van nauwelijks vijftien jaar de geheele familie bij wie hij in dienst was, vader, moeder, grootmoeder, drie kinderen en de meid, *vermoord*.

Waarom?

Omdat de patroon, een wijnbouwer, hem zijn luiheid verweet. In woede ontstoken vermoordde hij hem daarop. En, uit vrees voor ontdekking trof hetzelfde lot al de andere familieleden.

Nietwaar? Als men zulke dingen leest vraagt men zich af: Worden er niet nu en dan *monsters* geboren in plaats van gewone kleine menschenkinderen, *monsters* voorbestemd tot de afgrijselijkste misdaden?

En toch.

Zou de schuld niet óók liggen, wel in de allereerste plaats, aan de volwassenen, aan de zeer weinige rekenschap die zij zich geven van hunne *verantwoording* aan het kind, - het *arme*, zijn eigen brood verdienende kind, bedoel ik.

- Zie, mij treft het altijd weer opnieuw in onze egoiste, koude, enkel op rechten, niet op plichten bedachte maatschappij, hoe wreed en onrechtvaardig ‘men’ omgaat met het kind uit het volk.

Als het van school af is, dan wordt het geworpen in den maalstroom van het leven, blootgesteld aan de grootste verzoekingen, aangewezen op eigen-ik.

En niemand die zich om hem en zijn jeugd en zijn aanspraak op levensblijheid bekommert.

O ja, de studenten, de aanstaande officieren, die mogen dronken zijn, zich op straat vergeten aan anderen, die behooren immers tot den ‘beschaafden’ stand.

Maar de jongen uit de volksklasse, van 14, 15 jaar, moet met groote geldbedragen uitgaan, moet zien hoe andere rijke jongens van zijn leeftijd zich amuseeren, en sigaren rooken en met meisjes wandelen, en 't heertje uithangen.

Hij heeft niets dan de harde plicht - 't onverbiddelijke *moeten*.

Hoe weinigen onder de patroons staan bij die verzoeking stil! Staan stil bij de *ziel* van een kind, van het hem toebetrouwde *kind*?

Niemand zal ooit weten wat die fransche knaap heeft gebracht tot zulk een vreeselijke misdaad, welk een opkropping wellicht van verbittering, van toorn, van machtelooze haat, er misschien is gegroeid in zijn eenzaam kinderhart tegen dien rijken wijnboer, die hem in dienst had. Allen, zijn ouders, zijn onderwijzers, de pastoor, zijn dorpsgenooten, hebben uitgezegd voor de rechtbank dat hij was een eenzaam, stil, gewillig kind, van wien ze nooit zoo iets hadden verwacht.

En onwillekeurig, als ik zijn gezicht zie op de afbeeldingen die de Fransche pers van hem brengt, denk ik aan een ander kindergelaat dat ik den vorigen zomer heb aanschouwd, dag aan dag, in Bad-Nauheim. Hij was uit het Schwarzwald, voor het eerst ver van huis in betrekking, bij den winkelier die in hetzelfde huis waar ik in pension woon toen de opperste etage in gebruik had. Die winkeliers-familie, bestaande uit verscheidene volwassen personen, was den geheelen dag afwezig, in hunne verschillende winkels; de door mij bedoelde jongen moest voor hen couranten rondventen, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Nooit keek iemand naar hem

om, gaf hem een goed woord. Hij sliep in een vuil hokje op een plaatsje. Hij ging altijd met schuw neergeslagen oogen. Hij deed niemand kwaad. Ging zwijgend zijn gang.

En toch was er in die uitdrukking van die neergeslagen oogen iets onbeschrijfelijk-geheimzinnigs.

Indien die jongen op een dag die heele winkeliers-familie had uitgemoord, mij zou 't niet hebben verwonderd. En, ik zou *medelijden* met hem hebben gehad.

O niet, omdat hij, voor zoover ik 't kon nagaan, slecht werd behandeld, of ruwe woorden kreeg.

Maar wel, omdat hem als *kind*, als aankomende jongen, een veel te zware taak, van absoluut vreugdeloos bestaan, was opgelegd. Altijd zag hij voor zich zijne patroons, goedgekleed, veel geld verdienend, voor hun genoegen uitgaande na de sluiting der winkels, terwijl hij, de jongste van hen allen, moest *werken, werken*. En nooit spraken ze met hem. Nooit vroegen ze hoe of waar hij zijn weinige vrije uren doorbracht. Hij was hun *loonslaaf*. Niets anders.

Om zijn arme kleine kinderziel bekommerden zij zich niet.

- Ik zei het reeds, die neergeslagen geheim-

zinnige oogen hebben iets dat niet aantrok. En misschien zou ik-zelve me daarom ook nooit met hem hebben ingelaten, ware het niet onze Marie geweest, die, zonder het zelve te weten, mijne gedachten bij zijn verlatenheid deed stilstaan, door hare opmerking eens:

'Zoo'n arme kleine jongen is toch maar wèl alléén. Die heeft toch ook niet veel in zijn leven.'

Die woorden gingen er bij me in, troffen me als een openbaring. En, van af dat oogenblik knikten we hem toe, maakten een praatje, probeerden hem althans éénige liefde te geven.

Zie, toen heb ik gezien hoe een enkele zonnestraal, hoe kort en zwak ook, zulk een eenzaam kinderleven kan vermooien. Er kwam een geheel andere expressie in die oogen als hij ons zag. Er kwam iets in van trouwe aanhankelijkheid, van onuitsprekelijke dankbaarheid vooral.

We hebben hem op een avond, waarop het veel te laat was voor zoo een kleinen jongen om nog te moeten werken, opgewacht om hem een stuk taart te geven. O, hij verdiende, als alle kinderen op zulke badplaatsen, een ruim weekloon, en het was dus waarlijk niet om dat geringe cadeau, dat hij toen zoo zeldzaam gelukkig keek. Maar zijn oogen drukten eene zoo roerende verbazing uit dat we aan hem hadden gedacht, dat we voor hem waren opgebleven, dat we ons dus in zijn lot hadden verdiept.

Het eenige genot wat ik hem dien ganschen langen zomer heb zien smaken was de blijdschap die hij zich heimelijk gunde in den laten herfst, toen hij de handen wat meer vrij had, en zich heimelijk een gebruikt rijwiel had gekocht, dat heimelijk werd verborgen in zijn slaaphok, voor den dag kwam als zijn patroons er op uit waren. Dan fietste hij ons tuintje door, zalig, triomfantelijk.

Wij waren zijne vertrouwden geworden. Hij begreep dat *wij* hem niet zouden verraden.

- - Zou die fransche kleine moordenaar niet óók zijn geweest zulk een *eenzame*, eene verlatene ziel, die het heeft ontbroken aan alle levensgenot, die meedoogenloos is gewezen op zijn plicht, nimmer heeft ontvangen liefde? Zou daarin niet liggen de oplossing van het geheim zijner misdaad, daarin dat al zijn opgekropte verbittering en jaloezie en overspanning is uitgebarsten in een matelooze krankzinnige moordenaarswoede?

En die kleine 'dieven' bij ons in Holland, die men uitzendt met aangeteekende geldbrieven, waarvan de inhoud voor hen vertegenwoordigt een rijkdom, een fortuin, zijn zij niet meer te beklagen dan te veroordeelen. Te beklagen, omdat zij *werken* moeten, waar Uwe kinderen, heeren-patroons, nog *genieten*?

O, als we eens wat meer stilstonden bij onze groote verantwoording aan de ons toevertrouwde kinderzielen! Die der groote menschen *zijn* meestal reeds bedorven. Maar het kind kunt ge nog redden, nog behoeden. En, in elk geval, vergeet het niet, omdat het een *kind* is, daarom heeft het recht op levensvreugde, op genot, op mededoogen en verontschuldiging, heeft het recht op ontzien zijner zwakke krachten, óók naar de ziel nog zwak, inplaats van die te zwaar te belasten voor zoo jonge schouders.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Hoogwelgeboren Jonkvrouw.

U heeft zooveel sympathie voor dierenvrienden. Mogelijk interesseert het u, iets te vernemen omtrent de dierenliefde van den - ook in uw tijdschrift*) - zoozeer gelasterden Alphonsus Maria de Liguori, den auteur van een, gelijk wel eens beweerd wordt, diep bedorven en schandelijke zedenleer.

In zijn 'Leven' naar het Fransch bewerkt door J.A.F. Kronenburg vindt men hieromtrent o a. de volgende trekken vermeld.

Eens in den winter van 1760, verhaalt een ooggetuige, vond hij in den tuin een vogeltje, dat van koude stierf, hij nam het koesterend in zijne handen, trachtte het te verwarmen, en bracht het zelf naar de keuken, waar hij anders bijna nooit kwam. Hij gelastte den kok er voor te zorgen, maar het was te laat; eenige uren later toonde de Broeder hem het gestorven diertje, maar hij wendde de oogen af en zeide: 'Neen, neen, ik wil het niet zien.' Op een anderen dag werd een vogel, die door een jager was aangeschoten, door een der paters gevangen. Deze toonde het bloedende diertje aan den Heilige, en vol medelijden beval Alphonsus aan Broeder Mathias het te eten te geven en voorzichtig te verzorgen. En toen de kleine gewonde na eenige dagen hersteld was en weder zijne vleugels kon uitslaan, herkreeg hij van den Heilige zijne vrijheid.

Hij vond er genoegen in, de kruimels, die aan tafel overschoten, te verzamelen en gaf die na den maaltijd aan de kippen en kuikentjes, die hem reeds van verre kenden, en toesnelden, noodra zij hem zagen.

'Al dat gevleugeld goedje', zeide een Pater, 'vluchtte heen, als het ons zag aankomen: maar hij had zich slechts te vertoonen, of aanstonds kwam groot en klein op hem af.'

*) *Niet* door mij. Hier wordt vermoedelijk bedoeld een artikel van den heer Servaas van Rooijen?

De huisdieren vonden allen in hem een verdediger.

Een Broeder, die een kat, welke hem lastig was, uit het raam wierp, moest tot straf acht dagen het fruit aan tafel derven.

Tijdens den hongersnood van 1764, zag Alphonsus, toen reeds bisschop, op het oogenblik van den maaltijd, een hond, mager als een geraamte en schier stervend, zich met moeite de eetzaal binnensleepen en aan zijne voeten neervallen. 'Geef het dier te eten', gelastte hij den knecht, 'en verzorg het goed tot aan zijn dood.' De hond herwon zijne krachten en mocht in het paleis blijven. Op zekeren dag evenwel had hij zich in de keuken vergrepen en werd nu door een knecht zoodanig geslagen, dat hij een vervaarlijk gejank aanhief. Alphonsus komt op dat gejammer naar beneden en ziet, dat het eene oog van het dier geheel bebloed was; onmiddellijk diende hij den knecht een geduchte vermaning toe en gaf hem te verstaan, dat, wanneer hij het ooit weder waagde een dier te mishandelen, hij onmiddellijk kon vertrekken.

Ik zal het hierbij laten. Zou zoo iemand in staat zijn een schandelijke moraal te schrijven?

Hoogachtend
uw dw. dr.
N.N.
A. 11 Febr. 1914.

II.

Voor B. Kortenbroek Breda naar aanleiding van de 'Geijkte Moraal'.

Hulde voor u, voor uw fiere, ware woorden, voor uw reine gedachten en uw edele bestrijding van meneer Schipperus. Hulde!

ANNA BEEKHUIS - KRANEN BURG.
Bolsward.

III.
Indien dan het zout smakeloos wordt...

> Imperium et libertas (Heerschappij en vrijheid.)
> CICERO.

Wanneer wij de vrijheidsidee van het liberalisme een *valsche* idee noemen, dan ligt in deze appreciatie een critiek op het, voor het liberale hart zoo dierbare kleinood dier eenzijdige vrijheidssoort, dat voor zich het monopolie opeischt om anderen naar willekeur te onderdrukken - mits zulks maar geschiedt langs den weg van particulier initiatief. De staat zelf, mag niet ingrijpen, ook al maakt het 'particulier initiatief' het nog zoo bond. Uitwassen kunnen, volgens dit princiep, bestreden worden, ook weer *langs den weg van particulier initiatief*, door vakorganisatie enz. Men zou zoo meeoen dat de vakorganisaties bij deze heeren dan wel hoog moesten staan aangeschreven. Wie evenwel niet geheel stekeblind is, weet wel beter. Het jongste marinedebat heeft dat wel anders geleerd en zelfs doen zien dat deze heeren liberalen, hebben zij zelve het in de hand, niet schromen om de staat te gebruiken, teneinde

dezen tak van particulier initiatief (de vakorganisatie) te knevelen, te belemmeren in de vrije beweging en dat zij er volstrekt geen been in zien zulk een organisatie geheel te verbieden, wanneer zij hun niet aanstaat. Hieruit is zoo duidelijk het klassekarakter te proeven, dat inderdaad in dit opzicht de blinde niet kan dwalen. Scherper kwam dit nooit uit dan in 1911 bij de behandeling van de Steenhouwerswet. Nog hooren we Minister Talma, in de volgende woorden z'n ontwerp verdedigen.

'Jarenlang is door de havenkommissies geprobeerd, op den weg van het Particulier Initiatief wat gedaan te krijgen. Alles was tevergeefs. De leiders van den handel waren het met mij eens, dat de wet moest ingrijpen. Eerst sedert de indiening van het ontwerp is er iets verbeterd. Het gaat hier om menschen die met hun lijf en leven gevaar loopen wegens de wijze waarop zij worden geëxploiteerd. Ik wil de menschen juist zelfstandig maken, maar het werken in slechte omstandigheden demoraliseert als naast u de één een bloedspuwing krijgt en de ander verdwijnt. Zoovelen gaan onder, omdat zij geen ruimte hebben om te ademen. De werkman moet in deze beschermd worden."

Dominé de Visser: 'Wat gaat ons dat aan! Dat moet hij zelf weten!'

Schaper (ironisch): 'Welja! Ben ik mijn broeders hoeder?'[1)]

Inderdaad het stuitende in deze parvenuachtige uitval van dezen schijnbaar heilige doet denken aan dit Bijbelsche, voor goed door de publieke verachting gebrandmerkte woord, van den broedermoorden Deze man, met het kale hoofd, het vettige gezicht met de sterk ontwikkelde kauwspieren, de dikke vingers, de bolle, vleezige, onnobele hand - welk een treurig figuur heeft hij in het laatste halfjaar al niet geslagen. Uitgeworpen uit de politiek die zich blijkbaar voor hem nog te goed voelde, is hij, om met den Bijbel te spreken: 'als een hond tot zijn uitbraaksel weergekeerd en als de gewassene zeug tot de wenteling in het slijk'. Hij heeft alle mogelijke moeite gedaan om maar weer 'predikant' te worden en zich zelfs niet geschaamd hiertoe de concessie te doen, zich niet meer met politiek in te laten. We hebben nog niet gehoord of hij in z'n poging is geslaagd. Wie, die dezen zalvender femelaar eens hoorde bauwen, heeft niet een rilling van weerzin gevoeld over veel, dat zich niet noemen, slechts voelen laat en dat een Petrus moet gevoeld hebben bij zijn ontmoeting met Simon den toovenaar - deze weerzinwekkende man, die nu maar weer 'in de preekerij' gaat als een makelaar 'in de tabak'.

Het is wel treurig de kronkelingen en slangenbewegingen te moeten zien van dit soortje christenen. Zij wisten heel goed, dat, b.v. bij de bedrijfsziekteverzekering die toen in voorbereiding was, allerlei maatregelen moesten medewerken om de voor het steenhouwersbedrijf afgekeurde menschen te helpen, (maatregelen waartegen zij zelve de felste oppositie hebben gevoerd) en toch wisten deze heeren (De Visser, Lohman, Henkemans) zich een schijn van meewarigheid

1) De uitroep van den dominé teekent weer eens hoe weinig wezenlijk verschil (het christelijk vernisje uitgezonderd) er in den grond bestaat tusschen oud-liberalen en Chr.-historischen (het beginsel van: 'als ik het maar heb' = conservatisme).

te geven met den armen werkman, die door den minister uit zijn broodwinning werd gestooten. Zij wisten heel goed dat de wet door den betrokken 'armen werkman' vurig werd verlangd en dat *de bescherming van de veiligheid der arbeiders*, (waarop zij evengoed recht hebben als de kapitalistische klasse) die zij '*vrijheidsverkorting' van den patroon* beliefden te noemen, practisch niets anders was dan de vrijheidsverkorting die een Frans Rosier, een Jac. de Ripper, een Calvijn, een Bonnot e.a. in de tegenwoordige wetgeving ondervinden, waar zij anderen benadeelen, bestelen, vermoorden.

Waarlijk het behoeft geen verwondering te wekken dat de groote massa der arbeiders zich met minachting en wantrouwen afwendt van de kerk en de officieele goddienerij, dat de dominee zijn vertrouwen niet bezit en niet bezitten kan. Dat vertrouwen hebben de heeren al lang verspeeld, zooals- zij staan geheel buiten het leven van den arbeider, als verdedigers meestal van alles wat aan de arbeidersklasse en haar belangensfeer vijandig is. De kerk zelve is van lieverlede vermaterialiseerd; zij is het zout dat smakeloos is geworden en dat ten slotte nergens meer toe deugt dan om buitengeworpen en onder den voet geloopen, van de menschen vertreden te worden. Dat daarvan de teekenen zich vertoonen, zal wel niemand tegenspreken. Zeker is, dat *in de gisting* onder de arbeidersklasse tegen de kerk, tegen de officieele goddiennerij, tegen het farizeeïsme *een groote honger en dorst naar de gerechtigheid* dat is, naar de *rechtvaardigheid*, is waar te nemen, een gisting die niet meer duurzaam is te stuiten door een priestermouw, door wat vrome praat van politieke christentinnegieters etc.

Sol justitiae, illustra nos!

H. VISSER.

IV.
Arnhem, 17 Febr. 1914.

Hooggeachte Freule.

Wederom kom ik bij U aankloppen om gehoor te mogen krijgen, gedreven door hetzelfde motief, waarmede U in het Overzicht van de week schreef over de 'beschaafde' mensch.

Maar zal U mij niet ten kwade duiden en mag ik zoo vrij zijn eene opmerking te maken bij hetgeen U schreef.

Het is dit:

Over het geheel geloof ik niet dat dierentemmers en dierendresseerders hun doel zullen of beter kunnen bereiken door wreedheid. Ik heb zelf honden en vogels gedresseerd in mijn leven, maar naar mijne ondervindingen zou men nooit zijn doel bereiken door hardheid of *ruw*heid.

Integendeel, men moet zich daartoe aanpassen bij de natuur, de gewoonte en het karakter van het dier, en eindeloos geduld.

Bij de temmers bij Carré en bij Hagenbeck is het mij opgevallen hoe zacht en ik zou haast zeggen, hoe liefdevol zij met hun dieren omgaan.

Zeker hebben ze wel hun *dreig*wapenen maar ik geloof niet dat ze het gebruiken achter de schermen.

Natuurlijk zullen er wel uitzonderingen zijn, er zijn kermismenschen, die hun kinderen afranselen en mishandelen, en zulk soort zal natuurlijk ook hunne dieren beulen.

Echter dierenbeulen is geen eigenschap alleen van 'spullemenschen', hoofdofficieren en andere hoofden doen er met zelfvoldoening aan mee, zie mijn 'Dierenmishandeling'.

Na beleefden groet,

Uwe Dw.,

Mevr. S. HOOGENDIJK - HESSE.

Villa 'Benvenuto' Burgemeestersplein.

Dierenmishandeling.

Geachte Redactie, mag ik in Uw blad mede een lans breken voor arme mishandelde dieren?

Bij voorbaat mijn dank.

Het geldt nu niet een man uit het volk, die zijn paard of hond' soms dwingt met ruw geweld, lasten te trekken, die boven hun macht zijn, of die een gewond dier toch laat werken, wat zoo hoogst pijnlijk aandoet.

Voor zulke meesters zijn nog verontschuldigingen te vinden, want meestentijds zijn het menschen, die zelf in deerniswaardigen toestand verkeeren, of die zelf uitgeput zijn door een hard, meedoogenloos lot, wat wonder dat zij geen mededoogen kennen met hun medeschepselen.

Neen, het geldt hier eene mishandeling veel erger; getuigende van verfijnde wreedheid en gepleegd door hooggeplaatsten, rijken, de hoogeren in de maatschappij, en begaan alleen ter genoegdoening aan een modegril.

Als men het wel beschouwt is 't verschrikkelijk, en vreeselijk wreed: ik bedoel het afkappen van staarten en ooren der dieren, nog wel van onze geliefde huisdieren.

Met welk doel hebben de dieren hunne staarten en ooren gekregen? Toch niet voor de grap? En voornamelijk die dieren van welken ze worden afgekapt.

Hiermede uiten zij hun zieleleven. Als men nagaat hoe een hond zijn gewaarwordingen te kennen geeft; hetzij vrees, vroolijkheid, smart of teleurstelling, dit alles drukt de hond uit door zijn staart en ooren; en nu gaat men ter wille van een zotte modegril die dieren verminken, mismaken en berooven van wat de Schepper hun heeft gegeven als het hoogste goed.

Wie beschermt die arme verminkte dieren?

En het meest meedoogenlooze is wel het verminken der paarden. Niet alleen is een paard, dat beroofd is van zijn staart zijn grootste sieraad kwijt; waarmede moet het dier zich beveiligen tegen de ontzettende vliegenplaag, de geweldige plaag van het paard? En als later de heerenpaarden afdalen en koetsiers of werkpaarden worden, zijn die ongelukkige mishandelde dieren ten prooi aan, en onbeschut voor de onhoudbare kwellingen van de vreeselijke vliegenplaag. Het ware menschelijker die arme stumperds maar af te maken.

Hoe kunnen menschen, die macht op aarde hebben zulke allerwreedste mishandelingen gedoogen van hunne ondergeschikten?

Hoe kunnen de machthebbers er aan mee doen??

Dit is een duidelijk bewijs dat aanzien, macht

en hooggeplaatst zijn op onze aarde, geen hoogheid van gedachten en zijn met zich brengt.

Hoe laag staan dezulken nog!

Hoe is die zotte, leelijke en afschuwelijk wreede behandeling toch mode kunnen worden?

Wat is leelijker dan een paard, zoo'n groot kolossaal dier, zonder staart! Het is foei-leelijk.

Hoe kunnen menschen van hoogen stand, zoo in- onbeschaafd zijn en hopeloos gedachteloos wreed, om op zoo'n verminkt, mismaakt dier te gaan zitten, en zich dan nog te verbeelden, dat ze een mooi beest berijden, dat met zijn misvormd knoestje en bloote paardenbillen een allerleelijkst voorkomen heeft gekregen, dat het mooiste en edelste dier ontsiert en mismaakt.

Als het mode werd zouden dan de heeren en dames hunne hoofden kaal scheren en hunne oorschelpen laten afkappen en hunne wenkbrauwen en oogharen uittrekken, als het toppunt van schoonheid?

Arnhem.

Mevr. S. HOOGENDIJK - HESSE.

Ontwikkeling.
I.

Tis naar aanleiding van een zin uit de Correspondentie in de Lelie n$^{0.}$ 25 van 17 Dec. j.l. aan Theresia: ‘Gij, miss Lohman, beschikt over een groote mate van algemeene ontwikkeling, en, in mijn oogen, is dat veel meer waard dan het in den zak hebben van een paar diploma's,’ dat ik eens iets wil schrijven over *Ontwikkeling* in verband met *Onderwijzers*.

't Is, dunkt me, aan geen twijfel onderhevig dat de Wetgever bij het vaststellen van het program van onderwijs voor de Lagere School, de Volksschool, gestreefd heeft naar het aangeven van een norm voor die geringe mate van algemeene ontwikkeling, mogelijk en wenschelijk voor een gewoon twaalfjarig kind uit het volk. In betrekking daarmede werd ook bepaald het program van vakken, waarin een onderwijzer der volksschool moest worden geëxamineerd. Hij behoort de zaken te kennen die hij aan de jeugd moet leeren en daarin veel verder te zijn gevorderd dan zijn leerlingen. Daar nu het programma van de leerstof der volksschool een minimum van ontwikkeling nastreeft, bezit de onderwijzer dit minimum van ontwikkeling in hooge mate. Maar bij het codificieeren van 't examenprogram werd al te veel te rade gegaan met de eischen, de vakken voor het onderwijs aan het kind, minder en in zeer onvoldoende mate met de overweging dat in de allereerste plaats de man of de vrouw, die geroepen is menschen te vormen, op te voeden en te ontwikkelen, zelf een algemeen goed ontwikkeld mensch behoort te zijn. Natuurlijk ook een beschaafd mensch, en iemand die van kinderen houdt (en kinderen kent), maar dit is niet door een examen uit te wijzen. Zoo ziet men dus in onze vaderlandsche volksschool, openbaar en bijzonder, het treurig verschijnsel, dat de kinderen onderwezen worden

door mannen en vrouwen, die *volgens de eischen van hun examen* de ontwikkeling hebben van groote kinderen, precies kennis hebben van dezelfde vakken, en niet meer, als waarvan zij de kinderen een dosis moeten toedeelen.

Tengevolge van deze bijziendheid bij het opmaken van het examenprogram voor den onderwijzer der lagere school is 't mogelijk dat de aspirant enkel met het bestudeeren van juist voor hem klaargemaakte *handboeken* zich africht voor dit *school*examen; van eenige uitgebreide, diepgaande of zelfstandige studie is gewoonlijk geen sprake.

Er zijn onder de onderwijzers vele knappe en algemeen ontwikkelde menschen; maar zij zijn dit dan niet door, doch in weerwil van hun examen(s), buiten dat (die) examen(s) om. Hun aantal is *percentsgewijze* niet groot. Dit is duidelijk, omdat zij deze algemeene ontwikkeling - dit kenmerk van een waarlijk volledig mensch - moeten verkrijgen buiten hun vakstudie en hun werkkring om, en als wij een blik om ons heen slaan, zien we dat over 't algemeen de menschen meenen zich al te hebben *afgesloofd*, als zij zich voor hun beroep, ambt of betrekking hebben bekwaamd, alsof de studie, de ontwikkeling enkel moest dienen om den mensch in staat te stellen zijn brood te verdienen en niet om haar zelve, om den heerlijken, ruimen blik dien zij geeft, om het verheffende en bevredigende gevoel van het kunnen en kennen zelf. Percentsgewijze is onder andere vakmannen het aantal algemeen ontwikkelden niet grooter, veeleer kleiner dan bij de onderwijzers, doch niemand heeft ook grooter behoefte aan algemeene ontwikkeling dan juist de onderwijzer.

Ongelukkig is de onderwijzer die niet meer studeert dan 't geen zijn examen(s) eischt (eischen), al een zeer bekrompen-ontwikkeld individu. Hij staat dan ver achter bij hen die andere - soms gemakkelijker - examens hebben afgelegd. Want zijn examenprogram is dat van een ideaal leerling (een *kind!*) der volksschool.

Men heeft getracht - en doet dit nog - het gebrek aan algemeene ontwikkeling bij den onderwijzer, dat hem bij zijn onderwijs

parten speelt, te ondervangen door de studie van de zoogenaamde methodiek der leervakken, die hem leert hoe hij de verschillende deelen der leerstof op elkaar moet laten volgen, opdat de leerling daarvan het meest profiteert. Een ontwikkeld mensch vindt deze methodiek - althans 't gedeelte dat een onderwijzer der volksschool er van moet kennen - vanzelfsprekend, maar de nietontwikkelde onderwijzer, wien dit inzicht faalt, vindt het een tamelijk moeilijk vak en haar voorschriften volgt hij blindelings, daar hij ed geen eigen oordeel heeft 15f er niet op durft vertrouwen. Deze chinoiserie beheerscht ons onderwijs en zal niet verdwijnen voor een onderwijzer qua zijn examen een gewoon behoorlijk ontwikkeld mensch is.

Dit alles zou zoo erg niet zijn, als aan deze onderwijzers niet zooveel - een groot deel der intellectueele en moreele vorming van ons volk in massa - was toevertrouwd. Daarom is hun halve, schoolsche ontwikkeling een ramp, op zijn minst een groot nadeel voor het geheele volk. Geen verhoogd salaris, geen kleiner klassen, geen betere opleiding zelfs, schoon deze veel zou helpen, zijn in staat het onderwijs voldoende te verbeteren, als men niet tevens door wijziging van 't examenprogram van de onderwijzers gewone behoorlijk ontwikkelde menschen maakt. Met hunne schooljongensexamens staan zij buiten het leven en de maatschappij, zij, die van alle menschen er het meest middenin moesten staan, omdat zij de jeugd moeten voorbereiden tot de maatschappij en het leven.

Men kan van de onderwijzers in massa geen beter onderwijs verwachten. Wel *voelen* velen van hen hun gemis, wel dringen de verschillende corporaties aan op beter opleiding, maar zich-zelf-herzien is alleen mogelijk voor hem, die *weet* wat hem ontbreekt. Hun half-geleerdheid kweekt in hen waanwijsheid, pedanterie; de vele vakken, waarvan zij groote-jongensbrokken moeten kennen, doen hen denken dat zij al heel wat weten. Maar juist het *vele* maakt dat zij van niets *voldoende* kennis bezitten.

't Is mogelijk dat deze beschouwing wat somber is. Maar ik kan niet anders schrijven dan ik het meen te weten. Lange jaren heb ik besteed met onderwijzen, honderden onderwijzers heb ik leeren kennen; niets zou mij aangenamer zijn dan dat ik gunstiger over mijn collega's spreken kon. Doch het is niet *hun* schuld. 't Is moeilijk te gelooven en toch weet ieder dat het waar is (waar *moet* zijn), dat de onderwijzers, die bijzondere menschen-soort - of kunt gij den schoolmeester niet op het eerste gezicht uit honderden onderkennen? - ééumaal, vóór hun opleiding en examen.... gewone kinderen waren, precies als alle andere, die gewone menschen gebleven zijn. Voor een deel moge dit het gevolg zijn van 't schoolmeesteren (bij 't Middelbaar Onderwijs merkt men er echter weinig of niets van!), grootendeels is het te wijten aan hun aparte Chineesche opvoeding, de africhting op hun eigenaardig examen.

Wijziging van 't examenprogram voor onderwijzers is een dringende eisch des tijds. Veel te lang reeds wordt de jeugd door half-ontwikkelden onderwezen.

C. GROUSTRA.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

X.M. - Ik hoop dat gij ti zelven zult herkennen in deze letters. Met dank ontving ik Uw uitknipsel, en zal er gaarne gebruik van maken, terwijl ik mij zeer zeker houd aanbevolen voor meerdere. Gij hebt volkomen gelijk in Uw opmerking dat ik de eenige ben die in ons land zoo iets durft behandelen. Hebt gij gelezen de beschouwingen aangaande datzelfde onderwerp van den gewezen priester Jos: van Veen in Het Midden? En ook hoe hem reeds in dat Blad-zelf op de vingers werd getikt? Gij zult zien dat hij-ook wel spoedig niets meer zal kunnen zeggen van dien aard in dat orgaan. - Indien gij de Lelie met zooveel belangstelling leest, zal U zeker mijne gedachtenw: in het vorig nommer met pater Bensdorp niet zijn ontgaan? - Vriendelijk dank voor Uw toezending, en, zooals ik U schreef, ik houd mij voor meerdere aanbevolen.

L.B. - Gij geeft geen ps: op. Was Uw vorig niet Piet? Ik kan niet genoeg verzoeken de ps: steeds te herhalen. Daar het ondoenlijk is ze allen te onthouden bij een zoo uitgebreide corr: als die der Lelie. Aan Uw verzoek op Uw briefkaart voldoe ik dan. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw vriendelijken brief. Dat gedeelte erin dat ik niet mag beantwoorden, laat ik dus op Uw eigen verzoek rusten.

Ja, ik heb een héél drukken winter gehad, maar bovendien is de vochtigheid van het Hollandsche klimaat voor mij bijzonder schadelijk. Zoodra ik droge en hooge lucht inadem, - maar al te hoog mag niet voor mijn hart, - ben ik een ander mensch. - Alles wat ge van Uw poesje vertelt kan ik zoo heel goed navoelen, omdat de onze zich zoo buitengewoon hechtte aan Marie, en overal zit en is waar zij gaat of staat! Ik vind dit zoo aandoenlijk, omdat het arme dier overigens steeds even schuw blijft, tengevolge vermoedelijk, van het plagen dat haar is aangedaan, vóór Marie haar in onze woning vond, verlaten achtergebleven. Blijkbaar voelt zij daardoor in Marie iets bijzonders, hare levensredster en weldoenster, want, alleen als deze haar roept komt ze, laat zich lief kozen en aaien, en volgt haar getrouw. Wij beiden krijgen niet meer dan een voorzichtig kopje-geven en schuw zich even laten aanhalen, maar voor vreemden, speciaal werklui, loopt zij hard weg. En dikwijls kost het dan de grootste moeite aan Marie haar te overreden terug te komen. Wij beiden vermoeden daarom dat juist werklui haar hebben geplaagd, terwijl onze woning is ontruimd door de vorige bewoners. Grappig is ook hare verhouding tot Benjamin; in zijn gruwelijke jaloezie duit deze haar nooit in onze kamer, - waar zij wel eens als Marie daar bezig is komt binnensluipen. Dan verdrijft hij haar dadelijk, en is zij harerzijds ook doodsbang voor hem. Echter, als Benjamin in de keuken moet blijven bij Marie, omdat wij visite hebben, of zoo iets, dan voelt poes zich dáár meesteresse, en denkt er niet aan hare zitplaats op Marie's stoel af te staan aan Benjamin, die, zijnerzijds, dan evenzeer zich bewust schijnt te zijn van poes' meesterschap, en zijn jaloezie net zoolang aan den kant zet totdat hij weer bij ons binnen is. O ik vind het zoo aardig zulk een dierenwereldje onder elkaar gade te slaan, hunne slimheid en overleggingen, en hun in den grond het met elkander weten te vinden, zoolang ieder maar zijne of hare rechten behoudt op het deel hem of haar toekomende liefde. - Op het oogenblik waarop ik dit aan U schrijf zult gij dus uit logeeren zijn? Hartelijk hoop ik dat gij daar gezellige dagen moogt doorbrengen. Zulk een uitstapje en afleiding hebt gij wel noodig in uw tegenwoordig leven. - Ja, aan die belofte van mij zal ik denken. - Daarop kunt gij rekenen.

Erna. - Gij moet nooit rekenen op antwoord in het *volgende* Lelie-nommer, want de mogelijkheid bestaat altijd dat Uw brief precies te laat kwam voor de beantwoording in het d.a.v. nommer, omdat een weekblad natuurlijk vereischt vóóruit klaarmaken. Zoo is het ook gegaan in Uw geval. Intusschen hoop ik dat dit antwoord U nogtans spoedig onder de oogen komt. - Ik ben zoo blij dat gij Uw besluit mij eens te schrijven nu eindelijk hebt uitgevoerd. Want waarom zoudt gij het *niet* doen indien gij er aandrang toe gevoelt, en waar het immers voor mij recht aangenaam is te hooren dat ik zoo vele dingen zeg in de Lelie, waarmede gij 't eens zijt als b.v. in zake dierenmishandeling, de wilde-zwijnen-jachten van den Prins, en mijn beschouwing over Kerstmis in het 24-Dec.-nummer. - Waarlijk, het is mij altijd recht aangenaam

als nieuwe correspondenten zich voegen bij de oude. Ook ik voeg mijn stem bij die der overigen die U afraden dien arts schadevergoeding te vragen. Zij die U zeggen dat er nooit één dokter zal gevonden worden, bereid te getuigen voor de rechtbank tegen zijn collega hebben daarin volkomen gelijk. Dat is juist het zoogenaamd 'collegiale' standpunt waardoor deze heeren elkander uit den brand helpen ten koste hunner slachtoffers, de patienten. Het is bekend dat nooit een patient, die zich laat verleiden van zulk een wanbehandeling een gerechtszaak te maken, gelijk krijgt om de door U zelven reeds opgegeven reden dat de overige doktoren, gedagvaard als deskundigen, per-se de partij trekken van hun collega. Het eenige wat dergelijke 'geneesheeren'. bevreesd doet zijn voor zulke processen is de *ruchtbaarheid* die daardoor wordt gegeven aan hunne wijze van 'genezing'. Al winnen zij ook het proces, met hun praktijk is het dan wel eens gedaan, tengevolge van het openbaar-gewordenzijn van het gebeurde. Ik weet althans uit mijn naaste omgeving van een arts die zulk een proces niet aandurfde, en er de voorkeur aan gaf de weigering zijn rekening te betalen te accepteeren. Met dat al zou ik Il zeer zeker zoowel de opwinding als de ergernis van zulk een, bovendien steeds zeer kostbaar, rechtsgeding *absoluut* ontraden. - Gij spreekt van Bern, en van Uw ondervinding omtrent de goede behan- deling daar den paarden aangedaan. Ja, mij-ook heeft het in Zwitserland, waar ik langeren tijd verblijf hield, steeds weldadig getroffen, dat de menschen zoo veel beter zijn daar voor dieren dan ten onzent. Het Zwitsersche volk staat in geestelijken zin veel hoogex dan het Hollandsche, dat lijdt geen twijfel. Men bemerkt dat telkens. En daaraan is het óók toe te schrijven dat het geen plezier vindt in dierenmishandelingen, en dat kinderen van jongsaf worden opgevoed in afkeer en minachting voor iets zoo laaghartigs en minderwaardigs als de dieren - zij die van ons afhankelijk, aan onze macht overgeleverd zijn, - wreed te behandelen. - Ja zeker, gij zult mij een groot genoegen doen, door mij eens opnieuw van U te laten hooren.

E.H.V.V. - Na beantwoording der brieven vernietig ik ze, hetgeen ik acht in het belang der correspondenten, omdat hunne brieven bijna altijd van zeer vertrouwelijken aard zijn. Dientengevolge heb ik het adres der door U bedoelde abonnee thans niet meer in mijn bezit. Had ik dit echter, ik zou, zonder hare toestemming daartoe, het U niet geven, ofschoon ik overtuigd ben dat zij er niets tegen zou hebben. Maar het strijdt tegen mijne principes de namen der

correspondenten aan elkander mede te deelen zonder hun eigen voorkennis. Daarom herhaal ik Uw vraag hier op deze plaats, vooronderstellend dat de bewuste correspondente, als zij dit leest, *zeker* bereid zal zijn met U in correspondentie te treden.

Voor de abonnee, die opgaf het adres van een pension in den Taunus, (nommer van 7 Jan. ll.), Auringen-Medenbach. - Gij wordt verzocht hierover eenige nadere inlichtingen te geven. Indien gij daartoe bereid zijt, gelieve mij dat dan te melden.

I.J.S. - Hartelijk dank voor Uw zoo warmgesteld schrijven, waarvoor ik U zeer dankbaar ben. Het spreekt van zelf dat zulk een oprecht woord van sympathie mij hoogst welkom is. Een ‘durfmensch’ vind ik zeer zeker een benaming die ik als een eeretitel beschouw. En niet weinig doet het mij genoegen dat gij het betreurt niet eerder met de Holl. Lelie te hebben kennis gemaakt. - Uw zelfbeschrijving trof mij als zoo bijzonder-eerlijk. Zoo weinige vrouwen hebben den moed aldus zichzelven te betitelen. Zijt gij het niet met mij eens, dat arbeid - als men geen sterke gezondheid heeft - volstrekt *niet* zoo'n zegen is als de meeste menschen, meestal zelf-nietsdoeners, het phrasen-achtig willen doen voorkomen? Ofschoon ik wel toegeef dat hij U heenhelpt over het groote gevaar dat bestaat voor *rijke* zieke-menschen, van zichzelven al te veel te gaan toegeven en vertroetelen, en daardoor hunne kwalen te verergeren in plaats van te verbeteren. - Ik-ook ben altijd iemand geweest die het in mij-zelve zocht, niet in mijne omgeving of in mijn omgang. M.i. heeft men genoeg als men het voorrecht bezit iets *in* zichzelve te hebben. Het is echter een treurig feit dat juist dit innerlijk iets in zich hebben den meesten ontbreekt, en daardoor drijft den tijd te dooden met avondjes, lezingen, concerten, uitgangetjes, enz., enz. Gij woont in een kleine plaats, maar ik, die in den Haag woon, kan U verzekeren, dat het mooi is wanneer van 1000 menschen, die daar dag in dag uit elken avond dan hier dan daar zich ‘genoegens’ scheppen, tien werkelijk daaraan deelnemen uit belangstelling of sympathie voor de zaak die het geldt, of uit kennis van het betreffende kunstgenot. De groote ‘men’ gaat eenvoudig omdat hij te bot is om thuis te kunnen blijven, omdat hij zich *moet* verstrooien, hetzij met een lezing, hetzij met een vergadering, hetzij met een comedie of een concert, wat ook, waar maar menschen zijn, die hem het nadenken, het met eigen-ik alleen zijn, beletten. En nu spreek ik nog niet eens van de minderwaardige genoegens, van de flauwe ‘kluchten’, en humoristische ‘revues’, enz. enz.! - Hoe lager zulke genietingen zijn, hoe meer ze kunnen rekenen op ‘publiek’. - Waarlijk, lieve I.J.S. gij behoeft U niet te excuseeren dat gij te veel van mijn tijd hebt gevergd, ik verzeker U dat ik U hoogst dankbaar ben voor de door U genomen moeite, mij mee te deelen dat de komst der Lelie U elken Woensdag eene vreugde is waarop gij U verheugt. - Zeer hoop ik nog eens van U te hooren.

B.A.B. - Het mij gezonden sprookje wil ik om het goede doel opnemen; ofschoon ik Uw vroeger versje raker vond. Juist dat scherpe ervan beviel mij, maar natuurlijk moet ik rekening houden met de bestaande wetten. Intusschen, juist omdat ik met U vind dat er *nooit genoeg* gehamerd kan worden op de minheid van drijfjachten en dergelijke dierenmishandeling, wil ik het nogtans zien te plaatsen, en wil óók Uw thans toegezonden sprookje opnemen. -

Louis II. - Dank voor Uw vriendelijke briefkaart, en Uw instemming met mijn raad gegeven aan die moeder.

B.B. - 't Gedichtje gaf ik aan de drukkerij op. - Het artikel van den heer Schippérus heeft - zooals ik wèl vermoedde - heel wat afkeuring gewekt. ‘Ruw’ vindt gij het. Maar, aan den anderen kant, vindt gij niet met mij dat er juist op dit speciale gebied zoo ontzettend veel *gehuicheld* wordt? Indien ik, ook zonder het met den heer Schippérus eens te zijn, nogtans zijn stuk plaatste, dan was dit juist daarom, omdat het m.i. goed is de menschen, de vrouwen vooral, te leeren *nadenken* over huichelarij en over quasi-zedelijkheid. Geloof me, er zijn nog zoovelen onder de vrouwen wien het in dit opzicht ontbreekt aan alle juist begrip van wat waarachtig menschelijk, en volstrekt niet onfatsoenlijk is, en die voortdurend meten met twee maten, eene voor zich zelven, en eene andere voor hare omgeving. Of vindt gij het niet treurig wanneer een echtgenoot mij zegt: ‘Mijn vrouw zou elk dienstmeisje dat moet bevallen zonder pardon de deur wijzen; voor zoo iets keilt zij geen verontschuldiging of pardon.’ - Of verwondert het U niet te vernemen, hoe er huismoeders zijn onder mijne bekenden, die 't heel natuurlijk, plichtmatig zelfs, vinden wanneer ze winter aan winter ‘uitgaan’ met hare volwassen dochters om dezen een man te bezorgen, om haar jongelui te doen leeren kennen, maar die zich woedend-verontwaardigd gedragen indien hare gedienstigen, jonge achttienjarige meisjes, verliefdheids- neigingen toonen, aan de deur stoeien met een loopknecht of andere bewijzen geven van 't gewone geslachtsbegeeren - *dat niets onzedelijks inhoudt omdat het is* een ons ingeschapen natuurbehoefte, hetzij eene door God, hetzij door de natuur ons ingeschapen behoefte, maar nimmer, op zich zelf beschouwd, iets immoreels. *De menschen maken alle deze dingen immoreel door hun eigen onwaar-doen*. - Hebt gij gelezen Zola's Travail? Heel veel der theorieen van Schippérus worden daarin uitgewerkt, als een soort toekomst-heilstaat. Aan de *mogelijkheid* van zoo iets geloof ik absoluut **niet**. Maar iets onzedelijks kan ik er niet in vinden. Integendeel. - Gij wenschtet dat alle menschen ‘innerlijk-schoon’ leerden zijn. Maar, ziet gij, lieve B.B., dat zijn zij nu eenmaal niet; en zullen zij ook nooit worden. 't Gros van 't menschdom zal altijd heel, heel laagstaand blijven. En daarmee moet men rekening houden, en zich niet overgeven aan onnutte utopieën. - Inderdaad, mijne taak als redactrice is niet altijd gemakkelijk. Maar juist dat moeilijke ervan maakt óbk de aantrekkingskracht er van uit. 't Onbeduidenste is gewoonlijk juist daardoor, door die onbeduidendheid, het minst van ons eischende.

- Hiermede breng ik in het openbaar Uw wensch ter kennis van mevrouw van Rees van Nauta-Lemke, dat zij eens in een of ander hoofdartikel een tegenwicht geve aan de materialistische levensopvatting van den heer Schippérus.

Bourgeois-satisfaite. - Uw brief deed me zoo heel, heel veel genoegen. Want ja, inderdaad, 't speet me een beetje nooit meer van U te hooien. Ik weet het wel, geluk komt er soms minder snel toe zich te uiten dan leed, en daarom nam ik U Uw stilzwijgen ook absoluut niets kwalijk. Echter, het is met U als met die correspondente, die ik onlangs schreef, gij-ook zijt voor mij zulk een langjarige, lieve bekende, in wier leed ik zoo van harte heb gedeeld. Uw leed was weer een geheel ander leed dan dat der hierboven bedoelde, en in zekeren zin wanhoopte ik veel meer aan Uw toekomst dan aan de hare. Want gij hadt reeds zooveel achter den rug, Uw smart was zoo positief. Daar stond tegenover dat gij veel geresigneerder waart, veel meer in U-zelven steun hadt weten te vinden. - En zie, nu is het geluk gekomen, en heeft U zoo stevig, stevig omarmd. En daarom zal het U wel niet verwonderen dat ik dikwijls aan U dacht, en verlangde van U te vernemen, - en dat Uw blijmoedig, dankbaar getuigenis voor mij een groote vreugde is geweest. Op bijzonderheden ervan wil ik niet ingaan om U niet te verraden. Waartoe ook? De ‘kleinigheden’ van geluk, die waaruit ons leven bestaat, hebben geen bespreking op deze plaats noodig. Zij zijn daarvoor te heilig. - Laat mij U alleen vertellen dat Uw alleraardigste wijze van over Uw dienstmeisje schrijven mij zoo aangenaam aandeed. Zóó juist geloof ik dat eene huisvrouw zich moet trachten te stellen, namelijk naast niet altijd *tegenover* haar dienstbodenpersoneel. 't Geen ge mij van haar vertelt is toch ook weer een bewijs vóór hetgeen ik onlangs schreef in een Overzicht van de Week, nl. dat er óók nu zeer zeker nog goede en trouwe dienstboden zijn fe vinden, liever gezegd te maken, als men 't zelve wil. - En nu nogmaals, gij hebt mij werkelijk gelukkig gemaakt, door mij een beetje van Uw geluk te vertellen. Het is zoo heerlijk te weten dat iemand, in wien men sinds jaren belangstelt, de zon ziet schijnen, lachend en blijde, in al hare volheid.

Inzender van een stukje getiteld Schaatsenrijden. - Ongeschikt, wegens te groote onbeduidendheid.

Moderne-Vrouw. - Zooals gij zult hebben gezien heb ik Uw ged: aan het adres van den heer Schippérus geplaatst, want Uw pseudoniem vond ik geen afdoend bezwaar, wijl gij niet hempersoonlijk, doch slechts zijne theorieën aanvalt. Intusschen moet het mij van het hart - nu gijzelve er een langen brief aan mij bijvoegt om dit ps: min of meer te verontschuldigen - dat de heer Schippérius in elk geval meer zedelijken moed toont te bezitten dan gij, die niet eenmaal durft noemen Uw naam waar gij verdedigt de algemeen-aangenomen misaal die welke jan en alleman met U de ware vindt, terwijl hij zijnerzijds zich plaatst op een standpunt dat de, algemeene veroordeeling uitlokt.

- Gij zegt dat gij eene ijverige Lelielezeres zijt. Maar dan is U toch waarschijnlijk het laatste *dubbele*-Lelie-nommer ontgaan, waarin ik de brochure besprak van mevrouw Schoemaker, getiteld: *Mogen wij zwijgen*, mij dunkt, in die bespreking heb ik de onzedelijkheid der jongelui wel zóó sterk veroordeeld als maar mogelijk is. Ook de schrijfster-zelve heeft mij dat getuigd. Ik vrees echter dat gij en ik onder het

woord onzedelijkheid niet hetzelfde verstaan; wat de natuur eischt *is* niet onzedelijk, *kan* niet zijn onzedelijk. - Wie heeft ooit betuigd dat de lichamelijke omgang 'het mooiste is in het huwelijk', - althans voor ons vrouwen? Waar ter wereld hebt gij deze theorie gelezen? Ik voor mij geloof dat de geestelijke gemeenschap zeer zeker hoofdvereischte is om eene verhouding tusschen man en vrouw *op den duur* gelukkig te doen blijven, niets vergaat zoo snel als de zinnelijke bekoring, juist daarom wordt zoo menig 'wettelijk' huwelijk na enkele maanden reeds een hel voor beide partijen. Maar, nooit zult gij de zinnelijke behoeften der beide geslachten zóó kunnen beperken als *gij*, eene ongehuwde, dat ideaal vindt. Waarom ook? Ziet gij dan niet overal in de natuur den paringsdrang? Kan er eene lente, eene bevruchting in de natuur bestaan zonder dat? En waarom wilt gij dan den mensch daarvan uitsluiten? Met al zijne zedelijkswetten en zijn huichelmoraal heeft hij *gemaakt* van het zuiver-natuurlijke iets onnatuurlijks, en ik ben overtuigd dat juist Uw ongehuwdzijn U deze dingen doet beschouwen uit een eenzijdig licht. Alsof er heel veel achter stak van onreinen aard, achter datgene waarin niets steekt. - Overigens, indien gij zulk een drang in U voelt, U in dat opzicht te uiten, ik wil met alle genoegen Uw ged. aan het adres ook van Ego ter inzage ontvangen, en, zoo mogelijk, plaatsen. Du choc des opinions....

Veritas. - Zooals gij zult hebben gezien is Uw ged. geplaatst.

A.F. - Ik beloofde U in de de vorige Lelie, dat ik zou onderzoeken naar het geval: Desillusie. De schrijfster deelt mij mede dat zij een *fragment* van dezen roman afstond voor de Lelie, gedurende mijne gewrichtsrheumatiek in den herfst 1912. Bij vergissing kwam toen onder het laatste stuk te staan: Einde, wijl de uitgever niet méér copie in zijn bezit had. De *volledege* roman verschijnt afzonderlijk in druk, bij den uitgever, den heer L.J. Veen, Amsterdam. Mochten er intusschen meerderen zijn, die prijs stellen op de beëindiging in de Lelie, dan is de auteur daartoe niet ongenegen, en verzoek ik, alvorens daartoe over te gaan, hen die dat wenschen het mij zoo spoedig mogelijk te doen weten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek kan het hoofdartikel 'Materialisme', door mevr. van Rees - van Nauta Lemke eerst in het volgend nommer aanvangen. Eveneens moesten wegens plaatsgebrek wachten de Correspondentie aan **J.K., J.M**. en **D.J.d.C**. alsmede eene gedachtenwisseling van **A.N**.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

18 Maart 1914
27ste Jaargang.
No. 38.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.
(Vervolg van No 37).

We hebben geleerd, dat het nutteloos is en liefdeloos, onze kinderen te dwingen in een richting, welke niet overeenstemt met den natuurlijken aanleg en kracht; wij *bezitten* ons kroost niet meer om het te vernederen tot slavernij. Wij, ouders, staan niet meer boven, maar naast onze kinderen, wij *erkennen* hen als zelfstandige wezens en wij dienen hen; met den voorzienigen blik van rijper levenservaring, breeder inzicht en dieper kennis van geestes- en gemoedsleven willen we hun pad effenen, de struikelblokken wegnemend en lichten plaatsen op hun weg, welke hen voor afdwalen behoeden.

Maar nu wij naast hen staan als vrienden, nu liggen ook hun behoeften en nooden binnen onzen gezichtskring, nu ontwaren wij wat er woelt en werkt in hun ziel, nu is het ons vergund een blik te slaan in de wereld van hun denken en gevoelen.

Onze kinderen zijn ons, dank zij deze mildere opvattingen, geworden tot een onderwerp van studie. En deze studie leerde ons de verschijnselen kennen van die machtige worsteling, waardoor de ontwikkelingsjaren zich kenmerken, en ze gaf ons een denkbeeld van de gevaren, waarmede deze periode het zieleleven maar vooral het zedelijk leven bedreigt.

En daarom dringt zich thans ook meer dan

ooit de vraag aan ons op, of wij het niet als onzen duren plicht moeten beschouwen, door eenige voorlichting van onzen kant ons kind voor het dreigend gevaar te hoeden.

Ofschoon reeds door velen in bevestigenden zin beantwoord, blijft die vraag nog altijd voor een groot aantal onzer een bijzonder netelige.

'Vroeger was het wachtwoord: zwijgen en nog eens zwijgen. Doch onze tijd streeft naar oprechtheid en openbaarheid op alle gebied'. Liever de naakte waarheid, hoe Teelijk en wanstaltig ook, vermeld, dan uit valsche schaamte den uitwendigen schijn te redden door aan die waarheid te kort te doen!' (W. Jansen, voorbericht 'Vader en Zoon'). Wel kras gezegd, maar niet overtuigend. Meer overredend en meer geschikt om ons allen schroom in dezen terzijde te doen stellen is het gevaar, waarop herhaaldelijk is gewezen, dat zonder verlichting onzerzijds de in knaap of meisje gewekte gevoelens prikkelen tot een nieuwsgierigheid, welke zij trachten te bevredigen door gesprekken met en informatiën bij vroegwijze, misschien moreel-bedorven kameraden of bij dienstpersoneel.

In dat geval wordt verontreinigd, wat bij een kiesche behandeling in een geheel ander reiner en hooger licht zou verschijnen. En die verontreiniging is hoogst ernstig in haar gevolgen; de zaden aldus achteloos gestrooid, vinden heel licht een gunstigen bodem, de woekerplant ontwikkelt zich en verstikt de zorgvuldig aangekweekte spruiten, die tot wasdom gekomen, den zedelijken gaard met heerlijke geuren ademende bloesems zouden hebben getooid.

Dr. F.W. Foerster zegt ongeveer het volgende:

'Er is wel geen gebied in het menschelijk leven, waarop zich teugelloos en gedachteloos handelen en laten begaan zoo tragisch en onverbiddelijk door lichamelijke en geestelijke verstoring van eigen en anderer bestaan wreken, dan het sexueele. Men zou daarom veronderstellen, dat de hoofdaandacht van alle opvoeders daarop geconcentreerd moest zijn, aan de opgroeienden juist hier die goede voorlichting en die gepaste hulp te verschaffen welke zoo dringend vereischt is, en in hun ziel een levendige belangstelling te wekken voor de geestelijke beheersching van de natuurlijke driften, voor hen de levenservaring der opeenvolgende generatiën op indrukwekkende wijze toegankelijk te maken'.

En toch ontwaart men overal om zich heen juist in dit opzicht nalatigheid en verwaarloozing, deels als gevolg van gemakzucht of van ongemotiveerde pruderie, deels uit een zekere onverschilligheid, die de gevaren geringschat en beweert, dat alles wel vanzelf terecht komt, maar voor een ander deel ook uit onbekendheid met wat er omgaat in de jeugd naar lichaam en ziel, of met den weg, welken men bij dergelijke voorlichting heeft te volgen.

Komt dan het oogenblik, dat zoon of dochter voor langeren tijd aan het ouderlijk toezicht moeten worden onttrokken, dan gevoelt men zich eenigermate ongerust en wellicht bezwaard; men acht zich geroepen tot het spreken van een vermanend woord bij het afscheid, waarmee men meent of zich wijsmaakt, aan den ouderplicht te voldoen.

Inmiddels heeft de invloed van onreine bronnen reeds gewerkt en heeft het aanhooren van of de deelname aan sexueel onzedelijke gesprekken en beschouwingen den zedelijken ondergrond van het karakter ondermijnd, den band van het vertrouwen losgeknoopt en den eerbied voor de ouders verminderd.

En nu geven we gaarne toe, dat het gemis van voorlichting niet voor allen en niet steeds in zoo ernstige mate zal voeren tot overgave aan sexueele neigingen en

verwaarloozing en benadeeling van lichamelijke en geestelijke kracht; doch de gevolgen van dit gemis zijn reeds ernstig genoeg, wanneer de jongelieden, volwassen geworden, het sexueele leven alleen beschouwen van het standpunt van persoonlijk verlangen en genieten en de motiveerende kracht missen tot beheersching van opwellende neigingen. Zij worden mannen en vrouwen, die, ofschoon misschien niet ontoegankelijk voor hoogere gevoelens van anderen aard, toonbeelden van goedhartige welwillendheid en nauwgezet geweten in vele andere opzichten, op het gebied van het geslachtsleven met de grootste naïveteit heenglijden over menschengeluk en menschenwaarde en in het huwelijk slechts de belichaming zien van hun eigen zinnelijken lust, zonder begrip van de eischen, welke juist het intiemste samenleven van twee menschen moet stellen aan zelfbeheersching, geduld en fijngevoeligheid.

We hebben thans reeds een paar malen zinsneden aangehaald van besliste voorstanders van sexueele voorlichting en het zou niet moeilijk vallen, nog een aantal citaten te ontleenen aan geschriften van vrouwen

en mannen, die er krachtig voor ijveren het denkbeeld ingang te doen vinden. We hebben slechts te wijzen op de artikelen in verschillende periodieken en te herinneren aan de opstellen van Mevr. Nellie van Kol, Dr. J.W. Gunning en anderen.

(*Wordt vervolgd*).

Lente-morgen.
(Schets.)

Een blauwig waas over de velden nog zweeft;
De schepping in heilige ontroering thans beeft;

De leeuwrik, blij volgend een godlijken drang
Uitjuub'lend het juichende scheppings-gezang;

De boomen, bruid-lieflijk in teer-groen kleedij
Met bloemen doorweven is frisch jonge wei;

En heel de natuur als een lieflijke bruid;
En alles wat ademt, het bloeit en ontspruit.

Belofte-vol koost er een teedre lucht,
De zwaluwen om mij in zwevende vlucht;

Van zacht-blauwen hemel de zonne lacht,
Een wijdende Stilte, die biddend verwacht.

Vol teerheid, vol zonlicht en vogelen-zang,
Is nu mijne Ziel, eens droevig en bang,

En zóó, als de Schepping de Lente gevoelt
En zóó, als gindsch landman de aarde doorploegt,

Zoo heb ik der Wijding Adem gevoeld,
En is door het Leed diep mijn Ziele doorwoeld.

FREDERIKE ARMBRUST.

Nw. Buinen, 1 Mei 1913.

De Zijp-Looyenga's. Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 36).
II.

'Ik vind het vréeselijk, - vrée-se-lijk lief van je dat je bent overgekomen - Mary-'t-je.' -

Thilde zei het op hare overdreven-hartelijke, haar zoo onnatuurlijk afgaande lievigheids-manier, die ze speciaal voor hare schoonzuster Maria-Anna er op nahield

- alsof ze daardoor wou accentueeren hoe anders die was dan de rest der familie, hoe veel meer wereldscha égards in omgang die eischte.

En, juist die onnatuurlijke Hevigheid agaceerde Maria-Anna altijd inwendig, al wist ze ook dat het goed bedoeld was - evenzeer als haar die verengelschte naam, óók eene speciale uitvinding van Thilde, bij wijze van teedere intimiteit, agaceerde. -

't Was allemaal zoo onecht, zoo opgesmukt, zoo heel anders dan de echte Thilde, de burgelijk-doen de, stijf-oude-juffrouw-achtige, van alle 'wereldschheid' af keerige Thilde. -

'En laat mij nu je koffertje dragen', - drong deze naast haar, - 'toe nou?'.... Daarbij wou ze met alle geweld Maria-Anna het handtaschje afnemen. - Maar die keek al om naar een rijtuig. -

'Wel neen, - 't regent immers óók nog. - Zullen we niet?'.... En ze had al een koetsier gewenkt. -

- - 'Och ja dat 's wáár ook. - Jij bent ook zoo élégant. - Voor jou is dit regenweer niets.' - - Onder de complimenteusigheid dóór, waartoe ze zich dwong, verried Thilde haar ingehouden ergernis over deze rijtuigverkwisting, door den zuren trek om hare lippen, terwijl hare oogen af keurend gleden langs der schoonzuster japon. - -

Maria-Anna gaf geen antwoord - - keek zwijgend naar buiten in den grauwen regen. -

't Was een plicht-offer dat ze haren man bracht dit gaan bijwonen van Thilde's verjaardag morgen.

Zij, Thilde, was er zoo op gesteld, goeie ziel, de familie om zich heen te zien dan. En het trof wel ongelukkig ditmaal. Noch Everard, haar lievelingsbroer, noch Meinhard hadden gekund wegens de drukke Kamerbesognes die al hun tijd in beslag namen nu er een felle verkiezingscampagne op til was. - François en Fenna óók maakten zich er van af, zij vonden de reis, twee maal in een jaar, nu ze juist van te voren voor de erfenis van den erfoom waren over geweest, veel te duur. Van Thilde viel toch niets te halen; dat ging stellig allemaal naar de Kerk later. Die hoefden ze dus niet in den zak te kruipen. - Frederike, Everard's vrouw, werd op het laatste oogenblik teruggehouden door de ziekte van haar jongste dochtertje - had ze aan Thilde geschreven. ''t Speet haar zoo énorm, maar... zooals de Heer wil...'

'Hoe gaat het nu met kleine Free?' - vroeg Thilde dan ook bezorgd, terwijl ze reden. -

'Kleine Frée?'...' Maria-Anna moest zich even bedenken vóór ze 't zich herinnerde hoe Frederike, anders steeds gewoon de ongesteldheden harer kinderen uiterst kalm en zelfbeheerscht op te nemen, en ze geheel en al over te laten aan de zorg van 'fräu

lein', ditmaal, nu 't haar gelegen kwam, een buitengewone bekommerdheid had aan den dag gelegd wegens de geheel normaal verloopende bronchitis van heur jongste. - - Ja, dat was wáár óók, Frederike verstond meesterlijk de kunst hare moeder- en echtgenoote-plichten precies zóó te draaien en te wenden als die in haar eigen kraam te pas kwamen.

'Het kind is niet gevaarlijk ziek, - alleen maar zwaar verkouden', zei ze kort.

Thilde zette er een meewarig gezicht om, dat duidelijk uitdrukte: 'Och ja, 't is wáár ook, jij waardeert Frederike toch nooit naar verdienste.' - En zij accentueerde deze gelaats- expressie met de woorden:

'Frederike is een zóó nauwgezette moeder.' Maria-Anna wist te goed hoe verblind Thilde was in hare aanbidding voor Everard en al wat dezen toebehoorde, om een weerlegging te beproeven. Bovendien ook, Frederike was er zoo ver in zich te plooien en te schikken naar ieders richting en overtuiging, zonder ooit haar eigene bloot te geven! Dat was immers juist hare groote diplomatie-gave, waarmee ze Everard zoo vooruit hielp in de wereld. Hoe goed herinnerde zij, Maria-Anna, zich nog het verschil tusschen haar beiden, Frederike en haar-zelve, toen zij als de verloofden van Everard en Meinhard bijna gelijktijdig met de Zijp-Looyenga's kennis maakten, beiden jonge meisjes uit andere, 'wereldsche' kringen, en beiden om die reden met eenigszins leede oogen aangezien door de deftige aristocratische streng-orthodoxe familie, die in de oude provincie-stad een afgesloten àparte coterie vormde met eigene bloed- en geest-verwanten. Zij, Maria-Anna, was met de meest-oprechte bedoelingen bezield geweest, en de oude mevrouw, Meinhard's moeder, die al zoo kort na haar huwelijk was gestorven, had haar geïmponeerd, een onbegrensden eerbied afgedwongen. Maar, juist dat had haar tegelijk een beetje verlegen gemaakt, dat zich gadegeslagen, beloerd voelen, gewikt en gewogen weten, bij elk woord dat ze sprak, bij elke japon die ze droeg. En de stille afkeuring die hare Haagsche élégantie zichtbaar wekte bij Thilde, de door deze steeds opnieuw geplaatste wenken over den 'rijkdom' van dit toilet en de 'fijnheid' van dat, gepaard met schijnbaar argeloos ingevlochten toespelingen op de ijdelheden dezer wereld, die uit den booze zijn, en op de neiging tot 'zondigen' opschik, waaraan zij, Thilde, zich, dank zij haren Heer en Heiland, vreemd voelde, pleegden haar tot tegenstand te prikkelen, te drijven tot een, ondanks hare vermeende liefde tot Meinhard, zichzelve willen blijven, knap, gevierd, levenslustig jong meisje, bij al hare gewilligheid het Meinhard's familie naar den zin te maken, Meinhard, die zelf immers, in zijn verliefdheid op haar, haar volmaakt vond, haar niet anders wilde dan zóó, zoo élégant, zoo mondain, zoo het tegendeel van zijne stijve, slecht-gekleede, der wereld-afgestorvene zuster.

Maar Frederike was heel anders opgetreden, wel wetend hoe zij-ook niet was degene, die de oude mevrouw Zijp-Looyenga 't liefst had gewenscht eigenlijk voor haren zoon Everard, zij, luchthartig-opgevoed schepsel uit een gezin van pretmakers en ongeloovigen. Dadelijk had ze zich 'geïnteresseerd' voor Thilde's liefhebberijen, door Thilde laten inwijden in hare christelijke liefdadigheidswerken. En aan hare aanstaande schoonmoeder had ze zoo ernstig nadrukkelijk gevraagd veel met haar over het geloof te spreken, haar te lééren den Bijbel te lezen.

Of die ook de dupe was geweest? Maria-Anna betwijfelde het. Die had zulke scherpblikkende dóórziende oogen gehad. En om haren strengen mond lag zulk enn eigenaardige trek als Frederike zoo aanstellerig deed.

Maar Thilde was het des te meer. Die vond *die* schoonzuster, - zei ze met nadruk, in duidelijke tegenstelling van de andere, Maria-Anna, - degelijker, meer naar haar zin dan de aanstaande vrouw van Meinhard. Een zoo heerlijk arbeidsveld, was die lieve heilbegeerige Frederike, vertelde ze met verrukte oogen aan de 'tantes', - waarop Gods Woord stellig ruimschoots zou opwassen, onder de goede leiding van Broer Everard. - - - -

De 'tantes!' - Ja, die waren nu alleen nog over van de oude generatie, nu ook de erfoom, oom Meinhard, dood was, - dacht Maria-Anna, met een zucht zich herinnerend het eigen ouder-worden daardoor. Na mevrouw Zijp-Looyenga's dood was Thilde uit het te groote ouderlijke huis getrokken, bij haar, de tantes, in, om hen te helpen in hun opvoedingsgesticht voor jonge meisjes, dat aan hunne eigene mooie woning was aangebouwd. Het was een inrichting waarin dochtertjes werden opgenomen van ongehuwde moeders, niet in staat om zelve voor haar kind te zorgen, en waar ook jonge meisjes konden worden uitbesteed, waarvan de ouders of voogden aanleiding hadden te vreezen, dat ze 'lichtzinnig' konden worden.

'Wat versta je eigenlijk onder lichtzinnig?' - had Maria-Anna eens gevraagd aan Thilde, de gewillige duivelstoejaagster, die voor de tantes alles beredderde, goedwillig, terwijl deze naar buiten met de eer gingen strijken, tante Elisabeth, - 'Betje' heette ze in de ouderwetsche stad, - vooral. Die had zelfs de Orde van Oranje-Nassau.

'Lichtzinnig...?' Een soort schuwe blik gleed van onder Thilde's oogleden uit over

de vraagster. En Maria-Anna had gevoeld hoe Thilde inwendig dacht: ‘Dat is, zooals jij bent’.

Maar zij antwoordde, onzeker blijkbaar van de te geven definitie: ‘Werelds - zondig -’

‘Maar Thilde! - We zijn toch allemaal in zonde geboren - leeren jullie zelf - -,’ wierp Maria-Anna er tegen in.

‘Nu ja. - - Maar niet zoo. - - Niet zóó - als die meisjes. -’

Met zoo'n oppervlakkig eigengerechtig antwoord 'moest je het altijd doen! Dat had Maria-Anna al zoo dikwijls ondervonden, sinds haar huwelijk haar met de Zijp-Looyengasche soort vroomheid in kennis had gebracht, dat ze sinds lang het discussieeren had afgeschaft. Wat zij eens, in hare jonge eerlijke bewondering, voor nederigen, ootmoedigen godsdienstzin had aangezien, dat was haar bij deze steil-orthodoxe aristocraten gebleken te zijn de meest dorre zelf verblindende hoogmoed van zich ‘Gods uitverkorenen’ weten. Hier wij, de kinderen Gods, dáár de rest, de zondaars! O ja, in de Kerk zongen ze 't wel vroom uit, hunne diepe verdorvenheid voor Gods oog, maar thuis, in het dagelijksche leven, morgen brengen! Dan moest zelfs het bediendenpersoneel op afzonderlijke keukenstoelen gaan zitten gedurende de gemeenschappelijke bijbellezingen en bidstonden 's ochtends en 's avonds. En, o wee, als je de deugdzame, preutsche tantes: Betje en Sientje, of Thilde, in hare maagdelijke onberoerdheid, zou durven zeggen, dat ze waarschijnlijk voor Gods oog geen steek meer ‘fatsoenlijk’ waren dan die ‘slechte schepsels’, zij, die immers nooit de verleiding, de begeerte, de verschrikking van het zich *moeten*-verkoopen voor geld, hadden kùnnen kennen, die, hetzij uit vrije verkiezing, hetzij omdat haar geen huwelijksaanbod was gedaan, onberoerd van den man hadden *moeten* blijven als iets dat vanzelven sprak, maar wien hij nimmer had kùnnen benaderen met ongebreidelden hartstocht, met valsche beloften, met lokkende voorspiegelingen van geld en mooie kleeren. - -

Als Maria-Anna dat allemaal aan de tantes of aan Thilde gezegd zou hebben, zij zouden haar van zich hebben gewezen als eene die haar beleedigde, in haar vrouweneer en vrouwendeugd, - eene melaatsche naar de ziel.

- - - - Daar stond het in zijn leelijke koude nuchterheid: Huis voor verwaarloosde meisjes. En in den gevel ingebeiteld de tekst: ‘Laat de kinderkens tot mij komen.’ -

Altijd, als Maria-Anna dien lieflijken tekst las, boven die deur, dacht zij tegelijk aan het koude, eigengerechtige gelaat van tante Betje.

En dan moest ze rillen. - -

‘We zullen eerst bij de tantes binnengaan, en je goed op de kamer brengen. En dan, als je lust hebt, ga je zeker nog wel even mee naar het Huis’? - vroeg Thilde, Maria-Anna's blik volgend.

‘Graag’ - loog die - om bestwil.

De tantes zaten in ‘de zaal’.

Twee kleine hoogmoedige rheumatiekige oude dames, in ouderwetsche zwarte japonnen, heur haar nog juist zoo zooals ze het gedragen hadden in de eerste helft van de negentiende eeuw, toen ze jonge meisjes waren. En met effen strenge gezichten. - Tante Sientje stopte keurig een gaatje in een heel fijn damastservet, dat haar lang zou overleven waarschijnlijk. En tante Betje sorteerde een stapeltje brieven, met een rechtersuitdrukking in hare oogen.

‘Zoo ben je daar? Welkom kind.’ Vormelijk en deftig rezen de oude dames op, omhelsden hare nicht zonder warmte en zonder gevoel, als een plichtpleging. Ze was niet een der hunnen. Ieder harer afgemeten teruggetrokken bewegingen drukte dat onophoudelijk uit.

‘En hoe gaat het Meinhard?’

Tante Sientje, die dat had gevraagd, zei eigenlijk Mein-ard, want, de de Wheele's konden de ‘h’ niet uitspreken. Dat was een familie-eigenaardigheid van 't heele geslacht, waaraan men hen 't heele land door kon herkennen.

‘Hij is heel wel. Maar hij gaat zoo op in de politiek. Daardoor heeft hij het zoo ontzettend druk, dat hij niet kon meekomen - tot zijn spijt.’ - -

‘Als de Heer onzen arbeid vraagt in Zijn wijngaard, mogen we niet anders dan gehoorzamen,’ sprak streng tante Betje. ‘Meinhard heeft het goede deel gekozen.’

‘Nietwaar! Dat zeg ik ook,’ beaamde Thilde.

‘En Everard koos het ook.’

Maria-Anna antwoordde niets. Haar kwam het voor dat ‘de Heer’ niets te maken had met de politieke loopbaan van haar man en van haren zwager Everard. Maar zij was overtuigd van de goede trouw der tantes en van Thilde in dit opzicht. Wat wisten die goeie zielen, ver van den Haag en het politieke geknoei, af van wat er achter stak, achter de schermen, achter dat Vaandel-geschreeuw over den Gekruisigde, in Wiens naam het vaderland moest worden behoed, - heette het - voor den Satan, het liberalisme. Die goeie zielen geloofden 't oprecht als er hier in de provincie-stad een kiezersvergadering werd uitgeschreven, en de Leider, of Everard Zijp-Looyenga in hoogst eigen persoon overkwamen om die te leiden, en dan lieten zingen door de aanwezigen;

Zij zullen het niet hebben,
De Goden dezer eeuw.

Zij geloofden er in alle kinderlijke ware oprechtheid aan, dat de Leider en Everard, en de anti-revolutionaire kamerleden daarvoor goed en bloed veil hadden in den letterlijksten zin, om Nederland te redden van het ongeloof, en te bekeeren tot de leer der verzoening door Jezus Christus, Gods Zoon.

In zulke momenten vond Maria-Anna haar daarom aandoenlijk, roerend, - in hare naïeve goedgeloovigheid.

De tweede meid, een statige, niet meer jonge dienstbode, kwam dekken voor het eten.

Want, niettegenstaande de twee groote ontvangkamers, die aan 'de zaal' grensden, werd nochtans alleen deze laatste gebruikt in het gewone leven - op de eigenaardig-voorwereldlijke Hollandsche manier van zichzelven in één kamer opsluiten, en een paar andere volproppen met ongebruikte, mooi-gewreven meubelen en schilderijen en andere kostbaarheden.

Maria-Anna wilde een beleefdheidsvraag doen naar den gang van zaken in het Gesticht. Maar tante Betje en tante Sientje kuchten gelijktijdig, en beiden hoofdknikten daarbij naar de meid, bij wijze van waarschuwing dat die niets daaromtrent mocht hooren.

Aangezien de meid niet blind was, zag zij dat hoofdknikken in hare richting waarschijnlijk zeer goed. En Maria-Anna vond er iets stuitends in, in dit haar aldus ongegeneerd laten bemerken dat men om háár zweeg.

Thilde kwam onhandig:

'Het regent nog altijd.'

'Ja, het regent nog altijd', - stemden de tantes gretig toe. Blijkbaar was dit onderwerp over den toestand van het weer een dat de meid mocht hooren. Want het werd zóódanig uitgerekt totdat zij de soep had binnengebracht.

Men zette zich om de tafel, en tante Betje, die de oudste was, sprak, plechtig hare handen vouwend:

'Heer zegen deze spijs en drank,
Amen.'

'Amen', murmelden tante Sientje, Thilde, en Maria-Anna haar na.

En onmiddellijk daarop begon tante Sientje:

'Ik heb me vanmiddag toch weer zóó geërgerd aan Riekje de Laet; het is treurig, - zulk een afval.' -

De woorden werden gericht bepaaldelijk tot Thilde, want blijkbaar was tante Betje reeds van het geval Riekje de Laet op de hoogte. - -

Thilde sloeg hare ooggin eerst verschrikt en als zelve schuldig op, en dan neer op haar soepbord, terwijl ze vroeg:

'Is Riekje dan hier geweest?'

'Ja, zij kwam natuurlijk om jou, - maar je was net naar den trein voor Maria-Anna. En toen hebben wij beiden haar eens aan den tand gevoeld - tante Betje en ik. En - wat dubbel gelukkig trof, - dominee Verster kwam óók toevallig net even aan.'

- 'Heel gelukkig', - verzuchtte tante Betje, hare soep lepelend. - 'Die heeft haar vierknat de waarheid gezegd - dat beloof ik je'....

Daar Thilde, steeds rooder wordend, een angstig schuldbewust stilzwijgen bleef bewaren, begon Maria-Anna te vermoeden dat Riekje de Laet waarschijnlijk de eene of andere harer protegées was, die het breede pad der 'zonde' bewandelde, en niet

genoeg daarvan was doordrongen nog. En zij mengde zich daarom harerzijds in het gesprek, zoowel om de pijnlijk wordende, onheilzwangere stilte te verbreken, als om beleefdheidshalve hare belangstelling te toonen:

‘Wat heeft die Riekje de Laet dan eigenlijk uitgevoerd?’ - informeerde ze.

‘Freule Frederika de Laet’, - tante Betje sprak den naam plechtig voluit, als om Maria-Anna te doen gevoelen dat ze wel met een beetje meer eerbied kon spreken van de aristocratische coterie der dames de Wheele, - ‘gaat de Ned. Herv. Kerk verlaten voor de Afgescheidene.’ -

Maria-Anna had moeite om niet in lachen uit te barsten.! Dat had ze namelijk nog overgehouden uit haren onbezorgden jongemeisjes-tijd, dat fond van plotseling opbruischende vroolijkheid, dat haar, ondanks al 't armzalige van 't wereldgedoe, óók den humoristischen kant ervan liet zien steeds. Immers, indien freule de Laet, - die in den Haag natuurlijk reeds lang tot Frée of Fée of iets dergelijks zou zijn verengelscht, maar die hier nog op z'n ouderwetsch ‘Riekje’ heette, - een of ander afschuwelijk laaghartig misdrijf had begaan, tante Betje had het niet met meer nadrukkelijke afkeuring kunnen verkondigen, dan nu het gold hare eerlijke geloofsovertuiging van liever afgescheiden te willen zijn dan Nederduitsch-Hervormd.

Zwaar en drukkend viel weer de stilte. Thilde, die, omdat Everard Zijp-Looyenga méde het doleeren op het touw had gezet, daarom in haar hart nu óók tegen de Ned. Herv. Kerk was, maar het niet durfde zeggen om de tantes, onbezweken steunpilaren daarvan, waagde het niet een enkel woord in het midden te brengen ter verdediging van Riekje, uit vrees een woordenstrijd uit te zullen lokken, waarin zij het steeds aflei tegen de bitse oude dames.

En tante Betje en tante Sientje, thans klaar met het soep-lepelen vouwden de handen samen over hare welgednae lichamen, en zagen neer op hare rheumatische knokelige handen, met een uitdrukking op haar gelaat

van zich zeker weten van nde genade', - welke uitdrukking Maria-Anna mateloos irriteerde.

Om maar iets te zeggen vroeg ze thans aan Thilde:

'En is die freule de Laet een vriendin van je? Ik heb je den naam nooit hooren noemen.'

'Helaas ja', - antwoordde tante Betje in de plaats van hare onderworpen nicht. - 'Zij is hier komen wonen, een paar jaar geleden, na den dood van haar moeder. Ze woonden, toen die nog leefde, winters en zomers buiten, in de provincie. En, in den beginne dachten we dat ze een groote aanwinst zou zijn voor de goede zaak, eene heel ijverige persoonlijkheid. Zoo ook zijn wij met haar in aanraking gekomen, door ons Gesticht. Maar nu, van lieverlede, nu die treurige scheuring is uitgebroken, - die onverantwoordelijktreurige scheuring, - God vergeve het hun die het op hun geweten hebben', - hier zag tante Betje triomfantelijk naar Thilde, want deze uitval was speciaal aan het adres van Everard, - 'nu laat ze zich geheel en al leiden door verkeerde raadgevers, geheel en al. En thans is het zelfs zoo ver gekomen, dat ze de kerk harer vaderen gaat verlaten om zich te gaan aansluiten bij de Afgescheidenen.'

'Zulke burgermenschen óók nog!' - - lei tante Sientje, bij allen aangeleerden christelijken deemoed hoogmoedig in de uiterste mate, er nog boven op.

Thilde, die, en uit aangeboren burgerlijkheid, en omdat ze daardoor hare vriendin Riekje nader zou zijn gebleven, 't liefst óók maar dadelijk Afgescheiden zou zijn geworden, speelde zenuwachtig met haar servet, durfde niets zeggen. - -

'Maar tante, - - als die freule de Laet nu meent dat het haar gelukkiger maakt bij de Afgescheidenen te gaan, - - 't is toch één geloof - 't gaat toch maar om 'n verschil van kerkgenootschap, en niet van godsdienstige overtuiging. - Is dat dan zoo erg?'

Thilde wenkte angstig met de oogen dat Maria-Anna, die dit had gevraagd, om godswille toch zwijgen zou. Maar de tantes waren reeds slagvaardig:

'Ja dat is héél erg,' vonniste tante Betje. 'En, als jij niet kwam uit dat Sodom en Gomorrha, dat ethisch-irenische den Haag, waar men niet lauw is en niet warm, dan zou jij óók dat voelen. Onze neef Everard - je zwager - heeft een onvergeeflijk misdrijf begaan door te raken aan de oude tradities, en de Ned. Hervormde Kerk, waarin hij is gedoopt en bevestigd, te gaan verscheuren en ondermijnen, met behulp van zoo'n opstart, zoo'n intrigueerenden dominee daar in Amsterdam, die in troebel water wil visschen, de kerkelijke goederen naar zich wil toehalen.'

'Precies zóó zegt dominee Verster het óók,' beaamde tante Sientje, vol bewondering voor de redenaarsgaven harer zuster.

Maar Thilde, nu voor de tweede maal reeds gekwetst in hare zusterlijke liefde tot broeder Everard, en bovendien zich gerugsteund voelend door Maria-Anna's onversaagd optreden, kwam ineens uit den hoek:

'Juist, dáárom gaat het bij de dominees van de Ned. Herv. Kerk, alléén om de kerkelijke goederen. Die willen ze niet loslaten. En daarom verloochenen ze de voorgeschreven formulieren van onze geloofsbelijdenis, en van onze huwelijks-inzegening, en laten ze toe dat de anti-christ, in den vorm van het modernisme, binnendringt in het Huis van God. - En, het is toch héél mooi en héél nobel van Everard, dat hij daartegen protesteert, en zich aan spot en hoon blootstelt, om Gods Huis te zuiveren van zulk een ongerechtigheid.' -

'Zoo, - maar 't is hun, de Doleerenden, dan toch maar net zoo goed te doen om de kerkelijke goederen! Waarom geven ze die dan niet prijs, net als de Afgescheidenen

't gedaan hebben'? - smaalde tante Betje. - 'Liever nog Afgescheiden dan Doleerend - dat zeg ik Riekje de Laet na.'

'Maar het is allebei uit den booze', - had tante Sientje het laatste woord.

Ze zagen alle drie, de twee oude dames, opgevoed in eene onverdeelde Ned. Herv. Kerk, en wien daarom alle scheuring daarin een gruwel was, zoowel als Thilde, die alles zag dóór de oogen van haren intrigueerenden broer Everard, en die goedgeloovig zijne woorden napraatte, hoogrood van toornige opwinding en booze drift. In hunne oogen was iets vijandelijke gekomen over en weer; de harde trek om den Zijp-Looyenga-mond deed Thilde zuurder dan anders nog uitzien. En de tantes-ook hadden meer dan ooit de eigengerechtige gelaatsuitdrukking van zich 'Gods kinderen' weten.

Maar het slaan van de klok herinnerde haar ineens dat het hoog tijd werd voor de bidstond, die zij gingen bijwonen.

Haastig ineens kwam er een vrome gelegenheidsuitdrukking op haar gelaat, terwijl ze de handen vouwend, prevelden:

Laat ons danken.

En weer sprak tante Betje vóór:

'Heere, wij danken U voor deze spijz' en drank.
Amen' -

'Amen', prevelden ook Thilde en Maria-Anna.

(*Wordt vervolgd*.)

Ter bespreking toegezonden.
Paul's Ontwaken door Frederik van Eeden.
(Uitgever W. Versluys, Amsterdam).

Dit boek van Frederik van Eeden is géén roman, geen verdichting, het is de geschiedenis van het lijden en sterven van zijn eigen kind, van zijn vier-en-twintig jaar oudgeworden zoon Paul.

- Nietwaar, reeds dáárom vraagt het een andere beoordeeling dan die van den 'criticus'. Want, het is geschreven niet door den *auteur*, die letterkundigen roem beoogde, maar door den *vader*, die iets te zeggen had, uit naam van zijn kind, aan anderen, aan zoekenden.

Daarom, ik zeg het vooruit, hij of zij, die zulk een gemoedsstemming niet begrijpt, die voor zichzelf meent zeker te weten, dat er 'niets' is na dit leven, en wien alle mystiek en alle geloof is een soort gruwel, laat hij dit wit-gebonden, teere boekje niet in handen nemen. Want, dit boekje is geschreven voor verwante zielen!

En toch, zelfs dat wil ik niet eenmaal beweren! Ben ik dan een verwante ziel van Frederik van Eeden? Geenszins. Ben ik niet eene twijfelaarster, eene die niets anders wéét dan dit, dat wij *niets* weten. En toch heeft mij dit getuigenis zoo diep getroffen in de ziel, heeft het mij machtig ontroerd, heeft het in mij doen opklinken een zoete stem van belofte, van komende openbaring!

Het is, geloof ik, de groote aandoenlijke oprechtheid van dit boek die het zoo treffend maakt, die het je doet doorlezen in één adem.

Of je het er mee eens bent of niet, je voelt, als je onpartijdig bent, dat het Frederik van Eeden om niets anders te doen is geweest dan om zijn medemenschen iets te geven van den blijden heerlijken vrede, die zijn eigen deel is geworden ondanks, neen, dóór den dood van zijn geliefden zoon, dien dood, dien hij jarenlang tegemoet zag als het vreeselijkste en onoverkomelijkste leed dat hem MAI overkomen:

Zijn heengaan zag ik tegemoet als de zwaarste slag die mij kon treffen!

Zóó beschrijft Frederik van Eeden in den aanvang van zijn boekje de lijdensgeschiedenis, die hij bijna van de geboorte af doormaakte met zijn kind, om dan, als het hem in den vollen bloei, op vier en twintigjarigen leeftijd, wordt afgenomen, te kunnen getuigen:

Wij konden niet droevig zijn, er was een plechtige vrede in ons hart, de glans van zijn verheerlijking was op ons teruggestraald.....

Er was in ons hart en in ons huis een stemming vol plechtigheid als bij een heilig en gewijd leest. Het huis was vol witte bloemen.

Paul's Ontwaken: met dien titel reeds zegt de schrijver U tot welk een conclusie hij, de man der wetenschap, is gekomen, toen hij zijn kind zag sterven, bewust, zonder angst, niettegenstaande hem, den jongen man, het heengaan van de aarde zeer, zeer zwaar viel; conclusie dat de Dood *niet* is een einde, maar slechts een overgang, een achterlaten van het aardsche lichaam, om te worden vrijgemaakte geest:

Het vlammende vuur van den Dood, dat verteert en reinigt, dat het vaste zichtbare omzet in het ijle voor ons onzichtbare, dat alle waan en illusie verwoest en alleen het meest onvergankelijke maar ook voor ons ontastbare onaangetast laat -, opstrevend en spoorloos zich verijlend in 't Rooge licht.

Van de positieve *christelijke* geloofsleer, die belijdt een ‘wederopstanding des vleesches’, heeft dit vage weten van Frederik van Eeden natuurlijk niets. *Vaag* is het woord dat men alléén kan toepassen op een zoo persoonlijke ervaring als hij beschrijft. Buitenstaanders, tegenstanders, onverschilligen, hebben daarom, achteloos-schouderophalend, van dit boekske gezegd, dat het niets nieuws vertelt, dat elke vroegtijdig-stervende man of vrouw gemeenlijk zoo iets ‘bijzonders’ aan zich heeft, dat Frederik van Eeden dus als vader bevooroordeeld is in zijn de dingen zoo hebben *willen* zien. Enz. Enz. Over zoo iets laat zich m.i. niet redetwisten. Paul's Ontwaken is natuurlijkerwijze een zoo subjectief geschrift, dat men er geen anderen maatstaf aan kan aanleggen dan die van het gevòel. Over den inhoud, wetenschappelijk, op critischegronden, gaan redeneergin gáát niet. Welnu, ik-persoonlijk kan niet anders zeggen dan dat ik van ganscher harte voèl voor het innig-aandoenlijke dezer lijdensgeschiedenis, zooals de vader van Paul ons die beschrijft, die van een begaafden, meteen oorspronkelijke, zachtzinnige, en toch heftige natuur ter wereld gekomen jongen, wiens hard lot het is van zijn vroege jeugd af te strijden tegen die vreeselijke kwaal die zoovele slachtoffers eischt, jaar op jaar, longtering, en daarneven die van een vader, welke, zelf arts, zelf daarom in staat élken aanval van den vijand te bestudeeren en te bespieden, zich machteloos moet bekennen om zijn eigen téérgeliefd kind, dat

hem zoo grenzenloos vertrouwt, te redden.

Want dit, afgescheiden van elke godsdienstige strekking, is in élk geval de droefroerende inhoud van dit boekje: de levensgeschiedenis van een tot sterven gedoemde, wien het Lot alle dingen had geschonken wenschelijk om het leven prettig en begeerlijk te maken, en wien het, met wreede ironie, datgene onthield wat onontbeerlijk is tot leven-zelf!

Het is reeds zoo dikwijls gezegd, de droevigste en meest-aangrijpende tragedies zijn die welke zich afspelen in het werkelijke leven, elken dag rondom ons. Zulk een tragedie is óók geweest dat korte bestaan van Paul van Eeden. Toen hij als zeer jong kind voor het eerst ter neder werd geworpen door een longontsteking, voorteeken van de lange worsteling die zijn deel zou zijn, verzette hij zich, in zijn niet begrijpen, met een soort 'verontwaardiging' tegen de benauwdheden, die hem folterden:

Toen reeds verscheurde het mij het hart hem te zien kampen tegen den ademnood, met een verontwaardigde verbittering, alsof hij dat lijden niet verdiende. Alle leelijke woordjes, die hem verboden waren, zei hij achter elkaar, als protest tegen de onrechtvaardige ziekte.

Voor mij is in die kinderlijke uiting, tegen de onverklaarbare geheimzinnige onrechtvaardigheid van alles om ons heen, iets buitengewoon ontroerends.

En daarna ook, tot in de laatste maanden nog vóór zijn dood, kon de tot sterven gedoemde wel dat einde accepteeren, maar niet de eraan verbonden onvermijdelijke wreedheid van lijden.

Ik wil wel doodgaan, zei hij dan, - maar ik wil niet zoo lang nog hulpbehoevend liggen.

Een van de lieflijkste trekjes wel van zijn sterfbed is zeker het laatste gezegde aan zijn moeder: 'Denk aan het Doodshemdje van Grimm.' Om de beteekenis dezer vertroosting goed te verstaan, moet men weten namelijk, dat onder de door mevrouw Van Eeden vertaalde sprookjes van Grimm er èèn voorkomt, waarin verteld wordt van een mooi lief kindje dat, na zijn dood, geen rust kon vinden in zijn grafje, omdat zijn doodshemdje nat werd door den overgrooten tranenvloed der moeder.

Terecht zegt Paul's vader naar aanleiding dezer laatste woorden van zijn zoon, in toespeling op bovenbedoeld sprookje:

Is er fijner, teederder, liefderijker maning denkbaar?

Ik zou er daarom den nadruk op willen leggen, hoe óók voor hen die zich niet willen of kunnen indenken in de nontwakings'-stemming waarin Frederik van Eeden zich bevindt na den dood van zijn zoon, nochtans dit boekje oneindig veel schoons en leerrijks bevat. Gelijk ik reeds zeide, het is noch een roman noch een verhaal. Het is niets anders dan de levensbeschrijving van een op vier en twintig jarigen leeftijd gestorven jongen man, die geen betrekking bekleedde, niet verloofd was openlijk, geen enkele daad heeft verricht van groote beteekenis. Maar, die eenvoudige geschiedenis is zoo liefelijk-oprecht verteld door den vader, dat zij u telkens opnieuw aangrijpt in de ziel. Nergens smukt Frederik van Eeden zijn verhaal op. Nergens doet hij zijn best zijn jongen voor te stellen als beter en braver en beminlijker dan anderen! Integendeel, heel eerlijk legt hij er den nadruk op dat zijn Paul was, wat men noemt, een onbeheerschte natuur, zonder evenwicht, een kind b.v. vol liefde en teederheid voor dieren, maar dat nochtans in drift ze mishandelde, een jongen, wien het niet ontbrak misschien aan natuurlijke gaven en aanleg, maar die nochtans op school slechts een héél middelmatige leerling is geweest, en wiens vorderingen geenszins

reden gaven tot tevredenheid. M.i. is het juist deze voelbare eerlijkheid van den schrijver, waardoor hij ons zoo in de ziel grijpt. Want zijn bedoelen er mee is, ons te laten zien hoe de naderende dood dit alles, wat in zijn jongen was onvolmaakt en onharmonisch, heeft verfijnd en vergeestelijkt, totdat hij gereed was om te nontwaken'. Wat doet het er toe in hoeverre hier misschien een soort zelfverblinding in het spel is - gelijk sommige beweren-; in elk geval moeten wij dan toch den schrijver eeren, en dankbaar zijn, om zijn nobele bedoeling: ànderen te geven de zekerheid, die hij nu zelf bezit, door den dood van zijn kind, en aan welke nobele bedoeling hij in zekeren zin offert de zucht, - in een ouder zoo vergefelijk, - om te pronken met de zoogenaamde volmaaktheden en beminlijkheden van zijn betreurden doode.

- Maar, ik spreek steeds van den *dood*, en, let wel, niet zonder reden heeft Frederik van Eeden het sterven van zijn zoon betiteld met den naam: Paul's *Ontwaken*. Immers, voor hem, - dat is de geheele reden en oorzaak van zijn te-boek-stelling dezer gebeurtenis - voor hem is de ziekte en het overlijden van zijn Paul de openbaring geworden, dat het aardsche slot niet is een vernietiging van den geest, dat, integendeel, de ziel vrij geraakt, naar mate het stoffelijk omhulsel afneemt in weerstandsvermogen en zich ontbindt tot stof. Op wetenschappelijke gronden tracht de man der wetenschap, de

arts Van Eeden, deze zijn overtuiging te bevestigen tegenover andersdenkenden

Men bedenke dit wanneer de geneesheeren allerlei geestelijke stoornissen toeschrijven aan het 'bloedgehalte', of aan 'omloopstoornissen' in de hersenen.

Het gehalte van Paul's bloed in die laatste uren was wel geheel giftig en bedorven, en de omloop in de hersenen zoo traag en onregelmatig mogelijk. Maar op zijn hoogste zielsfuncties had dit geen belemmerenden invloed.

Enz. Enz.! Ik laat deze beschouwingen voor wat zij zijn! Het is niet aan mij over het al of niet zich-zelf-wat-wijsmaken van den vader te redetwisten! Ik wil alleen maar zeggen, - daarom bespreek ik dit boek, - dat het is een juweeltje van diep-innig gevoel, van mooie, verkwikkende gedachten, geput niet uit iemands verbeelding op den preekstoel, maar opgezameld en geleerd door een ziekte en sterfbed uit de werkelijkheid.

Is dat niet, - of men het er mee eens is of niet -, zéér veel in elk geval?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Aan Pater Bensdorp.

WelEerw. Heer,

Met belangstelling uw polemiek tegen den Heer Servaas v. Rooyen gelezen. Mag ik zoo vrij zijn U het volgende onder de aandacht te brengen??

De N.R. Ct ging indertijd op zoek naar aanleiding van een gezegde van Mgr. Duchesne, tengevolge van den z.g. ritueelen moord in Kiew, welke hardnekkige telkens oplaaiende beschuldiging volgens hem een even taai leven had als lasterpraatjes tegen Katholieken, b.v. de uitspraak van het Concilie van Macon over het niet bezitten eener ziel door de vrouw. Zij had gelezen bij de Zeer Geleerde Dr. v.d. Bergh v. Eysinga dat zulks geschiedde op een Concilie te Alençon. De N.R. Ct. maakte de vergissing goed en vertelde nu wat er werkelijk (niet in Alençon maar in Macon) was gebeurd. Alles kwam nu op em taalkundige quaestie, men vond het latijnsche woord *homo* (mensch en ook man) niet voldoende duidelijk om ook *vrouw* aan te duiden en dit gaf aanleiding tot het onzinnig praatje als zou nu eerst vastgesteld zijn dat de vrouwen ook een ziel hadden!!

Bijgevolg staat de N.R. Ct. op uw zijde, U kan er zich van verzekeren als U eenvoudig bij uw boekhandelaar de betreffende nrs. van dit Blad bestelt, dan behoeft U niet eens bij den heer Servaas v. Rooyen te komen om er te zien dat U gelijk heeft en dat deze heer evenals hier Dr. v.d. B.v. E. niets deden dan een sedert lang doode koe uit het water halen of een stokoud stokpaardje berijden.

Hoogachtend,

J. POST.

II.

Geachte Redactrice.

Wat is die Pater Bensdorp toch een leuke baas! Hij heeft zichzelven in een impasse gebracht.

Hij hield zich van den domme en vroeg naar den hem bekenden weg. - *Jezuïtisme?*

Omdat ik op mijn '*qui vive*' was, en mijn *belofte* hield heet ik leugenaar. - *Leer der Jezuïten*: het doel heiligt de middelen?

'*Ik*, - Pater Bensdorp, - zal dan de zaak onderzoeken, en hier (in de Holl. Lelie) het resultaat mededoelen', alsof er geen redactrice bestond. - *Inquisiteur-Generaal?*

Hij weet wat er in de N.R. Ct. tegen de Roomsche Kerk wordt geschreven en... zou niet weten te vinden de bedoelde stukjes, och, kom! - *Struisvogel-politiek?*

Overigens werkwikke hij zich eens, en koele zich af met wat b.v. Dr. Bronsveld in de Chr. Stemmen van 1898 schreef:

'Stel u eens voor dat de vraag behandeld wordt, welke de *sensueele* indrukken en uitwerkselen kunnen zijn van het nadenken (door jonge geestelijken) over het leerstuk der *onbevlekte ontvangenis*[1)], en dan herleze hij eens in de N.R. Ct.: 'De tijd en haar liberale medewerker.' Ik zou hem nog veel meer kunnen aanwijzen. Maar de schrijvers zijn zeker ook allen leugenaars en verdraaiers.

Geachte redactrice, nu kan Pater Bensdorp voortgaan met schelden, razen en tieren; ik zal zwijgen. Het raakt mijn koude kleeren niet. Tegenover het spreekwoord, door hem aangehaald om mij te treffen, stel ik een ander: 'Wie erg denkt vaart kwaad in 't hart.'[*)]

Hoogachtend,
Uw Dw. Dr.
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's GRAVENHAGE, 5 Maart 1914.

III.
Amsterdam, 6 Maart 1914.
Aan Mevrouw S. Hoogendijk - Hesse.
Assen.

Geachte Mevrouw! Vergun mij Uw stuk in de Holl. Lelie dd.28 Janr. jl. over de 'Reinleven'-beweging, te beantwoorden.

Ik heb tegen die Vereeniging een niet te onderschatten bezwaar. Ze is m.i. *tegennatuurlijk*.

Wat U schrijft over 't uitbuiten van menige getrouwde vrouw kan ik navoelen en met U ben ik in *dergelijke gevallen* van walging vervuld, en ook hier deed de R.K. kerk groote schade aan tal van vrouwen door een z.g. moraal die in onze maatschappij niet op haar plaats is.

Want de vrouw blijft meesteres over haar eigen lichaam en *niet* de pastoor, wiens bemoeizucht in naam der kerk alle grenzen op een

1) Dat is iets voor de *dubbele* onbekende N.N. uit A., bl. 602. ('s-Gr. 14/3 1914.)

*) Noot red
Ik vind niet dat pater Bensdorp 'schold, raasde en tierde'. Zou het niet beter zijn deze ged. te staken? Zie ook de ged. van den heer Post.

hoogst af te keuren wijze verre te buiten gaat.

Behalve alle Protestanten zijn er gelukkig al vele R.K. landgenooten die het bovenstaande ten volle zullen onderschrijven.

Doch laat mij U *vijf* gevallen noemen, mij in bizonderheden bekend, die U vermoedelijk een anderen kijk zullen doen krijgen op die geheele Beweging.

1. Eenige jaren geleden trouwde een 27 jarig jongmensch met een knap meisje van 23 jaar.

Na drie maanden werd zij krankzinnig en in een gesticht geplaatst. Haar toestand is volgens deskundigen ongeneeselijk.

Onze allerdwaaste echtscheidingswetgeving verbiedt nu echtscheiding en het 27-jarig jongmensch kan nimmer hertrouwen! Volkomen gezond, normaal en opgeruimd (vóór zijn huwelijk aangenomen voor een gróót bedrag in een Levensverzekering Maatschappij als hij stierf voor z'n jonge vrouw!*)* - werd hij min of meer gedreven naar het concubinaat!

En toen hij van den arts vernam Uw vrouw is *on*geneeselijk zocht hij een vriendinnetje, een jonge knappe modiste, in Amsterdam!

2. Een 35-jarig jongmensch huwde eenige jaren geleden een 28-jarig meisje. Beide volkomen gezond.

Na een jaar doet een baby haar entrée, doch dit is gepaard gegaan met zulk een vreeselijk lijden der jonge vrouw, dat toen ze geheel hersteld was na vier maanden zij aan haar man mededeelde: dat zij zoo iets nimmer voor een 2e maal wilde ondervinden. Het zonde haar dood zijn. En woordelijk zeide zij tegen haar man: ‘Ik kan er niet tegen om samen te leven, dus één van beiden òf aan beide kanten voorzorgsmaatregelen nemen òf anders neem maar een vriendinnetje en ga daar eens in de week maar mede uit. Ge kunt 't betalen en ik neem 't in het geheel niet kwalijk, want na het vreeselijk lijden dat ik heb doorgemaakt is voor mij de aardigheid er geheel af.

De jonge man vond een vriendinnetje en het huwelijk blijft heel gelukkig.

3. Een 28-jarig jongmensch trouwde met een *beeldschoon* meisje van 21 jaar. Beide persoontjes met een warm temperament.

Na 6 maanden krijgt de man (die niet sterk was) in hevige mate een bloedspuwing!

De hem behandelende arts zeide: onmiddellijk ieder zijn eigen slaapkamer en met het nachtelijke leven is 't uit, want anders volgt *spoedig* de dood!

De jonge man óók innig begaan met dat jeugdige kind-vrouwtje zeide tegen haar ongeveer:

‘Zeer groot genoegen zult ge mij doen als ge nu en dan maar gaat leven met mijn broeder Henri, of anders moeten wij maar gaan scheiden. Dan moet gij mij maar beschuldigen en ik laat mij veroordeelen bij verstek.’

Want ik kan 't *niet* aanzien dat gij op 21-jarigen leeftijd aan Uw verder leven niets meer hebben zult.

Het jonge vrouwtje koos het eerste en broeder Henri komt haar menigmaal troosten en brengt vroolijkheid in de woning. Het huwelijk blijft er even gelukkig om en de buitenwereld weet van niets.

5. Een 50-jarige vrouw zeide tegen haar man die 44 jaar was:

Karel ik word oud en grijs en ik voel dat ik minder word en heb hoegenaamd geen pleizier meer om samen te leven. Gij daarentegen zijt nog in de volle levenskracht,

geniet een uitmuntende gezondheid en ik begrijp volkomen de gevoelens van een man.

Nu komt er bij ons veel aan huis een jong weeuwtje heel mooi en die dol gaarne weder wil trouwen; doch op de huwelijksmarkt is al zooveel concurrentie en aanbod, dat van een huwelijk wel niets zal komen.

Ik zal eens met haar praten en vindt zij 't goed ga dan eens per week maar eens met haar uit naar den Haag, Antwerpen of Brussel.

En zoo geschiedt 't. 't Huwelijk blijft er even goed om. 't Weeuwtje komt er aan huis en geregeld maken zij samen reisjes naar groote steden. In al deze gevallen werden *alle* partijen geholpen.

Hoe staat U hier tegenover met de Reinlevenbeweging?

Met de meeste hoogachting verblijf ik

Uw dw.

AUGUST DE JONG.

IV.
Voor den Heer Heijtveldt.

Ik dank U, maar U heeft me niets wijzer gemaakt.

Kijk, als een kind een gebod overtreedt - en neg eens - wel hoe denkt U zullen Vader en Moeder het vinden, als de kleine een cent uit haar spaarpot neemt, en bij de 3e keer van overtreding vol overtuiging zegt: ‘Nu stil maar, hier hebt U een cent.’ -

‘Neen, een gebod is een gebod.’ - Hij die 't nalaat *is zondig*, daardoor. En *berouw moet hem zoover* brengen dat hij 't niet weer overtreedt. Maar **geen afknopen** *daarvan baat*. - *U heeft groot* gelijk, 't is geen *God* omkoopen, want **God** heeft zulke ordonantiën *nooit gegeven*. Geloof is geloof, en uit God, maar ‘kerk en kerkdwang’ zijn van menschen-maaksel! Wat A. de S.L. schrijft over het R.C. geloof in de Lelie van deze week onderschrijf ik geheel, evenals wat zij over de R.C. *Kerk schrijft*. En nu basta.

THEO.

V.
Voor den Heer J.L.P. Heijtveldt.

Ik wil den heer H. nog wel eens gaarne antwoorden.

Zeker, het kan aangenaam en nuttig zijn van gedachten te wisselen, met aanvoering van nieuwe denkbeelden. Maar als men critiek uitoefent op het R.K. geloof, wordt dat beschouwd als iets, dat niet kan bestaan, terwijl een geloof, dat men niet kan toetsen aan de waarheid, geen rechtvaardig geloof is. De katholiek verwijt zijn tegenpartij, dat diens critici beleedigen en kwetsen en dat zijn overtuiging door het slijk wordt gesleurd daardoor, maar hij vergeet, dat zijn partij door alle eeuwen heen heeft gekwetst, gecompromitteerd, gebrandmerkt alles wat tegen haar beginselen indruischte of daarvan den schijn had. Ik geef in overweging de Vrijmetselarij. Is zij niet grievend bestreden, belasterd, vervloekt? En waarom? Omdat zij durft te beweren, dat

de R.K. kerk streeft naar macht en de ontwikkeling van den mensch daarheen leidt, dat hij haar doeleinden beschermt? of omdat de vrijmetselaar tracht te leven naar het zuivere voorbeeld van den grootgin voorganger en weldaden in het leven roept? (Br. Vr. uitg. Overvoorde, Haag.)

De heer H. moet de vromen niet verwarren met de bedienaren der R.K. kerk.

Het spijt mij, dat het den h.H. derangeert, dat ik de Lelie er bij haalde. Als de h.E. mij een dag- week- of maandblad kan noemen, (misschien een R.K.) dat artikelen opneemt van hetzelfde gehalte als die der Lelie, zal ik hem zeer erkentelijk zijn. Hij moet niet denken, dat ik het niet apprecieer, de voorkomendheid der Red., vooral met het oog op de beperkte plaatsruimte.

Neen, ik heb het misoffer geen schenddaad genoemd, maar wel het offer, dat voor geld wordt gekocht, althans voor iemand, die daarin gelooft. Volgens den h.H. wordt dat geld als gift of aalmoes overhandigd, maar uitvaarten enz. kosten toch een bepaald bedrag (in den Haag f 300.- eerste klas, in de parochie, die ik op het oog had f 500.-, zij zond ook wel circulaires rond, waarin de gelegenheid werd geboden missen op afbetaling te laten lezen. Het blijft altijd een geldkwestie, hoe men het ook beschouwt.

De verklaring van heiligen, volgens den h.H. is onjuist. Na ongeveer honderd jaar of minder verklaart de paus een persoon heilig, die in overeenstemming met de kerk geleefd heeft en waaraan men verdiensten ten opzichte van de kerk toekent. Men vereert hem, maar kent hem ook een kracht toe, tot genezing, hulp, voorspraak, bescherming. (St. Hubertus, patroon v.d. jacht, biss. v. Luik, 8Ste eeuw heilig verklaard, gedenkd. 3 Nov.) (Enc. Kepper). Ook aan reliquieën schrijft men een wonderdadige uitwerking toe. Men kust (zeer onhygiënisch) een stuk van een kleed of been van een heilige achter glas, bloed v. Christus, dat gevloeid heeft tijdens een misoffer, enz., tot genezing van keelziekten, ooglijden of andere nooden. Deze handelingen dagteekenen uit den tijd van Gregorius den Groote.

Maria verscheen te Lourdes in overeenstemming der kerk als Onbevl. Ontv., (vier jaar vroeger als dogma verkondigd) versierd met goud? en rozenkrans, die dikwijls gebeden wordt voor geld, terwijl het gebed een opwelling des harten is - maar als geestverschijning, alleen zichtbaar voor het meisje, stemde zij niet met de kerk overeen, daar het beoefenen van spiritisme bij de katholieken is verboden.

Het is bekend, dat verontwaardiging bij den Augustijner monnik Luther werd opgedreven, door de ‘afschuwelijke’ aflaathandel tot voltooiing van de St. Pieterskerk te Rome. Door die onbeschaamdheid vond de scheuring der kerk mede een beginsel tot herstel. - Niet ten onrechte werd het verderf der kerk reeds door Katharen in de tiende eeuw bestreden. Zij drongen aan op Apostolische eenvoudigheid en verwierpen: priesterschap, waterdoop en huwelijk.

Ziet, het zou zooveel interessanter geweest zijn, als de h.H. een tegenwoord geworpen had op die bijbrengselen, dan maar steeds op het oude aanbeeld te slaan.

Toen een bisschop van Rome (4de eeuw) zich meer macht toekende dan de anderen, ontstond er langzamerhand de pauselijke stoel. Dat deze zetel in macht toenam steeds, is bekend, ofschoon hij nogal eens aan de wisselvalligheden der tijden heeft bloot gestaan. Later werd hij genoemd Patrimonium Petri (erfdeel van Petrus).

De h.H. zegt, dat Frankrijk zich weer langzamerhand ‘bekeert’. Ik wil niets zeggen van geheime werkzaamheden, maar ik meen te weten, dat de geestelijkheid daar rechterlijk vervolgd wordt, als zij zich met politiek bemoeit, doch hoe het zij, het

zou niet meer dan rechtvaardig zijn, als het overal zoo was. Maar ik geloof niet, dat men het vele bloed zal vergeten, dat vergoten is daar om den mensch te maken tot wat hij nu is, een vrijdenker. Dat vele bloed, dat eerst moest vloeien uit geestelijke drijverij, omdat elke glimp van machtsvermindering moest vernietigd worden en waarvan de Genestet heeft gezegd in zijn Louise de Coligny: Vloekwaardiger gedachtenis. En dan die bloedvergieting als gevolg van verdrukking en losbandige levenswijzen der vorsten onder het oog der geestelijkheid. Een beroest verleden, noemt de h.H. het, maar nog niet vergaan is het.

Och, is het niet zot... o, pardon, vreemd, dat de R.K. kerk zich bemoeit met de onzedelijkheid van nauwe rokken en nieuwe dansen met zulk een terugblik, met toestanden van heden in Spanje met de monsterachtige dierengevechten, de armoede van Italië met het in weelde badende vaticaan.

Hoeveel huwelijken worden in kerken gesloten om geld, positie of bekeering, terwijl van ontbinding geen sprake is, als later blijkt, dat het beter is, dat de gehuwden van elkaar gaan. Men schermt dan met Gods wet, alsof Hij zou vereenigen die kleinmenschelijke bijoogmerken, alsof Hij zou beschermen den onvrede, de verwoesting daardoor van de kinderlevens. Neen, de kerk heeft ingezien, dat het onontbindbare huwelijk haar rots is, waarop zij haar tempel en haar macht bouwt, terwijl er van geen huwelijksplechtigheid sprake was ten tijde van het eerste Christendom.

Ik heb niets ten nadeele gezegd van liefdezusters. Ofschoon het zedelijk verval der kloosterlingen toenam, toen hun rijkdom steeg (6de tot 9de eeuw) maakten zij zich ten dien tijde verdienstelijk door grond te ontginnen en volken te bekeeren.

Ik heb eerbied voor het liefdewerk der nonnen van den tegenwoordigen tijd, maar ik heb ook evenveel eerbied voor het liefdewerk van Diaconessen en verpleegsters, als zij haar taak ernstig opvatten. Of zij ginds de melaatschen helpen of hier bij een lang ziekbed van tering of kanker toeven; er wordt van haar offers geëischt, die boven heur krachten gaan soms. Men vraagt wat en hoe doet zij haar werk, maar niet wie volbrengt het. Geloof en zelfopoffering en verloochening ligt in daden al worden zij verricht door Heidenen, Joden of Christenen. - Op elk gebied is vooruitgang tegenwoordig een lichtpunt en zoo zou ook verbetering in een verouderd geloof een lichtstraal zijn, uitroeiing van bijgeloof, waaraan menschen van vroegere eeuwen slechts behoefte hadden, zou in een

twintigste eeuw de weg zijn naar het zuivere, krachtdadige bijbelwoord. Als men wilde beseffen, dat vrijheid (algeheele) den mensch grooter kan maken, door afwerping van het juk der geveinsdheid, als priester wilden leven naar het werkelijke bijbelwoord, zooals ook Jezus er eerst naar leefde, zou de wereld de kerk omhelzen.

den Haag, 26 Febr. '14.

LAURA BENDER.

VI.
Gorinchem, 24/2 1914.
Den Heer Joh. G. Schippérus.

Geachte Heer!

Met waardeering en instemming las ik in de Holl. Lelie van 11 Febr. l.l. 'De geijkte moraal en het sexueele leven', maar niet minder de noot van de Redactrice. Immers Natuur, God, Vader, het *onbewuste Egoïsme* is hetzelfde als Christendom, de Zoon, het *bewuste Altruïsme*, m.a.w.: Natuur, het *onbewuste Zijn* en het bewuste recht daartoe, in tegenstelling van maatschappelijke zelfzucht.

Wij zijn dus in zonde ontvangen en geboren (met bewustzijn) dus geen natuurproduct, en daarom, onbekwaam tot eenig goeds.

Zoodat ik met Multatuli zeg:

Wat zoekt ge liefde en min, mistrouw dat zoet genot.
Geen liefde is als uit God bestendig rein verheven.
Het stoffelijke is te veel met ons bestaan doorweven.
Gij vindt beneden niet, wat slechts behoort bij God.

Zoodat het huwelijk de dood der liefde is, en de eenigste bekoring daarvan is, het een voor den gek houden van partijen noodzakelijk maakt. (Oscar Wilde).

Een en ander heb ik bij ervaring ondervonden, en het is daarom noodig mij even voor te stellen.

Ik ben 5 Aug. 1829 te Brummen geboren, mijn vader was commies bij de belastingen met *f* 450.- tractement en 8 kinderen, die allen op jeugdigen leeftijd, ik met mijn 12^{e} jaar, reeds bij vreemden den kost moesten verdienen, waarin wij allen zijn geslaagd en ik zelf heb geboft. Ik ben 85 jaar, kern-gezond, geen financieele zorg en is mijn preferente schuld gehonoreerd, doordat mijn vrouw met wien ik 43 jaar niet ongelukkig ben gehuwd geweest, waaruit 8 kinderen, reeds 16 jaar is overleden en de 4 overgebleven kinderen, waarvan twee alhier gehuwd en in de zaken en de andere broer en zuster met hun tante onbezorgd kunnen leven, terwijl ik met een bejaarde onafhankelijke nicht in het vaderlijke huis samenwoon.

Ik ben dus feitelijk in het Nirwana, daar ik stoffelijk of lichamelijk niets meer heb te begeeren van wat hier bestaat en nu alles op een afstand kan beschouwen, waar ik vroeger tusschen zat, en toen natuurlijk anders beschouwde en verdedigde, in 't kort: ik bekijk nu alles op een afstand en heeft de ervaring mij geleerd dat de mensch, zoolang die er tusschen zit, zichzelf voor den gek houdt door het definieeren waarom dat hij dit of dat gedaan of gelaten heeft, zoodat ik nu zeg wat ik las:

Nu weet ik wat het allerdroevigst is, 't is niet de dood, meer het kwaad dat anderen je aandoen, meer het berouw over een dwaze daad, enz.

Maar als je leeft, voor iets dat niet bestaat, en nimmer heeft bestaan, en als je 't weet, en toch die schoone droom niet sterven laat, daar alles wat bestaat niets, niets beteekent bij die eenen schoonen droom, o, dat is leed waaraan ik niet denken durf. God help mij.

Voor persoonlijke kennismaking bij gelegenheid aanbevolen.

Met achting,

D.J. DU CROO SR.

Ingezonden naar aanleiding van de bovenstaande gedachtenwisseling.

Natuur: geven, ontvangen, scheppen.

't Is weder Lente, zacht en zoel,
Tot levenslust en mingevoel,
Zie, al wat leven heeft, ontwaakt,
Zie alles ademt, alles blaakt
Van zoet verlangen.
De fiere hengst der wouden vorst,
Draaft rond en frenscht van liefdedorst,
De boschhert naakt de vlugge Ree,
De logge stier het Zuivelvee
Met vlugger gangen.
De Zilverzwaan in 't Oeverriet,
Het vischje in de held're vliet,
De Zwaluw op het gastvrij dak,
De Vlasvink op de wilgentak:
't Zoekt al te paren.
En ieder kiest en ieder vindt
Een lieve weerga, hem gezind.
Aan allen staat het vrij en vrij
En schuld'loos weet hun vrijerij
Van geen bezwaren.
De mensch alleen, al gloeit zijn hart
Van liefdedrift en liefdesmart
Hij moet te vaak in 't vol gemoed
De teelere zuchten, die het voedt,
Met kracht versmoren.
Hem scheiden stand, geboorte en rang,
Der oud'ren wil, der maagden dwang
Zoo vaak van haar, die hij alreeds,
En 't kiezen waar vergund geweest,
Zich had verkoren.
Gelukkig nog indien hij niet
Zich aan een voorwerp huwen ziet,
Wiens loutre aanblik 't jeugdig bloed,
Dat bruisend door zijn ad'ren vloeit,
Tot ijs doet vriezen.
Benijd dan nimmer blij gediert,
Als g'in de lente Uw hoogtijd viert,
Benijd den mensch zijn rechten niet,
Daar U Gods gunst het grootste liet
Van Zelf te kiezen.

Varia.

Dr. H. Dekker, Vom sieghaften Zellenstaat.
Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.

Ik geloof de lezeressen en lezers van *De Hollandsche Lelie* een genoegen te doen door hen bekend te maken met bovenstaand werkje.

Maar men moet Duitsch verstaan; ik weet niet dat er een Nederlandsche bewerking of vertaling bestaat. *Der sieghafte Zellenstaat* is het menschelijk lichaam. En wie nu meent dat hij een geleerde, droge of saaie les zal lezen, heeft het heelemaal mis. Het is boeiend als een roman en geestig als een causerie. Na de lectuur loopt men dagen lang rond met de gedachte aan het wonderbare samenstel, dat men meedraagt. Men ziet in, dat men met al zijn physiologische kennis - behalve natuurlijk de heeren geneeskundigen - eigenlijk nog niets wist van 't lichamelijk leven, voor men dit boekje gelezen had. Ook zij, die een volledig begrip meenen te hebben van alle lichamelijke levensverrichtingen, ja misschien zij nog het meest, zullen zich verbazen over den origineelen kijk en het dieper inzicht, dat deze dokter geeft op en van de verrichtingen der witte bloedlichaampjes: de hermonen (boden), politieagenten, straatvegers en vuilnisopruimers. Als bewuste wezens, met meer dan menschelijk oordeel begaafd, gebruiken zij den bloedstroom als middel van vervoer om zich door de aderwanden heen te wringen als zij op de plaats hunner bestemming zijn aangekomen, ten einde schadelijke of gevaarlijke bacillen te verslinden of in slijm te wikkelen en zóó onschadelijk te maken. Zij zijn onze redders in allerlei gevaren, die ons elke seconde bedreigen en die zij ‘sieghaft’ bestrijden.

Wie weten wil wat ziekte is; wat er in ons lichaam voorvalt, als wij ziek zijn; waartoe de koorts dient, en vele andere belangrijke zaken: die leze dit mooie, geïllustreerde werkje. 't Is een premie voor de abonné's van *Kosmos*, tijdschrift van de natuurkundige vereeniging (Duitsche) van dien naam, doch ook verkrijgbaar voor 1 M. = *f* 0,65 (in den boekhandel hier te lande).

C. GROUSTRA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

D.J. de C. - Uw ged: heb ik ontvangen en geplaatst, evenals de daarbij behoorende bijdrage.

L.M. - Ik kies maar weer Uw schuilnaam, - om U te zeggen dat ik den brief natuurlijk terstond heb vernietigd. Zoo eenigszins mogelijk zal ik U particulier schrijven. Want natuurlijk is dit geen brief om hier in het openbaar te behandelen. Op mijn discretie kunt gij rekenen. De drukproeven zult gij nu wel ontvangen hebben? Hartelijk het beste gewenscht.

J.K. - Hartelijk, hartelijk dank voor Uw brief. Allereerst wil ik U zeggen dat Uw man in zijn beoordeeling en vooronderstelling omtrent mij groot gelijk had. Gij zult wel begrijpen wat ik daarmede bedoel? - En dan mijn antwoord op Uw vraag of ik aan 'voorspellingen' geloof. Ja, en neen. Ik geloof zeer zeker dat er menschen zijn die het 'tweede gezicht' bezitten, en ik geloof ook zeer zeker aan heel veel bovennatuurlijke en niet door menschelijke uitleggingen op te lossen openbaringen in spiritistischen zin. Niet alleen zelve heb ik op dat gebied ondervonden, maar ik ken ook andere niet in het spiritisme geloovende menschen die nochtans versteld stonden van hetgeen hun is geopenbaard omtrent eene toekomst welke inderdaad geheel en al zich heeft vervuld. Echter, waar is de grens waar het bedrog begint of het zelfbedrog? Voor *betaalde* profeten, zooals dien door U bedoelden, heb ik steeds een zekere huivering, ofschoon ik alweer zeer zeker weet van meer dan een geval waarin zijn profetieën zich hebben bewaarheid. Echter, ik persoonlijk raad iedereen af te trachten aldus in de onbekende toekomst te willen doordringen. Ik houd het voor beslist gevaarlijk voor de eigen persoonlijkheid. Wij worden er door in twijfel gebracht hoe te handelen, of ook, er wordt vrees of hoop, en daardoor spanning opgewekt, die niet anders kan dan het individu ontzenuwen. Zooals ik U hierboven zeide, ik heb zelve een zeer merkwaardige ondervinding opgedaan, in zake zulke voorspellingen op eene séance, maar juist die ééne ondervinding heeft mij voorgoed doen besluiten mij verre te houden van zulke openbaringen. En, als ik U was zou ik stellig mijn geld niet gebruiken voor dergelijke betaalde bezoeken. Want in een geval als het onderhavige is het toch beslist enkel eene *broodwinning*.

Ja, lieve J.K., ik twijfel er niet aan dat er heel vele 'brave', 'fatsoenlijke' menschen zijn die zich aan mij doodergeren. En ik hoop dat zij die ergernis zullen te boven komen. Mij is de opinie van de hoogstaande *minderheid*, van dezulken als b.v. Uw man, steeds meer waard geweest dan die der groote onbeduidende meer-

derheid, der ‘botterrikken’ zooals gij-zelve hen zeer oneerbiedig noemt. Gij schrijft zoo leuk over die bewuste ervaringen, dat ik zoo'n idee heb dat ge juist iemand zoudt zijn om zoo iets geestig te beschrijven voor het groote publiek. Ja, nietwaar, zulke steeds den prijs noemende, en steeds hunne voorname relaties uitbazuinende ‘beschaafden’ werken steeds ook op mijn lachlust. Uw beschrijving doet mij denken aan een mijner familieleden, die door de positie van haren man aan de Koningin werd gepresenteerd, en wien die eer zoo naar 't hoofd was gestegen, dat ze de malste verhalen tegen U opdischte over de haar te beurt gevallen ‘intieme’ ontvangst, zoo iets alsof de Koningin haar gansche leven had gereikhalsd naar eene kennismaking met haar. Ditzelfde familielid had ook een overgrootvader die eigenlijk den slag van Waterloo had gewonnen’, - vertelde zij U als zij op dreef raakte in het bluffen. Overigens gelukt het zulke menschen, bij al hunne vulgariteit, toch tenslotte er te komen waar ze willen. Ik heb families gekend die jarenlang schouderophalend op bovenbedoelde dame neerzagen, en nochtans eindigden met haar tenslotte bij zich aan huis te ontvangen. Dank zij haar onverdroten volhouden, en zich elken trap laten welgevallen alsof zij hem niet voelde. Tenslotte vond men haar juist òm dat alles, ‘toch wel een lieve vrouw’. Zoo is de wereld!

Inderdaad, dat slotverhaal doet de deur dicht!- Dat is dus *droefheid!* - Als je jong bent erger je je aan zooiets. Later lach je er om. Ten minste zoo gaat het mij. De heele wereld is heusch niet wáárd er zich aan te ergeren dat ze zoo huichelachtig is.

Onze Benjamin doet dat ook, evenals Uw trouwe kameraad, dat inviteeren om naar bed te gaan. Wij zijn gewoonlijk nogal laat, en dat bevalt hem niet, want, tengevolge van zijn vele drukte overdag, is hij 's avonds moe; ook al omdat hij in den grond geen sterke hond is. Dan loopt hij maar steeds heen en weer naar de deur van de slaapkamer, om ons te beduiden dat het z.i. tijd wordt. Tenslotte gaat hij zelf maar vast vooruit. Als we echter dan de deur laten open blijven is het goed, maar, sluiten we die, dan begint hij te krabben er aan, en keert weer tot ons terug.

Heel graag wil ik U ontvangen, maar, daar onze woning geheel opnieuw werd behangen, moesten we haar meteen voor de zomer-afwezigheid oppakken, zoodat ze op dit oogenblik niet in een toestand verkeert voor bezoek. In het najaar heel gaarne.

Theo. - Onder dit ps. zult gij U-zelven wel herkennen. Uw eene ged. heb ik geplaatst. De andere vind ik *te* hatelijk gesteld om haar zonder Uw naam op te riemen. Dat gij in Uw omstandigheden U moet houden aan een ps. vind ik zeer natuurlijk. Maar het is m.i. niet billijk anderen onder een schuilnaam zoo te beleedigen als gij het hier eene algeheele godsdienstige richting doet. Wat gij-zelve zoo afkeurt in het door U mij gezonden versje uit die courant, dat doet gij in die ged. Uwerzijds precies evenzoo. Dus, reeds om die reden zal ik 't maar niet opnemen. Hartelijk gegroet, en, moed gehouden!

F.A.E.W. - Voor Uw vriendelijke woorden over den inhoud der Lelie dank ik U zeer, alsmede voor het mij toegezonden uitknipseltje van Uw hand. Zeer zeker wil ik gaarne eventueel Uw bijdragen plaatsen, zoodra gij mij die ter inzage zendt. - Uw instemming is natuurlijk voor mij zeer aangenaam. Dat er velen zijn, die met mij de dieren liefhebben, dat ondervind ik dagelijks, maar het doet mij goed in Uw brief te lezen dat gij-ook een afkeer hebt van het algemeene menschengehuichel en onwaar

gedoe. en dat ook U het schandelijk geldverknoeien voor het leger, enz., tegen de borst stuit. Juist van iemand die zulk eene positie heeft bekleed als de Uwe, hoort men het gaarne dat hij zulk een onafhankelijk oordeel heeft bewaard. - Wat het door U mij toegezonden uitknipsel aangaat over het wegens mond- en klauwzeer gedoode vee, ik geloof niet dat de eigenaar zal schade lijden, want die zal waarschijnlijk wel hoog zijn verzekerd geweest. Maar wel geloof ik met U dat menig veearts veel te snel klaar is met dat wreede vonnis: doodmaken. Ik heb in dat opzicht reeds zoo veel afschuwelijkheden bijgewoond. En ik ben overtuigd dat menigmaal een beest heel goed gered kan worden door moeite en zorgen, waar de behandelende veearts gemakshalve dadelijk zegt: doodmaken, of ook waar de bezitter-zelf dien weg verkiest.

Mag ik er dus op rekenen Uw bijdragen ter inzage te zullen ontvangen? - En nogmaals gedankt voor Uw schrijven.

Mimosa. - Ja-zeker, Uw brief met dat verzoek om particulier antwoord ontving ik in goede orde. En ik wil hem ook stellig particulier beantwoorden. Maar juist in die dagen kwam mijn uitstedigheid er tusschen in, - en ziedaar de reden der vertraging. Van kwalijk nemen is geen sprake natuurlijk. - Wees maar gerust, natuurlijk ben ik van plan die achterstallige correspondentie van 1912 af te doen in dienzelfden geest zooals gij het U voorstelt. Dat spreekt vanzelven, dat dit de eenige weg is die overblijft. De nieuwe brieven, die welke thans komen, beantwoord ik steeds geregeld na ontvangst. Maar, dat kan niet altijd zijn in het *d.a.v*. nommer, omdat een weekblad eenige dagen van te voren reeds klaar moet zijn. - Op het onderwerp van dien eersten brief, waarover wij reeds vroeger correspondeerden, beantwoord ik U dus particulier. - Wat Monna Vanna aangaat, over die ‘onzedelijkheids’-quaestie denk ik precies als gij. Wie anders dan Christus-zelf heeft het zeer ware woord gesproken: Den reinen is alles rein. En omgekeerd geloof ik met U, dat zij die overal iets in zoeken, dat (volgens hen) vuile gedachten opwekt, zelven vuil en onrein van aard zijn. Uw opmerking omtrent dien pater over wien gij in de Groene hebt gelezen in verband met Monna Vanna, schijnt mij dan ook zeer juist. Het doet mij denken aan het onlangs in den Dierentuin hier voorgevallene, toen de Roomsch-Katholieke aandeelhouders zich tegen de opvoeringen van eenige stukken verzetten, en een hunner verklaarde dat een Fransch stuk, daar onlangs gegeven, gelijk stond met wat men ziet in een Parijsch bordeel. Zeer terecht werd 'r toen tusschen-in geroepen: ‘Hoe weet U dat zoo precies?’ Zoo ook denk ik er over.

Men kan uit elk boek - uit den bijbel in de allereerste plaats - leelijke en vuile en smerige dingen zuigen. Als men daartoe van nature 'veranlagt' is zooals de Duitschers het uitdrukken. En ook hebt gij volkomen gelijk dat dergelijke protesten de beste reclame zijn die men zich kan denken vóór dergelijke zoogenaamd 'onzedelijke' stukken. Dat heeft men ook onlangs weer gezien aan 'de Spaansche Vlieg'. Op dit punt van zoogenaamde 'zedelijkheid' vind ik de tegenwoordige aanstellerij eener hóógst onzedelijk ingerichte maatschappij bijzonder belachelijk. - Maeterlinck is ook voor mij een zeer gróót schrijver, dien ik zeer lief heb, ook om andere zijner werken, zooals Pelleuas en Melisande. le Silence, enz. Maar, of gij gelijk hebt zulke genieën zoo mateloos te benijden? *Dat* betwijfel ik. Geniale menschen zijn niet gelukkig door die begaafdheid. Wel het tegendeel. Gezondheid, kunnen genieten van het leven, dat is wèl te benijden. En in dat opzicht vind ik Uw geduld en blijmoedigheid zoo voorbeeldig groot dat Uw brieven mij altijd treffen en beschamen. Veel dank.

Eene Moeder. - Indien *ik* den moed heb mijne overtuigingen steeds met mijn eigen naam voluit te onderteekenen, dan verlang ik datzelfde óók van degenen die met mij van gedachten willen wisselen op eene wijze als gij het doet. Maar, ook zelfs al zoudt gij mij machtigen Uw naam te plaatsen onder Uw ingez. stuk, dan nog zou ik het in dit geval niet beantwoorden, omdat gij het aanvangt met de mededeeling 'geen geregelde lezeres' te zijn van de Lelie, en van 'iemand eenige nommers ervan ter lezing te hebben ontvangen.' Welnu, waar gij dus zelve erkent Uw oordeel omtrent mijne levensovertuiging te gronden op onwetendheid ervan, daar zult gij mij ten goede houden dat ik mijn tijd te goed acht om met dezulken in gedachtenwisseling te treden. Lees eerst geregeld de Holl: Lelie, mevrouw, dan zult gij het antwoord op de vragen die gij mij thans stelt - in volslagen onbekendheid blijkbaar met den inhoud van dit Blad, - waarschijnlijk zelve reeds vinden. Zoo niet, dan ben ik bereid U gaarne in te lichten zooveel gij verkiest, maar, gelijk gezegd, alleen als gij openlijk Uw eigen naam noemt, juist zooals ik het den mijne doe, en alleen als gij eerst getoond hebt iets van mijne levensbeschouwing te *weten, alvorens* er over te gaan discusieeren. Geloof mij dat dit noch onvriendelijkheid mijnerzijds is, noch 'spot', (zooals gij van te voren vermoedt), maar de eenvoudige uiting mijner overtuiging dat het verloren moeite is te gaan gedachtenwisselen met iemand die zelve schrijft: 'ik lees Uw Blad niet geregeld, en vel mijn oordeel omdat iemand mij eenige nummers ervan toezond,' en die dus dientengevolge vragen aan mij stelt welke een doorslaand bewijs leveren van hare algeheele onbekendheid met mijn levensbeschouwing en levensopvatting, zooals die herhaaldelijk in de Lelie wordt uitgesproken. Ik heb tijd noch lust met dezulken in gedachtenwisseling te treden, zelfs al zouden zij den moed vinden hun naam te noemen, in plaats van zich gemakshalve te verbergen achter het alles verhullende pseudoniem.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Uit Nijmegen ontving ik een allerliefste hondenphoto. De naam van den afzender was geheel onduidelijk op het karton. Is het de correspondente die mij wel meer over hare honden schreef, zoo ja, dan verzoek ik haar mij dat nog even te melden? (Ik heb dan ook kiekjes van hare woning in mijn bezit, nietwaar?) In elk geval heel, heel veel dank voorloopig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het Overzicht van de Week: 'Naar Gods beeld geschapen', 'Onder 't mom van anonym', 'Bacillenvrees en Zenuwziekte', 'De menschelijke domheid en de menschelijke hoogmoed' en 'Geestig' tot een volgend nommer wachten. Eveneens moesten om diezelfde reden uitblijven de gedachtenwisseling van M.v.R. over de dienstbodenquaestie en het artikel: Materialisme, van mevr. van Rees - van Nauta Lemke.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Sluiting Bed: Ged.

Advertentiën-Wedstrijd.

In dit tijdschrift zal eene serie annonces verschijnen van de Comp. Liebig, die gemerkt zullen zijn No. 1, 2, 3, 4 en 5. Alle lezeressen en lezers van dit tijdschrift kunnen aan het concours, dat daaruit zal bestaan om de beste annonce aan te wijzen, deelnemen. De annonce, die de meeste stemmen zal hebben ontvangen, zal beschouwd worden als de winnende, en tusschen de personen, die op deze annonce zullen hebben gestemd, zullen door loting verdeeld worden 110 prijzen, onverdeeld als volgt:

1e prijs	*f* 100.-
2e prijs	*f* 75.-
3e prijs	*f* 50.-
4e prijs	*f* 25,-
5e prijs	*f* 15.-
5 prijzen à	*f* 10.-

100 fraaie kookboeken.

Bij deze inzending moet gevoegd worden een bon van Liebig's Chromo's welke bons zich bevinden in de diverse verpakkingen van Liebig's Vleeschextract of Oxo Bouillon, en dit kan geschieden tot 1 April a.s. aan de fa. A.J. ten Hope, Rotterdam, per franco brief met het opschrift: Reclame-Wedstrijd-Liebig en met duidelijk adres van den afzender voorzien.

'*Alleen inwoners van Nederland kunnen aan dezen wedstrijd deelnemen*'.

De uitslag wordt aan iedere inzendster(der) per circulaire medegedeeld.

25 Maart 1914
27ste Jaargang.
No. 39.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Geluk.

Ik ken maar één bron van geluk en dat is God. Men spreekt van liefde, geluk, van 't genot van kunst en natuur, van 't geluk rijk, mooi, beroemd te zijn, maar dat alles is alleen geluk, voor zooverre 't nader brengt tot God. Het geluk der liefde is iets anders, heel wat anders dan 't genot der zinnen. ‘Ja, wer auch nur Eine Seele sein nennt,’ zegt Goethe. ‘D'rum, prilfet, wer sich ewig bindet, Ob sich das Herz dem Herzen findet,’ zingt Schiller. Dit is 't geluk der liefde één hart één ziel te zijn; terwijl zingenot tijdelijk is en verdwijnt zoodra de prikkels worden weggenomen, is 't geluk der liefde eeuwig, omdat liefde den dood overwint en over het graf blijft heerschen. Men zegt wel eens dat liefde zonder zinnelijk verlangen geen liefde is, maar vriendschap. Het hangt er maar van af wat men verstaat onder liefde en vriendschap. Wanneer men spreekt van liefde tusschen man en vrouw dan is daar zeker ook zinnelijk verlangen;

is dit er niet, dan verdienen die gevoelens van teederheid en genegenheid slechts den naam van vriendschap. Ik ken een jongen man, van wien ik heel veel houd: de gedachte dat hij mij zelfs maar zou kussen, vervult mij met weerzin, met een gevoel van oenigen afkeer. En daar is een andere man aan wien ik niet kan denken of een onuitsprekelijk verlangen komt over mij om

door hem gekust te worden en zijne kussen met de meest teedere en meest hartstochtelijke liefkoozingen te beantwoorden. Ik twijfel niet of ik heb hem lief!

't Geluk der Liefde is 't leven waard,
Is hemeltroost in aardsche smart,
Doch, waar' hun band een hand van de aard....
O, sterf dan, minnend hart!

Die liefde, welke meer is dan eene zinnenliefde, welke ver uitgaat boven elke liefkoozing in woord en daad, zij is onsterfelijk, zij brengt nader tot God en daarom is zij voor mij 't geluk.

Men spreekt ook van kunstgenot, één van de vele vormen van geluk. Zij die de concertzaal bezoeken, niet om door décolletée en welbestudeerde pose naar effect te jagen of om er wat muzikaal-wetenschappelijke kennis op te doen, maar om daar te ademen in de hoog', groote gevoels-en gedachten-sfeer van een kunstenaarsziel, om daar mede te leven de strijd, de liefde, de hoop van een kunstenaar, in wiens hart ook het Homo Sum geschreven stond, hij weet dat kunst geluk kan schenken, rein, verheffend genot! Want zooals men in de armen van den geliefde alles vergeet wat de aarde raakt en den hemel geopend ziet, zoo kan dáár door de hemelsche toovermacht der muziek eene geestverrukking intreden, waardoor men ook losraakt van de omgeving en in lichtende, hoogere wereld binnengaat. Dit is Geluk, omdat 't mij nader brengt tot God.

Ik ben een kind, van God bemind, en tot Geluk geschapen!

Eens toetste ik dit aan de werkelijkheid d.w.z. aan dat, wat ik toen als werkelijkheid verstond en ik spotte er mee. Mijn jong hart haakte naar uiterlijke weelde, naar weelderige omgeving, ik wilde reizen en de wereld zien, ik wilde mijn brandende dorst lesschen aan zoovele bronnen van kunst en natuurgenot, ik wilde drinken uit den vollen beker van liefde en poëzie, want dit alles was voor mij 't Geluk, waarvoor ik geschapen was, waarop ik aanspraak mocht maken, waarop ik recht had. En daar 't levenslot mij die aanspraak betwistte, geloofde ik mij nooit een voorwerp van goddelijke Liefde.

En nóg zou ik willen droomen aan wonderschoone, diepblauwe meeren; nog zou ik willen beklimmen hemelhooge bergen; nog meen ik soms melodieën te hoorgin, zooals alleen bovenaardsche wezens die kunnen scheppen; nog beven mijne lippen van verlangen om den liefde-beker te ledigen tot op den laatsten druppel; maar op zichzelf vormt 't niet meer voor mij 't Geluk. Alleen voor zooverre 't mij nader tot God brengt, voor zooverre beteekent het voor mij het Geluk, het ééne noodige.

O, ik heb gekend dat Geluk, toen ik eens, op Palmzondag, een heerlijk mooie vrouwenstem hoorde zingen: Mein Jesus, gute Nacht!; ik heb het gekend toen ik op zekeren onvergetelijken zomernacht op de groote eenzame heide lag en naar de sterren keek en luisterde, luisterde, totdat een duizeling mij beving; ik heb het gekend toen ik jou ontmoette, o, liefste, met je godenlach!....

En telkens weer zal het komen dit Geluk, dit eeuwig-mooie, eeuwig-jonge Geluk, zooals na elken bangen winter weer de jonge Lente komt met schatten van hoop en geloof en troost. Telkens weer zullen zij komen die stille gewijde uren, waarin mijne zoekende, vragende ziel toch stil-geloovig, waarachtig vroom erkent:

‘Ik ben een kind, van God bemind, en tot Geluk geschapen!’

HOMO - SUM.

Een gewichtig moment in de opvoeding.
(*Vervolg van No 38*).

Nog een enkele aanhaling. Heinrich Lhotzky zegt in ‘De ziel van uw Kind’ deze treffende woorden:

‘De geslachtsdrift is een inleiding tot den grooten tijd van het leven, waarin het *Ik* met groote kracht verlangt naar de aanvulling met het *U*. Die psychische behoefte is zóó sterk, dat zij ook het lichaam tot in zijn diepste schuilhoeken in beroering brengt. Een heilige groote drang, die met onvergelijkelijke kracht en onophoudelijke strooming een menschenleven overweldigt. Het is een stroom en het komt als een stroom. Golf op golf, langzaam en zeker, maar altijd verder stroomend, altijd krachtiger bruisend, onder bepaalde omstandigheden alle dijken doorbrekend, zoo zal het komen in het leven van uw kind. Zoo kwam het eertijds ook in het uwe. Zorg voor de ziel van uw kind, als die driften wild en onbegrepen, reusachtig groot en overweldigend willen ontwaken! Het sexueele geheim is de toetssteen, waaraan men de ouders kan herkennen. Misschien laten de meesten hun kind onvoorbereid treden in den meest beslissenden tijd van het leven. Gelukkig is de natuur ook hier veel verstandiger dan de ouders en laat zij den stijgenden levensvloed langzamerhand

in den loop der jaren toenemen. Maar toch verwacht zij van den mensch, dat ook deze in *zijn* taal een woord daarbij zal meêspreken zooals de natuur het in de hare doet.'

Na opgemerkt te hebben, dat bij het dier de drang plotseling opkomt, doch daarop weder inslaapt, terwijl bij den mensch de aandrift immer aanwezig is en nauwelijks bedwongen, weder in volle kracht optreedt; dat de eerste verschijnselen reeds kort na het 10e levensjaar te verwachten zijn, doch elk jaar van onthouding een aanwinst is voor het leven, gaat hij voort:

'Twee dingen zijn buiten twijfel. Ten eerste is uw kind in het algemeen bestemd zijn sexueelen drang te zijner tijd onder eigen verantwoordelijkheid ten volle te doen uitwerken. Dat is 't recht, dat hij aan 't leven heeft.

Ten tweede moet gij op den voorgrond stellen, dat na het 10e levensjaar bij beide geslachten de eerste geslachtelijke opwellingen zich zullen openbaren. Daaruit volgt met een onvermijdelijke noodzakelijkheid, dat gij op 't geschikste oogenblik tot uw kind een woord van opheldering spreekt en hem een goeden raad geeft. En toch laten vele ouders dit na. Ik heb altijd gehoord en bijgewoond, dat ouders het tot hun plicht rekenen een beslissend woord mee te spreken bij 't sluiten van 't huwelijk hunner kinderen. Ongetwijfeld hebben zij daartoe het recht. Maar hoe komt 't dan, dat zij over het sexueele geheim geen woord spraken? Wie gezwegen heeft over de groote verandering in ziel en lichaam, die veroorzaakt werd door de geweldige natuurdrift, die moet er zich niet over verwonderen, als men hem niet begeerd heeft als raadgever bij de sluiting van 't huwelijk.

Neen, gij *moet* spreken. Dat is uw heiligste en tevens uw dierbaarste plicht. Ik zou in dien geheelen levenskring van den wordenden mensch geen gelegenheid weten, waarbij het gemakkelijker is een wederzijdsch vertrouwen te wekken dan bij de openbaring van dit geheim. Het zal een hartig, ernstig en kuisch oogenblik zijn, levenslang onvergetelijk voor het kind, wanneer vader of moeder 't hier vertrouwelijk nadert.'

Zulke gloedvolle woorden, getuigende van zoo'n innige en diepgevoelde overtuiging, slepen ons mede en vagen alle bedenkingen weg.

We hoorden het, deze meester in de wetenschap der kinderziel hakt voor ons den knoop door, waar hij het zoo beslissend en beslist uitspreekt, dat de sexueele voorlichting behoort uit te gaan van vader of moeder. En toch! Het zal voor velen een hoogst moeielijken strijd geven, deze opgelegde en onafwijsbare taak terhand te nemen. En warme voorstanders erkennen de bezwaren en eerbiedigen den schroom.

Dr. Gunning wil evenzeer de eerste voorlichting doen uitgaan van de ouders, maar niet blind voor de bezwaren en zich bewust, dat de onbevangenheid, welke deze taak onverbiddelijk eischt, op den achtergrond treedt, naarmate de gegeven opheldering het meest critieke punt naderen, wil hij toch voor een deel een anderen weg inslaan. 'Want', zegt hij, 'het eigenlijke moeielijke punt is niet de voortbrenging, zelfs nog niet de bevruchting, maar de *paring*. Sommige 'Aufklärer' trachten dit punt over te springen; zij laten dat blauw-blauw en gaan dan, althans met de rijpere mannelijke jeugd, terstond over tot de gevaren, verbonden aan uitspattingen en aan allen buiten-echtelijken omgang. Maar het komt mij voor, dat zij daarbij vergeten, dat de behandeling van dat punt alleen zin en beteekenis heeft voor hen, die omtrent al het andere reeds ingelicht zijn. Een van beiden dus: òf men moet dit punt ook aandurven,

òf men doet juist, wat men in vroegere geslachten veroordeelt: men laat de kinderen over aan de toevallige, meestal onkiesche inlichtingen van anderen, men laat het waas der geheimzinnigheid er op rusten, men laat dus ook de deur voor het ergste gevaar openstaan.'

En verder:

'Hoe rein, hoe idealistisch men de zaak ook opvat, voor ieder kind blijft in de gedachte, dat hij zijn bestaan dankt aan een paring zijner ouders, iets hinderlijks liggen, iets waarop hij zijn gedachten liever niet bepaalt. Zijn gedachten daarbij bepaald te zien door zijn eigen ouders zelf, is het pijnlijkst van alles.'

Slechts de wetenschap kan dit punt met voldoende onbevangenheid behandelen en daarom geeft Dr. G. den raad: 'Als de voorlichting aan dat bewuste punt toegekomen is, doe men haar overgaan in formeel onderwijs en drage dat onderwijs op aan den eenig bevoegden vakman, den physioloog of den arts.'

Er zijn er ook, die de voorlichtingstaak geheel op de schouders van den onderwijzer willen schuiven of haar in ganschen omvang in handen stellen van den geneesheer.

(*Wordt vervolgd*).

Wie draagt Schuld, de Vrouw of de Pleureuse?
door P. Hübscher, Scheveningen.
Humoristisch-Rijmelaar.

Alle rechten voorbehouden.

De pleureuse is eene veer,
van stukjes aan elkaar gebonden;
Reeds draagt men ze zooveel niet meer,
zelfs niet de kinderen der zonde(n).
Was het nog chique voor korten tijd,
betaalde men er voor veel duiten,
thans liggen ze - uit is hun tijd -
als ‘koopjes’ voor de winkelruiten.

Hoe menig vrouwenharte heeft
van jalouzie sneller geslagen
of heeft verlangenvol gebeefd,
Zag ze 'n vriendin 'n pleureuse dragen.
't Was of de wind, terwijl die zacht
door 't donzige geveerte speelde,
't verlangen in haar overbracht
naar zulk een groot bewijs van weelde.

Ik durf beweren bijna dat,
die veer veel heeft op haar geweten
en meen'ge vrouw, die er een had,
den tijd niet licht meer zal vergeten,
dat z' uit verlangen om zoo'n prul
ook op haar hoed te kunnen dragen,
zich gaf aan d' een of and'ren knul,
om later diep zich te beklagen.

De modemakers in Parijs,
die de pleureuse-mode schiepen,
waren die werkelijk zoo wijs
zich van te voren te diepen
in de gevolgen, die die veer
voor menig vrouwtje zou gaan dragen?
De naam ‘Pleureuse’*) doet toch zeer
het recht verleenen tot dit vragen.

En dat ik niet sta heel alleen
in mijne wijze van beschouwen
van de pleureuse in 't algemeen
in verband met die domme vrouwen,
blijkt hieruit, dat ook reeds Speenhoff,
Holland's bekende dichter-zanger
die vrouw in zijn ‘Pleureuse’ trof,
van willen-meedoen altijd zwanger.

Als morgen komt een nieuwe gril
der mode en slechts kost veel duiten,
zal weer de vrouw, die meêdoen wil,
zich daarvoor desnoods gaan te buiten.

*) ‘Pleurense’ vertaald als Rouwband, Rouwteeken.

De schuld ligt aan de mode niet;
de stroom des tijds valt niet te stuiten,
en meê voert z' altijd in haar vliet
haar naapende IJdeltuiten!

Overzicht van de Week.

I.
'Naar Gods beeld geschapen'.

Eene Lelielezeres zendt mij in gerechte verontwaardiging het onderstaande uitknipsel, (uit welke courant weet ik niet):

- *Schandelijk. - De politie te Bussum heeft proces-verbaal opgemaakt tegen den heer W., winkelier aan de Brinklaan aldaar, ter zake van het volgende, meldt het 'Hbld.'*:

Op het afgesloten erf achter zijn woning was een kat aangeland. W., dit ziende, ging met zijn Duitschen herdershond er op af. Toen de hond niet tot een aanval overging, hitste hij het dier er toe aan, en, nadat de kat gewond in een hoek gekropen was, hield W. met een bezem het dier vast, opdat de toen bloeddorstig geworden hond het beter zou kunnen verscheuren.

Buren, die het schandelijk bedrijf zagen, gaven er kennis van aan den eigenaar van de kat, waarop aangifte bij de politie volgde.

Mijne correspondente drukt de hoop uit dat mijne woorden in de Lelie er toe, zullen bijdragen aan deze zaak ruchtbaarheid te geven, zoodat daardoor de straf van den dader wellicht vergroot zal worden.

Ik help het haar wenschen.

O, wat het eerste deel van haren wensch aangaat, geen nood.! De Lelie wordt zoo overal en zoo veelvuldig gelezen, in allerlei kringen, en in allerlei standen. Maar, of de straf zal zijn in verhouding tot het misdrijf? Ach, ik vrees van niet. Men kan in ons 'beschaafd' 'christelijk' vaderland zoo véél doen op het gebied dierenmishandeling, eer de wet wordt *toegepast!* Want, let wel, lezers, er *zijn* wetten die zulke schanddaden verbieden. Maar, aan de *toepassing* ervan, daaraan mankeert het! Als, gelijk onlangs geschiedde, eene wateren vuur-vrouw voor een halven cent verkoopt zonder vergunning daartoe, dan wordt over dat 'misdrijf' geharreward tot in de hoogste instantie der rechterlijke macht toe, tot vóór den Hoogen Raad, om het ongelukkige menschje vijftig cents boete af te dwingen op spitsvondige rechtsgronden. Doch, als het geldt weerlooze diep-beklagenswaardige stumperds van katten, honden, paarden, enz., te verdedigen tegen monsterachtige wreedheden van menschen, dan zijn de hh: kantonrechters en ambtenaren te *lui* om behoorlijk hun plicht te doen, dan maken ze den agenten die van zoo iets proces-verbaal opmaken in 99 van

100 gevallen een *standje*, omdat ze daardoor ‘zooveel werk krijgen te doen.’ *Zoo gaat het toe op dit speciale gebied van de wetten tegen de dierenmishandeling*. Vraag er, vooral in de provincie, de agenten, en gemeenteveldwachters, en vooral de besturen der dierenbescherming-vereenigingen maar eens naar.

De onwil van de overheid, uit luiheid en onverschilligheid, *dat is de grootste hinderpaal* waar het de toepassing van de wetten tegen dierenmishandeling geldt.

Wat mij betreft, ik beken volmondig dat ik-persoonlijk voel voor het Amerikaansche lynch-systeem in zulke gevallen als het hierboven meegedeelde. Ik zou de volksmassa toejuichen, die dezen laffen, mispunterigen wreedaard doodschopte, of in het water gooide, of liet opbranden, of wat dan ook, waardoor hij oneindiger pijn en angst zou lijden, precies zooals hij 't dat ongelukkige dier heeft doen doormaken. Zulk een voorbeeld zou uitstekend werken op anderen. En de maatschappij zou een ellendeling minder tellen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Onder 't mom van anonym.

Reeds honderden en duizenden malen wees ik er op hier en elders, hoe laf en hoe huichelachtig, en hoe gemakkelijk óók, het is zich onder een pseudoniem te verschuilen waar men anderen aanvalt, of met overtuigingen voor den dag komt die tegenspraak soms uitlokken. Anderen uitschelden, en zelf anonym op den achtergrond blijven, het is zoo echt ‘de’ manier van de pers. Een aardig, ja wezenlijk vermakelijk staaltje hiervan kreeg ik dezer dagen onder de oogen in een Indisch blad. Daar maakte, in eene causerie, eene onder een ps. schrijvende Hollandsche dame zich deugdzaam warm over de geschiedenis onlangs in Polen voorgevallen, van dien rijksdag-afgevaardigde, die zijn vrouw betrapte op overspel, en haar daarop doodschoot. Zooals men weet zijn er bij het gerechtelijk onderzoek zooveel bijzonderheden aan het licht gekomen, bezwarend voor de schuldige echtgenoote, dat men haren man, vader van twee kinderen, -ten slotte vrijsprak. Welnu, over deze uitspraak is de deugdzame dame zeer deugdzaam in toorn ontstoken. ‘Een moord is een moord. En, zooiets verdient daarom beslist te worden gestraft,’ - zegt zij. Nietwaar, als ge dat allemaal zoo deugdzaam heenschrijft, zonder dat iemand Uw eigen naam kent, dan klinkt dat heel-stichtelijk-overtuigend. Maar als men toevallig weet wie zich verbergt achter dit pseudoniem, namelijk eene zelf-echtbreuk gepleegd hebbende vrouw, die in het huis-zelf van den echtgenoot met hem leefde, alvorens de omstandigheden hun later huwelijk mogelijk maakten, zie dan moet men toch wel een beetje glimlachen om zulk een deugdzaamheids-apostel in het openbaar, die precies 't zelfde deed als de vrouw van den Rijksdagafgevaardigde, en waarschijnlijk dáárom zoo tolerant over die dingen denkt, - en geenszins uit deugdzaamheid.

III.
Bacillenvrees
en

Zenuwziekte.

De oester-vergiftiging in den Haag heeft aanleiding gegeven tot allerlei geschrijf. Onlangs kwam mij een ingez. stukje in het Handelsblad in handen, waarin een angstige meneer vertelde hoe hij er in Amsterdam van getuige is geweest, dat een oester-bezorger de houten schaal van zijn hoofd liet vallen, de oesters daarop 'zoo maar met zijn handen opraapte', en weer terecht legde, en ze toen ging verder brengen als ware er niets gebeurd. 'En', roept deze meneer angstig uit: 'stel, dat na het gebruik van zulke oesters nu eens typhusgevallen waren geconstateerd, aan wien dan de schuld? Aan de Zeeuwsche oesterbanken of aan de onhygiënische wijze van bezorging?' -

Ander staaltje uit 'het Vaderland'.

Een meneer heeft - aldus vertelt hij - in een banketbakkerij op Duinoord taartjes gekocht. En, verbeeld je, die werden door den bediende 'zoo maar met de handen' ingepakt. Met diepe verontwaardiging heeft hij zich in den winkel tegen zulk een 'gevaar' verzet. En daarop óók nog naar de pen gegrepen om zijne mede stadgenooten te waarschuwen tegen het gebruik van taartjes, die met de handen, in plaats van met een tang of taartjesschep, worden aangevat. -

Is dat alles nu eigenlijk niet voor een mensch met gezonde hersenen (maar, wie heeft die nog tegenwoordig?) een klein beetje héél dom-bespottelijk? -

Kan men ooit, met den besten wil ter wereld, vermijden dat andere handen, - handen van *onbekenden*, - allerlei voorwerpen aanraken waarmee we in dagelijksche beroering komen, of die we eten, of waaruit we drinken? De meneer van het Handelsblad b.v. zag toevallig

die oesters met de handen oprapen. Zeker, dat is niet smakelijk. Maar, wie pakte ze in in den vischwinkel? Wie verzond ze uit Zeeland? En, als ze straks, o zoo smakelijk opgediend, bij hem op tafellomen, door hoevele handen zijn ze dan niet nog bovendien gegaan? Zoo is het immers met elk gerecht, met elke spijs, die hem wordt voorgezet! - En dan de taartjes-tang-meneer uit het Vaderland! Denkt die nu werkelijk dat in die banketbakkerijen waar men hem aan de toonbank de taartjes met een tang inpakt, in de keuken, achter de schermen, óók alles wordt aangevat met een tang? Dat is immers eenvoudig-weg *onmogelijk*! Handen en vingers zijn toch tenslotte *noodig* indien we iets willen toebereiden, of klaarmaken, of inpakken. Ik amuseer mij steeds met het door een onzer grootste Haagsche bakkerijen steeds verspreide bericht, datalles wordt bezorgd met de broodtang! 't Is mogelijk. Maar, als men er zit em iets te gebruiken, dan ziet men de juffrouwen en bedienden alle mogelijke lekkernijen welke worden verlangd, zoo doodgewoon mogelijk *eigenhandig* van de schalen nemen, en met de eigen vingers lichten van de ijzeren bakken waarop ze uit de ovens worden aangedragen. Waarom ook niet? Gaan die juffrouwen niet over alles? Maken ze niet schoon met hare handen? Zijn ze niet met haren adem gebogen over die lekkernijen.? En, wat weet hij die gaat zitten op den zooeven verlaten stoel, aan het zooeven ledig gelaten tafeltje, wie de persoon was die daar vóór hem zat, welke besmettelijke bacillen deze misschien achterliet? Wat weet hij af van de hem ten gebruike gegeven kopjes, schoteltjes, servetten, enz.? Wie maakte ze rein? Hoe ging dat toe? - Zoo kan men tot in het oneindige dóór vragen. En.... zichzelf *zenuwziek maken* tenslotte van louter hygiëne. Zulke, ik kan er geen ander woord voor vinden, *gekken*, moeten nooit gaan zitten in een rijtuig of een tram, nooit iets gebruiken op een publieke plaats, in een restaurant, wáár ook, nooit reizen, nooit slapen op onbekend beddegoed, ze moeten hunne eigen kleederen weven, hunne eigen hoeden vervaardigen. Wat niet al! En dan zijn ze toch nog geenszins gewaarborgd tegen het bacillengevaar. Want, dat dreigt overal. *Dat is* niet te vermijden. - Zeker, ik-ook ben vóór hygiëne. En ik zou het daarom een goed ding vinden als de Durchschnitt-hollander zich wat meer waschte, en wat méér gevoel had voor een badkamer, en wat minder voor een volgepropt ‘salon’. Maar, zulk eene gezonde, verstandige hygiëne is iets geheel anders dan het zichzelf zenuwziek gaan maken door den geheelen dag te denken over *denkbeeldige* gevaren. In dat opzicht is onze maatschappij beslist op den weg der versimpeling. Ik ken menschen die den geheelen dag bezig zijn met zulke problemen als de hierboven-aangehaalde, en die voortdurend ‘voorzorgsmaatregelen’ nemen daartegen, met geen ander gevolg natuurlijk dan dat ze zich elk levensgenot bederven en vergallen door hunne angsten en hun omslag, zonder tot eenig afdoend resultaat te geraken. Aan onbekende besmetting-gevaren van allerlei aard staan we bloot elke seconde van ons leven. Dit is nimmer te vermijden. En ieder onzer kent dientengevolge in eigen omgeving waarschijnlijk wel een of ander treurig geval, van den een of den ander die het slachtoffer werd van zulk een toevallige besmetting. Wat echter is daaraan te doen? Niets. Door taartjes-tangen en ‘hygiënische’ oester-bezorgers zult ge dat gevaar niet uituitroeien. Het blijft bestaan, zoolang als er ziekten en kwalen bestaan, en handen en adem die kunnen overbrengen. Het beste is er niet te veel aan te denken. Wie voortdurend aan zichzelf denkt, ook in dit speciale opzicht, bereikt niets anders dan dat hij wordt een slachtoffer van de modekwaal onzer dagen: *zenuwziekte*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
De menschelijke domheid en de menschelijke hoogmoed.

Ook ten onzent is men op de hoogte, geloof ik, van de duisterheden der affaire ‘Cadiou’ in Frankrijk. Deze heer Cadiou is omstreeks Nieuwjaar plotseling verdwenen. Men heeft zijn lijk weken daarna eerst gevonden, op de aanwijzing eener somnambule, die, zonder ooit te zijn geweest op de plaats van het gebeurde, nochtans precies beschreef hoe die plek, waar men het lijk zou vinden, er uitzag, beschreef dat het niet in het water zou liggen maar begraven was in een bosch, en die dientengevolge dus, nadat de politie al die weken te voren zich vergeefs had bemoeid het lijk op te sporen, oorzaak werd van de onmiddellijke ontdekking ervan.

Al de verdere complicaties omtrent de vraag wie nu eigenlijk de moordenaar is geweest, de beschuldigde, voorloopig in hechtenis genomen ingenieur Pierre, of iemand anders, zij doen verder niet af aan hetgeen ik hier wensch te zeggen omtrent de dom-hoogmoedige hou-

ding van de pers, in Frankrijk en ten onzent beide, in zake deze somnambule.

Dat *zij* het lijk heeft aangewezen dat *mag* volstrekt niet, volgens deze 'wetenschappelijke' heeren journalisten. Daartegen verzet zich de menschelijke wetenschap en geleerdheid, - zeggen zij - en, al is het ook, in elk geval, een onloochenbaar feit dat ze enkele dagen later een even spoorloos verdwenen lijk ontdekte, nog langer verdwenen dan dat van den heer Cadiou, nochtans doet iedereen in de pers om het hardst zijn best, om de verklaringen van deze somnambule belachelijk te maken, en de waarheid ervan te ontkennen.

Ik voor mij stel mij in dezen geen partij. Ik volg de zaak dagelijks nauwkeurig in de Fransche groote bladen, die er lange gepassioneerde beschouwingen over geven, dag in dag uit, en ik erken, afgaande op die beschouwingen, de *mogelijkheid* dat men hier wellicht te doen heeft met een zeer gecompliceerde geschiedenis waarachter veel meer schuilt dan de familie Cadiou durft bekennen, zoodat deze-zelve hare toevlucht nam tot het *zoogenaamd* ontdekken, door de somnambule, van het lijk, waarvan zij, de familie-zelve, de aanwezigheid op dien plek in het bosch vooraf aan deze somnambule ontdekte. Inderdaad, die mogelijkheid bestáát. Maar, zoolang zij niet is vastgesteld, wil ik 't hier gevraagd hebben, wáárom deze kinderachtige eenzijdige partijdige ongeloovigheid in zake de somnambule, waarom *anders* dan omdat de mensch van nature zoo hoogmoedig-dom is, dat hij nooit *wil* toegeven het bovenzinnelijke, het tweedegezicht, dat hem nochtans, of hij 't wil erkennen of niet, dagelijks tegentreedt. Zoo b.v. heeft men, ook ten onzent, met eene ware Schadenfreude overgenomen in de pers het kinderachtig leuter-verhaal van een reporter van Le Matin, die beweert een bezoek te hebben gebracht aan de somnambule, en haar te hebben ondervraagd in haar slaap over een photographie, waarop zij hem allerlei details meedeelde omtrent eene 'blonde dame die hij zeer, zeer liefhad' - terwijl in werkelijkheid de photographie voorstelde den voortvluchtigen bankier Rochette. - Intusschen weet iedereen heel goed, dat geen Blad minder betrouwbaar is -, speciaal waar het zulke reporter-verhaaltjes aangaat - dan juist de Matin, en dat het geheele verhaal dus hoogstwaarschijnlijk *gelogen* is van het begin tot het einde, want er is niemand bij geweest die het kon waar maken, of kon logenstraffen. Desniettemin echter wordt het ook ten onzent triomfantelijk overgedrukt, als een *afdoend* bewijs der leugenachtigheid van de somnambule. Intusschen echter is, zelfs al ware het verhaal van den Matin-reporter wáár, *de kwade trouw geheel aan de zijde der pers*. Immers, de somnambule heeft uitdrukkelijk verklaard bij het door haar ondergaan gerechtelijk verhoor, hoe zij in deze zaak Cadiou bijzonder gelukkig was geweest, evenals in vele andere gevallen, *maar hoe zij zich geenszins onfeilbaar achtte, en gaarne erkende heel dikwijls vergissingen te begaan*. Door deze eerlijke bekentenis aan den rechter, *voor* ze het bewéérde slaaponderhoud met den Matin-reporter had, heeft ze dus reeds van te voren te niet gedaan diens zoogenaamde bewijzen harer ondeugdelijkheid. Maar, niemand in de pers is natuurlijk eerlijk genoeg, om thans aan deze hare verklaring voor den rechter te herinneren. 't Matin-verhaaltje wordt als volkomen geloofwaardig, zonder eenig bewijs, overgenomen en rondgestrooid, maar de mogelijkheid dat de somnambule *werkelijk* het lijk heeft ontdekt wordt ontkend stelselmatig, als ondenkbaar-belachelijk voorgesteld. Waarom? Omdat de mensch van nature zoo dom-hoogmoedig is, dat hij liever de grootste leugens en de onnoozelste praatjes zijner medemenschen gelooft, dan zich te buigen voor de geheimzinnigheid en raadselachtigheid van het Ongeziene

en Onbegrijpelijke om ons heen - dat nochtans niet is te loochenen voor wie oogen heeft om te zien, en ooren om te hooren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Geestig!

Volgens het Vaderland heeft iemand, gedurende eene muziek-uitvoering in Diligentia, onder het publiek een ongelukkig muisje losgelaten - teneinde de aanwezige dames schrik aan te jagen.

Het is mogelijk dat het heel geestig is.

Maar *ik* vind het laf-wreed.

Want natuurlijk zijn inderdaad de aanwezigen verschrikt uiteengestoven. Natuurlijk is er daarop een jacht op touw gezet. En natuurlijk is het arme onschuldige beestje, na eerst eenige eindelooze minuten van smartelijken doodsangst te hebben doorleefd, tenslotte op eene ruwe-wreedaardige wijze doodgeslagen en vermoord.

Welk een echt ‘christelijke’, echt ‘beschaafde’ geestigheid!

Of was de uitvinder van zooveel geest wellicht geïnspireerd geworden door de drijfjachten in Apeldoorn? En stelde hij zich

tevreden, - waar hij geen wilde zwijnen kon fokken tot ‘edel’ jachtvermaak, - zich aldus te wijden, op dezelfde wijze als de Apeldoornsche jagers, aan den doodsangst van een vervolgde muis?

De eene drijfjacht staat niets hooger dan de andere. Dáárin geef ik hem gelijk.

En, een *vorstelijk* voorbeeld wekt altijd navolging!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Het goede recht een schurk te zijn.

De moord, de laaghartige verschrikkelijke moord, met voorbedachten rade, gepleegd door eene vrouw, de echtgenoote van den Franschen minister van finantiën, op den hoofdredacteur van het algemeen bekende Parijsche Blad Le Figaro, Gaston Calmette, brengt, neven al het om en bij aan deze vuile zaak achter de schermen verbonden, weer de vraag ter sprake: Heeft men het recht iemand die eene openbare betrekking bekleedt, en van wien men wéét dat hij een schurk is, te ontmaskeren in het publiek, met behulp van hetgeen men weet omtrent zijn particulier leven door zijn particuliere brieven....

Neen - neen neen, dat recht heeft men niet, - schreeuwen de geestverwanten des heeren Caillaux, den schurkerigen-exminister van finantiën in quaestie, (ex- want hij *moest* zijn ontslag nemen na het gebeurde). Gaston Calmette beging, volgens hen een onvergefelijke fout tegen den goeden toon, door in de Figaro documenten te publiceeren van vertrouwelijken aard, welke hem door het toeval in handen waren gespeeld, en welke een allesbehalve fraai licht wierpen op het verleden van dezen minister.

Ik voor mij - en in de Fransche pers zijn er velen die dit met mij zeggen - ook in de buitenlandsche trouwens, speciaal in de Engelsche en Zwitsersche gaan stemmen op van dien aard - ik voor mij zeg van ganscher harte:

Het is de plicht van elk eerlijk mensch een schurk te ontmaskeren, juist door zijn particulier verborgen leven te openbaren, en het is een heel-slimme manier - uitgevonden door de schurken zelven die aan het laadje zitten - zich te willen verschuilen achter de ‘onaantastbaarheid’ van het particuliere leven. Op die manier kunnen ze zich alle mogelijke ongeoorloofde knoeierijen en gemeenheden veroorloven, zoolang ze die maar zóó handig weten te begaan, dat ze er in het openbaar niet inloopen; zoolang zijn ze gevrijwaard voor elke aanranding hunner eer en goeden naam, ‘omdat het zoogenaamd niet-loyaal is aan het particulier leven van iemand te raken’.

Let wel domme, goedgeloovige menschen, die U door dat praatje laat overbluffen, dat het is uitgevonden door hen die zelf een positie in het openbaar innemen, en dat gij, *die door hen wordt geregeerd*, dus op die wijze zijt hunne machtelooze slachtoffers, hun weerlooze prooi. Zij kunnen aldus doen wat zij willen; de pers, de openbaarheid, durft hen toch niet aan, al hebt gij ook de meest-overtuigende *bewijzen* hunner schurkachtigheid achter de schermen in Uw bezit - want, ‘het geldt particuliere zaken, particuliere brieven, particulier leven.’

Alsof het een van het ander ware te scheiden!

Alsof niet juist alléén dóór al dergelijke particuliere documenten en bescheiden, is aan te toonen gemeenlijk de schurftigheid van iemands leven en handelingen waar hij een hooge positie bekleedt!

En, laat nu niemand zeggen dat we hier met Parijsche, Fransche toestanden te doen hebben, maar dat het bij ons botertje tot den boom is in zake politiek geknoei.

En de ridderorden-quaestie dan onder 't ministerie-Kuyper? En, al de knoeierijen waarvan iedereen weet, die echter niet gedrukt kunnen worden omdat ze niet zijn te bewijzen, knoeierijen van partijdige benoemingen, van voortrekkerij en van familie-leden, van uitgedeelde voordeelige baantjes, en deelname namens de regeering aan hoog-bezoldigde commissies, enz., enz.!

Iedereen weet, in eigen kring, hoeveel er in dit opzicht wordt *geknoeid*, door elk ministerie, en elke *regeering* op zijn beurt. Van welke richting ook! - -

Maar, over dat alles mag je niets in het openbaar zeggen, je naoogt niet aantoonen met brieven en bewijzen: die of die man is een schurk, *heeft* geen principes, want, o foei, dan raak je immers zijn particuliere leven. -

Gremakkelijice leer. - Leer, uitgevonden door menschen die *schurftig* zijn.

En, dat *schurftig* zijn de heeren van de politiek, en van de pers, bijna zonder uitzondering, en in alle landen.

Ik herinner me nog heel goed, hoe voor een paar jaren een socialist-kamerlid, den toenmaligen zeer-vroom-optredenden minister van buitenlandsche zaken, minister in een rechtzinnig kabinet, toeriep in een kamerzitting, dat hij, het socialist-kamerlid, hem,

den minister, van jongs af kende uit beider geboorte-stad en academie-leven, en dat deze laatste nimmer eenig blijk had gegeven van welke soort ‘vroomheid’ ook!

Ik herinner me ook hoe mijn oom, het Kamerlid Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, daarop met buitengewone heftigheid den socialist verweet deze ‘ongepaste’ handelwijze van iemands ‘particuliere lev en durven aanroeren’. En ik herinner me tenslotte, hoe ik zelve - in een particulier gesprek met mijn oom daaromtrent - van dezen te hooren kreeg, ‘dat goddank zulke Fransche zeden bij *ons* nog niet zijn doorgedrongen, zulke zeden van iemands particulier leven durven aanroeren, en dat, volgens hem, dit juist ‘het mooie’ is in ons parlement, dat men elkanders particuliere leven laat rusten.’ -

Welnu, *ik* zeg: dit ‘mooie’ vind ik-voor-mij integendeel een bewijs van de grootst mogelijke schurftigheid.

Wie voor zichzelf weet niets te verbergen of zich te verwijten te hebben, die moet daarom óók het doorzoeken van zijn particuliere leven kunnen doorstaan - *juist omdat hij een hooge betrekking bekleedt*.

- - En Gaston Calmette, - het slachtoffer der vreeze voor ontdekking van twee melaatschen naar de ziel, namelijk van den ex-minister van finantiën Caillaux, en diens moordenares-echtgenoote - deed dan ook niets anders dan zijn plicht toen hij met onomstootelijke documenten aantoonde, dat een der hoogste en invloedrijkste regeerings-personen van Frankrijk, blijkens diens eigene particuliere brieven, zijn land verkocht, zijn principes verried, en zichzelf verrijkte. -

Waarlijk, indien er ten onzent ook zulke Gaston Calmette's optraden in de pers, gij zoudt eens zien welk een augias-stal er viel schoon te vegen in ons *schijnbaar* brave, deugdzame politiekeHolland. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII.
De ‘voorlichting der pers’.

Belachelijk is de draai, dien sommige onzer couranten aan den verachtelijken, wel-over-legden moord, begaan door mevrouw Caillaux, willen geven, alsof zij eigenlijk een diepbeklagenswaardig liefhebbend vrouwtje zou wezen, die, in hare heiligste gevoelens van echtgenoote gekrenkt, haar ‘huwelijksgeluk I bedreigd’ ziende, in een soort edele vertwijfeling naar den revolver heeft gegrepen, om den aanvaller van haar ‘eer’ te dooden. Waarlijk, men moet wèl of ten eenenmale onwetend óf ten eenenmale te kwader trouw zijn, om zulken nonsens, - dien ik in letterlijken zin las in eene ‘correspondentie uit Parijs’, te durven neerpennen ter ‘voorlichting’ van het Hollandsche publiek.

- Immers, in de eerste plaats heeft Gaston Calmette in de Figaro - *iedere* tegenstanderzelfs erkent dit in al de organen der Fransche pers, van welke richting ook - *nimmer* mevrouw Caillaux in haar particuliere leven aangevallen, of iets van of over haar doen en laten openbaar gemaakt, of iets ook maar geschreven dat haar en haar verhouding tot haar man, zij het slechts zijdelings raakte.

Maar voor de rest, wie is nu bovendien die dame die in de Hollandsche bladen aldus wordt afgebeeld als zijnde eene haar 'huiselijk geluk' bedreigd ziende lieve en teedere echtgenoote?

Zij is de gescheiden-vrouw van den zoon van Jules Claretie, den onlangs gestorven beheerder van het théatre français. Haar tegenwoordige man zijnerzijds was, toen hij haar in 1911 huwde, ook reeds gescheiden van eene vroegere echtgenoote (die toen op hare beurt ook al weer was gescheiden van een man).

En, lang voor ze in 1911 haren tegenwoorligen echtgenoot huwde, onderhield ze, echtgenoote en moeder, reeds met hem een zeer intieme briefwisseling als mevrouw Leo Claretie, zooals ze toen nog heette.

Waarlijk, deze berekenende, niet meer jonge, ruim veertigjarige, enkel op haar eigenbelang bedachte moordenaresse in koelen bloede, zij heeft niets te maken met eene voor haar 'huiselijk geluk' opkomende teedere echtgenoote. Zij was ijverzuchtig op de zeer intieme brieven door haar man gericht aan hare voorgangster, maar vooral, zij wist dat hetgeen Gaston Calmette ging openbaren omtrent diens politiek verleden dezen moest vernietigen. (Dit is nu nochtans geschiedt door een voorlezing van het bewuste document in de Kamer). En, voor den rechter van instructie was er bij haar dan ook geenszins sprake van haar gestoord 'huiselijk geluk', maar wel van het door haar gedragen *parelsnoer, dat meneer Caillaux haar heeft gekocht voor Duitsch geld*. Die onthullingen - de moordetaresse zelve heeft het erkend - pasten niet aan haar gekwetste eerzucht.

Intusschen, ten onzent licht de pers, te kwader trouw of uit domheid, hare goedge-

loovige lezers in met onnoozele, onware leugentjes.... wendt haar zelfs vrijspraak toe!!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII.
Op verzoek.

Op verzoek eener mij-persoonlijk bekende dame, vestig ik hier de aandacht op eene gediplomeerde française, in den Haag, die nog eenige uren disponibel heeft voor conversatie-literatuur-les, enz. Adres Edison-str. 97, den Haag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IX.
Heijerman's, aftocht uit Berlijn.

In Duitschland is, in Berlijn, een boek uitgekomen, waarin de auteur Ph. Stauff den joodschen invloed behandelt op de Duitsche literatuur, kunst, enz., gedurende de laatste honderd jaar. Naar aanleiding eener bespreking van dit boekje, wijst ‘die Wahrheit’ er op, dat de auteur verwart Hans Heinz Ewers met den Hollander Heijermans, en voegt er dan bij:

Dem Herausgeber mag dabei die Mystifikation vorgeschwebt haben, die sich der Herr Heijermans des ‘Berl. Tgbl.’ in der Maske eines ‘Genossen’ Heinz Sperber im ‘Vorwärts’ erlaubt hat. Sie endete bekantlich mit dem sang- und klanglosen Exodus des Holländers, der damit wohl einstweilen für Deutschland abgewirtschaftet hat.

Wel aardig, dit zoo eens even geconstateerd te lezen die ‘sang- und klanglose Exodus’ uit Berlijn, en waarom, van Heijermans.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

X.
Slaat dezulken dood.

Van verschillende zijden, uit allerlei streken van ons land, en van tot hiertoe mij geheel onbekende menschen, heb ik dit onderstaande afschuwelijke berichtje toegezonden ontvangen.

En, bij alle diepe verontwaardiging die zulk een afgrijselijke wreedheid als het hier onderstaande in mij wekt, heb ik mij verheugd omdat zoo *velen* blijkbaar in mij weten en voelen de rechtvaardige, de moedige, die tegen zulk een gruwel *durft* de pen opnemen, die *durft* getuigen, waar anderen laf zwijgen. Daarom allereerst mijn dank aan die zeer velen, die mij, onwetend van elkander, een en hetzelfde uitknipsel toezonden.

Schandelijk.

Men meldt uit 't Zandt d.d. 7 Maart aan de Prov. Gron. Crt.:

Als een staaltje van monsterachtige dierenmishandeling, vernamen we van ooggetuigen het volgende:

De landbouwer S.B. te Leermens, had voor een paar weken een foxhondje aangekocht, dat des middags den knecht, die zich naar zijn ouders begaf, was nageloopen. Toen de knecht ruim een uur daarna, weder op de boerderij terugkeerde, vergezeld van den hond, strafte B. dit z.g. misdrijf aldus:

Het diertje werd bij den halsband beetgepakt en met volle kracht (*B. is een zeer krachtige figuur*) *tegen een muur geslagen, zoodat het arme beest vreeselijk kreunde. Vervolgens werd het dier in de schuur met een vork bewerkt en daarna op den mest geworpen. Het op erbarmelijke wijze jammerende dier werd daarop door den knecht op den arm genomen en in de schuur gebracht. Een poosje daarna kwam B. achter en ziende, dat de hond niet meer op den mest lag, vroeg hij den knecht waar deze zich bevond, die hem antwoordde, dat het beest in de schuur lag en het vrij zeker wel weer ophalen zou, niettegenstaande het bloed uit zijn bek sijpelde en de schedel geheel open lag tengevolge van B's mishandeling. B. ontstak hierdoor zoo in woede, dat hij dreigend riep: 'Waar is een bijl?' en toen hij dit moordtuig gevonden had, boven het dier ging staan en hem een geweldigen slag toediende op den kop met het oog der bijl. Tevergeefs riep de knecht om medelijden voor het arme beest. B. gooide daarna den hond weer op den mesthoop, waar het ongeveer drie kwartier lag te kermen van de toegebrachte verwondingen, zeer tot ergernis der voorbijgangers. Om den hond verder het geven van geluid te beletten, draaide B. hem een ijzerdraad zeer strak om den hals, groef een kuil in den mest en stopte hem daarin, doch nog steeds kon men het dier hooren kermen en bewoog de mest zich op en neer. In dien toestand liet B ongeveer 2 uur het beest liggen. De knecht was in dien tijd afwezig geweest, doch bij zijn thuiskomst het dier nog steeds zoo te hooren lijden, deed hem onmiddellijk besluiten den boer te zeggen, dat hieraan een einde moest worden gemaakt, daar hij, de knecht, niet langer op de boerderij zijn kon. B. groef daarna den hond weer op, draaide het ijzerdraad met alle kracht nog wat aan en gooide het beest in de gracht, waar het dan eindelijk bezweek. Het lijdensproces had bijna 2½ uur geduurd. Gelukkig vernamen wij uit goede bron, dat de politie zich met het geval bemoeid heeft en B. voor zijn onmenschelijke wreedheid wel zal worden gestraft.*

En, wat ik er nu van zeg, mijne lezers?

Zie eens, soms wordt je gemoed zóó vol, vloeit je ziel zóó over van innerlijken toorn

tegen de ongerechtigheid en minheid van het menschdom, dat woorden je ontbreken om zich te uiten, dat je zoudt willen kunnen *handelen;* er op *slaan, wreken* de mishandelden, weerloozen, ze wreken met de *daad*.

Dat is het wat ik gevoeld heb toen ik dat bovenstaande uitknipsel voor de eerste maal ontving.

En wat ik nog voel.

Slaat dezulken dood. *Lyncht* ze: Als *ik* zoo iets zag, ik deed dat, zoo wáár ik leef, en onbekommerd om de straf die mijn deel zou zijn.

Zulk een *monster* verdient niet beter dan dat het publiek-zelf handelt.

De politie? Wat *doet* die?

Wie Uwer geeft mij daarop antwoord?

'De politie bemoeit er zich mee'. Met die vage phrase moet men zich tevreden stellen. Nergens, in geen enkel Blad, is een kreet van afkeer, van verontwaardiging, opgegaan. Niemand heeft de vraag gesteld in het publiek: Wat *gebeurt* er nu met dezen ellendeling? Over godsdienst haarkloven, en elkaar anonym geniepigheidjes zeggen, dáárin is het Ned. publiek ver. Maar, waar het zulk een ten hemel schreiende *misdaad* geldt, daar zwijgt datzelfde publiek als een man, zwijgt ook de pers, deelt zoo iets vrééselijks enkel mee als een 'gemengd nieuwtje'.

Over een halven cent, die een ongelukkige water en vuur-vrouw zich liet betalen terwijl ze haar bedrijf niet mocht uitoefenen op dat moment, is de 'justitie' (o belachelijk woord) bezig geweest tot liefst vóór den bogen Raad toe! En het arme menschje is veroordeeld tenslotte.

Maar, waar het zulk een met geen woorden uit te zeggen verschrikkelijke misdaad geldt aan een *weerloos dier* begaan, daar hoor je niets anders dan het vage: 'de politie bemoeit er zich mee'.

Ik voor mij herhaal, als *ik* getuige was van zoo iets, ik zou zulk een monster te lijf gaan, en ik zou er gevangenisstraf voor dragen - *ter wille van het goede voorbeeld*. Ik vind een moord in koelen bloede, uit eigenbelang, om zich persoonlijk te wreken, laf en min, maar ik vind integendeel het redden van een mishandeld dier, en het op den lijve afstraffen van den ellendeling die het mishandelt, een goede daad. *En in elk geval is het het eenige wat ons dierenvrienden overblijft zoolang de wet niet wordt toegepast met de grootst mogelijke gestrengheid*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XI.
Nog eens de 'Justitie'.

't Is echter heusch niet alleen inzake dierenmishandeling dat onze 'justitie' nog veel te wenschen overlaat.

Een vermakelijk staaltje hoe eigenaardig zij te werk gaat, zendt mij een lezer - uitgeknipt uit het 'Nieuws van den Dag':

Snel recht of de bureaucratische justitie.

We leven in een rare wereld, zoo schrijft een lezeres aan het 'Vaderland'.

Vóór ongeveer 18 maanden werd bij mij gestolen: een zilveren vork, parapluie, ondergoed - weet ik veel. Die dievegge (*geen van de hooge heeren had iets tegen haar*) *werd, zelfs nadat ze erkend had* (*op het politiebureau Duinstraat, te 's-Gravenhage*) *de dingen gestolen te hebben, de gelegenheid tot vluchten gelaten. Ze is gevlucht en werd* (*het gaat alles soms zoo zeldzaam gauw*) *een maand of twee geleden bij verstek* (*n.b. ze had bekend gestolen te hebben*) *veroordeeld.*

In mijn naïveteit dacht ik nu mijn zaakjes te kunnen terugkrijgen. Ik schreef een brief aan den officier van justitie en kreeg, o, wonderlijke eenvoud, na 10 dagen (*!*) *bericht van de politie dat, aangezien de vrouw voortvluchtig was, ik mijn eigendom niet terug kon krijgen.*

- Maar ze mag eerst na tien jaar terugkomen zonder gevaar gestraft te worden.

- Jawel, mevrouw.

- Moet ik dan zóólang wachten?

- Ja mevrouw, daar is niets aan te doen.

- Maar waarom dan?

- Omdat ze bij verstek veroordeeld is en altijd nog het recht heeft oppositie tegen het vonnis aan te teekenen.

- Jawel, goed, maar die dingen zijn van mij.

- Daarom is het beter, die kleine dingen niet te vervolgen, - dan hadden wij u uw boeltje teruggegeven.

Een aardige dievenprotectie.

Laat je den dief loopen, dan krijg je den boel niet terug, en laat je hem niet loopen, dan krijg je het ook niet terug, dan straft je de wet met wachten tot het den heeren belieft.

Intusschen: daar sta ik nu toch maar. Achttien maanden gewacht en nu nog niets.

Als ik nu nog ooit mijn boeltje terug krijg, is mijn Zondagsche parapluie uit de mode, mijn gordijntje vol mot, mijn biljet van f 10.- verteerd, - mijn zilverén vork - ja, die zou ik dan terug kunnen krijgen, als er tenminste

in dien tijd geen ander wonderlijk artikel van het strafwetboek gemaakt wordt, dat een beletsel wordt voor teruggave van dat overschot van mijn rechtmatig eigendom.

En de dievegge? Die is 'quitte' met 10 jaar in Brussel te wonen, wat me, genomen de toestanden hier, geen straf lijkt.

Commentaar is hier overbodig! - En daarvoor hebben we dan een kostbare rechtspleging, eene die zóó duur is, dat geen enkel mensch ter wereld - tenzij hij beslist zéér gefortuneerd is - ooit een proces aandurft, enkel om de hooge onkosten, zelfs al wint hij 't ook. Dáárvoor, dat je aldus wordt voor den gek gehouden!

Nevermind! De water- en vuurvrouw, die, zonder vergunning, voor een halven cent verkocht, die is toch tot voor den hoogen Raad toe 'gestraft!'

Zeg dus s.v.p. niet dat onze 'justitie' niet héél bij de hand is!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XII.
Carnaval
of
Hoe laag staat de mensch!

Lezer, hebt ge wel eens een ècht carnaval bijgewoond?

De eerste maal dat ik het doormaakte - ik was toen nog heel jong - was in Dusseldorf, de stad der kunstenaars, der 'Gebildeten'. Nooit zal ik dien ruwen, weerzinwekkenden, leelijken, dommen, wansmakigen rommel vergeten. Ik herinner me nog zoo goed het gevoel van angst dat ik toen kreeg, - angst voor 't *leven*.

Ja, dat was het wat in mij omging toen, een plotseling ontwakend besef dat het wèl moeilijk, en wèl desillusioneerend moest zijn in een wereld te leven, waarin de menschen hunne 'vermaken' zoeken op zulk eene laagstaande, dronkenmansachtige, van alle poëzie en hoogere intuïtie ontbloote wijze. -

Sinds heb ik dien angst verloren.... Het leven is de moeite niet waard angst er voor te hebben.

Als je het goed onder de oogen ziet, als je het leert kennen, dan zie je en weet je, hoe klein het is, en hoe weinig-waard, hoe kort, en hoe doelloos. -

En dan ga je het rustig door... omdat het moet...

...Maar, ook nu nog, na zooveel jaren, wekt elk carnaval bij mij datzelfde gevoel van onuitsprekelijke minachting voor de laagstaanheid van een zich 'vermakend' menschdom, dat dagen achtereen niets anders weet te doen dan zichzelf te bespotten met mallejan-kleeren, zichzelf de gezondheid te verwoesten door drank, de maag van streek te brengen door te veel te eten - om van de rest, van wat achter de schermen gebeurt, niet eens te spreken. -

Daar hebt ge het Zuiden - Nice bovenal - waarheen jaarlijks duizenden en duizenden uit alle oorden der wereld stroomen om de 'genoegens' van het carnaval.

Ik houd van de Riviera; meer misschien dan van eenige andere streek ter wereld.

Maar, als het carnaval wordt in Nice dan krijg ik een walging, een grenzenlooze walging, van die jaar in jaar uit hetzelfde zijnde vertooningen op de straat, van die wansmakelijke poppen en nauwe grappen (zij zijn nooit *werkelijk* geestig, maar altijd

grof), van dat ruwe gooien met harde stukjes pleister waartegen men zich zorgvuldig moet beschermen, van dat onwijze geschreeuw en gebrul, en zich *willen* opwinden tot een aanstellerige onware opgewondenheid. -

En dan de Rosenmontag in Keulen! -

Al het ruwe en vuile en leelijke komt dan voor den dag, al het gemeene, het vulgaire, het laagste in den mensch!

En dat duurt geen uren, maar *dagen*. -

- Hoe kan, hoe *kan* de Roomsch-Katholieke-Kerk zulk een wijze van feestviering als voorafgaande aan de vastendagen tolereeren, aanmoedigen, - in plaats van er tegen in te gaan met alle kracht?

Want, het zijn de Roomsch-Katholieke landen waarin het carneval inheemsch is, waar het zijn oorsprong heeft als 'feestgenot' voorafgaand aan de boeteweken vóór Paschen. Het zijn Nice, Venetië, Müchen, Keulen, alle dergelijke bepááld Roomsch-Katholieke steden, waarin het verachtelijke, menschonwaardige, tot dronkenschap en onzedelijkheid voerende carnaval hoogtij viert.

Bij ons, en in andere Protestantsche streken blijft het carnaval namaak, - een namaak dien men liever moest laten achterwege blijven. Maar, natuurlijk, in het lage en minne en grove en ruwe vindt men steeds gretig navolging. In het mooie, verfijnde, hoogstaande daarentegen niet.

Praat mij toch niet van volksontwikkeling en van volksvooruitgang! Gij behoeft slechts om U heen te zien in de verschillende landen van Europa in den carnavals-tijd, onder voornaam en nederig beide, om te zien hoe laag,

hoe ontzettend *laag* de menschheid, - als zij losbreekt en zich gaat 'amuseeren', - staat, hoe zij *niets* voelt voor schoonheid, noch voor reinheid, noch voor kunst, noch voor natuur, maar enkel er op uit is om zich te bedrinken, zich smakeloos aan te kleeden, zich vet te mesten, het te vele er weer uit te spuwen - en in alle verborgen hoeken en gaten vuiligheidjes op zedelijk gebied te bedrijven.

Dat is 'Carnaval'.

Dat is de voorbereiding tot de vasten, - tot de lijdensweken.

En, zelfs de grootste Roomschenhaters nemen gaarne dit weerzinwekkend-leelijke bij voorkeur over van de R.K. Kerk. En beschimpen het goede en voorbeeldige in haar.

Zoo is de menschheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XIII.
Aanbod.

Het spreekt vanzelf dat mijn betrekking, als redactrice van dit Blad, mij in aanraking brengt met allerlei omstandigheden. Zoo is mij onlangs gevraagd de aandacht te willen vestigen op de mogelijkheid tot eene deelname aan een zeer bloeiende zaak, waarvan de eigenaar natuurlijk bereid is de boeken ter inzage over te leggen. De bedoeling is uitbreiding ervan door associatie. Voor nadere bijzonderheden zou men zich tot mij moeten wenden. Waarbij ik doe opmerken, dat *ik* natuurlijk geen verantwoording op mij neem, enkel mij hier tot tolk maak van dit aanbod, omdat de Holl. Lelie door zoovelen wordt gelezen, het geheele land door.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XIV.
Hoefijzer-verbond.

Wederom werden sub-comité's opgericht te Aduard, Almelo, Arnhem, Breskens, Buiksloot, Dieverburg, Dinxperlo, Harkstede, Hem (N.H), *Hoogezand-Sappemeer, Kampen, Kollum, Loenen aan de Vecht, Noorddijk, Norg, Ten Post, Woerden, Zwollerkerspel.*

Het aantal gemeenten, waar tot heden gewerkt wordt voor het Nederlandsch Kinderherstellingsoord bedraagt **245**.

In verband met bovenstaand bericht vestig ik gaarne nog eens opnieuw de aandacht op het 'Hoefijzer-verbond', opgericht ter verkrijging van een nieuw vacantie kolonie-huis te Nunspeet, in aansluiting aan de reeds bestaande. Een vorig Overzicht v/d Week, gaf mij gelegenheid uitvoerig te schrijven over het zoo nuttig en sympathiek doel dezer vacantie-kolonie-huizen, te Egmond a/Z, Nunspeet, enz. Nogmaals: wie Uwer dit werk steunt, op welke wijze ook, finantieel of door zich aan te sluiten bij de Hoefijzer-comité's, hij of zij doet een goed werk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Tonius. - Ik vind het prettig weer eens van U te hooren. Dat ik eene zoo uitgebreide corr. heb behoeft U nimmer te weerhouden mij te schrijven. Ik vind het steeds aangenaam zoovelen in den lande iets te kunnen zeggen. Bovendien ben ik nu door de oude brieven heen, en beantwoord de nieuwe omgaand. - Neen, het door U bedoelde boek is niet in de Lelie besproken, wijl ik slechts bij uitzondering buitenl: literatuur bespreek. - Ik geloof dat iemand, die, uit een wezenlijk hoogstaand gevoel van barmhartigheid, goed is voor dieren, onmogelijk tegelijkertijd kan zijn een slecht meusch. Er is echter eene categorie van menschen wien het leven verzuurde, verbitterde, teleurstelde, en die dan hare liefde uit een soort dépit geeft aan een of ander dier. Dat echter is niet wat ik versta onder *waarachtige* dierenliefde uit een ingeboren gevoel van mededoogen met het hulpelooze, zwakke, van ons af hankelijke. Misschien is de door U bedoelde, in dat boek beschreven persoon, zulk een teleurgestelde en verbitterde. Ik ken tenminste in de werkelijkheid zulke persoonlijkheden, die, bij alle hare dierenliefde, nochtans hoogst-antipathiek aandoen. En die daardoor ook dikwijls voor hen die dit door mij bedoelde ingeboren gevoel van barmhartigheid met het weerlooze dier niet begrijpen, een beletsel worden om *wezenlijke* dierenliefde te kunnen navoelen. Jammer genoeg. Ik hoop, waar gij zooveel reist, dat deze beantwoording U onder de oogen komt. Naar ik hoop zult gij,

indien gij vindt dat het te lang duurt, wel eens bij mij informeeren waar Uw antwoord bleef, en dan door mij worden ingelicht. En misschien wilt gij mij het genoegen doen mij mede te deelen of het antwoord onder Uw oogen is gekomen? - Vriendelijk dank voor Uw uitknipsels. - Wat het Leger des Heils aangaat, lieve Tonius, ik heb de campagne, die op het touw is gezet tegen die affaire - laat ik het zoo maar eens noemen - gelezen. In hoeverre hier broodnijd, jaloezie, enz. in het spel is, kan ik niet beoordeelen. Maar, zelfs al ware dat nu allemaal wáár, wat de couranten daaromtrent beweren, wat heeft het dan nog te maken met mijne bespreking met de levensgeschiedenis van Generaal Booth? Gij hebt die bespreking vermoedelijk dan ook eenigszins bevooroordeeld gelezen, want er staat zeer beslist in, hoe ik de mogelijkheid geenszins uitsluit dat hij zich liet beïnvloeden door de zucht 'zaken te doen'. Lees die bespreking nog eens over, dan zult gij zien hoe duidelijk ik juist dat zeg, behoudens allen eerbied voor de zelfopoffering die Generaal Booth ongetwijfeld aan den dag legde toen hij zijn prediker-loopbaan begon, zijn carrière opgaf, en zijn leven stelde in dienst van zijn geloof. Gij spreekt ervan een 'nieuwe correspondente' te zijn, maar ik ben zeker dat ik reeds een paar malen van U een briefje kreeg. Herinnert gij U dat niet? Anders zou het een naamgenoot van U moeten zijn.

J.S. - Ik vind het uitstekend dat gij met de beantwoording der tot U gerichte artikelen zoo lang wacht totdat alle antwoorden daaromtrent zullen zijn ingekomen. Het bewuste artikel dat gij aankondigt zal ik gaarne ter inzage ontvangen.

Ge. - Laar doet gij nu eigenlijk zulk een beroep op mijn gevoel, dat ik wil zien *of* ik 't stukje nog heb. Zoo ja, dan zal ik 't nog eens overlezen, en zien of het gaat het alsnog te plaatsen. - Dank voor Uw sympathie in zake mijn antwoord onder aan die ged:. Inderdaad is het een feit dat gij niet de eenige zijt, die zich in dien tijd bitter beklaagd heeft over de vrijheid welke ik *Regina* liet om hare R.K. beschouwingen in de Lelie te uiten. Maar, juist omdat ik onpartijdig wil blijven, ga ik in zulke gevallen enkel te rade met mijn eigen overtuiging, en niet met de klachten van dezen of genen. Want, het spreekt vanzelf dat de een dit interesseert en den ander dat, en dat de een zich juist ergert aan hetgeen de ander gaarne leest. - Voor den heer S.v.R. neem ik gaarne over hoe gij behoort tot hen die het met hèm eens zijn. - Ik feliciteer U met Uw succes bij die tijdschriften. Dat is toch werkelijk zeer aanmoedigend. - Ja, het vochtige weer is voor mij steeds zeer schadelijk. Hartelijk gegroet.

A.C.C. - B.L. - Ik hoop dat ik Uw letters goed heb weergegeven, en dat gij U hierin zult herkennen. Het berichtje las ik met afschuw, maar toch dank ik U dat gij 't mij zondt, en heb er dan ook terstond publiciteit aan gegeven. - 't Doet mij zoo'n genoegen te lezen dat gij het eens zijt met mij in zake die schandelijke jachten, en andere wreedheden wat dieren aanbelangt, en ook dat gij graag leest over onze eigen hondenjongens is mij een prettige tijding. Zij zijn zulke schatten. - Ja, waarom wordt in Nederland niet inderdaad de invoer van aigrettes verboden? Gij vraagt dat, en ik antwoord U: Omdat men in Nederland op het punt dierenbescherming onbeschrijflijk lam en achterlijk en meedoogenloos is. Zeker, ik weet wel dat er heel veel vereenigingen tot dierenbescherming bestaan, maar, in de eerste plaats, die *doen* ook lang niet altijd. Zij bepalen zich heel dikwijls tot vergaderen, kibbelen, brochuretjes schrijven, enz., enz. Bovendien echter, 't verantwoordelijkheidsbesef in zake

dierenbescherming zit 'm niet *in* ons volk *in*. Dat is juist het ongeluk dat het Nederlandsche volk daarvoor te *laag* staat - schijnt het. Men behoeft slechts te lezen welke eene geheel andere houding de buitenlandsche groote pers aanneemt in dit opzicht dan de onze, om te begrijpen hoe volkomen onverschillig en gedachtenloos ons publiek, de groote massa, zoowel als hare voorlichters, de journalisten, staan tegenover de dierenwereld en onze verantwoording daaraan. - Weet gij wat ik bijzonder sympathiek vind in Uw brief? Die mededeeling dat gij beiden dat dier hebt gehouden, niettegenstaande hij een uwer beet. Daardoor hebt gij beiden getoond *wezenlijk* van dieren te houden. Ik denk er juist zoo over, ik ook vind dat men een dier zijn drift niet kan euvel duiden. Waarom mag het niet evengoed boos worden als wij menschen? En dan in zijn drift iets verkeerds doen? - Ja, natuurlijk, alles wat die anderen in U 'ziekelijk' vinden, vind ik inderdaad, zooals gij terecht schrijft, heel gewoon, *als men werkelijk zijns huisdieren liefheeft*. Maar, hoe weinige menschen doen dat werkelijk? Er plezier van hebben, dat willen ze wel, maar, waar het geldt het lijden van zoo'n dier, of waar het geldt zichzelf ook maar in iets er voor opofferen, daar zeggen ze terstond: dankje, dat is 'ziekelijk'. Ziekelijk is namelijk zulk een heerlijke uitvlucht voor alles, voor al degenen die daarmede hun zelfzucht en wreedheid en meedoogenloosheid willen bedekken. - Indien ik Benjamin niet had, ik geloof ik ook had reeds lang mij een aapje aangeschaft. Maar Benjamin is doodsbang voor zulk een wezentje (hij zag er een in Menton). En bovendien ben ik ook overtuigd, dat het aapje hem kwaad zou doen uit jaloezie, apen zijn zoo vreeselijk jaloersch. En hebben dan in zoo'n geval m.i. met de menschen gemeen een groote mate van valschheid en boosaardigheid. Maar, afgescheiden van Benjamin, zou ik een aapje gráág bezitten. En onze Rosita is ook zulk een lief dier, zoo dankbaar en mak. Als men maar bij hare kooi komt, steekt ze de pootjes door de tralies om te worden aangehaald. Het is wel hard, dat zulk een dier steeds in een kooi moet zitten. Maar, indien ik haar op een stok zet, ben ik bang voor de poes, en ook voor Benjamin's kennismaking met haar. Bovendien, dan zit ze toch tenslotte evengoed vast. - Dank zéér voor Uw brief.

J. van A. - Dank hartelijk voor Uw lief schrijven. Ik zal het particulier beantwoorden, maar, omdat ik niet terstond daartoe gelegenheid heb, wil ik in elk geval U even in de Lelie bedanken.

Mevr. C.W. - Ook U wil ik graag particulier danken, want U hebt mij met die kaart bijzonder

veel genoegen gedaan. Ten eerste zijn de woorden die er op staan mij uit het hart geschreven, en ook, ten tweede vind ik het zoo bijzonder gevoelig gedacht van U om mij daarmee te verrassen. Zulke vriendelijkheden, als gij mij reeds meermalen hebt bewezen, zijn zulk een bewijs van fijnvoelen, - waarvoor ik bijzonder dankbaar ben steeds.

Lotte. - Ik wil ook U als het kan particulier antwoorden, echter U in elk geval op deze plaats even zeggen, dat ik onmogelijk U een boek kan aanraden tot dat doel, omdat gij-zelve bij den uitgever moet informeeren of het reeds is vertaald, maar bovendien ook omdat ik absoluut niet weet welk genre van roman de door U bedoelde redactie prefereert. Gewoonlijk worden tot zulke doeleinden onbeduidende, niet-aanstootelijke, 'brave' boeken genomen, ook dikwijls detective romans, historische verhalen, in een woord onderwerpen die niet 'aanstoot geven'. De rest particulier.

M.L.B. te H. - Gij zult mij bijzonder veel genoegen doen door in dit bijzondere geval even te willen antwoorden of deze correspondentie onder Uw oogen is gekomen - van wege Uw tijdelijke afwezigheid. Mijn eerste inpulsie namelijk was U naar Uw tijdelijk adres, - van waar Uw lange brief is gedateerd, - te schrijven particulier, maar ik vreesde dat die brief wellicht U niet meer zou bereiken. Niet dat ik U eigenlijk zooveel bijzonders te zeggen heb, het was maar een aandrift U even te danken, omdat gij eindelijk eens weer iets van U liet hooren. Want, ik wil niet ontkennen dat Uw lang stilzwijgen mij eenigszins bevreemdde, en in mij de vraag deed rijzen of daartoe eenige aanleiding bestond. Hetgeen mij oprecht zou hebben gespeten, waar gij mij tot hiertoe zoo sympathiek-vertrouwelijk hebt geschreven, en ik 't gevoel heb van U bijzonder véél te weten, en te kunnen navoelen. Overigens heb ik moeten lachen om Uw den bal zoo héélemaal misslaan in zake die wederzijdsche 'kennissen'. Ja-zeker, die door U genoemde, daarvan weet ik alles af, maar niet die bedoel ik, maar twee héél andere. Tot Uw straf vertel ik U niet wat ik meen, wijl gij mij ook steeds laat gissen en laat raden, zooals in dat verhaal van die dame, die weer eene vriendin is van die kennis van mij, en die mij heeft gezien toen en toen. Het schijnt wel dat gij en ik zoowat iedereen kennen, en daardoor voortdurend *over* elkaar hooren. Enfin, in ons klein landje is dat trouwens toch steeds 't geval. Iedereen heeft altijd een neef, die weer een nicht had, wier zuster weer een vriendin was van mevrouw zoo en zoo... enz., enz., tot in het oneindige. En daarop wordt dan verder voortgeborduurd. In kostelijke fantazieën soms! - Ik ben blij dat niet alles in de Lelie Uw goedkeuring wegdraagt - zooals gij het uitdrukt. Want, dat zou een bewijs zijn Uwerzijds van geen eigen oordeel of opinie hebben. Voor mevrouw van Rees-van Nauta Lemke wil ik in het openbaar overnemen Uw bezwaar dat gij haren gedachtengang niet hebt kunnen volgen in zake dat Blavatsky-artikel - omdat er meerderen zijn die over hetzelfde artikel schreven, namelijk dat hups inziens mevrouw van Rees zichzelve tegenspreekt in hare beoordeeling van mevrouw Blavatsky. - Het artikel van mijn hand, door U bedoeld, heette: 'Ook een geloofsbelijdenis', en verscheen 24 Dec. l.l. Ja, evenals gij, zijn er velen, die daarmee instemden, en, om U de waarheid te zeggen, geloof ik dat dit komt, omdat ik daarin den moed had uit te spreken wat heel velen evenzoo *voelen* maar niet durven bekennen...., omdat het zoo afwijkt van de gewone onnadenkende phrase: 'God is liefde.' Als men die phrase opdreunt, dan klinkt dat

zoo ‘lief’, zoo ‘vroom’, zoo ‘braaf’. Al weet ieder, die even nadenkt, dat de Schepping (Gods werk dus) nergens den indruk maakt van door *liefde* te worden bestuurd. Nog dezer dagen schreef mij iemand, - voor wie ik een bijzondere achting heb, ofschoon ik haar slechts weinig ken: - De natuur is het wreedst van alles. Ik zou niet meer buiten willen wonen om alles wat ik daar in dat opzicht heb moeten zien. - Zóó spreken verstandige, niet opgeschroefd-doende menschen. Maar de meerderheid *durft* niet anders dan de geijkte phrase nabouwen: ‘God is liefde.’ En m.i. heeft mijn ook door U met zooveel instemming gelezen artikel juist daarom zoo de aandacht getrokken en zoo veler sympathie gewekt, omdat ik durfde uitspreken wat menig ander evenzoo denkt maar *niet* durft uitspreken. - En, evenals gij-ook zegt, dit getuigenis houdt geenszins in, dat ik daarom 't bestaan van een hoogere leiding wegredeneer. Integendeel, ik erken steeds, dat ik veeleer wèl geloof in een God dan niet. Alleen, Hij is voor ons menschbegrijpen raadsel, absoluut *raadsel*.

- Hoe jammer dat de Kerstdagen en Nieuwjaar voor U zoo vreugdeloos voorbijgaan. Wij-beiden maken er zooveel mogelijk zonneschijn en poëzie van, en ik ben juist dan altijd zoo dankbaar aan hen, die mij dan iets liefs aandoen. Onze woning ziet er in die week zoo gezellig en vriendelijk uit. En, wat droeve herinneringen aangaat, bedenk dat wij niet alleen bij onze herinneringen kunnen blijven stilstaan, vooral niet op *Uw* leeftijd. Gij zijt jonger dan ik. Uw leven ligt nog vóór U. En, als ik zoo lees in Uw brief wat gij wel zoudt wenschen (ik bedoel in verband met Uw uitgaan), dan moet ik even lachen om U, want, dan is dat toch het beste bewijs, hoe gij U zoo-heerlijk-jong voelt en weet, en ook wèl weet dat gij, in Uw omstandigheden, en behoorende tot het mannelijk geslacht, in dat opzicht van uitgaan alle gelegenheid bezit te zoeken totdat gij het zult hebben gevonden. Ik zal eens uitzien of ik U herken in zoo'n gelegenheid. Want, ik geloof wel, sinds ik U dien eenen keer toevallig aan mijn deur zag, dat ik U zou terug herkennen! 't Geen nu volgt in Uw brief las ik met heel veel belangstelling. Maar, mij dunkt, alles welbeschouwd is dat toch voor U, gegeven de omstandigheden, nog eerder een aanwinst dan een verlies. Gij schrijft: denk U eens dat gij Uw vriendin aldus zoudt verliezen. Maar, dat is gansch niet 't zelfde. Ten eerste zijn wij twee *vrouwen*. En dan ook, wij wonen sinds jaren samen, wij hebben ons geheele leven en toekomst aan elkaar verbonden. Neen, m.i. neemt gij dat *te* tragisch op. Maar, om U heel eerlijk de waarheid te zeggen, alles wat gij van dien hond schrijft, *dat* deed me een beetje pijnlijk aan, desillusioneerde me een beetje, en vooral,

nam me tegen de bewuste nieuwelinge in. Meer durf ik er niet van zeggen uit vrees U te zullen verraden, maar ik zeg U heel eerlijk, ik wou dat gij mij 't maar niet hadt verteld. 't Zal allemaal wel zoo zijn als gij het beschrijft misschien, maar, ik denk altijd als ik zulke uitleggingen lees namelijk ‘dat het tenslotte is om 't bestwil van het dierzelf,’ jawel, *die* uitlegging kennen we, de mensch maakt zich in dat opzicht precies wijs wat hemzelf 't aangenaamst is. Overigens vind ik U natuurlijk verreweg den minst schuldige, maar Uw verdediging van de zaak is reeds an und sich een zich medeplichtig maken. - Ik benijd U Uw tegenwoordige verblijfplaats. Niet dat ik, op zichzelf beschouwd, juist daarheen me bijzonder getrokken voel, maar ik vind *alle* reizen een genot. Iemand heeft me zooeven geschreven dat ik ‘geniepigheidjes’ zei aan 't adres van 't Hollandsch klimaat. Nu wil ik *nog* een geniepigheidje zeggen door met warme instemming over te nemen Uw woorden: ‘De lucht hier (in het buitenland) is frisch en sterk, niet koud, werkt geheel anders op mij in als die onmogelijke slappe, waterige Hollandsche lucht.’ Zoo ook voel ik 't precies. als ik in 't buitenland ben. - Ja, van diezelfde somnambule hebben vele anderen mij dezen winter wonderen verteld. Ik heb mij nog nooit aan zoo iemand gewaagd, maar ik erken dat hetgeen men van haar hoort frappant is.

- Gij wilt mijn oordeel weten over de portretten der Koningin op het ijs. Die vind ik leelijk. Maar nog niet half zoo leelijk als die welke van haar zijn gepubliceerd nevens de groothertogin van Luxemburg. Dezen winter zag ik de Koningin overigens met een ronden hoed, die afweek van haar geliefkoosden toquevorm, en haar jeugdiger stond. Het portretje van de prinses op het ijs vind ik een der beste van haar die ik zag. - Ged.w. schijnen dikwijls te moeten ontaarden in iets vijandelijks over en weer, die welke gij bedoelt wil ik hier natuurlijk niet nader aanroeren, omdat het mijn stelregel is over de meeningen der gedachtenwisseling-inzenders niet te correspondeeren in de Lelie. - Ja, mijn noot onder aan het stuk van den heer Schippérus vond veel instemming. En, voor den heer Dibbitz neem ik over, dat gij zijn antwoord aan bovenbedoelden heer zoo bijzonder raak wondt. - Neen, Uw lange brief was mij niets *te* lang. Ik zal het bijzonder prettig vinden als gij aan mijn verzoek voldoet, en mij meedeelt of dit antwoord onder Uw oogen kwam? Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw brief kaart.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Mijne correspondenten zij er nogmaals op gewezen, dat zij op hunne brieven niet altijd in het *omgaand* nummer antwoord *kunnen* verwachten, wijl een weekblad eenige dagen vooraf in elkaar moet worden gezet natuurlijk.

RED. HOLL. LELIE.

Wegens de lengte van het Overzicht van de Week en van de Correspondentie, moet het artikel (ingezonden) over de dienstbodenquaestie, met mijn zeer uitvoerig antwoord, nog eene week blijven liggen, evenals het artikel van mevrouw van Rees, en de Correspondentie aan 1813.

RED. HOLL. LELIE.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie van de Lelie-lezeressen is zoo welwillend mij raad te geven in het zoeken van een pension? Ik zoek n.m. voor de zomervacantie een aangenaam, niet te duur pension, liefst te Zandvoort, Katwijk of Noordwijk; vooral prettige omgang met de andere gasten is voor mij, als dame alleen met kind, zéér gewenscht. Bij voorbaat veel dank voor de moeite; mijn adres is aan de geachte redactrice bekend.

Een zoekende.

Sluiting Red: Ged.

Advertentien-Wedstrijd.

In dit tijdschrift zal eene serie annonces verschijnen van de Comp. Liebig, die gemerkt zullen zijn No. 1, 2, 3, 4 en 5. Alle lezeressen en lezers van dit tijdschrift kunnen aan het concours, dat daaruit zal bestaan om de beste annonce aan te wijzen, deelnemen. De annonce, die de meeste stemmen zal hebben ontvangen, zal beschouwd worden als de winnende, en tusschen de personen, die op deze annonce zullen hebben gestemd, zullen door loting verdeeld worden 110 prijzen, onverdeeld als volgt:

1e prijs	*f* 100.-
2e prijs	*f* 75.-
3e prijs	*f* 50.-
4e prijs	*f* 25,-
5e prijs	*f* 15.-
5 prijzen á	*f* 10.-

100 fraaie kookboeken.

Bij deze inzending moet gevoegd worden een bon van Liebig's Chromo's welke bons zich bevinden in de diverse verpakkingen van Liebig's Vleeschextract of Oxo Bouillon, en dit kan geschieden tot 1 April a.s. aan de fa. A.J. ten Hope, Rotterdam,

per franco brief met het opschrift: Reclame-Wedstrijd-Liebig en met duidelijk adres van den afzender voorzien.

'*Alleen inwoners van Nederland kunnen aan dezen wedstrijd deelnemen*'.

De uitslag wordt aan iedere inzendster(der) per circulaire medegedeeld.

1 April 1914
27ste Jaargang.
Nº. 40.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Overzicht van de Week.

I.
De dienstboden-quaestie.

(Ik ontving onderstaande gedachtenwisseling, en meen, om het belang der zaak, goed te doen, door een en ander te behandelen als hoofdartikel.)

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Hooggeachte Freule,

Zie de Holl. Lelie No. 32, daarin schrijft U over de dienstbodenquaestie, en het is naar aanleiding daarvan, dat ik gaarne iets in het midden zou brengen. U zegt daarin, dat eene dienstbode ook recht heeft op belangstelling en liefde van onzen kant, dat wij niet genoeg in haar onze eventnensch zien en van haar geen huisgenoote maken. In sommige gevallen zal dat ook wel zoo zijn, maar in héél vele toch ook niet. Laten wij de zaak eens omdraaien. Mijne ondervinding is deze: de dienstboden zien in ons hare vijanden inplaats van hare vrienden, zij leggen onze woorden en daden, hoe goed gemeend, dikwijls verkeerd uit,

Zou bij haar, die op lager peil van beschaving staan dan wij, niet meer de fout schuilen dan bij ons? Ik kan U verzekeren dat ik in al de jaren, dat ik mijne huishouding bestuur, treurige ervaringen heb opgedaan, hoewel ik steeds vervuld ben geweest van de beste bedoelingen en ik mijne meiden 3, 4 ook wel 6 jaar gehad heb. Mijne ondervinding is gebaseerd op Brabant en Limburg. In de belangen van mijn personeel heb ik steeds gedeeld, haar steeds ten beste geraden en getracht haar te ont-

wikkelen door goede lektuur. 's Avonds hebben mijne gedienstigen steeds familie in de keuken mogen ontvangen en ik heb steeds getracht haar zooveel mogelijk afleiding te bezorgen na haar werk. Ik zal niet alles opsommen wat ik voor haar gedaan heb met verjaardagen, St. Nicolaas, bij ziekte, enz. dat zou ik ook niet meer weten, maar ik verzeker U dat het veel is, héél veel en dat zij *nooit* één onvriendelijk woord van mij, mijnen man of mijne kinderen gehad hebben. Mijne tegenwoordige keukenmeid gaat drie avonden in de week uit, waarvan één altijd naar de bioscoop en de andere avonden worden er kousen gestopt, kleeren versteld, denkt U? Neen, freule, dat is uit den tijd, dat wordt al lang niet meer gedaan, daarvoor is het goed te goedkoop, zeggen ze. De andere avonden wordt er gekaart in de keuken met de familie, die haar bezocht. En om half tien precies trekt de dame naar bed, terwijl *ik* nog veel op te ruimen heb, te verstellen of te correspondeeren. ‘Ja, maar, ze moest ook zoo vroeg op, hoor ik U zeggen.’ Och, freule, maak U daar niet bezorgd over. De wekker, die ik 's avonds voor haar opwind, zet zij weer vast, omdat ze niet houdt van wekkers. Het gevolg is dus dat *ik* iederen morgen héél vroeg wakker ben uit angst dat de meid zich verslapen zal ('t geen dan ook telkens gebeurt) en de kinderen niet om 9 uur op de H.B.S. zijn. Plichtsgevoel en verantwoordelijkheidsgevoel zijn bij velen ver te zoeken. Werkelijk ik zie mijn evenmensch in mijne dienstboden, waar ik gevoel een grooten afstand in innerlijke beschaving, in plichtsbetrachting, in netheid, in zindelijkheid, in oprechtheid. Vooral in oprechtheid, o, de leugens, die ze dadelijk klaar hebben! 't is heusch ongeloofelijk, ik ben er héél lang de dupe van geweest, met een stalen gezicht zeggen ze de grootste onwaarheden, zoodat men haast niet *kan* gelooven dat het gelogen is.

Het lot van de tegenwoordige dienstbode is alles behalve hard. ‘Al dat vuile werk’, zegt U, ‘in de huishouding van een ander.’ Geloof mij, dat is tegenwoordig tot een minimum beperkt. Hebben we geen Amerikaansche vegers, die zeer gemakkelijk te hanteeren zijn en waarbij de meid zich niet behoeft te bukken, geen vulkachels, die in October aan- en in Mei uitgaan en waar bijna geen werk aan is. Eten we niet dikwijls groenten uit bussen of Weckflesschen, hebben we geen glazenwasschers en staat er niet op vele deuren in den Haag, dat er tusschen 1 en 2 uur niet wordt opengedaan? Welke huisvrouw heeft zulk een rustig uurtje? Voor het tweede ontbijt van de gedienstigen wordt altijd iets van den slager besteld behalve de kaas en appelstroop die altijd ter harer beschikking staat. 's Middags wordt er afternoon-tea gedronken en een boom opgezet en aan tafel drinken ze bier en wij binnen water. Men krijgt hier geen meid als men dit niet dagelijks geeft. En dat afsluiten van de kasten, dat is werkelijk uit den tijd en wordt hier in de meeste huishoudingen niet gedaan. Alleen mijne spiegelkast, waar ik mijn geld in bewaar, sluit ik af en daarin heeft eene dienstbode, die ik 4 ½ jaar gehad heb, met den sleutel van een andere kast zich toegang verschaft en herhaaldelijk geld uitgenomen. Heusch, wij Mevrouwen hebben veel te verduren, héél veel, meer dan de meiden. Hoe zoudt U het vinden als U merkte dat de restjes van het middagmaal in de vliegenkast werden gezet op het vuile bord van de meid, als U in de la van de keukentafel een kam zag liggen vol haren, als U merkte dat Uwe gedienstige nooit haar bed afhaalde en zich zelden waschte en als zij 's avonds om 12 uur thuiskwam inplaats van om half elf, alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Is 't dan zóó erg als men vriendelijk vraagt of zij voortaan haar bed wil afhalen en is het dan niet meer dan onhebbelijk van haar dat zij zegt: ‘dat mispunt merkt ook alles.’ Hoeveel onaardige antwoorden krijgen

wij niet! en werkelijk onverdiend. Meestal doe ik maar of ik het niet hoor om een scéne te voorkomen en ik weet dat vele dames zoo doen. Ik zal U de verdere brutaliteiten besparen, maar ik kan U verzekeren dat wij veel verdragen moeten. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, ik ken ze ook en Uw Marie is er zeker een, maar de meesten zijn zooals mijn Marie. Direkt op de teentjes getrapt, dadelijk klaar met een leugen of een brutaal antwoord. Wilt U wel gelooven dat ik er soms dagen over denk, hoe ik het een of ander op zijn zachtst zal zeggen? Het billijke van onzen eisch zien ze niet in. Heeft men hart voor zijn inboedel en stelt men er een eer in alles goed en zoo zuinig mogelijk te bestieren, dan is men al gauw een lastige Mevrouw. Ja, zoo worden ze dan genoemd de huisvrouwen, die thuis liever alles netjes in orde hebben, dan dat zij naar vergaderingen hollen of hare genoegens buitenshuis zoeken.

En dat wordt ons dan ook nog onder de neus gewreven. ‘U bent ook zooveel thuis!’ plaatst de meid dan eens of: ‘dat is zoo'n goede Mevrouw, die kijkt nergens naar’. Dat is het toppunt van goedheid dat ‘nergens naar kijken’, dan kunnen ze veel in de vuilniston gooien, overal onnoodig licht laten branden, zoo hard stoken dat de pot van de kachel springt. Klagen over de meiden heb ik altijd zéér banaal gevonden en doe ik hoogst zelden, maar dit moest mij toch van het hart, want, freule, ik geloof dat U de fout te veel zoekt waar zij niet is. Ik ken dames die enkel goedheid en lief heid voor haar personeel zijn en wat oogsten zij in? Stank voor dank, héél vaak. Niet de Mevrouwen, maar de meiden geven tegenwoordig de toon aan in vele huishoudingen en Mevrouw schikt er zich in, omdat zij steeds denken moet: ‘Beter iets dan niets!’

Ziet U vele bleeke afgetobde meiden? Ik niet, wel bleeke zenuwachtige Mevrouwtjes, die zich schikken moeten en plooien naar den echtgenoot, de kinderen en de meiden. En vergeet U ook niet dat, is de huisvrouw eens uit, zij nog steeds zorg heeft over thuis en niet, zooals de meid doet, de deur dicht trekt en zich nergens meer om bekommert, al trekken de kachels te hard aan, al komt er een onweer opzetten en staan de ramen open, al heeft de poes geen melk of al is het tuinhek niet op slot. Er moet nog veel verbeterd in onze maatschappij, maar het lot van de meiden heeft heusch geen verbetering noodig. Ik hoop dat ik niet te veel van Uw geduld gevergd heb en dat U het leed bespaard zal blijven Uwe belangstelling en menschenliefde te verspillen aan eene moderne gedienstige.

U dankend voor de plaatsing,
Hoogachtend,
Uwe dw.
M.v.R.

Antwoord Redactrice.

Geachte Mevrouw.

Met heel veel belangstelling *en* medelijden heb ik Uw bovenstaand stuk gelezen. En, mag ik U nu eens heel eerlijk mijne meening zeggen? Wel, ik geloof dat bij U de heele fout daarin schuilt dat U *te* goed zijt voor Uwe dienstboden, m.a.w. dat U ze niet áán kunt. Uit uw geheele schrijven blijkt het, dat niet U de baas zijt in uw eigen huis maar wel uwe dienstbode. Goedheid, die ontaardt in per se alles toegeven, uit louter angst dat de dienstbode anders wegloopt, *is* geen goedheid meer. Gelooft U me, ik spreek uit ondervinding als ik zeg dat ik in den Haag huishoudens ken waar men stelselmatig alles afsluit, en de meid de grootste achterdochtigheid toont, maar waar men toch anderzijds vervalt in dezelfde fout die U begaat, en haar in veel te veel dwaze dingen toegeeft, uit vrees dat de gedienstige anders weggaat. M.i. heeft echter zulk soort egoïsme niets te maken met dat ware echte *medegevoel*, met dat zich verplaatsen in het eenzaam lot van een onbeschaafd jong schepseltje, hetwelk door mij werd bedoeld in het Overzicht van de Week No. 32. Men kan *die* wezenlijke naastenliefde aan den dag leggen jegens de dienstbode, en nochtans zorgen dat men onverbiddelijk de baas blijft in eigen huis. En nu moet U niet denken dat ik er maar zoo wat op los schrijf, want, niet alleen heb ik juist in dit opzicht altijd een zeer goed voorbeeld gehad aan mijne moeder, die buitengewoon goed die taak verstond haar

talrijk dienstbodenpersoneel te *regeeren*, in liefde, maar toch te *regeeren*, maar ook durf ik wel een beetje spreken uit eigen ervaring. B.v. *ik* krijg veel meer gedaan van onze Marie dan mijne vriendin - niettegenstaande zij ons beide gelijkelijk liefheeft - omdat, - mijne vriendin is dit volkomen met mij eens, - ik veel beter dan zij de kunst versta in alle kalmte *mijn* wil door te zetten. Als ik iets *wil*, dan weet Marie dat het moet gebeuren, maar, als mijne vriendin het wil, dan laat deze het wel eens toe dat het nochtans niet gebeurt, omdat Marie het anders heeft besloten. En, van zulk een zich *laten* regeeren maakt ook de beste dienstbode tenslotte misbruik. Ik zal U nog een ander voorbeeld noemen: ik heb eene uitstekende dienstbode gehad toen ik zelve nog heel jong was, en haar maar heel weinig kon betalen. Zij was heel aardig voor mij, en ik ging juist zoo met haar om als ik het beschreef in dat Overzicht v/d Week No. 32. Maar ziet, op zekeren dag deelde ze mij mede, dat zij voornemens was den geheelen nacht uit te blijven voor een partijtje. Ik echter weigerde dit beslist, omdat ik mij tegenover hare ouders niet verantwoord achtte dit toe te staan, (deze woonden elders). Toen werd ze driftig, en verklaarde het 'toch te zullen doen'. 'Goed,' antwoordde ik. 'Dan behoeft ge morgen niet meer terug te komen. Want, *ik* wil de baas zijn.' - Ik verzeker U dat ik haar niet zonder inwendigen angst

dien avond zag heengaan, want het was heusch niet gemakkelijk eene zoo goede dienstbode terug te krijgen voor een zoo laag loon. Echter, zij was om twaalf uur tehuis, en heel vriendelijk gestemd. En het is mijne stellige overtuiging dat mijn *beslist* optreden haar imponeerde, haar bijtijds deed inzien dat ze beter deed te buigen.*) Ziet U, *dat* is het waarin m.i. heel veel huisvrouwen op een dwaalspoor zijn; over kleinigheden namelijk zullen ze met hare dienstbode tot in het oneindige redetwisten, en zich niet genoeg verdiepen in hun gedachtengang, en per se de eigen wil te veel willen doorzetten waar het er in den grond niets op aankomt, terwijl ze aan den anderen kant, waar het geldt de baas te moeten blijven, toegeven van louter angst, en zich door hare dienstbode laten overrompelen. - Toen ik in Suriname was heb ik eens eene uitstekende kleurlinge-dienstbode gekregen door eene Hollandsche dame, die haar moest laten gaan - zeide zij - 'wegens brutaliteit'. Ik vroeg waarin die brutaliteit bestond? 'Zij wilde nooit vegen op mijn Hollandsche manier,' - kreeg ik ten antwoord, - 'en daarover kreeg ik hoogloopende ruzie met haar.'

Ik vroeg vervolgens of zij, op hare eigene Surinaamsche manier vegende, het huis dan niet voldoende schoonmaakte naar den zin van de Hollandsche mevrouw.

'O, ja-wel, zij is zelfs bijzonder zindelijk. Maar, ik vind dat zoo'n gekke manier. Ik ben 't nu eenmaal op zijn Hollandsch gewend, en ik had het haar al zoo dikwijls verboden. Maar toen is zij tenslotte zoo brutaal uitgevallen dat *zij* nu eenmaal geen Hollandsche is, dat ik haar niet kán houden langer. Ofschoon 't mij werkelijk erg spijt.'

Ziet U, ziedaar nu een geval waarin ik zeer zeker veel liever zou toegeven in plaats van mijn wil *onnoodig* door te zetten. Indien het resultaat maar bereikt wordt, waarom dan dat voortdurend harrewarrerijen uitlokken over de wijze waarop, totdat men tenslotte een onhebbelijk driftig antwoord heeft uitgelokt. - *Ik* heb van bovengenoemde dienstbode nooit iets brutaals te hooren gekregen, maar ik drong haar ook niet perse mijne Hollandsche gewoonten op.

En, als ik nu Uw stuk dóórlees, dan treft het me, dat U m.i. heel veel vergissingen maakt in zake Uw dienstbodenbehandeling. B.v. 'goede lectuur'. Ja, wat *is* goede lectuur, die eene dienstbode kan begrijpen? Zelve zegt U dat ze 'onbeschaafd' zijn. Zullen ze dus niet heel dikwijls datgene wat U voor haar uitzoekt averechts begrijpen, of ook, als het al te braaf en te onbeduidend is naar haar zin, het terzijde gooien, en, achter Uw rug om, zich verboden lectuur verschaffen? M.i. is het maar het beste in dezen te bedenken dat dienstboden tenslotte evengoed vrije menschen zijn als wij allemaal, en dat men haar daarom nog 't minst verveelt indien men haar laat zorgen voor hare eigene lectuur. - Zou veel van hetgeen U vervolgens beschrijft ook niet zijn oorzaak vinden in de dwaze dienstboden-vereenigingen en dienstbodenvergaderingen, enz.? Ik heb eene dame gekend - die het zeer goed met hare dienstbode kon vinden, en die deze ook behield jarenlang - welke mij eens klagend zeide: 'Nu heb ik toch zulk een akelig open geschriftje in mijn bus gevonden; er stond op: Aan de dienstbode; het was drukwerk, en ik las het dus, en ik heb mij er aan geërgerd dat ik zulke onzinnige raadgevingen, enz., aan mijne dienstbode moest laten lezen.'

Mijn antwoord was: '*Ik* zou zulken onzin onmiddellijk in de prullemand stoppen.'

De dame in quaestie echter was zéér conscientieus, en vond integendeel dat iets dat 'Aan de dienstbode' was geadresseerd haar ook per-se moest worden overhandigd.

*) Totdat ik mijn huishouden moest wegdoen, bleef zij bij mij daarna.

M.i. echter is dat een dwaalbegrip. Indien onhebbelijke dwaze dames en dienstboden-opruiers goedvinden in mijn bus papieren te gaan stoppen, om mijne dienstboden onzinnige dwaalbegrippen bij te brengen, dan zie ik niet in dat ik een goed werk doe door zulke verwarde, jonge, de zaak slechts half begrijpende dienstmeisjes die boodschappen en papiertjes gedwee over te brengen. Wie geeft dezulken het recht zich aldus met *mijn* huishouding te bemoeien? Onze Marie deed eens de deur open aan eene geheel onbekende dame, die haar vroeg: 'Meisje, ik kom eens hooren hoe je het hier hebt in je dienst - vanwege onze dienstbodenvereeniging?'

Mensch, wat gaat jou dat aan?' zei Marie diep-verontwaardigd, en smeet de deur toe.

Niet elke dienstbode echter is zoo verstandig. De meesten *laten* zich natuurlijk opruien. En daarom vraag ik U: Aan wien is dus de schuld tenslotte, aan de ledigloopende *dames*, die de dienstbodenvereenigingen en dienstbodenvergaderingen hebben in het leven geroepen, dan wel aan de onbeschaafde jonge

onnoozele dienstboden, die van dit ‘maatschappelijk’ werk thans de *rotte* vruchten zijn? Bedenkt U *dat* eens. Het zijn de Haagsche ‘vooruitstrevende’ dames geweest, die, een jaar of tien of vijftien geleden, de dwaasheden der dienstboden-ontwikkeling en der dien stboden-vereenigingen in het leven hebben geroepen (omdat ze zelve een rolletje wilden spelen).*) Daardoor is het ‘recht’ op een fiets, op zoo en zoo vele avonden vrij in de week, op overdag een uurtje rusten, op niet na acht uur werken, enz., enz., in de mode gekomen bij de dienstboden. M.a.w. daardoor is het ‘recht’-systeem ingevoerd en het in liefde samenleven in één huis, in een verhouding van wederzijdsch geven en nemen en elkaar ter wille zijn, voorgoed afgeschaft, - *door de schuld dezer bovengenoemde dames*. Vindt U het dan heusch zoo vreemd, waar Uzelf de onbeschaafdheid dezer dienstboden vooropstelt steeds, dat ze, bij hare jeugd en haar onervarenheid, hoe langer hoe meer op een dwaalspoor geraken, en hoe langer hoe gekker en veeleischender worden? - Het liegen, dat geef ik U van ganscher harte toe, is een onuitstaanbare eigenschap in dienstboden. M.i. is het echter een speciaal *vrouwelijke* eigenschap om onoprecht te zijn en steeds noodleugens en uitvluchten bij de hand te hebben, en, waar U het blijkbaar hebt over dienstboden van het vrouwelijk geslacht, daar zit 'm dus m.i. daarin de hoofdoorzaak van dit leugen-gebrek, en niet zoozeer in het dienstbode-zijn als zoodanig. Maar voor de rest, wáár heb ik ooit gezegd dat de dienstboden geene gebreken zouden hebben van b.v. dien aard als de door U met zooveel recht gewraakte leugenachtigheid? Integendeel, met U ben ik 't volkomen eens dat men heel, heel veel *geduld* moet hebben dikwijls. En ik voor mij beweer dan ook daarom steeds: indien een hedendaagsch dienstmeisje niet àl te vuil en eerlijk is, dan moet men reeds meer dan tevreden zijn in den tegenwoordigen tijd. Echter, mijn standpunt in het door U bedoelde Overzicht van de Week No. 32 is geweest *niet* een van de dienstbode per se willen verdedigen, maar wel een van er op willen wijzen dat de mevrouwen veel te veel uit het oog verliezen, hoe jong, eenzaam, onervaren, onbeschaafd, aan allerlei verzoekingen blootgesteld, slechtopgevoed, vroegtijdig aan een hard lot blootgesteld, zulke achttien à twintigjarige meisjes meestentijds zijn. Het is juist *omdat* zij zonder twijfel vele gebreken hebben, dat men haar voortdurend moet leiden, moet trachten zich in haren gedachtengang te verplaatsen, moet stilstaan bij de verzoekingen waaraan ze zijn blootgesteld, en niet het minst ook bij het dikwijls zoo treurig-dom verleden dat achter haar ligt. ‘Het lot van de tegenwoordige dienstbode is niet hard’, schrijft U. Echter, m.i. is dat toch slechts betrekkelijk-waar. Want, het den geheelen dag en nacht moeten leven onder vreemden, moeten werken voor vreemden, zijn aangewezen op de meerdere of mindere vriendelijkheid van die vreemden - als men jong is en dus natuurlijk nog allerlei illusies en behoeften heeft - *benijdenswaardig* is toch zoo'n lot nooit. *Verplaats U er eens in, geachte mevrouw*. En, als gij dochters hebt, vergelijk dan *hare* jeugd eens met die Uwer dienstbode. - En ‘veel werk’ vindt U ‘tot een minimum’ beperkt. Zeker, maar zelfs dat wat U-zelf opnoemt blijft toch nog allesbehalve aangenaam werk. En dan de rest, die U *niet* noemt; de pot de chambre

*) Een der meest-bekende oprichtsters van zulk eene dienstbodenvereeniging vroeg ondertusschen zelve in de Courant eene *R.K.* dienstbode (terwijl haar vader een zeer anti-R.K. man was), - omdat men, - zeide zij, - van de R.K. dienstboden zooveel *plichtbesef* kan verwachten.
Commentaar overbodig.
Den naam zou ik U kunnen noemen.

bezorgen, de slaapkamers doen, de potten en pannen schoonmaken, het poetsen, enz., enz? - Hoe *ik* die meid zou vinden, die U beschrijft - vraagt U. Wel, ik zou, indien zij een goede trouwe inborst had, *trachten* haar vuilheid te verbeteren. Maar, wilde ze per se niet luisteren naar raad en goede woorden, dan zou ik liever geen meid hebben, dan zulk eene als de door U afgebeelde. Het spreekt immers vanzelven, dat er óók - en helaas vele - *zulke* niet te verbeteren exemplaren zijn. Wel, die *moet* men dan wegzenden, daaraan is niets te doen. En, juist Uw slotzin: 'ik kan U verzekeren, dat wij veel verdragen moeten', geeft mij weer zoo stellig de overtuiging, dat gij behoort tot hen die *te* veel verdragen, niet zoozeer echter uit menschenmin als wel uit eene verkeerde, zich aan U-zelve tenslotte wrekende toegefelijkheid. B.v. ook waar U schrijft, dat U er dagen over denkt *hoe* U iets zult zeggen. Dat is enkel een bewijs van *angst*. En ik ben daarom overtuigd dat ieder Uwer dienstboden dien angst in U ziet, begrijpt dientengevolge hoe ze met U zoo ver mogelijk kan gaan in brutaliteit en onwil, *omdat U niet recht durft*. Daarom ook is Uw slotuitdrukking: 'Ik ken dames die enkel goedheid en liefheid zijn

voor haar personeel, en, wat oogsten zij: ‘stank voor dank’, een bewijs voor 't geen ik zeg. Immers, neen, duizendmaal neen, met ‘enkel goedheid en liefheid’ kan men geen dienstboden regeeren, zoomin als een stad of een land. Ieder jong onervaren wezen (en dat juist zijn dienstmeisjes) heeft noodig op zijn tijd strengheid, onverbiddelijke strengheid, (mits die rechtvaardig zij), anders worden zij onvermijdelijk brutaal en overmoedig, in één woord precies zóóals gij-zelve de Uwe beschrijft. - Neen, ‘bleeke afgetobde meiden’, zie ook ik niet heden ten dage. Maar dat komt omdat zij eendeels recht hebben, volgens de wet, op eene goede behandeling in lichamelijken zin, en anderszins omdat, als hun in dat opzicht te kort wordt gedaan, zij terstond zelve de dienst opzeggen. Echter, niet over het beklagenswaardige lot der dienstbode in dien zin heb ik 't gehad, maar wel over het gebrek aan liefde, vriendschap, meebegrijpen, met haar medeleven, waaraan zoovele mevrouwen zich schuldig maken tegenover hare dienstboden. Niet het lichaam laten zij te gronde gaan, maar de *ziel*. Zij vergeten dikwijls dat zulke meisjes eene ziet hebben, eene heel vaak naar liefde en leiding en sympathie onbewust *smachtende* ziel. Daarom hebt U mijn stukje ook verkeerd begrepen indien U er in hebt gelezen dat ik ‘het lot der dienstboden wil verbeteren.’ Want, met U ben ik 't eens dat haar lot in materieelen zin volstrekt geen verbetering behoeft. Maar ik heb er op willen wijzen hoe de mevrouwen zich niet rekenschap geven van hare *plichten* aan de haar toevertrouwde jonge *zielen*, enkel vragen naar *rechten* over en weer, en niet geven liefde, niet trachten zich te verplaatsen in het lot eener bij haar eigen lot vergeleken in elk geval maatschappelijk-misdeelde. Wat *U* betreft ik geloof, na lezing van Uw stukje, dat U niet behoort tot de categorie dezer zelfzuchtige, onnadenkende, door mij in dat Overzicht v/d Week No. 32 bedoelde hedendaagsche dames. Ik geloof veel meer, dat Uw fout daarin schuilt, dat U te goed zijt, te véél toegeeft, te weinig stilstaat bij hetgeen Uw dienstboden van U zullen denken, noodra ze bemerken dat U haar uit een soort moedeloosheid of vrees hun gang laat gaan, en de oogen sluit voor hunne gebreken, ten einde maar vrede te houden coûte que coûte. Dienstboden zijn juist ook in dit opzicht gelijk aan kinderen. Geef hun den vinger, dan nemen zij de heele hand, en dan regeeren *zij* in plaats van mevrouw-zelve. Maar, *dat* is dan geen goedheid meer zijdens deze, maar wordt tenslotte afkeurenswaardige *zwakheid*, - die zich aan haarzelve wreekt. Hoe goed en lief zij het ook oorspronkelijk bedoelde misschien.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Het Haagsche Asyl voor ‘Noodlijdende’ Dieren.

(Ik verzoek iedereen dit gansche stuk zeer nauwkeurig te lezen).

Door mij werd onderstaand stuk ontvangen naar aanleiding van een Overzicht v/d Week in het nummer van 11 Maart j.l.

Nederlandsch Toevluchtsoord voor Noodlijdende Dieren.

Aan de Redactrice van
‘de Hollandsche Lelie’.

Mejonkvrouwe.

Een dezer dagen werd mij ter lezing toegezonden nummer 37 van Uw blad om kennis te nemen van een daarin door ti geplaatsten aanval tegen de Inrichting waarvan ik de eer heb Voorzitter te zijn.

Veroorloof mij eene vraag te stellen: 'Gelooft 'U nu werkelijk, dat dergelijke artikelen zijn in het belang der dieren?' Er is zooveel door U aangehaald, en zelfs tot in familieomstandigheden afgedaald, dat ik mij afvraag of dat wel door U, door eene Jonkvr. de Savornin Lohman, gesteld is.

Het is niet altijd, zelfs zeldzaam, mogelijk om in dag bladen pro en contra te zamen op te nemen, maar in een weekblad is dat wel degelijk mogelijk niet alleen, maar naar mijne opvatting een plicht van de Redactie om een aangevallene gelegenheid te geven zich in hetzelfde nummer te kunnen verdedigen.

U hadt zulks ook moeten doen, dat zou fair geweest zijn. U deedt dat niet, niettegenstaande Uw artikel 14 dagen moest wachten op plaatsruimte.

Bij het lezen van Uw artikel dacht ik zoo bij mijzelf: 'What next?!' Het was met recht een donderslag bij helderen hemel. En daarbij, de manier waarop ge U uitdruktet doet mij erg leed.

Dit is nu de derde maal dat U het over ons hebt. Eerst was alles slecht, toen was alles prachtig, en nu is het ergerlijk. Zou er nu niet evengoed een reden zijn voor ons optreden als de eerste maal? Met opzet spreek ik hier van 'ons', want ik trek mij Uw woede zeer aan, daar zij geheel onverdiend is.

Wij hebben U toch verteld en voorgerekend, dat zonder de kosthonden het bestaan van het Asyl algeheel onmogelijk is. Hondeneigenaars moeten op ons kunnen vertrouwen, en daarom weigeren wij alle beesten met besmettelijke ziekte[*)] *onvoorwaardelijk. Daaronder is hondenziekte wel no. 1, en de meest gevaarlijke, ook voor oude honden. Men kan wel het onmogelijke vergen. Dr. Woudenberg is in het Asyl tusschen 11 en 12 ½ uur; daarna heeft Z.W.E.G. zijne praktijk in en buiten de stad en zijne Consult-uren. Hoe is het dan mogelijk hem te laten verschijnen voor lederen zieken hond? Ik zei voor iederen hond, want, waarom kunnen er niet meerdere op één dag komen?*

Een hond met 'hondenziekte' mag nu eenmaal niet in het Asyl komen - zelfs geen zieke dieren.

De bewuste hond was ziek volgens Uw eigen verklaring, en is nog ziek want, hij is bijna hersteld, dus een gansche dertig dagen. Wat hadden wij daarmede moeten doen?

Alle zieke dieren van de straat opnemen, genezen en weer vrijlaten? of levenslang de kost geven?!

En zou Groen daar niet over kunnen oordeelen?[†)] *Stelt U toch eens voor dat hij er niet over zou kunnen oordeelen, wat zou U dan gegronde reden hebben om ons te verwijten, dat wij een oppasser hadden die niet eens over hondenziekte kon oordeelen!*

Groen achten wij, en velen met ons, wel degelijk desbevoegd. Het audi et alteram partem ware beter door U in toepassing gebracht.

En dan nog iets. U zegt dat de noodlijdende dieren levenslang door ons worden bewaard. Dat is volkomen waar, maar niet juist! Een wezen leeft zoo lang het... niet dood gaat. Wanneer wij een dier afmaken dan hebben wij het gehouden tot zijn dood, dus levenslang.

Maar dit is Uwe bedoeling niet, maar ook de onze niet. Wij behouden de dieren, volgens Uwe opvatting, niet levenslang. Hoe zou dat mogelijk zijn!? Die daarover nadenkt zou het zelfs - met rede - afschuwelijk kunnen vinden, ook U.

Wij houden de beesten niet levenslang, maar wij maken ze af als wij het noodig achten.

In Uw artikel spreekt U ook over een klacht van iemand, die zijn naam niet durft noemen. ik noem dat een anonieme klacht, en U zult begrijpen, dat ik op anonieme zaken niet verkies in te gaan.

Door Uwe handeling zullen verscheidenen wellicht blijven onder den nadeeligen invloed van Uw artikel, die mijn antwoord niet lezen. Dat heb ik in hoofdzaak tegen Uw optreden.

Wij handelen naar ons beste weten en naar ondervinding, en denken maar 'dat de beste stuurlui aan wal staan'.

Met mijne beleefde groeten en mijn dank voor de plaatsing van mijn antwoord,

*) *Noot red.*
Fraai 'asyl' voor **noodlijdende** *dieren!!*

†) *Hoezeer men den heer Quarles v. Word heeft voorgelogen, blijkt uit zijn hier den naam Groen noemen, daar deze niets met dit geval te maken heeft.*

Hoogachtend,
L.J. QUARLES VAN UFFORD,
Voorzitter
v/d Ver^{g}. Ned. Toevluchtsoord voor Noodlijdende Dieren.

Naschrift.

Even wil ik bovenstaand schrijven van Jhr. L.J. Quarles van Ufford, uit een hygiënisch oogpunt beschouwd, nader toelichten.

Het ligt voor de hand, dat in een inrichting als het Asyl, waar geregeld een honderdtal zwervende honden verpleegd worden, besmettelijke ziekten zooveel mogelijk geweerd moeten worden. Hondenziekte nu is in zeer hooge mate besmettelijk. Het brengen van een hond, door de ziekte aangetast, zwerver of niet, in de omgeving van, al is het niet eens in direct contact, met andere honden, is dus voor alle dieren hoogst gevaarlijk. Geen wonder dus, dat het Asyl deze ziekte zoo ver mogelijk buiten hare muren houdt.

Niet alleen zwervende honden worden geweigerd, ook de honden van betalende eigenaars worden zelfs niet in de ziekeninrichting opgenomen, wanneer zij door deze ziekte zijn aangetast. Waar moest het heen als we dit wel deden?

De beoordeeling: hondenziekte of niet, is aan mij. Ik ben echter aan het Asyl tusschen 11 en 12.30 uur. Ik kan toch niet voor ieder hondje, dat nu dien tijd ingebracht wordt, naar het Asyl rijden om te zien of het al of niet die ziekte heeft. Mijn overige bezigheden nemen mijn tijd te veel in beslag om daarvoor steeds ter beschikking te zijn.

Dr. N.P. WOUDENBERG.

Tot recht verstand van het bovenstaande neem ik nogmaals *in zijn geheel* over mijn artikel over het Haagsche Asyl, van 11 Maart j.l. (Overzicht v/d Week), hierboven door den heer Quarles van Ufford bedoeld.

Het Asyl voor 'noodlijdende' dieren den Haag.
Deze naam: voor 'noodlijdende' dieren is een leugen.

Een zelf-ondervonden feit noodzaakt mij - helaas - dit droeve getuigenis neer te schrijven.

Mijne lezers zullen zich herinneren hoe ik, - naar aanleiding eener tegen het asyl hierbovengenoemd, en bepaaldelijk tegen een der bestuursleden ervan gerichte brochure, van de hand van mevr. Thorbecke - geb: baronesse Cats de Raet, mij ter bespreking toegezonden, - verklaarde mij tot hiertoe (*wegens alles wat ik ervan hoorde door anderen*) *verre te hebben gehouden van deze inrichting, en thans met schrik, ja afschuw, te hebben kennis genomen van de door mevrouw Thorbecke uitgesproken beschuldigingen.*

- Ook zullen zij zich herinneren hoe ik - naar aanleiding dier bovenbedoelde bespreking uitgenoodigd door het betrokken bestuurslid, den heer Wolterbeek, om met eigen ooggin mij te komen overtuigen van de inrichting van het asyl, - aan die uitnoodiging bereidwillig voldeed, en daarnaar openlijk verklaarde in de Lelie, dat inderdaad het bezoek bij mij een gunstigen indruk heeft nagelaten.

Het spreekt vanzelf dat ik daarbij de mij door den heer Wolterbeek gegeven verzekering, dat het asyl voor noodlijdende dieren dus wezenlijk opneemt noodlijdende dieren, en ze niet afmaakt, heb geloofd op zijn woord. 'Alleen' - aldus de heer Wolterbeek - 'alleen', wanneer de heer Woudenberg, de veearts van het asyl, verklaart dat een hond ongeneeslijk ziek is, wordt hij afgemaakt. Alleen op diens voorschrift'.

- - Daar ik, gelijk ik in beide hierboven bedoelde artikelen met nadruk verklaarde, en nogmaals wensch te verklaren, niet op de hoogte ben der particuliere vijandschappen en intrigues, welke een bijzonderen tak van sport schijnen te zijn der bestuursleden en leden der Haagsche dierenbescherming onderling, en daar het mij-persoonlijk alleen te doen is om het noodlijdende dier te helpen, verheugde ik mij oprecht over het in het asyl geziene, en door den heer Wolterbeek mij hierboven meegedeelde.

Het is dan ook alleen om het belang van het noodlijdende dier, dat ik thans openlijk en verontwaardigd getuig: Het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' dieren is een inrichting u-aar men de honden gemakshalve, zonder voorkennis van den heer Woudenberg, den veearts, afmaakt, zoodra zij geen luxe honden zijn.

Ziehier mijn feit.

Dezer dagen, in den ochtend, schelde eene mij geheel onbekende dame uit Amsterdam bij mij aan, en verzocht mij haar het adres te willen opgeven van het Haagsche hondenasyl. Zij had een zwervenden jongen hond bij zich, die haar op straat naliep - vertelde zij, - en die blijkbaar, in zijn verlatenheid, herkende in haar instinctmatig de dierenvriendin, daar hij, toen zij ergens een visite maakte, buiten de deur op haar was blijven wachten. - Zelve had ze reeds meerdere honden in haar bezit, ze wist dus niet wat met dezen verlaten stumperd, slechts een dag in den Haag zijnde, aan te vangen, en was daarom op den inval gekomen zich tot mij te wenden, daar ze, Lelie-abonnée zijnde, van mijn hand goeds had gelezen over het Haagsche asyl. - Vergezeld van onze Marie ging zij, voorzien van een kaartje van ni?), per rijtuig, (*wegens den verren afstand*), *inderdaad naar deze inrichting. Op dat kaartje had ik geschreven aan den bezoldigden directeur, den heer Driessen, hoe zijn schoonvader, de heer Wolterbeek, mij uitdrukkelijk had verzekerd: 'Noodlijdende*

dieren worden niet afgemaakt, maar terstond opgenomen, levenslang'. Wegens de hier in den Haag heerschande geruchten omtrent de neiging van den almachtigen hoofd-oppasser de honden nochtans terstond af te maken (*hierover meer straks*), *had ik onze Marie aan de dame meegegeven, en haar, onze Marie, opgedragen een onderhoud met den heer Driessen-zelf, den bezoldigden directeur, te verlangen, en zich niet door den hoofdoppasser te laten afschepen.*

De dame en onze Marie - twee getuigen dus - kwamen van dit bezoek terug met de volgende ondervinding.

Onmiddellijk nadat ze aangescheld hadden ontving hen een knecht, die hun terstond, vóór ze nog iets hadden gezegd, toevoegde: 'Gaat U in de wachtkamer, maar die hond moet worden afgemaakt: die heeft hondenziekte'.

Antwoord van onze Marie: *'Wat weet jij daarvan, jij bent toch geen veearts? Ik moet den heer Directeur spreken'.*

'Die drinkt nu koffie. Ik zal den hoofdoppasser roepen'.

Hier maakte de dame uit Amsterdam de zeer ware opmerking, dat een bezoldigd inwonend directeur toch wel evengoed als elk ander bezoldigd ambtenaar van zijn 'koffie' kan worden geroepen, waar het zijn plicht geldt. - Enfin, dank zij dit volhouden verscheen dan ook inderdaad de heer Directeur, zag den hond aan, en zeide onmiddellijk:

'Die hond heeft hondenziekte, die moet worden afgemaakt'.

Zeer verbaasd natuurlijk verzetten zoowel de dame als Marie zich tegen dit vonnis door een niet-deskundige geveld, zonder eenig onderzoek, over een vroolijk-springenden hond, die zoo even met heel veel smaak de hem door de dame gekochte kaakjes had verorberd, en enkel het ziekte-verschijnsel vertoonde van tranende oogen.

De heer Driessen voegde er hierop bij:

'Ik zeg ook niet dat de hond door goede zorgen, enz., niet heel goed kan herstellen, maar dat doen we hier niet. Bier maak ik hem af'.

'Dan zal ik zijne verpleging betalen, geheel en al. Hier is toch ook eene kliniek voor zieke honden', - antwoordde de dame -

'Jawel; maar hondenziekte behandelen we niet. Dus neemt U den hond onmiddellijk mee. Ik houd hem niet'.

Als een groote gunst - na veel heen en weer praten - kreeg Marie tenslotte gedaan dat het arme dier (het was ongeveer half een) tot vijf uur mocht blijven leven, totdat de dame en zij met mij hadden geconfereerd wat nu te doen. Daarna werd hij zonder pardon afgemaakt. Wij hebben daarop in gemeenschappelijk overleg onzen eigen veearts verzocht onmiddellijk naar het asyl te gaan, om te onderzoeken of het dier inderdaad moest worden afgemaakt. Om half vier was deze terug van zijn bezoek en ten onzent, en verklaarde mij dat hij het dier volstrekt niet hopeloos vond, (dit had immers óók de heer Driessen-zelf erkend); wij telefoneerden hierop naar het asyl dat Marie dus den hond zou komen terughalen, en wij, de dame en ik, voor de verdere verpleging zouden zorgen.

Telefonisch kwam het van bijzondere liefde voor 'noodlijdende' dieren getuigende antwoord:

'Als U maar weet, dat we het dier geen seconde langer dan vijf uur houden; als hij dan nog niet gehaald is, wordt hij, volgens afspraak, gedood.'

Haast je, rep je, is Marie, vol échte liefde voor noodlijdende dieren, het arme schepsel, dat aandoenlijk blij was, en haar reeds herkende, gaan redden uit de klauwen dezer quasi 'verzorgers' van noodlijdende dieren, en heeft hem, op onze gemeenschappelijke kosten, uitbesteed bij eene mij bekende daartoe bereid zijnde familie, waar men ook Rosita, als wij van huis zijn, steeds verzorgt, en, overigens bereid is hem later voorgoed te houden. -

Ziehier een feit, een naakt feit. - En dat ik daarom openlijk meedeel, omdat een ieder hierdoor gewaarschuwd zij een ongelukkigen hond of kat argeloos in zulk een moordhol te brengen. Immers, van een onderzoek door den aangestelden veearts, den heer Woudenberg, is geen quaestie geweest. Natuurlijk, indien deze het vonnis had uitgesproken, ik zou hebben moeten zwijgen. Echter, reeds bij de deur, zegt de eerste de beste knecht[*)]*: 'Die hond moet worden afgemaakt.' Dan verklaart de eerst onlangs benoemde bezoldigde directeur, die géén deskundige is, zonder eenig onderzoek, hetzelfde, weigert niet de meest mogelijke beslistheid het dier zelfs ook maar voorloopig op te nemen, weigert zelfs tegen betaling hem een onderdak te verschaffen, en dat alles zonder dat er ook maar eenige sprake is geweest van een onderzoek door den aangestelden veearts, den heer Woudenberg.*

Behoef ik 't nog te zeggen dat, natuurlijk, in de meeste gevallen een zwervende hond of kat enkel aan het asyl zal worden afgegeven, in het goed vertrouwen dat men

*) *Niet de hoofdoppasser Groen.*

het dan daar verzorge, - zonder dat de vinder zich den tijd neemt te onderzoeken, en vol te houden, en door te dringen - gelijk mijne dame en onze Marie het deden.

Welnu, wat wordt er dan van zulke stumperds? - Op die vraag heb ik nu zelve een duidelijk antwoord gekregen. En ik voeg hier nog bij hoe drie weken geleden een niet in den Haag wonend heer mij hetzelfde ongeveer schreef, namelijk hoe hij, toevallig in het asyl zijnde voor zaken, er getuige van is geweest dat een hond, door eene argelooze juffrouw daar afgegeven, 'wijl een kwajongen hem plaagde,' onmiddellijk in den ketel werd gestopt, - 'ik hoor nog zijn wanhoopsgeschreeuw in mijn ooren' - schreef mij die meneer! - De juffrouw ontdekte eerst dóór dien schreeuw wat er was gebeurd, en ging diep-verontwaardigd heen. - Mijn correspondent schreef mij, dat hij naar aanleiding mijner hierboven bedoelde verdediging van het asyl, zich geroepen gevoelde mij dit zelf-aanschouwd feit mee te deelen, overigens volkomen onbekend zijnde met de harrewarrerijen der personen, de brochure van mevrouw Thorbecke, en al die kinderachtigheden meer.

Welnu, mij-ook ging 't juist zoo. Ik ken mevrouw Thorbecke nog steeds niet; ik heb gehóórd dat zij weer een nieuwe brochure uitgaf, maar ik heb die ditmaal niet ter bespreking ontvangen en dus ook niet gelezen. Ik heb den heer Wolterbeek, den penningmeester door haar aangevallen, (*ook wegens de benoeming van zijn schoonzoon, den heer Driessen, tot bezoldigd directeur*,)

gesproken, op zijn eigen verzoek, en ik heb hem daarna geloofd op zijn woord, en eerlijk in de Lelie meegedeeld wat ik-zelve zag in het asyl, en wat hij mij vertelde.

Maar, even eerlijk verklaar ik nu: *Een asyl, dat aldus wordt beheerd, mag zich niet noemen: een asyl voor 'noodlijdende' dieren. Het geheele geval, hierboven naar waarheid meegedeeld, bewijst dat er van dierenliefde geen sprake is in dezen. En daarom verklaar ik thans openlijk, dat ik mij aansluit aan de woorden, die onze Marie tot afscheid richtte tot den bezoldigden directeur van het asyl voor 'noodlijdende' dieren in den Haag: 'Als U een noodlijdend dier terstond, zonder onderzoek door den veearts, afmaakt, dan zal freule Lokman wel een middel vinden om een noodlijdend dier werkelijk te helpen.' En, ten vervolge op die woorden, meen ik dan ook voortaan mijn geld beter te kunnen gebruiken dan om de bezoldigde betrekkingen te helpen betalen van directeuren en oppassers, die, zonder voorkennis van den aangestelden veearts, een noodlijdenden hond terstond afmaken, hem zelfs een voorloopig onderdak weigeren.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

> *P.S. De dame uit Amsterdam, die aldus is bejegend, lid van de Amsterdamsche Dierenbescherming, heeft mij gezegd van de geheele behandeling der zaak een 'hoogst ongunstigen' indruk te hebben gekregen. De meneer, van wiens brief ik hierboven spreek, machtigde mij als het noodig is, zijn naam onder vier oogen te noemen.*
> *Op heden, waarop ik dit schrijf, is de hond nog steeds springlevend, en heel vroolijk, en dankbaar voor de goede zorgen.*[*)]

Thans mijn antwoord aan den heer Quarles van Ufford.

Inderdaad, ik meen tot recht verstand dezer zaak niet beter te kunnen doen dan mijn gehééle door den heer Quarles van Ufford bedoelde artikel nogmaals hierboven in zijn geheel op te nemen, óók opdat mijne lezers zich daarin kunnen overtuigen in hoeverre de heer Q.v.U. reden heeft tot zijn zeer vinnigen en zeer ongerechten aanhef.

Immers, waarom, op welke gronden, stelt deze heer zich de vraag of een zóó zakelijk, zonder eenige persoonlijkheden gesteld artikel 'geschreven kan zijn door eene jonkvrouwe de Savornin Lokman?'

Omdat ik de zeer nauwe familiebetrekking tusschen den heer Driessen, bezoldigd directeur van het asyl voor 'noodlijdende' dieren, en den heer Wolterbeek, penningmeester daarvan, heb ter sprake gebracht?

Ik *moest* dit doen, waarde lezers, de heer Quarles van Ufford-zelf weet zeer goed wáárom, namelijk omdat men er van vele zijden, van leden der dierenbescherming en van het dieren-asyl voornoemd, den heer Wolterbeek in quaestie èn het hoofdbestuur waarvan de heer Quarles van Ufford de voorzitter is, een ernstige grief van heeft gemaakt dat de schoonzoon des heeren Wolterbeek plotseling is benoemd tot bezoldigd en inwonend directeur van het liefdadigheidsgesticht niettegenstaande er andere candidaten waren die geen bezoldiging verlangden.

De heer Wolterbeek-zelf zeide naar aanleiding dezer grieve tot mij, toen hij mij letterlijk *dwong* het asyl te komen bezichtigen: 'Vindt U dat nu zóó erg dat ik mijn schoonzoon graag benoemd zag?'

*) *Wegens plaatsgebrek bleef dit stukje veertien dagen leggen. De hond is nu bijna hersteld!!*

Waarop ik hem heb geantwoord:

'Neen, dat is zéér menschelijk, en vind ik van Uw standpunt zeer begrijpelijk.'

Ik kende toen den heer Driessen niet in zijn optreden jegens 'noodlijdende' dieren, en ik vond de partijdige benoeming, als hij zijn *plicht* deed, dus geen reden om het asyl aan te vallen.

Het hierboven door mij meegedeelde *feit* heeft mij daarna de oogen geopend voor de wijze waarop deze schoonzoon van den heer Wolterbeek zijn met vrije woning en *f* 1000.- betaald 'baantje' waarneemt.

En ziedaar waarom ik dus thans openlijk diegenen gelijk geef, die het betreuren dat de penningmeester van het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' dieren zijn schoonzoon liet benoemen tot bezoldigden directeur van het asyl, waarvan Jhr. Quarles van Ufford de Voorzitter is.

Vervolgens noemt de heer Quarles van Ufford het unfair, dat ik het bedoelde Overzicht van de Week niet aan den aangevallene zond om in hetzelfde nommer nog zich te kunnen verdedigen.

Maar.... hier was geen sprake van een 'aanval'. Ik deelde een naakt, onder twee getuigen voorgevallen *feit* mee, dat dan ook als zoodanig nergens is ontkend, noch door den heer Driessen, noch door den heer Quarles van Ufford, noch door wien ook.

En, - let wel lezers - nu er tenslotte eene verdediging komt, nu is die geenszins van de hand van den beschuldigde, den heer *Driessen*, noch van die van den heer Wolter-

beek, welke heer mij indertijd inlichtingen gaf, maar van die des heeren Quarles van Ufford, dien ik *nimmer* ontmoette *in* noch buiten het asyl, en die bij het geheele feit hierboven beschreven *niet* tegenwoordig was, zoodat hij afgaat op de hem door den heer Driessen gegeven verklaringen. -

Welke verklaringen *niet* overeenkomen met de waarheid. Ik zal dit terstond nader aantoonen. Maar ik wil het stuk van Jhr. Quarles van Ufford geregeld volgen.

Hij zegt dat het de derde maal is waarop ik mij bemoei in de Lelie met het asyl. Inderdaad. Zooals ik reeds bij de eerste maal opmerkte in het eerste artikel, ik heb helaas steeds zooveel onsympathieke gehoord van deze inrichting, en van de eigenaardige wijze waarop er wordt gehandeld, dat ik mij er principieel nooit mede heb bemoeid. Totdat ik dezen winter eene brochure ter bespreking ontving van de hand van mevrouw Thorbecke, geboren baronesse Cats de Raet, die zooveel afschuwlijks bevatte, dat ik het mijne *plicht* achtte in *het belang van het dier* op den inhoud van die brochure te wijzen, te vragen: Is dit waarheid of niet?

Daarop volgde brief op brief van den heer Wolterbeek, in die brochure speciaal aangevallen, penningmeester van voornoemd asyl, om mij te *smeeken* letterlijk het asyl te komen bezichtigen en hem een onderhoud toe te staan.

Niettegenstaande mijne zeer drukke bezigheden voldeed ik noodgedrongen aan de steeds dringender wordende beden des heeren Wolterbeek om hem gerechtigheid te verschaffen door met eigen oogen te komen aanschouwen.

- Gelijk ik daarop verklaarde in de Lelie - dat was dus de tweede maal dat ik over het asyl schreef - hetgeen ik dien dag zag maakte zonder twijfel een gunstigen indruk, en voor de rest geloofde ik natuurlijk den heer Wolterbeek op zijn woord.

Thans echter wil ik mededeelen wat ik tot hiertoe verzweeg, hoe ik, na dat tweede artikel, van allerlei zijden, *mondeling en schriftelijk*, te hoorgin heb gekregen: ‘hoe ik er was ingeloopen’, ‘hoe de heer Wolterbeek alles op z'n mooist had voorgesteld’, ‘hoe jammer het was in 't belang van 't asyl dat ik mij tot die verdediging had laten gebruiken’, enz., enz.

Niettegenstaande de meeste dezer menschen, die aldus getuigden, *echte, onverralschte* dierenvrienden zijn, wier getuigenis ik daarom geloof waardig acht, heb ik gezwegen, want ik had geen bewijs.

Tenslotte ontving ik den brief, aangehaald in het stuk van 11 Maart, hierboven afgedrukt, van den meneer, die mij schreef niets af te weten van de ruzies tusschen meneer Wolterbeek, mevrouw Thorbecke, enz., en enkel te willen vertellen een door hem zelf beleefd *feit*. Dat feit was in het kort het volgende: Hij moest voor zaken in het asyl zijn. Hij zag toen zoovele zooeven eerst afgemaakte honden, dat die aanblik hem pijnlijk aandeed, en hij den hoofdoppasser Groen daarop de vraag stelde: ‘Worden er hier vele honden jaarlijks afgemaakt?’ Waarop deze antwoordde: ‘Honderden’.

Tegelijk kwam een juffrouw een hondje afgeven, **niet** ziek, maar dat zij op straat had gered, *wijl kwajongens het plaagden*.

Terwijl de juffrouw in de wachtkamer was, stopte Groen het *zonder eenig onderzoek in den ketel*. De hond gaf een vreeselijken schreeuw - waarvan de meneer mij schrijft: ‘dat die hem nog in de noren klinkt.’

De juffrouw hoorde dien schreeuw, vroeg wat het beteekende, en vernam daarop, op hoogst onverschillige wijze, wat er was gebeurd met haren ‘geredden’ beschermeling. Diep verontwaardigd ging zij heen.

Ik nam terstond de moeite mijn correspondent te vragen of ik eventueel zijn naam mocht noemen, hetgeen hij mij, als dit noodig was, toestond. (Zie mijn stuk hierboven van 11 Maart).

Nog steeds zweeg ik in het openbaar.

Totdat eindelijk het door mij hierboven meegedeelde *zelf-ondervonden* feit mij *bewees* hoe degenen gelijk hebben die zeggen tot mij: Het asyl voor 'noodlijdende' dieren *is* geen 'toevluchtsoord,' maar wel eene inrichting waar Groen, of een ander, *geheel willekeurig* zonder voorkennis van den veearts, de ingebrachte honden *terstond* afmaakt.

Zie, toen heb ik gesproken in de Lelie, voor de derde maal, *in het belang van het dier*. Omdat ik. het - en ziedaar mijn antwoord, meneer Quarles van Ufford, waar U begint met mij te vragen of ik zulke artikelen nu waarlijk acht in het belang van het dier: - omdat ik het zeer zeker acht in het belang van het dier dat elkeen gewaarschuwd zij gene gevonden of geplaagde of verdwaalde of verwaarloosde dieren argeloos af te geven aan een inrichting, die zich *onwaar* noemt: 'toevluchtsoord voor noodlijdende dieren', en die, op kosten der leden,

daarvoor een bezoldigden directeur en dito oppasser aanstelt, terwijl in waarheid deze directeur en die oppasser, zonder voorkennis van den veearts, en *zonder eenig toezicht* onmiddellijk *doodmaken*.

Want, nu kom ik tot de zoogenaamde verdediging van den heer Quarles van Ufford. Deze toch beweert, afgaande op den heer Driessen, dat de bewuste hond leed aan een hoogst-gevaarlijke besmettelijke hondenziekte, die zelfs oude honden aansteekt, en dat het asyl zulke besmettelijke dieren per-se weigert. Welnu, dat beweren is *niet* waar. En, het is juist **omdat** niet-deskundigen als de heer Driessen, die wel aspirant-inspecteur van politie, enz., maar nimmer veearts was, zich in dezen *terstond* het recht van dood en leven veroorloven, dat zulke vergissingen voorkomen. *Niet* de heer Woudenberg, de veearts, noch Groen de hoofdoppasser, maar wel de eerste de beste knecht die de deur opende, en later de heer Driessen, zeiden, zonder eenig onderzoek: die hond moet worden afgemaakt wegens het ernstig gevaar dat hij oplevert voor anderen. Welnu, diezelfde 'hoogst-besmettelijk-zieke' hond was dienzelfden ochtend in mijne eigene woning geweest in aanraking met mijne *vier* honden. Het spreekt dus vanzelf dat ik mijn veearts, die den hond in quaestie aan het asyl voor mij onderzocht, terstond ondervroeg naar het mogelijk aanstekingsgevaar, waarop hij mij volkomen geruststelde met de verklaring: *Die hond heeft geen besmettelijke hondenziekte*. Hier staat dus de verklaring van een *deskundige*, een *veearts, na onderzoek*, tegenover de verklaring *zonder onderzoek* van een *niet-deskundige*, ex-aspirant inspecteur van politie.

Geen enkele mijner vier honden heeft dan ook hondenziekte, of wat ook, gekregen na die aanraking.

Maar, - en *hier ligt het hoofdpunt mijner redeneering* - gesteld dat het beweren dezer besmetting wáár ware geweest, dat de hond in quaestie wel degelijk besmettelijke hondenziekte had, dan nog verdient het asyl geen seconde zijn eerenaam: *Toevlucht voor noodlijdende dieren*. Immers, het spreekt vanzelf dat juist **noodlijdende** dieren, zwervende, verlaten honden, in 99 van 100 gevallen met min of meer besmettelijke kwalen zullen zijn behept, als daar zijn: uitslag, hondenziekte, schurft, enz. Welnu, de meest gewone voorzorgsmaatregel is dan toch die van elk ziekenhuis, en van elke inrichting voor verwaarloosden, namelijk dat men heeft een *barak*, een *afzonderlijke* bewaarplaats waar een *verdachte* hond zoo lang wordt opgesloten, van de anderen verwijderd, totdat *de veearts* hem komt onderzoeken, en over zijn lot kan beslissen.

Indien dus 'het toevluchtsoord voor noodlijdende dieren' geen geld beschikbaar stellen wil voor zulk een eenvoudigen maatregel, of wel, wat waarschijnlijker is, dien maatregel onnoodig vindt, dan blijkt daaruit zonneklaar hoe weinig het de bestuurderen te doen is om 'noodlijdende' dieren te redden, en hoe het hun veeleer gemakshalve in hun kraam te pas komt *terstond* dood te maken onder de vlag van mogelijke besmetting.

Indien, gelijk de heer Quarles van Ufford meedeelt, het asyl *niet* opneemt zieke dieren, en ze *niet* levenslang verzorgt, dan kan ik alleen zeggen dat de heer Wolterbeek mij wat heeft wijsgemaakt daar *hij* mij uitdrukkelijk het tegendeel verklaarde.

Want, *ik wijs er hier uitdrukkelijk op* - de heer Quarles van Ufford spreekt steeds van: 'Wij zeiden U toch, wij vertelden U toch', - enz., enz. Maar dat is een *on*ware voorstelling. Nimmer toch heeft de heer Quarles van Ufford mij ontmoet, veel minder nog in het asyl mij eenige inlichtingen daaromtrent gegeven. De heer Wolterbeek,

persoonlijk, drong en smeekte mij het asyl te bezichtigen, ontving mij *alleen*, leidde mij *alleen* rond. Hoe durft dus nu de heer Quarles van Ufford steeds spreken in het meervoud: ‘Wij’? - Zijn mededeelingen hierboven druischen lijnrecht in tegen die van den heer Wolterbeek.

Ik heb in het stuk van 11 Maart *niet* gesproken van het niet-deskundig zijn van Groen, den hoofd-oppasser. Deze was bij het geheele voorval *niet* tegenwoordig voor zoover ik weet. De heer Driessen, de directeur, heeft het gehééle onderhoud gevoerd met de dame en met mijne Marie, en heeft geweigerd den hond op te nemen; ik sprak dus van *zijne* niet-deskundigheid. Dat Groen, de hoofdoppasser, verstand van hondenziekte heeft wil ik gaarne gelooven, maar dit geeft hem nog geen recht op eigen gelegenheid dood te maken. Echter, ik herhaal, en ik verzoek iedereen het stuk hierboven nauwkeurig over te lezen, *niet* Groen is in dit geval bedoeld, maar de pas-benoemde, ex-aspirant-inspecteur van politie, niet-deskundige directeur Driessen.

‘Wij houden de beesten niet levenslang, maar wij maken ze af als *wij* het noodig achten’, - schrijft thans de heer Quarles van

Ufford. - Ik verklaar, op mijn woord van eer, dat de heer Wolterbeek mij precies het omgekeerde verzekerde. Ik heb hem dat nog nagevraagd, en hij herhaalde toen uitdrukkelijk: 'Levenslang, tot aan hun dood toe'. - De vraag is hier niet wat men het beste vindt voor de dieren, maar wèl: wat te denken van een Hoofdbestuur waarvan Voorzitter en Penningmeester aldus elkander tegenspreken. Worden dus de leden opzettelijk voor den gek gehonden? Dat overigens de heer Quarles van Ufford de waarheid spreekt, is afdoend gebleken uit het gebeurde.

De heer Quarles van Ufford wil niet ingaan op 'anonieme klachten'. Ik verzoek hem beleefdelijk mijn stuk, hierboven afgedrukt, nog eens te herlezen. In het P.S. staat namelijk uitdrukkelijk dat de meneer in quaestie mij machtigt onder vier oogen, - dus óók aan meneer Quarles van Ufford - zijn naam te noemen. *Dat is dus het tegendeel van anoniem.*

- - - - Wat tenslotte het naschrift des heeren Woudenberg aangaat, dat deze heer, als bezoldigde veearts van het asyl, zulk een nietszeggend stukje schrijft is zoo vanzelf sprekend, dat antwoord erop eigenlijk overbodig is. Toch wil ik er nog even op wijzen hoe deze heer erkent: **'De beoordeeling: hondenziekte of niet, is aan mij.'**

En toch zegt een knecht reeds aan de deur, zonder *eenig* onderzoek: 'Dien hond maak ik af.'

En toch wil de heer Driessen ditzelfde doen, zonder op den veearts te wachten, en moest onze Marie hem, als een hooge gunst, *smeken* het hondje althans zoolang in *leven* te laten totdat zij mij had geraadpleegd.

Hier is commentaar overbodig.

Want, het argument van den heer Woudenberg, hierboven óók door den heer Quarles van Ufford desbetreffend aangevoerd, dat de veearts maar een korten tijd in 't asyl aanwezig kan zijn, verder zijne eigene bezigheden heeft, en niet voor elk hondje kan terugkomen, is geen argument, zooals ik reeds hierboven aantoonde. *Dat spreekt vanzelf*, evenmin als een dokter in een ziekenhuis steeds aanwezig kan zijn. Maar, het spreekt ook vanzelf dat men juist daarom - als men niet doodmaken **wil** - een gelegenheid afzondert, waarin een verdachte hond wordt bewaard totdat de veearts den volgenden dag terugkomt. - - - - - - - - - - - - - - - - - -

En nu nog een slotwpord. Uit het geheele stuk thans van den heer Quarles van Ufford, evenals indertijd uit de particuliere brieven aan mij van den heer Wolterbeek, blijkt duidelijk hoezeer het Hoofdbestuur van het Haagsche 'Toevluchtsoord' voor 'Noodlijdende' dieren vréést de publiciteit, vréést de veelgelezenheid van de Holl: Lelie.

Ik ben daarover zeer blijde in het belang van het dier.

En om geen àndere reden.

Van animositeit is bij mij geen sprake.

Ik heb mij nooit ingelaten met de kibbel-partijen van de Haagsche dierenbeschermers, ik ken noch mevrouw Thorbecke en hare partijgenooten, noch den heer Quarles van Ufford, noch den heer Driessen, en mijn eenige kennismaking met den heer Wolterbeek gaf mij een aangenamen indruk.

Maar het gaat bij mij om het belang van het noodlijdende dier.

En ik erken thans openlijk, hoe ik weet dat er van alle zijden steeds wordt geklaagd dat het Haagsche 'Toevluchtsoord voor Noodlijdende Dieren' niet beantwoordt aan *dien* naam, hoe velen zeggen dat de zwervende honden er worden doodgemaakt meedoogenloos, dat het meer eene inrichting is waar men hondjes fokt, en ze voor

geld in pension neemt (zie ook het artikel van den heer Quarles van Ufford hierboven), dan eene voor 'noodlijdende' dieren, enz., enz..

Welnu, ik hoop en vertrouw, juist *om* de veelgelezenheid der Lelie, dat deze geschiedenis en deze gedachtenwisseling er toe zal bijdragen in deze beschuldigingen meer klaarheid te brengen *ten behoeve van het dier*. Ik gun den heer Driessen, den schoonzoon van meneer Wolterbeek, zijn bezoldigde betrekking van harte, maar ik acht het de plicht van elken dierenvriend er voor te zorgen, dat hij en dat Groen, en wie ook is aangesteld aan het op liefdadigheidsgronden gestichte 'toevluchtsoord' hun plicht nakomen en er zich niet gemakshalve van afmaken, door noodlijdende dieren mir nichts dir nichts in den ketel te stoppen zonder voorkennis van den veearts.

En het spreekt vanzelf dat het de plicht is bepaaldelijk van het *hoofdbestuur* hiervoor te waken. Wil of kan het dat niet, laten de leden dan een nieuw hoofdbestuur kiezen. Als het wáár is wat 'men' fluistert, dat de heer Wolterbeek, de penningmeester, almachtig is in het hoofdbestuur, laten dan de leden zorgen dat hij die almacht gebruikt *ten bate* van het *noodlijdende* dier. Al zouden er dan mijnentwege tien schoonzoons van hem aan

het asyl baantjes krijgen, wat nood! 't Gaat hier niet om personen, maar om de 'noodlijdende' dieren.

Omgekeerd echter, worden die dieren het slachtoffer van personen, dan moeten die personen *eruit*, en moeten er nieuwe krachten komen.

Leden van de Haagsche Dierenbescherming houdt U dat voor ooggin.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Piet. - Briefkaart in goede orde ontvangen, vriendelijk dank.

J.A.K. - Uw brief deed mij om verschillende redenen groot genoegen. Immers, het is steeds aangenaam te hooren dat iemand, die mij nog nimmer schreef, reeds jarenlang de Lelie leest met zooveel belangstelling, en instemming, en waardeering. Maar bovendien, van iemand die Uwe positie en betrekking bekleedt is het mij dubbel veel waard te lezen, dat gij overtuigd zijt van de opvoedende kracht die er in vele opzichten uitgaat van de Lelie, en het is daarom dan ook dat Uw instemming met het artikel van mevrouw Arntzenius mij zoo bijzonder treft, dat ik zoo vrij ben Uw woorden dienaangaande letterlijk over te nemen, ook voor haar-zelve:

Nu moet ik U echter zeggen, dat ik 't volkomen eens ben met wat C. Arntzenius in No, 34 van 18 Febr. 1914 zegt over:

De verhouding van de kinderen, enz.

A. heeft 't bij 't rechte eind.

Ik zou 't nog sterker willen zeggen n.l.: *We, en hiermee bedoel ik 't overgroote deel van het Nederlandsche volk, zijn bezig* (*en al eenige jaren*) *een ontevreden, veeleischend, ondankbaargeslacht groot te brengen, dank zij de vrije opvoeding. O! die vrije opvoeding, die zoo spoedig ontaardt in teugellooze opvoeding. 'Ik wil dat mijn kinderen vrij tegenover me zullen zijn, zegt tegenwoordig iedere opvoeder en opvoedster, en hiermee bedoel ik al wat opvoedt in huis en school, maar de grens tusschen vrij en brutaal, vrij en lomp, vrij en onbeschaamd, enz., kunnen kinderen zoo moeilijk zien en voelen, en weten de opvoeders en opvoedsters zoo moeilijk te bewaren.*

Laat mij U hierop antwoorden dat ook-ik woord voor woord deze Uwe meening beäam. Ik behoor tot de weinige ongehuwde vrouwen, die den moed hebben openlijk te zeggen dat ik daardoor mijne natuur-bestemming, die van vrucht-dragen, miste. Maar ik wil U eerlijk zeggen, al wat ik zie en opmerk van de hedendaagsche opvoeding, en van de gevolgen daarvan, doet mij hoe langer hoe meer tot de overtuiging geraken: Goddank eigenlijk dat ik geene kinderen heb. Zijn zij klein, ja dan zijn zij een benijdbaar bezit, maar, worden ze grooter, dan subisseeren ze, ook al willen de ouders nog zoo gaarne het goede, de onvermijdelijke diep-betreurenswaardige gevolgen der hedendaagsche opvoeding in school en daarbuiten. Het is onmogelijk den invloed van vriendjes en vriendinnetjes zooals de geest des tijds hierin zich in allerlei opzichten openbaart, geheel en al tegen te gaan, ook met den besten wil ter wereld. Juist daarom ziet men dan ook in zoovele hedendaagsche gezinnen *onmogelijke* kinderen van nochtans zeer beminnelijke en zeer verstandige ouders. De ouders zijn niet de schuldigen, maar de geest des tijds. Uw getuigenis is een uit de provincie. Wat men in den Haag ziet is nog veel treuriger. Kinderen, jongelui, gij vindt ze daar niet meer. Gij vindt niet anders dan *apen*, die zich verbeelden de wijsheid in pacht te hebben, veel meer en veel beter alles te weten dan hunne ouders, over kunst, enz. een afdoend oordeel te kunnen vellen, en hunne onafhankelijkheid te moeten toonen door slechte en brutale manieren. Een gewone gezonde levenslustige backfisch en een gewone gezonde normale jongen, zij zijn heden ten dage wonderkinderen. Aan wien de schuld? Aan den geheelen geest des tijds, aan opvoeders, padvindersbonden, aan school, aan huis, aan alles met elkaar.

Intusschen, waar gij een bevoegde zijt, een tot oordeelen bevoegde, daar zoude ik U willen voorstellen over dit onderwerp een of meer opvoedkundige artikelen te schrijven voor de Lelie. Het is een voor mij zeer aangenaam iets dat velen van Uw positie, mannen en vrouwen, behooren tot mijne correspondenten. Daarom ben ik overtuigd dat dezulken, zoowel als ook de vele vaders en moeders die de Holl. Lelie lezen, stellig dit onderwerp gáárne zullen behandeld zien. Denk er eens over na. - Het spijt mij in Uw brief te zien hoe gij uit eigen ervaring opkomt tegen mijn beweren, dat een kat *niet* speelt met het muisje eer zij hem doodt. Het spijt mij, omdat ik het altijd treurig vind te hooren hoe wreed de schepping is. Intusschen, ik leg mij bij Uw ervaring uit eigen aanschouwing neer.

Het andere stukje natuurleven, dat gij mij beschrijft, vind ik alleraardigst, en volstrekt niet ongelooflijk. Want, hoe meer men met allerlei dieren omgaat, hoe meer men ziet hoe intelligent en amusant zij kunnen optreden dikwijls. -

Onze lieve Jip, dien wij in mijn ouderlijk huis hadden, en aan wien Benjamin mij zoo dikwijls herinnert, had o.a. zulk een eigenaardig begrip van *ons* terrein. Elken hond die binnen de hekpalen kwam vatte hij in het nekvel, en geleidde hem letterlijk er uit, hem geen oogenblik loslatend totdat hij buiten ons terrein was. Dan echter keerde hij ook onmiddellijk om, en daarbij was van kwaaddoes of bijten nimmer sprake, het deedt je veeleer denken aan een agent, die een landlooper wegjaagt. Tenslotte mijn zeer vriendelijken dank en voor Uw brief en voor Uw goede wenschen aangaande den invloed der Lelie.

Moderne Vrouw. - Waar er zooveel plaatsgebrek is, en waar gij-zelve niet bepaalt aandringt op alsnog plaatsing van Uw stuk voor Ego, lijkt het ook mij beter thans, zoo lang achterna, het niet meer te plaatsen. - Wat Uw brief aangaat, Uw uitlegging over den ‘overmoed’ die er volgens U insteekt wèl zijn naam te noemen als men een van durf getuigend artikel schrijft, en over de ‘bescheidenheid’ die daarentegen steekt in een pseudoniem, veroorloof mij U daarop te antwoorden, dat ik die uitlegging even spitsvondig als gemakkelijk voor de niet-durvers vind. - Dat gij het eerste ten slotte niet door U ingezonden stuk aan Ego hebt onderteekend kon ik niet weten toen ik veroordeelde Uw niet-onderteekend wèl-ingezonden stuk aan den heer Schippèrus. Zeer zeker verdedigt gij de ‘aangenomen’ moraal. Want, dat niemand in werkelijkheid daarnaar leeft, dat doet niet af en toe aan de zaak als zoodanig dat iedereen die moraal in woorden aanbeveelt als ‘de’ ware. Juist *dat* maakt de heele moraal te huichelachtiger.

Overigens moet, ik U nog eens herhalen wat ik U reeds de vorige maal schreef, namelijk dat gij en ik over onzedelijkheid niet dezelfde opvatting hebben. Want, gij stelt tegenover ‘natuurwetten’ die welke gelden volgens U voor met ‘hoogere begrippen’ begaafde wezens. En nu ben *ik* voor mij overtuigd dat een *natuurwet* nooit of te nimmer onzedelijk is. Wij menschen maken, - juist door onze zoogenaamd ‘hoogere begrippen’ - allerlei gewone dingen onzedelijk. Ik heb in de wildernissen geheel naakte Indianen gezien. *Die* waren niet onzedelijk. Maar het ‘beschaafde’ gezelschap blanken, hooggeplaatste ambtenaren, enz., die over die menschen glossen en dubbelzinnige opmerkingen maakten, die waren, met al hunne ‘fatsoenlijke’ kleedenen aan, wèl onzedelijk! Enz. enz.

Heel eerlijk gezegd begrijp ik Uw gedachtengang niet heel goed in het laatste gedeelte van Uw brief. Voor zoover ik hem kon begrijpen wil ik U er dit op antwoorden wat ik trouwens reeds duizendmaal gezegd heb in de Lelie: M.i. is de eenige bedoeling der Natuur met vrouwelijke wezens haar te laten vruchtdragen. Allerlei omstandigheden echter maken in de tegenwoordige maatschappij dat slechts een klein gedeelte harer aan die bedoeling voldoet. De instelling van het ‘wettige huwelijk’ behoort óók tot die omstandigheden. Waait, omdat men een ongehuwde moeder hare vrucht als een schande aanrekent, daarom weerhoudt men duizenden vrouwen zich ongehuwd te geven, het zij om haar eigen ‘goeden naam’ te sparen, hetzij omdat zij de toekomst van haar onwettig ‘kind der schande’ niet op haar geweten willen hebben. Immers, er zijn duizenden vrouwen die wel zouden willen of kunnen paren met den man, maar wien om allerlei redenen het ‘wettelijke huwelijk’ onmogelijk is. 't Zou mij te ver voeren hier verder op dit onderwerp in te gaan, ik wil U enkel slechts uitleggen hoe ik beslist vind dat de onvruchtbaren onder ons hare *natuurlijke* bestemming *misten*. Maar, natuur en maatschappij staan lijnrecht tegenover

elkander. Wij hedendaagsche vrouwen zijn nu eenmaal allen leden eenen ‘geordende maatschappij.’ Een vrouw, die zich geeft aan een man uit *liefde*, vind ik nimmer onzedelijk, en omgekeerd vind ik elk huwelijk gesloten *niet* uit liefde wèl onzedelijk. Waaruit geenszins volgt dat ik ‘vrije liefde’ aanmoedig. *Die is m.i., gegeven de menschelijke natuur, onmogelijk in een maatschappij*. - Ik hoop dat ik Uw gedachtengang heb begrepen, want ik erken dat die me niet heel duidelijk was uit Uw laatste schrijven. Het stukje heb ik thans vernietigd.

Quitte. - Ik ben blij dat gij mijn Dolly zoo goed hebt kunnen navoelen in dat bewuste gedeelte uit mijn roman: Ik zeg de Waarheid. Niettegenstaande het een feit is dat vele vrouwen tevreden zijn met enkele zinnenbevrediging kan ik voor mij dat niet begrijpen, en ik geloof ook dat dit, althans bij ons Germaansche vrouwen, behoort tot de uitzonderingen. De Latijnsche rassen zijn geloof ik op dit gebied zinnelijker dan wij, ook wat de vrouwen aangaat. - Voor Uw belangstelling in de correspondentie aan Tweetal dank ik U hartelijk. Ja, dat ik, bij mijn leven en werk, een zoo zwak hart heb is ongetwijfeld een groote schade voor mijn gezondheid, want ik heb nog nooit één dokter of professor geraadpleegd, die mij niet voor en boven alles verbood het werken. Maar, hoe weinige menschen kunnen aldus rekening houden met dokters-voorschriften? Zij, die rijk zijn, weten daarom niet hoe goed zij het hebben in dit opzicht. Aan den anderen kant echter geloof ik dat zij, juist door het ledigzijn, te veel toegeven aan alle mogelijke ditten en datten, en dus toch niet genieten van hunne voorrechten. Intusschen, er zijn uitzonderingen. Ik ken rijke menschen die in dit opzicht dankbaar en blijmoedig hunne groote voorrechten erkennen. En dezulken gunt men hun geluk dan ook gaarne. Zij doen zoo weldadig aan, vind ik steeds. - Gij vindt dat ik zoo ‘minachtend’ schrijf over de door U genoemde personen. Intusschen verzoek ik U daarbij wel in het oog te houden dat ik slechts over hunne *politiek* minachtend schrijf, daar ik noch den een noch den ander ken of beoordeel particulier. *Gij* schijnt den eenen wél te kennen, althans dit leid ik af uit Uw levensbeschrijving van hem. Daarop wil ik U echter alleen antwoorden, dat gij blijkbaar weinig op de hoogte zijt van politiek, indien gij niet inziet hoe iemand, die er komen wil als staatsman, zeer zeker moet *wagen* in zijn jeugd. Die man *moest* die drukke advocaten-practijk er aan wagen, wilde hij worden een *volksleider*, en *daardoor* opklimmen dóór het volk. De een komt er zus, de ander zoo. Als men zich bewust is te *kunnen*, dan weet

men wel dat dergelijke ontzeggingen slechts tijdelijk zijn. En de uitkomst heeft bewezen dat de bedoelde meneer het inderdaad *door het domme volk* zeer ver heeft gebracht, en nu een veel grootere en invloedrijkere rol speelt dan toen hij, in een provinciestad, een onbekende advocaat was, al was het dan ook een met een goede praktijk. Hetzelfde geldt voor zijn partijgenoot. Nogmaals echter, gij verwart hier m.i. particulier leven met politiek. Ik drijf den spot met het *politieke* geknoei dezer zoogenaamde volksleiders, die op de schouders van het volk naar boven zijn geklommen. Is dat dan niet wáár? Zijn zij niet beiden op veel hoogere plaatsen aangeland dan die waarop zij oorspronkelijk stonden? Maar, *om* te klimmen, moet men *wagen*. Dat begrijpt ieder staatsman in spe. Gij zegt dat zij het in een andere politieke partij ook wel zoo ver hadden kunnen brengen. Maar gij vergeet dat iedereen min of meer wordt gevormd door het milieu waaruit hij voortkomt. Met die beide heeren óók is dat het geval. Die zijn door het volk er gekomen, omdat hun positie hen toevallig met die partij 't meest in beroering bracht, en zij er uit voortkwamen óók. - Tenslotte nog dit, in mijn oog is *alle* politiek oneerlijk, en ik beweer dus volstrekt niet dat alleen *deze* beide leiders speciaal oneerlijk zijn. Geenszins.

Ik dank U voor Uw instemming met mijn noot onder aan het artikel van Schipperus. Die noot vond veel instemming. En ik ben het geheel eens met U waar gij schrijft: Als iedereen maar bevrediging kon zoeken zooals hij verkoos, dan zou het er juist voor ons vrouwen heel ongelukkig uitzien. Zoo denk ook ik er over. - Neen, gij hebt niet te lang geschreven, ik vond het prettig weer eens van U te hooren.

S.H. In de vorige Lelie zult gij reeds hebben gelezen dat mijne verontwaardiging even groot was als de Uwe over die dierenmishandeling. Neen, met U geloof ik dat zulk een laagstaand wezen, als die boer in quaestie, niet vatbaar zou zijn voor welken brief ook; zoo iemand moet *voelen*. In Engeland, waar men in vele opzichten veel practischer en verstandiger is dan op gansch het vasteland, heeft men onlangs voor sommige gevallen weder ingevoerd de *lijfstraf*. Dit helpt enorm. De misdaden nemen af. Welnu, lijfstraf, zweepslagen tot op den bloede toe, dat is het minste nog wat zoo'n boer zou verdienen om hem éénigszins ook maar te doen begrijpen in zijn botte hersenen welke martelingen hij dat arme weerlooze dier aandeed.

Het is zoo heerlijk zooveel sympathie te ondervinden met mijn werk in de Lelie, juist óók in zake dierenliefde.

Ik zeg het U van harte na: lederen dag zie je opnieuw iets liefs in je honden. Zij zijn de trouwste, aanhankelijkste, en meest intelligenste vrienden van je heele bestaan.

Onze Frits is helaas reeds 13 jaar. Gij begrijpt dus hoe wij hem vertroetelen. Behalve aanleg tot blindheid heeft hij nog geen groote ouder domsgebreken, maar hij loopt niet veel meer, dat vermoeit hem, zoodat we hem meestal op wandelingen dragen moeten.

Ik ben blij dat deze aanleiding U deed gevolg geven aan Uw wensch mij eens te schrijven. Heusch, het is mij nooit te veel mijne correspondenten te beantwoorden. Ik leef met hen mede. Dat is zoo mijn karakter. Mijne vriendin zegt dan ook weleens, als ik mij woedend, verontwaardigd of bedroefd maak, dat ik *te* veel mij alles aantrek. Maar, zoo ben ik nu eenmaal. Al het onrecht en al de ellende en al het leed dezer-wereld kunnen mij zoo woest inwendig maken, maar evenzeer ook kan ik een geheelen dag blij zijn als een correspondent mij haar of zijn gelik en voorspoed

meedeelt. Want dat doet je - te midden van zooveel ellende - dubbel goed, dat er ook geluk is. - Hartelijk dank dus voor uw schrijven.

1813. - Gij hebt alweer de noodige misère achter den rug, maar houdt U er, als gewoonlijk, flink onder. - Neen, gij hebt ons indertijd volstrekt niet lastig gevallen, heusch niet. Ik geloof dat mijne vriendin Uw laatste vraag niet beantwoordde, omdat zij toen niemand wist. Nu is dit wèl het geval. Wilt gij het adres weten, dan zullen we 't U gaarne schrijven.*) Meldt dit dan even. Ik begrijp niet goed uit Uw brief of gij nog geweest zijt bij dat U door mij opgegeven adres van dien arts? Omdat gij spreekt van: 'wij lieten hem uit den Haag overkomen'. Ook begrijp ik niet duidelijk uit Uw brief of die laatste toevlucht, die gij zocht, heeft geholpen. Toe, schrijf nog eens hoe het *nu* gaat. Ik stel in die heele lijdensgeschiedenis zoo oprecht belang. Lieve 1813, met die bij U ontdekte helderziendheid zou ik in Uw geval zeer zeker voorzichtig zijn. Geloof mij: gij zult dat van *alle* ervaren spiritisten hooren, het is hoogst gevaarlijk voor het zenuwgestel op zulke eene lichtvaardige wijze onder de leiding van onbevoegden en onervarenen te gaan spelen - noem ik het - met iets zoo ernstigs. Want, juist omdat ik-zelve ook er beslist in geloof, daarom ben ik ervan overtuigd, dat men zeer goed vooraf weten moet nauwkeurig aan wien men zich in zulke opzichten toevertrouwt. Bovendien, gelijk gij-zelve ook terecht zegt, gij hebt Uw zenuwen nu wèl noodig, en gij zult die Uwer patiënte allicht in de war helpen. - Ik wist niet, dat Uw familie in den Haag dáár woont. Ik zal op het huis letten. En dus gaat gij dezen zomer maar weer getroost naar S... Nu, kijk dan maar goed uit. Want, zulk een ellende als verleden jaar is erger dan geen vacantie. Ja, ik-ook zou in den zomer veel liever in E. dan in S. zijn. De omstreken van E. zijn zoo lief. En zijn gezond ook. Maar gij zoudt er de muziek missen. En, waar gij allen zoo muzikaal zijt, is dat wel iets om rekening mee te houden. Neen, Uw excuses over Uw langen brief zijn overbodig. Ik vind hem niets te lang. Ben blij weer eens van U gehoord te hebben. Beantwoordt mijn vragen nu nog eens. En van harte het beste.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Gedachten-wisselingen aan Pater Bensdorp, door N. de Lamawiere Kraat, en aan Johanna Steketee, door Frits van Raalte, alsmede de Correspondenties aan **Mej. J.M., Novalis, Theo, Mara** en **M. de B.-B**. tot een volgend nommer wachten.

RED. HOLL. LELIE.

*) Ik deed dit intusschen reeds per particulier bericht aan U.

8 April 1914
27ste Jaargang.
No. 41.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.
(*Vervolg van No 39*).

Oppervlakkig beschouwd, schijnt voor het een zoowel als voor het ander iets te zeggen. De eerste zal er althans ongezocht menige aanleiding toe vinden, zoowel het natuurhistorisch onderricht als de dagelijksche omgang met de jeugd zullen hem meermalen het terrein van het geslachtsleven doen naderen, doch het komt mij voor, dat ook hij, tenzij er tusschen hem en den leerling een bijzonder groote vertrouwelijkheid bestaat, zal terugdeinzen voor een bespreking van de teerste punten. Uitgaande van de bevruchtingsverschijnselen bij de planten en opklimmende tot het geslachtsleven van lagere en hoogere dieren, zal het hem gelukken, zich in den gebruikelijken *matter- of fact*stijl uit te drukken, doch zoodra hij het critieke punt

van het geslachtsleven van den mensch nadert, laat hem zijn onbevangenheid in den steek, hij voelt zich bekruipen door de vrees, niet volkomen den indruk zijner woorden op zijn leerling te kunnen beheerschen en niet in staat te zijn de gewekte aandoeningen en gevoelens te controleeren met die juistheid, welke het hem mogelijk maakt òf de ongerepte reinheid te ontzien òf aan reeds ge-

wekte onreine gevoelens geen voedsel te geven.

Bovendien zal het meer intieme deel der uiteenzetting eischen, dat hij met den leerling alleen is, en daardoor zal het onderhoud reeds dadelijk een deel van zijn ongedwongenheid inboeten.

En de geneesheer? Hem zal het waarschijnlijk gelukken de noodige onbevangenheid te bewaren, ook voor de intiemste onderdeelen, waardoor elke onreine gedachte wordt afgewend; maar toch zullen de door hem gewekte indrukken hemelsbreed verschillen van die, welke werden te voorschijn geroepen onder wederzijdsche begunstiging van gevoelens van liefde en vertrouwen.

Lotzky zegt: 'Ik kan er mij niet mede vereenigen, dat het juist is, dit werk over te laten aan onderwijzer of geneesheer.... Het is er toch hoofdzakelijk om te doen de ongewenschte opheldering te voorkomen en voordat dit gebeurt, den kinderen afschuw daarvoor in te boezemen. Het juiste oogenblik daartoe kunnen noch de onderwijzer noch de geneesheer afpassen. Dat kunnen slechts vader en moeder doen.

Onderwijzer en geneesheer behooren in te grijpen op Tateren leeftijd, waarop de sexueele processen van natuurhistorisch standpunt uit kunnen worden opgehelderd en verklaard. Daar is de onderwijzer of de geneesheer of zijn beiden volkomen op hun plaats, en dan kunnen zij groote diensten bewijzen, diensten, die in den regel den ouders worden ontzegd. Maar de ouders moeten zich het eerste woord niet laten ontnemen. Dit is van veel meer gewicht dan gij gelooft. Ten eerste zal uw kind uw onthullingen als een buitengewoon groot vertrouwen ondervinden en waardeeren. Er is in het algemeen niets, wat een mensch zeien hoog weet te schatten en wat hem zóó veredelt, als vertrouwen. En door dit vertrouwen wordt een vaste band gelegd. Het kind zal wederkeerig aan zijn ouders vertrouwen schenken en met zijn diepste geheimen tot hen komen.

'We staan voor de gesloten poort van de ziel onzer kinderen. Wij hebben den sleutel in de hand. Zullen wij de poort openen?'

En thans de vraag: op welken leeftijd kan deze voorlichting worden gegeven? Dat hangt af van de *wijze* waarop ze wordt gegeven.

Sommige wenschen daarmede reeds zeer vroeg te beginnen. Wij zeggen *beginnen*, want in dat geval kan men niet anders bedoelen dan een zeer geleidelijk proces, waarvan de onderdeelen zich afwikkelen aan de hand van toevallige opmerkingen, vragen of ondervindingen, meerendeels als gevolg van huiselijke omstandigheden en onschuldige onderlinge gesprekken tusschen kinderen van hetzelfde gezin. In het algemeen komt het ons ongewenscht voor de kinderen ten aanzien van geboorten van broer of zusje allerlei welbedoelde leugens op de mouw te spelden. Heel jonge kinderen worden door de verschijning zelf van broer of zusje zoo verrassend aangegrepen, dat het hoe en vanwaar vragen zijn, welke zich onder het overstelpend geluk in het geheel niet aan het bewustzijn opdringen. En waar men zorgvuldig alle omhulling met geheimzinnigheid vermijdt, de huiselijke gesprekken een reinen geest ademen, mogelijke opmerkingen en vragen met ernst en naar een voor kinderen bevattelijke waarheid beantwoordt, daar wordt noch aan verbazing noch aan nieuwsgierigheid voedsel gegeven; daar wordt bovendien de bodem langs den meest geleidelijker weg voorbereid voor het ontvangen van het zaad der latere meer opzettelijke voorlichting.

(*Wordt vervolgd*).

Gaston Calmette - en ik.

Vreemde combinatie nietwaar, die twee namen?

Neen, waarde lezers, ik maak geen oogenblik de pretensie een journalist te zijn van de beteekenis en den invloed van den onlangs, wegens het doen van zijn plicht, lafhartig vermoorden directeur van Le Figaro.

Het eenige wat mij heden zijn naam in verband doet brengen met den mijnen is dat feit, dat hij, onversaagd, en onverschrokken, een veldtocht op het touw zette om wat hij zijn *plicht* achtte, om een schandaal te ontmaskeren, een politiek schandaal.

Welnu, ik voor mij, met mijn bescheiden krachten, met hetzelfde middel der publiciteit dat ook mij in handen is gegeven als redactrice van een veelgelezen blad, ik acht mij, na het in het vorig Lelie-nommer verschenen stuk van Jhr. Quarles van Ufford, Voorzitter van het Haagsche 'Toevluchtsoord' voor 'noodlijdende' dieren, *verplicht*, met alle eerlijke overtuiging die in mij is, op te komen voor het goede recht van het *noodlijdende* dier - waarvoor, blijkens de eigen getuigenissen van Jhr. Quarles van Ufford, den Voorzitter, en van dr. Woudenberg, den veearts van het asyl, (zie vorige Lelie) *niet* wordt gezorgd.

Wat is een *toevluchtsoord* voor *noodlijdende* dieren?

Wat anders, wie zal dit ontkennen, dan een noodhaven, een veilige wijkplaats, waar dezulken een *onderdak* vinden, eene *redding?*

En, wat is een *noodlijdend* dier?

Wat *kan* het anders zijn, - door den naam zelf wordt dit aangeduid - dan een verschoppeling, een zwerveling, een niet-verzorgde, uitgehongerde, tien tegen een door de een of andere kwaal of wond behepte onooglijke stumperd?

- - - Welnu, volgens de eigen getuigenis- zelf (zie de voorgaande Lelie) van den Voorzitter van het Haagsche 'Toevluchtsoord' voor 'noodlijdende' dieren, Jhr. Quarles van Ufford, en van den aan dat 'toevluchtsoord' aangestelden veearts, dr. Woudenberg, blijkt:

Ten eerste dat men zorgvuldig alle besmettelijke honden weert uit het asyl, speciaal die welke de bijna onvermijdelijke bij alle honden voorkomende hondenziekte hebben - *uit vrees*, let wel lezer, dat *betalende* pension-hondjes anders zouden worden aangestoken.

Die *betalende* pension-hondjes gaan dus vóór boven de 'noodlijdenden', - waarvoor het asyl heet te zijn opgericht.

Ten tweede, dat de vraag *of* een 'noodlijdende' hond al of niet besmettelijk ziek is, en al of niet lijdt aan hondenziekte, slechts in *naam* wordt beslist door den aangestelden veearts, dr. Woudenberg, omdat zoowel deze heer-zelf als ook de Voorzitter verklaren openlijk in de Lelie, hoe hij, dr. Woudenberg, slechts een of anderhalf uur aan het asyl is te spreken, en hoe al wat daarna wordt ingebracht *niet* wordt afzonderlijk bewaard in een *afzonderlijk* hok voor verdachte dieren, maar onmiddellijk wordt afgemaakt, indien de nietkundige directeur Driessen, of Groen, de hoofdoppasser, dit noodig oordeelen.

Ten derde dat zulk een in een asyl voor 'verwaarloosde' honden *onmisbare* gelegenheid om honden af te zonderen tot aan de terugkomst van den veearts, of niet bestaat, of niet noodig wordt geacht.

Ten vierde dat het Hoofdbestuur zich geheel en al *willekeurig* voorbehoudt het recht van over leven en dood der in het 'toevluchtsoord' ingebrachte honden, enz., te beschikken. En dat het van dit recht gebruik maakt in alle gevallen die meneer Driessen, of Groen, of welke andere aangestelde oppasser ook, gelieven 'besmettelijk' te noemen, zonder voorkennis van den veearts, daar meneer Woudenberg, de veearts, 'niet voor elk hondje kan terugkomen', en men het evenmin wil bewaren tot aan zijn spreekuur den volgenden dag 'wegens de gevaren voor de betalende pensionaires'.

Deze *feiten* worden niet door mij, maar door Jhr. Quarles van Ufford, Voorzitter van het 'Toevluchtsoord voor noodlijdende dieren' en door den veearts daarvan, dr. Woudenberg, meegedeeld in de vorige Lelie.

Ik vraag dus: Hebben we hier te doen met het door de stichters en de leden bedoelde *Toevluchtsoord* voor *noodlijdende* dieren, of wel met een *pension* voor luxe-honden, van welk pension de eerst onlangs benoemde (de betrekking bestond vroeger niet, is eerst onlangs *geschapen*) bezoldigde, inwonende directeur en de bezoldigde oppasser Groen, enz., hun *broodwinning* maken?

- Weten de leden van het Haagsche *Toevluchtsoord* voor *noodlijdende* dieren dat hun geld aldus wordt gebruikt, niet voor eene liefdadigheidsinrichting maar voor een *hondenpension*?

Weten zij dat meneer Driessen, - schoonzoon van den Penningmeester van het Hoofdbestuur, den heer Wolterbeek, - die thans op een jaarwedde van *f* 1000. - en

vrije inwoning, - directeur is van een ‘toevluchtsoord’ voor ‘noodlijdende’ dieren, en die over hun dood en leven beschikt, *niet* is opgeleid tot veearts, maar wel verscheidene andere dingen beproefde eer hij dit baantje deelachtig werd aan het asyl, waarvan zijn schoonvader de penningmeester is?

Weten zij dat Groen, een man van nog geen vijftig jaar, en die in het ‘toevluchtsoord’ eene bezoldigde betrekking bekleedt, door het hoofdbestuur is begiftigd met eene levensverzekering? ‘wegens zijn vele diensten’. En dat terwijl er voortdurend wordt geklaagd over het geldgebrek!

Nog eens: het is mij hier niet te doen om personen. Al deze menschen gaan mij geen steek aan. En, zijn er Hagenaars, die plezier hebben hun geld te geven voor een hondenpension, waarom zouden ze dat *niet* doen?

Alleen, dat ze het dan weten *waaraan* ze hun geld geven!

Dat ze niet - gelijk met velen te goeder trouw het geval is - in den waan verkeeren bij te dragen aan een ‘toevluchtsoord’ voor noodlijdende’ dieren, waar die noodlijdende dieren in werkelijkheid worden geofferd meedoogenloos aan het mogelijk naanstekingsgevaar’ voor de betalende hondjes; (zie de verklaringen van meneer Quarles van Ufford en van dr. Woudenberg in de vorige Lelie).

Dat er *klaarheid* zij, absolute *klaarheid*.

- Er wordt reeds zoolang gemompeld, gefluisterd, brochures verschijnen, meneer Wolterbeek schrijft mij particulieren brief op particulieren brief om zijne onschuld, en de vervolgingen waaraan hij, volgens hem, blootstaat, te verzekeren.

Welnu, nog eens, dat er dus klaarheid kome in het belang van het *verwaarloosde dier*.

Alleen daarom schrijf ik dit.

Het dier heeft geen eigene woordvoerders. Het is overgeleverd aan de meuschelijke willekeur.

En juist ook daarom stel ik mij een béétje op één lijn met Gaston Calmette, omdat ik-voormij een campagne, op het touw gezet in het belang van het verwaarloosde, geheel en al aan de menschen overgeleverde dier, even *noodzakelijk* acht als eene om vaderlandslievende doeleinden, om politieke schandalen aan het daglicht te brengen.

Het ‘vaderland’ heeft tenslotte meerdere woordvoerders. En de ‘politiek’ van 's gelijken.

Maar de *dieren* hebben slechts zoo weinigen, die - althans onder de journalisten, onder hen die in het *openbaar* optreden - voor hen het woord durven voeren onversaagd en zonder aanzien des persoons. Ik durf wel zeggen - misschien met uitzondering van ‘De Dierenvriend’, en die is weer finantieel afhankelijk van sommige personen, en kan dus niet altijd geheel en al vrij optreden - hebben zij ten onzent niemand, die het voor hun zaak opneemt, in mijne positie van redactrice van een veelgelezen Blad.

Daarom, nog eens, niet om personen gaat het hier. *Slechts om de wijze waarop het geld wordt gebruikt, dat de leden van het Toevluchtsoord voor noodlijdende dieren in den Haag storten voor dat liefdadig doel van verwaarloosde dieren te helpen*.

M.i. blijkt uit de verklaringen-zelf van den Voorzitter, Jhr. Quarles van Ufford, in de vorige Lelie, dat het geld *niet* wordt gebruikt op die wijze, die werkelijk het verwaarloosde noodlijdende dier ten nutte komt.

Zulk een dier toch wordt door den een of anderen toevalliger voorbijganger opgeraapt van de straat, waarop het zwerft, wordt gered uit handen van mishandelende jongens, wordt ziek of verlaten aangetroffen; enz., enz.

En die redder denkt dat hij het brengt naar een *Toevluchtsoord* voor *noodlijdende* dieren, terwijl, in waarheid, zoodra de deur opengaat, de eerste de beste knecht reeds een doodvonnis over het arme schepsel velt, terwijl de directeur moet overreed worden van zijn ‘koffie’ te komen om dat vonnis tegen te houden, terwijl die zelf het bevestigt, *niet*deskundig-zijnde, en *zonder éénig onderzoek*.

- Alles op grond dat er mogelijke besmetting voorhanden is voor de aanwezige *betalende* hondjes.

Nog eens, bij *verwaarloosde* honden zal in 99 van 100 gevallen de mogelijkheid van besmetting grooter zijn dan die van niet. Indien, zij dus in al die gevallen, en dat zelfs zonder de voorkennis van den veearts, terstond worden afgemaakt, zeg dan **niet** dat gij een ‘*toevluchtsoord*’ houdt voor ‘*noodlijdende*’ dieren, maar erken liever volmondig dat het U te doen is om een hondenpension, bestuurd door bezoldigde en hun broodverdienende beambten en met eerebaantjes van tot het hoofdbestuur behooren.

En om niets anders.

Dan weet het Haagsche publiek, en dan weten de Haagsche leden van dit eigenaardig ‘toevluchtsoord’ voor ‘noodlijdende’ dieren waaraan zich te houden. En *dat* is zeer noodzakelijk. Want dan moet iedereen voor zichzelf beoordeelen of hij plezier heeft voor meneer Driessen, en meneer Groen, enz., eene broodwinning te betalen.

Klaarheid! Klaarheid! Die is noodig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 38).

Gijsbert's weduwe orgelde een psalm, toen hare schoonzusters bij haar binnenkwamen. -

De tantes namelijk waren naar de bidstond voor de zending onder de Papoea's, en Maria-Anna en Thilde zouden dezen avond doorbrengen ten Narent.

Kleine Francine, 't nakomertje, nog in den rouw over haren vader, waggelde hen tegemoet:

‘Dag tante Thilde.... Dag....’ Ze keek schuw naar de onbekende verschijning der lange, élégante, vreemde dame neven de kleine onaanzienlijke tante Thilde....

En deze, die altijd allerlei misplaatste en onhandige lievigheden er op nahield, waardoor ze zich en anderen steeds bij ongeluk belachelijk maakte, kwam haastig:

‘O Francientje is zoo'n bij-de-hand kind.! Ik ben zeker, dat ze zich wel weet te binnen

te brengen wie je bent.... Nietwaar Francientje? Wie is die tante? - Zeg.... weet je niet meer...? Tante.... nu dan - - tante...?'

Het kind stak haar vinger in den mond, schudde het hoofd....

'Tante.... Bedenk je nu eens heel goed.... Tante....?'

'Tante Adèle', mompelde Francientje onnoozel.

Maria-Anna schaterlachte. Want zij wist toevallig hoe eene der eigene zusters van Martina, Gijsbert's weduwe, een bleeke, kleine, dikke prop, die absoluut niets geleek op haar-zelve, den naam Adèle droeg.

'Hoe willen ze nu ook godsterwereld verlangen dat het kind die tantes - die zij eens per jaar ziet - uit elkaar houdt!' - zei ze vergoelijkend, en wilde Francientje, die, begrijpend dat tante Thilde niet tevreden over haar was, zich gereed maakte tot huilen, op haar schoot nemen ter geruststelling.

Maar Mevrouw Martina Zijp-Looyenga óók was nu teleurgesteld in haren moederlijken trots op de bijzondere talenten van hare jongstgeborene. En, om te bewijzen hoe Francientje toch wel werkelijk en waarachtig een bij-dehand kindje was, viel thans zij in:

'Neen natuurlijk, dat spreekt vanzelf dat ze haar tante Maria-Anna, die ze bijna nooit ziet, nog niet kent. Maar Thilde heeft overigens gelijk dat ze heel ontwikkeld is. Je moet b.v. eens zien hoe leuk ze iedereen weet na te doen. Francientje, kind, - hoe doet de man van 't spoor?'...

Over Francine's onschuldig kindergezichtje trok plotseling een breede voldane grijns. Blijkbaar was dit een kunststuk waarvan zij zich zeker voelde, want ze zette, zonder zich een oogenblik te bedenken, in eens hare korte beentjes, onder het korte zwarte rokje, heelemaal hoepelvormig, boog haar klein lichaampje diep voorover tot een soort wanstaltige vervorming, en waggelde toen, zwaar voorover-zijwaarts-hangende, de groote kamer door onder het luidruchtig applaudissement harer moeder.

'Je moet weten,' - legde deze - haar grove lichaam nog schuddend van de pret, uit aan Maria-Anna, - 'die man van 't spoor is een mismaakt ventje, - kromme Jantje, noemen de jongens hem - en hij loopt precies zóó, zoo mank, en met zulke kromme beenen.'

Onwillekeurig gleden Maria-Anna's oogen naar het nog opengeslagen vroom-aandoende orgel. 'Welk gezang zong je daareven?' vroeg ze tot eenig antwoord.

Maar Martina, zonder zelfs de zwijgende afkeuring te begrijpen, ging met enthousiasme in op dit nieuwe onderwerp:

'Ik moet je zeggen dat ik geen gezangen meer zing,' - lichtte ze in, met een plotseling ontwakende godsdienstigheid. 'Enkel psalmen. - - Gezangen zijn zoo modern.'

'Maar orthodoxe dominees laten toch óók gezangen zingen. En die staan toch óók in onzen gezangbundel van de Ned. Herv. Kerk,' - informeerde Maria-Anna, minder omdat haar de zaak als zoodanig interesseerde, dan wel omdat ze blij was dat hierdoor aan de degouteerende kunststukken van Francine een einde waren gemaakt.

'O ja... natuurlijk.' Martina zette plotseling een zeer geleerd gelegenheidsgezicht. 'Maar zie je.. onder ons gezegd, - de tantes weten het nog niet, maar Thilde wel, want die denkt er ook zoo over als ik - ik moet je eerlijk bekennen dat *mijn* oogen hoe langer hoe meer zijn opengegaan in den laatsten tijd voor de zondigheid van de Ned. Herv. Kerk en hare voorgangers. *Ik* vind veel meer vrede bij de Doleerenden,

sinds die lieve dominee van den Andel mij, onder Gods leiding, de oogen heeft geopend voor de dwaalwegen van de Ned. Herv. Kerk.'

Maria-Anna begon een weeïg gevoel te krijgen. God, o God, was *dit* dan heel de vroomheid der Zijp-Looyenga's, dit harrewarren en heibeien over kerkgenootschappen en dominees, en elkaar den voet dwars zetten over een te hoorgin preek of een te bezoeken kerk! Was God en Zijn liefdegebod hier dan niets? En de leer, het dogma alles?

'Die lieve dominee van den Andel!' ging Martina zalvend voort. 'Hij is zulk een zegen voor mij geweest - moet je weten. - Hij heeft me na mijn bevalling van Francientje, die heel moeilijk is geweest, zoo dikwijls opgezocht, en altijd zoo veel héérlijke mooie troostwoorden gezegd. Vóór ik hem kende was mijn geloof dood, geloof ik, maar dóór hem is het in me geworden een levende kracht tot godzaligheid'...

Ze vouwde de handen samen na deze tirade, met een uitdrukking op haar gelaat van: Heb ik dat nu niet mooi gezegd?... Toen, verzaligd, iets vleeschelijk-begeerlijks ineens in hare koude, grauwe oogen:- 'O, en hij is zoo'n lieve, lieve man! En hij spreekt zoo goed! - Redenaarsgaven! En volle kerken dat hij heeft!'

Toen kwam ineens Thilde - in wie, bij alle gewilde, zichzelve plichtmatig opgelegde deemoed en zachtzinnigheid, de aangeboren Zijp-Looyenga-scherpheid alles behalve was gestorven nog - nuchter en kort:

'En hij heeft zoo'n mooien langen baard, en zulke welverzorgde nagels, en zoo'n weeke stem, en vooral zulke expressieve oogen. - Dat trekt óók....'

Ze haakte - want in de provinciestad namen ze nog handwerkjes mee als ze des avonds uit theedrinken gingen - daarbij

ijverig voort, met neergeslagen oogen. En Maria-Anna, die geen handwerk had, en hare schoonzusters over de ronde tafel heen gadesloeg, dacht niet anders of Martina zou nu een woedeeden uitval doen. Maar tot hare verbazing scheen deze veeleer innerlijk te genieten van de door Thilde geuite insinuatie.

'Ja, dat is zoo', - beêamde ze, met dezelfde vleeschelijk-zinnelijke uitdrukking.... 'hij is een pracht van een man! En hij heeft een vrouw, die heelemaal niets bij hem past, - zoo'n echt burgermenschje! - Verbeeldt je, toen ze pas hierheen beroepen waren, droeg ze nog 't costuum, 't Friesche costuum! Maar, enfin, dat heeft hij natuurlijk gauw genoeg veranderd. En ze komt ook nergens met hem mee, gelukkig! Ze heeft een groot gezin....'

'En dat moet zij dan zeker maar alleén opvoeden, terwijl hij jullie-gemeenteleden bekeert', - vroeg Maria-Anna droogjes. Maar Martina was bot van begrip - op sommige punten vooral.

'Ja, natuurlijk,' ging zij geestdriftig voort. 'Hij heeft een zeer groote gemeente. - En dan moet je bovendien weten, er zijn hier weliswaar twee dominees daarvoor, maar de andere is veel minder in trek dan hij, dominee van den Andel; die andere is veel meer een droge, saaie; als die Zondags preekt is het lang niet zoo vol - *ik* ga ook nooit naar hem - en iedereen wil veel liever dominee van den Andel bij zich op huisbezoek hebben.'

'Maar het is toch wèl hard voor dien ander, voor dien dominee Bast', meende Thilde meelijdend. 'Hij was vroeger, toen de gemeente nog niet zoo groot was, alleen hier, en toen kon hij 't heel goed met iedereen vinden. Maar, sinds die dominee van den Andel er bij is gekomen...'

Martina Zijp-Looyenga, die juist voor de tweede maal de theekopjes wilde vullen, zette ineens hare zilveren theepot weer neer op het ouderwetsche Verkade-lichtje, dat stond in een comfoortje, met transparanten omgeven, en boog zich geheimzinnig-teutziek voorover naar hare gasten.

'Onder ons gezegd', - zei zij - een en al verrukking over het nieuws dat zij het eerst wist... 'dominee Bast zal er worden uitgeknikkerd. Ik weet het van dominee van den Andel-zelf. 't Ging zoo niet langer. Hij heeft er met den kerkeraad over gesproken, en de meerderheid was op zijn hand. Hij moet iemand naast zich hebben die méér aan hem toegeeft, meer zijn eigen positie begrijpt van niet zoo begaafd te zijn als dominee van den Andel 't nu eenmaal is. Enfin, die heeft al iemand op het oog - een jongere broer van z'n vrouw - iemand die 't héél noodig heeft, die heel blij zal zijn als bij hier wordt beroepen, op zoo'n mooi traktement...'

'En wat moet dominee Bast dan - -'? vroeg Thilde.

Martina haalde de schouders op... 'Weet ik het? Dien man ken ik zoo weinig immers. - Die zal wel terecht komen ergens anders... Enfin, dat gaat mij niet aan...'

'Dat gaat mij niet aan'. Dat was dus de heele christelijkheid dezer bij uitstek vrome, zich na haar huwelijk met veel éclat 'bekeerd' hebbende mevrouw Zijp-Looyenga...!

Maria-Anna vond onder al hare schoonzusters speciaal deze zóó weinig sympathiek, dat ze 't zelfs niet de moeite waard vond haar te antwoorden. Voor deze 'christin' was blijkbaar de 'lieve' omgang met den 'lieven' dominee, die de leer verkondigde, méér godsdienstprikkel dan de liefde tot Gods Woord-zelf.

En, o wee, als die dominee eens een *vrouw* ware geweest... Wat ware er dan van Martina Zijp-Looyenga, en hare bekeering terechtgekomen - -?

Eerst waren ze 's ochtends naar Het Huis geweest. De meisjes, die, in korte leelijke gestichtsjurken, gebogen over naaiwerk, aan een lange houten tafel zaten te werken, onder toezicht eener witgoed-knippende juffrouw, waren plechtstatig, met neergeslagen oogen, opgerezen, zoodra de tantes en Thilde en Maria-Anna binnentraden. En hadden uitgegalmd:

> Dat's Heeren zegen op U daal....
> Zijn gunst uit Zion U bestraal:
> Loof, loof 't Heelal Zijn naam ter eer,
> Loof loof nu aller Heeren Heer.

Thilde had daarbij gestaan, verlegen met haar eigen figuur, door 't ongewone van ook eens hoofdpersoon te mogen zijn. De tantes hadden gekeken als commandeerende generaals, tevreden over de houding hunner troepen bij een parade. Maria-Anna werd, met een soort medelijden voor de jeugd van die misdeelden, pijnlijk getroffen door de nieuwsgierigjaloersche blikken die ze, al zingend, verscholen wierpen naar haar, de onbekende, naar haar nieuwmodische jacquette, naar de wuivende witte struisveer op haar hoed.

En de juffrouw, toen de laatste toon was weggestorven, had nederig-ootmoedig gezegd:

‘Mag ik de freule, ook uit naam van al de meisjes, heel hartelijk feliciteeren met den dag van heden, en alles goeds toewenschen? En, dat de Heer de freule nog lang moge sparen voor haar gezegenden arbeid....’

‘Maar hoe wist U het’?.... vroeg Thilde, de hand uitstekend, diezelfde gelegenheidsvraag elk jaar stereotyp herhalend, en elk jaar hetzelfde stereotype oogknipje in de richting der tantes ten antwoord krijgend.

‘Och, hoe vréeselijk - vréeselijk lief van U om me zoo te verrassen’, - betuigde ze

dan daarop, - óók elk jaar stereotyp 't zelfde...

Maar, er was een wanklank ook geweest. De juffrouw had tante Betje, die 't eigenlijke hoofd van 't Huis was, apart geroepen om haar te vertellen hoe die ondeugende meid, die Lize Bonkers, opzettelijk verkeerde zoomen had gelegd in die heel-dure lakens, die behoorden bij het uitzet dat mevrouw Versteege voor hare dochter liet maken in het Huis. Wat moest ze nu beginnen? 't Moest er natuurlijk allemaal weer uit! En zij, de juffrouw, had toch al zóó de handen vol....

Dan moest Thilde dat maar beredderen. Die zou 't dan morgen-ochtend wel alles er uittornen, en nieuwe zoomen leggen, had tante Betje beslist, zonder zelfs ook maar naar de meening of den wil harer nicht te vragen. Die bazigheid deed Thilde wel eens pijn in haar eigenwaarde - dat bemerkte Maria-Anna heel goed - maar zij rekende het tot hare christenplicht dat alles zich te laten welgevallen.

Wat Lize Bonkers - een gezond kind van zestien jaar - aanging, die moest natuurlijk zonder eten naar bed, tot haar straf. En kwam gedurende den recreatie-tijd in 't hok, in plaats van in den tuin te mogen wandelen.

Terwijl er onder de koffie werd gejeremieerd over het slechte gedrag van dat ondeugende schepsel, die Lize, en over die mooie dure lakens waarvan 't zoo zonde was, en over het gevaar dat mevrouw Versteeg natuurlijk nooit meer in 't Gesticht zou laten werken als ze zoo iets ooit hoorde, kwam Maria-Anna er tusschen met de opmerking:

‘Maar denkt U nu heusch, dat U zoo'n jong wezentje verbetert door haar geen eten te geven en geen frissche lucht? Die beide dingen heeft ze toch noodig in elk geval. Ze zal op deze manier hoe langer hoe verbitterder worden. En dan... uit wat een gezin komt ze misschien!’

Over zoo iets als erfelijke belustheid hadden echter de tantes nog nooit nagedacht. ‘De zonde is de zonde.’ En ‘slechte schepsels zijn slechte schepsels.’ En daarmee uit.

Tante Betje schoof haar sneetje brood met rookvleesch opzij, zag Maria-Anna uit de hoogte aan, en antwoordde alleen:

‘Kind, waar bemoei jij je mee? Wat heb jij nu voor verstand van zoo'n Huis?’

Al de heimelijke minachting die ze voelde voor hare wereldsche nicht lag opgesloten in dat antwoord, dat weliswaar geen tegenspraak noch een opheldering bevatte, en niets was dan een dooddoener, maar in elk geval een was waarmee Maria-Anna dientengevolge den mond was gesnoerd.

Later, toen de tantes naar boven waren gegaan om zich te kleeden, en Thilde den koffieboel moest afwasschee, binnen in de kamer natuurlijk, op de Hollandsche onsmakelijke kom-afwasch-manier, lichtte deze haar schoonzuster nog even in:

‘Je hadt maar niet moeten vragen naar die Lize Bonkers. Heusch, de tantes hebben gelijk, met dat kind *is* niets te beginnen! Ze is al eens in een dagdienst geweest ook. Maar we hebben haar weer in het Huis moeten terugnemen; ze ging den verkeerden kant uit...’

‘Wat deedt ze dan...?’

Thilde keek heel zedig neer op haar goor theedoekje, waarmee ze in de kopjes rondveegde. En ze werd een beetje rood in haar bloedarmachtig krenterig-saamgetrokken oudejuffrouw-gezichtje, terwijl ze preutsch, van tusschen hare lippen uit, zeide:

‘Ja, zie je, je kan zoo moeilijk over die dingen praten. 't Is zoo kiesch. Maar, verbeeldt je, er woonde daar 'n meneer op kamers, daar waar ze altijd voorbijkwam als ze boodschappen deed voor die mevrouw van haar dienst. En die knikte haar wel eens toe - vertelde ze zelve... En dat vond ze zoo leuk... Met *zulke* verhalen kwam ze dan 's avonds bij de andere meisjes...’

Maria-Anna begon erom te lachen..... ‘Maar Thilde! 't Feit-zelf dat ze die dingen heel gewoon vertelt, dat bewijst toch immers dat ze er geen kwaad mee bedoelde. In een hoofdknik van een man is toch nog geen verkeerdheid...?’

‘Maar die komt er van - -’, zei Thilde gewichtig.

‘Goed. Maar dat kan je dan toch tenslotte niet op den duur beletten door een gezond jong kind op te sluiten in een inrichting als een gevangene. Op haar achttiende jaar *moet* ze er uit, volgens de regels van het Huis, dat zeg je zelf. Dan is het toch beter haar bijtijds met de gevaren en de verleiding van de wereld van lieverlede in kennis te brengen, in plaats van haar zoo angstvallig onwetend te laten als jullie 't nu doen. Je zult zien, als zoo'n meisje voorgoed bij jullie weggaat, dan duurt het geen drie maanden of ze moet ongehuwd bevallen. En dan hebben de tantes dat op haar geweten! Met haar onnoozele preutschheid, dat zeg *ik* je...’

Maria-Anna had zich laten gaan, ondertusschen terugdenkend aan het frissche, vroolijke, jonge gelaat van zestienjarige Lize Bonkers, die daar nu eenzaam zat in dat hok, zonder eten, en zonder frissche lucht, alleen opgesloten, met honger, en met in zich den onbedaarlijken levenslust harer onbevredigde jeugd. Ze kon het navoelen - dacht ze inwendig - dat aldus voorbestemd worden tot het ‘pad der zonde’, er toe voorbestemd worden door deze deugdzame oude juffrouwen-zelven, die er geen oogenblik bij stilstonden hoe dit kind, misschien wel door een of anderen meneervader verwekt, daardoor in zich hebbend

luxe-begeerten en verfijnde smaken, reikhalsde naar mooie kleeren, naar pretjes, naar lach en gezelligheid, en hoe zij, tegen wil en dank opgesloten in dit saaie, strenge, gevangenisachtige gesticht, onmiddellijk straks van haar vrijheid van achttien jaar zou gaan gebruik maken om zich hals over kop in den maalstroom van 't leven te gaan werpen, totdat zij er in zou zijn ondergegaan eer ze 't zelve wist.

Maar Thilde nam beleedigd de zelfverzekerde meerderheidshouding aan der zich ingewijd voelende, zichzelve temeer nog te goed doende op die bepaalde meerderheid van ingewijde, nu het gold hare gehuwde schoonzuster, die natuurlijk overigens in al die dingen op haar, de niet-getrouwde, neerzag, dat begreep ze heel goed....

'Ach Marijtje', - zei ze, met een geheimzinnig preutsch airtje, 'daarvan heb jij geen verstand. Heusch niet - geloof me, je moet met zulke meisjes, zulke verdorven wezens, hebben omgegaan, al jaren lang, zooals wij, om te weten wat voor streken die hebben, wezenlijke, streken waarvan je eenvoudig weg geen begrip hebt.... Neen, die moeten anders worden aangepakt dan jij je verbeeldt.... En nu moet ik me gaan kleeden...'

In haar bruine japon, van 'n effen wollen stof, stijf gegarneerd met fluweelen revers in dezelfde kleur en een bruin zijden vestje óók in dezelfde kleur, en met als versiering een ouderwetsche ju weelen broche harer moeder en een lange gouden horlogeketting om den hals, ontving Thilde, neven de tantes, in zwarte zijde, óók ouderwetsch gemaakt, en met manchetten en omgelegde halsboordjes van echten kant, die haar iets oud-familie-portret-deftigs gaven. De familieportretten der 'de Wheeles zagen voornaam aristocratisch van de wanden der thans voor deze feestelijke gelegenheid geopende voorkamer op haar neer; in twee groote porseleinkasten stond het oud-blauw en oud-Saxisch porselein, alles erfstukken, opeengestapeld. En eene étagère met afschuwelijk-leelijke miniatuur zilveren stoeltjes, tafeltjes, sleetjes, en dito snuisterijen hing boven de ouderwetsche canapé, waarvoor de in olie onderhouden canapé-tafel prijkte, spiegelglad.

Uit de zaal, van 't buffet daar, en van 't midden der eettafel, schitterde het kristal der groote met port en madeira gevulde karaffen. De onvermijdelijke zelfgemaakte advocaten-borrel geelde veelbelovend. En daaromheen waren groote gebakschotels gerangschikt met stevige ouderwetsch-groote taartjes...

'Zal ik straks thee schenken?' bood Maria-Anna aan, 'dan is Thilde meer vrij voor de gasten.' -

Minachtend, om 't nieuwerwetsige van die theemode reeds in den middag, ging de blik van tante Sientje, de huishoudster van 't gezin, naar de gereedgemaakte theetafel.

'Och ja, die malle theedrinkerij 's middags!' smaalde ze. 'Maar we hebben er natuurlijk wel op gerekend, want er zijn hier ook al van die nieuwe menschen die daaraan meedoen'....

'Goddank niet velen nog in *onze* coterie', - ommuurde tante Betje terstond zichzelve en háár kring als een àpart iets....

'Neen goddank niet, - - Charlotte natuurlijk.' - 'Nu ja,.... Charlotte!'....

Tante Betje sprak dezen zin uit met een niet weer te geven uitdrukking in hare stem van geringschatting en afkeuring....

Thilde zuchtte er bij....

De eerste die kwam was Dominee Verster, zich voelend herder van *zijn* gemeente in de volle beteekenis, man die geen oogenblik twijfelde aan de onomstootelijke waarheid van alles wat *hij* beleed, *hij* leeraarde, *hij* geloofde, *hij* las in den Bijbel of niet erin las, *hij* goed- of afkeurde, die daarin, in die eenigszins bekrompen zelfverzekerdheid, vond zijn kracht voor zichzelf, en zijn invloed over anderen. Zijn prediking was geen huichelarij, was een onwrikbaar zeker-zijn dat *hij* precies wist hoe God was en wat God wilde en wat God bedoelde en wat God ons heeft geopenbaard in den Bijbel. Andere meening dan de zijne liet hij niet toe. En, daar de tantes hemelhoog tegen die meening opzagen, leefde hij met haar steeds in den meest-christelijken vrede...

Zijn bewegingen waren een beetje zalvendplechtig, zijn gebakkebaard gelaat drukte uit zijn volkomen tevredenheid met zichzelf en met de van God 'verordineerde' toestanden hier op aarde....

'God zegen U... lieve freule...' wenschte hij Thilde geluk... 'door Zijn goedheid weer een jaar gespaard, nietwaar...!' - En dan, voor Maria-Anna buigend:

'Mevrouw Zijp-Looyenga uit den Haag, geloof ik?... Ik meen al meer het genoegen te hebben gehad...'

Maria-Anna stak hare hand uit... 'Bij de begrafenis van mijn oom Meinhard... jawel dominee...'

'En hoe maakt Uw man, meneer Everard, het bij deze verkiezingsdrukte?'

'Ik ben de vrouw van Meinhard Zijp-Looyenga,' - zei Maria-Anna ietwat stug. 't Hinderde haar altijd dat haar zwager zoo veel meer bekend was in den lande dan haar man... Niettegenstaande diens politiek ijveren haar nochtans een gruwel was. Maar zij kon evenmin de heerschzucht en eerzucht van Everard verkroppen....

- Maar er kwamen andere bezoekers, freule de Laet, bescheiden, zacht-uitziend, lief dametje, die heelemaal in haar schulp kroop van angst, toen de tantes haar uit de hoogte vroegen of ze gisteren avond in de bidstond was geweest voor de Papoea-zending, en ze daarop ‘neen’ moest bekennen...

En vervolgens dokter van der Vijvere, huismedicus van 't steeds meer verdwijnende genre, goedhartige, rood-uitziende, dikke man, die Thilde als klein kind nog op zijn knieën had gehad, en die inwendig den spot dreef met het Huis en met de godsdienstige richting der dames de Wheele, maar voor 't uitwendige heel belangstellend naar dat alles informeerde, en zich met een effen gelegenheidsgezicht liet onderrichten omtrent de daar voorgevallen belangrijke gebeurtenissen, eene zware verkoudheid van de knip-juffrouw, en een val van de trap van een der meisjes, waarvoor haast de dokter was gehaald, maar die eigenlijk had bestaan in niets dan een schram...., enz., enz., - -

En daarna verschenen de drie ‘nichten’, de een beetje scheeve, vreeselijk-scherpe, hoekige Engel de Wheele, wier lieflijke voornaam een pijnlijke bespotting was van haar innerlijk en haar uiterlijk beide, en hare zuster Mieke, die wat achterlijk was, en hare jongste zuster Martha, die nog op een man hoopte.

Ze waren ditmaal vergezeld van hun broer, of, zooals zij - als alle de Wheele's - zeiden, hun b'oer Jan-Hendrik, onlangs overgekomen uit Indië, waar hij een plantage had, iemand heelemaal niet meer doende in dit stijf-hollandsche, milieu, maar waarin hij zich nochtans als een echte Indischman, dadelijk volkmoen op zijn gemak toonde, met Maria-Anna druk over den Haag pratend, de tantes toonend, door het ophalen van oude herinneringen, dat hij 't verleden niet had vergeten ondanks alles wat daartusschen lag, Thilde goeïg plagend omdat de rechte Jozef er nog altijd niet was, en Francientje, - die intusschen ook met hare moeder en Charlotte was gearriveerd - bonbons belovend als ze hem kwam opzoeken op zijn kamer...

‘Maar dan moet je zusje je brengen’, - zei hij, naar Charlotte knipoogend met de familariteit van iemand die zich reeds oudheer, en daarenboven neef, - al is het dan ook uit de verte - weet.

‘Goed, ik kom’, - verklaarde Charlotte, gul-blij.

Ze was 't eenige kind uit het eerste huwelijk van Gijsbert Zijp-Looyenga, een mooi meisje, met dik-blond haar, en volle roode lippen, en een goed figuur. - Niettegenstaande den gedwongen eenvoud harer kleeding kon men zien dat ze haar best deed élégant te zijn: er was smaak in de keuze van haar gestreept Viylla blouse kleurend bij den donkeren tailleurik, smaak in de wijze waarop ze haar vlug-klein hoedje droeg, een ietsje scheef, niet te veel.....

En in hare oogen, terwijl ze keek naar neef Jan-Hendrik, kwam een lachen van coquetterie. -

‘Waar was jij gisteren-avond, toen ik bij je mama th eedronk?’ informeerde Maria-Anna.

Charlotte kleurde. ‘Ik moest werken... voor mijn examen... bij een vriendin...’, zei ze.

En Maria-Anna zag dat ze loog.

Charlotte was het bête noire van de familie hier in de stad. Ze kon het in geen enkel opzicht vinden met hare stiefmoeder, wier vroomheid niet zóó ver ging van ook maar eenig geduld te hebben met het verweesde kind eener andere vroeggestorven vrouw. Het was een onophoudelijk over en weer harrewarren. Sinds den dood van

haar vader den eenigen band in hare oogen met het ouderlijk huis had verbroken, vond Charlotte er een soort boosaardig genot in hare ‘verlichtheid’ te luchten door niet anders meer naar de kerk te gaan dan naar de Vrije Gemeente, en dergelijke eenigszins kinderachtige uitingen harer ‘onafhankelijkheid’, waardoor zij niet alleen hare stiefmoeder maar ook de overige familieleden mateloos verbitterde. Harerzijds gaf mevrouw Martina Zijp-Looyenga hare stiefdochter wel talrijke vermaningen en lessen ten beste, maar schonk haar niet de minste liefde; en het was dan ook een van iedereen geweten feit dat Charlotte reikhalzend het uur harer meerderjarigheid afwachtte, om zich dan onmiddellijk van de knellende boeien te ontslaan - haar voogd was oom Everard - en haar leven te gaan ‘uitleven’ zooals zij zich - Ibseniaansch vond ze zelve - uitdrukte. In afwachting daarvan heette het dat ze thans studeerde voor haar acte Middelbaar Nederlandsch, en zij vond daarin een welkome gelegenheid zooveel als maar mogelijk was niet thuis te zijn.

Francine, door de verschillende gasten met koekjes volgestopt, en zich tenslotte vervelend, stootte bij ongeluk een kopje om.

Echt oud-porselein.

Tante Sientje werd wit van kwaadheid.

Maar, als een welopgevoede gastvrouw hield ze zich in, zei alleen, terwijl Thilde haastig opsprong om de scherven bijeen te zoeken, nuchter-scherp tot Martina:

‘Je moet het kind liever bij je houden.... het is te jong voor zulk een lange visite.’

Maar Martina had het heele ongeluk niet eens bemerkt, zóó was ze verdiept in een religieus gesprek met dominee Verster, die zich had laten overreden tot nog een tweede glaasje port. En nu, ineens gewaarwordend wat er was gebeurd, stoof ze op tegen Charlotte:

‘Mijn hemel, jij kijkt ook nooit eens ergens naar. - Je hadt toch wel even op je kleine zusje kunnen passen. - Kom maar hier Francientje.’

Want het kind - begrijpend dat ze kwaad had gedaan - huilde nu. -

Charlotte antwoordde niet, gooide met een nijdige beweging 't hoofd achterover, alsof 't heele voorval haar niets aanging....

En hare stiefmoeder verluchtte zich tegen den dominee met een halfluid:

‘Altijd even stug ook nog.’ -

Maar 't had een stoornis gegeven. - De visite brak op. Francientje kreeg maar een koel afscheid, al trachtte tante Thilde het goed te maken door haar nog eens heel, héél extra te mokkelen voor de meegebrachte bloemen....

En Charlotte bracht de hevige verontwaardiging van de tantes over haar hoofd, door te doen alsof ze dominee Verster niet kende, en, in plaats van hem een hand te geven, enkel voor hem te buigen bij 't heengaan....

‘Zoo'n nest toch’, - - vond tante Sientje, zoodra ze de deur achter zich toe had....

‘Maar een déksels-knappe meid’, meende neef Jan-Hendrik. Zijn vinnige zuster Engel durfde hem niet goed aan - voelde dat hij haar was ontgroeid te veel. Achterlijke Mieke giegelde, en de nog op een man hopende Martha bloosde zedig...

‘Ik heb haar in den Haag te loggeeren gevraagd’, - zei Maria-Anna. -

En, toen ze 't gezegd had, voelde ze hoe, door de plotselinge ijskoude stilte die daarop viel, werd geaccentueerd de onuitgesproken gedachte der aanwezigen, der dames althans:

‘Soort zoekt soort.’

(*Wordt vervolgd*.)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Aan Pater Bensdorp.

Naar aanleiding van Uw brief aan de Redactrice in een der voorgaande Lelie's, waarin U als tegenwerping tegen de door de Redactrice veroordeelde zegening van de jacht door de R.K. geestelijkheid in Frankrijk, aanvoert dat Jezus de vischvangst zijner discipelen zegende, kan ik niet nalaten U te zeggen hoezeer een dergelijke vergelijking mij getroffen heeft. De discipelen van Jezus waren arme menschen, visschers van beroep, die in de vischvangst hun geheele bestaan vonden, maar de jacht, die door de R.K. geestelijkheid in Frankrijk wordt gezegend, is niets dan een vermaak van rijke menschen, terwille waarvan tal van dieren geheel onnoodig worden doodgeschoten of verminkt, na eerst in doodsangst te zijn opgejaagd. De jacht als vermaak is afschuwelijk en ik kan mij daarom niet begrijpen, dat U als R.K. geestelijke, de zegening daarvan kunt vergelijken met de zegening door Jezus van de vischvangst van zijn arme discipelen.

Met de meeste Hoogachting,

N. DE LARUWIERE KRAAT.

II.

Johanna Steketee en objectieve Kritiek.

Men vestigt mijn aandacht op een hoofdartikel in het nummer van 17 Dec. van dit tijdschrift. Het is van de hand van Johanna Steketee en spreekt over de opvoeding, over het gedeeltelijk gekleed gaan van haar eigen zoon en over de burgemeestersche van Schrijfsters woonplaats, die aan die mode voor haar kroost een voorbeeld nam. Het zakelijke van het opstel is echter gewijd aan de opstellen van mijn hand, die eerst in de Nieuwe Rotterd. Crt. verschenen en voor een halfjaar geleden onder den titel VRAGEN VAN OPVOEDING bij de Wereldbibliotheek uitkwamen.

Bezwaren tegen hetgeen in die opstellen gezegd wordt, voert mijn geachte opponente niet aan. Ze dient echter desalniettemin opponente te heeten, wijl haar oordeel over mijn publicaties onwelwillend luidt, weliswaar zonder een enkel argument, zonder op een enkele onjuiste redeneering of gevolgtrekking te wijzen, maar nietwaar: men zou met een werk van wetenschappelijken of inlichtenden aard wel eens kunnen doen als met een roman en zeggen: het boek deugt niet, want het behaagt mij niet, ofschoon doelmatige critiek eischen zou, dat men aantoont, waarom een boek ondeugdelijk is en dat het ons om die ondeugdelijkheid mishaagt.

Niet aldus Johanna Steketee, die hier als voorlichtster optreedt, op een wijze, alsof het voor de lezeressen van de Lelie goed genoeg is op deze wijze. Ze schrijft wel herhaaldelijk, dat ze al lang wel wist, wat in mijn boekje te lezen is - en ik, die veel studie heb moeten maken, om die zaken te weten te komen, en die 17 jaren lang aanteekeningen maakte, teneinde mijn ervaringen te bewaren, prijs haar hierom ten zeerste - maar al blijk ik dan telepathisch die al lang bij Joh. Steketee bekende zaken te hebben gepubliceerd, toch mishagen mijn opvoedkundige publicaties haar. Het hoofddoel van haar stukje blijkt geweest te zijn, te zeggen dat mijn paedagogische opstellen niet in haar smaak vallen. Nu, dat is haar recht, wie zou het haar willen of kunnen beletten, al zou haar critiek eerst waarde krijgen, door toevoeging van bewijsmateriaal. Maar het ergste is, dat Johanna Steketee door het schrijven van dit, de Lelie-lezeressen en lezers adviseerend stukje eens zien laat hoe het met haar opjectieven zin gesteld is. Ziehier, wat ik overneem uit een, voor een aantal jaren door Johanna Steketee onderteekende beoordeeling over mijn opstellen (de beoordeeling kwam voor in de N. Apeld. Crt):

‘*....in de laatste nummers troffen mij vooral als zeer juist waargenomen eenige opstellen van den Arnhenischen opvoedkundige, den heer Fr.*

van Raalte; op eenvoudige en toch geestige, op begrijpelijke en toch op een van veel kennis blijk gevende wijze onderhoudt de heer van Raalte ons hier over den omgang met het kind.... De opmerkingen worden gestaafd of gekruid door tal van beelden en vergelijkingen, waaronder er zijn die aan de oude Grieken en Romeinen zijn ontleend. Dit alles verhoogt het aangename der lezing.... (w. g.) Johanna Steketee.

De door stippellijntjes aangeduide stukjes bevatten geen enkel onwelwillend woord, ik stippel ze ter afkorting. Vreemd doet het mij en zeker ook anderen aan, daarnaast de critiek uit de Lelie te lezen, waarin o.m. merkwaardigs ook nog de verdachtmaking staat, zij het indirect, als zou ik de citaten uit de klassieken niet in het oorspronkelijk gevonden hebben. Het zou de schrijfster niet veel moeite kosten zich te doen inlichten, waar en hoelang ik klassieke talen studeerde. Maar dat is een kleinigheid. Hoofdzaak is de funeste wijze, waarop deze schrijfster als voorlichtster optreedt met een zoozeer tegengesteld oordeel over hetzelfde werk. Ze doet er zoomin zichzelf, als het publiek en het tijdschrift, dat ze begunstigt met haar medewerking, een dienst mee, terwijl het publiek geen houvast meer heeft aan haar en zich misleid gevoelt. Want vroeg of laat komt zooiets uit en dan maakt ze een niet zeer ernstigen indruk.

Arnhem,
FRITS VAN RAALTE.

III.
Onnoodige Moord.

Wanneer ons werd vergund één blik te slaan in de onzichtbare wereld, met haar verhoudingen, vermogens en toestanden, dan zien wij voorgoed af van alle wraaknemingen en terechtstellingen hier op aard. Wij vernemen dan hoe in het geestenrijk de gestorven mensch komt te staan tegenover zijn hooger ik, tegenover den strengen rechter dien hij in zijn borst verborgen houdt, ware stem van God, wier innerlijke werkingen hij niet kan ontgaan.

De hel behoeft waarlijk geen plaats te zijn, maar is de toestand waarin het innerlijk zelf verplaatst wordt, staande in een heller schijn tegenover eigen en andere wezens, dan waarvan wij hier op aarde eenig denkbeeld hebben.

Welke korte genoegdoening is de wraak dezer vrouw, die om de eer van haar man te redden een ander mensch vermoordt. Nu reeds is het berouw ingetreden en drukt Mevrouw Caillaux haar spijt uit den Directeur van de Figaro te hebben gedood. Zij kwam te staan na bevrediging van een kortstondige wraakbehoefte, tegenover het tragische van dit plotseling weggerukte leven, dat, zelf temidden van aardschee waan gevangen, dit wereldsche hield voor het werkelijke. Welke hartstochten, welke lagere gevoelens kan de politiek opwekken, dat de eene mensch het intieme leven van den ander omverhaalt, hem zedelijk vermoordt, waarop geen aardsche rechtspraak schijnt te volgen. Voor de minste vergrijpen treedt de strafrechter tusschenbeiden en wij zien armen en behoeftigen in de gevangenis marcheeren, omdat zij zich vergrepen aan het goed van den rijken. Maar in zoo'n politieker, verwarringstoestand schijnt alles geoorloofd, en voor de steken die men elkaar zedelijk toebrengt, de

scheldwoorden en aantijgingen, gerechtigd of niet, de moord die men begaat aan elkanders goeden naam, voor dit alles schijnt geen redres te bestaan.

De publieke opinie is op het oogenblik misschien meer begaan met het lot van Mevrouw Caillaux, de sympathie wendt zich vanzelve naar haar, omdat zij de eer heeft willen redden van haar man, maar zij trof niet alleen den schuldige, doch in hem zijn gezin, zijn onschuldige kinderen en familie.

Hoe noodeloos was dit alles, hoe schadelijk, hoeveel onrust brengend in het geheele land!

Ware het haar slechts vergund geweest één blik te slaan in dat andere leven, de straffende zou haar hand hebben teruggehouden. Het is geen vergeefsch woord: Mij komt de wrake toe, ik zal het vergelden, spreekt de Heer. Het is dat wij zoo groot gewicht hechten aan dit aardsche, dat wij onze daden achten van zoo groot belang! Indien wij een oogenblik denken aan het kortstondige van dit alles, dan zal het gevoel ons doordringen van den waan waarin wij leven. Het goddelijke zoeken is het ééne noodige, het goddelijke liefhebben in den mensch, in de natuur, in de kunst. Zichzelf vrijhouden van alle smetten, om niet dat goddelijk licht verdonkerd te zien, waarbij wij leven. Ja - het is een waar woord: wat baat het, of gij de geheele wereld gewint, en lijdt schade aan uwe ziel? Wat baat het deze arme vrouw dat zij een onvoorbereide naar dat andere leven zond, zoo plotseling, zoo gewelddadig, waar hij nu onverwacht en mogelijk ongedacht te staan komt voor zichtelven en den betreurenswaardigen waan doorziet waarin hij leefde.

Zoo wij haar kunnen helpen met onze gedachten van medelijden, met onze gebeden, wij doen dit gaarne, geloovend in de wereld der krachten, waarvan alle werkingen uitgaan. Het geloof in die onzichtbare wereld alléén, had haar kunnen terughouden de wetenschap der onvermijdelijkheid van alle gevolgen, het volkomen besef van het nuttelooze om onzen eigen rechter te zijn, terwijl wij een zoo hoogen onpartijdigen en rechtvaardigen rechter hebben in het eeuwige. Rechtvaardig, omdat Hij liefdevol is en alwetend.

En daar God, zelfs uit het kwade het goede kan doen geboren worden, zoo hopen wij dat het begin van berouw waarvan de ongelukkige sprak, zal overgaan in een zoeken naar hooger wetenschap, naar het licht dat deze nieuwe Bedeeling over de aarde verspreidt.

JOSEPHINE GIESE.

Noot red:

Ik ben zoo vrij er de geachte inzendster op attent te maken, dat deze ‘spijt over haar daad’, achterna door mevrouw Caillaux betuigd, allesbehalve een geloofwaardigen indruk maakt, wijl het bekend is dat elke misdadiger zeer goed weet hoe zulk een zóógenaamde ‘spijt’ hem als ‘verzachtende omstandigheid’ wordt aangerekend door de Justitie. Zeer zeker echter is het in het geval van mevrouw Caillaux - wier laffe moord algeméén, éénstemmig is afgekeurd - voor de hand liggend dat zij, ziende hoe hare mijn verkeerd sprong, zich nu achterna de allures geeft van ‘bel ouw-hebbend’ te zijn M.i. wordt er heden ten dage veel te weinig stilgestaan hij de *slachtoffers*, en veel te veel bij de zooge-

naamd ‘beklagenswaardige’ misdadigers. Deze ‘ongelukkige vrouw’ was reeds de *derde* echtgenoote van den ex-minister Caillaux, (ik-zelve schreef onlangs abusievelijk de tweede, maar zij was reeds nummer drie), en het is overbekend dat zij haar huwelijk wist door te zetten ten koste der tweede vrouw, hare voorgangster, die zij, door de sluwste intrigues, wist te dwingen tot echtscheiding, wier leven zij als het ware *brak*, zoodat het dan ook juist de brieven uit dat tijdperk zijn waarvan zij de mogelijke openbaarmaking in de Figaro zòó uitermate vreesde dat zij er een verraderlijken moord om beging. Is zoo iemand nu heusch ‘eene ongelukkige vrouw’, dan wel eene verachtelijke, berekenende, gevoellooze intriguante?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Batavia, Maart 1914.

Geachte Redactrice,

In Uw Blad van 28 Januari 1914 No. 31 komt veen stuk voor van ‘S.I.-ër’, alsmede van A.M. uit Wonogiri naar aanleiding van onze causerie over de Sarikat Islam in Uw Blad van 5 November 1913 No. 19.

Volgens eerstgenoemde zou de ‘Sarikat Islam’ dan geen vereeniging zijn van apachen, leegloopers en inlanders van verdacht allooi, maar ieder weldenkend mensch zal het met ons eens zijn dat de feiten die bewering logenstraffen.

In de meeste plaatsen toch, waar afdeelingen van de ‘S.I.’ gevestigd zijn, over geheel Java van Besoeki tot Tangerang, hadden ongeregeldheden van leden dezer vereeniging tegen het Bestuur plaats; in December j.l. o.a. te Djember, bij welke gelegenheid een Europeesch employé van een Cultuur-onderneming het slachtoffer werd van, zooals S.I.-ër het welwillend gelieft te noemen - ‘*de verpersoonlijking van een volksbeweging*’. Maar nu die ‘volksbeweging’ tot doel heeft om ongewapende, dus geheel *weerlooze* Europeanen te slachten, zijn wij zoo vrij hier nogmaals te betoogen dat het een plicht der regeering is een dergelijke moordzuchtige bende door militaire macht in bedwang te houden en desnoods neer te schieten. - In elk beschaafd land dient de regeering er voor te waken dat weerlooze burgers het slachtoffer worden van een gewapende moordenaarsbende, en daar waar leden van de ‘S.I.’ met moord *beginnen*, is het duidelijk en zeer logisch dat de moordenaars moeten worden neergeschoten; christelijke beschaving heeft hier absoluut niets mede te maken. Gezag, orde en tucht dienen gehandhaafd te worden, en daarvoor is de militaire macht aangewezen, zoodra de politie - zooals o.a. te Djember is gebleken - daartoe niet bij machte is.

Wij betwijfelen het of na het gebeurde in het Djembersche het Kamerlid Dr. Scheurer nog de S.I.-beweging met vreugde zal begroeten, daar thans het bewijs is geleverd dat de Sarikat Islam wèl een vereeniging is voor het meerendeel uit schavuiten bestaande, al mogen er ook bij uitzondering eenige ontwikkelde leden zijn die een goed doel voor oogen hebben.

Dat verder een groot deel der inlandsche ambtenaren door de S.I.-bacil is geïnfecteerd, is een niet te loochenen feit; niemand zal ons toch kunnen wijsmaken dat deze ambtenaren niet geheel op de hoogte moeten zijn van het oproerig gedoe

van een vereeniging waarvan zij lid zijn. Waarom werd het Bestuur niet *steeds tijdig* door de inlandsche ambtenaren ingelicht wanneer er in S.I.-kringen iets gaande was; waarom moest de assistent-resident van Djember spionnen uitzenden om een ontvangen mededeeling van een administrateur eener Cultuur-onderneming te doen controleenen? Op de inlandsche ambtenaren rustte de *plicht* den ass. resident te waarschuwen, maar ze durfden niet, omdat ze onder den invloed van de 'S.I.'stonden: een groot deel der inlandsche ambtenaren is dus thans onbetrouwbaar; het feit alleen dat zij tegen het bevel in van den Gouverneur-generaal *toch* zich bij de 'S.I.' aansloten, moet reeds als een *begin van verzet* beschouwd worden.

Hierop vermeenen wij met nadruk te moeten wijzen; het verwijt van 'S.I.-ër' en 'A.M.' dat onze uitlatingen betreffende de 'Sarikat Islam' een gevolg zou zijn van vrees voor deze oproerige bende laat ons koud, ons doel is slechts het Nederlandsch publiek en de Volksvertegenwoordiging in te lichten, dat tot nu toe de Sarikat-Islam verzet heeft gepleegd tegen het Gezag, gepaard met *moord*, zooals door de feiten bewezen wordt en dat daarentegen afdoende maatregelen dienen opgenomen te worden, n'en déplaise de meening van 'S.I.-ër' dat wij behooren tot het genus van 'uilen in doodsangst' en tot het ras van 'geregeneerde Hollanders' zooals hij zich uitdrukt.

Aan 'A.M.' deelen wij mede dat wij absoluut in geen relatie staan of gestaan hebben tot de redacties van de '*Telegraaf*' en het '*Nieuws van den Dag voor N.-I.*' maar dat wij laatstgenoemd Blad alsmede het '*Soerabayaasch Handelsblad*' en de '*Nieuwe Soerabaya Courant*.' in onze causerie aanhaalden, omdat die organen een juist beeld geven van het oproerig gedoe van de 'Sarikat Islam'. Maar indien, zooals 'A.M.' zegt, de '*Oetoesan Hindia*' door de kalme en degelijke toon zoo gunstig áfsteekt bij de door ons aangehaalde dagbladen, dan blijkt hier weer voor de zooveelste maal uit dat theorie en praktijk zeer verschillende zaken zijn.

T h e o r i e : rozengeur en maneschijn; p r a k t i j k : verzet tegen het Gezag, moord, dwingen van inlanders die geen lid der 'S.I.' willen worden, molesteeren van Chineezen, beheerders van S.I.- afdeelingen die met de kas der Vereeniging eclipseeren!!!

U, geachte redactrice, dankzeggende voor de opname dezer repliek,

Hoogachtend,

A..... Z.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg

te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen werden beantwoord, uiterlijk *Zaterdag-ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mej. J.M. - Bij de zeer vele reeds wachtende copy is er geen gelegenheid Uw schets, die ik niet zeer geschikt acht, op te nemen.

Novalis. - Gij hebt groot gelijk mij om nadere inlichtingen te vragen. Dat neem ik nooit kwalijk. Alleen doorgaand plaatsgebrek was de oorzaak dat gij zoo lang moest wachten, en ik heb nu de noodige orders gegeven. Het door U gelezen 'bericht' was een gevolg van mijn reeds gegeven order het stukje in dat nommer te plaatsen, een order waaraan echter door de drukkerij op het laatste oogenblik onmogelijk gevolg kon worden gegeven. Een gedachtenwisseling, of iets dergelijks, komt er dan wel eens plotseling tusschen. Zoo b.v. moest in het voorlaatste nommer de corr. aan 1813 achterwege blij ven zonder mijn voorkennis, omdat er geen tijd meer over was mij daarvan te verwittigen. Vriendelijk gegroet.

Théo. - Nooit, onder geen omstandigheden, publiceer ik Uw naam zonder Uw toestemming. *Wees volkomen gerust*. Ik begrijp het geval **volkomen**. Lees s.v.p. ook vooral dit en het voorgaande artikel over het Asyl, waar gij Uw instemming betuigt met dat over de geschiedenis met den ingebrachten hond, dien de heer Driessen onmiddellijk, zonder voorkennis van den veearts, wilde doodmaken.

Mara. - Gij zult in de vorige Lelie reeds gezien hebben hoe meerderen met U mij dat uitknipsel zonden. Intusschen dank ik U zeer, en hoop ik dat gij zult voortgaan mij te zenden wat U interesseert, op welk gebied ook. 'Vragen' worden nog steeds kosteloos in de Lelie opgenomen, tenminste voor zoover ik weet kosteloos voor abonné's. Wat Uw brief aangaat, neen, inderdaad, ik heb wèl gehoord van mej. v.d.K. dat zij door mijne aanbeveling vele pensionaires heeft gehad, maar uw naam heeft zij mij niet bepaaldelijk genoemd. Intusschen kan ik mij zeer goed voorstellen, dat gij na een zoo droeve herinnering niet meer naar S. terug wilt. En nu hoop ik maar dat gij elders zult slagen. Gij zijt waarschijnlijk een der oudste Lelie-abonné's, indien gij reeds zoo lang abonnée zijt, en zult het Blad dan wel zéér veranderd vinden in den loop der jaren onder mijne redactie en na die mijner voorgangster. - Neen, lieve mevrouw, ik vind Uw vraag niets 'brutaal', en ik wou dat ik ergens een goed pension wist voor U. Maar dat weet ik niet. En nu zou ik U mijnerzijds willen vragen: Vindt U *mij* erg onbescheiden, indien ik na lezing van Uw droevig verhaal een ongevraagden raad geef, en U toeroep: Ga toch met Uw patiënt naar een *ander* klimaat. Gij hebt immers gezien wat die vorige raad tenslotte heeft geholpen! En gij, zegt dat hij het

gestel, erfde. Gelooft U me, juist op dien leeftijd is b.v. Zwitserland, en hooge droge lucht, hoogst-waarschijnlijk redding voorgoed. Ik ken jongelui die dat deden, die daar bleven studeeren, en die nu gezonde krachtige mannen zijn. Uw finantieele omstandigheden ken ik niet, maar ik zou zeggen, dat het voor U in elk geval niet zoo heel veel duurder zal zijn waar gij slechts aan hem alleen hebt te denken, en niets behoeft achter te laten. Zijn opvoeding is natuurlijk een veel grootex bezwaar, maar gij kunt toch beginnen met de *vaeantie*, met de zomermaanden. En dan, hij kan ook daar uitstekend opgevoed worden. Hij is bovendien nog zoo jong. Ik wil niets tegen dokters zeggen, maar zij-ook zijn menschen, en laten zich, misschien onbewust, leiden door partijdige bedoelingen. En ik heb zoo dikwijls opgemerkt dat doktoren per-se een patiënt beletten willen buitenslands genezing te zoeken. Daar loopt, misschien onbewust, een soort animositeit onderdoor tegen de voordeelen van het andere klimaat, tegen de buitenlandsche doktoren, - weet ik het! Ik beweer ook geenszins dat die eigenschap enkel een van Hollandsche doktoren is. Toen ik in Zwitserland was, hebben drie doktoren daar mij, zonder iets van elkaar af te weten, in verschillende streken, gewaarschuwd tegen 'de gevaren' van Bad-Nauheim. 'Als U daarheen gaat, zijt U in twee maanden dood', zeiden ze alle drie, - 'want Uw hart kan die sterke baden niet meer verdragen.' - Daarentegen wisten alle drie natuurlijk behandelingen in Zwitserland-zelf dringend aan te raden. - Enfin, vergeef me, indien gij vindt dat ik mij ongevraagd op Uw terrein begeef, en geloof me dat ik het alleen doe uit het meest waarachtige *medegevoel*, en omdat ik-voor-mij-zelve de besliste overtuiging heb dat ik juist in dat bepaalde soort van ziekte nooit met een geliefden patiënt in ons vochtig kil klimaat zou willen blijven, maar hem of haar per-se zou brengen in hooge droge lucht, in Zwitserland, in Davos, desnoods, als het niet anders ging, in Honnef a/d Rijn of in Soden i/T.

Ja, ik vind het prettig te hooren dat iemand, die de Lelie onder zoo verschillende redacties steeds las, met de mijne-óók is ingenomen. En, wat onze wederzijdsche dierenliefde aangaat, mij gaat het als U, ik-ook voel speciaal met de ongelukkige *stumperds* zulk een medelijden, ook met de trekhonden, en het wil mij voorkomen dat er voor dezen lang niet genoeg wordt gedaan. Ik durf wel zeggen dat in ons land mevrouw baronesse van Heerdt tot Eversberg, den Haag Deli-straat 51, nooit genoeg te waardeeren diensten bewijst aan deze arme verschoppelingen, die zij tot zich neemt, verpleegt, van hunne beulen loskoopt, enz., enz..

- Ja, dat oude hondje van die dame v/d K. leeft nog steeds, althans vóór enkele weken was dat nog het geval, toen ik er 't laatst van hoorde.

Ja, lieve mevrouw, U moogt mij mijne vriendin en mijne Marie zeer zeker benijden. Want beiden zijn voor mij de trouwste hulp die er bestaat, en, tusschen de eerste en mij heerscht bovendien een zoo innige verhouding als wel tusschen weinige vrouwen het geval zal zijn.

Waarlijk, niemand meer dan ik kan getuigen uit eigen ondervinding hoe er ook sublieme karakters zijn onder de vrouwen, op verschillende wijzen. En ik vind ons gemeenschappelijk samenleven met ons drieën wél een bewijs, dat men, ook zonder feministe te zijn, nochtans zich tevreden en gelukkig kan gevoelen buiten den man. Juist echter dan is dat het geval wanneer men in dit opzicht geen flauwe onware leugentjes vertelt: van altijd tegen het huwelijk zijn geweest, te 'rillen' van 'dat', enz. enz. Die bewuste tante van U zal toch wèl familie geweest zijn van mijne vriendin - zegt zij. Maar zij kent haar niet. - En nu, nog eens, vergeeft U me mijn vrijpostigheid, maar ik zou het zoo vreeselijk vinden als U hem óók moest verliezen, en, juist op dien jongen leeftijd kan dikwijls een voortdurend gunstig klimaat nog alles redden. Dat is een *feit*. - Intusschen zal ook ik informeeren naar een pension als door U bedoeld. -

M. de B.-B. - In den aanhef van Uw brief stelt gij U op het standpunt - wat ik *zeer mooi* vind - dat gij enkel uit principe vegetariër zijt. 'Ik ben sedert jaren vegetariër alleen uit principe.' - En, aan het slot van denzelfden brief betuigt gij met vuur dat het *gezonder* is geen vleesch te eten: 'Geloof mij, naar mate de mensch het vleesch en bloedgebruik afschaft, wordt zijn lichaam zuiverder, zijn geest reiner, en meer geschikt tot geestelijken arbeid.' En elders: 'Gezwegen nog van het gevaar verbonden aan bedorven vleesch, of worst van zieke beesten.'

Gij ziet dat ik telkens Uw eigen woorden aanhaal.

Ik doe dat om U te laten zien welk een verwarring er heerscht in Uw eigen denkbeelden. Wat mij aangaat, vegetariër-zijn uit principe vind ik beslist veel beter dan vleesch-eten. Dit ben ik volkomen met U eens. Meermalen reeds hebben mijne vriendin en ik in dat opzicht ernstige discussies gehad, want beiden zijn wij er in principe vóór, en toch wil de eene niet dat de andere er hare gezondheid aan waagt. Een paar jaar geleden namelijk heeft de dokter, die mijn hart met het beste gevolg heeft behandeld, - want toen ik bij hem kwam was ik tot niets meer in staat, kon geen tien schreden meer loopen, en thans wandel ik als een gewoon mensch - tot mij gezegd: *Vegetarisme is voor U uitgesloten. Ik houd het voor iedereen nadeelig. Maar voor Uw gestel is het dubbel gevaarlijk, daar U zich niet moogt voeden met groote hoeveelheden meelnoch plantaardige spijzen*.

Daarop zeide mijne vriendin natuurlijk dat zij onder geene omstandigheden zou toelaten dat ik het *toch* doorzette. - Aan den anderen kant heb ik-zelve eene der naaste bloedverwanten van haar, die op lateren leeftijd vegetariër werd, zien wegsterven aan eene kwijnende ziekte, onmiddellijk na dat vegetariër-worden. Mijne vriendin-zelve is thans zeer gezond, en, indien zij mij dus antwoordt: Sta mij dan toe ook vegetariër te worden, dan zeg ik: neen, dat durf ik niet, want, nu ben je gezond, en, als je zoo plotseling van dieet gaat veranderen, dan ben ik bang voor de mogelijke gevolgen.

Consequentie van dit alles: Zij wil het mij niet toestaan, en ik wil het haar niet toestaan, en dus blijven wij beiden vleescheten *tegen onzen zin*.

Nu zult gij zeggen dat dit zeer egoïst is. En ik geef U daarin gelijk, en ik zou ook zeer zeker nochtans, ondanks onze gezondheidsbezwaren, het vegetarisme misschien doorzetten, indien ik daarin een *af doend* middel zag tegen al de wreedheid om ons heen in de gansche schepping.

Echter, leeft niet in de gansche natuur 't eene dier van 't andere, de kat van de muis, de vogels van insecten, 't roofdier van andere dieren, enz., enz.? Is het daarom niet iets geheel anders in dezen een *natuurwet* te volgen, hoe wreed ook, dan zich schuldig te maken aan de willekeurige onnoodige wreedheden van *mishandeling van dieren*, waartegen ik voortdurend strijd?

Bovendien, het argument: indien men geen enkel dier doodmaakt, en ze allen laat leven, wat moet er dan tenslotte van dien te grooten overvloed worden, - zal toch ook U niet onbekend zijn?

Een beroeps-slachter of beroeps-jager - dat heb ik honderden malen in de Lelie gezegd, - stel ik niets lager dan welk ander mensch ook. Ik veracht alleen hen die voor hun genoegen, als *vermaak*, gaan jagen, duivenschieten, wat ook.

Nochtans, ik herhaal, ik geef U volkomen toe, dat ik in principe ben vóór het vegetarisme, en daarom onverdeeld iedereen toejuich die uit *principe* deze levenswijze volgt. De door U aan het slot van Uw brief geuite zienswijze over het ‘gevaar’ van het dierlijke voedsel is eene individueele. Ik heb voorbeelden gezien van gezonde en van zieke vegetariërs, van gezonde en van zieke vleescheters. Ik houd het echter in elk geval voor gevaarlijk op lateren leeftijd zulk een geheel veranderd dieet te beginnen. Reden waarom ik die verandering mijne nu zoo gezonde vriendin nimmer zou toestaan. Zij harerzijds wil het mij niet toestaan op grond van het beslist medisch advies van een arts, die mij zeer veel beter deed worden wat mijn hart aangaat. Ware ik niet dubbel verplicht - als onderhouder, finantieel, van ons gezin, - voor mijne gezondheid op alle mogelijke wijzen te zorgen, ik zou in dit opzicht nog kunnen *wagen*, nu echter mag ik m.i. dit niet doen. Daarenboven, afdoend helpt ook het vegetarisme niet, want, al geef ik 11 't volkomen toe, dat planten een veel minder bewust leven hebben dan dieren, *voelen* doen ze toch óók, ze *leven* toch ook. En dan, maakt gij nooit een vlieg dood? Of een muis? Of een rat? Of ander schadelijk ongedierte? Zelfs mijne vriendin, die bijna ziekelijk-overgevoelig is op zulke punten, zal toch een vloo verdrinken (*ik* laat hen loopen, tot hare verontwaardiging). Nog eens, in principe ben ik 't ééns met U; dat wil ik U hier gaarne bekennen. Niet echter met het slot van Uw brief over het ‘gevaar’. En, dat er nog ontzettend veel kan gedaan en *moet* gedaan worden in zake pijnloos slachten, enz., ja, dat is zeker waar. In dat opzicht moeten wij dieren-vrienden veel meer nog *handelend* optreden, en getuigen, en waarschuwen. Ik hoop dat gij mij nu beter hebt begrepen. Gij ziet, ik ben geenszins tegen het vegetarisme. Ik ben enkel niet overtuigd dat *dit* een geval is waarin ik, om eene principe-quaestie, mijne vriendin diep zou moeten bedroeven, en mijne toch reeds zoo

slechte gezondheid wellicht gaan verergeren - zonder tenslotte iets *af doends* te bereiken.

A.F. - Dat was eene verrassing. En eene die mij voor U hartelijk veel genoegen doet. Hartelijk, hartelijk gefeliciteerd. En is hij nu dezelfde van wien gij mij een vorige maal schreeft dat hij mij zou gekend hebben? Of is het iemand anders? - Ja, ik vind het recht hartelijk en aardig van U mij zooveel van U-zelf te vertellen, en, indien ik er niet zoo heel uitvoerig op antwoord, dan is het alleen maar uit vrees U te zullen verraden in dit geval. - Wat ‘men’ zegt doet er in een geval als 't Uwe al heel weinig toe, zou ik zeggen. ‘Men’ is in zoo'n geval steeds jaloersch. - Ik vind het prettig van Uw dierenliefde te lezen. Dat geeft mij steeds zulk een aparten band met mijne correspondenten. En 't geen gij mij schrijft omtrent dat geval op dat kantoor gaf me dadelijk een groote, groote sympathie. Dat toont een goed karakter. - Ja, toe, kijk toch niet naar ‘mooi’ of ‘leelijk’, maar naar degenen die 't meest noodig hebben hulp. Rashonden komen nog wel terecht, maar er zijn zooveel verwaarloosde, dwalende, jonge, heel lieve, trouwe honden, die op geen ‘stamboom’ kunnen aanspraak maken, en daarom geen onderdak vinden. En die juist komen m.i. het eerst in aanmerking als men een hond neemt. - Wat katten aangaat, ik stel ze beneden honden in deugden en intelligentie, maar ik heb ze toch van lieverlede ook leeren liefhebben door wat ik van hen zag. Ik vind trouwens dat men *elk* dier moet beschermen en helpen en redden, omdat het hulpeloos is tegenover de overmacht van den mensch, aan onze willekeur overgeleverd. Ons poesje is een dod van een diertje. Zoo klein en lief dat men zich telkens opnieuw verwondert over haar reeds een paar malen moeder zijn geweest. Alleen is en blijft ze zoo droevig-schuw. - Ik hoop dat gij Uw ‘vast plan’ mij méér te schrijven zult uitvoeren. Daarmede zult gij mij zeer veel genoegen doen, juist nu, nu gij zulk eene verandering tegemoet gaat; en Uw leven daardoor weer zoo heel anders wordt. Ik deel steeds zoo oprecht in het lief en leed mijner correspondenten, en volg hen op hun levensweg. - Wat het mij toegezonden uitknipsel aangaat, ja dat is natuurlijk heelemail *de* manier van de R.K. Kerk: door dergelijke beloften van Missen-lezen de naasten tot geven op te wekken. Het andere, het den naam van den gever beitelen in een gedenksteen, vind ik niets erger of anders dan de Protestantsche manieren van giften weten te verzamelen door dito reclamemalerij. Wie een groote gift geeft aan 't een of ander kan zich daarvoor zelfs straks een ridderorde koopen, (denk aan de Kuyper-affaire). En dan al de aanstellerige comité's waarin mevrouw deze en meneer die zitting nemen, en -die dan in alle couranten vermeld worden, en, wanneer de Koningin er zich voor interesseert, worden beloond met eene koninklijke onderscheiding aan president, secretaris, enz.. - Och, in *dat* opzicht is de meeste liefdadigheid al bitter weinig waard, of het nu van R.K. dan wel van Protestantsche zijde komt! Intusschen dank ik U hartelijk voor het uitknipsel, en houd mij gaarne aanbevolen voor alle uitknipsels die gij de moeite waard acht om de eene of de andere reden.

M.S. - Met leedwezen zie ik dat gij ongesteld zijt. Des te meer waardeer ik het in U dat gij U nochtans zoo warm interesseert voor het lot van Uw naasten, in dit geval de diep-beklagenswaardige dierenwereld. Natuurlijk maak ik van Uw uitknipsel gebruik, onder hartelijke dankzegging voor Uw moeite. - Geheel en al ben ik 't met U eens dat de hier geëischte straf veel te gering is. Want let wel, er is nog niet eenmaal

sprake in dat uitknipsel van ‘opgelegde’ straf, (zooals gij U uitdrukt) maar slechts van ‘geëischte’. En ik voor mij zal daarom nog blij zijn als de ellendeling tenminste wordt veroordeeld daartoe, en als het vonnis niet tenslotte veel zachter nog uitvalt. - Ook de behandeling der trekhonden is *schandelijk*, dat ben ik met U eens. En ik geloof dat de heer van Laer, die onlangs in een ingez: stuk in de couranten betuigde hoe de hond an und für sich niet ongeschikt is tot trekken, daardoor een slechten dienst bewees aan de zaak der dierenbescherming, die hij toch warm voorstaat als voorzitter van de Nijmeegsche afd: daarvan. Immers, ik ben het geheel en al eens met hen die hem antwoordden, dat bijna geen enkele trekhond beantwoordt aan de volgens den heer van Laer-zelf noodzakelijke ‘goede conditiën.’ Integendeel, de arme dieren worden mishandeld, zelfs als zij ziek of met wonden bedekt zijn nochtans tot trekken gebruikt, enz., enz. - Nu hoop ik maar dat Uw ongesteldheid U niet belet dit onder de ongen te krijgen, hetgen mij bijzonder zou spijten. Hartelijk het beste toegewenscht daarmede!

J.M. - Ik gebruik Uw gewone ps:. Gij zult bij ontvangst van dezen vermoedelijk mijn particulier antwoord reeds hebben ontvangen. Ik heb zulk een ontzettend groote *particuliere* correspondentie óók nog, bij al mijn ander werk, reeds ook dóór de Lelie, waarvan de inhoud, en de medewerkers, steeds meer oorzaak worden dat ik lang niet altijd per *Lelie*-corr: kan beantwoorden maar dat particulier *moet* doen - om nu niet eens van mijne eigene persoonlijke zaken en brieven te spreken.

A.K. (N. Amerika). - Met veel genoegen zie ik dat de Lelie U gevolgd heeft naar een nieuw vaderland. Het bewijs van belangstelling, dat gij mij geeft door mij dat Engelsch Blad te zenden, waardeer ik zeer, en ik zal waarschijnlijk van den inhoud te eeniger tijd wel 't een of ander gebruik maken. Een ‘gemiddeld gunstig’ oordeel noemt gij die opinie van dezen Amerikaan over Holland, en, om U de waarheid te zeggen, vind ik dat gij met die uitdrukking nog al optimistisch zijt, want mij doet zijn oordeel over het geheel nog al pedant en uit de hoogte aan, al is er zonder twijfel hier en daar veel wáárs in hetgeen hij constateert. Het is meer de pedante en oppervlakkige wijze waarop hij 't zegt die mij treft als eenigszins hinderlijk eigenwijs. 't Meest heb ik me geamuseerd met zijn voorspelling dat het Vredespaleis later een zeer geschikt ‘restaurant’ kan worden. Het geheele gedeelte dienaangaande vind ik uitnemend-ge-

steld, in goedige ironie. De man is overigens m.i. te kort in Holland geweest om heel veel juiste indrukken te hebben opgedaan. - Ja, ik ben het met U eens dat men eerst den rechten en juisten blik verkrijgt op zijn eigen land als men het verlaat. Maar dat dit per-se inhoudt 'waardeering' ervan kan ik niet beamen. Hollanders, die nooit uit hun eigen land zijn geweest, vinden integendeel gemeenlijk per-se alles 'bij ons' volmaakt, en worden reeds wild als ge maar durft zeggen dat dit of dat buitenslands beter is. En omgekeerd, zij die er voorgoed vandaan zijn, zij gaan zich dikwijls geheel en al vervreemd gevoelen van hun oude vaderland. Nooit heb ik b.v. Holland zoo intens hooren beschimpen als door een Hollander pur-sang, die zijn geheele leven had doorgebracht bij de rechterlijke macht in Indië, en die, speciaal over de Hollandsche reinheids-gewoonten op zeker intiem gebied, een scherp oordeel velde dat niet geheel onjuist is te noemen, en dat een direct gevolg was van zijn verblijf buitenslands. Wat mij-persoonlijk aangaat, ik heb door veel reizen, en langer verblijf en buitenslands en in de tropen, leeren vergelijken, in veel opzichten méér leeren waardeeren, speciaal b.v. waar het Hollandsch natuurschoon geldt, waarvan ik nu - nu ik bergen en gletschers en palmen en rotsen ken uit eigen aanschouwen, - een beter begrijpen heb dan toen ik alleen wist van het vlakke land en daardoor slechts droomde van de wonderen ginds. Aan den anderen kant echter heb ik-ook leeren inzien hoe innerlijk-onbeschaafd en achterlijk de Durchschnitt-Hollander nog is bij al zijn zoogenaamde 'algemeene ontwikkeling', wanneer we hem b.v. vergelijken met den Durchschnitt-Zwitser. Ik heb lang in dat land gewoond, in Duitsch- en Fransch-Zwitserland beide, en ik ben trouwens niet de eenige die constateert dat de Zwitser veel hooger staat in innerlijke beschaving en in innerlijke ontwikkeling dan de Hollander. Ik ben hierin te onpartijdiger, omdat ik overigens niet houd van den Zwitser; hij is voor mijn persoonlijken smaak te stug, te lomp, te weinig 'heer'. - Het zou mij te ver voeren indien ik op dat gebied nog verder ging uitwijden, alleen wil ik nog zeggen dat ik Uw gevoel, van per-se 'trotsch' te zijn op de gunstige opinies van buitenlanders over ons land, niet deel. Ten eerste vind ik er altijd iets oppervlakkigs in dat die menschen, die meestal - speciaal de Amerikanen doen dit - Holland 'doen' in hoogstens eene week, zich een oordeel willen aanmatigen erover. Maar ten tweede, ik vind, hoe meer men ziet, hoe meer cosmopoliet men wordt, en het enge begrensde idée van dit is 'mijn' land en daarom is het in mijn oogen bijzonder prettig als een ander er iets goeds over zegt, gaat verliezen. Ik-zelf zie 't goede en 't slechte in mijn land, en ook in andere landen. En ik trek mij van dat van Holland niet méér aan dan van andere landen. - Mocht gij mij eventueel andere uitknipsels willen toezenden, dan houd ik mij steeds gaarne aanbevolen.

J. C. - Hartelijk dank voor Uw welkom schrijven. De plaats Uwer inwoning is mij hoogst sympathiek geworden om hetgeen gij mij meedeelt van de daar heerschende, en metterdaad bewezen heerschende dierenliefde. - Gij zult in de vorige Lelie gezien hebben hoe ik het door U bedoelde bericht reeds in de Lelie had besproken in het Overzicht v/d Week. Want natuurlijk was ik verontwaardigd, zooals gij terecht vooronderstelt. En het doet mij daarom werkelijk goed te hooren hoe het arme dier althans is gewroken. Waarlijk, gij hebt mij door Uw schrijven zeer veel genoegen gedaan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Overzichten van de Week: Christelijke polemiek, Een goed voorbeeld en een goede daad, Wat waarlijk mooi is, Belangrijk nieuws, Een voorbeeld van de menschlievendheid der doktoren, en De zonde der menschen, tot een volgend nommer wachten. Eveneens moest om die reden uitblijven: Eenige Beschouwingen naar aanleiding van den moord van een ministers-vrouw op een journalist, door Johanna Steketee, alsook de Correspondentie aan **Bob, Napoleon, Moed, C.G., Mevr. J. van M.G., Mevrouw S., den Haag,** en **C.K**.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Sluiting Red: Ged.

15 April 1914
27ste Jaargang.
No. 42.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Ecce Homo.

Eene schilderij, voorstellende een Christus-kop; uit artistiek oogpunt waarschijnlijk een meesterstuk, qua religieuse strekking voor mij een doek zonder eenige waarde. Het bebloede hoofd draagt eene doornenkroon en met het bloed vermengen zich tranen, welke uit roodbeschreide oogen opwellen. De bleeke wangen teekenen smart, en ook om den mond ligt een trek van wanhoop. Het is alsof die smeekende oogen en half geopende mond vragen om medelijden! En medelijden gevoel ik met dezen martelaar, medelijden, maar geen bewondering, geen ontzag, geen neiging tot ‘navolging’. Is dat de man die de wereld overwon, de overwinnaar van den dood? Neen, dat is geen overwinnaar, dat is een die overwonnen is, overwonnen door smart, en wanhoop en teleurstelling, dat is niet de Christus, de Onoverwinnelijke. Koud en onontroerd laat mij drom dit schilderstuk, omdat het uit ethisch-religieus oogpunt mijn ideaal van god-mensch beleedigt.

Ik denk aan eene andere voorstelling van Christus, waarboven ik in gedachten ook lees Ecce Homo; eene mooie, fiere man nengestalte die de knieën buigt en hoofd en handen biddend omhoog heft: Jezus biddend op Nazereth's heuvelen, een menschenkind, alleen zijn innerlijken strijd doorworstelende, alleen

dragende zieleleed en zielepijn, een menschenkind dat niet aan de wereld maar aan God zijn hart uitstort, een menschenkind dat niet aan de menschen maar aan God kracht en troost en heul vraagt. En naast hem staat een jonge, mooie vrouw, teer, rein, stralend, als eene Engel des Lichts, en zij legt hare hand zacht op zijn schouder en kust hem even, voorzichtig op het voorhoofd. En op het gelaat van den worstelenden strijder ligt eene uitdrukking van goddelijke kalmte en van hemelsche vreugde: zijne ziel wordt aangeraakt door het goddelijke Leven: Uit onzienlijke wereld komt onzichtbare hand troosten.

Hierin herkende ik den man van: ‘maar als gij bidt ga in Uwe binnenkamer,’ en wanneer gij vast toont geen droevig gezicht, den stillen, waarachtigen held die duldt en draagt en lijdt en strijdt.... in stilte. En machtig ontroerde mij deze heroique figuur, wiens verheerlijkte gelaatstrekken schenen aan te dringen: ‘volg mij, en ik zal u rust geven, de rust van 't onwankelbare vertrouwen op God, van 't onaantastbare geloof in de zegepraal der Waarheid, van de absolute zekerheid in de macht der Liefde!’

En van Nazareth's heuvelen zie ik mij verplaatst in de werkelijkheid en zij hangt óók, hare levende schilderijen op: Ecce Homo!

Zie den mensch, zie den parasiet, die zich voedt en vetmest ten koste van zijn medemensch; zie den verdierlijkten mensch hoe hij lichaam en ziel opoffert aan zinnelijk genot; zie den karakterloozen, eerloozen mensch hoe hij ‘om de eere Gods’ en ‘in den naam van Christus’ schraapt naar geld en goed en hunkert naar roem en naam, naar alles wat voor een Calvinistisch diplomaat ‘het Koninkrijk Gods en Zijne Gerechtigheid’ uitmaakt; zie den dwazen hoogmoedigen mensch oordeelen en veroordeelen den andersdenkende, hoor hoe hij de wereldraadselen oplost en hoe hij het goddelijke plan doorziet en God weet voor-te-rekenen! Zie hoe zelfs in het kind reeds spreekt het egoïsme, het inhalige, het hebberige, het wangunstige. O, het is immers alles domheid en dwaasheid, en berekening en egoïsme, en kleinzieligheid en bekrompenheid en leugen en bedrog?

De mensch! Blaise Pascal geeft in weinig woorden een zeer juiste biographie van den mensch. ‘Rechter over alle dingen, onnoozele aardworm, schatbewaarder der Waarheid, verzameling van onzekerheden, roem en... uitvaagsel van het heelal.’ Aldus volgens B.P. Zijne Majesteit: De Mensch! En Busken Huet zegt niet minder juist, ofschoon wel minder parlementair: Onuitstaanbaar is hij menigmaal, een plaag om mede te verkeeren, een pest voor zijne omgeving, der maatschappij tot overlast, een bedrieger der openbare veiligheid.

Zóó zien we hem, den mensch en dan is de overgang naar verachten niet moeilijk. Ik geloof niet dat menschenhaters nu juist de slechtsten onder ons zijn; juist die vurige drang naar het volmaakte, die brandende dorst naar zedelijke schoonheid, die zielsbehoefte tot vereeren en aanbidden, die zijn het, welke bij ontgoocheling en teleurstelling den geboren idealist tot een verbitterd misanthroop maken; menschen-verachting, verklaarbaar, ofschoon nooit te rechtvaardigen.

‘Als gij hem ontmoet, dien mensch,’ gaat Busken Huet voort in zijne kanselredenen, ‘als gij hem ontmoet, vertreedt hem niet: hij is uw medemensch.’

Vertreedt hem niet, vloekt hem niet, hebt medelijden, want hij is geneigd tot het goede, alhoewel tot veel kwaad in staat, de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zoo zwak o, zoo zwak! Zegent hem die U vloekt, doet wel die 13 haat, geeft hem ook Uwen mantel, die uwen rok wil nemen, dit zijn geboden welke den imitatie-Christen in zijn bijbel staan, den waren theosoof in het hart. Theosoof d.i.

die het goddelijk weten in zich draagt, wetend door medelijden! En weten is vergeven. Tout savoir, c'est tout pardonner. In dat opzicht was Jezus Theosoof, een die goddelijk Wist.

Ecce Homo! Ik zie weer voor mij in al zijne ontroerende schoonheid den eenzamen man op Nazareth's heuvelen, ‘den ridder die zijne rusting herstelt’! En ik gevoel dat ik sta tegenover een heerlijk wonder, een heilig mysterie: den Mensch, Koning van hoogere orde, Majesteit bij de Gratie Gods!

S.W. HARDENBERG.

Bij het Kruis van Christus. (Paschen).

Zou 't waar zijn - als de Christus had geweten
Dat dóór zijn Kruis-dood werd vaneen-gereten
Zijn daad van hoogsten Offer-wil....

Zou 't waar zijn, als de Christus had gehoord
Hoe hoogste stem van liefde werd gesmoord
Door 't Kruis-hout zelf, daar 't duivels werd....

Zou 't waar zijn, als de Christus had bevroed,
Dat juist zijn rein, zijn arm onschuldig bloed
Gevloeid aan 't Kruis - een wapen werd....

Zou Christus dam dien dood nog uitverkoren?

O neen, de Christus *wist* dit alles niet,
Toen Hij aan 't Kruis zijn heilig leven liet....

O neen, de Christus bad met eigen stem
Voor 't eigen Volk, voor 't Joodsch Jeruzalem,

Hàd Hij geweten van der Volkeren Moord
Die kwam in Zijnen Naam door bloed en kruis,
Dan werd zijn 'Wee U' over ons gehoord
Dan klonk het manend in elk Christenhuis.

ANNIE NAUTA.
Den Haag, Maart 1914.

Een gewichtig moment in de opvoeding. (*Vervolg van No 41*).

En hier geldt dan in volle kracht de opmerking van Lhotzky, dat noch de onderwijzer, noch de geneesheer, maar alleen de vader en de moeder kunnen beoordeelen, wanneer het oogenblik is aangebroken voor het spreken van het laatste woord. Dat woord zij er een van diepen ernst en getuige van de innige liefde, welke slechts bedoelt te behoeden voor dreigende gevaren en aanmoedigt tot betooning van onbegrensd vertrouwen in den waarachtigen wil der ouders om het geluk des kinds en dat alleen te dienen.

Hoe zal men de opgroeiende knapen en meisjes inwijden in de geheimen van het sexueele leven? We zouden kunnen zeggen: dat make ieder voor zich uit door ernstig nadenken, want dat waarborgt voor elk bijzonder geval de beste keuze.

Toch kan men wellicht behoefte gevoelen aan een vingerwijzing en daarom zullen we trachten in 't kort een paar voorbeelden weer te geven, welke we ontleenen aan de 'Jugendlehre' van Dr. Fr. W. Foerster. Vooraf zij opgemerkt, dat de meeste voorstanders van sexueele voorlichting, gedachtig aan het in goeden zin opgevatte: 'Naturalia non sunt turpia', uitgaan van het geslachtsleven der planten, van daar voortschrijden tot dat der lagere dieren, opklimmen tot de hoogere bewerktuigde diersoorten om tenslotte te komen tot dat van den mensch.

Foerster laat door een moeder ongeveer het volgende gesprek voeren met haar 12-jarigen zoon:

'Lieve Wouter, gij zijt nu reeds een ernstig jong-mensch geworden en daarom heb ik mij voorgenomen heden eens iets heel ernstigs en belangrijks met je te bespreken. Gij gelooft niet meer in het sprookje van den ooievaar, nietwaar? Zie, wanneer ik je zoo in de oogen zie en zeg: 'Mijn kind', - dan bedoel ik daarmee niet slechts, dat gij mij geschonken zijt, opdat ik je liefhebbe, verzorge en opvoede. Neen, ik denk daarbij nog aan iets veel schoonen. Denk eens na, wij kennen elkaar reeds veel langer dan gij veronderstelt, wij waren reeds jaren lang samen, voor gij ter wereld kwaamt. Hebt

gij wel eens gezien, hoe het zaadje uit de plant voortkomt, hoe het diep in den bloemkelk verborgen zit, in den nazomer grooter wordt, tot het rijp is en afvalt? Zie, zoo hebt ook gij als een toere knop in het binnenste uwer moeder, onder haar hart, geslapen, langen, langen tijd.

Nu begrijpt gij ook wel, waarom ik je zoo innig liefheb en waarom gij mij zoo zeer aanhangt. Ja, wij behooren elkander toe, zooals geen twee wezens ter wereld; wij zijn één lichaam, één ziel. Reeds maanden lang, voor ik je onder veel smarten ter wereld bracht, ontdekte ik, dat gij in mijn binnenste tot leven ontwaaktet, en ik schonk u niet slechts mijn levensbloed, maar ik koesterde ook duizend wenschen voor uw kleine ziel, opdat zij rein en krachtig zou worden, en ik trachtte edele gevoelens in mij te wekken, opdat die tot u zouden overgaan. Kunt gij u voorstellen, met welk een innig verlangen ik het oogenblik verbeidde, waarop mijne oogen u zouden zien?

Maar hoe kwam het, dat gij zoolang als menschenkiem in mijn binnenste sliept en zoo plotseling ontwaaktet tot leven? Was het de zon, die u wakker riep, evenals ze in het voorjaar de plan tenkiemen uit den grond lokt?

Ja, waarlijk, het was een zonnestraal: de liefde uws vaders tot mij.

Niet alleen de vrouw draagt de kiem van nieuwe menschen in zich, maar ook de man. Het is geheel als bij de bloemen, die ook alleen dan vruchten voortbrengen als de vrouwelijke bloemen door het zaadstof een er mannelijke bloem worden bevrucht. Bij de bloemen zijn de wind en de insecten behulpzaam om de bevruchting tot stand te brengen. Maar bij veel overeenkomst is er tusschen plant en mensch een oneindig groot verschil. Bij de planten bestaat geen liefde, bij de

menschen doet de teedere liefde van den man voor de vrouw de begeerte ontstaan tot een innige vereeniging. Zijn ze man en vrouw geworden, dan wordt door hunne innigste lichamelijke ineensmelting de kiem van een nieuwen mensch tot leven gewekt, - een wezen dat de eigenschappen van den vader en der moeder in zich vereenigt. En wanneer ik je nu nog zeg, dat iedere moeder haar kind onder de grootste smarten ter wereld brengt en steeds in levensgevaar verkeert, wanneer het kleine schepsel zich van haar losrukt, dan zult ge ook begrijpen, waarom de liefde tusschen moeder en kind met sterker banden geknoopt is dan elke andere aardsche liefde.

Nu gij dit alles vernomen hebt, zult gij u stellig voor vele gevaren in acht nemen, die dengene bedreigen, die daarvan niets weten. Ook gij zult later eenmaal vader worden en wanneer dan uw lichaam zwak en uw ziel krachteloos is, dan zult gij die eigenschappen op uw kind overdragen. Gij bouwt dus reeds thans iederen dag niet alleen aan uw eigen lichaam en aan uw eigen ziel, maar ook aan het leven en het lot uwer nakomelingen; en wat gij wanreinheid, kracht en liefde in uzelf bevestigt, wordt ten zegen aan en het erfdeel van hen, die u eens vader zullen noemen.

Het is nu ook duidelijk, waarom men met schuchterheid en schaamte spreekt over die deelen des lichaams, welke dienen tot schepping van het kind. Men moet ze rein bewaren, niet alleen omdat ze tot het volkomenste behooren, dat de natuur heeft geschapen, maar vooral omdat daarvan zoo oneindig veel menschengeluk afhangt, dat ze tegen elk nadeel en misbruik moeten worden behoed en nimmer onder heerschappij van lichtzinnige gedachten mogen komen. En nooit moet gij u schamen, dat ge u hierin rein houdt, al treft u misschien daarom de spot van anderen, die niet weten zooals gij.'

Aan deze proeve van voorlichting voegt Dr. Foerster de opmerking toe dat het hem ongewenscht voorkomt, diep door te dringen in biologische bijzonderheden, zooals dit b.v. is gedaan door Ellis Ethelmer in 'The human flower' en in 'Baby-buds'. Hij uit de vrees, die ook elders is uitgesproken, dat het kind door een sterk op den voorgrond brengen van de bevruchtings- en voortplantingsverschijnselen bij planten en dieren en een diep afdalen in détail er toe zal worden geleid het bevredigen van den 'geslachtshonger' als even natuurlijk en vanzelf-sprekend te gaan beschou wen als die van den 'maaghonger', zooals Dr. Gunning het wel zeer plastisch, doch niet fijn-gevoeld uitdrukte. Het gevoel voor het verhevene en reine zou daardoor op den achtergrond gedrongen worden.

Moet de voorlichting voor meisjes gehouden worden, dan acht Dr. F. met eenige wijziging de boven meegedeelde proeve van behandeling ook voor toepassing geschikt, doch het komt hem nuttig voor, daaraan te verbinden een wijzen op den samenhang met de menstruatie, die, onverwacht en zonder voorafgaande voorbereiding ingetreden, volgens het oordeel van verschillende medici niet zelden het denken ziekelijk verstoort en aanleiding tot een nerveusiteit veroorzakend acht geven op en overdreven ontzien van eigen lichamelijken toestand.

(*Wordt vervolgd*.)

Als de menschen eens wilden....

Nu is het weer Paschen geweest, en de lijdensweken liggen achter ons, en de R.K. hebben die weken gevierd met vastendagen, en de Protestantsche burgemeester van den Haag heeft het noodig gevonden in de 'Stille Week' alle comedies, enz., te

verbieden, en iedereen die nog een beetje ‘aan zijn godsdienst doet’ is allicht op Goeden Vrijdag of op Paaschmorgen eens naar de een of andere kerk geweest. Om niet te spreken van al de nieuwe lidmaten, die in deze dagen zijn aangenomen en bevestigd in verschillende gemeenten, van al de mooie aandoenlijke toespraken die daarbij zijn gehouden door de voorgangers, van al de goede voornemens, die waarschijnlijk zijn opgevat door de jongelieden....

....En daarna.... gaat alles weer zijn gewonen, leelijken, liefdeloozen gang.

Hij, die, volgens modernen en orthodoxen beide, volgens Protestant zoowel als Roomsch-Katholiek, is gekomen om de liefdeleer te prediken, van: Hebt elkander lief, Weest dan volmaakt gelijk Uw vader in de Hemelen volmaakt is, - - Hij is vergeten....

En de menschen gaan dóór elkaar te beleedigen, te haten, uit te schelden, kwaad te doen in het geniep, te belasteren, te bestelen, zichzelf ten koste hunner naasten te verrijken, wat niet al! Te veel om op te noemen, helaas!

Om met het onzedelijkste en meest liefde-

looze van alles, het oorlogvoeren, te beginnen. Ik las dezer dagen in de courant hoe de Koningin een gelukwensch had gezonden naar onze in Albanië oorlog-voerende officieren wegens hun 'heldhaftig' gedrag.

En ik ben overtuigd, dat de overgroote meerderheid Uwer over zooiets geheel en al gedachtenloos heenleest. Ik wil ook de Koninginzelve niet te beslist aansprakelijk stellen voor het onchristelijke van zulk een gelukwensch. Is zij-ook niet een slachtoffer harer vorstenopvoeding? Heeft men haar ooit geleerd zelfstandig, onafhankelijk te *denken?* En dan ook worden zulke telegrammen niet vóór haar gereedgemaakt, haar ter onderteekening voorgelegd, zonder dat ze zich hoogstwaarschijnlijk rekenschap geeft van den inhoud en zonder dat zij-zelve dien bedacht?

Ik weet het niet. Maar wel weet ik in elk geval, dat we hier met dat groote stopwoord, met die alles omhullende phrase 'vaderlandsliefde' - waarmede zoogenaamde voorstanders van oorlog en dienstplicht hunne onmenschlievendetheorieën opsieren, - *niets* te maken hebben, absoluut *niets*.

Hier gold het niet *ons* 'dierbaar Holland', *ons* 'met goed en bloed vrijgevochten vaderland,' enz., enz., te verdedigen, tegen welken vijand ook. - Deze officieren hebben zich enkel laten verleiden, door eerzucht of andere redenen, een post aan te nemen die hen verplichtte te gaan vechten in een vreemden staat met vreemde troepen tegen met Holland absoluut niets te maken hebbende *vreemdelingen*.

Kan iemand dit oorlogvoeren door Hollanders verdedigen op grond van vaderlandsliefde, en al dat fraais?

Is zulk een daad van deze Hollanders niet absoluut onchristelijk, onmenschlievend, bloeddorstig, wreed?

En toch wordt onze Koningin gebruikt om zulk een, juist van haar extra-orthodox-geloovig standpunt te beslister af te keuren daad te verheerlijken met een telegram van gelukwensching.

En de groote domme massa leest er overheen. - Maar ach, wat doet die zelve ook?

Geven de predikanten, die zooeven zoo mooi en aandoenlijk hunne aannemelingen vermaanden, zelven een voorbeeld van vergevensgezindheid en lankmoedigheid en naastenliefde? - In ditzelfde nommer, in het Overzicht v/d Week, haal ik U een staaltje aan van het 'allerchristelijkst' optreden van twee geloovige Bladen, twee voorgangers in het goede, de R.K. Tijd, en de Protestantsche dominee Bronsveld.

En de haat en de laster en de nijd en de onvergevensgezindheid gaan zij niet dag in dag uit hun gang in alle kringen der maatschappij? En verwoesten levens. En scheuren banden vaneen. En vertrappen geluk. En stichten in het duister - want dat is het ergste van alles dat in het *duister* werken - onberekenbaar kwaad.

O, indien de menschen eens waarlijk *wilden*.... Indien ze wilden, ieder voor zich, zoeken hun eigen geluk, en zoeken hunne naasten een weinig gelukkig te maken, zonder zich te laten leiden door vijandschap en haat en jaloezieën en verbitteringen.

Stel U zulk eene wereld eens voor, eene wereld waarin we elkaar met rust lieten, en ieder voor zich vredig zijn eigen gang ging, goed-doende naar zijn bescheidene mate, zonder méér....

Zou *die* godsdienst niet zijn de ware, de eenige, die godsdienst van aldus trachten vrede te houden met elkander, en elkanders pad zoo licht mogelijk te maken, in plaats van er zooveel mogelijk schaduw op te werpen?

O ik weet wel dat het eene utopie is. Niemand meer dan ik is ervan overtuigd, dat het meerendeel van 't menschdom veel te laag staat en veel te verachtelijk is van

nature, om ooit anders te worden dan het nu eenmaal is, namelijk eene boosaardige, wreede, onreine, in 't geheim lasterende en kwaaddoende massa, bang alleen voor eigen ik, misbruik makend van het zwakkere, het vertrappend onder haar lompen voet, en, als het zichzelf voelt de onmachtige, zich door boosaardige listen heimelijk wrekend. -

Maar soms, in stille doorwaakte nachten, door eene of andere bijzondere aanleiding, als rondom je de natuur ontwaakt in haar frissche, jonge schoonheid, als de hemel azuur-blauw lacht, als een kind je aanziet met zijne nog niet van de gemeenheid van de wereld sluw geworden vertrouwen-uitdrukkende blijde oogen, dan komt over je zulk een weemoedig verlangen naar wat zou *kunnen* zijn.... indien de menschen slechts wilden: Levensvreugde, Blijheid, Vergiffenis, Naastenliefde, Geoorloofd genot.

Wat hebben we aan kerkgenootschappen - hoe ze zich ook noemen mogen - die geen van allen aanvatten het kwaad bij den wortel, die geen van allen gebieden hunne leden, als een onafwijsbare plicht, te *handelen* naar de liefdeleer, voorgangers in de eerste plaats, te vergeven onvoorwaardelijk, te leven in zedelijkheid en in matigheid, te

spreken de waarheid, niet te lasteren, niet te konkelen in 't geheim, niet te misgunnen, enz., enz.....

O, als de menschen maar wilden....

Ik geloof in een God....

Niet in dien der Wrake, dien de Bijbel ons leert, of, liever gezegd, de uitleggers ervan, de theologen.... Ik geloof in een God die ons bestemd heeft tot genieten, genieten onze korte, toch reeds door zoo velerlei zorgen en lijden en moeielijkheden zwaar-gemaakte levensdagen. - Waarom helpen we elkaar niet tot dat doel zooveel we kunnen....? In plaats van elkaar den levensstrijd nog moeielijker, nog zwaarder te maken....

Helaas, 't zal nooit zoo zijn, de machten in het duister, die van laster en jaloezie en wraak en boosaardigheid, zij zullen altijd blijven werken, blijven verwoesten levensgeluk, blijven schaden anderen, die niet eenmaal weten van wáár de slag, de vijandschap, kwam.

En, *dat* is juist het hopeloos-droevige, dat weten dat het nooit, nooit zal veranderen....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overzicht van de Week.

I.
Christelijke polemiek.

De 'Tijd' (R.K.) kibbelt met ds. Bronsveld (protestant) over eene kuischheidsquaestie. Ziehier een staaltje van den stijl van dit 'Christelijk' R.K. dagblad:

'*Maar, de duidelijke beteekenis van dit herderlijk woord miskennend en verminkend, komt lomp en plomp de botte ds. Bronsveld met zijn domme geuzenklomp slaan op het katholieke kuischheididеaal, waarvan hij niets begrijpt en waartegen hij schandaal maakt*.'

Is het niet om ervan te watertanden een 'christen' te worden, als je zulke dingen leest?

Zou de Tijd-redactie niet beter doen den Bijbel op te slaan, en te lezen wat Jezus Christus daar geleeraard heeft omtrent de Farizeeërs en Schriftgeleerden, die o zoo veel geleerdheid verkondigen over het Woord van God, maar vergeten er naar te *doen*?

Overigens zij hier bijgevoegd dat de 'christelijke' Protestanten geen haar beter zijn in *hun* polemieken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II
Een goed voorbeeld
en
Een goede daad.

De in Parijs grooten invloed bezittende Roomsch-Katholieke priester Monseigneur Bolo heeft, in zake dierenbescherming, een ernstig woord gesproken, waarop het

wel de moeite waard is hier te wijzen. Men verwijt namelijk zoo dikwijls - en helaas met recht - den streng-bijbelgeloovigen, R.K. en Protestant beide, dat zij voor de dierenwereld al heel weinig barmhartigheid toonen. Niemand minder dan een Vlaamsche priester is dan ook onlangs zóó ver gegaan van in het openbaar te durven leeraren: wij hebben het recht het dier te dooden, en dus nog veel eer het recht het te doen lijden (!). -

Gelukkig echter heeft deze theorie de verontwaardiging der Belgische dierenvrienden gewekt, en thans heeft Monseigneur Bolo te Parijs eene brochure uitgegeven, getiteld: De dieren en de christen-plicht, waarin hij o.a. zegt: *De dieren zijn onze naasten. Zij zijn niet uitgesloten van de zegenrijke gevolgen van het verlossingswerk*.

Ten onzent zou de Pers geen notitie nemen van zulk een herderlijke uitspraak, waar die immers ‘maar een dier’ geldt. In het buitenland is het goddank anders.

De brochure van Monseigneur Bolo - die echter ook lang niet de eerste de beste is, maar een invloedrijk iemand - heeft terstond overal groote instemming en belangstelling gewekt, en het groote *ongeloovige* blad le Matin gaf dezer dagen een verslag van een persoonlijk bezoek, door een reporter gebracht aan den geestelijke, uit welk verslag ik de volgende sympathieke woorden van dezen laatsten citeer:

‘Ik heb de dieren lief - niet alleen omdat ik hen, zoo goed als U en mij, beschouw als schepselen Gods - maar ook omdat ik-zelf dieren bezit.

- - - - Mijne beste menschenvrienden, die overigens uitstekend zijn, en die ik in elk opzicht liefheb, zouden moeilijk kunnen nabijkomen aan mijne dieren, groote en kleine, wat bewijzen van liefde aangaat.

- - Hoe zou ik dus de dieren niet liefhebben?! Zij, die kinderen opvoeden, wijzen dezen er lang niet genoeg op hoeveel goeden wil en trouw de dieren aan den dag leggen, waar het geldt ons menschen te dienen, zoodra zij onze bedoeling begrepen hebben, en hoe gehecht zij aan ons zijn, wanneer wij hen goed behandelen. De kinderen zouden veel

barmhartiger zijn voor de dieren indien zij hunne goede hoedanigheden meer leerden begrijpen.... En hoeveel beter zouden zijzelven daardoor worden!

- - - Goedheid jegens de dieren is een bewijs van geestelijke verfijning, en van een superieure ziel. Hoe beklagenswaardiger en verlatener een wezen is, hoe edelmoediger en grootschei van ziel hij of zij zich toont, die het helpt en beschermt. Omgekeerd, de mensch die in staat is zonder noodzaak een weerloos dier te doen lijden, is een laagstaand, ontaard, gevaarlijk wezen.' - - - - -

Doet Uw voordeel met deze schoone menschwaardige woorden uit den mond van een geestelijke van Uw kerk, gij Roomsch-Katholieken, - en gij Protestanten-ook behartigt ze.! - Wat Monseigneur Bolo zegt is het getuigenis van *elk hoogstaand* mensch: 'goedheid jegens de dieren is een bewijs van geestelijke verfijning en van eene superieure ziel.' -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Wat wáárlijk mooi is. - -

O Lord, our God
Be Thou our Guide,
That by Thy help
No foot may slide.

Dit is de melodie van de Westminsterabbey, eene melodie welke ik hoorde wedergeven door een wonderschoon-zuiver-klinkend klokje, te verkrijgen bij den heer Ten Boom, Noordeinde 137, den Haag. En de tranen kwamen mij bij dit heerlijk-rein geluid in de oogen. Neen, 't meeste modernegedoe van 'stijlvolle' ameublementen, 'strenglijnige' kunstvoorwerpen, enz., laat mij zoo koud als een steen, zegt me niets anders dan dat ik 't gewoonweg Teelijk vind. Maar dit eenvoudige klokje, dat elk uur die melodie zoo glashelder weergeeft, ik benijd het dengenen die het bezitten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Belangrijk nieuws.

De pers is toch een heerlijke uitvinding. Je staat ervan versteld welke hoogst-interessante en voor 't menschdom bepááld wetenswaardige dingen zij soms weet op te sporen.

Luister maar eens b.v. wat het Vaderland dezer dagen vertelde:

Onze aanstaande gast.

Zooals men weet, komt weldra koning Christiaan X van Denemarken is ons land. Het is voor de gastheeren altijd prettig, van te voren zooveel mogelijk te worden

ingelicht omtrent gewoonten, liefhebberijen, enz. van hun gast. Daartoe biedt een artikeltje in de Temps van collega René Blum ons de gelegenheid, reden waarom wij ons haasten er iets van over te nemen.

René Blum zag den koning op 'n bal van de Yachtingclub te Kopenhagen.

De koning, vertelt hij, plaatste zich als een eenvoudig walzer op een stoel van rood damast tusschen twee dames, die hij om beurten uitnoodigde. Men kan niet zeggen, dat Z.M. een danser eerste klasse is, maar hij had er niettemin een zichtbaar plezier in.

Het orkest speelde een wals, een two-step, en eindelijk een tango.

Was het moeheid? Of minachting? Het verlangen zich te houden aan het protocol van de andere hoven? Toen men de modedans speelde, verliet de koning zijn zetel niet. Hij volgde evenwel niet een belangstellend oog en toegevenden glimlach dezen danspas, die overigens zeer verzacht was, en die zijn oorspronkelijk karakter en zijn Zuid- Amerikaznsche heftigheid heeft verloren en niet meer zinnelijk noch ruw is.

Bij den volgenden wals haastte de koning zich weer mee te doen, en hij noodigde verschillende dames uit.

- Wie is die aardige brunette, waarmee Z.M. op het oogenblik boston speelt? vroeg Blum aan een zijner buren.

- Dat is, was het doodeenvoudige antwoord, een der sterren uit 't ballet van den Koninklijken Schouwburg.

Blum uitte zijn verbazing. En toen kreeg hij te hooien, dat bijna. alle tooneelspeelsters uit de betere kringen komen, en dikwijls huwen met officieren en waardigheidsbekleeders, en dat er geen eerbiedwaardiger vrouwen zijn. De dames van het ballet vooral behooren tot de meest beschaafde kringen, en de handelwijze van den koning, welke mij zoo verwonderde, is geheel overeenkomstig tradities en protocol.

Slavenzielen, buigt U tot in het stof van dankbaarheid! Want, nu weet gij het, koning Christiaan X van Denemarken, die straks op *Uw* kosten zich hier een paar dagen komt amuseeren, en voor wiens amusement gij Uw hooge belasting betaalt, die voorname man zat onlangs zoo maar ‘eenvoudig’ op een ‘stoel van rood damast’.

En, hij had ‘zichtbaar plezier’.

Want, hij speelde boston met eene ‘aardige brunette’, eene balletdanseres.

Is het niet hoogst-wetenswaardig? Hadt gij 't U *kunnen* voorstellen dat een koning zoo maar op een stoel van Jood damast’ gaat

zitten, en, net als iedere andere man, ‘zichtbaar plezier’ heeft als hij met een mooie vrouw samen is!? - -

En, zulk een buitengewoon merkwaardig iemand moogt gij, burgerlijke Hollanders, nu straks Uw gast noemen, hem op Uw kosten laten eten, en drinken, en rondrijden, en plezier maken. - -

Waarlijk, voor de eer van zoo'n merkwaardig bezoek is een twintig duizend gulden weggegooid geld wèlbesteed.

Veel beter dan dat je b.v. het Haagsche ziekenhuis daarvoor verbeterde, of de armen van de stad een lekker maal gaf, of zoo iets.

- - Zoo'n merkwaardig iemand komt je niet dagelijks de eer aandoen om op Uwe kosten te komen eten en feestvieren.

Misschien komt - stiekem natuurlijk - de ‘aardige brunette’, - die zoo hoogst fatsoenlijk is, - wel mède! Wie weet!

En we danken, we danken innig het Vaderland, dat ons, boven aan het residentienieuws, zulks een hoogst interessant en diepzinnig bericht deed lezen. -

Ja, die Pers, die is toch maar een prachtige instelling! En zoo onafhankelijk, zoo niets likkerig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Een uitstekend voorbeeld.

In de voorlaatste Lelie (zie Overzicht v/d week no. 39 van 25 Maart) heb ik het conrantenbericht overgenomen van de te Bussum zoo schandelijk mishandelde kat, (door een hond verscheurd, op aanhitsing van zijn meester, een winkelier, die het arme katje met een bezem tegen den muur drukte, opdat het niet *kon* ontkomen, en toen zijn hond zoo lang op het weerlooze slachtoffer aanhitste, totdat hij eindelijk toebeet, en het doodde).

Gelukkig is het arme katje gewroken. Eene inwoonster van Bussum is zoo vriendelijk mij dienaangaande het volgende te schrijven:

Als trouwe lezeres van ‘de Lelie’ weet ik natuurlijk hoe bijzonder sympathiek U de dierenwereld is, en kom ik U eens vertellen hoeveel menschen, althans hier in Bussum, eren zooveel voelen voor al wat beest is, als U. - U zult zeker in de courant(*en*) *gelezen hebben hoe een B.'s winkelier een katje met een bezem tegen den muur heeft gedrukt, opdat zijn hond, daartoe door hem aangehitst, het diertje zou verscheuren, wat ook is gebeurd. Een toeschouwer gaf het aan bij de politie, en de man is vervolgd. - Wat echter Uw dierenhart goed zal doen is: dat 30 families (dit getal weet ik zeker*), *waar die winkelier leverde, hem als leverancier hebben bedankt, om dat schandelijk bedrijf. Mocht U dus het feit gelezen hebben* (*wat zult U verontwaardigd geweest zijn*) *wat ik wel vermoed, dan weet ik zeker dat het U aangenaam zal zijn te weten hoe het katje gewroken, en de beul gestraft is*.

- Zeker, mijne trouwe lezeres, - die op het oogenblik waarop zij mij dit heugelijk nieuws mededeelde blijkbaar nog niet gelezen had mijn Overzicht v/d week in het 25 Maart nommer, - heeft terecht vooruitgevoeld mijne diepe verontwaardiging,

heeft ook terecht vermoed hoe innig véél genoegen zij mij zou doen door mij het flink en humaan optreden van de Bussumsche inwoners mee te deelen.

- Immers, niet alleen voor mij persoonlijk is dit bericht een groote vreugde, het is mij ook daarom zoo hoogst-aangenaam er mede te zijn in kennis gesteld, omdat ik daardoor aan dit goede voorbeeld publiciteit kan geven, anderen kan aanmoedigen deze aanbevelingswaardige handelwijze van de Bussumsche inwoners na te volgen. Zoo en zoo alleen straft ge zulke ellendelingen, namelijk aan hun eigen lichaam en in hun eigen beurs. Het laatste staat in elks macht, en, bij eendrachtig optreden, gelijk in Bussum is geschied, kan men een dergelijk mispunt zóó gevoelig treffen dat hij misschien zelfs failliet gaat.

Hetgeen uitstekend zou werken.

Andere ellendelingen worden daardoor, door de *vrees*, afgehouden van zulke mishandelingen aan weerlooze dieren. -

- Want, helaas, de menschheid, als algemeen genomen, staat te laag om haar enkel met mooie woorden, en phrasen over liefde, en over humaniteit, op te voeden. Zij heeft - wat vele harer individuen aangaat - dringend noodig gevoelig geraakt te worden op de éénige plek waarop dezulken gevoel hebben: het *eigenbelang*.

En juist daarom is eene handelwijze als die van de Bussumsche families zoo hoogstaanbevelenswaardig. - En zij dit voorbeeld hier met nadruk al dengenen aanbevolen die van dergelijke afschuwelijke misdrijven getuige zijn, of er mede in kennis worden gesteld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI
Een voorbeeld van de menschlievendheid der doktoren.

Men zendt mij het onderstaand courantenuitknipsel uit de Haagsche courant:

Een treurig verhaal.

De 'Roti.' doet 't volgende schrijnende verhaal. In het laatst der vorige week is ergens in het westen onzer stad (*Rotterdam*) *een jonge vrouw, moeder van twee kinderen, kort na het ter wereld brengen van haar derde kindje, overleden, onder omstandigheden, die iedereen deels met medelijden en ontzetting, deels met wrevel zullen vervullen. Kort na de bevalling, die overigens oogenschijnlijk normaal verliep en waarbij een vrouwelijke verloskundige assisteerde, deed zich 'n zeer ernstige complicatie voor, die het noodig maakte direct de hulp van een geneesheer in te roepen*.

De verloskundige noemt den naam van een dokter, dien we zullen aanduiden als 'dr. A.'. Een gedienstig buurman gaat, in zenuwachtigen haast, evenwel aanbeden bij 'dr. B.' Deze komt dadelijk, en het vrouwtje ziende, zegt hij: 'Wel, wel, dat is hier hachelijk!' Dadelijk daarna wordt hij aangesproken als 'dr. A.' (*men kende hem persoonlijk niet*), *wat ten gevolge heeft, dat hij, niettegenstaande den ernst van den toestand, het huis weer verlaat, zeggende, dat men dan ook dr. A. maar moet halen*.

De echtgenoot van de ongelukkige vrouw (*welke al dien tijd ontzettende smarten leed en veel bloed verloor*) *ging nu onmiddellijk naar dr. A. Deze gaf tot bescheid, dat de man zijn huisdokter maar moest roepen. 'Ik heb geen huisdokter, we hebben nooit zieken gehad,' is het antwoord. - 'Wie heeft uw kinderen dan ingeënt?' vraagt dr. A. - Het antwoord luidt, dat dit gedaan is door een der homoeopathische doktoren daar ter stede. - 'Ga dan den homoeopaath maar halen,' is het antwoord. De arme echtgenoot, ten einde raad, smeekt dr. A. om toch maar te komen, omdat het leven van zijn vrouw er mee gemoeid is. De dokter blijft echter hard en onvermurwbaar. Hij wil niet*.

Als eindelijk de homoeopathische geneesheer, van nagenoeg het andere einde van de stad komende, de woning betreedt, is de arme vrouw stervende.

Dit bericht - waarvan ik het zéér betreur dat er geen *namen* zijn genoemd - komt wèl op het juiste moment; namelijk op dat waarop de doktoren in zulk eene deugdzame woede zijn ontstoken, omdat door de adressanten van het aan de Tweede Kamer ingezonden adres vóór vrije-uitoefening der geneeskunde o.a. is beweerd, hoe het den doktoren meestal geenszins om het belang der patiënten maar wel om hun eigen zak alleen te doen is.

Juist *dat* argument hebben zij hoogst-kwalijk genomen, en in hun tegenverweer er met groote aanstellerij op gewezen, hoe zij volstrekt niet zijn tegen kwakzalverij, enz., uit 'jaloesie de métier', noch uit hebzucht, maar enkel uit... zorg en belangstelling voor de zieken, die, zonder 'deskundige' hulp, zoo licht verkeerd behandeld worden!

Thans kan men uit het bovenstaande weer eens zien - voor de zooveelste maal trouwens, want ieder onzer kan in eigen kring dito gevallen opnoemen - hoe het in werkelijkheid toegaat met de 'menschenliefde' der brave h.h. doktoren, en hoe zij zich zelfs niet ontzien den dood van een medemensch op hun geweten te laden, liever dan zich te dérangeeren voor een niet-verplicht geval.

'Kent U de wetten dienaangaande?' - vraagt mijn correspondent. 'Mag men aldus iemand laten sterven door hulp te weigeren?'

Neen, dat mag niet.

Maar, de wet is een ding dat zich precies laat draaien, en passen, en meten, naar gelang men het noodig heeft. Speciaal in zake doktoren-gewetenloosheden is de wet

zéér rekbaar. Deze heeren moeten dan bovendien tegen elkaar getuigen. En dat doen zij nooit. Dat noemen zij ‘collegiaal’. M.a.w., zij zijn slim genoeg te begrijpen, dat zij zich daardoor, ieder op hun beurt, te véél in de kaart zouden laten kijken, en dat hun sterkte zit in hun eensgezindheid in het liegen, noodra zij voor den rechter worden geroepen om tegen elkander getuigenis af te leggen.

Intusschen, *wilde* de justitie ingrijpen, dan zou zij dit zeer zeker hier kunnen doen... Maar... de quaestie van persoonlijke vriendschappen, persoonlijke invloeden, enz., enz.! Doktoren, advocaten, rechters, zij behooren allen tot één maatschappelijke klasse, die in ons kleine Holland elkaar kent van nabij, aan elkaar verwant is, elkaar te vriend houdt. Daarom zal ook dit zaakje wel doodgezwegen worden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII.
Voor de zooveelste maal.

Men zendt mij - helaas voor de zooveelste maal - een courantenuitknipsel, waarin een ergerlijke dierenmishandeling wordt meegedeeld:

Ergerlijke dierenmishandeling.

Voor de rechtbank te Heerenveen stond terecht iemand uit Oosterwolde, beklaagd van ergerlijke mishandeling van zijn hit. Dit dier was in Februari weer aangespannen voor een zware

vracht, te zwaar volgens getuigen, en weigerde te trekken. Op schandelijke wijze sloeg de man toen het dier met den scherpen kant van een schop, zoodat het neerviel.

Toen nam beklaagde een hoop ruigte, legde dit vlak naast het paard neer, stak dit in brand, om aldus het beest te dwingen op te staan. Menschen, die het zagen, verklaarden, dat het meer dan ergerlijk was. Den volgenden dag stierf de hit, vrij zeker tengevolge der doorgestane mishandelingen.

De beklaagde had niets anders tot zijn verontschuldiging in te brengen, dan dat het paard erg koppig was. Het O.M. vorderde tegen hem 6 weken gevangenisstraf.

Wat tot zulke dingen te zeggen? Wat anders dan dat zulke ellendigen, zulke laffe dierenbeulen, veel meer den strop verdienen dan menig moordenaar in drift of omdat hij in geldnood verkeerde. - Het is nu in elk geval ernstig te hopen dat de door het O.M. gevorderde straf ook werkelijk wordt uitgesproken. Want zoo, en zoo alleen, door *strenge* straffen, voorkomt men herhaling van dergelijke wreedheden. Overigens verwijs ik den inwoners van Ooster wolde naar het uitstekend voorbeeld van de inwoners te Bussum, die onlangs een winkelier wegens een dergelijk laf misdrijf boycotten door niet meer bij hem te koopes. Hoe meer men zoo's verachtelijk mispunt benadeelt in zijn zaken, hoe gevoeliger men hem duidelijk maakt *wat* hij misdeed, en hoe meer kans er is dat anderen uit vrees voor schade zich laten weerhouden hetzelfde te doen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII.
Voldoening.

Ik heb zeer zeker in veel opzichten voldoening met mijn werk in de Holl. Lelie; in allerlei richtingen en op allerlei gebied ondervind ik dat telkens. En ook waar het mijne raadgevingen uit persoonlijke ervaring aangaat mag ik in dat opzicht met blijdschap getuigen van aangename ervaringen. Zoo schreef mij dezer dagen een Haagsche dame uiterst enthousiast over de corsetten die zij op mijn raad liet vervaardigen bij madame Derwel, Anna Paulownastraat 19, en waarvan zij de uitdrukking gebruikt: ‘Men wordt er als door gedragen.’

Dezelfde post bracht mij het verzoek eener andere dame uit de provincie om haar het adres van mevrouw Derwel te willen opgeven particulier, wijl zij, portefeuille-lezeres-zijnde, anders te lang op antwoord moest wachten. Natuurlijk voldeed ik gaarne aan haren wensch, maar wil er ook hier toch nog eens op wijzen hoezeer weer blijkt uit deze vraag, dat het adres van mevrouw Derwel overal wordt verlangd, en hoezeer iedereen tevreden is over den uitslag. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IX.
Troost.

In Almeloo heeft een droevige brand gewoed. Daarop deelen de couranten het inderdaad hartverheffend telegram mede:

'*Hare Majesteit de Koningin is ten zeerste getroffen door de berichten betreffende het omkomen van vijf arbeiders bij den brand der katoenspinnerij 'Twente'. H.M. verzoekt u, aan de nagelaten betrekkingen der slachtoffers de betuiging van hoog stderzelver oprechte deelneming over te brengen*.'

Wie verzint nu eigenlijk voor de Koningin zulke onnoozele telegrammen? Zooeven feliciteert ze onze officieren in Albanië, omdat ze eenige lieden, die *hun* niets misdeden, die verdedigden *hun* vaderland, hebben helpen uitmoorden. Thans precies omgekeerd betuigt ze hare 'deelneming' wijl eenige andere menschen zijn gestorven bij een brand. Waarom is de ééne gewelddadige dood een felicitatie waard aan de bewerkers ervan, en moeten de slachtoffers van den anderen beklaagd worden? Nog eens, ik stel de Koningin-zelve niet verantwoordelijk voor al deze van te voren klaargemaakte formaliteiten, waaronder zij enkel haren naam zet. Ik vind het alleen maar hoogst treurig, in het belang der Kroon zelve, dat zij zulke telegrammen verzendt.

Want, wat dit laatste aanbelangt is tevens óók nog de vraag voor de hand liggend: Hebben die gezinnen geen anderen meer *daadwerkelijken* troost ontvangen dan een telegram? Mij dunkt, zulk een *daadwerkelijke* troost zal hun liever zijn geweest. Maar.... kostte ook méér dan een handteekening.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Rotterdam, 17 Maart 1914.

Geachte Redactrice,

Mag ik voor de volgende korte mededeeling een bescheiden ruimte in Uw blad vragen.

Vóór alles mijn dank voor de opname van mijn stukje van enkele weken geleden en de

gunstige beoordeeling van mijn brochure ‘Vogelverdelging’.

Mijn request aan de Tweede Kamer in zake verbod van invoer van vogelhuiden, etc. vond blijkbaar in den lande zóóveel sympathie, dat ik reeds heden in de gelegenheid was 1000 stuks adhaesiebetuigings-formulieren, dragende **8659** handteekeningen aan de Tweede Kamer te kunnen inzenden.

Dankbaar ben ik, maar nog niet voldaan. - Dankbaar voor de vrienden die mij hunne handteekening deden toekomen, maar er moeten nog talrijke adhaesie-betuigingen rondzwerven, die nog niet vol handteekeningen zijn en mij nog niet bereikten.

Mijn vraag is nu aan Uwe lezers: ‘Zendt mij het formulier, zoo mogelijk vol handteekeningen van meerderjarigen, zoowel mannelijke als vrouwelijke personen, desnoods in open enveloppe, voorzien van één cents postzegel’.

Gaarne zond ik alles vóór einde April aan de Tweede Kamer. Brochures en adhaesie-betuigingen zijn, voor zoover de voorraad strekt, nog gratis bij mij verkrijgbaar.

Aan U, geachte Redactrice, mijn oprechten dank voor Uwe zoo gewaardeerde medewerking.

Hoogachtend,
J.H. JURRIA ANSE,
Schiekade W.Z. 75 Rotterdam.

II.
Het Hoefijzerverbond.

Het Hoefijzerverbond begint langzamerhand zijn vertakkingen te krijgen over het geheele land.

Het aantal gemeenten, waar voor het Nederlandsch Herstellingsoord gewerkt wordt, bedraagt reeds **301**. In de provincie Friesland wordt reeds in 34 van de 41 gemeenten gewerkt.

De dames van het Hoefijzerverbond spannen hun uiterste krachten in om zooveel mogelijk alle Nederlandsche gemeenten te bereiken. Er wordt niet alleen met grooten ijver, maar ook met veel genoegen en opgewektheid gearbeid. Vrijwel overal worden de dames met sympathie ontvangen.

Sedert de vorige opgave zijn in de volgende gemeen ten sub-comité's opgericht: Arnhem, Beetgum, Bolsward, Bovenkarspel, Buurmalsen, Daarlerveen - Vroomshoop, Delfzijl, Donkerbroek, Driebergen, Driehuizen, Hallum, Haren, Heer-Hugowaard, Helium, Ierseke, Kamperbuitengemeenten, Leens, Leiden, Lemsterland, Lisse, Meteren, Middelstum, Nieuwen dam, Onderdendam, Rijswijk, Schellingwoude, Schildwolde, Spanbroek, Utrecht e.o., Winsum, Wormer, 't Zandt, Zijldijk.

In sommige kleinere gemeenten worden beduidende bedragen ingezameld. De laatste twee weken werden gecollecteerd te Waarde (Z.) f 68,80; Oldenzaal f 180,-; Zuidbroek f 62,75; Goutum f 45,06; Sint Annaland f 31,80; Zandvoort f 550,-; Sloten (Fr.) f 187.40; Blijham f 53,30; Gasselternijveen f 100,50; Wierden f 46,40; Buitenpost f 77,55; Eist f 383,-; West Knollendam f 25,05; Almelo f 1346,33; Donkerbroek f 108.05; Bovenkarspel f 69,50; Zaltbommel f 225,58; Wormerveer f 594,75; Buurmalsen f 49,22; Apeldoorn f 492,35; Assen f750,40; Ingen f 26,50.

Ingezonden door den Administrateur van het
Centraal Genootschap
Egmond aan Zee, 25 Maart 1914.
A.C. BOS.

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*.)

Amsterdam, 22/3 '14.

Hoog Welgeb. vrouwe
JVR. ANNA DE SAVORNIN LOHMAN,
redactrice v/d Holl. Lelie, Den Haag.

Hoog Welgeboren vrouwe,

Ondergeteekende, geen abonné van uw blad maar daarom toch wel een lezer, is het misschien toegestaan U eenige plaatsruimte te verzoeken ter plaatsing van onderstaande regelen, waarin ik zal trachten vast te leggen mijne gedachten, opgewekt door het stukje des heergin J. gericht tot Mevr. S. Hoogendijk- nesse te Assen, in het nummer van 18 Maart 1.1.

U, Mejonkvrouw, bij voorbaat mijn vriendelijken dank.

'De 5 voorbeelden die de heer J. aanhaalt in bedoeld stukje spreken van het huwelijksleven op sexueel gebied, en deze heer laat het voorkomen alsof het geluk, dat is: tevredenheid, uitsluitend daarop, in het huwelijksleven, berust.

Wanneer nu een der echtelieden zijn geslachtsdrift niet meer kan bevredigen moet het geluk tusschen die beide menschen daardoor verbroken worden? Is deze heer J. wel eens den indruk deelachtig geworden dat de hooge gemeenschap des geestes die een man en een vrouw met elkaar kunnen hebben, de prikkel tot geslachtsgemeenschap op den achtergrond schuift. Wat is liefde tusschen man en vrouw? Is het niet zelfverloochening van den een tegenover den ander? Moet het niet zijn liever een dienst te bewijzen dan een dienst bewezen te worden? En wanneer het bewijzen van een dienst gepaard gaat met lijden, hetgeen zal zijn indien de een om gezondheidsreden van den ander in de geslachtsgemeenschap onthouding moet betrachten, zoo vraag ik mij af, is het hem of haar niet mogelijk bij werking van het hoogere des geestes, den drang te onderdrukken? Want is bij de geslachtsgemeenschap het geestelijke van den mensch niet buiten spel? Mijns inziens wel.

En wederom vraag ik mij af: als een mensch, dat is: denkend wezen, alzoo geen dier hetwelk alleen bij instinct te werk moet gaan, geen geslachtsgemeenschap om den wille van den ander kan bekomen, méet hij zich dan toch tot een ander wenden om aan den drang voldoening te geven?

Mij dunkt, de handelingen in de voorbeelden door den heer J. genoemd, dienen als moraal voor de massa, maar bij een hoogstaand mensch kan die moraal m.i. geen ingang vinden.

Hiermede bedoel ik niet mijzelf als een hoogstaand mensch te beschouwen, maar wel als iemand die beproeft dat te zijn, en ik geloof dat iemand nimmer zedelijk hoog kan staan als hij zich gaat behelpen gelijk de personen als in de voorbeelden aangehaald.

De sexueele gemeenschap, die toch de grootste uitdrukking van liefde moet zijn, en liefde die moet ontstaan door de gemeenschap des geestes, al is dan ook de geest op het moment der gemeenschap niet in werking, of beter, onder-

worpen aan de zinnen, kan het nimmer zijn dat men zich het surrogaat aanschaft als in de voorbeelden gesteld.

Indien de beide echtelieden elkaar eerbiedigen en waardeenen, werkelijk liefhebben en bedeeld zijn met zelfverloochening, liefde in den hoogen zin des woords, en de geest zoo ontwikkeld dat hij zich niet meer met het alledaagsche bezighoudt - naar welke ontwikkeling des geestes toch ieder mensch moet streven - zullen zij berusten in datgeen hun huwelijksleven op sexueel gebied is geworden.

Waarlijk we hebben toch iets hoogers te doen in ons bestaan dan eten, drinken en voorttelen, en wanneer wij dat inzien is de prikkel tot geslachtsdrift - ik heb het bij mijzelf bespeurd - tot een minimum teruggebracht, terwijl, indien de prikkel toch ons beroert, wat wilskracht daar tegen een zeer grooten hulp is.

Ik zelf ben celibatair maar ook mensch, ook verkeer ik met vrouwen en veel heb ik van hen geleerd, ook hoog te staan en hun eerbiedig te zijn. Ik ben er wel bij gevaren.

Ware ik gehuwd, ook dan zou ik mij aan mijn natuurlijken plicht niet onttrekken, maar daaraan willen voldoen alleen door edele liefde gedreven. Doch indien mijn vrouw aan mijn geslachtsdrang niet meer zou kunnen voldoen, dan de zelfverloochening. En lijd ik.... welnu, lijden adelt den mensch. Maar mij te behelpen met een surrogaat.... Moge mijn geest te hoog staan om daarmede voldaan te zijn.

Kan ik tot slot misschien gebruiken een citaat van prof. Bolland:

> ‘als de hoogere dierlijkheid ontwaakt, moet de lagere er aan gelooven’.

Hoogachtend,
Uw dw.
H.L. SMITTOU.

De nieuwste modes.

Op de Plaats 25 den Haag is een nieuw modepaleis ‘La Reine des Modes’ geopend sinds eenigen tijd, dat ons bij den aanvang van het nieuwe seizoen een goed idee geeft van hetgeen de nieuwe modes zullen brengen. Gaarne wil ik, ten behoeve mijner lezeressen, een en ander van hetgeen daar te zien valt, beschrijven.

De avondtoiletten kenmerken zich door twee bepaalde genres, namelijk in de eerste plaats robes met een zoogen-aarnden schoot, waarmede meestal gepaard gaat een gedrapeerde rok van soepele zijde, terwijl de schoot is vervaardigd uit telle met paarlen, kralen, of iets dergelijks gegarneerd, en de taille wordt vervaardigd uit zeer fijnen kant en chiffon.

Een model, afkomstig van Beer uit Parijs, geeft in dit opzicht een uitstekend idee. Het bestaat uit een rok van saumonkleurige charmeuse, terwijl de tunique is vervaardigd uit kralen, en de taille bestaat uit echten crêmekleurigen chantilly-kant, met voile-stof gedoubleerd. De afwerking wordt gevormd door eene imitatie van paarlen en diamanten vereenigd tot een soort artistieken vlinder.

Het tweede genre van avondtoiletten heeft geen schoot maar is sterk gedrapeerd, meestal aan eene zijde, de stof is gewoonlijk soepel. Ook ziet men veel draperieën van achteren, de zoogenaamde queue de Paris; hiervoor wordt bij voorkeur veel taffet verwerkt.

La Reine des Modes heeft op dit gebied een model van Redfern, Parijs, bestaande uit Tango-kleurige charmeuse, de rok begint onder de heup, en is tot op den grond toe aan beide zijden zwaar gedrapeerd, naar boven zich vernauwend. Op de heupen en de taille zijn stukken ingezet van tulle-guipure met hand-broderie in zijde, van rozen in groen en fraise.

Ook van de groote firma's Zimmerman, Bernard, enz., exposeert La Reine des Modes modellen.

Wat de afternoon- en wandeltoiletten aangaat, deze zijn bij voorkeur gemaakt van zijde; indien men stof verwerkt is het meestal serge, crêpe, enz. De prijzen variëeren tusschen *f* 50.- en *f* 150.-.

Een succestoilet bestaat uit charmeuse zijde met langen schoot, marine-blauw of zwart, breede ceintuur van gestreept taffet, achter eindend in een zeer grooten strik. De taille is en coeur, met tullen inzet-stukjes, en de prijs is niet hooger dan *f* 55.-, naar maat gemaakt. In denzelfden prijs worden evenzeer op maat gemaakt taffet-costumes, waarbij de schoot wordt vervangen door de evenzeer zeer veel gedragen volants.

Een ander toilet bestaat uit groen taffet, met de hierboven reeds genoemde ‘queue de Paris’; de taille is van zeer fraaien kant, zoodat de prijs, naar verhouding der meerdere gekleedheid, ongeveer honderd gulden beloopt. Avondmantels worden, zooals iedereen weet, zeer veel gedragen in dezen tijd, en La Reine des Modes heeft daarvan dan ook groote keuze, waaronder kostbare en eenvoudige. De meeste zijn van effen zijde, ook zijn er in gebrocheerde stoffen en zelfs fluweel wordt gedragen in dezen zomer, wat dit speciale artikel aanbelangt.

Om een enkel voorbeeld te noemen wijs ik op een model van zwart met goud gebrocheerde zijde, terwijl rondom een ruche van zwarte struisveeren de garneering vormt.

Meestal zijn ook deze mantels, evenals de japonnen, gedrapeerd, terwijl nog steeds de kimono-mouwen en vogue zijn.

- - La Reine des Modes levert op maat tailor-costumes vanaf *f* 68.-. Zij zijn van serge of Engelsche stoffen, als b.v. Tweed; de jacquette wordt met zijde gevoerd. De modellen tot dit doel gebezigd zijn van de bekende firma's David en Bernard te Parijs.

Speciaal wijs ik nog op de taffet-mantel-

costumes en de halfzijden crêpe-ondulé- stoffencostumes welke tot in de lichtste tinten voorkomen. De rokken zijn of gedrapeerd of hebben een breeden schoot.

In den komenden zomer levert La Reine des Modes flanel- en crêpe-mantelcostumes naar maat, de jacquette gevoerd met tafzijde vanaf *f* 35.-.

Eveneens voor den zomer bestemd zijn de witte voile zomertoiletten, waaronder voorkomen in prijzen van *f* 15.- tot *f* 75,-. Een model in dit opzicht bestaat uit crêpe-voile met hand-broderie op de taille, met langen schoot, eindigend in een soort galon, terwijl de rok van voren iets openvalt en is gedrapeerd. Niet alleen witte, ook gebloemde japonnetjes, gegarneerd met taffet ceintures en met hand-broderie komen voor onder deze collectie.

Tenslotte denk ik nog aan het voor ieder onzer onvermijdelijk geworden artikel:blouses. Om een denkbeeld te geven der eindelooze verscheidenheid, die La Reine des Modes op dit gebied bezit, vertel ik enkel maar hoe de prijzen varieeren tusschen *f* 3.- en *f* 100.-. Zijde, crêpe de chine, enz., in alle maten, zijn natuurlijk de nog steeds verwerkte stoffen voor blouses. Men zal dezen zomer veel crêpe dragen en ook zal veel zijn met de hand geborduurd.

Ik ben gaarne bereid tenslotte te vermelden dat de aan deze zaak verbonden coupeur reeds een twintigjarige praktijk achter zich heeft.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden niet meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Bob. - Uw geheele brief is mij van a-z uit het hart geschreven. Mij-ook heeft in het geheele stuk van pater Bensdorp als het meest-stuitende jezuïtisme getroffen die vergelijking tusschen de vischvangst van Jezus' jongeren en het inzegenen door een hof-lakei-pastoor van de duchesse d'Uzès harer schandelijke drijfjachten. En het spreekt dan ook vanzelf, dat ik, wel verre van Uw door Uw afwezigheid wat te laat ingezonden gedachtenwisseling aan hem te vernietigen, die alsnog zeer gaarne plaats. Zij had reeds in het vorig nommer kunnen en moeten worden afgedrukt, maar, zooals gij zult hebben gezien, was daartoe geen plaats en moest ik zelfs een gedeelte der correspondentie achterwege laten.

Ook hetgeen gij mij verder schrijft aangaande het verschil tusschen beroeps- en genoegenvisschers, jagers, enz., is geheel en al mijne eigene opinie. Juist *omdat* de geheele schepping is gebaseerd op tallooze wreedheden van dien aard, vind ik voor mij een beroeps-visscher-jager, enz. niets minder of slechter dan welk ander mensch ook. Maar, wat heeft dat te maken met het voor eigen genot, zonder eenige noodzaak, dieren gaan dooden, dikwijls op verfijnd-wréédе wijze, zooals in het geval der drijfjachten, zonder eenige andere drijfveer dan het zich verlustigen aan den doodsangst van een ongelukkig dier. - Het duiven-schieten b.v. in Monte Carlo behoort wel tot de meest verachtelijke ‘vermaken’ die de groote wereld heeft uitgevonden, en voor mij is de aanblik van de onvergelijkelijke natuur daar eigenlijk vergald, sinds die onvergefelijk-laffe toevoeging van amusement is uitgedacht. Hetzelfde geldt voor menschen die voor hun genoegen visschen, kapellen opzetten, vogelnesten uithalen, jachten organiseeren, enz., enz. Al die menschen staan zedelijk op een laag peil, of zij vorsten zijn, of gewone menschen doet er niet toe.

- Neen, gelijk ik-zelve schreef in mijn antwoord o.a. aan het stuk van pater Bensdorp, *zulke* verdedigingen als deze beproeft, als b.v. in het geval van die jacht-inzegening, zij zullen zeker niemand opwekken zich aan zijn kerkgenootschap te gaan aansluiten. Daarvan ben ook ik overtuigd. Aan den anderen kant echter zie ik er een hof-predikant ook niets te goed voor aan - als hem dit besteld wordt, - zich evenzeer bereid te verklaren tot ‘jacht-inzegeningen’. (Natuurlijk heb ik hierbij niemand onder onze predikanten persoonlijk op het oog, ik weet zelfs niet eens *wie* op dit oogenblik dien titel voeren mogen, maar ik spreek enkel in het algemeen, gegeven de kruiperigheid van het menschdom, voorgangers van alle gemeenten incluis, als zoodanig). - Naar aanleiding Uwer belangstelling in mijn stuk, over den hond, dien men in het asyl in den Haag zoo maar mir nichts dir nichts heeft willen doodmaken, schrijft gij terecht: Het is treurig dat U zulke ondervinding hebt opgedaan. Ja, dat vind *ik* ook. Hoogst-treurig, waar ik zoo gaarne had geloofd aan de verzekeringen aan mij des hoeren Wolterbeek, dat men altijd éérst het oordeel van den veearts Woudenberg *afwachtte*. Die verzekering gaf hij mij herhaaldelijk, op mijn nauwkeurig dóórvragen. En nu blijkt het dat deze veearts slechts één uur aan het asyl komt, en dat al wat er verder wordt ingebracht of afgeleverd daarna is overgelaten op genade of ongenade aan het oordeel der heeren Driessen, Groen, c.s. over hun al of niet recht op leven-blijven-hebben! Dan

is dus tenslotte de heele veearts-aanstelling een wassen-neus, *en niets anders*. En wat blijft er dan over van de mij zoo nadrukkelijk gegeven verzekeringen van den heer Wolterbeek, juist op dit speciale punt? Enfin, gij zult in de voorlaatste Lelie het stuk van den Voorzitter van het asyl, Jhr. Quarles van Ufford, en mijn antwoord daarop, zeer zeker met evenveel belangstelling hebben gelezen? Lees s.v.p. ook mijn artikel in het vorige nommer. Tenslotte zeg ook ik 't U van harte na, dat ik, na de opgedane ondervinding, veel liever zou aankloppen met een verwaarloosden hond bij mevrouw baronesse Van Heerdt tot Eversberg, Delistraat 51, den Haag, dan bij het asyl. Immers, deze dame geeft haar leven, haar fortuin, alles, uit liefde tot de dieren, doet pogingen hen te redden, en te helpen. Daarover is maar ééne stem, over hare belangloosheid. Terwijl de heer Driessen, directeur van het asyl, en Groen, de hoofdoppasser daarvan, bezoldigde betrekkingen bekleeden, en niets anders. Commentaar is, na mijne ondervinding en na de eigen verklaringen van Jhr. Quarles van Ufford en van den veearts van het Asyl dr. Woudenberg, (zie de vorige Lelie) overbodig. - Uw slotwensch Enfin, 't is te hopen dat door de publiciteit in de Lelie van meerdere zijden het asyl zal worden aan de kaak gesteld, beaam ik ten volle. *Publiciteit* is hier dringend noodig. In het *belang van het verwaarloosde dier*.

Hartelijk dank voor Uw belangstelling in mijn nieuwen roman en voor de vriendelijke woorden over wat U in de Lelie 't meeste interesseert, - namelijk mijn werk.

Napoleon. - Zie eens, ik wil alle abonnés en alle correspondenten gáárne antwoorden, zooals gij-zelve ziet. En, toen gij mij de laatste maal die vraag hebt gedaan, naar aanleiding van een gesprek dat gij met Uwe vriendin hadt gehad, toen heb ik U in dat bijzondere geval op de meestuitvoerige wijze ingelicht, omdat gij toen min of meer hare vraag hadt gemaakt tot Uw eigene, en ook omdat ik U niet terstond wilde teleurstellen. Echter, nu komt gij opnieuw vertellen aan mij wat die bewuste juffrouw *over* mij vindt en vraagt, en een eind verder in Uw brief komt gij over een geheel ander onderwerp alweder vertellen wat een meneer *over* mij vindt en vraagt. Laat mij U nu daarop eens en vooral antwoorden, dat ik op *dat* soort correspondentie nièt, dóór Uw bemiddeling, inga. Indien die juffrouw èn die meneer mijne opinies willen weten, of niet begrijpen, of 't een of ander in de Lelie al- of niet goedkeuren, dan staat het hun vrij zich tot mij te wenden, en mij-persoonlijk hunne vragen of bezwaren, of wat zij dan ook op het hart hebben, bloot te leggen. Indien zij dat echter niet der moeite waard vinden, dan vind *ik* het niet der moeite waard dóór U te antwoorden op de meeningen en vragen en bezwaren die zij zich wel willen verwaardigen, - door U, - aan mij te doen toekomen. Gij zult toch zelve wel begrijpen dat eene dergelijke soort van correspondentie even tijdroovend als nutteloos zou worden op den duur; die juffrouw en die meneer lezen te hooi en te gras iets in de Lelie, en praten er met U over. Mijnentwege Maar ik heb mijn tijd te lief om hunne bood schappen dóór U te beantwoorden. Gij eindigt Uw boodschap met een lange mededeeling over de sympathie, die Uw vriendin heeft voor mijn durven, oprechtheid, enz. enz. Ik neem dat opzettelijk over, opdat dus niemand zal denken dat ik uit onvriendelijkheid weiger op dergelijke correspondenties in te gaan, waar immers Uw vriendin aldus eene geestverwante van mij is en volstrekt niet eene vijandin, gelijk blijkt uit Uw schrijven.

Gij zult in dit nommer, of anders in het volgende, opnieuw lezen hoe krachtig ik optreed tegen drankmisbruik en vóór plaatselijke keuze. M.i. is de drankduivel de

grootste kanker van ons volk. Ziet gij, dat echter is juist het ongeluk, dat het land-zelf zoo hooge inkomsten trekt van den jeneververkoop; juist hetgeen gij mij dienaangaande weer meedeelt uit Uw eigen woonplaats, omtrent hetgeen daar, in een zoo kleine stad, betaald wordt, bewijst immers hoe ontzettend-groot het finantieele voordeel is voor het land. En daarom wil geen enkele regeering waarachtig medehelpen, en laten ze veel liever, elk ministerie, - rechtzinnig zoowel als liberaal, - hunne medeburgers, het volk, te gronde gaan. Ziedaar 'des Pudels Kern.'

- En dat lost óók op. waarom die door U genoemde overheidspersoon zich zoo op een afstand houdt. Geen enkele regeeringspersoon *wil* in deze quaestie in den grond meehelpen. Niemand hunner durft. Want iedereen weet wel dat tenslotte de Schiedammers *de* macht in handen hebben door de ontzettende inkomsten die zij het land bezorgen. -

Maar, dat de dieren het nog beter hebben dan de menschen, *neen* dat is niet waar. Ten eerste kunnen de menschen zich verdedigen. Als ze niet zulke lamlendige flauwerikken waren, en zich lieten gebruiken, en imponeeren, en alles lieten wijsmaken, maar inplaats daarvan als een massa opstonden, en weigerden aan onrecht en willekeur te gehoorzamen, dan hadden *zij* de macht in handen, de macht tot het goede. En ten tweede ook, er bestaan zoovele wetten in hun belang, en er zijn zoovele kostelooze gelegenheden tot hulp, juridische, medische, enz., enz., dat zij nooit op één lijn zijn te stellen met de geheel en al zonder woordvoerder zijnde dierenwereld, in de macht van den mensch, geheel en al afhankelijk van diens willekeur. Juist daarom zou ik voor mij dan ook, indien ik rijk ware, nooit mij met iets van het openbare leven bemoeien, en nooit de pen opnemen voor wat ook, *uitgezonderd voor de zaak van het dier*. Die zou ik steeds steunen, wáár en hoe ook. Want het dier heeft zulke onversaagde hulp *noodig*, is er op aangewezen.

Nu komt het slot van Uw brief met die boodschap van dien meneer. Daarop antwoordde ik U hierboven reeds. Als die man een antwoord of een opheldering van mij verlangt, laat hij mij 't dan zelf vragen. Het is mij heusch niet de moeite waard mij met alle gesprekken *over* mij in te laten, dat zult gij-zelve toch wel inzien, vind ik. - Neen, gij hebt mij niets te lang opgehouden, en gij moet ook goed begrijpen dat ik met U-zelve met alle mogelijke genoegen wil correspondeeren over wàt gij ook wilt. Vriendelijk gegroet.

Mevr. J. van M.G. - Gaarne heb ik Uw ged. opgenomen. Wegens plaatsgebrek kon ik het onmogelijk eerder doen.

Mevr. E.H.V.V. (Pension Auringen). - Ik heb van de dame, die mij indertijd het door U bedoelde pension opgaf, particulier antwoord voor U ontvangen, en wil U dat gaarne dóórzenden, zoodra gij mij Uw volledig adres opgeeft, hetgeen ontbreekt op Uw schrijven aan mij.

Voor Mära. Eene voormalige pleegzuster, thans te Zandvoort, vestigt de aandacht op haar vacantie- en herstellings-oord 'Sonnewende' aldaar. Zij meent dat zij U het gewenschte kan aanbieden, kan echter geen prijzen noemen, alvorens te weten welke kamers, ligging daarvan, enz, gij zoudt verlangen. Hieronder volgt de afbeelding van het pension, mij door haar toegezonden.

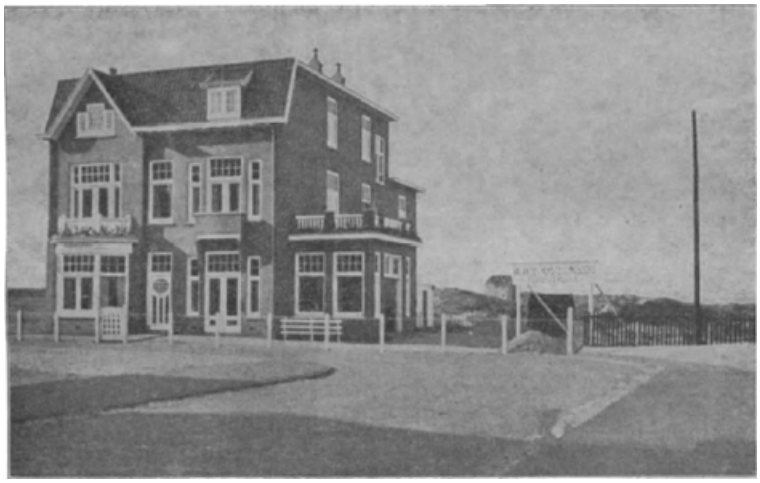

Vacantie- en Herstellingsoord van Zuster Kondijs, Zandvoort.

Moed. - Ik neem een Uwer vorige ps: daar gij in dezen brief geen nieuw opgeeft, en ik mij toevallig dit vroegere herinner. Het verlangde heb ik U teruggezonden. - Ja, ik bemerk ook uit dezen brief van U heel goed dat gij een inwendige verandering hebt ondergaan. En ik ben benieuwd naar verdere metamorphoses. - Want, dit is Uw laatste niet. Daarvoor ken ik U reeds genoeg. - Gelooft gij niet met mij, dat van honderd huwelijken, die gesloten worden op sexueele of andere gronden, 99 van 100 niets te maken hebben met liefde? En gelooft gij niet ook, dat juist datgene wat de groote 'men' liefde noemt, heel dikwijls niets anders is dan verliefdheid op het lichaam? Of men dit nu goedkeurt of niet, als men zulke quaesties bespreekt moet men toch met de *daadzaken* rekening houden, zooals die nu eenmaal *zijn!*

Over de dienstbodenquaestie is, zooals gij intusschen gezien zult hebben, een lang stuk ingezonden. - Uw ervaring is natuurlijk een ellendige, een bewijs van een Teelijk karakter in dat meisje. Maar, 't spreekt toch wel vanzelf, dat er ook onder de dienstboden heel leelijke karakters voorkomen. Zijn zij-ook niet menschen? En vrouwen? En speciaal dat achterhaksche knoeien vind ik nu eenmaal echt een *vrouwelijke* eigenschap. Vriendelijk gegroet.

C.G. - Ik vind geen ps: 't Artikel wordt U in drukproef - gezonden. Hebt gij gelezen in de correspondentie die beschouwing, die ik overnam, van een correspondent, een

collega van U, naar aanleiding van de hedendaagsche opvoeding? Daarmee ben ik het geheel eens. Uw idealisme, aangaande de toekomst-school, deel ik-voor-mij dan ook niet bepaald. Wel ben ik 't met U eens dat de onderwijzers heel dikwijls veel te bekrompen en te eenzijdig zijn. M.i. is het ook eigenlijk belachelijk dat zulke *jonge* menschen reeds een zoo ernstige taak waarnemen als die der *opvoeding!* - Gij hebt m.i. volkomen gelijk met Uw opmerking, dat de quaestie zedelijkheid voortdurend aanleiding geeft tot *begripsverwarring*; ook bij hen was dit het geval, die schreven naar aanleiding van het artikel Schippérus. Onzedelijk wordt heel dikwijls datgene genoemd wat an und für sick louter natuurwet is, en de meest-verfijnde onzedelijkheid daarentegen gaat juist dagelijks haar gang zonder dat iemand er iets verkeerds in vindt.

Mevr. S., den Haag. - Ik hoop dat U zich hierin zult herkennen? U hebt mij groot genoegen gedaan niet Uw uitknipseltje, en ook met Uw warmgeschreven briefje. Het doet zoo goed wanneer iemand, van wien men natuurlijk niets wist, zoo plotseling, door zulk eene toevallige aanleiding, zoo vriendelijk-waardeerend schrijft. U hebt volkomen gelijk, niet ieder die de dieren liefheeft kan *openlijk* hunne partij trekken, en

daarom juist acht *ik* dit mijne eerste journalistenplicht, Lees daarom ook s.v.p. het artikel in de vorige nommers. Hartelijk dank, dat gij bij het lezen van die wreedheid, een *mensch* aangedaan, terstond dacht aan mij, en mij het uitknipseltje toezondt.

C.K. - Ja, ik verbaasde mij reeds wáár het artikel bleef, en ben blij het thans ontvangen te hebben. - Indien gij de Lelie geregeld volgt, dan zult gij misschien gezien hebben hoe ik in eene correspondentie overnam de meening van iemand, die geheel en al instemt met het door U bedoelde artikel van mevrouw Arntzenius over Ouders en Kinderen, en ook zult gij dan gelezen hebben wat ik-zelve daaraan toevoegde omtrent den ongelukkigen geest des tijds. Toch geef ik ook U gelijk, dat het gebrek aan takt en aan waarheid, waaraan de ouders zich schuldig maken, zeer zeker mede een groot deel schuld draagt. B.v. hetgeen gij schrijft over het gemis aan takt in de ouders, waar het geldt zelven met de kinderen te spreken over sexueele aangelegenheden, inplaats van dit over te laten aan vreemden, is door mij reeds jaren achtereen eveneens beweerd. Ik-ook ben er volstrekt niet voor kinderen per-se onwetend te laten van het sexueele, maar ik acht het de plicht der *ouders* met hen hierin verstandig om te gaan, inplaats van deze quaestie te maken tot eene van school-opvoeding, en van de daaruit voortvloeiende gesprekken onderling tusschen onrijpe kinderen. -

Ik-zelve heb van jongsaf uit den bijbel hooren voorlezen, - waarin dergelijke dingen soms heel crû staan, b.v. de geboorte van Jezus, - om van het Oude Testament niet eens te spreken. Wij hadden bovendien twee honden, een van het manlijk en een van het vrouwelijk geslacht, en de laatste is twee malen bevallen, toen ik nog geheel een kind was. Ook kan ik mij zelfs niet herinneren een tijd waarin ik niet wist dat eene vrouw-zelve beviel van haar kind; ooievaarsverhaaltjes zijn mij nooit gedaan. Maar, juist omdat mijne ouders bij dat alles zoo volmaaktgewoon, zoo volkomen onbevangen-natuurlijk waren, juist daarom heb ik er nooit over *nagedacht*, de *onreine nieuwsgierigheid* was daardoor vóóraf gedood, bestond niet. En juist die wordt zoo stelselmatig opgewekt m.i., zoodra men van dat alles iets bijzonders, iets dat toelichting en schoolbespreking en uitlegging behoeft, gaat maken.

Pen. - Ik wil die stukken van U - waarover gij gaarne wilt schrijven - wel aannemen, maar gij moet ze niet te lang maken vanwege het dringend plaatsgebrek. Misschien zoudt gij van de verschillende onderwerpen ééne causerie, of een beschouwing, of artikel kunnen maken? Enfin, zendt het maar, en weest hartelijk gegroet.

Overpeinzingen van een oud man. - Om U niet te verraden noem ik niet Uw voorletters, doch kies dit ps. dat gij waarschijnlijk wel zult herkennen; wijl ik ditmaal niet terstond tijd heb U particulier te schrijven. Ten eerste dank ik U hartelijk voor Uw vriendelijk antwoord na mijn lang zwijgen, ten tweede lijkt het mij uitstekend, dat gij mij de bedoelde opstellen ter inzage zendt. Indien gij ze doet toekomen onder mijn adres aan den uitgever, dan spaart U dit kosten en komt het zeker terecht. Ik zal U dan terstond antwoorden, want het idee lijkt mij bepaald heel goed. - Ook kan ik Uw wensch niet met Uw eigen naam te onderteekenen wèl billijken, temeer waar het hier immers ook niet gaat om iets persoonlijks. - Laster is een ding waaraan m.i. iedereen blootstaat die iets beteekent, en daardoor natuurlijkerwijze opwekt den nijd van anderen. Daaraan is niets te doen. En ik voor mij heb sinds lang geleerd daarover schouderophalend te glimlachen. Maar het spreekt vanzelf dat mijne positie eene

andere is dan de Uwe, en dat gij rekening hebt te houden met hen die van U afhangen. Toch geloof ik dat gij ook in hun belang handelt door U nooit iets van dien aard aan te trekken. Geloof mij, dan hebben de lasteraars het minste plezier van hun werk. Met bijzondere belangstelling las ik hetgeen gij mij schrijft omtrent Uw instemming met mijn artikel onlangs over Frederik van Eeden's Paul's Ontwaken, en ook hetgeen gij naar aanleiding daarvan erbij vertelt. Onwillekeurig kwam mij, Uw brief en dien naam lezend, in de gedachte hetgeen ik voor een paar jaren in de Lelie schreef naar aanleiding van door Frederik van Eeden gepubliceerde brieven, waarin hij zich aanhoudend en bitter beklaagt over het hem door recensenten uit jaloezie aangedane onrecht, over zijn dientengevolge niet slapen kunnen, enz., enz. Hoe is het mogelijk - vroeg ik toen reeds - en vraag ik nu opnieuw - dat een man die zoov eel beteekent als Frederik van Eeden zichzelf aldus te grabbel gooit voor de hem uit jaloezie uitscheldende en beleedigende ‘kunstbroeders’? Een dergelijke kleingeestigheid is mij zulk een raadsel! Hoe harder men mij uitscheldt, hoe meer ik glimlach om de daarmede bewezen jaloezie en haat en wraakneming om 't een of ander achter de schermen. Zulk soort scheldpartijen kunnen immers nooit voortkomen uit een eerlijk onpartijdig critisch gevoel maar enkel uit persoonlijke redenen. En zoo is het ook met laster. Het is waarlijk niet der moeite waard zich die ook maar één seconde aan te trekken. - Ja, ook mij komt het voor dat wij in zake geloof op een zelfde standpunt staan, want ook-ik acht het behooren tot een kerkgenootschap zoo geheel en al iets anders dan het geloovig-zijn. En toch is het eerste voor de groote domme massa voldoende, en vinden ze dientengevolge iedereen die er anders over denkt ‘ongeloovig’. -

Vriendelijk gegroet, en, wees zoo goed bij Uw zending Opnieuw Uw adres te voegen, daar ik steeds in het belang mijner correspondenten-zelf alle reeds beantwoorde brieven terstond vernietig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het artikel: Eenige Beschouwingen naar aanleiding van den moord van een ministers-vrouw op een journalist, door Johanna Steketee, tot een volgend nommer blijven liggen, alsook de Overzichten van de Week: De zonde der menschen, Een beroemd man, Zeer juist, Eerlijkheid? of Boerenbedriegerij?, Het gezond verstand der R.K. Geestelijkheid, Voorheen en thans, Het dierenbeschermende Engeland, en Raak.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

22 April 1914
27ste Jaargang.
No. 43.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Een gewichtig moment in de opvoeding.
(Vervolg en slot van No. 42.)

Ziehier een beknopte weergave van een bespreking, die hij de moeder wil laten houden met haar dochter:

‘Ik heb u kortelings meegedeeld, hoe de kiemen des levens in het lichaam der vrouw tot ontwikkeling komen, reeds jaren voor het huwelijk. Ik wil daaraan thans toevoegen, dat gij nu tot de jaren komt, waarop ook in uw lichaam deze kiemen door de natuur langzamerhand gevormd worden. Bij den jongen herkent men dit tijdstip gewoonlijk aan het omslaan der stem en aan de eerste ontwikkeling van den baard, bij meisjes ontwaart men het aan het te voorschijn treden van een meerdere bedaardheid, bezadigdheid en moederachtigheid. De meisjes zelf bemerken dit ook

aan uiterlijke teekenen, die haar niet behoeven te verontrusten, want deze zijn onschuldig en zelfs een bewijs, dat ze naar het lichaam gezond zijn.

Gij zult eenige dagen achtereen een weinig bloed verliezen en u wat mat en zwak gevoelen; dat gebeurt in het vrouwelijke lichaam, als dit rijp geworden is, iedere 4 weken. Nadeelig kan dit worden alleen bij al te sterke inspanning en door koude. Juist omdat ge dit nu weet en inziet, dat zich daardoor de toekomstige moeder in u voorbereidt, zult ge begrijpen, dat zoowel om u zelf als terwille van de kinderen, waarvan ge eenmaal moeder wordt, schadelijke invloeden vermeden dienen te worden. Vele meisjes toonen zich in die dagen prikkelbaar en slecht gehumeurd. Men mag echter wel van haar vorderen, dat ze onder den minder prettigen lichamelijken toestand tegenover haar omgeving eenige zelfbeheersching toonen; ze zullen die tot welvervullen van haar schoone roeping meermalen moeten be-

oefenen. Blijde en onverstoorbare liefde is voor de ware moeder onmisbaar en bezit ze deze, dan draagt ze die ook over op haar kind.'

We zien, dat Dr. F. slechts zoover gaat in de ontleding der sexueele verschijnselen, als die er toe kan bijdragen om den geest tot rust te brengen en eventueel oplaaienden hartstocht onder de beheersching te brengen van een zoo ver reikend weten, dat deze niet ten verderve leidt. Van de physiologische processen op zichzelf wenscht hij de aandacht zooveel mogelijk af te leiden, ze alleen in zooverre benuttende als hem dienstig schijnt om alle geheimzinnigheid te doen verdwijnen. Het element van reine liefde en van elk hooger gevoel, dat zich in het leven der liefde openbaart, wordt door hem krachtig op den voorgrond gebracht.

Hij gaat dan ook zoover te beweren, dat het, van zuiver paedagogisch standpunt beschouwd, beter ware de voorlichting tot later te verschuiven, aangezien de toestand van 'onschuld' (d.i. hier onwetendheid), het voordeel heeft nadenken en phantasie verre verwijderd te houden van deze materie en een beter schutsmiddel is dan het grondigste weten. Maar men heeft niet te kiezen tusschen 'onschuld' en weten, maar eenvoudig *rein* en *onrein* weten, daar zonder onze tusschenkomst de inlichting wordt verkregen in den gevaarlijksten vorm en uit verdorven bronnen.

Niet iedereen zal het met deze bewering wellicht eens zijn. En dat ook het schuwen van een meer uitvoerige biologische uiteenzetting niet algemeene instemming vindt, blijkt voldoende uit den weg, dien Dr. Lotzky bij de 'Aufklärung' meende te moeten inslaan en die hij ons in zijn 'Vader en Zoon' beschrijft, niet als een aan de schrijftafel opgebouwde 'theorie', maar als een werkelijk doorleefd feit. Hoe aanlokkelijk het moge zijn een overzicht te geven van het door hem beschreven gesprek, meenen we daarvan te moeten afzien. Een weergave in beknopten vorm zou aan den schoongin inhoud te kort doen. Daarom zij ieder belangstellende aangeraden, zich dit werkje aan te schaffen, te lezen en te herlezen; hij zal er kracht uit putten voor de taak, welke hem of haar als vader of moeder is opgelegd.

Ongezocht is de aanleiding tot dit onderhoud met zijn twaalfjarigen zoon, en het gesprek zelf is een toonbeeld van geleidelijkheid, het getuigt niet alleen van de teederste liefde en van een band van onbegrensde vertrouwelijkheid, maar vervult ons met innige bewondering voor het buitengewoon opvoedend talent van dezen vader, die met zijn kind meeleeft als een vriend, zich beschermend en bewakend aan zijn zijde stelt en het gansche zieleleven van den knaap doorgrondend, diens denkproces weet te leiden tot omvatting van de volle waarheid, zonder dat ook maar een enkel oogenblik het pijnlijke wordt gevoeld van de uiteenzetting van het intiemste punt van het geslachtsleven door den vader zelf.

In 'De ziel van uw kind' de sexueele voorlichting bepleitende, en betoogende, dat die moet uitgaan van de ouders, zegt hij:

'Uw kind zal uw onthullingen als een buitengewoon groot vertrouwen waardeeren. Er is in 't algemeen niets, wat een mensch zóò hoog weet te schatten en wat hem zóò veredelt, als vertrouwen. Bovendien is er iets tusschen u duidelijk geworden, wat voor het geheele zijn van de meest uitgestrekte beteekenis is. Het kind weet, dat er nooit een geheim zal zijn, dat gij voor hem zult verzwijgen. De geheele wereld mag liegen en zich verbergen, vader en moeder doen dit niet. Er is een vaste band gelegd.'

En verder: 'Bedenk toch, dat zijn jong lichaam zelf spreekt en dat de opheldering, die hij vraagt, volstrekt niet kan worden verzwegen. Neen, heilig zijn vragen door onomwonden openhartigheid en waarheid uit uw mond. Nooit zult ge daarvan berouw

hebben en gij redt daardoor misschien hem, die u het dierbaarst is, van een brandend verderf.'

EEN VADER.

Ter bespreking toegezonden.
I.
Multatuli en Jhr. de Kock.
Waarom de Max Havelaar geschreven werd, door Jhr. de Kock.
(Van Stockum en Zn., den Haag, 1913).

Ik wou dat ik het maar niet gelezen had!

Er wordt je vóórtdurend 't een of ander afgenomen, - hoe ouder je wordt, - waaraan je maar liever hadt willen vasthouden.

Jhr. de Kock doet een krachtigen aanval op hem, wiens verdediging door mij eigenlijk mijn allereerste kennismaking is geweest met het Soerabaya's Handelsblad.

Immers, reeds nadat ik een paar jaren daaraan als vaste medewerker was verbonden, onder den toenmaligen hoofdredacteur, den heer Bartels, vertelde deze mij, bij een bezoek aan Holland, hoe het een artikeltje is geweest van mijn hand, verschenen in een sinds reeds lang ter ziele gegaan tijdschrift, dat zijn aandacht op mij, - toen nauwelijks opgegaan aan den 'letterkundigen' hemel, - had gevestigd!

In dat artikeltje namelijk had ik het over eene zeer weinig bekende briefwisseling tusschen 'Tine' en Multatuli, uitgegeven, als ik mij 't goed herinner, door eene Italiaansche vriendin van beiden, en aldus aan het publiek bekend gemaakt. Mij had het daarin getroffen in hooge mate, welk een buitengewoon bekrompen indruk deze Tine geeft in die bewuste brieven, aan haar man geschreven op het oogenblik-zelf waarop zij hem diende te steunen en te begrijpen, en zijn partij te kiezen tegenover haar familie. Immers, welke ook Douwes Dekker's fouten en tekortkomingen mogen zijn geweest, dat hij in èlk geval een man was van buitengewone gaven, mij dunkt de vrouw die dagelijks met hem leefde, de moeder zijner kinderen, had dàt toèn reeds kunnen en moeten beseffen, en dat zij dus, inplaats van dit te doen, zich niet ontzag hem aan te raden het voorstel van haren zwager aan te nemen, van hofmeester te worden op een van diens booten, getuigt m.i. van een zóó groot gebrek aan innerlijk meeleven met een echtgenoot als de hare, dat er reeds daardoor voor dezen een groote verontschuldiging uit voortvloeit, wat betreft zijn later gedrag jegens haar, toen hij haar offerde aan een tweede liefde.

Zóó ongeveer was mijn gedachtengang, in het hierboven bedoelde artikel, door mij gebaseerd op de uitgave dier onsympathieke 'brieven van Tine'. En, omdat die gedachtengang afweek van de gewone vrouwenopvatting in zake dergelijke liefde-quaesties, werd hij de aanleiding dat de toenmalige hoofdredacteur van het Soer. Handelsblad er meer aandacht aan schonk dan anders het geval wellicht zou zijn geweest en mij, naar aanleiding daarvan, aanbood voor zijn courant te werken. Zoo heeft hij zelf 't mij gezegd. -

En nu heeft, op zichzelf beschouwd, de aanval van Jhr. de Kock wel niet speciaal te maken met het *particuliere* leven van Douwes Dekker. Maar toch, het doet pijn als iemand, voor wien ge graag zoo veel mogelijk verontschuldigingen bijeen zoekt, omdat hij U om veel redenen sympathiek was en bléép, opeens wordt aangetast in zijn levenswerk, in zijn Max Havelaar!

- Waarom de Max Havelaar geschreven werd? In zijn 'Tijdspiegel'-artikelen, thans afzonderlijk uitgegeven, met den brief aan den Minister van Koloniën, toont Jhr. de Kock, volgens gegevens, onderzoekingen, bescheiden, enz., aan, dat dit gansch niet geschiedde om zoo onbaatzuchtige redenen en uit zoo edele drijfveeren als de schrijver het indertijd wilde doen voorkomen. - Integendeel, Jhr. de Kock geeft een nauwkeurig relaas van alle schulden van Douwes Dekker, vóór hij het boek schreef, van zijn uiterst lichtzinnig leven in Europa, na zijn ontslag, en na zijn eindelijk definitief vertrek uit Indië waar hij werk zocht, dat hij niet vond, van zijn verschillende 'liefdes' in Marseille, enz., enz., en hij komt dan tot de eind-conclusie, blz. 14: 'Eindelijk besloot hij een boek samen te stellen, dat, naast een middel om geld te krijgen en crediet te behouden, *tevens zou zijn* een pleidooi voor eigen zaak!'

'Maar', - zou ik hier den heer de Kock willen vragen: 'is dat nu zoo heel erg? Komen niet bijna alle dergelijke, op eigen levenservaring gegronde, en door eigen leed in de ziel beléefde meesterwerken, aldus tot stand? Zijn zij niet bijna zonder uitzondering een gevolg van het harde-moèten, waartoe niet alleen de

omstandigheden-zelf, maar óók het karakter van den schepper hem brengen?' M.a.w., *mag* men iemand als Douwes Dekker denzèlfden maatstaf aanleggen als aan welken anderen boemelaar ook van het gewone alledaagsche genre? Iemand toch van het laatstbedoelde, minderwaardige soort, gaat, na zijn tijd verluierd en vernederd te hebben, onder, voorgoed onder. Een geniaal man als Douwes Dekker echter, van gaven en energie, wordt dóór dat alles er toe gebracht zichzelf te worden, zijn innerlijk rijk gemoedsleven te gaan openbaren aan anderen; - zooals Multatuli-zelf het ergens gezegd heeft - en ik voor mij het hem steeds bijzonder goed kan navoelen - op dezelfde wijze als soms eene vrouw haar lichaam gaat verkoopen om aan brood te komen.

Zeker, ik kan mij heel goed voorstellen, wanneer ik het hier zoo zwart op wit, droog en zakelijk beschreven, lees, hoe Jhr. de Kock hoogelijk afkeurt een luxe- en pret-leven als dat hetwelk Douwes Dekker, echtgenoot en vader van een onverzorgd gezin, leidde nà

zijn aankomst te Marseille, maar, evenzeer kan ik mij óók voorstellen - al klinkt het misschien van mij als vrouw in veler ooren wel heel ‘onfatsoenlijk’ om dit zoo maar ronduit te durven neerschrijven - dat Douwes Dekker, op dat oogenblik bedwelmd door al het mooie en charmeerende van het Zuiden, vrouwloos, en met in zich de behoefte aan geslachtsomgang, genotzuchtig en zinnelijk, jong en levenslustig, handelde en leefde onbesuisd en verkwistend zooals hij 't nu eenmaal deed, - zonder dat hij nochtans daarbij was een huichelaar of een opzettelijk slecht mensch.

Vooral op die gedwongen afwezigheid van ‘Tine’ zij hier nog eens de nadruk gelegd! Elke man, in de kracht zijner jaren, heeft in zich de behoefte aan geslachtsomgang, elke vrouw trouwens óók, maar, bij ons-vrouwen uit zich die behoefte ànders. Welnu, nog dezer dagen bekende mij een beslist-geloovig christen, een dergenen die in zijn leven en wandel werkelijk dòet naar ‘Gods woord’, hoe de enkele onthouding van slechts een paar maanden, hem opgelegd door de bevalling zijner echtgenoote, voor hem voldoende was geweest, hem in tegenwoordigheid onder vier oogen eener andere vrouw terstond met hartstocht en begeerte naar haar bezit te vervullen, zoodat hij, volgens zijn eigen getuigenis, dan ook zeker zou zijn ‘gevallen’, indien niet wat hij noemt ‘de hand Gods’ hem bijtijds had gegrepen. Stel U nu voor iemand van het hevige temperament, van de impulsieve natuur van een Douwes Dekker, alléén, doelloos, aangewezen enkel op het genot van het oogenblik, vindt ge dan heusch het zoo onvergefelijk, dat hij zichzelf niet meester was, dat hij, - op dat oogenblik toch nog wel eerlijk houdend van Tine ginds, - nochtans niet de kracht had aan de bekoring dier andere vrouwen weerstand te bieden, maar integendeel zich in de verleiding stortte, hals over kop, en met tenslotte het bekende gevolg, - namelijk *niet*, zooals het geval zou zijn geweest had hij een ordinaire natuur bezeten een steeds dieper verval, maar integendeel een omkeeren ten goede, zichzelf tot werken aangrijpen, den Max-Havelaar gaan schrijven, onder de meest ongunstige en tegenwerkende omstandigheden, maar diens ondanks een geniaal boek, en dat er om die reden *moest* inslaan, en er dan ook *insloeg*.

- Wat doet het er daarom nu eigenlijk achterna toe, of al die bijzonderheden, door Jhr. de Kock uitgeplozen, zùs zijn geweest of zoo? Ik wil mij neerleggen bij zijn gegevens en bronnen, en, voor zoover ik het kan nagaan, zijn onwederlegbare bewijzen dat Douwes Dekker meermalen in den Max Havelaar loog, en aan de feiten in Lebak voorgevallen een verdraaide voorstelling heeft gegeven. Ik wil mij bij dat alles neerleggen, maar ik herhaal, ik wou dat ik die artikelen er over maar niet had gelezen. Want ik vind al dat wroeten achterna in 't leven en lijden van geniale naturen pijnlijk en désillusioneerend voor degenen, die hen, om die reden hunner genialiteit, liefhebben. - Douwes Dekker was impulsief! Voor mij verklaart zich véél van wat Jhr. de Kock omtrent zijn gebrek aan waarheidsliefde zoo hindert bepaaldelijk uit die eigenschap. Hij wou een boek maken dat goed werd, dat zou zeggen de waarheid over Indische toestanden. Daarom zag hij, al schrijvend, in die oogenblikken van hevige werkkracht, de feiten werkelijk zóó vóór zich, idealiseerde ze, maakte ze, - zichzelf misschien onbewust, - tot een gloriekrans om zijn eigen hoofd. Hij was verwaand; ieder die hem persoonlijk heeft gekend verzekert U dit. En deze ondeugd, - die mij-persoonlijk buitengewoon afstoot in àlle artisten - is dus waarschijnlijk mede de oorzaak geweest zijner zelfvergoding ten koste der nuchtere wáárheid. Maar, nog eens, hij heeft ons in zijn Max Havelaar zoo ontzettend veel dichterlijk-moois óók gegeven, nevens die volgens Jhr de Kock verdraaide feiten-voorstelling, hij-zelf

is sinds lang dood, en zijn particulier leven was een van véél ontgoocheling, veel zorgen, veel desillusies, door eigen schuld. Is dat alles niet voldoende om zijn nagedachtenis thans te laten rusten, en alleen van hem aan te nemen en ons voortaan omtrent hem te herinneren het móóie in zijn letterkundigen arbeid? Zoodra men aan het wroeten gaat, veegt men het waas der poëzie weg van de meest-dichterlijke ontboezeming! Of is het b.v. niet weerzinwekkend te lezen in een door een m.i. *te* ijverigen bloedverwant of uitgever gepubliceerden brief van Borger, hoe deze *sjacherde* over den prijs van zijn 'Rijntje' - zooals hij-zelf, in die geld-correspondentie aan zijn uitgever, noemde dat uiterst-gevoelige gedicht, gewijd aan de nagedachtenis van vrouw en kind. Nadat ik, nu al jaren geleden, dien brief over het 'Rijntje' heb gelezen ergens, kan ik nóóit meer intens-zuiver-genieten van de zoo bekende regels: 'Ik wensch geen stap terug te treden op de

afgelegde levensbaan.' Want onwillekeurig denk ik daarbij steeds dat de man die, op hetzelfde oogenblik waarop hij aldus dichtte, nochtans in de practische stemming verkeerde om over eenige guldens meer of minder voor de uitgave van zijn gedicht te gaan sjacheren, hoogstwaarschijnlijk vrij-wat minder levensmoede is geweest dan hij het zijn aangedane lezers zou willen doen gelooven.

En toch, waarschijnlijk, ja stellig, voèlde Borger oprecht, op het moment-zelf waarop hij zijn verzen aan den Rijn, en betreffende het graf zijner echtgenoote, neerschreef. Zoo is het m.i. ook met den Max Havelaar! Voor mijn *gevoel* doet Jhr. de Kock Multatuli groot onrecht aan, al geeft mijn *verstand* hem gelijk, waar ik zijne brochure lees, en kennis neem van de daarin aangetoonde onjuistheden door Douwes Dekker begaan. Overigens, de 'brief aan den Minister van Koloniën', door Jhr. de Kock bijgevoegd aan de afzonderlijke uitgave zijner artikelen uit 'De Tijdspiegel', rechtvaardigt van zijn standpunt zijn handelwijze. Immers, in dien brief wijst hij er den minister op, dat er van *regeeringswege* geen aanleiding mag bestaan een Max-Havelaar-fonds te steunen, waar de schrijver van dien Max-Havelaar daarmede, - aldus de eigen woorden uit Jhr. de Kock's brief, - 'door leugen en laster eerbiedwaardige en verdienstelijke Indische landsdienaren, een gansch korps ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, en de Ind. en Ned. regeeringen, zonder aanleiding door het slijk heeft gesleurd'. -

Zeker, indien inderdaad, zooals uit dezen zelfden tot den minister van Koloniën gerichten brief blijkt, niemand de door Jhr. de Kock aangetoonde onjuistheden en onwaarheden, inzake de Lebak-geschiedenis, zooals die in den Max-Havelaar is voorgesteld, heeft weerlegd, dan geef ik Jhr. de Kock, als oud-ambtenaar, nog wel zelf-Ned.-I.-oud-ambtenaar, groot gelijk, waar hij meent dat de *regeering* dan in de quaestie een zuiver en onpartijdig standpunt dient in te nemen, en geen blaam mag laten rusten op de nagedachtenis harer ambtenaren die dat niet verdienen. En uit dien hoofde kan ik mij dus volkomen zijn studies, en de publicatie der resultaten daarvan, begrijpen. Maar ach, voor ons buitenstaanders is het altijd pijnlijk en teleurstellend aldus een medemensch te zien ontrafeld tot in de fijnste bijzonderheden zijner ziel, welke, - misschien juist omdat zij teederder en fijner besnaard was dan eene alledaagsche, - daardoor óók te lichter werd verstrikt en verlokt tot zwakheden, buitensporigheden, afwijkingen, welke zich voor den gestrengen rechterstoel van het *verstand* niet laten verdedigen, maar die het medegevoel, de zielsverwantschap, doet mede*verstáán*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Naschrift van Jhr. de kock. Multatuli.

Hooggeachte Freule.

Mijne Multatuli-artikelen, verschenen in De Tijdspiegel, zijn niet vrij gebleven van heel ignoble kritiekjes.

Beschaafdheid doet toch maar altijd weldadig aan, vooral tegenover zulk onguur gesputter. Laat mij daarom mogen beginnen, met U mijn dank te betuigen voor uwe,

in De Hollandsche Lelie opgenomen, welwillende beoordeeling van mijne bovenbedoelde stukken.

Toch heeft uwe kritiek mij om twee redenen niet geheel kunnen bevredigen. Maar, als ik het waarom daarvan zal aantoonen, dan doe ik dat niet om anti-kritiek uit te oefenen (waar ik uit principe tegen ben), doch alleen, omdat ik begrijp dat u, die de waarheid zegt, ook de waarheid zult willen hooren.

Ten eerste dan schijnt het mij, tot mijn spijt, niet gelukt te zijn om u de *eenige* bedoeling te doen gevoelen waarmede mijne artikelen geschreven zijn. Ten tweede stapt u, naar mijn bescheiden meening, wel een beetje luchtig heen over zaken, waaromtrent ik, juist bij *u*, ook een hevige verontwaardiging had verwacht.

Wat het eerste betreft, ik schreef mijne stukken niet om bij den Minister met te meer grond te kunnen aandringen op intrekking der Rijkssubsidie, die verleend wordt aan het Max-Havelaars fonds. Dàt is bijzaak. Dat idee is trouwens eerst later, nadat mijne artikelen geschreven waren, bij mij opgekomen, hoe onlogisch die subsidie ook altijd geweest is. Want het overigens zeer sympathieke fonds draagt een naam, die een paskwil, en tegenover den Inlander eene bespotting is van het gezond verstand.

Neen! de eenige bedoeling die bij het schrijven van die serie artikelen bij mij voorzat was, om aan te toonen hoe perfide Multatuli door de vuilste leugens en den ergerlijksten laster, heeft besmeurd het karakter van achtenswaardige, volmaakt onschuldige personen; heeft bezoedeld den naam der Nederlandsch Indische Regeering, die tegenover hem haar plicht betrachtte; heeft verdacht gemaakt de eerlijkheid van het Opperbestuur, dat geheel buiten de Lebakzaak stond; heeft te grabbelen gegooid de waardigheid van Nederland, dat hem nooit kwaad heeft gedaan. En dat alles deed Multatuli om te trachten zichzelven schoon te wasschen met betrekking tot de dolle daad van Lebak en de niet te ontkennen geruchten die er omtrent zijn persoon liepen; om zichzelven te verheffen ten koste van zijn onschuldige slachtoffers: uit haat en wraak!

Ik had gehoopt dat die leugens en die laster,

dat die onwaardige zelfverheffing, heel dat ‘schandelijk en fijngesponnen samenraapsel van leugens en valsche aantijgingen’ zooals Lion het noemde, ook *uwe* hartgrondige verontwaardiging zouden hebben gewekt. Maar helaas! ook bij u vind ik dat verschoonen, dat vergoelijken terug, terwille van het ‘genie’, ter wille van het ‘impulsieve’ karakter, dat men altijd in zoo groote mate hoort van de door-dik-en-dun-bewonderaars van ‘den Meester’.

Ik, die juist om uw grooten zin voor rechtvaardigheid en waarheid zooveel sympathie voel voor uwe geschriften, begrijp inderdaad dan ook niet hoe u kunt vragen: ‘Wat doet het er eigenlijk toe of al die bijzonderheden, door Jhr. de Kock uitgeplozen, zus zijn geweest of zoo?’

Wat dat er toe doet? Wel! als men iemand leugens en laster ten laste legt moet men toch niet doen als Multatuli-zelf, nl. *niet* bewijzen, maar juist door wat *u* noemt *uitpluizen*, de meest afdoende bewijzen aanvoeren.

Anders is men zelf een lasteraar.

En dan! heeft het geen reden om personen, wier verder leven door die vuile Multatuliaansche aantijgingen verbitterd en verwoest is, zoodat een hunner zelfs eindigde in krankzinnigheid, van die onverdiende blaam, op hun karakter geworpen, te zuiveren? geen nut om aan te toonen, hoe Multatuli, alleen door het opzettelijk verzwijgen van officieele stukken, zichzelven 50 jaren lang met de aureool van het martelaarschap kon tooien, die hem de sympathie, de verafgoding bezorgden welke hij niet verdiende?

Hoe ik er toe kwam mijne artikelen te schrijven?

Door de in 1910 losgebroken Multatuli-aanbidding, die het 50-jarig bestaan van de Max Havelaar wilde maken tot een *nationaal* feest; die wilde dat de Natie dankbaar zou herdenken al den hoon, al den smaad, al den laster door Multatuli onverdiend over haar uitgestrooid en door hem rondgebazuind tot in den Vreemde!

In die dagen hoorden we weer met frisschen moed schetteren over Multatuli's verheven zielenadel; over zijn gefolterd gemoed dat *onrecht* niet dulden kon; over den door hem, met voorbijgang van persoonlijke overwegingen gevoerden strijd tegen de leugen, ook al mocht deze worden vergoelijkt door de geheele wereld (dus vrijwel een omdraaiing van de feiten!) over zijn heilige (zegge *heilige*!) verontwaardiging en zijn heftig gevoeld medelijden (dit slaat niet op Tine en de kinderen); over de *ethische* beteekenis van zijn boek voor het Nederlandsche Volk (bedoeld wordt de Max Havelaar met al zijn leugens en laster); over zijn verkwikkender afkeer van leugen en onrecht; over zijn onverschrokkenheid (uitgezonderd voor denkbeeldig vergif); over zijn ten offer brengen aan zijn overtuiging van zijn toekomst (hier heeft men op het oog de dwaasheid van Lebak); over zijn innige deernis met den verongelijkten inlander (die tijdens zijn diensttijd niet gebleken is, integendeel).

Maar aan den verongelijkten Brest van Kempen, Duymaer van Twist, Michielsen en zoovele anderen, aan de verongelijkte en vernederde Tine en de kinderen dachten de vergoders niet!...

Toen ben ik begonnen mijne artikelen te schrijven tegen de Multatuliaansche leugens en lasteringen.

Naar aanleiding van die artikelen, die U, zooals U schrijft, eene illusie ontnamen, vertelt U, hoe men U ook een illusie roofde met betrekking tot ‘de Rhijn’ van Borger. U hebt nl. gelezen hoe een te ijverige bloedverwant of uitgever gepubliceerd heeft,

dat Borger sjacherde over den prijs van zijn ‘Rijntje’, dat ‘uiterst gevoelig gedicht, gewijd aan de nagedachtenis van vrouw en kind’. U vindt dat ‘weerzinwekkend’ en ‘onwillekeurig denkt U daarbij steeds dat de man die, op hetzelfde oogenblik waarop hij aldus dichtte, nochtans in de praktische stemming verkeerde om over eenige guldens meer of minder voor de uitgave van zijn gedicht te gaan sjacheren, hoogstwaarschijnlijk vrij-wat minder levensmoede is geweest dan hij het zijnen aangedanen lezers zou willen doen gelooven.’

Maar zijn Uw weerzin en Uw veronderstelling gerechtvaardigd?, want zelve zegt U onmiddellijk op het bovenstaande: ‘En toch, waarschijnlijk, ja stellig voèlde Borger oprecht, op het momentzelf waarop hij zijn verzen aan den Rhijn, en betreffende het graf zijner echtgenoote, neerschreef.’

Wat wilt U dus meer? want Borger's gesjacher was anterieur aan zijn poëzie en uit niets blijkt dat ‘de Rhijn’ geschreven is uit sjacherlust. Bovendien, verkoopes tenslotte niet alle dichters en schrijvers hunne uitingen van artistenstemmingen met meer of minder gesjacher? Is dat afkeurenswaardig?

Ik vind b.v. uw boek: ‘Ik zeg de Waarheid,’ mooi en waar. U hebt beter en treffender dan *ik* het zou kunnen doen, uitgesproken wat ook *ik* meen begrepen te hebben van het wezen van vrouwenliefde. Maar, zoudt U nu denken dat de schoonheid van het boek voor mij zou tanen, als ik vernam dat Uw uitgever U eenige guldens heeft willen beknibbelen en U er zich met alle kracht tegen verzet hebt? Geen oogenblik zou dat feit mij doen twijfelen aan de oprechtheid uwer stemming, toen U den liefdesstrijd van Kate zoo doorvoeld beschreef.

Zoo ook behoeft het later gesjacher van Borger van geen invloed te zijn op de meerdere of mindere schoonheid van zijn vers voor den lezer. Is dit wèl het geval, dan vrees ik dat die lezer staat onder den invloed van een onjuiste zelfsuggestie.

Geheel anders is het echter met de Max Havelaar (door U m.i. niet geheel juist Multatuli's *levenswerk* genoemd) en wel in dié gedeelten, waarin het boek iets wil *bewijzen;* in die gedeelten, die ik, om mijne bedoeling duidelijk te maken, zou willen noemen *het betoog*. Want dat betoog berust laaghartig op gepremediteerde leugens en lasteringen en moet dus weerzin en minachting opwekken voor wie onderwerpelijk de waarheid kent.

Mag men nu volhouden dat het verlies van eene illusie ten deze niet opweegt tegen het bezit van eene *waarheid*, van een waarheid bovendien die tevens herstelt, wat door leugens en lasteringen vernederd en verguisd is? U *kunt* het niet meenen, als u uitroept: ‘Ik wou dat ik die artikelen niet gelezen had!’

Zoo ook moet u het positief anders bedoelen dan men zou mogen opmaken uit uwe woorden, als U zegt: ‘Dekker was impulsief! Voor

verklaart zich véél van wat Jhr. de Kock omtrent zijn gebrek aan waarheidsliefde zoo hindert, bepaaldelijk uit die eigenschap. Hij wou een boek maken dat goed werd, dat zou zeggen de waarheid over Indische toestanden. Daarom zag hij, al schrijvend, in die oogenblikken van hevige werkkracht de feiten werkelijk zóó voor zich, idealiseerde ze, maakte ze, - zichzelf misschien onbewust, - tot een gloriekrans om zijn eigen hoofd.'

Daargelaten dat de Max Havelaar niet beoogde de waarheid te zeggen over Indische toestanden, maar is een zelfpleidooi voor een *kwade* zaak; daargelaten dat men niet de waarheid zegt door te liegen, maar U zult toch toegeven, dat er een zeer groot onderscheid is tusschen fantaisie en leugen. Dat impulsieve naturen hunne lantaisie botvieren, wie zal het hun euvel duiden? doch ik heb het niet over de *fantasieën* van Multatuli, maar over zijn welbewezen *leugens* en *lasteringen*, geuit met het wel-overwogen doel om zichzelven niet alleen schoon te wasschee, doch ook, om zich te verheffen en zulks ten koste van anderen, wien niets te verwijten viel. Leugens en laster worden door geen impulsiviteit, door *niets* vergoelijkt. Het zijn geen gevolgen van een impulsieve natuur, maar leelijke karakterfouten. Onder de 'zwakheden, buitensporigheden, afwijkingen, waardoor een teederder en fijner besnaarde ziel dan eene alledaagsche te lichter verstrikt en verlokt wordt' en 'die het medegevoel, de zielsverwantschap, doet mede*verstaan*,' behooren toch geen perfide leugens en lasteringen!...

'*Mag* men iemand als Douwes Dekker', vraagt u elders, 'denzelfden maatstaf aanleggen als aan welken anderen boemelaar ook van het gewone alledaagsche genre?'

Die vraag is uit *mijn* standpunt geen vraag. Want wanneer ik zijn leven gedurende de 4 beruchte boemeljaren besproken heb, is dit niet gedaan omdat ik zoo droogpruimerig, zoo stokvischachtig ben, dat langs mij heen zijn gegaan de aanvechtingen van net temperament. Maar daar gaat het niet om. Ik heb nl. ontkend (en dit met bewijzen gestaafd), den ernst der Lebakdaad. Als eene der bijkomende bewijzen heb ik aangevoerd Multatuli's luchthartig leven, onmiddellijk na die zoogenaamde edele opofferingsdaad. Niemand toch die zoon plichtsen rechtvaardigheidsgevoel heeft dat hij zichzelven en zijn gezin terwille daarvan opoffert, bergt ze 4 jaren kalmpjes op om genoegelijk uit boemelen te gaan. Dat is een contradictio in terminis. In Indië had hij, als de Lebakzaak ernst geweest was, de hulp moeten inroepen van mannen als Lion en van Hoëvell en in Nederland zich dadelijk moeten wenden tot de Regeering, tot de Tweede Kamer, tot het Publiek. Maar dat deed hij niet, omdat de Lebakzaak apenkool was en eene vinding van lateien tijd; omdat Multatuli een oppervlakkig man was, die allen levensernst miste, hetgeen omgekeerd, weer uitsluit een groot plichtsen rechtvaardigheidsgevoel. Daarom pakte hij na Lebak zich niet aan, maar boemelde en dobbelde er lustig op los, vrouw en kinderen die opgeofferd heetten te zijn aan de Lebakzaak, feitelijk opofferende aan zijn ijdelheid en aan zijn intens geluier en geboemel.

Het is m.i. dan ook niet juist als U spreekt van Multatuli's 'energie'; verschoonend beweert, dat Multatuli doelloos was en *aangewezen enkel op het genot van het oogenblik*. Neen! Hij was aangewezen op *werken*, gelijk iedere man die energie en eigenwaarde heeft en vrouw en kinderen moet onderhouden, niét op genotzuchtig lanterfanten. En, was hij inderdaad de Held van Lebak geweest waarvoor hij *zichzelven* en anderen *hem* versleten, dan was hij zeker niet *doelloos*, zeker niet *aangewezen*

op het genot van het oogenblik. Immers, meer dan *dertig millioenen* daarginds mishandelde en uitgezogen onderdanen van den Keizer van Insulinde wachtten op de hulp die Multatuli hun had toegezegd!...

Evenzoo heb ik niet afgekeurd dat Multatuli na zijn geboemel een boek schreef, maar in het schrijven van de Max Havelaar eerst na 4, in ledigheid, geluier en schuldenmaken doorgebrachte jaren, in verband met andere omstandigheden, heb ik mede een bewijs meenee te vinden, dat de daad van Lebak geen daad van opoffering was en de Max Havelaar niet het uitvloeisel van een streven om op te komen voor den mishandelden Javaan, doch niets anders dan een zelfpleidooi voor een *kwade* zaak!

Tenslotte, Freule, een vraag.

In het begin van uw kritiek vertelt u hoe Tine destijds op u een buitengewoon bekrompen indruk heeft gemaakt, want toen zij Multatuli diende te steunen, te begrijpen en zijn partij te kiezen deed zij dat niet. Zij had, zegt u, kunnen en moeten beseffen dat haar man was iemand van buitengewone gaven trots zijn fouten en tekortkomingen.

Sedert hebt u mijne Multatuli-artikelen gelezen en zelve hebt u uw roman 'Ik zeg de waarheid' geschreven. In dat boek schildert u zoo mooi de echtvrouwelijke Kate de Brienne-Steinberg, die hare groote liefde voor den dokter plotseling voelt verkillen, omdat zij beseft dat hij met al zijn buitengewone gaven een groote egoist is.

Zoude het destijds niet geweest zijn gebrek aan levenswijsheid en eene te weinig bekende kennis omtrent den mensch Multatuli, die u toen Tine deed veroordeelen? Want niettegenstaande zijn buitengewone gaven was Multatuli ook een buitengewoon-groote egoist, die vrouw en kinderen in Lebak offerde aan zijn ijdelheid en ze verder gebrek deed lijden hit luiheid, genotzucht en eigenwaan.

En toch is Tine, trots het ondergaan van de grootste vernedering die een man zijn vrouw kan doen ondergaan, Multatuli trouw gebleven. Het is een weinig bekend verhaal, dat ik u zou kunnen vertellen om dit aan te toongin, maar ik mag u niet om meer ruimte vragen!..

Hoogachtend,
Uw dienstes. dienaar
DE KOCK.

De heer de Kock veroorlove mij, naar aanleiding van een uit Indië ontvangen brief, hem nog niet een enkel woord te antwoorden. Plaatsgebrek belet mij dit heden te doen.

RED. HOLL. LELIE.

Overzicht van de Week.

I.
De zonde der menschen.

Chronisch alcoholisme en zenuwziekten.

Voor de zooveelste maal is weer het bewijs geleverd van den vreeselijken invloed, dien het systematisch gebruik van alcohol heeft op ons lichaam. Dr. Rindfleisch te Dortmund heeft, als directeur van de inrichting voor Zenuwzieken, alle gelegenheid gehad een betrouwbare statistiek op te maken. In 1912 vertoefden in de inrichting 269 mannen en 129 vrouwen. Van de mannelijke patiënten hadden er 68 hun kwaal te wijten aan het geregelde gebruik van alcohol; daarbij waren er 18 gevallen van delirium tremens. Bij de vrouwen was het percentage wel geringer, doch nog altijd veel te groot; zeven vrouwen, die door een chronisch alcoholisme aan zenuwziekte, om niet te zeggen krankzinnigheid leden! Op drie patiënten na was de ziekte van 97 epileptici, eveneens slechts het gevolg van drankgebruik.

(Vaderland.)

Lees het bovenstaande bericht, in al zijn vreeselijken ernst, eens nauwkeurig over, lezer en lezeres, en vraag U dan eens af of ik geen gelijk heb waar ik steeds zeg dat de dieren in menig opzicht veel, veel hooger staan dan de menschen. Want, de dieren *bedrinken* zich niet, maken zich daardoor niet tot walgelijke, van alle intelligentie, en alle rede beroofde, ruwe, voor anderen gevaarlijke wezens.

Dat doen alleen de *menschen*.

Uit het bovenstaande nuchtere, zakelijke berichtje ziet gij welke vreeselijke gevolgen deze drankzucht heeft voor henzelven, maar helaas óók voor hunne onschuldige nakomelingschap. - Want, het dreigement uit de tien geboden uit den bijbel: Ik zal het bezoeken aan Uwe kinderen en kindskinderen, dat gebod, dat mij altijd zoo mateloos onrechtvaardig, zoo gansch en al in strijd met een *liefde*-God heeft toegeschenen, het wordt nooit en nergens zoo onophoudelijk en zoo afdoend bewaarheid, als waar het geldt de *gevolgen der drankzucht voor de onschuldige nakomelingschap van drinkers*. Geloof in den Bijbel of niet, houdt die tien geboden voor nonsens, of doet het niet, dat doet niet af en toe aan het *feit* waarover ik het hier heb, namelijk dat dit dreigement zich *bewaarheidt*, dag in dag uit, en eeuw aan eeuw.

En toch wordt de geheel-onthouders-beweging, wordt de roepstem om plaatselijke keuze, wordt alles in een woord wat men doet om dezen volkskanker *grondig* tegen te gaan, stelselmatig, geniepig, tegengewerkt.

Door wien?

Door hen die de macht in handen hebben.

En, weet ge waarom?

Omdat die allen zelven zijn in meerdere of mindere mate.... *dronkaards*.

Neen, natuurlijk, ze liggen niet in het openbaar in de goot. Ze worden niet opgepakt door agenten, omdat ze beschonken langs de straat loopen.

Ze doen het achter de schermen, in hunne mooie huizen, in hunne societeiten, op hunne clubs, op hunne diners....

Vraag eens op ‘de Witte,’ die groote societeit in den Haag, hoeveel bittertjes (enkel slechts bittertjes vóór den eten) daar elken dag worden verschonken aan de er dagelijks komende, hoogst-fatsoenlijke, gansch niet ‘drankzuchtige’ heeren?

En vraag eens aan restaurateurs en kellners hoevele fijne wijnen er vloeien op diners? Hoevele dure champagne dagelijks wordt verschonken?

En vraag eens aan onze universiteiten, aan hospita's en concierges, en andere ingewijden, hoevele onzer aanstaande ‘mannen van gezag,’ doctoren, dominees, hoogleeraren, staatslieden, rechters, hun jeugd *verliederlijken* aan de academiën, in dagelijksche dronkenmanscrenoecbens?

En dan, nochtans, wordt er door diezelfde menschen huichelachtig op touw gezet een of andere beweging tegen de toenemende tuberculose, of tegen andere volksziekten van dien aard. Terwijl ze ondertusschen heel goed weten, dat juist die volksziekten, die tuberculose, enz., hun *oorsprong* vinden in de drankzucht, welke het gestel ondermijnt en het lichaam verwoest.

Zuigelingensterfte b.v. op Scheveningen!

Och ja, wat klinkt dat aanstellerig-lief, daartegen met hygiënische voorzorgsmaatregelen te keer te gaan. Maar, de meeste zuigelingen op Scheveningen sterven, omdat de geheele bevolking daar wordt verrot door de jenever-zonde, door de kroeglooperij, en omdat dientengevolge juist deze in het kinderen-maken zoo buitengewoon vruchtbare Scheveningsche bevolking meestal ter wereld brengt zwakke, longzieke, reeds vóór de geboorte ondermijnde wezentjes, die beklagenswaardig te gronde gaan veel minder nog uit gebrek aan goede voeding, of aan lucht en licht, dan wel aan innerlijke, van de geboorte af meegebrachte *jenever*-verrotting.

Maar, *die* waarheid durft noch wil niemand aan!

Want, de rijke reeders op Scheveningen.....

Onderzoekt maar eens!

En de Hagenaars-zelf, de Haagsche heeren!

Zij gaan geen van allen vrij uit.

Zij willen het kwaad niet aanvatten bij den wortel, omdat zij dan zelf het voorbeeld zouden moeten geven.

En dat *willen* zij niet.

Onzedelijkheid! Er wordt zoo veel over geredeneerd en gekaveld. Maar, is het niet een feit, een niet te loochenen feit, dat de mensch juist dan het meest-onzedelijk en het meest-onrein optreedt, wanneer zijne zinnen zijn *overprikkeld door alcohol?* Ook in *dit* opzicht draagt alcohol de gróóte hoofdschuld.

Jenever is goedkoop. Daarom is het de volksdrank.

Maar, champagne, wijn, liqueuren, zij zijn evengoed alcohol-houdende, en dientengevolge tenslotte precies dezelfde gevaarlijke, verrottende uitwerking hebbende dranken.

Alleen, die dranken kunnen enkel de heeren, de rijken dezer aarde zich veroorloven. En daarom gaan die vrijuit. Maar een man uit het volk, die zich in een kroeg schuldig maakt aan een vechtpartij, of op straat waggelt en aanstoot geeft, wordt opgepakt, en wordt veroordeeld tot geldboete of gevangenisstraf.

En toch is deze laatste veel meer te verontschuldigen, dan de meneer, dan de student, dan de zoogenaamd 'beschaafde'. - Wat ik reeds zoo dikwijls heb gezegd, herhaal ik ook hier: iedereen weet hoe het toegaat op dit speciale gebied op de reunie-feesten aan onze universiteiten, hoe de oud-studenten, voor het grootste deel geworden mannen van invloed, hoogleeraren, dominees, doktoren, rechters, staatslieden, enz. enz., zich dan walgelijk te buiten gaan, en de meest weerzinwekkende dronkenmanstooneelen opvoeren. Zouden ze daartoe lust gevoelen, indien ze niet al die jaren dóór de innerlijke aandrift er toe in zich hadden *gevoed*, indien bovenal hunne 'academische' opvoeding hen niet stelselmatig had voorbereid tot dit soort van smeerlapperij?

- En dezulken *regeeren* ons.

Dezulken zijn het die thans de plaatselijkekeuze beweging tegenhouden, en die achter de schermen de oorzaak zijn dientengevolge van die algeheele verrotting en vervuiling, waarvan het bovenstaande zakelijke berichtje U een afdoend denkbeeld kan geven!

Geen bonden tegen de onzedelijkheid en geen zuigeling-sterfte-wering en geen tuberculose-bloemendagen, niets van al die doekjes voor het bloeden zullen iets helpen, zoolang gij den wortel van het kwaad niet wilt aantasten, niet wilt erkennen dat die wortel zit in de lichaamsverrotting door alcohol-misbruik, - lichaamsverrotting welke zich *voortplant* van kind tot kind, van geslacht tot geslacht.

Schande daarom over alle overheidspersonen, die het volk op openbare feestdagen als genoegen durven aanbieden: Nachtpermissie voor de kroegen, en die dan den agenten aanmoedigen voor de dronkenschap op zoo'n feestdag een oogje dicht te doen.

Schande over hen. Zij zijn verdervers van het volk, en van onschuldige toekomst-kinderen.

Want, bedenk ook dat eens - hoevele zulke ongelukkige wezentjes worden er juist in *zulke* nachten, - van door den Staat geoorloofde dronkenschap door nachtpermissie voor de kroegen, - gemaakt in zinnelooze dierlijkheid, als slot van de dronkenmansopwinding?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een beroemd man.

We weten allen ongeveer wie de onlangs gestorven dichter Mistral is geweest: iemand die het door zijne verheerlijking van de Provençaalsche taal heeft gebracht tot eene buitengewone vermaardheid, die den Nobelprijs verwierf, die in Maillane, in zijn geboortehuis, leefde en stierf verafgood, kan men wel zeggen, door gansch Provence, en wiens uitvaart in hoogen ouderdom onlangs is gevierd met de grootste eerbewijzen zijdens den Franschen Staat, die afgevaardigden zond, welke prachtvolle lijkreden hielden, enz., enz.

Dat is de dichter Mistral naar de zijde der hem bewonderende wereld. -

Maar.... er is nog een andere Mistral ook! Een man die zijn vrouw lief had, die zeven en twintig jaren lang zijne dienstbode in eere hield, en die zijne honden wist te waardeenen zooals honden het verdienen. -

Toen Mistral gestorven was bleek uit zijn testament, dat hij wenschte te worden begraven met in zijne kist het portret zijner vrouw op hun huwelijksdag, neven dat van zijne getrouwe dienstbode Marie, die reeds zeven en twintig jaren in zijn dienst is geweest, en neven dat zijner geliefde honden, voor wien hij op den avond vóór zijn dood nog een laatste lief kozing overhad.

En zoo is het geschied.

Zie, voor mij is déze Mistral veel meer een onsterfelijk voorbeeld dan om al zijne beroemdheid van dichter. Want, hierdoor toonde hij te bezitten een groot en een goed hart.

En ach, dichters, die zijn er zoo véle in de wereld. En die maken haar niet beter.

Maar, menschen met groote goede harten vindt ge zoo weinige, och zoo weinige....

En *hun* invloed is zoo onberekenbaar groot.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Zeer juist.

Het onderstaande ingezonden stukje knip ik uit het Vaderland. Ware het, zooals gewoonlijk in zulke gevallen, niet onderteekend, ik zou er geen notitie van nemen. Nu deze inzender echter den moed heeft zijn naam te noemen, acht ik het niet ondienstig zijne zeer ware woorden hier over te nemen:

Autoverkeer.

Aan de hoofdredactie van Het Vaderland.

Dat Holland een land is waar vrijheid heerscht, daarover zijn allen het eens. Zelfs de vreemdelingen die hier eenigen tijd vertoeven hebben grootgin lof daarover. Jammer, dat die vrijheid soms in bandeloosheid overgaat.

Tegenwoordig kan geen voetganger zich meer gerust op straat wagen. Ons leven wordt overal bedreigd door de automobielen. De chauffeurs, meestal niet goed getraind, bonen niet den minsten eerbied voor 't leven hunner medemenschen. in vliegende vaart komen zij aanhollen, soms door de nauwste straten of stegen.

Zou er niet een wet kunnen gemaakt worden dat ze bij 't omgaan van hoeken hun vaart eenigszins moeten temperen en moeten toeteren?

't is een paar weken geleden dat ik bij Café Riche wilde oversteken. Er was niets te zien geen rijtuig, geen tram. Ik waagde het dus. Ik was in 't midden der straat. Eensklaps komt er 'full speed' uit de Kettingstraat een auto aansnellen, zonder geluid te geven, wèl toen die vlak bij mij was. Zoo een heer mij niet geholpen en weggetrokken had, was ik er onder gekomen. 't Is betrekkelijk nog minder als men ineens dood is, doch om vreeselijk verminkt te blijven leven is ontzettend.

Op mijne vraag aan 't hoofd der politie die mij welwillend ontving hoorde ik dat er eene wet zal gemaakt worden. Wanneer? Misschien als er eerst een hooggeplaatst persoon overreden is. Dan neemt men maatregelen, evenals vroeger bij dat ongeluk op het Bezuidenhout. Ook de hoogste autoriteit, hier de burgemeester, deelde mij 't zelfde welwillend mede. Zijne Edel-Achtbare kon er ook niets aan doen, doch vertelde mij ook dat er eene wet dienaangaande zou komen.

De Hollanders zijn een geduldig volk. Onder hunne spreekwoorden is er een ',Langzaam gaat zeker.' ik moet zeggen: die spreuk houden ze in eere. De langzaamheid is hunne volksdeugd.

Bij wie moeten we nu aandringen dat die wet er komt en wel met spoed. Ook dat niet iedereen zich als chauffeur mag opwerpen en op die manier gevaar oplevert voor 't leren der voetgangers - of worden. die (de voetgangers) geheel weggecijferd?

'k Herhaal, de Hollanders zijn een zeer geduldig ras. Als ze zelve eens 't recht in handen namen en als ze aangereden werden zichzelve recht verschaften, zou dat te verwonderen zijn?

Wilt u mij op deze vragen antwoorden? Ook lees ik altijd in uw blad: 'Men verzoekt ons te melden dat de chauffeur bij dit en dat ongeval geen schuld had. Een chauffeur heeft nooit schuld. 't Is altijd de schuld van de voetgangers. Wat doen ze ook op straat? Ze loopen de auto's in den weg.

Dat het meer dan tijd is dat hierin verandering moet komen zal de geachte redactie wel met mij eens zijn.

U dank zeggend voor de plaatsing,

Uw abonné

MULLER.

Om te beginnen beaam ik volkomen bovenstaande woorden, dat onze zoogenaamde 'vrijheid' heel dikwijls ontaardt in bandeloosheid. Ik heb reeds meermalen daarover geschreven in de Lelie. Men moet, zooals ik, veel verkeerd en gewoond hebben in het buitenland, om eerst recht te kunnen vergelijken het gebrek aan orde, aan *durven*-optreden ten onzent, zijdens de politie, met de uitnemende toestanden welke, speciaal in Duitschland, en speciaal in Pruissen, heerschen in zake straatverkeer. Maar in het bijzonder heeft deze inzender het over het auto-verkeer, en deszelfs gevaren. Nu, daaromtrent *kan* heusch niet genoeg gezegd worden. Ik heb met eigen oogelf staaltjes aanschouwd van de ongelooflijkste snelheid op druk-bezochte wegen, zonder dat de agenten ook maar eenige pogingen deden zulk een lafaard (want, dat noem *ik* iedereen die zich niet bekommert om het levensgevaar zijner naasten, mensa en dier beide, terwijl hij zelf veilig is) tegen te houden ofte bekeuren, of althans zijn auto-nommer te onthouden.

Zeer terecht maakt de inzender hierboven

dan ook de opmerking dat een wet tegen zulk woest rijden vermoedelijk eerst dan zal gemaakt worden als er eerst een of ander hooggeplaatst persoon is overreden. Datzelfde heb ik-ook reeds menigmaal gezegd. Laten er maar eerst eens een paar gemeenteraadsleden, of de burgemeester, of een voornaam familielid van hem verongelukken, *dan* zal je eens zien! Dan staan de couranten plots vol van lange jeremiaden, en vreeselijke uitroepingen over hel ‘vreeselijke’ van 't geval. En dan - misschien - wordt er wat gedaan. Neen, ik wensch niemand iets kwaads toe, maar, in zulke gevallen van openbare veiligheid is het helaas noodzakelijk den wensch uit te spreken, dat de hooggeplaatsten eens aan eigen lichaam mogen *voelen;* want dat is de éénige weg om hen wakker te schudden tot hun plicht jegens hunne naasten, de voetgangers, speciaal daarondèr de dooven, de ouden, de slecht-ter-been-zijnden, enz., om van de diep-beklagenswaardige dierenwereld niet eens te spreken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Het gezond verstand van de R.K. geestelijkheid.

Meermalen reeds heb ik geconstateerd - en mij daardoor heel wat vijandschap van protestantsche zijde op den hals gehaald - dat de R.K. Kerk veel meer gezond verstand toont waar het geldt maatschappelijke vraagstukken, enz., dan de onder elkaar eeuwigverdeelde en steeds ieder voor zich handelende protestanten. De houding aangenomen door den Bisschop van 's Hertogenbosch inzake de verderfelijke padvindersbeweging is weer een zooveelste bewijs vóór deze mijne stelling. Immers, waar dezen zomer in Nijmegen een padvinderskamp zal worden gehouden, daar zendt de bisschop van 's Hertogenbosch dienaangaande aan zijne geestelijkheid ‘mededeelingen’, waaruit ik - volgens het Vaderland - ontleen: ‘De bisschoppen van Nederland kunnen hunne goedkeuring aan deze Vereeniging (de Ned. Padvinders-vereeniging) niet hechten. Zij waarschuwen hunne geestelijkheid zooveel mogelijk te zorgen dat hunne Katholieke mannen of jongens aan deze Padvinderij niet meedoen.’ - -

Bravo! De R.K. jongens zullen door dit hoogst-verstandig optreden ongetwijfeld behoed worden voor de aapachtigheid, waardoor een groot deel der hedendaagsche jeugd in de hoogste mate belachelijk is - als men die mal-opgedirkte *kinderen* ziet soldaatje spelen, met waanwijze gezichten van wat ben je....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Voorheen en thans.

In Beesd is dezer dagen een hoogsteenvoudige vrome vrouw overleden, die, volgens de Standaard, een zeer sterken invloed heeft uitgeoefend op dr. Abraham Kuyper's geestelijken ommekeer. Uit een driestar in dit Blad ontleen ik daaromtrent:

...'*Ook al bleef in Beesd de "orthodoxie" nog meer of min den toon aangeven, Pietje Baltus wilde van zulk kerkelijk leven niets weten. Dat was al half werk, en daar deed ze niet aan mee. Al dat half orthodoxe gedoe zonk toch al meer in. Daar kon Gods Kerk niet bij leven, veel minder bij bloeien. En daarom ging ze naar geen kerk, en wilde zelfs zoo'n halfgaren prediker niet bij zich aan huis ontvangen. Ze stond op volle belijdenis van het geloof waarvoor onze martelaren gestorven waren. In al dat schikken en plooien en toegeven had ze den dood gezien.*

Ook toen dr. K. predikant geworden was, wilde ze niets van hem weten. Dit zou ook wel weer zoo'n halfwas, zoo'n halfslag, halfbakken, halfvleugelig Kerkverwoester zijn. Kortom, ze wilde en moest ook van hem niets hebben. En dit was in zooverre begrijpelijk, daar dr. K. hij zijn komst te Beesd wel was wat men toen "rechtzinnig" noemde, maar sterk-ethisch en daarom eer anti-Gereformeerd.

Toch heeft er toen een ontmoeting plaats gehad, en in zooverre bracht die ontmoeting in dr. K.'s overtuiging een keer, dat hij op eenmaal in deze vrouw de kracht van het absolute begreep, en niet alle halfslachtigheid brak.

Toen volgde kennismaking niet der vaderen geestelijk erfgoed. Dordt, dat eerst had afgestooten, trok van toen af aan. Van Calvijn ving hij lichtstralen op.

Die eenvoudige vrouw had de lijn van zijn leven van half naar heel omgebogen, en steeds bleef het dr. K.'s dankbare erkentenis, dat hij eerst door haar kennismaking gebracht was, waar hij thans voelde te moeten zijn.'

Nietwaar, 't zou vermakelijk zijn als het niet zoo walgelijk-weerzinwekkend ware, zulk een gedraai! Deze man, deze Kuyper, die, van een eenvoudigen predikant te Beesd, dóór de orthodoxie, - laat ik liever zeggen door het calvinisme - opklom, langs doleantie

en Vrije Universiteit, tot den intiemen tafelvriend van wijlen Leopold II van België, tot minister van Staat, enz. enz., hij durft thans, in verband met zichzelf, van die eenvoudige gestorvene geloovige spreken van 'haar staan op de *volle* belijdenis van het geloof waarvoor onze martelaren gestorven waren. In al dat schikken en plooien en toegeven had ze den dood gezien.'

Heeft die eenvoudige vrouw later iets geweten van de twijfelachtige ridderorde-quaestie, van al het 'geschik en geplooi' waartoe *elke* rechtzinnige minister verplicht is, van het gezellig samenzijn met Leopold II, een dergenen van wien de Bijbel op de meestuitdrukkelijke wijze zegt (in de brieven van Paulus) dat het den geloovigen *niet* geoorloofd is met dezulken om te gaan? -

En dan verder die leugen, dat 'de lijn van dr. K's leven van *half* naar *heel* is omgebogen geworden.'

Nooit integendeel heeft iemand beter dan dr. Kuyper de kunst verstaan zich als een ware diplomaat *te buigen in alle lijnen waarin dat voor zijn politiek noodzaak was*.

Waarlijk, hij heeft de aardsche Pietje Baltus, die, verweg in Beesd, in haar eenvoudig leven, wel niet heel veel zal hebben begrepen van des staatsmaas leven en werken, vermoedelijk gemakkelijk genoeg een rad voor de ongen kunnen draaien.

Maar, als haar geloof zich niet vergiste, als ze nu is in een Hemel van waar ze kan zien en kan oordeelen, dan stellig zal ze raar opkijken van hetgeen er geworden is uit haren bekeerling. En misschien, ja hoogstwaarschijnlijk, zal zij het de Genestet dan nazeggen:

'Voorwaar, de oude was beter voor God...'

Of ook, wat ik voor waarschijnlijker houd, ze zal op al het aardsche gedoe wel met een schouderophalen neerzien, en nu *eindelijk* begrijpen, dat er iets is veel meer waard dan 'Calvijn's lichtstralen' en 'gereformeerdheid', enz., namelijk het waarachtige *doen* naar den wil van *God*.

Of haar bekeerling haar in *dat* opzicht tot eere strekt?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Raak.

'De Nieuwe Spectator' schrijft:

Komisch.

De bladen brachten onlangs het curieus bericht, dat de heer Willem Mengelberg, orkestdirecteur van het Concertgebouw, bedankt zou hebben voor de 'vereerende uitnoodiging' van H.M. de Koningin, om aan de koninklijke tafel mede aan te zitten. Als reden van dit bedanken gaf de heer Mengelberg op zijn 'drukke bezigheden'.

Zekere meneer Bernard Canter, die onder het pseudoniem 'Silvius' in de Oprechte Haarlemsche Ct. 'silhouetjes' pent, acht zich geroepen den artist Mengelberg over deze beleediging, der koningin aangedaan, te kapittelen.

Op de volgende wijze:

Wat zijn de 'drukke' bezigheden van dezen heer, welke hem dwingen een zoo vereerende uitnoodiging af te wijzen? Welke voornamer bezigheden kon deze heer hebben, dan te gast te gaan bij H.M. de koningin?

Wanneer H.M. koningin Wilhelmina van hare belangstelling voor de Nederlandsche kunstenaars blijk geeft door ze aan haar disch te doen noodigen, behooren de kunstenaars dat te waardeenen. Zij vervullen dan niet alleen een plicht jegens zichzelf maar ook jegens de kunst en de kunstenaars, die zij vertegenwoordigen. Verzaken zij dezen plicht dan verdienen zij daarvoor in het publiek te worden gelaakt.

SILVIUS.

In ze niet oer-komisch, deze verontwaardiging van het burgermannetje Bernard Canter, die vinger en duim likt naar 'n onderscheiding als door den artist Mengelberg met 'n gebaar van fiere onafhankelijkheid werd afgewezen?

Als de koningin nog eens 'n vlaag krijgt van belangstelling voor de Nederlandsche journalistiek, dan moet ze zonder mankeeren Bernard Canter te eten vragen. Die zal niet weigeren 'den plicht te vervullen' jegens de pennelikkerij, door zich te doen verontschuldigen wegens 'drukke bezigheden'. Want, 't moge dan kosten wat 't kost, Bernard Canter zal naar het paleis kruipen; om de hooge eer te genieten van z'n burgermans-beenen te mogen steken onder de vorstelijke tafel Misschien mag hij dan wel bij die gelegenheid de rokspanden van Z.K.H. den prins ophouden, of de sleep van de koningin. Want, dit is immers de taak van den kunstenaar - altijd volgens het burgermannetje Bernard Canter - n.l. de slippendrager te zijn van vorsten en vorstinnen.

Deze tuchtiging is zóó raak, dat ik er niets aan heb toe te voegen. Ik-ook had een paar malen de gelegenheid dit lik-exemplaar onzer Nederlandsche pers aan de kaak te stellen. Thans wil ik er alleen nog bijvoegen dat, niettegenstaande het gebuitel en gekruip in, het stof des heeren Bernard Canter, het

toch wèl ver zou moeten gekomen zijn met ons hof, indien lieden van *zijn* slag daar aan tafel werden genoodigd - hetzij dan aan die der lakeien. - Dat is natuurlijk mogelijk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*.)

Wraakgevoel of Rechtsbesef?

Het is niets vreemds, maar toch zeer opmerkelijk, wat Josephine Giese schrijft over de Fransche moordenares. Niets vreemds in zooverre er altijd stemmen in dezen gemoedelijker toonaard opgaan, wanneer van misdaden sprake is door personen uitde zoogenaamd Hoogere Standen. 't Is hetzelfde geluid dat ds. de Visser hooren deed bij het Leidsche studenten-zeden-schandaal - Jezus stond dadelijk klaar met zijn vergiffenis - zand er over. Terwijl dezelfde verzoeningsapostel een uur lang in de kamer ketterde tegen de goddelooze auto-bandieten, die hij met de meest uitgekozen benamingen - 'uit de hel losgelaten duivels', 'het schuim van Gallië' en soortgelijke liefelijkheden betitelde. Voor hen bestond blijkbaar geen lieve Jezus. Niemand spreekt dan een woord in den geest van Josephine Giese - een enkele anarchist e.d., die wel inzien dat er meer en grootex schurken in de fatsoenlijke groote wereld zijn, uitgezonderd. Deze laatsten toch zien zeer wel in, dat ook die zgn. auto-bandieten evenmin moordden voor hun pleizier als mevr. Caillaux. Dat zij er evengoed redenen toe hadden, redenen die evenmin deugdelijk waren, als die van deze overspelige vrouw. Maar merkwaardig is dat Josephine Giese, onder dit wijsneuzige hoofdje 'Onnoodige Moord' het rechtvaardigheidsgevoel, dat juist een eigenschap is van ons *beter-ik*, gaat noemen een wraakgevoel. Beste juffrouw, ik heb alle respect voor uw verruimden blik, waarmee gij, volgens uw verklaring, hebt weten door te dringen in die onzichtbare wereld hiernamaals, die voor de profane ooges van ons gewone stervelingen verborgen is. Maar gij moet eerlijk zijn en als gij dit, onder welk gemoedelijk voorwendsel dan ook, niet zijt, *dan alleen* is het mij duidelijk dat gij het soms heftig opbruisend, onverbiddelijk logisch rechtvaardigheidsgevoel gaat verwarren met het juist tegenovergestelde begrip: '*wraakgevoel*'.

Nu wil ik niet spreken over deze moordpartij zelf. Dat het karakter ervan een 'sluipmoord' was, staat voor mij vast. De onbekende dame, die haar naam niet noemde, had zich gevleid ongemerkt weg te sluipen na de misdaad, getuige de uitroep tot den bediende: '*Laat me los. Ik ben een dame!*' En ook gaat men gelukkig meer en meer inzien, dat de vrees voor publiciteit van intieme liefdesaangelegenheden slechts voorwendsel was en de vrees voor ontmaskering van ernstige, landverradelijke handelingen de aanleiding waren tot den moord.

Alleen wijs ik op de tweeërlei moraal. Niemand van de geestverwanten van mejuffrouw Giese heeft een medelijdende stem doen hooren met mijnheer Bonnot c.s. toen deze werden onthoofd. Niemand sprak bij hun terechtstelling van een 'wraakneming'. Algemeen sprak het hoogere en lagere grauw van de gelukkige *terechtstelling*, waardoor Parijs van schurken werd gezuiverd, alsof er nu geen

schurken meer in Parijs waren, in het ministerie niet, in de handelswereld niet, bij de geestelijkheid niet, enz. En vraagt men mijn gevoelen, dan stonden die ‘auto-bandieten’ veel hooger dan dat grauw, dat, duizenden in getal en goed gewapend, den moed niet had, die paar bandieten in hun laatste schuilplaats te gaan opzoeken. Eerst toen ze, voor dood op 'n draagbaar, tusschen de regimenten naar het hospitaal werden vervoerd, toen durfden ze hen uitjouwen. Hoogex ook dan deze demi-mondaine, die blijkbaar, ook wat goede zeden en huwelijkstrouw aangaat, een allesbehalve schitterende reputatie bezat en het feit dat haar allerlei voorrechten worden verleend door de heeren van de jury, dat zij in gemeubileerde kamers ‘gevangen’ zit, een aparte spreekkamer, een kamermeisje heeft en apart bezoeken mag ontvangen, terwijl de andere in voorarrest zijnde vrouwen slechts achter de tralies in tegenwoordigheid van de oppassers, met bezoekers mogen spreken, wijst - wanneer ik althans van standsbevoorrechting niet mag spreken - onmiskenbaar op het feit, dat ook tusschen haar en deze heeren, die alle moeite doen haar het leven te veraangenamen en het recht daarvoor verkrachten, wel een minder geoorloofde verhouding moet bestaan.

Wanneer men nu eenvoudig de poorten en vensteren van het verstand sluit om in zalig gemijmer slechts in de hoogere regionen afleiding te zoeken voor die profane wereldsche zaken, zeker dan maakt dit meten met twee maten op ons geen indruk. Dan loopen we daar met recht cynische onverschilligheid overheen. Dan raakt het onze koude kleeren niet. Dan verheugen we ons met 'n wissel op die onbekende wereld, waar ons beter ik alleen onze rechter en kwelgeest zal zijn. Of dat vooruitzicht schooner is? Of we de autoriteit van *het beter ik* daar zullen erkennen? Mej. Giese zal, logisch blijvend, ook in die hoogere wereld haar ‘*eigen beter ik*’ met het gemoedelijke praatje van ‘alles geweten is alles vergeven’ in de luren leggen. Dit kan niet anders, waar zij het rechtvaardigheidsgevoel, de billijke verontwaardiging over wat laag is en onrechtvaardig, beteekenis ontzegt, en zelfs als iets verkeerds, als uit den booze, insinueert.

De publieke opinie is fel gekeerd tegen deze vrouw Mogelijk wordt dit anders. Maar wat zegt dit? Wanneer de toonaangevers op gebied van wetenschap en staatkunde heiligen hadden willen maken van de heeren Bonnot c.s. dan had het hen weinig moeite gekost in acht dagen door bewerking van den volksgeest de publieke meening om te zetten en men zou dan gezien hebben dat die ‘auto-bandieten’ op de handen werden gedragen als helden die voor hun overtuiging alles aandurfden.

Ware ik de zoon van Gaston Calmette en ik moest aanzien dat de moordenares van mijn vader werd vrijgesproken, ik zou mij van Gods wege geroepen achten de taak der gerechtigheid over te nemen, niet uit wraak-, maar uit eer- en

plichtsgevoel. Ik zou de gedachten niet kunnen verdragen, dat mijn vader een uitzondering maakte op den regel. Dat men hem kon vermoorden zonder dat daar straf op stond. Ik zou haar weten te vinden en neerploffen op dezelfde wijze en, om de rechters te corrigeeren, woordelijk dezelfde verklaring afleggen als madame Caillaux - ‘'t was mijn doel niet haar te dooden. 'k Wou haar alleen maar iets vragen. Toen zag ik plotseling in haar de moordenares van m'n vader. Ik was zenuwachtig. Wilde haar slechts schrik aanjagen, schoot naar beneden maar zij bukte zich en ving de kogels op’, enz., enz.

H. VISSER.

> Noot red.
> Ik protesteer - als vrouw - tegen deze opmerking des heeren Visser, als zou niemand een woord hebben laten hooren ter verdediging van Bonnot, enz., (de auto-bandieten zoogenaamd). Immers, ik-zelve heb bij die gelegenheid een lang artikel geschreven - waaraan ik den geachten inzender herinner bij dezen - om te wijzen op de groote schuld der maatschappij aan deze ongelukkigen en op hun zeer heldhaftige en zelfs sympathieke wijze van sterven, - die al het ware hunne misdaden boette.
> Antw. V.: Ik wist niet, dat onze geachte Redactrice tot de geestverwanten van mej. Josephine Giese behoorde. Bovendien kon mijn verwijt haar - de fiere kampioen voor recht - moeilijk treffen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés. kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

N°. 62. - Ik hoop dat dit Uw ps: is? Inderdaad is de bewuste brief niet in mijn handen gekomen, maar de inhoud van Uw briefkaart doet mij bijzonder veel genoegen natuurlijk. En ik vind het recht prettig dit van U te hooren. We maken het allen heel wel. Hartelijk gegroet.

Mevr. H.P. - Ofschoon ik reeds particulier voldeed aan Uw verzoek, wil ik toch nog gaarne voor alle zekerheid ook hier herhalen, dat ik in dergelijke spoed-gevallen steeds bereid ben particulier te antwoorden, ook al geldt het iemand die niet-abonné is.

Mevr. H. - Ik heb U reeds particulier geantwoord op het zakelijke gedeelte van Uw vraag, en beloofde U toen den overigen inhoud van Uw brief langs dezen weg te zullen beantwoorden. Gij zult intusschen ook mijn tweede bericht ontvangen hebben? - Het spijt mij dat ik U in dezen niet heb kunnen van dienst zijn anders dan ik 't deed. Voor Uw vriendelijke woorden over den inhoud der Lelie dank ik U hartelijk. Sympathie is natuurlijk altijd welkom. En als iemand mij schrijft dat hij of zij de Lelie ‘verslindt’ bij hare komst, dan doet mij dat natuurlijk met te meer animo voor het Blad werken. Overigens dank ik in dit opzicht mijne vele vijanden voor hetzelfde animo dat zij-ook in mij wekken, want hun voortdurend schelden tegen mij en tegen de Lelie is het beste bewijs hoe zij haar doorsnuffelen en er zich in verdiepen, - iets waarmee ik mij dan ook steeds amuseer.

Ja, het is - zooals gij terecht hebt ingezien - niet mogelijk onwaarheid, onrechtvaardigheid, en leugen en onrecht aan te toonen zonder daarbij *genoodzaakt* te zijn tot het gebruiken van scherpe en rake uitdrukkingen. Alleen indien men den zedelijken moed heeft zichzelf boven laster en schijnheiligheid te verheffen, kan men iets goeds uitrichten, want alleen dan wordt men gelezen, schudt men de menschen wakker. Zoo menigeen - en dat is mijn groote voldoening - heeft mij in den loop der jaren bekend dat ik hem or haar *had* wakkergeschud. Zulk een ontwaking bereikt men alleen door krachtige taal te gebruiken, door uitdrukkingen te bezigen die waar zijn. En het spreekt vanzelf dat men daardoor de reputatie zich moet laten welgevallen van ‘scherp en bij de hand’;... eene reputatie die ik in *dit* geval, als journaliste, een eer vind, omdat het mijn plicht is aldus op te komen voor waarheid en recht. Want, gij hebt goed geraden, dat durf ik gerust zeggen, dat ik een warm, gevoelig hart heb. Ik ben overtuigd dat iedereen, die mij-persoonlijk kent, dit weet. Maar juist dezulken, met warme gevoelige harten, lijden ontzettend onder onrechtvaardigheid. Niet die onrechtvaardigheid welke men aan hen persoonlijk begaat, maar al de niet weg te nemen, al de schreeuwende onrechtvaardigheden, begaan de geheele wereld door, aan de dierenwereld in de eerste plaats. Van kind af heb ik onder die verontwaardiging om onrecht bittergeleden. Een kind wordt in dit opzicht zoo heel dikwijls verkeerd begrepen, en ik geloof dat mijn vader de eenige was, die mij in dit opzicht nàvoelde, die verstond mijn kinderlijken, machteloozen, woesten toorn, mijn hartstochtelijke uitvallen, om onrecht en gemeenheden waarvan mijne oudere broers gemoedelijk zeiden: ‘Wat gaat het jou aan? *Jij* hebt er toch geen last van?’ - - Nu ik zooveel ouder ben, heb ik me leeren resigneeren, weet ik dat ik slechts een droppel kan bijbrengen tot leniging van al de ellenden, de *on*noodige,

door de zelfzucht en gemeenheid van anderen *geschapen* ellenden, om me heen. Maar ik weet ook tegelijk hoe het lot het gewild heeft dat ik juist op déze plaats moest staan in het leven, moet getuigen in het openbaar met mijn scherpe pen en innige over-

tuiging. En daarom doe ik dat als iets dat vanzelf spreekt, dat ik niet anders zou willen of kunnen doen dan zooals ik het doe.

Nietwaar. is de dank van een ziek dier, dat ge helpt, niet buitengewoon? De oogen van een ziek dier drukken evenveel intelligentie als dank uit zoodra gij het verpleegt. In dat opzicht heb ik-zelve steeds ook de heerlijkste ervaringen. - En met U geloof ik zeker dat dieren 't bij intuïtie gevoelen als ge 't goed niet hen meent. - Kinderen die voor dieren lief en zacht zijn (- hier heb ik de beschrijving op het oog Uwer jeugd -) zijn m.i. zonder twijfel van huis-uit goed-aangelegd, en, indien ze zich later slecht en leefijk van karakter toonen, dan heeft het leven òf hunne omgeving òf eene verkeerde opvoeding hen achterna bedorven. Omgekeerd geloof ik voor mij dat een geniepig valsch kind, dat dieren plaagt en knijpt en aan hun lijden vreugde vindt nimmer zal opgroeien tot een goed mensch. - Hetgeen gij mij schrijft van die kattengeschiedenis - waarvoor ik U in gedachten hartelijk de hand druk uit warme sympathie - is óók een bewijs voor bovenstaande stelling. Immers, had Uwe moeder U toen tenslotte geweigerd het arme dier te behouden, clan zou zij m.i. een slechte daad niet alleen aan dat katje maar ook aan Uw ziel hebben begaan, door U een voorbeeld van onbarmhartigheid te geven, inplaats van Uw warme medelijden te eeren en aan te kweekes als een mooie karakter-eigenschap. En gij ziet hoe zijzelve is beloond geworden voor haar eigen goede handeling, doordien het katje-zelve haar leerde het lief te krijgen. O, monseigneur Bolo, de Parijsche priester, heeft wèl gelijk dat ouders en opvoeders juist ook aan kinderzielen zulk eene groote verplichting hebben in zake het hun voorgaan in dierenliefde en dierenbescherming. - Heerlijk wat Uw man zei over die dierenmishandeling in Groningen. Ik-ook heb hetzelfde gezegd. Zoo iemand zou ik niet aldus hebben kùnnen laten handelen aan een dier zonder hem te lijf te gaan. Dat weet ik zeker.

Ook die ‘lafaard’-geschiedenis, die ik hier niet nader durf behandelen uit vrees U te zullen verraden, geeft mij een groote sympathie voor Uw man. - Gij vraagt waarom zoo'n lammeling er een hond op nahoudt? Dat zal ik U zeggen: vermoedelijk uit ijdelheid, want het zal wel een rashond zijn geweest. Ik ken verscheidene dergelijke *ijdele* menschen, voor wien hun hond niets is dan een ijdelheidsvertoon van ‘ras.’ Zoo weet ik in de Boschjes een meneer wiens hond alle katten in de buurt doodbijt, en die als dierenvrienden hem smeeken het dier vast te leggen, smalend antwoordt: er zijn katten genoeg in de wereld. O, zulke mispunten zou ik kunnen zien *lijden*, het zou mijn rechtvaardigheidsgevoel bevredigen dat te zien. Ook heb ik-zelf meer dan eenmaal den een of ander gevraagd zijn grooten hond vast te houden, wijl mijn kleine Bennie begint te blaffen, en daardoor dan licht gevechten uitlokt. En meer dan eenmaal kreeg ik dan het mispunterige antwoord: Dat kan mij niet schelen. Waar natuurlijk tegenover staat dat andere hondeneigenaars heel vriendelijk terstond hun hond roepen en vasthouden, en Bernie's fransche drukte goedig glimlachend aanzien. Ik heb zekerheidshalve de gewoonte, als ik een grooten hond zie aankomen, hem maar terstond op mijn schouder te nemen. Dat mag wel niet, daar ik voor mijn hart geen zware dingen mag dragen en Benjamin zoo zwaar is als lood, maar, vanaf mijn schouder is hij veilig. Hij is in Zwitserland eens gebeten tengevolge van zulk een blaf-uitval zijnerzijds, en na dien tijd hebben wij den angst voorgoed beet. Maar nu neem ik van U afscheid, in de hoop dat ik nog eens opnieuw van U zal hooren.

Mej. v.d. S. - Ik zal trachten U particulier te schrijven, omdat Uw brief in flagrante tegenspraak is met een brief dien ik juist dezer dagen ontving, en het een onderwerp geldt, dat ik, zooals gij wel begrijpt, in Uw eigen belang ook, niet hier kan behandelen. - Daarom vertel ik U dus alleen hier de komst van dien anderen brief, en dank U verder heel hartelijk voor Uw vriendelijke, sympathieke woorden over den inhoud der Lelie en over mijn boeken, die gij alle in Uw bezit hebt. Ik ben zoo blij, dat de Lelie U zoo goed bevalt, en dat gij mijn waarheidsliefde waardeert. Ja, het is flink als vrouwen, ongetrouwde vrouwen, zoo eerlijk en verstandig durven getuigen als gij het doet, en ik durf wel zeggen, dat ik menigeen harer daartoe den stoot heb gegeven, zich niet in valsche, domme preutschheid te verhullen, maar te begrijpen, dat natuur en waarheid nimmer kunnen zijn een schande voor ons geslacht, en dat wij ons integendeel juist belachelijk maken door ons over allerlei heel-natuurlijke dingen te 'schamen', te 'geneeren', enz. - De rest particulier. Ik vind het heel prettig, dat gij het mij ronduit geschreven hebt.

H.H.v.H. - Hartelijk dank voor briefkaart.

Jeanne. - Ik dank U hartelijk, dat gij Uw voornemen mij eens te schrijven tenslotte hebt uitgevoerd, waar gij zulke vriendelijke woorden schrijft over den inhoud der Lelie. In verband met hetgeen ik hierboven schreef aan een anderen correspondent, is Uw getuigenis een dat bevestigt hetgeen ik tot haar zeg omtrent mijne ervaringen als redactrice, waar gij-ook erkent, dat ik 'U de oogen heb geopend voor zooveel waarover gij vroeger nimmer hebt nagedacht, en dat gij onnadenkend voorbijgingt.' Speciaal in zake de dieren is dit het geval, zegt gij erbij, en ik behoef U wel niet te zeggen, hoezeer mij ook juist dat goed-doet. Want ik ben overtuigd, dat velen nooit hebben leeren stilstaan bij het lot van het dier, en dat het dus geen ingeboren wreedheid, maar slechts gebrek aan nadenken is, waardoor zij zich niet om hen bekommeren. Wreedaards en valschaards van nature kan men niet veranderen, daarvan ben ik helaas overtuigd, maar er is daarneven eene groote categorie van menschen, wien men nimmer leerde denken over het dier, leerde letten op zijn goede hoedanigheden, leerde stilstaan bij zijn afhankelijkheid van ons-menschen. - Uw getuigenis over het oordeel dat men in Uw kring omtrent den goeden invloed der Lelie velt, is mij natuurlijk zeer welkom, en, voor Uw instemming met mijn artikel over onze verantwoording aan het kind ben ik U speciaal dankbaar, omdat het mijn vaste overtuiging is, dat de hedendaagsche menschen, ondanks al hun

kinderopvoeding-congressen, enz., enz., veel meer een verderfelijker invloed uitoefenen op jonge zielen dan een goeden. Wat komt er tegenwoordig terecht van het *huiselijk* leven? Kleine kinderen reeds zitten des Zondags opgedirkt in restaurants en café's, want de ouders willen niet meer thuisblijven, en nemen hen dus mee. Welk een ijdele oorlogzuchtige jeugd wordt gekweekt door de padvindersbeweging, om niet te spreken van de daarmede verbonden uithuizigheid! En dan de overdreven luxe in toilet, de tallooze genoegens waaraan reeds jonge kinderen deelnemen! Mijn door U bedoeld artikel gold onze verantwoording aan de kinderen uit het volk, aan hen die van ons afhankelijk, in onzen dienst zijn. Gelijk ik reeds schreef, in dit opzicht is het egoïsme treurig. Hoe weinig volwassenen vergelijken de jeugd van zulke vroege werkers met die van genot hunner eigene kinderen. - Ik moet glimlachen om Uw uitdrukking: *'t Is of U de menschen bij de kraag neemt, ze goed wakker schudt, en dan laat kijken*.' - Want, dat is het wat ik precies doe - en, wat mij door zoovelen zoo ontzettend kwalijk wordt genomen. De menschen willen de waarheid niet hooren, willen niet zien hoe leelijk en slecht ze zijn. Dat heeft iedere waarheid-prediker op zijn beurt ondervonden! - Voor den schrijver van 'Een gewichtig moment in de opvoeding' neem ik over dat U, als moeder, zijne artikelen zoo bijzonder interesseeren, en dat gij ze zoo nuttig vindt. Ik-ook dacht, toen ik ze aannam, dat zij vaders en moeders zouden welkom zijn, en daarom verheugt het mij dat oordeel door ti bevestigd te zien. - Speciaal troffen mij Uwe opmerkingen over moeders die, met een klein kind aan de hand, veel te hard loopen, enz. Zooals gij terecht schrijft, zulke moeders zijn meer met zichzelf bezig dan met hare kinderen, en ik-voor-mij denk dikwijls, als ik zulke opmerkingen maak in stilte, hoe vreemd de natuur het inrichtte dat zij zoo menige zichtbaar-zelfzuchtige en zichtbaar-egoïste vrouw moeder maakt, en anderen. die naar dat geluk levenslang smachten, kinderloos laat blijven. lk kan U dienaangaande - over het rijden met een wagentje - een droevig voorbeeld uit mijn naaste omgeving verhalen. De moeder-zelve, eene zeer rijke vrouw, vertelde mij hoe. de dokter haar ten strengste had geboden het kind nimmer anders dan met de kap op te laten rijden, wijl het iets heel bijzonders aan de oogen had, en nooit in de zon mocht zien. Natuurlijk echter ging zij-zelve nooit met haar eigen kind uit, en, natuurlijk kwam ik dientengevolge het gedurig tegen, met de verschillende gedienstigen, gansch *in* de zon liggend, de kap geheel neer. Nu zijn de oogen geheel en al ongelukkig geworden. Aan wien de schuld? Ook deze moeder had steeds den mond vol van 'maatschappelijke plichten', 'reformkleeding', 'de toekomst harer kinderen', en allerlei fraais. Maar, iets voor hen *doen*? Morgen brengen.

- Dezer dagen was ik er getuige van dat eene moeder met haar kleinen jongen voor een grooten slagers-winkel, waar het rauwe vleesch lag opgestapeld, prettig bleef staan kijken, en de gulzigheid van het kind opwekte door het de 'lekkere stukken' nauwkeurig aan te wijzen. Reeds was zichtbaar in dat arme kleine wezen alle fijner gevoel gedood, want zijn vingertje wees gulzig over het bloederige vleesch heen zonder eenigen afschuw, of eenigen ingeschapen tegenzin tegen den dood den dieren aangedaan. - Gij hebt mij niets te lang beziggehouden, want ik vind het prettig van mijne lezers en lezeressen te hooren. En, wat Uw taxje aangaat, ja, dat soort honden schijnt bijzonder slim. Mijn kleine Cassy trouwens, die een soort foxje was, deed iets dergelijks; ze wilde nooit mee uit, maar ging toch schijnbaar gewillig mee, en verschool zich dan onderweg achter een boom, om, als zij meende niet gezien te worden, ineens naar huis te hollen. Wij hebben dat honderden malen gadegeslagen

wijl de weg naar de stad, vanaf mijn ouderlijk huis in Assen, het begin was beplant met booroen. Aan honden kan men elken dag iets intelligents opmerken. Benjamin is in dat opzicht onuitputtelijk in streken, en even slim vind ik Frits, die, als een kleine klikspaan, diens streken verraadt door zijn blikken naar ons, en zijn eigenaardig blaffen, en ons aan de mauw trekken. Ik noem hem dan ook steeds Joseppie-klikspaan.
-

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van den Roman: De Zijp-Looyenga's, alsook de Overzichten van de Week: Het dierenbeschermende Engeland, Eerlijkheid? of Boeren bedriegerij?; alsmede een Gedachtenwisseling van Joh. G. Schippérus en de Correspondentie aan **J.D., Paul Carree, 1813, Mevr: K., O.F.A.E.W**. nog wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting Red: Ged.

Aangeboden: een mooie Hollandsche Herdershond, wegens plaatsgebrek, Reu, 2 jaar oud. Wie weet een goed tehuis? Liefst omstreek den Haag, voor 't vervoer. Inlichtingen geeft gaarne:

ANNIE NAUTA, v. Bleiswijkstraat 99, den Haag.

De Heer H. TEN BOOM, Horloger, den Haag, deelt ons mede, dat, met het oog op eventueele bestellingen van het door de redactrice besproken klokje op pag. 679, zijn adres is Noordeinde **132**, niet 137.

L.J. VEEN.

29 April 1914
27ste Jaargang.
No. 44.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Ontwikkeling.
II.

Inderdaad is het iets verwonderlijks dat de Staat, die luidens de Grondwet zorgt dat er van overheidswege overal in ons land voldoend lager onderwijs wordt gegeven, in de meening verkeert dat het onderwijs voldoend is, 't welk gegeven wordt door onderwijzers die qua hun examen maar half-ontwikkelden behoeven te zijn. Vreemde talen, voor ons volk zoo onmisbaar dat men zonder overdrijving beweren mag, dat ieder ontwikkeld en beschaafd Hollander Fransch, Engelsch en Duitsch kent, althans in staat is een boek in die taal te lezen; Wiskunde, het vak bij uitnemendheid om exact, logisch te leeren denken; de onderwijzer behoeft ze voor zijn examen niet te kennen. Terwijl men zich beijvert onze kleine kinderen reeds op hun tiende jaar de

beginselen van het Fransch te leeren, - dit is totaal verkeerd, als men niet de directe methode volgt, à la Berlitz, maar: de vreemde taal *wordt* dan toch onderwezen - en men op de scholen voor m.u.l.o., de H.B.S. en Gymnasiën alle drie de vreemde levende talen en de Wiskunde onderwijst, acht de Regeering het nie noodig dat de menschen, aan wie de intellectueele vorming van de kinderen uit de volksklasse wordt toevertrouwd, zelf behoorlijk gevormd worden. Gemeentebesturen van

groote steden zien het beter in en laten op de gemeentelijke kweek- en vormscholen voor onderwijzers(eressen) de vreemde talen en de wiskunde aan de leerlingen doceeren, ja, ook het Rijk weet wel dat het niet in orde is als men de jongelui geen vreemde talen en wiskunde laat leeren, want op de Rijkskweekscholen is dit onderwijs voorgeschreven en op de Rijksnormaallessen A staat één vreemde taal, Fransch of Duitsch, en Wiskunde op het leerprogram, maar de groote menigte Rijksnormaalscholen B beperken zich geheel tot het examenprogram (d.i. *geen* vreemde talen en *geen* Wiskunde) en de legio inrichtingen van particulieren, waar voor premiën van den Staat voor elken geslaagde de onderwijzers-opvoeders worden klaargebakken of klaargestoomd tot heil van 't lieve vaderland, geven juist zooveel als noodig is voor 't slagen bij 't examen.

Evenals de Staat soldaten werft voor ons leger in Oost en West met een handgeld, zoo werft hij de opvoeders van 't volk met het handgeld der kostelooze opleiding. Ook aan de particuliere klaarmaakscholen wordt geen of een zeer gering schoolgeld geheven; de onderwijzers of leeraren kunnen ruim uit met de door het Rijk uitgekeerde premiën voor geslaagden. Op zichzelf is dit stelsel van kostelooze opleiding niet verkeerd; dat het noodig is op deze wijze onderwijzers te kweeken bewijst echter dat er iets niet in den haak is en de lezer(es) weet het zeker wel, 't is dat het onderwijzerschap geen voldoend, geen fatsoenlijk betaald bestaan geeft. Zoo moeten uit de onderste lagen der maatschappij de onderwijzers worden gerecruteerd. Ook dit zou niet verkeerd zijn - niemand toch zal in ernst beweren dat de hoogere lagen der maatschappij meer aangeboren intellect bezitten of in werkelijkheid door hooger innerlijke beschaving zich gunstig onderscheiden - indien nu maar het examen zulke eischen stelde dat uitsluitend wèl-onderwezen, ontwikkelde jongelui er aan konden beantwoorden en de aanstaande onderwijzers een vormende opvoeding ontvingen, waardoor zij werden opgeheven boven den kring waaruit zij voortkomen. 't Is goed dat voor iedereen de kans bestaat zich op te werken, 't is in 't algemeen belang dat ook aan het intellect uit de lagere en laagste standen gelegenheid wordt geschonken zich te ontwikkelen, opdat het later in allerlei betrekkingen diensten kan bewijzen aan de maatschappij, en 't is treurig dat deze gelegenheid enkel of bijna uitsluitend bestaat bij 't onderwijs. En dan nog niet eens opzettelijk met de *bedoeling* de beste leerkrachten voor de scholen te verkrijgen, maar tengevolge van een te misprijzen benepen zuinigheid bij de Regeering, die aan menschen, wien zij de belangrijke taak der volksopvoeding toevertrouwt, geen financieelzorgenvrij bestaan waarborgt.

Intusschen mag men het gelukkig achten dat voor 't geven van onderwijs aan allen de toegang vrij staat.

Als nu de opleiding maar voldoende was!

Misschien zijn er menschen, die niet inzien waarom een onderwijzer der lagere school Fransch, Engelsch, Duitsch en Wiskunde behoort te kennen, daar hij die vakken toch niet behoeft te onderwijzen. 't Is dan ook niet zoozeer om deze kennis dan wel om de ontwikkeling die zij aanbrengt. Een onderwijzer behoort te zijn een persoon die de beste opleiding heeft gehad, omdat aan hem is opgedragen het moeilijkste, het fijnste werk dat er bestaat: kinderen, jonge menschen te leeren kennen en naar hun aard te vormen en te ontwikkelen. Is dit niet het werk van een artist in de edelste beteekenis van het woord? En wordt de voorbereiding tot deze moeilijke, verheven taak niet verlaagd tot een africhting op de verschillende handgrepen van een métier? Zoodat jonge menschen op den leeftijd wanneer studeerenden hun

vakstudie aanvangen, op de jeugd worden losgelaten om er hun vivisectische proeven op te verrichten!

Meer en meer dringt de overtuiging naar voren dat de school voor 't kind niet is wat ze behoort te zijn, dat ze bloot intellectueel, niet vormend is. Maar hoe zullen de onderwijzers zelf het gebrekkige van deze inrichting inzien, als zij blijven staan op hun laag standpunt?

Onlangs ontmoette ik een vriend, die mij vertelde dat hij een nieuwe school(gebouw) gekregen had. ‘Wil je ze eens zien?’ vroeg hij. ‘Graag’, zei ik, en wij gingen er heen. ‘Hierdoor’, zei hij, toen we bij een smal steegje kwamen. ‘Wel, waarom? de school staat toch aan de hoofdstraat.’ ‘Ja, maar daar is geen ingang, deze is aan den anderen kant in de.... straat (een achterbuurt), 't is een kostelooze school.’ Weldra waren we er.

't Was een prachtige school, nog geheel nieuw; de schoonmaak, 't was op 't eind van de zomer-vacantie, had alles overtogen met een waas van blinkende frischheid, die er op lag als de morgendauw op de weide. Een

plein, de speelplaats, niet overdekt, was er voor, evenwel niet ruim genoeg voor de 400 à 500 kinderen, die hier schoolgingen.

We traden 't gebouw binnen. 't Was alles even keurig. De vloer in de gang was mozaïek, in de lokalen stonden nette, zindelijke banken, elk met twee zitplaatsen, er kon uitstekend geventileerd worden; ook de verwarming in den winter, zoo vertelde mijn vriend, liet niets te wenschen over, de borden waren van glas en in alle richtingen verstelbaar. Les cabinets d'aisance, voorzien van waterleiding, waren volgens zijn mededeelingen reukeloos, werkelijke inodores; daarbij waren waschgelegenheden, zoodat voor zindelijkheid en reinheid in dit brandheldere gebouw in alle opzichten uitstekend was gezorgd.

'Hoe vin je 't?' vroeg hij. ''n Mooi gebouw en alles zoo zindelijk,' was mijn antwoord. Kortom, ik roemde de inrichting en loofde den vooruitgang, die althans in menige stad en in een enkel dorp zoowel aan arme als aan rijke kinderen gelegenheid geeft in ruime en trissche, goed geventileerde, verwarmde lokalen de voor hun ontwikkeling en 't leven noodzakelijke kennis op te doen.

'Doch is deze zindelijke school wel naar den zin der kinderen? Waar zijn de overdekte speelpleinen, de werk- en speellokalen, de gelegenheden voor sport als voetbal, hockey, korfbal, enz.? Weet ge hoe ik mij een school denk? Een gelegenheid om te leeren, zeer zeker. Maar niet *alleen* dat? Een gelegenheid voor ontwikkeling van lichaam en geest, dus niet een gebouw of liever, *niet alleen* een gebouw, maar een verzameling van leer- en speellokalen, van werkplaatsen en speelpleinen, in de open lucht, overdekt, niet overdekt, en ook binnenshuis; een plaats van uitspanning, zoowel als van inspanning. Een verzameling van alle mogelijke gelegenheden voor al de bezigheden, die 't leerende, werkende en spelende kind noodig heeft voor zijn alzijdige ontwikkeling, voor de ontwikkeling van alles wat in embryo in 't kind aanwezig is. Onder school zou ik willen verstaan: vorming, opvoeding, kinderleven. En de school, de inrichting, moet dus voorzien in alle factoren van die vorming. Zij moet zijn het domein van 't kind, dat te allen tijde bij dag vrijen toegang heeft tot zijn school, buiten de les- en werkuren, om er te spelen; ook in de vacantie gedurende geheele dagen, ter ontspanning na 't leeren, wanneer de leeren werklokalen gesloten zijn. Hier, in zijn school, die in al zijn behoeften voorziet (behalve kleeden, eten en drinken, dat de taak blijft der ouders), vindt het kind zijn makkers, zijn school is zijn leven; in de speelplaatsen en de speellokalen kan niemand het hinderen; geen politie houdt er toezicht en geen voorbijganger wordt gehinderd; de verschillende onderwijzers, die er zijn voor 't leeren en ook, of andere, voor 't spelen en voor 't werken, leiden, zoo noodig, de spelen en de oefeningen, zien toe en bewaren de orde.

Wat is zoo'n *mooie* school toch eigenlijk een plaag voor de jeugd, nietwaar? De dartele kinderen moeten er leeren en leerende stilzitten. En als dat niet langer kan, dan mogen ze eens een kwartiertje spelen, maar als 't te koud is of regent, moeten ze in 't gebouw blijven, want zelfs een overdekte plaats is er niet. En in de *leer*lokalen kan niet *gespeeld* worden, er is geen ruimte voor beweging; misschien ook zou de onderwijzer bang zijn dat het lokaal werd ontwijd, als 't luidruchtig spel schaterde in dezelfde lucht, waar bedaarde en kalme ernst woorden van wijsheid doceert. De kille, zindelijke netheid, die u tegenblinkt van de glad geschilderde banken en paneelen, vervult de jeugd met ontzag voor smettelooze reinheid, leert ze zich in acht te nemen om alles te ontzien door 't niet aan te raken. Maar waar kweekt ge aan de daadwerkelijke zindelijkheid, die in 't leven gevraagd wordt van zooveel menschen,

vooral uit den minderen stand, die hun handen en kleeren door en bij hun werk *moeten* vuil maken, wier bezigheden niet toelaten vuile dingen niet aan te raken, en die voor zichzelf en hun omgeving uit het oogpunt der gezondheid toch rein, onbesmet moeten blijven en daarom *zindelijk*, dus omzichtig en beleidvol, hun *vuile* werk behooren te verrichten? Waar leeren hier de kinderen rein te blijven temidden van onreinheid?

En waar vinden de leerlingen beweging en bezigheid voor hun lichaam? Hun beenen moeten hier rusten met hun lichaam; want ze *zitten* hier; hoe stiller, hoe liever 't den onderwijzer is. En zelfs hun handen gebruiken ze ter afwisseling van 't luisteren enkel om te schrijven of te toekenen, en dit laatste dan nog maar hoogstens twee uurtjes per week. Wat mogen ze eens in elkaar zetten? Waar zijn de bouwdoozen, de legkaarten? Hoe komt ge aan den meest natuurlijken wensch van 't kind tegemoet, als het zegt, dat het zoo graag iets *maken* wil? Waarvoor dienen het kind hier eigenlijk de handen, met welker arbeid de meesten later den kost moeten verdienen? Schiller zegt:

Das ist 's ja, was den Menschen zieret und dazu wand ihm der Verstand,
Dass er im Innersten erspuret, was er erschafft mit seiner Hand;

maar dan moet er toch eerst iets met de hand *erschafft* worden. En dat, het eerste begin, de grondslag, wordt in deze mooie school, bij het tegenwoordige onderwijs, overgeslagen. Wat *aanleiding* moet geven tot denken, wordt weggelaten. Is dat niet de verkeerde wereld?'

'Also sprach Zarathustra,'[1] zei mijn vriend. 'Wat een ideaal heb jij van een school! Je zou het heele onderwijs onderstboven keeren. En wat een kosten! Wie zou alles betalen? Laten we naar '*t bereikbare* streven.'

'Goed', antwoordde ik, ''*t bereikbare*, dat vind ik uitstekend. Maar dat is meer dan dit gebouw *voor 't leeren*. Ik mis de school voor het *doen*, de *werk*plaatsen voor de jeugd. Wat zou het de rijke stad kosten ('t was Kampen), als zij aan de school voor 't leeren *de school voor 't werken* verbond? Als zij de jeugd de gelegenheid schonk de handen uit de mouw te steken en in haar *daden* aanleiding deed vinden tot *denken*? Laat dan voorloopig het spel buiten de school, laat de stad ruime speelpleinen aanleggen, waar de jeugd ongehinderd bot kan vieren haar behoefte aan luidruchtigheid en beweging, maar laten we het *doen* in de school brengen, laat de opvoeding worden in de eerste plaats het kweeken van de *daad*, die zelfvertrouwen wekt en stof geeft tot denken. Ik wil voorloopig met dit mindere tevreden zijn, gedachtig aan 't spreekwoord der Friezen: *Als 't niet kan zooals 't moet, dan moet het maar zooals 't kan*, maar laat niet af van 't ideaal, ook 't spel onder leiding en deskundig toezicht te plaatsen, niet onder politieverbod, doch op school, als deel der opvoeding. En in afwachting van deze schoone toekomst, *die eenmaal heden zal zijn*, brengen we vooreerst op school het doen door den arbeid, de bezigheid der handen, omdat het 1°. beantwoordt aan het natuurlijk streven van 't kind, 2°. om zijn eigen waarde en 3°. omdat de daad het aangewezen uitgangspunt is voor 't denken en handenarbeid de doelmatigste voorbereiding is voor de eischen van 't later leven.'

'Maar waar,' luidde 't bezwaar van mijn vriend, 'zijn de onderwijzers, die in deze ideeën zijn grootgebracht en waar is de school, die ons onderwijzers-handenarbeiders geeft?'

'Haarlem!', was mijn antwoord. Met een kleine variant: 'Van Haarlem begint de victorie!'[1]

Ja, dat zou kunnen, als alle opleidingsscholen waren als de Haarlemsche Kweekschool en al de jongelui vóór hun komst op zoo'n vakschool een goeden cursus hadden doorloopen als b.v. de H.B.S. 5-jarigen cursus, en daarna vier jaar van hun 17e of 18e tot hun 21e of 22e jaar tot onderwijzers werden gevormd op *zoo'n* vakschool, dan...

.....

C. GROUSTRA.

1) Titel van een werk van Nietzsche.

1) Tegenwoordig woedt, geloof ik, ook te Groningen slojd onderwezen en ik meen zelfs aan alle Rijkskweekscholen; maar 't aantal onderwijzers die niet aan Kweekscholen worden opgeleid, is veel grooter - en dan: nog steeds is slojd geen voorgeschreven leervak voor de Lagere School.

Mevrouw JOHANNA STEKETEE.
9 Oct. 1875.
Foto van Maart 1914.

Eenige Beschouwingen naar aanleiding van den moord van een ministers-vrouw op een journalist door Johanna Steketee.

De hoofdredacteur van de Figaro oefende sinds eenigen tijd 'n scherpe critiek uit op Caillaux, den minister van Financiën.

De feiten, waarvan Calmette den minister beschuldigt, zijn bij het ontwikkeld publiek

bekend genoeg; ik behoef ze hier niet te herhalen.

Het zijn beschuldigingen van verschillenden aard, maar geen van alle zijn ze licht te noemen en dat te minder in verband met de hooge en verantwoordelijke positie van een minister. Zulk een positie is als een lichtbaak, en wanneer nu het licht, dat van zulk een hoogte uitstraalt, slecht is, dan komen de lagerstaanden daartegen op.

En met recht, m.i.

Dit is in de eerste plaats de taak en het recht van den journalist: critiek uit te oefenen, en niét hoogstaande personen te vleien.

Aan hofvleiers was in de wereld nog nooit gebrek.

Het is geenszins mijn bedoeling Calmette te verdedigen tegenover Caillaux.

Integendeel: ik vind 't een zeer moedige daad van de ministers-vrouw, die meende in haar recht te zijn, voor dat recht te durven opkomen.

Wat ik verdedig, is in 't algemeen dit: Het recht van den journalist, om critiek uit te oefenen, ook al is deze critiek voor de betreffende persoon verpletterend.

Wat heeft het volk aan ministers, die eigen voordeel boven 's lands belang op het oog hebben?

Het volk zelf ziet dit niet.

De leiders zien het.

Mogen zij protesteeren?

Zij mogen dit niet alleen, zij moeten het. Zij moeten protestveren, totdat zoo 'n slechte lichtbaak omver is geworpen.

In dit bijzondere geval, waarvan ik uitga, heeft de journalist zijn doel bereikt: Caillaux is afgetreden.

Slechts ten koste van zijn leven heeft hij dit doel bereikt.

Maar zijn dood is in zeker opzicht die van een martelaar.

De wereld, die hij achter liet, is er beter en wijzer door geworden.

Zijn dood werpt als 't ware een scherp licht op alle verkeerde toestanden.

Het is de plicht van ieder mensch, om zoo goed mogelijk te zijn, maar vooral is dit de plicht van hen, die een hooge plaats innemen onder de menschen.

Als een vroom man, uiterlijk-vroom man dan altijd, slechte dingen doet, dan vinden wij dit erger, dan wanneer 'n gewoon mensch 't zelfde doet; en daaraan hebben we gelijk.

Mij zijn raadsleden bekend, die ijveren voor een nieuwe spoorlijn, openlijk natuurlijk voor 't algemeen belang, voor de welvaart van de bevolking. Feitelijk om hun eigen beurs te spekken! Zij hebben voordeelig-gekocht land liggen, dat, zoo het ontwerp voor de nieuwe lijn wordt aangenomen, zeer-winstgevend wordt onteigend.

Gezegend de journalist, die daarop eens zijn pen richt.

Ik ken opvoedkundigen, van wien men toch in de eerste plaats een goed voorbeeld vraagt - oefening wekt, voorbeeld trekt, heet het immers -; die zelf dingen doen, waarvoor zij niet durven uitkomen, die zij angstig verborgen houden in het duister.

Welke waarde hebben zulke paedagogen? Ik ken schijnbare Christenen, zich noemende Christen-anarchisten, die de leer van het niet-wederstaan propageeren. Ik oefende critiek op een van hen uit.

Wilde die man nu zijn leer getrouw blijven, dan had hij immers moeten zwijgen. Heimelijk is hij actie tegen mij begonnen. ‘De naam Johanna Steketee, weg er mee.’

Maar vooruit met de propaganda v.h. nietwederstaan.

Ach, met hoeveel mooie woorden en te mooie lesringen gaat het niet zoo!

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohmann.
(*Vervolg van No. 41*).

In dien tijd was Everard Zijp-Looyenga nog in zijn opkomstperiode, moest doen en laten wat de groote Leider hem gebood, schreef artikelen in diens Vaandel, steunde diens doleantie, en Vrije Universiteit, en werd door alle rechtzinnigen in den lande dientengevolge beschouwd als een martelaar voor de goede zaak, iemand die nog niet - zooals in later jaren zou worden gewantrouwd door althans een deel hunner, en worden gehaat en uitgescholden wijl hij - volgens dienzelfden Leider - behoorde tot ‘de mannen met twee namen’.

Het was een jolig, druk, pretmakerig gezin, dat van Everard Zijp-Looyenga. Naar buiten geleek het zeer vroom-christelijk, maar voor wie het van binnen kende was het er een rumoerige opgewonden boel. - - Alles dank zij mevrouw Frederique Zijp-Looyenga, die meesterlijk de kunst verstond: ‘twee Heeren te dienen.’

Als ge haar des Zondags zaagt ‘opgaan’ neven haar man, was zij eene o zoo vrome en o zoo statige en o zoo voorbeeldige christin.

En ook had ze voor hare verschillende kinderen papiertjes uitgeschreven, hoe laat ze hun ochtendgebed hadden te verrichten, en hoe laat hun avondgebed. En zij-zelve sprak over hen met den dominee die hen voor de catechisatie moest klaarmaken, en zag toe op hunne lessen dienaangaande.

O ja, zij was eene zeer plichtgetrouwe moeder. Maar, kon Everard Zijp-Looyenga, bij zijn druk Kamerlid-leven, het helpen dat zijne vrouw in zijn afwezigheid diezelfde kinderen liet dansen en comediespelen en uitgaan bij alle mogelijke ongeloovige families, en hen in geen enkel opzicht aan banden legde?

'O neen, mijn broer vindt dat heelemaal niet goed, zou 't heel graag anders willen' - zei Thilde, veraf in hare provincie-stad, wanneer de een of de ander haar in dit opzicht wees op het groote verschil bij haren broer tusschen theorie en praktijk. 'Maar, zie je, hij heeft zoo'n heel andere vrouw; heusch, die is zoo heel anders opgevoed dan hij, die ziet dat zoo niet in....'

Bovendien, als Thilde kwam loggeeren, dan zorgde schoonzuster Frederique wel dat er geen buitensporigheden voorvielen, en dat alles naar het uiterlijk den vromen schijn bewaarde.... Dan ging dus die goeie ziel belazerd naar huis, en vond in stilte dat men haar broer en diens lieve vrouw toch wél onrechtvaardig beoordeelde, en allerlei verhalen van hen vertelde, die niet wáár waren....

....Dien middag, met een soort vrees voor 't gestrenge thuis dat haar wachtte, zag Charlotte Zijp-Looyenga 't Haagsche station naderen; - ze had nogal een prettige reis gehad, met een heer en dame die heel vriendelijk met haar gepraat hadden nu en dan; en, toen ze vroeg of dit den Haag was, had de meneer gezegd: Ja, en voor haar het valiesje uit het net gelicht, en neven haar gezet.

- - - 'Het kan zoo niet langer', - had Mevrouw Martina, hare stiefmoeder, aan Oom Everard geschreven. 'Dat meisje kon ze met den besten wil ter wereld niet langer in huis houden. Ze liep met alle mogelijke jongens. Hij, als voogd, moest er maar wat aan doen. Zij bedankte er langer voor'.... En daarop had Oom Everard geschreven dat Charlotte voorloopig bij hem in huis kon komen, daar hare studiën kon voortzetten...

Ze was er half dolblij om geweest, dolblij om weg te komen uit dat akelige thuis - dat voor haar geen thuis meer was sinds haars vaders dood - en half bang toch ook, wijl ze nieuwe gestrengheden en plagerijen vreesde bij Oom Everard aan huis.... En ook wijl ze, met al hare Ibsensiaansche onafhankelijkheidstheorieën en moderne vrouwideeën, toch in den grond nog niets anders was dan een achttienjarig, van het leven onwetend kind, dat als zoodanig terugschrikte voor het nu ineens op eigen beenen staan, de wijde wereld in-moeten, voor het eerst weg uit hetgeen toch eenmaal was en bleef haar ouderlijk huis en haar geboorte-stad...

Op het perron herkende ze dadelijk hare nichtjes, die ze wel eens nu en dan gezien had, Louise, en Madeleine, en ook haar neef Evert-Jan, beider broer...

En ze zag dadelijk, met een soort ergernis en schaamte tegelijk, 't verschil tusschen haar eigen provinciaal costuum van slecht-zittend, klaar-gekocht tailleur met een goedkoop dasje, en den Haagschen chic van de nichtjes, in leverkleurige lange paletôts, waaronder witserge rokken, en met luchte mâtelot-hoedjes op, enkel met een sober zwart lint eromheen...

Ze stak haar hand uit, niet verdacht op het overdreven-lievig-Haagsche van Louise, de oudste, die haar op de beide wangen zoende als ware ze haar dierbaarste vriendin

geweest, en haar dadelijk vertelde hoe ‘dol’ 't was dat ze er bijkwam, bij hun prettig troepje...

Madeleine, fijner van bouw, gereserveerder dan Louise, met iets geaffecteerd-kwijnends, zei, een beetje geringschattend, toen haar broer nichtje Charlotte verwelkomde:

‘O foei, wat klinkt dat stijf! We zullen je Lotty noemen, hoor.’

En daarbij gleed haar blik langs Charlotte's grof serge pak, en over haar grijs reishoedje, met een blik van:

‘We zullen heel wat aan je hebben op te knappen!’

‘Gut, heb je met de van Looyens gereisd?’ - vroeg ineens Louise, familiaar-groetend voor den heer en dame, die op dit oogenblik hun groepje passeerden, en Charlotte thans nog eens toeknikten met een nieuwe belangstelling, nu zij zagen bij wien zij scheen te behooren....

‘Wie zijn dat dan?’.... vroeg Charlotte.... ‘Ken jullie ze?....’

‘Dat zou ik denken. Meneer van Looyen is papa's groote politieke tegenstander in de Kamer, maar 'n ècht-leuke meneer, hoor! We mogen hem allemaal zoo graag als hij eens komt eten.... Heb je hem verteld wie je was?....’

‘Neen, natuurlijk niet, we hebben maar een beetje gepraat over en weer....’

‘We moesten de tram maar nemen’, besliste Madeleine, ‘'t is zoo drukkend’....

Het overstelpte Charlotte, die overvolle tram aan 't Bezuidenhout, en de drukte van de straten, en al 't nieuwe dat ze zag....

En ondertusschen dóór moest ze al maar steeds kijken naar fijne, élégante, teer-uitziende Madeleine, Made, zooals Evert-Jan haar scheen te noemen, tot haar groote ergernis.... Want ze snauwde hem af toen hij 't zei, met een vinnig:

....‘Je weet toch wel dat ik voor dien kindernaam bedank. Je kan me toch nu wel aanspreken zooals ik nu eenmaal heet: Madeleine....’

‘Je moet niet vergeten dat de freule pas van Lausanne terug is....’, spotte Louise. ‘De freule spreekt tegenwoordig alleen nog fransch...’

Ze liepen nu, uitgestegen bij de tramhalte 't dichtst bij hun woning in de van Speyk-straat. En Charlotte ging in tusschen haar neef en haar oudste nichtje...

Ze vond Evert-Jan, stijve, leelijke, hoekige jongen, die tot hiertoe bijna niets had gezegd, heel-onaantrekkelijk, maar toch voelde ze instinctief dat hij natuurlijker, meer oprecht was dan zijn zusters...

En ook voelde ze, met hare vrouwelijke coquetterie, dat hij haar, ondanks hare onvoordeelige kleeren, knap en naar zijn zin oordeelde, dat hij, met zijn dichtgeknepen oogen uit zijn sproetig gelaat van roodharige, tersluiks welgevallig naar haar keek...

‘Ik dacht dat je in Amsterdam student was, - hoe kom je dan hier?’ - - wilde ze hem betrekken in het gesprek...

‘'t Is immers vacantie... allang... Anders woon ik heelemaal in Amsterdam... Maar ik ben trouwens bijna klaar’...

‘En dan... wat ga je dan doen?’... informeerde ze verder...

Maar er was geen tijd meer tot antwoorden, want ze stonden voor het kazernehuis nommer zooveel van de straat, die vele evenzulke huizen, alle gelijk- en gelijkvormig aan elkaar, telde...

Voor de ramen van de bel-étage keken een paar nieuwsgierige kinderkopjes, 't ééne sproetig en rood als van Evert-Jan, 't andere fijn en teer als van Madeleine...

Charlotte, die al naar binnen werd geschoven door hare nichtjes, zag hen niet. Eerst toen ze in de kamer stond, hare tante Frederique op haar toetrad, en haar ietwat stijf de hand reikte, eerst toen zag ze dat er meerderen nog aanwezig waren, haar nichtje Free, die ze nog niet kende, de roodesproetige, en het kleine Francinetje, het teere blondje, dat evenzoo heette als haar eigen stiefzusje, en nog een opgeschoten langneuzige jongen, haar neef Adriaan....

‘Ik hoop dat je je bij ons gelukkig zult voelen’, - ontving tante Frederique, een beetje stijf.... om haar te doen gevoelen haar ongenade.

Maar de luidruchtige kinderschaar zette haar op haar gemak.... Het was één geredeneer van stemmen dooreen.... Louise zag een aan haar geadresseerd pakje op de tafel liggen, rukte het open, en riep, verlucht-opgewonden:

‘Goddank, dat zijn eindelijk de staaltjes van de japonnen, die ik al zoo lang heb besteld. Nu zal 't nog wel klaar komen vóór de partij van de Heerssens... Wat doe jij aan, Madeleine....?’

En zij duwde hare zuster de teere, lichtrose, en licht-blauwe, en crême, en witte stofjes onder den neus, terwijl hare moeder eveneens zich erover heen boog, met een uitdrukking van gewicht op haar gelaat, als gold het over het levensgeluk harer kinderen te beslissen....

‘Madeleine moet rose nemen.... dat stáát haar....’ besliste ze dan....

Evert-Jan had een brief aan zijn adres gevonden, die hij las zonder overgroote belangstelling blijkbaar. Maar zijne moeder, wier oogen overal tegelijk waren, vroeg hem dadelijk:

‘Is alles wèl bij de Helledoorn's?’....

En voegde er bij, zonder het antwoord af te wachten:

‘Je moest ze a.s. Zondag eens gaan opzoeken....’

‘Ze vragen mij juist ten eten een dezer dagen. - Maar U weet, ik reis liever niet op Zondag’ - - antwoordde Evert-Jan.... Zijn moeder knikte goedkeurend, slikte haar vergissing in door te zeggen:

‘Natuurlijk, ik bedoel ook niet bepaald op den Sabbat-dag - - dat weet je toch wel....’

Louise giegelde erom, en stootte Charlotte aan:

‘M'n broer is zoo vroom’, - zei ze smalend..

En de twee kleintjes, Free en Francinetje, giegelden ook, zonder te weten waarom....

‘Jullie moest Charlotte haar kamer eens wijzen’, - vond tante Frederique, die zich, nadat ze met groote aandacht had geweifeld tusschen wit en crême voor Louise, eindelijk weer de tegenwoordigheid van haar nichtje scheen te herinneren....

....‘Je zult je eigen bed moeten opmaken,’

....lichtte Louise boven op de kamer in.... ‘maar dat is niets.... als je maar zorgt dat je vóór 't bijbellezen beneden bent, dan glip je daarnaar wel weer even naar boven, na het ontbijt, en doet het gauw, gauw. - Mama is er eigenlijk op gesteld dat we het beddegoed eerst afhalen, maar ze merkt het nooit dat ik 't zóó doe, ineens, omdat ik altijd zoo laat ben....’

Toen, plotseling, haar nichtje van het hoofd tot de voeten bekijkend, zei ze vierkant-weg:

‘Als ik jou was, dan zou ik er stichtelijk voor bedanken zulke lompe laarzen en zulke grove kousen te dragen... Je ziet er heelemaal niet uit als wij.... En je hebt toch geld genoeg.... Het is toch alles van jou, dat heele fortuin van je eigen moeder....’

Charlotte had eigenlijk nog nooit daarover nagedacht, gewoon aan de overheersching harer stiefmoeder, en niet op de hoogte van

haar overleden moeders finantieele omstandigheden. Maar Louise had gesprekken afgeluisterd van hare ouders, wist dat overleden tante Jenny alles behalve onbemiddeld moest zijn geweest, en gaf zich, met de vroegrijpheid van het groote-stad-meisje, volkomen rekenschap van de voorrechten die Charlotte genoot in finantieel opzicht, waar ze immers bovendien ook nog op oom Gijsbert's erfenis gedeeltelijk kon aanspraak maken. -

'Je bent nog een écht kind'...., smaalde Madeleine een beetje verachtelijk om Charlotte's onwetendheid....

Het prikkelde Charlotte....

'Ik ben anders al in stilte geëngageerd' - verried zij zich ineens.

Louise en Madeleine werden er plots een en al belangstelling door..., door zulk een interessant nieuws.

....Louise viel neer op den rand van het bed.... Madeleine ging op den eersten den besten stoel zitten....

'Vertel'.... commandeerde Louise kort.

Maar Charlotte genoot nu van haar triomf. Wat dachten die Haagsche nichtjes wel, met haar zoo onverdraaglijk op haar neerzien! Die liepen met dat al nog maar lekker aan papa's en mama's leiband! En zij, Charlotte, had al een 'galant'....

Ze antwoordde niets, zette bedaard haar hoed af, streek in den spiegel beur mooi dik blond haar glad.... en glimlachte geheimzinnig.... Totdat Madeleine haar prikkelde met een hatelijk:

''t Is niets dan bluf: denk je dat ik *dat* niet begrijp'?....

'Bluf'!.... Charlotte werd donkerrood van ergernis. 'We kennen elkaar al 'n heelen tijd. Ik studeer immers voor Nederlandsch-Middelbaar, dat weten jullie.... Nu, en hij is student.... En ik heb hem 'n paar keeren op straat ontmoet.... En toen bij een vriendin aan huis.... En toen ben ik op zijn eigen kamer geweest'....

'O'.... deed Madeleine heel-geschandaliseerd....

Maar Louise, verstandiger, kwam tusschen beide met goeden raad:

'Ik zou maar oppassen... Als je er inloopt.... wat dan....?'....

'Ja, je bent immers ook voor zoowat hierheen gestuurd.... zooveel heb ik wel uit mama begrepen', voegde Madeleine erbij....

Maar Charlotte wierp het hoofd in den nek:

'Ik loop er niet in. Ik zal wel op mezelf passen, hoor.... En m'n stiefmoeder weet heelemaal niets af van deze geschiedenis... niets zeg ik jullie. Die is jaloersch van me... omdat ik jonger ben dan zij... en omdat ze nog wil hertrouwen... dat is de heele quaestie...'

Louise en Madeleine, die tante Martina in dit opzicht doorzagen, evenals de heele familie Zijp-Looyenga het deed, giegelden van dollen pret....

'Verbeeldt je, dat leelijke, dikke, ouwe mensch met 'r vulgair accent', - - smaalde Madeleine preutsch....

'O, en jullie moesten haar eens zien als dominee van den Andel op huisbezoek komt, onder een glaasje port, en 't noodige erbij, - dan zit ze te knipoogen als 'n verliefde kat....', vertelde Charlotte.

Madeleine schoof vertrouwelijk dichter op haar nichtje, alsof ze tot het besluit geraakte, dat deze minder groen was dan ze zich had voorgesteld.... 'Je bent wel 'n leuke', - zei ze goedkeurend....

‘Maar dominee van den Andel héέft al 'n vrouw.... ongelukkig genoeg voor m'n stiefmoeder, - dus, nu ze dien niet kan krijgen is ieder ander ook goed genoeg’ - - ging Charlotte voort, trotsch op haar succes... ‘O als jullie eens wisten wat een akelig gierig, manziek wezen dat is, m'n stiefmoeder, met al haar zoogenaamde vroomheid.... Hoor *ik* dan ook niet tot haar naasten, die ze behoorde lief te hebben als zichzelven, zooals in den Bijbel staat, - als ze werkelijk *deed* naar haar geloof? Maar mij haat ze.... omdat ik maar 'n stiefkind ben, omdat ze zelfs jaloersch is van mijn gestorven moeder....’

....Louise, met haar vroolijken aard, vond dat het gesprek nu veel te ernstig werd naar haar zin. ‘Nu ja vergoelijkte ze.... ‘Daarvoor ben je nu immers bij ons gekomen.... Je zult eens zien hoe leuk we 't hier hebben.... Papa en mama zijn heelemaal niet zoo hoor, zoo vroom....’

‘Ik dacht toch dat Oom Everard....?’

‘Och wat....’, stelde Louise haar gerust. ‘Papa doet natuurlijk zoo in de politiek - en hij is ook heelemaal van die richting; dat zijn wij Zijp-Looyenga's toch immers allemaal, maar denk je dat hij ons daarom een stroobreed in den weg legt voor onze pleziertjes? Wees jij maar gerust, we doen net wat we willen.... als we 't maar een beetje handig aanleggen tegenover de buitenwereld natuurlijk....’

's Middags aan tafel zag Charlotte haar oom voor 't eerst. Hij had een speech gehouden op een vergadering voor christelijk onderwijs, een speech die er insloeg, dat wist hij. En hij vertelde er zijn vrouw 't een en ander van, op opgewekten toon als gold het een soort volbracht kunststuk waarvan 't heele rechtzinnige kiezersvee versteld zou staan. - ‘Er komt morgen een magnifique Driestar in 't Vaandel’, - glimlachte hij. ‘Een waarmee de liberalen 't doen kunnen, dat verzeker ik je.... A propos, ik heb Lozinga op straat gesproken. Hij is hier een paar dagen gelogeerd, zonder zijn vrouw,

en ik heb hem ten eten gevraagd voor overmorgen. - Hij is een relatie, die je niet moet laten schieten.... Hij wordt te eeniger tijd minister, dat is zeker.'

- 'Natuurlijk niet laten schieten', beaamde Frederique verstandig. 'En, wat denk je ervan als we de van Looyen's er dan eens bijvroegen, die zouden er heel goed bijpassen, en dan b.v. den jongen Helledoorn óók....?'

'De jonge Helledoorn doet er niets bij....', vond Louise.... 'Die is zóó burgerlijk....'

Madeleine, spottend, keek schuin naar Evert-Jan, die op zijn boord keek, verlegen.

En hare moeder wees haar met bijzondere gestrengheid terecht:

'Wim Helledoorn is een beste, uitstekende jongen; ik begrijp niet wat jullie altijd op hem hebt te vitten....'

'Hij is Louise te degelijk....', zei Adriaan, de tweede zoon, wijsneuzig, maar zijn vader keek hem aan, en gebood op een toon:

'Adriaan ik verzoek je'...., die hem terstond deed zwijgen....

Om een afleiding te geven vertelde Louise dat Charlotte met de van Looyens gereisd had, maar zonder dat deze haar naam wisten....

'Ik heb papa wel eens hoorgin spreken van een meneer van Looyen, die een eerste woordvoerder is van de liberalen', - - vroeg Charlotte.... 'maar die kan het toch niet zijn?'

'Ja zeker, die juist is het.... Waarom dacht je van niet....?' Oom Everard, die een diplomaat was, keek zijn nichtje even onderzoekend aan; hij moest weten welk vleesch hij in de kuip had.... overlegde hij....

'Omdat - ik dacht....' Charlotte wist niet recht hoe het uit te drukken wat zij eigenlijk voelde instinctief.... 'Als U zoo streng-geloovig bent, dan kunt U toch niet tegelijk zoo bevriend zijn met iemand die alles doet wat U slecht en onchristelijk vindt. Ten minste, zoo redeneerde papa altijd....'

Haar oom trok zijn diplomatengezicht in een allerchristelijkste plooi, en legde zalvend uit:

'Lieve kind, ik wil van je overleden vader niets ten zijnen nadeele zeggen - niets natuurlijk - hij was een heel rechtschapen man.... Maar, een beetje eenzijdig, zie je, daar zoo ver in de provincie wonend, dat was hij gebleven. - Hij gaf zich geen rekenschap van de verschillende nuances.... Men kan heel goed in de politiek scherp tegenover elkander staan, en toch in het particuliere leven elkaars overtuigingen eerbiedigen.... Dat is óók wàre christenplicht, zie je....'

Het klonk zoo plausibel....

En Charlotte wilde niets liever dan zich laten blinddoeken. Ze was nog zoo jong. En ze vond het gezin van Oom Everard veel leuker dan ze 't zich had voorgesteld. Tusschen de overleggingen door wat er gegeten zou worden overmorgen, Hamburger rib, waarvan meneer van Looyen zooveel hield, of runderhaas, die je zoo mooi kon garneeren, verdiepten Louise en Madeleine zich opgewonden in de wijze waarop ze hare japonnen zouden laten maken voor de bruidspartij van Maida Heerssens. Madeleine zei dat ze er voor bedankte 't zelfde façon te nemen als Louise, en Louise haalde Fräulein erbij, de opvoedster van de jongere kinderen, om uit te maken of Madeleine 't door haar gekozen façon niet veel te spichtig zou doen lijken. -

Fräulein, goeïig, zeilde er tusschen door, door de houding aan te nemen alsof ze de beteekenis van 't woord spichtig niet heelemaal begreep....

Maar nog een derde dochtertje, die, door een muziekles teruggehouden, eerst vlak vóór den eten was thuis gekomen, de backfisch Lucie, kwam er tusschen in om Fräulein het woord te verduitschen op hare manier....

En Fräulein oordeelde daarop taktvol dat Madeleine een veel te goed figuurtje had om ooit spichtig te kunnen lijken, of wat ook, maar dat zij, Fräulein, voor zich 't façon an und für sick voor niemand kleednaam vond....

'U bent net zoo'n diplomaat in Uw soort als papa-zelf', - - oordeelde Louise.

En Everard Zijp-Looyenga, die 't hoorde, lachte er hartelijk om mede....

....Charlotte, die zich het allemaal zoo heel anders, zoo echt orthodox-aanstellerig-vroom had voorgesteld, kon 't zich haast niet voorstellen wat er gebeurde, toen, ineens, tusschen al dit mondaine gedoe in, Free - wier beurt het daartoe was - een wenk kreeg om 't dankgebed op te zeggen:

> Heer, we danken U voor deze spijze en drank Amen....

Oom Everard trok nu ineens weer zijn gelegenheidsgezicht, tante Frederique ook keek zalvend, Louise, die juist de backfisch Lucie vinnig over de vingers tikte, omdat die aan haar armband wilde raken, wist niet hoe gauw ze zich een devoot air zou geven.... Als met een pijnlijke ontgoocheling bracht het Charlotte ineens tot een openbaring, dat het toch in den grond overal 't zelfde was, hier, of bij hare stiefmoeder, altijd schijnvroomheid en niets anders.

Maar tegelijk overlegde zij met blijdschap, dat het hier in elk geval een 'leuke boel' scheen te zijn, in tegenstelling van de koude, boosaardige, vijandige huishouding harer stiefmoeder. En dien avond, niettegenstaande Charlotte Zijp-Looyenga, in hare verlichtheid, niet meer aan God geloofde, dankte zij Hem toch, in een instinctieve gewoonte harer kinderjaren, omdat Hij een einde had gemaakt aan haar vreugdelooze jeugd....

(*Wordt vervolgd*.)

Overzicht van de Week.

I.
Eerlijkheid?
of
Boerenbedriegerij?

Zooals men weet heeft een aantal Kamerleden weten dóór te drijven het verkrijgen van vrijkaarten op de Staatsspoorwegen.

M.i. is deze bevoorrechting een bewijs te méér van het politieke geknoei.

Maar, enfin!

Heel eigenaardig echter doet aan de 'fiere' houding des heeren Jhr. Mr. de Savornin Lohman, lid van de 2de Kamer, die, in antwoord op het ontvangen vrijbiljet, dit terugzond met de schijnbaar van groote politieke eerlijkheid getuigende opmerking, dat hij zulk een bevoorrechting niet mocht aanvaarden, 'waar de Kamerleden geroepen zouden kunnen worden over die maatschappijen critiek uit te oefenen'.

M.a.w., hij wilde zich niet laten beïnfluenceeren.

Edele houding, nietwaar?

Ongelukkig echter is er een klein achter de schermen bij, want, gelijk men aan het Vaderland schrijft, is de heer Jhr. Mr. de Savornin Lohman reeds '*sinds jaren in het bezit van een vrijbiljet van de maatschappij tot Exploitatie van Staats-spoorwegen, als commissaris van de maatschappij Zeeland*'. -

- Commentaar is hier eigenlijk overbodig.

Deze man weigert, met schijnbaar groot eerlijkheidsvertoon, een vrijbiljet - dat hij niet noodig heeft, omdat hij 't.... 'al sinds jaren in zijn bezit had'.

Kan het onwarer?

En ik vraag U, lezer, verwondert het U dat ik, uit *dit* christelijk milieu voortgekomen, waarvan deze meneer om zoo te zeggen het hoofd is, van kind af heb opgemerkt, en gezien, en gadeslagen.... totdat ik wijs werd voorgoed, en mij met walging afwendde....

Met Christendom, noch met Bijbelgeloof, heeft het politieke optreden van Jhr. Mr. de Savornin Lohman iets te maken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een naschrift.

> (Zie voorgaande Lelie-Bespreking van Jhr. de Kock's brochure over Multatuli, met naschrift dienaangaande van Jhr. de Kock-zelf.)

Het artikel, door mij in de voorgaande Lelie opgenomen, geeft een mijner Indische lezers aanleiding mij te schrijven, met bijvoeging dat hij mij het recht toestaat uit zijn brief te publiceeren wat mij dienstig voorkomt.

Met instemming las ik Uw letterkundig overzicht in het Soerabayasch Handelsblad van 21 Febr. j.l., waarin U het geschrift van Jhr. de Kock 'Waarom de Max Havelaar geschreven werd' bespreekt.....

....De Max Havelaar is nu eenmaal niet waar, en de Heer Jhr. de Kock heeft het opnieuw aangetoond op de stukken. Vermoedelijk - ik heb zijn geschrift niet gelezen - produceert hij de noodige acten en bescheiden, onbetaalde rekeningen van modezaken en publieke huizen, authenthieke stukken, voor conform geteekend door Droogstoppel Batavorum. Ik twijfel er niet aan of wat de schrijver zegt is waar. Maar wij weten het reeds, de Max Havelaar is niet waar.

Waar U er nu echter toch toe over bent gegaan het werkje van den Heer de Rock te bespreken, daar spijt het mij dat door U niet wat duidelijker in het licht gesteld werd dat de Max Havelaar niet waar behoeft te zijn om toch waar, zeer waar te wezen, en ook, dat het nog steeds mogelijk is om, met recht, en ten spijt van het geintrigueer van firma Last en Co., Multatuli's weeklacht het Nederlandsche volk opnieuw in het gezicht te slingeren. Want, het is geen toeval dat ik uit hetzelfde nommer van het dagblad (Soerabayasch Handelsblad), waarin Uw overzicht verscheen, het volgende stuk kon knippen, geschreven door den hoofd-redacteur Van Geuns, naar aanleiding van het aftreden van den resident van Rembang:

> *Dat waren me toestanden die hij in 1889 (als controleur) in zijn gewest leerde kennen. Een inlandsch bestuur, rot van onderen tot boven; en een Chineesche overheersching daarnaast. Dat begon bij de dessahoofdverkiezingen. De aanstaande loerah kwam bij John Chinaman diep in de schuld; hij verpandde bij notarieele obligatie zijn huis voor een aanzienlijk bedrag met gehoudenheid het in kleine maandelijksche termijnen terug te betalen. Zoo werd hij een vermomde trawant van den Chinees die in de desa kon 'schatten und wallen': de boertjes kregen gemakkelijk voorschot op hun akkerproducten, want de loerah zorgde wel dat het verpande werd geleverd en als het spande, trok John Chinaman de desa in en haalde brutaalweg den oogst der schuldenaren weg! Eigen richting noemt men dat.*
>
> *De loerah wist dat dit verboden is, maar zweeg. Als hoogere inlandsche ambtenaren ervan hoorden, zwegen zij eveneens. Zwijgen toch was goud en spreken... een hoop soesah.*
>
> *Ja, het waren gemoedelijke toestanden in die dagen, die nog niet eens zoo ver achter ons liggen. De regenten betaalden hun ondergeschikte ambtenaren de salarissen uit, en hielden*

daarbij zonder blikken of blozen een gedeelte in. Dat was adat. De mindere goden bromden zacht, maar troostten zich; zij konden op hun beurt knijpen. Tenslotte was het Kromo die zuchtend en gelaten het gelag betaalde. Natuurlijk had een resident met een goed verstand als de heer Gonggrijp die misbruiken spoedig in, 't vizier. Eenige regenten die niet deugden en een flink getal mindere inl. ambtenaren, die onbruikbaar waren, werden met eenige vaart aan den dijk gezet en vervangen door functionarissen van beter allooi, wien 't besef werd bijgebracht dat het uit was met het oude knijpsysteem. John Chinaman voelde eveneens de hand van den landsvader; geen waagde het meer de padi bij karrevrachten uit de dessa's le halen ter delging van schulden.

Ja, waarlijk, deze dagen liggen nog niet eens zoo ver achter ons; vermoedelijk is het niet meer dan zeven jaren geleden dat de heer Gonggrijp, als resident, met deze schoonmaak kon beginnen.

Het was vijftig jaar geleden, dat Multatuli schreef over toestanden in het nu nog afgelegen Bantam.

Ook is het geen toeval, dat, nu de Gouverneur-generaal een bezoek brengt aan de peststreken, volgende telegrammen uit de Locomotief van 25 Februari te knippen zijn.

Kamp-prijzen,
Op Boeloe Lawang werd een evacuatie-kamp van 119 kamers bezichtigd. De onkosten van die kampen komen door elkaar op 250 cent per hoofd en er zijn er van 75 cent, andere van 700 cent, al naar het materiaal makkelijk verkrijgbaar is.
Hier was het, dat de landvoogd nadrukkelijk naar den kostprijs vroeg. De wedana deelde mede, dat vroeger, toen de inkoop van katjang door den regent geschiedde, deze op 10 cent kwam, thans werd van Chinezen gekocht en was de kostprijs 6 cent. De landvoogd zweeg veelbeteekenend. Deze regent werd groen... Ook de ass.-resident had even een onprettig oogenblik, toen de landvoogd vroeg waarom hij Javaansch sprak met den wedana als deze toch Nederlandsch kende! Dit is de natuur in de streken daar, want even later deed de heer Broekveld het weer.
Nu kwam het groote evacuatiekamp van Soehorono aan de beurt, bevolkt met Madoereezen, die dichte, en Javanen, die open kamers hebben. Er waren 956 bewoners in 216 kamers. Hier was drie vijfde van de dessabevolking in het kamp, waarvan de bouwkosten f 5.- per ziel zijn. Dit was hoog en blijkbaar daarom ging de landvoogd nauwkeurig na, hoe het geld werd besteed. In Malang zijn nu geen Europeanen in quarantaine en geen gevallen kwamen voor. De ongerustheid is bedaard.
Klachten.
Op de audiëntie van Donderdag brengt raden Djojosoediro, redacteur der Tjahaja Timor klachten voor van de bevolking over de nieuwe maatregelen. De meeste klachten zijn reeds ondervangen. Hij vraagt nog een onderzoek naar de knoeierijen der hoofden.
Klachten.

Nader verneem ik, dat raden Djojo op de audiëntie ook een klacht voorbrengt van de bevolking over het niet uitbetalen van geleverde bamboe. Ook zijn er schriftelijke klachten van andere inlanders.
De landvoogd moet gevraagd hebben, waarom er bij den tocht van gisteren op den weg geen karren waren. Vermoed werd, dat de wedanas daartoe last gaven. De regent en de controleur wisten van niets.
Heden werd het gewone wegverkeer gezien, maar ook nu waren de dessa's bijster rein, wat stellig goed is, maar niet alleen langs den grooten weg het geval moet wezen!

En is het toeval, dat er niet één Europeaan in een kamp is, terwijl drie vijfde van de dessabevolking opgenomen blijkt en dit niettegenstaande nog geen maand geleden te Malang drie Europeanen aan de zoo gevaarlijke longenpest zijn gestorven?

En is het toeval, dat de leider der Sarikat Islam onlangs in een lezing mededeelde, dat er onder de velen, die tot hem kwamen, slechts weinigen waren die steun verzochten op oeconomisch gebied, maar dat de overgroote meerderheid zijn hulp inriep tot het verkrijgen van recht?

Het is meer dan 50 jaren geleden, dat er een boek geschreven werd over het afgelegen Bantam, waar de Javaan mishandeld werd. Het zal dus toeval zijn!

P.S. Dit schrijven is een mail blijven liggen, en ben ik daardoor nog in staat U bijgaand knipsel aan te bieden.

Wat de Gouverneur-generaal niet zag.

De heer Weber schrijft in het Soer. Handelsblad:

Het is goed, op de absoluut onjuiste voorstelling, welke den landvoogd is gegeven van den toestand van wegen, kampongs en verbeterde woningen in het Malangsche, het volle licht te doen vallen.
Wij vernamen daaromtrent het volgende, voor de juistheid waarvan wij de volle verantwoordelijkheid op ons nemen. Wij kunnen dat doen, omdat wij 14 dagen te voren eveneens een bezoek aan Malang brachten, en dus tijdens het bezoek van den landvoogd nog een verschen indruk hadden van den toestand, zooals die toen door ons werd waargenomen.
Eerst dient echter geconstateerd, dat men het den districtshoofden in het Malangsche niet al te kwalijk nemen mag, dat ze den gouverneur-generaal met een leugen antwoordden. Immers met hen aan de conferentietafel zat de regent van Malang, van wien ze hoogstwaarschijnlijk den last hebben ontvangen om in ontkennenden zin te antwoorden, evenals de bevolking den last heeft ontvangen, om geen klachten in te brengen.
Zou Z.E. het voorhoofd hebben gefronst, indien hem door den ass.-resident was gezegd:
- Excellentie, de wegen in mijn afdeeling zijn niet zooals ze wezen moesten; ik heb echter het hart niet gehad, van de reeds zoo geteisterde bevolking te vorderen den arbeid, noodig om de

wegen in orde te houden. Er zijn zooveel handen minder. Een groot deel der sawahs is niet beplant kunnen worden - in Baloelawang waren van de 9060 bouws einde Januari nog slechts 3800 beplant, van de rest zal door gebrek aan regen niet veel terecht komen. Verder staat nog een deel van den djagong-oogst op het veld, ja zelfs wordt er nog padi geoogst....

Excellentie, onder die omstandigheden heb ik de bevolking aan haar eigen arbeid gelaten, om voor hun voedsel in de toekomst te kunnen zorgen.
Ik heb u geen schijnvertooning willen aanbieden...
Gelooft men, dat de landvoogd niet honderdmaal liever zulke taal had gehoord, dan dat hij nu moet vernemen, hoe men de ongelukkige bevolking heeft geprest, hun sawahs, hun oogst in den steek te laten, om de onderkoninklijke auto maar te laten glijden over kolfbanen, en om het oog van Z.E. aangenaam te doen boeien door een reinheid, hoofdzakelijk verkregen door het besteden van ontzaggelijke hoeveelheden kalk?
Wat wij in de laatste dagen hebben gezien van den landvoogd en diens optreden in de peststreken, geeft ons de zekerheid, dat het eerste hem oneindig liever ware geweest, en, dat de waarheid hem diep zal bedroeven.

Een paar frappante voorbeelden wat er gebeurd is.
Gedurende het bezoek van den G.G., terwijl deze na vermoeiende dagtaak reeds lang ter roste was gegaan, werd, midden in den nacht, om 1 uur, de bevolking eenen dessa, dicht bij Malang, opgeschrikt door de komst van den regent en den patih, die, vreetende, dat de G.G. den volgende morgen het vuile schoollocaal aldaar zou bezoeken, de bevolking bijeenriepen, om dat instituut van onderwijs te doen witten en schoonmaken. De pagger voor het gebouw, die alles behalve mooi was, werd midden in den nacht opgeruimd, en daarvoor in de plaats gesteld een mooie, net gevlochten pagger, welke frischweg was weggenomen van een huis verderop in de kampong....
Dat gebeurde tijdens de aanwezigheid van den G.G. Hoeft men nog te vragen, hoe er dan gewerkt is vóór zijn komst?
Het evacuatiekamp te Singosari, vlak bij het station, door Z.E. bezocht, is zoo goed als geheel vernieuwd, even voor de komst van den landvoogd; de weg van Krebet naar Toeren, waarop kort te voren een vuistdikke laag grof grint lag, was nu in een kolfbaan herschapen; de weg van Karang Plosso naar de bron, waaruit in de toekomst het drinkwater voor Malang zal vloeien, tot voor kort een 'crime', was nu van uitstekende screenen ontdaan en, in een pracht van een weg herschapen.
Z.E. is er niet geweest....
De erven, tot voor kort begrijpelijkerwijze nogal verwaarloosd, waren schoongemaakt, de levende paggers gesnoeid, de doode gewit.
Men wist, waar de landvoogd den volgenden dag komen zou - het Inl. bestuur wist, welke huizen Z.E. zou zien; de kampongwegen er heen waren in orde gemaakt, de huizen zelf eveneens. Verderop in de kampongs was het nog, zooals het voor 14 dagen geleden was, in overeenstemming met den bestaanden indroevigen toestand.

Ik neem het bovenstaande, mij door mijn correspondent uit Indië toegezonden, juist daarom over, omdat het is als een bevestiging van dat oogpunt waaruit *ik* den Max Havelaar steeds heb beschouwd. Indien namelijk Jhr. de Kock gelijk heeft, en door Douwes Dekker enkel laster-geschiedenissen over eenige bepaalde personen zijn verzonnen, dan geef ik hem groot gelijk dat hij zulk een schrijver een lasteraar noemt en niets anders. Ik echter heb, op het voetspoor van velen, afgaande op getuigenissen als de hierboven-afgedrukte, in den Max Havelaar steeds gezien een eerlijke onthulling van waarheden achter de schermen, die overal bestaan in tegenstelling van de officieele leugen der overheidspersonen. Wordt ook onze Koningin niet aanhoudend voorgelogen als zij bezoeken brengt in de verschillende deelen des lands om zoogenaamd de bevolking enz. te leeren kennen? En ben ik-zelve niet de dochter van een ex-Landvoogd van West-Indië, die in zijn naaste omgeving, juist *omdat* hij trachtte eerlijk uit eigen oogen te zien en zich niet te laten blinddoeken maar onpartijdig wilde onderzoeken stelselmatig werd vervolgd en belasterd en het leven moeilijk gemaakt *omdat zijn eerlijkheid een spaak stak in het wiel hunner knoeierij!* Aan het Ministerie van Koloniën weet men dit even goed als ik. Daarom is het voor mij een vaststaand feit dat er stéédsgeknoeid wordt in dien zin waarin Douwes Dekker het zoo meesterlijk aantoont in den Max Havelaar, steeds en overal ter wereld waar hoogere ambtenaren zijn van welken aard ook, die ongestraft kunnen knoeien ten koste van de bevolking, de verdrukten. Hoe verder van de beschaafde wereld, van het middelpunt der regeeringzelve verwijderd, hoe grooter afmetingen het knoeien aanneemt. Het hierboven door mijn Indischen correspondent afgedrukte bewijst een en ander voor de zooveelste maal. - Echter, ik herhaal van het standpunt van den heer Jhr. de Kock heb *ik*, eerlijk-gezegd, den Max Havelaar nimmer beschouwd, namelijk, als een soort laster-campagne tegen bepaalde personen. In dat opzicht kan noch wensch ik mij een oordeel aan te matigen. Voor mij was de Max Havelaar, op het oogenblik waarop ik hem las, als een wondere openbaring. 't Geen Jhr. de Kock schreef deed mij daarom pijn. Maar ik begrijp uit zijn naschrift in de voorgaande Lelie, dat hij tegenover de quaestie geheel anders staat dan ik, eene niet-ingewijde, het kan doen. - In dat opzicht dus kan ik niet anders dan mij verklaren niet-bevoegd tot oordeelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*.)

Aan August de Jong, te Amsterdam.

Geachte Heer.

Hoe ik een anderen kijk zou kunnen krijgen op de Rein Leven-Beweging door die 5 gevallen, die U opnoemt (zie Holl. Lelie No. 38-1914), is mij een volkomen raadsel. Als ik die menschen kende, dan zou ik integendeel hen zooveel geschriften van de Rein Leven-Beweging zenden, als ik maar machtig kon worden, want ik geloof, dat deze alleen de heelmeesteres zou kunnen wezen in deze *on*natuurlijke en tegennatuurlijke verhoudingen.

Dit wat betreft de Rein Leven-Beweging.

Nu echter wil ik U gaarne mijn persoonlijke meening zeggen in de vijf gevallen, die U opnoemt.

Voor ik echter hiertoe overga doe ik U opmerken dat het uitbuiten der gehuwde vrouw, lang niet alleen geschiedt onder de Roomschen. Bij de R. Katholieken gebeurt dit, omdat anders het zielenaantal in het gedrang zou komen. Bij hen zijn de huwelijken de fokplaatsen van zooveel mogelijk volgelingen. Dit uitbuiten geschiedt ook wel degelijk onder den dekmantel van de Orthodoxe Kerk. Waar zij als machthebbende optreedt houdt zij dadelijk aan de vrouw voor dat zij onderworpen behoort te zijn aan den man, hem te volgen en hem gewillig te gehoorzamen, als ordonnantie van God.

En in de wereld gaat de gangbare munt dat de vrouw gehoorzaamheid verschuldigd is aan den man; het eenige wat de moeders aan hunne dochters medegaven als huwelijksvoorschrift was dit: dat nu zij getrouwd is de vrouw altijd en ten alle tijde haar man ter wille moet zijn, want anders ‘jaagt zij haar man de deur uit en naar het bordeel toe!’ Waren die moeders nu maar zoo eerlijk om dit aan het meisje te zeggen voor het huwelijk, dan kon zij zich ten minste nog bedenken of zij voor zoo'n geslachtelijk ge- en misbruik geschikt was.

Maar, o neen, vóór het huwelijk mocht het woord sexe of geslacht niet in haar onwetende ooren klinken en werd zij totaal onkundig gehouden van alles wat het geslachtelijk leven betrof. Om plotseling zich te bevinden op een geslachtelijke slachtbank zoo stuitend en walgelijk soms en waaraan geen ontkomen meer mogelijk was.

En nu ga ik over tot uwe vijf gevallen.

In geval 1 vind ik (schrik niet August de Jong) dat die jonge man niet afkeurenswaardig handelde, maar, door een verkeerde wet gedwongen, genoodzaakt werd een tweede vrij huwelijk te sluiten.

Dat in geval 2 het huwelijk *gelukkig* blijft, is mijns inziens niet mogelijk, vooral voor de vrouw. In elk geval is de harmonie verbroken, het vrouwelijk gevoel diep gekwetst, en alle levensvreugde voor haar buitengesloten, vooral als zij van haar man houdt.

In No. 3 wordt de verhouding nog gekker, en volkomen in strijd met het ware karakter der vrouw. Welke liefhebbende vrouw zou de lust gevoelen zich op dusdanige manier schadeloos te stellen!

‘Niets meer hebben aan het leven’, dus alleen het voldoen van hartstocht met wie, of wat ook, dat is leven.

Met No. 5 precies hetzelfde.

Jammer dat er voor zulk soort menschen geen ledepoppen van caoutchouc zijn uitgevonden, waarop zij hun driften kunnen koelen, die konden dan een plaats krijgen in de echtelijke woning en zijn in elk geval gevaarloozer dan menschelijke dito's, vooral wat ziekten aangaat.

Weet U welken indruk ik van Uwe vijf gevallen krijg? Dat gij ze bedacht hebt om te weten wat een Rein Leven-vrouw daarop zou antwoorden. Gewone menschen zeggen zulke dingen niet aan elkander op die wijze. Het zijn toch geen twee machines, die door het huwelijk naast elkander worden geplaatst. Er bestaat toch liefde of genegenheid tusschen man en vrouw; het zijn toch niet twee verschillende geslachtsapparaten, die met elkaar huwen. Zij hebben toch hoofd en hart, en ziel en geest en geestelijk leven. Zoudt gij werkelijk denken, dat het huwelijk alleen maar is eene vereeniging van twee geslachtswerktuigen. Raakt er aan een wat defect, fluks een ander gezocht, want het functioneeren van de geslachtsapparaten, dat moet steeds en ten alle tijde door kunnen gaan want: ‘dat is leven’. Ik zou de stelling geheel willen omkeeren en beweren: dat het mooie, heerlijke, volle menschenleven pas begint, daar waar de hartstocht geheel overwonnen is door den wil.

Maar zijn deze gevallen toch grepen uit de werkelijkheid, zend hen dan zoo spoedig als U kunt de geschriften van de gezegende Rein Leven-Beweging, want ik beschouw hen als diep gezonkenen in 's werelds ellendezee; en dan kunnen zij zien, dat er een land bestaat bestraald door licht en zon, en dat daar heerscht vrede.

Arnhem. Mevr. S. HOOGENDIJK-HESSE.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris*.
XLVII.
Wel geest, geen geleerdheid.

In het tijdvak der renaissance deed zich het eigenaardig verschijnsel voor, dat de vrouw de gelijke van den man was, te meer sprekend, omdat zij vóór dien tijd tegenover hem niet veel meer dan in slaventoestand verkeerde, en in den echt alleen hoog werd gehouden, waar zij gold als voortbrengster zijner nakomelingen of zijn zinnelijke lusten moest bevredigen.

We moeten hier nu juist niet denken aan wat velen onzer zusteren tegenwoordig wenschen en aan bevrediging der eischen van suffragettes, e tutti quanti. Door een Toskaansch spreekwoord wordt dit bewezen, dat zegt (in 't Fransch vertaald): ‘les hommel font les lois, les femmes les moeers’

Het wetten-maken liet de Italiaansche

vrouw uit den tijd der renaissance gaarne aan den man over. Niettemin zocht zij een equivalent: ‘Dans la vie privée ainsi que dans la vie mondaine, souvent même en politique et quelquefois à la guerre, le rôle de la femme égala celui de l'homme’. De theorieën van Homerus en Pythagoras: ‘Domum servavit lanam fecit’[1] hadden uitgediend. De geestelijke ontwikkeling ging samen met het eeuwig vrouwelijke, zoo zij al niet de liefde beheerschte.

Men liet in het tijdperk vóór de renaissance het onderwijs en de opvoeding te veel aan de kloosterscholen over, en hoewel Fenélon erkent het goede van de beste onder de goede stemt hij toch voor de moeder als onderwijzeres van haar kinderen, wat de la Tour Landry (14e eeuw) al lang voor hem had gezegd bij de moeder den vader voegende.[2]

We willen nu niet zeggen, dat dit voortijdperk geen intelligente vrouwen heeft opgeleverd, maar constateeren alleen het feit, dat de vrouw zich nog niet wist te verheffen tot den man, of hem zelfs superieur te zijn. In elk geval was het getal dier vrouwen gering, zoodat Boccace er voor Italië slechts drie of vier weet op te noemen, onder wie nog wel de fabelachtige(?) Pausin Johanna.

Het humanisme bracht kentering, en de vrouw trad in de eerste gelederen om de kundigheden te verwerven, welke haar zoo lang vreemd waren gebleven.

In bijzonderheden kunnen we dezen vooruitgang niet nagaan. Laten we slechts Costanza Varano (1428-1447) noemen, en het lofdicht op haar gemaakt in algemeenen zin opvatten:

> ‘Dès sa première adolescente
> Elle n'étudia que pour s' instruire;
> Bientôt elle n' eut plus d'égal.
> Elle connaissait, con les fables françaises,
> Mais la fleur de la langue latine
> Et la semence du grec, qu' ignorent tant de geus.
> Non seulement elle se plaisait aux vers du grand Florentin,
> Mais elle aimait aussi Cicéron et Virgile
> Et les histoires de Tite-Live
> Et ton cher volume, ô doste Jérôme’![3]

In het karakter der opvoeding kwam van lieverlede een heele omkeer. Zij werd meer mannelijk. ‘Il n'y avait pas alors cette profonde distinction de goûts, d' occupations, d' idées, de caractère’, welke later den afstand tusschen man en vrouw zouden wijzigen, om in dezen onzen tijd wederom parallel te gaan.

Zoo kwam het, dat de vrouw een groot aandeel nam in den omgang en de gesprekken, welke het voornaamste deel uitmaakten van het leven der beschaafde wereld, en de vrouw met haar ‘*esprit plus avisé, plus souple, plus alerte, parfois aussi moins soucieux d' exactitude que celui des hommes, faisait merveille*’.

Zelfs scheen de vrouw boven den man uit te munten in ‘*les facéties, les pointes, les bons mots*’.

Hooren wij daaromtrent Boccace: ‘Tout ainsi, comme les estoilles (quand l'air est serain) sont l'ornement et beauté du ciel et les fleurs tant que le printemps dure embellisent les prez: tout ainsi les gracieux motz et plaisantes rencontres entre les

1) Zoo iets van: la meilleure femme est telle qui file et qui aime la couche de son marl.
2) ‘Pour ce que tout père et mère selon Dieu et nature doit enseigner ses enfants.’
3) De Kerkvader Hieronymus die den *Vulgata* samenstelde.

louables passe-temps et plaisants deviz, sont l'accoustrement de toute perronnes: les quels plaisans motz parcequ'ils sont briefz et courtz, sont trop mieux avenans aux femmes qu' aux hommes, d'autant que le parler beaucoup et longuement (quand il se peelt faire sans cela) est plus mal seânt aux femmes qu'aux hommes'.

Hoofdzaak was bij de beschaafde vrouw uit den tijd der renaissance de kennis der Latijnsche taal. Men zag haar, om zoo te zeggen, nimmer zonder een Homerus of een Virgilius onder den arm, en de Dames waren daarin zoo thuis, dat hare brieven meerendeels vol waren van latinismen of Latijnsche aanhalingen. Sommigen harer kenden het Latijn beter dan hare moedertaal.

Dit kon wel niet anders, want bij de geleerden werd de Latijnsche taal op hoogen prijs gesteld. Zoo schreef de Kardinaal Bembo[1)] aan Caterina Lando in 1526: 'Tes lettres m' ont réjoui au delà de toute espérance, parce que, à un âge si tendre, tu écris le laan avec pureté et élégance', en drie jaar later zei hij tegen Graaf Lando, dat hij Caterina als zijne dochter beminde, 'parce qu'elle savait si bien le latin'.

Zullen we den smaak voor de Latijnsche taal bij de vrouw afkeuren? Integendeel. Al meende Erasmus eenmaal, dat de kennis der letteren voor de vrouw onnoodig was, en zelfs voor hare kuischheid gevaarlijk, zoo kwam hij later op die dwaling terug en verviel in een ander uiterste door de vrouw - in casu de jonge meisjes, - te ridiculiseeren, 'qui ne savent que faire la revérence, tenir les mains croisées, pincer les lèvres quand ellen rient, boire et manger avec discrétion'.

De klassieken werkten in op den stijl van het Italiaansch, zoowel proza als poëzie. Levendigheid, flinkheid, afgerondheid spiegelen zich af in de letteren dier dagen, en wat meer zegt men was geestig zonder het te willen, geleerd zonder het te bedoelen.

1) Schrijver van Samenspraken over de liefde, en beproefd minnaar van de bekoorlijke Morosina te Rome.

En wat kwam nu nà de renaissance? De vrouw wenschte alles te weten, en haar kennis verliep in algemeenheden.

Gravina (1664-1718)[1] zal u vertellen waarin die algemeenheden bestonden. Hij zegt: L'objet des études étant de perfectionner les moeers et de connaître la vertu pour la pratiquer, les femmes doivent, laissant aux seuls hommes les recherches sur la philosophie naturelle, s'efforcer d'aqcuérir la connaissance du grec, du latin, et de l'italien, s'initier aux élements de la philosophie morale telle que l'enseigne Cicéron; puis elles liront l'ouvrage de Della Casa intitulé Galatée,[2] qui les instruira dans l'art d'être aimables et de converser agréablement; ainsi Cicéron leur donnen les qualités intérieures et Delle Casa les qualités extérieures. Elles liront le Traité des Devoirs et celui de l'Amitié et le discours d'Isocrate à Démonique. Il ne faudra pas négliger le Cortigiano[3] de Baldassare Castiglione. Elles étudieront la sphére céleste et le globe terrestre car l'histoire ne se comprend pas sans la connaissance exacte de la géographie. Pour s'initier à l'histoire sainte, le meilleur auteur est Josèphe; pour l'histoire profane, Scaliger et Herodote; puis il faudra lire encore Tite-Live, Salluste, Tacite, Guicciardini.... Pour l'histoire des guerres civiles de France, Davila; pour l'histoire des Flandres, le cardinal de Bentivoglio; pour l'histoire universelle, à défaut de Tarcagnota, Torcellino. Pour s'instruire en politique aassi bien qu'en morale, les vies de Plutarque sont une excellente lecture. La poésie est nécessaire plus que toute autre chose car elle est la science en mètre et en fantaisie; il faudra done lire Esope, Homère, si toute fois on peut se passer de traductions, les Métamorphoses d'Ovide traduites par Anguillara, Virgil traduit par Caro ou même par Beverini. On pourra ne lire que les passages les plus faciles et les plus agrèables de Dante, mais il conviendra de ne rien omettre dans Bojardo. Il sera bien de parcourir également Pétrarque et l'Arcadia de Saunazar où, avec une simplicité et sous des dehors champêtres, sont finement exprimés les sentiments les plus délicats; on ne négligen pas l'Arioste, le Tasse et Molza'

Nog wordt aanbevolen de Décameron, - verbeeld u, - en eenige tragedies als Sofonisba, Rosamonda, en zelfs de Calandra en de *Mandragore*. O tijden, o zeden!

Als dit geen vol stuwen met ballast is dan weten wij het niet. Het hoofd werd leger naarmate het voller werd, en bij al die schijngeleerdheid ging de spirit verloren. De blauwkous trad in de plaats, en ging onder, en kwam weer voor den dag, om in deze dagen triomphen te vieren. Den man gelijk! Dat is de leuze, waarbij de vrouw juist datgene inboet, wat haar zoo'n overwicht geeft op den man.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden

1) Stichter van de beroemde Académie des Arcadiens.
2) Een boek over den beschaafden omgang met menschen.
3) Il libro del Cortegiano, Ven. 1528.

toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

J.D. - Zeer zeker zal ik gáárne aan Uw verzoek voldoen, en over de door U bedoelde inderdaad afschuwelijke gewoonte een stukje schrijven in het Overzicht van de Week. Plaatsgebrek belette mij dit reeds nu te doen. Zoo mogelijk a.s. week. Inderdaad is het een menschonteerend gebruik, en ik verheug mij dat gij er mijne aandacht op hebt gevestigd.

Paul Carree. - Gij hebt gelijk mij aan mijn belofte te herinneren. Ik zal U dezer dagen schrijven. Maar ik heb het razend druk. Veel dank voor Uw briefje.

1812. - Hartelijk dank voor Uw uitvoerig schrijven. Ik ben blij dat gij er den moed maar inhoudt. - Gij vraagt mijn raad over dat dienstbodengeval; ik ben bang U te verraden, en daarom durf ik er niet veel van zeggen op deze plaats. Maar gij weet toch wel, dat ook dit soort van godsdienstige gezindheid hoofden heeft, leiders en leideressen; waarom gaat gij dan niet eens spreken met dezen? Want, mij-ook lijkt het dat het meisje niet recht bij haar verstand is, juist dat kan in zake godsdienst wel eens het geval zijn, en zou mij, naar hetgeen gij mij meedeelt, bij de Uwe niet verwonderen. Gij kunt U toch zulk een toestand niet laten welgevallen. Misschien ook simuleert zij, en zou het aanbeveling verdienen eens bij de politie te informeeren wie zij is, en of die vroomheid wel in den haak is? - Ik maak het ditmaal maar kort, omdat ik vrees U te verraden door op de overige nadere bijzonderheden in te gaan, wijl die allen zijn van huiselijken aard. Laat mij nog eens van U hooren hoe alles verder gaat?

Mevr: K. - Met de grootste belangstelling las ik die medédeelingen, en ik leg er nogmaals allen nadruk op, hoe ook ik, in het algemeen gesproken, zeer zeker geloof aan dergelijke voorspellingen en tweede-gezichten. Van den bewusten persoon heb ik bovendien zeer veel dergelijke merkwaardige en ook naderhand geheel en al uitgekomen voorspellingen gehoord door anderen. Gij zult trouwens ook onlangs mijne verdediging gelezen hebben der somnambule in Nançy (die nu onlangs *weer* een dergelijke ontdekking deed als die van het verdwenen lijk van den heer Cadiou; ik kom op deze nieuwe ontdekking van haar nog nader terug in een volgend Overzicht der Week). Daarom behoeft gij waarlijk niet te twijfelen aan mijn geloof in dergelijke bovennatuurlijke dingen. Alleen, ik-zelve, juist *omdat* ik er aan geloof, houd mij er liefst verre van. Ik wensch de toekomst niet te weten. Zij verbergt wellicht het een of ander droevigs; waartoe daarin doordringen? En het geluk? Och dat komt vanzelf wel, nietwaar! 't Geval van U b.v, dat hopend wachten, zou mij integendeel radeloos zenuwachtig maken, omdat er niets is wat ik zóó slecht kan verdragen als onzekerheid; onzekerheid is voor mij iets *verlammends*. Maar zulke dingen zijn natuurlijk persoonlijk. Indien het U integendeel moed geeft en kalmte, dan hebt gij zeer zeker groot gelijk hem te blijven bezoeken.

Gij moogt wellicht niet ‘geleerd’ zijn, maar gij schrijft zoo geestig, dat ik wel kan begrijpen, welk een heerlijke, verfijnde, geestlijke atmospheer U eens heeft omringd, en nu des te smartelijker door U wordt gemist. Hiermede bedoel ik Uw beschrijving van Uw tegenwoordig leven, waarover ik moet lachen,.... maar tegelijk met innig medelijden inwendig. Want o, 't zou mij juist zoo gaan als U; wat gij zoekt en wacht is m.i. zoo oneindig veel verkieslijker boven wat gij nu hebt. Dat staat boven allen twijfel. En ik hoop zoo dat het in orde komt.

- Wat was er in véle opzichten sympathie tusschen mij en Uw afgestorven betreurden doode! Dat treft mij opnieuw om wat gij schrijft over zijn sympathie voor Duitschland. Want het is een feit dat de meeste Hollanders veel meer Fransche sympathieën hebben, en met een soort air de dédain neerzien op Duitschland. Daarentegen is mij Duitschland altijd veel sympathieker; hoezeer ook de Fransche Rivièra als natuurschoon mij lief is, de Franschen-zelf zijn mij oneindig minder verwant dan de Duitschers, - niettegenstaande hunne eigenaardige burgelijkheid in veel opzichten. Want die gaat gepaard met iets zoo gemoedelijks. En daarbij hebben zij zooveel zin voor poëzie, voor natuur, en bovenal voor dat aan het weeke en teedere grenzende inwendige zieleleven, dat den nuchteren kouden Hollander zoo dikwijls geheel ontbreekt. - Naar Nauheim ben ik voor het eerst gezonden als jong meisje, na een zeer ernstige gewrichtsrheumatiek; reeds toen was het plaatsje mij uiterst sympathiek. Een jaar of vijf geleden zocht ik het nogmaals op niettegenstaande de verzekering van drie Zwitsersche artsen dat ik er dood zou gaan aan ‘de sterke baden’, omdat ik noodgedrongen geen andere uitkomst wist. Toen ben ik er door de kuur heel veel beter geworden, en sinds neem ik er geregeld de baden, en het in den loop der jaren tot een grooten bloei gekomen, buitengewoon welvarend, aardig stadje is mij elk jaar liever en vertrouwder, iets als een tweede ‘Heimat’, want ons en onze honden kent hier iedereen en wij-ook kennen allen. - Ja. ik reken dan op een ontmoeting met U in het najaar, en gij wilt U-zelve dan wel aanmelden? Hartelijke groeten.

F.A.E.W. - Zeer gaarne neem ik Uw artikel - waarvan ik U wel niet behoef te zeggen hoe sympathiek het mij is - aan. Proef wordt U-zelven toegezonden.

Mevr. S.H.H. te A. - Ik vind het zeer aangenaam dat U Uw antwoord niet achterwege hieldt, in een zoo ernstige quaestie als deze.

Aska. - Een met potlood geschreven, daardoor bijna onleesbaar geworden schets is geen zeer aanlokkelijke kennismaking. Intusschen deed ik nochtans de moeite Uw werk te lezen, maar het is voor de Holl. Lelie te onbeduidend van inhoud. Gij sloot geen postzegels in voor terugzending; hetgeen, indien dat eventueel verlangd wordt, terstond moet geschieden, omdat anders de administratie te lastig wordt. Mocht gij nog eens iets inzenden, schrijf dan met inkt.

Nora. - Het spijt mij zeer, en dat is al wat ik er op deze plaats van kan zeggen, want anders zou ik U verraden. Gij hebt wèl tegenslag gehad in den laatsten tijd, schijnt het. Maar wie weet of het gelukszonnetje nog niet eens doorbreekt opnieuw.*)

Trekvogel. - Gij vraagt eenige adressen van een pension voor heeren; gewenscht wordt zitslaapkamer of zitkamer en kleine slaapkamer, afzonderlijke bediening, prijs *f* 50.- bij eenvoudige menschen. - Ik schrijf Uw aanvrage letterlijk over in de hoop dat de een of ander zich aanmeldt, want ik veronderstel, dat gij bedoelt den Haag. Een plaatsnaam namelijk geeft gij niet aan. Zelf weet ik niets van dien aard. Eventueele aanbiedingen wil ik gaarne in deze rubriek vermelden, doch kan mij niet belasten met de *doorzending* van particuliere aanbiedingen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht Correspondentie.

De redactrice maakt er nogmaals op attent, dat de gedurende de week inkomende brieven *niet kunnen*, worden beantwoord in het d.a.v. nommer, omdat een weekblad vóóruit wordt gereed gemaakt. Zij worden echter steeds onmiddellijk na aankomst beantwoord, en zoo spoedig mogelijk worden die antwoorden afgedrukt.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Overzichten van de Week: Het dierenbeschermende Engeland; Het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' dieren; Veel te zachte straf en Eere Mr. Schaap; De Staat als Onzedelijkheidsbevorderaar; alsmede de Gedachtenwisseling van den Heer Joh. G. Schippérus met Naschrift en de Correspondentie aan **Wil** nog wachten. Aan **Mevr. W. v.d. M**. antwoord ik particulier.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Bij het afdrukken hiervan komt Uw brief. - En ziet.... het zonnetje schijnt reeds weer een beetje. Ik-ook ben er zón blij om!

6 Mei 1914
27ste Jaargang.
Nº. 45.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Iets omtrent de dieren.

In de 'Hollandsche Lelie' heb ik en paar malen gelezen, dat men sprak van het verstandlooze dier, het redelooze dier, enz.

Vroeger had ik een geit of liever een jong geitje. We gingen samen slootjespringen.

Terwijl ik met mijn verstand soms een nat pak opliep en in de sloot terechtkwam, sprong mijn verstandloos geitje over iedere sloot heen. Het nam een aanloop en steeds bereikte het veilig den overkant van het water. Als dat dier nu werkelijk verstandloos was, dan zou het op idiote wijze in de sloot loopen. Het is te gek om tegenwoordig nog van verstandlooze dieren te spreken. Ik zou tal van voorbeelden kunnen aanhalen van verstandige dingen, die de dieren doen, en in sommige dingen handelen de dieren vrij wat verstandiger dan vele menschen.

Verstand is een begrip, dat juiste vergelijkingen samenvat. En wie zou durven beweren, dat het dier niet honderden malen juist vergelijkt?

Dr. H. Thoden van Velzen is een weinig dieper doorgedrongen in het karakter der dieren.

Daarom willen we zeer beknopt meedeelen, wat deze natuur-philosoof omtrent de dieren weet te verhalen.

De dieren gevoelen, denken, willen en zijn bewust. Zij gevoelen, want zij vormen en uiten klanken. Zij denken, dat wil zeggen, zij verbinden, scheiden en vergelijken. Dat zij vergelijken, blijkt bijvoorbeeld hieruit, dat

zij gelijke stoffen voor hunne woningen kiezen. Dat zij bewust zijn, bewijzen bovenstaande werkingen, want deze zijn ook een bewustzijn.

Dat zij herhaaldelijk gevoelend, denkend, willend, bewust werkzaam zijn, bewijst dat zij gezindheden bezitten, en dat zij onder gelijke omstandigheden verschillend werkzaam zijn, bewijst hunne keuze en hunne vrijheid.

Ook bezitten de dieren geheugen. Wanneer zij voor hun lichaam, of bij grootere ontwikkeling voor hunne woning zorgen, en herhaaldelijk daarvoor zorgen, bewijst dit, dat zij hunne werkingen in verhouding tot hun lichaam, tot hunne woning, in hun geheugen bewaard hebben.

Bovendien, ieder geregeld voortwerken bewijst, dat men bij iedere enkele werkzaamheid weet, wat men te voren deed.

Er zijn bijna of liever geene menschelijke gezindheden, of men treft ze ook aan onder de dieren.

Liefde en haat, eenvoud en praalzucht, wijsheid, dwaasheid, kunstzin worden onder de dieren aangetroffen.

De orang-oetang offert zijn leven op voor zijne jongen. De termieten offeren voortdurend hun leven op voor het algemeene welzijn.

Over de aanhankelijkheid en teederheid bij honden zou men een boekdeel kunnen vullen.

De antiloop is het beeld van vertrouwelijkheid, het geliefde huisdier in Syrië.

De bijen toonen zelfverloochening, bescheidenheid en eenvoud.

De boosheid van eenige dieren is geweldig, zij toonen hun woede door gebrul, gehuil, geknor.

Kunstzin, wijsheid toonen de mieren en de bijen en vooral ook de vogels.

Domheid vindt men bij het luidier, nieuwsgierigheid bij den lama.

In vlugheid, wilskracht, vrijheid staat het dier soms hooger dan de mensch.

De gibbon springt veertig voet ver.

In de bewegingen van den karakal erkent men wildheid en losbandigheid, in zijne oogen valschheid en wreedheid.

Wraak toont de olifant.

Hoe gevaarlijk het is op olifanten te jagen, heeft helaas een geoloog ondervonden, indertijd werkzaam bij een der petroleum-maatschappijen in het Palembangsche (Sumatra), die dan ook aan de gevolgen van de opgeloopen verwondingen is overleden. Voor zijn vertrek naar Europa wilde hij eerst nog een jacht medemaker. Hij en zijn assistent togen met eenige inlanders er op uit, en kregen een olifant onder schot, maar het beest werd niet doodelijk verwond en werd in plaats van aangevallene aanvaller.

De geoloog zette het op een loopen, de man verloor nog zijn bril in die vlucht, werd achterhaald en door het dier met Zijne pooten bewerkt, met het gevolg, dat hij twee dagen daarna kwam te overlijden. Zijn assistent verstopte zich onder een gevallen boom, maar kreeg nog een paar trappen als toegift.

Ook hebben de dieren eergevoel in hooge mate, verder ook trots.

Het beroemde paard van Alexander den Grooten, Bucephalus, wilde alleen door den heerscher bereden worden.

Vogels zijn trotsch na eene overwinning.

Na een hanengevecht, breidt de overwinnaar zijne vleugels uit, roept op trotsche wijze Kikeriki, en rekt zich bijna den hals uit.

In overeenstemming met hunne gezindheden zijn de zintuigen der dieren ingericht. De tastzin van den aap, de gehoorzin en de gezichtzin van het eekhorentje zijn fijner georganiseerd dan bij den mensch. De reukzin van den hond is verbazend groot. De gezichtzin der vogels is sterk ontwikkeld. Zij bezitten bijzondere organen, die wij menschen niet hebben.

Groot is de moederliefde der dieren. De leeuwin draagt hare jongen uren ver naar eene veilige plaats. Alle ooievaars geven den jongen onderwijs. Sterft het jong van hoogstaande apen, dan sterft van verdriet dikwijls de moeder.

Door waarneming kan men reeds veel leeren omtrent het verstand der dieren.

Een hond, die door zijn meester slecht behandeld werd, liep weg en kwam nooit terug.

Wanneer een paard zacht behandeld wordt, is het meestal gewillig, wordt het ruw en op wreede wijze geslagen, dan wordt het koppig.

In ons huis wilden een paar zwaluwen nestelen. Gedurende eene week vloog het zwaluwpaar rond in het vertrek, zich dan hier dan daar aan een balk of in een hoek aan den zolder vastklampend om eene geschikte plaats te zoeken voor het bouwen van hun nest.

Eindelijk hadden zij eene beslissing genomen en de meest passende plaats voor een nestje gekozen. Is het niet echt menschelijk? Menschen zoeken soms maanden, voordat zij een geschikt oord gevonden hebben. Nadat hun nestje gereed was, werd een plankje onder het zwaluwnest getimmerd. Nu waren onze zwaluwtjes heelemaal van streek. Maar na een uurtje van rondfladderen had één der zwaluwen weer bezit genomen van het nestje. Maar de andere scheen minder moed te bezitten of meer voorzichtigheid, hoe zal men het noemen? Het duurde den geheelen dag en eerst 's avonds, toen het reeds duister was, nam het plaats naast zijn makker.

Zoo ziet men dat zwaluwen en dieren in het algemeen ook weer hun eigen karakter hebben. De eén is wat moediger of voorzichtiger dan de ander, dit hebben wij bij onze zwaluwtjes gezien.

Maar zoo kan ieder dierenliefhebber opmerken, hoe ook de eene hond van den ander verschilt, hoe ook het eene paard een bijzonderen karaktertrek bezit, dat het onderscheidt van een ander paard.

Welk eene wijsheid toonen niet de ooievaars? Wanneer het in Europa's Noorden kouder wordt en het voedsel minder gemakkelijk vindbaar is, dan trekken zij naar Zuidelijker landen, naar Egypte en soms zelfs naar Kaapland, waar het klimaat milder is en voedsel niet ontbreekt.

Alexander von Humboldt heeft de groote beteekenis van planten en dieren erkend, wanneer hij zegt: ‘De dichterlijke werken der Grieken en de ruwe liederen van Noorsche oervolkeren hebben voor het grootste deel hun bijzonder karakter te danken aan de vormen van planten en dieren, aan de dalen, die den dichter omringden en de lucht die hij inademde.

Waar daarentegen de wereld der planten verdwijnt, verdwijnt ook de dichtkunst, en treedt ook de goede zijde van den mensch op den achtergrond’.

Hoe gek toch, wanneer menschen nog durven spreken van verstandlooze dieren!

O.G. THODEN VAN VELZEN.

Paree, 11 November 1913.

Aan...

Och, hadt gij, vrouw, Uw roeping wèl verstaan:
Gij waart een licht, een engel op het pad
Van wie behoefte aan Uwe liefde had;
Méér dan zijn lichaam, trok zijn ziel U aan.

En niet alleen door hartstochtsdrang geleid,
Zoudt gij hem vurig kussen op den mond,
Maar 't arme hart zijn vreugd, zijn vrede vond,
Van droeve heimwee-smart door U bevrijd.

Gij waart zijn ster, die straalde in donk'ren nacht,
Gij strooidet geur'ge bloemen langs zijn baan,
O, hadt gij, vrouw, Uw roeping wél verstaan,
Gij hieldt hem rein door Uwer schoonheid macht!

C.M.V.

Huwelijksgebruiken in verschillende landen.

Es ist eine alle Geschichte.
Doch bleibt ste immer neu.

Trouwen zal wel altijd een belangrijke kwestie van algemeen belang blijven. Daarom is het eigenaardig eens de gebruiken na te gaan, die bij verschillende volken bij het huwelijk in zwang zijn.

Étiquette blijft étiquette en zelfs in landen waar men dat misschien niet zou verwachten, moet de schijn worden opgehouden. In Groenland moet de uitverkorene, van welken stand zij ook zij, zich ongeneigd toonen een huwelijk aan te gaan en. de man moet haar door machtsvertoon, werkelijk of geveinsd, veroveren. De bloedverwanten van het meisje komen daarbij zelden tusschenbeide, want zij mogen niet doen alsof zij blij zijn haar kwijt te raken. Onverschilligheid wordt bij de Eskimo's als het grootste blijk van welgemanierdheid beschouwd.

Japansche huwelijken moeten evenals in China in en nog eenige andere landen, bijna altijd tot stand komen door een tusschenpersoon. Wanneer dan de voorbereidende maatregelen genomen zijn, zendt de minaar zijn geliefde een bruidsgeschenk en het aannemen daarvan bezegelt de verbintenis. Hij overlaadt haar daarna nog met andere geschenken: stukken zijde, zakken met suikergoed, vaten wijn, enz., het is gemakkelijker op te noemen wat hij niet geeft, dan wat hij geeft. Als een soort tegenstelling van deze overlading met geschenken, moet het arme bruidje drie dagen vóór haar huwelijk echter toestemmen in de algeheele vernietiging van al het speelgoed dat zij zuinig heeft bewaard en dat dan in tegenwoordigheid van haar vader en moeder plechtig verbrand wordt. Die plechtigheid is blijkbaar heel aandoenlijk, want zij wordt door een ooggetuige aldus beschreven: ‘Ik heb ver-

schillende verbrandingsplechtigheden bijgewoond, maar geen enkele heeft mij zoo geroerd als een waarvan ik in Jeddo eens getuige was. Het was alsof de kinderjaren van het bruidje in de asch werden gelegd. Zoo scheen het, en zoo was het ook de bedoeling: het spel van het leven was voorbij, het werkelijke leven, de taak ervan moest beginnen. Het scheen mij echter een onnoodige kwelling voor het arme bruidje, die brandstapel van haar geliefde poppen. Het zoude immers veel beter zijn geweest, zoo dacht ik, om ze op te brengen tot haar kinderen er mede konden spelen en ze stuk maken.'

In Noorwegen worden de huwelijken meestentijds op het einde van den korten Scandinavischen zomer gesloten. In dit land van berg en fjord vaart dikwijls de bruidstoet over den blauwen fjord met de bruid en bruidegom hand in hand gezeten aan den voorsteven van het vaartuig, een vroolijke oude muzikant aan den achtersteven en eenige vrienden en familie daartusschen. Deze huwelijksplechtigheden op het water zijn zeer schilderachtig. De bruid draagt als hoofdtooisel een kroon, dikwijls van groote waarde. Zij is het eigendom van de kerk en wordt ter eere van de gelegenheid gehuurd voor ongeveer twaalf gulden.

Schilderachtig ook is het gebruik in Marocco: het huwelijk wordt daar voltrokken in den maneschijn, maar.... aan de romantische gewoonte wordt veel afbreuk gedaan door het feit dat de bruid naar het huis van haar echtgenoot wordt gebracht in een kist! Het is een kist van goedkoop hout vervaardigd, die een middending vormt tusschen een Chineesche pagode van den derden rang en een groote, ongelijke Engelsche 'wedding cake'!

Een rij met zijden voiles dichtgesluierde meisjes, vroegere speelmakkertjes van de bruid, opent den stoet, zij schrijden plechtig in den maneschijn. Het uitzet der bruid wordt op een muilezel geladen en wat de muilezel niet torsen kan, wordt later door slaven, die achteraan komen, gedragen. De juweelen worden aangedragen door de bloedverwanten en op de vele puntige hoeken der kist bevestigd. De zuster van de bruid treedt het laatst nader en bevestigt een streng paarlen aan de kist. Paarlen worden in Marocco het hoogste geschat van alle edelgesteenten en slechts de naaste en dierbaarste familieleden mogen die aan de kist bevestigen!

Twee dagen na het huwelijk wordt de leege kist boven op het dak van het huis gezet, ten teeken dat het jonge paar gereed is om zijn vrienden op bezoek te ontvangen.

De Franschen beschouwen de huwelijksplechtigheid over het algemeen uit een soort practisch handelsoogpunt.

In Bretagne echter heerschen heel andere huwelijksgebruiken dan in het overige deel van Frankrijk, de bevolking is daar sentimenteeler van aard en haar hofmakerijen en trouwplechtigheden zijn voor haar van het grootste gewicht. Geen Bretagner zou het bijvoorbeeld in zijn hoofd opkomen, om een uitnoodiging voor een huwelijk niet aan te nemen, en daar de lijst der genoodigden zelfs gebrekkigen en vreemdelingen insluit, is zij dikwijls merkwaardig lang. Het is in Bretagne geen ongewoon schouwspel om een 300 boeren te zien dansen op een bruiloft, zelfs wanneer alles eenvoudig in zijn werk gaat, en een zeven- of achthonderd bruiloftsgasten is geen ongewoon aantal. Wanneer de bruid den drempel van haar vaders huis overschrijdt, roepen alle familieleden den bruidegom toe: 'Wees goed voor haar', en dan tot de bruid: 'Gij hebt hier nog een tehuis'.

De Magyaarsche jongeman maakt zelden rechtstreeks aan zijn uitverkorene het hof,. hij zendt een vrouwelijke kennis naar het huis van het meisje om haar te polsen

of zijn aanzoek haar welkom zoude zijn. Op. den avond voor den huwelijksdag komt de aanstaande echtgenoot met vrienden en bloedverwanten naar het huis der bruid, die daar haar uitzet heeft uitgestald. Het voornaamste deel van het uitzet bestaat uit een enorme hoeveelheid kleedingstukken, huishoudlinnen en vele bedden. Er moet ook altijd een houten kist bij zijn of meerdere houten kisten, rijk gebeeldhouwd of bont geschilderd, om het uitzet in te bewaren.

Een huwelijk zonder ring schijnt iets wonderbaarlijks en toch wordt in Cadix en bijna in geheel Andalusië geen ring gebruikt. Na de plechtigheid steekt de bruidegom de bloem, die zijn bruid in het haar draagt, van links naar rechts, daar het dragen van een bloem boven het rechteroor in Andalusië beschouwd wordt als het teeken dat men een getrouwde vrouw is, en dus neemt de bloem daar de plaats van den ring in.

Het is ondoenlijk, alle soorten van bijgeloof op te noemen verbonden aan het bepalen van den gelukkigen dag. Geen Italiaansch

meisje bijv. zal er in toestemmen, tenzij zij al heel onafhankelijk is in haar oordeel, om in Mei te trouwen. Ook zijn zekere dagen der week uitgesloten, Maandag bijv., die beschouwd wordt als een bijzonderen ongeluksdag ten opzichte van het nageslacht; de Zaterdag wordt alleen gebruikt door weduwen die hertrouwen. Dinsdag is een verboden dag omdat die gewijd is aan heksen en allerlei toovermachten. Vrijdag en Woensdag zijn vastendagen, daardoor wordt in Italië meestal den Zondag gekozen tot het voltrekken van het huwelijk.

Nog beperkter is de keus voor het ras der K'a in Chong-Kia, wonende in de streek tusschen Canton en Mandalye, die slechts één dag tot het sluiten van een huwelijk in een heel jaar hebben, den vijftienden van iedere nieuwe maan. Een algemeen verlovingsgebruik bij dezen stam is zeer eigenaardig. Bij een van hun veel voorkomende maanlichtdanspartijen, gooit de verliefde man een hel gekleurden bal naar de jonge maagd die hij tot vrouw wenscht. Laat zij den bal op den grond vallen, dan is hij afgewezen, vangt ze hem op (wat zij gemakkelijk kan, als zij wil), dan wordt zijn aanzoek aangenomen.

Duitschland is rijk aan overleveringen en plechtigheden bij gelegenheid van het huwelijk. Geen Duitsche boer bijv. zal graag trouwen bij volle of afnemende maan, daar in dat geval ook het huwelijksgeluk steeds zal afnemen. De armste boer zelfs zal altijd aan zijn bruid een betrekkelijk kostbaar geschenk geven, dat meestal bestaat uit een ring, maar in sommige deelen van Zuid-Pruisen uit een fraai gebonden gebedenboek. Deze geschenken gaan als erfstukken van de moeders op de dochters over en worden op hoogen prijs gesteld. Geen Duitsche bruid draagt paarlen, want dat zou haar echtgenoot veel bittere tranen kosten.

Aan vrouwenrechten wordt zelfs in Maoriland al veel aandacht geschonken, al wordt de beschaving der Maoris wel eens hooger geschat dan zij in werkelijkheid is. Het is een volk van groote lichamelijke schoonheid, met zeer romantische karaktertrekken; zij hebben vele aardige volks- en minnezangen. Maori-bruiden van hoogen rang worden getatoueerd. De vrouwen hebben er zeer besliste opvattingen van liefde en haat, men zegt bijv. dat zij zich liever dooden dan een man te trouwen dien zij niet liefhebben.

Een eeresaluut aan de vrouwen in Maoriland!

Verloofde paren zijn op Kreta niet veel meer dan slaven van de sterrenwichelaars, daar deze bij hun huwelijk een gewichtige rol spelen. Wanneer het huwelijksplan daar besproken is, wordt een dag bepaald voor het vaststellen van den bruidschat en een anderen dag voor het stellen van den horoscoop van bruidegom en bruid. Op den vastgestelden dag bezoeken de bruidegom en zijn familieleden het huis der bruid, vergezeld van een sterrenwichelaar en na een lange, nauwkeurige beschouwing van beider horoscoop, spreekt de ziener zijn beslissing uit. Is deze ongunstig, dan wordt de verbintenis dadelijk verbroken, want geen bewoner van Kreta zou er aan denken de sterren te trotseeren; indien echter de horoscopen van beiden overeenkomen, dan stelt de sterrenwichelaar terstond den blijden dag vast.

In Burmah kenmerken zich de vrouwen door groote bevalligheid van persoon, manieren, stem en houding. Zij zijn zeer bekoorlijk om te zien en ook bij nadere kennismaking gaat de bekoring niet verloren. De jongemeisjes in Burmah laten zich de ooren doorprikken ten teeken dat zij gereed zijn voor hofmaker en trouwen. Op den trouwdag wandelt de jongeling naar het huis der bruid, met al wat hij bezit geladen op een ossen wagen. De plechtigheid bestaat dan uit het eten van warme

rijst uit een zelfden schotel, en terwijl ze daarmede bezig zijn, roept de een of andere getuige: ‘Het is afgedaan’, en het paar is man en vrouw!

In het land der ‘Wigwams’ hebben de oudsten van Tederen stam bij het huwelijk betrokken, het oppertoezicht daarover. Een verloving is voor hen iets zeer heiligs en kan alleen door den dood worden verbroken. Wanneer een Indiaan een meisje het hof wil maken, zet hij zich dag aan dag buiten haar wigwam; zonder tot iemand te spreken laat hij zich dan maar aanstaren. Binnen een week verzoekt de vader van het meisje hem binnen te komen en wanneer hem niets te eten wordt aangeboden, beduidt dit zijn ‘congé’ en kan hij vertrekken. Wanneer daarentegen de vader voor hem kookt en hem voedsel aanbiedt, is dit een teeken dat hij is aangenomen.

In Zuid-Amerika moet een Indiaan soms vechten om een vrouw te krijgen en een huwelijk door gevangenneming van de vrouw is daar nog iets zeer gewoons.

De beteekenis van bepaalde eetwaren speelt een belangrijke rol onder de verschillende

volken. Het niet aannemen van een huwelijksaanzoek wordt vaak te kennen gegeven door de aanbieding van een beker of een bepaald soort voedsel. Zoo zegt het Spaansche meisje ‘neen’ wanneer zij haar minaar een pompoen aanbiedt. De oude Poolsche adel had de gewoonte een onwelkomen hofmaker tot een feest uit te noodigen en hem dan een gans voor te zetten. In Thüringen hebben de saucijsjes een zekere beteekenis. Gretchen draagt wel zorg er geen op tafel te zetten wanneer Hans komt om haar het hof te maken en zij hem hebben wil, want zij weet dat een saucijsje een afwijzing beduidt.

Niemand beter dan het ongelukkige jonge meisje in vele deelen van Indië en op het eiland Malakka zal de waarheid gevoelen van het spreekwoord: ‘Il faut souffrir pour être belle’, want bij haar worden, juist voor het huwelijk, de tanden kunstmatig afgevijld opdat zij de ‘bedelnoot’ zal kunnen kauwen, die aan haar tanden de gewenschte roode kleur moet verleenen! De pijn en ontsteking die hieraan gepaard gaan, moeten vreeselijk zijn en duren weken lang. Het arme schepsel kan dan bijna niet eten, slapen of spreken en dat juist in haar bruidsdagen!

's Lands wijs, 's lands eer, maar dan zijn wij Hollandsche vrouwen er toch beter aan toe.

H.B.

Overzicht van de Week.

I.
Het dierenbeschermende Engeland.

Reeds meermalen wees ik er op dat men in Engeland veel flinker optreedt in zake dierenbescherming dan ten onzent; ook dat men daar, wat aangaat het kiezen van straffen, soms veel practischer is dan bij ons.

Zoo schrijft dezer dagen ‘De Dierenvriend’, onder het opschrift ‘Flinke straffen’, een paar staaltjes van het uitstekend optreden der Engelsche Justitie, staaltjes die ik hier overneem, mede ter opwekking van de justitie te Oosterhout (zie Overzicht v/d Week in een vorig nommer).

Flinke straffen.

Geen week gaat voorbij, waarin de Engelsche politie niet streng een daad van wreedheid straft.

Onlangs kreeg de zoon van een rijken dokter, die een paard had ingespannen dat lang niet gegeten had, en niet in staat was het verlangde werk te doen, een week gevangenisstraf.

En ook kreeg verleden week een man zonder uitstel twee maanden dwangarbeid omdat hij van Londen naar Manchester een terrier had verzonden 31 duim lang en 14 hoog, in een kistje waarvan de afmetingen waren 16, 9 en 16 duim. De hond stierf onderweg. De veearts-deskundige verklaarde dat de kist, die maar twee kleine luchtgaatjes had, nog geen lucht genoeg toeliet voor een kanarie. De ongelukkige hond had een zwarte tong, de oogen puilden uit zijn hoofd, en hij moet een

verschrikkelijken doodstrijd gehad hebben, want tusschen zijn tanden vond men stukken hout van de kist die hij getracht heeft stuk te bijten.

Toen de man zijn vonnis hoorde uitspreken viel hij flauw. De hond zelf had dit middel niet gehad om aan zijn lijden te ontkomen.

Ik voeg hier nog bij dat de Dierenvriend een en ander schijnt ontleend te hebben aan de Haagsche 'Avondpost', en dat het dit Blad m.i. tot eer strekt dergelijke uitstekende berichten aldus onder de oogen van vele lezers te brengen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
De Staat als Onzedelijkheidsbevorderaar.

Over dronkenschap en hare treurige gevolgen schreef ik onlangs met nadruk in de Holl: Lelie. Helaas, er is maar al te véél reden om in ons jenever-welvarend vaderland steeds opnieuw te schrijven over die volkszonde. Thans echter wil ik eene andere niet minder ernstige zijde van dit vraagstuk bezien, waar ik openlijk en met allen nadruk herhaal: Schande over alle overheidspersonen die het volk, bij wijze van genoegen, durven aanbieden nachtpermissie voor de kroegen bij openbare feesten.

Ja, driewerf schande over hen, want *zij* zijn het die kweeken tuberculose, epilepsie, blindheid, al die vreeselijke gevolgen van dronkenschap, in de onschuldige kinderen der dronkaards.

Zulke kinderen toch, zij worden gemáákt in nachten van dronkenschap, uitspatting, ontucht. Lees het bericht uit het Vaderland omtrent het 'reine' *genot* dat de Burgemeester van 's Gravenhage schenkt aan de Hagenaars op den dag van Prins Hendrik's Verjaardag:

DE VERJAARDAG VAN DEN PRINS.

De Hoofdcommissaris van Politie maakt bekend, dat aan houders van huizen waarin gelagen worden gezet, door den burgemeester vergund is, hun inrichtingen in den nacht van 20 op 21 April 1914 uiterlijk tot 2 uur voor het publiek geopend te houden.

En ik vraag U, lezer, lezeres, heb ik geen gelijk indien *ik* 't zeggen durf, wat een ander *niet* durft zeggen, namelijk dat zulk een schandelijke permissie gelijk staat met het aankweeken van de meest uitgesproken *ontucht!*

Immers, hoevele beklagenswaardige, door drank verhitte, daardoor van hun rede beroofde jonge meisjes uit de volksklasse laten zich niet in juist zulke uitspatting-nachten verleiden, verdierlijkt en ontzenuwd, tot eene handeling waarvan het gevolg is, na negen maanden, het zoogenaamde 'kind der schande.'

Ja, 'kind der schande,' maar niet der schande van de moeder, maar van den Staat, de Regeering, de 'Weldenkenden'!

- Hoevele jongelieden, nauwelijks de kinderschoenen ontwassen, met den besten wil ter wereld nog niet in staat te trouwen finantieel, begaan in zulke verliederlijkingnachten niet een zinnelooze begeerte-handeling, veroorzaakt door jenever-overprikkeling, handeling, welke zij misschien later berouwen, maar niet meer *kunnen* goedmaken zelfs, omdat hun de middelen tot onderhoud van een gezin ten eenenmale ontbreken!

En, weet niet iedereen, vertellen het niet alle zedelijkheid- en reinheid- en godsdienstleeraren ons, hoe het de *alcohol* is, de groote zinnen-prikkelaar, de den geest benevelenden opwinder, welke van huis uit bezadigde menschen plotseling ontketent tot wellustelingen, tot zonder eenig zelfbedwang zich aan een plotselinge hartstocht onbedwongen overgevende genietelingen, wien het bij hun onberedeneerde zinnenbevrediging niet te doen is om eerlijke liefde, maar die integendeel, eenmaal nuchter geworden, ontstellen van de gevolgen hunner daad, van de door hun gewekte kiem, die kiem kunstmatig trachten te dooden dikwijls, of, als het arme wezentje geboren wordt, het met onverschilligheid behandelen, ja haten soms, wijl het een 'doodeter' méér is....

Richt verbeterhuizen op voor verwaarloosde kinderen en vroegtijdige verdorvenen, sticht aanstellerig-lievig-vrome toevluchtsoorden voor gevallen meisjes en ongehuwde moeders, verkoop Emma-bloempjes om de tuberculose tegen te gaan in de volksklasse, ga Zondags met een uitgestreken gezicht naar welke kerk ook, Roomsch-Katholiek, of Gereformeerd, of Ned: Hervormd. of wat het ook zij, gij allen *beschaafden, regeerings*personen, die U tegelijkertijd schuldig maakt aan het aankweeken van onzedelijkheid door het openzetten der nachtkroegen op openbare feestdagen, *gij* zijt de *ware* schuldigen, de *ware* zondaars, niet die gevallen meisjes, die ontaarde moeders zijn het, die straks misschien zelfmoord plegen, of hun 'kind der schande' trachten weg te maken, (iets wat schijnheilig 'strafbaar' is, o brave rechters). Niet de verwaarloosde kinderen, de nakomelingschap der dronkaards, de daardoor van der geboorte af zedelijk minderwaardigen zijn het, die zijn te veroordeelen. En niet de tuberculose-sterfte en de zuigeling-sterfte roept om Uw schijnheilige belangstelling, maar wèl de *wortel* van het kwaad, de jeneverzonde, de nachtpermissie aan de kroegen bovenal!

Nietwaar, als de Prins of de Koningin verjaart, of er is een andere nationale feestdag, dan weten de 'beschaafden' zich wel op hun eigen manier te vermaken. Zijn zij regeeringspersonen dan valt er voor hen een ridderorde af, of een diner bij de Koningin, of iets van dien aard; hebben ze geen dergelijke betrekking, wat nood, dan vereenigen ze zich maar tot een of ander 'comité' ter eere van dit of van dat, en dan worden ze als zoodanig toch óók bewierookt, bij de Koningin ontvangen, enz.

En bovendien, zij hebben in hunne eigene huizen, achter de schermen, hunne eigene gezellige feesten, en hun champagne en hun bourgogne, en hunne fijne sigaren.

Maar het volk!

Het volk moet toch ook witt hebben, - nietwaar!

- Welnu, verdom en verliederlijk het dan maar met jenever. Dan is het tevreden. Dan brult het idioot langs de straten, en noemt dat ‘zich amuseeren’; en geeft zijn laatsten cent uit voor een borrel; en het mes snijdt van twee kanten óók nog, want de rijke Schiedammers verdienen daaraan véél, aan zulke jenever-nachten, en de alcohol-inkomsten, die groote hoofd-factor in onze ‘welvaart’, stijgen des te meer.

Het daarna! Wat komt *dat* er op aan voor onze brave, hoogst-fatsoenlijke, hoogst-zedelijke regeering! Après nous le déluge! Tout comme chez Louis NV! We weten het wel dat juist zulke ontucht-nachten van het minste allooi, nachten waarin de allerlaagste instincten van de allerlaagste volksklasse hoogtij vieren, dat zij het zijn waarin straks tallooze diep-beklagenswaardige toekomstslachtoffertjes, worden gemaakt, onbewust, in drankverhitting en zinneloosheid, toekomstslachtoffertjes, waarvoor de ouders geen brood hebben, waarvoor de ongehuwde moeder zich schaamt, wier lichaampjes zijn voorbestemd

tot in zich om te dragen de gevolgen van der ouders (neen van des *Staats*) misdaad, op duizendvoudige wijzen, in blindheid, epilepsie, idiotisme, tuberculose, wat niet al. Wat nood echter! We richten immers zulke mooie verbeterhuizen op, en zulke welingerichte gestichten voor gevallen meisjes. En we verkoopen zoo lief Emma-bloempjes! En we gaan met zulke uitgestreken gezichten naar de kerk. En we maken der Koningin zoo handig wijs dat die verliederlijkte schreeuw-bende van jenever-zuipers is haar 'Oránje-lievend' volk. Schande, driewerf schande over de regeeringspersonen die, door het *aankweeken* van dronkenschap in het geven van nachtpermissie voor de kroegen, zich maken tot veel erger nog dan bordeelhouder of blanke-slavinnehandelaar. Want, *die* menschen doen hun smerig baantje nog enkel uit geldzucht of om aan den kost te komen. Maar de hoogst-fatsoenlijke, hoogst-deftige, hoogst-brave regeeringspersonen van Nederland hebben geen enkel excuus. Zij zijn *volksverdervers* in koelen bloede, uit puur egoïsme, om nornmer één te kunnen blijven, - en om *niets* anders.

III.
Veel te zachte straf
en
Eere Mr. Schaap.

Ik heb indertijd met diepe verontwaardiging geschreven over de dierenmishandeling te Groningen (provincie). Naar aanleiding daarvan werd mij van bevriende zijde het onderstaand rechtsverslag toegezonden:

Rechtszaken.
Arrondissements-Rechtbank te Groningen. Zitting van 9 April.

Van de heden behandelde zaken vermelden wij heden slechts eene: de veelbesproken dierenmishandeling te Leermens.

Siewert Jan B., landbouwer te Leermens, was niet verschenen. Hij moest terechtstaan voor die ellendige dierenmishandeling, waarover alle couranten van Nederland hebben gewaagd als een afschuwelijke daad van een onmensch.

Men kent het verhaal, dat vanmiddag de knecht nog eens voor de rechtbank deed. De hond was met den knecht meegeloopen, de landbower werd kwaad en sloeg het beest tegen den muur en daarna sloeg hij het dier met een hooivork op den kop, waardoor deze stuk ging. Een poosje later sloeg hij, omdat het dier nog niet dood was, met een bijl op den kop, zoodat het bloed hem uit neus en bek vloeide; toen worgde hij het dier met staaldraad, en stopte het onder een mesthoop. Toen een uur later de knecht het vuil, waaronder het dier lag, nog zag bewegen en het dier hoorde kermen, waarschuwde hij den baas dat het dier nog niet dood was. Toen groef deze den hond weer op, en gooide hem in het water, waar het dier verdronk.

Bekl. had zich voor zijn verdediging gewend tot mr. Schaap, die echter weigerde voor hem te pleiten.

De ambtenaar van het O.M. zei in zijn requisitoir dat deze daad een stroom van verontwaardiging wekte in deze streek. Men geloofde eerst dat het niet zooerg zou zijn, weldra bleek dat maar weinig overdreven was in de berichten in de pers. Het bleek dat bekl. zich schuldig maakte aan artikel 254 W.v.S. De daad van bekl. moet beschouwd worden in twee stadia.

Wettig en overtuigd bewezen is dat bekl. zich schuldig maakte aan dierenmishandeling, totdat hij het dier op den mesthoop gooide. Daarna in het tweede stadium is mishandeling volgens het O.M. niet aanwezig, omdat het hier gold het dier te dooden, uit zijn lijden te helpen.

Met gedeeltelijke vrijspraak, (voor het tweede stadium) werd tegen dezen onmensch - die intusschen volgens de verklaringen van een veearts overigens wel goed voor zijn beesten is - een gevangenisstraf van één maand geëischt, daarbij in aanmerking is genomen dat de man diep berouw heeft van zijn daad, en iedereen hem daarom veracht.

Goddank, die 'diepe verachting' waarvan hier wordt gewaagd! Goddank ook dat er menschen zijn als deze Mr. Schaap, die weigerde voor zulk een onmensch te pleiten. - Daarentegen schijnt het mij absoluut ongeloofwaardig toe, dat deze man, volgens het getuigenis van den veearts, toch 'wel goed voor zijn beesten was.' Dat zal dan wel zijn als het beesten zijn van waarde voor hem zelf, koeien, paarden, enz. Zulk 'goed-zijn' kennen we. De geëischte straf vind ik dan ook *veel en veel te licht*, want, het 'diepe berouw' van den man is natuurlijk niets dan gehuichel, omdat iedereen hem - met recht - **veracht**. Zulk een onmensch moest - daar lijfstraffen ongelukkig genoeg ten onzent niet meer worden toegepast, zooals wèl in Engeland, waar zij weder zijn ingevoerd - in elk geval een zeer zware gevangenisstraf en geldboete tot zijn verdiende loon ontvangen. Vergelijk hiermede de straf in Engeland opgelegd, (zie ditzelfde nommer), wegens een in elk geval minder afzichtelijk misdrijf dan dat in Groningen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
In zake den moord op Gaston Calmette.

Eene dame, verontwaardigd over den schandelijken moord door mevrouw Caillaux op den hoofd-redacteur van Le Figaro, Gaston Calmette, zou wenschen dat de vrouwen van Nederland onderstaand adres aanboden aan de redactie van dat blad. Zij die hare instemming met dat plan betuigen kunnen hunne handteekening zenden aan den uitgever van de Holl: Lelie:

Monsieur.

Les femmes de la Hollande, indignées par l'infâme assasinat commis sur la personne du directeur du Figaro, vaillant champion de la vérité, protestent avec la dernière véhémence contre l'acte aussi lâche que peu féminine de Mme Caillaux. Elles présentent leurs condoléances, les plus sincères au Figaro et à la famille de la malheureuse victime, Gaston Calmette, dont le nom, synonyme de patriotisme et de courage, ne sera point oublié par les femmes du petit mais noble royaume des Pays-Bas.

RITA LOIJAL.

V.
Hulp gevraagd.

Men schrijft mij uit Arnhem: ‘150.000 ongelukkige trekhonden lijden hier in ons land een allertreurigst bestaan. De regeering heeft ze ingevoerd op plaatsen, zooals hier in Arnhem, en omstreken, waar nooit trekhonden zijn geweest, en nochtans alles goed ging. Arnhem had vroeger eene afdeeling van den anti-trekhonden-bond, maar, aangezien wij overtuigd zijn dat de trekhonden voorloopig niet afgeschaft zullen worden, hebben wij die afdeeling ontbonden en ons hervormd *tot eene vereeniging tegen trekhondenmisbruik en mishandeling*. Wij hebben daarvoor een inspecteur, en geven premies aan veldwachters, enz ‘op plaatsen waar onze inspecteur niet kan optreden; in 't kort, wij doen zoo veel in ons vermogen is om het lijden der arme trekhonden te verzachten. Hoe meer leden zich willen aansluiten, hoe meer wij kunnen uitrichten.’

Gaarne voldoe ik aan het verzoek der correspondente die mij het bovenstaande schrijft, en vestig de aandacht op dit goede doel. Komaan, inwoners van Arnhem en omstreken, *helpt*. Inspecteur, premies, enz., kosten geld. Wordt daarom lid. Stuit U aan. Bedenk toch welk een vreeselijk, diep beklagenswaardig lot de trekhond meestal lijdt, hoe hij wordt afgebeuld in de provincie, dikwijls rondloopt met wonden en etterende zweren. Onze brave, christelijke, jenever-welvarende Staat, doet *niets* voor deze ongelukkige wezens. Laten wij particulieren dus doen wat we kunnen. In den Haag geeft mevrouw van Heerdt tot Eversberg in dezen een voorbeeld van toewijding wat het lot van den trekhond aangaat. Laat Arnhem en omstreken niet achterblijven. Eere dezen oprichters eener vereeniging die iets *doet*, die *helpt*. 1ste secretaris is baron Sloet, te Arnhem, tot wien alle bijdragen, of wenschen zich als lid aan te sluiten, zijn

te richten. Adres: Mr. baron Sloet, te Arnhem, 1ste secretaris van de Arnhemsche Vereeniging tegen misbruik van trekhonden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie*).

I.
Katten en Honden.

'*Mr. O.B.W. de Kat en 150 anderen, te 's-Gravenhage hebben tot B. en W. het verzoek gericht, in de politieverordening een door straf te handhaven bepaling op te nemen, luidende als volgt:*

Houders van honden of hanen en zij, die honden of hanen onder hun opzicht hebben, zijn verplicht te zorgen, dat tusschen 10 uur namiddags en 8 uur voormiddags, de honden door blaffen, huilen of janken en de hanen door kraaien, geen overlast of hinder aan de omgeving veroorzaken.' (Telegraaf)

Dat katten afgunstig zijn op honden, is van algemeene bekendheid, maar *deze* 151 gaan te ver, te vergen van B. en W., dat zij aan honden zullen verbieden te blaffen, en aan hanen te kraaien, na 's avonds 10 en voor 's morgens 8 uur. En *katten* dan?

Mochten B. en W., van 's Gravenhage, van meening zijn op dit adres goedgunstig te adviseeren, zou althans een kleine redactie-aanvulling gerechtvaardigd wezen n.m. dat het dan óók aan *katten* verboden wordt, tusschen 's avonds 10 en 's morgens 8 uur langs den openbaren weg te schreeuwen, alsook voor menschen die een *kater* hebben.

Het schijnt speciaal een jaloersche eigenschap van heeren advokaten te wezen, die anti-hanigheid?? Destijds Mr. Crommelin aan de Jansweg te Haarlem, had tot buurman een boertje van Schoten, die een liaan had met een indrukwekkend kraai-talent. Mr. Crommelin was Kantonrechter en wilde dus gaarne, evenals deze 151 van den anti-hanenbond, den *wettigen* weg bewandelen, het gekraai te beeindigen. Langs een omweg kocht ZEdelgestrenge het boertje zijn haan af, voor twee gulden 50 centen, en deed het haantje in de pan. Heerlijk rustig dacht ZEdele den volgenden morgen te ontwaken. Maar jawel, hij hoorde al weder een oorverdoovendgekraai, want *nu* had het boertje een haan aangeschaft met een geluid, dat je heel kon hooren in de Haarlemmermeer, op hoop dat hij *deze* zou verkoopen voor vijf gulden.

Ook te 's Gravenhage zullen de hanen wel blijven Koning kraaien.

H. VAN HOEK.

II.
Drinkgelegenheid voor trekhonden.

Op een daartoe door mij gedaan verzoek is de Haarlemsche Vereeniging tegen Mishandeling

van Dieren overgegaan tot het plaatsen van een *Drinkbak voor Honden*, tegenover mijn woning aan den Meerenbergschen Weg te Bloemendaal. Ik heb mij verbonden, voor het vullen en schoonhouden zorg te dragen.

De bak staat er nu ongeveer veertien dagen en dagelijks zie ik bestuurders honden van onder de kar losmaken om ze te laten drinken. Hoe noodzakelijk vooral des zomers een drinkgelegenheid voor honden is, zal zeker ieder die zooals ik aan een buitenweg woont, beseffen. Frisch water is een *weldaad* voor dorstige dieren, maar op hoevele plaatsen, op hoeveel urenlange wegen ontbreekt het!

Dit kon door samenwerking van Vereenigingen tot Dierenbescherming met particulieren zoo anders worden. Kom, laten zij de handen eens ineen slaan en overleggen om te komen tot dit doel: door geheel Nederland op vaste punten steeds gelegenheid te geven tot drinken voor trekdieren.

Ik stel mij voor, als dit denkbeeld ingang vindt, dat de Vereenigingen ieder in eigen kring, zich tot hunne leden richten, die wonen aan wegen waar veel passage van trekhonden is, met verzoek of deze eventueel bereid zouden zijn, voor 't onderhoud van een drinkbak te zorgen. Daarna konden dan de meest geschikte punten worden uitgekozen.

De kosten van deze ééne bak zijn ongeveer *f* 10.- hij is uiterst solide gemaakt, voorzien van een hangslot en van handvatten, terwijl een geschilderd bordje het doel aangeeft. Bij getallen zouden de bakken zeker minder in prijs zijn, terwijl m.i. ook nog wel een goedkopper model te vervaardigen zou zijn.

Ik geloof dat dit denkbeeld, over geheel ons land ten uitvoer gebracht, zoo heel veel ellende van den Nederlandschen trekhond zou wegnemen. Is er geen dierenvriend die voor dit uitsluitende doel eens een gift ter beschikking stelt?

A. DE GRAAFF-WÜPPERMANN.

III.
Amsterdam, 24 April 1914.
Werkkringen voor dames.

Hoog WelGeb. Jonkvrouwe.

Mag ik een plaatsje vragen in Uw door geheel Nederland gelezen Weekblad?

Duizenden jonge dames loopgin met ‘hun ziel onder den arm’ en beklagen zich dat er niets voor hen te doen valt. Mag ik U daarom iets uit mijn leven vertellen?

Het kan wellicht enkelen van nut zijn.

Ik woon sinds kort in Amsterdam, doch op mijn vroegere woonplaatsen deed ik veel aan maatschappelijk werk o.a.:

1. Een vriendin van mij en ik gingen bij deftige familiën 5 en 6 December spelen voor *Sinterklaas en zijn knecht*.
   Wij bezorgden de kleinen een heerlijke avond en mijn vriendin en ik ontvingen in den regel *f* 10.- of *f* 25 - als souvenir. Tegelijk hadden wij aardige kennissen gekregen die wij af en toe bezochten.
2. *‘Voorlezen’ bij zieken*. Hoe menigmaal heb ik *halve* zieken verkwikt als ik hun voorlas uit de Historische Bladen van Prof. Jorissen ‘Mirabeau’ en ‘Marie

Antoinette' of die schitterende redevoeringen vroeger in het 'Nut' gehouden door Prof. Quack, A.C. Wertheim en Prof. van Hamel.

3. Het begeleiden van *dames* naar de *Schouwburg*. Wat heb ik daar genoten! en anderen doen genieten.
4. Het bezighouden van 'kinderen', 'herstelde zieken' die nog niet naar buiten mochten.
   Met oudere jongens speelde ik dan 'dammen' en 'wolf en schaap'. Waren er meer dan zaten we ouderwetsch te 'schimmelen'.
5. Het vertoonen van een 'poppekast'. Die huurden we dan. Mijn vriendin en ik waren in al die geheimen ingewijd en op verjaardagen van kinderen als er een groote kindervisite was speelden wij diverse voorstellingen met Jan Klaassen en Trijn, den dood en den deurwaarder!
   Wij kregen dan ieder *f* 25.- en hadden soms zoo vele aanvragen dat wij het niet af konden.
6. Het vergezellen op reis voor gezelschap en oppassing deden mijn vriendin en ik dikwerf.
7. Ging soms een familie van huis dan namen wij '*de hond en pension*' en kregen *f* 5.- per week.
8. Bij familie gingen wij dikwerf '*hombre*' of '*whist*' spelen als er een paar ontbraken. We behielden de winst. Mevrouw betaalde het verlies ± *f* 3.-.
9. Ook werden we dikwijls gevraagd op diners waar anders *13* personen waren en wat de gastvrouw niet wilde!
10. In huisgezinnen waar mijnheer 's zomers met vrienden groote voetreizen maakte in het buitenland, kwamen mijn vriendin en ik 's avonds bij mevrouw.
    We lazen wat voor, reciteerden wat of maakten een partijtje.

Ik zoude U nog véél meer van onze bezigheden kunnen vertellen doch dit is thans voldoende.

Nog iets. Laat ieder voor zich uit dit mozaïke van werk iets zoeken wat véél beter is dan het maken van die *nuitelooze* handwerkjes van 'Arbeid Adelt' waarbij de *oogen* zoo veel lijden!!

Voorts zoude ik de jonge dames willen aanraden als ze *aanleg bezitten* eens naar de '*Tooneelschool* te gaan.

Wij zien in de Stadsschouwburg hoe vele heerlijke talenten tot hun recht komen!

Zie *Emma Morel* in: 'Hofgunst, Freuleken'.

Zie *mevr. Lobo* in 'Lentewolken' en de '*Voorlichters*.'

Zie *Rika Hopper* in 'de Vreemdeling', 'de Demi monde', 'Lentewolken' en 'Vriendinnetje'.

En nu mev. Rika Hopper getrouwd is stappen ook *Emma Morel, Lina Klaassen* en *Betsij Wolffers* in het huwelijksbootje en al deze vier actrices krijgen als man een arts!

Er gaat van deze dames een ongekende '*charme*' uit.

'en ik heb geen abuis'
'Door de Schouwburg'
'leidt de weg naar 't Stadhuis!

De dames Hopper en Morel blijven aan het tooneel, de beide anderen verlaten het. Laten wij hopen dat die plaatsen spoedig weder zijn gevuld!

En nu Freule zeg ik u zéér vriendelijk dank voor de mij afgestane ruimte en ik hoop nog tal van jaren te verblijven met de meeste hoogachting voor Uw persoon,

Uw bestendige lezeres
NORA BAKKER.

Bijschrift.

- Zeer gaarne vestig ik op bovenstaande regelen de aandacht dergenen dien het niet te doen is in de eerste plaats om een rolletje te spelen of de aandacht te trekken, maar wèl om in bescheidenheid een ander een genoegen te verschaffen, of ook eenig zakgeld te verdienen. Vele hedendaagsche jonge meisjes meenen dat zij heel 'nuttig' zijn, indien zij alle huiselijke plichten verwaarloozen om met groote drukte een of ander 'beroep' na te loopen, dat al hare krachten en tijd vergt, en tengevolge waarvan dan de ouders worden verwaarloosd. Daarentegen zouden diezelfde ouders er niets tegen hebben indien hunne dochters zich op bovenstaande wijze eenige uren, een gedeelte van den dag, aan anderen wijdden. Speciaal het voorlezen aan zieken is dunkt mij zulk een nuttig werk. Ik-zelve heb eene kennis, die in dat opzicht, zonder eenig vertoon of aanstellerij, in mijne oogen heel wat méér liefde geeft dan menige veel drukte makende 'nuttige' vrouw, lid van dit comité, van die vereeniging, enz., enz. Wij kunnen niet allen hetzelfde doen op deze wereld. Mij heeft het altijd nuttiger toegeschenen eerst de naaste plicht thuis te vervullen, en dan den tijd die nog over is te geven aan anderen, dan het huis uit te loopen om in het groot zich te geven aan 'maatschappelijk werk' met algeheele verschopping van de rechten die onze naaste omgeving op ons heeft, en van de zorgen die zij, ouders, broertjes en zusjes, enz., wellicht behoeven. Daarom schijnt het mij toe dat mejuffrouw Bakker met hare wenken het bij het rechte eind heeft.

RED. HOLL. LELIE

IV.

Geachte Redactrice.

Reeds vele malen wees U op de slaafsche zielen waaruit het grootste deel van het menschdom bestaat; daar men bij een slaaf redelijkerwijs geen andere ziel mag verwachten is het misschien niet onaardig, vooral met de herziening der rijksbelasting, te onderzoeken of Uw beschouwing misschien wat subjectief is.

Van twee werklieden, in de ruwste zin des woords, verdient A een loon van X gulden per jaar, waarvan hij geen kapitaal kan vormen. De andere B kan wel kapitaal vormen. Nu is het duidelijk dat dit niet grooter dan 100 X/y moet kunnen zijn, als y de rentevoet in procenten is, want dan zou diens kind, en kleinkind enz. tot in eeuwigheid X gulden te verteren hebben zonder iets uit te voeren en dus de geleverde arbeid van B een oneindig groot aantal malen die van A hebben moeten zijn, wat onmogelijk is, zelfs al had zijn heele familie eenige eeuwen meegeholpen.

Kapitalen grooter dan 100 X/y moeten, zoo niet anders mogelijk, door successierecht binnen die perken worden teruggebracht.

Nog meer geldt dit voor inkomens. Is er een kostbare staat aan eenige betrekking verbonden dan kome dit op rekening der gemeenschap.

Om dezelfde reden mag eenig kapitaal niet alleen niet steeds aangroeien maar zelfs niet standhouden, daaròm moet na iedere generatie het successierecht aangroeien. Zelfs aan maatschappijen mag geen grooter kapitaal worden toegestaan tenzij onder volledige controle der gemeenschap.

Mocht dus eenmaal de slavernij zijn afgeschaft dan gaat men er wiskunstig zeker weder heen zoo gauw daaraan niet stipt de hand wordt gehouden.

Men toetse dit eens aan de werkelijkheid.

Uw. Dw. Dr.

BARTJES.

V.

Wie wil een steentje bijdragen, om de Afd. ‘Holten’ van ‘Volksonderwijs’ in staat te stellen een Volksbibliotheek op te richten?

Hiervoor zijn veel boeken noodig, en - dus veel geld.

Maar, daar onze jonge Afdeeling over dit laatste nog niet ruim beschikken kan, doet ze een beroep op Uwe welwillendheid, hopende, dat ieder z'n boekenkast eens wil nakijken, om te zien, wat hij wel missen kan, en missen wil.

Alles is ons van harte welkom!

Zij, die ons willen helpen, dit zoo goede doel te bereiken, gelieven s.v.p. hunne boeken te zenden aan de ondergeteekende:

E.H. KORTELING,

Onderwijzeres te *Holten*.

VI.
Antwoord van Joh. G. Schippérus aan zijn bestrijders inzake het artikel ‘De geijkte moraal’, enz

Ik ben mijn geachte bestrijders dankbaar, dat zij mij in de gelegenheid stelden mijn meening nog op enkele punten te verduidelijken en misschien eenig misverstand dienaangaande uit de wereld te helpen.

Ik kan overigens kort zijn en beginnen met als niet voor beantwoording in aanmerking komende uit te schakelen het stuk van ‘Een moderne vrouw.’ Deze ongehuwde dame verlangt van *mij* dat ik den moed zal hebben om desnoods voor m'n overtuiging ‘den kruisdood te sterven,’ terwijl zijzelve nog niet eens het heel-kleine beetje moed getoond heeft te bezitten, dat noodig was om haar hoogdravend gesteld schriftuur met haar eigen naam voluit onderteekend te publiceeren.

Ook het stukje van den Heer Dibbets lijkt mij geen geschikte aanleiding tot een serieuze polemiek. Hij wil paradoxaal zijn, maar is niet bizonder geestig. Ook toont hij mij niet begrepen te hebben, als hij zegt: ‘Niet de liefde voor de vrouw heeft u

geïnspireerd, maar de hartstocht.’ Hij brengt daardoor trouwens, zeer ongewenscht, het persoonlijk element in de discussie en tot persoonlijke hatelijkheden wil ik mij niet meer laten verleiden. - Maar in één opzicht heeft hij gelijk: inderdaad werd ik, bij het schrijven van m'n artikel niet ‘door liefde

gedreven,' gelijk Hieronymus van Alphen (zoetsappiger nagedachtenis) bij zijn kinderachtige rijmelarijen; noch de 'liefde voor de vrouw,' noch de 'liefde voor den man' inspireerde mij m'n artikel. Ik schreef m'n artikel uit haat. Haat tegen de leugen-moraal en de leugen-zeden die de natuur en de waarheid gebannen hebben uit ons maatschappelijk leven. Die haat wil ik zaaien in de harten der menschen. Het prediken van 'liefde' laat ik over aan 'ethische' schwarmers en huichelachtige moralisten, die er voor betaald worden.

Zeer gunstig onderscheidden zich van deze beide polemisten de dames freule Lohman en mejuffr. Kortebroek, niet alleen door den goeden toon en de ernst hunner argumenten, maar ook door hun zakelijkheid. Daardoor wordt een vruchtdragende gedachtenwisseling mogelijk. Het komt mij voor, dat de denkbeelden van freule Lohman aangaande zeden en moraal op sexueel gebied niet zoo heel veel van de mijne afwijken. Zij mag ook in dit opzicht tot de ruimdenkender en vrijzinnigen gerekend worden. Alléén, ik ga wat verder nog dan zij in de 'vrijzinnigheid' en waar dit het geval is, acht zij dit 'overdrijven'. - Dat de vrouw in haar vroegeren staat van vernedering zou verzinken, 'waaruit het Christendom haar heeft opgeheven', (hierover zou 'n discussie appart begonnen kunnen worden) indien mijn denkbeelden zouden worden verwezenlijkt, kan ik niet inzien. Integendeel, ik ben er van overtuigd, dat de vrouw eerst dan met recht de gelijkwaardige van den man zou worden; staat zij thans niet bij hem achter, waar de man zijn zinnenbevrediging kan vinden als hij wil, zonder dat iemand hem er bizonder hard over vallen zal, terwijl de vrouw moet wachten tot zij gekozen wordt door den man? Ik eisch voor de vrouw hetzelfde recht op als voor den man. - Waar freule Lohman zegt, dat men in deze quaestie elk geval afzonderlijk moet beoordeelen en men 'onmogelijk algemeene regels en wetten kan maken in zake moraal,' ben ik het volkomen met haar eens. Het zijn juist die 'regels en wetten,' door menschen gemaakt, die de natuur verkrachten en ik zou daarom willen aanbevelen, waar mogelijk, die wetten en regels te negeeren. De natuur regelt alles uit zichzelf, ook het sexueele leven - zie bij de dieren! - en wanneer we ons nu maar aan háár leiding zouden durven toevertrouwen, dan geloof ik dat we vooruit zouden gaan in zedelijkheid en reinheid, in waarheid en oprechtheid en de dieren in deze gelijk zouden worden.

Dit is eigenlijk de quintessence uit mijn artikel in nr. 53.

Freule Lohman vindt dit 'direct-verderfelijk.' Dat zou nog moeten blijken. M.i. kan het verderf op sexueel gebied al moeilijk nog meer verergeren, gezien den toestand dien we nu hebben met prostitutie, zelfbevlekking, onbevredigde maagden, geslachts-zieken, koop-huwelijken, enz. Die toestand is in-verrot.

Mej. Kortenbroek begint met te zeggen dat het 'zeer gewaagd' is voor een vrouw 'en nog wel een ongehuwde' in te gaan op een stuk als het mijne. Hier zitten we al dadelijk midden in de 'geijkte' moraal. Want waarom mag 'n vrouw niet evengoed haar gedachten laten gaan over 'n onderwerp als door mij aangeroerd, als de man? Waarin steekt die waaghalzerij? Hierin: het is 'onfatsoenlijk' voor 'n vrouw! Gelukkig dat mijn geachte opponente nochtans het stoute stuk heeft durven bestaan, die moraal te trotseeren, door met mij in debat te treden. Hiermede zette zij de eerste schrede op den weg naar de vrijheid. Mogen er meerdere volgen!

Het is echter jammer, dat mej. Kortenbroek in haar polemiek zich maar al houdt op den bodem der huidige maatschappelijke verhoudingen en daarop haar betoog gebaseerd heeft. Dit maakt het voor mij, die liever naar de lichtende toekomst blikt

dan in het duister heden en het nog duisterder verleden, eenigszins lastig mij verstaanbaar te maken.

De maatschappelijke verhoudingen van thans zijn voor wijziging vatbaar; of denkt mej. Kortenbroek dat we het einde van de lijn der sociale evolutie reeds bereikt hebben? Het bezwaar dat zij naar voren brengt, nl. dat der kinderen-verwekking, tel ik, die mijn blik op de toekomst vestig, zeer licht. Zoo goed als ik wensch een natuurlijk sexueel leven, verlang ik ook een natuurlijke samenleving; nu acht ik het communisme de meest natuurlijke maatschappij-vorm, omdat het gelijk recht voor allen waarborgt neven de grootst mogelijke individueele vrijheid. Ik denk me als de meest-rationeele oplossing van het kinder-vraagstuk een communistisch opvoedingsinstituut, waarin die kinderen zouden moeten worden grootgebracht, wier ouders de lasten der opvoeding niet kunnen dragen, 't zij uit hoofde van den aard hunner werkkring, 't zij door geestelijk onvermogen, of door welke oorzaak ook. Ook *zij* die het *geluk* en het *voorrecht* van eigen kinderen te mogen grootbrengen en opvoeden niet beseffen of waardeeren kunnen, doordat zij geestelijk te laag daarvoor staan - maar hoe groot zal het percentage derzulken eigenlijk zijn? - zouden hun kinderen er kunnen brengen. De gemeenschap, die in alle behoeften voorziet, zorgt natuurlijk óók voor de instandhouding van dit instituut. Het is ieders belang.

- ‘Maar zulk een communistische maatschappij hebben we nu eenmaal nog niet’, zal men mij tegenwerpen.

Zeer juist, maar wie durft nadenken over het sexueele vraagstuk en de konsekwenties van zijn gedachten daarover aanvaardt, zal het met mij eens zijn, dat juist uit den toestand op sexueel gebied zooals die nu is blijkt, de noodzakelijkheid van de totstandkoming eener maatschappij, waarin een natuurlijk sexueel leven mogelijk zal zijn, zonder tot die gevolgen te leiden, welke thans, door de onnatuurlijke maatschappelijke verhoudingen daaruit voortkomen*). M.i. staat dan ook de oplossing van het sexueele vraagstuk in het nauwste verband met die der sociale kwestie in 't algemeen.

Mej. Kortenbroek schijnt passie, hartstocht uit den booze te achten Mag ik haar doen opmerken, dat deze de eenige voorwaarde is tot voortteling van 't menschengeslacht en dat, zoo deze voortteling het alleen van ‘de liefde’

*) Zie mijn schetsje in een vorig nr., getiteld ‘Zondares’.

moest hebben, ons menschenras spoedig van den aardbodem verdwenen zou zijn? - Verder geeft mijn opponente aan vrouwen en meisjes den raad: 'geef u niet zoo gauw gewonnen'. Ik zeg: geef u 'gewonnen' als uw natuur dit van u eischt. En als gij er u niet mee in moeilijkheden begeeft. Dan steekt er niets kwaads in, integendeel: gij bevredigt dan uw eigen begeerte, bereikt uw natuurlijke bestemming en onttrekt er misschien een medemensch (man) door aan de doodelijke omhelzing der prostitutie.

Nu laat ik mej. Kortenbroek's verdere beschouwingen maar rusten.

Pater Bensdorp heeft zich, naar ik zie, geergerd aan de redactrice, die mijn artikel, dat een beestenmoraal predikt, opnam. Z. Ew. houdt het zeker maar liever met de vuile moraaltheologie van een Liguorie. Kwestie van smaak.

Den heer Ducroo mijn vriendelijken dank voor zijn betuiging van instemming.

JOH. G. SCHIPPERUS.

Naschrift.

Een oude jaargang van dit blad doorbladerende werd mijn aandacht toevallig getroffen door een gedachtenwisseling, getiteld: '*Een groote nood*, door een Vrouw.' (Holl. Lelie, 20e jg. no. 1, 4 Juli 1906).

In verband met mijn artikel 'De geijkte moraal', enz., en met hetgeen ik hierboven zeide, lijkt mij het volgende citaat uit genoemde gedachtenwisseling niet onbelangwekkend:

'Het niet uitleven van hun hartstocht', voilà la chose!

Dàt is de groote nood, waarover Gustav Frenssen spreekt en terecht!

Er komt een andere toestand... een toestand die de zedelijkheid bevordert! Zinnelijkheid is niet slecht, is iets dat aangeboren is, is natuur en moet dat onderdrukt worden, natuur zal zich wreken.

O, vrouwen, gij wilt het niet bekennen en waarom niet? Gij wilt niet bekennen, dat het leven u soms te zwaar wordt, als gij zoo eenzaam de nette burgerlijke paadjes bewandelt!

Gij wilt niet bekennen, dat gij soms dreigt te stikken van inwendige onrust en verlangen, zooals Anna en Heinke Bosje in Hilligenlei!

Gij wilt er niet voor uitkomen, dat gij eveneens als die twee meisjes soms in uw eigen prevelt: 'Ach, kon ik me maar koesteren van een 'hem'! werd ik maar vertroeteld en met liefde omringd door hem! Ach kon ik maar bevrediging vinden voor mijn wild opbruisend verlangen daarbinnen!'

Dat alles wilt gij niet bekennen en desniettemin is het wáar! Ach de vrouwen zijn op dat punt niet veel anders dan de mannen; zij hebben even goed hunne begeerten beiden, maar het is eenmaal fatsoenlijk en klein burgerlijknetjes, dat de vrouwen dat gevoel verbergen in de achterste laadfes van hun geheimen kastje!!

Hier wordt dus bevestigd mijn bewering, 'dat het fatsoenlijke meisje wel te beklagen is'; ik hecht daaraan te meer waarde, waar die bevestiging van de zijde eener vrouw komt. De vrouw, die geen bevrediging voor haar natuurlijke hartstocht kan vinden, of liever deze niet mag zoeken om fatsoensredenen, zij lijdt dus *een grooten nood*.

En het zou een aanslag tegen de beschaving heeten moeten, indien wij dien 'grooten nood' zouden willen lenigen, door krachtig op te tornen tegen een 'moraal' welke

in vele gevallen hoofdoorzaak is van dat lijden? Zij die dit willen volhouden, hebben een vreemd begrip van ‘beschaving.’

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Noot redactrice

In het a.s nummer verschijnt, naar aanleiding van de artikelen van den heer Schippérus, een stuk van mijn hand, getiteld: *Wat is onzedelijkheid?*

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Plan tot oprichting van een Nederlandsche Kennel-Vereeniging voor het fokken van goede trekhonden.

L.S.

De ingezonden stukken van mijn hand over bovengenoemd onderwerp in ‘de Nieuwe Rotterd. Courant’ van 12 Februari, in het ‘Algemeen Handelsblad’ van 7 en van 18 Maart, in ‘de Maasbode’ van 17 Maart en in ‘Het Nieuws van den Dag’ van 27 Maart j.l. hebben tot heel wat correspondentie aanleiding gegeven, en ofschoon het door mij ingenomen standpunt door velen - o.a. door het Bestuur en verschillende leden van de Anti-Trekhonden-Bond - op de meest felle wijze bestreden is, heeft de gevoerde correspondentie bij mij de hoop doen herleven, dat er misschien toch nog een middel zal zijn, om de tegenstanders van het gebruik van den hond als trekdier aan onze zijde te scharen *door in het tekort in werkelijk goede trekhonden te voorzien*.

Uitgaande van het standpunt, dat er verschoppelingen zijn en altijd zullen blijven, evengoed als onder de menschen, ook in de hondenwereld, en dat, evenals het voor den mensch volstrekt niet hetzelfde is, waar hij in de wieg wordt gelegd, een verwend damesschoothondje altijd een gemakkelijker bestaan hebben zal dan zijn naamgenoot, die onder of voor de kar moet loopen, zal, wat er ook gebeurt, voor de verschillende vereenigingen tot bescherming van dieren altijd voldoende werk overblijven, om zich het lot van de verschoppelingen in de hondenwereld aan te trekken en evt. misbruiken tegen te gaan.

Maar het is een feit, dat de *hond*, mits van *geschikt ras, goed gevoed* en in *goede conditie* zijnde, *practisch absoluut niet* ongeschikt is voor trekdier, en dat het voor den kleinhandel-bakkers, slagers, melkboeren en derg. van groot belang is, om voor niet te hoogen prijs in het bezit van goede trekhonden te kunnen komen.

Een toeval bracht me onlangs bij een bakker alhier, die voor *f* 120.- een volbloedtrekhondteef uit België geïmporteerd en deze, wederom in België, door een dito reu had laten dekken, waarvoor hij *f* 40. - betaalde.

Ik ben overtuigd, dat, als onze tegenstanders dezen hond en de wijze waarop en de ambitie waarmede hij zijn werk verricht, zouden zien, al hun bezwaren tegen het gebruik van den hond als trekdier ontzenuwd werden; ik ten minste kan me niet voorstellen, dat iemand dan nog zoude kunnen beweren, dat van zoo'n hond.

werk gevraagd wordt, waarvoor hij niet geschikt is.

Het Departement van Landbouw had op zijne begrooting voor 1913 een bedrag van *f* 2500.- voor het fokken van trekhonden uitgetrokken, wel een bewijs *dat ook van hooger hand de hond voor den trekdienst geschikt wordt geoordeeld*, doch dat men daar tevens beseft, van welk groot belang en hoe noodig het is, om verbetering in het trekhondentype te brengen.

En daarom, geachte voor- en tegenstanders, laat ons gezamenlijk bij dit streven de behulpzame hand bieden door ieder, zooveel hij voor dit doel missen kan, bij te dragen tot vorming van een kapitaal voor stichting van een kennel in Nederland, waar *eerste* soort trekhonden gefokt en aan de gebruikers *voor den kostenden prijs* afgegeven worden. Door hiervoor bij te dragen zult Gij heel wat meer in het belang der hondenwereld doen en uw werk zal U meer voldoening schenken, dan wanneer Gij op den ingeslagen weg, zonder kans op succes, wanhopig voortgaat, om tegen het gebruik van den hond als trekdier te ageeren.

Niet alleen dat de koopers der in den kennel gefokte jonge houden in het bezit komen van dieren, die ten volle voor hun werk berekend zijn, maar indirect, doordat ook de verkochte dieren voorttelen, zal veel worden bijgedragen tot perfectioneering van het trekhondentype in ons land.

Volgt het voorbeeld U door het Departement van Landbouw gegeven, en steunt ons in overleg met het Bestuur van den ‘Bond tot Bescherming van den Trekhond’ te 's-Gravenhage opgemaakt plan, om in Nederland een kennel-vereeniging voor het fokken van *goede* trekhonden op te richten, door bijgesloten inteekenbiljet ingevuld en onderteekend aan het adres van ondergeteekende, Voorzitter der ‘Afdeeling Nijmegen’ der Nederl. Vereeniging tot Bescherming van Dieren te zenden.

Ik heb de eer te zijn
Hoogachtend,
Uw dienstw.
VAN LAER.
Nijmegen, April 1914.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

L. t. H. - Gaarne voldeed ik aan Uw verlangen. Hoezeer ik het inderdaad ontzettend druk heb; is het mij toch steeds aangenaam van correspondenten te hooren. De vrees mij lastig te zullen vallen behoeft U dus nooit te weerhouden.

N.B. - Vriendelijk dank voor Uw onderschrift - Gaarne voldeed ik aan Uw verzoek.

H.J. - Ik verwijs U naar het Overzicht v/d Week: Als de menschen lezen konden. Immers, gij hebt hetgeen ik overnam uit een ander Blad gelezen als zijnde mijne eigene woorden. *Niet ik* maar de *Nieuwe Spectator* gebruikte de uitdrukkingen: 'Als de Koningin eens weer een vlaag krijgt,' en 'het fiere gebaar van afwijzing van Mengelberg'; daarom vecht gij tegen windmolens. *Ik* weet van de heele afwijzing van Mengelberg om bij de Koningin té komen dineeren niets af, en nam enkel het artikel over om de welverdiende tuchtiging aan het adres van Bernard Canter. Dus, gij behoeft *mij* niet aan te vallen over de al of niet gerechtvaardigheid van Mengelberg's weigering om aan de Koninklijke tafel aan te zitten.

Geheel *on*juist is Uw opmerking dat de Koningin nu eenmaal Koningin is 'par droit de naissance,' evenals ik om diezelfde reden Anna de Savornin heet. Neen, Koningin is zij *niet* 'par droit de naissance,'; zij heeft haar naam en hare titels, zoo goed als ik den mijnen draag, als geboorterecht, maar, Koningin is zij enkel omdat onze constitutie dat aldus beschikte; evenals, in geval van haar overlijden en van dat der prinses, een geheel toevallige 'regent' is aangewezen om haar te vervangen. Indien *het volk* haar morgen aan den dag wegjaagt blijft er van haar 'recht op het Koningschap' niets over, maar recht om zich Wilhelmina van Oranje-Nassau te blijven noemen heeft zij ook dan, evenzeer als ik het recht heb mij Anna de Savornin Lohman te betitelen. Ook meen ik dat *ik*, en wie ook van adel, anders staat tegenover het Nederlandsche volk dan de koningin en haar gemaal, welke een groot inkomen betrekken *van* dat volk, wier paleizen (b.v. het Loo) op rekening van het volk worden verbouwd, enz., enz. - De 'mooie les' van van Kol is m.i. niets anders dan een der vele draaierijen, die deze heer telkens maakt in zake de Indische politiek; het is bekend dat hij tegenwoordig den G.G. Idenburg in den zak kruipt; iets 'moois' kan ik voor mij nimmer vinden in draaien en wenden in zake politiek. Ik ben het volkomen met U eens dat men personen van zaken moet weten te scheiden, maar juist daarom kan men zijn tegen het Koningschap en *niet* tegen de Koningin, of tegen wien ook persoonlijk, maar enkel uit-principe tegen den regeeringsvorm als zoodanig. Doe nu voortaan eens Uw best *juist* te lezen s.v.p.

J.G.S.N. - Uw opmerking over die 'beesten' was mij nieuw. En ik vind haar zoo aardig dat ik voornemens ben haar mede te deelen in de

Lelie (natuurlijk zonder *Uw* naam te noemen). Daar gij een nieuwe abonnee zijt, en dus eerst nu die bewuste artikelen hebt kunnen lezen, sta ik U gaarne toe mij alsnog over het artikel Schippérus eene beschouwing te zenden.

Vriendelijk dank voor Uw schrijven.

Wil. - Het deed me zooveel genoegen een zoo hartelijke instemming van U te ontvangen met den inhoud van het Lelie-nommer waarin ik het Haagsche Asyl voor Noodlijdende(?) Dieren besprak en in een ander artikel de dienstbodenquaestie behandelde. Met mijn oprechte verontwaardiging over het Haagsche dierenasyl en de handelwijze van het hoofdbestuur ontving ik enkel bewijzen van instemming. Wat de dienstbodenquaestie aangaat zijt gij een dergenen die al héél beslist en onomwonden mijne meening deelt. Ik hoop dat ge 't mij in 't belang der zaak ten goede houdt als ik over beide quaesties een en ander citeer uit Uw brief:

U hebt die asyl-quaestie kranig-zakelijk behandeld, en voortaan weet ieder wat 't voor 'n zaakje is daar in den Haag, geen beschuldigingen maar feiten. Die Quarles van Ufford moet zich toch wel klein voelen nu, me dunkt, als er ten minste wat in zit... De zaak op deze wijze te verdedigen, daarvoor zou ik me schamen. En hoe grappig en onnoozel zijn zulke verdedigingen. Hebben die menschen dan geen hart om zulke stumperds van honden zoo maar af te maken?

Ik acht mij verplicht in het belang van het aan het Haagsche Toevluchtsoord voor noodlijdende(?) dieren verknoeide geld (dat komt in den zak van meneer Driessen, ex-aspirant-inspecteur van politie en schoonzoon van het lid van het hoofdbestuur meneer Wolterbeek, en van den oppasser Groen), op te komen tegen hetgeen het hoofdbestuur in den Haag maakt van een oorspronkelijk als liefdadigheids-instelling bedoeld **toevluchtsoord** voor *noodlijdende* dieren, namelijk een *pension* voor betalende hondjes, waar men de ingebrachte noodlijdende zwervertjes *zonder de komst van den veearts af te wachten* onmiddellijk doodmaakt, door niet-deskundigen, uit vrees dat de betalende hondjes een of andere besmettelijke ziekte zouden *kunnen* opdoen. Voor deze eigenaardige soort van liefdadigheid aan noodlijdende dieren steekt meneer Driessen, schoonzoon van het lid van het hoofdbestuur meneer Wolterbeek, *f* 1000.- in den zak plus vrije woning, en wordt de hoofdoppasser Groen eveneens gesalarieerd en bovendien verrast met extra belooningen van levensverzekeringen (terwijl hij in de kracht is van het leven).

De dieren, de verwaarloosde honden en katten, de zwervelingen waarvoor het asyl is opgericht en bestemd, zij hebben geen andere hulp of verdediging dan de mensch. En daarom zal ik onverpoosd mijn pen gebruiken om hen te verdedigen tegen het hen aangedane *onrecht*, tegen het hen *gemakshalve vermoorden*. De hond, die door de Amsterdamsche dame is ingebracht, en door haar en mij intijds werd gered voor den moord op hem door meneer Driessen, is een *jonge* hond, thans geheel hersteld, van wien mij nog gisteren de vrouw, bij wie wij hem brachten, schreef: Hij is een schat van een hond; wij zouden hem niet *willen* missen, wij zijn allen dol op hem, enz., enz. Welnu, dat ongelukkige wezen, dat zich vol vertrouwen instinctmatig vastklemde aan de Amsterdamsche dame, dat deze, in hare goedheid, per rijtuig naar 't *toevluchtsoord*(!!) voor noodlijdende dieren in den Haag ging brengen, het zou, waren zij en onze Marie er niet geweest, *meedoogenloos, terstond*, zijn afgemaakt door den niet-deskundige ex-aspirant-inspecteur van politie, die tegenwoordig optreedt als directeur (voor *f* 1000.- en vrije woning). En, let wel, indien onze Marie niet

gezorgd had, haast je, rep je, vóór vijf uur hem terug te halen, dan was ons telefonisch bericht, dat men zelfs hare komst niet meer wilde afwachten, en *onmiddellijk* tot den moord zou overgaan. Vergelijk met dat zelfbeleefde feit hetgeen mijn zegsman mij meedeelde die, voor zaken in het asyl zijnde, honderden lijken zag van blijkbaar pas-afgemaakte honden, en op zijn vraag daaromtrent van Groen onverschillig ten antwoord kreeg, dat er jaarlijks honderden en honderden ingebrachte zwervers worden afgemaakt!

Is het niet de plicht van elken dierenvriend hiertegen krachtig te protesteeren.! Het Haagsche Toevluchtsoord voor Noodlijdende dieren is *niet* wat men van dezen naam mag verwachten, het is een pension voor betalende hondjes, voor wier wel en wee de zwervelingen worden opgeofferd. Lees het stuk van meneer Quarles van Ufford, Voorzitter, en van Dr. Woudenberg, dierenarts van het asyl, in de Holl. Lelie. Commentaar is dan overbodig.

- Veel genoegen ook doet mij Uw getuigenis - omdat gij-ook iemand zijt van den *hedendaagschen* tijd - dat gij ook waarlijk wel Uw dienstboden weet te regeeren, nimmer last hebt van brutaliteit, en dat juist daardoor steeds een prettigen toon heerscht in Uw gezin. Het antwoord Uwer dienstbode: *U* vergt ook nooit iets onredelijks, houdt een oplossing in omtrent veel misverstand tusschen mevrouw en ondergeschikte; de eerste, - ik heb dat duizenden malen gezien - is vandaag te goed, en is morgen te veeleischend. Het *zich verplaatsen* in den gedachtengang, in de levensbeschouwing en in de behoeften van dienstmeisjes geschiedt m.i. lang niet genoeg tijdens hare meesteressen, ook al meenen deze het soms goed met haar. Dit gebrek aan het zich weten te verplaatsen in het gevoel der dienstbode heb ik dan ook meer bedoeld dan wel, zooals gij schijnt te vermoeden, trots zijdens de mevrouw. Ik geloof dat die laatste eigenschap meer bepaaldelijk voorkomt bij van niets tot iets geworden burgermenschjes. - Ja, huishoudens waar steeds dienstboden-gesukkel heerscht, schijnen mij-ook diep-beklagenswaardig. Ik ken een meneer, die dikwijls heel slecht-gehumeurd is en mij daardoor wel eens ergert; als ik dan echter zie hoe hij bij zijn druk leven en zijn rijkdom nochtans nooit gezelligheid heeft in huis, omdat zijn vrouw steeds dienstbodenloos is, dan zeg ik tot mezelve: Geen wonder dat hij eigenlijk zoo dikwijls onmogelijk is in den omgang, want het moet voor een man met een drukken werkkring wel vreeselijk deprimeerend zijn aldus te leven in een janboel, ondanks al zijn fortuin. Voor C. Tierie te Haarlem neem ik graag over dat gij-ook haar feuilleton zoo aardig hebt gevonden, zoo pittig en vlot geschreven.

Tenslotte moet ik U nog zeer mijn instemming betuigen met Uw opmerking dat de nuchtere kalme Hollander alleen warm wordt over geloofsquaesties, en dan meestal dadelijk aan het schelden en hatelijkheden zeggen gaat ook nog. Indien iemand eene geloofsquaestie aantast, dan is er steeds de meest algemeene belangstelling. Nooit kreeg ik zoovele ingez. stukken als toen Regina jaren geleden het R.K. geloof verdedigde. - Nu ook weer is er terstond geharrewar ontstaan over die geloofsquaestie. Het is nog precies als in den tijd der Remonstranten en Contra-Remonstranten, toen wij, gedurende het twaalfjarig Bestand, geen betere wijze schenen te kennen om van den vrede te genieten dan door over geloofskleinigheden te vitten en te kibbelen totdat het eindelijk zelfs den grooten Oldenbarneveldt het leven kostte. Na dien tijd is de Hollander nog steeds geen steek breeder van opvatting geworden. Calvijn zit hem veel hooger dan Christus. En Kuyper is grooter afgod voor de Kleyne luyden dan het gouden kalf dat de Israëlieten zich maakten voor dezen was.

Een goed pension in Baden-Baden weet ik-zelve niet. Misschien kan een der lezers een opgeven? Ik wil het hier dan gaarne vermelden. Mij is Baden-Baden niet sympathiek, zoodat ik er slechts ééns ben geweest. Het Hôtel de Hollande is goed en goed gelegen, en Hôtel Stephanie is het luxe-hòtel bij uitnemendheid.

Ingezonden aan de Holl: Lelie, door iemand die haar of zijn naam niet wil noemen. - In het *openbaar* behoeft dit niet, maar *mij* moet gij Uw naam opgeven; dan zal ik Uw stukje opnemen. Meldt mij dus wat gij wilt?

J.S.M. - Ik wil trachten Uw schets te plaatsen zoodra ik kan; ook wil ik met alle genoegen Uw nieuwe bijdrage ontvangen ter beoordeeling. Maar, wilt ge liever het beproeven daarmee bij een ander tijdschrift, dan heb ik niets daartegen, U daaromtrent iets aanraden kan ik te minder, waar ik niet weet van welken aard Uw bijdrage is, en tot welk tijdschrift gij U wilt wenden.

Maria. - Gij gebruikt zoovele woorden om U te verontschuldigen over iets dat in 't geheel geen verontschuldiging behoeft, dat ik mij haast U de verzekering te geven hoe ik 't **niets** kwalijk nam. Ik heb U enkel willen uitleggen dat zulk soort correspondentie nutteloos zou worden en tijdroovend, maar ik begrijp volkomen hoe gij er als vanzelve toe kwaamt mij zoo te schrijven als gij deedt.

Overigens ben ik, indien dat gesprek *U* aanleiding gaf U tot mij te wenden om inlichting, gaarne bereid alsnog die inlichting te geven, maar dan moet gij Uw vraag wat duidelijker stellen, Uw gedachtengang wat breedvoeriger uitwerken. Naar aanleiding eener korte noot onder aan een ingez: stuk kan ik niet een artikel maken over een zoo véélomvattend onderwerp als het door U bedoelde, alvorens eerst te weten *wat* gij eigenlijk zoudt willen zien opgehelderd. Die uitdrukking over dat ‘egoïsme’ neem ik U niets kwalijk. *Ik* vind het niets egoïst enkel voor zich en een paar goede vrienden te leven en in naaste omgeving in stilte goed te doen. Indien ik rijk ware, en den ganschen dag voor mijne vriendin en onze Marie kon leven, mijne naaste omgeving (armen, zieken, enz.), kon helpen en oppassen. en, last not least, de dierenwereld al mijn tijd wijden, heusch dan zou *ik* zoo'n leven veel nuttiger vinden in alle vergetelheid dan het drukke gedoe der meeste hedendaagsche ‘nuttige’ dames. En, als *ik* nu maar zelve 't zoo vind, dan kan mij de opinie over mij van onbekenden niets schelen. Overigens, het is slechts een utopie. Ik zal nooit zoo *kunnen*

leven. Mijn plaats is niet eene van vergetelheid, maar van strijd. 't Geen gij mij vervolgens uitlegt omtrent de plaats Uwer inwoning had ik reeds zeer goed begrepen uit uw vorige brieven. Ik sprak echter opzettelijk erover op die wijze om U niet te verraden, waar gij mij zoo herhaaldelijk hebt verzocht vooral daarvoor te willen zorgen dat niemand U zou herkennen. Daarom gebruikte ik dus opzettelijk die uitdrukkingen. Maar ik heb heel goed begrepen hoe de plaats is Uwer inwoning en hoe die omstandigheden daar zijn. - Natuurlijk, iemand die zulk een positie bekleedt en die zoo leeft als gij het beschrijft, is niets anders dan een harteloos *mispunt!* Juist in zulk een positie kan men zoo oneindig veel goeds doen. Ja natuurlijk, er zijn dieren die het heerlijk hebben, evenals er ook menschen zijn die in rijkdom en genot leven, maar gij moet de *verwaarloosde* menschen stellen tegenover de *verwaarloosde* dieren. En dan, zonder eenigen twijfel, hebben deze laatsten het veel erger op aarde. Voor hen bestaat wet noch recht. Niets wordt van overheidswege voor hen gedaan; zij zijn geheel afhankelijk van slechte, wreede, mishandelende ellendelingen. Lees maar eens al de dierenmishandelingen die ik, enkel in de laatste Lelienommers, overnam uit andere couranten. - Met het kiekje ben ik recht blij; ik zie mijne correspondenten zoo gaarne. En gij deedt mij daarom heel veel plezier er mee. Hartelijk dank. En, schrijf heusch zooveel gij wilt.

Mevr: de K. - U hebt niet tevergeefs een beroep gedaan op mij. Ik dank U voor Uw instemming met mijn woorden, in de Dierenvriend overgenomen, en met mijn Holl: Lelie-artikelen in zake dierenmishandeling. Steeds, en onder alle omstandigheden, is mijn pen ter beschikking om het mishandelde, verwaarloosde dier te helpen en te verdedigen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Overzichten van de Week: Het Haagsche asyl voor ‘noodlijdende’ dieren, Een lofspraak Madame Gimber, Bericht Hoefijzerverbond, Een blijde gebeurtenis, en Indien de menschen lezen konden, tot een volgend nommer blijven liggen. Eveneens de Gedachtenwisselingen van een Indisch Officier en van mej. Marie Hartman, beiden met noot van de redactrice.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

13 Mei 1914
27ste Jaargang.
No. 46.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Practisch.

Het schijnt, dat er door de hoogwaardigheidsbekleeders in de Roomsch-Katholieke Kerk, inzonderheid in den vastentijd, zoogenaamde ‘vastenbrieven’ worden uitgevaardigd, die den leeken waarschuwen voor de eene of andere hebbelijkheid of ondeugd, en veelal eene practische strekking hebben.

Zoo lezen we nu, in een Engelsch blad, - overgenomen door een onzer couranten, - dat Dr. Karlin, de R.K. Bisschop van Triëst in zijn ‘vastenbrief’ de tegenwoordige damesmode veroordeelt.

‘Het is, zegt hij, niet in strijd met de goddelijke wetten, dat de vrouwen zich kleeden naar hun middelen en stand; dat zij de mode volgen, mits deze betamelijk en bescheiden is, maar met de mode van tegenwoordig is dat niet het geval. Wat men tegenwoordig in de steden de vrouwen ziet aanhebben, zegt de Bisschop, vervult

niet den eersten eisch, dat het moet *kleeden*. Deze mode is ook niet bevordelijk voor de ingetogenheid, noch zelfs voor het lichamelijk welzijn. Vele vrouwen kleeden zich met het enkele doel om de aandacht te trekken, en dat is onbehoorlijk.'

Zulke brieven, - dikwijls ook preeken, - noem ik praktisch, want, hoewel ze alleen ter oore komen van de R.K. vrouwen, kan haar voorbeeld als les dienen.

Het spreekt vanzelf, dat er dikwerf overdrijving in het spel is, en dat wel eens gegispt wordt, waar au fond van, de zaak geen kwaad in steekt, maar dan zal de bootprediking ook wel zonder resultaat blijven.

Ik herinner mij eens een zeer gekleed feest. De dames waren dientengevolge, wat het bovenlijf betreft, bijna ontkleed, en ik was zeer dankbaar dat het 'uit' was, en ik verlost werd van niets anders te zien dan alles behalve fraaie vrouwen-ruggen. Toevallig zat er eene streng-geloovige R.K. dame van de hof houding voor mij. Ik dacht: zou zulk een vertoon niet gebiecht moeten worden, en wat zou de geestelijke daarvan zeggen. Later sprak ik er een goed Roomsch Katholiek man over, en deze bracht de verontschuldiging bij, dat zij, als 'hoffähig', zoo gekleed (ontkleed) moest zijn. Zoo'n Engelsche Bisschop vindt dus nog een vruchtbaar veld om te ontginnen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Wat is onzedelijkheid?

Het artikel onlangs van den heer Schippérus - waarvan ik in een noot o.a. uitdrukkelijk en uitvoerig verklaarde het er *niet* mede eens te zijn - heeft natuurlijk tegenspraak uitgelokt, maar vooral ook m.i. verkeerd-begrijpen zijner meening. Daarom lijkt het mij niet ondienstig hier de quaestie *wat* eigenlijk *onzedelijk* moet genoemd worden, en wat niet, (onverschillig de vraag of men het eens is met het artikel des heeren Schippérus), wat nader uit te werken.

Onzedelijk is m.i. alle zelfbevlekking, alle tegennatuurlijke omgang van geslacht, onzedelijk óók noem ik het als een jonge man, bevlekt met een geslachtsziekte, nochtans een dat natuurlijk-niet-wetend meisje trouwt, en haar en hunne kinderen ongelukkig maakt. Onzedelijk handelen alle ouders die hunne dochters verkoopen om bijredenen, om haar een 'goed huwelijk' te laten doen, om zichzelven door den schoonzoon eer en aanzien te bezorgen, enz.. En onzedelijk óók noem ik hen die in dergelijke quaesties jonge meisjes de waarheid verhullen, zoodat zij eerst te laat, als het ongeluk geschied is aan haar lichaam, de waarheid begrijpen. (Lees de brochure in dit opzicht van mevrouw Schoemaker, de echtgenoote van den chirurgchef van het Haagsche Ziekenhuis, getiteld: 'Mogen wij zwijgen?') Onzedelijk verder noem ik de oude mannen die azen op minderjarigen, noem ik de publieke-huizen-instellingen, noem ik het verleiden van onbesproken arme jonge-meisjes door studenten en andere jongelui, wanneer deze 'heeren' zulke dikwijls te goeder trouw verliefde halve-kinderen achterna laten zitten met de gevolgen der 'schande'.

Maar, *niet*-onzedelijk is het, (daargelaten of men het met de opvatting als zoodanig eens is of niet, dat doet er niet toe), openlijk te durven zeggen: Wij-vrouwen zijn, evenals alle andere vrouwelijke schepselen in de natuur, geboren en voorbestemd tot *vrucht*dragen. Waar de geheele tegenwoordige inrichting der opvoeding en der school heeft afgedaan met alle preutschheid in dit opzicht, daar zal toch wel niemand meer willen of durven ontkennen, dat het vrouwelijk *lichaam* nu eenmaal *anders* is dan dat van den man, in dat zeer speciale opzicht van vruchtdraagster. Welnu, is het dan onzedelijk te zeggen: gij doet de natuur geweld aan, gij verkracht haar, indien gij deze waarheid ontkent, en het jonge meisje wilt wijsmaken, dat geslachtsbehoefte en geslachtsbegeerte uit den booze is, iets om zich voor te schamen. Integendeel, die

behoefte is normaal, gezond, is het directe gevolg van de natuur, die de vrouw nu eenmaal zóó schiep, en niet anders.

- - Dat de maatschappelijke verhoudingen een groot gedeelte der vrouwen beletten deze hare natuurlijke roeping te volgen, en haar dwingen zich te houden aan het celibaat, dat is een waarheid als een koe, en eene die niemand meer en volmondiger toegeeft dan ik-zelve. Maar m.i. is het veel beter en eerlijker en waardiger die waarheid te erkennen, dan zichzelve te gaan wijsmaken dat men den man niet noodig heeft, dat men de vrouw-roeping even volmaakt vervult ongetrouwd als getrouwd, enz., enz. Juist *uit* die leugen-moraal komen voort de malle preutsche, verzuurde oude-vrijsters, de manwijven, de zichzelve in zenuwziekten verterenden, enz., enz. Indien een vrouw tot zichzelve zegt: Ik heb, hetzij omdat ik den man mijner keuze niet vond, hetzij omdat ik niet kon huwen, hetzij omdat ik mij in hem vergiste en mij bijtijds terugtrok, hetzij ook ook omdat niemand mij ooit ten huwelijk vroeg, mijn hoogste ware bestemming gemist, maar nu wil ik maken van mijn leven al het mooie wat er nog van te maken valt, hetzij door arbeid, hetzij door liefdewerk, hetzij door kunstgenot, of op welke wijze dan

ook, mij dunkt, dan zal zij voor zichzelve veel gelukkiger zich voelen en veel verstandiger optreden tegenover de buitenwereld, dan wanneer zij per-se de rol wil spelen van de met den man en de getrouwde-vrouw op één lijn staande, - die het geslachtsverkeer en het vruchtdragen een onnoodige, verachtelijke bijzaak héét te vinden.

Ik voor mij, ik kom er rond voor uit dat ik mij zelve in mijne eigene oogen zou vernederen, indien ik tegenover de buitenwereld zulk eene onware houding aannam. De redenen die mij niet deden huwen gaan alleen mij aan; wil men gelooven dat ik nooit werd ten huwelijk gevraagd, mijnentwege, wil men gelooven dat ik een ongelukkige liefde had, wàt ook van dien aard 'men' wil aannemen, nog eens, mijnentwege! Wat 'men' van mij zegt, laat mij heel koud. Maar, indien ik-zelve, als vrouw, mijn geslacht, mijn bestemming van vruchtdragen, ging *verloochenen*, dan zou ik mijzelve verachtelijk en dom en dwaas vinden. De natuur heeft elke normale vrouw geschapen tot vruchtdragen. En ik voor mij ben liever een normale dan een abnormale vrouw. -

En nu is de maatschappij en is de kerk gekomen en heeft ingesteld het 'wettige' huwelijk. Zonder eenigen twijfel is daardoor het bereiken van de bovenbedoelde vrouw-bestemming ontzettend bemoeilijkt, vooral omdat de eischen van luxe, de onwil om zelve het huishouden te doen en de kinderen te verzorgen, de bezwaren voor den man om een ruim-bezoldigde finantieele betrekking te vinden tegelijkertijd steeds grooter worden. Dientengevolge is er een deel van de op godsdienstgebied ongeloovige menschheid, die de eenige oplossing ziet in vrije-liefde. Ik-voor-mij ben daarvoor *niet*. Men behoeft slechts te zien naar Frankrijk, waar bijna elke jonge employé of student of arbeider leeft in vrije liefde met eene 'amie', om te constateeren dat de gevolgen dezer ongeregelde verhouding voor de vrouw en de kinderen meestal alles behalve aangenaam zijn, vooral waar het de lagere volksklassen geldt. Aan den anderen kant echter is het een feit dat, door den heerschenden tegenzin tegen het wettige kostbare huwelijk, de geboorten steeds afnemen. In New-York richt men reeds 'scholen' op om jonge mannen aan te moedigen tot huwen. In Frankrijk is de quaestie der geboorte-afneming eene hoogst-ernstige, die sinds jaren de geheele natie bezighoudt, in Pruisen ook, ofschoon in mindere mate, neemt elk jaar het aantal geboorten af. Natuurlijk ook, want, de 'onwettig' geboren kinderen der 'schande' zijn in onze hedendaagsche maatschappij meestal zulke ongewenschte verschijningen, dat de a.s. moeders in ongeregelde verhoudingen al het mogelijke doen bijtijds hare zwangerschap te verdrijven met geoorloofde en ongeoorloofde middelen. -

Ik zou U daarom willen vragen: Wie is nu eigenlijk onzedelijk, de Staat en de Maatschappij, die de vrouw tot zulk een onwaardige rol veroordeelen, onwaardig, van zich haar ongehuwd moederschap te moeten schamen, van zich alleen dan 'fatsoenlijk' te weten als zij zich *wettelijk* verkoopt, ook al is het aan den smerigsten, op zedelijk-gebied vuilsten ploert, of wel de vrouw die openlijk durft zeggen: Wij-vrouwen zijn, als alle vrouwelijke wezens in gansch de schepping, geschapen met een lichaam bestemd tot vruchtdragen, en daarom missen wij onze eerste en heiligste roeping, indien ons lichaam verdort zonder die vrucht te hebben voortgebracht. -

Wat de natuur doet *kan* nooit onzedelijk zijn. Indien eene kat eenige keeren per jaar haar mannetje zoekt totdat zij 't vindt, dan is niet zij onzedelijk, maar de malle preutsche menschen zijn het, die bij haar jammerlijk miauwen een

quasi-verontwaardigd gelegenheidsgezicht zetten. In zijn ‘la Joie de Vivre’ (les Rougon-Maquart) heeft Zola op meesterlijke wijze deze wezenlijke zedelijkheid geschilderd, waar hij de kleine Pauline laat opgroeien, dagelijksche aanschouwster van zulk dierenleven, met haren jongen neef openhartig sprekend over de vrouwelijke bestanddeelen eener bloem, enz., enz. En, ook in ‘la Terre,’ waar een jong meisje hare koe naar den stal van een buurman moet brengen om zich aan een stier te paren, en daarbij wordt bijgestaan door een jongen kameraad, is diezelfde *wezenlijke* reinheid van opvatting. *On*rein is alleen datgene wat tegen-natuurlijk en onwaar is. En m.i. loopen er daarom heel vele hoogst-onreine ongetrouwde juffers rond, die ijselijk ‘zedelijk’ spreken, maar ondertusschen ijselijk graag zich verdiepen in schunnige details van: hoe vuil die man leeft, en hoe vreeselijk besmet die vriendin is geworden na haar huwelijk met genen, enz., enz. Zulke gesprekken gaan dan gepaard met geheimzinnige blikken, blozen, uitroepen van vreugde dat men gelukkig voor zoo'n lot gespaard bleef, enz., enz., maar, laat er eens een man, hoe oud en leelijk en vuil van gedrag ook, nog komen om zulke

'zedelijke' juffers! Gij kunt het dagelijks zien *welke* huwelijken er dan gesloten worden.

Omgekeerd ben ik er trotsch op dat de Holl. Lelie juist óók onder de ongehuwde vrouwen vele abonnées en lezeressen telt, die in deze dingen eerlijk denken en voelen zooals ik, ongehuwde vrouwen die ik òf de oogen opende, òf die mij schreven: U durft openlijk zeggen wat ik-zelve óók denk. -

Zie, zóó moet het zijn! Wij-ongehuwden willen er fier op zijn en blijven dat wij *vrouwen* zijn, bestemd tot vruchtdragen! Indien, welke omstandigheid ook, ons belette die vrucht te ontvangen, dan is dit geenszins een reden om ons nu voortaan onze eigenlijke oorspronkelijke roeping te schamen, die te willen wegredeneeren, als ware zij eigenlijk iets minderwaardigs. Dat wij, om deze onze hoogste roeping te bereiken, een man van noode hebben die ons bevrucht, dat vind ik-voor-mij geen schande - omdat het is een natuurwet, en niets anders. -

Eene maatschappij, waarin man en vrouw niet meer *met* maar *naast* elkaar leven, dezelfde betrekkingen bekleedende, dezelfde beroepen uitoefenende, slechts als een 'accident' een kind ter wereld brengend waarvan de komst slechts een hindernis is voor de moeder om haar maatschappelijk beroep te vervullen, zulk een maatschappij *moet* te gronde gaan. Ik herhaal, de van alle zijden opgaande pogingen, om een middel te vinden de geboorten te doen vermeerderen, bewijzen hoezeer ik in dit beweren gelijk heb, hoe de maatschappij het van dag tot dag méèr ondervindt, dat zij zichzelve vermoordt waar zij de vrouw opzettelijk opkweekt tot mededingster van den man, tot zijn concurrent op elk gebied, zoodat het huishouden-doen, het kinderenverzorgen voor haar is geworden een overlast, iets waaraan zij zich zooveel mogelijk onttrekt, ook al is zij getrouwd. Het geslachtsbegeeren spreekt sterker dan alle theorie; daarom, ondanks alle preutsche en 'reine' praatjes der zoogenaamd mannenhatende vrouwen, ziet men nochtans dagelijks hoe zij, op kantoor, aan de universiteit, wáár ook zij een man ontmoeten, graag genoeg toehappen als hij, - hoe leelijk en oud ook soms - haar zijn hart en hand tot een huwelijk aanbiedt. Maar, de consequenties van dit huwelijk die willen deze soort hedendaagsche vrouwen niet aan. Zij willen liefst en-pension wonen, zelve-óók blijven verdienen, en, als er bij ongeluk een kind komt, dat wezentje laten verzorgen door een meid of eenige andere gehuurde hulp. En, is de geslachtsbegeerte bevredigd, is de mevrouw-titel veroverd, dan loopt men maar weer van elkaar weg, vraagt echtscheiding aan, gaat opnieuw ieder den eigen kant uit. Wat moet er bij zulk een verwrongen toestand terecht komen van de toekomst van aldus verwekte en grootgebrachte kinderen? Zonder gezinsleven kan geen enkele Staat bestaan, moet hij zichzelven vernietigen. Ik herhaal, in Frankrijk, in New-York, in Pruisen, ziet men dat alles maar al te goed in. En het is daarom niet onzedelijk, het is integendeel hoogst *zedelijk*, deze zijde van de quaestie ernstig en grondig onder de oogen te durven zien, juist als men, zooals ik, zelve is een ongetrouwde vrouw, die in haar eigen brood voorziet in een manlijken werkkring van journalist, en die dus al heel onpartijdig staat tegenover de zaak. In hoeverre men, door het handhaven van het wettige huwelijk dan wel door het toelaten van vrije liefde, in deze moeielijkheden eene verbetering wil brengen doet hier niets ter zake. M.i. is dat tenslotte eene individueele quaestie. Er zijn wettige huwelijken te over die verachtelijk-onzedelijk zijn, reeds vanaf het begin, toen de predikant of de pastoor het inzegende, onder een leugen-vertooning. En er zijn óók vrije-liefde-verhoudingen, die noch der vrouw tot oneer strekken, noch zijdens den man voortkomen uit valsche

schaamte, of vrees zich voorgoed te binden. Maar evenzeer zijn er aan vrije-liefde als zoodanig heel veel schaduwzijden verbonden, zal m.i. orde- en tuchteloosheid eer toe- dan afnemen door zulk een vrije-liefde-toestand. Echter, niet dáárin zit 'm hier de quaestie, 't zit 'm in de vraag: Wat is onzedelijkheid. Onzedelijkheid *kan* het nooit zijn een *natuurwet* te erkennen, die natuurwet namelijk, dat wijvrouwen zijn geschapen tot vruchtdragen, en dat wij den man *behoeven* om die vrucht in ons te wekken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Dit artikel lag ter perse toen ik de ged: ontving van mevrouw Arntzenius aan den heer Schippérus, van J. Kuiper, en van abonné N., op welke ik speciaal de aandacht vertig om het vèle wâre dat zij m.i. bevatten.

Overzicht van de Week.

I.
Indien de menschen lezen konden....

Onwillekeurig komt mij het artikel in de gedachten, dat ik in een der laatste nommers schreef, en dat ik betitelde: Indien de menschen

eens *wilden*.... Met een kleine variatie zou ik ditmaal willen schrijven: Indien de menschen *lezen* konden....

Immers, van degenen die opzettelijk, uit kwade trouw, leugen en laster verspreiden omtrent den inhoud der Holl: Lelie spreek ik hier niet, ik neem van dezulken nooit eenige notitie. Maar ik denk aan hen die geheel en al te goeder trouw verkéérd lezen. Twee brieven in eene week geven mij tot deze bemerking, hoe jammer dit verkéérd-lezen is, aanleiding.

- In den eenen (zie gedachtenw: No. I) verontschuldigt zich een officier, (voor de zooveelste maal, door een misverstand,) dat hij mij, ofschoon geen abonné zijnde, nochtans lastig valt met een manuscript, en hij vraagt mij beleefd ditmaal een uitzondering te willen maken voor hem, en diens ondanks nochtans zijn stuk te willen plaatsen.

Maar, lieve hemel, hoe dikwijls heb ik 't nu reeds gedrukt in de Lelie, op allerlei manieren daarin gezegd, dat mij gedachtenw:, stukken, artikelen, manuscripten, wat ook van niet-abonné's, wèl lezers, hoogst aangenaam zijn, en dat ik alleen beslist weiger diegenen *particulier* te antwoorden, die, noch abonné, *noch lezer* zijnde, mij van tijd tot tijd op het lijf vallen met eene meestal belletristische bijdrage, gewoonlijk nog vergezeld van de vraag 'hoeveel honorarium krijg ik er voor'? Dezulken, die er gemoedelijk bijvoegen: 'Wilt u mij even particulier antwoorden, (zelfs zonder postzegel daarvoor in te sluiten meestal), want ik ken de Lelie niet,' dezulken *alleen* geldt mijn mededeeling, dat zij het zichzelven hebben te wijten, indien zij geen antwoord hoegenaamd, noch terugzending ontvangen, en dezulken **alleen** verzoek ik hunne pennevruchten liever voor zich te behouden. Daarentegen heb ik herhaaldelijk gelegenheid gehad met nadruk er op te wijzen, hoe niet-abonné's, wèl-lezers, die mij artikelen of gedachtenwisselingen wenschen aan te bieden, steeds kunnen rekenen op mijn belangstelling en mijne bereidwilligheid; en zie, toch gebeurt het telkens opnieuw, dat beschaafde, ontwikkelde menschen in dit opzicht niet schijnen te kunnen lezen. Immers, dezelfde verontschuldiging, die mij ditmaal een officier biedt, maakte onlangs een arts, om dezelfden reden, omdat hij namelijk mij, iets ter plaatsing aanbood, niettegenstaande ik, volgens zijne meening, niet wenschte te worden lastig gevallen met manuscripten van niet-abonnés. In beide gevallen nu waren de mij aangeboden stukken mij temeer welkom, omdat zij door hun inhoud bewijs aflegden van de belangstelling der schrijvers in den inhoud der Holl. Lelie, en juist daarom speet het mij dat die heeren - en zij zijn de eenigen niet - mij in dit speciale opzicht zoo geheel verkeerd lezen. -

De tweede brief, dien ik deze week ontving, behelst een beklag van iemand die hetgeen ik *overnam uit een ander Blad*, (de Nieuwe Spectator), heeft gelezen alsof *ik* het had geschreven. Wat kan ik méér doen dan hetgeen ik overneem uit een ander Blad met een andere letter te laten drukken, en er bij te voegen uit welk Blad ik citeer? Dat geschiedt steeds, is ook geschied met het bewuste citaat uit 'De Nieuwe Spectator'. En toch verwijt mijn correspondent *mij* de uitdrukking: 'Als de Koningin eens weer een vlaag krijgt' (Nieuwe Spectator), en vindt het van *mij* ongepast, dat ik de weigering van Mengelberg om bij de Koningin te dineeren een 'fier gebaar' noem. Maar, mijn waarde meneer, niet *ik* heb dat alles geschreven, maar de Nieuwe Spectator deed dat. En, als gij lezen kunt, dan moet gij toch inzien hoe ik daarenboven het geheele desbetreffende stukje geenszins overnam om de Koningin-Mengelberg-geschiedenis, maar enkel en alleen om de welverdiende

Bernard-Canter-tuchtiging, door de Nieuwe Spectator vastgeknoopt aan die Mengelbergweigering.

Maar helaas, ik herhaal, het is maar al te waar wat mij, óók in deze zelfde week, een correspondent schrijft: De menschen begrijpen zooveel verkeerd *omdat zij niet kunnen lezen*.

- - En ziedaar dan ook de reden van dit stukje. Ik zou al degenen die lezen, die de Holl. Lelie lezen speciaal, wel willen vragen *nauwkeurig te lezen wat er staat*. Heel veel misverstand zou daardoor voorkomen kunnen worden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een blijde gebeurtenis.

Het *moet* mij even van het hart, ofschoon hetgeen ik hier wil zeggen eigenlijk meer thuis behoort in de boekbeschouwing dan op deze plaats, Maar, waar ik nog geen tijd heb tot een uitvoerige bespreking, daar moet het mij althans voorloopig van het hart, hoe intens dankbaar ik ben aan Stijn Streuvels voor zijn nieuwen roman: Dorpslucht. Een zoo afgewerkt, zielkundig-fijn-nagevoeld, tot in alle onderdeelen toe innig-teer-geschreven kunstwerk is in onze literatuur een gebeur-

tenis, een verheuchenis. Stijn Streuvels heeft in zijn 'Dorpslucht' een roman gegeven zoo volmaakt-mooi van diep-innig-karakter-begrijpen, als wel in geen jaren en jaren werd geschreven. Zijn stijl is een blijdschap; een ander woord is er niet voor.

De uitgever, L.J. Veen, Amsterdam, kondigt aan dat nog in dit jaar het vervolg, dat niet afzonderlijk verkocht wordt, zal uitgegeven worden. En ik voor mij zie de komst van dat vervolg tegemoet met een bewondering en belangstelling zooals ik die alleen ken waar het geldt de meesterwerken van Zola.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Bericht.

Hoefijzer verbond.

De actie voor het hoefijzerverbond breidt zich meer en meer uit. Reeds wordt in 400 gemeenten gewerkt om de gelden voor het Nederlandsch Kinderherstelllingsoord te Nunspeet te verzamelen. In Friesland is of wordt ingezameld in 38 van de 43 gemeenten, in Groningen in 46 van de 57, in Overjsel in 40 van de 60, in Noord-Holland in 89 van de 134, in Drente in 22 van de 34, in Gelderland in 49 van de 116, in Zuid-Holland in 57 van de 188, in Zeeland in 32 van de 109, in Utrecht in 17 van de 72, in Noord-Brabant in 11 van de 185.

Door 115 van de 401 gemeenten is het geld afgedragen te zamen 26383, 81[5] gld.

Het werken van het Hoefijzerverbond heeft behalve het directe gevolg de bouw van een ruim en goed ingericht Kinderherstellingsoord tot resultaat, dat de preventieve tuberculose-bestrijding algemeen ingang vindt, en vervolgens de vermeerdering en versterking van de afdeelingen van het Centraal Genootschap, waardoor het uitzenden van kinderen naar herstellingsoorden en vacantiekolonies veel meer algemeen wordt.

De waarde van het verzamelde en nog in te zamelen bedrag wordt verhoogd door het feit, dat het met centen, dubbeltjes en guldens wordt bijeengegaard.

Behalve de giften van het Vorstelijk Huis zijn er tot heden nagenoeg geen groote giften bij.

Het bestuur van het dames-comité hoopt door onvermoeiden arbeid tenminste 600 gemeenten te bewerken en dan met behulp van de groote giften (die komen immers op 't laatst)? vóór Juli het bedrag bijeen te hebben.

Penningmeesteresse is Jonkvrouw J. van de Santheuvel, Corn. Speelmanstraat 21, 's-Gravenhage.

Ingezonden door den Administrateur van het Centraal Genootschap, A.C. BOS, te Egmond aan Zee.

IV.
Een lofspraak.
Madame Gimber.

Een abonnée is zoo vriendelijk mij uitdrukkelijk te verzoeken het onderstaande - hare eigene woorden - te willen opnemen over Madame Gimber, 73*c* Stations-weg, den Haag, welke dame zij raadpleegde, naar aanleiding van wat ik schreef in de Holl. Lelie over schoonheids-bevordering:

Ik wilde U even schrijven dat U mij met de artikelen over Madame Gimber heel veel plezier hebt gedaan. Na lezing er van ben ik dadelijk naar den Stations-weg gegaan om eens te in formeeren naar de behandeling met de electrolyse, om den overtolligen haargroei weg te laten nemen. Indien men vóór de inrichting gezien te hebben het idee kan hebben van een humbug-inrichting, wat stellig bij vele Hollandsche dames nog het geval is, zal men dadelijk na met Madame Gimber te hebben gesproken dit denkbeeld laten varen. Ik had steeds niet tot de electrolyse durven overgaan omdat ik alijd bang was voor infectie, en geloof dat velen het hierom laten. Ik ben nu enkele keeren onder behandeling geweest, en het is al veel verminderd, de pijn is zeer gering. Het is werkelijk de eenige manier om er van af te komen; wendt men het poeder aan, dat ook veel gebruikt wordt, dan komt de haargroei sterker terug, en ook zeer verkeerd is het uittrekken met 't pincet; daar op iedere plaats, waar 't haartje met wortel wordt uitgetrokken, er twee of drie terugkomen; daarbij is het ook gevaarlijk, want juist daardoor kan men infectie oploopen; ik weet van iemand, die dat gehad heeft. Het is ook ieder aan te raden er zoo spoedig mogelijk bij te zijn, zooveel te gauwer is men er af. Ik vind Madame G. een zeer sympathieke persoon, waardoor het komen bij haar in de keurige omgeving ook zeer animeerend is. Ik ben ook nu onder behandeling van gezichtsmassage; ik begon het, omdat ik een zeer poreuse huid had, die veel verbeterd is, en, wat mij nog aangenamer is: dat mijn hoofdpijn door die massage zeer verminderd is, wat ik te voren niet had gedacht. Doch eigenlijk is het wel te begrijpen dat het helpen moet, omdat het bloed krachtiger door het gezicht circuleert. Ik dank U dus zeer dat U de moeite genomen hebt een beschrijving van Maison de Beauté te geven.

Hetgeen deze dame zoo vriendelijk is hier te schrijven omtrent den indruk dien zij kreeg van madame Gimber, en van hare inrichting, beaam ik ten volle. Onder behandeling was

ik-zelve niet, maar, evenals bovenstaande correspondente, kreeg ook ik terstond den indruk van géén humbug-inrichting, maar van eene die gelijk staat met de uitstekendste 'instituten de beauté' in Londen, Parijs, Weersen, enz. en tevens van eene zeer sympathieke persoonlijkheid. - Het is volkomen waar, dat er bij Hollandsche dames in dit opzicht nog ontzettend veel vooroordeel bestaat. Ik geloof dat Indische, die meer voelen voor toiletmiddelen, massage, enz., hierin der volbloed-Hollandsche een wijs voorbeeld geven. Overigens, mijne correspondente hierboven is géén Indische, maar pur-sang-Hollandsch voor zoover ik weet, is bovendien iemand die, door haar positie, juist in zake hygiëne, niet behoort tot de lichtgeloovigen, meen ik te durven verzekeren. - Zij deed mij zeer veel genoegen door mij hare bevindingen mee te deelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' dieren.

Naar aanleiding mijner laatste artikelen over de wijze waarop het hoofdbestuur van bovengenoemd 'asyl' zijn plicht opvat, heb ik verscheidene betuigingen van hartelijke instemming ontvangen, en tot hiertoe geen enkele het hoofdbestuur verdedigende stem gehoord. Integendeel, het stuk in de Lelie, van den Voorzitter van het Asyl, Jhr. Quarles van Ufford, heeft algemeens verontwaardiging gewekt, speciaal door zijne mededeeling, dat het hoofdbestuur onder het opbewaren der dieren tot aan hun dood verstaat... zoolang totdat het Hoofdbestuur tot dien dood besluit. Hoe spoedig dit geschiedt, namelijk terstond bij de aankomst van den ingebrachten zwerveling, **zonder eenig onderzoek**, had ik gelegenheid uitvoerig aan te toonen. Nader hoop ik op dit onderwerp terug te blijven komen. Van meer dan eene zijde toch schrijft men mij: het is maar goed dat U den moed hebt deze zaak aan te vatten en de waarheid te doen onthullen. Welnu, terwille van het noodlijdende dier is mij niets te veel. Er zijn zoo vele ware dierenvrienden, die hun geld geven om noodlijdende dieren te *helpen*, dat het hoognoodig is hunne oogen te openen, voor de wijze waarop het geld wordt gebruikt in het Haagsche Toevluchtsoord voor 'Noodlijdende Dieren', namelijk om inééns een bezoldigden directeur aan te stellen, - een betrekking die vroeger niet bestond, - *schoonzoon van den penningmeester van het hoofdbestuur*, om voor den hoofdoppasser Groen een levensverzekering te koopen, terwijl die man nog in de kracht der jaren is, en om tegelijk zoo aanhoudend over geldgebrek te klagen, dat een pension voor betalende honden wordt noodig geacht, (door bovengenoemden penningmeester-schoonvader); terwille van welk betalend pension de noodlijdende zwervelingen worden afgemaakt *onmiddellijk*, als de een of andere oppasser, of de directeur, ex-aspirant-inspecteur van politie, dit noodig acht wegens mogelijke besmetting voor de betalende hondjes. (Zie het stuk van Jhr. Quarles van Ufford, Voorzitter van het Asyl voornoemd, in de Holl. Lelie van 1 April 1914). (Commentaar is hier overbodig).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Malang, 23 Maart 1914.

Hooggeachte Freule.

In uw 'bericht' in de Hollandsche Lelie zegt U, dat zij, die zonder abonné of lezer van de H.L. te zijn de redactie lastig vallen met manuscripten of brieven, slechts bij uitzondering hun pennevrucht beantwoord of geplaatst zullen zien. Beleefd verzoek ik U ditmaal zulk eene uitzondering te willen maken en dezen brief in zijn geheel een plaats in de H.L. te geven. Ik lees uw blad als lid van een leesgezelschap. Reeds meermalen stond ik op het punt U eens te schrijven naar aanleiding van hetgeen U in de verschillende nummers van de H.L. schreeft.

Thans heb ik uw blad van 7 Januari 1914 No. 28 voor mij liggen en is het mij onmogelijk langer te zwijgen.

Met zeer veel genoegen las ik het gedeelte van afdeeling III van uw 'Overzicht van de week' waarin U de brieven van een soldaat van het Indische leger citeert. Met opzet bezig ik niet de benaming, die U den correspondent geeft: 'Koloniaal'. U schijnt niet te weten, dat dit de naam is, die het 'volk' onze mannen van het Indische leger geeft als het zijn domme, misplaatste minachting te kennen wil geven.

Ik herhaal: met genoegen las ik die brieven; uw commentaar daarentegen vergalde dat genoegen en dwingt mij te protesteeren. Het schrille licht, dat, volgens U, door de brieven van uw Indischen correspondent op de 'afschuwelijkheid en onzedelijkheid van het militairisme' geworpen wordt, heeft voor mij niet willen schijnen. Slechts daar, waar gesproken wordt van geslachtsziekten en het achterlaten bij het verlaten van den dienst van bij Inlandsche vrouwen verwekte kinderen, is er sprake van 'militairen'. In alle andere toestanden en gebeurtenissen, die beschreven worden spelen burgerpersonen de hoofdrol. Aan

het slot wordt een enkel voorbeeld aangehaald van een onkameraadschappelijke handeling, waarop de door U gebruikte groote woorden toch zeker geen betrekking hebben. Bovendien zal dat voorbeeld door den schrijver ook wel niet als regel bedoeld zijn, want juist kameraadschap is een van de grootste deugden van onzen Indischen soldaat.

Het ligt dus voor de hand, dat het geschrevene over geslachtsziekten en het verlaten van de kinderen U er toe gebracht hebben de bedoelde woorden neer te schrijven. Vergun mij een vraag, freule. Als diezelfde toestanden beschreven waren door een klerk bij de post en telegrafie of een employé van een of andere onderneming, zoudt U dan ook zoo diep verontwaardigd geweest zijn, en de heele Indische burgermaatschappij uitgekreten hebben voor afschuwelijk en onzedelijk? Mijn vraag is niet van grond ontbloot, want de burgermaatschappij heeft dezelfde gebreken. Misschien.... maar laat ik niet oordeelen zonder kennis van zaken.

Uw vraag aan de lezers van de H.L. of zij het geen gruwelijk onzedelijk stelsel vinden, dat de jonge, gezonde mannen *dwingt* òf in prostitutie te leven, òf... neen, op de rest van de vraag ga ik niet verder in - begrijp ik heelemaal niet. Wie *dwingt*, wat *dwingt? Wilde* een militair in concubinaat leven, dan werd zulks toegestaan, kon hij zulks niet met zijn eigen geweten en ideeën overeen brengen, soit, *gedwongen werd hij beslist niet*. Dat er in den laatsten tijd verschillende maatregelen genomen zijn om het concubinaat tegen te gaan, doet in deze niets ter zake. Uw stuk heeft betrekking op den tijd, toen alle verzoeken tot toelating van een huishoudster in de kazernes nog ingewilligd werden. Waar U die *dwang* vandaan haalt is me een raadsel. De brievenschrijver rept er met geen woord van. Zelfs de omstandigheden dwingen onze militairen er niet toe. Zij, die eene huishoudster hebben genomen deden dit *omdat zij het wilden en niet gedwongen door wie of wat ook*.

Uw aanval op het Indische leger is geheel ongemotiveerd niet alleen, doch tevens hoogst gevaarlijk, zooals het steeds gevaarlijk is zich te uiten en te schrijven over zaken en toestanden waarvan men geen verstand heeft en kan hebben. Meermalen las ik met genoegen in de H.L. uwe stukken, waarin U over een of andere wantoestand uwe verontwaardiging uitspraakt, maar dan waren het zaken, waarover U mee kon en mocht spreken.

Wij zijn antipoden, freule, waar *U* kunt breekt U het leger af, waar *ik* kan hef ik het op in het oog van de menigte. Bescheiden vermeen ik, dat het recht in deze aan mijne zijde is, waar ik met kennis van zaken en toestanden spreek en eigen ervaring tot leiddraad heb.

Tenslotte wil ik nog opmerken, dat er geen sprake van is, dat er zorgvuldig voor gewaakt zou worden, dat uwe geschriften onze militairen niet bereiken. In bijna elk Indisch leesgezelschap treft men de Hollandsche Lelie aan; zoodra de tijdschriften aan de circulatie onttrokken worden na lezing door de leden, worden zij in de meeste gevallen (voor zoover het militaire leesgezelschappen zijn, waarover ik uit den aard der zaak alleen kan oordeelen) aan de cantines afgestaan om vervolgens onze zieken in de militaire hospitalen eenige afleiding te bezorgen. Deze levensweg wordt dus ook door naar Indië verzonden exemplaren van uw blad afgelegd en komt dus ook in handen van onze Indische soldaten.

Hopende, dat U termen zult kunnen vinden om aan mijn verzoek om plaatsing van het vorenstaande te voldoen, teeken ik mij

met de meeste hoogachting

EEN INDISCH OFFICIER.

Bijschrift der redactrice.

Onder verwijzing naar het Overzicht v/d week maak ik er den geachtere inzender op attent, hoe hij zich ten eenenmale vergist waar hij meent dat ged. als de Zijne mij *niet* welkom zouden wezen. Integendeel, ik kan niet genoeg herhalen dat dergelijke stukken als het hierboven-afgedrukte mij hoogst-aangenaam zijn, ook al is de inzender niet-abonné; en dat de door hem bedoelde uitdrukking geenszins ziet op lezers welke iets wezenlijks hebben te zeggen, maar enkel op degenen die hunne belletrische bijdragen *on*gevraagd en, zonder iets van de Lelie af te weten, mij in huis sturen met verzoek om particulier antwoord.

Waarlijk, ik dank mijn bovenstaanden correspondent ten zeerste voor zijn gedachtenwisseling; het eenige wat ik betreur is zijn niet-zijn-naam noemen, omdat hij daardoor zijn eigen zaak zwakker maakt, en op zich den schijn werpt alsof hij maar *koos* het ps. 'Een Indisch Officier'. Ik-voor-mij tenminste ben altijd geneigd als ik dergelijke onderschriften lees te denken aan mystificatie. Maar enfin, dat is tenslotte eene zaak van persoonlijke opvatting. Ik als redactrice weet met wien ik te doen heb, en wil dus gaarne antwoorden.

In de eerste plaats dan ben ik blijde dat een officier het niet beneden zich achtte dezen eenvoudigen brief van een zijner ondergeschikten, van een 'mindere' (zooals de m.i. beleedigende naam luidt voor zulke militairen) te lezen met belangstelling. Verder wist ik inderdaad niet dat 'koloniaal' iets minachtends beduidt, en maak gaarne elken koloniaal mijne excuses over deze dus misplaatste uitdrukking mijnerzijds. - En overigens, ja inderdaad, ik heb het geschrevene zeer zeker bedoeld zooals mijn correspondent het heeft opgevat, namelijk *speciaal* in verband met geslachtsziekten en met het verlaten van de verwekte kinderen. En, neen, zeer zeker zou ik, indien dezelfde toestanden waren beschreven waar het geldt de Indische burger-maatschappij, niet zoo hebben geöordeeld als ik het deed over het militairisme. 'Mijn vraag is niet van grond ontbloot' - schrijft mijn correspondent - 'want de Indische burgermaatschappij heeft dezelfde gebreken misschien.' - Dit is zeer wel mogelijk, maar, - en ziedaar mijn antwoord op de vraag hierboven -: Een burger is tenslotte vrij-man. Wil hij onzedelijke handelingen begaan, wil hij in concubinaat leven, het is zijn eigene zaak, het land, de Staat, is daaraan onschuldig. Het militaire stelsel echter *dwingt* jonge, gezonde mannen (zieken en abnormalen worden afgekeurd,) mannen dus die natuurlijke geslachtsbehoeften in zich hebben, gedurende eenige jaren ongehuwd

te blijven, sluit hen daarenboven op bij elkaar in kazernes en op schepen, en dwingt hen dientengevolge als het ware hunne geslachtsbevrediging te zoeken *of* in het concubinaat *of* op tegennatuurlijke wijze. Mijn correspondent zegt dat men het concubinaat ongehinderd toestaat. Goed, maar hoevelen *willen* dat concubinaat niet, om godsdienstige redenen, of ook omdat zij geen kinderen willen verwekken die zij dan later moeten achterlaten. Dezulken zouden, indien zij niet behoefden te dienen, maar eene betrekking konden zoeken, of hun bedrijf konden blijven uitoefenen, wellicht het zoo ver sturen dat zij een wettig huwelijk heel jong reeds konden sluiten. De Staat echter legt dienstplicht op, en verbiedt het wettige huwelijk aan den 'mindere'. Gevolg is dus dat de Staat *dwingt* of tot het door velen onzedelijk geachte concubinaat of tot dat tegennatuurlijke samenleven in kazernes en op schepen, dat zoo vele jonge-mannen-levens voorgoed verwoest, en dat b.v. in het Pruisische leger een ware *kanker* is geworden, - gelijk iedereen weet. - Het huishoudster-systeem is volgens mijn correspondent een voldoende oplossing. M.i. is het dat niet, omdat juist de *mindere* militair, die geen geld heeft, en na eenige jaren weer repatrieert, zijne kinderen *moet* achterlaten. Alweder, de burger is hierin vrij.

Op het *Indische* leger heb ik geen aanval willen doen in tegenstelling van het Nederlandsche. Ik heb een aanval gedaan - toevallig naar aanleiding van een uit Indië tot mij gekomen brief van een Indisch soldaat - op de wantoestanden op *zedelijk* gebied waartoe het militairisme aanleiding geeft, door de jonge gezonde mannen te onttrekken in de beste jaren huns levens aan de mogelijkheid te trouwen, en hen te dwingen zich in kazernes op te sluiten en hunne geslachtsbevrediging op clandestine wijze te zoeken. Want, mijn correspondent heeft gelijk, in zake het leger zijn wij antipoden. *Niet* omdat ik iets heb tegen de militairen (ik tel onder hen vele vrienden die ik hoogacht), maar omdat ik het leger als Staatsinstelling een onzedelijke en schadelijke instelling vind. Indien ik een zoon had zou ik het innig betreuren dat hij zou moeten dienen, ik zou hem opvoeden in afschuw en afkeer van het ongeoorloofde, onmenschelijke en barbaarsche van krijgvoeren, en ik heb dientengevolge ook groote hoogachting voor alle dienstweigeraars uit zedelijke overtuiging, (ofschoon ik hunne zaak eene hopelooze acht). Dat mijn correspondent van de *toestanden* meer op de hoogte is dan ik geef ik volmondig toe, maar dat heeft niets te maken met het *stelsel* als zoodanig, nietwaar?

De slot-opmerking doet mij natuurlijk onbepaald genoegen, en ik aanvaard met dank deze opheldering. Indertijd volgde ik met belangstelling de in den Helder voorgevallen pogingen de militairen zoogenaamd 'goede lectuur' op te dringen, en niet-rechtzinnige boeken weg te moffelen uit de bibliotheek voor hen. Dit geschiedde trouwens onder een rechtzinnig kabinet. En mijne vermoedens, tengevolge van het beklag van den Indischen soldaat over het niet aanwezig zijn mijner boeken, zag dan ook meer speciaal op dien *nu* verleden tijd. Intusschen, nogmaals, het verheugt mij ten zeerste mij hierin te hebben vergist. - Laat mij eindigen met mijn correspondent te verzoeken voortaan gevolg te willen geven aan zijn in den aanvang van zijn schrijven uitgesproken verlangen mij meerdere opmerkingen te maken over andere in de Lelie verschenen stukken; immers, zooals hij ziet, wil ik óók de opmerkingen of ged. van een portefeuille-lezer gáárne plaatsen. Gelijk ik reeds meermalen zeide, de waarheid bereikt men juist dáárdoor, dat men een zaak van vele kanten bekijkt, en vóór- en tegenstanders beide het recht toekent hunne meening te zeggen.

REDACTRICE HOLL. LELIE.

II.
25 April 1914.

Hooggeachte Freule,

Uw artikel over de Vrije Uitoefening der Geneeskunde in 'De Hollandsche Lelie', No. 30, kwam mij eerst dezer dagen onder de oogen. Daar U telkens in Uw blad blijken geeft van Uw zoeken naar waarheid, begrijp ik, dat de onjuiste voorstelling, die daarin van Christian Science voorkomt, een gevolg is van verkeerde voorlichting, zonder dat U zelf Christian Science onderzocht heeft. Daarom vertrouw ik, dat U mij een plaatsje in Uw blad zult geven, om enkele punten in een ander licht te stellen.

Nuscha Butze, die door U gezond en flink genoemd wordt, was reeds 30 jaar lijdend aan suikerziekte, en had gedurende al dien tijd vergeefs bij verschillende doktoren hulp gezocht. Nadat haar toestand den vorigen zomer zeer verergerde, heeft zij Christian Science behandeling gevraagd, waardoor zij, helaas, niet blijvend werd geholpen, hoewel zij er aanvankelijk veel baat bij vond. Dit is zeker diep te betreuren, maar.... zijn U niet dergelijke gevallen bekend, waarbij de patiënt onder dokters handen overleed? Gelukkig heeft Christian Science wel degelijk genezing gebracht aan vele dergelijke lijders, en mislukkingen zullen steeds zeldzamer worden, naarmate wij allen meer en meer Christian Science leeren begrijpen en beleven.

U schrijft, dat het er bij U niet in wil, dat de voorbiddingen van Christian Scientisten de macht zouden hebben kwalen te genezen, omdat 'Mrs Eddy zichzelf schatrijk schreef met haar boek'. Afgezien van het feit, dat Mrs Eddy volstrekt niet schatrijk was, zooals bij haar heengaan bleek, kan ik niet begrijpen, welk verband dit heeft met de werken der Christian Scientisten. Bewijst het iets tegen Christian Science, dat 'Science and Health, with Key to the Scriptures' zooveel uitgaven heeft? Zou dit aantal niet veeleer het gevolg zijn van de groote waarde van het boek? Dit lijkt mij althans logischer.

Een kleine 10 jaar geleden leerde ik Christian Science kennen, bestudeerde daarna deze levensleer voortdurend en trachtte haar toe te passen. Uit eigen onderzoek en ondervinding kan ik U verzekeren, dat Christian Science mij niet leert 'gelooven in de voorbidding van een ander', doch mij een toenemend begrip geeft van het Goddelijk Beginsel, de Groote Oorzaak aller dingen, wiens wet van volmaaktheid het heelal in stand houdt. Christian Science leert mij inzien, dat al het kwaad en al de ellende in de wereld,

niets wegnemen van het feit, dat het Koninkrijk Gods binnen ons allen is. De ontelbare vormen van het kwaad zijn alle uitingen van het geloof in eene macht naast God, den Almachtige; zij zijn schijnbeelden, uit verkeerd, onwetend denken ontstaan, waarmee de menschheid zichzelf verblindt. Het ontwaken uit den droom van menschelijk, materieel denken, openbaart meer en meer de Waarheid, Die God is; verkeerd denken en de uitingen daarvan: zonde, ziekte en vernietiging, gaan wijken voor een toenemend bewustzijn van de heiligheid, de volmaaktheid en de onvergankelijkheid van al Gods uitingen, en van de werkelijkheid der Goddelijke Liefde. Eene menigte denkende menschen zijn aanhangers van Christian Science, niet omdat dit *mode*? is, doch omdat zij daardoor iets leerden verstaan van de waarheid, die vrij maakt. Waar zij te kampen hebben met zonde, ziekte of moeilijkheden van welken aard ook, zoeken zij hulp in het gebed, d.i. in *luisteren* naar God, de Waarheid. Schijnt deze realisatie hen op sommige oogenblikken onbereikbaar, dan vragen zij een anderen Scientist, hen daarmee te helpen, niet omdat de Christian Science geneeswijze 'alléén berust op een geloof in de voorbidding van een ander', doch omdat zij weten slechts ware genezing te kunnen vinden, door hun één-zijn met het Goede, het Geestelijke, in te zien en het helderder inzicht van een ander hen daarnaar op weg helpen kan. Met dank voor de verleende plaatsing

Uwe dienstwillige
MARIE HARTMAN.

Antwoord Redactrice!

Geachte mej. H. - Ik heb niets ten nadeele willen zeggen van Christian-Science. Wat ik bedoelde was dit: Het wil er bij mij niet in, dat God eene persoonlijkheid als Mrs Eddy zou gebruiken tot zulk eene buitengewone openbaring! En, wat ik in den Haag zag van *mode*-christian-scientisten heeft mij alles behalve aangetrokken. Voor de rest echter heb ik niets ten nadeele van de zaak als zoodanig bedoeld. In geloofszaken moet ieder voor zich weten wàt hem of haar tot onderzoek aantrekt.

RED. HOLL. LELIE.

III.
Multatuli.
Den Haag, 6 Mei 1914.

Hooggeachte Freule.

'Alles heeft een eind en een worst heeft er twee', zegt Fritz Reuter.

Die woorden indachtig, zal ik u geen plaats verzoeken voor een naschrift op *uw* naschrift op *mijn* naschrift op uw artikel betreffende Multatuli, opgenomen in de Hollandsche Lelie van 22 April j.l. Intusschen stel ik uw, in de Hollandsche Lelie van 29 April ll. (mij eerst heden in handen gekomen) waardeerend oordeel over mijne Tijdspiegelstukken zeer op prijs. En te loven is bovendien uwe opvatting, dat u, die oningewijde meent te zijn, niet tot oordeelen bevoegd zijt. Alleen zou ik in alle bescheidenheid willen opmerken, dat u geen oningewijde *behoeft* te zijn, want wie

mijne sterk-gedokumenteerde artikelen leest, is *volkomen* ingewijd in de kwestie waar het in die stukken om gaat.

Indien ik niettemin u een klein plaatsje in uw Weekblad vraag, is het naar aanleiding van hetgeen u overneemt uit een schrijven van een uwer 'Indische lezers', die u 'het recht toestaat uit zijn brief te publiceeren wat u dienstig voorkomt'.

Het is namelijk weer het oude lied! Uw 'Indische lezer' is een frénétique Multatuli-bewonderaar en het is aan die familie der menschheid nu eenmaal eigen, om geweldig te gaan schelden, als men durft raken aan den fetisch Multatuli. Let maar eens op wat deze Priester van het Heilig Huisje weer uitbraakt:

'De Max Havelaar is nu eenmaal niet waar, en de Heer Jhr. de Kock heeft het opnieuw aangetoond op de stukken. Vermoedelijk - ik heb zijn geschrift niet gelezen - produceert hij de noodige acten en bescheiden, onbetaalde rekeningen van modezaken en publieke huizen, authentieke stukken, voor conform geteekend door Droogstoppel Batavorum. Ik twijfel er niet aan of wat de schrijver zegt is waar. Maar wij weten het reeds, de Max Havelaar is niet waar. Waar u er nu echter toch toe over bent gegaan het werkje van den Heer de Kock te bespreken, daar spijt het mij dat door u niet wat duidelijker in het licht gesteld werd dat de Max Havelaar niet waar behoeft te zijn om toch waar, zeer waar te wezen, en ook, dat het nog steeds mogelijk is om, met recht, en ten spijt van het geïntrigueer van firma Last en Co. Multatuli's weeklacht het Nederlandsche volk opnieuw in het gezicht te slingeren'. 'Produceert hij onbetaalde rekeningen van publieke huizen'! 'authenthieke stukken voor conform geteekend door Droogstoppel Batavorum' 'geïntrigueer van firma Last en Co.'! Het is welletjes. Maar ach! men kan er kalm onder blijven, want Mephistopheles heeft het ons al geleerd: 'Das kommt nur auf Gewohnheit an'. En wij, uitgescholdenen, herinneren ons ook zijn ander woord, dat eenigszins gevariëerd luidt:

> 'Man musz zich nicht allzu ängstlich quälen;
> Denn eben wo Begriffe fehlen,
> Da stellt ein Scheltwort zur rechten Zeit sich ein.
> Mit Scheltworten läszt sich trefflich streiten'!

Alleen nog deze opmerking: Uw 'Indische lezer' vergat u tevens te machtigen om zijn naam te noemen. Wie scheldt en zijn naam niet noemt, mist karakter. Zoo ook wie zegt: 'ik heb het geschrift niet gelezen', en toch over dat geschrift uitpakt, is in de hoogste mate dom. En die domheid komt temeer uit, als hij bovendien nog beweert, dat 'de Max Havelaar niet waar behoeft te zijn om toch waar, zeer waar te wezen'. Want die would-be-diepzinnige paradox is het produkt van een grenzenlooze begripsverwarring.

Uw geachte 'Indische lezer', Freule, zal het mij zeker wel niet kwalijk nemen, dat ik hem het bovenstaande vriendelijk opmerk in antwoord op zijn scheldpartijtje.

Hoogachtend,
Uw dienstw. dienaar
DE KOCK.

IV.
Een 'Internationale vereeniging tot opheffing en bescherming der vrouw.'

Geachte Redactrice!

Het kan niet ontkend worden, dat de vrouw op allerlei gebied des levens den man steeds meer concurrentie aandoet. Men vindt de vrouw in school, aan de telefoon, bij de telegrafie, in de rechtzaal, nu zelfs ook al op den kansel, enz. en hierdoor valt het aan de jongelieden meer en meer moeielijk, een betrekking te vinden. En als de jongeling geen betrekking vindt, kan hij geen huisgezin onderhouden en dus ook niet naar eene vrouw omzien. Zoo is deze concurrentie tot schade van de vrouw zelve, want ze leidt tot opheffing van het gezin, daar ze van de jongelingen zwervers maakt en van de dames - oude vrijsters.

Deze concurrentie zou nog te verdedigen zijn, als de vrouw, bij het aangaan van een huwelijk haar betrekking wilde verlaten, om zich geheel en onverdeeld aan haar gezin te wijden. Doch de vrouwenbeweging spitst zich er op, dit te beletten. De gehuwde vrouw moet in school, op den kansel, in de rechtzaal, op het kantoor blijven, met één woord, *loonarbeid* blijven verrichten. Zoo wordt hierdoor aan de vrouw *dubbele* last opgelegd, en wel: 1e de zorg voor haar betrekking en 2e de zorg voor haar gezin. En dit wordt zelfs verdedigd door eene partij, die het woord '*uitbuiting*' nogal gauw op haar lippen heeft.

Op de vergadering van de Ned. Herv. predikantenvereeniging heeft Ds. G.H. Wagenaar van Rotterdam gezegd: 'De Kerk moet protestveren tegen toestanden als in Duitschland waarvan 60 millioen inwoners 11 millioen vrouwen werken in fabrieken en onder deze 11 millioen zijn 4 millioen moeders en van die 4 millioen moeders sterven jaarlijks 100.000 kinderen beneden het jaar tengevolge van gebrekkige verzorging.'

Wie den loonarbeid der gehuwde vrouw verdedigt, moet ook toestanden als deze voor zijn rekening durven nemen.

Als de jongeling, ten gevolge der concurrentie der vrouw, geen betrekking kan vinden en dus geen gezin kan vormen, dan loopt hij gevaar, zijn heil te zoeken in 'wilden echt', zelfs wordt zulk een echt verdedigd in de bekende roman '*Hilda van Suylenburg*', welke roman als tolk der Nederlandsche vrouwenbeweging kan aangemerkt worden en die beweging zoo krachtig in ons land heeft versterkt. En waartoe de 'wilde echt' of de vrije liefde leidt, heeft Mevr. M. Schoemaker - Frentzen aangetoond in een pas verschenen brochure, getiteld: '*moeten wij zwijgen*?' Mevrouw Schoemaker - Frentzen is de vrouw van een dokter. Haar man is (of was) door zijn ambtseed gebonden, om te zwijgen, doch die eed bindt háár niet en zij heeft het zwijgen verbroken. Zij betoogt dan in bovengenoemde brochure, hoe in Frankrijk, tengevolge der opheffing van het gezinsleven 'tal van mannen die in "wilden echt' hun heil zoeken aan gevaarlijke ziekten lijden en dat dit één der oorzaken is, waardoor dat land in bevolking achteruitgaat. Ja, op de Fidji-archipel (waar geen gezinsleven gekend wordt), lijden allen, mannen en vrouwen, aan die ziekten. Die ziekten zijn mede oorzaak (zegt Mevr. Schoemaker - Frentzen) dat de Indianen (die ook in onbeperkte mate de 'vrije liefde' huldigen) reeds op weinige duizenden na zijn uitgestorven.

Toch kan de vrouwenbeweging, mits in goede banen geleid, onberekenbaar veel nut doen, wanneer zij zich n.l. op de hoogte stelt van den toestand der vrouwen in de verschillende landen der aarde en de vrouw tracht op te heffen uit den treurigen toestand, waarin zij zich onder vele volkeren bevindt. Voor den Zoeloe is de vrouw weinig meer dan een arbeidskracht. *Zij* moet werken en *hij* doet niets. Hoe meer vrouwen hij heeft, hoe rijker hij wordt. Zij zijn zijn kapitaal, zijn rijkdom. Hij is heer en zij *slavin*. Voor de Mahomedaan is de vrouw een *gevangene*. Zij is opsloten in den harem en hermetisch afgesloten van het publieke leven. Ook het lot der 'blanke slavinnen' in de oude en nieuwe wereld is allertreurigst. Zij sterven meest allen een smadelijken dood in de ziekenhuizen. Is de vrouw voor den Zoeloe eene slavin, voor den Mahomedaan eene gevangene, voor den wellusteling is zij *een prooi*.

Nu moest naar mijn bescheiden meering de vrouwenbeweging er toe leiden, dat er eene '*Internationale vereeniging tot opheffing en bescherming der vrouw onder verschillende volkeren der aarde*' wordt opgericht, die haar doel hoofdzakelijk tracht te bereiken, door de vrouw aan het gezin terug te geven. Want alleen *in het gezin* staat de vrouw *naast* den man en heeft zij den meesten waarborg, dat zij niet geëxploiteerd en verdrukt wordt. En alleen het gezinsleven, (als het in eere gehouden wordt), geeft reinheid van zeden en beveiligt tegen vuile ziekten, die andere volkeren (die het gezinsleven niet kennen of het, wel kennend verachten) ten gronde richten. En ook in het gezin zijnde kan een vrouw soms moedig naar buiten treden en meer voor de publieke zaak doen, dan 1000 mannen dit vermogen (men denke slechts aan Bertha van Suttner, Mevr. Beecher Stowe en anderen).

Indien de vrouwenbeweging er toe leiden mag, dat dergelijke vereeniging, als door mij bedoeld, wordt opgericht, dan wordt de hand geslagen aan een *geweldig* stuk beschavingswerk en vinden o.a. de Engelsche suffragettes een uitnemend arbeidsveld voor haar groote, doch verkeerd gebruikte energie.

Dankend voor de opname ben ik, met de meeste hoogachting,
UEd. dw. dn.
LEEUWARDEN, 5 Mei 1914.
J. KUIPER.

V.
Arnhem, Mei 1914.

Vergun mij iets in het midden te brengen naar aanleiding van het geschrevene door den heer Schippérus. De heer S. wil ons ter schole doen gaan bij de natuur en verwijst ons daartoe naar honden en katten. Dit is echter geen zuivere natuurschool. Deze dieren leven niet in de vrije natuur. Zij zijn niet vrij in de keuze van een natuurgenoot met betrekking tot de paring. De werkelijke natuur dier wezens is door den mensch

onmogelijk gemaakt, evenals die van paard, koe, varken, enz. Zij worden door de menschen tot elkaar gebracht òf moeten, slechts voor een oogenblik, datgene nemen wat zich hun voordoet. Van bij elkander blijven, daarvan is geen sprake, dat belet de mensch.

Maar richten we onzen blik naar de vrije natuur, wat gebeurt daar? Wat doet de leeuw? Hij zoekt zich een gezellin, maar niet zooals S. dat voorstelt, voor de bevrediging zijner lusten alleen, om dan weder heen te gaan en eene andere op te zoeken. Neen, zij blijven bij elkaar, zij zorgen voor en bewaken elkaar en wanneer er jongen komen, zorgen beiden zonder onderscheid voor die jongen met eene liefde, die men bij de z.g. zoo hoog staande menschen maar al te vaak mist. En laat er eens een andere leeuw het vrouwtje al te na komen of omgekeerd! Hoe verdedigen zij hun bezit. Hetzelfde geldt toch ook voor de vogels. Broedt niet beurtelings mannetje en vrouwtje, voeden beiden niet hunne jongen? Zij blijven bij elkaar en elkaar trouw, totdat de opvoeding van hun kroost geheel is voltooid. Doen dit menschen van de geijkte moraal altijd? De dieren geven hierin blijk er een veel betere moraal op na te houden dan vele menschen. Hun huwelijk wordt niet burgerlijk en kerkelijk ingezegend, dat is daar niet noodig. En zoolang het dierlijke in den mensch nog op zoo'n lage trap van ontwikkeling, waartoe het blijkbaar is teruggegaan, staat, zal het noodig blijken, dat zij door andere middelen in het rechte spoor worden gehouden. De vrije natuur leert ons veel, zeer veel goeds en het dierlijke in den mensch is goed, maar het dierlijke hier moeten we niet verwarren met het beestachtige. Wijlen Dr. J. Th. Cattie, leeraar in de wis- en natuurkunde aan de H.B.S. te Arnhem, antwoordde ons steeds als wij vroegen: ‘Mijnheer, wat is dat voor beest?’ ‘Dat is een dier, beesten vindt men alleen onder de menschen, al het andere zijn dieren’. Nogmaals, in de vrije natuur valt voor de menschen oneindig veel goeds te leeren.

Abonné N.

P.S. In Amerika trof ik meermalen konijnen aan, lijdende aan geslachtsziekte, reden waarom op die dieren dan ook niet werd gejaagd, men was er vies van.

VI.
'n Lapmiddel.

'n Groot deel onzer natie houdt zich dezer dagen weer bezig met 'n lapmiddel op groote maatschappelijke wonden, en meent dat het zich uiterst verdienstelijk maakt.

Op gevaar af van in gedachten reeds door vele lezers, maar vooral door lezeressen aangevallen te worden, wil ik hen maar niet lang in onzekerheid laten, welke ‘lap’ ik bedoel; ik heb hier namelijk op het oog het tot in alle oorden des lands bekende ‘Hoefijzerverbond’.

In groote steden en kleine, op bloeiende dorpen en in afgelegen gehuchten gaat men weer met schaal en bekken rond.... neen, zoo is het niet; vereenigen zich vrouwen van allerlei stand en leeftijd, om 't koste wat 't wil, geld bijeen te zamelen, tot het stichten van een tijdelijk tehuis voor zwakke en zieke kinderen, wien het daar aan niets zal ontbreken, wat voor hun lichamelijk en geestelijk welzijn noodzakelijk is.

Dat klinkt zeer schoon en ik kan me indenken, dat men mij al voor heel gevoelloos en onbarmhartig gaat beschouwen, zoo ik niet mijn volle sympathie aan dit doel hecht, en toch is dit laatste mijn innige overtuiging.

Als leden der maatschappij zijn we verplicht, zal men zeggen, allen mede te werken tot verbeterde gezondheidstoestanden, en vooral bij het arme hulpbehoevende kind, wiens ouders het niet kunnen geven wat het toekomt.

Volkomen waar.

Altijd, wanneer zoo'n stumpertje op onzen weg komt, en wij er direct iets voor kunnen doen. In dat geval zou ik dan ook de laatste zijn, die me onbetuigd liet.

In het onderhavige geval echter, voel ik niets, absoluut niets voor het groote lapmiddel, dat men voor de zooveelste maal weer eens wil toepassen, wijl men onwillig is voor 't meerendeel om de oorzaken weg te nemen, waardoor de treurige toestanden van zwakke en zieke kinderen zijn ontstaan.

Nu zou ik er nog vrede mee kunnen hebben, wanneer één kolonie-huis afdoende ware voor de genezing der vele armzalige stakkertjes, die er heen gezonden worden, doch daar is m.i. geen sprake van.

Laat ons aannemen dat - en dit zou wel het allergunstigste geval wezen - alle kleinen, die er langer of korter mogen vertoeven, geheel hersteld naar hunne respectievelijke woningen terugkeerden, dan nog zou er geen huis gebouwd kunnen worden, groot genoeg om de talrijke velen uit alle oorden des lands te herbergen, die er behoefte aan hebben. Wil men dus in dezen afdoend kunnen helpen, dan is er behoefte aan 'n vijf- mogelijk zelfs 'n tiental zulke koloniehuizen en waar men nu reeds voor het sommetje van *f* 80,000 het gansche land moet afbedelen, ja hemel en aarde bewegen om met allerlei trucs en ijdelheid-streelende voorstellingen, fancy-fairs en bazars gelden bij elkaar te scharrelen, zonder waarachtige gulheid des harten van de meesten, die er aan geven, omdat het niet anders kan, daar zal het aan meerdere kolonie-huizen heelemaal niet toekomen.

Doch dit is niet mijn grootste bezwaar.

Als zij die terugkeeren naar huis voor altijd genezen waren, zouden we ons mogen verblijden over 'n deel van den oogst, ware 't ook 'n klein.

De zomer is in aantocht en straks trekken 'n zoo groot mogelijk aantal gezondheidsarme kleinen naar 't bewuste kolonie-huis, dat toch door de ontelbare giftjes der kleine luiden wel tot stand zal komen, naar ik vertrouw, want zij brengen 't meeste bijeen.

Daar vinden ze een waar dorado.

De heerlijke frissche lucht, goed voedsel, kostelijke verzorging, aangename spelen en prettige afleiding laten niet na de meesten rozen op de wangen te tooveren en de schriele leden tot gevulde vormen te doen groeien, maar het seizoen gaat voorbij en als de herfststormen kille regens tegen de glasruiten zweepen, is voor velen de tijd gekomen, weer naar de ouderlijke woning te vertrekken.

De hoop op het weerzien van geliefde ouders

broertjes en zusjes verheldert in den trein de toch reeds glanzende gezichtjes en bij aankomst snellen ze aan het station de dierbare betrekkingen in de armen, die hen weer naar het oude verblijf moeten geleiden.

Reeds bij den eersten stap over den drempel der zonlooze, bekrompen woning valt 'n somberheid over hen, die eer de winter voorbij en het voorjaar gekomen is, de oude kwaal weer doet herleven of opnieuw opzet, omdat ze nu maandenlang gemist hebben, wat hen ginder genezing bracht Bleef nu het aantal lijders constant, dan zou er toch eindelijk 'n tijd komen dat slechts 'n sporadisch geval verpoozing behoefde, doch het is immers 'n onomstootbare waarheid helaas, het aantal zieke en zwakke kinderen groeit elk jaar opnieuw aan, dank zij de oorzaken waaruit ziekte en zwakte zijn ontstaan.

Het is voor elk middelmatig ontwikkeld mensch geen geheim dat drankmisbruik en slechte woningtoestand de eerste oorzaken van lichamelijk lijden, als tuberculose en bloedarmoede zijn en zoolang deze niet worden weggenomen, kan men wel aan 't lappen blijven van het oude kleed, de rotte maatschappij, maar heel wordt het *nooit*.

Tachtigduizend gulden is er noodig om het bedoelde kolonie-huis tot stand te brengen, voor één mensch een heele som, doch een peulschilletje is het voor tachtig der rijkste inwoners van Nederland, waarvan menigeen in 'n paar weken tijds meer voor z'n ontspanning uitgeeft dan de luttele som van duizend gulden, zonder dat het hem iets hindert in z'n financieele uitgaven. Op elke plaats waar voor het Hoefijzerverbond geld wordt ingezameld, wordt dat in hoofdzaak echter bijeengebracht door den kleinen man, want als men de lijsten van deze en dergelijke bedelpartijen inziet dan overtreft het aantal halve guldens minstens zesmaal dat der heele, om van 'n doodenkelen rijksdaalder maar te zwijgen.

Het is dus niet het kapitaal dat het koloniehuis sticht, maar in hoofdzaak de klein-burger en als dan z'n kinderen het voorrecht genieten daar opgenomen te worden, moet hij zich nog heel dankbaar toonen voor de bewezen weldaad, die hij waant van het kapitaal te ontvangen.

Wanneer in elke stad of op ieder dorp men eens door zulke gelden een fonds bijeenbracht, gedurende tien jaren, voor verbeterde woningen, te verstrekken door rijk of gemeente, tegen denzelfden huurprijs, waarmee men nu huisjesmelkers en schrapers verrijkt, dan zou een der oorzaken voor ziekte en zwakte zijn weggenomen en de hygiëne binnen afzienbaren tijd gezonde geslachten in 't leven roepen.

En nu komen we aan de tweede oorzaak.

De drank.

Werkte ieder mee, die zich nu voor het Hoefijzerverbond interesseert, om Nederland tot een drankvrij land te maken, dan ware het onnoodig de barmhartige te spelen, wijl het arme kind, dat nu door gebrek en zwakke constitutie elks medelijden opwekt, dan met 'n krachtig gezond lichaampje ter wereld kon komen en door goede voeding, enz. 'n blakenden welstand zou deelachtig zijn, bij het verblijf tevens in 'n gezonde woning.

Doch kom eens bij de gegoeden om lid te worden van de vereeniging tot Afsch. van Alc. Dranken, er is geen sprake van dat ze u willen steunen. Ook deze vereeniging bestaat, met exceptie van 'n enkelen, grootendeels uit de kleine luiden en hunne kinderen.

Hier op de plaats mijner inwoning doet zich zelfs het geval voor, dat de vrouw van een drankhandelaar mede-oprichtster is van 'n afdeeling voor het Hoefijzerverbond

en bij de menschen, door drank ten onder gegaan, evenzeer aanklopt om 'n gift voor het toekomstige koloniehuis als bij den kapitalist. Bewijs hoe weinig men zich rekenschap geeft van den invloed, die men op de kwalen der maatschappij uitoefent.

Men kan 'n oud kleed niet herstellen door in nieuwen lap, want de oorzaak, versletenheid, blijft bestaan en maakt weldra 'n anderen lap noodzakelijk, opdat het in elkaar blijft hangen.

En zulk een lapmiddel is het aanstaande koloniehuis voor zwakke en zieke kinderen. Eerst als de oorzaken zijn weggenomen, kan men er zich over verheugen, dat voor de slachtoffertjes eenen rotte samenleving 'n instelling bestaat, waar zij, die onder bovengenoemde slechte invloeden ter wereld zijn gekomen en hebben geleefd, kunnen genezen of verzachting vinden voor hunne kwaal.

Het is noodig, dat men leert inzien op 'n dwaalspoor te zijn, vanwaar men niet zonder financieele en moreele offers tot den juisten weg kan terugkeeren.

Ook de werkman moet begrijpen, dat hij zich zelf en z'n nakomelingschap kan redden door zelf het initiatief te nemen voor verbeteringen, waartoe hij nu evenzeer bijdraagt, zonder in waarheid echter verbeterde toestanden te scheppen, maar te offeren voor lapmiddelen die op den duur niet baten.

Wat hij persoonlijk bijdraagt om z'n gezin een ruime gezonde woning te verschaffen, is kapitaal dat hij op rente zet om er in verre toekomst van te profiteeren.

Een krachtig ingrijpen hier, evenals bij de drankbestrijding, kan hem het ontvangen van giften en gaven onnoodig maken, en hem den eerenaam geven van 'n self-made man, dan is bedelen bij het kapitaal, dat altijd déprimeerend werkt, ook overbodig geworden.

30-4-1914.

RARDA LIEFTINK.

Antwoord Redactrice.

Mijne lezers weten dat ik-zelve indertijd, in een Overzicht v/d Week, ‘Het Hoefijzerverbond’ krachtig heb aanbevolen. Ik deed dit gedeeltelijk om persoonlijke redenen, omdat ik met eene der hoogst sympathieke, *waarlijk* nuttige dames, die zich aan dit werk wijden, van nabij bekend ben, en onbegrensde achting gevoel voor hare zelfopoffering; ook echter schreef ik zooals ik 't deed, omdat een ‘lapmiddel’ in dit geval mij nog beter toeschijnt dan in 't geheel niets te doen voor zieke misdeelde kinderen, - die het immers niet kunnen helpen wanneer de ouders hen in de wereld schopten, en zij moeten boeten voor de zonde in drank en ontucht door dezen bedreven.

Onpartijdigheidshalve zou ik - mijn gewoonte getrouw - deze tegenspraak hebben opgenomen, ook al ware ik het er dus geheel en al oneens mee. Het moet mij echter van het hart dat Rarda Lieftink m.i. wèl legt den vinger op de wonde plek, waar zij, evenals ik het deed in de vorige

Lelie, (zie mijn artikel: De Staat als Onzedelijkheidsbevorderaar) er zoo nadrukkelijk op wijst dat drank, slechte-woning-toestanden, enz., de wortel zijn van het kwaad, een wortel dien men laat zitten, omdat men hem niet *wil* uitroeien. Helaas, de drank, de drank, en nog eens de drank, *die* is het die noodig maakt al die huizen voor zieke en zwakke kinderen, waarvoor het Hoefijzerverbond werkt. De drank ondermijnt de gestellen dezer slachtoffers reeds vóór de geboorte, elke dokter, elke armenbezoeker, elke pleegzuster, iedere man en vrouw die met het volk in aanraking komt kan het U zeggen. En, is het ook niet teekenend hoe zelfs de meest verwoede tegenstanders van sociaal-democraten, en andere arbeiderspartijen, het U toegeven moeten dat in juist deze kringen het alcohol-gebruik steeds meer en meer wordt afgeschaft, dank zij verstandige ontwikkelde leiders. Natuurlijk ook, daar waar de volks-voorgangers het volk-zelf de oogen openen voor het verderf dat zij brengen over zichzelf en hunne kinderen, door zich te buiten te gaan aan jenever, enz., gaan van lieverlede de oogen steeds méér open voor de eenvoudige natuurlijke *waarheid* van dit feit. Het zijn echter, - een enkele goede uitzondering niet te na gesproken - onze dominees en pastoors, onze regeeringspersonen, burgemeesters, enz., die zich niet schamen het volk te verliederlijken en te ontkrachten, door in hen het 'matig' gebruik van jenever en alcohol, enz. aan te moedigen, door nachtkroegen voor hen open te zetten, enz.

Schande, driewerf schande, over al dezulken, - die dan achterna Hoefijzerverbonden oprichten en Emmabloempjes verknopen, - enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII.
Aanteekeningen.

De verwaande L. Simons tracht in de Telegraaf van Woensdag l.l. 29 April door een kletsje zijn verregaande verwaandheid, waarvan dit heer al meer blijken gaf, schoon te praten.

Hij liet nl. voor zijn bibliotheek een bundel samenstellen door d'Oliveira, 'De jonge generatie' en daarin moest natuurlijk als een der eerste geplaatst zijn vrouw, Josine Simons - Mees, wier succes hij als het zijne beschouwt.

Hierop werd aanmerking gemaakt, waar zooveel andere vrouwen werden voorbijgegaan.

En nu komt hij dit schoonpraten met 'n kletsje, zoo onbenullig en verwaand, dat het me niet de moeite waard is, het te herhalen voor de H.L. lezenden. Vroeger werd dit heer op de vingers getikt, toen hij een slechte vertaling van zijn vrouw trachtte mooi te praten, ook in de Telegraaf. Als ik me niet vergis was dit 'Mevr. Warren's bedrijf' van Shaw.

Zijn zelf-verdediging tegenover een in de Engelsche literatuur ervaren man raakte kant noch wal.

Men zij dus op zijn hoede en hechte niet te veel waarde aan zijn praatjes, waaronder, als een adder in het gras, de verregaandste, meest-idiote en verblinde eigenwaan schuilt, dien men zich kan denken.

JOHANNA STEKETEE.

VIII.
Het particuliere leven en de maatschappij.

Van verschillende kanten wordt afschuw gesproken over den moord bedreven op Calmette door Mevrouw Caillaux.

Wat wordt deze vrouw beschimpt, wat wordt ze belaagd voor deze daad!

In de laatst verschenen Hollandsche Lelie nog, nam Mevrouw Steketee de partij op van Calmette, zeggende, dat een journalist critiek mag uitoefenen, het recht heeft daartoe, ook al is deze critiek voor de betreffende persoon verpletterend.

Ja, zeker een journalist heeft 't recht om te critiseeren, maar mag hij het particuliere leven aantasten? Moet hij dat niet scheiden van de politiek? Immers, daar moet hij zich niet mede bemoeien, dat ligt niet op zijn weg.

Al hoe lang was er reeds een campagne aan het werk tegen Caillaux! Laat dat nu alles over politiek zijn geweest, à la Bonne heure! Zoo is 't nu eenmaal, al de ministers (knoeiers of niet-knoeiers) hebben vóór- en tegenhangers, daar is nu niets aan te doen! Maar toen Mevrouw Caillaux hoorde, dat Calmette brieven uit hun particuliere leven zou publiceeren, toen werd zij, die zooveel van haar man hield en al zoo lang gesard en geplaagd was geworden, een tijgerin gelijk, die op haar prooi loert.

En is dit niet volkomen te begrijpen? Is 't niet natuurlijk dat je opeens losbarst?

Dat particuliere leven weet wat! Men scheidt het zoo zelden af van de plaats, die men inneemt in de maatschappij!

Men geeft geen hand aan iemand, die een moord begaan heeft en die later in de maatschappij terug komt; altijd wordt hij er weer op aangezien, maar God, kan de man zich niet beteren later en weet men precies alles waarom en hoe hij den moord deed?

Moet die daad zoo iemand steeds vervolgen zijn geheele leven door?

Moet men dan in diens nieuwe loopbaan ook weer met verachting op hem neerzien?

Och, welneen, dat is immers onmenschelijk, dat is klein en niet vergevensgezind. Daarbij, diegene, die geheel zonder zonden is, werpe pas een steen op hem!

Op die manier zou niemand zijn leven kunnen beteren, niet waar?

Laat tóch dat particuliere leven onaangeroerd!

Laten ze toch, als ze den geheelen dag naar de pijpen van anderen moeten dansen, eens één oogenblik hebben, dat zij zich kunnen laten gaan, dat ze 't inrichten zooals hun dat convenieert en aangenaam is; witt ze doen, hoè ze doen, laat dit toch hun zaak zijn! Het leven is zoo kort en voor ‘the struggle of life’ moeten ze hard werken en andermans bevelen opvolgen, laat hun één vrij oogenblik te hunner beschikking, één oogenblik, waar 't groote monster, de maatschappij, niets meê te maken heeft!

Wat komt het er op aan, als ze hun plicht maar doen tijdens 't werk, als ze dat maar goed doen!

Een paar voorbeelden.

Ik zie op de planken een actrice, die magnifique speelt en me tot tranen toe roert. Ik weet,

dat ze in 't particuliere leven een immoreel leven leeft; is dat nu voor mij een reden, om haar niet te bewonderen, niet de hand te drukken voor 't genot dat ze me verschaft heeft? Wat kan 't mij schelen, wat ze doet in huis? Ik vind haar een genie; ik scheid het eene van het andere.

Wat wordt er van Multatuli's huiselijk leven veel slechts verteld! Wel, wat gaat mij dat aan? Ik vind zijn Max Havelaar prachtig en ik bewonder zijn durf om dat alles neêr te schrijven.

Werkelijk, men moet het eene scheiden van het andere; men kwam dan eerder tot vergevensgezindheid en onze harde opinie over anderen zou verdwijnen.

In alle gevallen vind ik het ontzettend laakbaar en klein in Calmette, het particuliere leven van het echtpaar Caillaux te mengen in het politiek schandaal. Het moedig optreden van Mevrouw Caillaux (zij wist toch vooruit daarvoor te zullen moeten boeten) dwingt eerbied af.

30 April 1914.

C. ARNTZENIUS.

Antwoord Redactrice.

Onpartijdigheidshalve plaats ik dit stuk, waarvan de inzendster-zelve me reeds particulier schreef ‘dat ik 't er wel niet mee eens zou zijn.’ Intusschen lijkt het mij gewenscht er de geachte inzendster op te wijzen, hoe ze geheel en al den bal misslaat waar ze houtweg verklaart dat Gaston Calmette ‘het echtpaar Caillaux’ heeft betrokken in zijn campagne. Ik vooronderstel dat zij in deze beschouwing afgaat op de geheel partijdige inlichtingen der Hollandsche couranten, van welker partijdigheid ik verscheidene frappante staaltjes onder de oogen kreeg. Ik-echter, die in de Fransche couranten, de Matin, enz., de *getuigen*-verhooren heb gelezen (van vóór- en tegenstanders beiden), kan haar verzekeren hoe niemand, zelfs niet de vurigste verdediger van het echtpaar Caillaux, diens vriend Ciccaldi, heeft *kunnen* beweren, laat staan bewijzen, dat Gaston Calmette ook maar één woord ooit schreef, of heeft willen schrijven over *mevrouw Caillaux*, of over haar *particulier* leven en dat van haar man. Deze beschuldiging is een schromelijke laster, door vriend en vijand beiden erkend. Het eenige wat mevrouw Caillaux heeft kunnen aanvoeren tot hare verontschuldiging, is haar **vrees** dat Gaston Calmette iets **zou** publiceeren van intiemere aard. (Juist dezer dagen is echter afdoende uit zijn nalatenschap gebleken hoe hij niets van dien aard bezat zelfs).

Hiermede vervalt dus eigenlijk het betoog als zoodanig van de geachte inzendster. - Intusschen lijkt mij de door haar, en ook door mevrouw Steketee in een der vorige nommers, ter sprake gebrachte quaestie naar aanleiding van hetzelfde onderwerp, wèl van genoeg belang om haar meteen nog eens nader te beschouwen. Ik voor mij ben het geheel en al eens met mevrouw Steketee. Elke journalist heeft het recht, heeft de plicht zelfs, óók het particulier leven van een *regeeringspersoon* aan te tasten, en de gemeenheden en schurkerijen daarvan aan te toonen in het publiek, omdat hij immers juist daardoor bewijst hoezeer het publiek zich vergist, waar het meent met een vertrouwenswaardig en achtenswaardig man te doen te hebben. Politiek en Particulier leven laat zich niet van elkaar scheiden waar het *schurkerijen* geldt. Daarom heb ik onbepaalde achting voor den journalist die schurkerijen ontmaskert, - op welk gebied ook, particulier of anderszins. Bovendien, zich daarover te wreken

door een laaghartigen sluipmoord, zooals mevrouw Caillaux deed, is wel het allerverachtelijkste wat er bestaat. Waarom heeft haar man-zelf Calmette niet gedood indien hij zich schuldeloos voelde. En, indien zijne vrouwzelve zich wilde wreken, dan ware het in elk geval niet meer dan plicht geweest openlijk als aanvaller op te treden in plaats van - als een echte geniepige vrouw - haar slachtoffer van achteren te beschieten op het oogenblik waarop hij, zijn hoed en stok wegleggend, haar den rug toedraaide. -

Neen, mevrouw Caillaux heeft m.i. een der meest-verachtelijkste sluipmoorden begaan, enkel uit *vrees* voor de openbaarmaking der politieke knoeierijen van haar man, die men zich kàn denken. En aan den anderen kant heeft Gaston Calmette volkomen lofwaardig gehandeld door de knoeierijen van een minister ten eigen voordeele en ten bate van eigen fortuin te ontmaskeren zonder aanzien der personen.

- Verachtelijk daarentegen in de hoogste mate is het bedrijf van den *anonym*-schrijvenden journalist, die gif en laster rondstrooit zonder dat het slachtoffer van zijn dikwijls persoonlijke wraak over 't een of ander hem kan afstraffen naar verdienste. In dit opzicht maakt onze geheele pers zich schuldig aan de grootst mogelijke verachtelijkheid, door aanhoudend ongeteekende stukken op te nemen van den meest-persoonlijken aard, tegen bepaalde personen gericht, die, wat hen zelven aangaat, zeer goed weten soms wat er achter steekt, maar zich tegenover het groote publiek zulke lastertaal in een of ander Blad weerloos moeten laten welgevallen. Ik maak mevrouw Steketee daarom mijn compliment, waar zij onlangs den heer Frits van Raalte, en thans weer den heer Simons, scherp aanvalt, dat zij dit doet met haren naam er onder. Het spreekt trouwens vanzelf dat ik - deed zij dit niet - zulke stukken niet zou opnemen. Maar, ik behoef haar niet eerst dien eisch te stellen met haren naam te onderteekenen; zij doet het uit vrije beweging. Welnu, de heeren Frits van Raalte, Simons, enz., weten nu wie hun aanvalt. Om diezelfde reden teeken ook ik steeds met mijn naam. Let echter maar eens op, hoe aanhoudend ik in de pers *naamloos* word uitgescholden. Moest niet elke redactie, die zich respecteert, weigeren zulke naamlooze stukken op te nemen? Ik-voor-mij weet gewoonlijk wel wat er achter zit, een meneer wiens werk ik weigerde voor de Lelie, iemand wiens knoeierijen ik aanviel, enz., enz. Nog onlangs is het gebeurd dat iemand, die ik verzocht haar naam openlijk te noemen als zij iets in de Lelie wilde schrijven, eenvoudig haar aanval naamloos inzond aan een ander Blad, - dat dien aanval terstond opnam, niettegenstaande de bedoelde persoon mij uitdrukkelijk had geschreven ‘nooit de Lelie te lezen’. Dus, wat hare opmerkingen erover waard waren, behoef ik niet verder aan te duiden. - Dergelijke staaltjes zou ik ontelbaar vele kunnen opnoemen. En ik herhaal, vuile, anonyme aan-

vallers en wraaknemers zullen er steeds te over zijn, maar het is een schande van elke redactie, die zichzelve respecteert, dat zij zulke persoonlijke aanvallen opneemt zonder den naam van den inzender te eischen als een uitdrukkelijke voorwaarde. En, al ware het alleen daarom, omdat hij met zijn eigen persoonlijkheid is opgetreden voor de zaak die hij voorstond, verdient Gaston Calmette aller achting. Niet naamloos en gemaskerd maar openlijk viel hij Caillaux aan. Diens vrouw echter ging hem als een sluipmoordenares te lijf, door hem te spreken te vragen, en van zijn beleefdheid haar te willen ontvangen gebruik te maken om hem onverhoeds dood te schieten. Van drift of plotselinge verontwaardiging is dus geen sprake, alleen van het meest laaghartig overleg. Hoe mevrouw Arntzenius zoo iets kan verdedigen is mij een raadsel. - Ik voor mij zou mijn handen niet willen vuil maken aan welken pennelikker ook die mij in het openbaar beleedigde, omdat ik zoo iets eenvoudig beneden mij acht, maar met dat al kan ik toch zulk een drift-gebaar verontschuldigen en begrijpen;.... een laffen sluipmoord echter, in koelen bloede, vind ik wel het meest weerzinwekkend misdrijf dat ik mij kan voorstellen, en een dat in mijn oogen veel meer de guillotine verdient dan b.v. de geheele auto-bandieten-geschiedenis Bonnot-Garnier, waarbij het ten slotte niets anders betrof dan paria's der maatschappij, slachtoffers van het leven, daardoor gekomen tot moord en diefstal om in hun levensonderhoud te voorzien.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IX.
Aan den heer Schippérus.

De gedachtenwisseling uit de oude jaargang, getiteld: ‘Een groote nood,’ bevat veel waars. Dikwijls is het fatsoenlijke meisje ook te beklagen. Veel ben ik met u eens, Mr. Schippérus, maar volstrekt niet alles. De maatschappij is nog niet rijp voor de toestanden die u wilt scheppen; er zijn zoo weinig hoogstaanden op de wereld!

En u zegt zelf: ‘geef u gewonnen, als uw natuur dit van u eischt en - (en nu komt het voornaamste) *als gij u er niet meê in moeilijkheden begeeft*.’ De omstandigheden, waarin een vrouw *dikwijls is geplaatst* in de maatschappij, de betrekking die zij bekleedt! Dit laatste is een groot punt; ontslag staat soms voor de deur indien men zulke dingen te weten kwam! Och, het is zoo gemakkelijk, zulke dingen te schrijven en te raden, maar in de praktijk zijn er altijd bezwaren, soms onoverkomelijke. Maar, ook wij vrouwen, zijn eenmaal anders dan de mannen op dat punt. Wij zouden ons alleen willen geven, aan iemand, voor wien wij *liefde* voelen; gij, mannen, neemt dikwijls de eerste, de beste.

Neen, Mr. Schippérus, de tijd is nog niet daar en ik twijfel er aan, of hij ooit zal komen.

EEN VROUW.

X.
Den Haag, 8 Mei, 1914.

Hooggeachte Freule,

Naar aanleiding van Uw correspondentie met 'Trekvogel' in de Lelie van 29 April No 44, zou ik gaarne willen aanbevelen (indien het niet reeds te laat is):

Mevr. WAGNER. Schenkstraat 230
hij Louise de Colignyplein.
Den Haag.
(*Lijn 7*).

Ongetwijfeld zal Uw correspondent hier wel het gewenschte vinden.

Bij voorbaat zeg ik U beleefd dank voor de plaatsing en verblijf ik met de meeste hoogachting,

Uw. dw. dien.
HERM. GEHRELS.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een jonge dame, h.b.b.h.h., zoekt tevergeefs op Kralingen te Rotterdam een gemeubileerde zit- en ongemeubileerde slaapkamer met ontbijt en bediening (zij luncht buitenshuis en eet van den kok, doch wil eventueel ook inclusief middageten huren), en verzoekt haar mede-abonnées der Lelie vriendelijk zoo dezen het adres van een beschaafde familie of dame, die haar het gevraagde bieden kan, bekend is, haar dit wel via de Holl. Lelie te willen mededeelen.

Zij vestigt er de aandacht op, dat in genoemd stadsdeel van Rotterdam, waar men dicht bij een groote stad rustig in liefelijke omgeving buiten woont, bepaald groote behoefte is aan een goed, beschaafd pension, waarnaar hier steeds meer vraag is. Er zijn bijv. een Hoogere Burgerschool en een privaatschool gekomen, waarvan leeraren en onderwijzers gaarne op Kralingen wonen, terwijl er reeds jaren een meisjesschool is en na de vestiging van de Handels-hoogeschool ook tevergeefs kamers op Kralingen gevraagd werden (er zijn 23 damesstudenten aan deze school). Ook met het oog op den nieuwen parkaanleg zou een pension (eventueel een uitsluitend dames-pension), door een beschaafde dame gehouden, er veel aftrek vinden. De stand is op Kralingen prima, de huishuur goedkoop. Wie voelt zich hierdoor geanimeerd? Tot nadere inlichtingen, event. samenwerking, is stelster gaarne bereid.

Pension-Zoekende.

Bericht.

Wegens het groote aantal ged., en de uitgebreide antwoorden die ik aan enkele dezer ged. had toe te voegen, moet de gehééle corr. achterwege blijven, n.l.: aan **Koos, Veteraan-Abonné-Nora, A.P., Jo, Mevr. A.-G., Mara, te Z., G.M.W.** en **John**, alsmede het vervolg van den roman van mijn hand.

RED. HOLL. LELIE.
Sluiting Red: Ged.

20 Mei 1914
27ste Jaargang.
No. 47.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Materialisme.

> ‘The times have been,
> That when the brains were out, the man would die,
> And there an end; but flow they rise again.’
> SHAKESPEARE.

Eenigen tijd geleden in een lezing over ‘Materialisme en Spiritisme’, zeide Dr. A.H. de Hartog, predikant te Heemstede, o.m.: ‘De materialist vindt in zich slechts den lust om uit te leven. Daarom is de materialist de anti-christ, degeen die het kruis niet wil. Hij wil geen geestelijke waarde erkennen, want zet hij zijn oogen open, hij zou naast zich bemerken den plicht. De materialist kan alleen maar dood gaan, terwijl de held sterft; omdat de materialist niet vrijwillig dood wil gaan, maar het leven wil, zonder doel.

Toch behoeft de materialist ons mededoogen; plicht en menschlievendheid kent hij niet, slechts één ding bezit hij, een roep om realiteit, de werkelijkheid ziet hij echter toch niet.

De christenen hebben een hoogere geboorte dan alleen uit de stof. Wordt de materialist door stof beheerscht, de christenen beheerschen de stof; is de materialist geboren uit de stof, tot stof wederkeerend; de christen is geboren uit den geest.'

Niemand kan vaster overtuigd zijn dan ik het ben, dat het materialisme een leugen is en een vloek, maar behalve dit eene: dat de materialist ons mededoggen behoeft, - al is

het ook om andere redenen dan de door Dr. de Hartog aangevoerde - zou ik niet graag dit alles onderschrijven.

'De materialist vindt in zich slechts den lust om uit te leven,' alsof alle materialisten per sé zelfzuchtig zijn! Maar, zoo mag men niet generaliseeren. Ik weet beter. Ik weet, dat er zijn die met Mathew Arnold zeggen en in praktijk brengen: 'als dan dit aardsche leven het eenige is, laat ons het hoog houden.'

'De materialist is de anti-christ, die het kruis niet wil, die geen plichtgevoel en geen menschlievendheid kent.' Hoe durft men zoo iets beweren? Natuurlijk er is materialisme en materialisme, maar er is ook christendom en christendom.

Ik ken dan christenen, naam-christenen, zonder iets in zich van den Christus-geest, zoo zelfzuchtig en onmenschlievend, zonder eenig plichtgevoel, zoo anti-christelijk, dat men zich waarlijk niet behoeft te verbazen, dat zoo'n christendom, - een leugen en een vloek, veel grooter, veel weerzinwekkender nog dan het materialisme, dit laatste in het aanzijn riep.

Niets komt zoo maar uit de lucht vallen, het een ontwikkelt zich altijd uit het ander. Vreemd, dat de christenen dit altijd vergeten. Vreemd, dat ze 'du haut de leur grandeur' den staf breken over allerlei richtingen en stroomingen, die het onvermijdelijk gevolg zijn van de ontaarding van het christendom.

Het christendom, dat zich noemt naar hem, die kwam, niet om te oordeelen, maar om zalig te maken, om te redden en te behouden en lief te hebben wat verloren scheen, om te genezen de gebrokener van hart en de kranken naar lichaam en ziel. Het christendom dat zich noemt naar hem, die sprak van den Vader, die de rookende vlaswiek niet zal uitblusschen noch het gekraakte riet verbreken; naar hem die vol deernis, vol ontfermende liefde zijn zegenende handen uitstrekte over allen, want allen zonder onderscheid, die opstaan en tot den Vader gaan, worden in liefde aangenomen en met vreugde begroet. Nog eens het christemdom, dat zich noemt naar hem, en... leeraart bij monde van Calvijn, dat God besloot menschen te verwekken met de opzettelijke bedoeling hen dan door middel van de zonde voor eeuwig te verderven.

In het hoofdwerk van Calvijn 'de Institutie', leest men in het III^{de} boek, dat tot opschrift draagt: 'Van de eeuwige verkiezing, waardoor God sommigen tot zaligheid en sommigen tot verderf geordineerd heeft': 'De eerste mensch is gevallen, omdat de Heere geoordeeld had, dat zulks wet en oorbaarlijk was. Waarom Hij dat geoordeeld heeft is ons onbekend' (III, 23, 8).

'Zoo verwerpt dan God degenen, die Hij voorbijgaat, en dat om geen andere oorzaak dan dat Hij hen wil uitsluiten van het erfdeel, hetwelk Hij voor Zijne kinderen verordineert en bestemt'. (III, 23, 1).

'Dat God door een eeuwigen en onveranderlijken raad eenmaal besloten en verordineerd heeft, welke menschen Hij namaals tot de zaligheid verkiezen en aannemen, en wederom welke menschen Hij tot het verderf verwerpen wilde'. (III, 22, 1). Calvijn zelf noemt dit (Institutie III, 22, 1) het 'decretum horribile' d.w.z het 'gruwelijk besluit'!

''t Is wel een vreeselijk besluit, ik beken het; nochtans zal niemand kunnen loochenen, dat God van te voren eer Hij den mensch schiep, geweten heeft wat einde en uitgang de mensch zou nemen en hebben, en dat Hij het daarom te voren geweten heeft, omdat Hij het door Zijn besluit in zulken wege verordineerd had'. (III, 23, 7).

‘Dat dengenen, die Hij ter verdoemenis toeëigent, wel door Zijn rechtvaardig en onberispelijk, maar nochtans onbegrijpelijk oordeel, de toegang tot het leven wordt afgesloten.’ (III, 22, 7).

‘Hetgeen ik zeg moet ook niet schijnen ongerijmd te zijn, te weten, dat God niet alleen den val van den eersten mensch en daarin het verderf van zijn nakomelingen te voren gezien, maar ook door Zijn goeddunken geordineerd en geleid heeft.’ (III, 23, 7).

‘God bekeert derhalve de halsstarrigen en verstokten dáárom niet, omdat Hij aan hen niet te werk legt die krachtiger genade, die Hem niet zou ontbreken, zoo Hij die te voorschijn brengen en gebruiken wilde.’ (III, 23, 1).

‘Dat de Heere menschen geschapen heeft, van wie Hij te voren zonder eenigen twijfel wist, dat zij ten verderve gaan zouden en dat dit alzoo gedaan en geschied is, omdat Hij alzoo wilde.’ (III, 23, 5).

‘Dewijl het bestel en de beschikking van alle ding in Gods hand is, dewijl bij Hem de macht is der zaligheid en des doods, zoo ordineert Hij het door Zijn wil en raad alzoo, dat er onder de menschen sommigen geboren worden, die van den schoot der moeder aan ter dood zekerlijk zijn toegeëigend, opdat zij door hun verderf zouden dienen tot prijs en heerlijkheid van Zijn naam.’ (III, 23, 6).

‘Dat derhalve de verworpenen het woord Gods hetwelk hun geopenbaard is, niet gehoorzaam zijn, daarvan wordt de schuld wel terecht gelegd op de boosheid en verkeerdheid huns harten als maar meteen daarbij gevoegd wordt, dat ze daarom tot deze verkeerdheid overgegeven zijn, omdat zij door Gods rechtvaardig maar ook door ondoorzoekelijk oordeel opgewekt zijn om door hunne verdoemenis Zijne eer te verklaren.’ (III, 23, 14).

‘Desgelijks wanneer van de zonen van Eli verteld wordt, dat zij niet luisterden naar de heilzame vermaning huns vaders omdat de Heere hen wilde dooden: zoo wordt daarmede niet geloochend dat die halsstarrigheid voortgekomen is van hun eigen boosheid, maar daar wordt ook tegelijk aangewezen de oorzaak waarom zij in hunne halsstarrigheid verlaten zijn geweest, naardien de Heere hunne harten had kunnen verzachten; te weten, omdat Zijn onveranderlijk besluit hen eenmaal tot het verderf verordineerd en bestemd had.’ (III, 23, 14).

‘Die Hij derhalve ter oneere en tot het verderf des doods geschapen heeft om instrumenten te zijn van Zijnen toorn en exempelen van Zijn gestrengheid: die berooft Hij somwijlen van de macht en gelegenheid om Zijn woord te hooren; somwijlen wederom maakt Hij hen door de verkondiging Zijns Woords blinder en onverstandiger opdat zij tot hun bestemd einde komen en geraken mochten.’ (III, 24, 12).

‘God zou den wil der boozen wel kunnen keeren ten goede, want Hij is almachtig. Hij zou, voorwaar, dat wel kunnen-doen. Waarom doet Hij het dan niet? Omdat Hij niet gewild heeft. Waarom Hij het niet heeft gewild, dat staat bij Hem en is Hem bekend.’ (III, 24, 13).

Deze uitspraken zijn met velen van dezelfde kracht te vermeerderen, maar deze zijn voldoende om aan te toonen dat Calvijn door deze theorie, die inderdaad de kern van zijn stelsel is, God maakt tot de oorzaak van de rampzaligheid van allen, die wegzinken in verderf en ondergang.

De gangbare voorstelling onder talloos velen is deze: er is een kansje om zalig te worden, ongeveer op dezelfde manier als waarop het waarschijnlijk is, dat iemand de 100.000 uit de loterij trekt. Tegenover één kans van winnen staan er 99.999 van te verliezen.

Calvijn beweert, dat wij onder de predestinatie hebben te verstaan het eeuwig besluit Gods, waarbij Hij bij zichzelven heeft besloten, wat Hij wilde dat van iederen mensch worden zou; want wij worden niet allen geschapen met dezelfde conditie, maar dezen wordt het eeuwige leven, aan anderen de eeuwige verdoemenis van te voren verordineerd. Daarom, naar dat iemand tot het een of ander einde wordt geschapen, daarom zeggen wij, dat hij of tot het leven of tot den dood is gepredestineerd. (Inst. III, 21, 5).

O, is het niet afschuwelijk zoo'n gruwelijke noodlotsleer? En dát heet godsdienst, christelijke godsdienst nog wel.

De wreedste afgoden der heidenen zijn nog barmhartig vergeleken bij den God van Calvijn. De goden der heidenen kunnen, gelijk hun aanbidders hopen, nog vermurwd worden door offers en gebeden, maar wat valt er te hopen van een God die vóór de grondlegging der wereld besloot om millioenen en millioenen menschen voor eeuwig te verdoemen?

Deze prediking maakt een caricatuur van het Evangelie, blijde boodschap van den grooten Godsgezant.

Ds. J.P. van Melle, Ned. Herv. predikant te Kralingen, aan wiens brochure: ‘Geen Calvinist’ ik dit alles ontleen, besluit: ‘De leer van Calvijn is bijzonder geschikt om de menschen òf moedeloos te maken òf met wantrouwen en wrevel te vervullen tegen een God, van Wien men beginnen moet te veronderstellen, dat Hij het grootste deel Zijner menschenkinderen opzettelijk heeft geschapen om hen voor eeuwig te verdoemen. Als ik deze beschouwing, die ik haat met een volkomen haat, hoor voordragen en bepleiten, dan krijg ik een gevoel over mij, alsof ik een troep oproerlingen, die aan de galg ontsnapt zijn door een gratie-besluit, tegenover mede-rebellen, die niets schuldiger zijn dan zij, zou hooren betoogen, hoe rechtvaardig het is, dat zij straks zullen worden opgehangen, en hoe zij er zich in moeten verheugen zelfs aldus nog mee te mogen helpen om den luister van 's konings rechtvaardigheid te verhoogen!

Maar wat doen de drijvers der predestinatie-theorie anders? Zij erkennen: ‘wij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods.’ En als zij tot de overtuiging gebracht zijn, dat God niet hun verderf maar hunne zaligheid wil, dan gaan zij zich uitputten in allerlei redeneeringen, even martelend en weerzinwekkend voor het gemoed als onredelijk voor het verstand, om aan te toonen hoe rechtvaardig het is, dat de anderen, dat is de

groote hoop, overgeleverd worden aan het eeuwig verderf.

Hoe is het mogelijk, dat zij het gruwelijke niet inzien van de leer, ‘dat God door een eeuwigen en onveranderlijken raad eenmaal besloten en verordineerd heeft wat voor menschen Hij namaals tot het verderf verwerpen wilde, en dat dengenen, die Hij ter verdoemenis toeëigent, wel door zijn rechtvaardig en onberispelijk maar nochtans onbegrijpelijk oordeel de toegang tot het leven wordt dichtgesloten (Imt: III, 21, 7). Van dit ‘gruwelijk besluit’ door Calvijn geleerd, zeg ik met mijn gansche hart: ‘horribile dictu!’ ‘'t is gruwelijk om het te zeggen!’ want terwijl het de zedelijke vrijheid, dien God zelf in Zijn schepsel eerbiedigt, vermoordt en feitelijk dus alle verantwoordelijkheid opheft, maakt het Hem, die overvloedige fontein van alle goed, tot de oorzaak der hopelooze rampzaligheid van verreweg het grootste deel Zijner menschenkinderen!’

Is het geen godslastering, geen heiligschennis? En is het te verbazen, dat velen zoo'n christendom (?) den rug toekeeren, een christendom, dat in flagranten strijd is met den geest van Christus? Een christendom, dat God, den Algeest, den Vader, die zooals Christus leert, Zijn zon laat opgaan over boozen en goeden, den Vader, die niet wil dat één Zijner kinderen verloren zal gaan - voorstelt als een monster van wreedheid, zoo onmenschelijk wreed als gelukkig weinigen van Zijn schepselen zijn.

Hoe ik er toe gekomen ben dat boekje van Ds. van Melle te lezen?

Men zal zich herinneren, dat de laatste keer, dat wijlen generaal Booth hier in den Haag was, de Ned. Herv. Gemeente hem vergunning verleende op te treden in de Kloosterkerk.

Over het volgende protest van de Vereeniging ‘Calvijn’ was ik toen niet slechts verontwaardigd maar ten hoogste verbaasd. Ik vond het zoo iets van de donkere middeleeuwen, zoo geheel uit den tijd. Een organisatie of wat ook, is altijd wat de menschen zijn, die het in praktijk brengen en hoewel men Calvijn niet uit de lijst mag halen van den tijd, waarin hij leefde, kon ik mij toch niet voorstellen, dat dit werkelijk was het calvinisme van Calvijn, zoo onverdraagzaam en bekrompen had ik het mij niet gedacht.

Door onverwachte omstandigheden sprak ik korten tijd daarop een predikant hier ter stede en gaf hem mijn verbazing te kennen over dat protest. Om beter ingelicht te worden over het calvinisme, raadde hij mij de lezing der brochure aan.

(*Wordt vervolgd*).

Als alle menschen.

Als alle menschen zich eens and'ren gaven
In stillen weemoed van hun eigen ik,
Zouden ze dan elkander nog zoo plagen
En 't leven zien met al te sombren blik?

Als alle menschen and'ren trachten te begrijpen
En zagen 't goed in ieder menschenhart
Zou dan het stille leed den denker blijven drijven
Tot schuwe, onbegrepen klacht?

'k Geloof, als alle menschen eerlijk konden wezen
En deelen 't mooiste, 't reinste van hun eigen ik,

Dat we elkander dan veel nader zouden komen
En zien het leven met héél and'ren blik.
LILI CARPEAU.

De ster in duisternis.

Er is een ster, een mooie ster,
Die straalt in duisternis,
Zij geeft ons kracht om voort te gaan
Ten strijd van droefenis.

Zij geeft ons troost, zij beurt ons op,
Voor and'ren ons te geven,
Te strijden voor het mooi geloof,
't Geloof van 't Eeuwig Leven.

O mooie ster! O held're ster!
Verlicht mijn pad steeds blijde,
Totdat ik over ben gegaan
Naar 't land aan gene Zijde.
JO.

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 44).

...'Louise, daar zijn je balschoentjes...'

De backfisch, met een half nieuwsgierig, half wijsneuzig gezicht, keek om den hoek van de meisjeskamer, waar de koffer wijd open stond in het midden, de japonnen en

blouses verspreid op de twee ledikanten van Louise en Madeleine, die de kamer samen deelden...

"Geef hier, gauw.' En Louise graaide haar zusje het pakje uit de hand, rukte begeerig de touwtjes los, om de reeds in den winkel aangepaste satijnen schoentjes nog eens opnieuw te bewonderen, vóór ze weer verdwenen in hun papieren omhulsel, dan in het doosje, dan in den wachtenden koffer...

Gretig-belangstellend bogen Madeleine en Charlotte, die hielpen pakken, en met haar de backfisch Lucy, zich heen over het verleidelijk moois, dat hun opeens een visioen voor oogen tooverde van in de armen van jongelui walsen, onder licht en bloemen, en van vriendinnetjes jaloersch-maken die aan den muur bleven zitten, en van, als einddoel van dat alles, het geheimzinnige, heerlijke, wonderbare iets 'gevraagd' te worden.!.

'Mij zouden ze te groot zijn,' vonniste Madeleine, behagelijk neerziend op haar smal voetje...

Louise keek minachtend naar heur zusters tengere figuur, zette hare volle buste vooruit, rekte haar forsche, krachtige lichaam:

'Doe je maar niet altijd zoo bespottelijk te goed op je aristocratische slankheid', viel ze spijtig uit. 'Met dertig jaar ben jij een spichtig vervallen oud vrouwtje..., en ik op m'n mooist juist. Dat zal je zien...'

'Hoor haar eens! Wat een verbeelding!' - Madeleine, in de volle zelfverzekerdheid van haar zich op dit oogenblik een mooi meisje weten, ging op den rand van haar ledikant zitten schateren.... 'Je zoudt wat graag willen, dat je er zoo uitzag als ik....'

En ze oogde welbehagelijk in den waschtafelspiegel tegenover haar. Want, het was nog geen tijd toen van toiletspiegels tot den voeten uit, en van jonge-meisjes-boudoirs in de fijnste nuances van teer-rose en zacht-blauw, - althans niet in de deftig-ouderwetsch-aristocratische kringen waaruit de Zijp-Looyenga's voortkwamen.

Maar de backfisch, die nog nooit een groote menschen-partij had bijgewoond, streek liefkozend over de satijnen schoentjes.

En Louise, door de hatelijkheden harer zuster prikkelbaar geworden, rukte haar het paar uit de handen met een snauwerig:

'Zeg, blijf jij er nu verder af - met je warme vingers - hé....'

'Warme vingers!' - Van verontwaardiging schoten Lucy de tranen in de oogen om de ongerechte beschuldiging.

Maar Louise, goedhartig in den grond, was al weer goed: 'Nu, ik meende 't ook zoo erg niet, hoor; trek je 't maar niet aan, Lucy! Die Made ook altijd, met haar nuffigheid... O ja, freule, wees maar gerust, je coiffure zit tip-top...'

Want, Madeleine, met den waschtafelspiegel vóór zich, krulde en streek aan heur van nature reeds kroesig, rossig haar, met het welgevallen van iemand die zich een aardig persoontje weet...

Charlotte was heelemaal verdiept in het in de plooien-vouwen van een blauw avondjaponnetje, dat ze even had laten liggen om óók de balschoentjes te komen bekijken. - Maar ze kon er maar niet mee opschieten naar haar zin, riep thans Madeleine te hulp:

'Zeg, inplaats van daar te zitten luieren, moest je mij liever eens komen helpen. Als jij nu vloei in de mouwen stopt, terwijl ik den rok vouw...'

Madeleine stond op, hield eerst nog even het blauwe lijfje tegen zich aan, vroeg dan, terwijl ze met vloei-instoppen begon:

‘Wanneer trek je die aan... Louise? Op den avond van de bruidspartij?’

‘Ik denk 't wel... Hoe vinden jullie 'm?’

Louise liet hare byouterieën, waarin ze aan het uitzoeken was, in den steek, en kwam óók staan bij het japonnetje.

‘'t Is een snoes... en 't staat je zoo,’ verklaarde Charlotte oprecht.

Madeleine en Louise ook bevestigden het, de eerste te veel zeker van haar eigen schoonheid om hare zuster te misgunnen het goed-uitzien, en de jongste nog te weinig-volwassen, nog te veel staande buiten het groote-menschen-jonge-meisjes-gedoe om in dat opzicht reeds te kennen de jaloezie.

Wat Charlotte aangaat, deze beschouwde zich in stilte geëngageerd, onderhield een heimelijke correspondentie met haren aanstaande, door middel van poste-restante-brieven die een van de meiden voor haar in stilte afhaalde, en zag om die reden min of meer uit de hoogte neer op de flirtations harer nichtjes, die het immers nog niet zoo ver hadden gebracht als zijzelve. In hare witte blouse, met een wit-serge rok, en beur haar in losse élégante wrong opgestoken, van voren hooggegolfd zooals toen mode was, leek ze veel minder provinciaal dan een paar maanden geleden, vooral de finesses van haar toilet waren geacheveerder, de mouwen van de blouse afgewerkt met luchtige manchetten, de schoenen van fijne chevreau-leer, de kousen à-jour. En er was een familie-gelijkenis, een Zijp-Looyenga-trek van overeenkomst, tusschen haar en Louise, beiden stevige welgebouwde meisjes, Charlotte, de langste nog van beiden; met beiden dezelfde ietwat sensueele monden. Alleen in de oogen was een verschil, die van Louise koud, berekenend, een beetje bij-ziende, dichtgeknepen, zooals die harer moeder, die van Charlotte groot-open, diep-blauw, met een schwärmende uitdrukking van nog niet 't leven doorzien, er nog in gelooven...

Madeleine en zij vouwden nu eendrachtelijk de japonnen in den bovensten bak van den koffer. Lucy keek ernaar, de nog magere backfisch-armen slap neerhangend langs haar lijf, in een vaag bewustzijn dat ze hier nog 't langst geduld zou worden als ze maar zoo weinig mogelijk zei eigenlijk. En Louise doorsnuffelde de kast of ze nog bij toeval iets had vergeten...

'Hé,' - - zei ze dan, met een zucht van prettige moeheid neervallend op een stoel... 'ik bèn er...'

Charlotte en Madeleine zetten de bakken in den koffer.

'Klaar...' verkondigden ze gelijktijdig.

En dan, peinzend, liet Madeleine volgen: ''t Zal me benieuwen, als je terug bent, of je dan geëngageerd zal zijn.'

Louise kreeg een kleur, en riep uit, om haar verlegenheid te verbergen:

''k Zou niet weten met wien...'

Maar dat maakte Madeleine weer korzelig. 'Houdt je nu als je blieft niet zoo van den domme', riep ze boos.... 'We weten toch allemaal wel hier in huis, dat je Adolph wàt graag zoudt willen hebben, en dat je heele gaan naar die vervelende bruidspartij van zijn zuster alleen is om hem....'

Lucy, de backfisch, giegelde zachtjes....

Maar de drie anderen waren te veel met het interessante onderwerp vervuld om op haar te letten.

'Papa zou 't graag genoeg zien...', antwoordde Louise, hoe langer hoe verlegener, naar een afleiding zoekend....

'Maar mama niet....', smaalde Madeleine, 'die heeft liever iemand van adel...'

'Nu ja, mama...' Louise haalde de schouders op. 'Mama-zelve heeft nu eenmaal ontzettend geboft met háár huwelijk. Maar tegen Adolph heeft ze toch óók niets; we mogen nog blij zijn als we allemaal zulke huwelijken doen....'

''t Lijkt wel of je hem al hebt...', spotte Madeleine. 'Zie maar eerst dat je hem krijgt.'

Maar nu werd het Louise te machtig. Wat ze tot hiertoe voor zich had willen houden stootte ze er ineens uit, in haar behoefte de zusters te verbazen.

- - - 'En als ik Adolph niet krijgen kan dan is Johan in elk geval er ook nog...' zei ze zelfverzekerd. 'Johan wil graag genoeg, als ik maar wil....'

- De meisjes werden er ineens alle drie stil van, van het nieuws. Dat Adolph Loffers, wiens zuster met Louise had school gegaan in Amsterdam, voor deze laatste de groote aantrekkingskracht was om telkens te gaan logeeren in het streng-godsdienstige gezin van meneer en mevrouw Loffers, dat wisten al de kinderen van Everard Zijp-Looyenga, en de ouderszelf incluis. Deze laatsten ook, al waren de Loffersen niet zelf van adel, wenschten het huwelijk toch uit alle macht, omdat de Loffersen geparenteerd waren aan zoovele deftige Amsterdamsche familiën, en vooral ook omdat ze veel geld hadden. 't Eenige wat hun niet naar den zin was, was het in den handel zijn gegaan van Adolph. Dat gaf zoo iets weinig chics, had geen cachet.

Maar over Johan, iets jonger dan Louise, was nooit gesproken. Dat Louise Adolph Loffers graag mocht was voor niemand een geheim.

Daardoor, omdat het van weerszijden een door de ouders gewenscht huwelijk werd geacht, hadden dezen er niet bij stilgestaan hoe Johan Loffers zijnerzijds Louise graag mocht.

En nu ontsnapte het, als een nieuwtje dat ze niet meer kon binnenhouden, aan Louise-zelve:

‘Ik bedank er voor als oudste dochter uit een gezin van allemaal groote broers en zusters hier te zitten wachten op 'n man. Als Adolph me niet vraagt, neem ik Johan. Geëngageerd kom ik terug, dat zullen jullie zien... Ja, 'k zou nog liever,... Madeleine is er nu al bijgekomen - en straks volgt Lucy... en dan komen Free en Francientje nog... Nee hoor - voor dien tijd wil ik getrouwd zijn.’ - -

‘Maar je houdt toch van Adolph?’... vroeg Charlotte, die héél verliefd was op haren student, alles voor hem bereid was te doen...

‘Nu ja, houden... Ik ken de Loffersen allemaal al zoolang... Ik weet zelf niet wien 'k 't liefst mag’ - - dekte Louise haren terugtocht - - ‘Annie Loffers kan ik niet uitstaan, dat kan ik jullie wel vertellen, - met 'r uitgestreken gezicht en 'r fijnheid alsof ze een afgescheiden dominee in de rokken is... Maar Adolph en Johan...’

‘Johan is jonger dan jij’ - - kwam Madeleine er tusschen.

Louise snauwde haar af: - ‘Iedereen kijkt niet, zooals jij, naar 'n dominee die bijna je vader kon zijn’, - vinnigde zij... natuurlijk tot groot gegiegel van Lucy.

Maar Madeleine, bitter gegriefd, in haar oprechte verliefdheid op dominee Forsthaus, den duitschen predikant, begon ineens te huilen...; beverig, zenuwachtig, zonder dat de anderen 't nog zagen dadelijk, vertrokken hare mondhoeken, dan, ineens, barstte ze uit, overspannen, tusschen hare tranen door:

‘Wat gemeen, wat in gemeen van je...’

En Lucy en Charlotte, beiden, vonden het óók gemeen, wilden haar troosten. Lucy kwam naast haar op den rand van het ledikant zitten, gaf haar een zusterlijken zoen - Charlotte viel uit tegen Louise:

‘Je moest je schamen...’

Louise schaamde zich ook alweer - - altijd goedhartig in den grond, zei dat ze 't

zoo erg niet had gemeend, dat het haar speet...

De vrede werd weer gesloten...

En Madeleine-zelve, om 't gesprek van zich af te leiden, begon er 't eerst weer over:

'Dus, je neemt Johan bepaald...'

'Bepaald' - - besliste Louise zakelijk... 'Ik ben nu al ruim twee en een half jaar thuis... Ik bedank er voor...'

Zij bekeken haar alle drie met een soort verbaasde belangstelling. Zij konden zich haar niet goed voorstellen nog als mevrouw Loffers, als een getrouwde vrouw. Zeker, ook Charlotte was wel geëngageerd in stilte. Maar juist die geheimzinnigheid maakte het allemaal zoo heel anders, zoo vaag en onwerkelijk. - Maar Johan Loffers, die met zijn broers en zusters onder 't heele gezin van Everard Zijp Looyenga was groot geworden, vóór het Kamerlidmaatschap dezen laatsten naar den Haag deed verhuizen, kenden Madeleine en Lucy zoo lang ze zich herinneren konden. Voor hen was hij nog een schooljongen bijna, iemand dien ze zich even weinig als aanstaand echtgenoot konden denken, als hunne drukte makende zuster Louise als getrouwde-vrouw zich voorstellen.

En onwillekeurig gleden de oogen van Madeleine naar het blauwe japonnetje, waarvan een strook uitgluurde onder het kofferkleed uit dat ze over den bak heengelegd hadden. Zou dat japonnetje, de avond waarop dat gedragen werd, de beslissing brengen?... Als Louise gedécolleteerd was zag ze er zoo goed uit... beter dan zij, Madeleine-zelve, die te mager was van buste en hals...

Maar Lucy drong zich vertrouwelijk-nieuwsgierig aan tegen de groote zuster:

'Louise, - zeg... ben je niet... bang...?'

'Bang... Waarvoor...?' riep deze, die niet begreep.

Lucy's klein oud-vrouwtjes-gezichtje van niet volgroeid meisje, kleurde hevig:

'Daarvoor...'

Louise en Madeleine, en Charlotte ook, schaterden.

Die Luits toch! Wat die al wou meepraten over dingen waarvan ze geen verstand had...

'Zeg - - ga met je pop spelen - -', ried Madeleine plagerig.

Lucy werd er boos om. - - 'Ik ben altijd goed genoeg om jullie te helpen als je mij noodig hebt', - - viel zij uit, 'maar voor de rest behandelen jullie me altijd als een klein kind. En ik ben toch al gauw vijftien.'

- - 'Ja,' zei Madeleine, ineens nadenkend wordend, 'vervelend genoeg als jij-ook er nog bijkomt straks, als volwassene.'

Toen, zelfverzekerd, liet ze volgen:

'Enfin, dan ben *ik* allang getrouwd.'

'Met je dominee?'... vroeg Louise, op hàre beurt hatelijk-wordend.

'Toe, laat haar nu,' - trok Charlotte Madeleine's partij, want zij zag dat deze op dit punt geen gekheid kon velen, overgevoelig was uit wezenlijke verliefdheid...

En, dat kon zij in haren eigen toestand zoo heel goed navoelen.

(Wordt vervolgd.)

Ter bespreking toegezonden.
Als rijpe Vrouwen minnen, door M. von Sydow.

(uit het Duitsch).
Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.

Als ‘tegenhanger’ van Karin Michaelis' wereldbekend werk: *De gevaarlijke leeftijd* komt dit suikerzoete, deugdzame, onware tendenz-verhaal zich aanmelden, blijkens de ‘diep-verontwaardigde’ voorrede van de schrijfster: ‘Wat in dit boek’ - (het boek van Michaelis) ‘over ons vrouwen gezegd wordt heeft zoozeer mijne verontwaardiging gewekt’... En elders: ‘Dikwijls heeft mijn pen bij het schrijven gehaperd. Ik heb ze met tegenzin verder gehanteerd. Spreken is soms beter dan zwijgen.’ - - - -

Maar, dan moet men ook *kunnen* spreken, zou *ik* der verontwaardigde Margarethe von Sydow willen toeroepen. Want, het is waarlijk oneindig beter te *zwijgen*, dan zichzelve belachelijk te maken, door het willen bestrijden der waarheid, - hoe weinig die ook moge bevallen - met het opdienen van den meest conventioneelen leugentjes-onzin.

Zeker, ik zelve heb indertijd in dit blad in een aan het boek van Michaelis gewijd uitvoerig artikel er op gewezen, hoe eenzijdig en reclameachtig en oppervlakkig het aandoet in vele opzichten, reeds daarom ook wijl het de geslachtsdrift der vrouw behandelt op een leeftijd, waarop zij hare jeugd voorbij, en daardoor inderdaad in veel opzichten niet meer geheel normaal is. Maar, met dat al, het boek van Michaelis is er een van de dingen onder de oogen durven zien, van rekening houden met toestanden en ondervindingen welke bestaan, welke roepen om eene oplossing, om mededoogen althans en verontschuldiging. In het kort gezegd, het boek: *De gevaarlijke leeftijd* is - hoe men ook over den inhoud denken moge - in elk geval de pennevrucht van een *iemand*.

Terwijl dit typisch Duitsch-gedachte, door en door onoprechte quasi-brave romannetje, dat optreedt om de bekentenissen van Karin Michaelis te ontzenuwen, op elk zijner bladzijden den stempel draagt van ‘Machwerk’

van bedacht-zijn in den slechtsten zin.'

Ja, door en door onoprecht óók nog, dit leuterig gebazel! Immers, dat waarop het aankomt, de kern der quaestie, wordt ontweken, en omzeild, op eene onbeholpen verstoppertje-spelen-manier. Evenals de heldin van Karin Michaelis is ook die van Margarethe von Sydow een rijpere, reeds getrouwde vrouw. Als weduwe wordt ze - na twee en twintig jaar - opgezocht door hare jeugdliefde de verpersoonlijkte brave Hendrik, die haar in al die jaren is 'trouw' gebleven, en dan ook terstond hart en hand aan hare voeten legt. Men zou zeggen: waarom, - waar zij beweert in haar dagboek hem hartstochtelijker dan ooit lief te hebben, - neemt ze hem dan niet? Omdat - geeft U de schrijfster ten antwoord, - hare 'plichten' van moeder en aanstaande grootmoeder haar zóó heilig zijn, dat ze voelt niet meer te kunnen geven aan den zeven- en veertigjarigen man wat deze behoeft. Goed, dit is uitermate nobel! Maar, indien het verhaal ook maar eenigszins natuurgetrouw ware, dan zou de aldus geweigerde minnaar zich natuurlijk daarop met eene àndere vrouw hebben getroost, en dan ware *daardoor* de strijd en de desillusie der zichzelve noodeloos offerende 'rijpere vrouw' aangevangen, - en had in dat geval heel subliem kunnen zijn... Het tegendeel echter is het geval. De brave Hendrikminnaar stelt zich met eene platonische liefde tevreden, koopt een landgoed in de nabijheid zijner 'Marion', en neemt in huis, - niet een echtgenoote of maîtresse, o neen, eene verdwaasde, 'zondige' zuster, in 't Karin Michaelis-genre, van haar man gescheiden, en 'hysterisch', welke 'hij wil opvoeden' tot betere gedachten, terwijl 'Marion' hárerzijds door hem wordt bijgestaan voortaan in het opvoeden van haar geweesd kleinkind.

Kan het weeïger-onechter?

Waar blijft dan nu eigenlijk de tegenstelling tusschen Karin Michaelis' 'zondige' heldin, die zóózeer den tegenzin opwekt der verontwaardigde Margarethe von Sydow dat deze haast niet verder kon schrijven, en de ideaalrijpe minnende vrouw door deze laatste ten tooneele gevoerd?

Die tegenstelling bestaat niet.

De heldin van Karin Michaelis ondervindt op smartelijke wijze hoe ze zich vergiste, hoe hare laatste natuuropvlamming niet meer wordt beantwoord door den man wien het gold, omdat hij zag plotseling haar ouderworden; en dientengevolge maakt zij dóór de bitterste en zwaarste désillusie die wellicht het deel kan zijn eener vrouw in zulke omstandigheden. De heldin daarentegen van Margarethe von Sydow heeft geen de minste geslachtsdrift. Dat zegt ze uitdrukkelijk. De man dien ze, voor twee en twintig jaar, niet kon huwen om finantieele redenen, wekt, nu hij haar, weduwe geworden, opnieuw zijn hart en hand komt aanbieden, enkel in haar gevoelens van zielsverwantschap, geestelijke gemeenschap, enz! En, door hare weigering hem alsnog te trouwen, wordt zij dus geenszins beroofd van eenig haar onmisbaar geworden levensgenot, integendeel, hare weigering bindt het voorwerp harer liefde nog slechts te vaster aan haar, hij blijft bij haar als haar buurman, hij neemt zijn zuster - laar jeugdvriendin, - in huis onder haar uitdrukkelijk toezicht, en hij zal haar helpen, dagelijks, bij de opvoeding van haar kleinkind. Zij *ontvangt dus van hem alles wat zij begeert*.

Opnieuw vraag ik, als ik zulke leutertaal lees: wat is nu eigenlijk gevaarlijker, zulke quasi-goede lectuur, die alles in een onwaar verlengend daglicht stelt, en daardoor vele lezeressen bittere langdurige desillusies bezorgt, of werkelijke onomwondene, meedoogenlooze, de naakte feiten ontsluierende wààrheid? Ik voor

mij geloof, dat de Margarethe's von Sydow, met hare onware verzinseltjes van volmaakte meneeren ‘Hans Malte’ en dito volmaakte vrouwen ‘Marion’, oneindig veel meer kwaad uitrichten, dan de Karin's Michaelis, die in èlk geval leeren nadenken, de vrouw leeren nadenken over haar eigen innigste ik, en den man aantoonen het groote onoverbrugbare verschil tusschen beide geslachten, lichaamsverschil óók, waarbij veel te weinig wordt stilgestaan. Het zijn juist zulke quasi-fatsoenlijke juffrouwen en vrouwen als deze Margarethe van Sydow, die er het meest toe bijdragen de vrouwen en het jonge meisje af te richten op leugen, zelfbedrog, phrasen, en schijnfatsoen en schijnmoraal, en die dientengevolge den man een geheel verkeerd denkbeeld bijbrengen van de vrouw zooals zij in waarheid *is*; en die anderzijds aan de vrouw den man trachten af te schilderen als een ideaal, vergeestelijkt, twee en twintig jaar lang aan ééne liefde trouw blijvend wezen, voor wien zoo iets als behoefte aan geslachtsomgang zonder eenige andere reden dan natuurdrift, heelemaal niet bestaat.

Immers, stel u voor deze ‘Hans Malte,’ als vrijwilliger naar Afrika gegaan in de

kracht zijner jaren, daar later farm-bezitter geworden, en die na twee en twintig jaren terugkomt net even poedelrein als toen hij zes jaren oud was, met steeds voor oogen het beeld zijner achttienjarige jeugd-liefde, verblind voor haar tegenwoordigen leeftijd van ruim veertig-jarige nu hij haar terugziet, weduwe en bijna grootmoeder, - en bereid, óók als zij hem afwijst, zijn verdere jaren van vollen manlijken bloei te slijten neven haar in platonische liefde als haar sentimenteele aanbidder, met als 'levenstaak' het 'opvoeden' eener hysterische, van haar man weggeloopen oude zuster!

Ik denk dat èlke man, die zulken nonsens leest, zal schaterlachen! Maar, wat erger is, jonge meisjes die het lezen, vrouwen misschien zelfs, zullen denken, in hare onnoozelheid, dat er zulke mannen, en zulke liefdes zijnerzijds, bestaan... in de werkelijkheid! En daarvan, van dat dwaalbegrip, zullen ze het slachtoffer worden in eigen leven.

En juist daarom noem ik zulke onwaarheden *gevaarlijk*. Ik was zelve nog maar een onschuldige backfisch, toen ik, - op visite bij eene gelijk ik later heb ontdekt zéér ongelukkig gehuwde bloedverwante - van deze de bittere opmerking te hooren kreeg: 'Kind, geloof nooit iets van die lieve vrome Tauchnitz-romannetjes; zoo braaf als de mannen daarin worden geschilderd zoo zijn ze niet, hoor!'

Nòg zie ik den haat, die opflikkerde in hare oogen, bij dien uitval! Zij was de dochter van een zeer rechtzinnige moeder, die haar, zeer 'rechtzinnig', had gekoppeld aan den eersten den besten man van stand en positie, na eene zeer rechtzinnige, fatsoenlijke, deugdzame opvoeding - van niets mogen weten en niets mogen begrijpen.

En, vele desillusies zijn haar deel geweest, niettegenstaande haar man ook 'rechtzinnig' was, en zeer 'deugdzaam' en zeer 'fatsoenlijk' optrad!

De schuld lag zonder twijfel evenveel bij haar eigen niets begrijpen van den man als bij zijn man-gedrag.....

Er is nog een ander soort van leugenachtigheid in dit boek - een onzedelijkheid - noem *ik* het.

De schrijfster namelijk schildert hare Marion af als het ideaal der deugdzame vrouw. Elke harer redeneeringen tegen Karin, de zondige zuster van Hans Matte, - welke Karin belichaamt blijkbaar de theorieën van Karin Michaelis' roman, - vloeit over van 'reinheid', eerlijkheid, deugd, waarheid, zedelijkheid, enz. enz! Maar, met dat al, als we nu eens even de zaak nader bekijken, en dieper dóórdenken, wat leert ons nu eigenlijk heel deze mooie zedelijkheids-theorie? Dit: dat ge als ge den éénen beminden man niet kunt krijgen maar gauw moet nemen nommer twee om bezorgd te zijn, en dat ge dan door zoo'n uw lichaam verkoopes voor geld eigenlijk heel fatsoenlijk zijt. Zóó toch doet deze 'hoogstaande' Marion. Zij vindt zichzelve heel voorbeeldig, omdat ze, inplaats van harerzijds óók trouw te blijven aan hare jeugdliefde, zooals Hans Matte zelf het doet, een paar jaar later reeds een 'ouden rijken ambtenaar' huwt, liefst zonder eeltige liefde tot hem. Ze vindt het *bedrog* dat ze dientengevolge aan hem pleegt - die niets vermoedt van haar verleden - zoo geheel in den haak dat ze er zelfs met geen woord melding van maakt. En ze voelt niet een enkele maal uit welk een *onzedelijke* verhouding daardoor zijn voortgekomen hare kinderen, hoe zij, die zich zoo uitspeelt de reine en de vergeestelijkte, eigenlijk niets beter is dan welke prostituee ook, waar zij zich verkocht per levenslang contract en de prostituee het doet slechts voor één nacht. In beide gevallen echter is uitgesloten datgene wat de handeling mooi maakt en normaal, namelijk de innerlijke

aantrekkingskracht, de begeerte, de behoefte! En daarom zijn beide gevallen even onzedelijk, in dieperen waren zin.

Ook om deze leugen dus, waarop het verhaal is opgebouwd, noem ik het een gevaarlijk en onzedelijk boek. Voor de rest, als roman, beteekent het niets. De stijl is droog en vervelend, de gebeurtenissen zijn onwaarschijnlijk, de bedoeling, een tegenhanger te leveren op het boek van Karin Michaelis, springt, wat de geheele inkleeding aangaat, hinderlijk en lomp in het oog! In de geheel en al mislukt-geteekende Karin, de zuster van den braven Hendrik Hans Matte, is belichaamd de idee, welke ten grondslag ligt aan het boek van de Deensche schrijfster, getiteld: *De gevaarlijke leeftijd*. Maar, van die idee is gemaakt eene onzinnige, grove, verdwaasde caricatuur, gansch en al gebaseerd op de bekende uitvlucht: hysterie, waarmede zulke ‘deugdzamen’ als de Margarethe's von Sydow gemeenlijk steeds schermen zoodra eene harer sexe-genooten het waagt een tipje op te lichten van den fatsoensluier, waarachter de vrouw haar *wezenlijke* natuur verbergt.

Gelijk ik reeds zeide in het begin, ik heb de bekentenissen van Karin Michaelis nimmer beschouwd als bijzonder merkwaardig-interessant, veel meer als uitvloeisel van reclamezucht, want de titel is eigenlijk véél sensationeeler dan het boekje-zelf, maar dit neemt niet weg dat ik het werk der Deensche auteur oneindig eerlijker, waarachtiger, en daardoor ongevaarlijker vind, dan dat harer quasi-verontwaardigde, aanstellerige, verlengende, met het 'schijnfatsoen' zichzelve omhullende Duitsche collega.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Aan den Heer C. Groustra.

In Arnhem vindt U een school waar veel is te vinden van hetgeen U beschrijft. Hoofd: de heer v. Batenburg, Arnh: Schoolvereeniging, Walstraat.

In Roermond is eene bijz: prot: school, Hoofd: de heer van 't Hoff; ook dat is eene school in Uw geest. Stelt U zich eens met die heeren in verbinding.

J.G.S. NOBLE.

II.
Strijen, 30 April 1914.

Geachte Redactrice,

Bij het lezen van de boeken van Mevrouw Bosboom-Toussaint ontmoet men soms passages, die men zou willen merken om den belangrijken inhoud. Zoo wist ik niet, dat haar roman: Een kroon voor Karel dén Stoute, zoo schoon, ja soms zoo verheven was. Is dat streven van Karel om koning te worden van een groot Bourgondisch Rijk niet majestijtelijk geteekend? Ik wil wel verzekeren, dat ik zelden een verhevener stijl las dan de schildering van Karels zielestrijd en ideeënvlucht, wanneer hij zich den dag voor de kroning alleen in de katholieke slotkerk te Aken bevindt. - De echtgenoote van Turijn is een meesterstukje van psychologie en behandelt het interessante gegeven van de liefde eener schoone vrouw voor een niet mooien man, wiens ziel echter te lichtender schittert 'in de onaanzienlijke woning'. Ik wijs slechts op deze werken, omdat de meeste andere van haar meer bekend zijn. Echter was het mijn doel in dit schrijven te wijzen op eene passage uit Mevr. Bosboom's: Engelschen te Rome. Het is de volgende: 'Het gebeurt meer, dat wij juist dan, als wij datgene bereikt hebben, wat lang het doel onzer onverpoosde wenschen was, eene onvoldaanheid, eene lauwe onverschilligheid, eene mismoedigheid zelfs in ons ontwaren, die een onmenschkundige zoude willen toeschrijven aan wispelturige ontevredenheid, of onverzadelijke begeerzucht; doch die niets is dan het innige, heilige onverdelgbare streven naar het betere, dat mede een bewijs is voor onze onsterfelijkheid; want die rustelooze zucht zoude niet in ons gelegd zijn, niet samengeweven wezen met onze ziel, zoo zij niet bestemd ware, eenmaal voldaan te

worden. Dat zij het op aarde niet wordt, dat weten wij allen, en de gelukkige, die elke zijner begeerten heeft voldaan gezien, wel het best. De rijke, die meer schatten heeft bijeenverzameld, dan hij zich in zijn vermetelste hoop had durven toewenschen; de eerzuchtige, die eene hoogte bereikt heeft, welke zijn weelderigste droom hem nauwelijks had beloofd; de krijgsman, die zijnen naam nooit meer genoemd ziet, dan als eene verpersoonlijking van den roem; de schrijver, die in het gevestigde en onbetwiste bezit is van de schitterendste letter eer, wiens machtig genie zijn tijdvak beheerscht, en die weet, dat hij leven zal in zijne werken voor de bewondering van andere geslachten; laat die allen, met de hand op het hart, en met het oog der zelfkennis eenen blik werpen in hunne ziel, en ons dan zeggen, of zij gevonden hebben, wat zij gewacht hadden, en of hunne gewaarwordingen bij de meest verlangde uitkomsten van hun leven, niet meer hadden van teleurstelling, dan van voldoening, of zij niet onwillekeurig hebben uitgeroepen: 'Was het dit?' Het is er mede gelegen als met de duinen; in de verte zijn zij schilderachtige toovergestalten, die het oog verleiden en tot zich trekken, maar die men niet van nabij zien moet, want dan zijn het dorre, schaars begroeide zandhoopen!' -

Is deze passage niet een juweeltje van stijl en psychologisch inzicht? Schittert daar niet uit eene wijsheid van meer dan vergankelijke orde?

Ongetwijfeld was Mevr. Bosboom een geniale vrouw, die menige prachtige historische roman heeft daargesteld.

Zelfs in onze dagen nog blijft er, ondanks het langdradige hier en daar, eene bekoring van haar werk uitschitteren, die door dat blijvende de echtheid ervan bewijst.

Waar ik dezer dagen temidden van andere lectuur nog een en ander van haar werk las, dat ik nog niet kende, kwam het mij goed voor diegenen, die opbouwende lectuur zoeken, op de werken van Mevr. Bosboom te wijzen.

Noemde niet de scherpe en kundige criticus ten onzent, Busken Huet, haar 'Nederland's éérste romancière?'

Na beleefde groeten

Uw dw.

J.B. NAAKTGEBOREN.

III.

Soerabaya, 12/4 1914. *Jonkvr. Anna de Savornin Lohman. 's Gravenhage.*

Freule,

In No. 23 van de 'Hollandsche Lelie', d.d. 3 December, dat mij toevallig heden onder de oogen kwam, trof mij het zeer sympathieke schetsje, No. II, onder het hoofd 'de Achterlijkheid van Nederland'.

Er zou hierop zeker een zeer goed sluitend

vervolg gemaakt kunnen worden onder het opschrift ‘de achterlijkheid van Ned. Indië’, want waar U het treffende en ware schetsje geeft van den hond, die door het trekken van zware lasten op sintelwegen, door ziekten is aangetast, zou ik U heel veel kunnen vertellen van de manier waarop een zeker soort paarden in Indië, en speciaal in Soerabaya, wordt geëxploiteerd. Het volgende, dat slechts een geval uit vele is, zal U eenigszins met die wijze doen kennis maken.

Het was ongeveer één uur 's nachts, dat ik van eene vergadering uit de ‘Club’ naar huis gaande, in een donkere ‘embong’ een eigenaardig geluid hoorde. Het was guur, West-moesson weer, met hevigen regen en fel onweer. Ondanks dat, kon ik niet nalaten te gaan kijken vanwaar dat vreemde geluid kwam, en dichterbij komende, zag ik een gewoon straatrijtuig, een z.g. ‘kassong’, waarvoor 2 ‘paarden’. Eén van de dieren scheen door vermoeidheid en door het vele slaan zoo òp te zijn, dat het geen poot meer kon verzetten en zoo ontzettend stond te hijgen, dat ik dat aan het einde van den weg bad kunnen hooren. Dicht bij elkaar met de koppen, waaruit die goedige oogen van wel willen maar onmogelijk kunnen, hijgend van vermoeidheid, stonden ze in het gareel, dat met touwtjes en ijzerdraadjes aan elkaar werd gehouden. Achter hun de logge wagen en op den bok de Javaan-koetsier, een mensch, dat misschien wel het minst van wie ook, voor paarden voelt, ranselend om de arme dieren verder te krijgen.

Ik heb dikwijls van die staaltjes gezien, maar dit geval was te erg, en ik ben daar voor politieman opgetreden en heb den koetsier gesommeerd naar huis te gaan, om de paarden rust te gunnen. Zijn antwoord ‘tida bisa, pakei’, dat ongeveer wil zeggen dat hij niet kon, omdat er menschen in den wagen waren, gaf me aanleiding in het rijtuig te zien, en ik vond daar twee slapende Chineesche koelies, die, zooals wel meer gebeurt, hun avondritje maakten.

Lui, languit, met de voeten op het voorbankje, slapende, met een ‘verdierlijkte’ (is dit woord in vele gevallen niet misplaatst) uitdrukking op hun gezichten, bracht het geheele tooneel weer die prachtige illustratie voor den geest, die ik (ik meen in ‘Life’) gezien heb, en waarop stond afgebeeld een vrachtwagen, zwaar beladen, waarvoor 2 paarden, in een gietenden regen ergens in London wachtend, trouw en geduldig op den koetsier, die in een bar zich zat te goed te doen aan drank. Daaronder de veelzeggende woorden: “Beasts inside and out’.

Zoo ook hier. Zich niet bekommerend om de arme paarden, die wie weet hoe lang al hadden rondgesjouwd in dien fellen regen, ronkten de twee Chineezen door.

Ik heb ze er uit gekregen, in den koelen regen gezet en ben met den koetsier meegegaan, om de paarden naar stal te brengen.

Dit zijn toestanden, Freule, die hier dag in dag uit voorkomen, en Javanen, Chineezen, maar nog veel meer de verstandige Europeanen hebben daaraan schuld. Uit de ‘Club’ komend, vol zoeten wijns, vallen ze graag neer in een wagen en is hun ‘lekas’ (vlug) tot den koetsier gericht, aanleiding genoeg voor hem, om z'n paarden te ranselen, die voortsjokken geduldig steeds, tot ze bij het ‘brenti’ (stop) van den inzittende, met een ruk tot staan worden gebracht, een ruk, die een ‘welopgevoed’ paard den bek zou hebben opengehaald. De ‘Toewan’ stapt uit, gooit den koetsier een kwartje toe en voort sjokken weer de paarden.

Het is geen wonder, dat velen voor arme dieren, veel, veel, meer voelen dan voor arme menschen.

Hoogachtend

J.M. BURGERS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Koos. - Ja, gij hebt gelijk, eigenlijk betrof dat stuk meer de huiselijke dan de school-opvoeding. Toch echter wil het mij-persoonlijk voorkomen dat men ook in de school veel te veel dwaasheden begint. B.v., het zoogenaamd spelend onderricht, het de kleine kinderen telkens in de open lucht voeren voor ‘aanschouwelijk’ onderwijs, enz., schijnt mij voor zulke jonge hersenen veel te afmattend. De ouderwetsche methode, dat er in de school *geleerd* werd, dat een kind zich, naar verhouding van zijn leeftijd, had in te spannen, schijnt mij betere resultaten te hebben opgeleverd dan de tegenwoordige, van een kind op alle mogelijke manieren, al leerend, zóégenaamd, ‘ontspannen.’ Hoevele botterikken van kinderen ziet men juist onder de hedendaagsche jeugd! - Ja, goddank, ook ten onzent heeft men echte dierenvrienden, en speciaal ook onder het volk bestaan die. - Hartelijk dank voor het uitknipsel. Wat aangaat Uw feuilleton, ik moet de plaatsing der feuilletons eenigszins overlaten aan de drukkerij, omdat dit samenhangt met de advertentie-regeling Echter wil ik wel eens informeeren of men het Uwe wellicht thans een beurt kan geven. Vriendelijk gegroet.

Veteraan-abonné. - Ik kies dit ps: daar gijzelf geen aangeeft. Uw brief las ik met de grootste

aandacht, en de waarheid ervan kan ik niet ontkennen. Op Uw vraag: *waarom* hebt U *die* zijde van de quaestie nog nimmer behandeld, moet ik U in de eerste plaats antwoorden, dat ik, die immers reeds zoovéél schrijf in de Lelie, toch niet *alles* kan aanroeren wat verbetering en verandering behoeft. Er is elke week zooveel, dat mijn pen vraagt of roept om mijn belangstelling, of ook wekt mijn innige verontwaardiging, dat er altijd nog heel wat overblijft waarvoor ik met den besten wil ter wereld geen tijd heb soms. Zoo gaat het ook hiermede. *Dierenmishandeling* is iets zoo weerzinwekkends en iets zoo verachtelijke, en, helaas, de menschen maken zich daaraan zoo aanhoudend schuldig, dat ik gewoonlijk reeds meer dan genoeg te doen heb wanneer ik dáárover schrijf. En zoo erken ik dan ook volmondig dat ik de door aangeroerde zijde van het vraagstuk, die welke men zou kunnen betitelen: mode-gruwelen, niet heb besproken tot hiertoe, ook al omdat er juist over deze quaestie brochures worden uitgegeven welke véél gelezen worden. Echter, er is nog een andere reden, die mij in dit opzicht doet zwijgen; en die reden is het gevoel van machteloosheid dat mij in dezen bekruipt.... Want, wáár is het begin en het einde? Gij-zelf haalt erbij de portemonnaies, de handschoenen, enz. Ziet gij, dat is het m.i. juist; indien men zich in dat alles verdiept weet men niet meer wáár op te houden. Het dragen van bont uit modezucht keur ook ik af, maar aan den anderen kant kan men toch niet alles laten leven. Vossen b.v. worden schadelijk geacht. En juist vossebont wordt veel gedragen. Ik erken volmondig dat ik deze hoogst moeielijke zijde van de zaak niet weet op te lossen. Indien men niets wil doodmaken, dan moet men ook slangen, luizen, vlooien, schorpioenen, enz., enz., laten leven. Nog eens, waar is dein het begin en waar het einde? Wilt gij-zelf in de Lelie hierover schrijven, ik zal het hoogst aangenaam vinden. Nog eens echter, alles kan ik niet alleen doen, en van deze zijde der zaak heb ik opzettelijk geen studie gemaakt, omdat ik er geen raad mee weet, eerlijk gezegd. Intusschen dank ik U zeer voor Uw schrijven, en hoop nog eens opnieuw van U te hooren.

Nora. - Nog een klein woordje om U mijn blijdschap te verzekeren wegens Uw laatsten brief. Om U niet te verraden durf ik er niet veel van zeggen. Maar heusch, het heele geval deed mij zooveel leed, en deze oplossing is daarom zulk een verrassing. - Ja, dat is juist zulk een bewijs van de laagstaandheid van het publiek, dat het naar *prullen* van tooneelstukken gaat kijken, en van de goede niet 't minste begrip heeft. Hebt gij echter in het Vaderland die bijzondereerlijke en rake beoordeeling over het prul van Van Riemsdijk gelezen? Ik zal die in de Lelie overnemen. - Dat die winkelier in Bussum zoo welverdiend is gestraft voor zijn kattenmishandeling, door het publiek-zelf, geeft mij voor Bussum een bijzondere sympathie. - Nog eens, om U niet te verraden durf ik niet meer schrijven. Maar, geloof mij, ik deel er zoo van harte in.*)

A.P. - Uw sprookje wordt zoo spoedig mogelijk geplaatst. Daar gij schrijft over mijn beoordeeling van Jhr. de Kock's brochure, en deze heer juist in een vorig nummer schrijft dienaangaande, wil ik, in verband met mijn eigen opmerking in het voorlaatste nommer, (zie de ged. van een Indisch lezer) Uw woorden herhalen:

Ik zou zoo gaarne willen zeggen: Goed Jhr. de Kock, goed, laat Multatuli wezen wat hij was en desnoods in zijn privaatleven nog erger als U denkt, maar de Javaan

*) Intusschen Uw laatsten brief ontvangen.

wordt mishandeld. *En dit heeft hij in zijn boek, de 'Max Havelaar', toch wereldkundig gemaakt.*

Voor mijn gevoel slaat gij daar den spijker op den kop: De Javaan wordt mishandeld. Evenals in West-Indië de negerbevolking wordt verdrukt, evenals in *elke* kolonie de hoogere ambtenaren knoeien, hoe dichter in het binnenland en hoe verder af van den zetel der regeering, hoe onbeschaamder. Daarom wil het mij steeds voorkomen dat Jhr. de Kock en ik van een verschillend standpunt redeneeren.

Ik ben het met Uw tegenzin tegen koloniseeren volkomen eens. Ik vind het koloniseeren een der grootste onrechten waaraan de zoogenaamde 'beschaafde' natiën zich schuldig maken; een verachtelijk huichelachtig *stelen* van het grondgebied en de vrijheid van anderen. - Uw slotmededeeling, dat de kennismaking met de Holl. Lelie U een genoegen is, doet mij natuurlijk hoogst aangenaam aan. Vriendelijk dank.

Jo. - Het eene versje heb ik aangenomen; het andere vind ik wat onbeduidend. (Het tweede nam ik aan). Juist *omdat* ik honden heb, kan ik elk woord dat gij schrijft van den Uwen dubbel goed navoelen. Benjamin ook tikt steeds op trommeltjes als hij iets lekkers wil hebben. Hij is in dat opzicht schandelijk-verwend. En mijn arme overleden Moosje deed precies als Uw hond, wat het nakijken aangaat als ik uitging. Dan stond hij bij het raam, en keek mij zoo zielig na als ik hem niet kon meenemen. Uw zin moet ik overnemen met volle instemming: 'Nooit geeft een mensch zooveel trouw en liefde als een hond'. Dat is wáár. Laat hem den geheelen dag thuis, toch verwelkomt hij U weer even dankbaar als gij terugkomt; doe hem bij ongeluk pijn, hij kwispelstaart vriendelijk om U te bewijzen dat hij 't U vergeeft. O, ik ontvang zooveel liefde van mijn vriendin en onze Marie. Maar mijn hondenjongens zijn zoo iets afzonderlijks, zulke heldere *zonnestralen*. Ik denk altijd aan het ware woord van dien ouden sympathieken veearts: De menschen die geen dierenliefde verstaan zijn zoo arm, och zoo arm!

Mevr. A.-G. - Ik heb nooit gehoord van zulk een tellerij als door U genoemd, en kan U dus onmogelijk ophelderen wat daarachter steekt. Vermoedelijk echter is het de een of andere backfisch-bijgeloovigheid, die in verband staat met een verliefdheid. Door de geheimzinnigheid, welke Uwe dochter verbindt aan het geval, ben ik temeer geneigd dit aan te nemen. Eenerzijds zou ik U raden zooiets niet al te zwaar op te vatten; jonge meisjes, ook al zijn ze nog zoo vertrouwelijk met hare moeder, hebben toch dikwijls soms dergelijke kinderachtige aan hunnen leeftijd eigene vertrouwelijkheden onder elkaar, waarachter meestal niets van belang steekt. Indien echter Uw kind inderdaad 'geheel en al

is veranderd', dan zou ik in Uw geval eens ernstig en gemoedelijk met haar spreken, en ook onderzoeken of hare vriendin wellicht geen goed gezelschap is voor haar. Kan ik U nog verder van dienst zijn dan gaarne. Zooals ik U hierboven schreef, de tellerij-zelve, die U zoo geheimzinnig aandoet, is ook voor mij iets onbekends.

Paula Middendorp. - De door U behandelde quaestie leent zich m.i. *niet* tot scherts; juist daardoor wordt eene hoogst-ernstige zaak een *onrein* grapje. Ik-zelve heb reeds in de Lelie mijne meening uiteengezet, anderen ook deden het; Uw scherts, al bevat zij hier en daar eenige waarheid, is over *dat* onderwerp volkomen misplaatst. Vandaar dat ik Uw stuk vernietigde.

A. de J. - Uw gedachtenwisseling aan mevr. Hoogendijk-Hesse komt in het a.s. nommer, daar ik-zelve er een noot aan wensch toe te voegen, omdat gij m.i. de kern raakt in zeker opzicht van deze netelige 'huwelijks'-quaestie. Vriendelijk dank intusschen voor Uw bijschrift bij deze gedachtenwisseling, aangaande den inhoud der Lelie.

E.H.V.V. - Er schijnt geen zegen te rusten op de verzending van het door U gevraagde adres, dat inderdaad reeds lang voor U gereed ligt. Immers, gij zoudt mij wèl een schrijven met de mededeeling, dat gij een enveloppe *zoudt* insluiten voor het volledig adres, echter, die enveloppe hebt gij *vergeten*, en, wijl Uw schrijven alleen is gedateerd uit de zeer groote stad Uwer inwoning, spreekt het vanzelf, dat ik den brief niet kan verzenden alvorens nogmaals Uw adres te hebben aangevraagd. Ik hoop dat dit antwoord spoediger onder Uw oogen komt dan de eerste maal; zoodra ik Uw juist adres heb zend ik den brief door.

- Gij zijt zoo vriendelijk mij de reden op te geven van het eerst zoo laat in Uw handen zijn gekomen der bewuste Lelie, die het antwoord aan U bevatte. Uw opmerking dienaangaande, aangaande de onhebbelijkheid van vele dames om, ondanks het strenge verbod, nochtans tijdschriften weg te kapen van een leesmuseum en ze op haar gemak thuis te lezen, is volkomen juist. En ook juist is het, waar gij schrijft dat speciaal 'dames' in dergelijke dingen heel dikwijls veel onbeschaafder optreden dan heeren, en dat zij in schouwburgen, kerken, enz. op de meest vulgaire wijze plegen te dringen dikwijls, de schouders en de borst breed vooruit. Over het hoofdstuk *innerlijke* beschaving zou men geheele boekdeelen kunnen vullen juist wat dergelijke onhebbelijkheden aangaat. En het doet zoo weldadig aan wanneer men dan van tijd tot tijd eens het tegendeel mag opmerken, zooals onlangs toen ik in een volle tram eene moeder haar reeds volwassen dochter een wenk zag geven, plaats te maken voor eene oudere dame die binnenkwam. Het meisje deed het zoo vriendelijk-gewoon, dat men terstond kon zien hoe zij dagelijks in zulke goede manieren werd opgevoed. Daarentegen ziet men menigmaal een heer plaats maken voor een 'dame', zonder dat zij zich zelfs verwaardigt daarvoor beleefd te danken, en het toppunt van onbeschaafdheid bij eene uiterlijk o zoo élégante 'dame' heb ik eens aanschouwd toen een beklagenswaardig-mismaakt, armelijk uitziend man haar beleefd zijn plaats afstond in de trant en ze, zonder hem zelfs met een woord of blik van dank te verwaardigen, hare overburen geringschattend-spottend toelachte om het lichaamsgebrek van dezen beklagenswaardige. Bij zulke gelegenheden heb ik steeds een bijna onbedwingbaren lust zulke 'beschaafde' menschen een klap in hun gezicht

te geven. Immers, is er iets onfijners, van meer gebrek aan innerlijk-voelen getuigend denkbaar? - Om nog even op Uw vraag terug te komen of de heeren-óók zoo onhebbelijk zouden zijn, om, b.v. op de Witte, stiekem de nieuwe tijdschriften mee te nemen? - In het algemeen genomen ben ik het met U eens dat dames in die dingen onfijner, minderwelopgevoed denken. Of het een speciaal Hollandsche eigenschap zou zijn? Over het algemeen vind ik Duitschers en Engelschen veel minder lomp in zulke en dergelijke dingen dan Hollanders. Maar daarentegen kan ik de Fransche beleefdheid - waarop de Fransche natie zelve zoo prat gaat - nooit opmerken in Parijs of aan de Riviera. Speciaal ook in zake de wijze van eten vind ik Franschen, met hun eeuwige tandenstokers, grof in plaats van fijn. In het gedrang met de ellebogen in de zij, vooruit dringen is m.i. eene speciale Berlijnsche eigenschap. Den Hagenaar vind ik, over 't algemeen genomen, ook in de lagere klasse, beleefd en voorkomend, met een cachet dat de Franschman totaal mist. Maar de Engelschen zijn m.i. onder elkaar - niet altijd tegen vreemdelingen - verreweg de meest gentlemanlike-denkende natie. - Zendt mij nu s.v.p. ten spoedigste Uw adres.

Piet. - Ik heb U reeds particulier beantwoord, wil U echter nog even op Uw inzending antwoorden dat ik die gaarne aanneem als feuilleton. Voor de Lelie-zelve zou zij te lang zijn.

Rosalius. - De ged: kan natuurlijk geplaatst worden, maar boekbeschouwingen kan ik, wegens plaatsruimte, zoo heel zelden opnemen. Daarom heb ik de Uwe maar vernietigd, vooral ook waar het slechts korte aanteekeningen waren. Hartelijke groeten.

Krabbellijntjes. - Gij geeft geen ps. op. Ik kan mij geen Uwer vorige ps. uit het hoofd herinneren omdat gij zoo dikwijls varieert. Uw artikelen zijn mij gewoonlijk welkom, het onder dezen bovenstaanden titel ingezondene is echter minder geschikt, waar de Lelie zoo lijdt aan plaatsruimte.

J.K. - Zooals gij zult hebben gezien voldeed ik aan Uw verzoek.

Februari II. - Gij schrijft mij over eene vertrouwelijke zaak waarop ik natuurlijk hier niet nader mag ingaan. Tegen *mij* heeft de bewuste persoon echter nooit geklaagd in den door U vooronderstelden zin. Ik was het met de ged: van Parda Lieftinck zeer eens, en zou die als artikel hebben geplaatst ware het niet dat de vorm mij meer geschikt scheen voor ged: - Speciaal de Emma-bloempjes-verkoop is in mijne oogen lapwerk, omdat zulke weldadigheden voor drie vierde dienen om jonge dames te amuseeren en met elkaar en anderen in kennis te brengen. Ik ken in den Haag verscheidene, wien het om

niets anders te doen is dan daarom. Inderdaad, den wortel van het kwaad *wil* men niet aan. Juist daarom schreef ik die noot o.a. aan het artikel van Rarda Lieftink.

H.v.H. - Voor alles wil ik U even een compliment maken, omdat gij tot de uitzonderingen behoort, die altijd Uw ps. bovenaan Uw brief zetten. Het is dikwijls zoo vervelend midden in een langen brief er naar te moeten zoeken, maar nog vervelender is de gewoonte van velen mijner correspondenten - niettegenstaande mijn uitdrukkelijk verzoek - toch telkens te vergeten het vroegere ps. op te geven of een nieuw te noemen. - Zooals gij zult hebben gezien, voldeed ik intusschen aan Uw gerecht verlangen. Het is maar het beste mij zoo van tijd tot tijd eens te herinneren aan zulk een belofte.

Gij vraagt mij den prijs van het klokje van den heer Ten Boom, Noordeinde, den Haag, dat ik onlangs in de Lelie besprak. Welneen, ‘rijk’ behoeft men geenszins te zijn om zich dat klokje aan te schaffen, dat, als ik mij 't juist herinner, slechts *f* 36.- kost. Maar, toen ik zeide, dat *ik* rijk zou willen zijn om het te kunnen koopen, bedoelde ik daarmee, dat men gefortuneerder zijn moet dan ik 't ben, om zich elk ding dat men ziet en graag wil hebben, te kunnen aanschaffen. Mijn gezondheid, mijn ernstige ziekte twee jaren geleden, mijn niet langer mogen wonen op Scheveningen terwijl wij aan dat huis liefst nog 3 jaar huur hadden, enz., enz., kosten veel geld, en, als dan alles finantieel alleen drijft op mij, spreekt het vanzelf dat voor mij een klokje van *f* 36.-, hoe mooi ik 't ook vind, - toch iets is, dat ik mij maar niet zoo ineens veroorloof. Rijke menschen, - dat bedoelde ik eigenlijk met die uitdrukking, - hebben zulk een groot voorrecht daarin, dat zij niet behoeven te ‘overleggen’. En, als men dan ziet, hoe zij soms honderden en honderden verkwisten aan zóógenaamde ‘antiquiteiten’, aan allerlei kostbare meubelen, enz., dan verwondert het mij, dat zij daarentegen voor iets wezenlijkmoois, voor bloemen b.v. óók, soms zoo heel weinig over hebben. Dat ik maar o zoo doodgewoon woon, en zoo heel bescheiden ben ingericht, dat kan mij niet schelen, omdat ik het er nochtans ‘gemütlich’ vind naar mijn eigen smaak, maar zoo iets als b.v. dat Westminster-klokje of als bloemen *zegt* mij iets. En daarom benijd ik hen, die, als zij zoo iets tegenkomen, niet behoeven te zien op geld. (Het uitwendige is *eenvoudig*smaakvol).

Hetgeen gij mij schrijft omtrent Wagner is mij onbekend, en neem ik, onder hartelijken dank voor Uw mededeeling, elders over in een Overzicht van de Week. Het verwondert mij trouwens niets, want, hoogstaande, fijnbesnaarde menschen zijn *altijd* dierenlieverd, en ik vind dat het *tegen* de vorsten in het algemeen getuigt, dat deze bijna zonder uitzondering doen aan de jacht als edel vermaak bij uitnemendheid.

Ik geloof niet dat ik ooit naar een Parsifal-uitvoering zal gaan. Ik kan die muziek niet be vatten, zij is voor mij te zwaar. Ik herinner me nog steeds hoeveel ik me voorstelde van Tristan und Isolde, dat ik in Wiesbaden uitstekend heb gehoord. Helaas, van lieverlede had ik slechts één gedachte meer, welke muziek*kenners* (ik spreek niet van de groote meerderheid die enkel uit modezucht gaat) wel hoogst pijnlijk zal treffen: ‘Gaat die Tristan dan nooit dood; telkens opnieuw begint hij te zingen, er komt geen einde aan.’ - Misschien komt dit ook mede omdat ik een zoo zwak hart heb, en daardoor niet lang in benauwde zalen kan zitten, maar, in elk geval: ik kan zware muziek van zulken aard? niet bevatten als het zóó lang duurt. - Waar gij mij verlof geeft Uw getuigenis openbaar te maken herhaal ik gaarne hier wat gij mij meedeelt, hoe namelijk een U bekend en zeer hoogstaand operateur zelf aan U

verklaarde, dat arme menschen - die terstond naar het ziekenhuis worden gezonden - er dikwijls nog beter aan toe zijn dan rijken, die door de doktoren zoo lang mogelijk aan het lijntje worden gehouden als een voordeelige prooi, dien zij niet loslaten eer het te laat is. Ik-ook ben ervan overtuigd, dat in dit opzicht rijkdom soms een groot nadeel is, en dat rijke menschen dikwijls op bloed-zuiger-manier worden uitgezogen door hunne artsen. - Ik vind een dierenasyl waar men de honden terstond afmaakt eenvoudig een *moordhol*, want, m.i. heeft niemand het recht gezonde op straat zwervende honden, tegen hun wil of voorkennis aldus verraderlijk te dooden. Echter, indien in de plaats Uwer woning die wreede regel *bekend* is, dan weet in elk geval iedereen, die zich tot dat asyl wendt, met welke lieden hij te doen heeft. Het dubbelzinnige echter der houding van het Haagsche Hoofdbestuur van het Toevluchtsoord (?) voor Noodlijdende dieren hebt gij kunnen lezen uit de mededeeling van den voorzitter-zelf, Jhr. Quarles van Ufford. 'Zeker,' - aldus zegt deze meneer, - 'de penningmeester, de heer Wolterbeek, zeide inderdaad tot U: Wij houden de honden tot aan hun dood toe; maar.... wij *verstaan* onder die uitdrukking totdat *wij* over hun dood beslissen.' - Een zoo dubbelzinnige houding heeft de algemeene verontwaardiging opgewekt. Trouwens, indien men in den Haag woont, hoort men van allerlei kanten hoe het in het asyl voornoemd, op een, laat ons het maar zacht uitdrukken, hoogst eigenaardig huiselijke wijze toegaat. Meneer Wolterbeek heeft een schoonzoon die *geen* betrekking heeft. Ziet, fluks *schept* men er een aan het asyl voor Noodlijdende honden, waarvan hij, de heer Wolterbeek, de ziel is als penningmeester van het hoofdbestuur. Want vroeger bestond er geen bezoldigde 'directeur', maar nu, plotseling, wordt die betrekking geschapen plus vrije woning en *f* 1000.- voor den heer Driessen, schoonzoon van den heer Wolterbeek. En, aan den anderen kant, diezelfde meneer Wolterbeek, als penningmeester, klaagt steeds over dringend geldgebrek. Wat nood, dan sticht hij een pension voor *betalende* honden, en... vanwege het gevaar voor mogelijke 'besmetting', laat de directeur zijn schoonzoon, zonder voorkennis van een bevoegd veearts, elken ingebrachten zwerveling afmaken, die hem, - ex-aspirant-inspecteur-van-politie, - 'verdacht van de eene of andere besmettelijke kwaal' voorkomt. Aardig **toevluchtsoord** voor **noodlijdende** dieren. (Lees het stuk-zelf van Jhr. Quarles van Ufford, Voorzitter, in de Lelie).

62. - Uw in mijn bus terechtgekomen brief heb ik nu ontvangen. De inhoud is, zooals gij zult gezien hebben, reeds gedeeltelijk beantwoord. Natuurlijk deed Uw schrijven mij heel veel plezier. En ik dank U zeer voor de genomen moeite. - Wat het mij-niet-begrijpen door velen aangaat, gij hebt daarin volkomen gelijk. Maar, vindt gij dat ook niet héél natuurlijk? Indien de plompe groote méérderheid van het menschdom mij begréép, dan ware ik dus in mijne gedachten aan hen gelijk; en, juist daarom stel ik voor mij er een eer in, dat zoo vélen mij niet eenmaal *kunnen* navoelen. Ik behoor liever tot de élite minderheid dan tot de jan-en-alleman-meerderheid. Bovendien, zoo heel velen *willen* liever de waarheid niet hooren, voelen zichzelven daarin getroffen als men hun die ronduit zegt. Aan den anderen kant, - en hier heb ik bepaaldelijk het door U mij medegedeelde op het oog, - moet men niet vergeten, dat het karakter, het talent, van den een zich beweegt in een geheel andere richting dan dat van den ander. Vergelijk b.v. het wreede, alles-ontmaskerende realisme van Zola met de toch ook soms evenzeer zeer realistische maar tegelijk zoo lieflijke dorpstooneelen van een Stijn Streuvels. De een onzer is een boetprediker, en de ander een idealist. *Phrasen* zijn mij per se een gruwel. Maar het harmonische, opbouwende van b.v. mevrouw van Rees-van Nauta Lemke bewonder ik onbepaald, zonder haar karakter te bezitten helaas. - Lang voor ik ooit wist, dat zij ook maar iets van mij las of zich daarvoor interesseerde volgde *ik* reeds met groote sympathie elk harer uitingen in Het Toekomstig Leven - en toch ben ik-zelve zoo heel-anders aangelegd. Ik zie het leelijke gemeene valsche huichelachtige rondom mij, en ik *moet* daartegen getuigen, ik *kan* anders. Kan die dame, die mij overigens zoo goed navoelt in mijne dierenliefde, zooiets niet begrijpen, ook al is zijzelve misschien eene meer aan mevrouw van Rees verwante ziel, - dat namelijk, dat wij niet allen hetzelfde zijn *aangelegd*.

't Geen gij mij schrijft over het Haagsche ‘toevluchts-oord’ voor *noodlijdende* dieren interesseert mij zeer, en kan mij, na hetgeen ik nu zelve weet en ondervond, en na hetgeen de Voorzitter, Jhr. Quarles van Ufford zelf erkende in de Lelie, niet meer verwonderen. De heer Wolterbeek zelf is tegen mij *begonnen* zich als het ware te *excuseeren* over de benoeming van den heer Driessen, zijn schoonzoon, tot bezoldigd directeur, onder mededeeling van de noodige ‘toelichtingen,’ en eindigde zijn betoog met de vraag:

‘Vindt U dat nu zoo erg?’

Waarop ik hem antwoordde: ‘Van Uw standpunt vind ik dat gewoon-menschelijk.’

Want inderdaad ware het de plicht geweest van het *hoofdbestuur* in dezen eene onpartijdige rol te spelen. Dat de heer Wolterbeek-zelf zijn betrekkingloozen schoonzoon per-sé aan een baantje wou helpen blijf ik ‘gewoon menschelijk’ vinden. Maar, nu hij dit baantje eenmaal heeft, ware het dubbel zijn plicht ‘van zijn koffie’ af te komen om een ingebrachten hond althans zóó lang te bewaren totdat de veearts dezen kon onderzoeken. In plaats daarvan heeft hij onmiddellijk, - zelfs zonder het arme dier aan te raken, - zijn *besmettelijkheid* verklaard, en, ware onze Marie niet zoo doortastend opgetreden, dan had hij het ongelukkige hondje terstond doen afmaken. En ondertusschen verklaart zijn schoonvader, de heer Wolterbeek, aan *mij*: ‘Wij bewaren de zwervende honden tot aan hun dood toe, en laten ze alleen afmaken als de veearts dit eischt.’ Dit laatste heb ik nog nadrukkelijk nagevraagd, en de heer Wolterbeek herhaalde: *Alleen op voorschrift van, den veearts*.

Ja, Uwe vriendin heeft gelijk: Hoog Welgeboren *Vrouwe* is een titel die enkel aan *getrouwde* dames van adel toekomt, aan ongetrouwde als ik luidt het: Hoogwelgeboren Jonkvrouwe. Intusschen kan ik U tot Uw troost zeggen, dat zelfs menschen, die zelf van adel zijn, zich heel dikwijls aan deze vergissing schuldig maken. Hartelijk gegroet.

G.M.W. - Ik vind het zóó vanzelf sprekend dat men alleen dan kan schrijven wanneer men er werkelijk begeerte en lust toe gevoelt, dat het mij zelfs niet is ingevallen aanspraak te maken op een bedankje van U wegens de plaatsing van Uw gedichtje. Integendeel, 'conventie' - brieven mijner lezers en lezeressen zijn mij een gruwel. Uw toelichting, dat ik voor U en de andere lezeressen en lezers 'geen vreemde' ben, deed mij zeer veel genoegen. Juist dat wil ik ook *niet* zijn voor U. Ik wil mij heelemaal geven zooals ik ben, met mijn goed en mijn kwaad, een *mensch* aan andere *menschen*. En het is mij zulk een groote voldoening dat zoovelen dit ook zóó juist voelen, en daardoor mij nader komen. Neen, op Uw vraag antwoord ik U heeleerlijk: Het is mij géén last of onaangenaamheid Uw gedichtjes te beoordeelen, gij kunt ze steeds gerust inzenden. - Ik heb nu twee versjes van U, waarvan ik 't laatste te onvolkomen vind van vorm, de maat laat te veel te wenschen over, de regels horten te veel; het eerste wil ik plaatsen om de mooie gedachte; dat eerste is ongeteekend, het geweigerde heeft Uw onderteeteekening. Hoe wilt gij daarmede? - Zendt dus de andere gedichtjes *gerust*. Ja, ik *heb* het heel druk, maar dat zeg ik niet om te klagen, integendeel, hoe meer de Lelie wordt gelezen, en hoe meer voeling ik heb met mijne correspondenten, hoe liever mijne taak mij is. Alleen, zoo nu en dan moet ik wel eens een lang stilzwijgen, of zoo iets, *toelichten*, vandaar dus de door U gelezen uitdrukkingen. - In Uw eerste gedichtje heb *ik* 'tzelfde gevoeld wat aanleiding gaf tot dat door U mij meegedeelde feit (dat ik om U niet te verraden niet nader aanduid). Het is namelijk zoo innig-*gevoeld*. Het tweede óók is goed-gevoeld maar het strijdt te veel tegen den vereischten vorm.

Nu moet ik U even bedanken, dat gij U een hond hebt gehaald uit een *asyl*. M.i. is dat zoo veel beter dan een rashond *koopen*. Met het eerste doet men een wezenlijk *nuttig* werk. Ja, toe, zendt mij een kiekje van hem. - Ik voel zoo voor verwaarloosde en verlaten zwervers. *Dat* deed me immers ook indertijd onzen Benjamin redden uit de handen dier kwajongens in Menton, dat gevoel van medelijden met zijn verlatenheid en weerloosheid. O, hij was toen zulk een ziekelijk, verarmd, leelijk hondje. Wij waren in een

groot hotel, en iedereen lachte ons uit, en zei dat wij 'beetgenomen' waren, want, niemand scheen te begrijpen, dat wij hem uit pure liefdadigheid hadden gekocht, en vreeselijk met hem zaten opgescheept, zonder Marie óók nog, die toen in Holland was. Nooit zal ik dan ook een hond koopen om andere dan *liefdadigheids*-redenen. Rashonden vinden nog wel een thuis, maar juist de verlatenen zijn zoo bitter te beklagen. - Nietwaar, is het niet *gruwelijk* dat de Amsterdamsche dame een zoo beklagenswaardigen en zich vertrouwelijk tot haar wendenden zwerveling eerst bij mij, en dan per rijtuig naar het asyl in den Haag ging brengen, en dat men hem dan daar, - waren Zij en Marie niet *doorgedrongen* tot den directeur - eenvoudig onmiddellijk zou hebben gedood! En, wat gij schrijft omtrent hetgeen mij die meneer meedeelde van den in hetzelfde asyl ingebrachten hond door een juffrouw, die hem van straatjongens had gered, en welke hond *onmiddellijk* in den ketel is gestopt, 'moest inderdaad in alle bladen worden gepubliceerd', zooals gij terecht schrijft. Maar, kom daar eens om in ons koudbloedig Nederland. In Frankrijk en in Engeland zou *elk* Blad tegen zulk een inrichting als dit Haagsche asyl protesteeren. Maar bij ons!....

Ik ben natuurlijk heel blij dat gij, inplaats van portefeuille-lezeres, abonnée werd, daar dit een bewijs is Uwer belangstelling. Nu hoop ik maar dat gij niet omgaand antwoord hebt verwacht. Dit is namelijk bijkans altijd ondoenlijk.

Mara. - Zeker heb ik mij dikwijls in de vraag verdiept wàt gij tenslotte zoudt beslissen, omdat ik Uw geval zoo bijzonder treurig vond, maar het is mij niet ingevallen Uw verder zwijgen aan onvriendelijkheid toe te schrijven. Ik begrijp heel goed dat gij als huisvrouw en moeder méér te doen hebt, en dan ook, zooals mijn correspondente hierboven schrijft, men moet voor en boven alles zijn in de rechte stemming tot schrijven. - Wat het pension aangaat, gij hebt groot gelijk dat gij ergens gaat dat U beslist is aanbevolen. Nog wel door menschen die er reeds drie malen hebben gelogeerd. Ja, natuurlijk, indien hetgeen ik U voor Uw patiënt aanried niet noodig is, dan des te beter. Van een geslacht overslaan heb ook-ik wel eens gehoord. Maar aan den anderen kant zag ik helaas in mijne eigen familie gevallen waarvan de kinderen het van den vader erfden. Enfin, indien gij maar niet denkt dat het bemoeizucht is van mij, want het is enkel de meest oprechte belangstelling. - Het spijt mij dat gij mij dat uitknipsel niet zoudt, want ik kreeg het helaas niet onder de oogen. En, in dat opzicht denk ik steeds: 'Frappez, frappen toujours.' - Gij zegt: 'Hoort U ooit dat vrouwen of meisjes zoo iets doen?' Helaas *ja*. In het algemeen genomen mogen de mannen-in die dingen ruwer zijn van dierenmishandeling, maar op Scheveningen b.v. - waar het een speciale Zondagssport is de dieren te verdrinken - zag ik het vrouwen en meisjes even boosaardig doen als jongens. En, wat nog beschamender is voor onze sexe, ik kan U uit eigen aanschouwen van twee voorbeelden vertellen uit 'den beschaafden stand.' 't Eerste geval betreft een nichtje van mij, die ongeveer 15 jaar zal zijn geweest toen zij bij ons in Assen logeerde, en, met mijn vader, een broer en mij in het Asserbosch wandelend, opeens *vierkant haar hiel zette boven op een groote padde*. Geheel *opzettelijk*, want, terwijl mijn broer en ik woedend opstoven, riep zij tegen mijn vader, die iets vooraan liep en het voorval niet had bemerkt: 'Oom, Oom, kom eens kijken hoe grappig.' Ik verzeker U dat mijn vader haar den mantel heeft uitgeveegd, en ook, dat wij beiden haar niet meer wilden aanzien. Dat nichtje is buitengewoon 'christelijk' grootgebracht! Later heb ik een

harer nichtjes (niet echter van mij, maar van haar moeders kant) met waar genoegen zien binnenstormen om ons uit te noodigen te komen kijken 'hoe leuk de kat in den gang een muis opat'. Zij was toen achttien jaar, en is er later op betrapt dat zij de katten uit boosaardigheid de snorren afknipte. Echter, ik geef U toe dat ruwheid van dierenmishandeling méér nog voorkomt onder mannen.

Ja, over dat fraaie 'berouw' van dien Groningschen ellendeling heb ook-ik reeds in de Lelie mijn minachting uitgesproken, gelijk gij in een Overzicht van de Week zult hebben gezien. *Met U ben ik 't volkomen eens dat al deze mispunten precies dezelfde mishandelingen verdienden te ondergaan*.

Het verhaal dat gij mij doet van dien ellendeling, die zich dooddronk (wat mij veel plezier deed voor hem als zijnde zijn verdiende straf) trof mij zeer, maar... waarom hebt gij die ongelukkige slachtoffers daarna niet laten halen en hen eten gegeven.? Dat zou mevrouw van Heerdt uit den Haag, die voor elken trekhond opkomt, stellig gedaan hebben. Ik kan mij, waar gij zoo gevoelvol schrijft, niet begrijpen dat gij er toen niet verder naar hebt omgezien. Want, dat is toch de naaste plicht. Helder mij dat eens op! - Gelukkig dat gij Uw jongen in dit opzicht opvoedt in liefde tot het van ons menschen zoo afhankelijke dier; m.i. is dat de plicht van iedere rechtgeaarde moeder. Ja, indien honden ziek zijn, geven zij voor de ontvangen zorg en oppassing zulk een aandoenlijke liefde terug. Dat ondervinden wij-ook steeds. Vriendelijke groeten, en het beste verder met Uw zomerplan.*)

Anna, te Hilversum. - Vriendelijk dank voor Uw briefkaart. Ja, ik kan mij begrijpen dat gij geniet. W... is een zoo sympathieke plaats...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Pina. - Ik neem een dergelijke billijke herinnering nooit kwalijk. En ik heb dan ook terstond Uw stukje opgezocht en ter drukkerij gezonden. Het zal nu terstond na afdruk worden geplaatst. Het komt in het *a.s*. nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het artikel van Jhr. de Kock kwam te láát voor dit nommer.

RED. HOLL. LELIE.

*) Zoo even Uw laatsten brief ontvangen. Ik beantwoord dien in het a.s. nommer.

27 Mei 1914
27ste Jaargang.
No. 48.

Berichten.

Zij, die zich met 1 Juli a.s. op

DE HOLLANDSCHE LELIE

abonneeren, ontvangen vanaf heden de tot dien datum verschijnende nummers gratis.
A'dam, 23/5 1914. L.J. VEEN, Uitgever.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Materialisme.
(*Vervolg van No 47*).

Het protest luidde aldus:

'De ondergeteekenden, voorzitter en secretaris der Ned. Herv. Vereeniging 'Calvijn', alhier, nemen hierbij beleefdelijk de vrijheid er bij Uw Eerw. hun leedwezen over uit te spreken, dat op Zondag 19 Februari j.l. de Kloosterkerk beschikbaar werd gesteld voor het houden van een spreekbeurt door den heer W. Booth, zich noemend 'generaal' van het Leger des Heils. Al is het helaas waar, dat de dwalingen en God-onteerende denkbeelden, waaruit de leerstellingen van het Leger des Heils zijn opgebouwd, ook in den boezem der Herv. Kerk worden geduld, niettemin heeft het in ons midden en, naar door ons vernomen wordt, in breedere kringen daarbuiten verontwaardiging gewekt, dat aan een secte, waarvan het zeer te bezien is, of zij wel eens als 'Christelijk' is te beschouwen, op deze gelegenheidswijze vrijheid wordt gegeven hare parodieën op Gods Woord en op de leer en den eeredienst der Ned. Herv. Kerk te vertoonen. Zoodoende wordt onze Kerk, die een pilaar der Waarheid behoorde te zijn, dienstbaar gemaakt aan de propaganda voor eene stichting, welker leer zooals UwEerw. bekend kan zijn, niet anders is dan een samenraapsel van pelagianisme en socinianisme, welke stellingen door onze voorvaderen terecht als goddeloos uit de Kerk zijn gebannen. Wij behoeven waarlijk geen eeuwen terug te gaan, ook in dezen tijd

zijn er nog leeraars, die met woord en geschrift tegen het on-christelijke van het Leger des Heils waarschuwen. Waar de Ned. Herv. Kerk nog altijd gegrond heet op de in 1618-19 aangenomen Formulieren van Eenigheid is een woord van protest, als hier geuit, o.i. gerechtvaardigd.

Hopend dat in de Ned. Herv. Kerk alhier, op zulke wijze niet worde voortgegaan, maar worde wedergekeerd tot de oude beproefde paden en tot de leer die naar de Godzaligheid is tot de eere des Heeren Naam en tot Heil onzer onsterfelijke zielen, verblijven wij...'

Volgen de onderteekeningen.

Afschuwelijk! O de ontzettende verantwoording van de leiders en de drijvers van zoo'n christendom, zoo'n godsdienst!

Wat - waar ze onverschilligheid, grove zelfzucht, vrees en lafheid en wanhoop en zonde zaaien - wat anders kunnen ze maaien eens, of hièr of daàr, dan namelooze ellende en wroeging en brandend berouw?

Arme kudde, die altijd volgt dezen of genen leider, den goeden Herder, die alle schapen, ook de verlorenen, veilig thuis zal brengen, hebben ze u ontnomen. Ze hebben hem gekruisigd, en ze kruisigen hem opnieuw Tederen dag van hun leven, en ze zijn doof voor de stem, toonloos van smart en gloeiende verontwaardiging: 'Wee u, wee u, gij sluit het koninkrijk der hemelen voor de menschen.'

Ja, dát is het juist, dát hebben ze gedaan, ze hebben den hemel gesloten voor allen, behalve voor zichzelf en enkele uitverkorenen misschien. (O welk een hemel!)

Ze hebben hemel en aarde, het leven, ja alles overgoten met een leelijk, een afschuwelijk leelijk licht. Een valsch licht, pijnlijk voor de oogen, pijnlijk en diep-smartelijk en troosteloos voor de ziel.

Er *moest* reactie komen, het materialisme was onvermijdelijk. Het heeft de menschen wakker geschud, heeft hun de oogen geopend voor al het leelijke, valsche licht om hen heen, de oogen geopend voor de afschuwelijke, ongerijmde wreedheden, de liefdeloosheid, onverdraagzaamheid, eigengerechtigheid, de huichelarij, de heiligschennis, de Godslasteringen der volgelingen van Hem die zeide: 'hieraan zal men zien of gij mijne discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder elkander.'

Dat met de leelijke lichten ook de mooie werden gedoofd, dat het kindje werd weggegooid met het badwater is jammer, maar het valsche licht was zoo tergend leelijk, dat het niet anders kon.

Een onweer zuivert de lucht! Ja als een reuzen-onweer is het materialisme over de aarde heengegaan - en al heeft het hier en daar geestelijk groote verwoestingen aangericht, al heeft het velen van have en goed beroofd, velen dakloos gemaakt, het heeft de lucht gezuiverd. En daarom mogen wij niet vergeten, dat het materialisme, - al is het onwaar, en al moet het alleen dáárom reeds een vloek zijn op den duur - toch in zekeren zin een weldaad is geweest, waar het een veel zwartere leugen en een veel grootere vloek voor een deel heeft opgeheven.

Het goede zaad groeit langzaam in den akker, de bloem opent zich niet terstond voor het heldere, warme licht der zon.

Langzaam, heel langzaam, soms dwars door het kwade heen komt men tot het goede Het materialisme is slechts een mijlpaal op de groote heirbaan ter ontwikkeling, ter volmaking. Goddank, de meesten, steeds meerderen, zijn de mijlpaal reeds voorbij.

Helderziendheid heeft de onhoudbaarheid van 't materialisme aangetoond. Het bewijst dat geest en lichaam niet vormen een onbreekbare tweeeenheid, dat de geest

niet is slechts een uitvloeisel van 't stoffelijk leven en zich alleen dáárin kan openbaren; dat de geest niet leeft slechts bij de gratie onzer zintuigen, maar een eigen zelfstandig bestaan heeft.

(Wordt vervolgd).

Propaganda voor trekhondenfokkerij.

De Heer van Laer, Voorzitter van de afdeeling Nijmegen van de Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van dieren heeft onlangs, in verschillende dagbladen, den Anti-trekhondenbond aangevallen. Ook in gesprekken brak hij, naar ik vernam, den A.T.B. af. Ik begreep niet waarom, want er bestond heel geen noodzaak voor. Die Bond toch heeft, voor zoover *ik* weet, in den laatsten tijd niets zóó bizonders gedaan, dat hij de aandacht van dien Heer heeft kunnen trekken.

Maar nu is mij alles helder geworden!

De Heer van Laer verspreidt namelijk - en hij deed het ook middels De Hollandsche Lelie van 6 Mei jl. - een circulaire, om de menschen op te wekken, hem geldelijk te steunen bij de oprichting van eene Nederlandsche Vereeniging voor het fokken van

goede trekhonden. Daarom moest getracht worden den Anti-trekhondenbond, die in dit opzicht natuurlijk zijn felste tegenstander is en dit tot in lengte van dagen blijven zal, afbreuk te doen. Het pad moest eerst geëffend worden; alles was dus voorspel van een reclame!

Het plan van dezen Voorzitter van eene afdeeling van dierenbescherming is *ergerlijk*. Want de Heer van Laer weet zeer goed, dat de kwestie niet gaat om 'in het te kort in werklijk goede honden te voorzien,' maar wel, om te bestrijden de schandelijke mishandelingen waaraan de trekhond blootstaat; mishandelingen, waaraan zelfs de dierenbescherming niets doen kan, omdat zij vallen *buiten* de strafbepalingen. Daarom is de Anti-trekhondenbond opgericht, zooals dwangwetten ontstaan waar de gewone wet niet baat. De Anti-trekhondenbond strijdt alleen en uitsluitend tegen de *buiten* de strafbepalingen vallende mishandelingen den trekhond aangedaan.

Zoo ook weet de Heer van Laer heel goed, - daarom is zijn plan zoo afschuwelijk - dat die ergerlijke mishandeling niet zit in het *gehalte* van den trekhond, maar in de *daden* die tegenover den trekhond worden bedreven. Die daden van mishandeling zijn een gevolg van den onbeschaafden, onverschilligen, wreeden, egoïstischen aard van den gebruiker of eigenaar van trekhonden en uiten zich des te meer, naar mate die aard meer geprikkeld wordt door het overmatig gebruik van jenever. Het verschaffen van trekhonden van geschikt ras zal dus den toestand in geen enkel opzicht verbeteren, zoodat dan ook 'onze bezwaren tegen het gebruik van den hond' door het procédé van Laer *nooit* 'zullen worden ontzenuwd.' Als die Heer dan ook iets zal bereiken met zijn kennel, zal het alleen zijn, dat de daaruit voortgekomen hond wat langer de mishandelingen zal doorstaan.

Het is dan ook erbarmelijke onzin als de Heer van Laer zegt: 'Het is een feit dat de *hond* mits van *geschikt ras, goed gevoed en in goede conditie* zijnde, *praktisch absoluut niet* ongeschikt is voor trekdier.' Ik heb den Voorzitter, naar aanleiding van die tirade, elders reeds opgemerkt dat zelfs een kat, nogwel van *elk* ras, goed gevoed en in goede conditie zijnde, praktisch absoluut niet ongeschikt is voor trekdier.... als men er maar voor zorgt dat alles naar verhouding is en men hem bovendien bij voorkeur in een dakgoot laat trekken en dan zelf een beetje meeduwt! Immers de Heer van Laer weet evengoed als ieder ander, dat het niet de vraag is of een hand een trekdier zou zijn *als alle omstandigheden hem gunstig zijn*, maar dat het geldt het duizenden en nog eens duizenden koeren dagelijks te constateeren feit, dat men den hond trekken laat onder tal van voor hem juist *zeer ongunstige, kwellende en langzaam-moordende bijkomstigheden* sintelen andere voor zijn voetzolen ongeschikte wegen, heuvelachtig terrein, te snelle gang, te verre afstand[1)], enz. En dat alles geschiedt onder de ergste mishandelingen (afranselen, op de kar zitten, niet laven, onvoldoende voeden, enz)!

Tegen dié soort mishandelingen is niets anders te doen dan den trekhond *af te schaffen* door onvoorwaardelijk niet meer te koopen bij eigenaars of gebruikers van trekhonden, zooals de Anti-trekhondenbond doet.

1) Zoo wordt bijv. door iemand met 2 honden *bijna elken dag* gereden van Huizen naar Weesp, afstand 15 Km. en terug natuurlijk (Zie uitg. no. 2 van het Comité in zake het Trekhondenvraagstuk.) Volgens id. worden in een dag afstanden van zelfs 64 Km. afgelegd.

Ik zal den heer van Laer een recent geval vertellen. Onder een groentenkar trokken twee honden. Hun mond was letterlijk dichtgesnoerd. Ik maakte er den eigenaar vriendelijk opmerkzaam op. Het antwoord was: ‘dat mot van de wet’.

Bij een der honden lag een riem van den muilkorf over het oog. Ook daarop wees ik. Het antwoord was: ‘dan kon ik wel den heelen dag daarmee bezig zijn.’

Zal nu de toestand verbeteren als die man een hond krijgt uit den kennel van den Heer van Laer, of verdient die man, dat men niet meer bij hem koopt?

De daad van den Heer van Laer is uit een oogpunt van dierenbescherming zeer afkeurenswaardig, omdat zijn kennel, als die levensvatbaarheid mocht hebben, niet anders zijn zal dan een vleeschleverantie aan den Minotaurus: d.i. aan de hemeltergende wreedheid, waarmede verreweg het grootste deel van de 80000 Nederlandsche trekhonden behandeld worden.

Vermoedelijk zal het, goddank! zoover niet komen. De Heer van Laer wil n.l. de kennelhonden afstaan tegen den kostenden prijs. Hij heeft renteloos kapitaal noodig en zulk kapitaal is (gelukkig! in dit geval,) moeielijk verkrijgbaar. Ook de honden zullen, al worden ze volgens kostenden prijs verstrekt, veel te

duur zijn voor hen die den hond uitbuiten, zooals algemeen regel is met enkele uitzonderingen, waartoe schijnt te behooren de brave Nijmeegsche bakker van den Heer van Laer.

Maar niettemin, schande over het feit, dat een Voorzitter van een afdeeling van dierenbescherming, van wien men recht heeft te verwachten dat hij alles aanwendt om (zooals het Reglement zijner Vereeniging hem ook voorschrijft) 'dieren te beschermen en tegen mishandeling van dieren te waken,' daarentegen propaganda maakt voor een kennel voor trekhondenfokkerij!

Wat mij zeer verwondert is, dat de Heer van Laer nog altijd Voorzitter is van een afdeeling van dierenbescherming. Want m.i. heeft hij door zijn de dierenbescherming benadeelende, de dierenvrienden kwetsende propaganda, waarbij nog komen zijne in de dagbladen verkondigde stellingen, dat dieren-asylen zijn *ziekelijke overdrijving* en s*entimenteel gedoe* en *dat zieke dieren afgemaakt moeten worden*, o.a. reeds lang de eer verbeurd om dat Presidium te voeren.

Tenslotte: de Heer van Laer kan er op rekenen, dat de Anti-trekhondenbond telkens zijn weg zal kruisen, zoolang hij voortgaat propaganda te maken voor een fokkerij van honden, die, uit een oogpunt van dierenbescherming, beoogt *schandelijke mishandeling van trekhonden*.

Den Haag, 16 Mei 1914.

DE KOCK.

Voorzitter van den A.T.B.

Overzicht van de Week.

I.
Schandelijk, maar.... wie geeft het voorbeeld.?

Een mijner lezers is zoo vriendelijk mij het volgende te schrijven:

Ik volg steeds met belangstelling Uw stukjes, waarin ge U ontfermt over een minder goede behandeling van het dier. Wat mij op heden tot schrijven roept is noch over mishandeling van trekhonden, noch over het jammerlijk vermoorden van wilde zwijnen tijdens jachtpartijen, maar een treurige gewoonte met een ten doode opgeschreven beest, n.l. de Paaschkoe. Het is hier in mijn woonplaats vanouds de gewoonte dat de slagers voor het Paaschfeest een extra beestkoe of os aankoopgin, en eenige dagen voor het feest het dier gaan versieren met groen en bloemen, waarna het met een goeden geleider langs de dorpen ter bezichtiging wordt rondgeleid, en de orders, groot en klein, en-passant worden opgegeven.

Daar deze gewoonte m.i. in onze dagen niet meer thuis moest behooren, zou het mij aangenaam zijn indien U, die zeer zeker het noodzakelijke ervan ook wel niet zult inzien, eens een stukje wildet schrijven, waarin ge Uw afkeuring te kennen gaaft....

Zeer gaarne voldoe ik aan den hierboven uitgesproken wensch van mijne correspondent, die zich natuurlijk niet in mij vergiste, toen hij geloofde in mijn afschuw van dergelijke wreedheden. Ja, wreedheden. Want het is een bekend feit dat een dier helaas vooruit schijnt te begrijpen hoe het ter slachtbank wordt gevoerd. - Bovendien echter, welk een héérlijke opvoeding wordt de toch reeds zoo weinig fijngevoelige jeugd gegeven door haar aldus, dagen van te voren, zich te leeren verlustigen in de *vetheid* en *dikte*, van een straks door hunne ouders, en hen-zelven

te verteren os! Kan het materialistischer en minner? En dat geschiedt dan liefst nog ter gedachtenis van Hem wiens geheele leven één voorbeeld was van medegevoel voor anderen, van zelfverloochening en zelfontzegging. Waartoe hebben we eigenlijk onze onderwijzers, onze geestelijkheid, onze 'overheid' (o, prachtvol woord), indien deze allen zulke verfoeilijke, tegen elk fijner gevoel indruischende vertooningen toelaten en goedkeuren.?

Intusschen... ik schreef niet zonder reden boven dit stukje: 'Schandelijk, maar... wie geeft het voorbeeld.' - *Ik* wil U op die vraag het antwoord geven. Het voorbeeld geeft de Prins als hij, na zoo en zoovele opzettelijk tot het jachtgenot(?) gekweekte wilde zwijnen vermoord te hebben, die des avonds bij fakkellicht, op een wagen geladen, rondrijdt bij wijze van vertooning, vergezeld van zijn hoogst-fijngevoelig adelijk jachtgezelschap, (dat hij, den Hollanders ter eere zij het hier gezegd, voor een groot deel uit Duitschland laat overkomen). Ik zie niet het minste verschil tusschen den door een slager met groen en bloemen versierden rondgeleiden Paaschos, en den met fakkellicht 'fantastisch' (zooals de likkerige couranten het uitdrukken) verlichte wagen, beladen met vermoorde wilde zwijnen, welke de Prins in triomf naar huis voert, wanneer hij een jachtpartij heeft georganiseerd. Alleen, in 't eerste geval zwijgen de Bladen, in het laatste haast de geheele 'onafhankelijke' Pers zich om het hoogst belangwekkend bericht van zulk een wilde-zwijnen-wagen, mitsgaders fakkellicht, den volke te verkon-

digen - - als gold het een groote heldendaad.

En toch, ja, ik zie toch een verschil! In het eerste geval geldt het althans iemand die om den wille van het lieve geld zich schuldig maakt aan een barbaarsche gewoonte, geldt het namelijk een slager, wien het er om te doen is veel orders uit te lokken door het openlijk vertoonen van zijn vetten, gezonden os. - Maar in het laatste geval hebben wij enkel te doen met de verfijnde, gedachtenlooze wreedheid der blasé-ledigloopers, die nimmer leerden hunne handen uit de mouw te steken, en die zich verbeelden dat ze een aristocratischen en voornamen indruk maken, indien ze jachtpartijen organiseeren te duur voor den gewonen man, en hun 'jachtbuit' pralerig ten toon spreiden bij fakkellicht. Daarom is het laatste veel erger dan het eerste. Zoo lang de beschaafde mensch, de vorsten bovenaan, niet het *voorbeeld* geven, zoo lang verwondert het mij niet dat het domme volk ook niet anders wordt. Want, men leert het immers in èlk Blad, en in elke courant, nederig te bewonderen alles wat de Prins doet. Dus, als die zijn wilde-zwijnen-wagen bij fakkellicht rondvoert, en de 'onafhankelijke' Pers dat feit juichend verkondigt, is het dan wonder dat de dorpsbewoners van een afgelegen streek in ons vaderland, zich gretigbewonderend scharen om een met groen en bloemen opgesierden Paasch-os? 't Een is al even weerzinwekkend als het ander. Maar, de *schuld* ligt bij hen die het *voorbeeld* hebben te geven. Hoe hooger wij zijn geplaatst, hoe meer wij hebben te bedenken welk een invloed ten goede of ten kwade wij kunnen uitoefenen op hen die naar ons opzien!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Een éérlijke recensie.

Dikwijls genoeg wijs ik er op hoe in ons land de 'critici' allen elkaar in den zak kruipen, en over elkaars 'kunstwerken' gunstige recensies ten beste geven uit.... eigenbelang. Zelf tooneelschrijvers, auteurs, enz., zelf-behoorend tot dit of dat litterair kringetje, durven zij niet anders dan wierook doen opstijgen ter verheerlijking der werken van de verschillende kunstzusters en kunstbroeders, die immers, op hun beurt, ook weer beschikken over een Blaadje of tijdschriftje waar zij zich eventueel kunnen wreken of ook hun dank kunnen toonen door hunnerzijds een loflied aan te heffen, en, zelfs al hebben zij die beschikking bij hooge uitzondering niet, dan hebben ze toch vriendjes te over die zich namens hen met die taak belasten. Eenigen tijd geleden nog deelde mij een Haarlemsche abonné mede hoe de dappere Bernard Canter zich verschuilend (natuurlijk) onder een pseudoniem *onwaarheid* drukte in de Oprechte Haarlemsche Courant over de Hollandsche Lelie, in welk Blad (toevallig nietwaar?) kort te voren een zeer ongunstige recensie had gestaan over een der 'kunstwerken' des heeren van Riemsdijk, eigenaar van de Oprechte Haarlemsche Courant voornoemd. 'Het knechtje' van den heer van Riemsdijk, - aldus betitelde toen mijn correspondent dien meneer Silvius Bernard Canter, wiens vader eenige jaren geleden mij met alle geweld een kostbaar boekwerk *wou* opdringen, waartoe ik mij na anderhalf uur volhouden *niet* liet vinden, zoodat hij misschien ook nog persoonlijke wraaknemingen 'nebenbei' had. Enfin, wat ik wilde zeggen is dat de recensent van 'het Vaderland', die zelf óók tooneelstukken schrijft, en zelf óók in verschillende tijdschriften causerieën, enz., ten beste geeft, zoodat hij om die reden

behoort tot hen die ik hierboven bedoelde in zake het elkander in den zak kruipen, nochtans een zéér eerlijk en onafhankelijk oordeel uitspreekt over het nieuwste ‘kunstwerk’ des heeren van Riemsdijk, een oordeel daarenboven gesteld in bijzonder pittige en flinke taal:

Pro domo.
Tooneelvereeniging.

De lieve menschen, die overal ‘het goede’ zien, zeggen wel, dat jhr. Van Riemsdijk, nu ja.... in elk geval toch ‘tooneelbloed’ heeft. Ik wil het niet ontkennen, maar wat beteekent het, nádat met de vele bezwaren van holheid en grofheid instemmend ‘nu ja’? Het beteekent dit: dat de heer Van Riemsdijk stukken schrijft, waarin niets wordt gedaan of gezegd dat op-zichzelf de moeite van 't aanzien of aanhooren waard is; doch het gebeurt en het wordt gezegd in omstandigheden die uiterlijk, uitsluitend uiterlijk, een soort inferieure belangstelling kunnen bezighouden.

‘Pro Domo’ is een waardig vervolg van die serie uitheemsch-getitelde spelen, en deelt in hun succes. Het is bedroevend voor wie van het tooneel eenige artistieke verheffing verlangen te zien hoe zulke waar, die met kunst weinig te maken heeft, de massa's trekt. Dit is mis-

schien niet geheel rechtvaardig gezegd; men komt ook om het spel. Reden om er bij te betreuren dat tooneelspelers van beteekenis hun talenten in dienst stellen van dergelijke colportage-dramaturgie.

Zulke flinke taal leest men niet alle dagen waar het machthebbers door hun geld en positie - als Jhr. van Riemsdijk - geldt. Daarom is het wèl de moeite waard ze hier over te nemen. Hier zij nog 'nebenbei' verteld, dat mijn allereerste Telegraaf-artikel, toen ik aan dat Blad was verbonden, handelde over een toenmalig dito prul van van Riemsdijk, waarmee Bouwmeester het land afreisde eer hij naar Indië ging. Dat artikel had naar den inhoud veel overeenkomst met de meening van dezen Vaderland-recensent. Men ziet, 'het knechtje' des heeren van Riemsdijk, Bernard Canter, had dus redenen te over om anoniem een paar leugens over de Holl: Lelie te drukken. Had ik indertijd maar zijn papa's duur boekwerk gekocht, waarmee die colporteerde! Wat zou ik dan nu een groot iemand zijn in de oogen van Bernard Canter....

Echter dat ben ik liever niet. Ik word liever door hem en zijn gilde uitgescholden. Dan voel ik mezelve zuiverder dan omgekeerd....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Heldenmoed!

Het is tegenwoordig niet meer genoeg - bij de steeds steigende belastingen - niet meer genoeg in de oogen onzer regeering om de verschillende vorsten en vorstinnen van Europa op kosten der belastingbetalende burgers te onthalen en te doen feestvieren (waarbij dient opgemerkt, hoe deze-zelf zich natuurlijk schromelijk vervelen bij zulke officieele bezoeken, maar hoe het *pretmaken* afvalt voor de ministers, kamerleden, raadsleden, enz., plus hunne vrouwen, die bij zulke gelegenheden voor *niets* gala-avonden bijwonen en geridderordend worden, enz.) Ook de gemeenteraden onzer groote steden noodigen tegenwoordig elkaar uit tot zulke bezoeken - - op kosten steeds van de belastingbetalenden. De onzen gaan naar Parijs. En die van Parijs (socialisten in hoofdzaak!!) komen bij ons terug. En er wordt gedikkedakt en wijn gedronken, en gerijtoerd, en gejoold van wat ben je! Alles zonder dat de betrokkenen-zelf ook maar een cent uitgeven. Welnee, 't gaat - in het belang van het land!! - uit de belasting-kas! Dank zij het lik-blad bij uitnemendheid, de Telegraaf, mogen wij nu echter vernemen, hoe de Parijsche gemeenteraadsleden, die onlangs op die wijze in Amsterdam onthaald werden van gemeentewege, toch óók groote en heldhaftige dingen verrichtten, midden onder hun feestroes dóór. Luister maar eens: Zij bezochten de havenbouw-werken die nog in aanbouw zijn en:

Alles was daar in volle bedrijvigheid. De heimachine beukte de palen in den grond, kipkarretjes brachten den grond aan voor de afdamming. En moedig klauterde het gezelschap over allerlei hinderpalen heen over balken en zandheuvels, rails en steenhoopen.

Is die ‘moed’ niet hartverheffend! En moet je niet zijn een lakei-loonschrijver van het lik-blad bij uitnemendheid, de Telegraaf, om zóó iets te *kunnen* neerschrijven!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Somnambulisme.

Ik had reeds gelegenheid te wijzen op de onwaardige houding onzer pers, die *wel* meedeelde het *zoogenaamd* onderhoud van een anonym Matin-reporter met de Somnambule in Nancy, welke somnambule het lijk van den heer Cadiou aanwees, maar de rest verzweeg, die bewijst hare helderziendheid in meer dan een geval. Zoo wendde zich óók tot haar een familie, waarvan de zoon des huizes in den Nieuwjaarsnacht was verdwenen op raadselachtige wijze; niettegenstaande het geval reeds meer dan twee maanden oud was zeide zij terstond: ‘Gij zult het lijk in het water vinden, op die en die plaats, maar (dit tot haren ondervrager), gij-zelf zult er niet bij zijn.’ - Men ging daarop zoeken, maar de bewuste ondervrager, als ik mij goed herinner een broeder van den verdwenene, werd onderweg ernstig ongesteld, en moest naar huis terugkeeren. Zijn metgezellen echter vonden kort daarna, *op de door de somnambule aangewezen plaats*, het lijk, dat was aangespoeld. - Thans weer is een tuinman verdwenen, zonder dat men de oorzaak daarvan kon nagaan. *Drie verschillende somnambules* werden door de familie geraadpleegd, - waaronder óók die te Nancy - en alle drie, zonder iets van elkaar af te weten, zeiden nagenoeg hetzelfde, en spraken van moord, en van de plaats waar de vermoorde zou zijn te vinden. Inderdaad is op

hun aanwijzingen het lijk, zichtbaar vermoord, opgegraven.

Is het nu niet laf-kinderachtig om voor al deze *waarheden* van bovenzinnelijke dingen de oogen te sluiten, en zich steeds te goede te doen op onze kortzichtige 'wetenschap', waar wij dagelijks, en eeuw aan eeuw reeds, *moeten* bekennen hoe het woord van Shakespeare nog steeds wáár is: There are many things between heaven and earth which your philosophy never dreamt of.

Maar.... doodzwijgen, dat is zoo je *ware* vrijzinnigheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Dierenmishandeling èn... Hulde.

Men zendt mij de 'Avondpost' (den Haag), waarin, onder het redactie-gedeelte, een lang en flink, ofschoon helaas gruwelijk om te lezen, stuk voorkomt omtrent de dierenmishandelingen welke nog steeds begaan worden daar waar geen abattoirs bestaan. - Plaatsgebrek belet mij dit stuk in zijn geheel over te nemen. Ik bepaal mij tot het voornaamste, *woordelijk:*

Zooals iedereen weet, zijn er in ons land nog een massa gemeenten, waar geen abattoir is en dus tevens geen wettige verplichting, om het slachtvee met een schietmasker te dooden. Iedere slachter heeft dan een willekeurige wijze van afmaken. Dat er vrijwillig van de zoo prachtige uitvinding (het schietmasker) gebruik gemaakt wordt, is uiterst zeldzaam. Doch dat er nog geregeld slagers zijn, die, door totale vrijheid van slachten, hun dieren bij volle bewustzijn afmaken, langs den weg van 'heelkoppen', om daardoor eenige centen per kilo meer voor de huid te ontvangen, dat is te vreeselijk om het te kunnen begrijpen.

Daarbij zijn altijd twee man noodig; een ervan staat het meestal zenuwachtige dier, dat aanvankelijk niet veel goeds verwacht, te streelen, waardoor het al spoedig rustig staat; ondertusschen is no. 2 zeer voorzichtig bezig, de pootgin met stevige touwen en een ketting aan elkaar te binden, en aan de casserol aan den zolder bevestigd vast te haken. Zoodra dit zoover is, verandert het streelen in zoo snel mogelijk inhalen van het lange touw, en na eenigen tijd ploft het secuur geknevelde rund met een zwaren slag op de steenen vloer neer. Het mes nog eens aangezet, en thans is het zaak, de huid van het dier zoo min mogelijk te beschadigen. Terwijl de een het machtelooze dier zijn kop, met alle kracht, zoo dicht mogelijk aan den ring op den grond trekt, snijdt de andere kaarsrecht over de lengte, de huid een paar decimeters door, daarna steekt hij het lange mes rechtstandig door de geopende huid diep in de keel, en steekt en snijdt dan al wroetende de slagaderen door. De afgrijselijke gil, welke het beest bij die handelwijze gaf, drong mij door merg en been, en zal mij mijn leven lang bijblijven. Zeer langzaam treedt dan, bij het zuinig verwonde dier, de dood in, en wordt zijn lijdensbeker circa 10 minuten lang, bij volle bewustzijn, tot den laatsten druppel geledigd.

Eenige slagers, die zelf huiveren voor die verschrikkelijke marteling bij volle bewustzijn (*overal treft men zijn uitzonderingen*)*, hebben mij verklaard, dat zij aan*

het vleesch kunnen zien of een rund op genoemde wijze is doodgemarteld, daar dan de aderen, spieren, enz. door die ondenkbaar vreeselijke pijnen erg zijn opgezwollen.

In de eerste plaats hulde aan den heer H.A. Solleveld, den Haag, die bovengenoemd stuk schreef, het met zijn eigen naam onderteekende, en verklaart met eigen oogen de zaak onderzocht te hebben. De *oorzaak* van deze schandelijke wreedheid is - zegt hij - dat de leerhandelaars de aldus verkregen huiden iets duurder betalen dan andere, omdat het leer zich dan gemakkelijker snijdt. Maar, óók hulde wil ik hier brengen aan de 'Avondpost', die, instede van zoo'n artikel op te nemen onder de *ingez*. stukken (en heusch, men mag nog blij zijn *als* de redactie van een Blad *dat* dan maar doet tenminste), onder hare eigene redactiekolommen plaats verleende aan dit waardig artikel van den heer Solleveld. Reeds meermalen kwam mij ter oore - ik-zelve lees het Blad niet - dat de Haagsche Avondpost, - een zeer veel gelezen neutraal Blad - zich verdienstelijk onderscheidt van andere groote Bladen door haar steeds de partij trekken van het mishandelde dier. En dit is temeer lofwaardig, waar helaas ten onzent de groote pers steeds lafhartig het stilzwijgen ertoe doet zoodra het *dieren* en *hunne* rechten geldt, en er zich veel liever toe bepaalt tot in het oneindige te redekavelen en te harrewarren over onoplosbare geloofsquaesties, die geen sterveling ook maar één stap verder brengen tot de waarheid.

Immers, hoe noodig, hoe plichtmatig het zou zijn dat de Pers en de Regeering hand in

hand te werk gingen om dergelijke gruwelen als de hierboven geschrevene te bekampen, bewijst de heer Solleveld door het slot van zijn artikel, waar hij schrijft:

Meer dan noodzakelijk is het dus dat de slachtwijze onder een wettelijk voorschrift komt te staan. De verhaalde folteringen, dagelijks plaats vindende, zouden in ieder geval, door het heele land voorgoed afgeloopen zijn, wanneer eenvoudig bij Rijkswet het gebruik van het schietmasker verplicht werd voorgeschreven. Het is uitgemaakt, dat het schot, de in het minst niet geknevelde beesten totaal bewusteloos, dus gevoelloos maakt.

Indien bij machte, wat zouden dan de krachtige slachtdieren, die zoo'n langdurige doodstraf moeten doorbrengen, de autoriteiten of invloedrijke menschen smeeken, om zulk een Rijkswet tot stand te brengen.

Waarom geeft onze Pers, geven de voormannen onzer politieke partijen zich nimmer eenige moeite voor zulk een Rijkswet op te komen, haar in hoofdartikel op hoofdartikel te *eischen*, als een eerste plicht der beschaving.

Waarom?

Omdat, gelijk ik onlangs reeds in de Holl. Lelie zeide, de Hollander nog geen steek breeder van opvatting is dan in den tijd van het twaalfjarig Bestand, toen hij zijn kostelijken vrede vermorste en ontreinigde door het meest-weerzinwekkende geloofsgekibbel. Daarvoor alleen heeft hij gevoel. De zoogenaamd-vrijzinnigen zijn in dit opzicht geen steek beter. Als gij in vrijzinnige kringen komt is het gescheld en geraas tegen de Roomschen schering en inslag. En ook menschen, die zich aan andere richtingen houden, als b.v. Christian-Science, Theosophie, Spiritisme, gaan dáárin op. Dat alleen interesseert den Hollander: *harrenwarren* over geloof. Want, let wel, elkander met rust laten kunnen zij niet.

Wat b.v. hebben wij niet onlangs weer bijgewoond in zake de *zoogenaamde* 'ontmaskering' van het medium Harris. Met onreine Schadenfreude nam de zoogenaamd neutrale Telegraaf 't eerste 't beste bericht daaromtrent op, zonder eerst nader te onderzoeken. En de tegenspraak van alle kanten werd natuurlijk doodgezwegen, op de gewone 'fatsoenlijke' persmanier. Maar ook de heer de Fremery, zelf-een-spiritist-voorman, moest terstond heftig worden, en het met zijn geestverwanten aan den stok krijgen! En ziet, om zoo iets is geheel Nederland in rep en roer. En daarover, over de quaestie, vrijzinnig of rechtzinnig, wordt in verkiezingsdagen het geheele kiezersvee warm gemaakt! Maar dat ondertusschen duizenden diep-beklagenswaardige dieren zouden kunnen worden gered voor *martelingen* - enkel door een Rijkswet te maken - och, dat laat onze brave, godsdienstige Nederlanders koud. Geen hunner valt het in, schijnt het, dat dit óók *Christendom* is: het beschermen van dieren tegen *onnoodige* martelingen!

Hoe weinige predikanten b.v., van welke richting ook, trekken tegen *zulke* gruwelen te velde!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Drama.

In stralenden zonnetuin liep blij een blond kind. Z'n korte dikke beentjes waggelden in pretgang en z'n bruine handjes bolden om bosjes gras en onkruidblaadjes. Een

gewichtig-blij licht lachte in z'n oogen en om z'n mondje, dat in strak denken aan komend geluk ernstig-verknepen tegen z'n tandjes rustte.

Kleine grindjes spatterden op en tikten neer....

‘Vader, mag ik 't zelf aan kloekje geven?’ riep hij naar 't huis.

‘'t Hok is dicht, ik kom!’ telegrapheerde Vader, die naar buiten stapte met langzame schuifelpassen, in z'n overhemd, want 't was warm.

‘Vader, zou kloekje 't wel van me willen hebben?’ vroeg 't kind in angstig antwoordwachten.

‘Misschien wèl, als ze honger heeft!’ zei vader, en deed de deur van 't berghok open.

In een goor-oude margarine-kist met gazen deksel zat trouw wit moedertje te broeden op haar eitjes. 't Kind priemde al de grassprietjes één voor één door de gaatjes naar beneden, maar kipje kwam niet van haar post.

‘Kom kloekje, 't is zoo lekkertjes, 'k heb 't zelf voor je geplukt!’

Weerloos moedertje bleef zitten en knipte met haar bange-smeekoogen in wantrouw voor de onbegrepen liefde van 't menschenkind.

Al z'n blijheid was verdwenen, slap hingen z'n leege handjes in willoos wachten.

Teleurgesteld zag hij naar z'n Vader.

‘Ja, m'n jongen, ze is bang, dat we haar eitjes zullen wegnemen als ze opstaat. Straks, als ze alleen is, zal ze wel gaan pikken.’

‘Is ze zoo bang, Vader?’ schuchterde 't kind verwonderd, ‘hoe lang duurt het nog voordat de kuikentjes uitkomen?’

‘Nog wel zeventien dagen, m'n jongen! Dat is een heele tijd!’

‘Dat is een, twee, drie, vier, zes, zeven, acht, elf, hè Vader? En dan nòg meer? Ja, dat 's een héële tijd!’ zuchtte hij met ongekend ernstplooitje boven z'n oogjes.

‘Vader, mag 'k hier wachten, heel stilletjes, tot kloekje pikt?’ vroeg ie, plots-verheugd om z'n nieuwe plan.

‘Dan zal je misschien lang moeten wachten! maar enfin, als je 't leuk vindt, doe 't dan maar, 't zal je wel gaan vervelen! Pf, wat is 't hier benauwd! Dus je blijft hier, en loopt niet weg, hè, 't hekje uit?’

‘Nee Vader, 'k blijf hier.’

Langzaam ging de man weg van 't hok met trage warmte-loome schreden over 't knarsende grind.

Het kind bleef zitten op een houten driepoot in strak verlangen naar rustloos-knippend kloekje....

En eindelijk was de dag gekomen, de dag van kloekjes glorie. Al heel vroeg was Janneman wakker geworden, met in z'n hoofdje al direct een prachtig feest-gedachtetje aan 't wonder, want Moeder had hem den voriger avond op z'n bed nog ingefluisterd:

‘En vent, als je morgen wakker wordt, zijn misschien de kleine kuikentjes er al!’

Moeilijk bedwongen schuifelden en woelden z'n dikke drukke beentjes heen en weer en trapten langzaam verfrommelend het laken in een hoekje. Z'n mollige knuistjes peuterden telkens onbestemd aan elkaar in spannend wachten. Gejaagde nieuwsgierige pret speelde door z'n denken, en hij had een gevoel, alsof hijzelf nu iets heel bizonders ging beleven, iets, dat zijn leven anders zou maken zoo rijk en zoo vroolijk, alsof hij al z'n speelgoed voortaan zou kunnen missen.

Hij kon 't niet langer uithouden, en, op z'n knietjes, probeerde ie, in Vader en Moeders bedden te kijken.

Vader snorkte zachtjes met wijd-open mond. Tegen het witte kussensloop leek het zwarte verwarde haar net een reuzenspinnekop, vond ie. De deken lag in een rol aan 't voeteneind. Vader had gauw last van de warmte.

Moeder lag klein en bewegingloos naast hem met dichte oogen en bleeke zachte wangen. Toen 't kind lang naar haar keek, knipperden plots de lange donkere wimpers op en neer, alsof ze wakker ging worden.

‘Piep Moes,’ riep hij, ‘mag 'k opstaan?’

Met half-dichte oogen en nog bevend van slaap, vroeg ontwakend Moedertje zachtjes: ‘wat wou je, m'n jongen?’

‘Wil je me asjeblief aankleeden? 'k Wou de kuikentjes zoo graag zien!’ smeekte Janneman met vooruitgestoken vraag-snoetje.

‘Ja straks, vent! Even wachten!’ gaapte Moeder suffig terug, en was al bijna weer in slaap.

Maar vader had 't gehoord, en heel onprettig had kindjes smeeken z'n morgendroomen gestoord.

‘Allo jong, gauw weer slapen, 't is nog nacht!’ bromde hij en sliep weer in.

't Kind zuchtte en wachtte, woelde en peuterde aan z'n nageltjes, en drensde op 't laatst klagerig, of moeder hem asjeblief wou helpen, tot Vader nijdig z'n bed uitsprong.

‘Drommelsche jongen, nou heb je je zin, hè!’ snauwde hij, hard bonzend op den vloer met z'n bloote voeten, dat de lampetkan op de waschtafel er van rinkelde.

Slaperig Moedertjes lange wimpers wipten weer op en neer, en door haar kleine, smalle lippen gleed een zacht-piepend geeuwtje.

‘Dag Moes, dag Moes!’ juichte 't kind blij, ‘wil je me nu aankleeden?’

‘Ja, m'n jongen, goed!!’

Half-slapend Moedertje stond al naast haar bed en zocht draaiend en schokkend naar haar pantoffeltjes. Langzaam-aan ontwaakte ze, helder en frisch werd haar hoofd onder 't koude koele water.

‘Kom nu, kind!’

Hij stond op een stoel en liet zich gewillig kleeden.

‘Vader, is 't hok nog op slot?’ vroeg hij gejaagd.

‘God kind, dat heeft nog de tijd! wees toch niet zoo druk!’ bromde Vader met geergerde rimpel boven de neus. ‘Dat gaat nu al drie weken zoo door met jouw gezeur. Nou heb ik er genoeg van, hoor!’

Maar Moeder nam zacht Janneman's handje en zag medelijdend naar z'n bevende, droevige lipjes.

‘Wij gaan straks met ons tweetjes naar kloekje, hè vent!’ troostte ze lief.

Maar in den tuin, in 't benauwde vunze berghok zat kloekje nog ernstig en alleen onder het gazen deksel, en geen beweeg of gepiep was er onder haar vleugels te ontdekken.

Teleurgesteld en moedeloos stond 't kind te kijken.

‘Moes, mag ik m'n boterham hier opeten bij kloekje?’

‘'k Zal voor jou blij zijn, als de kuikens

er zijn', zei Vader, 'anders zou je nog eens stikken in deze vieze broeikast.'

'Mag 'k nu voor 't laatst hier nog blijven? Dan zal 'k heusch niet meer zeuren.'

Moeder lachte flauwtjes en bracht later een boterham en een beker melk in 't warme hokje, waar Janneman weer wachtte op den driepoot.

'Moeder, moeder, ik heb er een gezien', kwam 't kind na een oogenblik in de kamer juichen, ''t was een heel klein geeltje, en 't liep ook en 't piepte!'

Vader had een knechtje gestuurd, dat kennis van kippen had en alles beredderen zou. Hij keek en keek, en voelde onder de kloek en luisterde aan de eieren.

Janneman hield zijn adem in, en staarde onafgebroken naar 't beweeg in 't oude, goore margarinekistje.

'Jantje, weet je ook waar je moeder is?' vroeg 't knechtje.

''k Denk boven!' zei de jongen, vol schrik dat er iets niet goed was.

'Roep haar dan 's even.'

Janneman holde weg op z'n kleine dikke beentjes, die wijd-uit-zwaaiden en klotsten en kraakten op de grindjes.

'Moeder, moeder, wil je eens gauw komen!' klonk z'n angststemmetje hoog en schril in den stillen zonne-koestrenden tuin.

Met blij-lachend gezicht kwam moeder aanloopen.

'Lach maar niet moeder! 'k Geloof, dat 't niet goed is. Kees kijkt zoo naar,' droevigde Janneman treurig.

't Knechtje droeg iets lichts en wits in z'n ruwe bruine vuist.

'Mevrouw, kunt u 't oventje ook even aansteken in de keuken? Kijk 's, dit beestje hebben ze uit 't nest gegooid, 't is al bijna dood. Misschien komt 't in de oven nog weer bij', zij hij bedaard, maar Janneman, die 't hoorde, huilde haast van medelijden.

Kloekje en de andere kuikentjes bestonden niet meer voor hem, alleen naar het teere witte, bijna-doode diertje, dat daar stil neerlag in het gasoventje, ging zijn verlangen. Heel zacht beaaiden z'n kleine vingertjes het veeren lijfje, totdat Moeder het oventje sloot. Toen ging hij liggen op z'n knietjes en gluurde maar steeds door het gleufje van 't ovendeurtje.

Toen, plots, zag hij beweging komen in 't stijve vogellijfje, de pootjes strekten en kromden, de oogjes knipten open en dicht. Hij wilde juichen van pret, maar 't ging niet; al z'n verlangen drukte op z'n keeltje. Heel stilletjes op z'n teenen, sloop hij 't keukentje uit naar de gang, waar hij riep om Moeder, want hij mòest haar doen deelen in z'n geluk.

'Moeder, 't is niet dood!' stamelde hij met moeders hand in de zijne.

Samen gingen ze voorzichtig naar 't kacheltje en tuurden door 't gleufje in den oven, waar 't kleine witte diertje wankelig heen en weer hipte.

'Hij is opgestaan, zie je 't vent!' fluisterde Moeder, 'nu kunnen we hem gauw weer bij kloekje brengen en bij de andere kuikentjes.'

'Mag ik dan niet meer voor hem zorgen? Hè, 'k vond 't net zoo leuk hier in 't oventje.'

'Jawel, Janneman, maar zijn moedertje kan nog beter voor hem zorgen; 's nachts kan jij toch niet hier bij hem blijven zitten? Hij hoort bij kloekje, maar jij mag ze eten geven, iederen dag vijfmaal. Vindt je dat niet prettig? En je mag gras voor ze plukken en, als ze allemaal vrij in den tuin loopen, oppassen, dat er geen poesje bij kan komen. O, je zult eens zien, hoe druk je 't er mee hebt, Janneman!'

't Kind zei niets en gluurde maar steeds verwonderd naar 't langzaam-oplevende kuikentje. O, hij had het diertje al zoo lief - zoo lief. Hij dacht, dat hij jaloersch was op kloekje! Maar dat was toch kuikentjes moeder, en, evenals hij van zijn moeder was, was 't beestje toch van kloekje. Misschien zocht ze haar verloren kindje al overal!

'Lieve Moes!' zei hij plots teer en hartelijk, en trok moeders hand vast naar zich toe, zullen we het kuikentje weer in 't hokje zetten?'

Een oogenblik later droegen ze heel voorzichtig 't kleine witte vogeltje, warm in watten gewikkeld, door den tuin naar de oude verweerde margarine-kist.

Daar was 't al leven en beweging. Tierig en licht wipten er de jong-wijze kippekinderen door-één en hun gepiep klonk als gonzend getjilp.

Blij-klokkend ontving 't moedertje haar verloren kindje, en borg het, liefkozend met haar snavel, onder de koesterend beschermende vleugels.

Janneman lachte en juichte van plezier, toen hij 't vroolijke drukke wereldje zag. Z'n oogjes straalden en z'n voetjes trippelden van pret, en langzaam gingen z'n ongeduldige kleine handjes naar het gazen deksel, om het op te lichten.

Toen, opeens, schrikten al de teere gele

beestjes angstig-piepend weg naar 't nachthokje, waar ze onder de dons-warme vleugels een veilig plaatsje wisten.

‘Kom Jan, nu laten we kloekje met haar kindertjes alleen. Ze zijn ook nog zoo jong! Morgen zijn ze weer een dagje ouder, en als je ze nu telkens eten geeft, leeren ze je wel kennen. Wie weet hoe gauw ze al goeie vriendjes met je zijn! Maar je moet goed onthouden, wat het ovenkuikentje is. Ik geloof dat het 't eenige witje was!’

‘Ja Moes, heelemaal wit en oogjes als krentjes!’ zei Janneman en stapte gewillig aan Moeders hand mee naar huis.

Het oude margarine-kistje werd al heel gauw te klein, want de jonge diertjes groeiden flink en op hunne lijfjes begonnen al kleurige veertjes te komen tusschen het gelige dons. Er waren drie licht-grijsachtigen en twee donkeren. Het ovenkuikentje kreeg spier-witte veertjes en was de vlugste en levendigste van allen. Vroolijk piepend en klokkend liepen ze bij mooi weer door den tuin. Als 't heel warm was, zocht kloekje een lekker schaduwplekje op, waar ze in een zacht kuiltje behagelijk haar witte lijfje vleide, en de kindertjes krabbelden dan al wijs met hunne dunne lenige pootjes in 't zand, in pogen ook kuiltjes te maken, en lieten zich op 't laatst speelsch rondom Moedertje neerglijden.

Janneman was trouw op z'n post, en volgde ze bijna overal. In de struiken gluurde hij naar katten, en met nauwkeurigheid spiedde hij in den omtrek naar alle boomen, of er ook eksters of kraaien op den loer zaten.

Ze kenden hem al best. Als hij lokkende geluidjes met z'n mondje maakte, kwam de heele kuikenfamilie tukkend aanfladderen, en het ovenkuikentje pikte zelfs al uit z'n handje.

Uit een blikken busje strooide hij twee maal daags rijstkorreltjes voor ze neer, en als hij dan in z'n kleine stoeltje zat en rondom zich zijn lieve kleine vriendjes ijverig pikken zag, genoot hij en vergat z'n mooiste speelgoed.

't Was voor Janneman een heerlijke zonnige tijd.

Als in de eetkamer de tafel gedekt stond, hipte het ovenkuikentje door de open tuindeur naar binnen, en klopte en pikte net zoolang, tot zijn broertjes en zusjes er ook waren. Dan wipten ze op de tafel en deden zich flink te goed aan het lekker-geurige brood, totdat moeder binnenkwam, en ze lachend met haar hand wegwaaide.

‘Wat zijn ze leuk, hè moes!’ zei Janneman trotsch, toen ze eens 's morgens in de kamer kwamen, waar de heele schaar boven op een breede stoelleuning naast elkaar rustig te dutten zat.

‘Ja, wijze beestjes Jan!’ zei Moeder, maar Vader maakte een nijdige armzwaai en een onderdrukte beenbeweging.

‘Allo, vee!’ bromde hij. ‘'k Begrijp niet, dat je dieren in je kamer wilt hebben. Zie nu eens, wat 'n viezen vlek op 't tapijt!’

‘O, dat 's niets Janneman, dat knappen we wel op,’ zei Moeder vlug.

Jantje lachte gelukkig, omdat Moes zijn lieve kuikentjes in bescherming nam. Vader keerde zich geërgerd met den rug naar de open deuren.

‘We hebben er anders nogal mee geboft,’ zei hij een poosje later, ‘'k geloof ‘dat er maar twee hanen bij zijn.’

‘Hoe kun je dat nou zien, Vader?’

‘Wel jongen, de kam van een haan is veel grooter dan die van een kip; kijk maar; dat witje b.v. is een haan, dat zie je duidelijk.’

‘Ja Vader, die heeft een grootere kam dan dat grijsje!’

‘En zie, mijn jongen, die zwarte dáár wordt allicht ook een haan!’

‘Kijk, ze loopen achter muschjes aan’, lachte Janneman, en ging op 't stoepje staan, om ze beter te volgen.

't Was zonnig in den tuin. In 't blinkendgroene gras fladderden kleurig de kuikentjes met uitgerekte halsjes en trekkende snaveltjes, en kloekje stapte stijf en statig achteraan.

En in de kamer zat Moeder, en keek met lachende gelukkige oogen naar het stralende blijde kind op het stoepje.

‘Moes, wat doe je daar?’ riep hij opeens, omziend.

‘Ik pel garnalen. Kom je bij me zitten, lieveling?’

‘Ja Moes, op Vader's stoel, hè!’

Samen zaten ze bij de tafel, de een pelde handig en vlug de kleine rose schaaltjes in een wit bakje, en de sappige zacht glanzende lijfjes op een teer-crême bordje en de ander probeerde 't na te doen, en trok alle koppen er af.

‘Kijk vent, daar komen ze al weer aan! Ze ruiken altijd, waar jij bent!’

't Ovenkuikentje stapte, wijs draaiend met z'n wit kopje, naar binnen.

Zóó, Pietje-eigenwijs!’, zei Moeder en

Jantje klapte met z'n tongetje tegen z'n verhemelte en lokte.

Als een trouw hondje kwam 't beestje bij Moeder staan en pikte de gevallen doppen uit haar schoot, reikhalzend hunkerend naar haar vlijtige handen, die hem zoo nu en dan een mislukt garnaaltje voorhielden.

'Ze zijn er dol op! Jantje, geef ze maar al jouw stuk-getrokken exemplaartjes!'

Gretig vielen de kuikentjes aan op het ongekende voer, maar Pietje-eigenwijs liet z'n plaatsje niet in den steek, totdat Moeder opstond en het vurig-begeerde met zich nam naar de kelder.

'Kom jongens, nou gaan we draven!' zei Janneman, en sprong naar buiten in den zonnigen tuin. De kuikentjes achter hem aan! 't Werd een wilde jacht door gras en struiken, bloemperken en aardbeienbedden.

Vader stond boven voor een venster en zag het. Hij schudde z'n hoofd. 'Dat gaat niet langer zoo!' zuchtte hij, en ging naar beneden, waar Moeder in de kamer juist koffie gezet had.

'Kijk, dat heb je zeker geroken!' kwam ze hem vriendelijk tegemoet, ''k heb juist de koffie klaar! Gauw een kopje inschenken?'

'Ja, graag', zei hij stug, toonloos, in afwezigheid.

Zijn donkere oogen zochten norsch-ontevreden in den zonnelichten tuin.

'Heb je die woeste bende zoo straks ook zien voorbij stuiven?' barstte hij opeens los, 'ze vernielen onzen heelen tuin, en die ondeugd van een jongen holt er maar achter aan. Kan jij ze dat niet eens verbieden?'

'*Ik*?' zei Moeder, opeens verrast door zijn heftigheid, 'wou je, dat ik de kuikens zou verbieden te fladderen en te krabben? Doe jij dat zelf, asjeblief!' lachte ze.

'Hè, wat aardig! Je weet best, hoe 'k het bedoel. Zet ze in 't hok en doe de deur op slot. Maar goed, als jij 't niet wilt, zal ik 't zeker doen. Kijk, daar komt de horde juist aanrennen! Zeg, de hanen zijn ook gauw groot genoeg om gemest te worden!'

'Waarvoor?' schrikte Moeder plots.

'Natuurlijk om op te eten, hè? Waarvoor anders!'

'Maar dat wil je toch niet? Onze eigen haantjes!'

'God Lucy, je doet net, of je ze zelf uitgebroed hebt. Zet toch niet zoo'n gezicht! Natuurlijk wil ik ze opeten, en ze zullen wat lekker zijn ook. Denk je, dat ik er een asyl voor jonge hanen op na kan houden? Ik wil ook wel eens smullen, hoor! En wat is nu eigenlijk het leven van zoo'n domme kip waard? Niets toch! Laat maar weer eieren uitbroeden, en je krijgt ze weer bij hoopjes!'

'Wind je nu maar niet zoo op. Ik wil je alleen zeggen, dat 't niet gebeurt. In elk geval zal het witte haantje blijven leven, dat we als pas-geboren bijna-dood kuiken in onzen oven hebben verwarmd en bijgebracht. Dat beest mógen we nu niet slachten, omdat we 't zelf hebben doen leven.'

'Ja *jij*, maar *ik* niet. Voor mij zijn de beide hanen gelijk, en ik dank er voor, zoo'n heele fokkerij te krijgen. Nou ajuus! 'k Moet noodig nog naar 't kantoor. 'k Heb m'n tijd al weer verpraat.'

Haastig goot hij z'n koffie naar binnen en stapte met 'n knorrigen rimpel in z'n hoog voorhoofd dreunend en rumoerig in de gang.

'Zeg Luus,' riep hij nog even weer terug met z'n hoofd om de kamerdeur, 'laat den jongen nu gauw binnenkomen, want als hij nog langer achter die kippen jaagt, krijgen we geen enkele aardbei!'

Toen sloeg de voordeur dicht met 'n harden bons.

Moeder ging naar buiten en klapte in haar handen.

‘Janneman,’ riep ze, ‘kom eens even bij Moes!’

't Kind kwam aanhollen met ronde wangen en blij stralende oogjes. Z'n knieën waren zanderig, en op z'n buisje korrelden kleine plekjes vuil

‘Ben je gevallen, vent?’

‘Ja Moes, daar net, over m'n kruiwagen nog wel,’ zei 't kind levendig, ‘we hebben toch zoo 'n pret gehad.’

Z'n oogjes glinsterden en z'n witte tandjes oolijkten uit z'n lachend mondje.

‘'t Is toch een wild spel, Janneman,’ bedaarde Moeder.

‘Vader wou graag hebben, dat je niet zoo door de aardbeien jaagde met je kuikens; anders wordt er niet één aardbei rijp. En dat zou je toch niet willen! Weet je, wat we nu doen moesten?’

‘De aardbeitjes d'r uit nemen!’ riep Jan vlug.

‘Nee lieve, we maken er een hekje om. Jij wilt Moes wel meehelpen, hè! Op 't walletje staan genoeg wilgetaktjes; die zal ik plukken, en jij brengt ze in je kruiwagentje hier bij de aardbeienbedden. Wat zal Vader blij zijn, als hij ziet, hoe netjes het hekje staat!’

‘Ja Moes,’ juichte 't kind, ‘en dan leeren de kuikentjes meteen vliegen.’

‘Nee vent, dat mag juist niet. In de aardbeien mogen ze dan juist *niet* meer komen. Begrijp je niet, dat we een hekje er om zetten, opdat ze er niet meer zullen krabben?’

‘Ja, ja,’ zei hij in gedachten. ‘Moes, wordt 't hekje hoog?’

‘Dat zullen we eens zien! Kom, ga nu mee naar 't walletje.’

En samen gingen ze aan 't werk. Moeder sneed de takjes af, en klein manneke bracht ze in z'n kruiwagentje weg, met drukke gewichtige pasjes en ernstig-tevreden snoetje. En de kuikentjes dartelden voor 't laatst door de hooge bloeiende aardbeienstruiken.

Toen gebeurde het vreeselijke, het onvergetelijke voor Jantje's verdere leven. Al heel in de vroegte werd hij wakker geschrikt door angstig doordringend geschreeuw en getier van z'n vrindjes. Vlug gooide hij z'n deken af en stond overeind in z'n bedje. Zacht klonk het zagend gesnork van vader, en ook moeder zag hij nog liggen met dichte oogen.

Bang voor vaders drift durfde het kind niet hard te roepen; hij waagde het bijna niet zich te verroeren.

Schel en scherp klonken de verre angstkreten uit den tuin...

Toen liet hij zich heel stilletjes uit z'n bedje glijden en sloop voorzichtig naar moeders bed.

‘Moes, doe me vlug m'n kousen aan. Er zit een kat bij de kuikentjes!’ fluisterde hij.

Opeens zat moeder rechtop en luisterde ontzet en bevend naar 't verre geklaag en geschreeuw.

‘O God!’ zuchtte ze met bleeke lippen en stond op.

‘Moeder zal wel even kijken, Janneman. Kruip jij maar weer in je bedje, vent. Straks zal 'k je wel aankleeden!’

Op haar kousen, met onopgemaakt haar, ijlde ze naar beneden, drie treden tegelijk, door de holle gang, naar den koelen morgentuin.

't Was alles weer stil en rustig geworden; alleen nu en dan klonk klagend droevig geklok.

In het groen-bleeke morgenlicht voor 't oude berghok stond Kees en vóór hem op een bank met uitgestrekten hals en zonder kop lagen bloedend een zwart en een wit kuiken. Op den grond kleurden kleine plasjes bloed.

Vol schrik bleef moeder staan in vreeslijken afschuw en ontzetting.

‘O God, Kees, is 't toch gebeurd?’

‘Ja mevrouw, 't is afgeloopen.

‘God, God, hoe kon je 't doen Kees?’

‘Meneer had 't me gezegd. Ik kon niet anders. Maar 't ging me aan m'n hart hoor. Die arme beestjes!’

‘Zoo! - ja, meneer heeft 't gezegd!’ zuchtte ze langzaam, en zag met ontzetting naar de bloedplekjes op den grond.

‘Kees, hebben we daarvoor 't witte kuikentje in den oven laten opleven, om het nu ook weer zelf te slachten? Hebben ze nog geleden?’

‘Nee mevrouw, ze waren subiet dood.’

Opeens weerklonk een doordringende gil.

In de achterdeur stond Janneman in z'n hansopje, met bloote beentjes z'n gezichtje was vuurrood en pijnlijk vertrokken, z'n handjes strekten vooruit in hulpeloosheid. Toen zijn Moeder verschrikt bij hem kwam, viel hij snikkend tegen haar aan.

‘O Moes, wat hebben ze met mijn arme kuikentjes gedaan?’ klaagde hij schreiend. ‘Heeft stoute Kees ze dood gemaakt?’

Moeder drukte hem tegen zich aan in machteloos medelijden.

‘Kom maar mee, vent, 't is hier zoo koud. Ik geloof. dat stoute Poes ze gepakt heeft?’ en tegen Kees zei ze stil: ‘Begraaf ze in den tuin, want ik wil ze toch niet op m'n tafel hebben, die arme beesten!’

Toen ging Moeder troostend met droevigsnikkend kindje in de kamer, en in den tuin liep trouw kloekje treurig-klokkend rond, angstig zoekend naar haar beide kindertjes.

TINE BOOM.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.
REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Johanna. - *Zonder* voorkennis van de schrijfster of schrijver mag ik nimmer haar of zijn naam particulier opgeven aan anderen. Waar gij echter het getuigenis van de desbetreffende dame, over madame Gimber, 72*c* Stationsweg, met zooveel belangstelling hebt gelezen dat gij wenscht met deze getuige in nadere kennis te komen, heb ik haar gevraagd of zij mij toestaat haar naam en adres U particulier op te geven. Zoo ja, dan zal ik een en ander terstond U doen toekomen. Inderdaad geloof ik met U dat de inrichting van madame Gimber, vooral ook voor haar die lijden aan overtolligen haargroei, een groote uitkomst zal zijn.

C.O. - Neen, om U de waarheid te zeggen herinner ik mij niet, dat gij vroeger wel eens bijdragen aanboodt voor de Holl. Lelie. Ik heb nogal een bijzonder sterk geheugen, zoodat ik mij zelfs corr. van jaren her herinner, gelijk nog onlangs het geval was, toen de moeder eener abonnée, van wie ik zeker in zeven of acht jaar niet had gehoord, mij, zonder te vertellen wie het gold, een stukje zond namens hare dochter, en ik mij dadelijk den naam en de brieven, welke deze mij indertijd schreef, herinnerde. Enfin, wat U betreft, ik beken eerlijk dat Uw naam mij niets zegt. Indien gij nog Lelie-lezeres zijt, dan verwijs ik U met nadruk naar het stukje van mijn hand: 'Wat is onzedelijkheid', voorkomende in de Lelie van 13 Mei 1914. Gij zult daarin het antwoord vinden op vele Uwer vragen. Over mijn romans treed ik nimmer in discussies in de Lelie, *omdat* de inhoud is een roman.

Maar, wèl wil ik U zeggen, dat gij mij niet zeer juist schijnt te begrijpen, als gij nog steeds niet kunt lezen, hoe ook-ik een leven van ongehuwde zeer aangenaam en prettig voor haar-zelve kan vinden. (Ik zou zeggen, ik-zelve ben daarvan een levend voorbeeld, waar ik reeds 13 jaar samenwoon met de trouwste en liefste vriendin die er voor mij is, voor haar en mij de kost verdien, en dikwijls openlijk zeg, als ik al de ellende zie, doorgemaakt door mijne gehuwde kennissen in hun huwelijk of met hare kinderen: Het is eigenlijk veel gelukkiger om maar niet-getrouwd te zijn). Maar nochtans blijf ik erbij, dat de *natuur* als zoodanig elke vrouw schiep als vrachtdraagster, onverschillig of dat tot haar *geluk* dient. Wij zijn niet enkel voor ons *geluk* geschapen. Mij dunkt dat trouwens alle dominees, enz., dit uit den treure leeraren. Maar, juist daarin zit 'm de fout, dat elke hedendaagsche vrouw 'recht heeft op de ontplooiing van haar eigen-ik' vindt zij, en geen oogenblik stilstaat bij hare eigenlijke *bestemming*. Juist, omdat uit Uw geheelen brief blijkt, dat gij mij niet hebt begrepen, laat ik het hierbij; om U de waarheid te zeggen lijkt het mij overigens toe, dat gij een dier ongehuwden zijt, die U min of meer beleedigd gevoelt, omdat ik U den spiegel der waarheid voorhield. Want, dat wat ik zeg *waarheid* is erkent gij-zelve. Gij zegt, dat gij geen antwoord verwacht. Neen, particulier, kunt gij dat natuurlijk niet verlangen. In de Lelie geef ik 't U gaarne zooals gij ziet.

Nora. - Ik ontving Uw brief juist nadat de vorige corr. aan U was gedrukt. - Ja, het gure weer, speciaal de wind, is voor mij direct schadelijk. Ik doe elken zomer de kuur in Nauheim. Anders kwam ik er niet. Het verhaal dat gij mij doet over de Orvietose, verwondert mij niets. Hebt gij niet gelezen wat daaromtrent heeft gestaan in het 'Maandblad tegen de Kwakzalverij'? Zoo niet, vraag dan maar een ex. van dat nommer aan. Men zal het U stellig gratis toezenden. Uw boekhandelaar weet natuurlijk wel het juiste adres van de redactie. - Nietwaar, is het niet verblijdend, dat die families te Bussum, waaronder dus ook Uw familielid, zulk een flinke houding aannamen tegen dien dierenbeul aldaar? Alleen zóó, door zulke ellendelingen te treffen in hun eigen zak en hun de klandizie te onthouden, voorkomt men dat andere mispunten evenzoo handelen. - Onze hondenjongens plus papagaai en poes maken het allen heel wel, maar Frits en zijn kinderen gaan lijden aan de gebreken des ouderdons. Hartelijk gegroet.

J. Oosterhuis, te Loppersum. - Stukken om Dierenmishandelingen - en nog wel van zoo verachtelijken aard als die welke in de prov. Groningen geschiedde, - goed te praten worden niet opgenomen.

721. - Gij kunt gerust zijn, alle brieven verscheur ik na beantwoording terstond, omdat ik dit - met het oog op plotseling sterfgeval of zoo iets - jegens correspondenten plichtmatig vind, juist waar zij mij zoo vertrouwelijk schrijven menigmaal. Het spreekt vanzelf dat Uw brief, die in hoofdzaak bevat een beschrijving van Uw eigen leven, zich niet leent tot beantwoording op deze plaats, omdat ik U daardoor zou verraden. Echter wil ik U wèl zeggen dat gij mij met dien brief bijzonder véél genoegen deedt, omdat ik uit zulke brieven als de Uwe voel, hoe ik datgene ben voor mijne lezers wat ik wensch te zijn, namelijk een door hen vertrouwde, iemand van wien zij zelf voelen hoe zij zich niet boven hen of op een afstand stelt, maar zich beschouwt als een der hunnen. Levensomstandigheden, opvoeding, bijzondere gebeurtenissen, dat alles influenceert sterk op onze karaktervorming en onze levensbeschouwing, zoodat ik mij altijd eenigszins erger aan de Durchschnitts-menschen die nooit iets ondervonden van belang, die om zoo te zeggen van kind af hun boterham gesneden vóór zich vonden, en die nu daardoor meenen dat hunne 'deugdzaamheid,' 'fatsoenlijkheld,' braafheid,' wat het ook zij, eigenlijk een eigen verworven bezit is, waardoor zij het recht hebben hoogmoedig neer te zien op anderen, terwijl in waarheid hun heele kalme en rustige bestaan te danken is aan toeval en niets anders. Men zou eerst eens moeten zien hoe dezulken zich zouden gedragen waren zij paria's der maatschappij geweest, om te kunnen beoordeelen of zij het recht hebben neer te zien op in de gevangenis-zittenden, enz. - Een opmerking uit Uw brief wil ik releveeren omdat zij van algemeenen aard is, en dientengevolge ruimschoots be-

spreking verdient, die namelijk welke gij maakt over de minderwaardige betrekking in maatschappelijken zin welke ten onzent de hôtelhouder inneemt. Mij-ook valt dat dikwijls op als iets zoo onrechtvaardigs, en typisch-hollandsch-burgerlijks. Immers, ik denk dan steeds aan Zwitserland waar elke hôtelhouder, - ook de bezitter van eenvoudige en bescheiden restaurants en pensions en dito hôtels - geheel en al gelijk staat met ieder ander beschaafd mensch, en omgaat met alle notabelen in de plaats zijner inwoning. M.i. is Zwitserland in al dergelijke opzichten van wezenlijke innerlijke beschaving het ideaal-land, niettegenstaande ik den Zwitser persoonlijk niet bijzonder sympathiek vind. Maar hij, de Zwitser, is een *wezenlijke* democraat, in den goeden zin, de Hollander daarentegen is een bourgeoís-pursang, en elke stad en elk dorp is verdeeld in zoo- en zoovele kliekjes en standen en kringen. Ik herinner me hoe ik eens met een freule-kennis boodschappen deed (zij was *niet* hoogmoedig, enkel typisch stijf-hollandsch), en o.a. in een groote Haagsche apotheek eene rekening betaalde. Ik maakte, terwijl de rekening werd gekwiteerd, een praatje met den eigenaar, uiterlijk en innerlijk een zeer sympathiek man, en, toen wij den winkel verlieten, zeide voormelde freule hoogst verbaasd tot mij: 'Zeg, praat jij tegen 'zulke' menschen?' Ik vertel dit voorbeeld van typisch Hollandsch burgerlijke opvattingen juist daarom, omdat zij *niet* hoogmoedig was noch être-achtig, enkel een type is van haar bekrompen landaard. Want, zulke bekrompen opvattingen bij 'beschaafde' menschen zou ik U bij de vleet kunnen opnoemen. - - Gij zult mij zeer veel genoegen doen door voort te gaan met Uwe correspondentie met mij. Ook de stukjes over Amerika zouden misschien zeer geschikt zijn, maar daartoe moet ik eerst eene proeve onder de oogen hebben. Nogmaals vriendelijk dank.

Lili S. - Ziezoo, indien ik U nu juist heb begrepen, dan verlangt gij speciaal in dit nommer antwoord. Ik begin nu maar met Uw eersten brief, die mij natuurlijk ten zeerste interesseerde. Ja, helaas, ik ben het zoo met U eens dat zoo weinig menschen èn vereenigingen iets *doen* voor de ongelukkige dieren. Het schijnt wel dat het vergaderen (en daarna het onder elkaar kibbelen) een hóófdplezier is, en waarbij de arme dieren om wien de zaak toch is begonnen worden vergeten. Jhr. W. Engelen, te Hilversum, is een zeer actief lid van den anti-trekhondenbond, enz. - meen ik U te durven verzekeren, indien gij U tot hem wendt. - Neen, heusch, er was bij mij geen sprake van misverstand, ik had particulier *willen* antwoorden, stelde het te lang uit, en toen raakte het in het vergeetboek. - 't Geen gij mij schrijft van vertrouwelijken aard, kan ik natuurlijk op deze plaats niet beantwoorden, U alleen zeggen dat er geen woord staat in Uw brief waarvan ik niet overtuigd ben hoe wáár het is, omdat het precies overeenkomt met mijne eigene opmerkingen en die mijner vriendin dienaangaande. Gij spreekt geen enkele beschuldiging uit, die niet overeenkomt met onze eigen ondervindingen in dit opzicht. - Toevallig weet ik daarenboven ook nog van andere zijden hoè alles is toegegaan, precies zooals gij het mij beschrijft. En àl die menschen oordeelen juist als gij, - en als ik-óók. - Wat nu Uw tweeden brief aangaat (in den eersten geeft gij een ander pseudoniem aan, maar ik nam dat van den tweeden), daarin staan nog veel meer bijzonderheden, die ik zoo volkomen uit eigen aanschouwen kan begrijpen, omdat ik zie hoe het *nù* toegaat. - Misschien interesseert het U dat ik eene goede vriendin ken Uwer moeder, (ik méén Uwer stiefmoeder, kan dat?), die mij dikwijls ook van U-persoonlijk verteld heeft. Kunt gij hieruit nagaan wie ik bedoel? - Mij ook schijnt het dat de opvoeding Uwer kinderen en het bezit

van hen voor U een heerlijke voldoening moet zijn. Ofschoon, ik voeg er eerlijk bij, in onzen hedendaagschen tijd lijkt mij het bezitten van kinderen een zware taak. Ook met den besten wil ter wereld kan men hen niet behoeden voor den invloed van den gevaarlijken en overdreven en ziekelijken tijdgeest. Zoolang zij klein zijn is het niets, maar later! - Ja, het vertalen van boeken is een àpart soort van werkkring, waarvan ik niet bijzonder op de hoogte ben. Gij zoudt echter wel eens kunnen schrijven aan den uitgever Veen, of gij b.v. voor hem den nu pas in 'The Queen' begonnen roman van Benson (schrijver van Dodo, enz.) moogt vertalen. Misschien is dat nog niet aangeteekend. *Haast U dan echter*. Ik weet, daar ik the Queen lees dóór den heer Veen, dat hij wel eens romans uit dat Blad laat vertalen. Het honorarium zal, vrees ik, wel niet heel hoog zijn. Dat hetwelk gij kreegt in dat andere opzicht vind ik naar verhouding wel hoog; het doet mij voor U veel plezier. - Met welk een vreugde las ik hoe de Lelie-stukken over het onvoldoende van in Jezus te gelooven enkel als een 'goed mensch', U hebben leeren nadenken over deze zaken. 't Geen gij daarna schrijft beaam ik ten volle. Ik-ook zou, geloof ik, mijne kinderen aldus opvoeden. Ik zou hen stellig willen leeren gelooven op de eene of de andere wijze. Een kinderziel heeft dat nóódig. - Zouden alle menschen heusch een *geweten* hebben? Als ik zoo rondom mij zie hoe volslagen gewetenloos velen handelen, kan ik mij dat niet begrijpen. Dat alles wat gij mij meedeelt van vertrouwelijken aard, en waarop ik hierboven zinspeel, is toch óók *gewetenloos!* En zoo zijn er zoo velen! - Overigens *benijd* ik U 't geen gij verder schrijft op dat speciale gebied. Ik wenschte dat ik-ook zoo ver was. Maar toch, indien gij mij vraagt: Gelooft gij, dan antwoord ik volmondig: ja! Mijn geloof is zoowat dat van de Genestet's Peinzensmoede; 'niet omdat alles ons Hein verklaart, maar ondanks alles wat twijfel baart.' - En, er is in mijn eigen leven toch ook zoo heel veel moois, zoo heel veel beschamendmoois!

- Hartelijk dank voor Uw mededeelingen aan het einde van Uw brief. - Om U de waarheid te zeggen *verwondert* het mij niet, maar, *walgelijk* vind ik 't wel. 't Is zoo ècht weer zooals de wereld is. *Dat* is nu wèl fatsoenlijk. Maar, als een dienstmeisje een ongelukje heeft, dan is zij een slet! Enfin. - Nu, ik hoop nog eens opnieuw van U te hooren. Vriendelijk gegroet.

John. - Eerst ontving ik Uw brief met de gedichtjes, daarne het manuscript. Dat laatste

is voor de Lelie-zelve beslist te lang, maar kan ik als feuilleton plaatsen. Bij een volgende gelegenheid geef ik U den raad wat meer *levendigheid* in zulk werk te brengen, door het inlasschen van gesprekken, tooneeltjes, enz., dat juist maakt zulke schetsjes boeiend. Van de gedichtjes neem ik: 'Avond' aan, het andere is te onvolkomen van vorm. Zendt mij echter s.v.p. niet meer gedichtjes, want ik heb weinig plaats daarvoor, en reeds vele die op plaatsing wachten. Wat Uw brief aangaat, mijn oordeel over het proza schreef ik reeds, de gedichtjes zijn goedgevoeld, maar de onderwerpen een beetje banaalgedacht, en. zooals ik U schreef: 'Weemoed' is veel te onvolkomen van vorm. - Ja, dat ik *durf* geloof ik-zelve ook wel. Of, liever gezegd, ik heb dat eigenlijk eerst bemerkt dóór de verbazing van de menschen over mij. Want ik vind het iets zoo vanzelf sprekends eerlijk zijn meening te zeggen, dat ik eigenlijk eerst heb leeren begrijpen hoe onoprecht en kleurloos de meerderheid is van 't menschdom, nadat ik telkens weer bemerkte hoe verbazend veel durf anderen in mij vinden. - Wat gij schrijft over het gebrek aan persoonlijkheid der Lelie toen ik voor twee jaar zoo ziek was en zelve er niets in kon schrijven, is mij toen van alle kanten meegedeeld, en was mij natuurlijk een groote voldoening, waarbij ik niet in gebreke wil blijven hier nog eens opnieuw mijn dank uit te spreken aan den uitgever, den heer Veen, die, diens ondanks, nooit mij lastig viel, maar mij geheel en al op mijn verhaal liet komen, iets wat ik temeer waardeerde waar ik ook reeds vroeger wegens typhus eenige maanden lang rust moest nemen. Al valt mij, bij een zwak hart, mijn werkkring wel eens zwaar, juist dat zoo op *mijn* pen gesteld zijn mijner lezers is ook aan den anderen kant weer een dubbele aanmoediging tot volhouden. - Inderdaad, de Hugo de Groot-straat is een zeer stille straat. Wij kozen haar om verschillende reden, ten eerste omdat zij, in het centrum is gelegen en niet duur is, ten tweede omdat wij slechts een bescheiden pied-à-terre zochten, wijl wij zoo dikwijls buitenslands zijn, ons dus geen groote en dure woning kunnen veroorloven, en, last not least, wijl zij voor den Haag bijzonder windstil is, iets wat ik voor mijn hart speciaal *moet* hebben. Bij kouden scherpen wind uitgaan is mij direct verboden. Gaat men nu in de Hugo de Groot-straat uit, dan is men terstond *in* het centrum, waar het veel windstiller is dan in de buitenwijken. Ontegenzeggelijk zijn daar veel aardiger en moderner boven- en benedenhuizen te krijgen voor eenzelfden prijs, maar de wind is daar bijna steeds 'het' bezwaar. Ik kan U er nog bij zeggen dat wij wonen in het 'mindere' gedeelte der Hugo de Groot-str:. Voorin, en in de bocht, zijn vele mooie heerenhuizen, en eene kennis heeft mij reeds doen weten 'dat het geen stand is daar voor eene freule.' Over zulke gezegden haal ik steeds glimlachend de schouders op. *Mijn* beschaving en innerlijk gevoel van eigenwaarde zit 'm gelukkig niet in de straat waar ik woon, - die overigens volkomen naar onzen zin is ook nog.

- Indien de menschen in Uw omgeving *nu* nog denken - na al hetgeen ik schreef, o.a. in mijne immers het eerst in de Lelie-zelve verschenen 'Herinneringen', - dat ik een dochter ben van den nóg levenden rijken oud-minister A.F. de Savornin Lohman, dan zijn zij heusch een klein beetje zwaar van begrip. Honderd en eenmaal heb ik 't nu al uitgelegd dat mijn overleden vader de oudste broer van dezen oud-minister was, bij zijn leven eerst Advocaat-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, en daarna Gouverneur van Suriname, verder dat hij zijn fortuin verloor, en ik daardoor in geheel andere omstan digheden verkeer dan mijne overige zeer gefortuneerde familie van weerskanten. Overigens herhaal ik ook U, - wat ik nog onlangs schreef aan een anderen correspondent, - ik ben er trotsch op dat ik *niet* de dochter ben van

Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, maar van Jhr. Mr. M.A. de Savornin Lohman. Want *mijn* vader is altijd *consequent* geweest en *getrouw* aan zijn eerlijk geloof. En, al moge hem dat verleid hebben tot eenzijdigheden, en al is het gevolg ervan geweest dat hij veel in de politiek en om zijn beginsel moest lijden, dat strekt hem méér tot eer voor *mijn* gevoel, dan kruipen, knoeien, draaien, beurtelings Kuyper in den zak kruipen, en hem dan geniepig in 'de Nederlander' aanvallen, enz., enz. - wat mijn oom doet.

- Nu, dat doet me plezier, dat het die kennissen van U zoo goed beviel in Bad-Nauheim, en, mocht ik hen mondeling van dienst kunnen zijn met het geven van inlichtingen, dan ben ik gaarne tot hun dienst. Mijn adres in Bad-Nauheim kunnen ze op de Kur-liste vinden. Ik-ook vind het een allerliefst plaatsje, en iedereen kent ons en onze honden, en wij kennen iedereen. Het Kurpark vooral is allerliefst.

Hetgeen gij mij omtrent Uw verlies meedeelt is zóó droevig, dat het weer voor de zooveelste maal de vraag: Waarom toch? op de lippen brengt. En, gelijk gij terecht schrijft, iemand die zulk lijden aldus draagt is een *held*, terwijl degenen die, door jenever en dierlijke en barbaarsche begeerten opgewonden, menschen vermoorden in den oorlog welke aan niemand iets misdeden, met dien eerenaam *on*verdiend gaan strijken. - Wat mij alleen spijt is dat gij het mij niet nochtans terstond hebt geschreven, omdat ik voor het leed van anderen altijd zoo meevoel. En dan ook, voor ons-zelven is het een waarschuwende les. Het leert ons inzien hoe dankbaar wij-zelven moeten zijn voor dat wat wij bezitten. Ik houd reeds van Uw vriend alleen omdat hij een hond heeft. Dat doet mij steeds goed indien ik hoor van een dierenvriend. - Zoentjes geven doen honden zoo graag. Als ik tegen Hennie zeg: 'Geef mij een zoentje', komt hij onmiddellijk bij mij, en Frits, die er te oud voor wordt, zwabbert dan maar zoo wat met zijn tong. Maar *dat* doet hij trouw. Vriendelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de Corr. aan Mevr. van Hoogendijk en Overzicht van de Week: Een zeer waar woord, tot het volgend nommer blijven liggen.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

3 Juni 1914
27ste Jaargang.
No. 49.

Berichten.

Zij, die zich met 1 Juli a.s. op

DE HOLLANDSCHE LELIE

abonneeren, ontvangen vanaf heden de tot dien datum verschijnende nummers gratis.

A'dam, 23 5 1914. L.J. VEEN, Uitgever.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Bericht.

Wegens het te laat ontvangen der drukproeven, en, waar er zulk een overvloed van wachtende copy is, heb ik dit nummer gewijd aan het werk van anderen, in plaats van aan mijn eigen. In de a.s. Lelie hoop ik allen schadeloos te stellen, die gesteld zijn op mijn artikelen, óók wat den roman aangaat.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Hoofdartikel
Materialisme.
(Vervolg en slot van No. 48.)

Hoewel vele geleerden nog een materialistisch standpunt innemen, is toch het materialisme door de wetenschap verslagen, zoowet zijn philosofie als zijn leer. ‘Dit universum leeft, het leeft van star tot stofatoom.’ De wetenschap - aldus wijlen Lord Kelvin, een der grootste natuurkundigen in Europa - brengt de moderne biologen weer tot het aannemen van een albeheerschende macht, die bepaaldelijk onderscheiden is van physische, dynamische of electrische kracht. Wat is dwazer dan te gelooven, dat een zeker aantal atomen, eenvoudig door zich bij elkaar te voegen, een mosplant, een microbe, een levend dier zouden vormen? Sommigen meenen, dat als ge daarvoor maar millioenen jaren stelt, het wel kan. Maar het is niet denkbaar, dat zonder eenige bijkomende hulp, een millioen maal een millioen maal millioen jaren een heelal kunnen opleveren zoo schoon als het onze. Vreest niet! De wetenschap is

niet een vijandin van den godsdienst, maar diens hechte steun.

'Toch behoeft de materialist ons mededoogen,' zegt Dr. de Hartog. Ja, dat ben ik met hem eens, al is 't dan ook niet om de door hem aangevoerde redenen. Ik ken van ver en van nabij hoogstaande materialisten, die niet denken aan zichzelf in de eerste plaats, die zich geven, zich opofferen soms, voor een hooge idee, (heel dikwijls een illusie) van wie ik altijd moet denken: och waren ze de mijlpaal van het materialisme voorbij, hoeveel gelukkiger zouden ze zijn voor zichzelf en hoeveel gelukkiger zouden ze juist daardoor anderen kunnen maken.

Er kunnen uitzonderingen zijn misschien, hoewel ik ze nooit ontmoette, maar dat heerlijke gevoel van vrede, van harmonie, van geluk, onafhankelijk van voor- of tegenspoed, de materialisten kennen het niet. Trouwens hoe *kan* men in vrede, in harmonie zijn met zichzelf, met anderen, met de wereld, wanneer men slechts ziet met stoffelijke organen? Hoe donker, hoe hopeloos treurig is deze aarde als ze niet wordt beschenen door het licht des hemels. Hoe afschuwelijk leelijk en onrechtvaardig zou deze zichtbare wereld zijn, als ze niet was omringd, als ze niet werd gedragen en geïnspireerd door het ongeziene, als ze niet slechts middel was, maar doel.

Hoe ontzettend moeielijk en wreed en onzinnig dom is het leven, als het doodloopt in het graf en het einde van alles algeheele vernietiging is. Hoe troosteloos de gedachte dat dit de oplossing zou zijn van alle werelden levensraadselen. Welke rede van bestaan zou zoo'n wereld, zou zoo'n leven hebben?

Ik ben er van overtuigd, - aldus prof. Dr. Branca in: 'Vragen van den Dag', Augustus-Aflevering 1912 - dat wij, menschen, nog zeer laag georganiseerd zijn, dat ons zeer veel onbegrijpelijk voorkomt, wat andere, hooger ontwikkelde wezens zeer duidelijk zijn kan. Hiertoe ook behoort het begrijpen van het geestelijke, van de ziel. Wij kunnen ons slechts eenigszins duidelijk maken, wat de geest, wat de ziel *niet zijn kan:* de hersenen en hun functie zijn het niet; wat zij wel zijn, kunnen wij niet doorgronden. Doch dit ligt slechts aan ons; het is niet in 't algemeen ondoorgrondelijk.

Overigens hecht ik betrekkelijk weinig waarde aan de beantwoording in dit verband van de vraag, of er werkelijk hooger georganiseerde levende wezens bestaan, of bestaan zullen, die in staat zijn te begrijpen, wat geest en ziel zijn. Dit is bijzaak. Hoofdzaak is, dat datgene, wat onloochenbaar bestaat, (hier dus de ziel) bestaat onafhankelijk van het feit, of er wezens zijn die het begrijpen kunnen.

Evenals ons lichaam een deel vormt der stof, die in het heelal is, evenzoo kan onze ziel een deel der wereldziel, een deel van God zijn. Men zij openhartig en bekenne, dat ziel en geest, die ons toch dikwijls zoo duidelijk aan den dag treden, bestaan, ondanks onze onbekwaamheid om ze te omvatten, te begrijpen. Niemand late zich door de materialistische dwaalredenen schokken in zijn geloof van het bestaan van iets hoogers, iets geestelijks in de wereld. Evenmin echter behoeft iemand zijn godsdienstige opvattingen in het gedrang te voelen onder invloed van materialistische redeneeringen. Onmogelijk toch kan de wetenschap den godsdienst vervangen, zooals het materialistisch monisme dit zou willen. Dit zou slechts een godsdienst zijn voor hen, die wetenschappelijk zeer grondig onderlegd zijn, dus voor slechts een kleine klasse van menschen. Of zouden boeren en werklieden, arbeiders en ambachtslieden moeten gaan studeeren om dezen nieuwen godsdienst deelachtig te kunnen worden? Dit is ten eenenmale onmogelijk.

Ik aarzel niet te verklaren, dat zij, die meenen, dat de godsdienst door wetenschap vervangen kan worden, geen flauw begrip hebben van het ware wezen van den godsdienst, van zijn inwerking op de zedelijke verbetering der menschen, van den oneindigen troost, de moreele stabiliteit, die hij de menschen in het leven geven kan. Zij redeneeren als de blinde, die over kleuren spreekt. Dat, wat zij van den godsdienst in hun leven meenden te leeren kennen, kan geen ware godsdienst geweest zijn, doch slechts bijkomende uitwendigheden, slechts dogma's en kerksch geloof. En daar deze hen afstootten, hebben zij ze van zich geworpen in de verkeerde meening, dat dit godsdienst zou zijn. Welk een eindelooze dwaling!

Dogma's, leerstellingen, de verschillende kerken zijn slechts de uitwendige omhulsels, waarin zich de godsdienst verbergt. Het is de bekleeding, die bij de eene kerk bont, bij de andere eenvoudig en somber is. De eene kerk is uitgerust met die, de andere met weer andere dogma's, welke den natuurwetenschappelijk onderlegden mensch onzinnig voorkomen, mij evengoed als anderen. Zij zijn dan ook alle gemaakt door wetenschap-

pelijk niet of weinig onderlegde mannen. Doch wat doet dit ter zake. Verhinderen de dogma's iemand zijn eigen geloof zuiver op te bouwen, zooals hij dat wil; ze naar zijn opvatting te wijzigen? Moet men uit vijandschap tegen ongeloofelijke dogma's den godsdienst als zoodanig bestrijden en overboord gooien en daarmee der menschheid het beste ontnemen wat zij bezit? Heeft men het recht daartoe? Is het geen misdaad tegenover de menschheid, als men de ongelukkige zijn troost, den zedelijk zwakke zijn steun ontneemt?

Godsdienst is, zooals wij zeiden, het contact tusschen menschenziel en alziel, tusschen den mensch en God. Mijns inziens begaat hij, die het geloof aan iets geestelijke, iets goddelijks van zich stoot, een dwaasheid. Want hij stoot van zich het beste wat de wereld hem geven kan, - doch dit is zijn eigen zaak.

Maar hij, die anderen tot deze zijn meening overhaalt, begaat aan hen de grootst mogelijke misdaad, hij begaat een ‘duivelsche daad.’

Ja, een duivelsche daad, waarvan ik nooit het waarom heb kunnen begrijpen en daarom ook moeielijk kan vergeven.

Ernstige, hoogstaande materialisten zullen het ook niet doen, ze *kunnen* het niet, - dat althans is mijn persoonlijke ervaring. Het is werk van domme, oppervlakkige, zelfzuchtige, ongevoelige menschen. Het maken van proselieten - ik bedoel iemand over te halen tot zijn eigen geloof, is meestal, zoo niet altijd uit den booze, maar iemand zijn geloof ontstelen is de grootste, de laagte diefstal, die bestaat. Feitelijk is het meer dan diefstal, het kan zijn zedelijke moord.

Zes jaar geleden hebben vrijdenkers in Nieuw-Mexico, in Noord-Amerika een stad gesticht met name ‘Liberal’. Door deze stad moest het bewijs worden geleverd, dat het hoogste geluk en vrede en vreugde en welvaart dáár heerschen, waar men van godsdienst vrij is. Geen kerk mocht worden gesticht, geen geestelijke aangesteld, geen godsdienstonderwijs mocht worden gegeven. De Zondag werd niet gevierd, maar was een dag als alle andere dagen.

En nu, hoe is nu de toestand in Liberal?

Geheel onpartijdige bladen berichten, dat negen tienden der bewoners terstond de stad zouden verlaten als ze hun bezittingen maar konden verkoopes. Dronkenschap en onzedelijkheid zijn algemeen, twisten van allerlei aard zijn aan de orde van den dag, zelfs vrouwen en kinderen slaan gemeene taal uit. Geen fabriek is opgericht, alle verkeer staat stil, niettegenstaande de stad in een vruchtbare streek gelegen is en omgeven door rijke kolenmijnen.

O, de verantwoordelijkheid dier leiders, dier zelfzuchtige, domme, onnadenkende drijvers! Ze zijn erger dan moordenaars, die slechts het lichaam dooden: ze vermoorden de ziel.

Ik ben altijd huiverig iemand over te halen tot mijn eigen zienswijze, tenzij ik voel, zuiver voel, dat ik er goed mee doe. Men mag nooit iemand iets ontnemen zonder volmaakt zeker te zijn hem iets beters in de plaats te kunnen geven. Iets beters, niet naar onze opvatting, maar naar de zijne. Men mag nooit afbreken zonder volmaakt zeker te zijn, beter en mooier te kunnen opbouwen. Maar - wanneer we hier wel zeker van zijn, wanneer we ongeloof kunnen veranderen in blij geloof, twijfel in vertrouwen, wanhoop in hoop, zwakheid in kracht, wanneer we tranen kunnen drogen en leed verzachten, laat ons handelen beslist en zeker. Dan breken we niet af, we ontnemen niet, maar we geven.

Van hem, wien veel werd gegeven, zal veel worden geëischt. Ons, spiritualisten, werd zooveel gegeven, er *moet* licht en warmte en bezieling van ons uitgaan, zoodat we - dikwijls onbewust - van onzen overvloed velen geven, die minder ontvingen dan wij. Laat ons door het leven gaan met opgerichte hoofden en stralende gezichten, dragers van vrede en vreugde en geluk, want - ernstige materialisten *kunnen* niet in vrede, *kunnen* niet gelukkig zijn.

Hoe - al zijn ze zelf met aardsche goederen gezegend, hoe kunnen ze één dag, één uur tevreden zijn - om niet eens van gelukkig te spreken - wanneer ze zien om zich heen, of hooren van alle ellende, die wordt uitgeschreid. O, is het niet om krankzinnig te worden, het geloof, dat al die verkleumde, hongerige kinderen, geboren en getogen in de goot, die opgroeien, - die haast niet anders *kunnen* opgroeien dan voor misdaad en ellende, - dat ze geen kans zouden hebben in een betere wereld, die deze terecht brengt?

Elk woord, dat freule Lohman indertijd schreef over de auto-bandieten, was mij uit de ziel gesproken. Hier hebben ze hun kansen gemist, omdat ze zichzelf en het leven niet kenden, omdat ze zich aan dat leven hebben vertild. Maar Goddank, ze zullen hun dwaling

inzien en nieuwe kansen zullen hun gegeven worden onder gunstiger omstandigheden en ik kan het niet helpen, maar juist hier moet ik denken: ‘vele laatsten zullen de eersten zijn’. ‘Veel wijsheid bij de menschen is dwaasheid bij God’.

Dát is de vloek van het materialisme, dát de groote verantwoordelijkheid der leiders, dát - al zijn en al waren ze ter goeder trouw - de duivelsche daad. Als deze menschen, en zoovele anderen, geen steenen hadden gekregen in plaats van brood, niet met leugens waren gevoed, hoe heel veel anders zou waarschijnlijk hun leven hier op aarde zijn geweest.

Er is tegen hen gezondigd waarschijnlijk veel erger dan hun zonde was. Er wordt gezondigd in deze wereld door wantoestanden en wanverhoudingen, door opgestapelde rijkdommen aan den eenen en afschuwelijke armoede aan den anderen kant, dag in dag uit, gezondigd tegen de kleinen en geringen, de zoogenaamde paria's der maatschappij, en och het is zoo'n illusie, zoo'n ijdele waan, dat dit door uitwendige middelen veranderd kan worden.

Niet door wetten, maar door *weten*, dat het materialisme een leugen is, door te weten, dat het leven hier op aarde slechts een begin is, een oefenschool, een der eerste schakels in de lange keten ter volmaking; een oefenschool niet voor het stoflichaam, dat als stof tot stof zal wederkeeren, maar voor den onsterfelijken geest, die op aarde dat lichaam gebruikt en bezielt.

Ach zoovelen, die zondigen tegen de wetten omdat ze niet weten, zoovelen, die juist soms bijzonder begaafd en talentvol, en kundig en handig zijn - als ze eens wisten en daardoor hun talenten gebruikten in andere richting, ze zouden reuzen zijn op geestelijk gebied, helpers der menschheid.

Zoo gezond en eenvoudig en hoop- en troostvol zegt A. Besant wat er noodig is om van zoo iemand een geestelijk mensch te maken: ‘Verandering van doel - meer niet.’

Laat zoo iemand in dit of een volgend leven tot het bewustzijn komen van de waardeloosheid van zooveel, waaraan de materialist juist de grootste waarde hecht; laat hem de schoonheid inzien van dienstbaarheid aan de menschheid; laat hem een glimpje vatten van de heerlijkheid der goddelijke schikking; laat hem beseffen, dat de waarde van het leven alleen bestaat in het geven van dat leven als een deel van het groote leven, waardoor de werelden in stand gehouden worden; en de heerschappij, die hij verkregen heeft over lichaam, verstand en wil, zal dien mensch een reus doen zijn in de geestelijke wereld.

Hij behoeft die eigenschappen niet te wijzigen, hij moet zich alleen losmaken van de zelfzucht, van de onverschilligheid voor het lijden der menschen, van de koelbloedigheid, waarmee hij zijn broeder verdrong ten einde zichzelf in overvloed te kunnen baden. Hij moet zijn ideaal omzetten; zelfzucht in dienstbaarheid; kracht, gebruikt om te verpletteren in kracht om op te heffen, en in den materialist zult gij den geestelijken mensch terugvinden; zijn leven brengt hij aan de menschheid ten offer en hij erkent niets liever te doen dan te dienen en te helpen.

Verschil in doel, verschil in beweegredenen en geen uiterlijk verschil; dáár hangt het slechts van af of een mensch wereldsch is in de wereld of geestelijk naar den geest.

Na het overlijden van mevrouw Th. P.B. Haver, in leven Redactrice van Evolutie, zond men mij het extra-nummer ter harer nagedachtenis, omdat daarin was opgenomen

een mijner versjes, waarvoor mevrouw Haver bijzondere sympathie gevoelde en op haar ziekbed aan velen voorlas.

Het blad bevat tallooze betuigingen van sympathie, vriendschap en genegenheid, dankbaarheid en bewondering voor de overledene van haar geestverwanten, medestrijdsters voor de Nederlandsche Vrouwenbeweging.

Het eindigt met: 'Een zware taak' t.w. de lijkrede, die mevrouw W. Drucker mederedactrice van Evolutie, na haar heengaan heeft gehouden.

In die rede trof mij het volgende: 'Vrijdenkster, materialiste, zich zelfs niet kunnende indenken, dat in een wereld, waarin nog zooveel te doen is voor het lichaam, men zich egoïstisch bezighoudt met het heil van eigen ziel....'

Maar, moet men dan materialiste zijn om: 'het zich bezighouden met het heil van eigen ziel', te veroordeelen?

Wie houden zich daar eigenlijk mee bezig? Misschien doelt het 't meest op de heilsoldaten, maar *is* dit eigenlijk wel zoo? Men moet een richting beoordeelen niet naar haar uitwassen, haar caricaturen, maar naar haar beste verschijnselen. En zou dan iemand durven beweren, dat de heilsoldaten zich uitsluitend of voornamelijk bezighouden met

het heil, het redden van hun eigen ziel?

Niet hetzelfde is goed voor allen, ik zou mij in het leger des heils niet thuis voelen, maar o, het leger des heils bereikt en helpt en redt ontelbaar velen, die de kerken niet bereiken. Men kan dit niet ontkennen, hoe verschillend men ook over het leger moge denken. Hoe men ook in de leer veel veroordeelt, de meesten, de edelsten gaan boven die leer uit en hun 'passion d'âmes' (wat zeer zeker niet bedoelt het redden van hun eigen ziel alleen) ook, al is hier veel op aan te merken, is hun kracht.

O, we weten het allen wel, hoe oneindig veel er in deze wereld nog te doen is voor het lichaam, maar dat vergeten de heilsoldaten allerminst, en het zijn heusch niet de materialisten alleen, die op het voorbeeld van den Meester, de schare te eten en te drinken geven, omdat zij neervallen bij den weg van dorst en honger.

Mevrouw Drucker heeft het over het zich zich bekommeren over het heil van eigen ziel; in zekeren zin zou ik dit nog sterker willen uitdrukken. Niet slechts het redden van eigen ziel, maar het zoogenaamd redden van zielen door zedepreeken, tractaatjes of waardoor dan ook, is nutteloos, is erger dan dat, waar het lichaam hongert en dorst en gebrek lijdt. Het is het werk van domme dwepers. Laat ons eerst zorgen voor het lichaam, niet omdat de persoonlijkheid, de *ik* het lichaam is, maar omdat geest en lichaam inwerken op elkaar en de geest niet tot zijn recht kan komen als het lichaam gebrek lijdt.

Mèt mevrouw Drucker veroordeelen we: het zich uitsluitend bezighouden met het heil van eigen ziel, waar er nog zooveel te doen is voor het lichaam. Maar.... ze vergeet iets, wat in haar geval zeer begrijpelijk is. Vrouwen als zij en mevrouw Haver, onzelfzuchtig als ze zijn, kunnen zich niet indenken, kunnen zich zelfs niet verplaatsen in grof, brutaal egoïsme, dat zich slechts bezighoudt, niet met het heil van eigen ziel, maar met het zoogenaamde heil van eigen lichaam.

Laat ons aannemen, dat er menschen zijn, die slechts leven voor het heil hunner ziel, dan zijn er zeer zeker nog veel meer die slechts leven voor hun lichaam. Menschen, die tevreden zijn als hun lichaam niet hongert en niet dorst, als zij lichamelijk het maar goed hebben. Ze komen voor onder alle richtingen en stroomingen en, hoe ze zich dan ook noemen, het *zijn* materialisten.

Mevrouw Drucker vervolgt: 'getoond heeft zij, dat feminisme en moederschap niet zijn heterogene, maar homogene zaken.'

Neen, dat heeft ze niet.

Omdat ik mevrouw Haver, noch haar levensomstandigheden kende en er in 'Evolutie' eenige malen wordt gezinspeeld op huiselijk leed, informeerde ik hiernaar.

Noodgedwongen heeft ze zelve in haar eigen onderhoud en in dat van hare zoons moeten voorzien. Gelukkig aarden de zoons naar hun moeder, zijn vlug en conscientieus in hun werk en hadden daardoor minder leiding noodig dan doorgaans het geval is.

Mevrouw Haver heeft bewezen wat een superieure vrouw en moeder soms vermag. Haar voorbeeld echter is een uitzondering en bevestigt daardoor den regel.

Het is misschien ouderwetsch, maar bij heel veel uithuizige Vrouwenbeweging denk ik met weemoed aan:

'Tweeling is de mensch geboren,
maar toch in zijn tweeheid één.
- - - - - - - - - - - - - - - -
Hem - de menschen; haar - heur kind'ren,

hem - de wereld, haar het huis,
En voor beide - Liefde's volheid,
als God's liefde, sterk en kuisch,
Hij voor allen, zij voor enk'len
en toch beiden voor elkaar.
Niet gemengd en toch vereenigd,
immer Hier en - eeuwig Dáár.'
'Schepping'. TEN KATE.

De doorsnee-vrouw en -moeder kan geen goede moeder zijn en tevens werkend lid der Vrouwenbeweging, of op welke andere manier dan ook timmeren aan den openbaren weg.

Stille, eenvoudige, huiselijke vrouwen, liefdevolle moeders, daarom, weest niet bedroefd of bekommerd, denkt niet dat ge weinig doet. Invloed gaat langs stille paden, zonder drukte en beweging, maar ze is meer, ze is oneindig sterker dan macht en kracht. Wanneer gij door uw liefde-atmosfeer, door uw invloed goede menschen geeft aan de maatschappij, menschen vooral die *weten*, dan doet gij minstens evenveel, zoo niet meer, want ge maakt de wereld beter en mooier.

Waardoor zooveel edele, hoogstaande, ernstige, onzelfzuchtige menschen materialisten zijn, waardoor, - behalve de reeds genoemde redenen - ze het worden?

Eigenaardig moet ik bij allen, die ik ken, altijd denken aan het menschkundige versje van de Génestet:

'Veel erger erger is 't verdriet,
Dat u de domme wereld biedt,
Dat u de mensch niet spaart,
't Verheft u niet,
Het buigt alleen ter aard.'

Ja, bekrompen menschengedoe, kleinzieligheid, liefdeloosheid, miskenning, verdachtmaking, jalouzie en wat dies meer zij, zij hebben de hooge aspiraties van zoovele warme idealisten gedood, ze hebben de vleugelen der ziel lamgeslagen, zoodat ze zich niet kan verheffen, maar, 'boog ter aard.'

En zoo gebogen naar de aarde, zien ze slechts den stoffelijken kant der dingen en nooit het licht des hemels, het stralende, goddelijke licht, dat reeds bij de oude volken was het symbool van waarheid en leven, de bron van al het goede.

Ze zijn blind, geestelijk blind, zonder het te weten en ze *kunnen* daarom niet zien, dat het materialisme een leugen is, ze kunnen de mijlpaal niet voorbij. Maar juist de ernstigen, ze voelen, dat het een vloek is, ze voelen het gemis, de leegte, de duisternis heel smartelijk. Zóó smartelijk, dat ze hen, die hun lief zijn er voor willen bewaren.

Ludwig Büchner, de bekende materialist, schrijver van 'Kraft und Stoff', kwam te Berlijn bij den vromen predikant B., wiens kameraad hij in de jeugd en wiens tijdgenoot hij aan de academie was geweest, en verzocht hem dringend, zijn eenige dertienjarige dochter, die hare moeder door den dood verloren had, in zijn huis te nemen en op te voeden.

De predikant sprak zijn verbazing uit, maar op alle bedenkingen over verschil van geloofsovertuiging antwoordde Büchner: 'Voed mijn kind op in *uw* geloof en ik zal er u dankbaar voor zijn.

David Friedrich Strauss liet zijn dochter in een piëtistenfamilie streng christelijk opvoeden.

En.... zulke voorbeelden staan niet op zichzelf, ik ken verscheiden dergelijken uit mijn naaste omgeving. Een meer afdoend bewijs, dan het voorbeeld van Ludwig Büchner, dat ik maar niet iets beweer zonder grond, zou ik moeilijk kunnen geven, tenzij misschien de bekentenis, dat ik zelve heb gedwaald in de duisternis en zoo dankbaar ben voor het licht.

Ik kan de handelwijze van Ludwig Büchner zoo geheel begrijpen, omdat ik zelve ook zoo zou hebben gehandeld. En daarom zou ik ook nu zoo gaarne velen willen geven, wat mij zelve gelukkig maakte en vrede gaf.

Ik bedoel niet dat ik per sé proselieten wil maken, dat ik mij verbeeld, dat de waarheid slechts is, waar wij spiritualisten ons bevinden, al moet ik bekennen dat de waarheidstralen, waarin wij ons koesteren, heel helder en verwarmend zijn, al weet ik ook heel zeker, (en 't is zoo'n reden tot dankbaarheid), dat velen, die zich geen spiritualisten noemen, hun licht bij het spiritualisme hebben ontstoken, en zich laven aan zijn bron. Wat ik echter zou wenschen, zoo innig en vurig als niets anders, dat niemand meer twijfelde aan zijn goddelijke afkomst, dat 'ieder zich bewust was te zijn geschapen naar het beeld van God, dat alle menschen (geesten) vonken zijn uit het hartevuur van den Algeest.

Hoe veel gelukkiger zou de wereld wezen! De wetten zouden beter zijn, want ze zouden worden gemaakt door menschen, die weten, dat de geest werkelijkheid is en de stof illusie.

De blinde leidslieden der blinden zouden zien, helder zien, en daardoor de oogen openen van allen die aan hun zorgen zijn toevertrouwd. En zij, die wel degelijk weten, wel degelijk zien, maar uit eigenbelang of welke andere reden ook, er niet voor uit durven komen, ze zouden geen voordeel meer hebben van hun hinken op twee gedachten, hun lauwheid en lafheid, hun geknoei en gehuichel, en noodgedwongen zouden ze voor de waarheid uitkomen.

Ja, zij doen het meeste kwaad, omdat ze het bewust doen; zij zijn het, van wie Johannes zegt: ‘Indien gij blind waart, zoo zoudt gij er geen schuld aan hebben, maar nu gij zegt: wij zien, zoo blijft dan uwe ontwetendheid.’

Niet dat ik aan volmaaktheid geloof in deze wereld, maar we zouden onze eerste wankele schreden gezet hebben op het pad, dat er heen leidt. Niet slechts enkele menschen zooals nu, maar *allen* zouden *iets*, een heel klein stukje van den blauwen hemel zien, allen zouden iets, al was het ook nog zoo weinig, van den hemel in zich hebben reeds hier op aarde, allen zouden een meer geestelijk leven, dat is: het wáre leven kunnen leiden.

Als wij het maar wilden bedenken, dat we allen bezig, *moeten* zijn, ons leven in een volmaakt beeld te herscheppen, het beeld van het goddelijke, geopenbaard in den mensch.

Het ideaal gaat aan de openbaring vooraf, de gedachte brengt den vorm voort en in ieder onzer is het goddelijk beeld als het ware slapend aanwezig en het is onze taak dat beeld tot openbaring te brengen.

Nog eens Annie Besant: ‘Verplaats u in

gedachten met mij in het atelier van een groot beeldhouwer, geen gewoon beeldhouwer, maar een van die genieën, die het marmer voor u doen leven en u het ideaal in volmaakten vorm doen aanschouwen.

Hoe gaat zoo iemand te werk? Denkt gij dat hij bezig is een standbeeld uit het marmer te beitelen?

Heelemaal niet. Hij is bezig een standbeeld los te maken in het marmer en de bovenste laag overtollig marmer weg te hakken, dat de schoonheid van het ideaal dat hij ziet, voor de oogen van de menschen verbergt.

Dat is de geniale beeldhouwer; in het ruwe blok waarin gij en ik met onze gebrekkige oogen niets meer kunnen zien, aanschouwt hij het volmaakte beeld, gevangen in den steen, en met iederen hamerslag, met iederen vaardigen stoot van den beitel brengt hij dien gevangene weder tot de vrijheid, zijn ideaal weder tot openbaring.'

Zoo is het ook met u en mij. Wij zijn ook ruwe marmerblokken zooals wij hier in 's werelds atelier leven, velen van ons ruw en onbewerkt en de goddelijkheid ligt binnen in ons verborgen zooals het beeld in het blok.

Wij allen zijn beeldhouwers en het is onze levenstaak dat beeld tot openbaring te brengen, die verborgen schoonheid vrij te maken. Met den hamer van onzen wil en den beitel van ons denkvermogen moeten wij de geheele laag overtolligen steen weghakken, die de levende Godheid in ons bedekt en haar geopenbaarde heerlijkheid voor de oogen der menschen verbergt.

Beeldhouwers, gij allen, bezig uit te beelden wat gij onvermijdelijk zijn zult in komende jaren of eeuwen en hoe grooter uw bekwaamheid en uw kennis en hoe sterker uw wil is, des te krachtiger zult gij uw hamer en uw beitel hanteeren, des te eerder zal de dag der bevrijding aanbreken en de openbaring van uw werk dáár zijn.

En dus, waar gij ook staat, in welke werkplaats op deze groote wereld gij ook geplaatst zijt, bewaar altijd in uw hart het ideaal, dat gij gaarne zoudt willen verwezenlijken. Gevoel de tegenwoordigheid van de geketende Godheid in u, die gij en gij alleen het grootsche voorrecht hebt vrij te maken.

Neem uw gereedschap ter hand, verwijder den waardeloozen steen en bevrijd het heerlijk beeld. Dan zult gij u zelfbewust datgene weten wat gij in waarheid zijt: 'mensch naar het beeld van God.'

Dat klinkt anders dan het belachelijke rekensommetje der Calvinisten, anders dan: 'stof, niets dan stof zijt gij, een chemisch praeparaat, niets meer; uw stoflichaam dat zijt gij zelf en tot stof zult gij wederkeeren; dáárom, omdat wij morgen sterven, laat ons eten en drinken en vroolijk zijn,' der zelfzuchtigen materialisten. Het klinkt óók anders dan: 'omdat dit aardsche leven alles, het eenige is, laat ons het hoog houden,' der ernstige materialisten.

O, het goede, het spiritueele, het goddelijke in alle richtingen en stroomingen, het is de Christus-geest, de geest van hem, die geen leerstellingen, geen dogma's, geen systemen, geen leer zelfs, naliet, maar daden van liefde, een liefde-*leven*.

Daarom, als we vermoeid zijn en bedroefd, als 's levens raadselen ons verbijsteren, wonden in de ziel; als het dikwijls moeielijk voor ons is te gelooven en te vertrouwen, niet ten gevolge van eigen leed, maar door alle droefheid, alle ellende om ons heen, laat ons gaan tot dien grooten Geneesheer, die de kranken geneest naar lichaam en ziel en de gebrokenen van hart.

Laat ons gaan tot Hem, het Licht der Wereld, die *allen* roept, die *allen* trekt met liefdekoorden uit de duisternis naar het Licht.

Dan zal ook het ideaal van Allard Pierson werkelijkheid worden:

‘Als vroomheid vrijheid niet meer schuwt,
't Gelooven zich aan denken huwt
In elk verruimd geweten;
Als elk door eigen kracht mag staan
En eigen wieken uit mag slaan
Door hooger geest gedreven;
Als 't diepste zielsgeheimenis
Geen leer, maar geest en waarheid is,
In lettren niet geschreven;
Dan rijst een nieuwe tempelboog
Naar 't onbeperkte ruim omhoog.
Waar allen samenkomen,
Wier ziel, al 't laffe moe, met rust
Eer zij haar wezen zich bewust
Van geest zich voelt doorstroomen.’

J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

Daar ginds in het woud.

Daar ginds, in het woud,
Waar de boschbes groeit,
En waar, langs de rand,
Reeds de heide bloeit;

Waar groene beuken,
Zoo wijd verspreid,
Bladeren strooien
Tot zacht tapijt;

Daar ginds, waar de zon
Door de boomen schijnt
En lichtplekken vormt,
Die zoo vreemd omlijnd.

Daar is een plekje,
Zoo mooi, zoo klein!
't Lijkt haast een sprookje,
Zoo wonderfijn....

Daar hebben wij saam
Toch zoo zacht gerust.
Daar heb je mij toen
Ach, zoo zoet gekust!

En 'k heb gezien er
Jouw lief gezicht,
Jouw mooie oogen
Vol wonder licht.

De zonnige lach
Van jouw lieven mond,
Jouw glanzenden haar,
Dat zoo mooi, zoo blond!

Daar heb 'k gelachen
Om zorg en pijn,
In 't bosch, daar ginder,
Bij liefste mijn....

Maar buiten het bosch
Was het scheiden wreed.
Hoe heb ik geschreid
Om mijn groote leed!

Er brak iets in me,
Toen 'k jou zag gaan....
Nu is 't met jeugd en
Geluk gedaan.

Nu is het voorbij,
Het is alles heen;
Nu ben ik in nacht
En in kou alleen.
P.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Amsterdam, 4 Mei 1914. *Mevr. van Hoogendijk - Hesse, Arnhem.*

Geachte Mevr.!

Sta mij toe uw schrijven in de Holl. Lelie van 29 April even te beantwoorden. De vier gevallen in mijn vorig schrijven zijn *werkelijkheid* en meerdere identieke gevallen zijn mij bekend. De man is eenmaal *polygamistisch* aangelegd; dit is in den regel *niet* het geval met de *vrouw*.

De groote meerderheid der mannen kan het *on*gehuwde leven *niet* verdragen en toch willen de meesten onzer *niet* huwen (óók ik ben *niet* gehuwd). De reden is, dat als men in de huwelijken zijner familie en vrienden en bekenden rondziet, de respectievelijke mannen (op een enkele uitzondering na), allen het huwelijk *ont*raden. Het huwelijk is het *graf voor de liefde*.

De meeste vrouwen jagen eens per maand de meid weg en dat geeft in huisgezinnen aanleiding tot allerlei ellende. Mevrouw uit haar humeur en dat is de belooning voor den man, die dikwerf 10, 20 of 40 personen (mannelijk personeel) onder zijn gezag heeft en daar nooit òf hoogst zelden mede tobt.

Vrouwen kunnen eenmaal niet met andere vrouwen behoorlijk omgaan en de man geniet (sic!) ten volle van al die huiselijke misère.

Hoewel ik jaarlijks *f* 5000.- à *f* 6000.- inkomen heb, is dit op verre na *on*voldoende om tegenwoordig te huwen. Ik heb evenals al mijn kennissen óók een vriendinnetje, daar ik eens per week mede uitga en reken ik er nu bij dat ik 's zomers 3 weken op reis ga en 's winters 3 weken naar Zwitserland voor de wintersport dan kan ik van mijn inkomen er net komen (*f* 1000.- gaat af voor een polis voor levensverzekering).

Al mijn vrienden, de een in sterkere mate dan de andere, is het huwelijk verbazend tegengevallen.

Vrouwen kunnen *niet* met geld omgaan. De meid speelt in de meeste huisgezinnen de baas. Mevrouw staat laat op en de meid '*steelt als de raven*'. Zij koopt groenten voor *f* 0.25 en schrijft op *f* 0.40, brood *f* 0.20 en schrijft op *f* 0.25, melk 4 maatjes en krijgt 3 maatjes.

De meiden zijn bijna allen oneerlijk en waarom? No. 1 de vrouwen gaan hen *niet* na en als de man wat zegt dan is het antwoord: 'daar heb jij geen verstand van, Jan Hen' en No. 2 de meid zal over 1 of 2 jaar trouwen en *moet* zorgen voor geld en dit wordt op slinksche wijze verkregen.

En hiervoor kan een man werken!

Neen mevrouw, het huwelijk is *het graf voor de liefde*.

Mijne vrienden hebben mij er zoo veel van verteld, dat ik zal handelen als Paulus: 'wie trouwt doet goed; wie *niet* trouwt doet *beter*.'

En wat de rein-leven-beweging betreft: deze is onnatuurlijk en daarom *ziekelijk* evenals de gehéélonthouding. De Goede God gaf ons lichaam om 't te gebruiken en *niet* om het *braak* te laten liggen. Wij (althans mijn vrienden en ik) kunnen *niet* buiten een vrouw, doch willen *niet* trouwen om bovengenoemde redenen.

Inmiddels met de meeste hoogachting

Uw dw.

AUGUST DE JONG.

II.
Nog eens de geijkte moraal.

Verschillende personen reeds gaven antwoord op het schrijven van den Heer Schippérus, maar onder die velen was nog geen grootmoeder met witte haren. Mag die nu ook nog een oogenblikje uw aandacht vragen?

Laat me vooraf zeggen dat ik het heerlijk vind

dat er geijverd wordt tegen de leugens en de huichelachtigheden in onze maatschappij en - dat ik het dikwijls met den Heer Schippérus eens ben.

Het verlangen van de vrouw naar den man bestaat en wordt bewust of onbewust gevoeld. Meestal echter onbewust: de meeste menschen toch kennen zichzelf zóó weinig, geven zich zóó weinig rekenschap van hunne gevoelens, dat ze werkelijk niet weten waar het aan hapert. Bovendien hebben wij vrouwen zóólang geleerd dat het verlangen naar een man iets is om je over te schamen, iets dat je niet moogt bekennen, dat er wel heel veel moed toe noodig is om er eerlijk voor uit te komen dat zoo iets bestaat. Het is juist die moed dien ik in onze geachte redactrice zoo heel hoog stel en prijs.

Nadenken over het feit hoe alles in de natuur door dat eene beheerscht wordt, we doen het niet. Anders zouden we weten dat wij, die toch ook één zijn met de natuur, ons aan die eenheid niet onttrekken kunnen. We zouden dan mooi vinden wat we als minderwaardig leerden beschouwen, we zouden vol bewondering zijn over wat we nu hoogstens in 't donker durven noemen. 't Zou dan uit zijn met al die ongepaste dubbelzinnigheden die ieder meent te moeten zeggen, zoodra er over zoo iets hoog ernstigs gesproken wordt, dubbelzinnigheden waarover waarlijk niet alleen backfisches met een hoogroode kleur giegelen.

Uit mijn jonge jaren weet ik vele gevallen waarin meisjes onder dien toestand geleden hebben en meermalen heb ik - zelve gehuwd - er over gedacht hoe wreed het leven dikwijls is voor de ongehuwde vrouw, die werkelijk vrouw is: dus hartstocht kent.

Dat er vele vrouwen zijn die geen hartstocht kennen en dus geen strijd, neem ik gaarne aan, maar dat bewijst niets: er zijn ook mannen die koud zijn voor ‘de vrouw’, mannen die, zooals een Zwitsersch dokter me eens van zichzelf zei, ‘mooie vrouwen beschouwen als schilderijen die ze bewonderen, maar niet begeeren te bezitten.

Zoover ga ik dus met den Heer Schippérus mee. Maar nu om een oplossing te vinden! Want dat communistisch opvoedingsinstituut, waarvan de Heer S. zelf ook wel voelt dat de besten onder ons nooit gebruik van zouden maken, is geen oplossing. Hoogstens zou het kunnen dienen om de ongelukkige, zoogenaamd natuurlijke kinderen, (zie Multatuli!) die nu veracht en verstooten worden, tot nuttige leden van de maatschappij op te voeden. Maar de vrouw die den man lief heeft, beter nog *een* man lief heeft, heeft het kind van dien man nog meer lief. Want, en ook dat is vaak onbewust, we hebben den man lief ter wille van het kind, ter wille van ons moederschap.

Ik weet het niet meer wie gezegd heeft: ‘L'Amour est un piège tendu par la nature pour perpétuer ce monde malheureux!’ Trouwens er zijn ook vaders, die hun kind zoo lief hebben, dat ze het aan geen instituut ter wereld zouden afgeven.

Nu geloof ik eigenlijk heelemaal niet dat het contingent van ouders, die na hun ‘liefderoes’ (geen mooi woord en ook niet juist) te hebben uitgeleefd, elkaar zouden verlaten zoo heel groot zou zijn. De man is meestal zoo heel erg veranderlijk niet - maar de vrouw heeft er meestal zoo bitter weinig voor over om zijn groote hartstocht te bestendigen, om den bergstroom in vaste bedding rustig en kalm te doen voortvloeien en hem dus aan zich en aan haar kind te binden.

Want de vrouw kan dat, wanneer ze als vrouw hoog genoeg staat en - wanneer ze haar man waarlijk liefheeft.

We leeren zoo lang, we leeren zoo veel en als 't leven aanklopt dan weten we nog niet 't allernoodigste; we kunnen nog niet eens den man onzer keuze een tehuis bereiden, een tehuis dat hem boeit en waar hij zichzelf zal zijn.

'Wie zal eene deugdelijke huisvrouw vinden? want hare waardij is verre boven de robijnen.

Het hart baars heeren vertrouwt op haar, zoodat hem geen goed zal ontbreken.

Zij doet hem goed en geen kwaad, al de dagen haars levens.

Zij zoekt wol en vlas en werkt met lust harer handen.

Zij is als de schepen eens koopmans; zij doet haar brood van verre komen.

En zij staat op als het nog nacht is en geelt haar huis spijze en hare dienstmaagden het bescheiden maal.

Zij denkt om eenen akker en krijgt hem; van de vrucht harer handen plant zij cellen wijngaard.

Zij gordt hare lenden met kracht en versterkt hare armen.

Zij smaakt, dat haar koophandel goed is; hare lamp gaat des nachts niet uit.

Zij steekt hare handen uit naar de spil, en hare handpalmen vatten den spinrok.

Zij breidt hare handpalm uit tot den ellendige, en zij steekt hare handen uit tot den nooddruftige.

21 Zij vreest voor haar huis niet vanwege de sneeuw: want haar gansche huis is met dubbele kleedenen gekleed.

26 Zij doet haren mond open met wijsheid en op hare tong is de leer der goeddadigheid.

27 Zij beschouwt de gangen van haar huis en het brood der luiheid eet zij niet.

28 Hare kinderen staan op en roemen haar welgelukzalig; ook haar man en hij prijst haar, zeggende:

29 Vele dochteren hebben deugdelijk gehandeld; maar gij gaat die allen te boven.

SPREUKEN.'

En heeft eenmaal een man zulk eene vrouw in zijn hart gesloten, dan ben ik heelemaal niet bang voor wat de Franschen la surprise des sens noemen: er ligt eene bekoring in het zich geven aan wie men werkelijk liefheeft, die door geen surrogaat vervangen kan worden. Aan het jonge geslacht dus, aan de vrouw van morgen om den heilstaat te gronden in de lichtende toekomst. Als de vrouw eenmaal inziet hoeveel er van haar afhangt, dan zal het aantal huwelijken toenemen - al of niet ten overstaan van een ambtenaar van den burgerlijken stand - huwelijken die blijvend zullen zijn en waarin het nòch den man, nòch de vrouw moeilijk zal zijn om trouw te blijven.

Ook ìk zie evenals de heer Schippérus uit naar de lichtende toekomst, ook ìk wil dat ièder zijn deel heeft aan de vreugden der wereld. Ik weet het: de vrouw is gemaakt om vrouw

en moeder te zijn, en wordt ze dat niet, dan zullen de goeden onder haar een gemis blijven voelen. Ik vroeg eens aan eene vrouw, die buitengewoon begaafd is, beroemd ver buiten onze grenzen, hoe ze toch kwam aan dien fijnen tact om met kinderen om te gaan en ze aan zich te boeien! En ze antwoordde: 'Dat komt omdat ik een verkapte moeder ben!'

Maar ik zou niet willen dat de man door het leven ging als een kind dat bloemen plukt en dat ze als ze in zijn warm handje verflenst zijn, achteloos wegwerpt op den weg waar de heete zon ze verzengt en de voet van den voorbijganger ze vertrapt....

De Heer Schippérus schreef voor de sterken - maar hij vergat dat er zwakken zijn: En met die zwakken juist moeten wij ons solidair voelen en wij mogen hen door verleidelijke schilderingen niet aanzetten tot daden waarvan ze de gevolgen niet kunnen dragen.

De sterken!

'Ik heb altijd gedacht dat iedere man of vrouw zoover mogelijk de volle gevolgen van hunne vergissingen of zonden moeten dragen. Ik verbeeldde me dat wanneer ik ongelukkig genoeg was een onecht kind ter wereld te brengen, ik het nooit zou verloochenen of verlaten. Ik denk dat het mijn gebrek aan orthodox geloof is, dat het me onmogelijk maakt in te zien dat een bastaard minder de vrucht is van de vereeniging van man en vrouw dan het kind uit een huwelijk dat door een geestelijke werd ingezegend. Mijn vrouwelijk gebrek aan logica beseft niet wat de geestelijkheid te maken heeft met de voortbrenging. Ik weet wel dat de mannen er anders over denken; zij schijnen niet te beseffen dat hunne lichamelijke en geestelijke eigenschappen hunne gelijkenis zoo van lichaam als van ziel op den een zoowel als op den ander zijn ingeprent. Gewoonlijk schenken ze er geen enkele gedachte aan - op zijn best drie gulden vijftig per week. En toch zullen ze 't kleinste exemplaar van het menschelijk geslacht dat hun door de wet en den godsdienst wordt toegewezen lief hebben en er voor werken en slaven, ja zelfs zondigen. Als ik zulk een kind had - en haar oogen straalden - dan zou ik het tegenover de geheele wereld als 't mijne erkennen en ik zou geen Mevrouwentitel zelfs bij mijn naam trachten te voegen.' (A Psychological Moment. George Egerton.)

Maar de zwakken! Uit hun naam wil ik den Heer Schippérus danken voor wat hij schreef trots de overdrijving die er in ligt - die hem door heilige verontwaardiging werd ingegeven. Want de oogen van de menigte moeten worden geopend - we moeten den strijd aanbinden tegen huichelarij en onverstand.

Het jonge geslacht zal dan zacht in haar oordeel zijn en in begrijpend medegevoelen de hand uitstrekken om te helpen zonder preeken, zonder nuttelooze beschouwingen. Ze zullen weten dat alleen de omstandigheden hen terug hielden en ze zullen begrijpen dat de andere reeds zooveel geleden heeft, dat indien er zonde is, die reeds geboet is.

Voor 't overige ben ik niet bang: komt eens die lichtende toekomst, dan zullen rijpe vrouwen en mannen, vrouwen en mannen die werken kunnen en werken willen, elkaar de hand reiken, wetende wat ze doen, zonder bijoogmerken van familie of fortuin en ze zullen bij elkaar blijven omdat de gemeenschap tusschen man en vrouw alleen in de hoogste liefde haar toppunt van geluk en zaligheid kan vinden - omdat wie waarlijk liefheeft geen ander zou willen aanraken zelfs dan den uitverkorene - omdat ze één zijn geworden - omdat ze niet anders kunnen.

L.M.

III.
Een woord aan den Heer J. Kuiper op zijn stuk: ‘Een Internationale Vereeniging tot opheffing en bescherming der Vrouw.’ (Holl. Lelie 13 Mei '14.).

Geachte Heer.

Met groote ingenomenheid nam ik kennis van Uw stuk, vooral waar U komt tot bovengenoemde slotsom, en ik zou het een zegen vinden als bedoelde vereeniging tot stand kwam. In mijn oogen is het vragen van kiesrecht indertijd (wel een 20 jaar geleden) te voorbarig geweest. Toen de ontwikkelingswind aan de vrouwen een deel harer blinddoeken ontnam, en zij zich bewust werden van haar eigen individueel bestaan, en zij zich bevonden als onmondigen gebonden aan den dienst van den man, ja feitelijk in een toestand waren van slavernij, toen had er eene geweldige ommekeer plaats in het innerlijk der vrouwen en zij vergaten: dat zij ontwaakten in een maatschappij van mannen, waarin geen plaats was voor haar; waar de vrouw werd beschouwd als een ondergeschikt deel van den man, die geen eigen recht van bestaan had; geen eigen plaats innam en dus bijgevolg ook geen rechten kon laten gelden. En nu kwamen die vrouwen kiesrecht eischen - het hoogste voorrecht van den man in de Staat!

De mannen stonden verplet. Eerst hadden zij gelachen om het gedoe in de vrouwenwereld, en behandelden de geheele geschiedenis en bagatelle, want zij hadden geen flauw besef van wat er eigenlijk gebeurde in de vrouwenwereld. En nu gingen die vrouwen, die toch eigenlijk van nut en geener waarde waren, en die niets beteekenden dan alleen hem kinderen te verschaffen waarover ze verder niets hadden te zeggen, en zijn huis en goed schoon te houden waarvan haar niets toekwam, of wel, er alleen waren voor de voldoening van zijn lusten: ‘'t was al te gek’!

De vrouwen hadden eerst moeten vragen om erkenning van hare waarde als mensch, vragen om de plaats die haar van rechtswege toekomt in de maatschappij, om hare rechten, en was dit overwogen en uitgemaakt dan kon er pas sprake zijn van kiesrecht.

Ook wordt door de vrouwen en mannen vergeten dat de vrouw eene *eigene* plaats behoort in te nemen, dat zij nooit op de plaats van den man kan komen, omdat beider wezen in aanleg, roeping en plichten volstrekt verschillend is. En dat door de eigendommelijke plaats der vrouw ook hare maatschappelijke rechten niet streng dezelfden kunnen zijn als die van den man.

Om maar enkelen te noemen:

1°. bij het aangaan van een huwelijk behoort

de in betrekking zijnde vrouw haar ontslag daaruit te nemen als gevolg van haar huwelijk - want - een vrouw behoort aan haar gezin als onafwijsbare plicht - maar *met eigen rechten* en niet als onderhoorige slavin van den man.

2°. Daarom is het niet onrechtvaardig dat de tractementen der mannen grooter zijn (bij hetzelfde werk) dan die der vrouwen, omdat de mannen voor hun gezin behooren te verdienen, de vrouwen niet. Maar daarom is het wederom haar recht dat zij als houdster en hoedster van het gezin *recht* heeft voor haar en het gezin op een deel van 's mans verdiensten.

Zij mag niet overgeleverd zijn aan de luimen, grillen of verkeerde neigingen van den echtgenoot en met haar het gezin.

Zij behoort in het gezin hare eigenmachtige plaats in te nemen naast den man en niet meer beschouwd te worden als zijn eigendom zooals een paard of hond. Deze twee punten zijn momenteel de kardinale vraagstukken van den dag, doch die het innerlijk wezen van het vraagstuk raken.

En nu tenslotte een paar vragen: zou het begin der vrouwenbeweging niet liggen in het punt, dat de huwelijken hoe langer hoe schaarscher werden? En meisjes en vrouwen zijn ook menschen, hebben dak en voedsel noodig en dus nood gedrongen traden zij in de maatschappij met al de gevolgen van dien. En gelooft U niet dat het lage peil waarop de man nog staat als geslachtswezen, oorzaak is van de vreeselijke geslachtsziekten?

In mijn brochure: 'Overwegingen van een vrouw voor vrouwen schreef ik:

'Jongens moeten leeren ingetogenheid - kuischheid evenals het meisje'.

'Weg met tweeërlei moraal'.

'Weg met bordeelen'.

'Elk bordeellooper moest achter slot en grendel gebracht worden evenals een dronkaard'.

Het gezin moet in eere hersteld worden, bestaande uit twee vrije menschen met gelijke rechten, niet meer uit een gebieder en onderhoorige.

De vrouw hoort de geslachtsaangelegenheden te regelen, zooals in de natuur overal geschiedt, niet andersom. Maar de mannen in de menschenwereld hebben de sexueele dingen precies het achterstevoren gezet en hebben zich eeuwenlang als willoozen overgegeven aan hunne ontoombare geslachtsneigingen. Hiervoor was natuurlijk noodig: de vrouw onderworpen slavin als ordonnantie Gods.

Wat zouden de mannelijke dieren vreemd opkijken als zij kennis konden nemen van de stelling: dat de vrouwelijke dieren alleen geschapen waren voor *hun* pleizier.

Dit moet veranderen.

De vrouw op haar plaats in de Schepping als hoedster van haar gezin gesteund door hare natuurlijke en maatschappelijke rechten.

Arnhem.

MEVR. S. HOOGENDIJK - HESSE.

IV.
Overwegingen van een vrouw door een vrouw

door Mevr. S. Hoogendijk - Hesse.

Wat er uit moet is dit denkbeeld: dat de vrouw geschapen zou zijn alleen ten dienste van den man. Allen, die nog op dit standpunt staan, kunnen niet voor het kiesrecht voor Vrouwen wezen; zij moeten elk vrouwenleven mislukt zien, dat niet geheel als willoos werktuig in het mannelijk bestaan zich oplost.

In de wet op de slavernij stond o.m.: 'de slaaf is gehoorzaamheid verschuldigd aan zijn meester'.

In ons Burg. Wetb. kan men hetzelfde lezen: art. 161 luidt: 'de vrouw is gehoorzaamheid verschuldigd aan haar man'.

De slavernij werd afgeschaft, omdat het voor een mensch onwaardig werd geacht, gehoorzaamheid verschuldigd te zijn aan een ander mensch.

Een mensch is alleen gehoorzaamheid verschuldigd aan God, aan zijn plicht en aan zijn geweten, was het motief.

Dat de vrouw in Nederland dus nog steeds wordt beschouwd als de dienstbare, neen, als de slavin van den man, blijkt zonneklaar daaruit, dat de mannen dit artikel nog niet uit de wet hebben geschrapt.

Gehuwde vrouwen, weet gij dit? En gevoelt gij geen verontwaardiging?

Ik heb vele zoons gekend, die voor hunne moeder eene diepe vereering koesterden.

Kunnen die zonen gedongen, dat dit artikel blijft bestaan?

Ik heb vele huisgezinnen gekend, waar Vader en kinderen de Moeder beschouwden als eene aardsche voorzienigheid.

Het toekomst-huwelijk zal moeten bestaan uit twee *naast* elkaar geplaatste menschen; niet meer uit een heerscher en een dienstbare.

Als men wachten wilde met het geven van kiesrecht totdat alle mannen en vrouwen bevoegd daartoe zijn, dan zou er nog geen sprake kunnen wezen van kiesrecht zooals het nu reeds is; want hoevele mannen zijn eveneens nog onbevoegd?

Dus.... nummer één moet uit de wet: 'de vrouw is gehoorzaamheid verschuldigd aan haren man'. Zoolang dit artikel niet geschrapt is, is en blijft zij de gebonden slavin van den man.

Wezens, die geen bestaan leiden, hebben ook geen kiesrecht noodig, net zoo min als paarden en honden.

Dat de vrouw werd beschouwd als geheel aanhoorige en onderhoorige van den man, blijkt uit de geheele wet.

Gehuwde vrouwen, kent gij de huwelijkswetten?

Ik geef elke vrouw den raad daarvan kennis te nemen, dan maken zij oogenblikken door van diepe vernedering.

De man-wetgever was zoo bang, dat de vrouwen zich toch nog wel eens in het hoofd konden halen, dat ze ook nog een stem in het huiselijk

kapittel hadden, dat hij nog nadrukkelijk in de wet zeide: dat de man bepaalt waar het gezin wonen moet, dat de man algeheel baas is over alle geldmiddelen, dat de man de baas is over de kinderen, zelfs na zijn dood. (Dit laatste is veranderd in 1901).

Dat de man in den regel als het hoofd der echtvereeniging wordt beschouwd, daar is niets op tegen, want één dient als verantwoordelijk persoon van de combinatie op te treden tegenover de buitenwereld, maar de vrouw moet dit ook *kunnen* doen.

Geen redelijk mensch kan hier iets op tegen hebben.

Ik wil nog eens verduidelijken.

De vrouw (in het huwelijk) kan niet beschikken over een cent.

Geld bezit zij niet meer.

Haar komt niets toe: alles behoort den man. Of de man een dronkaard is, of een speler, of een verkwister, of een losbandige: 't doet er allemaal niet toe, uitdrukkelijk staat in de wet: De man beheert het geld en is aan niemand en voor niets rekenschap verschuldigd.

De man-wetgever liet liever toe, dat heele huisgezinnen konden te gronde gaan door dronken of liederlijke individuën, dan aan de vrouw één pennestreek recht toe te kennen.

Ik herhaal:

Is het geld door de vrouw aangebracht, dan verliest zij daarop alle recht en aanspraken en vervalt alles aan den man. Hij kan er mee doen wat hij wil en is aan de vrouw geen rekenschap verschuldigd van wat ook.

Hij geeft aan de vrouw geld voor de huishouding zooveel of zoo weinig als hij wil. Recht op aanspraak op een bepaald deel voor de huishouding en voor de kinderen heeft zij niet.

De wet beschouwt alle mannen als volmaakte, hoogstaande wezens zonder ééne uitzondering en de vrouwen allen als idioten.

Kunnen de vrouwen niet huwen onder protest? Huwelijksche voorwaarden? Die zijn een wassen neus.

Het denkbeeld, dat de echtgenoot optreedt als haar volslagen heer en meester krachtens de natuur en krachtens de wet, houden de priesters en voorgangers der verschillende godsdienstige gemeenten met hand en tand vast. Zoolang zij de vrouwen er nog onder houden, blijft hunne richting nog een tijdlang gaan.

Maar hoe lang?

Waartoe eigenlijk die heerschzucht?

'k Geloof niet, dat het iets zal baten. De machtige geestes-stroomingen van onzen tijd hebben ook de vrouw beroerd, en het ontwaken is het gevolg. Ze begint zich te gevoelen als mensch, en wordt zich van hare hooge roeping bewust.

Alleen geboren te zijn als dienaresse van den man.... vreeselijke vernedering.... zij gaat ook gevoelen geboren te zijn als kind van God, als mensch met eigen individueele verantwoordelijkheid.

De opvoeding der jongens moet veranderen.

De begrippen: voor een meisje past dit niet, en voor een meisje past dàt niet, moeten verdwijnen. Wat voor een meisje niet past, past ook niet voor een jongen.

Ingetogenheid, kuischheid voor den jongen, evengoed als voor het meisje.

Het huishouden leeren en het huishouden doen, stempelt het meisje niet tot een wezen van lagere orde.

Exerceeren en vechten verheft den jongen geenszins tot heer der Schepping.

Het huishouden en de opvoeding der kinderen vereischen veel meer geestes-gaven van de vrouw dan ooit de man noodig heeft.

Bij den man zijn de physieke krachten overwegend, bij de vrouw de psychische krachten.

Het schijnt in de orde der dingen te liggen, dat de menschheid een hooger stadium van evolutie gaat innemen; vandaar het ontwaken der vrouw.

De geestelijke krachten staan hooger dan de stoffelijke.

Als eens mans natuur eischt, dat hij meer dan een vrouw hebbe, dan moet het meervrouwen stelsel worden ingevoerd.

Daar is niets tegen te zeggen.

Is het bewezen, dat een man wel een behoorlijk ingetogen leven kan leiden, dan moet elke bordeellooper achter slot en grendel gebracht worden, evenals een dronkaard.

Dan is meteen het heele prostitutie-vraagstuk opgelost.

Als een man elken sexueelen aandrang moet volgen op straffe van geestelijken en lichamelijken achteruitgang, dan is het éénvrouwenstelsel de grootst mogelijke en wreede onzedelijkheid; dan moet het meervrouwenstelsel worden ingevoerd, en dan worden de bordeelen achtbare instituten.

Als de jongeling eenzelfde kuisch leven kan leiden als het meisje, zonder schade voor zijn bestaan, dan behoort de opvoeding der jongens eene duchtige verandering te ondergaan. Dan gelden voor den jongen en voor het meisje precies dezelfde voorschriften van wat behoort en wat niet behoort.

Het wordt eindelijk tijd, dat de ouders zelven de sexueele opvoeding hunner kinderen ter hand nemen, en dit niet aan toeval overlaten, of aan de vuile praatjes van anderen.

Als de jongen en het meisje den leeftijd van 18 jaar hebben bereikt, behooren zij kennis te krijgen van het geslachtsleven en de natuurlijkheid van al deze dingen; daarmede vervalt vanzelf alle vunzigheid en alle duisternis.

Wij hebben nu eenmaal ons lichaam met zijne functiën van den Schepper ontvangen. Ik geloof, dat al het sexueele kwaad met de afschuwelijke en verschrikkelijke gevolgen van dien ontstaat door de duisternis, waarmede dit gedeelte van 's menschen bestaan omhuld wordt in de jeugd.

Duisternis kweekt kwaad.

Licht kweekt goed.

Het oude standpunt dient verlaten, dat het geslachtsbestaan en het geslachtsleven voorgesteld wordt als uit den booze, en dus zonde is.

De Schepper gaf Zijne schepselen deze organen niet voor genot, maar alleen om het doel der voortplanting.
Jongens moeten afleeren het egoïsme,
Jongelingen moeten leeren zelf beheersching.

Weg met alle huizen van ontucht!
Weg met alle vrijheden aan jongelingen oogluikend toegelaten!
Weg met alle duisternis!
Weg met alle meten met twee maten van wat past en niet past voor jongelui en meisje!

Wetend en zichzelf bewust moeten de jonge man en het jonge meisje het leven ingaan.

Drankmisbruik is een verschrikkelijke ellende.
Geslachtsmisbruik is een duizendvoudige ellende.

'Gij vrouwen kunt niet logisch denken'!
Maar, denken de mannen dan logisch? en... hoeveel vrouwen hebben denken geleerd?

'Gij vrouwen kunt niet logisch denken'!
En de vrouwen dan, die hoog uitblonken door hunne verstande- en geestesgaven, in de tijden, dat de vrouwen nog in onwetendheid gehouden werden, die ik bij tientallen zou kunnen noemen?

Denken heeft niets met het geslacht te maken.
Denken is niet een vermogen van het lichaam, maar een vermogen der ziel.

Kunnen vrouwelijke advocaten en vrouwelijke doctoren ook niet logisch denken?
En Mevrouw Curie dan?
En Wolff en Deken, hoe was 't met haar? en met honderden anderen?

Paulus zeide: dat de vrouwen in de gemeente zwijgen; maar.... Jezus zeide dat niet. Uit alles wat Hij leerde blijkt, dat Hij mannen en vrouwen op één lijn stelde.
Trouwens de Bijbel is wel het meest ongeschikte boek, om daaruit iets te bewijzen of te weerleggen, want voor alle meeningen, hoe tegenstrijdig ook, zijn teksten te vinden.

Ik stel mij voor de toekomst-Vrouw, niet dienende den man, maar naast en met den Man dienende: God, plicht en geweten.

Proeve van een nieuwe huwelijkswet.
(Slechts enkele hoofdpunten aangestipt).

Art. 1. De huwelijks-verbintenis wordt aangegaan tusschen twee vrije menschen: noch is de een heerscher of heerscheres.

Art. 2. Evenals bij een compagnieschap hebben beiden - man en vrouw - recht naar buiten handelend op te treden onder volmacht van de(n) ander.

Art. 3. Alle eigendommen blijven het eigendom van hem of haar die ze had of die ze krijgt, en elk blijft de volle verantwoordelijkheid dragen van die eigendommen.

Art. 4. Beiden zijn rekenschap verschuldigd van hunne daden aan elkander. (Dit komt in de plaats van de vroegere gehoorzaamheid).

Art. 5. Noch man, noch vrouw mag iets ver koopen of aankoopes of wegschenken of aannemen zonder toestemming van de(n) ander.

Art. 6. Beiden beslissen over het wel en wee der kinderen; zonder toestemming van beide ouders kan geen besluit genomen, geen daad gedaan worden.
De echtgenooten kunnen elkander algeheele volmacht geven.

Art. 7. De vrouw heeft recht op een deel van het inkomen des mans voor de huishouding en de kinderen. Zij en de kinderen mogen niet afhangen van willekeur, luim of gril van den man.

Art. 8. Als een van beide echtgenooten sterft, dan treedt de ander op als geheel verantwoordelijke persoon met een voogd naast zich uit de familie van de(n) gestorvene.

Art. 9. Echtscheiding bestaat niet. De huwelijksverbintenis wordt aangegaan voor het leven.

Doetinchem, 20 Maart 1911.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het Haagsche Vacantie-Kinderfeest.

Het heeft verleden jaar - toen voor het eerst aangewezen door m'n vakvereeniging als lid van de commissie voor het V.K. - in hoogermate m'n verwondering gewekt, dat uit Haagsche kringen zoo'n betrekkelijk geringe som werd samengebracht voor dit Vacantie-Kinderfeest - gering althans in vergelijking met wat Amsterdam, Rotterdam en Utrecht deden. Vergeefs vroeg ik me af, wat daar de reden wel van kon zijn - aan publiciteit toch heeft het niet ontbroken. Enkelen, met wie ik hierover sprak, hadden deze verklaring: Rotterdam en Amsterdam zijn handelssteden en kooplieden zijn vrijgevig. Ik heb die verklaring onmiddellijk verworpen: Utrecht is toch ook geen handelsstad en daar vloeien de giften toch zeer ruim - en een Amsterdamsch hart zou warmer kloppen voor het arme schoolkind dan een Haagsch - onzin! Tot mij dezer dagen de vraag van een geacht stadgenoot bereikte: werkt jullie commissie belangeloos?
En ik vraag me af: is het *doel* misschien voldoende bekend, maar niet de werkwijze en samenstelling van de commissie.

Dit alles te zamen genomen bracht me er toe met enkele woorden hier nadere bekendheid te geven aan doel en werken van de commissie voor het Vacantie-Kinderfeest.

Elk jaar wijzen de afdeeling den Haag van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers en de 's Gravenhaagsche Gymnastiek-onderwijzersvereeniging eenige van hun leden aan in bedoelde commissie zitting te nemen. Doel is: een zoo groot mogelijk aantal arme kinderen een dagje echt vacantie te bezorgen, een dag waarop ze naar hartelust kunnen dansen en springen in bosch en wei, een dag waarop ze ook ‘uit’ gaan.

Want velen hebben vrij van school maar, daarom nog geen vacantie, de meisjes zijn welkome hulpjes thuis, de jongens zwerven wat om in hun sloppen en stegen. En dat er heel wat van zulke stakkers zijn bewijzen de 2000 deelnemers aan ‘de voeding’ wel. Zeker, er zullen zijn, wier

ouders heel wat dubbeltjes verdoen aan de bioscoop, in het algemeen hun geld op zeer onoeconomische wijze besteden, maar met *hierom* ons steun te ontzeggen voedt men de ouders niet op, daarvoor moet op andere wegen worden gezocht, en de kinderen worden in dubbelen zin slachtoffer. En door m'n zestienjarige ervaring aan verschillende armenscholen in onderscheidene gemeenten, kan ik de verzekering geven: voor het overgroote deel is een dagje uit met het Vacantie-Kinderfeest een genot, dat in hun herinnering blijft als iets heerlijks.

Geld bij elkaar te brengen is natuurlijk het eerste werk. Elke onderwijzer krijgt op school gelegenheid op een lijst te teekenen en zij offeren over het algemeen met graagte. Geen wonder trouwens. Velen hunner voelen alle dag mee het schrijnen der levensellende van hun volkje. Velen ook geven zich op als huisbezoekers. Nu is dat 'huisbezoek' vaak een ondankbaar en onvruchtbaar werk, maar moet toch vormen de bron van inkomen. Elk huisbezoeker krijgt een getal adressen te 'bewerken', vooral trachten zij *vaste* jaarlijksche bijdragen te verkrijgen, om zoodoende een fonds te vormen. Ieder doet dit werk op zijn manier, door correspondentie of door persoonlijk bezoek, vaak door beide.

Vóór zij hun werk beginnen verschijnen stukjes in verschillende bladen om het vaak moeielijke pad voor hen te effenen. En gij lezers en lezeressen, gij weet nu, als zoo'n juffrouw of mijnheer bij u aanklopt, dat het is voor zoo'n mooi doel.

Dan tracht de commissie een zee van steunlijstjes over den Haag uit te gieten, daarop worden 'kleine' bijdragen gevraagd in naaste omgeving verzameld. Wie uwer er zoo een wenscht, schrijve even een briefkaart aan ondergeteekende en op uw hoofd daalt ook een drup. Het verslag over 1913 bewijst dat die regen vruchtbaarheid wekt.

Dan worden vele vereenigingen om steun gevraagd, en tenslotte konden we een paar jaar achtereen *f* 500.- gemeentelijke subsidie bijtellen. En altijd weer trachten we met nieuwe middelen ons terrein te exploiteeren.

Als we zoo ongeveer midden Juni een ruwe begrooting maken, weten we zoo ongeveer hoeveel kinders we gelukkig kunnen maken.

Tenslotte de vraag 'waarheen'. Tot 1912 was het Jagerhuisje het doel. De omgeving daar bleek in 1912 echter al te 'afgepaald' voor ons groeiend legertje en in 1913 koos de commissie Bloemendaal. In secties van 20, elk onder een geleider, dwaalden ze hier den heelen dag rond. Door de vriendelijkheid van vreemdelingenverkeer was elke gids in het bezit van een terreinkaart Haarlem-Santpoort. Dat 'drinken en voederen' den kwartiermakers nogal wat hoofdbreken kostte kan ieder zich voorstellen.

Ook namen we in 1913 voor het eerst een groep gebrekkige kinderen mee, v.n. kreupelen en lammen. Een tweetal pleegzusters hadden bereidwillig dien dag de zorg voor de stakkers op zich genomen.

Den heelen dag toerden ze rond in een Jan-Pleizier, wat die stakkers genoten! Eerst die ongekende weelde van een treinreis, dan in een rijtuig door de bosschen, op heuvels met heerlijke vergezichten, zooals Haarlems omgeving die heeft. Dat de wereld zóó groot was!

Het zijn evenwel 'dure' klantjes, die armen. We hopen, dat de Haagsche burgerij zal zorgen dat we dit jaar minstens met twee Jannen toeren kunnen.

Gij ziet, lezers, er moet nogal wat verzet worden vóór het leest in elkaar zit. De commissie doet dit terwille van het misdeelde schoolkind met genoegen en het zij

nog eens gezegd *geheel belangeloos. Ieder geofferde cent (P.v.d. Gugten, Lange Beestenmarkt 70, is onze penningmeester) komt ten bate van de kinderen*.

Varia.

Voetbal en.... chauvinisme!

Zoolang het voetbal-spel *sport* blijft en beoefend wordt met het doel het lichaam te ontwikkelen door spieroefening en beweging in de buitenlucht, zal geen verstandig mensch er iets kwaads van zeggen, verdient het integendeel toejuiching en medewerking, als zijnde bevorderlijk voor de volksgezondheid. Doch als het gaat ontaarden in een wedstrijden-manie, dan is het geen sport meer, maar een ziekelijke uitwas daarvan, waarin het scherpe ontleedmes der kritiek gezet moet worden. Hoe dwaas en belachelijk zijn b.v. niet de internationale voetbalwedstrijden, die het karakter hebben van een strijd tusschen twee volkeren en die daardoor de chauvinistische hartstochten der toeschouwers soms zoodanig opzweepen, dat zij als razend lijken! Het gaat bij dergelijke wedstrijden niet meer om de sport, maar om niets meer of niets minder dan.... ‘de eer van 't vaderland!’

Ja, 't is bedroevend.

Men moet zoo'n menschenmenigte gadeslaan, vooral bij ‘spannende’ momenten. Dan voel je iets als angst, omdat de machten van domheid en waan nog zoo onoverwinnelijk-sterk blijken. Dan ziet gij weer de monsters van rassen-egoïsme en chauvinisme, die reeds zooveel leed en ellende over de wereld brachten, hun bloedbegeerige muilen omhoog heffen

De groote pers moedigt die wedstrijden aan door er enthousiaste verslagen van te geven, zonder ook maar een poging te doen het karakter er van te verbloemen, ofschoon zij, de ‘verlichte’ pers, in onze ‘verlichte’ twintigste eeuw zich wel mocht schamen over een publiek, dat onder háár voorlichting nog zoo middeleeuwsch-dom en achterlijk blijkt te zijn; hetgeen op een ernstige tekortkoming harerzijds wijst. - Zoo lees ik in het *Telegraaf*-verslag over den onlangs te Amsterdam plaats gehad hebbenden voetbalwedstrijd ‘Nederland-Duitschland’:

Het was een strijd tusschen twee partijen, bezield met slechts één gedachte: de eer van

het vaderland op sportgebied hoog te houden. Aan de eene zijde de stoere Germanen, zonen van een machtig volk, dat bezig is het 'Britannia rules the waves' tot een legende te maken, en aan de andere zijde de vertegenwoordigers van Holland, het kleine, maar dappere Holland. En rondom die 22 strijders voor de sporteer van hun vaderland, de duizenden toeschouwers, die meeleefden in den strijd, genoten van de emotie en die, zooveel in hun vermogen was, onze spelers aanmoedigden en toejuichten om toch het machtige Duitschland te slaan.

Dat staat te lezen in het 'grootste, meestgelezen' dagblad!

De stand was, lezen we verder, 3 - 1 in ons nadeel.

Gelukkig wisten de Hollanders, onder daverend gejuich der uitzinnige menigte 'gelijk te spelen.' De eer van 't vaderland was toen gered.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Een Sprookje!?

Kleine Julia, moe van spelen en dartelen den ganschen dag, had zich ter ruste begeven, toegedekt en warmpjes ingestopt door mama, die haar hartelijk goedennacht kuste. Kleine Julia sliep met rozen op de wangen de heerlijke slaap der kinderlijke onbezorgdheid. Onwetend van de misère der wereld, gelukkig kinderhart dat onbezorgd blij kan zijn, dat rustig kan slapen in kinderlijke, heerlijke onwetendheid.

Zij sliep en droomde.

In haar kamertje kwam een aardig ventje met blonde krulharen en vleugeltjes aan de schouders. Het zat aan haar bedje en wenkte haar met zijn kleine handje dat zij op moest staan en met hem gaan spelen, met hem buiten dwalen in de groene weide en in het heerlijke bosch, dat zich zoo ver als het oog reikte voor hun uitstrekte. Maar Julia wilde eerst niet meegaan, want wat zou maatje wel zeggen als zij bij haar bedje kwam en Julia was weg? O neen, dat mocht zij niet doen. Het kereltje echter liet zich niet zoo spoedig uit het veld slaan, maar smeekte haar dat zij met hem mee moest gaan. Hij beloofde haar heel wat moois te laten zien. Dingen waar zij nooit overdag aan gedacht had. En zóó liet hij zijn lieve kleine oogjes werken, dat Julia eindelijk opstond en zich aankleedde. Nu wenkte het ventje haar om op zijn rug te gaan zitten en niet zoodra had zij daar plaats genomen, of het blonde krullebolletje vloog met haar door het raam naar buiten.

O, hoe heerlijk vond zij dat en wat was dat prachtig al die sterren, die fonkelden als zoovele diamanten. En dan de maan die haar wo vriendelijk tegenlachte. Zij begon zich nu echt op haar gemak te gevoelen en vleide haar hoofdje tegen het blonde krullekopje. 'Kijk Julia' sprak deze, 'als wij nu straks in het bosch zijn, gaan wij verstoppertje spelen en krijgertje en worden wij moe, dan rusten wij in het mos weer uit. Dan zal ik braambessen plukken en die zullen wij dan heerlijk oppeuzelen.'

'O ja, dat zal heerlijk zijn', en van louter vreugde klapte Julia in de handen, zoo hard, dat een paar vogeltjes wakker werden en onrustig van tak op tak vlogen. 'Zeg krullebol, hoe heet jij eigenlijk', vroeg Julia. En met een stemmetje zoo zacht als zijde vertelde hij haar dat hij Zuidewindje heette. Zij kwamen nu aan een open plek in het bosch en behoedzaam zette Zuidewindje Julia in het gras. 'Zeg Zuidewindje, vertel mij nu eens waar je woont', vroeg Julia. 'Ik woon hier in 't bosch', antwoordde Zuidewindje haar, 'maar ook dikwijls word ik verjaagd door mijn neef, een groote man met een lange baard, en die is zoo sterk, zoo sterk, dat hij als hij kwaad wordt

wel boomen omver gooit en heele daken van huizen afblaast. Die neef heet Noordewind, maar als hij mij hier komt bezoeken, kruip ik altijd maar weg in een stil hoekje, dan vindt hij mij toch niet.'

'O wat een barre man is dan je neef, hij zal nu toch niet komen', vroeg Julia eenigszins beangst. 'O neen hoor', sprak Zuidewindje, 'hij komt meestal in October of November maar in den zomer komt hij zelden of nooit.'

Zij gingen nu tusschen de boomen wandelen en Zuidewindje liet haar alles zien en alle bloemen en planten en boomen groetten hem heel aardig en hij kuste allen hartelijk. Op eenmaal echter stond Julia stil en op een gat in den grond wijzende vroeg zij: 'Kijk eens Zuidewindje, wat is dat?' 'O ga maar met me mee, lieve Julia, dan zal ik je eens wat moois laten zien,' gaf hij haar ten antwoord. Meteen kroop hij in het gat en wenkte Julia hem te volgen. Zij kwamen eerst in een langen gang en toen in een open ruimte. Daar zag Julia twee konijnen met hunne jongen liggen slapen. 'Goeden nacht, meester Langoor', sprak Zuidewindje en kuste vader konijn op het beweeglijke neusje. Hierdoor

ontwaakte hij en ook moeder konijn werd gewekt door het rumoer dat haar man maakte. ‘Zoo Zuidewindje, kom je ons weer eens bezoeken’, vroeg het konijnenpaar ‘en wat voor visite breng je mee?’ ‘O, dit is Julia’, sprak Zuidewindje’, ‘die woont daar in dat Paleis en nu heb ik haar beloofd het een en ander te laten zien.’ ‘Zoo zoo’, hervatte meester Langoor. ‘Zoo zoo, dus je woont ook onder die barbaren die menschen worden genoemd?’ Meteen spitste hij zijne ooren en liet zijne grijze oogjes flikkeren bij de gedachte aan al de wreedheden welke hij had meegemaakt en te verduren gehad van de menschen. Julia begon angstig te worden en met een benauwd stemmetje vroeg zij of de menschen hun dan kwaad hadden gedaan. ‘Kwaad gedaan’, hervatte de oude konijn, ‘kwaad gedaan, ze doen ons nooit anders dan kwaad. Laat een onzer eens bij avond buiten komen en zoo'n barbaar ziet het, dan wordt hij zonder mededoogen neergeschoten. Ziehier Julia, twee kinderen heb ik nog over van de acht. De andere zes zijn allen door de menschen afgemaakt en opgegeten. Maar dit is nog niet het ergste. Een paar maal in het jaar komen een heele troep van die barbaren ons uit onze holen opjagen, dan worden wij in een open ruimte gedreven, zoodat wij nergens meer heen kunnen en dan van achter boomen of andere beschuttingen, worden wij door groote heeren, vorstelijke personen, neergeschoten en vermoord bij heele troepen.’ ‘O, maar dat is verschrikkelijk’, sprak Julia huiverend, ‘maar waarom doen zij dat dan?’ ‘Och eenvoudig omdat zij niets anders hebben te doen en zij met hun leegen tijd geen weg weten. In plaats van goed werk te verrichten en zich nuttig te maken in de menschenwereld, verlagen zij zich tot ver beneden het dierlijke en stellen er een eer in, het grootst mogelijk aantal dieren, hulpelooze, weerlooze dieren te vermoorden en te verminken.’ Julia vond dit vreeselijk en beloofde het konijnenpaar alles te doen wat zij kon om hun verdriet te verzachten. Nu nam Zuidewindje haar bij de hand en bracht haar weer buiten het hol. ‘Ja lieve Julia, vind je dat niet erg wat de konijntjes je daar hebben verteld? Maar dit is nog maar de helft. Er gebeuren nog vreeselijker dingen. Zoo werden laatst een heele troep zwijnen hierheen gebracht en opgefokt, enkel en alleen met het doel hen later te vermoorden. Dat noemen de heeren dan een Jachtpartij. De dieren worden dan door handlangers opgejaagd tot in de nabijheid van de jagers, die dan op hun beurt de arme dieren neerschieten met een afschuwelijke wreedheid.’

‘O, lieve Zuidewindje,’ sprak Julia, ‘wat zullen die arme kindertjes dan schreien als de oude worden neergeschoten, want een zwijn houdt toch evenveel van zijn kinderen als mijn Moesje van mij, niet waar’. ‘Ja zeker Julia, en soms nog veel meer hoor, want als soms een klein jong zich te ver heeft buiten gewaagd, dan rusten de ouden niet of eerst moeten ze het weer opgezocht hebben en dan van louter blijdschap vertroetelen en likken ze het dat het een aard heeft. Maar Julia, nu moeten we terug want de zon begint al heel in de verte te glimmen en dan moet je weer in je bedje zijn, anders zou je Pa en Moe ook ongerust worden. Kom maar weer op mijn schouders zitten, dan draag ik je weer naar huis.’ Zoo gezegd zoo gedaan. Julia klom weer op zijn schouders en vlug als de wind ging het over boomen en struiken naar huis, zoo snel, dat voor zij het wist lag zij weer in haar zachte bedje en was er van Zuidewindje niets meer te zien.

Toen Julia dien ochtend tusschen Papa en Mama aan de ontbijttafel zat, vertelde zij alles wat zij dien nacht gezien had. ‘En och Moes, ik had toch zoo'n medelijden met die arme konijntjes. Vindt U het ook niet heel slecht van die menschen, dat zij die arme lieve dieren zoo mishandelen? Als er weer menschen gaan jagen, ga ik ook

naar het bosch en dan zal ik ze vertellen wat ik gezien en gehoord heb.' Zoo babbelde het kleine ding in kinderlijken overmoed maar steeds voort, en toen, plotseling om haar vaders hals haar mollige armpjes slaande, snikte zij het uit en riep: 'Och Paatje, als nu eens een heel groot wild dier kwam en U en Moes verscheurde, wat zou ik dan moeten beginnen als ik zoo heel alleen was, net als die kleine zwijntjes en konijntjes wier vader en moeder vermoord werden. O neen wel Paatje, U wilt mij toch wel helpen en tegen al de menschen die zoo slecht zijn zeggen, dat zij niet meer mogen jagen en schieten op die lieve dieren?' Vragend ziet zij beurtelings van Vader naar Moeder en deze zien elkander aan. Beschaamd en verlegen ziet daarna de Vader op zijn lief kindje neer, kust het hartstochtelijk en met het schaamrood op het gezicht verliet hij haastig het vertrek.

Vanaf dien tijd werden geen zwijnenjachten meer georganiseerd.

A.

P.

10 Juni 1914
27ste Jaargang.
No. 50.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Dieren en menschen.

Dat de mensch door zijn logischen gedachtengang en zijn verantwoordelijkheidsbesef zich behoort te plaatsen boven het hoogstontwikkelde dier, valt niet te betwisten.

Door de meerdere kennis en hulpbronnen waarover hij beschikt, behoort hij te zijn de beschermer der dieren, die door hunnen aard daarvoor in aanmerking komen, zooals huisdieren, vogels, nuttige insecten en vele getemde dieren, terwijl hij mede behoort te werken tot verdelging van de zoodanige, die een gevaar voor de maatschappij opleveren, als giftige slangen, krokodillen, haaien, ratten (die door pestbacillen besmet zijn), enz., enz. enz.

Doch zelfs bij het uitroeien dezer schadelijke elementen diene hij er steeds zorg voor te dragen, dat het dooden op de meest humane wijze, d.w.z. zonder eenige marteling plaats heeft.

Bij bijna alle dieren, voor zooverre deze niet onder de rubriek vraatzuchtige monsters zijn te rangschikken, vinden wij aanhankelijkheid aan den mensch, erkentelijkheid voor eene goede bejegening, en wederzijdsch hulpbetoon.

Vergelijken wij daar nu eens mede de dankbaarheid van een mensch, b.v. van iemand, dien wij geholpen hebben. Tien tegen een durf ik er onder verwedden, dat

hij ons na de genoten weldaden zooveel mogelijk zal trachten te ontwijken ja, het ons zelfs kwalijk neemt, dat hij verplichting aan ons heeft! Hoe is de houding van vele zoogenaamde vrienden, wanneer wij hen na eene jarenlange afwezigheid terugzien, vooral wanneer 't hen voor den wind is gegaan en ons niet?

Stelt hier nu eens tegenover de blijdschap van het dier, onverschillig of 't een huisdier dan wel een getemd dier is. Het herkent ons reeds aan onze stem of onzen stap en

geeft van verre luide daarover zijn vreugde te kennen, het heeft ons lief om onzen persoon en niet uit stoffelijk belang.

Circus-directeuren en dresseurs kunnen u hiervan frappante staaltjes vertellen.

Denkt eens aan de vreugde van het wederzien van hond of kat, zelfs al zijt ge nog zulk een korten tijd afwezig geweest!

En wat vriendelijke bejegening betreft, slecht humeur hebt ge van hen niet te verduren; is dat op zichzelf al niet iets wat te waardeeren valt?

De liefde, die gij het dier schenkt, geeft het u veelvuldig terug. Die liefde is te winnen door eene goede behandeling.

Terecht zegt wijlen Carl Hagenbeck in zijn onderhoudend en geestig werk 'Tiere und Menschen', dat de weg tot het hart van een dier gaat door de maag.

Gelijk een kind, is het dier zeer erkentelijk voor voedsel, voor eene warme ligplaats, en, wat speciaal honden en paarden betreft, voor eene dagelijksche reiniging, t.w. eene afschuiering en op zijn tijd een bad of afwassching.

Duidelijk genoeg toont het dier U, tijdens de behandeling, dat het dit op hoogen prijs stelt.

Vele eigenaars bekommeren er zich echter niet om of hunne dieren goed onderhouden worden, ze laten ze overal maar onbeheerd rondloopen, ter prooi aan besmetting, terwijl ze hen n.b. in vervuilden toestand in huis bij hunne kinderen toelaten!

Het dier jeukt en krabt zich den ganschen dag en gaat door nalatigheid en onverschilligheid van zijn meester een treurigen vroegtijdigen ouderdom tegemoet.

Nauwlettend toezicht blijft steeds noodig, want aan zichzelf of aan onbetrouwbare ondergeschikten overgelaten, komt er maar al te dikwijls niets van het dier terecht.

Dieren zijn te beschouwen als kinderen, voor wie aanhoudende verzorging noodig blijft. Ook vele bederven hunne lievelingen uit onverstand door ze zooveel lekkere hapjes te geven, dat zij er ziek van worden. Vette spijzen en zoetigheden dienen zooveel mogelijk vermeden te worden en frisch water behoort altijd aanwezig te zijn.

Daarbij veel afleiding en beweging in de buitenlucht, zoo mogelijk op plaatsen waar zij zonder gevaar vrijelijk kunnen rondhuppelen.

Dierenbezitters zijn echter niet allen dierenvrienden. Wij bedoelen hier niet mede de individuen, die uit modezucht honden verminken aan staart of oor, uit broodnijd de staarten van paarden of koeien afsnijden, of uit hebzucht de pooten van jonge konijnen of vogels breken, neen, wij hebben hier speciaal den ontwikkelden, zich beschaafd noemenden mensch op het oog, die zijn paard afjakkert of zijn hond met de electrische mee laat draven of hem, omringd door auto's, trams, vrachtwagens en fietsen, in een druk stadsgedeelte los laat loopen, tot het arme dier, niet geassimileerd aan het 20e eeuwsch verkeer, op smartelijke wijze de nonchalance en het gemis aan gevoel van zijn meester moet boeten.

Hoevelen dier aan zich zelve overgelatenen sterven niet dagelijks in onze steden een treurigen dood, en dat door de onverschilligheid van hen, aan wien zij zich gehecht hebben! En hoe menigeen hitst zijn hond niet af op katten, die niemand kwaad doen, uit bloot leedvermaak.

Vele lievelingen, die het ongeluk hadden zich even buitenshuis te wagen, komen op deze wijze om.

De wreedheid van den mensch richt de hond hierop af.

Om tenslotte nog even te verpoozen bij den schrijver van ‘Tiere und Menschen’, kunnen we (hoe ook het oordeel moge zijn van de(n) lezer(es) over dressuur, optreden in een circus, enz.) niet genoeg de breede opvatting huldigen van den onlangs gestorven Carl Hagenbeck, dien grooten dierenvriend.

Hij toch is de eerste geweest, die in het bij Hamburg gelegen park Stellingen den dieren gaf wat hun reeds lang toekwam, t.w. eene vrijheid van beweging in de buitenlucht in eene omgeving, geassimileerd aan hun oorspronkelijk wilden staat.

Rome volgde weldra dit voorbeeld en, zijn wij wel ingelicht, dan denkt men er aan de diergaarden te Londen en te Berlijn ook in dien geest te wijzigen.

Zal dit ooit het geval zijn te Amsterdam, waar aan de overzijde van het IJ hiervoor zoo uitstekend gelegenheid zou bestaan of te Rotterdam, waar een nieuw park in het leven wordt geroepen?

Wij meenee dit met recht te mogen betwijfelen, nimmer werd daarover een woord gerept en de thans in gebruik zijnde terreinen schijnen er ons veel te beperkt voor te zijn.

Zou met den machtigen steun van gegoede dierenvrienden zoo iets niet op te

richten zijn in het centrum van ons land, b.v. in dat gedeelte der provincie Gelderland of Utrecht, waar de grond nog niet te duur is?

Door een druk bezoek, dat zeker niet zal uitblijven, zou ook het financieel succes verzekerd zijn.

De dieren zouden dan niet meer gedoemd zijn om als ongelukkige opgeslotenen jaren achtereen in hun getraliede kooi op en neer te loopen, hunkerende naar de vrijheid waarop zij recht hebben.

De mensch zou zich niet meer behoeven te schamen, want alleen door hem werd die toestand in het leven geroepen!

Zoogenaamd ter leering, doch in werkelijkheid tot spekking van zijn zakken, geen rekening houdende met het ongelukkig lot der naar licht, leven en liefde hunkerende dieren.

Den Haag.

F.A. EBBINGE WUBBEN.

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 47).

'Zet de klok twintig minuten vooruit,' verordineerde mevrouw Fenna Zijp Looyenga aan haren man, - 'je weet dat Everard zoo vervelend kan blijven plakken'...

Hij stond gedwee op uit de fauteuil, en verrichtte het hem opgedragen werkje met het slaaf-achtige, nooit tegensprekende, dat hem eigen was geworden in zijn langdurig huwelijk, zij, breed, grofgeschouderd, knokig, lomp, hij, nietig klein manneke, die van het Zijp-Looyenga-type enkel had den ietwat gebogen gang, en de dunne ineengenepen lippen, sterk-gelijkend op zijne nietige zuster Thilde, die, bij haren broer en schoonzuster gelogeerd, tegen hem over zat te lezen in een godsdienstig boek.

- - - Het was familie-avond, en mevrouw Fenna had het op hare manier druk. De thee, hare bijzondere glorie omdat ze die doorgeurde met oranjebloesem van 't buiten harer aan een ouden, dooven man rijkverkochte zuster, - nooit vergat ze hare gasten de voorname herkomst van dien oranjebloesem mee te deelen - werd in het kristal busje met het zilver dekseltje overgedaan. - En uit een trommel in de hangkast diepte ze de Petits-Fours op, die nog waren overgebleven van haren laatsten jour, wel wat oud al, maar dat kwam er minder op aan. Niemand der familieleden verwachtte ooit bij Fenna *lekker* te eten.

Met een luidruchtigen zwaai ging de deur open voor Engel, dacht-offer óók van dien noodlottigen familienaam, want ongelukkig genoeg geleek de dochter van François Zijp-Looyenga al heel weinig op het bekoorlijk wezen dat men zich denkt bij een engel. Zij had haar moeders hoekige, breede, vierkante figuur, maar niet hare lengte, zij was geel en tanig, met leelijk, olieachtig haar, en een grooten, dunnen mond. En het uitgesproken vulgaire harer moeder viel bij haar misschien nog sterker op omdat zij nog jong was, en zich de airtjes trachtte te geven van het Haagsche-élégante-meisje. - -

'Ik heb me zóó gehaast', - zei ze, - 'ik was zoo bang dat er al iemand zijn zou - toe mama helpt u me even aan m'n japon.' -

- Het was een armoedig-pover zijden blouse met grove kanten opgedirkt, van lichte kleur, op een donkeren rok. Het teer-kersrood stond haar reeds op zichzelf niet, maar nog te minder omdat het zoo onnoodig was opgetakeld met dien goedkoopen huisnaaisters-opschik, die tevergeefs moest verbergen de fouten in haar veel te platte buste en haar te kort bovenlijf. - -

Tante Thilde, als altijd gewillig en als altijd onhandig óók, stond reeds op:

'Zal ik het voor je doen? -'

Maar ze kon de haakjes, die op den schouder toegingen, niet vinden, zocht schutterigvergeefs tusschen de crême kanten, totdat een bellen aan de huisdeur Engel opschrikte, en ze uitriep:

'Daar zijn ze al....'

Mevrouw Fenna was nog bezig met een speld aan de moeilijkheid te hulp te komen, toen Minnie Verhaeghen arriveerde, met haar zuster Wies, en met haren verloofde, 't lid van de Kamer de Haeff.

Want, Minnie en Wies waren eigenlijk geen van beiden familie, maar de Haeff, in de plaats van een overleden broer tusschentijds tot Kamerlid verkozen, behoorde tot de Zijp-Looyenga's vertakkingen, en hij had bij zijn neef François aan huis Minnie Verhaeghen leeren kennen, en zich terstond verloofd met haar, een een en twintig jarig kind, dat zich heel èrg voelde met zoo'n mooie onverwachte partij.

Voor Fenna en François was het in het begin, diep in hun hart, een beetje een teleurstelling geweest.

Ze hoopten namelijk bij elken man dien ze aan huis ontvingen allereerst voor Engel. Maar enfin, na den eersten tegenvaller vonden ze er ook al weer een soort voldoening in dat de Haeff en Minnie nu hun geluk eigenlijk aan hen dankten. Minnie was rijk, en hij had een zoo mooie positie. François en Fenna behoorden namelijk tot de menschen die zich toeleggen op 'relaties'. Je kan nooit weten. -

Minnie deed erg verliefd. En tegelijk erg godsdienstig.

Vanaf het oogenblik namelijk waarop het luchthartige veel-uitgaande meisje zich had verloofd met een anti-revolutionair Kamerlid, een twintig jaren ouder dan zij, begreep zij volkomen, met echt vrouwelijk aanpassingsvermogen, hoe hare positie meebracht een verandering in hare houding. Ze ging dus dadelijk naast tante Thilde zitten, en vroeg waar die vanochtend naar de kerk was geweest. - -

'Naar de Fransche kerk' - - zei deze, die in de Fransche kerk een goeden middenweg zag tusschen de Ned. Herv. en de afgescheidene en doleerende richtingen. 't Was wáár, de Fransche kerk was eigenlijk óók wel een onderdeel van de Ned. Herv. kerk, maar enfin, als je daarheen ging viel het nog 't minst op.

- 'Wie hebt U gehoord, dominee Laferge of dominee Duval?' informeerde Minnie gewichtig.

En toen Thilde antwoordde: 'Dominee Laferge', zei zij met een airtje:

'O die! - - Die is zoo weinig vast in zijn schoenen - zoo tolerant. - -'

'Het was toch wel 'n heel-mooie preek', - - oordeelde Thilde goeiig.

Minnie, die precies tegenover den schoorsteenmantel en den spiegel zat, keek ondertusschen coquet naar beur kapsel, en vermeide zich aan haar eigen mooi gezichtje. - Wies, haar jongere zuster, veel minder knap persoontje dan Minnie, en óók minder bij de hand dan deze, kon natuurlijk haar verliefdheid op den zoon des huizes weer niet verbergen, en vroeg kleurend waar Gert toch bleef? - -

'Gert.' Engel haalde de schouders op. - - 'Weet ik het? - 't Is heelemaal de vraag of hij wel eens komt. - Hij heeft het land aan zulke familie-avondjes.'

Zij, Engel, was de vriendin van de beide meisjes Verhaeghen, wat jonger dan Minnie, tegelijk aangenomen met Wies. En ze wist het wel dat haar broer Gert voor Wies de grootste aantrekkingskracht was van haar omgang. Wies liet het onhandig steeds merken.

Nu kwamen ook Everard en Frederike met Madeleine en Charlotte. Louise was nog uit logeergin, en Lucy ging nog niet mee uit, werd in al die dingen heel streng opgevoed.

'Waar is Evert-Jan?', vroeg Engel teleurgesteld, omdat haar neef in elk geval een man was, - al keek hij niet naar haar.

Tante Frederike glimlachte geheimzinnig. -

'Evert-Jan is voor een paar dagen naar Amsterdam.'

Een gelige nijd vlamde op in de oogen harer schoonzuster Fenna. - Daar hadt je het! Je zoudt zien dat die rossige, leelijke jongen nog ging strijken met die schatrijke Nina Helledoorn. Ja, zoo handig waren haar zwager en schoonzuster altijd! Die wisten wel wat ze deden. Die hadden van het begin af hun zoon als student aan de Vrije ingeburgerd bij dien Helledoorn, die daarvan een van de rijkste en tevens domste oprichters was. - -

'En Louise?' - - informeerde ze, ongerust ook over deze. 'Is die nog altijd bij de Loffersen?'

'Nog altijd. Toen Annie getrouwd was, vonden de ouders het zoo stil dat Louise-ook dadelijk verdween. Daarom hebben we haar er nog maar wat gelaten.'

Frederike zei het effen, zonder gelaatsuitdrukking, genietend stil van de zichtbare spanning van Fenna. Ze zat liefjes naast deze op de canapé, keek met hare koude staalgrijze oogen 't kringetje rond, in eene heimelijke zelftevredenheid met haar eigen bezit. Want immers, daar had je haar man, goed van uiterlijk, knap van innerlijk, en

die er met elken dag meer inkwam in de politiek en daardoor in de voornaamheid. En daar zat Madeleine, zoo élégant en zoo mooi. En met de kans op een goed huwelijk straks met dien gevierden dominee. Wat leelijk en grof en lomp deed Engel tegen haar! En Wies Verhaeghen óók! Niets aan! Och, zij gunde 't Minnie wel dat die de Haeff had ingepakt. Háár eigen dochters kwamen er tòch wel. En, een man een twintig jaren ouder dan zijn vrouw dat is voor 'n jong-meisje ook niet alles! Wat die Minnie overigens een houding aannam. Alsof ze al minstens ministersvrouw was! -

Want Minnie, pedant, mengde zich brutaal in het heeren-gesprek over de kansen op een mogelijk Kuyper-ministerie, met de opmerking:

'Ik vind dat Willem veel te bescheiden is.! Heusch. Z'n maidenspeech is zoo in de hoogte gestoken in het Vaandel. 't Spreekt vanzelf dat hij nu in de Kamerclub een eerste rol behoort te spelen....'

François Zijp-Looyenga zette nijdigjes z'n dunne lippen opeen, half kwaad dat dit kind, dat hij onder zijn oogen had zien opgroeien als een dartele meid, thans een hoogen toon aansloeg over de politiek, en half ook toch weer geïmponeerd door haar, omdat ze een knap gezicht had, en hem overduvelde....

Willem de Haeff was in de verliefdheidsperiode van den ouderen man, die alles van zijn aanstaand jong vrouwtje charmant en buitengewoon vindt.

'Die Minnie is zoo trotsch op me...' zei hij, als om zijn eigen onbeduidendheid op politiek gebied te verontschuldigen tegenover Everard Zijp-Looyenga, dien hij getrouwelijk napraatte in alles.

....Maar nu kwamen ook Meinhard en Maria-Anna nog; de laatste naar den zin harer schoonzusters te ‘gekleed’, omdat zij een zijden japon droeg die haar goed stond; en Meinhard steeds gedrukt uitziend door zijn onvoldane eerzucht, altijd in stilte jaloersch van zijn broer, en toch zichzelf verwijtend het leelijke en zondige van dat gevoel....

Nu kon zij ‘het’ vertellen, dacht Frederike triomfantelijk. Nu waren zij voltallig.

Maar eerst moest Fenna, die nog met de thee bezig was, weer rustig zitten. En Engel ook, die de muffe petits-fours presenteerde...

Maria-Anna keek naar Charlotte. Er was iets in het meisje dat haar afstootte en aantrok tegelijk. Iets dat beide haar argwaan en haar medelijden opwekte...

‘Waarom kom je zoo weinig aan bij me?’ - - vroeg ze neven haar zittend. - -

‘Och tante.... ik heb zoo weinig tijd.... U weet, ik studeer nu voor Middelbaar in Leiden, heen en weer reizend....’

Maar Charlotte's oogen draaiden terwijl zij het zei een anderen kant uit, zagen niet frank en vrijmoedig Maria-Anna in het gelaat.

Enfin, dacht deze, een beetje gepiqueerd, zij moet het dan ook maar zelf weten...

‘En ik zeg je,...’ hoorde men opeens de nijdige, booze stem van François vinnig opklinken, ‘dat ik er tot in der eeuwigheid voor zou bedanken mij te laten regeeren door een dominee van niets, 'n upstart, 'n...’

...‘Je moest liever bedenken’, viel Everard hem fijntjes in de rede, ‘dat die dominee 'n talent, ik durf wel zeggen 'n genie heeft, waartegen jij en je heele ethisch-irenische kring het aflegt... Ik voor mij ben er dan ook trotsch op met hem samen te werken...’

‘Ja, jullie tweeën zijt tegenwoordig “de’ redders van 't vaderland.’ - - François zei het zuur, keek meteen schuin naar de Haeff, of die, ook niet heel Kuyper-achtig, hem niet gelijk zou geven, maar, de Haeff was er nu eenmaal gekomen door de Kuyper-partij, ineens candidaat gesteld door het onverwachts overlijden van zijn broer, en hij wachtte zich daarom wel tegen zijn helpers op politiek gebied openlijk op te treden, een eerlijk-geloovig mensch overigens, van niet veel beduidenis, blij dat hij door 't Kamerlidmaatschap af was van zijn zee-officierschap, heel verliefd op zijn aanstaande vrouw, die bijna zijn dochter kon zijn.

Mein hard lokte hierop een ergernis uit door zijn inwerping: ‘Met dat al vind ik het doleeren een niet te verdedigen zaak, zoo min als die inval van jullie in de Nieuwe Kerk. Als het om 't geloof gaat, moeten de Kerkelijke goederen er buiten blijven. Waarom je dan niet liever eenvoudig bij de afgescheidenen aangesloten?’ - -

‘Je begrijpt het veldheersgenie niet van een Kuyper’, - wees Everard hem daarop pedant terecht. - ‘Door Kuyper worden we een partij, een macht in 't land.... We groeien niet elken dag. Groen van Prinsterer miste dat’...

- - ‘Zeg niets van Groen van Prinsterer, een Christen bij uitnemendheid, aan wien we allemaal een voorbeeld kunnen nemen’, - - riep Meinhard geestdriftig...

Frederike zag dat het tijd werd af te leiden...

‘Ik vraag het woord - net als in de Kamer’, - zei ze met haren beminnelijksten glimlach. - - ‘Ik heb wat te vertellen’...

Ze zwegen allemaal. - - Fenna's oogen nijdigden weer, in een vooruitvermoeden. De jonge meisjes, Engel, Madeleine, Charlotte, Wies, - want Minnie hield zich afgezonderd - hielden ineens op met giegelen. Ze hadden het namelijk net over den jongen Helledoorn, die toch zoo bespottelijk-wijs kon doen, net iemand om voor den gek te houden. -

En, midden in de diepe stilte, kondigde Frederike aan:

‘We hebben een dubbele verloving thuis. Evert-Jan is geëngageerd met Nina Helledoorn, en onze Louise met Johan Loffers’...

‘Met Johan...?’ riepen Mevrouw Fenna en Engel tegelijk, in haar verbazing over dit laatste nieuwtje vergetend even haar afgunst over 't eerste.

‘Ja, niet Johan, - zij hebben elkaar al zoo lang in stilte liefgehad,’ verzekerde Frederike brutaal-weg.

Tante Thilde werd er geroerd van. De oudste dochter van haren lievelingsbroer! - ‘Och, die lieve Louise! Wat zal ze gelukkig zijn’, - verzuchtte ze sentimenteel.

‘Ik heb altijd gedacht dat het Adolph zou worden...’ fluisterde Engel nieuwsgierig toe aan Madeleine.

Maar die had genoeg geërfd van de diplomatie harer moeder om niets te verraden...

‘Johan is dol op Louise, - dat wisten we al zoo lang,’ verklaarde zij effen.

De dames speelden thans 't gewone comedie-gedoe van welopgevoede vrouwen die elkaar niet kunnen uitstaan. Fenna en Frederike kusten elkander zelfs van innige hartelijkheid, terwijl de eerste ondertusschen van jaloezie bijna stikte, en de laatste triomfeerde in stilte. Engel ook, voor wie 't een groote teleurstelling was haar nichtje zich te zien voorgaan als bruid, deed opgewonden-lievig:

‘Nu krijgen we een echte groote dubbele bruiloft! Niet tante...? O, ik vind het dol voor Lous.’

Toen, quasi meewarig tegen Madeleine:

‘Voor jou zal 't wel ongezellig zijn.’

‘Och...’ haalde die de schouders op, aan haren dominee denkend... ‘Ieder op 'r beurt. We kunnen toch niet allemaal thuis blijven zitten...’

‘Ik trouw niet vóór mijn vijf en twintigste jaar,’ gaf Engel zich een houding van zelfverzekerdheid.

En haar vader, onhandig, lei er een loodje op door te zeggen:

‘Ja, jongens ben je zoo gauw kwijt, maar meisjes helpen je je ouen dag veraangenamen...’

‘Als de druiven zuur zijn...’ lachte Madeleine achter haar hand tegen Charlotte...

Minnie deed beschermender dan ooit, zich als aanstaande Kamerlidsvrouw verre verheven voelend boven Louise, die ‘maar’ iemand die in den handel was trouwde...

‘Ik vind het heel leuk voor Lous, mevrouw’, - zei ze, op een être-achtigen toon, alsof het aanstaande huwelijk van Louise Zijp-Looyenga een soort kinderspel was vergeleken bij den hoogen ernst van 't hare....

Wies ook stemde bij, hare oudere zuster gedwee napratend:

‘Ja, zoo leuk voor Lous...’

‘Maar Everard legde ondertusschen aan zijn broers uit welk een goed huwelijk Evert-Jan deed aan Nina Helledoorn. De oue heer zat er zoo warmpjes in. En 't was zoo'n huiselijk-opgevoed, vroom meisje, net iemand voor zijn degelijken zoon...’

‘Je bent wèl gelukkig met je kinderen’, - zei François zoetzuur. Want van zijn eigen Gert beleefde hij alles behalve plezier. Die wou in geen enkel opzicht oppassen, maakte op clandestine manier het geld op...

Everard knikte zelfvoldaan... ‘Wij ontvangen veel zegeningen van Boven’ - vond hij noodig ineens vroom te betuigen...

- - Maria-Anna stond op:

‘'t Wordt onzen tijd...’ besliste zij... ‘Meinhard en ik hebben een heel eind te trammen...’

‘Gaan jullie nu al?..’ En Fen na keek schijnheilig naar de door haar vooruitgezette klok, die reeds op tien uur stond...

‘Ja... Meinhard gaat door zijn vele werk in de week altijd even laat naar bed... Hij moet het er dus Zondags maar eens van nemen...’

Meinhard zag zijn vrouw met een soort dankbaarheid aan om die zorgzame woorden. Zij zag er zoo goed uit vanavond in dat blauw-grijs japonnetje met het witte inzetstuk, waarboven haar frisch gelaat jong en blozend uitkeek. En die twee engagementen herinnerden hem pijnlijk zijn te vroeg vervlogen geluk met haar... Er rees een verlangen in hem om met haar alleen te zijn...

‘Ja, we moesten maar gaan,’ beäamde hij, opstaande.

Everard was nog aan François aan het uitleggen, dat die inval in de Nieuwe Kerk toch heusch een daad des geloofs moest heeten. François zweeg nijdigjes, niet durvend tegenspreken.

En Willem de Haeff ook verlangde naar de thuiswandeling met Minnie, al was Wies een ongewenschte vermeerdering van gezelschap...

‘Goed, we geven dezer dagen, als de jongelui thuis zijn, een familiedineetje ter eere van de twee paartjes,’ beloofde tante Frederike aan Engel, die daarom stond te bedelen. En toen tikte ze Wies moederlijk op de wang:

‘Jij moet er ook bij zijn. Als zuster van Minnie kom je toch ook zoowat in de familie, nu die met een neef van ons trouwt...’

‘O mevrouw, als 't U blieft.’ - Wies kreeg een kleur van plezier, want ze dacht aan Gert. -

(*Wordt vervolgd*.)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Spoedig zal men weer kunnen lezen dat zich een geval van dienstweigering heeftvoorgedaan. Jan Vrolijk uit N. Niedorp is reeds in Januari opgeroepen om soldaat te worden. Aan dien oproep heeft hij echter geen gevolg gegeven.

Zijn weigering grondt zich op afschuw van het militairisme, omdat het den mensch bekwaamt tot monsterachtige dingen en verlaagt tot een willoos werktuig. Ofschoon de groote massa vijandig staat tegenover den oorlog, dien zij kennen als den verwoester van duizenden menschenlevens, van moeitevollen arbeid van jaren - zal niettemin over deze weigering door velen in afkeurenden zin worden gesproken.

De groote massa begrijpt niet dat hetgeen Jan Vrolijk doet, zij eigenlijk niet durft. De strijd tegen den oorlog is nutteloos, zoolang we het militairisme onaangevochten laten.

Wat is de consequentie van den afschuw tegen oorlog? Dat wij datgene wat den oorlog mogelijk maakt doen verdwijnen.

Het militairisme nu maakt den oorlog met al zijne ontzetting mogelijk, en moet derhalve door ons bestreden worden.

Nu weigert Jan Vrolijk - door innige afschuw tegen militairisme en oorlog gedreven - de overheid te gehoorzamen.

En wanneer wij denken aan de houding, welke de voor vrede ijverende regeering, straks tegenover deze individueele daad zal aannemen, terwijl toch deze daad voortkomt uit denzelfden bron, waaruit de gesanctioneerde vredesbeweging spruit, n.l. uit

afschuw van den oorlog, dan kan het niet anders of bij ons moet de vraag rijzen: hoe is dit te verklaren?

Hoe te verklaren dat de pacifisten de consequentie van het antimilitairisme niet aandurven?

Wat de regeering betreft - zij moge, op straffe van ondergang, het militairisme niet aantasten. Of zitten zij in de regeeringscolleges, die juist het geweld zoo noodig hebben ter bescherming hunner eigendommen?

Een groot deel der pacifisten kan bij bovengenoemde klasse der bezitters gerangschikt worden, terwijl de andere, deels uit goeder trouw, deels uit gebrek aan durf, pacifisten zijn.

Want durf is er voor noodig om andere wegen te bewandelen dan die, welke door de concurrentie geoorloofd worden geacht.

De pacifisten willen een einde aan den oorlog maken door arbitrage, alsof dit mogelijk ware!

Waar de oorlogen worden gemaakt door de financiers, kan men niet rekenen op onderwerping aan het Hof van arbitrage, waar dan de geschillen zouden worden beslecht.

Wanneer de financiers den oorlog willen, bekommeren zij zich om dit Hof niet 't minst. Als thans een oorlog wordt voorkomen, dan is de oorzaak daarvan gelegen in de onzekerheid omtrent den afloop bij de beide partijen.

Stel u eens voor, dat het Hof recht had gedaan tijdens den Boerenoorlog en Engeland in het ongelijk had gesteld, denkt gij dan, dat die oorlog niet zou zijn uitgebroken?

Wij kunnen veilig aannemen, dat de Engelschen - die reeds maanden te voren door de pers waren opgehitst - ondanks die uitspraak toch waren gaan vechten. De groote mogendheden, d.w.z. de leidende financiers, hebben somwijlen behoefte aan den oorlog, omdat hunne belangen het noodig maken.

Alleen het volk kan een einde maken aan den oorlog, het heeft er géén belang bij; waren ze vroeger somwijlen noodzakelijk, de meeste oorlogen hebben dit met elkaar gemeen gehad: er was wat aan te verdienen. Van de tegenwoordige oorlogen geldt dit ongetwijfeld. En de buit, in den oorlog behaald, valt slechts enkelen ten deel.

De bourgeoisie verdient aan militairisme en oorlog - 't volk betaalt alles, en levert bovendien zijn zonen; zoo is het in alle landen. Het volk slaaft in de fabrieken en maakt het geschut - het levert tevens het kanonnenvleesch.... arm volk!

Deze dingen doen ons de dienstweigering begrijpen en waardearen.

De dienstweigering juichen wij toe om twee redenen:

1°. als uiting van behoefte aan persoonlijk zuiver leven,

2°. als het middel om den oorlog onmogelijk te maken, door 't militairisme van zijn kracht te berooven.

De pacifisten-regeerders en grooten! - ziet ze daar bijeen in het grootscha vredespaleis, waarin men ook een plaats aan den Christus geschonken heeft....

Straks zal Jan Vrolijk in de eenzame cel zijn! Twee jaar misschien zal hij daarin moeten doorbrengen; hij een jonge man, een kind nog haast, wiens eenige misdaad is, dat hij daadwerkelijk uiting geeft aan wat leeft niet alleen in hem, maar in duizenden anderen, die te zwak, te laf zijn om te handelen als hij.

Twee jaar lang zal hij gescheiden zijn van allen die hem lief zijn, omdat.... omdat hij het moordenaarsbedrijf niet wil, niet kan leeren.

C. KAMPER.

Nieuwe Niedorp, 17-3-'14.

II.
Een merkwaardige Ondervinding.

Voor eenigen tijd deed ik een ondervinding op, die mij, geheel onpartijdig, tot het besluit bracht, haar, met toestemming der Redactrice, in de Holl. Lelie bekend te maken.

Ik kwam n.l. tot de overtuiging, dat er ook geloovige en goede priesters zijn in het R.K. geloof.

Een priester te leeren kennen, die uit werkelijke liefde tot zijn naaste goede werken doet, die vast en bidt voor een zieke, opdat deze zou herstellen, waar zijn omgeving hem nog zoo zeer behoeft, die hem bezoekt, al woont hij ook buiten elke communicatie, die het behoeftige gezin steunt, dat voorzeker doet mij niet aarzelen mijn vroegere meening te herroepen, die geboren was uit diep treurige en schandelijke ervaringen.

Den Haag.

LAURA BENDER.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Anti-Trekhonden-Bond gevestigd te Amsterdam.
Goedgekeurd bij K.B. van 13 Mei 1912, No. 76.
Hoofdbestuur. - Propaganda.
Koopt niet van - geeft niet aan houders en gebruikers van trekhonden.

Dierenvrienden!

Wederom wordt tot U het woord gericht, ten einde Uw steun te verkrijgen.

Het is een betreurenswaardig feit, dat sedert 1 September 1911 van Regeeringswege de hond officieel als trekdier is erkend. In gemeenten, waar tót dusverre bij politieverordening het gebruik van trekhonden was verboden, ziet men nu dagelijks weder voertuigen met honden bespannen. Van het recht, bij de wet toegekend, beperkende maatregelen in 't belang van 't verkeer voor te schrijven, wordt nog bijna geen gebruik gemaakt.

En hoe wordt de wet nageleefd?

In groote gemeenten waar, 't spreekt vanzelf,

de politie een zware taak te vervullen heeft, wordt ternauwernood op de naleving der wet toegezien, zoodat daar menige gebruiker van een trekhond ongemoeid wordt gelaten, en de wet straffeloos wordt overtreden.

In de kleine gemeenten en vooral op het platteland is het er nog veel erger mede gesteld. Dáár moet meestal een veldwachter toezicht houden zoowel in de bebouwde kom der gemeente als op de urenlange sintelwegen, zoodat zelfs met den besten wil de ijverigste veldwachter er niet voor kan instaan, dat de bij de wet vastgestelde bepalingen worden nagekomen. De trekhond is daar volkomen aan de genade of ongenade van den eigenaar of gebruiker overgeleverd.

De wijze van inspannen, hoewel bij de wet geregeld, beantwoordt ook lang niet altijd aan de geldende voorschriften.

En de verzorging?

Die laat vaak alles te wenschen over. Als toonbeelden van ellende kan men dagelijks tallooze arme honden het brood, dat hun zelf soms onthouden wordt, voor hun meesters zien verdienen, afgebeuld in stede van welverzorgd, geranseld in plaats van door een vriendelijk woord aangemoedigd. Er zijn voorbeelden, dat een hond, die zijn moeizame dagtaak volbracht had, *ingespannen* met kar en al opgeborgen werd in een hok, zonder lucht of licht. Nameloos is meestal het leed van een trekhond, onbeschrijfelijk maar al te dikwijls de meedoogenloosheid van hem, die juist zijn beschermer moest zijn. Maar genoeg.

Wij komen tot U met het dringend verzoek, ons te steunen in ons werk, door als lid toe te treden tot onzen Bond, die zich ten doel stelt het tegengaan van het gebruik van den hond als trekdier. Reeds meermalen is er van bevoegde zijde op gewezen, dat een hond nu eenmaal niet gebouwd is voor trekken van vrachten, door den aard der voetzolen, die veel te teer en te dun zijn en niet bestand tegen den zwaren druk, die moet aangewend worden bij het trekken. **Een paard is voorzien van hoefijzers om het te veel afslijten van den hoefhoorn te voorkomen, en de zooveel zachtere voetzool van den hond moet onbeschermd worden gebruikt, zelfs op de zoo harde sintelwegen.** Meestal wordt bovendien de kar veel te zwaar geladen, doordat de wet geen maximum gewicht bepaalt **en het Kon. Besluit tot uitvoering van de hondenwet tévens vergunt, dat twee personen op de kar plaats nemen.**

Wie dit misbruik wil helpen tegengaan trede toe tot onzen Bond, *en weigere beslist van een gebruiker van een trekhond iets te koopen of hem iets te geven*. Van hoogerhand zijn voorloopig geen wettelijke maatregelen tot afschaffing van den hond als trekdier te verwachten, daarom neme men zelf de middelen ter hand, die gepast zijn om verandering aan te brengen in den bestaanden toestand, opdat men zoo althans eene schrede nader zal komen tot het doel: **AFSCHAFFING VAN DEN HOND ALS TREKDIER**.

Zendt daarom opgave van Uw naam, woonplaats en hoeveel gij jaarlijks aan onzen Bond wilt bijdragen aan het Secretariaat.

Denkt aan LAURILLARD'S gezegde:

'Dieren beschermen is menschen beschaven!'

Een ieder, al of niet lid van den *Anti-Trekhonden-Bond*, wordt dringend uitgenoodigd eventueel tegen de Trekhondenwet rijzende klachten, zooveel mogelijk door feiten gestaafd, ter kennis van het bestuur te brengen.

Een kaart van dezen inhoud:

ANTI-TREKHONDEN-BOND.
Goedgekeurd bij Kon. Besl. van 13 Mei 1912, No 76.
Van hen die **HONDEN** als **TREKDIEREN** gebruiken wordt hier **NIET GEKOCHT**,

wordt op aanvrage k o s t e l o o s en v r a c h t v r i j toegezonden.

Namens het Hoofdbestuur van den Anti-Trekhonden-Bond:
Mevr. Jhr. M.J. HOOFT, *Secretaris*, Elburg, Huize 'Morren'.

De ondergeteekende wonende

*) *wenscht algemeen lid te worden van den Anti-Trekhonden-Bond en daarvoor jaarlijks bij te dragen gulden.*

*) *wenscht als donateur tot den Anti-Trekhonden-Bond toe te treden tegen betaling van 25 gulden ineens.*

*) *Over bovenstaand bedrag kan beschikt worden den*

*) *Bovenstaand bedrag volgt per postwissel.*

Handteekening:

Tot het lidmaatschap aangezocht door het lid

II.
Anti-Trekhonden-Bond.
Goedgekeurd bij Kon Besl van 13 Mei 1912, No 76
Hoofdbestuur
Amsterdam, April 1914.

L.S.

Het Hoofdbestuur van den Anti-Trekhonden-bond brengt hiermede te Uwer kennis, dat de houders der aan ommezijde vermelde Hôtels zich bereid hebben verklaard mede te werken tot het bestrijden van het trekhonden-wezen, door niet van trekhonden-houders te koopen, noch ben iets te geven.

Het Hoofdbestuur hoopt, dat U bij het bepalen van Uw uitstapje dezen zomer rekening zult willen houden niet het feit, dat deze Hôtelhouders het hunne zullen doen om te voorkomen, dat het genoegen van Uw verblijf verstoord wordt door de trekhonden-ellende.

Namens het Hoofdbestuur:
W.F. VAN CAMPEN, *Voorzitter*.
Mevr. Jhr. M.J. HOOFT, *Secretaris*.

Pension 't Meerhuis, Abcoude.

Hôtel Van der Burg, Apeldoorn.

Hôtel Oranjepark, Apeldoorn.

Hôtel Bloemink, Apeldoorn.

Hôtel S. de Vries, Apeldoorn.

*) Doorhalen s.v.p. wat met in de bedoeling ligt.
*) Doorhalen s.v.p. wat met in de bedoeling ligt.
*) Doorhalen s.v.p. wat met in de bedoeling ligt.
*) Doorhalen s.v.p. wat met in de bedoeling ligt.

Hôtel Bellevue, Arnhem.

Hôtel Bristol, Arnhem.

Hôtel des Pays-Bas, Arnhem.

Hôtel De Jonge, Assen.

Hôtel Barchem, Barchem.
Hôtel Duin en Daal, Bloemendaal.
Hôtel Wiebes, Bolsward.
Hôtel Nieuw-Bussum, Bussum.
Hôtel de Kroon, Dieren.
Hôtel Pabst, Doorn.
Hôtel de Laatste Stuiver, Eefde.
Hôtel Dennenheuvel, Epe.
Hôtel de Pelikaan, Gendringen.
Hôtel de Mark, Ginneken.
Hôtel Zoutkeet, Goes.
Hôtel St. Jan, Haarlem.
Hôtel Roozen, Haarlem.
Hôtel Heeslust, Hees.
Hôtel de Doelen, Hilversum.
Hôtel Hof van Holland, Hilversum.
Palace Hôtel, Hilversum.
Kurhaus Trompenberg, Hilversum.
Hôtel Bellevue, Houthem.
Hôtel Stad Lochem, Lochem.
Hôtel 't Wapen van Ampsen, Lochem.
Grand Hôtel, Middelburg.
Palace Hôtel, Noordwijk a/Z.
Pension Veld- & Boschzicht, Nunspeet.
Hôtel de Bonte Os, Nijmegen.
Hôtel Mulder (Boggia), Nijmegen.
Hôtel Oud Berg en Dal, Nijmegen.
Hôtel de Roskam, Nijkerk.
Hôtel Concordia, Oosterbeek.
Hôtel Schoonoord, Oosterbeek.
Hôtel de Weyman, Santpoort.
Hôtel de la Poste, Sittard.
Hôtel de Roskam, Velp.

Hôtel Wijkerbrug, Voorburg.

Hôtel Belvedère, Wageningsche berg.

Hôtel la Porte d'Or, IJzendijke.

Hôtel Beau Site, Zandvoort.

Hôtel Groot Badhuis, Zandvoort.

Hôtel l'Océan, Zandvoort.

III.
Rotterdam, 14 Mei 1914.

Geachte Redactrice,

Het kan U misschien belang inboezemen te vernemen, dat ik heden wederom een verzameling Adhaesie-betuigingen, inzake mijn adres 'VOGELVERDELGING', aan de Tweede Kamer zond. Hiermede werd het aantal handteekeningen van **30.013** bereikt.

Nòg blijven de biljetten binnenstroomen, en acht ik het dus in het belang der zaak deze te blijven verzamelen en te gelegener tijd aan de Tweede Kamer in te zenden. Misschien brengen wij het dan wel tot 35.000 handteekeningen.

Hoogachtend,
J.H. JURRIAANSE,
Schiekade 75.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Jim. - Met die briefkaart deedt gij mij inderdaad buitengewoon veel genoegen. Het fijngevoelige Uwer handelwijze trof mij zeer. Mijn voormalige ouderlijke woning is, sinds mijn vader haar verkocht, veel veranderd gelijk ik weet. Maar de aanblik van het huis is mij steeds zulk een onvergetelijke herinnering. - Nogmaals zeer hartelijk dank, dat gij op dat oogenblik aan mij dacht.

Mevr. A.R.E. - Hartelijk dank voor Uw warm schrijven aangaande de dierenbescherming en Uw sympathie voor de Holl. Lelie in dat speciale opzicht. Dat gij hebt bedankt, na lezing van mijn stukken over het Haagsche asyl voor 'noodlijdende' (!) dieren, voor deze den schoonzoon van meneer Wolterbeek méér dan de noodlijdende dieren ten goede komende inrichting, verdient het hoofdbestuur daarvan ten volle. Indien er *geen* geld is om een afzonderlijke bewaarplaats te maken voor van ziekte verdachte honden, en indien het geldgebrek zóó groot is dat de heer Wolterbeek-zelf bedacht - gelijk hij mij persoonlijk meedeelde - een pension op te richten voor betalende honden, *waarom is dan plotseling de tot hiertoe niet bestaande bezoldigde betrekking van directeur geschapen*, op een jaarwedde van *f* 1000.- plus vrije woning, juist op het moment waarop mejuffrouw Wolterbeek, dochter van den penningmeester van het asyl voornoemd, wenschte te gaan huwen met den aspirant-inspecteur-van-politie, den heer Driessen, - die daarop dit baantje deelachtig werd.

Waarom?

En wie geeft dezen 'directeur' Driessen de vrijheid een hond, dien hij zelf niet eenmaal aanraakt ter onderzoeking, (en die een deskundige gediplomeerde veearts later voor slechts licht ongesteld verklaarde, en sinds ook volkomen genas) zoo maar mir nichts dir nichts ter dood te veroordeelen, zonder de komst van den aangestelden veearts te willen afwachten?

Voor de *betalende* hondjes moet men zoo voorzichtig zijn met zulke 'verdachte' gevallen - zegt in de Holl. Lelie de Voorzitter-zelf van het asyl, Jhr. Quarles van Ufford.

En de heer Wolterbeek zegt tot mij: Die *betalende* hondjes zijn absoluut noodig om het asyl in stand te houden.

....Van welk asyl zijn schoonzoon *f* 1000.- ontvangt plus vrije woning.

Commentaar is verder overbodig.

Wat nu Uw vraag aangaat naar aanleiding der mij door U toegezonden circulaire van mevr: A.C. Kühne - Kramer, lid van den A.T.B., ik moet U eerlijk antwoorden in dit geval in de grootst mogelijke onwetendheid te verkeeren. Jhr: W. Engelen, te Hilversum, Koninginneweg, en Jhr: de Kock, den Haag, Duncklerstraat, zijn beide bestuurderen van dezen bond, en ik raad U beslist aan U tot hen om inlichting te wenden, want zij zijn beide betrouwbaar en belangeloos. - Over het algemeen ben ik het met U eens dat men 't meest doet voor dieren en menschen beiden wanneer men geeft en handelt zonder de bemiddeling van ‘vereenigingen’, omdat deze helaas altijd zoo ontzettend veel geld vermorsen aan onnoodige uitgaven, drukwerken, gebouwen, vergaderingen, wat niet al. Aan den anderen kant echter ligt er immer in samenwerking een groote kracht. En het is daarom wèl jammer dat die samenwerking, speciaal ook op het gebied dierenbescherming, zoo dikwijls te wenschen overlaat. Zooals ik U hierboven reeds zeide, ik weet van den A.T.B niets af aangaande het door die brochure bedoelde meeningsverschil, maar ik voor mij zou mij gerust durven toevertrouwen aan een der beide bovengenoemde heeren. Nogmaals vriendelijk dank voor Uw schrijven.

Mej: E.F. - Ik haast mij U te antwoorden hoe Uw briefje mij héél véél genoegen deed, waar daaruit bleek dat ik U niet goed heb begrepen aangaande Uw hond. Ik vrees echter dat het U wel ondoenlijk zal zijn eene betrekking te vinden waarin gij hem moogt meenemen. Juist om die reden, die gij zelve bepaaldelijk opgeeft. En, ook al om diezelfde reden vrees ik dat niemand dan gij-zelve hem zult kunnen verzorgen, zooals gij trouwens reeds hebt ondervonden. Intusschen verzeker ik U dat ik U mijn oprecht leedwezen betuig U verkeerd te hebben begrepen; dat het ongelijk in dezen aan mij is *verheugt* mij zeer ter wille van den hond.

Secretaris Vacantie-Kinderfeest. - Aan Uw verzoek voldeed ik reeds, zooals gij zult hebben gezien.

Mara. - Hartelijk dank voor Uw twee brieven. De uitgever van de Dierenvriend is: *Redactie* en *Administratie* Gerard Brandtstraat 16, Amsterdam. Indien gij U abonneert doet gij een goed werk aan de dierenwereld, terwijl het mij-persoonlijk genoegen zal doen, indien gij vermeldt door de Holl. Lelie-artikelen tot het abonnement te zijn gekomen. Bijzonder veel genoegen ook doet het mij, dat gij U op mijn advies tot madame Derwel 19 Anna Paulownastraat, den Haag, hebt gewend voor het aanmeten van een corset, waar koop-corsetten U zoo slecht bevallen. Juist dezer dagen schreef mij een dame met het verzoek hare bijzondere tevredenheid over een door mevrouw Derwel vervaardigd corset te willen bekend maken in de Lelie. - Neen, daar ik niet meer op Scheveningen woon maar in den Haag zelf, lunch ik uitteraard minder bij Lensvelt of Krul dan eertijds het geval was. De Hugo de Grootstraat is zoo dicht bij het centrum, dat men het allicht niet der moeite waard acht voor het twaalfuurtje weg te blijven. Ja, vele abonné's vragen om een portret van mij, maar de *afdrukken* worden altijd zoo leelijk. Er is meer dan een gemaakt dat goed uitviel, maar de afdruk wordt dan steeds schaamteloos. Enfin, ik zal het te zijner tijd doen. - Ja, het boek van Stijn Streuvels is m.i. een genot voor fijnproevers. Het is zoo door en door een kunstwerk. - Wat ben ik blij dat ik U om opheldering heb gevraagd omtrent dat trekhonden geval. Want, om U de waarheid te zeggen vond ik Uw schrijven overigens zoo sympathiek,

en deed het mij daarom zoo pijnlijk aan, dat gij nochtans zoo koud hadt gehandeld waar het die dieren gold. Half en half hoopte ik dan ook op een misverstand, vandaar mijn vraag. En het blijkt nu gelukkig dat het heelemaal een misverstand *is*, en dat gij juist zoo deedt als ik-zelve zou hebben gehandeld. Want, dat de arme dieren reeds waren weggehaald eer gij het geval vernaamt, is Uw schuld niet. Hartelijk dank voor Uw opheldering.

Gij hebt dan beter en menschelijker gehandeld aan dat arme muisje dan mijn nichtje deed aan de padde. (De geschiedenis van muis en kat gold een nichtje van haar, niet van mij). - Wij ook brengen de muizen steeds levend naar buiten, ik-zelve ben er trouwens niets bang voor, maar mijne vriendin wel. Onze, Marie is in al die dingen verrukkelijk. Zij zal als het noodig is drie maal in den nacht opstaan voor zoo iets zonder ooit haar geduld te verliezen. Ja, dat wat gij mij van Uw neefje schrijft vind ik voor een moeder heerlijk, want ik denk altijd dat een jongen, waarin zulk een aard zit ten opzichte van dieren, een goed mensch moet en zal worden bij zulk een goede leiding. Evenals ik omgekeerd geloof dat wreede, boosaardige, dierensarrende kinderen een *valschen* in borst bezitten. Ik wil over den prijs van het klokje van den heer Ten Boom geen beslist oordeel uitspreken; ik meende mij te herinneren dat het iets goedkooper was dan den door U genoemden prijs; in elk geval vond ik het zulk een wondermooi geluid. - Mij gaat het als U, ik zeg ook altijd: Als ik rijk was gaf ik zoo veel van dien aard. Juist het *geven* is zulk een genot. Ik heb geloof ik wel eens meer in de Lelie verteld hoe een mijner naaste familieleden (die altijd wil dóórgaan voor zeer extra lievig en poezelig) eens zuurzoet tot mij zeide, na een verblijf bij schatrijke kennissen van haar: ‘Och, weet je, ik wou niet eens graag zóó rijk zijn, want je bent toch eigenlijk dadelijk blasé van alles als je het dadelijk kunt koopen.’ - ‘Ja, als je alles voor je *zelve* koopt, dan zeer zeker’, - antwoordde ik - ‘maar mij lijkt het juist zoo heerlijk steeds aan alle andere menschen allerlei te kunnen *geven*.’ - Hierop was zij zeer beleedigd, want zij begreep hoe zij voor een oogenblik was gevallen uit hare mooie rol van lievigheid, aangezien zij in den grond is het type van koud egoïsme, die niets, ook niet het geringste, over heeft voor hare naasten. - Ik zet den roman expresselijk niet elke week in de Lelie, omdat de lezers graag verscheidenheid willen, en de Overzichten van de Week en de corr. ook zoo gaarne lezen. Gaf ik dat alles tegelijk dan was de gehééle Lelie gevuld van mijne hand, en bleef er zelfs voor de ged. geen plaats meer over, daarom verdeel ik maar steeds een beetje. Nogmaals hartelijk dank.

Sumatra. - Welk een heerlijke brief! Toen Uw kiekje er uitviel, en ik die uitdrukking las op Uw gelaat, toen wist ik reeds dat gij gelukkig moest zijn. En, ziet gij, dat doet mij zoo innig veel genoegen, want, mijn eenige angst is wel eens geweest of gij tenslotte het rechte hadt gevonden. Zoo iets moet toch altijd achterna blijken, nietwaar? En, bij Uw natuur, die niet eene alledaagsche is, was dàt mijn eenige twijfel in den beginne. Maar nu ben ik zoo gerust in dat opzicht. En ik wil U eerlijk bekennen, als ik denk aan Uw lot dan zeg ik tot mijzelve: er moet toch stellig eene bijzondere leiding zijn, want hoe wonderbaar is niet bij U alles goed geworden in eens.! 't Geen gij mij schrijft in Uw laatsten brief is alles van zoo vertrouwelijken aard dat ik er hier niet op wil ingaan om U niet te verraden. Alleen wil ik U danken voor Uw vertrouwen, want het geeft mij zulk een band met U. En dan wil ik U mijn compliment maken over Uw zelfkennis aangaande het vrouwelijk hart, waar gij het hebt over de geraffineerdheid der vrouwen. Inderdaad geloof ik met U dat geraffineerdheid een speciale eigenschap is der vrouw, waardoor zij in vele opzichten zich tot de meesteresse maakt van den man. Een vrouw weet haar wil door te zetten, haar doel te bereiken, met een listigheid waartegen haar echtgenoot het steeds aflegt. - In zake de artikelen van A.Z., waarover gij schrijft in Uw anderen brief, kan ik U mededeelen dat velen die, als gij, met Indische toestanden zijn bekend, zich beklagen over zijn eenzijdigheid. Ik heb hem daarom geschreven met zijn naam te onderteekenen, want dergelijke stukken als de zijne wil ik niet ongeteekend plaatsen waar zij zoo voortdurend protest uitlokken. Het Uwe neem ik hier over:

Waar ik nu eenigszins kan mee-oordeelen over sommige toestanden na ons verblijf in de Buitenbezittingen, kan ik niet nalaten zoo mogelijk een zuiverder inzicht te geven in eenige door A-Z. beschreven feiten door velen allicht aangenomen als rechtstreeks de waarheid sprekende. Deze heer zegt o.m. dat men geen □ M. grond in erfpacht kan krijgen of men moet de hoofden der streek, waar men de gronden wenscht aan te vragen, 'douceurs' geven. Natuurlijk is dit geheel een persoonlijke quaestie; velen, gelukkig, keuren deze handeling in principe af, en ik weet wel, dat het op heel Ceram niet voorkomt, in aanmerking genomen dat dit eiland met bijbehoorende eilanden vier afdeelingen zoogenaamd vormend, ook behoort onder de Buitenbezittingen. Noodzakelijk en algemeen is die handelwijze dus niet Ook uit hetgeen volgt blijkt A-Z.'s oppervlakkige kennis van de feiten, en zijn deze voor den ingewijde niet moeilijk te weerleggen. A-Z. schijnt niet te weten dat er gouvernements doessens bestaan, waarbij vanzelfsprekend 'zonder plaatselijk onderzoek de gronden direct kunnen geweigerd worden.' En ZEd. weet blijkbaar ook niet bij ondervinding, dat er soms aanvragen inkomen, waarbij de aanvrager het zich al heel gemakkelijk heeft gemaakt n.l. op den plattegrond van een of ander eiland een zeker gebied afteekent, zonder zich vooraf op de hoogte te hebben gesteld van het terrein, zoodoende de onder-afdeelings-chef, d.i. den controleur of civiel gezaghebber, heel wat onnoodige soesah veroorzakend. De laatste moet, nadat de grenzen zijn opengekapt, zich persoonlijk gaan overtuigen van de strekking der gronden. En voor dien tijd kan er van geen 'Besluit' sprake zijn, want na de grenskapping kan pas door de commissie met het onderzoek begonnen worden, waarop men afwacht òf er bezwaren zijn, en van welken aard. Het ligt dus geheel aan den persoon zelf wanneer hij onnoodige kosten maakt voor het trekken van de grenzen, alsdan had hij maar moeten beginnen met persoonlijk de streek op te nemen, zich op de hoogte te stellen van hetgeen zich daar bevindt. Dat de plaatselijke opneming dikwijls op zich laat

wachten heeft zijn gegronde redenen, als men zich slechts voorstelt de afstanden in geheel Indië en de gevaren van een reis per prauw over zee in de kentering. Ook kan iemand zich maar niet onmiddellijk vrij maken van ander, soms geheel in beslag nemend werk.

De controleur zendt het procesverbaal naar den G.G., door dien onderteekend ontvangt de aanvrager het 'Besluit' dat zijn rechten verzekert.

Ook mag ik zeker wel het mijne zeggen over hetgeen een koloniaal U schreef in een brief in de Lelie opgenomen. Ieder beschouwt zijn leven naar eigen omstandigheden en ondervindingen. Ik zou hier b.v. fuseliers kunnen aanwijzen die het niet zoo maar eens zijn met dien koloniaal. Dat het niet allen de braafsten zijn, die als soldaat naar Indië trekken, daar is een groot deel van waar. Deze maken het er dan ook naar, dat de officier liefst grootendeels Inlandsche soldaten bij zijn troep heeft. De voornaamste klachten van den koloniaal moeten hierop neerkomen: het gemis aan een middenstand. Zij hebben niet hun dans- of tooneel- of zangclubs met meisjes van hun stand, zooals dat in Holland het geval is, dat bestaat hier eenvoudig niet. Een onder-officieren-uitvoering, met dansen na in de societeit, komt nog wel eens voor, maar dit is ook het eenige. In dergelijken zin hebben meerderen te klagen over de eentoonigheid van hun bestaan, gemis aan gezelligheid in hun vrijen tijd, b.v. de Europeesche meisjes in betrekking van winkeljuffrouw, enz. Ja. zij kunnen lid worden van de societeit, maar voelen zich daar meestal eenigszins uitgesloten, vooral daar er beschaafde meisjes onder zijn die zich niet willen opdringen, en daarbij moeten oppassen om tegenover het publiek haar goeden naam te behouden, zoo niet, dan is dit een aanleiding in vele gevallen haar betrekking te verliezen, geheel door pressie van damesklanten. O, die vrouwen! Maar, om op mijn uitgangspunt neer te komen, wel mist de soldaat hier een en ander vergeleken bij zijn broeder in Holland, maar er wordt reeds veel meer voor hem gedaan dan vroeger, er worden verbeteringen getroffen inzake kantine; op Java hebben de soldaten hun voetbalclub en, willen ze 's avonds uit, dan is er gewoonlijk wel een bioscoop.

- Dit laatste gedeelte omtrent den koloniaal ziet op hetgeen een Indisch soldaat indertijd in de Lelie schreef. Gij zult intusschen gezien hebben hoe een zijner superieuren hierover een ged. opende, en ik hem daarop in een noot antwoordde. Het spreekt vanzelf dat niets wenschelijker en beter is dan wanneer alle zulke quaesties openlijk en van alle zijden worden beoordeeld.

Iets verder in Uw brief hebt gij het over mijne causerie over Indië, en schrijft naar aanleiding

daarvan dat de Indische dames de Holl. zoo bijzonder vriendelijk tegemoet komen, zoodat dit haar over vele moeilijkheden heenhelpt. Ik ben dat volkomen met U eens naar hetgeen ik-zelve mocht ondervinden in Indië. Maar gij moet niet vergeten dat gij door Uw huwelijk, met iemand die reeds in Indië was bekend, geen vreemde waart daar, óók door zijne positie, terwijl ik mijnerzijds in een groot hôtel op Batavia heb gewoond, en terstond vriendschap ontving. Wat is echter het lot van de geheel onbekende Hollanders, man en vrouw beide, die in Indië aankomen zonder eenige relaties, of die ineens naar de binnenlanden moeten vertrekken! Voor dezulken schijnt het mij zoo véél waard indien zij vooraf in Holland, door een zaakkundige, een klein beetje zijn ontbolsterd - laat ik het maar zoo noemen.

't Geen gij vervolgens schrijft vind ik zóó waar dat ik het woordelijk overneem met volle instemming:

Heeft U wellicht gelezen hetgeen mejuffrouw A. Polak schreef in de 'Groene Amsterdammer' over de ongehuwde vrouw?

Zij beweert: 'Tallooze ongehuwden leven er niet doelloos, volstrekt niet zenuwziek of bloedarm.' - Alsof die allen haar, A.P., tot vertrouwelinge hadden gemaakt omtrent haar eigen diep-innerlijken strijd en intiemste gewaarwordingen. Misschien bestaan er zulke temperamentlooze vrouwen, dat de gezonde natuurdrang van zich uitleven haar vreemd bleef. Maar dezulken hooren dan ook onder haar die men ongezien voorbijgaat, niet die in de maatschappij naar voren treden door er zeer zelfstandige opinies op na te houden. Deze Anna wil zichzelf en anderen om den tuin leiden. Zij gaat verder met te zeggen:

'Weliswaar heeft de normale vrouw behoefte aan liefde. Maar liefde in zuiveren zin, behoefte aan een mensch dien zij verzorgt, bij wien zij behoort, voor wien zij alles op aarde is.' - Dat is alles goed en wel, maar neemt volgens mij niet weg de ons allen, man of vrouw, ingeschapen - om het juiste woord te gebruiken - paringsdrang, al zijn de verschijnselen daarvan allicht van 'n minder bewust soort dan bij den man. Ik vind mejuffrouw A.P. akelig naïef; met deze bewering schijnt zij trouw te zweren aan het oude jongejuffrouwschap, waarvan de benaming 'het hem niet doet', maar een dergelijke houding, met recht, door den man belachelijk wordt gemaakt. Die wereldblik, dat verruimde inzicht, hetgeen wij van U, freule, kennen, zal zij nooit bezitten. Ook hieruit blijkt dit:

'In bijna alle opzichten zijn man en vrouw nog vreemd aan elkaar.' - Welke echt vrouwelijke vrouw zal het hiermede eens zijn! Ach, alweer, hoe proeft men hieruit de bekrompen oude-jonge-juffrouw. 't Is heusch, ja juist hier, is het een geval om medelijden te krijgen, omdat deze vrouw door eigen benepenheid niet zien kan de algemeen ware levensverhouding, waar de man òns zoo dichtbij komt, dat er een éénheid van begrippen ontstaat wederzijds.

Ja, 'hij' wil het eerst bekoord zijn door ware vrouwelijkheid. Juist de man maakt ons zelfbewust en bewust van onze macht, door één man tot liefde vrouw gemaakt kunnen wij er honderd voor ons doen knielen. Alleen bedenke men dat er een categorie vrouwen bestaat die alles, en andere die niets, beslist niets, vermag bij den man

Dit is woord voor woord wáár. Het zijn juist zulke ongehuwde juffers die - meestal jaloersch inwendig van de gehuwden - gelijk gij terecht zegt anderen 'om den tuin willen leiden.' Temperamentlooze onvrouwelijke vrouwen mogen geen behoefte hebben aan liefde, en aan zich geven, maar dat bewijst dan alleen dat zij treurige

slechte voortbrengsels zijn van haar eigen sexe, mislukkingen, waarover deze zich moest schamen in plaats van er trotsch op te zijn.

Lieve Sumatra, erger U nooit aan hetgeen ‘men’ anonym van mij schrijft. Bedenk in de eerste plaats dat achter dat den eigen naam verbergen in 99 van de 100 gevallen schuilt wraak, jaloezie, of iets dergelijks, b.v. om door mij geweigerd werk, om door mij uitgeoefende critiek, om aanvallen op kliek-vriendjes, enz., enz. Maar bovendien, door de groote meerderheid te worden beschimpt is onder sommige omstandigheden een lof. Dezer dagen knipte ik iets uit wat voor mijn gevoel bijzonder juist uitdrukt mijn eigen opvatting in dezen:

Achte nicht darauf, wievielen, sondern welchen du gefallest; dens, den Schlechten missfallen, heisst gelobt werden.

En, menschen die niet eenmaal den durf hebben hun naam te zetten onder hunne hatelijkheden, behooren per-se tot de catagorie der laagstaanden. Zij doen mij altijd denken aan straatjongens die den goedgekleeden voorbijganger van *achteren* bespuwen als deze niet weet *wie* hem bevuilde.

Neen, te lang was Uw brief mij geenszins: hij was mij buitengewoon sympathiek, juist omdat, gelijk ik U vroeger schreef, Uw lot mij een bijzondere belangstelling inboezemt. Maar wèl zoudt gij mij een groot genoegen doen door voortaan Uw papier op één kant te beschrijven. Het vloeit namelijk dóór, en, waar gij toch reeds niet zeer duidelijk schrijft, is het gevolg daarvan op enkele plaatsen totale onleesbaarheid. Dit is voor ons beiden teleurstellend. Nogmaals hartelijk dank voor het kiekje. Gij deedt mij daarmede zooveel plezier. Neen, ik geloof niet dat ik mij U zóó blijmoedig-stralend-gelukkig had voorgesteld. Zelfs niet in Uw tegenwoordige omstandigheden. Hartelijk gegroet.

John. - Zooals gij reeds zult hebben gezien was de corr. aan U reeds afgedrukt voor het nommer van 27 Mei l.l., toen ik daarna Uw wanhoopsbrief ontving. Omgaand antwoorden is eenvoudig uitgesloten bij een *weekblad*; omdat er tijd moet overblijven tot het heen en weer zenden der drukproeven, en een weekblad steeds eenige dagen vooruit in elkaar wordt gezet. Wat Uw vriendelijk excuus aangaat over Uw ps., wel neen *gij* behoefdet U die opmerking allerminst aan te trekken, daar gij steeds zeer duidelijk het Uwe schrijft onderaan Uw brief. Er zijn er echter velen die het *midden* in een langen brief terloops opgeven, en natuurlijk is het zooveel minder tijdroovend indien het terstond of boven of onder aan den brief staat. Neen, ik neem 't *nooit* kwalijk dat correspondenten mij hun nood klagen over 't een of ander, zooals gij nu deedt in dit geval van die uitgebleven correspondentie. Integendeel, ik vind het veel prettiger dat zij alles zeggen wat hun op het hart ligt. Maar ik voeg er nog bij wat Uw geval

betreft, dat de drukkerij ook wel eens is genoodzaakt de een of andere corr. uit te laten op het laatste oogenblik wegens plaatsgebrek. Die vrijheid moet ik haar laten natuurlijk. - Gij moet in de Holl. Lelie over het hoofd hebben gezien mijne recensie over Cora Westland's 'Levenswond', want die heeft er wel degelijk ingestaan; omstreeks December. Ik vond het een *tendenz*-boek, bepaaldelijk geschreven om hare stellingen te verkondigen, dus geen eigenlijken roman. Ik ben voor *vrijwillig* geneeskundig onderzoek, op wensch van de ouders of de betrokkenen-zelf, maar een dwangingrijpen van den Staat strijdt tegen mijn vrijheid- en kieschheids-gevoel, ook omdat ik vind dat men daardoor den doktoren een veel te grooten invloed verleent. Waren zij allen hoogstaande menschen, dan zou ik de zaak anders vinden, maar, bedenk eens hoevele jaloezieën, wraaknemingen, vergissingen, enz., wellicht zouden ontstaan door zulk een onbepaald mogen ingrijpen in het levenslot van anderen. Daarentegen juich ik het zeer toe dat de betrokkenen-zelf of hunne ouders behoorlijk doen onderzoeken of zij het recht hebben een ander leven te verwekken straks.

Hartelijk dank voor Uw compliment over mijn nieuwen roman. Dat ik hem niet geregeld laat verschijnen elke week, is om den lezers verscheidenheid te geven, daar ik anders het geheele Blad zou vullen met mijn eigen pen. Want de Overzichten v/d Week en de Correspondentie nemen steeds een groot gedeelte van de plaatsruimte in beslag, en worden eveneens bijzonder graag gelezen. Vriendelijk gegroet.

Rita L. - Ik hoop dat gij U-zelve zult herkennen, en tevens dat mijn particulier schrijven in Uw handen is gekomen. - Uw vooronderstelling dat ik over de uitdrukking van dien 'vlegel', gelijk gij hem noemt, 'hoogstens de schouders zou ophalen' is volkomen juist. Ik weet te goed wat ik van Roomsche zijde heb te wachten om mij dáárover te verwonderen. - Tegen een tweede plaatsing heb ik niet het minste bezwaar. Meldt mij dit dan nog even.*) - Ja ik-ook heb den meer dan verachtelijken moord van het wijf Caillaux (zoo iemand noem *ik* een *wijf*) gevolgd in de Fransche couranten, en uit alles blijkt hoe zij zich enkel heeft laten leiden door vrees en nog eens vrees. Vrees voor de openbaarmaking van hare gemeene intrigues, waaraan zij de verdrijving harer voorgangster in het huwelijksleven van Caillaux heeft te danken, en vrees óók voor de ontmaskering der politieke schandalen van haar man waaruit deze zijn fortuin heeft gemaakt. - In een zoo buitengewoon geval als dit zou ik voor één keer wel een Fransch gedicht kunnen opnemen. Ook het door U bedoelde stuk uit die revue wil ik gaarne ter inzage ontvangen. Maar, ik zou zeggen wilt gij-zelve het niet vertalen? Ik zal U, in gevolge Uw verzoek, 't een en ander schrijven over hetgeen gij bedoelt. (Particulier natuurlijk).

62. - Als ik mij goed herinner was dit Uw vorig pseudoniem. Ik zal gaarne gebruik maken van Uw verlof, en der betrokken dame terstond Uw naam opgeven, opdat zij bij U kan informeeren naar madame Gimber, Stations-weg 72c, den Haag. Even na Uw brief ontving ik een dergelijk getuigenis met dringend verzoek het openbaar te maken. Hetgeen mij natuurlijk veel genoegen doet. - Uw briefkaart heeft mij zoo getroffen, toen ik dat plaatje zag, want terstond moest ik daarbij denken aan mijn jeugd met mijne Cassij. Op mijn tiende jaar ongeveer kreeg ik haar, en ik geloof niet dat ik na dien tijd ooit meer omzag naar speelgoed, poppen, wat ook. Cassij was alles

*) Ik heb intusschen reeds Uw vriendelijk schrijven ontvangen.

voor me geworden. Het versje wil ik daarom overnemen als een welverdiende hulde aan hare trouwe, onvergetelijke nagedachtenis:

Vriend mijner jeugd! Op heuvels en in dalen
Hoe vroolijk hebben wij gespeeld!
Steeds aan mijn zij, zag men ons samen dwalen -
Uw liefd', Uw trouw was onverdeeld.
'k Vergeet U niet - en zie nog menigmalen
Vriend mijner jeugd Uw lieflijk beeld

Ja, zoo is het: Ik vergeet U niet, lieve, trouwe, onvergetelijke Cassij. Na U kwam Jip, kwam Tella, kwam Moosje, kwamen Frits en Benjamin en Jobje en Marie's tweetal. En allen, allen zijn zij mij onbeschrijfelijk dierbaar, als zoovele vrienden, die nimmer *leed* aandeden, enkel *liefde* gaven. Maar nooit zullen de levenden doen vergeten de dooden. En al is het wààr dat ik Benjamin - misschien omdat ik met hem, dien verschopten zwerveling, zoo ontzettend veel dóórmaakte, thans een geheel bijzondere genegenheid geef, zooals mijne vriendin steeds beweert, - toch zal ik nimmer hem hartstochtelijk liefkozen zonder altijd te gedenken mijn eerste kinder-vreugde toen ik Cassij kreeg, *mijn* hondje, of mijn arme zoo jong-gestorven Moosje. of Tella, die in den Haag helaas het slachtoffer werd eener bevalling, of Jobje, goedig aanhankelijk dier bij uitnemendheid, van wie Marie's tweetal de spruiten zijn. Hartelijk gegroet.

A.S. (Inzender van een stukje uit een ouden almanak). - Daar het hier een bijzonder geval geldt, en de almanak reeds zoo oud is, wil ik het mij gezondene gaarne overnemen. Zeer zeker moogt gij een stukje inzenden om het doel van den Bond bekend te maken. Gelijk gij terecht zegt: de groote ‘Men’ houdt krampachtig de hand op de beurs.

Mevr. E.R. - Indien ik raad *wist* zou ik U stellig particulier schrijven. Maar, waar gij geen bewijzen hebt zal een aanklacht U niets baten. Zeer toevallig vind ik het, dat de door U *vermoede* dader iemand is, die jaren geleden mij in een zoak echt ploertig heeft behandeld. Daaruit kunt gij weer zien hoe ik gelijk heb wanneer ik beweer, dat menschen die slecht zijn voor dieren gewoonlijk óók zich kenmerken door ploertigheid op ander gebied. Hoe hooger iemand staat, hoe minder hij een dier zou *kunnen* mishandelen, en dooden uit boosaardigheid. Den eenigen raad dien ik U weet te geven is: indien gij met eigen oogen zaagt dat die verachtelijke lafaard andere dieren tracht te mishandelen, *dat* feit onmiddellijk mee te deelen aan de politie, en, indien deze er geen notitie van neemt, een aanklacht in te dienen. *Ik* zou dit stellig doen. Maar ik erken volkomen dat ik óók zou trachten den ellendeling-zelf een ongeluk te bezorgen. Ik weet

wel, dat dit niet 'christelijk' is, maar ik vind het 'menschelijk', en daarom beslist geoorloofd, dat men het afschuwelijk lijden, aangedaan aan een weerloos onschuldig dier, wreekt aan den misdadiger zelf. - Indien gij een stuk in de courant schrijft en het mispunt met name noemt (vermoedelijk weigeren de redacties óók nog de plaatsing), dan zal hij *U* aanklagen. En, noemt gij hem niet met name, dan geniet *hij* enkel van het U berokkende leed, en het stuk maakt op niemand indruk. Neen, indien ik U was dan zou ik hem aanklagen om wat gij zaagt voor Uw eigen oogen in zake die andere dieren. En ik zou tot dat doel een advocaat in den arm nemen. Een, die zelf een dierenvriend is, zal in zulk een geval natuurlijk het meest actief optreden. Intusschen wil ik ook nog particulier voor U informeeren wat er aan deze zaak te doen valt, en het U dan melden. Hoezeer ik met U meevoel behoef ik U wel niet te zeggen. Ik heb zelf immers dieren, die mij zoo lief zijn. Maar, al had ik ook geen enkel dier, dat doet niets af of toe aan mijn steeds oplaaiende innige verontwaardigiging, waar het zulke lage martelingen geldt weerlooze, niets kwaads vermoedende schepsels aangedaan, of het nu honden zijn, of katten, of kevers, of vlinders, of wat dan ook, alle kwellingen en noodelooze martelingen vind ik zoo onbeschrijfelijk verachtelijk, zulk een doorslaand bewijs van een laffe, minne ziel. - Met het grootste genoegen zou ik zulk een ellendeling precies hetzelfde aandoen wat hij het dier deed, en zijn pijn dan kunnen aanschouwen. Er is niets dat mijn geloof in een 'liefderijk' God zoo voortdurend schokt, dan juist deze onrechtvaardige *kwellingen* waaraan de dieren onophoudelijk zijn blootgesteld zijdens de 'naar Gods beeld' geschapen menschen.

Johanna. - Ik heb van de dame, die onlangs in de Lelie zoo veel goeds zegt van hare eigene ondervinding van madame Gimber, 72c Stationsweg, den Haag, bericht ontvangen dat zij mij volkomen vrijheid geeft haar naam en adres U op te geven teneinde U verder in te lichten. Gij zelve echter geeft *Uw* adres niet volledig op; zendt mij dit dus s.v.p. omgaand, dan zal ik U den naam en het adres der dame particulier zenden.

'Par droit de naissance.' - Ik hoop dat gij dit ps., dat ik-zelve koos voor U, zult kunnen herkennen. Ik dank U voor Uw nader schrijven. Wat de zaak als zoodanig betreft, moet gij *mij* mijne vrijheid van meening laten zooals ik de Uwe laat. Ik ben vóór een republiek, niet omdat ik iets-persoonlijks heb tegen onze Koningin, maar omdat ik het stelsel van vorsten-regeering geheel uit den tijd vind. Vóór de Fransche revolutie, toen een koning inderdaad was een soort afgod, had zijn bestaan zin. Nu echter vind ik hem of haar een wassen pop, die aan het volk een groot inkomen kost, en die uitteraard behoort tot uitgeleefde geslachten, omdat vorsten steeds in elkaar rondtrouwen. Ook brengt de erf-opvolging mede dat men half-idiote, zwakzinnige, domme, en nog ergere soorten van vorsten tot regeerders krijgt, terwijl daarentegen de vrije presidents-keuze het volk gelegenheid geeft een onafhankelijk verstandig man te kiezen, zooals b.v. thans in Frankrijk en in Amerika beide het geval is geweest. Mijn ideaal echter voor een zoo klein land als het onze, dat niet meespeelt in de wereldpolitiek, is het stelsel van de Zwitsersche republiek, waar elke president slechts voor één jaar wordt gekozen en met pracht noch praal is omringd. Elk verstandig man dien ik hierover sprak geeft mij onder vier oogen toe het wenschelijke van zoo'n toestand, maar voegt er dan bij: De Zwitsers zijn echter zoo veel onafhankelijker en

ontwikkelder dan de Hollanders; wat die kunnen, daarvoor zijn de Hollanders nog niet rijp.' Nu, indien dit argument juist is, dan kan ik alleen zeggen dat het geen compliment inhoudt voor de Holl: natie. - Mag ik U er ten slotte even op opmerkzaam maken, dat ik zeer zeker, als de Koningin iets goeds doet, dit waardeer, want dat ik er o.a. herhaaldelijk op wees hoe gunstig zij zich onderscheidt van hare vrouwelijke collega's op de tronen van Europa in zake jagen en visschen, waaraan zij niet meedoet. Hiervoor heb ik haar meermalen hulde gebracht.

Mevr: E.M.-B. - Zoudt U zoo goed willen zijn de titels der door U bedoelde stukjes nog eens te willen opgeven, dan zal ik U terstond mijne meening zeggen. Wat aangaat de Trekhonden-quaestie, *ik* geloof zeer zeker dat 'lotsverbetering' is eene utopie, en ben beslist vóór afschaffing. Hoe weinig doet de wet reeds nu voor de mishandelde en gemartelde beesten. Geeft men 't een of ander geval aan, dan tracht in de meeste gevallen de justitie en politie gemakshalve zich ervan af te maken. Dit is een bekend feit waarover alle leden van de dierenbescherming het eens zijn. Zoo is het dus ook met de wetten op papier in zake den trekhond. In de provincie, waar deze het meest gebruikt wordt, kan zulk een bezitter doen wat hij wil, de arme dieren loopen rond soms bedekt met zweren, zonder behoorlijk voedsel, ongeschikt tot trekken, in zwangeren toestand,.... en van dat alles wordt niets geen notitie genomen. Vraag er den Voorzitter van den anti-trekhonden-bond, Jhr. de Kock, Duncklerstr. 39, den Haag, maar eens naar. Neen, indien gij mijn raad vraagt, dan is die zeer beslist: afschaffing van den trekhond, evenals dat in Engeland en in Noord-Amerika reeds lang het geval is, (ik méén ook in Noorwegen en Denemarken) - Inderdaad, dan zijt gij ouder dan ik, en niet een der kleine meisjes die ik mij herinner van vroeger uit A., en die jonger waren dan ik. Schrijf mij s.v.p. even den naam uwer stukjes.

1813. - Ja, Uw tegenwoordige verblijfplaats ken ik recht goed, en vind ik een der liefste plekjes uit ons land. De lucht daar is ook zoo recht gezond. Welk een geschiedenis hebt gij gehad! Dat heet dan 'godsdienst'. Zelf heb ik onlangs ook een dito staaltje van 'vroomheid' ondervonden. Enfin, ik feliciteer U dat gij van deze vrome zijt ontslagen, en denk er precies zoo over als Uw man, namelijk dat ik haar al veel eerder de deur had gewezen bij zulke brutale praatjes. Zooals gij ziet doe ik tegenwoordig mijn best steeds heel gauw te antwoorden. Het was lief van U mij zoo spoedig iets te doen weten. Veel groeten.

Moderne Vrouw. - Dat is nu een zoo lange brief, zonder dat gij en ik 't ooìt eens worden, vrees ik, omdat we aan elkaar voorbij praten. Toch wil ik U graag nog eens trachten te antwoorden. Zoo b.v. dat niet noemen van Uw naam. Zoo gij wèl wilt Uw opinie zeggen openlijk, dan vind *ik* het óók Uw plicht dat te doen mèt Uw naam. Anders is het al heel gemakkelijk een ander, die dit wél durft, (den heer Schippérus in dit geval) aan te vallen. Indien het onderwerp U te 'teer en te fijn' is, goed, maar dan moet gij geheel en al zwijgen, en niet onder een pseudoniem strijden. *Dat* vind ik voor mij onwaar en onedel - zoo voel *ik* het nu eenmaal wat mij betreft. - Heelemaal oneens ben ik 't met U dat de 'beschaving' zedelijkheid brengt. Zijn er in de wildernissen b.v. publieke huizen, of bestaat daar b.v. de verfijnde onzedelijkheid van Parijs en andere wereldsteden, waar minderjarige meisjes worden vervolgd door oude rijkaards? En de gemeene photo's die zoogenaamd verboden zijn, en clandestien verkocht worden, en de theater-voorstellingen van twijfelachtigen aard, en de naakt-danseressen, enz. enz., zijn al die dingen, niet zoovele *gevolgen* van het zoogenaamd 'beschaafde' leven? Voor mijn gevoel steekt gij nog meters diep in de schijn-moraal, en hebt nog nooit U ingedacht dat den reinen alles rein is en dat juist die menschen, die zoo ijselijk worden geprikkeld door vrouwenbeenen, corsetten, schilderijen, enz., enz., daardoor getuigenis afleggen hunner innerlijke *on*reinheid. Het scheppingsverhaal hebt gij dan ook m.i. geheel *verkeerd* begrepen. Juist toen Eva en Adam hunne *onschuld* hadden verloren, gingen zij zich voor hunne naaktheid schamen. Doet een onschuldig kind dat? Neen. In naaktheid is op zichzelve niets onzedelijks. Gij spreekt steeds van 'mensch-zijn', - hetgeen mij zoo phrase-achtig aandoet. Wat verstaat gij daaronder? Het gebruik van te veel alcohol en van overvloedige maaltijden is een gevolg van overbeschaving, maar de natuurlijke bevrediging der geslachtsbehoeften langs normalen weg ligt in de bedoeling der geheele schepping. Natuurlijk heeft de natuur óók de bedoeling dat de man schept, waar de vrouw draagster is der vrucht, dat ben ik volkomen met U eens. Maar de man, - tenzij hij geheel abnormaal is - voldoet immers ook steeds aan die bedoeling, of in of buiten het huwelijk. De vrouw echter is juist dat voldoen aan hare bestemming dikwijls onmogelijk, tenzij zij 'onfatsoenlijk' gaat leven, m.a.w. geen wettig huwelijk sluit. - Hoe weinig gij mij begrijpt blijkt uit het feit dat gij schijnt te meenen hoe ik 'vrije liefde' een oplossing acht voor de vrouw. Waar ik reeds honderden malen zeide in de Lelie *niet* van die meening te zijn, is redeneeren met U een beetje hopeloos. Indien er voor alles een oplossing ware, dan zou het leven gemakkelijker zijn dan het is. Maar die is er niet altijd. - Ik hoop dat mijn artikel: Wat is onzedelijkheid, U iets duidelijker heeft gemaakt mijn standpunt. Ten slotte verzeker ik U uitdrukkelijk, dat het mij evenveel kan schelen wat *gij* denkt over deze ernstige quaestie als wat een ander er over vindt. Immers, juist dóór wrijving van gedachten openen wij elkander de oogen. Het stilzwijgen en niet-durven leidt tot de schijn-moraal die ook ik verafschuw *zonder het eens te zijn met den heer Schipperus*. Dat heb ik immers terstond uitdrukkelijk verklaard onderaan zijn stuk. - Indien gij dus nog eens van U laat hooren of mijn artikel bovenbedoeld U mijne meening iets duidelijker maakte, dan zal mij dat zéér aangenaam zijn.

E. te H. - Ik vind het maar het best, tot recht verstand van de zaak, Uw vraag te herhalen. Gij schrijft dan: 'In n°. 34 van 18 Febr: hebt U in Overzicht v/d. Week een

stukje geschreven, getiteld: ‘Phrasen of: Als je maar eerst aan 't laatje zit.’ - Naar aanleiding van de benoeming van Ter Laan als burgemeester van Zaandam, hebt U in hoofdzaak er nog eens op gewezen, hoe dergelijke lui als deze heer, Troelstra, Schaper, Vliegen, enz, op de schouders van het volk komen waar ze wezen willen. Hoe daarna het blaadje omkeert, en ze dan nieuwe phrasen vinden om de domme massa, die hen rugsteunt, zand in de oogen te strooien. Als bewijs hoe volkomen U in dat opzicht den spijker op den kop sloeg, nam U een stukje over uit de N.R. Ct. als directe aansluiting bij 't voorafgaande stukje van U. - In n°. 36 van 4 Maart is de heer Visser hier tegen opgekomen in de Gedachtenwisselingen. Hij eindigde met dit P.S.: Het socialisme is als partij (S.D.A.P.) een vereeniging van modern proletariaat en modern-wetenschap-bourgeoisie. Het laatste element, het meest sprekend en schrijvend deel, moet voor z'n overtuiging meestal veel opofferen en tegenwerking ondervinden in maatschappij, enz. Wilt U dit zelf ondervinden, sluit U dan eens aan (een poosje maar) bij de S.D.A.P. U hebt toen in een noot geantwoord: ‘De heer Visser is een overtuigd christelijk-socialist. Daarom beschouwt hij m.i. de dingen uit een partij-oogpunt. Dan is men steeds *blind*. De S.D.A.P. is m.i. de gróótste humbug van alle partijen, en daarom de allerlaatste, die ik voor mij zou kiezen. Het z.g. ‘zelf-opofferen’ van de Ter Laan's, Troelstra's, Vliegen's, Schaper's enz., enz., lokt mij absoluut niet aan! zie Freule, toen rees bij mij de vraag: Op welke gronden zal Freule Lohman de S.D.A.P. de gróótste humbug kunnen noemen? Zelf heb ik me nooit met de politiek bemoeid, of er veel aandacht aan geschonken. Ik moet U zeggen dat ik er lang nog niet in ben. Waarschijnlijk komt het juist door deze mijne onwetendheid in zake politiek dat ik deze zaak zoo weinig begrijp.’

Ziehier nu mijn antwoord: De S.D.A.P. héét op te komen voor het Volk. In waarheid echter worden alle hare leiders ‘meneeren’ Oudegeest, Vliegen, Schaper, Helsdingen, enz. enz. Daarom noem ik *die* partij de grootste humbug van alle partijen, omdat de leiders ervan zich aanstellen als volksmannen, totdat zij het zoover brachten van in de Kamer te komen of op andere wijze een baantje deelachtig te worden, gelijk nu onlangs Ter Laan burgemeester werd van Zaandam. In Frankrijk is het precies hetzelfde. Gij moet ‘De Vrije Socialist’, een onafhankelijk anarchistisch Blad, eens een tijdje lezen, dan zult gij vele dezer dingen beter gaan begrijpen. - Dat er in alle politiek

schandelijk geknoei is, zeg ook ik immers steeds; de rechterzijde komt er onder het motto ‘de eere Gods’, de liberalen kunnen zich niet anders meer redden dan door op allerlei gebied te sjacheren met andere richtingen. Maar de leus van de S.D.A.P. is ‘voor het volk’ En in waarheid doen zij niets voor het volk, zij, de leiders, klimmen alleen op de schouders van de domme massa naar boven! Juist zooals gij schrijft: ‘Als je de leden van de S.D.A.P. hoort redeneeren lijkt het alles zoo mooi, zoo onbaatzuchtig, zoo strevend voor een ideaal-maatschappelijke verhouding’. - Maar wat *doen* zij van dit alles? Wat deed Troelstra toen hij een ministerie kon vormen? Wat deed van Kol, toen de Koningin de Kamer opende, en hij even hard meeriep: Leve de Koningin, als de anderen! - Geen dezer volksmannen doen iets anders dan naar eigen eer en aanzien streven. - Dat de S.D.A.P. op haar programma heeft: alcoholbestrijding, vind ook-ik zeer goed, en ook bestrijdt zij die in werkelijkheid. Maar ik zeg ook niet dat er niets deugt van haar programma. Vrouwenkiesrecht is in haar belang, daar zonder twijfel indien de vrouwen kiesrecht krijgen dit der S.D.A.P. in de eerste plaats ten goede zal komen. Dit weten zij, de leiders, ook wel. Ik ben blij dat mijn roman door U wordt getoetst aan eigen ervaringen, en dus voor U een bewijs oplevert dat ik de menschen ken.

Indien gij nu nog meer wenscht te weten op het punt der S.D.A.P., schrijf mij dan gerust. Ik kan uiteraard een zoo belangrijk onderwerp slechts beknopt behandelen, zoodat het het beste is indien gij mij vragen stelt, en ik die dan geregeld beantwoord. Te lang zijn Uw brieven volstrekt niet.

Tonius. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Uw lange buitenlandsche reis benijd ik U uit den grond van mijn hart. Reizen is voor mij ‘het’ groote genot van het leven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander.

Ingekomen antwoorden.
Schiermonnikoog, 25 Mei 1914.

Mejuffrouw.

Uw ingezonden stukje in de H.L. van 13 Mei 1914, onderteekend ‘pensioenzoekend’, heeft zeer mijn aandacht getrokken.

Ik woon te Schiermonnikoog, mijn man is hier leeraar aan de Zeevaartschool en ik heb twee jongens die op den leeftijd zijn dat zij de H.B.S. moeten bezoeken, waarom ik 't eiland gaarne zou verlaten.

Zooals U schrijft lijkt mij een pension als door u bedoeld zeer geschikt toe en zou ik heel gaarne met U daarover in correspondentie treden, met vriendelijk verzoek mij een en ander te willen mededeelen omtrent huishuur, benoodigd kapitaal, enz.

In afwachting van uw antwoord bij voorbaat mijn dank.

MEVR. W. SMEENK,
te Schiermonnikoog

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de volgende Overzichten van de Week tot een volgend nommer wachten: Een zeer wáár woord, De oorlog in de werkelijkheid, Eere aan Groningen, Een openlijk getuigenis, Likken, Alweder een getuigenis, Droevig gevolg eener genezing, De zegeningen der kroegjolen, Waarheid, Dienstboden, De 'welopgevoede' Nederlander, Het vrome Scheveningen, Een incident, en Net goed. Eveneens moest om die reden uitblijven de Correspondentie aan **Ge** en aan **A.T.**

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Sluiting Red: Ged.

17 Juni 1914
27ste Jaargang.
No. 51.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Monisme.

Bij de uitgeversmaatschappij Unesma te Leipzig verscheen eenigen tijd geleden een vlugschrift ‘Gegen den Monismus’ door een van de voornaamste vertegenwoordigers en verdedigers van het monisme, den grooten chemicus Wilhelm Ostwald. Hij, Ernst Haeckel en A. Drews zijn wel de voornaamste verklaarders en voorvechters van de monistische wereldbeschouwing en de hoofdmannen van den Duitschen Monistenbond.

Men moet weten dat de predikant Emil Fuchs uit Rüsselheim in de serie ‘Religionsgeschichtliche Volksbücher (Tübingen, J.C.B. Mohr, 1913) een werkje liet verschijnen, getiteld ‘Monismus’, en dat een bestrijding van het monisme bevat.

Zeer teekenend betitelt nu Ostwald zijn tegengeschrift ‘Gegen den Monismus’, als het ware om tegenstanders (de meesten zijn dat misschien van hooren zeggen of

‘auf allerhöchstem Befehl’ - kerkelijk, staatkundig of maatschappelijk -) tot koopen en kennismaking te brengen. Want men is in Duitschland doodsbenauwd voor het monisme; de aartsbisschop von Münschen-Freising wijdde er zelfs een ‘Hirtenbrief’ aan.

Ostwald stelt het in Pfarrer Fuchs zeer op prijs dat hij datgene vermijdt wat bij de tegenstanders meermalen voorkomt, en wel persoonlijke aanvallen en laster; dit verge-

makkelijkt een uiteenzetting met hem zeer.

De heer Fuchs beweert in een inleiding dat de moderne theologie het onvoorwaardelijk recht van kritiek erkent op al wat den inhoud van een wereldbeschouwing uitmaakt: zóó zelfs, dat, als de naam monist nog vrij was, de schrijver en zij die denken als hij dien naam best zouden kunnen voeren. Volgens Ostwald is dit een heuchelijk teeken voor het feit dat ook bij de tegenstanders het beroep op de wetenschap (want kritische beoordeeling is wetenschappelijke beoordeeling) hoog wordt aangeslagen. Want hoewel zij, zooals later zal blijken, zich van de monisten dáárdoor onderscheiden, dat zij het bestaan van dingen aannemen die voor de wetenschap ontoereikend zijn, zoo deinzen zij toch niet terug voor de hun vermoedelijk nog niet bewust geworden tegenspraak van deze beide postulaten (onvoorwaardelijke kritiek en het voor de wetenschap ontoereikende), om ook voor hun arbeid, op den titel van wetenschappelijkheid aanspraak te mogen maken.

Wanneer de heer Fuchs zegt, dat volgens de monisten menschen, die nog aan de christelijke wereldbeschouwing vasthouden, huichelaars of in het beste geval kinderlijk van gemoed zijn, die zich in naïef wondergeloof een wereld van fantastische stemmingen en gedachten opbouwen, dan noemt Ostwald dit zeer overdreven, omdat de monisten het voorkomen van de christelijke wereldbeschouwing in haar verschillende graden vanaf het bekrompenste wondergeloof tot den gemoderniseerden en abstrakten vorm van kerkelijk liberalisme, (dat van het christendom niet veel meer dan den naam heeft behouden), historisch als een ontwikkelingsverschijnsel van de menschheid plegen op te vatten. Het monisme richt zich eenvoudig tegen dwang en onvrijheid. Zoodra het bestuur van school en staat volkomen van het christendom zal bevrijd zijn, zoodra niet langer het vooruitkomen in de maatschappij door het los zijn van het geldende staatschristendom belemmerd en benadeeld wordt, (men bedenke dat dit vooral voor Duitsche toestanden geldt), dan zullen de monisten met vreugd hun gezamenlijke krachten wijden aan den positieven arbeid van het tot stand brengen van een meer rationeele ethiek, tot de verheffing van de niet zonder groote medeschuld van het christendom nog zoo onvoldoende en voor verbetering vatbare maatschappelijke verhoudingen. Verder zullen we enkele bezwaren van Fuchs en de daartegen ingebrachte verklaringen van Ostwald meedeelen.

Fuchs dan beweert dat de monisten meenen alles volkomen (‘restlos’) te hebben verklaard en begrepen, alle wereldraadsels te hebben opgelost. Deze bewering noemt Ostwald zeer onzinnig. Volgens hem zijn den heer F. de gevoelens en stemmingen van natuurwetenschappelijk onderzoek uit eigen ervaring onbekend. De uitingen van O. zelf, Haeckel e.a. vorschers zijn van dien aard, dat géén natuuronderzoeker er maar één oogenblik aan denkt te beweren dat alles zonder rest is verklaard. Men roept het juist van de daken dat er nog zoo heel weinig bevredigend is verklaard en dat nog zoo ontzaggelijk veel op verder onderzoek wacht. In ieder geval vergenoegen de natuurvorschers zich niet met de ‘kinderlijke verwondering’ van Fuchs en andere kerkheeren; tevens wijst O. op een begripsverwarring bij zijn tegenstander, en wel die tusschen de woorden *onverklaard* en *onverklaarbaar*. Het is wèl eigenaardig, dat, waar de geloovigen hun bestrijders nu en dan verwijten met hypothesen, axiomata en dergelijke te werken, zij zelf de kolossaalste hypothesen en de verbijsterendste axiomata opstellen die er maar kùnnen bestaan. Het gezag van den bijbel als *openbaringsboek* heeft zoo langzamerhand toch vrijwel voor menschen met normale

hersenen afgedaan. Een openbaringsboek, onmiddellijk uitgaande van de godheid, critiseert men niet, en alleen de allergrootste dompers zullen het recht van kritiek ontkennen. Om nu nog te zwijgen van hypothesen als drieëenheid, geboorte uit een maagd, onbevlekte ontvangenis, opstanding, transsubstantiatie, enz., enz. Intusschen zijn voor de monisten wel buitengewoon vele dingen *onverklaard*, maar geen enkel ding is in beginsel *onverklaarbaar*. Overigens heeft O. zelf herhaaldelijk zeer scherp het modern wetenschappelijke monisme gesteld tegenover de vele soorten van aprioristisch monisme, die elkaar in den loop der tijden hebben opgevolgd.

F. zegt: 'Voor O. is het grondbeginsel, uit welks wezen en werken hij de wereld "restlos' probeert te verklaren, de energie.' O. noemt dit het tegendeel van de waarheid. Wij staan hier voor een van de vele onbegrijpelijkheden van de polemiek, ook bij zulke personen aan welke men alle mogelijke subjectieve eerlijkheid wil toekennen. Reeds in 1895 heeft O. op de vergadering van natuurkundigen te Lübeck zich zeer voorzichtig en met het

noodige voorbehoud over de energetiek uitgelaten. In 1910 schreef O. in de 'Annalen der Naturphilosophie' een opstel 'Ueber die wissenschaftsgeschichtliche Stellung der Energetik', dat weer is afgedrukt in zijn boek over den energetischen imperatief. In dit opstel wordt de energetiek eenvoudig bestempeld als een *tijd*verschijnsel, dat in de tegenwoordige ordening en rangschikking past, maar dat hoogstwaarschijnlijk bij het vooruitgaan van de wetenschap later door een ander begrip zal worden vervangen. Volgens O. critiseeren verscheidene tegenstanders *niet* een energetica, zooals hij die heeft opgesteld, maar zooals zij denken dat hij haar had *moeten* opstellen om met hun kritiek zoo makkelijk mogelijk spel te hebben. O. moet hier alweer constateeren, dat de heer Fuchs met het natuurwetenschappelijk, ja met het wetenschappelijk denken überhaupt niet vertrouwd is.

Wanneer F. ergens zegt dat O. in strijd met de duidelijke uiteenzettingen van zijn eigen geschriften toch eigenlijk zus en zoo moet denken, antwoordt O.: 'Ich nehme diese wunderliche Wendung als das, was sie bestenfalls ist, als eine unwillkürliche Operation, um an die Stelle des Gegners, dessen Unangreifbarkeit man unbewusst empfindet, ein Phantom zu setzen, dem man die erforderlichen Eigenschaften erteilt, um mit ihm polemisch fertig werden zu können.' Leerrijk is de uiteenzetting die O. geeft over de zoogenaamde 'Geisteswissenschaften'. Hij vindt daarin nog veel te veel een 'gefühlsmässigästhetisches Hin- und Widerreden' over de dingen, die tot geen bepaalde en helder uit te drukken gevolgtrekkingen voert. Hij wenscht niet de natuurwetenschappelijke methoden toe te passen op die wetenschappen, maar het gaat hier om een algemeen wetenschappelijke behandeling en werkwijze, namelijk uit zorgvuldig waargenomen feiten samenvattende besluiten te trekken. De rest is papieren wetenschap[1]. F. verwijt O. verder dat deze niet het minste begrip heeft van alle uit het verleden in het heden komende goederen, machten en levenswerkelijkheden, waartegen O. aanvoert dat hij een 'Geschichte der Electrochemie' heeft geschreven, meer dan twintig jaren geleden den stoot gaf tot een nieuwe uitgave van de klassieken van de exacte wetenschappen en in den laatsten tijd zich met goed gevolg heeft gewijd aan de geschiedenis van de wetenschappen en de geleerden. Maar in ieder geval is zijn wijze om het verleden geschiedkundig te onderzoeken en voor het tegenwoordige en de toekomst te gebruiken, in alle opzichten het tegendeel van dàt historisch bedrijf, dat hij als papieren wetenschap uit het, gebied van de ware wetenschap heeft moeten verwijzen. Dat overigens de psychologie, die immers uitsluitend met innerlijke voorvallen en ondervindingen te maken heeft, tegenwoordig een uitgebreid gebruik maakt van methoden, die aan de natuurwetenschappen zijn ontleend, moest ook een modernen theoloog bekend zijn. Wanneer dus F. beweert dat de natuurwetenschappelijke methode tegenover verschijnselen als de historische en die van de volkerenpsychologie ten hoogste een behoorlijke beschrijving en vaststelling van de regelmatigheden van de gebeurtenissen en hun werkingen, maar niet een vaststelling en beeld van de werkelijk innerlijke voltrekking en de wetten daarvan kan verkrijgen, dan berust deze tegenwerping weer op de ongeoorloofde onderstelling dat O. en het monisme voor het onderzoek van psychologische en sociologische vragen zich uitsluitend tot de denkmiddelen van de

1) Het door O. aangegeven procédé moge opgaan bijv. voor de sociologie, waar met controleerbare feiten en cijfers kan gewerkt worden (aangenomen dat dit overal en altijd strikt juist is door te voeren): maar hoe bijv met de geschiedenis? Daar komt het niet alleen op de feiten an sich, maar ook op de interpretatie daarvan aan.

natuur- en scheikunde beperken, en verder weer tot het reeds als ondeskundig gekenmerkte denkbeeld, alsof er buiten de kennis van een feitencomplex en de wetten daarvan nog een ‘wezen’ van die feiten bestond, dat wetenschappelijk of wijsgeerig meer zou beteekenen dan die kennis.

Tevens blijkt het dat den heer Fuchs het wetenschappelijk zoo gewichtige onderscheid tusschen de *noodwendige* en de *toereikende* factoren van de verschijnselen niet bekend is.

F. beweert verder dat O. de doelmatigheid van het gansche gebied van worden en zijn veronderstelt. Maar O. heeft dikwijls genoeg over rudimentaire organen en hun ondoelmatigheid geschreven om hieromtrent eenigen twijfel te laten. Terwijl dus vroeger F. iets aan O. in de schoenen wou schuiven wat hij *niet* had gezegd, blijkt hij nu niet op de hoogte van wat hij *wel* heeft gezegd. De tegenstander van O. bestrijdt eigenlijk een min of meer door hemzelf uitgedacht schijnmonisme en een vertegenwoordiger daarvan, wiens werken hij slechts voor een zeer gering deel schijnt te kennen. Hier moet ik

even O. in zijn eigen taal het woord geven, om niets van de fine fleur te loor te laten gaan:

'Die ganze Ahnungslosigkeit dieses Mannes in der Beurteilung wissenschaftlicher Arbeit geht aus dem Satze (Seite 22) hervor: 'Ostwald mutet uns tatsächlich zu, dass wir uns dabei beruhigen, wenn wir für sämtliche Lebensgebiete die Gesetze erforscht haben und nach ihnen das zukünftige Geschehen vorausberechnen können. Er sieht nicht, dass das Wesen der Dinge gar oft tiefer liegt als die blosse Gesetzmässigkeit ihrer Zusammenhänge.' Woher im Himmel und auf Erden weiss Herr Fuchs etwas vom Wesen der Dinge, das tiefer liege als die blosse Gesetzmässigkeit ihrer Zusammenhänge? Hat er nur die geringste Vorstellung, was für ein ungeheurer Zustand das wäre, wenn wir für sämtliche Lebensgebiete die wirklichen wirkenden Gesetze erforscht hätten und nach ihnen das künftige Geschehen vorausberechnen könnten? Die Menschheit, die auf diesen Standpunkt gekommen wäre, würde sich zur jetzigen verhalten, wie die von der frömmsten Phantasie erdachte, zu allerhöchst gesteigerte Vorstellung von Gott zu Herrn Fuchs. Und doch hat Herr Fuchs den Mut, uns mitzuteilen, dass das Wesen der Dinge gar oft tiefer läge als die blosse Gesetzmässigkeit ihrer Zusammenhänge. Wenn er doch sich einmal entschliessen wollte, diese seine Kenntnis vom Wesen der Dinge der Menschheit zu verkündigen und dadurch zu beweisen, dass ihm Tiefen zugänglich sind, die über die vollkommene Kenntnis der gesamten Lebensgesetzmässigkeit hinaus liegen. Bisher hat er derartiges auch nicht andeutungsweise zu leisten versucht, und wir müssen deshalb die ganze Wendung als eine von den vielen gläubig wiederholten Redensarten kennzeichnen, mit denen sich die nicht wissenschaftlich, sondern nur literarisch-historisch gebildeten Menschen über die Wirklichkeit hinwegzuhelfen suchen.'

En iets verder betoogt O., dat het een dwaling is, als zouden alleen letterkundige en zoogenaamd wijsgeerige vorming voldoende zijn om over het wezen en de methode van de eigenlijke wetenschap een oordeel te hebben. Is dit niet wat veel furor physicus en adrogantia chemica? Het hangt hier toch ook wel voornamelijk van den aard der letterkundige en wijsgeerige vorming af.

Wanneer F. zegt dat O. allen hartstocht en al het scheppend eigene uit de menschelijke geesteswerkzaamheid uitschakelt, dan is dit volgens O. in lijnrechte tegenspraak met zijn in de laatste jaren geopperde denkbeelden over het scheppend genie.

Volgens F. leeft in centraal-Afrikaansche negers het machtige scheppen van den geest, omdat bijna ieder negerdorp zijn eigen taal. heeft. O. wijst er op dat ook in Europa gevallen zijn waargenomen, waarin geïsoleerde halfcrétins onder elkaar verkeerstalen hebben geschapen. Hierbij mag ik er op wijzen dat ook kinderen dikwijls onder elkaar een soort van dieventaaltje spreken, waarvan geen volwassen mensch iets begrijpt. Als F. beweert dat niet het verstand die klanken en uitingen uitdenkt, maar dat de scheppende kracht den vorm van uiting vindt, dan maakt dat op O. den indruk alsof iemand van geklutste eieren een meettoestel zou willen vervaardigen.

Zoo gaat Ostwald achtereenvolgens de beweringen van zijn bestrijder over kunst, zedelijkheid en godsdienst na. Vooral over de laatste aangelegenheid zegt O. zeer behartenswaardige dingen, maar de redeneeringen hieromtrent zijn te uitvoerig om ze in extenso te vermelden. Alleen zij er op gewezen dat, waar F. beweert dat de natuurwetenschap zich alleen met uiterlijke dingen bezighoudt, hij o.a. het bestaan van de nieuwe psychophysica geheel over het hoofd ziet. Verder is volgens O. de

dogmatische methode van den godsdienst, die door de middeneeuwsche scholastieken op de door hen aangenomene wijsbegeerte van Aristoteles is toegepast, de oorzaak geweest van veel geestelijke knechtschap. Aristoteles is persoonlijk doodonschuldig aan zijn heerschappij in de Middeleeuwen. De verscholastiekte wijsbegeerte van Aristoteles is vrijwel schijnwetenschap en papieren wetenschap.

Ook nu nog is veel 'godsdienst' te danken aan een dwangtoestand, die niet zou geboren zijn, als niet jeugdindrukken, overleveringen en andere invloeden (de schrijver had ze gerust met name moge noemen: geld, carrière, bedreiging, afhankelijkheid, valsche schaamte, eerzucht, heerschzucht, gemakzucht en hoe ze meer heeten) zoo iets noodig hadden gemaakt.

O. heeft zelf eens een levenservaring gehad, die veel overeenkomst vertoonde met de bekende godsdienstige of geestelijke opwekkingen, waarvan de mystieken van alle godsdiensten zooveel schoons weten te vertellen. Aangezien deze ondervinding tot O. als vol-

wassen man en geoefend natuuronderzoeker kwam, heeft hij ze niet als mysticus op de idee van een God geprojecteerd, maar geheel normaal gewaardeerd als een bizonder krachtige werking en een daarmee overeenkomende sterke aandoening van zijn eigen scheppend vermogen.

Na de periode van het solisme, van den enkeling, kwam het gregarisme, die van den kuddemensch, waarin tegen alle individueele afwijking wordt gereageerd (zoo de orthodoxe kerk van allerlei belijdenis tegen modernen van elke soort), in het monisme wordt de hoogste trap, die van de organisatie, bereikt, en de wetenschap werkt organisch verbindend.

Tenslotte nog deze eene aanhaling van Ostwald's eigen woorden op blz. 55 (de voorlaatste) van zijn vlugschrift:

'So werden auch die künftigen Menschen jene selten gegönnten glückseligen Stunden der Ausgiessung des Geistes, der inneren Erleuchtung und Wiedergeburt, oder wie man sie sonst bisher genannt hat, erleben dürfen. Ja wir werden uns bemühen, sie nicht nur einigen wenigen Auserwählten zu verschaffen, sondern mehr und mehr zu einem gemeinsamen Gut der Menschheit zu machen. Aber wir werden diese wundervollen Erlebnisse nicht mehr als übernatürliche Erscheinungen, als unmittelbares Eingreifen Gottes betrachten, sondern wir werden sie als höchste Blüte schopferischer Geistestätigkeit erkennen, und werden dadurch eine grosse und grundlegende Wendung in ihrer Bewertung und Wirkung hervorbringen. Solange sie sich nämlich auf das religiöse Erlebnis beschränken, bleiben sie *antisozial*.'

EDWARD B. KOSTER.

Waarheid - Schaduw.

De Waarheid, die de menschheid zoekt,
Is hier op Aarde *nu* nog niet,
Wat zich zoo noemt, is *Waarheids-Schâuw*,
Die men door Gods Licht zweven ziet.

Als 't in de Ziel droef-duister is,
Door Twijfel, Hartstocht, Toornig-zijn,
Of Liefde-loosheid weeft voor 't Licht,
Een ondoordringbaar, zwart gordijn;

Dan heerscht daar Leugen, Haat, Geweld,
Dan snakt de Ziel naar Hemelsch Licht,
En naar der Waarheids-Schaduw-beeld,
Waarvoor het bange Duister zwicht. -

Dus zalig, zalig ieder mensch,
Die *Waarheids-Schaduw* hier reeds ziet:
Doch *Waarheid Zelf*, Die men steeds zoekt,
Zij is op Aarde nu nog niet....

FREDERIKE ARMBRUST.

Nw. Buinen.

Geloof.

Goud Zonneschijn om me -
Zon in mijne Ziel!
Hoe jubelt nog 't harte,
Hoe véél daarin viel.

Wat Leed me ook drukte,
In Angsten en Nood:
Hoe dikwijls 'k ontwaarde,
't Gelaat van den Dood,

Iets bleef me tot steun steeds
In sombere Smart:
Geloof sprak dan teeder
Uit 't diepst van mijn hart. -

Goud Zonneschijn om me,
Zon in mijne Ziel!
Wat 'k liefhad bléef leven,
Van 't geen me ontviel.

FREDERIKE ARMBRUST.

Nw. Buinen.

Overzicht van de Week.

I.
De oorlog in de werkelijkheid.

Femina, het bekende Fransche tijdschrift, maakt op alle mogelijke wijzen reclame voor ‘'t vaderlandslievende’, enz., enz., van het militarisme; natuurlijk ook, dat hoort er immers zoo bij, indien ge lievig wilt doen, te spreken van patriotisme, sterven voor 't vaderland, goed en bloed daarvoor veil hebben, enz. -

Zoo heeft het dezer dagen in een der laatste nommers een dagboek meegedeeld van een der naar Marocco vertrokken liefdezusters. Onpartijdiger en eerlijker kan men de zuivere waarheid *hoe* het toegaat in den oorlog dus wel niet vernemen dan door dit o zoo lievigbedoelde dagboek:

....Mijne eerste uren in het hospitaalleven.

Ik ben nog gansch en al ontsteld van wat ik heb gezien. In een groot Arabisch huis heeft men een honderdtal typhuslijders opeengehoopt. Geen

lucht. Geen licht. En vliegen! Vliegen! - - Zij liggen op brancards. Voor een twintigtal zieken heeft men slechts een enkele badkuip. - Het water wordt alleen des avonds ververscht. - Inmaakbussen dienen als glazen.

Voor geheel dat hospitaal is slechts één enkele dokter.

O welk een aanblik. Lieve kleine soldaten van Frankrijk, hoe dierbaar zijt gij mij reeds!

Uit deze laatste hartelijke toevoeging is den lezer reeds merkbaar met welk een bedoeling deze dagboekbladen zijn uitgegeven, namelijk die van per-se lievig te willen schijnen. Des te meer dus kan men het *verschrikkelijk* getuigenis dat zij diensondanks afleggen gelooven. Ik vraag het U allen die *nadenkt:* Kunt gij U iets onbillijkers, onchristelijkers, en barbaarschers voorstellen dan het aldus offeren van de 'lieve kleine soldaten van Frankrijk', enkel om een vrije zelfstandige natie als Marocco in te palmen, en te berooven van hare onafhankelijkheid?

Maar, ditzelfde doen *wij* in Indië, op Atjeh! Ditzelfde doen onze Hollandsche officieren, die zich lieten aanwerven om in Albanië *zoogenaamde* opstandelingen te bevechten die strijden voor *hun* recht, *hun* natie. -

En, gij kunt het hier uit de meest onverdachte bron lezen, zij, die voor zulk een onrechtvaardige zaak moeten strijden en sterven, zij lijden *mateloos* aleer het graf zich over hen ontfermt. Niet den 'heldendood' sterven zij, maar dien van pestaardige ziekten, opgedaan in een ongezond klimaat, en verpleegd onder weerzinwekkend-primitieve omstandigheden.

Dat is oorlog in de *werkelijkheid*.

Daarom is de oorlog een schande... een nooit goed te praten schande voor elke beschaafde natie...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.
Eere aan Groningen.

In het Vaderland las ik dezer dagen:

De groentijd te Groningen.

Men seint ons uit Groningen, dat in een gisterenavond aldaar gehouden vergadering van het Groningsch Studentencorps op voorstel van den Senaat besloten is tot inkorting van den groentijd tot 2 weken en tot afschaffing van de z.g. donderjolen.

Waar ik reeds meermalen gelegenheid had te wijzen op het verachtelijke, en jongelui (groenen) dikwijls voor hun geheele leven te gronde richtende van dronkenmanspartijen, enz., welke onafscheidelijk zijn verbonden aan het groenloopen, daar kan ik niet anders dan mij buitengewoon hartelijk verheugen, dat juist die academie-stad waarin de de Savornin Lohmans thuishooren het eerste het goed voorbeeld gaf, en het flinke en aanbevelenswaardige besluit nam de laffe, en verachtelijke 'Donderjolen' af te schaffen. - Eerst dan wanneer onze universiteiten gezuiverd zullen zijn van de schande der dronkenschap als ware die een eere, eerst

dan heeft men kans waarachtig fatsoenlijke mannen te zullen zien aan de spits van het staatsbestuur.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
Een openlijk getuigenis.

Woordelijk schrijft mij eene correspondente - die ik zéér dank voor de door haar genomen moeite -:

Te lang reeds heb ik gewacht om U eenige letteren te schrijven. Begin April heb ik nl. bij mevr. Derwel (Anna Paulownastr. 19 den Haag) een corset laten maken. Dit is zeer tot mijn genoegen uitgevallen. Het geduld van mevr. Derwel, en van de dame die H.E.D. helpt, is bewonderenswaardig. Mijn figuur is zeer lastig, daarom is een goed corset voor mij goud waard.

Zoudt U.E.D. nu zoo goed willen zijn eenige regelen in Uw Lelie te willen wijden als mijn dank aan mevr. Derwel.

(*A.N.*)

Ik meende niet beter te kunnen doen dan deze vriendelijke woorden letterlijk over te nemen. Zij leggen namelijk zulk een welverdiend getuigenis af van de waarlijk niet genoeg te roemen bereidwilligheid waarmede madame Derwel en hare vriendin zich aan haar vak wijden, en van den goeden uitslag waarmede hare pogingen worden bekroond. De opmerking mijner correspondente, dat voor een leelijk figuur een goed corset goud waard is, mag nog wel eens extra worden gereleveerd. Françaises, Amerikaansche en Engelsche dames, die over het algemeen veel oog hebben voor toilet, zien dit alles veel beter in dan Hollandsche en Duitsche vrouwen, bij wien nog veelvuldig de dom-dwaze opvatting heerscht, dat het ‘zonde’ is zooveel geld te betalen voor een corset, en dat zij veel liever wat meer besteden voor een mooie japon.

Het tegendeel echter is het geval.

Over een goed-zittend corset toch kleedt ook het eenvoudigste toilet smaakvol, maar over een dat b.v. in den rug een zichtbare lijn geeft (iets wat bij dikke vrouwen zoo veelvuldig voorkomt), of waarvan de heupen leelijk afteekenen, zal ook de kostbaarste en chicste japon nimmer tot haar recht komen. Ik ben zoo blijde telkens opnieuw te vernemen hoe voldaan men is over madame Derwel, die zich inderdaad de grootst mogelijke moeite geeft, en ik kan niet genoeg herhalen dat ik degenen, die mij aldus hare bevindingen meededen, zeer verplicht ben.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV.
Likken.

Het toppunt van likken kreeg ik dezer dagen onder de oogen naar aanleiding der gala-soirée voor het Deensche Koningspaar. Woordelijk schrijft het Vaderland - van welks 'vrijzinnigheid' ik een beteren dunk had waar het zulke laffe in den zak kruiperijen geldt:

De fiere Koning der Denen, nog langer en fierder met zijn wapperenden helmbos, in groot gala-uniform, de borst beladen met flikkerende eereteekenen, maar weer het meest uitstekend door zijn beminnelijken eenvoud. Naast hem aan de rechterzijde de Gastvrouwe, onze Koningin, gekroond niet een wonder-mooien diadeem, frisch en stralend, en wie men het aan kon zien, dat ze gelukkig was met haar gasten en innig-voldaan over de ontvangst hun door de Residentie bereid. Links van Z.M. der Denen Koningin, ook een diadeem in de donkere haren en wederom de verpersoonlijkte door-en-door-vrouwelijke beminnelijkheid. Naast haar onze Prins, eigenlijk de krachtigste figuur en onmiskenbaar een toonbeeld van de goed-Hollandsche kalmte en gedegenheid.

Let wel op de weerzinwekkende pogingen van dezen likberichtschrijver pur sang zich uit te putten in flikflooierij: De 'fiere' Koning der Denen was 'nog fierder' met zijn wapperenden helmbos, maar stak het meest uit door zijn 'beminnelijker eenvoud'.

Vraag: Wat weet deze pennelikker daar nu eigenlijk van af, - die wel niet eens door den Koning van Denemarken zal zijn aangezien onder het heir der journalisten dat hem moest beschrijven. Hoe *kan* die pennelikker beoordeelen of de koning van Denemarken eenvoudig en beminnelijk is, of niet?

Dan de 'verpersoonlijkte door en door vrouwelijke beminnelijkheid' der Deensche Koningin. Al weder, hoe kan die pennelikker, die het goede mensch daar één enkelen avond opgetuigd in gala-gewaad zag zitten, beoordeelen of weten in hoe verre zij ook maar in het minst dóór en dóór vrouwelijk of beminnelijk is, of niet?

Maar het aller-aller-walgelijkste krijgen we aan het slot, waar mir nichts dir nichts verklaard wordt van den *onvervalscht Duitschen* Mecklenburger Prins, bij ons geïmporteerd als gemaal van de Koningin, van dezen Duitscher pur-sang, die meer vertoeft in zijn eigen land dan in dat van zijn vrouw, en wiens geheele type dóór en dóór is dat van den *Mecklenburger:* 'Onze Prins, eigenlijk de krachtigste figuur, en onmiskenbaar een toonbeeld van de goed-Hollandsche kalmte en gedegenheid.' Fraai compliment voorwaar aan die *werkelijk*-echt-Hollandsche geslachten die wij ten

onzent bezitten, in Friesland, in Holland, en Zeeland, enz.! Niet zij dus verpersoonlijken den echten Hollander, maar deze pur-sang Duitscher, over wiens onvervalscht *Mecklenburgsch* type iedereen het eens is!

Ik weet niet of, en ik betwijfel het zeer sterk dat de Deensche Koning 'het Vaderland' leest. Maar, mocht dat het geval zijn, dan zal deze regeerder over een *wezenlijk* onafhankelijk en vrijzinnig volk stellig gedacht hebben: *Likkerij* is óók een kenmerkend Hollandsche eigenschap naast die der typische 'gedegenheid' van den Prins.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V.
Alweder een getuigenis.

Het is waarlijk eene groote voldoening voor mij dat madame Gimber, wier inrichting iets nieuws is in den Haag, zoo zeer schijnt te bevallen aan velen. Een lezeres schrijft mij letterlijk:

Wilt U zoo goed zijn om in de Lelie eens een stukje te schrijven over deze inrichting (Institut de beauté, Stationsweg 72c den Haag). De behandeling heeft mij ontzettend veel goed gedaan, en mijn onderkin die ontzettend groot en akelig was is bijna geheel verdwenen.

Ook is haar manier van behandeling zeer aangenaam, en kan ik haar zeer aanbevelen.

Ik voldoe gaarne aan dezen wensch, en herhaal het mij-geschrevene letterlijk, waarbij

ik nog voeg dat de onderkin-behandeling voor zoover ik weet eene geheel *uitwendige* is, door bandages.

Het spreekt vanzelf dat men het best doet over eenigen Schönheits-fehler, dien men heeft, persoonlijk te gaan spreken met madame Gimber, daar elke behandeling anders is; massage, bandages, enz. nemen echter een zeer groote plaats in bij haar methoden. En het is mij een waar genoegen te kunnen melden dat zij het bijzonder druk heeft in den laatsten tijd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI.
Droevig gevolg eener genezing.

Gewoonlijk *verheugt* men zich indien iemand herstelt van een kwaal. Dit is niet meer dan plicht waar het onze naasten geldt. - Wat echter te zeggen wanneer men een bericht leest als het onderstaande:

APELDOORN, 5 Mei 1914. Z.K.H. Prins Hendrik, vergezeld van zijn adjudant, de luitenant ter zee, 1e klasse, de heer Bijl de Vroe, de opperhoutvester, de heer Tutein Nolthenius, en de houtvester, de heer H. Beijer, vertrokken hedennacht per auto naar Loenen en Groenendaal ter jacht op korhoenders, de zoogenaamde 'bolderjacht'. In het vroege morgenuur keerden zij op het Loo terug. Gedurende de laatste 2 jaren deed de Prins aan deze jachten niet mede, als gevolg van zijne rheumatische pijnen.

Komt dan niet in ons op de gedachte: Jammer dat die rheumatische pijnen maar niet liever *gebleven* zijn, indien het slachtoffer ervan zijn genezing niet beter weet te gebruiken, dan om zich bezig te houden met een laf en kinderachtig vermaak, en dat daarenboven *wreedaardig* is omdat het geldt *noodeloos* dierendooden!

Een vorst heeft andere en edelere bezigheden te verrichten dan dergelijke vermaken(?). En, indien ziekte hem terughoudt van zijn plicht, waarvoor hij bovendien een groot inkomen geniet, dan valt het diep te bejammeren dat hij, in plaats van den verloren tijd nuttig in te halen, dien zoek brengt met dierenplagen, - want, wat anders is een jacht enkel voor genoegen en niet om den broode?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII.
De zegeningen der kroegjolen.

Een paar studenten, te Nijmegen woonachtig, waren op een avond of liever in den nacht van 18 op 19 Maart 1914 in een café te Nijmegen de boel aan het 'opscheppen'. De eigenaar, daarvan niet bijster gediend zijnde, verzocht hun daarmede op te houden, doch in plaats hieraan te voldoen maakten zij het nog een beetje erger, met het gevolg dat de eigenaar de hulp der politie in moest roepen, waarop spoedig de Inspecteur van politie P.J.H.C.H. kwam opdagen, die de herriemakers ook tot kalmte

aanmaande. In plaats van nu maar den wijsten weg te kiezen en af te trekken, hadden zij de vermetelheid den inspecteur uit te schelden, zijn uniformpet van het hoofd te trekken, en hem te slaan. Proces-verbaal werd natuurlijk opgemaakt, en zij stonden verleden week terecht. Tegen een hunner eischte het O.M. vijftig en tegen den ander honderd gulden boete. Eerst bedoelde, zijnde jonkheer E.T.V.M.v.R.v.K. werd gisterenmorgen veroordeeld tot honderd gulden boete, te vervangen door een hechtenis van dertig dagen, en laatstgenoemde, zijnde zijn broeder, die den Inspecteur had mishandeld, werd veroordeeld tot eene gevangenisstraf van vijf dagen.

Dank zij onze 'academische' opvoeding zijn zulke jongelui onze aanstaande regeerders, professoren, medici, enz. Wat let hun een honderd gld. boete! Zij zijn immers 'studenten'. En mogen, dank zij dien eeretitel, zich gerustelijk gedragen als vuilikken. Want, niets is weerzinwekkender en walgelijker dan een dronken man! Never mind! Omdat zij 'studenten' zijn vindt 'men' dat het er bij hoort.

Treurig!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII.
Waarheid.

Het onderstaande versje vind ik in het Toekomstig Leven, en treft mij als zoo bijzonder wáár, ook wat mijne eigene ondervinding aangaat, dat ik het hier ter plaatse overneem. Zóó is het als mevrouw van Rees het zoo naar waarheid dicht: wie de waarheid zegt, die wordt gesteenigd:

Een doornenkroon.

Een doornenkroon, geen krans van bloemen,
Is hun bereid,
Die in de wereld, als de Meester,
Voor waarheid strijden, te allen tijd.

Een doornenkroon, geen krans van bloemen,
Om op festijn,
Te dragen in een vreugdejubel,
Zal hun de kroon van doornen zijn.

Een doornenkroon, die meer dan bloemen,
Voor elk, die strijdt,
Een stem is, machtig in het leven,
Hoe hij ook door de doornen lijdt.

Een doornenkroon, die meer dan bloemen,
Eens, op zijn tijd,
Zijn stralen werpt, naar alle zijden,
Een aureool in eeuwigheid.
J. VAN REES - VAN NAUTA LEMKE.

IX.
Dienstboden.

Iemand, die het eens is met mijn opvatting over de dienstboden-quaestie, zendt mij onderstaand uitknipsel, dat ik gaarne overneem als bewijs hoe onze Marie niet de eenige is, die trouw is in haren dienst:

Veertig jaren trouwe dienst.

Dienstboden-jubilea worden langzamerhand zeldzaam, en daarom temeer verdient een veertig-jarige trouwe dienstvervulling vermelding: Op 4 Mei zal mej. L. Schut, dienstbode bij mevrouw van Lonkhuijzen - van der Horst, Rijnkade 58, gedurende 40 jaar in hetzelfde huis werkzaam zijn geweest. Het zal voor haar Maandag een herinneringsdag zijn, waarbij het haar zeker niet aan belangstelling zal ontbreken.
(*Nieuwe Arnh. Crt. 2/5*).

Tevens wijs ik er nog eens op hoe ik onlangs verscheidene dienstboden uit den Haag kon noemen, die allen vanwege het Nut een gedenkpenning hadden gekregen wegens tienjarigen trouwen dienst. Dat zijn dan toch gevallen uit den *tegenwoordigen* tijd. Zou dat nu alles alleen komen omdat die *dienstboden* toevallig zulke juweelen zijn, of ook niet een beetje omdat hare meesteressen verstaan met dienstboden om te gaan, namelijk niet als vijandinnen maar als huisgenooten? *Ik* geloof het laatste.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

X.
De ‘welopgevoede’ Nederlander.

Van alle zijden zendt men mij courantenartikelen over het te Harderwijk voorgevallene met een vreemdeling die ons land bezocht, en op de meest onhebbelijke wijze is bejegend. *Mij* verwondert dat niets. Men behoeft Amsterdam slechts te kennen (den Haag maakt een gunstige uitzondering), om te weten hoe verregaand lomp en onhebbelijk de zoo bijzonder op zijn ontwikkeling prat-gaande Nederlander optreedt jegens iedereen die een andere taal spreekt, of anders gekleed is, of andere gewoonten volgt dan hij-zelf. In zake goede volksmanieren staat de Hollander ver achter bij elk ander land, Zwitserland in de eerste plaats, maar ook bij Italië, Engeland, Schotland, Duitschland, Frankrijk. Een Hollander zoekt er zijn kracht in iedereen uit te lachen, die niet net zoo doet of spreekt als 'bij ons' gewoonte is. Alleen den Haag, *niet* Scheveningen, kenmerkt zich door een lofwaardige beleefdheid jegens vreemdelingen, maar voor de rest schaamt men zich dikwijls een Nederlander te zijn, wanneer men ziet hoe ergerlijk zoowel straatjongens als volwassenen optreden tegen al wie in hunne domme oogen 'gek' doet. Het is maar goed dat dit geval te Harderwijk eindelijk eens de algemeene aandacht trok. Of het geschrijf erover echter iets helpen zal? Ik betwijfel het.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XI.
Het vrome Scheveningen.

Scheveningen, waar de bijzondere scholen en de orthodoxe dominees legio zijn, en de 'kleine luyden' van Abraham Kuyper sterk zijn vertegenwoordigd, heeft het voor *wezenlijk* vrome menschen *heilige* feest van Pinksteren op de gewone jenever-manier gevierd:

Over 't algemeen was het nogal roezemoezig.

De politie had haar handen vol aan kleine vechtpartijen en beschonken personen.[1)]

(*Vaderland*).

Leve de jeneverflesch! Nu kunnen de zuigelingen-sterfte-menschen en de tuberculose-fanatiekers en de onzedelijkheid-bestrijders weer dapper aan het werk gaan. Deze 'heilige' dagen zullen hun een ruim arbeidsveld gegeven hebben.

Indien het slechts den beschonkenen-zelf gold! Maar de ellende is juist dat hun nakomelingschap ervan het slachtoffer wordt, in longtering, idiotisme, heupziekte, vallende ziekte, enz.

Wat nood, Scheveningen is en blijft toch

1) Namelijk op Scheveningen.

immers zoo ècht-vroom, zoo'n steunpilaar van 't calvinisme!

Van *zulk* soort vroomheid moet je het hebben!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XII.
Een incident.

Men schrijft ons:

Toen Z.K.H. Prins Hendrik jl. Vrijdag op den terugtocht van 'Aerdenhout' bij Haarlem, alwaar de Prins een bezoek had gebracht aan Mr. G. van Tienhoven, oud-Commissaris der Koningin in Noord-Holland, de gemeente Noordwijk-Binnen passeerde, werd de auto voor villa 'Mignon' gedwongen te stoppen, omdat eenige Noordwijkerhoutsche jongelui, die te veel aan Bachus hadden geofferd, daar op den Goôweg een relletje hadden veroorzaakt en nu den weg versperden.

(*Ingezonden; blad onbekend*.)

Welk een hartverheffend schouwspel nietwaar! En toch wordt de geheel-onthoudersbeweging, en die voor plaatselijke keuze, stelselmatig tegengewerkt. Waarom? Omdat de regeerìng-zelf niet vrij-uitgaat in dezen. Omdat, indien gij achter de schermen kijkt, tien percent van de honderd 'heeren' zelf zijn dronkaards, d.w.z. menschen die te *veel* alcohol gebruiken.

Never mind! Koop een Emma-bloempje, steek dat lievig in je knoopsgat, en ijver tegen de tuberculose (een *direct* gevolg van drankmisbruik), dat is zoo je ware!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

XIII.
Net goed.

In verband met hetgeen ik op een andere plaats schrijf doet onderstaand bericht mij bepaald weldadig aan:

Prins Hendrik.

Men meldt ons uit Apeldoorn dd. 6 Mei:

De dezen nacht door Z.K.H. Prins Hendrik en gevolg gehouden korhoenderjacht had door het ongunstige weer een zeer slecht resultaat. De dieren 'zaten te vast', en geen enkel kwam onder schot, waardoor de heeren jagers maar weer vroegtijdig naar Het Loo terugkeerden.

Hedennacht wordt de jacht voortgezet.

(*Ingezonden; blad onbekend*.)

Als de 'rheumatische pijnen' terugkomen, en flink ook, dan heb *ik* er geen medelijden mee. Integendeel. Laat iemand, die daarvan genezen is, zijn nachten dan maar beter en nuttiger gebruiken dan op *zulk* een wijze; - eerst dan *verdient* hij zijn genezing.

XIV.
Een zeer wáár woord.

Clement Vautel, de schrijver van de 'Propos d'Un Parisien' in Le Matin, die door zijn onafhankelijken 'bon-sens' een waardige opvolger is geworden van den zoo geestig-oprechten Hardouin, schreef onlangs iets wat woord voor woord wáár is in zake het feminisme:

Het feminisme zou de schoonste toekomst hebben indien er geen vrouwen bestonden. De carrière waarop de dochteren Eva's zich met bijzondere voorliefde werpen is die van advocaat. Welnu, nimmer nog heeft een beschuldigde van eenige beteekenis de hulp ingeroepen eener vrouwelijke advocaat. Wij hebben in Parijs drie groote beroemdheden van dien aard van beschuldigden: Madame Steinheil, Madame Poeckès[*)] *en Madame Caillaux. Zij zijn alle drie wel onderwezen, intelligent, en zeer modern in hare opvattingen. Zij hebben van haar eigen geslacht een zeer hooge meening, en zien laag neer op de mannen;* (*hetgeen hare handelingen trouwens bewezen*).

Mij wil het voorkomen dat minstens eene harer had moeten zeggen: Ik wil door een vrouw worden verdedigd, want ik vind dat mijne sexe evenveel, ja meer, waard is dan Uw geslacht, heeren rechters.... Ik wil mijne vrijheid danken aan een mijner zusters... Maar gene dezer dames heeft zooiets gezegd. Zij gelooven niet in de dames-advocaten; zij nemen haar niet ernstig.

Indien de vrouwen zelf zich zoo weinig enthousiast toonen ten opzichte van het practisch feminisme, met welk recht verwijten zij dan eigenlijk den man, dat hij hare schreden op den weg der vrijheid belemmert.?

Het is aan U-zelven, mijne dames, het voorbeeld te geven.

Deze woorden zijn ook ten onzent volkomen toepasselijk. Vrouwelijke advocaten, en vooral vrouwelijke misdadigers in het 'beschaafde' genre van madame Steinheil, enz., hebben wij ten onzent minder dan in

*) Deze 'beschaafde' dame heeft haren man in zijn bed vermoord, terwijl zij-zelve zwanger was. Zij is vrijgesproken wegens gebrek aan bewijzen.

Parijs, maar, hoevele vrouwelijke doktoren tellen we niet! En.... hoevele vrouwelijke patiënten zijn er niet, óók onder de feministen! Hoe weinigen echter daaronder gaan *als zij iets wezenlijks ernstigs hebben* naar eene vrouwelijke doktor.! Ik-zelve ken een paar vrouwelijke feministen, die mij herhaaldelijk mijn gebrek aan feminisme in de Lelie verweten, en die geen gelegenheid laten voorbijgaan tegen mij te schimpen en te schelden op *elken* man in het algemeen genomen, als zijnde volgens haar iets minderwaardigs. Welnu, die dames hebben een manlijken dokter. Wat zeg ik, zij hebben verscheidene doktoren en professoren, want zij zijn nogal eens ziek, en wonen in een academiestad, waar óók verscheidene vrouwen-doktoren zijn. Onlangs las ik in een Duitsch Blad een enquête, door de redactie ingesteld omtrent het veel of weinig in trek zijn van vrouwelijke doktoren. De vrouwelijke dokter, die belast was het antwoord te leveren in het openbaar, erkende ten volle dat *over het algemeen genomen* de hulp van vrouwelijke doktoren *niet* wordt gewenscht door vrouwen, en dat de praktijk dezer dames in hoofdzaak bestaat uit armenpraktijk, zuigelingen, enz., en dan nog gewoonlijk onder de buspractijk, omdat de betrokkenen geen andere keuze hebben tengevolge van ziekenkassen, enz.

Nu wil ik over de zaak-zelve niet redetwisten. Ik deel haar eenvoudig mede als een ook m.i. vaststaand *feit*. Wij-vrouwen hebben tot onze zusters geen *vertrouwen* waar het zulke beroepen geldt als advocaat, medicus, rechter, enz. Ik-zelve ga zoover van het eigenlijk, op zichzelf beschouwd, veel beter te vinden (gedenk Goethe's onsterfelijk woord in Faust) een jong meisje, een vrouwenlichaam, toe te vertrouwen aan eene andere vrouw dan aan den eersten den besten geheel onbekenden man-arts. En toch erken ik tegelijk volmondig, dat ik, waar het iets *ernstigs* geldt, nimmer eenig vertrouwen zou stellen in de diagnose en behandeling eener vrouwelijke dokter, al geef ik de Hindoesche vrouw, die zulke intieme onderzoekingen van een man absoluut niet wil, eigenlijk groot gelijk uit een ander oogpunt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Een woord aan:
1. MEVR. HOOGENDIJK - HESSE.
2. MEVR. L.M. Holl. Lelie 3 Juni
3. NORA BAKKER. Holl. Lelie 6 Mei
4. AUGUST DE JONG. Holl. Lelie 3 Juni

Hooggeachte dames, geachte Heer!

Sta mij toe naar aanleiding Uwer stukken ook een enkel woord te mogen zeggen en mag ik beginnen mijzelve voor te stellen.

Ik ben nog jong, 26 jaar, en zag reeds veel van de wereld. Mijn vader, die ik verleden jaar op 79-jarigen leeftijd moest missen, heeft mij het reizen wel geleerd.

Met hem reisde ik in Egypte, Constantinopel, Budapest, Weenen, Madrid, Rome, Londen, Manchester, Edinburg en Parijs.

Dus ik zag reeds véél, en daar wij niet haastig reisden heb ik, behalve dat ik véél genoten heb en gezien, óók veel kennis van het leven opgedaan.

In den laatsten winter bezocht ik alleen Petersburg en aan de oevers van de Newa bereikte mij de Holl. Lelie, welke mij steeds op mijne reizen werd nagezonden. Te Madrid haalde ik de Lelie twee malen van het Postkantoor en wellicht heeft het Blad in Europa nooit zulke verre reizen gemaakt als door mij.

De lectuur voldeed mij in den regel goed omdat '*het streven naar waarheid*' mij aantrok.

Laat ik dan beginnen met te zeggen dat ik met het grootste genoegen las het stukje van Nora Bakker over '*Nieuwe werkkringen voor dames*', en dat van L.M. ('de grootmoeder niet grijze haren'). Ik vind deze laatste zulk een charmante, lieve vrouw, dat ik in staat zoude zijn tot haar te gaan en te zeggen: Neem mij aan als uwe dochter, ik verlang geen geld noch goed doch uw voorbeeld schijnt mij toe voor mij te zijn een baken in zee, een schitterende ster bij een dikwerf bewolkte hemel.

Doch daar ik vermoed niet altijd alléén door het leven te zullen gaan zonde spoedig zijn:

> Un jour de fête
> Un jour de deuil!

Indien Uw stukje in de Fransche Kamer ware uitgesproken geweest en ik ware lid, ik had voorgesteld ze aan te plakken op ruime schaal in alle Departementen op kosten van den Staat, want altijd dacht ik aan de woorden:

'*Ziet, een zaaister ging uit om te zaaien*.'

Ik heb genoten van Uw stuk, véél meer dan ik U zeggen kan en daarvoor, lieve mevrouw, dank, *innig* dank; en schrijft U nog eens meer in de Lelie!

Met groote sympathie las ik ook het stukje van Nora Bakker, met het kernachtige onderschrift der Redactrice. Ja, het Tooneel staat bij mij ook hóóg! Ik heb Rika Hopper dikwerf zien spelen, doch hare schoonste creatie is m.i. in '*de Sterksten*', het zéér mooie stuk van Roelvink, waarin zij speelt als Freule van Ronsbergen! Ook hierin speelt mevr. Lobo zoo lief!

Hebben de meisjes aanleg, laten zij gaan naar

de '*Tooneelschool*'. Dat zeg ik U *ná*. Volkomen terecht wees mej. Bakker op het tijd- en oogenverslindende handwerkjes-gepruts.

Een kleedje onder een *lamp*, onder een *schel*, onder een *aschbakje!*

Ik zoude U willen toeroepen: *Spaar Uw oogen* en doet iets nuttigers in den trant zooals mej. Bakker schreef.

Twee jaren geleden was ik met mijn vader in Engeland en wij bezochten o.a. Manchester. Op de hoeken van pleinen en straten werden bij groote biljeten *500 'hemdennaaisters'* gevraagd aan een opgegeven adres.

Onder voorwenden voor anderen werk te zoeken togen mijn vader en ik er op uit en wij informeerden aan het reusachtige magazijn en we waren zoo gelukkig ook een paar werksters van dat magazijn te kunnen ondervragen.

En het resultaat!

Werken van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, met kleine pauze voor eten, kon een geoefende werkster 100 hemden naaien in 6 dagen en kreeg daarvoor 4 cent per stuk, alzoo *ƒ* 4.-!!! Was er een hemd bij dat niet netjes genoeg was genaaid dan werd voor elk 4 cents afgetrokken en kon men rekenen op ongeveer *ƒ* 3.80 's weeks!

Dat vele meisjes de prostitutie verkiezen boven zulk een bestaan is alleszins verklaarbaar en te vergeven.

De wetenschap dat zij op 40-jarigen leeftijd vermoedelijk *blind* zullen zijn door de sterke inspanning der oogen, gepaard aan geheel onvoldoende voeding, woning, kleeding en reiniging, drijft hen een andere richting uit.

En zoude mevr. S. Hoogendijk-Hesse hier nog durven gewagen van de 'Rein-Leven'-beweging? Ja, als men **alles** in het leven heeft wat men verlangen kan, *dàn* kan men zoo gemakkelijk vanuit zijn stoel oreeren over 'Rein-Leven'!

Bij het ondervragen dier werksters in Manchester was mijn vader zoo bewogen, dat hij bij het zien en hooren dier naamlooze ellende zijn beurs nam en elk hunner een gift deed en H.J. Schimmel zoude, als hij nog leefde, van mijn vader getuigen evenals hij deed van A.C. Wertheim:

'Uw hart was vrouwelijk-teer,
Als gij schaamrood bekende:
Mijn gift was ijdel en misplaatst mijn medelij;
Maar 't kleed was o! zoo dun!
In d'oogen kréét d'ellende,
'Toen ben ik weer zwak geweest' -
'Dan waart ge 't gróótst voor mij

En thans mevr. Hoogendijk - Hesse aan U ook nog een enkel woord.

Toen ik Uwe stukken las dacht ik aan de Genestet

'Ga naar 't strand der zee
Bij 't barmen op de kust.
'En preek de hooge vloed
Dat hij in eb verander;
'Of breng wanneer ge kunt
De storm, de golf tot rust,
'En kom dan met uw raad,
Begrijpen wij elkander?

En mevrouw, U wilde ieder die aan Vrije liefde doet in de gevangenis!

Hoeveel gevangenissen zouden dan niet gebouwd moeten worden! Eén te Arnhem zoude véél te weinig zijn, en hoevele *tientallen* in den Haag! En op elk flink dorp één!

En zoude u daardoor hen verbeteren? Néén verbitteren zou u hen! Ik zou aan elke vrouw die getrouwd was willen toeroepen:

'N'oublie pas que tu est la femme d'un homme et non d'un Dieu. Tu ne 't étonneras donc pas de ses faiblesses.'

De mensch is zoo geheel verschillend.

Alfred de Musset was een groot vrouwenkenner.

Toen de nog jeugdigde dichter met de veel oudere, zwartoogige George Sand naar Venetië ging en zij hem ontrouw werd, keerde de zoo droef gestemde zanger naar Parijs terug en schreef dat éénig schoone gedicht:

'La nuit de Mai.'

en later dat kernachtige versje, het resultaat van zijn leven:

'Il faut, dans ce bas monde,
Aimer beaucoup de choses
Pour savoir, après tout, ce qu 'on aime le mieux:
Les bonbons, l'ocèan, le jeu, l'azur des cieux,
Les femmes, les chevanx, les lauriers et les roses.'

En thans een slotwoord aan U, mijnheer August de Jong.

Op mijn vele reizen is mijn blik verruimd, ik denk anders over vele zaken dan andere jonge meisjes van mijn leeftijd.

Ik zag Budapest en Weenen met al het mondaine leven dat in die beide wereldsteden overvloedig tiert

Ik zag zeldzaam schoone vrouwen in de hôtels, theaters en stoombooten en begrijp levendig dat een man daar niet ongevoelig voor kan blijven:

To err is human
To forgive is divine!

Men zag daar elke vreemde heer spoedig met eene 'chacune'; ik begrijp het volkomen en veroordeel het *niet!*

'De geest is wel gewillig doch het vleesch helaas is zwak.'

En weet ge wat de fout is van zoovele Holl. vrouwen?

In de Bijbel staat: '*de vrouw moet den man bekoren*.'

Dat beteekent de vrouw moet er altijd netjes, frisch, keurig gesoigneerd uitzien!

Dat is *geen* geldkwestie! Handige jonge meisjes maken wat aardig hoedjes op! maken werk van hun haar, hun nagels, hun teint! Als men hen midden in den nacht verraste zouden velen hun nachtjaponnetje hebben getooid met strikjes rood of blauw! Een tafel keurig dekken, leuke herkenningsteekens in servetten (schildwachthuisjes, korenaar, enz.), aardige zijden lampenkappen, mooie bloote armen, dat alles oefent bekoring uit en de man blijft *tehuis*. Doch vóór alles, de man moet *minstens* 10 jaar ouder zijn dan de vrouw. Wij vrouwen zijn véél eerder oud! en mijn vader heb ik moeten beloven een man te trouwen *ouder* dan ik.

En nu, mijnheer de Jong, Uw levensopvatting! Ik kan ze begrijpen en billijken en ik veroordeel ze niet, want de vrouwen zijn zelf de schuld als de liefde verdwijnt en een andere vrouw hun levensweg kruist.

En nu, geachte Redactrice, een woord aan U.

Hartelijk wensch ik U toe, dat U nog tal van jaren de goede gezondheid en lust moge behouden om Uw Tijdschrift die plaats te doen innemen die 't zich gaandeweg onder Uwe duizenden lezeressen en lezers heeft veroverd.

Morgen vertrek ik naar Oostenrijk, doch een vriendelijke hand zorgt steeds dat de Lelie mij bereikt.

Mag ik U hartelijk dankzeggen voor de opname.

Met alle achting

Uw bestendige lezeres

META NIELSEN.

Amsterdam, 5 Juni 1914.

Indien U mijn stuk in Uw nommer van 10 dezer kunt opnemen, verplicht U mij zéér.

META N.

NOOT RED.

Dit stuk bereikte mij toen het nommer van 10 Juni reeds was gezet. Tot mijn groote spijt kon ik dus onmogelijk voldoen aan den wensch der inzendster. Hartelijk dank ik haar voor hare woorden aan mij; en ook voor hare belangstelling in de Lelie. Het is zoo goed en zoo noodig dat wij-vrouwen deze ernstige quaestie van eene andere dan de conventioneele zijde leeren bekijken. Immers, de vraag is niet wat wij wenschelijk achten, maar wèl waarmede wij hebben rekening te houden als onveranderlijke daadzaken. M.i. wordt juist dat láátste zoo veelvuldig uit het oog verloren, waar het geldt de quaestie van zedelijkheid, niet die naar den *schijn* maar naar *waarheid*.

REDACTRICE.

II.

Geachte Redactrice!

Als lid van een Leesgezelschap krijg ik heden in handen No. 33 van de Hollandsche Lelie, waarin voorkomt een hoofdartikel:

'Geef het dier wat des diers is' van den heer Joh. G. Schippérus.

Het komt mij voor, dat het grootste deel der lezers en lezeressen méér sympathie zullen gevoeld hebben voor de algemeene strekking van Uw onderschrift dan voor het hoofdartikel zelve.

't Heeft den schijn alsof de heer Schippérus dat artikel ondoordacht en bovendien geheel onkundig heeft neergeschreven.

Zoo o.a. doet hij deze vraag: Lijdt ooit een dier aan syphilis, hersenverweeking, enz?

En in een voor hèm geheel afdoende betoog stelt hij het voor, alsof bij een dier nooit sprake zijn kan van syphilis, omdat dieren geregeld naar hartelust natuurlijken omgang met elkaar kunnen hebben.

In dit verband zoudt U den heer Schippérus er misschien op willen wijzen, dat inderdaad ook dieren wel lijdend kunnen zijn aan een soort syphilis en indien ze daarmee behept zijn is het gevaar voor overbrenging zooveel te grooter juist vanwege

hun geregelden natuurlijken omgang. Indien ik me althans niet vergis moeten ten vorige jare de stieren en koeien in de gemeente-weiden van *Rijssen* besmet zijn geweest met een soort dezer ziekte. En dat zoo'n besmetting inderdaad lang nawerkt blijkt hieruit, dat de beide mannelijke dieren welke dit jaar in gezonden toestand in de weide werden toegelaten, na verloop van eenigen tijd ook weer besmet waren door dezelfde geslachtsziekte.

Zijn artikel: 'Geef het dier wat des diers is' mag derhalve door hèm-zelf wel weer herroepen worden, indien het den heer Schippérus na ingewonnen inlichtingen uit de gemeente Rijssen gebleken is, dat inderdaad ook dieren lijden kunnen aan geslachtsziekten.

Omdat ik van oordeel ben, dat het gemoedsleven en de zielerust van sommige lezers en lezeressen verstoord worden kan door artikelen van het soort van den heer Schippérus, meen ik goed te doen, U met het bovenstaande in kennis te moeten stellen.

Hoogachtend
B.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.
XLVIII.
Bijbelsche geschiedenis en Godenleer.

> 'Is onder het tegenwoordig geslacht de Bijbelsche geschiedenis nog zóó bekend, dat....' (Eig. Haard, 3 Mei 1913; Jero de Vries, De Dood des Eerstgeborenen, door Alma Tadema; *Bij de plaat*.)

Ik zal niets zeggen van ons tegenwoordig onderwijs. Alleen zou ik willen vragen: zijn de resultaten van het Lager Onderwijs wel zoo schitterend? Wat ik in de laatste jaren bij mijn dienstpersoneel daarvan gezien heb is middelmatig, en overtreft in geen geval dat van minstens een halve eeuw terug. Trouwens er wordt meer gespeeld, gewandeld, gekeken en geacrobatiseerd dan in mijn tijd. Ik zal er mij echter maar niet in verdiepen. Misschien komt uit Mannheim verbetering.

Wat ik wilde vragen en zeggen geldt de beide leervakken boven dit opstel geplaatst. Ik hoop geen heiligschennis te plegen indien ik ze naast elkaâr noem, want ik spreek hier enkel en alleen als oud Directeur van een Gemeente-Museum, die in 25 jaar bij velen der bezoekers heeft kunnen opmerken, hoe armzalig klein het getal is dergenen, die de voornaamste feiten der Bijbelsche geschiedenis en die der Mythologie kennen, en welke kennis toch onmisbaar is om de voorstellingen in de kunst, en bij oudheidkundige voorwerpen te begrijpen.

In mijn jeugd leerde men van meet af aan Bijbelsche geschiedenis, èn in huis, èn in de school, èn op de cathechisatie. Nu leert men ze noch in huis, noch in de school (ik geloof facultatief), noch op de cathechisatie (eene

enkele uitgezonderd), en nu beweer ik, afgescheiden van alle christelijke deugden en kerkelijke dogma's, dat men de kennis der Bijbelsche geschiedenis onmogelijk kan ontberen, wil men aanspraak maken op den naam van beschaafd en ontwikkeld mensch.

Heel de oude kunst is ontleend en gewijd aan de Bijbelsche geschiedenis, en hoewel men nu na verloop van tijd, al is men in zijn jeugd niet onderlegd, gaande wel op de hoogte komt, zal er, buiten de algemeen bekende feiten, toch wel veel onverstaanbaars en onbegrijpelijks overblijven. De tegenstanstanders van het onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis, en zij die zich buiten den godsdienst plaatsen, dragen misschien van dezen toestand de meeste schuld en hen zou ik willen toeroepen: stelt dat gij gelijk hebt, en dat de geheele Bijbel legende is, waarom onthoudt gij uwe kinderen dan toch een deel van hunne ontwikkeling. Schuift desnoods den Bijbel naast uwe Mythologie, maar onthoudt hun de kennis niet dier beide leervakken. Is de Bijbel u te naïef, of te plat, laat hen dan den kinderbijbel vóór den eigenlijken Bijbel lezen, maar bedenkt, dat feiten als van Noach, van Loth, van David, hunne wedergade niet vinden in al de dikwerf schaamtelooze geschiedenissen in de Mythologie, en toch nemen o.m. de gymnasiasten, - ook de vrouwelijke, - daarvan kennis in hunne ‘Antiquiteiten’.

Maar evengoed als er verdeugdzaamde Bijbelsche geschiedenissen bestaan, zijn er ook uitgegeven gereinigde mythologie's, die ook door uwe meisjes kunnen gelezen worden, en voldoende geven zullen om de kunstvoorstellingen, en die, welke op oudheidkundige voorwerpen voorkomen, te begrijpen.

Het Haagsch Museum, om enkele voorbeelden aan te halen, bezit een Hercules-plafond, geschilderd door Theod. van der Schuer.

Nu weten de meeste bezoekers wel iets van Hercules, als een sterk gebouwde man, maar van zijn staan op den scheidingsweg, de keuze tusschen goed en kwaad (schoorsteenstuk) en zijne taakwerken (rand van het plafond) weten weinigen iets, en daarop komt het juist aan.

Van den Haagschen bouwmeester Barth. van Bassen hangt er een schilderij, waarop de geschiedenis van Haman wordt voorgesteld. Wie zal deze voorstelling zonder de kennis der Bijbelsche geschiedenis kunnen ontraadselen? Als men het boek Esther nooit gelezen heeft, begrijpt men er zeker niets van, temeer wijl de schilder, zoóals men in *zijn* tijd meer deed, de verschillende phases der historie op één doek bracht; als het ware een verzamelschilderij.

Als derde voorbeeld (uit de Mythologie) wijs ik op een beschilderde geldkist, waarop afgebeeld zijn aan de voorzijde twee voorstellingen, ontleend aan Ovidius' Metamorphosen. Links Daphne in haar deguisement van Laurierboom, rechts Apollo in zijn dolle liefdedrift. Welk gewoon bezoeker zal daarvan iets maken? Een gymnasiast misschien iets; een student wellicht veel; een professor alles, maar er zijn toch ook andere kinderen en menschen. Dit wetende durfde ik te pleiten voor, van jongs af aan, onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis en in de Mythologie.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Ge. - Ik vind het stukje zeer geschikt, en zond het ter drukkerij. In Engeland is het vak van bloemist een dat reeds door vele dames wordt uitgeoefend. Ook ben ik het geheel met U eens dat in dit beroep niets onvrouwelijks is, en dat een dergelijke omgang met de natuur enkel gezond kan werken op ziel en lichaam beide. 't Eenige wat *ik* steeds vrees is dat niet-gefortuneerde meisjes misschien een deceptie te wachten hebben later, omdat voor zoo iets fortuin m.i. noodig is. Gelijk dit ook in het door U geschilderde geval aanwezig is. Zij echter die dat wel bezit kan m.i. geen aangenamer levenswijze kiezen dan de door U zoo aardig beschrevene. Om U de waarheid te zeggen, herinner ik mij niet ooit met die dame gecorrespondeerd te hebben. - Ja, ik ben nu in Bad-Nauheim. Maar, gij drukt het te grootsch uit als gij zegt dat ik ‘de bergen’ heb opgezocht. De Taunus is maar een heuvelachtige streek, en rondom Nauheim-zelf is eigenlijk alles vlak. -

Voor Rarda Lieftinck neem ik over dat gij het zoo eens zijt met haar artikel (ged.) over lapmiddelen. Ik kan mij dan ook wel begrijpen dat gij een dergelijk antwoord gaaft aan iemand die U vroeg mee te doen. Dezer dagen las ik in een Duitsch Blad een ingezonden stuk, van iemand die zich zeer terecht heftig beklaagde over de onhebbelijke opdringerij van een 'Blumentag' in Leipzig, en die daarbij de opmerking maakte: 'Indien het dan zóó hoognoodig is de een of andere ellende te lenigen, laat dan de Staat dit doen, inplaats van schatten uit te geven aan oorlogs-belastingen, vloot-uitbreiding, bezoeken van vreemde vorsten en gemeenteraden, enz., enz. Het is echter toch wèl wat erg dat er tegenwoordig geen plaatsje of dorpje of groote stad meer is, waar men niet een of meerdere malen in het jaar wordt lastig gevallen door behaagzieke juffertjes, met vodderige bloempjes, wien het bij hare 'edele taak' geenszins te doen is om de *zaak*, maar enkel om het pretmaken.' - Zoo ook denk ik er over. Indien ten onzent de Staat geen nachtpermissie gaf voor de kroegen, dan zou hij vrij wat beter de tuberculose bestrijden dan door liefdadigheids-inrichtingen en Emma-bloempjes-aanstellerij. Maar onze 'volkswelvaart' grondt zich, finantieel, op de jeneverflesch. En daarom wil geen enkele regeering, van links noch rechts. dien volkskanker, met zijn ellende van lichamelijke verrotting in toekomstige-geslachten, aan in oprechtheid.

- Ja, zulke lieflijke slonsen van dienstmeisjes als de Uwe was, kan ik in den Haag ook zien bij de vleet. Maar ik vraag steeds: Aan wien nu eigenlijk de schuld, aan zulke onervaren kinderen, of wel aan hunne opvoeders? Wat doet de geheele tegenwoordige richting namelijk anders dan het volkskind *bederven* tot in den grond? 'Schoonheid voor het volkskind', 'Kunst voor allen,' alle deze zoo schoonklinkende namen leiden m.i. tot niets anders dan tot vuile onzinnige lage witte blouses, àjour kousen, en.... niet willen werken. *Dat* verstaat namelijk de volksklasse onder 'ontwikkeling.' En iedereen, de dienstbodenvereenigingen, de socialisten, de onderwijzers (den goeden niet te na gesproken) helpen er aan mee van zulke innerlijk totaal *on*beschaafde schepseltjes te maken dergelijke quasi-'dames'! Met dat al is het voor U zeer zeker allesbehalve plezierig. Vriendelijk gegroet.

A.T. - Ik dank U hartelijk voor Uw briefje. Ja, ik kan mij zeer goed begrijpen dat een woord van lof, zooals dat van een der Lelie-lezers over Uw feuilleton, U prettig aandeed. Om U de waarheid te zeggen zag mijn uitdrukking: 'Gij-ook,' op de goede meening van nog een andere abonnée, die ik insgelijks voor U heb overgenomen, dat weet ik zeker. Ik-zelve herinner mij den inhoud niet zoo recht meer, maar het feit *dat* ik 't aannam is een bewijs vóór mijn gunstg oordeel, nietwaar? Den heer Veen schreef ik over het honorarium, omdat feuilletons zeer zeker evenzeer gehonoreerd worden, en hij antwoordde mij dat die zaak intusschen reeds was geregeld. Ik vind het natuurlijk heel aardig dat gij: 'Ik zeg de Waarheid' nog eens hebt herlezen, als cadeau-gekregen. - Wat het artikel van den heer Schippérus aangaat, dat heeft heel wat tegenspraak uitgelokt, en ik-ook zeide reeds in mijn noot o.a. het er niet mede eens te zijn. Maar toch geeft gij-zelf hem eenigszins in zijn opvatting over den man gelijk, waar hij zegt, en gij-ook, dat deze, evenals het dier, vóór alles zinnenbevrediging zoekt. - Ik geloof dat het den heer Schipperus bovenal te doen is geweest om te prediken tegen *schijn*-moraal. En dáárin heeft hij zeker gelijk. Hoe vindt gij b.v. een geval als zich weer onlangs voordeed, van eene o zoo 'beschaafde' Haagsche dame, die de derde vrouw werd van een man, dien zij slechts ééns had

ontmoet, maar die schatrijk is, die reeds binnen 't eerste huwelijksjaar weer van hem scheidt, en nu op een ruim jaargeld van hem o zoo ‘fatsoenlijk’ leeft. *Ik* noem zulk een handelwijze een veel minnere manier om zich te verkoopen dan het demi-mondaine-leven van eene vrouw die hare luxe moet veroveren door zich nacht op nacht te geven aan een of anderen meneer van wien zij de maîtresse is. En toch is deze laatste ‘maar’ eene ‘halbwelt’-dame, en is de door mij bedoelde eene ‘fatsoenlijke vrouw’, die overal wordt ontvangen niet alleen, maar die uit een milieu voortkomt waar men de schoonste en zedelijkste theorieën verkondigt met de lippen. - Ja, het lezen van dierenmishandelingen kost mij een ware zelfoverwinning. En nooit zal ik b.v. de vreeselijke beschrijvingen van ongelukken, enz., waaraan ik-zelve niets kan veranderen, voor mijn genoegen bestudeeren, gelijk dat door zoovele menschen geschiedt in de gemengde berichten. Maar het lezen, en daarna publiceeren, van dierenmishandelingen is een plicht waarvan ik diep ben doordrongen, sinds ik een orgaan heb om in het openbaar op te treden. Hier zou niet-willen-weten verachtelijk egoïsme worden nietwaar?

Indisch-gast. - Hartelijk dank voor Uw lange uitlegging en verdediging van het bewuste geval. Het spreekt van zelf dat ik - onder die omstandigheden - gaarne genoegen neem met Uw verklaring, en het ook heel begrijpelijk vind dat de hond daar bleef. - Gij schrijft mij over dat bewuste artikel van eene medewerkster. Principiëel behandel ik natuurlijk nooit de artikelen mijner medewerkers(sters) in de correspondentie. Mij wil het voorkomen dat men in zulke onderwerpen belang moet stellen om zich in den gedachtengang te kunnen verplaatsen. Zou dat niet zijn wat bij U ontbreekt, in dit geval?

- Dat gij mijn antwoord aan Jhr: Quarles van Ufford, voorzitter van het Haagsche Toevluchtsoord (?) voor noodlijdende dieren, ‘zoo prachtig logisch, duidelijk en eerlijk vindt, precies alles punt voor punt behandelend,’ doet mij ter wille van de zaak waarom het gaat, namelijk die van het noodlijdende dier, innig veel genoegen. Immers, niet zonder reden wordt er voortdurend over dat Haagsche Toevluchtsoord (?) voor noodlijdende dieren geschreven en gesproken. Hetgeen ik dezen winter dienaangaande van de meest-verschillende zijden heb te hooren gekregen, is voor mij helaas bevestigd geworden door de behandeling welke mijne Amsterdamsche dame ondervond met haren zwerveling, en daarna, nog opnieuw, door de zoogenaamde ‘verdediging’ van het geval des heeren Quarles van Ufford, Voorzitter van het Toevluchtsoord (!?) voornoemd, in de Lelie-

zelve opgenomen. Alles wat deze Voorzitter-zelf erkent is, helaas, een slag in het aangezicht van het doel waartoe liefdadige menschen het asyl oprichtten, namelijk zwervende verlaten honden te helpen en te beschermen en *geenszins een betrekkingloozen jongen man, die graag wil gaan trouwen, te helpen aan een voor hem extra uitgevonden 'directeurs'-baantje op eene bezoldiging van f 1000.- + vrije woning*. Wanneer men dan bovendien weet dat de aanstaande echtgenoote van dezen nieuwbakken directeur 'toevallig' is de dochter van het invloedrijke lid van het Hoofdbestuur: Wolterbeek, dan.... *weet men genoeg*. Ik heb mij-zelve beloofd, in het belang van het dier, geen gelegenheid te zullen laten voorbijgaan om te wijzen op het onrecht dat hier geschiedt aan noodlijdende honden, welke men (zie het eigen getuigenis-zelf van Jhr: Quarles van Ufford en van dr: Woudenberg, in de Lelie) afmaakt om *betalende* pension-hondjes te behoeden voor mogelijke besmetting. Die betalende pension-hondjes zijn eene uitvinding van den heer Wolterbeekzelf.... omdat het asyl zulk een geld gebrek heeft. En tegelijkertijd wordt de schoonzoon van dezen heer Wolterbeek, betrekkingloos en wenschend diens dochter te huwen, benoemd voor een tot hiertoe *niet*-bestaande betrekking van directeur op *f* 1000.- + vrije-woning. - Aan *wien* komt dus het door de betalende pension-hondjes ingebrachte geld van het asyl ten goede? Aan *de noodlijdenden* dieren, (die worden afgemaakt om den betalende hondjes voor alle mogelijke besmetting te vrijwaren) of.... aan den heer Driessen, schoonzoon van den penningmeester van het hoofdbestuur. den gep: majoor Wolterbeek?

Op déze vraag mogen alle *wezenlijke* dierenvrienden het antwoord geven. Want daarop alleen komt alles neer. Niet op eene personen-quaestie. Althans niet voor mij. Want, den heer Driessen heb ik zelfs nooit gezien, en van den heer Wolterbeek bij mijn eerste en eenige ontmoeting met hem een gunstigen indruk gekregen, die mij dientengevolge hem, helaas, deed gelooven op zijn woord. Ook de overige leden van het hoofdbestuur zijn mij allen geheel onbekend. Ik heb mij principieel nooit met het asyl ingelaten om al het zonderlinge wat ik ervan hoorde; eerst *omdat* ik den heer Wolterbeek geloófde, werd ik, na mijn laatste onderhoud met hem, lid. Bij mij is dus van niets anders sprake dan *van de zaak van het noodlijdende dier*. Volgens het eigen getuigenis-zelf van Jhr. Quarles van Ufford, voorzitter van het hoofdbestuur, in de Lelie opgenomen, is het duidelijk dat die zaak thans niet in goede handen is, waar men niet-deskundigen en onverschilligen het recht overlaat, om *zonder voorkennis van den veearts*, tot het onmiddellijk afmaken van ingebrachte zwervende dieren over te gaan. Daarenboven blijkt uit dit *schrift-stuk* van Jhr. Quarles van Ufford nog iets, namelijk dit, dat die zeer velen helaas gelijk hebben, die mij zeiden: Meneer Wolterbeek heeft U iets wijs gemaakt, en U verteld dat de dieren *niet* werden afgemaakt, terwijl dat *wel degelijk* het geval is. -

Uwe woorden: 'Welk een schande, dat asyl van ter dood gedoemde honden!' zeg ik U van harte na.

- Voor Uw instemming met mijn opvatting voor de dienstboden-quaestie zeg ik U tevens hartelijk dank.

Het laten afmaken van een hond - tenzij uit noodzaak - vind ik wreed. Een oud mensch wil toch ook nog wel gaarne leven, al is hij hulpbehoevend en gebrekkig. Iets anders is het natuurlijk wanneer het dier een pijnlijke of aanstekelijke kwaal heeft; het laatste is helaas het geval geweest met Jobje, die wij, wegens kanker, - welke voor de andere honden gevaar opleverde - moesten laten dooden; zij was echter

toen ook gelukkig reeds oud en afgeleefd, en leed blijkbaar zelve veel. Toch was het vreeselijk voor ons toen de veearts het decideerde. - Zeker, gij hebt volkomen gelijk, de groote meerderheid van het menschdom is zoo egoïst, dat het zoo iets als waarachtig *gevoel* voor een ander - van welken aard ook - zich maar moeilijk kan voorstellen. Dat treft mij 't meest altijd bij sterfgevallen. Hoe gauw zijn ook de zoogenaamd geliefde dooden vergeten. Ik heb eene dame gekend, die zich inbeeldde van zich, dat haar man en kinderen haar met groote teederheid aanhingen. En ik-zelve was er heusch de dupe van. Maar och, toen ze onverwacht ziek werd, ze gunden zich nog niet eens den tijd van hun reisjes thuis te blijven, en, nu ze dood is, gaan ze even vroolijk hun gang als vroeger, en bezoeken precies dezelfde plaatsen waar zij met hen vertoefde, en zelfs haar portret past niet in den ‘stijl’ hunner woonkamer, is naar de slaapkamer verhuisd! En heusch, zulke gevallen zijn legio. Gij schrijft mij, dat gij reeds ‘bejaard van leeftijd’ zijt, nu, het is een feit, dat ik dikwijls meer met dezulken sympathiseer dan met de hyper-moderne menschen. Vergeef mij dat ik U eenigszins kort antwoord op Uw zoo langen brief; dat ligt aan den vertrouwelijken inhoud daarvan, waardoor vele punten erin zich niet eigenen tot bespreking hier, ook omdat ik U daardoor zou verraden. Hartelijk dank echter voor Uw schrijven.

B.O. - Gij zoudt mij zeer verplichten door mij den naam van Uw manuscript op te geven; dit zou het voor mij vergemakkelijken het op te zoeken onder die nog niet nagezìene copy door U bedoeld. Het is maar goed dat gij U tot mij hebt gewend, want ik herinner mij mijn belofte van vroeger heel goed, maar er is steeds zóóveel van actueelen aard dat de tijd mij tot hiertoe nog steeds ontbrak. En het deed mij genoegen weer eens van U te hooren.

Eene medestrijdster. - Ik vooronderstel dat dit Uw ps: is? Het was mijn bedoeling Uw brieven - welke mij buitengewoon verheugden om den inhoud - met een enkel woord particulier te beantwoorden. Nu wil ik beginnen U reeds langs dezen weg te zeggen hoezeer ik verrast was en aangenaam gestemd, te vernemen dat juist gij in de Lelie hebt gevoeld een blad dat Uw sympathie heeft, dat U aantrekt omdat het voldoet aan Uw behoefte; dat gij daarom na kennismaking er mee terstond abonneé zijt geworden is mij een groote voldoening. Ik kom nog nader op Uw brieven terug, maar kon het wegens plaatsgebrek ditmaal nog niet uitvoerig doen. Daarom reeds nu dit enkele woord voorloopig. Nogmaals zeer mijn dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

24 Juni 1914
27ste Jaargang.
No. 52.

Berichten.

Zij, die zich met 1 Juli a.s. op

DE HOLLANDSCHE LELIE

abonneeren, ontvangen vanaf heden de tot dien datum verschijnende nummers gratis

A'dam, 23 5 1914. L.J. VEEN, Uitgever.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie, om welke reden dan ook, persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie, onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Een vak voor vrouwen.

Als men zelf op een hevige manier liefhebbert in bloemen, elke vijf minuten, die men maar eventjes vrij heeft, benut om zijn tuintje te verzorgen - alles zelf bescharrelt tot 't spitten desnoods toe en men leest dan van een jonge dame, die als bloemist een groote zaak drijft, dan wordt de belangstelling in zoo'n ondernemende vrouw in hooge mate opgewekt. Zoo ging 't ook mij - dus stevende ik, na op mijn brief een vriendelijk antwoord te hebben ontvangen, op een van de vele Nova Zembla-Meidagen naar Amsterdam, om vandaar met de electrische tram na een kwartiertje Halfweg te bereiken. In den trein me onderwijl in stilte danig amuseerend met de warm- en

koudbloedige medereizigsters, die den tijd korten door het elkander met open- en dichte raampjes lastig te maken. Daar had je een piepjong dokters-vrouwtje uit een negorij, die direct bij het binnenkomen zonder iets te vragen ons allen op vriespunt zette, wat een dame naast me tot aan de ooren in haar veerenbont deed kruipen. Gelukkig kwam een oude, doove dame, gewapend men een hoorn, die ‘geen rheumathiek 's nachts in der hoofd wou hebben,’ de koude stakkers te hulp en was 't een half uur geen va et vient naar 't portierraampje, tot de doove er in Zaandam uitstapte en de warmbloedige als een wilde naar 't raampje vloog.

Enfin, 't gaf een beetje variatie en dus was ik tamelijk gauw in de hoofdstad.

Onder een malsch regenbuitje en met een stukgewaaide parapluie stapte ik te Halfweg uit. ‘Waarom geen tien dagen gewacht?’ vraag ik me thans af, nu ik voor 't hoog open raam, temidden van groen en bloemen dit zit te pennen, maar wie rekende er nu ook nog op mooi weer?

Enfin, ik was er, en na een beetje zoeken en vragen, kwam ik terecht ook. Van verre kleurde het groene huisje tegen de grauwe lucht en juist brak een zonnestraal door, die de vele broeikassen even deed opflikkeren. Toen stond ik tegenover mejuffrouw van Lommen, de eigenares, een jonge, bloeiende verschijning met een kortgeknipten, zwarten kroeskop en een lange, blauw linnen tuinjas over haar voetvrij japonnetje aan.

Ze voerde me mee naar binnen, waar haar tuinman, diens zuster en twee volontairs juist aan tafel zaten en in een aangrenzend vertrek kon ik onder een kop koffie eens wat bekomen van het kwartiertje jakkeren tegen den noordwesten storm.

Onderwijl bracht mej. v. Lommen me alvast wat op de hoogte van 't een en ander, vertelde, hoe ze als volontair bij haar tegenwoordigen tuinman, die toen een zaak in Sloterdijk had en vóór dien tijd twaalf jaar in Hortus was geweest (geen onbekende dus in 't vak) was begonnen, en hoe ze weldra inzag, dat *dit* haar bestemming was: bloemist. Dat het eerste jaar werkelijk bevredigende uitkomsten had gegeven, en hoe ze nu alweer vol groote toekomstplannen zat en met vollen moed het leven inzag.

Nu begon het zonnetje zoowaar zóó te lokken, dat we 't binnen niet langer uithielden.

Eerst maakte ik nog kennis met haar drie honden, waaronder een Russische hazen wind, onlangs bekroond met den eersten prijs. Dan kwamen we in den geitenstal, waar de bewoonsters ons met luid geblér verwelkomden, we zagen het hok met mooie konijnen, kwamen langs de kippenvilla, dan ging het de bloemisterij op langs een groote haag van bloeiende seringen, 'k geloof dat ze zei in vijf en twintig soorten. Alles vertellen van wat er is, lijkt me een onmogelijkheid. 't Is zoo 'n groote uitgestrektheid, maar waar ze zich speciaal op toelegt zijn rozen, seringen, chrysanten en snijgroen. Alles gaat van haar naar de veilingen, althans voor 't allergrootste gedeelte.

In de rozenbroeikas wemelde het van dikke knoppen. Slechts één prachtige oranje roos, genaamd lady Hamilton, waagde het de kluisters te breken, en 't was haar noodlot.

Daar kwam de schaar van de bloemist en lady Hamilton verhuisde naar de bezoekster.

Vol trots wees juffrouw van Lommen me een groote broeikas. Die had ze zelf mee helpen opbouwen. Zij had er het glas allemaal in gezet - en dan schilderde ze weer in den stillen tijd en timmerde, kortom ze redden het met elkander zoowat allemaal.

‘Spit U ook zelf’? vroeg ik.

‘Zeker, op zijn tijd - geloof me, hoor, als ik me wat getraind heb, kan ik 't aardig lang volhouden en, U ziet wel, ik val er heusch niet van af. 'k Heb zoo'n heerlijk gezond leven, slaap als een marmot, eet als een schooljongen van twaalf, en zenuwtjes en bloedarmoede kennen we hier niet. Dat moesten meer vrouwen doen, vrouwen, die nu klagen over allerlei kwalen - wat zouden ze veranderen. Ja, 'k heb het heerlijk - een door en door vertrouwd persoon als tuinman - alleen, weet U wat me nog ontbreekt? Een paar jonge dames, die het vak bij me wilden leeren. U heeft de beide jongens wel gezien? Ook een paar volontairs en dan komen er iederen maandag een

heer en dame bij me, die een buiten hebben en nu zelf een beetje verstand van tuinieren willen zien te krijgen. Maar ziet U, zoo'n paar aardige jonge meisjes, die liefde voor de natuur hebben, ze kunnen geschikt bij me terecht en 'k zou het erg gezellig vinden. Ik heb er al wel eens een paar hier gehad met haar mama's, maar 't lijkt wel, of de moeders er meer zin in hebben dan de dochters. Een zou misschien met September komen, althans zoo wilde het mama. Zijn het gefortuneerde meisjes, dan kunnen ze, evenals ik, zich later ook vestigen, hebben ze geen geld, dan kunnen ze in de toekomst toch ook hun kost verdienen, 't zij als bindster in een eerste-klas-zaak of iets dergelijks. Het publiek in zulke fijne zaken wil, dat de verkoopsters tegenwoordig op de hoogte van een heeleboel dingen zijn.

En toen ze dat zoo zei, dacht ik aan de Holl. Lelie, die door zoo velen gelezen wordt, door rijken en minder-bevoorrechten. Wie weet, krijgen niet een paar jonge dames na kennisname van dit artikeltje zin, om juffrouw van Lommen te Halfweg eens op te zoeken. 'k Geloof, dat ze er geen spijt van zullen hebben, want mij is de kennismaking én met mej. v. Lommen èn haar zaak èn met haar tuinman slechts een aangename geweest. Behoef ik nog te zeggen, dat een heerlijke ruiker seringen me vergezelde op mijn tocht naar huis?

NORMA.

De Zijp-Looyenga's.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 50).

Zij liepen zwijgend neven elkander: - - Meinhard en Maria-Anna, zwijgend in de stille tramlooze zijstraat van 't Bezuidenhout, die voerde naar hun huis... Ze hoorden hun eigen schreden opklinken in de rustige duisternis. - - En Maria-Anna, die eerst had gepoogd haar man wat te verstrooien door te praten over de engagementen bij Everard, en over de vage zorg die Charlotte's geheimzinnigheid haar baarde, gaf het weldra op zijn korte antwoorden uit te lokken. - - Ze begreep het wel weer - overlegde zij bij zichzelve - die ellendige politiek zat hem weer dwars.

- God, waarom had hij zich toch ook daarin gestoken, in dat verachtelijk-onoprecht leugengedoe, van den Christus te willen mengen in den strijd om aardsche eer en aardsch voordeel...

Had ze maar kunnen gelooven in heelemaal overtuigd zijn zonder voorbehoud van zijn leelijke nevenbedoeling van eerzucht! Want immers, dan zou ze hem hebben kunnen loslaten, verachten, zooals ze Everard verachtte, z'n schijnheiligen, berekenenden broer.

Maar, dat was 't 'm nu juist! - Hij was oprecht in zijn geloof, meende 't eerlijk met zijn God-willen-dienen, dat zag ze, daarvan was zij zeker...

En toch kon hij zichzelf niet vrijmaken van de kluisters waarin z'n familie-tradities hem hadden geslagen, beeldde hij zich in dat zijn Kuyper-dienst en Vaandel-getrouwheid zoovele bewijzen waren van zijn God-willendienen, van zijn willen bevorderen het Christendom.

En, in zijn zelfverblinding, zag hij niet - wat Maria-Anna zoo onpartijdig-duidelijk zag - hoe er in al dat kleine gedoe zooveel jaloezie school van Everard's meerdere beroemdheid, zooveel begeerte als deze nommereen in de partij te worden, terwijl hij nochtans de gewetenloosheid niet bezat door te tasten als deze zoodra het eigenbelang gold, met terzijdestelling van alle wezenlijke godsdienstigheid en vroomheid.

En, juist uit dat gebrek aan gewetenloosheid, dóór dat tweestrijdige, kwam voort zijn onophoudelijk geharrewar met de antirevolutionairen waartoe hij toch van ganscher harte behoorde. Want, als het aankwam op sommige dingen bleef hij onverzettelijk, wilde zich daartoe niet laten gebruiken, stond liever als eerlijk man alleen dan vooraan in de gelederen der Kuyper-gewillige-slaven. En daarom werd hij gewantrouwd, achteruitgeduwd, beschouwd als iemand dien men niet onbepaald kon vertrouwen zooals Everard, de handige diplomaat, de scharrelaar in christelijke politiek, een voor wien 't heele zaakje niets meer was dan een middel om steeds meer vooruit te komen, met beide schouders en beide lange beenen vooruit, tot boven aan den maatschappelijken ladder.....

Maria-Anna had een hartgrondigen afkeer van politiek. Toen zij Meinhard trouwde was in de oude provincie-stad de familie Zijp-Looyenga nog eensgezind-gemoedelijk-orthodox in al hare vertakkingen, meer bij wijze van een aristocratische-onderscheiding van de tweede en derde meer-vrijzinnig-denkende kringen beneden haar in rang, dan uit diep-innerlijke overtuiging. Daar waren de de Wheel's en de Verheye's en de de Hooph's, die allemaal óók orthodox deden, allemaal

vertakkingen van den stam: de Zijp-Looyenga's, maar die zich, wat hunne verschillende leden aangaat, geenszins veel stoorden aan de voorschriften van het evangelie, en de kat in het donker knepen zoo goed als de beste doordraaier. - Van lieverlede echter was die ouderwetsche sleureenheid verstoord, door 't uitbrekend doleeren, door 't in troebel water visschen van den politieken leider, die den gestorven Groen van Prinsterer had vervangen. En, vanaf dien tijd was rechtzinnigheid geworden een partij-leuze, een wapenbord, dat die Zijp-Looyenga's zich om den hals hingen als bewijs van hunne bijzondere uitverkorenheid Gods, en waardoor ze zich en-passant vermeesteren wilden van de hooge staatsambten, van de macht in het geheele land, in plaats van die waarmee ze zich tot hiertoe vergenoegd hadden in hunne eigene provincie-stad.

- - - En toen ook, van lieverlede, was Maria-Anna - die met zulk een naïeven eenvoud had opgezien tegen het groote, echte sterke geloof van hare schoonmoeder, vrouw, die haar man en haar gezin regeerde in bijbelschen zin, en die daardoor eerbied en ontzag afdwong aan het wereldsch-grootgebrachte, zorgelooze meisje, dat nooit over leven of hemel-toekomst veel had nagedacht, - vervuld geworden met een grooten afkeer van dit politieke drijven, dat het hooge en heilige neerhaalde in het slijk der aarde, en, onder het mom van de eere Gods, alleen bedoelde eigen eere. - - -

Toen, tegelijk met hare vrouw-vervreemding van haren echtgenoot, was óók begonnen hare zielsvreemding van hem, haar zich alleen voelen, op de levenszee, waarop ze den stuurman dien ze zich gekozen had niet meer vertrouwde als voorheen.

Toen was haar denken begonnen, en haar strijd, en haar innerlijk groeien. - -

En ze sloeg als toeschouwster gade de politieke gebeurtenissen die haren man groot moesten maken, de Kamer-verkiezingen, waarin eerst Everard zitting kreeg, de inval in de Nieuwe Kerk zijdens de doleerenden, de stichting van de Vrije, de deputaten-vergaderingen, het wassen bovenal in wereldsche grootheid van den dominee uit het bescheiden dorp, die het reeds had gebracht tot professor aan de Vrije, die door zijn Vaandel regeerde den adel des lands, wier welvaart en invloed afhing van deze dominee's wijze zijn kleyne luyden weten te drillen. - -

Ze zou er om hebben moeten lachen, om Everard's schijnheiligheid, en Frederike's berekening, om het nog-niet-weten in welke richting zich te wenden van den berekenenden François, die in het ethisch-irenische den Haag een hooge ambtenaarspositie bekleedde en bang was zich te compromitteeren door mee te doen met zijn broer, en toch tegelijkertijd wel zag hoe de Kuyper-zon steeds rees, zoodat hij onzeker was voor de toekomst, en om de matelooze jaloezie van Fenna, voor wie de heele geloofsquaestie enkel eene was van ‘deftigheid’, nu zij in den Haag woonde en verkeerde met menschen met wien zij nooit gedroomd had te zullen omgaan, en ook om de wellustige vleeschelijkheid der weduwe Zijp-Looyenga, hengelend, onder haar weduw-sluier dóór, naar een tweeden man, gebruikend haren bekeerlingsijver als een heerlijk voorwendsel om dominees en zendelingen en al wie - mits van 't mannelijk geslacht - zich bij haar aanmeldde als ‘vroom’ te lokken in de intimiteit harer eerzame weduwe woning.... Zij zou er om hebben moeten lachen, ware zij niet de vrouw geweest van een der hunnen, van dien Meinhard Zijp-Looyenga, dien zij eerst had gemeend lief te hebben, en dien zij nu bemedelijdde met dat moederlijk meelijden dat wij-vrouwen soms overhouden voor den man dien we hadden hopen te kunnen minnen, en die ons vreemd en onverschillig is geworden buiten zijn eigen schuld, door het noodlot alleen van 't niet bij elkander behooren.

Een vrouwelijk verlangen hem te troosten, te helpen, te steunen in den strijd dien hij zichzelf had gekozen, kwam in haar toen ze hem daar zoo naast zich zag, zoo stil, zoo versomberd.

En, zich herinnerend wat ze van het heerengesprek zooeven had opgevangen, vroeg ze vriendelijk-belangstellend:

- ‘Heb je dat Vaandel-nummer nog, waarin 't verslag staat van de vergadering in Utrecht, waarover je zooeven sprak met Everard - - - die waar je bent heengegaan verleden Donderdag?’ - -

Hij stak den sleutel in het slot van de deur terwijl ze 't vroeg, maar zijn hand hield even terug, in een onwillekeurige verbazing: Hoe kwam ze daaraan nu ineens? Zijn gedachten waren zoo ver weg van de politiek - - zoo heel dicht bij haar. - -

‘Ja’, Ik geloof 't wel... waarom...’ antwoordde hij op denzelfden onverschilligen, korten toon, dien zij toeschreef aan zijn onwil over het in Utrecht gebeurde, dat namelijk waarop Everard had gezinspeeld met een terechtwijzing aan hem: ‘'t Is onhandig den leider tegen te spreken. Het wreekt zich aan je zelven....’

‘Ik zou willen lezen wat er toch eigenlijk precies is voorgevallen,’ veinsde zij belangstelling. - ‘Ik hoorde Everard iets zeggen van dat jij en Kuyper het niet eens waren geweest. En dat Kuyper zoo iets niet gemakkelijk vergeeft als je hem tegenspreekt in 't openbaar... Is er iets onaangenaams gebeurd?...’

Nu glimlachte hij... Ineens maakte het zijn gelaat zoo veel jonger en innemender, dat zorgeloos glimlachen.

‘Wel neen,’ zei hij. ‘Ik heb gelijk gekregen van de vergadering met mijn voorstel. - 't Is wel mogelijk dat Kuyper dit een oogenblik heeft gehinderd, omdat ik met hem van meening durfde verschillen, maar Everard overdrijft zoo angstig in zijn Kuyper in alles toegeven. Ik wil vrij man blijven, geen Kuyper-volgeling zijn door dik en dun... Enfin, 't heeft niets te beteekenen; maar, als 't geval je interesseert, het staat in 't “Vaandel”. Ik zal je het nommer halen...’

Het trof haar hoeveel opgewekter hij nu ineens sprak. Zeker deed hare sympathie hem weldadig aan. En ze ging voort met haar goed-bedoelen door te zeggen:

‘Ja, doe dat.... breng het me dan boven, op de slaapkamer, wil je... Beneden in de huiskamer is het zoo koud en ongezellig.. Jaantje zal wel naar bed zijn... en Mina ook. Ik ga dus maar regelrecht naar boven...’

Ze ging vooruit, terwijl hij achter haar het gaslicht, dat de meiden in den gang hadden laten branden tot hunne terugkomst, uitdraaide, de voordeur op het nachtslot deed, nog even nakeek of de achteruitgang ook behoorlijk was gesloten.

In zijn eigen kamer maakte hij dan snel licht om 't Vaandel te zoeken, haastte zich een paar brieven die voor hem waren afgegeven, terzijde te schuiven. - Neen, nu niet, terwijl het in hem zoo verradelijk stormde, aan zaken, aan werk denken. Was hij niet vóór en boven alles mensch; man, stond er niet geschreven, en hadden zij het bij hun hun huwelijk niet in de kerk hooren voorlezen als een heilig sacrament: Dat de vrouw haar man gehoorzaam zij....

Met het Blad in de hand kwam hij de vriendelijk-aandoende slaapkamer binnen. Maria-Anna hield van licht, veel licht. Zij had de ouderwetsche, leelijke slaapkamermeubelen van bij haar huwelijk, van mahoniehout, degelijk en zwaar, opgevroolijkt door overgordijnen van het juist in de mode komend kleurig cretonne, en het vloerkleed, dik en mollig, paste zich daarbij behagelijk aan. De deur naar de badkamer stond open. In een tijd, waarin bijna nog niemand aan badkamers dacht, had Maria-Anna het aangrenzend kabinetje doen inrichten tot dit doel. In den toilet-spiegel zag hij haar beeld teruggekaatst, zooals ze daar bezig was, haar japon al uit, haar schouders bloot, omdat ze de bretel der chemise had losgeknoopt voor eene halswassching....

En, vóór zij 't wist, stond hij achter haar, had haar een brandenden, gloeienden kus gedrukt in haar donzig vleesch....

Ze schrikte.... ze kende dat....

Dàt was het dus... Dàt....

En ze weerde hem af, zonder toorn, met iets als van zelfverwijt, omdat ze zijn gevoel niet kon beantwoorden:

'Je laat me schrikken... Neen - neen - láát me - láát me....'

Want hij had haar omvat... Er was een begeeren in zijn oogen... Haar polsen hield hij omklemd....

'Houd van me... zooals ik van jou hou'... gebood hij heesch, - - 'zooals je mij hadt beloofd'...

Zijn stem sloeg over ineens... ging uit als een snik....

'Waarom wil je niet... waarom niet?'... smeekte hij.

En zij, ineens voelend het hopeloos-treurige van hun huwelijksleven, huilde óók zachtjes:

'Ik kan niet... Je weet wel dat ik - na dien eersten keer, - - niet meer... kan... Het is dood in me... Jij kunt het niet helpen... Ik voel er geen behoefte aan... ik... wil niet...'

- - Als een zweepslag werkte het laatste woord op hem terug. -

'Je wilt niet', - - herhaalde hij, driftig wordend. - - 'Dat is het 'm juist' - - Je wilt niet... Als een echte nieuwerwetsche vrouw. - - Maar het is je plicht voor God - - je heilige plicht. - - Je moet.' - -

Zij haalde de schouders op. - - 'Ik geloof dat niet, zooals jullie orthodoxe menschen, dat wij-getrouwde-vrouwen ons aan jullie moeten geven, of we lust hebben of niet - - altijd maar weer opnieuw - - ik vind het... onzedelijk.' - -

In een nieuwe vlaag van begeeren, had hij haar vastgegrepen; haar hemd gleed verder af, liet de zwellende ronding van de buste lokkend zien. - - En het been welfde zich onder den dunnen, zijden onderrok, die strakte over de heupen. - -

'Je bent van mij... Je hebt mij toch getrouwd', - - hijgde hij. - -

Ze schudde het hoofd. - - 'Niet daarvoor. - - Om te dienen tot je behoeften in dien zin. - - Ga daarvoor mijnentwege naar een publieke vrouw. - - Ik wil niet behandeld worden zooals die anderen - - je weet wie ik bedoel -, die jaar op jaar een kind leveren als gevolg van zulke buien, - die geen vrouwen van haar man zijn, maar enkel hunne slavinnen. - - *Als* het in den Bijbel staat, dan is het toch met dat al... vies...'

Haar koudheid, als altijd, ontnuchterde hem. Zij wist dat zoo goed vooruit, dat ze nooit zelfs angst vertoonde bij zulke aanvallen, angst voor overrompeling.

Gedwee liet hij haar los weer, verweet nog slechts: ‘Het is je eigen verkiezing als je niet méér zoudt zijn dan eene slavin.... *Ik* heb je lief.’

Het verwijt striemde haar.

Het was wáár. Niet aan hèm lag de schuld.

Aan haar. Aan haar.

Als een lichtzinnig, onnadenkend schepseltje had ze zich gegeven aan den eersten den besten knappen man die op haar weg kwam, die in stand en positie haar behaagde. Nagedacht over de plichten van het huwelijk had ze niet. Ouderwetsche opvoeding van bekrompen moeder had zich wel gewacht haar de oogen te openen voor het daarna, voor het groote komende oogenblik straks.

En... toen het kwam, was het haar als een koud waterbad geweest, had ze zich met ontsteltenis bekend dat ze niet van hem hield... niet in dien zin...

Dat was niet zijn schuld en niet de hare... Het was zoo... Het was een ontgoocheling geweest dat wat had moeten zijn de bezegeling van het hoogste geluk...

Het kindje was geboren onder lijden... En dat had haar tegenzin vergroot, doen overslaan tot vrees voor eene herhaling van zulke pijnen. Meer dan ooit wilde ze niet meer dat wat haar geen behoefte was van liefde...

Meinhard, ten einde raad, had een dominee op haar afgestuurd, die, in bedekte woorden, had gezinspeeld op de echtelijke plichten, en op hetgeen de vrouw die den Heere dient haren man is verschuldigd.

Hoog had zij geantwoord: ‘Ik weet niet wat U bedoelt, dominee. En, ik wensch het ook niet te weten.’

De man was verlegen geworden, had spoedig zijn hoed genomen, zich niet meer bij ‘die trotsche mevrouw Zijp-Looyenga’ vertoond.

Frederike ook bemoeide er zich mee,

vertelde, op hare zelfvoldane manier, hoe prettig het was dat ze na haar huwelijk veel gezonder was geworden, elk jaar gezonder.

''t Krijgen van veel kinderen is soms 't beste geneesmiddel voor een vrouw' - insinueerde ze.

'En de kinderen krijgen dan háár kwalen. - Hoogst zedelijk', reporteerde Maria-Anna. -

Frederike had op alles een antwoord gereed:

'O, de toekomst moeten wij christenen geven in de hand des Heeren', - leeraarde zij vroom. - 'Hij zal alles wel maken met ons, en met de onzen.' - -

Maria-Anna had gedacht aan 't teringachtignerveuze van Madeleine, aan Evert-Jan's nierziekte, aan kleine Francine's zichtbare levensonvatbaarheid.... En, het wàs waar, ondertusschen was Frederike, van een tuberculeus aangelegd geslacht, en van huis uit zwak, steeds bloeiender en frisscher geworden.

Dat heette dus moreel, christelijk, zulk egoïsme van 't grofste soort.... Bah!

Neen! Neen! Ze wilde eerlijk zijn voor baar-zelve. Niet dáárom wilde ze niet. - - Als ze Meinhard maar had kunnen begeeren zooals hij 't haar deed, dan zou ze niet hebben gedacht over en gevreesd voor de toekomst. Dan zou ze gehandeld hebben uit hartstochtdrang, zonder overwegen het hierna - -

Maar nu.... Als een door de wettelijke verbintenis opgelegde plicht hem bevredigen, zonder dat ze 't zelve verlangde - - neen, duizendmaal neen.

'Het is goddelijk voorschrift', - beweerde hij. 'Niet alleen de wet bindt ons, maar voor God-ook zijn we man en vrouw. - En daarom, in Zijn naam, moèt je, is het je plicht....'

Het was mogelijk. - - Zij kon het niet gelooven. - Het stuitte haar tegen de borst het te moeten gelooven. - - -

'Vies' noemde zij het - in opstand tegen wat Meinhard en de orthodoxen noemden 'Gods Gebod.' -

Eens, na een heftige scène erover, had zij hem voorgesteld: 'Laat ons scheiden. Alles liever dan deze gedwongen verhouding.' -

Maar hij wilde niet. Scheiden druischte in tegen al de familie-tradities der Zijp-Looyenga's. En óók, hij had haar lief, altijd nog lief...

Het woord was niet meer tusschen hen genoemd. Zij ging neven hem als een echtgenoote naar den schijn. - En, als ze er over nadacht, dan beklaagde ze hem veel meer dan zichzelve. - -

Nu dacht ze er over na, nu, terwijl ze één slaapkamer deelden, en toch zoo onoverkomelijk ver van elkander verwijderd waren.

Want, Maria-Anna's en Meinhard's huwelijksleven was nog niet van den tijd waarin, na de eerste maanden, het afzonderlijke slaapkamer-systeem wordt ingevoerd. Het huis was ruim genoeg daartoe, maar in hun tijd en in hun kring golden toen nog al die beletselen van de vrees voor het dienstbodengefluister, het 'men' zal iets merken, - beletselen, die nu reeds lang niet meer geteld worden. - -

Zij kon hem hooren wakker-liggen, zoekend een slaap dien hij niet vond... Het nachtlichtje belichtte zwak zijn haar, dat reeds grijsde aan de slapen, zijn gecongestioneerd gezicht, met de uitgesproken Zijp-Looyenga's trekken, intelligent, en hard om den mond....

En hij was nog jong, en een levenskrachtige, gezonde man....

Het was hare schuld - hare schuld...

Zij zag dat hij nameloos leed. - - Zij wist dat hij morgen zou opstaan onbevredigd, onvoldaan, niet-geschikt tot het leven. - -

Zij zou hem daarom, in zijn eigen belang, zijn vrijheid hebben willen teruggeven, vrijheid om zich te voldoen.

Maar hij wilde niet. Omdat hij haar liefhad wilde hij niet scheiden. En, omdat hij een waarachtig geloovig, eerlijk-oprecht christen was, wilde hij niet stiekem zoeken het verbodene, beheerschte hij zich, kruisigde zijn vleeschelijke lusten. -

Hij stond het hoogst van hen beiden, zedelijk het hoogst. - -

Het was hare schuld - hare schuld. - - En ze snikte, onhoorbaar; 't kanten zakdoekje stopte ze in haren mond om zich niet te verraden, - - snikte om het leven, dat diegenen te zamen voert die niet bij elkaar passen, en diegenen scheidt die elkaar noodig hebben.

Want, nooit zou hij háár navoelen kunnen in haar afkeer van zijn begeeren naar datgene, wat in zijne oogen slechts was hare plichtsvervulling, wat zij immoreel noemde. Nooit zou hij begrijpen dat zij verachtte in zichzelve dezelfde daad die hij eischte als eene welke hem van God en rechtswege toekwam. Nooit zou hij weten hoe zij hem hoogstelde, en zichzelve de slechtste vond van hen tweeën. - -

'Waarom doe je het dan niet?' - - was zijn grif antwoord als zij probeerde het hem uit te leggen. - En daarom probeerde zij het uitleggen sinds lang niet meer. - -

Maar zij snikte onhoorbaar, het kanten zakdoekje in den mond, om zich niet te verraden, snikte omdat het wanhopig is, wanneer men samen door het leven gaat met een wien men zelfs niet meer probeert iets uit te leggen, iets van het heerlijke en intieme, dat twee menschen kan saambinden voorgoed, maar ook kan scheiden voor eeuwig.

(Wordt vervolgd).

Le Phalène door Henry Bataille.
22 October 1913 opgevoerd in het Vaudeville in Parijs.

Le Phalène, (de nachtvlinder) is gevallen... vrijwel als een baksteen.

En Henry Bataille, de lieveling van het Parijsche publiek, de door velen verafgode auteur van de juist terzelfde tijd in de Comédie Française met zoo groot succes gegeven: La Marche Nuptiale, van Maman Colibri, van l'Enfant de l'Amour, van La femme nue, hij heeft, verwonderd, geërgerd, teleurgesteld, aan de dezer dagen in druk verschijning van zijn tooneelstuk le Phalène toegevoegd een heftigen aanval op de critiek die hem tot hiertoe zoo gunstig was, en thans zoo ineens in den steek liet.

Er is heel veel waars in die voorrede. Dat Henry Bataille het b.v. huichelachtig noemt, wanneer de critiek plotseling deugdzaam veroordeelt de 'inmoraliteit' van zijne hoofdpersoon 'Thyra', wie, die onpartijdig is, zal dit hem tegenspreken! Juist op het gebied theater en music-halls worden dagelijks, overal ter wereld, de meest *werkelijk*-immoreele stukken gegeven zonder dat betrokkene autoriteiten er aan denken die te verbieden, en zonder dat publiek noch critiek daaraan aanstoot nemen. Trekstukken, die op het repertoire blijven, hebben zelfs, in negentig van honderd gevallen, hun succes juist aan zulk een twijfelachtig bijsmaakje te danken, terwijl daarentegen le Phalène niets anders inhoudt dan een schildering van het hedendaagsche moderne-vrouwen-type, zooals het in zekere internationale kringen nu eenmaal is en bestaat, type geboren en gevormd door abnormale omstandigheden, en zich daardoor abnormaal ontwikkelend, type om medelijden mee te hebben, niet om te verachten. - Zooals Henry Bataille zelf terecht zegt: noch in zijne Grace de Plessens, de beminnelijke-naïeve heldin uit la Marche nuptiale, die zich zoo deerlijk vergist in hare liefde, noch in Thyra de Marliew, uit le Phalène, heeft hij *zijn* 'ideaal' willen schilderen, hij heeft enkel, als goed realist, in beide typen weergegeven wat hij rond zich zag: de eerste, het wèlopgevoede, streng-katholiek-grootgebrachte jonge meisje van goeden huize, dat verlieft op den eersten den besten man die op haar weg komt, haar muziekleeraar, dat zich aan hem opoffert, in hare verbeelding hem idealiseert, overgaat tot de mésaillance welke haar vervreemdt van gansch hare familie, om dan, te laat, te ontdekken welk een afgod zij zich-zelve heeft gemaakt uit een heel ordinair menschje, en dientengevolge te 'vallen' in haar huwelijk als zij den èchten charmeur ontmoet, om daarop die daad van 'schande' uit te wisschen met den vrij willigen dood; de tweede, slavisch van oorsprong, opgevoed in artistenkringen, van kind-af vrij om te doen en te laten wat ze wil, rijk en gevierd, niet in toom gehouden maar integendeel mateloos verwend door een zwakke, bezorgde, bekrompen moeder, dientengevolge gewoon zichzelve elke fantazie te veroorloven, vrij van alle vooroordeelen en alle geloofs-scrupules, en, als een noodzakelijk gevolg van zulk een leven overslaande tot de meest excentrieke wanhoopsdaad wanneer zij weet dat een wreede ziekte haar binnen enkele jaren zal doen sterven nog vóór ze het heeft kunnen brengen tot iets van waarachtige beteekenis in de kunst. -

Ik ben het eens met Henry Bataille dat er in de schildering van dit type niets immoreels is. Integendeel, *ik* zou zeggen, een jong meisje met gezonde zinnen en hersenen zal, een dergelijk stuk ziende, veeleer de oogen opengaan voor het

onnatuurlijke en ziekelijke in de levensopvatting eener Thyra, maar vooral voor het droevig-ontnuchterende waarin een heidensch genotleven, als dat hetwelk zij najaagt, tenslotte voor de vrouw eindigt.

Immers, indien men een conclusie zou willen trekken uit dit zoogenaamd immoreele stuk, dan is het integendeel deze zuiver *moreele* waarheid, dat het kwaad, de zonde, hoe men het dan ook noemen wil, tenslotte zichzelve straft, en dat eene vrouw, die, als Thyra de Marliew, enkel leeft om hare lusten te bevredigen met vertrapping van alle zedeen fatsoenwetten, daarin geenszins voldoening vindt, maar integendeel ondergaat in verlatenheid en teleurstelling, vertrapt en beleedigd door diegenen-zelf aan wien zij hare eer te grabbel gooide.

Dit toch is, zonder eenige overdrijving, de naakte inhoud van het zóógenaamd onzedelijk stuk le Phalène. Thyra de Marliew, verloofd met den prins de Thyeste, dien zij zeer liefheeft, beeldhouweres van belofte, schoon en rijk, verneemt door een toeval hoe de haar sloopende kwaal haar voorbestemt tot een onvermijdelijken dood binnen een paar jaren. Bruusk wil zij nu genieten, volop genieten, eer die dood komt. Zij verbreekt haar engagement zonder den prins de reden te willen zeggen; in denzelfden nacht

nog zoekt ze in een publiek bal bevrediging voor hare ontwaakte zinnen. Maar de prins, van deze daad op de hoogte, en daardoor natuurlijk zelf overtuigd hoe nu een wettige verbintenis onmogelijk wordt, overreedt haar, nadat ze hem de waarheid bekend heeft in een roerend-schoone scène, met hem te leven als zijne maîtresse. Op zijn jacht leidt ze een kortdurend vreugdeleven, weldra ontdekkend hoe hij haar moede wordt, hoe hij ziet haar naderend verval, zoekt naar eene 'rupture'. En, als die gekomen is, zien we haar terug in de laatste acte, tevergeefs smeekboden uitzendend om hem te overreden nog een laatste maal tot haar te komen, en zich, als zij ondervindt hoe hij onverbiddelijk blijft weigeren, ten aanschou we harer gasten vergiftigend van wanhoop.

Nog eens, niemand met normale zinnen zal door zulk een drama, met hoeveel schoonheden en roerende scènes, en met hoe groot talent Henry Bataille het ook wist uit te beelden, worden opgewekt 'ter navolging'. Deze Thyra de Marliew, wier begeerte om de volheid van het leven te genieten, wier krachtig temperament haar zoo sympathiek maakt en zoo wáár, zij is, in alles wat de schrijver ons van haar lot laat bijwonen, een doorloopende prediking van de leer: Het kwaad straft zichzelve. - En, evenzeer als l'Enfant de l'Amour, - waarover schijnheilige critici insgelijks moord en brand geschreeuwd hebben om den 'onzedelijken' inhoud, - integendeel een zeer 'zedelijke' strekking heeft, waar het op ware wijze schildert het beklagenswaardig lot van het zoogenaamd 'onechte' kind, evenzeer kan men ook van le Phalène zeggen dat het veeleer een moreel dan een immoreel stuk is. - -

Alle critici ten spijt geloof ik voor mij dan ook geenszins dat le Phalène gevallen is om *die* reden. Het viel omdat het - Pierre Veber heeft dit zeer terecht gezegd in the New York Herald - *vervelend* is, in tegenstelling van de andere stukken van Bataille, wier dramatische kracht crescendo gaat, en daardoor den toeschouwer in ademlooze spanning houdt, terwijl le Phalène, vanaf de zooveel besproken en zoo huichelachtig hard-gevallen tweede acte, mat wordt en langdradig, en uitgaat als een nachtkaars. In twee gedeelten verdeeld, is dat tweede gedeelte vanaf den aanvang reeds teleurstellend langdradig; we ontmoeten daar Thyra op Sicilië in gezelschap der ex-koningin van Hongarije - die in haar doen en laten en redeneeren groote overeenkomst vertoont met de zwervelinge Elizabeth van Oostenrijk - en, alles wat we daar bijwonen zijn enkel ellenlange tyrades, gesprekken, beschouwingen, die ons moeten openbaren hoe de innerlijke breuk tusschen den prins de Thyeste en Thyra zich eigenlijk reeds heeft voltrokken, niettegenstaande zij nog leeft in zijn gezelschap. Dan volgt de slot-acte, als Philippe haar heeft verlaten en we opnieuw slechts woorden, tirades, woorden en nog eens woorden, tot in het oneindige toe, moeten slikken eer ze eindelijk zich nederlegt tot sterven. In dat veel te gerekte en veel te uitgesponnene zit 'm de fout. We zijn van Henry Bataille integendeel gewoon dat hij sterk ontroert. In dit stuk echter gaat die sterke ontroering gansch verloren door het veel teveel bijwerk rondom zijn hoofdpersoon. De tragedie-zelve van die hoofdpersoon Thyra is innig-doorvoeld, en m.i. is deze temperamentvolle vrouw, voor wie het leven ondergaat juist terwijl zij het voor zich ziet in zijn grootste schoonheid, een even tragische als sympathieke persoonlijkheid. Haar *willen*-genieten, haar met een soort afkeer terugdeinzen voor ziekten en geneesmiddelen, prefereerend zelve heen te gaan vóór zij zal zijn geworden een voorwerp van medelijden en beklag, dat alles dwingt eerbied af omdat het is de uiting eener sterke natuur. Maar de fout van den schrijver zit m.i. daarin dat hij er in faalde ons hare wijze van genieten-willen

aannemelijk te maken. In de zoo gewraakte tweede acte, die waarvan de deugdzame critici zeggen dat zij er op is berekend den onreinen smaak te kittelen, komt Thyra, - eenige oogenblikken te voren nog eene door en door kuisch-voelende vrouw, - thuis van een publiek bal waarheen zij alleen is gegaan om er die genietingen te zoeken die zij door het vrijwillig verbreken van haar engagement met den prins niet meer heeft te wachten van hem in een huwelijk. Als zij namelijk dienzelfden ochtend door een toeval vernam hare doodelijke kwaal, dan wijst zij den prins zonder opheldering van zich, kleedt zich als Salomé en - - werpt zich op het publieke bal den eersten den besten man in de armen, om te gaan, als een prostituée, met hem naar diens huis. Welnu, al de hartstochtelijke redenaties waarmede zij, in den ochtend thuiskomend, den haar wachtenden prins, die haar op het bal bespiedde en getuige was van haar handelwijze, tracht te verklaren haar behoefte aan 'levensgenot' en aan bevrediging der zinnen, zij geven geen oogenblik het gevoel van echtheid, van

doorleefd vrouwenleven, zij zijn niet anders dan brokstukken vernuft van den theaterauteur Bataille, maar zij hebben niets gemeen met de waarachtige eerlijke natuurdrift eener normale vrouw. Indien Thyra, sinds ze weet dat ze niet echtgenoote van den prins wil en kan worden om hare ziekte, terstond in diens armen ware gevallen als zijn maîtresse, tevreden met het genot als zoodanig, men zou haar onbepaald gelijk moeten geven, en ik ben overtuigd dat zij, in dat geval, het publiek had meegesleept ondanks alle afkeurende critieken. Maar, voorbedachtelijk, op een publiek bal, *gaan zoeken naar zinnelijk genot met den eersten den besten onbekende wiens naam zij zelfs niet weet, en dat op denzelfden dag, waaròp zij een door haar geliefden man met een mooie zelfopoffering van zich wijst*, dat doet pijnlijk-tegennatuurlijk-ziekelijk aan, en haar terstond daarna volgende overgave aan den prins verliest daardoor geheel en al het sublieme dat deze daad anders zou gehad hebben, ware die eerste episode weggebleven. Ik denk hier onwillekeurig aan het zuivergevoelde in Claudine à Paris, het tweede deel der bekende Claudines van Willy en Colette. Als namelijk dat temperamentvolle jonge meisje meent door een onoverkomelijk bezwaar niet te zullen kunnen huwen met Renaud, dan biedt ze zich terstond hem aan, - als de voor haar natuurlijkste zaak ter wereld, - als Zijne maîtresse, die niets verlangt dan te worden genomen door hem. In zulk eene scène is de volle vrouwnatuur veel zuiverder nagevoeld dan in de theatrale tweede acte van le Phalène. Thyra's hartstocht is dáár tooneel-effect, geen èchte behoefte aan levensgenot. En, dóór die kapitale fout is de rest van het stuk, het kan niet anders, geworden één groote teleurstelling; want daardoor voelt iedereen, vanaf het begin der liaison met den prins, dat deze niet anders kan eindigen dan in een weer van elkander gaan; en dezelfde onwaarheid die Thyra aankleefde in haar behoefte aan zoogenaamd levensgenot in dien beslissenden nacht blijft haar aankleven, zoowel in hare theatrale gedragingen in het tweede gedeelte van het drama op Sicilië, als in het slotbedrijf bij haren dood. Zij is, alles saamgenomen, geen echte vrouw maar een uitwas, een ziekelijk uitwas, zooals de Parijsche wereld er zonder twijfel vele voortbrengt, maar dat niets gemeen heeft met het temperamentvolle slachtoffer van tragische omstandigheden, waarvoor men sympathie ondanks haar ‘val’ gaat voelen. En m.i. komt het hierdoor, door dien wel verdienden tegenzin die Thyra opwekt, en die haar onbelangwekkend maakt, en niet door zoogenaamde onzedelijkheid, dat Bataille's laatste drama viel als een baksteen. Jammer genoeg, omdat het in taal en vorm groote schoonheden bevat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.
Voor den heer De Jong.

Het kan bij mij den bles niet trekken, alle boeken en tijdschriften, die ik zou wenschen, te lezen. Zoo ben ik dan ook niet op de hoogte van wat U al eerder in de Holl. Lelie schijnt geschreven te hebben, maar lees ik heden toevallig uw schrijven van 4 Mei

ll. in No. 49 van 3 Juni. En ik vond uw meering zoo kortzichtig, onlogisch en inconsequent, dat ik even probeeren wil of ik die ook zou kunnen weerleggen.

Om dus bij uw eerste punt te beginnen: U schrijft: ‘de meeste mannen *willen* niet huwen, ook ik ben *niet* gehuwd.’

Och, och, vindt U het werkelijk zoo logisch dat uw niet gehuwd zijn verband houdt met uw *niet willen*. Eilieve, hoevele van die losloopende heeren hebben *niet gewild?!* Hoe gaarne zouden zij een kansje gewenscht hebben om het toch maar te probeeren, niettegenstaande het afraden der vrienden, maar het komt mij voor U vergeet te veel het: ‘daarvoor moet men met zijn tweeen zijn’. En uw vrienden is het huwelijk tegengevallen! Ja, quand on n'a pas ce qu'on aime, enz., zoo is 't ook dikwijls in 't huwelijk ‘als men niet krijgen kan wie men zou wenschen, wenscht men maar wie men krijgen kan’, en zoo is 't vooral in den tegenwoordigen tijd, en zoo zal 't nog veel meer worden, want de meisjes met wie men wel gelukkig zou kunnen zijn, de meisjes, die wèl voor hun tehuis zouden zorgen, de meisjes, die wèl met geld om kunnen gaan, en die wèl met uw inkomen zouden toekomen en er nog heel wat gezelligs van zouden maken ook, mits de man daartoe medewerkt, en er o.a. zijn wintersportreisje jaarlijks aan geeft, die meisjes zijn óók bang voor het tegenvallen van 't huwelijk en voor het graf van de liefde en - zij passen voor de eer en zijn het misschien evenzeer met Paulus eens als Uzelf. En geloof me, als de woorden *niet willen* op 't huwelijk toegepast moeten worden, dan is dat in de meeste gevallen wel aan den kant van de vrouwen. Weest U eens wat minder kortzichtig, en ziet U eens wat verder en met meer oordeel om U heen, en vraag Uzelf dan eens af of het wel de minderwaardigen onder de vrouwen zijn die ‘overschieten’. En dan zult U moeten toegeven dat juist de besten, de besten van geest en hart van den sprong in 't bootje zijn teruggeschrikt, en dat zij er de voorkeur aan geven liever zelf de kost te verdienen dan gevoederd te worden door een echtgenoot, maar dan ook in dank daarvoor, en op grond van zijn wettelijken titel

als echtgenoot, eeuwenlang haar vrijheid van gevoelen, denken, handelen in ruil te moeten geven. En al had de vrouwenbeweging niets geen goed gedaan als dat ééne alleen, nam. het der vrouw in den tegenwoordigen tijd mogelijk maken haar capaciteiten te ontwikkelen en productief te maken en haar daardoor de kans te geven onafhankelijk te worden, geestelijk, moreel en finantieel, dan was dat ééne alleen al genoeg om haar (die vrouwenbeweging) toe te juichen, want zij geeft daardoor aan een deel van de wezens die toch ook mensch zijn, geboren óók met gevoel voor recht, billijkheid en goedheid, toegerust met gaven van hoofd en hart, hun vrijheid van mensch te zijn, hun genot om ook een plaatsje te mogen innemen in de maatschappij', ja meer nog, om die plaats naar hun beste heerlijke kracht en toewijding te mogen vervullen. En U zult misschien zeggen, waarom gaan die beste krachten naar de maatschappij, waarom niet naar den man, naar den echtgenoot? Ja zeker, ik ben overtuigd dat zij niets liever zouden wenschen, boven het maatschappelijke leven staat voor iedere vrouwelijke vrouw het huiselijk leven en het moeder zijn, maar dan niet meer als ondergeschikte, maar als vrij mensch. Doch eerst moet de man leeren begrijpen dat ook de vrouw een kind is, geboren van dezelfde ouders als haar broers, dus met dezelfde fouten en dezelfde gaven, en met hetzelfde recht op het eerbiedigen van haar menschzijn. En daarom kunnen alleen *die* mannen tegenwoordig gelukkig worden in 't huwelijk, die, hun mannenegoïsme leerende overwinnen, de vrouw een plaats *naast* zich, niet *beneden* zich zullen bereiden en er dan in zullen slagen *die* meisjes te huwen, die nu voor 't huwelijk danken en liever eenzaam hun weg blij ven gaan. En de minderen onder hen, de minderen in kracht, flinkheid en verstand zullen doorgaan uw vrienden te huwen met het door U geschilderde resultaat.

Al schrijvende ben ik eenigszins afgedwaald van uw verschillende punten, maar dat zijn ook eigenlijk banaliteiten die vanzelf verdwijnen zullen, zich vanzelf zullen oplossen als de mannen ophouden de vrouw als hun ondergeschikte te beschouwen, die men gehoorzaamheid schuldig is. Zij behoeven zich dan niet meer te vergenoegen met de onzelfstandigen onder de vrouwen, maar kunnen dan onder de nu ‘overschietenden’ een kansje wagen met *gegronde* hoop op succes èn - op geluk in 't huwelijk.

N.v.E.

II.
Hengelo, 9/6 '14.

Hooggeachte Redactrice.

Met dezen ben ik zoo vrij U te vragen of U genegen is onderstaand - indien U het waard acht - op te nemen.

Mijnen dank voor uwe bereidwilligheid betuigend, verblijf ik

Hoogachtend,

G. VAN H.

De opvoeding der Japansche vrouw.

Het tweemaal in de maand verschijnend blad ‘Esperanto’ van 20/5 '14, Red. 10 rue de la Bourse, Genève, meldt het volgende:

Reeds sinds eeuwen berustte de opvoeding der Japansche vrouw op de regels der drieledige gehoorzaamheid: n.l. als meisje de ouders, als vrouw de echtgenoot, als oude van dagen de kinderen of kleinkinderen gehoorzamen.

‘Deze regels’ schreef in 't dagblad ‘Orienta Review’ mevrouw ‘Naruze Jisizio’, één der meest beschaafde vrouwen van het Rijk der opgaande zon, ‘zijn het resultaat van de godsdienstige beginselen onder de volkeren van geel ras.’

Maar kan men zeggen, dat er een groot verschil bestaat tusschen de gehoorzaamheid in het Oosten en die in het Westen, vooral bij de Zuid-europeesche natiën?

Voor duizenden jaren nam het ‘Boeddhisme’ onder hare leerstellingen een verschrikkelijke regel voor de vrouwen op: ‘een vrouw is een schepsel vol zonden’; misschien is dat willekeurige hoogmoed van de oostersche mannen, die op die wijze hun levensgezellin-willen kenmerken; en wij westerschee verzachten inderdaad deze scherpe boeddhistische waarheid door de grootste beleefdheid en toegevendheid tegenover vrouwelijke zonden; want wij weten zeer goed, dat hunne drijfveer bijna altijd zijn de... mannen; overigens zijn sommige der vrouwelijke zonden zoo... bovenmatig streelend! Maar laat ons terug komen op het Oosten.

Confucius, die reeds vóór twee eeuwen in Japan zulk een bewonderenswaardig intellectueel succes had in de theorieën over het leven, acht het gedrag van de vrouw niet van groot belang, omdat, in 't kort samengevat, hij haar beoordeelt als te zijn van zwak verstandelijk vermogen en moeilijk te leiden.

Het logisch resultaat van dergelijke theorieën en een dergelijke maatschappelijke leer was, geheel natuurlijk, in de oostersche maatschappij deze, dat de vrouw geen enkele handeling kon vervullen die in staat is om de eigene persoonlijkheid te bevestigen.

In de praktijk was het onderwijs van het meisje dan ook niet meer dan de onophoudelijke herhaling van dezen regel: wees kalm, zacht, onderworpen. Natuurlijk ontwikkelde die regel na eeuwen in de vrouw buitengewone hoedanigheden van voorzichtigheid, dicipline en eerbied voor den man, met wien zij vereenigd was; de Japansche geschiedenis bevat dan ook een groot aantal handelingen van bewonderenswaardige en heldhaftige zelfopoffering.

Maar met de invoering van de westersche cultuur begonnen in Japan meer vooruitstrevende meeringen te komen, die in den beginne een sterken tegenstand ondervonden van de zijde dergenen die vasthielden aan de overlevering, maar die na verloop van tijd zich dwingend geldig maakten.

Tegenwoordig bestaan inderdaad meer dan 200 hoogere scholen voor vrouwen, met gemiddeld 500 leerlingen op elke school.

Vele van deze scholen hebben ten doel om de vrouwen te onderwijzen, opdat ze haar levensonderhoud kunnen verdienen met muziek, geneeskunde, teekenen en opvoedkunde.

In het jaar 1901 werd de eerste Universiteit opgericht, wier directrice juist is Mevrouw ‘Naruze’, die aan ons zoo interessante statistieken leverde.

En om een denkbeeld te geven van het spontane gewicht, die de nieuwe inrichting in Japan ten deel viel, is het genoeg te zeggen, dat heden 1100 vrouwelijke studenten de Universiteit bezoeken, verdeeld in 4 afdeelingen; n.l opvoedkunde, nationale letterkunde, Engelsche letterkunde, en huishoudkunde en men heeft reeds aangekondigd dat spoedig andere afdeelingen geopend zullen worden voor muziek, teekenen en geneeskunde.

In het onderwijs laat men een ruime plaats voor het zedelijk element; men geeft aan de studente een meer krachtig geestelijk leven, bezieling puttende uit hun eigen godsdienst om zich te bevrijden van den verderfelijken invloed der materialistische theorieën; dit betrelt zoowel de boeddhistische als de christelijke vrouwen; met betrekking tot de godsdienstlooze gebruikt men de grootste verdraagzaamheid.

Ergo, ook in dit opzicht zendt het uiterst oosten terugkaatsenderwijs aan ons in Europa een herziene en verbeterde uitgave van beschaving en vooruitgang. Het gele kleine volk toont ons den waren idealen, tot volmaking voerenden weg van de vrouwenbeweging (feminisme), dat is het onderwijs en hare toepassing en hare aanpassing aan het leven volgens de tegenwoordige behoeften. En wij westerschen, indien wij de tegenwoordige omstandigheden van de vrouw in eenige Zuideuropeesche provinciën of eilanden beschouwen, hoe achterlijk schijnen wij dan in vergelijking met de kleine Japansche.

GIOV RAGUSIN *(Trieste)*.

Andere bladen worden verzocht dit artikel over te nemen.

III.
Nog eens geijkte moraal.

L.M.

Mevrouw.

Met waardeering en instemming las ik het bovenstaande in de Holl. Lelie No. 49 en ik ben zoo vrij U nog even te herinneren dat de natuur de absolute uitgang of grondslag moet zijn van het woord, d.i. Rede of Logos, het onbewuste geven, ontvangen, bevruchten en baren, scheppen, in tegenstelling van het bewuste kennen tusschen goed en kwaad, waardoor wij uit het paradijs zijn verdreven, zoodat ons wezen zich oplost in het natuurlijke *niet* weten en elke definitie daarvan het wezen vernietigt. Intusschen zijn wij in zonde ontvangen en geboren en niet bekwaam tot eenig natuurlijk goed, waardoor wij alleen kunnen streven naar de waarheid met vervulling van plicht en liefde.

Hoogachtend,
D.J. DU CROO Sr.

Elke neiging onzer harte is vergankelijk, duurt een stond.
Liefde alleen kan de eeuwen tarten, waar zij is op deugd gegrond
Ach hoe vaak hoort men gewagen van de min, als ware 't een spel,

Maar kent men in onze dagen de eeuwig reine Nettie
Niet in laffe vleijerijen, niet in bloote zinnelijkheid,
Niet in dartle koserijen ligt de grond der teederheid.
Neen, ze is in de ziel geweven, en is deze goed en rein
Dan kan 't voorwerp van ons streven onzer liefde zeker zijn.
Zonder dat is zinnenstreelen, ijdle laakbre beuzelarij,
Liefde is als kinderspelen, hartstocht is een razernij.
Waar twee zielen samenvloeijen eensgezind en engelrein
Daar kan liefde duurzaam bloeijen, daar slechts kan zij eeuwig zijn.

Maar men spot thans met die woorden, 't is slechts Ja pedanterie
Immers huisvest in al oorden, liefde, neen galanterie.
Ja, gij dartle wereldzonen, vast aan 't zingenot verkleefd,
Wisselt even ras van schoonen, als een modepop van kleed.
En ach, waar er min te klagen voor onze maagdenrij,
Doch o hemel, zooveel dagen zooveel minnaars tellen zij.
Wilt niet langer 't pad ontwijken uws geluks, o wufte drom,
Liefde maakt U Gods gelijken, deugd alleen uw adeldom.

Ingezonden stukken
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.
Trekhonden.

Na al wat reeds over dit onderwerp is geschreven, verzoeken wij beleetdelijk plaatsing van onderstaande.

Stellig heeft zelden een wet zooveel pennen in beweging gebracht als de Trekhondenwet 1910. Zelden ook heeft een wet, tegen de bedoeling in, juist een tegenovergestelde uitwerking gehad.

Wanneer men toch ziet hoe de trekhond wordt m i s h a n d e l d en m i s b r u i k t, terwijl het dier vaak v e r h o n g e r t, moet wel een kreet van verontwaardiging geslaakt worden.

Daarom roepen ondergeteekenden alle dierenvrienden en belangstellenden met aandrang op, zich aan te sluiten bij de *Vereeniging tegen Trekhondenmisbruik*, teneinde door geregeld toezicht en hulp van velen verbetering kan worden gebracht in dezen toestand, die terecht mag worden genoemd een s c h a n d e v o o r N e d e r l a n d. Beter dan door oprichting van een kennel voor het fokken van trekhonden, welke dieren toch allicht in handen van beulen vallen, kan men door toetreding tot bovengenoemde vereeniging helpen.

Zendt dus uw naamkaartje met adres of ander bewijs van instemming aan een der ondergeteekenden.

R.N. OOSTERBAAN,
van Woustraat 124.
JOH. E.A. VAN PELLECOM,
P.C. Hooftstraat 130.
A. STOR, Huidenstraat 3.

Amsterdam.

II.

Mag ik een oogenblik uw aandacht vragen voor iets waarover velen in den lande hebben hooren spreken zonder te weten wat er mede bedoeld wordt. Ik heb hier op 'toog den Volksbond tegen Drank*mis*bruik, die wel zijn vertakkingen heeft, maar die helaas te weinig gesteund wordt, geestelijk uit onbekendheid met het streven van den Bond, maar ook, het spijt mij dit te moeten zeggen, uit onverschilligheid voor het werk dat de Bond verrichten wil. Kinderen uit het volk, neen, aan alle kinderen wil hij leeren denken,

werken en - opmerken het vele goede en schoone dat het leven biedt. De Bond wil met de kinderen meeleven door hun gelegenheid te geven hun vrijen tijd te *leeren* gebruiken, nuttig en aangenaam. En met welk doel dit onderricht, vraagt ge?

Om de kinderen van de straat te houden, hen er toe te brengen, niet door *dwang*, maar uit vrijen wil den Drankduivel te bestrijden, die misschien hun later leven o zoo moeielijk en treurig zal maken.

De Bond, - neen ieder weldenkend mensch weet, dat in de kinderen ligt de toekomst, de bloei van een volk en - *kinderen* leeren gemakkelijker het goede begrijpen en het kwade afleggen, want weten wij ouderen niet bij ondervinding hoe moeielijk men het kwade afleert, als men reeds volwassen is. Daarom - opvoeding voor de jeugd niet alleen in de school, maar ook nà de schooluren!

En dit is het streven van den Volksbond tegen Drank*mis*bruik.

Bijna iedere Afdeeling v/d Bond geeft aan de kinderen gelegenheid een cursus voor Huisvlijt bij te wonen, de kosten worden grootendeels gedragen door de Bondsleden. Maar hiervoor zijn leden noodig, de contributie voor 't lidmaatschap is niet groot, het minimum bedrag is *f* 0.50 en het maximum -??

Komt nu allen die voelt voor ons werk, geeft u op als lid. Is er geen Afdeeling in uw gemeente, geeft u dan op aan de een of andere Afdeeling in uw omgeving; wij hebben leden noodig.

A. GÖCKEL,

Secret^{esse} *v/d Volksbond tegen Drankmisbruik.*

Afd: Driebergen - Rijzenburg.

Moderne moeders.

Deze ware, hoewel onsamenhangende geschiedenis, is niet zonder eene bepaalde bedoeling geschreven. Toen mij namelijk overkwam, wat ik hier schilder, was ik eerst wat ‘beduusd’, daarna vond ik het vermakelijk en tenslotte voelde ik mij gedeemoedigd: ik verklaar, wanneer deze uitspraak tenminste niet als een misplaatste geestigheid klinkt, dat ik geleerd heb, nooit meer oneerbiedig over de twintigste eeuw te spreken.

Ik bezocht mijn vrienden, de Waldorps. Spoedig na mijn aankomst liet men mij, geheel te goeder trouw, alleen met de nog heel kleine en voor den oppervlakkigen beschouwer hoogst oninteressante Dorothea, wier ervaringen op dit tranendal zich slechts over vijf maanden uitstrekten.

‘A-da!’ zei Dorothea beminnelijk en strekte haar kleine vuistjes naar mij uit.

‘A-da!’ antwoordde ik, gevoelende, dat de eenvoudigste beleefdheid overeenstemming met Dorothea's uitspraak verlangde. Toen drukte de kleine haar beide handjes met geweld in haar schoot en glimlachte mij uitnoodigend toe, terwijl ik met mijn hand groote kringen vlak voor haar gezichtje beschreef. Zij kraaide van plezier, wierp zich heen en weer en zei na een poosje weer: ‘A-da!’ en nog veel meer, in hetzelfde genre.

‘U, baby, a-ya!’ merkte ik op, en dat was het begin van een heel gesprek tusschen ons beiden.

Dorothea was een aardige, goedgeluimde baby en ik begon reeds een en al belang in haar te stellen, toen haar moeder weer binnenkwam. Zij stapte regelrecht op het kindje af en zei, met een bepaald verschrikt gezicht: ‘Och Paul, ik heb heelemaal vergeten je te zeggen.’

‘O, all right!’ verzekerde ik haar, ‘ik heb heel goed op Dorothea gepast. Zij heeft niets in den mond gestopt en niets ingeslikt, wij hebben met elkaar gespeeld en ons uitstekend geamuseerd.’

‘Dat is het juist’, zei Mevrouw Waldorp, ‘ik heb vergeten je te vragen, niet met baby te spelen. Dat is namelijk heel nadeelig voor kinderen, voordat ze zes maanden oud zijn, want hoe minder men met een kind speelt, hoe beter is het.’

‘Werkelijk?’ antwoordde ik. ‘Ik dacht dat kleine kinderen er zooveel van hielden, wanneer men met hen speelde.’

‘Ja, ik geloof ook wel, dat ze het prettig vinden... het valt mij ook dikwijls moeilijk mij in te houden, maar ik speel toch nooit langer dan vijf minuten met Dorothea.’ Daarna citeerde zij allerlei uispraken in proza en poëzie en liet mij een klein boekje zien: ‘De Voeding en de Verpleging van Zuigelingen’, waarin dit verbod duidelijk beschreven stond, en ik moest wel erkennen dat ik gezondigd had.

‘De theorie verkondigt, dat het vroegtijdig spelen de kinderen zenuwachtig maakt en hun geest veel te veel inspant’, legde mijn vriendin mij uit.

Ik betreurde het natuurlijk zeer, dat ik den geest van jongejuffrouw Dorothea veel te veel ingespannen had. Toen zij daar tevreden in haar wagentje lag, geleek zij veel op een hoopje ruw protoplasma, zonder eenige aanduiding van geest, terwijl bij het spel zij mij bepaald bezield was voorgekomen, en iets roerend aardigs had, dat reeds den menschelijken geest en zijne vele mogelijkheden aantoonde. Hoe het ook zij, ze strekte, met de perversiteit van een baby, weer haar

armpjes naar me uit, trok een uitnoodigend mondje en zei weer: ‘A-da!’

‘Neen, Dorothea’, zei ik streng, ‘ik zal *niet* met je spelen. Nooit zal mij weer het verwijt gemaakt worden, dat ik je kinderlijke geest te veel ingespannen heb.’

Toen derhalve haar moeder weer uit de kamer verdween, nadat ik haar de plechtigste belofte gegeven had, het kleine ding niet door spelen zenuwachtig te maken, las ik de kleine Dorothea hardop voor, en opdat niet onwillekeurig mijn stem in een spelende toon zou overgaan, las ik voor uit Ueberweg's ‘Geschichte der Philosophie’, een boek, dat de moeder van Dorothea in haar meisjesjaren aan de Universiteit bestudeerd had. Het is moeilijk, ja bijna onmogelijk, dergelijke verhandelingen op een vroolijken, lachenden toon voor te dragen. Mijn stoel stokstijf voor baby plaatsende, las ik haar voor als volgt:

‘Der psychologische Paralogismus verwechselt die Einheit des Ich, welches niemals als Prädikat, sondern immer als Subject vorgestellt werden kano, mit der Einfachkeit und absoluten Beharrlichkeit einer psychischen Substanz. Die Kosmologie führt auf Antinomien, deren beiden einander widersprechenden Glieder sich indirect erweisen lassen, wenn die Realität von Raum, Zeit und Kategorien vorausgesetzt wird, aber mit Aufhebung dieser falschen Voraussetzung wegfallen.’

Na een paar minuten was baby in diepen slaap en ik rolde het wagentje heel zacht naar buiten op het grasperk. Het was een heerlijke, zachte Octoberdag en ik dacht er juist aan hoe heerlijk het toch was buiten te wonen, waar men de kostelijke buitenlucht met volle teugen kan inademen, toen de jonge moeder, van het studiejaar 1905, op de teersen bij ons kwam.

‘Och, vriendje, dat *mag* je werkelijk niet doen. Zie je niet, dat baby slaapt?’

‘Zeker,’ antwoordde ik, ‘en juist daarom scheen het mij een goede gelegenheid, haar de frissche lucht te doen genieten.’

‘Ze moet echter bij een temperatuur van niet meer dan 18 graden slapen,’ zei de bedachtzame moeder, ‘en ik heb hier geen thermometer.’

Dus reden wij haar weer naar binnen.

‘Bovendien,’ zei Mevrouw Waldorp, ‘is de lucht buiten niet gepasteuriseerd, en heb je ook de gesteriliseerde deur opengemaakt, en moet ik de kamer weer opnieuw pasteuriseeren.’

Ik voelde mij zoo schuldig, dat ik haar verzocht haar te mogen helpen bij het pasteuriseeren van de lucht. ‘Ofschoon,’ bekende ik, ‘jij mij zult moeten uitleggen hoe ik moet doen.’

‘O, dat is heel gemakkelijk,’ zei ze. ‘Baby moet echter in bed zijn als wij ermee bezig zijn. Wij verwarmen de lucht tot 35 graden en houden haar 17 minuten op deze temperatuur.’

‘Ik - ik geloof dat ik liever billard met Jaap ga spelen -’ stamelde ik, want ik vermoedde, dat mijn verdere aanwezigheid de heele toekomst van de kleine Dorothea in gevaar zou brengen. Voordat ik echter ging bukte ik mij over het kind, om het goedendag te kussen.

‘O, wacht een oogenblik, voor je de kleine zoent!’ riep de moeder, en naar een plank vliegende, nam zij een flesch listerine en gaf mij een beetje op een antiseptisch watje. ‘Wij steriliseeren altijd onze lippen vóór we baby zoenen’, legde zij uit.

‘O, never mind!’ antwoordde ik gedachteloos. ‘Ik zal haar kleine roze voetje wel zoenen.’

‘Neen, doe dat als 't je blieft niet, want zie je, ze mocht haar voetje eens in den mond steken!’

Alles te zamen genomen voelde ik eene zekere verlichting, toen het afscheidsuur sloeg en ik veilig en wel in den trein zat.

Ik had ‘De Voeding en de Verpleging van Zuigelingen’ gelezen en had veel geleerd, waarvan ik het bestaan nooit te voren vermoed had en besloot mijn nieuw verworven kennis in gedachten te houden en ze den volgenden Zondag, toen ik de Muurlings bezocht, in praktijk te brengen.

Katharina Muurling en ik zijn groote vrinden. Zij is vijf jaar oud, en, daar ik reeds veertig ben, kan ik er altijd zeker van zijn aan haar verhalen steeds een prikkel voor een nieuw gezichtspunt te ontleenen. Zij heeft een jonger broertje Paul, die zij met ijzeren hand regeert: alles en alles twee alleraardigste kinderen.

Ik was reeds Zaterdag aangekomen en 's middags zaten wij met elkander onder de boomen, en de kinderen hadden mij bevolen achtereenvolgens een beer, een schildpad, en daarna een rhinoceros te ‘personifieeren’ en nu klommen zij over mij heen, terwijl ik mij op het gras uitstrekte. Katharine vlijde zich tenslotte onder mijn beschermenden rechterarm neer en beval Paul de plaats op

de andere zijde in te nemen; en toen de kinderen zich zoo recht behagelijk hadden ingemetseld, kwam het gewone verzoek:

'Toe, vertel ons een verhaal!'

Een voordeel van kinderen verhalen te doen is, dat je tot in het oneindige door kunt gaan, of de geschiedenis plotseling afbreken en ze een volgend keer verder kunt vertellen. Soms zie ik Paul en Katharine in weken niet, maar altijd vragen zij mij dat ik het verhaal weer zal opnemen, waar ik de laatste maal gebleven was. Zij zijn de toegevendste critici ter wereld, maar houden er bepaalde opvattingen over den bouw van een verhaal op na. Ze interesseeren zich niet zoozeer voor analyse, of plaatselijke kleur, of diepe karakterstudie, of sentimenteels nonsens, ze willen ook niet gesticht worden, maar verlangen onvoorwaardelijk en altijd dit eene: handeling voortdurend moet er wat gebeuren.

'En wat deed de rose rhinoceros toen hij in den boom geklommen was?' vroeg Paul, zich behagelijk in den hoek van mijn arm nestelende.

'Hij schudde zoolang heen en weer', vertelde ik hen, 'totdat al de cocosnoten op den grond vielen. Toen kwam de slimme aap er aan en legde al de cocosnoten in zijn wagen.'

'Was het een gevaarlijke aap?' vroeg Katharine.

'O, een vreeselijke aap, Katharine. Hij had de zuster der prinses geroofd en haar zoolang bij heur haren heen en weer gesleurd, totdat ze gilde van pijn.'

'O!' schreeuwden de kinderen tegelijk, 'wat een afschuwelijke, gemeene aap!'

'Hij had zelfs nog veel erger gedaan,' ging ik door; 'hij had zelfs haar handen met zegellak aan elkaar vastgeplakt.'

Juist toen kwam Mevrouw Muurling uit huis en zei dat het tijd was voor de kinderen om hun boterham te gaan eten. Toen zij weg waren, ging zij in de hangmat zitten en keek mij met een eenigszins bezorgde uitdrukking aan.

Mevrouw Muurling is een mooie, jonge moeder, die vroeger een Fröbelklasse gehad beeft en op de hoogte is van de laatste meeningen over de psychologie van het kind. Zij heeft een mooie, lage en aangename stem, zoodat ik altijd in de verzoeking kom haar tot praten te brengen, zelfs wanneer er juist geen bepaald interessant onderwerp op het tapijt is.

'De kinderen zijn dol op je,' begon ze, en ik vermoedde al dadelijk dat er iets kwaads broedde. Mevrouw Muurling is altijd bang iemand te kwetsen.

'Hun geest is zoo vatbaar voor indrukken,' ging zij voort. 'Henri en ik zorgen er altijd voor hun niets akeligs te vertellen, niets dat hen kan schokken. Ik vind het bepaald misdadig dat zooveel ouders hun kinderen verhaaltjes vertellen als "Roodkapje" en "Jack de Reuzendooder" en dergelijke.'

'Ik heb dat nooit in dat licht beschouwd,' meende ik. 'Maar op die manier zou je Grimm's Sprookjes en die van Hans Christiaan Andersen en bijna alle boekjes, waarmee wij, om zoo te zeggen groot gebracht zijn, moeten verbieden.'

'Nu ja, vele van Grimm's Sprookjes zijn ook bepaald ontzettend verkeerd voor kinderen', zei Mevrouw Muurling. 'Ik herinner mij nog de angst, die ik uitstond, toen ik een kind was, wanneer ik 's nachts aan die sprookjes dacht.'

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr:-rubriek thuisbehooren.

Mevr: K. - Uw lieven brief ontving ik, evenals Uw latere kaart, in goede orde; ik hoop U de volgende week te antwoorden.

Nora. - Hartelijk dank voor de mooie kaart.

N.v.H. of (**van G.?**) - Zooals gij ziet heb ik Uw ps: niet zeer juist kunnen lezen. Ik heb boven Uw ged: gezet: Voor den heer de Jong, en haar onderteekend: N.v.H. Want het is niet nóódig Uw naam te noemen in het openbaar, ofschoon dit m.i. wèl ridderlijker is waar de aangevallene-zelf dit wèl deed. Echter, ik ben in dit geval bereid Uw stuk op te nemen als ged: enkel met Uw voorletter.

B.K. - Ja-zeker, ik heb Uw langen brief in goede orde ontvangen, en daar geen haar op mijn hoofd er aan dacht U 'iets onaangenaams' te gaan zeggen, zooals gij in Uw tweeden brief bevreest, kan ik U heel goed te dezer plaatse beantwoorden. De reden van mijn stilzwijgen was namelijk alleen, dat ik ingevolge Uw bescheidenlijk aangeduid verzoek in dit geval voor U een uitzondering wilde maken, en U particulier antwoorden. Echter, dat gaat zoo gauw niet, en daarom haast ik mij nu maar U langs dezen weg gerust te stellen. Misschien komt het er later nog eens van. Het door U behandelde onderwerp is van zoo bijzonderen aard, dat ik het liever niet hier wil aanroeren ter voorkoming van allen misverstand. Maar er is geen quaestie van 'boosheid' of van U 'slecht' vinden. Met dit weinige moet gij het nu maar, in het openbaar, voor lief nemen. Zooals ik U hierboven schrijf, misschien komt er later nog iets van particulieren aard, maar op dit oogenbiik ben ik nog afwezig van huis daarenboven. Hartelijk gegroet.

Mevr. E.R. den Haag. - Ik ontving Uw briefkaart, maar gij zult ondertusschen reeds het voor U bestemde Lelie-antwoord gelezen hebben. Waarschijnlijk schrijf ik nog particulier.

H.P. - Hartelijk dank voor de briefkaarten uit Brussel.

Mevr. W.S. te S. - Ik heb herhaaldelijk in de Lelie meegedeeld dat *ik* geen brieven van correspondenten aan elkander kan doorzenden. Want, tenslotte heb ìk-ook recht op eenigen vrijen tijd, nietwaar? En het is toch wel een beetje heel veel gevergd door U, eene portefeuillelezeres, dat ik, alsof ik een verhuurkantoor houd, Uw brieven moet doorzenden aangaande Uw pension-wenschen. De bewuste dame heeft hare vraag openlijk gedaan. Indien gij haar openlijk hadt geantwoord, dan hadt gij een letter kunnen opgeven om met haar te correspondeeren door den uitgever. Inplaats daarvan zendt gij *mij* een stukje. Ik heb herhaaldelijk reeds gezegd dat ik mij met dergelijk soort van particuliere correspondentie van lezers onderling *niet* belast, wegens tijdgebrek. Dus, indien gij de Lelie goed leest, dan zult gij zelve erkennen moeten hoe bij *U* de schuld ligt. Al mijne abonnés en portefeuille-lezers weten bij ondervinding hoe ik, waar het ziekte, dierenmishandeling, of andere ingrijpende gevallen geldt, nimmer weiger *zelve* particulier te antwoorden, maar het is *te* veel van mij gevergd dat ik óók nog zal dienen als bemiddelingskantoor voor alle menschen die van betrekking willen veranderen, enz. Bovendien heb ik óók reeds ontelbare malen er op gewezen, ter geruststelling mijner correspondenten, hoe ik de brieven *na* beantwoording vernietig, in hun eigen belang. Dus, ik heb de adressen lang niet altijd in mijn bezit, wanneer er, zooals in Uw geval, weken later een antwoord komt op een of andere door iemand gedane vraag. Lees s.v.p. de Lelie *nauwkeurig*. Indien de bewuste dame U dus mocht antwoorden, kan *ik* mij niet belasten niet dóórzending, daar ook Uw brief thans wordt vernietigd, nu hij is beantwoord.

Eene Medestrijdster. - In de vorige Lelie heb ik U reeds met een enkel woord beantwoord om te danken voor Uw brieven. Zooals ik U reeds schreef, het was mij eene verrassing juist van U zulke waardeerende woorden te lezen, waar gij blijkbaar in sommige dingen zoo anders denkt dan ik. Juist de aanhef van Uw eerste schrijven was mij zulk eene voldoening waar gij schrijft: 'Nog niet lang geleden maakte ik

kennis met de Holl. Lelie, en de manier waarop U schrijft, denkt en redigeert, vind ik zoo ver boven het gewone peil, dat ik voor de Lelie de grootste belangstelling ben gaan koesteren, en dus abonné ben geworden en het ook hoop te blijven.' - Om U de waarheid te zeggen geloof-ik-zelve ook, dat zij die mij *willen* begrijpen *dat* voelen in de Lelie, dat ik iets anders geef dan het gewone peil der jan-en-alleman literatuur, welk peil helaas heel, heel laag staat. Men behoeft het immers niet in alles met elkander eens te zijn om toch te kunnen waardeenen elkanders eerlijkheid en oprechtheid. Blaadjes, met welks inhoud *iedereen* het eens is, komen mij altijd onbeschrijflijk onbenullig voor. - Gelooft U heusch aan de mogelijkheid eener 'rein-leven-beweging'? Mij dunkt, gegeven de man èn de vrouw èn het huwelijk, zooals het nu eenmaal *is* in 99 van de 100 gevallen, is dit een ideaal dat gij nooit zult verwezenlijken. Gij, als gehuwde, zult zeker niet ontkennen dat de man nu eenmaal *geslachtsbehoeften* heeft. Laat ons nu eens aannemen dat hij 'rein' komt in het huwelijk. Wat dan.! Vindt hij dan de vrouw die hem voorgoed bevredigt voor altijd, en die dat *wil* blijven doen? Ik wil U vertellen van twee mij-persoonlijk bekende gevallen. Het eerste geldt een zeer jong-gehuwd paar, waarvan de echtgenoot zonder twijfel even rein was als zijne vrouw toen zij huwden. Hij had haar hartstochtelijk lief; zij bleef koud; zij wilde wel worden aangebeden en verafgood, maar zij gaf niet de hartstocht die hij verlangde. Na eenige jaren maakte hij dientengevolge - voor zaken op reis zijnde - kennis met eene andere vrouw met wie hij eene liaison aanknoopte. Eer toeval deed de wettige dit feit ontdekken. Toen waren de bordjes verhangen. Zij stelde zich opeens aan als de verongelijkte; haar temperament ontwaakte; zij begeerde nu wat zij tot hiertoe had aangenomen slechts. Maar hij was intusschen, om zoo te zeggen, *man* geworden. Hij gunde zich voortaan op andere plaatsen wat hij beweerde vóór zijn huwelijk 'te kort te zijn gekomen'. Slot: een ongelukkig huwelijk. In het tweede geval geldt het een huwelijk zooals er duizenden zijn; hij had geld en positie; zij was mooi en wilde graag trouwen. Maar, noch kinderen wilde zij, noch hem in zijn druk leven iets meer zijn dan een mooie pop om aan te zien. Slot: hij zoekt zijn troost bij anderen; zij amuseert zich voor zijn geld. - Nu zult gij zeggen dat dit alles moet *veranderen*, maar, m.i. kunt gij evengoed besluiten een nieuwe schepping te maken. De man is nu eenmaal zoo, en de vrouw ook, en het wettige huwelijk bindt in 99 van de 100 gevallen ondoordacht twee aan elkaar die niet in den hoogsten en mooisten zin elkaar liefhebben, en wier zinnenbevrediging dus weldra is voldaan waar het elkander geldt. Blijft nog de orthodoxe opvatting dat de vrouw, of zij er lust toe heeft of niet, haar 'wettigen' man steeds ter wille *moet* zijn in dezen. Ik ben zelve uit een orthodoxe

omgeving waarin ik zulke gevallen van nabij ken, meer dan een; voor die *vrouwen* heb ik alle achting, maar met dat al vind ik de opvatting an und für sich afzichtelijk-triviaal. Zij grondt zich op het Oude Testament, en op het: Gij zult haar heer en meester zijn. Maar, vindt gij het niet met mij onzedelijk dat eene vrouw aldus wordt verlaagd tot de *wettelijke* zinnenbevredigster van haar man, zonder dat er sprake is van wezenlijken drang en behoefte in hoogeren zin.? - Ja, over die uitgave moet gij U liever tot den heer Veen zelf wenden. Want dit is iets waarvan ik niets weet natuurlijk, daar het hem-zelf betreft.

Nu kom ik tot Uw tweeden brief, waarin ik met dankbaarheid lees hoe mijne artikelen nog steeds Uw waardeering en belangstelling blijven wekken. Het compliment dat gij mij maakt is mij véél waard. - In dien tweeden brief spreekt gij-zelve ook van ongelukkige 'slavenvrouwen', tot aan haar dood toe 'afgebeuld' in lichamelijken zin door haren wettigen echtgenoot. Dus, op dit punt zijn wij het geheel ééns. Blijft de quaestie of men ooit een man zal kunnen leeren zich 'geheel te onthouden.' Maar m.i. bestaat er zulk een diepgaand verschil tusschen onzedelijkheid, welke ook-ik verfoei, begaan b.v. aan minderjarigen, in publieke huizen, enz., en het buiten het huwelijk om eene geslachtsbevrediging zoeken bij een jongmeisje of vrouw die zelve heel goed weet dat zij later niet zal worden gehuwd, die dat ook niet verlangt, en geheel tevreden is met zulk een tijdelijken omgang. Zulke zoogenaamd-'onfatsoenlijke' vrouwen zijn heel dikwijls vrij wat zedelijker dan de gehuwde 'fatsoenlijke' uit de hoogste klassen. Een jonge man die nooit behoefte heeft aan normale zinnebevrediging is m.i. tegennatuurlijk. Uw woorden onderschrijf ik *volkomen:* 'Niets haat ik als de leugen, huichelarij en veinzerij, maar die ook met een volkomen haat.' - Zoo gaat het mij-ook. En neen, apen zijn in dat opzicht niet gelijk aan menschen, maar zijn veel beter dan deze. Want een apen-maatschappij is niet huichelachtig en verlengend als onze menschenwereld het is, tot in elken vezel toe. - Alles wat gij reeds *elders* hebt doen opnemen, vooral waar het veelgelezen dagbladen, enz., geldt, is uiteraard niet meer geschikt voor de Lelie als herdruk, want dan zou het te veel ouwe kost worden, maar eene *oorspronkelijke* bijdrage van U wil ik gaarne opnemen. Neen, lieve mevrouw, 'vrijpostig' is het heelemaal niet van U dit te vragen, en ik zal heel gaarne iets van Uw hand, ook als *artikel*, opnemen, maar, voor alles: het moet nog niet elders zijn geplaatst. Uw ondervinding in zake mannen en vrouwen is ook de mijne. Mannen zijn gewoonlijk veel eerlijker dan vrouwen. Vrouwen zijn listig en valsch van nature, juist waar het geldt dezulken die een rol spelen in de maatschappij. Want, onder de zoogenaamd 'gewone' vrouwen ken ik er, zoowel oude als jongere, die ik onbepaald hoogacht en waardeer, en voor wier braaf en beminnelijk karakter ik onbegrensden eerbied koester, ook onder mijne kennissen van mijn eigen kring en stand. Maar het zijn, - deze Uwe ondervinding is ook de mijne, - de zoogenaamd zich aan het welzijn der maatschappij wijdende modernevrouwen op wie men veel minder staat kan maken dan op een man. Zoodra zij iets meenen te 'beteekenen' worden zij jaloersch van elkaar, verwaten, dom-ingebeeld, trachten elkander er uit te dringen, en te intrigueeren, - het laatste een aangeboren - vrouwelijke eigenschap. Om al die redenen juist vind ik eene vrouw *on*geschikt tot het bekleeden van openbare betrekkingen, speciaal rechter, enz., al geef ik toe dat *stemrecht haar rechtens beslist toekomt uit een rechtvaardigheidsoogpunt*. - Ik moest lachen om Uw zoo juiste opmerking over het bidden: 'De menschen bidden tusschen 10 en 11½ uur in de Kerk - en verder niet.'

Zóó is inderdaad het gewone sleur-godsdienst-leven! - Arme mevrouw, wat hebt U veel doorgemaakt, en wat schrijft U er thans berustend over! Ik dank U hartelijk voor Uw lief vertrouwen in mij, en ik hoop zeer stellig dat U mij méér zult schrijven.

Ger. - Ik had U zoo heel gaarne particulier willen antwoorden, maar op dit oogenblik is het mij onmogelijk, daar mijn particuliere corr. reeds zóó is opgehoopt. Veel durf ik niet zeggen op deze plaats, uit vrees van U te zullen verraden. Dit alleen, dat ik diep ben begaan met U allen, en ook dat ik mij zoo levendig kan voorstellen Uw verontwaardiging over die laatste ondervinding. Zelve heb ik juist dezer dagen weer een staaltje gezien van de wáárheid van véél wat daaromtrent werd beweerd in de Lelie, en wat ik vroeger niet zoo grif gelooven wou. Intusschen, bij hetgeen gij allen thans hebt door te maken, is deze gemeenheid van buitenaf slechts een kleinigheid, die gij van U af moet trachten te zetten, want, hoe meer gij U er over ergert, hoe meer het zich aan U zelve zal wreken tenslotte. Gij begrijpt mij, nietwaar? En ook waarom ik niet uitvoeriger durf zijn? Wilt gij mij nog eens op de hoogte houden? Gij zult mij daarmede zeer verplichten.

Lida. - Uw versjes zijn heel-aardig beginwerk; maar niet meer dan dat, en alsnog voor plaatsing ongeschikt. De vorm is onvolkomen, en de inhoud niet heel nieuw, een beetje Helene Swarth-achtig, maar... minus haar oorspronkelijk talent. Laat U dit niet hard van mij klinken. Ik moest U immers eerlijk de waarheid zeggen, nietwaar? Particulier antwoord zend ik niet in gevallen als het Uwe; daarvoor is de Lelie-corr..

Corrie D. - Voor U ook geldt: begin-werk, en niets meer dan dat. Uw schetsje - eigenlijk is dat woord nog te weidsch - is niet meer dan een schoolopstel, gemaakt over een door leerares of leeraar opgegeven onderwerp. Men kan bemerken dat gij er Uw best op deedt... et voila tont. Ik kan niet zeggen het belooft, noch het belooft niet, want er zit nog niets in, het is enkel een *opstel*, een stijl-oefening.

Mej. v.d. S. - Ik dank U heel hartelijk voor het mooie portret. Het is zoo flattant gedaan. Als gij er zoo uitziet dan kunt gij tevreden zijn. Wij willen dat andere onderwerp nu maar laten, rusten, nietwaar? Het is jammer, maar ervaringen verschillen. Vriendelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.